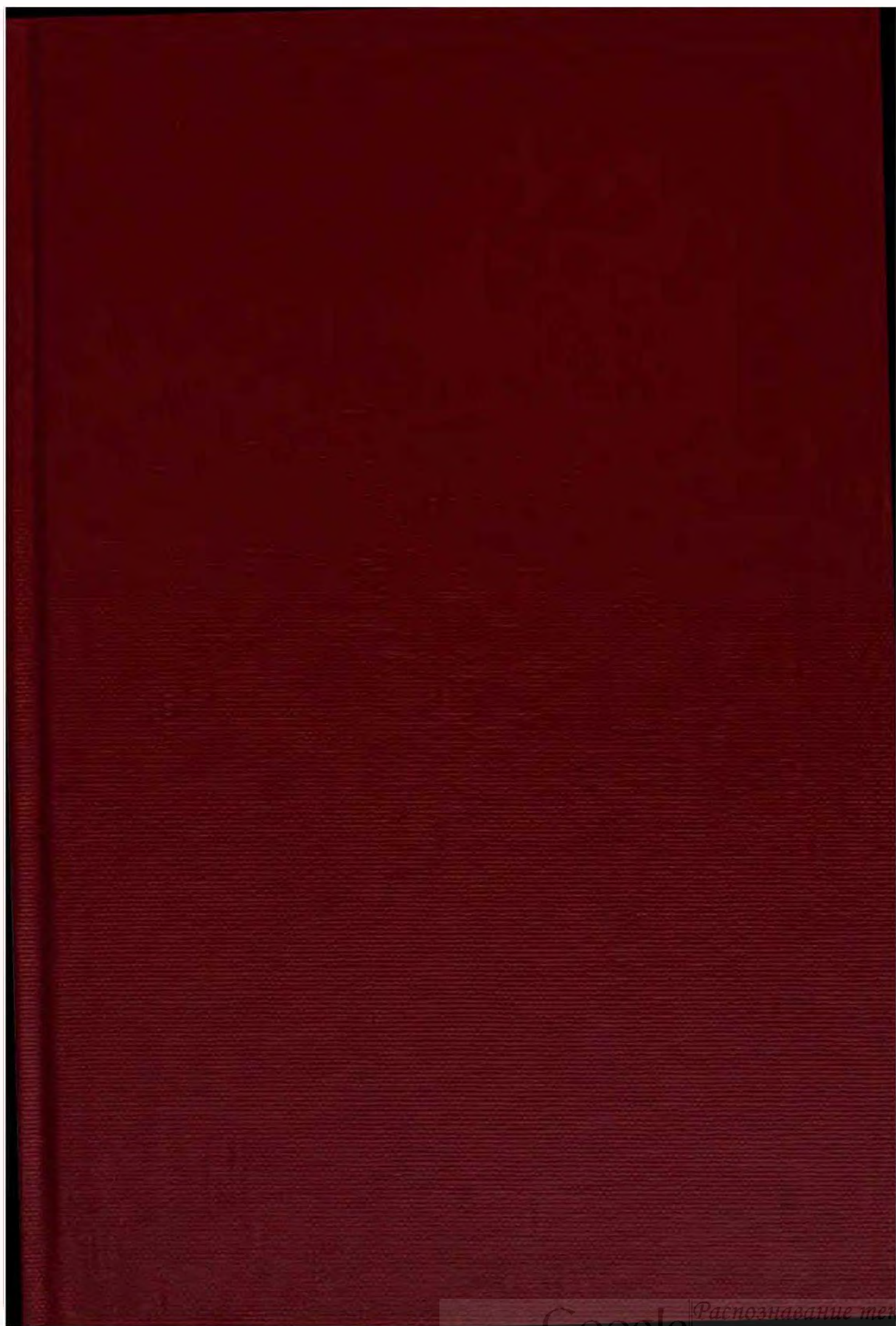
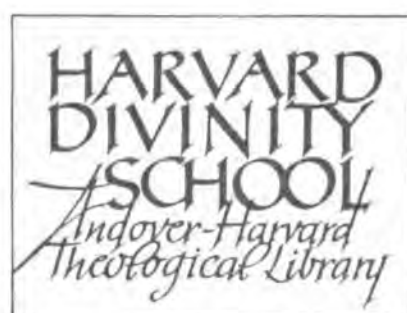

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS,
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGEN-
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA;
INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTI-
BUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM
MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS
CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTI-
CAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATI-
STICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITUR-
GICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM
DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID
NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSEO,
IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS,
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORÆ.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VICINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA
STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VICINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLI-
CITUM, ET AD NOVE ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM
TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA
DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUNQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUNQUODQUE NERE
LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EM-
PTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272
PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLI-
TUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRÆ ET SEORSIM
COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVE VEL
PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CVI.

JOSEPHUS CHRISTIANUS. S. ANDREAS CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPUS. ARETHAS S. ANDRÆÆ
DISCIPULUS ET SUCCESSOR. JOANNES GEOMETRA. COSMAS VESTITOR. ALII.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MÆNIA PARISIINA.

1863

BR

60

.71138

t. 106

SÆCULUM X. ANNI 900-915.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ.

ΑΝΔΡΕΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ,

ΚΑΙ

ΑΡΕΘΑ,

ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΑΥΤΟΥ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. ANDREÆ,

CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI

ET

ARETHÆ,

DISCIPULI EJUS ET SUCCESSORIS,

OPERA OMNIA.

ACCEDUNT

JOSEPHI, NICEPHORI PHILOSOPHI CHRISTIANI, JOANNIS GEOMETRÆ, COSMÆ
VESTITORIS, LEONIS PATRICII, ATHANASII CORINTHIORUM EPISCOPI.

SCRIPTA VEL SCRIPTORUM FRAGMENTA QUE SUPPLERUNT

TOMUM ABSOLVUNT

OPUSCULA SCRIPTURISTICA, LITURGICA, MOXALIA INCERTÆ ETATIS.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 11 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE. OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1863

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CUI CONTINENTUR.

JOSEPPUS CHRISTIANUS.

Libellus memorialis in Vetus et Novum Testamentum. col. 15

NICEPHORUS PHILOSOPHUS CHRISTIANUS.

Vita S. Antonii Cauleæ, patriarchæ Constantinopolitani, ex Actis Sanctorum Bollandianis. 178

S. ANDREAS CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPUS *.

Commentarius in Apocalypsin. 207

ARETHAS S. ANDRÆE DISCIPULUS ET SUCCESSOR.

Commentarius in Apocalypsin. 486
Oratio de SS. Samona, Guria et Abibo. 787

JOANNES GEOMETRA.

Sermo in SS. Deiparæ Annuntiationem. 811
Oratio de malo. 817
Hymni quinque in S. Deiparam. 854
Paradisus. 867
Elogium S. Panteleemonis martyris. 890
Carmina varia argumenti sacri vel historici, ex Anecdotis Parisiensibus --A. Crameri, addita interpretatione nostra. 901

COSMAS VESTITOR.

Sermo in SS. Joachim et Annam. 1006
Appendix ad Cosmam. — Canon acrostichus in festivitatem Conceptionis SS. Deiparæ. 1014

LEO PATRICIUS.

Epitome ex ejus interpretatione in Genesim e variis Patribus. 1019

ATHANASIUS CORINTHIORUM ARCHIEPISCOPUS.

Fragmentum ex quatuor libris Jacobi Jacobiti. 1025

OPUSCULA GRÆCA INCERTÆ ÆTATIS.

Opuscula scripturistica. 1025
— liturgica. 1291
— moralia. 1335

* Quanquam Andreas Cæsariensis circa annum 840 floruisse credatur, Commentarium tamen, quem in librum Apocalypseos scripsit, huc transferendum esse existimavimus, ut facilius conferri possit cum Commentario quem Arethas, ipse Cæsariensis archiepiscopus et Andreæ discipulus, in eundem librum composuit. Ambo auctores in nonnullis, ac præsertim in divisione capitum, inter se conveniunt; sed fere ubique a se invicem discedunt. Andreas sobrius, Arethas prolixius scribit; uterque tamen solide sensum Apocalypseos explanat. Quod si unus alteri antefereendus sit, putaverim Andreæ discipulo suo præstare, non tantum eo quod antiquos magistros, S. Irenæum, S. Hippolytum et S. Methodium fidelius exscripisse videtur, sed etiam quia S. Scripturæ sensum litteralem pressius sequitur. Poterunt igitur viri docti frui laboribus utriusque scriptoris. J.-B. M.

ANNO DOMINI DCCCC.

JOSEPPUS

NOTITIA

(Bibliotheca Gallandiana, tom. XIV, Proleg. p. III.)

I. Nec quis fuerit, nec quo loco vel tempore vixerit Joseppus, sive Josephus, libri hypomnestici auctor, convenit inter scriptores : ut nihil dicam de Cavæi sententia, existimantis ex titulo capitis primi fortasse ad marginem ascripti, quo Josephus Hebræus illius argumenti tractator indicabatur, factum fuisse homini Josephi nomen, cui postea ad discrimen Judæi adhæserit Christiani appellatio. Fabricius (a) non auctore sæculi XI exitum vixisse suspicatur, ex cap. 136, in quo Hippolytus Thelannus affertur. Cavæus (b) refert ad annum Christi 420. Gallandius noster in suis adversariis consignavit ad annum Christi 1000. Ex Fabricii præfatione constat Oudinum confudisse perperam Josephum nostrum cum Gorjonide : Lambecium item falli, qui ad Josephum Flavium pertinere putat. Cavæus, loco jam excitato, aliquando eundem cum Josepho Tiberiensi, ab Epiphanio memorato (c), illum se secluse confitetur. Tanta eruditorum dissidia nobis quoque de veritate, si fieri potest, inquirendi facultatem præbent. Ex ipso igitur Josepho rem extundere nitamur, ut aliquid saltem plausibilis dicere queamus.

II. Auctor itaque noster capite statim primo sub num. 15, scribit, de Phaleg loquens : Πληροῦνται ἐπ' αὐτὸν ἀπὸ 'Αδάμ ἐτη γ' ὥστε εἶναι τὸ ἡμῶν τοῦ χρόνου τῆς παρούσης ἐν ἑξάδι χιλιάδων καταστάσεως. *Complentur in eo ab Adam anni 3000, ita ut fuerit dimidium temporis præsentis computi in senario millenariorum.* Scribebat igitur Josephus intra sextum adhuc millenarium, atque ut cum maxime sero, ultimo ipsius sexti millenarii anno. Cum porro Græci ex æra sua historica, cujus auctor Africanus, natalem Christi consignent ad annum mundi 5500, eamque epocham octennio vulgaris pone sequatur ; unde a civili eorumdem Græcorum æra idem natalis Christi dies ad annum consignatur mundi 5508, consequitur Josephum scripsisse ad summum anno Christi 492, aut si mavis sequi Panodori æram Græcorum ecclesiasticam, quæ natum asserit Christum anno mundi 5494, scripserit Josephus noster anno æræ vulgaris 507, sicut suo loco ad calcem adnotavimus. At enim non cogimur, ex modo loquendi Josephi annum præcise determinare, multoque minus necesse habemus illum existimare postremum fuisse sexti millenarii. Satis est si necessario cogamur propter τὸ παρούσης asserere, illum non ultra sextum millenarium ponendum esse. Potest ergo ad quintum, quartum tertiumve sæculum pertinere : non tamen ulterius ætas illius figenda est. Sensit hujus vim argumenti Cavæus, cujus alias hic animadversiones subjiciemus.

III. Ultimam quam memorat hæresim Josephus, est Anthropomorphitica. Ea porro cœpit circa annum Christi 399. Pertineat igitur Josephus noster hoc quidem argumento ad initia sæculi quinti. Obviat huic argumento Fabricius (d), inquiens potuisse Josephum non ultra hæreticos quartisæculi excurrere, quod Epiphanium ob oculos habuerit. Sed quam jejuna et frigida hæc ratio sit, nemo non sentit in homine sæculi XI jam senescentis, cujus institutum sit libellum, sive promptuarium ad memoriam rerum hujusmodi conscribere. An XI. C. Fabricius Epiphanium sibi ob oculos proposuisset hac ætate, si laborem illiusmodi fuisset aggressus? Num etiam caput conclusisset, ut Josephus facit, inquiens : *Ἦν οὖν ἐρῶν ἡρесеὶς quæ contra sanctam Ecclesiam orthæ sunt?* Accedit, quod Josephus duas tantum et sexaginta hæreses commemorat, Epiphanius vero octoginta. Epiphanius *Ancoratum* suum, ut notat ipse Fabricius, scripsit A. C. 373, ideoque XXXI et quod excurrit, annos ante ortos Anthropomorphitas ex Cavæi sententia. Non potuit ergo ob oculos habere Epiphanium : nec ultra quam ad initium sæculi quinti pertinere.

(a) B. G. tom. X pag. 109. et in Cod. Pseud.

(b) H. L. pag. 257.

(c) Hæc. xxx, num. 4, seqq.

(d) B. G. tom. VII, pag. 421.

1373

IV. Addit Cavæus, Num nusquam Nestorianæ hæresis mentionem facere, non in catalogo, non alibi. Quæ cum orta sit A. C. 418, vel ut serius 419, cogimur inde ætatem illius iterum non ultra initia sæculi v detrudere. Equidem fatendum in fine cap. 139 inter hæreticos commemorari Hominicolas, quo nomine Nestoriani censi possunt. Sed hujusmodi appellatio, quia quantum memini nisi apud quosdam mediæ ævi scriptores occurrit, assumenti cujusdam nos facile in suspicionem adducere potest. Hæc potissimum ex Cavæo.

V. Possumus et alias nonnullas animadversiones subijcere. Capite 25 recenset auctor libros canonicos V. T. eosque enumerat xxii, non recensitis nominatim Paralipomenis, forte quia sub Regibus comprehendantur. Ea porro numerandi ratio vetustior est, quam sæculum x vel xi, imo communis in prioribus Ecclesiæ sæculis, et vetustior adhuc penes Hebræos. Nam ex Josepho (a) eo numero olim ab Israelitis censebantur, pro numero videlicet Litterarum Hebraicarum: quod etiam ex Origene autumat Eusebius (b): *Sunt autem xxii libri juxta Hebræos*. Postea vero apud recutitos obtinuit, ut ex repetita ter littera Jod, viginti quatuor numerarentur, quo etiam nomine *κατ' ἐξοχὴν* hodieque totum corpus biblicum suum appellant: sicut etiam apud Christianos quosdam interpretes capiuntur, ex interpretatione xxiv seniorum de quibus fit mentio in Apocalypsi. Accedit nomenclatura eorumdem librorum apud Josephum nostrum, quæ Origenem potissimum exprimit, ut liquet ex n. 10, ubi tertius quartusque Regum appellantur *Vammelech David*: quod itidem in loco citato Eusebii occurrit.

VI. Dum Josephus interpretes Scripturæ affert (c), Lucianum non commemorat, cujus versio Nicomedie apud Judæos sub Constantino M. reperta est, ante annum Christi 337, quo Constantinus satis concessit. Ea porro interpretatio, teste Hieronymo (d), *apud omnes Orientales Ecclesias ab Antiochia CPolim usque* obtinebat. Vix ergo credi potest ignorasse Josephum celebrem adeo vulgatamque interpretationem, si minus statim ab inventu ejus, certe postquam tot Ecclesias pervaserat, si adeo ille sero florisset ut Fabricius sibi velle videtur. Adde illum codd. Scripturæ usum fuisse nimium corruptis, quod utique non fecisset post Lucianeam editionem. Ex his haud ab re scriptori nostro sæculum quartum assignaveris.

VII. Confirmatur hæc ætatis ejus epocha ex eo quod capite 150 ultimam persecutionem Ecclesiæ illam commemorat sub Juliano Apostata contigisse, videlicet circa A. C. 362.

VIII. Nonnihil etiam scriptoris nostri antiquitas commendatur, ex eo quod cap. 150 Christum natum dicat A. M. 5500, quæ videlicet est Græcorum æra historica Africani, qui floruit circa A. C. 220, eademque maxime inter Christianos Græcos antiqua: quam exeunte demum sæculo quarto sub Theodosio admodum frequentanda excepit æra civilis propter indictiones.

IX. Adde denique eum, capite 144, tot afferre *μυθῶν* varia genera ac nomina, ut sese scriptorem prodant manifestissime ea ætate viventem, qua adhuc ethnicismus longe lateque grassabatur, et superstitio passim obtinebat. Hoc de scriptore quarti quam undecimi sæculi probabilius affirmari potest.

X. Unum obesse videtur, quod cap. 136. Hippolytum Thebanum alleget: ex quo appareat Josephum inclinante sæculo xi floruisse. Et hæc sane ratio est, quæ Fabricium a Cavæi sententia divellit. At præterquam quod Fabricius ipse subodoratus est (e), caput illud fortasse assumendum esse aliena manu subjunctum, dum ait: *Si caput 136 ab ipso auctore est*; alia etiam fatetur quæ ex æquo illiusmodi sententiam et hypothesin evertant. Illi enim perinde atque nobis via ineunda esset, ut ratio reddatur quomodo potuerit Theodorus Cantuariensis, qui obiit anno 690, in Angliam primus attulisse apographum hominis qui sæculo xi inclinante florebat. Quidquid ille responderit, nos hypothesi nostræ accommodaremus.

XI. Sed revera caput illud esse merum additamentum aliena manu assutum exinde liquet, quod superiori jam cap. 135. Joannem et Zachariam more suo commemoraverit: brevissimis nempe verbis et per interrogationem; hic vero mutata epigraphes scena et ratione dicendi, historicum apospasmatium prolixius sui auctoris verbis affertur. Hoc discrimen assumptum illud esse abunde prodit: simulque ostendit tempus descripti illius codicis, et cujus ætatis codices suppeditarint fragmentum illud Josepho subjunctum, sæculi nempe x ut Boernerus in præf. a Fabricio allegatus perhibet.

XII. Ex iis quæ attulimus animadversionibus cum nostris, tum virorum eruditorum, liquido apparet, nos in eam sententiam prono animo inclinari, quæ Josephum hunc Christianum mediante sæculo quarto floruisse opinatur. At quisnam is fuerit, longe adhuc difficilior et impeditior quæstio est. Cavæus loco superioris excitato scribit: *Sæpe olim suspicatus sum hunc non alium fuisse, quam Josephum illum Tiberiadensem, qui ex Judæorum apostolo, seu assessore patriarchali, factus est Christianus, et a Constantino M. ad comitis dignitatem erectus. De cujus conversione et egregiis erga Ecclesiam meritis mira plane, atque satis prolixè narrat Epiphanius (f)*. A sua tamen sententia recessit V. C. hac inductus ratiocinatione. Obiit Constantinus M. anno 337, ante quem certe ad comitis dignitatem Josephus ille Tiberiensis evehi debuit. Cum porro ille penultimo loco Macedonianam hæresim commemoret, Macedoniusque obierit an. 360, ac hæresis

(a) Lib. 1, contr. Appion.

(b) H. E. lib. vi, c. 24.

(c) Cap. 122.

(d) In apol. adv. Rufin.

(e) B. G. tom. X, pag. 109.

(f) Ad Ebion. hæ. xxx, num. 4 seqq.

illius damnata demum fuerit an. 381, in synodo œcumenica secunda : vix credi potest superstitem tunc adhuc fuisse Josephum nostrum, qui anno jam 355, quo Epiphanius ædes illius adiit ad invisendum Eusebium Vercellensem apud illum hospitantem, decrepita jam erat ætate, annos natus circiter 70. Fuisset enim quando damnatus est Macedonius annorum circiter 96. Adde recenseri ab illo ultimo loco Anthropomorphitas hæreticos, quorum placita inter monachos Nitriæ fervebant maxime anno 399. Hæc ratiocinia hominem eruditum deterruerunt a priori sententia, suaseruntque reputare Josephum nostrum alium a Tiberiensi Epiphanio ipsi commemoratum.

XIII. Sed, ut quod rem esse puto, fateri velim hæc argumenta apud me tanti non sunt, ut Josephum Christianum a Tiberiensi secernere cogar. Fateor an. demum 381 damnatam hæresim Macedonii; an proinde ante annum illum tanquam hæretici produci non potuerunt sequaces illius? Concedo inter monachos Nitriæ grassatam, anno maxime 399, Anthropomorphiticam hæresim; annon proinde ante illum annum inter hæreticos censeri potuerunt, cum præsertim haberentur pro sarculo Manichæorum, et ab orthodoxis evitarentur statim ab Audei obitu, qui mortuus est an. 370? Quid, quod Macedonianæ et Anthropomorphiticæ hæresis commemoratio additamentum esse potest, quod ex margine in textum immigrarit, quod item de hæresi Ἀνθρωπολατρῶν iudicium fieri queat, si quidem sub eo nomine Nestoriani veniant?

XIV. Neque etiam hominem ad sex et nonaginta ætatis annos posse pervenire incredibile admodum est : præsertim cum Epiphanius idem ille ipse amicus et hospes Josephi Tiberiensis, quando cecidit CPoli sub Arcadio, natus esset annos 115 ac menses tres, ut notat idem Cavæus in illo (a). Cum porro non alius innotescat per ea tempora cui melius congruat hypomnesticon, quam Josephus ille Tiberiensis, nos in hac parte Is. Vossium sequimur, qui nostrum Josephum a Tiberiensi ille non discernit.

XV. Hunc sub Josephi comitis nomine vulgo agnoscere, et inter sanctos relatum esse a Græcis Latinisque constat, cujus commemorationi assignata dies 22 Julii (b). Ex ipsomet Josepho didicit ejus vitam S. Epiphanius, et in suo *Panario* refert, ex quo cæteri hauserunt, Fleury, Baillet, etc. Summa eo redit. Natus est Josephus A. C. 286, Tiberiade civitate Palæstinæ, ex illustri inter Judæos familia, apostolique apud eorum patriarcham Hillelem manus obibat. Cum in gravissimum morbum incidisset Hillel, accersivit vicinum Tiberiadis episcopum, a quo sanitatis obtentu baptismum recepit. Id clam observavit Josephus, qui etiam vidit Hillel haud parvam auri vim dedisse episcopo, ut pro se oblationem faceret. Biduo tri-duove post, vita functo Hillele, parentem illum suum in patriarchali dignitate Judas filius adolescentulus excepit. Interea Joseph et tutelam pueri et administrationem patriarchalium munerum obibat. Ex eo factum est, ut spe inveniendæ magnæ pecuniæ gazophylacium Tiberiense aperiret, nec tamen nisi libros repererit : inter quos Joannis Evangelium et Acta apostolorum Hebraice descripta. Cum Judas in omne facinus profligatus, evidenti Dei potentia turpi spececidisset, Josephi animum res illa usque adeo perculit, ut quietus nunquam consisteret. Dei etiam monitu sæpius vocatus ut in Christum crederet; tandem asperso emergumeno aqua signo crucis a se benedicta ad periculum fidei capiendum, ab eoque dæmone expulso, vulgatoque per urbem miraculo; quod tamen Judæi putarunt illum perpetrasse ex pronuntiatione et vi nominis tetragrammati; Spiritus sancti impulsu pronius ad fidem animum inclinavit; nec tamen nisi aliquot post annos baptizari sese passus est.

XVI. Interea cum in Ciliciam venisset ex munere sui Judaici apostolatus, ab episcopo civitatis cujusdam Evangelia legenda accepit. Vexatus a suis ad Constantinum M. se recepit, a quo comitis dignitatem obtinuit, ac veniam præterea ædificandorum templorum. Anno 355 Eusebium Vercellensem exsilio profugum in ædes suas recepit, ad quem invisendum sequenti anno 356 ventitavit S. Epiphanius. Erat tunc Joseph. relatu S. Doctoris, annos natus 70; quare et natalem ejus ad annum consignavimus 286. Beato tandem fine quievisse ex eo erudimur, quod inter sanctos ab Ecclesia referri videatur.

XVII. Editus est primum Josephi *Libellus memorialis* a Fabricio in *Cod. Pseudep. Veteris Testamenti* (c) : unde et nos accepimus. Versionem tamen nostram adornavimus ob rationem alibi sæpe commemoratam : atque sic textum illius ordinavimus, ut lectorum commodo maxime inserviremus. Is quicumque demum fuerit, aut quacunque tandem ætate vixerit, erudita multa nobis suppeditat alibi fortasse non inveniendæ. Utinam ad nos integer pervenisset! aut aliquis vir doctus et laboris patiens simili conatu jacturam nobis resarciret.

(a) Pag. 117.
(b) Baillet.

(c) Pag. 337.

1373

ΙΩΣΗΠΠΟΥ ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

JOSEPHI MEMORIALIS LIBELLUS.

CAP. I. — Quot fuerint ab Adam adueque Salvatore
ris adventum generationes.

1 Adam, 2 Seth, 3 Enos, 4 Kainam, 5 Malaleel,
6 Jared, 7 Enoch. Iste translatus est quamvis
adhuc vivus et vegetus, 8 Mathusala, 9 Lamech.

10 Noe. Iste a diluvio servatur in arca cum
domo tota. Tres porro habuit liberos, Sem, Cham
Japhet. At genealogia quæ in Hebræum derivatur
genus, a Sem constituitur, 11 Sem, 12 Arphaxad,
13 Sala, 14 Eber, 15 Phalec, sub quo divisa est
terra. Expleantur vero in eum ab Adam anni mmm.
Adeo ut fuerit dimidium temporis præsentis com-
puti in scenario millenariorum, 16 Ragau, 17 Se-
ruch, 18 Nachor, 19 Tharrha.

20 Abraham, qui a Chaldaea in Chanaanem di-
vino transfertur mandato.

21 Isaac.

22 Jacob. Iste genuit duodecim capita tribuum,
ex quibus coalescunt duodecim tribus Israel. Sed
ab Juda, qui quartus erat ejus filius, deducitur ge-
nus regum, 23 Judas, 24 Phares, 25 Esrom,
26 Aram, 27 Aminadab. Sub hoc contigit egressio
populi de Ægypto, duce Moyse ¹, 28 Naasson, 29
Salmon. Hic duxit uxorem Raab, quæ exploratores
occultaverat ², 30 Booz. Iste duxit Ruth Moabitide-
m, qui decimus erat ab Abraham: impleturque
in Ruth quod prædictum fuerat a Moyse: *Moabi-
tica non ingreditur in Ecclesiam usque ad genera-
tionem decimam* ³, 31 Obed, 32 Jessæ.

33 David, qui ungitur populi rex, propter sua-
ves mores electus a Deo, ut regeret populum.

34 Solomon, qui templum Hierosolymitanum
ædificavit, 35 Robuam, sub quo regnum Davidis
divisum est: ac Jerohamum Israel regem sibi con-
stituit, ubi a Juda descivit, 36 Abia, 37 Asa,
38 Josaphat, 39 Joram, 40 Ochozias, 41 Joas,

¹ Exod. vi, 23. ² Matth. i, 5. ³ Deuter. xxiii, 3.

(1) Confer I Paral. i. Lucæ III, 23-38. Matth.
i, 1-16.

(2) Similiter Procopius ad Gen. xi. 18. alique.
Hinc videri possit Josephus noster intra sextum

Α ΚΕΦΑΛ. Α'. — Όσαι γεγονόσιν από του 'Αδάμ
έως της του Σωτήρος παρουσίας γενηαί (1).

α' 'Αδάμ, β' Σήθ, γ' 'Ενώς, δ' Καϊνάν, ε' Μαλα-
λεήλ, ς' 'Ιάρεδ, ζ' 'Ενώχ. Ούτος μετετέθη καιπερ
ετι ζών και φυλαττόμενος, η' Μαθουσάλα, θ' 'Αδμεχ.

ι' Νώε. Ούτος εκ του κατακλυσμού διασώζεται εν
λάρνακι μετ' οίκου παντός. Τρεις δ' αὐτῷ γεγονόσαι
παῖδες, Σήμ, Χάμ, 'Ιάφεθ. Ἡ δὲ γενεαλογία εἰς τὸ
'Εβραίων ἐρχομένη γένος, ἀπὸ τοῦ Σήμ συνίσταται,
ια' Σήμ, ιβ' 'Αρφαξάδ, ιγ' Σάλα, ιδ' 'Εδερ, ιε' Φα-
λέκ. Ἐπὶ τούτου ἐμερίσθη ἡ γῆ. Πληροῦνται γάρ
ἐπ' αὐτὸν ἀπὸ 'Αδάμ ἔτη γ'. Ὡστε εἶναι τὸ ἡμῖν τοῦ
χρόνου τῆς παρουσίας ἐν ἐξάδι χιλιάδων καταστά-
σεως (2), ις' 'Ραγαῦ, ιζ' Σερούχ, ιη' Ναχώρ,
ιθ' Θάρρα.

κ' 'Αβραάμ, δς ἀπὸ τῆς Χαλδαίας εἰς τὴν Χανα-
ναϊαν θεῖον μετακίζεται προστάγματι.

κα' 'Ισαάκ.

κβ' 'Ιακώβ. Ούτος ἐγέννησε τοὺς δώδεκα φυλάρχους,
ἐξ ὧν τὸ δωδεκάφυλον τοῦ 'Ισραὴλ συνίσταται.
'Απὸ δὲ τοῦ 'Ιούδα, δς ἦν τέταρτος αὐτῷ γόνος, τὸ
βασιλικὸν παράγεται γένος, κγ' 'Ιούδας, κδ' Φαρὲς,
κε' 'Εσρώμ, κς' 'Αράμ, κζ' 'Αμιναδάδ. Ἐπὶ τούτου
ἡ ἐξ Αἰγύπτου ἐξοδος τοῦ λαοῦ, Μωϋσείως ἡγουμένου,
γεγίνηται, κη' Ναασών, κθ' Σαλμών. Ούτος ἡγά-
γετο τὴν 'Ραάβ, τὴν τοὺς κατασκόπους κατακρύψα-
σαν, λ' Βοόζ. Ούτος τὴν Μωαβίτιν 'Ρούθ ἡγάγετο,
δστις δέκατος ἀπὸ 'Αβραάμ. Καὶ πληροῦται ἐπὶ
'Ρούθ τὸ προῤῥηθὲν ὑπὸ Μωϋσεώς· *Μωαβίτις οὐκ
εἰσελεύσεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν Κυρίου μέχρι γε-
νῆας δεκάτης*, λα' 'Ωδῆδ, λβ' 'Ιεσσαί.

λγ' Δαβίδ, δς χρίεται τοῦ λαοῦ βασιλεὺς, δι' ἐπι-
είκειαν εὐρεθείς (3) ἀπὸ θεοῦ ἄρχειν τοῦ λαοῦ.

λδ' Σολομών, δς τὸν ναὸν, τὸν ἐν 'Ιεροσολύμοις
ἐδείματο, λε' 'Ροβοάμ, ἐφ' ὃν ἡ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ
διηρίθη· καὶ τὸν 'Ιεροβοάμ ὁ 'Ισραὴλ ἐστήσεν ἐαυτῷ
βασιλεῖα, μερισθεὶς ἀπὸ τοῦ 'Ιούδα, λς' 'Αβιά,
λζ' 'Ασά, λη' 'Ιωσαφάθ, λθ' 'Ιωράμ, μ' 'Οχοζίας,

millenarium scripsisse, h. e. non ultra annum 492.
vel 507.

(3) Forte αἰρεθείς.

μα' Ἰωάς, μβ' Ἀμασίας, μγ' Ὀζίας, μδ' Ἰωάθαμ, με' Ἀχάζ, μς' Ἐζεκίας, ἐφ' οὗ ὁ Ἰσραὴλ αἰχμάλωτος ἦχθη· μζ' Μανασσῆς, μη' Ἀμών, μθ' Ἰωσίας, ν' Ἰεζονίας, ὁ καὶ Ἰωακείμ, θς αἰχμάλωτος ἦχθη εἰς Βαβυλῶνα· να' Σαλαθιήλ, νβ' Ζοροβάβελ, ἐφ' οὗ ἡ τοῦ Ἰούδα αἰχμαλωσία ἀνήχθη ὑπὸ βασιλείᾳ Παροιῶν· νγ' Ῥησά, νδ' Ἰωαννά, νε' Ἰωά, νς' Ἰωρήχ, νζ' Σεμεῖ, νη' Ματθάν, νθ' Ναγγαί, ξ' Σαλήμ, ξα' Ναούμ, ξβ' Ἀμών, ξγ' Ματταθίας, ξδ' Ἰωσήφ, ξε' Ἰαννά, ζς' Μελεχί, ζζ' Λευὶ, ζη' Ματθάν, ζθ' Ἡλὶ.

Ὁ Ἰωσήφ, ὁ τῆς παρθένου Μαρίας τῆς Θεοτόκου μνηστήρ, τῆς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν προϋπάρχοντα Θεὸν Λόγον, Θεὸν συναϊδίον τῷ Πατρὶ τετοκυίας.

ΚΕΦΑΛ. Β'. — Ὅσοι γεγόνασιν ἀρχιερεῖς ἀπὸ τοῦ Ἀαρῶνος ἀρξάμενοι (4).

Τοῦ Ἰακώβ τρίτος γέγονε παῖς Λευὶ, τοῦ δὲ Λευὶ Καθθ, τοῦ δὲ Καθθ Ἀμβράμ, ἐξ οὗπερ γίνονται Ἀαρὼν καὶ Μωϋσῆς. Καὶ ὁ μὲν Μωϋσῆς ἡγεμόνευσε τῆς τοῦ λαοῦ ἐξ Αἰγύπτου πορείας, Ἀαρὼν δὲ πρῶτος ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως χρίεται.

α' Ἀαρὼν, β' Ἐλεαζάρ, γ' Φινεὺς, δ' Ἐδιέζερ, ε' Βοκχί, ς' Ὀζή, ζ' Ἡλὶ.

η' Ἀχιτωῖδ. Ἐφ' οὗ ὁ Σαμουὴλ προφήτης ἦν, καὶ ἱερεὺς ἅμα κριτῆς τοῦ λαοῦ (5).

θ' Ἀχιμελέχ, θς ἀναιρεῖται μετὰ τριακοσίων πεντήκοντα ἱερέων ὑπὸ τοῦ Σαούλ, διὰ τὴν τοῦ Δαβὶδ δεξιάν.

ι' Ἀβιαθάρ, θς μόνος διασωθεὶς ἀπὸ τῶν ἀναιρεθέντων ἱερέων, κατέφυγεν ἐπὶ τὸν Δαβὶδ.

ια' Σαδὼκ, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ὑπὸ Σολομῶνος ὡκοδόμηθη.

ιβ' Ἀχιμάς, ιγ' Ἀζαρίας, ιδ' Ἰωράμ.

ιε' Ἰωθάμ. Οὗτος ἐξῆσεν ἐτη ἑκατὸν τριάκοντα, θς καὶ τὴν Γοδολίαν ἐξαλείψαι τὸ τοῦ Δαβὶδ γένος, βουλομένην ἀνέλε.

ις' Ἀζωράμ, ιζ' Φειδαῖος, ιη' Σωδαῖος, ιδ' Ἰήλος, κ' Ἰώθαμος.

κα' Οὐρία. Οὗτος ἐπὶ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκίου ἱεράτευσεν.

κβ' Ἰερή, κγ' Ἰωασσῆ, κδ' Σελούμ.

κε' Χαλκίας, θς ἐπὶ τοῦ Ἰωσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἱεράτευσεν· κς' Σαραίας.

κζ' Ἰωσίδεκ, ἐφ' οὗ ὁ λαὸς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἦχθη.

κη' Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσίδεκ, ἐφ' οὗ Ἰούδας ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπὸ Κύρου ἀνήχθη, καὶ μετὰ τοῦ Ζοροβάβελ τοῦ λαοῦ προέστη.

κθ' Ἰωακείμ. Ἐπὶ τούτου νόμους Ἐσδρας ἀνέγνω· λ' Ἐλιασῆφ.

λα' Ἰωάχας, ἐφ' οὗ τὰ κατὰ Ἐσθῆρ καὶ Μαρδοχαίου· λβ' Ἰωάννης.

λγ' Ἰαδδαῖος, ἐφ' οὗ ὁ ἐν Γαρίζην (6) ναὸς ὡκοδόμηθη.

⁴ II Esdr. viii, 3.

(4) Confer Josephum, Eusebium D. E. l. 8. Nicephorum CPtanum in Chron. Ac inter recentiores Seldenum l. De success. in pontif. Volsium in Not.

A 42 Amasias, 43 Ozias, 44 Joatham; 45 Achaz, 46 Ezechias, sub quo populus captivus ductus est, 47 Manasses, 48 Amon, 49 Josias, 50 Jechonias, alio nomine Joakim; qui captivus ductus est-Babylonem, 51 Salathiel, 52 Zorobabel. Sub his Judæ captivitas remissa est a Cyro rege Persarum, 53 Resa, 54 Joanna, 55 Jola, 56 Jorech, 57 Semei, 58 Matthan, 59 Naggæ, 60 Sefem, 61 Naum, 62 Amos, 63 Mattathias, 64 Joseph, 65 Janna, 66 Melchi, 67 Levi, 68 Matthan, 69 Heli.

70 Joseph virginis Mariæ Deiparæ sponsus, quæ Dominum nostrum Jesum Christum, præexistentem Deum Verbum, Deum coæternum Patri genuit.

CAP. II. — Quot fuerint pontifices ab Aarone facto initio.

Jacobi tertius filius fuit Levi. Levi Caatham genuit, hic Ambramum, ex quo orti sunt Aaron et Moyses. Ac Moyses quidem dux populi fuit in profectioe ex Ægypto; Aaron autem primus in pontificem ab ipso Moyse unctus est.

1 Aaron, 2 Eleazar, 3 Phinees, 4 Ebiezer, 5 Bochi, 6 Oze, 7 Heli.

8 Achitob : sub quo Samuel erat propheta, ac sacerdos simul et judex populi.

9 Achimelech : qui interfectus est cum trecentis quinqueaginta sacerdotibus a Saul, eo quod Davidem suscepisset.

10 Abiathar : qui solus servatus ex peremptis sacerdotibus, confugit ad Davidem.

11 Sadoc, sub quo templum a Solomone constructum est.

12 Achimaas, 13 Azarias, 14 Joram.

15 Jodæ. Iste vixit annos centum triginta : qui et Godoliam, quæ Davidicum genus e medio tollere nitebatur, interfecit.

16 Azioram, 17 Phidæus, 18 Sobæus, 19 Ielus, 20 Jothamus.

21 Urias. Iste sacerdotio functus est sub Achaz et Ezechia.

22 Iore, 23 Joasse, 24 Selum.

25 Chelkias, qui pontificem agebat sub pio rege Josia, 26 Saræas.

27 Josedek : sub quo populus captivus a Nabuchodonosor ductus est.

28 Jesus filius Josedek, sub quo Judas a captivitate per Cyrum remissus est : et cum Zorobabel populo præfuit.

29 Joakim. Sub eo Esdras Leges recensuit, 30 Eliaseph.

31 Joachas : sub quo contigit historia-Esther et Mardochei, 32 Joannes.

33 Jaddæus. Ejus tempore ædificatum est templum in Garizim.

ad Pugion. fidei, et Calmetum in Lexic. et Comm.

(5) Confer I. Reg. ii, 48, et infra cap. 8.

(6) Confer Joseph. A. J. xi, 8.

34 Onias, 35 Simon.

36 Eleazarus, sub quo septuagintaviralis Bibliorum versio facta est, volente Ptolemæo secundo, 37 Manasses.

38 Ananias. Sub hoc contigerunt funestæ res illæ ab Antiocho illustre, quæ in Maccabaicis commemorantur.

39 Simon, 40 Onias, 41 Jesus, 42 Onias.

43 Alcimus, quem Antiochus constituit, quamvis non esset de genere pontificali; sublato Onia. Ejus tempore Onias Oniæ filius in Ægyptum fugiens, templum simile Hierosolymitano ædificavit in nomo Heliopolitico.

44 Judas Maccabæus ex gente Asamonæa, 45 Jonathas frater, 46 Simon frater, 47 Joannes, qui et Hyrcanus.

48 Aristobulus, qui primus diadema capiti imposuit, 49 Jannæus, sive Alexander.

50 Hyrcanus, sub quo Pompeius Romanorum imperator templum ingressus sacras suppellectiles abstulit.

51 Antigonus, qui Parthos adduxerat contra Hyrcanum, ab Herode sacerdotio pellitur.

52 Ananelus ab Herode creatus, quamvis non pontificalis generis.

53 Aristobulus, quem Herodes suffecit Ananelo pontificatum ejurare coacto. Ac rursus per dolum interfecto Aristobulo, Ananelum restituit.

54 Iterum Ananelus, 55 Jesus filius Phaube, 56 Simeon Herodis affinis, 57 Matthias.

58 Josephus, pro die Jejuni, vice Matthiæ, 59 Jozarus, 60 Eleazarus, sub quo Herodes decessit, 61 Jesus filius See, 62 Ananus. Hic est Caiphæ socer, 63 Ismael filius Biabe, 64 Eleazarus Anani, 65 Simon Cathemi.

66 Caiphæ, qui et Josephus : sub quo salutarem passionem Dominus noster sustinuit.

67 Jonathas Anani, 68 Theophilus frater, 69 Simon Boethi, 70 Iterum Jonathas filius Anani, 71 Matthias frater, 72 Heli junior, 73 Josephus Kame, 74 Ananias filius Nebedæi, 75 Jonathas, 76 Ismael Phabii, 77 Josephus filius Kames.

78 Ananus Anani, qui Jacobum interfecit justum, fratrem Domini. Huic et Paulus dixit : *Verberaturus est te Deus, paries dealbate* *, 79 Jesus filius Gamaliel.

80 Matthias Theophili : sub quo bellum cum Romanis initium accepit, anno octavo Claudii.

81 Phinæus, sub quo civitas et templum ac natio a Tito capta est, et universa cum templo interierunt.

* Luc. III, 2; Joan. XVIII, 13. * Act. XXIII, 3.

(7) Simonis frater Joseph. ibid. XII, 4.

(8) Qui et Menelaus, Jesu frater. Confer Joseph. ibid. XV, 3, II. Machab. IV, 26.

(9) Joseph. ib. XIII, 6.

(10) Joseph. XIII, 19, XX, 8.

A λδ' Ὀνίας, λε' Σίμων.

λς' Ἐλεάζαρος, ἐφ' οὗ αἱ Βίβλοι τῶν Ἑβδομήκοντα, Πτολεμαίου τοῦ δευτέρου βουληθέντος, ἡρμηνεύθησαν · λζ' Μανασσῆς.

λη' Ἀνανίας. Ἐπὶ τούτου τὰ δεινὰ ὑπὸ τοῦ Ἀντίχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων συμβέβηκε.

λθ' Σίμων, μ' Ὀνίας (7), μα' Ἰησοῦς, μβ' Ὀνίας (8).

μγ' Ἀλκιμος, δὲν Ἀντίοχος κατέστησεν, οὐκ ὄντα τοῦ ἱερατικοῦ γένους, ἀνελὼν τὸν Ὀνίαν, ἐπὶ τούτου Ὀνίας ὁ τοῦ Ὀνίου υἱὸς φυγὼν εἰς Αἴγυπτον, ναὸν ὁμοίον τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ψυχοδόμησεν ἐν τῇ Ἡλιουπολίτῃ νόμῳ (9).

μδ' Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος ἐκ τῶν Ἀσαμωναίου, με' Ἰωνάθης ἀδελφός, μς' Σίμων ἀδελφός, μζ' Ἰωάννης, ὁ καὶ Ὑρκανός.

μη' Ἀριστόβουλος, ὃς καὶ διάδημα πρῶτος περιτίθεται (10) · μθ' Ἰανναῖος, ὁ καὶ Ἀλέξανδρος.

ν' Ὑρκανός, ἐφ' οὗ Πομπήιος ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς τὸ ἱερὸν ἐπιβάς τὰ κειμήλια ἀφείλετο (11).

να' Ἀντίγονος, ὃς Πάρθους ἐπηγάγετο κατὰ Ὑρκανοῦ, ὑπὸ Ἡρώδου ἐκδύλλεται τῆς ἱερωσύνης.

νβ' Ἀνανῆλος, ὁ ὑπὸ Ἡρώδου κατασταθεὶς οὐκ ὢν τοῦ ἀρχιερατικοῦ γένους.

νγ' Ἀριστόβουλος, δὲν Ἡρώδης καθίστησι τὸν Ἀνανῆλον ἐξομοσάμενος · καὶ πάλιν δολοφονήσας τὸν Ἀριστόβουλον, καθίστησι τὸν Ἀνανῆλον.

νδ' Πάλιν Ἀνανῆλος, νε' Ἰησοῦς ὁ τοῦ Φαυδῆ, νς' Σίμων ὁ Ἡρώδου κηδεστῆς, νζ' Ματθίας.

νη' Ἰώσηπος, κατὰ τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἀντὶ Ματθίου (12), νθ' Ἰώζαρος, ξ' Ἐλεάζαρος, ἐφ' οὗ Ἡρώδης ἀπέθανε · ξα' Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σεῖ, ξβ' Ἀνανοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ Καϊάφα πανθερός. ξγ' Ἰσμαῆλος ὁ τοῦ Βιαβῆ, ξδ' Ἐλεάζαρος Ἀνάνου, ξε' Σίμων Καθήμου.

ξς' Καϊάφας, ὁ καὶ Ἰώσηπος, ἐφ' οὗ τὸ σωτήριον πάθος, ὁ Κύριος ἡμῶν ὑπέμεινε.

ξζ' Ἰωνάθης Ἀνάνου, ξη' Θεόφιλος ἀδελφός, ξθ' Σίμων Βοήθου, ο' πάλιν Ἰωνάθης ὁ Ἀνάνου, σα' Ματθίας ἀδελφός, σβ' Ἥλλ ὁ νέος, σγ' Ἰώσηπος Κάμη, σδ' Ἀνανίας ὁ τοῦ Νεβεδαίου, σε' Ἰωνάθης, σς' Ἰσμαῆλος Φαβίου, σζ' Ἰώσηπος ὁ Κάμης.

ση' Ἀνανοῦ Ἀνάνου, ὁ Ἰάκωβον ἀποκτείνας τὸν δίκαιον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου. Τούτῳ καὶ ὁ Παῦλος εἶπε· *Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοίχῃ κεκορυσμένης*. σθ' Ἰησοῦς ὁ Γαμαλιήλ.

π' Ματθίας Θεοφίλου, ἐφ' οὗ ὁ πρὸς Ῥωμαίων πόλεμος ἀρχὴν εἰλήφει, ἔτους ὀγδόου Κλαυδίου.

πα' Φιναῖος, ἐφ' οὗ ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς καὶ τὸ ἱερὸν ὑπὸ Τίτου ἐάλω, καὶ πάντα κατὰ τὸν ναὸν κατελύθη.

(11) Consentit Dio lib. XXXVI. Adversatur Joseph.

(12) Joseph. XVII, 8. Scilicet quando aliqua impuritate vel alio impedimento laborabat pontifex, nec poterat in magno die Expiationis caeremonias agere, sufficiebatur ei saganus, aut vicarius.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. — *Τίνας οἱ ἐκ τοῦ Κάιν γενόμενοι*, A' CAP. III. — *Quinam ex Cain nati sunt ab origine ad
καὶ εἰς ἐβδόμην γενεάν ἀνέκαθεν.* septimam usque generationem.

α'. Κάιν, β' Ἐνώχ, γ' Γαϊαδάδ, δ' Μαΐηλ, ε' Μα-
θουάλα, ς' Λάμεχ, ζ' Ἰωβήλ καὶ Ἰουδάλ καὶ Θοβήλ.
Ἐπὶ δὲ τούτων ἡ πανόλεθρος τοῦ Κάιν γέγονε δια-
φθορά.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. — *Τίνας οἱ ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐν
τῇ κιβωτῇ διασωθέντες.*

Νῶε, καὶ υἱοὶ τρεῖς, Σὴμ, Χάμ, Ἰάφεθ, καὶ αἱ
τούτων τέσσαρες γυναῖκες.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. — *Τίνας εἰσὶν οἱ τοῦ Ἰακώβ παῖδες,
οἱ τοῦ λουὶ πατριάρχαι.*

Ἐκ μὲν Ἀσίας· Ρουβὶμ, Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας,
Ἰσάχαρ, Ζαβουλών. Ἐκ δὲ Παχὴλ. Βενιαμὴν (13). B
Ἐκ δὲ Βαλλῆς, Δάν, Νεφθαλεῖμ. Ἐκ δὲ Ζελφῆς,
Γάδ, Ἀσσήρ. Οὗτοι ἐν (14) οὐ ψυχαῖς κατέβησαν
εἰς Αἴγυπτον.

ΚΕΦΑΛ. ς'. — *Τίνας εἰσὶν οἱ οὗ οἱ μετὰ τοῦ
Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον καταλύσαντες (15).*

α' Ρουβὶμ ὁ πρωτότοκος, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ·
Ἐνὼς, Φαλλοῦς, Ἀσρώμ, Χάρμης.

β' Συμεὼν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Ἰεμουήλ, Ἰαμηνώθ,
Ἰακαίμ, Σάαρ, Σαούλ.

γ' Λευὶ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Γεδεὼν, Καάθ, Μεραρὶ.

δ' Ἰούδας, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Σηλώμ καὶ Φαρές.

Υἱοὶ δὲ Φαρέ· Ἐσρώμ, Ἰεμουήλ.

ε' Ἰσάχαρ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Θωλά, Φουά, Ἰα-
σούμ, Ἀμράμ.

ς' Ζαβουλών, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Σέδερ, Ἀλλώμ,
Αἰήλ. Οὗτοι ἐκ Ἀσίας, λ' (16).

ζ' Γάδ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Σαφών, Ἀγγῆς, Σαυ-
νῆς, Βοασαμών, Δίδης, Ἀρώ, Ἀδδῆς, Ἀροήλ.

η' Ἀσήρ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Ἰεμνασσοῦ, Ἰεούλ,
Μαρία, Σάρρα ἀδελφή. Υἱοὶ δὲ Μαρίας· Χορέθ καὶ
Μαλχηλ. Οὗτοι ἐκ Ζέλφης, ιζ'.

θ' Ἰωσήφ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τεχθέντες ἐν Αἰγύ-
πτῳ· Μανασσῆς καὶ Ἐφραῖμ, Σουτάλ, Ταλιμμέδεκ.

ι' Βενιαμὴν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Βαλλά, Φοῦς,
Ἐδῆλ. Υἱοὶ Βαλλά· Γηρά, Νεομάν, Ἰαχῆς, Ρῶς,
Μαμφήν. Υἱοὶ Γηρά· Ἀράδ. Οὗτοι ἐκ τῆς Πα-
χῆλ, ιη'.

ια' Δάν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Ἀσώμ.

ιβ' Νεφθαλεῖμ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· Ἀσιήλ, Γωῦνῆ,
Ἀσάς, Συλλήμ. Οὗτοι ἐκ Βαλλῆς, ιζ'. Ομοῦ οβ'. Καὶ
ὁ πατήρ Ἰακώβ, καὶ Δείνα ἡ θυγάτηρ, καὶ Δεία·
ὁμοῦ ψυχὰς οε'.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. — *Τίνας οἱ τοῦ Σαμουήλ πρόγονοι
ἱερατικοὶ (17).*

α' Κορέ, ὁ ἐπιστάς ἐπὶ Μωϋσῆ, β' τούτου υἱός,
Ἐλκανῆ, γ' Ἐναδδ, δ' Ἐλιάδ, ε' Ἰεραάμ, ς' Ἐλ-

τ' II Petr. II, 5. * Act. VII, 14.

(13) Deest Ἰωσήφ καὶ, Joseph et, vitio typogr.,
ut versio Fabriciana ostendit.

(14) Fabric. vertit septuaginta duas, male. Vide
sequens caput.

1 Cain, 2 Enoch, 3 Gaiadad, 4 Mael, 5 Mathu-
sala, 6 Lamech, 7 Jobel et Jubal et Thobel. Sub-
his vero omnimodum contigit Cainitarum extermi-
nium.

CAP. IV. — *Quinam servati sunt a diluvio in arca.*

Noe, et filii tres, Sem, Cham, Japheth, horum-
que uxores quatuor.

CAP. V. — *Qui sunt Jacobi filii, patriarchæ populi.*

Ex Lia : Rubim, Symeon, Levi, Judas, Issachar,
Zabulon. Ex Rachel : Joseph, et Benjamin. Ex
Balla : Dan, Nephtholim. Ex Zelpha : Gad, Asser.
Isti in LXXV animabus descenderunt in Ægyptum.

CAP. VI. — *Quinam sunt isti LXXV qui cum Jacob
in Ægyptum profecti sunt.*

1 Rubim primogenitus, et filii ejus; Enos, Phal-
lus, Asrom, Charmes.

2 Symeon, et filii ejus; Jemuel, Jamenoth, Jacim,
Saar, Saul.

3 Levi, et filii ejus : Gedeon, Caath, Merari.

4 Judas, et filii ejus : Selom et Phares. Filii
porro Phares; Esrom, Jemuel.

5 Issachar, et filii ejus : Thola, Phua, Jasum
G Amram.

6 Zabulon, et filii ejus : Seder, Allom, Æel.
Isti ex Lia, xxx.

7 Gad, et filii ejus : Saphon, Agges, Saunos,
Boasamon, Dides, Aro, Addes, Aroel.

8 Aser, et filii ejus : Jemnæssu, Jeul, Maria,
Sarrha soror. Filii porro Mariæ; Choreb et Mal-
chiel. Isti ex Zelpha, xxii.

9 Joseph, et filii ejus in Ægypto progeniti : Ma-
nasses et Ephraim, Satal, Talimmedec.

10 Benjamin, et filii ejus : Balla, Phus, Ebel.
Filii Balla; Gera, Neoman, Jaches, Ros, Mamphen,
Filii Gera; Arad. Isti ex Rachel, xxviii.

D 11 Dan, et filii ejus : Asom.

12 Nephtholim, et filii ejus : Asiel, Goyne, As-
sas, Syllem. Isti ex Balla, vii. Universim omnes.
LXXII. Et pater Jacob, et Dina filia atque Lia, si-
mul animæ LXXV.

CAP. VII. — *Quinam fuerunt Samuelis progenitores
sacerdotes.*

1 Core, qui seditionem concitavit sub Moyse,
2 Hujus filius, Elcana, 3 Enaed, 4 Eliad, 5 Jeraam,

(15) Confer Genes. XLVI.

(16) Forte Zara, quintus filius Judæ, ex Gen. XLV.

12 a librariis hic omissus est.

(17) Confer I. Paral. vi.

6 Elcana, 7 Samuel : ex quo nati sunt duo filii, A Joel et Isamija : qui cum munera acciperent, haud digni paterna successione sunt habiti.

CAP. VIII. — *Quinam sunt Heli progenitores sacerdotes.*

1 Caath, 2 Abitom, 3 Abimelech, 4 Abiathar, 5 Uriu, 6 et Nathan, 7 Heli, ex quo nati sunt filii duo, Ophne et Phinees, qui in sacrificia lascivientes interficiuntur in bello Philistino.

CAP. IX. — *Quinam fuerunt progenitores Ezechielis prophetae sacerdotes.*

1 Jodae, 2 Phadnæas, 3 Amorrhias, 4 Zachor, 5 Samue, 6 Ephedra, 7 Melchior, 8 Alom, 9 Gomorrhias, 10 Baruch, 11 Sophonias, 12 Massæas, 13 Chelcias, 14 Buze, 15 Jezechiel. Qui in captivitate Juda vaticinatus est Babylone.

CAP. X. — *Quinam fuerunt Jeremiae prophetae progenitores sacerdotes.*

1 Aaron, 2 Phinees, 3 Ozias, 4 Razas, 5 Moriad, 6 Amorias, 7 Ametob, 8 Seduc, 9 Achimas, 10 Hujas filius Elias propheta et Salom, 11 Salomi filius, Joram, 12 Amos et Jodae, 13 Sedecias filius Jodae, 14 Joel, 15 Urias, 16 Nere, 17 Salom, 18 Chelcias, 19 Jeremias, qui captivitatem in Judæa prophetavit.

CAP. XI. — *Quinam fuerunt populi iudices post divisionem terræ a Jesu Nave factam.*

1 Chusarathon rex Mesopotamiae Syriae.
2 Gothoniël iudex.
3 Jesus Nave⁹. Æglon rex Moabitum¹⁰.

4 Aod iudex.
5 Jabea rex Chanaan¹¹.
6 Deborra prophetissa cum Barac.
7 Madianitica gens¹².
8 Jedeon iudex.
9 Abimelech iudex.
10 Thola iudex.
11 Ir iudex.
12 Ammonitica gens¹³.
13 Jephthæ iudex.
14 Essebon iudex.
15 Athon iudex.
16 Abdon iudex.
17 Philisthæi¹⁴.
18 Sampson iudex.
(19) Semenar iudex.
20 Interregnum¹⁵.
21 Et Samir iudex.)

⁹ Jud. iii, 8. ¹⁰ ibid., 12. ¹¹ Jud. iv, 2. ¹² Jud. vi, 1. ¹³ Jud. x, 7. ¹⁴ Jud. xiii, 1. ¹⁵ Juu. xvii, 6, xviii, 1, xxi, 24.

(18) Confer Zeltnerum in *Judices*

(19) Videtur insititius.

(20) Quæ uncinis includuntur cum absint, typo-

καὶ Ἰσαμινά. Καὶ δωροληπτοῦντες, οὐκ ἔξιοι τῆς πατρικῆς διαδοχῆς εἶναι ἐκρίθησαν.

ΚΕΦΑΛ. Η'. — *Τίνας οἱ τοῦ Ἡλὶ πρόγονοι ἱερατικοί.*

α' Καάθ, β' Ἀδινώμ, γ' Ἀδινέλεχ, δ' Ἀδινάθαρ, ε' Οὐριού, ς' καὶ Ναθάν, ζ' Ἡλὶ, ἐξ οὗ γεγένασιν υἱοὶ δύο, Ὀφνὴ καὶ Φινεὺς, οἱ τὰς θυσίας ἐντροφῶν-τες, ἀναιροῦνται ἐν πολέμῳ τῶν ἀλλοφύλων.

ΚΕΦΑΛ. Θ'. — *Τίνας οἱ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦ προφήτου πρόγονοι ἱερατικοί.*

α' Ἰωδαὶ, β' Φαδναίας, γ' Ἀμορρίας, δ' Ζαχώρ, ε' Σαμουὺ, ς' Ἐφεδρά, ζ' Μελχιού, η' Ἀλὼμ, θ' Γομορρίας, ι' Βαρούχ, ια' Σοφονίας, ιβ' Μασσαίας, ιγ' Χελκίας, ιδ' Βουζή, ιε' Ἰεζεκιήλ, ὁ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ Ἰούδα προφητεύσας ἐν Βαβυλῶνι.

ΚΕΦΑΛ. Ι'. — *Τίνας οἱ Ἱερემίου τοῦ προφήτου πρόγονοι ἱερατικοί.*

α' Ἀαρών, β' Φινεὺς, γ' Ὀζίας, δ' Ραζαῖδς, ε' Μωριάδ, ς' Ἀμωρίας, ζ' Ἀμνιτὼδ, η' Σεδούκ, θ' Ἀχιμάς, ι' τοῦτου υἱὸς Ἡλίας ὁ προφήτης καὶ Σαλὼμ, ια' Σαλῶμου υἱὸς Ἰωρήμ, ιβ' Ἀμὼς καὶ Ἰωδαὶ, ιγ' Σεδεκίας υἱὸς Ἰωδαὶ, ιδ' Ἰωήλ, ιε' Οὐρίας, ις' Νηρη, ιζ' Σαλὼμ, ιη' Χελκίας, ιθ' Ἱερεμίας, ὁ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ προφητεύσας.¹

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. — *Τίνας οἱ τοῦ λαοῦ κριταὶ μετὰ τὴν ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γεγενημένην τῆς γῆς διανομήσιν, γενόμενοι.*

α' Χουσαραθὼν ποταμῶν Συρίας βασιλεὺς.
β' Γοθονιήλ κριτής.
γ' Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (19). Αἰγλὼν βασιλεὺς Μωα-διτῶν.

δ' Ἀὼδ κριτής.
ε' Ἰαβὴς βασιλεὺς Χαναάν.
ς' Δεδόρρα προφήτις σὺν Βαράκ.
ζ' Μαδιναῖοι ἔθνος.
η' Γεδεὼν κριτής.
θ' Ἀδινέλεχ κριτής.
ι' Θωλὰ κριτής.
ια' Εἰρ κριτής.
ιβ' Ἀμμονῖται ἔθνος.

ιγ' Ἰεφθαὲ κριτής.
ιδ' Ἐασεδὼν κριτής.
ιε' Ἀλλὼν κριτής.
ις' Ἀδδὼν κριτής.
ιζ' Ἀλλόφυλοι.
ιη' Σαμψὼν κριτής.
[(20) ιδ' Σεμενάρ κριτής.
κ' Ἀναρχία.
κα' Καὶ Σαυὶρ κριτής.]

graphico certe errore, ex versione Fabriciana hue revocavimus. Cæterum de his silent Scriptura, Josephus et Clemens, Strom. i, p. 324.

κβ'. Ειρήνη (21), καὶ Σαμανίας κριτής. Μετὰ δὲ Α
τούτους, ἱερεῖς ἔκριναν τὸν λαόν, ἥλι καὶ Σαμουήλ,
μεθ' οὗς βασιλεῖς.

ΚΕΦΑΛΑ. Β'. — *Τίνες ἐβασίλευσαν τοῦ λαοῦ (22).*

α' Σαούλ, β' Δαβὶδ, γ' Σολομών, δ' Ροβοάμ, ἐφ'
οὗ ἐμερίσθη ἡ βασιλεία· ε' Ἀβιά, ζ' Ἀσά, ζ' Ἰωσα-
φάτ, η' Ἰωράμ, θ' Ὀχοζίας, ι' Γοδολία γυνή, μήτηρ
τοῦ Ὀχοζίου, ια' Ἰωάκ, ιβ' Ἀμασίας, ιγ' Ὀζίας,
ιδ' Ἰωθάμ, ιε' Ἀχάζ, ις' Ἐζεκίας, ιζ' Μανασσῆς,
η' Ἀμὼς, ιθ' Ἰωσίας (23), κ' Ἰωακείμ, κα' Ἰεχο-
νίας, κβ' Σεδεκίας, ἐφ' οὗ καὶ ἡ δευτέρα αἰχμαλω-
σία τοῦ Ἰούδα ἐγγίνεται, καὶ ὁ ναὸς ἐνεπρήσθη.

ΚΕΦΑΛΑ. Γ'. — *Τίνες βασιλεῖς γεγόνασι τοῦ
Ἰσραὴλ μετὰ τὴν ἀπὸ Ἰούδα διαίρεσιν.*

α' Ἰεροβοάμ, β' Ναδάβ, γ' Βαασά, δ' Ἐλά, ε' Ζαμ-
βρέ, ζ' Ἀμβρέ, ζ' Ἀχαάβ, η' Ὀχοζίας, θ' Ἰωράμ,
ι' Θεοῦ, ια' Ἰωάκας, ιβ' Ἰωάκ, ιγ' Ἰεροβοάμ, ιδ' Ζα-
χαρίας, ιε' Σαλλὺμ, ις' Μανασσῆς, ιζ' Φακεσίας,
η' Φακεῖ, ιθ' Ὀσηέ, οὗ ἐννάτω ἔτει ἡ καθαίρεσις
τῆς βασιλείας γέγονε.

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'. — *Τίνες προφῆται γεγόνασιν ἐν τῷ
θείῳ λόγῳ, οἱ καὶ τὰς προφητείας ἐγγράφους
παροίηται.*

α' Μωϋσῆς, β' Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, γ' Δαβὶδ, δ' Σα-
λομών, ε' Ἡσαίας, ζ' Ἰερემίας, ζ' Ἰεζεκιήλ,
η' Δανιήλ, θ' Ὀσηέ, ι' Ἰωήλ, ια' Ἀμὼς, ιβ' Ἀδδίου,
ιγ' Ἰωνᾶς, ιδ' Μιχαίας, ιε' Ναούμ, ις' Ἀβδακούμ,
ιζ' Σοφονίας, η' Ἀγγαίος, ιθ' Ζαχαρίας, κ' Μαλα-
χίας. Οὗτοι μὲν οἱ εἰκοσι ἐγγράφους κατέλιπον
αὐτῶν τὰς προφητείας.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε'. — *Τίνες δὲ γεγόνασιν ἄλλοι προφῆ-
ται, οἱ μὴ ἐν γράμμασιν αὐτῶν καταλείψαντες
τὰς προφητείας.*

α' Ἀδάμ, β' Νῶε, γ' Ἀβραάμ, δ' Ἰσαακ, ε' Ἰα-
κώβ, ζ' Ἐλδὰδ, ζ' καὶ Μηδὰδ, η' Σαμουήλ, θ' Γὰδ,
ι' Νάθιν, ια' Ἀχίας ὁ Σιλονίτης, ιβ' Σαμαίας υἱὸς
Ἀνανι, ιγ' Σαλαμὺν, ιδ' Ἀνανίας, ιε' Ἠλίας,
ις' Ἐλισσαῖος, ιζ' Μιχαίας υἱὸς Ἰεμβλά, η' Ἀβδα-
δών, ιθ' Βουζῆ, κ' Οὐρίας, κα' Σαμαίας.

κβ' Ἰαδὼν (25), ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰεροβοάμ τὴν πτώσιν

1. Reg. xiii, 1. 11. Reg. v, 4; III. Reg. ii, 11. 11. Reg. vi, 1; II. Paral. ix, 30. 11. Reg. xi, 43, xiv, 21; II. Paral. xii, 13; III. Reg. xii, 16. 11. Reg. xv, 1; II. Paral. xiii, 2. 11. Reg. xv, 9; II. Paral. xv, 1. 11. Reg. xxi, 41; II. Paral. xx, 31. 11. Reg. viii, 16; II. Paral. xxi, 4. 11. Reg. viii, 25; II. Paral. xxi, 1. 11. Reg. xi, 1; II. Paral. xxi, 10. 11. Reg. xii, 1; Par. xxi, 20. 11. Reg. xiv, 1; II. Paral. xxv, 1. 11. Reg. xv, 4; II. Paral. xxvi, 3. 11. Reg. 32; II. Paral. xxvii, 1. 11. Reg. xvi, 1; II. Paral. xxviii, 1. 11. Reg. xviii, 2; II. Paral. xxviii, 27; xxix, 1. 11. Reg. xx, 21; II. Paral. xxxiii, 1. 11. Reg. xxi, 18; II. Paral. xxxiii, 20. 11. Reg. xxii, 1; II. Paral. xxxiv, 1. 11. Reg. xxiii, 30; II. Paral. xxxvi, 1. 11. Reg. xxiii, 34; II. Paral. xxxvi, 4. 11. Reg. xxiv, 6; II. Paral. xxxvi, 8. 11. Reg. xxiv, 16; Paral. xxxvi, 40. Jerem. xxxvii, 1, lxx, 1. 11. Reg. xii, 20; II. Paral. x, 16. 11. Reg. xv, 25. 11. Reg. 33. 11. Reg. xvi, 8. 11. Reg. 15. 11. Reg. 23. 11. Reg. 29. 11. Reg. xxi, 52. 11. Reg. iii, 1. 11. Reg. ix, 15. 11. Reg. 17. 11. Reg. 23. 11. Reg. 27. 11. Reg. xvii, 1, 23, xviii, 9. 11. Num. xi, 26. 11. Paral. ix, 19; I. Reg. xiv, 3. III. Reg. xi, 29. 11. Paral. xii, 15. 11. Reg. xxii, 8. II. Paral. xviii, 7. 11. Paral. xii, 15.

(21) Quæ bellum Benjaminiticum, ut videtur, excepit, Jud. xx, seqq.

(22) Confer. Schmidt, in Reges.

(23) Hic Amanuenses videntur emisisse Joachaz.

22. Pax, et Samanias iudex. Post hos judica-
runt populum sacerdotes Heli et Samuel, ac deinde
fuere reges.

CAP. XII. — *Quinam fuerunt reges populi.*

1 Saul 16, 2 David 17, 3 Salomon 18, 4 Roboam sub
quo scissum est regnum 19, 5 Abia 20, 6 Asa 21,
7 Josaphat 22, 8 Joram 23, 9 Ochozias 24, 10 Go-
dolia mulier, Ochoziæ mater 25, 11 Joas 26, 12 Ama-
sias 27, 13 Ozias 28, 14 Joatham 29, 15 Achaz 30,
16 Ezekias 31, 17 Manasses 32, 18 Amos 33, 19 Jo-
sias 34, (Joachaz 35, 20 Joakim 36, 21 Jechonias 37,
22 Sedecias. Sub quo contigit secunda Judæ ca-
ptivitas, et templum conflavit 38.

CAP. XIII. — *Quinam fuerunt reges Israel post-
quam ab Juda divulsus est.*

1. Jeroboam 39, 2 Nadab 40, 3 Baasa 41, 4 Ela 42,
5 Zambre 43, 6 Ambre 44, 7 Achaa 45, 8 Ocho-
zias 46, 9 Joram 47, 10 Jeu 48, 11 Joachaz 49, 12 Joas 50,
13 Jeroboam 51, 14 Zacharias 52, 15 Sellim 53,
16 Manasses 54, 17 Phècesias 55, 18 Phacee 56,
19 Osee, cujus anno nono contigit eversio regni 57.

CAP. XIV. — *Quinam fuerunt prophetæ in verbo
divino qui et prophetias scripto consignarunt.*

1 moyses, 2 Jesus Nave, 3 David, 4 Salomon,
5 Isaias, 6 Jeremias, 7 Jezziel, 8 Daniel, 9 Osee,
10 Joel, 11 Amos, 12 Abdiu, 13 Jonas, 14 Michæas,
15 Naum, 16 Abbacum, 17 Sophonias, 18 Aggæus,
19 Zacharias, 20 Malachias. Hi viginti Litteris com-
mendatas reliquerunt suas prophetias.

CAP. XV. — *Quinam fuerunt alii prophetæ, qui
nequaquam suas prophetias in scriptis reliquerunt.*

1 Adam, 2 Noe, 3 Abraham, 4 Isaac, 5 Jacob,
6 Eldad 58, 7 et Medad, 8 Samuel, 9 Gad, 10 Na-
than, 11 Achias Silonites 59, 12 Samæas filius
Anani 60, 13 Salamin, 14 Ananias, 15 Elias,
16 Elisæus, 17 Michæas filius Jembla 61, 18 Abda-
don 62, 19 Huze, 20 Urias, 21 Samæas.

22 Jadon, qui sub Jeroboam ruinam altaris Be-

thelici, eversionemque reipublicæ Israeliticæ prophetavit. In adventu autem Domini fuerunt : 23 Zacharias, Joannis baptistæ pater, 24 Symeon, 25 Joannes baptista, 26 Agabus⁶⁶. Alii etiam in Israel fuerunt prophetæ, 27 Aias⁶⁷, 28 Jeu filius Anani.

CAP. XVI. — *Quænam fuerunt prophetantes mulieres.*

1 Sarrha, 2 Rebecca, 3 Maria Moysis soror, 4 Sepphora Moysis uxor, 5 Deborra, quæ Baracum ad bellum misit, 6 Oлда, 7 Anna Samuelis mater. Et in adventu Domini fuerunt : 8 Elisabet, et Maria Deipara, et Anna Phanuelis filia de tribu Aser.

CAP. XVII. — I. *Qui reges pii fuerunt.*

1 David, 2 Asa, 3 Josaphat, 4 Ezckias, 5 Josias. Salomon vero et Ozias in senectute Dei iura contempserunt, dum prior mulieribus ethnicis emancipatus est, alter sacerdotale munus obire ausus est.

II. *Quinam reges impie egerunt.*

1 Joram, 2 Ochozias, 3 Joas, 4 Amasias, 5 Joatham, 6 Achaz, 7 Manasses, 8 Amon, 9 Jachas, 10 Sedecias. Saul porro qui primus regnavit, dum invidia in David movetur, a pietate excidit, Deoque inobediens fuit : ac tandem ad ventriloquam confugit.

CAP. XVIII. — *Quinam in populo fuerunt falsi prophetæ.*

1 Sedecias filius Chana, qui cum quadringentis prophetis Jezabelis Achabum decipiens induxit ad expeditionem contra Remoth urbem Galaad⁶⁸.

2 Prophetæ Jesabelis cccc. quos Helias convictos, per manum populi interfecit.

3 Paschor, qui Jeremiam inclusit in carcere, tanquam qui ad Nabuchodonosor vellet confugere⁶⁹.

4 Ananias filius Alom, qui Jeremiam lignea juga confregit ad imaginem futuræ Babylonii contritionis⁷⁰.

5 Samæas Babylone captivus, qui etiam scripsit D Jerosolymam ad Sophoniam sacerdotem ut puniretur Jeremias, tanquam qui scriberet ad degentes Babylone, diu comperendinandam esse captivitatem⁷¹.

6 Achab filius Kuliz⁷².

7 Et Sedecias filius Maasiz, prophetantes contra Jeremiam⁷³.

⁶⁶ Act. xi, 28. ⁶⁷ III. Reg. xiv, 18. ⁶⁸ III. Reg. xii, 12. ⁶⁹ Jerem. xxxviii, 1, 6. ⁷⁰ Jerem. xxviii, 1, 10. ⁷¹ Jerem. xxi, 24. ⁷² ibid. 21. ⁷³ ibid.

(26) Aliena hæc margine in textum videntur immigrasse.

(27) Hoc nomen deest in Græco Fabricii, occurrit in versione. Quare videatur a typogr. omissum.

Α τοῦ ἐν Βεθλὴ θυσιαστηρίου, καὶ τὴν καθαίρειν τῆς τοῦ Ἰσραὴλ πολιτείας προφητεύσας. Καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ Ζαχαρίας, ὁ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου πατὴρ καὶ Συμεὼν, καὶ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, καὶ Ἀγαθος. Καὶ ἄλλοι (26) ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ γεγόνاسι προφηταί. καὶ Ἀίας, καὶ Ἰησοῦ (27) υἱὸς Ἀνανί.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'. — *Τίνες προφητίδες γυναῖκες γεγονασιν.*

α' Σάρρα, β' Ρεβέκκα, γ' Μαρία ἡ τοῦ Μωϋσέως ἀδελφή, δ' Σεπφώρα ἡ τοῦ Μωϋσέως γυνή, ε' Δεβόρρα, ἡ τὸν Βαρακ ἐπὶ τὸν πόλεμον στεῖλασα, ς' Ὀλδὰ, ζ' Ἄννα ἡ τοῦ Σαμουὴλ μήτηρ. Καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡ Ἐλισάβετ, καὶ Μαρία ἡ Θεοτόκος, καὶ Ἄννα θυγάτηρ Φανουὴλ ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΖ'. — Α'. *Τίνες εὐσεβεῖς γεγονασι βασιλεῖς.*

α' Δαβὶδ, β' Ἀσά, γ' Ἰωσαφάτ, δ' Ἐζεκίας, ε' Ἰωσίας. Σολομὼν δὲ καὶ Ὀζίας πρὸς τὸ γῆρας ὠλιγόωρσαν, ὁ μὲν γυναῖξιν ἐθνικαῖς ὑπαχθεῖς, ὁ δὲ ἱερατεύσασθαι ὑπερηφανήσας.

Β'. *Τίνες βασιλεῖς ἐδυσσέδησαν.*

α' Ἰωράμ, β' Ὀχοζίας, γ' Ἰωὰς, δ' Ἀμασίας, ε' Ἰωάθαμ, ς' Ἀχαζ, ζ' Μανασσῆς, η' Ἀμὼν, θ' Ἰάχας, ι' Σεδεκίας. Σαοὺλ δὲ ὁ τῆς βασιλείας ἐναρξάμενος, φθονῶν τῷ Δαβὶδ ἐξέπεισε τῆς εὐσεβείας, καὶ Θεοῦ ἀνηκούστησε, καὶ τέλος ἐγγαστριμύθῳ προσπέφευγε.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΗ'. — *Τίνες ψευδοπροφηταί ἐν τῷ λαῷ γεγονασιν.*

α' (28) Σεδεκίας υἱὸς Χανὰ, ὁ μετὰ τῶν τετρακοσίων ψευδοπροφητῶν τῆς Ἰεζάβελ ἀπατῶν τὸν Ἀχαὰδ εἰς τὴν Ῥεμὼθ, πόλιν τοῦ Γαλαὰδ, παράληψιν.

β' Οἱ υἱοὶ τῆς Ἰεζάβελ προφηταί, οὓς Ἥλιος ἀπέλεγε, διὰ τοῦ λαοῦ διεχειρίσατο.

γ' Πασχώρ, ὁ τὸν Ἰερემίαν ἐγκλείσας ἐν φυλακῇ, ὡς πρὸς τὸν Ναβουχοδονόσορ καταφεύγοντα.

δ' Ἀνανίας υἱὸς Ἀλῶμ, ὁ τὰ τοῦ Ἰερემίου ξύλινα κλοιὰ συντρίψας, ἐν ὑποδαίγματι τοῦ τὸν Βαβυλώνιον συντρίβειν.

ε' Σαμαίας, ὁ ἐν Βαβυλῶνι αἰχμάλωτος, ὁ καὶ Σοφονίᾳ τῷ ἱερεὶ γράφων ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, τιμωρεῖσθαι τὸν Ἰερემίαν, ὡς τοῖς ἐν Βαβυλῶνι γράφοντα, τὴν αἰχμαλωσίαν ἀποτείνειν.

ς' Ἀχάβ υἱὸς Κουλίου.

ζ' Καὶ Σεδεκίας Μασίου κατὰ τοῦ Ἰερემίου προφητεύοντες.

Apud Clement. Strom. i, p. 326, Ἰοῦ, υἱὸς Ἀνανίου, ἢ filius Ananiæ.

(28) Illic in Græco numeri desiderantur, quos commodi gratia adjecimus.

ἡ Ἰεζονίας ὁ τοῦ Ἀσσοῦρ.

θ' Καὶ Φαλτίας ὁ τοῦ Βεναίου, παρὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ σημαινόμενοι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'. — *Τίνας ἐξῆρχον τῶν φυλῶν κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς Αἰγύπτου (29).*

α' Τῆς μὲν Λευιτικῆς φυλῆς, Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών. β' τῆς δὲ Ἰούδα, Ἀμιναδάβ· γ' τῆς δὲ Ρουβὶν, Ἐλιούζ· δ' τῆς δὲ Συμεὼν, Σαρισαλαί· ε' τῆς δὲ Ἰσάχαρ, Δωγάρ· ς' τῆς δὲ Ζαβουλὼν, Χελλών· ζ' τῆς Ἐφραΐμ, Σεμιούλ· ἡ' τῆς Μανασσῆ, Φαλασσοῦρ· θ' τῆς Βενιαμὴν, Γαδεὼν· ι' τῆς Δάν, Ἀμισαλάν· ια' τῆς Ἀσέρ, Ἐχράν· ιβ' τῆς Γάδ, Ραγουήλ· ιγ' τῆς Νεφθαλίμ, Ἐλάμ· Οὗτοι οἱ ἐν τῇ ἐξόδῳ ἡγούμενοι, φύλαρχοι τοῦ λαοῦ, οἱ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπέθανον.

ΚΕΦΑΛ. Κ'. — *Τίνας ἔσχε Μωϋσῆς υἱοὺς, καὶ ἐκ τίνος.*

Ἐκ Σεπφόρας τῆς θυγατρὸς Ἰωθὼρ ἱερέως Μεδιάν, α' Γερσὼν, β' Ἐλιέζερ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'. — *Τίνας Ἀαρὼν ἔσχε υἱοὺς.*

Ἐκ τῆς Ἐλισάβετ θυγατρὸς Ἀμιναδάβ ἀδελφῆς δὲ Ναασσών, οἱ καὶ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα κατὰγονται, α' τὸν Ναδάβ, β' τὸν Ἀθιοῦδ, γ' τὸν Ἐλεάζαρ, δ' τὸν Ἰθάμαρ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'. — *Τίνα ἐστὶ τὰ ἔθνη, ἀ ὃ λαὸς ἐκλήρονόμησεν.*

Χαναανίον, Εὐαίον, Γεργεσαίον, Ἰεβουσαίον, Χεταίον, Ἀμορραίων, Φερεζαίων.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'. — *Τίνας, καὶ τίνων ἔθνῶν βασιλεῖς ὁ λαὸς ἀπέκτεινεν (30).*

α' (31). Ἐπὶ τοῦ Μωϋσεως ἐκτάσει τῶν χειρῶν, Ἀμαλήκ.

β'. Διὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τὸν Ἀδωνιδέζεκ βασιλεῖα Ἰερουσαλήμ.

γ' Καὶ τὸν Ἰλάμ βασιλεῖα Χεδρών.

δ' Καὶ τὸν Φαϊδὼ βασιλεῖα Ἰεριμους.

ε' Καὶ τὸν Σιφά βασιλεῖα Λάχης.

ς' καὶ τὸν Δαμὶς βασιλεῖα Ὀδαλλάμ.

ζ' Καὶ τὸν Ἰαβὶν βασιλεῖα Ἀσσόρ.

η' Καὶ βασιλεῖα Σομόρον.

θ' Καὶ βασιλεῖα Ζιφ. Καὶ ἄλλους βασιλεῖς ἕως τῆς Σιδωνίας, τοὺς πάντας ὁ Ἰησοῦς ἀνείλεν, βασιλεῖς καὶ τὸν δὲ Σηὼν βασιλεῖα τῶν Ἀμορραίων Μωϋσῆς ἀνείλεν, καὶ τὸν Ὀγ βασιλεῖα τῆς Βασάν. Καὶ ὁ Ἰούδας δὲ ἀπέκτεινε τὸν Ἀδωνιδέζεκ, οὗ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν πρότερον ἐξέτεμεν. Ὁ τε Γοθονιήλ ὁ κριτής, τὸν Χουστέρ ἐλὼν βασιλεῖα Συρίας. Καὶ ὁ Ἀὼδ ὁ ἀμφοτεροδέξιος τὸν Αἰγλὼμ βασιλεῖα Μωαβιτῶν, δόλῳ διακρησάμενος αὐτὸν τῇ λαίᾳ χειρὶ. Δεδορρά δὲ τοῦ Βαρὰκ, τὸν Σισάρα βασιλεῖα Ἰακίς, ὃν Ἰαήλ γυνή, πασσάλῳ διὰ τῶν ὠτων διήλασε. Γεδεὼν δὲ τὸν Ὀρημ Μαδιὰμ βασιλεῖα. Καὶ Ἰεφθαὲ τὴν τοῦ Ἀμαλήκ βασιλείαν.

¹⁷¹ Jerem. xi, 1. ¹⁷² Exod. vi, 23. ¹⁷³ Exod. xvii, 11, 13. ¹⁷⁴ Judic. i, 1. ¹⁷⁵ Jos. x, 3. ¹⁷⁶ Jud. iii, 10. ¹⁷⁷ ibid. 21. ¹⁷⁸ Jud. iv, 21. ¹⁷⁹ Jos. i, 25.

(29) Confer Num. i et xxxiv.

(30) Confer Josue cap. xii.

A 8 Jezonias filius Assur,

9 et Phaltias filius Benai, quos indigitat Ezechiel⁷¹.

CAP. XIX. — *Quinam praefuerunt tribubus in exitu ab Aegypto.*

1 Praefuit Leviticæ tribui, Moyses et Aäron, 2 Judæ, Aminadab, 3 Rubin, Eliuz, 4 Simeon, Sarisalzæ, 5 Isachar, Dogar, 6 Zabulon, Chellon, 7 Ephraïm, Semiul, 8 Manasse, Phalassur, 9 Benjamin, Gadeon, 10 Dan, Amisalan, 11 Aser, Echran, 12 Gad, Rhaguel, 13 Nephthalim, Elam. Isti in exitu fuere duces, principes tribuum populi, qui etiam in deserto mortui sunt.

B CAP. XX. — *Quosnam suscepit liberos Moyses, et a qua.*

Ex Sepphora filia Jothor sacerdotis Madian, 1 Gersom, 2 Eliezer.

CAP. XXI. — *Quos habuit filios Aaron.*

Ex Elisabet filia Aminadabi, sorore Naassonis, qui etiam ex tribu Juda ducuntur, 1 Nadab, 2 Abiud, 3 Eleazar, 4 Itamar⁷².

CAP. XXII. — *Quæ sunt gentes quas populus hæreditavit.*

Chananæa, Evæa, Gergesæa, Jebusæa, Chetæa, Amorrhæa, Pherezæa.

C CAP. XXIII. — *Quosnam, et quarumnam gentium reges populus interfecit.*

1 Sub Moyse, quando manus expandit, Amalek⁷³.

2 Per Jesum Nave, Adonibezec regem Jerusalem⁷⁴.

3 Iam regem Hebron⁷⁵.

4 Phido regem Jerimus.

5 Sipa regem Laches.

6 Et Damis regem Ojollam.

7 et Jabin regem Assor,

8 et regem Somoron,

9 et regem Ziph. Itemque alios reges usque ad Sidoniam, quos omnes Jesus interfecit : reges nempe xxix. At Scen Amorrhæorum regem Moyses interfecit, etiamque Og regem Basan. Judas vero interfecit Adonibezec, cujus extremitates pedum prius truncavit. Gothoniël quoque Judex, interemit Chusan regem Syriæ⁷⁶. Et Aod ambidexter occidit Aeglom regem Moabitarum, dolose interficiens eum sinistra manu⁷⁷. Deborra Baraci sustulit Sisaram imperatorem Jacis, quem Jael clavo per tempora adacto peremit⁷⁸. Gedeon autem e medio sustulit Orem regem Madiam⁷⁹. Jephthæ quoque evertit regnum Amalec.

(31) Numeri hic a textu aberant.

CAP. XXIV. — *Quot et quæ gentes ortæ sunt a tribus filiis Noe, Sem, Cham, Japheth.*

America
113
T.V. vol XIV

1 Hebræi, 2 Assyrii, 3 Persæ, 4 Medi, 5 Arabes, 6 Madianitæ, 7 Adiabeni, 8 Taini, 9 Palæstini, 10 Saraceni, 11 Magi, 12 Caspii, 13 Albani, 14 Indi, 15 Æthiopes, 16 Ægyptii, 17 Libyes, 18 Chaggei, 19 Chananæi, 20 Pherezæi, 21 Evæi, 22 Amorrhæi, 23 Gergesæi, 24 Jebusæi, 25 Idumæi, 26 Samaritæ, 27 Phœnices, 28 Syri, 29 Cilices, 30 Cappadoces, 31 Armenii, 32 Iberi, 33 Bebraui, 34 Scythæ, 35 Colchi, 36 Samni, 37 Bospori, 38 Abbiani, 39 Isauri, 40 Lycaones, 41 Pisidæ, 42 Galatæ, 43 Paphlagonæ, 44 Phryges, 45 Græci sive Achæi, 46 Thessali, 47 Macedones, 48 Thraces, 49 Mausi, 50 Bessi, 51 Dardani, 52 Sarmatæ, 53 Germani, 54 Pannonii, 55 Præones, 56 Norici, 57 Dalmatæ, 58 Romani, 59 Ligures, 60 Galli vel Celtæ, 61 Hispani vel Tyreni, 62 Margi, 63 Macuaci, 64 Seleuci, 65 Afri, 66 Mazices, 67 Garamantes sive Borades, qui usque ad Æthiopiam protenduntur.

CAP. XXV. — *Libri xxi, qui Vetus constituunt Testamentum.*

- 1 *Briseth*, quod significat, In principio fecit.
- 2 *Uelesmoth*, Hæc sunt nomina.
- 3 *Uekra*, Et vocavit.
- 4 *Ammesphecodim*, Numeri.
- 5 *Eleadebarim*, Deuteronomium: Hi sunt sermones.
- 6 *Issue Benune*, Jesus filius Nave.
- 7 *Josophatim*, Judices.
- 8 *Ruth*.
- 9 *Samuel*, quod interpretatur, Vocatus.
- 10 *Uammelech David*, Rex David.
- 11 *Dabre Jammem*, Verba dierum.
- 12 *Esdras*, quod significat Adjutor, liber.
- 13 *Sepharthellim*, Liber psalmorum.
- 14 *Meldoth*, Proverbia.
- 15 *Koeleth*, Ecclesiæ figura.
- 16 *Sir assirim*, Canticum canticorum.
- 17 *Prophetæ xii*.
- 18 *Isaïas*.
- 19 *Jeremias*.
- 20 *Jezzechiel*.
- 21 *Daniel*.
- 22 *Job*.

Præter hos; *Esther*, et *Machabæi* libri, qui inscribuntur *Sarbeth Sabanael*.

CAP. XXVI. — *Nomina et interpretatio litterarum Hebraicarum.*

Α *Alph*, Doctrina. Β *Beth*, domus. Γ *Gimel*, pleni-

(32) Præter Josephum et Bochartum, confer Cosmam Indicopleustem, et Paraphrasin Paralip. a Wilkinsio editam.

(33) Ex veteribus alii xxii, juxta numerum litt. Hebraici alphabeti, alii xxiv, quot nempe fuere seniores Apocalyptici, numerant libros SS. Scripturæ. Ut sit sub aliis alii semper censeri putandi sunt. Quare Paralip. v. g. excludere non est cen-

Α ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'. — Πόσα ἔθνη καὶ τίνα συνέστη ἀπὸ τῶν τριῶν τοῦ Νῶε παίδων, Σὴμ, Χάμ, Ἰάφεθ (32).

α' Ἑβραῖοι, β' Ἀσσύριοι, γ' Πέρσαι, δ' Μῆδοι. ε' Ἀραβες, ζ' Μαδιανοί, ζ' Ἀδιαθηνοί, η' Ταῖνοι, θ' Παλαιστῖνοι, ι' Σαρακηνοί, ια' Μάγοι, ιβ' Κάσπιοι, ιγ' Ἀλβανοί, ιδ' Ἰνδοί, ιε' Αἰθίοπες, ις' Αἰγύπτιοι, ιζ' Αἰθῦες, ιη' Χαγγαῖοι, ιθ' Χαναναῖοι, κ' Φερεζαῖοι, κα' Εὐαῖοι, κβ' Ἀμορραῖοι, κγ' Γεργεσαῖοι, κδ' Ἰεθουσαῖοι, κε' Ἰδουμαῖοι, κς' Σαμαριῖς, κζ' Φοίνικες, κη' Σύροι, κθ' Κίλικες, λ' Καππαδόκαι, λα' Ἀρμένιοι, λβ' Ἰθῆρες, λγ' Βεθρανοί. λδ' Σκύθαι, λε' Κολχοί, λς' Σαμνοί, λζ' Βόσποροι, λη' Ἀδδῖανοί, λθ' Ἰσαυροί, μ' Λυκάονες, μα' Πισίδαι, μβ' Γαλάται, μγ' Παφλαγόνες, μδ' Φρύγες, με' Ἕλληνες οἱ καὶ Ἀχαιοί, μς' Θεσσαλοί, μζ' Μακεδόνες, μη' Θρᾷκες, μθ' Μαυσοί, ν' Βεσσοί, να' Δαρδανοί, νβ' Σαρμάται, νγ' Γερμανοί, νδ' Παννόνιοι, νε' Παῖονες, νς' Νωρικοί, νζ' Δαλμάται, νη' Ρωμαῖοι, νθ' Αἰγυρες, ξ' Γάλλοι οἱ καὶ Κέλτοι, ξα' Σπανοί οἱ καὶ Τυρῆνοι, ξβ' Μαργοί, ξγ' Μακρουακοί, ξδ' Σελευκοί, ξε' Ἀφροί, ξς' Μάζικες, ξζ' Γαράμαντες οἱ καὶ Βοράδες, ἕως τῆς Αἰθιοπίας ἐκτείνουσιν

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'. — Τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ ἐνδιόθετα βιβλία κβ' (33).

α' *Βρισθ*, ὅπερ ἐστίν, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν. β' *Οὐελεσμώνθ*, ὃ ἐστίν, Ταῦτα τὰ ὀνόματα. γ' *Οὐεκρά*, ὃ ἐστίν, Καὶ ἐκάλεσεν. δ' *Ἀμμεσφεκοδῖμ* (34), ὃ ἐστίν, Ἀριθμοί. ε' *Ἐλεαδεθαρίμ*, Δευτερονόμιον, Οὗτοι οἱ λόγοι. ζ' *Ἰσσοῦς Βεροννη*, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. ζ' *Ἰωσοφατήμ*, Κριταί. η' *Ρούθ*. θ' *Σαμουήλ*, ὅπερ ἡρμηνεύθη, Ὁ κλητός. ι' *Οὐαμμέλεχ Δαβιδ*, ὃ ἐστίν, Βασιλεὺς Δαβὶδ. ια' *Δαβρή Ἰαμμήμ*, ὃ ἐστίν, Λόγοι ἡμερῶν. ιβ' *Ἐσθρας*, ὅπερ ἐστίν, Βοηθός, βίβλος. ιγ' *Σεφαρθελλῖμ*, ὃ ἐστίν, Βίβλος ψαλμῶν. ιδ' *Μελδὼθ*, Παραοιμίαι. ιε' *Ὁ Κωέλεθ*, Ἐκκλησίας τύπος (35). ις' *Σὶρ ἀσσιρίμ*, Ἄσμα ἁσμάτων. ιζ' *Προφήται* ιβ'. ιη' *Ἑσσαῖας*. ιθ' *Ἰερεμίας*.

κ' *Ἰζεκιήλ*. κα' *Δανιήλ*. κβ' *Ἰώδ*.

Ἐξω δὲ τούτων · Ἐσθῆρ, καὶ τὰ Μακκαδαϊκὰ, ἅπερ ἐπιγέγραπται, *Σαρθῆθ Σαθαναῖέλ* (36).

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'. — Ὑπομασται καὶ ἐρμηνεῖα τῶν *κῑρ* Ἑβραίοις στοιχείων (37).

Ἄλφ, μάθησις. Βέθ, οἶκος. Γίμαλ, πλήρωσις.

sendus Josephus.

(34) Αἱ ἀμμεσφεκωδεῖμ. Puto esse *ἡμμιθ πακκεδῖμ*, recensiti.

(35) Forte Ἐκκλησιαστής.

(36) Αἱ *Sarbeth Sarbaneel*, quod videtur diversimode posse interpretari.

(37) Confer S. Ambrosium in psal. cxviii.

Δάλεθ, δέλτων. Ἡ, αὐτή. Οὐάν, ἐπ' αὐτῇ. Ζαί, ἡ δὲ. Ἡθ, ζών. Τήθ, καλή. Ἰώθ, ἀρχή. Κάφ, ὁμωσ. Δάμεθ, μάθετε. Μήν, ἐξ αὐτῶν. Νούν, αἰώνια. Σάμεχ, βοήθεια. Αἷν, πηγὴ ἢ ὀφθαλμοί. Φῆ, στόμα. Σαδι, δικαιοσύνη. Κώφ, κλήσις. Ρῆς, κεφαλῆς. Σιν, ὀδόντες. Ταῦ, σημεῖα. Ὁμοῦ ἀπαρτίζει τοιαύτην διάνοιαν· Μάθησις οἴκου, πλήρωσις δέλτων, αὐτῇ ἡ δὲ ζών· καλὴ ἀρχή, ὁμωσ μάθετε ἐξ αὐτῶν αἰώνια. Βοήθεια ὀφθαλμοῦ, στόμα καὶ δικαιοσύνη, κλήσις κεφαλῆς καὶ ὀδόντων σημεῖα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'. — Μῆνες Ἑβραίων, Αἰγυπτίων, Μακεδόνων, Ῥωμαίων (38).

δ' Νησαν, Φαρμουθι, Ξανθικός, Ἀπρίλλιος.
ε' Εἶαρ, Πάχων, Ἀρτεμισίος, Μάιος.
ς' Σιουάν, Παῦνι, Δέσιος, Ἰούνιος.
ζ' Θαμουζ, Ἐπιφι, Πάμενος, Ἰούλιος.
η' Ἀβ, Μεσσορή, Αὔως, Αὐγουστος.
θ' Ἑλουθι, Θωθ, Γορπιᾶος, Σεπτέμβριος.
ι' Ὀσρι (39), Φοφι, Ὑπερβερεταῖος, Ὀκτώδριος.

ια' Μαρσαβάν, Ἀθύρ, Δίος, Νοέμβριος.
ιβ' Χασελεῦ, Χοιάκ, Ἀπηλλαῖος, Δεκέμβριος.
α' Τηθήθ, Τύθυ, Αὐδινᾶος, Ἰανουάριος.
β' Σαθάθ, Μεχέρ, Περίτιος, Φεβρουάριος.
γ' Ἀδάρ, Φαμενουθι, Δύστρος, Μάρτιος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'. — Ὅπως τὸ ἱερὸν κατασκευάζεται χρίσμα.

(40) Ἀνθους συμύρης ἐκλεκτῆς σίκλοι (41) φ'. C Ποιεῖ γόμορ..... κε..... γινονί, θθ'. τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ σταθμῷ ὁ σίκλος ὁ εἰς νόαρ, ἤγουν θθ'. Εξ. Κιναμώμου εὐώδους τὸ C· σίκλοι σν'. Γο Γο. ξβC. γίνονται θθ'. Καλάμου εὐώδους σίκλοι σν'. θθ'. Ἰρεως σίκλοι· φ'· θθ'· ἐλαίου ἐξ ἐλαίων, εἰν· ποιεῖ. χθ, ὁμοῦ ἀλλ.

Ὅπως τὸ ἱερὸν κατασκευάζεται θυμίαμα.

Στακτὴν, δρυχα, χαλδάνην, λίβανον, δάφνην, ἴσον ἴσφ, φησὶν, ἴσται.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'. — Τίνες γεγόρασιν γίγαντες.

Πρῶτοι ἐκεῖνοι, οἱ ταῖς θυγατράσιν τῶν ἀνδρῶν συμπλακέντων τῶν δαιμόνων, γεννηθέντες, δι' οὗ καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο, εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν γεγονότων αὐτῶν, περὶ ὧν καὶ Μωϋσῆς φησιν· Ἐκεῖνοι εἰσιν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος, οἱ ἀνθρώποι οἱ ὀνομαστοί.

Δεύτερος ὁ Νεβρώδ ὁ κυνηγός, ὁ τῆς Βαβυλῶνος ἀρξάμενος βασιλεὺς, περὶ οὗ καὶ Μωϋσῆς μέμνηται ὡς ἐν παραδείγματι μυθευομένου, λέγων· Διὰ τοῦτο ἐροῦσιν, ὡς Νεβρώδ γίγας κυνηγός ἐναντί τῷ Θεοῦ.

³⁸ Gen. vi, 4. ³⁹ Gen. x, 9.

(38) Confer Petavium in *Doctr. temp. et Beveregium* in *Element. chronol.*

(39) Lege *Θισρί*.

(40) Totum hoc caput, vitio codicis corruptissimum, vix legi potuit. Confer. Exod. xxx, 23.

(41) Siclus, teste S. Hieronymo, ponderabat se-

A ludo. γ Daleth, librorum. η He, ista. ι Uu, in ipsa. ι Zain, vivit. η Meth, vivens. τ Tet, pulchra. ι Jod, principium. ς Kaph, tamen. λ Lamed, discite. μ Men, ex ipsis. ν Nun, æterna. ρ Samech, auxilium. γ Hain, fons vel oculi. ς Phe, os. ζ Sadi, justitia. ρ Koph, vocatio. γ Rhes, capitis. ω Sin, dentes. η Thau, signa. Simul junctæ efficient hujusmodi sententiam : *Doctrina domus, plenitudo librorum est ; hac vivit quicumque vivit. Bonum est principium, altamen discite ex ipsis æterna. Auxilium oculi est os et justitia, vocatio capitis et dentium signa.*

CAP. XXVII. — Menses Hebræorum, Ægyptiorum, Macedonum, Romanorum.

4 Nesan, Pharmuthi, Xanthicus, Aprilis.
5 Jar, Pachon, Artemisios, Maius.
6 Sivan, Payni, Desius, Junius.
7 Thamuz, Epiphi, Panemius, Julius.
8 Ab, Messor, Lous, Augustus.
9 Elul, Thoth, Gorpæus, September.
10 Osri, Phaophi, Hyperberetæus, October.

11 Marsaban, Athyr, Dios, November.
12 Chasaleu, Choiaç, Apellæus, December.
1 Tebeth, Tyby, Audinæus, Januarius.
Sabath, Mecher, Peritius, Februarius.
3 Adar, Phamenuthi, Dystrus, Martius.

CAP. XXVIII. — Quomodo componebatur sanctum chrisma.

Floris myrrhæ electæ, sicli D. Facit gomor .....
... xxv..... eorum qui sunt in tabernaculo sancto. siclus unus..... Cinamomi bene olentis dimidium sicli ccl..... sunt..... Calami bene olentis, sicli ccl..... Ireos sicli D..... Olci ex olivis, Hin. Facit dcix. simul.....

Quomodo conficiebatur sacrum thymiaμα?

Capiebant Stacten, onycha, galbanum, thus, daphnen; æquali pondere omnia, inquit, erunt.

CAP. XXIX. — Qui fuerint gigantes.

Primi illi, qui, cum filiabus hominum coeuntibus dæmoniis, natisunt, propter quos accidit etiam diluvium, quum annorum essent centum et viginti. De quibus etiam Moyses dicit : *Hi sunt gigantes illi a sæculo, viri famosi* ³⁸.

Deinde Nebrod venator, qui primus Babylone regnavit, cujus etiam meminit Moyses, tanquam hominis in proverbio positi, dum ait : *Propterea dicent : Ut Nebrod gigas venator coram Deo* ³⁹.

munciam Romanam, quæ inito calculo a viris doctis, ponderabat quantum quatuor aurei Veneti, quos appellant zecchinos (sequins) quorum singulis tribuuntur grana 68, plus minus. Gomor vulgo æstimatur drachmis 768

Fuerunt etiam in Astaroth Charnem gigantes, A quos cecidit Chodollogomor rex Ellam.

Postea in Chebron tres Sennad filii : quos Chaleb filius Jephone, accepta in hæreditatem civitate, funditus perdidit.

Temporibus quoque David regis exstiterunt gigantes quatuor, quos etiam interfecerunt Davidis duces : Jesbe, quem sustulit Abisa; Seth, quem sustulit Soboche filius Astothi; Elæan, quem sustulit Arie Bethleemites. Quartus autem cæteris potior, vir ille senos habens digitos, quem cecidit Jonathan filius Samææ fratris David.

Goliath quoque Chettæus inter gigantes censebatur, quem junior David cum esset funda percussus interfecit : cujus etiam hastam arripiens, ceu donarium suspendit in Tabernaculo Dei ⁸².

CAP. XXX. — *Quinam fuerunt multorum liberorum patres.*

Jacob tredecim habuerat liberos.

Gedeon iudex LXX, quos etiam e medio sustulit nothus filius ejus Abimelech, cum sibi populi regimen conciliasset.

Jair, iudex Galaatides ⁸³, XXXII filios ipse quoque procreavit.

Labdon, qui et ipse iudex ⁸⁴ fuit, filiorum XXX pater exstitit.

David rex XXXII liberos habuit universim.

Roboam filius Solomonis, procreavit filios XXXVIII, et filias LX ⁸⁵.

Abias filius ejus habuit filios XXXII et filias XIII ⁸⁶. C

Achaad rex Israel liberos genuit LXX ⁸⁷ quos occidit Jeu.

CAP. XXXI. — *Quomodo partitus est populus terram promissionis, ut Jesus Nave illis forte distribuerat.*

Tribus Rubim et Gad et dimidia tribus Manasse. Primi isti a Moyse regionem transjordanicam acceperunt, quæ prius Amorrhæorum erat et Raphin, Basanitidem universam.

Tribus Manasse : altera dimidia tribus, regionem ea quoque transjordanicam circa Gadaram, quæ Gergesæorum erat, et quæ nunc dicitur Scythopolis usque ad maritima Dor, accepit.

Tribus Juda habuit regionem universam quæ D jacet ad septentriones Idumææ, porrigiturque usque ad Sodomitin : cujus maritimæ civitates fuere Gaza et Ascalon.

Tribus Symeon Idumæam, quæ finitimam habet Ægypto et Arabiæ maritimam regionem ultra Gazam positam.

Tribus Benjamin habuit Jericho et Bethel et Hierosolyma usque ad mare. In angusto tractu qui

Ἐγένοντο δὲ καὶ ἐν Ἀσταρῶθ Χαρνὲμ γίγαντες, οὓς κατέκρυψε (42) Χοδολλογόμορ βασιλεὺς Ἑλλάμ.

Μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Χεβρών τρεῖς οἱ τοῦ Σεννάδ (43) υἱοὶ· οὐστίνας Χάλεθ ὁ τοῦ Ἰεφωνῆ, λαβὼν ἐν κλήρῳ τὴν πόλιν, ἐξωλόθρευσε.

Καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλείως Δαβὶδ γεγονάσι γίγαντες δ', οὓς καὶ ἀναιρούσιν οἱ τοῦ Δαβὶδ στρατηγοί· Ἰεσθῆ, ὃν ἀνείλεν Ἀδισά· Σέθ, ὃν ἀνείλε Σοδοχῆς ὁ Ἀστοθοῦ· Ἐλαῖαν, ὃν ἀνείλεν Ἀριώγ ὁ Βηθλεεμίτης· Τέταρτος δὲ μᾶλλον ὁ ἐξαδάκτυλος, ὃν ἐπάταξεν Ἰωνάθαν υἱὸς Σαμαίου, ἀδελφοῦ Δαβὶδ.

Καὶ Γολιάθ δὲ ὁ Χετταῖος ἐν τοῖς γίγασιν ἀριθμεῖται, ὃν νέος ὢν Δαβὶδ σφενδονίσας ἀνείλεν· οὗ καὶ τὸ δόρυ ἀνελόμενος, ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερόν.

ΚΕΦΑΛΑ. Α'. — *Τίνες πολὺπαιδες γεγονάσιν.*

Ἰακώβ τρεῖς καὶ δέκα παῖδας ἐσχέκει.

Γεδεὼν ὁ κριτὴς ο', οὓς καὶ ἀνείλεν ὁ νόθος αὐτοῦ παῖς Ἀδιμέλεχ, τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ τοῦ λαοῦ περιποιούμενος.

Ἰαεὶρ ὁ κριτὴς ὁ Γαλααδίτης β' παῖδας καὶ οὗτος ἐσυστήσατο.

Λάδδων καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς κριταῖς γεγονώς, λ' πατέρων παίδων γέγονεν.

Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς κβ' τοὺς πάντας.

Ροβοάμ ὁ τοῦ Σολομῶνος υἱός, υἱούς κη' καὶ θυγατέρας ξ'.

Ἀδίας υἱὸς [αὐτοῦ (44)] υἱούς κβ' καὶ θυγατέρας ιγ'.

Ἀχαάδ ὁ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς ο' υἱούς, οὓς ἀπέκτεινεν Ἰηοῦ.

ΚΕΦΑΛΑ. ΒΑ'. — *Ὅπως κατανεμήθη ὁ λαὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ὁ Νᾶυῆ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐκληροδότησεν.*

Φυλὴ Ρουβὶμ καὶ Γάδ, καὶ ἡμισὺ φυλῆς Μανασσῆ. Πρῶτοι οὗτοι παρὰ Μωϋσέως τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώραν παρελήφασιν, τὴν πρότερον οὖσαν Ἀμορραίων καὶ Ῥαφὶμ, τὴν Βασσανίτιν ἄπασαν.

Φυλὴ Μανασσῆ, τὸ ἕτερον ἡμισὺ στήπτερον, πέραν καὶ τοῦτο τοῦ Ἰορδάνου περὶ Γαδάραν Γεργεσαίων χώραν, καὶ τὴν νῦν λεγομένην Σκυθόπολιν, μέχρι τῆς παραλίας ὥρ (45).

Φυλὴ Ἰούδα, τὴν ἐπάνω τῆς Ἰδουμαίας χώραν ἄπασαν, διέκουσεν μέχρι τῆς Σοδομίτιδος, πόλεις δὲ κατὰ θάλασσαν ἔχουσιν, Γάζαν καὶ Ἀσκάλωνα.

Φυλὴ Συμεὼν, τὴν Ἰδουμαίαν, τὴν Αἰγυπτῷ καὶ Ἀραβίᾳ πρόσσπον ἔχουσιν παράλιον (46), τὴν ἐπέκεινα Γάζης.

Φυλὴ Βενιαμὴν, Ἰεριχοῦντα καὶ Βεθὴλ, καὶ Ἱεροσόλυμα ἕως θαλάσσης, ἐν στενῷ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου

⁸² I Reg. XXI, 9. ⁸³ Jud. x, 3, τοῖς Ο'. ⁸⁴ Jud. XII, 13. ⁸⁵ II Paral. xi, 21. ⁸⁶ II Paral. XIII, 21. ⁸⁷ IV Reg. x, 7.

(42) Ex Gen XIV, 5, lege κατέκρυψε.

(43) Lege Ἑνάχ, Jud. I, 20.

(44) Dcerat in Græco, existat in versione Fabric.

(45) Ms. παρὰ Αἰδωρον.

(46) Ms. πρὸς ὅρον ἔχουσα παρ' ἄλλον.

ποταμοῦ μέχρι Γαβαώ, Εὐαίων, Ἀμορραίων περὶ Βεθὴλ, Ἰεθουσαίων περὶ Ἱερουσαλήμ.

Φυλὴ Ἐφραΐμ, ἀπὸ Βεθὴλ ἐπὶ τὸ μέγα πεδῖον, μέχρι Γαζάρων, ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, Φερεζαίων, Ἀμορραίων, Σαμορραίων (47).

Φυλὴ Ἰσάχαρ, Κάρμηλον τὸ ὄρος καὶ Ἰταβύριον (48) ὄρος, τέρμονα τὸν ποταμὸν ἔχοντες. Φερεζαίων καὶ αὐτὴ ἡ χώρα.

Φυλὴ Ζαβουλὼν, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ μέχρι τῆς Γεννησαρίτιδος λίμνης, καὶ τὴν κοιλάδα καλουμένην. Φερεζαίων καὶ ὅδε ὁ χώρος.

Φυλὴ Ἀσέρ, τὰ περὶ Σιδῶνα τετραμμένα, ἐν εἰς καὶ πόλις Ἀρκες. Χαναναίων ἡ χώρα.

Φυλὴ Νεφθαλεὶμ, τὰ περὶ Δαμασκόν, Γαλιλαίας καθύπερθεν καὶ τῶν Ἰορδάνου πηγῶν, αἱ τὸ βεῖν ἐκ τοῦ ὄρους ἔχουσι. Τοῦτο Κιναίων ἡ χώρα.

Φυλὴ Δάν, τὰ περὶ Ἀζωτον, Ἰαμνίαν καὶ Γίτταν, ἀπὸ Ἀκκάρωνος ἕως ὄρους, ἐξ οὗ ἡ Ἰούδα ἤρκεται φυλὴ. Αἱ δὲ κληρουχίαι πᾶσαι, ἀπὸ ἀνατολῆς ἐπὶ οὐσιν ἐγένοντο τῶν πασῶν φυλῶν, καὶ τὴν παράλιον νευμαίνων Παλαιστίνης καὶ Φοινίκης.

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ'. — *Τίνας εἰσὶν αἱ φυγαδευτήριαι πόλεις, εἰς ἃς κατέφυγον οἱ ἀκούσιοι φόρον δεδρακότες.*

Ἐν μὲν τῷ πέτρῳ τοῦ Ἰορδάνου ἐν πεδίῳ φυλῆς Ρουβὶμ· Βοσορὴ πρὸς (49) τῇ ἐρήμῳ.

Ἐν δὲ τῇ φυλῇ Γάδ· τὴν Ραμῶθ, πρὸς τῇ Γαλαὰδ χώρῃ.

Ἐν τῇ φυλῇ Μανασσῇ· τὴν Γαῦλον, πρὸς τὴν Βασάν χώραν.

Ἐν δὲ ταῖς ἐννέα φυλαῖς καὶ ἡμισίῃ· Κεδὲς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἐν ὄρει Νεφθαλεὶμ· καὶ τὴν Συχημ, ἐν ὄρει Ἐφραΐμ· καὶ τὴν Χεβρών, ἐν ὄρει Ἰούδα. Αὗται πόλεις ἑξί, ἀμφὶ τὸν Ἰορδάνην καίμεναι.

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ'. — *Τίνας αἱ μητροπόλεις, αἱ τοῖς Δευταῖς ἀφορισθεῖσαι.*

Ἀπὸ φυλῆς Ἰούδα, καὶ φυλῆς Συμεὼν· πόλις· Καριαθαρβὸκ, ἥ ἐστι Χεβρών· πόλις Ἐλὼμ. Καὶ τὴν Τεέλλαν, καὶ τὴν Δαθέρ, καὶ τὴν Ἀσαν, καὶ τὴν Ἀχάν, καὶ τὴν Βεθσαμὶς, καὶ τὴν Ἐλβᾶ, καὶ τὴν Βεθούρ.

Ἀπὸ φυλῆς Βενιαμὴν· τὴν Γαβαὼν, καὶ τὴν Γαβαὶ (50), καὶ τὴν Ἀνάχ, καὶ τὴν Γαλαμάθ. Αὗται πόλεις ιγ'.

Ἀπὸ φυλῆς Ἐφραΐμ· τὴν Συχημ, καὶ τὴν Γαζέρ, καὶ τὴν Γαβαὶν, καὶ τὴν Βεθορών. Αὗται πόλεις δ'.

Ἀπὸ φυλῆς Δάν· τὴν Ἐλθακόλ, καὶ τὴν Γεβαὼν, καὶ Ἐδὼμ, καὶ τὴν Γερεμ· καὶ αὗται πόλεις δ'.

Ἀπὸ ἡμίτους φυλῆς Μανασσῆς· τὴν Καναχὴ, καὶ τὴν Βεσαν. Αὗται πόλεις β'.

Ἀπὸ ἑτέρου ἡμίτους φυλῆς Μανασσῆς· τὴν Γαῦλον, καὶ τὴν Βοσορόν. Καὶ αὗται πόλεις β'.

(47) Forte Χαναναίων.

(48) Ms. Ἰλαμύριον.

pertingit ab Jordane fluvio usque ad Gabao, Evæorum sedes, Amorrhæorum circa Bethel; Jebusæorum circa Hierosolyma.

Tribus Ephraim : a Bethel prope magnam planitiem usque ad Gazara. Ab Jordane, sedes Pherezeorum, Amorrhæorum, Samorrhæorum.

Tribus Issachar : Carmelum montem et Itabyrium item montem, quibus flumen limites erant. Hic quoque tractus Pherezeorum fuit.

Tribus Zabulon : a flumine usque ad lacum Gennezaretidos. Item tractum qui Vallis dicebatur. Ista quoque regio Pherezeorum fuit.

Tribus Aser : regionem quæ vergit ad Sidonem, ubi et civitas Arces. Chananæorum fuit.

Tribus Nephthalim : regionem circa Damascus ultra Galilæam et fontes Jordanis, qui in monte originem habent. Erat hæc Cinæorum regio.

Tribus Dan : tractus circa Azotum, Jamniam et Gittan, ab Accatone usque ad montem, unde incipiebat tribus Juda. Sortes porro omnes omnium tribuum fuerunt ab oriente ad occidentem, earum quoque quæ maritimam regionem acceperunt Palæstinæ et Phœnices.

CAP. XXXII. — *Quænam sunt refugii civitates, ad quas refugiebant quotquot involuntarium homicidium perpetrassent.*

In transjordanicis, in territorio tribus Rubin : Bosor ad desertum.

In tribu Gad : Ramoth in regione Galaad.

In tribu Manasse : Gaulon in Basanitide.

In reliquis novem tribubus cum dimidia : Cedès in Galilæa, in monte Nephthalim : et Sychim in monte Ephraim et Chebron in monte Juda. Hæ civitates sunt sex, circa Jordanem positæ.

CAP. XXXIII. — *Quæ sunt metropoles pro Levitis separatæ.*

Ex tribu Juda et tribu Symeon : Civitas Kariatharhoc, sive Chebron, et civitas Elom. Acceperunt etiam Teellam, et Daber, et Asan, et Achan, et Bethsamis, et Elba, et Bethur.

Ex tribu Benjamin : Gabaon, et Gabec, et Anach, et Galamath. Hæ civitates xiii.

Ex tribu Ephraim : Sychem, et Gazer, et Gabain, Bethoron. Civitates iv.

Ex tribu Dan : Elthacol, et Gebaon, et Edon, et Geerem. Civitates iv.

Ex dimidia tribu Manasse : Canache, et Betsan. Civitates ii.

Ex altera dimidia tribu Manasse : Gaulon, et Bossoron. Istæ quoque civitates ii.

(49) Putem Βοσορ, ἢ πρὸς.

(50) Ita quidam codd. Jos. xxi, 17, al. Γαβαθ.

Ex tribu *Issachar* : Cisso, et Rhamath, et Deh-
batha, et Helie. Civitates iv.

Ex tribu *Asor* : Masala, et Abdoth, et Chelcath, et
Raab. Civitates iv.

Ex tribu *Nephtalim* : Cedec in Galilæa, et Emath,
et Carein. Civitates iii.

Ex tribu *Zabulon* : Jeccom, et Cassir, et Rhem-
mon, et Ellan. Civitates iv.

Ex tribu *Rubim* : trans Jordanem, Rosor, et Ja-
zir, et Cednoth, et Aphaath. Civitates iv.

Ex tribu *Gad* : Ramoth, et Matthanen, et Esecbon,
et Azir. Hæ quoque civitates iv.

CAP. XXXIV. — *Quasnam ceperunt civitates et
reges, Jesus et Caleph fideles* ¹.

1 Regem Jericho, 2 et regem Gai, quæ fuit prope
Bethel, 3 Regem Jerusalem, 4 Regem Chebron,
5 Regem Lachis, 6 Regem Jerimuth, 7 Regem Ga-
zer, 8 Regem Æglom, 9 Regem Ader.

10 Regem Daber, 11 Regem Odollam, 12 Regem
Herma, 13 Regem Thapphu, 14 Regem Lebna,
15 Regem Bec, 16 Regem Maceda, 17 Regem Sam-
ron, 18 Regem Opher, 19 Regem Achsaph.

20 Regem Asor, 21 Regem Meldon, 22 Regem
Marrhon, 23 Regem Cedec, 24 Regem Thanac,
25 Regem Jeconam Charmelis, 26 Regem Dor, 27
Regem Napher Dor, 28 Regem Goin Gogel, 29 Re-
gem Thersa.

Omnes isti, reges xxix quos sustulit Jesus cum
civitatibus eorum, quas forte distribuit in hæredi-
tatem filiis Israel.

CAP. XXXV. — *Quinam reges convenerunt in vallem
salsam, quos cecidit Abraham*.

Marphal rex Sennaar : Arioch rex Ellæ : Cho-
dollogomor rex Ellæ : Thargar rex gentium.

CAP. XXXVI. — *Qui sunt reges, quos Abraham
servavit cum Lot*.

Ellam regem Sodomorum : Megabersan regem
Gomorrhæ : Sennaar regem Adamorum : Somohor
regem Seboem : Balac regem Segor. Hos Abraham
insecutus eripiensque a captivitate incolumes ser-
vavit, armatis in gratiam eorum servis suis, qui
erant numero cccxviii.

CAP. XXXVII. — *Quinam Hebræi cum essent ethnici
uxores duxerunt*.

Judas duxit Sua, ex qua habuit filios Sir et Au-
na et Silom. Aceperit porro uxorem Tamar filio suo
Sir ; quo mortuo, dedit eam in matrimonium Annæ.

(51) Confer Jos. xii, 9-24.

(52) Ipse numeros apposui.

Ἀπὸ φυλῆς Ἰσάχαρ· τὴν Κισσὴν, καὶ τὴν
Ῥαμάθ, καὶ τὴν Δεδθαθά, καὶ τὴν Ἡλίν. Αὗται πό-
λεις δ'.

Ἀπὸ φυλῆς Ἀσθὴρ· τὴν Μασαλά, καὶ τὴν Ἀβ-
δώθ, καὶ τὴν Χελκάθ, καὶ τὴν Ῥαάθ. Αὗται πό-
λεις δ'.

Ἀπὸ φυλῆς Νεφθαλείμ· τὴν Κεδὲς ἐν τῇ Γαλι-
λαίᾳ, καὶ τὴν Ἑμάθ, καὶ τὴν Καρεῖν. Αὗται πό-
λεις γ'.

Ἀπὸ φυλῆς Ζαβουλὼν· τὴν Ἰεκκώμ, καὶ τὴν
Κασσεῖρ, καὶ τὴν Ῥεμμών, καὶ τὴν Ἑλλάν. Αὗται
πόλεις δ'.

Ἀπὸ φυλῆς Ῥουβὶμ· πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τὴν
Βόσορ, καὶ τὴν Ἰαζεῖρ, καὶ τὴν Κεδμώθ, καὶ Ἀφαάθ.
Αὗται πόλεις δ'.

Ἀπὸ φυλῆς Γάδ· τὴν Ῥαμάθ, καὶ Μαΐθανην,
καὶ τὴν Ἑσεδών, καὶ τὴν Ἀζεῖρ. Καὶ αὗται πό-
λεις δ'.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'. — *Τίνας εἰλήφασι πόλεις καὶ βα-
σιλεῖς, Ἰησοῦς καὶ Καλέφ οἱ πιστοὶ* (51).

α' (52) Τὸν βασιλεῖα Ἰεριχώ, β' καὶ τὸν βασιλεῖα
τῆς Γαί, ἣ ἐστὶ πλησίον Βεθὴλ, γ' βασιλεῖα Ἱερουσα-
λήμ, δ' βασιλεῖα Χεθρών, ε' βασιλεῖα Λάχης, ς' βασι-
λεῖα Ἱεριμοῦθ, ζ' βασιλεῖα Γαζερ, η' βασιλεῖα Αἰγλώμ,
θ' βασιλεῖα Ἀδέρ.

ι' Βασιλεῖα Δαθήρ, ια' βασιλεῖα Ὀδολλάμ, ιβ' βασι-
λεῖα Ἑρμά, ιγ' βασιλεῖα Θαπφού, ιδ' βασιλεῖα Λεβνά,
ιε' βασιλεῖα Βέκ, ις' βασιλεῖα Μακκηδά, ιζ' βασιλεῖα
Σαμρών, ιη' βασιλεῖα Ὀφέρ, ιθ' βασιλεῖα Ἀχσάφ.

κ' Βασιλεῖα Ἀσώρ, κα' βασιλεῖα Μελδών, κβ' βασι-
λεῖα Μαρρόν, κγ' βασιλεῖα Κέτες, κδ' βασιλεῖα Θα-
νάκ, κε' βασιλεῖα Ἰεκονάμ τοῦ Χερμέλ, κς' βασιλεῖα
Δώρ, κζ' βασιλεῖα τοῦ Ναφὴρ Δώρ, κη' βασιλεῖα
Γώιμ (53) τῆς Γογέλ, κθ' βασιλεῖα Θερεά.

Πάντες οὗτοι βασιλεῖς καὶ οὐκ ἀνέλειν Ἰησοῦς σὺν
ταῖς πόλεσιν αὐτῶν, καὶ ἐκληροδότησεν αὐτάς τοῖς
υἱοῖς Ἰσραὴλ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'. — *Τίνας οἱ βασιλεῖς ἐπελθόντες τῇ
ἀλυσκῇ πεδιᾷ οὐς ἐπάταξεν Ἀβραάμ*.

Μαρφάλ, βασιλεὺς Σενναάρ· Ἀριώχ, βασιλεὺς
Ἑλλά· Χοδολλογόμορ, βασιλεὺς Ἑλλάμ· Θαργάρ,
βασιλεὺς ἐθνῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'. — *Τίνας οἱ βασιλεῖς, οὓς διέσωσεν
Ἀβραάμ μετὰ τοῦ Λώτ*.

Ἑλλάμ, βασιλεῖα Σοδόμων· Μεγαβερσάν, βασιλεῖα
Γομάρρας· Σενναάρ, βασιλεῖα Ἀδαμῶν· Σομοθόρ,
βασιλεῖα Σεβώημ· Βαλάκ, βασιλεῖα Σεγόρ. Τούτους
Ἀβραάμ ἐπιδιώξας καὶ ἀνελὼν ἐκ τῆς ἀπαγωγῆς,
ὕπεξεδιωκε, ἐπιστρατεύσας αὐτοῖς τοὺς ἑαυτοῦ παῖ-
δας, ὅντας τὸν ἀριθμὸν τῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'. — *Τίνας Ἑβραῖοι γυναῖκας ἐθρι-
κὰς ἠγάγησαν*.

Ἰούδας τὴν Σουά, ἐξ ἧς ἔσχεν υἱοὺς, τὸν Σεῖρ,
καὶ τὸν Αὐνά, καὶ τὸν Σιλώμ. Ἔλαθε δὲ γυναῖκα
τὴν Θάμαρ τῇ υἱῷ αὐτοῦ Σεῖρ, καὶ τούτου ἀποθα-

(53) I. e. Galilææ gentium.

νόντος, ἔδωκεν αὐτὴν τῷ Αὐνᾷ γυναῖκα. Καὶ τοῦτου δὲ ἀποθανόντος, καὶ μὴ ἀπολύοντος αὐτὴν ἐτέρῳ γαμηθῆναι, ὅλῳ ἡ Θάμαρ ἔσχεν ἐξ αὐτοῦ υἱούς, τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρὰ.

Μωϋσῆς τὴν Σεπφόραν, ἐξ ἧς ἔσχε τὸν Γερσὼν καὶ τὸν Ἐλιέζερ.

Σαλμών τὴν Ραάβ τὴν πόρνην τοῦ κατασκόπου κατακρύψασαν· ἐξ ἧς ἔσχε τὸν Ἰωβὴδ, τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ πατέρα, ἐξ οὗπερ γεννᾶται ὁ Δαβίδ. Οὗτοι μὲν οὖν, οἱ τεθνήσκοντες ἐκ τῶν ἐθνικῶν γυναικῶν, καὶ εἰς τὴν τοῦ Σωτῆρος συνταλοῦσι σάρκωσιν· ἐπὶ δὲ βλάβῃ ἑαυτῶν ἔσχον ἐθνικὰς γυναῖκας.

Σαρμὼν τὴν Δαλιλᾶ, δι' ἧς ἀπατηθεὶς, καὶ τὸν ἁγιασμόν τοῦ ναυτοῦ διεφθάρη, καὶ ἐκτυφλωθεὶς, ἀδόξῳ τελευτᾷ.

Σολομών τὴν τοῦ Αἰγυπτίου θυγατέρα ἀγόμενος, καὶ Μωαβιτίδας, καὶ Ἀμμωνιτίδας, Σύρας καὶ Ἰδουμαίας, Χετταίας καὶ Ἀμορραίας.

ΚΕΦΑΛ. ΑΗ'. — *Tres pollics ēgeron γυναῖκας.*

Υακώβ δ', τὴν Λίαν, Ραχήλ, τὴν Βαλλάν, τὴν Ζελφάν· ἐξ ὧν καὶ παῖδες αὐτῷ γεγόνεσι ιγ'.

Γεδων..... ἐξ ὧν καὶ παῖδες τοῦτ' γεγόνεσιν σ'.

Δαβὶδ πλείους ἢ ι', τὴν Ἀχινάν, καὶ τὴν Μελχολ, τὴν Ἀδигаλ, τὴν Ἑγγίθ, τὴν Βιτάλ, τὴν Αἰγλήν, τὴν Βεθσαβέ, καὶ ἄλλας, ἃς ἔλαθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ πλήρης (54) τὴν βασιλείαν ἀπολαθὼν· ἐξ ὧν καὶ ιγ' υἱούς ἐκτήσατο. Ὡν γυναικῶν τὰ ὀνόματα οὐκ ἀνεγγράμματα. Ἔσχε δὲ καὶ Ἀβισσα τὴν Σουναμίτιν, τὴν θερμαίνουσαν αὐτὸν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόψυξιν.

Ὁ δὲ Σολομών ἐπτακοσίας γυναῖκας, καὶ παλακὰς ἐσχηκώς, ἕνα μόνον υἱόν, τὸν καὶ τῆς βασιλείας ἐγκρατῆ γεγενῆσθαι μὴ δυνάμενον, ἔσχηκεν ἀπὸ Νααμᾶ τῆς Ἀμμωνιτίδος, ἢ ὡς ἄλλη ἔκδοσις ἔχει, ἀπὸ Θάμαρ θυγατρὸς Ἀβισσαλώμ.

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ'. — *Ὅσαι γυναῖκες τοὺς ἀνδρας διέφθειραν.*

Ἐθα τὸν Ἀδάμ, ἀπατηθεῖσα καὶ αὐτὴ πρὸς τοῦ διαβόλου.

Δαλιλὰ τὸν Σαρμὼν ἀποξυράσασα καὶ δέσμιον τοῖς πολεμίοις παραδοῦσα, καὶ διὰ ταύτην ἀναιρούμενον, ἐκτυφλωθέντα πρότερον αἰσχροῦς.

Καὶ τοῦ λαοῦ δὲ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ τὴν ἀναίρεσιν εἰ τῶν Ἀμορραίων ἐποίησαντο γυναῖκες, κατὰ γνώμην τοῦ μάντιος Βαλαάμ, τὴν τῷ Βαλακ εἰσηγθῆσαν, εἰς ἀπόστασιν ἀπαγαγομένων.

Ἡ Αἰγύπτια, ἡ τὸν ἀρχιμάγειρον τοῦ βασιλέως, μετὰ τὸ μὴ δυνθῆναι τὸν Ἰωσήφ ἀπατῆσαι, συμπαίσασα, ὡς ἐπελθόντος· αὐτῇ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκατέκλειστον τὸν σῶφρονα.

Ἡ τοῦ Ἰὼβ γυνή, ἐπιχειροῦσα πείθειν τὸν εὖσι-

αα III Reg. xiv, 21.

(54) Forte πλήρη.

(55) In versione Latina Fabricii post susceptum legitur, Boozum. Booz Moabitidem Ruth, ex qua ha-

PATROL. GR. CVI.

Α Et hoc quoque mortuo, nos siciente Juda ut alteri nuberet, dolo Thamar habuit ex eo ipso filios Phares et Zara.

Moses Sepphoram, ex qua procreavit Gerson et Eliezer.

Salmon Raab meretricem, quæ exploratores occultaverat : ex qua suscepit (55) Jobed patrem Jessæ, ex quo natus est David. Hi ergo ex ethnicis mulieribus orti, concurrunt etiam ad Salvatoris incarnationem. Magno autem eorum incommodo ethnica uxores habuerunt.

Sampson, qui habuit Dalila, a qua deceptus etiam sanctitatem nazareatus amisit ; ac tandem luminibus cæcatus ignominiose interlit.

Solomon, qui regis Ægyptii filiam duxit, itemque Moabitidas, Ammonitidas, Syras et Idumæas, Chetæas et Amorrhæas.

CAP. XXXVIII. — *Quinam fuerunt polygami.*

Jacob IV duxit, Liam, Rachel, Ballam, Zelpham, ex quibus etiam procreavit liberos xiii (56).

Gedeon . . . . . ex quibus etiam habuit filios lxx.

David plures quam X, puta Achinam et Melchol, Abigail, Eggeth, Bittal, Æglen, Bethsabæ, et alias, quas duxit Hierosolymis cum jam plenum obtinisset regnum. Ex hisce procreavit liberos xiii, nec tamen eorum nomina scripta sunt. Habuit quoque Abissa Sunamitidem, calefacientem eum ob corporis refrigerationem.

At Solomon, qui septingentas uxores et concubinas habuit, unicum suscepit filium (nec tamen hunc totius regni sibi conservandi potem) ex Naama Hammonitide^{αα} ; vel ut alia editio habet, ex Thamar filia Abessalom.

CAP. XXXIX. — *Quot mulieres viros perdiderunt.*

Eva Adamum, in fraudem inducta ipsa quoque a diabolo.

Dalila, quæ Sampsonem abrasit, vinctumque hostibus tradidit, et per hanc tandem interfectus est, cum prius antea turpiter cæcatus fuisset.

Populi etiam Israelitici cladem effecerunt mulieres Amorrhæorum, juxta consilium vasis Balaam, quod Balaco suggessit, quæ eos ad apostasiam inducere conatæ sunt.

Ægyptia, quæ præfectum coquorum regis, quum Josephum seducere non potuisset, in eam persuasionem induxit, quod Joseph ei vim adhibuerit : quare etiam effecit, ut castus ille conjiceretur in carcerem.

Uxor Job, quæ nititur persuadere religiosissimo

buit Jobedum, etc. De his confer Ruth iv, 10. Certo neglectu typographi Græce omissa sunt,

(56) XII patriarchas et Dinam.

Job, ut aliquid contra Dominum pronuntiaret : nec tamen potuit ob constantissimam pii viri sententiam.

Eodem quoque modo sapientissimum Salomonem mulieres, quas contra legem duxerat, persusserunt ut templa ædificaret dæmonibus, quos illæ ut deos venerabantur.

Jezabel Achabum seduxit ut Astartæ sacrificaret, et persequeretur prophetam Eliam. Quare in utrumque ultimum est.

Gotholia, Achahi et Jezabelis filia, quæ conata est perdere genus Davidicum per eos, qui sibi obtemperabant.

Herodias, quæ impulit Herodem ad interficiendum Baptistam Joannem, per filiam suam concinne saltantem.

CAP. XL. — Quot mulieres viros beneficio affectum, et per ea quæ operatæ sunt, acceptæ Deo fuerunt.

Sarrha obtemperans Abrahamo, dicensque se sororem illius esse juxta conditiones illius, ob metum contumeliæ propter pulchritudinem ejus. Idem oravit eum, ut coiret cum ancilla Agar, quo filium procrearet, ne propter se sterilem sine liberis ipse quoque moreretur.

Rachel et Lia quæ obtemperarunt viro suo eumque secutæ sunt in Chananzam, relicta paterna domo.

Rebecca similiter, quæ desiderio nominati dumtaxat viri sui Isaac, reliquit larem paternum, et ad sponsum contendit.

Gedeonis uxor, quæ metuentem maritum angeli apparitionem, recreat a timore, dum salutarem persuasionem insinuat illi de divino beneplacito.

Melchol, quæ Davidem jamjam a Saule interficiendum demittens per fenestram, fugam ei a nece procuravit.

Abigail, quæ Nabal perditissimum hominem mox interficiendum, qui David contumelia affecerat, eripuit ab interitu per adhortationem qua usa est ad David, quem donis pro viro suo placavit.

Bethsabee Salomonis mater, quæ secundum consilia Nathanis prophetæ, filio regnum comparavit, dum de ausibus Adoniæ Davidem certiore facit.

Ruab fide apud Deum accepta fuit, quæ speculatores servavit, cum per aliam viam hos dimittens, tum initis cum illis pactis de salute.

Ruth Moabitidis, quæ a socru ob pium affectum indivulsa mansit, atque in Ecclesiam Dei censita est.

Mulier item, quæ sceleratissimum Abimelech, qui crudelia multa in populum patraverat, maximo populares suos promerita beneficio, molæ frag-

(57) Forte deest Θεοῦ.

(58) An ergo sub conditione de repudio inter eos

ἔβρισται ἰὼβ λαλεῖν ῥῆμά τι πρὸς Κύριον, ἀλλ' οὐ δύνηθεῖσα διὰ τὸ ἰσχυρόγνωμον τοῦ εὐσεβοῦς.

Οὕτω δὲ καὶ τὸν σοφώτατον Σολομῶντα γυναῖκες δις παρανόμως ἡγάγετο, εἰς τοὺς ναοὺς οἰκοδομεῖν, οἷς αὗται δαίμοσιν ὡς θεοῖς ἐτίμων· ἀνέπεισαν.

Ἰεζάβελ τὸν Ἀχαάβ τῇ Ἀστάρτῃ θύειν ἡπάτησεν, καὶ τὸν προφήτην ἐκδιώκειν Ἠλίαν, διδὼν καὶ τετιμωρηται.

Γοθολία ἡ τοῦ Ἀχαάβ καὶ τῆς Ἰεζάβελ θυγάτηρ, τὸ τοῦ Δαβὶδ γένος ἀφανίσαι διὰ τῶν ἐπικύων αὐτῆς μηχανωμένη.

Ἡρώδιās τὸν Ἡρώδην φονεύειν τὸν Βαπτιστῆν Ἰωάννην, διὰ τῆς εὐρύθμως ὀρχησαμένης τῆς αὐτῆς θυγατρὸς ἐπαγαγομένη.

ΚΕΦΑΛ. Μ'. — Ὅσαι γυναῖκες τοὺς ἄνδρας ἐθηγάτησαν, καὶ δι' ὧν ἔδρασαν εὐεργετοὶ τῷ Θεῷ γεγονῶσι.

Σάρρα πεισθεῖσα τῷ Ἀβραάμ, καὶ λέγουσα ἀδελφὴν αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ (57), πρὸς τὰς διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς ἐπηρείας. Καὶ πάλιν παρακαλοῦσαν αὐτὸν συγγενέσθαι τῇ παιδίᾳ τῇ Ἄγασ, ἵνα καταστήσαιο παιδίον, πρὸς τὸ μὴ δι' αὐτὴν στείραν οὔσαν, ἀπαιδα καὶ αὐτὸν ἀποθανεῖν.

Ῥαχήλ καὶ Λία ὑπακούουσιν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἀκολουθοῦσαι αὐτῷ εἰς τὴν Χανααν, τὸν πατρώον οἶκον καταλιμπάνουσιν.

Ῥεβέκκα δὲ ὁμοίως, τοῦ μόνον ὀνομασθέντος ἀνδρὸς αὐτῆς Ἰσαὰκ πόλιν, κατέλιπε τὴν πατρίαν ἑστίαν, καὶ πρὸς τὸν μνηστῆρα ἐξανάγεται.

Ἡ τοῦ Γεδεὼν γυνή, δαίσαντα τὸν ἄνδρα τὴν τοῦ ἀγγέλου ἐπιφάνειαν βίωνουσιν ἀπὸ τοῦ δέους, πιστὴν αὐτῷ τὴν ἀπὸ γνώμης (58) ἐντιθεῖσα σωτηρίον.

Μελχὼλ, τὸν Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Σαούλ μέλλοντα, καθιμώσασα διὰ θυρίδος, καὶ δραμὴν αὐτῷ τὸν ἀπὸ τοῦ φόνου περιποιησαμένη.

Ἡ Ἀβιγαήλ, ἡ τὸν Ναβὼλ κανώλεθρον ἀναιρεῖσθαι μέλλοντα, τὸν Δαβὶδ ἐνυδρίαντα, ῥυσσάμενη τῆς διαφοράς διὰ τῆς παρακλήσεως τῆς πρὸς Δαβὶδ, δώροις αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς ἐξευμενισαμένη.

Ἡ δὲ τοῦ Σολομῶνος μήτηρ ἡ Βηθσαββεή, ἡ κατὰ τὰς τοῦ προφήτου Νάθαν ὑποθήκας, τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ περιποιησαμένη, διδάξασα τὸν Δαβὶδ τὰ τῷ Ἀδωνίᾳ τετολμημένα.

Ῥαάβ δὲ διὰ πίστεως εὐδοκίμει παρὰ τῷ Θεῷ, διασώζουσα τοὺς κατασκόπους, καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ τούτους ἀπολύουσα, καὶ συνθήκας περὶ σωτηρίας πρὸς αὐτοὺς ποιουμένη.

Ῥούθ ἡ Μωαβίτις, ἡ τῆς ἐκφυγῆς διὰ πόθον ἱερὸν ἀχώριστος, καὶ εἰς Ἐκκλησίαν Κυρίου καταταττομένη.

Καὶ ἡ γυνή, ἡ τὸν ἐναγέστατον Ἀβιμέλεχ, τὸν δεινὰ κατὰ τοῦ λαοῦ ἐργασάμενον, μέγιστόν τι κατώρθωσε τῷ λαῷ, μύλου κλάσματι τούτῳ ἐκ τοῦ

convenit? Hæc certe hypothesis tolleret omnes difficultates.

τείχους, κατὰ τοῦ κράνους αὐτοῦ ἀποβρίφντι, A mento de muro in caput ejus projecto, e medio anelούσσι.

Καὶ ἡ τὸν Σαβὴ δὲ, τὸν τοῦ Βοχορί, προκατελιγ-
φθῆσα τὴν Ἀβελ καλουμένην πόλιν, ἀπὸ τοῦ βασιλέως
ἀποστάντα Δαβὶδ ἀποκτείνασα, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐ-
τοῦ διὰ τοῦ τείχους τῷ Ἰωάβ ῥίψασα, καλὸν καὶ σο-
φὸν ἔργον ἀπεδείξατο, ὅλην πόλιν πολιορκίας ῥυσα-
μένη.

Σοφὴ δὲ καὶ ἡ Θεκουίτις, ἡ τὸν Ἀβεσσαλώμ τῆς
φυγῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς κληθῆναι ποιησαμένη, ταῖς
τοῦ Ἰωάβ ὑποθήκαις.

Σαβὰ δὲ ἡ τῶν Αἰθίοπων βασίλισ τῆς σοφίας
ἐνεκα Σολομώντος εἰς τὴν Ἰουδαίαν σταλίσσα, ἐπὶ
σοφίᾳ καὶ αὐτὴ δικαίαν ἀπαιδέματος τιμήν.

Ἡ χήρα, ἡ ἐν Σαρέφθοις τὸν Ἠλίαν δεξωσα-
μένη, ἐπὶ τιμῇ τῇ παρὰ Θεοῦ.

Ἡ γυνὴ ἡ Σουναμίτις, ἡ τὸν Ἐλισσαίον δεξιου-
μένη, καὶ οἶκον αὐτῷ σχολαῖον εὐτρεπίσασα, μεγάλη
καὶ τὸν ἀνδρὰ καὶ τὸν ἑαυτῆς οἶκον ὥνησεν. Ὑῖόν τε
γὰρ οὐ πρότερον ὄντα αὐτῇ ἐκτήσατο, καὶ τοῦτον
ἀποθανόντα, ζῶντα ἀπειλήφει.

Ἐν δὲ τῇ χάριτι τῇ κατὰ Χριστὸν, τὴν τοῦ κόσμου
σωτηρίαν Μαρία διηκονήσατο, γεννήσασα ἡμῖν
σαρκὶ τὸν μονογενῆ Ὑῖόν τοῦ Θεοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν
Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἐλισάβετ, ἡ τοῦ Ζαχαρίου γυνὴ, τὸν πρόδρομον
τοῦ Κυρίου Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν συλλαβοῦσα,
καὶ προφητεύειν ἤξιωται.

Τὴν τε ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου αἱ τρεῖς Μαρίαί
πρῶται θεασάμεναι, τοῖς μαθηταῖς ἀπήγγειλαν.

Ἀλλὰ καὶ Ἰωάννα ἡ τοῦ ἐπιτρόπου Ἡρώδου
γυνὴ, μετὰ καὶ ἄλλων πιστοτάτων γυναικῶν ἀκολου-
θοῦσα τῷ Κυρίῳ, τὰ χρήματα ἐπιφερομένη κατηγά-
λου εἰς τὴν διακονίαν τῶν ἐπομένων τῷ Σωτῆρι.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΑ'. — Τίνες ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ θαν-
μαστοὶ γηγόντασι.

Σὴμ καὶ Ἰάφεθ, ὅπισθοφανεῖς ἐπιβαίνοντες τὴν
τοῦ πατρὸς κατακαλύψαι γυμνότητα.

Ἰωσήφ, τὰς καθ' ἑαυτὸν ὑποφύων σοφῶς συμ-
φορὰς, καὶ τὰ ὄνειρα διαλύων, καὶ τὸν καιρὸν τῶν
εὐφοριῶν καὶ τοῦ λιμοῦ πανσόφως οἰκονομῶν.

Βεσσαλεθὴ δὲ τοῦ Ὀρί, καὶ Ἐλιὰδ δὲ τοῦ Ἀχισα-
μάχ, οἱ τὴν ἱερὰν σκηνὴν ἐργασάμενοι.

Χουσι, δὲ τοῦ Δαβὶδ σύμβουλος, τὴν τοῦ Ἀχιτόφελ
σοφίαν μεταχειρισάμενος.

Σολομών, δὲ τῆς σοφίας χάρισμα κομισάμενος.

Οἱ υἱοὶ Μασούλ, Αἰθάν καὶ Ἑσράν καὶ Ἡμάν καὶ
Χαλχάλ καὶ Δαρδάν. Περὶ ὧν καὶ οἱ ἐν ταῖς Βασι-
λείαις, ὡς σοφῶν, κατὰ (59) τὰ τοῦ Σολομώντος, μνήμη
γίνεται.

Ἰωάβ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ τὴν Γοθολίαν ἀποκτείνων,
καὶ τὸν ἐκ τοῦ Δαβιδικοῦ γένους Ἰωάβ σοφῶς εἰς
βασιλείαν προαγαγών.

⁵⁹ Matth. xxvii, 56; Marc. xvi, 1. ⁶⁰ Luc. viii, 3. ⁶¹ III Reg. iv, 31.

(59) Forte μετά.

Item quæ Sabes filium Bochori, qui jam præoccupaverat civitatem nomine Abel, defeceratque a Davide rege, interfecit, et caput ejus per murum Joabo projecit: quo perpetrato pulchro ac sapienti facinore, urbem totam ab obsidione liberavit.

Thecuitis et ipsa sapiens, quæ adhortante Joabo efficit, ut Absalom ab exilio a patre revocaretur.

Saba quoque regina Æthiopum, quæ ob Salomonis sapientiam iter in Judæam instituit, ac ob sapientiam ipsa similiter promeritum honorem consecuta est.

B Vidua Sarephthana, quæ Eliam excepit hospitio ob divinum honorem.

Mulier Sunamitis, quæ excepit Eliseum, et habitaculum ipsi vacantem præparavit, quo plurimum juvit et maritum suum et domum suam totam. Cum enim antea liberis careret, filium genuit, et hunc eundem vita functum, iterum vivum recepit.

Tempore gratiæ Christi, Maria mundi salutem ministravit, quæ nobis carne genuit unigenitum Dei Filium, Dominum nostrum Jesum Christum.

Elisabeth, uxor Zachariæ, præcursorem Domini Joannem Baptistam concepit, atque prophetis mune-
nere dignata est.

Resurrectionem quoque Domini ⁶⁰ tres Mariæ quæ primæ viderunt, apostolis annuntiarunt.

Joanna etiam ⁶¹ uxor (Chusæ) procuratoris Hero-
dis, cum aliis fidelissimis mulieribus Dominum se-
cuta, opesque secum afferens impendebat in mi-
nisterium eorum, qui Dominum comitabantur.

CAP. XLI. — Quinam viri ob sapientiam admira-
tioni fuerunt.

Sem et Japheth, qui terga vertentes accesserunt, quo patris nuditatem cooperirent.

Joseph suas calamitates sapienter sustinens, somnia item interpretans, tempusque fertilitatis et famis sapientissime dispensans.

Besseleel, filius Ori, et Eliab, filius Achisamach, qui sacrum Tabernaculum construxerant.

Chusi, Davidis consiliarius, qui dextere Achitophelis sapientiam evertit.

Salomon, qui sapientiæ charisma consecutus est.

Filii Masul, Eithan et Esran, et Heman, et Chalchah, et Dardan. De quibus etiam in libris Regum ⁶¹,
occurrit post Salomonem sapientissimis, fit mentio.

Jodas pontifex, qui Gotholiam interfecit, et Joas ex Davidico genere natum sapienter ad regnum pro-
vexit.

Daniel, qui mysticas regum visiones revelavit. A De quo etiam ad diabolum dictum est : *Nunquid tu sapientior es Daniele* 11 ?

Esdras, qui sacras Litteras post reditum populi Iudaici de Babylone recensuit 12.

CAP. XLII. — *Quæ mulieres sapientia maxime claruerunt.*

Thamar, quæ Judæm ad procreandos liberos vafre pellexit.

Rebecca, quæ res ita administravit, ut Jacobo paternæ benedictiones darentur, eumque in Mesopotamiam ad cognationem suam misit, propter iram Esau.

Josabel, filia regis Joram, uxor Jodæ pontificis. Hæc occulavit Joas filium Ochozæ fratris sui, ut ne a Godolia interficeretur, eumque servavit, quo pœlam Beræ adesse successorē Davidici regni.

Sunamitis baud minus sapiens, quæ prophetam Elisæum hospitio excepit, sive ob præparatam illi domum, sive ob assiduitatem erga prophetam 14.

CAP. XLIII. — *Quinam ob nimiam sapientiam, ipsa sua sapientia interierunt.*

Qui turrim ad cœlum usque pertingentem ædificare volebant, linguarum divisione disjecti sunt.

Pharao, qui astu populi interitum machinabatur, eosque in servos retinere volebat, ipsomet conatu suo interiit.

Abimelech, Gedeonis filius, dum vafre ad se regnum trahere nititur, ac fratres suos LXX interfecit, a muliercula ceu canis interemptus est.

Saul, machinatus Davidis necem, hastamque in illum euntorquens, proprio gladio interiit.

Achitophel funesta consilia meditatus, sed minus probatus apud Abessalom industria Chusi, laqueo vitam finivit.

Qui *Danielem* leonibus obijciendum curarunt, ipsimet feris objecti.

Et adhuc antea, *Josephi fratres*, qui astuto consilio usi sunt, ut irritam redderent spem ejus de propria gloria ex somniis conceptam, ab illius judicio se suasque res omnes pendere experti sunt.

CAP. XLIV. — *Quinam veritate sapienter occultata, salutem invenerunt.*

Abraham, qui dixit Sarrahm sororem suam esse, ne propter illam ab Ægyptiis occumberet.

Moses ad Ægyptium dicens, trium dierum itinere se populum pro Dei cultu abducturum.

Samuel ungens David in regem, et dicens se pro offerenda victima venisse Bethlehem.

Jonathan dicens ad patrem suum Saul de David, quod ab se postulaverit, ut sibi liceret ire in Bethlehem.

David fugiens Saulem, et dicens ad Abimelech

Δανιήλ, ὁ τὰ μυστικὰ τῶν βασιλέων θεάματα ἀποκαλύπτων, περὶ οὗ καὶ πρὸς τὸν διάβολον εἴρηται· *Μὴ σὺ σοφώτερος εἶ τοῦ Δανιήλ;*

Ἐσδρας, ὁ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλώνης τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ ἐπάνοδον, μνήμην ποιησάμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ. — *Τίνες ἐπὶ σοφίᾳ γυναικες θανμασταὶ γεγονῶσι.*

Θάμαρ, ἐπὶ παιδογονίαν τὸν Ἰούδαν σοφισαμένη.

Ῥεβέκκα, τῇ Ἰακώβ τὰς παρὰ τοῦ πατρὸς εὐλογίας οἰκονομήσασα δοθῆναι, καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν αὐτὸν πρὸς τὴν θαντῆς συγγένειαν ἐκπέμψουσα, διὰ τὴν τοῦ Ἠσαὺ μῆνιν.

Ἰωσαβὲλ, ἡ τοῦ βασιλέως Ἰωρὰμ θυγάτηρ, Ἰωδὰβ δὲ τοῦ ἀρχιερέως γυνὴ, κρύψασα Ἰωὰς τὸν Ὀχοζίου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς υἱόν, ἵνα μὴ πρὸς τῆς Γοδολίας ἀναιρεθῇ, καὶ φυλάξασα εἰς τὴν τῆς Δαυϊτικῆς βασιλείας ἐκφανσιν.

Σοφὴ καὶ ἡ *Σουναμίτις*, ἡ τὸν προφῆτην Ἐλισαῖον δεξιωσαμένη, τῇ τε τῆς εἰκίας παρασκευῇ, καὶ τῇ παραμονῇ τῇ τοῦ προφήτου.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ. — *Τίνες ἐπὶ δεινότητι γενόμενοι σοφοί, διὰ τῆς αὐτῶν σοφίας ἀπώλοντο.*

Οἱ τὸν πύργον οἰκοδομεῖν ἕως οὐρανοῦ βουλόμενοι, διελύοντο τῇ πολυφωνίᾳ.

Φαραὼ κατασοφίζόμενος τὴν τοῦ λαοῦ διαφθοράν, καὶ κατέχειν εἰς δούλους βουλόμενος, συναπολλύμενος τῇ τοιαύτῃ ἐπιχειρήσει.

Ἀβιμέλεχ ὁ τοῦ Γεδεὼν υἱός, σοφίζόμενος ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν περιποιήσασθαι, καὶ τοὺς ὁ ἀδελφοὺς φονεύσας, ὅπῃ γυναικὸς ὡς κύων ἀναιρούμενος.

Σαούλ μηχανώμενος τὴν τοῦ Δαβὶδ ἀναίρεσιν, καὶ τὸ δόρυ κατ' αὐτοῦ βάλλων, ὅπῃ τοῦ ἰδίου ξίφους διολλύμενος.

Ἀχιτόφελ δεινὰ σοφίζόμενος καὶ παρευδοκιμηθεὶς πρὸς τὸν Ἀβессαλώμ, ὅπῃ τοῦ Χρουσῆ, ἀγχόνῃ χρησάμενος.

Οἱ τὸν Δανιήλ συσκευασάμενοι τοῖς λέουσιν ἐκδοθῆναι, αὐτοὶ τοῖς θηρίοις ἐκδοθέντες.

Καὶ ἔτι πρότερον, *οἱ τοῦ Ἰωσήφ ἀδελφοί*, ἀφανίζουσιν αὐτοῦ τὴν ἐκ τῶν ὀνειράτων ἐπιβεβηέν προσοδείαν σοφισάμενοι, ὅπῃ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τοῦ παντὸς ἐκείντο.

ΚΕΦΑΛ. ΜΔ. — *Τίνες ἐπικρύψει τῆς ἀληθείας σοφοί, σωτηρίαν εὗραντο.*

Ἀβραάμ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ λέγων εἶναι τὴν Σάρραν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων δι' αὐτὴν ἀναιρεθῇ.

Μωϋσῆς πρὸς τὸν Αἰγύπτιον λέγων, τριῶν ἡμερῶν τὸν λαὸν ἐπὶ τὴν Θεοῦ λατρείαν ἀπάξειν.

Σαμουὴλ χρίων τὸν Δαβὶδ εἰς βασιλείαν, ἐπὶ θυσίαν φάσκων εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἀφικνεῖσθαι.

Ἰωνάθαν λέγων πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὸν Σαούλ περὶ τοῦ Δαβὶδ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ παρακληθεὶς εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἀπείναι.

Ὁ Δαβὶδ φεύγων τὸν Σαούλ, πρὸς τὸν ἱερεῖαν τὸν

11 Ezech. xxviii, 3. 12 II Esdr. viii, 2. 14 IV Reg. iv, 10, 30.

Ἀδριμέλεχ φάτωκων, ὡς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀπεσταλμένος εἶναι ἐπὶ τι πρᾶγμα προσήκον αὐτῷ. Καὶ πρὸς τὸν ἀλλόφυλον ἰλθὼν, θέσας μὴ, ὡς στρατηγὸς ὢν τοῦ λαοῦ, ἀποθάνῃ, μανίαν ἐσχίστατο, πρᾶγμα προβαλλόμενος οὐκ ἀληθές, διὰ σωτηρίαν.

Καὶ Μελεχὼλ δὲ, τοῦ πατρὸς ἐπαγανακτοῦντος αὐτῇ διὰ τὴν τοῦ Δαβὶδ ἀπόλυσιν, ἀναιρεῖσθαι λέγουσα πρὸς αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῦτο παποιήσῃ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ'. — *Τίνας δὲ δόλιφ δικαιοσύνης ἔργα διεπράξαντο.*

Ἀδὼδ ὁ κριτὴς τὸν Αἰγλῶρ, τὸν τῶν Μωαβιτῶν βασιλέα, ὡς ὑπὸ πικρὸς πρὸς αὐτὸν μετὰ δώρων ἰλθὼν, ἀνελὼν δόλιφ.

Ταήλ, ἡ τοῦ Κιναιου Χαβερ γυνή, τὸν Σισάρα φεύγοντα φιλοφρόνως δεχομένη, καὶ γάλακτι ποτίζουσα κατακοιμήσασά τε, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τελευταῖον πασσάλῳ διελάσασα.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'. — *Τίνας προσχήματι χρηστότητος ἢ εὐσεβείας, θάνατον κατεργάσαντο.*

Πρῶτος ὁ δρυς τὴν Εὐαν διὰ χρηστότητος ἐπεισεν ἐφάπτεσθαι τοῦ τῆς γνώσεως φυτοῦ, ὡς θεῶν γινόμενων εἰ φάγοιεν, καὶ διὰ ταύτης εἰς θάνατον ἐνέβαλε.

Κάδρ τὸν ἀδελφὸν φιλοφρόνως ὡς εἰς αἰώρησιν προτρέπόμενος, Διέλωμεν εἰς τὸ πεδῖον, φάμενος, οὕτως ἀναιρῶν.

Ἡ Ἰεζάβελ προσχήματι νηστείας Θεῷ προσαγομένης ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, τὸν Ναβουθαὶ συκοφαντοῦσα.

Ὁ Ἰσμαήλ φίλιος προσχήματι πρὸς τὸν προστάτην τοῦ ὑπολειφθέντος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ λαοῦ, τὸν Γοδολίαν, παραγενόμενος, καὶ τοῦτον οὕτως ἀνελὼν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'. — *Τίνας δίκαιοι ἀντηρέθησαν.*

Ζαχαρίας ὁ τοῦ ἀρχιερέως Ἰωθαὲ υἱός, ἐπιπλήττεισι θυσιαστοῦντι τῷ Ἰωᾶς, λιθόλευστος ἀναμίσρον τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἀναιρεῖται.

Οὐρίας ὁ προφήτης, φεύγων τὰς ἀπειλὰς τοῦ λαοῦ, ἐκείπερ παρήκει μὴ θυσιασεῖν, κληθεὶς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐφρονεύετο.

Ναβουθαὶ ὁ Ἰεζραηλίτης, τὸν αὐτοῦ πατρικὴν ἀμπαλῶνα μὴ βουληθεὶς δοῦναι τῷ Ἀχαάβ, ὑπὸ τῆς Ἰεζάβελ συκοφαντούμενος, λίθοις βαλλόμενος ἀνῆρητο.

Γοδολίας, ὁ τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν προϊστάμενος, ὑπὸ Ἰσμαήλου διὰ τὸ εἶναι προστάτην ἀνῆρητο.

Ἡσαίας ὁ προφήτης ὑπὸ Μανασσῇ ἐπίρσθη, ὡς ἡ παράδοσις ἔχει (60), οὔτε γὰρ ἡ Γραφή ταῦτο ἔφησεν.

Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος, καὶ οἱ Ἀσσαμοναίου παῖδες, ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἐπ' εὐνομίᾳ δεινῶς αἰχισθέντες ἀντηρέθησαν.

Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ τὴν ὑπερβόλλουσαν ἀρετὴν δίκαιος ἐπικληθεὶς, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀντηρέθη.

⁶⁰ Gen. iv, 8. ⁶¹ Jerem. xvi, 23. ⁶² Hebr. xi, 37.

(60) Confer Hippolyt. *De Antich.* c. 50, et interpretes.

A pontificem, quod a rege missus esset pro quadam re snorum negotiorum. Et ad Philistæum veniens, veritas ne interficeretur, quippe qui populi dux erat, stultitiam simulavit, fingens rem minime veram incolumitatis gratia.

Melchot quoque, patre suo illi succensente propter Davidis dimissionem, inquit se ab illo interficiendam fuisse, nisi hoc præstitisset.

CAP. XLV. — *Quinam dolo justitiæ opera effecerunt.*

Aod judex, qui dolo interfecit Æglon, Moabitarum regem, uti subditus ad eum cum muneribus veniens.

Jael, Chaber Cinæi uxor, quæ Sisaram fugientem amice excepit, lacteque potavit et obdormire fecit, ac tandem caput illius clavo transverberavit.

CAP. XLVI. — *Quinam prætextu probitatis aut religionis cædem operati sunt.*

Primus *serpens* Evæ specie bonæ erga illam affectionis persuasit, ut tangeret arborem cognitionis, quippe futuri tanquam dii si comederent, et sic in mortem præcipitavit.

Cain fratrem amice quasi ad cœlestia contemplananda adhortatus, *Exeamus in agrum*, inquit⁶¹, atque sic interfecit.

Jezabel sub prætextu jejunii Deo offerendi pro rege, Nabuthæ per calumniam e medio sustulit.

Ismael specie amicitiae veniens ad præfecturam relictis Hierosolymis populi Godoliam, eum sic interfecit.

CAP. XLVII. — *Quinam justii occisi sunt.*

Zacharias, pontificis Jothæ filius, dum redarguit impie agentem Joas, lapidatus inter templum et altare occubuit.

Urias propheta, fugitans minas populi, quia hortabatur eum ne impie ageret, vocatus ex Ægypto in Jerusalem, interfecit⁶².

Nabuthæ Jezraelites, dum detrectat paternam vineam suam dedere Achabo, ab Jezabel per calumniam lapidibus obrutus neci datur.

Godolias, præfectus populi post captivitatem, ab Ismaele, eo quod præfectus esset, interficitur.

Isaias propheta a Manasse serra sectus est, ut traditio habet. Nec tamen Scriptura istud narrat⁶³.

Judas Maccabæus, et *Assamonæi filii* ab Antiocho Illustri propter legis observantiam crudeliter et enormeliose cæsi interfecit⁶⁴ sunt.

Jacobus, frater Domini, qui propter eximias virtutes Justii cognomen obtinuit, a populo occisus est.

CAP. XLVIII. — *Quinam fuerunt fratricidæ.*

Cain occidit Abelum. Abimelech, filius Gedeonis lxx fratres suos. Absalom Ammonem. Salomon Adoniam. Joram filius Josaphat V fratres suos interfecit ⁹⁹.

CAP. XLIX. — *Quinam misericordia usi contra Dei voluntatem, propterea interfecti sunt.*

Saul, qui non occidit Agag regem Amalec, cum jussus fuisset eum internecioni dare, sed pepercit ei contra divinum Numen, damnatur a propheta Samuel ad regni amissionem.

Achab cum accepisset Aderis filium Syriæ regem occidendum, contra atque Deus volebat, pepercit tradito sibi in necem, qui contemptor fuerat Dei Israel. Quamobrem ipsemet omnimodæ internecioni traditus est.

Qui jussus fuerat a propheta percutere ipsum in evidentem imaginem benignitatis Dei erga immorigerum Achab, audit sibi occursum leonem ferum propter inobedientiam. Et sane in eum incidens ex itinere, ab illo interfectus est ⁹⁹.

Propheta sub Jeroboamo missus in Bethel, ut prædiceret pseudoprophetarum futuram in altari combustionem, jussusque ne in regione Israel comederet biberetve, cum dicto audiens non fuisset, a fero leone ex itinere occiditur ¹.

CAP. L. — *Quinam justitiæ suæ mercedem mortem ipsam receperunt: et quinam ob impietatem vitam produxerunt.*

Jeroboami regis filius, cum adolescentior esset moritur, quoniam inventum est verbum bonum in eo a Domino, ut dixit Achias propheta ad Ano matrem ejus de illius vita sciscitantem ².

Josias piensissimus rex ob justitiam moritur, cum audisset ab Oida prophetide: *Hæc dicit Dominus: Ecce ego aggrego te ad patres tuos, aggregaberisque in pace, ut ne videant oculi tui omnia mala, quæ ego induco super hunc locum, populumque universum* ³.

II. Cain, ut in septimam generationem pœnas lueret ⁴ fratricidii. Chananææ item gentes, ut peccata earum impleantur.

CAP. LI. — *Quinam jussi sunt non ægrotantes vivere.*

Aaron, qui jussus est in montem ascendere, ut moreretur ⁵.

Moyse qui audiit: *Ascende in montem Nabau, et morere* ⁶.

Daniel, qui ab angelo audiit: *Tu vero ambula et requiesce. Et requiesces resurgesque in gloriam tuam in die constituta* ⁷.

Joannes evangelista ⁸.

⁹⁹ II Paral. xxi, 4. ⁹⁹ III Reg. xx, 35. ¹ III Reg. xxiii, 1, 18. ² III Reg. xiv, 13. ³ IV Reg. xii, 20. ⁴ Gen. iv, 15. ⁵ Num. xx, 25, 29. ⁶ Deut. xxxii, 49. ⁷ Dan. xii, 13.

(61) Vide Cod. apocryph. Novi Testam., pag. 589.

Α ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'. — *Τίνας ἀδελφούς ἀπέκτειναν.*

Κάιν τὸν Ἀβελ. Ἀβιμέλεχ ὁ τοῦ Γεδεὼν υἱὸς τοὺς Ο'. Ἀβσσσαλὼμ τὸν Ἀμνών. Σολομὼν τὸν Ἀδωνίαν. Ἰωράμ ὁ τοῦ Ἰωσάφατ υἱὸς τοὺς ε' ἀδελφούς αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'. — *Τίνας παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ χρηστευσάμενοι ἀναιροῦνται.*

Σαούλ μὴ ἀπικτείνας Ἀγὰγ τὸν τοῦ Ἀμαλήκ βασιλέα, προσταχθεὶς πανώλεθρον αὐτὸν διαφθεῖραι, ἀλλὰ φεισάμενος αὐτοῦ παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, κατακρίνεται ὑπὸ τοῦ προφήτου Σαμουὴλ τὴν καθάρσει τῆς βασιλείας.

Ἀχαάβ παραλαβὼν τὸν τοῦ Ἄδερ υἱὸν βασιλέα Συρίας εἰς ἀναιρεσιν, παρὰ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν ἔλκει τὸν ἐκδοθέντα αὐτῷ εἰς θάνατον, καταφρονήτην γεγονότα τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ. Διόπερ αὐτὸς ἐξεδόθη τῇ παγγενεὶ διαφθορᾷ.

Ὁ κελυσθεὶς ὑπὸ τοῦ προφήτου πατάσσει αὐτὸν, εἰς ἐλεγχον τῆς τοῦ Ἀχαάβ ἀνηκούου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ μὴ πατάξας, λέοντι περιπίπτειν θκούει διὰ τὴν παρακοὴν τῷ θηρίῳ. Καὶ τούτῳ περιπεσὼν κατὰ τὴν ὁδὸν, ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀναιρεῖται.

Ὁ προφήτης ὑπὸ τοῦ Ἰεροβοάμ εἰς τὴν Βεθὴλ ἀποσταλὲς, προλέγειν τὴν τῶν ψευδοπροφητῶν ἐσομένην ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου κατάκαυσιν, καὶ κελυσθεὶς εἰς τὴν τοῦ Ἰσραὴλ μὴ ἐστιαθῆναι χώραν, παρακουσθεὶς, ὑπὸ λέοντος θηρίου κατὰ τὴν ὁδὸν ἐφονεύετο.

ΚΕΦΑΛ. Ν'. — *Τίνας μισθὸν δικαιοσύνης τὸ ἀποθνήσκειν ἐκομίσαντο· καὶ τίνας δι' ἀσεβείας ἐπεβίωσαν.*

Ὁ τοῦ Ἰεροβοάμ βασιλέως υἱὸς, νέος ὢν ἀποθνήσκει, ἐπειδὴ εὐρέθη ῥῆμα ἀγαθὸν ἐν αὐτῷ παρὰ Κυρίου, ὡς Ἀχίας ὁ προφήτης πρὸς Ἀνῶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐρωτῶσαν, ἔφη.

Ἰωσίας εὐσεβήσας ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ δικαιοσύνῃ ἀποθνήσκει, ἀκούσας παρὰ τῆς προφήτιδος Ὀλβῆς· *Τάδε λέγει Κύριος· Ἴδού ἐγὼ προστίθωμι σε πρὸς τοὺς πατέρας σου, καὶ προστεθήσῃ ἐν εἰρήνῃ. Ἰνα μὴ ἴδωσιν οἱ ὀφθαλμοί σου πάντα τὰ κακὰ, ἃ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, καὶ πάντα τὸν λαόν.*

Κάιν, ἵνα εἰς ἐξόμην γενεάν..... τὴν τῆς ἀδελφοκτονίας. Καὶ τὰ Χανανίων ἔθνη, ἵνα πληρωθῶσιν αὐτῶν αἱ ἀμαρτίαι.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'. — *Τίνας οὐ νοσήσαντες ἀποθνήσκειν ἐκελεύοντο.*

Ἀαρὼν, εἰς τὸ ὄρος ἀνελθεῖν κελευόμενος, ἵνα ἀποθάνῃ.

Μωϋσῆς, Ἀνθήθῃ εἰς τὸ ὄρος Ναβαὺ καὶ τελευτᾶ, ἀκούων.

Δανιὴλ ἀκούων παρὰ τοῦ ἀγγέλου· *Καὶ σὺ βέδιζε, καὶ ἀναπαύου. Καὶ ἀναπαύσῃ καὶ ἀναστήσῃ εἰς τὴν δόξαν σου, πρὸς προθεσμίαν ἡμερῶν.*

Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς (61).

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ'. — *Tres tōw άγιωv, τυφλοι τήv Δ CAP. LN. — Quinam ex sanctis amissa oculorum acie mortui sunt.*

Ίσαακ, Ίακώδ, Ήελι ό ιερεύς, Άχίας ό προφήτης ό Σιλωνίτης.

Isaac, Jacob, Heli sacerdos, Achias Silonites propheta ⁹.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'. — *Tres διέμειναν, και ούκ άπεθανον.*

CAP. LIII. — *Quinam superstites manserunt, nec mortui sunt.*

Ένώχ έν έβδομή γενεά τή άπό τοῦ Άδάμ μετέτιθη, και ούκ εύρίσκετο.

Enoch in septima ab Adamo generatione translatus est, et non inveniebatur.

Ήλιος έν άρματι πυρός άναληφθείς ως εις τόν ούρανόν.

Helias in carru igneo assumptus quasi in cœlum.

Τού δε Μελχισεδεκ θάνατος ού γέγραπται, ίπει μηδ έννησις. Τέθνηκε γοῦν έπειδή και γεγέννηται, δε δε τὸ τύπον αὐτόν εἶναι τής άρχιεπισούνης Χριστοῦ, ούκ άναγέγραπται.

Melchisedech vero mors non est scripta, quoniam nec ejus nativitas. Mortuus sane est quandoquidem et natus : sed quia typus erat pontificatus Christi, non fuit descripta illius mors.

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'. — *Tres άποθανόντες άνέζησαν.*

B

CAP. LIV. — *Quinam mortui revixerunt.*

Ό τής χήρας τής Σαραφθινής υἱός όπὸ Ήλίου τοῦ προφήτου.

Filius viduæ Saraphthinæ, ab Elia propheta resuscitatus.

Ό τής Σουναμίτιδος υἱός, έν Ήλισσαίος άνέστησεν.

Sunamitidis filius, quem resuscitavit Elisæus.

Ό έκκοιμζόμενος, και διὰ τήν έφοδόν των ληστών, δεσπότων των έκκοιμζόντων, έπύριψε τῷ τοῦ Ήλισσαίου μνήματι, άναστάς και πεφευγώς μετά των καταβρίψάντων αὐτόν.

Mortuus ille qui efferebatur, et propter latroclantium incursionem, metuentibus elatoribus, projectus in Elisæi monumentum fuit : qui resurgens, etiam aufugit, cum iis qui se projecerant.

Υπὸ δε τοῦ Σωτήρος τρεῖς άνέστησαν νεκροί. Ή τοῦ Ίαήρου θυγάτηρ ή δωδεκαετής. Ό τής χήρας μονογενής υἱός, έκκοιμζόμενος πρὸς αὐτὸ τὸ μνήμα. Δάσκαρος τετραήμερος ὁδωδός, άπὸ τοῦ μνήματος κληθείς. Τρεῖς έν τῇ Παλαιᾷ, τρεῖς έν τῇ Νέᾳ.

C

Tempore quo Salvator in terris degebat, tres mortui resurrexerunt. Filia Jacri duodecim annos nata : filius viduæ unigenitus, dum efferebatur ad monumentum : Lazarus quadriduanus fetens, e sepulchro evocatus. Tres ergo in Veteri, tresque in Novo Testamento.

Και διὰ των άποστόλων ή Δορκάς έν Ίόπη όπὸ Πέτρου· Εὐτυχός όπὸ Παύλου έν Τρωάδι.

Per Apostolos : Dorcas in Joppe per Petrum ; Eutychus per Paulum in Troade.

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'. — *Tres στειραι τετόκασιν.*

CAP. LV. — *Quænam steriles pepererunt.*

Σάρρα ή τοῦ Άβραάμ γυνή τὸν Ίσαάκ γεννήσασα.

Sarra uxor Abrahæ, quæ Isaacum genuit.

Ρεβέκκα ή τοῦ Ίσαάκ γυνή τοὺς διδύμους, τὸν Ήσαῦ και τὸν Ίακώδ γεννήσασα.

Rebecca Isaacî uxor, quæ peperit gemellos Esau et Jacob.

Ραχήλ ή τοῦ Ίακώδ, ή τὸν Ίωσήφ και τὸν Βενιαμιν γεννήσασα.

Rachel uxor Jacobi, quæ edidit Josephum et Benjamin.

Άννα ή τοῦ Ήλκανᾶ, ή τὸν προφήτην Σαμουήλ γεννήσασα.

Anna uxor Elcanæ, quæ prophetam Samuelem peperit.

Ή Σουναμίτις, ή παρὰ τοῦ Ήλισσαίου λαβοῦσα τὸν υἱόν, και άποθανόντα αὐτῆς λαβοῦσα.

Sunamitis, quæ per Elisæum suscepit filium, eumque mortuum recuperavit.

Ήλισάβετ ή Ζαχαρίου γυνή, ή τὸν βαπτιστήν Ιωάννην γεννήσασα.

Elisabet Zachariæ uxor, quæ Baptistam Joannem genuit.

ΚΕΦΑΛ. ΝΖ'. — *Tres πατέρας ήτίμασαν.*

CAP. LVI. — *Quinam patrem inhonorarunt.*

Χάμ των Νῶε, τήν γύμνωσιν αὐτοῦ τοῖς άδελφοῖς έξαγγέλας.

Chamus Noachum, dum illius nuditatem fratribus foris nuntiat.

Ήσαῦ, παρὰ τήν τοῦ πατρὸς γνώμην γυναῖκας Χαναναίας άγαγόμενος.

Esau, qui contra parentis sententiam uxores Chananæas duxit ¹⁰.

Άβεσσαλώμ, έπαρθείς κατά τοῦ Δαβιδ και πολέμων αὐτῷ, και τὰς γυναῖκας αὐτοῦ μείνας.

Abessalom, qui adversus David elevatus est, etique bellum intulit, ac uxores illius polluit.

Άδωνίας, αὐτοχειροτόνητον έαυτὸν βσιλέα, παρὰ τήν τοῦ πατρὸς γνώμην, άναβεῖξαι πειραθείς.

Adonias, qui seipsum regem propria sua constitutum voluntate contra patris sententiam ausus est venditare.

⁹ Gen. xlviii, 1; xlviii, 10; I Reg. iv, 15; III Reg. xiv, 4. ¹⁰ Gen. xxvi, 35.

CAP. LVII. — *Quinam dum offeruntur dejecti sunt.* Α ΚΕΦΑΛ. ΝΖ'. — *Τίνας ἀλαζονευσόμενοι κατηρέχθησαν.*

Qui turrim in cœlum pertingentem ædificare dum volunt, multilingui voce scissi sunt.

Pharao, qui in sua potentia gloriabatur audacter, et dicebat: Deum non novi, et populum non dimitto, is post decem plagas cum universo exercitu maris aquis obrutus est.

Roboam, qui dum populi nullam habet rationem, et plus quam pater ejus Salomon vult sapere, a paterno excidit imperio.

Goliath, superbe sapiens adversus aciem universam sancti populi, velut canis, lapide eum percussiente adolescentulo, cecidit.

Abessalom qui ob comam, et Adonias qui ob formam elati erant, inhonoratum sibi vitæ sinei conciliarunt.

Babyloniorum rex Sennacherim valde ferociens ob devictas gentes, et adversus Ezechiam, tanquam qui juvari nullo modo posset, per Rapsacum elatus, suum ipsius exercitum divinitus immissa plaga sub unum temporis momentum amittens, atque arrepta fuga, solus evadens in terram suam, ibidem a suis pueris interfectus est.

Syrie rex Adadi filius, qui dum minuitur se universum Israeliticum populum internecioni daturum, ab adolescentibus cccxxii, decem pugnantium suorum millia amisit, totumque regnum suum perdidit¹¹.

Ozias rex, qui ob justitiam superbos spiritus sumens, volensque sacerdotem agere, lepra percussus, non modo regno, sed domo etiam ejectus est.

Nabuchodonosor ob omnium gentium victoriam, auctamque Babylonem, super omnes elatus, amissa hominis mente, feræ instar animum obtinuit.

Phariseus etiam ob propriam justitiam alte sapiens, atque ex ea in publicanum audacter invectus, justitiam amisit.

CAP. LVIII. — *Quinam propter humilitatem ad gloriam et celsitudinem erecti sunt.*

Joseph, dum patienter humiliterque sustinet molestias illatas sibi a fratribus et reputata hera, ad imperium Ægypti provectus est.

Jacob fugitans fratris minas, hospitemque pro patria larem immutans, divitiis et honoribus cumulatatus reversus est.

Judas procidens coram Joseph¹² ob ea, quæ in illum perperam gesta fuerant, regalis prosapiæ auctor ut fieret dignus habitus est.

Gabaonitæ dum Jesum adeunt, quando gentes rebellabat, per humilitatem in suis propriis permanserunt, consecuti incolumitatem.

David jugiter humilis in iis, quæ a Saule sustinebat, regnum quoque obtinuit.

Jeremias vapulans et custoditus in carcere propter veraces prædictiones, dum hæc humiliter pati-

Οἱ τὸν εἰς οὐρανὸν διήκοντα βουληθέντες οἰκοδομεῖν πύργον, τῇ πολυγλώσσῳ διασχιθέντες φωνῇ.

Φαραὼ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει θρασυνόμενος, καὶ λίγων· Τὸν Θεὸν οὐκ ἐπίσταμαι, καὶ τὸν λαόν οὐκ ἀποστέλλω· μετὰ τὰς δέκα πληγὰς, ὑπὸ θυτὸν πανστρατιᾶς καλυπτόμενος.

Ῥοβοὰμ καταφρονήσας τοῦ λαοῦ, καὶ μείζω τοῦ Σολομῶνος τοῦ αὐτοῦ πατρὸς θελήσας φρονεῖν, τῆς πατρικῆς ἐξέπεσεν ἀρχῆς.

Γολιάθ μέγα φρονήσας κατὰ παρατάξεως ἑλθὼς τοῦ ἱεροῦ λαοῦ, ὡς κύων, λίθῳ νεανίου βάλλοντος αὐτὸν, κατέπεσεν.

Ἀβессαλώμ ἐπὶ κόμῃ, καὶ Ἀδωνίας ἐπὶ κάλλει B ἐπαρθέντες, ἀτίμωτον αὐτοῖς βίον κατέστρεψαν.

Ὁ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεὺς Σενναχηρείμ μέγα θρασυνθεὶς ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν παραλήψει, καὶ κατὰ τοῦ Ἑζεκιῶ, ὡς μὴ δυναμένου βοηθεῖσθαι, διὰ Ῥαψάκου καταπαρθὲς, τὸν αὐτοῦ στρατὸν θελήσας πληγῇ ὑπὸ μίαν καιροῦ ροπήν ἀπολλύς, καὶ δραπέτης, μόνος ἀποδιδράσκων εἰς τὴν αὐτοῦ γῆν, ἀκαίρως πρὸς τῶν οἰκείων παίδων ἀναιρούμενος.

Ὁ Συρίας βασιλεὺς Ἀδάδου δ' υἱὸς, πάντα τὸν τοῦ Ἰσραὴλ λαόν ἀφανίζειν ἀπειλῶν, διὰ παιδαρίων σὺν· μυρίους πολεμιστὰς αὐτοῦ ἀπόλλυσι, καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ βασιλείαν διεφθείρετο.

Ὁζίας δ' βασιλεὺς ἐπὶ δικαιοσύνῃ μέγα φρονήσας, καὶ ἱερᾶσθαι βουλόμενος, λεπτωθεὶς, οὐ μόνον τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκίας ἐξεβάλλετο.

Ναβουχοδονόσορ ἐπὶ τῇ πάντων κρατήσει τῶν ἐθνῶν, καὶ τῆς Βαβυλῶνος αὐξήσει, ὑπὲρ ἅπαντας ἐπαρθὲς, τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν ἀφαιρεθεὶς, θηρίου ψυχὴν καὶ τρόπον ἔσχηκε.

Καὶ Φαρισαῖος ἐπὶ τῇ αὐτοῦ δικαιοσύνῃ μέγα φρονήσας, καὶ ἐπὶ ταύτῃ κατὰ τοῦ τελώνου θρασυνθεὶς, τὴν δικαιοσύνην ἀπόβρωλε.

ΚΕΦΑΛ. ΝΗ'. — *Τίνας διὰ ταπεινοφροσύνην εἰς δόξαν καὶ ὕψος ἤχθησαν.*

Ἰωσήφ, ταπεινοφρονήσας ἐφ' οἷς ὑπέμεινε χαλεποῖς παρὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς νομισθείσης δεσποίνης, εἰς τὸ κρατεῖν τῆς Αἰγύπτου προήχετο.

Ἰακώβ φεύγων τὰς τοῦ ἀδελφοῦ ἀπειλὰς, καὶ ξένην ἀντὶ τῆς πατρῴας ἐστίας ἀλλαξάμενος, πλούσιος ἐπανήρχετο καὶ τίμιος.

Ἰούδας ἐπιπεσὼν τῷ Ἰωσὴφ ἐφ' οἷς εἰς αὐτὸν ἐπλημμέλησαν, βασιλικῷ γένους ἀξιοῦται γενέσθαι φύλαρχος.

Γαβαονίται τὸν Ἰησοῦν ὑπελθόντες ἐν τῇ τῶν ἐθνῶν παραλήψει, διὰ ταπεινοφροσύνης ἐν τοῖς οἰκείοις μεμενέχασιν, τῆς σωτηρίας τετυχηκότες.

Δαβὶδ δι' ὅλου ταπεινοφρονῶν ἐφ' οἷς ὑπὸ τοῦ Σαουλ ὑπέμεινε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπελάμβανεν.

Ἰερεμίας τυπτόμενος καὶ φυλακιστόμενος ἐπὶ ταῖς ἀληθείαις προρρήσεσι, καὶ φέρων ταπεινοφρόνως,

¹¹ III Reg. xx, 15. ¹² Gen. xlv, 18.

προστάτης τοῦ λαοῦ κατὰ τὸν καιρὸν ἐγένετο τῆς Α tur, populi præfectus erat quo tempore civitas ob-

πολιορκίας.
Νισυνταὶ ταπεινοφρονήσαντες ἐπὶ τὸ τοῦ Ἰωνᾶ κήρυγμα, ἔλθουσ τετυχήκασιν ἀπῆμαντοι διαμέ-

ναντες.
Καὶ ὁ Κύριος διὰ τὸν Ταλῶνν πολλὴ ταπεινο-
προσύνη εἰς τὸ ἱερὸν ἀνεληλυθότα, καὶ αὐτὸν ἐπὶ
ταῖς πλημμελείαις κατακρίναντα, δειδικαιῶσθαι ἐφη
ὅτι τὸν μεγαλοῦρῆμονα Φαρισαῖον.

ΚΕΦΑΛ. ΝΘ. — *Τίνας ἐφ' οἷς ἔδρασσαν φόνοις
ἀπεδέχθησαν, καὶ εὐάρεστοι παρὰ Θεῷ γεγό-*
νασι.

Ἰωθὴς τὸν Διγύπτιον ἀνελών, καὶ ἐκδικίαν τοῦ
ἀδικουμένου Ἑβραίου ποιησάμενος.

Φινεὲς ὁ τοῦ Ἀαρὼν υἱός, τὸν Ζαμβρὴν καὶ τὴν
Χασθὴν διέλασας, καὶ οὕτω τὴν κατὰ τοῦ λαοῦ δι-
καίαν τοῦ Θεοῦ μῆτιν ἐξίλασάμενος.

Σαμουὴλ ὁ ἱερεὺς καὶ προφήτης, τὸν τῶν Ἀμα-
ληκίων βασιλέα τὸν Ἀγάγ ἀνελών, καὶ πληρώσας
βουλὴν Θεοῦ, ἣν ὁ Σαοὺλ οὐκ ἐπλήρωσεν.

Οἱ εἰς τὴν ἔρημον προσεδραμηκότες καλοῦντι
τῷ Μωϋσῇ, καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς, ἐπιμεμε-
νηκότες τῇ δυσσεβεὶ γνώμῃ τῆς εἰδωλολατρίας ἀπο-
σφάξαντες.

Δαβὶδ τὸν νεανίαν Ἀμαληκίτην, τὸν καυχώμενον
ἐπ' αὐτοῦ, ὡς τὸν Σαοὺλ αὐτὸς ἐπισφάξας εἶη· καὶ
τὸν Ριχάδ, καὶ τὸν Βαανᾶν, τοὺς τοῦ Ρεμμώθ υἱούς
τοῦ Βηρβόσθου, τοὺς τὸν Μεμφιβόσθ τὸν τοῦ Σαοὺλ
υἱὸν, ὡς πρὸς αὐτοῦ χάριν ἀπεκτακότες, καὶ τὴν
κεφαλὴν αὐτοῦ κομίσαντας αὐτῷ.

Ἡ γυνὴ, ἣ τὸν Ἀβιμέλεχ ἀπὸ τοῦ τείχους, κλά-
σματι μύλου ἐπιβρίφοι αὐτῷ ἀνελοῦσα.

Ἡ γυνὴ τὸν Ἀβεσσὶ μέλλοντα πολιορκίαν κινεῖν
τῇ πόλει ἀναιρεθῆναι ποιήσασα, καὶ τὴν κεφαλὴν
αὐτοῦ τῷ Ἰωάβ ἀπὸ τοῦ τείχους ἀκοντίσασα.

ΚΕΦΑΛ. Ξ. — *Τίνας ἐπὶ παρανομίας λιθόλευ-*
στοι ἀνῆρθησαν.

Ὁ Σαλωμὼ υἱός τῆς θυγατρὸς Δαβρεὶ, ἐπὶ βλα-
σφημίᾳ, ὃς μετὰ ἐτέρου μαχόμενος, Θεὸν ἐδλασφή-
μησεν.

Ὁ ἐν Σαββάτῳ ἔξλα ἐκλέξας εἰς τὴν ἔρημον.

Ἀχάρ ὁ ἱερόσυλος, ὁ ἐκ τῶν ἀναθημάτων τῆς
Ἱεριχοῦς ἀποκρυψάμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΖΑ'. — *Καὶ τίνας δίκαιοι ἐπ' εὐσεβεῖα.*

Ναβουθαὶ ὁ Ἰεζραηλίτης, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῆς
Ἰεζάβελ ὡς καταραζάμενος Θεὸν καὶ βασιλέα.

Ζαχαρίας ὁ ἀρχιερεὺς ὁ τοῦ Ἰωδαῖ, ὑπὸ Ἰωᾶς
βασιλέως, ἀναμίσυν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου
λιθασθεὶς, ὅτι παρήνου αὐτῷ μὴ δυσσεβεῖν.

ΚΕΦΑΛ. ΖΒ. — *Τίνας παρανόμους μίξεις πα-*
ποίητο.

Ἄσε ταῖς θυγατράσι συμμιχθεῖς. Ρουβὶμ τῇ τοῦ
πατρὸς καλλακῇ. Οἱ ἐν Γαβαὶ τῆς φυλῆς Βενιαμὴν,
τῇ τοῦ Αβυττου γυναικὶ ἐπιξενωθέντος αὐτοῖς· συγ-
χρησάμενοι, ὡς καὶ ὀκληθεῖσαν ἀποθανεῖν. Ἐφ' ἣ
πράξει, καὶ πολλὸς τοῦ λαοῦ φόνος ἐγένετο. Ἀμών

sidebatur.

Ninivitiæ humiles animos assumentes ad Jonæ
prædicationem, misericordiam consecuti, impune
tulerunt.

Dominus quoque *Publicanum* multa humilitate
in templum ascendentem, sesque ob peccata dam-
nantem, præ magniloquo Phariseo justum esse
asseruit.

CAP. LIX. — *Quinam ob perpetratas neces accepti
suerunt gratique apud Deum.*

Moses, dum *Ægyptium* interficit, et ultionem
sumit injuria affecti Hebræi.

Phinæes, Aaronis filius, qui *Zambren* et *Chaspen*
transverberavit, atque hoc modo justam Dei iram in
populum placavit.

Samuel sacerdos et propheta, dum *Amalecitarum*
regem *Agag* occidit, impletque Dei voluntatem,
quam *Saul* non impleverat.

Qui in deserto accurrerunt ad *Moysem* vocantem,
suosque affines in impia sententia permanentes *idoli*
colendi, jugularunt ¹¹.

David juvenem interficiens *Amalecitam*, qui apud
ipsum gloriabatur, quod *Saulem* occidisset: item
Richab et *Baanan* filios *Remmoth Berothitæ*, qui
Memphibostheum, *Saulis* filium, quasi ut illi grati-
ficarentur interfecerant, ejusque caput ad illum de-
tulerant.

Mulier, quæ *Abimelechum* de muro peremit, pro-
jecto in eum molæ fragmento ¹².

Mulier, quæ procuravit ut interficeretur *Aocssa*,
qui civitatem obsidioni obnoxiam effecturus erat,
ejusque caput *Joab* de muro projiciendum curavit ¹³.

CAP. LX. — *Quinam ob prævaricatas leges lapidi-*
buss obruti interierunt.

Filius Salomith filix *Dabri*, propter blasphemiam,
qui cum alio rixans, Dei nomen contumeliose pro-
nuntiavit.

Is qui in Sabbato ligna in deserto collegit.

Achar sacrilegus, qui occultavit de anathematis
Jericho.

CAP. LXI. — *Et quinam item justi ob pietatem.*

Nabuthæ Jezraelita traductus ab *Jezabel*, quasi
qui maledixisset Deo et regi.

Zacharias pontifex *Jodæ* filius, sub *Joas* rege
inter templum et altare lapidatus, eo quod adhorta-
batur illum ne impie ageret.

CAP. LXII. — *Quinam lege prohibitos concubitus
habuerunt.*

Lot, qui cum filiabus coitit. *Rubim* cum poterna
concubina. *Gabaanites* in tribu Benjamin, qui abusi
sunt uxore *Levitæ* apud eos hospitantis, usque eo,
ut etiam oppressa moreretur. Ob quod facinus,
magna etiam populi cædes contigit. *Amon*, qui æ-

¹¹ Num. xiv, 5. ¹² II Reg. xi, 21. ¹³ II Reg. xx, 21.

rorem Thamar virginem vitiauit, et post contumeliam e domo sua illam ejecit. *Abessalom*, qui paternas uxores in patris ignominiam, consilio Achitophelis, incestu polluit.

CAP. LXIII. — *Quinam binomines fuerunt.*

othor Moysis socer, qui etiam Raguel et Jobab audit.

Rex Geth ¹⁶ penes quem David fugiens se contulit.

Josephus porro ait, Melchiam denominatum fuisse a parentibus Moysem inter circumcidendum, qui tamen a recipiente eum Pharaonis filia Moyses appellatus fuit.

Gedeon iudex, qui idem est atque Jerobaal.

Adonias, qui et Ornias.

Ochosias, qui et Lazias.

Heliachim, qui et Joacim.

Idithum psalter, qui et Etham.

Chiram, qui sub Salomone templum aedificavit, alio nomine Echias.

Esdras, qui et Salathiel.

Nathanias, quem Nabuchodonosor transnominavit Sedeciam.

In Novo Testamento: Petrus, qui et Simon vel Symeon, aut Cephas.

Thomas, qui et Didymus.

Thaddaeus, qui et Lebbaeus, et Judas Jacobi.

Marcus, qui et Joannes.

CAP. LXIV. — *Quinam secundo nomine cognominati sunt.*

Abram cognominatus est Abraham.

Jacob, Israel.

Joseph, Komphthom banech.

Ananias, *Sedrach*, *Azarias*, *Misach*, *Misael*, *Abdenego*, *Daniel*, *Baltasar*.

Paschor, transmigrator ¹⁷.

Et in Novo Testamento: *Simon* cognominatus est Petrus.

Joannes et *Jacobus* apostoli, Boanerges, hoc est filii tonitruum.

LIBER II.

CAP. LXV. — *Quae de una divinitate usurpantur.*

Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Ego sum Dominus Deus tuus. Et cognoscant, quod tu Dominus solus, altissimus in omnem terram. Et Dominus inquit: Ut cognoscant te solum verum Deum. Arca quoque in qua Noe servatus est, in unum cubitum terminabatur. Unum erat templum, in quo Deus colebatur. Una Lex, Arca una.

¹⁶ I Reg. xxvii, 2. ¹⁷ Jerem. xx, 3.

(62) De loco Josephi non constat. Vide Clement. Strom. I, pag. 343, et confer Deuter. xxxiii, 5.

(63) Procop. in III Reg. I, 5.

την ἀδελφὴν θάμιν παρθένον φθείρας, καὶ μετὰ τὴν ὕβριν τῆς αὐτοῦ οἰκείας ἀποπέμψας. Ἀβессαλὼμ τὰς τοῦ πατρὸς γυναῖκας ἐπ' ἀτιμίᾳ τοῦ πατρὸς, γνῶμη τοῦ Ἀχιτόφελ, διαφθείρας.

ΚΕΦΑΛ. ΕΓ'. — *Τίνας διώνυμοι γυγόνασιν.*

Ἰοθὼρ ὁ τοῦ Μωϋσέως γαμβρὸς, καὶ Ῥαγουήλ καὶ Ἰωθάβ κικλήσκονται.

Ὁ βασιλεὺς Γέθ, παρ' ὃν Δαβὶδ φυγὼν κατήγετο.

Ἰώσηπος δὲ φησι (62), Μελχίαν ὠνομάσθαι ὑπὸ τῶν γονέων Μωϋσῆν ἐν τῇ περιτομῇ, ὑπὸ δὲ τῆς ἀναλαβούσης αὐτὸν τῆς τοῦ Φαραὼ θυγατρὸς, Μωϋσία προσωνομάσθαι.

B Γεδεὼν ὁ κριτής, ὃς αὐτός ἐστιν Ἰερὼβαάμ.

Ἀδονίας, ὁ καὶ Ὀρνίας (63).

Ὀχοζίας, ὁ καὶ Λαζίας.

Ἡλιακεῖμ, ὁ καὶ Ἰωακεῖμ.

Ἰδιθὺμ ὁ ψαλμῳδός, ὁ καὶ Ἐθάμ.

Χειράμ ὁ ἐπὶ τοῦ Σαλομώνος τὸν ναὸν δειμάμενος, ὁ καὶ Ἐχίας.

Ἐσδρας, ὁ καὶ Σαλαθιήλ.

Ναθανίας, ὃν μετωνόμασεν Ναβουχοδονόσορ Σεδεκίαν.

Καὶ ἐν τῇ Νέα· Πέτρος, ὁ καὶ Σίμων καὶ Συμεὼν καὶ Κηφᾶς.

Θωμᾶς, ὁ καὶ Δίδυμος.

Θαδδαῖος, ὁ καὶ Λεβδαῖος καὶ Ἰούδας Ἰακώβου.

C Μάρκος, ὁ καὶ Ἰωάννης.

ΚΕΦΑΛ. ΕΔ'. — *Τίνας δευτέρῳ ὀνόματι ἐπωνομάσθησαν.*

Ἀβράμ ἐπωνομάσθη Ἀβραάμ.

Ἰακώβ, Ἰσραήλ.

Ἰωσήφ, Κόμφομ βανήχ (64).

Ἀναρίας, Σεδράχ· Ἀζαρίας Μισάχ· Μισαήλ, Ἀβδενεγώ· Δανιήλ, Βαλτάσαρ.

Πασχώρ, μέτοιχος.

Καὶ ἐν τῇ Νέα· Σίμων ἐπωνομάσθη Πέτρος.

Ἰωάννης καὶ Ἰακώβος οἱ ἀπόστολοι, Βοανεργῆς, ὃ ἐστίν, υἱὸς βροντῆς.

D

BIBΛΟΣ Ε.

ΚΕΦΑΛ. ΕΕ'. — *Τίνα τὰ ἐπὶ τῆς μᾶς θεότητος παραλαμβάνόμενα.*

Ἄκουε Ἰσραήλ. Κύριος ὁ θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν. Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ θεός σου. Καὶ γινώσκων, ὅτι σὺ Κύριος μόνος, ὕψιστος ἐπὶ πάντων τὴν γῆν. Καὶ ὁ Κύριός φησιν· Ἰνα γινώσκωσι σὺ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν. Καὶ ἡ κίβωτος ἐν ᾗ ὁ Νῶε διασώθη, εἰς ἔνα πῆχυν συνετέλειτο. Εἷς ὁ ναὸς, ἐν ᾧ ὁ θεὸς ἐλατρεύετο. Εἷς ὁ νόμος. Ἡ κίβωτος μία.

(64) Al. Psontomphanech. V. Kirch. in Prodr. et Oedipo.

ΚΕΦΑΛΑ. ΕΓ'. — *Τίνα δὲ τὰ ἐπὶ δυαδικῆς ὑποστάσεως.*

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ, ὡς εἰς εἰς ἡμῶν. Π τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἡ εἰς τὸ ὄνομα τῷ υἱῷ αὐτοῦ; καὶ ὁ Κύριός φησιν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν. Καί, Ἰνα, γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ πάλιν· Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, καὶ μονήν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. Ἐν δύο πλαξίν ὁ νόμος ἐγγέγραπτο. Δύο καὶ ἐν τῷ μυστικῷ βιβλίῳ τοῦ νυμφίου οἱ μασθοί, οἷς ἡ νύμφη τρέφεται, ἐν νόμῳ καὶ χάριτι. Δύο καὶ τῆς νύμφης, τὸ ἱερατικὸν καὶ λαϊκὸν τάγμα.

ΚΕΦΑΛΑ. ΕΖ'. — *Τίνα τὰ ἐπὶ τριαδικῆς παραλαμ- βανόμενα.*

Δεῦτε, καταβάτετε συγχέωμεν ἑκατὶ τὰς γλώσσας αὐτῶν. Τὸ βάπτισμα τὸ ἐν Τριάδι, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τρεῖς νοερά τάγματα, οὐρανίων, ἀερίων, ἐπιγείων. Τρεῖς τοῦ παντὸς γένους ἀνθρώπων γενάρχαι, Σὴμ, Χάμ, Ἰάφεθ. Τρεῖς οἱ τοῦ λαοῦ πατριάρχαι, Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ. Ἡ κιβωτὸς ἐν ἣ ἡ Νῶε διεσωζέτο, τρεῖς ἀριθμούς ἔφερε, τὸν Α', τὸν Ν', τὸν Τ' καὶ εἰς ἕνα πῆχυν συνεπληροῦτο, ἡ μονὰς ἐν Τριάδι γυροῖται. Τρεῖς ἄγγελοι τῷ Ἀβραάμ ὤφθησαν, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἐκ στείρας υἱοῦ ποιοῦμενοι. Τρεῖς ἱερταὶ νόμιμοι, ἐτήσιοι· ἱερτὴ τοῦ Φαριζαίου, ἱερτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, ἱερτὴ τῶν Σκηνοπηγιῶν. Τριῶν ἀνδρῶν ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστίν. Τρεῖς τὸ Πνεῦμα μαρτυρίας φέρει, περὶ ἀληθείας, περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως. Τρεῖς ἐν Ἀδνὸς ὁ Κύριος πεποιήται ἡμέρας, οὗ τύπος ἦν ὁ Ἰωνᾶς.

ΚΕΦΑΛΑ. ΣΗ'. — *Τίνας εἰσὶν οἱ σταθμοὶ τῆς πορείας τοῦ λαοῦ, οἱ ἀπ' Αἰγύπτου.*

Α'. Τῷ πρώτῳ μηνί, τῇ πέντῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ μηνός, [οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ παρὰ Μακεδόσι ξανθικός] ἀπῆραν ἀπὸ Ῥαμεσσή, τῇ ἐπαύριον τοῦ πάσχα, φερόντες τὸ πρόβατον τὸ φαεινὸν εἰς τὴν Αἰγύπτου. Πρώτον τοίνυν σταθμὸν ἦλθον εἰς Σοκχώθ (65).

Β' Εἰς Βουθάν.

Γ' Εἰς Πηρώθ.

Δ' Ἀπέναντι Μαγδώλου.

Ε' Ἀπέναντι Ἡρώθ.

Ζ' Διέβησαν τὴν θάλασσαν εἰς τὴν Ἐρημον, ὅδον τριῶν ἡμερῶν παράσαντες, ἦλθον εἰς Πικρίαν τρίτῃ ἡμέρᾳ τὴν διαίρεσιν τῆς θαλάσσης ὁδεύσαντες.

Ζ' Σταθμὸν, ἦλθον ἀπὸ τῆς Πικρίας, ἡ ἐστὶ Μερόβη πηγὴ, εἰς Ἐλείμ, ἐνθα εὗρον πηγὰς ἑβ', καὶ φοίνικας ο'.

Η' Σταθμὸν, ἀπὸ τῆς Ἐλείμ, ἦλθον εἰς θάλασσαν Ἐρυθράν.

Θ' Ἀπὸ θαλάσσης Ἐρυθρᾶς εἰς Ῥαφικά.

⁶⁵ Philipp. II, 10 ; Ephes. II, 2.

(65) Confer huc Exod. XIII, 20 ; XVIII. Numer. XXXIII. Joseph. Antiquit. II, 6.

CAP. LXVI. — *Quæ vero de duplici subsistentia.*

Faciamus hominem secundum imaginem nostram, et secundum similitudinem. Ecce erasit Adam cum unus ex nobis. Quod nomen ejus, vel quod nomen filio ejus? Dominus quoque dicit: Ego et Pater unum sumus. Atque: Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum in mundum. Et rursus: Veniemus ego et Pater, et mansionem apud eum faciemus. In duabus tabulis lex descripta erat. Duæ sunt in mystico cantico sponsi mammæ, quibus sponsa nutritur, lege nempe et gratia. Duæ item ipsius sponsæ, sacerdotalis nempe et laicus ordo.

CAP. LXVII. — *Et quænam de Trinitate accipiuntur.*

Venite, descendentes confundamus ibi linguas eorum. Baptisma quod in Triade celebratur, in nomine Patris, et Filii, et sancti Spiritus. Tres sunt intellectuales ordines, cœlestium, aëreorum, terrestrium⁶⁵. Tres fueretotius humani generis auctores, Sem, Cham, Japhet. Tres populi patriarchæ, Abraham, Isaac, Jacob. Arca, in qua Noe servatus est, tres numeros exhibebat, xxx, l, ccc, et in unum cubitum consumeabatur, qua re Unitas in Trinitate dignoscitur. Tres angeli Abrahamo visi sunt, promissionem de nascituro ex sterili filio facientes. Tres solemnitates lege constitutæ, quotannis occurrerant: solemnitas Phase, solemnitas Pentecostes, solemnitas Tabernaculorum. Trium hominum testimonium verax habetur. Tria Spiritus testimonia fert, de veritate, de justitia, et de judicio. Apud inferos tres dies Dominus egit, cujus figura erat Jonas.

CAP. LXVIII. — *Quæ sunt mansiones populi ab Ægypto proficiscentis.*

Primo mense, decima quinta die mensis (is est Xanthicus apud Macedonas) profecti sunt de Ramesse, postridie Paschæ, cum comedissent agnum Phase in Ægypto. Igitur prima mansione venerunt in Socchoth.

Secunda in Buthan.

Tertia in Peroth.

Quarta e regione Magdoli.

D Quinta e regione Heroth.

Sexta transierunt mare ut venirent in desertum, itinere dierum trium in illud penetrantes, veneruntque in locum ubi aquæ erant amaræ, tribus diebus per divisum mare iter facientes.

Septima mansione venerunt a loco amaræ aquæ, qui est Merriha fons, in Elim; ubi invenerunt fontes XII, et palmas LXX.

Octava mansione, ab Elim venerunt ad mare Rubrum.

Nona a mari Rubro in Raphica.

Decima in altam Elim.

Undecima in Raphidim, ubi Amalec aggressus est populum sed sublati a Moyse manibus profligatus est.

Duodecima in desertum Sina.

Decima tertia in sepulchrum concupiscentiae, ubi multum murmurantes, quia in memoriam venerunt panis carniisque quas in Aegypto comederant, clamaverunt contra Moysem, et promissionem acceperunt mannae, cibi videlicet e caelo ningentis. A sepulchro concupiscentiae,

Decima quarta statione venerunt in Aseroth.

Decima quinta in Ramatha.

Decima sexta in Remmopheres.

Decima septima in Elbona.

Decima octava in Deseleth.

Decima nona in Ismaelath.

Vicesima in Saphar.

Vicesima prima in Charadath.

Vicesima secunda in Maceloth.

Vicesima tertia in Chattoath.

Vicesima quarta in Tarath.

Vicesima quinta in Matgeca.

Vicesima sexta in Selmona.

Vicesima septima in Masuruth.

Vicesima octava in Babelh.

Vicesima nona in montem Galsad.

Tricesima in Senabatha.

Tricesima prima in Serbona.

Tricesima secunda in Gesien gaber.

Tricesima tertia, in mense tertio ab exitu, in desertum Sina. Hic Jothor socer Moysis venit ad eum, adducens et uxorem et liberos. Hic obligit apparitu Dei facta Moysi, et documentum et admonitio ad populum, populi quoque impietas ob vitulo oblatae victimas. Propter impia veroscelestia punitus populus, ut non foret ingressurus terram promissionis, excidebatur erubundus per desertum. Et

Tricesima quarta mansione deducti sunt in desertum Phagan, quae est Cadès.

Tricesima quinta a Cades in montem Idumaeae. Hic moritur Aaron, anno quadagesimo exitus populi de Aegypto, mense quinto, qui apud Macedonas est Lous, calendis mensis, cum esset annorum CXXIII.

Tricesima sexta mansione ab Or monte venerunt in Elmona.

Tricesima septima in Phino.

Tricesima octava in Oboth.

Tricesima nona in Gae, in finibus Moab. In his finibus rex Moabitaeum advocat magum Balaam, ut maledicat populo.

Quadagesima statione, a Moab, punitus populus propterea quod initiati fuissent Beelphegoro, venerunt in Zareth.

(66) Forte ἐπί, et mox Φαράν.

A ε' Εἰς ἄλλην Ἑλεῖμ.

ια' Εἰς Ῥαφιδίμ, ὅπου ἐπῆλθεν ὁ Ἀμαλὴκ τῷ λαῷ, καὶ ταῖς ἐπάρσεσι τῶν Μωυσέως χειρῶν κατεβλήθη.

ιβ' Ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾷ.

ιγ' Ἐν μνήματι τῆς ἐπιθυμίας, ἐνθα πολλὰ γογγύσαντες, ἐκείπερ εἰς ἀνάμνησιν ἦλθον ὡς ἡσθιον ἄρτων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κρεῶν, κατεδύων τοῦ Μωυσέως, τοῦ μάννα τοῦ ἐξ οὐρανοῦ νιφομένου βρώματός τὴν ὑπόσχεσιν ἐκομίσαντο. Ἀπὸ τοῦ - - - - - μίας μνήματος.

ιδ' Σταθμὸν ἦλθον εἰς Ἀσηρώθ.

ιε' Εἰς Ῥαμαθά.

ισ' Εἰς Ῥεμμωφερίδες.

ιζ' Εἰς Ἑλδῶνα.

B ιη' Εἰς Δεσελέθ.

ιθ' Εἰς Εἰσμακελάθ.

κ' Εἰς Σαφάρ.

κα' Εἰς Χαραδάθ.

κβ' Εἰς Μακελώθ.

κγ' Εἰς Χαττοάθ.

κδ' Εἰς Ταράθ.

κε' Εἰς Ματγεκά.

κς' Εἰς Σελμῶνα.

κζ' Εἰς Μασουρούθ.

κη' Εἰς Βάδεθ.

κθ' Εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ.

λ' Εἰς Σεναθαθά.

λα' Εἰς Σεβρωνά.

C λβ' Εἰς Γεσιῶν γαβέρ.

λγ' Ἐν μηνὶ τρίτῳ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾷ. Ἐνταῦθα Ἰοθὴρ ὁ Μωυσέως γαμβρὸς παραινέται πρὸς αὐτὸν, ἄγων αὐτῷ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς υἱούς. Ἐνταῦθα Θεοῦ ἐπιφάνεια πρὸς Μωυσῆν, καὶ διδασκαλία πρὸς τὸν λαὸν καὶ νοουθεσία, καὶ τοῦ λαοῦ δυστέλεια ἐπὶ τῇ μοσχοθυσίᾳ. Ἐπεὶ (66) δὲ δυσσεβείας τιμωρούμενος ὁ λαὸς πρὸς τὸ μὴ ἐπιθῆναι τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, περιεβλεστο κατὰ τὴν ἐρημον πλανώμενος, καὶ

λδ' Τριακοστὸν τέταρτον σταθμὸν εἰς τὴν ἐρημον Φαγὰν κατήγετο, ἣ ἐστὶ Κάδες.

λε' Ἀπὸ Κάδης, εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἑδῶμ. Ὡδε ἀποθνήσκει Ἀαρὼν, ἐν ἔτει τεσσαρακοστῇ τῆς ἐξόδου ἀπὸ Αἰγύπτου τοῦ λαοῦ, τῷ πέμπτῳ μηνὶ, ὅς ἐστι παρὰ Μακεδόσαι λῶος, μὲν τοῦ μηνός, ἦν δὲ ἑτῶν ρκγ'.

(67) λς' Ἀπὸ ὄρος τοῦ ὄρους, τριακοστὸν ἕκτον σταθμὸν, ἦλθον εἰς Ἑλμῶνα.

λζ' Εἰς Φινῶ.

λη' Εἰς Ὠδῶθ.

λθ' Εἰς Γαλ, ἐπὶ τῶν ὄρων Μωάβ. Ἐν τούτοις τοῖς ὄρεσιν ὁ βασιλεὺς τῶν Μωαβιτῶν καλεῖ τὸν μάγον τὸν Βαλαάμ, καταράσασθαι τὸν λαόν.

μ' Σταθμὸν, ἀπὸ τοῦ Μωάβ, τιμωρηθεὶς ἐπὶ τῷ τελεσθῆναι τῷ Βεελφεγῶρ, ἦλθον εἰς Ζαρέθ.

(67) Deest hæc nota in edito Fabricii.

μα' Εἰς σοπερὴν (68) Ἀρνών.
 μβ' Εἰς Φρέαρ.
 μγ' Εἰς Δεββωγάδ.
 μδ' Εἰς Γαιμῶν Δεβλαθέμ.
 με' Εἰς τὰ ὄρη τὰ Ἀμωρῆ, ἀπέναντι Ναβαῦ.

μς' Ἐπὶ δυσμῶν Μωάβ, κατὰ Ἱεριχώ.

μζ' Ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ἀναμέσον Σιμὼθ ἕως Μελ-
 σάτ, τὸ κατὰ δυσμὰς. Ἐνταῦθα Μωϋσῆς κατέληξε,
 καὶ τὸ Δευτερονόμιον γράψας, πέραν τοῦ Ἰορδάνου
 ἐν τῇ ἐρήμῳ πρὸς δυσμὰς, κατέλεξε τῷ λαῷ, ἐν ἑτει
 τεσσαρακοστῇ τῆς ἐξόδου, ἐνδεκάτῳ μηνί, οὗτος δέ
 ἐστι δίστρος, παρὰ Μακεδόσι, νεομηνία τοῦ μηνός.
 Καὶ κελευσθεὶς ἀναλθεῖν ἐπὶ τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους
 Φασγά, καὶ θεάσασθαι πᾶσαν τὴν τῆς ἐπαγγελίας
 γῆν πόρρωθεν, καὶ ἐκεῖ γινόμενος ἐτῶν ἑκατὸν εἰκοσι
 τελευτῇ.

ΒΙΒΛΟΣ Δ'.

ΚΕΦΑΛΑ. ΣΘ'. — *Τίνα ἐστὶν, ἃ τεθεσθαι ὁ Μωϋ-
 σῆς θαυμάσια, καὶ δι' αὐτοῦ καταέργασται.*

Ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει τὴν βράντιν ὁρᾷ καιομένην, ἀλλὰ
 χλοάζουσιν καὶ μὴ κατακαιομένην. Σημεῖον αἰτήσας
 παρασχέιν τῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτοῦ ἀποστολῆς,
 τὴν βράντιν τὴν ποιμανικὴν ῥίπτειν ἐκελευέτο, καὶ
 πάλιν τὸν ὄρειν ἀπὸ τῆς κέρκου δρεξάμενος, εἰς
 βράντιν ἐπατήγαγε. Τὴν χεῖρα ἀποκρύπτειν εἰς τὸν
 κόλπον κελευόμενος, λευκὴν ὥσει χιῶν καὶ παρῆλ-
 λασμένην ἐξήγαγε, καὶ πάλιν ἀποκρύψας αὐτήν, εἰς
 τὸ κατὰ φύσιν ἀποκαταστῆσαν ἐπατήγαγεν. Κατιῶν
 ἐπὶ τὴν προτεθεισάν αὐτῷ λειτουργίαν εἰς τὴν Αἴγυ-
 πτον, ἀγγέλου περιτυχὼν ἀπεπνίγεται, ἀλλ' ἡ γυνὴ
 γνωῖσα, τὸν ἀγγέλον ἐξευμενισαμένη· *Νυμφίος σὺ
 μοι δι' αἱμάτων, αὐτῷ φήσας, τῆς ἐπιθέσεως
 ἀπέρξα.*

Κατελθὼν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὸ δαμαζόμενον τοῦ
 λαοῦ πλήθος ὑπὸ τῇ τῶν Αἰγυπτίων δουλαγωγίᾳ παρ-
 εμυθήσατο, ὡς ὑπὸ Θεοῦ εἰη ἀπεσταλμένος τὴν
 ἐλευθερίαν αὐτοῖς πορίσασθαι. Καὶ τῷ βασιλεῖ ἀπει-
 θοῦντι συγχωρεῖν τὸν λαὸν ἐπὶ Θεοῦ λατρεῖαν ἐξέναι,
 τὰς δέκα πληγὰς ἐπήγαγε, τοῦ λαοῦ συνόντος τοῖς
 Αἰγυπτίοις, καὶ μηδὲν ἐκ τῶν πληγῶν διὰ τὴν συν-
 ουσίαν ὑφισταμένου.

Πρώτῃ μὲν γὰρ πληγῇ τὰ Αἰγύπτου ὕδατα εἰς
 αἷματα μετέβαλε, καὶ πάλιν παρακληθεὶς ἀντεκαθ-
 ἴστη· β' πληγῇ, βατράχων πλήθει τὴν ἅπασαν Αἴ-
 γυπτον ἐπλήρου. Ἐπεὶ δὲ καὶ τούτοις ἀπειπὼν, συν-
 αγωγῶν σκιπῶν (69) ἀπλετον γένος, τὸν αἶρα τῆς
 Αἰγύπτου συνεμέστωσε. Κυνόμυιάν τε ἐπὶ τούτοις
 τὴν ἀναισχυντοτάτην ἐπέφερε τοῖς Αἰγυπτίοις, ἣν,
 οὐκ ἐνδεόντων τὸν λαὸν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρεῖαν
 προσελθεῖν, εἰργάσατο. Ἐπὶ δὲ τούτοις, χάλαζαν
 ἐπέγαγεν ἀναιροῦσαν ἕπερ ὕπαιθρα καταλαμβάνετο.

¹⁹ Exod. iv, 26.

(68) Puto legendum τὸ πέραν.

A Quadragesima prima in regionem ultra Arnou.
 Quadragesima secunda in Phrear.
 Quadragesima tertia in Debbogad.
 Quadragesima quarta in Gæmon Deblathem.
 Quadragesima quinta in montes Amoræos, re-
 gione Nabau.
 Quadragesima sexta in occidentales partes Moab
 circa Jericho.

Quadragesima septima ad Jordanem inter Si-
 moth usque ad Melsat ad Occidentem. Hic Moyses
 vivere desiit, qui cum Deuteronomium scripsisset
 ultra Jordanem in deserto ad Occidentem, illud po-
 pulo recitavit, anno ab exitu quadragesimo, mense
 undecimo, qui est Macedonum Distros, ipsis men-
 sis calendis. Jussus porro ascendere in verticem
 montis Phasga, et intueri omnem promissionis ter-
 ram eminens, ibi annos natus centum et viginti
 fatalis concessit.

LIBER IV.

CAP. LXIX. — *Quoniam vidit mirabilia Moyses,
 vel etiam ab ipso patrita sunt.*

In Sina monte rubum videt ardentem, sed tamen
 virentem, nec absumptum igne. Cum postulasset
 posse exhibere signum suæ in Ægyptum missionis,
 pastorem virgam projicere jubetur, atque iterum
 serpentem cauda apprehendens in virgam reduxit.
 Manum occultare in sinu jussus, albam ceu nivem
 et immutatam eduxit, iterumque eam occultans, in
 naturalem statum restitutam extraxit. Proficiscens
 in Ægyptum ad munus publicum sibi divinitus im-
 positum, angelo obvians suffocabatur : sed uxor
 hoc agnoscens, placato angelo, dum ait ei : *Sponsus
 tu mihi per sanguines¹⁹*, ab aggressionem coercuit.

Cum jam in Ægyptum descendisset, oppressum
 subactumque populum amplissimum ab Ægyptio-
 rum servitute consolabatur, affirmans, quod a Deo
 missus fuisset ad procurandam ipsis libertatem.
 Regi autem, qui non obediit concedere populo, ut
 liceret ei proficisci pro colendo Deo, decem plagas
 adduxit. Ac populus quidem una cum Ægyptiis ver-
 sabatur ; nihil tamen incommodi ex plagis illis pro-
 pter conversationem sustinebat.

Prima namque plaga Ægypti aquas in sanguines
 convertit : rursumque rogatus in propriam eas na-
 turam restituit. Secunda plaga, ranarum multitu-
 dine universam Ægyptum implevit. Cum vero et
 his inobedientes essent, adducens ingentem culicem
 fumillam, aerem Ægypti complevit. Ad hæc, mus-
 cam quoque caninam, impudentissimum illud
 animal, induxit in Ægyptios, quam etiam intulit,
 illis nempe non permittentibus, ut populus ad Dei
 cultum procederet. Subinde grandinem adduxit

(69) Forte χνιπῶν, errore typogr.

conficientem quæcunque sub dio deprendit. Fuerunt postea locustarum nubes, quæ consumpserunt fruges universas; tenebræ item solos Ægyptios obruentes, sed nihil obscuritatis Hebræis afferentes. Decimam eamque supremam ipsis plagam inflixit, primogenitorum mortem, quæ confertim accidit uno eodemque temporis momento.

Post egressum populi ex Ægypto, insequente eum Ægyptiorum exercitu, Erythræum mare divisit ut populus pertransiret: iterumque illud reduxit super insequentem regem, quem obruit profundo maris, quod virga percussit, quemadmodum illud ad transitum populi etiam antea percusserat.

Amarulentam aquam Merihæ fontis in fluentum convertit potabile, immerso in eam ligno, quemadmodum scilicet et jussus fuerat. Manna prædixit pluiturum Deum in deserto ad populi nutritionem, atque ita evenit. Ortygometram devolaturam prædicens, concupiscente populo manducare carnes, ita in Dei cognitionem ipsummet populum erudit. Ex arida petra baculo percussa, fluvialium aquarum copiosum fluxum derivavit. Manuum extensione belli victoriam adversus irruentem Amalectitarum exercitum populo comparavit.

Legem a Deo accepit in duplici tabula descriptam, postquam quadraginta jejunasset dies: atque rursum propter populi impietatem, fractis illis divinitus descriptis tabulis, iterum ascendens in montem Sina, cum similiter jejunasset alios dies quadraginta, legem iterum reportavit in iis tabulis, quas ex lapide excisas secum adduxerat. Descendit glorificatus facie adeo, ut ne populus quidem posset in eum aciem intendere. Ipse etiam legislator fuit omnium iurium populi. Divinas visiones accipere præ universis prophetis dignatus est. Intellectualis substantiæ admirandos characteres conspicatus est, ad quorum rationem sacrum tabernaculum construere jussus fuit.

Sacrum tabernaculum veluti formam intellectualis essentiae fabricavit. Sacrum chrisma, per quod sacerdotium initiavit, composuit. Summos sacerdotes creavit Aaronem fratrem ejusque liberos, per illud chrisma quod consecerat. Sacrum tabernaculum et quæcunque in ipso erant sancto

chrismate unguens sanctificavit. Sabbathum ipse primus stabilivit, demonstrans illud per duplicem mannae collectionem, et incorruptam ejus conservationem, cum antea ignotum esset. Tres lege statas solemnitates populo præscripsit quotannis celebrandas. In eos qui vitulum conflaverant animadvertit per accurrentes sibi, interfectis tribus obstinatorum millibus.

Populo leges tulit. Numeravit etiam Levitas a populo discernens. De sacrificiis agitandis illis præcepta dedit, et de gestatione sacri tabernaculi, et de bene ordinata profectione. Ignem super altare, ubi primum ritus religionis processere, cœlitus descendentem ostendit, qui et inextinctus remansit.

A Ἐπειτα ἀπρίθων νέφη, τοὺς καρποὺς ἅπαντας καταναλώσασαι. Σκότος τε μόνους σκοτίζον τοὺς Αἰγυπτίους, τοῖς Ἑβραίοις οὐ μελαινόμενον. Δεκάτην δὲ καὶ τελευταίαν ἐπέβριψεν αὐτοῖς πληγὴν, τὸν τῶν πρωτοτόκων, ἀθρόον ὑπὸ μίαν καιροῦ ῥοπὴν θάνατον.

Μετὰ δὲ τὴν ἔξοδον τοῦ λαοῦ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου, ἐπιδιώκοντος αὐτὸν τοῦ Αἰγυπτίου στρατοῦ, τὴν Ἐρυθρὰν διεΐλεν θάλασσαν εἰς δίοδον τοῦ λαοῦ, καὶ πάλιν ἐπήγαγεν ταύτην κατὰ τοῦ διώκοντος βασιλέως, ὃν ἐπεκάλυψε τῷ τῆς θαλάσσης βυθῷ, πλήξας τὴν θάλασσαν ῥάβδῳ, ὥσπερ αὐτὴν εἰς τὴν τοῦ λαοῦ δίοδον καὶ πρότερον ἐπληξε.

B Τὸ πικρὸν ὕδωρ Μερβῆς τῆς πηγῆς εἰς νῆμα μετέβαλε πότιμον, ξύλον βάψας ἐν αὐτῇ, ὥσπερ θῆ καὶ ἐκαλύετο. Μάννα προεῖπε εἶναι τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ διατροφήν, καὶ οὕτως ἐγένετο. Ὅρτυγομήτραν καθίπτασθαι προειπόν, ἐπιθυμήσαντος κρέα φαγεῖν τοῦ λαοῦ, εἰς θεογνωσίαν τὸν λαὸν ἐκαίδωγει. Ἐκ ξηρᾶς πέτρας ῥάβδῳ πληγείσης, ποταμίων ὕδατων ἀθρόον ῥύσιν προήκατο. Χειρῶν ἐκτάσει πολέμου νίκην, κατὰ τοῦ ἐπελθόντος στρατοῦ τοῦ Ἀμαλήκ, τῷ λαῷ εἰργάσατο.

C Νόμον ἐδέξατο παρὰ Θεοῦ ἐν διπτύχῳ γραφέντα πλακί τεσσαράκοντα νηστεύσας ἡμέρας, καὶ πάλιν διὰ τὴν τοῦ λαοῦ δυσσεβείαν, τὰς θεογράφτους συντρίψας πλάκα, δεύτερον ἐπιβὰς τῷ Σινᾷ ὄρει, καὶ νηστεύσας ὁμοίως ἄλλας ἡμέρας τεσσαράκοντα, τὸν νόμον ἐν αἷς ἀνεκόμεσε λαβεύσας πλαξίν, ἀνεσώσατο. Τὸ πρόσωπον κατέβη δεδοξασμένος, ὥς μήτε τὸν λαὸν ἐνορᾶν αὐτῷ δύνασθαι. Καὶ αὐτὸς δὲ νομοθέτης ἐπὶ πᾶσι τοῖς δικαιώμασι τοῦ λαοῦ γεγέννηται. Θείας ὀπτασίας παρὰ πάντας τοὺς προφῆτας ἡξίωται. Τῆς νοερᾶς οὐσίας θαυμαστοὺς χαρακτῆρας ἐδεάσατο, πρὸς οὓς τὴν ἱερὰν σκηνὴν κατασκευάζειν ἐκαλύετο.

D Τὴν ἱερὰν σκηνὴν ἀντίτυπον τῆς νοερᾶς κατασκεύασεν οὐσίας. Τὸ ἱερὸν χρῖσμα, ἐν ᾧ τὴν ἱερωσύνην καθεσθῆς [sic], συνέθηκεν. Ἀρχιερεῖς ἀπέδειξε τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς τούτου παῖδας, δι' οὗ κατασκεύασε χρίσματος. Τὴν ἱερὰν σκηνὴν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ τῷ ἁγίῳ χρίσματι χρίσας ἡγίασε.

Σάββατον αὐτὸς πρῶτος ὥριστο, δείξας αὐτὸ, διὰ τῆς διπλῆς ἐκλογῆς τοῦ μάννα, καὶ τῆς ἀσέπτου διαμονῆς αὐτοῦ, οὐ πρότερον ἐγνωσμένον. Τρεῖς νομίμους ἑορτὰς τῷ λαῷ παρέδωκε τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑορτάζειν. Τοὺς μοσχοποιήσαντας ἐτιμωρήσατο διὰ τῶν προσεδραμηκότων αὐτῷ, τρισχιλίου τοὺς ἀνεπιστρέπτους ἀποκτείνας.

Τὸν λαὸν ἐνομοθέτησεν. Ἀπηριθμήσε καὶ τοὺς Λευῖτας ἀπ' αὐτῶν διελόν. Περὶ θυσιῶν αὐτοῖς διετάξατο, καὶ ἀπάρεως τῆς ἱερᾶς σκηνῆς, καὶ πορείας αὐτάκτου. Πῦρ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κατὰ τὴν πρῶτην πρόδον ἐξ οὐρανοῦ καταβιβαζόμενον εἰδείξεν, δ καὶ διέμεινεν ἄσβεστον. Τοὺς προσαγαγόντας οὐκ

ἐκ τούτου πυρὸς, Nadab καὶ Abiud τοὺς ἀρχιερεῖς, θεηλάτῃ πληγῇ καταπεσόντας ἀπέδειξε.

Καθαρῶν καὶ μὴ καθαρῶν ζώων διάκρισιν ἐποίησατο. Ὑπὲρ ἁμαρτιῶν λύσεως τὰς ἀφωρισμένας θυσίας ἐπέταξε δεῖν προσάγεσθαι. Λεπρῶν καὶ ἀναπήρων διακρίσεις ἀπὸ τῆς ἱερᾶς συναγωγῆς ὑπέδειξε, καὶ περὶ καθάρσεως αὐτῶν τίνα προσέγεσθαι καὶ ὅπως χρὴ διατάξαι. Τοὺς Ἀμορραίους ἀναιμῶτι καταλθὼν, τὴν γῆν αὐτῶν ταῖς δύο φυλαῖς τοῦ Ρουβὶν καὶ τοῦ Γὰδ ἀπένειμεν εἰς κλήρους. Τὸν τῶν Μεδιανιτῶν ἀνέλε βασιλέα, καὶ τὸν μάντιν Βαλαάμ κακοσύμβουλον αὐτῷ κατὰ τοῦ λαοῦ γενόμενον. Τοὺς τελεσθέντας τῷ Βελφεγὼρ ἐκ τοῦ λαοῦ διαμυρίους τετρακισχιλίους ἀναιρεθησόμενους προείπε.

Σημεῖον καὶ τύπον τοῦ σωτηρίου σταυροῦ ἐν ᾧ περ ἀνέστησεν ὤφει χαλκῷ προκατεβάλετο, ᾧ προσέχοντες οἱ θάσσόμενοι ὑπὸ τῶν ὄφειν οὐκ ἀπώλλυντο.

Πέντε βιβλίους τῷ λαῷ συνέταξεν, εἰς τε μελέτην διηγετικὴν καὶ διδασκαλίαν λόγων ἱερῶν, καὶ μνήμην τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ εἰς αὐτοὺς γεγεννημένων, καὶ προφητείας τῶν ἐκινόντων αὐτοὺς δεινῶν, βραχυμῆα τε ἀπὸ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀποκλίσει τῇ ἐπὶ δυσσεβείαν, κατέλιπεν. Ἀλλὰ καὶ ὧδὴν αὐτοῖς, μετὰ τὴν ἐπὶ τὴν διὰ θαλάσσης σωτηρίαν καταλεχθεῖσαν, ἐτέραν ᾗσεν, ὥς τὰ ἔθνη προτιμηθῇσεται αὐτῶν δυσσεβησάντων, τὰ πρότερα ἀσύνετα, καὶ ὑπὸ Θεοῦ προσληφθῇσεται πρὸς παροργισμὸν αὐτῶν, τῶν ἐπὶ ταῖς πολλαῖς· εἰδωλολατρεῖαις παροργισάντων τὸν Θεόν. Ἔστι δὲ τὰ πάντα αὐτοῦ βιβλία Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον.

ΚΕΦΑΛΑ. Ο'. — *Τίνα τὰ διὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐπιτελεσθέντα σημεῖα, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ λαῷ καταργασθέντα θαύματα.*

Τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν, εἰς τὸ παρελθεῖν τὸν λαὸν ἐπὶ τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν, διεῖλε. Δώδεκα λίθους, κατὰ ἀριθμὸν τῶν δώδεκα φυλῶν, ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἀνακομισθῆναι μεγάλους, εἰς μνημόσυνον ἀποτεθειμένους τῷ λαῷ τῆς πορείας αὐτοῦ, τῆς διὰ τοῦ ξηροῦ γενομένου ποταμοῦ, προσέταξεν. Τὰς ἐξήκοντα μυριάδας τοῦ λαοῦ πετρίναις περιέτεμε μαχαίραις. Τὰ ἐν Ἱεριχὼ τεῖχη σαλπύγγων ἡχῇ κατεστρέψατο. Τὸν ἱεροσυλήσαντα Ἀχααίον, δι' ὃν ὁ λαὸς ἡττάτο, κληρωτὸν ἀνέυρηκε, καὶ λιθόλευστον ἀνέλε. Τὰς πόλεις τῶν ἐθνῶν, καὶ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν ἀναιμῶτι παρέλιπεν. Ὑπὲρ Γαβαωνιτῶν, τῶν αὐτομόλων τῷ λαῷ γεγονόντων, πολέμων, εἰς τελείαν νίκην τὴν ὑπὲρ αὐτῶν τὸν ἥλιον δρόμον ἔστησε.

Ταῖς φυλαῖς κατὰ κλήρους αὐτῶν τὴν γῆν, ἣν παρελήφει παρὰ τῶν ἐθνῶν, κατένειμε. Τῷ πιστοτάτῳ Χαλὰβ τῷ τοῦ Ἰεφωνῆ, τὸν ἄξιον αὐτοῦ κληρὸν ἀπένειμε. Τὴν Παὰδ, τὴν τοὺς κατασκόπους δεξαμένην, ἐτίμησε, τῷ λαῷ συγκατατάξας αὐτήν. Τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς Λευίταις τὰς πόλεις καὶ τὰ

A Offerentes ex non isto igne Nadab et Abiud sacerdotes, divinitus immisso vulnere occumbentes ostendit.

Mundorum et non mundorum animalium discrimen effecit. Pro peccatorum remissione constituta sacrificia praecepit offerri oportere. Leprosorum ac defectu laborantium secretiones a sacro coetu observandas edixit, atque pro eorumdem purificatione quae et quomodo offerenda essent praescripsit. Amorrhæis sine suorum sanguine subactis, terram illorum duabus tribubus Ruben et Gad in sortes distribuit. Madianitarum regem sustulit, vatemque Balaam pessimi apud eum auctorem consilii adversus populum. Initiatos Beelphegor ex populo, qui ad viginti quatuor millia erant, interfectioni dandos praedixit.

Signum ac typum salutiferæ crucis in antecessum exhibuit in eo quem erexit æneo serpente : in quem intendentes qui a serpentibus morsi fuerant, non interibant.

Quinque libros populo composuit, quos eis reliquit ad jugem meditationem ac disciplinam sacerdotum sermonum, ad memoriam item eorum quæ pro ipsis vel contra ipsos facta sunt, in prophetiam quoque obventurorum ipsis malorum, sive ob socordiam in rebus religionis, sive ob propensionem in impietatem. Quin etiam carmen illis, præter illud quod recitatum fuerat ob evasionem per medium mare, aliud cecinit, aliens gentes prælatum iri ipsis impie agentibus, quæ prius insipientes erant, quæque a Deo assumentur ad irritationem ipsorum, quippe qui multis idololatriis exacerbaverint Deum. Sunt porro quinque libri ejus Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium.

CAP. LXX. — *Quæ sunt prodigia ab Jesu Nave perpetrata, et per ipsum populo effecta miracula.*

Jordanem fluvium divisit, ut populus transiret in terram promissionis. Duodecim lapides, juxta numerum duodecim tribuum, magnos ex flumine afferri jussit, deponique a populo in memoriam itineris sui, quod confecerat per medium arefactum flumen. Sexcenta millia populi lapideis gladiis circumcidit. Jerichuntis muros tubarum sono evertit. Acharæum furem sacrilegum, propter quem populus hostibus succubuerat, per sortes invenit, et lapidatum neci dedit. Gentium urbes, et reges earum citra sanguinem cepit. Pro Gabaonitis, qui sese sponte dederant populo, bellum gerens, ad perfectam victoriam pro illis referendam, solis cursum stitit.

Tribubus per sortes earum terram, quam de gentibus acceperat, distribuit. Fidissimo Chaleb Jephonis filio, dignam illo hæreditatem assignavit. Raab, quæ exploratores susceperat, honoravit, eam populi civitate donando. Sacerdotibus ac Levitis urbes atque suburbia assignavit. Sex refugii

civitates constituit, universa operatus ad amussim A
Mosaicarum constitutionum. Dum dimitteret populum ad hæreditates quas ipsemet distribuerat, lapidem erexit in testimonium eorum, quæ ipsis dicta fuerant, quod vera essent. Ea porro suere, quod post obitum illius derelicturi essent Deum salvatorem atque præpositum suum necnon adhæsure gentium idolis : quamobrem et ipsi a Deo derelicti, dæmonibus quos elegerunt tradendi essent, ac post multas animadversiones, quas etiam in paternis hæreditatibus degentes subituri sunt, ejectionem de terra illa, dispersionemque inter gentes ignominiosam sibi obventuram scient.

CAP. LXXI. — *Quænam mirabilia per Judices facta sunt.*

Adonibezecum regem Philistinorum, qui regibus septuaginta extrema membrorum truncaverat, vincentes bello, ejus pedes manusque succiderunt, plurimosque milites illius per tribum Juda interuicini dederunt.

Regem Moabitum qui in servitutem populum redegerat; Edon [Eglon] ipse vocabatur; Aod judex adveniens, tanquam qui benevolus ipsi propter obsequium futurus esset, muneraque afferens, dolo interfecit. Cum enim ambidexter esset Aod, quasi vellet illi privatim utilia quædam narrare, sinistra manu, nemine præsentem, in cubiculo eum confodit.

Sisaram quoque, Chananaeorum imperatorem, C
qui populo dominabatur propter ejus impia facinora, muller quædam Debbora, mittens Baracum hominem de tribu Nephthalim, hunc debellavit, atque milites quidem ejus quatuor millia cecidit; ipsum vero Sisaram solum aufugientem e bello, Jazel quædam animo gestiens mulier in domum suam confugientem veluti in asylum suscipiens, lac potat sitientem, et humi sopit; dormientem autem ipsum, clavo per tempora adacto, confecit. Baraco eum capere quærenti, Jazel ostendit in terra transfluxum.

Idem instantibus populo Madianitis, propterea quod a Deo ob impietates fuerat derelictus, Gedeon per angelum judex proponitur. Iste porro signum postulat hujusmodi sibi dari, si quidem præcesse populo par esset. Lanam in terra depolens, eam postulavit imbul rore, terra quæ circa vellus esset, nihil omnino humoris recipiente. Ubi vero istud evenit, iterum postulavit, ut tellus quæ circa lanam erat humore madesceret, lana vero impluvia maneret. Cum porro vidisset sic contigisse quemadmodum postulaverat, quæ sibi mandata fuerant aggreditur. Convocat igitur, ut sibi opem ferant quotquot ex populo id præstare velent, in bello adversus hostes suscipiendo. Conveniunt duo et viginti millia. Multos porro cum dixisset ei Deus esse eos qui convenerant, metuculosos dimittendos mandat. His dimissis remanent decem millia. Cumque vellet Deus illi ostendere,

προάστεια ἀποδέδωκε. Τὰς φυγαδευτηρίους ἐξ πόλεις ἀπέδειξε, πάντα κατορθώσας κατὰ τὰς Μωσαίως ὑποθήκας. Ἀπολύων τὸν λαὸν ἐπὶ τοὺς κληρούς, οὗς κατένειμεν αὐτοῖς, λίθον ἔστησεν εἰς μαρτύριον τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων αὐτοῖς, ὡς ἀληθὴ εἶη. Ἄ δὲ ἦν, ὡς μετ' αὐτὸν καταλείψουσι τὸν σωτῆρα καὶ προστάτην αὐτῶν γενόμενον θεὸν, καὶ τοῖς τῶν ἔθνων εἰδώλοις προστεθήσονται, ὅθεν καὶ αὐτοὶ παραλειφθέντες ὑπὸ θεοῦ, δαίμοσιν ὁσπερ ἐλιαντο ἐκδοθήσονται, καὶ μετὰ πολλὰς τιμωρίας, ἃς καὶ ἐν τοῖς πατρώοις κλήροις ὑποστήσονται, τὴν ἐκδολὴν, τὴν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ εἰς τὰ ἔθνη διασκορπὴν γεννησμένην αὐτῶν ἀτιμὸν ἐπιγνώσονται.

ΚΕΦΑΛ. ΟΑ'. — *Τίνα τὰ διὰ τῶν κριτῶν θαυμάσια γενόμενα.*

Τὸν Ἀδωνιβεζεκ βασιλέα τῶν Ἀλλοφύλων, ἐδομῆκοντα βασιλεῖς ἀκρωτηριάσαντα, πολέμησαντες ποδῶν καὶ χειρῶν ἐξέτεμον, καὶ μυρίους αὐτοῦ στρατιώτας διὰ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς ἀνέκλον.

Τὸν βασιλέα Μωαβιτῶν δουλαγωγῶντα τὸν λαόν, Ἐδὼν [Ἐγλὼν] δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, Ἀὼδ ὁ κριτῆς ἐπελθὼν, ὡς εὖνους αὐτῷ περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐσόμενος, καὶ δωροδοκήσας, ἀνείλε δόλω. Ἀμφοτεροδέξιος γὰρ ὢν ὁ Ἀὼδ, ὡς βουλόμενος αὐτῷ ἰδίᾳ τι λέγειν τῶν συμφερόντων, τῇ εὐωνύμῳ χειρὶ, παρόντος οὐθενδός, εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτὸν διεχειρίσατο.

Τὸν Σισάρα πάλιν βασιλέα τῶν Χαναναίων κρατοῦντα τοῦ λαοῦ διὰ τὸ δυσσεθεῖν, Δεβόρρα τις γυνή, στείλασα τὸν Βαράκ, τὸν ἐκ φυλῆς Νεφθαλεὶμ, τοῦτον κατεπολέμησε, καὶ τετρακισχιλίους μὲν αὐτοῦ στρατιώτας ἀναιρεῖ, αὐτὸν δὲ τὸν Σισάρα μόνον ἀποδράντα τοῦ πολέμου, Ἰαζήλ τις μαινομένη γυνή φεύγοντα πρὸς τὴν ἐαυτῆς οἰκίαν, ὡς εἰς καταφυγὴν προσηκαμένη, ποτίζει γάλακτι διψῶντα, καὶ κατακοιμίζει τρὸς τῇ ἰδιᾳ. Ἀποκαθευδόμενος δὲ αὐτὸν, πάσσαλον διὰ τοῦ κράνους περάσασα, διαχρᾶται· ζητοῦντι δὲ αὐτὸν καταλαβεῖν τῷ Βαράκ, δεικνυσιν Ἰαζήλ ἐν τῇ γῇ καταπεπαρμένον.

Πάλιν Μαδιναίων ἐπικειμένων τῷ λαῷ, διὰ τὸ ἐπὶ ταῖς δυσσεθείαις ὑπὸ θεοῦ ἐγκαταλελειφθαι, Γεδεὼν δὲ ἄγγελου προβάλλεται κριτῆς. Καὶ σημεῖον οὗτος αἰτεῖ, εἰ προστῆναι οἶός τε εἶη τοῦ λαοῦ, τοιοῦτον αὐτῷ δοθῆναι. Πόκον ἀποθέμενος ἐν τῇ γῇ, τοῦτον ἦται δρότῳ πληροῦσθαι, τῆς περὶ τὸν πόκον γῆς μεθόλως ὑγραιομένης. Ὡς δὲ οὕτως ἐγένετο, πάλιν ἦται, τὸ μὲν περὶ τὸν πόκον ἔδαφος ὑγραινέσθαι, τὸν δὲ πόκον ἀθετον μένειν. Ὡς δὲ εἶδε οὕτως γενόμενον ὡς ἠτήκει, ἐνεχειρεῖ τοῖς προσεταγμένοις. Καλεῖ γοῦν συνάρασθαι αὐτῷ τοὺς βουλομένους τοῦ λαοῦ ἐπὶ τὸν ἐχθρῶν πόλεμον. Καὶ συνέρχονται δισχιλιοὶ καὶ δισμύριοι. Πολλοὺς δὲ αὐτῷ τοὺς συνεληλυθότας ὁ θεὸς εἰπὼν εἶναι, ἀποπέμπειν ἐκελεύετο τοὺς δειλοὺς. Μένουσι δὲ, τούτων ἀποπεμφθέντων, μύριοι. Βουλόμενος δὲ ὁ θεὸς αὐτῷ δεικνύειν, ὡς οὐ πολεμούντων πλήθει περιέσσαι τῶν πολεμίων ἀπείρων ὄντων, ἀλλὰ θείᾳ χειρὶ, πάλιν αὐτῷ καλεῖται

κατιναί πρὸς τῷ παρακειμένῳ ποταμῷ, κάκεισε δεικνύει τοὺς συνελευσομένους ἐν τῇ μάχῃ. Ὡς δὲ εἰ; ὤωρ πλεῖν οἱ μύριοι κατέβησαν, ἐπιτηρεῖσθαι κελεύεται τὰ στόματα τοῖς ὕδασι καταβάλλοντας, κατακαμπομένους ἐν τῷ πίνειν, καὶ τοὺς χερσὶν ἀνιμωμένους τὸ ποτὶν, καὶ λάπτοντας ὥσει κύνες. Οὕτοι δὲ ὤφθησαν ὄντες μόνοι τριακόσιοι. Καὶ πάλιν πέμψας ἑπτακοσίους καὶ ἑννεακισχιλίους, ἀκούει ὥς διὰ τῶν τριακοσίων τοὺς πολεμίους ἀμαχητὶ τροπώσεται. Ὑδρίας οὖν αὐτοῖς ἐπιφέρεισθαι καὶ λαμπάδας ἐν τῇ εὐωνύμῳ χειρὶ κελεύει, καὶ σάλπιγγας ἐν τῇ δεξιᾷ· εἶτα ἀπορρίψαντας τὰς ὑδρίας, σαλπίζειν καὶ ἐπιβοᾶν· *Ρομφαία τῷ θεῷ καὶ τῷ Γεδεὼν*. Τούτων δὲ οὕτω ταλουμένων, οἱ πολέμιοι δι' ἐαυτῶν ἐκόπτοντο, πλῆθος ὄντες ἀπειρον, καὶ τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς πολεμίους χειρῶσάμενος πελεκίζει, τὸν Ὁρήθ, καὶ τὸν Ζήφ, καὶ τὸν Ζεβεὲ, καὶ Σαλμανᾶ, Μεδιανιτῶν καὶ Ἀμαληκιτῶν τοὺς βασιλεῖς.

que reges adversarios subegit et securi percussit, Oreb et Zeph, et Zebec et Salmana, qui Madianitarum Amalecitarumve reges erant.

Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἁμαρτάνει τῷ λαῷ καὶ δυσσεβούνη, ἐπικρατεῖ· οἱ πολέμιοι γίνονται. Κριτῆς Ἰεφθάς ὁ Γαλααδίτης προβάλλεται, ὃς πολεμῶν τὸ τῶν Ἀμμωνιτῶν ἔθνος, ἐπηύξατο πρὸς τῇ νίκῃ, τὸν ἀπαντῶντα αὐτῷ ἀνιόντι ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πρώτον οἰκίας προσαγαγεῖν ὑπὲρ τῆς νίκης εἰς θυσίαν. Ἀπαντᾷ γοῦν αὐτῷ μονογενῆς παρθένος, ἣν εἶχε, θυγάτηρ, καὶ προσήγαγε ταύτην, ἐπιδούσης ἑαυτῇν καὶ τῆς κόρης.

Πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς εὐσεβείας ἀπορῥαθυμήσαντι τῷ λαῷ καὶ καταπατουμένῳ πρὸς Φιλισθαίων, καὶ θρηνοῦντι τὴν ἐπάχθειαν, Σαμφὼν Ναζηραῖος τῇ ἀναστροφῇ γίνεται κριτῆς, ὃς ἐν ταῖς θριξὶν εἶχε τὴν δύναμιν. Καὶ πρῶτον μὲν λέοντα κατὰ τὴν ἔβδον αὐτῷ περιτετυχηκότα ἔκτεινε, ταῖς χερσὶ περιδραξάμενος. Ἐπειτα εἰσελθὼν εἰς θάαν τοῦ νεκροῦ λέοντος, καὶ εὐρὼν ἐσθὼν μελισσῶν ἐπικαθεζόμενον αὐτοῦ τῷ κρανίῳ, μέλι λαβὼν ἐξ αὐτοῦ βέβρωκεν. Ἀθετούμενος διὰ γυναῖκα, ἣν ἰθνηκὴν οὖσαν ἡγάγετο, παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, τιμωρεῖται τοὺς συμφύλους αὐτοῦ ταύτη. Τριακοσίους· ἄλῳπεκας συλλαβόμενος, καὶ κατὰ δύο προσθήσας αὐτῶν τὰς κέρκους λαμπάσιν. ἐξημέραις, κατὰ τὰς χώρας ἀπέλυσεν. Οὕτω γοῦν αὐτῶν ἅπαντας τοὺς καρπούς (καὶ γὰρ ἦν ἀμνητοῦ καιρὸς) ἐνέπρησεν. Ἐπειτα πολεμοῦσι τοῖς Ἀλλοφύλοις τὴν λαὸν διὰ τὴν τοιαύτην τοῦ Σαμφὼν ἀδικίαν, λύσις ὁμολογεῖται τοῦ πολέμου γενέσθαι, εἰ τὸν Σαμφὼν δέσμιον αὐτοῖς παραδῶν. Καὶ δῆσαντες ἐκόντα οἱ προσήκοντες· καλωδίους, παρέδωκαν τοῖς Ἀλλοφύλοις. Ὁ δὲ παραυτίκα τὰ δεσμὰ διαρρήξας, καὶ σιαγόνος ὀστέου περιτευχὼν ὄνου, χιλιούς αὐτῶν ἐν αὐτῷ παλῶν ἀπέκτεινεν. Ἐκ δὲ τοῦ κόπου τῆς ἀναιρέσεως αὐτῶν διέφει φλογόμενος, ἀπώλλυτο. Καὶ πάλιν ἀπολαβὼν τὴν σιαγόναν, ὤωρ αὐτῷ ῥύσασαν ὅσον λάσασθαι τὴν δέψαν ἡλύνατο, εὗρατο. Ἄλλοτε δὲ προσβαλὼν τῇ Γαζαίων πόλει, καὶ καθεσθῆσας παρὰ τινι γυναικί, ἐφυλάττετο παρὰ τῶν πολιτῶν πρὸς ἀναίρεσιν.

PATROL. GR. CVI.

A quod nequaquam ob bellatorum multitudinem victor esset futurus, quamvis infiniti essent hostes, sed ob divinum auxilium : iterum ei praecepit, ut ad prope positum flumen descendat, ibique illi ostendit qui cum illo ad pugnam essent ituri. Quum enim decem milleni illi ad bibendam aquam descendissent, observandos edicit homines, qui ora aquis imprimerent procumbentes ad bibendum, eos item qui palmis haustum traherent, lamberentque ut canes. Visi sunt huiusmodi homines dumtaxat trecenti. Iterum ergo data abeundi venia novem illis millibus et septingentis, audit futurum, ut ope trecentorum eorum adversarios non conserta acie in fugam vertat. Jubet ergo ut lagenas sibi afferant lampadasque in sinistra manu, ac tubas in dextera. Deinde ut abjectis lagenis, clangent et obstrepant, *Gladius Deo et Gedeoni*. Quae cum ita peracta fuissent, hostes per se invicem feriuntur, qui multitudine erant infiniti, quatuor-

Oreb et Zeph, et Zebec et Salmana, qui Madianitarum Amalecitarumve reges erant.

Post haec rursus peccantis populi et impie agentis domini evadunt hostes. Iudex praeficitur Jephthae Galaadites, qui cum gente Ammanitica bellum commissurus vovit pro victoria, oblatum se in sacrificium pro victoria quemcunque primum de domo sua revertenti occurrentem offendisset. Occurrit vero ei unigenita virgo filia, quam habebat : quam etiam obtulit, puella se ipsam quoque ultro offerente.

Iterum in pietate refrigescente populo, conculcatoque a Philisthaeis, cum calamitatem conquere-retur, fit iudex Samson Naziraeus conversatione, qui in capillis suas vires habebat. Ac primo quidem leonem obvium sibi ex iunere interfecit manibus apprehensum : deinde regressus ad conspiciendum mortuum illum leonem, cum apum examen invenisset insidens in ejus calvaria, arrepto melle, ex illo comedit. Repudiatus, ne uxorem haberet mulierem ethnicam, quam ducere volebat, ab ejus patre, contribules illius propterea sic ultus est. Captis trecentis vulpibus, binisque earum caudis colligatis cum accensis lampadibus, in agros dimittit. Hoc igitur modo fruges eorum universas (erat namque messis tempus) combussit. Subinde bellantibus Philisthaeis cum populo propter hanc Samsonis noxam, convenitur dirimendum bellum, si quidem Samsonem illis vinctum traderent. Vincientes ergo sui hominem id ultro ferentem restibus, tradiderunt Philisthaeis. At ille statim vincula dirumpens, inventoque osse maxillae asini, eo millenos eorum caedens interfecit. Ob laborem vero internectionis illorum siti ardens, jamjam deficere videbatur. Iterum igitur arrepta maxilla, sibi aquam scaturientem reperit, quanta siti mederi poterat. Aliquando accedens ad Gazaeorum civitatem, hospitatusque penes quamdam mulierem, observabant eum civitenses, ut e medio tollerent. At ille noctu expectectus, conspicatusque custodes in

portis dormientes, super humeris cum postibus vocibusque ipsis et opoidibus portas sustollens, in opposito civitati clivo deposuit, qui decem stadiis aberat.

Victus quoque postea ethnicæ mulierculæ desiderio, cum fuisset circumventus ut ediceret, in quamvis re tantum robur possideret, hostibus deditus est. Postquam enim novit muliercula robur in crinibus ejus positum esse, imbellem cum reddidit crines attondens. Accipientes igitur illum, captivum habuere hostes, illudebantque ei apud deos suos convivantes, cæcatisque oculis eum sic multarunt. At ubi sensit capillos suos succrevisse, ac robur inesse sibi, orat Deum, ut vindictam sui faciat. Cum ergo convivantibus hostibus apud eo-

CAP. LXXII. — *Quæ mira patravit Samuel.*

Cum adhuc puellus esset, divinam audiit vocem educatus in sacro tabernaculo, futurum scilicet ut Heli cum tota domo pontifex a pontificio detruderetur. Fuit sacerdos simul et propheta et iudex populi, atque in aristocratiâ clavum reipublicæ tenens insignis fuit per omnia. Populum edocuit legum observationi operam dare; ut pugnaret cum Philisthæis¹⁰ doctrinæ tempore ingruentibus, animos suffecit, dum admonet ne metuerent aggressionem multitudinis adversariorum. Statim igitur a supplicatione peracto sacrificio, hostes in fugam vertit, ac victoriam de illis populo tradidit, quos divites effecit ex spoliis, quæ abstulerunt, postquam eos interfecere. Populo postulante ut ceu reliquæ gentes a rege gubernaretur, Saulem unxit, eique uncto prædixit quænam indicia ex itinere aheuntî occurrerent regno illius fidem facientia.

Habita apud populum concione de optima sui superiori tempore rempublicam administrandi ratione, edocuit et ut legibus adhereret, et quæ esset regni potestas; neque enim quanta esset noverant. Ostendit ipsis inunctum regem. Quo vero fidem conciliaret verissimis verbis suis Deoque acceptis, Deum rogavit ut pluvias exhiberet. Statimque tonitribus ac divinitus immissis signis obvenientibus, usque adeo Deus pluit, ut veritus populus pluviae vim, consisteretur rem sibi [divinitus manifestam esse, oraretque propheta Deum, quo

¹⁰ I Reg. VII.

A ὁ δὲ νύκτωρ ἐγερθεὶς, καὶ τοὺς φύλακας ἐν ταῖς πύλαις καθεύδοντας θεασάμενος, ἐπ' ὤμων μετὰ τῶν παραστάδων, μοχλοῖς αὐτοῖς καὶ ἀψίσι, τὰς πύλας ἀράμενος, εἰς τὸν κατάντικρυ τῆς πόλεως βουνὸν ἀπέθετο, δέκα σταδίου ἀπέχοντα.

Ἦτηθεὶς δ' εἰς ὑστερον ἄλλοθεντοὺς πόθῳ γυναικὸς, καὶ τὴν ἀλκὴν ἐν τίνι κέκτηται βεβαιώμενης αὐτὸν ἐξεῖπεν, προὔδδθη τοῖς πολέμοις. Ἐπεὶ γὰρ ἔγνω τὸ γύναιον τὴν ἀλκὴν ἐν ταῖς θριξὶν αὐτῷ παρῆναι, ἀναλκῇ διέδειξεν τοῦτον ἀποξυράσασα. Λαβόντες δὲ αὐτὸν, αἰχμάλωτον εἶχον οἱ πολέμοι, καὶ κατέπαιζον αὐτοῦ παρὰ τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς εὐχόμενοι, καὶ τοῖς ὄμμασιν αὐτὸν πηρώσαντες ἐκόλαζον. Ὡς δὲ ἐπέγνω τὰς τριχὰς αὐτοῦ προΐεναι, καὶ τὴν ἀλκὴν ἐγγίνεσθαι, ἐπεύχεται τῷ Θεῷ τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῦ ποιῆσθαι. Καὶ βληθεὶς, εὐχουμένων τῶν ἐχθρῶν παρὰ τοὺς ἐκείνων θεοὺς, εἰς τὸ καταπαλεῖσθαι, ἤξίου τὸν ὀδὴν, παρὰ τοὺς κίονας ἄγειν. τοὺς τὸν ναὸν ὑποφέροντας. Ὡς δὲ ἦγεν ὁχρῶντα, δραξάμενος τῶν δύο κίωνων, καὶ μέγα βοήσας πρὸς τὸν Θεόν, καθ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦ συναυλισθέντος εἰς τὴν ἐφ' ὕβριν Θεὸν αὐτοῦ λαοῦ, τὸν ναὸν ἐπεσπάσατο. Οὕτω γοῦν τὸν τε ναὸν κατέσπασεν, καὶ ἑαυτὸν μετὰ τοῦ τῆς πόλεως πλήθους ἀνέβλε, πλείους ἀποκτείνας ἐν τῷ θνήσκειν, ἥπερ ζῶν ἀπέκτεινεν.

ΚΕΦΑΛ. ΟΒ'. — *Τίνα ἐστὶ τὰ διὰ Σαμουὴλ διαπεπραγμένα θαύματα.*

Μειράχιον ὢν ἔτι, θείας ἤκουε φωνῆς ἐν τῇ ἱερᾷ σκηνῇ τρεφόμενος. ὡς ἦλθε δ' ἀρχιερεὺς πανένστιος ἀπὸ τῆς ἀρχιεροσύνης παθαιρεῖται. Ἐπειὶς ὁμοῦ καὶ προφήτης καὶ κριτὴς γενόμενος τοῦ λαοῦ, ἐν ἀριστοκρατίᾳ πρυτανεύσας διέπραξεν ἐν ἅπασιν. Τὸν λαὸν εὐνομεῖν ἐδίδασκε· καὶ τῶν Ἀλλοφύλων πωλεῖν, κατὰ τὴν τῆς διδασκαλίας καιρὸν ἐκελθόντων παρὰ τὰ ἄρρητα, παραινῶν μὴ δεδιέναι τοῦ πλῆθους· τῶν πολεμίων τὴν ἐφοδόν. Παραυτίκα δὲ τῆς ἐνταύθην· ἱερουργῶν, τοὺς πολεμίους ἐτρέφετο, καὶ τὴν περ' αὐτῶν ἀπειδίκευ τῷ λαῷ νίκην, πλεουσίους ἐξ ὧν κατελήφθησαν σκύλων μετὰ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ποιησάμενος. Αἰτήσαντι τῷ λαῷ τοῖς ἔθνεσιν ἑα βασιλεύεσθαι, κέχρικε τὸν Σαούλ, καὶ προσέειπεν αὐτῷ χρίσθηντι τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπιδόντι πιστωτικὰ τῆς βασιλείας ἀπαντήσονται σύμβολα.

Δημηγορήσας τῷ λαῷ περὶ τῆς αὐτοῦ προτέρων ἀριστοκρατίας, καὶ διδάξας εὐνομεῖν, καὶ τὴν βασιλείας ἐξουσίαν· οὐδὲ γὰρ ἤθελεσαν ἡλικίᾳ· ἀναδείκνυσιν αὐτοῖς τὸν κεχρισμένον βασιλέα. Ἡρὶς δὲ πίστως αὐτοῦ τῶν ἀληθινῶν καὶ τῶν Θεῷ εὐδοκῶν λόγων, ὁμοθυμῶς αἰτήσας τὸν Θεὸν παρασχεῖν, καὶ παραυτίκα βροντῶν καὶ θεοσημεϊῶν γενομένων, ὤσεν ὁ Θεὸς τοσοῦτον, ὡς δείσαντα τὸν λαὸν τὴν ἐπομβρίαν, ὁμολογῆσαι γυνῶσιν ἔχειν δι' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ τοῦ σωφρονήτου, περὶ τῆς τῶν ὁμῶν ἀνοχῆς. Ἀμαρτάνει τῷ Σαούλ καὶ

ἀνηκουστοῦντι περὶ τὰ προστασσόμενα, περὶ καθιρέσεως προσηύει τῆς βασιλείας, καὶ ὡς ἐτέρῳ ἔδδοται, ζῶντος ἐστὶ αὐτοῦ, παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τὸν Δαβὶδ υἱὸν Ἰεσσαὶ τοῦ Βηθλεεμίτου χρίει βασιλεῖα, κρατοῦντος ἐστὶ τοῦ Σαοὺλ, καὶ προσέειπεν αὐτῷ ὡς εὐάρεστος ἐστὶ τῷ Θεῷ. Γηραιὸς γενόμενος εἰς τὴν ἐκείνου πόλιν τελευτᾷ, υἱοὺς καταλείψας οὐκ ἀξιούσας τῆς ἐκείνου διαδοχῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΟΓ'. — *Τίνα ἴστί τὰ τῷ Δαβὶδ πεπραγμένα, καὶ εἰς αὐτὸν θαύματος ἄξια πραχθέντα.*

Χρισθεὶς εἰς βασιλεία ἔμενε τὰ τοῦ πατρὸς νέμων πόλιν, τίνας τοῖς ἀνθρώποις ὦν ἄγνωστος. Τὸν Γεθθαὶον Γολιάθ ἀνδρα γίγαντα κατὰ παντὸς τοῦ ἔθους στρατοπέδου κατακοντομούντα κατέβαλεν ἐνὸς λίθου βολῇ. Λέοντας ἀναιρεῖ καὶ ἄρκτους, ἐπιπνίγων χειρὶ τοῦ ἐπιόντος τῷ αὐτοῦ ποιμνίῳ. Τὸν ἐνοχλοῦντα δαίμονα τῷ Σαοὺλ ψάλλων ἔπαυε τῆς ἐνοχλήσεως, καὶ κατεπράυνε τῷ (70) Σαοὺλ ἄχθος. Τοῖς δεκαπλάσιους παρὰ τὸν βασιλεῖα τὸν Σαοὺλ μαρτυρούμενος ἔχειν παρὰ προφητευσῶν ἐν χορείαις παρθένων, οὐκ ἐπαίρετο (71) τοῖς ἐπαίνοις, ἀλλ' ἐφθονεῖτο πρὸς τοῦ βασιλέως. Τὰς τοῦ φθονοῦντος, ἀναιρεῖν αὐτὸν πολλάκις ὀρμήσαντος, προνοία τοῦ Θεοῦ διέφυγε χεῖρας. Τὰς ὁριθεύσας αὐτῷ ὑπὲρ μνηστείας τῆς Μελχὶλ κατὰ δεινότητα τοῦ πατρὸς, ἐκείτὸν ἐκόμισεν ἀκροβυστίας. Τοὺς πεμφθέντας ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ εἶπεν αὐτὸν ἐπ' ἀναιρέσει, προφητεύοντας ἰδὼσαν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν. Καὶ πάλιν τοὺς ἀλλοῦς πεμφθέντας, τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις προφητεύοντας. Ἐπεὶ δὲ παρεγίνετο, μὴ πιστεύων τοῖς ἀπαγγέλλουσι περὶ τῶν προφητευόντων, ὁ Σαοὺλ ἀνέειπεν αὐτοῦ δι' ἐαυτοῦ ποιεῖσθαι βουλόμενος, καὶ αὐτὸς ἐβλέπετο προφητεύων ἀσχημόνως τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν· ἐξ ἐαυτοῦ γὰρ γενόμενος, καὶ γυμνόμενος· ἐν ὑπαίθρῳ, ταῦτα ἀγνοῶν ἀνεφθέγετο. Φεύγων τὸν Σαοὺλ, εἰς τὴν ἱερατικὴν ἐπελθὼν πόλιν, τὴν τοῦ Γολιάθ ἐκομίζετο μάχαιραν, τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρότερον ἀνατεθείσαν, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἤσθιεν ἅμα τοῖς αὐτῷ συνοῦσιν ἄρτους. Ὑφ' ἧς εἰλήφει κακοσχάλη τοῦ πατρὸς γνώμη γυναικὸς πρὸς ἀναιρέσειν, ὑπὸ ταύτης διεσώζετο, διὰ θυρίδος αὐτὸν ἐκ τῶν φονικῶν τοῦ πατρὸς χειρῶν εἰς φυγὴν ἐκπεμφάσης. Εἰς βασιλεία τῆς Γεθθαίνης ἰλθὼν Ἀγχοῦς, καὶ ἐπαγνοσθεὶς αὐτὸς ὦν ὁ τὸν Γολιάθ καταβαλὼν, ἐπιληψίαν σεφισάμενος, καὶ διὰ ταύτην οἰκτισθεὶς, ἀπέλυτο τῆς ἀναιρέσεως.

Τοῦ Σαοὺλ διὰ τὴν αὐτοῦ δεξιῶσιν ἀνελόντος τοὺς τ' ἱερεῖς, πεφουγῶτα τὸν Ἀβιάθαρ ὑποδέχεται, καὶ αὐτὸς ἐν φυγαῖς διάγων, καὶ ἐν τοῖς δέουσιν ἱερωμένον. Τοὺς ἐπιόντας πολεμίους τῷ λαῷ, ἐκδιωκόμενος τῆς Ἰουδαίας, ἐπὶ ὧν (72) ἐπολέμει, καὶ τοῖς ἐκδιωκόμενοις αὐτὸν ἐπεμπεύον ἀφαιρούμενος ἀπὸ τῶν πολεμίων ἰθὺν τὰ σκύλα. Ἐπελθὼντα τὸν Σαοὺλ δεύτερον, οὐκ ἀνέβλεν, ἀλλὰ καὶ σημεία τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, πῇ μὲν τὰ τῆς χλαμύδος κράσπεδα, πῇ

(70) Forte τῶ.

(71) ἐπῆρετο.

pluvias averruncaret. Cum peccasset Saul, nec iis quæ sibi iussa fuerant fuisset dicto audiens, de auferendo ei regno prælocutus est, quodque jam alteri traditum fuerit, ipso adhuc superstite, ab ipso Deo. Davidem filium Jessæ Bethlehemitæ in regem ungit, Saule adhuc imperium obtinente, eique prædixit fore utique, ut Deo acceptus sit. Cum senex esset, in sua civitate moritur, filios relinquens haud sane dignos qui illi succederent.

CAP. LXXIII. — *Quænam sunt Davidis gesta, et prodigia illius gratia perpetrata.*

Unctus in regem perseveravit pascere paternos greges, ignotus interim hominibus. Gethæum Goliath virum gigantem, qui adversus omnem Hebræorum exercitum inaniter efferebatur, profligavit unius lapidis jactu. Leones interfecit et ursos, suffocans eos suis manibus, dum proprium aggrediuntur gregem. Dæmonem turbantem Saul psallens a divexando compescuit, Saulisque molestiam mitigavit. Decuplo majores laudes præ rege Saule sibi esse debitas cum testatæ fuissent prophetantes in choreis virgines, non ideo efferebatur encomiis: quin apud regis invidiam offendit. Invidentis, eumque sæpe occidere annitentis manus effugit, divina sibi optulante providentia. Quæ sibi præstituta fuerant ob nuptias Melchol ex sævitate patris illius, centum præputia attulit. Eos, qui missi fuerant a Saule ut adducerent eum quo interfici posset, prophetantes vidit suum ipsius regnū. Rursumque alios, qui item missi fuerant, eadem cum prioribus prophetantes vidit. Cum autem advenisset, propterea quod his non credebatur, quæ de prophetantibus nuntiata fuerant, ipsemet Saul volens per se illum e medio tollere; ipse quoque cretus est prophetans haud ita decore regnum Dei. Extra se enim raptus, nudusque sub dio, hæc ignorans sermocinabatur. Saulem fugiens, veniens in civitatem sacerdotalem, gestandum accepit gladium Goliath, qui ab ipso prius dedicatus fuerat: sacros itidem comedit panes cum iis qui secum aderant. A muliere quam acceperat ex malitiosa patris sententia, quo scilicet interficeretur, ab hac eadem servatus est, dum illum per fenestram ex sanguinolentis patris manibus in fugam emisit. Ad Anchus veniens regem Gethinæ, agnitusque quod is esset qui Goliath profligaverat, epilepsiam simulans, ob eamque in misericordia habitus, necem evasit.

Cum Saul, qui eum persequeretur, occidisset ceteros sacerdotes, fugientem Abiatharum suscipit, cum et ipse in fuga degeret, indigeretque iis qui rem sibi sacram facerent. Hostes populum aggredientes, dum in Judæa vix quietus consistere posset, superveniens oppugnabat, et ad eos qui illum persequerentur, spolia mittebat, quæ ab inimicis gentibus detraxerat. Invadentem iterum Saulem nequaquam interfecit: quin potius indicia dimisit.

(72) Forte ἐπιών.

sionis ejus, modo chlamydis sinbriam, modo hastam et quod abstulerat nocturnum poculum, reddebat; ostendens manere se Deum vindicem, tametsi accepisset ab eo id præstandi facultatem. In montibus et desertis tempore fugæ degens, custodem agebat gregum, iisque etiam qui greges possidebant, defensorem se præbobat. Conviciantem Nabalum, dum ab eo tempore tonsuræ ovium munuscula ob custodiam gregum postularet, nec contumeliam pari æquo animo potuisset, jamjam interfectorus properabat, nisi sapiens quædam Nabalis uxor, cui nomen Abigea erat, cum muneribus ei occurrens, prophetici leniisset sermonibus. Vindex ejus fuit Deus: Nabal quippe citissime moritur. Cum enim is jam crapulam obdormivisset, agnovissetque quam cum affecisset contumelia, et quæ passurus erat, metu percussus obiit. Cum Anchus vellet illum habere socium in bello adversus Saulem, non siverunt id sui, quamvis id quoque David vellet. Aliam et hic ab ipso Deo opem tulit. Cum enim vellet ipse pugnare cum Philisthæis quo prælio Saul ac Jonathan casuri essent, dimissus ab Anchus ex pugna adversus populum suum, intellexit civitates Juda ab Amalecitis spoliari. Itaque eos insecutus tollit e medio adversarios, ac remittit iis qui spoliati fuerant suas eorum uxores ac liberos, sicque dux et propugnator pro inimico factus est suis. Hinc legem tulit, hostium spolia impedimentorum custodibus et belligerantibus ex æquo distribuenda, quandoquidem mali quidam homines qui cum illo Amalecitas fuerant insecuti, nolebant prædæ partem facere iis, qui ob debilitatem virium ad communia impedimenta remanserant. Mortuum Saul in pugna adversus Anchus Philisthæum, non tanquam hostis cecidisse audivit, sed ut germanum lamentatus est curatoremque, ac emortualem tam pro illo quam pro filio hymnum conscripsit. Eum porro qui afferebat regis Saul insignia, et de nece illius certiore faciebat, imo vero in gratiam illius egisse quid contra illum dictitabat, ac quasi bonus nuntius ad eum ventitare videbatur, ceu malum nuntium interfecit.

Ter in regem ungitur. Semel quidem a sacerdote Samuel in Bethlehem patria ejus. Iterum ab Judaico populo, ac tertio ab universo simul populo, Chelbrone ubi degebat. Eos qui reliquias Saul ac filii ejus composuerunt; erant porro hi de Jabes sic dicta civitate; accersens, etiam atque etiam admiratus, magnis eos benedictionibus cumulavit. De hostibus interfectis nunquam gavisus est. Eos enim qui interfecerant Saulis filium Memphibosthe, qui apud quosdam in honore erat, patriumque regnum, quippe illi debitum, oportere ab illo teneri volebant; non modo acceptos non habuit, quin potius

(73) Deest Ελαθεν, vel quid simile, fortasse errore typogr.

(74) Forte αὐτοῦ, hic quoque errore typogr.

(75) Adde δέ.

(76) Τὴν videtur redundare.

Α δὲ τὸ δόρυ καὶ τὸ νυκτιπότιον ἀφελόμενος ἀπέδιδου, δεικνὺς ὡς θεὸν ἀναμένει τὸν ἀμυνόμενον, καὶ περ λαβὼν παρ' αὐτοῦ τοῦ δύνασθαι τὴν ἐξουσίαν. Ἐν τοῖς ὅρεσι καὶ ταῖς ἐρημίαις κατὰ τὸν τῆς φυγῆς καιρὸν διάγων, φύλαξ ἐγίνετο τῶν ποιμνίων, καὶ τοῖς τὰ ποιμνία κεκτημένοις, ἦν καὶ τούτοις ἐπίκουρος. Ἐνυθρίσαντα τὸν Νάβαλ αὐτὸν ἐν καιρῷ τῆς κουρᾶς τῶν προβάτων, εὐλογίας ὑπὲρ τῆς φυλακῆς τῶν ποιμνίων αἰτήσαντα, τὴν ὕβριν οὐχ ὑποίσας, ἐμελλεν ἀναιρεῖν ὀρμήσας, εἰ μὴ σοφὴ τις ἡ τοῦ Νάβαλ γυνὴ ('Αδигаία δὲ ἦν ὄνομα αὐτῇ) ἀντίσαςσα τοῖς ὁώροις αὐτὸν, καὶ προφητικῶς ἐξευμένισε λόγοις. Ἐκδικεῖται πρὸς τοῦ θεοῦ, τοῦ Νάβαλ τὴν ταχίστην ἀποθανόντος. Ἀνανήψας γὰρ οὗτος ἐκ τῆς μέθης, καὶ γνοὺς ἅπερ ἐνύβρισε, καὶ ἃ πάσχειν ἐμελλε, φόβῳ γαταπλαγείς ἀπεθάνετο. Τὸν Ἀγχούς βουλόμενον ἔχειν αὐτὸν σύμμαχον ἐν τῷ κατὰ Σαούλ πολέμῳ, οὐκ εἰων οἱ τούτῳ προσήκοντες, καὶ περ καὶ τοῦ Δαβὶδ βουλομένου. Ἄλλην καὶ νῦν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ πρόνοιαν (73). Καὶ γὰρ βουλομένου συμμαχεῖν αὐτὸν (74) τοῖς Ἀλλοφύλοις ἐπὶ τῇ τοῦ Σαοῦλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν ἀναιρέσει, ἀποπειμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγχούς, ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ λαὸν μάχης, ἔγνω τὰς τοῦ Ἰούδα πόλεις ὑπὸ Ἀμαληκίτων ἐσकुλεύσθαι, καὶ καταδιώξας ἀναιρεῖ μὲν τοὺς πολεμίους, ἀποστέλλει (75) τοῖς ἐσकुλευμένοις τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, καὶ προστάτης οὕτω καὶ κηδεμὼν ἀντὶ πολεμίου τοῖς οἰκείοις ἐγίνετο. Ἐνταῦθα νόμον ἔθετο, τὰ ἐκ πολεμίων σκύλα σκευοφύλαξι καὶ πολεμισταῖς ἐξ Ἰσραὺ δασμολογεῖσθαι, ἐπεὶ περ οἱ φαῦλοι τῶν μετ' αὐτοῦ καταδιωξάντων τοὺς Ἀμαληκίτας, οὐκ ἐβούλοντο τῆς λείας ἀπονέμειν τοῖς δι' ἀρρώσταν παραμεμνηκόσι τὴν (76) τοῖς κοινοῖς ἐφοδίοις. Ἀποθανόντα τὸν Σαοῦλ ἐν τῇ πρὸς Ἀλλοφύλων Ἀγχούς μάχῃ, οὐχ ὡς πολέμιος ἤκουσε πεσόντα, ὡς δὲ γνήσιον ἐθρήνησε, καὶ κηδεμόνα, καὶ τὸν ἐπιτάφιον αὐτῷ τε καὶ τῷ υἱῷ συνέγραψεν ὕμνον. Τὸν δὲ κομίσαντα τὰ βασιλέως τοῦ Σαοῦλ σημεῖα, καὶ τὴν ἀναιρέσιν αὐτοῦ μηνύσαντα, καὶ ὅτι πρὸς χάριν αὐτοῦ δεδοκέναι τι εἰς αὐτὸν φήσαντα, καὶ ὡς εὐαγγέλιον (77) αὐτῷ παραγεγονέναι δόξαντα, ὡς κακὸν ἄγγελον ἀνέλε.

Τρίτον εἰς βασιλείαν χρίεται. Πρώτερον μὲν ἀπὸ τοῦ ἱερέως Σαμουὴλ εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν τὴν Βηθλεέμ· δεύτερον ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ δήμου, καὶ τρίτον ἀπὸ παντὸς ὁμοῦ τοῦ λαοῦ (78), εἰς ἣν διέτριβε πάλιν, τὴν Χελβρὼν. Τοὺς τὰ λείψανα τοῦ Σαοῦλ καὶ τοῦ υἱέως περιστείλαντας· ἀπὸ δὲ πόλεως ἦσαν Ἰαδὴς οὕτω καλουμένης· καλέσας, μεγαλοπρεπῶς ἡγάσθη, καὶ ἡξίωσεν εὐλογίας. Ἐπ' ἐχθροῖς οὐχ ἦσθη πώποτε ἀναιρουμένοις. Καὶ γὰρ τοὺς ἀνελόντας τὸν τοῦ Σαοῦλ υἱὸν Μεμφιβοσθῆ, παρὰ τισι τιμώμενον, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν, ὡς ὀφειλομένην αὐτῷ, δεῖν ὑπ' αὐτοῦ κατέχεσθαι βουλόμενος (79),

(77) Forte εὐαγγέλιον.

(78) Potius λαῷ. Hæc et sequentes quædam voces Josepho inusitatæ, suadent aliena manu suppletum fuisse hoc caput.

(79) Lege βουλομένοις.

οὐ μόνον οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλὰ καὶ τισάμενος, ἀν-
επιλοπισμένα παντὶ τῷ λαῷ τὰ σώματα αὐτῶν
περὶ τῆς λεωφόρου ἀπεδείξατο. Ἐμίσει καὶ τοὺς
ὑπὲρ αὐτοῦ δοκοῦντας τι δρᾶν τῶν οὐκ ὀφειλόντων
διδόναι δίκας. Τὸν Ἰωάβ γοῦν στρατηγὸν αὐτοῦ γε-
γονότα, ἀποκτείναντα τὸν τοῦ Μεμφιδουστῶ στρα-
τηγόν, Ἀθηννῆρ δὲ ἦν ὄνομα τούτῳ, τοσοῦτον ἀπ-
εστράφη, ὥς καὶ ἐν τοῖς ἐχθροῖς ἀριθμεῖν, καὶ φυ-
λάττειν αὐτῷ τὴν ὑπὲρ τοῦ κακῶς ἀναιρουμένου
οὐκ ἀνεκδίκητον δίκην. Ἐνεκα τῶν ἀκροθυσιῶν,
ἡγάγετο γυναῖκα τὴν Μελχόλ, ἣν παρὰ τοῦ πατρὸς
ἐκδοθεῖσαν ἐτέρῳ τινὶ τῷ Φαλτίᾳ, ταύτην ἀνείληφει
ἀπολαδὼν τὴν βασιλείαν, οὔτε τὸν Φαλτίαν ἀδικοῦν,
οὔτε μοχαλίδα τὴν Μελχόλ γεγονέναι λογισάμενος.
Τῆς ψυχῆς οἰκεία δειγμάτων ἔχοντας σώματα τοὺς
Ἰεβουσαίους· χωλοὶ γὰρ ἐτύγχανον καὶ τυφλοὶ πάν-
τες· εἰργεῖν αὐτῷ πειρωμένους τὴν εἰς τὴν πόλιν
εἰσοδόν, κατασχὼν τὴν πόλιν, τὴν ἀναίρεισιν δὲ (80)
μὴ ὦν εἰργάσατο. Τὰ ἐπιχειρήματα τῷ λαῷ πολεμικὰ
ἔθνη, καὶ τοὺς περιόχους ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ, τοὺς
Ἀλλοφύλους, Μωαβίτας τε καὶ Σύρους, καὶ μὴν
Ἀμμανίτας καὶ Ἀμαληκίτας· καθελὼν τῆς οἰκείας
κατὰ τοῦ λαοῦ δυναστείας, ὑποφόρους αὐτῷ πεποιθ-
ται, καὶ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν τὸν Ἰσραὴλ, ἀνείμενον ἐκ
τῶν πάλαι πολεμίων, καὶ φοβερὸν ἅπασιν τοῖς ἔθνεσι
κατεστήσατο.

Τὴν ἱερὰν κιθάρην, τὴν ὑπαιθρον καὶ ἀσκήνητον
ἔτι οὔσαν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν μετὰ δημοτελοῦς
ἀνήγαγεν εὐωχίας, καὶ αὐτὸς τοῖς χορεύουσιν ἐπὶ τῇ
ταύτης ἐπανόδῳ συσκιρτῶν, ἐπὶ Θεοῦ δόξῃ τὴν βασι-
λείαν ἀξιῶν ἀποτιθέμενος, τὴν δὲ ἰδιώτου περιχάρειαν
προαιρουμένος. Βουλευθεὶς ναὸν οἰκοδομήσαι τῷ
Θεῷ, διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν ἐκωλύετο, διδασκώ-
μενος, τὸν ἐν πολέμοις κεκμηκότα μὴ δεῖν τέμενος
ἱερουσύνης παριστᾶν, τῷ δ' ἐξ αὐτοῦ φύντι παρέχειν
τὸν Θεὸν εἰρηναίαν τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν τοῦ ναοῦ
κατασκευὴν ὁ προφήτης ὑπισχνεῖτο. Καταφονού-
μενον ἐπαγνοῦς τὸ τοῦ Σαοὺλ γένος, διὰ τὴν περὶ
αὐτὸν εὐλάβειάν τε καὶ τιμὴν ἐπιζητεῖσθαι κελεύει
τοὺς ἐκείνῳ προσήκοντας, ὅπως αὐτοῦς ἀξιώσῃ τι-
μῆς τε καὶ εὐνοίας. Καὶ δὴ μηνυθέντος αὐτῷ παιδὸς
Ἰωνάθαν (Μεμφιδάαλ δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ, ὃς καὶ τοὺς
πόδας κληγείς πεπῆρωτο, περιλειμμένου τινός,
φιλοφρονεῖται αὐτὸν, καὶ ὁμῶς εἶχε, καὶ τὴν
οἰσίαν ἄπασαν αὐτῷ δίδωσι τὴν Σαοὺλ, ἐπίτροπον
αὐτῷ θεὸς πάντων ὁμοῦ τῶν πραγμάτων, Σιδᾶν
ὀνόματι, δοῦλον αὐτῷ πατρῶον γεγεννημένον. Οὕτως
ἦν καὶ περὶ τοὺς οἰχομένους ὁσιώτατος. Ὁ τῶν
Ἀμμανιτῶν βασιλεὺς, φεύγοντα δεξιωσάμενος αὐ-
τὸν, ἐν τοῖς φίλοις ἡριθμεῖτο· ἐπειδὴ τεθνήκει, τὴν
ἐκείνου μνήμην τιμῶν, ἀπέστειλεν ἐπὶ τὸν τούτου
παῖδα Ἀνανὸν τοὺς παρακαλέσοντάς, διάδοχον αὐτὸν
τῆς πατρικῆς φιλίας εἶναι βουλόμενος. Ὁ δὲ, ὡς
κατασκόπους αὐτοῦ τῆς βασιλείας τοὺς ἐπὶ τὴν παρά-
κλησιν ἐπισταλμένους νομίσας, ξυρεῖ τοὺς πύγωνα

A in eos animadvertens, patibulis suffixa eorum ca-
davera universo populo in publicis viis conspi-
cienda proposuit. Prosequatur odio eos quoque,
qui in gratiam ejus videbantur fecisse aliquid ex
iis, quæ luendæ pœnæ obnoxia minus videbantur.
Joab itaque ducem suum, qui Memphibosthi quem-
dam ducem interfecerat, cui nomen erat Abenner,
usque adeo aversatus est, ut et inter hostes cen-
seret, reservaretque illi haud inultam vindictam
ejus, quem male interfecerat. In gratiam præpu-
tiorum¹¹, uxorem acceperat Melchol: quam a
patre alteri elocatam cuidam Phaltia, consecutus
regnum recepit; nequaquam ratus aut Phaltiam
inique egisse, aut Melchol fuisse mœcham. Jebu-
sæos qui animi sui indices habebant corpora pro-
pria (claudi enim erant et cæci omnes) cum vel-
lent eniti, ut eum introitu urbis arcerent, capta ci-
vitate interfecit, cum ipse hujusmodi non esset.
Imminentes populo belligeras gentes, ac circum-
positos populi hostes, Philistæos, Moabitas, Sy-
ros, atque etiam Ammanitas et Amalecitas, spo-
lians suo in populum principatu, tributarios sibi
effecit, suumque populum Israel quietum a vete-
ribus inimicis, atque etiam terribilem omnibus
gentibus reddidit.

Arcam sacram quæ adhuc sub dio erat et sine
tabernaculo, in suam civitatem cum totius populi
tripudio deduxit, ipsemet cum choreas agentibus
ob ejus deductionem simul subsiliens, pro Dei glo-
ria regis gloriam deponens, quin et privati homi-
nis gaudium amplexatus. Cum vellet templum
exædificare Deo, per prophetam Nathan prohibitus
est, edoctus, eum qui bellis defatigatus fuerat, non
oportere sanctitatis templum erigere: filio vero
illius concessurum Deum regnum pacificum simul-
que templi constructionem, pollicitus est propheta.
Interfectum intelligens Saulis genus, qua erat erga
illum reverentia et honore affectus, quærendos ju-
bet si qui illum contingerent, quo eos honore pro-
sequi posset et benevolentia. Ac sane cum ipsi in-
dicatum fuisset, superesse quempiam filium Jona-
thæ, cui nomen Memphibaul, qui et pedibus laborans
eluxatus erat; festive illum humaniterque suscipit,
et commensalem habuit, ac substantiam universam
ei reddit quæ Saulis fuerat, curatorem illi assignans
cunctarum simul rerum Sibon nomine, qui sub
parente ejus servus illius fuerat. Tanta erat etiam
in mortuos pietate. Ammanitarum rex, qui fugien-
tem illum comiter susceperat, inter illius amicos
censebatur. Postquam mortuus est, illius venera-
tus memoriam, misit ad ejus filium Ananum qui
eum consolarentur, cupiens paternæ illum esse
amicitiæ successorem. At ille, ceu exploratores
regni sui arbitratus homines qui pro consolatione

¹¹ II Reg. III, 28.

(80) Videtur δὲ abun'arc, aut certe locus aliquanto deficere.

missi fuerant, radit eorum barbas, et chlamydas excindit. Cum cognovisset David stultum adeo facinus; suos quidem ubi debebant subsistere præcepit, donec pili renascerentur, Ananum vero qui præter pessimum acelus pugnare adversus eum paratus erat, profligavit per ducem suum Joab una cum aliis quinque regibus, quos Ananus socios belli secum adduxerat.

Cum in peccatum incidisset, flevit amare, atque ex animo Deum veniam rogavit. Cum enim mulierem fuisset conspicatus pulcherrimam Bethsabees, cum hac domum vocata rem habuit. Quæ ubi animadvertisset se utrum ferre, quod cognoverat notum facit Davidi. Ille omnem lapidem movens quo maritum ejus lateret suum ac uxoris illius concubitum, hunc ab exercitu revocat astu; erat quippe vir fortis et miles benevolus. Postquam adventit ac regem certiores fecit, enarratis omnibus quæ circa belli aciem gesta fuerant, mandatum accipit abeundi in domum suam. At ille non abivit; erat enim miles fortis: sed mansit velut in acie, ratus adhuc se permanere armatum sub dio. Quod ubi renuntiatum est regi, statuit arte profligare Uriæ (hoc namque viro nomen erat) objectam sibi fortitudinem. Hæc animo versans, scribit ad belli imperatorem, ut malis artibus usus Uriam perderet. Ubi id contigit, redarguitur ad eum impii facinoris Nathan propheta mittitur. At ille cum animadvertisset haud potuisse latere Deum quod artificiose attentaverat, deplorat et amare deflet sceleratum facinus suum, atque acriter dolens ingemiscensque misericordiam exorabat. Quam propheta iterum ad illum reversus ait sibi concessam fuisse, propter eam poenam quam sibi supervenientem excipiet. Propter hoc igitur adeo immane facinus, mala extrema contra omnem domum suam, quemadmodum peccaverat, passus est. Deperiit enim Amnon filius ejus sororem suam consanguineam Thamar, compositusque factus ejus quam deperibat, postea majori quam antea amore statim odio est persecutus. Occidit hunc Amnonem Abessalom, qui uterinus erat Thamaris frater, sororem adeo turpiter dehonestatam ulcisci volens. Insurgit porro iste fratricida Abessalom etiam in ipsam parentem, impletque cruore universam paternam domum. At ille nequaquam sustinens filium prælio profligare, et vincere victoriam clade haud minorem, surgit a regia domo sua, fugiens in desertum: et sustinuit non modo molestias, quas perferebat nudipes incedens et æger, verum etiam conviciis lacessitus a Semei quodam, qui Saulis domesticus fuerat, quique pulverem in illum spargebat, lapidibus item eum impetebat, et conviciabatur. Sed non est ultus maledicum hominem, tametsi posset per sequaces suos: quin reputabat hæc suis congruere facinoribus. Absalom vero sceleribus cumulans parricidale facinus suum, audet etiam paternas sub dio

αὐτῶν, καὶ τὰς χλαμύδας ἀποτέμνει. Γνοὺς δὲ ὁ Δαβὶδ τὴν ἀφρονα τοῦτου πρᾶξιν, τοὺς μὲν οἰκίους κατὰ χώραν μένειν ἐκέλευσεν, ἄχρι τῆς τῶν τριχῶν ἀναφύσεως, τὸν δὲ Ἀνανὴν πρὸς τῇ πονηρᾷ πράξει ἐκπολεμεῖν αὐτῷ παρασκευασμένον κατεπόρθησε διὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάβ, σὺν ἑτέροις πάντε βασιλευσίν, οὓς ὁ Ἀνανὸς συμμάχους συνεπηγάγετο.

Περιπεσὼν ἁμαρτὰδι πικρῶς ἐδάκρυσε, καὶ περὶ συγγνώμης ἐκέτρεε τὸν Θεὸν εὐθύμως. Γυναίκα γὰρ θεασάμενος εὐπρεπῆ τὴν Βηθσαβέε, ταύτην αἰσάδε καλέσας ἐκτέσασα. Ὡς δὲ αὐτὴν ἔγνω γενομένην ἐγκύμονα, δηλοῖ τῷ Δαβίδ ὅπερ ἐπεγνώκει, καὶ δὴ μηχανώμενος τὸν ἄνδρα τὸν αὐτῆς διαλαθεῖν τὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς συνουσίαν, καταπέμπεται τοῦτον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου· καὶ γὰρ ἦν ἀνδρεῖς· τε καὶ εὖνους στρατιώτης. Ὡς δὲ ἀφικόμενος ἐγνώρισε τῷ βασιλεῖ, καὶ εἶπεν ἕκαστα τὰ κατὰ τὴν παράταξιν τοῦ πολέμου δεδοσμένα, εἰς τὴν αὐτοῦ οἰκίαν ἀπέναι προσετέτακτο. Ὁ δὲ οὐκ ἀπήει· στρατιώτης γὰρ ἦν ἀνδρεὺς· ἀλλ' ἔμεινεν ἐπὶ τῆς παρατάξεως, λογισάμενος ἔτι μένειν ὡλισσμένος ὑπαίθριος. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο τῷ βασιλεῖ ἀνηγγέλθη, ἔγνω μηχαναῖς καταβαλεῖν τὴν τοῦ Οὐρίου (καὶ γὰρ οὕτως ἐκικλήσκειτο) προδοβλημένην ἀνδρίαν. Οὕτω γοῦν λογισάμενος, γράφει τῷ τοῦ πολέμου στρατηγῷ μετιέναι τὸν Οὐρίαν καὶ καλεῖ [κακῇ] τέχνῃ χρησάμενον. Καὶ γενομένου τούτου, ἔλεγχος αὐτῷ τῆς ἐναγοῦς πλημμελείας Νάθαν ὁ προφήτης ἀποστέλλεται. Ὡς δὲ ἔγνω μὴ δεδυνῆσθαι κρύπτειν τὸν Θεὸν τὸ μεμηχανημένον, καταθρηνεῖ καὶ καταλοφύρεται τὴν δεινὴν αὐτοῦ πρᾶξιν, καὶ πικρὸν σχετιλάσας τὸν οἶκτον ἐξητάτο, ὃν περ ὁ προφήτης αὐτῷ πάλιν ἐλθὼν ἔφη δεδόσθαι, δι' ἥσπερ ἐπιούσης αὐτῷ ἐκδίξεται δίκης. Ἐπὶ δὲ ταύτῃ τῇ πλημμελείᾳ ἄσχετα δεινὰ κατὰ πάσης αὐτοῦ τῆς οἰκίας, καθὼς ἡμάρτησε [πέπονθεν]· ἡράσθη γὰρ Ἀμνὼν ὁ υἱὸς αὐτοῦ τῆς πρὸς πατρὸς ἀδελφῆς αὐτοῦ Θάμαρ, καὶ τυχὼν ἥς ἤρα, πλείον οὐπερ αὐτῆς ἤρα παραυτίκα ἐμίσησεν. Ἀναίρει δὲ τοῦτον τὸν Ἀμνὼν Ἀβεσσαλώμ, ὁ καὶ πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς τῆς Θάμαρ γεγενημένος, τὴν αἰσχρῶς διυθρισμένην διεκδικεῖν βουλευσάμενος. Ἐπανίσταται δὲ ὁ τοῦ ἀδελφοῦ φονεὺς Ἀβεσσαλώμ καὶ αὐτῷ τῷ πατρὶ καὶ πληροῖ λύθρων τὴν τοῦ πατρὸς ὅλην οἰκίαν. Ὁ δὲ μὴ φέρων υἱὸν πρὸς μάχην ἀκροβολίζειν, καὶ νικᾶν ἦτερος οὐκ ἐλάσσονα νίκην, ἀπανίσταται τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ οἰκίας, ἀποδιδράσκων ἐπὶ τὴν ἐρημον· καὶ ὑπέφερεν οὐ μόνον ἅπερ ἔφερεν αὐτῷ γυμνὸς βαδίζων καὶ ἀλύων ἄχθῃ, ἀλλὰ καὶ ὑβριζόμενος ἀπὸ Σεμεὶ τινος οἰκέτου τοῦ Σαούλ γεγονότος, κόνιν καταπάσσοντος αὐτὸν, καὶ χέρμασι κατακοντίζοντος καὶ λοιδορούμενου. Ἀλλ' οὐκ ἡμύνετο τὸν κακόστομον, καίπερ δυνάμενος διὰ τῶν ἐπομένων· ἐλογίζετο δὲ ταῦτα ταῖς οἰκείαις προσήκειν ἁμαρτίαις. Ἐπιτείνων δὲ ὁ Ἀβεσσαλώμ τὴν αὐτοῦ πατρολόφον (81) πρᾶξιν, τολμᾷ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς διαφθεῖρειν ἐν ὑπαίθρῳ

(81) Forte πατραλώμ.

γυνῆας, αἱ κατήλασσον (82), δεικνύς τοις ὑπαρχεί-
σιν αὐτοῦ τῇ κακοπραγίᾳ τὴν κατὰ τοῦ πατρὸς
ἐπανόστασιν. Καὶ ταῦτα καταπραξάμενος, ἐπεισιν
κατὰ τὴν ἐρημον, καθελὲν ἀπὸ τῆς ὁρχῆς τὸν πατέρα
καταπειγόμενος.

Καὶ συμβουλῆς κατ' αὐτοῦ γινομένης, κατηντι-
θῶναι τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας ὁ Δαβὶδ φαίνεται τοῦ
Ἀβεσσαλώμ, καὶ προσέχειν ὅπως μὴδὲν πάθοι δεινόν.
Ἐν γοῦν τῇ μάχῃ τρέπεται, καὶ νῦν διδοὺς ὁ ὑπ-
αρχεὺς ἄθλιος τοῦ Ἀβεσσαλώμ δῆμος. Αὐτὸς δὲ ὁ
πατραλοῖας ὑπὸ τῆς δίκης ἐλαυνόμενος, ὑπὸ κλάδων
ἀναρτᾶται θρόνος· καὶ γὰρ ἔτρεφε κόμας ἐφ' αἷς
ἐπῆρτο, καὶ τὴν ἤταν ἐπιγυνοῦς, ἱππότης ἀποδι-
δράσκειν ἠπείρετο. Οὕτω γοῦν ἀνηρτημένον κατει-
ληφότες· οἱ τῷ βασιλεῖ προσήκοντες, κατατοξεύσαντες
ἀνακρούουσι, καὶ καθελόντες, κολοσιαζόν κατὰ τῆς
ἀπεριστάτου ταφῆς αὐτοῦ σωρὸν ἀπήγειραν λίθων.
Ὁ δὲ Δαβὶδ μαθὼν τὴν ἔνδοξον τίσιν, οὐχ ὥς ἐπὶ
πατραλοῖα πεσόντι γεγῆθαι, ὥς δὲ ἐπὶ παιδί γνησίῳ
διεθρήνη, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιπαθῶς ὤλο-
φύρετο. Ἐνθεν οὕτω διὰ τὸ πλημμελεθῆν αὐτῷ, τῶν
συνομαρτηθέντων δεινῶν ἀπαλλαγῆς, αὐθις ἀπει-
λήφει τὴν βασιλείαν.

Ἐκκελεύων εἰς τὰ βασίλεια, τοὺς μὲν ἄλλοντας
αὐτῷ πολεμίους γεγονέναι ἐτιμωρήσατο, τοὺς δὲ
συνελθόντας αὐτῷ καὶ δεξιωσαμένους αὐτὸν ἐν τῇ
φυγῇ, καὶ ἐτίμησε καὶ συναστίους ἐποίησατο. Ἐν
παρατάξει πολέμου διάγων, καὶ τῶν πολεμίων τὴν
περὶ τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν ὅπασαν χώραν προκατει-
ληφόντων, ὕδατος ἐπιθύμησεν ἐξ ἰδαίου λάκκου τοῦ ἐν
Βηθλεὲμ· οἱ δὲ στρατηγοὶ τὴν τῶν πολεμίων διακό-
ψαντες φάλαγγα, ὥρμησαν εἰς τὴν Βηθλεὲμ, καὶ τὸ
ὔδωρ αὐτῷ διεκόμισαν. Ὁ δὲ ἀποθαυμάσας αὐτοῦς
τῆς ἀνδρείας, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν εὐνοίας, οὐκ ἤνεγκε
τοῦ ὕδατος πίνειν, ἅμα αὐτὸ τῶν στρατηγῶν εἶναι
λογισάμενος· τῷ δὲ Θεῷ τοῦτο ὕδωρ ἔσπειρε θάψας.
Ἐπεινόησε, παρὰ τὸ Θεῷ δοκοῦν, ἐπαριθμῆσαι τὸν
λαὸν οὐπερ ἤρχεν. Ὑπομένει δὲ ἀγανάκτησιν ἐπὶ
τούτῳ, καὶ δι' αὐτὸν ὑπομένει θεήλατον ὁ λαὸς πλη-
γὴν. Καὶ θεασάμενος ἀπειρον πεσόν τῷ λαῷ ἐν
ἡμέρᾳ μιᾷ πλήθος, ἑαυτὸν ἡξίου καταληφθῆναι,
προσπεσὼν τῷ Θεῷ, τῇ τιμωρίᾳ· Ἐγὼ, λέγων, ὁ
ποιμὴν ἡμάρτον, καὶ ἐγὼ ἐκακοποίησα· καὶ τὸ
ποῖμνιον τί ἐποίησε; Βουληθεὶς δὲ ἐπέγνω χάρον
ἐπιτήδειον εἰς τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν εἶναι, πρία-
σθαι παρὰ Ὀρνου τινός, τοῦ τούτου τότε κεκτημένου,
πρόκα τούτου αὐτῷ προσάγοντος, οὐκ εἰδέτω τὸν
τόπον, οὐκ εὐαγῇ οὐδὲ εὐπρόσδεκτα λογισάμενος
εἶναι τὰ ἐκ δωροδοκίας τῷ Θεῷ καθωσιωμένα· ἀλλὰ
χρήματα δοῦς ὅσαπερ ἐκεῖνος ἐβούλετο, τὴν ἐκ δι-
καιωσύνης οὕτως ἀνέθετο τῷ Θεῷ κτῆσιν.

Πίστην αὐτοῦ συγγραφὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν συμπι-
πτόντων δι' ὕμνων συνεγράψατο, καὶ τὸν ἅπαντα
βίον τὸν ἑαυτοῦ Θεὸν ὕμνων διτελεῖ. Καὶ ψαλτήριον
δὲ μουσικὸν ὄργανον ἔχον εἶχεν ἐν τούτῳ. Χοροῦς

(82) Forte κατήλασσον.

A incessere uxores, quae cum eo coierunt, manife-
stam faciens iis, quos sibi acelere adjuuxerat, pa-
ternam aggressionem. Haec postquam egit, contem-
dit in desertum, festinans de regno deturbare
parentem.

Inito porro adversus illum consilio, rogabat etiam
atque etiam milites suos David, ut Abessalomo
parcerent, caverentque ne quid triste pateretur.
Commisso igitur praelio in fugam truditur, vertitque
terga ab Abessalom seductus infelix populus. At
ipsemet parricida, exagitalus vindicta, ramis quer-
cus suspensus pependit; nutriebat namque comam,
qua etiam jactabunde efferebatur, et agnita clade,
equo fugere festinabat. Sic igitur pendentem cum
deprehendissent regii satellites, jaculis perfosum
B trajiciunt, ac deponentes, ingentem pro tumultuaria
sepultura illius lapidum acervum excitaverunt. At
David cum intellexisset justissimam ultionem, non
velut pro parricida interempto latatus est; sed po-
tius veluti pro genuino filio conquestus est, illius-
que mortem ingenti animi affectione lamentabatur.
Hinc isto modo propter crimen suum a consecutis
eum molestiis liberatus, iterum regnum obtinuit.

In regiam reversus, eos qui deprehensi sunt sibi
fuisse adversati, poenis multavit: at eos qui secum
consenserant, eumque in fuga positum comiter
susceperant, et honestavit et commensales effecit.
Cum aliquando in acie belli ageret, hostesque cir-
cumpositam exercitui illius regionem universam
anteoccupavissent, aquam desideravit ex propria
cisterna quae erat in Bethlehem: at duces ejus
adversariorum perrumpentes phalangem, cursu
contenderunt in Bethlehem, atque inde aquam ei
attulerunt. Ille vero illarum admiratus fortitudi-
dem, atque erga se benevolentiam, non tulit illam
bibere aquam; sanguinem eam ducum esse arbi-
tratus, Deo illam veluti munus libavit in terram
fundens. Cogitaverat, contra atque Deo videbatur,
numerare populum imperii sui: at sustinuit pro-
pter hoc indignationem, atque illius causa passus
est populus plagam divinitus immissam. Quare vi-
dens infinitam populi multitudinem una die ceci-
disse, seipsum orabat comprehendi vindicta, ob id
Deo cernuus procumbens: *Ego*, inquebat, *peccavi, et ego perperam egi; at grex quid fecit?*
Volens locum, quem noverat opportunum esse ad
templi constructionem, emere a quodam Orno, qui
illum tunc possidebat, cumque is gratis ei illum
offerret, locum non accepit, nequaquam sancta
nec accepta arbitratus esse Deo ea, quae ex dono
dedicata fuissent. Sed pretium exsolvens quantum
ille volebat, tunc justam possessionem Deo deum
dicavit.

Quidquid scripsit de rebus sibi contingentibus,
hymnis composuit; quin et per totam vitam suam
nunquam cessavit Deum suum hymnis celebrare.
Ad id negotii habebat psalterium, instrumentum

musicum sonorum : choros etiam psallentium constituit; genus nempe Leviticum universum, qui tunc plusquam triginta millia erant, quosque tribus subiecit chorodidascalis, ut psallerent jugiter, et hymnis Deum celebrarent, suos ideo hymnos in ordinem redigens. Fecit ille quidem infinitos numero psalmos, quos etiam serie distribuit Levitarum chorodidascalis. Sed rex Ezechias animadvertens, quod psalmorum multitudo negligentiores reddebat Levitas, hodiernos hos centum et quinquaginta psalmos, per eos qui in populo sapientes erant, de tanta multitudine deligendos curavit.

Successorem sui regni filium creavit Solomonem, quem ex Bethsabée genuerat, unctumque a propheta Nathan, ipsemet illi regnum confirmans, veneratus est. Hortabatur porro eum, ut pietatem erga Deum integram sinceramque conservaret, affirmans optimi regni hoc esse argumentum. Præterea jussit ut templum ei exedificaret, universam illius dispositionem, mensuras, et figuras totius illius constructionis ei tradens, relinquens præterea magnificæ ac sumptuosissimæ ædificationis congruas expensas. Erant enim auri talenta undecies centena millia, argenti vero ac ferri pondus tantum, ut sub numerum venire non posset. Eos qui sibi fuerant conviciati per tempora calamitatis, minime indicatos non præterivit. Recensitos enim et hos Salomoni tradidit, quo in eos oculos intenderet. Postquam autem quadraginta regnavit annos, glorioso fine quievit, tradito Salomoni regno.

CAP. LXXIV. — *Quænam sunt gesta Solomonis.*

Duodecim annos natus regnum capessivit, et fratrem suum, qui ei regnum, vivo adhuc parente, abripere tentaverat, postulaverat insuper ut uxorem acciperet Abissam, quæ cum Davide societatem tori habuerat, sed virgo adhuc permanebat, interfecit. Abiatharom qui pontifex erat, pontificatu exemit, propterea quod conspiraverat cum Adonia, quando ad se regnum trahere nitebatur. Joabum paternum ducem, qui ad altare confugerat, propterea quod fuerat ab Adonia, ipsum quoque interfecit, in memoriam ei revocans, debitam sibi cæse hujusmodi mortem, quippe qui contra patris voluntatem duos duces ei pernecessarios interemerat, Abennerum nempe filium Ner, et Abessam filium Jothor. Semel servum Abessalomi, qui calamitatibus obnoxium parentem ejus videns, maledictis et lapidibus impetierat, intra Jerosolymæ civitatis mœnia coercuit; at delatum, quod civitate aliquando egressus fuisset, veluti contemptorem regis voluntatis interfecit. Mille boum sacrificium, quod primum ab inito regno ei litatum est, Deo in Gabaon celebravit: ibi enim offerre elegerat, cum Jerusalem necdum esset ædificata. Propter pium

A δὲ ἔστητε ψαλμοῦς, τὸ Λευϊτικὸν γένος ἅπαν, ὑπὲρ τοὺς τρισμυρίους τότε, ὑπὸ τρεῖς ποιησάμενος χοροδιδασκάλους, εἰς τὸ ψάλλειν διηγεκῶς καὶ ὕμνεῖν τὸν Θεόν, τοὺς ἑαυτοῦ ὕμνους ἐντάξας. Καὶ πεποίηται μὲν ψαλμοὺς ἀπείρους, οὓς καὶ κατέλεξε τοῖς τῶν Λευϊτῶν χοροδιδασκάλους. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ἔξεκίας τὸ τῶν ψαλμῶν πλῆθος ἐν ὀλιγωρίᾳ ἄγον τοὺς Λευϊτας ἐπιγνούς, τοὺς ἑκατὸν τοῦτους καὶ πεντήκοντα ψαλμοὺς (83), διὰ τῶν ἐν τῷ λαῷ σοφῶν, ἀπὸ τοῦ τοσοῦτου πλῆθους ἐποίησεν ἐπιλεχθῆναι.

Διάδοχον τῆς αὐτοῦ βασιλείας τὸν υἱὸν ἐποίησας, τὸν Σολομῶν, ὃν ἐκ τῆς Βηθσαβῆ ἐκτήσας, καὶ χρισθέντα διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν, αὐτὸς ἐπικυρῶν αὐτῷ τὴν βασιλείαν προσεκύνησε. Παρήγει δὲ αὐτῷ τὴν πρὸς Θεὸν εὐσέβειαν εὐκρινῆ διατηρεῖν, τῆς ἀρίστης ἀρχῆς ταύτην ὑπόθεσιν εἶναι λέγων. Καὶ τὸν ναὸν δὲ ἐκέλευσεν αὐτῷ οἰκοδομεῖν, τὴν δὲ αὐτοῦ διάθεσιν, μέτρα τε καὶ σχήματα τῆς δλῆς αὐτοῦ δομῆσεως παραδοῦς, καταλείψας αὐτῷ τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ πολυτελοῦς κατασκευῆς ἐπάξια δαπανήματα· χρυσοῦ τε καὶ γὰρ ἦν τάλαντα δεκάκις μύρια καὶ ἑκατοντάκις, ἀργύρου δὲ καὶ σιδήρου σταθμὸς ὅσος ἦν (84) ἀριθμὸν ἔλθειν οὐκ ἠδύνατο. Καὶ τοὺς ἐνυδρίσαντας αὐτῷ κατὰ τὸν τῆς δυσπραγίας καιρὸν, οὐκ εἴασεν ἀγνώτας. Κατέλεξε γὰρ καὶ τοῦτους τῷ Σολομῶν, ὅπως αὐτοὺς ὑποδλέπηται. Τεσσαράκοντα δὲ βασιλεύσας ἐνιαυτοὺς, εὐκλεῶς τελευτᾷ, τῷ Σολομῶν παραδοῦς τὴν βασιλείαν.

C ΚΕΦΑΛΑ. ΟΔ'. — *Τίνα ἔστι τὰ τῷ Σολομῶνι δεδρασμένα.*

Δωδεκαετής (85) τῆς βασιλείας ἐφαψάμενος, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃς αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐτι ζῶντος τοῦ πατρὸς ἀρκάζειν ἐπειράθη, αἰτήσαντα δὲ καὶ γυναῖκα λαβεῖν τὴν συνευνοασθεῖσαν τῷ Δαβὶδ παρθένον διαμείνασαν τὴν Ἀδισσάν, ἀνέλε. Τὸν Ἀδιάθαρ δὲ ἦν ἀρχιερεὺς, τῆς ἱερωσύνης ἐξήγαγε, τὸν συνελθόντα τῷ Ἀδωνίᾳ εἰς τὴν τῆς βασιλείας ἐπιχείρησιν. Τὸν Ἰωάβ δὲ ἦν τοῦ πατρὸς στρατηγός, εἰς τὸ θυσιάστηριον καταφυγόντα διὰ τὸ συμπράττειν τῷ Ἀδωνίᾳ, καὶ αὐτὸν ἀνέλεν, ὑπομνήσας αὐτῷ, ὡς ἐπώφειλε τὸν τοιοῦτον θάνατον, ἀποκτείνας παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς γνώμην δύο στρατηγούς εὐαρέστους αὐτῷ, τὸν Ἀδωννὴρ υἱὸν Νήρ, καὶ τὸν Ἀδισσά υἱὸν Τοθὲρ, γεγεννημένους. Τὸν Σεμετῆ, τὸν τοῦ Ἀβессαλὼμ δούλον, ὃς δυσπραγοῦντα τὸν πατέρα θεασάμενος κατηράτο καὶ ἐλίδεζεν, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ περιώρισε, καὶ μηνυθέντα τὴν πόλιν τοῦ (86) προσελυθέναι, ὡς ὑπέρφρον (87) τοῦ βασιλέως γνώμης ἀπέκτεινε. Χιλιόμην πρώτην ποιούμενος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας θυσίαν, ἔθυσεν εἰς τὴν Γαβαὼν τῷ Θεῷ· ὧδε γὰρ εἴλετο προσαγαγεῖν, τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐπω δομισθείσης. Ἐπὶ τῇ εὐσεβεῖ θυσίᾳ κελυσθεῖς δι' ὀνειράτων θείας αἰτήσαι τι παρὰ

(83) Non ergo Josephus CLI agnoscebat.

(84) Forte redundat ἦν, vel lege, τοσοῦτος ἦν, ὅσος εἰς.

(85) Δωδεκαετής.

(86) Forte που, vel πω.

(87) Edit. Fabric. ὑπέρφρον.

τοῦ Θεοῦ, ἤτησε σοφίαν, δι' ἧς τὰς ἐνδίκους οἶός τε A εἴη τοῦ λαοῦ κρίσεις ἐκφέρειν. Ἀποδεχθεὶς δὲ ἐπὶ τῇ τιμῇ αἰτήσῃ, καὶ τὴν σοφίαν εἰλήφει, καὶ ἀπ' οὗκ ἤτήκει, πλοῦτον, καὶ δύναμιν, καὶ τὴν εἰρηναίαν διαγωγὴν.

Δύσλутον ἔλυσεν δύο γυναικῶν προτελουσῶν αὐτῷ κρίσιν, περὶ ζώντος καὶ τεθνεώτος κρινομένων παιδίων. Ἐπιγνοὺς εἰλήφει σοφίαν, καὶ τὸ ζῶν ποίαν εἴη γυναικὸς, στοργῇ τῇ τοῦ παιδίου, καὶ τὸ τεθνηκὸς ὡς τῆς ἐτέρας, διὰ τῆς περὶ αὐτὸ τὸ ζῶν ἀφειδίας. Ἀπόλεμον καὶ εἰρηναίον ἀπὸ τῶν περιούκων καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τὸν τῆς βασιλείας διετέλεσε χρόνον, ὑπὲρ τὰς ἑαυτὸν ἑκατάς (88) τοῦ λαοῦ διάγοντος. Ἐν εὐφορίαις ἀνείμενος, τὸν ναὸν ὑποδόμησεν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, κατὰ τὰς τοῦ πατρὸς ὑποθήκας, ἐν 89 καὶ εἰκοσιν (89) ἐνιαυτοῖς αὐτὸν ἐκτέλεσας, καὶ τὴν ἱερὰν κιβωτὸν, ἣν Μωϋσῆς κατεσκεύασεν, ἀναθεὶς εἰσω. Βοῶν δὲ εἰκοσι καὶ δύο χιλιάδας διὰ τῶν ἱερέων καταθύσας, καὶ τὸν λαὸν τῶν δώδεκα φυλῶν εἰς τὸν ἑγκαινισμὸν συγκαλέσας, ἐφ' ἡμέρας δὲ ἑπτὰ θύσας, ἀπέλυσεν ἀγαλλόμενος τὴν Αἰθιοπίων βασιλίδαν (Σαβὰ δὲ ἦν αὐτῇ ὄνομα)· τῆς αὐτοῦ σοφίας εἴνεκα πρὸς αὐτὴν ἀφιγμένης, ἐξέπληξεν ἐπὶ τῇ φρονήσει, καὶ περὶ πάντων ὧν περ μαθεῖν ἠδουλήθη, γινώσκιν αὐτῇ παρέδωκεν ἀπρεκεστάτην. Πάσας τὰς ἔξωθεν κειμένας, ὑποτελεῖς τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ ἐποίησατο βασιλείας, καὶ ἐκόμιζον ἐτησίους εἰσφορὰς πάντες ἔκοντι, χρυσοῦ τε καὶ ὧν εἶχον ἐξαιρέτων ἐν δώροις ἐπιχωρίων ἐπιτηδείων. Τρεῖς βίβλους ἐξέδωκε πρὸς παῖδας καὶ ἱερὰν ὠφέλειαν τῷ λαῷ τιμιωτάτας· καὶ τὴν μὲν *Παροιμίων*, τὴν δὲ *Ἐκκλησιαστήν*, τὴν δὲ *Ῥομα Ῥομάτων* ἐπέγραψεν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἑτεροὶ πλείστοι λόγοι, οὓς ἀπέκρυψεν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Ἐζεκίας, οὐδὲν ὕψος ἐπὶ πολλοῖς εὐρίσκεισθαι λόγοις. Τοὺς δὲ δαιμόνων ἐκφευκτικούς, καὶ παθῶν ἱατρικούς, καὶ κλεπτῶν φαρμακικούς, οἱ τῶν Ἰουδαίων ἀγύρται παρ' ἑαυτοῖς φυλάσσουσιν ἐπιμελέστατα, τῶν πιστῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦτοισι οὐ κεχρημένων, διὰ τὸ τῇ Χριστοῦ πίστει καθοσιοῦν ἑαυτοὺς δεδιδῶθαι. Ἐνδεκαετῆς καὶ πρὸ τῆς βασιλείας οὐκ φαίνεται γεννήσας. Δωδεκαετῆς γὰρ γενόμενος ἐφῆψατο τῆς βασιλείας, βασιλεύει δὲ τὰ πάντα τσσαράκοντα ἔτη, καταλιπὼν Ῥοδόμῳ τῷ υἱῷ τὴν βασιλείαν. Ἐνιαυτῶν γεγονώς (90).... τελευταῖον, D γυναικας ἐπτακοσίους καὶ παλλακὰς τριακοσίας κτησάμενος. Οὐκ εὐκλεῶς ἀποθνήσκει, ἐπεὶ περ ταῖς ἐθνικαῖς αὐτοῦ χαρίζουσιν γυναῖξιν, ναοὺς τοῖς αὐτῶν θεοῖς ὑποδόμησας.

ΚΕΦΑΛ. ΟΕ'. — *Τίνα τὰ ὑπὸ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πεπραγμένα θαύματα.*

Περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας πολλοῖς καὶ ποικίλοις τρόποις προεφήτευσεν. Ὑφθαλμοφανῇ τὴν

(88) Locus vel Cod. vel typogr. vitio corruptus, quem sic Fabricius reddidit: *populo cum pace ac quiete sub illo vivente*. Quid si locum ita restituiam ex *III Reg. iv, 23*, ὑπὲρ τὰς ἑαυτοῦ τυχὰς τοῦ λαοῦ δι-

sacrificium, jussus per visum somniorum petere aliquid a Deo, postulavit sapientiam, qua posset justas populi pronuntiare sententias; ac propter hujusmodi postulationem cum placuisset, sapientiam quoque obtinuit, et quæ insuper non petierat, divitias, potentiam, et pacificam vitam.

Difficilem solvit duarum mulierum ad se accedentium litem, quæ dissidebant de vivo et mortuo puella: sapientia namque apprehendens intellexit, et vivus cujusnam mulieris esset, affectu nempe erga puellum; et quod mortuus alterius esset, propterea quod ne vivo quidem parcendum illa volebat. Tranquillum ac pacificum ab circumjacentibus aliisque populis regni sui tempus transegit, sub vite et sicu sua agente populo. Omnium rerum copia recreatus, templum Hierosolymis ædificavit, juxta paternam mandata, intra sex et viginti annos illud absolvens, sacramque arcam, quam Moyses construxerat, intro reponens. Bomum duo et viginti millia per sacerdotes mactavit, populumque duodecim tribuum ad dedicationem convocans, postquam per dies septem sacrificia obtulisset, letabundus dimisit. Æthiopum reginam (Saba erat mulieri nomen) quæ propter illius sapientiam ad illum venerat, percussit sua prudentia: ac de omnibus quæ addiscere voluit, notitiam ei tradidit verissimam. Externa omnia regna sua sapientia tributis pendendis sibi fecit obnoxia, annuasque contributiones universi sponte deferebant, sive auri sive earum rerum indigenarum, quæ offerendis muneribus essent aptissima. Tres libros edidit ad eruditionem et sacram utilitatem apud populum commendatissimos. Ac unum quidem *Proverbia*, alterum *Ecclesiastem*, tertium vero *Cantica canticorum* inscripsit. Sunt et alii ejus plurimi libri, quos occultandos censuit plus rex Ezechias, nullam utilitatem inveniri ratus in multis libris. Eos vero qui agunt de fugandis dæmonibus, vel de sanandis morbis, aut detegendis furibus, Judæorum agyrtæ apud se quidem diligentissime custodiunt, quibus tamen fideles sanctæ Ecclesiæ minime utuntur, propterea quod edocti sunt seipsos sanctificare fide Christi. Cum undecim annorum esset, et etiam antequam regnum obtineret, filium genuisse videtur. Quum enim duodecim annos natus esset, regnum adiit: regnat porro in universum annos quadraginta, relictoque Roboamo filio regno, cum esset annorum.... moritur, mulieribus usus conjugibus septingentis, concubinis vero trecentis. Inglorius moritur, quippe qui suis ethnicis gratificatus uxoribus, templa earum numinibus ædificavit.

CAP. LXXV. — *Quæ prodigia fecit Isaias propheta.*

De Salvatoris adventu multis ac variis modis prophetavit. Visibiliter divinam Sospitatoris gloriam, *sub ficibus suis degente populo*.

(89) *III Reg. VI*, et Josephus septem numerant.

(90) Ex calculo Josephi nostri, LII; Usserius mavult LIX.

riam prophetiis oculis intuitus est. Virginei partus Domini : typum ostendere in nato sibi Emmanuel secundum prophetiam filio dignus factus est. Populi ignorantiam qua Salvatorem non erat agniturus, et provenientes inde adversus cum insidias, gentiumque vice illius adductionem, pluribus manifestavit : quod item ex radice Jessæ Dominus nasciturus erat, qui idem foret justus iudex, et circumciscus belluas erga homines, adeo ut etiam mansuete cum jumentis eorum versarentur. Prædixit quoque futurum ut idola omnia cum templis ipsis e medio tollerentur. Manifeste etiam vaticinatus est, quod civitates eorum destruerentur, qui in impietate perseverassent, et quod post certa tempora reedificandæ erant. Cognitionem divinitatis Christi multis in locis prædixit. Prædixit item futurum, ut centum octoginta quinque millia hominum deleterentur, qui Babylonicum exercitum conficiebant adversus Jerusalem militantem sub Ezechia rege. Eo ipso die quem vaticinatus fuerat, divinitus inmissa plaga tantus ille exercitus mortuus jacuit, noctu uno temporis momento. Quin etiam ipsiusmet Sennacherimi, qui tanto huic imperabat exercitui, prædixit fugam, qua vel a sola Jerusalem obsidione desistere cogeretur; itemque eventuram statim in domo ejus ipsius interfectionem. Atque ita citissime usuvenit.

Admonito Ezechia qui ægrotabat, audieratque, ut de regno testamento disponderet, quippe laud ita multo post moriturus; cum acriter rex flet propterea quod vita illius conclamata esset, prædixit, quod non cito moreretur, sed quod quindecim alios annos producendæ vitæ adhuc acceperat. Sol edixit ut ab occidente in orientem recurreret, sicque Ezechia regi signum valetudinis dedit. Et id quidem evenit, sole ab undecima ad primam horam retrolapso. Primus prædixit fore ut Israel captivus in Babyloniam duceretur propter impietatem, quod et factum est, prædictione post annos octo completa. Prædixit item futurum ut Judas in Babyloniam captivus, propter eandem atque Israelis impietatem abducendus esset. Quinetiam Ezechia regi iis, qui a Babylonio ad invisendum illum missi fuerant, suas divitias ostendenti, prædixit, quod illæ in Babyloniam abducendæ essent, ceu spolia, quodque filii ejus captivandi essent a Babylonis.

Cyrum quoque Persarum regem, post centum et quinquaginta annos ab ejus vaticinio nasciturum, Babyloniorum imperium eversum ire prophetavit, et Judæos a captivitate fore reversuros. Vaticinatus est manifeste etiam, quod restitutus populus Judæorum, iterum tradendus esset captivitati in omnes gentes, propterea quod immorigerus esset in humili habitu adveniendi Christo. Prædicavit, quod Christus assumpturus esset gentes per fidem in illum, easque honestaturus, repudiato ingrato illo po-

(91) Forte αὐτοῦ.

δόξαν τοῦ Σωτῆρος τὴν θεϊκὴν τοῖς προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεάσατο. Τῆς παρθενικῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου τὸν τύπον ἐπιδεικνύει, ἐν τῷ Ἐμμανουὴλ τεχθέντι αὐτῷ κατὰ προφητείαν υἱὸς ἡξίωται. Τὴν ἀγνωσίαν τοῦ λαοῦ, τὴν περὶ τὸν Σωτῆρα, καὶ τὴν διὰ τοῦτο ἐπιθευλὴν αὐτῷ, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἀντισταγῶγην, διὰ πλειόνων ἐξέφωσεν. Ὡς καὶ ἐκ τῆς βίβλης Ἰεσσαὶ Κύριος ἀναφανήσεται, αὐτὸς ὢν ὁ δικαίος κριτής, καὶ ἐξημερίων τὰ θηρία πρὸς ἀνθρώπους, εἰς τὸ καὶ ἡμέρως συνεῖναι τοῖς αὐτῶν κτήνεσιν. Προεῖπεν ὡς τὰ εἰδῶλα πάντα σὺν αὐτοῖς ναοῖς καθαιρεθήσονται. Φανερώς ἐξεῖπεν, ὡς καὶ τῶν εἰς δυσσεβείαν ἐναπομεινάντων πόλεις ἀνατραπήσονται, καὶ μετὰ ῥητοῦς χρόνους ἀνακτισθήσονται. Τῆς Χριστοῦ θεότητος πρὸς ἐπίγνωσιν πολλὰ ὡς προεῖπεν. Ἐκατὸν ἄγδοήκοντα καὶ πέντε χιλιάδων ἀνείρεσιν Βαβυλωνίου στρατοῦ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐπικειμένους, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἑζεκίου, προεῖπεν ἵστασθαι. Κατ' ἐκείνην ἡν προεφῆτευσεν ἡμέραν, ὁ τοσοῦτος θεηλάτῃ πληγῇ νεκρὸς ἔκειτο στρατὸς, ὑπὸ μίαν καιροῦ ῥοπὴν ἐν νυκτί. Ἀλλὰ καὶ Σενναχηρίμου τοῦ βασιλέως τούτου τοῦ τοσοῦτου στρατοῦ προεῖπε τὴν ἀπὸ τοῦ ἐπικεῖσθαι τῇ Ἱερουσαλὴμ μόνου φυγῇ, καὶ τὴν παραυτίκα ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ γενησομένην αὐτὴν (91) ἀνείρεσιν, καὶ οὕτω τὴν ταχίστην ἐγένετο.

Ὑπαγορευθέντι Ἑζεκίᾳ νοσοῦντι, καὶ ἀκούσαντι ἐντελεσθαι περὶ τῆς βασιλείας ὡς τεθνηξόμενον, κλαύσαντι τῷ βασιλεῖ ἐπὶ τῇ τοῦ ζῆν ἀπογνώσει, προεῖπεν ὡς οὐ τεθνήξοιτο, ἀλλ' ὅτι καὶ πεντεκαίδεκα ἔνιαυτοὺς εἰς τὸ βιώναι ἐτι προσελεύσει. Τὸν ἥλιον προεῖπεν ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολὴν ἀνατρέχειν, σημεῖον τῆς ὑγείας διδοῦς τῷ Ἑζεκίᾳ βασιλεῖ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐγένετο, ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης ὥρας ἐπὶ πρώτῃ ἐπαναδραμηχότος (92) τοῦ ἡλίου. Ὡς ὁ Ἰσραὴλ, αἰχμάλωτος εἰς τὴν Βαβυλωνίαν διὰ τὰς δυσσεβείας ἀπαχθήσοιτο, πρῶτος προεῖπεν, ὅπερ ἐγεγόνει, τῆς προρρόήσεως μετὰ ἑτὶ ὀκτὼ πληρωθείσης. Ὡς καὶ Ἰούδας εἰς τὴν Βαβυλωνίαν αἰχμάλωτος διὰ τὰς αὐτὰς τῷ Ἰσραὴλ δυσσεβείας ἀπαχθήσοιτο προεῖπεν. Ἀλλὰ καὶ Ἑζεκίᾳ τῷ βασιλεῖ, τοῖς ἀπὸ τοῦ Βαβυλωνίου ἐπὶ σκέψιν αὐτοῦ ἀποσταλείσιν ἐπιδεικνύοντι τὸν ἐαυτοῦ πλοῦτον, καὶ τὰ κειμήλια, προεῖπεν ὡς εἰς τὴν Βαβυλωνίαν ταῦτα ἀπαχθήσοιτο σκύλα γενησόμενα, καὶ οἱ αὐτοῦ ἔγγονοι παράληπτοι τοῖς Βαβυλωνίοις ἔσονται.

Καὶ Κύρον τὸν Περσῶν βασιλέα, μετὰ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔνιαυτοὺς τῆς αὐτοῦ προφητείας τίττασθαι μέλλοντα, καθαιρήσοντα τὴν τῶν Βαβυλωνίων ἀρχὴν προηγόρευσε, καὶ ὡς τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνήσειν· ὡς καὶ ἐπαναχθεῖς ὁ Ἰουδαίων λαὸς αὐθις ἐκδοθήσοιτο τῇ ἐν ᾧ πασι τοῖς ἔθνεσιν αἰχμαλωσίᾳ, διὰ τὸ ἀπειθήσαι ἐν οὐτελεῖ σῆματι παραγινόμενῳ Χριστῷ, ἐμφανῶς προεφῆτευσεν. Ὡς τὰ ἔθνη προσλήψεται Χριστὸς, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ τιμήσει, τοῦ ἀχαρίστου λαοῦ

(92) Forte ἐπαναδραμηχότος.

ἀποβληθέντος, ἐκήρυξεν. Ὡς μετὰ τὴν ἀποβολὴν
πάλιν, ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς τῶν ἐθνῶν διασπορᾶς, Χριστῷ
πιστεύσας, ἐπαναχθήσεται, τὰς πρὸς τοὺς πατέρας
ἀγαθὰς ὑποσχέσεις πληροῦμενος, μετὰ τὴν ἔκτισιν
τῶν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν τὸλμαν τιμωριῶν, πολλὰς
προβήσεις ἐξεῖπεν. Ἐπ' ἑτῇ δὲ ἑκατὸν πεντεκαί-
δεκα προφητεύσας, ὑπὸ Μανασσῇ τοῦ βασιλέως,
ὡς ἡ παράδοσις ἔχει, πισθεις ἀναιρεῖται. Ὡς δὲ τὸ
γράμμα τῆς προφητείας αὐτοῦ δηλοῖ, ἐπὶ ὁκτῶ καὶ
ὀγδοήκοντα ἑτῇ προσήτευσεν.

ΚΕΦΑΛ. ΘΖ'. — *Τίνα ἐστὶν ὁ Ἰερεμίας προεφη-
τευσεν, καὶ προφητεύων ὑπέμεινε.*

Πρῶτον ἰσχύς αὐτῇ δίδεται παρὰ Θεοῦ, πρὸς τὸ
 δύνασθαι φέρειν τὰς κατ' αὐτοῦ κινουμένας· τοῦ
 λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων ἐπαναστάσεις, προλέγων τῷ
 λαῷ τὰ ἐπέρχόμενα διὰ τὴν ἀπειθειαν δεινὰ, καὶ μὴ
 πιστεῦόμενος, ὑπέμενε τέως μόνος τὰ χαλεπὰ. Εὐ-
 χὰς προσάγειν τῷ Θεῷ ἀπὸ τοῦ λαοῦ διεκωλύετο, ὥς
 οὐκ ἀκουσθισόμενος διὰ τὸ ὑπερβάλλειν τὰς τοῦ
 ἔθνους ἁμαρτίας, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν, τῶν ἀγίων πρε-
 σβείας. Τῶν ψευδοπροφητῶν τάναντία αὐτῇ, καὶ τὰ
 πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ λαοῦ, προφητευσόντων καὶ πι-
 στευσμένων, ὕβριν ὑπέμεινε, καὶ χαλεπῶς ἤνδιτο.
 Προέβλεπε καὶ ὡς ὁ Ἰσραὴλ τῆς σωτηρίας, τῆς τῷ
 λαῷ ὑποσχρημένης, ἐκδηληθήσεται, καὶ τὰ ἔθνη ταύ-
 τῃς τεύξεται. Τύπους ὑποδειγματικούς ἐθεάσατο
 τῶν μὲν τὴν παντελῆ διαφθορὰν καὶ ἀνεπίστρεπτον
 ὑπομενόντων τοῦ λαοῦ, ἐν τῷ κεραμεῖ, τοῦ πε-
 σόντος κεράμου καὶ συντεριβέντος δεικνυμένην· τῶν
 δὲ ἀνακλητησομένων, ἐν τῷ ἀποπεσόντι ἐκ τῶν
 χειρῶν τοῦ κεραμέως ἀπὸ τοῦ ὀργάνου σκευεῖ, καὶ
 πάλιν ἀναληφθέντι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἀνα-
 κλασθέντι. Βασιλεῖ τοῦ Ἰούδα τῷ Ἰωάχαζ, ὡς πρὸ
 ἐνῶς (93) αἰχμάλωτος ἀχθεῖς πρὸ τοῦ Βαβυλωνίου,
 καὶ τῆς βασιλείας παντελῶς ἐκπίπτει. Ἀλλὰ καὶ
 τῷ Σεδεκίᾳ προέλεγε, ὡς πανίστιος αἰσχροῦς τὴν
 ἐκτουτοῦ καταστρέψει βασιλείαν. Καὶ τὴν Βαβυλωνίων
 ἀρχὴν μετὰ ὁ ἔτη τῆς τοῦ Ἰεχονίου ἀποικίας,
 καθαιρεθῆναι προεφῆτευσεν, καὶ τὸν λαὸν μετὰ
 τὴν τῆς βασιλείας ἐπαναχθῆναι καθαιρέσιν. Τοῖς
 μετὰ τοῦ Ἰεχονίου εἰς τὴν Βαβυλωνίαν ἀποικισθεῖ-
 σιν, ὑπὸ ψευδοπροφητῶν ἀπατωμένοις, ὡς ἐπαν-
 αχθῆσονται τὴν ταχίστην, ἐπίσταλλε μὴ παῖθεσθαι
 τούτους, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
 μετὰ τοῦ Σεδεκίου μεμνηκότας, ἅμα αὐτοῖς ἀπο-
 κισθῆσθαι.

ΚΕΦΑΛ. ΟΖ'. — *Tira* ἐστὶν ἡ προεξηγέμενη Σοφορίας.

Ὡς ἐκκάθαρσις τῆς κακίας γενήσεται. Ὡς ἡ Ἰερουσαλὴμ τὰ Χαναναίων πράξασα, τὰ Χαναναίων πείσεται. Κατὰ τῶν ἐθνῶν προλέγει τῶν ἐπαναστάντων τῶν λαῶν, ὡς τιμωρηθήσονται. Καὶ κατὰ τῆς Νινευὶ, ὡς ἐπαρθείσα κατενεχθήσεται.

²² Jerem. xviii, xix. ²³ Jerem. xxv.

(93) Hæc verba Fabric. interpretatur ante breve tempus.

pulo. Multas edidit prophetias de eo quod post repudium, iterum populus a dispersione in gentes, Christo credens, revocabitur, adimpletis bonis promissionibus quæ ad patres factæ sunt, postquam pœnas luerit criminum quæ contra Christum perpetrare ausus fuit. Cum porro prophetasset ad annos centum quindecim, sub Manasse rege, ut traditio habet, serra sectus e medio tollitur. Verumtamen ut littera prophetiæ ejus declarat, ad octo et octoginta annos prophetavit.

CAP. LXXVI. — *Quæ sunt Jeremiæ vaticinia, et quænam inter prophetandum sustinuit.*

Primo robur ei datur a Deo, quo posset perferre aggressiones in eum excitatas a populo et principibus, prædicens populo obventura mala propter inobedientiam. At cum ei non crederetur, sustinuit interea solus incommoda. Prohibebatur preces offerre Deo pro populo, quippe non exauditurus, cum modum omnem excederent populi peccata, intercessionem sanctorum pro illis. Cum pseudoprophetae contraria sibi, imo ea quæ populo placebant vaticinarentur, eisque fides haberetur, contumeliam sustinuit, tristissimeque angebatur. Prædixit etiam quod Israel excideret a salute populo promissa, quam gentes essent consecuturæ. Contemplatus est formas præmonstrativas, sive subeuntium et populo omnimodam irrevocabilemque perditionem, in signa nempe præostensam a testa lapsa et confracta; sive eorum qui revocandi erant, in eo ipso vase quod excidit ab instrumento de manu figuli, rursumque ab eo de humo acceptum et reformatum ¹¹ est. Prædixit Joachaz regi Juda qui captivus ductus est a Babylonio, futurum omnino ut integro regno excideret. Prædixit etiam Sedecia, quod inglorius cum universa domo suam perderet regnum. Etiam Babyloniorum imperium post 70 annos a transmigratione Jechoniae everendum prophetavit ¹²: et populum, everso jam regno, in suam patriam revocandum fore. Ad eos qui cum Jechonia in Babyloniam transmigraverunt, et a falsis prophetis decipiebantur, quasi qui quam citissime in patriam essent revocandi, litteras misit, ut ne crederent illis, sed expectarent eos quoque, qui in Judæa cum Sedecia remanserant, simul cum illis in transmigrationem deportandos

CAP. LXXVII. — Quæ sunt vaticinia Sophoniæ.

**Quod expurgatio iniquitatis fiet : quod Jerusa-
lem quæ Chananæos opere imitata est, Chananæo-
rum sortietur eventum. Contra gentes quæ popu-
lum appetebant, prædicit in eas esse animadver-
tendum : et de Ninive ait, quod exaltata humilia-
bitur.**

CAP. LXXVIII. — *Quænam prophetavit Aggæus. Α ΚΕΦΑΛ. ΟΗ'. — Τινα προεφήτευσεν Ἀγγαῖος.*

Post reditum populi e captivitate, prophetans culpat reversos, propterea quod negligentius aggredierentur templi ædificationem, eosque adhortatur ut ei manum admoveant. Zorobabeli et Jesu filio Josedec ducibus populi vaticinatur, quod habeant Deum assistentem sibi tam in templi ædificatione, quam in populi regimie. Cum sacerdotibus etiam contendit, quod bona opera sanctificationem, non vero sacrorum ciborum esus præstet.

CAP. LXXIX. — *Quæ prophetavit Zacharius.*

In memoriam revocat impia facinora progenitorum populi, per quæ ducti fuerant in captivitatem. Per visum quo species equorum crevit, et ascensoris equi, intuitus est eam curam populi post reditum, quam angeli habebant. Vidit etiam destructionem quatuor regnorum, quæ populum præliis impetierant, in quatuor cornibus, et per quatuor artifices futuram. Crevit et Hierosolymæ perfectum divinitus elaboratum ædificium, futurumque populi reditum ex dispersione. Quod etiam insurgeret diabolus contra Jesum filium Josedec sacerdotem, qui erat typus Domini nostri Jesu pontificis cælestis. Videt et ruinam diaboli, quæ contigit ob divinam increpationem¹⁴. Perjurorum omnimodum interitum contemplatus est, et impiorum demersionem in profundum inferni. Vidit et quam mundi totius curam habent angeli in typo quatuor curruum exhibitam variis equis adjugatis tractorum. Vidit et pontificem in typo Salvatoris, qui in reditu populi pontificalia munia exercebat, Jesum nempe filium Josedec, de ignobilitate ad gloriam provectum.

Prophetavit et de gentibus in fide assumendis, ac postea de ipsius Israelis assumptione, et quod Antichristus adversabitur hujusmodi assumptioni: ad quas figurandas duas vocationes typo usus est duplicis confractæ virgæ. Vaticinatus est etiam Domini proditorem, quodque pro debito ipsi a populo honore et beneficiis, triginta cum aureis vendiderint: quod eos pro prodicione Judas acceperit, et quod in gazophylacio aurum missum fuerit, iterumque expensum in pretium agri figuli. Iterum de Antichristo, quod adversabitur sanctis, et destruetur. Prophetavit et de salutari passione Christi, et de glorioso adventu illius, quodque in monte olivarum appariturus esset. Vaticinatus est etiam invasionem Gog et Magog, et sanctorum locorum, quæ in fine obventura erat, in eumque divinitus immissam vindictam, quin etiam quod postea gentes hujusmodi habebunt comparantæ salutis fontem, exhibitam nempe Deo in Jerusalem adorationem, quæ ab ipsis præstanda sit.

¹⁴ Zach. iii, 2; Judæ 19.

(94) Forte ἐκπολεμησάντων.

Μετά τὴν ἐπάνοδον τοῦ λαοῦ, τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, προφητεύων αἰτιᾶται τοῖς ἐπανελθούσιν, ὅτι ῥαθυμότερον προσφέρονται τῇ τοῦ ναοῦ οἰκοδομῇ, καὶ προτρέπεται ταύτης ἐχέσθαι. Τῷ τε Ζοροβάβελ, καὶ τῷ τοῦ Ἰωσεδεκ Ἰησοῦ τοῖς τοῦ λαοῦ ἡγεμόσι προφητεύει, ὡς ἔχουσι τὸν Θεὸν προστάτην, ἐπὶ τε τῇ τοῦ ναοῦ οἰκοδομῇ καὶ τῇ τοῦ λαοῦ ἐπιστάσει. Καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἀποτείνεται, ὡς ἡ δικαιοπραγία τὸν ἁγιασμόν, οὐχ ἡ τῶν ἱερῶν βρωμάτων βρώσις παρέχεται.

ΚΕΦΑΛ. ΟΘ'. — *Τινα προεφήτευσεν Ζαχαρίας.*

Ὑπόμνησιν ποιεῖται τῶν προγονικῶν δυσσεβειῶν τοῦ λαοῦ, δι' ἃς ἀπήχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Δι' ὀπτασίας τῆς τῶν ἱππῶν εἰδέας, καὶ ἐπιδάτου ἱππου, τὴν γεγενημένην δι' ἀγγέλων, ὁρᾷ τὴν τοῦ λαοῦ, μετὰ τὴν ἐπάνοδον κηδεμονίαν, καὶ τῶν τεσσάρων βασιλειῶν τῶν ἐκπολεμησάντων (94) τὸν λαὸν τὴν καθαιρεσιν ὁρᾷ, ἐν τέσσαρσι κέρασι, διὰ τεσσάρων τεκτόνων γενησομένην. Ὅρᾷ καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐντελῆ θείαν οἰκοδομίαν, καὶ τὴν ἐκ τῆς διασπορᾶς τοῦ λαοῦ ἐπάνοδον γενησομένην, καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ διαβόλου, τὴν κατὰ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδεκ ἀρχιερέως, ὃς καὶ ἦν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀρχιερέως τύπος. Ὅρᾷ καὶ τὴν ἐξ ἐπιτιμῆσεως Θεοῦ πτώσιν γεγενημένην τοῦ διαβόλου. Τὴν τοῖς ἐπιπορευοῦσι πανώλεθρον ἐθεάσατο διαφθοράν, καὶ τὴν τῶν δυσσεβούντων εἰς βυθὸν ᾗδου κατάπτωσιν. Τὴν περικύσμιον ἀγγελικὴν ἐπιστάσιν τεύεται ἐν τύπῳ τεσσάρων ἀρμάτων, ποικίλοις ἱπποῖς ὑπεζευγμένων ἐπιδειχθεῖσαν. Εἶδε καὶ τὸν ἐν τύπῳ τοῦ Σωτῆρος ἀρχιερεῖα, τὸν ἐν τῇ ἐπανάδῳ τοῦ λαοῦ ἀρχιερατεύσαντα, Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ἰωσεδεκ, ἐξ ἀδοξίας εἰς δόξαν προελθυστά.

Προεφήτευσεν καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν ἐν πίστει προσλήψει; [προσ-], καὶ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ ταῦτα γενησομένης· καὶ ὡς ὁ Ἀντίχριστος ἐπιθήσεται τῇ τοιαύτῃ προσλήψει, εἰς δύο ῥάβδους περικυβησομένης τὰς δύο κλήσεις ἐπιτυπῶν. Προεῖπε καὶ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου προδοσίας, ὡς ἀντὶ τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ λαοῦ τιμῆς καὶ εὐεργεσίας, τριάκοντα χρυσῶν αὐτὸν ἐτιμήσαντο, ὡς ὑπὲρ τῆς προδοσίας ὁ Ἰούδας εἰλήφει, καὶ ὡς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τὸ χρυσίον ἐδόξατο, καὶ πάλιν εἰς τιμὴν τοῦ ἀγροῦ τοῦ κεραμῆως ἐξοδιάζετο. Καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου πάλιν, ὡς ἐπιθήσεται τοῖς ἁγίοις, καὶ καθαιρεθήσεται. Προεφήτευσεν καὶ περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ ἑλαιῶνος φανήσεται. Προεῖπε καὶ τὴν τοῦ Γῶγ καὶ Μαγῶγ ἐφοδον, καὶ τῶν ἁγίων τόπων, γενησομένην ἐν τέλει, καὶ τὴν θεήλατον αὐτοῦ τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰς ὕστερον τὰ ἔθνη τοῦτον πορισμὸν ἔξουσιν σωτηρίας, τὴν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ Θεῷ τελούμενην προσκύνησιν, ὅπ' αὐτῶν ἐπιτελεσθήσομένην.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. — *Tira προφήτευσεν Μαλαχίας.* A CAP. LXXX. — *Quænam prophetavit Malachias.*

Ὁνειδίζει τὸν λαόν, ὡς, γεγονότες υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ, τοῦ προτιμηθέντος ὑπὸ Θεοῦ παρὰ τὸν Ἠσαῦ, ἀγνώμονες περὶ τὸν τιμηκότα πέφνησιν. Ἐγκαλεῖ καὶ τῷ ἱερῷ τάγματι, ὡς ἐκλεχθέντες ἐν τῷ Λεβὶ εἰς ἱερατεῦσιν, ἀμελεῖς περὶ τὴν ἱερωσύνην ἀλίσκονται. Μέλφεται καὶ τοῖς τὰς γαμετὰς ἀδίκως ἀπολύουσιν, καὶ τοῖς τὴν παρὰ Θεοῦ δικαίαν κρίσιν περὶ πάντων ἐκφέρεισθαι μὴ προσδοκῶσιν. Κατακρίνει καὶ τοὺς τὰς νομίμους ἀπαρχὰς καὶ δεκατίας μὴ προσάγοντας τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τοὺς ἐξουθενοῦντας τὴν θείαν λατρείαν. Προφητεύει καὶ ὡς ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ περὶ πάντας ἐκφανήσεται.

Exprobrat populo, quod cum essent filii Jacob, qui divinitus Esavo prælatus fuerat, erga prælatorem ingrati esse viderentur. Culpatur etiam ordinem sacerdotalem, propterea quod electi in ipso Levi ad obeunda munia sacerdotalia, incuriosi deprehenderentur circa sacerdotium. Queritur et de illis qui injuria uxores dimittebant: de illis item, qui a Deo justum judicium de omnibus ferri non exspectant. Damnat eos quoque, qui lege constitutas primitias et decimas ad sacerdotes non afferunt, eosque etiam qui despiciatui habebant divinum ministerium. Prophetat et quod justum judicium Dei de omnibus apparebit.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. — *Tira ἐστὶ τὰ διὰ Ἡλίου γεγονότα θαυμαστὰ σημεῖα.* B CAP. LXXXI. — *Quænam sunt signa mirabilia, quæ fecit Elias.*

Ἐξ ὀλίγου ἀλεύρου καὶ ἐλαίου, ἐν καιρῷ λιμοῦ πεμφθεὶς εἰς Σαρεπθᾶ τῆς Σιδωνίας, γυναῖκα χήραν καὶ τὸν ταύτης υἱόν, καὶ ἑαυτὸν ἐπὶ τριετὴ διέθραψε χρόνον. Δεύτερον, υἱὸν τῆς σταθμοῦ (95) τῆς χήρας ἀποθάνοντα ἀνέστησε. Τρίτον, πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τῇ ἱερεῖᾳ κατήγαγε. Τέταρτον, ὕετον ἐξ ἀνομβρίας προειπὼν ἔσσεσθαι, εὐθέως ἐπήγαγε. Πέμπτον, πεντηκόνταρχον ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντα, παραστάσεως εἵνεκα τῆς πρὸς τὴν βασιλείαν, καὶ τοὺς πεντήκοντα αὐτοῦ, φορὰ πυρὸς οὐρανοῦ ἐνέπηρε, καὶ πάλιν τὸν ἐλθόντα δεύτερον ὁμοίως ἀνέστη. Ἐβδομον, τῇ μηλωτῇ τὴν Ἰορδάνην περάσας (96), διεῖλε πλημμυροῦντα ποταμὸν, εἰς ἄρορον ἑαυτοῦ τε καὶ Ἐλισσαίου.

Ex modicissima farina et oleo, cum tempore famis missus fuisset in Sareptam Sidoniæ, mulierem viduam ejusque filium ac præterea seipsum triennio enutrivit. Secundo, filium hospitis suæ viduæ vita functum resuscitavit. Tertio, ignem cœlitus super victimas derivavit. Quarto, pluviam ex siccitate prædicens futuram statim adduxit. Quinto, quinquagenarium ad se venientem causa sistendi illum regi, hominesque ejus quinquaginta lapsu ignis cœlestis combussit. Itemque eum qui secundus ad se venerat, sustulit. Septimo, melote Jordanem transmittens, divisit redundantem illum fluvium, quo ipse transiret et Elisæus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'. — *Tira ἐστὶ τὰ διὰ Ἐλισσαίου γεγονότα διπλᾶ (97) ἐν πνεύματι Ἡλίου θαυμαστὰ σημεῖα.* C CAP. LXXXII. — *Quænam fecit Elisæus stupenda prodigia in duplici spiritu Eliæ⁹⁸.*

α'. Ἰορδάνην ποταμὸν τῇ τοῦ Ἡλίου μηλωτῇ διελὼν, παρελθύθε.

β'. Τὰ ἐν ἱερὶ ὕδατα ἄγονα ἴασατο.

γ'. Τεσσαράκοντα παῖδας διαπαίζοντας αὐτὸν, ἄρτοις δυτὶν ἐξελθεῖν καλεῦσας ἀπὸ τοῦ δρυμοῦ, διεχρήσατο.

δ'. Ἀτέκνη γυναῖκα στειρά οὖση τῇ Σουναμίτιδι υἱὸν ἰδωρήσατο.

ε'. Καὶ τοῦτον πενταετὴ γενόμενον, καὶ ἀποθάνοντα, ἀναζῆσαι ἐποίησε.

ς'. Θανάσιμον βρώμα δι' ἀλεύρου ἐπιβληθέντος ἀβλαβὲς ἀπετέλεσεν.

ζ'. Ἐξ ἄρτων κριθίνων ἰ' ἑκατὸν ἄνδρας ἐν καιρῷ λιμοῦ χορτάσας, καὶ περισσεῦσαι ἐποίησεν.

η'. Νεεμᾶν λεπρωθέντα Σύρον τῆς λέπρας ἰάσατο.

θ'. Τὸν Γιαζὴ χρήματα παρ' αὐτοῦ κομισάμενον ἐπέπρωσεν.

ι'. Σίδηρον ἀναπλεῦσαι ἀπὸ βυθοῦ τῇ τοῦ στηλαίου (98) ἐποίησεν ἐπωδῇ.

1. Jordanem fluvium Eliæ melote dividens, transmisit.

2. Infecundas Jerichuntis aquas sanavit.

3. Quadraginta pueros illudentes ei e medio sustulit, jubens duos ursos egredi de silva.

4. Sunamitidi mulieri sterili ac sine liberis filium largitus est.

5. Huncque ipsum jam quinquennem et vita functum, reviviscere fecit.

6. Mortiferum cibum injecta farina innocuum reddidit.

7. Decem hordeaccis panibus postquam satiasset centum homines, etiam superesse ex illis fecit.

8. Neeman leprosum Syrum hominem a lepra sanavit.

9. Giesiam, qui opes ab illo receperat, leprosum reddidit.

10. Effecit, ut ferrum supernataret e fundo, injecto ligno.

⁹⁸ IV. Reg. II, IV, V, seqq.

(95) Forte σταθμοῦχου, q. d. σταθμὸν ἐχούσης.

(96) Forte περάσων.

(97) Forte διπλῶ

(98) IV Reg. VI, 6. ἀπέκνισε ξύλον. Mox forte legendum ἐπιβολῇ.

11. Milites Syros contra se venientes hallucinatione afficiens, in civitatem introduxit.

12. Obsidionem patienti regi, convenientique in Samariam, imminentibus hostibus, ac propterea fame universis intra civitatem pereuntibus, magnam vim tricii et hordei actutum futuram prædixit. Angelica porro virtute hostes exagitati sunt, et cibi inventi.

13. Tres reges et exercitum siti pereuntem, copiosissimarum aquarum vi erumpente, potu salvavit.

14. Effecit, ut olei copia diffunderet viduæ mulieri, cujus filii jamjam vendendi erant ob æs alienum a patre contractum, quo et debitum solveret, et ipsi ac mater eorum enutrirı possent.

15. In sepulcrum ejus cum quidam mortuus ab iis qui illum efferebant projectus fuisset, resurrexit, et cum iis qui se projecerant currebat ad civitatem. Festinabant enim præpropere subire civitatem, ut evitarent latrones qui eos insequerantur.

CAP. LXXXIII. — *Quæ prophetavit Elias 10.*

Regi Israel Achab ait fore ut non plueret usque dum ipse pluviam advocaret: et sic accidit. Cum Ochosias Achabi filius ægrotaret, misissetque qui apud deum Accaron sciscitarentur numnam esset valetudinem consecuturus, obvius factus nuntiis illius edixit, ut ad eum referrent, quod impie agens a dæmonibus de valetudine sua oracula postulet, quodque propterea non convalescet.

CAP. LXXXIV. — *Quæ sunt Elisæi vaticinia 11.*

Veniens Damascus Azælo prædixit, quod Damasci rex Aderus moriturus erat: missus porro fuerat ab illo graviter ægrotante, ut sciscitaretur utrum convalesceret. Item quod ipse exciperet illum in regno, plurimamque Israeli mala illaturus esset. Prædixit etiam, quod Jeu ad quartam ejus generationem Israeli imperaturus esset, eversus ad regnum ut destrueret regiam Achabi domum. Cum Jeu ad illum accessisset, prædixit, quod ter confligeret cum regno Damasci, et victor erit in bello adversus eam. Et quia cum jussisset ut contentiosissime sagittas emitteret, ter emissis sagittis, abstinuit a jactu, idcirco ægre id ferens propheta, ait ter victorem futurum. Si enim quinquies ejaculatus fuisset, integrum Damascenorum regnum erat eversurus.

CAP. LXXXV. — *Quænam prophetavit Gad 12.*

Cum enumerasset David, contra atque Deo videbatur, populum, id inique ferre ait Deum adversus illum, atque ex tribus imminentibus ani-

16. Τους ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντας στρατιώτας Σύρους ἀορασίᾳ περιβαλὼν, εἰς τὴν πόλιν εἰσέγαγε.

17. Πολιορκουμένην βασιλεῖ, καὶ συνερχομένην εἰς τὴν Σαμάρειαν, τῶν πολέμιων ἐπικειμένων, καὶ διὰ τοῦτο λιμῶ πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει φθειρομένων, ἀφθονίαν σίτου καὶ κριθῶν ἀθρόον προείπεν εἶσεσθαι, καὶ ἀγγελικῇ δυνάμει οἱ πολέμοι ἐξηλαύνοντο, καὶ αἱ τροφαὶ εὐρίητο.

18. Τρεῖς βασιλεῖς καὶ στρατὸν ἀπειρον διὰ δόξαν ἀπολλύμενον ὕδατων ἀθρόων ἐπιφορᾷ ῥαγδαίῃ ποτῶ διέσωσε.

19. Ἐλαίου ῥύσιν χήρα γυναίκα, μελλόντων δουλοῦσθαι διὰ πατρῶον χρέος τῶν υἱῶν αὐτῆς, πρὸς τὴν τῶν χρῶν ἔκτισιν καὶ διατροφὴν αὐτῶν καὶ τῆς μητρὸς ἐποίησατο.

20. Ἐν δὲ τῷ μνήματι αὐτοῦ νεκρὸς ὑπὸ τῶν ἐκκομιζόντων αὐτὸν ἐπιβριφείς, ἀνίστατο, καὶ μετὰ τῶν ἐπιβριφάντων αὐτὸν ἔθεεν ἐπὶ τὴν πόλιν· καὶ γὰρ ἦσαν ὀρμώντες εἰς αὐτὴν τῆς πόλεως, ληστὰς ἐπιδιώκοντας αὐτοὺς ἀποδιδράσκοντας.

ΚΕΦΑΛ. ΠΓ'. — *Τίνα ἐστὶν ἡ προσφῆτευσεν Ἠλίας.*

Βασιλεῖ τοῦ Ἰσραὴλ τῷ Ἀχαάβ εἶπεν, ὡς οὐ μὴ βρέξει ἕως οὗ περ αὐτὸς τὸν θυμὸν ἐπικαλέσεται, καὶ οὕτως ἐγίνετο. Ὁχοζίζα τῷ τοῦ Ἀχαάβ υἱὸ νοσοῦντι, καὶ ἀποστείλαντι παρὰ τῷ ἐν τῇ Ἀκκαρῶν θεῷ ἐπερωτᾶν εἰ ζήσεται, τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ περὶ τυχῶν, προείπε λέγειν αὐτῷ ὅτι καὶ δυσσεδῶν παρὰ δαιμόνων περὶ τοῦ ζῆσθαι τὰς μαντείας αἰτεῖ, καὶ διὰ τοῦτο οὐ ζήσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΠΔ'. — *Τίνα ἐστὶν ἡ Ἐλισσαῖος προσφῆτευσεν.*

Ἐλθὼν εἰς τὴν Δαμασκὸν Ἀζάηλω προείπεν, ὡς ὁ μὲν τῆς Δαμασκοῦ βασιλεὺς ὁ Ἀδερ τεθνήσκει. Ἐτύγχανε δ' ἀπεσταλμένος ὑπ' αὐτοῦ κακουμένου, πεινρόμενος αὐτὸν εἰ ζήσεται. Αὐτὸς δὲ διάδοχος αὐτοῦ τῆς βασιλείας ἔσται, καὶ ἀμύπολλα τοῦ (99) Ἰσραὴλ ἐνδείξεται δεινά. Καὶ τὸν Ἰηοῦ προείπε τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τετάρτην αὐτοῦ γενεάν βασιλεύσειν, ἐπὶ καθαρῶσει τοῦ οἴκου τῆς τοῦ Ἀχαάβ βασιλείας, προσεβλημένον εἰς τὴν βασιλείαν· παραγενομένην πρὸς αὐτὸν τῷ Ἰηοῦ προείπεν, ὡς τρίτον προσβλεῖ τῇ βασιλείᾳ Δαμασκοῦ, καὶ νικήσει τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον. Καὶ ἐπειδὴ ἐκέλευσε τοξεύειν συντονώματα, τρίτον ἀκοντίσας τὸ βέλος, ἐπίσχε τὴν βολὴν· λυπηθεὶς δὲ ὁ προφήτης ἔφη τὸ τρίτον ἐκνικᾶν. Εἰ γὰρ πέμπτον ἠκόντισεν ἂν, πλήρης (1) τὴν Δαμασκηνῶν ἡμελλε καθαίρειν βασιλείαν.

ΚΕΦΑΛ. ΠΕ'. — *Τίνα ἐστὶν ἡ Γὰδ προσφῆτευσεν.*

Ἀπειθμήσαντι τῷ Δαβὶδ παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ τὸν λαόν, ἀγανακτεῖν ἔφη τὸν θεὸν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐκ τριῶν ἐπικειμένων τιμωριῶν, δηλαδὴ (2) τοῦ

¹⁰ III Reg. xvii, xviii. ¹¹ IV Reg. viii, x, xiii. ¹² II Reg. xxiv, 11.

(99) Forte τῷ.

(1) Forte πλήρη.

(2) Αἱ δὲ δὴ.

τριετούς λιμοῦ, πολέμου τριμηνιαίου, καὶ λοιμοῦ τριμήνου, ἐλθεῖν ἢ ἂν βούλοιο.

ΚΕΦΑΛ. ΠΓ'. — *Tira ἐστὶν ἡ προσφάτευσεν Nāthar.*

Βουληθέντι τῷ Δαβὶδ τὸν ναὸν οἰκοδομεῖν, μὴ βούλεσθαι τὸν Θεὸν δι' αὐτοῦ τὴν οἰκοδομὴν ἀπήγειλε γίνεσθαι. Τὸν δὲ ἐξ αὐτοῦ γεννησόμενον υἱὸν, τὸν Σαλομῶν, οὐδέπω τεχθέντα, τοῦτον προεῖπε μέλλειν αὐτὸν προβαλέσθαι καὶ συμπληροῦν. Τὸ (3) εἰς τὴν Βηρσαβέ, καὶ τὴν Οὐρίαν κλημμελῆσαι, ἤλεγξε τὸν Δαβὶδ, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κλημμελῆσαι παλθευσιν ἐποιῶσαν αὐτῷ προεῖπε, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ταπεινοφροσύνῃ αὐτοῦ τοῦ ἀμαρτήματος λύσιν. Τὸν παρ' αὐτοῦ προφητευθέντα τὴν Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομεῖν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Σαλομῶντα, αὐτὸς εἰς τὴν βασιλείαν προηγάγετο, ὑπομνήσας τὸν Δαβὶδ τῆς ὑποσχέσεως, καὶ τὸν ἐκπαστῆναι τῇ βασιλείᾳ παρθεύοντα τὸν Ἀδωνίαν, σοφῶς καθαιρεθῆναι παρσενεασάμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΠΔ'. — *Tira προσφάτευσεν Ἀχίας ὁ Σιλωνίτης.*

Τῷ Ἱεροβοάμ προεῖπεν, ὡς τῶν δέκα τοῦ Ἰσραὴλ φυλῶν βασιλεύσει. Διαρρήσας γὰρ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ εἰς δωδεκα μέρη πεποίηκε, καὶ ἐκέλευσεν αὐτῷ δέκα μέρη λαμβάνειν ἐκ τούτων, προεῖπων αὐτῷ, ὡς δέκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεύσει. Ἀνονίτῃ (4) τῇ ποῦ Ἱεροβοάμ γυναικὶ πρὸς αὐτὸν μετ' ἐπικρύψεω; ἤκουσεν, περὶ παιδὸς (5) ἀβρῶστοῦντος ἐπερωτήσους αἰ ζήσεται· ταύτην μὲν ἐξ ὀνόματος ἐκάλει, μὴ σημάνασαν ἑαυτὴν, καίπερ τυφλὸς διὰ τὸ γῆρας τυγχάνων· προεῖπεν δὲ αὐτῇ, ὡς καὶ τὸν υἱὸν οὐ καταλήψεται ζῶντα, ὅ δὲ Ἱεροβοάμ ἀπὸ τῆς βασιλείας οἰκτρῶς καταστραφῆσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΠΕ'. — *Tira Σαμαλας προσφάτευσεν.*

Ῥοβοάμ τῷ τῆς Ἱερουσαλὴμ βασιλεῖ ἐν δεκαδύο μυριάσι στρατιωτῶν ἐπὶόντι πολεμεῖν κατὰ τῶν δέκα τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ἀποστασῶν αὐτοῦ φυλῶν, κατὰ τὴν πορείαν περιτυχῶν, ἀναστρέφειν ἐπὶ τὰ οἰκεία, καὶ μὴ συμφύλων πόλεμον παρατάττειν ἔλεγε, καθαιρεσιν αὐτοῦ παντελῆ, καὶ τοῦ στρατοῦ ἤτιαν προφητεύων, εἰ πολεμήσουσι. Προεῖπε καὶ τῷ Ῥοβοάμ καὶ τῷ λαῷ, ὡς ἐγκαταλείψαντα (6) τὸν Κύριον, ἐγκαταλειφθήσονται ὅπ' αὐτοῦ. Καὶ τῷ Ἱεροβοάμ δὲ προεῖπεν, ὡς τῶν δέκα τοῦ Ἰσραὴλ κρατήσοι σκήπτρων, τοῖς αὐτοῖς τοῦ Ἀχία σημείοις τῶν τοῦ ἱματίου ῥηγμάτων χρησάμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΠΘ. — *Τι προσφάτευσεν Ἰαδων.*

Οὗτός ἐστιν (7), ὁ εἰς τὴν Βεθὴλ παραγενόμενος,

²⁰ III Reg. xi, 30. ²¹ III Reg. xii, 22. ²² III Reg. xiii, 1.

(3) Forte τῷ, vel διὰ τό.

(4) Lege Ἀνώ τῇ, ut supra cap. 50.

(5) Hunc Joseph. viii, 11, Ὀβίμης, Epiphanius Ἀβίμης vocant.

A malversionibus, nempe triennalis famis, trimestris belli, et triduanæ pestis, quam vellet eligeret.

CAP. LXXXVI. — *Quæ sunt Nathanis prophetiæ.*

Cum vellet David ædificare templum, annuntiavit haud gratum esse Deo, ut per ipsum ædificatio fieret. Eum porro, qui ab ipso nasciturus erat filius, Salomonem inquam, necdum ortum, hunc prædixit templum inchoaturum et absoluturum. Ob crimen Bersabee et Uriæ, coarguit Davidem, prædixitque superventuram in eum animalversionem propter inconcinnum illud facinus, et facinoris veniam propter humiliationem illius. Eum ipsum qui ab illo prophetatus fuerat ædificaturus Jerusalem, filium ejus nempe Salomonem, ipsemet ad regnum provexit, revocata in memoriam Davidi promissione: eum vero qui tentaverat regnum ad se attrahere, Adoniam nempe, sapienter deturbari fecit.

CAP. LXXXVII. — *Quænam vaticinatus est Achias Silonites²⁰.*

Prædixit Jeroboamo, quod regnaret decem tribus Israel. Dirumpens enim pallium suum, in duodecim partes redegit, jussitque, ut ille decem ex illis partibus sibi sumeret, prædicens ei, quod decem tribuum Israel futurus esset rex. Ano uxore Jeroboam ad se occulta veniente, quo sciscitaretur de filio ægrotante, ane convalesceret, eam quidem de nomine vocavit, tametsi sese non indicasset, quamvis cæcus esset propter senectam: prædixit vero ei, quod nec filium recuperaret sanum, et quod Jeroboam miserabiliter excindendus esset a regno.

CAP. LXXXVIII. — *Quæ sunt vaticinia Samæ²¹.*

Roboamo regi Jerusalem, qui cum centum viginti millibus militum veniebat inferre bellum decem tribubus Israel, quæ a se desciverant, ex itinere obviis factus, convertit illum ad propria, edicitque ne adversus contribules bellum ciceret, cædem omnimodam ejus, totumque exercitum profigandum vaticinatus, si bellaverint. Prædixit quoque Roboamo ac populo, quod si deseruerint Deum, ab ipso essent deserendi. Præterea Jeroboamo præfatus est, quod decem tribubus imperaturus esset, usus iisdem atque Achias signis, pallii videlicet in duodecim partes laceratione.

CAP. LXXXIX. — *Quid prophetavit Jadon²².*

Is est qui Bethel adveniens, dum Jeroboam

(6) Ἐγκαταλείψαντας.

(7) Jadon dicitur Josepho viii, 9, Epiphanius Joam: in Constit. Apostol. iii, 6, dicitur Adonias. Vid. infra cap. 93.

suum altare dedicabat, vaticinatus est fore aliquando, ut Josias regnaret, qui combusturus erat sacrificantes in eo altari, exhibito statim signo, ipsa altaris diruptione, quod prædicta essent obventura.

CAP. XC. — *Quid prophetavit Baasa* ²².

Regi Israel, qui et ipse Baaza dicebatur, prædixit, eum cito moriturum, propter suas impietates.

CAP. XCI. — *Quid vaticinatus est Michæas* ²³.

Pseudoprophetis seducuntibus Achabum, qui erat rex Israel, quod si pugnaret cum Ader rege Syriæ, auferret ab illo regionem Galaaditidem, quam Syri jam pridem ab Israelitis abstulerant: vocatus et ipse ut diceret, quid faciendum esset, anne contra Syros bellandum, prædixit, quod si confingeret, interimendus esset, Deo dedente illum fraude dæmonis propter falsos prophetas, ut ob impietates periret.

CAP. XCII. — *Quænam prophetavit Azarias filius Sadoc* ²⁴.

Populum derelicturum esse Dominum, itemque derelinquendum ad multos dies a Deo. Multas vero passum animadversiones propter derelictionem, in illum tandem assumendum fore, agniturumque castigatorem ac salvatorem suum, et promissionum adimpletorem.

CAP. XCIII. — *Quænam vaticinatus est Jesus filius Anani* ²⁵.

Josaphat regi populi Juda bellum gerenti cum Achab in expeditione adversus Syros pro Rhemmoth Galaad, fugientique ab internecione una cum Achab, obviis factus ait: illum perperam egisse, qui cum esset Dei amicus, societatem belli junxit cum impio, Deoque invisio homine; ac nisi ipse prius visus fuisset, idolaque Juda destruxisset, expertus utique fuisset iram Dei, propter initam cum Achabo societatem.

CAP. XCIV. — *Quænam prophetavit Oziel propheta* ²⁶.

Josaphat bellum gerenti adversus Ammanitas, et Moabitas posterosque Esau, qui Judam aggressi fuerant, prædixit fore ut per preces et tubarum clangorem ipsos perderet; atque sic contigit.

CAP. XCV. — *Quænam vaticinatus est Eliad Obdiæ filius*.

Josaphat qui cum Ochozia amicitiam inierat, Achabi filio, eumque socium classis effecerat, quæ in Æthiopiam navigabat mercimonii causa, prædixit, quod etiam molestiis naufragii ipse quoque effectus minus placens Deo idcirco esset moriturus.

Α του 'Ιεροδοῶμ τὸ θυσιαστήριον ἐγκαίνιζοντος, καὶ προειπὼν τὸν 'Ιωσὶαν βασιλεύσειν, ὃς κατακαλεῖν ἡμελλε τοὺς ἱερωμένους ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, σημείον παραυτίκα δοὺς τοῦ θυσιαστηρίου τὴν διάρρηξιν, τοῦ τὸ προβόρηθὲν γενήσεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Ι΄. — *Τί προσφώτευσεν Βασαῶ.*

Τῷ βασιλεὶ τοῦ 'Ισραὴλ, Βασαῶ καὶ αὐτῷ λεγόμενῳ, προείπεν, ὡς τεθνήξεται τὴν ταχίστην, διὰ τὰς δυσσεβείας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ΄. — *Τί προσφώτευσεν Μιχαῖας.*

Τῶν ψευδοπροφητῶν ἀπατώντων τὸν 'Αχαάβ, ὃς ἦν τοῦ 'Ισραὴλ βασιλεὺς, ὡς πολεμήσας τὸν Σύρον βασιλέα τὸν 'Αδερ, ἀφαιρήσεται παρ' αὐτοῦ τὴν Γαλααδίτιν χώραν, ἣν οἱ Σύροι πάλαι παρὰ τῶν 'Ισραηλιτῶν ἀφείλοντο, κληθεὶς καὶ αὐτὸς εἰπεῖν, τί δέοι περὶ τοὺς πρὸς Σύρους πολέμους πράττειν, προείπεν, ὡς συμβαλὼν ἀναιρεθήσεται, τοῦ Θεοῦ τῇ διαβόλου ἀπάτῃ ἐκδεδωκότος αὐτὸν, διὰ τῶν ψευδοπροφητῶν, ὅπως διὰ τὰς δυσσεβείας ἀναιρεθήσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ΄. — *Τίνα προσφώτευσεν 'Αζαρίας υἱὸς Σαδώκ.*

'Ὡς ὁ λαὸς ἐγκαταλείψει τὸν Κύριον, καὶ ἐγκαταλειφθήσεται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὑπὸ Θεοῦ· καὶ πολλὰ διὰ τῆς καταλείψεως τιμωρηθεὶς, εἰς υἴον προσληφθήσεται, γνούς τὸν παιδευτὴν καὶ σωτήρα, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν πληρωτὴν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ΄. — *Τίνα προσφώτευσεν 'Ιησοῦς ὁ τοῦ 'Ανανί.*

'Ιωσαφάτ τῷ τοῦ λαοῦ 'Ιουδα βασιλεὶ συμμαχοῦντι τῷ 'Αχαάβ, ἐν τῇ πρὸς τοὺς Σύρους περὶ τῆς 'Ρεμμὼθ Γαλαὰδ μάχῃ, ἐκφυγόντι ἐκ τῆς ἄμα τῷ 'Αχαάβ ἀναιρέσεως, ὑπαντήσας ἐφη κακῶς πεπραχέναι, συμμαχῆσαντι τῷ δυσσεβεὶ καὶ ὑπὸ Θεοῦ μεσουμένῳ φίλον γεγονότα, καὶ εἰ μὴ αὐτὸς εὐσεβὴς φανεῖς, τὰ εἰδῶλα τοῦ 'Ιουδα καθέλκυν, ὀργῆς ἂν ἐπείρατο Θεοῦ, διὰ τὴν τοῦ 'Αχαάβ σύμπραξιν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ΄. — *Τίνα προσφώτευσεν 'Οζιὰ ὁ προφήτης.*

Τῷ 'Ιωσαφάτ (8) πολεμοῦντι πρὸς 'Αμμανίτας καὶ Μωαβίτας, καὶ τοὺς ἀπὸ 'Ησαῦ ἐπειθόντας τῷ 'Ιουδα, προείπεν, ὡς δι' εὐχῆς καὶ σαλπύγων αὐτοὺς καθαιρήσῃ. Καὶ οὕτως ἐγένετο.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ΄. — *Τίνα προσφώτευσεν 'Ελιὰδ ὁ τοῦ 'Οβδιᾶ (9).*

Τῷ 'Ιωσαφάτ φίλῳ ἀσπασαμένῳ πρὸς 'Οχοζίαν, τὸν τοῦ 'Αχαάβ, καὶ τῶν πλοίων κοινωνῶν αὐτὸν ποιησαμένῳ, τῶν εἰς Αἰθιοπίαν ἀποπλεόντων ἐπ' ἐμπορίᾳ, προείπεν, ὡς καὶ ἀνλεις ναυαγήσεως, καὶ αὐτὸς οὐκ εὐάρεστος Θεῷ γενόμενος, διὰ τοῦτο τεθνήξεται.

²² III Reg. xvi, 4. ²³ III Reg. xxii. ²⁴ II Paral. xiv. ²⁵ III Reg. xvi, 4. ²⁶ II Paral. xx, 44.

(8) Vide supra cap. 93.

(9) Ex II Paral. xx, 37, 'Ελιέζερ ὁ τοῦ Δωδία.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. — *Τίνα προσφώητευσεν Ὀλδᾶ, ἢ Α CAP. XCVI. — Quænam prophetavit Hoida uxor τοῦ Σελὶμ γυνή.*

Ἰωσήφ τῷ βασιλεῖ εὐσεβεῖ γενομένῳ, καὶ τὸν ναὸν ἱερειοποιήσαντα ἀνανεομένῳ (10), καὶ διαβρόχῃσαντι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ εὐρεθέντος βιβλίου Μωϋσέως, ἐν ἐπιλησμονῇ τῶν θείων νόμων τοῦ λαοῦ γενομένου, ἐπέστειλεν, ὥς ὁ λαὸς μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἐκδοθήσεται διὰ τὴν ἀποβροχὴν τὴν ἀπὸ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ πρὸς τῆς τῶν κακῶν ἐπαγωγῆς τεθνήξεται, διὰ τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην, ἵνα μὴ ἰδῇ τὰ ἐπὶ πάντα κακά.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. — *Τίνα ἐστὶν ὁ Ζαχαρίας ὁ ἀρχιερεὺς προσφώητευσεν.*

Ἐπὶ τῇ γεννήσει Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ πεπληρωσθαι τὰς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐλεγεν ἐπαγγελίας, τὸν Θεὸν ἀνυμνῶν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τετάχθαι τὸν Ἰωάννην, πρόδρομον τοῦ ὑψίστου Θεοῦ γενομένου, ἐφ' ᾧ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ εἰς κόσμον ἐρχομένου ἐτοιμάσαι, σωτήριον οὖσαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπιλαμψιν τοῖς ἐν σκότει καθημένοις καὶ σκιᾷ θανάτου· καθὼς δὲ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν, τῶν ἀπ' αἰῶνος προεκρυπτόντων τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, λελάληκεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'. — *Τίνα ἐστὶν ὁ Συμεὼν προσφώητευσεν.*

Οὗτος θεασάμενος τὸν Ζαχαρίαν Θεὸν ὑψίστον προεκήρυξεν, εἰς ἐπιλαμψιν τοῖς ἐν σκότει καθημένοις, ὑπὸ τῆς μητρὸς Μαρίας εἰς τὸ ἱερὸν, τεσσαρακονθήμερον βρέφος· ἔτι δὲ, ἀναφερόμενον, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἄγγελος, δεξάμενος τὸ παιδίον ἐδίδα· *Nunc dimittis τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ. Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, ᾧ εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ.* Προεφώητευσεν καὶ τὸν Μαρίας ἐπὶ τῷ σταυρῷ σκανδαλισμόν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'. — *Τί προσφώητευσεν Ἐλισάβετ.*

Θεασαμένη τὴν Παρθένον Μαρίαν πρὸς αὐτὴν ἐληλυθυῖαν, εὐλογημένην εἶπεν εἶναι ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένον τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας αὐτῆς. Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με; Ἰδοὺ γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὠτὰ μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. Ἐφ' οὗ καὶ τοὺς πιστεύοντας τοῖς οὕτως λελαλημένοις ἠεφάνησι μακαρίους ἀπέφηνεν.

ΚΕΦΑΛ. Ρ'. — *Τίνα ἐστὶ τὰ διὰ τῆς Παρθένου Μαρίας προφητευθέντα.*

Μαγαλύνει καὶ αὕτη τὸν Θεὸν, ἐπὶ τὸ εἰς αὐτὴν ἐκφαινομένῳ μυστηρίῳ τοῦ Θεοῦ τόκου. Ἀγάλλεται τῷ Πνεύματι, λέγουσα μακαρίζεσθαι αὐτὴν ἐν πάσαις ταῖς γενεαῖς, ἀπὸ τοῦ νῦν μεγίστου πρὸς ἡμᾶς; ὡς Θεοῦ ἐπ' αὐτῇ ἐκφαινομένου.

Καὶ τίνα ἐστὶν ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής.

Ὅτι ὁ ὀπίσω αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστίν, ὁ μετ' αὐτὸν

Josiae regi qui pius ac religiosus erat, et templum dirutum reedificaverat, suaeque vestimenta sciderat in lectione inventi libri Moysis, dum populus ageret in oblivione divinarum legum, scripsit, quod populus quidem in captivitatem tradendus erat propterea quod Deum haberet neglectui; at ipso moretur antequam mala fuissent inducta, propterea quod animo esset bene erga Deum affecto, ut non cerneret ingruentia mala.

CAP. XCVII. — *Quæ prophetavit Zacharias eximus sacerdos* ²².

Dixit factas a Deo Abraham pollicitationes impletum iri in nativitate Joannis Baptistæ, Deum laudans: ideoque constitutum fuisse Joannem, effectum præcursores Dei altissimi, ut viam illius in mundum venientis præpararet, salutarem futuram populo, illuminationique iis, qui sedebant in tenebris et umbra mortis, quemadmodum per sanctos prophetas suos, qui ab orbe condito prædicarunt adventum ejus, locutus est.

CAP. XCVIII. — *Quæ sunt vaticinia Symeonis* ²³.

Is contemplatus oculis quem Zacharias prædixerat Deum excelsum in illustrationem eorum, qui sedebant in tenebris, a matre Maria in templum allatum, cum infans adhuc esset quadraginta dierum, actus a Spiritu sancto, suscipiens in ulnis puellum clamabat: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti in conspectu omnium populorum, lumen ad illustrationem gentium, et gloriam populi tui Israel.* Vaticinatus est etiam Mariæ propter crucem contumeliam.

CAP. XCIX. — *Quænam sunt vaticinia Elisabeth* ²⁴.

Videns Virginem Mariam ad se venisse, benedictam ait esse in mulieribus, et benedictum fructum ventris illius. *Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut fuit vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavi in gaudio infans in utero meo.* Quare beatos etiam significavit eos, qui credunt rebus sic dictis, suo quandoque tempore manifestandis.

CAP. C. — *Quæ sunt ea, quæ Virgo Maria prophetavit.*

Magnificat ipsa quoque Deum propter mysterium quod in ipsa editum est divini partus. Exultat spiritu, inquit, se beatam prædicari in omnibus generationibus, propter maximum præsens opus quod in ipsa a Deo editum est.

Et quæ sunt a Joanne Baptista prophetata.

Quod qui post se ²⁵, id est, qui post illum natus

²² IV Reg. xii, 14. ²³ Luc. i. ²⁴ Luc. ii, 29. ²⁵ Luc. i. ²⁶ Joan. i, 27.

(10) Forte ἀνανεομένην.

fuerat, ante ipsum exsistebat. Quod de supernis est, A
ex caelo nempe, Christus. Quod justos ab injustis
Christus secernet.

CAP. CI. — Quis nec volens prophetavit in Evangelio.

Caiphas pontifex qui salutarem Christi passionem
praedixit, aitque Judæis : Vos non scitis quidquam,
neque reputatis, quod utile vobis est, ut unus homo
moriatur pro populo, et non gens universa pereat⁴¹.
Quibus subdit evangelista : Hoc autem a semet-
ipso non dixit, sed cum esset pontifex prophetavit,
quod Jesus moriens, pro ea gente moriturus erat; et
non pro ea gente tantum, sed ut dispersas Dei oves
cogeret in unum. In Veteri porro Testamento nec vol-
entes prophetaverunt, Balaam vates, et qui missi
fuerant a Saul ad David, quin et ipse Saul ad eum
contemlens.

CAP. CII. — Quinam sunt sortes Davidis⁴².

1 Jesboos qui ornabat apparatus ejus. Habebat
sub se nongentos.

2 Adinon, qui vulneratorum curam gerebat.

3 Eleazar, filius fratris David.

4 Sosios qui solus inimicis obstitit, jubens sub-
jectis sibi, ut qui ceciderant, spoliarent.

5 Sama, qui insequentibus hostibus populi exer-
citum, solus insequentes vertit in fugam.

6 Abessa, qui sexcentis in bello solus restitit.

7 Banaias, filius Eliab fratris David, qui et duos
duces interfecit, et leones occidit, et Ægyptium ho-
minem potentem perdidit.

8 Asaelus praefuit triginta ducibus.

9 Eleenan, qui et ipse erat filius fratris David.

10 Seman Mydæus.

11 Alles Celthe filius.

12 Ellas filius Phellathi.

13 Hiera filius Escath Thecoites.

14 Anezar Anothites.

15 Elson Loites.

16 Noerion Phatites.

17 Allus filius Phapha.

18 Enau Nephthalites.

19 Ezthi filius Rebaech.

20 Sabeeth Addae de Gaasse.

21 Abielbon de campestribus.

22 Adlad de Nachal.

23 Jasbiel de Sarath.

24 Matthi.

25 Joab Arsamites.

26 Elias Salabonites.

27 Jonathan filius Asan.

28 Somnan Arrhodites.

⁴¹ Joan. xi, 49. ⁴² II Reg. xliii; I Paral. xi, xii.

(11) Confer Joseph. Antiq. vii, 12.

γεννηθείς, πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχεν. Ὅτι ἀνωθὶν ἐστὶν
ἐξ οὐρανοῦ Χριστός. Ὅτι τοὺς δικαίους ἀπὸ τῶν
ἀδίκων Χριστὸς διακρίνει.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑ'. — Τίς ἄκων προεφήτευσεν ἐν τῷ
Εὐαγγελίῳ.

Καϊάφας ὁ ἀρχιερεὺς τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ
πάθος προαγορεύων, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους φησὶν·
Ὑμεῖς οὐκ οἰδατε οὐδέν, οὐδὲ διαλογίζεσθε, δι-
συμφέρει ὑμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ
τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλος τὸ ἔθνος ἀπολέται· ἐφ' οἷς
ἐπύγαγεν ὁ Εὐαγγελιστής· Τοῦτο δὲ ἄφ' ἑαυτοῦ οὐκ
εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν, προεφήτευσεν, ὅτι
ἡμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθάνων, ὑπὲρ τοῦ ἔθνους
ἀποθνήσκειν, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον,
ἀλλ' ἵνα τὰ ἐσκορπισμένα Θεοῦ πρόβατα συν-
αγῇ εἰς ἓν. Ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ ἄκοντες προφη-
τεύουσι, Βαλαάμ ὁ μάντις, καὶ οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ
τοῦ Σαούλ ἐπὶ τὸν Δαβὶδ, καὶ αὐτὸς ὁ Σαούλ ἐπελ-
θὼν αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΒ'. — Τίρες εἰσὶν οἱ τοῦ Δαβὶδ δυνατοί.

α' Ἰεσοῦς (11) διεκόμεται τὴν διασκευὴν αὐτοῦ.
Εἶχεν ὑπ' αὐτὸν ἑννακοσίους.

β' Ἀδινών, ὃς τῶν τραυμάτων ἐπεμελεῖτο.

γ' Ἐλεάζαρ υἱὸς ἀδελφοῦ τοῦ Δαβὶδ.

δ' Σωσιῶς· μόνος τοῖς πολεμίοις ἀνθίστατο, καλεῶν
τοῖς ὑπ' αὐτὸν σκυλεύειν τοὺς πίπτοντας.

ε' Σαμᾶ, ὃς τῶν πολεμίων διωκόντων τὸν τοῦ λαοῦ
στρατὸν, μόνους [μόνος] ἀπέστρεψε τοὺς διώκοντας.

ς' Ἀβεσσα, ὃς ἑξακοσίους ἐν πολέμῳ μόνος ἀνθ-
ίστατο.

ζ' Βαναίας, Ἐλιάδ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ Δαβὶδ, ὃς καὶ
τοὺς δύο στρατηγοὺς ἀνείλε, καὶ λέοντας ἀπέκτεινε,
καὶ τὸν Αἰγύπτιον ἄνδρα δυνάτην θύνα ὤλεσεν.

η' Ἀσαήλος τριάκοντα ἐφεστήκει ἀρχουσιν.

θ' Ἐλεηνᾶν, ὃς ἦν καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀδελφοῦ τοῦ
Δαβὶδ.

ι' Σεμάν ὁ Μυδαῖος.

ια' Ἀλλῆς ὁ τοῦ Κελθῆ.

ιβ' Ἐλλᾶς ὁ τοῦ Φελλαθι.

ιγ' Ἰερᾶς υἱὸς Ἑσκάθ ὁ Θεκοίτης.

ιδ' Ἀνεζάρ ὁ Ἀνωθίτης.

ιε' Ἐλαὼν ὁ Λωίτης.

ισ' Νοερίων ὁ Φατίτης.

ις' Ἀλλοὺς υἱὸς Φαφά.

ιδ' Ἐναὺ ὁ Νεφθαλίτης.

ιθ' Ἐζθὶ υἱὸς Ρεβαέχ.

κ' Σαβεῖθ Ἀδάθ ὁ ἀπὸ Γαασῆ.

κα' Ἀβιελδὼν ἀπὸ τῆς πεδιάδος.

κβ' Ἀδλάδ ἐκ Ναχάλ.

κγ' Ἰασβιήλ ἀπὸ Σαράθ.

κδ' Ματθι.

κε' Ἰωᾶβ Ἀρσαμίτης.

κς' Ἐλίς ὁ Σαλαβονίτης.

κζ' Ἰωνάθαν υἱὸς Ἀσάν.

κη' Σωμνᾶν ὁ Ἀρρωδίτης.

κθ' Ἐλίαν ὁ Ἀραθίτης.
 λ' Ἀλιφαλέτ.
 λα' Ἀλιὰφ υἱὸς Ἀχιτόφελ.
 λβ' Ἀσαράη ὁ Καρμήλιος.
 λγ' Φαρίς ὁ Ἀρχίτης.
 λδ' Γαλ υἱὸς Νάθαν.
 λε' Σαβαβωναὶ ὁ Γαδδίτης.
 λς' Ἐλιέφ ὁ Ἀμμαρίτης.
 λζ' Γελωραὶ ὁ Βεροθέος.
 λη' Ἰαδάδ.
 λθ' Θερόη.
 μ' Γεράς.
 μα' Ἐθέρ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΓ'. — *Tines ei τοῦ Σαλομῶντος ἀρχοῦτες.*

α' Βαναΐας στρατηγὸς ἀντὶ τοῦ Ἰωάβ.
 β' Σαδὼκ, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀζαρίας ἱερεῖς.
 γ' Ζαμβούχ ἱερεὺς ἑτερος τοῦ Σαλομῶν.
 δ' Ἐλιάρεφ.
 ε' Καὶ Ἀχιὰβ υἱοὶ Σισά.
 ς' Ἰωσαφάτ υἱὸς Ἀχιλλίδ.
 ζ' Ἀδωνειράν υἱὸς Ἀβδωθῶ, ἐπὶ τὸν φόρον.
 Καὶ οἱ κατὰ μῆνα τὰ δέοντα χορηγοῦντες.

η' Βεοὺρ ἐν ὄρει Ἐφραΐμ, υἱὸς Κακῶν.
 θ' Ἐμμαεμὲς υἱὸς Ἐσθῆ.
 ι' Ἐρράβωθ υἱὸς Ἀμινᾶς δεῦτερος ἐν χύρτ Τακσῆ.

ια' Βεναάν υἱὸς Ἀλιούθ ἐν Θαανάς.
 ιβ' Μεγεδὼ υἱὸς Γάβερ.
 ιγ' Ἐρράμωθ υἱὸς Ἀδδῆ.
 ιδ' Ἐμμαενώ.
 ιε' Ἀχειμαᾶς ἐν Νεφθαλείμ.
 ις' Βασιλείας υἱὸς Χουση ἐν Ἀσὴρ καὶ ἐν Βααλαούθ.
 ιζ' Ἰωσαφάτ υἱὸς Φαβρόου ἐν Ἰσάχαρ.
 ιη' Σεμεῖ υἱὸς Ἠλᾶ ἐν Βενιαμίν.
 ιθ' Γάβερ υἱὸς Ἀδάθ ἐν Γαλαὰδ, καὶ ἐν γῇ Γεῶν βασιλείῳ Ἀμμορραίων, καὶ Ὀγ βασιλείῳ Βασάν.
 κ'. Καὶ Νασηφ ἐν γῇ Ἰούδα παρέστηκεν, ὑποδεχόμενος τὰ παρ' ἐκάστῳ τεταγμένα.

ΚΕΦΑΛ. ΡΔ'. — *Tira ἦν τὰ κατ' ἐκάστην ἡμέραν ἐξοδιαζόμενα τῷ Σαλομῶν.*

Σμιδάλειος κόροι λ', ἀλεύρου κόροι ξ', μόσχοι ἐκλεκτοὶ ε', βόες νομάδες κ', πρόβατα ρ', ἐκτὸς ἐλάφειν, καὶ δορκάδων, καὶ ὀρνίθων. Ἦσαν δὲ αὐτῷ τετρακίς μύριοι τοκάδες ἵππων εἰς ἄρματα, καὶ δώδεκα χιλιάδες ἱππέων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΕ'. — *Περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅν ἐκοδόμησε Σαλομῶν.*

Ἦρξατο τῆς οἰκοδομῆς ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἐξ Αὐτοῦ ἐξόδου τοῦ λαοῦ πεντηκοστῷ καὶ ἑξακοσιοστῷ (12), ἐν τῷ τετάρτῳ μηνί, οὗτός ἐστι κατὰ Μαξιμόνας Πάνεμος, δευτέρᾳ τοῦ μηνὸς, λίθους μὲν ἐτοιμαζόμενος καὶ ξύλα ἀπὸ πρώτου ἔτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπὶ ἑπτὰ τοῖα. Ἀρξάμενος δὲ τῆς οἰ-

A 29 Eliam Arathites.
 30 Aliphalet.
 31 Aliaph filius Achitophel.
 32 Asarae Carmelita.
 33 Pharas Archites.
 34 Gaal filius Nathan.
 35 Sababonae Gaddites.
 36 Elieph Ammarites.
 37 Geloræ Berotheensis.
 38 Jadad.
 39 Therrhe.
 40 Geras.
 41 Ether.

CAP. CIII. — *Quinam sunt principes Salomonis* 44.

B 1 Banaias dux loco Joabi.
 2 Sadoc, et filius ejus Azarias sacerdotes.
 3 Zambuch alius sacerdos Salomonis.
 4 Eliareph.
 5 Et Achiab filii Sisa.
 6 Josaphat filius Achillid.
 7 Adoniran filius Abdotho præfectus tributis.
 Item illi qui per singulos menses necessaria sup-

editabant :
 8 Beur in monte Ephraem, filius Cacon.
 9 Emmaemes filius Esde.
 10 Errhaboth filius Aminas secundus in regione Taasse.

C 11 Benaan filius Aliuth in Thaanas.
 12 Megedo filius Gaber.
 13 Errhamoth filius Adde.
 14 Emmaeno.
 15 Achimaas in Nephthalim.
 16 Reginae filius Chuse in Asser, et in Baalaoth.
 17 Josaphat filius Pharru in Issachar.
 18 Semee filius Hela in Benjamin.
 19 Gaber filius Adac in Galaad, et in terra Gehon regis Amorrhæorum, et Og regis Basan.
 20 Et Naseph in terra Juda aderat, recipiens quæ cuique injuncta erant.

CAP. CIV. — *Quænam erant quæ quotidie a Salomone impendebantur* 45.

Similaginis cori xxx, farinæ cori lx, vituli electi x, boves pascui xx, oves c, præter cervos, dorcadas et aves. Habebat porro quadraginta milia genituræ equorum curtulium, et duodecim millia equitum.

CAP. CV. — *De templo Hierosolymitano, quod ædificavit Salomon.*

Aggressus est constructionem anno ab egressione populi de Ægypto sexcentesimo quinquagesimo, mense quarto, qui est apud Macedones Panemus, postridie Kalendas mensis, cum jam lapides præparasset et ligna ab anno primo initi a se regni per annos tres, incepissetque ædificationem a quarto

44 III Reg. iv. 45 III Reg. xxiv.

(12) At III Reg. vi, est cdl.

anno regni sui. Ad efficiendum opus constituit operarios septuaginta millia, ac praefectos ter mille sexcentos, Architectum totius aedificii de Tyro accersit Cheram filium mulieris viduae de tribu Nephthalim, patre Tyrio. Assistebat autem ei etiam Tyri rex, ad construendum templum, Chiram nempe, suppetitans de Libano ligna cedrina et pinea. Subministrabat autem Salomoni quotannis propter impensas caedentium ligna et deducendum ea usque ad mare, tritici coros MM, olei batos MM. Miserat quoque de populo Israelitico ad Libanum decem millia operariorum, qui mensuris intervallis mutabantur, quibus praerat Adoniram.

CAP. CVI. — *Cujusmodi erat templum, quod Salomon aedificavit.*

Media domus erat stadialis, circumambita per quatuor latera, quae vocabatur Sanctuarium, habens longitudinem cubitorum LV, latitudinem cubitorum XX, et altitudinem cubitorum XXX, et respiciebat ad orientem solem. Habebat etiam vestibulum ejusdem cum templo latitudinis, cubitos habens XX, et altitudinem templo aequalem: triginta enim cubitorum et ipsum erat, introducebatque in cubitos XX, circumfrequentabatur vero parvis substructionibus XXX, quinquecubitalibus, aequilateris, per tria tabulata, quae tria tabulata extollebantur ad XX cubitos. Haec domunculae XXX habebant ascensus occultos per parvas portas ducentes ad tabulata. Porro harum domuncularum decem cubiti superiores liberum praebant domui sanctuarii lucis introitum. Ex sexaginta vero cubitis templi, interiores XX cedebant Sancto sanctorum, alii autem XI. extimo Sancto cedebant. Portae templi erant in latitudinem XX cubitorum, interior et exterior per totum auro obductae. Velum erat illis appensum, ex bysso et hyacintho et purpura et coccino contextum. Erat autem templum universum, et quae in ipso continebantur omnia interior et exterior per totum auro circumvestita. Ipsum pavimentum atratum erat crassiore auro, et muri insculpti palmis atque Cherubim tornatique universim erant. Hoc igitur modo aedificatum est templum. Circumpositum erat ambitui templi coronamentum assurgens in altitudinem trium cubitorum, quod arcebat

CAP. CVII. — *Quaenam sacra reposita erant in sanctuario¹³.*

In sancta quidem aede viginticubitali et aequilatera, erat Arca, quam Moyses fecerat, iustus posita, a Cherubim tecta, quae erant duo alas habentia quinquecubitales, et ex utraque parte Arcae astabant. Et una quidem ala ad parietem pertin-

¹³ III Reg. viii; II Paral. v.

(13) Deest X', errore typographico
(14) Ms. γῆ Σ.ών.

Α κοδομῆς ἀπὸ τετάρτου ἔτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὴν ἐργασίαν παρέστησαν ἐργάται· ἐπτακισμυριοί, ἐπιστάται τρισχιλλοί, ἑξακοστοί· ἀρχιτέκτονα δὲ τῆς ὅλης ἐργασίας ἀπὸ Τύρου λαμβάνει τὸν Χιρὰμ υἱὸν γυναικὸς χήρας ἀπὸ φυλῆς Νεφθαλὴ πατρὸς Τυρίου. Συνηράτο δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Τύρου βασιλεὺς, εἰς τὴν ναοῦ οἰκοδομήν, ὁ Χιρὰμ, ξύλα κίθρινα καὶ πεύκινα διδοὺς ἀπὸ τοῦ Λιβάνου. Ἐχορήγει δὲ ὁ Σαλομὼν αὐτῷ κατ' ἐνιαυτὸν εἰς ἀναλώματα τῶν κοπτόντων τὰ ξύλα, καὶ καταγόντων αὐτὰ ἔω· θαλάσσης, σίτου κόρους β', ἐλαίου βάτους β'· καὶ ἀπέστειλεν ἐκ τοῦ λαοῦ Ἰσραηλιτικοῦ εἰς τὸν Λιβάνον μυρίους ἐργάτας κατὰ μῆνα ἀλλασσομένους, καὶ εἶχον ἔξαρχον οὗτοι τὸν Ἀδωνειράμ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΓ'. — *Ὅποιος ἦν ὁ ναὸς, ὃν Σαλομὼν ᾠκοδόμησε.*

Μέσος οἶκος ἦν σταδιαίος, κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς περιβεβλημένος, Ἁγίασμα καλούμενος. ἔχων μῆκος πῆχεις ξ', πλάτος πῆχεις κ', ὕψος πῆχεις λ', πρὸς δὲ ἀνατολὰς ἀπέβλεπεν. Εἶχε δὲ καὶ πρόναον ἰσόπλατον τῷ ναῷ, πῆχεις ἔχων κ', καὶ ὕψος ἴσον τῷ ναῷ· τριάκοντα γὰρ πηχῶν ἦν καὶ τοῦτο, εἰσάγων ἐπὶ πῆχεις κ', περιόκειτο [περιόκειτο] δὲ οἶκος βραχέσι λ', πενταπῆχεσιν ἰσοπλευροίς, ἐπὶ τρία στέγη, εἰς κ' πῆχεις τῶν τριῶν στεγῶν τούτων ἡρμένων. Τοῖς δὲ οἰκίσκοις τούτοις τοῖς λ' ἀνδοὶ κεκρυμμένοι γαγένητο, διὰ μικρῶν θυρῶν ἐπὶ τὰ στέγη ἀνάγουται. Οἱ δὲ τῶν οἰκίσκων τούτων δέκα πῆχεις ὑπέρτεροι, ἀνειμένην παρῆχον τῇ τοῦ Ἀγιάσματος οἴκῳ τὴν τῶν φώτων βολήν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐξήκοντα πηχῶν τοῦ ναοῦ, οἱ ἐσώτατοι (13) τῷ Ἀγίῳ τῶν ἁγίων διήρηντο, οἱ δὲ ἄλλοι μ', τῷ ἐξωτάτῳ Ἀγίῳ κεκλήρωντο. Αἱ δὲ θύραι τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ εὐρος κ' πηχῶν γαγένητο, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διόλου κεκρυμμένοι. Καταπέτασμα δὲ ἦν τὸ ἐπ' αὐταῖς καθηλωμένον, ἐκ βύσσου καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου ὕφασμένον. Καὶ ἦν ἅπας ὁ ναὸς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διόλου χρυσῷ καταπεπασμένα. Καὶ τὸ ἔδαφος δὲ χρυσῷ παγεῖ καταστρωτό, οἱ τε τοῖχοι φοίνικος [φοίνις] καὶ Χερουβὶμ ἐγγεγλυμμένοι καὶ τετορνειμένοι διόλου δέκνυντο. Οὕτω τοίνυν ὁ ναὸς κατασκευάσθη. Περιέκειτο δὲ κύκλῳ τοῦ ναοῦ γείσιον (14) εἰς τρεῖς πῆχεις ἀνατείνον (15) τὸ ὕψος, εἶργον δὲ τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ ἱερὸν εἰσόδου, μόνοις δὲ ἀνειμένον τοῖς ἱερεῦσι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΖ'. — *Τίνα ἦν τὰ ἐν τῷ Ἀγιάσματι ἀνακείμενα ἀμικρώματα*

Εἰς μὲν τὸν ἅγιον οἶκον, τὸν εἰκοσάπηχυν καὶ ἰσόπλευρον, ἡ κιβωτός, ἣν Μωϋσῆς ἐποίησεν, ἔνθεν ἀναθεθεῖσα, ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ σκεπημένη, ἔπειτα ἦσαν δύο πτέρυγαι· ἔχοντα πενταπῆχεις, ἐξ ἐκατέρου τῆς κιβωτοῦ παρστώτα. Καὶ μία μὲν πτέρυξ πρὸς

(15) Ms. ἀνατείνων.

τὸν τοῖχον ἐξέτατο, μία δὲ πρὸς τὴν κιβωτὸν, καὶ ἄ
 συναπτόμεναι δὲ ἑαυταῖς, αἱ δύο πτέρυγες ἔσκειον
 τὴν κιβωτὸν, πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσαν. Καὶ ἡ στε-
 φάνη δὲ ἔκειτο ἐπὶ κιβωτῷ, εἰς ἣν Μωϋσῆς ἐμφασιν
 τῆς τοῦ Θεοῦ σημασίας ἐνέγραψε, τὸ τετράγραμμον
 δὲ ἦν τοῦτο (16) ὄνομα, ἄρρητον (17), οὐκ ἄλλου-
 μένῃ, ἀλλὰ γε εἰς αἰεὶ διαμένουσα. Ἐπέκειντο δὲ αἱ
 δίπτυχοι πλάκες ἐν τῇ κιβωτῷ, ἐν αἷς ὁ θεόγραφος
 ἐνεγέγραπτο δεκάλογος, ὃς Μωϋσῆς ἰδέετο παρὰ
 τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει, τὸν λαὸν νομοθετῶν. Ἐν
 δὲ τῷ Ἀγίῳ τῶν ἁγίων τοῦτο οἶκον μόνον; ὁ ἀρχιερεὺς
 ἕκαστος τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσέρχεται. Ἐν δὲ τῷ Ἀγίῳ τῷ τε-
 σσαρωνταπῆχτει, τῷ πρὸς τοῦτο, στύλοι χάλκεοι παρ-
 ειστήκεισαν, ἡ ὕψος πηχέων ιη', περιμέτρου πηχέων
 ιθ', πλάτους κεχωνευμένων δακτύλων θ' (18). Ἐφ'
 ἐκαστῇ δὲ κεφαλῇ τῶν κίωνων, κρίνον ἐπέκειτο ἐπὶ
 πάντες πῆχεις ἐγγεγραμμένον (19), καὶ τοῦτο περιέκειτο
 δίπτυχον χάλκεον, ὃ φ' οὐ καὶ ῥοαὶ διακόσιοι ἀπὴρ-
 τητο. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ μὲν ἐκ δεξιῶν κίων, Ἰδρυσις,
 ὁ δὲ ἐξ ἐκωνόμων, Δύναμις. Κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν μέ-
 ρος εἰσόντων, λουτήρ ἦν ἰδρυμένος, χωνευτός, χάλ-
 κeos, θάλασσα διὰ τὸ μέγεθος καλούμενος, διάμε-
 τρος πηχῶν δέκα, ἐν δὲ κύκλῳ τριάκοντα πῆχεις καὶ
 ἐν μετρούμενος, πᾶσι παλαιστιαῖον πεπαχυμένον,
 βάτους δεχόμενος ὕδατος τρισηλίου. Εἰς τοῦτον οἱ
 ἱερεῖς εἰσόντες λειτουργεῖν, τὰς χεῖρας ἀπενίπτοντο,
 καὶ τοὺς πόδας ἀπερβαίνοντο. Ἐπέκειτο δὲ ὁ λουτήρ
 ἐπὶ σπείρας πηχυαίας, ἐννέα πῆχεις (20) διάμετρον
 ἐχούσης, καὶ μόσχοι δώδεκα τὰ ὀπίσω πρὸς τὴν σπεί-
 ραν ἔχοντες, τὰ δὲ πρόσωπα πρὸς τὰ τέσσαρα κλί-
 ματα βλέποντες, τριῶν μόσχων κατὰ πλευρὰν ἰδρυ-
 μένων, οἱ τῷ τοῦ λουτήρος ὑπέκειντο κύκλῳ.

Καὶ ἄλλοι δέκα λουτήρες, πέντε μὲν ἐκ δεξιῶν,
 πέντε δὲ ἐξ ἐκωνόμων καθίσταντο, βάσεις χαλκᾶς
 τετραγώνους ὑπέχοντες, μήκους ε', πλάτους πῆχεις
 θ', ὕψος πῆχεις ς'. Ἐκαστῇ δὲ βάσει θ' κιονίσκοι
 κατὰ γωνίαν ἐστῶτες προσέκειντο, ἐφ' ὧν οἱ λουτήρες
 ἐπέκειντο ὕψους πῆχεις δ', χιουρῶντες ἀνὰ χοῶς μ'.
 διεστέχασιν δὲ ἀπ' ἀλλήλων τέσσαροι πῆχεις. Καὶ
 χεῖρες; δὲ ἦσαν χαλκαῖ, πρὸς τὸν ὑποκείμενον κύκλον
 ἐρείσμεναι, ὕψους πηχῶν ι', ὧν οἱ ὦμοι τοὺς λουτή-
 ρας ὑπέφερον. Λέοντες δὲ καὶ μόσχοι καὶ ἄστοι καὶ
 ζοίνικες περὶ τοὺς κιονίσκους, κατὰ τὴν τῶν τεσσά-
 ρων πηχῶν διάστασιν εἰστήκεισαν. Ταῦτα δὲ πάντα
 ἐπὶ τεσσάρων τροχῶν αἰωρούμενα ἐπέκειντο. Οἱ δὲ
 λουτήρες οὗτοι, εἰς τὸ καθαίρειν τὰ ἐντὸς τῶν ὀλο-
 καυτουμένων ζώων, καὶ τοὺς πόδας ἀπονίπτειν
 προὔκειντο. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ οἴκῳ καὶ θυσιαστήριον
 ὄντο χάλκεον, μήκος πηχῶν κ', ὕψος πηχῶν ι',
 πρὸς τὰς ὀλοκαυτώσεις. Καὶ τὰ σκεύη δὲ αὐτοῦ ἦν
 χάλκεα. Ποδιστῆρες καὶ ἀναληπτῆρες (21), καὶ τρά-
 πεζα δὲ χρυσεῖ, ἐφ' ἧς οἱ τῆς προθέσεως ἄρτοι δώδεκα
 ἐτίθειντο, καὶ λυχνία, ἡ τοὺς ἐπὶ τὰ λύχνους κατὰ

gebat, altera vero ad Arcam : at conjunctæ invicem
 duæ alæ operiebant Arcam, quæ ad orientem respi-
 ciebat. Erat Arcæ corolla ambiens, in qua Moyses
 speciem significativam Dei inscripserat; erat id
 porro nomen quadrilitterum, ineffabile; immobi-
 lis erat illa corolla, semperque illi adhærens. In-
 sertæ erant Arcæ duæ illæ tabulæ, in quibus descri-
 ptus erat Decalogus manu Dei exaratus, quasque
 Moyses a Deo receperat in Sina monte dum po-
 pulo ferret leges. In hanc Sanctam sanctorum ædem
 solus pontifex semel quotannis ingrediebatur. In
 Sancto autem quadragintacubitali, quod huic ante-
 stabat, columnæ æreæ fusiles erectæ fuerant, altitu-
 dine cubitorum xviii, ambitu cubitorum xii, cras-
 sitie quatuor compactorum digitorum. Porro in sin-
 gulis capitellis columnarum imminabat lilium ad
 quinque cubitos emergens, cui circumpositum erat
 reticulum æneum, a quo suspensa erant etiam du-
 centa malogranata. Columna quæ dextrorsum posita
 erat, vocabatur *Firmitas*, et quæ sinistrorsum, au-
 diebat *Potentia*. Ad dexteram partem ingredientium,
 positum erat labrum fusile, æreum, ob magnitudi-
 nem *Mare* appellatum, diametro cubitorum decem,
 et ambitu mensurabatur cubitis uno et triginta,
 crassum crassitie palmari, hatos capiens aquæ
 ter millenos. In illud sacerdotes qui sacrum mini-
 sterium inituri erant, manus lavabant, ac pedes
 abluebant. Impositum erat labrum orbi cubitali,
 diametro cubitorum quinque, duodecimque vituli
 terga versus orbem habentes, faciebz vero ad qua-
 tuor mundi cardines respicientes, constitutis nempe
 tribus in quolibet latere vitulis, labro suberant in
 gyro.

Decem alia labra, dextrorsum quinque, et quin-
 que sinistrorsum, constituta erant, habentia sub se
 bases æreas quadrilateras, longitudine cubitorum
 v, latitudine cubitorum iv, et altitudine cubitorum
 vi. Singulis basibus vero iv columellæ ad angu-
 lum erectæ impendebant, quibus imposita erant la-
 bra, altitudine cubitorum iv, capientia quæque
 choas xl; distabant vero invicem cubitos quatuor.
 Erant etiam manubria ænea subjecto circulo infixa,
 altitudine cubitorum x, quorum crassiores extremi-
 tates labra sustinebant. Stabant autem leones et
 vituli et aquilæ et palmæ circa columellas ad in-
 tervallum quatuor cubitorum. Hæc omnia porro
 super quatuor rotis eminentia posita erant. Interes
 isti constituti erant ad purganda intestina anima-
 lium sacrificandorum, et ad ablucandos pedes. In hac
 æde etiam erectum erat altare æneum, longitudine
 cubitorum xx, altitudine cubitorum x, pro holocau-
 stis. Ejus utensilia ænea erant. Ollæ et fuscinulæ,
 et mensa aurea, in qua positi erant duodecim præ-
 positionis panes, et candelabrum, quod septem

(16) Forte τοῦτο, errore typographico.

(17) Nempe ἱερὸν *Jehovah*, ab essentia et æterni-
 tate *Deum* denominatum.

(18) Repone δακτ. θ'. κεχωνυμένοι.

(19) Ms. ἐγγεγραμμένον. Vide Joseph. viii, 3.

(20) Ἐνα πῆχυν, ut Josephus loco citato habet.

(21) II Paral. iv, 16, ἀναληπτῆρας. Al. ἀναλήμ-
 τορας. Vulg. *lebeles et creagras*.

lychnis juxta Moysis ordinationem fulgebat, aureum et ipsum. Altare item aureum medium inter hæc omnia constitutum erat. Aliæ quoque mensæ aureæ, et candelabra varia varie elaborata, parva ac diversi generis, in quibus ponebantur sacra utensilia, phialæ et pateræ. Hæc omnia habebat ædes xl cubitorum Sancta, ante velum adyti Sancti sanctorum, ubi jacebat Arca.

CAP. CVIII. — *Quænam erant utensilia elaborata et dedicata a Salomone in ministerium sacrum.*

Vasa fundendis vinis aurea octoginta millia, argentea vero duplo erant numero. Phialæ aureæ centum millia; argenteæ vero duplo numero. Lances in quibus oporteret offerri similam irrigatam, aureæ quidem octoginta millia, argenteæ vero duplo numero. Mensuræ autem Hin et Assari, ut Moyses ediderat, aureæ quidem decem millia, et argenteæ duplo numero. Thuribula aurea viginti millia, et alia ignitabula, in quibus ignis de magno altari ponebatur, quinquaginta millia.

CAP. CIX. — *Quænam erant vestes, quas sacerdotibus et Levitis ad sacra obeunda ministeria Salomon paraverat.*

Stolæ sacræ cum poderibus et superhumeralibus, et rationali, et lapidibus pro sacerdotibus, mille. Zonæ ex bysso et purpura, decies centena millia. Tubarum cc millia. Levitis autem, ex bysso stolæ cc millia; et instrumenta musica, nablia et citharæ inventæ ad laudum cantus, et electro confectæ, quadraginta millia.

CAP. CX. — *Cujusmodi erat Tabernaculum a Moyse erectum, secundum exemplar, quod viderat in monte.*

Erat quidam ambitus subdialis longitudine cubitorum c, latitudine cubitorum l. Constitutio autem hujus ambitus hujusmodi erat. Ambiebatur erectis palis æneis altitudine quinquécubitali, viginti quidem in longitudine, at decem in latitudine. Capitella argentea et bases æneæ cuique palo elaborate erant: et quinque cubitis invicem distabant pali terræ infixi. Annuli palis inhærebant, respicientes ad longitudinem et latitudinem. Annulis illis innectebantur funes, qui alligabantur clavis æreis cubitalibus in terram defixis, quo tabernaculum servaretur immobile contra vim ventorum. Sindones quædam efformabant quasi muros tabernaculi, contextæ ex bysso et hyacintho et purpura atque coecino, erantque quinquécubitalis et quadrilateræ a capitello usque ad basim, et diffundebantur per medios palos usque ad pavementum. Ac tria quidem latera hoc consistebant modo. Sed latus quartum, quod et bene quis dixerit primum potius fuisse (erat illud namque introitus quidam in tabernaculum, habens quinquaginta cubitos), habebat medium quemdam introitum similem portæ, cubitorum viginti; ac duo pali cuique lateri introitus infixi fuerant, qui efficiebant veluti postes. Ex utraque autem parte introitus quindecim cubiti remanebant,

τὴν Μωϋσέως διάταξιν ἀπαστράπτουσα, χρυσὴ καὶ αὐτὴ. Καὶ βωμὸς χρύσεος μέσος τούτων πάντων ἱδρυτο. Καὶ ἄλλαι δὲ τράπεζαι χρυσαῖ, καὶ λυχνίαι ποικίλαι ποικίλως ἐργασμέναι, μικραὶ καὶ διάφοροι. Ἐν αἷς ἐπιτίθετο τὰ ἱερὰ σκεύη, φιάλαι καὶ σπονδία. Ταῦτα πάντα εἶχεν ὁ τῶν μ' πηγῶν οἶκος. Ἄγιος, πρὸ τοῦ καταπατάσματος τοῦ ἀδύτου τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ ἡ Κιβωτὸς ἀνέκειτο.

ΚΕΦΑΛ. ΡΗ'. — *Τίνα ἦν τὰ κατασκευασθέντα καὶ ἀνατεθέντα ὑπὸ τοῦ Σαλομῶντος εἰς ἱερουργίαν κειμήλια.*

Οἶνοχοαὶ ὀκτακισμῦριοι χρυσαῖ, ἀργυραὶ δὲ διπλάσιονες. Φιαλῶν, μυριάδων δέκα χρυσαῖ, ἀργυραὶ δὲ διπλάσιονες. Πίνακες εἰς τὸ προσφέρειν ἐν αὐταῖς σμιδάλιν πεφυρμένην, χρυσοὶ ὀκτακισμῦριοι, ἀργυραὶ δὲ διπλάσιονες. Μέτρα δὲ ἴν καὶ ἀσσαρ, ὡς Μωϋσῆς ἐξέδωκε, χρυσᾷ μὲν μύρια, ἀργυρᾷ δὲ διπλάσιονα. Θυμιατήρια χρυσᾷ διςμύρια, καὶ ἄλλα μύρια, ἐν οἷς τὸ πῦρ ἀπὸ τοῦ μεγάλου βωμοῦ ἐτίθετο, πεντακισμύρια.

ΚΕΦΑΛ. ΡΘ'. — *Τίνα ἦν τὰ τοῖς ἱερεῦσι καὶ Λευταῖς εἰς τὰς λειτουργίας κατασκευασθέντα ὑπὸ Σαλομῶντος ἐσθήματα.*

Στολαὶ Ἰσραὴλ σὺν ποδήρεσι, καὶ ἐπωμίσι, καὶ λογίῳ, καὶ λίθοις τοῖς ἀρχιερεῦσι, χρίται. Ζῶναι ἐκ βύσσου καὶ πορφύρας μυριάδες ρ'. Σαλπείγων μυριάδες κ'· καὶ Λευταῖς, ἐκ βύσσου στολαὶ, μυριάδες κ'· καὶ τὰ ὄργανα τὰ μουσικὰ, νάβλαι καὶ κινύραι πρὸς τὴν ὕμνων διὰν ἐξευρημέναι, ἐξ ἡλέκτρου κατασκευασμέναι τετρακισμύρια.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙ'. — *Ὅποια ἡ σκηνή, ἡ ὑπὸ Μωϋσέως ἀνασταθίσασα, κατὰ τὴν ὑπόδειξιν, ἣν ἐθεόσαστο ἐν τῷ ὄρει.*

Περίβολος ἦν αἰθέριος μήκους πηγῶν ρ', πλάτους πηγῶν ν'. Ἡ δὲ στάσις ἦν τοῦ περιόλου ὀρθοῖς κάμαξι περιβεβλημένη χαλκοῖς πενταπῆχεις τὸ ὕψος, εἰκοσι μὲν κατὰ τὸ μήκος, δέκα δὲ κατὰ τὸ πλάτος. Κιονόκρανα δὲ ἀργύρεα καὶ βάσεις χαλκαὶ ἐκάστῳ κάμακι πεποιήνται, πέντε δὲ πῆχεις ἀπ' ἀλλήλων διεστήκασιν οἱ κάμακες καταπεπηγμένοι. Κρίκοι δὲ τοῖς κάμαξι προσηλοῦντο, πρὸς τὸ μήκος καὶ τὸ πλάτος ἀποβλέποντες. Καὶ τῶν κρίκων ἐξήπτετο καλῶδία, ἥλων χαλκῶν πηχυαίων εἰς τὸ ἑδάφους καθηλωμένων ἐνδεδεμένα, πρὸς τὴν σκηνὴν ἀκίνητον ὑπὸ τῆς τῶν ἀνέμων βίας διαφυλάττειν. Σινδόναι δὲ κατετελείχον τὴν σκηνὴν ἐκ βύσσου καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας· καὶ κοκκίνου διυφασμένοι, πενταπῆχεις, τετράγωνοι, ἀπὸ τοῦ κράνους μέχρι τῆς βάσεως, κατὰ μέσου τῶν καμακίων ἕως ἑδάφους κεχυμένοι. Καὶ αἱ μὲν τρεῖς πλευραὶ τοῦτον ἐστήκασιν τὸν τρόπον. Ἡ δὲ τετάρτη πλευρὰ, ἣν καὶ πρώτην μᾶλλον τις εἰποι καλῶς εἶναι (εἰσοδος γὰρ ἦν εἰς τὴν σκηνὴν αὕτη, πεντήκοντα πῆχεις ἔχουσα) πύλης μὲν εἰκασμένην μέσῃ εἰκοσι πηγῶν εἶχεν εἰσοδόν, δύο δὲ κάμακες ἐκάστη πλευρᾷ τῆς εἰσόδου καταπέπηκτο, παραστάδας ὥσπερ ἀποτελούσας. Ἐκατέρωθεν δὲ τῆς εἰσόδου ἀνὰ δεκαπέντε πῆχεις ἀνέμεινον, ἐκάστου μέρους τρεῖς κάμακες καταπεπηγμένοι καὶ ἐρείσμενοι,

κατὰ τὴν τῶν τριῶν τῶν ἄλλων πλευρῶν ἐργασίαν καὶ περίφραξιν. Τὸ δὲ μέσον τῆς εἰσόδου καταπεπέταστο τῷ τῶν κ' πηχῶν καταπετάσματι, τῷ τῶν τεσσάρων βαθμῶν καθυφασμένῳ. Εἶσω δὲ τῆς εἰσόδου, λουτήρ χαλκεὺς ἦν, τὴν βάσιν χαλκὴν ἔχων, ἐξ οὗ οἱ ἱερεῖς τὰς χεῖρας ἀποπλύνειν, καὶ τῶν ποδῶν (22) κατασχεῖν τοῦ ὕδατος οἷον ἐν αὐτῷ παρῆν. Καὶ ὁ μὲν περίβολος οὕτως ἦν, ὁ τοῦ αἰθρίου.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΑ'. — Ὅποιον ἦν τὸ Ἅγίασμα τοῦ περιβόλου, ὃ Μωϋσῆς κατασκεύασε.

Τὸ δὲ Ἅγίασμα μέσον τοῦ περιβόλου, μῆκος ἔχον ἐπὶ πῆχεις λ', πλάτους πῆχεις γ' (23), πρὸς ἀνατολὰς βλέπων. Τὸ δὲ μῆκος τῶν τριάκοντα πηχῶν ἐν κίονσιν ἰδρυτο κ', τετραγώνοις, ξυλίνοις, καταχρύσοις, ἐκάστης πλευρᾷ ἐνδὸς ἡμίσεως πῆχεος ἁλλήλων ἀφ' ἐστηκόσιν. Ὁ δὲ κατὰ δύοσιν τοίχος πηχῶν τριῶν ἐν ἑξ κίονσιν συνέστηκε. Συνῆσαν δὲ ἀλλήλοις ἡρμοσμένοι, ὥστε δοκεῖν ἓνα τοῖχον τὴν συντέλειαν ὁλόγουσιν εἶναι, μεμυκῶτων τῶν ἁρμῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Εἶχε γὰρ ἕκαστος κίων τρεῖς σπιθμάς, ὥστε συμπληροῦσθαι τὸ μῆκος τῶν τριάκοντα πηχῶν ὑπὸ τῶν εἰκοσι κίωνων, καὶ τῶν δέκα ὑπὸ τῶν ἑξ. Ἐγγώνιοι δὲ δύο κίονες ἦσαν ὀπίσω, ἀπὸ πῆχους ἐνδὸς συνάπτοντες τῷ πλάτει τὸ μῆκος. Διὰ δὲ πάντων τῶν κίωνων ἐπέκειτο διατρέχουσα μία συμπελομένη σανίς, γιγλυμοῖς (24) θήλειαι καὶ ἄρρεσι καταχρυσήν, πρὸς τὴν μήθ' ὅπ' ἀνέμων κραδαίνεσθαι τὴν σκηνὴν, ἀλλ' ἐν ἡμεῖς πολλῇ διαφυλάττεσθαι. Τὸ δὲ ἔνδον τῆς σκηνῆς εἰς τρία διήρητο κατὰ πηχῶν ι', καὶ ἦν τὸ μὲν ἐσώτατον ἄδυτον πηχῶν ι', τοῖς ἱερεῦσιν ἁδαν. Τέσσαρες δὲ κίονες ἴσοι τοῖς ἄλλοις διεῖργον τὸ ἄδυτον τοῦ ἐσώτατου. Οἱ δὲ λοιποὶ πῆχεις εἰκοσι, οἱ πρὸ τοῦ ἄδυτου, τοῖς ἱερεῦσι μόνον ἐξείκειντο. Τὸ δὲ μέτωπον, ἐξ οὗπερ ἡ εἰσόδος ἦν, πέντε κίονι διαχρύσοις, ἴσοις τοῖς ἄλλοις, συνέστατο, χαλκαῖς βάσεσιν ἐφεστῶσιν. Εἶχε δὲ καταπέτασμα ἐκ βύσσου καὶ πορφύρας καὶ ὑακίνθου καὶ κοκκίνου βαφῆς ἐμπεχόν ι', καὶ διήρητο οἱ δέκα πῆχεις τοῦ ἄδυτου τοῦτω τῷ καταπετάσματι.

Καὶ ὁ μὲν ναὸς Ἄγιος ἐκαλεῖτο, ὁ ἐσώτατος. Ἄγιον δὲ ἀγίων, τὸ ἄδυτον. Τὸ δὲ πρῶτον τῶν κ' πηχῶν μέρος ἱερεῦσιν ἀνεῖτο ὑποδυομένοις. Τὸ τῶν δ' πηχῶν προεισόδον καὶ πρὸ τοῦ μετώπου, φάρσος ἐφελκόμενος ἀπὸ κάλων, ἐπὶ θάτερα κρίκοις ἐπισυναγόμενος πρὸς τε τὸ ἐκπετάσθαι καὶ συνεφέλεισθαι κατὰ γωνίαν. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἐπιστήμῃς ἡμέραις ἐπισυνήγετο πρὸς τὸ κατοπτεῦσθαι. Ἦσαν δὲ καὶ σινδόνας περιτιθέμεναι τῷ ἁγιάσματι. Καὶ ἐπὶ ταῖς σινδόσι, βεθαμμένα ποικίλαις βαφαῖς ἵτερα καλύμματα, πρὸς τὸ τοῦ χειμῶνος ἐπέχειν. Καὶ ἐπάνω τούτων ἄλλαι διφθέραι πεποιημέναι, καλύπτουσαι τὰ σκεπάσματα ἐν τοῖς ὕεσι.

21 Exod. xxvi.

(22) Locus vitiat.
(23) Rescribe ι'.

A parte qualibet tribus palis compacta ac firmata, juxta artificium et munitionem trium reliquorum laterum. Medium introitus velatum erat velo xx cubitorum, contexto quatuor colorum generibus. Intra introitum erat labrum æreum habens æream basim, ex quo sacerdotes manus lavabant, pedesque abluere poterant aqua, quæ in eo erat. Atque hic quidem ambitus erat septi subdialis.

CAP. CXI. — Cujusmodi erat sanctuarium ambitus, quod Moyses fecerat 21.

Sanctuarium in medio erat septo, longitudinem habens ad cubitos xxx, latitudinem cubitorum x, respiciebatque ad orientem. Longitudo porro illa triginta cubitorum sustinebatur columnis xx, quadratis, ligneis, deauratis, ex quolibet latere dimidio cubito invicem distantibus. Paries qui erat ad occidentem trium cubitorum, constabat sex columnis. Coaptabantur porro invicem, ut videretur confici ex illis unus murus totus aureus, coccinibus juncturis interius atque exterius. Habebat enim quælibet columna tres spithamas, ita ut compleretur longitudo triginta cubitorum a viginti columnis, et decem a sex. Angulares autem duæ columnæ erant retro, ex uno cubito coaptantes latitudini longitudinem. Per omnes vero columnas insistebat tabula una, quæ arcte complexa discurrebat, cardinibus feminis et masculis firmata, ut ne a ventis quidem concuteretur tabernaculum, sed multa quiete consisteret. Spatium intra tabernaculum disterniebatur in tria, ad mensuram cubitorum x, eratque maxime internum Adytum cubitorum x, sacerdotibus inaccessum. Quatuor autem columnæ æquales aliis separabant Adytum a parte extrema. Reliqui viginti cubiti, qui erant ante Adytum, patebant solis sacerdotibus. Frons, unde erat ingressus, constabat quinque columnis deauratis, cæteris æqualibus æneis basibus insistentibus. Habebat velum ex bysso ac purpura, et hyacintho atque coccini tinctura cubitorum x, separabanturque decem cubiti Adyti velo isto.

Ac templum quidem appellabatur Sanctum, quod extimum erat. Sanctum sanctorum vero audiebat Adytum ipsum. Prima pars xx cubitorum permittebatur sacerdotibus ingredientibus. At vestibulum ante introitum cubitorum x, quod erat ante frontem, separabat velum suspensum funibus, quod utrinque annulis coëbatur, ut et extendi et contrahi posset ad angulum. Insignibus namque diebus coëbatur, ut prospectus pateret. Erant etiam quædam sindones circumpositæ sanctuario, et super sindonibus operimenta alia tincta variis coloribus, ad resistendum tempestatibus. Ac supra his alie pelles elaboratæ cooperientes ipsa tegumenta tempore pluviarum.

(24) Ms. γιγγλίχοις.

Arca erat in Sancto sanctorum, ex lignis imputribilibus, longitudinis spithamarum v, latitudinis ac profunditatis spithamarum trium, auro intus et extra obducta. Ea quando opus erat a sacerdotibus portabatur, annulos aureos infixos habebat, et in humeris vectibus gestabatur. Erant super ipsa duo Cherubim, forma nulli earum rerum quæ ab hominibus conspiciuntur similia. In ea repositæ erant etiam duæ tabulæ decalogi. In ea parte ædis sacræ quæ erat ante Sancta, collocata erat mensa longa cubitos ii, lata cubitum i, alta spithamas tres. Habebat infixos annulos aureos, et vectibus gestabatur aureis in quæ propositionis panes duodecim erant positi duplici senione dispositi, qui per omne Sabbatum mutabantur, erantque azymi. Et supra panes duæ phialæ aureæ thymiamatum plenæ, quæ ad septentrionale latus positæ erant. At candelabrum ad latus erat meridionale, fuisse ex auro, vacuum, pondere minarum c, constabatque liliis, malogranatis et parvis crateribus, in septem partes divisum, habente qualibet parte decem complexiones ex liliis, malogranatis et craterculis; quæ sunt in universum lxx, erantque in eo lychni septem. Medium inter candelabrum et mensam erat altare, cubitale ex omni latere, ltidem ex lignis imputribilibus auro circumdatis, altum cubitos ii, super quo erat crates aurea, et ad angulos positæ erant coronæ aureæ, et lorice et annuli simul appositi erant, quod a sacerdotibus circumferri posset.

Ante tabernaculum locatum erat altare ære obductum ex lignisque confectum, quaquaversus mensuram habens v cubitorum, altitudinem cubitorum trium, similiter auro indutum, cratem impositam habens instar retis, suscipiente terra ignem qui ex ea crate decidebat. Positum erat e regione altaris aurei. Utensilia ad ministerium horum erant multa et varia: cyathi, et phialæ, et thuribula, crateresque, aurea omnia, facta ad ministerium sacrum. Tale erat Tabernaculum.

CAP. CXII. — *Quantus erat populus a David contra Dei voluntatem census.*

De Israel quidem undecies centena millia ab ætate viginti annorum ad quinquaginta, hominum ad bella aptorum. De Juda vero, ejusdem ætatis quadriugenta millia: qui omnes per Joab numerati sunt.

CAP. CXIII. — *Quotnam interierunt de populo propter peccatum Davidis ob recensionem populi.*

Intra sex horas, quæ fluxerunt a mane usque ad prandium, septingenta millia.

CAP. CXIV. — *Quænam mulieres cum jam fornicatæ fuissent, in justas nuptias laudabiliter transierunt.*

Thamar Chanaanæa, quæ artificiose cum Juda

(25) Forte καταχεχρυσωμένη.

(26) An ἐφέρετο?

(27) Forte τούτων.

Α Ἡ δὲ Κιβωτὸς ἦν εἰς τὸ Ἅγιον τῶν ἁγίων, ἐκ ξύλων ἀσήπτων, μήκους σπιθαμῶν ε', πλάτους καὶ βέβους σπιθαμῶν τριῶν, χρυσῷ ἐσωθεν καταχεχρυσωμένη (25). Αὕτη δὲ, ὅποτε δέοι, ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐφέρετο (26), κρίκοις χρυσοῖς ἐνηλωμένη, καὶ ἐπ' ὤμων ἀρτήρσιν ἀγομένη. Ἐπῆσαν δὲ αὐτῇ δύο Χερουδιμ, μορφῇ δὲ οὐδενὶ ταύτῃ (27) τῶν ὑπὸ ἀνθρώπων ἐωραμένων παραπλήσια. Ἐν ταύτῃ καὶ αἱ δύο πλάκες ἀπέκειντο τῆς δεκαλόγου. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τῷ πρὸ τῶν Ἀγίων, τράπεζα ὄρωτο μήκους πηχῶν β', πλάτους πηχῶν α', ὕψους σπιθαμῶν τριῶν, κρίκοις χρυσοῖς ἐνηλωμένη, καὶ ἀρτήρσιν φερομένη χρυσοῖς, ἐν ἧς οἱ τῆς προθέσεως ἄρτοι δώδεκα, ἐν δυσὶν ἐξάσιν κατὰ πέν σάββατον ἐναλλάσσόμενοι, ἄζυμοι ἐτίθεντο. Καὶ ἐπάνω τῶν Ὑ (28) ἄρτων, δύο φιάλαι χρυσαῖ θυμιαμάτων πλήρεις, πρὸς δὲ ἄρκυον ἐκείντο πλευρῶν. Λυχνία δὲ ἦν πρὸς τὸ μεσημβρινὸν πλευρῶν, ἐκ χρυσοῦ κεχρυσωμένη, διάκενος, σταθμοῦ μῶν ρ'. πεποιήτο δὲ ἐκ κρίνων, καὶ βοίσκων, καὶ κραττηριδίων, εἰς ἑπτὰ μέρη διαίρουμένη, ἐκάστου μέρους δέκα συνθέσεις ἐκ κρίνων καὶ βοῶν καὶ κραττηριδίων ἔχοντος, οἱ εἰσιν οἱ πάντες σ' καὶ ἐπὶ ταύτης λύχνος ἐπτά. Μίσσον δὲ τῆς λυχνίας καὶ τῆς τραπέζης, θυσιαστήριον ἦν πηχυαῖον κατὰ πλευρῶν ἐκάστην, ὁμοίως ἐκ ξύλων ἀσήπτων, χρυσῷ περιεληλασμένων, ὕψους πηχῶν β'. Ἐπῆν δὲ αὐτῷ ἐσχάρα χρυσία, καὶ κατὰ γωνίαν χρύσοι στέφανοι ἐπέκειντο, καὶ σκυταλίδες καὶ κρίκοι, πρὸς τὸ αὐτὸ διὰ τῶν ἱερέων φέρεσθαι συνέκειντο.

Πρὸ δὲ τῆς σκηνῆς ὄρωτο βωμὸς χάλκεος ὑπόψυλος, κατὰ πλευρῶν ἐκάστην ε', πήχεις ἐκμετρημένος (29), τὸ δὲ ὕψος τρίπηχυς, ὁμοίως χρυσῷ κεκοιμημένος, ἐσχάραν ἐπικειμένην ἔχων δικτυωτήν, τὸ καταφερόμενον πῦρ ἐξ αὐτῆς τῆς γῆς ἐκδοχομένης, καὶ ἐτίθετο ἀντικρὺ τοῦ χρυσοῦ. Σκεύη δὲ πρὸς τὴν τοῦτων λειτουργίαν ἦν πολλὰ καὶ διάφορα· οἰνοχοαὶ καὶ φιάλαι, καὶ θυῖοι, καὶ κραττήρες, χρύσεια πάντα, πρὸς τὰς λειτουργίας πεποιημένα. Αὕτη ἡ σκηνή.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΒ'. — *Πόσος ἦν ὁ λαὸς, ὁ ὑπὸ Δαβὶδ ἀριθμηθεὶς παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ.*

Ἀπὸ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ ρι' μυριάδες, ἀπὸ εἰκοσαετοῦ; ἕως πεντηκονταετοῦς, ἀνδρῶν μαχητῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰούδα, τῆς αὐτῆς ἡλικίας, μ' μυριάδες. Αἱ τινες πᾶσαι διὰ τοῦ Ἰωάβ ἡριθμήθησαν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΓ'. — *Πόσοι ἀπώλοντο τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ Δαβὶδ, τῆς ἐξυριθμήσεως τοῦ λαοῦ.*

Εἰς ἑξ ὥρας, τὰς ἀπὸ πρωῒ ἕως ἀρίστου, μυριάδες ζ'.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΔ'. — *Τινες πορνεύσασαι γυναῖκες, εἰς γάμους εὐδοκίμησαν.*

Θάμυρ ἡ Χαναναία, εἰς τὸν Γουόδαν σοφῶς πορ-

(28) Forte γ', vel ιβ'.

(29) Forte ἐκμετρημένος.

υἱόσασα, τὸν Φαρές καὶ τὸν Ζαρά ἐξ αὐτοῦ γεννήσα-
σα. *Phaas*, ἡ τοῦ κατασκοπέου κατακρύψασα, ἐκ
τοῦ Σαλμών τὸν Βοζ γεννήσασα. *Bethsabab*, ἐκ τοῦ
Δαβὶδ τὸν Σαλομώννα γεννήσασα. *Gomer*, ἡ τοῦ Δε-
βλαϊμ, ἐκ τοῦ Ὀσηῆ τὸν Ἰεζραὴλ γεννήσασα.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΕ. — *Tines in totis prophetis agimus
meminissimus.*

Abel ὁ τοῦ Ἀδάμ. *Melchisedec* ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ
Θεοῦ τοῦ ὀπίστου. *Eliaz* ὁ ἀναληφθεὶς. *Elisabab*
ὁ τῷ τῷ μεθῆτης. *Jeremias* ὁ κελυσθεὶς ὑπὸ Θεοῦ
πρὶ λαμβάνειν γυναῖκα.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΓ. — *Tines in totis apostolicis gy-
nuicas exhor.*

Petrus· καὶ γὰρ θυγατέρα ἐκείνητο· *Philippus*·
καὶ γὰρ τρεῖς ἔσχε θυγατέρας προφήτιδας, αἱ κεκοί-
μηται ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἅγιοι παρθένοι. *Paulus*, ὁ καὶ
ἐκκιστὼν φησὶν· Καὶ σὺ, σύζυγε, προλάβου (30)
αὐτάς.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΖ. — *Tines ope impetrat in totis ba-
silicis τοῦ Δαβὶδ τάφοις βασιλεῖς, διὰ τὸ
δυσσεβῆσαι.*

Joram, *Joas*, *Achaz*, *Manasses*, *Amon*. Αὐτοὶ οὖν
διὰ τὸ λεπτωθῆναι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΗ. — *Tines oi ex τοῦ Δαβὶδ βασιλεῖς
ἐκβλήτοι ἐκ τῆς τοῦ Σωτῆρος γενεαλογίας γε-
γόνωσι, καὶ διατ.*

Ochozias ὁ τοῦ *Joram* υἱός, καὶ *Joas*, ὁ τοῦ *Ocho-
zias*, καὶ *Amasias*, ὁ τοῦ *Joas*. Ὅσοι οὖν γενεαλο-
γούνται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Ἐπειπερ ὁ *Joram*
θυγατέρα τοῦ Ἀχαάβ καὶ τῆς *Jezabab* ἔγγαγετο
γυναῖκα, τὴν *Godoliam*, ἡ τις ταῖς τῆς *Jezabab*
δυσσεβείας τεθραμμένη, καὶ τὸν *Joram* ἐπηγάγετο
δυσσεβεῖν, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν *Ochozias*. Καὶ
τοῦ *Ochozias* ἀποθανόντος τὸ βασιλικὸν γένος τὸ ἐκ
τοῦ Δαβὶδ ἐπεχείρησεν ἀφανίσειν, εἰ μὴ *Joasabab* ἡ
τοῦ *Ochozias* ἀδελφή, γυνὴ δὲ *Joas* τοῦ ἀρχιερέως,
βρέφος ὄντι τοῦ (31) *Joas*, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς
Ochozias κλέψασα, καὶ κατακρύψασα ὅκταετη γε-
γονότα, ἔδειξε τῷ ἀρχιερεὶ *Joasabab*, ὁ ἀποκτείνας
τὴν *Godoliam*, εἰς τὸν *Joas* κατεστήσατο τὴν βασι-
λειαν. Ἀλλ' οὐδὲ *Sedecias* γενεαλογεῖται ἀνηκουστή-
σας Θεοῦ, καὶ κατὰρξιν ὑπομείνας, τὴν διὰ τοῦ
προφήτου *Jeremias* φήσαντος· *Γράψον τὸν ἄνδρα
τούτον ἐκκήρυκτον.*

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΘ. — *Tis latrois κακῶς χρῆσθαι
τοῦ, καὶ μὴ παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ἰασιν αἰτήσας,
ἀποθνήσκει.*

Asa, ὁ τοῦ *Juda* βασιλεὺς, τοὺς πόδας μαλα-
κισθεὶς, καὶ μὴ ἐκζητήσας τὸν Κύριον, ἀλλὰ τοὺς
ἰατροὺς, ἀποθνήσκει.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚ. — *Tra est in memoriam
tales Graecis biblia ὡς ὄντα, οὐχ εὐρισκό-
μενα.*

Nathan, καὶ *Adas*, καὶ *Achia* τοῦ *Silonitis*, καὶ
Simeon, καὶ *Itos* ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Βασιλειῶν γέ-

³⁰ Jerem. xxi, 30. ³¹ II Paral. ix, 29; xii, 15; xx, 34.

(30) Forte προσλ

A fornicata fuerat, ex eoque genuit Phares et Zara.
Rhaab, quae exploratores occultavit, ex Salmon ge-
nuit Booz. *Bethsabab*, quae ex David genuit Salo-
monem. *Gomer*, filia Debolaim, quae ex Osee genuit
Jerriahel.

CAP. CXV. — *Quinam prophetae caelibes mansere.*

Abel, filius Adami. *Melchisedec*, pontifex Dei ex-
celsi. *Eliaz* qui assumptus est. *Elisabab* ejus di-
scipulus. *Jeremias*, qui divinitus jussus est non acci-
pere uxorem.

CAP. CXVI. — *Quinam ex apostolis matrimonio
juncti erant.*

Petrus; quippe qui filiam habuerit. *Philippus*;
quippe qui tres filias habuit prophetiae dono decora-
tas, quae in Asia devixerunt. *Paulus*, qui etiam in quadam epistola dixit: *Et tu, con-
jux, adjuva illas.*

CAP. CXVII. — *Quinam reges propterea quod impij
fuerint non sunt sepulti in regis sepulchris Da-
vidis.*

Joram, *Joas*, *Achaz*, *Manasses*, *Amon*. At *Ozias*
propter lepram.

CAP. CXVIII. — *Quinam reges de posteris David
exclusi sunt a genealogia Salvatoris, et cur.*

Ochozias, filius *Joram*, et *Joas*, filius *Ochozias*, et
Amasias, filius *Joas*. Isti in Evangelio non ponuntur
in recensione genealogiae. Siquidem *Joram* duxit
uxorem filiam *Achab* et *Jezabel* *Godoliam*, quae
educata in sceleribus *Jezabel* induxit etiam *Joram*
ad imple agendum, itemque filium illius *Ochozias*.
Postquam autem *Ochozias* mortuus est, aggressa
est tollere e medio genus regium *Davidis*, fecisset-
que, nisi *Josabee* soror *Ochozias*, quae nupsit
Judae pontifici, clam sublato *Joas*, qui adhuc infans
erat, ac filius fratris sui *Ochozias*, occultatoque,
jam demum octennem ostendisset pontifici *Judae*;
qui interfecta *Godolia*, in *Joas* regnum stabilivit.
Sed enim neque *Sedecias* in genealogia recensetur,
propterea quod inobediens Deo fuerit, maledictione-
nemque subiit *Jeremias* prophetae dicentis: *Scribe
hominem istum conclamatum* ³².

D

CAP. CXIX. — *Quisnam cum periculose aegrotaret,
medicis utens, nec a Deo salutem postulans,
obiit.*

Asa, rex *Juda*, qui cum pedibus laboraret, nec
Dominum consulisset, sed medicos, moritur.

CAP. CXX. — *Quinam libri in Scripturis memo-
rantur tanquam exstantes, qui tamen non repe-
riuntur.*

In libro *Regnorum* ³³ scriptum est, exstare libros
Nathan, et *Adas*, et *Achia* *Silonitar*, et *Semei* et

(31) Forte ὄντα ἐστι τὸν.

Jen. Fuerunt autem hi prophetae, qui de quibus A prophetaverant scripserunt, nec tamen ea repertiuntur.

Psalmorum tria millia in Paralipomenis David accepta feruntur; solos vero ex ipsis centum et quinquaginta ab amicis regis Ezechiae delectos fuisse, reliquos vero occultatos fuisse.

Quinque millia proverbiorum a Salomone edita fuisse ait Scriptura in Paralipomenis. Sed non exstant nunc nisi soli tres libri ecclesiastici, Canticum, mysticum illud opus, ex pluribus canticis delectum fuisse titulo inscribitur. Joseppus vero historicus scribit duo volumina prophetiae scripsisse Ezechielem prophetam: at unum tantum inveniri scimus.

CAP. CXXI. — *Quoniam sunt testimonia ab apostolis producta, quorum loca in Scripturis non habemus.*

Matthaeus ait de habitatione Josephi post reditum ex Aegypto in Nazareth cum Domino: *Veniens autem habitavit Nazareth, ut impleretur quod scriptum fuit, quod Nazaraeus vocabitur*⁵⁰.

Paulus in Epistola ad Ephesios inquit: *Propterea dicit: Excitare, qui dormis, et illucescet tibi Christus*⁵¹. Et iterum: *Scriptum est: Factus est primus homo in animam vivam, secundus vero in spiritum vivificantem.* Et cum presbyteris qui in Mileto erant loquens, ait: *Mementote potius dare, quam accipere.*

CAP. CXXII. — *Quinam fuerunt sacrarum Scripturarum interpretes.*

Primum sub Ptolemaeo Philadelpho, Alexandriae illi Judaeorum LXXII *Sapientes*, sub Eleazaro pontifice, qui missi fuerunt, ut ei Scripturas interpretarentur.

Secundus interpret *Aquila*, qui vixit sub Adriano imperatore: qui Graecus cum esset, Judaismum amplexatus, operam dedit linguae Hebraicae. Ubi agnovit haud ita exacte fuisse interpretatos LXXII sapientes propterea quod Graecam linguam minus bene callebant, diligentius est interpretatus.

Tertius translator *Symmachus*, sub Severo et Antonino, cognomento Geta, vixit. Hunc aiunt, cum esset Samaritanus, damnasse eos et ab ipsis recessisse. Cumque diligentem operam Hebraicis scripturis impendisset, edidisse earum interpretationem.

Quartus vertit *Theodotion*, Ponticus genere,

⁵⁰ Matth. II, 23. ⁵¹ Ephes. V, 14.

(32) Confer tu vero *III Reg.* IV, 52, et Josephum *Antiq.* VIII, 2; item Josephum nostrum supra cap. 74. Mox hinc quoque constat, cum non agnovisse psalm. CLI.

(33) Redundat hic τοῦ βασιλέως.

(34) *Antiq.* X, 6.

(35) Μόνον vel μόνως.

(56) Omnino legendum παραγόμεναι.

γραφῆται εἶναι βιβλία. Προφῆται δὲ εἰσιν οὗτοι, οἱ γεγράφασι περὶ ὧν προεφῆτιυσαν, ἀ οὐχ εὐρίσκονται.

Ψαλμοί τρισχilioi λέγονται ἐν Παραλειπομένοις (32) εἶναι τοῦ Δαβὶδ, μόνους δὲ ἐξ αὐτῶν τοὺς ἑκατὶν παντήκοντα ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως Ἐζεκιῶ τοῦ βασιλέως (33) ἐξειλέχθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἀποκεκρύφθαι.

Πεντακισχιλίας παροιμίας ὑπὸ τοῦ Σαλομῶντος ἐκδεδοσθαι, φησὶν ἡ τῶν Παραλειπομένων Γραφή. Ἀλλ' οὐκ εἰσιν νῦν ἢ μόναι τρεῖς αἱ ἐκκλησιαζόμεναι· τὸ Ἄσμα ἐξ ἁσμάτων πλείονων τὸ μυστικὴν ἐξειλέχθαι ἐπιγράφεται. Ἰωσήπος δὲ ἱστορεῖ (34), δύο βιβλία προφητείας τὸν προφῆτην Ἰεζεκιήλ γεγραφέναι, ἐν δὲ μόνων (35) ἐπιγινώσκομεν εὐρίσκεισθαι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΑ'. — *Tίρες εἰσὶν αἱ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων μαρτυρίαι παραγεγόμεναι* (36), ὧν τὰς γραφὰς οὐκ ἔχομεν.

Ματθαῖος φησὶν ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰωσήφ, ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἀνόδου εἰς τὴν Ναζαρέτ μετὰ τοῦ Κυρίου· Ἐλθὼν δὲ ὤκησε τὴν Ναζαρέτ, Ἰσα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους φησὶ· Διὸ λέγει· Ἔγεραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἐπιφανεῖσι σοὶ ὁ Χριστός. Καὶ πάλιν· Γέγραπται, Ἐγέρετο ὁ πρῶτος ἀνθρώπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ δὲ δεύτερος εἰς πνεῦμα ζωοποιῶν. Καὶ τοῖς ἐν Μιλήτῳ πρεσβυτέροις διαλεγόμενός φησι· Μνημονεύετε (37) μᾶλλον εἰδόναι ἢ λαμβάνειν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΒ'. — *Tίρες εἰσὶν οἱ τὰς ἱερὰς Γραφὰς ἐρμηνεύσαντες.*

Πρῶτον ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἐν Ἀλεξανδρίᾳ οἱ οὗ τῶν Ἰουδαίων Σοφοί, ὑπὸ Ἐλεαζάρου τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὸ ἐρμηνεύσαι αὐτῶ τὰς Γραφὰς ἀποσταλέντες.

Δεύτερος Ἀκύλας ἐρμηνεύει, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀδριανοῦ γεγυνώς (38), ὃς ἐξ Ἑλλήνων ὢν, καὶ προστεθείς τῷ Ἰουδαϊσμῷ, πονήσας περὶ τὴν Ἑβραϊδα, ἐπιγινώσκει τε ὡς οὐκ ἀκριδῶς ἡρμηνεύσαν οἱ οὗ σοφοί, διὰ τὸ μὴ τὴν Ἑλλήνων φωνὴν ἀκριβοῦν, ἡρμηνεύσαν ἀκριδέστερον.

Τρίτος ἡρμηνεύει Σύμμαχος ἐπὶ Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου (39), τοῦ Γέτα (40) ἐπιτεκνημένου, γενόμενος. Τοῦτόν φασὶ Σαμαρείτην ὄντα, καταγνόντα αὐτῶν, ἀπ' αὐτῶν ἀπεστάναι, φιλοπονήσαντά τε περὶ τὰς Ἑβραϊκὰς γραφὰς, ἐξενέγκαι αὐτῶν τὰς ἐρμηνείας.

Τέταρτος ἐρμηνεύει Θεοδοτίων (41), Ποντικὸς τὸ

(37) Forte deest ὅτι μακάριόν ἐστι, quia beatius est.

(38) Circa an. Chr. 130.

(39) Circa saeculi II medium.

(40) Antoninus Caracalla et Geta fratres erant Severi III.

(41) Inclinate saeculo II, sub Commodo.

γένος, καὶ (42) αἰρεσιν Μαρκιωνιστῆς, ἔπειτα προσ-
ταθεὶς Ἰουδαίοις, καὶ ζηλώσας τὴν Ἑβραϊδα, ἡρμή-
νευσε καὶ αὐτὸς τὰς Γραφάς, οὐ πάνυ τῆς τῶν οὐ
ἑρμηνείας παραλλάξας.

Πέμπτη δὲ ἔκδοσις εὐρέθη ἐν Ἱερικῇ, ἐν πίθοις
χαλκοῖς κεκρυμμένη, οὐκ ἐπιγεγραμμένη τὸν ἑρμη-
νία. Φασὶ δὲ αὐτὴν ὑπὸ γυναικὸς ἑρμηνεύσθαι,
τὸ (43) καὶ ἐν οἰκίᾳ γυναικὸς ἐπιμελοῦς ἐν ταῖς Ιε-
ροῖς Λόγοις εὐρεῖσθαι τοὺς πίθους.

Ἐκτὴ δὲ ἄλλη εὐρέθη ἐν Νικοπόλει τῇ πρὸς
Ἀκτίους, μετὰ τὸν Οὐῆρου (44) διωγμὸν. Ἐξ οὖν αἱ
ἑρμηνεῖαι τῶν Γραφῶν εἰσι, καὶ σώζονται (45).

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΓ'. — Ποσάκις πορθεῖται ἡ Ἱερου-
σαλήμ.

Πρῶτον ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ τοῦ Βαβυλωνίου, ἐπὶ
Σιδακίου βασιλέως καὶ Τερεμίου τοῦ προφήτου,
ἐπὶ 9 ἔτη.

(42) Forte κατά.

(43) Forte ἡρμ. τῷ.

(44) Lege Σευήρου cum Eriphanio.

(45) Hoc caput veteres sere solebant subijcere
codic. in quibus sacra Biblia describebant; qui ta-
men videntur subinde aliquid addidisse de suo. Nos
reperitum in duplici codice Bessarionis, nempe xv
et dxxxv, hac nota apponendum censuimus. Redo-
lent codices illi saeculum x vel xi.

Πόσαι παραδόσεις εἰσι τῆς θείας Γραφῆς, εἴτ'
οὐδ' ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν
ἑρμηνεύται; καὶ τίνας οἱ αὐτὴν ἑρμηνεύσαντες;

Πρώτη ἐστὶν ἡ τῶν οὐ ἑρμηνευτῶν. Οὗτοι
Ἑβραῖοι ὄντες ἐξελέγησαν ἀπὸ ἐκάστης φυλῆς 5',
καὶ ἡρμήνευσαν τὴν θείαν Γραφὴν ἐπὶ Πτολεμαίου
τοῦ Φιλαδέλφου βασιλέως, πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς κατὰ
σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δευτέρα ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀκύλα. Οὗτος ἀπὸ Σινώπης
τοῦ Πόντου ὑπάρχων, καὶ Ἑλλήν ὢν, ἐβαπτίσθη ἐν
Ἱεροσολύμοις, καὶ πάλιν τὸν Χριστιανισμὸν ἀναθε-
ματίσας, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις προσδεράων, ἡρμήνευσε
καὶ αὐτὸς τὴν θείαν Γραφὴν ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ βα-
σιλέως τοῦ ἐπιτεπωθέντος, μετὰ 87 ἔτη οὗ, τῆς
τῶν οὐ ἑρμηνείας διεστραμμένῳ λογισμῷ.

Τρίτη ἑρμηνεία ἐστὶν ἡ τοῦ Συμμάχου. Καὶ οὗτος
Συμαρτίτης ὢν, καὶ μὴ τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ὡς
φίλαρχος, τοῖς Ἰουδαίοις προστρέχει, καὶ ἐκ δευτέρου
περιτέμνεται, καὶ πρὸς διαστροφὴν τῶν Σαμαρειτῶν
ἑρμηνεύει καὶ αὐτὸς τὴν θείαν Γραφὴν, ἐπὶ Σευήρου
τοῦ βασιλέως, μετὰ 95 ἔτη τῆς τοῦ Ἀκύλα ἑρμηνείας.

Τετάρτη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος τοῦ Ἐφεσίου.
Οὗτος τῆς αἰρέσεως Μαρκίωνος τοῦ Ποντικοῦ ὢν,
μηνυτὴς τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ, ἡρμήνευσε καὶ αὐτὸς
ἐπὶ Κορμόδου τοῦ βασιλέως ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ,
πρὸς διαστροφὴν τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως.

Ἡ πέμπτη ἑρμηνεία ἐν πίθοις εὐρέθη κεκρυμ-
μένη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμαίου παιδὸς, ἐν Νι-
κοπόλει τῇ πρὸς Ἀκτίους.

Ἐκτὴ δὲ ἄλλη εὐρέθη ἐν Νικοπόλει τῇ πρὸς Ἀρ-
κτίους, μετὰ τὸν Σευήρου διωγμὸν. Ἐξ οὖν ἑρμη-
νεῖαι τῶν Γραφῶν εἰσι καὶ σώζονται.

Ζ'. Ἑρμηνεία, ἡ τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ τοῦ μεγάλου
ἀσκητοῦ καὶ μάρτυρος. Οὗτος καὶ αὐτὸς ταῖς προ-
γεγραμμέναις ἐκδόσεσι, καὶ τοῖς Ἑβραϊκοῖς ἐντυχὼν,
καὶ ἐποπτεύσας μετὰ ἀκριβοῦς τὰ λείποντα, ἡ καὶ
περιττὰ ὄντα τῆς ἀληθείας ῥήματα, διορθώσας, ἐν
τοῖς οἰκείοις τῶν Γραφῶν τόποις ἐξέδοτο τοῖς
Χριστιανικοῖς ἀδελφοῖς. Ἦτις μετὰ τὴν ἀθλήσιν καὶ
μαρτυρίαν τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ, μετὰ τὸν διωγμὸν
τὸν γενόμενον ἐπὶ Μιξίμιανῳ καὶ Διοκλητιανῳ τῶν
τυράνων, τὸ ἰδιόχειρον αὐτοῦ τῆς ἐκδόσεως βεβλήον

A haeresi Marcionista. Deinde factus Judaeus Hebrai-
camque linguam arripere satagens, interpretatus
est ipse quoque Scripturas, haud tamen multum
a LXXII versione recedens.

Quinta autem editio inventa est Jerichunte, in
doliolis aeneis occultata, nec titulo interpretem se-
rens. Aiunt tamen eam interpretationem a quadam
muliere esse, propterea quod doliola illa inventa
fuerint domi cujusdam feminae studiosae sacrarum
Litterarum.

Sexta autem alia editio reperta est Nicopoli prope
Actium, post Severi persecutionem. Sex igitur
sunt Scripturarum translationes, exque servantur.

CAP. CXXIII. — Quoties vastata est Jerusalem.

B Primum ab Nabuchodonosor Babylonio, sub Se-
decia rege et Jeremia propheta, ad annos LXX.

εὐρέθη ἐν Νικομηδείᾳ, ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως
παρὰ Ἰουδαίοις ἐν τοίχῳ πυργίσκῳ κεκρυμμένην κο-
νίματι εἰς διαφύλαξιν.

Quot sunt editiones divinae Scripturae, sive transla-
tiones de Hebraico in Graecum: et quinam eam
transtulerunt?

« Prima est LXXII Interpretum. Hi cum Hebraei
essent, delicti sunt seni ex qualibet tribu, et ver-
terunt divinam Scripturam, sub rege Ptolemaeo
Philadelpho, anno cccci ante nativitatem secundum
carnem Domini nostri Jesu Christi.

« Secunda est interpretatio Aquila. Hic erat de
Sinope Ponti Graecusque, baptizatus Hierosolymis.
At rursum ejurato Christianismo, et ad Judaeos
dilapsus, interpretatus est ipse quoque divinam
Scripturam sub Adriano imperatore leproso, an-
nis ccccxiii post editionem LXXII Interpretum,
perversa ratione.

« Tertia translatio est quam Symmachus elabo-
ravit. Is quoque Samaritanus cum esset, nec ho-
noratus a gentilibus suis, seu homo emindi avi-
dus, ad Judaeos divertit, et secundo circumciditur,
atque secundum perversam Samaritanorum sen-
tentiam interpretatus est ipse quoque Scripturam
divinam, sub Severo imperatore, post Aquila in-
terpretationem annis lvi.

« Quarta est translatio Theodotionis Ephesii. Is
erat de haeresi Marcionis Pontici, praedicator
illius haeresis. Interpretatus est et ipse sub Com-
modo imperatore eodem tempore juxta perversa
suae haeresis sensa.

« Quinta versio in doliis reperta est occultata,
sub Alexandro Mammæe filio, in Nicopoli quae est
ad Arctios.

« Sexta autem alia interpretatio inventa est Ni-
copoli ad Arctios, post persecutionem Severi. Sex
igitur sunt et servantur Scripturarum interpre-
tationes.

« Septima. Translatio sancti Luciani magni mo-
nachi et martyris. Qui et ipse lectis praecedentibus
editionibus, et Hebraicis, inspiciensque diligentis-
sime quae deficerent, vel etiam redundarent veritatis
verba, emendans in propriis Scripturarum locis,
sic editionem procuravit Christianis fratribus. Post
certamen ac martyrium sancti Luciani, cum jam
cessasset persecutio, quae orta fuerat sub Maxi-
miano et Diocletiano tyrannis, liber editionis
illius ipsa ejus manu descriptus inventus est Ni-
comediae sub Constantino imperatore apud Judaeos
in muro, in armario quodam cemento obducto, ad
conservationem. »

Secundo post annos cccclv, ab Antiocho Illustri, A ad dies mccc, Maccabaicis nempe temporibus.

Tertio a Pompeio, Romanorum imperatore, Aristobulo et Hyrcano de pontificatu contendentibus, qui fratres erant, eumque in templum introducebant. Is ad tres menses illud contaminavit, et quæcunque intro erant, abtulit.

Quarto a Sosio, Romanorum imperatore, quem Herodes advocavit contra Antigonum, Aristobulo pro pontificatu contendente, ut susciperent Herodem regem Judææ. Sex mensium ab eo obsidionem sustinuit.

Quinto post annos c a Sosii obsidione. At post Domini resurrectionem ejusque in cælum ascensionem, post annos nempe xxxviii, a Vespasiano et Tito Judæa universa vastatur, et templum funditus eversum est.

CAP. CXXIV. — *Quoties et quando depopulati sunt Israelitæ.*

Primum sub Jeroboam, a Sosace rege Ægypti.

2. Sub Azael rege Assyriorum translati sunt in Assyrios.

3. Sub Ezechia decem tribus translatis sunt in fines Medorum et Chaldeorum.

4. Sub Nabuchodonosor, quando et Jechoniam excecavit atque Sedeciam.

5. Sub Nerone imperatore Romanorum.

6. Sub Vespasiano duce Romanorum.

7. Ptolemæus Lagides captis dolo Hierosolymis, traduxit in Ægyptum.

8. Sub Antiocho Epiphane rege Syriæ, qui et ad detestabilia coegit.

9. Pompeius dux Romanorum tributarios effecit bellum gerens adversus Hierosolimam, Hyrcano regnum ac sacerdotium ministrante.

Usque ad hunc igitur Hyrcanum perseveravit regnum Hebræorum. Postea accipit regnum Herodis alienigena a Romanis, qui etiam proximus erat Christi adventui.

10. Titus filius Vespasiani circa tempus sollemnitis paschalis, eversa Hierosolymia, quo tempore omnes festum agitabant ab universa natione convenientes, interfecit hominum undecies centena millia, aliaque decies centena millia vendita in summa vastatione.

CAP. CXXV. — *Caput aliud ex Joseppo.*

Mulier quædam, fame in viscera et medullas subeunte, contra naturam insurrexit, arripiensque filium suum (erat is puer subrummus) ait: *Infelix puer! in bello et fame et seditione, cui te reservem? Esto mihi nutrimentum, ac vitæ solamen.* Cum hæc dixisset, jugulat filium et assat: ac dimidium qui-

Δεύτερον μετὰ ἑτη υνε', ὑπὸ 'Αντιόχου τοῦ 'Επιφανοῦς, ἐπὶ ἡμέρας βς', κατὰ τοὺς Μακκαβαίων χρόνους.

Τρίτον ὑπὸ Πομπηίου, τοῦ 'Ρωμαίων ἡγουμένου, 'Αριστοβούλου καὶ 'Υρκανοῦ ἐπὶ ἱερωσύνης μαχομένων, οἱ ἦσαν ἀδελφοί, καὶ ἐπαγαγομένων αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν, καὶ ἐπὶ μῆνας τρεῖς μιάναντα αὐτὸν, καὶ πάντα τὰ ἐνδοῦ ἀφελόμενον (46).

Τέταρτον ὑπὸ Σωσίου τοῦ 'Ρωμαίων στρατηγού, ὃν 'Ηρώδης ἐπηγάγετο κατὰ 'Αντιόχου, τοῦ 'Αριστοβούλου περὶ ἀρχιερωσύνης ἀνισταμένου, διέξισθαι βασιλεῖα τῆς 'Ιουδαίας (47) τὸν 'Ηρώδην. 'Επολιορκήθη δὲ ἐπὶ τούτου μῆνας ἑξ.

Πέμπτον μετὰ ἑτη ρ' τῆς ὑπὸ Σωσίου πολιορκίας. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, καὶ ἀνδρον αὐτοῦ τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰς ἑτη λη', ὑπὸ Οὔεσπασιανοῦ καὶ Τίτου 'Ιουδαία πᾶσα πεπύρθηται, καὶ ὁ ναὸς παντελῶς ἐάλω.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΔ'. — *Ποσάκις, καὶ πότε ἐπορθήθησαν οἱ ἐξ 'Ισραήλ.*

Πρῶτον ἐπὶ 'Ιεροβοάμ, Σωσάκις ὁ Αἰγυπτίων βασιλεὺς.

β'. 'Επὶ 'Αζαήλ βασιλέως 'Ασσυρίων ἐπακίσθησαν εἰς 'Ασσυρίους.

γ'. 'Επὶ 'Εζεκίου δὲ αἱ δέκα φυλαὶ μετῴκισθησαν εἰς ὄρια Μήδων καὶ Χαλδαίων.

δ'. 'Επὶ Ναβουχοδονόσορ, ὅτε καὶ τὸν 'Ιεχονίαν ἐξετύφλωσε, καὶ τὸν Σεδεκίαν.

ε'. 'Επὶ Νέρωνος βασιλέως 'Ρωμαίων.

ς'. 'Επὶ Οὔεσπασιανοῦ στρατηγού 'Ρωμαίων.

ζ'. Πτολεμαῖος ὁ Λάγου δόλιφ παραλαβὼν τὰ 'Ιεροσόλυμα, μετήρην εἰς Αἴγυπτον.

η'. 'Επὶ 'Αντιόχου τοῦ 'Επιφανοῦς, ὅς καὶ ἐπὶ βδελύγμασιν ἠνάγκασε, βασιλεὺς Συρίας.

θ'. Πομπήϊος στρατηλάτης 'Ρωμαίων, ὑποφόρους ἐποίησε πολεμήσας 'Ιεροσόλυμα, 'Υρκανοῦ βασιλεύοντος καὶ ἱερατεύοντος.

Ἔως αὐτοῦ τοίνυν 'Υρκανοῦ, ἡ βασιλεῖα τοῦ 'Ισραήλ. Καὶ λαμβάνει τὴν βασιλείαν 'Ηρώδης ἀλόφυλος, ἀπὸ τῶν 'Ρωμαίων, ὅς καὶ πλησιάζει τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ.

ι'. Τίτος ὁ υἱὸς Οὔεσπασιανοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς, κατασκάψας τὰ 'Ιεροσόλυμα, ἐν ᾧ πάντες ἐώρταζον εἰ τοῦ θύου συναχθέντες, ἀνείλε μυριάδας ρι' (48), καὶ ἄλλας ρ' μυριάδας, οὓς διαπέπρακεν ἐσχάτῃ ὁλώσει.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΕ'. — *Κεφάλαιον 'Ιωσήπου (49) ἕτερον.*

Γυνή τις, τοῦ λιμοῦ διὰ τῶν σπλάγχων καὶ μυελῶν παρεισδύοντος, ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει, καὶ τὸ τέκνον (ᾧν δὲ αὐτὸ ὑπομάσθιος παῖς) ἀρπασαμένη εἶπε: *Βρέφος ἄνθλιον ἐν πολέμῳ καὶ λιμῷ καὶ σκότει, τίνοι σε τηρῶ; Γενοῦ μοι τροφή, καὶ τῷ βίῳ μῦθος.* Καὶ ταῦτα λέγουσα, σφάζει τὸν υἱὸν, καὶ ὀπτί-

(46) Vide supra cap. 2, num. 50, 51.

(47) Vide Cassium pag. 36 et 405.

(48) Fabricius in sua versione decies.

(49) De bello Jud. lib. vii, cap. 8, Græc. 24; Enseb. H. E. lib. iii, cap. 6, pag. 80; S. Ambros. De excidio urb. Hieros. lib. v, cap. 40.

ασα, τὸ μὲν ἡμῖς κατεσθίει, τὸ δὲ λοιπὸν καλύψασα ἐφύλαττεν. Εὐθὺς οἱ στασιασταὶ παρήσαν, καὶ τῆς ἀθεμίτου κνίσσης σπασάμενοι, ἠπειλουν, εἰ μὴ δέλξεις τὸ παρασκευασθὲν, ἀποσφάττειν αὐτὴν ταχέως. Ἡ δὲ τὰ λεῖψανα τοῦ υἱοῦ διεκάλυψε. Τοὺς δὲ εὐθὺς φρίκη καὶ φρενῶν ἔκστασις ἔλαβε, καὶ παρὰ τὴν ὄψιν ἐπεπήγησαν. Ἡ δὲ εἶπεν· Ἐμὸν τοῦτο τὸ τέκνον γνήσιον, καὶ τὸ ἔργον ἐμόν. Φάγετε, καὶ γὰρ ἐγὼ βέβρωκα. Μὴ γίνεσθε μήτε μαλακώτεροι γυναικός, μήτε συμπαθέστεροι μητρὸς. Εἰ δὲ ὑμεῖς εὐσεβεῖς, καὶ τὴν ἐμὴν ἀποστρέψεσθε θυσίαν, καὶ τὸ λειπὸν μεινάτω. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρόμενον κατὰ τὴν πόλιν πλῆθος ἔκλιπε, καὶ καθ' ἑκάστην οἰκίαν ἔπου τροφή παρεφάνη, πόλεμος ἦν ἐν αὐτῇ, καὶ διὰ χειρῶν ἐχώρουν οἱ φίλοι πρὸς ἀλλήλους. Πίστις δὲ ἀπορία· οὐδὲ τοῖς ἀποδησκούουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐμπνέοντας οἱ ληστὰς διηρπύων, καὶ ὑπὸ ἀμυχανίας τοὺς αὐτοὺς οἴκους εἰσπῆδων ὅς ἢ τρις ὥρα μῆ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΖ'. — Πόσαι ἑορταὶ παρὰ Ἰουδαίους ἀγορταί.

Νόμιμοι μὲν αἱ τρεῖς, ἐν αἷς καὶ τρεῖς τοῖς ἐνιαυτοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνίσταν. Πρώτην τὴν τοῦ Φασέκ, ἣ ἔστιν ὑπέρβασις, ἐν ἣ τὸ ἄζυμον ἡθιον, διαβήτηριον καλουμένην, ἐν τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνὸς ἐπιτελουμένην.

Δευτέραν, τὴν Πεντηκοστήν, μετὰ ὅτ' ἡμέρας τοῦ Φασέκ ἐπιτελουμένην, ἐν ἣ τὰ πρωτογεννήματα προσήγον, ἐπέπερ καὶ αἱ δέπτοιχοι πλάκες τῆς νομοθεσίας ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τῷ Μωϋσῇ ἐν τῷ Σινᾷ δορεῖ ἐπεδόθησαν.

Τρίτην, ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνί, τὴν τῶν Σκηνοπηγίων· ἐν ᾧ μηνί, νεομηνία μὲν τοῦ μηνὸς σάλπιξι ἐν κερατίνοις ἐπιτάττοντο σάλπιγι, τῇ δὲ δεκάτῃ νηστειαν μετὰ κακουχίας ἀγειν. Ἀπὸ δὲ πεντεκαίδεκάτης ἑως ἡμερῶν ἑπτὰ σκηνοποιεῖσθαι. Αὗται μὲν οὖν αἱ νόμιμοι τρεῖς ἑορταί.

Ἐφευρέθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τέσσαρες ἑορταί, πραγμάτων εὐεργεσίας ἐνεγκάντων τινάς. Ἐν αἷς λυχνοδοτοῖσι, μηνί Ἀδερ, ὃς ἔστι Δύστρος, ὑπὲρ τῆς ἀναιρέσεως Ἀμάνου, ὃς συνεσκευάσατο ἐπὶ τῶν Περσῶν ὅλον τὸ ἔθνος ἐν μὲν ἡμέρᾳ ἀπὸ συνθήματος ἔξαφανίσαι. Μαρδοχαῖος δὲ πείσας Ἐσθὴρ σύγκοιτον γενομένην Δαρείου τοῦ Ἀσουήρου, τὴν συσκευὴν αὐτοῦ ἀνέτρεψε, καὶ αὐτὸν ἀνισταύρωσεν. Ἐορτάζουσι γοῦν ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ καλεῖται αὕτη ἡ ἑορτὴ παρ' αὐτοῖς Φουραὶ (50).

Μηνί τῷ αὐτῷ ὑπὲρ τῆς ἀναιρέσεως Νικάνωρος τοῦ ἀποσταλέντος ἐπὶ Δημητρίου ἐπὶ τὸν Μακεδόνων λαὸν ἐπὶ τῷ τὸν λαὸν ἀφανίσαι. Ἀλλὰ τοῦτω συμβαλὼν Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος, ἐνίκησε, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ χεῖρας ἀποκόψας, ἤγαγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τῇ τρισκαίδεκάτῃ τοῦ Δύστρου μηνός. Ἐν ἣ ἡμέρᾳ καὶ τὴν ἑορτὴν ἑως τοῦ παρόντος ἐπιτελοῦσι.

(50) Nisi malis φουραὶ, dicas voce græca tum esse auctorem, quæ sensu ac litteris maxime ad ætérnū accederet.

A dem vorat, reliquum occultans reservat. Confestim seditiosi adsunt, haustoque naribus nidore scelestato, minitabantur, ni quos pararat cibos exhiberet, illam statim jugulatueros. At mulier filii reliquias manifestavit. Illos repente horror animique alienatio occupavit, et ad visum obrignerunt. Illa vero inquit: *Meus est genuinus hic filius, et opus meum. Comedite, etenim et ego pasta sum. Ne fueritis aut molliores femina, aut affectuosiores matre. Quod si vos religiosi estis, et meam aversamini hostiam, reliquias quoque mihi cedant.* Populi multitudo fame absorpta per civitatem cadebat: atque in omni domo, ubi cibis videbatur esse, in ea bellum erat, et manus conserabant amici inter se. Ne morientes quidem vidisse fidem penuriae faciebat: B sed spirantes adhuc perscrutabantur latrones, atque ob inopiam consilii in easdem domos una hora bis terre ingrediebantur.

CAP. CXXVI. — Quot festa apud Judæos celebrantur.

Ex legis constituto sunt tres, in quibus etiam ter quotannis in Jerusalem ascendebant. Primum festum *Phasec*, quod significat transitus: in quo azymum comedebant, dictum festum transitionis, celebrabaturque primi mensis die quarta decima.

Secundum Pentecoste, post 1 dies a Phasec celebratum, in quo primogenita adducebant; quoniam etiam duplices tabulæ legis hac ipsa die Moysi in monte Sina traditæ fuerant.

Tertium, mense septimo, Tabernaculorum. In quo mense, Calendis ipsis mensis buccinare in cornis buccinis jubebantur, et die decima jejunium cum afflictione agitare. At a quintadecima die per dies continuos septem sub tabernaculis agere. Hæc igitur sunt tria legalia festa.

Excogitatæ sunt et aliæ quatuor solemnitates dum res ipsæ beneficia quædam attulerunt. In his solemnitatibus lucernis utuntur, mense Ader, qui est Dystus, propter interfectum Amanum, qui machinatus fuerat tempore regum Persarum gentem universam uno die dato signo e medio tollere. At Mardocheus Estheri persuadens, quæ conjux erat Darii Assueri, machinas ejus evertit, eumque patibulo suspendit. Celebrant igitur hanc diem: et hæc festivitas apud illos vocatur Custodiæ.

Eodem mense, propter interfectum Nicanorem qui missus fuerat sub Demetrio ad populum Macedonum ad perdendam gentem. Sed conserta cum eo pugna, eum Judas Maccabæus devicit, atque amputato ejus capite et manibus, tulit Hierosolymam tertiadecima die mensis Dystri. Qua die hætenus hanc celebrant festivitatem.

Mense autem Chasleu, qui est Aprilis, die vi- A cesiua quinta, aliud festum, *Lumina* appellatum, celebrant, memoriam agentes purificati templi, quod profanaverat Antiochus Illustris ⁵¹.

Mense porro Nisan, ipse est Xanthicus, aliam agunt solemnitate maxime insignem, quando filius Maltathie arcem purificavit.

CAP. CXXVII. — *Quænam jejunia celebrant Judæi.*

Ex lege quidem acceperunt jejunandum mense septimo, decima die mensis. Sunt tamen et alia quatuor jejunia quæ observanda acceperunt, quorum exstat mentio apud prophetam Zachariam, cum de illis loquitur: *Jejunium mensis quarti, et jejunium quinti, et jejunium septimi, et jejunium decimi erit domui Juda in gaudium et in lætitiā, et in festivitates bonas* ⁵². Ac jejunium quidem mensis quarti, est in quo mense civitas a Nabuchodonosor dirupta est. Jejunium quinti, quum templum combustum est, septimi autem, quando Godolias interfectus est ab Israel. Et decimi tandem, quo mense degentibus Babylone nuntiata sunt mala universa, quæ contigerant in Jerusalem.

CAP. CXXVIII. — *Quæ non sunt quærenda, cum sint incomprehensibilia.*

Inquirendum non est ubi consisteret intellectua- lis essentia ante productionem creatæ abyssi; namnam supra cælos, ubi aquæ abyssi relictæ sunt post secretionem; an in terra, vel sub terra, sive in regione ætheris quæ cælo subest. Quorum enim C essentia et ante mundi digestionem, et ante conditum chaos hypostasim habebat, nullo adhuc loco mente concepto, ubi consistere possent; horum mansionem ne post productionem quidem hujus universi investigare licet, nisi solum quod factori Deo astabant.

De aquis terræ subjectis, quarum fines perquirere non est fas. Sive enim tellus sublimis suspensa sit ex Dei potentia, juxta illud: *Suspendens terram super inani*: sive in solido feratur, juxta illud: *Ego solidavi columnas ejus*: sive super immensis aquis consistat, secundum illud: *Abyssos ceu vestimento circumvolves eam*; omittenda est nobis sapienti ratione persuasis profundissimarum hujusmodi rerum investigatio.

Idem etiam quid concludendum sit de aquis quæ sint super cælos, profundior res est, quam ut quærere liceat. Ut enim de limitibus infra terram imperscrutabilis est investigatio, sic et inquisitio.

Ineffabilia se audivisse verba testatur Apostolus

⁵¹ I Mach. iv, 59; Joan. x, 22. ⁵² Zach. viii, 19.

(51) Hæc videtur nota marginalis scioli cujusdam. Nam docuit Chasleum esse Decembrem. Josephus utitur mensibus Macedonicis, et rectius cap. 27.

(52) Ms. τοῦ ναθάδ.

(53) Supple monēn, vel quid simile.

(54) Ms. περὶ τῆς. Et mox πρότερον pro πότερον.

Μηνὶ δὲ Χασλεῦ, ὅς ἐστιν Ἀπρίλλιος (51), πέμπτη καὶ εἰκοστῇ, ἄλλην ἑορτὴν, τὰ Φῶτα καλουμένην, ἐπιτελοῦσι, τῆς καθαιρέσεως τοῦ ναοῦ (52) μνήμην ποιοῦμενοι, ὃν ἐμίανεν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής.

Μηνὶ δὲ Νησάν (Ξανθικὸς δὲ ἐστὶν οὗτος) ἄλλην ἄγουσιν ἑορτὴν, ὑπερεύσημον, ὅτε ὁ Ματθαίου τὴν ἀκρὰν ἐκαθάρισεν.

ΚΕΦΑΛ. PKZ'. — *Πόας νηστείας Ἰουδαῖοι νηστεύουσι.*

Νόμιμον μὲν οὖν νηστείαν, τὴν ἐν τῷ ἐξόμῳ μηνὶ, δεκάτῃ τοῦ μηνὸς, νηστεύειν παρειλήφασιν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι δ' αὐτοῖς παρειλημμέναι νηστείαι, καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ μνημονευόμεναι, περὶ ὧν φησι: *Νηστεία ἡ τετάρτου, καὶ νηστεία ἡ πέμπτου, καὶ νηστεία ἡ ὀκτώτου, καὶ νηστεία ἡ δεκάτου* ἔσται τῷ οἴκῳ Ἰούδα εἰς χαρὰν καὶ εἰς εὐφροσύνην, καὶ εἰς ἑορτὰς ἀγαθὰς. Καὶ ἡ μὲν τοῦ τετάρτου μηνὸς νηστεία, ἐστὶν ἐν ᾧ μηνὶ ἡ πόλις ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐβράβη. Ἡ δὲ τοῦ πέμπτου, ἐν ᾧ ἐνεπρήσθη ὁ ναός. Ἐξόμῳ δὲ, ἐν ᾧ Γοδολίας ἀνιέρθη ὑπὸ Ἰσραήλ. Καὶ δεκάτου, καθ' ὃν μῆνα τοῖς οὖσιν ἐν Βαβυλῶνι ἀνηγγέλη τὰ γενόμενα ἐν Ἰερουσαλὴμ ἅπαντα κακά.

ΚΕΦΑΛ. PKII'. — *Τίνα ἐστὶν, ἃ μὴ χρὴ ζητεῖν, ὅτι καὶ ἀκατάληπτα.*

Τὴν (53) πρὸ τῆς γενέσεως τῆς ἀδύσσου ποιη- τῆς (54) νεεῖς οὐσίας, πότερον ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐστὶν, ἐνθα τὰ ὕδατα ἐναπελείφθη, τῆς ἀδύσσου τὰ μεταδιακριθέντα· ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ὑπὸ τὴν γῆν, ἡ ἐν αἰθέρι τῷ ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Ὡς γὰρ ἡ οὐσία καὶ πρὸ τῆς διακοσμήσεως καὶ πρὸ τῆς ἀδύσσου τὴν ὑπόστασιν ἔχῃ, τόπου τι- νὸς οὐκ ἐπινοούμενου τὴν τινα καὶ, ἐν ᾧ τὴν μονὴν εἶχε, τούτων τὴν μονὴν οὐδὲ μετὰ τὴν γένεσιν τοῦδε τοῦ παντὸς ζητητέον, ἢ μόνον ὅτι περ τῷ ποιητῇ Θεῷ παρειστήκει.

Περὶ τοῦ ὑπὸ γῆν ὕδατος, οὐ πέρας οὐ προσήκει ζητεῖν. Ἀλλ' εἴτε μετέωρος (55) ἀνιέρηται, ἐνθά- μει Θεοῦ, κατὰ τὸ, *Κρεμάζων γῆν* (56) ἐπ' οὐδε- νός· εἴτε ἐπὶ στερεοῦ φέρεται, κατὰ τὸ· *Ἐγὼ ἐστε- ρέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς*· εἴτε ἐπ' ἀπειρων ὕδατων ἐστὶν, κατὰ τὸ· *Ἀδύσσω ὡς ἰματίῳ ἐλίξεις αὐτήν*. Παραιτητέον τὴν περὶ τῶν βαθυτέρων ἔρευ- ναν, τῷ σοφῷ πειθομένους λόγῳ.

Τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ συμπεράσματος τῶν δόξ- των, τῶν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, βαθὺ τὴν ζητεῖν. Ὡς γὰρ τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν τέλους ἀνεύρητος ἡ ἔρευνα, οὕτω καὶ ἡ ζήτησις (57).

Ἀρρήτα ἀκηκοῖναι ῥήματα ὁ Ἀπόστολος ἀρτα-

(55) Ms. μετέωρον.

(56) Ms. κατὰ τοῦ κρημνοῦ ἐπ' οὐδενί· τὴν δὲ γῆν.

(57) Versio Fabriciana habet, sic etiam supercæle- stium inaccessa inquisitio, quæ ostendunt deesse errore typog. τῶν ὑπερουρανίων ἀνείσοδος· vel ἀκα- τάληπτος, aut quid simile.

γελῶς ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἔφη. Οὐδὲ ταῦτα τίνα ἐστὶ χρὴ ζητεῖν. Ἄ γὰρ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ἔφη.

Ἰωάννης εἶπεν : Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἠὼς καὶ ταῦτα νοῆσαι τις οἷός τε εἴη, ἃ μῆτε αἰσθη-
σαι, μῆτε νοῆσαι ὑποπίπτειν δυνατόν ;

Τὸ διάστημα, τὸ πρὸ τῆς τοῦ φωτὸς γενέσεως, τῶν χρόνου μορίων οὐκ ὄντων, οὐ καταληπτὸν, μόνῳ θεῷ ἔγνωσμένον.

Τοιοῦτο καὶ τὸ κατὰ (58) τὴν ἐσομένην τοῦ χρόνου συναίρεσιν, ἕως ἀναδείξεως τῆς καινῆς κτί-
σεως, ἐννοοῦμεν.

Αἱ νοερὰ οὐσίαι τὰ αἰσθητὰ καὶ σωματικὰ πῶς ὁρῶσι, χρειτούς αἰσθήσεως οὔσαι ;

Τοῦ Θεοῦ τὴν ἐφθαλμοφανῆ θέαν, ἀοράτου τὴν φύσιν ὄντος. Θεὸν γὰρ, φησὶν, οὐδεὶς ὥρμακε πώποτε. Τὸ γὰρ μόνῃ καθαρῇ καρδίᾳ θεώμενον, αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς θεᾶσθαι πῶ ; οἶόν τε ;

Δυσκατάληπτο ; καὶ ἡ τοῦ Ἰσραὴλ σωματικὴ εὐλογία, ἐν οἷς ψυχαῖς τοῦ Ἰακώβ κατελθόντος εἰς Αἴγυπτον, καὶ κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν ἐν ξ' μυριάσιν ἀνδρῶν ἐξεληλυθότος.

Περὶ γὰρ τῆς ἡμέρας τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπέδειξεν : Οὐχ ὁμῶν γὰρ ἐστὶ, χρόνους ἢ καιροὺς εἰδέναι, πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἔφη, οὗς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΘ'. — Ὅσα δι' ἐνυπνίων τισὶν ἐμπε-
φάνισται.

Ὁ Ἰακώβ κλίμακα ὁρᾷ εἰς οὐρανοὺς ἀπὸ γῆς ἀήκουσαν. Ἰωσήφ τὰς τῶν ἀδελφῶν δραγμάς, τὴν αὐτοῦ προσκυνοῦσας δραγμὴν, καὶ τοὺς ἀστέρας πάλιν, καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ποιοῦντας τὸ αὐτό. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ καθειργμένοι (59), ὁ μὲν ἀπολούμενος τοὺς τρεῖς βέτρους ἐκθλίβων, καὶ τὸν οἶνον ἐπιτίδους τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ κολαζόμενος τοὺς ἐπὶ τοῦ κανοῦ τρεῖς φέρων ὑπὸ τῶν ὀρνέων ἐσθιομένους ἄρτους. Ὁ Φαραὼ τοὺς ἐπὶ λίπαρους βόας, καὶ στάχνας εὐτραφεῖς ἐπὶ τὰ, καὶ πάλιν κατατρυφνόμενους βόας ἐπὶ τὰ, καὶ τοσοῦτους στάχνας. Ὁ τὴν κυλιομένην κριθίνην μαγίδα θεώμενος ; Μυδιανίτης ἐπὶ τοῦ Γεδεὼν, καὶ τὴν σκηνὴν κατατρεψάσας, τὴν τοῦ Μαδιάμ. Ναβουχοδονόσορ τὴν ἀνδριάντα θεώμενος τὸν πολύυλον, ὑπὸ τοῦ λίθου συντριβόμενον, τοῦ ἀνευ χειρὸς ἐπ' αὐτὸν ἐξ ἔδρους καταβάτος. Καὶ πάλιν τὸ ὑψηλότερον δένδρον, τὸ ἐκτέμνεσθαι κελευόμενον, καὶ μεθ' ἐπὶ τὰ βλαστάνον ἐνιαυτούς. Ὁ Δανιὴλ περὶ τῶν ἀνισταμένων θ', καὶ καθαιρουμένων ἐν μορφαῖς θηρίων, βασιλείων, καὶ περὶ τῆς τελευταίας βασιλείας, τῆς καθαιρουμένης τοῦ Ἀντιχρίστου, κίρατο ; βραχυτάτου φανέντος αὐτοῦ. Καὶ περὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν ἔχουσας αἰωνίου βασιλείας ὁ Ἀπόστολος, τοῦ Κυρίου

A raptus usque ad tertium cælum. Nec ista quænam sint licet inquirere. Quæ enim homo loqui non potest, vel ipsemet Apostolus ait.

Joannes ²⁶ dixit : Quæ oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus illum. Quomodo et ista concipere animo quis valeat, quæ neque sub sensum, neque sub rationem cadere possunt ?

Intervallum quod fuit antequam lux crearetur, cum temporis particulæ nullæ essent, comprehendi non potest. Soli Deo notum est.

Ejusmodi est et illud, quod fuit a futura consummatione mundi usque ad manifestationem novæ creaturæ.

B Intellectuales essentiæ sensibilia atque corporea quænam ratione vident, cum sint sensu superiores ?

Investigare non licet de intuitu Dei per visum oculorum, cum ipse sit invisibilis natura. Deum enim, inquit, nemo vidit unquam. Quod enim solo mundo corde videtur, sensibilibus oculis videre quomodo possibile fuerit ?

Difficile etiam mente concipi potest corporea Israelis benedictio, cum in lxxv animabus Jacob descendisset in Ægyptum, et quarta generatione in sexcentis millibus hominum exierit.

Cæterum de die adventus Domini ipse quoque Dominus significavit : Neque enim vestrum est tempora vel momenta nosse, ad apostolos ait, quæ Pater posuit in propria potestate.

C CAP. CXXIX. — Quænam per somnium quibusdam manifestata sunt.

Jacobus scalam videt a terra ad cælos pertinentem. Joseph fratrum suorum manipulos suum adorantes manipulum : stellas item, et solem et lunam idem facientes. Qui in Ægypto cum Joseph carceri mancipati erant : ac ille quidem qui liberandus absolvendusque erat, exprimebat tres racemos, et vinum regi porrigebat : qui vero puniendus, portabat tres panes in canistro a volucribus comedendos. Pharaon vidit septem pingues boves, ac bene nutritas spicas septem ; rursumque sædos boves septem, ac totidem spicas. Madianites qui vidit devolutam hordeaceam offam sub Gedeone, et tabernaculum eversum Madian. Nabuchodonosor, qui conspexit statuam ex diversis materiis constantem, a lapide contritam, qui sine manibus in ipsam de monte descenderat. Atque iterum altissimam arborem, quæ succidi jussa est, et post clapsos septem annos rursum germinavit. Daniel audit de iv regnis, quæ surrectura erant ac destruenda in figuris animalium ; et de ultimo regno destruendo Antichristi, cornu brevissimo ei apparente. Ac de æterno Christi regno cælesti. Apostolus, qui audit dicente illi Domino : Macte esto, Paule ; sicut enim testimonium perhibuisti de me in Jerusa-

²⁶ Imo Paulus I Cor. II, 9.

(58) Forte μετά.

(59) καθειργμένοι.

tem, sic te oportet etiam Romæ testimonium perhibere. Et cum tempestate agitaretur inter navigandum, angelum conspicit in somnis sibi dicentem : *Ecce donavit tibi Deus omnes navigantes tecum.*

CAP. CXXX. — *Quis conscripsit librum Regnorum.*

Saulis gesta Samuel propheta cum litteris consignasset, posuit in Tabernaculo. Davidis vero, actiones quidem primas idemmet Samuel, Gad vero et Nathan prophetæ actiones posteriores. Salomonis priora facinora Nathan descripsit, posteriora autem Achias Silonites et Joel. Roboam Samueas et Jalon. Abiæ Adon, itemque Asæ. At res Josaphati descripsit Jesus filius Anani. Idem iste Jesus conquisita singula regum Israel gesta litteris commendavit. Quod ad consequentes attinet reges Juda, gentorum Joram et Ochozias et Joas et Amasias facta est conscriptio et reposita in aula regia. Ozias vero et Joatham, et Achaz et Ezechias, non modo publicæ tabulæ actiones collegerunt, verum etiam Isaias propheta ipsas descripsit. Manassis vero impia facinora qui viderunt, (sunt autem hi prophetæ illius temporis), describere, atque in aula regia deponere. Amasias item et Josias et Joacim gestorum suorum publicæ descriptiones, quæ iidem in aula regia repositæ sunt. Jechonias ac Sedecias, sub quibus etiam populus in captivitatem ductus est, et templum dirutum, et regnum pessumdatum, Jeremias propheta miserabiles vitas descripsit.

Omnium simul regum gesta, et exitus, *Esdras* sapiens qui vivebat tempore reductus populi de captivitate, memoriter tenens librum universum Regnorum, et gesta etiam eorum qui pie ac religiose vixerunt. Postea vero animadvertens quæ a se prætermissa fuerant in volumine Regnorum, scorsim hæc rursus referens exposuit, quandoquidem prior liber qui editus fuerat, in multis defecerat. Quem librum in duplici sectione conscriptum, Judæi quidem *Verba dierum*, Ecclesia autem *librum Paralipomenon* inscripsit.

CAP. CXXXI. — *Quanam per proverbias et ænigmata in Scripturis dicta sunt.*

Gedeon ad homines tribus Ephraim, qui ei infensi erant, propterea quod non vocaverat illos ad bellum contra Madianitas, ait : *Nonne melior est butyrius in Ephraim, quam vindemia in Ebiazer?*

Jobab filius Gedconis ad Sicemitas qui elegerant eum qui interfector fuerat LXX fratrum suorum, ut inter se regnaret, Abimelechum inquam, ait : *Eundo ierunt ligna ut ungerent super se regem. Dixerunt ergo olea : Regna super nos. Et ait illis olea : Dimittens pinguedinem meam, quam commendat Deus et homines, pergam ut lignis imperitem? Et dixerunt universa ligna scilicet : Adesum, regna*

λέγοντες· αὐτῷ· Θάρσει, Παῦλε, ἀκούων, ὡς γὰρ διαμαρτύρω περὶ ἐμοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, οὕτως σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι. Καὶ χειμαζόμενος ἐν τῷ πλεῖν, ἄγγελον ἔρξῃ καθ' ὑπνοῦς αὐτῷ λέγοντα· Ἰδοὺ καυχῶμαι σοὶ ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλείοντας μετὰ σοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑ. — *Τὴν τῶν Βασιλειῶν βίβλον τίς κατέγραψε.*

Τοῦ μὲν Σαουλ τὰς πράξεις Σαμουὴλ ὁ προφήτης ἀναγράφας, ἐθῆκεν ἐπὶ τῆς Σκηνῆς. Τοῦ δὲ Δαβὶδ, τὰς προτέρας μὲν ὁ αὐτὸς Σαμουὴλ, Γὰδ δὲ καὶ Νάθαν οἱ προφῆται τὰς μετὰ ταῦτα. Τοῦ δὲ Σολομῶνος, τὰς μὲν προτέρας πράξεις Ναθάν ἀνεγράφας, τὰς δὲ μετέπειτα Ἀχίας ὁ Σιλωνίτης καὶ Ἰωὴλ. Τοῦ δὲ Ῥοβοὺμ Σαμαίας καὶ Ἰαθὼν. Τοῦ δὲ Ἀβιά· Ἀδὼν, καὶ τοῦ Ἀσά. Τοῦ δὲ Ἰωσαφάτ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰθανῆ. Οὗτος δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκάστας τῶν βασιλείων τοῦ Ἰσραὴλ ἀναζητήσας· πράξεις, ἀνεγράφας. Τῶν δὲ ἐξῆς βασιλείων τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωράμ καὶ τοῦ Ὀχοζίου, καὶ Ἰωᾶς καὶ Ἀμασίου, γέγονε τῶν πράξεων ἀναγραφή, καὶ ἀπείκαστο ἐν τοῖς βασιλείοις. Οὐσίον δὲ καὶ Ἰωάθαμ, καὶ Ἀχάζ καὶ Ἐζεκίου, οὐ μόνον δημόσιος τὰς πράξεις συνέλεξε βιβλος, ἀλλὰ καὶ Ἡσαίας ὁ προφήτης αὐτὰς ἀνεγράφας. Τοῦ δὲ Μανασσῆ οἱ ὀρῶντες, οἱ τινὲς εἰσιν οἱ τότε προφῆται, τὰς δυσσεβεῖς ἀνεγράφαντο πράξεις, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπέθεοντο. Ἀμασίου γὰρ καὶ Ἰωσίου καὶ Ἰωακείμ ἀναγραφὰς δημόσιοι γέγονται τῶν πράξεων, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις ὁμοίως ἀνετίθησαν. Μεχωνίου δὲ καὶ Σεδεκίου, ἐφ' ὧν καὶ ὁ λαὸς εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπήχθη, καὶ ὁ ναὸς ἦλθε, καὶ ἡ βασιλεῖα κατηνέχθη, Ἱερεμίας ὁ προφήτης τοὺς οἰκτροὺς ἀνεγράφας βίους.

Ὅμοι δὲ τῶν βασιλείων τὰς πράξεις, καὶ τὰ τέλη, Ἐσδρας ὁ σοφὸς ἐν τῇ ἐπανόλῳ γενόμενος τοῦ λαοῦ, τῇ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπονημονεύσας ἄπασαν τὴν βίβλον τῶν Βασιλειῶν, τῶν τε εὐσεβῶς βιωσάντων τὰς πράξεις. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπιγινούς τίνα ἐστὶ τὰ παραλειφθέντα αὐτῷ ἐν τῇ Βασιλειῶν βίβλῳ, ἰδὼς ταῦτα πάλιν ἀνενέγκας ἐξέθετο, ἐπείπερ ἡ προτέρα βιβλος ἡ ἐκδοθεῖσα, παρὰ πολλῶν ἐξέλειπτο. Ἦντινα βίβλον ἐν δυσὶ τόμοις ἐγγράψαν, Ἰουδαῖοι μὲν, Ἀπόστολοι ἡμερῶν, ἡ δὲ Ἐκκλησία Παραινέσιον βίβλον ἐπέγραψεν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΑ'. — *Τίνα παραβολικῶς καὶ αἰνιγματικῶς ἐν ταῖς Γραφαῖς εἰρησται.*

Ὁ Γεδεὼν τοῖς ἀπὸ Ἐφραῖμ φυλῆς ἀγανακτοῦσιν αὐτῷ, ὅτι μὴ κέκληκεν αὐτοὺς εἰς τὸν κατὰ Μαδιανιτῶν πόλεμον, φησὶν· Οὐχὶ κρείττων ἐπιφυλλίς ἐν Ἐφραῖμ, ἢ τρυγητὸς ἐν Ἐβιάζερ;

Ἰωάβ δὲ τοῦ Γεδεὼν υἱὸς πρὸς τοὺς Σικημίτας ἐλομένους τὸν φονεῖα γενόμενον τῶν ὁ αὐτοῦ ἀδελφῶν βασιλεύειν αὐτῶν, τὸν Ἀβιμέλεχ, φησὶ· Πορευόμενα ἐπορεύθη τὰ ξύλα τοῦ χρίσαι ἐφ' ἐαυτὰ βασιλεῖα. Καὶ εἶπε τῇ ἐλαίᾳ· Βασιλεύσον ἐφ' ἡμᾶς. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἡ ἐλαία· Ἀφίστη τὴν πίστητά μου, ἢν ἐδόξασεν ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι, πορευθῶ ὁρχεῖν τῶν ξύλων; Καὶ εἶπον

πάντα τὰ ξύλα τῇ συκῇ· Δεῦρο, βασιλευσον ἐφ' ἡμᾶς. Καὶ εἶπεν ἡ συκὴ· Ἄφεςαι τὴν γλυκύτητά μου, καὶ τὸ γέννημά μου τὸ ἀγαθόν, πορευθῶ ἄρχειν τῶν ξύλων; Καὶ εἶπον τὰ ξύλα τῇ ἀμπέλῳ· Δεῦρο, καὶ βασιλευσον ἐφ' ἡμᾶς. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἡ ἀμπέλός· Ἄφεςαι τὸν οἶνόν μου, καὶ τὴν εὐφροσύνην τῶν ἀνθρώπων, πορευθῶ ἄρχειν τῶν ξύλων; Καὶ εἶπον τὰ ξύλα τῇ ῥάμνῳ· Δεῦρο, βασιλευσον ἐφ' ἡμᾶς. Καὶ εἶπεν ἡ ῥάμνος τοῖς ξύλοις· Εἰ ἐν ἀληθείᾳ ὑμεῖς χρίτετέ με βασιλέα ἐφ' ὑμᾶς, εἰσέλθετε καὶ ὑποδύσατε ὑπὸ τὴν σκέπη μου. Καὶ εἰ μὴ, ἐξέλθῃ πῦρ ἐκ τῆς ῥάμνου, καὶ καταφάγοι τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου.

Σαμψὼν εἰς τὸ μελικήριον δ' εὗρεν ἐν τῷ στόματι οὐ ἀπέκτεινε λέοντος, καὶ ἔφαγε, πρόδλημα ποιήσας ἑστηλ· Ἐκ στόματος ἐσθιοντος ἐξῆλθε βρώσις, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ γλυκύ.

Καὶ ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Σαουλ φησι· Δικάσαι Κύριος ἀγαμέσσω ἐμοὶ καὶ σοῦ, καὶ ἐκδικήσαι Κύριος ἐκ σοῦ, καὶ ἡ χεὶρ μου οὐκ ἔσται ἐπὶ σέ, καθὼς λέγει ἡ παραβολὴ· Ἐξ ἀνόμων ἐξελεύσεται πλημμέλεια.

Ὁ Ἀχάβ πρὸς τὸν Σύρων βασιλέα ἀπειλοῦντα αὐτῷ, πᾶσαν τὴν τοῦ Ἰσραὴλ βασιλείαν ἀναιρεῖν, φησι· Μὴ καυχᾶσθαι ὁ περιζωννύμενος, ὥς ὁ ὑποζωννύμενος.

Ἰωᾶς ὁ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς, Ἀμασίᾳ τῷ τοῦ Ἰούδα βασιλεὶ φίλῳ ἀσπαζομένῳ πρὸς αὐτόν, ἀλαζονεύμενος αὐτόν, καὶ ὑπεροπῶν αὐτοῦ τὴν σύντευξιν, θηλοὶ πρὸς αὐτόν· Ἡ ἀκυρία ἐλάλησε πρὸς τὴν κέδρον τοῦ Λιβάνου λέγουσα· Ἀδὸς τὴν θυγατέρα σου τῷ νιῷ μου εἰς γυναῖκα. Καὶ διεῖλε τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ ἐν τῷ Λιβάνῳ, καὶ κατεπάτησαν τὴν ἀκανον. Τύπτων ἐπάταξας τὴν Ἰδουμαίαν καὶ ἐπῆρέ σε ἡ καρδία σου.

Ὁ δὲ Σαλομὼν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν βίβλον τὴν πρώτην διὰ παραβολῶν ἐξήνεγκε.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΒ'. — *Titres εἰσὶν αἱ ὑπὲρ τοῦ Κυρίου ρηθεῖσαι παραβολαί.*

Περὶ τῆς νέας χάριτος, ὥς μὴ δεῖν ἐπὶ παλαιῷ ἱματίῳ καινὸν ῥάκος ἐπιβάπτειν. Ἀσχοῖς παλαιοῖς μὴ δεῖν νέον οἶνον ἐμβάλλειν. Τοὺς ἀποστόλους ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων ἀποστέλλειν ἔφησε. Τὸ κήρυγμα σπέρματι παραδέδωκεν, εἰς μὲν καλὴν γῆν καταβαλλομένῳ, καὶ ἐν ρ' καὶ ε' καὶ λ' καρποφοροῦντι. Ἐν δὲ πέτρᾳ καὶ φραγμῷ καὶ ἀδαθεὶ γῇ, ἀκαρπον εἶναι ἀπελέγχεσθαι. Ζιζανίοις ἐπιχειρομένοις τοὺς τῶν αἱρέσεων λόγους, τῷ ἀγαθῷ σπέρματι, τῷ παρ' αὐτοῦ σπαρέντι ἐπὶ τῇ γῇ. Σίνιπι, τὸν τοῦ κηρύγματος λόγον, ὑπερέτερον τῶν ἀνθρωπίνων τυγχάνοντι κατὰ τὴν αὐξησιν, δογματῶν. Καὶ ζύμη παραδέδωκεν, εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἐμβληθείη. Θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῇ γῇ, καὶ πάντων ἀπεμπωλουμένων εἰς τὴν τοῦτου κτήσιν. Μαργαρίτη τιμίῳ, προτιμωμένῳ τῶν ἱερῶν κτησθέντων. Πλουσίῳ κεκτημένῳ ἐν τῷ ταμίῳ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ, τῆς νέας καὶ παρ' ἑβραίοις διαθήκης τὴν ἐπίγνωσιν. Ἀλώσκετι τὴν

A inter nos. Et ait ficulnea : Dimittens dulcedinem meam, et germen meum bonum, pergam ut lignis imperitem? Et dixerunt ligna viti : Adesdum, et regna inter nos. Et ait illis vitis : Dimittens vinum meum et lœtitiâ hominum, pergam ut lignis imperitem? Dixeruntque ligna spinæ : Adesdum, regna inter nos. Et ait spina lignis : Si in veritate vos ungitis me regem inter vos, succedite et subite umbram meam. Sin minus, exeat ignis de spina, et comedat cedros Libani.

Samson de favo, quem repererat in ore leonis a se interfecti, quemque comederat, ænigma proponens, inquit : Ex ore comedentis egressus est cibus et ex forti dulcedo.

David quoque ad Saulem ait : *Judicet Dominus inter me et te ; et ultionem sumat Dominus ex te : et manus mea non erit contra te : quemadmodum dicit proverbium : Ex iniquis egrediatur scelus.*

Achabius ad regem Syrorum minitanti sibi quod universum Israeliticum regnum ablaturus esset, inquit : *Ne gloriatur qui cingitur, sicut qui discingitur.*

Joas rex Israel Amasie regi Juda qui secum inire amicitiam avebat, petulanter eum exclpiens, ejusque vota contemnens, significat illi : *Spina locuta est ad cedrum Libani inquiens : Da filiam tuam filio meo uxorem. Et discurrerunt feræ campestres per Libanum, et conculcaverunt spinam. Tu percutiens cecidisti Idumæam, et extulisti te cor tuum.*

Salomon vero totum primum librum suum per similitudines digessit.

CAP. CXXXII. — *Quænam sunt parabolæ ore Domini prolatæ.*

De Novo Testamento. 1. Quod non oportet veteri vestimento novum panni frustum assuere : utribus veteribus non oportet novum vinum infundere ¹¹. 2. Dixit se mittere apostolos veluti oves in medio luporum ¹². 3. Prædicationem semini assimilavit, quod in terram bonam projicitur, et in c vel lx vel xxx fructificat : at si projiciatur in petram, aut sentes, aut terram minus profundam, infructuosum remanere ostenditur ¹³. 4. Comparavit hæreticorum sermones cum zizaniis superseminatis bono semini, quod ipse severat super terra ¹⁴. 5. Cum sinapi, verba prædicationis dogmatum ; quippe quod incremento omnia humana exsuperet ¹⁵. 6. Contulit etiam cum fermento misso in farinæ sata tria ¹⁶. 7. Thesauro item occultato in terra, vendiis omnibus ad illum comparandum ¹⁷. 8. Margaritæ quoque pretiosæ, quæ æstimatione antefertur omnibus rebus jam possessis ¹⁸. 9. Homini diviti possidenti in suo penu nova et vetera assimilavit no-

¹¹ Matth. ix. ¹² Matth. x. ¹³ Lucæ viii. ¹⁴ Matth. xiii. ¹⁵ Ibid. ¹⁶ Ibid. ¹⁷ Ibid. ¹⁸ Ibid.

vitam testamenti novi, et ejus quod penes Hebræos erat ⁹³. 10. Unus est similitudine vulpis indicantis malitiam Herodis ⁹⁴. 11. Docuit, non id quod ingreditur, sed quod egreditur coinquinare hominem: hoc est, cogitationes ac locutiones vitiosas ⁹⁵. 12. Est et Phariseorum fermentum, id est, malitia, quæ et alios malos efficit ⁹⁶. 13. Ostensio puerorum, ad innuendos simplices salvandorum mores ⁹⁷. 14. Inquisitio ovium unius perditæ, quæ innuit humani generis salutem ⁹⁸. 15. Parabola de eo qui consecutus est veniam multorum peccatorum ab hero suo, at ipse conservis suis non remisit parva quæ in se commiserunt peccata ⁹⁹. 16. Altera de servis missis ad exigendos fluctus vineæ et contumelia affectis atque occisis; et de illo pro eadem re venienti, et pari modo atque servi ab ingratis affecto ¹⁰⁰. 17. Parabola eorum qui mercede conducti missi sunt ad laborandum in vinea, hora prima, et tertia, et sexta, et nona et sub vespere ¹⁰¹. 18. Item rejectio eorum qui ad nuptias vocati fuerant nec occurrerunt; vocatioque eorum qui vicissim inducti fuerunt de exitibus et triviis ¹⁰². 19. Repudium ejus qui minus decore ad nuptias venerat ¹⁰³. 20. Decem virginum paratarum et imparatarum obvia- tio ¹⁰⁴. 21. Accessus negotiantium œconomorum, et lucrantium ex opibus heri, atque idcirco commen- datorum: otiosi item et infructuosi ignominia ¹⁰⁵. 22. Collocatio ovium ad dexteram et ad sinistram; harum quidem gloriosa, harum vero contume- liosa ¹⁰⁶. 23. Ostensio ejus qui incidit in latrones, et a Samaritano misericordiam est consecutus, nec tamen consecutus fuerat a Phariseo vel Le- vita ¹⁰⁷. 24. Parabola ejus qui in nocte panem petebat, et propter importunam assiduitatem accepit ¹⁰⁸. 25. Ficulnea, quæ propter infecundita- tem non fuit excisa, sed relicta sub pollicitatione, ut fructum faciat ¹⁰⁹. 26. Judex irreligiosus et in- verecundus, qui saltem audit, propterea quod vi- dua apud illum importune instabat ¹¹⁰. 27. Viri no- biles ad accipiendum regnum peregre facta prole- ctio, et excidium eorum, qui illum repudiarent in susceptione regni ¹¹¹. 28. Pastor, qui per ostium et is, cui cum latro sit, aliunde ingreditur et non

A Ἡρώδου ποντηρίαν ὑποβαλλούσῃ. Ὡς οὐ τὸ εἰσερχό- μενον, ἀλλὰ τὸ ἐξερχόμενον μολύνει τὸν ἄνθρωπον, ὃ ἐστίν, αἱ τῆς κακίας ἐννοιαὶ καὶ λόγοι. Ἡ τῶν Φαρισαίων ζύμη, τουτέστιν ἡ πονηρία, ἡ καὶ τοὺς ἄλλους κακίζουσα. Ἡ τῶν παιδίων παράδειξις, πρὸς τὸ ἀπλοῦν τῶν σωζομένων τρέπον. Ἡ τοῦ ἀπολωλό- τος ἐνδὲς προβάτου ζήτησις, τὴν τοῦ γένους τῶν ἀν- θρώπων ὑποδεικνύσα σωτηρίαν. Ἡ τοῦ τυχόντος πολ- λῶν πλημμελειῶν παρὰ τοῦ δεσπότου τὴν ἀρετίν. αὐτοῦ δὲ μὴ ἀφιέντος τοῖς συνδούλοις τὰς εἰς αὐτὸν μικρὰς ἁμαρτίας. Δούλων ἀποσταλλέντων ἐπὶ τῇ τῶν καρπῶν λήψει τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ὕδρισθέντων καὶ φονευθέντων, καὶ τοῦ υἱοῦ εἰς τοῦτο ἐλθόντος, καὶ τὰ ἴσα παρὰ τῶν ἀγνωμόνων τοῖς δούλοις παπνοθό- τοις. Ἡ τῶν ἀπὸ πρώτης ὥρας, καὶ τρίτης, καὶ ἑκ- τῆς καὶ ἑννάτης, καὶ πρὸς ἑσπέραν εἰς τὴν ἐργα- σίαν τοῦ ἀμπελῶνος ἐπιμισθον κομισαμένων. Ἡ τῶν εἰς τοὺς γάμους κληθέντων, καὶ μὴ ἀπαντήσαντων ἀποβολή, καὶ τῶν ἀντεισαχθέντων ἐκ διεσθῶν καὶ τριόδων κλήσις. Ἡ τοῦ μὴ κραιπόντως ἀπαντήσαντος εἰς τοὺς γάμους ἐκβολή. Ἡ τῶν δέκα παρθένων ἕτοιμος καὶ ἀνετοιμος ἀπάντησις. Ἡ τῶν ἐνεργῶν οἰκονόμων, καὶ πορισάντων εἰς τὰ τοῦ δεσπότου χρήματα, ἀπάντησις, καὶ διὰ τοῦτο τιμωμένων, καὶ ἡ τοῦ ἀργοῦ καὶ ἀπορίστου ἀτιμία. Ἡ τῶν ἐκ δε- ξίων προβάτων καὶ τῶν ἐξ εὐωνύμων, τῶν μὲν ἐν- δοξος, τῶν δὲ ἐπ' ἀδοξίᾳ παράστασις. Ἡ τοῦ ἐμπα- σόντος, εἰς τοὺς ληστὰς, καὶ ὑπὸ Σαμαρείτου ἐση- θέντος, μὴ ἐλεηθέντος δὲ ὑπὸ Φαρισαίου καὶ Λευί- του, ὑπόδειξις. Ἡ τοῦ ἐν νυκτὶ τὸν ἄρτον αἰτοῦντος διὰ τῆς παρανόμου ἐκλιπαρήσεως, λήψις. Ἡ συκῇ, ἡ διὰ ἀκαρπίαν μὴ ἐκτμηθεῖσα, ἀλλ' ἵνα καρπὸν ἀγάγῃ ἐπὶ ὑποσχέσει μείνασα. Ὁ κριτὴς ὁ ἀνευλαθὴς καὶ ἀναιδής, διὰ γούν τὸ ὀχλεῖσθαι, τῆς προσοχλοῦσης χήρας ἀκούσας. Ἡ τοῦ εὐγενοῦς ἐπὶ βασιλείας λή- ψει εἰς μακρὰν ἀποδημίαν [ἀποδημίᾳ], καὶ τῶν περ- αιτουμένων αὐτὸν ἐν τῇ τῆς βασιλείας λήψει, ἀναί- ρεσις. Ὁ ποιμὴν, ὁ διὰ τῆς θύρας εἰσὼν εἰς τὴν μάνδραν, καὶ τὰ πρόβατα κατ' ὄνομα καλῶν, καὶ ὁ μὴ διὰ τῆς θύρας, ἀλλὰ ἀλλαχόθεν, κλέπτει ὧν, ἐπι- δαίνων.

ingreditur in caulam, ovesque nominatim vocat, per portam ¹¹².

CAP. CXXXIII. — Quorum externorum testimonio- rum Paulus apostolus mentionem facit.

Causam dicens Athenis pro defendenda prædi- catione verbi, ait: *Ut et quidam poetæ vestri dixe- runt: Illius ei genus ipsi sumus.* Atque scribens Tito agenti in Creta, ait: *Dixit quidam ex ipsis, aptissimus illis propheta: Cretenses semper menda- ces, male feræ, ventres inertes.* Dominus quoque usus est similitudine exterius accersita, dicens ad Nazarenos: *Omnino dicetis mihi hanc similitudi-*

D ΚΕΦΑΛ. ΡΑΓ'. — Τίτῳ τῶν ἑξωθεν μαρτυριῶν ὁ ἀπόστολος Παῦλος μνήμην ποιεῖται.

Ἀπολογούμενος ἐν Ἀθήναις περὶ τοῦ κηρύγμα- τος τοῦ λόγου, φησὶν· Ὡ καὶ τινες τῶν κατ' ἡμῶς ποιητῶν εἰρήκασιν (60)· Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμεν. Καὶ Τίτῳ γράφων ἐν τῇ Κρήτῃ διαγόντι, φησὶν· Εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν, Ἰδιὸς αὐτῶν προφήτης· Κρη- τες δὲ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαῖ (61). Καὶ ὁ Κύριος δὲ ἐχρήσατο παραβολῇ τῇ ἑξῶθεν, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἐν Ναζαρέθ· Πάντως ἐρεῖτέ μοι

⁹³ Matth. xiii. ⁹⁴ Matth. v et Luc. xiii. ⁹⁵ Matth. xv. ⁹⁶ Ibid. ⁹⁷ Matth. xviii. ⁹⁸ Luc. xv. ⁹⁹ Matth. xviii. ¹⁰⁰ Matth. xxi. ¹⁰¹ Matth. xx. ¹⁰² Matth. xxii. ¹⁰³ Ibid. ¹⁰⁴ Matth. xxv. ¹⁰⁵ Ibid. ¹⁰⁶ Ibid. ¹⁰⁷ Luc. x. ¹⁰⁸ Luc. xi. ¹⁰⁹ Luc. xviii. ¹¹⁰ Luc. xix. ¹¹¹ Luc. xix. ¹¹² Luc. x.

(60) Ex Cleante et Arato. Fabr. Bibl. Gr. lib. iii, cap. 15, p. 597.

(61) Epimenides, Bibl. Gr. I, cap. 6, pag. 56.

την παραβολὴν ταύτην· Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυ-
τόν. Καὶ τῇ ἐπιγραφῇ τῇ ἐν τῷ βωμῷ τῷ ἐν Ἀθή-
ναις, ὁ Παῦλος, ἐχούση· Ἀγνώστῳ Θεῷ, ἐχρήσατο
μαρτυρίᾳ, Ὅν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, λέγων,
τούτῳ ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΔ'. — Πόσοι Ἰάκωβοι ἐν τοῖς ἀποστό-
λοις γεγονάσιν.

Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἰωάννου ἀδελφός, υἱὸς Ζεβεδαίου,
ὃν καὶ ἀνέλεν Ἡρώδης χαρίζομενος Ἰουδαίοις.
Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου. Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ
Κυρίου ὁ καλούμενος Δίκαιος (62), ὃς καὶ τῆς ἐν
Ἱερουσαλὴμ Ἐκκλησίας πρῶτος προέστη.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΕ'. — Πόσοι Ἰωάννοι εἰς τὸ κήρυγμα
γεγονάσι καὶ πόσοι, Ζαχαρίαι.

Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ὃν Ἡρώδης ἀπεκεφάλι-
σεν, ὃς καὶ τὸ μαρτύριον (63) ἐν τῇ Παλαιστίνῃ
εἶχε σεβαστῇ. Ἰωάννης ὁ τοῦ Ζεβεδαίου υἱός, ὁ
εὐαγγελιστής, ὁ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν θεασάμενος,
καὶ τὴν καθολικὴν ἀποστείλας, ὃς καὶ ἐν Ἐφέσῳ τὸ
μαρτύριον ἔχει. Ἰωάννης ὁ ἐπικαλούμενος Μάρκος,
ὁ Πέτρου ἀκόλουθος, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον γράψας, καὶ
πρῶτος τῆς Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ἀνα-
βιγθεὶς.

Ζαχαρίαι δὲ ὁ γεγονάσι. Πρῶτος ὁ τοῦ Ἰωδαὲ
τοῦ ἀρχιερέως υἱός, ὃν ἀπέκτεινεν Ἰωὰς ὁ βασιλεὺς,
ἀναμέσον τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ὁ τοῦ
Βαραχίου, οὗ μνήμην ὁ προφήτης Ἡσαίας ποιεῖται,
εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν παραλαβὼν τοῦ τικτομένου
παιδίου. Καὶ ὁ προφήτης· καὶ ὁ πατήρ τοῦ Βαπτι-
στοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΖ'. — Ἰσπολύτου Θηβαίου, ἐκ τοῦ
χρονικοῦ αὐτοῦ συντάγματος (64).

Ἰάκωβος ὁ ἐπικληθεὶς Δίκαιος, καὶ γενόμενος
πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ἀδελφὸς μὲν τοῦ
Κυρίου κατὰ σάρκα ἐλέγετο εἶναι, υἱὸς δὲ τοῦ τέκτο-
νος Ἰωσήφ, ἐκ τῆς βιωτικῆς αὐτοῦ γυναικός. Ἀδελ-
φοὶ Συμεὼν, Σιδόνιος, Ἰούδας καὶ Ἰωσή. Τέσσαρες
γὰρ υἱοὺς ἔσχεν ὁ Ἰωσήφ, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν τε
Μάρθαν καὶ τὴν Μαρίαν, ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ
τῆς Σαλώμης, θυγατρὸς Ἀγγαίου, τοῦ ἀδελφοῦ
Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως, τοῦ πατρὸς Ἰωάννου τοῦ
Βαπτιστοῦ, υἱοῦ Βαραχίου, τοῦ υἱοῦ Ἀβιδὰ τοῦ ἱερέως.
Καὶ τότε ἐχίρρυσεν ὁ Ἰωσήφ. Ὡς τὴν Σαλώμην καὶ
τὴν Βαπτιστὴν Ἰωάννην ἀδελφῶν τέκνα ἀρρενικῶν
εἶναι. Ὁ γὰρ Ἀγγαῖος υἱὸς Βαραχίου, θεὸς δὲ
Ἰωάννου· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ζαχαρίας ἀδελφὸς Ἀγγαίου,
θεὸς δὲ Σαλώμης τῆς γυναικὸς Ἰωσήφ [Σαλώμην
ἐέφη. οὗ τὴν μάταν (65), ἀλλὰ τὴν γυναῖκα Ἰω-
σήφ (66)]· ἡ γὰρ Μαρία (67) ἀπὸ Βηθλεὲμ ἐτύγα-

nem : *Medice, cura te ipsum* ⁶³. Paulus etiam pro
testimonio usus est inscriptione altaris, quod erat
Athenis habebatque : *Ignoto Deo, Quem ergo igno-
rantes colitis*, inquit, hunc ego annuntio vobis ⁶⁴.

CAP. CXXXIV. — Quot Jacobi inter apostolos
fuerunt.

Jacobus Joannis frater, filius Zebedæi, quem
etiam sustulit Herodes rem gratam facere Judæis
volens ⁶⁵. Jacobus Alphæi. Jacobus frater Domini
qui dicebatur Justus, qui et primus præfuit Ecclesiæ
Hierosolymitanæ.

CAP. CXXXV. — Quot Joannes in prædicatione
verbi fuerunt, et quot Zachariæ.

Joannes Baptista, quem Herodes obtruncavit, qui
et martyrium habuit in venerabili Palæstina. Joannes
filius Zebedæi, Evangelista, qui et Apocalypsin vi-
dit, et Epistolam catholicam misit, qui etiam Ephesi
martyrium habet. Joannes cognomine Marcus,
Petri pedisequus, qui Evangelium scripsit,
primusque designatus est episcopus Ecclesiæ Alexan-
drinæ.

Zachariæ vero iv fuerunt. Primus filius Jodæ
pontificis, quem occidit Joas rex inter templum et
altare. Filius Barachiz, cujus meminit Isaias pro-
pheta ⁶⁶, qui in testimonium illum assumpsit nasci-
turi pueri. Item propheta : et pater Baptistæ.

CAP. CXXXVI. — Hippolyti Thebani locus, ex chro-
nico ejus syntagmate.

Jacobus cognomine Justus, qui etiam fuit pri-
mus Hierosolymorum episcopus, dicebatur quidem
fuisse frater Domini secundum carnem, et filius
libri Josephi ex ejus uxore populari. Fratres
erant Symeon, Sidonius, Judas et Jose. Quatuor
namque filios habuit Josephus, et duas filias, Mar-
tham videlicet et Mariam ex uxore sua Salome,
filia Aggæi fratris Zachariæ sacerdotis, qui pater
fuit Joannis Baptistæ, et filius Barachiz filii Abiæ
sacerdotis. Tunc viduus erat Joseph. Itaque Salome
et Joannes Baptista filii sunt ex germanis mascu-
lis. Aggæus enim filius erat Barachiz et patruus
Joannis. Itemque Zacharias frater Aggæi et patruus
Salome uxoris Joseph (Salomen dico, non illam
obstetricem, sed Josephi uxorem). Obstetrix enim
erat de Bethlehem, ista vero consobrina Elisabeth,
et sanctæ Virginis Mariæ. Tres enim erant sorores

⁶³ Luc. iv, 23. ⁶⁴ Act. xvii, 27. ⁶⁵ Act. xiii, 2. ⁶⁶ Isa. viii, 2.

(62) Confer Combef. Auctar. Nov. tom. II,
p. 841. Et in app. ad tom. I Hippolyti Portuens.,
pag. 54, ubi hos duos Jacobos et ipse distinguit.

(63) Hoc est, templum, hic et infra. Fabricius
non bene videtur vertisse, *perpersus*..... *subiit*, cum
nec proprie Joannes evangelista Ephesi martyr oc-
cubuerit.

(64) Totum hoc caput jure putat Cavæus aliena

manu insertum.

(65) Mariæ Deiparæ. Obstetricem nomine Salome
Virgini ceu partus testem adfuisse frequenter do-
cent veteres.

(66) Quæ uncinis includuntur, ex Hippolyto sup-
plevimus.

(67) Mala lege ex Hippol.

de Bethlehem, filiae Matthaei sacerdotis et Mariae uxoris ejus, circa regnum Cleopatras, antequam regnaret Herodes filius Antipatri. Prima dicebatur Maria, secunda appellabatur Sube, tertia vocabatur Anna. Prior nupsit in Bethlehem, et peperit Salomen obstetricem. Nupsit etiam secunda itidem in Bethlehem, et peperit Elisabeth. Tertia vero nupsit in terra promissionis, et peperit Mariam Dei matrem in Bethlehem. Itaque sunt Salome obstetrix, et sancta Anna, quae genuit sanctissimam Mariam Deiparam, et sancta Elisabeth, quae genuit Praecursorem, filiae trium mulierum germanarum. Hinc igitur Joannes Baptista et Dominus noster Jesus Christus consobrini esse dicuntur. At filius Joseph esse putabatur, propterea quod putabatur etiam frater trium filiorum ejus, quos habuerat ex priori uxore. Tunc deus totum Iosaph nomen dedit, quia et tunc nomen dedit.

Zacharias pater Joannis habuit fratrem consacerdotem vocabulo Aggaeum, qui falo eum anteverit. Hujus Aggaei filiam duxit uxorem Joseph faber, ex qua suscepit iv liberos, et iii filias, quorum unus erat Jacobus cognomine frater Domini, et primus Hierosolymorum episcopus. Et nomen uxoris Joseph Salome, non illa obstetrix, sed alia. Post mortem illius, despondit sibi Joseph Mariam Deiparam, quae ex muliebri prosapia descendebat a Matthaeo sacerdote, quin et ab ipsomet Salomone filio Davidis genus ducebat, ut dicit Evangelium secundum Lucam in recensione genealogiae. Siquidem iste Matthaeus habuit filias ex Maria uxore sua, quae vocabantur Maria, Sube, Anna. Maria itaque genuit Elisabeth matrem Joannis Baptistae: Anna vero parit sanctam Dei matrem in Bethlehem, quae de nomine aviae et materterae nominabatur Maria. Itaque Elisabeth est consobrini quidem Annae, materterae vero Deiparae. Haec asserta Evangelica confirmantur, propterea quod recensetur paternum genus et carnale Christi. Erat enim, inquit, Jesus quando incepit, veluti annorum xxx, qui putabatur Josephi, cum esset Heli, Matthaei 23.

CAP. CXXXVII. — Qui sunt qui innotescunt de discipulis.

Barnabas, qui cum Paulo Evangelium praedicavit, qui et apostolis se discipulum esse Evangelii Hierosolymis ostendit.

Sosthenes, qui in locum Judae accensus est cum apostolis, vocatus per orationem.

Justus, qui et ipse clero apostolorum subiectus est.

Thaddaeus, qui in Mesopotamiam in civitatem

23 Luc. iii, 23.

(68) Id est, quando incepit praedicare.

Α νεν, ἀνεψιά δὲ αὐτῇ ἐτύγγανε τῆς Ἑλισάβετ, καὶ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας. Τρεῖς γὰρ ἦσαν ἀδελφαὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ, θυγατέρες Ματθάν τοῦ ἱερέως καὶ Μαρίας τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, περὶ τῆς βασιλείας Κλεοπάτρας, πρὸ τῆς βασιλείας Ἡρώδου τοῦ υἱοῦ Ἀντιπάτρου. Ὄνομα τῇ α' Μαρία, καὶ ὄνομα τῇ β' Σουδῇ, καὶ ὄνομα τῇ γ' Ἀννα. Ἐγνημέν τε ἡ πρώτη ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἔτεκεν Σαλώμην τὴν μάταν. Ἐγνημέν τε καὶ ἡ δευτέρα ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἔτεκε τὴν Ἑλισάβετ. Ἐγνημέν τε καὶ ἡ τρίτη εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἐγέννησε Μαρίαν τὴν Θεοτόκον ἐν Βηθλεὲμ. Ὡς εἶναι Σαλώμην τὴν μάταν, καὶ τὴν ἁγίαν Ἀνναν, τὴν γεννήσασαν Μαρίαν τὴν παναγίαν Θεοτόκον, καὶ τὴν ἁγίαν Ἑλισάβετ, τὴν γεννήσασαν τὸν Πρόδρομον, θυγατέρας ἀδελφῶν τριῶν θηλειῶν. Ἐντεῦθεν οὖν ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀνεψιοὶ λέγονται υἱῶν αὐτοῦ, τῶν ἐκ τῆς πρώτης γυναικὸς, ἀδελφῶς

Ζαχαρίας ὁ πατὴρ Ἰωάννου ἀδελφὸν ἔσχε συνιερέα καλούμενον Ἀγγαῖον, πρὸ αὐτοῦ τετελευτηκότα. Τοῦτο τοῦ Ἀγγαίου θυγατέρα ἡγάγετο πρὸς γάμον Ἰωσήφ ὁ τέκτων, ἐξ ἧς ἐγέννησε δ' υἱοὺς καὶ γ' θυγατέρας, ὧν εἰς ἦν Ἰάκωβος, ὁ ἐπικληθεὶς ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. Καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς Ἰωσήφ Σαλώμη, οὐχ ἡ μάτα, ἀλλ' ἑτέρα. Μετὰ δὲ θάνατον αὐτῆς μνηστεύεται Ἰωσήφ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, κατὰ τὸ μητρικὸν γένος καταγομένην ἀπὸ τοῦ Ματθάν τοῦ ἱερέως, καὶ αὐτοῦ ἀπὸ Σολομῶντος τοῦ υἱοῦ Δαβὶδ καταγομένην, ὡς φησὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον γενεαλογεῖν. Οὗτος γὰρ ὁ Ματθάν ἔσχε θυγατέρας ἐκ Μαρίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὧν τὰ ὀνόματα Μαρία, Σουδῇ, Ἀννα. Ἡ οὖν Μαρία γεννᾷ τὴν Ἑλισάβετ, τὴν μητέρα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ἡ δὲ Ἀννα γεννᾷ τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐν Βηθλεὲμ, τὴν κατὰ τὸ ὄνομα τῆς μάμης καὶ θείας, ἐπικληθεῖσαν Μαρίαν. Ὡς εἶναι τὴν Ἑλισάβετ, ἀνεψιὴν μὲν τῇ, Ἀννης, ἐξ ἀδελφῶν δὲ τῆς Θεοτόκου. Κυροῦνται τὰ ἐκείσερα τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τοῦ διηγεῖσθαι τὸ πατρικὸν γένος καὶ σαρκικὸν τοῦ Χριστοῦ. Ἦν γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος (68), ὡς ἐπὶ αὐτῷ. Ἦν δὲ ἐνομιζέτο τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλίου, τοῦ Ματθαίου.

D ΚΕΦΑΛ. ΡΑΖ'. — Τίνας εἰσὶν οἱ ἀπὸ τῶν μαθητῶν τῶν σ' γνωρίζοι.

Βαρνάβας, ὁ σὺν τῷ Παύλῳ κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἑαυτὸν μαθητὴν γεγνότα τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐμπαλίσας.

Σωσθένης, ὃς ἀντὶ τοῦ Ἰουδα συγκαταψήφισθη μετὰ τῶν ἀποστόλων, οἱ εὐχῆς κληθεὶς.

Ἰούστος, ὃς αὐτὸς τῷ κλήρῳ τῶν ἀποστόλων ὑπεβλήθη.

Θαδδαῖος, ὃς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ ἐν τῇ Εδέσση

κέρυξ τοῦ λόγου πρὸς Αὐγαρον βασιλέα ἀποσταλταί.

Καὶ Ἰωάννην δὲ τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον ἐξ αὐτῶν γεγονότα ἐπιγινώσκωμεν.

Ἰούδας καὶ Σίλας, οἱ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων μετὰ Παύλου καὶ Βαρνάβα, διὰ τὸ ζήτημα τὸ περὶ τῆς νομικῶν φυλακῆς, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀποσταλέντες.

Κλήμης δὲ φησι (69), καὶ τὸν Κηφᾶν, περὶ οὗ φησιν ὁ Παῦλος· Ὅτε δὲ ἦλθε Κηφᾶς εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν, ἕνα τῶν οὐ εἶναι· μὴ γὰρ περὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ταῦτα λέγειν αὐτόν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΗ'. — Πόσοι διωγμοὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γεγόνασιν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ὥς τῆς ἀλώσεως αὐτῶν, καὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ ναοῦ.

Τρεῖς μὲν κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ γεγονόσιν. Τρεῖς δὲ καὶ κατὰ τοῦ Παύλου, οὐ μόνον ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ γεγονόσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων δὲ καὶ οὗτοι.

Καὶ πρῶτος μὲν ἦν ὁ κατὰ τὸν συγκλεισμὸν τῶν ἀποστόλων, ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων γενόμενος. Δεύτερος ὁ ἐπὶ Στεφάνῳ τῷ πρωτομάρτυρι, ὃ καὶ ὁ Παῦλος συνευδόκει. Τρίτος ὁ ἐπὶ τῇ ἀναιρέσει Ἰακώβου, καὶ Πέτρου καθειρῆς, τῇ ὑπὸ Ἡρώδου γεγεννημένῃ, ὅτε καὶ ὁ ἄγγελος τὸν μὲν Πέτρον ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἔλυσε, καὶ τοῦ δεσμοτηρίου ἐξήγαγε, τὸν δὲ Ἡρώδην μὴν δημηγοροῦντα ἐν Καισαρείᾳ ἀθρόω ἐν ὄργῃ πληγεῖν (70).

Κατὰ δὲ τοῦ Παύλου καὶ τῶν ἀδελφῶν, τέταρτος ἐν Λυκαονίᾳ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐκινήθη διωγμός. Καὶ πέμπτος ἐν Βεροίᾳ καὶ Κορίνθῳ. Ἐκτος δὲ ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἐξέτασις πολλάκις ἐγένετο τοῦ κηρύγματος. Καὶ τέλος, ἡ εἰς Ῥώμην ἐπὶ Καίσαρος, δεσμίου ἐκπομπή.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΘ'. — Πόσοι καὶ οἱ δι' Ἑλλήνων διωγμοὶ γεγονότες, καὶ διὰ τίνων.

Πρῶτος Νέρων διωγμὸν ἤγαγε κατὰ Χριστιανῶν, ὃς Πέτρον μὲν σταυροῦσθαι, Παῦλον δὲ πελεκίζεσθαι προστάττει, τοῦ Πέτρου κάτω κάραν σταυρωθῆναι δεηθέντος.

β'. Δομετιανὸς μέγαν κινεῖ καθ' ἡμῶν διωγμὸν, πονηρὸς καὶ οὗτος γενόμενος, ὃς καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην εἰς Πάτμον τὴν νῆσον ἐφυγάδευσεν.

γ'. Διωγμὸς, ἐξ ἐπαναστάσεως δῆμων κατὰ τὰ ἔθνη κινηθέντων κατὰ Χριστιανῶν συνέστη, τῶν ἀρχόντων μᾶλλον κινήσαντων αὐτούς. Τοῦτον δὲ ἐπέσχε Τραϊανὸς ὕστερον τὸ δόγμα διδασχθεῖς. Ἐπὶ δὲ τοῦ διωγμοῦ τούτου, Πιόνιος καὶ οἱ κατ' αὐτὸν μάρτυρες διέπρεψαν.

δ'. Διωγμὸς ὑπὸ Οὐλήρου, καὶ τοῦ υἱοῦ (71) αὐτοῦ Ἀντωνίου, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκχέεται. Ἐπὶ τούτων Πολύκαρπος ἐν τῇ Ἀσίᾳ μαρτυρεῖ, Μητροδόωρος,

(69) Apud Euseb. H. E. lib. i, cap. 11. Vide et Chrysostomum in homil. Μίαν ὁμῶν.

A Edessam præco verbi apud Abgarum regem missus fuit.

Joannem quoque cognomine Marcum ex ipsis fuisse cognoscimus.

Judas et Silas, qui ab apostolis cum Paulo et Barnaba, propter quæstionem de observandis legibus, Antiochiam ab Jerusalem missi sunt.

Clemens autem perhibet, quod Cephæ de quo Paulus ait : Cum autem venit Cephæ Antiochiam, in faciem ei restiti, quippe qui erat reprehensibilis ; unus fuerit de LXX. Neque enim, ait, de apostolo Petro hæc ipsum fuisse locutum.

CAP. CXXXVIII. — Quot persecutiones contra Ecclesiam excitatæ sunt ab Judæis, usque dum capti sunt, et templum incensum.

Tres quidem contra apostolos Hierosolymis fuerunt. Tres item contra Paulum fuerunt, non modo Hierosolymis, sed et in dispersione, quæ et ipsæ ab Judæis excitatæ sunt.

Prima persecutio a pontificibus excitata fuit pro carceratione apostolorum. Secunda ea fuit, quæ contigit sub Stephano protomartyre, cui et Paulus succenturiabatur. Tertia in occisione Jacobi, et carceratione Petri, quæ sub Herode facta est : quando et angelus Petrum a vinculis solvit atque de carcere eduxit, Herodemque concionem ad populum habentem Cæsareæ repentina indignatione vulneravit.

Jam vero adversus Paulum atque fratres quarta in Lycaonia ab Judæis mota est persecutio. Quinta item Beroæ et Corinthi. Sexta vero Hierosolymis : in qua etiam apud magistratus quæstio sæpenu-mero habita fuit de præconio verbi. Denique fuit persecutio, qua Paulus Romam ad Cæsarem victus missus est.

CAP. CXXXIX. — Quot fuerunt ab gentilibus motæ persecutiones, et per quos.

Primus Nero persecutionem in Christianos induxit, qui Petrum quidem cruci suffigi, Paulum vero securi percuti jussit ; Petro ut inverso capite crucifigeretur postulante.

2. Domitianus magnam movit contra nos persecutionem, vir et iste nequissimus : qui etiam Joannem Evangelistam in Patmum insulam relegavit.

3. Tertia persecutio ex concitatione populorum per varias nationes in Christianos concitatorum obtigit, principibus maxime eos commoventibus. Hanc subinde Trajanus compescuit placita nostra edoctus. In hac persecutione Pionius et alii sui temporis martyres claruerunt.

4. Quarta persecutio sub Vero, ejusque filio Antonino contra Ecclesiam effusa est. Sub his Polycarpus in Asia martyr fuit, Metrodorus item,

(70) Forte πληγῶν, vel ἐπληγην.
(71) Imo fratre.

Carpus, Papulus, agatonice, aliaque multitudo sanctorum per divinum martyrium consummata est.

5. Sub Severo adversus Ecclesiam ingens excitata est persecutio, in qua Justinus martyrium subiit, et Leonides Origenis pater, et Potamiana sancta virgo, et Basilides, et multitudo divinorum martyrum coaluit.

6. Maximinus omnes præcipuos ubicunque essent, puta clericos, e medio tolli jussit, et quidem eos, qui se esse Christianos dicerent.

7. Decius crudelissimam persecutionem adhibuit. Illic fidei testimonium perhibuit Flavianus episcopus Romanus, Alexander episcopus Hierosolymitanus, Babylas episcopus Antiochenus, Sarapio episcopus Alexandrinus, Apollonia virgo et Ammonarion cum aliis quatuor virginibus crudeliter tortis: Julianus, qui podagra laborans in fornace circumferebatur et viva calce perfusus est. Cyprianus episcopus Carthagenensis. Mercuria item et Dionysia quæ multos habebat liberos, coram illa adstantibus illis suis; nec tamen dum torqueretur amorem numerosæ prolis amori prætulit Christi. In hac persecutione plurimi martyres per urbes et villas cœlestibus choris inserti sunt. At Origenes qui per hoc tempus vivebat, non est dignatus martyrio: sed victus, in pœnitentia reliquum vitæ suæ tempus transmisit.

8. Valerianus Christianis bellum movit, multique etiam sub illo martyres fuerunt: inter quos sunt tres martyres Cæsareæ Palæstinæ, Priscus, Marcus et Alexander.

9. Aurelianus movit persecutionem, non usque adeo crudelem et manifestam. Solum enim magistratibus ex consuetudine veterum legum contra Christianos quid agendum esset significavit.

10. A Diocletiano magna adversus Ecclesiam excitata persecutio est, in qua et quamplurimi martyres, viri conspicui, in testimonio fidei perhibendo effulserunt. Anthimus episcopus Nicomediensis. Philæas episcopus Thmuisensis. Adauctus Catholicus dignitate decoratus, in qua etiam conspicuus fuit. Pelagia virgo Antiochena, junior puella, quæ sese de tertia contignatione domus suæ projecit. Tyrannio episcopus Tyri. Zenobius presbyter Sidoniensis. Silvanus episcopus Hemisenorum. Romanus episcopus Antiochiæ. Zenobius princeps ibidem medicorum. Silvanus episcopus Gazensis cum aliis xl. Peleus et Nilus episcopi Ægyptii. Pamphilus presbyter Cæsareensis. Petrus episcopus Alexandrinus, et cum ipso Faustus, Dios, Ammonius presbyteri: episcopi vero Phylæas, Hesychius, Pachumius, Theodorus. Gaius quoque Laodiceæ a plebibus raptatus martyrium fecit. Item Sabinianus, qui cum miles esset gravis armaturæ, confessus quod Christianus esset, securi percutitur. Quinimo classes integræ militum cum tribunis et centurionibus, spoliati armis martyrium subierunt.

(72) Forte ἑστέρξε.

(73) Vide Euseb. vii, 30; Lactant. De mortib. persec. cap. 6.

A Κάρπος, Πάπυλος, Ἀγαθωνίκη, καὶ ἕτερον πλῆθος ἁγίων διὰ τοῦ θεοῦ τελειοῦται μαρτυρίου.

ε'. Ὑπὸ Σευήρου, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μέγας συγκινεῖται διωγμὸς, ἐφ' οὗ Ἰουστίνος ἐμαρτύρησε, καὶ Λεωνίδης ὁ Ὀρειγένους πατήρ, καὶ Ποταμίαινα ἡ ἁγία παρθένος, καὶ Βασιδείδης, καὶ πλῆθος θείων τελειοῦται μαρτύρων.

ς'. Μαξιμίνος πρῶτους πάντας τοὺς ὄντι δ' ἄν, ὡς κληρικούς, ἀναιρεῖσθαι προστάξας, καὶ τότε τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς εἶναι Χριστιανούς.

ζ'. Δέκιος σφοδρῶς ἐχρήσατο τῷ διωγμῷ, καὶ μαρτυρεῖ Φλαβιανὸς ἐπίσκοπος· Ρώμης, Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος Ἱερουσόλυμων, Βαβύλας ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, Σαραπίων ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, Ἀπολλωνία παρθένος καὶ Ἀμμωνάρων συν ἁλλαις τέσσαρσι παρθένοις δεινῶς βασανισθείσαις, Ἰουλιανὸς ὁ ποδάλγος ἐπὶ καμίνου περιφερόμενος, καὶ τῇ ἀσδέστῳ περιραινόμενος. Ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγίνης Κυπριανός. Μερκουρία τε καὶ Διονυσία ἡ πολύταις, παρεστηκότων αὐτῇ τῶν παιδῶν αὐτῆς. Καὶ βασανισομένη οὐκ ἔστιξε (72) τῆς Χριστοῦ φιλίας τὴν πολυπαιδίαν. Ἐπὶ δὲ τούτου πλείστοι μάρτυρες κατὰ πόλεις καὶ κατὰ κώμας τοῖς οὐρανίοις χοροῖς συγκατελέχθησαν. Ὀρειγένης δὲ οὐκ ἡξιώθη τῆς μαρτυρίας ἐν τούτῳ συσχεθεὶς τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἡττηθεὶς, εἰς μετάνοιαν ἐβίω τὸν λοιπὸν αὐτοῦ χρόνον.

η'. Οὐαλεριανὸς Χριστιανούς ἐπολέμησε, καὶ πολλοὶ καὶ ἐπ' αὐτοῦ μεμαρτυρήκασιν, ἐξ ὧν εἰσι καὶ οἱ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης μάρτυρες τρεῖς, C Πρίσκοι, Μάρκος καὶ Ἀλέξανδρος.

θ'. Αὐρηλιανὸς κινεῖ διωγμὸν, οὐχ οὕτως ἄγριον καὶ ἐμφανῆ. Μόνον γὰρ τῶν ἀρχόντων τῆς συνηθείας τῶν παλαιῶν νόμων κατὰ Χριστιανῶν τί γίνεσθαι μὴ [χρῆ] (73) διατάξας.

ι'. Ὁ μέγας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Διοκλητιανοῦ διωγμὸς ἐγείρεται, ἐφ' οὗ καὶ πολλοὶ μάρτυρες, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, διέπρεψαν ἐν τῷ μαρτυρίῳ. Ἀνθιμος ἐπίσκοπος Νικομηδείας. Φιλαίας ἐπίσκοπος Θμοῦσιος. Ἀδαυκτος, καθολικός, καὶ ἐν αὐτῷ διαπρέπων τῷ ἀξιώματι. Πελαγία ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρθένος, νέα κόρη, ῥίψασα ἑαυτὴν ἀπὸ τριστεύου τῆς ἰδίας οἰκίας. Τυραννίων ἐπίσκοπος Τύρου. Ζηνόδιος πρεσβύτερος Σιδωνός. Σιλβανὸς ἐπίσκοπος Ἡμισῶν.

Δ Ρωμανὸς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας. Ζηνόδιος ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας. Σιλβανὸς ἐπίσκοπος Γαζαίων, μετὰ καὶ ἄλλων μ'. Πηλεὺς καὶ Νεῖλος ἐπίσκοποι Αἰγύπτου. Πάμφιλος πρεσβύτερος Καισαρείας. Πέτρος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, καὶ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι Φαῦστος, Δίος, Ἀρμώνιος· ἐπίσκοποι δὲ, Φυλαίας, Ἡσύχιος, Παχόμιος, Θεόδωρος. Γάιος τε ἐν Λαοδικείᾳ ὑπὸ τῶν δῆμων συρεὶς μαρτυρεῖ. Καὶ Σαβινιανὸς, στρατιώτης ὢν τῶν ὀπλιτῶν, δημολογήσας Χριστιανὸς εἶναι, πελεκίζεται. Καὶ ἀριθμοὶ δὲ ὁλόκληροι στρατιωτῶν, μετὰ τῶν χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων, ἀφαιρεθέντες τῶν ὀπλῶν ἐμαρτύρησαν.

Μετὰ τούτων *Μαξιμίος* ἰα' διωγμὸν διαδέχεται, ὃν αὐτὸς πάλιν ἐπυσε διατάγματι. Ἐνθεν ἡ Ἐκκλησία τῶν διωγμῶν ἀνεθεῖσα τῶν ἐξ Ἑλλήνων, ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Κωνσταντίου, καὶ Κωνσταντοῦ βασιλευόντων πολλὴν ὑπέμεινε ταραχὴν ὑπὸ Ἀρειανῶν.

Μετὰ τούτους, Ἰουλιανοῦ βασιλεύσαντος τὰ Ἑλλήνων ἐλομένου, οὐ διώξαντο; δὲ τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ βδελυζομένου καὶ συγγραφομένου κατ' αὐτῶν. Τῶν δὲ δῆμων κατὰ τὰ πόλεις καὶ κώμας, τῆς τοῦ βασιλέως γνώμης συγχρησμένον, δεινὰ τοῖς Χριστιανοῖς δειχθέντων, ἐνθεν καὶ αἰρέσεις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκινήθησαν, τῶν τε Ἀρειανῶν καὶ τῶν Ἀνθροπολατρῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜ'. — Πόσαι αἰρέσεις κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἐκινήθησαν.

Πρῶτον ἐπὶ τῇ ἐνσάρκῳ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ, γεγονασί τινες Ἡρωδιανοί, Χριστὸν τὸν Ἡρώδη εἶναι λέγοντες.

β'. *Θευδιανοί* ἀπατηθέντες (74). Τούτου μέμνηται καὶ Γαμαλιήλος ὁ νομοδιδάσκαλος, γνῶμην τοῖς ἀρχιερεῦσιν εἰσηγούμενος, βουλευομένοις τι δοῦν κατὰ τῶν ἀποστόλων, πρὸς τὸ μηδὲν τι κατ' αὐτῶν ἐνεργεῖν λέγων. Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη *Θευδᾶς*, λέγων εἶναι τινα ἑαυτόν.

γ'. Ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἄλλη αἵρεσις ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ *Αἰγυπτίου* μάγου τινὸς συνέστη, καὶ τούτου μνήμη τις ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς Πράξεσι γίνεται, ὅτε φησὶν ὁ χιλιάρχος τῷ Παύλῳ· Ἑλληνιστὶ γινώσκεις; Οὐκ ᾔρα σὺ εἰ ὁ Αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας, καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἀνδρας τῶν σικαρίων;

δ'. *Σιμωνιανοί*. Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν ἀποστόλων μάγος γενόμενος, αἵρεσιν διὰ τῆς τῶν σημείων ἐν τέρασι ψευδοῦς ἐνδείξεως εἰσήγαγε, λέγων ἑαυτὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν μεγάλην δύναμιν. Καὶ τούτου μνήμη τις ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων φέρεται.

ε'. *Ἐδδιωναῖοι*, καὶ οὗτοι κατὰ τοὺς τῶν ἀποστόλων χρόνους γεγονασί, πτωχοὶ ἐρμηνευόμενοι, διὰ τὸ περὶ τὴν πίστιν πτωχεύειν. Τὰ γὰρ σωματικὰ νόμιμα *Μωϋσέως* ἐπιτελεῖν ἔτι βούλονται τοὺς πιστούς.

ς'. Εἰσὶ καὶ ἄλλοι *Ἐδδιωναῖοι*, οἱ καὶ *Ναζωραῖοι* καλούμενοι, τὰ αὐτὰ μὲν περὶ τὰ *Μωϋσέως* νόμιμα τοῖς ἄλλοις διακείμενοι, οὐ μὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, Θεοῦ Λόγον, προὑπάρχοντα εἶναι Θεὸν καὶ Θεοῦ ὕψος δοξάζοντες, ἀλλ' ἀνθρωπὸν τιμῆς υἱοῦ Θεοῦ ἡξιωμένον.

ζ'. *Μενανδριανοί*. Μένανδρος τις ἀπὸ Σίμωνος ἀποσχίσας, ἐνῶθεν ἑαυτὸν ἔλεγεν καταπέμφθαι (75) εἰς διδασκαλίαν (76) τοῦδε τοῦ κόσμου. Ἀγγέλους γεγονέναι πολλοὺς τινὰς καὶ ἀναριθμήτους.

η'. *Σατορνηλιανοί*. Ὁ Σατορνήλος οὗτος ἀπὸ τοῦ Μενάνδρου δέσστη, δι' ἐπὶ τὰ μόνον ἀγγέλων γεγονέναι παραδίδους τὸν κόσμον, ἀλλ' οὐ διὰ πλειόνων, ὡς Μένανδρος ὑπέτόπασε.

(74) Deesi ἀπὸ Θεοῦ.

(75) Καταπέμφθαι ἢ καταπεμφθῆναι.

11. *Maximianus* post hos undecimam aggreditur persecutionem : quam ipsemet postea decreto compescuit. Deinceps Ecclesia a persecutionibus infidelium immunis, sub imperatoribus Constantino, Constantio atque Constante multas sustinuit turbas ab Arianis.

12. *Juliano* postea imperitante, qui ethnica instituta amplexus est, nec persecutus est tamen, abominatus Christianos, contra quos etiam libros edidit; cum populi per urbes atque vicos in perniciem nostram imperiali uterentur sensu, Christianosque crudeliter exciperent; hinc etiam haereses adversus Ecclesiam ortae sunt, sive Arianorum sive Homiolarum.

CAP. CXL. — Quot haereses Ecclesiae fidem appeterunt.

Primum ipso adventu Domini in carne, exstiterunt quidam *Herodiani*, qui dicerent Herodem esse Christum.

2. *Theudiani* a Theuda decepti, cujus mentionem facit etiam Gamalielus legis doctor, dum sententiam suam pontificibus suadere nitentur, qui nescio quid agere volebant adversus apostolos, ut ne quid adversus illos conarentur, inquit : *Ante hos enim dies surrexit Theudas, dicens se aliquem esse.*

3. Apostolorum tempore alia haeresis confecta est Hierosolymis cujusdam *magi Aegyptii* : cujus quoque nonnulla mentio in apostolicis Actibus occurrit, quando ait tribunus Paulo : *Græcam linguam calles? An non ergo es tu Aegyptius ille, qui ante hos dies seditiones concitavit, eduxitque in desertum quatuor millia hominum sicariorum?*

4. *Simoniani*. Simon et ipse magus tempore apostolorum fuit, haeresimque induxit per signorum ac prodigiorum mendacem ostensionem, dicens se esse Dei magnam potentiam. Et hujus exstat mentio aliqua in Actibus apostolorum.

5. *Ebionæi*, ipsi quoque fuerunt circa apostolorum tempora, qui *Pauperes* interpretantur, propterea quod inopia fidei laborant : corporalia namque statuta Moysis contendunt fideles debere observare.

6. Sunt et alii *Ebionæi*, qui etiam *Nazaræi* vocantur. Ii circa legalia Moysis perinde quidem atque antecedentes affecti sunt : nihilominus tamen non arbitrantur Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Verbum, præexistentem fuisse Deum Deique Filium, sed hominem honore dignatum filii Dei.

7. *Menandriani*. Quidam Menander schismate a Simone sejunctus, cœlitus aiebat se demissum fuisse ad erudiendum hunc mundum : angelos exstisse quamplurimos et innumerabiles.

8. *Saturneliani*. Saturnelus a Menandro dissidet, docens per septem modo angelos factum fuisse mundum, sed non per plures, ut Menander absurde commentus est.

(76) Fabric. putat legendum εἰς διδασκαλίαν· κτίστα; τοῦδε τοῦ κόσμου ἀγγέλους, etc.

9. *Basilidiani*. Basilides in Ægypto fuerat. Inquit A esse 365 cœlos, quorum etiam nomina recitat. In pretio habet vocabulum *Abrazas*, quippe quod numerum cœlorum contineat et dierum anni: valet enim trecentos et sexaginta quinque, si calculum litterarum ineas.

10. *Nicolaitæ*. Nicolaus de septem diaconis unus, qui cum apostolis fuerunt. Cum communia essent omnibus omnia, etiam uxorum communionem induxit, et inusitata quædam nomina honoranda tradidit.

11. *Gnostici* in Ægypto cœperunt hæreticos agere. Alicubi etiam *Borboriani*, h. e. lutulenti, vocitantur. Turpissimi isti homines *Barbiloten* et *Barbero* pronuntiant in suis precibus.

12. *Ophitæ* sive *Serpentarii*. Isti serpentem co- B unt et plurimi omnium faciunt; quippe qui fuerit causa cognitionis hominibus.

13. *Caitani* Cainum reputant glorificandum, quasi qui magna quædam virtus fuerit.

14. *Sethitæ* Sethum, tanquam a superna matre venientem ad conditum novi mundi, honorant. Principatus ac potestates pro numinibus habent.

15. *Carpocratiani* in Asia fuerunt. Imagines hominum, qui vel apud gentiles admirationi fuerint, pingentes honorant. Jesu quoque animam in cœlum reversam aiunt, ut quæ Deo placeret.

16. *Cerinthiani*. Cerinthus ab angelo legem datam fuisse Judæis, non in bonum illis cessuram aiebat.

17. *Valentiani* resurrectionem esse negant: Vetus repuliant Testamentum: Christum de cœlo corpus attulisse volunt.

18. *Ptolemæi*. A Valentino Ptolemæus quidam dissidens, conjugia æonum 30 hæresi Valentinianæ superaddidit.

19. *Secundiani*. Quidam Secundus fuit cum quodam Isidoro et Epiphane. Hi cæcæ Valentiniani sententiæ etiam turpes actiones addiderunt.

20. *Heraclæonitæ* ab Heracla quodam, octonarios quosdam honorandos introduxerunt, suosque mortuos Hebraicis invocationibus, atque balsami unguine redimi putaverunt.

21. *Marcosii*. Quidam Marcus fuit Colobarsi con- D discipulus, qui duo principia invexit, mortuorum negans resurrectionem.

22. *Colobarsii*. Colobarsus eadem sentiebat atque Marcus, at insuper quosdam octonarios adjecit.

23. *Cerdoniani*. Quidam Cerdo Heraclæ errorem adoptavit, et duo contraria principia constituit, Christumque nec ex Deo natum, aiebat, neque ex Maria esse. Resurrectionem negat, et Vetus Testamentum non admittit.

24. *Marcionistæ*. Marcio Ponticus fuit. Tria prin- cipia esse somniabat, bonum, justum, malum. Eum

(77) Quasi dicas *barbeltho*, filium dominii, et *barbero*. Alium creatoris.

θ'. *Βασιλειδιανοί*. Ὁ Βασιλειδῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐγε- γόνει. τρεῖς εἶναι λέγει οὐρανοὺς, καὶ ὀνόματα τοῦτοις ἐπισημίζει, καὶ τὸ ἀβραζᾶς ὄνομα τιμᾶ, ἰσάριθμον δὲ τῶν οὐρανῶν καὶ ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ. Τριακο- σίους γὰρ καὶ ἐξήκοντα πάντε ψήφους φέρει.

ι'. *Νικολαῖται*. Νικόλαος ἀπὸ τῶν ἐπὶ διακόνων, τῶν ἐν τοῖς ἀποστόλοις, εἰς ἐγένετο. Ἐν τῷ κοινῷ εἶναι τὰ πάντα τοῖς πᾶσι, καὶ τὰς γυναῖκας εἰσηγη- σάμενος, καὶ ξένα τινὰ ὀνόματα τιμᾶσθαι παραδούς.

ια'. *Γνωστικοί* ἐν Αἰγύπτῳ ἤρξαντο αἰρεσιάζειν, ἀλλαχοῦ δὲ *Βορβοριανοί* κικλήσκονται. Αἰσχροποιοὶ οὗτοι τὴν *Βαρβιλώτην* καὶ *Βαρβερώ* (77) προσφέρου- σιν ἐν ταῖς αὐτῶν εὐχαῖς.

ιβ'. *Ὀφῖται*. Οὗτοι τὸν ὄφιν τιμῶσι καὶ προτίθεν- ται, ὡς καὶ αἰτίον γνώσεως ἀνθρώποις γενόμενον.

ιγ'. *Καῖται* τὸν Καῖν ὡς μεγάλην τινὰ δύναμιν γεγονότα δοξάζουσι.

ιδ'. *Σηθῖται* τὸν Σῆθ, ὡς ἀπὸ τῆς ἀνω μητρὸς ἐλ- θόντα εἰς νέου κόσμου δημιουργίαν, τιμῶσιν, ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας θεοποιούντες.

ιε'. *Καρποκρατιανοί*, ἐν τῇ Ἀσίᾳ γεγόνασιν, εἰ- κόντας τῶν θαυμασθέντων ἀνθρώπων καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι, γράψαντες τιμῶσι. Καὶ τὴν Ἰησοῦ ψυχὴν εἰς οὐρανὸν ἀνεληλυθῆναι, ὡς εὐάρεστον τῷ Θεῷ γε- γονῆναι, φασίν.

ις'. *Κηρινθιανοί*. Κήρινθος ὑπὸ ἀγγέλου τὸν νό- μον δεδόσθαι Ἰουδαίοις, οὐκ εἰς ἀγαθὸν αὐτοῖς προ- δησόμενον ἔφη.

ιζ'. *Οὐαλεντιανοί* (78) ἀνάστασιν οὐ φασιν εἶναι, Παλαιὰν ἀθετοῦσι Διαθήκην, τὸν Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ σῶμα ἐννοηθῆναι βούλονται.

ιη'. *Πτολεμαῖοι*. Ἀπὸ Οὐαλεντίνου Πτολεμαῖός τις διαστάς, συζυγίας αἰώνων τινῶν λ', τῇ Οὐαλεντίνου αἰρέσει προσήγαγε.

ιβ'. *Σεκουνδιανοί*. Σεκουῖνδός τις ἐγένετο μετὰ Ἰσιδώρου τινός καὶ Ἐπιφανοῦς. Οὗτοι τῇ Οὐαλεν- τίνου τυφλῇ γνώμῃ καὶ αἰσχροουργίας προστέθεικαν.

κ'. *Ἡρακλέονες* ἀπὸ Ἡρακλᾶ τινος, ὀγδοάδας τι- νὰς τιμᾶν εἰσήχθησαν, καὶ τοὺς ἀποθανόντας αὐτῶν ἐν Ἑβραϊκαῖς ἐπικλήσεσι, καὶ τῷ τοῦ ἀπὸ βαλσάμου μύρῳ λυτροῦσθαι νομίζουσι.

κα'. *Μαρκόσιοι*. Μάρκος τις γεγέννηται Κολωδαρ- σοῦ συμφοιτητῆς, δύο ἀρχὰς εἰσάγων, νεκρῶν ἀνάστα- σιν ἀθετῶν.

κβ'. *Κολωδαρσίοι*. Ὁ Κολωδαρσὸς Μάρκῳ μὲν τὰ αὐτὰ φρονῶν, προσθεῖς δὲ καὶ ὀγδοάδας τινάς.

κγ'. *Κερδωνιανοί*. Κέρδων τις Ἡρακλᾶ διαδέχεται τὴν πλάνην, δύο δὲ ἀρχὰς ἐναντίας ἀλλήλαις ὑπεστή- σατο, τὸν δὲ Χριστὸν μῆτε ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννητὸν, μῆτε ἐκ Μαρίας εἶναι. Ἀνάστασιν ἀθετεῖ, καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην οὐ παραδέχεται.

κδ'. *Μαρκιωνισταί*. Μαρκίων Ποντικὸς γέγονε. Τρεῖς ἀρχὰς εἶναι ἐδόξασεν, ἀγαθὸν, δίκαιον, φαῦλον.

(78) Forte Οὐαλεντινιανοί.

Τὸν δὲ τὴν Παλαιὰν τῷ Ἰσραὴλ νομοθετήσαντα, ἐναντιαν ὡσαν τῇ Καινῇ, ἕτερον ἐφη Θεὸν εἶναι. Ἀνάστασιν ἀθετεῖ, βάπτισμα πολλάκις τοῖς αὐτοῖς δίδωσιν ἐπὶ ἁμαρτιῶν λύσει. Ὑπὲρ κοιμωμένων βαπτίζουσι.

κε'. *Λουκιανισταί*. Λούκιος τις, οὐχὶ ὁ Ἀρειανός, γέγονε μετὰ Μαρκίωνα, τὰ Μαρκίωνα διαδεξάμενος, καὶ ἕτερα αὐτοῖς ἐπιπροσθεὶς ἀτοπώτερα.

κς'. *Ἀπελλιανοί*. Ἀπὸ Ἀπελλάου τινὸς ἤρξαντο. Κακίξει δὲ τὴν ποιήσιν πᾶσαν, ὡς καὶ ὁ Μαρκίων. Οὐ τρεῖς δὲ ἀρχὰς εἶπεν, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ἓνα Θεὸν πεποιηκότα Θεὸν ἕτερον, τὸν τῆς κτίσεως δημιουργόν.

κζ'. *Τατιανοί*. Τατιανὸς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ γόνει, τὴν Ἐγκρατητῶν αἵρεσιν συστησάμενος, ἣν Ἰσσανοὶ πολλοί.

κη'. *Φρύγες*. Μωντανὸς τις καὶ Πρίσκίλλα τὴν αἵρεσιν ἐν τῇ Φρυγίᾳ συνεστήσαντο, Πεπουζᾶν Ἱερουσαλὴμ αὐτοῖς πόλιν τῆς Φρυγίας ποιησάμενοι.

κθ'. *Πεπουζιανοί* ἀπὸ Πεπούζης τῆς Φρυγίας οὕτω προσαγορευόμενοι, κοινωνίαν ἀθεσμον ποιούμενοι κατὰ τῶν δυσσεβούντων.

λ'. *Τεσσαρεσκαιδεκαῖται*, τὸ Πάσχα ἐν τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης μετὰ Ἰουδαίων τελούντες.

λα'. *Ἀλογοί* τινες κληθέντες, διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι τὸν Λόγον ἐν ἀρχῇ Θεὸν ὄντα πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο ἤτε Ἰωάννου Εὐαγγέλιον δέχεσθαι, ἢ τε τὴν Ἀποκάλυψιν αὐτοῦ.

λβ'. *Θεοδοτιανοί*. Θεόδωτος τις ἐν τῇ Βυζαντίῳ γινόμενος, ἄνθρωπον εἶπεν εἶναι Χριστὸν φίλδν, μετοχῆς Θεοῦ ἡξιωμένον.

λγ'. *Ἀρτεμιανοί*. Ἀρτεμίας γέγονέ τις ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τὴν Θεοδότου αἵρεσιν τιμήσας. Ἄνθρωπον γὰρ εἶπεν φίλδν τὸν Χριστὸν, ἐν αὐτῷ τὸν Θεὸν Λόγον κατοικεῖν εὐδοκήσαντα.

λδ'. *Μελχισεδεκίανοί*, δύναμιν Θεοῦ τὸν Μελχισεδεκ εἶναι νομίζουσι, καὶ εἰς αὐτὸν πᾶσας τὰς Γραφὰς ἀναφέρουσιν, αὐτὸν εἶναι λέγοντες τὸν Χριστόν.

λε'. *Ναυᾶτοι*. Ναυᾶτος μετανοίας τρόπον (79) τοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐ δίδωσιν. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ *Καθαροὺς* ἐκ τούτους προσαγορεύσαντες.

λς'. *Σευηριανοί*. Γυναικας ὁ Σευήρος παραιτεῖται, δύναμιν ἀριστερὰν αὐτὴν καλῶν. Τὸν οἶνον ἀποβάλλεται, ἀπὸ μίξεως δράκοντος καὶ τῆς γῆς φύναι τὴν ἁμπέλαν φάσκων.

λζ'. *Βαρδισανίται*. Ἀπὸ Βαρδισάνου τινὸς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ γεγονότος, οὗτοι δὲ ἀνεφύησαν. Ἀνάστασιν ἀθετοῦσι σώματος, καὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ Σπῆρος κατὰ φαντασίαν γεγενῆσθαι τίθενται.

λη'. *Ἑλκασιανοί* ἐν τῇ Ἀραβίᾳ γεγόνασιν. Οὗτοι ἀπὸ τίνος Ἑλκασά ψευδοπροφητείας φέροντες ἐλέγοντο δὲ καὶ *Σαμψαῖοι*.

λθ'. *Βυριλλιανοί*. Βύριλλος τις ἐν τῇ Ἀραβίᾳ καὶ οὗτος, γεγονώς, ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν ἐνόμισεν, οὐ πρότερον αὐτὸν ὄντα τὸν Χριστὸν Λόγον παραδεξάμενος.

μ'. *Οὐάλεσιοι*. Οὐάλης, ὁ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ καὶ οὗτος

(79) Forte τόπον.

A porro qui Vetus Testamentum Israel lege sanxit Novo contrarium, alium dicebat esse Deum. Resurrectionem respuit. Baptisma multoties eisdem conferebat in remissionem peccatorum. Baptizant pro mortuis.

25. *Lucianistæ*. Quidam Lucius, non utique ille Arianus, post Marcionem fuit, placita Marcionis adoptans, aliaque longe absurdiora illis adjiciens.

26. *Apelliani*. A quodam Apellao cœperunt. Malam esse ait universam creaturam, ut et Marcio. Non tamen ut ille tria principia affirmabat, sed unum esse Deum, qui alium Deum fecerit opificem creaturæ.

27. *Tatiani*. Tatianus in Mesopotamia fuerat, Encratetarum hæresim continxit, quam plurimi norunt.

28. *Phryges*. Quidam Montanus ac Priscilla hanc hæresim in Phrygia condiderunt, Pepuzan Phrygiam civitatem Hierosolymam suam reputantes.

29. *Pepusiani*, a Pepuza civitate Phrygiæ ita cognominati; impiam societatem adversus eos qui irreligiose egissent, inierunt.

30. *Quartadecimani*, qui celebrant Pascha cum Judæis die decima quarta lunæ.

31. *Alogi* quidam sic dicti, propterea quod non admittebant Logum, sive Verbum, in principio Deum exstantem apud Patrem, ideoque nec Joannis Evangelium recipiebant, neque ejus Apocalypsin.

32. *Theodotiani*. Theodotus homo Byzantinus aiebat Christum esse purum hominem, participatione divinitatis dignatum.

33. *Artemiani*. Fuit quidam Artemias in Asia qui Theodoti hæresim in pretio habebat: asserens Christum esse nudum hominem, in quo Deus Verbum habitare libenter tulerit.

34. *Melchisedechiani* virtutem Dei esse putant Melchisedechum, et in eum omnes Scripturas referunt, dicentes eum esse Christum.

35. *Navati*. Navatus poenitentia modum peccatoribus non indulget. Hi autem sunt, qui se *Catharos*, id est puros, nominant.

36. *Severiani*. Mulieres Severus non patitur, eas vini sinistram appellitans. Vinum repudiat, dicens ex coitu draconis et telluris ortam vitem.

D 37. *Bardisanitæ*, a Bardisano quodam qui in Mesopotamia fuit, orti sunt. Resurrectionem negant corporis, incarnationemque Salvatoris phantasticam fuisse docent.

38. *Helcesiani* in Arabia fuerunt. Isti a quodam Helcasa falsas prophetias mutuati sunt. Dicebantur etiam *Sampsæi*.

39. *Byrilliani*. Byrillus quidam in Arabia pariter fuit. Hominem Christum putabat, nec admittebat eundem prius exstitisse Verbum Christum.

40. *Valesii*. Valens, qui et ipse in Arabia fuerat,

evirabat eos qui ad se accedebant, excidebatque, A nec Vetus Testamentum admittebat.

41. *Sabelliani*. Quidam Sabellius Pentapolitanus tres personas unius Divinitatis nequaquam admittebat, Divinitatem Patrem esse ac Filium, eandemque compositam stolidè sustinebat.

42. *Origenii*. Turpissimas actiones patrabant, nec sobrietatem colunt abutentes carne. At non sunt isti ex Origene Alexandrino, sive Adamantio.

43. *Origeniastæ*. Hic est Adamantius, qui corporum resurrectionem nolebat. In allegorias absurdas Scripturas deflectebat. De gentili philosophia veniens, nec ethnicismum abjurans, tredecim hæreses in Ecclesiam invehit.

44. *Paulliani*. Paulus Samosatenus, qui Antiochensis episcopus fuit, Theodoti et Artemæ hæresim innovans, Christum aiebat hominem divinitatis honore decoratum, propterea quod Verbum, Dei Sapientia, in ipso habitaverit.

45. *Manichæi*. Manes Persa contra Ecclesiam emersit. Duo aiebat principia esse, bonum nempe et malignum. Repudiabat eum qui legislator fuit Israelis, et factor universorum. Astra colebat.

46. *Hieracitæ*. In Leonto Ægypti vir quidam Hierax nomine suasit, ut ne speraretur carnis resurrectionis. Nuptias repudiabat. Laicos homines non suscipiebat. Pueros docebat Christi regnum non ingredi, eo quod nullo certamine pugnarent.

47. *Meletiani*. In Ægypto fuit quidam schismaticus Meletius. Is nolebat orare cum pœnitentibus propter lapsum in persecutione, qui a synodo suscipiebantur, atque a Petro episcopo et martyre.

48. *Adamiani* nudi stant in orationibus mares æque atque mulieres, memoriam refricantes simplicitatis Adami et Evæ.

49. *Marianitæ*. Mariam ad divinam evehunt essentiam, affirmantque eam assumptam in cœlos, memoriam illius facientes in oblatione panis.

50. *Masuliani* operari nolunt, sed aiunt orationibus perpetuo vacandum, dum laborem odisse delectantur.

51. *Apostolici*. Fuerunt hi circa Pisidiam, sibi C subjectos duntaxat recipiunt, cum nullo alio orant.

52. *Archontici* principatus et potestates quasdam recensent, hisque subjiciunt hujus totius universi administrationem, aiuntque Christum venisse in iudicium eorum administrationis.

53. *Angelici*. Superbissime sapiebant hi, quasi suam propriam angelicam classem habentes, ac sectatoribus eorum promittentes.

54. *Audiani*. Et hi scissio quædam fuit. Cum laicis non orabant, virga a seipsis separantes eos,

(80) Error videtur typog. pro ἐπισκόπου, Alexandrino nempe.

γινώσκοντες, εὐνοῦχιζε τοὺς προσιόντας αὐτῶν, καὶ ἀπέτεινε, τὴν Παλαιὰν Γραφὴν μὴ δεχόμενος.

μα'. *Σαβέλλιοι*. Σαβέλλιός τις ἐν τῇ Πενταπόλει γεγενῶς, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς Θεότητος οὐκ ἀποδεξάμενος, Ὑποτάτορα τὴν Θεότητα, καὶ σύνθεον παρεφρόνει.

μβ'. *Ὀρειγένιοι*. Αἰσχροποιῶσι, καὶ τὴν σώφροσύνην οὐ τιμῶσιν, ἀποχρύωμενοι τῇ σαρκί. Ἄλλ' οὐκ εἰσιν οὗτοι Ἀλεξανδρέως Ὀρειγένους, τοῦ καὶ Ἀδαμντίου.

μγ'. *Ὀρειγενιασταί*. Οὗτός ἐστιν ὁ καὶ Ἀδαμντίος, σωμάτων ἀνάστασιν ἀθετεῖ. Εἰς ἀλληγορίας ἀτόπους τὰς Γραφὰς ἐτρεψεν. Ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐλθὼν, τὸν δὲ Ἑλληνισμὸν οὐκ ἀποκτύσας, τρισκαίδεκα αἵρέσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιστήγαγε.

μδ'. *Παυλιανοί*. Παῦλος ἀπὸ Σαμοσᾶ, τῆς Ἀντιοχείων γενόμενος ἐπίσκοπος, τὴν Θεοδότου καὶ Ἀρτεμῆς αἵρεσιν ἀνανεωσάμενος, ἀνθρώπων Θεοῦ τιμῇ τετιμημένον τὸν Χριστὸν, διὰ τὸ τὸν Λόγον, τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἐνοικῆσαι εἰς αὐτὸν, εἶπε.

με'. *Μανιχαῖοι*. Ἀπὸ τῆς Περσίδος οὗτος κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεφάνη, Μάνης λεγόμενος. Δύο φησιν ἀρχάς, ἀγαθὴν τε καὶ κακὴν εἶναι. Τὸν νομοθέτην ἐν τῷ Ἰσραὴλ γεγενῶτα καὶ ποιητὴν πάντων ἀθετεῖ. Ἄστρα σέβεται.

μς'. *Ἰερακίται*. Ἐν Λεοντῷ τῇ κατ' Αἴγυπτον, Ἰέραξ τις λεγόμενος, ἐπειθε σαρκὸς ἀνάστασιν μὴ ἐλπίζειν. Γάμον ἑθετεύει. Κοσμικοὺς οὐκ ἐδέχετο. Τὰ παιδία εἰς τὴν Χριστοῦ βασιλείαν μὴ εἰσεργεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ ἥθλησαν.

μζ'. *Μελετιανοί*. Ἐν Αἰγύπτῳ σχισματικὸς τις γέγονε Μελίτων [Μελέτιος], μὴ συνευξάμενος τοῖς μετανοήσασιν ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ, καὶ δεχθεῖσι παρὰ τῆς συνόδου, καὶ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου (80) καὶ μάρτυρος.

μη'. *Ἀδαμνιοί* γυμνοὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς παρίστανται, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας τῆς ἀπλότητος μνημονεύοντες.

μβ'. *Μαριανῖται* τὴν Μαρίαν εἰς θεῖαν οὐσίαν ἀναγοῦσιν, καὶ φασιν αὐτὴν εἰς οὐρανὸν ἀνελήφθαι, μνήμην αὐτῆς ἐν ἄρτου προθέσει ποιούμενοι.

ν'. *Μασσαλιανοί* ἐργάζεσθαι οὐ βούλονται, ἀλλὰ φασιν εὐχαῖς εἰς ἀεὶ διατελεῖν, μισεργεῖν ἀγαπήσαντες.

να'. *Ἀποστολικοί*, περὶ τὴν Πισιδίαν οὗτοι γεγονάσιν, ὑποτακτικούς μόνον δέχονται. Μετ' οὐδενὸς ἐτέρου εὐχονται.

νβ'. *Ἀρχοντικοί* ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τινὰς ἀριθμοῦσι, καὶ ὑπὸ ταύτας τιθέασιν τὴν καθόλου διοίκησιν, Χριστὸν δὲ εἰς τὴν τούτων τῆς διοικήσεως κρίσιν ἵεναι.

νγ'. *Ἀγγελικοί*. Μέγα παφρονήκασιν οὗτοι, ὡς ἀγγελικὴν ἰδίαν τάξιν ἔχοντας, καὶ τοῖς συντεταγμένοις (81).

νδ'. *Αὐδιανοί*. Σχίσμα γεγονάσι καὶ οὗτοι, κοσμικοὺς οὐ συνευχόμενοι. Ῥάβδῳ διορύξαντες ἀφ' αὐ-

(81) Deest ὑπισχνούμενοι, vel quid tale.

τῶν ταῖς εὐχαῖς τοὺς μὴ κοινωνικοὺς ἀπὸ ταῖς (82) ἀποκρύφους βιβλίοις κέχρηται, καὶ παραδόσει ξέναισι τοῦ ἐξάρχου αὐτῶν.

νς'. *Marcelliani*. Μαρκέλλιος τις ἐν Ἀγκύρᾳ γέγονει τὴν Σαβελλίου δόξαν φρονῶν, ἀνυπόστατον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νομίσας.

νς'. *Ἀρειανοί*. Ἀρείος τις γέγονεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὸν ὕδιν τοῦ Θεοῦ κτιστὸν καὶ ἐξ οὐκ ὄντων γηγενέναι δοξάσας.

νς'. *Ἡμάρσιοι*. Ἐξ Ἀρειανῶν οὗτοι ἀπέσχισαν, ὁμοιούσιον τῷ Θεῷ φάσκοντες τὸν ὕδιν, τῶν Ἀρειανῶν μόνον τὸ ὅμοιον εἶναι λεγόντων.

ης'. *Φωτεινίαν*. Φωτεινός τις γέγονεν ἐν τῇ Σιρμίῳ. Τὰ Παύλου τοῦ Σαμωσατέως δοξάζει, ἀνθρώπον θεοφόρον λέγων εἶναι τὸν Χριστὸν.

θς'. *Ἀετιανοί*. Ἀετίος τις Κίλιξ τὸ γένος, τῶν Ἀρειανῶν χωρισθεὶς ὁμοιον λεγόντων τῷ Πατρὶ τὴν ὕδιν, ἀνόμιον αὐτῷ εἶναι εἶπε. Εὐνόμιος δὲ προσέστη μετ' αὐτοῦ ταύτης τῆς αἵρέσεως, ὅθεν καὶ *Εὐνομίαν* οἱ Ἀνομίται κέκληνται.

ς'. *Ἀερίαν*. Ἀερίος τις γέγονε Ποντικός, τῆς Ἀρειανῆς αἵρέσεως ὢν, ἀνεδόξασε δὲ αὐτοῖς, καὶ ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν διὰ τοιαῦτα· ἐπίσκοπον μὴδὲν διαφέρειν πρεσβυτέρου λέγων. Τετράδας καὶ παρασκευὰς μὴ προτιμᾶν τῶν ἐν ἄλλαις ἡμέραις νηστεύων, τινὰ σκηνὴν (83) ὑπερεῖδε.

ζα'. *Μακεδονίαν*. Μακεδόνιος τις ἐν Κωνσταντινουπόλει γίνεται, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀθετῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ὑιοῦ οὐσίας. Διὸ καὶ *Πνευματομάχοι* κέκληνται οἱ κοινωνοὶ αὐτοῦ.

ξβ'. *Ἀνθρωπομορφῖται*. Οὗτοι εἰς τὴν Ἐλευθεροπόλει ἀναπεφῆναι χώραν, ἐν ᾗ ἐστίν..... σωματικὸν χαρακτήρα καὶ μορφήν ἀνθρωπίνην τὸν Θεὸν ἔχειν κατὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ τὴν αἰδίον λογιζόμενοι, ὡς καὶ Ἰουδαίων οἱ τῶν Γραφῶν ἀμύητοι νενοήκασι.

Αὗται μὲν οὖν αἱ κατὰ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἐπ' ἀναστάσει γεγονασιν αἵρέσεις, τῆς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ σάρκα, καὶ ἐπιδημήσαντα τῇ ἐκ τούτου κτίσει, αὐτὸν εἶναι τὸν πρὸ τῶν αἰώνων συνόντα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, γεννηθέντα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, καὶ ὄντα ὁμοούσιον τῷ Θεῷ Πατρὶ παρειληφύας καὶ παραδιδούσης, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

ΚΕΦΑΛΑ. ΡΜΑ'. — Ποῖαι αἱρέσεις παρὰ Ἰουδαίους γέγονασιν.

Φαρισαῖοι, ἐρμηνευόμενοι *κεχωρισμένοι* ἢ *ἀχωρισμένοι*. Περί τὰ φυλακτήρια, καὶ καθαρμούς σωματικούς, καὶ βαπτισμούς ξιστῶν καὶ πινάκων σχολημένοι.

β'. *Σαδδουκαῖοι*, ἐρμηνευόμενοι *δικαιοί*, νεκρῶν ἀνάστασιν ἀρνούνται, ἀγγέλους εἶναι οὐ λέγουσιν, οὐδὲ Πνεῦμα ἅγιον, οὐ πνεῦμα ἁγίων, ἢ ὅπως ἀνθρώπων, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐξοδόν, οὐ κρίνειν τῶν πεπραγμένων ἀνθρώπων.

γ'. *Ἑσσηνοί*, ἀκριβεῖς περὶ τὰ νόμιμα, γάμου

(82) Locus vitiat.

A qui in orationibus non communicabant secum. Apocryphis utuntur libris, et inusitatis documentis quibusdam auctoris sui.

55. *Marcelliani*. Quidam Marcellius in urbe Ancyrae fuit cum Sabellio sentiens, imaginatus persona carere Dei Verbum atque Spiritum sanctum.

56. *Ariani*. Quidam Arius fuit Alexandriae, qui opinabatur Filium Dei creaturam esse, atque ex non exstantibus factum.

57. *Semiariani*. Ab Arianis isti schismate divulsi sunt, *similem natura* Deo Patri dicentes Filium, quum Ariani dicerent duntaxat esse *similem*.

58. *Photiniani*. Quidam Photinus fuit Sirmii, qui cum Paulo Samosateno opinione conveniebat, dum asserit Christum hominem esse deiferum.

59. *Aetiani*. Aetius genere Cilix, ab Arianis desciscens qui similem dicebant Patri Filium, cum dissimilem ejus esse affirmabat. Post illum Eunomius praefuit huic sectae: quoniam etiam *Eunomiani* Anomita vocantur.

60. *Aeriani*. Fuit Ponticus quidam Aerius haereticus Arianus: subinde contraria sensit, et schismate ab eis defecit propter haec: Dicebat episcopum nihil a presbytero differre. Ferias quartas et sextas non praeferebat jejuniis aliarum dierum. Quadragessimam contemnebat.

61. *Macedoniani*. Fuit Constantinopoli quidam Macedonius, qui Spiritum sanctum nullo loco habebat, spoliabatque Dei Patris ac Filii essentia. Ejus propterea consortes *Pneumatomachi* audiunt.

62. *Anthropomorphitae*. Hi orti sunt in regione Eleutheropolitana, ubi est.... corpoream speciem formamque humanam Deum habere quoad aeternam ejus substantiam rati sunt, quemadmodum etiam putaverunt ex Judaeis qui Scripturarum scientia imbuti non erant.

Istae sunt ergo haereses, quae contra sanctam Ecclesiam exortae sunt, quae didicit atque docet Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnia facta sunt, quique natus ex Maria Virgine est secundum carnem, atque inter creaturam suam viatorem egit; eum inquam una cum Spiritu sancto ante omnia saecula Deum cum Patre fuisse, naturamque ex paterna substantia, esseque consubstantialem Deo Patri.

CAP. CXL. — Quales sectae penes Judaeos fuerunt.

Pharisaei, qui interpretantur *sejuncti* aut *separati*. Occupabantur maxime circa phylacteria et purificationes corporum, et lotiones urceorum atque lantium.

2. *Sadducei*, qui latine sonant *Justi*, negabant mortuorum resurrectionem, angelos esse nolunt, neque Spiritum sanctum, neque spiritum sanctorum, aut omnino hominum, neque post exitum de corpore fore judicium de iis rebus, quas egerimus.

3. *Esseni*, scrupulosi admodum circa legalia, abs-

(83) Forte νηστειῶν, τεσσαρακοστήν.

finient a nuptiis et procreandis prolibus, itemque a contractibus atque proventibus cæci casus.

4. Est et alius *Essenorum* ordo, qui perinde atque alii circa legalia studio feruntur, nuptias nihilominus et prolis procreationem non repudiant; quin et cæteros dominant, quippe qui generis sucessionem tollant.

5. Inducta fuerat et quinta alia quædam hæresis apud illos *Judæ Galilæi*, quæ volebat nullum hominum vocandum herum sive dominum: quæ etiam prohibebat suscipi descriptionem factam sub Quirino.

CAP. CXLII. — *Quænam hæreses inter Samaritanos obtinuerunt.*

Primi *Samaritæ* Persarum colonia fuere, translati in terram Israel a Salmanasare rege Babyloniorum. Isti legalia Moisaica atque circumcisionem e Pentateucho acceperunt, permansere tamen etiam in cultu ac religione patria Persicorum deorum. Fuerunt et aliæ quatuor hæreses apud illos, Gorthenorum nempe, Seboæorum, Essenorum, atque Dositheæ-

norum. *Gortheni* enim circa solemnitates festorum cum aliis non sentiunt, dum illorum dies permutant: quin et extra Samariam circa cibos nihil solliciti sunt.

Sebæi vero dissident quidem adversus Gorthenos propter festorum immutationem; at de Samaria non exeunt, et immundos arbitrantur qui a Samaria peregrinantur.

Esseni cum nullo dissident: quin et admittunt, imo et convivantur cum externis hominibus, quando apud illos degunt.

Dositheiani. Scrupulosiores reliquis videntur esse. Continentiam enim observant, et virginitatem amant, resurrectionem quoque futuram credunt.

CAP. CXLIII. — *Quænam sectæ apud Græcos fuere.*

Secta Physicorum, Theologorum, Septem Sapientum, Secta Socratica, Cyrenaica, Cynica, Heliaca, Secta Electiva, Megarica, Pythagorea, Empedoclea, Heraclitea, Eleatica, Democritica, Protagorica, Pyrrhonica, Academica, Peripatetica, Stoica, Epicurea.

Has viginti sectas Heraclides Pythagoricus edisseruit in libro suo de commentariis sectarum philosophicarum.

CAP. CXLIV. — *Quot sunt apud Græcos vaticinandi genera.*

- 1 Astronomica divinitio.
- 2 Genethliaca.
- 3 Ex somniorum interpretatione.
- 4 Ex avibus.
- 5 Consultativa.
- 6 Observatio de cælo.

(84) Forte Σωκρατική.

(85) Fabric. mavult Ἐρετριακή.

ἀπέχονται καὶ παιδοποιίας, καὶ συναλλαγμάτων καὶ προδίων τῆς ἀνοήτου συντυχίας.

δ'. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τάγμα Ἑσσηνῶν, τὰ μὲν νόμιμα ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἀκριβοῦντες, γάμον δὲ καὶ παιδοποιᾶν οὐκ ἀρνούμενοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλων καταγινώσκοντες, ὅτι τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν ἀποτέμνουσιν.

ε'. Εἰσῆχθη δὲ καὶ πέμπτη παρ' αὐτοῖς, Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου αἵρεσις, ἀνθρώπων μηδὲνα κύριον ἢ δεσπότην καλεῖν ἀναπειθούσα, ἣ καὶ τὴν ἀπογραφὴν ἐπὶ Κυαίνου γεγεννημένην κωλύουσα καταδέξασθαι.

ΚΕΦΑΛ. PMB'. — *Τίνας αἵρέσεις παρὰ Σαμαρείταις γέγονασι.*

Οἱ πρῶτοι Σαμαρεῖται Περασῶν ἀποικοὶ γέγονασιν, εἰς τὴν τοῦ Ἰσραὴλ γῆν μετοικισθέντες ὑπὸ Σαλμανασάρου τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως, τὰ Μωυσείως νόμιμα καὶ περιτομὴν ἐκ τῆς Πεντατεύχου παρεληφότες, ἐπιμένοντες δὲ καὶ τῷ σεβασμῷ τῶν πατέρων καὶ Περσικῶν θεῶν. Γέγονασι δὲ καὶ ἄλλαι τέσσαρες αἵρέσεις παρ' αὐτοῖς, Γορθηνῶν, Σεβοαίων, Ἑσσηνῶν, Δοσιθεανῶν.

Γορθηνοὶ μὲν γὰρ κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῖς ἄλλοις οὐ συμφωνοῦσιν, τὰς ἡμέρας αὐτῶν ἐναλλάξαντες, καὶ ἐξω δὲ τῆς Σαμαρείας περὶ τὰς βρώσεις ἀδιαφοροῦσι.

Σεβοαῖοι δὲ διαφέρονται μὲν πρὸς τοὺς Γορθηνοὺς διὰ τὴν τῶν ἐορτῶν ἐναλλαγὴν, τῆς δὲ Σαμαρείας οὐκ ἐξίσιν, ἀκαθάρτους ἡγούμενοι τοὺς ἀπὸ τῆς Σαμαρείας ἀποδημοῦντας.

Οἱ δὲ Ἑσσηνοὶ πρὸς οὐδὲνα διαφέρονται, ἀλλὰ καὶ προσίενται καὶ συσσιτοῦνται τοῖς ἑξωθεν, ὡς πρὸς αὐτοὺς ἐπιδημοῦσιν.

Δοσιθεαροὶ δὲ ἀκριβέστεροι τῶν ἄλλων δοκοῦσιν εἶναι. Καὶ γὰρ ἐγκρατεύονται, καὶ παρθενίαν ἐπιτηδεύουσι, καὶ ἀνάστασιν γενήσεσθαι πιστεύουσιν.

ΚΕΦΑΛ. PMΓ'. — *Τίνας αἵρέσεις παρ' Ἑλλήσι γέγονασι.*

Ἡ περὶ τῶν Φυσικῶν, ἡ περὶ Θεολογίας, ἡ περὶ τῶν ἐπὶ Σοφῶν, ἡ Ἰσοκρατική (84), ἡ Κυριναϊκή, ἡ Κυνική, ἡ Ἡλιακή, ἡ Αἰρετική (85), Μεγαρική, Πυθαγόρειος, Ἐμπεδόκλειος, Ἡρακλειταίος, Ἑλεατική, Δημοκρίτειος, Πρωταγόρειος, Πυρρόνεια, Ἀκαδημαϊκή, Περιπατητική, Στωϊκή, Ἐπικούρειος.

Ταύτας τὰς εἰκοσι αἵρέσεις Ἡρακλείδης ὁ Πυθαγορικὸς διελεν, ἐν τῷ περὶ τῆς ἐν φιλοσόφοις αἵρεσεως πραγματείας αὐτοῦ βιβλίῳ.

ΚΕΦΑΛ. PMΔ'. — *Ὅσαι εἰσι μαντεῖαι παρ' Ἑλλήσιν.*

- α' Ἀστρονομική.
- β' Γενεθλιακή.
- γ' Ὀνειροσκοπική.
- δ' Οἰωνική.
- ε' Συμβουλευτική.
- ς' Ἀριθμητική (86).

(86) Αἱ. ἀριθμική. Αἱ. αριθμική.

ζ' Ἡ διὰ κλήρων.
 η' Ἡ δι' ἀστραγάλων.
 θ' Ἡ διὰ πεμπύρων (87).
 ι' Ἡ διὰ λαχμῶν.
 ια' Θυτική ζώων.
 ιβ' Ὀσκοπική.
 ιγ' Ἡ διὰ τεράτων.
 ιδ' Ἡ κατ' ἐνθουσιασιν.
 ιε' Ἡ κατ' ἐλαφρίων τινος ἐπιπνοίας.
 ις' Ἡ διὰ κληδόνων.
 ιζ' Ἡ διὰ τινος ἐπιπνοίας (88).
 ιη' Ἡ διὰ φήμης.
 ιθ' Ἡ διὰ πανικοῦ κινήματος.
 κ' Ἡ διὰ μορφοσκοπίας.
 κα' Ἡ διὰ χειρσκοπίας.
 κβ' Ἡ διὰ πιττακίων ὑπὸ σφραγίδα πιπτόντων. B
 κγ' Ἡ διὰ κοσπίου.
 κδ' Ἡ διὰ λεκάνης μαγικῆς.
 κε' Ἡ ἐν φιάλῃ.
 κς' Ἡ διὰ κλήσεως αὐτοπτικῆς.
 κζ' Ἡ διὰ ψυχοσκοπίας.
 κη' Ἡ διὰ τῶν ζυγοφορουμένων ἀγαλμάτων.
 κθ' Ἡ δι' αὐλῶν.
 λ' Ἡ διὰ συμβόλων.
 λα' Ἡ διὰ κυμβάλων.
 λβ' Ἡ διὰ τυμπάνων καὶ ὄργανου παντὸς μουσικοῦ.
 λγ' Ἡ διὰ Σαβάζων (89).
 λδ' Μυρίζοντες, ἄλλοι κατὰ τὸ φανταστικὸν θεῖα ζουσι.
 λε' Ἄλλοι σκότος συνεργὸν λαμβάνοντες.
 λς' Ἄλλοι καταπόσεις.
 λζ' Οἱ δὲ ἐπὶ ὕδατος καὶ συστάσεις.
 λη' Ἄλλοι εἰς ὕδωρ φαντάζονται.
 λθ' Οἱ δὲ ἐν τοίχῳ.
 μ' Οἱ δὲ ἐν ὑπαίθρῳ ἀέρι.
 μα' Ἄλλοι ἐν ἡλίῳ, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, τοῖς κατ' οὐρανῶν ἀστροῖς.
 μβ' Οἱ δὲ διὰ σπλάγχνων.
 μγ' Οἱ δὲ διὰ ὀρνέων.
 μδ' Οἱ δὲ δι' ἀλφίτων.
 με' Ἄλλοι διὰ τῆς φυσικῆς παρατηρήσεως φθαινύσης.
 μς' Ἄλλοι ἐπὶ ζώων παραλλαγὰς, ἢ φυτῶν.
 μζ' Οἱ δὲ δι' ἀριθμῶν.
 μη' Οἱ δὲ διὰ τῆς φυσιογνωμονικῆς.
 μθ' Ἔστι καὶ ἐπιβολὴ ἐνθουσιαστικῆ, καὶ ἐπιβολὴ θεωρίας.
 ν Χρησθήρια δὲ διαβόητα παρ' αὐτοῖς ἔστι· τὰ ἐν τοῖς ναοῖς Βαιτύλια, διὰ λίθων ἐν τοῖς στοιχείοις προσρασόντων.
 να' Ἐν Αἰγύπτῳ τὸ Boni (90), ὄργανόν τι τρίγωνον ἐναρμόνιον, ᾧ χρῶνται οἱ ἱεροφάνται ἐν τοῖς κώμοις; κλετριζόμενοι.

(87) Forte πεμπύρων.

(88) Hæc videntur temere inserta.

(89) Forte Σαβάζου, μητρίζοντες, Baccho et ma-

A 7 Per sortes.
 8 Per tesseras.
 9 Per ignem.
 10 Per sortitiones.
 11 Per animalium jugulationem.
 12 Per ovorum observationem.
 13 Per monstra.
 14 Per enthusiasmum.
 15 Per insinuationem cujusdam affatus.
 16 Per nomenclaturam.
 17 Per quamdam inspirationem.
 18 Per famæ rumorein.
 19 Per panicam commotionem.
 20 Per formæ inspectionem.
 21 Per manuum inspectionem.
 22 Per pittacia sigillo munita.
 23 Per cribrum.
 24 Per pelvim magicam.
 25 Per phialam.
 26 Per vocationem rei sub aspectum cadentis.
 27 Per animarum evocationem.
 28 Per imagines jugo gestatas.
 29 Per tibias.
 30 Per symbola.
 31 Per cymbala.
 32 Per tympana, et omne musicum instrumentum.
 33 Per bacchantium saltationes.
 34 Unguentis delibuti alii phantastice affantur.
 C 35 Alii tenebras in subsidium assumunt.
 36 Alii helluationes.
 37 Alii incantamenta ac stationes.
 38 Alii per aquam plantulas sibi excitant.
 39 Alii in pariete.
 40 Alii sub dio.
 41 Alii in sole, cæterisque cælorum astris.
 42 Alii per viscera.
 43 Alii per volucres.
 44 Alii per farinas.
 45 Alii ex naturali præsentatione præveniente.
 46 Alii ex mutationibus animalium, sive plantarum.
 D 47 Alii per numeros.
 48 Alii per physiognomonien.
 49 Est et invasio enthusiastica, et accessus affatus numinis.
 50 Oracula porro apud illos famosissima fuerunt : Betylia in templis, per lapides in elementis agitados.
 51 Boni in Ægypto, quod erat instrumentum quoddam triangulare musicum, quo sacerdotes utebantur inter canendum in comiciis tripudiis. Plectro pulsabatur.

tri deorum.

(90) Al. Bovi, Bouvi.

52 Sex..... virgines vestales. Dicunt sacris vacantes eas quoque prædixisse futura ex igne perpetuo conjectantes.

53 Qui apud Bacchum in Corybanticis furiis agitabantur.

54 Colophone sacerdos Apollinis hausta aqua, dicebat cuique de causa, ob quam advenerat.

55 Delphis vaticinantur mulieres ad fontes aquarum assidentes.

56 Etiam in Branchidis ex aquarum vaporibus afflatæ oracula edebant. Intra quasdam verofigurationes stantes viri replentur afflationibus in nonnullis templis Apollinis.

57 Pythia ex tripodo, turpiter insidens, per muliebria sua vires vaticinandi afflationesque recipit.

58 Plura etiam in pluribus per urnas et calculos respondentium fuere oracula; templi ædituo calculum inspiciente, atque de libro oraculum recitante. Et quemadmodum Porphyrius ait in epistola ad Anebonem: *Multis enim agyria ille illudens hianti fiduciæ nostræ.*

CAP. CXLV. — *Cur Judæi secundam et quintam hebdomadæ seriam jejulant.*

Erat secunda feria, quando templum prima vice a Nabuchodonosor vastatum est: quinta vero feria fuit, quando sub Tito idem iterum passum est. Lucum enim agunt propter incendium templi quavis septimana in duabus hisce feriis, proptereaque etiam jejulant.

CAP. CXLVI. — *Cur Christiani jejunt quarta et sexta feria.*

Quarta feria hebdomadæ Judas proditor suscepti in se operationem diaboli ad proditorem inducentis, acceptis xxx aureis a Caipha et Anna. At sexta feria actu proditorem exercuit. In qua die etiam salutarem mundo passionem Dominus sustinuit. Harum igitur duorum dierum ambitu abalienantur Christiani a diaboli operatione, acceduntque per jejunia ad salutiferam mundo passionem Christi.

CAP. CXLVII. — *Quæ et quot gentes ex Abrahamo derivatæ sunt.*

Primo illa quæ ex Agare et Ismaele fuit; Agaræni nempe et Ismaeliæ: qui falso Saraceni audiunt, dum sibi appellationem tribuunt a Sara accersitam, cum ex illa minime sint.

Deinde *Israelitica*, ab Israel, Jacobo nempe, qui accepto cognomine, Israel vocatus est.

Et a Cheththura gentes ortæ sunt Abrahamo tres. *Sabæa*, sive *Æthiopica*. *Madianitica*, sub quæ censentur qui sunt *Æthiopes* vicini. *Exomitæ*, et illorum propinqui. *Dedanica* quoque. Porro hæc est natio, ex qua etiam fuit Jothor Moysis socer,

(91) Ἀσέστῳ πυρὶ τεκμηριόμεναι.

(92) Βραγχίδαϊς.

(93) Αἱ ἀγύριαι.

νβ' Ἐξ ἁπαρ αἱ τῆς Ἑστίας παρθένοι· ἱερουργοῦσαι λέγουσι καὶ αὐταὶ τὸ μέλλον, ἀσπέτῳ περιτεκμηριόμεναι (91).

γγ' Οἱ τε παρὰ τῷ Διονύσῳ διὰ Κορυθαντιῶν κορυθαντιζόμενοι.

νδ' Ἐν δὲ Κωλοφωνίῳ ἱερεὺς τοῦ Κλαρίου ὕδωρ πίνων, ἔλεγεν ἐκάστῳ περὶ οὗ καὶ ἀφίκτο.

νε' Ἐν Δελφοῖς δὲ θεσπίζουσιν αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς στομίσι τοῦ ὕδατος παρακαθήμεναι.

νς' Καὶ ἐν Βραχεῖ (92) δὲ πάλιν ἐξ ὁδάτων ἀτμιζόμεναι χρησολογοῦσιν. Ἐπὶ χαρακτηρισίων δὲ στάντες πληροῦνται τῶν ἀπεγκρίσεων ἐν τισὶ ναοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος.

νζ' Ἡ δὲ Πυθία ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἀσχημῶνως ἐπικαθήμενη, διὰ τῶν γυναικείων πόρων (93) τὰς μαντικὰς εἰσκρίσεις ὑποδέχεται.

νη' Πολλὰ δὲ ἐν πλείοσι ναοῖς καὶ διὰ καμπιδίων ψήφων (94) ἀποκρινόντων συνέστη μαντεία, τοῦ νεωκόρου τὴν ψῆφον ἐφορῶντος, καὶ ἀπὸ βιβλίου τὸν χρησμὸν ἀναγινώσκοντος. Καὶ καθὼς Πορφύριος ἐν τῇ πρὸς Ἀνέθοντά φησιν ἐπιστολῇ· Πολλοῖς γὰρ ἀγύρτης καὶ τῷ κεχηρῶτι τῆς προσδοκίας ἡμῶν ἐπιθέμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΕ'. — *Διατὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὴν δευτέραν τῶν σαββάτων καὶ τὴν πέμπτην ἡγιστεύουσιν.*

Δευτέρα σαββάτου ἐτύγγανεν εἶναι, ὅτε ὁ ναὸς ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὸ πρότερον ἐνεπρήσθη. Πέμπτη δὲ, ὅτε ὑπὸ Τίτου τὸ δεύτερον ἐπάθε. Πενθοῦσι γὰρ ἐπὶ τῇ ἐμπρήσει τοῦ ναοῦ κατὰ ταύτας τὰς δύο κατὰ πᾶν σάββατον ἡμέρας, καὶ διὰ τοῦτο ἡγιστεύουσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΖ'. — *Διὰ τί οἱ Χριστιανοὶ τὴν τετράδα καὶ παρασκευὴν ἡγιστεύουσιν.*

Τετράδι τοῦ σαββάτου Ἰούδας ὁ προδότης τὴν τοῦ διαβόλου τῆς προδοσίας ἐνέργειαν ὑπεδέξατο, τοὺς λ' χρυσοῦς πρὸς Καϊάφα καὶ Ἄννα κομισάμενος. Τῇ δὲ παρασκευῇ (95) τὴν τῆς προδοσίας πρᾶξιν ἐπέτελεσεν. Ἐν ἡ ἡμέρᾳ καὶ τὸ κοσμοσωτήριον πάθος ὁ Κύριος ὑπέμεινε. Κατὰ δὲ τὴν τῶν δύο ἡμερῶν τούτων περίοδον ἀλλοτριοῦνται μὲν οἱ Χριστιανοὶ τῆς τοῦ διαβόλου πράξεως, οἰκειοῦνται δὲ διὰ τῶν νηστειῶν τῷ κοσμοσωτήριῳ πάθει Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΖ'. — *Τίνα ἐθνη καὶ πόσιν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ συνέστη.*

Πρῶτον τὸ ἐκ τῆς Ἀγαρ καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ, Ἀγαρηνοὶ καὶ Ἰσμαηλῖται εἰσιν, οἱ ψευδοσαρακηνοὶ κικλησκόμενοι, ἑαυτοῖς ἐπιφημιζόντες τὴν ἀπὸ τῆς Σάρρας, οὐκ ὄντες ἐξ αὐτῆς, ἐπωνυμίαν.

Δεύτερον τὸ Ἰσραηλιτικόν, ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ὃς ἐστὶν Ἰακώβ, ἐπικληθεὶς δὲ, Ἰσραὴλ ὀνομαζόμενος.

Καὶ ἀπὸ Χετθούρας ἔθνη γεγένεσι τῷ Ἀβραάμ γ', τὸ Σαβᾶ, ὃ ἐστὶ τὸ Αἰθιοπίων. Καὶ τὸ Μαδιανιτῶν, οἱ εἰσιν οἱ πρὸς τοῖς Αἰθίοφιν. Οἱ Ἐξομίται, καὶ οἱ τούτοις πρόσκοι. Καὶ τὸ Δεδανιτῶν, ἔθνος δὲ ἐστὶ τοῦτο, ἐξ οὗ καὶ Ἰόθορ, ὁ τοῦ Μωϋσέως γαμβρὸς,

(94) Αἱ καλπίδιον καὶ ψήφων.

(95) Apud Iudæos incipiebat vespere feriæ v, sole occidente.

καὶ οἱ Φαρανῖται τὴν κατοίκησιν ἔχοντες, καὶ ἄγονται πρὸς τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Συρία, ἡ Δαμασκός δὲ ἐστὶν αὕτη, τὸ ἔθνος αὐτῷ λελόγισται. Ἐκ γὰρ τοῦ οἰκογενεῦς αὐτοῦ, τοῦ Ἐλιέζερ, ἐξ οὗπερ ὁ Δαμασκός τίπτεται, καὶ αὕτη συνίσταται.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἡσαῦ, ὃς ἔκγονος τοῦ Ἀβραάμ γηγόνει, τὸ Ἰδουμαῖον ἔθνος ἔτερον ἀναφαίνεται, ὃ καὶ Ἐδὼμ προσαγορεύεται. Οὐκ ἔξωθεν δὲ τῶν ἐξ αὐτοῦ φύντων ἔθνων, οὐδὲ τὸ Μωαβιτῶν καὶ Ἀμμαριτῶν ἔθνος ἀριθμεῖται. Ἐκ γὰρ τοῦ Ἀὼτ οὗτοι γενόμενοι, ὃς ἦν ἀδελφοῦ πατρὸς αὐτοῦ υἱός, αὐτῷ πάλιν ἐπιγράφονται (96).

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΗ'. — *Tira est in a prophetae Pauli apostoli vaticinia.*

Ὅσοι θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν, διωχθήσονται. Καὶ, ὡς οὐκ ἀνέξονται τῆς ὑποῦς διδασκαλίας οἱ πολλοί. Ἐκτραστῆσονται δὲ τῇ πίστει πορνῆροι ἄνθρωποι καὶ γόητες, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, ἔχοντες τὴν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἀρνούμενοι. Καὶ, ὅτι χρὴ ἀπὸ τῆς πίστεως ἀποστασίαν πρῶτον ἔλθεῖν, καὶ τότε ἀποκαλυφθῆναι τὸν υἱὸν τῆς ἀνομίας, τὸν ἀντίχριστον. Ὅν ὁ Κύριος ἀρελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ, ὅτι τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν τῆς σωτηρίου τεύχεται.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΘ'. — *Tira est in a prophetae Pauli apostoli vaticinia.*

Ὡς ἀποστήσονται πολλοὶ τῆς πίστεως, προεγνώσμενοι παρὰ τῷ Θεῷ μὴ εἶναι τῆς πίστεως. Ὡς Ἀντίχριστος ἐλεύσεται, Ἀντιχρίστων καὶ τῶν νῦν αἰρετικῶν παρ' αὐτοῦ κεκλημένων, οἱ καὶ εἰσιν οὗτοι πολλοί. Καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει αὐτοῦ, περὶ ἑπτὰ πλῆγῶν ἐπερχομένων τῷ κόσμῳ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἀκήκοε. Καὶ ὡς ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τῷ δράκοντι, ὃ ἐστὶν ὁ διάβολος, εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκώσθησεται, ποταμὸν ἐπιφέροντος αὐτῇ, ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐπικλύζοντος αὐτήν, ὃ καὶ ἐστὶν ἐκ τῆς αἰρέσεως, καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου κατ' αὐτῆς ὁρμή· καὶ ὡς Κύριος ἀθρόως ἔξει μετὰ τῆς οὐρανοῦ στρατῆς αὐτοῦ, τὴν ἀναίρεσιν τῆς δυσσεβείας ποιούμενος, καὶ τὴν βασιλείαν τοῖς ἁγίοις τὴν αἰώνιον ἀποδίδους.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝ'. — *Potius quod est in a prophetae Pauli apostoli vaticinia.*

Ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ἕως Νῶε ἔτη β'ς. Ἀπὸ τοῦ Νῶε ἕως Ἀβραάμ ἔτη α'. Ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Ἐξόδου ἔτη υ'. Ἀπὸ Ἐξόδου ἕως Κριτῶν ἔτη λ'. Ἀπὸ Κριτῶν ἕως Ἡλὶ καὶ Σαμουὴλ ἔτη υ'. Ἀπὸ Σαμουὴλ ἕως ἀρχῆς βασιλείας ἔτη λ'. Βασιλείων ἕως αἰχμαλωσίας λαοῦ ἔτη υ'. Βασιλείας Μακεδόνων ἔτη τ' ἕως ὀκτωκαίδεκατοῦς Ὀκταοῦρου Αὐγούστου. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς γεννᾶται ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ἔτει μγ' τῆς Ὀκταοῦρου.

⁹⁶ Rom. xi.

(96) Ἐπιγράφονται, vcl ἐπιγράφονται.

A et Pharanitæ qui incolatum habent, deguntque ad mare Rubrum. Quin etiam et Syria, *Damascena* videlicet, gens est, quæ Abrahamo accepta ferri debet. Etenim ex ejus verna Eliezer, ex quo Damascus natus est, ea quoque gens originem traxit.

Ab Esau autem, qui nepos Abrahami fuit, alia orta est gens Idumæa, quæ alio vocabulo Edom appellatur. Neque tamen extra numerum gentium ab eo derivatarum putanda est gens *Moabitica* atque *Ammonitica*. Ex Lot namque isti progeniti sunt, qui fuit filius fratris ejus. Illi itaque merito adscribi possint.

CAP. CXLVIII. — *Quæ sunt Pauli apostoli vaticinia.*

B Quicumque volunt pie vivere, perscrutionem patientur. Et, Non sustinebunt sanam doctrinam multi. Insurgent enim contra fidem mali homines et impostores, decipientes et decepti, habentes formam pietatis, at vim ejus abnegantes. Et, Oportet primum apostasiam a fide venire, et tunc revelari filium iniquitatis Antichristum. Quem Dominus interficiet spiritu oris sui, et inefficacem reddet apparitione gloriæ suæ. Et, Impleta vocatione gentium, tunc ipsummet Israel salutis vocationis futurum compotem⁹⁶.

αληθινότητος, τότε καὶ ὁ Ἰσραὴλ τῆς κλήσεως

CAP. CXLIX. — *Quæ sunt Joannis Evangelistæ vaticinia.*

C Multos descituros a fide, præcognitos apud Deum, quod ex fide non sint. Venturum Antichristum : Antichristis vocatis ab eo etiam hæreticis præsentibus, qui quidem sunt multi. In sua quoque Apocalypsi audivit de septem plagis mundo obventuris ante Christi adventum. Ecclesiam a dracone, diabolo scilicet, in desertum persecutionem laturam, infundente ei flumen ex ore suo illam inundante : quod innuit impetum contra illam ab hæresibus et Antichristo provenientem. Dominum repentino venturum cum cælesti exercitu suo, ad faciendam inter necionem impietatis, dandumque sanctis regnum æternum

D CAP. CL. — *Quot anni sunt a creatione mundi usque ad Christi adventum.*

Ab Adam ad Noe, sunt anni mcccclxii. A Noe ad Abraham, anni mxxv. Ab Abraham ad Exitum, anni ccccxix. Ab Exitu usque ad Judices, anni xcv. Ab Judicibus usque ad Eli et Samuel, anni xv. Ab Samuel usque ad initia regni, anni xc. Anni regnorum usque ad captivitatem populi, sunt xv. Regni Macedonum, anni ccc, usque ad decimum octavum annum Octavii Augusti. At Dominus noster Jesus Christus nascitur in Bethlehchem Judææ,

anno xliii imperii Octavii, ita ut sint alii anni xxv. Universum colliguntur ab Adam ad Salvatoris natiuitatem anni mmmmm.

CAP. CLI. — *Quot quibusve nominibus prædixerunt sanctæ Scripturæ vocandum Dominum ubi inter homines apparuisset.*

Moses prophetam eum vocat: Et prophetam vobis excitabit Dominus, inquit, ex vobis, ut me.

Vates vel invitus prædixit eum stellam apparitum: Orietur, inquit, stella in Jacob.

Angelus interrogatus a Manoe iudice, quodnam vocaret nomen visi Salvatoris, inquit ad illum: Ut quid interrogas nomen meum? et ipsum est mirabile.

*David Christum prænominavit illum in psalmo secundo: et in xv, Sanctum: in xxiii Dominum virtutum et regem gloriæ: in xxvii autem Verbum Dei, quod cælos firmavit. In xliiv, Deum unctum per dilectionem iustitiæ, et odium iniquitatis. In xlviii, hominem redemptorem, at non fratrem hominum. In lxvii autem, Iter facite, inquit, ei qui ascendit in cælum cæli ad orientem: Dominus nomen ei. Quod Aquilas edidit per Jah appellatio illius⁹⁹. Et in lxxi, vaticinatus fore, ut regnum illius et iustum iudicium manifestandum foret, Salomonem illum appellandum fuisse in titulo posuit. Quin imo alicubi lumen etiam et veritatem dixit: *Emitte lumen tuum et veritatem tuam*⁹⁹. Et alio loco, *Lapidem reprobatum, qui quidem factus sit in caput anguli*⁹⁹. Quin et Dei sapientiam prædixit illum: *Universa, inquit, in sapientia fecisti.**

Et in Canticis canticorum Salomonem sponsum illum nuncupavit, et fratrem, et fratris filium, et botrum florentem, florem campi, malum inter arbores, salientem in montes, album, fulvum, electum ex decem millibus, Salomonem, ducem.

Et in libris ejus sapientialibus, dicit eum *Eithiel*, quod est, æqualis Deo. Filium item Dei: *Ait enim vir Eithieli. Et iterum: Quod nomen filio ejus*⁹⁹?

Isaias autem nasciturum eum ex virgine prædicens, Emmanuel ipsum vocandum ait. Et iterum aliis nominibus natum appellavit. Voca, inquit, nomen ejus, Cito manubias collige, festinanter prædator. Ac rursum, natum in signum salutis mundi puerum, vocari dixit magni consilii angelum, admirabilem, consiliarium, auctorem pacis, potestate valentem, Deum fortem, patrem futuri sæculi⁹⁹. Itemque animam pro nihilo reputatam, abominabilem gentis, servum potestatem obtinentium, ovem, agnum subrummum, radicem de terra invia, virgam e radice Jessæ, florem e radice ascendentem, lapidem probationis, lapidem angulare, pretiosum, funda-

A βασιλείας, ὡς εἶναι ἄλλα ἐτη κε'. Ὁμοῦ δὲ πάντες συνάγεται ἐπὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος γέννησιν ἀπὸ Ἀδάμ ἐτη μφ' (57).

ΚΕΦΑΛ. PNA'. — Πόσοις καὶ ποίοις ὀνόμασι προφηγοῦντο διὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν ὁ Κύριος ἐν ἀνθρώποις ἐμφανησόμενος κληθήσεσθαι.

Μωϋσῆς προφήτην αὐτὸν καλεῖ, Καὶ προφήτην ὑμῶν ἀναστήσει Κύριος, λέγων, ἐκ τῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ.

Ὁ μάντης ἄκων ἄστρον αὐτὸν ἀναφανήσεσθαι προφηγοῦσεν, Ἀναταλεῖ, λέγων, ἄστρον ἐν Ἰακώβ.

Ὁ ἀγγελος ἐρωτώμενος ὑπὸ Μανωῆ τοῦ κριτοῦ, τί τὸ ὄνομα καλεῖται τοῦ ἐπιφανομένου Σωτῆρος, φησὶ πρὸς αὐτόν· Ἰτα τί ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; καὶ B αὐτὸ ἐστὶ θαυμαστόν.

Δαβὶδ Χριστὸν αὐτὸν προεῖπεν ἐν δευτέρῳ ψαλμῷ· ἐν δὲ ιε', Ὅσιον· ἐν κγ', Κύριον τῶν δυνάμεων, καὶ βασιλέα τῆς δόξης· ἐν δὲ λβ', Λόγον Θεοῦ τοὺς οὐρανοὺς στερεώσαντα· ἐν μδ', Θεὸν χριόμενον δι' ἀγάπην δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας μίσος· ἐν μη', ἄνθρωπον λυτρωτὴν, ἀλλ' οὐκ ἀδελφὸν ἀνθρώπων· ἐν δὲ ξζ', Ὁδοποιήσατε, φησὶ, τῷ ἐπιθεσθῆκότι τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολὰς· Κύριος ὄνομα αὐτοῦ. Ὅπερ ὁ Ἀκύλας ἐξέδωκε διὰ τοῦ, Ἰὰ ἡ ὄνομασία αὐτοῦ. Ἐν δὲ οα', τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν δικαίαν κρίσιν ἐμφανέσθαι προφητεύων, Σαλομῶνα αὐτὸν κεκληθῆναι ἐπέγραψε. Φῶς δὲ καὶ ἀλήθειαν ἀλλαχοῦ τέ φησιν· Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου· καὶ ἐν ἄλλῳ, λίθον ἀποδεδο- C χμασμένον, καὶ τοῦτον γενόμενον εἰς κεφαλὴν γωνίας· καὶ σοφίαν Θεοῦ προεῖπεν αὐτὸν, Πάντα, λέγων, ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.

Ἐν δὲ τῷ Ἀσματι τῶν ᾠσμάτων ὁ Σαλομῶν νυμφίον αὐτὸν κέκληκε, καὶ ἀδελφόν, καὶ ἀδελφεόν, καὶ βίτρυν κυπρίζοντα, ἄνθος πεδίου, μῆλον ἐν ξύλοις, πηδῶντα ἐπὶ τὰ ὄρη, λευκὸν, πυρρὸν, ἐπλε- λεγμένον ἀπὸ μυριάδων, Σαλομῶνα, ἡγούμενον.

Ἐν δὲ τοῖς σοφαῖς αὐτοῦ λόγοις, Εἰθιήλ αὐτὸν καλεῖ, ὃ ἐστὶν ἴσος Θεῷ· καὶ Ἰλδν Θεοῦ· Φησὶ γὰρ ἀνὴρ τῷ Εἰθιήλ· καὶ πάλιν· Τί ὄνομα τῷ υἱῷ αὐτοῦ;

Ἰσαΐας δὲ τιχτόμενον αὐτὸν ἐκ παρθένου προκηρύττων, Ἐμμανουὴλ αὐτὸν καλεῖσθαι ἔφη. Καὶ πάλιν ἄλλοις ὀνόμασι τευχθέντα προφηγοῦσιν. Κάλεσον, φησὶ, τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ταχέως σκυλευσον, δέξω προνόμυσον· καὶ πάλιν, τὸ τευχθὲν ἐπὶ στήθεσι τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας παιδίον, καλεῖσθαι ἔφη μεγάλης βουλῆς ἀγγελον, θαυμαστόν, σύμβουλον, ἀρχοντα εἰρήνης, ἐξουσιαστήν, Θεὸν ἰσχυρόν, Πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· καὶ πάλιν, ἐξουθενωμένην ψυχὴν, βδελυκτὸν ἔθνος, δοῦλον ἐξουσιαζόντων, πρόβατον, ἀμὸν τυθιζόμενον, ῥίζαν ἀπὸ γῆς ἀβάτου, ῥάβδον ἐκ ῥίζης Ἰεσσαί, ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀνιδν, λίθον δοκιμαστικόν, λίθον

⁹⁹ Psal. LXVII, 34. ⁹⁹ Psal. XLII, 3. ⁹⁹ Psal. CXVII, 22. ⁹⁹ Prov. XXX, 1, 4. ⁹⁹ Isa. IX, 6.

(57) Nec numeri hic dati efficiunt modo 5500, nec tantum annos 5500, sed 5508, computant vulgo

Græci, nisi in æra historica Africani. Quare numeri hic corrupti censendi sunt.

γωνιαῖον, ἐντιμον, θεμέλιον. Καὶ πάλιν φῶς αὐτὸν Ἀ καλεῖ, Φωτίζου λέγων, Ἰερουσαλήμ· ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκε. Καὶ πάλιν Σωτήρα αὐτὸν ὀνομάζει, Εἰπατε, λέγων, Τῇ θυγατρὶ Σιών· Ἰδοὺ ὁ Σωτήρ σοι παραγγέλλει. Καὶ Θεὸν αὐτὸν ἀνακηρύττει λέγων ταῖς πόλεσιν Ἰούδα· Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ὑμῶν, Ἰδοὺ Κύριος ἔρχεται ἐν κράτει ἰσχύος, καὶ τὸ ἔργον ἐκάστου εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Ἰερემίας δὲ Ἰωσεδέκ αὐτὸν, ὃ ἐστὶ, Θεὸς δικαίος, καλεῖσθαι προηγόρευς· καὶ Δαβὶδ αὐτὸν προεῖπε, πρὸς ἐπιστρέφειν καὶ σώζεσθαι τὸν λαὸν φησι.

Ἰεζεκιήλ δὲ, Θεὸν ἐρχόμενον αὐτὸν εἰς τὸ ποιμαίνειν καὶ σώζειν τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ λαοῦ προλέγων, Δαβὶδ ὁμοίως κέκληκε.

Καὶ Δανιήλ, ὡς Ἰδὼν ἀνθρώπου ἐπὶ τὸ κρίνειν τὰ πάντα ἐρχόμενον αὐτὸν ὀρᾷ.

Ὡσθὲ δὲ, τὸν εἰς τύπον τοῦ Σωτήρος ἐκ τῆς πορνείας συναγωγῆς υἱὸν αὐτῷ τικτόμενον, Ἰσραήλ, ὃ ἐστὶ, σπορά Θεοῦ, προσαγορεύεσθαι καλεῖται.

Μιχαίας δὲ γεννώμενον αὐτὸν ἐν τῇ Βηθλεὲμ προλέγων, Ἠγούμενον ὠνόμασεν, ἔχοντα τὴν πρὸ αἰώνων ἔξοδον.

Καὶ Ζαχαρίας πάλιν, τὸν ἐρχόμενον Σωτήρα τοῦ λαοῦ, Ἀνατολὴν ἔχειν ὄνομα ἔφη· καὶ νομέα, καὶ Θεοῦ σύμφυλον ἄνδρα αὐτὸν καλεῖ, ρομφαίας κατ' αὐτοῦ ἐγειρομένης.

Ἰησοῦν δὲ αὐτὸν Σωτήρα κόσμου τικτόμενον, Γαβριήλ ὁ ἄγγελος εὐαγγελιζόμενος τὴν γέννησιν αὐτοῦ, πρὸς τὴν Παρθένον καλεῖσθαι μόνος ἔφησεν. Ὅπερ ὄνομα ἐσημαίνετο ἐν τῷ μυστικῷ καὶ ἀρρήτῳ ὀνόματι, τῷ ἐν τῇ στεφάνῃ τῆς ἱερᾶς κιβωτοῦ ἐπιγεγραμμένῳ· διὰ τοῦ, τὸ ἰῶδ καὶ ἡδ, σημαινόμενου, ὃ ἐστὶ, δέκατον καὶ ὄγδον, σαφῶς ὑποδηλούμενου τοῦ ἁγίου Ἰησοῦ, τοῦ Κυρίου τῆς δόξης ὀνόματος.

ΚΕΦΑΛΑ. ΡΝΒ' — Αἱ δέκα ἐπιφάνειαι (98) τοῦ Κυρίου τοῖς ἰδίοις γινόμεναι, μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν αὐτὸν ἐγερθῆναι.

Πρῶτον ταῖς περὶ τὴν Μαρίαν ἐν τῷ μνημείῳ.

β'. Τῷ Κηφᾷ μόνῳ, ὡς καὶ ὁ Παῦλος ἔφη· Ἐπειτα ὤφθη Κηφᾷ.

γ'. Τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος, τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων.

δ'. Τοῖς περὶ Κλεόπαν ἀποῦσιν εἰς τὴν Ἑμμαῶ, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.

ε'. Παρόντος τοῦ Θωμᾶ, καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ὅτε καὶ τὸν Θωμᾶν ἐκάλει τὰς χεῖρας καὶ πλευρὰν ἡραφίσαντα (99).

ς'. Ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῆς θαλάσσης Τιβεριάδος, ἐν τῇ ἄγρᾳ τῶν ργγ' ἰχθύων.

ζ'. Τοῖς πενταχοσίοις ἐφάπαξ, κατὰ τὸν Παῦλον.

η'. Τῷ Ἰακώβῳ, κατὰ τὸν αὐτὸν Παῦλον. (1.)]

α" Isa. LI. 1. β" Isa. LXII. 12. γ" Isa. XL. 9 seqq.

(98) Photius in *Amphilochianis*, interrog. 146, undecies visum Christum docet.

(99) Forte φηλαφίσαντα.

PATROL. GR. CVI.

mentum. Atque iterum lucem illum appellat: *Iluminare*, inquit, *Jerusalem*; *venit enim lux tua, et gloria Domini super te exorta est*⁹⁸. Alio loco Salvatorem illum nominat, *Dicite*, inquit, *filiae Sion, Ecce Salvator tuus adest*⁹⁹. Quin et Deum illum deprædicat dicens urbibus Juda: *Ecce Deus vester, ecce Dominus venit in potestate roboris, et opus cuiusque in faciem ejus*¹⁰⁰.

Jeremias vero *Josedecum*⁹⁷ illum, quod est, Deus justus, vocandum prædixit. Quin et *Davidem* illum prænominavit, ad convertendum et salvandum populum.

Ezechiel autem, ipsum Deum venientem ad pascendum et salvandum oves populi quæ perierant *Davidem* similiter vocavit¹⁰¹.

Daniel quoque, videt illum tanquam filium hominis venientem ad judicandum omnia.

Osee vero, filium sibi natum in typum Salvatoris ex fornicante synagoga, vocare jubetur *Jesrael*, quod significat, *semen Dei*.

Michæas autem vaticinatus eum nasciturum in *Bethlehem*, Ducem nuncupavit, habentem processionem ante sacula.

Et *Zacharias* ibidem, venientem Salvatorem populi, Orientem habere nomen dixit; et pastorem, et Dei contribulem hominem ipsum appellat, phræmea adversus eum excitata.

Jesum porro illum Salvatorem mundi nasciturum, *Gabriel* angelus qui nuntiavit nativitatem ejus, apud Virginem solus vocari asseruit. Quod nomen innuebatur mystico atque ineffabili nomine illo, quod inscriptum erat coronæ arcæ sacræ; per significationem *jod* et *hed*, id est per decimum elementum I. et octavum H. subindicato sapienter nomine sancto Jesu, Domini gloriæ.

CAP. CLII. — *Decem apparitiones Domini suis factæ, postquam ille e mortuis surrexit.*

Primo Mariæ et sociis ad monumentum.

2. Cephæ soli, ut et Paulus perhibet inquit: *Deinde visus est Cephæ.*

3. Clausis januis visus est discipulis, non præsentem Thomæ, feria prima hebdomadæ.

4. Iis qui cum Cleopha abibant in, Emmao, in fractione panis.

5. Thomæ præsentem, ac reliquis discipulis, quando quoque Thomam vocavit, ut manus et latus palparet.

6. In Galilæa maris Tiberiadis, in captura piscium.

7. Quingentis simul, secundum Paulum.

[8. Jacobo, secundum eundem Paulum.]

⁹⁷ Jerem. xxxiii, 6. ⁹⁸ Ezch. xxxiv,

(1) Quæ hic uncinis includuntur Latine exstant in versione Fabricii. Græca proinde exciderunt vitio typog.

9. In monte in Galilæa, ubi præcepit illis Dominus, juxta Matthæum¹⁹.

10. In monte Olivarum, quum in cœlos ascendit.

CAP. CLIII. — *Quoties postquam in cœlum rediit, apparuit Dominus discipulis suis.*

Primum Stephano protomartyri interempto ab Judæis, quum aperti sunt cœli.

2. Paulo ingredienti Damascus, ut sanctos volebat abducere vinctos.

3. Paulo in Jerusalem, quando apparens ei dixit: *Ne timueris, Paule; sicut enim testimonium perhibuisti de me in Jerusalem, ita oportet ut Romæ quoque perhibeas.*

4. Jacobo justo, ut Hegesippus et Clemens narrent, quando adductus est ab Judæis in pinnaculum templi, ut diceret, quæ esset porta Jesu.

CAP. CLIV. — *Quot idola coluit populus, relicto Dei veri cultu.*

Primo caput bovis, quod in deserto fecit Aaron.

2. Initiatus Beel Phegor idolo Madianitarum. Postea Phegor abominationi Judæorum: Bahalæ atque Astartibus, deabus Sidoniorum: Dagoni et Muscæ, diis Accaron: Molocho, et Chamos idolo Moab. Thamuzum quoque, qui est Adonis, lamentatæ sunt mulieres in templo, et in ædibus suis coluerunt: Itemque solem in collibus et nemoribus, mactantes eis.

3. Achaz rex Juda coluit etiam deos Damasci. Manasse vero etiam divinaculos et ventriloquos, sculptas quoque imagines et altaria dæmoniis in templo Hierosolymitano constituit; et per ignem traduxit liberos suos. At populus qui Israelis nomine censetur, facta apostasia ab Jerusalem, coluit juvenecas, quas erexit Jeroboam in Bethel et Dan.

CAP. CLV. — *Quinam firmissimas amicitias servare.*

David rex, et Jonathan filius Saul. Abessalom, et Jacob. Achab rex Israel, et Josaphat rex Juda.

CAP. CLVI. — *Quis rationalem in bruti animam mutavit.*

Nabuchodonosor Babyloniæ, punitus annos vii, propter jaletantiam.

Saul, qui justos ac bonos mores, propter invidiam contra David, in injustos atque malos mores mutavit.

Judas ad discipulatum vocatus, et propter avaritiam factus proditor.

Nicolaus qui unus fuit ex septem diaconis, et in litteris lapsus est.

¹⁹ Matth. xxviii, 16.

(2) Euseb. H. E. lib. ii, cap. 23.

(3) Forte κληδ.

θ'. Εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Κύριος, κατὰ τὸν Ματθαῖον.

ι'. Εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὴν οὐρανὸν ἀνερχόμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΓ'. — *Ποσάκις μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀπάνοδον, ὁ Κύριος τοῖς ἰσίοις ὤφθη μαθηταῖς.*

Πρῶτον Σταφάνῳ τῷ πρωτομάρτυρι ἀναιρουμένῳ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν οὐρανῶν ἀνοιχθέντων.

β'. Παῦλῳ εἰσόντι εἰς Δαμασκὸν, ἐν τῷ τοὺς ἁγίους δεσμῶν ἐθέλειν ἄγειν.

γ'. Τῷ Παύλῳ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἐπιφανείς αὐτῷ ἔφη· *Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτως σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.*

δ'. Ἰακώβ τῷ δικαίῳ, ὡς Ἠγήσιππος καὶ Κλήμης ἱστοροῦσιν (2), ἀναχθέντι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὸ πετερύγιον τοῦ ἱεροῦ, ἵνα εἴπῃ τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΔ'. — *Πόσα εἰδωλεῖα ἐσεδόσθη ὁ λαὸς, τὸν Θεὸν καταλείψας.*

Πρῶτον τὸ βούκρανον, ὃ ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἀαρὼν ἐποίησεν.

β'. Τελεσθεὶς τῷ Βεὲλ Φεγὼρ εἰδῶλῳ Μαδιανιτῶν· ἔπειτα τῷ Φεγὼρ βδελύγματι τῶν Ἰουδαίων, τῇ Βαβὲλ καὶ ταῖς Ἀστάρταις, θαλαῖς Σιδωνίων· τῷ Δαγὼν καὶ τῇ Μύτᾳ, θεοῖς Ἀκχαρῶν· τῷ Μωλὼχ, τῷ Χαμῶς εἰδῶλῳ Μωάβ· καὶ τὸν Θαμούζ, ὃς ἐστὶν ὁ Ἀδωνις, ἐθρήνουσαν αἱ γυναῖκες ἐν τῷ ναφ, καὶ ταῖς οἰκοῖς αὐτῶν ἐσεδόσθησαν, καὶ τὸν ἥλιον ἐν τοῖς βουνοῖς καὶ τοῖς δάσεσι, θύοντες αὐτοῖς.

γ'. Ἀχάζ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰουδα, καὶ τοῖς Δαμασκοῦ θεοῖς ἐλάτρευσε. Μανασσῇ δὲ καὶ κλειωνιστὰς (3) καὶ ἑγγαστριμύθους, καὶ γλυπτὰ καὶ βωμοὺς τοῖς δαίμοσιν ἐν τῷ ναφ Ἱερουσαλήμ ἐνέστησε, καὶ ἐν πυρὶ διέχευε τὰ τέκνα αὐτοῦ· ὃ δὲ Ἰσραὴλ ἀποστὰς τῆς Ἱερουσαλήμ, ταῖς θαμάσεσιν ὡς ἐστησεν ὁ Ἱεροβοὰμ ἐν τῇ Βεθὲλ καὶ ἐν τῇ Δάν, ἐλάτρευεν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΕ'. — *Τίνας βεβαιωτάταις φιλίαις ἐχρήσατο.*

Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς, καὶ Ἰωνάθαν, ὁ τοῦ Σαούλ υἱός· ὁ Ἀβессαλώμ καὶ Ἰακώβ (4). Ἀχάβ, ὁ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς, καὶ Ἰωσαφάτ, ὁ τοῦ Ἰουδα.

δ'. Τίς μετέβαλεν εἰς θηρίον τὴν ψυχὴν.

Ναβουχοδονόσορ, ὁ Βαβυλωνίως, τιμωρηθεὶς ἐπ' ἀλαζονείᾳ, ἐτῇ ζ'.

Σαούλ, ἐκ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ τρόπου, διὰ φθόνον τὸν κατὰ τοῦ Δαβὶδ, εἰς ἀδίκον καὶ φαῦλον μετέβαλες τρόπον.

Ἰούδας, κληθεὶς εἰς μαθηταίαν, καὶ διὰ φιλαργυρίαν προδότης γενόμενος.

Νικόλαος, ἐκ τῶν ἐπὶ διακόνων γεγενησ, καὶ εἰς αἵρεσιν ἐκτραπέψ.

(4) Forte Ἰωάβ ex II Reg. xiv.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΖ'. — *Τίτες ἐκ φαύλων ἀγαθοὶ γέγονασιν.*

Ματθαῖος ἐκ τελώνου ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστῆς γενόμενος. Ζαχαῖος καταλείψας τὸ τελωνεῖον, καταδικάσας ἑαυτὸν, τετραπλάσια ἃ ἥδικησεν ἀποδοῦναι, καὶ οὕτω τὸν Κύριον δεξάμενος. Παῦλος ἐκ διώκτου κήρυξ τῆς πίστεως γενόμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΗ'. — *Τίς μακρόβιος μετὰ Μωϋσέα ἐγένετο.*

Ἰωδαὶ ἀρχιερεὺς, ὁ τὴν Γοδολίαν ἀποκτείνας, ζήσας ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἔτη.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΘ'. — *Τίτες λέοντες χερσὶν ἀνείλον.*

Σαμψὼν ὁ Ναζωραῖος· Δαβὶδ, ὅτε τὰ τοῦ πατρὸς ἐνεμε ποιμένα. Βαναιας ὁ τοῦ Ἰωάβ, τοῦ Δαβὶδ στρατηγός.

ΚΕΦΑΛ. ΡΞ'. — *Τίτες ὑπὸ λέοντων ἀντρεθήσαν.*

Ἰαώδ ὁ προφήτης, ὁ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Βεθλὴλ δοῦναι, τὴν τοῦ θυσιαστηρίου διάρρηξιν. Ὁ Ἀνθρωπος ὁ κελευσθεὶς πατάξαι τὸν προφήτην, τὸν βουλόμενον δεῖξαι ἑαυτὸν τετραυματισμένον τῷ Ἀχαάβ, καὶ μὴ ὑπακούσας· οἱ κατοικισθέντες μετὰ τὴν τοῦ Ἰσραὴλ αἰχμαλωσίαν Βαβυλώνιοι εἰς Σαμάρειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΞΑ'. — *Τίτες ἐπὶ ἱεροσυλλαίς ἀντρεθήσαν.*

Ἀχάρ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασι τῆς Ἱεριχώ. Ὁφνὶ καὶ Φθίνες οἱ τοῦ Ἡλὶ, ἐπὶ τὸ ἑαυτοῖς ἀπάρχεσθαι τὰ ἱερῆα. Ἀνανίας καὶ Σαπφείρα ἡ τούτου γυνή, ἐπὶ τῷ μέρει τινὰ τιμῆς ἀγροῦ προσάγειν, ἰδίῳ δὲ τὴν ἀποστολικὴν πολιτείαν ἀπατῆν, ὥς ἔλην τοῦ ἀγροῦ τὴν τιμὴν μὴ προσενέγκαντας.

ΚΕΦΑΛ. ΡΞΒ'. — *Τίτες εἰς λάκκους εἰς τὸ ἀναιρεθῆναι ἐβλήθησαν.*

Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. Ἱερემίας ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ. Δανιὴλ ὑπὸ Περσῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΞΓ'. — *Τίτες δίκας ἔδωσαν πλημμελήσαντες.*

Κάδιν ἀποκτείνας τὸν ἀδελφόν, εἰς ἔβδομον γένειον παραλυθεὶς· Σοδόμων αἱ πόλεις καταφλεχθεῖσαι διὰ τὴν τῆς φύσεως παραχάραξιν. Χαναναῖοι καὶ Ἀμορραῖοι τῶν οἰκείων ἐκβληθέντες διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν· Φαραὼ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι θεοὶς ἐναντιούμενοι σημείοις, εἰς τὸν βυθὸν συσχεθέντες. Σαούλ ἐν πολέμῳ πεσὼν ἅμα τοῖς οἰκείοις καὶ τοῖς Γαβωνίταις ἐκβεδομένων τῶν υἱῶν αὐτῶν εἰς ἐξέλιπεν. Ἡ τοῦ Βανιαμὶν φυλὴ, ἐπὶ τῇ ἀσελείᾳ τῆς γυναικὸς τοῦ Βηθλεεμίτου. Ἡ Βαβυλὼν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ ἐγερεῖται, εἰς ἐρημίαν ἐκδοεῖται. Ἀχάρ ἱεροσυλῆσας· Ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ Σάββατον βεβηλώσας ἐπὶ τῇ τῶν ξύλων συλλογῇ· ὁ θεὸς ἐν τῇ μάχῃ βλασφημίας κατὰ τὴν ἐρημίαν. Οἱ τοῦ Ἡλὶ παῖδες, τῆς ἱερωσύνης μετὰ τιμωρίας καταλυθέντες. Σεδεκίας ἐκτυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου. Ὁ λαὸς ὁ Ἰουδαίων, ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπαναστάσει, τὴν ἐπὶ κατέχουσιν αὐτὸν ὑπομένων μετὰ ἀναισθησίας αἰχμαλωσίαν.

A CAP. CLV.I. — *Quinam mali cum essent, probi evaserunt.*

Matthæus ex publicano apostolus factus et evangelista. Zachæus, qui reliquit telonum, seipsumque damnavit in quadruplam restitutionem eorum, quæ injuste fraudaverat, atque deinceps Dominum suscepit. Paulus ex persecutore effectus præco fidei.

CAP. CLVIII. — *Quis longævissimus post Moysen fuit.*

Jodæ pontifex, qui Godoliam interfecit, vixitque annos centum et triginta.

CAP. CLIX. — *Qui sunt, qui leones manibus occiderunt.*

Samson Naziræus. David, quando pascebat oves patris s. i. Banajas filius Joab, idemque dux Davidis.

CAP. CLX. — *Quinam a leonibus interfecti fuerunt.*

Jaod propheta, qui signum in Bethel odidit, altaris nempe destructionem. Vir ille, qui jussus est percutere prophetam, qui volebat ostendere se vulneratum Achabo, nec obtemperavit. Babylonii qui colonia deducti sunt in Samariam, postquam Israhel captivus abductus fuit.

CAP. CLXI. — *Quinam propter sacrilegia interfecti sunt.*

Achar tempore Jesu Nave, propter anathemata Jerichuntia. Ophni et Phinees, filii Heli, propterea quod partes victimarum sibi primo usurpabant. Ananias et Sapphira ejus uxor, qui partes quasdam pretii agri attulerunt, sed volebant decipere apostolicam politiam; quippe qui non integrum agri pretium attulerunt.

CAP. CLXII. — *Quinam in foveas ad certam mortem projecti sunt.*

Joseph a fratribus. Jeremias a principibus populi. Daniel a Persis.

CAP. CLXIII. — *Quinam pœnas luerunt suorum criminum.*

Cain qui fratrem suum interfecit, in septima generatione e medio sublatus. Sodomitarum civitates subversæ ob præposterum naturæ usum. Chanaanæ et Amorrhæi de sedibus suis ejecti propter idololatriam. Pharao et Egyptii renitentes prodigiis divinis, et in profundum submersi. Saul, qui in bello cecidit cum suis, traditis liberis ejus Gabao-nitis in placationem. Benjamitica tribus propter enormem libidinem cum uxore viri Bethlehœmitæ. Babylon, quæ ob regnum elata, in desertum redacta fuit. Achar sacrilegus. Qui Sabbatum profanavit in deserto per collectionem lignorum. Qui blasphemavit Deum in rixa quam iniit in deserto. Filii Heli, qui in pœnam privati sunt sacerdotio. Sedecias cæcatus a rege Babylonis. Judaicus populus propterea quod Salvatorem inique persecutus sit, sustinet adhuc insensibiliter captivitatem, quæ illum premit.

CAP. CLXIV. *Quinam peccatores misericordiam a sunt consecuti.*

Fratres Joseph, qui cum vendiderunt, attamen ab eo sunt enutriti. David qui seipsum humiliavit propter patrata scelera, atque prolixè reatum suum confessus est. Salomon, qui templa idolis gentium ædificavit, attamen propter patrem David non est punitus. Manasses ductus in captivitatem, et ad Deum conversus, atque idcirco in patriam revocatus. Joacim a vinculis solutus, honestatusque regio honore a principe Babylonis. Latro, qui in cruce Christum confessus est, et viam ad paradysum invenit. Paulus apostolus, qui persequabatur Ecclesiam, et in præconium missus est fidei Christi, cui bellum moverat. Ecclesia quæ est ex gentibus, quæ tot sceleribus nihil obstantibus misericordiam est consecuta, et per fidem Christi perfectæ justificationis munere donata.

CAP. CLXV. — *Quinam cum sibi eximium quid facere viderentur, eo ipso a scopo aberraverunt.*

Is qui apud David jactabatur se Saulum occidisse, atque ad illum attulit regni insignia, tanquam regno ad illum pertinente; hic interfici jussus est ab ipsomet Davide. Rachaab et Banajas, filii Remmon, qui Memphibosthe filii Saul caput ad David afferentes, atque rati magnum apud eum contulisse beneficium, propter quod et commendandos sese sperabant, eo ipso interfecti sunt. Osa, qui inclinatam Arcam ad se attraxerat, ut ne effunderetur de curru, et repente mortuus est. Qui jussus est a propheta Michæa illum cedere, neque ob verecundiam cecidit, intersectus est a leone. Pharisæus, qui propter suam justitiam adversus publicanum gloriabatur.

CAP. CLXVI. — *Quæ et quot gentes subinde contra sacra loca insurrexerunt, atque divinitus immissas pænas sustinuerunt.*

Gog et Magog, nempe Scythæ: Mosoch, seu Illyrii: Thobel, vel Thessali: Gomer, seu Galatæ: Thogorma aut Armenii: ex Sabæis, Arabes, qui sunt primi Indorum: Tharsis, seu Afri: Chus aut Æthiopes: Phud, seu Libyes: Phares, sive Persæ.

CAP. CLXVII. — *Virtutes lapidum in zona pontificis positorum.*

Jaspis, adulterium avertēbat. Sapphirus, oculis fulgentissima lampas. Chalcedonius, sobrietatis conciliator. Smaragdus, demonum averruncus: Sardonix, ignibus micans. Sardius, Chrysolithus, dolores oculorum sanant. Beryllus, tristitiæ medetur. Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus. Amethystus, ebrietatem arcens. Anthrax, Achates, Ligurius, Onychinus.

*Finis hic est librorum Josephi,
Argumenta quinque libellorum habens.
Finem dedi ultimo versui.
Auctori bonorum Deo sit gratia,
Qui terminum dedit mihi verba scribendi,
In laudem et gratiarum actiones Verbi ejus.*

(5) Confer Epiphan. *De gemmis.*
(6) Forte λαμπάς.

ΚΕΦΑΛ. ΡΕΔ'. — *Τίτες πλημμελήσαντες ἐλέους τετυχήκασιν.*

Οἱ τοῦ Ἰωσήφ ἀδελφοὶ πεπραχότες αὐτὸν, καὶ διατραφέντες ὑπ' αὐτοῦ. Δαβὶδ ταπεινώσας ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ πλημμελείᾳ, καὶ ἐκτενῶς ἐξομολογούμενος. Σαλομών ναοὺς τοῖς τῶν ἐθνῶν εἰδωλοῖς δεινὰς, καὶ διὰ τὸν πατέρα μὴ τιμωρηθεὶς. Μανασσὴς ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἀπαχθεὶς, καὶ ἐπὶ θεὸν ἐπιστραφείς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαναχθεὶς. Ἰωακείμ λυθεὶς ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ τιμώμενος βασιλικῇ τιμῇ ὑπὸ τὸν Βαβυλωνίου. Ὁ ληστὴς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ Χριστὸν ὁμολογήσας, καὶ τὴν εἰς παράδεισον ὁδὸν εὐράμενος. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ κήρυξ ἡς ἐπολέμαί Χριστοῦ πίστεως ἀποστελλόμενος. Ἡ Ἐκκλησία ἡ ἐξ ἐθνῶν, ἐπὶ ταῖς τοσαύταις πλημμελείαις ἐλεουμένη, καὶ διὰ πίστεως Χριστοῦ τῆς τελείας δικαιοσύνης ἀξιουμένη.

ΚΕΦΑΛ. ΡΕΕ'. — *Τίτες εἰσὶν οἱ κατεροβῶν τι δόξαντες, καὶ ἐπὶ τούτῳ διαμαρτύνοντες.*

Ὁ τὸν Σαοὺλ ἐπισφάξαι καυχησάμενος τῷ Δαβὶδ, καὶ κομίσας αὐτῷ τὴν βασιλείαν σημειῶν, ὡς αὐτῷ προσηκούσης τῆς βασιλείας, ἀναιρεθῆναι προτιγχεὶς ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ. Ραχαάβ καὶ Βαναίας, οἱ υἱοὶ Ῥεμμὼν, οἱ Μεμφιβοσθέ τοῦ υἱοῦ Σαοὺλ τὴν κεφαλὴν κομίσαντες τῷ Δαβὶδ, καὶ μεγάλην αὐτῷ δόξαντες κατατίθεσθαι χάριν, δι' ἧς καὶ ἡλιζὼν εὐδοκίμειν, ἀναιρούμενοι διὰ τοῦτο. Ὀζὰ ὁ τὴν Κιθωντὴν ἐπικλιθεὶσαν ἐπισπασάμενος πρὸς ἑαυτὸν, πρὸς τὸ μὴ περιτραπῆναι ἀπὸ τῆς ἀμάξης, ἀποθανὼν παραυτίκα. Ὁ κλευσθεὶς ὑπὸ τοῦ προφήτου Μιχαίου πατάσσειν αὐτὸν, καὶ δι' εὐλάβειαν οὐ πατάξας, ἀναιρεθεὶς ὑπὸ λέοντος. Ὁ Φαρισαῖος ἐπὶ τῇ οἰκειᾷ δικαιοσύνῃ τοῦ τελῶνου καταυχόμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΡΕΖ'. — *Τίνα ἐστὶ τὰ ἔθνη καὶ πόσα τὰ τοῖς ἱεροῖς τόποις ὑστερον ἐκτιστάμενα, καὶ θεήλατον ὑπομείναντα τιμωρίαν.*

Γῶγ καὶ Μαγῶγ, οἱ εἰσι Σκύθαι· Μοσῶχ, Τυλurioi· Θωβέλ, Θεσσαλοὶ· Γομέρ, Γαλάται· Θερραμό, Ἀρμένιοι· Σαβαιῶν, Ἀραβες, οἱ πρῶτοι Ἰνδῶν· Θαρσοῖς, Ἀφροὶ· Χοῦς, Αἰθιοπες· Φοῦδ, Λίβυες· Φρές, Πέρσαι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΕΖ'. — *Αἱ δυνάμεις τῶν λίθων τῶν ἐν τῇ τοῦ ἀρχιερέως ζώνῃ ἐντεθεμένων (5).*

Ἰασπ'ς, μοιχείας ἀποτρεπτική. Σάπφειρος, ὀφθαλμοὶ· στυλκωντική λαμπρά (6). Κυλικηδόνιος, σωφροσύνης πρόσφορος. Σμάρρυδος, δαιμόνων ἀπειλαστική. Σαρδόνυξ, διαπυρραίνουσα. Σάρδιος, χρυσολίθος, ὁδύνας ὀφθαλμῶν ἰώνται. Βήρυλλος, λύπης ἰατική. Τοπάσιος, χρυσόπρασος, ὕακινθος, ἀμέθυστος, μέθης ἀλεξιτήριον. Ἀνθραξ, Ἀχάτης, Λιγύριος, Ὀνύχειος.

*Τέρμα πυκτίδων ἐνταῦθα Ἰωσήπου,
Τις ὑποθέσεις τῶν πέντε βιβλίων ἔχων (7).
Πέρας δέδωκα τῷ τελευταίῳ στίχῳ.
Τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν θεῶν χάρις.
Τῷ συμπέρασμα δόντι μοι λόγους τράξεν,
Εἰς αἶνον εὐχάριστον αὐτοῦ τοῦ Λόγου.*

(7) Forte ἔχον.

ANNO DOMINI CMI

NICEPHORUS PHILOSOPHUS

NOTITIA

(Oudin. *De Script. eccles.* tom. II, pag. 402.)

Nicephorus philosophus et orator patriarchæ Constantinopolitani, sub Antonio Caulea ejusdem sedis archiepiscopo et patriarcha vivens, his iisdem temporibus aliquanto post an. 890 floruit, scripsitque *Orationem funebrem seu Narrationem encomiasticam Vitæ sancti Antonii cognomento Cauleæ, patriarchæ Constantinopolitani*, qui anno Christi 891, sub imperatore Leone Philosopho seu Sapiente, die 12 Februarii mortuus est. Exstat hæc *Oratio seu Vita* apud Laurentium Surium, ut et apud Joannem Bollandum atque Henschenium, in *Actis Sanctorum* ad diem 12 Februarii, sed utrobique Latine tantum. Eadem autem *Oratio seu Vita* exstat Græce manuscripta, in bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, inter manuscriptos codices historicos Græcos, cod. XI, num. 20, et quidem a folio 95, pag. 2, col. 2, usque ad fol. 109, pag. 2, colum. 1, ut habet Petrus Lambecius libro viii *Commentariorum* hujus bibliothecæ, p. 83, cujus titulus et principium : Νικηφόρου τοῦ μακαριωτάτου φιλοσόφου καὶ ῥήτορος, Ἐπιτάφιον ἦτοι βίος ἐγκωμίων συμπελεγμένος εἰς τὸν μέγαν ἐν ἀρχιερεῦσιν Θεοῦ, καὶ θαυμαστὸν ἐν πατριάρχαις Ἀντώνιον. Οὐκ ἦν ἄρα τῶν προλαβόντων καλῶν εἰς πίστιν, etc. Id est : *Nicephori beatissimi philosophi et oratoris Oratio funebris sive Vita cum encomio conjuncta, in magnum Dei archiepiscopum et admirabilem in patriarchis Antonium*, etc. Minime autem confundendus est hic Nicephorus philosophus et rhetor cum Nicephoro Gregora, integris aliquot sæculis recentiore, qui Historiam suam Byzantinam, usque ad obitum imp. Andronici Junioris, sive ad annum Christi 1341 perduxit. Nam et de eo vir doctissimus Leo Allatius in *Diatriba de Symeonum scriptis*, pag. 87, refert, quod *Vitam ejusdem S. Antonii patriarchæ* scripserit, cujus titulum et principium ibi hoc modo exhibet : Νικηφόρου Γεγοράς Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντωνίου τοῦ τὴν μονὴν τοῦ Καλέως συστήσαντος. Εἰ δὲ καὶ ὁνητὴν ψυχὴν ὁ χρόνος, καὶ πάντων ἐστὶ πάσῃ ὅποια φθορὰ καὶ γένεσις βόσκει, etc. Quod porro ad Nicephorum *Orationis seu Vitæ* intius scriptorem attinet, ille sub Leone Sapiente imperatore vixit, ut ipse clare satis indicat, dum diserte ait : *Plerarumque rerum de S. Antonio patriarcha narrandarum magistram sibi non multo ante tempore fuisse ipsam inspectionem et experientiam*. Verba ejus Græca hæc sunt, καὶ τῶν μὲν ἀνέλτεται τὴν μνήμην, ὧν ἔτις μοι καὶ πᾶρα χρόνοις οὐ συχνοῖς διδάσκαλος ἦν, etc. De Nicephoro isto philosopho et oratore, Gerardus Joannes Vossius libro ii *De historicis Græcis*, cap. 26, ubi perperam legitur S. Antonium Cauleam obiisse an. Christi 901, pro 891. Guillelmus Cuvius in *Historia scriptorum Ecclesiæ*, ad annum 895, pag. 569. Petrus Lambecius, quem hic exscripsimus, lib. viii *Commentariorum* bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, p. 83, et in indicibus, p. 562 et 578.

NICEPHORI PHILOSOPHI

VITA S. ANTONII COGNOMENTO CAULEÆ.

PATRIARCHÆ CP.

(Acta SS. Bolland., Februarii tom. II, die 12, p. 631.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

1. Relatus in cœlitum tabulas est apud Latinos atque ac Græcos Antonius, cognomento Cauleas, qui sub exitum noni a Christi incarnatione sæculi

Ecclesiæ Constantinopolitanæ præsedit. De eo Martyrol. Romanum : « Constantinopoli S. Antonii ep. tempore Leonis VI imp., » ejus nempe, qui

Basilio Macedone genitus, *Sapiens*, seu *Philosophus*, est appellatus. Antonii ejusdem memoriam ita in Addit. ad Usuardum annotavit Molanus : « Item Constantinopolitani S. Antonii, magni inter Dei pontifices, et admirabilis inter patriarchas. » Prætere Menæa his verbis : « Eodem die (12 Februarii) memoria S. P. N. Antonii archiepiscopi Constantinopoleos, » adnectunt elogium, de quo infra.

2. Philippus Ferrarius in generali Catalogo sanctorum, qui desunt Martyrologio Romano, ad 11 Februarii S. Antonium inscripsit, ex Menologio Græcorum, ut in Notationibus proficitur. Sed quod? Non eo certe quod Henr. Canisius edidit : non Græco quod Venetiis excusum : non quod Basilii Macedonis jussu concinnatum asservari Romæ ferunt, cum ad plures annos superstes Macedoni Antonius fuerit. Alia peccat in iisdem Notationibus Ferrarius, dum eum ait « Plotio schismatico et hæretico subrogatum sub Leone IV imp. » Copronymi filius fuit Leo IV atque annis centum prior Antonio, qui Leone VI imperante, non Photio (quem mendose *Plotium* vocat) sed S. Stephano, Leonis imperatoris fratri suffectus.

3. Anno Leonis tertio, qui erat æræ, quam nunc Latina Ecclesia usurpat, 1388, ad patriarchatum evectus Antonius est. Ita Cedrenus in Compendio historiarum : « Anno insequenti (ante retulerat res gestas τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἀλέξανδρος, anno secundo imperii Leonis) insequenti igitur, sive tertio imperii ejus anno, Stephanus imperatoris frater ac patriarcha excessit e vita. In ejus locum ordinatus est patriarcha Antonius, cognomento Cauleas. » Mendose ista in Curopalate vertit Gabius his verbis : « Insequenti anno Stephanus imperatoris frater, et patriarcha excesserunt e vita : in cuius locum suffectus est Antonius cognomento Cauleas. » Græce et hic Καυλας appellatur a Cedreno ac Zonara et in Serie episcoporum Byzantii lib. iv. Juris Græcorum ; et Stephanus frater imperatoris, idem et patriarcha erat, uti ipse quoque Curopalates paulo ante retulerat ; et apud Cedrenum est ἀπέλιπε τὴν ζωὴν, *excessit e vita* ; non autem *excesserunt*. Mortuus videtur Stephanus die 17 Maii, quo a Græcis coli scribit Baronius t. X. Annal. ad an. 888, n. 8.

4. Non satis perspicue traditur quo anno decesserit S. Antonius, aut quanto tempore Ecclesiam illam administrarit. Baronius in Annot. ad Martyrol. et Vossius, lib. ii, *De Historicis Græcis*, cap. 26, scribunt anno 1401 obiisse. Videntur eam opinionem hausisse ex Curopalate, qui postquam scripsit « vita functo patriarcha Antonio, declaratum Nicolaum Mysticum ; » in eadem pagina (uti et Cedrenus, quem perpetuo sequitur) narrat, imperatorem Leonem, die Pentecostes in templo S. Mocii, fuste ab homine nefario fuisse vulneratum ; atque ei a Mario monacho prædictum, decem adhuc annos victurum. Ita enim videtur quæ ratiocinari posse. Obiit Leo an. 1411, decem post illud acceptum

A vulnus annis : ergo illi inflicto erat an. 1401, 31 Maii ; in eum enim diem Pentecoste illo anno incidit : non multo igitur ante Antonio, pridie Id. Februarii extincto, successerat Nicolaus. Verum etsi paucis verbis perstricta sunt, quæ illi scriptores interjiciunt, pluribus tamen gesta sunt annis ; quo nimirum pacto post S. Theophanonis primæ uxoris obitum, secundam dein et tertiam duxerit Leo, atque imperatorio diademate insigni erit.

5. Retractavit quod ad Martyrologium annotarat Baronius t. X. Annal. ubi ad ann. 890, n. 13, ita scripsit : « Hoc anno moritur Antonius patriarcha Constantinopolitanus, ubi tantum annos duos sedisset. Ita in Serie patriarcharum Constantinopolitanorum in Corpore Juris intexta. » At quæ in ea Serie traduntur de annis patriarcharum, qui tempore Leonis eam rexerint Ecclesiam, haud satis apte invicem congruunt. Dicitur enim Stephanus sedisse annos 3. « Antonius 2, Nicolaus Mysticus 11, eo ejecto Euthymius annos 5, menses 6, tandemque mortuo Leone, pulso Euthymio, restitutus Nicolaus. Anno 1 Leonis, Christi 1386, in solium patriarchale evectus est Stephanus, exturbato, qui nunquam id legitime obtinuerat, Photio : decessit Stephanus tertio post anno, 1388. Antonius, si duos duntaxat sedit annos, obiisse dicendus est 1390, uti Baronius statuit : ergo 1401 ejectus Nicolaus, cum sedisset annos 11. Sequetur, Euthymium cui 5 sedis anni, menses 6, tribuuntur, anno 906 pulsum esse, quod demum 911 accidit, cum Leone mortuo, imperium capessivit Alexander. Desunt igitur numero annorum Antonii anni quinque et menses aliquot : neque enim uspiam interregni mentio fit, quin semper uno mortuo aut pulso alter creatus sit patriarcha.

6. Aliter patescit error, si ita argumenteris : Pulsus est Euthymius anno 911, mense Junio, mortuo Leone. Sed erat autem annos 5, menses 6, ab initio nempe anni 906. Ergo tunc primum ejectus erat Nicolaus, postquam annos 11 Ecclesiæ præfuisset, ab anni 895 Februario, cujus die 12 obierat decessor ejus Antonius. Denique cum an. 912, extinctus est Alexander, Constantinus Leonis filius septimum jam annum ætatis explebat, uti D Zonaras et Cedrenus scribunt : quem proinde ætate anni 905 natum fuisse oportet. Atqui eum, teste Cedreno, baptizavit in Sanctæ Sophiæ templo Nicolaus. Dein idem imperatori, quia Zoen, quæ ei nec necdum thoro juncta filium illum pepererat, sibi quartam jam conjugem copulasset, atque Augustam coronasset, sacris interdixit Nicolaus ; cumque exorari se, ut eum in Ecclesiam admitteret, nullis precibus pateretur, ipse e cathedra submotus initio anni 906, cum sedisset annos 11, ab anno nempe 895, quo obiisse Antonium oportet, postquam Ecclesiam gubernasset annos 7, qui anno, ut diximus, 888 Stephano fuerat suffectus.

7. Cedrenus et Curopalates solum narrant, Antonio mortuo designatum patriarcham Nicolaum

Mysticum, quot ille sederit annis non exprimunt. A Expressasse id Zonaras videtur, sed incuria librarii, vel codicis antiqui vitio, id in editis exemplaribus omissum. Græca ita habetur. Τοῦ γὰρ Ἀντωνίου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιζήσαντος ἔτη.... καὶ μεταθεμένου τὴν ζωὴν, ὁ Μυστικὸς Νικόλαος πατριάρχης ἐκχειροτόνητο. Wolfius vertit: « Nam cum Antonius Sede Constantinopolitana annis... gubernata decessisset, Mysticus Nicolaus patriarcha est designatus. » Quod autem in citata Serie patriarcharum contendimus inesse mendum, ita contigisse videtur quod pro ζ' sit θ' positum; vel pro IIII, solum, 11. Cum alioquin auctor forsitan recte scripserit: Ἀντώνιος ὁ Καυλάς, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀλέξανδρου ἐπὶ ζ' vel ἔτη IIII. Antonius Cauleas, eodem Leone imperante, annos 6.

8. Editā est a Lipomano tom. V, *De Vita SS.*, ac dein a Surio, « Nicephori, beatissimi philosophi et oratoris, Oratio funebris, seu Vita encomio contexta, magni inter Dei pontifices et admirabilis inter patriarchas Antonii. Quam et nos inde hic damus. Quis ille Nicephorus fuerit, et num alia ediderit opera, nusquam legimus. Vixisse sub Leone Sapiente imp., sub quo et Antonius, ex ipsa constat oratione.

9. Vitæ S. Antonii compendium, ex eadem concinnatum oratione, exstat in Menæis, in quo fuisse ejus nomine monasterium aliquod indicatur, ab eo fortassis conditum, aut in quo ipse monachicum habitum olim susceperat. Ita habent Menæa: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύνταξις ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ. « Agitur ejus commemoratio in ipsius monasterio. »

ORATIO IN S. ANTONIUM CAULEAM NICEPHORI PHILOSOPHI.

EXORDIUM AC PROPOSITIO.

1. Fieri ergo non poterat, ut eorum qui in fide prius præclari exstiterunt, non rursus tempus, etiamsi videretur consenuisse, sætus similes afferret, et per extremum partum, rebus ipsis et factis, præcedentium fructuum comprobaret admirabilitatem. Cum enim fictor ab initio humanam fabricatus esset naturam, et bonorum seminum ei indidisset materiam, non sivit ut ea cum tempore consenesceret, sed ut in dies repubesceret, et ferret luctus germanos præcedentibus, supernæ cognitionis minime adulteratam nobilitatem in se ferentes. Virtus enim non accipit dimensionem ex eo, quod est tempore posterius aut prius, sed ex pura et incorrupta mente eorum, qui se recte gerunt: quomodo is, qui nunc oratione laudandus est propositus, qui quotidianis accessionibus ascendit totas scalas virtutum, et pervenit ad summum.

2. Sed oportet, huic, qui per totam vitam in virtute se exercuit, eos qui per totam vitam in dicendi facultate studium posuerunt, contexere coronam, qui quidem sunt lingua boni et potentes; et admirari res præclare et recte ab eo gestas; me autem silentio longo os meum comprimere, et linguam vinculo continere: et dum alii oratoris officio langerentur, me in numerum referri auditorum; et eorum quidem revolvere memoriam, quorum inspectio et experientia (1), non longo abhinc tempore poterat esse magistra, ut veritati possem verum et firmum ferre testimonium; eorum vero quæ

ignorantur narratione per orationem percipere cognitionem: non autem lingua inerudita, et ægritudinis animi nube confusa mento, aggredi tanta rei magnitudinem, timentem periculum, quod imminet iis, qui suscipiunt ea quæ sunt supra vires. Natura enim ita est comparatum, ut verba res non possint assequi. Hic autem nunc, ubi et longissimum tempus dimensum est virtutem, et floridissimum pratum imitantur recte facta, cum omnia tractare nulla possint ratione, merito refugiant. Neque enim suum ingenium, nec rerum ignorantes magnitudinem, sperantes tamen se potius aliquid accepturos, quam daturos, existimant se virtutum magnitudine, ease suam celaturos imbecillitatem: neminem enim judicare orationes, stupefactum rerum admiratione. Quamobrem sperant fore, ut simul et lateant, et prædicentur, dum propter horum connexionem habentur in admiratione. Sed quoniam mentis, quæ inter omnes principatum obtinet, vincit sententia, quæ post exsequias censet justa Patri esse tribuenda, jus in dicendo gratiæ universum permittentes, (quæ, etsi necesse sit ad non assequi, omnino quod deficit adjiciet, vel potius orationi integram præbebit correctionem) accedimus ad narrationem, veluti quoddam fundamentum patriam primo loco ponentes.

CAPUT I.

Sancti Antonii ortus, institutio, vita monachica.

3. Sed patriæ et majorum nollem facere mentionem: quoniam nec aliquid eorum, quæ ad carnem

(1) Hinc patet, quo tempore scripserit hanc orationem Nicephorus; cum nempe haud pridem vivere Antonius desiisset.

pertinent, celesti illi et carnis propemodum experti, et qui solam noverat patriam supernam civitatem, in quam cives adsciscuntur, qui sunt virtutis operatores, scimus fuisse proprium. Sed quoniam eum, qui propter nos nostræ assumptione factus est sicut nos, universi opificem videmus et Dominum, admisisse patriam et majores, et humilis Bethlehæm magnitudinem omni lingua prædicari; nec in sancto quoque Pontifice fas esse statui prætermittere: sed in eo potius jucunde immerari, reddendo quodammodo gratiam alimentorum. Sed in aliis quidem fortasse patria et genus proposita, laudem ex arte afferunt; in eo autem, de quo in præsentia agimus, partus potius iis, ex quibus ortus est, donat gloriam immortalem, inferne remittens splendorem, similiter solarium radiorum reverberationibus. Patria ergo, quæ sit una, non potest inveniri. Nam Asia quidem et Europa gloriam inter se partitur: hæc quidem propter Thraciam, illa vero propter Phrygiam, ejus ortum sibi vindicantes. Cum res autem sit inter eos controversa, apparet alia tertia patria, nempe regina urbium, quæ etiam eum aluit, ulnis suis amplectens, ex quo fere a puerilibus fasciis eum evolvi contigit, ut qui ei postea futurus esset decus et ornamentum. Et hæc quidem, utpote caput, ei facile et prompto animo cedit, sperans fore ut fruatur gloria. Asia vero ægre fert quidem, sed non usque ad immoderatam fertur contentionem: se reginæ autem submittens, et majorum ejus contenta gloriæ, a quibus sunt huic fontes generationis: quos genus ducentes ex Phrygia, propter munera imperatoria, quæ oblerunt in exercitu imperatoris, habuit regina urbium habitatores, animo quidem fortes, fortes autem corpore, et ejus, qui ex ipsis erat gignendus, prius in se describentes fortitudinem contra vitia et constantiam.

4. A quibus ortus hujus pater ab ipsis parentibus ab ineunte ætate, tanquam Samuel, et habitu Dei sorti dedicatur et re ipsa: et ad generis successionem lege matrimonii conjungitur mulieri, honestæ quidem animo, honestæ vero omnibus moribus, et corporis specie non afferente dedecus nobilitati animæ: et quæ, ut semel dicam, animi et corporis dotibus, marito, qui erat in utrisque insignis, nulla in re erat inferior: sed erat biga insignis, biga veneranda, biga quæ beata censebatur: conjugium, quod multorum oculos convertebat ad admirationem; parum quidem carni, plurimum autem Deo vivens, et iis quæ vere ad Deum ferunt, factis et rectis actionibus: pro quibus et per quæ, tanquam aliquod præmium virtutis, dignati sunt sacrum fructum producere. Qui in materna qua-

dam possessione, quæ non multum aberat a civitate, in qua habitabant, urbanos tumultus, et (2) Iconomachorum, quæ tunc vigeat, rabiem declinantes, in lucem editus, magis pietate alebatur, quam lacte. Cum autem jam incepisset balbutire, parentibus jucundam exhibuit admirationem. Balbutienti enim linguæ nihil fere aliud præbebat loquendum, nisi quæcunque erant mystici nostri cultus, quantum a molli et tenera pueri natura potest exprimi et e labris progredi: et hoc paulatim crescens cum augmento corporis, simul etiam crescentem habebat admirationem: et quicumque id videbat, erat propheta futuri.

5. Cum ad quintum autem annum pervenisset, Litterarum figuras doctus a sancto Spiritu (neque enim venire ad ludi magistrum, puerorum irrisiones et alias pueriles ineptias declinans, in animum induxit) omnes sacras orationes, maxime quæ non mysticæ ac secreto prolatae, sacrifici voce perveniunt ad aures eorum, qui initiantur, ingeniose memoriter pronuntians; de cætero etiam res ipsas imitabatur ac repræsentabat, panem proponens, et manu tenens thuribulum: perinde ac si non sustineret sacra anima, quo minus etiam in imperfecta ætate operaretur res divinas, et ante tempus perfectionis ea quæ ad perfectionem pertinent inchoaret: et sacrosancto puero pro quovis ludo erat opus et studium, parum quidem matrem comitanti, magna autem ex parte in his seorsum occupato. Postquam vero illa ad beatam, et quæ numquam senescit, migravit hæreditatem, cum patre versabatur tunc, se exercens in sacris discendis psalmis. Ingenii autem felicitate, intelligentiam quidem quam pro ætate majorem, maturiorem autem quam pro tempore ætatis dabat spectandam staturam corporis, mentem vero ejus, quod est bonum et honestum, capaciorem quam quantum consentaneum esset utrumque admittere dimensionem temporis.

6. Hinc cum ad annum pervenisset duodecimum, ad res diligentius considerandas se applicans, (o mentem stabilem! o bonum propositum!) genus vitæ discrevit et elegit: aliisque rejectis, ad monasticam intuens, flagrabat cupiditate. Rerum enim principia a fine dijudicata præbent tutam electionem ejus quod est melius. Non enim quod proportionem ætati responderet, procedens habuit iudicium: sed in juvenili corpore canam ostendebat intelligentiam, per ea quæ operabatur, suam cum eo, quod est bonum et honestum, indicans conjunctionem: et iis, ad quæ se extendebat, significabat incorruptæ mentis stabilitatem: et gloriam quidem despiciebat, respuens autem quidquid non fert ad

(2) Iconomachorum rabies primum a Leone Isaurico imp. an. Chr. 726, imperii sui 9, suscitata; an. 784, sub Constantino et Irene, adnitente S. Tarsasio patriarcha, repressa: demum an. 813, imperante Leone Armeno recruduit, sævitque sub Michaelē Balbo, et hujus filio Theophilo; penitus restincta Michaelē 111, et S. Theodora matre im-

perantibus, qui Remp. an. 841, capessiverunt, uti 11 Febr. ad S. Theodoræ Vitam diximus. Cum autem factus sit patriarcha Antonius an. 888, senili jam (ut Menæa habent) ætate, sexagenarius fortassis, sequitur circa initia Theophili imp. natum fuisse anno 828, aut sequenti.

Deum, elegit eam, quæ fert ad ipsum, asperam quidem, sed quæstuosam viam, et quæ sola potest bonos mercatores transmittere ad illam vere pretiosam margaritam. Sciebat enim divino amore prius capta anima, ad id solum, quod desideratur, omnino contendere, et omnia nihil ducere, quæ nihil faciunt ad id quod quæritur. Quod enim toto animo electum est ad acquisitionem, est firmiter ac stabile: quod autem est firmiter acquisitum, promptum est ad conservandum. Qui enim semel fuerat incitatus ad id quod est honestum, tanquam ab aliquo carcere a virtute parentum, perpetuo ferebatur impetu, Deum quærens, et ad ipsum contendens.

7. Dehinc deducitur ad virum sanctum, qui præerat sacro monasterio, et erat insignis virtute: cui magnam acquirebat gloriam actio et contemplatio, quæ corporis et animæ motus dispertiebant. Qui cum eum statim sibi conjunxisset, et, ut quæ esse potest in juvene, virtutem prævideret, eum traduxit ad suum habitum et amictum: tanquam quadam tabula ei suis propositis virtutibus, eumque suo exemplo informans, facto potius quam sermone fuit ei doctor bonarum disciplinarum. A quo exercitatus in orbe disciplinarum, attraxit dulce fluentem divinarum Scripturarum, externæ ebrietatis crapulam repellens illo institutore: et de cætero nunquam conversus, admoveit manum cratro exercitationis, profundos proscindens sulcos virtutis, et ad fructus ferendos recte præparans. Et noctes quidem habebant linguam precibus et hymnis vacantem, et divinarum rerum meditationi; dies autem manus vehementer inservientes iis qui simul cum eo exercebantur. Aperte enim sciebat, quod alii labores magnum quidem, (quidni enim?) sed non tantum lucrum præbent; qui autem conferuntur ad proximo deservendum, multiplicem fructum ferentes, quod a Deo datum est unicuique talentum, multiplicant, cujus summa est charitas, quæ est fons bonorum: a quo qui sorles abstergit rivus profluens, splendidos splendide Deo sistit, id quod est ad ejus imaginem, divina imitatione per commiserationem describens indelebile. Optime enim apud se et sapientissime dividens, hanc charitatem per totam vitam adhibuit sociam, per quam anima a sensibilibus evolans, revertitur ad primam dignitatem.

8. Hanc firmam posuit basim. Super eam domus virtutis stabile et firmiter jecit fundamentum. Per eam neque vanæ gloriæ admisit vestigium. Sui enim ipsius amorem solet hoc vitium consequi. Nam quod tenetur sui ipsius amore, omnino etiam tenetur gloriæ cupiditate: sui autem amore non tenetur, qui fratres diligit. Est ergo vitio superius, quod servit per charitatem, et in servitute redigit feras, quæ intus sunt, bestias, animi, inquam, perturbationum furiosos impetus: neque ulli iræ

A dedit aditum, ut qui tanquam freno aliquo eam repelleret, et pulchre veheretur et ferretur ad virtutem. Neque omnino aliquid indulsit cupiditati, a proximi et rei creatæ charitate traducens ad effectorem, quod quidem est ultimum expetendorum, et primum desiderandorum. Per hanc minime adulteratam conservabat liberalitatem, ab ineunte ætate repellens contrariam ejus affectionem: et cum ab ea conciliatam secum habitantem acquisisset commiserationem, Dei omnino factus est. Sic ergo se recte gerens ab ineunte ætate, erat in ore omnium, et convertebat ad se omnium oculos.

9. Jam autem in genis florente lanugine et coronante vultum plenum gratia, quæ in agendo versatur, philosophiæ pratum in eo simul pulchre florebat, et in corde disponens ascensionem, perfectione consilio perfectiora aggrediebatur opera. Consultabat vero, non divina musa, non Demosthenis utens vehementia; sed divina quadam prudentia et hominem superabat, et ubique inveniabat magnam possessionem, rem, inquam, divinam, nempe quæ deos facit charitatem, vel potius quam habebat proferens, ad scopum ferebatur, negotiali (3) Hermogenis arte nihil indigens. Per hanc ei aderat morum lenitas et moderatio, gravitas, mansuetudo, simplicitas, suavitas, serpentis prudentia temperata columbæ sinceritate. Hinc etiam flebat, ut sciret mensuram sermonis et silentii, et motum manus, et gressum pedis, et gustus camum, et terminum visus, et amussim odoratus, et cautionem auditus: ut in pura et secundum naturam specula maneret anima, et non mors, nempe is qui suo utitur arbitrio, per fenestras a ipsam latenter ascenderet, ut est in proverbio. Et de cætero unum erat ei studium, ut carnem efficeret servire spiritui, et venari feras cogitationum, et antra repurgare investigantibus mentis notionibus, sobriis et vigilantibus, veluti canibus, mentis celeribus ad meliora motionibus.

10. Quamobrem nihil magnum existimabatur, quæ annunt ad interitum, et quibus innatum est, ut tempore diffuant, non gloriam, non divitias, non ipsam, quæ est in dicendo, sapientiam; sed unicas habebat divitias, nempe virtutem et veram cognitionem, quam re ipsa conciliare solum scit philosophia. Sciebat enim, quod etiamsi philosophia sit eorum quæ sunt cognitio, actio tamen est ascensus veræ contemplationis. Ex contemplatione autem eorum quæ sunt, exquisita consideratio. Actione ergo videtur veram acquirere philosophiam. Talis erat quidem novus Joseph regula temperantiæ: qui adversus vitia et demones clara erexit tropæa: et fuit quidem ipse præclarus, multos autem præclariores reddidit suo exemplo. Quid mihi Socraticæ ad hæc admonitiones, aut leges Platonicæ, aut universa virtus gentilium, quæ dicta

(3) Hermogenes Tarsensis clari nominis rhetor fuit, cujus variaz exstant Oratoriæ institutiones, de

petitione, de inventione, formis dicendi, gravitate, etc.

specie exercetur? Quis Solon legum decretis, ut hinc monitis activæ philosophiæ, quæ re ipsa et factis loquuntur, deduxit homines ad meliora studia? Quis Epimenides in rebus divinis adeo sapiens, vitæ divinæ multis fuit occasio? Per quem fuerunt quidem morte affecta vitia, purgata autem fuit anima et corpus, resplenduitque vita quieta et remota a negotiis: in quo et iræ fabricabatur camus, et frenum linguæ, et partium animæ exercebatur concentus. Ex quibus, et per quæ, pulchre efficiebatur unum genus; quod antiquæ pulchritudinis divinos emittebat splendores.

CAPUT II.

Sancti Antonii sacerdotium: præfectura monasterii: præclaræ in hoc munere virtutes: patris monachismus.

11. Cum autem procedente tempore ad virilem pervenisset ætatem, et virilius activam exerceret philosophiam, lætus ejus præceptor propter incorpoream vitam in viri corpore, et tanquam propria glorians eum ducit ad illum, qui tunc tenebat clavum (4) pontificalem civitatis regiæ, ut initiaretur chrismate presbyterii. Qui non solum per gradus intermedios eum deduxit ad indumentum sacerdotii, sed illius testimonio eum etiam ordinavit, ut præseset monasterio: et de cætero novo Mosis traditur populi rectio, ut qui parva philosophia collegerit multam pulchre pascendi peritiam. Virtutis enim statuebat perfectionem non solum in eo esse sitam, ut ipse se recte gereret; sed ut etiam ex quadam redundantia esset omnibus regula. Non sunt enim tam sonoræ tubæ eo tempore quo stat instructa acies, ad milites ad pugnam excitandos, ut virtutis sudores eos qui sunt subjecti excitant ad acie decernendum adversus inimicos, qui percipiuntur intelligentia. Et quomodo dux exercitus adversus hostes omnem movet aciem, quando ipse pugnam inceperit, factis suos excitans ad virtutem; ita etiam qui sunt exercitus duces adversus vitia, cum fuerint redimitti præclaris coronis victoriæ, efficiuntur omnibus efficax admonitio.

12. Hinc erat ei perpetua propemodum inedia, et vigilia, et quæ nunquam intermittebatur precatio: ex quibus et per quæ erat corporis maceratio, et in carne vita carnis experta, et tranquillitas cogitationum. Hinc eorum, quæ oportebat, erat sincera disceptatio et iudicium, et omniū simul voluptatum contemptio, et hyemis ac æstatis tempore corpus suum una amicare tunica, humique cubatio, et mensa nullo apparatu instructa, ut quæ pane et oleribus exciperet exercitatore: non, ut multis, ad aliquot annos, sed a teneris unguiculis, a prima ineunte ætate perducta usque ad ultimam et senilem. Hinc erat austeritas temperata suavitate, et lenitate asperitas; ut neque reprehensio esset inutilis propter austeritatem, neque disciplinæ

(4) Is videtur S. Ignatius fuisse, aut ejus fortassis decessor S. Methodius, si senior quam conje-

A non pateret aditus propter asperitatem: adeo ut esset quidam per omnia bonorum concentus admirabilis. Licebatque videre (illic enim mea veratur cogitatio) tempore divini mysterii stantem sacerdotem ante ordinem monasticum, non secus atque Samuelem illum scribit oratio, totumque Deo affixum et tribunali, et cum Deo versantem immaculatis mentis applicationibus, et divinis contemplationibus effectum totum divinum, et pulchra mutatum alteratione. Mihi vero videntur divinæ quoque virtutes eum circumstare, et ei ministrare. O divinum sacrificium! o perfectum efficiens mysterium! o vita, quæ ab eo debebatur, qui in corpore erat tanquam incorporeus.

13. Hæc videns ejus pater secundum carnem, B desideravit mutare vitæ habitum, et indumentum induere monasticum. Nam quod ad virtutis rationem attinet, ei fere nihil deerat, ut cujus a meliori institutione tota vita penderet. Idque non per aliam manum, sed per illam sacram manum, cujus ipse fuerat agricola, hanc quoque gratiam cupiebat accipere. Pro omnibus alimentis postulabat, ut filii manu initiaretur, et suam vivendi formam mutaret. Regenerat ergo eum, qui genuerat: et ei, qui ortus corporis fontem præbuerat, animæ filius puram efficit regenerationem. Et cum aliquot annos fortiter jugum traxisset monasticum, plenum dierum, plenum virtutum, plenum gratiarum, tanquam maturum aliquem fructum, in cœlestia horrea, cum advenisset tempus, cum bona spe transmittit, laborum dignas coronas accepturum. Atque sic quidem admirabiliter res ejus se habebant. Neque enim fieri potest, ut omnia describat oratio.

14. Oblatum autem tempus tanquam lucrum accipiens, misericordis animi, quod jam diu ante conceperat, fontes aperuit, et rivos emisit misericordiarum, solventes squalorem pauperum, expromens quidem, si quid redundabat, ad illorum usum, expromens autem multa quoque ex necessariis. Non enim in his, quæ redundant, impertiendis, sed in his etiam quæ desunt, ille veram statuebat misericordiam. Et communis simul proposita erat utilitas divitibus et pauperibus: his siquidem solvens inopiam, illos autem eripiens ab invidia, quæ est reposita his, qui nulla moventur misericordia: communis benefactor, communis curator, magistratibus et privatis, omnium mentes suo exemplo transformans et componens ad meliora, parum quidem verbis, factis vero plurimum provocans ad virtutem. Unde etiam erat reverendus magistratibus, reverendus iis qui erant in dignitatibus, atque ipsis adeo imperatoribus: recteque ei procedebat universum opus administrationis, nemine repugnante. Ex his autem non erat incredibile, quod Deus ad communem utilitatem multa quoque per ipsam fecit admirabilia, etiamsi quantum per virtutem erat potens facere miracula, tantum ut ea celaret et te-

mus fuit Antonius. Tradunt autem Monachos invitum fuisse sacerdotio initiatum.

geret, nonnunquam cum fecisset, ænigmatibus et umbris assequeretur. Sed quod ad multorum venit cognitionem, et factum esse creditur, persequi tentabit oratio.

15. Nolebat una civitate, etsi sit tam magna, suam circumscribi commiserationem: sed ad quantam sol aspexit, eam contendebat extendere. Hinc manus scatentis misericordia participes erant Scythæ et Thraces, et cum aliis Mysi quoque qui sunt in Asia. Quin etiam cum ad eos, qui exercebantur in Olympo, quibus studium erat se fortiter gerere adversus vitia et dæmones, aliquando transisset, et quidquid auri habebat in manibus, in usus eorum consumpsisset, reversus est ad civitatem, apud se agitans et undique considerans, undenam rursus vectigal compararet pauperibus. Sed non sivit eum Deus diu esse auxio animo. Rem autem facit, ut sol-t, admirabilem, et eum liberat a sollicitudine. Quidam enim ignotus, simul atque ingreassus est civitatem, sive homo, sive angelus qui formam hominis susceperat, transeunti per porticum ex quodam angiportu accedens, ei tradit auri manipulam; et cum dixisset: Accipe, quod insuavis in usus eorum, quorum curam geris, dicto citius evolavit et recessit. Et manus quidem habebat aurum, oculi autem non poterant assequi eum qui præbuerat. Hoc non est leve signum illius cum Deo conjunctionis: hoc est non leve indicium illius magni et excelsi animi: hoc Abraham benedictionis habuit multiplicationem, quod fuit hospitali dexterae velut quedam sementis. Propter hæc bona magnus recte se gessit Antonius. Hæc manui pauperum amanti, ne suppeditans egeret, fuit occasio. Cum qua re Cræsi quidem illius Lydi felicitas, et aurei lateres, neque fabula Midæ potest conferri.

CAPUT III.

Sancti Antonii patriarchatus, in eo labores. Leo imperator laudatus.

16. Eum autem, cum in his esset, aspiciebat civitas, et virtutum non celabat magnitudinem; neque egregia facta terræ mandabat; fama vero excipiebat: et licet non adesset, eum omnibus ipsis factis ostendebat, et propemodum responsa ab ore omnium exidentia, futurum tanquam præsens prædicabant. Hæc caneantur in multis civitatibus, caneantur in agris, dicebantur in montibus, in antris, in gentibus. Per omnes enim pervadebat miraculum, et erat communis orbis terræ narratio. Hæc Ecclesiæ Christi sponsæ movebant amorem, ardebatque sitiens eum, quem diligebat, et quærebat tempus conjunctionis, et prævidens tempus desponsionis, spe dulci jucunde ducebatur. Sciebat enim fore ut præcedentis sponsi dignitate minime videtur: sed

(5) Hic est, de quo ante dictum, S. Stephanus patriarcha, Basilii Macedonis imp. filius, Leonis frater, qui colitur 17 Mali, quo mortuus, tertio anno Leonis, Chr. 388.

(6) Hinc patet, quod antea diximus, sexagenarium, aut non multo minorem fuisse.

cum transmisserit sacrosanctum virum, qui ab infantia ad Deum vocabatur, eum, inquam, qui ex corona nominatus fuit (5) Stephanus, ei qui ex fasciis est sacrosanctus, sacrosancte conjungatur, qui ex illius privatione ab ea acceptum incerorem selvet. Cum itaque advenisset tempus, quo hæc fieri oportebat, suffragia universi cœtus pontificum et sacerdotum, et eorum qui vitam agebant monasticam, et ipsius quoque Senatus, ad dignum sponsæ Christi Ecclesiæ sponsum ferebantur. Hoc quoque magnus videns imperator, in omnem partem circumferens oculos cogitationis, semper curam gerens ejus quod urgebat, ut qui pulchre sciret metiri præteritum, et id quod adesi, considerare, et per utrumque de futuro certam facere conjecturam, confirmavit electionem; vel potius Deus per ipsum obsignavit universum: et tanquam quempiam victoriam consecutum athletam transmittens ad Olympiam, evehit ad sedem pontificalem, majora habiturum certamina, et coronas præclariores.

17. Et deinceps habebat sponsa Christi eum, qui recte tenebat leges sacerdotii, et vivebat spei indigentium, et abunde effundebat misericordiam, et erat manibus pauperum propositus: qui in rebus divinis, initiabat, et iis, qui initiabantur, exemplar virtutis, imaginem fortitudinis, simulacrum temperantia et justitiæ ostendebat regulam: qui vitam magis, quam linguam, proferebat magistratam. Sed non fuit contentus iis, quæ præcesserunt: non ad relaxationes aspexit, ut aliquis alius; neque pepercit senectuti: sed sudores succedebant sudoribus, et labores laboribus, et sanctis curis curæ magis sanctæ: et perinde ac alatus quispiam, virtute sancti Spiritus, in (6) senili corpore assumit vigentem animi alacritatem, et omnes Christi Ecclesias, tum precibus Deum placans, tum eas, quæ tempore laboraverant, et male erant affectæ, pro viribus recreans (7): iisque qui e suggestu in inopiam deciderant copiosis succurrens suppeditationibus, et quotidianis proventibus distribuens elemosynam innumerabilibus pauperibus. Quamobrem et qui laborabat inopia, lætum diem agebat, et hospes obliviscebatur patriæ, et orphanus lacrymabatur, et viduitatis ferream fornacem exstinguere vidua. Quis tantam curam gessit justitiæ? Quis injuria affectis magis fuit salutaris? Quis eorum, qui injuriam faciebant, sic propulsavit impetus? Quis lites composuit? Quis nimis erectum detraxit supercilium? Quis superbum et arrogantem animum traduxit ad moderationem? Omnia et per omnia ipse suo exemplo complanabat, salutare medicamentum effectus morbis animæ. Sed quis ex pauperibus cum aspersisset lacrymis forum judiciale, ut jus suum obtineret, cum paupertate

(7) Mente ita habent: Καὶ τοῖς ἀπορίᾳ συνεχομένοις τῶν κληρικῶν, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῶς ἔχουσιν, ἀφ' ὧν τῶν χρημάτων χορηγία, τὴν παροῦσαν ἀπορίαν διέλυσεν. Inopiam quoque clericorum, qui necessariis quoque rebus destituebantur, liberali pecuniarum erogatione sublevarat.

abŕit, deŕŕens quod jus suum non posset aŕŕeq? A Quenam autem vidus, quis orphanus, si venissent in ipsius conspectum, aut ipsam postea deŕŕevit orbitatem, aut non levatus fuit calamitate? Omnis aŕerat sua providentia, malum, quod unicuique aŕerebat molestiam, suis auferens beneficiis, verbis consolans, auro opem ferens, tegens vestibus. Videbant etiam quædam supra rationem in ipso convenire, quæ secundum naturam non conveniunt; austeritatem et suavitatem, humilitatem et gravitatem, severitatem et lenitatem. Quorum alia quidem applicabat iis, quibus vis aŕerebatur; alia autem iis, qui vim aŕerebant: et alia quidem erant medicamenta, quæ superbiam et fastum detrahebant eorum, qui adversus proximum attollebant supercilium; alia autem recreabant id, quod erat afflicti.

18. His Ecclesiæ cœtus traducebatur ad meliora, Deusque propitiûs, et magnus imperator gaudens delectabatur. Incorrupti vero animi videns in suffragio iudicium, quod in rebus ipsis falli non posset, cum per ipsum statuisset vetus Ecclesiæ ulcus, seu (8) schisma, ad cicatricem deducere, in unum cogit orientalia et (9) occidentalia: et cum philosophiæ florem arte dicendi temperasset, linguam profert salutarem, et iusta persuasione, læto vultu et ridentibus oculis solvit offensiones, et re ipsa ostendit, quantum intersit inter regem in doctrina educatum, et potestatem quæ ejus non est particeps; tunc maxime temperans viventem Ecclesiæ craterem in pontifice, qui mensam proposuit activæ philosophiæ bonis lautam et refertam, decebatque et imperatoris philosophi, et pontificis in agendo industrii illud magnum et admirabile opus esse et studium, per quæ est incorruptum iudicium, et tribunal muneribus impollutum, et continuorum iudiciorum sapiens excogitatio: per quæ et libere loquitur et sic gerit iustitia, et locum non invenit adversaria: per quæ et reprimi poterant orphanorum lacrymæ, gemitusque viduarum, omnisque malignæ et dolosæ machinationis nodi dissolvi, et dux exercitus imperium accipere præmium virtutis, et e turpi lucro manum præbere mundam communia et publica; et dives non sustinere bonorum publicationem, et pauper nulla affici contumelia; et agricola sulcos jucunde proscindere, non timens vectigalium exsolutionem agri, cujus fructus non percepit. Horum manus in cœlum extensæ, et rivi lacrymarum emissi ex oculis, Deum jam olim placaverunt, et quam, qui eis erant subjecti, iustam iram in se suis peccatis provocaverant, eam lacrymarum fluentis (O benignam et clementem

(8) Schisma a Photio invecum intelligit. Nil mirum desiderari huius conc. Acta, a Græcis, recrudescente post longum tempus schismate, penitus erasa. Minime dubium est, in hoc concil. damnata, vel emendata, quæ in Constantinopol. pseudo-concil. post mortem S. Ignatii habito, gesta ac statuta erant.

(9) Non arbitror Latinos episc. eo evocatos, nisi

mentem!) sedatam immutarunt, et lacrymas omnium represserunt, fuis misericordiæ lacrymis, et sua in eos, qui erant ejusdem generis, misericordia, e superis divinam attraxerunt misericordiam, et terræ faciem, quæ squalore et siccitate interibat, divinas miserationes coegerunt renovare.

19. Hæc sunt philosophicæ mentis facta præclara, quæ sunt germana factis Mosis et Aaronis, conferenda cum factis Eliæ et Elisæi, similia factis Davidis et Samuelis. Magnum illius virtutis indicium, quod tunc curam sustineret pontificalem, quando imperator a pueris laute nutritus iustitiæ, non se dans voluptatibus, non recusans labores, quorum fructus sinceram afferunt voluptatem; sed se doctrinæ dedicans et eloquentiæ, philosophiam magis, quam alia bona, ut quæ propter ipsam conferantur, eligendam esse ducens, concionantem movebat linguam, quæ profunde verba melle suaviora, similia verbis Salomonis, conferenda cum Davidis. Quo tempore magis apponebat mensam verborum quam ciborum, et dogmatum tanquam ex fonte aliquo fluentum copiose emittebat, et Scripturæ profunditatis citra offensionem latens sensus ab eo investigabatur, et universus bonorum chorus poterat loqui libere.

20. Cum in his esset homo Dei, et florentem doctrinam videret cum virtutibus in imperatoris anima, quæ juvenili utebatur corpore, et vestigia antiquæ felicitatis, et universum alium consequentem statum tam civilem, quam œconomicum, et quæcunque de iudicio rerum habita oratio, morum tribuit disciplinæ, gaudio totus diffundebatur, et Deum laudabat, rem eam ducens occasionem gratiarum actionis, et dicens se ab Imperatore lubenter superari; qui etsi mundanis obruatur sollicitudinibus, accuratius tamen res assequitur, quam ii qui in spiritualibus rebus consenuerunt, tum ingenii felicitate, tum dicendi facultate: et cum aliis ea quoque apprime sciat quæ pertinent ad animam, tanquam qui non solum corporibus, sed etiam animis imperet solertia ingenii et mentis acumine.

21. Unde etiam tanquam sui pudore affectus vir ille admirabilis, omnem sui curam despiciebat in ætate illa senili, corpus omnino negligens, et ea quibus sciebat id recreari, et quæ ad opem ferendam animæ in certaminibus virtutis, corpus minime læderent. Quamobrem in longa inedia, et vincendo dolores corporis, suscipiebat labores, qui vires corporis superabant; quod quidem est naturæ intimicum, et quod aversatur ars medicinæ. Etsi esset ejus corpus calidius temperatione, et significaret, non esse ei aptum quod deficit, ne videretur tamen

si qui Constantinopol. imperat. subjecti erant. Adfuerunt tamen fortassis aliqui a pontifice legati, quandoquidem antea ab eo petisset Leo, ut qui a Photio pseudo-patriarcha sacris initiati ordinibus erant, interque eos Stephanus frater suus, munere fungi suo possent. Qui hic occidentales dicuntur, sunt qui Europam incolebant.

esse remotus a natura hominum, quid sit? Anima nonnunquam veluti in se contracta, et ad Deum excedens, vi naturæ, veluti consulto procurans corpori relaxationem, parum remittebat laborum tenorem perpetuum. Hoc autem iis quidem, qui recte nolebant intueri, esse visum est ostentatio; iis vero, qui erant recti corde, et non tardi ad adspiciendum vetera Patrum exempla, virtus et summum virtutum, et re vera ad Deum excessus et emigratio. Talis cursus, talis vita, talia ejus recte facta. In necessitatibus tolerantia, in fortunæ casibus magnus et excelsus animus, in laboribus perpetua constantia, in ærumnis fortitudo, in laboribus pro virtute, animi alacritas, in imbecillitatibus robor, in morbis, minime omnino cedere et consumi.

CAPUT IV.

Sancti Antonii obitus, sepultura, miracula.

22. Sed venit morbus ultimus, et aderat excessus, et quæ ad excessum pertinent: et humana arguebatur imbecillitas, intima penetrante febre, et desepescente humorem naturalem, et dissolvende vires illas adamantinas. Ille autem benigno aspectu, omnes prosequens benedictionibus, ultimam dedit salutem: et cum lingua esset impotens, sacra manus obsignavit eas, quæ dici non poterant, benedictiones, Deusque eum vocabat ad supernum tabernaculum, et chorus Angelorum eum quærebat, qui ipsum in terra recte est imitatus: a venerandoque et sacro corpore divina separata anima vespere, cum accenduntur lucernæ, cum lampade virginittatis plena oleo sublatus fuit ad magnam lucem.

23. Nox deinde est consecuta, et sit miraculum, quod potest conferri cum iis, quæ unquam fuerunt, miraculis, quod publicabat illius germanam ad Deum fiduciam, et aperte describens magnitudinem virtutis. Nam cum consuetum signum ex alto patriarchæ decessum, circa magnum templum civitati significasset, mulier paupercula, quæ per manum beneficio afficientem sibi quotidianum parabat alimentum, cum ex vehementi lapsu crus haberet fractum, in tugurio facto ex sœno et palea jaceas immobilis, audita causa ejus, quod significabatur, tristi nuntio repente voce privata, ad apoplexiam tendebat et paralytici. Cum autem parum respirasset, et ad se rediisset, flevit et ejulavit miserabiliter, et lamentari incipiens, tragice deplorabat calamitatem, appellans benefactorem, servatorem, nutrimentum esurientium, nudorum tegumentum, opes indigentium, dicens: O duram et immanem hanc noctem, in qua exstincta fuit benigna lux pauperum! O tristem noctem, quæ obscura effudit tenebras oculis pauperum! O Eva prima parens, et inobedientia, et invidia, et serpens, et mors, humanæ naturæ poenæ inevitabiles! O simul mecum nutrita paupertas, quæ perpetuo assides, et acerbe invadis, non habes ergo amplius veneran-

dam et sacram manum, quæ tuam a nobis expellat deformem feritatem! Secure deinceps invade, insula jacentibus: cum corporis contractione spes quoque est contracta vita, perit pauperum viaticum. O quænam Erinnyas meas pedum plantas mutilavit, ut nec sanus quidem, quod effertur, possim consequi ejus, qui multos extraxit a sepulcro molestiarum? Cum hæc et plura alia, ut est verisimile, dolendo diceret muliercula, et acerbis perfunderetur lacrymis, molestiaque et doloribus ei vires defecissent, somno opprimitur, et dulci somnio videt accedentem patriarcham, manu signum crucis in ejus fractura effingentem, et dicentem: Jam es curata, et citra impedimentum tibi licet ingredi; et evanuisse protinus ab oculis. Somnium autem fuit res ipsa, et quæ fuit in somnis visio, est veritas. Nam cum a somno esset experrecta, etsi dolores ei amplius nullam afferrent molestiam, rei tam admirabili, et tam præter opinionem non poterat credere mulier, sed putabat se adhuc ali somnio. Sed cum perfectius excitata sustulit dubitationem, læta exsiluit, gratias agentibus vocibus narrans miraculum, et salutem sibi datam publice celebrans.

24. Alia quoque mulier, quæ laborabat diuturna plaga occulti morbi, non secus atque illa quæ laborabat profluvio sanguinis, tactu oculi suffuratur salutem, et liberationem a longo tormento invenit brevi momento temporis. Quis Æsculapius, quis Chiron tale temperavit medicamentum? Quanam medendi disciplina potest inveniri hujusmodi genus curationis?

25. Sed venerandum quidem et sacrum corpus, cum multorum manus vix tandem effugisset, alios aliunde partem aliquam festinantes accipere; confluere enim undique multitudo, omne genus, omnis ætas, utpotè quod cum appropinquarent cæsequiæ, imbecilli plurimi violento impetu studerent rapere aliquam partem et salutis animæ sibi aliquod auferre viaticum, robore tamen et studio eorum, quibus sapienti consilio impositum fuerat, ut hæc reprimerent, postquam mandatum est sepulcro, et natura terræ solvit debitum, et lutum datum est pulveri; ne sic quidem sivit signus lutum inhonoratum, sed etiam conditum sepulcro, honorat miraculo.

26. Quidam enim ex iis, qui præerant texendæ lanæ sericæ imperatoris, correptus morbo lateris, cum vidiisset præcisam sibi omnem spem salutis, et medicum dies numerantem, et horas observantem, et tempus curiose inquirentem, et his tempus terentem; uxorem autem et liberos cum ultimis aspergentes lacrymis, et dolorem graviolem efficientes ejulatibus; cum ergo hæc vidiisset, et omni humana ope morbum potentiolem, confugit ad divinum ejus servum Antonium: et cum se unxiasset oleo, quod lumen alebat in loculo, (nam cum esset fidelis, habebat modicum, quod acceperat) morbum statim fugat, et fruitur curatione, et præter omnem

spem accedit ad loculum, confitens, et beneficium A in ejus dormitionem. Quæ autem in oratione a me sunt prætermittenda, in juvenili ejus ætate facta miracula, ea narraho repetens.

27. Cum vero capsa pontificis octavo die post justa facta, quoniam non recte se habere videbatur, mutaretur in meliorem, novus quidam et insignis odor unguenti sacratissimi, implevit sensum eorum, qui aderant, tacite honorans eum qui jacebat, et describens eam, quæ intercedebat cum Deo, conjunctionem et familiaritatem. Nam qui hanc caruncula, in quam cadit interitus, Christum magnificaverat, et mysticus quidam bonus odor ei fuerat ostensus, ut prius describitur apostolicis eloquiis; merito etiam dignatur gratia, quæ spirat unguentum, virtutem immortalem prædicante operationem.

28. Nonus autem magnificentius præbuit miraculum, ad beneficium pauperum, qui ab ipso de more alebantur, vel potius a Deo per ipsum, qui etiam per Moysen in deserto alimentum pluit admirabile: et viduæ Sareptianæ, adventu prophetæ, parvum multiplicavit viaticum: quinque vero panibus, quinque millia; et rursus septem, aluit quatuor millia, et certos testes, quæ satietati reliquiarum super fuerunt sportas, præbuit. Miraculum autem erat hic quoque additamentum ciborum, qui distribuuntur pauperibus. Id vero erat panis et frumentum coctum, non numero quidem indefinito, sed quantum definita mensura distributionis solebat sufficere mille animabus. Quin etiam erant omnes eadem mensuræ, quæ solebant, eidem cophini qui acceperunt, eadem manus eorum qui ministrabant. Et numerus quidem fuit consumptus eorum, qui tesseras ferebant manibus, (iis enim prius distributis, numerabatur mille hominum multitudo) remanserunt autem tres cophini, qui suffecerunt pauperibus, qui venerunt absque tessera.

29. Cujusmodi autem fuit id miraculum, quod factum est in Leonem patricium, qui præerat militibus numeris, dicatur a nobis. Vir ille laborabat difficultate anhelitus, quod causis, quæ affluerunt, obstructa essent instrumenta, et anhelitus liberum non haberet meatum. Qui cum adeo graviter obsideretur, tenuemque et imbecillam vocem ederet, aderant quidem qui ad eum genere attinebant, maxime ejulantes (eos enim, qui sunt gloria insignes, mors magis exagitat); ei autem nusquam erat morbi solutio, nisi a solo divino Pastore. Accedit enim ad eum dormientem, et cum eum e lecto excitasset, rogavit, quemadmodum morbus se haberet. Qui tangens caput et membrum, quod dolebat, non præanicum remedium, neque medicamenta Chironis suis applicabat manibus, (nam neque aliis est ex his rebus curatio) sed cum adhibuisset preces morbo convenientes, et incomparabilem malorum nostrorum curatorem Christum invocasset, ille quidem liberatur a gravi morbo; verus autem fuit precum eventus: protinus enim convaluit, absque impedimento miraculum aperiens, et in tota domo suam salutem celebrans. Hæc sunt facta pontificis

A in ejus dormitionem. Quæ autem in oratione a me sunt prætermittenda, in juvenili ejus ætate facta miracula, ea narraho repetens.

30. Cum olim esset ætate juvenis, et Davidicam pulsaret citharam in templo Divi Theodori Martyris, quod erat situm super quoddam cœmeterium, in quod projiciebantur cadavera condemnatorum, vidit quosdam duos aspectu deformes, (solent enim plurimum tales, quales sunt, apparere) apud se iracunde dicentes: Abeamus hinc. Præsepte enim adolescente, non sustinebimus hic manere. Qui quidem repente aufugientes, simul cum hoc verbo evanuerunt. Hoc ostendit potestatem, quæ prius sancto in eos data fuerat.

31. Hoc quoque secundum conscribatur, quod præcedenti fuit æquale tempore. Mulier illustris, in equo transiens per monasterium cum mundo muliebri, prope fracta delapsa est in terram. Nam cum divinus Antonius tunc esset inter adolescentes, et improvise esset e porta egressus, contigit currum repente conturbari, quod ex alto deorsum delurbasset, nisi eam conservassent, qui cum ipsa ambulabant. Illa autem conturbata eo quod acciderat, venerandum ludificabatur habitum, ut in rebus hujusmodi solent, qui sunt pusilli et abjecti animi. Cui dixit is qui erat perfectus in juventute: Mulier, noli eum incessere maledictis; meis enim manibus venies ad hunc habitum. Hæc dixit sanctus; et cum multi anni præterissent, ad effectum pervenit prædictio, cum ipse quidem beatus horum esset oblitus, mulier vero ei revocasset in memoriam, et aperuisset eum esse, qui hæc tunc ei denuntiasset.

CAPUT V.

Sanctus Antonius cum veteribus SS. comparatus: invocatus ab Auctore.

32. Hæc sanctorum Deus, qui omnia facit et transformat, qui dat alimentum omni carni, qui aperit manum, et implet omne animal benedictione; qui glorificat eos, qui ipsum glorificant, et est mirabilis in sanctis suis. Sed quoniam brevi calice orationis tanquam magno mari, admirabilis Antonii, et magni inter patriarchas, parvam vitam hausimus, ago ex doctorum comparatione discamus discipulum. Adam habetur in admiratione, ut principium et radix generis. Sed hic quoque fuit princeps et auctor multorum, qui non sunt nati ex conjunctione corporum, sed sunt multiplicati spiritali conjunctione: quibus non obligerunt pœnæ paternæ damnationis; sed donorum potius hereditatem, nempe vitam æternam, non mortem, sibi conciliarum: per quam exprimitur vera et germana paterna cognatio. Et illi quidem cessit ferarum natura; sed non eorum, qui intus erant, et cohabitabant. Hinc serpens et invidia et dolus mortem sunt fabricati. Hic autem imperio rationis eum quidquid est ferum et agreste reddidit obediens, nullum inimico ad fraudem aptum reliquit instrumentum. Abel fuit primus operator Deo acceptissimus

sacerdotum; sed cruentorum, et partis quæ caret ratione. Hic autem sacrificas incruenti sacrificii, cujus illa erant typus et umbra ratione sacrificans et spiritu, et quotidie seipsum immolans, a ratione alienarum animi perturbationum mortificatione, erat invidia superior et ejus scetibus, dolo et cæde, et universa denique simili catena. Magnus fuit Seth; sed habuit nepotes ex conjunctione cognationis, quæ fratrem occiderat, qui magnitudine corporum describebant delicti magnitudinem. Hic vero illius quidem virtutem superavit; illa autem, qui ex ipso nati erant spiritualiter, nullum fere dedit aditum per bona sua præcepta et monita, ut essent vitii participes. Enoch et Noe ille quidem beatus ducitur propter translationem; hic autem, quod omne genus animantium conservavit in diluvio. Noster vero hic quoque exemplis non inferior, est moribus superior: et translatio non habet lætitiā, quæ spe mortis interrumpatur, sed vitæ æternæ successio puram percipit voluptatem: et servat arcam, non plenam animantibus rationis expertibus; sed Ecclesiam, cujus illa sunt imagines, omni genere et ætate rationis participum referant.

33. Cum Abraham vocationi ejus, qui ipsum vocavit paterna domo, emigrando peregrinus effectus paruit usque ad mortem. Sed ille quidem fugiens errorem cultus dæmonum, quem fugere vel ipsa docet natura et mens, quæ dominatu deterioris non omnino perdidit vim judicandi, tenebras et mortem luce commutavit, et pietate impietatem, quæ sunt res per se expetendæ universæ naturæ, quæ est particeps rationis. Hic autem a pueris lacte pietatis enutritus, et vivens in iis, quæ erant expetenda, (nullius enim rei fugiendæ ne vestigium quidem ullum unquam admiserat) perfectiori judicio quærebat magis pium statum et magis eligendum; vitam, et luce lucem, et eligendis, ut semel dicam, permittens magis eligenda. Quantum vero interest inter eligenda, et ea quæ sunt magis eligenda; tantum etiam omnino interest inter eos qui eligunt. Sed Abraham quidem eos hospitio accipiens, qui transibant per Mambre, semel imprudens hospitio accepit angelos. Hic vero totius orbis terræ pauperes perpetuo excipiens, Christum hospitio per totam vitam excipiebat, qui ineffabili benignitate ea, quæ sunt illorum, sibi attribuit: per quæ non in specie angelorum, sed in rei veritate, omnium effectricem Trinitatem in animam admittens, non habuit promissionem unius filii qui carnali præter spem erat nasciturus conjunctione; sed ut multorum potius filiorum activæ philosophiæ conjugio, in spiritu vocaretur pater, habuit promissionem, et præter spem vidit multiplicationem dignam promissione, ut qui non trecentorum vernarum irruptione, multorum regum represserit impetum; sed virili impetu tripartitæ animæ, universam everterit aciem eorum, qui invadebant, et tyrannice id, quod est cognatum, per voluptatem redigebant in captivitatem, sub ficta regni specie.

34. Cum Isaac ascendit, celestem patrem sequens jubentem, non in tumultum aliquem, sed in montem virtutum, onustus lignis continentiæ. Per quæ in ara cordis desiderii ad Deum ignem accendens, se hostiam præbuit acceptam. Invenio autem eum valde esse Jacob imitatum, non solum in eo quod non fictis moribus varie vitam suam instituerit, sed etiam in eo, quod recessit a patria, et in aliena regione degere statuerit: sed non propter cohabitationem mulierum, sororum, sed propter virtutum sororum desiderium, contemplationis, inquam, et actionis; ut actione particeps esset contemplationis, et quæ quidem ad unum fontem, nempe ad primum bonum, referuntur et erigunt; per quas multiplicatione insignium, non a ratione alienarum pecudum, sed ratione præditarum, evasit insignis inter patriarchas.

35. Aaron fuit primus pontifex, sed typici et umbratilis tabernaculi. Hic autem veri, et cujus illud erat figura. Cum Mose fuit Dux novi Israelis. Cum Samuele fuit sacer ab infantia, et ad senectutem usque Deo serviens. Imitatus est Davidis mansuetudinem, et, si vis, etiam fortitudinem: ut qui non adversus Goliath, hominem quemdam magnitudine corporis gloriantem, se recte gesserit; sed adversus Goliath qui percipitur intelligentia, malignum, inquam, et carnis, expertem dæmonem, cum virga continentiæ egressus est virga fidei, et præclarum erexit tropæum. Elias effugit insidias Jezabelis. Hic autem insidias impudentis peccati. Habuit cum Eliazo duplicem Spiritus gratiam, ut qui monasticis et sacerdotalibus donis esset ornatus. Et ut eos, qui intercedunt, omittamus propter multitudinem, Joannis, vitam non agens solitariam, in media civitate imitatus est philosophiam. Hic quoque quod ad se attinebat, habebat mensam absque ullo apparatu, et hic ex pilis contexta veste corpus tegebat, et veluti quadam pellicea zona, nempe perturbationum animi mortificatione, lumbos suos constringebat, et ad eum confuebat non una civitas, neque una gens, sed turbæ plurimæ populo frequentis civitatis, collectæ ex omni genere gentibus et civitatibus, tam orientales, quam occidentales; non aqua tingendæ, sed spirituali purificandæ mysterio, quod peragebatur divinis instrumentis illius manus et linguæ, et initiabat eos, qui dignabantur communione deificæ participationis.

36. Apostolorum autem sequens doctrinas et traditiones, et eis suam vitam semper componens, factis germanum confirmavit martyrium, in quod martyrum zelum haberet pro pietate, et quotidie sua moreretur conscientia; monasticorum laborum diuturna et acerba perpassione: quod martyrica virtute nulla in re est abjectius. Omnium ergo sanctorum et iustorum, illorum quidem mores, horum vero cursum, aliorum autem actionem, simul vero omnium ad primum bonum, vehementissimum et constantissimum imitatus est desiderium. Quo nunc aperte fruens, protegas et defendas, o

divinum et sacram caput, sacram gregem, et tuis precibus corrobora sceptris pietatis, et manum praebeas pietatis potentiae, mundi curas cum eo participans : et intercedas apud Deum assistens sine intermissione pro eo, quod orasti, cum esses cum ipso, et ejus vitae interesses : et mundanam ei con-

A serves navem in tuto portu divinae tranquillitatis. omnes sedans turbines et tempestates improborum, et obruens insultus inimicorum, tam eorum, qui sub oculos cadunt, quam qui non cadunt, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia nunc et semper, et in saecula saeculorum, Amen.

ANDREAS

CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPUS.

NOTITIA

(Cas. Oudin, *De script. eccles.*, tom. II, p. 93)

Andreas Cæsareæ Cappadocum archiepiscopus, de quo eximie Guillelmus Cavus in *Historia scriptorum ecclesiasticorum*, ad annum 500. pag. 379, his verbis : « Andreas Cæsareæ Cappadocum archiepiscopus, vixisse videtur circa exitum seculi vi ac floruisse anno 500. Incerta enim prorsus illius ætas, nec ulla ejus apud veteres mentio. Id tantum certum, eum post Basilium ac Cyrillum Alexandrinum et ante Aretham Cæsariensem scripsisse. Scripsit ad Macarium quemdam *Commentarios in Apocalypsim*, quos Latine vertit Theodorus Peltanus, Soc. Jesu. Exstant Græco-Latine ad finem Commentariorum sancti Chrysostomi in *Evangelium Joannis*, in editione Morelliana tomo VIII. » Ita Cavus fere verbotenus ex Bellarmino, quem etiam non nominatum expressit ; quam mihi culpam tam sæpe Cavus, alios etiam sæpe exscribens, exprobrat. Unum tamen Bellarminus addit, quod Cavus suppressit, nempe quia cum non legisset Commentarios istos Andreæ Cæsariensis nomine inscriptos, errare post Bellarminum timuit. Addit ergo Bellarminus, Andream in Commentario *Basilium Cæsariensem sæpe citare*. Quod certe falsum est, quem ne semel quidem in Commentario suo Andreas allegavit, licet plurimorum Patrum aliorum et verba et nomen in opere suo expresserit. Porro mss. codices hujus Commentarii, maxime in bibliothecis variant, ut habet Lambecius libro iv seu tomo Commentariorum bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, ad codices mss. theologicos Græcos 172, 173 et 174, pag. 180, his verbis :

« Codex ms. Theologicus Græcus 172, est chartaceus, mediocriter antiquus, in folio, constatque foliis 120, et ad Andream Taumarum Epidauriotam olim pertinuit. Continetur eo, *Andreæ Cæsariensis in Cappadocia, archiepiscopi Commentarius in Apocalypsim sancti Joannis apostoli et evangelistæ*, cujus præfatio inscribitur atque incipit hoc modo : 'Ανδρίου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἐπιστολή. Κυρίως μου ἀδελφῶ καὶ συλλειτουργῶ. Πολλάκις αἰτηθεὶς παρὰ πολλῶν ἐξ ἀγάπης, μείζονα τῆς ἐμῆς δυνάμεως ὡς ἐσχυρότων ὑπόληψιν, etc. Ipse autem Commentarius incipit his verbis : 'Αποκάλυψις μὲν ἐστὶν ἡ τῶν κρυπτῶν μυστηρίων δῆλωσις, καταυγαζομένου τοῦ ἡγεμονικοῦ εἴτε διὰ θεῶν ὀνειράτων, εἴτε, etc. Primus hunc Commentarium, sed Latine tantum edidit Theodorus Peltanus Soc. Jesu, Ingolstadii, typis Davidis Sartorii 1584, in-4. Eodem quoque modo exstat idem Commentarius in Magna Bibliotheca veterum Patrum Græco-Latina Parisiensi, anni 1654, tomo I, a columna 1529 usque ad col. 1622.

172, Codex ms. Theologicus Græcus, est chartaceus, mediocriter antiquus, in quarto, constatque foliis 151. Continetur eo, *Andreæ Cæsariensis in Cappadocia archiepiscopi Commentarius in Apocalypsim sancti Joannis apostoli et evangelistæ*, sed perperam attribuitur Origeni, ut videre est ex titulo Præfationis, qui ibi talis est : Εἰς τὴν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου 'Αποκάλυψιν ἐξηγήσεις Ὀριγένους, θαυμαστῶς τὴν ἀσάφειαν ταύτης εἰς φῶς παράγουσα. Ipsa quoque Præfatio ibidem in principio est mutila, et quasi integra esset, incipit hoc modo : Προοίμιον. Πρῶτον μὲν οὖν ὡς εἶθα καὶ αὐτὸς, πᾶσα θεόπνευστος Γραφή, etc. In sancti apostoli atque evangelistæ Joannis Theologi *Apocalypsim, Commentarius Origenis, mirabili modo obscuritatem illius ad lucem adducens*.

« Codex ms. 174 theologicus Græcus, est chartaceus et bonæ notæ, in 4, constatque foliis 83, qui a I. Joannem Sambucum, ut ipse solita propriæ manus inscriptione testatur, olim pertinuit. Continetur eo, *Andreæ Cæsariensis in Cappadocia archiepiscopi Commentarius in Apocalypsim sancti Joannis apostoli et*

evangelistæ, sed perperam ibi attribuitur Methodio monacho, ut ex sequenti inscriptione videre est : 'Αποκάλυψις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ ἡγαπημένου καὶ θεολόγου, ὑπὸ Μεθοδίου μοναχοῦ ἐρμηνευθεῖσα. *Apocalypsis sancti apostoli et evangelistæ Joannis, dilecti et theologi, a Methodio monacho interpretata.* Similiter etiam ibidem, in fine ejusdem Commentarii legitur : Τέλος τῆς Ἑξηγήσεως Μεθοδίου μοναχοῦ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. *Finis Expositionis Methodii monachi in Apocalypsim Joannis Theologi.* Quibus constat auctorem hujus Commentarii esse maxime incertum; cum nunc Andreæ Cæsareæ in Cappadocia archiepiscopo, nunc Origeni auctori antiquissimo, nunc Methodio monacho, in mss. codicibus ascribatur, ad quem pertinere creditur.

« Denique codex ms. theologicus Græcus 248 num. 24, et quidem a fol. 124, pag. 1, usque ad folium 175, pag. 2, idem continet absque nomine auctoris, ut habet Lambecius tomio V Commentariorum hujus bibliothecæ, pag. 141. » Præter istud exstabat olim in patriarchio Constantinopolitano, vel etiam nunc exstat ms. *D. Andreæ Cæsareæ Cappadociæ metropolitæ Explicatio in visiones Danielis prophetæ*, ut habet Antonius Possevinus ad calcem *Apparatus sacri*, p. m, 45.

Exstat quoque in bibliotheca Bodleiana in mss. Barocclianis codice 212, num. 4, *Andreæ Cæsariensis episcopi Commentarius in Apocalypsim* Græce fol. 108 : Πολλὰκις ἀληθεὶς ὑπὸ, etc. Itemque in bibliotheca nostra Lugduno-Batava, inter mss. codices Græcos Isaaci Vossii, ab ejus hæredibus emptos, codice 26, n. 5, *Andreæ Cæsareæ archiepiscopi Commentarius in Apocalypsim.*

Bernardus de Montfaucon, monachus Benedictinus congregationis Sancti Mauri in Gallia, in *Diario Italico*, anno 1702, Parisiis in 4, apud Joannem Anisson impresso, cap. 15, splendide admodum loquitur de bibliotheca monachorum Sancti Basilii Romæ, quam Petrus Mennitius, ordinis præfectus, ingenti Græcorum mss. copia codicum adornavit, quos in variis sibi subiectis Calabriæ monasteriis, neglectos intactosque jacere audiverat. Hos inter libros, pagina 216, enumerat hujus operis duos codices Græcos mss. in hac bibliotheca exstantes, his verbis : « Codex bombycinus xiv sæculi : Ἀνδρέου τοῦ ἐργαστάτου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, τῆς πρὸς τὸ Ἀργέω, εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ἐρμηνεύει. Initium : Πολλὰκις ἀληθεὶς ὑπὸ, etc. Hoc est, *Andreæ sanctissimi archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ, ad montem Argæum, interpretatio in Apocalypsim*, etc. Opus excusum cum sanctissimi Joannis Chrysostomi operibus, et Andreæ Cretensi vulgo adjudicatur. Item pag. 221, de codice altero et antiquiore, *Andreæ Cretensis in Apocalypsim* in codice bombycino, ubi, deletis iis quæ prius scripta fuerant, erantque xi sæculi, hoc Andreæ opus descriptum fuit. Andreæ Cæsareæ in Cappadocia episcopo, idem opus superius ascribitur. » Hæc Bernardus de Montfaucon loco citato.

Diffusius ista retuli, ut maximam partem Græcorum inss. codicum in Europæ bibliothecis exstantium, Andreæ Cæsareæ Cappadocum archiepiscopi faventem esse lector audiat : quorum unus tantum Origenis, duo Methodii monachi, unus Andreæ Cretensis, quinque autem Andreæ Cæsariensis archiepiscopi nomen præ se ferant. Majus autem adhuc argumentum ad Commentationem huic Andreæ attribuendam desumeretur ex Commentario Arethæ, Cæsareæ Cappadocum archiepiscopi, in *Apocalypsim*, Græce et Latine Parisiis anno 1631 ad calcem Operum OEcumenii impresso, pag. 640, sub hoc lemmate : Ἐκ τῶν Ἀνδρέα τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Καισαρείας Καππαδοκίας εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν πεποιημένων θεολογικῶν σύνθεσι; σχολικῇ παρατεθείσα ὑπὸ Ἀρέθᾳ ἀναξίου ἐπισκόπου τῆς Καισαρείας Καππαδοκίας. *Brevis quædam Explicatio ex Commentariis beatissimi Andreæ Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopi divinitus elaboratis, exposita ab Arethæ indigno Cæsareæ Cappadociæ episcopo.* Cum autem hic scriptor vix ante sæculi ix medium scripsisse hunc Commentarium credatur, Arethas Ecclesiæ ejusdem archiepiscopus et Andreæ successor, qui anno 914 certo præfuisse legitur, testis idoneus et omni exceptione major est, ad commentationem hanc Andreæ prædecessori asserendam, cujus ab ætate annis 60 vel circiter recentior fuisse habetur.

Jam ad editiones hujus operis, quæ omnes sub Andreæ Cæsareæ Cappadocum archiepiscopi nomine exstant, veniamus. Primam omnium ex mss. codicibus Bavarico et Augustano, edidit Latine tantum Theodorus Peltanus Soc. Jesu, anno 1584, Ingolstadii, in 4. Alteram Græce et Latine cum mss. codicibus collatam, notisque illustratam Fridericus Silburgius Heidelbergæ anno 1596, in folio, quæ cum Operibus sancti Joannis Chrysostomi Græco-Latinis editionis Commelinæ adjungi solet, atque etiam habetur tomio VIII Morellianæ editionis Græco-Latinæ Parisiensis in folio. Editio autem Peltani Latina transiit in *Bibliothecam Veterum Patrum* omnium fere editionum, anni 1589, Parisiis tomio I, col. 1262; 1609, Parisiis tomio I, col. 1049; 1624, Parisiis tomio I, col. 1529; 1654, Parisiis in *Magna Bibliotheca Veterum Patrum* tomio I, col. 1529 usque ad col. 1622. Sic autem in Præfatione Latinæ suæ versionis anno 1584, Ingolstadii in 4, editæ Theodorus Peltanus :

« Quis Commentarii hujus auctor exstiterit, candide Lector, satis opinor, ex titulo toti operi præfixo aperte constat. Quo tempore autem vixerit aut Cæsariensi Ecclesiæ præfuerit, id certo nomen comperi. Basilio Magno ejusdem sedis antistite posteriorem fuisse, extra controversiam est, ut qui non semel in hoc Commentario nominetur. Cæterum ad libri hujus interpretationem, præter utilitatem quam inde in Ecclesiam redire posse sperabam, duo præcipue me impulerunt : operis brevitās seu verius ejusdem mediocritas, et codicum Græcorum præterea non levis commoditas. Nam præter præsidia quæ ad eam rem suppeditavit amplissima illa principis Bavaricæ bibliotheca, singulari favore et benevolentia

nobilis et senatorii ordinis viri, domini Quirini Rellingeri: aliud pervetustum exemplar ex reipublicæ Augustanæ bibliotheca impetravi, quod sane plurimum mihi contulit. Quamvis enim quæ ducalis bibliotheca suppeditaverat, ad id quod institueram, satis esse potuerint, Augustanus tamen codex multis locis perquam opportunus mihi fuit. Habebat autem is non Andreæ Cæsariensis, sed *Methodii* titulum. Verum id minus recte, siquidem Commentarii hujus architectus, cum in ipsa præfatione, tum alibi persæpe Methodium nominat. Nihilominus tamen qui Græcorum librorum indicem confecit, culpa omnino caret. Nam cum primæ pagellæ desiderarentur, nulliusque certi auctoris nomen illud volumen præfixum haberet, probabili ductus ratione, Methodio quem in Joannis Apocalypsim scripsisse audierat, opus illud attribuit.

Hæc Peltanus, primus hujus operis editor, qui in multis peccat, ejus errores duos animadverti. Primum, dum ait hunc auctorem *Basilio Magno ejusdem sedis antistite posteriore fuisse, extra controversiam est, ut qui non semel in hoc Commentario nominetur*. Hoc enim verum non est, et quomodo a Theodoro Peltano dici potuerit, non video: quippe cum nullam prorsus Basilii Cæsariensis archiepiscopi vel alterius ejusdem nominis, mentionem vel citationem faciat, ut mihi accurate legenti constat. Imo si conjecturis indulgendum esset, cum tam multorum scriptorum antiquiorum frequentem mentionem faciat, altumque de Basilio Cæsariensi silentium observet: inde argumento contrario nec improbabili conjicere liceret, auctorem illius fuisse Andream istum Cæsariensem archiepiscopum, qui dubio procul, locum aliquem Basilio Magno ejusdem sedis antistiti cum aliis scriptoribus dedisset, unde suum Commentarium hausit, nec ab eo citando et allegando prorsus temperasset. Secundus error est, dum cap. 63, post allegatum Irenæum, citat Methodium patriarcham Constantinopolitanum his verbis: *Et magnus patriarcha Methodius in sermone de Resurrectione, de his ita scribit*, etc. Hac enim citatio e haberemus aperte, scriptorem hunc non esse antiquiorem ultimis sæculi ix temporibus. Nam licet ad Methodium Olympi episcopum spectet liber *de Resurrectione* quem profert, cum tamen illum indoctus et incautus iste scriptor sub nomine *Magui patriarchæ Methodii* proferat, diserte hac hallucinatione ætatem suam prodit, seque vixisse post tempora *Methodii patriarchæ Constantinopolitani*, quem cum Methodio Olympi Lyciæ seu Patarensi episcopo confudit. Methodius autem, patriarcha Constantinopolitanus anno 842 factus a Michaelē III Porphyrogenito, anno 847 die 14 Junii obiit, ut habent Acta Joannis Anachoretæ apud Simeonem Metaphrastem. Floruisset ergo juxta hanc Peltani versionem, hic Andreas Cæsariensis archiepiscopus sive anonymus, post medium sæculi noni, annis circiter 50 Methodio patriarcha citato junior. Ita certe juxta Latinam hujus loci versionem in *Bibliotheca Veterum Patrum* editionis 1589, Parisiis tomo I, col. 1202, capite 63, col. 1360, et in aliis editionibus omnibus, usque ad Maximam Lugdunensem anni 1672. Sed Græca editio hujus operis inter Opera D. Chrysostomi sic habet: *Ὁ δὲ μέγας Μεθόδιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ λέγει οὕτως*. editionis Commelinæ anni 1596, Heidelbergæ in fol., serm. 22, sectione 63, pag. 96.

Jam ad ætatem qua vixisse et scripsisse hic auctor creditur, accedamus. Joannes Jacobus Frisius in *Bibliotheca universali* Andream Cæsarem episcopum anno 579, et Aretham ejusdem sedis antistitem anno 587 assignat; quem secutus est Christophorus Helvicus in *Theatro historico*, pag. 106, editionis Marpurgi Cattorum 1638, in folio. Ita ut ambos sibi achronos constituat. Guillelmus Caveus in *Historia rei litterariæ seu de scriptoribus Ecclesiasticis*, Andream anno 500, pag. 379, Aretham anno 540 alligat, Bellarminum hac in parte cæcutientem amplectens. Jacobus Perizonius in erudita Dissertatione adversus Gronovium collegam *de morte Judæ et voce τοῦ ἀρχιεπισκοῦ*, cap. 4, pag. 40, de his duobus ita loquitur. « At Arethas iste contraxit Andreæ Cæsariensis Commentarios in epitomen, atque ideo locutiones si non plane omnes, ut pleræque sunt illius Andreæ, qui seculo iv, successit Basilio Magno in Cæsariensem Cappadociæ episcopatum. Sed et Arethas ipse refertur ad sæculum vi, atque ita longe antiquior est jurisconsultis qui *Basilica* confecerunt, et quorum tamen auctoritate ad probandam verbi ἀνάστασις significationem, utitur vir clarissimus Henricus Stephanus, p. 68. » Hæc incaute vir doctus scripsit, cujus verbis paucis tres errores insunt. Primus dum Andream Cæsarem Cappadocum archiepiscopum sæculo iv assignat, qui medio sæculi ix anterior non est. Secundus dum Andream eundem successisse inquit Basilio Magno Cæsarem Cappadocum archiepiscopo, qui anno 369 episcopus factus, anno 378 sub Gratiano et Valentiniano mortuus est Kalendis Januarii, juxta Baronium in *Annalibus ecclesiasticis*. Tertius dum Aretham sæculo vi refert, quem postea sæculo x ad annum 914 et 920 clausisse probabimus.

Jam igitur, ut ætatis epocham aggrediamur, post attentam Commentarii hujus, ut aliquid ab eo exiscaremur, iteratamque lectionem: dico hunc Andream Cæsariensem archiepiscopum, hujus expositionis collectorem, sub sæculi tantum ix medium scripsisse, atque adeo et Bellarminum et scriptorem ejus Caveum, annis errasse ccc vel circiter, in ætate istius assignanda, longe turpius quam ego in ætate Simeonis Metaphrastis assignata. His argumentis ductus ita sentio. 1. Auctor hujus commentarii in Apocalypsim, ex aliis transcribit atque transcribere se profitetur, quod sæculis Ecclesiæ quinque et sex primis inauditum fuit, sæculique noni proprium, ut eruditi omnes norunt. Ergo hic auctor spectat tantum ad sæculum Ecclesiæ ix. Id probamus ex ipsis hujus Commentarii verbis, ut profitetur expresse auctor in Prologo. *Constat namque beatos illos viros Patresque nostros, Gregorium Theologum, Cyrillum Alexandrinum, multoque hisce retustiores Papiam, Irenæum, Methodium et Hippolytum, divinum fideque dignum*

esse e quorum monumentis occasione accepta, nos ad hoc consilium venimus: sicuti multas quoque sententias ex eorumdem scriptis mutuavimus, hisque nostris Commentariis inserimus. Et cap. 1: Atque hæc hæc hactenus, quatenus constat nostram Expositionem, sanctorum Patrum vocibus atque sententiis neulquam adversari. Cap. 17: Qui vero receptiorem doctorum Ecclesiæ sententiam secuti, hæc tanquam futurorum prædictionem accipere malunt, etc. Cap. 23: Cæterum per montem magnum diabolum designatum arbitramur, id quod quibusdam quoque doctoribus visum est. Capite 36: Per hos testes, plerique doctorem acceperunt Enoch et Eliam, qui sub sæculi finem accepturi sunt a Deo, etc. Qui ergo sic loquitur, non sæculi v sed ix ut plurimum omnibus eunctæ naris videbitur. Præterea perpetuus est in citatione et appellatione veterum. Cap. 1 citat Epiphanium, et eodem capite Gregorium Theologum semel et iterum. Capitibus item 2 et 3 et 9 eundem, quasi in Apocalypsim Commentarium scripserit. Capite 3 Epiphanium et Irenæum; cap. 13 Methodium; cap. 16 Eusebium Cæsariensem lib. ix *Historiæ Ecclesiasticæ* cap. 8; cap. 18 Irenæum; cap. 33 Methodium; cap. 34 S. Antonium in *Vitis Patrum*; cap. 36 Methodium et Hippolytum, cap. 38 Hippolytum; cap. 44 in fine Dionysium Areopagitam; cap. 47 Vitas Patrum, quoad angelos custodes. Cap. 49 ambigere videtur an pœna dæmonum ac damnatorum æterna futura sit, Hæc nihil definiat. Cap. 53 Hippolytum et Irenæum citat; cap. 63 Irenæum et magnum Methodium; capite 66 Epiphanium. Qui igitur hos omnes Patres ut fidei suæ regulam profert, ab illorum temporibus se multis annorum centuriis esse remotum indicat, ac proinde hominem esse Græciæ mediæ vel inferioris. 2. Attribuit hic auctor Commentarium in Apocalypsim S. Gregorio Nazianzeno, idque non uno in loco, capitibus nimirum 1, 2, 3 et 9. Cum ergo hujus Commentarii nullus veterum meminerit, non Hieronymus, ipse Gregorii Nazianzeni discipulus, qui ejus Opera exacte recenset in libro de scriptoribus ecclesiasticis, cap. 127; non Suidas, qui ea exactissime prosecutus est in Lexico, verbo Γρηγόριος; non Photius in *Bibliotheca*: inde conjicimus auctorem hunc esse recentioris Græciæ, scribentem post Commentarium in Apocalypsim S. Gregorio Nazianzeno suppositum: qui nos Græcorum recentiorum fuit. 3. Allegat hic idem auctor cap. 44 Dionysium Areopagitam his verbis: Quod angeli phialas ira divina plenas, ex quatuor animalibus, quorum apud prophetam Ezechielem quoque fit mentio, accipiant: hoc secundum magnum Dionysium significat agibilia notitiam a primis, ordine quodam ad alios et alios dimanare, etc. Ubi supponit opera divi Dionysii Areopagitæ, quem magnum Dionysium vocat, omnibus esse nota. Atqui nihil unquam auditum de operibus istis, ante collationem quamdam Constantinopolitanam anno 533 inter Catholicos et Severianos, allegantibus hæreticis, Catholicis rejicientibus. Auctor ergo qui hoc scribit, nec floruisse sæculo v, nec ad illud spectare potest, quo ignota omnino erant opera S. Dionysii Areopagitæ, quæ tunc a Severianis conficta fuisse Catholici credebant. 4. Hæc scribendi ratio ex laciniis veterum Patrum simul junctis sæculo ix primum incepit, in eo invaluit, et usque ad sæculi hujus finem continuavit. Juxta enim Trithemium, Walafridus Strabus anno 830, *Glossam ordinariam* in Scripturam sacram ex fragmentis sanctorum Patrum, totam collectam scripsit, a seipso nihil proferens, qui, abbas Fuldensis anno 842 factus, anno 849 mortuus scribitur. Jonas quoque, episcopus Aurelianensis anno 821 factus, circa annum 830 libros tres De institutione laicorum composuit, ex sententiis veterum Patrum integre collectos, quos ex mss. codicibus Lucas Acherius Parisiis anno 1665 in 4 tomo I *Spicilegii* edendos satagit. Post annum 850 Photius ille magnus, adhuc laicus existens et officiis imperii publicis ab imperatore occupatus, Μυριοβιβλον seu *Bibliothecam* ex scriptis eclxxx veterum opusculis collegit, in qua omnia fere verbotenus ex aliis accepta, si censuras paucas præmissas operibus, quæ simul comportavit, excipias. Circa annum 870 Anastasius, Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius, scripsit *Historiam Ecclesiasticam* seu *Chronographiam Tripartitam*, ex Georgii Syncelli, Theophanis confessoris et Nicephori patriarchæ Constantinopolitani Chronicis, ab ipso e Græca lingua in Latinam translatis, maximam partem desumptam: quod ipse in Præfatione ingenue fateri non erubescit. Jure igitur merito cum Andreas Cæsareæ Cappadocum archiepiscopus, eadem methodo Commentarium suum in Apocalypsim scripserit, anno 840 vel circiter assignandus videtur. Hæc ad consutationem Gailielmi Cavei diffusius a nobis scripta sunt.

Alia quoque Commentaria Andree attribuantur a Caveo ad annum 500, quo eum assignat, tomo II seu parte II *Historiæ litterariæ* præter Commentarium in Apocalypsim præfatum; nempe *Therapeuticam spiritualem* scripsisse asserit, ex cujus libro secundo fragmenta quædam habentur in *Eclogis asceticis Joannis patriarchæ Antiocheni*, folio 38, pag. 2, ab his verbis: Ποῦ αὖ ψυχὰς μετὰ τὴν ἐκδηλῶσιν τοῦ σώματος ἀνίσχυονται, de quibus vide Lambecium libro v Commentariorum, codice ms. theologico Græco 251, num. 1, pag. 106. Atque eadem illæ habentur in *Nova Bibliotheca mss. codicum Græcorum Latinarum atque Gallicorum*, seu *Specimine antiquarum lectionum Græcarum, Latinarum et Gallicarum*, ex mss. codicibus Regiæ Galliarum Bibliothecæ potissimum collecta, et edita a Philippo Labbeo Soc. Jesu, Parisiis anno 1653, in 4, apud Joannem Henault. Illic parte II, pag. 82, *Andree archiepiscopi Cæsareæ quæstiones ex libro Therapeuticæ, quo abeant animæ post mortem corporis*, in Regio codice ms. Græco 950, quem oscitante Andree Cretensium archiepiscopo assignasse me recorder.

At Petrus Lambecius libro III *Commentariorum bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis* pag. 40 *Commentaria* duo alia ipsi attribuit codice ms. theologico Græco 26 his verbis: « Vicesimus sextus codex manuscriptus Theologicus Græcus est chartaceus, antiquus, in folio, constatque foliis 329 et ab Augerio Busbechio, ut ipse solita propriæ manus subscriptione testatur, Constantinopoli olim comparatus fuit.

Continentur eo primo et quidem a fol. 1 usque ad fol. 71, *Proverbia Salomonis* cum amplissima catena sive commentario ex variorum sanctorum Patrum, aliorumque veterum scriptorum ecclesiasticorum operibus collecto, cujus principium : Αἱ παροιμίαι περιέχουσιν παιδείαν ἡθῶν καὶ παθῶν ἐπανδρῶσιν, etc. *Secundo*, et quidem a fol. 72 usque ad fol. 329, *Isaias propheta* cum amplissima catena sive commentario ex variorum sanctorum Patrum aliorumque veterum scriptorum ecclesiasticorum operibus collecto, cujus principium : Τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν Ἡσαΐαν προοίμιον. Ἀσυμφανῆς μὲν τῶν ἁγίων προφητῶν λόγος, etc.

« Collector utriusque hujus catenæ, nempe tam in *Proverbia Salomonis*, quam in *Isaiam*, fuit quidam Andreas presbyter, uti videre est folio 329 sive ultimo : quippe ubi scriba qui totum hunc codicem sua manu exaravit, lectores rogat orare Deum, ut in tremendo ultimi judicii die misereatur non solum sui, verum etiam Ἀνδρέου ἐλπίς Θεοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ συναγαγόντος καὶ παραθεμένου τὰς ἐμπερομένας τῇ βίβλῳ ταύτῃ παραγραφάς. Tempus autem quo idem codex exaratus est, indicatur folii 73 pagina secunda, per fragmentum canonis *Paschalis* ab anno mundi secundum communem Ecclesiæ Constantinopolitanæ supputationem 6744, hoc est anno æræ Christianæ 1236, usque ad annum mundi 6749, sive annum Christi 1241. »

De hoc Commentario et illius auctore agunt in *Apparatu sacro* Antonius Possevinus tomo 1, verbo *Andreas Cæsareæ in Cappadocia episcopus*. Et ad calcem *Apparatus sacri* in catalogo mss. codicum Bibliothecæ Bavaricæ, cod. 43, ubi *Andrææ* nomine inscribitur. Et in catalogo Augustanæ bibliothecæ, codice 72, ubi sub *Methodii monachi* nomine, juxta ipsum Peltanum editorem, legitur ; Bellarminus in libro *de scriptoribus ecclesiasticis*, ad annum 500, cujus sententiam secutus est Caveus ad eundem annum pag. 379.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΟΝΤΟΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΝΔΡΕΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΤΙΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

S. P. N. ANDREÆ

ARCHIEPISCOPI CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ

IN

DIVI JOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTÆ

APOCALYPSIN

COMMENTARIUS.

Theodoro Peltano Interprete. — Opus Græce primum in lucem prolatum ex illustri bibliotheca Palatina. Fredericus Sylburgius archetypum Palatinum cum Augustano et Bavarico mss. contulit, notis et indicibus illustravit. — E typographæo Hieronymi Commelini. MDXCVI.

MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS CLARISSIMISQUE VIRIS,
SERENISSIMI PRINCIPIS PALATINI ELECTORIS SENATORIBUS INTIMIS
PATRONIS S. O. M.

Cum B. Chrysostomi opera Græco-Latina typis mandare apud me statuissem, amplissimi, nobilissimi clarissimique viri, a commentario in Paulinas epistolas initium faciendum existimavi, interea dum ea

quæ in evangelistas et Actus apostolorum, quæ supersunt, describerentur, conferrentur. Cæterum cum animadvertirem, Chrysostomi ad Joannis Theologi Apocalypsin nihil exstare, commodumque in serenissimi principis nostri bibliotheca Andreæ Cæsariensis episcopi ad illam ipsam commentarius Græcus, qui hactenus in bibliothecis conclusus delituerat, sese obtulisset, ab instituto nostro minime alienum sum arbitratus, si illum Chrysostomo comitem adjungerem, in eo Giberti Veronensis episcopi exemplum secutus, qui OEcumenio olim, Aretæ (qui nostro Andrea ætate inferior est) collectanea in Apocalypsin appendenda curavit. Nactus itaque alterum Andreæ Cæsariensis exemplum ms., id negotii Friderico Sylburgio, doctrinæ et diligentiae eximiae viro, dedi, ut archetypum utrumque compararet, verborum discrepantiam observaret, notisque et Indicibus illustraret. Ad postremum sacri hujus operis ubi pervenit, a Deo O. M. appellatus, vi morbi manum statim de tabula, mihiq; cursu, quod aiunt, lampada tradidit. Postremo itaque viri hujus mihi amicissimi posthumo fetui, opera nostra in auras producta, tutores quærendi cum essent, vos nominare visum fuit, quos si vixisset ipse parens L. M. Q. nominaturus fuisset: quippe quem vestrum alii συμμαθητὴν habuerunt modestissimum, alii præceptore fideli usi sunt: reliqui vero, qui ipsum prius minus noverant, ubi eum cognoverunt, propter raram eruditionem et indefessum erga remp. litterariam studium amarunt, et jam ipsius memoriam laudibus prosequuntur. Quod superest, viri nobilissimi, ac patroni, vos vehementer etiam atque etiam rogo, ut hoc meum consilium, et προσφωνήσω; officium in bonam partem accipiat, laboribusque nostris, quod facitis, favere pergatis. Valet.

De Apocalypsi Joannis Hieronymi testimonium in epistola ad Paulinum.

Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi pro merito voluminis; laus omnis inferior est: in verbis singulis multiplices latent intelligentiæ.

De horum commentariorum auctore Theodorus Peltanus interpret in epistola dedicatoria.

Cum hic Apocalypseos liber tot abditis mysteriis sit gravidus, totque implicatus tenebris et difficultatibus, utiliter meo judicio operam collocant, qui, veterum theologorum vestigiis insistentes, explicationi illius viriliter incumbunt; tantisque illis obscuritatibus et tenebris lucem aliquam afferre contendunt, et quæ vel ipsi apud se non absque labore meditati sunt, vel apud alios orthodoxos et eruditos interpretes studiosè observarunt, liberaliter in medium conferunt. Inter hos autem vel primum, vel primo certe proximum locum promeretur Andreas Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopus. Nam etsi ante ipsum Justinus martyr et philosophus, et Irenæus Lugdunensis episcopus, et alii præterea nonnulli Apocalypsin exposuerint, nullus tamen uno hoc Patre aut copiosius, aut eruditius, aut luculentius hoc præstitit. Quamobrem haud indignus nobis visus est, qui in linguam Latinam converteretur, et ad communem Ecclesiæ usum in lucem ederetur. Quamvis enim homo Græcus et Cappadox, et quod ad hæc loca attinet, hospes quoque et peregrinus sit, nihil tamen aut erroneum, aut barbarum, aut circulatorium sonat: quin miram potius pietatem ubique spirat, magnamque in singulis propemodum pagellis eruditionem, et singularem insuper ab omnibus hæresibus et hæreticis animi alienationem ostendit, maxime vero ab Origenistis et Chiliastis, qui Ecclesiam Catholicam per id tempus præ cæteris infestabant. Fuit itaque commentarii hujus auctor non modo insignis episcopus pastorque apprime vigilans et fidus, ut testantur quotquot vitam illius vel obiter attingunt, verum egregie quoque pius magnaque divinarum humanarumque litterarum eruditione ornatus, et acer denique hæresum et sectarum omnium hostis.

Idem Peltanus in epistola ad Lectorem.

Quis commentarii hujus auctor exstiterit, candide Lector, satis, opinor, ex titulo totius operi præfixo aperte constat. Quo tempore autem is vixerit, aut Cæsariensi Ecclesiæ præfuerit, id certo nondum compari. Basilio Magno ejusdem sedis antistite posteriorem fuisse extra controversiam est, ut qui non semel in hoc commentario nominetur. Cæterum ad libri hujus interpretationem, præter utilitatem quam inde ad Ecclesiam redire posse sperabam, duo præcipue me impulerunt: operis brevis, seu verius ejusdem mediocritas, et codicum præterea Græcorum non vulgaris commoditas. Nam præter præsidia, quæ ad eam rem subministravit amplissima illa principis Bavarie bibliotheca, singulari favore et benevolentia nobilis et senatorii ordinis viri, domini Quirini Rellingeri, aliud pervetustum exemplar ex reipub. Augustanæ bibliotheca impetravi: quod sane plurimum mihi contulit. Quamvis enim quæ ducalis bibliotheca suppeditaverat, ad id, quod institueram, sat esse potuerint, attamen Augustanus codex multis locis perquam opportunus mihi fuit. Habebat autem is non Andreæ Cæsariensis, sed Methodii titulum: verum id minus recte, si quidem commentarii hujus architectus, cum in ipsa præfatione, tum alibi persæpe Methodium nominat: nihilominus tamen qui Græcorum librorum indicem confecit, culpa omnino caret.

Nam cum primæ pagellæ desiderarentur, nulliusque certi auctoris nomen volumen illud præfixum haberet, probabili ductus ratione, Methodio, quem in Joannis Apocalypsin scripsisse audierat, opus illud attribuit. Ad genus porro doctrinæ quod attinet, illud est apprime accuratum et orthodoxum: quamvis enim uno aut altero loco, eorum opinioni favere videatur, qui sanctos ante communem carnis resurrectionem ad claram Dei visionem admitti inficiantur, hoc tamen illius fidei et auctoritati nihil quidquam derogat: siquidem ea tempestate doctrina hæc in controversiam vocabatur, et apud multos illustres theologos veluti rationi et Scripturæ consentanea palam recepta erat. Verum hac hominum ætate propter diversam Ecclesiæ sententiam, eam amplius tueri non licet. Cæterum opus hoc præsens e Græca in Latinam linguam antea a quopiam fuerit conversum, id equidem exploratum non habeo. Quanquam enim iis duntaxat exceptis, quæ Aretha hinc mutuatus in suum commentarium transtulit (quæ tamen aliter hic sere leguntur, aliter ibi), nihil quidquam unquam istiusmodi legerim aut viderim: attamen quod sæculum hoc studiosum et litteratum existat, orbisque late pateat, fieri potest, ut ab alio id jam præstitum sit, quod nos hic præstare conati sumus. Occurrerunt loca quædam lubrica, et quædam quoque, nisi vehementer fallor, lacunosa, in quibus proinde quid auctor voluerit, aut integra exempla habuerint, divinandum nobis fuit. Ad ipsam vero conversionem quod spectat, majorem more nostro fidei et perspicuitatis rationem habuimus, quam cultus orationis, quamvis hunc quoque non prorsus negligendum putavimus, sed quantum facultas et res ipsa patiebatur, consecrari studuimus, nusquam tamen anxie aut superstitiose; neque enim certi alicujus auctoris verbis nos alligare voluimus, aut etiam debuimus, cum longe aliud sit Græca fideliter vertere, aliud suas cogitationes commodis verbis exprimere. Vulgatam editionem certo consilio retinuimus, tametsi haud ignoraremus, Latinum et Græcum contextum in levibus quibusdam nonnunquam inter se discrepare, et quædam præterea occurrere, quæ clarius et forte quoque commodius efferi potuissent. Vale, Lector, et nostrum hunc conatum pro tuo candore in bonam partem accipe.

CAPITA APOCALYPSEOS THEOLOGI.

Α ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

Apocalypsis Jesu Christi. Sermo 1, Cap. 1.
 Ut Dominum in medio septem candelabrorum podere (hoc est talari veste) indutum conspexerit, 2
 Ad Ephesiinæ Ecclesiæ angelum destinata, 3.
 Cujusmodi Smyrnenis Ecclesiæ angelo sint indicata. Sermo 2, 4.
 Cujusmodi Pergamensis Ecclesiæ angelo fuerint significata, 5.
 Cujusmodi Thyatirensis Ecclesiæ angelo significata sint, 6.
 De iis quæ Sardianæ Ecclesiæ angelo significata sunt. Sermo 3, 7.
 Cujusmodi significata fuerint angelo Ecclesiæ Philadelphia, 8.
 Qualia Laodicensium Ecclesiæ angelo significata fuerint, 9.
 De ostio quod in caelo visum est apertum: deque eiginthi quatuor senioribus, et aliis quibusdam, quæ hinc ordine consequuntur. Sermo 4, 10.
 De libro septem sigillis obsignato, quem nulla creata natura aperire potuit, 11.
 Ut Agnus qui habet septem cornua aperuerit librum, 12.
 Solutio primi sigilli, per quam apostolorum doctrina designatur. Sermo 5, 13.
 Secundi sigilli solutio, qua prælum quod infideles contra fideles ineunt, describitur, 14.
 Solutio tertii sigilli, quæ illorum a Christo defectionem proponit, qui minus firmiter in ipsum crediderant, 15.
 Solutio quarti sigilli, quæ illorum flagella delinquantur qui propter animi molliem et impatientiam Dominum negaverunt. Sermo 6, 16.
 Solutio quinti sigilli, quæ sanctorum clamores ad Deum pro sæculi consummatione proponit, 17.
 Sexti sigilli solutio, quæ plagas quæ sub sæculi catastrophæ mortalium generi inferentur, breviter percenset, 18.
 De centum quadraginta quatuor hominum millibus, qui a quatuor angelorum plaga illæsi conservantur. Sermo 7, 19.

Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ. Λόγος α', κεφ. α'.
 Ὅρασις ἐν ἣ τὸν Θεὸν ἐθεάσατο ἐν μέσῳ ἑπτὰ λυχνῶν χρυσῶν ἐνδοθυμένον ποδήρη. β'.
 Τὰ γραμμένα πρὸς τὸν τῆς Ἐφesoῦν Ἐκκλησίας ἀγγέλῳ. γ'.
 Τὰ δηλωθέντα τῷ τῆς Συμυρναίων Ἐκκλησίας ἀγγέλῳ. Λόγος δευτέρος. δ'.
 Τὰ δηλωθέντα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγῆμει Ἐκκλησίας. ε'.
 Τὰ δηλωθέντα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις Ἐκκλησίας. ς'.
 Τὰ δηλωθέντα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν Ἐκκλησίας. Λόγος τρίτος. ζ'.
 Τὰ δηλωθέντα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδέλφειᾳ Ἐκκλησίας. η'.
 Τὰ δηλωθέντα πρὸς τὸν τῆς Λαοδικέων Ἐκκλησίας ἀγγέλῳ. θ'.
 Περὶ τῆς ὁραθείσης θύρας ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τῶν κτ' πρᾶσδυτέρων, καὶ τῶν ἐξῆς. Λόγος τέταρτος. ι'.
 Περὶ τῆς βίβλου τῆς ἐσφραγισμένης ἑπτὰ σφραγίσιν, ἣν οὐδεὶς ἀνοῖξαι τῆς κτιστῆς φύσεως δύναται. ια'.
 Περὶ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων θεωρίας. ιβ'.
 Λύσις τῆς πρώτης σφραγίδος. Λόγος πέμπτος. ιγ'.
 Περὶ τῆς δευτέρας σφραγίδος. ιδ'.
 Λύσις τῆς τρίτης σφραγίδος. ιε'.
 Λύσις τῆς τεταρτης σφραγίδος, εμφανινοῦσα τὰς ἐπαγομένας τοῖς ἀσεβέσι μάστιγας. Λόγος ἕκτος. ις'.
 Λύσις τῆς πέμπτης σφραγίδος, δηλοῦσα τὴν τῶν ἁγίων πρὸς Κύριον περὶ τῆς συντελείας καταδόξιν. ιζ'.
 Λύσις τῆς ς' σφραγίδος, τὰς ἐν τῇ συντελείᾳ ἐπαγομένας πληγὰς σημαίνουσα. ιη'.
 Περὶ τῶν σωζομένων ἐκ τῆς πληγῆς τῶν τεσσάρων ἀγγέλων, χιλιάδων ἑκατὸν τεσσαρακοντα τεσσάρων. Λόγος ἑβδόμος. ιθ'.

Ut angelus mysterium, quod viderat, interpretatus sit. 54.

De alio angelo Babylonis ruinam denuntiante, deque cœlesti voce, qua sancti civitatem deserere, et voluptates quibus ante fruebatur, missas facere jubentur. Sermo 19, 55.

De sanctorum hymnis et laudibus, triplicique Alleluia, quod propter subversam Babylonem cecinerunt sancti, 56.

De mysticis Agni nuptiis ejusdemque agni cœna, 57.

Ut Christum viderit evangelista angelicarum Virtutum agminibus cinctum, alboque equo insidentem. Sermo 20, 58.

De Antichristo, cœterisque qui simul cum illo in gehennam abjiciuntur, 59.

Ut Satanæ post Christum crucifixum usque ad sæculi finem sit ligatus, et de mille annis, 60.

De sedibus quæ illis sunt paratæ qui Christi confessionem illibatam conservarunt. Sermo 21, 61.

Quæ sit prima resurrectio: quæ item mors secunda, 62.

De Gog et Magog. 63.

De sedente super thronum, et communi resurrectione et judicio Sermo 22, 64.

De cœlo novo, et terra nova supernaque Jerusalem, 65.

Cujusmodi ab eo dicta sint qui sedebat in throno, 66.

De angelo qui sanctam civitatem illi ostendit, ejusdemque muros et portas dimittitur. Sermo 23, 67.

De fluvio mundo, qui e throno in mediam civitatis plateam procedere visus est, 68.

Quod Christus sit Deus prophetarum et angelorum Dominus, 69.

Quod ea omnia quæ Apostolus vidit, digna sint fide. Sermo 24, 70.

Ut jussus sit ne hanc Apocalypsin obsignaret, sed palam prædicaret, 71.

Ut Ecclesia et Spiritus qui in illa degit, gloriosum Christi adventum expectant; certæque maledictioni subjiciantur, qui librum hunc adulterant. 72.

Ὅπως ὁ ἄγγελος τὸ ὁραθὲν αὐτῷ μυστήριον ἠρμήνευσεν. νδ'.

Περὶ ἑτέρου ἀγγέλου τὴν πτώσιν Βαβυλῶνος ἀγγελοῦντος· καὶ οὐρανοῦ φωτὸς, τὴν ἐκ τῆς πόλεως φυγὴν ἐντελλομένης· καὶ περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν τερπνῶν, ὡς πρὶν ἐκείνητο. Λόγος ιθ'. νε'.

Περὶ τῆς τῶν ἁγίων ὁμωδίας, καὶ τοῦ τριπλοῦ Ἀλληλουία, ὅπερ ἐπὶ τῇ καθαιρέσει Βαβυλῶνος ᾄδουσιν. νς'.

Περὶ τοῦ μυστικοῦ γάμου, καὶ τοῦ δείπνου τοῦ Ἀγρίου. νς'.

Ὅπως τὸν Χριστὸν ὁ εὐαγγελιστὴς ἑφαπτον μετὰ Δυνάμεων ἀγγελικῶν ἐδεῖσάτο. Λόγος κ'. νς'.

Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βαλλομένων εἰς τὴν τέτταρτον. νδ'.

Ὅπως ὁ Σατανᾶς ἐδέθη ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ σταυρώσεως μέχρι καιροῦ τῆς συντελείας· καὶ περὶ τῶν χιλιῶν ἐτῶν. ξ'.

Περὶ τῶν ἡτοιμασμένων θρόνων τοῖς φυλάσσουσιν τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν ἀνεξάρητον. Λόγος κα'. ξα'.

Τίς ἐστὶν ἡ πρώτη ἀνάστασις, καὶ τίς ὁ δευτέρος θάνατος. ξβ'.

Περὶ τοῦ Γ'ωγ καὶ τοῦ Μαγώγ. ξγ'.

Περὶ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως. Λόγος κβ'. ξδ'.

Περὶ καινῶν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ τῆς ἀνω ἱερουσαλὴμ. ξε'.

Περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἐν τῷ θρόνῳ καθημένος. ξς'.

Περὶ ἀγγέλου δεικνύντος αὐτῷ τὴν τῶν ἁγίων πόλιν, καὶ τὸ ταύτης τείχος σὺν τοῖς πυλῶσι διαμετροῦντος. Λόγος κγ'. ξς'.

Περὶ τοῦ καθαροῦ ποταμοῦ, τοῦ φανέντος ἐκ τοῦ θρόνου εἰς μέσην πόλιν ἐκπορεύεσθαι. ξγ'.

Ὅτι θεὸς τῶν προφητῶν ὁ Χριστὸς, καὶ δεσπότης τῶν ἀγγέλων. ξθ'.

Περὶ τοῦ ἀξιοπύστου τῶν τεθεσμένων τῷ Ἀποστόλῳ. Λόγος κδ'. ο'.

Ὅπως ἐκελεύθη μὴ σφραγίσαι, ἀλλὰ κηρύξαι Ἀποκάλυψιν. οα'.

Ὅπως ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ Πνεῦμα, προσκαλοῦνται τὴν Χριστοῦ ἐνδοξον ἐπιφάνειαν· καὶ περὶ τῆς ἀράς, ἥ ὑποβάλλονται οἱ τὴν βίβλον παραχαράττοντες. οβ'.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΝΔΡΕΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

S. P. N. ANDREÆ

ARCHIEPISCOPI CÆSAREÆ CAPPADOCIE

COMMENTARIJ

IN JOANNIS THEOLOGI APOCALYPSIN.

I PROLOGUS.

D

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

A multis, qui majorem de me opinionem, quam viras meæ ferunt, conceperant, peramanter sæpe

Πολλάκις αἰτηθεὶς ὑπὸ πολλῶν, ἐξ ἀγάπης μελίζονα τῆς ἐμῆς διανοίας ἐσχηκότων ὑπόληψιν, ἀν-

πιύξει τὴν τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου Ἀποκάλυψιν, καὶ τοὺς μετὰ τὴν αὐτῆς ὀπτασίαν χρόνους ἐφαρμόσει τὰ προφητευσθέντα, τοὺς ὑπὲρ ἐμὲ ἐγχειρήσαι ἀνδραλόμην· εἰδῶς μεγάλης τοῦτο εἶναι διανοίας, καὶ [τῷ] θείῳ Πνεύματι πεφωτισμένης, τῶν μυστικῶς τοῖς ἁγίοις ἐκωραμένων ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ συμβῆσθαι, ποιεῖσθαι ἀνάπτυξιν. Εἰ γὰρ τῶν παλαιῶν προφητῶν αἱ βίβλοι ὑπὸ πολλῶν ἐρμηνευθεῖσαι, ἔτι τὸ βάθος τῶν ἐν αὐταῖς μυστηρίων [τοῖς ἀδελφῶν] ἔχουσιν ἀθέατον ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ τῆς μερικῆς καταργουμένης γνώσεως ἡ τελεία ἀναδειχθήσεται· καίπερ τὰ πλείστα περὶ τῆς τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν πρώτης ἐπιφανείας κηρύξασαι, εἰ καὶ τίνα τούτοις ἀναμῆξ καὶ περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας κατήγγειλαν· πῶς ἂν τις οὐ τολμηρὸς δειχθήσεται, προφητικῶς μὲν ἀμέτοχος ὢν Πνεύματος, ἐγχειρῶν δὲ ἐκείνοις ὢν οὕτω τὸ τέλος τεθέσται· Ἄλλ' ἐπεὶ ὑπακοὴ μὲν ὑπὲρ θυσίαν ἀγαθὴ, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει, καὶ ἡ ἀγάπη οὐ πίπτει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ταύτη συνδεόμενος τῇ θεαρέστῳ σου ψυχῇ, ὦ Μακάριε, ἐλπίζων τε δι' αὐτῆς τὴν τε τῶν ἐλλειμμάτων ἀναπήρῳσιν, τὸν τε τῆς ὑπακοῆς μισθόν, ἣν [τῆς] ἀγάπης οἶδα καρπὸν, τὸ ἐπιταχθέν ἐν ὀλίγῳ πληρώσω, σὺν Θεῷ τῷ σοφίζοντι.

ope fretus, munus abs te mihi injunctum, Macari, ut potero explere conabor. Persuasum enim habeo, si qui inter commentandum defectus acciderint, eos te pro tua charitate et eruditione benevole correcturum, mercedemque, quam obedientia, quæ ex charitate oritur, jure promeretur, haud illiberaliter persoluturum.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς οἶσθα καὶ αὐτὸς, πᾶσα θεόπνευστος Γραφή, ὅτε τριμερεῖ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχοντι, τριμερὲς ἐκ τῆς θείας δωδωρηται χάριτος· καὶ ταύτης οἷόν τι σῶμα τὸ γράμμα καὶ ἡ κατ' αἰσθησιν ἱστορία καθέστηκεν· οἶοναι δὲ ψυχὴ, ἡ τροπολογία, ἐξ αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ ποδηγοῦσα τὸν ἀναγινώσκοντα· καθάπερ δὲ πνεῦμα, ἡ τῶν μελλόντων καὶ ὑψηλοτέρων ἀναγωγὴ καὶ θεωρία πέφηνεν· ὡς τὴν μὲν πρώτην, πρέπειν τοῖς ἐκ [τοῦ] νόμου παιδαγωγουμένοις· τὴν δὲ δευτέραν, τοῖς πολιτευομένοις ἐν χάριτι· τὴν δὲ τρίτην, τῇ μακαρίᾳ λήξει, ἐν ᾗ τὸ πνεῦμα βασιλεύει, ὑποταγέντων αὐτῷ πάντων τῶν σαρκικῶν λογισμῶν τε καὶ κινήσεων. Καὶ τὸ μὲν πρότερον, ἱστορίαις πραγμάτων ἤδη γεγενημένων ἐφήρμοζεν, εἰ καὶ τοῖς προδρόμοις τῆς ἀληθείας τύποις οὐ μικρῶς καὶ αὐτὸ [πολλαχοῦ] κε-

καλλώπισται· τὸ δὲ δεύτερον, ταῖς τε παροιμιακαῖς παραινέσεσι, καὶ ἑτέροις τοιοῦτοις διδασκαλικαῖς ἔθεσιν· οἷον, Ἀνασθαι φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου· καὶ, Αἰσχύνθητι, φησὶ, Σιδῶν, εἰπὼν ἡ θαλάσσα, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Τὸ δὲ τρίτον, δηλαδὴ τὸ πνευματικόν, ἐν τῇ Ἀποκαλύψει μάλιστα τοῦ Θεολόγου ἀνδρὸς πλεονάζον εὐρίσκειται, δαψιλῶς μὲν σὺν τῷ τροπολογικῷ ἤδη καὶ τῷ ἱστορικῷ, κἂν τοῖς ἄλλοις προφήταις ὁρῶμενον· ἐν τούτῳ δὲ πλεονάζον μάλιστα, ὅτε τοῖς τελειωτέροις περὶ τὴν γνῶσιν θεοῦ καλεουσθὲν διαγγέλλεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς, οὐχ ὡς τὰ βέβαια κατεληφότες τοῦ ἐν αὐτῷ κεκρυμμένου

rogatus, ut divi Joannis Theologi Apocalypsin explanarem, ejusdemque vaticinia temporibus, quæ post illam patefactam consecuta sunt, utcumque accommodarem, quæ ingenii mei nervos excedere videbantur, aggredi hactenus vix sum ausus. Intelligebam enim mysteria viris sanctis per visum ostensa, quæ olim explenda expectantur, commode explicare, intelligentiæ esse magnæ, mentisque divino Spiritu haud vulgariter illustratæ. Enimvero si veterum prophetarum libri, tametsi a quam plurimis jam olim explanati, sacramentorum, quæ in ipsis latent, profunditatem etiamnum abditam habent habebuntque usque ad diem illum quo, scientia quæ ex parte est, destructa, ea quæ perfecta est succedet : esto, interim major illorum pars de primo magni Dei et Salvatoris nostri adventu concionetur (nam quædam quoque de secundo ejusdem adventu alicubi insereri negari non debet) ; quomodo is audax non habeatur, qui prophetici spiritus exsors, illa interpretari aggreditur quorum eventus necdum clare cernitur ? At quia obedientiam victimis præstare scriptum exstat, spesque secundum apostolum non confundit, neque charitas, qua animæ tuæ intimo conjunctus sum, unquam excidit, Dei, qui sapientiam largitur,

ut potero explere conabor. Persuasum enim habeo, si qui inter commentandum defectus acciderint, eos te pro tua charitate et eruditione benevole correcturum, mercedemque, quam obedientia, quæ ex charitate oritur, jure promeretur, haud illiberaliter persoluturum.

Primum igitur, ut tu ipse quoque non ignoras, universa Scriptura divinitus inspirata, quæ homini, qui ex tribus distinctis partibus conflatur, non absque singulari Dei beneficio obligit, tripartita est. Hujus veluti corpus est littera, externaque historia : Anima vero, tropologia : hæc enim per ea quæ sub sensum veniunt, ad illa deducit lectorem quæ mente tantum conspiciuntur : Spiritus autem locum anagoge, hoc est rerum futurarum longissimeque a sensu positarum theoria, sibi vindicat. Primum genus in illos præcipue convenit, quorum pædagogus lex erat ; 2 secundum, in eos qui sub lege gratiæ et charitatis ætatem agunt ; tertium, in homines vitali hac luce feliciter perfunctos, in quibus carnis sensu motuque perfecte jam subjugato, solus spiritus regnum obtinet. Primum denuo rerum dudum ante gestarum expositionem completitur ; etsi hoc ipsum quoque typis veritatem adumbrantibus, multis passim locis non mediocriter exornetur. Secundum, proverbialibus parænesibus sententiisque moralibus majorem partem constat. Cujusmodi inter cæteras sunt istæ : *Spinæ nascuntur in manu temulenti* ; *Erubescit Sidon, ait mare* , aliaque hisce similes. Tertium, nempe mysticum vel anagogicum, in Apocalypsi Joannis Theologi et apostoli maxime exuberat. Nam licet anagoge et spiritus simul cum historia et tropologia in aliorum quoque prophetarum libris frequenter occurrunt,

¹ Prov. xvi, 9. ² Isa. xliii, 4.

in hoc tamen opere utrumque peculiari quadam A ratione exundat; quippe quod non quibusvis, sed cumulationi rerum divinarum notitia locupletatis, Deus Opt. Max. proponi et prædicari voluerit. Quamobrem scopus hoc loco nobis propositus non est, de arcanis illis mysteriis certam aliquam et absolutam sententiam proferre, quasi nos spiritus, qui hic abditur, profunda assecuti simus; sed de earum rerum sensu, quæ beato illi Theologo patefactæ fuerunt, specimen exhibere aliquod tantum (nam omnia secundum nudam litteræ superficiem interpretari, neque audemus neque fas esse ducimus), eaque ratione lectoris menti ad diligentiores inquisitionem, industriæque exercitationem, qualemcunque ansam offerre; necnon eandem ad rerum præsentium, quæ natura sua fluxæ atque caducæ sunt, desipientiam, futurorumque bonorum, quæ æterna atque stabilia habentur, desiderium aliquo modo excitare. At vero exactam certamque horum omnium notitiam et interpretationem, divinæ sapientiæ libenter relinquimus. Pæc una enim est quæ et tempora et momenta, quando libri huius oracula certum exitum sortientur exquisitè novit; in quæ etiam tempora et momenta, ne curiosius inquireremus, per apostolos nobis inhibita voluit.

Cæterum quidquid hic tentavimus, hoc totum B solo obsequendi studio tentavimus. Partiti autem præsens hoc opus sumus in viginti quatuor sermones, et duo supra septuaginta capita, propter tripartitam viginti quatuor seniorum substantiam, corporis videlicet, et animi, et spiritus. Per hos namque compendio quodam illorum omnium plenitudo designatur, qui unquam jam inde a mundi exordio usque ad sæculi consummationem, Deo placuerunt; quemadmodum quæ hinc consequuntur, planum id nobis facient. Porro autem de libri huius fide et auctoritate, prælixe hoc loco disserere supervacaneum arbitramur. Constat namque beatos illos viros Patresque nostros, Gregorium Theologum, Cyrillum Alexandrinum, multoque hisce velustiores Papiam, Irenæum, Methodium et Hippolytum, divinum fideque dignum esse, non uno loco tradere; e quorum monumentis occasione accepta, nos ad hoc consilium venimus; sicuti multas quoque sententias ex eorumdem scriptis mutuavimus, hisceque nostris commentariis inseruimus. Tu autem, homo Dei, nostrum hunc conatum precibus ad Deum fuis compensa; qui sane, quod crebram præmiorum, quæ justis olim persolventur, mentionem faciat; suppliciaque, quæ impiis et peccatoribus apud inferos constituta sunt, subinde ob oculos ponat, haud parum, ut autumo, ad salutem animi compunctionem conferet.

3 CAPUT PRIMUM, SERMO PRIMUS.

1. 1. *Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito.*

Apocalypsis nomine, occultorum mysteriorum patefactio designatur, sive illa fiat per insomnium divinitus immissum, sive in vigilia, parte illa quæ i. animæ regno principatum tenet, per cælestis luminis illapsus collustrata. Cum autem ejusmodi revelationem Christo a Deo datam asserit, humanitati Jesu orationem accommodat, idque inoffense: quandoquidem jam ante in Evangelio suo sublimiora et diviniore de Dei Verbo tradiderat, quam Evangelistarum alius ullus. Quin hoc ipso etiam loco per angelum administrum, addiscentiumque

Πνεύματος, τὴν τῶν ἑωραμένων τῷ μακαρίῳ [θεολόγῳ] ἀνάπτυξιν ποιούμεθα. Οὕτως δὲ πάντα κατὰ τὸ γράμμα νοῆσαι τολμῶμεν, ἢ περὶ τῶν ἐστοχασμένων ἡμῖν ἀποφαννόμεθα· ἀλλ' ὡς γυμνασίαν τῷ νῷ πρὸς ἐντρέχειαν παρεχόμενοι καὶ τῶν μὲν παρόντων, ἅτε παραβρέδοντων, καταφρόνησιν· τῶν δὲ μελλόντων, ἅτε μενόντων, ἐπιπόθησιν· τὴν ἀκριβῆ τοῦτων γνῶσιν τῇ θεῇ σοφίᾳ καταλιπόντες, τῇ καὶ τοὺς χρόνους ἐπισταμένῃ, καθ' οὗς τὰ προφητευθέντα γενήσεται· οὗς ζητεῖν ἡμῖν διὰ τῶν ἀποστόλων ἀπηγόρευται.

Δι' ὑπακοὴν οὖν τοῦτο παπράχαμεν· διελόντες τὴν παροῦσαν πραγματείαν εἰς λόγους κθ', καὶ οθ' κεφάλαια, διὰ τὴν τριμερῆ τῶν κθ' [πρεσβυτέρων] ὑπόστασιν, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος· δι' ὧν τῶν ἀρχήθεν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος εὐαρεστησάντων θεῷ τὸ πλήρωμα χαρακτηρίζεται, καθὼς ἐν τοῖς ἐξῆς δηλωθήσεται. Περὶ μὲντοι τοῦ θεοπνεύστου τῆς βίβλου, περιτετὴν μηχανῶμεν τὸν λόγον ἡγούμεθα, τῶν μακαρίων, Γρηγορίου, [φημι,] τοῦ θεολόγου, καὶ Κυρίλλου, προσέτι δὲ καὶ τῶν ἀρχαιτέρων Παππίου, Εἰρηναίου, Μεθοδίου, καὶ Ἰππολύτου ταύτῃ προσμαρτυρούντων τὸ ἀξιόπιστον. Παρ' ὧν καὶ ἡμεῖς πολλὰς λαβόντες ἀφορμὰς εἰς τοῦτο ἐληλύθαμεν, καθὼς ἐν τισι τόποις χρήσεις τούτων παρεθέμεθα. Σὺ δὲ, ὦ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε, εὐχαίς τὸν πόνον ἀμειψαι, οὐ μικρὸν, ὡς οἶμαι, συντελοῦντα πρὸς [τὴν] κατένυσιν διὰ τῆς μνήμης τῶν ἀπονεμηθησομένων τοῖς τε δικαίοις, τοῖς τε ἀμαρτωλοῖς ἀμοιβῶν καὶ ἀντιδόσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ, ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.

Ἀποκάλυψις [μὲν] ἐστὶν ἡ τῶν κρυπτῶν μυστηρίων δῆλωσις, καταυγαζομένου τοῦ ἡγεμονικοῦ, εἴτε διὰ θεῶν ὀνειράτων, εἴτε καθ' ὑπαρ, ἐκ θείας ἐλ-λάμψεως. Δοθῆναι δὲ τῷ Χριστῷ ταύτην φησὶν, ἀνθρωπινώτερον μᾶλλον τὸν λόγον περὶ αὐτοῦ ποιούμενος· ἐπεὶ περ ἐν τῷ [κατ' αὐτὸν] Εὐαγγελίῳ τοῖς ὑφ' ἡμῶν καὶ θεοπροπέσιν ὑπὲρ πάντας ἐνδιέπρεψε· κἀνταῦθα δὲ διὰ τοῦ διακονούντος ἀγγέλου, καὶ τοῦ τῶν μανθανόντων δούλων ὀνόματος, τὸ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἐμφαίνεται μέγεθος· αὐτοῦ γὰρ δεῦλα τὰ σύμπαντα. Τὸ δὲ ἐν τάχει γενέσθαι, σημαίνει τὸ,

τινὰ μὲν αὐτῶν παρα πόδας γενέσθαι τῆς περὶ αὐτῶν προφῆτειας, καὶ τὰ ἐπὶ συντελείᾳ δὲ, μὴ βραδύνειν· διδοὶ χιλία ἑτη παρὰ Θεῷ ὡς ἡ ἡμέρα ἡ ἐχθρὸς ἦτις ἐβλήθη, λελόγισται.

sunt, jam prae foribus urgere, brevique adeo eventum sortitura esse subindicat. Sed et ea ipsa quoque, quae ad saeculi tandem finem contingant, haud repulsiuntur tanquam dies besterna, quae praeteriit.

Καὶ ἐσήμασεν ὁ διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ ἀποστείλας τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον [τοῦ Θεοῦ.] καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσα εἶδε καὶ ἄτινα εἶσι καὶ ἡ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

Ὁ Χριστὸς μοι, φησὶν, ὡς Δεσπότης, ὡς οικεῖν δούλῳ, δὲ ἀγγέλου ταῦτα δεδήλωκε, τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν μαρτυρήσαντι· ἐφ' ᾧ διὰ τῶν δραθέντων ἡμαρτυράσθαι καὶ κηρύξαι πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν ἀποκύντων, τὰ τε ὄντα καὶ [τὰ] τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνοντα, τὰ τε ἔσσεσθαι μέλλοντα· προφητικῶς γὰρ ἰώρκειν ἀμρότερα· καὶ δήλῃν ἐκ τοῦ εἰρηθεῖν· ἄτινα εἶσι, καὶ ἡ χρὴ γενέσθαι. Ταῦτα δὲ εἰσι παραστατικὰ τοῦ πε ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου.

Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

Μακαρίζει τοὺς διὰ τῶν πράξεων ἀναγινώσκοντας καὶ ἀκούοντας. Ἐγγύς γὰρ ὁ παρών καιρὸς, καὶ πᾶν εἰς ἐργασίαν προκειμένος· ὡς φησὶν ὁ Κύριος· Ἐργάσθε δεὺς ἡμέρα ἐστὶ· καὶ ἔξοσι τυχεῖν τοῦ μακαρισμοῦ. Καὶ ἐτέρως δὲ, Ἐγγύς ὁ καιρὸς, ὁ τῆς τῶν ἐκβάλλων διανομῆς, διὰ τὴν τοῦ [παρόντος] ἡίου σμικρότητα, συγκρίσει τοῦ μέλλοντος.

hinc dies est; venit nos, quando nemo potest operari². Alio quoque sensu tempus, quo meritorum praemia distribuentur, propinquum est; siquidem vitae hujus spatium, cum aeternitate comparatum, brevissimum est.

Ἰωάννης ταῖς ἐπτά Ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ [τοῦ] ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος· καὶ ἀπὸ τῶν ἐπτά πνευμάτων, ᾧ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ· καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πολλὰν δὲ οὐσῶν τῶν κατὰ τόπον Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ μόναις ἐπέσειλε· διὰ τοῦ ἑβδοματικοῦ ἀριθμοῦ, τὸ μυστικὸν τῶν ἀπανταχῇ Ἐκκλησιῶν σημείων, καὶ [τὰ] τῷ παρόντι βίῳ σύστοιχον· ἐν ᾧ [καὶ] ἡ ἑβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος γίνεται. Αὐτὰ καὶ ἐπὶ ἀγγέλων καὶ ἐπὶ Ἐκκλησιῶν μένεται εἰς φησὶ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τῆς τρισωποστάτου Θεότητος. Αὐτὰ μὲν γὰρ τοῦ, ὁ ὢν, ὁ Πατήρ δηλοῦται· ὁ χρηματίσας τῷ Μωϋσῇ. Ἐγὼ εἰμι, [λέγων,] ὁ ὢν· διὰ δὲ τοῦ, ὁ ἦν, ὁ Λόγος, ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· διὰ δὲ τοῦ, ὁ ἐρχόμενος, ὁ Παράκλητος, ὁ ἀεὶ ἐπιφαιτῶν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τέκνοις διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· τελειωτέρως δὲ καὶ τραυτέρως ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπὶ δὲ πνεύματα, τοῖς ἐπὶ ἀγγέλους νοεῖν δυνατὸν, [τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν λαχόντας τὴν κυβέρνησιν·] οὐ συναρι-

¹ Joan. ix, 4.

A servorum vocabulum, Christi divinitati peramplum testimonium impertit. Ipse namque est cui universa creatura servit. Porro autem cum isthaec cito futura subiungit, nonnulla ex iis quae hoc libro patefacta subjunxit, quippe cum mille anni apud Deum procul abesse: quippe cum mille anni apud Deum

I, 1, 2. Et significavit mittens per angelum suum servo suo Joanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Jesu Christi, quaecunque vidit, et quae sunt, et quae post haec oportet fieri.

Christus Dominus, inquit, haec mihi, qui diserte illum professus sum, tanquam servo suo per angelum manifestavit; quo et ea quae sunt, hominumque notitiam adhuc fugiunt; et ea rursum quae olim futura sunt, mihi per visionem ostensa sunt, palam ad audientium conversionem contester, publiceque praedicem. Utraque namque prophetico spiritu hauri. Atque hic sensus ex orationis tenore aperte colligitur; quandoquidem verba haec: Quae sunt, et quae fieri oportet, praesentis futurique temporis notionem manifeste praeseferunt.

I, 3. Beatus qui legit et audit verba prophetiarum hujus: et servat ea quae in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

Beatos praedicat non quosvis promiscue, qui haec legunt vel audiunt; sed qui bonorum operum studio intenti, legunt vel audiunt. Ceterum tempus, quo beatitudinem hanc comparare licet, quodque omnibus ut studioso operentur, propositum est, in propinquo esse admonet. Notum est enim illud Christi: Me oportet operari opera ejus qui misit me,

hinc dies est; venit nos, quando nemo potest operari². Alio quoque sensu tempus, quo meritorum praemia distribuentur, propinquum est; siquidem vitae hujus spatium, cum aeternitate comparatum, brevissimum est.

I, 4-6. Joannes septem Ecclesiis quae sunt in Asia: gratia vobis et pax ab eo qui est, et qui erat, et qui venturus est, et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt.

Cum multae passim per orbem exstent Ecclesiae, ad septem duntaxat scribit: verum numero hoc septenario, qui praesentis vitae decursui consentaneus est (totius namque hebdomadae periodus septem dierum curriculo absolvitur) omnium ubivis locorum exsistentium Ecclesiarum mysterium complexus est. Ea igitur de causa, ut septem angelorum, ita septem quoque Ecclesiarum mentionem facit. Ad quas proinde hunc in modum scribit: Gratia vobis et pax a Divinitate quae in tribus hypostasibus subsistit. Et quidem per eum qui est, Pater designatus videri potest. Moysi enim respondet Deus: Ego sum qui sum. Per eum vero qui erat, Verbum. Verbum namque in principio erat apud Deum. Per eum denique qui venit et venturus est, Spiritus paracletus; hic enim per sanctum baptismum ad Ecclesiam

in hoc tamen opere utrumque peculiari quadam ratione exundat; quippe quod non quibusvis, sed cumulatori rerum divinarum notitia locupletatis, Deus Opt. Max. proponi et prædicari voluerit. Quamobrem scopus hoc loco nobis propositus non est, de arcanis illis mysteriis certam aliquam et absolutam sententiam proferre, quasi nos spiritus, qui hic abditur, profunda assecuti simus; sed de earum rerum sensu, quæ beato illi Theologo patefactæ fuerunt, specimen exhibere aliquod tantum (nam omnia secundum nudam literæ superficiem interpretari, neque audemus neque fas esse ducimus), eaque ratione lectoris menti ad diligentiores inquisitionem, industriæque exercitationem, qualemcunque ansam offerre; necnon eandem ad rerum præsentium, quæ natura sua fluxæ atque caducæ sunt, despicientiam, futurorumque bonorum, quæ æterna atque stabilia habentur, desiderium aliquo modo excitare. At vero exactam certamque horum omnium notitiam et interpretationem, divinæ sapientiæ libenter relinquimus. Hæc una enim est quæ et tempora et momenta, quando libri hujus oracula certum exitum sortientur exquisitè novit; in quæ etiam tempora et momenta, ne curiosius inquireremus, per apostolos nobis inhibitum voluit.

Cæterum quicquid hic tentavimus, hoc totum solo obsequendi studio tentavimus. Partiti autem præsens hoc opus sumus in viginti quatuor sermones, et duo supra septuaginta capita, propter tripartitam viginti quatuor sententiarum substantiam, corporis videlicet, et animi, et spiritus. Per hos namque compendio quodam illorum omnium plenitudo designatur, qui unquam jam inde a mundi exordio usque ad sæculi consummationem, Deo placuerunt; quemadmodum quæ hinc consequuntur, planum id nobis facient. Porro autem de libri hujus fide et auctoritate, prelixe hoc loco disserere supervacaneum arbitramur. Constat namque beatos illos viros Patresque nostros, Gregorium Theologum, Cyrillum Alexandrinum, multoque hisce vetustiores Papiam, Irenæum, Methodium et Hippolytum, divinum fideque dignum esse, non uno loco tradere; e quorum monumentis occasione accepta, nos ad hoc consilium venimus; sicuti multas quoque sententias ex eorumdem scriptis mutuavimus, hisceque nostris commentariis inseruimus. Tu autem, homo Dei, nostrum hunc conatum precibus ad Deum fuis compensa; qui sane, quod crebram præmiorum, quæ justis olim persolventur, mentionem faciat; suppliciaque, quæ impiis et peccatoribus apud inferos constituta sunt, subinde ob oculos ponat, haud parum, ut autumo, ad salutarem animi compunctionem conferet.

§ CAPUT PRIMUM, SERMO PRIMUS.

I, 1. *Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito.*

Apocalypsis nomine, occultorum mysteriorum patefactio designatur, sive illa fiat per insomnium divinitus immissum, sive in vigilia, parte illa quæ i animæ regno principatum tenet, per celestis liminis illapsum collustrata. Cum autem ejusmodi revelationem Christo a Deo datam asserit, humanitati Jesu orationem accommodat, idque inoffense: quandoquidem jam ante in Evangelio suo sublimiora et diviniore de Dei Verbo tradiderat, quam Evangelistarum alius ullus. Quin hoc ipso etiam loco per angelum administrum, addiscentiumque

Πνεύματος, τὴν τῶν ἑωραμένων τῷ μακαρίῳ [θεολόγῳ] ἀνάπτυξιν ποιούμεθα. Οὐτε δὲ πάντα κατὰ τὸ γράμμα νοῆσαι τοιμῶμεν, ἢ περὶ τῶν ἱστοχασμένων ἡμῖν ἀποφανόμεθα· ἀλλ' ὡς γυμνασίαν τῷ νῷ πρὸς ἐντρέχειαν παρεχόμενοι καὶ τῶν μὲν παρόντων, ἅτε παραρρέοντων, καταφρόνησιν· τῶν δὲ μελλόντων, ἅτε μενόντων, ἐπιπόθησιν· τὴν ἀκριβοῦς τούτων γνῶσιν τῇ θεῇ σοφίᾳ καταλιπόντες, τῇ καὶ τοὺς χρόνους ἐπισταμένῃ, καθ' ὅς τὰ προφητευθέντα γενήσεται· οὗς ζητεῖν ἡμῖν διὰ τῶν ἀποστόλων ἀπηγόρευται.

Δι' ὑπακοὴν οὖν τοῦτο πεπράχαμεν· διελόντες τὴν παροῦσαν πραγματείαν εἰς λόγους κθ', καὶ οβ' κεφάλαια, διὰ τὴν τριμερῆ τῶν κθ' [πρεσβυτέρων] ὑπόστασιν, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος· δι' ὧν τῶν ἀρχῆθεν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἐπαρεστησάντων θεῶ τὸ πλήρωμα χαρακτηρίζεται, καθὼς ἐν τοῖς ἐξῆς δηλωθήσεται. Περὶ μέντοι τοῦ θεοπνεύστου τῆς βίβλου, περιτετὴν μηχανεὶν τὸν λόγον ἡγοῦμεθα, τῶν μακαρίων, Γρηγορίου, [φρμλ.] τοῦ θεολόγου, καὶ Κυρίλλου, προσέτι δὲ καὶ τῶν ἀρχαιότερων Παππίου, Εἰρηναίου, Μεθοδίου, καὶ Ἰππολύτου ταύτῃ προσημαρτυρούντων τὸ ἀξιώπιστον. Παρ' ὧν καὶ ἡμεῖς πολλὰς λαβόντες ἀφορμὰς εἰς τοῦτο ἐληλύθαμεν, καθὼς ἐν τισὶ τόποις χρήσεις τούτων παρεθέμεθα. Σὺ δὲ, ὦ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε, εὐχαῖς τὸν πόνον ἀμαψαι, οὐ μικρὸν, ὡς οἶμαι, συντελοῦντα πρὸς [τὴν] κατάνυξιν διὰ τῆς μνήμης τῶν ἀπονεμηθησομένων τοῖς τε δικαίοις, τοῖς τε ἀμαρτωλοῖς ἀμοιβῶν καὶ ἀντιδόσεων.

Δι' ὑπακοὴν οὖν τοῦτο πεπράχαμεν· διελόντες τὴν παροῦσαν πραγματείαν εἰς λόγους κθ', καὶ οβ' κεφάλαια, διὰ τὴν τριμερῆ τῶν κθ' [πρεσβυτέρων] ὑπόστασιν, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος· δι' ὧν τῶν ἀρχῆθεν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἐπαρεστησάντων θεῶ τὸ πλήρωμα χαρακτηρίζεται, καθὼς ἐν τοῖς ἐξῆς δηλωθήσεται. Περὶ μέντοι τοῦ θεοπνεύστου τῆς βίβλου, περιτετὴν μηχανεὶν τὸν λόγον ἡγοῦμεθα, τῶν μακαρίων, Γρηγορίου, [φρμλ.] τοῦ θεολόγου, καὶ Κυρίλλου, προσέτι δὲ καὶ τῶν ἀρχαιότερων Παππίου, Εἰρηναίου, Μεθοδίου, καὶ Ἰππολύτου ταύτῃ προσημαρτυρούντων τὸ ἀξιώπιστον. Παρ' ὧν καὶ ἡμεῖς πολλὰς λαβόντες ἀφορμὰς εἰς τοῦτο ἐληλύθαμεν, καθὼς ἐν τισὶ τόποις χρήσεις τούτων παρεθέμεθα. Σὺ δὲ, ὦ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε, εὐχαῖς τὸν πόνον ἀμαψαι, οὐ μικρὸν, ὡς οἶμαι, συντελοῦντα πρὸς [τὴν] κατάνυξιν διὰ τῆς μνήμης τῶν ἀπονεμηθησομένων τοῖς τε δικαίοις, τοῖς τε ἀμαρτωλοῖς ἀμοιβῶν καὶ ἀντιδόσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ, ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.

Ἀποκάλυψις [μέν] ἐστὶν ἡ τῶν κρυπτῶν μυστηρίων δῆλωσις, καταυγαζομένου τοῦ ἡγεμονικοῦ, εἴτε διὰ θεῶν ὀνειράτων, εἴτε καθ' ὑπάρ, ἐκ θείας ἐλλάμψεως. Δοθῆναι δὲ τῷ Χριστῷ ταύτην φησὶν, ἀνθρωπινώτερον μᾶλλον τὸν λόγον περὶ αὐτοῦ ποιούμενος· ἐπεὶ περ ἐν τῷ [κατ' αὐτὸν] Εὐαγγελίῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ θεοπροπέσις ὑπὲρ πάντας ἐνδιέπρεψε· κἀνταῦθα δὲ διὰ τοῦ διακονούντος ἀγγέλου, καὶ τοῦ τῶν μανθανόντων δούλων ὀνόματος, τὸ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἐμφαίνεται μέγεθος· αὐτοῦ γὰρ θεοῦλα τὰ σύμπαντα. Τὸ δὲ ἐν τάχει γενέσθαι, σημαίνει τὸ,

τινὰ μὲν αὐτῶν παρα πόδας γενέσθαι τῆς περὶ αὐτῶν προφῆτειας, καὶ τὰ ἐπὶ συντελείᾳ δὲ, μὴ βραδύνειν· διότι χροία ἐστὶν παρὰ θεῶν ὡς ἡ ἡμέρα ἡ ἐχθρὰς ἦτις διήλθε, λελογισται.

sunt, jam prae foribus urgere, brevique adeo eventum sortitura esse subindicat. Sed et ea ipsa quae, quae ad saeculi tandem finem contingent, haud reputantur tanquam dies hesternae, quae praeteriit.

Καὶ ἐσήμερον ὁ διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ ἀποσταλάς τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον [τοῦ Θεοῦ,] καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσα εἶδε καὶ ἄκουσε καὶ ἡ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

Ὁ Χριστός μοι, φησὶν, ὡς Δεσπότης, ὡς οἰκέτω δούλῳ, δι' ἀγγέλου ταῦτα δεδήλωκε, τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν μαρτυρήσαντι· ἐφ' ᾧ διὰ τῶν ὁραθέντων διαμαρτύρασθαι καὶ κηρύξαι πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν ἀποκόντων, τὰ τε ὄντα καὶ [τὰ] τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνοντα, τὰ τε ἐσσεύμενα μέλλοντα· προφητικῶς γὰρ ἰωρακεν ἀμύροτα· καὶ δὴλον· ἐκ τοῦ εἰρησθαι· ἄκουσε, καὶ ἡ χρὴ γενέσθαι. Ταῦτα δὲ εἰσι παραστατικὰ τοῦ πε ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου.

Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

Μακαρίζετε τοὺς διὰ τῶν πράξεων ἀναγινώσκοντας καὶ ἀκούοντας. Ἐγγύς γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς, καὶ πάλιν εἰς ἐργασίαν προκείμενος· ὡς φησὶν ὁ Κύριος· Ἐγγύς ἐστι ἡμέρα ἐστὶ· καὶ ἔστι τυχεῖν τοῦ μακαρισμοῦ. Καὶ ἐτέρως δὲ, Ἐγγύς ὁ καιρὸς, ὁ τῆς τῶν ἐκάθλων διανομῆς, διὰ τὴν τοῦ [παρόντος] βίου σμικρότητα, συγκρίσει τοῦ μέλλοντος. *Isaia: dies est; venit nos, quando nemo potest operari.* Alio quoque sensu tempus, quo meritorum praemia distribuentur, proprium est; siquidem vitae hujus spatium, cum aeternitate comparatum, brevissimum est.

Ἰωάννης ταῖς ἐκτὰ Ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ [τοῦ] ὄντος, καὶ ὃ ἦν, καὶ ὃ ἐρχόμενος· καὶ ἀπὸ τῶν ἐκτὰ πνευμάτων, ἃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ· καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πολλῶν δὲ οὐσῶν τῶν κατὰ τόπον Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ μόναις ἀπέσταλε· διὰ τοῦ ἑβδοματικῷ ἀριθμοῦ, τὸ μυστικὸν τῶν ἀπανταχῇ Ἐκκλησιῶν σημαινῶν, καὶ [τὸ] τῷ παρόντι βίῳ σύστοιχον· ἐν ᾧ [καὶ] ἡ ἑβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος γίνεται. Διὸ καὶ ἐκτὰ ἀγγέλων καὶ ἐκτὰ Ἐκκλησιῶν μένεται αἰς φησὶ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τῆς ἐννεοκτιστῆς Θεότητος. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ, ὃ ὢν, ὁ Πατὴρ θελοῦται· ὁ χρηματίσας τῷ Μωϋσῇ, Ἐγὼ εἰμι, [λέγων,] ὃ ὢν· διὰ δὲ τοῦ, ὃ ἦν, ὁ Λόγος, ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· διὰ δὲ τοῦ, ὃ ἐρχόμενος, ὁ Παράκλητος, ὁ ἀεὶ ἐπιφαιτῶν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τέκνοις διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· τελεωτέρως δὲ καὶ τρανότερος ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπὶ δὲ πνεύματα, τοὺς ἐκτὰ ἀγγέλους νοεῖν δυνατόν, [τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν λαχόντας τὴν κυβέρνησιν] οὐ συναρι-

Joan. ix, 4.

A servorum vocabulum, Christi divinitati peramplum testimonium impertit. Ipse namque est cui universa creatura servit. Porro autem cum isthaec cito futura subiungit, nonnulla ex iis quae hoc libro patefacta sunt, quae ad saeculi tandem finem contingent, haud reputantur tanquam dies hesternae, quae praeteriit.

I, 1, 2. Et significavit mittens per angelum suum servo suo Joanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Jesu Christi, quaecunque vidit, et quae sunt, et quae post haec oportet fieri.

Christus Dominus, inquit, haec mihi, qui discrete illum professus sum, tanquam servo suo per angelum manifestavit; quo et ea quae sunt, hominumque notitiam adhuc fugiunt; et ea rursum quae olim futura sunt, mihi per visionem ostensa sunt, palam ad audientium conversionem contester, publiceque praedicem. Utraque namque prophetico spiritu hansi. Atque hic sensus ex orationis tenore aperte colligitur; quandoquidem verba haec: Quae sunt, et quae fieri oportet, praesentis futurique temporis notionem manifeste praeseferunt.

I, 3. Beatus qui legit et audit verba prophetiae hujus: et servat ea quae in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

Beatos praedicat non quosvis promiscue, qui haec legunt vel audiunt; sed qui bonorum operum studio intenti, legunt vel audiunt. Ceterum tempus, quo beatitudinem hanc comparare licet, quodque omnibus ut studiose operentur, propositum est, in propinquo esse admonet. Notum est enim illud Christi: Me oportet operari opera ejus qui misit me, *Me oportet operari opera ejus qui misit me,*

I, 4-4. Joannes septem Ecclesiis quae sunt in Asia: gratia vobis et pax ab eo qui est, et qui erat, et qui venturus est, et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt.

Cum multae passim per orbem exstent Ecclesiae, ad septem duntaxat scribit: verum numero hoc septenario, qui praesentis vitae decursui consentaneus est (totius namque hebdomadae periodus septem dierum curriculo absolvitur) omnium ubivis locorum exsistentium Ecclesiarum mysterium complexus est. Ea igitur de causa, ut septem angelorum, ita septem quoque Ecclesiarum mentionem facit. Ad quas proinde hunc in modum scribit: Gratia vobis et pax a Divinitate quae in tribus hypostasibus subsistit. Et quidem per eum qui est, Pater designatus videri potest. Moysi enim respondet Deus: Ego sum qui sum. Per eum vero qui erat, Verbum. Verbum namque in principio erat apud Deum. Per eum denique qui venit et venturus est, Spiritus paracletus; hic enim per sanctum baptismum ad Ecclesiam

illos sæpe jam olim venit, neque unquam usque ad sæculi consummationem venire desinet. Interim in altero illo ævo, majori copia et ubertate in suos sese effundet. Per septem porro spiritus, septem angelos, quibus Ecclesiarum cura et gubernatio deman- data est, accipere licet. Hi enim, tanquam dispa- ris potestatis cum supremo illo numine, omnium- que regina Triade, non connumerantur; sed tanquam primarii illius servi et administri, una cum ipsa interdum nominantur. Cujus rei illustre exemplum subministrat nobis divus Paulus. Ait enim: *Testor coram Deo, et Christo Jesu, et ele- ctis angelis* *. Sed fortasse possunt hæc alio etiam modo et sensu non omnino incommode exponi; nempe ut per eum qui est, et qui erat, et qui ven- turus est, solum Patrem significatum intelligamus: natura exstant, principia, et media, et fines in sese viviſci spiritus charismata, vel totidem ejusdem opera. Per eum autem qui mox subjungitur, Chri- stum Deum et Dominum nostrum, qui nostri causa factus est homo. Pluribus namque locis divinæ hy- postases apud Apostolum citra certum aliquem delectum et præponuntur, et posiponuntur. Quare hoc quoque loco prædictis mox subditur, *Et a Jesu Christo*, et quæ sequuntur.

I, 5. *Qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, B et princeps regum terræ.*

Ipse enim est qui fidele testimonium sub Pontio Pilato tulit, quique in omnibus dictis suis verax existit: primogenitus itidem ex mortuis, et vita, et resurrectio. Quibus enim ille dominatur, illi mortem, ut solebant qui olim e vivis excede- bant, amplius non gustabunt; sed in omnem æternitatem beati victuri sunt. Vocatur autem hoc loco *Prin- ceps regum terræ*, ut alibi *Rex regum*, et *Dominus dominantium*: utpote eadem omnino cum Patre po- tentia et essentia præditus. Alia etiam ratione *Princeps regum terræ* appellatur, quia peculiarem in illos dominatum obtinet qui terrenis cupiditati- bus imperare didicerunt. Quod si Gregorius cogno- mento Theologus sententiam § illam, *Qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens*, in solum Christum recte transtulit, nihil vetat quominus alteram illam quæ mox consequitur, ad eundem quoque transferamus. Est enim huic plane cognata, et nomen *Omnipotens* æque adjunctum habet atque hæc præsens, neque ulla prorsus persona istic ad- jungitur aut ex superioribus repetitur, ad quam transferri possit. Hoc autem loco, cum proxime præcedentibus statim adnectatur illud: *Et a Jesu Christo*, clare insinuat, sensum, quem nos red- didimus, commodum rationique et contextui op- pido consentaneum esse. Nam si sententia illa: *Qui est, et qui erat, et qui venturus est*, de solo Dei Verbo, aut Filii persona dissereret, supervacaneo profecto adderetur: *Et a Jesu Christo*; quo hunc ab illo distinctum esse planum fieret; præsertim cum, eodem Gregorio teste, voces quæ in Deum conveniunt, pari honoris gradu, æqualique dignitate in singulas personas, et omnes simul in communi conveniant, iis duntaxat exceptis, quæ ad hyposta-

θουμένους τῇ θεαρχικωτάτῃ καὶ βασιλεῖ. Τριάδι, ἀλλ' ὡς δούλους αὐτῇ συμνημονευομένους· ὡς καὶ ὁ θεὸς εἶπεν Ἀπόστολος· Διαμαρτύρομαι σοὶ ἐν- ὡπιον [τοῦ] Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων. Ἰσως δὲ καὶ ἐτέρως τοῦτο νοηθῆσεται· διὰ μὲν τοῦ, ὁ ὢν, καὶ, ὁ ἦν, καὶ, ὁ ἐρχόμενος, τοῦ Πατρὸς σημαίνοντος, τοῦ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάντων τῶν ὄντων τὴν τε ἀρχὴν, τὰ τε μέσα, καὶ τὰ τελευ- ταῖα· διὰ δὲ τῶν ἐκτὸς πνευμάτων, τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ζωοποιῦ Πνεύματος· διὰ δὲ τοῦ ἐπομένου, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς ἀνθρώπου γενομέ- νου· πολλοῦ γὰρ ἀδιαφόρως ἐκάστη θεϊκὴ ὑπό- στασις τῷ Ἀποστόλῳ προτάσσεται καὶ ὑποτάσσεται. Διὶ πάντα ὁὕτως φησι· Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

siquidem is unus omnium quæ usquam in rerum complectitur. Per septem autem spiritus, septem

Ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρωτότοκος [ἐκ] τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἀρχὼν τῶν βασιλείων τῆς γῆς.

Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ μαρτυρήσας ἐπὶ Ποντίου Πι- λάτου· ὁ [καὶ] πιστὸς ἐν πάσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ· ὁ ἐκ νεκρῶν πρωτότοκος, ὡς ζῶν καὶ ἀνάστασις· ὢν γὰρ αὐτὸς κατάρχει, οὐκέτι, καθὼς οἱ πρότερον θα- νόντες καὶ ἀναστάντες, ὄνουν θάνατον, ἀλλ' αἰωνίως ζῆσονται. Ἀρχὼν δὲ τῶν βασιλείων, ὡς Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, καὶ ἰσοσθενὴς τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοούσιος. Καὶ ἐτέρως δὲ, ἀρχὼν τῶν βασιλείων τῆς γῆς, τῶν γηγενῶν ἐπιθυ- μῶν, λέγεται. Εἰ δὲ τῷ μακαρίῳ Γρηγορίῳ ἡ χρη- σις αὐτῆ τοῦ, ὁ ὢν, καὶ, ὁ ἦν, καὶ, ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ, εἰς τὸν Χριστὸν ἐξεληπτὰ, οὐδὲν ἀπεικὸς τὰ μετ' ὀλίγον ῥηθισμένα τούτοις ἐμπερὶ λόγια, εἰς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι· οἷς καὶ, ὁ παντο- κράτωρ, πρόσκειται· καὶ ἐτέρου προσώπου ἐπισο- αγωγὴ ἢ ἐπανάληψις οὐ προσεσθῆσεται· ἐνταῦθα γὰρ ἡ ἐπαγωγὴ τοῦ, Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ἐκτεθέντα παρ' ἡμῶν νοῦν βεβαιοῦν φαίνεται. Τῷ γὰρ περὶ μόνου τοῦ Θεοῦ λόγου διαλεγόμενῳ, [καὶ] τῆς Υἱκῆς ὑποστάσεως, περισσὸν ἦν ἐπάγειν εὐθύς· Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἵνα τοῦτον ἐμφάνῃ παρ' ἐκείνον ἕτερον, τῶν θεοπρεπῶν φωνῶν ὁμοτίμως ἐφαρμοζουσῶν ἐκάστη θεϊκὴ ὑποστάσις, καὶ κοινῇ ταῖς τρισι, πλὴν τῶν ἰδιοτήτων, ἔχουν σχέσεων, ὡς φησιν [αὐτὸς] ὁ Θεολόγος Γρηγόριος [καὶ] τῆς τοῦ λόγου ἐνανθρωπήσεως. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν τὸν Τρι- ἅγιον τῶν Σεραφίμ ὕμνον, ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελίῳ εἰς τὸν Υἱὸν μανθάνομεν λέγεσθαι, ἐν δὲ τῇ δημηγορίᾳ τοῦ Παύλου, τῇ ἐν ταῖς Πράξεσιν, εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐν δὲ τῇ τῶν φορικῶν μυστηρίων προσφορᾷ εἰς τὸν Πατέρα, πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην εὐχὴν εἰδί- σμεθα ποιεῖν, καθὼς καὶ τῷ μακαρίῳ Ἐπιφανίῳ εἴρηται ἐν τῷ λόγῳ [αὐτοῦ] τῷ Εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸ δεῖξαι μὴ ἀναντιώ-

* I Tim. v, 21.

εἶναι ταῖς Πατρικαῖς φωναῖς τὴν ἡμετέραν ὑπόληψιν· ἡμεῖς δὲ σὺν Θεῷ τῇ ἀκολουθίας ἐχώμεθα.

hymnum Seraphicum, quem τρισάγιον appellant, una vero concione, quæ in apostolorum Actis exstat, soli Spiritui sancto; in sacra autem tremendorum mysteriorum oblatione, soli Patri. Ad illum namque, ut beato Epiphanio in oratione quam de Spiritu sancto edidit, placet, ejusmodi precationem certius constet nostram expositionem sanctorum Patrum vocibus atque sententiis neutiquam adversari. Sed ad institutum denuo revertamur.

Τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν [ἡμῶν] ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ· καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλεῖς, καὶ ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τούτῳ, φησὶν, ἡ δόξα πρέπει τῷ δι' ἀγάπην τῶν ἐσθλῶν τοῦ θανάτου ἡμᾶς λύσαντι, καὶ [ἐκ] τῶν τῆς ἁμαρτίας κηλίδων λούσαντι τῇ ἐκχύσει τοῦ ζωοποιῦ αἵματος αὐτοῦ καὶ ὕδατος· καὶ ποιήσαντι ἡμᾶς βασιλείον ἱεράτευμα· ἀντὶ ἀλόγων θυσιῶν θυσίαν ζῶσαν τὴν λογικὴν λατρείαν [τῷ Πατρὶ] προσφέροντας.

Ἰδοὺ ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν· καὶ ὄψονται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν, καὶ κόψονται ἐκ' αὐτοῦ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Ναί, ἀμήν.

Ὁ γὰρ ἐνταῦθα, φησὶν, ὡς ἀμνὸς σφαγιασθεὶς, [Ἰδὺ] ἐν τῇ πατρικῇ δόξῃ κριτὴς ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐλεύσεται· εἴτε ἀσωμάτων νοουμένων δυνάμεων τῶν νεφελῶν, εἴτε [καὶ] τοιοῦτων ὁλοκαυτῶν ἐν τῷ θαυμάσιῳ ὅρει σὺν τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς ἐκάλυψεν. Ἐρχόμενον δὲ αὐτὸν μετὰ δόξης, πᾶς μὲν ὀφθαλμὸς ὄψεται· εἰ δὲ ἐκκεντήσαντες, καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς αἱ τῇ ἀπιστίᾳ ἐμμεῖναι, κόψονται. Ναί, ἀμήν, ἀντὶ τοῦ πάντως· δι' οὗ τὸν αὐτὸν νοῦν τῇ τε Ἑλληνίδι τῇ τε Ἑβραϊδὶ γλώττῃ ἐσήμανε· τὸ γὰρ Ἀμήν, ὡς γένοιτο, ἐρμηνεύεται.

plane futurum est; siquidem ναί, hominibus Græcis idem interpretatum, idem hominum menti offert, quod Fiat, vel Ratum esto.

Ἐγὼ εἰμι τὸ α καὶ τὸ ω, [ἡ] ἀρχὴ καὶ [τὸ] τέλος, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, [ὁ] παντοκράτωρ.

Τὸ δὲ, Ἐγὼ εἰμι τὸ α καὶ τὸ ω, ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα δηλοῦται· ὅτε Θεὸς καὶ κρατῶν τῶν πάντων, ἀναρχὸς τε ὁμοῦ καὶ ἀτελεύτητος, ὢν καὶ προὖν, καὶ πέρας οὐκ ἔχων, ὡς τῷ Πατρὶ συναΐδιος· καὶ δὲ τοῦτο ἀποδώσων ἐκάστῳ τῶν πεπραγμένων τὰ ἐπιχειρήματα.

Ἐγὼ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκατακλιθεὶς ἐν τῇ θλίψει καὶ [ἐν τῇ] βασίλειᾳ καὶ ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νῆσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμος, διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ [διὰ] τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ [Χριστοῦ].

Ἐγὼ δὲ, ὡς ἀδελφός, φησὶν, ὁμῶν ὢν, καὶ συγκατακλιθεὶς ἐν ταῖς διὰ Χριστὸν θλίψεσιν, εὐκρίτως τὸ ἐξυμνοῦν παρ' ὑμῖν κέκτημαι· διὰ γὰρ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ, Πάτμον οἰκῶν τὴν νῆσον καταδικασθεὶς, ἀπεγγέλλω ὑμῖν τὰ ὁραμένα μοι ἐν αὐτῇ πνεύματι.

A seon proprietatem, aut Verbi incarnationem spectant. Potestque hoc inde quoque confirmari, quod uni Filio in Evangeliiis tributum legamus; in Paulina vero concione, quæ in apostolorum Actis exstat, soli Spiritui sancto; in sacra autem tremendorum mysteriorum oblatione, soli Patri. Ad illum namque, ut beato Epiphanio in oratione quam de Spiritu sancto edidit, placet, ejusmodi precationem certius constet nostram expositionem sanctorum Patrum vocibus atque sententiis neutiquam adversari. Sed ad institutum denuo revertamur.

I, 5, 6. Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris per sanguinem suum: et fecit nos regnum, et sacerdotes Deo, et Patri suo. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Illum, inquit, decet honor, gloria et imperium, qui ardenti charitate incensus, sua morte genus nostrum a mortis vinculis liberavit, sanguinisque vivifici et aquæ effusione, a peccatorum sordibus nos abluit, ac in regium sacerdotium cooptavit: quippe qui brutorum victimarum loco, hostiam vivam cultumque certa ratione constantem, Deo ei Patri jam nunc offeramus.

I, 7. Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Et plangent super eum omnes tribus terræ: Etiam, Amen.

Qui hic (ait) veluti agnus fuit jugulatus, is paterna gloria et majestate exornatus, Judæ olim in nubibus est venturus: sive nubium vocabulo radiantem virtutum corporis expertium splendorem accipias: sive nubes ejusmodi, cujusmodi ipsum una eum discipulis in monte Thabor operuere. E cælo porro cum gloria et majestate descendentem omnis quidem oculus conspicabitur; ii autem soli, qui illum pupugerunt, eæque tribus terræ, quæ in perfidia ad finem usque perstiterunt, plangent et lamentabuntur super eum. Να, Amen, hoc est, ita idem prorsus sonat quod Hebræis Amen. Amen

6 I, 8. Ego sum alpha et omega, principium et finis: dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens.

Hic locus perspicue Christum designat, ut qui et Deus exsistat, et absolutum in omnes dominatum obtineat, et omnis principii ac finis expers vivat. Qui idem etiam est, et erat, et finem ignorat, perindeque atque Pater ævo sempiterno durat, et unicuique olim pro operum suorum ratione et qualitate, vel præmia exsolvet, aut supplicia inferet.

I, 9. Ego Joannes frater vester, et particeps in tribulatione et regno, et patientia in Christo Jesu. fui in insula quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, et testimonium Jesu.

Quando (inquit) et vester frater, et vestrarum afflictionum socius sum, merito apud vos fidem et auctoritatem obtinere debeo. Nam propter testimonium Jesu Christi ad insulam Patmon relegatus, et ut ibi ætatem agerem, condemnatus, mysteria et arcana quæ in illa vidi, vobis denuntio.

CAPUT II.

A

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Ubi Dominum in medio septem candelabrorum podere (hoc est, talari veste) indutum conspexerit.

1, 10, 11. Fui in spiritu in Dominica die, et audiui post me vocem magnam, tanquam tubæ, dicentis : Ego sum α et ω, primus et novissimus. Quod vides scribe in libro, et mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardibus, et Philadelphiæ, et Laodiceæ.

Divino Spiritu afflatus, auremque nactus spiritalem die Dominico, qui propter Christi resurrectionem præ cæteris celebris habetur, audiui vocem, inquit, ob soni magnitudinem et claritatem, tubæ non absimilem (In omnem enim terram sonitus illius percurrebat), quæ per α et ω Deum initii finisque exortem significabat; necnon quæ deinceps visurus essent, ad septem Ecclesias ut transmitterem jubebat. Cæterum numerus hic septenarius, qui in Sabbatismum desinit, requiem, quam in futuro sæculo expectamus, innuit. Ad quam rem designandam magnus Irenæus septem quoque cælos totidemque angelos cæteris excellentiores initio a Deo conditos scriptum reliquit.

1, 12, 13. Et conversus sum ut viderem vocem quæ loquebatur mecum. Et conversus vidi septem candelabra aurea : et in medio septem candelabrorum, aureorum similem Filio hominis, vestitum podere, et præcinctum ad mamillas zona aurea.

Quod vox hæc tubæ non fuerit externa et sensibilis, id disertè indicat, dum ait : Et converti me, non ut audirem, sed ut viderem vocem. Nam etsi visio et auditio in rebus corporatis non commean, in spiritualibus tamen reciprocant. Conversus, inquit, vidi septem candelabra; quæ septem Ecclesiarum nomine paulo post appellat : et in medio illorum similem Filio hominis; nempe Christum. Vocat autem Jesum, non absolute hominem, sed homini similem; quia non tantum homo, sed simul quoque Deus erat. Vidit porro eundem podere (hoc est talari veste) indutum, utpote pontificem 7 secundum ordinem Melchisedech in cælestibus. Zona adhæc aurea præcinctum, non circa lumbos, ut cæteri mortalium, ad comprimendas carnis infirmitates et voluptates solent (illis namque divina caro obnoxia omnino non erat); sed ad pectus circa mamillas; tam ut hinc ostendatur opus nobis esse clementia, quæ justam Dei iram, quæ tolerari aliqui non posset, continet; tam etiam ut veritas, quæ duo Testamenta, per quæ fideles tanquam per hoc quasi symbolo commonstretur. Dicitur autem illic excellentiam, ejusdemque castimoniam, ab omni prorsus sorde et adhaerino furo alienam.

1, 14. Caput autem ejus et capilli erant candidi tanquam lana alba tanquam nix : et oculi ejus tanquam flamma ignis.

Merito istud; nam etsi nostra causa carnem indutus, recens in medium profuit, secundum se tamen antiquus; imo vero modis omnibus sempiternus

Ὁπτασία ἐν ᾗ τὸν Κύριον ἐθεάσατο ἐν μέσῳ ἐπὶ λυχνίων χρυσῶν ἐνδεδυσμένον ποδῆρη.

Ἐγερσίμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ· καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ὁπίσω μου, ὡς σάλπιγγος, λεγούσης· Ἐγώ εἰμι τὸ α καὶ τὸ ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος· καὶ ὁ βλέπων εἰς βιβλίον· καὶ πέμψον ταῖς ἐπὶ Ἐκκλησίαις, εἰς Ἐφεσον, εἰς Σμύρνην, εἰς Πέργαμον, εἰς Θυάτειραν, εἰς Σάρδεεις, εἰς Φιλαδέλφειαν, καὶ εἰς Λαοδικείαν.

Πνεύματι [ἀγίῳ] γενόμενος κάτοχος, καὶ πνευματικὸν οὖς κτησάμενος, ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ τοῦτω τιμηθεῖσθαι διὰ τὴν ἀνάστασιν, φωνῆς ἤκουσε σάλπιγγι δοικυίας, διὰ τὸ μεγαλῶσανον (Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν), δηλοῦσας τὸ τοῦ Θεοῦ ἀναρχόν τε καὶ ἀτελεύτητον, τὸ διὰ τοῦ α καὶ τοῦ ω δηλούμενον· ἐξ ἧς ἐντέλλεται τὰ ὁραθέντα ταῖς ἐπὶ Ἐκκλησίαις διαπέμψασθαι, διὰ τὸν προλεχθέντα ἐβδοματικὸν ἀριθμὸν τὸν εἰς τὸν σαββατισμὸν καταντώντα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Διὸ καὶ ἐπὶ οὐρανούς καὶ ἐπὶ ἀγγέλους τῶν λοιπῶν προύχοντας θεόθεν δεδημιουργῆσθαι ὁ μέγας Εἰρηναῖος γεγράφει.

Καὶ ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνήν, ἥτις ἐλάλει μετ' ἐμοῦ. Καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἐπὶ λυχνίας χρυσᾶς· καὶ ἐν μέσῳ τῶν λυχνίων, ὅμοιον Υἱῷ ἀνθρώπου, ἐνδεδυσμένον ποδῆρη, καὶ περιεζωμένον πρὸς τοῖς μαζοῖς ζώνην χρυσήν.

Ὅτι δὲ οὐκ ἦν αἰσθητὴ ἡ φωνὴ [ἧς ἤκουσε,] δηλοῖ λέγων, Ἐπέστρεψα, οὐ τοῦ ἀκοῦσαι, ἀλλὰ τοῦ βλέπειν τὴν φωνήν· ταυτὸν γὰρ ἐστὶν ἡ πνευματικὴ ἀκοή τε καὶ ὁρασις. Ἐπιστρέψας δὲ, φησὶν, εἶδον ἐπὶ λυχνίας· ἧς παρακατῶν τὰς Ἐκκλησίας ἐνόησε· καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸν Χριστὸν, ὅμοιον ἀνθρώπῳ· διὰ τὸ καὶ Θεὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ οὐ ψιλὸν ἀνθρώπον καὶ, ἐνδεδυσμένον ποδῆρη, ὡς ἀρχιερεῖα τὸν ὄντα, κατὰ τὴν τάξιν Μεληχισεδέκ· καὶ ζώνην χρυσήν περιεζωμένον, οὐκ ἐν τῇ ἀσφύϊ, ὥσπερ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, πρὸς ἐποχὴν τῶν ἡδυνῶν (ταύταις γὰρ ἡ εἰς ἀρετὴν ἀνεπίθετος), ἀλλ' ἐν [τῇ] στήθει, πρὸς τοῖς μαζοῖς· ὥπως καὶ τὸ ἔσχατον τῆς δικαίας [καὶ] θείας ὁρηγῆς φιλανθρωπίας συνέχηται, καὶ ἡ τὰς δύο διαθήκας, ἡγουν τοὺς Δεσποτικούς μαζοὺς, ζωννύουσα δειχθεῖν ἀλήθειαν, δι' ἧς οἱ πιστοὶ τρέφονται. Χρυσὴ δὲ ἡ ζώνη, διὰ τὸ τίμιον καὶ καθαρὸν καὶ ἀκίβηλον.

Ἐ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες, λευκαὶ ὥσπερ ἕριον λευκόν, ὡς χιών· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς τοῦ ὡς φλόξ πυρός.

Εἰ γὰρ καὶ πρόσφατος δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ [καὶ] ἀρχαῖος· μέλλον δὲ προακώμης· τούτου γὰρ σύμβολον ἡ λευκὴ θρίξ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ

κυρὸς· τοὺς μὲν ἀγίους φωτίζοντας, τοὺς δὲ βεβή-
λους φλογίζοντας.

speciem præ se ferunt. Quamvis enim hi sanctos
sceleratos incendunt direquo excruciant.

Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὁμοιοὶ χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν
καμίνῳ πεπυρωμένοι.

Τοὺς πόδας καὶ ὁ θεὸς Γρηγόριος τὴν μετὰ σα-
ρκὸς ἐνώησεν οἰκονομίαν· πόδες γὰρ αὐτοῦ ἡ σὰρξ·
ἥτιναι ἡ θεότης ἐπιβάσα, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
καταργάσατο. Πόδες, δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι, ὡς θεμέ-
λιοι τῆς Ἐκκλησίας. Χαλκολιβάνος δὲ ἐστίν, ὃν φα-
σιν οἱ ἱεροὶ εὐώδη εἶναι θυμιώμενον, τὸν παρ' αὐ-
τοῖς καλούμενον ἄρβαν· [λίβανον]. Ἡ καὶ ἐτέρως·
χαλκὸς μὲν, τῆς ἀνθρωπίνης· λιβάνου δὲ, τῆς θείας
νοούμενης φύσεως, [δι' ὧν] δαίχονται καὶ τὸ εὐώδες
τῆς πίστεως, καὶ τὸ ἀσύγχυτον τῆς ἐνώσεως. Ἡ τοῦ
χλίκου μὲν δηλοῦντος τὸ τοῦ κηρύγματος εὐχρον·
τοῦ δὲ λιβάνου, τὴν τῶν ἐθνῶν ἐπιστροφὴν· ὅθεν ἡ
Νύμφη ἐρχεσθαι καλεῖται. Πόδες τοῦ Χριστοῦ καὶ
οἱ ἀπόστολοι, τῇ καμίνῳ τῶν πειρασμῶν πυρωθέν-
τες κατὰ τὴν τοῦ διδασκάλου μέμνησιν.

invitatur. Alio etiam sensu apostoli, Christi pedes dici
possunt, ut qui solida Ecclesiæ sint fundamenta,

καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν·
καὶ ἔχω ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ ἀστέρας ἑπτὰ, καὶ ἐκ
τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος ὀξεῖα ἐκ-
πορευομένη· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος φαίνων
ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

[Τὴν δὲ φωνὴν αὐτοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν
λέγει] εἰκότως. Κοινὴ γὰρ ἡ φωνὴ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ
Πνεύματος· οὐ ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας τῶν πιστῶν
ζῶντος ὑδατος ἐρρέουσιν, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν
διαπύρσιον ἤχουσαν. Ἀστέρας δὲ ἑπτὰ, παρακατιῶν
τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν φησιν ἀγγέλους. Ῥομφα-
αία δὲ δίστομος, τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν φησιν
ἀπόφασιν, τὴν τομωτίραν ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν
δίστομον· ἡ καὶ [τὴν] περιτέμνουσαν μάχαιραν τοῦ
Πνεύματος, τὸν ἐντὶ ἡμῶν ἄνθρωπον. Τὸ δὲ πρόσ-
ωπον αὐτοῦ φαίνειν ὡς ἥλιον, οὐκ αἰσθητὴν τὴν
αἴγλην, ἀλλὰ νεητὴν, δῆλον. Ἡλιος γάρ ἐστι δι-
καισύνης, τῇ οικείᾳ δυνάμει καὶ ἔξουσίᾳ κατα-
γάγων· οὐ καθὼς ὁ αἰσθητὸς ἥλιος, ἅτε κτίσμα,
θεοδότῃ [δὲ] δυνάμει καὶ θεῷ προστάγματι.

non ita autem sol ille qui obtutibus nostris quotidie
objicitur. Is enim tanquam res creata virtute
quam a Deo accepit, lucem spargit, illiusque ad hoc jussu munus suum obit.

Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας αὐ-
τοῦ ὡς νεκρὸς· καὶ ἐπέθηκε τὴν δεξιάν αὐτοῦ χεῖρα
ἐπ' ἐμὲ, λέγων· Μὴ φοβοῦ· ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ
ἔσχατος· καὶ ὁ ζῶν, καὶ ὁ γενόμενος νεκρὸς· καὶ ἰδοὺ
ἔγω εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. [Ἀμήν.]
Καὶ ἔχω τὰς κλεῖδας τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἔθου.

Ταυτὸν δὲ πεπονθότα τὸν ἀπόστολον Ἰησοῦ τῷ
τοῦ Ναυῆ καὶ Δανιὴλ, διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπι-
νης φύσεως, ἀνέβησεν ὁ Χριστὸς, φήσας αὐτῷ· Μὴ
φοβοῦ· οὐ γὰρ θανατώσαι σε παραγέγονα· ὅσοι
ἐνεργῶς ὦν καὶ ἀτελεύτητος, δι' ὑμᾶς νεκρὸς γέ-
γονα· [καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἔθου,
ἥτοι τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ θανάτου.]
que et inferni claves, hoc est, absolutam in animæ et corporis mortem, potestatem habeo.

A est. Atque in ejus rei argumentum canis capillis
opertus cernitur. Oculi autem ejus ignitæ flammæ
illustrant et recreant, homines tamen profanos et

1, 15. Et pedes ejus similes aurichalco, sicut in
camino ardenti.

Per pedes Nazianzenus Christi secundum carnem
œconomiam significatam existimat; siquidem sa-
crosancta caro, divinitati illius pedum loco quo-
dammmodo exstitit. Nam et per illam ad nos venit,
et nostram rursum salutem per eandem patravit.
Sunt autem pedes isti similes *chalcolibano*, id est
thuri masculo; hoc enim incensum, gratissimum
odorem spargere solet. Quod si voces, unde nomen
hoc conflatur, seorsum interpreteris, per æs hu-
mana Christi natura, per thus autem divina ejus-
dem substantia denotatur: per utrumque vero et
fidei fragrantia, et inconfusa naturarum inter se
unio atque conjunctio. Aut per æs suavis prædica-
tionis sonus significatur; per thus autem gentium
ad fidem conversio; ad quam Sponsa in Canticis
egregie probati et examinati.

1, 15, 16. Et vox illius tanquam vox aquarum
multarum: et habebat in dextra sua stellas septem;
et de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat.
et facies ejus, sicut sol lucet in virtute sua.

Haud injuria vox illius aquarum multitudini as-
similatur. Nam una eademque illius et spiritus vox
est. Ast spiritus vi fit ut aquæ vivæ torrentes e
fidelium ventre fluant, clareque per terrarum or-
bem personent. Porro autem quos hic *stellas*, illos
paulo post septem Ecclesiarum angelos appellat. Per
gladium autem utrimque acutum condemnationis
sententia, quam contra impios fulminabit, insinua-
tur. Ea enim quovis ancipiti gladio penetrabilior
erit; aut certe de gladio Spiritus, quo interior
homo circumciditur, est hic sermo. Quod vero fa-
cies ejus instar solis lucida dicatur, id non ad sen-
silem aliquam lucem vel splendorem, sed ad men-
tis illustrationem referri debet. Quandoquidem sol
justitiæ vi propria et potestate lucet et illumina-
t; is enim tanquam res creata virtute
objicitur. Is enim tanquam res creata virtute

1, 17, 18. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes
ejus tanquam mortuus. Et posuit dexteram suam
super me, dicens; Noli timere: ego sum primus et
novissimus; et vivus, et fui mortuus; et ecce sum
vivens in sæcula sæculorum, et habeo claves mortis
et inferni.

Idem passus est apostolus quod Josue filius
Nave, et propheta Daniel: quem proinde Christus
ob naturæ imbecillitatem corroboravit, talique ora-
tione compellavit: *Nihil metuas: neque enim ob
id huc veni, ut morti te dedam. Etenim cum prin-
cipii finisque expers essem, mortem hominum
causa ultro subire non dubitavi. Quin mortis quo-*

1, 19, 20. Scribe ergo quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea; et septem candelabra aurea. Septem stellæ, angeli sunt septem Ecclesiarum: et candelabra septem, quæ vidisti, septem Ecclesiæ sunt.

Quandoquidem lux vera est Christus: sit ut copiosiore luce ab eo illustrati, lucernæ appellentur, quasi præsentis vitæ noctem jam exuti. Lucernæ rursum haud inconcinne vocantur Ecclesiæ; ut quæ stellas ejusmodi intra se foveant, quæ vitæ verbum juxta Apostoli sententiam obtinent. Auræ autem eadem lucernæ et ipsa etiam candelabra dicuntur, ad innuendam singularem illorum excellentiam, eximiamque fidei, quæ in ipsis viget, sinceritatem. Singulis porro, ut Dominus alicubi insinuat, et Gregorius Theologus, dum præsens hoc caput edisserit, confirmat, angelus custos præpositus est. Hos autem angelos custodes ob naturæ tropo quodam stellarum voce denominat.

CAPUT. III.

Ad Ephesinæ Ecclesiæ angelum destinata.

II, 1. Et angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua; qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.

Per angelum Ecclesiam perinde fere affatur, atque si quis per pædagogum verba ad illum faciat qui litteris primum imbuitur. Solent namque præceptores, quæ discipulorum sunt, in se nonnunquam transferre, sive ea errata fuerint, sive præclara quoque facinora. Nituntur enim hi discipulos quoad ejus fieri potest, similes sibi reddere. Probabile sit autem per septem stellas septemve angelos, quos Irenæus et Epiphanius intelligentium cælorum nomine alicubi exprimunt, totius universi gubernationem, quæ in dextera Christi, sicut omnes quoque terræ fines, sita est, hoc loco significari. Siquidem is est qui juxta promissionem suam in medio Ecclesiarum ambulat, mundumque per sanctos angelos administrat.

II, 2-5. Scio opera tua et laborem, et patientiam tuam; et quia non potes sustinere malos, et tentasti eos qui dicunt se apostolos esse, et non sunt, et invenisti eos mendaces: et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti. Sed habeo adversum te pauca, quod charitatem tuam primum reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, et age pœnitentiam, et prima opera fac.

Ephesiorum Ecclesiam de duobus tribusve summatim commendat; de uno autem incusat, idque in medio collocat. Etenim tolerantiam laboremque et molestiam quam pro fide susceperat; tum odium quoque, quo improborum scelera et imposturas persequeretur, laudat. Laudat æque quod non omni spiritui fidem habeat; verum in eos qui

Γράψον οὖν ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσὶ, καὶ ἃ μέλλουσιν γενέσθαι μετὰ ταῦτα. Τὸ μυστήριον τῶν ἐπὶ ἀστέρων ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἐπὶ τῆς λυχνίας τὰς χρυσοῦς· οἱ ἐπὶ ἀστέρες, ἄγγελοι τῶν ἐκτὸς Ἐκκλησιῶν εἰσι· καὶ αἱ ἐπὶ τῆς λυχνίας ὡς εἶδες, ἐκτὸς Ἐκκλησιῶν εἰσιν.

Ἐπειδὴ δὲ φῶς ἀληθινὸν ὁ Χριστὸς, τοῦτο χάριν λύχνοι, οἱ τὸν αὐτοῦ πλουτοῦντες φωτισμόν, ὡς τὴν νύκτα τοῦ παρόντος βίου καταλάμποντες. Λυχνίαι δὲ εἰκότως αἱ Ἐκκλησίαι ὀνομάζονται, ὡς τοὺς φωστῆρας ἔχουσαι, τοὺς λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Χρυσοὶ δὲ οἱ τε λύχνοι καὶ αἱ λυχνίαι, διὰ τὴν τιμίον καὶ ἀκρίβητον τῆς ἐν αὐτοῖς πίστεως. Τοῦτων δὲ ἑκάστη ἄγγελος φύλαξ ἐφέστηκε, καθὼς φησὶν ὁ Κύριος· καὶ ὁ Θεολόγος δὲ Γρηγόριος [οὕτω] τὸ παρὸν νενόηκε κεφάλαιον· οὗς τροπικῶς ἀστέρας διὰ τὸ φωτεινὸν καὶ καθαρὸν τῆς φύσεως ὠνόμασε.

claritatem, vitæque sanctitatem et castimoniam,

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Τὰ γεγραμμένα πρὸς τὸν τῆς Ἐφesoῦν Ἐκκλησίας ἄγγελον.

Τῷ ἄγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίας γράψον· Τὰδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἐπὶ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τῆς λυχνίας τῶν χρυσοῦν.

Διὰ τοῦ ἀγγέλου τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλέγεται. ὥστε ἂν τι, διὰ παιδαγωγοῦ τῷ παιδαγωγούμενῳ. Οἰκεῖν γὰρ ὁ διδάσκαλος τὰ τοῦ μαθητοῦ πέφυκεν, εἴτε ἐγκλήματα, εἴτε κατορθώματα, ἅτε σπεύδων ἑομοιοῦν ἑαυτῷ τὸν διδασκόμενον. Εἰκὸς δὲ διὰ τῶν ἐπὶ ἀστέρων, ἡγούρ [τῶν] ἀγγέλων, τῶν ἐν τοῖς εἰρημένους Εἰρηναίῳ καὶ Ἐπιφανίῳ τοῖς μακαρίοις, ἐπὶ οὐρανοῖς, λογικῶν τάξεων δηλοῦσθαι τὴν διακόσμησιν, ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ κειμένην· ἐν ᾗ καὶ τὰ τῆς γῆς πέριτα· τοῦ καὶ ἐν μέσῳ τῶν Ἐκκλησιῶν περιπατοῦντος, κατὰ τὴν οἰκίαν ὑποσχέσιν.

medio Ecclesiarum ambulat, mundumque per sanctos

Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ τὸν κόπον σου, καὶ τὴν ὑπομονὴν σου· καὶ ὅτι οὐ δύνη βαστάσαι κακούς· καὶ ἐπειράσας τοὺς λέγοντας [ἑαυτοὺς] ἀποστόλους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶ· καὶ εἶδες αὐτοὺς ψευδεῖς, καὶ ἐδάστας· καὶ ὑπομονὴν ἔχεις διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ [οὐ] κεκοπίακας. Ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκας. Μνημόνευε οὖν πρῶτον ἔκαστον πτωχῶν, καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποιήσον.

Ἐν δυσὶ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποδεχόμενος, ἐν ἐν ταύτῃ καταμέμφεται· ἡ καὶ μέσον τέθεικεν, τὰ κακορθώματα θεῖς ἐκατέρωθεν· τὸν μὲν κόπον καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑπομονὴν, καὶ τὴν πρὸς τοὺς κακοὺς αὐτῆς ἀλλοτριῶσιν ἐπήνεσεν· ὅτι τε μὴ παντὶ πιστεύσασα Πνεύματι, ἐπειράσε τοὺς ψευδο-ἀποστόλους· καὶ γνοῦσα ψευδεῖς αὐτοὺς, ἀπέπε-

φατο· πρὸς δὲ τούτῳ, ὅτι καὶ τὰ ἔργα τῶν αἰσχρο-
συργῶν Νικολαϊτῶν μεμίστηκεν. Ἐπεμέμφατο δὲ,
ὅτι τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ εὐποιαν
ἐγίλανε· πρὸς ἣν αὐτὴν [πάλιν] διὰ τῶν ἐξῆς ἀν-
εκαλέσατο· δι' ὧν φησι· *Τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον.*
remissius, quam par erat, exerceat, id vitio vertit : ad quam proinde illam denuo revocare contendit :
huc namque pertinet comminatio quam mox subjungit, et verba illa : *Age pœnitentiam, et prima*
opera facile.

Εἰ δὲ μὴ, *ἔρχομαι σοι ταχὺ, καὶ κινήσω τὴν*
λυχνίαν σου [ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς], *ἐὰν μὴ με-*
τανοήσῃς. Ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα
τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ.

Κίνησις [δὲ τῆς λυχνίας, ἥτοι τῆς] Ἐκκλησίας
ἐστίν, ἣ τῆς θείας χάριτος γύμνωσις· δι' ἣς [γυ-
μνώσεως] ἐν σάλῳ καὶ κλύδωνι ὑπὸ τῶν τῆς πονη-
ρίας· πνευμάτων καὶ τῶν ὑπουργούντων αὐτοῖς πονη-
ρῶν ἀνθρώπων καθίσταται. Τινὲς δὲ τὴν τῆς
λυχνίας κίνησιν, τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ἐφῆσου θρό-
νον, ὡς ἐν τῇ βασιλίδι μετατεθέντα, ἐνόησαν. Τὰ δὲ
ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, ὅπως· εἰσι τῷ Θεῷ μισητά,
ἐπιτυχῶν τις τῇ βδελυρᾷ αὐτῶν αἰρέσει, γινώσκεται.
obsœna Deoque exosa Nicolaitarum fuerint opera,
hæresi dudum ante editi, meridiana luce clarius ostendunt.

Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τὸ Πνεῦμα λέγει
ταῖς Ἐκκλησίαις· *Τῷ νικῶντι, δώσω αὐτῷ φα-*
γεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὃ ἐστίν ἐν μέσῳ
τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω. — Σαρκεῖον μὲν οὖς πᾶς
ἄνθρωπος, πνευματικὸν δὲ ὁ πνευματικὸς μόνος
ἐκτίθεται· ὅπερ καὶ τῷ Ἡσαΐᾳ προστίθεται. Τῷ
δὲ τοιούτῳ νικῶντι τὸν πρὸς τοὺς δαίμονας πόλεμον,
δώσειν ἐπαγγέλλεται φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς·
τουτέστι μετασχεῖν τῶν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀγα-
θῶν. Περιφραστικῶς γὰρ διὰ τοῦ ξύλου δηλοῦται ἡ
ζωὴ ἡ αἰώνιος· ὧν ἐκάτερον ὁ Χριστὸς ἐστίν, ὡς
φησιν ὁ Σολομῶν, καὶ ὁ παρὼν ἀπόστολος ἐτέρωθι·
ὁ μὲν, περὶ τῆς Σοφίας λέγων· *Ξύλον ζωῆς ἐστίν*·
ὁ δὲ, ὡσαύτως περὶ τοῦ Χριστοῦ· *Αὐτὸς ἐστίν ὁ*
ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος. Εἰ τοίνυν ἐκεί-
νων τυχεῖν ἐπιμέμεθα, τὴν κατὰ τῶν παθῶν νίκην [πα-
ρακαλῶ] κατορθώσωμεν. Τοῖς γὰρ πόνοις αἱ ἀμοιβαὶ
πάντως ἔφονται· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα
καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα [νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
res sua mercede nunquam frustrabuntur. Ipsi una
cum Patre et Spiritu sancto sit gloria in sæcula
sæculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'. ΛΟΓΟΣ Β'.

Τὰ δηλωθέντα τῷ τῆς Συμυρναίων Ἐκκλησίᾳ
ἀγγέλω.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Συμύρῃ Ἐκκλησίας
γράφον· *Τὰδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς*
ἐγένετο νεκρὸς, καὶ ἐζήσεν.

Πρῶτος [ἐστίν] ὡς Θεός· ἔσχατος, ὡς ἄνθρω-
πος ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν γεγονώς, καὶ διὰ τῆς

pro apostolis se venditabant, diligenter inquirat,
falsosque compertos prudenter repudiet. Laudat
tandem quod impura Nicolaitarum opera aversetur
palamque detestetur. At vero quod primam dile-
ctionem, solitamque erga egenos beneficentiam
cognitionem, egeris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nico-
laitarum; quæ et ego odi.

Ecclesiam loco moveri haud incommode asseritur,
cum divina gratia denudatur : siquidem uno hoc
gratiæ præsidio destituta, per nequitiae spiritus
hominesque sceleratos, efficacia eorumdem spi-
rituum organa et ministros, in fœdos fluctus et
tempestates facile conjicitur. Sunt nihilominus qui
per *candelabri motionem* sedis pontificiæ, quæ in
Ephesina civitate quondam exstabat, in regiam ci-
vitatem translationem intelligant. Cæterum quam
illud diversi commentarii de execrabili illorum

II, 5, 6. *Sin autem, veniam tibi cito, et mo-*
vebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœniten-
tiam egeris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nico-
laitarum; quæ et ego odi.

Aurem corpoream nullus non mortalium sorti-
tur; spiritalem autem, spiritualis tantum : cujus-
modi auris prophetæ Isaïæ obligit. Homini itaque
ex prælio quod contra dæmones geritur, victoriam
referenti, esca de ligno vitæ decerpta promittitur ;
nempe æternorum honorum communicatio, siqui-
dem per æternæ vitæ lignum ejusmodi bona desi-
gnari solent. Utrumque autem, ut Salomon insinuat,
et præsens evangelista alicubi diserte affirmat, est
Christus. Ille enim de sapientia verba faciens, iis
qui apprehendunt illam, instar ligni vitæ esse pro-
nuntiat ; Joannes autem de Christo in hunc mo-
dum scribit : *Hic est verus Deus, et vita æterna* *. Si
igitur æterna illa bona consequi desideramus, con-
tra animi perturbationes carnisque voluptates acre
certamen incamus, victoriaque potiri enixe con-
tendamus, quandoquidem per Domini [nostri Jesu
Christi] gratiam atque clementiam istiusmodi labo-
res cum Patre et Spiritu sancto sit gloria in sæcula

CAPUT IV. SERMO II.

Cujusmodi Smyrnensis Ecclesiæ angelo sint indicata.

II, 9. **10** *Et angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe : Hæc*
dicit primus et novissimus, qui fuit mortuus, et vivit.

Idem Christus est primus et novissimus : primus
quidem, ut Deus ; novissimus autem, ut homo ;

* I Joan. v, 20.

utpote novissimis hisce temporibus natus, qui sua etiam post triduanam mortem resurrectione certum ad vitam æternam aditum nobis aperuit.

II, 9. *Scio tribulationem tuam et paupertatem tuam; sed dives es.*

Novi, inquit, afflictionem et paupertatem, quam in rebus quæ a carnis sensum faciunt, pateris: nam et flagellis mei causa ab infidelibus cæsa, et ab omnibus facultatibus exuta es: interim spiritualibus opibus affluis, utpote thesaurum absconditum in pectoris agro defossum asservans.

II, 9. *Et blasphemaris ab his qui se dicunt Judæos esse, et non sunt; sed sunt synagoga Satanæ.*

Repetere hoc loco oportet verbum, novi, quod præcessit, ad hæc omnia commune: sensus enim est: Novi opera tua, et novi eorum quoque blasphemiam, qui id non sunt quod se esse falso asserunt: nam cum Judæos se esse jactent, re ipsa synagoga sunt Satanæ. Neque enim, qui in manifesto Judæus est, ille statim pro germano Judæo habendus est: sed qui in occulto ejusmodi est. Judas namque, si interpreteris, confessionem et resipiscentiam sonat, qua illi destituuntur.

II, 10. *Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini; et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem; et dabo tibi coronam vitæ.*

Ne metuatis, inquit, afflictionem quam Judæi, Deo infesti, per flagella et tentationes vobis sunt illaturi. Neque enim diu duratura sunt illa; sed decem tantum dierum intervallo, hoc est, brevissimo temporis spatio. Quin ipsa etiam mors, quod temporis quasi puncto incorruptam vitæ coronam largiatur, omnino contemnenda videtur.

II, 11. *Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a morte secunda.*

Qui, inquit, spirituali auditu præditus, pravæ diaboli suggestiones devicerit, etsi primam mortem, quæ tantum in carnem cadit, subierit, attamen a secunda, quæ in gehennam mittit, non offendetur.

CAPUT V.

Cujusmodi Pergamensis Ecclesiæ angelo fuerint significata.

II, 12. *Et angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet romphæam utraque parte acutam: Scio opera tua, et ubi habitas, ubi sedes est Satanæ.*

Idololatriæ dedita erat civitas, ad quam Evangelista hæc scribit: Interim fideles qui in illa degebant, propter tolerantiam quam in tentationibus ostenderant, commendat. Porro autem per *gladium ancipitem*, aut Evangelii doctrinam, credentium corda circumcidentem, fidelesque ab infidelibus secernentem, insinuat; aut peremptoriam Judicis contra impios sententiam.

II, 13. *Et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus*

Α τριμήσου νεκρώστω; ἀνοίξας ἡμῖν τὴν ζωὴν τῆς αἰώνιον.

Οἶδά σου τὰ ἔργα, καὶ τὴν θλίψιν, καὶ τὴν πτωχείαν· ἀλλὰ πλούσιος εἶ.

Θλίψιν δὲ καὶ πτωχείαν, ἐν τοῖς σαρκικοῖς, φημι, ἣν ὑπομένεις δι' ἐμὲ μαστιζόμενος ὑπὸ τῶν ἀπίστων, καὶ τῶν ὑπαρχόντων στερούμενος· πλούσιος δ' ἐν τοῖς πνευματικοῖς εἶ, ἔχων τὸν θησαυρὸν κεκρυμμένον ἐν τῷ ἄγρῳ τῆς καρδίας σου.

Καὶ τὴν βλασφημίαν τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι σεαυτοῦς, καὶ οὐκ εἶσιν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ Σατανᾶ.

Κατὰ κοινὸν δὲ τὰ, Οἶδα. Καὶ τὴν βλασφημίαν τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ, φησὶν, ἐπίσταμαι, ὅτι οὐκ εἰσὶν ὃ λέγονται· οὐ γὰρ [ὁ] ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖος, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος γὰρ ἐστὶν ἐξομολόγησις [καὶ μετάνοια].

Καὶ τὴν βλασφημίαν τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι σεαυτοῦς, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ Σατανᾶ.

Μὴ φοβοῦ ἃ μέλλεις παθεῖν. Ἰδοὺ [δὴ] μέλλεις βαλεῖν ἐξ ὁμῶν ὁ διὰβολος εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῇς· καὶ ἔξετε θλίψιν ἡμερῶν ὀκτα. Ἰνὸν πιστὸς ἄχρι θανάτου· καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.

Μὴ φοβέσθαι δὲ φησὶ τὴν ἐκ τῶν θεομάχων διὰ μαστίγων καὶ πειρασμῶν θλίψιν. Δεκαήμερος γὰρ αὕτη, καὶ οὐ μακρόδωτος· διὸ καὶ καταφρονήσεως ὁ θάνατος, ὡς ἐν ὀλίγῳ προξενῶν στέφανον ζωῆς ἀμείραντον.

Ὁ ἔχωρ οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις· Ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου.

Ὁ πνευματικῶς δὲ, φησὶν, ἀκούων καὶ νικῶν τὰς διαβολικὰς ὑποσποράς, εἰ καὶ τὸν πρῶτον διὰ σαρκὸς ὑποστῇ θάνατον, ὑπὸ τοῦ δευτέρου τῆς γενένης οὐ καταδικασθήσεται.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε΄.

Τὰ δηλωθέντα τῷ τῆς ἐν Περγῶνι Ἐκκλησίᾳ ἀγγέλῳ.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγῶνι Ἐκκλησίᾳ γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχωρ τὴν ρομφαίαν τὴν δίστομον τὴν ὀξεῖαν· Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ.

Κατείδωλος ἦν αὕτη ἡ πόλις, πρὸς ἣν ταῦτά φησι, τοὺς ἐν αὐτῇ πιστοὺς δι' ὑπομονὴν πειρασμῶν ἀποδεχόμενος. Ῥομφαίαν δὲ δίστομον, ἣ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶ, τὸν τὴν καρδίαν περιτέμνοντα, καὶ τοὺς πιστοὺς ἐκ τῶν ἀπίστων μερίζοντα· ἣ τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀπότομον ἀπόφασιν.

Καὶ κρατεῖς τὸ βρομᾶ μου, καὶ οὐκ ἠρτήσω τὴν πίστιν μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς Ἀντίπατος ὁ

μάρτυς μου ὁ πιστός, ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, Ἀ *fidelis, qui occisus est apud vos, ubi Satanas habitat.*

Ἀντίπας δέ [τις] τοῦνομα, μάρτυς ἐν Παργάμῳ γίγονεν ἀνδρείοτατος, οὐκ ἀνέγνω τὸ μαρτύριον· οὐ νῦν ὁ εὐαγγελιστὴς πρὸς ἐνδειξιν τῆς τε ἐκείνων ὑπομονῆς, τῆς τε τῶν πεπλανημένων ὁμότητος ἐμνημόνευσεν.

Ἀλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδασχὴν Βαλαάμ· ὃς ἐδίδασκεν ἐν τῷ Βαλαάμ τὸν Βαλάκ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, [καὶ] φαρεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι· οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας τὴν διδασχὴν τῶν Νικολαϊτῶν [ἐμολως]. ἦν μισῶ.

Δύο δὲ χαλεπά, ὡς ἔοικεν, ἡ πόλις αὕτη ἐκέκτητο· [τὴ] τοῦς μὲν πλείονας Ἑλληνας [εἶναι ἐν αὐτῇ]· ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν πιστῶν ὀνομασμένων, τοὺς αἰσχροποιούς Νικολαίτας ὑποσπαρέντας τῷ αἵτι· πονηρὰ ζήτνια. Διὸ καὶ τοῦ Βαλαάμ ἐμνημόνευσε, φήσας· Ὅς ἐδίδασκεν ἐν τῷ Βαλαάμ τὸν Βαλάκ. Δηλοῦ δὲ ἐκ τούτων τὸν νοητὸν Βαλαάμ τὸν διάβολον ἐν τῷ αἰσθητῷ, τὸν Βαλάκ διδάσκει τὸ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν σκάνδαλον, πορνείαν καὶ εἰδωλολατρίαν. Τῇ γὰρ ἐκείνης ἡδονῇ εἰς ταύτην τῷ Βεελφεγὼρ τελεσθέντας κατακυλίσθησαν.

per scortationem illexit illum ad idololatriam : carnis enim voluptate delinuit, eo delapsi sunt, ut idolo Beelphegor publice immolarent), insinuat Balaam mysticus, nempe diabolus et Satanas.

Μετανοήσον οὖν· εἰ δὲ μὴ, ἐρχομαί σοι ταχὺ, καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ βομφαίᾳ τοῦ στόματός μου.

Ἐν τῇ ἀπειλῇ δὲ ἡ φιλανθρωπία. Οὐ γὰρ, Μετὰ σοῦ, φησὶν, ἀλλὰ, μετ' ἐκείνων πολεμήσω, τῶν νοσοῦντων ἀνιάτα.

Ὁ ἔχων ὦτος, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις· Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαρεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου· καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ὁ λυμδάνων.

Μάννα δὲ κεκρυμμένον, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ οὐράνιος, οὐρανόθεν δι' ἡμᾶς καταλθὼν, καὶ βρώσιμος γινόμενος· τροπικῶς δὲ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μάννα λέγεται, ὅτε οὐρανόθεν καταρχόμενα, ὅθεν καὶ ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ. Τούτων, φησὶν, οἱ νικῶντες· τὸν διάβολον τεύξονται. Λήφονται δὲ καὶ ψῆφον λευκὴν, τουτέστι [καθαρῶς] νικῶσαν, τῆς δεξιᾶς μείρας ἀξιούμενοι· καὶ ὄνομα καινὸν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ ἀγνοούμενον· ὁφθαλμὸς γὰρ οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ νοῦς οὐ κατέλαβε τὰ ἀγαθὰ τὰ μέλλοντα, καὶ τὸ καινὸν ὄνομα, ὅτε ἅγιοι κληρονομήσουσι. habebuntur. Accipient tandem una cum calculo incognitum. Oculus enim non vidit, nec auris audivit, neque mens humana comprehendit, quæ quæntaque in futuro ævo præparata sunt justis; sicut nec nomen quoque illud novum, quod iidem illi pacate possidebunt.

II Quidam Antipas nomine, fortissimus constantissimusque Christi martyr exstitit Pergami, cujus ego martyrium olim legi. Facit autem Evangelista peculiarem illius hoc loco mentionem, tum quo fidelium civitatis illius virtus atque constantia plana fiat, tum etiam quo seductorum ejusdem immanitatem ob oculos nobis ponat.

II, 14, 15. Sed habeo adversus te pauca : quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere et fornicari : ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, quam odi.

B Duobus, ut videtur, hæc civitas flagitiis obstricta tenebatur, iisque minime vulgaribus. Nam et multos adhuc paganos intra se fovebat : et inter eos qui Christiano nomine censebantur, permixti impuro Nicolaismo contaminati, et inter loci illius orthodoxos, perinde fere atque lolium inter triticum solet, intersiti comperiebantur. Atque ea de causa Balaami, qui populum Israeliticum callide in errorem induxerat, mentionem facit. Cæterum per externum et sensilem hunc Balaamum qui Israeli per Balacum insidias struxerat (siquidem carnis enim voluptate delinuit, eo delapsi sunt, ut idolo Beelphegor publice immolarent), insinuat Balaam mysticus, nempe diabolus et Satanas.

II, 16. Similiter penitentiam age : si quo minus, veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei.

En, ut inter minas clementiæ quoque et benignitatis non obliviscatur : neque enim ait, Pugnabo adversum te ; sed ait : Pugnabo contra illos, nempe obscenos Nicolaitas, qui insanabili morbo laborant.

II, 17. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis : Vincenti dabo manna absconditum ; et dabo illi calculum candidum et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

Manna absconditum est celestis vitæ panis, qui, nostra causa e cælo delapsus, ad manducandum apprime est idoneus. Quin bona illa quæ in altæro sæculo sanctis reposita sunt, manna quoque appellantur ; ut quæ et cælitus veniant, et in cælo tantum, quod alio nomine *superna Jerusalem* vocatur, plene obtingant. Horum autem honorum tuta possessione illi demum poterunt, qui diabolus et mundus vicerunt. Accepturi iidem quoque sunt candidum victoremque calculum : utpote qui, ut ad Judicis dexteram collocentur, digni *nomen novum*, præsentique huic vitæ prorsus incognitum. Oculus enim non vidit, nec auris audivit, neque mens humana comprehendit, quæ quæntaque in futuro ævo præparata sunt justis; sicut nec nomen quoque illud novum, quod

CAPUT VI.

A

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Cujusmodi Thyatirensis Ecclesiæ angelo significata sint.

II, 18. *Et angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe : Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, et pedes ejus similes aurichalco.*

Ignem oculorum speciem utrumque præ se ferre dictum est ante, splendorem nimirum et ardorem; et hunc quidem significare supplicia in impios et peccatores constituta; illum vero, lucem, quia justī et sancti perfunduntur. Per *pedes* autem et *chalcolibanum* 12 denotari Christi humanitatem, ejusdemque in his qui salvi sunt, veluti spiritualis cujusdam unguenti fragrantiam; nec non individuum illam et inconfusam planeque admirabilem divinæ humanæque naturæ inter se unionem: ea enim tanquam divini Spiritus igne conflata, miroque modo coagmentata, humanis rationibus comprehendī omnino non potest.

II, 19, 20. *Novi opera tua, et fidem et charitatem tuam; et ministerium et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversum te pauca, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetam, docere, et seducere servos meos, scortari et manducare de idolothytis.*

Etsi, inquit, vestram in fide constantiam, vestramque circa egenorum et pauperum ministerium charitatem, et vestram denique patientiam commendo acceptaque habeo, attamen hoc nomine jure vos reprehendo, quod Nicolaitarum hæresin, quæ propter impiam impuramque lasciviam *Jezabel* per tropum hoc loco appellatur, palam obtinere permittitis, hactenusque permiseritis. Hæc enim res servis meis, ob ingenii ruditatem mentisque simplicitatem, magnam offensionis occasionem offert; imo vero ad eorum rerum usum quæ idolis immolata fuerant, a quo pulchre jam ante ablactati videbantur, proinde *Jezabel* quamprimum compescere osque ritu agitata, prophetidem sese jactare non dubitat.

II, 21-23. *Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, et non vult pœnitere a fornicatione sua. Ecce ego mitto eam in lectum; et qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint; et filios ejus interficiam in morte.*

Quia, inquit, maligna illa hæresis tempore, quod ad agendam pœnitentiam commodum nacta erat, bene uti non voluit, *Ecce dejiciam illam in ægritudinem et mortem.* In tropo perstans, nefariam illam Nicolaitarum pestem, propter versipellem hæreticorum versutiam, mulieri adulteræ comparat. Compunatur vero non illam tantum in ægritudinem et mortem se dejecturum, nisi resipuerit; verum cæteros quoque omnes, qui, Deo per mysticam scortationem deserto, cum illa sese contaminaverint, nisi tamen per veram pœnitentiam ad ipsum se denuo converterint.

II, 23-25. *Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes et corda, et dabo unicuique vestrum*

Tà δηλωθέντα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις Ἐκκλησίας.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολίβανῳ.

Εἴρηται τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πυρῶδες, τὸ φωτιστικὸν τῶν δικαίων, καὶ τὸ καυστικὸν δηλοῦν τῶν ἁμαρτωλῶν· τοὺς δὲ πόδας καὶ τὸν χαλκολίβανον σημαίνει τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς σωζομένοις ἐὼς διαν τοῦ νοητοῦ μύρου, καὶ τὴν ἀνθρωπότητος· αὕτη γὰρ ὡς πεπυρακτωμένη τῷ θεῷ Πνεύματι, τοῖς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς ἐστὶν ἀψηλάφητος.

divinæ humanæque naturæ inter se unionem: ea enim tanquam divini Spiritus igne conflata, miroque modo coagmentata, humanis rationibus comprehendī omnino non potest.

Οὐδὲ σου τὰ ἔργα, καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν διακονίαν, [καὶ τὴν ὀπασιάν σου,] καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ τὰ ἔργα σου τὰ ἔσχατα πλεονα τῶν πρώτων· ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ [ὀλίγα], ὅτι ἀφήκας τὴν γυναῖκά σου Ἰεζάβελ, ἣ λέγει ἑαυτὴν προφητεῖν, καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμους δούλους πορνεύσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυστα.

Οὐδὲ σου τὰ ἔργα. — Εἰ γὰρ καὶ διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς δεομένους διακονίαν, τὸ εὐλαθεῖς ὑμῶν καὶ ὑπομονητικὸν ἀποδέχομαι, ἀλλὰ δικαίως ὑμῖν ἐπιμέμφομαι, ὅτι τὴν τῶν Νικολαϊτῶν αἵρεσιν, τὴν τροπικῶς ὀνομασμένην Ἰεζάβελ, διὰ τὴν δυσσεβείαν καὶ ἀσελγείαν, ἀφήκατε παρβησιάζεσθαι, ὥστε τοῖς δούλοις μου, δι' ἀπλότητα γνώμης, παρέχειν σκάνδαλον, καὶ ἔλκειν αὐτοὺς [καὶ] εἰς εἰδωλόθυστα, οἷς καλῶς ἀπετάξαντο. Ταύτην οὖν ἐπιστομίζειν ὀφείλετε· ὅτι καὶ προφητεῖς εἶναι ὑποκρίνεται, ὑπὸ πονηροῦ ἐνεργουμένη πνεύματος.

denuo attraxit, et quotidie adhuc pertrahit. Hanc ejusdem obstruere debetis: siquidem maligno spi-

Καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετανοήσῃ· καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς. Ἰδοὺ, βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην· καὶ τοὺς μοιχεύοντάς μετ' αὐτῆς εἰς ὀλίγον μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν· καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ.

Καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον· ἡ δὲ πονηρὰ [φῆσιν] αὐτῶν αἵρεσις, καιρὸν λαβοῦσα εἰς μετάνοιαν, καλῶς τούτῳ οὐκ ἐχρήσατο. Ἰδοὺ, βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην. Τῇ τροπῇ ἐνέμεινε, καὶ μοιχαλίδι τὴν συστροφὴν τῶν αἵρετικῶν παρεϊκάσας, ἀπειλεῖ ταύτην τε ἀσθενεῖα καὶ θανάτῳ περιβαλεῖν, καὶ τοὺς αὐτῇ συμφορευομένους καὶ [ἐκ Θεοῦ] πορνεύοντας, εἰ μὴ διὰ μετανοίας πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέψωσιν.

Καὶ γινώσκονται πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας· καὶ δώσω

ὑμῖν ἐλάτω κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν. Ὑπαὶν δὲ λέγω τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν Θυατείροις, ὅσοι οὐκ ἔχουσι τὴν διδαχὴν ταύτην, ὅτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βάθη τοῦ Σατανᾶ, ὡς λέγουσιν· Οὐ βάλλω ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος πλὴν ὃ ἔχετε· κρατήσατε ἀχρις οὗ ἂν ἴξω.

[Ὅσοι οὐκ ἔχουσι τὴν διδαχὴν ταύτην.]—Ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἡπατημένους αἰρετικούς καὶ ἀπατῶντας ἑτέρους· πρὸς δὲ τοὺς ἀπλουστέρους φησὶν· Ἐπειπερ πρὸς τοὺς οὕτω πονηροὺς καὶ εὐρεσιλόγους ἀντέχειν δι' ἀπλότητα τρόπων οὐ δύνασθε, ἅτε τὰ βάθη τοῦ Σατανᾶ μὴ ἐγνωκότες, ὡς λέγετε· οὐ ζητῶ παρ' ὑμῶν τὴν διὰ λόγου μάχην, ἀλλὰ τὴν φυλακὴν τῆς διδασκείας ἣν παρελάβετε· ἀχρις ἂν ἐντεῦθεν ὑμᾶς προσλήψωμαι.

Καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἀχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν· καὶ ποιήσει αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· ὡς τὰ σκεύη τὰ κεραμικὰ συντριβήσονται· ὡς κάρῳ ἐλληφα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου.

Δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν. — Τῷ ποιῶντι, φησὶ, τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπάνω πέντε ἢ ἕξα πόλεων, ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εἴρηται. Ἡ διὰ τοῦτου καὶ τὴν τῶν ἀπίστων κρίσιν αἰνίττεται· δι' ἣς οἱ πεπλανημένοι, ὡς ἐν ῥάβδῳ ποιμαινόμενοι, συντριβήσονται, ὑπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς τῷ Χριστῷ πιστευσάντων κρινόμενοι· καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· Ἀνέρες Νινευίται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινούσι τὴν γενεάν ταύτην. Τὸ δὲ, Ὡς κάρῳ ἐλληφα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἀνθρώπινον, διὰ τὴν τῆς σαρκὸς πρόσληψιν.

Καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν πρωτὸν. Ὁ ἔχων οὗτος, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Ἀστέρα δὲ πρωτὸν, ἢ ἐκεῖνόν φησι περὶ οὗ [δ] Ἡσαίας εἶλε· Πῶς ἐξέπεσον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων; ὃν δώσειν συντετριμμένον ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν πιστῶν ἐπηγγέλλεται· ἢ τὸν ὑπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου λεχθέντα φωσφόρον, ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἀνατέλλοντα, τὸν Χριστοῦ φωτισμὸν δηλαδή· καὶ ὁ Βαπτιστής δὲ Ἰωάννης, καὶ ὁ Θεοδότης Ἠλίας φωσφόροι προσηγόρευνται· ὁ μὲν γὰρ τῆς πρώτης ἀνατολῆς τοῦ Ἠλίου τῆς δικαιοσύνης, ὁ δὲ τῆς δευτέρας νοεῖται πρόδρομος. Μεθ' ὧν ἔξιν τὸ μέρος τοὺς νικητὰς τοῦ διαβόλου πιστεύομεν. Οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ ἐπὶ τῶν σφόδρα ἀντικειμένων ἀλλήλοις ἐσθόμενον τοῦτο. Λέοντα γὰρ ἐξ Ἰούδα τὸν Χριστὸν, καὶ ἐκ Βασάν τὸν Ἀντίχριστον ἐκ τῆς Θείας Γραφῆς μαρτυρούμεν, καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον σημαινόμενον· νοεῖται δὲ καὶ ἡ τῆς μελλούσης ἡμέρας ἀκατολή· [ἐν] ἣ τὸ σκότος τοῦ παρόντος βίου καλυφθήσεται· καὶ ὁ ταύτην δὲ εὐαγγελιζόμενος ἄγγελος. Προπορεύεται γὰρ αὕτη τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἠλίου, ἐπιφανησομένου τοῖς ἁγίοις, καὶ τὴν ἀχλύν

A secundum opera sua. Vobis autem dico, et cæteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines Sathanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus. Tamen id quod habetis, tenete donec veniam.

Et hæc hactenus ad seductos aliosque seducentes hæreticos. Ad simplices vero ait: Quandoquidem adversus homines usque adeo malignos et callidos ob ingenii morumque simplicitatem consistere non valetis, utpote profundarum fraudum Sathanæ, ut asseritis, ignari, non exigam a vobis verborum pugnam; sed fidam tantum doctrinæ, quam accepistis, custodiam, donec tandem vos hinc ad me assumpsero.

II, 26-28. 13 Et qui vicerit, et custodierit usque ad finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes; et reget eas in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringentur, sicut et ego accepi a Patre meo.

Qui suam minam suumque talentum bene collocaverit, et opera mea fecerit (ait in Evangelio Dominus), dabo illi potestatem supra quinque aut decem civitates. Aut per potestatem, cujus hoc loco sit mentio, illud iudicium insinuat, quo seducti vel increduli ab iis iudicabuntur, et veluti virga ferrea conterentur, qui ex gentibus et infidelibus per fidem promptamque obedientiam Christo se adjunxerunt. Notum est enim illud Christi Servatoris: Viri Ninivitæ surgent in iudicio cum generatione hac, et condemnabunt eam. Cum autem subdit, Sicut ego a Patre accepi, assumptæ carni humanæque naturæ orationis filium attemperat.

II, 28, 29. Et dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Aut stellam matutinam eam hoc loco vocat, de qua Isaias dicebat: Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? cujusmodi stellam Dominus sub credentium pedibus se proculcandam daturum alicubi promittit: aut de ea stella est hic sermo, quam apostolus Petrus in fidelium cordibus veluti Luciferum nasci, in sua canonica scribit; quæ utique aliud nihil est quam lux quædam a Christo in credentium corda dimanans. Quin Ioannes Baptista et Elias Thesbites Luciferi nomine a quibusdam quoque appellantur: nec injuria. Ioannes enim priorem Solis justitiæ ortum antecessit; Elias vero posteriorem ejusdem exortum antecgreduetur. Cum quibus eos quodque partem habituros credibile sit, qui strenue pugnando diabolum vicerint. Neque mirum videri debet si idem nomen ad res inter se admodum diversas nunquam transferatur; cum ex sacris Litteris compertum habeamus, Christum et Antichristum alia et alia ratione idem nomen sortiri. Uterque enim appellatur Leo; sed ille, ex Judæa; hic, ex Basan. Sed et

⁶ Matth. xii, 41. ⁷ Isa. xiv, 12.

αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἁγγέλων αὐτοῦ. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Ὁ δὲ τὴν προλεχθεῖσαν, φησὶ, νίκην νικῶν τοῖς τῶν οἰκίων ἀρετῶν ἱματίοις λάμψει ὡς ὁ ἥλιος· καὶ τὸ ἔνομα αὐτοῦ ἐν τῇ τῶν ζώντων βίβλῳ ἔσται ἀνεξάλειπτον. Ὁμολογηθήσεται δὲ [παρ' ἐμοῦ] ἐπὶ τοῦ Πατρὸς μου καὶ τῶν ἁγγελικῶν δυνάμεων, ὥσπερ καὶ οἱ καλλίνικοι μάρτυρες· καθὼς φησιν ἐν τῷ Ἐβανγέλιῳ λάμψαι τοὺς δικαίους ὡς τὸν ἥλιον.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Τὰ θελωθέντα τῷ ἁγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφίᾳ Ἐκκλησίας.

Καὶ τῷ ἁγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφίᾳ Ἐκκλησίας γράψον· Τύδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαυὶδ· ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείει· καὶ κλείων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει.

Κλεῖς τοῦ Δαυὶδ, ἡ βασιλεία αὐτοῦ κέκληται· ἔξουσας γὰρ αὕτη σύμβολον. Κλεῖς δὲ πάλιν τῆς ψαλμικῆς βίβλου καὶ πάσης προφητείας, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· δι' οὗ οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως ἀνοίγονται. Καὶ τὴν μὲν πρώτην κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δέχεται· τὴν δὲ δευτέραν ἔχει κατὰ τὸ ἀναρχον τῆς θεότητος. Ἐπεὶ δὲ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων ἀντὶ τοῦ Δαυὶδ, ᾧδου γέγραπται, διὰ τῆς τοῦ ἔξου κλειδὸς ἡ ἔξουσία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, τῷ Χριστῷ προσμαρτύρηται· ἅγιος δὲ καὶ ἀληθινός, ὡς αὐτοεγνωσὺν καὶ αὐτοουσιώδης ἀλήθεια.

Οἶδά σου τὰ ἔργα· Ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἡνεωγμένην, καὶ οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν· καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου.

Ἐκ τῶν γεγραμμένων δὲ, μικρὰν μὲν τῷ μεγέθει τὴν πόλιν ταύτην, μεγάλην δὲ τῇ πίστει μανθάνομεν· δι' ὧν φησὶ [αὐτῇ]· Οἶδά σου τὰ ἔργα· τοῦτέστιν, ἀποδέχομαι· ὥσπερ καὶ τῷ Μωϋσῇ λέγει· Οἶδά σε παρὰ πάντας. Καὶ θύραν ἐνώπιόν σου τοῦ διδασκαλικοῦ κηρύγματος· ἤνοιξα, κλεισθῆναι δὲ πειρασμῶν μὴ δυναμένην, τῇ προθέσει γὰρ ἔρχομαι, καὶ οὐκ ἀπαιτῶ τὰ ὑπὲρ δύναμιν.

quod nullæ tentationes poterunt claudere. Sola enim voluntate ad hoc malum impediendum satum; neque enim exigo abs te, quæ vires tuas excedunt.

Ἰδοὺ δίδωμι [σοι] ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σα- D τάρᾳ τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἶναι, ἀλλὰ ψεύδοσθαι. Καὶ ποιήσω αὐτοὺς ἵνα ἡξώσω καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου, καὶ γνώσωσι ὅτι ἐγὼ ἠγάπησά σε.

[Ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ.] — Ἐξεῖς, φησὶ, μισθὸν τῆς ὁμολογίας τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπιστροφὴν τε καὶ μετάνοιαν· οἱ προσπεσύνονται τοῖς ποσὶ σου, τὴν πρὸς ἐμὲ προσεγνωτὴν καὶ τὸν ἐξ ἐμοῦ φωτισμὸν αἰτούμενοι καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας, [οὐκ] ἐν τῷ φανερῷ λοιπὸν Ἰουδαίζοντες.

Ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου·

angelis ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Qui, inquit, victoriam, de qua ante dictum est, cum gloriosis martyribus obtinuerit, virtutum suarum stola ornatus splendet velut sol; nomenquo illius in libro viventium manebit indelebile; quippe qui palam coram Patre meo angelicisque virtutibus illud professurus sim. Quin in Evangelio quoque legitur justos instar solis splendoris radios olium fusuros.

CAPUT VIII.

Cujusmodi significata fuerint angelo Ecclesiæ Philadelphię.

B III, 7. Et angelo Philadelphię Ecclesiæ scribe : Hæc dicit sanctus et verus, qui habet clavem David : qui aperit, et nemo claudit ; claudit, et nemo aperit.

Davidicæ clavis appellatione ejusdem regnum designatur, quandoquidem clavis inter potestatis symbola censi solet. Clavis rursus libri Psalmorum, omnisque adeo prophetiæ, est Spiritus sanctus. Per hunc enim omnes omnino cognitionis thesauri aperiuntur. Et quidem priorem clavem accepit Christus ut homo; posteriore autem, ut sempiternus Deus, naturaliter obtinet. Quia vero in vetustis quibusdam exemplaribus legitur, clavis inferni, per inferorum clavem 15 vitæ mortisque potestatem penes Christum esse significatur. Qui quidem Christus sanctus et verax nominatur, tanquam ipsa per se sanctitas et veritas.

III, 8. Novi opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, et nemo potest claudere illud : quia exiguum habes virtutem, et servasti sermonem meum, et non negasti nomen meum.

Ex veterum monumentis constat, civitatem hanc anibitu quidem civiumque numero parvam existisse; at fide vero et virtute plurimum valuisse, ex hoc loco discimus. Quam ob rem ejusmodi oratione illam compellat : Novi opera tua ; hoc est, grata acceptaque illa habeo : quemadmodum jam olim ad Moysen dicebat : Novi te præ omnibus : ostiumque ad docendum et prædicandum coram te aperui,

ad docendum et prædicandum coram te aperui,

D III, 9. Ecce do de synagoga Satanæ, qui dicunt se Judæos esse et non sunt ; sed mentiuntur. Ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos, et sciant quia ego dilexi te.

Confessionis mercedem, qua confessus es nomen meum, Judæorum conversionem et pœnitentiam feres, inquit : procident hi namque ad pedes tuos, enixeque ut ad me adducantur mentisque illuminationem consequantur, abs te petent ; de cætero non jam in aperto, sed abscondito cordis, Judæi futuri.

III, 10, 11. Quoniam servasti verbum patientiæ meæ.

et ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum, tentare habitantes in terra. Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

Tentationis horam aut sævam implorum tyrannorum, qui urbis Romanæ clavum tum temporis tenebant, adversus Christianos persecutionem appellat: ea enim jam tum præ foribus urgebat; a qua se illam liberaturum spondet: aut eam certe tempestatem, quam Antichristus sub finem sæculi contra Christi fideles per universum mundum excitabit: ex qua Christus Dominus sectatores suos, ne supra vires tententur, sese erepturum promittit, sive per corporis dissolutionem ante illud tempus e medio illos tollat, sive alia via et ratione ab impendenti periculo eosdem eripiat. Apposite autem dicit, Ecce venio cito: siquidem post dierum illorum afflictionem, ut in Evangeliiis legimus, Judex statim est venturus: propterea quoque serio admonet, ut fidei thesaurum inviolatum conservent, operamque dent sedulam ne patientiæ coronam amittant.

III, 12. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius.*

Recte illud. Nam qui adversarias potestates debellaverit, columna et firmamentum Ecclesiæ constituitur, utpote immotum, juxta Apostoli doctrinam, fundamentum In illa habens.

III, 12. *Et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo; et nomen meum novum.*

16 In corde, inquit, ejusmodi columnæ divini nominis superæque Jerusalem notitiam inscribam; quo pulchritudinem, quæ in ipsa exsistit, spiritualibus oculis consideret. Et *nomen* itidem *meum novum*, quod in futuro sæculo inter sanctos percelebre erit. Verbum autem posteaquam citra ullam sui mutationem caro semel nostra causa effectum est, susceptæ humanitati sermonem admetiens, humanoque more loquens, cœlestem Patrem *Deum* appellat *sumum*. *Jerusalem* autem *e supernis descendere* dicitur, siquidem divina cognitio ab angelis exorsa, certo quodam ordine, ad homines usque pertingit. Per Christum namque caput nostrum hi et illi inter se invicem apti sunt.

III, 13. *Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.*

Idemmodi aurem ut et nos consequamur, precibus ad Deum fuis indefesse contendamus.

CAPUT IX.

Qualia Laodicensium Ecclesiæ angelo significata fuerint.

III, 14. *Et angelo Laodicæ Ecclesiæ scribe: Πάρεστις Ἰησοῦς, ὁ μαρτυρῶν ὅτι ἐστὶν ἡ κεφαλή τοῦ σώματος τοῦ ἑκκλησίας, ὁ σώζων τὸν σώμα, ὅπως ἑαυτὸν ἑαυτὸν σώσει, ὅπως ἑαυτὸν ἑαυτὸν σώσει, ὅπως ἑαυτὸν ἑαυτὸν σώσει.*

Fidelitatis voce Christi veritas hoc loco insinuat: aut verius, illum esse ipsummet *Amen*, vel

καὶ γὰρ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἐρχεσθαι ἐπὶ τὴν οἰκουμένην δλην, πειρᾶσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐρχομαι ταχύ· κράτει ὃ ἔχεις. ἵνα μὴ δῶς τὸν στέφανόν σου.

Τὴν ὥραν δὲ τοῦ πειρασμοῦ, εἴτε ὡς αὐτίκα [μάλα] παρεσσομένην, τὴν τῶν ἀσεδῶς τῆς Ἑρώμης τοτηνικαῦτα βασιλευσάντων κατὰ Χριστιανῶν διώξιν εἰρηκεν· ἥς λυτρωθῆναι αὐτὴν ἐπαγγέλλεται· ἥ τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος παγκόσμιον κατὰ τῶν πιστῶν τοῦ Ἀντιχρίστου κίνησιν λέγει, [ἐξ] ἥς ἐλευθεροῦν τοὺς ζηλωτὰς αὐτῆς ὑπισχνεῖται, προαναρπαζομένους διὰ τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως, ἵνα μὴ πειρασθῶσιν ὑπὲρ ὃ δύνανται. Καλῶς δὲ φησιν Ἐρχομαι ταχύ· μετὰ γὰρ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων εὐθέως, [ὥς] φησιν, ὁ Κύριος ἐλεύσεται· διὸ παρεγγυᾷ κρατῆσαι τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ἄσυλον, ἵνα μὴ τις ἀπολέσῃ τὸν τῆς ὑπομονῆς στέφανον.

ut fidei thesaurum inviolatum conservent, operamque dent sedulam ne patientiæ coronam amittant.

Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἐκ.

Εἰκότως [δὲ] εἶπε ποιῆσαι τὸν νικῶντα στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ νικητὴς τῶν ἐναντιῶν δυνάμεων, στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας καθίσταται, ἀκίνητον ἐν αὐτῇ τὴν βάσιν ἔχων, κατὰ τὸν [θεῖον] Ἀποστόλον.

Καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ μου τῆς καινῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣ καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου· καὶ τὸ ὄνομά μου τὸ καινόν.

[Καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου. — Καὶ] ἐπὶ τὴν καρδίαν, φησὶν, τοῦ τοιοῦτου στύλου χαράξω τὴν γνώσιν τοῦ θεοῦ ὀνόματος, καὶ τῆς ἀνω Ἱερουσαλὴμ. ἵνα ἴδῃ τὰ ἐν αὐτῇ κάλλη τοῖς τοῦ πνεύματος ὀμμασι· καὶ τὸ καινόν μου ὄνομα, τὸ [ἐν] τοῖς ἀγίοις ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] γνωριζόμενον. Τὸ δὲ, Θεοῦ μου, ἀνθρωπίνως περὶ τοῦ Πατρὸς εἰρηκεν, ὡς σὰρξ δι' ἡμᾶς ἀτρέπτως γενόμενος. Ἀνωθεν δὲ ἡ Ἱερουσαλὴμ καταβαίνει· ἐκ μὲν ἀγγέλων ἀρξαμένης τῆς θείας γνώσεως, μέχρις ἡμῶν δὲ καταντησάσης, συναφθέντων ἀλλήλοις διὰ Χριστοῦ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν.

Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

[Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω.] — Τούτου τοῦ ὠτίου καὶ ἡμεῖς τυχεῖν εὐξώμεθα.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Τὰ ἐηλωθέντα πρὸς τὸν τῆς Λαοδικῆων Ἐκκλησίας ἀγγέλον.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικῇ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἄμην, ὁ μαρτυρῶν ὅτι ἐστὶν ὁ πῦρ καὶ ὁ ἀληθινός, ὁ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διὰ τοῦ πιστοῦ ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ δεῖκνυται· μᾶλλον δὲ ὅτι αὐτὸς οὐσιώδης ἐστὶν ἀλήθεια.

Ἀρχὴ [δὲ τῆς κτίσεως] ἀντὶ τοῦ, βασιλεία· καὶ Ἀρχὴ πάντων, ὡς τῶν κτισμάτων δεσπόζουσα. Ἀρχὴ γὰρ [τῆς] κτίσεως ἡ προκαταρκτικὴ αἰτία καὶ ἀκτιστος.

Οἶδά σου τὰ ἔργα· οἷτε οὗτε ψυχρὸς εἶ, οὗτε ἥσυχος [δὲ χλιαρὸς εἶ]. Ὁφείλον ἦν ψυχρὸς ἢ ἥσυχος· οὕτως οἷτε χλιαρὸς εἶ, καὶ οὗτε ἥσυχος, οὗτε ψυχρὸς.

Καὶ ὁ Θεολόγος φησὶ Γρηγόριος· Δέον ἀκριβῶς ἴσθαι, ἡ ἀκριβῶς ἀπεψύχθαι. Εἰκότως· ὁ μὲν γὰρ ψυχρὸς, καὶ τῆς ζωότητος πίστεως ἀγευστος, ἐν ἐλπίδι πωλῆς· ἔσται τοῦ τυχεῖν αὐτῆς· ὁ δὲ ζῆσας διὰ τοῦ βαπτίσματος τῷ Πνεύματι, καὶ ἀποψυχθεὶς διὰ βῆθυσιν ὑστερον, ἐαυτῷ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἐξέκοψε, καταγνοῦς τῆς αἰρεθείσης πίστεως. Ἐργοὶ μὲν γὰρ οὐκ ἀπογνωστέα ἢ μεσότης· ὥστε ὁ ἐνομιμὸς γάμος, μέσος ὢν παρθενίας καὶ πορνείας, οὐκ ἀπόδηλος· ἐν δὲ τῇ πίστει, τὸ μέσον καὶ χλιαρὸν ἀδοχιμὸν.

Quibus externis, quod medium servat, non est semper respuendum, quasi cum vitio sit conjunctum (neque enim legitimum conjugium, quod medium tenet inter virginitalis custodiam et vagam libidinem, est condemnandum). At vero medium, hoc est tepidum in fide, jure ab omnibus improbatum.

Μέλλω σε ἐμῆσαι ἐκ τοῦ στόματός μου· οἷτε λέγεις, Πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς χρείαν ἔχω. Καὶ οὐκ οἶδας οἷτε σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος, [καὶ ἐλσιπνός,] καὶ πτωχός, καὶ τυφλός, καὶ γυμνός.

Ὡς γὰρ, φησὶ, τὸ χλιαρὸν ἔμετον κινεῖ τοὺς μεταλαμβάνουσιν, οὕτω καὶ γὰρ ὡς βδελυκτὸν βρώμα ἐμῶς διὰ λόγον στόματός μου εἰς αἰώνιον κόλασιν· οἷτε ταῖς ἀκάνθαις τοῦ πλούτου τὸν σπόρον τοῦ θείου λόγου συμπνέγουσα, τὴν ἐαυτῆς ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀγνοεῖς πτωχεῖαν, καὶ τὴν τῶν νοητῶν [σου] ὀφθαλμῶν τύφλωσιν, καὶ τὴν ἐξ ἀγαθῶν πράξεων γύμνωσιν.

Συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς· καὶ ἱμάτια λευκά, ἵνα περιβάλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχυνὴ τῆς γυμνότητός σου· καὶ κολλύριον ἔχρισον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἵνα βλέπῃς.

Εἰ δὲ πλουτήσῃς βούλῃ, φησὶ, συμβουλεύω σοι, παρ' ἐμοῦ τοῦ πλουτιζόντος κτήσασθαι προθέσει ζωῆς καὶ καρδία θεούσης, χρυσίον πεπυρωμένον, [ἡρουν] τὸν διδασκαλικὸν λόγον, τὸν τῷ πυρὶ τῶν πειρασμῶν λαμπρυνόμενον· δι' οὗ ἔξεις ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν θησαυρὸν ἀσυλόν, καὶ περιβάλῃ τὴν στολὴν τῶν ἀρετῶν τὴν ὑπέρλαμπρον· δι' ἧς ἡ προσγενομένη σοι ἐξ ἁμαρτίας ἀμφιασθήσεται γύμνωσις. Καλλύριον δὲ, ἡ ἀκτημοσύνη. Εἰ γὰρ δῶρα ἐκτυφοῖ ὀφθαλμοῖς βλέπόντων, τοὺτους πάντως ἀνοίγει τὸ ἀδωροδόκητον.

Ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. Ζήλωσον οὖν καὶ μετανοήσον.

[Ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω. —] Βαβαὶ τῆς φιλοφροσύνης! πόση ἀγαθότης ὁ ἐλεγχος χέρεται!

Ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω· ἐὰν

A ipsissimam veritatem per essentialiam, hac phrasi indicatur. Vocatur autem *creaturae principium*, quia est primordialis et increata ejusdem causa: vel ob id *creaturae ἀρχή* vocatur, quia absolutum in res omnes productas principatum tenet.

III, 15, 16. Scio opera tua, quod neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus! Sed quia tepidus es, et nec frigidus nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

Cum hominem accurate vivere, hoc est, vel insigniter *fervere*, vel insigniter *frigere* oporteat, merito (inquit Gregorius Theologus) dicit: *Utinam frigidus aut fervidus esses!* Siquidem qui omnino adhuc friget, hoc est, ferventis fidei exsors est, prorsus spem facit fore ut eam aliquando consequatur, adeoque ex frigido servidus evadat: at vero qui per baptismum spiritu servidus semel exstitit, et postea per ignaviam intepuit, ille salutis spem sibi ipsi quodammodo amputavit; fide nimium, quam ante complexus videbatur, repudiata. Sane in operibus externis, quod medium servat, non est semper respuendum, quasi cum vitio sit conjunctum

III, 16, 17. Incipiam te evomere ex ore meo, quia dicis: *Dives sum, et locupletatus, et nullius egeo; et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus.*

Quemadmodum, inquit, tepidum iis ciere vomitum solet qui illud assumunt, ita ego quoque per verbum oris mei te veluti execrabilem escam in sempiternum supplicium exspuam. Nam divitiarum spinis obsitus, divini verbi semen in te praefocas, tuamque in rebus spiritualibus inopiam ignoras; neque interiorum oculorum tuorum caecitatem curas, neque tuam quoque a bonis operibus nuditatem satis accurate consideras.

17 III, 18. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias: et vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuae: et collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

Si ditescere lubet, a me, inquit, qui veras stabilesque opes largior, ferventi desiderio volentique animo ignitum aurum emito; nempe sacrae doctrinae verbum igne tentationum exploratum splendidumque redditum. Per hoc enim cordi tuo ejusmodi thesaurus obtinet, qui nec violari nec diripi facile poterit. Vestierisque splendida virtutum stola, qua nuditas, quam ex peccato contraxeras, contegetur. Per *collyrium* autem innuere videtur externarum rerum penuriam, munerumque despicientiam. Nam si dona videntium oculos excaecant, omnino munerum contemptio hos aperiet.

III, 19. Ego quos amo, arguo et castigo. *Aemulare ergo, et poenitentiam age.*

Papa! quanta Dei clementia! quanta suavitate et benignitate reprehensionem temperat!

III, 20. Ego sto ad ostium et pulso. Si quis au-

*dierū vocem meam, et aperuerit mihi januam, in-
trabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.*

Mea, inquit, præsentia nulli vim affert. Cordis ostium pulso; prompte aperienti super salute sua gratulor; illamque opiparæ cœnæ loco duco: si quidem iis rebus præcipue capior et pascor, quibus ipsi spiritum alunt, famemque audiendi verbum Dei sedant, ac erroris tenebras propulsant.

III, 21, 22. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et consedi cum Patre meo in throno ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.*

Per solium regnum futurique sæculi requies denotatur. Ait ergo: Quisquis hostem, qui sub aspectum non venit, devicerit, ille mecum regnabit, meæque gloriæ particeps erit. Cum autem addit, *Sicut et ego vici*, ob assumptam carnem, ut homo loquitur; neque enim Deus Verbum, cœleste regnum tanquam virtutis præmium aliquando tulit; quippe qui naturaliter et ab omni æternitate illud possederit. Nisi enim natura sua ita comparatus esset, aliis illud impertiri non posset: cum tamen, secundum tonitruum filium Theologum, pro potestatis suæ plenitudine sanctis illud impertiri consueverit. Ad eandem quoque potestatem spectat, judices designare et instituere; sicuti sanctos apostolos duodecim tribuum Israel judices jam designavit olimque futuros promisit. Etenim posteaquam, cum Deus aliqui et sempiternus Rex esset, nostra causa semel factus est homo, nostraque omnia, solo peccato excepto, participavit, ea omnia quæ divinitatis illius propria erant, neque humanæ tamen naturæ repugnabant, iis qui diabolum superassent, vicissim impertiri constituit. Eapropter ut ille in sua ad cœlos assumptione nube tanquam vehiculo uti voluit; ita sanctos quoque, ut Apostolus testatur, per nubem in occursum suum quondam abripit.

18 Rursum ut ipse, tanquam creaturæ Dominus, rerumque conditor, judex venturus est; ita sanctis quoque illustribusque viris eos judicandi et condemnandi potestatem largietur, qui divinæ vereque beatæ servitutis jugum superbe excusserunt. *Nescitis*, ait Apostolus, *quia angelos judicabimus*? nempè tenebrarum principes. Cum ergo judicem nacti simus usque adeo benignum et clementem, ut illum benevolum clementemque experiamur, operam demus sedulam, illudque Salomonis; *Vestimenta tua omni tempore sint candida*¹, hoc est, nullis pravis operibus contaminata, omni studio exploris contendamus. Ad eum enim modum nuptiali veste animas nostras convestientes, immortalis Sponso et Regi nos commendabimus, ipsique per virtutem conjuncti, sempiternis illis bonis potiemur: in ipso Christo Deo et Domino nostro, eorumdemque bonorum largitori: cum quo Patri, cum vivifico sanctissimoque Spiritu, sit honor, gloria, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

¹ 1 Cor. vi, 5. ² Eccle. ix, 8.

A [οὗν] τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν, καὶ δεῖπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ.

[Ἰδοὺ, ἦκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω. —] Ἀβίαςτος, φησὶν, ἡ ἐμὴ παρουσία. Τὴν θύραν τῆς καρδίας κρούω· καὶ τοῖς ἀνοίγουσιν ἐπὶ τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ συνευφραίνομαι. Τροφὴν γὰρ καὶ δεῖπνον ταύτην ἡγῆμαι, τρεφόμενος ἐφ' οἷς αὐτοὶ τρέφονται, καὶ τὸν λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου καὶ τὸ σκότος τῆς πλάνης ἀποφεύγουσι.

Ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου· ὡς καὶ γὰρ ἐνίκησα καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

B Διὰ δὲ τοῦ θρόνου ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ μέλλοντος αἰῶνος δείκνυται. Φησὶ τοίνυν, ὅτι Οἱ τὸν ἐχθρὸν νικήσαντες, συνοξασθήσονται μοι καὶ συμβασλεύσουσι. Τὸ δὲ, Ὡς καὶ γὰρ ἐνίκησα, ἀνθρωπίνως εἴρηται, διὰ τὴν πρόσληψιν. Οὐ γὰρ ἄθλον ἀρετῆς τὴν βασιλείαν ὁ Θεὸς λόγος ἐκτίσαστο (ταύτην γὰρ ἔχει οὐσιωδῶς [ὡς] αἰδιον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, οὐκ ἂν ἐτέρους μεταδίδοναι ταύτης ἡδύνατο, ἀλλὰ κατὰ τὸν Θεολόγον καὶ τῆς βροντῆς υἱόν, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ τῶν ἁγίων [πᾶσι] μετέδωκεν· ὅθεν καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐπηγγέλται καθίσειν ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνειν τὰς [δώδεκα] φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ μέλλοντας. Ἐπειδὴ γὰρ [δι' ἡμᾶς] ἀνθρωπος γέγονε, Θεὸς ὑπάρχων καὶ βασιλεὺς προαιώνιος, καὶ πάντων τῶν ἡμετέρων ἀμαρτίας χωρὶς μετέσχηκεν, πάντων τῶν αὐτοῦ τοῖς νικηταῖς τοῦ διαβόλου μετέδωκε, καθὼς ἦν δυνατὸν ἀνθρώποις ὑποδέξασθαι. Ὅθεν νεφέλην δχημα τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως ἐν τῇ ἀναλήψει αὐτοῦ ποιησάμενος, καὶ τοὺς ἁγίους ἐπὶ νεφελῶν διὰ τοῦ Ἀποστόλου φησὶν ἀρπαγίσεσθαι πρὸς τὴν αὐτοῦ ὑπάντησιν· καὶ κριτῆς, ὡς Δημιουργὸς καὶ Δεσπότης τῆς κτίσεως, ἐλευσόμενος, κρίνειν τοῖς ἁγίοις παρέξει τοὺς τῆς θείας ὄντως καὶ μακαρίας δουλείας ἀφηνιάσαντας, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; δηλαδὴ τοὺς τοῦ σκότους ἀρχοντας. Ἐπεὶ τοίνυν οὕτω φιλόανθρωπον τὸν κριτὴν ἔχομεν, εὐμενοῦς αὐτοῦ τυχεῖν σπουδάζωμεν· διηνεκῶς πληροῦντες τὴν Σολομώντειον λόγιον· Ἐν παντὶ καιρῷ ἕστωσαν D τὰ ἱμάτια σου λευκά, [ταῖς] πονηραῖς μὴ ῥυπαίνόμενα πράξεσιν. Οὕτω γὰρ νυμφικῶς τὰς ψυχὰς ἡμῶν κοσμήσαντες, ἐπεράστους ἑαυτοὺς τῷ [ἁθανάτῳ Νυμφίῳ καὶ] Βασιλεῖ [πρὸς συνάφειαν] παραστήσομεν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν [δι' ἀρετῶν αὐτῷ συναφθέντες] τευξόμεθα, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῷ τούτων χορηγῷ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξῃ, τιμῇ καὶ προσκύνησις, ᾧμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. Ρ. ΛΟΓΟΣ Δ'.

A

CAPUT X. SERMO IV.

Περὶ τῆς ὁραθείσης θύρας ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τῶν καὶ πρεσβυτέρων [καὶ τῶν ἐξῆς].

Μετὰ ταῦτα εἶδον· καὶ ἰδοὺ θύρα ἡνεωγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἧς ἤκουσα, ὡς σάλπιγγος λαλοῦσης μετ' ἐμοῦ, λέγουσα· Ἀνάβα ὧδε· καὶ δείξω σοὶ ὃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

Ἡ περιαίρεσις τῆς θύρας τῶν κρυπτῶν τοῦ Πνεύματος μυστηρίων σημαίνει τὴν δῆλωσιν· ἡ δὲ σάλπιγξ, τὸ τοῦ ἀποκαλύπτοντος μεγαλόφωνον· τὸ δὲ Ἀνάβα ὧδε, τὸ τῶν γηϊνῶν τελείως ἀποστῆναι καὶ ἐν οὐρανῷ γενέσθαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἀκούοντος.

Καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν Πνεύματι· καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος ὁμοίος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ σαρδίῳ, καὶ ἱρὶς κυκλῶσα τοῦ θρόνου, ὁμοία ὁράσει σμαραγδίνῳ.

[Καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν Πνεύματι. —] Τῆς φωνῆς, φησὶν, ἀκούσας, καὶ τῷ Πνεύματι τυπωθεὶς τὸ ἡγεμονικὸν, θρόνον ἰδεασάμην· δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ ἀνάπαυσις· αὐτοῖς γὰρ ἐν-θρονίζονται. Ἐπειδὴ δὲ τὸν Πατέρα τὸν ὁραθῆντα ἐν ταῦτα περίστησι, σωματικὸν αὐτῷ χαρακτῆρα οὐ περιτιθῆναι, ὥστε ἐν τῇ προτεραιᾷ τοῦ Υἱοῦ ὀπτασίᾳ· ἀλλὰ τιμίοις αὐτὸν λίθοις ἀπαικάζει· τῆς μὲν ἰάσπιδος σημαίνουσι, ὡς χλοερᾶς [οὐσις], ὁμοῦ τὸ ἀειθαλὲς καὶ φερέσιον καὶ τροφῆς χορηγὸν τῆς βίτης φύσεως, διὰ τὸ πᾶν σπέρμα χλοηφορεῖν· πρὸς τοῦτο δὲ καὶ τὸ φοβερόν τοις ὑπαναντίοις. Φασι γὰρ τὴν ἱστίαν φοβερὰν εἶναι θηρίοις καὶ φάσμασι· μετὰ τοῦτο δὲ, καὶ τῶν ἐπιδοχομένων τὴν ψυχικὴν ἱστίαν, τὸ θεραπευτικόν. Λέγει γὰρ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, τοῦτον τὸν λίθον ἱατρικῶς οἰδηματὰ τε καὶ τὰς ἀπὸ σιδήρου πληγὰς, ἐπιχειρόμενον· ἡ δὲ ἱρὶς, σμαραγδίζουσα, τὸ πικρὸν καὶ ἀνθυὸν ἐν ἀρεταῖς τῶν ἀγγελικῶν ἐμφαίνει τάξεων.

verum etiam ferro illatis vulneribus. Porro iris, quæ smaragdi colorem æmulator, varia et florida celestium virtutum et ordinum ornamenta, diversaque eorumdem munia et ministeria adumbrat.

Καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου, θρόνοι εἰκοσιτέσσαρες· καὶ ἐπὶ τοῖς θρόνοις εἰκοσιτέσσαρες πρεσβυτέρους καθήμενους [καὶ] περιβεβλημένους [ἐν] ἱματίοις λευκοῖς· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς.

Εἰκοσιτέσσαρες δὲ πρεσβυτέρους τις τῶν πρὸ τῶν ἁγίων Ἀβελ καὶ ἐτέρους εἰκοσι τῆς Παλαιᾶς ἐξελέβετο, καὶ τρεῖς τῆς Νέας. Εἴτε δὲ τοῦτο ἐστίν, εἴτε μᾶλλον τοὺς πρὸς ταῖς πράξεσι καὶ τῷ λόγῳ κεκοσμημένους, χρὴ νοεῖν τὸ διὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων δηλούμενον, ὃ ἀναγινώσκων δοκιμαζέτω. Τίχα δὲ ἐκλαθεῖν ἀκολουθότερον διὰ τῶν ἱβ' πρεσβυτέρων, τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ διαλάμψαντας· διὰ δὲ τῶν ἐτέρων ἱβ', τοὺς ἐν τῇ Νέᾳ διαπρέψαντας· καὶ τῶν γὰρ δώδεκα φύλαρχοι, καὶ τῶν ἐν τῇ Νέᾳ δώδεκα ἀπόστολοι προηγήσαντο· οἷς καθίσθαι ἐπὶ δώδεκα θρόνων ὁ Κύριος ἐπηγγελάτο. Τὰ δὲ λευκὰ ἱμάτια τοῦ λαμπροῦ βίου καὶ τῆς ἀλήκειου ἐορτῆς

De ostio quod in cælo visum est apertum : deque viginti quatuor senioribus, et aliis quibusdam, quæ hinc ordine consequuntur.

IV, 1. Post hæc vidi, et ecce ostium apertum in cælo, et vox prima quam audivi, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens : Ascende huc, et ostendam tibi quæ oportet fieri cito.

Cælestis ostii patefactio, occultorum mysteriorum Spiritus explicationem significat : Tuba autem, grandisonam patefacientis vocem. Illud vero, Ascende huc, audientis mentem a rebus hisce fluxis atque terrenis perfecte avulsam, in cælo versari indicat.

IV, 2, 3. Post hæc statim fui in spiritu. Et ecce sedes posita erat in cælo ; et supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis : et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae.

Cum, inquit, vocem audivissem, mensque mea divini Spiritus allapsu tacta fuisset, ecce mox thronum in cælo positum vidi. Per hanc autem sedem Christi in sanctis requies designatur : siquidem in illis veluti in throno quodam insidet. Cæterum Patri, quem hoc loco visum inducit, nullam omnino corpoream figuram affingit, ut in prima visione Filio affinxerat ; verum pretiosis tantum lapidibus illum comparat. Jaspidi quidem, quod is viridis exsistat, suæque viriditate divinæ naturæ symbolum præ se ferat. Hæc namque semper floret et viret, vitamque et escam viventibus omnibus præstat. Sed et omne quoque terræ semen viridem herbam fundere solet. Assimulatur adhuc sardio, ob terrorem quem hostibus incutere natus est. Aiunt namque sardium feris spectrisque terribilem videri : vi præterea, quam natura insitam habet, ægra corpora sanare solitum. Sane, ut magno Epiphanio placet, non modo tumoribus, si commode adhibeatur, medetur ;

19 IV, 3. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor : et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis : et in capitibus suis coronæ aureæ.

Hunc viginti quatuor seniorum numerum quidam ex priscis interpretibus constituisse existimant Abelem, cum aliis viginti Veteris, et tribus Novi Testamenti patribus. Ast certumne id sit, an vero pro viginti quatuor elementorum Græcorum numero, rectius per hos accipiantur viginti quatuor qui actione et cognitione præ cæteris excelluerunt, hoc iudicium penes lectorem esto. Nobis illorum opinio magis probatur, qui per duodecim seniores intellexerunt duodecim viros qui in veteri lege sapientia et virtute præ aliis illustres exstiterunt : per reliquos autem duodecim, totidem alios Novi Testamenti heroes. Apud Judæos celebres suæ duodecim pa-

triarchæ, duodecim tribuum principes et quasi capita. In Novo autem, duodecim apostoli; quos propter excellentem virtutem et sapientiam, Christus Dominus duodecim tribuum Israel iudices olim futuros docuit. *Candidæ autem stolæ*, symbolum sunt integræ puræque vitæ: tunc perpetuæ quoque festivitatis solidæque lætitiæ, qua beati possidentur. *Coronæ tandem aureæ*, victoriæ adversus malignos dæmones, non absque magna animi fortitudine obtentæ, sunt notæ.

IV, 5. *Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua.*

Et hinc quoque planum sit, quam terribilem ac formidabilem Deus iis exhibere sese soleat, qui illius patientia et mansuetudine abutuntur. Nam hominibus salute dignis *tonitrua* isthæc et *fulgura* lucem verius et voluptatem quam terrorem afferent. Alterum namque ex his, mentis illorum oculos lumine perfundet; alterum vero, spirituales eorumdem aures perficiet, et quadam suavitate afficiet.

IV, 5, 6. *Et septem lampades ardenles ante thronum; quæ sunt septem spiritus Dei: et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile crystallo.*

Per septem hos spiritus, aut septem angelos cæteris præstantiores cum Irenæo accipere oportet: aut septem vivifici illius Spiritus charismata. Quorum mentionem facit Isaias propheta. Utraque expositio ratione et auctoritate nititur. Cæterum per *mare vitreum* immensa illa sanctarum Virtutum multitudo, rerumque cælestium ab omni labe immunitas; necnon pax illa summaque futuræ vitæ tranquillitas designatur. Sunt tamen qui per *mare vitreum* aquas illas quæ secundum Psalmistam super cælos firmatæ, homini prorsus incognitæ et inaccessæ sunt, denotatas putant: aut crystallinam cæli naturam, aut singularem certe divini illius pavimenti fulgorem et perspicuitatem. Verum rerum quæ mentis nostræ captum excedunt, investigationi prolixius, quam par est, insistere, ridiculum fortassis fuerit.

IV, 6. *Et in medio sedis, et in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante et retro.*

Per hæc ostenditur *thronum Dei* nihil fere aliud esse, quam regnum Dei, jucundamque ejusdem in sanctis quietem. Cernit autem in regno illo *Seraphim* oculis plena thronumque, de quo hic sermo est, jugiter obeuntia. *Oculorum* autem numero, vim qua ad hauriendos Divinitatis radios pollent, 20 haud dubie subindicat, quandoquidem ea perfectione a Deo illustrantur, ut et illa videant quæ jam dudum ante sunt facta, et illa rursus quæ olim sunt futura.

IV, 7. *Et animal primum simile leoni; et secundum animal simile vitulo; et tertium animal habens faciem velut hominis; et quartum animal simile aquilæ volanti.*

Ejusmodi animalia propheta Ezechiel contemplatus quoque legitur. Cæterum per quatuor facies, quatuor elementa, ex quibus homo coagmentatur, eorumdemque procreatio et conservatio, ut nonnullis placet, hoc loco denotantur: aut Dei in res omnes. sive illæ in cælo, sive in terra, sive in mari,

Α καὶ εὐφροσύνης σύμβολά [εἰσιν·] οἱ δὲ στέφανοι, τῆς νίκης ἣν πρὸς τοὺς πονηροὺς δαίμονας κατῴρωσαν ἀνδρισάμενοι.

Καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται δόξα καὶ φωταὶ καὶ βρονταί.

Κάντεῦθεν τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀναξίων τῆς αὐτοῦ μακροθυμίας δείκνυται. Τοῖς μέντοι σωτηρίας ἀξίοις τούτων ἐκτέτραφωτισμὸν ἐντίθησιν· ἡ μὲν τοῖς τῆς διανοίας ὑμῶν, ἡ δὲ τοῖς πνευματικοῖς ὥσιν ἐμπέμπουσιν.

Καὶ ἐπὶ λαμπάδες πυρὸς καίόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου· αἱ εἰσι τὰ ἐπὶ πνεύματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου, θάλασσα ὑαλίνῃ, ὅμοια κρυστάλλῳ.

Τὰ δὲ ἐπὶ πνεύματα τοῦ Θεοῦ, εἴτε, ὡς φησὶν Εἰρηναῖος, ἐπὶ ἀγγέλους τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας δεῖ νοεῖν, εἴτε τὰς ἐνεργείας τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, ὡς Ἡσαίας μέμνηται. Οὐδ' ἕτερον οἶμαι ἀπίθανον· ἡ δὲ ὑαλίνῃ θάλασσᾳ τὸ πλήθος τῶν ἁγίων Δυνάμεων καὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀκηλίδωτον, καὶ τὸ τῆς μελλούσης ζωῆς χαρακτηρίζει ἀτάραχον. Τάχα δὲ διὰ ταύτης δηλοῦται τὰ οὐράνια νῦτα, ἀνεφίχτοις ἡμῖν ὕδασι, κατὰ τὸν Ψαλμῶδην, στεγάζόμενα. Εἰ δὲ τίσι κρυστάλλοειδῆς ἡ τοῦ οὐρανοῦ φύσις νενόμισται, σκοπεῖν χρὴ εἰ μὴ ἡ οὐσία τοῦ Θεοστίτου ἐκείνου ἐδάφους διὰ τούτων σημαίνεται, τὸ πτίλδον ὁμοῦ καὶ διαυγὲς ἔχουσα. Ἄλλὰ τῶν ὑπὲρ κατάληψιν ἡ ἔρευνα καταγέλαστος.

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου, καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου, τέσσαρα ζῶα γέμορτα ὀφθαλμῶν ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν.

[Καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου, τέσσαρα ζῶα γέμορτα ὀφθαλμῶν. —] Καὶ διὰ τούτου δείκνυται ὁ θρόνος σημαντικὸς εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τε καὶ ἀναπαύσεως· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἦν τὰ *Σεραφίμι* ἐθεώρησε· διὰ τοῦ πλήθους τῶν ὀφθαλμῶν τὸ πρὸς τὰς θείας αὐγάς θεοπτικῶν αὐτῶν διδασκόμενος. *Ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν*· ὅτι καὶ τῶν ἐμπροσθεν καὶ τῶν ὀπισθεν [θεῶν] τὴν γνῶσιν ἐναυγάζονται.

Καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον, ὅμοιον λέοντι· καὶ τὸ δεύτερον ζῶον, ὅμοιον μόσχῳ· καὶ τὸ τρίτον ζῶον, ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου· καὶ τὸ τέταρτον ζῶον, ὅμοιον ἀετὶ πετομένῳ.

Ταῦτα τὰ [τέσσαρα] ζῶα καὶ τὸν Ἡσαίαν θεωρεῖσθαι νομίζομεν· διὰ τῶν τεσσάρων προσώπων δηλοῦντα [εἶτε] τὴν τῶν τεσσάρων στοιχειῶν τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν τε καὶ συντήρησιν, ὡς τισιν ἐδόξεν, εἴτε τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ τῶν ἐν θαλάσσῃ [καὶ καταχθονίων] τὴν [θεῶν] δεσποτείαν.

εἰς τὰς ἀρετὰς τὰς τέσσαρας, καὶ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, ὡς ἑτέροις καλῶς ἔχειν λελογίσται· τοῦ μὲν Λέοντος δηλοῦντος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, ὡς φησιν Εἰρηναῖος· διὰ τὸ τῆς προαιωνίου βασιλείας τούτου σημαντικόν· ἐν ἀρχῇ γὰρ εἶναι τὸν Λόγον ἐκῆρυξε· τοῦ δὲ Μόσχου, ὅτε τοῖς οἰκείοις ἀρκουμένου πόνοις, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ὡς νομικῶς καὶ ιερατικῶς τὸν Χριστὸν γενεαλογῆσαν· τοῦ δὲ ἀετοῦ, τὴν σωφροσύνην· ταύτην γὰρ [φιλεῖν] μαρτυρεῖται [τοῦτο] τὸ ζῶον· καὶ τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον, ὡς σύντομον καὶ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ Πνεύματος ἀρξάμενον· τοῦ δὲ ἀνθρώπου τὴν φρόνησιν, καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ὡς φύσει καὶ οὐ νόμῳ κηρύξαν τὴν [τοῦ] Χριστοῦ γέννησιν. Εἰκὼς δὲ διὰ τούτων καὶ τὴν οἰκονομίαν [τοῦ] Χριστοῦ δηλοῦσθαι· διὰ τοῦ Λέοντος, ὡς βασιλέως· διὰ τοῦ Μόσχου, ὡς ιερέως, μᾶλλον δὲ καὶ ιερέλου· διὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς δι' ἡμᾶς ἀνδρωθέντος· διὰ δὲ τοῦ ἀετοῦ, ὡς χορηγοῦ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τοῦ ἐπιτάκτος ἡμῖν ἀνωθεν.

venius sacrificium, per vitulum : nostri autem causa spiritus, qui e supernis devolat, benignum largitorem esse, per aquilam.

Καὶ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἑν αὐτῶν ἔχον ἀνὰ πτέρυγας ἑξὺ πύλασθαι, καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ἰσχυρίων.

[Καὶ τέσσαρα ζῶα ἐν καθ' ἑν αὐτῶν ἔχον ἀνὰ πτέρυγας ἑξὺ. —] Ταῦτα ὁ μέγας φησὶ Διονύσιος διὰ τοῦτο ταῖς δυοῖς πτέρυξι καλύπτειν τὰ πρόσωπα, καὶ ταῖς δυοῖς τοὺς πόδας, καὶ ταῖς μέσαις πέτεσθαι· ἵνα ἡ περὶ τὰ ὑψηλότερα [αὐτῶν] καὶ βαθύτερα τῆς οἰκίας καταλήψεως φανῇ εὐλάβεια· δι' ἣν τοῖς μέσῳις πρὸς τὰς θεαρχικὰς αὐγὰς [τοῖς] θεοῖς συγχοῖ ἀνατείνονται.

Καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν, ἡμέρας καὶ νύκτας λέγοντες· Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος· Κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος.

Ἀνάπαυσις δὲ ταῖς ἀγλαῖς ταύταις δυνάμεσι, τὸ ἐκ τῆς θείας ὑμνωδίας μὴ παύεσθαι, καὶ τὸν τριστὸν ἁγιασμὸν τῇ τρισυποστάτῳ προσφέρειν Θεότητι. Τὸ δὲ, Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος [ὁ παντοκράτωρ], τὴν ἀγλαν Τριάδα δηλοῦν ἐφημεν.

ei, ei qui erat, ei qui venturus est, sacrosanctæ Trinitatis mysterium, ut ante quoque dictum est, ob oculos nobis ponit.

Καὶ ὅταν δώσουσι τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ.

[Πεσοῦνται οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι. —] Διὰ τούτων δηλοῦται, καὶ τοὺς νοηθέντας ἡμῖν πρεσβυτέρους κοινωνοὺς εἶναι [τῆς ὑμνωδίας] τῶν οὐρανίων δυνάμεων· ὁμολογούντας ἐκ Θεοῦ κεκομῆσθαι τῆς [κατὰ] τῶν νοητῶν ἐχθρῶν νίκης τὴν δύναμιν.

Καὶ βαλοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον

A sive in aere, sive sub terra exsistant, dominatus, aut quatuor primariæ virtutes : aut quatuor Evangelia : aut, quod aliis magis probatur, utrumque simul : leone quidem fortitudinem et Evangelium secundum Joannem significante. Nam, ut Irenæus admonet, unum hoc in ipso statim exordio sempiterni regni mentionem infert. Prædicat namque Dei Verbum a principio exstitisse. Vitulo vero, tanquam propriis opibus laboribusque contento sibi que sufficiente, justitiam et Evangelium secundum Lucam, qui Christi genealogiam simul per legalem et sacerdotalem lineam ducit : aquila autem, temperantiam, (huic enim animali isthæc virtus familiaris fertur), et Evangelium secundum Marcum, quod et breve est, et a prophetico Spiritu exordium facit : homine tandem prudentiam et Evangelium secundum Matthæum, quod legali missa, naturalem tantum Christi generationem textit. Probabile sit quoque præcipuas œconomix Christi partes per quatuor hæc animalia designare voluisse. Regem exstitisse, indicatum videri potest per leonem : sacerdotem porro, aut carnem assumpsisse, per hominem : vivifici denique

IV, 8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas sensus in circuitu, et intus plena sunt oculis.

Quatuor hæc animalia, ut magno Dionysio visum est, duabus alis ob id facies suas tegebant, duabus rursum pedes; et duabus tandem mediis volabant : quo hinc constaret quanto cum metu et reverentia in sublimiorum rerum theoriam et inquisitionem, profundiorumque mysteriorum comprehensionem ferantur; quantaque cautione haustos Divinitatis radios, ad alios interjectos ordines et sedes non absque Dei jussu transmittere soleant.

IV, 8. Et requiem non habent die ac nocte, dicentia : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est, et qui erat, et qui venturus est.

Sanctæ istæ virtutes ob id requiem habere negantur, quod a divinis laudibus nunquam cessent. Cæterum per sanctitatis nomen tertio repetitum, Divinitati, quæ in tribus hypostasis, ex æquo subsistit, laudem deferunt. Porro autem illud, Qui est, ei qui erat, ei qui venturus est, sacrosanctæ Trinitatis mysterium, ut ante quoque dictum est,

IV, 9, 10. Et cum darent illa animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum, viginti quatuor seniores procidebant ante sedentem in throno, et adorabant viventem in sæcula sæculorum.

Hinc discimus seniores, de quibus actum est ante, in divinæ laudis decantatione virtutibus cœlestibus consociari : victoriamque de hostibus, qui sub aspectum non veniunt, nulli alteri quam Deo acceptam ferre.

IV, 10, 11. Et mittebant coronas suas ante thro-

num, dicentes : Dignus es, Domine, Deus noster, accipere gloriam et honorem et virtutem ; quia tu creasti omnia, et per voluntatem tuam erant, et creata sunt.

Tu, inquit, Domine, victriculum coronarum auctor et largitor exististi. Quam ob rem ab universa creatura gloria et gratiarum actio jure meritoque tibi debetur.

CAPUT XI.

De libro septem sigillis obsignato, quem nulla creata natura aperire potuit.

V, 1. Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus et foris, obsignatum sigillis septem.

Per hunc librum tenacissimam sapientissimamque Dei memoriam accipimus ; in qua, juxta divinum Davidem, omnes homines descripti sunt : operumque divinatorum abyssum. Libri hujus intima, propter spiritum in eo inclusum, capti sunt difficilia ; extrema vero, nempe ea quæ per litteram offeruntur, minori negotio capiuntur. Septem autem sigilla, certam libri hujus fidem, nullique mortalium satis perspectam ejusdem firmitatem significant : aut ejus sane ordinem et dispositionem, qui divini Spiritus profunda scrutatur : quæ omnia solvere nulla omnino creata natura valet. Aut per librum prophetia ipsa universe intelligitur, quam Christus Dominus in Evangelio secundum Lucam impletam asserit. Quæ autem adhuc reliqua sunt, ea novissimis diebus certo implebuntur.

V, 2, 3. Et vidi angelum fortem prædicantem voce magno : Quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus ? Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque sub terra aperire librum, neque aspicere illum.

Per hæc manifeste ostenditur, neque angelos, neque homines in carne adhuc degentes, neque sanctos corpore jam exutos, accuratam judiciorum Dei notitiam tenere ; sed ipsum Dei Agnum solum. Hic unus enim oracula jam olim per prophetas de ipso edita, per suum adventum accurate dissolvit, suæque Ecclesiæ patefecit.

V, 4. Et ego flebam multum, quod nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre illum.

Et ego, inquit, flebam ; ob id forsitan, quod animo versaret, ne ipsa etiam angelica natura in mortificationem prolapsa esset.

V, 5. Et unus de senioribus dicit mihi : Ne flevieris. Ecce vicit Leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.

Etsi, inquit, liber hic angelorum captum excedit, Dei tamen, qui nostra causa factus est homo, non ita : qui quidem secundum divinam naturam, prout nimirum rerum omnium conditor est, Davidis radix et origo est : at vero secundum naturam assumptam, ex ejusdem radice in vitalem hanc lucem progressus est.

A τοῦ θρόνου, λέγοντες· Ἄξιός ἐστι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, λαβεῖν [ὁ ἅγιος] τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν· ὅτι σὺ ἐκτίσας [τὰ] πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου ἐκτίσθησαν καὶ εἰσὶν.

Εὖ [γὰρ], φησὶ, Δέσποτα, τῶν στεφάνων τῆς νίκης αἷτιος καὶ χορηγὸς γέγονας· καὶ σοὶ παρὰ πάντων ὦ· κτισμάτων ἢ εὐχαριστία ὀφείλεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ'.

Περὶ τῆς βιβλίου τῆς ἐσφραγισμένης ἐκτὸς σφραγίσιν, ἣν οὐδεὶς ἀνοίξει τῆς κτιστῆς φύσεως δύναται.

Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἐκτὸς.

B Βιβλίον τὴν πάνσοφον τοῦ Θεοῦ μνήμην νοοῦμεν, ἐν ᾗ πάντες, κατὰ τὸν [Θεόν] Δαβὶδ, γράφονται, καὶ τῶν θεῶν κριμάτων τὴν δούσαν. Ταύτης δὲ τὰ μὲν ἔσω, διὰ τὸ πνεῦμα, [εὐληπτα οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ] δυστέκμαρτα· τὰ δὲ ἔξω, διὰ τὸ γράμμα εὐληπτότερα. Τὰς δὲ ἐκτὸς σφραγίδας, ἣ τὴν τελείαν τῆς βιβλίου ἀσφάλειαν καὶ πᾶσιν ἄγνωστον [δὲ λυὸν φημι], ἣ τὰς οἰκονομίας τοῦ ἱερωνόμου τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ Πνεύματος· ὅς λῦσαι πάσας οὐδεμία κτιστὴ φύσις δύναται. Βιβλὸς δὲ καὶ ἡ προφητεία νοεῖται· ἣν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πεπληρωθεὶς ἔφη· ἥς τὰ ἐξῆς ἐπ' ἐσχάτων πληρωθήσονται.

Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα [εἰ] φωνῇ μεγάλῃ· Τίς ἀξίός ἐστιν ἀνοίξει τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ ; Καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀνοίξει τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

Διὰ δὲ τοῦ, Οὐδεὶς ἠδύνατο ἀνοίξει τὸ βιβλίον, δηλοῦται μῆτε ἀγγέλους, μῆτε ἀνθρώπους τοὺς ἐν σαρκὶ ὄντας, μῆτε τοὺς ἐκ σαρκὸς ἀποδεδημηκότας· ἀγίους, τὴν ἀκριβῆ τῶν θεῶν κριμάτων κατεργάσθαι γινώσκοντες, πλὴν τοῦ Ἀγνοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τῶν προφητευθέντων περὶ αὐτοῦ ἑκκαταὶ διὰ τῆς παρ-
ουσίας αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν λύσαντος.

Κάγω ἑκκαταὶ πολὺ, ὅτι οὐδεὶς ἀξίος εὐρέθη ἀνοίξει καὶ ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

Κάγω ἑκκαταὶ, φησὶν· ἴσως ὡς εἰς ἀγνωσίαν πα-
σοῦσης τῆς καθαρῶτάτης τῶν ἀγγελικῶν οὐσιῶν τάξεως.

Καὶ εἰς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· Μὴ κλαῖς· ἰδοὺ ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ [ὡς] ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα [τοῦ] Δαβὶδ, ἀνοίξει τὸ βιβλίον, καὶ [λῦσαι] τὰς ἐκτὸς σφραγίδας αὐτοῦ.

Μὴ κλαῖς.— Εἰ γὰρ καὶ ἀγγέλοις, φησὶν, ἡ βιβλὸς ἀκατέληπτος, ἀλλ' οὐ τῷ Θεῷ τῷ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐνανθρωπήσαντι· ὅς ρίζα μὲν Δαυὶδ, ὡς Κτίστης, διὰ τὴν θεότητα· ἐκ ρίζης δὲ αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

A

CAPUT XII.

Περὶ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ὀκτώ ζώων θεωρίας.

Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων, Ἄρριον ἐστηγός ὡς ἐσφαγμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀφθαλμούς ἑπτὰ· οἱ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ, ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

Τὰ ἑπτὰ κέρατα καὶ οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἀρνίου δηλοῦσι Χριστοῦ τὰ ἑπτὰ πνεύματα, ὧν Ἡσαίας ἐμνημόνευσε καὶ Ζαχαρίας οἱ προφηταί. Τὸ δὲ, ὡς ἐσφαγμένον, δηλοῖ τὴν μετὰ τὴν σφαγὴν ζωὴν αὐτοῦ· ἐν ᾗ ἰδεῖν τὰ τοῦ πάθους σύμβολα, ὡς ἐσφαγμένον ἀληθῶς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν. passionis suae vestigia ostendit; quae post suam quoque ex mortuis resurrectionem in corpore suo reliqua esse voluit.

Καὶ ἦλθε καὶ εἰληφεν ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ βιβλίον. Καὶ ὅτε ἔλαβε τοῦτο, τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ Ἀρνίου, ἔχοντες θυμιατὸς κιθάρας καὶ ψάλλας χρυσεῖς γεμούσας θυμιαμάτων· αἱ εἰσὶν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων.

Αἱ κιθάραι δὲ τὴν ἑναρμόνιον καὶ εὐχὴν δηλοῦσι θεῖαν δοξολογίαν· τὰ δὲ θυμιάματα, τὴν εὐώδη τῶν πιστῶν θυσίαν προσεχόμενῃ διὰ βίου καθαροῦ (ὡς φησὶν ὁ [θεῖος] Ἀπόστολος· Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν)· αἱ ψάλλαι δὲ, τῶν διανοιῶν σημαντικαί· ἐξ ὧν ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔργων εὐωδία καὶ ἡ καθαρὰ προσευχή προέρχεται.

Καὶ ᾄδουσιν καινὴν ᾠδὴν λέγοντες· Ἄξιός ἐστι λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ ἀνοίξαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφάγης, καὶ ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματι σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους· καὶ ἐποίησας αὐτοῖς τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ιερεῖς, καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ τε καὶ Νέᾳ Θεῷ εὐαρεστήσαντες, καὶ τὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου τῷ σφαιρισθέντι Ἀμνῷ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγοράσαντι ἡμᾶς εὐαρεσίαν προσάγοντες. Καινὴ δὲ [ἡ] ᾠδὴ, ἣν τῆς παλαιότητος τοῦ γράμματος ἀπαλλαγέντες, οἱ ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καταυγασθέντες, ᾄδειν ἐβδόμησαν διὰ τοῦ Πνεύματος. Τῆς γῆς δὲ βασιλεύσαι τοῦτους φησὶ τῆς καινῆς, ἣν ὁ Κύριος τοῖς πρᾶσιν ἐπηγγέλατο.

ceps per Spiritum canere edocti sumus. Ejusmodi tenebrae et caliginosae, sed novae illi quam Dominus

Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ὡς φωνῆς ἀγγέλων πολλῶν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων, καὶ χιλιάδες χιλιάδων, λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· Ἄξιός ἐστι τὸ Ἄρριον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχύν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐστὶν

¹⁰ II Cor. II, 15.

Ut Agnus qui habet septem cornua, apernerit librum.

V, 6. Et vidi; et ecce in medio throni et quatuor animalium et in medio seniorum, Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem; qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.

Septem oculi, totidemque Agni cornua, significant septem spiritus Christi; quorum Isaias et Zacharias prophetæ meminere. Quod autem Agnus ille cernitur veluti occisus, hoc vitam et speciem illius post mortem et immolationem exprimit: in illa namque tanquam vere occisus manifesta per-

V, 7, 8. Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum; et cum aperuisset librum, quatuor animalia et vigintiquatuor seniores prociderunt coram Agno, habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odorum, quae sunt orationes sanctorum.

Citharæ concinnam suaveque sonantem Dei laudem, rerumque divinarum celebrationem demonstrant: thymiamata autem benevolentia, sacrificium quod fideles per vitae castimoniam et integritatem Deo offerunt: huc enim spectat illud Apostoli: Christi bonus odor sumus¹⁰: phialae vero, pias castasque cogitationes: hinc namque bonorum operum fragrantia, puraque et casta precatio diuinae consuevit.

V, 9, 10. Et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signaculum ejus; quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione; et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes; et regnabimus super terram.

Per hæc ostenditur seniores illos, eximios quosdam præcellentisque sanctitatis viros esse; qui partim in Veteri, partim in Novo Testamento Deo præ cæteris placuerunt; quique adeo communi omnium nomine Agno Dei, qui pro totius mundi salute immolatus est, suoque nos sanguine redemit, continuo gratias agunt. Novum autem hoc canticum dicitur: siquidem ex omni tribu et lingua ad Dei lumen vocati, et a litterarum vetustate liberati, delin-

autem terræ dominaturi prædicantur; non huic

V, 11-13. Et vidi, et audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum; et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et omnem creaturam, quæ in cælo est, et super terram, et sub

terra, et quæ sunt in mari, et quæ in o, omnes au-
divi dicentes sedenti in throno, et Agno: 23 Bene-
dictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæ-
culorum. Amen.

Ab omnibus, sive ea vivant, sive intelligant, sive
quovis alio modo existant, Deus tanquam omnium
principium et causa laudatur et glorificatur: nec
non unigenitus et consubstantialis ejusdem Filii;
qui homini totique creaturæ, quæ per ipsum facta
est, novitatem impertitus est. Etsi interim secun-
dum naturam assumptam, tanquam homo, potesta-
tem in ea quæ sunt in cœlo et in terra, accepisse
scribatur.

V, 14. Et quatuor animalia dicebant Amen; et vi-
ginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, et
adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

Et hinc quoque demonstratur per Jesum Christum
Deum et Dominum nostrum, qui divulsa conjunxit,
macerieque interstitium dissolvit, unum ex omni-
bus hominibus ovile, et unam rursum ex hominibus
et angelis Ecclesiam factam esse. Ecce enim vigin-
ti quatuor seniores, per quos salvandorum plenitudo
adumbratur, digni hoc loco prædicantur, qui con-
sona voce cum quatuor mysticis animalibus, quæ
inter cæteros angelos primatum tenent, Deum lau-
dent et adorent. Quo laudationis munere nos quo-
que in ipso Christo Deo nostro pacisque datore
digni habeamur, cum quo Patri, una cum Spiritu
sancto, sit gloria, imperium et honor, nunc et sem-
per, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XIII. SERMO V.

Solutio primi sigilli; per quam apostolorum do-
ctrina designatur.

VI, 1. Et vidi quod aperuisset Agnus unum de
septem sigillis. Et audiavi unum de quatuor animalibus,
dicens, tanquam vocem tonitru: Veni et vide.

Ex hoc loco concinnum rerum cœlestium ordinem
cognoscere licet: siquidem ex primis ordinibus
sensus sit gradus ad alios inferiores. Per primam
itaque quadriformium animalium faciem, nempe
Leonem, primam vocem factam audivit evangelista;
quæ angelo qui ænigmaticam visionem imprimebat,
demandabat uti veniret et videret. Cæterum primum
hoc animal (quod Leonem esse diximus) regiam
apostolorum prudentiam, imperterritamque eorum-
dem contra dæmones fortitudinem significare cre-
ditur. Huc enim dictum illud, *Ecce reges terræ con-
gregati sunt*¹¹: et illud rursum, *Constitues eos
principes super omnem terram*¹², pertinere videtur.

VI, 2. Et vidi; et ecce equus albus, et qui sedebat
super illum, habebat arcum; et data est ei corona, et
exiit vincens ut vinceret.

Sunt qui et præsentis, et reliquorum et itidem
quæ hinc consequuntur, sigilli patefactionem ad
incarnati Verbi æconomiam referant. Et quidem

¹¹ Psal. XLVII, 5. ¹² Psal. XLIV, 17.

ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑποκλῶν τῆς
γῆς· καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης [ἃ ἔστι] καὶ τὰ ἐν
αὐτοῖς πάντα· λέγοντα τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρό-
νου καὶ τῷ Ἀρνίῳ· Ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα, καὶ
τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Καὶ ἤκουσα ὡς φωνῆς ἀγγέλων πολλῶν, καὶ
τῶν ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων. —] Ἐκ πάντων
γὰρ τῶν τε νοητῶν, τῶν τε αἰσθητῶν, τῶν τε ζώον-
των, τῶν τε ἀπλῶς ὄντων, φυσικοῖς λόγοις ὁ θεὸς
δοξάζεται, ὡς πάντων γενεσιάρχης· καὶ ὁ τούτου
μονογενὴς· καὶ ὁμοούσιος Υἱὸς, ὡς τὴν καινότητα τῷ
ἀνθρώπῳ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ γεγεννημένην ἀνακαίνισιν
χαρίζομενος; εἰ καὶ λαβεῖν τῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ τῶν
ἐπιγείων τὴν ἐξουσίαν ὡς ἀνθρώπος γέγραπται.

Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἔλεγον Ἀμήν· καὶ οἱ
πρεσβύτεροι ἐπεσαν καὶ προσεκύνησαν.

Διὰ δὲ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων
δείκνυνται μία πόλις, καὶ μία Ἐκκλησία γεγενῆσθαι
ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, διὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ
τὰ διεστώτα συνάψαντος, καὶ τὸ μεσότηχον τοῦ
φραγμοῦ λύσαντος· ἰδοὺ γὰρ, ὡς ἀκηκόαμεν, σὺν τοῖς
τέσσαρσι ζώοις τοῖς τῶν λοιπῶν ἀγγελικῶν ὑπερ-
έχουσι τάξεων, καὶ οἱ χαρακτηριστικοὶ τοῦ τῶν σωζο-
μένων ἀνθρώπων πληρώματος, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξιοῦν-
ται ὑμνῳδίας τε καὶ προσκυνήσεως· ἥς καὶ ἡμεῖς
ἀξιοῦμεν ἐν αὐτῷ [τῷ] Χριστῷ τῷ τῆς εἰρήνης
δοτῆρι καὶ Θεῷ ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ὅμα τῷ
ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, [τιμὴ, νῦν καὶ ἀεί,
καὶ] εἰς τοὺς [ἀτελευτήτους] αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'. ΛΟΓΟΣ Ε'.

Αὐσίς τῆς πρώτης σφραγίδος, τὴν ἀποστολι-
κὴν διδάχην σημαίνουσα.

Καὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ Ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν
ἐπὶ σφραγίδων· καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσ-
σάρων ζώων λέγοντος, ὡς φωνῆς βροντῆς· Ἐρ-
χου καὶ ἰδε.

Κάνταῦθα ἡ τῶν ἐν οὐρανοῖς εὐταξία σημαίνεται,
ἐκ τῶν πρώτων τάξεων εἰς τὰ δεύτερα καταβαλ-
νουσα· διὸ [καὶ] ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου τῶν τετρα-
μόρφων, ἐηλαθὴ τοῦ λέοντος, τὴν πρώτην γεγενῆ-
σθαι φωνὴν ἤκουσα, κελευομένην τὸ, Ἐρχου, τῷ
τὴν ὁπτασίαν τυποῦντι ἀγγέλῳ, δι' αἰνίγματος. Τὸ
δὲ πρῶτον ζῶον, ὁ λέων, ἐμφαίνει μοι δοκεῖ τὸ βασι-
λικὸν τῶν ἀποστόλων κατὰ δαιμόνων φρόνημα, δι'
οὗς εἴρηται· Ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθη-
σαν. Καὶ πάλιν· Καταστήσεις ἀρχοντας ἐπὶ πᾶ-
σαν τὴν γῆν.

Καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός· καὶ ὁ καθί-
μενος ἐπ' αὐτόν, ἔχων τόξον· καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέ-
φανος· καὶ ἐξῆλθε νικῶν, καὶ ἴνα νικήσῃ.

Τῆς δὲ παρούσης σφραγίδος τὴν λύσιν, καὶ τῶν
ἐξῆς ἀπατῶν, τινὲς εἰς τὴν ἐνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λό-
γου οἰκονομίαν ἐξετέλεσαν· τὴν πρώτην, εἰς τὴν

γίνομαι· τὴν δευτέραν, εἰς τὸ βάπτισμα· τὴν τρί-
την, εἰς τὰς μετὰ τοῦτο θεοσημείας· τὴν τετάρτην,
εἰς τὴν ἐπὶ Πιλάτου παράστασιν· τὴν πέμπτην, εἰς
τὸν σταυρόν· τὴν ὅ, εἰς τὴν ἐν [τῷ] μνήματι κα-
τάθεσιν· καὶ τὴν ἑβδόμην, εἰς τὴν τοῦ ᾄδου σκύ-
λευσιν. Ἡμεῖς δὲ, ἐντετυγηκότες Μεθοδίου οὕτως
εἰρηκότες ἐπὶ λέξεως, οὗτις *Οὐ χρὴ τὸν Χριστὸν αὐ-
τὸν εἶναι νομίζειν τὸν γεγεννημένον· πάλαι γὰρ
πρὸ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐπεπλήρωτο τὸ μυστήριον
τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ [θεοῦ] Λόγου.* Ὁ δὲ
Ἰωάννης, περὶ [τῶν] παρόντων καὶ μελλόντων
θεσπεθεῖ· ἔνθα τὴν τοῦ πυροῦ δράκοντος ἀνάπτυσιν
ἐποιήσατο ὡς ὑποτάσσεται. Οὕτως ἐξεληφάμεν τὴν
τῆς πρώτης σφραγίδος λύσιν, τὴν τῶν ἀποστόλων
ἐννοεῖσθαι γενεάν· οἱ καθάπερ τόξον τὸ εὐαγγελικὸν
κέρυγμα κατὰ δαιμόνων ἐντείναντες, τῷ Χριστῷ
τοῖς τραυθέντας τοῖς σωτηρίοις βέλεσι προσήγαγον·
στέφανον εἰληφότες ἀνθ' ὧν διὰ τῆς ἀληθείας τὸν
τῆς κλήνης ἀρχηγὸν ἐνίκησαν· ἐπ' ἐλπίδι δευτέρας
νίκης, τῆς μέχρι βιαίου θανάτου ὁμολογίας τοῦ
Δεσποτικοῦ ὀνόματος. Αἰὶδ' γέγραπται· *Ἐξῆλθε τι-
κῶν, καὶ ἴσα νικήσῃ.* Πρώτη γὰρ νίκη, ἡ τῶν
ἐθνῶν ἐπιστροφή· δευτέρα [δὲ], ἡ τοῦ σώματος δι-
αύτην ἐκούσιος μετὰ κολάσεων ἐξόδος.

nactus est, gentium fuit conversio : secunda autem, ejus rei causa susceptus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Δύοις τῆς δευτέρας σφραγίδος (δηλοῦσα τὴν
τῶν ἀπίστων κατὰ τῶν πιστῶν πόλεμον).

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν δευτέραν σφραγίδα, ἤκουσα
τοῦ δευτέρου ζῶον, λέγοντος· *Ἔρχου καὶ ἴδε.*

Ζῶον οἶμαι δεύτερον, τὸν μόσχον λέγεσθαι, τῶν
ἁγίων μαρτύρων τὰς ἱερὰς θυσίας χαρακτηρίζοντα,
τοῦ προτέρου τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν διαγράφον-
τος, ὡς εἴρηται.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρ-
ρός. Καὶ τῷ καθήμενῳ ἐπ' αὐτῷ, ἐδόθη αὐτῷ
λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς, ἵνα ἀλλήλους
σφάξωσι· καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

Ταύτην ἡμεῖς στοχαζόμεθα τὴν δευτέραν τῶν ἀπο-
στόλων νοεῖσθαι διδαχὴν, διὰ μαρτύρων καὶ διδασκά-
λων συμπληρουμένην· ἐν ᾗ πλατυνομένου λοιπὸν τοῦ
κηρύγματος, ἡ τοῦ κόσμου εἰρήνη ἐλύθη, καθ' ἐαυ-
τῆς μερισθείσης τῆς φύσεως, κατὰ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ
Χριστοῦ· *Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην [ἐπὶ τῆς
γῆς], ἀλλὰ μάχαιραν.* Δι' ἧς τὰ μαρτυρικὰ σφάγια
εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον ἀνηνέχθησαν. Ὁ δὲ πύρ-
ρός ἵππος, ἡ τῆς ἐκχύσεως τῶν αἱμάτων, ἡ τῆς
καταπολέσεως τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ πασχόντων διαθε-
σεως σύμβολον. Τὸ δὲ γράφθαι, *δοθῆναι τῷ καθ-
ήμενῳ ἐπ' αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην*, τὴν πάνσεφον
δείκνυσιν τοῦ θεοῦ συγχώρησιν, τοὺς πιστοὺς δοῦλους
διὰ πειρασμῶν δοκιμάζουσιν

A primum ex his septem, ad illius ortum : secun-
dum, ad Baptismum : tertium, ad signa, quæ post
Baptismum susceptum patravit : quartum, ad in-
justam apud Pilati tribunal accusationem : quin-
tum, ad crucem : sextum, ad sepulchrum : septi-
mum, ad descensum ad inferos, inferorumque
spoliationem. Nos autem Methodii sententiæ luben-
ter astipulamur. Scribit is autem in hunc modum :
*Nulla necessitas cogit ut hæc ad Christum 24 natam
pertinere arbitremur, siquidem incarnati Verbi
mysterium, dudum ante Apocalypsin editam, imple-
tum erat : Joannes autem de præsentibus olimque
futuris verba facit. Hac autem pericopa, quomodo
fufus ille ignitusque draco subjugatus fuerit, ex-
ponitur. Primi proinde sigilli solutio ad apostolo-
rum generationem haud incommodè transfertur.*
Hi namque Evangelii prædicationem veluti arcum
infractum contra dæmones intenderunt, salutaribusque sagittis vulneratos ad Christum adduxerunt :
coronam ob id sortiti, quod per veritatis arma
erroris ducem devicerunt, secundæque victoriæ spe
usque ad violentam mortem nomen Domini professi
sunt. Eapropter hoc loco, *Exivit victor ut vinceret.*
Prima itaque victoria, quam per apostolos Christus
spontaneus a corpore exitus, non absque cruciatu

CAPUT XIV.

Secundi sigilli solutio, qua prælium quod infideles
contra fideles ineunt, describitur.

C VI, 3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audiri
secundum animal dicens : Veni et vide.

Secundum animal vitulum dici existimo. Hoc
autem sacrosanctas beatorum martyrum hostias
designat, sicuti primum apostolicam potestatem,
uti paulo ante indicabatur.

VI, 4. Et exivit alius equus rufus. Et qui sedebat
super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra,
et ut invicem se interficiant ; et datus est illi gladius
magnus.

Hanc secundam ab apostolis successionem in-
terpretari possumus, quæ per martyres et doctores
constituta est. In hac enim Ecclesiæ ætate, dilatata
jam Evangelii prædicatione, mundi hujus pax dis-
soluta, hominumque natura contra seipsam quo-
dammodo divisa est. Huc namque pertinet illud
Christi : *Non veni pacem mittere, sed gladium*¹² ;
per quem martyrum hostiæ mactatæ, et in cœlesti
ara oblatae sunt. Porro equus rufus, aut effusi san-
guinis symbolum est, aut inflammatum illorum
affectum significat, qui mortem pro Christo oppe-
tierunt. Cum autem additur, *rufus equo insidenti da-
tam esse potestatem ut tolleretur pacem de terra*, sapien-
tissima Dei permissio ob oculos nobis ponitur. Hæc
una enim est, quæ fides Dei servos per tentationes
probari et explorari sinlt.

¹² Matth. x. 34.

CAPUT XV.

A

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Solutio tertiū sigilli, quæ illorum a Christo defectionem proponit qui minus firmiter in ipsum crediderant.

VI, 5. Et cum aperuisset tertium sigillum, audiui tertium animal, dicens: Veni et vide.

Tertium animal hominem, ut arbitror, designat: hic autem, mortalium omnium casum. Nam ob voluntatis libertatem et carnis infirmitatem homo facile prolabitur in peccatum; eaque de causa mitiorem quoque poenam promereri videtur.

VI, 5, 6. Et ecce equus niger: et qui sedebat super **25** illum, habebat stateram in manu sua; et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium, dicentem: Bilibris tritici, denario uno; et tres bilibres hordei, denario uno: et vinum et oleum ne læseris.

Probabile sit aliquam tum temporis sensilem externamque famem exstitisse: qua de re suo postea loco aliquanto plura. Per equum autem nigrum denotatur luctus et mœror ille qui, ut credi potest, apud justos de illis orietur qui propter suppliciorum immanitatem a fide quæ est in Christum, descendent. Per stateram autem, examen quod eorum animos explorabit qui ob mentis lubricitatem et inconstantiam, aut propter inanem gloriam, aut corporis quoque infirmitatem, fidem abjicient. Tritici porro chænicem seu bilibrem denario uno aestimari, tropo quodam, ut quidam putant, illorum statum insinuat, qui legitime certaverunt, improssamque a Deo imaginem accurate custodiverunt. Tres autem hordei chænices tantidem feri, illorum fortunam exprimit, qui cum peccudum more ignavi, persecutorum furis aut cessassent, postea pro lapsuum suorum ratione poenitentiam egerunt, imaginemque peccatorum sordibus ante conspurcatam lacrymis abluerunt. Quando vero, ne vinum aut oleum lædatur, jubetur, ne per turba Christi medicina evertatur, aut per fraudem et imposturam infirmetur, serio injungitur: ut quæ illos sanare sit idonea, qui in latrones inciderunt. Ad hæc per mortem illos intercipere non licere, qui per Dei longanimitatem et patientiam, post lapsum denuo exsurrecturi, decusque pristinum recuperaturi sunt. Ut igitur nos quoque Deum Opt. Max. benignum clementemque animarum nostrarum medicum experiamur, fratribus nostris errantibus benignos clementesque nos exhibere studeamus, objurcationis vinum commiserationis oleo miscentes; ne nimia severitate, quod Apostolus queamus verius quam sanemus; eaque ratione Dei cuncta voluptate in omne ævum versemur; gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XVI. SERMO V.

Solutio quarti sigilli, quæ illorum flagella delinuntur qui propter animi mollietatem et impatientiam Dominum negaverunt.

VI, 7. Et cum aperuisset sigillum quartum, au-

λύσεις τῆς τέτης σφραγίδος [δηλοῦσα τῶν μὴ παλῶς πιστευόντων τῷ Χριστῷ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἔκπτωσιν.]

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τέτην, ἤκουσα τοῦ τέτου ζῶον λέγοντος· Ἔρχου [καὶ ἴδε].

[Τὸ] τρίτον ζῶον ἐνταῦθα τὸν ἀνθρώπου οἶμα λέγεσθαι, τὴν τῶν ἀνθρώπων δηλοῦντα ἔκπτωσιν, καὶ διὰ τοῦτο κλάσιν, διὰ τὸ πρὸς ἁμαρτιαν εὐδισθόν, τῇ ἐξουσίᾳ τῆς προαιρέσεως.

[Καὶ εἶδον,] καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας· καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτῷ ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζῶων λεγούσης· Χοῖνιξ σίτου, θηναρίου· καὶ τρεῖς χοῖνικες κριθῶν, θηναρίου· καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης.

Διὰ δὲ τοῦ μέλανος ἵππου τὸ πένθος δηλοῦσθαι νομίζομεν, τὸ ἐπὶ τοῖς ἔκπεσούσι τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κολάσεων τὸν δὲ ζυγὸν, δοκιμασίην εἶναι τῶν τε δι' εὐκαλίαν γνώμης ἢ κενοδοξίαν, τῶν τε διὰ σώματος ἀσθενίαν ἔκπεπτωκότων τῆς πίστεως. Χοῖνιξ σίτου, θηναρίου. Εἰκὼς μὲν καὶ αἰσθητὸν λιμὸν τότε γενέσθαι, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ῥηθήσεται· τὸν δὲ τοῦ σίτου χοῖνικα τὸν θηναρίου δέξιν, τροπικῶς δηλοῦν τοῖς νομίμως ἀθλήσαντας, καὶ τῆς δοθείσης εἰκόνης τῆς θείας ἀκριβῶς φύλακας. Τοὺς δὲ τρεῖς χοῖνικας τῆς κριθῆς, τοὺς κτηνοπαγεῖς τοῖς δούκταις δι' ἀνανδρίαν ὑποκύψαντας, ἀναλόγως δὲ μετασφύσαντας ὕστερον, καὶ τὴν ρυπωθεῖσαν εἰκόνα δάκρυον ἀποπλύναντας. Τὸ μέντοι ἐντετάλθαι μὴ ἀδικεῖσθαι τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον, τὸ μὴ ἀθετεῖσθαι λέγει τὴν δι' ἐπιστροφῆς [τοῦ] Χριστοῦ λατρίαν, ἣ τοῖς ἐμπεπτωκότας τοῖς λησταῖς καὶ τραυματισθέντας θεραπεῦσαι, καὶ μὴ ἐάσαι προαρπαγῇ θανάτῳ τοῦτους οἱ διὰ μακροθυμίας τὴν ἤτταν ἐμῶν ἀναμαχῆσθαι. Ἵνα τοίνυν καὶ ἡμεῖς φιλόανθρωπον λατρὸν τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς ψυχικοῖς ἡμῶν πάθεσι κτησώμεθα, τοιοῦτοι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν σφαλλομένοις γενέσθαι σπουδάζομεν, τῷ ἐλαίῳ τῆς συμπαθείας μεμιγμένον τὸν τῆς παραθέσεως οἶνον [τούτοις] προσφέροντες· Ἵνα μὴ τὸ χαλδὸν ἐκτραπῇ, λαθὴ δὲ μέλλον, κατὰ τὸν [θεῖον] Ἀπόστολον· ὅπως Θεοῦ συνεργοὶ γινόμενοι, τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς αἰωνίως ἐν-τρυσώμεν, χάριτι καὶ φιλόανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, [κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

damnat, id quod claudum multumque erat, distorto effecti, in bonis illius non absque j-

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. ΛΟΓΟΣ Ε'.

Αὐτοῖς τῆς τετάρτης σφραγίδος, ἐμφαίνουσα τὰς ἐπαγομένας τοῖς ἀσεβέσι μάστιγας.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην.

ήκουσα φωνῆς τοῦ τετάρτου ζώου, λέγοντος, A divi vocem quarti animalis, dicentis: Veni et vide. Ἔρχου [καὶ ἴδε].

Τὸ τοῦ τετάρτου ζώου, δηλαδὴ τοῦ αἵτου, ὤψιναι· καὶ ὁξὺ πρὸς βορρᾶν, ἀνωθεν ἦκειν ἐκ θεηλάτου ὁρῆς τὰς πληγὰς ἐμφαίνειν θύναται, εἰς τὴν τῶν εὐσεβῶν ἐκδίκησιν, καὶ τῶν ἀσεβῶν τιμωρίαν, εἰ μὴ ταῦταις βελτιωθέντες ἐπιστρέψουσιν.

et indignatione provocatus, immittit illas partim quidem, ut justos ulciscatur, partim etiam, ut impios, nisi forte per eas exaltati a sceleribus resipiscant, puniat atque affligat.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός· καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτοῦ ὁ θάνατος· καὶ ὁ ῥῆς ἠκολούθει αὐτῷ· καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον [μέρος] τῆς γῆς, ἀποκτείνειν ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ ἐν λιμῷ, καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

Τοῦ δὲ εἰρημοῦ τῶν προεκτεθέντων καὶ τὰ παρόντα ἴχεται. Ὡς γὰρ φησιν ἐν ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ ἐννάτου λόγου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας [ὁ] Εὐαῖδιος, ἐν τῇ τῶν διωγμῶν ἀκμῇ, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ Ῥωμαίων βασιλεύοντος, [ὑπὸ μὲν λιμοῦ καὶ λιμοῦ κατασκήφαντος αὐτοῖς σὺν ἑτέροις συμπτώμασιν.] ἀπειρα πλήθη διαφθείροντο, ὡς ταφῇ μὴ δύνασθαι παραδίδοσθαι· καίτοι Χριστιανῶν τότε φιλιππῶς περὶ τὰς κηδείας ἡσυχλημένων, καὶ τῷ φιλανθρώπῳ τοὺς πεπλανημένους ἐναγόντων πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν· ὑπὸ δὲ Ἀρμενίων ἐκνασάντων Ῥωμαίους, οὐκ ὀλίγους ἀνῆρθησθαι ῥομφαίᾳ φησὶ, καὶ ὑπὸ κυνῶν δὲ ἀνηλώσθαι τὰ τῶν θανάτων σώματα· ὡς λοιπὸν τοὺς λειπομένους εἰς κυνοκτονίαν τραπῆναι, δεδιότας μὴ καὶ αὐτοὶ θανόντες, ζῶντας τοῦτους τάφους κτήσωνται. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ τοῖς κυσὶ τῆς αὐτῆς θοίνης καὶ ἀγρίους θῆρας συμμετέχειν, διὰ τὸ τῆς τροφῆς ἀφθονον· καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δὲ γενεᾷ τούτων ἕκαστον συμδῶν ἴγνωμεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Λύσις τῆς πέμπτης σφραγίδος, δηλοῦσα τὴν τῶν ἀγίων [ψυχῶν] πρὸς Κύριον περὶ τῆς συντελείας καταδόξιν.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς [τῶν ἀνθρώπων] τῶν ἐσφραγισμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν [τοῦ Ἀγρίου] ἡν εἶχον. Καὶ ἔκραζον φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες· Ἔως πότε, ὁ ἀεσπότης [ἡμῶν] ὁ ἅγιος καὶ ὁ ἀληθινός, οὐ κρινεῖς καὶ [οὐκ] ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν ἀπὸ τῶν κατοικοῦντων ἐπὶ τῆς γῆς;

Εἰ μὲν τις τὴν λύσιν τῶν τεσσάρων σφραγίδων ταῖς τοῦ Χριστοῦ παρρηχυσίαις οἰκονομίαις προσνεῖται βιάσεται, καὶ ταύτην εἰκότως τοῖς προτελεωθεῖσι προφήταις καὶ λοιποῖς ἁγίοις ἐφαρμόσει· [οἱ] τῆς θέας καταδοῶσι μακροθυμίας, ἐφ' οἷς μέχρι σταυροῦ παρὰ Ἰουδαίων ὀριζόμενος ἀνέχεται. Εἰ δὲ τις ὡς μελλόντων πρόβῳ τὰ ταῦτα ἐκλάβῃ κατὰ τοὺς διδασκαλούς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς διὰ Χριστὸν σφραγισθεῖσι τὴν τοιαύτην πρέπειν κατὰ τῶν διωκτῶν οἰήσεται καταδόξιν, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐν αὐτῇ

Quartum animal est aquila; quæ ubi perspicacibus oculis prædam despectavit, magna statim celeritate e sublimi ad illam devolat. Significat autem hæc, clades plagasque omnes non aliunde venire, quam e supernis: Deus namque justa ira

VI, 8. Et ecce equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi Mors: et infernus sequebatur eum: et data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terræ.

B 26 Hæc cum calamitoso rerum præsentium statu satis conspirant. Etenim cum, Maximiano Romanorum principe imperante, in ipso persecutionis æstu pestis simul et fames crudeliter grassarentur, tanta hominum multitudo, ut Eusebius Pamphili exponit, exstincta interiit, ut cadavera sepulture tradi ægre admodum potuerint, etiam si Christiani accurate per id tempus circa demortuorum funera occuparentur, erroreque seductos magna humanitate ad veritatis lucem adducere nitentur. Addit idem auctor, non paucos quoque ab Armeniis, qui contra Romanos eadem tempestate insurrexerant, contrucidatos occubuisse, canesque in intersectorum cadavera immaniter sævisse, ita ut si qui a clade reliqui adhuc erant, in canum eadem sese converterint, veriti ne, posteaquam e vivis excessissent, illorum ventres viva sepulcra sortirentur. Probabile sit quoque agresies feras, cadaverum passim jacentium copia excitatas, ejusdem cum canibus pastus participes exstitisse. Quin nostra quoque ætate quædam similia usu venisse novimus.

CAPUT XVII.

Solutio quinti sigilli, quæ sanctorum clamores ad Deum pro sæculi consummatione proponit.

VI, 9, 10. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subter altare animas intersectorum propter Verbum Dei, et propter testimonium quod habebant: et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, (sanctus et verus) non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?

Qui quatuor sigillorum solutionem transactæ jam olim Christi œconomix tribuunt, illi, ut sibi consent, hanc quintam prophetis jamdudum ante consummatis cæterisque sanctis accommodent oportet. Mi namque de Dei patientia et longanimitate certa quadam ratione haud injuste queritari videri possunt; ut qui tentationi usque ad mortem resisterint, injustamque Judæorum vim et contumeliam patienter sustinuerint. Qui vero receptio- reni doctorum Ecclesiæ sententiam secuti, hæc

dieris vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.

Mea, inquit, præsentia nulli vim affert. Cordis ostium pulso; prompte aperienti super salute sua gratulor; illamque opiparæ cœnæ loco duco: siquidem iis rebus præcipue capior et pascor, quibus ipsi spiritum alunt, famemque audiendi verbum Dei sedant, ac erroris tenebras propulsant.

III, 21, 22. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et cœnabo cum Patre meo in throno ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Per solium regnum futurique sæculi requies denotatur. Ait ergo: Quisquis hostem, qui sub aspectum non venit, devicerit, ille mecum regnabit, meaque gloriæ particeps erit. Cum autem addit, Sicut et ego vici, ob assumptam carnem, ut homo loquitur; neque enim Deus Verbum, cœleste regnum tanquam virtutis præmium aliquando tulit; quippe qui naturaliter et ab omni æternitate illud possederit. Nisi enim natura sua ita comparatus esset, aliis illud impartiri non posset: cum tamen, secundum tonitruum filium Theologum, pro potestatis suæ plenitudine sanctis illud impartiri consueverit. Ad eandem quoque potestatem spectat, Judices designare et instituere; sicuti sanctos apostolos duodecim tribuum Israel judices jam designavit olimque futuros promisit. Etenim posteaquam, cum Deus alioqui et sempiternus Rex esset, nostra causa semel factus est homo, nostraque omnia, solo peccato excepto, participavit, ea omnia quæ divinitatis illius propria erant, neque humanæ tamen naturæ repugnabant, iis qui diabolum superassent, vicissim impartiri constituit. Eapropter ut ille in sua ad celos assumptione nube tanquam vehiculo uti voluit; ita sanctos quoque, ut Apostolus testatur, per nubem in occursum suum quondam abripit.

18 Rursum ut ipse, tanquam creaturæ Domini, rerumque conditor, judex venturus est; ita sanctis quoque illustribusque viris eos judicandi et condemnandi potestatem largietur, qui divinæ vereque beatæ servitutis jugum superbe excusserunt. *Nescitis*, ait Apostolus, *quia angelos judicabimus*? nempe tenebrarum principes. Cum ergo judicem nacti simus usque adeo benignum et clementem, ut illum benevolum clementemque experiamur, operam demus sedulam, illudque Salomonis; *Vestimenta tua omni tempore sint candida*¹, hoc est, nullis pravis operibus contaminata, omni studio explorè contendamus. Ad eum enim modum nuptiali veste animas nostras convestientes, immortalī Sponso et Regi nos commendabimus, ipsique per virtutem conjuncti, sempiternis illis bonis potiemur: in ipso Christo Deo et Domino nostro, eorundemque honorum largitori: cum quo Patri, cum vivifico sanctissimoque Spiritu, sit honor, gloria, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

¹ 1 Cor. vi, 5. ² Eccle. ix, 8.

[οὐρ] τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν, καὶ δεῖπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ.

[Ἰδοὺ, ἦκα ἔπι τὴν θύραν, καὶ κρούω. —] Ἀδίαστος, φησὶν, ἡ ἐμὴ παρουσία. Τὴν θύραν τῆς καρδίας κρούω· καὶ τοῖς ἀνοίγουσιν ἐπὶ τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ συνευφραίνομαι. Τροφὴν γὰρ καὶ δειπνον ταύτην ἡγῆμαι, τρεφόμενος ἐφ' οἷς αὐτοὶ τρέφονται, καὶ τὸν λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου καὶ τὸ σκότος τῆς πλάνης ἀποφεύγουσι.

Ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου· ὡς καὶ γὰρ ἐνίκησα καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. Ὁ ἔχωρ οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Διὰ δὲ τοῦ θρόνου ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ μέλλοντος αἰῶνος δείκνυται. Φησὶ τοίνυν, ὅτι Οἱ τὸν ἐχθρὸν νικήσαντες, συνδοξασθήσονται μοι καὶ συμβασιλεύσουσι. Τὸ δὲ, Ὡς καὶ γὰρ ἐνίκησα, ἀνθρωπίνως εἴρηται, διὰ τὴν πρόσληψιν. Οὐ γὰρ ἀθλον ἀρετῆς τὴν βασιλείαν ὁ Θεὸς Λόγος ἐκτέσαστο (ταύτην γὰρ ἔχει οὐσιωδῶς [ὡς] ἀίδιον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, οὐκ ἂν ἐτέροις μεταδίδοναι ταύτης ἡδύνατο, ἀλλὰ κατὰ τὸν Θεολόγον καὶ τῆς βροντῆς υἱὸν, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις [πᾶσι] μετέδωκεν· ὅθεν καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐπήγγελται καθίσειν ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνειν τὰς [ῥώδεα] φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ μέλλοντας. Ἐπειδὴ γὰρ [δι' ἡμᾶς] ἀνθρωπος γέγονε, Θεὸς ὑπάρχων καὶ βασιλεὺς προαιώνιος, καὶ πάντων τῶν ἡμετέρων ἁμαρτίας χωρὶς μετέσχηκεν, πάντων τῶν ἑαυτοῦ τοῖς νικηταῖς τοῦ διαβόλου μετέδωκε, καθὼς ἦν δυνατόν ἀνθρώποις ὑποδέξασθαι. Ὅθεν νεφέλην ὄχημα τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως ἐν τῇ ἀναλήψει αὐτοῦ ποιησάμενος, καὶ τοὺς ἁγίους ἐπὶ νεφελῶν διὰ τοῦ Ἀποστόλου φησὶν ἀρπαγῆσθαι πρὸς τὴν αὐτοῦ ὑπάντησιν· καὶ κριτῆς, ὡς Δημιουργὸς καὶ Δεσπότης τῆς κτίσεως, ἐλευσόμενος, κρίνειν τοῖς ἁγίοις παρέξει τοὺς τῆς θείας ὄντας καὶ μακαρίας δουλείας ἀφηνιάσαντας, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; δηλαδὴ τοὺς τοῦ σκότους ἀρχοντας. Ἐπεὶ τοίνυν οὕτω φιλόανθρωπον τὸν κριτὴν ἔχομεν, εὐμενοῦς αὐτοῦ τυχεῖν σπουδάζωμεν· διηνεκῶς πληροῦντες τὴ Σολομώντειον λόγιον· Ἐν παντὶ καιρῷ ἔστωσαν τῇ ἰμάρτι σου λευκὰ, [ταῖς] πονηραῖς μὴ ῥυπαρινόμενα πράξεσιν. Οὕτω γὰρ νυμφικῶς τὰς ψυχὰς ἡμῶν κοσμήσαντες, ἐπεράστους ἑαυτοὺς τῷ [ἀθανάτῳ Νυμφίῳ καὶ] Βασιλεῖ [πρὸς συνάφειαν] παραστήσομεν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν [δι' ἀρετῶν αὐτῷ συναφθέντες] τευξόμεθα, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῷ τούτων χορηγῷ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. Ρ. ΛΟΓΟΣ Δ'.

Α

CAPUT X. SERMO IV.

Περὶ τῆς ὁραθείσης θύρας ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τῶν καὶ πρεσβυτέρων [καὶ τῶν ἐξῆς].

Μετὰ ταῦτα εἶδον· καὶ ἰδοὺ θύρα ἠνεφγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἥς ἤκουσα, ὡς σάλπιγγος λαλοῦσης μετ' ἐμοῦ, λέγουσα· Ἀνάβα ὧδε· καὶ δεῖξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

Ἡ περιείρετις τῆς θύρας τῶν κρυπτῶν τοῦ Πνεύματος μυστηρίων σημαίνει τὴν δῆλωσιν· ἡ δὲ σάλπιγξ, τὸ τοῦ ἀποκαλύπτοντος μεγαλόφωνον· τὸ δὲ, Ἀνάβα ὧδε, τὸ τῶν γηϊνῶν τελείως ἀποστῆναι καὶ ἐν οὐρανῷ γενέσθαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἀκούοντος.

Καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν Πνεύματι· καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος ὁμοιος ὁράσει λίθῳ ἰδωσιν καὶ σαρδίῳ, καὶ ἱρὶς κυκλόθεν τοῦ θρόνου, ὁμοία ὁράσει σμαραγδίνῳ.

[Καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν Πνεύματι. —] Τῆς φωνῆς, φησὶν, ἀκούσας, καὶ τῷ Πνεύματι τυπωθεὶς τὸ ἡγεμονικόν, θρόνον ἰδεασάμην· δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ ἀνάπαυσις· αὐτοῖς γὰρ ἐνθρονίζεται. Ἐπειδὴ δὲ τὸν Πατέρα τὸν ὁραθόντα ἐν ταῦθα περὶσσησὶ, σωματικὸν αὐτῷ χαρακτῆρα οὐ παρεισθήσιν, ὥσπερ ἐν τῇ προτετραίᾳ τοῦ Υἱοῦ ὁπτασίᾳ· ἀλλὰ τιμίους αὐτὸν λίθοις ἀπεικάζει· τῆς μὲν ἰδωσιν ὁμοιοῦσιν, ὡς χλοερᾶς [οὐσας], ὁμοῦ τὸ δευτερεῖον καὶ φερέσιον καὶ τροφῆς χορηγὸν τῆς θείας φύσεως, διὰ τὸ πᾶν σπέρμα χλοηφορεῖν· πρὸς τοῦτο δὲ καὶ τὸ φοβερόν τοις ὑπεναντίοις. Φασι γὰρ τὴν ἱατρίαν φοβερὴν εἶναι θηρίοις καὶ φάσμασι· μετὰ τοῦτο δὲ, καὶ τῶν ἐπιδοχόμενων τὴν ψυχικὴν ἱατρίαν, τὸ θεραπευτικόν. Λέγει γὰρ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, τοῦτον τὸν λίθον λατρεύειν οἰδημάτα τε καὶ τὰς ἀπὸ σιδήρου πληγὰς, ἐπιχρίοντες· ἡ δὲ ἱρὶς, σμαραγδίζουσα, τὸ ποικίλον καὶ ἀνθοῦν ἐν ἀρεταῖς τῶν ἀγγελικῶν ἐμφαίνει τάξεων.

verum etiam ferre illatis vulneribus. Porro iris, quæ smaragdi colorem æmulator, varia et florida celestium virtutum et ordinum ornamenta, diversaque eorumdem munia et ministeria adumbrat.

Καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου, θρόνοι εἰκοσιτέσσαρες· καὶ ἐπὶ τοῖς θρόνοις εἰκοσιτέσσαρες πρεσβυτέρους καθήμενους [καὶ] περιβεβλημένους [ἐν] ἱματίοις λευκοῖς· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς.

Εἰκοσιτέσσαρες δὲ πρεσβυτέρους τις τῶν πρὸ ἡμῶν Ἀβελ καὶ ἑτέρους εἴκοσι τῆς Παλαιᾶς ἐξελάβητο, καὶ τρεῖς τῆς Νέας. Εἴτε δὲ τοῦτο ἐστίν, εἴτε μᾶλλον τοὺς πρὸς ταῖς πράξεσι καὶ τῷ λόγῳ κεκοσμημένους, χρὴ νοεῖν τὸ διὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων δηλούμενον, ὃ ἀναγινώσκων δοκιμαζέτω. Τίχα δὲ ἐκλαθεῖν ἀκολουθότερον διὰ τῶν ἰβ' πρεσβυτέρων, τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ διαλάμψαντας· διὰ δὲ τῶν ἑτέρων ἰβ', τοὺς ἐν τῇ Νέᾳ διαπρόψαντας· καὶ τῶν γὰρ δώδεκα φύλαρχοι, καὶ τῶν ἐν τῇ Νέᾳ δώδεκα ἀπόστολοι προσηγγήσαντο· οἷς καθίσαι ἐπὶ δώδεκα θρόνων ὁ Κύριος ἐπηγγελάτο. Τὰ δὲ λευκά ἱμάτια τοῦ λαμπροῦ βίου καὶ τῆς ἀλήκειου ἐορτῆς

De ostio quod in cælo visum est apertum : deque viginti quatuor senioribus, et aliis quibusdam, quæ hinc ordine consequuntur.

IV, 1. Post hæc vidi, et ecce ostium apertum in cælo, et vox prima quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens : Ascende huc, et ostendam tibi quæ oportet fieri cito.

Cœlestis ostii patefactio, occultorum mysteriorum Spiritus explicationem significat : *Tuba* autem, grandisonam patefacientis vocem. Illud vero, *Ascende huc*, audientis mentem a rebus hisce fluxis atque terrenis perfecte avulsam, in cælo versari indicat.

IV, 2, 3. Post hæc statim fui in spiritu. Et ecce sedes posita erat in cælo ; et supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis : et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae.

Cum, inquit, vocem audivissem, mensque mea divini Spiritus allapsu tacta fuisset, ecce mox thronum in cælo positum vidi. Per hanc autem sedem Christi in sanctis requies designatur : siquidem in illis veluti in throno quodam insidet. Cæterum Patri, quem hoc loco visum inducit, nullam omnino corpoream figuram affingit, ut in prima visione Filio affinxerat ; verum pretiosis tantum lapidibus illum comparat. Jaspidi quidem, quod is viridis existat, suæque viriditate divinæ naturæ symbolum præ se ferat. Hæc namque semper floret et viret, vitamque et escam viventibus omnibus præstat. Sed et omne quoque terræ semen viridem herbam fundere solet. Assimulatur adhuc sardio, ob terrorem quem hostibus incutere natus est. Aiunt namque sardium feris spectrisque terribilem videri : vi præterea, quam natura insitam habet, ægra corpora sanare solitum. Sane, ut magno Epiphany placet, non modo tumoribus, si commode adhibeatur, medetur ; quæ smaragdi colorem æmulator, varia et florida celestium virtutum et ordinum ornamenta, diversaque eorumdem munia et ministeria adumbrat.

IV, 3. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor : et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis : et in capiti-bus suis coronæ aureæ.

Hunc viginti quatuor seniorum numerum quidam ex priscis interpretibus constituisse existimant Abelem, cum aliis viginti Veteris, et tribus Novi Testamenti patribus. Ast certumne id sit, an vero pro viginti quatuor elementorum Græcorum numero, rectius per hos accipiantur viginti quatuor qui actione et cognitione præ cæteris excelluerunt, hoc iudicium penes lectorem esto. Nobis illorum opinio magis probatur, qui per duodecim seniores intellexerunt duodecim viros qui in veteri lege sapientia et virtute præ aliis illustres existerent : per reliquos autem duodecim, totidem alios Novi Testamenti heroes. Apud Judæos celebres fuerunt duodecim pa-

triarchæ, duodecim tribuum principes et quasi capita. In Novo autem, duodecim apostoli; quos propter excellentem virtutem et sapientiam, Christus Dominus duodecim tribuum Israel iudices olim futuros docuit. *Candidæ* autem *stolæ*, symbolum sunt integræ puræque vitæ: tumi perpetuæ quoque festivitatis solidæque lætitiæ, 'qua beati potentiuntur. *Coronæ* tandem *aureæ*, victoriæ adversus malignos dæmones, non absque magna animi fortitudine obtentæ, sunt notæ.

IV, 5. *Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua.*

Et hinc quoque planum fit, quam terribilem ac formidabilem Deus iis exhibere sese soleat, qui illius patientia et mansuetudine abutuntur. Nam hominibus salute dignis *tonitrua* isthæ et *fulgura* lucem verius et voluptatem quam terrorem asferent. Alterum namque ex his, mentis illorum oculos lumine perfundet; alterum vero, spirituales eorumdem aures perficiet, et quadam suavitate afficiet.

IV, 5, 6. *Et septem lampades ardentes ante thronum; quæ sunt septem spiritus Dei: et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile crystallo.*

Per *septem* hos *spiritus*, aut *septem* angelos cæteris præstantiores cum Irenæo accipere oportet: aut *septem* vivifici illius Spiritus charismata. Quorum mentionem facit Isaias propheta. Utraque expositio ratione et auctoritate nititur. Cæterum per *mare vitreum* immensa illa sanctorum Virtutum multitudo, rerumque cælestium ab omni labe inimunitas; necnon pax illa summaque futuræ vitæ tranquillitas designatur. Sunt tamen qui per *mare vitreum* aquas illas quæ secundum Psalmistam super cœlos firmatæ, hominiprorsus incognitæ et inaccessæ sunt, denotatas putant: aut crystallinam cœli naturam, aut singularem certe divini illius pavimenti fulgorem et perspicuitatem. Verum rerum quæ mentis nostræ captum excedunt, investigationi prolixius, quam par est, insistere, ridiculum fortassis fuerit.

IV, 6. *Et in medio sedis, et in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante et retro.*

Per hæc ostenditur *thronum Dei* nihil fere aliud esse, quam regnum Dei, jucundamque ejusdem in sanctis requiem. Cernit autem in regno illo *Seraphim* oculis plena thronumque, de quo hic sermo est, jugiter obeuntia. *Oculorum* autem numero, vim qua ad hauriendos Divinitatis radios pollent, **20** haud dubie subindicat, quandoquidem ea perfectione a Deo illustrantur, ut et illa videant quæ jam dudum ante sunt facta, et illa rursum quæ olim sunt futura.

IV, 7. *Et animal primum simile leoni; et secundum animal simile vitulo; et tertium animal habens faciem velut hominis; et quartum animal simile aquilæ volanti.*

Ejusmodi animalia propheta Ezechiel contemplatus quoque legitur. Cæterum per quatuor facies, quatuor elementa, ex quibus homo coagmentatur, eorumdemque procreatio et conservatio, ut nonnullis placet, hoc loco denotantur: aut Dei in res omnes, sive illæ in cælo, sive in terra, sive in mari,

A καὶ εὐφροσύνης σύμβολα [εἰσιν·] οἱ δὲ στέφανοι, τῆς νίκης ἦν πρὸς τοὺς πονηροὺς δαίμονας· κατῳρωτῶσαν ἀνδρισάμενοι.

Candidæ autem *stolæ*, symbolum sunt integræ puræque vitæ: tumi perpetuæ quoque festivitatis solidæque lætitiæ, 'qua beati potentiuntur. *Coronæ* tandem *aureæ*, victoriæ adversus malignos dæmones, non absque magna animi fortitudine obtentæ, sunt notæ.

Kαὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί.

Κάντεῦθεν τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀναξίων τῆς αὐτοῦ μακροθυμίας δείκνυται. Τοῖς μέντοι σωτηρίας ἀξίοις τούτων ἐκάτερα φωτισμὸν ἐντίθησιν· ἡ μὲν τοῖς τῆς διανοίας ἑμ-μασιν, ἡ δὲ τοῖς πνευματικοῖς ὡσὶν ἐμπέπουσα.

B Καὶ ἐπὶ λαμπάδες πυρὸς καίμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου· αἱ εἰσι τὰ ἐπὶ πνεύματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου, θάλασσα ὑαλίνη, ὁμοία χρυστάλλῳ.

Τὰ δὲ ἐπὶ πνεύματα τοῦ Θεοῦ, εἰτε, ὡς φησιν Εἰρηναῖος, ἐπὶ ἀγγέλους τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας δεῖ νοεῖν, εἰτε τὰς ἐνεργείας τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, ὧν Ἡσαίας μέμνηται. Οὐδ' ἕτερον οἶμαι ἀπίθανον· ἡ δὲ ὑαλίνη θάλασσα τὸ πλήθος τῶν ἁγίων Δυνάμεων καὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀκηλίδωτον, καὶ τὸ τῆς μελλούσης ζωῆς χαρακτηρίζει ἀτάραχον. Τάχα δὲ διὰ ταύτης δηλοῦται τὰ οὐράνια νῦτα, ἀνεφίχτοις ἡμῖν ὕδασι, κατὰ τὸν Ψαλμῶδον, στεγάζόμενα. Εἰ δὲ τισι χρυστάλλοις ἡ τοῦ οὐρανοῦ φύσις νενόμισται, σκοπεῖν χρή εἰ μὴ ἡ οὐσία τοῦ Θεοστιχοῦς ἐκείνου ἐδάφους διὰ τούτων σημαίνεται, τὸ πᾶν ὁμοῦ καὶ διαυγὲς ἔχουσα. Ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ κατάληξιν ἡ ἔρευνα καταγέλαστος.

Kαὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου, καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου, τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν.

[Καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου, τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν. —] Καὶ διὰ τούτου δείκνυται ὁ θρόνος σημαντικὸς εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τε καὶ ἀναπαύσεως· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἦν τὰ Σεραφίμ ἐθεώρησε· διὰ τοῦ πλήθους τῶν ὀφθαλμῶν τὸ πρὸς τὰς θείας αὐγὰς θεοπτικῶν αὐτῶν διδασκόμενος. Ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν· ὅτι καὶ τῶν ἐμπροσθεν καὶ τῶν ὀπισθεν [θεῶν] τὴν γνῶσιν ἐναυγάζονται.

Kαὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον, ὁμοίον λέοντι· καὶ τὸ δεύτερον ζῶον, ὁμοίον μόσχῳ· καὶ τὸ τρίτον ζῶον, ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου· καὶ τὸ τέταρτον ζῶον, ὁμοίον ἀετῶ πετομένῳ.

Ταῦτα τὰ [τέσσαρα] ζῶα καὶ τὸν Ἡσαίαν θεωρεῖσθαι νομιζόμεν· διὰ τῶν τεσσάρων προσώπων δηλοῦντα [εἶτε] τὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν τε καὶ συντήρησιν, ὡς τισιν ἔδοξεν, εἴτε τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ τῶν ἐν θαλάσσῃ [καὶ κατὰχθονίων] τὴν [θεῶν] δεσποτεῖαν·

εἶτα τὰς ἀρετὰς τὰς τέσσαρας, καὶ τὰ τέσσαρα Ἀ
Εὐαγγέλια, ὡς ἑτέροις καλῶς ἔχειν λελόγισται· τοῦ
μὲν λέοντος δηλοῦντος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ κατὰ
Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, ὡς φησιν Εἰρηναῖος· διὰ τὸ τῆς
προαιωνίου βασιλείας τοῦτου σημαντικόν· ἐν ἀρχῇ
γὰρ εἶναι τὸν Λόγον ἐκέρυξε· τοῦ δὲ μόσχου, ὅτε
τοῖς οἰκείοις ἀρκουμένου πόνοις, τὴν δικαιοσύνην
καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ὡς νομικῶς καὶ
ιερατικῶς τὸν Χριστὸν γενεαλογῆσαν· τοῦ δὲ
ἀετοῦ, τὴν σωφροσύνην· ταύτην γὰρ [φιλεῖν] μαρ-
τυρεῖται [τοῦτο] τὸ ζῶον· καὶ τὸ κατὰ Μάρκον
Εὐαγγέλιον, ὡς σύντομον καὶ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ
Πνεύματος ἀρξάμενον· τοῦ δὲ ἀνθρώπου τὴν φρό-
νησιν, καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ὡς φύσει
καὶ οὐ νόμῳ κηρύξαν τὴν [τοῦ] Χριστοῦ γέννησιν.
Εἰκὸς δὲ διὰ τούτων καὶ τὴν οἰκονομίαν [τοῦ] Χρι-
στοῦ δηλοῦσθαι· διὰ τοῦ λέοντος, ὡς βασιλέως· διὰ
τοῦ μόσχου, ὡς ιερέως, μᾶλλον δὲ καὶ ιερέου· διὰ
τοῦ ἀνθρώπου, ὡς δι' ἡμᾶς ἀνδρωθέντος· διὰ δὲ
τοῦ ἀετοῦ, ὡς χορηγοῦ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τοῦ
ἐπιπτόντος ἡμῖν ἀνωθεν.

verius sacrificium, per vitulum : nostri autem causa
Spiritus, qui e supernis devolat, benignum largitorem esse, per aquilam.

Καὶ τέσσαρα ζῶα, ἕν καθ' ἕν αὐτῶν ἔχον ἀνὰ
πτέρυγας δέξιν καὶ αὐτῶν, καὶ ἔσωθεν γέμουσιν
ὀφθαλμῶν.

[Καὶ τέσσαρα ζῶα ἕν καθ' ἕν αὐτῶν ἔχον ἀνὰ
πτέρυγας δέξιν. —] Ταῦτα ὁ μέγας φησὶ Διονύσιος
διὰ τοῦτο ταῖς δυοῖς πτέρυξι καλύπτειν τὰ πρόσωπα,
καὶ ταῖς δυοῖς τοὺς πόδας, καὶ ταῖς μέσαις πέτεσθαι·
ἵνα ἡ περὶ τὰ ὑψηλότερα [αὐτῶν] καὶ βαθύτερα τῆς
οἰκείας καταλήψεως φανῇ εὐλάβεια· δι' ἣν τοῖς μέ-
σοις πρὸς τὰς θεαρχικὰς αὐγὰς [τοῖς] θεοῖς συγχοῖς
ἀνατείνονται.

Καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν, ἡμέρας καὶ νυ-
κτός λέγοντες· Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος· Κύριος ὁ
θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχό-
μενος.

Ἀνάπαυσις δὲ ταῖς ἀγλαῖς ταύταις δυνάμει, τὸ
ἐκ τῆς θείας ὑμνωδίας μὴ παύεσθαι, καὶ τὸν τρι-
σὺν ἁγιασμὸν τῇ τρισπουστάτῳ προσφύρειν θεότητι.
Τὸ δὲ, Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος [ὁ παντο-
κράτωρ], τὴν ἀγίαν Τριάδα δηλοῦν ἔφημεν.

est, et qui erat, et qui venturus est, sacrosanctæ Trinitatis mysterium, ut ante quoque dictum est,
ob oculos nobis ponit.

Καὶ ὅταν δώσουσι τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ
εὐχαριστίαν τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ
ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται
οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθ-
ήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου· καὶ προσκυνήσουσιν
αὐτῷ.

[Πεσοῦνται οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι. —]
Διὰ τούτων δηλοῦται, καὶ τοὺς νοηθέντας ἡμῖν πρε-
σβυτέρους κοινωνοὺς εἶναι [τῆς ὑμνωδίας] τῶν οὐ-
ρανίων δυνάμεων· ὁμολογοῦντας ἐκ Θεοῦ κεκοι-
νῆσθαι τῆς [κατὰ] τῶν νοητῶν ἐχθρῶν νίκης τὴν δύ-
ναμιν.

Καὶ βαλοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον

sive in aere, sive sub terra exsistant, dominatus,
aut quatuor primariæ virtutes : aut quatuor Evan-
gelia : aut, quod aliis magis probatur, utrumque
simul : leone quidem fortitudinem et Evangelium
secundum Joannem significante. Nam, ut Irenæus
admonet, unum hoc in ipso statim exordio sempit-
erni regni mentionem infert. Prædicat namque Dei
Verbum a principio exstitisse. Vitulo vero, tanquam
propriis opibus laboribusque contento sibi que suf-
ficiente, justitiam et Evangelium secundum Lucam,
qui Christi genealogiam simul per legalem et sacer-
dotalem lineam ducit : aquila autem, temperantiam,
(huic enim animali isthæc virtus familiaris fertur),
et Evangelium secundum Marcum, quod et breve
est, et a prophetico Spiritu exordium facit : homine
tandem prudentiam et Evangelium secundum Mat-
thæum, quod legali missa, naturalem tantum Christi
generationem texit. Probabile sit quoque præcipuas
œconomix Christi partes per quatuor hæc animalia
designare voluisse. Regem exstitisse, indicatum
videri potest per leonem : sacerdotem porro, aut
carnem assumpsisse, per hominem : vivifici denique

IV, 8. Et quatuor animalia, singula eorum habe-
bant alas senas in circuitu, et intus plena sunt oculis.

Quatuor hæc animalia, ut magno Dionysio vi-
sum est, duabus alis ob id facies suas tegebant,
duabus rursum pedes; et duabus tandem mediis
volabant : quo hinc constaret quanto cum metu
et reverentia in sublimiorum rerum theoriam et
inquisitionem, profundiorumque mysteriorum com-
prehensionem serantur; quantaque cautione haustos
Divinitatis radios, ad alios interjectos ordines et
sedes non absque Dei jussu transmittere soleant.

IV, 8. Et requiem non habent die ac nocte, dicen-
tia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omni-
potens, qui est, et qui erat, et qui venturus est.

Sanctæ istæ virtutes ob id requiem habere no-
gantur, quod a divinis laudibus nunquam cessent.
Cæterum per sanctitatis nomen tertio repetitum,
Divinitati, quæ in tribus hypostasibus, ex æquo
subsistit, laudem deferunt. Porro autem illud, Qui
est, et qui erat, et qui venturus est, dictum est,

IV, 9, 10. Et cum darent illa animalia gloriam
et honorem et benedictionem sedenti super thronum,
vienti in sæcula sæculorum, viginti quatuor 21 se-
niores procidebant ante sedentem in throno, et ado-
rabant viventem in sæcula sæculorum.

Hinc discimus seniores, de quibus actum est
ante, in divinæ laudis decantatione virtutibus cœ-
lestibus consociari : victoriamque de hostibus, qui
sub aspectum non veniunt, nulli alteri quam Deo
acceptam ferre.

IV, 10, 11. Et mittebant coronas suas ante thro-

nam, dicentes : Dignus es, Domine, Deus noster, accipere gloriam et honorem et virtutem ; quia tu creasti omnia, et per voluntatem tuam erant, et creata sunt.

Tu, inquit, Domine, victriculum coronarum auctor et largitor exististi. Quam ob rem ab universa creatura gloria et gratiarum actio jure meritoque tibi debetur.

CAPUT XI.

De libro septem sigillis obsignato, quem nulla creata natura aperire potuit.

V, 1. Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus et foris, obsignatum sigillis septem.

Per hunc librum tenacissimam sapientissimamque Dei memoriam accipimus ; in qua, juxta divinum Davidem, omnes homines descripti sunt : operumque divinorum abyssum. *Libri hujus intima*, propter spiritum in eo inclusum, capti sunt difficilia ; *extrema* vero, nempe ea quæ per litteram offeruntur, minori negotio capiuntur. *Septem* autem *sigilla*, certam libri hujus fidem, nullique mortalium satis perspectam ejusdem firmitatem significant : aut ejus sane ordinem et dispositionem, qui divini Spiritus profunda scrutatur : quæ omnia solvere nulla omnino creata natura valet. Aut per librum prophetia ipsa universe intelligitur, quam Christus Dominus in Evangelio secundum Lucam impletam asserit. Quæ autem adhuc reliqua sunt, ea novissimis diebus

V, 2, 3. Et vidi angelum fortem prædicantem voce magno : Quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus ? Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subius terram aperire librum, neque aspicere illum.

Per hæc manifeste ostenditur, neque angelos, neque homines in carne adhuc degentes, neque sanctos corpore jam exutos, accuratam judiciorum Dei notitiam tenere ; sed ipsum Dei Agnum solum. Hic unus enim oracula jam olim per prophetas de ipso edita, per suum adventum accurate dissolvit, ausque Ecclesiæ patefecit.

V, 4. Et ego flebam multum, quod nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre illum.

Et ego, inquit, flebam ; ob id forsitan, quod animo versaret, ne ipsa etiam angelica natura in mortificatione ignorance prolapsa esset.

V, 5. Et unus de senioribus dicit mihi : Ne flevieris. Ecce vicit Leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.

Etsi, inquit, liber hic angelorum captum excedit, Dei tamen, qui nostra causa factus est homo, non ita : qui quidem secundum divinam naturam, prout nimirum rerum omnium conditor est, Davidis radix et origo est : at vero secundum naturam assumptam, ex ejusdem radice in vitalem hanc lucem progressus est.

Α τοῦ θρόνου, λέγοντες· Ἄξιός ἐστι, Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, λαβεῖν [ὁ ἅγιος] τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν· ὅτι σὺ ἔκτισας [τὰ] πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου ἐκτίσθησαν καὶ εἰσὶν.

Σὺ [γὰρ], φησὶ, Δέσποτα, τῶν στεφάνων τῆς νίκης αἴτιος καὶ χορηγὸς γέγονας· καὶ σοὶ παρὰ πάντων ὦ· κτισμάτων ἡ εὐχαριστία ὀφείλεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ'.

Περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου ἐκτὸς σφραγίσιν, ἣν οὐδεὶς ἀνοίξει τῆς κτιστῆς φύσεως δύναται.

Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιάν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἐκτὸς.

Β βιβλίον τὴν πάνσοφον τοῦ Θεοῦ μνήμην νοοῦμεν, ἐν ᾗ πάντες, κατὰ τὴν [θεῖον] Δαβὶδ, γράφονται, καὶ τῶν θεῶν κριμάτων τὴν ἀδυσσον. Ταύτης δὲ τὰ μὲν ἔσω, διὰ τὸ πνεῦμα, [εὐληπτα οὐκ εἶναι, ἀλλὰ] δυστέκμαρτα· τὰ δὲ ἔξω, διὰ τὸ γράμμα εὐληπτότερα. Τὰς δὲ ἐκτὸς σφραγίδας, ἣ τὴν τελείαν τῆς βίβλου ἀσφάλειαν καὶ πᾶσιν ἄγνωστον [διγλύνω φημι], ἣ τὰς οἰκονομίας τοῦ ἔρευνωντος τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ Πνεύματος· ὥς λύσαι πάσας οὐδεμία κτιστὴ φύσις δύναται. Βίβλος δὲ καὶ ἡ προφητεία νοεῖται· ἣν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πεπληρωθεὶς ἐφη· ἥς τὰ ἐξῆς ἐπ' ἐσχάτων πληρωθήσονται.

Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα [ἐν] φωνῇ μεγάλῃ· Τίς ἀξίος ἐστὶν ἀνοίξει τὸ βιβλίον, καὶ λύσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ ; Καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀνοίξει τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

Διὰ δὲ τοῦ, Οὐδεὶς ἠδύνατο ἀνοίξει τὸ βιβλίον, δηλοῦται μῆτε ἀγγέλους, μῆτε ἀνθρώπους τοὺς ἐν σαρκὶ ὄντας, μῆτε τοὺς ἐκ σαρκὸς ἀποδοδημηκότας· ἀγίους, τὴν ἀκριβὴ τῶν θεῶν κριμάτων κατελλεῖν γινώσκον, πλὴν τοῦ Ἀγνοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τῶν προφητευσθέντων περὶ αὐτοῦ ἔκπαισι διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν λύσαντος.

Κἀγὼ ἐκλαίον πολὺν, ὅτι οὐδεὶς ἀξίος εὐρέθη ἀνοίξει καὶ ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

Κἀγὼ ἐκλαίον, φησὶν· ἴσως ὡς εἰς ἀγνωσίαν πεσοῦσης τῆς καθαρωτάτης τῶν ἀγγελικῶν οὐσιῶν τάξεως.

Καὶ εἰς ἐκ τῶν προσκυτέρων λέγει μοι· Μὴ κλαῖς· ἰδοὺ ἐτίκην ὁ ἄγων ὁ [ὢν] ἐκ τῆς φυλῆς Ἰουδα, ἡ ρίζα [τοῦ] Δαβὶδ, ἀνοίξει τὸ βιβλίον, καὶ [λύσαι] τὰς ἐκτὸς σφραγίδας αὐτοῦ.

Μὴ κλαῖς.— Εἰ γὰρ καὶ ἀγγέλοις, φησὶν, ἡ βίβλος ἀκατάληπτος, ἀλλ' οὐ τῷ Θεῷ τῷ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐνανθρωπήσαντι· ὃς ρίζα μὲν Δαυὶδ, ὡς Κτίστης, δεῖ τὴν θεότητα· ἐκ ρίζης δὲ αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

A

CAPUT XII.

Περὶ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ὀκτώ ζώων θεωρίας.

Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων, Ἄρριον ἑστῆτος ὡς ἐσφαγμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ· οἱ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ, ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

Τὰ ἑπτὰ κέρατα καὶ οἱ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἀρνίου δηλοῦσι Χριστοῦ τὰ ἑπτὰ πνεύματα, ὧν Ἡσαίας ἐμνημόνευσε καὶ Ζαχαρίας οἱ προφηταί. Τὸ δὲ, ὡς ἐσφαγμένον, δηλοῖ τὴν μετὰ τὴν σφαγὴν ζωὴν αὐτοῦ· ἐν ᾗ ἰδεῖν τὰ τοῦ πάθους σύμβολα, ὡς ἐσφαγμένων ἀληθῶς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν. passionis suae vestigia ostendit; quae post suam reliqua esse voluit.

Καὶ ἦλθε καὶ εἰληφεν ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ βιβλίον. Καὶ ὅτε ἔλαβε τοῦτο, τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσαν ἐνώπιον τοῦ Ἀρνίου, ἔχοντες ἑκαστος κιθάραν καὶ ψάλλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων· αἱ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων.

Αἱ κιθάραι δὲ τὴν ἁρμονίαν καὶ εὐχὴν δηλοῦσι· θείαν δοξολογίαν· τὰ δὲ θυμιάματα, τὴν εὐδὴ τῶν πιστῶν θυσίαν προσεχόμενην διὰ βίου καθαροῦ (ὡς φαίνεται ὁ [θεός] Ἀπόστολος· Χριστοῦ εὐδία ἐσμέν)· αἱ ψάλλαι δὲ, τῶν διανοιῶν σημαίνει· ἐξ ὧν ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔργων εὐδία καὶ ἡ καθαρὰ προσευχὴ πρὸς ἐρχεται.

Καὶ ᾄδουσιν καινὴν ᾠδὴν λέγοντες· Ἄξιός ἐστι λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφράγισεν, καὶ ἡγήρασεν τὴν θεοῦ ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους· καὶ ἐποίησας αὐτοὺς τὴν θεοῦ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ τε καὶ Νέᾳ Θεῷ εὐαρεστήσαντες, καὶ τὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου τῷ σφαγιασθέντι Ἀρνίῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγοράσαντι ἡμᾶς εὐαρεσίαν προσάγοντες. Καινὴ δὲ [ἡ] ᾠδὴ, ἣν τῆς καλαιότητος τοῦ γράμματος ἀπαλλαγέντες οἱ ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καταυγασθέντες, ᾄδειν ἐδιδάχθημεν διὰ τοῦ Πνεύματος. Τῆς γῆς δὲ βασιλεύσαι τοὺτους φησὶ τῆς καινῆς, ἣν ὁ Κύριος τοῖς πραέσιν ἐπηγγέλατο.

ceps per Spiritum canere edocti sumus. Ejusmodi crasse et caliginosae, sed novae illi quam Dominus

Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ὡς φωνῆς ἀγγέλων πολλῶν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων, καὶ χιλιάδες χιλιάδων, λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· Ἄξιός ἐστι τὸ Ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν τὴν βύβλιν καὶ ανοῖξαι τὰς σφραγίδας καὶ ἰσχύειν καὶ τιμῆν καὶ δόξαν καὶ κῶν κτίσμα ὃ ἐστίν

¹⁰ II Cor. II, 15.

Ut Agnus qui habet septem cornua, aperuerit librum.

V, 6. Et vidi; et ecce in medio throni et quatuor animalium et in medio seniorum, Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem; qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.

Septem oculi, totidemque Agni cornua, significant septem spiritus Christi; quorum Isaias et Zacharias prophetæ meminere. Quod autem Agnus ille cernitur veluti occisus, hoc vitam et speciem illius post mortem et immolationem exprimit: in illa namque tanquam vere occisus manifesta per-

B V, 7, 8. Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum; et cum aperuisset librum, quatuor animalia et vigintiquatuor seniores prociderunt coram Agno, habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odorum, quae sunt orationes sanctorum.

Citharæ concinnam suaveque sonantem Dei laudem, rerumque divinarum celebrationem demonstrant: thymiamata autem benevolentia, sacrificium quod fideles per vitae castimoniam et integritatem Deo offerunt: huc enim spectat illud Apostoli: Christi bonus odor sumus¹⁰: phialae vero, pias castasque cogitationes: hinc namque bonorum operum fragrantia, puraque et casta precatio diuinae consuevit.

V, 9, 10. Et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signaculu ejus; quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione; et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes; et regnabimus super terram.

Per hæc ostenditur seniores illos, eximios quosdam præcellentisque sanctitatis viros esse; qui partim in Veteri, partim in Novo Testamento Deo præ cæteris placuerunt; quique adeo communi omnium nomine Agno Dei, qui pro totius mundi salute immolatus est, suoque nos sanguine redemit, continue gratias agunt. Novum autem hoc canticum dicitur: siquidem ex omni tribu et lingua ad fidei lumen vocati, et a litterarum vetustate liberati, delu-

V, 11-13. Et vidi, et audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum; et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et omnem creaturam, quæ in caelo est, et super terram, et sub

terra, et quæ sunt in mari, et quæ in o, omnes audiui dicentes sedenti in throno, et Agno: 23 Benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

Ab omnibus, sive ea vivant, sive intelligant, sive quovis alio modo existant, Deus tanquam omnium principium et causa laudatur et glorificatur: nec non unigenitus et consubstantialis ejusdem Filii; qui homini totique creaturæ, quæ per ipsum facta est, novitatem impertitus est. Etsi interim secundum naturam assumptam, tanquam homo, potestatem in ea quæ sunt in cœlo et in terra, accepisse scribatur.

V, 14. Et quatuor animalia dicebant Amen; et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, et adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

Et hinc quoque demonstratur per Jesum Christum Deum et Dominum nostrum, qui divulsa conjunxit, maceræque interstitium dissolvit, unum ex omnibus hominibus ovile, et unam rursum ex hominibus et angelis Ecclesiam factam esse. Ecce enim viginti quatuor seniores, per quos salvandorum plenitudo adumbratur, digni hoc loco prædicantur, qui consona voce cum quatuor mysticis animalibus, quæ inter cæteros angelos primatum tenent, Deum laudent et adorent. Quo laudationis munere nos quoque in ipso Christo Deo nostro pacisque datore digni habeamur, cum quo Patri, una cum Spiritu sancto, sit gloria, imperium et honor, nunc et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XIII. SERMO V.

Solutio primi sigilli; per quam apostolorum doctrina designatur.

VI, 1. Et vidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis. Et audiui unum de quatuor animalibus, dicens, tanquam vocem tonitruum: Veni et vide.

Ex hoc loco concinnum rerum cœlestium ordinem cognoscere licet: siquidem ex primis ordinibus sensim sit gradus ad alios inferiores. Per primam itaque quadriformium animalium faciem, nempe *Leonem*, primam vocem factam audiuit evangelista; quæ angelo qui ænigmaticam visionem imprimebat, demandabat uti veniret et videret. Cæterum primum hoc animal (quod Leonem esse diximus) regiam apostolorum prudentiam, imperterritamque eorumdem contra dæmones fortitudinem significare creditur. Huc enim dictum illud, *Ecce reges terræ congregati sunt*¹¹: et illud rursum, *Constitues eos principes super omnem terram*¹², pertinere videtur.

VI, 2. Et vidi; et ecce equus albus, et qui sedebat super illum, habebat arcum; et data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret.

Sunt qui et præsentis, et reliquorum et itidem quæ hinc consequuntur, sigilli patefactionem ad incarnati Verbi æconomiam referant. Et quidem

¹¹ Psal. XLVII, 5. ¹² Psal. XLIV, 17.

Α ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς· καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης [ἃ ἔστι] καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα· λέγοντα τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τῷ Ἀρνίῳ· Ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Καὶ ἤκουσα ὡς φωνῆς ἀγγέλων πολλῶν, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων. —] Ἐκ πάντων γὰρ τῶν τε νοητῶν, τῶν τε αἰσθητῶν, τῶν τε ζώων, τῶν τε ἀπλῶς ὄντων, φυσικοῖς λόγοις ὁ θεὸς δοξάζεται, ὡς πάντων γενεσιάρχης· καὶ ὁ τοῦτου μονογενῆς καὶ ὁμοούσιος Υἱὸς, ὡς τὴν καινότητα τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ γεγεννημένην ἀνακαίνισιν χαρίζομενος, εἰ καὶ λαβεῖν τῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ τῶν ἐπιγείων τὴν ἐξουσίαν ὡς ἄνθρωπος γέγραπται.

Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἔλεγον Ἀμήν· καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεσαν καὶ προσεκύνησαν.

Διὰ δὲ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων δέκνυται μία πόλις, καὶ μία Ἐκκλησία γεγενῆσθαι ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, διὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ διεστῶτα συνάψαντος, καὶ τὸ μεσότηχον τοῦ φραγμοῦ λύσαντος· ἰδοὺ γάρ, ὡς ἀκηκόαμεν, σὺν τοῖς τέσσαρσι ζώοις τοῖς τῶν λοιπῶν ἀγγελικῶν ὑπερέχουσι τάξεων, καὶ οἱ χαρακτηριστικοὶ τοῦ τῶν σωζομένων ἀνθρώπων πληρώματος, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξιοῦνται ὑμνῳδίας τε καὶ προσκυνήσεως· ἥς καὶ ἡμεῖς ἀξιοθεύμεν ἐν αὐτῷ [τῷ] Χριστῷ τῷ τῆς εἰρήνης δοτῆρι καὶ Θεῷ ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ὅμοια τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, [τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς [ἀτελευτήτους] αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. ΛΟΓΟΣ Ε'.

Αὐσίς τῆς πρώτης σφραγίδος, τὴν ἀποστολικὴν διδασχὴν σημαίνουσα.

Καὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ Ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν σφραγίδων· καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέγοντος, ὡς φωνῆς βροντῆς· Ἔρχου καὶ ἴδε.

Κἀνταῦθα ἡ τῶν ἐν οὐρανοῖς εὐταξία σημαίνεται, ἐκ τῶν πρώτων τάξεων εἰς τὰ δεύτερα καταβαίνουσα· διὸ [καὶ] ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου τῶν τετραμόρφων, δηλαδὴ τοῦ λέοντος, τὴν πρώτην γεγενῆσθαι φωνὴν ἤκουσε, κελευομένην τὸ, Ἔρχου, τῷ τὴν ὅπτασιν τυποῦναι ἀγγέλῳ, δι' αἰνίγματος. Τὸ δὲ πρῶτον ζῶον, ὁ λέων, ἐμφαίνειν μοι δοκεῖ τὸ βασιλικὸν τῶν ἀποστόλων κατὰ δαιμόνων φρόνημα, δι' οὗ εἴρηται· Ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν. Καὶ πάλιν· Καταστήσεις ἀρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ἵπκος λευκός· καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτόν, ἔχων τόξον· καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος· καὶ ἐξῆλθε νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ.

Τῆς δὲ παρουσίας σφραγίδος τὴν λύσιν, καὶ τῶν ἐξῆς ἀπατῶν, τινὲς εἰς τὴν ἐνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίαν ἐξειλήφασιν· τὴν πρώτην, εἰς τὴν

γενεῖν· τὴν δευτέραν, εἰς τὸ βάπτισμα· τὴν τρίτην, εἰς τὰς μετὰ τοῦτο θεοσημασίας· τὴν τετάρτην, εἰς τὴν ἐπὶ Πιλάτου παράστασιν· τὴν πέμπτην, εἰς τὸν σταυρόν· τὴν ὅ, εἰς τὴν ἐν [τῷ] μνήματι κατέβη· καὶ τὴν ἑξοκτὴν, εἰς τὴν τοῦ ᾧδου σκύλευσιν. Ἡμεῖς δὲ, ἐντετυχηκότες Μεθοδίου οὕτως εἰρηκότι ἐπὶ λείξεως, οὗτο· *Οὐ χρὴ τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι νομίζειν τὸν γεγεννημένον· πάσαι γὰρ ἀπὸ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐπεπλήρωτο τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ [Θεοῦ] Λόγου.* Ὁ δὲ Ἰωάννης, περὶ [τῶν] παρόντων καὶ μελλόντων θεωρεῖ· ἐνθα τὴν τοῦ πυροῦ δράκοντος ἀνάπτειν ἐποίησατο ὡς ὑποτέτακται. Οὕτως ἐξεληφάμεν τὴν τῆς πρώτης σφραγίδος λύσιν, τὴν τῶν ἀποστόλων ἐννοεῖσθαι γενεάν· οἱ καθάπερ τόξον τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα κατὰ δαιμόνων ἐντείναντες, τῷ Χριστῷ τοὺς τραθέντας τοῖς σωτηρίοις βέλεσι προσήγαγον· στέφανον εἰληφότες ἀνθ' ὧν διὰ τῆς ἀληθείας τὸν τῆς πλάνης ἀρχηγὸν ἐνίκησαν· ἐπ' ἐλπίδι δευτέρας νίκης, τῆς μέχρι βιαίου θανάτου ὁμολογίας τοῦ δεσποτικοῦ ὀνόματος. Διὸ γέγραπται· *Ἐξῆλθε νικῶν, καὶ ἴνα νικήσῃ.* Πρώτη γὰρ νίκη, ἡ τῶν ἰδῶν ἐπιστροφή· δευτέρα [δὲ], ἡ τοῦ σώματος δι' αὐτὴν ἐκούσιος· μετὰ κολάσεων ἔξοδος.

basias est, gentium fuit conversio : secunda autem, ejus rei causa susceptus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Δύσις τῆς δευτέρας σφραγίδος (δηλοῦσα τὸν τὸν ἀπίστον κατὰ τῶν πιστῶν πόλεμον).

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν δευτέραν σφραγίδα, ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζῶον, λέγοντος· Ἔρχου καὶ ἴδε.

Ζῶον οἶμαι δεύτερον, τὸν μόσχον λέγεσθαι, τῶν ἁγίων μαρτύρων τὰς ἱερὰς θυσίας χαρακτηρίζοντα, τοῦ προτέρου τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν διαγράφοντος, ὡς εἴρηται.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρρός. Καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ' αὐτῷ, ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς, ἵνα ἀλλήλους σφάξωσι· καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

Ταύτην ἡμεῖς στοχαζόμεθα τὴν δευτέραν τῶν ἀποστόλων νοεῖσθαι διδασκῶν, διὰ μαρτύρων καὶ διδασκάλων συμπληρουμένην· ἐν ᾗ πλατυνομένου λοιπὸν τοῦ κτήρυματος, ἡ τοῦ κόσμου εἰρήνη ἐλύθη, καθ' ἑαυτῆς μερισθείσης τῆς φύσεως, κατὰ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· *Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην [ἐπὶ τῆς γῆς], ἀλλὰ μάχαιραν.* Δι' ἧς τὰ μαρτυρικὰ σφάγια εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον ἀνηνέχθησαν. Ὁ δὲ πυρρὸς ἵππος, ἡ τῆς ἐκχύσεως τῶν αἱμάτων, ἡ τῆς παρωμένης τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ πασχόντων διέσεως σύμβολον. Τὸ δὲ γεγράφαι, *δοθῆναι τῷ καθημένῳ ἐπ' αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην*, τὴν πάνσεφον ἰσχύος τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν, τοὺς πιστοὺς δοῦλους ἐκ πειρασμῶν δοκιμάζουσιν

¹¹ Matth. x. 34.

PATRUL. GR. CVI.

A primum ex his septem, ad illius ortum : secundum, ad Baptismum : tertium, ad signa, quæ post Baptismum susceptum patravit : quartum, ad injustam apud Pilati tribunal accusationem : quintum, ad crucem : sextum, ad sepulturam : septimum, ad descensum ad inferos, inferorumque spoliationem. Nos autem Methodii sententiæ lubenter astipulamur. Scribit is autem in hunc modum : *Nulla necessitas cogit ut hæc ad Christum natum pertinere arbitremur, siquidem incarnati Verbi mysterium, dudum ante Apocalypsin editam, impletum erat : Joannes autem de præsentibus olimque futuris verba facit. Hac autem pericopa, quomodo rufus ille ignitusque draco subjugatus fuerit, exponitur. Primi proinde sigilli solutio ad apostolorum generationem haud incommode transfertur. Hi namque Evangelii prædicationem veluti arcum infractum contra dæmones intenderunt, salutaribusque sagittis vulneratos ad Christum adduxerunt : coronam ob id sortiti, quod per veritatis arma erroris ducem devicerunt, secundæque victoriæ spe usque ad violentam mortem nomen Domini professi sunt. Eapropter hoc loco, *Exivit victor ut vinceret.* Prima itaque victoria, quam per apostolos Christus spontaneus a corpore exitus, non absque cruciatu*

CAPUT XIV.

Secundi sigilli solutio, qua prælium quod infideles contra fideles ineunt, describitur.

C VI, 3. *Et cum aperuisset sigillum secundum, audiri secundum animal dicens : Veni et vide.*

Secundum animal vitulum dici existimo. Hoc autem sacrosanctas beatorum martyrum hostias designat, sicuti primum apostolicam potestatem, uti paulo ante indicabatur.

VI, 4. *Et exivit alius equus rufus. Et qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant ; et datus est illi gladius magnus.*

Hanc secundam ab apostolis successionem interpretari possumus, quæ per martyres et doctores constituta est. In hac enim Ecclesiæ ætate, dilatata jam Evangelii prædicatione, mundi hujus pax dissoluta, hominumque natura contra seipsam quodammodo divisa est. Huc namque pertinet illud Christi : *Non veni pacem mittere, sed gladium*¹²; per quem martyrum hostiæ mactatæ, et in cœlesti ara oblatæ sunt. Porro equus rufus, aut effusi sanguinis symbolum est, aut inflammatum illorum affectum significat, qui mortem pro Christo oppetierunt. Cum autem additur, *rufo equo insidenti datum esse potestatem ut tolleretur pacem de terra*, sapientissima Dei permissio ob oculos nobis ponitur. Hæc una enim est, quæ fides Dei servos per tentationes probari et explorari sinit.

CAPUT XV.

A

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

Solutio tertii sigilli, quæ illorum a Christo defectionem proponit qui minus firmiter in ipsum crediderant.

VI, 5. *Et cum aperuisset tertium sigillum, audiui tertium animal, dicens: Veni et vide.*

Tertium animal hominem, ut arbitror, designat: hic autem, mortalium omnium casum. Nam ob voluntatis libertatem et carnis infirmitatem homo facile prolabitur in peccatum; eaque de causa mitiorem quoque pœnam promereri videtur.

VI, 5, 6. *Et ecce equus niger: et qui sedebat super 25 illum, habebat stateram in manu sua; et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium, dicentem: Bilibris tritici, denario uno; et tres bilibres hordei, denario uno: et vinum et oleum ne læseris.*

Probabile sit aliquam tum temporis sensilem externamque famem exstitisse: qua de re suo postea loco aliquanto plura. Per equum autem nigrum denotatur luctus et mœror ille qui, ut credi potest, apud justos de illis orietur qui propter suppliciorum immanitatem a fide quæ est in Christum, desciscunt. Per stateram autem, examen quod eorum animos explorabit qui ob mentis lubricitatem et inconstantiam, aut propter inanem gloriam, aut corporis quoque infirmitatem, fidem abijciunt. Tritici porro chænicem seu bilibrem denario uno æstimari, tropo quodam, ut quidam putant, illorum statum insinuat, qui legitime certaverunt, improbamque a Deo imaginem accurate custodiverunt. Tres autem hordei chænices tantidem feri, illorum fortunam exprimit, qui cum pecudum more ignavi, persecutorum furis ante cessissent, postea pro lapsuum suorum ratione poenitentiam egerunt, imaginemque peccatorum sordibus ante conspurcatam lacrymis abluerunt. Quando vero, ne vinum aut oleum lædatur, jubetur, ne per turba Christi medicina evertatur, aut per fraudem et imposturam infirmetur, serio injungitur: ut quæ illos sanare sit idonea, qui in latrones inciderunt. Ad hæc per mortem illos intercipere non licere, qui per Dei longanimitatem et patientiam, post lapsum denuo exsurrecturi, decusque pristinum recuperaturi sunt. Ut igitur nos quoque Deum Opt. Max. benignum clementemque animarum nostrarum medicum experiamur, fratribus nostris errantibus benignos clementesque nos exhibere studeamus, obfurgationis vinum commiserationis oleo miscentes; ne nimia severitate, quod Apostolus queamus verius quam sanemus; eaque ratione Dei cuncta voluptate in omne ævum versemur; gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XVI. SERMO V.

Solutio quarti sigilli, quæ illorum flagella delineantur qui propter animi mollietatem et impatientiam Dominum negaverunt.

VI, 7. *Et cum aperuisset sigillum quartum, au-*

δύσας τῆς τέτης σφραγίδος [δηλοῦσα τῶν μὴ παρῶς πιστευόντων τῷ Χριστῷ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἐκπτώσιν.]

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τέτην, ἤκουσα τοῦ τέτου ζῶον λέγοντος· Ἔρχου [καὶ ἴδε].

[Τὸ] τέτον ζῶον ἐνταῦθα τὸν ἄνθρωπον οἶμαι λέγεσθαι, τὴν τῶν ἀνθρώπων δηλοῦντα ἐκπτώσιν, καὶ διὰ τοῦτο κλάσιν, διὰ τὸ πρὸς ἁμαρτίαν εὐδίσθον, τῇ ἐξουσίᾳ τῆς προαιρέσεως.

[Καὶ ἰδὼν,] καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας· καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτῷ ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζῶων λεγούσης· Χοῖνιξ σίτου, δηναρίου· καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῶν, δηναρίου· καὶ τὸ ἐλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης.

Διὰ δὲ τοῦ μέλανος ἵππου τὸ πένθος δηλοῦσθαι νομίζομεν, τὸ ἐπὶ τοῖς ἐκπασσοῦσι τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κολάσεων· τὸν δὲ ζυγὸν, δοκιμασίην εἶναι τῶν τε δι' εὐκαλίαν γνώμης ἢ κενοδοξίαν, τῶν τε διὰ σώματος ἀσθένειαν ἐκπεπτωκότων τῆς πίστεως. Χοῖνιξ σίτου, δηναρίου. Εἰκόλῃ μὲν καὶ αἰσθητὸν λιμὸν τότε γενέσθαι, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ῥηθήσεται· τὸν δὲ τοῦ σίτου χοίνικα τὸν δηναρίου ἄξιον, τροπικῶς δηλοῦν τοὺς νομίμως ἀθλήσαντας, καὶ τῆς δοθείσης εἰκόνης τῆς θείας ἀκριβῶς φύλακας. Τοὺς δὲ τρεῖς χοίνικας τῆς κριθῆς, τοὺς κτηνοπρεπῶς τοῖς διώκταις δι' ἀνανδρίαν ὑποκύψαντας, ἀναλόγως δὲ μεταοήσαντας ὕστερον, καὶ τὴν ρυπωθεῖσαν εἰκόνα ἄκερυν· ἀποκλύναντας. Τὸ μόντοι ἐντετάλθαι μὴ ἀδικεῖσθαι τὸν οἶνον καὶ τὸ ἐλαιον, τὸ μὴ ἀθετεῖσθαι λέγει τὴν δι' ἐπιστροφῆς [τοῦ] Χριστοῦ λατρίαν, ἣ τοὺς ἐμπεπτωκότας τοῖς λήστοις καὶ τραυματισθέντας θεραπεῦσαι, καὶ μὴ ἔσσαι προαπαγγῆναι θανάτῳ τοῦτους οἱ διὰ μακροθυμίας τὴν ἤτταν ἐμελλόν ἀναμαχῆσασθαι. Ἵνα τοίνυν καὶ ἡμεῖς φιλόανθρωπων λατρὸν τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς ψυχικοῖς ἡμῶν πάθεσι κτησώμεθα, τοιοῦτοι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν σφαλλομένοις γενέσθαι σπουδάζωμεν, τῷ ἐλαίῳ τῆς συμπαθείας μεμιγμένον τὸν τῆς παραπόσεως οἶνον [τοῦτοιοις] προσφέροντες· ἵνα μὴ τὸ χαλδὸν ἐκτραπῇ, λαθῇ δὲ μέλλον, κατὰ τὸν [θεῖον] Ἀπόστολον· ὅπως Θεοῦ συνεργοὶ γενόμενοι, τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς αἰωνίως ἐν-τρυνφώμεν, χάριτι καὶ φιλόανθρωπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ὁμοῦ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, [κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

damnat, id quod claudum nuntiumve erat, distorto adjutores effecti, in bonis illius non absque jam-

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'. ΛΟΓΟΣ Ε'.

Δύσας τῆς τετάρτης σφραγίδος, ἐμφαίνουσα ἐκτεταγμένως τοῖς ἀσεβέσι μάλιστα.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην·

ἦκουσα φωνῆς τοῦ τετάρτου ζώου, λέγοντος, Ἄ divi vocem quarti animalis, dicentis: Veni et vide. Ἔρχου [καὶ ἴδε].

Τὸ τοῦ τετάρτου ζώου, δηλαδὴ τοῦ ἀετοῦ, ὑψιπέτης καὶ ὀξὺς πρὸς βορρᾶν, ἀνωθεν ἦκειν ἐκ θεηλάτου ὁρῆς τὰς πληγὰς ἐμφαίνειν δύνатаι, εἰς τὴν τῶν ἐκείνων ἐκδίκησιν, καὶ τῶν ἀσεβῶν τιμωρίαν, εἰ μὴ ταῦταις βελτιωθέντες ἐπιστρέψουσι.

et indignatione provocatus, immittit illas partim quidem, ut justos ulciscatur, partim etiam, ut impios, nisi forte per eas exaltati a sceleribus resipiscant, puniat atque affligat.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρὸς· καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ ὁ Θάνατος· καὶ ὁ θῆς ἡκολούθει αὐτῷ· καὶ ἐδόθη αὐτοῖς δέουσα ἐκ τὸ τετάρτον [μέρος] τῆς γῆς, ἀποκτείναι ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ ἐν λιμῷ, καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

Τοῦ δὲ εἰρμού τῶν προσκεθέντων καὶ τὰ παρόντα ἔχεται. Ὡς γὰρ φησιν ἐν ὁδῷ κεφαλῇ τοῦ ἐννὰ τοῦ λόγου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας [ὁ] Εὐσέβιος, ἐν τῇ τῶν διωγμῶν ἀκμῇ, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ Ῥωμαίων βασιλεύοντος, [ὑπὸ μὲν λιμοῦ καὶ λιμοῦ κατασκήφαντος αὐτοῖς σὺν ἑτέροις συμπτώμασι.] ἀπειρα πλήθη διεφθείροντο, ὡς ταφῇ μὴ δύνασθαι παραδίδοσθαι· καίτοι Χριστιανῶν τότε φιλοτίμως περὶ τὰς κηδείας ἡσχλημένων, καὶ τῶν φιλοφρόνων τοὺς πεπλανημένους ἐναγόντων πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν· ὑπὸ δὲ Ἀρμενίων ἐκασταμένων Ῥωμαίους, οὐκ ὀλίγους ἀνηρεῖσθαι ῥομφαίᾳ φησὶ, καὶ ὑπὸ κυνῶν δὲ ἀνελῶσθαι τὰ τῶν θανάτων σώματα· ὡς λοιπὸν τοὺς λειπομένους εἰς κυνοκτονίαν τραπῆναι, δεδιότας μὴ καὶ αὐτοὶ θανόντες, ζῶντας τοὺς τάφους κτήσωνται. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ τοῖς κυσὶ τῆς αὐτῆς θοίνης καὶ ἀγρίους θῆρας συμμετέχειν, διὰ τὸ τῆς τροφῆς ἀφθονον· καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δὲ γενεᾷ τοῦτων ἕκαστον συμβᾶν ἔγωγε.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Λύσις τῆς πέμπτης σφραγίδος, δηλοῦσα τὴν τῶν ἀγίων [ψυχῶν] πρὸς Κύριον περὶ τῆς συντελείας καταδόξιν.

Καὶ ὅτε ἦνοιξε τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς [τῶν ἀνθρώπων] τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν [τοῦ Ἀγίου] ἣν εἶχον. Καὶ ἔκραζον φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες· Ἔως πότε, ὁ ἀσπότης [ἡμῶν] ὁ ἅγιος καὶ ὁ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ [οὐκ] ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς;

Εἰ μὲν τις τὴν λύσιν τῶν τεσσάρων σφραγίδων ταῖς τοῦ Χριστοῦ παρρηχυσίαις οἰκονομίαις προσνεύει βιάσεται, καὶ ταύτην εἰκότως τοῖς προτελεωθεῖσι προφηταῖς καὶ λοιποῖς ἀγίοις ἐφαρμόσει· [οἱ] τῆς θέας καταβῶσι μακροθυμίας, ἐφ' οἷς μέχρι σταυροῦ παρὰ Ἰουδαίων ὀβριζόμενος ἀνέχεται. Εἰ δὲ τις ὡς μελλόντων πρόβησιν ταῦτα ἐκλάβῃ κατὰ τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, τοῖς διὰ Χριστὸν παρρησιασθεῖσι τὴν τοιαύτην πρέπειν κατὰ τῶν διωγμῶν οἰήσεται καταδόξιν, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐν αὐτῇ

Quartum animal est aquila; quæ ubi perspicacibus oculis prædam despectavit, magna statim celeritate e sublimi ad illam devolat. Significat autem hæc, clades plagasque omnes non aliunde venire, quam e supernis: Deus namque justa ira

VI, 8. Et ecce equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi Mors: et infernus sequebatur eum: et data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terræ.

B 26 Ilæ cum calamitoso rerum præsentium statu satis conspirant. Etenim cum, Maximiano Romanorum principe imperante, in ipso persecutionis æstu pestis simul et fames crudeliter grassarentur, tanta hominum multitudo, ut Eusebius Pamphili exponit, extincta interiit, ut cadavera sepulture tradi ægre admodum potuerint, etiamsi Christiani accurate per id tempus circa demortuorum funera occuparentur, erroreque seductos magna humanitate ad veritatis lucem adducere nitrentur. Addit idem auctor, non paucos quoque ab Armeniis, qui contra Romanos eadem tempestate insurrexerant, contrucidatos occubuisse, canesque in interfectorum cadavera immaniter sævisse, ita ut si qui a clade reliqui adhuc erant, in canum eadem sese converterint, veriti ne, posteaquam e vivis excessissent, illorum ventres viva sepulcra sortirentur. Probabile sit quoque agrestes feras, cadaverum passim jacentium copia excitatas, eisdem cum canibus pastus participes exstitisse. Quin nostra quoque ætate quædam similia usu venisse novimus.

CAPUT XVII.

Solutio quinti sigilli, quæ sanctorum clamores ad Deum pro sæculi consummatione proponit.

VI, 9, 10. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subter altare animas interfectorum propter Verbum Dei, et propter testimonium quod habebant: et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, (sanctus et verus) non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?

Qui quatuor sigillorum solutionem transactæ jam olim Christi œconomix tribuunt, illi, ut sibi constent, hanc quintam prophetis jamdudum ante consummatis cæterisque sanctis accommodent oportet. Hi namque de Dei patientia et longanimitate certa quadam ratione haud injuste queritari videri possunt; ut qui tentationi usque ad mortem resisterint, injustamque Judæorum vim et contumeliam patienter sustinuerint. Qui vero receptioni doctorum Ecclesiæ sententiam secuti, hæc

tanquam futurorum prædictionem accipere malunt, illi præsentis loci querelas atque clamores in eos magis convenire statuunt, qui propter Christum occisi, contra persecutores vindictam expetunt; quatenus qui inter ipsos Dei clementia non prorsus indigni inveniuntur, ad Dominum convertantur, obstinate autem impii, per universalem totius orbis consummationem excidantur, ne justis ad iniquitatem extendant manus suas. Nam etsi per multi impii jamdudum ante Dei iram experti sunt, nihilo secius illorum reliquæ flagellis adhuc egent; quibus aut convertantur, aut pro meritis certe plectantur.

VI, 11. *Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis ut requiescerent adhuc pusillum temporis; donec compleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut et illi.*

Quin per hæc quoque sæculi consummationem expetere sancti probantur: interim usque ad fratrum suorum mortem, ne ante illos, juxta Apostolum, consummentur, moram istam patienter ferre jubentur. *Candidæ 27* autem stolæ, virtutum splendorem, qui illustris in illis existit, insinuat; quo splendore jam nunc undique sunt circumfusi, etiam iam promissorum bonorum hæreditatem necdum adepti sunt. Eorum itaque bonorum spe, quæ spiritali oculo nunc contemplantur ab omni interea crassitudine exuli, merito lætantur; nec non in Abrahamæ sinu pacate requiescere feruntur. Multorum namque sanctorum sententia est, unumquemlibet virtutis cultorem locum factis suis dignum post hanc vitam sortiri; ex quo de gloria sibi præparata certam conjecturam facere valeat.

CAPUT XVIII.

Sexti sigilli solutio, quæ plagas quæ sub sæculi catastrophæ mortalium generi inferentur, breviter percenset.

VI, 12, 13. *Et vidi cum aperuisset sigillum sextum: et ecce terræmotus magnus factus est; et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis: et stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cum a vento magno movetur.*

Etsi non desint qui hæc omnia ad Hierosolymorum obsidionem et eversionem quæ a Tito Vespasiano facta est, pertinere existiment, eoque referant, singula quæ hic dicuntur, tropicos exponentes, nobis tamen probabilius sit a persecutionis tempore transitum hoc loco fieri ad tempus quod Antichristi adventum antecedit; in quod clades et persecutiones de quibus hic sermo est, incidunt. Cæterum calamitates et cruces, quæ tantæ tunc exstabant, quantæ antea nunquam visæ vel auditæ leguntur, haud alio fine prædictæ videntur, quam ut homines dudum ante de iis præmoniti animum non despondeant, cum per Antichristum ejusdemque ministros re ipsa irrogabuntur, siquidem mala prævisa et quodammodo præmeditata, minus offendere solent. Per terræ autem motum sacræ Litteræ rerum mutationem passim significant.

A δέλους επιστρέψαι· τῶν δὲ ἀπειθῶν τῇ παγκοσμίῃ συντελεῖα ἐκκλῆσαι τὴν ἀσέβειαν ὥπως ἂν μὴ ἐκτείνωσιν οἱ δίκαιοι ἐν ἀνομίαις χειρὰς αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἤδη τότε, καθὼς εἴρηται, οἱ δυσσεβεῖς θείας ὀργῆς ἐπειράθησαν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον τὰ τοῦτων λείψανα ἐπιστρεπτικῶν ἢ κολαστικῶν μαστίγων ἰδέοντο.

Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐκδόσθω στολὴ λευκὴ· καὶ ἐρρήθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσωνται ἐπὶ χρόνον μικρόν, ὥς οὗ πληρώσωσι καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί.

B Τὸ δὲ, ὥς οὗ πληρώσωσι καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν, δηλοῖ ὅτι τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν αἰτούμενοι φαίνονται οἱ ἅγιοι· διὸ καὶ μακροθυμεῖν ἕχρι τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως κελεύονται, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελειωθῶσι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ἡ δὲ λευκὴ στολὴ τὴν ἐπανθούσαν αὐτοῖς τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνει λαμπρότητα, ἣν ἀμφιέννυνται, εἰ καὶ μήπω τὰς ἐπαγγελίας ἐκομίσαντο. Τῇ γοῦν ἐλπίδι τοῦτων, ἅπερ νοερώς ἐνοπερίζονται, πάσης ἀπηλλαγμένοι παχύτητος, εἰκότως εὐφραίνονται, τοὺς χόλοις Ἀβραάμ ἐπαναπαυόμενοι· πολλοὺς γὰρ τῶν ἁγίων τοῦτο εἴρηται, τὸ χώρους ἀξίους ἐιληφέναι τῶν τῆς ἀρετῆς ἐργατῶν ἕκαστον δι' ὧν καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Δύσιν τῆς ἑκτῆς σφραγίδος, τὰς ἐν τῇ συντελεῖα ἐπαγομένας πληγὰς σημαίνουσα.

Καὶ εἶδον· καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἕκτην, σεισμὸς μέγας ἐγένετο. Καὶ ὁ ἥλιος ἐγένετο μέλας ὡς σάκος τρίχινος· καὶ ἡ σελήνη [ὁ.λ.] ἐγένετο ὡς αἷμα· καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσον εἰς τὴν γῆν, ὡς συκὴ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη.

Καὶ ταῦτά τινες εἰς τὴν ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ [βασιλείῃς] πολιορκίαν ἐξέλαβον ἅπαντα, τῶν εἰρημίνων ἕκαστον τροπολογήσαντες. Ἡμῖν δὲ φαίνεται μετὰ θάσιν ἐνταῦθα γεγενῆσθαι ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς διωγμοῖς χρόνων εἰς τὸν καιρὸν τὸν πρὸ τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἀφίξεως, ἐν ᾧ τοσαύτας προεφητεῦθη ἔσεσθαι τὰς πληγὰς· ἴσως πρὸς τὸ ἐμμελετῶντας ταύταις τοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἀπειπεῖν πρὸς τὰς ἐπαγομένας [ἐκ] τοῦ Ἀντιχρίστου κολάσεις, [τοιαύτας οὕτας] οἷας οὐδέποτε γεγεννημένας ἔγνωμεν. Σεισμὸν μὲν τοι τὴν τῶν πραγμάτων μετάθεσιν πολλαχού τῆς Γραφῆς εὐρίσκομεν. Τὸ γὰρ, Ἐτι ἂπαυξ σείσω, δηλοῖ τὴν τῶν σαλευομένων μετάθεσιν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος· καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ δὲ εἴρηται περὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου πορείας τῶν Ἰσραηλιτῶν, Γῆ ἐσεισθη· καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν. — Τὸ δὲ μέλαν τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης τὸ ἀφεγγές καὶ αἱματῶ-

δεξ., τὸ τοῖς παρὰ τῆς θείας ὁργῆς καταληφθεῖσιν ἁπλοῦστον ἐνδείκνυται. Οὕτω γὰρ πολλάκις ταῦτα καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος ἐξεληφε. Τὸ δὲ περὶ τὸν δόστ' ἐρας, καθὼς καὶ ἡδὴ περὶ τῶν ὑπὸ Ἀντιόχου ἀπαιθέντων γέγραπται, τὸ καὶ τοὺς φωστῆρας εἶναι δοκοῦντας ἐν κόσμῳ, πίπτειν τοῖς γινόμενοις ἐποκλᾶζοντας, ὡς, φησὶν ὁ Κύριος, πλανηθῆναι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς, διὰ τὸ τῆς θλίψεως μέγεθος. Ἰσως γὰρ διὰ τοῦτο καὶ ἡ συκὴ εἰς παράδειγμα παραλαμβάνεται· ὡς τοὺς ἀτελεῖς καρποὺς καὶ μὴ πω πεπανθέντας τῷ τῶν πειρασμῶν καύσωνι, καὶ [μὴ πω] γλυκανθέντας τῇ χάριτι, ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ διαβολικοῦ ἀνέμου τινάσσεσθαι καταβάλλουσα. Δις-σὼς γὰρ ταύτην ἐπὶ τε καλῷ ἐπὶ τε κακῷ ἐκλαμ-βανομένην εἶδμεν· ἐκ τε τῶν δύο καλῶν τῶν χρηστῶν καὶ τῶν πονηρῶν σύκων τῶν τῷ Ἱερεμῇ φανέντων, ἐκ τε τῆς ζηρανθείσης ὑπὸ [τοῦ] Χριστοῦ συκῆς, καὶ τῆς φερομένης ἐν τῷ Ἀσμετι. Εἰ δὲ καὶ εἰσθητὸς ταῦτα τοῦ Χριστοῦ κριτοῦ μετὰ δόξης ἐρ-χομένου συμβῆσεται, αὐτὸς ἂν εἰδείη ὁ τοὺς ἀποκρί-ρους ἔχων θησαυροὺς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας. vehementius qualitur, decutere ac in terram dejicere soleat. Novimus enim vocabulum *ficus* in bonam et malam partem accipi. Colligitur hoc cum ex duobus illis bonarum et malarum ficuum calathis, quarum fit mentio apud Isaiam; tum rursum ex ficu quam maledictione sua Christus a refecit; tum ex illa denique quæ fertur in Canticis. Porro autem an Christo Domino 28 cum gloria et majestate ad iudicium veniente, aliquid ex prædictis sensili modo eventurum sit, hoc unus ille novit qui omnes scientiæ et sapientiæ thesauros in se abditos continet.

Καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἐλισσόμενος.

Τὸ δὲ τὸν οὐρανὸν ἐλίσσεσθαι ὡς βιβλίον, ἢ τὸ ἀγνοῦστον τῆς δευτέρας Χριστοῦ παρουσίας εἰνέτεται· ἀφοφητεῖ γὰρ καὶ ἐν ἀκαριαίῳ ἡ βίβλος ἀνοίγεται· ἢ ὅτι καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις τοῖς ἐκ-πίπτουσι τῆς πίστεως ἐπαγοῦσαι, οἷον ἐκ συμπαθείαν καὶ λύπην ἔξουσιν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἕτερόν τι ση-μαίνεται· τὸ μὴ ἀφανισμὸν τὸν οὐρανὸν ὑποστῆναι· ἀλλ' οἷον εἰλιγμὸν τινα καὶ ἀλλαγὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὡς φησὶν Εἰρηναῖος ἐν τῷ πέμπτῳ λόγῳ τοῦ ἐλέγ-χου τῆς ψευδονύμου γνώσεως ἐπὶ λέξεως, οὕτως· Οὐ γὰρ ἡ ὑπόστασις, οὐδὲ ἡ οὐσία τῆς κρίσεως ἐξαφανίζεται· ἀληθὴς γὰρ καὶ βέβαιος ὁ συστησά-μενος αὐτῇ· ἀλλὰ τὸ σχῆμα παράγει τοῦ κόσμου τούτου, ἐν ᾧ ἡ παράδοσις ἐγένετο, ὡς οἱ πρε-σβύτεροι λέγουσι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μέγας Εἰρηναῖος· ἡγοῦμεθα δὲ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ συνηθείᾳ χρῆσασθαι τὸν Ἀπόστολον. Εἰς ταρτοῖς γὰρ οἱ Ἑβραῖοι ἀντὶ τῶν περ' ἡμῖν βιβλίων ἐπέχρητο· ὧν ἡ ἀνεπίξις, οὐκ ἀφανισμὸν, ἀλλὰ τῶν γεγραμμένων φανέρωσιν ἀπει-γάετο· ὡς καὶ τοῦ οὐρανοῦ σώματος ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀγίοις ἀγαθῶν τὴν ἀποκάλυ-ψιν δείκνυται. Καὶ τοῦτο μὲν τετραχῶς πρὸς τὸ χορ-τυγεῖν ἡμῖν θεόθεν νουοήκαμεν· τῶν δὲ ἐξῆς ἐχώ-μεθα.

plicatione, bonorum quæ sanctis istis reposita sunt, cum quadrisariam prout divinitus nobis datum est,

Καὶ πᾶν ὄρος καὶ ῥῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν· καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ με-

Adhuc semel, ait Scriptura, *et ego movebo terram* 14; quod Apostolus ad rerum mobilium translationem refert. Sic Israelitarum quoque ex Ægypto profectio terræ motus vocatur; Terra, scribit David, *mota est; etenim cæli distillaverunt* 15. At vero solis nigredo, et lunæ obscuratio, colorque ejusdem sanguineus, eorum cæcitatem et obscuritatem denotant, quos Dominus in ira sua tunc comprehendet: ad hunc enim modum beatus Cyrillus non uno loco isthæc exponit. Quod autem *stellæ cadant* (id quod de iis quoque traditum legitur qui ab Antiocho seducti fuerant), significat eos qui mundi luminaria putabantur, suppliciorum terrore fractos dejectosque, a fide et veritate in perfidiam et errorem defecturos. Nam ut Christus Dominus præmonet, tanta tunc erit afflictio ut seducantur electi quoque, si fieri possit. Forsan ad id designandum in exemplum assumpta est *ficus*; ut quæ fructus imperfectos (cujusmodi sunt qui tentationum igne necdum excocci, neque charitatis ardore ad dulcedinem adhuc perducti sunt) dum a diabolico vento

VI, 14. *Et cælum recessit sicut liber involutus.*

Cælum instar libri involvi, vel secundum Christi adventum incertum esse indicat; siquidem libri subito et absque ullo pene strepitu aperiuntur: aut virtutes cœlestes, dum eos qui ex fide excidunt, ex commiseratione lugent, molestam quamdam animi ægritudinem et quasi torturam præ se latu- ras. Quin aliud quoque per hoc significatur, nempe cælum non subitum aliquem interitum aut abo- litionem, sed tantum quamdam involuutionem, et ad meliorem statum mutationem. Qua de re Irenæus libro quinto reprehensionum falsi nominis scientiæ, ad verbum fere ita scribit: *Neque enim cæli substantia aut creaturæ essentia abolebitur*; (siquidem qui hanc coagmentavit, verus et stabilis est) *sed mundi figura, in quo prævaricatio accidit, in statum primo venustiorum, ut veteres asserunt, transitura est.* Hæc magnus Irenæus. Arbitramur autem Apu- stolum veterum consuetudini orationem accommo- dasse: siquidem Hebræi loco librorum, quorum apud nos est usus, involutis quibusdam chartis utebantur; quarum evolutio vel explicatio non pariebat interitum aut extinctionem, sed rerum quæ in iis descriptæ continebantur, manifesta- tionem. Eapropter cœlestis quoque corporis ex- positionem ostendit. Atque ita præsentem lo-

VI, 14-17. *Et omnis mons et insulæ de locis suis motæ sunt: reges terræ, et principes, et tri-*

14 Agg. II, 7. 15 Psal. LXXVII, 9.

buni, et fortes, et omnis servus, et omnis liber absconderunt se in speluncis, et in petris montium. Et dicunt montibus et petris: Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, et quis potest stare?

ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀγρίου· ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ τίς δύναται σταθῆναι;

Dominus noster Jesus Christus apostolis de Hierosolymitani templi eversione et sæculi consummatione interrogantibus, quæ olim futura erant, quatenus ejus rei capaces erant, prædixit. Ex quibus quidem cladibus et incommodis multa in Vespasiana obsidione Judæis, qui Christum in crucem egerunt, ut Josephus scriptor Hebræus diffuse in sua historia explicat, evenerunt. At vero sub sæculi finem, nempe sub Antichristi adventum, multo plura multoque æviora et crudeliora mala totum, ut ita dicam, orbem oppriment. Ea namque tempestas tam ii qui mundana potentia præ cæteris præstant, quam ii etiam qui inter ecclesiasticos primatum tenent, montes figura quasdam appellati; tum filium quoque Ecclesiæ, quæ insula metaphoricè vocantur, et in novatæ a Deo apud Isaiam leguntur, sedes suas deserent, deque loco ad locum propter Antichristi immanitatem subinde se transferent. 29 Cujusmodi incommoda et clades nos quoque ante Antichristi adventum propter peccata nostra jam experti sumus. Cæterum reges terræ ii hoc loco dici videntur, quorum studium et dominium circa terram præcipue occupatur, nihilque commune cum cælo habent. Qua in re conspirant cum omnibus terrenis principibus, et divitibus, rerumque terrenarum servis, et liberis, hoc est, a Christi servitute absolutis. Hi igitur omnes sub speluncis et petris et montibus abdi expetent potius, quam Agni iram et flagella, quæ in Antichristi adventu secundum justam Dei permissionem ex fame et peste, aliisque ejusmodi plagis orta, instar impetuousi imbris miseros illos obruent, experiri. Aut certe tanto illo terrore concutientur propter præparata post carnis resurrectionem supplicia nunquam finem habitura; quando nimirum divina ira, et quidem juste, magis exardescet in eos qui supra fidei fundamentum ædificaverunt ligna, fœnum, et stipulam, quam incensa fornax; omniaque, veluti paleas ignis solet, consumet. A qua ira clemens et benignus Deus nos liberet, æternorumque honorum, quæ sanctis illius reposita sunt, participes reddat, illorum plenitudini nos accensens qui salvi fient; gratia et benignitate unigeniti Filii sui, cum quo Patri et Spiritui sancto sit gloria, honor, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XIX. SERMO VII.

De centum quadraginta quatuor hominum millibus qui a quatuor angelorum plaga illæsi conservantur.

VII, 1. Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

Etsi isthæc ad illa incommoda a quibusdam re-

γιστᾶντες, καὶ οἱ χιλιάρχοι, καὶ οἱ πλοῦστοι, καὶ οἱ ἰσχυροί, καὶ πᾶς δοῦλος καὶ πᾶς ἐλεύθερος ἐκρυψάν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων· καὶ ἔλεγον τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις· Πέσσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τίς δύναται στα-

θῆναι· Ὁ Κύριος ἡμῶν τοῖς ἀποστόλοις ἐρωτῶσι περὶ τῆς τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ καταστροφῆς καὶ τῆς συντελείας, καθὼς ἠδύναντο χωρεῖν προεῖπε τὰ μέλλοντα· ἅπερ [καὶ] ἤδη μὲν ἐν τῇ πολιορκίᾳ [ἐπὶ] Οὐσепасианову καὶ Τίτου τοῖς Χριστοκτόνοις Ἰουδαίοις συμβέβηκε, καθὼς ἱστορεῖ ὁ Ἑβραῖος Ἰώσηπος· ἐπὶ τέλει δὲ μεθ' ὑπερβολῆς πλείονος παντὶ, ὡς εἰπεῖν, τῷ κόσμῳ ἐν τῇ τοῦ Ἀντιχρίστου ἐπιδημίᾳ ἐπελεύσεται, καθὼς εἴρηται· ἐν ᾗ οἱ κατ' ἐξοχὴν εἴτε ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, εἴτε κοσμητικῆς δυναστείας ὑπάρχοντες, ὅρη τροπικῶς ὀνομαζόμενοι· αἱ τε τῶν πιστῶν ἐκκλησίαι μεταφορικῶς νῆσοι καλούμεναι, καὶ πρὸς θεὸν, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ἐγκαινιζόμεναι, ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν φεύγονται· τόπον ἐκ τόπου διὰ τὸν ψευδόχριστον ἀμαίφοντες· ὧν καὶ ἡμεῖς πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας δι' ἁμαρτίας φιλανθρωπῶς παπειράμεθα. Οἱ δὲ τῆς γῆς βασιλεῖς, τοῦτέστιν οἱ ταύτης κατεξουσιάζοντες, καὶ μηδὲν ἐν οὐρανοῖς κακτημένοι, σὺν πᾶσι μεγιστάσι καὶ πλουσίοις, ἐν τοῖς δοῦλοις τῶν κάτω, καὶ ἐλευθέροις, [ὡς οὐκ ὠφελε,] τῆς Χριστοῦ δουλείας, ὑπὸ τῶν σπηλαίων καὶ πετρῶν καὶ ὀρέων καλυφθῆναι εὐχόνται, ἢ πειραθῆναι τῆς θείας ὀργῆς τῆς ἐπομβροῦσης αὐτοῖς ἐν τῇ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίᾳ κατὰ συγχώρησιν τὰς ἀπὸ λιμοῦ καὶ ἐτέρων πληγῶν μάστιγας· ἢ ἐν ταῖς προσδοκούμεναις μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπεράντοις κολάσεσιν· ὅτε καὶ μᾶλλον ἢ θεὸς ὀργὴ δικαίως ὡς κλίβανος ἐκκαυθήσεται, τοὺς τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως ἐποικοδομοῦντας ξύλα [καὶ] χόρτον [καὶ] καλάμην ὡς τροφὴν πυρὸς, καταναλίσκουσα· ἥς ὁ φιλάνθρωπος θεὸς λυτρούμενος ἡμᾶς, τῶν αἰωνίων αγαθῶν, τῶν ἡτοιμασμένων τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, μετόχους ἀπεργάσαιο, συντάττων τῷ τῶν σωζομένων πληρώματι, χάριτι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρόκειται δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΘ'. ΛΟΓΟΣ Ζ.

Περὶ τῶν σωζομένων ἐκ τῆς πληγῆς τῶν τεσσάρων ἀγγέλων χιλιάδων ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσαράκων.

Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἑστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους [τῆς γῆς], ἵνα μὴ πνέῃ ἀνεμος ἐπὶ τὴν γῆν, μήτε ἐπὶ τὴν θάλασσαν, μήτε ἐπὶ πᾶν δένδρον.

Εἰ καὶ ταῦτά τισιν ὑπὸ Ῥωμαίων πόλαι τοῖς

Ἰουδαίους γεγενῆσθαι ἐξεληπτὰ, τῶν τεσσάρων A
θίων ἀγγέλων θηλοῦν αὐτοῖς νομισθέντων τὸ ἐπὶ τε
γῆς ἐπὶ τε θαλάττης, τῶν τὴν ὀργὴν περισφάνων
διαδιρράσκειν ὄφυκτον, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο ἐν τῇ τοῦ
Ἀντιχρίστου ἐπελεύσει γενήσεται, οὐκ ἐν τῇ μερικῇ
γῇ τῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ἐπὶ τῶν τεσσάρων
γωνιῶν ἐστάναι τοὺς ἀγγέλους διέξεισιν, ὥς πλη-
ροῦντας διακονίας θεῶν αὐτοῖς ἐγκαχειρισμένως,
ἡμῖν δὲ ἀγνώστους. Ἡ δὲ τῶν ἀνέμων ἐποχὴ προ-
δῆλος· λύσις τῆς εὐταξίας τῆς κτίσεως, καὶ τὸ τῶν
κακῶν ἐμφαίνει ἀδιάρκαστον. Δι' ἀνέμων γάρ καὶ τὰ
τῆς γῆς φυτὰ τρέφονται, καὶ πλεῖται ἡ θάλασσα.
A
vero [ventorum cohibiti]o legitimi ordinis dissolutionem inevitabilemque comminatorum malorum
eventum haud dubie insinuat : siquidem per ventorum flatum arbores et plantæ nutriuntur et reso-
cillantur, et maria navibus sulcantur.

Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ B
ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα Θεοῦ ζῶντος·
καὶ ἔκραζε φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις
οἱς ἐδόθη [αὐτοῖς] ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θά-
λασσαν, λέγων·

Ὅπερ | τῷ Ἰεζεκιήλ - πάσαι ἀποκεκάλυπτο
περὶ τοῦ ἐνδεομένου τὸ βαδιδν, καὶ τῶν κατα-
στεινάζοντων τὰ μέτωπα σφραγίζοντο· πρὸς τὸ
μὴ συναπολέσθαι τοὺς δικαίους τοῖς ἀδίκους, διὰ
τὸ τῆς κεκρυμμένης τῶν ἁγίων ἀρετῆς καὶ τοῖς
ἀγγέλοις ἀγνωστον· τοῦτο κἀνταῦθα τῷ μακαρίῳ
δείκνυται, ὡπερτέρας ἀγίας δυνάμεως τοῖς τι-
μωροῖς ἁγίοις ἀγγέλοις ἐγκλεισμένης μηδὲν δρᾶ-
σαι εἰς τοὺς πλημμελήσαντας, πρὶν ἂν διὰ τοῦ
σφραγισθῆναι διακριθῆντας ἐπιγνώσι τοὺς τῆς ἀλη-
θείας θεραπευτάς. Τοῦτο δὲ εἰ καὶ μερικῶς πάσαι C
γεγίνηται, τῶν τῷ Χριστῷ πεπιστευκότων τὴν τῆς
Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Ῥωμαίων ἐκπεφυγόντων πόρθησιν,
εἰς πολλὰς τελοῦντων μυριάδας, κατὰ τὴν μέγαν
Ἰάκωβον, τὸν τῷ μακαρίῳ Παύλῳ τὸ πλῆθος αὐτῶν
ἐμφαίνοντα· ἀλλ' οὖν, ὡς εἴρηται, ἐν τῷ καιρῷ τῆς
τοῦ Ἀντιχρίστου ἐπελεύσεως μάλιστα γενήσεται, τῆς
σφραγίδος τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ διεργούσης τῶν
ἀπίστων τοὺς πιστοὺς ἀνεπαισχύντως καὶ πεπαρρη-
σιασμένως τὴν τοῦ Χριστοῦ σημεῖωσιν ἐνώπιον τῶν
ἀσεβῶν φέροντας. Διό φησιν ὁ ἄγγελος·

Μὴ ἀδικήσητε τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν
μήτε τὰ δένδρα, ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δοῦ- D
λους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

Ἡ κτίσις, ὡς δι' ἡμᾶς γεγεννημένη, παιδευομένης
ἡμῖν κοινωνεῖ ἐπὶ ταῖς μάστιξιν, ὥσπερ [οὖν] καὶ
δοξάζομένοις τοῖς ἁγίοις συμφαιδρυνήσεται. Διὰ
τούτων δὲ μανθάνομεν καὶ τοὺς ἁναρέτους δεῖσθαι
δυναμωθῆναι δι' ἀγγελικῆς βοηθείας πρὸ τῆς τῶν
πειρασμῶν ἐπαγωγῆς τῇ δεδομένῃ [ἡμῖν] σφραγίδι
τοῦ Πνεύματος, καὶ κατὰ τοσοῦτον ἐπιδεικνυμένῃ
τὴν οὐκείαν δύναμιν, καθ' ὅσον ἂν αὐτοὶ ἐργασίαν
παρσχόμεθα· τῶν λοιπῶν μενόντων ἀδοθηθέντων παρ'
οὐκείων τοῦ μὴ βοηθηθῆναι θέλημα.
Qui igitur auxilio hoc destituuntur, ideo destituuntur, quia una cum ipso manum operi adhibere non
volunt.

seruntur, quæ Judæi quondam a Romanis perpressi
sunt : (arbitrantur enim per quatuor mystica ani-
malia effectum, ut neque terra, neque mari, neque
ulla alia via iram divinam impendentemque cladem
evitare potuerint) multo tamen rectius ad Anti-
christi adventum locus hic refertur. Tunc enim
sæva illa tempestas furibunde desæviet, non in una
aliqua terræ parte solum, aut in Judæorum regione
tantum, sed in universa terra. Quare etiam super
quatuor ejus angulos quatuor angelos stetisse nar-
ratur, qui implerent ministerium divinitus quidem
sibi demandatum, nobis autem incognitum. Ast

VII, 2, 3. Et vidi alterum angelum ascendentem
ab ortu solis, habentem signum Dei vivi : et clama-
vit voce magna quatuor angelis, quibus datum est
nocere terræ et mari, dicens.

Quod prophetæ Ezechieli per illum jam olim
significabatur, qui linea stola indutus gementium
frontes signabat, ne justis simul interirent cum in-
justis : (sunt enim sanctorum virtutes sæpe oc-
cultæ, et ne ipsis quidem angelis satis compertæ) hoc
ipsum beato Joanni pari fere modo hoc locum osten-
ditur. Etenim per sublimioris virtutis et sanctitatis
angelos 30 angelis pœnis irrogandis præfectis
serio hic indicitur, ne quid prius contra peccatores
tentent, quam veritatis cultores per signaculum ab
aliis distinctos videant. Hoc autem etsi iis quondam
ex parte acciderit qui ex Judæis in Christum cre-
dentes depopulationem illam quæ Hierosolymorum
civitati a Romanis illata est, admirabiliter evase-
runt, qui secundum magnum Jacobum, qui illo-
rum multitudinem apostolo Paulo allegabat, aliquot
myriades conficiebant ; verumtamen adventus Anti-
christi tempore maxime, ut ante quoque dictum
est, hoc locum habebit ; quando nimirum vivificæ
crucis signum fideles ab infidelibus secerneret. Hi
enim intrepide citraque ullum ruborem Christi
crucis signaculum in conspectu impiorum defe-
rent : et ob id angelus hic mox subjungit :

VII, 3. Nolite nocere terræ, et mari, neque arbo-
ribus ; quoadusque signemus servos Dei nostri in
frontibus eorum.

Creatura, nostri causa facta, nobis castigatis
una nobiscum plagarum participes efficitur ; quem-
admodum e diverso sanctis ad gloriam erectis,
ipsa quoque simul cum illis lætabitur, et suo etiam
modo gloriificabitur. Discimus autem hinc, virtute
quoque ornatos angelorum præsidio egere : quo
nimirum adversus graviores tentationes armentur
et corroborentur. Cæterum Spiritus signaculum,
quod homini contra tentationes donatur, eatenus
vim suam ostendit, quatenus ipsi collaboramus.

VII, 4-8. *Et audi numerum signatorum: centum A quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Juda, duodecim millia signati.*

Judas, confessionem sonat: per quem illi designantur, qui per Christi confessionem, qui ex Juda ortum ducit, salutem consequuntur.

Ex tribu Ruben, duodecim millia signati.

Ruben, si nomen interpreteris, visionis filium sonat: per quem denotantur, qui per cordis puritatem cœlesti visione potiuntur.

Ex tribu Gad, duodecim millia signati.

Gad, tentationem significat: per quem illos accipere licet, qui per tentationum tolerantiam et patientiam, ad similitudinem Jobi corona donantur.

Ex tribu Aser, duodecim millia signati.

Per Aser, qui interpretatus beatitudinem sonat, illi intelliguntur, qui per dignam vitæ conversationem Dominicam beatitudinem promeriti, stationem ad dexteram Christi consequuntur, filiique lucis et diei appellantur.

Ex tribu Nephthalim, duodecim millia signati.

Per Nephthalim, qui precationem denotat, ii insinuantur, qui assiduo precandi studio Deo invulsa adherent.

Ex tribu Manasse, duodecim millia signati.

Manasses, qui ab oblivione nomen trahit, designat illos qui divino amore incensi, ea quæ retro sunt, domumque paternam, oblivioni tradunt.

Ex tribu Simeon, duodecim millia signati.

31 *Per Simeonem, qui idem fere sonat quod obedientia, innuuntur illi, qui per studiosam divinorum præceptorum observationem, justificationis gratiam consecuti sunt.*

Ex tribu Levi, duodecim millia signati.

Levi, assumptum significat; quo nomine denotantur ii qui per conversationem sacerdote dignam, a Christo assumpti sunt. Collocatur autem Levi ordine octavus, quod octavo demum resurrectionis die verum sacerdotium ostensum sit.

Ex tribu Issachar, duodecim millia signati.

Per Issachar, qui de mercede appellationem sortitur, illi adumbrantur, qui propter mercedem, quam ex Deo expectant, studiosæ vitæ rationem inierunt.

Ex tribu Zabulon, duodecim millia signati.

Zabulon, interpretatur virtutis aut suaveolentiæ habitaculum: per quem intelligi videntur, qui per inhabitantem Dei Spiritum adversus animi perturbationes, carnisque sensum, firmati et corroborati, facti sunt bonus odor Christi, ut Paulus loquitur.

Ex tribu Joseph, duodecim millia signati.

Joseph, idem sonat quod additio vel incrementum: denotat autem eos qui in partem augmenti,

Kal êkousa tôn âριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων [ἐκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι,] ἐκ πάσης φυλῆς [τῶν] υἱῶν Ἰσραὴλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

[Αἱ σημασίαι τῶν κλήσεων τῶν ἐβ' πατριαρχῶν.]

Ἰούδας, ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται· δι' οὗ δηλοῦνται οἱ δι' ἐξομολόγησεως τῆς πρὸς Χριστὸν τὴν ἐξ Ἰούδα βλαστήσαντα σωζόμενοι.

Ἐκ φυλῆς Ῥουβὶμ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Ῥουβὶμ, ὁράσεως υἱὸς ἐρμηνεύεται· δι' οὗ δηλοῦνται οἱ διὰ καθαρότητα καρδίας τὴν πνευματικὴν ἔρασιν κτησόμενοι.

Ἐκ φυλῆς Γὰδ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Γὰδ, πειρασμός· δι' οὗ δηλοῦνται οἱ δι' ὑπομονῆς πειρασμῶν κατὰ τὴν ἰδὴ στεφανούμενοι.

Ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Ἀσὴρ, μακαρισμός· δι' οὗ δείκνυνται οἱ τὸν Δεσποτικὸν μακαρισμὸν διὰ πολιτείας ἀξίας κληρονομοῦντες, καὶ τῆς Δεσποτικῆς τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Χριστοῦ στάσεως ἀξιούμενοι, καὶ υἱοὶ φωτὸς καὶ ἡμέρας ἀναδεικνύμενοι.

Ἐκ φυλῆς Νεφθαλεμ, δώδεκα χιλιάδες.

Νεφθαλεμ, προσευχή· δι' ἧς χαρακτηρίζονται οἱ διὰ προσευχῆς ἀδιαλείπτου τῷ Θεῷ κολλώμενοι.

C

Ἐκ φυλῆς Μανασσῆ, δώδεκα χιλιάδες.

Μανασσῆς, ἐπιλησμοσύνη, τουτέστιν, οἱ τῶν ὀπίσθεν ἐπιλανθανόμενοι καὶ τῶν πατρῶν οἰκῶν, διὰ τὸν Θεὸν ἔρωτα.

Ἐκ φυλῆς Συμεὼν, δώδεκα χιλιάδες.

Συμεὼν, ὑπακοή· δηλαδή, οἱ δι' ὑπακοῆς τῶν Θεῶν ἐντολῶν δικαιοῦμενοι.

Ἐκ φυλῆς Λευὶ, δώδεκα χιλιάδες.

Λευὶ, προσηλυτισμένος· δι' οὗ νοοῦνται οἱ διὰ πολιτείας ἱεροπρεποῦς ὑπὸ Χριστοῦ προσηλυτισμένοι. Ὁ γένος δὲ Λευὶ τίταται, ὡς κατὰ τὴν ἐγγράφην ἡμεῖραν τῆς ἀναστάσεως τῆς ἀληθοῦς ἱερωσύνης ἀναδεικνυμένης.

D

Ἐκ φυλῆς Ἰσάχαρ, δώδεκα χιλιάδες.

Ἰσάχαρ, μισθός· τουτέστιν οἱ τὸν ἐκ Θεοῦ μισθὸν λαμβάνοντες, ὡς ἐναρέτως πολιτευόμενοι.

Ἐκ φυλῆς Ζαβουλὼν, δώδεκα χιλιάδες.

Ζαβουλὼν, κατοικητήριον δυνάμεως, ἡ εὐωδία· δι' οὗ νοοῦνται οἱ τῇ ἐνοικίᾳ [τοῦ] Χριστοῦ κατὰ τῶν παθῶν δυναμωθέντες, καὶ εὐωδία αὐτοῦ, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος, γινόμενοι.

Ἐκ φυλῆς Ἰωσήφ, δώδεκα χιλιάδες.

Ἰωσήφ, πρόσθεσις· τουτέστιν οἱ ἐν προσθήκης μέρει σὺν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν τὰ πρὸς τὴν

τῇ ἀναγκαίᾳ λαμβάνοντες, ὡς φησιν ὁ Κύριος. A una cum regno cœlorum, ea quoque a Domino accipiunt quæ ad vitæ usum necessaria habentur.

Ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Ex tribu Benjamin, duodecim millia signati.

Βενιαμὴν, υἱὸς ὀδύνης, ἡ υἱὸς ἡμέρας, ἡ υἱὸς δεξιᾶς· δηλαδὴ οἱ διὰ καρδιακῶν ὀδυνῶν, εἴτε οἱ τότε ἐξ Ἑβραίων πιστοὶ καὶ διαπεφευγότες τὴν [τῶν] Ῥωμαίων αἰχμαλωσίαν, τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἀναπληροῦντες· εἴτε, ὃ καὶ μάλλον πιστότερον, οἱ ἐπὶ συντελείᾳ ἐξ Ἰουδαίων [διὰ πίστεως] σωζόμενοι, ὅτε, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· [καὶ] οὐδέτερον ἀπαράδεκτον. Ἡ μέντοι ἀκριβεία τῆς ἐξ ἐκάστης φυλῆς ἰσότητος ἐμφαίνει μὴ δοκεῖ τὸν πολυπλασιασμὸν τοῦ ἀποστολικοῦ σπόρου· δωδεκάκις δώδεκα πολυπλασιαζομένου ἐπὶ τὸν τέλειον τῆς χιλιάδος ἀριθμὸν, καὶ οὕτω τὰς ῥηθείας χιλιάδας ἀποτελοῦντος· μαθηταὶ γὰρ ἦσαν τοῦ κόκου τοῦ εἰς τὴν γῆν διὰ φιλανθρωπίαν πεσόντος, καὶ πολύφορον τῆς παγκοσμίου σωτηρίας τὸν καρπὸν βλαστήσαντος. Ἐπισημαντέον δὲ τοῦτο, ὅτι ἡ φυλὴ τοῦ Δάν, ὡς ἐξ αὐτῆς τικτομένου τοῦ Ἀντιχρίστου, ταῖς λοιπαῖς οὐ συντέτακται· ἀλλ' αὐτὴ αὐτῆς ἢ τοῦ Δαυὶδ, ὡς ἱερατικῇ πάλαι, εἰς ἀριθμὸν μὴ ἐρχομένη· ἐκ δὲ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας, ἴσθι τινὰ τῶν φυλῶν ἐκάστην προσαρμόσαι διάνοιαν, ὡς ἐν τοῖς πλησίον παρατίθεται· τὸν δὲ Ἰωσήφ ἀντὶ τοῦ Ἐφραΐμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τέθεικεν. Ἀρμόδιος δὲ τούτοις ὁ λεγθεὶς ἀριθμὸς [τέθειται], ὡς εἰρηται, [διὰ τε τοὺς πάλαι Ἑβραίων δώδεκα φυλάρχους,] διὰ τε τοὺς ἀντ' αὐτῶν καταστάντας ἀργοντίας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν θεοπεσίους ἀποστόλους, ὡς γέγραπται· δι' ὧν οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ τῆς γῆς Ἰουδαῖοι [ἐπ' ἐσχάτων] σώζονται.

gnatus est, tum ob duodecim veteres Hebræorum propter apostolos, qui illorum loco constituti sunt existat; per quos etiam Judæi, per orbem terrarum dispersi, salvi sunt.

ΚΕΦΑΛΑ Κ'.

Περὶ τοῦ ἀναριθμήτου ὄχλου τῶν ἐξ ἐθνῶν λαμπεροφούντων.

Μετὰ ταῦτα εἶδον· καὶ ἰδοὺ ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμεῖσαι οὐδεὶς ἠδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ λαῶν, καὶ φυλῶν, καὶ γλωσσῶν· ἑστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀγρίου, περιβεβλημένοι στολὰς λευκάς· καὶ φοίνικες ἐν ταῖς χερσίν αὐτῶν· καὶ κράζοντες φωνῇ μεγάλῃ, καὶ λέγοντες· Ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ ἡμῶν τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ, καὶ τῷ Ἀγρίῳ.

Οὗτοι εἰσι περὶ ὧν φησιν ὁ Δαβὶδ· Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται, οἱ τε πάλαι ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρικῶς διηγωνισμένοι, οἱ τε ἐπ' ἐσχάτων ἀνδρικῶς ἀθλήσαντες ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης· [καὶ] τῇ ἐκχύσει τοῦ ἰδίου διὰ Χριστὸν αἱματος, τὰς στολὰς τῶν οἰκείων πράξεων λευκάναντες καὶ λευκαίνειν μέλλοντες· καὶ τοὺς τῆς νίκης χαρακτηριστικοὺς κλάδους τῶν εὐχρησίων

Per Benjamin, qui interpretatus, doloris aut dici, aut dexteræ filium significat, eos accipere poseumus qui per cordis dolorem servantur; sive ii ex illorum numero sint qui tum ex Judæis fideles facti erant; sive ex illorum qui ex Romanorum captivitate fidelium cœtui adjuncti fuerunt; sive, quod nobis verisimilius sit, ex eorum qui sub sæculi consummationem ex Judæis per fidem salvabuntur: quando nimirum, juxta Apostoli sententiam, post gentium multitudinem ingressam, omnis quoque Israel salvus fiet. Neutrum a ratione videtur alienum. Cæterum exacta illa accurataque ex quavis tribu æqualitas, apostolici seminis multiplicationem insinuat; siquidem numerus duodenarius duodecies multiplicatus, prædictorum millium numerum integre absolvit. Apostoli namque verbi vel grani potius illius discipuli erant, quod in terram lapsum, multiforrem pro sua clementia salutis fructum universo terrarum orbi progerminavit. Observandum est quoque tribum Dan, quod Antichristus ex illa nasciturus feratur, cum reliquis tribubus hoc loco non recenseri: verum ejus loco tribum Levi, quæ olim, quod sacerdotalis esset, in tribuum divisionem non veniebat, suffectam esse. Porro ex nominum interpretatione unicuique tribui sententiam aliquam accommodare licet; sicuti nos quoque in proxime expositis aliquam unicuique accommodavimus. Cæterum Joseph pro Ephraim filio ab evangelista positus est. Convenienter autem prædictus duodenarius numerus illis assipatriarchas tribuumve principes; tum etiam principes super universam terram, ut scriptum

32 CAPUT XX.

De innumera illorum turba qui ex gentium nationibus conversi, candidis induentur, unaque cum Christo regnabunt.

VII, 9, 10. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis: stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis: et palmæ in manibus eorum, et clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, et Agno.

Hi sunt de quibus David aiebat; Enumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur¹⁴. E quibus alii jam olim fortitudine digna martyribus pro Christo decertarunt, suarumque actionum stolas sanguine propter Jesum profuso dealbarunt: alii vero sub novissima tempora, ex omni tribu et lingua, fortium athletarum more, adhuc decertaturi ac dealbaturi sunt. Omnes autem directos suavium et

¹⁴ Psal. cxxviii, 18.

(quod ad cor atinet) candidarum palmarum ramos victoriæ symbola manibus gestantes, circa divinum summæque quietis thronum choros ducunt, et in omne ævum ducturi sunt, tanquam grati famuli, victoriam omnem contra dæmonem, carnem et mundum obtentam, non sibi, sed largitori, ex animo adscribentes.

VII, 11, 12. *Et omnes angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium: et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: Amen, benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, et honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.*

Ecce una ex angelis et hominibus ecclesia constituitur. Et quidem priscis sanctis, tametsi angelis non dissimilibus, formidabiles apparebant angeli; quemadmodum ex Daniele propheta et aliis quibusdam cognoscere licet: tunc autem una cum hominibus ministrabant; sive corpore vestiti locoque circumscripti, ut eruditus quibusdam placet, inter ipsos compareant; sive (ut aliis magis probatur) trina illa longitudinis, latitudinis, et profunditatis intercapedine (ut quæ corporum sit propria) destituti, non in propria natura conspiciantur, sed in ea figura et forma quam Deo illis tribuere visum fuerit. Ut sit, in circuitu animalium et seniorum consistere cernuntur. Per hanc autem stationem, honoris magnitudinem et excellentiam, qua illi potiuntur qui per seniorum numerum designantur, ostendunt. Ab omnibus autem præpotenti Deo, propter eximiam illius in res omnes a se productas curam et providentiam, admirandamque œconomiam et dispensationem nostri causa susceptam, gratiarum actio impenditur, et in omne ævum impendetur.

VII, 13. *Et respondit unus de senioribus, et dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? et unde venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis.*

Unus e senioribus per interrogationem excitat apostolum Joannem, ut de iis quæ viderat inquirat. Joannes vero dum inscitiam suam ingenue profitetur, amanter ab eo quem cernebat, de rei veritate instruitur.

33 VII, 14, 15. *Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni: ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ejus: et qui sedet in throno, habitabit super eos.*

Beati plane qui per temporarios labores exiguasque corporis molestias sempiternam requiem compararunt; quique ob id quod una cum Christo impigre certarunt crucemque pertulerunt, simul cum illo regnant, et perpetuo illi ministrant, siquidem per diem et noctem quædam temporis perennitas, actionisque continuas hoc loco designatur: quandoquidem ibi nulla nox est, sed una

καὶ ὀρθοτάτων καὶ λευκῶν τῶν καρδιῶν φοινίκων ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντες· καὶ περὶ τὸν θρόνον τῆς θαλασσιᾶς ἀναπαύσεως χορεύοντες, καὶ ὡς εὐγνωμονες οἰκείται τῷ χορηγῷ τὴν κατὰ [τῶν] δαιμόνων νίχην ἐπιγράφοντες.

Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστήκεισαν κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν τεσσαρῶν ζώων· καὶ ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ θρόνου ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν· καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ λέγοντες· Ἀμήν· ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐχαριστία· καὶ ἡ σοφία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστήκεισαν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων.]—Ἴδου μία ἐκκλησία ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων· καὶ οἱ πάλαι τοῖς ἰσαγγέλους ἀνθρώποις καταπληκτικοὶ φαινόμενοι, καθὼς διὰ τοῦ Δανιὴλ ἔγνωμεν, τότε συλλειτουργοὶ ἀνθρώποις γενήσονται· εἴτε κατὰ τινὰς τῶν ἁγίων ἐν τοῖς οἰκείοις σώμασι διὰ τὴν ἐν τόπῳ περιγραφὴν αὐτοῖς ἐμφανιζόμενοι· εἴτε καθ' ἑτέρους, ὡς τὴν τριχῇ διαστατὸν ἐν μήκει καὶ πλάτει καὶ βάθει μὴ ἔχοντες· ὅπερ σωμάτων ἴδιον· οὐκ ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει φαινόμενοι, ἀλλὰ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ τυπούμενοι καὶ σχηματιζόμενοι. Κύκλῳ μέντοι τῶν χειρῶν καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἑστῶτες, ἐμφανίζονται διὰ τῆς στάσεως τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος· ἢ δοξάζονται οἱ [δὲ] τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πρεσβυτέρων δηλούμενοι. Ὑψ' ὧν πάντων ἡ εὐχαριστία τῷ θεῷ ἐπὶ ταῖς θεοπροπέσις αὐτοῦ εἰς τὴν σύμπασαν χτίαν οἰκονομίαις ὑπὲρ ἡμῶν ἀναπεμφθήσεται.

Καὶ ἀπεκρίθη εἰς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι· Οὗτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκάς, τίνας εἰσὶ; καὶ πόθεν ἦλθον; Καὶ εἰρηκα αὐτῷ· Κύριέ μου, τὸ οἶδας.

[Καὶ ἀπεκρίθη εἰς τῶν πρεσβυτέρων.]—Διηγεῖται διὰ τῆς καύσεως τὸν μακάριον ὁ ὀφθαλμὸς πρὸς τὴν τῶν ὁραθέντων ἔρευναν. Ὁ δὲ, τὴν ἀγνωσίαν εὐγνωμόνως προβαλλόμενος, παρὰ τοῦ ὀφθέντος σφίζεται.

Καὶ εἰπὼς μοι· Οὗτοι εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, καὶ ἐκλύσαν τὰς στολὰς αὐτῶν· καὶ ἐλεύσανται αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου. Καὶ διὰ τοῦτο εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός ἐν τῷ ταῦ αὐτοῦ· καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, σκηπτεύει ἐπ' αὐτούς.

Μακάριοι οἱ διὰ προσκαίρων πόνων αἰώνιον ἀνάπαυσιν καρποῦμενοι· καὶ διὰ τοῦ συμπάσχειν Χριστῷ, τούτῳ συμδουλεύοντες, καὶ διηγεκῶς αὐτῷ λατρεύοντες. Τὸ γὰρ, ἡμέρας καὶ νυκτός, ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ ἀκατάπαυστον. Ἐκεῖ γὰρ νύξ οὐκ ἔσται· ἀλλ' ἡμέρα μία ἀντὶ [τοῦ] αἰσθητοῦ ἡλίου τῷ [νοητῷ] τῆς δικαιοσύνης ἡλίου καταλαμβάνεται. Ἰσως δὲ νύξ νοεῖται καὶ τὰ ἀπόκρυφα καὶ βαθέα

τῆς γνώσεως μυστήρια· ἡμέρα δὲ, τὰ σαφὴ τε καὶ εὐλητα. *Ναὸς δὲ τούτου, πᾶσα μὲν ἡ ἀνακαινιζομένη κτίσις διὰ τοῦ Πνεύματος· μάλιστα δὲ οἱ τὸν ἄβραβῶνα τοῦ Πνεύματος σῶν καὶ ἄσβεστον φυλάξαντες· οἷς ἐνοικήσιν καὶ ἐμπεριπατήσιν ἐπήγγελται.*

Οὐ πενθήσουσιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι.

Εἰκότως. Τὸν γὰρ ἄρτον τὸν οὐράνιον καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς ἔξουσιν.

Οὐδ' οὐ μὴ πέσῃ ἐπ' αὐτοὺς [ὁ] ἥλιος, οὐδὲ πῦρ καῦμα.

Καὶ ὑπὸ πειρασμῶν ἔτι, τῶν διὰ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ καύσωνος σημειομένων, οὐκ ὀδυνηθήσονται, τοῦ καιροῦ τῶν ἀγώνων παρρηχότος.

Ὅτι τὸ Ἀρνίον τὸ ἀνά μέσον τοῦ θρόνου, ποιμαίνει αὐτούς, καὶ ὀδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ ζωάρας πηγᾶς ὕδατων [καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν].

Τὸ δὲ, *Ποιμαίνει αὐτούς*, δηλοῖ ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τότε ποιμαινόμενοι, ἐπιδρομάς λύκων οὐ φοβηθήσονται· ἔτι πεμφομένων [τῶν λύκων] εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· ἀλλ' ἐπὶ τὰς καθαρὰς καὶ τρανότητας τῶν θείων νοήσεων πηγᾶς ἀθλῶς ποιμαίνονται, θλουμένας διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ καὶ ἡδὴ τὴν ἀφθονον χύσιν τοῦ [θείου] Πνεύματος χαρακτηρίσαντος· εἰρηχότος τοῦ Κυρίου περὶ τοῦ εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πιστεύοντος, ὅτι *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βρύουσιν ὕδατος ζωῆς*. Ὡς οἱ ἄγιοι τότε θαυμάως ποτιζόμενοι, ἐν ἀγαλλιάσει καὶ εὐφροσύνῃ ἀπεράντως ἔσονται· τῆς μερικῆς γνώσεως καταργουμένης, τὴν τελείαν κτώμενοι, καὶ τὴν τροπὴν μετὰ τῆς φθορᾶς ἀπαυδόμενοι.

in lætitia et exultatione degent : etenim scientia illa quæ ex parte est, exuti, perfecta que locupletati, et ab omni præterea mutatione et corruptione liberi, æternam beatamque vitam ducturi sunt.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Αὐτοῖς τῆς ἐδόδοις σφραγίδος, δηλοῦσα ἀγγελικὰς δυνάμεις προσάγειν τῷ Θεῷ τὰς τῶν ἁγίων προσευχάς, ὡς θυμιάματα.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἐδόδοι, ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὥσπερ ἡμῶριον· καὶ εἶδον τοὺς ἐπτά ἀγγέλους ὁ ἐνώπιον [τοῦ θρόνου] τοῦ Θεοῦ ἑστῆκωσι· καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἐπτά σάλπιγγες.

Συχνῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπτά ἀγγέλων τῷ ἁγίῳ πνεύματι παραλαμβάνεται, ὡς τῷ αἵωνι τούτῳ καὶ τῷ σαββατισμῷ καὶ ἀναπαύσει τῶν ἁγίων σύστοιχος· διὰ καὶ αὐτὰ ἐπὶ τῇ λύσει τῆς ἐδόδοις σφραγίδος, ἡ λύσις τῆς γῆνης πολιτείας διασημαίνεται· ἐπτά ἀγγέλων διακονούντων ταῖς κατὰ τῶν παιδείας ἢ καλῶσεως δεομένων ἀνθρώπων μάστιξιν. Ἡ δὲ σιγὴ δηλοῖ τὴν τε ἀγγελικὴν εὐταξίαν καὶ εὐλάβειαν, τὸ τε περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ἀγνωστον

¹⁷ Joan. vii, 38.

tantum dies, non sole hoc qui sensibus obijcitur, illustrata; sed Sole justitiæ, qui mente cernitur, illuminata. Forsan etiam per noctem profunda prorsusque abdita cognitionis mysteria denotantur : per diem autem quædam evidentia captique facilia.

Templum autem Dei est quævis creatura per Spiritum innovata; præcipue vero homines illi qui vivum inextinctumque Spiritus pignus fideliter custodiverunt : in quibus quoque Dominus se habitaturum et ambulaturum promisit.

VII, 16. *Non esurient neque sitient amplius.*

Merito istud : habituri sunt enim panem illum celestem, vitæque fontem.

Nec cadet super illos sol, neque ullus æstus.

Neque enim ullis amplius tentationibus, quæ per solem et ardorem significantur, tunc vexabuntur vel affligentur : transactio nimirum jam omnium certaminum tempore.

VII, 17. *Quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget eos, et deducet eos ad vivos fontes aquarum; et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.*

Qui, inquit, tum temporis a Christo pascentur, luporum incursiones amplius non formidabunt; quippe cum omnes tunc lupi in gehennæ incendium, quod nunquam exstinguitur, amandandi sint. Deducentur autem ad liquidos purosque divinarum intelligentiarum fontes, per aquam designatos : ibidemque non crassa aut corporea pascentur et potabuntur esca vel aqua, sed immateriali et spiritali. Quin hoc ipso quoque tempore sicut ille suavem divini Spiritus liquorem fundere nunquam desinit. Neque enim Dominus frustra de illis qui sincere in ipsum credituri erant, fore prædixit, ut *flumina aquæ vivæ de ventre illorum dimanarent* : qua sancti ubertim tunc potati, in perpetua

CAPUT XXI.

Solutio septimi sigilli, qua explicatur quomodo angelicæ virtutes sanctorum preces velut thymiama quoddam Deo offerant.

VIII, 1, 2. *Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo media fere hora. Et vidi septem angelos in conspectu Dei, et datæ sunt illis septem tubæ.*

34. Frequenter et familiariter admodum hic sanctus septenarius numerum assumit; ut qui præsentis sæculi symbolum præse ferat, et ad sabbatismum sanctorumque requiem recta tendat. Quare hoc quoque loco per septimi sigilli solutionem aliud nihil deotari putandum est, quam impendentem regni terreni terræque vitæ et conversationis finem et dissolutionem. Cui rei subservient septem angeli ad supplicia hominibus qui disciplina et ca-

atigatione indigent, irroganda a Deo constituti. A τὸ δὲ ἡμῶριον τὸ τοῦ καιροῦ ἐμφαίνει βραχύ· Porro *silentium*, quod factum dicitur in *caelo*, compositam angelorum modestiam, modestamque eorumdem compositionem et reverentiam significat; vel secundum Christi adventum: nam hic ipsis quoque angelis incognitus est: *Horæ* denique *dimidium*, temporis brevitatē, quod inter plagas illatas resque in terra consummatas, et regni Christi manifestationem intercedet.

VIII, 3. *Et alius angelus venit, et stetit ante altare, habens thuribulum aureum.*

Etsi ea quæ sanctis ostenduntur, non absque materiæ colorumque schemata ostendi soleant, sive id altare sit, sive thuribulum, sive aliud quippiam ejusmodi, sunt tamen ea omnia materiæ et colorum expertia, neque sub corporalium oculorum obtutū veniunt. Juxta istiusmodi igitur mysticam *aram* stetit angelus, *acerram thurive receptaculum* manu tenens, precesque sanctorum tanquam quædam suffimenta Deo offerens. Per quæ petebat ut orbe consummato, poenæ et flagella quæ impiis et prævaricatoribus hic inferuntur, supplicia in altero sæculo in illos constituta, diminuerent, simulque per suum adventum justam mercedem illis qui laboraverant, persolveret; atque hoc ex proxime sequentibus clarius evadet.

Et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum.

Altare hoc, est Christus; in quo omnis sancta et ministratoria vis posita est, omniumque martyrum victimæ et sacrificia immolantur et offeruntur: cujus quoque typus erat illud quod simul cum tabernaculo ostensum est Moysi in monte. *Thymiāmata* autem sunt orationes sanctorum, quæ Deo, ut dictum est, grati odoris loco sunt. Cæterum *altare* illud, quod Christum esse diximus, *ante thronum*, hoc est in conspectu sanctarum supremarumque virtutum, quæ proximum ad Deum accessum habent, situm est. Hæ enim propter effusum incensumque divinæ charitatis ardorem, exquisitamque scientiam et sapientiam, quæ in ipsis existunt, et singularem præterea excellentiam, thronorum appellationem haud incommode sortiuntur; quemadmodum ex nominum quoque, quæ illis imposita sunt, interpretatione facile ostendi id queat.

VIII, 4. *Et ascendit fumus incensorum, de orationibus sanctorum, de manu angeli, coram Deo. Et accepit angelus thuribulum aureum et implevit illud de igne altaris, et misit in terram.*

Sanctorum preces per angelum acceptæ et oblatae, effecere ut **35** *thuribulum punitorio igne plenum* in terram effunderetur, sicuti olim quoque unus ex Cherubim apparuit Ezechieli, qui istiusmodi punitorium ignem accepit, acceptumque angelis, qui ad impiorum habitatorum civitatis Hierosolymorum internecionem mittebantur, tradidit. Hujus autem angeli typum gerit unusquilibet pontifex, utpote mediator inter Deum et hominem constitutus. Nam et hujus preces sursum evehit, illius autem gratiam et propitiationem deorsum revehit. Alios rursum

Kal ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστῆθη ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἔχων λίθινον χρυσοῦν.

Εἰ καὶ σχηματίζονται εἰς ὕλας καὶ χρώματα τὰ τοῖς ἁγίοις ὁρώμενα· εἴτε θυσιαστήριον, εἴτε θυμιατήριον, εἴτε ἑτερόν τι· ἄλλ' ὁράτα καὶ νοητὰ τυγχάνουσιν. Ἐπὶ τοιοῦτου τοίνυν θυσιαστηρίου στῆς ὁ ἄγγελος, καὶ τὸν λίθινον, δηλαδὴ τὸ τὸν λίθινον δεχόμενον θυμιατήριον, κρατῶν, τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων ὡς θυμιάματα τῷ Θεῷ προσέφερε· δι' ὧν ἤτοῦντο διὰ τῆς πεγκοσμίου συντελείας, ταῖς μὲν τιμωρητικαῖς μάστιξι τῶν δυσσεθῶν καὶ παρανόμων ἐλαττώσαι τὴν ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] κόλασιν· τῇ δὲ οἰκείᾳ παρουσίᾳ τοὺς μισθοὺς κατανεῖμαι τοῖς κοπιήσασιν. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς δείκνυται.

Kal ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλὰ, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου.

Θυμιαστήριον δὲ χρυσοῦν ὁ Χριστὸς ἐστίν· ἐν ᾧ πᾶσα λειτουργικὴ καὶ ἁγία συνέστηκε δύναμις, καὶ αἱ μαρτυρικαὶ θυσίαι προσκομίζονται· οὗ ἦν τύπος τὸ δεῖχθαι ἐν τῷ δρεὶ τῷ Μωσῇ σὺν τῇ σκηνῇ θυσιαστήριον. Τὰ δὲ θυμιάματα, αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων, ὡς εὐώδεις τῷ Θεῷ, καθὰ ἐλέγεται. Ἐνώπιον δὲ τοῦ θρόνου, δηλαδὴ τῶν ὑπερτάτων [ἁγίων] δυνάμεων [τὸν Χριστὸν] εἰρήκε, διὰ τὴν χύσιν τῆς ἐν αὐταῖς ἐμπύρου θείας ἀγάπης, καὶ τῆς ἀκραιφνοῦς σοφίας τε καὶ γνώσεως. Ὅπερ ἐμφαίνει ἡ ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων τῶν τῷ Θεῷ πλησιαζουσῶν ὑπερτάτων δυνάμεων.

Kal ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ εὐλόγησεν ὁ ἄγγελος τὸν λίθινον, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν.

Αἱ διακονηθεῖσαι δι' ἀγγέλου τῶν ἁγίων προσευχαὶ προσδεχθεῖσαι, καὶ τοῦ τιμωρητικοῦ πυρὸς τὸν λίθινον πληρώσασαι, ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχυθῆναι πεποιήκασιν· ὡς περ πάλαι τῷ Ἰεζεκιήλ ἐφάνη ἐξ ἐνδὸς τῶν Χερουβὶμ ἐκ τοῦ τοιοῦτου πυρὸς ληφθῆναι τοῖς ἀγγέλοις δίδωσθαι, τοῖς πεμφθεῖσιν εἰς τὴν τῶν οἰκητόρων τῆς Ἰερουσαλὴμ τῶν δυσσεβεστέρων ἐκκοπήν. Τοῦ δὲ ἀγγέλου τοῦτου τύπον ἐπέχει ἕκαστος ἱεράρχης, ὡς μετέτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· καὶ τῶν μὲν τὰς κλήσεις ἀνάγων· τῶν δὲ τὸν λατὸν κατὰγων· τοὺς δὲ τῶν

ἀμαρτανόντων ἐπιστρέφων, ἡ λόγῳ, ἡ παιδείᾳ αὐστηροτέραις.

Καὶ ἐγένοντο φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ σεισμός· καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας, ἠτοίμασαν ἑαυτοὺς ἵνα σαλπίσωσιν.

Διὰ τούτων πάντων τὰ πρὸ τῆς συντελείας χαρακτηρίζονται φόβητρα, καθάπερ ἐν τῷ Σινᾷ ὅρει θείας παρουσίας ἐγνωρίζοντο σύμβολα, πάντας καταπλήττοντα, καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν τοὺς εὐγνωμονεστέρους ἐνάγοντα. Ἄγγελοι δὲ τούτοις διακονοῦσιν, ὡς ἱατροὶ συμπαθεῖς Χριστομιμῆτως· καυτῆραι καὶ τομαῖς τοὺς τὴν δεινότητην τῆς ἀμαρτίας νόσον ἀσθενούντας θεραπεύοντες· ἡ τὸ γε μετριώτερον, τοῖς ῥαθυμοτέροις ἐνυπνίσαντες ἐπικουφίζοντες κόλασιν, εἰ ὅπως οὖν εὐχαρίστως ἐνέγκωσιν. Ἡμεῖς δὲ, τοὺς τῷ τιμίῳ [τοῦ] Χριστοῦ ἐσφραγισμένους ὀνόματι, καὶ τὴν βίαν τῶν ἁγίων ἐπιποθεύοντες, καὶ τοῖς ἐνταῦθα ἀλγεῖνοις τὴν τῶν μελλόντων πόνων φυγὴν εὐχομένους, παιδεύων ὁ φιλόφρων Κύριος, τῷ τῆς ἀμαρτίας θανάτῳ μὴ παραδώσει, καθὼς γέγραπται· ἀλλὰ πρᾶναι ἡμῖν τὰς πονηρὰς ἡμέρας· τῶν αἰωνίων κολάσεων, ὅταν ὀρυγῇ βόθρος τῷ τῆς ἀμαρτίας εὐρετῇ ὁ ἀφεγγὴς τῆς γέννησις χώρος καὶ βαθύτατος· ὅπως, ἐνθα εὐφραίνομένων πάντων ἡ κατοικία, τοῖς ἁγίοις συναυλιζόμενοι, σὺν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν [ἐσόμεθα]· ὃ πρέπει πᾶσα δοξολογία, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καλεῖς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

cum illis Christoque Deo et Servatore nostro perpetuo vivamus : quem decet omnis gloria, et honor, et adoratio, simul cum Patre et sanctissimo Spiritu in sæculum a sæculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'. ΛΟΓΟΣ Η'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄγγέλων· [ἐξ] ὧν τοῦ πρώτου σαλπίσαντος, χάλασε καὶ πῦρ καὶ αἷμα ἐπὶ τῆς γῆς φέρεται.

Καὶ ὁ πρῶτος ἄγγελος ἐσάλπισε· καὶ ἐγένετο χάλας καὶ πῦρ μεμιγμένον ἐν αἵματι· καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν· καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη· καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη· καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη.

Ταῦτά τισιν ἔδοξεν αἰνέτεσθαι τὴν ἐν γέννη τῶν ἀμαρτωλῶν κόλασιν, πολυτρόπως διὰ τῶν αἰσθητῶν ὀδυνηρῶν τροπολογουμένην· ἡμεῖς δὲ νομίζομεν διὰ τὸ μάλιστα οὐ τὴν τρίτην μοῖραν εἶναι τῶν κολαζομένων ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] ἐκ τοῦ παντός τῶν ἀνθρώπων πληρώματος, ἀλλὰ τὴν πλείονα (Πλατεῖα γὰρ [πρᾶν] ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν), τὰς πρὸ τῆς συντελείας μᾶλλον ταῦτα πληγὰς ἐμφαίνειν· καὶ τὴν μὲν χάλασιν δηλοῦν τὸ ὠρανόθεν ἤκειν κατὰ δίκαιον κρίμα τὰς τοιαύτας μέστιγας· τὸ δὲ πῦρ οὖν τῷ αἵματι, τὰς ἐκ βαρβαρικῶν χειρῶν γινόμενας πυρπολήσεις τε καὶ ἀνθρωπασίας ὁσημέραι. Ὅφ' ὧν οὐκ ἔλαττον τοῦ τρίτου μέρους, ὡς ὀρώμεν, τῶν ἐν τῇ γῇ κτισμάτων

A suavi blandoque admonitionis verbo a peccatis avertit ; alios autem severiori quadam castigatione et disciplina ad sanam mentem reducit.

VIII, 5, 6. *Et facta sunt tonitrua et voces, et fulgura, et terræmotus. Et septem angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.*

Per hæc omnia terrores illi et minæ, quæ sæculi consummationem antecedent, adumbrantur : sicut eadem in monte Sina quoque certi divinæ præsentis indices erant, salutaremque timorem omnibus, bene præsertim affectis incutiebant. Angeli autem harum rerum administrati, tanquam misericordes condolentesque medici, dum ad Christi exemplum cauteria et sectiones illis adhibent qui graviore peccatorum morbo tenentur, aut omnino curant morbumque profligant, aut ignavis certe ingratisque hominibus futurum supplicium nonnihil sublevare moderatiusque reddere satagunt. Nos autem, qui pretioso Christi nomine insigniti sumus, sanctorumque gloriam expetimus, necnon per pœnas et molestias, quæ hic inferuntur, futurorum laborum et molestiarum pondus evadere peroptamus, misericors Deus clemensque Pater in hac mortali vita ita expiet et castiget, ut in peccati mortem non tradat ; quin potius acerbos illos æternorum cruciatuum dies nobis tum mitigare, imo vero prorsus adimere dignetur, cum impietatis inventori fovea sodiatur, obscurus nimirum profundissimusque gehennæ locus : quo tandem omnibus

Cæstantibus in sanctorum habitaculum recepti, una cum illis Christoque Deo et Servatore nostro perpetuo vivamus : quem decet omnis gloria, et honor, et adoratio, simul cum Patre et sanctissimo Spiritu in sæculum a sæculorum. Amen.

CAPUT XXII. SERMO VIII

De septem angelis, e quorum numero dum primus tuba canit, grando, et ignis, ac sanguis in terram fertur.

VIII, 7. *Et primus angelus tuba cecinit ; et facta est grando et ignis mista in sanguine ; et missum est in terram et tertia pars terræ combusta est ; et tertia pars arborum concremata est ; et omne fenum viride combustum est.*

Isthæc, ut quibusdam placet, denotant supplicia D impiis et peccatoribus apud inferos constituta, variis modis atque metaphoris per res sensiles, pœnam inferre aptas, adumbrata. Nos autem arbitramur non tertiam tantum mortalium partem ex tota hominum multitudine in futuro sæculo pœnas daturam, sed longe maximam : 36 *Lata namque, ut Dominus ait, est porta, et spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem* ³⁶, adeoque per hæc significari tormenta et cruciatus, qui hominibus ante sæculi consummationem inferentur : et grandinem quidem indicare, Deum iusta ira provocatum ejusmodi flagella cœlitus immittere : ignem autem sanguine mistum, quotidianas depopulationes, incendia iu-

³⁶ Matth. vii, 13.

dem et cædes per Barbarorum manus illatas, a quibus nimirum tertia pars rerum quæ in terra exstant, absumetur. Bellum enim non tantum homines, sed humi quoque nascentia, ut videmus, lædere et consumere solet. Quin beatus Joel quoque, dum ante magnum diem Domini sanguinem, et ignem, et vaporem sumi exoritura dicit, nostram de jam propositis opinionem valide confirmat.

CAPUT XXIII.

De secundo angelo, eorumque interitu quæ vitam in mari degunt.

VIII, 8, 9. *Et secundus angelus tuba cecinit; et tanquam mons magnus igne ardens, missus est in mare: et facta est tertia pars maris sanguis: et mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.*

Quin ipsum quoque mare simul cum iis quæ vitam in eo degunt, expiatorio igne post communem carnis resurrectionem conflaturum, hoc loco insinuari videtur: quam insinuationem, eruditiorum quorundam opinionem secuti, haud improbabilem existimamus. Nihil sane obstare videtur, nisi forsam tertiæ partis mentio. Nam multo plures, ut dictum est, sempiternis pœnis subji-ciantur, quam æternam salutem consequantur. Interim minus fortassis a scopo aberrabimus, si præsentem vitam, quæ metaphoricè mare appellatur, isthæc incommoda subituram, tertiãque, quæ in ipsa vivit, partem plagis istis exercendam, et consumendam dixerimus, siquidem ob divinorum judiciorum abyssum sit, ut alii quidem scelerati evestigio puniantur; alii vero ad conversionem et pœnitentiam diu multumque expositentur. Cæterum per montem magnum diabolus designatus arbitramur: id quod quibusdam quoque doctoribus visum est. Hic enim est qui et furoris igne contra genus nostrum ardet, et gehennæ incendiis reservatur, et tempore illo quod illi ad tentandum permissum est, tertiã insularum, et navium, et animantium quæ in mari nant, partem corrumpere et interimere enixe contendet, quemadmodum olim ætate nimirum beati Job, clarum ejus rei specimen dedit. Nam et mortalium hostis, et jumo Dei judicio peccatorum vindex est; et lege præterea receptum est, ut quisvis ejus efficiatur servus, a quo legitime superatus est. Quod si illis qui vitam in mari agunt, sacramque Triadem per verba vel opera blasphemant, mors animæ inferitur, nihil est novum aut a ratione alienum.

CAPUT XXIV.

De tertio angelo, et profluentium aquarum amaritudine.

VIII, 10, 11. *Et tertius angelus tuba cecinit: et cecidit a caelo stella magna, ardens tanquam facula; et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum: (et nomen stellæ dicitur Absinthium:) et facta est tertia pars aquarum in absinthium; et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amara factæ sunt.*

37 Amaritudinem absinthii vocabulo denotatam, dolorem qui peccatores in gehenna torquet, hic significare tradunt nonnulli; eosdemque peccatores,

καὶ κατὰ τὸ αἰσθητὸν ἀνήλωται· τοῦ πολέμου οὐ τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς γῆς ἐκφόρια πάντα καταναλίσκοντος. Καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰωὴλ αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀπὸ πύλας καπνοῦ πρὸ τῆς μεγάλης ἡμέρας εἰπὼν ἐλεύσεσθαι, τὴν ἡμετέραν κρατύνει περὶ τῶν ἐκτεθέντων ὑπόληψιν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τοῦ δευτέρου ἀγγέλου, καὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἐν θαλάσῃ ἐμψύχων.

Καὶ ὁ δευτέρος ἀγγελος ἐσάλπισε, καὶ ὡς ὄρος μέγα πυρὶ καίόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἶμα· καὶ ἀπέθανε [καὶ] τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ τὰ ἔχοντα ψυχὰς· καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρη.

Καὶ τὴν θάλασσαν, κατὰ τὸ δόξαν τοῖς, σὺν τοῖς ἐν αὐτῇ τῷ καθαρσίῳ πυρὶ καίομένην μετὰ τὴν ἀνάστασιν διὰ τούτων δηλοῦσθαι ἐνομιζόμεν, εἰ μὴ ἡ τοῦ τρίτου μνήμη ἀνάρμοστος ἡμῖν πρὸς τοῦτο καταφαίνεται· πλείονες γάρ, ὡς εἴρηται, τῶν σωζομένων οἱ κολαζόμενοι. Κατὰ μέντοι ἀναγωγὴν οὐδὲν ἀπεικὸς τὴν παρόντα βίον, τροπικῶς ὀνομασμένον θάλασσαν, ταῦτα ὑφίστασθαι, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὸ τρίτον ταῖς πληγαῖς συντελεῖσθαι· διὰ δὲ τὴν τῶν θείων κριμάτων ἄθυσσον, [ἡ] τοὺς μὲν παρὰ πόδας κολάζει, τοῖς δὲ μακροθυμεῖ, πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν [ἀγούσα]. Ὅρος δὲ μέγα ἡγούμεθα νοεῖσθαι τὸν διάβολον, ὡς καὶ τοῖς τῶν διδασκάλων ἔδοξε, [τῷ] πυρὶ τοῦ καθ' ἡμῶν θυμοῦ καίομενον, [καὶ] τῇ γέννῃ τηρηθσομένην, ἐν τῷ καιρῷ [δὲ] τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως, τὸ τρίτον τῶν ἐν θαλάσῃ νήσων τε καὶ πλοίων καὶ νηκτῶν διαφθείροντα, ὥσπερ πάλαι ἐπὶ τοῦ Ἰώβ πεποίηκεν· ἐχθρὸς γάρ ἐστι καὶ ἐκδικητὴς κατὰ τὸ θεῖον δίκαιον κρίμα. Ὡς γὰρ τις ἡττηταί, τοῦτω καὶ δεδούλωται. Εἰ δὲ καὶ τοῖς ἐν θαλάσῃ τοῦ βίου δι' ἔργων ἢ λόγων τὴν Τριάδα βλασφημοῦσιν, ὁ ψυχικὸς ἐπάγεται θάνατος, οὐδὲν ξένον οὐδὲ τοῦ σκοποῦ ἀπεμφαίνον.

D

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τοῦ τρίτου ἀγγέλου καὶ τοῦ πικρασμοῦ τῶν ποταμῶν ὑδάτων.

Καὶ ὁ τρίτος ἀγγελος ἐσάλπισε· καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας, καίόμενος ὡς λαμπὰς· καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν, καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται Ἀψίνθιος· καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἀψίνθοον· καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, οἱ ἐπιπίνοντες.

Τὴν διὰ τοῦ ἀφηνθίου δηλουμένην πικρίαν, τὴν τοῖς κολαζομένοις ἐν γέννῃ ἁμαρτωλοῖς ἰγγινομένην ὀδύνην φασὶ τινες αἰνίττεσθαι· ὥς διὰ τὸ πλῆ-

θος εἰδὸς καλεῖσθαι ὕδατα· ἡγοῦμεθα δὲ καὶ διὰ τούτων τὰ κατὰ τὸν δηλωθέντα καιρὸν ἀλγεῖν ἀσημαίνεσθαι. Τὸν δὲ δαστέρα δηλοῦν, ἢ οὐρανόθεν ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεσθαι· ἢ τὸν διάβολον διὰ τοῦτου σημαίνεσθαι· περὶ οὗ φησιν [ὁ] Ἡσαίας· Πῶς ἐπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἑωσφόρος ὁ πρωτὸς ἀνατέλλων· Οὗτος γὰρ ἀνατροπὴν θολερὰν καὶ πικρὰν δι' ἡδονῆς ποτίζων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ ταύτην συγχωρούμενος τὰς τιμωρητικὰς αὐτοῖς ἐπάγειν ἐνταῦθα μάστιγας, οὐ πᾶσι, τῷ δὲ τρίτῳ μέρει, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, καὶ τὸ μὴ ἀπιστεῖσθαι τὴν ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] ἀνταπόδοσιν, τοῖς ἀνυπομονήτοις θανάτου ψυχικοῦ καθίσταται αἴτιος. Ὅτι γὰρ πικρὰ συμβήσεται τοῖς πρὸ τῆς συντελείας εὐρισκομένοις· ὧν τὰ ὁρώμενα πρόδρομα, μᾶλλον δὲ προσόμια, προλαβὼν ὁ Κύριος ἐπιστάσας. Δεὶν τοίνυν μὴ βουλομένους κρίνεσθαι, ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνακρίνειν, κατὰ τὸν [θεῖον] Ἀπόστολον· Εἰ γὰρ ἐαυτοὺς, φησὶν, ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινοῦμεθα· κρίνομένους δὲ ὑπὸ [τοῦ] Κυρίου παιδεύεσθαι καὶ εὐχαρίστας τὰς ἐπαγωγὰς τῶν ἀλγεῖντων δεχέσθαι· ὡς ὁρώμεν τοὺς εὐγνώμονας τῶν ἀσθενῶν τῷ σώματι, μεθ' ὑπομονῆς τὰς ἐκ τῶν λατρῶν τομὰς καὶ τοὺς καυστήρας φέροντας, ἐπιθυμίας τῆς ἰάσεως· ἵνα καὶ ἡμεῖς ψυχικῶς ὑγιαίνοντες, καὶ μηδεμίαν ὕλην πρὸς τροφὴν τῇ γεννῇ τοῦ πυρὸς ἐκπερόμενοι, μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθώμεν, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ αἰωνίως συμβασιλεύσωμεν. Ὡς πρέπει [πᾶσι] δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις [μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια], ἅμα τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνες αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

solvendum gelbeunae ignis incendium materiam afferentes, mundi hujus condemnationem evadamus; cum Christo vero in omne ævum felices regnemus; quem decet omnis gloria, et honor, et adoratio, et majestas, et magnificentia, cum Patre principii experte, et sanctissimo Spiritu, nunc, et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΕ'. ΛΟΓΟΣ Θ'.

Περὶ τοῦ τετάρτου ἀγγέλου καὶ τοῦ σκοτισμοῦ τῶν φωστῆρων.

Καὶ ὁ τέταρτος ἀγγέλος ἐστάλπισε· καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης, καὶ τὸ τρίτον τῶν δαστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ [τὸ τρίτον αὐτῆς], καὶ ἡ νύξ ἐμολῶς.

Ἠγοῦμεθα συγγενῇ καὶ ταῦτα τοῖς παρὰ τοῦ Ἰωὴλ εἰρημένοις περὶ ἡλίου καὶ σελήνης, τοῖς ἡδὲ ἐρικτεθεῖσι κατὰ τὴν Δεσποτικὴν περὶ τῆς συντελείας ἀπόφασιν. Φαμέν δὲ διὰ τοῦ τρίτου τῶν φωστῆρων τε καὶ δαστέρων τὸ τρίτον τῆς ἡμέρας τε καὶ [τῆς] νυκτὸς δηλοῦσθαι διάστημα· ὡς ἂν γινώσκωμεν ὅτι οὐδὲ τότε ἄκρατον ὁ Θεὸς ἐπάγει τὴν κρίσιν· ἀλλὰ τὸ τρίτον τοῦ χρονικοῦ διαστήματος συγχωρῶν τοὺς πεπληγότας ἀλγύνεσθαι, λεληθότως τὸν πᾶν παρακαλεῖ κατὰ τὸ κλεῖον μέρος τὸ λειπόμενον· τίς γὰρ οἶσει τὸ ποτήριον τῆς θείας ὀργῆς ἄκρατον;

Isa. xiv, 12. I Cor. xi, 31.

A propter multitudinem, *aquarum* nomine convenienter exprimi. Nos vero per hæc ipsa etiam tristitia illa et acerba vulnera denotari existimamus, quæ tempore de quo supra diximus, hominibus peccatis obstrictis passim inferentur: per *stellam* autem, vel mala hæc cœlitus venire, vel ipsum certe diabolum. De hoc enim apud Isaiam scriptum exstat: *Quomodo e cœlo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebari.* 17? Diabolus namque dum homines per carnis voluptates inebriat, amaram turbulentamque eversionem inducit, necnon flagella cruciatibus plena propter illa inferre sinitur; non quidem omnibus, sed tertię tantum mortalium parti: atque hoc partim quidem propter Dei patientiam et longanimitatem, quæ eos tuctur; partim etiam quod non omnes supplicia, quæ in altero sæculo illis sunt præparata qui propter impatientiam, mortis causam sibi attulerunt, vel contempserunt, vel perfide iusciati sunt. Quod vero illis qui circa sæculi consummationem in vivis comperti fuerint, multa acerba evenient, quorum malorum prodromos aut proœmia verius nos jam experti sumus, Dominus ipse dudum ante prædixit. Si ergo judicari a Deo non volumus, nos ipsos judicemus oportet: *Si nosmetipsos judicemus, inquit Apostolus, non utique judicemur.* 18. Par est ergo ut resipiscamus, illataque ab illo vulnera et tristitia cum gratiarum actione suscipiamus: sicut videmus homines ægro corpore affectos, modo iudicio destituti non sint, sectiones et adustiones, quæ a medicis adhibentur, sanitatis desiderio, æquo patientique animo ferre; quo nos quoque ab animo valentes, nullamque ad

CAPUT XIV. SERMO IX.

De quarto angelo, et luminarium obscuratione.

III, 12. Et quartus angelus tuba cecinit; et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lune, et tertia pars stellarum; ita ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter.

Arbitramur hæc quoque illis cognata esse quæ de sole et luna et utriusque obscuracione apud prophetam Joelem leguntur; quæ multo ante Dominicani de sæculi consummatione sententiam prædicta fuisse constat. Per tertiam autem *luminarium et stellarum partem* tertium diei et noctis spatium significari putamus: ut hinc discamus neque tunc quoque Deum pœnam omnis misericordię expertem illaturum: neque enim die et nocte tota sauciatos affigi patietur, sed tertia tantum, hoc est minori temporarii intervalli parte: per illam indulgentiam pœnarumque relaxationem

ad resipiscentiam tacite eos provocans. Quis enim divinæ iræ calicem perferre posses, si pure, hoc est, nulla clementia temperatus, propinetur?

38 VIII, 13. *Et vidi, et audiui vocem unius A aquilæ volantis per medium cæli, dicentis [Aliter, unum angelum volantem per medium cæli, dicentem] voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus in terra, de cæteris vocibus trium angelorum qui erant tuba canituri.*

Ex his quoque discimus quanta divinorum angelorum sit miseratio, quantaque eorumdem erga homines humanitas. Etenim ad Dei imitationem miseret eos hominum, qui durius propter peccata excipiuntur; multo vero magis illorum, qui ne plagis quidem suaviter admoniti, emendantur: in quos vel maxime ipsum Væ quadrat; ut qui in terra degant et terrena tantum sapiant; et cœnum verius et pulverem, quam suave unguentum, quod nostri causa Christus effudit. Porro autem, qui B suam conversationem in cœlis habent, iis tristitia maque præmia conciliant.

CAPUT XXVI.

De quinto angelo, mysticisque locustis, ac varia earundem forma.

IX, 1-5. *Et quintus angelus tuba cecinit: et vidi stellam de cælo cecidisse in terram; et data est ei clavis putei abyssi, et aperuit puteum abyssi, et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ; et obscuratus est sol et aer de fumo putei; et de fumo exierunt locustæ in terram; et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ: et præceptum est illis, ne læderent senum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, C qui non habent signum Dei in frontibus suis: et datum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarentur mensibus quinque: et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii, cum perculit hominem.*

ἔδόθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτούς· ἀλλ' ὀδύνην αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου, ὅταν παύσῃ ἄνθρωπον.

Stellam, quæ hic in terram, nempe in vallem Josaphat, quæ una ex omnibus ad universalis iudicii usum reliqua fiet, delapsa asseritur, quidam Dei angelum pœnis irrogandis præfectum esse dixerunt: puteum vero abyssi, gehennam; fumum autem qui inde continuo exhalat, sua obscuritate solem et aerem tenebrosam et quasi inaspectabilem illis reddere, qui æternis cruciatibus addicti sunt. Locustas porro, vermes illos de quibus propheta ait: Et vermis eorum non moritur¹¹. Ideo autem locustis illis mandavit ne terram aut fœnum offendant, sed homines tantum, quod isthæc jam tum ab interitu et corruptione immunia erunt, cui hoc tempore nostri causa obnoxia sunt: menses denique quinque insinuare inferorum pœnis traditos, brevi quidem prælinitoque tempore intensius cruciandos; post illud vero exactum, remissius, in omnem tamen æternitatem. Ego autem una cum illis salcor,

*Καὶ ἤκουσα ἐνὸς ἀγγέλου πετομένου ἐν μεσσο-
ρανῇματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ· Οὐαὶ, οὐαὶ,
οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν λοι-
πῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων
τῶν μελλόντων σαλπίζειν.*

*Οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ διὰ τοῦ-
των τὸ συμπαθὲς καὶ φιλόφρονος τῶν θείων ἀγγέ-
λων δείκνυται· θεομιμήτως οἰκτειρόντων παιδεύο-
μένους τοὺς πλημμελήσαντας· πολλῶ δὲ κλέον τοὺς
μὴδὲ ταῖς μάστιξι· πρὸς ἐπιστροφὴν βλέποντας· οἷς
[καὶ] μάλιστα τὸ Οὐαὶ ἀρμόζει· ὡς ἐπὶ γῆς οἰκοῦσι
καὶ φρονοῦσι τὰ γήϊνα, καὶ χροῦν ἀντὶ τοῦ ἐκκενω-
θέντος μύρου δι' ἡμᾶς πνέουσι. Τοῖς γὰρ ἐν οὐρανῷ
ἔχουσι τὸ πολίτευμα ἀφορμὴ τὰ δυσχερῆ στεφάνων
ἀμαράντων καὶ βραδείων γίνονται.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

*Περὶ τοῦ πέμπτου ἀγγέλου καὶ τῶν ῥογῶν ἀκρί-
δων, καὶ τοῦ ποικίλου τῆς μορφῆς αὐτῶν.*

*Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε· καὶ εἶδον
ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν·
καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλῆς τοῦ φρέατος τῆς ἀβύσσου·
καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου· καὶ ἀνέβη
καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου με-
γάλης· καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἄρς ἐκ τοῦ
καπνοῦ τοῦ φρέατος· καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξηλθον
ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία
ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπιοὶ τῆς γῆς. Καὶ
ἐρρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς
γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρόν, οὐδὲ πᾶν δένδρον· εἰ μὴ
τοὺς ἀνθρώπους οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφρα-
γίδα [τοῦ Θεοῦ] ἐπὶ τῶν μετώπων [αὐτῶν]. Καὶ
ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε· καὶ ὁ βασαν-
ισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου.*

*Ἀστέρα τινὲς ἔφησαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντα
ἐν τῇ γῇ, ἥως τῇ ὑπολειφθείσῃ κοιλίᾳ Ἰωσαφάτ ἐν
τῇ κρήνῃ, ἀγγελον θεῖον εἶναι ἐπὶ τῶν κολάσεων.
Φρέαρ δὲ τῆς ἀβύσσου, τὴν γένναν· καὶ ἐξ αὐτῆς
τὸν καπνὸν ἐξιδόντα, ἀθάτον τοῖς κολαζομένοις τὸν
ἥλιον καὶ τὸν ἄρς ἀπεργάζεσθαι. Ἀκρίδας δὲ,
τοὺς σκώληκας· περὶ ὧν φησιν ὁ προφήτης· Ὁ
σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει. Τὸ δὲ μὴ τὴν γῆν ἢ
τὸν χόρτον, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους βασανίζεσθαι, διὰ
τὸ ἀπαλλάττεσθαι ταῦτα τῆς φθορᾶς, ἣ δι' ἡμᾶς
ζουλεύει σήμερον. Μῆνας δὲ πέντε τοὺς βασανί-
ζεσθαι, χρόνον τινὰ ὠρισμένον ἐπιτεταμένως· τοῦτους
κολάζεσθαι [φησὶ·] μετὰ δὲ τοῦτον, ὑφαιμένως μὲν,
αἰωνίως δέ. Ἐγὼ δὲ τὸν μὲν ἀστέρα συνομολογῶ
εἶναι θεῖον ἀγγελον· τοῦτον δὲ κατὰ θεῖαν συγχώ-
ρησιν τοὺς καταδικασμένους [τῇ ἀβύσσῳ] πονηρῶς
ἀνάγειν δαίμονας· οὓς ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπήσας
ἐδόξεν· ὅπως πρὸ τῆς συντελείας τὰ οἰκτεῖα ἐνεργῇ.*

¹¹ Isa. LXVI, 24.

σαντες, ἀτελευτήτου τύχῳσι κολάσεως· *καπνὸν* A δὲ, τὸν προηγούμενον τῶν πονηρῶν ἔργων τῶν προσ-
 θωλῶν αὐτῶν ζόφον· ὧν παραδειχθεισῶν ἐξουσία
 τοῖς βασανίζουσιν τοὺς ἀνθρώπους δέδοται. Ἡ δὲ
 τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἀέρος σκότωσις, τὴν τῶν ἀπο-
 λαύοντων ἀνθρώπων τοῦ φωτὸς αὐτῶν δηλοῖ ψυχικὴν
 τύφλωσιν· ἢ τὴν ἐπὶ τοῖς δυσχερεσι διάθεσιν· σκό-
 τος γὰρ τοῖς ἐν ὁδύναις τὸ φῶς νενόμισται. Τὸ δὲ τὰς
 νοητὰς ἀκρίδας πλήττειν τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν
 τῶν σκορπίων ὁμοιότητα, δηλοῖ τὸ ἐν τῷ τέλει τῶν
 πονηρῶν πρᾶξεων τὸν βλαπτικὸν τῆς ψυχῆς ἐγκε-
 κρύφθαι θάνατον· ὃν ὑφίστανται οἱ μὴ σεσημειωμέ-
 νοι τῇ θεῇ σφραγίδι τὰ μέτωπα· καὶ τῷ φωτισμῷ
 τοῦ ζωοποιῦ σταυροῦ διὰ Πνεύματος· ἁγίου [μὴ]
 περιλαμπόμενοι, ὥστε κατὰ τὸν Δεσποτικὸν λόγον
 [μὴ] λάμπειν καὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, τὸ
 φῶς αὐτῶν, πρὸς δόξαν τοῦ θεοῦ ὀνόματος. Τοὺς
 δὲ πέντε μῆρας τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν, σημαίνειν
 ἡγοῦμεθα, ἢ τὸ τοῦ χρόνου μικρὸν· *Εἰ γὰρ μὴ ἐκο-
 λοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη
 πᾶσα σὰρξ*, κατὰ τὸ Δεσποτικὸν λόγιον· ἢ χρόνον
 τινὰ πεμπταίον, διὰ τὰς πέντε αἰσθήσεις, δι' ὧν ἡ
 ἀμαρτία τοῖς ἀνθρώποις εἰσέρπει· ἢ καιρὸν ὠρισμα-
 τον, θεῷ δὲ μόνῳ γινώσκον.

porro mensium spatium, temporis, quo afflictio et cruciatus ille durabit, brevitatem exprimere arbi-
 tramur. Nisi enim Dominus abreviasset dies illos, scribit Marcus, non fuisset salva omnis caro²²: aut
 alium quendam quinarium numerum propter quinque sensus, per quos peccatum in animam
 illabitor: aut aliud tempus definitum, soli Deo notum.

*Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ζητήσουσιν οἱ
 ἄνθρωποι τὸν θάνατον, καὶ οὐ μὴ εὕρισκον· καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ φε-
 ξεται ὁ θάνατος ἀπ' αὐτῶν.*

Καὶ ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον.
 Καὶ διὰ τοῦτου ἡ ὑπερβολὴ σημαίνεται τῶν κακώ-
 σεων. Ἔθος γὰρ τοῖς ἐν ὁδύναις, ἐπικαλεῖσθαι τὸν
 θάνατον. Τὸ δὲ, τοῖς αἰτοῦσι τοῦτον ἐν ὁδύναις μὴ
 παραγίνεσθαι, τῶν θείων κριμάτων ἡρηται· οἷς
 λυσιτελεῖ· κρινεται, τῇ πικρίᾳ τῶν ὁδυνῶν ἐπιφο-
 ρῶν στυγερῶν γίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀμαρ-
 τίαν, ὡς τοῦτων μητέρα καὶ πρόξενον.

*Καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων, ὅμοια ἱπποῖς
 ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. Καὶ ἐπὶ τὰς κεφα-
 λὰς αὐτῶν ὡς στέφανοι ὅμοιοι χρυσῷ· καὶ τὰ
 πρόσωπα αὐτῶν, ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων. Καὶ
 εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν· καὶ οἱ ὀδόντες
 αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν· καὶ εἶχον θώρακας, ὡς
 θώρακας σιδηροῦς.*

*Καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἱπποῖς
 ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον.* Διὰ πάντων τούτων
 καὶ τῶν ἐφεξῆς λεχθησμένων, τὰς ῥηθείας ἀκρίδας
 τιμωρητικούς θεοῦ ἀγγέλους τινὲς ἐξελάβοντο,
 παραβολικῶς ἐξ ἐκαστοῦ τῶν εἰρημένων τροπολογου-
 μένους· ἢ διὰ τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικόν· ἢ διὰ
 τὸ ταχύ· ἢ διὰ τὸ κολαστικὸν τοῖς ἀξίοις ἐπάγον τὴν
 ἐν γένει κώλασιν. Οἶμαι δὲ καὶ διὰ τούτων τῶν
 ἀκρίδων τοὺς πονηροὺς μᾶλλον νοεῖσθαι δαίμονας,

A stellam, de qua hic sermo, divinum esse angelum :
 hunc autem malignos dæmones, quos Christus
 homo factus ad abyssum ablegaverat, inde rursus
 ad tempus, secundum sapientem Dei permissionem,
 educturum ; quo ante sæculi consummationem, quæ
 ipsorum sunt propria molientes, suppliciis deum
 nunquam finem habituris mancipentur. *Fumum*
 autem, significare tenebras illas quæ ex improbis
 illorum conatibus atque insultibus ortæ, potestatem
 illis faciunt homines, quos seduxerunt, exercuciandi
 et divexandi. Ast vero *solis et aeris* 39 *obscuratio*,
 interiorem hominum, qui luce illorum utuntur,
 cæcitatem, aut pravam sane eorumdem in rebus
 adversis dispositionem insinuat. Siquidem lux,
 illis qui in gravioribus doloribus et cruciatibus
 versantur, obscuritas videtur. Quod autem *intelli-*
gentes locustæ ad scorpionum similitudinem ferunt,
 mortem animæ in pravis operibus inclusam ad
 finem se prodere indicat ; quam etiam sustinebant
 quotquot frontes divino sigillo signatas non habent,
 neque vivificæ crucis luce per Spiritum sanctum
 undequaque illustrati sunt, ita ut juxta Domini
 verbum luceant coram hominibus, qui lumen illo-
 rum ad divini nominis gloriam referant. *Quinque*

cruciatus ille durabit, brevitatem exprimere arbi-
 tramur. Nisi enim Dominus abreviasset dies illos, scribit Marcus, non fuisset salva omnis caro²²: aut
 alium quendam quinarium numerum propter quinque sensus, per quos peccatum in animam
 illabitor: aut aliud tempus definitum, soli Deo notum.

IX, 6. *Et in illis diebus quærent homines mortem,
 et non invenient eam : et desiderabunt mori, et fugiet
 mors ab eis.*

Per hæc ingens suppliciorum magnitudo subin-
 dicatur : solent namque qui magnis cruciatibus
 detinentur, mortem invocare et exoptare. Quod
 autem ad eos qui in tormentis vitam degunt, vo-
 cata non accedat, illud ex occulto Dei judicio pro-
 venit : judicat enim is mortalium generi utile ac
 salutare esse, peccatum quod tormentorum parens
 et conciliator est, pœnarum quæ inferuntur, ama-
 ritudine et gravitate exosum illi reddere.

IX, 7-9. *Et similitudines locustarum, similes equis
 paratis ad prælium : et super capita earum tanquam
 coronæ similes auro ; et facies earum tanquam facies
 hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulie-
 rum : et dentes earum quasi leonum erant : et habebant
 loricas sicuti loricas ferreas.*

Per hæc omnia et ea præterea quæ mox subi-
 cientur, ut quidam putant, insinuat, locustas de
 quibus hoc loco agitur, angelos esse divinæ puni-
 tionis ministros, per singula arma et ornamenta,
 quæ parabolicos hic exponuntur, et metaphoricos
 illis tribuuntur, delineatos. Tribuuntur autem hæc
 tam varia et admirabilia illis, ut ipsi aiunt, ad de-
 signandam admirabilem qua pollent virtutem, sive
 sonics terrere, sive gehennæ supplicia promeritos

²² Marc. XIII, 20.

punire; sive aliud quodcunque ejusmodi moliri libent. Nobis autem vero similis sit, per prædictas locustas malignos dæmones significari. Hi enim semper accincti sunt ad bellum nobis inferendum; gestantque in capitibus suis coronas auri speciem præ se ferentes, certos utique victoriæ contra nos obtentæ indices; nos enim sumus qui toties illos coronamus, propositamque victoriam turpiter abjicimus; quoties voluptatis sensu superamur. Per mulierum porro capillos, feminarum blandimenta, clare solent. Per dentes autem leonum lethale venenum, quod spargunt. Per loricas denique ferreas, eordis obfirmatam duritiam.

40 IX, 9-12. Et vox alarum earum, sicut vox curruum equorum multorum currentium ad bellum. Et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum. Et potestas earum, nocere hominibus mensibus quinque. Et habent super se regem angelum abyssis; cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon, Latine habet nomen exterminatoris. Væ unum abili, et ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

Strepitum alarum intelligentium locustarum ob id militarium curruum strepitui assimilatum putamus, quod fastu sint elatæ, ingentique celeritate prælitæ. Nam, ut propheta alicubi innuit, ex alto nos illæ impugnant. Quod autem earum caudas scorpis similes asserit, illud infaustum peccatorum exitum ob oculos nobis ponit; qui utique non est alius quam certus animæ interitus. Peccatum enim cum consummatum fuerit, generat mortem. Hoc idem quoque peccatum in causa est, ut quinque mensium cruciatu in homines invadat. Quinque porro mensium spatium peccatum affligere dicitur; partim quidem propter quinque numero sensus, per quos ingreditur; partim vero propter temporis brevitationem, si affectionem illam cum futuri sæculi suppliciis, sicut jam ante monuimus, comparemus. Per hærum denique regem diabolum merito accipimus, ut qui vere illos perdat qui fidem ipsi habent. Contra quem proinde irreconciliabile bellum geramus, minatur, minus sentiamus.

CAPUT XXVII.

De sexto angelo, et quatuor angelis qui juxta Euphratem ligati tenebantur.

IX, 13-16. Et sextus angelus tuba cecinit: et audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, dicentem sexto angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum; ut occiderent tertiam partem hominum: et numerus equestris exercitus vicies milies dena millia. Et audivi numerum eorum.

Sunt qui hosce angelos quatuor ex primariis et illustrioribus esse putant; nempe Michaelē, Gabrielē, Raphaelē, et Urielē; qui hactenus qui-

Α τοὺς ἡτοιμασμένους εἰς τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον· καὶ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν στεφάνους χρυσοειδεῖς τῆς καθ' ἡμῶν νίκης φέροντας· οἷς ἡμεῖς, ὅταν ἡτηθῶμεν, τὴν κακὴν νίκην δι' ἡδονῆς νικῶντες στεφανοῦσθαι νομίζομεν. Τὰς δὲ τρίχας τῶν γυναικῶν, σημαίνειν τὸ ἡδυπαθὲς τῶν δαιμόνων, καὶ πρὸς πορνείαν διεγερτικόν· τοὺς δὲ λεορτελοὺς ὀδόντας, τὸ φονικὸν καὶ λοβόλον· τοὺς δὲ σιδηροὺς θώρακας, τὸ σκληροκάρδιον.

quibus ad sui amorem carnisque illecebras alle-

Β Καὶ ἡ φωνὴ τῶν περὺγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἀρμάτων, ἱππῶν πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον. Καὶ εἶχον οὐράς ὁμοίας σκορπίοις· καὶ κέντρα ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. Καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν, ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε. Καὶ εἶχον ἐπ' αὐτῶν βασιλέα τὸν ἀγγελὸν τῆς ἀβύσσου. Ὅνομα αὐτοῦ Ἑβραϊστὶ Ἀβδαδὼν· ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ [ῥήσει] δρομα ἔχει Ἀπολλύων. Ἡ οὐαὶ ἡ μίλα ἀπῆλθεν· ἰδοὺ ἐρχονται [αὐ] δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.

Τὴν δὲ φωνὴν τῶν περὺγων τῶν γοιτῶν ἀκρίδων, ἀπεικασθῆναι φωνῇ ἀρμάτων πολεμικῶν νομίζομεν, διὰ τὸ μετάρσιον αὐτῶν καὶ ὀξύ· πολεμοῦσι γὰρ ἡμεῖς ἀπὸ ὑψους, ὡς φησι Δαβὶδ ὁ μακρίος. Τὰς δὲ ὁμοιωθεῖσας τοῖς σκορπίοις οὐράς αὐτῶν, τὰ τῶν ἀμαρτιῶν τέλη [αἰνίττεσθαι] τίκτοντα ψυχικὸν θάνατον· ἡ γὰρ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκίς θάνατον· δι' ἧς ἡ πεντάμηνος βάσανος τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεται· διὰ τε τὸ τοῦ χρόνου ὀλίγον, τῷ μέλλοντι αἰῶνι συγκρινόμενον· διὰ τε τὰς πάντες αἰσθήσεις, οὕτω παρ' ἡμῶν ἐκληθεῖσας ὡς γέγραπται. Τὸν δὲ τούτων βασιλέα τὸν διάβολον νοεῖσθαι ἀκόλουθον, τὸν ἀληθῶς τοὺς αὐτῷ πειθομένους ἀπολλύοντα· πρὸς δὲ ὅπως ἀσπονδον ἀναλάβωμεν πόλεμον, ἀπειλεῖ ἡμῖν ἐλεύσεσθαι τὰς μετὰ ταῦτα δύο οὐαί.

ut qui vere illos perdat qui fidem ipsi habent. Contra quem proinde irreconciliabile bellum geramus, oportet; quo væ illa quæ post hæc ventura com-

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τοῦ ἑκτοῦ ἀγγέλου καὶ τῶν ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ λυόμενων ἀγγέλων.

Δ Καὶ ὁ ἕκτος ἀγγελὸς ἐσάλπισε· καὶ ἤκουσα φωνῆς μιᾶς ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, λεγούσης τῷ ἑκτῷ ἀγγέλῳ· Ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα, λύσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ [μεγάλῳ] Εὐφράτῃ· καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν, καὶ ἡμέραν, καὶ μῆνα, καὶ ἐνιαυτόν· ἵνα ἀποκτείνωσι τὸ τρίτον [μέρος] τῶν ἱππικῶν, μυριάδες μυριάδων. Ἦκουσα τὸν ἀν-

Τούτους φασὶ τινες τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους, Μιχαήλ εἶναι, καὶ Γαβριήλ, καὶ Οὐριήλ, καὶ Ραφαήλ· τοὺς προσδεδεμένους; τῇ εὐφροσύνῃ τῇς

[θείας] θεωρίας · ἀπολύεσθαι δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως μετὰ ἀναριθμητῶν ἀγγέλων, εἰς τὴν τῶν ἁπλῶν κατάκρισιν · δι' ὧν τὸ τρίτον ἀφανισθήσεται. Ἐγὼ δὲ καὶ τούτους οἶμαι πονηροτάτους εἶναι δαίμονας, δεθέντας ἐν τῇ Χριστοῦ παρουσίᾳ · οὗς κατὰ θεῖον πρόσταγμα ἐκ τοῦ ὑπερουρανίου θυσιαστηρίου ἐξερχόμενους, οὗ ἦν τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ σκηνῇ ἀντίτυπον, ὑπὸ θεοῦ ἀγγέλου λύεσθαι, ὥστε ταραῖσαι τὰ ἔθνη, οὐ μόνον κατὰ Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἁλλήλων · ὥς ἂν οἱ μὲν δόκιμοι καὶ πιστοὶ φανεροὶ γίνωνται, καὶ μαιζόνων ἀμοιβῶν καὶ τῶν ἄνω μόνων καὶ ἀποθηκῶν ἄξιοι φανῶσιν, ὥς οἷτος ὥριμος · οἱ δὲ ἄχυρόδεις, ἀσεβεῖς, καὶ λίαν ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀμετανόητοι, ἐνδίκως ἐνταῦθα [δι' αὐτῶν] κολαζόμενοι, ἡμερωτέρως τῆς καταδίκης ἐν τῇ κρίσει τύχωσιν. Εἰ δὲ τῷ Εὐφράτῃ προσδέδεται, οὐδὲν ξένον · οἱ μὲν γάρ, εἰς τὴν ἄβυσσον · οἱ δὲ, εἰς τοὺς χόλους [τότε] οἱ δὲ, εἰς ἐτέρους τόπους, κατὰ τὸ παραστάν τῷ θεῷ, ἄχρι καιροῦ κατεδικάσθησαν, μετὰ τὸν παντελεῖαν αὐτῶν κατ' ἀνθρώπων πόλεμον αἰωνίως κολασθήσονται. Ἰσως δὲ [καὶ] διὰ τῆς τοῦ Εὐφράτου μνήμης δηλοῦται ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐξιδεῖν τὸν Ἀντίχριστον. Περὶ δὲ τοῦ πληθους τῶν δαιμόνων ἀμφιβάλλειν οὐ χρή. Πάντες γάρ οἱ ἄγιοι πεπληρωμένοι αὐτῶν τὸν ἄερα λέγουσι. Τί δὲ δηλοῖ τὸ τρίτον τῶν ἀποκτενομένων, καὶ ἥδη προειρήκαμεν. ad tempus ablegatos fuisse, in omne postea ævum ubi primum videlicet bellum, quod adversus hominem gerunt, integre absolverint, apud inferos cruciandos. Credibile fit quoque *Euphratis* ob id mentionem fieri, quod Antichristus ex illis locis exoriturus credatur. De lugenti autem dæmonum multitudine non est dubitandum, cum omnes sancti aerem hunc dæmonibus refertum asserant. [Quid vero demonstret tertia pars interemptorum, et jam diximus.]

Καὶ ὁπως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει, καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐτῶν, ἔχοντας θώρακας πυρίνους, καὶ ὑακινθίνους, καὶ θειώδεις · καὶ αἱ κεφαλὰὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλὰὶ λεόντων καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐξεπορεύετο πῦρ, καὶ καπνός, καὶ θεῖον. Ἀπὸ τῶν τριῶν πληθῶν τούτων ἀπεκτάνθη τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τοῦ πυρός, καὶ τοῦ καπνοῦ, καὶ τοῦ θεοῦ, τῶν ἐκπορευομένων ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων, ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστί, καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν · αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν, ὁμοίαι ὄφουσιν ἔχουσιν κεφαλὰς, καὶ ἐν αὐταῖς ὀδονοῦσι.

Ἰπποὺς δὲ [δικαίως] οἶμαι λέγεσθαι, ἢ τοὺς θηλυμανεῖς καὶ κτηνώδεις ἀνθρώπους · ἢ τοὺς ὑποδεηκότας καὶ ἀρχομένους ἐν τοῖς δαίμοσιν · ἐπιδά-
τα· δὲ, τοὺς τούτων κατάρχοντας. Ἔθος γὰρ τοῦ-
τοις, οὐ μόνον ἀλλήλοις ὑπηρέταις, ἀλλὰ καὶ πονη-
ρῶς ἀνθρώποις ὀργάνοις πρὸς τὴν τῶν ὁμοφύλων ἀνθρώπων ἐπιβουλὴν κεκρησθαι. Τοὺς δὲ πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις θώρακας, τῆς ἀερίου τῶν πονηρῶν πνευμάτων οὐσίας, καὶ τῆς καυστικῆς ἐνεργείας εἶναι σημαντικοὺς νομίζομεν · τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν λεόντων, τὸ φονικὸν αὐτῶν καὶ θη-
ρώδεις αἰνέτεσθαι · τὸ δὲ ἐκπορευόμενον πῦρ σὺν καπνῷ καὶ θεῷ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, δι' οὗ τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων ἀποκτενεσθαι ἡπειλῇται, ἢ τὰς διὰ τῶν ὁσίων [αὐτῶν] προσβολῶν καὶ εἰσηγή-
σεων ἁμαρτίας τοὺς καρποὺς τῆς καρδίας φλογισού-
σας αἰνέτεται · ἢ τὰς ἐκ τῶν βαρβαρικῶν χειρῶν

dem divinæ contemplationis jucunditati et ubertati alligati tenentur; tunc vero, nimirum sub diem iudicii, cum innumerabilium angelorum multitudine ad impiorum condemnationem solventur, ac tanquam Dei ministri tertiam mortalium partem inter necioni dabunt. Ego vero hosce etiam non angelos, sed pessimos dæmones esse existimo; quos juxta divinum mandatum e sublimi cælorum altari (cujus exemplum in veteri tabernaculo exstabat) ejectos, et per Christi in carnem adventum ad certum locum ablegatos et alligatos, unus quispiam ex angelorum numero liberos eo tempore dimittet, quo gentes conturbent et vexent, easdemque non tantum adversus Christianos, sed contra se invicem quoque instigent; ut hac demum ratione tentationis igne probati fideles manifesti fiant, ampliorique mercede et splendidiori in cælis mansione, et apotheca denique tanquam maturum purumque triticum nobiliori digni habeantur: paleæ autem et impii insignesque peccatores **41** et obstinari, ad unum omnes juste hic puniti, clementiori condemnationis sententia in iudicio illo seriantur. Si autem quatuor pluresve dæmones Euphrati vere alligari asserantur, nihil novi aut inusitati asseritur. Constat namque alios in abyssum sæpe amandatos, alios in porcos ejectos, alios alio pro Dei voluntate

IX, 17-19. Et ita vidi equos in visione: et qui sedebunt super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas: et capita equorum erant tanquam capita leonum; et de ore eorum procedebat ignis, et fumus, et sulphur. Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, et de fumo, et sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum. Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita; et in his nocent.

Per Equos hoc loco designari arbitramur homines veneri luxurique deditos, belluinamque vitam ducentes: aut dæmones sane, qui aliorum imperio veluti servi subiacent; quorum vectores sunt Spiritus qui principatum inter reliquos tenent. Dæmones namque, recepto apud ipsos more, non modo mutuas sibi invicem operas præstant, verum pravis quoque hominibus famulari, iisdemque vicissim tanquam organis ad aliorum cognatorum hominum fraudem et insidias uti solent. Cæterum per igneas, et hyacinthinas, et sulphureas loricas, aeræas sceleratorum spirituum naturas, igneasque eorundem vires et operationes insinuari credimus. Per leonum capita autem letale effloratumque nocendi studium: Per ignem denique, qui cum fumo et sulphure ex ore illorum egressus, tertiam hominum partem non absque comminatione interem-

pluribus asseritur; aut peccata quæ per letiferos dæmonum insultus, versutasque illorum suggestiones in animum ingrediuntur, cordisque fructus incendunt; aut vastitatem et deprædationem illam, quæ per Barbarorum manus civitatibus inferetur; aut frequentes certe cædes sanguinisque effusiones, quæ juxta divinam interminationem tertiam hominum partem e medio tollent. Recte autem illorum diabolicarum suggestionum scopus est, infundere virulentum peccatum, quod est mors animæ.

IX, 20, 21. *Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, et simulacra aurea et argentea et ærea, et lapidea et lignea; quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare: et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a beneficiis aëis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.*

42 Hæc cum præcedentibus cohererent: nam cum paulo ante dixisset tres illas plagas tertiam hominum partem absunpsisse, et quædam interea interposuisset, hic nunc subjicit cæteros homines, quibus paritum erat, hoc est, quibus plagæ prædictæ illatæ non fuerant, pœnitentiam repudiassæ; neque ab idololatria, neque a cædibus, neque a scortationibus, neque a furtis, neque a veneficiis, quibus assueverant, sese continuisse; adeoque easdem quas reliqui, vel graviore quoque calamitates et miseria propediem subituros esse. Significatur autem per hæc universalem cladem ex divina ira profectam, mundum olim oppressuram. Multus namque et varius error bacchatur inter illos qui veritatem non cognoverunt; e quibus alii adorant simulacra; alii creaturam pro Creatore observant; alii alio modo errant. Et quamvis conperiantur qui Deum se agnoscere non diffidentur, attamen factis illum negant. Cujusmodi inter cæteros sunt, qui, externa pietatis larva contenti, virtutem illius nihil curant. Alii avaritiæ dæmoni serviunt: quibus divinus Apostolus idololatriæ notam impingit. Ait enim: *Et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus* 22. Faxit Dominus, ut nos sinceram germanamque in Christum fidem vivis

A ἐπαγομένας πυρπολήσεις ταῖς πόλεσι καὶ αἱμα-
εχυσίας κατὰ θεῖαν συγχώρησιν· δι' ὧν, ὡς ὁρῶ-
μεν, οὐχ ἤττον τοῦ τρίτου μέρους τῶν ἀνθρώπων
ἠφάνισται. Καλῶς δὲ τὰς οὐράς αὐτῶν ὁμοίας,
φησὶν, θρεσι [κακτημένοις κεφαλὰς]· τὰ γὰρ τέλη
τῶν δαιμονικῶν ὑποσπορῶν, λοβόλοις ἁμαρτίαι καὶ
ψυχικὸς [ὑπάρχει] θάνατος.

caudas serpentibus assimulat; siquidem omnium
B τὰ ἐύλιστα, ἃ οὐτε βλέπειν δύνανται, οὐτε
ἀκούει, οὐτε περιπατεῖν· καὶ οὐ μετενόησαν
ἐκ τῶν ἐργῶν τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσ-
κυνήσωσι τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἰδωλα τὰ χρυσῶ.
καὶ τὰ ὄργυρα, καὶ τὰ χαλκῶ, καὶ τὰ λίθινα,
καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὐτε βλέπειν δύνανται, οὐτε
ἀκούει, οὐτε περιπατεῖν· καὶ οὐ μετενόησαν
ἐκ τῶν φόβων αὐτῶν, οὐτε ἐκ τῶν φαρμακεῶν
αὐτῶν, οὐτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν, οὐτε ἐκ τῶν
κλεμμάτων αὐτῶν.

[Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ οὐκ ἀπεκτάνθη-
σαν. —] καὶ τοῦτο τῶν προηγουμένων ἤρτηται.
Εἰπὼν γὰρ ἀνωτέρω ἀπὸ τῶν τριῶν [πληγῶν] τοῦ-
των ἀποκτανθῆναι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐν
τῇ μετὰ πρενθεὶς τινα, ἐπήγαγε· Καὶ οἱ λοιποὶ
τῶν ἀνθρώπων ὅσοι φειδοῦς ἀξιοθέντες, καὶ ταῦτα
μὴ πεπονθότες, ἀμετανόητοι μεμενήκασι, μήτε τῇ
εἰδωλολατρίᾳ, μήτε τοῖς φόβοις καὶ ταῖς πορνείαις,
καὶ τοῖς κλέμμασιν αὐτῶν καὶ ταῖς γοητείαις ἀποτα-
C ξάμενοι, τοῖς αὐτοῖς ὑποκαίσονται. Δηλοῦται δὲ ἐκ
τούτων παγκόσμιον τὴν ὀργὴν ἐπάγεσθαι. Ποικίλη
γὰρ πλάνη βακχεύει ἐπὶ τοῖς μὴ ἐπιγινώσκουσι
τὴν ἀλήθειαν εἶνεσι, [καὶ] τοῖς μὲν, εἰδωλα προσ-
κυνῶσι· τοῖς δὲ, τὴν κτίσιν ἀντὶ τοῦ Κτίσαντος·
καὶ τοῖς μὲν τὸν Θεὸν ἐμολογοῦσιν εἰδέναι, ἀρνούμε-
νοις δὲ δι' ἐργῶν· καὶ τὴν μὲν μόρφωσιν τῆς εὐσε-
θείας περιχειμένοις, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἀποδαλ-
λομένοις. Καὶ τοῖς τῇ μαμμωνᾷ δουλεύουσι διὰ τῆς
φιλαργυρίας, εἰδωλολατρίαν ἐγκαλεῖ ὁ [θεῖος] Ἀπό-
στολος, εἰπὼν· Καὶ τὴν φιλαργυρίαν, ἥτις ἐστὶν
εἰδωλολατρία. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς ἐργοῖς ἐπιδεικνυμέ-
νους τὸ εἰλικρινὲς καὶ γνήσιον τῆς εἰς Θεὸν πίστεως,
ἀνηκόους γενέσθαι τῆς φοβερᾶς ἐκείνης φωνῆς τῆς
[οὐτῶ] λεγούσης· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ
οἶδα ὅμῃς· [καὶ τὰ ἐξῆς] Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ,
[οἱ] ἔρχεται τῆς ἀνομίας. Τῆς δὲ μακαρίας
[μᾶλλον] ἀκούσαι καὶ εὐχαίας· Δεῦτε, οἱ εὐλογη-
μένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοι-
μασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κό-
σμου. Χάριτι [καὶ φιλανθρωπίᾳ] καὶ οἰκτιρμῇ
τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρὸν ἐκουσῶς ὑπομείναντος Χρ-
στοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ᾧμα
τῷ ἁγίῳ [καὶ ζωοποιῷ] Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

vivificoque Spiritu sit gloria, nunc, et semper, et

22 Coloss. iii, 5. 23 Matth. xxv, 12. 24 I Mac. iii, 6. 25 Matth. xiv 54.

Περὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ περιβεβλημένου νεφέλης
καὶ ἱρι, καὶ τῆς συντέλειαν προμηνύοντος.

Καὶ εἶδον [ἄλλον] ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαί-
νοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· περιβεβλημένον νεφέλην·
καὶ ἱρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· καὶ τὸ πρόσω-
πον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς
στόλοι πυρός.

Τούτον ἄγιον ἄγγελον νοεῖσθαι ἢ τε νεφέλη καὶ ἡ
ἱρις καὶ τὸ ἡλιοπρεπὲς φῶς [αὐτοῦ] ἐμφαίνουσι·
διὰ τούτων γὰρ τὸ οὐράνιον καὶ ποικίλον ἐν ἀρεταῖς
καὶ τὸ φωτεινὸν τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας τε καὶ νοήσεως
δείκνυται. Οἱ δὲ τοῦ πυρός στόλοι, τὸ φοβερόν καὶ
κολαστικὸν κατὰ τῶν ἀνοσιουργῶν σημαίνουσι, τῶν
τε ἐν τῇ γῇ ληστευόντων, τῶν τε ἐν τῇ θαλάσῃ
πειρατευόντων. Διὸ τῇ μὲν τὸν δεξιὸν, τῇ δὲ τὸν
ἀριστερόν πόδα ἐπέθηκεν, ἵνα τῶν ἐν ἑκατέρῃ
παρνημῶν τὴν δίκην αἰνίξῃται.

Καὶ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλαρίδιον ἡνε-
φμένον. Καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν
ἐπὶ τῆς θαλάσσης· τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς
γῆς. Καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων βρυ-
χᾷται· καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν ἑπτὰ βρονταὶ
τὰς ἐκείνων φωνάς.

Τὸ δὲ βιβλαρίδιον, ὅτε μικρὸν ὄν, καὶ [σφόδρα]
ὑποκοριστικῶς λεχθὲν, τῶν σφόδρα ποηροτάτων
τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις περιέχειν μοι φαίνεται·
ὅν τῶν ἐν γῇ ληστευόντων ἢ ἐτέρως ἀνοσιουργούν-
των, καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ πειρατευόντων· ὧν τὴν
κλίσιν αἰνίσσεται, τοὺς πυρίνους πόδας ἐκτείνων
ἐπὶ τε τὴν γῆν, ἐπὶ τε τὴν θάλατταν ὁ ἄγγελος.
Καὶ ἡ φωνὴ δὲ τοῦ ἀγγέλου βρυγμῇ λέοντος ἀρ-
ομωθεῖσα, τὸ φοβερόν καὶ ἀνύποιστον τῆς αὐτοῦ
ἀπειλῆς ἐνδείκνυται. Καὶ μάρτυς Δανιὴλ, ὁ μὴδὲ
προσηγὴ μήτις ἀπειλοῦντα θυνηθεὶς ἄγγελον ἀπό-
νω θεάσασθαι. Τῆς δὲ ἑπτὰ βροντὰς ἡγοῦμεθα,
ἢ ἑπτὰ φωνάς νοεῖσθαι ἐξ ἐνὸς διαρθρουμένης ἀγ-
γέλου· ἢ ἑπτὰ ἐτέρους ἄγλους ἀγγέλους τὰ μέλλοντα
προαγορεύοντας· ὡς ἐντεῦθεν δηλοῦσθαι τοῦ προτέ-
ρου ἀγγέλου τούτους εἶναι δευτερεύοντας, καὶ ἐκτεῖθεν
τὴν ἀφορμὴν τοῦ προφητεύειν λαμβάνοντας, κατὰ
τὴν τῷ μακαρίῳ Διονυσίῳ διωρισμένην ἀγγελικὴν
εὐταξίαν.

future erant, prædicantes. Quod si admittatur, statuendum ex consequenti erit, hosce septem secun-
das a primo tulisse, vaticinandi que ansam ab ipso

R. Dionysius de angelorum inter se ordine et illuminatione scribit.
Καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, ἔμειλλον
ᾄδειν. Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λε-
γούσης· Σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρον-
ταί, καὶ μετὰ ταῦτα γράψον.

Διὰ δὲ τοῦ σφραγίσαι ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί,
καὶ μετὰ ταῦτα γράψαι, δείκνυται ἄδηλα εἶναι νῦν τὰ
ἐκ αὐτῆς τῆς πείρας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκδό-
σεως ἐρητηγμένα· ἐξ ὧν ἐκ τῆς οὐράνιου φωνῆς
ὁ εὐαγγελιστὴς ἔμαθε· τῇ μὲν διανοίᾳ τὰς φωνάς
ἐνοσημῆναι, τὴν δὲ τελείαν κατέληψιν καὶ [τὴν]
τραπὴν τοῦτων διασάφειν τοῖς τελευταίοις χρόνοις

De angelo circumdato iride et nube, qui sæculi con-
summationem denuntiabat.

X. 1, Et vidi alium angelum fortem, descenden-
tem de cælo, amictum nube : et iris in capite ejus ; et
facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tanquam colu-
mna ignis.

Hunc aliquem ex sanctorum angelorum numero
exstitisse, iudicium faciunt nubes, et iris, et solare
lumen. Per hæc enim varius virtutum cultus, ange-
licæque substantiæ atque notitiæ splendor et lux
inducuntur. At vero columnæ igneæ, vim illam de-
notant qua angeli eos perterrefacere et punire valent
et solent, qui impia designant, præcipue vero illos
qui latrocinantur in terra, aut piraticam exercent
in mari. Ea propter huc dextrum pedem, ut paulo
post audiemus, imposuit ; illi vero sinistram ; nempe
quo utrobique prævaricantium poenam exprimat.

X, 2, 3. Et habebat in manu sua libellam apertum ;
et posuit pedem unum dexterum super mare, sini-
strum autem super terram : et clamavit voce magna,
quemadmodum cum leo rugit ; et cum clamasset,
locuta sunt septem tonitrua voces suas.

43 Libellus hic veluti parvus magna que cum-
diminutione expressus, hominum insigniter ne-
quam et accleratorum nomina et acta continere
videtur : cujusmodi inter cæteros sunt, qui latro-
cinia in terra, aut piraticam in mari exercent, aut
quovis alio modo impietati student ; quorum sup-
plicium per hoc insinuat angelus, quod inflammatos
pedes simul super terram et mare extendit. Vox
autem angeli leonis fremui assimilata, terroris
quem incutere assolet magnitudinem, ingentem-
que angelicæ comminationis et punishmentis acer-
bitatem, qua in impios fertur, significat. Cui rei
luculentum testimonium perhibet propheta Daniel ;
quippe qui neque comminantem, neque aspere in-
crepantem, sed amice blandientem angeli vocem,
citra magnam molestiam animique consternationem,
perferre non potuit. Per septem autem tonitrua, vel
septem voces ex uno angelo perfectas intelligere
possumus : vel septem alios sanctos angelos, quæ
endem sumpsisse ; idque consentanee ad ea quæ

IX, 4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua
voces suas, ego scripturus eram : et audiui vocem de
cælo dicentem mihi : Signa quæ locuta sunt septem
tonitrua, et noli ea scribere.

Per hæc indicatur, multa hoc tempore incerta
esse, quæ per experimentum certumque rerum
eventum olim patebunt. Monetur hic namque per
cælestem vocem evangelista, ut tonitruum voces
menti nunc tantum imprimat ; perfectam autem
illarum comprehensionem plenamque intelligen-
tiam, novissimis temporibus asservet. Obsignatos

ramque et obseptos ejusmodi sermones esse, ipse etiam propheta Daniel aliquando audivit.

IX, 5, 6. *Et angelus quem vidi stantem super mare et super terram, levavit manum suam dexteram ad cælum; et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum et ea quæ in illo sunt, et terram et ea quæ in ea sunt, et mare et ea quæ in eo sunt, quia tempus non erit amplius.*

Cum Deus nullum se majorem habeat per quem jurare possit, per semetipsum jurare solitus est: angeli autem, tanquam res creatæ, per Creatorem jurant, eaque quæ dicunt, propter nostram diffidentiam et incredulitatem, cœlestis nominis attestatione confirmant. Jurat hic autem, nullum posthac amplius tempus fore; atque hoc vel in futuro sæculo, in quo nullum exstabit tempus, quod sole hoc sensilli mensuretur; sed vita tantum æterna, quæ temporarium numerum excedit: aut tempus certe longum post sextam angeli vocem non futurum; eo quod jam tum ad exitum tendant, quæcunque autem prædicta erant. Quare etiam subdit;

Sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos prophetas.

¶ Per hæc significari arbitror, post absolutam sex sæculorum periodum, in diebus septimi sæculi (quod tempus per septimam tubam exprimitur) ea omnia quæ per sanctos prophetas dicta erant, et ante expleta non erant, tum demum, nempe ad sæculi finem, certo eventura. Harum autem rerum explicationem ob id *Evangelium lætumve nuntium* appellat, quod æterna requies sanctis jam tum parata erit.

CAPUT XXIX.

Ut Evangelista librum ex angelo suscepit.

X, 9. *Audivi vocem de cælo iterum loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare et super terram.*

Et hic rursum alia virtus angelica, ex eorum ordine qui primatum obtinent, evangelistæ apparet; eidemque, ut de manu angeli librum, hoc est, certam earum rerum notitiam quæ oracula tradebantur, suscipiat, præcipit.

X, 9. *Et abii ad angelum, dicens ei ut daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, et devora illum; et faciet amaricari ventrem tuum; sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.*

Suavis sane et jucunda futurorum cognitio accidet tibi; allamen amarum reddet ventrem, hoc est, cor tuum: (hoc unum enim spirituum alimentum capax est). Sauciaberis namque eorum commiseratione, quos justo Dei judicio gravia divinitus-

ταμιεύεσθαι. Ἐσφραγισμένους γὰρ καὶ ἑμπεσφραγμένους τοὺς τοιοῦτους λόγους, καὶ ὁ Δανιὴλ ἰδιδέσκατο [ποτε.]

Καὶ ὁ ἄγγελος ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἤρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι [Θεῷ] εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων], ὅς ἐκτίσῃ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος οὐκέτι ἔσται.

Καὶ ὁ ἄγγελος ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι Θεῷ. Θεὸς μὲν γὰρ, κατ' οὐδενὸς ἔχων [μείζονος] ὁμοίαι, καθ' ἑαυτοῦ ἡμυσι· ἄγγελοι δὲ, ὡς κτίσματα, κατὰ τοῦ Κτίσαντος, τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπιστίαν, ὁμνύοντες πιστοῦνται. Ὅμνυσι δὲ χρόνον μηκέτι εἶναι, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι,] ἐν ᾧ οὐ χρόνος ἐστὶν ἢ λίγῳ μετρούμενος, ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος ἀριθμὸν χρονικὸν ὑπερβαίνουσα· ἡ χρόνος οὐκ ἔσται μακρὸς μετὰ τὰς ἐξ φωνῆς τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἐκ προφητευσθέντα πληρωθῆναι. Διὸ ἐπάγει·

Ἄλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἐβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλπίζειν, [καὶ] τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ ὃ εὐηγγελίστατο τοῖς δαυτοῦ δούλοις τοῖς προφήταις.

Ἐκ τούτων γὰρ σημαίνειν οἶμαι, μετὰ τὴν ἐξ αἰώνων παραδρομὴν, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος, τοῦ διὰ τῆς ἐβδόμης σηματομενομένου σάλπιγγος, τὰ ἐκ τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένα, πρὸς τὴν συντελεῖσθαι συμβῆσθαι. Εὐαγγελισμὸς δὲ, ἡ τούτων ἐκπλήρωσις· διὰ τὴν ἡτοιμασμένην τοῖς ἁγίοις ἀνάπαυσιν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΘ.

Ὅπως τὸ βιβλαρίδιον ἐκ τοῦ ἀγγέλου ὁ εὐαγγελιστὴς εἰληφεν.

Καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ, καὶ λέγουσα· Ὑπάγε, λάβε τὸ βιβλαρίδιον τὸ ἠνεωγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Κἀναῦθα ἄλλη τις ἀγγελικὴ ὑπερτέρα δύναμις τῷ εὐαγγελιστῇ ἐγκλειεῖσθαι φαίνεται, διὰ τῆς βίβλου τὴν γνῶσιν τῶν χρησιμωθέντων ὑποδείξασθαι.

Καὶ ἀπῆλθεν πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ· Δός μοι τὸ βιβλαρίδιον. Καὶ λέγει μοι, Λάβε, καὶ κατάργε αὐτό· καὶ πικρὰν εἶ σου τὴν κοιλίαν· ἄλλ' ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.

Ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.—Γλυκεία μὲν σοι, φησὶν, τῶν μελλόντων γνῶσις· πικρὰν δὲ σου ὅμως τὴν κοιλίαν, δηλαδὴ τὴν καρδίαν τὴν τῶν λογικῶν τροφῶν χωρητικὴν, τῇ συμπαιδείᾳ τῶν τὰς θεηλάτους κατὰ τὸ θεῖον κρίμα δεχομένων μάστιγας. Νοεῖται

ὅτι καὶ ἐτέρως· ὅτι ἐπείπερ ἄγιος ὢν, τῆς πείρας τῶν πονηρῶν πράξεων οὐκ ἐγεύσατο, διὰ τῆς τοῦ βιβλίου καταπόσεως, τοῦ τὰς πράξεις τῶν ἀνομιουργῶν περιέχοντος, τὸ ἐν ἀρχαῖς τῆς ἀμαρτίας γλυκὺ, πικρὸν δὲ μετὰ τὴν πράξιν διὰ τὴν ἀμοιβὴν δίδασκται.

peccatum initio offert, post opus patratum in verti.

Καὶ ἔλαβον τὸ βιβλαρίδιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου· καὶ κατέφαγον αὐτό. Καὶ ἦν τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκὺ· καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου.

Καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. — Γλυκεία ἡ βίβλος ἐν τοῖς προοιμίοις, διὰ τὰ φαιδρὰ· ἐπίπνος δὲ πρὸς τῷ τέλει, διὰ τὰς πληγὰς· ὥστε καὶ ἡ ἀμαρτία γλυκεία μὲν τῇ γεύσει, πικρά δὲ τῇ πέψει καὶ τῇ ἀναδόσει, καθὼς εἴρηται. Συμπαθεῖς δὲ ὄντες οἱ ἄγιοι, μετὰ χαϊρόντων χαίρουσι, καὶ μετὰ κλαϊόντων κλαίουσιν, [ὡς φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος.]

Καὶ λέγει μοι· Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ ἔθνεσι, καὶ γλώσσαις, καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

Καὶ λέγει μοι· Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι.—Διὰ τούτων δείκνυται, ἡ τὸ μὴ εὐθέως [μετὰ τὴν ὄρασιν] τῆς θείας Ἀποκαλύψεως τὰ ὁραθέντα πέρας εἶναι· ἀλλὰ δεῖν τὸν μακάριον διὰ τε τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ, διὰ τε τῆς παρουσίας ἀποκαλύψεως, μέχρι συντελείας προφητεύειν τὰ μέλλοντα τοῖς ἀναγινώσκουσιν· ἡ τὸ μὴ πω τοῦτον θανάτου γεύσασθαι, ἐπὶ τέλει δὲ ἐλευσέσθαι, τῆς ἀπάτης τοῦ Ἀντιχρίστου τὴν παραδοχὴν κωλύοντα.

Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὁμοῖος ῥάβδῳ, λέγων μοι· Ἐγείραι καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, ἐκβαλε ἔξω· καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσης, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι· καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν κατήσουσι μῆνας τεσσαράκοντα [καὶ] δύο.

Διὰ δὲ τοῦ καλάμου τούτου, δείκνυται [πάντα] νερά εἶναι τὰ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα, καὶ τὰ παρ' ἡμῖν βίβρα· ὥστε οὖν καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ὁ θρόνος, καὶ τινὰ ἑτέρα· ἐπεὶ πῶς ὁ δοθεὶς αὐτῷ κάλαμος εἶπεν· Ἐγείραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ; [δι' οὗ δείκνυται ἀγγελικῇ συνέσει· ἐκματρεῖν τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ.] Εἰ δὲ τις φήσει ὑπὸ τοῦ [αὐτοῦ] ἀγγέλου καὶ τὸν κάλαμον δεδόσθαι αὐτῷ, καὶ ἀκηροῦναι [παρ' αὐτοῦ]· Ἐγείραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ. Τούτῳ φαμεν τὸν κάλαμον μέτρην δηλοῦν γνώσεως, ἀναλογεῖν τῷ λαμβάνοντι· ἥς ἀξιοῦνται οἱ παρὰ θεοῦ καὶ τῶν θεῶν ἀγγέλων εἶ· ἔργων ἀγαθῶν γινωσκόμενοι. Ἐγὼ γὰρ Κύριος ὁὗς ὄντας αὐτοῦ, θεῶν φησι λόγιον. Ἰστέον δὲ ὡς πᾶς τὸν μὲν τοῦ θεοῦ ναὸν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐνέησαν· τὴν δὲ ἔξωθεν αὐλὴν, τὴν νέαν, διὰ τὸ πῆθος τῶν ἐν αὐτῇ σωζομένων, οὕτως ἀμέτρητον·

A que illata flagella excipient : — Exponi aliter quæ hic locus potest. Etenim cum evangelista vir magnæ sanctitatis esset, improba facta per experientiam non gustaverat : verum ubi librum, qui improborum et nequam hominum facta continebat, devoraverat, edoctus est, dulcedinem quam amaritudinem, hoc est, in poenam et cruciatum,

X, 10. Et accepi librum de manu angeli, et devoravi illum ; et erat in ore meo tanquam mel dulce : et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus.

Dulcis apparebat liber in exordio, propter lætæ quæ tractabat ; molestus autem et laboriosus ad finem, propter plagas quas interminabatur : quemadmodum peccatum quoque dulce est gustui, at amarum sortitur exitum ; nec coctum quoque facile est. Cum autem sancti sint misericordes, miserisque compati soleant, sicuti cum gaudentibus gaudent, ita cum plorantibus et flentibus flent quoque et plorant. [U't dicit divus Apostolus.]

X, 11. Et dixit mihi : Oportet te iterum prophetare gentibus, et populis, et linguis, et regibus multis.

Per hæc alterutrum insinuat ; nempe quæ per divinam Apocalypsin ostensa sunt evangelistæ, eam nondum finem sortita, neque statim quoque sortitura ; sed oportere beatum illum virum partimquidem per Evangelium, quod scripsit ; partimetiam per præsentem hunc librum, usque ad sæculi finem, quæ futura sunt lectoribus annuntiare : aut sanctum certe apostolum mortem necdum gustasse, sed sub sæculi consummationem venturum, ut impostoræ Antichristi impetum sistat atque coerceat.

XI, 1, 2. Et datus est mihi calamus similis virgæ ; et dictum est mihi : Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo : Atrium autem quod est foris templum, ejice foras ; et ne metiaris illud, quia datum est gentibus ; et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.

Per calamum hunc ostenditur, omnia quæ incoslo cernuntur, etiamsi ejusmodi res sensu et ratione apud nos careant, ut sunt altare, thronus, et alia id genus complura, spiritalia esse. Nam quomodo calamus, qui evangelistæ datus scribitur, dicere poterat. Surge, et metire templum Dei, ut contextus sonat, nisi mente et ratione fuisset præditus ? Quod si quis dixerit ab uno eodemque angelo et calamum accepisse, et vocem hanc, Surge, et templum hoc metire, audivisse, per calamum certam scientiæ mensuram, quæ accipientis qualitatibus consentanea erat, significari dicimus ; cujusmodi consequuntur illi, qui a Deo divinisque angelis propter sancta opera agnoscuntur. Novit enim Dominus, qui sunt sui ; juxta Scripturæ eloquium. Adverte autem non deesse qui per Dei templum Vetus Testamentum intelligant ; per aulam autem exterio-

rem, Novum, propter innumeram illorum multitudinem qui salutem in eo adipiscuntur. *Quadráginta* autem *duos menses*, temporis brevitatem, quo Novi Testamenti mysteria a primo Christi adventu usque ad secundum obtinebunt, exprimere aiunt. Nos autem arbitramur, *Dei* [viventis] *templum* Ecclesiam appellari, in qua rationales hostiæ Deo offeruntur: *atrium* autem *exterius*, gentium et infidelium Judæorum Synagogam; utpote, propter impietatem, qua obstricta tenetur, indignam quæ ab angelo mensuretur. *Novi* enim *Dominus* qui *sunt sui*, ut modo dicebatur. Iniquos autem et prævaricatores, is qui alias omnia novit, *ignorare* dicitur; quia illorum facta non probat. Quod autem sancta civitas, sive novam Jerusalem, sive Ecclesiam Catholicam per eam accipias, *menses quadráginta duos* a gentibus calcanda hoc loco asseritur, illud subindicat, nisi fallor, fideles probatosque viros, tres annos cum dimidio, quibus Antichristus sæviet, magnam persecutionem perpassuros

CAPUT XXX.

De Enocho et Elia.

XI, 3, 4. *Et dabo duobus testibus meis; et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amictis saccis. Hi sunt duæ olivæ, et duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantia.*

Per hos testes plerique doctorum acceperunt Enochum et Eliam; qui sub sæculi finem a Deo accepturi sunt trium annorum cum semisse spatium; quantum nimirum ex mille ducentorum sexaginta dierum numero conficitur, ad vaticinandum et prædicandum. Amicientur autem saccis; quo planum faciant mœrorem et luctum, quo propter eos sauciantur, qui tum temporis in Antichristi errorem abducti comperientur. Apud Zachariam hi duo sub *duarum olivarum* totidemque *candelabrorum* schemate delideantur: ob id forsitan, quod bonorum Deoque placitum operum oleo, cognitionis luminis fomentum suggerent, veritatisque vehicula existent.

¶ XI, 5, 6. *Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore ipsorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis voluerit illos laedere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: et potestatem habent super aquas, convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga, quotiescunque voluerint.*

O immensam Dei benignitatem! qui vulnere inflicto efficacem statim medicinam, infusoque veneno salutare mox antidotum adhibet. Cum enim Antichristus in omnibus prodigiis signisque mendacibus veneficorum omnium princeps, omniumque præstigiorum coryphæus futurus sit; utpote universæ diaboli fraude et energia perfecte imbutus; Deus opt. max. sanctos illos verorum signorum, atque miraculorum virtute armabit; quo veritatis ostensione mendacium, lucisque patefactione tenebras

Α τοὺς δὲ τεσσαράκοντα [καὶ] δύο μῆνας, σημαντικούς τῆς τοῦ χρόνου βραχύτητος, ὃν κρατεῖν τὰ τῆς Νέας Διαθήκης μυστήρια, μέχρι τῆς δευτέρας Χριστοῦ παρουσίας ὑπέλαβον· ἡμεῖς δὲ νομίζομεν τὸν Θεοῦ [ζῶντος] τὴν Ἐκκλησίαν προσαγορεύεσθαι· ἐν ᾗ θυσίας λογικάς τῷ Θεῷ προσφέρονται· αὐτὴν δὲ ἔξωτέραν, τὴν τῶν ἀπίστων ἔθνων καὶ Ἰουδαίων συναγωγὴν· ὡς ἀναξίαν ὑπ' ἀγγέλου μετρηθῆναι, διὰ τὴν ἀσέθειαν [αὐτῶν]. Ἐγὼ δὲ Κύριος τοῖς ὄντας αὐτοῦ, ὡς εἴρηται· τοὺς δὲ παρανόμους [ὁ πάντα] εἰδώς, ἀγνωστὴν λέγεται. Τῇ δὲ πατεῖσθαι τὴν ἁγίαν πόλιν, εἴτε τὴν νέαν Ἱερουσαλὴμ, εἴτε τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, μῆνας τεσσαράκοντα [καὶ] δύο ὑπὸ τῶν ἔθνων, σημαίνειν οἶμαι ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Ἀντιχρίστου, τρία ἡμισυ ἔτη τοῖς πιστοῖς καὶ δοκίμοις πατεῖσθαι καὶ διώκεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ Ἐνώχ καὶ Ἠλία.

Καὶ δώσω τοῖς δυοῖν μάρτυρά μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους. Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἑνώπιον τοῦ Κυρίου τῆς γῆς ἐστῶσαι.

Τούτους [τοὺς δύο μάρτυρας] Ἐνὼχ καὶ Ἠλίαν, πολλοὶ τῶν διδασκάλων ἐνόησαν, καὶρὸν θεόθεν τοῦ προφητεύειν [τῇ] ἐν τῇ συντελείᾳ ληφόμενος, ἐπὶ ἑτὶ τρία ἀπὸ τριακοσίων ἐξήκοντα ἡμερῶν ἀριθμούμενα· καὶ διὰ τῆς περιβολῆς τῶν σάκκων, τὸ σκυθρωπὸν καὶ πένθους ἄξιον ἐπὶ τοῖς ἀπατωμένοις ἐμφαίνοντας, καὶ τοὺς τότε εὐρισκομένους τῆς κλάνης τοῦ Ἀντιχρίστου ἀπάγοντας· οὗ; Ζαχαρίας [ὁ προφήτης] ἐν εἶδει τῶν δύο ἐλαίων καὶ [τῶν δύο] λυχνίων ἠνέκατο, διὰ τὸ τὴν τροφήν τοῦ φωτός τῆς γνώσεως τῷ λαῷ τῶν θαυμάτων πράξεων ἐπιφέρεσθαι.

Καὶ εἰς αὐτοὺς θέλει ἀδικῆσαι, κύρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ κατασθῆαι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν· καὶ εἰς αὐτοὺς θέλει ἀποκτείναι, οὕτως δεῖ αὐτὸν ἀποκτενεῖσθαι. Οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ βρέχη ὕετος τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν· καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὕδατων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ κατάξαι τὴν γῆν ἐν πείσῃ πληγῇ, ὥσπερ ἐὰν θελήσωσι.

Καὶ εἰ τις αὐτοὺς θέλει ἀδικῆσαι. — Βαβαί τῆς θείας ἀγαθότητος! ὅτι ἀντὶ τὸν πληγῇ ἐπιφέρει τὴν λαοῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν πᾶσι σημείοις καὶ τέρασιν ψεύδους πάντων τῶν φαρμακῶν καὶ πασιδῶν ἐστὶ ὁ ψευδόχριστος περιφανέστερος, ὅτε πᾶσαν τοῦ θαλάσσιου δεχόμενος τὴν ἐνέργειαν, ἐν δυνάμει ἀληθινῶν σημείων τε καὶ τεράτων τοὺς ἀγίους τοῦτους καθοπλίσαι ὁ Θεός, τῇ παραθέσει τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ φωτός [τὸ ψεῦδος καὶ] τὸ σκότος ἀπελγύζοντας· καὶ τοὺς μὲν πειπλανμένους ἐπιστρέφοντας, διὰ τὴν λό-

γού διδασκαλικού, διὰ τε μαρτυρίων παιδευτικῶν, ἀνομιβρίας καὶ πυρῶς, καὶ τῆς τῶν στοιχείων μεταποιήσεως, καὶ τῶν ὁμοίων· τὸν δὲ πλάνον παραδειγματίζοντα, καὶ μηδὲν μήτε ὕπ' ἐκείνου, μήτε ὑφ' ἑτέρου πεισομένους, ἀχρι τοῦ τῆς οἰκείας προφητείας πέρας.

palam convincant, publice confundant. Nihil aliud, donec prophetiam et ministerium suum expleverint, perpessuri.

Καὶ ὅτε τελέσουσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναστεινόν ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει πόλεμον μετ' αὐτῶν, καὶ νικήσει αὐτούς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς· καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν [ἐάσει] ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης [ἄταφα] ἥτις καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος, ὅπου [καὶ] ὁ Κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη.

Μετὰ γὰρ τὸ διαμαρτύρασθαι αὐτούς, [φησὶ] τὴν τῆς ἀπάτης ἀποφυγὴν, τὸ θηρίον, δηλαδὴ ὁ Ἀντίχριστος, ὁ ἐκ τῶν σκοτεινῶν καὶ βυθίων τῆς γῆς χωρὶον ἐξίων, ἐν οἷς ὁ διάβολος καταδεδίχασται, ἀνέλκει αὐτούς κατὰ θείαν συγχώρησιν, καὶ ἄταφα αὐτῶν καταλείψει τὰ σώματα, ἐν αὐτῇ τῇ Ἱερουσαλὴμ, δηλαδὴ τῇ παλαιᾷ καὶ κατεστραμμένῃ, ἐν ᾗ καὶ ὁ Κύριος πέπονθεν· [ἐν] ταύτῃ, ὡς ἔοικε, καθιστῶν τὰ βασίλεια κατὰ μίμησιν Δαβὶδ, οὗ ὁ υἱὸς Χριστοῦ δ' ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, κατὰ σάρκα γεγέννηται· ἵνα κἀν τούτῳ ἑαυτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν πιστώσεται, πληροῦντα [δὴθεν] τὸ προφητικὸν λόγιον, τὸ φάσκον· Ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατεστραμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω· ὅπερ πλανώμενοι οἱ Ἰουδαῖοι, εἰς τὴν ἐκείνου παρουσίαν ἐκλαμβάνουσι.

Καὶ βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν, καὶ γλωσσῶν καὶ ἐθνῶν, τὰ πτώματα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς ἡμισυ· καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς μνήμα. Καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, χαρήσονται ἐπ' αὐτοῖς, καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ δῶρα δώσουσιν ἀλλήλοις· ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφῆται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ γλωσσῶν. — Οἱ ἄπαξ, φησὶ, προκατειλημμένοι τοῖς ψευδέσι τοῦ Ἀντιχρίστου τέρασι, καὶ τὸ θεοστυγὲς αὐτοῦ ὄνομα ἀνεξαλείπτως [ἐν] ταῖς καρδίαις ἐγγράψαντες ἐκ τε Ἰουδαίων, ἐκ τε ἐθνῶν, ταφῆναι μὲν τὰ ἅγια σώματα κωλύουσιν· ἐπὶ δὲ τῇ ἀπαλλαγῇ τῶν μαρτυρίων, ἃς ἐπὶ ἐπιστροφῇ ἔπασχον, εὐφρανθήσονται· μὴ λογιζόμενοι ὅτι, ὃν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ [πάντα] υἱὸν ὃν παραδέχεται· καὶ ἐν κριμῇ καὶ χαλινῷ ἄρχει τοὺς μὴ ἐγγίζοντας πρὸς αὐτόν· ὅπως κἀν ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὴν εὐθείαν ὁδὸν ἐπιστρέψωσιν· ἧς ἀπατηθέντες ἐξετράπησαν. Ἀλλ' ἔρχεσθαι χρὴ, οὕτω Κυρίῳ λέγοντας· Ἀγαθὸν ἡμῖν ὅτι ἐταπεινώσας ἡμᾶς· ὁ πῶς ἂν μάθωμεν τὰ δικαιώματά σου. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν· [καὶ ἀπόστρεψον τὴν θυμὸν

A relarguant; et seductos partim quidem erudito doctoreque digno sermone; partim vero omni plagarum et calamitatum genere, ut sunt terræ siccitas, aeris intemperies, noxia elementorum transmutatio, et alia ejusmodi complura, ad veritatis lucem convertant; ipsum autem impostorem Antichristum interim incommodi, neque ab illo, neque ab ullo

XI, 7, 8. *Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abyso, faciet adversus eos bellum, et vincet eos, et occidet illos; et corpora eorum jacebunt in platea civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est.*

B

Posteaquam impostoris fraudem detexerint, inquit, eamque modis omnibus vitandam palam ostenderint, bestia, nempe Antichristus, ex obscuris humidisque terræ locis, in quibus diabolus versari solitus est, egressus, secundum divinam permissionem interficiet illos; ipsorumque corpora per plateas veteris et jam eversæ Hierosolymæ, in qua Christus quoque Dominus noster passus est, vitro citroque jactata insepulta relinquet. In hac namque civitate, ad imitationem Davidis, regni sedem, ut probabile sit, constituet: in cujus quoque confinio Jesus Christus Deus et Dominus noster natus est secundum carnem; quo vel hac ratione fidem faciat se verum esse Christum, implereque propheticum illud: *Instaurabo tabernaculum Davidis collapsum* 17; quod Judæi, errore decepti, ad illius adventum transferunt.

XI, 9, 10. *Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et gentibus corpora ipsorum per tres dies et dimidium; et corpora eorum non sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illis, et jucundabuntur, et munera mittent invicem: quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos qui habitabant super terram.*

Qui mendacibus Antichristi prodigiis præoccupati, nomen illius Deo exosum cordibus suis semel inscripserunt, inquit: sive illi ex 47 Judæis originem duxerint, sive ex gentium natione venerint; illi sancta illa corpora in monumentum inferre non sinent; verum, quod a flagellis, quæ ad illorum salutem et conversionem intulerant, liberatos se videant, lætum festumque diem agent; haud cogitantes quem Dominus amat, eum et castigare quoque solere; *flagellat enim omnem filium, quem suscipit* 18, camoque et freno illorum maxillas constringere, qui se ad ipsum adjungere cunctantur; quo vel necessitate coacti, ad viam rectam, a qua seducti aberrarant, aliquando revertantur. Nos autem orare par est et dicere; *Bonum est mihi, Domine, quia humiliasti me; ut discam justificationes*

17 Amos ix, 11. 18 Hebr xii, 6

tuns ²⁰. *Converte nos, Deus salutaris noster, et averte iram tuam a nobis* ²¹. *Neque intres in iudicium cum servis tuis, Domine* ²². Judicati enim abs te, qui clemens et benignus es, erudimur, ne cum hoc mundo condemnemur; sed per levia quædam flagella admouiti, sempiternum cruciatum evadamus. Quoniam dives es in miserationibus, Christe Deus noster. Quem proinde decet omnis gratiarum actio, et gloria, et honor, et adoratio, una cum Patre et vivifico sanctoque Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXXI, SERMO XI.

Ut duo isti Dei prophetæ ab Antichristo trucidati, denuo surrexerint.

XI, 11, 12. *Et post dies tres et dimidium, Spiritus vitæ a Deo intravit in eos; et steterunt super pedes suos: et timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. Et audiverunt vocem magnam ex cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube.*

Posteaquam, inquit, tot dies extincti jacuerunt, quot annos vaticinati fuerant, nimirum tres cum dimidio, denuo surrexerunt, Dominicoque vehiculo (nube videlicet) subvecti, ad cælum ascenderunt; timoris simul et stuporis causa illis effecti qui ante illos viderant.

XI, 12, 13 *Et viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terræ motus magnus; et decima pars civitatis cecidit; et occisa sunt in terræ motu nomina hominum septem millia.*

Isthæc forsân sensili modo evenient; sublimiori autem sensu per terræ motum, rerum mobilium atque fluxarum ad stabiliorem firmiterque statum translatio designatur. Quod autem de decima civitatis parte ejusdemque ruina hic dicitur, hoc ad impietatis casum referendum videtur: quippe quæ nec admonitione, neque sanctorum ad cælum raptu, ad sanam mentem redire animum aliquando induxerit; cum cæteri tamen, ut paulo post innuitur, huc redierint. Septem denique millia occisa, eos significare arbitramur, qui in septima præsentis vitæ ætate obtorpescentes, ad octavam resurrectionis non anhelant; quos proinde mortem secundam, hoc est æternum gehennæ supplicium, subire necessum est. Aut septem millia illos forte denotant, qui ex Judæis Antichristo crediderant.

XI, 13, 14. *Et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo cæli. Væ secundum abiit, et ecce væ tertium veniet cito.*

Infidelibus cæsis, Christianique martyribus gloria donatis, quotquot salute non indigni comperti sunt, inquit, omnes Deum laudibus extulerunt et glorificaverunt. Post duo autem væ, tertium venit, per septimam tubam adumbratum.

²⁰ Psal. cxiiv, 71. ²¹ Psal. lxxxiv, 5. ²² Psal. cxlii, 2.

σου ἀφ' ἡμῶν.] *Ἰνα μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τῶν δούλων σου· κρινόμενοι γὰρ ὑπὸ σοῦ τοῦ φιλοθρώπου [Δεσπότης], παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν, ἀλλὰ δι' ὀλίγων μαστίγων αἰώνιον ἐκφυεζώμεθα κώλασιν· ὅτι πλούσιος ὑπάρχεις ἐν οἰκτιρμοῖς, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν. Καὶ σὺ πρέπεις πάντα [εὐχαριστία], δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

ΚΕΦΑΛ. ΔΑ'. ΔΟΓΜΑ ΙΑ'.

Ὅπως ἀναιρεθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου [οἱ δύο οὗτοι τοῦ Θεοῦ προφήται] ἀναστήσονται.

Καὶ μετὰ τὰς τρεῖς καὶ ἡμισυ ἡμέρας, Πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσῆλθεν εἰς αὐτούς· καὶ ἐστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν· καὶ φόβος ἔπεσε μέγας ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης αὐτοῖς· Ἀνάστητε ὧδε· καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν [τῇ] νεφέλῃ.

Ἰσαρίθμους ἡμέρας τοῖς ἔτεσι τῆς αὐτῶν προφητείας, φησὶ, νεκρωθέντες, [πάλιν] ἀναστήσονται, καὶ εἰς οὐρανὸν [ἐν] τῷ Δεσποτικῷ ὀχήματι τῇ νεφέλῃ ἀνελεύσονται, φόβος καὶ κατάπληξις τοῖς ὁρώσι γινόμενοι.

Καὶ ἐθεώρησαν αὐτούς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν. Καὶ [ἐν] ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο σεισμὸς μέγας· καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσε· καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτὰ.

Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ σεισμὸς μέγας ἐγένετο. Ἰσως μὲν καὶ αἰσθητῶς [τότε] ταῦτα γενήσεται· νῦν δὲ τὸν σεισμόν, τὴν τῶν σαλευομένων μετάθεσιν ἐπὶ τὸ σταθερὸν καὶ βέβαιον δηλοῦν νομίζομεν. Τὸ δέκατον δὲ τῆς πόλεως πίπτειν, τὸ τῆς ἀσείας πτώμα, μήτε τῇ ἐκείνων ἀρπαγῇ σωφρονιζόμενον, ὡς τῶν λοιπῶν σωθησομένων. Αἱ γὰρ ἑπτὰ χιλιάδες ἀναιρούμεναι, τοὺς τῷ ἑβδοματικῷ τοῦ παρόντος βίου χρόνῳ προστετηκότας, καὶ τὴν ὀχδὴν τῆς ἀναστάσεως μὴ ἀναμένοντας, σημαίνειν φαίνονται· οὗς καὶ ἀποκτανθῆναι ἐπ' ἀνάγκης τὸν ἐν γένει δευτέρον θάνατον, [ἦτοι] τὴν αἰώνιον κώλασιν. Ἡ τυχὸν ἐπτάκις χιλιοὶ ἔσονται οἱ ἐξ Ἰουδαίων τῷ Ἀντιχρίστῳ παιθόμενοι.

Καὶ οἱ λοιποὶ ἐμφοβοὶ ἐγένοντο· καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν· ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἰδοὺ ἔρχεται ταχὺ.

Καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ· μαστιζομένων τῶν ἀπίστων, καὶ δοξαζομένων τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ, οἱ δέξιοι, φησὶ, τῆς σωτηρίας, τὸν Θεὸν δοξάζουσι. Μετὰ δὲ τὰς δύο, φησὶν, Οὐαὶ, ἡ τρίτη ἔρχεται· ἡ δὲ τῆς ἐδόδοις σάλπιγγος.

ΚΕΦΑΛΑ. ΑΒ'.

Α

CAPUT XXXII.

Περὶ τῆς ἑβδόμης σάλπιγγος, καὶ τῶν ὑμνούντων τὸν Θεὸν ἀγίων ἐπὶ τῇ μελλούσῃ κρίσει.

Καὶ ὁ ἑβδομος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαι· Ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ οἱ εικοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ τῶν θρόνων αὐτῶν, ἔπεσαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ, λέγοντες· Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς [ἡμῶν] ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ᾄς [καὶ ὁ ἐρχόμενος,] ὅτι ἐληφας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην· καὶ ἐβασίλευσας· καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν.

Κάνταυθα πάλιν [καὶ] τοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀγγελικῶς πολιτευσαμένους εὐχαριστίαν ἀναπέμπειν τῷ Θεῷ φησιν· ὅτι ἦν ἐξ ἀρχῆς ὡς Θεὸς βασιλείαν ἐκείνητο, λαβεῖν δὲ ἡμᾶς ὡς ἄνθρωπος ἡξίωσε· τοῖς δὲ ἀπίστοις ἰδνεσιν ἐπὶ τούτῳ ὀργισθεῖσιν ὡσάν προσφάτω καὶ ξένη διδαχὴ μακροθυμίας, ἐπὶ τέλει τὴν δίκην ἐπήγαγε. Διὸ φησι· Καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν.

Καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν, περιθῆναι καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δουλοῖς σου τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις, [καὶ] τοῖς φοβουμένοις τὸ θρόνόν σου, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις· καὶ διαφθεῖραι τοὺς φθειρόντας τὴν γῆν.

Καιρὸν τῶν νεκρῶν δηλῶν, τὸν καιρὸν τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως· ἐν ᾧ ἐκάστη καταλήλως δοθήσεται τὰ ἐπίχειρα. Διὰ δὲ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀγίων καὶ τῶν φοβουμένων τὸν Θεόν, τὰ τρία εἰκὸς νοεῖσθαι τάγματα, τῶν [ἐν] ἑκατὸν καρποφορούντων, καὶ [ἐν] ἑξήκοντα καὶ τριάκοντα τῶν ἀποστόλων ὁμολογουμένως τῆς πρώτης τευξομένων λήξεως, καὶ τῆς ἐπὶ δώδεκα θρόνων ιδρύσεως. Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους, εἴτε τοὺς ἡττονας ἁγίους, καὶ τοὺς μέλλον τοῦτων ὑπερέχοντας· εἴτε μικροὺς, ὡς ἐξουθενωμένους τοὺς ἁμαρτωλοὺς· μεγάλους δὲ, τοὺς δικαίους νομίζομεν λέγεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑ. ΑΓ'.

Περὶ τῶν διωγμῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν προτέρων καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου.

Καὶ ἠρώλη ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὤφθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ· καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ, καὶ φωναὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ σεισμός, καὶ χάλαζα μεγάλη.

Διὰ τῆς ἀνολέξεως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῆς ὁράσεως τῆς κιβωτοῦ, τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν τοῖς ἁγίοις, δηλοῦται ἡ ἀποκάλυψις· ἅπερ ἐν τῷ Χριστῷ, ἐν ᾧ κατέφικσε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, πάντα κέρυπται, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· τότε δὲ ἀποκαλυφθήσεται, ὅτε τοῖς ἀνόμοις καὶ ἀσεβέσι φωναὶ καταπληκτικαὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ

De septima tuba, et sanctis qui Deum ob futurum iudicium celebrant.

XI, 15-18. Et septimus angelus tuba cecinit, et factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes : Factum est regnum hujus mundi Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in sæcula sæculorum : Amen. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes : Gratias agimus tibi, Domine, Deus omnipotens, qui es, et qui eras et qui venturus es : quia accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti. Et iratæ sunt gentes.

B Hic rursum docet sanctos angelos, et homines qui angelicam vitam ducunt, una quasi voce atque consensu Deum laudare, gratiamque eidem persolvere, ut qui regnum illud, quod jam inde ab initio in omnes tanquam Deus obtinuerat, novissimis temporibus a Deo nostri causa tanquam homo suscipere non recusaverit, perfidisque gentibus, quæ ipsi tanquam recenti novaque et peregrina doctrina patientiam, justam tandem aliquando iudicii condemnationisque poenam inflixerit. Quare etiam mox subjungit :

XI, 10. Et advenit ira tua, et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis prophetis, et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis ; et exterminandi eos qui corruperunt terram.

Tempus mortuorum, generalis resurrectionis tempus appellat, in quo unicuique pro meritorum ratione, aut præmia persolventur, aut supplicia irrogabuntur. Per prophetas autem, et sanctos et Deum timentes, tres, ut opinor, hominum ordines assignat : unum, eorum qui centesimum fructum reddidere : alterum, qui sexagesimum : tertium et postremum, qui trigesimum : e quibus Apostoli potiore citra controversiam sortem adepti sunt, et sedes præterea judiciarias. Pusillos autem et magnos, minus magisque sanctos appellare putamus ; aut parvos certe, rejectaneos peccatores vocat ; magnos autem, justos et sanctos.

CAPUT XXXIII.

De prioribus et novissimis Ecclesiæ persecutionibus.

XI, 19. Et apertum est templum Dei in cælo, et visa est arca testamenti ejus in templo ejus, et facta sunt fulgura, et voces, et terræ motus, et grando magna.

Per cælum patefactum, et arcam testamenti in cælo visam, bonorum, quæ sanctis istic præparata sunt, manifestatio significatur ; 49 ea autem omnia in Christo sunt reposita : in illo namque, juxta Apostolum, habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter : tum autem bona hæc orbi patefient, quando terrificæ voces, et fulgura, et tonitrua in

implos irruent, gehennæque tormenta veluti densa quædam grando eosdem obruent. *Per terræ motum autem, ut paulo ante expositum est, rerum præsentium mutatio innuitur.*

Et signum magnum apparuit in cælo; mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus; et in capite ejus corona stellarum duodecim.

Hanc mulierem nonnulli Dei Gentricem Virginemque Matrem per omnia sanctissimam interpretati sunt; quam ea omnia, quæ ordine hinc consequuntur, prius perpassam antumant, quam divinis illius partus perfecte cognosceretur. At magnus Methodius ad Ecclesiam retulit, in Dominicæ nativitatæ mysterium parum ea convenire ratus quæ hoc loco de illo narrantur; maxime vero quod Dominus noster dudum ante patefactam libri hujus prophetiam natus fuerit. At ipsamet Methodii verba in medium afferre lubet. Is ergo in tractatu, quem *Symposium* inscripsit, ex persona Procles virginis ita scripsit: « Mulier sole induta, est Ecclesia. Quod autem nobis vestis est, hoc illi lux est. Pari modo quod nobis est aurum et pretiosi lapides, hoc illi sunt stellæ, et quidem cæteris præstantiores et illustriores. Ascendit hæc autem super lunam; quia Synagogam sub pedibus prostratam habet. Cæterum per lunam eorum fidem metaphoricis designari putamus, qui per regenerationis lavacrum a corruptionis malo expiati sunt; siquidem humilia et aquæa natura ex luna præcipue dependet. Hæc autem parturit et regenerat, hominesque crassos et animales in coelestes et spirituales transformare, idemque et similitudini Christi conformare s'ulit. » Et paucis interjectis rursum: « Non oportet arbitrari de Christo recens jam nato verba hic fieri. Jam olim enim ante Joannis Apocalypsin, incarnati verbi Sacramentum completum erat; Joannis autem Apocalypsis de rebus præsentibus, olimque futuris, vaticinatur. » Et post alia denique: « Non possumus proinde non confiteri Ecclesiam eam esse, quæ parturit et generat regenerationis fonte ablutos. Quare in Isaia Spiritus dicit, *Priusquam parturiret, effugit ut pareret; et peperit masculum* ²¹.

Et quem effugit spiritalis Sion nisi draconem? quo nimirum generare possit populum masculinum. » Et tandem subdit: « Ea propter in unoquoque spiritaliter nascitur Christus; Ecclesia autem parturit fasciisque involvit donec Christus natus in nobis formetur; atque ita unusquisque Christi participatione Christus quodammodo efficitur. »

Ecclesia itaque, Christum justitiæ solem induta, D legalem nocte lucentis lunæ lucem vitamque mundanā, quæ instar lunæ mutabilis et inconstans existit, sub pedibus prostratam tenet, capitisque verticem apostolicorum dogmatum virtutumque corona redimitum habet. Idem auctor docet per lunam, quæ humidæ substantiæ dominatur, baptisma, *Mare* metaphoricis appellatum, designari, quod sane sacramentum ut regeneratis est salutare, ita dæmonibus exitiale est prorsus.

²¹ Isa. 67, 7.

καὶ χάλαζα ἐπομβροῦσα τοῦτοις τὰ τῆς γελῆνης κολαστήρια, ἐν τῷ σεισμῷ τῆς τῶν παρόντων μεταθέσεως.

Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον· καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς· καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος [δὲ] ἑπτέων δεκαδύο.

Γυναῖκα δὲ περιβεβλημένην τὸν ἥλιον, τινὲς μὲν δι' ὅλου τὴν [παναγίαν] Θεοτόκον νενοήκασι, πρὶν ἢ γυναικῆν αὐτῆς τὸν θεὸν τόκον, παθοῦσαν τὰ ἐχόμενα. Ὁ δὲ μέγας Μεθόδιος εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐξέλαβεν· ἀνδρῶσιν αὐτῇ Δεσποτικῇ γεννήσει τὰ περὶ αὐτῆς ἡγησάμενος, διὰ τὸ ἤδη πρὸ πολλοῦ τετέχθαι τὸν Κύριον [ἡμῶν]· καλὸν δὲ καὶ αὐτῶν τῶν βημάτων τοῦ μακαρίου Μεθοδίου μνησθῆναι· ὅς φησιν ἐν τῷ λεγομένῳ *Συμποσίῳ* ἐκ προσώπου Πρόκλητος παρθένου οὕτως· « Ἡ γυνὴ ἡ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία. Ὁ δὲ ἡμῖν ἐσθὴς, τοῦτο ἐκείνη φῶς· ὁ δὲ ἡμῖν χρυσὸς ἡ διαφανεὶς λίθος· τοῦτο ἐκείνη τὰ ἄστρον [τὰ] ἄστρον δὲ κρείττω καὶ ἐμφανέστερα. Ἐπιδέθηκε δὲ ἐπὶ σελήνης. Σελήνην δὲ τροπικῶς ἡγοῦμαι, τὴν πίστιν τῶν ἀποκαταστροφέντων τὴν φθορὰν τῷ λουτρῷ· τῷ ἐκ τῆς σελήνης ἡρτηθῆσαι· τὴν ὑγρὰν οὐσίαν· ὠδίνουσα καὶ ἀναγεννώσα τοὺς ψυχικοὺς εἰς πνευματικοὺς, καὶ τὴν καθ' ὁμοίωσιν ἰδεῖν αὐτοὺς καὶ μόρφωσιν μορφώσα τοῦ Χριστοῦ. » Καὶ πάλιν φησὶν· « Οὗ χρεὶ τὸν Χριστὸν αὐτὴν εἶναι νομίζουσιν τὸν γεννώμενον· πάλαι γὰρ πρὸ τῆς [Ἰωάννου] Ἀποκαλύψεως ἐπεπλήρωτο τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ [θεοῦ] Λόγου· ὁ δὲ Ἰωάννης περὶ παρόντων καὶ μελλόντων θεσημῶδες. » Καὶ μεθ' ἑστει· « Ὡστε ἀνάγκη ὁμολογεῖν θεῖν, τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι τὴν ὠδίνουσαν καὶ γεννῶσαν τοὺς ἀπολυτρωμένους, ὡς φησιν ἐν Ἠσαΐα τὸ Ἡνεῦμα· *Πρὶν τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν, ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν.* Τίνα ἐξέφυγεν; Ἡ πάντως τὸν δράκοντα· ἵνα γεννήσῃ τὸν λαὸν ἡ νοητὴ Σιών τὸν ἄρρενα. » Καὶ ἐξῆς· « Ὡστε ἐν ἐκάστῳ γεννᾶσθαι τὸν Χριστὸν νοητῶς. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία σπαρασσά καὶ ὠδίνει ἄχρις ἂν ὁ Χριστὸς μόρφωθῇ ἐν ἡμῖν γεννηθείς· ὅπως ἕκαστος τῷ μετέχῃ Χριστοῦ, Χριστὸς γένηται. »

Ἡ Ἐκκλησία [τοίνυν] τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης [Χριστὸν] περιβέβληται. Καὶ γὰρ νομικὸν φῶς τῆς νυκτοφασὸς σελήνης, καὶ τὴν ὡς σελήνην ἀλλοιουμένην κοσμικὴν ζωὴν, ὑπὸ τοὺς πόδας κέκτεται. Καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸν τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων τε καὶ ἀρετῶν περίκειται στέφανον. Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς σελήνης, ἡρτημένης τῆς ὑγρᾶς οὐσίας, δηλοῦσθαί φησι διὰ τῆς σελήνης τὸ βάπτισμα, *θάλασσαν* τροπικῶς ὀνομαζόμενον· τοὺς μὲν ἀναγεννώμενους σωτήριον, τοὺς δὲ δαίμοσιν ὀλέθριον.

Καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἔκραζεν ὠδίνουσα καὶ ἅλματι
βασιζομένη τεκεῖν.

« Ὡδίνειν δὲ φάμεν τὴν Ἐκκλησίαν καθ' ἑαστον
τῶν ἀναγεννωμένων δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, ἄχρις
οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς, ὡς φησὶν ὁ [θεὸς]
Ἀποστόλος διὰ τὸ ἀμβλώματα εἶναι τοὺς ἐκ τοῦ
ἀληθινοῦ φωτὸς Χριστοῦ ἐκπύπτοντας, καὶ σύνδρο-
μον τῇ ζωῇ τὸν δι' ἀπιστίας ὑπομένοντας θάνατον. »

Καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἰδοὺ
δράκων πυρρὸς μέγας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ
κέρατα δέκα· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ
διαδήματα.

Καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν οὐρανῷ. — Οὐρα-
νὸν ἐνταῦθα νοεῖσθαι τὸν ἀέρα νομίζομεν· δράκοντα
δὲ πυρρὸν, τὸν πλασθέντα ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ
τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰωβ γέγραπται.
Πυρρὸν δὲ τοῦτον, ἢ διὰ τὸ φονικὸν αὐτοῦ καὶ αἰ-
μοχαρεῖς, ἢ διὰ τὸ πυρῶδες τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας, εἰ
καὶ τῶν ἀγγέλων ἐκπέπτωκεν. Ἐπτὰ δὲ κεφαλὰς,
τὰς ἑπτὰ πονηρότητας αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ ταῖς
πνευματικαῖς ἐνεργείαις ἐναντίας· ἢ τὰ ἑπτὰ πνεύ-
ματα· ἅπερ ἐν Εὐαγγελίῳ ὁ Χριστὸς εἰρηκεν εἰσοι-
κίζεσθαι τῷ ἀνθρώπῳ τῷ σεσαρωμένῳ τὴν καρδίαν
καὶ κενὴν ἐξ ἀγαθῶν ἐννοιῶν καὶ πράξεων ἔχοντι·
ἢ ἑπτὰ κακίας, ἃς φησὶ Σολομὼν ἐν [τῇ] καρδίᾳ εἶναι
τοῦ ἐχθροῦ· ὅστις μεγάλῃ τῇ φωνῇ τῶν πειθομένων
δεικται καθ' ὑπόκρισιν. Τὰ δὲ δέκα κέρατα δηλοῦσιν,
ἢ τὰ ἀντιδιαστελλόμενα ταῖς δέκα νομικαῖς ἐντολαῖς
πλημμελήματα, ἢ τὰς διαιρέσεις τῆς βασιλείας,
αὐτῷ κόσμον φερούσας, ὡς ταῖς διχοστασίαις χαί-
ροντι. Ἐπτὰ δὲ διαδήματα ἐν ταῖς κεφαλαῖς αὐ-
τοῦ. Διότι οἱ τὰς δαιμονικὰς ἐνεργείας νικῶντες
ἐκαθέκτον στεφάνους [τῆς νίκης] κομίζονται, θέν
πάνους καὶ ἰδρῶσι τὴν νίκην ἤραντο. Περὶ δὲ τοῦ-
των καὶ ὁ μακάριος Μεθόδιος φησιν οὕτως ἐπὶ λεί-
ξεως· Ὁ δράκων ὁ μέγας ὁ πυρρὸς, ὁ ἑπτακέφα-
λος, ὁ σύρων τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ὃς ἔστηκεν
ἐφ' αὐτῶν ἵνα τὸ τέκνον τῆς ὠδινούσης κατα-
φάγῃ, ὁ διαβόλος ἐστίν, [καὶ τὰ ἐξῆς.] Ἀλλ'
ἀστοχεῖ καὶ σφαλίσται τῆς ἀγίας, ἄνω πρὸς ὕψος
ἀρκαζομένων τῶν ἀναγεννωμένων. Καὶ μετ' ὀλίγα·
Τρίτον δὲ τῶν ἀστέρων ἐκλήθη μέρος, οἱ περὶ
ἵνα τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἀγίας Τριάδος ἐσφαλμένοι·
ἢ δὲ ἔρημος εἰς ἣν ἐλθοῦσα τρέφεται, ἢ Ἐκκλη-
σία ἡ κακῶν ἔρημος, καὶ στείρα φθορᾶς. Τὰ δὲ
χιλίας, φησὶ, τὸν ἐν ἑκατοστάσι πολλαπλασια-
σθέντα τέλειον ἀριθμὸν καὶ πλήρη περιέχει. Καὶ
ἐξῆς φησὶ περὶ τῶν στεφάνων αὐτοῦ· Ἡ δὲ κατα-
γνωσαμένη κατὰ τοῦ διαβόλου πρότερον καὶ νε-
κρώσασα τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς, τῶν ἑπτὰ στεφάνων
τῆς ἀρετῆς ἔκρατης γίνεται.

Καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων
[τοῦ οὐρανοῦ]· καὶ βύβλην αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν.

Καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ, σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέ-
ρων. — Διὰ τοῦτου, δύο τινα δηλοῦσθαι νομίζομεν·
ἢ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ πτώσιν, τὴν τοὺς
σὺν αὐτῷ ἀποστάτας ἀγγέλους διὰ τοῦ ἐσχάτου κι-
νήματος τοῦ ὑθόνου [πρὸς γῆν] κατασύρασαν [πρῶ-

XII, 2. Et in utero habens; et clumal parturiens;
et cruciatur ut pariat.

« Ecclesia unumquemlibet, qui ex aqua et Spiritu
sancto regeneratur, tantisper parturire dicitur,
donec Christus in illis formetur, ut Apostolus lo-
quitur. 50 Comperiuntur enim abortivi nonnulli;
cujusmodi sunt qui a vera luce, qui Christus est,
exciderunt; qui una etiam cum vita infidelitatis
mortem sustinent. »

XII, 3. Et visum est aliud signum in caelo, et ecce
draeco magnus, rufus, habens capita septem, et cor-
nua decem, et in capitibus ejus diademata septem.

Caelum hoc loco aerem significare arbitramur;
draconem autem rufum, serpentem illum qui ob
id conditus apud Jobum scribitur, quo ab angelis
Dei deludatur. Vocat autem illum rufum, quod
cædi et sanguini deditus sit; aut quod angelorum
natura habeatur ignea, etiamsi peccato contami-
nata sit. Per septem capita, septem nequiores illius
virtutes spiritualibus viribus et operationibus ad-
versas intelligimus: aut septem illos nequam spir-
itus, quos Christus in Evangelio in homine illo ha-
bitasse asseruit, qui cordis domicilium scopis mun-
datum habebat, hoc est a bonis cogitationibus et
operibus vacuum. Aut septem nequitias, quas Sa-
lomon in corde inimici existere ostendit, qui per
simulationem voce magna supplex illis sit quos in
sententiam suam callide pertraxit. Decem porro cor-
nua, decem peccata decem legalibus præceptis con-
traria denotare putamus; Aut mundani regni divisio-
nem, quæ ipsi tanquam seditionibus gaudenti volu-
ptatem parit non vulgarem. Septem autem diademata,
in totidem illius capitibus ob id dicuntur posita, quod
homines diabolicas vires et suggestiones impigre
expugnantes, coronas inde deportent, unde per
labores atque sudores victoriam retulerant. De
his beatus Methodius ad hunc modum scribit:
Draco magnus, rufus, et septiceps, qui tertiam stel-
larum partem trahit, quique in insidiis, ut parturien-
tis filium devoret, consistit, diabolus est. Et paucis
interjectis: Sed fallitur, prædæque spe frustratur
regeneratis per baptismum sursum in sublime raptis.
Et paulo post rursum: Tertia autem stellarum pars,
dicuntur illi qui in sanctæ Trinitatis numero circa
unum errant. At desertum, in quod Ecclesia commi-
grans nutritur, est locus a malis immunis, omnisque
corruptionis expers. Millia autem per centena multi-
plicata, numerum continent perfectum et plenum. De
coronis porro isthæc subjungit: Hæc autem in cer-
tamine adversus diabolum prævalens, septemque capita
illius morti dedens, septenis virtutum coronis potitur.

XII, 4. Et cauda illius trahebat tertiam partem
stellarum caeli, et misit eas in terram.

Per hæc alterutrum e duobus significari opinor,
vel primum luciferi e caelo casum, quo angelos,
qui per extremum invidiæ motum una cum ipso
a Deo desciverunt, deorsum traxit; (primum enim
omnium motus mentis erat elatio); aut post caput

illius contritum, caudæ ejusdem agitationem. Hæc enim homines animo instabiles, ex 51 celesti sensu et conversatione deorsum ad terrena abripit. Nominantur hi autem metaphoricis *stellæ*, propter splendorem quem ex sancto baptismate hauserunt. Ita namque propheta Daniel de Antiocho, qui venturi olim Antichristi typum gerebat, vaticinatus est.

Et draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, u', cum peperisset, filium ejus devoraret.

Continuo namque apostata adversus Ecclesiam in armis consistit, illos qui pro tempore in illa regenerantur, in escam suam vertere emixe contendens. Aut verius per Ecclesiam Christum ipsum persequitur tanquam illius caput; qui proinde quæ fidelium sunt propria, sibi vindicat. Quare ad Saulum aiebat: *Saule, Saule, quid me persequeris*?

XII, 5. *Et peperit filium masculum, qui reclusus erat omnes gentes in virga ferrea.*

Ecclesia per eos qui baptismo initiantur, citra intermissionem generat Christum; utpote in illis formandum usque ad consummatam spiritualis ætatis plenitudinem. Ecclesiæ autem populus, is demum filius masculus recte appellatur, qui carnis voluptatibus sensuumque illecebris non frangitur, neque dejicitur, sed animo infractio in officio persistit. Per quem nunc quidem Christus Deus Romanorum, manibus quasi ferrum robustis, gentes regit; reclusus easdem post communem quoque mortuorum resurrectionem. Constituet enim iudices fide validos, qui gentes, quæ propter infirmitatem et infidelitatem mysticum illud et novum vinum non capiunt, ut ferrum vasa fictilia et infirma solet, conterent.

Et raptus est filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus.

Rapiuntur hic quoque ex gravioribus tentationibus interdum sancti, ne forte afflictionibus et difficultatibus, quæ vires illorum excedunt, absorbentur. Rapiuntur et olim in occursum Domini, nubilus quasi vehiculis quibusdam in acrem subvecti; cum Deo ejusdemque thronis, hoc est, summis angelorum virtutibus, felices semper victuri.

XII, 6. *At mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo; ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.*

Quando (inquit) diabolus qui in Antichristo efficax erit, aciem per ipsum contra Ecclesiam direxerit, tunc illius electi, summaque ejusdem capita, civilibus tumultibus mundanisque voluptatibus contemptis, in desertum ab omni malitia alienum, vitæque consuetudinem omni virtutum genere lucentem, sese recipient, juxta magni Methodii sententiam: ibidemque impugnantium demonum, malignorumque hominum impetus, atque insultus, subterfugient. Probabile sit quoque sensilem creaturam eos conservaturam, qui in montibus et spe-

τον γὰρ ἡ ἑπαρσις] ἡ τὴν μετὰ τὸ θλασθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Οὐραία κίνησις, τοὺς ἀσθηρίκτους κατενεγκούσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φρονήματος, ἀστέρας τροπικῶς ὀνομασθέντας, διὰ τὴν ἐκ τοῦ [ἀγίου] βαπτίσματος λαμπρότητα. Οὕτω γὰρ καὶ Δανιὴλ περὶ Ἀντιόχου προεφήτευσεν, ὡς ἐσομένου τόπου τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἐλευσεως.

Καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μολλούσης τέκνῳ. Ἰνα ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγῃ.

Καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικός. — Ἀεὶ γὰρ ὁ ἀποστάτης ἀντικρὺ τῆς Ἐκκλησίας ὀπλίζεται, τοὺς ἀναγεννωμένους κατὰ καιρὸν ἐξ αὐτῆς, οἰκτὸν βρῶμα ποιεῖσθαι ὀρεγόμενος· μᾶλλον δὲ, διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν διώκων, ὡς κεφαλὴν αὐτῆς, τὰ τῶν πιστῶν οἰκτιρῶμενον. Διὸ καὶ, Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις; Ἐλεγε.

Καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα· ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ῥάβδῳ σιδηρᾷ.

Καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα. — Διηγεῖται ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν βαπτιζομένων τὸν Χριστὸν γεννᾷ, ὡς ἐν ἐκείνοις μορφούμενον ἄχρι τῆς συμπληρώσεως τῆς πνευματικῆς ἡλικίας, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ἀρρὴν δὲ υἱός, ὁ τῆς Ἐκκλησίας λαός, καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἀθλύντος· δι' οὗ [καὶ] ἦδη μὲν ταῖς τῶν δυνατῶν Ῥωμαίων χερσὶ ταῖς κραταιαῖς ὡς ὁ σιδηρός, τὰ ἔθνη ἐποίησε Χριστὸς ὁ Θεός. Ποιμαίνει δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, κριτὴς καθιστῶν τοὺς ἰσχυροὺς τῇ πίστει κατὰ τὸν σιδηρόν, τῶν εὐθύρπτων καὶ ἀσθενῶν σκευῶν τῶν ἐθνῶν, ἃ δι' ἀπιστίαν τὸν C μυστικὸν [καὶ] νέον οἶνον οὐκ ἐχώρησαν.

Καὶ ἡρπάσθη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν καὶ [πρὸς] τὸν θρόνον αὐτοῦ.

Καὶ ἡρπάσθη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν. — Ἀρπάζονται μὲν γὰρ πάνταυθα ἐν πειρασμοῖς οἱ ἄγιοι, ὥστε μὴ καταπονηθῆναι τοῖς δυσχερεῖσι τοῖς ὑπὲρ δύναμιν· ἀρπαγῆσονται δὲ [καὶ τότε] ἐν νεφέλαις εἰς συνάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄβυσσον· καὶ σὺν τῷ Θεῷ καὶ τῷ θρόνῳ αὐτοῦ, [ἦγουν] ταῖς ὑπερτάταις ἀγγελικαῖς δυνάμεσι συνέσονται.

Καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον· ὅπου ἔχει [ἐκεῖ] τόπον ἡτοιμασμένον ὑπὸ [τοῦ] Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χίλλους διακοσίας D ἐξήκοντα.

Καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον. — Ὅτι ἐφ' οὖν ὁ ἐν τῷ Ἀντιχρίστῳ ἐνεργῶν διάβολος δι' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας παρατάσσεται, οἱ ταύτης ἐκλεκτοὶ καὶ κορυφαῖοι, τῶν πολιτικῶν θορύβων καὶ τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν καταπτύοντες, εἰς τὴν ἔρημον πάσης κακίας, πάμπορον δὲ πάσης ἀρετῆς πολιτείας φεύγονται, κατὰ τὸν μέγαν Μεθόδιον· καὶ τῶν πολεμούντων δαιμόνων τε καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων τῆς προσβολῆς διαφεύγονται. Εἰκότως ἐξ καὶ τὴν αἰσθητὴν ἔρημον σώζειν τοὺς ἐν ὁρῇ καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὕδασι τῆς γῆς, διὰ τὴν τοῦ ἀπο-

²² Act. ix, 4.

στάτου [καὶ ψευδοχρίστου] ἐπιβουλὴν φεύγοντας, καθὰ καὶ πρῶτην τοὺς μάρτυρας. Ἐπὶ ἑτῇ δὲ τριᾷ, ἡμῖν, τὰ ὑπὸ τῶν χιλίων διακοσίων ἐξήκοντα ἡμερῶν δηλούμενα· ἐν οἷς κρατήσει ἡ ἀποστασία· ἥς ἡμεῖς ὁ μέγας ἀγωνοθέτης, ὁ μὴ συγχωρῶν πειρασθῆναι τίνα ὑπὲρ ὃ δύναται, λυτρούμενος, δωρήσεται ἡμῖν καρτερὸν λογισμὸν καὶ ταῖς ἐναντιαῖς προσδολαῖς ἀθήλυντον· ἵνα νομίμως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ σκότους καὶ τὰς ἐξουσίας ἀθλήσαντες, τῷ στεφάνῳ τῆς δικαιοσύνης κατακοσμηθῶμεν, καὶ τὰ τῆς νίκης βραβεῖα δεξώμεθα· ὅτι αὐτῷ πρέπει διὰ τῶν ἀσθενῶν τροποῦμένων τοὺς ἰσχυροὺς ἑναερίους ἀρχοντας, ἡ νίκη καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]. Ἀμήν.

suevit, decet victoria et imperium, cum Patre et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'. ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

B

CAPUT XXXIV, SERMO XII.

Περὶ τοῦ πολέμου τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων· καὶ [περὶ] τῆς τοῦ Σατανᾶ καταπτώσεως.

De angelorum et dæmonum prælio, et Satana casu.

Καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ· ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ πολεμῆσαι μετὰ τοῦ δράκοντος. Καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἴσχυσαν, οὐδὲ τόπος αὐτῶν εὑρέθη ἐν τῷ οὐρανῷ.

XII, 7, 8. Et factum est prælium magnum in cælo; Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone; et draco pugnabat, et angeli ejus; et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo.

Καὶ ταῦτα τῇ τε πρώτῃ τοῦ διαβόλου ἐξ ἀλαζονείας καὶ φθόνου ἐκπτώσει τῆς ἀγγελικῆς τάξεως, τῇ τε διὰ τοῦ Δεσποτικοῦ σταυροῦ καθαιρέσει ἀρμόζειν δύναται· ὅτε, καθὼς φησιν ὁ Κύριος, ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου κέκρικται, καὶ τῆς ἀρχαίας τυραννίδος ἐκδίδληται. Ὡς τὴν ἀλαζονεῖαν τοὺς θεοὺς ἀγγέλους ἅμα τῷ [αὐτῶν] ἀρχιστρατήγῳ Μιχαὴλ μὴ φέροντας, εἰκόθ' αὐτὸν τῆς οἰκειᾶς συνδιατριβῆς ἀπορρίψαι πρότερον· καθὼς φησιν Ἰεζεκιήλ ὑπὸ τῶν χειρῶν ἐκβεβλήσθαι αὐτὸν ἐκ μέσου πυρίνων λίθων τῶν ἀγγελικῶν, οἶμαι, τάξεων, διὰ τὸ εὐρεθῆναι ἐν αὐτῷ [τῇ] ἀδικήματι. Ἐν δὲ τῇ [τοῦ] Χριστοῦ παρουσίᾳ τοὺς διακονομένους αὐτῷ μετὰ τὸν πειρασμῶνός ἡττωμένον δοῦλον πάλιν βεβλύξασθαι. Ἰστέον δὲ ὅτι, καθὼς τοῖς Πατράσι δέδοκται, μετὰ τὴν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου δημιουργίαν, οὕτως εἰ ὁ περὶ φανίας καὶ φθόνου καταδίδληται, τὴν ἀέριον πρῶτον πεπιστευμένους ἀρχὴν, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Καὶ Παππίας δὲ οὕτως ἐπὶ λέξει· Ἐρίοις δὲ αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν πάλαι θεῶν ἀγγέλων, καὶ τῆς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεως ἔδωκεν ἀρχειν· καὶ καλῶς ἀρχειν παρηγγύησε. Καὶ ἐξῆς φησιν· Εἰς οὐδὲν [δὲ] συνέβη τελευτῆσαι τὴν τάξιν αὐτῶν.

C

D

Καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, [ὃ] ὄφτις ὁ ἀρχαῖος ὁ καλούμενος διάβολος καὶ [ὃ] Σατανᾶς, ὁ

Isthæc primo diaboli lapsui, quo ex angelico ordine propter superbiam et invidiam proscribitur est, accommodari possunt: et secundæ rursus ejusdem ruinæ, qua per Dominicam crucem fractus atque dejectus est; quando nimirum mundi hujus princeps, juxta Christi Domini oraculum, judicatus, et a tyrannide, quam ante exercebat, depulsus est. Enimvero cum divini angeli cum duce suo Michaelle illius superbiam et arrogantiam ferre non possent, ipsum ex suo consortio et consuetudine, ut probabile sit, statim abjecerunt. Atque huc spectat, quod propheta Ezechiel illum ex Cherubinis mediæque ignitorum lapidum, hoc est, angelicorum ordinum, statione ejectum asserit; ea nimirum de causa, quod iniquitates in illo compertæ essent. In Christi porro adventu angeli illi, qui post absolutum jejunium, intentatamque a Satana tentationem, accedentes ministrabant ei, diabolum veluti vile abjectumque mæncipium non absque execratione de nouo propulsarunt. Adverte autem Patribus nonnullis visum esse post aspectabilis mundi hujus opificium diabolum propter superbiam et invidiam e cælo ejectum, potestatem quam in aerem hanc regionem ante lapsum acceperat, post lapsum in partem adhuc retinuisse. Sane Apostolus laud obscure insinuat illud, dum luciam nobis non adversus carnem et sanguinem, sed adversus æreas potestates esse, scribit: Confirmat autem Papias B. Joannis discipulus diserte hisce verbis: Aliis ex ipsis, nempe angelis, quamdam circa terræ administrationem potestatem et procuracionem tribuit; ritæque munus injunctum administrare jussit. Et paucis interpositis, subjungit: Accidit autem, ut ordinem XII, 9. Et projectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas; qui

seducit unisversum orbem : et projectus est in terram ; et angeli ejus cum illo missi sunt.

Merito hoc. Neque enim ullum terrenum sensum ferre potest cœlum neque ulla lumini cum tenebris est communicatio. Porro autem quod nomen hoc *Satanas* articulum hoc loco [adjunctum habet ; id non arguit alium esse Satanam, alium diabolum ; (etiāsi hyperbatum in contextu lateat) ostendit aut antiquum illum serpentem duo nomina sortiri : alterum **53** *Diaboli* ; quod virtutes virtutumque studiosos, et ipsum etiam Deum apud homines calumniatur ; siquidem apud Adamum invidiæ illum insinulare non dubitavit. Alterum vero, *Satanæ*, tanquam pertinax Christi Domini et servorum ejus adversarius. Observandum est autem, diaboli casum post Christi crucem non fuisse localem, ut fuit primus. Dicitur tamen post Christum passum cecidisse ; quia pristinae illius vires, post illum tempus sunt diminutæ, et quasi fractæ : ut ipse B. Antonio confiteri non erubuit, illud prophetæ in se impletum ostendens : *Inimici gladii defecerunt in fine* ⁵⁴. Igitur ruina illius aliud nihil est, quam malignorum conatuum illius infirmatio, posteaquam semel e cœlo dominioque quod obtinebat, decidit. Adverte rursum, apud B. Justinum philosophum et martyrem legi, diabolum post Christi adventum, latamque adversus illum gehennæ ignis sententiam, maxime blasphemum evasisse ; primoque initio ea impudentiā Deum non blasphemasse qua modo. Ea propter recte de ipso proditum exstare : *Cor ejus indurabitur ut lapis* ⁵⁵ ; nempe propter durissimam illam planeque saxeam in malitia obstinationem. Quod si sola suppliciorum expectatio diabolum sceleratiorem reddit, quomodo vel ipse, vel illius ministri gehennæ ignis ardore inflammati, direque peccatis per ignem expiationem non consecuti ; quomodo, secundum stultam quorundam hæreticorum sententiam, cruciatus illorum finem olim sortientur ?

XII, 10. *Et audiui vocem magnam in cœlo, dicentem : Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus : quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.*

Per accusationem falsamque calumniam, quibus homines impetuntur, ipsum diabolum designat, siquidem hoc studium nominis ejus ratio, ut ante dictum est, insinuat. Lætantur autem angeli de illius ejectione, quia nulla est pars infideli cum fidelibus.

XII, 11, 12. *Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, et propter verbum testimonii sui ; et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea lætamini, cœli, et qui habitatis in eis. Vae terræ et mari ; quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.*

Et sancti, inquit, tametsi, acriter apud omnes,

⁵⁴ Psal. ix, 7. ⁵⁵ Job xli, 15.

πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐδολήθη εἰς τὴν γῆν· καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ [μετ'] αὐτοῦ ἐδολήθησαν.]

Καὶ ἐδολήθη ὁ δράκων ὁ μέγας εἰς τὴν γῆν. — Εἰκότως· οὐ γὰρ ὁ οὐρανὸς ἔφερε γῆινον φρόνημα· ὅτι τῷ φωτὶ τὸ σκότος ἀκοινωνήτων. Εἰ δὲ μετὰ τοῦ ἄρθρου κεῖται, ὁ Σατανᾶς, οὐχ ὡς ἄλλος ὢν παρὰ τὸν διάβολον, εἰ καὶ κεῖται καθ' ὑπερβατόν· οἷον ὁ διάβολος ὁ καὶ Σατανᾶς· ἀλλ' ὡς τὰ δύο καλούμενος· τὸ μὲν, διὰ τὸ διαβάλλειν τὰς ἀρετὰς καὶ τοὺς τούτων ἐραστὰς· καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν τοῖς ἀνθρώποις, ὡς τῷ Ἀδὰμ αὐτὸν βάσκανον ὑπέγραψε· τὴ δὲ, ὡς ἀντικείμενος καὶ τῷ Δεσπότῃ καὶ τοῖς δούλοις [αὐτοῦ]. Ἰστέον δὲ ὅτι οὐχ οὕτω τοπικῇ μετὰ τὸν σταυρὸν ἢ τοῦ διαδόλου γέγονε κατάντησις, ὡς τῇ τῶν προπατόρων ἀνεργησίᾳ, καθὼς καὶ αὐτὸς τῷ [μεγάλῳ] Ἀντωνίῳ ὁμολογῶν τὸ ψαλμικὸν ἐπ' αὐτὸν πεπληρῶσθαι λόγιον· *Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλειπον αἱ ρομφαῖαι εἰς τέλος*. Ἐκπτώσις οὖν αὐτοῦ, [καὶ] ἢ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ ἐγχειρημάτων ἀθέτησις, μετὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς οὐκείας ἀρχῆς [τελῶς] ἀποβεδλῆσθαι, ὡς εἴρηται. Ἀλέκεται δὲ τῷ μακαρίῳ Ἰουστίνῳ τῷ [φιλοσόφῳ καὶ] μάρτυρι, μετὰ τὴν [τοῦ] Χριστοῦ παρουσίαν καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐν γένει ἀπόφασιν, βλάσφημον μάλιστα γεγονέναι τὸν διάβολον· καίπερ μὴ πρότερον οὕτως ἀναιδῶς τὸν θεὸν βλάσφημήσαντα· διὸ περὶ αὐτοῦ εὐθυδῶς εἴρηται· *Ἡ καρδίᾳ αὐτοῦ πέπηγεν ὡς περ λίθος*· διὰ τὸ τῇ· πονηρίας ἀνένδοτον. Εἰ δὲ ἡ προσδοκία τῆς κολάσεως πονηρότερον αὐτὸν ἀπειργάσατο, πῶς ἂν κολαζόμενος ἢ αὐτὸς ἢ οἱ ἐργάται αὐτοῦ ἐν γένει, διὰ τῆς πυρώσεως τῶν ῥύπων τῆς ἁμαρτίας ἐκπλυνθήσονται ; τούτου δὲ μὴ τυχόντες, πῶς πέρας ἔξουσι τῆς κολάσεως, κατὰ τοὺς ματαιόφρονas [αἰρετικούς ;]

puniti, peccatorum sordes eluunt ? Hanc autem a

Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐν τῷ οὐρανῷ λεγούσης· Ἄρτι ἐγένετο ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ· ὅτι κατεβλήθη ὁ κατήγορος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός.

Ὅτι κατεβλήθη ὁ κατήγορος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. — Ἡ κατηγορία καὶ ἡ διαβολὴ ἡ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸν διάβολον, ὅπερ ἐστὶ, κέκληκεν, ὡς εἴρηται. Εὐφραίνονται δὲ οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τῇ τούτου ἐκβολῇ· οὐδέμιν γὰρ μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου.

Καὶ αὐτοῦ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἀρνίου, καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν· καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου. Διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε, οἱ οὐρανοί, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. Οὐαὶ τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ, ὅτι κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς [ὁ] μέγαν ἔχων θυμὸν, εἰδὼς ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχει.

Καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρ-

ντου. — Καὶ κατηγοροῦμενοι παρ' αὐτοῦ, φησὶν, οἱ ἄγιοι, καὶ διαβελλόμενοι, ὥσπερ [ὁ] Ἰώβ, πρὸς πάντας ἀνθρώπους τοῦ αὐτοῦ πεποιημένους, ὅμως αὐτὸν νικῆσαι τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ πάθουσιν. Εὐφραίνεσθαι δὲ τὰς αἰνὰς δυνάμεις ἐπὶ αὐτοῦ παύσει, καὶ ὑπείσθαι ἐπὶ τῇ τῶν προσηγοριῶν τῶν γλῶσσῶν ἐκδοτῇ αὐτοῦ, θεωρημάτων ἀκόλουθον. Θύει δὲ τοὺς κατοικοῦσι τὴν γῆν, [καὶ τοὺς θάλασσαν] ἀλαβή τοῖς μὴ ἐν οὐρανῷ, ἀλλ' ἐπὶ γῆς τὸ σκόλισμα ἔχουσι. πολλοὶ γάρ τῶν ἐν τῇ γῇ τὸν ἐχθρὸν νικῶσι καὶ νικηθῶσι. καὶ περ πλεον νῦν τοὺς ἀγωνιζομένους θυροῦμενοι, διὰ τὴν ἐγγύτητα τοῦ αὐτοῦ κολάσεως. Ὅθεν ἐπάναγες τοὺς τὰ γῆνα φρονούντας, καὶ τῇ θαλάσῃ τοῦ βίου κλυδωνιζομένους, ἐνταῦθα ταλανέσθω.

breuitatem. Quam ob rem necesse est opinari, ut ii qui hic terrena sapiunt, marisque presentis vitæ fluctibus iaculantur, pœnis, de quibus dictum est, affines fiant, adroque infelices peripatio luctentur.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ΄.

B

CAPUT XXXV.

Ὅπως ὁ δράκων διώκων τὴν Ἐκκλησίαν οὐ παύεται.

Ut draco Ecclesiam persequi non desistat.

Καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἣτις ἔτεκε τὸν ἄρσεν. Καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ [αὐ] δύο πτέρυγες τοῦ αἵματος τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται [εἰς τὴν ἔρημον] εἰς τὴν τόπον αὐτῆς. ὅπως τρέφεται ἐκεῖ καὶ πόρ καὶ κερὸς καὶ ἡμισυ κερὸς, ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄψεως.

Ὅτε, φησὶν, ὁ διάβολος τῷ Χριστῷ προσκαλίσας μετὰ τὸ βάπτισμα ἡτήθη, καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ὀπλισάμενος ἡσχύνθη, διὰ θανάτου ζωὴν ἐνδεδωκένους αὐτοὺς θεασάμενος, καὶ ὡς ὄφεις εἰς γῆν εἰσελθεῖν καὶ γῆν ἐκτείνειν κατέδικάζθη, καὶ γῆνα φρονήματα, τότε τὴν Ἐκκλησίαν πάλιν διώκειν ἤρξατο, τὴν τὸν ἄρσενά τοῦ Θεοῦ λαόν, τὴν ταῖς ἡδοναῖς ἀτήλυντον, τεκνοῦσαν καὶ τέκνουσαν. ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς αὐτῇ ἡ πρὸς Θεόν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη, [καὶ] ἡ ἀντιληπτικὴ τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος πρόνοια δέδοται. καὶ οἱ δύο διασῶνται. δι' ὧν πάντως αἱ πτέρυγες τοῦ αἵματος στυμνίζονται. ὅπως ταύταις μετεωρίζονται εἰς τὴν ἔρημον, πάσης θυγρῶς ἡδονῆς κοίταται τρέφεται. αἱ μὲν, ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίᾳ μάλιστα. ὃν κρατεῖν τὸν ῥηθέντα χρόνον τῶν τριῶν ἡμισείων ἐτῶν πολλοῦ γέγραπται. Ἐν ᾧ καὶ οἱ κατὰ τὴν αἰσθητὴν ἔρημον ἐν βρεσσι καὶ σπηλαίοις κρυπτόμενοι, τοῦτον ἐσθ' ὅτε φεύγονται.

grassaturum saepius jam ante indicatum est. Quo teaseros, inque monibus et cavernis terræ, quo

Καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφεις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὅπλιον τῆς γυναῖκος ὅπως ποταμὸν, ἵνα ταύτην ποταμὸς ἀφῇται ποιήσῃ. Καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ. καὶ ἤρξατο ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ κατέπιε τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφεις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὅπλιον τῆς γυναῖκος ὅπως ποταμὸν. — Φευγούσης, φησὶ, τῆς Ἐκκλησίας εἰς τόπους ἀβάτους [καὶ ἀν-

PATROL. GR. CVI.

qui fidem ipsi habent, ab illo accensentur multisque falsis calumniis infestentur; ut de Iob constat; adhuc tamen perpressionibus pro Christo susceptis devicerunt illum. Credibile fit autem, ut supernæ virtutes ad Dei exemplum de dæmonis ruina et cæsa gauderent, ita e diverso de insidiis, quas illis struit, qui in melius terrenis misere tabescunt, vicissim contristari. Væ autem illis denuntiatur qui inhabitant terram et mare, hoc est, illis qui non conversantur in cælo, sed in terra animam defixam habent. Multa enim ex eorum numero, qui vitam in terra degunt, inimicam vinunt et in posterum vicuntur. 54. etiamsi hoc tempore magis incensus sit contra strenue pugnantibus, quam ante propter supplendū, quod ipsi impendit, vicinitatem et temporis

XII, 13, 14. Et posteaquam vidit draco, quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum. Et data sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum; ubi alitur per tempus, et tempora, et dimidium temporis, a facie serpentis.

Cum, inquit, diabolus Christum post baptismum susceptum impignasset, victusque recessisset, et sanctos rursum apostolos pari impetu adortus, confusus abiisset (vidit enim illos per mortem vitam invenisse), et se tandem, ut in terra serpentis more volutaretur, et terra rebusque terrenis pro cibo uteretur, condemnatum animadvertisset, tunc denuo Ecclesiam, quæ parit et peperit filium masculinum, hoc est, populum virilem nihilque effeminatum præ se ferentem, persequi lacepit. Verum ab initio in præsidium data est illi charitas erga Deum et proximum. Huic porro addita est ejus providentia adiutrix, qui propter nos in crucem actus est; et duo præterea Testamenta; quæ simul omnia designantur per alas aquilæ; quo per has in sublimem sublata, concedat in desertum, ibidemque omnis vegetæ solidæque virtutis nutriatur allimento; et id quidem semper, Antichristo vero sæviente maxime. Hunc enim trieteride cum anni semisse etiam tempore multos ad sensilem cretum con-

XII, 15, 16. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. Et adjuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbit flumen, quod miserat draco ex ore suo.

Cum, ait, Ecclesia ad loca invia et iniqua propter impostoris insidias se recepisset, draco ex ore suo, nempe per oris sdi mandatum, aquam instar

11

fluminis a tergo illius eructavit, hoc est, ingentem impiorum virorum, aut malignorum dæmonum, aut infestarum tentationum multitudinem, adversus illam armavit; quo hac ratione eam, si queat, in servitutem redigat. At terra, inquit, juvit illam. Juvit autem aut viæ longitudine, aut locorum squalore et siccitate, improborum hominum impetus sistens, tentationumque flumen ejus rei causa ejectum absorbens, et sanctorum denique submissione, qui vere recteque dicere solent: *Ego sum terra et cinis* ²⁶, omnes superbi diaboli laqueos enervans: nihil enim, ut divino Antonio ab angelo indicatum est, diaboli vires ita frangit sicuti humilitas.

55 XII, 17. *Et iratus est draco adversus mulierem, et abiit ut faceret prælium cum reliquis de semine ejus qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Jesu Christi.*

Illustrioribus Ecclesiæ magistris, iisque qui terram resque terrenas despectui habebant, ad eremum veluti ad ærumnosum exsilium translatis, ita ut horum compos fieri amplius non valeat, draco vel Antichristus ipse contra eos aciem mox convertet, inquit, qui Christo in terra hac militant. Hos enim veluti terreno pulvere olei lubricitatem exasperante aspersos, vitæque hujus negotiis curisque immersos, adeoque capti faciles inveniens, pedibus suis subternere contendet. Ast non omnes sternet. Nam multi ex illis quoque, eo quod Christum sincero amore persecuti sunt, victoriam ex diabolo referent.

CAPUT XXXVI.

De bestia quæ habebat cornua decem et septem capita.

XII, 16. XIII, 1. *Et steti super arenam maris, et vidi de muri bestiam ascendentem, habentem capita septem et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata: et super capita ejus nomina blasphemiarum.*

Quidam per hanc bestiam accipiunt virtutem quamdam viribus et nequitia Satana inferiore, cæteris autem dæmonibus utroque genere eminentiore: per bestiam vero quæ paulo post e terra emergit, Antichristum ipsum. At sanctus Methodius et Hippolytus, et alii veteres, de ipso Antichristo præsentem locum interpretati sunt; ut qui ex turbulento plurimumque undoso vitæ hujus mari egressurus sit. Per decem autem cornua totidem diadematis exornata, et septem capita, familiaritatem illam denotari volunt, quæ inter ipsum et diabolum intercedet (nam hæc illi adfore jam ante quoque indicatum est), regni quoque terreni in decem partes sectionem; et regnum præterea septenarium mundi hujus cursui conformatum, septem quidem iterum spatio dimensum, et in septem rursum successiones distributum; prout in sequentibus latius id explicabitur. Secundum quod mundi hujus prin-

Gen. xviii, 27.

Α υδρους] τὴν τοῦ πλάνου ἔξοδον, ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, δηλαδὴ ἐκ προστάγματος αὐτοῦ, ὅπως αὐτῆς [βάλλει] ὕδωρ ποταμῆδόν· τοῦτέστιν, ἀθέων ἀνδρῶν, ἢ πονηρῶν δαιμόνων, ἢ ποικίλων πειρασμῶν πλῆθος, κατ' αὐτῆς ἐξελεύσεται, ὅπως αὐτὴν δουλώσεται. Ἡ δὲ γῆ, φησὶν, ἐδοθήσεται αὐτῇ, ἢ τῷ τῆς ἰδοῦ μήκει, καὶ τῇ τῶν τόπων ἀνυδρίᾳ καὶ ξηρότητι τὰς τῶν πονηρῶν ὁρμὰς ἐπέχουσα, καὶ τὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν ποταμὸν τοῦτου χάριν καταπίνουσα· ἢ τῇ τῶν ἀγίων ταπεινοφροσύνῃ, ἐνδιαθέτως λαγόντων· Ἐγὼ εἰμι γῆ καὶ σποδός, πάσας τοῦ διαβόλου τὰς παγίδας καταργοῦσα, ὡς [καὶ] τῷ θεῷ Ἀντωνίῳ εἰρηται.

Καὶ ὡρίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.

Καὶ ἀπῆλθεν ὁ δράκων ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν. — Τῶν ἐκκρίτων τῆς Ἐκκλησίας διδοσκάων [φησὶ] καὶ τῶν τῆς γῆς ὑπερβόρωντων, πρὸς τὴν ἐν ἐρήμῳ μεθισταμένων ταλαιπωρίαν, εἰ [τούτων] διαμάρτοι ὁ Ἀντίχριστος· κατὰ τῶν ἐν κόσμῳ στρατευομένων τῷ Χριστῷ, ἐξολεῖ, φησὶ, τὸν πόλεμον, ὅπως καθάπερ κόνει τραχυνοῦση τὴν τοῦ ἐλαίου λειότητά ταίς τοῦ βίου [φημι] πραγματείαις, τούτου· εὐαλῶτους εὐρών, τροπάσεται· πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τούτων αὐτὸν, διὰ τὸ γνησίως ἠγαπημέναι τὸν Χριστὸν, νικήσουσι.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Περὶ τοῦ θηρίου τοῦ δεκακεράτου καὶ ἐκατακέφαλου.

Καὶ ἐστάθη ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης· καὶ εἶδον θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς θαλάσσης, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ· καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὄνομα βλασφημίας.

Τινὲς μὲν τὸ θηρίον τοῦτο δευτερεύουσάν τινα δύναμιν τοῦ Σατανᾶ τῶν λοιπῶν δαιμόνων ἀρχουσάν ἐξεληφασιν· τὸ δὲ μετ' αὐτὸ ἐκ τῆς γῆς ἀνίδον, τὸν Ἀντίχριστον· τοῖς δὲ ἁγίοις, Μεθοδίῳ καὶ Ἱππολύτῳ καὶ ἑτέροις, εἰς [αὐτὸν] τὸν Ἀντίχριστον τὸ παρὸν θηρίον ἐξελήπται· ἐκ τῆς πολυτάραχου τοῦ βίου τούτου θαλάσσης καὶ πολυκύμονος ἐξερχόμενον. Τὰ δὲ δέκα κέρατα σὺν τοῖς διαδήμασι, καὶ αἱ ἑπτὰ κεφαλαι, τὴν τε τοῦ διαβόλου πρὸς αὐτὸν [τὸν Ἀντίχριστον] ἐνωσιν αἰνίσσεται (ταῦτα γὰρ [καὶ] αὐτῷ προσόντα ἀνωτέρω ἡρμήνευται), τὴν τε εἰς δέκα τῆς γῆς βασιλείας ἐπ' ἐσχάτων διαίρεσιν, καὶ τὴν τῷ κόσμῳ τούτῳ σύστοιχον ἑβδοματικὴν βασιλείαν, ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ἐκμετρομένην, ἑπτὰ δὲ διαδοχαῖς διαιρουμένην, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ῥηθήσεται. Καθ' ἣν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος τούτου κέκληται ὁ ἐνεργῶν ἐν αὐτῷ Σατανᾶς. Ὅνομα δὲ βλασφημίας ἐν ταῖς κεφαλαῖς αὐτοῦ, δηλαδὴ τοῖς ὑκασιπισταῖς αὐτοῦ.

Οὗτοι γὰρ ἐξ ἀρχῆς βλασφημεῖν τὸν Χριστὸν οὐκ ἐπαύσαντο, ἄχρι τῆς τοῦ μεγάλου [καὶ εὐσεβεστάτου] Κωνσταντίνου ἀναβελξείας. Μεθ' ἣν Ἰουλιανὸς καὶ Οὐάλης δόσφημοι κατὰ Χριστοῦ γεγόνασι.

jam inde ab initio tyranni usque ad Constantini imperatores denuo in Christum blasphemum os erexerunt.

Καὶ τὸ θηρίον ἔειδον, ὁμοίον ἦν καρδάλει· καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς ἄρκτου· καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος.

Καὶ τὸ θηρίον ἔειδον, ὁμοίον ἦν καρδάλει. — Διὰ μὲν τῆς καρδάλειος, ἡ [τῶν] Ἑλλήνων· διὰ δὲ τῆς ἀρκτου, ἡ [τῶν] Περσῶν· διὰ δὲ τοῦ λέοντος, ἡ Βαβυλωνίων βασιλεία σημαίνεται· ὧν κρατῆσει ὁ Ἀντίχριστος, ὡς Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐλευσόμενος, καὶ τῶν τούτων ἀρχὴν καθαιρήσων, ὅταν τοῦς ὁσέρανκινους δακτύλους τῶν ποδῶν θεάσται· δι' ὧν ἡ εἰς ἑκαθλοῦται ἀσθενὴς καὶ εὐθουπτος τῆς βασιλείας διαίρεσις.

Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ [καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ], καὶ ἐξουσίαν μεγάλην.

Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ. — Δώσει γὰρ ὁ Σατανᾶς, ὁ νοητὸς δράκων, τῷ Ἀντιχρίστῳ πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, πρὸς τὴν τῶν ἀστηρίκτων ἀπώλειαν.

Καὶ [εἶδον] μίαν τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡσεὶ ἐσφαγμένην εἰς θάνατον. Καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη.

Κεφαλὴν δὲ ὡσεὶ ἐσφαγμένην, εἴτε τινὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ ἐθανατώσθαι, καὶ ὑπ' αὐτοῦ [τοῦ Ἀντιχρίστου] διὰ γοητείας ἀπατηλῶς ἀνίστασθαι φαινόμενόν φησιν, ὡς Σίμων ὁ μάγος πεποιηκὼς ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων [Πέτρου] ἠλέγχετο· ἢ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν τῇ διαίρειται σφαγὴν τρέπον τινὰ ὑπαμένουςαν, τὴν μοναρχίαν [τε] τεθεραπεῖσθαι δοκοῦσαν κατὰ τὴν εἰκόνα Αὐγούστου Καίσαρος.

huiusmodi Augusti Caesaris ætate exstabat) ab Antichristo redactum, rursum convalescere, et quasi in integrum restitutum denuo visum esse.

Καὶ ἐθαυμάσθη ἐν ὅλῃ τῇ γῇ, ὅπσω τοῦ θηρίου· καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι, οἱ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ [καὶ προσεκύνησαν τὸ θηρίῳ,] λέγοντες· Τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; καὶ τίς δύναται πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ;

Καὶ ἐθαυμάσθη ἐν ὅλῃ τῇ γῇ. — Τὸ εἰς τὸν Ἀντίχριστον [φαινόμενον ἐν πλάνῃ] θαῦμα, εἰς τὸν ἐνεργούντα ἐν αὐτῷ διάβολον, τὴν ἀναφορὰν ἔχει. Δι' ἐκείνου γὰρ ὁ δράκων προσκυνηθῆσεται· δι' οὗ καὶ νεκροὺς ἐγείρειν καὶ σημεῖα ἐπιτελεῖν τοῖς πεπρωμένοις τὰ τῆς διαβολῆς ἔμματα φανήσεται.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ βλάβη. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ποιῆσαι μῆρας μβ'. Καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν Θεόν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας.

Τὸ δὲ μῆρας εἰς σαράκοντα δύο ὅλοϊ ὅτι κατὰ βέλαν συγχώρησιν τὰ τρία ἡμισυ εἴη τὴν ἐξουσίαν ἔχει τῆς τε πρὸς Θεὸν βλασφημίας, καὶ τῆς τῶν

A cepse Satanas appellatur, qui per Antichristum præpotenter operabitur. Nomina autem blasphemia in capitibus, hoc est in satellitibus et ministris illius, comperiuntur quam plurima. Nam quotquot Magi imperium exstiterunt, omnes Christum certatim blasphemarunt. Post Constantinum autem Julianus, et Valens, et alii præterea nonnulli

XIII, 2. Et bestia quam vidi, similis erat pardō; et pedes ejus sicut pedes ursi; et os ejus sicut os leonis.

Per pardum Græcorum, per ursum Persarum, per leonem Babyloniorum regnum denotatur: quæ omnia unus obtinebit Antichristus: idemque regis Romanorum titulo ornatus, in medium se offeret; atque ubi primum fictiles pedum digitos (per quos regni in decem partes divisi infirmitas indicatur) animadverterit, totum illorum principatum funditus evertet.

56 Et dedit illi draco potentiam suam, et thronum suum, et potestatem magnam.

Spiritualis draco est Satanas, qui suam in signis et mendacibus prodigiis potestatem impertietur Antichristo, idque ad hominum instabilitatem ruinam et interuersionem.

XIII, 3. Et vidi unum de capitibus ejus quasi occisum in mortem; et plaga mortis ejus curata est.

Caput quod hic veluti jugulatum in medium proponitur, alterutrum innuit: nimirum aut unum aliquem e principibus ab Antichristo occisum, præstigiis ejusdem imposturisque actum, denuo excitatum apparuisse: qua arte cum Simon magus familiariter uteretur, ab apostolorum coryphæo palam est reprehensus: aut certe Romanorum regnum divisione illa in decem partes interuersionem quodammodo passum, ad monarchiæ formam (cu-

XIII, 3, 4. Et admirata est universa terra post bestiam; et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestię; et adoraverunt bestiam dicentes: Quis similis bestię? et quis poterit pugnare cum ea?

Miracula quæ Antichristus præstigiis suis operabitur, ad diabolum, qui per ipsum et in ipso efficax erit, r. ferri debent. Per ipsum enim draco imposturas suas exercens publice adorabitur: per quem etiam mortuos exsuscitare, multaque alia admiratione plena facere abs se seductis videbitur.

XIII, 5, 6. Et datum est illi os loquens magna et blasphemias: et data est ei potestas facere mensibus quadraginta duobus. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in cælo habitant.

Triennii, inquit, spatio cum anni dimidio Deus sinet illum conviciis verbisque blasphemis cæleste numen impetere sanctosque affligere. Tabernacu-

lum autem Dei est natura humana quam assumpsit, A perpetuaque in assumpta carne ejusdem habitatio, tum requies quoque illius in sanctis; contra quæ omnia (sicuti adversus sanctos angelos quoque) homo ille peccati vertetur in blasphemiam.

XIII, 7, 8. *Et datum est illi bellum facere cum sanctis et vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem: et adoraverunt eam omnes qui inhabitabant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.*

Contra omnem, inquit, tribum, et linguam, et populum maligna sua potestate abutetur. At contra illos tantum victoriam obtinebit, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ.

XIII, 9, 10. *Si quis habet aurem, audiat. Qui in captivitate duxerit, in captivitate vadet. Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Nunc est patientia et fides sanctorum.*

57 Unusquisque, inquit, præmia factis suis digna recipiet. Qui igitur ad vitandum et affligendum proximum prompti expeditique fuerit, si a diabolo captivi abducentur, ejus (juxta magnum Jacobum) mancipia effecti, cui per prava opera servierunt; Satanæque gladio icti æternam mortem sustinebunt. Qui autem fidem sinceram infractamque in tentationibus rebusque adversis patientiam conservabunt, illi de libro vitæ nunquam delebuntur. Quorum socios benignissimus Deus nos declaret, reputantes C præsentis temporis afflictiones prorsus indignas esse quæ cum futura gloria, quæ sanctis patefiet, comparentur; nec non per angustam viam impigre gradientes, gloriam in futuro tandem sæculo et requiem, locique amplitudinem inveniamus, et in omnem cum Christo æternitatem regnemus: quem nunc cum Patre decet omnis gratiarum actio, cum Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXXVII. SERMO XIII.

De pseudopropheta.

XIII, 11. *Et ridi aliam bestiam ascendentem de terra: et habebat cornua duo similia Agni, et loquebatur sicuti draco.*

Sunt qui per hanc bestiam Antichristum intelligant; aliis magis placet quempiam e diabolorum numero esse. Per duo vero ejus cornua Antichristum et pseudopropheta significari: nam *pseudopropheta* quempiam Antichristi adventum præventurum, muhorum est opinio. Nos autem putamus per *draconem*, Satanam: per *bestiam* autem quæ de mari ascendit, Antichristum: per *bestiam* vero quæ hoc loco *e terra ascendere* scribitur, pseudopropheta denotari. Quæ sententia Irenæo quoque probatur. Dicitur porro *e terra ascendere*, quia de terrena humique repente conversatione in medium prodit: habereque duo cornua Agni cor-

ἀγίων κακώσω. Σκηνή δὲ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἐν σαρκὶ τοῦ [Θεοῦ] Λόγου σκηνώσις, ἡγουν ἐνανθρώπησις· καὶ ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀνάπαυσις, καθ' ὧν [πάντων] εἰς βλασφημίαν τραπήζεται [προσέτι ἐκ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων].

[Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι αὐτούς·] καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν [καὶ λαόν] καὶ γλώσσαν καὶ ἔθνος. Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀβρίου τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν καὶ γλώσσαν. — Κατὰ πάσης μὲν [φύλ.] φύλ. καὶ γλώσσης τῇ πονηρᾷ ἐξουσία χρήσεται· ἐκείνων δὲ [μόνων] κρατήσει, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς οὐ γέγραπται.

Εἰ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. Εἰ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει· εἰ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀπακτανθῆναι. Ὡδὲ ἐστὶν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

Εἰ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει. — Ἄξια, φησὶν, ἕκαστος τῶν πεπραγμένων δέξεται τὰ ἐπιχειρήματα· οἱ πρὸς τὸ κακοῦν τοὺς πλησίον ἑτοιμοὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου αἰχμαλωτευθήσονται, καὶ τῇ σατανικῇ μαχαίρᾳ τὸν ψυχικὸν ὑποστήσονται θάνατον· ὃ δὲ ἔργων ἡττήθησαν, τούτῳ δουλούμενοι, ὡς φησὶν ὁ μέγας Ἰάκωβος· οἱ δὲ πίστιν εἰλικρινῆ καὶ ὑπομονὴν ἀμετάθετον ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἔχοντες, ἀνεξάλειπτοι [ἐκ] τῆς βίβλου τῆς ζωῆς ἔσονται· ὧν καὶ ἡμεῖς ὁ πανελεῆμων Θεὸς ἀναδείξει κοινωνοὺς, ἀνάξια λογισμένους τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν τοῖς ἁγίοις δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι, καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀνδρείως βαδίζοντας, ἕνα τέλος αὐτῆς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δόξαν [καὶ ἀνάπαυσιν] καὶ εὐρυχωρίαν εὐρόντες, [τῷ] Χριστῷ συμβασιλεύσωμεν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέπει πᾶσα εὐχαριστία, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ] καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'. ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου.

Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς· καὶ εἶχε κέρατα δύο ὅμοιου Ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων.

Τὸ θηρίον τοῦτο οἱ μὲν τὸν Ἀντίχριστον φασιν· ἑτέροις δὲ ἔδοξε τὸν Σατανᾶν εἶναι· καὶ τὰ δύο αὐτοῦ κέρατα τὸν Ἀντίχριστον καὶ τὸν ψευδοπροφήτην αἰνίσσονται. Ὁμολογουμένου δὲ καὶ τοῦ ψευδοπροφήτου ἐν ἱστορίᾳ προσώπῳ ἔρχεσθαι, οὐκ ἀποτον ἡγούμεθα, τὸν μὲν δράκοντα, εἰς τὸν Σατανᾶν· τὸ δὲ θηρίον τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαῖνον, εἰς τὸν Ἀντίχριστον· τὸ δὲ παρὸν, κατὰ τὸ δοκεῖν τῷ μακαρίῳ Εἰρηναίῳ, εἰς τὸν ψευδοπροφήτην ἐκλαμβάνεσθαι, ἐκ τῆς γῆς μὲν ἀνερχόμενον, δηλαδὴ τῆς γῆτις καὶ χαμῆτος· πολιτείας· ἔχον δὲ κέρατα ὅμοια Ἀρνίῳ, διὰ τὸ ἐν βορᾷ προβάτου τοῦ κεκρυμμένου λύκου τὸ φονικὸν περικαλύπτειν· καὶ διὰ τὴν

ἐν προσημίῳ· αὐτοῦ τῆς εὐσεβείας μύρωσιν. Περὶ αὐτοῦ φησιν [3] Εἰρηναῖος ἐπὶ λέξεως οὕτως· Περὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ, ὃν καὶ ψευδοπροφήτην καλεῖ, ἐλάλει, φησὶν, ὡς δράκων· τούτῳ δὲ ἐλεγεν ἐξουσία δοῦσθαι σημεῖα καὶ τεράτων, ἵνα ποιῇ ἑμ-προσθε τοῦ Ἀντιχρίστου προδοτικοῦν αὐτῷ τὴν τῆς ἐκκλησίας δόξαν. Τῆς δὲ πληγῆς τοῦ θηρίου θε-ραπείαν εἰπωμεν εἶναι τὴν τῆς διηρημένης βασι-λείας διακώσασιν πρὸς ὀλίγον γίνεσθαι ἔνωσιν· ἡ [τὴν] τῆς φθορείας τῷ Σατανᾷ τυραννίδος πρὸς μικρὸν διὰ τοῦ Ἀντιχρίστου ἀνέρθωσιν· ἡ τινος τῶν προσ-κειμένων αὐτῷ τεθνήσκει· ἀπατηλὴν ἀνάστασιν. ὅς δράκωντα δὲ φησὶ καλεῖν τοῦτον· τὰ γὰρ τοῦ ἐργαίου διαβόλου πράξει τε καὶ φέγγεται.

Εἰρηναίου μετὰ ταῦτα. Dicitur eandem hanc bestiam loqui ut draco; nam quæ diaboli omnis mali auctor et iussusque suis propria, ea ipsa quoque patrabat et loquebatur.

Καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου παῖσαν ποιῇ ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ ἀπολεῖ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, ὃ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Καὶ ποιῇ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνειν ἐπὶ τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων.

Πάντα δὲ πράξει, φησὶ, διὰ γοητείας δὲ τοῦ ἀπο-στάτου ψευδοχρίστου πρόδρομος, πρὸς ἀπάτην ἀν-θρώπων, ἐπὶ τῷ θεῷ νομισθῆναι τὸν Ἀντίχριστον, [ὡς] ὑπὸ τοιούτων τεραστίων ἐργάτου μαρτυρούμε-νον, καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν δόξαν λαμβάνοντα, κατὰ μέμνησιν τοῦ Βαπτιστοῦ τοῦ τῷ Σωτῆρι τοὺς πιστομένους προσάγοντος. Φιλονεικεῖ γὰρ τὸ ψεῦδος, ἐπὶ ἀπάτῃ [τῶν] ἀνθρώπων, μιμῆσθαι τὴν ἀλήθειαν. Οὐ θαυμάσιον δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀπατωμένων πῦρ ἐρᾶσθαι οὐρανόθεν καταρχόμενον· ὅπου γε καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰωβ ἱστορίᾳ τοῦτο κατεληλυθὸς καὶ τὰ πτήνη αὐτοῦ κατηνάλωκός, κατὰ θέαν συγχόρησιν καὶ σατανικὴν ἐνέργειαν, μεμαθή-καμεν.

perneque dilapsus iusti viri armentum, Deo id sumpsisse.

Καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου.

Καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. — Πλανά, φησὶ, τοὺς ἐν τῇ γῇ τὴν διηνεκὴ κατοίκησιν τῆς καρδίας ἔχοντας. Τοὺς γὰρ ἐν οὐρανῷ κεκτημέ-νους τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀπατᾷ ἡ αἰσθησις, ἡσφαλι-σμένους ἀκριβῶς τῇ προαναφωνήσει τῆς αὐτοῦ ἐλευ-σιως.

Λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ εἶχε τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας, καὶ ἐζήσκει· καὶ ἐδόθη αὐτῷ δοῦναι πνεῦμα τῇ εἰ-κόνι τοῦ θηρίου, ἵνα [καὶ] λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ ποιῇση [ἵνα] ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνή-σωσι τὴν εἰκόνα τοῦ θηρίου, ἀποκτανθῶσι. Καὶ ποιῇ πάντα τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δοῦλους, ἵνα δώσουσιν αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δε-

nis similia, ob id fortassis, quod sub ovina pelle cædis studium occultique lupi ferociam celare stu- deat : tum etiam quod initio aliquam pietatis for- mam præ se feret ; qua de re Irenæus ita sere scri- bit : De Satanæ satellite (quem pseudopropheta quoque vocat) loquebatur, ait, ut draco. Addit porro signorum prodigiorumque potestatem huic imper- titivæ, quo viam per hæc Antichristo sterneret, ad- itumque ad hominum perditionem eidem pateface- ret. Cæterum sanationem plagæ mortis, quam bestia acceperat, momentaneam regni ante divisi unio- nem esse dicimus : aut temporariam tyrannidē Satanæ, quam Christus sua cruce fregerat, per Antichristum instaurationem, aut stetitiam certe

XIII, 12, 13. Et potestatem priori bestię omnem fa- ciebat in conspectu ejus ; et fecit terram et inhabitantes in ea adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.

58 Quidquid, inquit, pseudochristi præcursor ad hominum deceptionem facturus est, hoc totum per præstigias et incantationes facturus est ; quo hac ratione Antichristum Deum esse persuadeat ; ut qui testimonium habeat a viro, qui tanta mira- cula patrarit ; eamque virtutem et gloriam ad exemplum Joannis Baptistæ, qui fideles ad Chri- stum adducebat, divinitus citra controversiam ac- ceperit : siquidem mendacium ad hominum sedu- ctionem veritatem imitari contendit. Non est autem mirum aut novum, si in oculis hominum errore jam excæcatorum ignem e cælo descendere faciat impostor : posteaquam ex historia Jobi comper- tum habemus, ignem diaboli virtute incensum su- permittente, temporis quasi puncto totum ab-

XIII, 14. Et seducit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi, facere in conspectu bestię.

Seducit illos, inquit, qui cordis sensum in terra rebusque terrenis perpetuo defixum habent. Quo- rum enim conversatio in cælis est, hos neque sen- sus, neque Antichristi præsentia decipit ; utpote accurate jamdudum ante de illius adventu edoctos, valideque contra ejusdem fraudes munitos.

XIII, 14, 17. Dicens habitantibus in terra ut faciant imaginem bestię quæ habet plagam gladii, et vixit. Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestię, ut loquatur imago bestię. Et faciet ut qui- cunque non adoraverint imaginem bestię, occidantur. Et faciet omnes, pusillos et magnos, et divites et pauperes, et liberos et servos, habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis : et ne quis possit emere aut condere, nisi qui habeat caracte- rem aut nomen bestię aut numerum nominis ejus.

ἐκός, ἡ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν· [καὶ] ἵνα μὴ τις δύναται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχωρ τὸ χάρμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Narrat Apollonius, et alii confirmant, daemones A incantationum et p̄estigiarum vi per imagines et statuas, per arbores ruraum et aquas, perque alia ejusmodi saepenumero locutos: arbitror et per mortuorum cadavera loqui quoque posse. Nam et Simon magus in B. Petri apostolorum coryphæi multorumque Romanorum i præsentiā, mortuum hactenus exsuscitavit, quatenus sese movere palam videretur; etsi inter!m apostolos imposturam, hoc est, virtutem qua falso eum excitaverat, aperuerit, et vim qua mortui vero resurgunt publice declaraverit. Ad eum itaque modum probabile sit, Antichristum quoque prodromum et administrum daemōnum vi impulsim bestiæ imaginem facturum, arte et fraude diaboli loquendi facultatem illi communicaturum adeoque daturum operam ut B omnes trucidantur, quousque eam adorare recusaverint. Neque his contentum lethiferi quoque nominis characterem omnium seductorum frontibus et dexteris impressurum: his quidem, quo omnium dexterarum bonorumque operum vim amputet; illis vero, quo abs se deceptos hoc symbolo commonefaciat perfrecta fronte in errore et tenebris persisterendum esse; verum non facile suscipient ejusmodi characterem, qui vultus frontesque divino lumine signatas habent. Quin bestiæ quoque calculum ad omnes ubique contractus et negotiationes extendet; ita ut nulli emere aut vendere liceat, qui eum recipere detrectet; quo ea saltem ratione fideles, ob rerum ad vitæ usum necessariarum penuriam, ad violentiam mortem adigat.

CAPUT XXXVIII.

59. De profano, Antichristi nomina.

XIII, 18. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestia: numerus enim hominis est, et numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

Accuratam calculi notitiam, ut reliqua itidem quæ de Antichristo scripta exstant, tempus et experientia viris prudentibus et sobriis manifestabit. Nam si in exquisita nominis hujus cognitione magnus aliquod operæ pretium sibi esset, ille utique qui visionem impressit, ut veteres recte admonent, evangelistæ illud patefecisset. Verum divinæ gratiæ aliud, quam corruptioris perditique hominis nomen, divino huic libro inærore visum fuit. Verumtamen per modum exercitationis multa secundum B. Hippolytum et alios conungi possunt nomina, quæ numerum illum complectantur, cum propria, tum etiam appellativa, idque in omni propemodum lingua. Proprium exempli causa, Græce sit λαμπέτης: Latine *Benedictus*; Persice *Sarmans*. Similis in cæteris linguis efformatio fiat. Appellativa vero; ut κακὸς ὁδηγός, *dux improbus*: ἀληθὺς βλαβερός, *vere noxius*: πάλαι βάσκανος, *jam olim invidus*: ἀμνὸς ἄδικος, *agnus iniquus*, quibus ab illis p̄cipue appellabitur Antichristus, qui errores illius aversantur; siquidem is gloriam suam in flagitiis probro dignis constituet vel maxime.

ΚΕΦΑΛ. ΔΗ΄.

Ἐπεὶ τοῦ [μιαροῦ] ὀνόματος τοῦ Ἀντιχρίστου.

Ὁδὸς ἡ σοφία ἐστίν. Ὁ ἔχωρ νοῦν, ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν. Καὶ [δ] ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστίν ἐξακόσια ἐξήκοντα [καὶ] ἑξή.

Καὶ τὴν μὲν ἀκριβείαν τῆς ψήφου, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ὁ χρόνος ἀποκαλύψει καὶ ἡ πείρα τοῖς νήφουσιν. Εἰ γὰρ ἔδει, καθὼς παρὰ τινες τῶν διδασκάλων, σαφῶς γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον ὄνομα, ὁ τεθεσμένος ἂν αὐτὸ ἀπεκάλυψεν. Ἄλλ' οὐκ εὐδόκησεν ἡ θεία χάρις ἐν θεῖᾳ βίβλῳ τὸ τοῦ λυμεῶνος ὄνομα γραφῆναι. Ὡς ἐν γυμνασίᾳ τε λόγῳ, πολλὰ ἐστὶν εὐρεῖν, κατὰ τὸν μακάριον Ἰππολύτου καὶ ἐτέρους, ὀνόματα τὸν ἀριθμὸν τοῦτον περιέχοντα, D προσηγορικά τε καὶ κύρια· κύρια μὲν, οἶον, Λαμπέτης, Τσιτάν, ἐκ τοῦ τείνω, καθ' Ἰππολύτου· Λατίνος, ὁμοίως [δὲ] δι' ὁδογῶν· Βενέδικτος· ὡς ἐρμηνεύεται εὐλογημένος ἢ εὐλογητός· κατὰ μίμησιν τυχόν τοῦ ἀληθῶς εὐλογημένου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Προσηγορικά δὲ, κακὸς ὁδηγός, πάλαι βάσκανος, ἀληθὺς βλαβερός, ἀμνὸς ἄδικος. Οἷς ἐκ τῶν ἐναντιωμένων τῇ πλάνῃ ἐπικληθῆσεται, τὴν οὐσίαν δόξαν ἐν τῇ αἰχύνῃ τιθέμενος.

ΚΕΦΑΛΑ. ΛΘ'.

A

CAPUT XXXIX.

Περὶ τοῦ Ἀγρίου καὶ τῶν ἑκατὸν τεσσαρακον-
τατεσσάρων χιλιάδων.

De Agno et centum quadraginta quatuor millibus
stantibus cum Agno in monte Sion.

Καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ Ἀγρίον ἑστηκὸς ἐπὶ τὸ
δρὸς Σιών· καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαρακον-
τατέσσαρες χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, γεγραμμένον
ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

Ἀγρίον ὁ Χριστὸς ἀναμφιβόλως ὠμολόγηται. Ἐπὶ
τὸ δρὸς δὲ Σιών οὐ τῆς παλαιᾶς ἑστῶς, ἀλλὰ τῆς
νέας τῆς τοῦ ζῶντος Θεοῦ πόλεως. Αἱ δὲ ἑκατὸν
τεσσαρακοντατέσσαρες χιλιάδες, ἡ τὸ τοῦ ἀπο-
στολικοῦ σπέρματος πολυπορευὸν δηλοῦσι, τῆς ἐν ἑκάστῃ
χάρτος δωδεκάκι· χιλιοστὸν ἀπεργαζομένης, [ἡ] γουν]
τίλειον τὸν καρπὸν τῆς τῶν σωζομένων πίστεως· ἡ
τῶς ἀπὸ τῆς Νέας Διαθήκης παρθέτους, κατὰ τὴν
ἐπο, κατὰ τὴν ἐξῆς ἀνθρώπων, σημαίνουσιν. Ἐν γὰρ
ταῖς παλαιαῖς· σπάνιον τὸ τῆς παρθενίας κατόρθωμα,
πλὴν σφόδρα ὀλίγοις εὐρισκόμενον· ὅθεν [καὶ] ἑτέρας
ταύτας παρὰ τὰς πρότερον εἰρημένας οἰητέον, τὰς ὀνο-
μαστὶ ἐκ τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ συναγομένης. Αἱς
παρθένοιαν οὐ προσμεμαρτύρηκε. Τούτων δὲ πάντων
τὴ μέτωπα τῷ φωτὶ τοῦ θείου προσώπου σφραγίζον-
ται· δι' οὗ τοῖς ὁλοθρυσταῖς ἀγγέλοις αἰδέσαιοι φαί-
νονται.

Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνῆς
ὕδατος πολλῶν, καὶ ὡς φωνῆς βροντῆς μεγά-
λης· καὶ φωνῆς ἤκουσα [ὡς] κιθαριῶν κιθαρι-
ζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν, καὶ ᾄδόντων
[ὡς] ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώ-
πιον τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

Ἡ δὲ φωνὴ τῶν πολλῶν ὑδάτων καὶ τῆς βρον-
τῆς καὶ τῶν κιθαριζόντων τὸ διαπρύσιον δηλοῖ τῆς
τῶν ἁγίων ὑμνῳδίας, καὶ τῆς ἐμμελοῦς αὐτῶν καὶ
εὐχῆς καὶ συμφώνου ᾠδῆς, τῆς πᾶσαν περιηχούσης
τὴν τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ πρωτοτόκων Ἐκ-
κλησίαν καὶ πανήγυριν, καθάπερ ἐν συμφωνίᾳ χορ-
δῶν, τῇ τῶν ἁγίων συμπνοῇ ἐξηγουμένην· ἣν τῇ
νεκρώσει τῶν τοῦ σώματος ἐπιθυμιῶν κατέρωσαν.
Ταύτην δὲ τὴν ᾠδὴν, οὐδεὶς ἕτερος μαθεῖν, φησι,
δύναται, πλὴν αὐτῶν· διότι τῷ μέτρῳ τῆς πολιτείας
καὶ ἡ γυνῶσι· συμπαρεκτείνεται· καθὰ καὶ τοῖς ἀν-
θρώπων οἰκέταις ἀναλόγως τῇ εὐνοίᾳ ἡ τῶν δεσπο-
τικῶν μυστηρίων φανέρωσις δίδεται.

cultus condecorabat. Quandoquidem cognitionis mensura castæ conversationis et integritatis men-
suræ commensurabitur; quemadmodum secretorum manifestatio obtingere solet servis secundum
magnitudinem familiaritatis quæ illis cum dominis intercedit; aut pro benevolentiae ratione qua
domini erga illos affecti sunt.

Καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ
ἐκατὸν τεσσαρακοντατέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἡγο-
ρασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. Οὗτοι εἰσιν οἱ μετὰ γυ-
ναῖκων οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γὰρ εἰσιν·
οὗτοι [αἰσίν] οἱ ἀκαλουθούτες τῷ Ἀγρίῳ ὅπου
ἂν ὁπάγῃ· οὗτοι ἡγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀν-
θρώπων, ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Ἀγρίῳ· καὶ ἐν
τῷ στόματι αὐτῶν οὐκ εὐρέθη ψεῦδος. Ἄμωμοι
οὗτοι εἰσι.

XIV, 1. Et ridi, et ecce Agnus stabat supra mon-
tem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor
millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus
scriptum in frontibus suis.

Agnum, qui hic cernitur, Christum esse extra
controversiam est. Consistit autem supra mon-
tem Sion, non veteris illius civitatis, sed novæ,
viventis Dei. Ipsa autem millia uberem multiformemque apostolici seminis gratiam denotant;
ut quæ per unumquemlibet duodecies millesimum,
hoc est perfectum fidei fructum in iis qui salvi
sunt, reddiderit. Aut certe millia hæc Novi Testa-
menti virgines secundum utrumque hominem si-
gnificant: nam apud veteres virginitatis decus
parum admodum receptum erat. Quare hæc millia
alia esse a prioribus illis, quæ a duodecim tri-
bus Israel nominatim censebantur, putandum
est; siquidem iis virginitatis nomen non tribue-
batur. Horum autem omnium frontes divini vultus
lumine signatæ conspiciuntur, per quod angelis
exterminatoribus venerandi ac formidabiles ap-
parent.

XIV, 2, 3. Et audiivi vocem de cælo tanquam vo-
cem aquarum multarum, et tanquam vocem tonitru
magni, et vocem quam audiivi, sicut citharædorum
citharizantium in citharis suis: et cantabant quasi
canticum novum ante sedem, et ante quatuor anima-
lia et seniores.

Vox multarum aquarum sonusque tonitru et
citharizantium, hymnorum et laudum, quas sancti
fundunt, claritatem, odæque et carminis suavi-
tatem et consonantiam significant: hæc nam-
que, instar chordarum citharæ apte compositarum,
per universam Ecclesiam, cælumque primogeni-
torum in cælo descriptorum, late circumsonant.
Eumvero quod est concinna fidium consonantia,
hoc sanctorum est consensus, mutuaque inter se
conspiratio: ad quæ viam munit carnalis sensus
mortificatio, libidinumque corporis compressio.

Cæterum musicam, de qua hic sermo, nemo discere
D aut canere poterat præter eos quos virginitatis

XIV, 3-5. Et nemo poterat discere canticum, nisi
illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti
sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt
coinquinati: virgines enim sunt. Hi sequuntur
Agnum quocunque iterit. Hi empti sunt ex hominibus
primitiæ Deo et Agno; et in ore eorum non est in-
ventum mendacium; sine macula enim sunt ante
thronum Dei.

Post viginti quatuor seniores, arbitramur hosce A
supranominatos cæteris omnibus gloria præstare ;
tum propter virginitatem ; tum etiam propter lin-
guæ manuumque innocentiam et puritatem ; quippe
qui post Christi in carnem adventum, cum virtu-
tem splendorem nacti sunt, ut digni habiti fuerint
qui ejusmodi eæmen edocorantur, quod permulta
non modo in mortali hac vita, verum in futuro
quoque sæculo incognitum manebit. Nam etsi
cognitionis perfectio tum demum obtinebitur, evan-
gelium illi, juxta Apostolum, quæ ex parte tantum
est : altamque uilemque secundum vitæ hanc trans-
actæ modum et rationem, sanctorum mysteriorum
revelatio obvenit. Multis enim apud Patrem sunt
mansuetæ, et stella differt a stella in gloria ;
quemadmodum multa quoque suppliciorum sunt
differencia : a quibus nos universorum Dominus
liberet, eorumque numerum propter ingentem bo-
nitatem suam nos addecessit, qui salvi sumus :
neque ad multitudinem peccatorum nostrorum
spectat, sed ad solitas animas miserationes ; propter
quas etiam e cælo in terram descendit, nostraque
causa pretiosum sanguinem suum largitus pro-
fudit ; quo maculas sordeque nostras eluens, mun-
dos nos Patri offerret : cui, utpote vitæ nostræ dæci nostræque salutis auctori, una cum Patre et Spiritu
sancto sit gloria, honor et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XL. SERMO XIV.

De angelo judicium propinquum denuncians :

XIV, 6, 7. Et vidit alterum angelum volantem per
medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut
evangelizaret sedentibus super terram, et super om-
nem gentem et tribum, et linguam et populum, di-
centem magna voce : Time Deum, et date illi
honorem ; quia venit hora judicii ejus : et adorare
eum, qui fecit cælum et terram, et mare et fontes
aquarum.

61 Medium cæli utrumque designat, nempe
sublime præcelsumque esse quod annuntiatur ; et
angelum rursum qui apparet, e sublimi cælestique
loco venire : nec alia de causa missum ad eas e
superis, quam ut Christi exemplo homines homi-
repentes per suam intercessionem transmittat ad D
cælos, totumque Ecclesiæ corpus Christo capiti suo
conjungat. Vocat autem Evangelium æternum,
quod ab æterno a Deo præfinitum sit. Hoc porro
exigit ut Deum timeamus ; Antichristum autem,
qui animam una cum corpore occidere non potest,
nihil formidemus ; quin potius animose illi obsi-
stamus, utpote propter judicii propinquitatem,
viciamque pro meritorum ratione retributionem,
ad modicum tempus dominaturo.

CAPUT XLI.

De angelo qui Babylonis ruinam annuntiat.

XIV, 8. Et alius angelus sicutus est, dicens :

Ἐγὼ μέθεσθαι μεντοι τοὺς μετὰ τοὺς ὀνομασμένους
εἰκοσιτέσσαρας πρεσβυτέρους τῶν λοιπῶν εἶναι
προβχοντας· διὰ τε τὴν παρθένειαν καὶ τὸ ἐν γλώσσῃ
τε καὶ χερσὶν ἁμωμον, μετὰ τὴν [τοῦ] Χριστοῦ ἐπι-
δηρίαν κτωμένους τὴν ἐνδρακτὴν λαμπρότητα. δι' ἣς
τὴν κατὴν φῶσιν διδάσκονται, τὴν τοὺς πολλοὺς οὐ μόνον
ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι
ἀγναιστον. Εἰ γὰρ [καὶ] τὸ τέλειον τῆς γνώσεως
ἐλευσεται τότε, καταργουμένης τῆς μερικῆς [γνώ-
σεως], κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἀλλ' ἀναλόγως
τῇ ἐνταῦθα πολιτείᾳ τῶν ἀγίων [ἢ τῶν θεῶν] με-
στηρίων ἔσται φανέρωσις. Πολλοὶ γὰρ μοναὶ παρὰ
τῷ Πατρὶ· καὶ ὁστέρος ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ·
ὡς περ καὶ πολλὰ διαφορὰ κολάσεων· ὡς ἡμεῖς
λυτρώμενος ὁ τῶν ὁλῶν Κύριος, τοὺς σωζομένους
ἐγκαταλίξει διὰ τὴν οἰκτείαν ἀγαθότητα· μὴ ἀφ-
ερῶντες τὸ πλεῖθος τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἀλλ' εἰς τοὺς
εἰσέλους οἰκτιρμοὺς, δι' οὓς ἐπὶ [τῆς] γῆς παρατί-
γουν, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἶμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχευεν·
διὰ τοὺς μύρους ἡμῶν καὶ τοὺς σπινθὺς ἐκπύνας,
καθαροὺς προσάγει τῷ Πατρὶ· μεθ' οὗ αὐτῷ πρίπαι
τῷ ἀρχηγῷ [τῆς ζωῆς καὶ] τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἅμα
τῷ παναγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑ. Μ'. ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Περὶ ἀγγέλων προσηγορευόντος τὴν ἐγγύτητα τῆς
[μελλούσης] κρίσεως.

C

Καὶ εἶδον [ἄλλον] ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσου-
ρανίῳ, ἔχοντα Εὐαγγέλιον αἰώνιον, [ἐρχόμε-
νον] εὐαγγελίσαι τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς,
καὶ [ἐπὶ] πᾶν ἔθνος καὶ γυνήν, καὶ γλώσσας
καὶ λαόν· λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Φοβήθητε
τὸν Θεόν, καὶ δοτε αὐτῷ δόξαν· ἔτι ἤλθεν ἡ ὥρα
τῆς κρίσεως αὐτοῦ· καὶ προσκυνήσατε τῷ ποιή-
σαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασ-
σαν καὶ πηγάς ὑδάτων.

Τὸ μεσουρανίον [θαυμαστικῶς] τὸ ὑψηλὸν δηλοῖ,
καὶ τὸ, οὐράνιον εἶναι τὸν φανέντα ἄγγελον, ἀνθεν
πεμπεθέντα πρὸς τὸ χαμῶθεν τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς
[αὐτοῦ] μεσότητος ἀναγαγεῖν εἰς οὐρανοὺς τῇ οἰ-
καίᾳ μεσιτείᾳ θεομιμήτως· ὥστε ἐνωθῆναι τὸ τῆς
Ἐκκλησίας σῶμα Χριστῷ τῇ κεφαλῇ ἡμῶν. Τὸ δὲ
αἰώνιον Εὐαγγέλιον, τὸ ἐξ αἰῶνος τοῦτο παρὰ [τῷ]
Θεῷ προωρισθαι. Φησὶ δὲ ταῦτο, τὸν μὲν Θεὸν φοβεῖ-
σθαι, μὴ δειλιῖν δὲ τὸν Ἀντίχριστον, μὴ συνάμενον
ἀποκτεῖναι τὴν φυχὴν οὖν τῷ σώματι· ἀλλ' εὐθύ-
μως αὐτῷ ἀντιτάξασθαι πρὸς ὅλγον κρατοῦναι, διὰ
τὴν ἐγγύτητα τῆς κρίσεως καὶ τῆς τῶν βεβαιωμένων
ἀναποδόσεως.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΑ'.

Περὶ ἀγγέλου τὴν πτῶσιν Βαβυλῶνος κηρύσ-
σαντος.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος δεύτερος ἠκολούθησεν, λέ-
γων·

γιν· ἔλασεν, ἔλασεν Βαβυλῶν ἡ μεγάλη· ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου [τοῦ θυμοῦ] τῆς πορνείας αὐτῆς πατάσκει πάντα τὰ ἔθνη.

Βαβυλῶνα καλεῖ φερωνύμως τὴν τοῦ κόσμου [τοῦτου] σύγχυσιν καὶ τὴν βιωτικὴν ταραχὴν· ἣν ὅσον οὐκ ἀπολύει πεσεῖν [ἢ τὴν ἐκλείπει]. Οἶνον δὲ θυμοῦ πορνείας καλεῖ οὐ μόνον τὴν ἐξ εἰδωλολατρείας βαρβαρίαν καὶ τῶν ὡρηνῶν ἑκστασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ πάσης ἁμαρτίας μέθην καὶ παραφορὰν· καὶ ἦν πάντες οἱ ἐκ Θεοῦ πορνεύοντες, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγον, ἐξολοθρεύονται. Πίπτει δὲ ἡ τοιαύτη Βαβυλὼν τέλειον, ἐν τῇ ἀναδείξει τῆς ἁγίας Ἰερουσαλὴμ, ἀνασπασμένη πρόρριζος, τῶν τῆς ἀνομίας ἐργατῶν πεμπομένων εἰς τὸ πῦρ τοῦ αἰώνιον.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ΄.

Περὶ [ἐτέρου] ἀγγέλου ἀσφαλισμένου τοὺς πιστοὺς μὴ δέξασθαι τὸν Ἀντίχριστον.

Καὶ ἄλλος ἀγγελος τρίτος ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Εἰ τις προσκυνεῖ τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς πίνεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ κεκρασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· καὶ βασανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θατῷ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀγρίου.

Εἰτις, φησὶ, τῷ τεθηρωμένῳ Ἀντίχριστῳ ὑποκύπτει, [καὶ] θυσιαστὴν πολιτείας μετέχεται τὴν ἐκαὶ νυνεὶ ἐκινῶσαν, καὶ ἡ λόγῳ ἢ ἔργῳ τοῦτον κηρύττει θεῷ (τοῦτο γὰρ δηλοῦν δύναται τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τῆς χειρὸς διδόμενον χάραγμα), καὶ αὐτὸς κοινωνήσει αὐτῷ τῆς τοῦ τιμωρητικοῦ ἰσχυροῦ πώσεως, ἀκράτου μὲν καὶ ἀμειγροῦς θείων οἰκτιρμῶν, διὰ τὸ τῆς κρίσεως δίκαιον· κεκρασμένου δὲ ἐκ διαφόρων τιμωριῶν, διὰ τὸ τῆς αὐθαρέτου κακίας πολυσχιδὲς καὶ πολύτροπον. Καλῶς δὲ οἶνος θυμοῦ καλεῖται ἡ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἐκκαλούμενα οὖσα τοῦ τῆς ὁσιότητος, αἵματος, τοῦ τοῦ πίνοντος μεθύσκοντος· οἱ δὲ ὧν τις ἁμαρτάνει, οἱ αὐτῶν καὶ κολάζεται.

consuetudo : quod quidem inebriat omnes quotique ex illo bibunt : nam per quæ quis peccavit, per ea puniri quoque solet.

Καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνων ἀναβαίνει.

Τὸν δὲ καπνὸν τοῦ βασανισμοῦ, ἢ τὸ ἄσθμα δεῖν καὶ τὸ ἐκ πᾶν κολαζομένων κατωθεν μετὰ στεναγμῶν ἀναδιδόμενον· ἢ καπνὸν τὸν τοῦ πυρὸς ἐκπεμπόμενον, τοῦ τοῦ ἐκπεπτωκότος κολάζοντος. Εἰς αἰῶνα δὲ αἰώνων αὐτὸν ἀναβαίνει λέγεται, ἵνα μέθωμεν ἀτελεύτητον εἶναι τὴν κόλασιν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὥσπερ καὶ τὴν τῶν δικαίων τρυφὴν αἰώνιον.

Καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτός οἱ προσκυνούντες τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ· καὶ εἰ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου αὐτοῦ.

A. *Cecidit, cecidit Babylon, civitas illa magna, quæ a vino iræ fornicationis suæ polavit omnes gentes.*

Nomine ex re ipsa sumpto, mundi huius confusionem vitæque præsentis turbas *Babylonem* appellat; quam paulo post finem facturam prædicat. Per vinum porro iræ fornicationis non idololatricam furiam mentisque a Deo alienationem tantum designat, sed quamvis quoque temulentiam animique insaniam ex quovis peccato natam; propter quam, iuxta Psalmistæ oraculum, omnes quotquot fornicantur a Deo, exterminabuntur. Ruet autem hæc *Babylon* tum demum perfecte, radicitusque evellatur, quando, iniquitatis operarii in æternum ignem missis, *Jerusalem* illa quæ sursum est, aperte ostendetur.

CAPUT XLII.

De tertio angelo qui fideles, ne Antichristum suscipiant, graviter admonet.

XIV, 9, 10. *Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte suo, aut in manu sua; et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius; et cruciabitur igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni.*

C Si quis, inquit, antichristo ob feritatem in beluam verso manus dederit, impiamque vitæ conversationem, quæ ad vitum illum exprimit, adierit, aut dicto vel facto Deum esse prædicaverit (hoc enim per characterem qui fronti et manui imprimatur, significatur), ipse una cum illo calicis divinæ iræ participes erit, hoc est, omnis commiserationis expers. Dicitur autem hic *catix merns*, propter iudicii æquitatem; at vero propter peccati sponte electi utroque perpetrati multiplicitatem et diversitatem, ex variis cruciatibus ponarumque generibus mistus. Percommode autem cruciatus iræ vinum appellatur; quippe quod ex impietatis uva vinum appellatur; quippe quod ex impietatis uva

XIV, 11. *Et fumus tormenti eorum ascendit in sæcula sæculorum.*

62 Aut per fumum hunc intelligere oportet inflammatum halitum quem in tormentis constituti, ex imo pectore continuo non absque suspiriis emittunt; aut illum certe quem ignis, qui eos punit et incendit, qui in illum inciderunt, suum emittit. Dicitur hic autem fumus in *sæcula sæculorum ascendere*; quo hinc discamus, ut justorum voluptas et gloria finem nescit, ita nec peccatorum quoque supplicia nullo unquam tempore finem habitura.

Nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam et imaginem ejus, et si quis acceperit characterem nominis ejus.

Futuri sæculi statum, in quo impios nullam A
requiem habituros prædicit, *diem ac noctem* vocat; non quasi ibi exstat spatium quod diurno solis motu mensuretur; sed quia ad præsentis temporis consuetudinem, quod per noctes et dies contigitur, numeratur: aut per *diem*, vitæ ratio quam sancti tenent, denotatur; per *noctem* autem impiorum hominum cruciatus; quos præ cæteris apud inferos luent illi qui per ea quæ perpetrant, diaboli studium ne fariasque ejusdem contra Christum blasphemias, quasi ad vivum exprimunt, quique pessimum et infame illud Antichristi nomen, tanquam rem pretiosam cordibus suis inscribunt.

XIV, 12. *Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei et fidem Jesu.*

Impii, ait, post hanc vitam in omne ævum torquebuntur. At sancti vero, qui hic patientiæ fortitudinem ostendunt, et tempore hoc quod cito præterit, divina præcepta fideliter custodiunt, et fidem quæ in Christum est, inviolatam conservant, in æternum cum illo regnabunt.

XIV, 13. *Et audiivi vocem de cælo direntem mihi: Scribe: Beati mortui qui in Domino moriuntur, a modo. Sane, dicit Spiritus: ut requiescant a laboribus; opera autem illorum sequuntur illos.*

Vox de cælo lapsa, non omnes mortuos beatos prædicat, sed illos duntaxat qui in Domino vitæ finem faciunt: cujusmodi inter cæteros sunt, qui jam ante mundo mortui, Christi Jesu mortificationem in corpore suo portabant, unamque cum illo crucem circumferebant. Talium namque ex corpore exitus, veram a laboribus requiem affert. Quod autem ex operibus nascitur, illud immarcescibilem coronarum gloriosorumque præmiorum causa existit. Quæ quidem coronæ et præmia multis partibus excedunt certamina et pugnæ labores, quos Christi Dei nostri milites contra virtutes et potestates quæ sub aspectum non cadunt, desudant. Neque enim præsentis vitæ passiones condignæ sunt ad futuram gloriam, quæ in illis, juxta Apostolum, revelabitur, qui Deo placuerunt. Quam si nos ex animo desideramus, citra intermissionem Dominum precemur, hac vel alia simili oratione utentes: Inclina, Domine, cor meum in testimonia tua; averte ab omni vanitate oculos nostros; neque intres in judicium cum servis tuis, Domine; quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, quin potius opulentis tuis miserationibus nos visites et protegas: quoniam tuum, 63 Pater, et Fili, et Spiritus sancte, est imperium, et regnum, et virtus, et gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XLIII. SERMO XV.

Ut is qui super nubem sedebat, falce ea demetat quæ oriuntur e terra.

XIV, 14. *Et vidi, et ecce nubem candidam, et super nubem sedentem similem Filio hominis, haben-*

Kal ouk echousin anapausin hēmeras kai nyktos. — *Ἡμέραν καὶ νύκτα λέγει, οὐχ ὥς ἡλίψι μετρομένην τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος κατάστασιν, ἐν ἣ μὴ ἔχειν ἀνάπαυσιν τοὺς ἀσεβεῖς· προαγορεύει· ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ συνήθειαν τῷ νυξὶ καὶ ἡμέραις ἀριθμουμένην· ἡ ἡμέρας μὲν, τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς νοουμένης· νυκτὸς δὲ, τῆς τῶν βεδῶν κολάσεως· ἥς τεύξονται οἱ τὰς διαβολικὰς πράξεις καὶ τὰς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας, δι' ὧν πράττουσιν, εἰκονίζοντες, τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστάτου θηρὸς καὶ τὸ τοῦτου ὄνομα ταῖς αὐτῶν καρδίαις [τὸ ἀτιμὸν] ὥς τίμιον ἐγγαράττοντες.*

Ἦδε ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν· ὥδε οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς [τοῦ Θεοῦ] καὶ τὴν πίστιν Β' Ἰησοῦ [Χριστοῦ].

Ἦδε ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν. — Οἱ μὲν ἀσεβεῖς, φησὶ, διηνεκῶς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι βασανισθήσονται· οἱ δὲ ἅγιοι, ὥδε τὴν τῆς ὑπομονῆς καρτέριαν ἐπιδείκνυνται, ἐν χρόνῳ ταχέως παραβρίοντι, τὰς θείας ἐντολὰς καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀσπυλον φυλάττοντες.

Kal ēkousa phonēs ek tou ouranou lerouōs moi· Gráphōn· Makáριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι. Naí, λέγει τὸ Πνεῦμα· ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν. Τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

Ἦ δὲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φωνὴ οὐ πάντα· μακαρίζει τοὺς νεκροὺς, ἀλλὰ τοὺς ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντας, τοὺς νεκρωθέντας τῷ κόσμῳ, καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντας, καὶ [τῷ] Χριστῷ συμπάσχοντας. Ἐκείνοις γὰρ ὄντως ἡ τοῦ σώματος ἔξοδος, κόπων ἀνάπαυσις· ἡ δὲ τῶν ἔργων ἀκολουθήσις, στεφάνων ἀμυράντων καὶ βραβείων δόξης ὑπόθεσις· πολλῶν τῷ μέτρῳ ὑπερνικούντων τῶν ἐπάθλων τοὺς ἀθλοῦς, οὓς πρὸς τὰς ἀοράτους δυνάμεις οἱ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀγωνιστάι διήθλησαν. Οὐ γὰρ δέξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεισθαι τοῖς τῷ Θεῷ εὐαρεστοῦσι, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἥς καὶ ἡμεῖς ὀρεγομένους, ἀπαύστως δεῖ τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι, λέγοντας· Κλῖνον τὰς καρδίας ἡμῶν, Κύριε, εἰς τὰ μαρτύριά σου· καὶ ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐκ πάσης ματαιότητος· καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τῶν δούλων σου· ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· ἀλλὰ τοῖς πλουσίοις σου οἰκτιρμοῖς ἐπίσκειψαι ἡμᾶς· ὅτι σὸν [τὸ ἔλεος καὶ] τὸ κράτος καὶ ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'. ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

Ὅπως ὁ ἐν τῇ νεφέλῃ καθημέρος τῷ δρεπάνῳ συντελέσει τὰ ἐκ τῆς γῆς βλαστάνοντα.

Καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ νεφέλῃ λευκῇ· καὶ ἐπὶ τῆς νεφέλης καθημέρος ὅμοιος ὡς ἀνθρώπου,

ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν [καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον δξύ].

Νεφέλην νεοῦμεν [ἡ] αἰσθητήν, τὴν ὑπολαβοῦσαν [τὸν Κύριον τῶν ἱερῶν Ἰησοῦν] τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ὀφθαλμῶν · ἡ ἀγγελικὴν τινα δύναμιν, δ' αὖ τὸ καθαρὸν καὶ μετέωρον, ὡς φησὶν ὁ Ψαλμὸς · Καὶ ἐπέδη ἐπὶ χειροῦ, καὶ ἐπετάσθη. Διηγοιζόμεθα τὸν Χριστὸν εἶναι [τὸν] ἐπὶ τῆς νεφέλης ὁπτανόμενα Ἰϋψ' ἀνθρώπου ὁμοιον· τὸν δὲ ἐπ' αὐτῷ στέφανον τημαντὸν εἶναι τῆς βασιλείας, τῶν τε ἐρῶν καὶ ἀοράτων δυνάμεων · χρυσοῦν δὲ τοῦτον, διὰ τὸ παρ' ἡμῖν τῆς ὕλης ταύτης τίμιον. Τὸ δὲ δρέπανον, συντελείας δηλωτικόν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος θερισμὸν τῆν τοῦ κόσμου συντέλειαν ἐκάλεσεν.

Fals denique, quam manu tenebat, consummationis est symbolum : nam ipse quoque Dominus sæculi consummationem per *messem* designat.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, B
κράζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης· Πέμψον τὸ δρέπανόν σου, καὶ θέρισον· ὅτι ἤλθεν [σου] ἡ ὥρα θερίσαι· ὅτι ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς. Καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῆς νεφέλης τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

Ἡ δὲ τοῦ ἄλλου ἀγγέλου κραυγὴ περιφραστικῶς διλοῖ τὴν ἱκεσίαν πατῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἐπιμένων τὴν μὲν τῶν δικαίων τιμὴν, τὴν δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς ἀνομίας ἐκκοπὴν θεάσασθαι· ἐφ' ᾧ παύσασθαι τὰ κινούμενα καὶ παραβρέοντα, φανερωθῆναι δὲ τὰ ἀκίνητα καὶ μένοντα. Τὸ γὰρ ἐξηράνθη· τὸν θερισμὸν δηλοῖ τὸ φθάσαι τὸν τῆς συντελείας καιρὸν, ὅτε πεπανθεὶς ὡς σῖτος ὥριμος ὁ τῆς εὐσεβείας σπόρος τῶν οὐρανίων ἀποθηκῶν ἀξιωθήσεται, C
αἱ τριάνοντα καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν τῷ γεωργῷ τὴν καρποφορίαν παρεχόμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΜΔ'.

Περὶ [τοῦ] ἀγγέλου [τοῦ] τρυγῶντος τὴν τῆς πί-
κρας ἀμπέλων.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον δξύ.

Εἰ καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται μεγάλης βουλῆς τῆς τοῦ Πατρὸς Ἀγγελος, ἀλλ' ὁ παρὼν τῶν λειτουργικῶν εἶναι δυνάμεων ἐκ τῶν ἐξῆς δείκνυται· ἐκ μὲν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ναοῦ οὖν ἔξει δρέπανον ἔξερ-
χόμενος, τὴν δὲ τῶν λίαν ἀσεβῶν τρύγην ποιησά-
μενος.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός· καὶ ἐφώ-
γησε κραυγῇ μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ δξύ, λέγων· Πέμψον σου τὸ δρέπανον τὸ δξύ· καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλους τῆς γῆς· ὅτι ἤμασαν αἱ στυγεραὶ αὐτῆς.

Ἐκ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ἄλλον ἀγγέλον ἐξελεῖν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔχειν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός, μανθάνομεν τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις ἐπι-

¹¹ Psal. xvi, 11.

A tem in capite suo coronam auream, et in manu sua *falcem acutam*.

Per *nubem* sensilem accipere licet, cujusmodi fuit illa quæ Christum ex oculis apostolorum suscepit, aut aliquam certe angelicam virtutem : sunt enim hæ suapte natura puræ, et instar nubium sublimes. Notum est namque illud Psalmistæ : *Ascendit super Cherubim, et volavit* ¹¹. Per eum igitur qui super nubem sedere, hominisque similitudinem præ se ferre visus est, Christum denotatum arbitramur. *Corona* autem capiti illius imposita Regem, rerumque omnium, tam aspectabilem quam inaspectabilem, Dominum esse ostendit. Additur porro coronam hanc fuisse *auream*, propterea quod materia hæc apud nos illustris

XIV, 15, 16. *Et alius angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem : Mitte falcem tuam, et mete ; quia venit hora ut metatur ; quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam super terram, et demou-
sui eam.*

Vox isthæc angeli et clamor periphrastica communes angelicarum virtutum preces, commu-
neque sanctorum omnium desiderium significat. Omnes namque justorum honorem et gloriam, peccatorum et iniquorum excisionem videre gestiunt ; quo fluxa tandem motuique obnoxia desinant ; succedant autem et sese prodant stabilia fixeque consistentia. Cum vero *messem aruisse* clamat, consummationis tempus præ foribus vigere indicat ; quando nimirum frumentum maturum semenque pietatis in trigesimum, sexagesimum et centesimum multiplicatum, dignum censebitur quod tempestive in cœleste horreum inferatur.

CAPUT XLIV.

De angelo amaritudinis vitem vindemiantē.

XIV, 17. *Et alius angelus exivit de templo, quod est in cœlo, habens et ipse falcem acutam.*

Etsi Christus Dominus magni paternique consilii Angelus nominetur, præsentis tamen loci angelum unam ex ministratoriis virtutibus esse, ex sequentibus demonstratur ; siquidem ex templo, quod in cœlo exstat, egressus, falceque acuta instructus, hominum insigniter impiorum vindemiam facit.

XIV, 18. *Et alius angelus exivit de altari, qui habebat potestatem super ignem : et clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens : Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ ; quoniam maturæ sunt vineæ ejus.*

64 Ex hoc loco, ut ex aliis quoque nonnullis, discimus, Deum angelicas virtutes rebus abs se creatis administrandis præfecisse : unam quidem aquia,

aliam autem igni, aliam denique alteri universitatis parti. Hunc igitur angelum, quod igui præpositus vim munusque puniendi sortitus esset, unum ex hypremis exstitisse conjicimus. Quare clara quoque voce alteri illi, qui falcem acutam habebat, ut vineæ terræ botros vindemiet, imperat. Per boiros autem impij illi et iniqui homines designantur, qui calicem iræ divinæ implent, furoremque draconum et fel aspidum pro vino lacticis optimo colono proferre non dubitant.

XIV, 19. *Et misit angelus sulcem suum acutam in terram, et vindemiat vineam terræ, et misit in lacum iræ Dei magnum.*

Lacus iræ Dei non est alius quam locus suppliciorum, qui dialolo et angelis ejus præparatus est. Aaseritur hic autem magnus, propter illorum multitudinem, qui pœnas in illo pendunt. Lata enim porta et spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem; et multi sunt qui inurant per eam.

XIV, 20. *Et calcatus est lacus extra civitatem; et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.*

[Extra justorum civitatem lacus hic calcatur: neque enim par est ut virga peccatorum, ad sortem justorum aliquando appropinquet. Nam ut utrumque vita et mores fuere dispare, ita domicilio quoque et statione inter se communicare non debent. Per sanguinem autem, qui ex judicio obnoxii, dum in lacu calcantur, funditur, justum incorruptumque Dei judicium significatur. Sanguis autem uræ est vinum; vini autem puri calix plenus offertur, propter divinam iram; qua sæviante, cruciatus qui pœnam promeritos excepturus est, usque ad equorum (hoc est, lascivorum illorum hominum) frena pertinget; et merito, ut qui nullum, dum viverent in carnis voluptatibus, frenum agnovissent, neque ullum unquam adhibere studuerint. Additur porro ad mille sexcenta studia dimanasse sanguinem, ad designandum consummatam hominum illorum nequitiam, pœnæque magnitudinem; siquidem millenarius numerus inter omnes est perfectissimus et consummatissimus. Sexcentesimo adhæc Noe anno peccatum aqua obrutum novimus.

Fit autem mentio senarii; quia creaturam sex dierum spatio conditam improbis suis studiis contumelia affecerunt. Sex denique dierum numerus, in quibus mundus constitutus est, operationis est symbolum.]

Ut suppliciorum locus extra cœlestis Jerusalem civitatem est positus, ita illi quoque qui eidem addicti sunt. Porro autem quod sanguis illorum usque ad equorum frena ascendisse, seseque ad mille sexcenta stadia diffudisse hic dicitur, istud ad inveniendam pœnarum prolixitatem et gravitatem, quæ per angelos cruciatibus præfectos irroganda est, pertinere videtur. Siquidem hos equorum nomine Scriptura sacra alicubi designat: nec enim alio spectat illud: *Ascendes super equum* 65

τετάχθαι τοῖς κτίσμασι, τὴν μὲν τοῖς ὕδασι, τὴν δὲ τῷ πυρὶ, τὴν δὲ ἐτέρῳ τινὶ μέρει τῆς κτίσεως. Τοῦτου τοίνυν τὸ τιμωρητικόν, διὰ τοῦ ἐπιτετάχθαι τῷ πυρὶ, μανθάνομεν· τῶν ὑπερτέρων ἀγγέλων ὄντος. Ἐγκαλεῖσθαι δὲ φησι μετὰ κραυγῆς καὶ τῷ δρέπανον ἔχοντι, τρυγῆσαι τοὺς τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς βύτρους· δι' ὧν οἱ τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ κυρίου πληροῦντες ἀσβεῖς καὶ παράνομον χαρακτηρίζονται· θυμὸν δρακόντων καὶ θυμὸν ἀσπίδων ἀντι οἶνου εὐφροσύνης τῷ ἀγαθῷ γεωργῷ καρποφορήσαντας.

Καὶ ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ [εἰς τὴν γῆν], καὶ ἐτρύγησε τὴν ἀμπελον τῆς γῆς· καὶ ἔθηκεν εἰς τὴν λίην τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ τὴν μεγάλην.

Ληνός ἐκ τοῦ θεοῦ ὁ τῷ διαθῆναι καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἡτοιμασμένος χώρος κολάσεως· μεγάλῃ μάλιστα, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ βασανιζομένων. Πλατεία γὰρ ἡ τῆς ἀπωλείας ὁδὸς καὶ εὐρύχωρος.

Καὶ ἐπατήθη ἡ λίην ἐξω τῆς πόλεως· καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς λίην, ὅχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων [ἑξ].

Καὶ ἐπατήθη ἡ λίην ἐξω τῆς πόλεως. — [Ἐξω μὲν τῆς τῶν δικαίων πόλεως ἡ λίην πατήθησεται. Οὐδαμῶς γὰρ τῷ κλήρῳ τοῦτῃ ἡ ῥάβδος τῶν ἁμαρτωλῶν ἐγγίει, κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον· ἁμικτός γὰρ ἡ τούτων ἔσται κατοίκησις, καθάπερ καὶ ὁ τρόπος γεγένηται. Αἷμα δὲ ἐκ τῶν ὑποδίκων πατουμένων χεόμενον, τὴν δικαίαν καὶ ἀδέκαστον τοῦ θεοῦ κρίσιν κέκληκεν. Αἷμα δὲ σταφυλῆς, οἶνος. Οἶνου δὲ ἀκράτου πλήρης, διὰ τὴν τῆς θείας ὀργῆς ποτήριον· δι' οὗ ἡ ληψομένη τοὺς ἀξίους δεικνύται κόλασις· μέχρι μὲν τῶν χαλινῶν, ὡς θηλυμανῶν ἵππων, φθάνουσα· διότι χαλινὸν ἐν ταῖς ἡδοναῖς καὶ ταῖς ἀθεμιτοῦργίαις οὐκ ἔγνωσαν. Ἀπὸ χιλίων δὲ καὶ ἑξακοσίων σταδίων προϊούσα, διὰ τὸ τῆς πονηρίας αὐτῶν τέλειον· ἡ χιλιάς γὰρ, ἀριθμὸν τελειότατος· ἑξακοσιοστῶ δὲ ἔπει τοῦ Νωε τὴν ἁμαρτίαν ὕδατι κατακλυσθεῖσαν ἔγνωμεν· ἑξ ἑ, ὅτι τὴν ἐν ἐξαήμερῳ γεγεννημένην κτίσιν ταῖς πονηροῖς καθύβρισαν ἐπιτεθεύμασιν· ἐργασίας δὲ ὁ τῶν ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸς σύμβολον, ἐν αἷς ὁ κόσμος συνίστη.]

Καὶ γὰρ ἐξω τῆς ἐπουρανίου πόλεως Ἱερουσαλήμ ὁ τῆς βασάνου τόπος καὶ τῶν ταύτης ἀξίων. Τὸ δὲ, τὸ αἷμα αὐτῶν ὅχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων φθάσαι ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων, σημαίνειν εἰς τοὺς τιμωροὺς ἀγγέλους, οὓς τροπικῶς ἵππους ὀνομάζειν τῇ θεῇ Γραφῇ σύνηθες. Μέχρι δὲ τῶν χαλινῶν αὐτῶν φθάνειν τὰς ἐκείνων οἰμωγὰς αἰχμαζομένων· χαλινούς δὲ αἱ ἀγίαι δυνάμεις τὸ θεῖον ἔχουσι πρόσταγμα· ὃ ἡνιοχοῦνται πρὸς τὰ κτελυόμενα. Ὡς φησιν Ἀβδακούμ· Ἐπιβίση ἐπὶ τοὺς ἵππους σου·

καὶ τὰ ἄσπετα· τῇ ἰσχύ μου ἐν ἄρμασι Φαραὼ ἁλώσω σε. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐτέρως νοηθῆναι. Ὅτι περ ἐπεὶ ἔπαισι θηλυμανεῖς ἐγκείμενοι ταῖς ἡδοναῖς γεγόνασιν, ἄχρι τῶν χαλιῶν ταῖς τιμωρίαις λαμβάνονται, ἦτοι ταῖς κολάσεσι κατατρεφόνται· ὅτι χαλινὸν ἐν ταῖς ἡδοναῖς οὐκ ἔγνωσαν. Διὰ δὲ τῶν χαλιῶν ἐξακοσίων σταδίων τὸ μέγα χίσμα τὸ διερρίζον τοὺς δικαίους ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν διδρασκόμεθα· διὰ τὸ ἐν πυνήρῃ τέλειον, καὶ τὸ βδελυκτὸν ἐν ταῖς πράξεσιν· τῆς μὲν δεκάδος τῶν ἐκατοντάδων, ὁρώσας τῆς κακίας τὸ μέγεθος· τῆς δὲ δεκάδος αὐτῶν, τὴν ἐπὶ μελὴ τῆς ἀμαρτίας ἐργασίαν· διὰ τὴν παράχρησιν τῆς ἐν ἐξέδῃ ἡμερῶν δημιουργηθείσης κτίσεως· καὶ τὸ ἐν ἐξακοσιοστῷ ἔτει τοῦ Νῶε πᾶσαν κατακλυσθῆναι τὴν ἡπειρόν.

Nunc pascam relaxatione potiantur? Per mille autem et sexcenta stadia magnum illud chaos, quod inter justos et peccatores interjectum est, designatur. Tum consummata eorum de quibus hic sermo est nequitia, summaque in operibus abominatio: decade quidem ex centenis, perfectam malitiae magnitudinem significante; hexade vero eorumdem centenorum, accuratum deque industria susceptum peccandi studium, sedumque creaturae, quae sex dierum spatio condita est, abusum: sexcentesimo denique Noachi anno universam terram diluvii aquis prostratam jacuisse.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ΄.

B

CAPUT XLV.

Περὶ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐπαγόντων τοῖς ἀνθρώποις τὰς πρὸ τῆς συντελείας πληγὰς· καὶ περὶ τῆς θαλίτης θαλάσσης [ἥς ὠρακεν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει].

Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ· μέγα καὶ θαυμαστόν· ἀγγέλους ἑπτὰ ἔχοντας ἑπτὰ πληγὰς τὰς κοχλίας· οἱ ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ.

Πανταχοῦ τὸν ἄδδομον ἀριθμὸν παραλαμβάνει· τὰς ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις τοῦ παρόντος αἰῶνος τολμώμενας ἀδικίας, ἑπτὰ πληγὰς καὶ ἑπτὰ ἀγγέλους σημαίνων ἀνσταλέσθαι· μεθ' ἧς τὴν μέλλουσαν τῶν ἁγίων διασωγὴν διὰ τῆς θαλίτης θαλάσσης ἐνέτειναι.

Καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν θαλίην μεμιγμένην πυρὶ, καὶ τοὺς ριζώστας ἐκ τοῦ θηρίου καὶ ἐκ τῆς εἰκότος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ χαράγματος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐστῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν τὴν θαλίην, ἔχοντας κιθάρας τοῦ Θεοῦ.

Τὴν θαλίην δὲ θάλασσαν σημαίνει ἡ γούμεθα ὡς τε πλῆθος τῶν σωζομένων, τῆς τε μελλούσης λήξεως τὴν καθάρτησιν, καὶ τὴν τῶν ἁγίων λαμπρότητα, ἣν ταῖς τῆς ἀρετῆς μαρμαρυγαῖς ἐκλάμψουσιν [ὡς ὁ ἥλιος]. Τὸ δὲ μεμίσθαι ἐκεῖ πῦρ τὸ γεγραμμένον τῷ Ἀποστόλῃ, [τὸ πάσχα·] Ἐκδοσίου τὸ ἔργον, ἀποδόν ἔστι, τὸ πᾶν δοκιμάσει, νοεῖσθαι δυνατόν· εἰ καὶ τοὺς καθαρούς καὶ ἀκιδήλους τοῦτο οὐ λυμνίεται, διακοπτόμενοι [ἀφειδῶς] εἰς διττὰς ἐνεργείας, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον· καὶ τοῦ μὲν κενωτικοῦ τοῖς ἀμαρτωλοῖς, τοῦ δὲ φωτιστικοῦ τοῖς δικαίοις ἀπονεμῆσθαι, ὡς νεόδηκεν ὁ μέγας Βασιλεὺς. Εἰκὸς δὲ διὰ τοῦ πυρός καὶ τὴν θείαν γνῶσιν καὶ τὴν τοῦ ζωοποιῶ Πνεύματος χάριν γι-

nam²⁰; et illud rursum: Equa mea in curribus Pharaonis assimilavi te²¹. Porringit item peccatorum qui caeduntur, ejulatas et sanguis, usque ad equorum frenos, hoc est, usque ad praecepti limitem, quem ea de re Deus praefinit. Frenum enim sanctae illae virtutes aliud non agnoscunt, quam divinum praeceptum: hoc pascam namque diriguntur et impelluntur ad ea omnia exsequenda quae in mandatis habent. Potest aliter quoque hic locus exponi: nam cum iniqui praevicaces instar equorum, qui praeteris animantibus lascivi, superbi et furiosi sunt, voluptatibus usque ad fastidium incubuerint, digni sunt qui usque ad frenos supplicii vicissim immergantur. Quid enim justius quam ut ii qui nullam in flagitiis modum tenuerunt, nulla pariter in pœ-

nis relaxatione potiantur? Per mille autem et sexcenta stadia magnum illud chaos, quod inter justos et peccatores interjectum est, designatur. Tum consummata eorum de quibus hic sermo est nequitia, summaque in operibus abominatio: decade quidem ex centenis, perfectam malitiae magnitudinem significante; hexade vero eorumdem centenorum, accuratum deque industria susceptum peccandi studium, sedumque creaturae, quae sex dierum spatio condita est, abusum: sexcentesimo denique Noachi anno universam terram diluvii aquis prostratam jacuisse.

De septem angelis, qui ante saeculi finem septem plagas hominibus inferunt, deque mari vitreo.

XV, 1. Et vidi aliud signum in caelo magnum et mirabile; angelos septem habentes plagas septem novissimas; quoniam in illis consummata est ira Dei.

Ubique scro septenarium numerum assumit evangelista. Docet autem hic fore ut per septem angelos totidemque plagas, iniquitates quae intra septenarium dierum numerum in praesenti hoc saeculo temere perpetrantur, comprimantur et erceantur: post has autem illatas, sanctorum vitam et gloriam per mare vitreum designatam, exordium facturam.

XV, 2. Et vidi tanquam mare vitreum mistum igne, et oes qui riserunt bestiam et imaginem ejus, et characterem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei.

Mare vitreum eorum multitudinem qui salvi sunt, futuraeque quietis puritatem, tum ipsorum quoque sanctorum splendorem, significare arbitramur. Hi enim, virtutum radiis ornati, instar solis lucebant. Quod autem mare illud ignem admittit habere perhibetur, ad apostolicum illud referri potest: Uniuscujusque opus quale sit ignis probabit²²; etsi interim ignis ille ejus naturae existat, ut puris sinceræque fidei et vitae hominibus nihil quidquam noceat: discinditur enim vis ejus citra ullam confusionem in diversas vires et operationes, secundum prophetæ oraculum. Enimvero quod in eo adurendi virtutem constitutum latet, hoc peccatoribus tribuitur: quod vero illuminare natum est, hoc ad

²⁰ Habac. III, 8. ²¹ Cant. I, 8. ²² I Cor. III, 13.

justos, uti magnus Basilius interpretatur, transmittitur. Sunt quoque qui per ignem divinam notitiam, aut vividæ Spiritus gratiam significari volunt. In igne enim Moysi visus est Deus: in specie rursus ignitarum linguarum super apostolos descendit Spiritus sanctus. Per *citharas* **66** vero membrorum mortificationem, beneque compositam vitæ rationem, divini Spiritus plectro per virtutum concentum rite moderatam, insinuat.

XV, 3, 4. *Et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni dicentes: Magna et admirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ et veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.*

Per Moysi canticum eam laudationem et cultum accipimus, quibus Deum prosequerentur qui ante effusam Christi gratiam, in vetere lege justificationis gratia poterant: per Agni autem carmen indefessam illorum prædicationem et gratiarum actionem, qui post Christi adventum sancte integreque vixerunt. Illi enim de beneficiis et donis, quæ a Christo in genus nostrum dimanarunt, continuo gratias agunt: maxime vero de eo, quod gentes per apostolos ad sui agnitionem vocare designatus non fuerit.

XV, 5, 6. *Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo; et exierunt angeli septem habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo et candido, et præcincti circa pectora zonis aureis.*

Tabernaculum, de quo hic agitur, illud insinuat, quod est in cælis; ad cuius similitudinem Moysi injunxit Deus ut aliud desingeret inferne. Ex illius autem *tabernaculi templo* egressuros prædicitur hoc loco angelos *lino mundo*, vel, ut alia exemplaria legunt, *puro lapide amictos*. Tribuitur autem illis ejusmodi amictus, vel propter naturæ munditiæ, vel propter affinitatem quam cum Christo, qui est lapis angularis, sortiuntur; aut certe propter virtutum splendorem. Dicuntur tandem *præcincti lumbos circa pectora zonis aureis*, ad designandam illorum potentiam, et castitatem, et nobilitatem; et ministeriis ita expeditos esse, ut impediri non facile queant.

XV, 7. *Et unum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.*

Quod angeli *phialas aureas ira divina plenas*, ex *quatuor animalibus*, quorum apud prophetam Ezechielem quoque sit mentio, accipiunt, hoc secundu- dum Dionysium significat, agibilibus notitiam a primis ordine quodam ad alios et alios dimanare.

XV, 8. *Et impletum est templum Dei fumo a maiestate Dei, et de virtute ejus.*

νώτισται. Ἐν πυρὶ γὰρ ὤφθη τῷ Μωϋσῇ ὁ Θεός· καὶ ἐν εἰδῇ γλωσσῶν πυρὸς τὸ [ἅγιον] Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπιφοίτησε. Τὰς δὲ *κithāras* ἐμφαίνει τὴν τῶν μελῶν νέκρωσιν, καὶ τὴν ἐμμελῆ ζωὴν ἐν συμφωνίᾳ τῶν ἀρετῶν, κροσομένην τῷ πλήκτρῳ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος.

Καὶ ἰδόντας τὴν ὥδην Μωϋσέως τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὥδην τοῦ Ἀρρίου, λέγοντας· Μεγάλα καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀληθινὰ αἱ ὁδοὶ σου, βασιλεῦ τῶν ἐθνῶν· τίς οὐ μὴ φοβηθῇ, Κύριε, καὶ δοξάσῃ τὸ ὄνομά σου; Ὅτι μόνος εἰ ἄγιος· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου· ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.

Καὶ ἰδόντας τὴν ὥδην Μωϋσέως. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Μωϋσῆως ὥδης τῶν ἐν νόμῳ πρὸ τῆς χάριτος δικαιωθέντων τὴν ὑμνωδίαν τῷ Θεῷ ἀναπνευομένην μαρτυροῦμεν· ἐκ δὲ τῆς τοῦ Ἀρρίου ὥδης, τῶν μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ὁσίως πολιτευταμένων τὴν ἀκατάπαυστον [ὑμνωδίαν καὶ] εὐχαριστίαν ἐπὶ ταῖς εἰς τὸ γένος ἡμῶν ἐπελθοῦσαις ὑπ' αὐτοῦ εὐεργεσίαις καὶ χάρισιν· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν οἰκίαν ἐπὶ νῶσιν διὰ τῶν Θεσπίων ἀποστόλων κέκληκε.

Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον· καὶ ἠνολῆν ὁ ραὸς τῆς σκηρῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐξῆλθον οἱ ἐπὶ τὰ ἄγγελοι [οἱ] ἔχοντες τὰς ἐπὶ τὰ πλεῖστάς ἐκ τοῦ ραοῦ, ἐνδεδυμένοι λίθον καθαρὸν λαμπρὸν, καὶ περιεζωσμένοι τὰ εὐτήθη ζώνης χρυσαῖς.

Σκηρὴν δὲ φησιν ἐνταῦθα τὴν ἐν οὐρανῷ· ἥ καὶ ὁμοιωσιν τῷ Μωϋσῇ πῆξαι τὴν κάτω σκηρὴν ὁ Θεὸς ἐχρημάτισεν. Ἐκ τοῦτου τοῦ ραοῦ ἐξελεύσονται φησὶ τοὺς ἄγγελους ἐνδεδυμένους λίθον ἢ λίθον καθαρὸν, καθά τινα τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι· διὰ [τε] τὴν τῆς φύσεως αὐτῶν καθαρότητα, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀκρογωνίατον λίθον Χριστὸν ἐγγύτητα, καὶ τῶν ἀρετῶν τὴν λαμπρότητα. Ἐξωσμένους δὲ τὰ στήθη χρυσόν, διὰ τὸ τῆς φύσεως δυνατὸν τε καὶ καθαρὸν καὶ τίμιον, καὶ τὸ ἐν ταῖς διακονίαις ἀνεμ- πόδιστον.

tum etiam ut hinc intelligatur, in obeundis injun-

Καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκε τοῖς ἐπὶ τὰ ἄγγελοις ἐπὶ τὰ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Τὸ δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λαβεῖν τοὺς ἐπὶ τὰ ἄγγελοις τὰς ἐπὶ [χρυσᾶς] φιάλας τὰς γεμούσας τοῦ θυμοῦ Κυρίου, καθὼς καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ φησι, δηλοῖ τὸ ἐκ τῶν πρώτων αἰετῶν τὰ δευτέρα τῶν γυνῶν τῶν πρακτικῶν ἐν οὐρανοῖς μετοχετεύσθαι, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον.

Καὶ ἐγεμίσθη ὁ ραὸς καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Διὰ δὲ τοῦ καπνοῦ τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν [καὶ κοίταστικόν] τῆς θείας ὀργῆς μανθάνομεν· ἥ; πληροῦσθαι τὸν νοῦν διδασκόμεθα, καὶ κατὰ τῶν ἐξέσεων αὐτῆς χωρεῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως· καὶ πρὸ ταύτης δὲ κατὰ τῶν τῷ Ἀντιχρίστῳ πειθομένων, καὶ τὰ τῆς ἀποστασίας ἔργα πραττόντων. Καὶ τοῦτο τοῖς ἐξῆς δέκνεται. Φησὶ γάρ·

Καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναόν, ἄνθρωποι τελευσθῶσιν αἱ ἐπὶ πλῆγαι τῶν ἀγγέλων.

Ἐντεῦθεν στοχαζόμεθα, ἄχρι διασταλῆναι τῶν ἐκείνων τὴν θείαν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀγανάκτησιν, μηδὲν τοὺς ἁγίους τῆς ἐν τῇ ἄνθ' Ἱερουσαλὴμ τυχεῖν λήξεως, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἱερουργίας καὶ ἀναπαύσεως. Τελευσθῆναι γὰρ δεῖ, φησὶ, τὰς πλῆγας δι' ὧν τὰ ἐπίχειρα τῆς ἀμαρτίας τοῖς ἐξέσεσι παρέρχεται· καὶ τοὺς τῆς αἰρεθείας αὐτῆς τυχεῖν ἀποφάσεως· εἴθ' οὕτω δοθῆναι τοῖς ἁγίοις τὴν τῆς ἄνθ' μητροπόλεως οἰκησιν. Τῶν δὲ πληγῶν ἐκάστην τοῖς ἐν τῇ συντελείᾳ εὐρισκομένοις προσαρμύζων τις, οὐκ ἂν τοῦ πρίποντος, οἶμαι, διαμάρνῃ. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ Θεός, πρὸς τὸ σμικρυνθῆναι τὰς ἐν τῷ μέλλοντι ἀτελευτήτους κολάσεις, καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, τοῖς ἀξίοις ἐπαχθῆναι συγχωρήσει διὰ τὴν Ἐνύχ καὶ Ἡλιοῦ τῶν προφητῶν τιμωρητικὰς μάστιγας, διὰ τὴν ἐκ πολέμων συμπεπτόντων ἀλγεῖν, πρὸς μετρίαν τῶν ἡμαρτημένων ἐκτίσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς παιδεύεσθαι πατρικῶς, ἀλλ' οὐ μαστιγοῦσθαι κολαστικῶς ἐν ὀργῇ [παρὰ] τοῦ Κυρίου ἐξέσεσθαι· οὐ γὰρ ἔστιν ἱστίς, φησὶ, τῇ σαρκὶ ἡμῶν ἀπὸ προσηύτου τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· ὅπως τὰς βυμβουσίας ἡμῶν στολὰς ταῖς ἀμαρτίαις, δάκρυσι μετανοίας ἐκπλύναντες, καὶ νυμφικῶς ἐσταλμένοι, εἰς τὸν ἀκατάλυτον τῆς εὐφροσύνης νυμφῶνα εἰσέλθωμεν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὃς πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ὅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]. Ἀμήν.

contaminatas lacrymis poenitentiae eluentes, honestaque nuptiarum veste induti, in aeternum perpetuae laetitiae thalamum Christi Dei et Domini nostri ingrediamur: quem decet omnis gloria, et honor, et adoratio, una cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'. ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Ὅπως τῆς πρώτης φιάλης ἐκχεθείσης, ἔλκος κατὰ τῶν ἀποστατῶν γίνεται.

Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ ναοῦ, λεγούσης τοῖς ἐπὶ ἀγγέλοις· Ὑπάγετε [καὶ] ἐκχεάτε τὰς [ἐπὶ] φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος [ἀγγελος] καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην [αὐτοῦ] ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐγένετο ἔλκος [καὶ] ποτηρὶον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τὴν εἰκόνα αὐτοῦ.

Ἡ φιάλη ἐνταῦθα, καθάπερ [καὶ] τὸ ποτήριον, ἐπὶ κολαστικῆς ἐνεργείας ἐκλαμβάνεται· ἥ; φησιν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐκχεθείσης, ἔλκος ποτηρὸν γενέσθαι· τὴν ἐν καρδίᾳ πύου δίκην σφύζουσαν ζέοντιν αἰνιττόμενον, τὴν ἐγγινομένην ταῖς τῶν ἀποστατῶν καρδίαις, ὅταν θεηλάτοις πλῆγαις μαστιγώ-

Per divinæ iræ fumum, quo caeleste templum impletur, terrorem illum stuporemque et poenam quam ira ejus inferre nata est, intelligimus. Quæ quidem universalis judicii tempore horribiliter contra eos desæviet, qui ira illa digni comperientur; et ante illud adversus eos, qui Antichristo paruerunt, operaque apostasiæ illius consentanea perpétrarunt. Atque isthæc sequentia clarius exponunt.

Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.

67 Hinc conjectura sit sanctos caelestis Jerusalem hereditatem non prius adepturos; neque prius rursum sacrum ministerium in templo Dei obituros; neque prius tandem perfecta quiete potituros, quam divina indignatio contra impios concepta, inter justos et injustos secreverit. Ait enim, Donec impleantur plagæ; per quas ceu poenas pro meritis peccati stipendia persolvuntur. Donec igitur impii condemnationis sententia, in quam sua culpa inciderunt, feriantur, sancti supernæ metropolis habitatione non donabuntur. Cæterum plagas hasce septem quod spectat, quisquis illas iis accommodaverit, qui sub sæculi finem in vivis inveniuntur, is a scopo, ut arbitror, haud multum aberraverit. Nam cum Deus sit benignus et clemens, quo supplicia illa, quæ in futuro sæculo sine fine inferentur, nonnihil diminuantur, in præsentī vita poenam promeritos per Enochum et Eliam prophetas: per elementorum rursum intemperiem, et clades aliquas calamitates quæ per bella contingunt; per ea olim denique omnia incommoda et mala, quæ Antichristus infert, puniri et flagellari permittet, sicuti subinde quoque permittit: siquidem hæc omnia eo spectant, ut mitigetur poena sceleratis apud inferos constituta. At nos paterne a Domino castigati submisce precemur: Domine, ne in furore tuo flagelles nos: neque enim est sanitas in carne nostra a facie iræ tuæ: ut stolas nostras peccatis

CAPUT XLVI. SERMO XVI.

U1, prima phiala effusa, ulcera nata sint in desertoribus.

XVI, 1, 2. Et audiui vocem magnam de templo, dicentem septem angelis: Ite, et effundite septem phialas iræ Dei in terram. Et abiit primus angelus, et effudit phialam suam in terram; et factum est ulcus saevum et pessimum in homines qui habebant caracterem bestiae, et in eos qui adoraverunt imaginem ejus.

Phiala hoc loco, quemadmodum calix quoque, pro vi quadam caelesti cruciatum inferre idonea usurpatur. Hæc igitur cum per angelum fuisset effusa, exortum est ulcus malignum in iis qui adoraverant bestiam; illum utique dolorem et cruciatum exprimens, qui in corde illorum influxus, instar

justos, ut magnus Basilius interpretatur, transmittitur. Sunt quoque qui per ignem divinam notitiam, aut viviſci Spiritus gratiam significari volunt. In igne enim Moysi visus est Deus: in specie rursus ignitarum linguarum super apostolos descendit Spiritus sanctus. Per *citharas* 66 vero membrorum mortificationem, beneque compositam vitæ rationem, divini Spiritus plectro per virtutum concentum rite moderatam, insinuat.

XV, 3, 4. *Et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni dicentes: Magna et admirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ et veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.*

Per Moysi canticum eam laudationem et cultum accipimus, quibus Deum prosequerantur qui ante effusam Christi gratiam, in vetere lege justificationis gratia potiebantur: per Agni autem *carmen* indefessam illorum prædicationem et gratiarum actionem, qui post Christi adventum sancte integreque vixerunt. Illi enim de beneficiis et donis, quæ a Christo in genus nostrum dimanarunt, continuo gratias agunt: maxime vero de eo, quod gentes per apostolos ad sui agnitionem vocare dignatus non fuerit.

XV, 5, 6. *Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo; et exierunt angeli septem habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo et candido, et præcincti circa pectora zonis aureis.*

Tabernaculum, de quo hic agitur, illud insinuat, quod est in cælis; ad cujus similitudinem Moysi injunxit Deus ut aliud defigeret inferne. Ex illius autem *tabernaculi templo* egressuros prædicitur hoc loco angelos *lino mundo*, vel, ut alia exemplaria legunt, *puro lapide* amictos. Tribuitur autem illis ejusmodi amictus, vel propter naturæ munditiæ, vel propter affinitatem quam cum Christo, qui est lapis angularis, sortiuntur; aut certe propter virtutum splendorem. Dicuntur tandem *præcincti lumbos circa pectora zonis aureis*, ad designandam illorum potentiam, et castitatem, et nobilitatem; illorum ministeriis ita expeditos esse, ut impediri non facile queant.

XV, 7. *Et unum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.*

Quod angeli *phialas aureas* ira divina plenas, ex *quatuor animalibus*, quorum apud prophetam Ezechielem quoque sit mentio, accipiunt, hoc secundum magnum Dionysium significat, agibilibus notitiam a primis ordine quodam ad alios et alios dimanare.

XV, 8. *Et impletum est templum Dei fumo a maiestate Dei, et de virtute ejus.*

νόταται. Ἐν πυρὶ γὰρ ὤφθη τῷ Μωϋσῇ ὁ Θεός· καὶ ἐν εἰδῇ γλωσσῶν πυρὸς τὸ [ἅγιον] Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπεφύθη. Τὰς δὲ *κισσάρους* ἐμφαίνειν τὴν τῶν μελῶν νέκρωσιν, καὶ τὴν ἐμμελῆ ζωὴν ἐν συμφωνίᾳ τῶν ἀρετῶν, κρονομένην τῷ πλήκτρῳ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος.

Καὶ ᾄδοντας τὴν ᾠδὴν Μωϋσέως τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀγίου, λέγοντας· Μεγάλα καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀληθινὰ αἱ ὁδοὶ σου, βασιλεῦ τῶν ἐθνῶν· τίς οὐ μὴ φοβηθῇ, Κύριε, καὶ δοξάσῃ τὸ δρομὰ σου; Ὅτι μόνος εἰ ἄγιος· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου· ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.

Καὶ ᾄδοντας τὴν ᾠδὴν Μωϋσέως. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Μωϋσέως ᾠδῆς τῶν ἐν νόμῳ πρὸ τῆς χάριτος δικαιωθέντων τὴν ὁμνηδίαν τῷ Θεῷ ἀναπεμπομένην μανθάνομεν· ἐκ δὲ τῆς τοῦ Ἀγίου ᾠδῆς, τῶν μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ὁσῶς πολιτευταμένων τὴν ἀκατάπαυστον [ὁμνηδίαν καὶ] εὐχαριστίαν ἐπὶ ταῖς εἰς τὸ γένος ἡμῶν ἐπελθοῦσαις ὑπ' αὐτοῦ εὐεργεσίαις καὶ χάρισιν· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν οἰκίαν ἐπίνυνωσιν διὰ τῶν θεσπεσίων ἀποστόλων κέκληκε.

Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον· καὶ ἠκολούθη ὁ ραὸς τῆς σκηρῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐξῆλθον οἱ ἐπὶ τὰ ἄγγελοι [οἱ] ἔχοντες τὰς ἐπὶ τὴν λίθον ἐκ τοῦ ραοῦ, ἐνδεδυμένοι λίθον καθαρὸν λαμπρὸν, καὶ περιεζωσμένοι τὰ στήθη ζώνης χρυσαῖς.

Σκηρὴν δὲ φησιν ἐνταῦθα τὴν ἐν οὐρανῷ· ἥ καὶ ὁμοίωσιν τῷ Μωϋσῇ πῆξαι τὴν κάτω σκηνὴν ὁ Θεὸς ἐχρημάτισεν. Ἐκ τούτου τοῦ ραοῦ ἐξελεύσονται τοὺς ἀγγέλους ἐνδεδυμένους λίθον ἢ λίθον καθαρὸν, καθά τινα τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι· διὰ [τε] τὴν τῆς φύσεως αὐτῶν καθαρότητα, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀκρωγνιαστὸν λίθον Χριστὸν ἐγγύτητα, καὶ τῶν ἀρετῶν τὴν λαμπρότητα. Ἐζωσμένους δὲ τὰ στήθη χρυσῶν, διὰ τὸ τῆς φύσεως δυνατόν τε καὶ καθαρὸν καὶ τίμιον, καὶ τὸ ἐν ταῖς διακοναῖς ἀνεμώδιστον.

tum etiam ut hinc intelligatur, in obeundis injunctum.

Καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκε τοῖς ἐπὶ τὰ ἄγγελοις ἐπὶ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Τὸ δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λαβεῖν τοὺς ἐπὶ τὰ ἄγγελοις τὰς ἐπὶ [χρυσᾶς] φιάλας τὰς γεμούσας τοῦ θυμοῦ Κυρίου, καθὼς καὶ ἐν τῷ Ἰαζεκιήλ φησι, δηλοῖ τὸ ἐκ τῶν πρώτων αἰετῶν τὰ δευτέρᾳ τῇ γνώσει τῶν πρακτικῶν ἐν οὐρανοῖς μεταχετεῦσθαι, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον.

Καὶ ἐγεμίσθη ὁ ραὸς καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Διὰ δὲ τοῦ καπνοῦ τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν [καὶ κολαστικὸν] τῆς θείας ὀργῆς μανθάνομεν· ἥ· πληροῦσθαι τὸν ναὸν διδασκόμεθα, καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτῆς χωρεῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως· καὶ πρὸ ταύτης δὲ κατὰ τῶν τῷ Ἀντιχρίστῳ παιδομένων, καὶ τὰ τῆς ἀποστασίας ἔργα πραττόντων. Καὶ αὐτοὶ τοὺς ἐξῆς δείκνυνται. Φησὶ γάρ·

Καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν, ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἐπὶ πλῆγαι τῶν ἀγγέλων.

Ἐντεῦθεν στοχαζόμεθα, ἄχρι διασταλθῆναι τῶν ἁγίων τὴν θείαν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀγανάκτησιν, μεθ' αὐτῶν τοὺς ἁγίους τῆς ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἱερουσαλὴμ τυχεῖν λήξεως, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἱερουργίας καὶ ἀναπαύσεως. *Τελεσθῆναι* γὰρ δεῖ, φησὶ, τὰς πλῆγας δι' ὧν τὰ ἐπίχειρα τῆς ἀμαρτίας τοῖς ἀγίοις παρέρχεται· καὶ τοῦτους τῆς αἰρεθείας αὐτῆς τυχεῖν ἀποφάσεως· εἴθ' οὕτω δοθῆναι τοῖς ἁγίοις τὴν τῆς ἁγίας μητροπόλεως οἰκισιν. Τῶν δὲ πλῆγῶν ἐκάστην τοῖς ἐν τῇ συντελείᾳ εὐρισκομένοις προσαρμύζων τις, οὐκ ἂν τοῦ πρίποντος, οἶμαι, διαμάρται. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ Θεός, πρὸς τὸ σμικρυνθῆναι τὰς ἐν τῷ μέλλοντι ἀτελευτήτους κολάσεις, καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, τοῖς ἀγίοις ἐπαχθῆναι συγχωρήσει διὰ τὴν Ἐνὸς καὶ ἑκείνου τῶν προφητῶν τιμωρητικῆς μάστιγος, διὰ τὴν ἐκ πολέμων συμπατόντων ἀλλοτρίων, πρὸς μετρίαν τῶν ἡμαρτημάτων ἔκτισιν. Ἀλλ' ἡμεῖς παιδεύεσθαι πατρικῶς, ἀλλ' οὐ μαρτυροῦσθαι κολαστικῶς ἐν ὀργῇ [παρὰ] τοῦ Κυρίου εὐχόμεθα· οὐ γὰρ ἔστιν ἱσως, φησὶ, τῇ σαρκὶ ἡμῶν ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· ὅπως τὰς ὑποκειμένης ἡμῶν στολᾶς ταῖς ἀμαρτίαις, δάκρυσι μετανοίας ἐκπλύναντες, καὶ νυμφικῶς ἐσταλμένοι, εἰς τὸν ἀκατάλυτον τῆς εὐφροσύνης νυμφῶνα εἰσέλθωμεν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὃν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]. Ἀμήν.

contaminatas lacrymis poenitentiae eluentes, honestaque nuptiarum veste induti, in aeternum perpetuae laetitiae thalamum Christi Dei et Domini nostri ingrediamur : quem decet omnis gloria, et honor, et adoratio, una cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'. ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Ὅπως τῆς πρώτης φιάλης ἐκχεθείσης, ἔλκος κατὰ τῶν ἀποστατῶν γίνεται.

Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ ναοῦ, λεγούσης τοῖς ἐπὶ ἀγγέλοις· Ὑπάγετε [καὶ] ἐκχεῖτε τὰς [ἐπὶ] φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος [ἀγγελος] καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην [αὐτοῦ] ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἤγεντο ἔλκος [κακὸν καὶ] πονηρὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τὴν εἰκόνα αὐτοῦ.

Ἡ φιάλη ἐνταῦθα, καθάπερ [καὶ] τὸ ποτήριον, ἐκ κολαστικῆς ἐνεργείας ἐκλαμβάνεται· ἥ· φησιν ὁ τοῦ ἀγγέλου ἐκχεθείσης, ἔλκος πονηρὸν γενέσθαι· τὴν ἐν καρδίᾳ πύου δίκην σφύζουσαν ἐδύνην αἰνιττόμενον, τὴν ἐγγινομένην ταῖς τῶν ἀποστατῶν καρδίαις, ὅταν θεηλάτοις πλῆγαις μαστιγώ-

A Per dirinae irae sumum, quo caeleste templum impletur, terrorem illum stuporemque et poenam quam ira ejus inferre nata est, intelligimus. Quae quidem universalis judicii tempore horribiliter contra eos desæviet, qui ira illa digni comperientur; et ante illud adversus eos, qui Antichristo paruerunt, operaque apostasiae illius consentanea perpetrarunt. Atque isthaec sequentia clarius exponunt.

Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem angelorum.

67 Hinc conjectura sit sanctos caelestis Jerusalem hereditatem non prius adepturos; neque prius rursum sacrum ministerium in templo Dei obituros; neque prius tandem perfecta quiete potituros, quam divina indignatio contra impios concepta, inter justos et injustos secreverit. Ait enim,

B Donec impleantur plagae; per quas ceu poenas pro meritis peccati stipendia persolvuntur. Donec igitur impii condemnationis sententia, in quam sua culpa inciderunt, feriantur, sancti supernae metropolis habitatione non donabuntur. Ceterum plagas hasco septem quod spectat, quisquis illas iis accommodaverit, qui sub saeculi finem in vivis inveniuntur, is a scopo, ut arbitror, haud multum aberraverit.

Nam cum Deus sit benignus et clemens, quo supplicia illa, quae in futuro saeculo sine fine inferentur, nonnihil diminuantur, in praesenti vita poenam promeritos per Enochum et Eliam prophetas : per elementorum rursum intemperiem, et clades atque calamitates quae per bella contingunt; per ea olim denique omnia incommoda et mala, quae Antichristus infert, puniri et flagellari permittet, sicuti subinde quoque permittit : siquidem haec omnia eo spectant, ut mitigetur poena sceleratis apud inferos constituta. At nos paterne a Domino castigati submitte precemur : Domine, ne in furore tuo flagelles nos : neque enim est sanitas in carne nostra a facie irae tuae : ut stolas nostras peccatis

CAPUT XLVI. SERMO XVI.

Ut, prima phiala effusa, ulcera nata sint in desertoribus.

XVI, 1, 2. Et audiui vocem magnam de templo, dicentem septem angelis : Ite, et effundite septem phialas irae Dei in terram. Et abiit primus angelus, et effudit phialam suam in terram; et factum est ulcus saevum et pessimum in homines qui habebant characterem bestiae, et in eos qui adoraverunt imaginem ejus.

Phiala hoc loco, quemadmodum calix quoque, pro vi quadam caelestis cruciatum inferre idonea usurpatur. Haec igitur cum per angelum fuisset effusa, exortum est ulcus malignum in iis qui adoraverant bestiam; illum utique dolorem et cruciatum exprimens, qui in corde illorum infixus, instar

latentis puris aut morsus scorpionis, animos de-
sertorum assidue pungit et rodit; dum nimirum
variis plagis divinitus immissis scribit cæsi et tan-
tum non enecti, nullam ab Antichristo, quem Deum
esse apud se constituerant, opem consequi se posse
animadvertunt. Sed et voracissime sit externa quo-
que ulcera eorumdem corpora graviter excoriat; idque cum ob alia, tum maxime ad osten-
dendum ulcerosæ animæ illorum statum, vulneraque diabolicis impostoris Antichristi et erroris jaculis
indicta.

CAPUT XLVII.

68 De plaga secunda, quæ iis infertur qui in mari
vitam degunt.

XVI, 3. Et secundus angelus effudit phialam suam
in mare, et factus est sanguis tanquam mortui : et
omnis anima vivens mortua est in mari.

Non est magnum aut difficile divinæ virtuti, ut
Pseudochristi infirmitas, eorumque quos ille se-
dixit facilitas et inconstantia plana fiat, per sanctos
prophetas Enochum et Eliam transmutare mare, ita
ut mortui occisive hominis speciem præ se ferat :
tum interitum iis adferre quæ vitam in ea degunt.
Nam olim istud per Moysen in Ægypto fecisse certo
novimus. Fecit hoc autem cum ad redarguendam
Pharaonis duritiam, tum etiam ad ostendendam
suam Ipsius virtutem atque potentiam ; facturusque
ille est olim, cum ob alia, tum maxime quo hac
ratione fide stabiles nonnihil mortificentur ; insta-
biles vero extirpantur, creaturam ob id contra se
insurgere animo pertractantes, quod homini pe-
stilenti et corruptori divinum honorem detulerint.
Forte cædes quoque, quæ sub Antichristi adventum
propter bella et seditiones passim evenient, per hæc
denotantur. Nam et Gog et Magog contra se invicem
concitantur, et in quatuor orbis partibus
proliabuntur. Quin reges quoque qui Antichristi Imperium detractabunt, cum toto exercitu in partes
concidentur. Tot autem cædibus passim editis, mare quidem illorum sanguine contaminabitur,
qui navali prælio interierunt ; flumina vero eorum
cruore miscbuntur, qui circa illa cæsi occu-
buerunt.

CAPUT XLVIII

Ut flumina per tertiam phialam in sanguinem con-
vertantur.

XVI, 4-6. Et tertius angelus effudit phialam in
flumina, et in fontes aquarum, et factæ sunt sanguis.
Et audiivi angelum aquarum dicentem : Justus es,
Domine, qui es, et qui eras ; et sanctus, quia hæc
judicasti : quia sanguinem sanctorum et prophetarum
effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere :
digni enim sunt.

Et hinc rursum confirmatur quod supra dictum
est, nempe angelos elementis præesse. Eaimvero
ex eorum numero unus prodit hoc loco, qui, cum
aquis præpositus esset, Deum eo nomine laudat,
quod justam de pervaricatoribus pœnam ultionem-
que egerit : ut qui sanguinem illis propinaverit,
qui manus suas sanctorum cruore polluerant.
Ostenditur per hæc eadem quoque permultos tem-
pore illo, quo Antichristus bacchabitur, passim

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

Πληγὴ δευτέρα κατὰ τῶν ἐν θαλάσσῃ [ψυχῶν].

Καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην
αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγένετο αἷμα ὡς
B νεκροῦ· καὶ πᾶσα ψυχὴ ζῶσα ἀπέθαρεν ἐν τῇ
θαλάσσῃ.

Οὐ μέγα ἐν τῇ θεῇ δυνάμει [καὶ] πρὸς ἑλεγχον
τῆς τοῦ ψευδοχρίστου ἀσθενείας, καὶ [τῆς] τῶν ἀπα-
τωμένων εὐκολίας, διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν Ἐnoch
καὶ Ἡλίου μεταβαλεῖν εἰς αἷμα ὡς νεκροῦ, τοῦ-
τόστιν [ὡς] ἐσφαγμένου, τὴν θάλασσαν, καὶ φθορὰν
τῶν ἐν αὐτῇ ἀπεργάσασθαι, καθάπερ πάλαι ἐν Αἰ-
γύπτῳ διὰ Μωϋσέως παποίηκε, πρὸς ἑλεγχον τῆς
τοῦ Φαραὼ σκληρότητος, καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως
ἐνδείξιν· ὅπως καὶ οἱ βεβαιόπιστοι νευρωθῶσι, καὶ
οἱ ἀστήρικτοι φοβηθῶσι, τὴν κτίσιν ἀντιτασσόμενῃ
αὐτοῖς ἐπὶ τῇ τοῦ λυμεῶνος τιμῇ θεώμενοι. Εἰκὸς
δὲ καὶ τὰς ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐν πολέμοις σφα-
γὰς διὰ τούτων σημαίνεσθαι· ὅτι τοῦ Γ' καὶ Μα-
γ' κατ' ἀλλήλων κινουμένων ἐν τοῖς τέτρασι τῆς
οἰκουμένης μέρεσι, προσέτι δὲ καὶ τῶν ἀπειθούντων
αὐτῷ βασιλέων πανστρατιᾷ κατακοιτημένων, καὶ
σφαγῶν κατὰ τόπους γινομένων, ἡ μὲν θάλασσα τοῖς
ναυμαχίαις [αἱματι] μολυνθήσεται· οἱ δὲ πεπαι-
τοῖς τῶν ἐκεῖ θνησκόντων αἱμασι κερασθήσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

Ὅπως διὰ τῆς τρίτης [πληγῆς] οἱ ποταμοὶ εἰς
αἷμα μετακέρωνται.

Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ
εἰς τοὺς ποταμούς, καὶ εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων·
καὶ ἐγένετο [εἰς] αἷμα. Καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου
τῶν ὕδατων λέγοντος· Δίκαιος εἶ, ὁ δὲν καὶ ὁ ἴσ'·
ὁ δοσιος· ὅτι ταῦτα ἐκρίνας· ὅτι αἷμα ἀγίων καὶ
προφητῶν ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἐδώκας πίνειν,
ἀξιοὶ εἰσιν.

Κάντεσθαι δεικνύται τοῖς στο:χείοις ἐπιτετάχθαι
ἀγγέλιος, ὡς [καὶ] ἀνωτέρω εἰρηται· ὥν ἓνα [δύναμις]
καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ὕδατων φησὶν ὁμοῦν τὸν θεόν,
ἐπὶ τῇ κατ' ἀξίαν ἐπενεχθείσῃ καταδίκη· τοῖς παρα-
θεθηκόσιν· ὅτι τοῖς τὰς χεῖρας μολύνουσι τοῖς τῶν
ἀγίων αἱμασιν, αἷμα πρὸς ποτὴν δέδωκε. Δείκνυται
δὲ διὰ τούτων, ἡ τὸ πολλοὺς ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διὰ
τῆς ἐδραίας ἐν τῇ σίσει στάσεως τοῦ προφητικῶ
ἀξιοῦσθαι χάρισματος, τοὺς καὶ ὑπὸ τῶν τοῦ διαβό-

λον ὑπασιπτῶν ἀναιρουμένων· ἢ [τὸ] τοὺς τῶν
θεῶν προφητῶν ἀποστρεφόμενους τὸ κήρυγμα, καὶ
δικαιοῦντας αὐτῶν τὴν ὑπὸ τῶν σκληροκαρδίων
Ἑβραίων ἀναίρεσιν, κοινωνοὺς τῆς αὐτῶν σφαγῆς
τῇ προθέσει γίνεσθαι· καθὰ καὶ ὁ Κύριος τοῖς Ἰου-
δαίοις ἔλεγεν, ὅτι [οἱ] οἰκοδομοῦντες τὰ τῶν προ-
φητῶν μνήματα, συνευδοκοῦσι τῇ ἀναιρέσει αὐτῶν.
sunt, ob mentis-propositum inter illos ipsos homicidas censendos. Huc enim spectat, quod Christus
Dominus ad Iudæos dicebat : *Vae vobis*, ait, *qui*
vestri occiderunt illos : profecto testificamini, quod

καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος·
Ναί, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἀληθινὰ καὶ
δικαίαι αἱ κρίσεις σου.

καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου. — Τὸ θυ-
σιαστήριον, ποτὲ μὲν τὸν Χριστὸν δηλοῖ, ὡς ἐν
αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ προσφερομένων τῷ Πατρὶ τῶν
λογικῶν ὀλοκαρπύσεων καὶ τῶν ζωῶν θυσιῶν, ἀ;
προσφέρειν ἐκ τοῦ Ἀποστόλου δεδιδάγμεθα· ποτὲ
δὲ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, ὡς ἀναγωγικὰς τῶν
ἡμετέρων προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ὀλοκαρ-
πύσεων. Ὡς εἰς διακονίαν ἀποστελλομένας διὰ τοὺς
μειλόντας· κληρονομεῖν σωτηρίαν ἡκούσαμεν. Ἐκ
τούτου τοῦτον τοῦ λειτουργικοῦ θυσιαστηρίου φησὶ
τὴν φωνὴν ἐξερχομένην, δικαιῶσαν τὰ πάντα νοῦν
καὶ λόγον ὑπερβαίνοντα τοῦ Θεοῦ κρίματα. Ἐπεὶ
τοῖς χαίρειν μὲν καὶ ἐορτάζειν τὰς νοεράς δυνά-
μεις ἐπὶ τῇ τῶν ἐκ μετανοίας ἐπιστρεφόντων σωτη-
ρίᾳ τοῖς εὐαγγελικοῖς λόγοις ἐδιδάχθημεν, λυπεῖσθαι
δὲ ἐπὶ τῇ τούτων τῆς εὐθείας ὁδοῦ παρατροπῇ, εὐ-
χαριστεῖν δὲ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ τῶν παραβαινόντων τὰς
θείας ἐντολὰς κολάσει, ὡς ἂν μερικὴν τῶν ὀφλη-
μάτων ποιήσονται ἔκτισιν, σπουδάσωμεν τὴν ἐπὶ τῇ
ἐπιστροφῇ ἡμῶν τούτοις προξενῆσαι εὐφροσύνην καὶ
ἐγαλλίασιν· ἐννοοῦντες ἐκάστη ἡμῶν θεῖον παρ-
εσόμενον ἄγγελον, [ἀρρήτω] τὴν λόγῳ τὰ πρακτέα
ἡμῶν εἰσηγεῖσθαι, ἅτε νοῦν ἀφανῶς τῷ ἡμετέρῳ νοῖ
προσμιλοῦντα, καὶ ἐφ' οἷς μὲν ἀκούεται συμβου-
λεύων χαίροντα· ἐφ' οἷς δὲ παρακούεται, θεομιμή-
τως λυπούμενον, ὡς [καὶ] ἐκ ψυχικῶν διηγημά-
των ἔγνωμεν. Ἀνδρὶ γάρ τινι μελανθέντι πολλοῖς
παραπτώμασι καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσόντι, σκυ-
θρωπὸν μακρόθεν τὸν ἄγγελον ἔπεσθαι· τούτου δὲ
καταυγέντος [πρὸς ἐπιστροφὴν] καὶ τῷ θελητῇ τοῦ
ἐλεύους ἐπαγγεिलाμένου ἐκ ψυχῆς τὴν ἐπὶ τὰ βελτίονα
μεταβολὴν καὶ τῆς προτέρας ζωῆς ἀρνησιν, ἐξιόντος
[τοῦ ἀνθρώπου] ἐκεῖθεν προηγεῖσθαι [αὐτῷ τὸν ἄγ-
γελον] φαιδρὸν καὶ γεγηθότα· τὸν δὲ πονηρὸν δαί-
μονα κατησχυμένον ἀκολουθεῖν πόρρωθεν· [εἰ καὶ
πρὸς τῆς θεαρέστου τοῦ ἀνθρώπου συναισθήσεως
ἐχαίρει.] Γένοιτο δὲ τὴν ἐνθεον ἡμῶν πολιτείαν, τοῖς
μὲν δαίμοσι κατηφείας, τοῖς δὲ ἀγγέλοις εὐφροσύνης
γενέσθαι ὑπόθεσιν· ἵνα κοινῇ σὺν αὐτοῖς ἐν φωνῇ
ἐγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἡχοῦ ἐορτάζοντες,
Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν πονηρῶν
δυνάμεων εὐχαριστήσωμεν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ [πρέ-
πει ἅμα] καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, [νῦν καὶ ἀεὶ,
καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]. Ἀμήν.

⁴⁴ Luc. xi, 47.

PATROL. GR. CVI.

A occursuros, qui propter singularem in fide constan-
tiam prophetiæ donum consequentur ; qui ea etiam
de causa a diaboli satellitio trucidabuntur : aut
eos sane qui divinorum prophetarum prædicationem
aversabuntur ; cædes autem, quas duri cordis
duræque cervicis Hebræi Christo et prophetis attu-
lerunt, veluti justas approbant, aut olim approbaturi
ædificatis monumenta prophetarum, patres autem
consentitis operibus patrum vestrorum ⁴⁴.

XVI, 7. Et audiavi alterum ex altari dicentem :
Etiam, Domine Deus omnipotens, vera et justa judi-
cia tua.

69 Per altare interdum designatur Christus,
quod in ipso et per ipsum ratione præditi Deo Patri
offerantur hostiæ, sacrificiaque et victimæ vivæ ;
quales ipsi offerri vult Apostolus. Nonnunquam
vero angelicæ virtutes, ut quæ nostras preces no-
strasque spirituales oblationes in sublime evehant
Deoque offerant : siquidem hasce propter eos qui
hæreditatem salutis capiunt, in ministerium mitti,
ex eodem Apostolo diserte discimus. Ex hoc igitur
mystico altari vocem delatam inquit, quæ omnia
Dei judicia justa ac omnem mentem et orationem
superantia prædicabat. Quia ergo ex sacris oraculis
intelligimus, intelligentes illas spiritualesque virtutes
de illorum salute gaudere festumque diem agere,
qui per pœnitentiam convertuntur ; contristari
vero et mœrere de illorum perditione, qui rectam
viam deserunt ; ac gratias denique cœlesti Numini
agere de eorum punitione qui divina præcepta
prævaricantur, quo vel partem contractorum debi-
torum per ejusmodi cruciatum in hac mortali vita
persolvant : par est, ut nostra ad Deum conver-
sione et pœnitentia nonnullam illis lætitiā et
exultationem conciliemus : cogitantes unumquem-
libet nostrum divinum angelum comitari, qui
veluti mens quædam, nostræ menti arcano quodan-
modo sese adjungat, salutariaque consilia assidue
suggerat, et quæ facere debemus ostendat : et qui-
dem gaudere, cum consiliis, quæ suggerit, acquie-
scimus ; ad Dei autem exemplum mœrere et contri-
stari, cum parere detrectamus ; quemadmodum id
ex salubribus animæque utilibus narrationibus
cognovimus. Fertur namque virum quemdam qui
multis peccatis erat contaminatus, cum in eccle-
siam ingrederetur, angelum mœstum planeque
tristem a longe subsequi visum. Cum autem ad
pœnitentiam compunctus, illi qui mysticam vult
vitæ mutationem priorisque nequitia missionem,
ex animo promississet, eaque mente e templo denuo
exivisset, angelum statim prodiisse, lætumque et
exultantem ante ipsum ambulasse ; malignum
contra dæmonem confusum procul a tergo subse-
cutum ; qui, ante Deo gratiam hominis conversio-
nem, gestiebat. Faxit Deus Optimus Max. ut nostra
conversatio vitæque ratio sit ejusmodi, ut dæmo-

12

nibus quidem confusionis dejectionisque causa existat, angelis autem lætitiæ occasionem offert; quo una cum illis in voce exultationis et confessionis sono festum celebrentur, Christoque Deo nostro de victoria adversus malignos dæmones oblecta, gratias agamus, cum quo Patrem et Spiritum sanctum decet gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAP. XLIX. SERMO XVII.

A

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'. ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

Ut per quartam plagam ardore crucientur homines.

Ὅπως διὰ τῆς τετάρτης [πληγῆς] καυματίζονται οἱ ἄνθρωποι.

XVI, 8, 9. Et quartus angelus effudit phialam in solem; et datum est illi æstu affligere homines et igne: et æstuarunt homines æstu magno; et blasphemarunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas: neque egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam.

Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐξέχευ τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον· καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυματίζειν τοὺς ἄνθρώπους ἐν πυρὶ· καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ μὴ μέγα· καὶ ἐβλασφήμησαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔχοντος [τὴν] ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας· καὶ οὐ μετάνοησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

Forsan sensilis solis ardore homines tunc temporis incenduntur; clemente Deo camo et fræno maxillas 70 eorum constringente, et tantum non vi quadam impellente, qui cunctantius ad illum accedunt; quo hac saltem ratione excitati, tandem aliquando ad pœnitentiam spectent: ctsi illi interium, utpote in profundum malorum delapsi, non ad conversionem respiciant, sed impotenti animo improbaque mente in blasphemiam sese efferant. Fieri quoque potest, ut per solem diei cursum adumbret, adeoque variarum tentationum ardore hunc eos adusturum subindicet, qui flagellis digni comperti fuerint; quatenus nimirum pœnarum et cruciatuum sensu admoniti, earum rerum parentem, nempe peccatum, odio habere incipiant. Verum insani homines, pro lapsuum et scelerum suorum agnitione et detestatione, linguam suam contra Deum exaudent; quemadmodum hac quoque ætate multos ostendere licet, qui nefanda illa mala, quæ ex Barbaris qui in circuitu degunt inferuntur, ægro et iniquo animo ferentes, divinam quasi toti illas tantasque afflictiones nostræ huic generationi reservare non debuerit.

CAP. L.

B

C

ΚΕΦΑΛ. Ν'.

Ut per quintam plagam bestię regnum obscuratum sit.

Ὅπως διὰ τῆς πέμπτης [πληγῆς] ἡ βασιλεία τοῦ θηρίου σκοτίζεται.

XVI, 10, 11. Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestię; et factum est regnum ejus tenebrosum; et commanducaverunt linguas suas præ dolore, et blasphemaverunt Deum cæli præ doloribus suis et ulceribus suis; et non egerunt pœnitentiam de operibus suis.

Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐξέχευ τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ θηρίου· καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτισμένη· καὶ ἐμαρτύρουντο τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόθου· καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν καὶ [ἐκ] τῶν ἐλκῶν αὐτῶν· καὶ οὐ μετάνοησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

Phiala super bestię sedem effusa, ejusmodi iram super Antichristi regnum venturam indicat, quæ illud penitus obscuratura, palamque omnibus ostensura sit, Solis justitiæ luce prorsus destitutum esse. Porro autem linguarum commanducatio, emittentem doloris magnitudinem denotat. Illic autem ideo infertur, quo ab apostata seducti, plagis divinitus illatis admoniti confundantur; confusique impostorem et seductorem tandem aliquando illum esse agnoscant, quem Dei loco coluerant et observant; eaque ratione ab errore desistant. Verum ita comparati erunt miseri, ut hinc ad convicia et verba in Deum blasphema potius sese convertant,

Τὸ ἐπιχεθῆναι τὴν φιάλην ἐπὶ τὸν τοῦ θηρίου θρόνον, σημαίνει τὸ ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀντιχρίστου τὴν τοιαύτην ὀργὴν ἐκχεῖσθαι, καὶ ἐσκοτισμένην δεικνύσθαι, ὥστε ἀφεγγὴ τῷ τῆς δικαιοσύνης ἥλιῳ τυγχάνουσιν. Ἡ δὲ τῶν γλωσσῶν μάρτυρις τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὀδύνης δηλοῖ, ἥ οἱ πλανηθέντες ὑπ' αὐτοῦ κατασχεθῶσιν, ὑπὸ τῶν θεηλάτων πληγῶν μαστιζόμενοι· ὅπως ἂν, γινόντες ὅτι ἀπατηλὸς ἐστὶν ὁ παρ' αὐτῶν ὡς Θεὸς δοξαζόμενος, τῆς πλάνης παύσωνται. Οἱ δὲ, οὐδὲ ἐντεῦθεν πρὸς μετάνοιαν, ἀλλὰ πρὸς βλασφημίαν [μᾶλλον] τραπήσονται. [Εἰ δὲ οὗτοι ἐν τῇ τῶν μαστίγων ἐπαγωγῇ πρὸς βλασφημίαν τραπήσονται,] καὶ οἱ ἐν τοῖς κα-

ὅτιν ὑπὸ τῆς ταλανταίας χαλάζης πληττόμενοι, τὸ αὐτὸ παύονται [πάντως], καθὼς ἐν τῷ τόπῳ γενόμενοι, σὺν θεῷ σαφηνεύμεν ὡς δυνάμεθα· καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες διὰ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, οἷς ὀργάνοις χέχρηται, ὑπὸ τῶν ἁγίων αἰκιζόμενοι, βλασφημίᾳ ὁμῶς τοὺς μαστίζοντας οὐκ ἀπέχονται. ἀποκατείνον δὲ τί ἔρα δαί ἡμᾶς περὶ τῶν ἀσεβῶν [τῶν] ἐν τῇ γαλήνῃ τοῦ πυρὸς καταζομένων λογίζεσθαι· ὡς ἔρα ταύτη τῆς ἐμφύτου κακίας μέχρις αὐτῆς ἐνόηας ἀποκαταμένων τέλει, ἡ μόνον ἐπαχομένον τὸ εἰς ἔργον ἐξενεγκεῖν τὰ πονηρὰ βουλευματα, καθάπερ τοὺς κοκούργους τοὺς ἐν ταῖς εἰρηκαῖς βαλλομένους, καὶ ἀνάγκη, ἀλλ' οὐ γνώμη τῆς καθ' ἑτέρων ἐπιβουλῆς ἀπεχομένων. Ἐγὼ μὲν γὰρ αἰώνιον ἀκούων τὴν κόλασιν, τῷ ἀποφνημαμένῳ ἀπιστεῖν οὐ δύναμαι· τὸ δὲ πρὸς εὐσπλαγγίαν καὶ ἀγαθότητα εἰδὼς αὐτοῦ ἐτοιμώτερον, στοχάζομαι μηδὲ μῶς ἂν αὐτὸν ἡ ἀπειλήσειν ἢ ἐπάξειν τοῖς ἀξίοις τὴν καταδικήν ἀπείραντον, εἰ τοὺς καταδικασθέντας ἥδη μετανοήσαντας καὶ μισήσαντας τὴν κακίαν ἦν αὐθαίρετως [ἡγάπησαν]. Οὐ γὰρ ἀνάγκη, [ἀλλ'] ἐπὶ τῇ δ'· ἐστὶν καλὸν εἶδός. Εἰ γὰρ τῷ Φαραὼ, καθάπερ εἰδὼς ἐν [μὲν] ταῖς μάστιξι· μαλακώσατον, μετὰ [δὲ] τὴν [τούτων] ἀπαλλάγην πάλιν σκληρυνόμενον, ὁμοῦ φειδύς ἀφ' ὧν, ἡφείει τῶν μαστιγῶν ὑπὸ τοῦ Μωσέως παρακαλούμενος· πόσω μᾶλλον τούτους, εἴπερ αὐτοὺς τῷ κυρίῳ τὸν ῥύπον ἀποθεμελιόμενους ἐγίνωσκε κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ χρυσοῦ· ἦν ἐν τῇ ὑπόθεσιν ταύτῃ τινὲς ἐξελήφασιν εἰς παράδειγμα. Ἀλλὰ τῷ μὲν χρυσῷ, ὅτι ἀφύχην, ψυχικῶς ὁ ῥύπος πρόσκειται· τοῖς δὲ λογικοῖς ἡνωτικῶς συνέστηκε· μᾶλλον δὲ ἐξ αὐτῶν ἀποκατείνονται. Αἱ οἱ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρόφωσιν καὶ τὴν δύναμιν, κώλυμα τῆς κλινοῦς τιθέμενοι καλῶσεως, καὶ τὴν δικαιοσύνην ταῦταις προσεγγυνώσαντες· ὅτε ἀπονεμητικὴν οὖσαν ἐκαστῷ τῶν πρὸς ἀξίαν· καὶ οὐδαμῶς πρὸς ἀνατροπὴν τῆς θείας ἀποφάσεως ὄνουνται. Εἰ δὲ [καὶ] μὴ βυβλόνται, καὶ καὶ τοὺς ἐπὶ γῆς βασιλεῖς αἰτιάσθωσαν, ἵνα ὡσὶν ἐαυτοῖς γοῶν σύμφωνοι· κηρύσσοντας μὲν μὴ ἔκταντας τοὺς ἀγωνιζομένους πάλιν καὶ πῶγμην καὶ ὁρμήον καὶ ἱππῶν ἐμιλλαν νικῶντας, ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον ἐξ ἑκατέρου τούτων στεφθεσόμενον· πᾶσι δὲ ὁμῶς ἀνοινύνας πρὸς ἀγῶνα τὸ στάδιον. Ὅπερ γὰρ τοῖς ἀγωνιζομένοις τὸ στάδιον, τοῦτο πᾶσιν [ἀνθρώποις] ἢ εἰς τὸνδε τὸν βίον παρόδος. Γεννηθῆναι μὲν γὰρ ἢ μὴ γεννηθῆναι, οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἀγωνισθῆναι δὲ καὶ νικῆσαι τοὺς πονηροὺς δαίμονας, καὶ τῶν αἰώνων τυχεῖν ἀγαθῶν, ἐφ' ἡμῖν ἐστίν. Ἡττιθέοντας δὲ τούτους ἀνάγκη μεταμαλίσθαι καὶ θρηνεῖν ἀνόνητα, αἰώνως καταζομένους· οὐκ ἔσται γὰρ ἐν ᾧ [δὲ] ἐξομολογούμενος, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον, οὐκ ἐτι συμπαροῦσης τοῖς καταδικασθεῖσιν ὡς περ νῦν τῆς βοηθείας τοῦ [ἁγίου] Πνεύματος. Διχοτομηθῶσιν γὰρ, ὡς φησὶν ὁ Κύριος, διαιρούμενοι τοῦ παρ' αὐτῶν ἀτιμασθέντος ζωοποιῶ Πνεύματος. Τὸν δὲ προαποδοθέντα νοῦν ἡγούμεθα κατὰ τὸ ψαλμικὸν αἰνέτεσθαι λόγιον· Ὅτι οὐκ ἀφῆσε Κύριος τὴν ῥάβδον τῶν ἀμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων, ὅπως ἂν μὴ

A quam ad poenitentiam morumque mutationem. Quod si flagellis tantum cæsi in blasphemiam convertentur, multo magis hac se convertent illi, qui postea a grandine pondo mensuram obtinente ferientur. Verum de hoc ubi ad eum locum pervenerimus, Deo volente, latius. Quia improbi quoque atrique dæmiones, per humana corpora, quibus tanquam organis utuntur, a sanctis flagellati, convicia verbaque blasphemis plena in flagellantes detorqueere solent. Eapropter considerandum hoc loco venit, ecquidnam de impiis, qui in gehenna ignis torquentur, nobis cogitandum et statuendum sit, num videlicet ab insita malitia ita desistant aliquando, ut mente et cogitatione vere illam avertentur; an hactenus solum ab ea abstineant, quatenus prava consilia in opus non efferant; quemadmodum scelerati nonnulli qui in ergastulis et vinculis detinentur, adeoque necessitate, non voluntate, ab aliorum offensione solitisque insidiis coercentur. Ego sane cum æternum supplicium impiis decretum audire, detestantis sententiæ repugnare nec valeo nec debeo. Ast vero cum summam illius benignitatem, et ad misericordiam propensionem iterum iterumque expendo, certe apud me constituo poenam pro meritis, neque æternum supplicium comminaturum, neque comminatum 71 quoque illaturum, si condemnationis sententia obstrictos videret vere poenitentes, nequitiamque quam spontaneæ electionis complexi erant (neque enim ob id plectuntur quod necessitate aliqua ad illam compulsi essent, sed quod sponte suscepissent) ex animo detestantes. Si enim Pharaonem, tametsi certo nosset flagellis utenique emollitum, postea rursus ad ingenium reditum, Moysi precibus flexus, tanquam venia dignum a flagellis absolvi; quanto magis illos, si quidem per ignem a sordibus instar aurei vasis (hoc enim in exemplum quidam in hac materia assumpserunt) expiatis excoctosque agnosceret? Verum auri et animi non est par ratio: auro enim tanquam rei inanimi scoria naturaliter adest: animo autem ceterisque ratione præditi, non natura, sed propria voluntate sordes adfænitæ sunt; aut verius ipsimet impii eas ultro sibi asciscunt. Propterea qui Dei bonitatem et prænotitiam et potentiam supplicii æternitatem impedituram asserunt, iustitiam, quæ unicuique pro meritorum ratione præmia vel supplicia distribuere solet, tribus prædictis admisceant; et tunc, si tamen constare sibi voluerint, ad divinæ sententiæ eversionem nullatenus spectabunt. Quod si noluerint, vel terrenos reges accusent: nam hi, licet certo prævideant non omnes, qui lucta, vel pugno, vel cursu, vel equestri certamine certant, victoriam polituros, sed ex qualibet classe unum duntaxat, omnibus tamen stadium ad certamen aperiunt. Quod autem detestaturis est arena vel stadium, illud omnibus hominibus in hanc vitam est introitus, siquidem nasci vel non nasci, in nostra potestate non est situm; verum impigre ceter-

tere, dæmonesque malignos vincere, adeoque æternis bonis potiri, id in nobis est positum. At qui dæmonum insultibus succumbunt, illos dolor et mœror ingens non potest non comitari. Verum poenitentia et threni apud eos qui sempiternis cruciatibus jam mancipati habentur, prorsus inutiles sunt. Nam apud inferos nulla est redemptio, nec ullus ibi Dominum, juxta Psalmistam, confitetur; quippe cum Spiritus sancti subsidium, quod in hac mortali vita adesse solet, condemnatis amplius non adsit. Dividentur enim, ut ait Christus, a vivifico illo Spiritu, quem ipsi injuria et contumelia affecerant, perpetuo avulsi. Atque ad hunc sensum Psalmographum spectasse arbitramur, cum ait: *Quoniam non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ne extendant justi ad iniquitatem manus suas.* Neque enim horum cum illorum vita misceri potest; non solum quia operibus inter se non communicant, neque moribus, quibus quisque utitur, consentiunt; verum etiam quia justis concinne inconcusque bono adherent, neque illorum voluntas cujusvis mali admistione ad peccatum irritatur; neque carnis infirmitate frangitur, neque mutationis formidine lætitiæ diminutione turbatur, sed immutabilem in Deo firmitatem sortitur. Et hæc hactenus, oratione ad alia dilapsa: nunc reliqua ordine persequamur.

72 CAPUT LI.

B

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΑ'.

Ut per sextam phialam via Euphratis pandatur regibus ab oriente venientibus.

XVI, 12. *Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem; et siccata est aqua ejus, ut præpararetur via regibus ab oriente solis.*

Flumen Euphrates divino nutu ita fortassis vadosum evasurum est, ut gentium regibus ad mutuam cedem, aliorumque hominum interitum, commodum transitum præbeat. Quantum autem ex his quæ infra ea de re in Apocalypsi traduntur, divinando consequi possumus, arbitramur homines illos Gog et Magog nominibus designatos, ex Scytharum regione moturos. Quin vero quovis consentaneum arbitramur Antichristum ex orientali Perside, ad quam tribus Dan, e qua ortum ille ducturus dicitur, ablegata est, una cum aliis regibus et principibus regum nomen adeptis, Euphratem transmissurum animæque vel corporis mortem hominibus illaturum: hanc quidem, propter fidei constantiam animique fortitudinem; illam vero, propter ignaviam animique molliem.

XVI, 13. *Et vidi ex ore draconis, et ex ore bestiarum et ex ore pseudoprophetarum, exire tres spiritus immundos in modum ranarum.*

Et hinc quoque ostenditur diabolus tanquam draconem, et Antichristum tanquam bestiam, et pseudoprophetam tanquam alium quempiam ab illis diversum, per se seorsum commemorari. E quibus tribus tres immundi spiritus ranis similes exhibant. Assimilantur autem ranis, propter virulentum, obscænum, et immundum illorum affectum, necnon ob serpentinum malignarum virtutum ad cœnoas voluptates studium. Illi porro diaboli, et pseudochristi, et pseudoprophetæ spiritus, sola jussione, quæ per os significatur, fucata signa fal-

Α ἐκτείνωσιν οἱ δίκαιοι ἐν ἀνομίαις χεῖρας αὐτῶν, ὡς ἀμίκτου οὕσης αὐτῶν τῆς ζωῆς· οὐ μόνον διὰ τὸ τῶν βίων ἀμικτὸς καὶ ἀκατάλληλος, ὡς ἕκαστος ἐπολιτεύσατο· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀραρὸς ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ πάγιον, μῆτε τῇ ἐπιμειξίᾳ τοῦ χείρονος πρὸς ἀμαρτίαν ἐρεθιζομένης τῆς τούτων προαιρέσεως, μῆτε ἀσθενεῖς σαρκὸς ἢ τροπῆς φόβῳ τὴν εὐφροσύνην ἐλαττούσης, ἀλλὰ βέβαιον κατὰ Θεὸν κληρονομούσης τὸ ἀτρέπτον. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τούτου πρὸς ἕτερα τοῦ λόγου τρέχοντος, ἅπερ καθυπέσχετο· ἡμεῖς δὲ τῶν ἐξῆς ἐχώμεθα.

Ὅπως διὰ τῆς ἑκτῆς [φιάλης] ἡ ὁδὸς [διὰ] τοῦ Εὐφράτου τοῖς ἀπὸ ἀνατολῶν [ἡλίου] βασιλεύουσιν ἀνοίγεται.

Καὶ ἕκτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν τὸν Εὐφράτην· καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἐτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου.

Εἰκὸς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν κατὰ θεῖαν συγχώρησιν ὀλιγούμενον, τοῖς βασιλεῦσι τῶν ἐθνῶν διδόναι πάροδον εἰς τὴν κατ' ἀλλήλων καὶ λοιπῶν ἀνθρώπων ἐξολόθρευσιν· οὗς ἐκ τῶν Σκυθικῶν μερῶν ἐκ τῆς τοῦ Γῶγ καὶ Μαγῶγ μνήμης κινεῖσθαι νομίζομεν, κατὰ τὸ ἐν τοῖς κατόπιν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φερόμενον. Εἰκὸς δὲ καὶ τὸν Ἀντίχριστον ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τῆς Περσικῆς γῆς, ἐνθα ἡ φυλὴ τοῦ Ἀδν, ἐκ ρίζης Ἑβραίων ἐξερχόμενον, ἅμα ἐτίροις βασιλεῦσιν ἢ μεγιστάσι βασιλικὸν κληρουμένους δογμα, τὸν Εὐφράτην περαιοῦσθαι, ἢ σωματικὸν ἢ ψυχικὸν θάνατον τοῖς ἀνθρώποις ἐπάξοντα· τοὺς μὲν διὰ πίστεως καὶ καρτερίας, τοὺς δὲ δι' ἀνανδρίας καὶ ἐκλύσεως.

Καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφήτου πνεύματα τρία ἀκάθαρτα, ὥσει βάτραχοι [ἐκπορευθέντα].

Ἐκ δὲ τοῦ ἰδεῖν ἐκ τῶν τριῶν πνεύματα τρία ἀκάθαρτα, δείκνυται ἐν ἰδίῳ προσώπῳ, τὸν τε διάβολον ὡς δράκοντα, τὸν τε Ἀντίχριστον ὡς θῆριον, τὸν τε ψευδοπροφήτην ὡς ἕτερον παρὰ τοὺς μνημονεύεσθαι. Ἐξ ὧν φησιν εἰκότ' αὖ βατράχοις [τρία] ἐκπορεύεσθαι πνεύματα· διὰ τὸ ἰῶδες αὐτῶν καὶ βορβορώδες καὶ ἀκάθαρτον, καὶ πρὸς τὰς διούρους ἡδονὰς ἐρπυστικὸν τῶν πονηρῶν δυνάμεων· αἱ τοῖς τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τοῦ ψευδοπροφήτου προστάγμασι τοῖς σημαινόμενοις διὰ τοῦ στόματος, ἀπατηλὰ σημεῖα καὶ τέρατα τοῖς ἀν-

θρόνους λείξουσιν, ὡς διὰ τῶν ἐξῆς γνωσόμεθα. A saque prodigia edent, hominibusque ostendent, quemadmodum ex sequentibus cognoscere datur.

Εἰσι γὰρ πνεύματα δαιμόνων, ποιῶντα σημεῖα· ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς [τῆς γῆς] τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς [τὸν] πόλεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος.

Τὰ γὰρ διὰ τῶν δαιμόνων, φησὶν, ἐνεργούμενα φεῦθ σημεῖα, τοὺς παθόμενους αὐτοῖς εἰς πόλεμον κατὰ τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς [τοῦ θεοῦ] ἡμέρας τοῦ Κριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν ἐπιστρατεύουσιν· ἥ πάντως οἱ θεομάχοι ἡττώμενοι, ἀνόνητα κλαύσουσι, τὴν προτέραν πλάνην ὀδυρόμενοι.

Ἰδοὺ ἔρχομαι ὡς κλέπτῃς· μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλάβῃσιν τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ. Καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Ἑβραϊστὶ Ἀρμαγεδών.

Τὸ δὲ γρηγορεῖν καὶ φυλάττειν τὰ ἱμάτια δηλοῖ τὸ ἐπαγρυπνεῖν ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν. Αὗται γὰρ [εἰσι] τὰ τῶν ἀγίων ἱμάτια· ὧν τὸν ἐστερημένον ἀνάγκη ὡς γυμνὸν καὶ ἀσχημοσύνης πεπληρωμένον αἰσχύνεσθαι. Τὸ δὲ Ἀρμαγεδών, διακοπὴ ἢ διακοπόμενον ἔρμηνεύεται. Ἐκεῖ γὰρ ἔθνη συναγόμενα, ἐκώπτεσθαι νοεῖν ἀκόλουθον ὑπὸ τοῦ διαδόχου στρατηγούμενα, τοῦ τοῖς ἀνθρωπίνοις αἵμασι χαίροντος. Ἐπεὶ δὲ κἀντεῦθεν ἀπευκτὴν τῶν τῆς ἀρετῆς ἱματίων τὴν γύμνωσιν, καὶ ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς τοῦ νυμφῶνος ἀπόδητον τὸν ταύτης ἐστερημένον μεμαθήκαμεν, καὶ ἐκ τῆς ἀποστολικῆς δὲ ρήσεως, ἣ φησι περὶ τῆς ἀφθαρσίας· Οἴητε ταύτην ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ ἐδρεθησόμεθα, δηλαδὴ τῶν ἀγαθῶν πράξεων· ἐκτενῶς τὸν Κύριον [ἡμῶν] ἱκετεύσωμεν ἐντεῦθεν ἡμῶν ἐκπλῦναι τὰς ψυχικὰς στολὰς, ὥστε ὑπὲρ χιόνα λευκανθῆναι, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον· μήποτε ἀκούσαντες, Ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; δεθέντες χεῖρας καὶ πόδας, ῥιψώμεν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἀλλὰ κατὰ τὸν [σοφὸν] Σολομῶντα, ἐν παντὶ καιρῷ λευκὰ τὰ ἱμάτια ἔχοντες, καὶ φαεινὰς τὰς λαμπάδας τῆς ἐναρέτου πολιτείας τῇ συμπαθείᾳ κεκοσμημένας ἐπιφερόμενοι, τῷ καθαρῷ καὶ ἀμώμῳ τῶν ἀγίων ψυχῶν νυμφίῳ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τὸν νυμφῶνα συνεισέλθωμεν· μεθ' οὗ πρόπει τῷ Πατρὶ ὁμοῦ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, [κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]. Ἀμήν.

diamur : cum quo et Spiritu sancto Patrem decet saecula saeculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΒ'. ΛΟΓΟΣ ΙΗ'.

Ὅπως διὰ τῆς ἑβδομῆς πληγῆς χάλαζι καὶ σεισμῶς κατὰ [τῶν] ἀνθρώπων γίνεσθαι.

Καὶ ὁ ἑβδομος ἄγγελος ἐξέχευ τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὸν ἄερα· καὶ ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη ἐκ [τοῦ ναοῦ] τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου, λέγουσα· Γέγονε. Καὶ ἐγένοντο [φωναὶ καὶ] δότρα.

¹³ Psal. LI, 9. ¹⁴ Matth. XXII, 12.

XVI, 14. Sunt enim spiritus dæmoniorum, facientes signa; et procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

Falsa hæc dæmonum signa, ut et opera quoque patrata, omnes quotquot fidem illis habuerint, contra magnum et manifestum Dei vivorum et mortuorum Iudicis diem in prælium armabunt; in quo sane universi Deo rebelles, cum sese superatos animadverterint, incassum lugebunt, nulloque fructu priores errores deplorabunt.

XVI, 15, 16. Ecce venio tanquam fur. Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus. Et congregabit illos in locum qui vocatur Hebraice Armagedon.

Vigilare vestemque custodire aliud nihil esse videtur, quam bonis operibus impigre insistere : ea enim sanctorum sunt indumentum et ornamenta; quibus proinde qui orbatus est, nudus confusioneque et turpitudine plenus appareat oportet. Ad nomen autem Armagedon quod attinet, illud intercisionem vel separationem denotat : et merito. Ad eum namque locum gentes adductæ, et a diabolo in prælium concitatæ, penitus, ut probabile est, excidentur : gaudet enim ille cæde humanoque sanguine. Quia vero ex hoc loco discimus turpe quiddam et infame haberi, virtutum indumento spoliatum esse; ex Evangelii autem parabola non citra ignominiam e nuptiali thalamo abjectum fuisse illum qui nuptiali veste carebat; ex Apostoli tandem dicto quod de incorruptione agit, dandam esse operam ne nudi inveniamur, nempe a bonis operibus : indefesse Domino nostro supplicemus, ut hic animarum nostrarum stolas eluat; quo, juxta Psalmistæ sententiam, supra nivem dealbemur ¹³, ne quando audiamus : Amice, quomodo hæc intrasti non habens vestem nuptialem ¹⁴? ligatisque manibus et pedibus abjiciamur in tenebras exteriores : verum, juxta Salomonis doctrinam, omni tempore candida vestimenta habentes, lætasque, hoc est, commiseratione et studiosa conversatione ornatas lampades pacem deferentes, cum casto inculpatoque sanctarum animarum sponso Christo Deo et Domino nostro in thalamum ingregloria, imperium, honor, nunc et semper, et in

CAPUT EII. SERMO XVII.

Ut per septimam plagam grando et terræmotus in hominum perniciem excitatus sit.

XVI, 17, 18. Et septimus angelus effudit phialam suam in aerem : et exivit vox magna de templo cæli a throno, dicens : Factum est. Et facta sunt fulgura et voces, et tonitrua, et terræmotus factus est magnus,

quodlibet nō, sicut ex quo homines fuerunt super terram, talia terrarumque etiam.

Per angeli vocem, quæ de caelo facta asseritur, divinum mandatum, effectum sortium indicatur. Cæterum fulgura, et voces et tonitrua, stuporem et terrorem, qui ex iis rebus quæ inusitato modo tum fieri, exortitur, futurumque Christi adventum significant; quemadmodum, eadem olim, quoque Dei super montem Sinai, descensum indicaverunt. Denique terræ motus, eorum, quæ in rerum, natura existant, translationem, et in meliorem statum, translationem insinuant: quo sensu vocem hanc Apostolus et non solum terram, verum etiam, caelum, movet.

XVI, 19. Et facta est civitas magna in tres partes; B et civitates gentium ceciderunt.

Per civitatem magnam, non civium multitudine, aut ædium et domiciliorum amplitudine, sed religione et pietate antiquissimam et maximam Hierosolymorum urbem designatam putamus; ut quæ per Christi mortem et passionem mire sit magnificata, et a gentium civitatibus distincta. Porro ejus in tres partes, sectionem triplex hominum genus, quod in ea degit, adumbrare exaltamus: unum Christianorum; alterum, Judæorum; tertium, Samaritanorum. Aut unum, 74 eorum qui firmi constanterque in fide consistunt; alterum, eorum qui baptismum susceptum sceleris operibus contaminaverunt; postremum, illorum Judæorum et Samaritanorum, qui Evangelii prædicatione repudiata, suæ voluntatis iudicium libere citra ullum impedimentum sequi et explere permissi sunt; sicut ad illa quoque loca, eamque in sortem concedere, quæ horum utrique magis convenire censebantur. At nunc vero tam Judæi quam Samaritani piorum principum timore percussis, suæ perfidiæ consilia occultant, ac nobiscum sese facere simulant, siquidem sectam suam ex animo deserere non audent, sicuti veris quoque Christianis veræque fidei professoribus et cultoribus, il nonnunquam admiscuntur, qui solo nomine sunt Christiani. Verum enim vero ubi primum tentationum incendium ipsos probare et redarguere cœperit, tunc statim sectio illa tripartita, nempe piorum, impiorum, et peccatorum, conspicua erit: singuli namque ad similitudinem morum turbam gregemque suæ sorti affinem concedent. Quod autem gentium civitates cadere dicuntur, significat regno Dei jam præsentem (quod sancti secundum Danielem occupabunt) cum ipsas paganorum civitates, iam viam quoque et conversationem ethnicam interituras.

Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, D ut daret illi calicem vini indignationis iræ ejus.

Et confusa illa Babylon, inquit, varis vitæ hujus curis divisa atque distracta, opibusque ex iniquitate conflata magnificata, necnon numerosa illa hominum multitudo, divinæ iræ calicem bibit. Etenim quæ propter diuturnam Dei patientiam in oblivionem venisse quodammodo videbatur, propter justum injuste calcatum, dictorumque et factorum impietatem vindictam expetentem, denuo in

Α καὶ καὶ βροταί, καὶ σεισμός μέγας, οὗτος οὗτος ἐγένετο ἀπ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο ἐκ τῆς γῆς, ἐκλεινόντος σεισμός οὗτος μέγας.

Ἀγγελικὴ φωνὴ οὐρανὸς φησὶ· ἔρχεται ταῦτα, τὸ θεῖον τελεστέον πρόσταγμα· αἱ δὲ [φωναὶ καὶ] ἀστραπαὶ καὶ βροταί, τὰ κατὰ πληκτικὴν τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν σημαίνουσιν· [ὥστε καὶ τοῦ θεοῦ τὴν ἐπὶ τὸ Σιναιονόρος κατὰ φωνὴν] ὁ δὲ σεισμός, τὴν τότε ὄντων μεταποίησιν [σημαίνει], ὡς ὁ Ἀπόστολος τὸ, ἔτι δευτέρῳ αἰσῶ, οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐρανὸν, ἐξέλεβε.

quoque alicubi universas. Ali enim: Adhuc veniet

Καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἐπεσον.

Πόλις δὲ μεγάλη, οὐ πλήθει καὶ μεγάλῃ οἰκοδομηματικῇ, ἀλλ' ἐνδοσεβείᾳ, ἀρχαιοτάτην καὶ μεγίστην, τὴν Ἱερουσαλὴμ ὑπολαμβάνομεν· ὅτε μεγάλυνθαι τοῖς Χριστοῦ παθήμασι, καὶ ἀνταδιστάλλομένην τοῖς ἐθνικοῖς πόλιν. Ταύτης τὴν εἰς τρία τομήν [δηλοῦν]· ἡγοῦμεθα, τῶν ἐν αὐτῇ· Χριστιανῶν, καὶ Ἰουδαίων, καὶ Σαμαρειτῶν· ἢ τῶν βοθαυσιπύων, καὶ τῶν ὑπερβαλόντων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τῶν μηδὲν δεξιμένων Ἰουδαίων τὸ κήρυγμα, τὴν ἀκώλυτον καὶ παρὰ ῥησιν αὐτῶν τῶν οὐρανῶν βουλημάτων ἐκπλήρωσιν, καὶ τὴν εἰς τοὺς καθήκοντας χώρους [ἐκατέρωθεν τούτων] ἐκπομπήν ἢ ἀποκλήρωσιν· νῦν γὰρ Ἰουδαῖοι μὲν καὶ Σαμαρεῖται, τῷ φόβῳ τῶν εὐσεβῶν βασιλευνόντων, τὰ οὐκ ἐκ κρύπτουσι [τῆς ἀπιστίας] βουλεύματα, καὶ οἱ ἑαυτῶν δοκοῦσι τάττεσθαι, πρὸς ἑλπίαν μόρταν ἀποστρέψαντες, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἀληθῶς Χριστιανοί, τοῖς τὸ ὄνομα μόνον κατημένους ἀναμῆ τυγχάνουσιν· ὅταν δὲ ἡ τῶν παρὰ τῶν τούτων ἐλέγη πύρωσις, τότε ἡ εἰς τρία διαίρεσις τούτων γενήσεται, τῶν τε εὐσεβῶν, τῶν τε δυσσεβῶν, τῶν τε ἀμαρτωλῶν τοῖς ὁμοτρόποις προσχωρούντων, καὶ πρὸς οὐρανὸν μόρταν ἀποκρινομένων. Αἱ δὲ τῶν ἐθνῶν πόλεις πίπτουσαι· δηλοῦσιν ἢ τὴν αὐτῶν κατὰ τὴν τῆς ἐθνικῆς πολιτείας τὴν ἐκλείψιν, τῇ παρουσίᾳ τῆς θείας βασιλείας, ἣν καθέξουσιν κατὰ τὸν Δανιὴλ οἱ ἄγιοι.

Καὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, [τοῦ] δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

Βαβυλὼν δὲ ἡ μεγάλη, ἡ συγκεχυμένη, φησὶ, τοῖς οὐρανῶν τοῦ βίου περισπασμοῖς, καὶ μεγάλυνθαι τῷ ἐξ ἀδικιῶν πλοῦτι πλανήσαντος πληθῶς, τὸ ποτήριον τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ πίεται, ὡς ἐκ λήθους διὰ μακροθυμίας εἰς μνήμην ἐλθούσα τῆς τοῦ πατρὸς δικαίου καὶ τῆς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις δυσσεβείας ἐκδικήσεως.

in memoriam rediit ante Deum.

4 Hebr. xii, 26.

καὶ πᾶσα τῆς οὐρα, καὶ ὄρη· καὶ οὐχ Α

νήσοις δὲ τὰς [ἀγίας]· Ἐκκλησίας, καὶ ὄρη, τοὺς ἐν αὐταῖς προύχοντας [vesiv] ἐκ τῆς θείας Γραφῆς διδασκόμεθα. Φεύγειν δὲ τοὺτους ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν προφηθέντων ἐπαγωγῆς, ἐκ τοῦ Κυρίου ἀκηλάειαν, λέγοντος· Τότε οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν φεθξονται ἐπὶ δυσμῶν· καὶ οἱ ἀπὸ δυσμῶν, εἰς ἀνατολὰς· ἔσται γὰρ θλίψις μεγάλη οἷα οὐ γέγονεν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, οὐδ' οὐ μὴ γένηται· τῶν μὲν, δ' ἁμαρτίας κολαζομένων· τῶν δὲ, πρὸς δοκιμὴν ἀρετῆς, ὑπομενόντων τὰ δυσχερῆ· οὐ μόνον ἐν ταῖς τοῦ Ἀντιχρίστου ὑπὲρ Χριστοῦ κολάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς φυγαῖς καὶ [ἐν ταῖς] ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ σπηλαίοις κακοπαθείαις· ἃς τῆς ἐν [τῇ] πόλει διατριβῆς προσεμήθευσι, διὰ τὴν τῆς εὐσεβείας τηρησιν.

et speluncis, imo in ipsa etiam fuga sese offerent : sinceritatem, civili polliceturque viam anteferebant.

Καὶ χάλιζα μεγάλη ὡς ταλανταία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἐβλαστήσῃ· οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλίδας, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφόδρα.

Τὴν χάλιζαν, ἃτε οὐρανόθεν καταρχομένην, τὴν θεόπλατον ὄργην [καὶ] ἀνωθεν ἐρχομένην νοεῖ· καμιν· τὸ δὲ ταλανταῖον αὐτῆς τὸ τέλειον, διὰ τὴν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις [ταλαῖαν] ἀκρότητα καὶ βαρύτητα ἧς χαρακτηριζομένων τὸ τάλαντον, ὡς [καὶ] τῷ Ζαχαρίᾳ ἐώραται. Τὸ δὲ μὴ πρὸς μετάνοιαν, ἀλλ' εἰς βλασφημίαν χωρῆσαι τοὺς ὑπ' αὐτῆς πληττομένους, τὸ σκληρὸν καὶ ἀνένδοτον τῆς αὐτῶν καρδίας παρίστηται· διὸ κατὰ τὸν Φαραῶ ἔσονται· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτου σκληρότεροι· εἰς ἐκείνου ποσὶς τοῖς θεηλάτοις πληγαῖς μαλασσομένου καὶ τὴν οἰκείαν ὁμολογούντες ἀσέβειαν, αὐτοὶ καὶ ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι βλασφημοῦσιν.

obstinatioresque censerunt, siquidem ille, divinis plagis admonitus, quodammodo emoliebatur, propriamque iniquitatem falebatur; isti autem inter flagella dire blasphemant.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΓ'.

Περὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ἑπτὰ [ἀγγέλων] ἀγγέλου, θεωροῦντος τὸν μακαρίην Ἰωάννην τὴν τῆς πόρνῆς πόλεως καθαίρεισιν· καὶ περὶ τῶν ἑπτὰ κεφαλῶν καὶ [τῶν] δέκα κεράτων.

Καὶ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς [ἑπτὰ] φιάλας· καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων μοι· Δεῦρο, δεῖξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνῆς τῆς μεγάλης. τῆς καθημένης ἐπὶ ὕδατων πολλῶν· μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς· καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι. Καὶ εἶδον γυναικα καθήμενην ἐπὶ θηρίῳ κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ κέρατα δέκα.

Ταύτην τὴν πόρνην τινὲς εἰς παλαιὰν Ῥώμην, ὡς ἐκάλεσε ἐπὶ ὀρέων κειμένην, ἐξέλαβον· τὰς δὲ

XVI, 20. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.

Insulas vocat sanctas Ecclesias; per montes autem sacrae Litterae designant Ecclesiarum pastores et doctores, ceterosque qui primatum inter illos tenent. Ejusmodi autem tempore, quo praedicta mala grassabuntur, fugam inituros Christus ipse Deus et Dominus noster praemonuit. Tum, inquit, qui in Judaea sunt, fugiant ad montes. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, nec erit⁴⁴. Siquidem alii propter peccata quae perpetrarunt, variis incommodis et suppliciis afficientur: alii ad virtutis probationem gravia perpessusque difficilia perferre compellentur: neque enim illa tantum mala et incommoda eos exercubunt, quae Antichristus in veri Christi odium inferret, verum ea etiam quae post fugam in montibus quae tamen omnia ad conservandam fidei et pietatis

XVI, 21. Et grandis sicut talentum, descendit de caelo in homines: et blasphemaverunt. Denique homines propter plagam grandinis: quia magna facta est plaga ejus vehementer.

Per grandinem caelitus missam Dei iram significatam putamus: haec enim e supernis venire solet. Quod haec autem talenti magnitudinem sortita fuerit, id perfectum illius ardorem denotat; et hic rursum summam peccati molitiam, eminentemque ejusdem gravitatem: hujus 75 namque rei symbolam, talentum exstitit, quemadmodum Zachariae quoque patet factum aliquando fuit. Quod illi denique qui icti laesique ab illa fuerunt, ad poenitentiam non respexerint, sed ad blasphemiam sese converterint, istud excellentem cordis illorum duritiam saevamque obstinationem insonat. Quare etiam Pharaoni assimilari poterunt, aut illo quoque duriores ob-

CAPUT LIII.

De uno e septem sanctorum angelorum numero, qui B. Joanni adulterae civitatis eversionem ostendit: deque septem meretricis capilibus, et decem ejusdem cornibus.

XVII, 1-3. Et venit unus de septem angelis, qui habebant septem phialas: et locutus est mecum dicens mihi: Veni, et ostendam tibi damnationem meretricis magnae, quae sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terrae, et inebriati sunt qui inhabitabant terram de vino prostitutionis ejus. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem et cornua decem.

Hanc meretricem quidam veterem Romam designare putant, ut quae super septem colles exaedit-

⁴⁴ Matt. xxiv, 21.

cata tradatur. Septem autem capita bestię, quę illam sustentant, septem eminentioris impietatis principes, nempe omnes a Cæsare Domitiano usque ad Diocletianum. Hi enim omnes Dei Ecclesiam atrocissime sunt persecuti. Nos autem ex iis conjecturam facientes quę hinc sequuntur, per hanc vel universale orbis terrę regnum, in unum quasi corpus conflatum, insinuatam existimamus: aut pręnotabilem ac prępotentem quampiam civitatem, quę, usque ad Antichristi adventum, principatum in terrarum orbem obtentura, siquidem antiqua Roma jam olim imperii majestatem amisit. Nisi quis forsitan arbitretur pristinam dignitatem et majestatem suo postea tempore denuo recuperaturam. Verum, hoc admissio, civitas illa magna, quę hodie primatum obtinet, e medio facessat oportet. Nam Apocalypsis verba sunt:

Et mulier quam vidisti, est civitas magna, quę habet imperium super reges terrę.

Verum de hoc in sequentibus, si Deus permiserit, accuratius: nunc autem opportunum videtur indagare ejusmodi sit desertum illud in quod per spiritum se abductum proficitur ille qui hæc videbat. Desertum proinde in rebus spiritalibus omnem civitatem, aut numerosam turbam, aut hominum multitudinem denotare putamus, quę ob animę temulentiam, aut turpem a Deo fornicationem, aut alia ejusmodi crimina, apud Deum in noxa est. Alio modo dici potest, apostolum Joannem spiritali mentis oculo plenam prædictę meretricis desolationem observasse. Vidit autem eam muliebri schemate ornata, propterea quod sit effeminata et ad peccatum propensa, virilique robore destituta. Vidit eandem æque super bestiam coccineam sedentem, **¶** Ob id forsitan quod propter nefaria opera super diabolum, qui cæde et sanguine gaudet, quiescere soleat. Per quę etiam opera idoneam apostatę blasphemiarum contra Deum materiam subministrat. Inhumanitatis namque et feritatis mentisque cædem spirantis indicium est, cum bestia ipsa, tum coccineus quoque ejusdem color. Porro de septem capitibus et decem cornibus, paulo post, Deo bene propitio, per angelum instruemur.

XVII, 4. *Et mulier circumdata erat purpura et coccino; et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis.*

Circumdata est purpura et coccino, quę imperii sunt symbola, ad exprimendum dominatum, quem in omnes exercet. Idem quoque per lapidem pretiosum, et margaritas, quibus exornatur, significatur.

Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione et immunditia.

Per poculum, pravorum operum, dum primum gustantur, dulcedo exprimitur; per aurum autem, præmii amplitudo, vel pœnæ quoque (ut quidam exponens illud Job: *Bibens derisionem instar aquę, opinatur*) magnitudo: vel manu certe poculum tenet, ut plenum fiat malitiam sectari, non ut inde satiatur, sed ut perditionis illius studium et sitis manifestetur. Suas proinde abominationes, quas

ἐπὶ κεφαλὰς τοῦ αὐτὴν βαστάζοντος θηρίου, ἐπὶ βασιλεῖς τοὺς ἀσθεστέρους πάντων, τοὺς ἀπὸ δοματιανοῦ μέχρι Διοκλητιανοῦ τὴν Ἐκκλησίαν διώξαντας· ἡμεῖς δὲ, ὅσον ἐκ τῆς τῶν ἐπομένων ἀκολουθίας ὁδηγούμεθα, ταύτην εἶναι τὴν καθόλου ἐπίγειον βασιλείαν, [τὴν] ὡς [ἐν] ἐνὶ σώματι· ἢ τὴν μέχρι τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας, βασιλευμένην πόλιν οἰόμεθα· ἢ γὰρ παλαιὰ Ῥώμη ἐκ πολλοῦ τὸ τῆς βασιλείας κράτος ἀπέβαλεν· εἰ μὴ ὑποθώμεθα εἰς αὐτὴν τὸ ἀρχαῖον πάλιν ἀναστρέψαι ἀξίωμα. Ἀλλ' εἰ τοῦτο δώσωμεν, προκαθαίρεθῆσεται ἡ κρῆττοῦσα σήμερον· φησὶ γὰρ ἡ Ἀποκάλυψις·

Ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἐστὶν ἡ πόλις ἡ μεγάλη, [ἣ] ἔχουσα τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

Καὶ περὶ μὲν τούτου, ἐν τοῖς καθεξῆς, ὡς ἂν χορηγήσῃ ὁ Θεὸς, ἀκριδῶσομεν· ἀναγκαῖον δὲ [νῦν] εἰπεῖν τίνα χρὴ νομίσαι τὴν ἔρημον εἰς ἣν ἀπηνέχθαι φησὶν ἐν πνεύματι [ὁ ταῦτα βλέπων]. Ἐρημον τοίνυν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἡγούμεθα, πᾶσαν πόλιν ἢ πληθύν [πολυάριθμον καὶ] πολυάνθρωπον ἐπὶ μέθῃ ψυχῆς καὶ τῇ ἐκ Θεοῦ πορνείᾳ καὶ ἑτέροις τοιοῦτοις ἐγκαλουμένην τολήμασι. Καὶ ἑτέρως δὲ νοητέον τῇ θεωρίᾳ τοῦ πνεύματος ἰδεῖν τὸν ἀπόστολον [Ἰωάννην] τῆς προρρήθεις πόρνῆς τὴν ἐρήμωσιν· ἣν ὡς γυναικα ἐώρακε, διὰ τὸ τεθλημμένον πρὸς ἁμαρτίαν καὶ ἄνανδρον. Καθημένην δὲ ἐπὶ θηρίου κοκκίνου, διὰ τὸ τῷ διαβόλῳ τῷ φονίῳ καὶ αἰμοχαρεῖ, ταύτην, διὰ πονηρῶν πράξεων ἐπαναπαύεσθαι· διὸ συναγρῶς ἐν ταῖς κατὰ Θεοῦ βλασφημίαις τῷ ἀποστάτῃ γίνεται. Ὡς οὖν γὰρ καὶ ἀγριότητος καὶ φονικῆς γνώμης τό τε θηρίον καὶ τὸ κόκκινον [χρῶμα]. γινώρισμα· περὶ δὲ τῶν ἐπὶ κεφαλῶν καὶ δέκα κερμάτων, ἐν τοῖς ἐξῆς [σὺν Θεῷ] ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀγγέλου μαθησόμεθα.

Καὶ ἡ γυνὴ ἣν περιβεβλημένη πορφυράν καὶ κόκκινον, [καὶ] κεχρυσωμένη χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις.

¶ Κόκκινον δὲ καὶ πορφυράν περιδέδεται, ὡς τῆς ἡγεμονίας τῆς κατὰ πάντων σύμβολα· διὸ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις κεκόσμηται.

Ἐχουσα χρυσοῦν ποτήριον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς, γέμον βδελυγμάτων· καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς.

Διὰ μὲν τοῦ ποτηρίου τὸ πρὸς πόσιν ἡδὺ τῶν πονηρῶν πράξεων, διὰ δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ τίμιον ἐνδείκνυται, ὡς φησὶ τις περὶ τοῦ Ἰωβ· *Πίνων μυκτηρισμὸν Ἰσα ποτῶ*, εἰς ἐνδείξιν ὅτι οὐ διακόρως, ἀλλ' ἐν δόξῃ τῆς οἰκείας ἀπωλείας τὴν κακίαν μετέρχεται. Διὸ αὐτῆς τὰ βδελύγματα, τοῦτέστι τὰ βδελυκτὰ τῷ Θεῷ ἐπιτηδεύματα, ἐπλήθυνεν· οἷς ἢ φιλάμαρος πληθὺς ποτίζεται, ὡς ἡδὺ πόμα σπύσας

τὴν βδελυκτὴν τῆς ἀμαρτίας μέθην, καὶ τῆς ἐκ Α Deu subinde exsecratur, multiplicat, quibus turbam quoque peccatis deditam inebriat, earumque abominabilem peccati temulentiam profanamque a Deo scortationem, avide veluti dulce poculum, haurire solet.

Καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς δοῖμα γεγραμμένον, Μυστήριον· Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς.

Ἡ δὲ τοῦ μετώπου γραφή, τὸ ἀπηρυθριασμένον [τῆς ἀδικίας καὶ] τῆς τῶν πλημμελημάτων δηλοῖ ἐκκληρώσεως, καὶ τῆς καρδιακῆς συγχύσεως· ἡ δὲ μήτηρ, τὸ τῆς ψυχικῆς πορνείας εἶναι ταύτην διδάσκαλον ταῖς ἀρχομέναις πόλεσι, τὰς βδελυκτὰς τῷ θεῷ παρανομίας τίκτουςαν.

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'.

Ὅπως ὁ ἄγγελος τὸ ὄραθ' ἐν αὐτῷ μυστήριον ἠρμήνευσεν.

Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων· καὶ θαύμασα, ἰδὼν [αὐτήν,] θαῦμα μέγα. Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος· Διατί θαύμασας; ἐγὼ σοι ἐρῶ τὸ μυστήριον τῆς γυναίκος, καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, [καὶ] τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπὶ κεφαλῇς καὶ τὰ δέκα κέρατα.

Τὸ φερωνύμω; ταῖς πράξεσιν ἐπιτίθεσθαι γραφικῶς τὰ ὀνόματα ταῖς πόλεσιν, ἐκ πολλῶν μαθεῖν ἔξεστιν· ὅθεν καὶ ἡ παλαιὰ Βαβυλὼν οὕτως ὠνόμασται, καὶ πόρνη ἐπιχαρῆς ἡγουμένη Φαρμακῶν ἦκουε. Καὶ ἡ παλαιὰ δὲ Ἱερουσαλὴμ· Ὅψις πόρνης ἐγένετό σοι· καὶ ἡ πρεσβυτέρα [δὲ] Ῥώμη, Βαβυλὼν ἐν τῇ ἐπιστολῇ Πέτρου προσηγόρευται. Κυρωτέρας δὲ, καὶ ἡ παρὰ Πέρσαις τὸ κράτος ἔχουσα, καὶ Βαβυλὼν καὶ πόρνη προσαγορεύεται· καὶ πᾶσα πόλις ἐτέρα φόνους καὶ αἵμασι χαίρουσα. Τούτων τοίνυν μίαν ὁ εὐαγγελιστὴς θεωρῶν μεμολυσμένην τοῖς τῶν ἁγίων αἵμασι, καταπλήττετο καὶ παρὰ τοῦ ἁγγέλου τὰ κατ' αὐτὴν ἐμάνθανεν, οἷα δεῖ παθεῖν, ἐφ' οἷς πλημμελήμασι, τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ χρόνου τῆς κοσμικῆς βασιλείας τὸ κράτος φέρουσαν· εἴτε τὴν παρὰ Πέρσαις κρατοῦσαν· εἴτε τὴν παλαιάν Ῥώμην [αὐτὴς τὸ ἀρχαῖον κράτος ἀναλαμβάνουσαν]· εἴτε τὴν νέαν· εἴτε τὴν ὡς ἐν ἐνὶ σώματι γενικῶς ἐκληφθεῖσαν βασιλείαν νοῆσαι τις ἔλογο, καθὼς εἴρηται. Ἐν ἐκάστῃ γὰρ τούτων, ἀμαρτήματα διάφορα, καὶ αἱμάτων ἁγίων ἐκχύσεις, πῇ μὲν πλὴρον, πῇ δὲ ἑλαττον γεγενῆσθαι μεμαθήκαμεν. Καὶ τὰ μὲν μέχρι [τοῦ] Διοκλητιανοῦ τῶν μαρτύρων αἵματα, ἡ καὶ τὰς ἐν Περσίδι τούτων κολάσεις, τίς ἂν ἐξαριθμήσαιτο; τὰ δὲ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ λαθραίως, καὶ τὰ ἐν [τοῖς] καιροῖς [τῶν] Ἀρειανῶν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῇ νέᾳ τολμηθέντα Ῥώμη, αἱ ἱστορίαι παριστῶσι τοῖς ἐντυγχάνουσι.

accidisse certum sit. Et quidem numerum martyrum et sanguinis modum, qui a Neronis tempore in Romana urbe et ditione effusus est usque ad Diocletianum; sanctorum rursus cruciatus et poenas, quas pertulerunt in Perside, quis enumerare valeat? Quæ autem sub Apostata Juliano et Ariariorum temporibus tentata sunt contra Orthodoxos in nova Roma, et multis aliis locis, ea variæ historiæ, si quis eas legere voluerit, luculenter exponunt.

⁴⁴ Jerem. iii, 3.

XVII, 5. Et in fronte ejus nomen scriptum, *Mysterium* : *Babylon magna, mater scortationum et abominationum terræ.*

Frontis inscriptio, significat omni malitia et impudentia, omnique scelerum genere et animi confusione refertam esse. Vocatur autem *mater fornicationum*, quia omnis spiritalis fornicationis animæ magistra et causa existit; ut quæ subjectis quoque dominio suo civitatibus multas Deo exsecrabiles prævaricationes pepererit.

B

CAPUT LIV.

Ut angelus *mysterium, quod viderat, interpretatus sit.*

XVII, 6, 7. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum cum viderem illam admiratione magna. Et dixit mihi angelus : Quare miraris? Sacramentum ego dicam tibi mulieris, et bestię quæ portat eam, quæ habet capita septem, et cornua decem.

Nomina ex re vel eventa multis sæpe civitatibus esse imposita, ex diversis Scripturæ locis colligi potest : nam et Babylon antiqua inde nomen adeptæ est : et nobile quoddam scortum, *Pharmacum* apud veteres appellatum legitur. Et ad antiquam Jerusalem dicitur : *Meretricis frons tibi facta est* ⁴⁴ : et vetus Roma, in Canonica B. Petri *Babylonis* vocabulo designatur. Verius tamen nomen illud in eam urbem convenit quæ apud Persas imperium tenuit. Quare familiarius quoque et *Babylon* et *meretrix* quam ceteræ nominatur. Quin quævis omnino alia civitas, quæ sanguine et cædibus delectatur, eo nomine appellari potest. Ex his itaque unam, quæcumque tandem illa fuerit, cum evangelista sanctorum **77** sanguine coinquinatam vidisset, vehementer obstupuit. Verum quæ ad statum illius attinebant, ea ab angelo mox haurit. Audit autem quæ et qualia eam propter nefaria scelera perpeti oporteat, quæ mundani regni imperium usque ad sæculi finem obtinebit; sive prævisam ab Apostolo illam accipias, quæ olim apud Persas regnavit et etiamnum regnat; sive veterem Romam antiquum jus et ditionem denuo adeptam; sive novam Romam sive orbis imperium ex variis principatibus in unum quasi corpus redactum; siquidem in qualibet earum civitatum diversa peccata, diversæque insonitium cædes, et injustæ sanguinum effusiones acciderunt; etsi interim alibi plures, alibi pauciores

XVII. 8. *Bestia quam vidisti, fuit et non est; et a-*
ascensura est de abyssa et in interitum ibit.

Hæc bestia est diabolus, qui nunquam non quærit quem absorbeat. Hic per Christi crucem fractus, sub sæculi finem denuo reversurus dicitur; siquidem per prodigia et erronea signa, quæ per Antichristum operabitur, Christi Servatoris negationem quanta vi poterit procuraturus est. Propter hoc ergo ante salutarem crucem et mortem, et erat, et potens erat; post illam autem, superesse negatur; quia illa et potestate, qua ante pollebat, gentesque per idololatriam in suam servitutem redigebat, exutus cernitur. Consummationis autem tempore secundum modum quem indicavimus, ex abyssa, aut ex eo loco ad quem condemnatus fuerat (nam ne in abyssum abissent, sed in portos invadere permitterentur, dæmones Christo supplicasse leguntur), denuo emerget. Aut certe ex præsentī vita, quæ propter peccati profunditatem, quæ in ea versatur, fluctusque perturbationum, quibus varie jactatur et agitur, metaphorice *abyssus* appellatur. Ex qua ipse etiam Antichristus, qui Satanam ad hominum interitum in se gestat, exsurget, ad æternam perditionem paulo post abiturus.

Et mirabuntur inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ a constitutione mundi, videntes bestiam quæ erat, et non est, et adest.

Admirabuntur bestię vel Antichristi præsentiam, falsaque ejusdem prodigia, illi (inquit) qui in libro æternum viventium non sunt inscripti, neque quæ Christus de illo præfixerat, solide satis animo complexi erant. Reputabunt namque non absque admiratione apud se, quomodo pristinum dominatum et vim, quam amiserat, denuo recuperarit.

XVII. 9. *Et hic est sensus qui habet sapientiam.* Cum, inquit, quæ hoc loco traduntur et exponuntur, sint spiritalia, ut salubriter capiantur, spiritali, non mundana, opus est sapientia.

¶ *Septem capita; septem montes sunt super quos mulier sedet; et reges septem sunt.*

Per septem capita totidemque montes septem loca designari putamus, quæ mundana potentia et excellentia cæteris præstabant; in quibus diversis temporibus mundi hujus regnum firmatum novimus. Primum, exempli causa, Assyriorum sit regnum, quod in Ninive exordium habuit: secundum, Medorum, in Ecbatanis sub principe Arbace. Illic enim, ut historię tradunt, Sardanapalo rege perempto, Assyriorum regno potitus est. Post hos in Babylone Chaldaeorum imperium initium fecit; quibus Nabuchodonosor imperavit. His porro deletis ac dissipatis, in Susis Persarum dominatus sub Cyro emer- sit. Isthoc rursum ab Alexandro Magno exstincto, Macedonum regnum successit. Post hos autem, Romanorum robur in antiqua Roma emicuit, quod sensim usque adeo crevit, ut sub Augusto Cæsare post primos illius reges et consules, monarchiam obtinuerit; quæ sub impiis principibus diu mul-

Τὸ θηρίον δ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι· καὶ μέλει ἀναβαλεῖν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώτατον ὑπάγει.

Τὸ δὲ θηρίον δ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι. Τοῦτο τὸ θηρίον ὁ Σατανᾶς ἐστίν· ὃς ἀποκτανθεὶς τῷ τοῦ Χριστοῦ σταυρῷ, πάλιν ἐπὶ συντελείᾳ ἀναστῆναι λέγεται, ἐνεργῶν ἐν σημείοις καὶ τέρασι πλάνης διὰ τοῦ Ἀντιχρίστου τὴν τοῦ σταυροῦ ἀρῆσιν. Διὰ τοῦτο ἦν μὲν καὶ ἰσχυρὸς, πρὶ τοῦ σταυροῦ· οὐκ ἔστι δὲ, μετὰ τὴ σωτήριον πάθος ἐνεστυρωθείς, καὶ τῆς ἐξουσίας [αὐτοῦ] ἐξωσθείς. ἦν κατὰ τῶν θινῶν διὰ τῆς εἰδωλολατρίας ἐκείνητα· παρῆσται δὲ ἐν τῇ συντελείᾳ, κατὰ τὴν τρόπον δι' ἐκρήκαρται ἀναστῆναι ἐκ τῆς ἀβύσσου, ἣ ὅθεν καταδικάσθη· οὐ μὴ πεμφθῆναι, ἀλλ' εἰς τοὺς χοίρους, οἱ ἐκδοθηέντες δαίμονες τὸν Χριστὸν ἰκέτευον. Ἡ ἐκ τοῦ παρόντος βίου, τροπικῶς ἀβύσσου ὀνομασθέντος, διὰ τὸ τῆς ἐμπολιτισμένης ἁμαρτίας βάθος, [τὸ] τοῖς τῶν παθῶν πνεύμασι ριπιδόμενον καὶ κυματούμενον· ἐνθεν γὰρ ὁ Ἀντίχριστος τὸν Σατανᾶν [ἐν αὐτῷ] φέρων, ἐπ' ὁλέθρῳ ἀνθρώπων παραγίνεται, ὁδεύων εἰς ἀπώλειαν ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι.

Καὶ θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐπὶ τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέπόντων τὸ θηρίον ὅτι ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ παρῆσται.

Θαυμάσονται δὲ, φησὶ, τὴν τοῦ θηρίου παρουσίαν, διὰ τὰ τῆς ἀπάτης τέρατα, οἱ μὴ γεγραμμένοι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν αἰωνίως ζώντων, καὶ οἱ μὴ προστοιχειωθέντες ἀσφαλῶς ταῖς τοῦ Χριστοῦ περιεύτου προρρήσεσι, λογιζόμενοι πῶς τὴν ἀρχαίαν δυναστείαν ἀπέλαβεν.

¶ Ὡς δὲ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν.

Πνευματικῶν ὄντων τῶν ἐρμηνευομένων, πνευματικῆς σοφίας, καὶ οὐ κοσμικῆς, χρεῖα, φησὶ, πρὸς τὸ νοῆσαι τὰ λεγόμενα.

Αἱ ἑπτὰ κεφαλαί, ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται [ἐπ' αὐτῶν]· καὶ βασιλεῖς, ἑπτὰ εἰσιν.

Ἐπτά δὲ κεφαλᾶς καὶ ἑπτὰ ὄρη ἡγρούμεθα νοεῖσθαι, ἑπτὰ τόπους ἐν ὑπεροχῇ κατὰ δυναστείαν κοσμικὴν τῶν λοιπῶν ἐξέχοντας· ἐφ' οἷς κατὰ καιροῦ τὴν τοῦ κόσμου βασιλείαν ἐστηρίχθαι ἔγνωμεν· ὅσον πρῶτον, ἐν Νινευὶ τῶν Ἀσσυρίων ἀρχὴν· δεύτερον, ἐν Ἐκβατάνοις τὴν [τῶν] Μήδων δυναστείαν ἀπὸ Ἀρδίου κρατήσασαν τῶν Ἀσσυρίων· ὧν τὸν βασιλέα Σαρδανάπαλον καθέλειν ὁ Ἀρδίας, ὡς ἐστέρηται. Μετὰ δὲ τοὺς, ἐν Βαβυλῶνι τὸ Χαλδαίων κράτος ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐβασίλευσεν· ἔπειτα μετὰ τὴν τούτων κατάλυσιν, ἐν Σούσις τὴν [τῶν] Περσῶν βασιλείαν ὑπὸ Κύρου κτισθεῖσαν. Μετὰ δὲ τὴν ταύτης ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καθαίρεσιν, τὴν τῶν Μακεδόνων βασιλείαν· μετὰ δὲ τούτους, ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἰσχύον, ἐπὶ μὲν Αὐγούστου Καίσαρος μετὰ τοῦ; πρώην βασιλεῖς αὐτῆς καὶ ὑπάτους μοναρχήσασαν, ὑπὸ δὲ ἀσεβῶν μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατασχεθεῖσαν· ὧν μετὰ τῆς

κατάσταν, εἰς τὴν νέαν Ῥώμην, καὶ τῶν φιλοχριστῶν βασιλείων μετηνέχθη βασιλεία. Τὴν δὲ αὐτὴν ἔννοιαν καὶ τοὺς [ἐπτὰ] βασιλεῖς ἐμφαίνειν. οὐκ ἔστιν, τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γενῶν μηδαμῶς παρεμποδίζουσας τῇ τῆς διαβολῆς ταυτοῦτητι· εἰ καὶ ἐκεῖ μὲν ἐπὶ κεφαλῇς θηλυκῶς καὶ ἐπὶ δὲ ὄρει οὐδετέρως, ἐκταῦθα δὲ ἐπὶ βασιλεῖς ἐσήμανε· πολλάκις γὰρ ἀδιαφόρως ἀντὶ θηλυκῶν ἀρρέμεκα ἐν τῇ Γραφῇ κεῖται ὀνόματα, καὶ τὸ ἐμπαλιν· οἶον, Ἐφραῖμ, δάμαλις παροιστρῶσα· καὶ πάλιν, Ἐφραῖμ περιστέρα οὐκ ἔχουσα καρδίαν· καὶ κατὰ τὸν θεολόγον, Τρεῖς μαρτυροῦσι τῷ Χριστῷ· τὸ αἷμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ πνεῦμα· καὶ τὰ τρία ἐν εἰσι, κατὰ τὸν Σολομῶντα, τράγος, καὶ ἀλέκτωρ, καὶ βασιλεὺς [δημηγορῶν]. Ἀπὸ τῶν τῶν ἐπὶ κεφαλῶν, πόλεις θηλυκῶς δηλώσας· καὶ διὰ τῶν ἐπὶ δὲ ὄρειν, ἐπὶ ἀναστήματα οὐδετέρως. B τοῦ λοιποῦ τῆς γῆς σώματος κατὰ καιρὸν ὑπερῶν ἔχοντα, οὐ τοιαυτῇ θήσει [καὶ ἐθνισμῷ], ἀλλὰ ἐξῆς ἐξώματι. Καὶ βασιλεῖς ὁμοίως εἶπεν, ὡς νενοήκαμεν, ἢ πρὸς δευτερεύοντες τόπους τῇ βασιλικῇ προερίξῃ, ἢ τοὺς πρῶτους ἐν ἐκάστη τῶν προλαβασίων βασιλεύσαντας· ἐκάστου [κατὰ] περιήρασιν πᾶσαν· τὴν βασιλείαν περιερίζοντες· οἶον, Νίνου, τῆς Ἀσσυρίων· Ἀρβάκου, τῆς Μήδων· Ναβουχοδονόσου, τῆς Βαβυλῶνος· Κύρου, τῆς Περσῶν· Ἀλεξάνδρου, τῆς Μακεδόνων· Ῥωμίου, τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· Κωνσταντίνου, τῆς νέας.

isorem, Chaldeorum seu Babyloniorum : per Cyprium, Persarum : per Alexandrum Magnum Macedonum vel Grecorum : per Romulum vel Augustum Cæsarem, Romanorum : per Constantinum denique, Orientalium aut novæ Romæ.

Οἱ πέντε, ἐκαστος· ὁ ὅς, ἔστιν· ὁ ἄλλος, οὕτως C ἦλθεν· καὶ ὅταν ἔλθῃ, ἄλλον αὐτὸν δεῖ μένειν.

[Τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν ἐπὶ βασιλείων πεσόντας πέντε βασιλεῖς,] ὁ μακάριος Ἰησοῦς αἰῶνας τούτους ἐξέλαθεν· ὧν τοὺς μὲν πέντε παρωχημένους, τὸν δὲ ἔκτον ἐστάναι· ἐν ᾧ ταῦτα ἐώρακεν ὁ Ἀπόστολος· τὸν δὲ ἐξιδόντα, τὸν μετὰ τὰς ἑπτὰ, μήπω μὲν ἐληλυθέναι· ἐρχόμενον δὲ, ἄλλον δεῖ μένειν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως [ἐκεῖνος]· εἰ δὲ, ὡς φησιν ὁ [μακάριος] Εἰρηναῖος, ὥσπερ ἐπὶ ἡμέραις δεδημιουργηται, οὕτω καὶ ἐπὶ οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ ἀγγελοῖς τῶν λοιπῶν προύχοντες, καὶ ἡμῶν λεγόντων· εὐπαράδεκτον τοῖς ἀκούουσι φαίνεται τὸ καὶ ἑπτα βασιλεῖς εἶναι τὰς ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι [τοῦ] νῦν περιδοήτους· ὧν τὰς μὲν πέντε, ἤδη πεπρωμένους· τὴν δὲ ἕκτην, ἐφ' ἧς ὠρέθη ἢ ἀποκάλυψις, ἐστάναι ταύτην ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ· τὴν δὲ ἐξιδόντα μήπω ἐληλυθέναι, τὴν ἐν τῇ νῑ [Ῥώμῃ]· εὖ [δ'] ἂν ἔχοι ὁ τῆς παγκοσμίου βασιλείας λόγος εἰς τὴν μέχρι τοῦ Ἀντιχρίστου βασιλεύσαν πάλιν ἀναπαριστάμενος, ἄλλον κρατοῦσιν, ὡς πρὸς τὰς πρότερον· ὧν αἱ μὲν ἦρξαν ὑπὲρ τὰ πεντακόσια ἑπτὰ· αἱ δὲ, ὑπὲρ τὰ χίλια· ἄλλως τε δὲ καὶ πᾶς ἀριθμὸς χρονικὸς ὁλόγος [ἔστι] πρὸς τὴν μέλλουσαν τῶν ἀγίων βασιλείαν τὴν ἀτελεύτητον.

ultra mille. Sed et omnis quoque temporis mensura, si cum futura sanctorum vita, quæ est æterna, comparetur, brevis est.

⁴⁷ Isa. xv, 5. ⁴⁸ Osee vii, 14.

Amique deletis, tandem ad imperium Constantini pervenit. Hic autem tyrannis omnibus jam deletis, Christiani regni ornamenta in novam Romam transtulit. Eadem sententia septem quoque regibus accommodari potest, generum enallage neutiquam obstante aut sententiæ identitati præjudicante. Nam etsi κεφαλαὶ ἐπὶ αἷμα, ad genus femininum spectant; ὄρει αὐτὴν montes, ad neutrum; βασιλεῖς; vero reges, ad masculinum, hoc tamen veritatem non infringit. Sæpenumero enim in Scripturis pro femininis collocantur masculina, et edivorso. Ephraim vitula consternantur. Et rursus : Ephraim columba non habens oculos. Notum est enim illud Theologi: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, et sanguis, et hæ tres unum sunt. Et illud rursus Salomonis: Tria sunt, hircus, et gallus, et rex concionans. Igitur per septem capita, septem civitates feminine denotantur: per septem autem montes, septem eminentiora terræ loca non locali situ, sed præstantia et dignitate neutraliter: aut septem reges, ad modum jam expositum, masculine; cujusmodi hactenā possunt illi, qui locis vel sedibus regia dignitate ornatis primi præfuerunt; ita tamen ut synecdochice totum regnum illorum nomine designetur. Per Ninum itaque accipiatur primum regnum, nempe Assyriorum: per Arhacem, Medorum: per Nabuchodonosorem, Chaldeorum seu Babyloniorum: per Cyprium, Persarum: per Alexandrum Magnum Macedonum vel Grecorum: per Romulum vel Augustum Cæsarem, Romanorum: per Constantinum denique,

XVII, 9, 10. Et reges septem sunt: quinque ceciderunt, et unus est, alius nondum venit: et cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

Beatus Hippolytus per hosce reges sæcula accepit: e quibus quinque jam præterierunt: sextum, in quo apostolus hæc vidit, adhuc decurrit: 79 septimum autem, ut ille opinatur post elapsa sex annorum millia tandem sese prodeat: ubi autem sese prodiderit, parum durabit. Et hæc quidem ad eum modum illa. Forsan, ut B. Irenæi sententia, septem conditi sunt dies, et septem cœli, et septem angeli cæteris præstantiores: ita jam inde ab exordio usque ad sæculi finem septem regna cæteris celebriora citra absurditatem statnere licebit: e quibus quinque jam tum conciderant: sextum, cum Apocalypsis cernebatur, adhuc consistebat, et quidem in antiqua Roma: septimum porro per id tempus necdum advenerat; sive per illud insinualetur novæ Romæ imperium, sive aliud quodcunque regnum. Sed neque absolum quoque fuerit, si orbis universi principatum usque ad Antichristi adventum, unam regnantem civitatem constituamus; postremam autem Antichristi tyrannidem, quæ modico tempore, si priores monarchias spectemus, duratura est; siquidem aliæ ex illis supra quingentos annos imperarunt: aliæ

XVII, 11. *Et bestia quæ erat, et non est, et ipse A octavus est; et de septem est, et in interitum vadit.*

Hæc bestia est Antichristus; octavus quidem, quia post septem regna ad mortalium perniciem, deceptionem, et terræ desolationem exortus: unus vero ex septem, quia ab uno ex illis prognatus. Neque enim tanquam extraneus quispiam, aut alius a prædictis exsurget; sed tanquam Romanorum rex, ad illorum interitum et interuersionem, qui fidem ipsi habebunt, in medium sese efferet. Postea vero, ubi nimirum ad breve tempus bacchatus fuerit, in gehennæ perditionem præceps ruet.

XVII, 12. *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges una hora accipient post bestiam.*

Decem hæc cornua seu reges Daniel quoque vidit, qui Antichristum præcedent; ex quibus tres mox radicitus evellet, reliquos autem scelestus ille imperio suo subijciat. Unam autem horam, breve temporis spatium vocat; aut unam certe anni tempestatem, quæ trimestri solis motu absolvitur: post quam omnes Antichristo tanquam præcellentiori subjugabuntur.

XVII, 13, 14. *Hi unum consilium habent; et virtutem et potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vincet illos; quia Dominus dominorum est, et Rex regum; et qui cum illo sunt, vocati, et electi, et fideles.*

Merito hi cum Agno pignant; nemo enim duobus dominis servire potest. Eapropter qui improba conspiratione inter se coeunt, suamque operam Antichristo addicunt, non possunt vero Christo se non opponere. Verum vincet illos, qui nostri causa jugulatus et immolatus est Agnus Dei. Non enim ademptum est illi regnum et principatus, quem in omnes obtinebat, posteaquam factus est homo; nempe quo electos suos regni sui socios consortesque efficeret.

80 XVII, 15-18. *Et dixit mihi: Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, et turbæ, et gentes, et linguæ. Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio persequentur fornicariam, et desolatam facient illam et nudam, et carnes ejus manducabunt, et ipsam in igne concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum est illi; et ut unam faciant voluntatem, et dent regnum suum bestiæ, donec conamnentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.*

Cum angelus accurate isthæc omnia exposuerit, supervacaneam censeo omnem aliam explanationem: interim mirum videri queat, cur diabolus mortalium hostis scelerumque incensor et ultor, decem illa cornua sibi obnoxia, impellere et inflammare voluerit, non modo ut in omnis virtutis et

Kal tð θηρίον ὃ ἦν, [καὶ] οὐκ ἔστιν [οὐδόλως.] καὶ αὐτὸς ὀγδοὺς ἐστὶ· καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐστὶ, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει.

Τὸ δὲ θηρίον ὁ Ἀντίχριστός ἐστιν· ὀγδοὺς μὲν, ὡς μετὰ τὰς ἑπτὰ βασιλείας, ἐπὶ ἀπάτῃ καὶ ἐρημώσει τῆς γῆς ἀνιστάμενος· ἐκ τῶν ἑπτὰ δὲ, ὡς ἐκ μιᾶς αὐτῶν βλαστάνων· οὐ γὰρ ἐξ ἄλλου ἔθνους [μετὰ] τὰ προλεχθέντα, ἀλλ' ὡς Ῥωμαίων βασιλεὺς, ἐπὶ καταλύσει καὶ ἀπωλείᾳ τῶν αὐτῷ πεποιημένων ἐλεύσεται· καὶ μετὰ τοῦτο εἰς τὴν τῆς γέννης χωρήσει ἀπώλειαν.

Kal tὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν· οἵτινες βασιλείαν οὐκ ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσι, μετὰ τοῦ θηρίου.

Καὶ τὰ δέκα δὲ κέρατα καὶ θαντὴν ἐθεώρησε [τὰ] τοῦ Ἀντιχρίστου προηγουμένα· ἐξ ὧν τὰ τρία, [φησὶν,] ἐκρίζων, τοὺς λοιποὺς ὑποτάξει ὁ κατάρτος. Μίαν δὲ ὥραν ἢ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου φησὶν, ἢ τὴν μίαν τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥραν, ἥγουν τροπὴν, δηλαδὴ τρίμηνον· μεθ' ἣν τῷ Ἀντιχρίστῳ ὡς ὑπερέχοντι ὑποταγήσονται.

Οὗτοι μίαν ἔχουσι γνώμην· καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διδώσιν· οὗτοι μετὰ τοῦ Ἀρρίου πολεμήσουσι· καὶ τὸ Ἀρρίον νικήσει αὐτούς· ὅτι Κύριος κυρίων ἐστὶ, καὶ Βασιλεὺς βασιλέων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, κλητοὶ, καὶ ἐκλεκτοὶ, καὶ πιστοί.

Οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσιν. Εἰκότως· οὐδεὶς γὰρ δυοὶ κυρίοις δουλεύσαι δύναται. Διὸ οἱ τὴν κακὴν ὁμονοοῦντες ὁμόνοιαν, καὶ τῷ Ἀντιχρίστῳ συντασσόμενοι, [καὶ] τῷ [ἀληθινῷ] Χριστῷ ἀντιτάσσονται. Ἀλλὰ νικήσει αὐτούς ὁ δι' ἡμᾶς σφαγιασθεὶς, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἀφῆρηται τὴν κατὰ πάντων βασιλείαν καὶ κυριότητα τῷ γεγενῆσθαι ἀνθρώπου, ἵνα καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς κοινωνοὺς τῆς αὐτοῦ βασιλείας κτήσεται.

Kal λέγει μοι· Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ, καὶ ἔθνη καὶ γλώσσαι· καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἡ ῥομφαία αὐτῆς φάτῳσι· καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρὶ· ὁ γὰρ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, [καὶ ποιῆσαι μίαν γνώμην,] καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν [τῷ θηρίῳ] ἄχρι τελεσθῶσονται οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἐστὶν ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἣ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

Καὶ λέγει μοι· Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ, καὶ ἔθνη καὶ γλώσσαι. Τοῦ ἀγγέλου [τοίνυν] ταῦτα σαφῶς ἐρμηνεύσαντος, περισσὴ ἡ ἀκριβεστέρα τοῦτων ἀνάπτυξις· ἐμοὶ δὲ θαυμάσαι ἐπεί, πῶς ἐστὶν ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητὴς ὁ διάβολος· διὸ συνεργήσει τοῖς ὑπ' αὐτοῦ

ἡγουμένους δέκα κέρασι, τῷ μὲν φιλαγάθῳ καὶ φιλαρέτῳ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἀντιτάσσασθαι· τὴν δὲ ἐκπορεύσασαν ἐκ τῶν θείων ἐντολῶν πολυάνθρωπον πόλιν καὶ ταῖς αὐτοῦ ἡδοναῖς ὑπηρετήσασαν ἐρημῶσαι, καὶ δίκην αἰμοδόρου θηρίου τῶν αὐτῆς αἱμάτων πλησθῆναι· ὅτε τὴν ταύτης πυρπόλησιν εὐφροσύνης ὑπόθωσιν, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σαρκῶν τὴν κατατομήν, τροφὴν οἰκείαν ἡγήσεται· καὶ ὁ ἀεὶ τῇ διχονοίᾳ χαίρων, συμφωνίαν τοῖς ἀποστατικοῖς δέκα δωρεῖται κέρασι. Τὸ δὲ ἐπαγόμενον, [τὴν] ἐρημωμένην γυναῖκα νοεῖσθαι τὴν μεγίστην πόλιν τὴν ἐπάνω τῶν βασιλείων τῆς γῆς τὸ κράτος ἔχουσαν, ἀναμφίβολον ποιεῖ τὸ τῆς κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους κρατούσης δυναστείας τὰ πάθη προφητεύεσθαι· ὧν τῆς παύσεως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς [ἡμῶν] λυτρούμενος ἡμᾶς, τῇ ἐπουρανίῳ μητροπόλει τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐγκαταλέξει· ἐν ᾗ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἔσται αὐτὸς, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· ὅτε καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν (δηλαδὴ ἀποστατικὴν), ἐξουσίαν καὶ δύναμιν· καὶ τοὺς πιστῶς καὶ φρονίμως ἐνταῦθα αὐτῷ δουλεύσαντας, ἀνακλίνει, καὶ διακονήσει αὐτοῖς· τοῦτέστι πᾶσαν τὴν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοιμασμένην τῶν αἰώνων ἀγαθῶν προθήσει αὐτοῖς ἀπόλαυσιν. Ἦς καὶ ἡμᾶς ἀξιοθῆναι γένοιο, ἐν Χριστῷ τῷ Σωτῆρι καὶ Λυτρωτῇ τῶν ψυχῶν ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἀμα τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

mundi præparatum, quasi omnium minister, in usum et fructum ipsis apponet. Quarum rerum apparatu eis fructum enos quoque digni habeamur, per Christum Jesum animarum nostrarum assertorem; cum quo Patrem et Spiritum sanctum decet gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'. ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

C

CAPUT LV. SERMO XIX.

Περὶ ἑτέρου ἀγγέλου τὴν πτώσιν Βαβυλῶνος δηλοῦντος· καὶ οὐρανίου φωτὸς, τὴν ἐκ τῆς πόλεως φυγὴν ἐντελλομένης· καὶ περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν τερπνῶν ὡς πρὶν ἐκείνη.

[Καὶ] μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἀγγέλον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην· καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ.

Κάντεσθαι τὸ φωτεινὸν καὶ λαμπρὸν τῶν ἁγίων δεικνύται Δυνάμει, πολλῷ τῷ μέτρῳ τὸ ἀστρόφον καὶ φωστηρικὸν ὑπερνικῶν [κάλλος καὶ] σέλας.

Καὶ ἐκραξεν ἰσχυρῶς φωνῇ [μεγάλῃ], λέγων· Ἔπεσεν, ἔπεσεν [ἡ] Βαβυλὼν ἡ μεγάλη· καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων, καὶ φυλακὴ πᾶντος πνεύματος ἀκαθάρτου καὶ μεμισσημένου· ὅτι ἐκ τοῦ θυμοῦ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας [αὐτῆς] πεπώκασιν πάντα τὰ ἔθνη.

Περὶ δὲ τῆς Χαλδαίων μητροπόλεως [Βαβυλῶνος] τῆς ὑπὸ Κύρου καὶ Περσῶν ἀλούσεως, καὶ ἐν Ἡσαΐα συγγενῇ τούτοις προεφητεύετο· ὅτε θηρίων καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων πληροῦσθαι μελλούσης, δ. ἀ [τῇ] παντελὴ ἐρήμωσιν. Ἔθος γὰρ τοῖς τε θηρίοις τοῖς τε πονηροῖς δαίμοσι, τὰς ἐρήμους διώκειν· διὰ τε τὴν θείαν οἰκονομίαν, τῆς αὐτῶν βλάβος τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθεροῦσαν, διὰ τε τὸ οἰκεῖον μισάν-

honestatis auctorem Christum Deum nostrum palam insurgerent, verum etiam uti populosam illam civitatem, a divinis præceptis exornatam, ipsiusque voluntati et voluptati sedulo obsecundantem, in solitudinem redigere, ejusdemque sanguine instar carnivoræ belluæ sese explere, necnon ex vastitate et depopulatione ejus lætitiæ materiam capere, et carnes humanas in frusta concisas, in escam et alimentum vertere, animum inducerent. Denique quomodo is qui dissidiis discordiisque mirifice pascitur, inter decem illa apostatica coinua pacem concordiamque conciliare potuerit, aut etiam voverit. Porro autem cum subjungit, conspectam mulierem civitatem illam magnam esse, quæ super reges terræ imperium obtinet, de impendentibus civitati illi ærumnis et crucibus verba fieri aperte insinuat; quæ per illud tempus rerum potietur. A quarum calamitatum, crucum, et ærumnarum experientia, clemens et benignus Deus nos liberet, cælestisque Metropolis, hoc est supernæ Jerusalem, hoc est celesti Jerusalem, juxta apostoli doctrinam, ipse erit omnia in omnibus, quando nimirum evertet et enervabit omnem terrenum principatum, omnemque apostaticam potentiam et virtutem; necnon illos qui fideliter et prudenter hic illi servierunt, ad mensam suam accumbere faciet, totumque æternorum bonorum apparatus a constitutione

De alio angelo Babylonis ruinam denuntiante: deque cælesti roce, qua sancti civitatem deserere et voluptates quibus ante fruebantur, missas facere jubentur.

XVIII, 1. Et post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, et terram illuminata est a gloria ejus.

81 Ex hoc clare ostenditur, quantus sanctorum Virtutum sit splendor et lux: multis namque partibus illarum pulchritudo, venustas et splendor, stellarum jubar et luminarium cæli splendorem et venustatem excedit.

XVIII, 2, 3. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna; et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ et odibilis; quia de vino iræ scortationis ejus biberunt omnes gentes.

His cognata, Chaldæorum quoque metropoli Babylon, quæ a Cyro Persarum rege capta est, Deus per Isaiam comminatur: siquidem ad designandam perfectam illius desolationem et vastitatem fore prædicit, ut feris immundis spiritibus impleatur. Solent namque feræ belluæ malignique dæmones deserta loca consecrari; partim quidem, quod cæleste numen homines non absque singulari

providentia a detrimento quod inferre poterant, hac ratione liberare student; partim etiam quod suapte natura sunt misanthropi, hominumque odiosos. At quo modo scortationis suae vino gentes potavit hanc Babylon? Sane ad omnis praevagationis et iniquitatis viam ducem se illis praebens; subdolisque sibi civitatibus, munerebus corrupta, principes et magistratus veritatis contemptores justitiaeque corruptores perficiens.

Et reges terrae cum illa fornicati sunt; et mercatores terrae de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

Propter opum iniquis artibus partem abundantiam, otio (inquit) et ignavia tabescens, et in its quas in necessarium egentium usum verti debebant, supra decoram et modum lascivians, opportunitatem terrae mercatoribus quaestus materiam obtulit.

XVIII, 4, 5. *Et audiivi aliam vocem de caelo, dicentem: Exite de illa, populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis; quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad caelum, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus.*

Quod ad B. Loth in Sodonis agentem dicitur, nempe, *Salvando salva animam tuam*⁴⁹; et apud Isaiam ad quosdam Israelitas, videlicet, *Recedite, recedite; exite inde; immundum ne tetigeritis*⁵⁰, id ipsum hoc loco Dei populo mandatur. Vitandus est namque illorum usus et habitatio, qui nefariis sceleribus Deum quotidie exasperant.

XVIII, 6, 7. *Reddite illi sicut et ipsa reddidit vobis; et duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo quo mescuit vobis, miscete illi duplum: quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.*

Lothae vel ad illos pertinent qui istis insontes inculpique vivebant, et pessime interim ab his tractabantur qui in illa civitate rerum potiebantur (utpote propter tristitiam quae pertulerant pallentiam, hoc quoque inter caetera promeriti, ut cumulate vicem illis redderent a quibus injuriam acceperant, poenasque et cruciatus perpassi fuerant). Aet significant transitum a persona ad personam; nimirum ex illis qui injuria affecti erant, ad quasdam coelestes virtutes poenis irrogandis praefectas; quae et divina charitate inflammatae, injurias Dei servis illatas, non secus plectunt ac si sibi ipsis illatae forent. *Duplum* **82** *poculum misceri jubet, vel quod insigniter scelerati et peccatores, et in hoc, et in futuro quoque saeculo puniantur; vel quod corpus et anima, ex quibus opus procedit, communi supplicio olim afficiantur: aut quod peccatum non modo poena externa plectatur, verum saepe quoque interiori; cujusmodi est illa, quam conscientiae stimuli afferunt. Utraque tamen exactae justitiae ratio exigebat.*

Quia in corde suo dicit: Sedeo regina, et vidua non sum, et luctum non videbo.

Mos est his qui in voluptate et gaudio vitam

⁴⁹ Gen. xix, 17. ⁵⁰ Isa. lxi, 11.

A θρωπον. Πῶς δὲ τοῦ οἴνου τῆς ἰδίας πορνείας τὰ ἔθνη ἐπότισεν ἢ παροῦσα Βαβυλὼν; Ἡ πάντως καθηγεμὴν πάσης παρανομίας τοῦτοις γνωστὴν, καὶ ταῖς ὁπκηδοῖς πόλεσι διὰ δώρων ἄρχοντας ἑθροῦς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἐκπέμπουσα.

Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν· καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς, ἐκ τῆς συνάμας τοῦ στρήφου αὐτῆς ἐπλούτησαν.

Καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν, φησὶ, τοῦ ἐξ ἀδικίας πλούτου, ἐν τοῖς ὑπὲρ τὴν χρῆσιν ἐκτετακτοῦ, καὶ καταστρεφικῶς αὐτῶν θεωρήσαν, τοῖς τῆς γῆς ἑμποροῖς κέρδους ὑπόθεσις γέγονεν.

B Καὶ ἤκουσα ἄλλης φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· Ἐξέλθετε, λαὸς μου, ἀπ' αὐτῆς, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς, ἵνα μὴ λάβητε· οὗτοι ἐκολλήθησαν πρὸς αὐτῆς αἱ ἀμαρτίαι ἀχρι τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ θεὸς τῶν ἀδικημάτων αὐτῆς.

Ἐξέλθετε, λαὸς μου. — Ὅτι ἐν τῷ ὄντι αὐτῇ ἐν Σοδόμοις ἐλέγετο, Σῶσω ὁσὸν τὴν σέαντοῦ ψυχὴν· καὶ ἐν τῷ Ἡσαία, Ἐξέλθετε ἀπ' αὐτῆς καὶ ἀπορρίψετε, καὶ ἀπαθήτε μὴ ἀπείσθε· τοῦτο κἀνταῦθα φησὶ· ψυχεῖ τὰρ ἡ μετὰ τῶν παραπαιχνιδίων τῶν θεῶν καὶ διαλέτῃς.

Ἀπόδοτε αὐτῇ, ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν ὑμῖν· καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλὰ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασεν [ὑμῖν], κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν ὅσα ἐδόξασεν εἰσαυτὴν καὶ ἐστερηθῆσεν, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμόν [καὶ πένθος].

Ἀπόδοτε αὐτῇ διπλὰ, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς. — Ταῦτα ἡ [ὡς] πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ ἀδωκούς καὶ πονηθῆτας ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πρῶτονων, καὶ πρὸς αὐτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀλγεινῶν ὑπομονῆς τῆς τῶν ἐπαγαγόντων ταῦτα κολάσεως· ἡ μετὰ βασιν δηλοῖ ἐκ προσώπων εἰς πρόσωπα, ἐκ τῶν ἡδικημένων πρὸς δυνάμεις [τινάς] ἀγίας τιμωρητικὰς, οἰκειουμέναις διὰ φιλοφροσύνης εἰς τοὺς συνδούλους γεγυμνασμέναις παρ' αὐτῆς κακώσεως. Διπλοῦν δὲ τὸ ποτηρίον φησιν, ἡ διὰ τὸ κἀνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] τοὺς λίαν ἀμαρτωλοὺς καὶ παρανόμους κολάζεσθαι· ἡ διὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐξ ὧν ἡ πρᾶξις κοινῇ, καὶ καθ' ὧν ἡ κόλασις· [ἡ] διὰ τὸ τῆς θεῆς φιλανθρωπίας πάλαιος, διπλὰ ὀργιζομένης, τὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἀκράτου δικαιοσύνης ἀποδόντα, διὰ τὸ τὴν ἀμαρτίαν ἔχειν [καὶ] ἐν τῷ τολμᾶσθαι πολλὰ καὶ τὴν ἐκ τοῦ συνειδότος κολάσιν.

Ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, [οὗτοι] Κἀθημαι βασίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμι, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω.

Καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. — Ἔθος γὰρ τοῖς ἐν εὐ-

θυμίζε λέγειν, εἰ μὴ θεός αὐτοῖς πρόσκειται φόβος, ὅθι μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. "Ὁ καὶ αὐτὴ πρὸς-
μεμαρτύρηκεν.

Διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐ-
τῆς, θάνατος καὶ πένθος καὶ λιμός· καὶ ἐν πυρὶ
κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ
κρίνας αὐτήν.

Μίαν δὲ ἡμέραν φησὶν, ἡ τὸ ἄθρόον καὶ ὀλίγον
τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ ἐκ τε βομφαίας, ἐκ τε λοιμοῦ καὶ
λιμοῦ, πένθος αὐτῇ προσγενήσεσθαι καὶ φθαρῆσε-
σθαι καὶ πυρὶ κατακαυθήσεσθαι· ἡ καὶ αὐτῆς τῆς
ἡμέρας τὸν δρόμον, ἐν ᾗ ταῦτα αὐτὴν προφητεύει
πέπαισθαι. Μετὰ γὰρ τὸ ἐγκρατεῖς γενέσθαι τῆς
πόλεως τοὺς ἐχθροὺς, ἐξαρκεῖ καὶ μία ἡμέρα, πᾶσαν
τοῖς ἡττηθεῖσιν ἐπαγαγεῖν κάκωσιν καὶ πολυειδεῖς
θανάτου τρόπους· ἰσχύοντος τοῦ Θεοῦ ὥσπερ [τὸ]
σῶζειν τοὺς ἐβαστατοῦντας αὐτῷ, οὕτω καὶ κολάζειν
τοὺς ἀμαρτανότους ἐξαμαρτάνοντας.

Καὶ κλαύουσιν αὐτήν, καὶ κόψονται ἀπ' αὐ-
τῆς οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύ-
σαντες καὶ στηρνιδάσαντες, ὅταν βλέπωσι τὸν
καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν
ἐστηκότες, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐ-
τῆς, λέγοντες· Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη
Βαβυλῶν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά· ὅτι ἐν μιᾷ ὥρᾳ
ἦλθεν ἡ κρίσις σου.

Βασιλεῖς δὲ τῆς γῆς ἡγοῦμεθα [ἐνταῦθα] τοὺς
ἄρχοντας λέγεσθαι, ὡς περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ Ψαλμ-
ψδς φησιν· [ὅτι] Ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς αὐτῆς συν-
ήχθησαν. Τούτους δὲ λέγει τὴν ἐκ τῶν θείων ἐντο-
λῶν πορευθῆναι ἐν αὐτῇ πράξαντας, κλαύσεσθαι, τὴν
αὐτῆς ἀρῶντας ἢ ἀκούοντας κυρτοῦ τῆς τε καὶ ἐρή-
μωσιν, καταπληττομένους τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν,
πῶς ἐν ἀκαριαίῳ καιρῷ γέγονεν.

putationem extremamque desolationem viderint
tamque rerum mutationem animo expendentes, ut
temporis quasi momento tanta illa majestas tota

Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσι καὶ πενθοῦσιν
ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγο-
ράζει· οὐκέτι γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ
λίθου τιμίου καὶ μαργαρίτου, καὶ βύσσου καὶ
πορφυροῦ, καὶ κοκκίνου καὶ σσηρικοῦ.

Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσι. — Τῶν γὰρ
ἐν δυναστείᾳ καὶ τρυφῇ φειρομένων, περιττὴ ἡ
τούτων ὥνῃ καὶ κατάχρησις.

Καὶ πᾶν ξύλον θύρον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάν-
τινον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου, καὶ
χαλκοῦ καὶ σιδήρου, καὶ μαρμάρου· καὶ κινά-
μωμον καὶ θυμίαμα, καὶ σμύρναν καὶ λίβανον,
καὶ ὀignon καὶ ἔλαιον, καὶ σεμίδαλιν καὶ σῖτον,
καὶ κτήνη καὶ πρόβατα.

Προσπακούεται τούτοις τὸ, Οὐδεὶς ἀγοράζει.
Συντελεῖ δὲ ἡμᾶς χρὴ τίτι των πόλεων ἄρα ἡ [τῶν]
ταούτων εἰδῶν ὥνῃ συνήθης, καὶ τίσι μᾶλλον ἀνθρώ-
-

¹¹ Psal. xiv, 5. ¹² Psal. ii, 2. ¹³ Psal. xlviii, 5.

transigunt, nisi forsam divinus timor ipsos coecetent
atque continet, dicere: Non movebor in aeternum¹¹;
id quod haec ipsa quoque mulier adultera sibi pos-
tulat; sed vane.

XVIII, 8. Ideo in una die venient plagae ejus, mors,
et luctus, et fames; et igne comburetur; quia fortis
est Dominus Deus, qui judicabit illam.

Per unum diem insimul vel temporis brevitatem,
vel malorum repente irruentium magnitudinem.
Simul namque ex gladio et fame luctus illi accedet;
peste adhuc ante tentata, igne comburetur. Aut
per unum diem ipsam diei periodum, in qua mala
isthaec eam obruent, designat; siquidem ubi ini-
mici civitate positi fuerint, sat est vel una dies ad
inferendum lethale detrimentum omnibus iis qui
devicti succubuerunt, multiformesque mortis modos
et rationes. Ut enim Deus homines qui ipsi placent,
vel temporis puncto servare potest, ita insipien-
tes quoque peccatisque contaminatos morte mul-
tare.

XVIII, 9, 10. Et flebunt illam, et plangent se su-
per illam reges terrae, qui cum illa fornicati sunt, et
in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii
ejus, longe stantes propter timorem tormenti ejus,
dicentes: Vae, vae, civitas illa magna Babylon, civitas
illa fortis; quoniam una hora venit judicium
tuum.

Per reges, hoc loco principes sublimioresque
potestates et magistratus denotari putamus. Hoc
enim sensu Psalmista vocem usurpat, cum de Jeru-
salem loquens, ita canit: Astiterunt reges terrae, et
principes convenerunt in unum¹². Et alio loco: Ecce
reges terrae congregati sunt¹³. Hosce proinde, tan-
quam praeter ceteris a divinis praeceptis in illa scor-
tatos, nefuros pronuntiat, ut primum illius depo-
sit vel audierint. Etenim repentinam illam confer-
simul concidit!

XVIII, 11, 12. Et negotiatores terrae flebunt, et
lugebunt super illam; quoniam merces illorum nemo
emet amplius. Merces auri et argenti, et lapidis
pretiosi, et margaritae, et byssi et purpurae, et serici,
et coccini.

Supervacanea namque earum rerum emptio et
usus est iis qui jam per luxum et potentiae abusum
perierunt.

XVIII, 12, 13. Et omne lignum thyinum, et omnia
vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et aro-
mento et ferro, et marmore. Et cinamomum et amo-
num, et unguenti et thuris, et vini et olei, et similia
et tritici, et jumentorum et ovium.

¹³ In his omnibus subauditur praecedens clau-
sula, nullus emit amplius. Considerandum porro
nobis hoc loco proponitur, eccuinam civitati istius-

modi rerum emptio sit asilior; et quibus rursum hominibus isthæc supervacaneorum possessio, ob immoderatum voluptatis studium, sit familiarior.

[Probabile fit sane hunc locum non agere de prieca Babylone, vel de veteri aut nova Roma, aut de quavis alia peculiari civitate; sed de orbe universo, ejusdemque inquilinis, qui varia in eo negotia tractant, nundinarumque mundi hujus finem cum lactu et fletu excipient.]

Et equorum, et rhedarum, et mancipiorum.

Et horum itidem usus (inquit) erit supervacaneus. Per rhedas autem significantur vehicula; rheda enim idem sonat Romanis quod Græcis ὄχημα, hoc est, *essedum* aut *vehiculum*. A rheda nascitur genitivus pluralis *ῥεδάρου* *rhedarum*, et per syncopen *ῥεδῶμ*.

XVIII, 14, 15. *Et animarum hominum. Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt a te; omnia pinguis et præclara perierunt a te; et amplius illa jam nequaquam invenies.*

In posterum, ait, mortalium animas non amplius emes, neque liberos homines in servitutem rediges; neque in pinguibus illis et splendidis, in quibus olim volutabar, posthac volutabere, aut quidquam ex iis ad usum habebis.

XVIII, 15-17. *Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt, propter timorem tormentorum ejus, stent, et lugentes, et dicentes: Væ, væ, civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, et purpura, et cocco; deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis: quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ.*

Ob oculos ponit insignem Babylonis hujus cladem et afflictionem; per luctus et lamentationes, calamitatis, quam perpessura illa quæ ante ob regiam dignitatem et majestatem, elato collo incedebat, magnitudinem apposite delineans.

XVIII, 17-19. *Et omnis gubernator, et omnes qui in lacum navigant, et nautæ, et qui in mari operantur, longe steterunt, et clamaverunt, videntes fumum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ? Et miserunt pulverem super capita sua, et clamaverunt stentes, et lugentes, dicentes: Væ, væ, civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes qui habebant naves in mari, de pretiis ejus; quoniam una hora desolata est.*

Etsi præsens vita mare per metaphoram appellatur, ut quæ fluctibus et tempestatibus sit plena; et quotquot in ipsa negotiantur, curis et sollicitudinibus, quas ipsa affert, haud secus fere jactentur atque pisces, qui in pelago natantes, undis procellisque jactari solent, attamen non est a vero alienum, civitatem, quæ isthæc incommoda perpessura hic traditur, quampiam ex earum numero esse, quæ vero mari adjacens, ea quæ mare sulcantes important, suscipere assuevit erat: quæ sua proinde solitudine et vastitate nautis et mercatoribus justam luctus materiam sit paritura. Idem, velint nolint, mundanæ hujus Babylonis et confusionis

Α ποὺς ἡ τῶν περισσῶν κτήσις περισπούδατος διὰ τρυφὴν ἔμετρον.

Καὶ ἱππῶν καὶ ῥεδῶν καὶ σωματίων.

Καὶ ἱππῶν καὶ ῥεδῶν καὶ σωματίων, φασὶν, ἡ χρῆσις περισσὴ· διὰ δὲ τοῦ ῥεδῶν τὰ ὀχήματα εἰκλὸς σημαίνεισθαι· ῥεδιούμ γάρ Ῥωμαῖσι τὸ ὄχημα [λέγεται]· ἡ δὲ τούτου γενικὴ τῶν πληθυντικῶν, ῥεδιῶρουμ· ἥτις κατὰ συγκοπὴν ῥεδῶν γέγονε.

Καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων· καὶ ἡ ὁπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ· καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ [τὰ] λαμπρὰ ἀπόχετο ἀπὸ σοῦ· καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ εὖρης αὐτά.

Καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων. — Οὐτε ψυχὰς ἀνθρώπων ἐμπορεύσῃ, φησὶ, τοῦ λοιποῦ καταδουλοῦσα τοὺς ἐλευθέρους· οὐτε τῶν πάλαι λιπαρῶν καὶ λαμπρῶν ἔξεις τὴν ἀπόλαυσιν.

Οἱ ἔμποροι τούτων, οἱ πλουτήσαντες ἀπ' αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, καὶ λέγοντες· Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσον καὶ πορφύραν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμῇ καὶ μαργαρίταις· ὅτι μὴ ὥρα ἡρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος.

Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη. — Ὑπ' ἔφιν ἄγει τὴν Βαβυλῶνα ταύτης πάθη, διὰ τῶν ἐκ' αὐτῇ θρήνων τὸ τῆς συμφορᾶς διαγράφων μέγεθος· ὅπερ κείσεται ἡ τὸ πρὶν αὐχυνσα ἐπὶ βασιλικῷ ἔξωματι.

Καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς [ὁ] ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων, καὶ ταῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἐστηκότες ἔκραζον, βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, [καὶ ἔλεγον· Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· καὶ ἔκραζον, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, καὶ] λέγοντες· Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη· ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες πλοῖα ἐν τῇ θαλάσῃ, ἐκ τῆς τιμότητος αὐτῆς· ὅτι [ἐν] μὴ ὥρα ἡρημώθη.

Οἱ ἔχοντες πλοῖα ἐν τῇ θαλάσῃ. — Εἰ καὶ θάλασσα τροπικῶς ὁ παρὼν βίος ὡς πολυκύμων εἴρηται, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἐμπορευόμενοι, οἱ τῷ βιωτικῷ ὡς ἰχθύες νηχόμενοι κλύδωνι· ἀλλ' εἰκλὸς καὶ τὴν ταῦτα πάσχουσαν πόλιν, αἰσθητῇ θαλάσῃ γειτνιώσαν, [καὶ] τὰ παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πλεόντων δεχομένην, πένθους τοῦτοις διὰ τῆς οἰκείας ἐρημώσεως ὑπόθεσιν ἔσεσθαι. Ταυτὸν δὲ παθεῖν ἐπάναγκες καὶ τοὺς τῆς παγκοσμίου Βαβυλῶνος ἡγούν συγχύσεως ἐμπόρους, ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν ὀρωμένων, θρηνεῖν ἀπαραμύθητα, τῶν ἡδῶν τοῦ παρόντος βίου ἀβουλήτως χωριζομένους καὶ κεντουμένους ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐπὶ ταῖς οἰκείαις πράξεσιν.

negotiosiores patientur: dum sub sæculi finem oracula hæc consummabuntur. Lugebunt enim et lamentabuntur, nullam admittentes consolationem, cum a vitæ hujus voluptatibus et deliciis sese vel invitos abduci, stimulisque conscientie propter flagitia perpetrata citra intermissionem compungi animadverterint.

Ἐνθαυτοῦ ἐκ' αὐτῆς, οὐρανὲ, καὶ οἱ ἅγιοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται· ὅτι ἐκράνεν ὁ θεὸς τὸ κρίμα τῶν ἐξ αὐτῆς.

Διὰ τοῦ οὐρανοῦ ἦ τοὺς ἀγγέλους φησίν, ἢ τοὺς ἐν αὐτῷ ἔχοντας ἀγίους τὸ πνεῦμα· μεθ' ὧν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προφήταις τὴν εὐφροσύνην ἔγκειται· ὅτι περὶ ἐφ' οἷς ὑδρισμένοι παρ' αὐτῆς εἰσιν, ἐκδοκίμονται· ἢ ὡς πολλάκις διὰ τῆς παραβάσεως τῶν θεῶν ἐντολῶν ἀτιμασθέντες, ἅτε ἐμδοξάντες ἀνόνητα τοῖς τῆς λεχθείσης πόλεως οἰκητοῦσιν· ἢ ὡς ἐν τῇ καθ' ὅλης τῆς γῆς συγκεχυμένη δυναστεία διὰ τὸν θεὸν σφαγιασθέντες, ὅτι τοῖς λόγοις αὐτοῦ διηκονήσαντο· ὅθεν οἱ μὲν προφῆται ὑπὸ Ἰουδαίων, οἱ δὲ ἀπόστολοι ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, οἷς μάλιστα τὸν λόγον ἐκήρυξαν, ἀπεκτείνθησαν. Οὐχ ὡς χαιρεσίσταχοι δὲ τῇ τῶν παιδείων ἐπιφορᾷ χαίρουσιν· ἀλλ' ὡς ἐπιθυμίαν διάπυρον περὶ τὴν διακοπὴν τῆς ἁμαρτίας ἔχοντες· ὡς ἂν οἱ ταύτη δουλωθέντες, ἡμερωτέρως τύχῃ τῆς κολάσεως ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] δι' ὧν ἐνταῦθα μερικῶς μαστίζονται.

peccatores flagellantur, poenasque promeritas pendunt; non quod ex aliorum malis oblectationem capiant, sed quod peccatum excindi et coerceri summopere desiderant; quo hac ratione servi illius mitiores poenas in futuro seculo luant, propterea quod in hoc presenti aliqua jam ex parte videantur castigati.

Καὶ ἤρην εἰς ἄγγελος ἐσχυρὸς λίθον μέγαν ὡς μύλον· καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων· Οὕτως ὁρμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ· καὶ φωνὴ κιθαρῶν καὶ μουσικῶν, καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν, οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ· καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης οὐ μὴ εὐρεθῇ ἐν σοὶ· καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ· καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ· καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ· ὅτι οἱ ἔμποροι σου ἦσαν οἱ μεγιστάνες τῆς γῆς· καὶ ἐν τῇ σαρμακειᾷ οὐκ ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἐν αὐτῇ αἵματι προσηγῶν καὶ ἀγίων εὐρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

Καθ' ὅπερ, φησίν, ὁ μύλος καταδύει ὁρμήματι εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτω καὶ ἡ τῆς Βαβυλῶνος ταύτης ὁρμὴν ἔσται καθαίρεσις· ὥστε μήτε ἔχνος αὐτῆς φυλαχθῆναι εἰς τὸ μετέπειτα· τοῦτο γὰρ σημαίνει ἡ τῶν κιθαρῶν καὶ μουσικῶν καὶ τῶν λοιπῶν [ψῶν] ἔκλειψις. Τὴν δὲ αἰτίαν φησίν, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῇ οἰκείᾳ [μελεσίᾳ καὶ] φαρμακειᾷ ἐπλάνησε, καὶ οἰμάτων προφητικῶν καὶ λοιπῶν ἁγίων γέγονε δοχεῖον· δι' ὧν ἀπάντων [καὶ] τὴν ἀσεβῆ παρὰ Πέρσας Βαβυλῶνα δηλοῦσθαι εἰκός, ὡς πολλῶν ἁγίων κατὰ διαφόρους καιροὺς μέχρι τοῦ νῦν δεξαμένην αἵματα, καὶ ὡς μαγείας καὶ ἀπάταις διηνεκῶς χαίρουσαν. Καὶ τοῦτο ἡμῖν εὐχῆς ἔργον, ταύτην τὰ προφητευθέντα διέξασθαι τῆς κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων ἀλαζονείας ἐπιχειρεῖν [φέρουσαν]· ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι πως δοκεῖ τῇ ὑπολήψει ταύτῃ τὸ ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας

PATROL. GR. CVI.

84 XVIII, 20. Exsulta super eam, cælum, et sancti apostoli et prophetæ, quoniam judicavit Deus iudicium vestrum de illa.

Per cælum vel angelos vel sanctos accipe, qui suam in illo conversationem habent; cum quibus apostolis simul et prophetis lætitia festumque gaudium indicitur; ob id nimirum quod vindicta semel ab iis exigatur, a quibus magnam sæpe injuriam acceperant; et magno rursum dolore et contumelia propter divinorum præceptorum prævaricationem affecti sæpenumero fuerant: quippe qui, nullo fere fructu, divina animæque salutaria documenta prædictæ civitatis habitatoribus occinuerant. Aut ob id sane, quod a confusa orbis terræ potentia, propter Deum ejusque verbum, quod

fideliter administrabant, trucidati, justam ultionem tandem aliquando videant. Constat namque sanctos prophetas a Judæis, apostolos autem a gentilibus, quibus Evangelium præcipue prædicaverant, occisos fuisse. Gaudent autem sancti, dum impij et

XVIII, 21-24. Et sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas magna; et ultra tam non invenietur: et vox citharædorum et musicorum, et tibia canentium et tuba, non audietur in te amplius; et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius; et vox molæ non audietur in te amplius; et lux lucernæ non lucebit in te amplius; et vox sponsi et sponsæ non audietur posthac in te: quia mercatores tui erant principes terræ; quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes: et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est, et omnium qui interfecti sunt in terra.

Quemadmodum molaris lapis magno impetu ad maris fundum fertur, ita, inquit, Babylonis hujus interitus usque adeo subitus, impetuosus et abolutus erit, ut ne vestigium quidem post se reliquum faciat. Hoc enim per citharædorum et musicorum, et reliquorum ejusmodi defectionem significatur. Causam autem defectionis hujus non aliam reddit, quam quod gentes omnes musicæ suæ suavitatē, suisque veneficiis et incantationibus seduxerit, sanguinisque prophetarum et reliquorum sanctorum receptaculum exstiterit. Per quæ omnia videri queat, impiam illam Babylonem, quæ apud Persas exstat, denotari: ut quæ multorum sanctorum sanguinem diversis temporibus effuderit, et usque ad presentem diem effundere non desinit, magisque et incantationibus et cæteris superstitionibus studiose semper dedita fuerit. Et quidem optari possit

hanc eam ipsam esse, quæ superbiæ et insolentiæ adversus Christum et servos ejus declaratæ poenas, de quibus dictum est, luat. Verum huic opinioni adversari videtur, quod plerique veteres Ecclesiæ doctores hæc contra eam Babylonem prædicta tradunt, quæ apud Romanos exstat; cum ob alia, tum vero maxime, quod in quarta bestia, nempe in Romano **85** imperio, visa sint decem cornua, e quibus unum inde enatum, tria mox radicitus evertit, cætera vero sibi subjugat. Tum rursum quod Antichristus, ubi venerit, tanquam rex Romanorum in medium proditurus sit, eo quidem colore et prætextu quasi illorum imperium velit instaurare et confovere, necnon adversus hostes cum illis conspirare; cum re ipsa tamen consummatam illius eversionem et vastitatem moliturus sit. Eapropter, ut ante quoque dictum est, rectius per regnum hoc accipitur orbis imperium, in unum quasi corpus ex variis membris, quæ jam inde ab initio usque modo exstiterunt, conflatum rerumque potitum. Hoc enim illud est, quod revera apostolorum et prophetarum et martyrum sanguinem effudit et non una aliqua singularis civitas. Qui igitur urbem hanc magnam hoc sensu interpretatus fuerit, haud facile ille a scopo aut decoro aberraverit. Etenim ut unus chorus, et unus exercitus, et una civitas dicitur, etiamsi multitudo, quæ unumquodque istorum membrorum constituit, identidem mutetur; ita unum etiam regnum dici potest, etiamsi in multa loca et tempora distinguatur et discindatur.

CAPUT LVI.

De sanctorum hymnis et laudibus, triplicique Alleluia, quod propter subversam Babylonem cecinerunt sancti.

XIX, 1-4. Post hæc audi vi quasi vocem tubarum multarum in cælo dicentium, Alleluia, laus et gloria et virtus Deo nostro est: quia vera et justa judicia ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corripuit terram in prostitutione sua; et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus. Et iterum dixerunt, Alleluia: et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum. Et ceciderunt virgini quatuor seniores, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes, Amen: Alleluia.

Vox Alleluia, divinam laudem; vox autem Amen, vere, aut fiat, significat: utraque [vero propter unam Deitatem in tribus personis, Patris nimirum, et Filii, et Spiritus sancti, subsistentem trifariam, cum ab angelicis virtutibus, tum ab hominibus quoque angelicæ puritatis æmulis, ad Deum transmittitur. Laudant autem illi Deum, quod servorum suorum sanguinem de manu Babylonis vindicaverit, ejusdemque habitatores per temporarium cruciatum beneficio affecerit, quippe qui jam aliquatenus puniti, moderatiorem in futuro sæculo poenam daturi sunt, æternam tamen; peccandi facultate prorsus orbi. Quod autem accensæ civitatis fumus in sæcula sæculorum ascendit, illud tormenta ejus nunquam finem habitura, neque ullo unquam tempore in oblivionem ventura, innuit.

A διδασκάλων κατὰ τῆς παρὰ Ῥωμαίους Βαβυλῶνος; ταῦτα φάναι προφητεύεσθαι· διὰ τὸ ἐν τῷ τετάρτῳ θηρίῳ ἐωρᾶσθαι τὰ δέκα χέρματα, τουτέστιν ἐν τῇ Ῥωμίων ἀρχῇ· καὶ ἐξ αὐτῆς τὸ ἐν βλαστάνον ἐκρίζον τὰ τρίτα, καὶ τὰ λοιπὰ ὑποτάττειν, καὶ ὡς βασιλεία Ῥωμαίων ἐλεύσεσθαι προσχῆματι μὲν τοῦ θάλλειν καὶ συγκροτεῖν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν· τῇ δὲ ἀληθείᾳ, τοῦ τὴν τελείαν αὐτῆς λύσιν ἐργάσασθαι. Διὸ, ὡς εἴρηται, τὴν ὡς ἐν ἐνὶ σώματι ἀρχῇθεν μέχρι τοῦ νῦν κρατήσασαν βασιλείαν ταύτην τις ἐκλεβὼν, τὴν ὡς ἀληθῶς ἀποστόλων καὶ προφητῶν καὶ μαρτύρων ἐκχέασαν αἱματα, οὐκ ἂν διαμάρτοι τοῦ προσήκοντος· καὶ γὰρ ὡς περ εἰς χορὸς καὶ στρατὸς καὶ μία πόλις λέγεται, καὶ ὑπαλλαγῶσιν οἱ ἀναπληροῦντες τούτων ἑκαστον, οὕτω καὶ βασιλεία μία, καὶ εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ τόπους κατακυριαρχεῖται.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΓ'.

Περὶ τῆς τῶν ἁγίων ὑμνωδίας καὶ τοῦ τριπλοῦ ἀλληλουῖα, ὅπερ ἐπὶ τῇ καθαιρέσει Βαβυλῶνος ᾄδουσιν [οἱ ἅγιοι.]

C

Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα φωνῆς ὀχλοῦ πολλοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ λεγόντων· Ἀλληλουῖα· ἡ σωτηρία καὶ ἡ δόξα, [καὶ ἡ τιμὴ] καὶ ἡ δύναμις [κυρίου τῷ Θεῷ ἡμῶν·] ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις αὐτοῦ· ὅτι ἐκρίνε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἥτις διέφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς· καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῆς. Καὶ δεύτερον εἰρήκασιν· Ἀλληλουῖα. Καὶ ὁ καπνὸς [αὐτῆς] ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ ἔπεσον οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ τῷ καθυμένῳ ἐπὶ [τοῦ] θρόνου, λέγοντες· Ἀμήν, ἀλληλουῖα.

Τὸ μὲν Ἀλληλουῖα, θεῖον αἶνον σημαίνει· τὸ δὲ Ἀμήν, ἀληθῶς, ἢ γένοιτο· ὅπερ κοινῶς ἐκτε τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, ἐκ τε τῶν ἰσαγγέλων ἀνθρώπων, τῷ Θεῷ φησὶν ἀναπέμπεσθαι τρισσῶς, διὰ τὴν τρισυπόστατον [τοῦ] Πατρὸς; [καὶ τοῦ] Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐνιαίαν θεότητα· ὅτι καὶ τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ [τῆς] χειρὸς Βαβυλῶνος ἐξεδίκησε, καὶ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας διὰ τῆς κολάσεως εὐηργέτησεν, ἐκκοπὴν τῆς ἁμαρτίας; ἐργασάμενος. Διὰ δὲ τοῦ εἰς αἰῶνας αἰώνων τὸν καπνὸν ἀναβαίνειν τῆς πόλεως, δηλοῦται ἡ τὸ εἰς τὸ διηνεκές τῶν ἐπελθουσῶν αὐτῇ κολάσεων ἀνεπιληστον· ἡ τὸ μερικῶς αὐτὴν δοῦσαν δίκας, μετριοτέρας μὲν, αἰωνίως δὲ ὅμως ἐν τῷ μέλλοντι κολασθῆσεσθαι.

Καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε, λέγουσα· Αἱ νεῖτε τὸν Θεὸν ἡμῶν πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ φοβοῦμενοι αὐτόν, [καὶ] οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.

Θρόνος δὲ τοῦ Θεοῦ, τὰ Χερουβιμ καὶ τὰ Σεραφίμ· ἀφ' ὧν ὑμνεῖν αὐτὸν ἐγκελεύονται, οὐχ οἱ μεγάλοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μικροὶ ἐν κατορθώμασι, κατὰ ἁπλῶς ἕκαστος τῆς οἰκίας δυνάμει. Οἶμαι δὲ, καὶ οἱ νῦν μικροὶ τῇ ἡλικίᾳ καὶ ἀτελεῖς παῖδες [θνήσκοντες], μεγάλοι ἀνιστάμενοι, τὸν μεγαλοῦργον Θεὸν ὑμνήσουσιν.

novissimo illo die magnos resurrecturos, Deumque iugos.

Καὶ ἤκουσα φωνῆς ὀχλοῦ πολλοῦ, καὶ ὡς φωνῆς ὕδατων πολλῶν, καὶ ὡς φωνῆς βροντῶν ἰσχυρῶν, λεγούσης· Ἀλληλούϊα· ἔτι ἐβασίλευσεν [Κύριος] ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ· χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεν, καὶ δώσομεν τὴν δόξαν αὐτῷ· οἷον ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου.

Ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ὀχλοῦ καὶ τῶν πολλῶν ὕδατων καὶ τῶν βροντῶν δηλοῖ τὸ διαπύσιον ἐν ὑμνολογίᾳ, πασῶν τῶν ἀγγελικῶν καὶ οὐρανίων ἀναριθμήτων οὐσῶν δυνάμεων (ἃς τινὲς τὰ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐνόησαν)· μεθ' ὧν καὶ ἅπαν τὰ τῶν δικαίων οὐστημά τε καὶ πλήρωμα δοξολογεῖ τὸν τιτσαντα. Ἐβασίλευσε δὲ ὁ [Κύριος Ἰησοῦς] Χριστὸς, ὡν φυσικῶς ὡς δημιουργὸς ἐδόσποζε, τούτων διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως βασιλεύσας, ἣ κατὰ γνωμικὴν οἰκειώσιν, ἣ καὶ ἐξουσίαν βασιλεῖ καὶ κριτῇ παρέπουσαν. Γάμον δὲ Ἀρνίου τὴν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς Χριστὸν λέγει συνάφειαν· ἥς ἀρμοσταὶ οἱ θεοὶ γεγονάσιν ἀπόστολοι· δι' ὧν αὐτῇ ὁ ἁγίασμός ἐδόθη τοῦ Πνεύματος, ὡς ἀποληφόμενη τότε τὴν πρόσωπον κατὰ πρόσωπον εἰλικρινῇ [τούτου] συνάφειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΝΖ'.

Περὶ τοῦ μυστικοῦ γάμου καὶ [τοῦ] δείπνου τοῦ Ἀρνίου.

Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν· καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα περιβάληται βύσσινον καθάρην καὶ λαμπρόν. Τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων ἐστὶ. Καὶ λέγει μοι· [Γράψον·] Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον [τοῦ γάμου] τοῦ Ἀρνίου κεκλημένοι· καὶ λέγει μοι· Οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ εἰσι τοῦ Θεοῦ.

Τὸ βύσσινον τὴν Ἐκκλησίαν ἐνδεδύσθαι, δηλοῖ τὸ λαμπρὸν ἐν ἀρεταῖς, καὶ ἐννοήσῃ λεπτὸν, καὶ ὑψηλὸν ἐν θεωρήμασι· τούτοις γὰρ τὰ θεῖα ἐξυφαίνονται δικαιώματα. Δείπνον δὲ Χριστοῦ, ἡ τῶν σωζομένων ἐορτὴ καὶ εὐφροσύνη ἐναρμόνιος· ἥς μακάριοι οἱ τευξόμενοι, καὶ τῷ ἁγίῳ τῶν καθαρῶν ψυχῶν Νυμφίῳ εἰς τὸν αἰώνιον νυμφῶνα, συνεισέλυσόμενοι. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ ἐπαγγελλόμενος. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀγαθῶν, καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντων διάνοιαν, πολυνύμους [καὶ] ἡ τούτων μετοχὴ προφέρεται· ποτὲ μὲν, ὡς βασιλεὺς οὐράνιος, διὰ τὸ ἐνδοξον αὐτῆς καὶ τίμιον· ποτὲ δὲ, ὡς πατέρα, διὰ τὴν ἀνέκλειπτον τῶν ἀγαθῶν πανδαισίαν· ποτὲ δὲ, ὡς κόλποι Ἀβραάμ,

XIX, 5. Et vox de throno exivit, dicens : Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus, et qui timetis eum, pusilli et magni.

Thronus Dei sunt Cherubim et Seraphim ; a quibus et magni et in virtutibus præclari, et facinoribus parvi, Deum laudare jubentur, unusquilibet tamen secundum propriæ virtutis modum et rationem. Existimo autem illos quoque, qui adhuc parvi et imperfecti, hoc est, in puerili vel infantili ætate etiamnum 86 constituti, vita nunc defunguntur, qui magna operatur, cum cæteris beatis laudibus

XIX, 6. Et audiui vocem quasi tubæ magnæ, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium : Alleluia : quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

Per tubæ multarumque aquarum et tonitruorum vocem, omnium angelorum cælestiumque virtutum (quæ utique numerum omnem excedunt ; adeo ut non desint qui per aquas quæ super cælos sunt, cælestes mentes designatas existiment) claritatem et in divina laude concentum hoc loco insinuat : una autem cum iis universus justorum cœtus et sanctorum plenitudo Deum creatorem glorificat et celebrat. Porro Deus et Dominus noster Jesus Christus, ob id regnasse perhibetur hic : Nam quibus ante dominabatur naturaliter, tanquam rerum Opifex, horum post humanæ naturæ susceptionem factus est rex quadam œconomica ratione et proprietate ; hoc est, secundum potestatem in Regem et Judicem convenientem.

CAPUT LVII.

De mysticis Agni nuptiis, ejusdemque Agni cæna.

XIX, 7-9. Gaudeamus et exultemus, et demus gloriam ei ; quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se. Et datum est illi ut cooperiat se byssino splendenti et candido. Byssinum enim justificationes sunt sanctorum. Et dixit mihi, Scribe : Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. Et dicit mihi. Hæc verba Dei vera sunt.

Per Agni nuptias Christi cum Ecclesia conjunctionem intellige, quas præ cæteris divini apostoli conciliarunt : hi enim sunt per quos Spiritus sancti pignus datum est Ecclesiæ ; quæ suo postea tempore plenum subitura est sponsi complexum, hoc est, facie ad faciem Deum visura est. Cæteram quod Ecclesiam, de qua hic sermo, byssinum indutam aaserit, id virtutum illius splendorem notitiæque subtilitatem, et contemplationis sublimitatem significat. Per hæc namque divinæ justificationes contextuntur. Christi autem cæna est iuxta eorum festivitas qui salvi fiunt, ordinatissimaque et concinnissima eorumdem lætitia et jucunditas. Qua proinde qui potientur, beati erunt ; necnon cum casto munda-

rum animarum sponso in æternam thalamum ingredientur. Verax est enim mentisque nescius qui promisit. At vero cum varia et magna futuri sæculi sint bona, quæ omnem mentem et cogitationem multis partibus superant, illorum usus et participatio variis multisque nominibus exprimitur. Quandoquidem propter incomparabilem gloriæ splendorisque magnitudinem, beatorum merces aliquando *regni cælestis* nomine designatur. Nonnunquam vero, quod honorum omnium copia, quæ nunquam deficiunt, affluat, et esculentorum spiritualium omnium apparatu abundet, *Paradisus* vocatur; quandoque autem *sinus Abrahamæ* appellatur; ea fortassis de causa, quod vita defuncti ibi sortiantur requiem. Interdum denique *thalami* et *nuptiarum* vocabulo insinuantur; idque, ut nobis videtur, non modo propter continuam lætitiā et oblectationem, verum etiam propter sinceram et inexplicabilem Dei ad servos suos conjunctionem; quæ tantum excedit corporum copulam, quantum lumen tenebras, et pretiosum unguentum cuiusque cadaveris fœtorem et graveolentiam.

87 XIX, 10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum; et dicit mihi, Vide ne feceris: conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora: testimonium enim Jesu est spiritus prophetiæ.

Ne me adores, inquit divinus angelus; quasi ex me quæ futura sunt prædixerim. Etonim confessio et testimonium Christi ejus ponderis sunt, ut propheticum spiritum largiantur. Quin alio quoque sensu exponi hæc possunt; nempe prophetiam ob id obtingere, quo Christi testificatio firmetur, fidesque sanctorum attestatione corroboretur. Eapropter cave conservum adores: sed si adorare lubet, eum adora, qui dominium in omnes obtinet. Atque hinc quoque humilem submissumque sanctorum angelorum sensum et mentem cognoscere licet. Claret namque ex hoc loco constat, divinam gloriam, ut ediffrentes lascivique dæmones solent, nequiquam sibi arrogare; verum quidquid ejusmodi existit, id totum Domino deferre. Faxit Deus, ut nos quoque humilitatis exemplo invicem prælucentes, divinum sermonem impleamus, qui ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris*⁸⁷; futuri quoque sæculi quietem ac refrigerii locum adipiscamur; ubi omnis dolor, et tristitia, et gemitus aufugit, omniumque lætantium est habitatio, lumine vultus Christi Dei nostri mirifice illustrata. Illum decet omnis honor, et gloria, et adoratio, cum Patre, et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT LVIII. SERMO XX.

Ut Christum viderit Evangelista angelicarum virtutum agminibus cinctum, alboque equo insidentem.

XIX, 11, 12. Et vidi cælum apertum, et ecce equus albus; et qui sedebat super eum, vocabatur fidelis et verax: et cum justitia judicat et pugnat. Oculi autem ejus sunt flamma ignis, et in capite ejus diademata multa.

Quod cælum apertum cernitur, hoc Judicis adventum præ foribus esse insinuat; quemadmodum

⁸⁷ Matth. xi, 29.

Α δὲ τὴν ἐκεῖ τῶν κεκμηκότων ἀνάπαυσιν· ποτὶ δὲ, ὡς τυμῶν καὶ γάμος· οὐ μόνον διὰ τὴν εὐφροσύνην τὴν ἀληθεύσαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐκρινῆ καὶ ἀρρήτην τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς αὐτοῦ δούλους συστάειαν, τοσοῦτον ὑπεραλφούσαν τὴν τῶν σωμάτων πρὸς ἀλλήλα κοινωνίαν, ὅσον φῶς σκότους καὶ μέρον δυσωδίας διέστηκε.

Καὶ ἔπασσον ἐμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ. Καὶ λέγει μοι· Ὅρα μὴ· σὺνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου [καὶ] τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ. Τῷ Θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ μαρτυρία Ἰησοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας.

Μὴ· σὺνδουλός σου εἰμι. — Μὴ προσκύνει με· φησὶν ὁ θεὸς ἄγγελος, ὡς τὰ μέλλοντα προλέγοντα· ἡ γὰρ εἰς Χριστὸν ὁμολογία ἔχουν μαρτυρία, αὕτη χορηγός ἐστι προφητικῷ Πνεύματος. Καὶ ἐτέρως δὲ νοητέον· ὅτι διὰ τοῦτο ἡ προφητεία, ἵνα βεβαιωθῇ ἡ Χριστοῦ μαρτυρία, καὶ ἡ πίστις ὑπὸ τῶν ἁγίων διαμαρτύρηται· διὸ μὴ [μοι] τῷ σὺνδούλῳ προσκύνει, ἀλλὰ τῷ πάντων τὸ κράτος ἔχοντι. Κάκ τοῦτου δὲ τὸ ταπεινὸν φρόνημα τῶν ἁγίων ἀγγέλων μανθάνομεν, πῶς οὐ σφετερίζονται τὴν θείαν δόξαν κατὰ τοὺς ἀλάστορας δαίμονας, ἀλλὰ ταύτην τῷ Δεσπότη προσφέρουσι. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμῶς τῇ ταπεινοφροσύνῃ προηγούμενους ἀλλήλων, τὸ Δεσποτικὸν πληροῦν λόγιον, τὸ φάσκον· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινός ἐγὼ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, καὶ τυχεῖν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] ἀναπαύσεως, ἔνθα ἀπέδρα [πᾶσα ὁδὸν], λύπη, καὶ στεναγμός· ἔνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία· καταυγαζόμενοι τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὃ πρέπει πᾶσα δοξολογία, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, [νῦν καὶ ἀεὶ καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΗ'. ΛΟΓΟΣ Κ'.

Ὅπως τὸν Χριστὸν ἐφίππον μετὰ δυνάμεων ἀγγελικῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐθεόσατο.

Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἠνεφγμένον· καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός· καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτῷ, πιστός καὶ ἀληθινός· καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, φλόξ πυρός· καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ.

Τὸ ἠνεφῆσθαι τὸν οὐρανὸν δηλοῖ τὴν τοῦ ἐραθέντος Χριστοῦ παρουσίαν ἐλπίσσεσθαι· ὥσπερ ἡ τῶν

ἐνταῦθα παρατετασμάτων συνολκή, τῶν ἐπὶ γῆς A
δικαστῶν τὴν κατὰ τῶν ὑπευθύνων κρίσιν καὶ ἀπώ-
φασιν· ὁ δὲ λευκὸς ἵπκος, τὴν τῶν ἁγίων φαιδρό-
τητα τὴν μέλλουσαν· οἷς ἐποχοῦμενος, κρίνει τὰ
ἐθνη τοῖς ὀφθαλμοῖς [αὐτοῦ τοῖς φλογεροῖς καὶ
πυρίνοις,] ἡγουν τῇ ἐποπτικῇ αὐτοῦ δυνάμει, ἀφ-
ορίζων φλόγα πυρός· δικαίους μὲν φωτιστικῇ, ἀλλ'
οὐ κρυπτικῇ, ἁμαρτωλοὺς δὲ καυστικῇ, ἀλλ' ἀφώ-
τιστον. Τὰ δὲ πολλὰ διαδήματα, [ἢ] τὴν κατὰ πάν-
των αὐτοῦ βασιλείαν τῶν [τε] ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ αἰ-
νίζονται (τοσαῦτα γὰρ ὅσα καὶ τὰ ἐν ἀγγέλοις τά-
γματα, καὶ τὰ ἐπὶ γῆς σκῆπτρα, καὶ τὰ ἐν ἁγίοις ἀν-
θρώποις συστήματα), ἢ τὴν ἐν πάσαις ταῖς περὶ
ἡμᾶς οἰκονομίαις κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν διὰ μακρο-
θυμίας νίκην, ὡς φησιν ὁ Δαβὶδ· Καὶ νικήσεις ἐν
τῷ κρῖναι σε.

enim ille sortitur coronas quot angelorum sunt ordines; quot rursum in terris sunt scripta sancto-
rumque hominum agmina. Aut hoc dicitur, quia per patientiam, victoriam in omnibus quæ circa
nos ordinat, contra peccatores obtinet, juxta illud Prophetæ: *Et vinces cum judicaris* 32.

Ἐχων [ὀνόματα γεγραμμένα, καὶ] δρομὸν γεγραμ- B
μένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός.

Τὸ δὲ ἀγνωστοῦ τοῦ ὀνόματος, τὸ τῆς οὐσίας
αὐτοῦ σημαίνει ἀκατάληπτον. Ταῖς γὰρ οἰκονομίαις
ὧν πολύννημος, ὡς ἀγαθός, ὡς ποιμὴν, ὡς ἥλιος,
ὡς φῶς, ὡς ζωὴ, ὡς δικαιοσύνη, ὡς ἀγιασμός, ὡς
ἀπολύτρωσις· καὶ ταῖς ἀποφάσεσιν ὁμοίως, ὡς
ἀφθαρτός, ὡς ἀθάνατος, ὡς ἀόρατος, ὡς ἀναλ-
λόωτος, τῇ οὐσίᾳ [ἐστὶν] ἀνώνυμος καὶ ἀνέφικτος·
ἐαυτῷ μόνῳ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι γνω-
σάμενος.

secundum essentiam et innominatus et inaccessus
secundum substantiam suam perfecte cognitus est.

Καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον αἵμα-
τι· καὶ καλεῖται τὸ δρομὸν αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ
Θεοῦ.

[Ἱμάτιον ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ παναγία
σὰρξ αὐτοῦ καὶ ἀφθαρτός, ἡ βαφείσα ἐν τῷ ἐκρούσῳ
πάθει, τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ αἵματι.] Διὰ τοῦτου τὰ προει-
ρηθέντα πιστεύονται. Πῶς ὁ ἀνώνυμος καὶ πᾶν ἀγνω-
στος ἐνταῦθα Λόγος ὀνομάζεται; Ἡ πρὸς ἐνδειξιν
τῆς υἱικῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς ἀπαθοῦς ἐκ Πατρὸς
γεννήσεως, καθάπερ καὶ ὁ ἡμέτερος· λόγος ἐκ τοῦ
[ἡμετέρου] νοῦ πρόεισιν· ἢ τὸ πάντων τῶν ὄντων
τοὺς λόγους ἐν ἐαυτῷ φέρειν ἢ τὸ ἐξαγγελεὺς εἶναι·
τῆς πατρικῆς σοφίας τς καὶ δυνάμεως.

liter procedit. Aut ob id Verbum nominatur, quod rerum omnium rationes in se continet: aut ob id
certe quod paternæ sapientiæ et virtutis interminatus et quasi interpret existat.

Καὶ στρατεύματα αὐτῷ ἠκολούθει τὰ ἐν τῷ οὐ- D
ρανῷ ἐφ' ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι βύσσινον
λευκὸν καὶ καθάρον.

Τὸ δὲ ἀκολουθεῖν αὐτῷ στρατεύματα τὰ ἐν τῷ
οὐρανῷ τὰς οὐρανίας τάξεις; σημαίνει, τῷ λεπτῷ
τῆς οὐσίας, καὶ τῷ τῶν νοημάτων ὑψηλῷ, καὶ τῷ
λαμπρῷ τῶν ἀρετῶν κατηγλαϊσμένῳ, καὶ [τῷ ἀδια-
στατῷ] τῆς ἀκριβοῦς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως.

Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομ-
φαία [δίστομος] δρεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ

apud nos quoque cortinarum contractio, terrenas
judices mortis sententiam contra reos tulisse signifi-
cat. *Albus* porro *equus* instantem sanctorum
gloriam et lætitiā denotat. Qui autem super illum
ascendit, in omnibus dictis suis fidēlem, et in omni-
bus rursum operibus suis veracem se esse denotat.
Is autem est *Jesus Christus Filius Dei*; qui *flam-
meis igneisque oculis gentes judicat*: hoc est, sua
provida cura suaque vi contemplativa, lucentem
flāmmam ab igne ardenti secernens, justis quidem
id tribuit, quod illustrandi virtute pollet; non illud
etiam quod sua natura adurit atque excruciat,
peccatoribus autem obscuriores adurentesque illius
partes applicat. Ceterum *multa illa diademata*,
Christi Servatoris in omnes, sive illi sint in cœlo,
sive in terrā, dominium et regnum insinuat. Tot

enim ille sortitur coronas quot angelorum sunt ordines; quot rursum in terris sunt scripta sancto-
rumque hominum agmina. Aut hoc dicitur, quia per patientiam, victoriam in omnibus quæ circa
nos ordinat, contra peccatores obtinet, juxta illud Prophetæ: *Et vinces cum judicaris* 32.

Ἐχων [ὀνόματα γεγραμμένα, καὶ] δρομὸν γεγραμ- B
μένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός.

88 Nominis Christi ignoratio essentiam illius
incomprehensam esse denotat. Nam cum pro ope-
rum virtutumque suarum ratione, multorum sit
nominum (appellatur namque *bonus*, et *pastor*, et
sol, et *lumen* vel *lux*, et *vita*, et *justitia*, et *sanctifi-
catio*, et *redemptio*: similiter etiam secundum ea quæ
de illo negantur, aut ab illo remouentur: vocatur
enim *incorruptus*, *immortalis*, *inaccessibilis*, *inmu-
tabilis*, aliisque id genus compluribus); attamen
est; sibi autem soli cum Patre et Spiritu sancto

XIX, 15. *Et vestitus erat veste aspersa sanguine,
et vocabatur nomen ejus Verbum Dei*

Per vestimentum sanctissima et immaculata
Christi caro hoc loco designatur: hæc enim in
morte sponteque suscepta passione, sanguine illius
tincta fuit. Ast hæc (dixerit quispiam) quæ paulo
ante exposita sunt magis infirmant quam confirmant:
nam quomodo nullum nomen habet omnibusque
ignotus est ille, qui hic *Verbum* nominatur? *Verbi*
nomen hypostasi Filii tribuitur, ad designandum
impatibilem ejus ex Patre generationem: siquidem
nostrum quoque verbum ex mente nostra impatibi-
liter procedit. Aut ob id Verbum nominatur, quod rerum omnium rationes in se continet: aut ob id
certe quod paternæ sapientiæ et virtutis interminatus et quasi interpret existat.

XIX, 11. *Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur
illum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo.*

Per hæc cœlestium virtutum ordines denotan-
tur; ut qui naturæ subtilitate et intelligentiæ subli-
mitate, et virtutum præterea splendore mire sint
illustrati, et accurata indivulsaque cum Deo unione
admodum conspicui.

XIX, 15. *Et ex ore ejus procedit gladius ex utra-
que parte acutus, ut in ipso percutiat gentes. Et*

" Psal. L, 6.

ipse reges in virga ferrea; et ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.

Gladius hoc loco significat supplicium, quod secundum justum Dei iudicium certumque ejusdem mandatum, quod ex ore illius procedit, impiis et peccatoribus infertur, juxta quod virga frangi flectique nescia, ad multiplicis malitiæ enervationem regentur et non absque ingenti supplicio confringentur; cujus quidem virgæ exsortes manebunt sancti: quia *non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum*¹⁴, ut Psalmista scriptum reliquit. *Torcular* autem *vini furoris* solus Dei Filius calcat; quia Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio tanquam homini; quod alioquin naturaliter tanquam Verbum jam inde ab initio habebat.

XIX, 16. *Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.*

Hoc nomen indivulsum divinæ incarnationis vinculum innuit; secundum quam, cum Deus alioqui esset, carne passus est; homoque existens, *Rex regum et Dominus dominorum* appellatus est; eorum nimirum qui animi passionibus dominantur, regnumque et principatum adversus peccatum, illius ope et auxilio fulti, adepti sunt, adeoque una cum illo in futuro sæculo regnaturi sunt.

CAPUT LIX.

89 *De Antichristo, cæterisque qui simul cum illo in gehennam abjiciuntur.*

XIX, 17. *Et vidi unum angelum stantem in sole; et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cæli.*

Hunc unum e nobilioribus angelis exstitisse arbitramur; qui propter poenam justo peccatoribus irrogatam, peccatumque exterminatum, cæteris lætitiæ festumque diem denuntiat. *Volucres* autem appellavit angelos, quod sublimes et inter cælum terramque volitent, seseque ad nostram instructionem subinde demittant; quorum cibus, ut et Christi quoque, est divinæ voluntatis expletio. Per medium autem cælum feruntur, ut hominibus quoque, qui angelicam vitam ducerent, reditum ad patriam demonstrarent, lætitiæque, de qua dictum est, communem esse ostendant; quorum tanquam sequestrium intercessio sursum illos subvehere nata est, qui infra Domini rapiuntur.

XIX, 17, 18. *Venite, et congregamini ad cænam magni Dei, ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum et servorum, et pusillorum et magnorum.*

Antecedens et quasi primaria Dei voluntas, quæ

¹⁴ Psal. cxxiv, 3.

ἐθνη· καὶ αὐτοὺς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτοὺς πατεῖ τὴν λίθον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος.

Ἡ δὲ *ῥομφαία* [αὐτῇ] δηλοῖ τὴν ἐπαχθισμένην τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς κόλασιν, κατὰ δίκαιον κρίμα καὶ πρόσταγμα ἐκ τοῦ Θεοῦ στόματος ἐκφερόμενον· δι' οὗ τῇ ἀθραύστῃ τῶν ἀπαράντων κολάσεων, πρὸς ἀνεργησίαν τῆς πολυσχεδοῦς κακίας, ποιμανθήσονται ῥάβδῳ· ἥς οἱ ἅγιοι μένουσιν ἀπειρατοί· ὅτι οὐκ ἀφήσει Κύριος ἐπ' αὐτοὺς τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον. Τὴν δὲ λίθον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ πατεῖ· ὅτι ὁ Πατήρ [οὗ] κρίνει οὐδένα, ἀλλ' αὐτῷ τὴν κρίσιν ὡς ἀνθρώπων δέδωκεν· ἣν φυσικῶς ὡς Ἰὺδς ἀρχήθεν ἐκέκτητο.

Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ [τὸ] ὄνομα γεγραμμένον, Βασιλεὺς βασιλέων, καὶ Κύριος κυρίων.

Τὸ δὲ Βασιλεὺς βασιλέων ὄνομα δηλοῖ τὸ τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως ἄκμητον· καθ' ἣν, Θεὸς ὢν, σαρκὶ πίπτονθε· καὶ ἄνθρωπος ὑπάρχων, Βασιλεὺς βασιλέων ἐστὶ, τῶν βασιλευσάντων κατὰ παθῶν καὶ Κύριος κυρίων, τῶν τὸ κῦρος καὶ τὸ κράτος κατὰ τῆς ἁμαρτίας συνεργίᾳ Χριστοῦ κτησαμένων καὶ συμβασιλευσάντων αὐτῷ ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι].

C

ΚΕΦΑΛ. ΝΘ'.

Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βαλλομένων εἰς τὴν γέενναν.

Καὶ εἶδον [ἓνα] ἄγγελον ἑστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ· καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ. [λέγων] πᾶσι τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετομένοις ἐν μεσουρανήματι.

Καὶ τοῦτον τὸν ἄγγελον ἓνα τῶν ὑπερεχόντων εἶναι νομίζομεν, τοῖς λοιποῖς ἀγγέλοις εὐφροσύνην ἐκκαλεόμενον ἐπὶ τῇ τῶν ἁμαρτωλῶν κολάσει, καὶ τῇ τῆς ἁμαρτίας ἐκλείψει. Ὅρσα δὲ τοὺς ἀγγέλους, διὰ τὸ ὑψιπέτες καὶ μετάρσιον, πρὸς ἡμετέραν σαφήνειαν, ὠνόμασεν. Οἷς Χριστομυμῆτις τροφή ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ θελήματος ἐκπλήρωσις. Ἐν μεσουρανήματι δὲ, ἵνα καὶ τοῖς ἰσαγγέλοις ἀνθρώποις μεθεκτὴ ἡ ἀνοδοῦ καὶ ἡ προλεχθεῖσα εὐφροσύνη γένηται. Ὡς ἡ μεσιτεία, ἀναγωγικῇ τῶν κάτω κατέστηκε· δι' ὧν οἱ ἅγιοι εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου ἀρπάζονται.

constituti sunt; per quos etiam sancti in occursum

Δεῦτε, [συνάχθητε] εἰς τὸ δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ, ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων, καὶ σάρκας χιλιάρχων, καὶ σάρκας ἰσχυρῶν, καὶ σάρκας ἱερέων καὶ τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ σάρκας ἐλευθέρων [πάντων τε] καὶ δούλων, καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων.

Τὸ μὲν προηγούμενον τοῦ Θεοῦ θέλημα, δ καὶ εὐδο-

κίε λέγεται, καὶ δείκνον αὐτῷ περιπόθητον, [τὸ πίν-
τα:] ἄνθρωπος σωθῆναι[ἔστι] καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
θείας· ἐλθεῖν, καὶ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτούς. Τὸ δὲ
δεύτερον, τὸ κολασθῆναι τοὺς ἑαυτοῖς ἐπισπωμένους
τὴν κόλασιν. Τὸ τοίνυν πατρικὸν θέλημα ὁ Χριστὸς
βρῶσιν οἰκείαν ἐκάλεσε. Τοῦτο τοίνυν ἐνταῦθα,
δείκνον Θεοῦ ὀνομάζεται· τυγχανόντων [τῶν] ἀν-
θρώπων, ὧν ἕκαστος δι' ἔργων ἐπεθύμησεν ἡ βασι-
λείας ἡ τιμωρίας. Διὰ δὲ τῆς βρώσεως τῶν σαρκῶν
σημαίνεται ὁ τῶν σαρκικῶν πάντων ἀφανισμὸς, καὶ
ἡ τῶν ἀρχικῶν ἐπὶ γῆς ὀνομάτων ἐκλείψις. Ἰσχυρὸν
δὲ μέμνηται, οὐχ ὥς αὐτῶν ἀναστησόμενοι [ἡ κρι-
θισόμενοι], ἀλλὰ διὰ μὲν τούτων, ἡ τοὺς θηλυμανεῖς,
ἡ τοὺς ὑποδεσποχότας τῇ πονηρίᾳ, ἡ καὶ ἀμφοτέρω,
διὰ δὲ τῶν ἐπιδατῶν αὐτῶν, τοὺς ἐν κικίᾳ προδύχον-
τα· αἰνιτιζόμενος. Ὁ καὶ παρακατιῶν ἐσαφήνισεν
ἐμὸν· Ἐλευθέρων τε καὶ δούλων, μεγάλων καὶ
μικρῶν· διὰ μὲν τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν μεγάλων,
τοὺς μᾶλλον ἐξουσιαστικῶς ἀμαρτάνοντας· διὰ δὲ
τῶν δούλων καὶ τῶν μικρῶν, τοὺς ἡττον πλημμε-
λοῦντας, ἡ κατὰ γνώμην, ἡ καθ' ἡλικίαν, ἡ κατὰ
ἰσθμείαν.

Καὶ εἶδον τὸ θηρίον, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς,
καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συναγμένα ποιῆσαι
κόλιν μετὰ τοῦ καθημέρου ἐπὶ τοῦ Ἰσχυροῦ, καὶ
μετὰ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ.

Τοὺς δὲ τῷ διαβόλῳ συστρατευομένους [στρατεύ-
ματα] πληθυντικῶς ὀνομάσας, διὰ τὸ πολυσχιδὲς τῆς
ἀμαρτίας καὶ διηρημένον καὶ πολύγωνον· καίπερ
ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων καὶ τῶν
ἰσαγγέλων ἀνθρώπων ὑπάρχοντας, τοὺς τῷ Χριστῷ
ἐπομένους, ἐνικῶς στράτευμα προσηγόρευσε, διὰ τὸ
τῆς γνώμης ἐνιαῖον θέλημα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον
εὐαρεστήτως.

Καὶ ἐκίσθη τὸ θηρίον, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ψευδο-
προφήτης, ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ,
ἐν οἷς ἐπλάτυσεν τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ
θηρίου καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.
Εἰ καὶ τῷ Σωτῇρι Χριστῷ οὗτοι σὺν τοῖς παιθα-
ρήσασιν αὐτοῖς βασιλεύσι καὶ ἀρχουσιν ἀντετάξαντο·
ἀλλ' ἀμφοτέροι ἡττηθέντες, ὅτε Ἀντίχριστος καὶ ὁ
ψευδοπροφήτης, ὁ σημεῖοις καὶ τέρασι ποιήσας τὴν
ἀπαταύνα εὐπαράδεικτον, ὑπὸ τῆς θείας ὀργῆς κατα-
λαμβάνονται.

Ζῶντες βληθήσονται οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ
πυρὸς, τὴν καιομένην ἐν [τῷ] θεῷ.

Εἰκὼς μὲν οὖν, ὡς οὗτοι τὸν κοινὸν οὐκ ἀποθνή-
σκουσι θάνατον, ἀλλ' ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀπαθανати-
ζόμενοι, τῷ δευτέρῳ θανάτῳ τῇ λίμνῃ τοῦ πυρὸς
καταδικάζονται· ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος περὶ ἐτέρων
οὐ κοιμηθησομένων μὲν, μεταλλαγσομένων δὲ ἐν
ἀτόμῳ [ἐν] ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Καὶ οὗτοι μὲν [εἰκὼς]
εἰς κρίσιν ἐλεύσονται· οἱ δὲ παρόντες [δύο], ὡς δυσ-
σεβεῖς καὶ ἀντίθεοι, οὐκ εἰς κρίσιν, ἀλλ' εἰς κατά-

A et voluntas placiti appellatur; et cæna quam desi-
derat vel maxime, est ut omnes homines salvi
fiant, et ad veritatis agnitionem veniant, conversi-
que ad Deum æternum vivant. Secundaria autem
et quasi consequens est, velle eos punire, qui sup-
plicii causam sibiipsis ultro asciverunt. Igitur pa-
ternam voluntatem Christus cibum suum vocat;
eamdem autem hoc loco cænæ nomine designat.
Mortalium porro unusquilibet id consequitur, quod
per opera expetere visus est, regnum nimirum aut
supplicium æternum. Cæterum per escam carnium
carnalium omnium interitus indicatur, noninumque
principatum in terra obtinentium defectio. Meminit
autem equorum, non quod ipsi olim sint exsusci-
tandi aut iudicandi; sed quoniam per illos deno-
tantur homines instar petulantium equorum salaces;
aut nequitia sane non ita insignes, aut utrique si-
mul. Per ascensores autem illorum illi adumbran-
tur, qui præeminentis malitiæ exstiterunt. Id quod
hoc ipso quoque innuit, dum mox addit: liberorum
et servorum, magnorum et parvorum. Per magnos
enim et liberos illos insinuat qui majori peccato et
contemptu peccaverunt: per servos autem et parvos,
qui minori, vel propter ætatem, aut propter infir-
mitatem, vel etiam propter animi iudicium.

XIX, 19. Et vidi bestiam et reges terræ, et exer-
citus eorum congregatos ad faciendum prælium cum
illo qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus.

C Qui sub diabolo stipendia faciunt, illos multitu-
dinis numero effert propter diversas peccati formas,
multiplicemque peccantium sententiam et volunta-
tem; cum tamen angelicarum virtutum, hominum-
que angelorum puritatem æmulantium, minimam
partem exæquent. 20 At eos qui Christum sequun-
tur, singulari numero exercitum vocat, propter sin-
gularem voluntatum consensionem, sententiæque
Dei Verbo gratæ conjunctionem.

XIX, 20. Et apprehensa est bestia, et cum ea pseu-
dopropheta, qui fecit signa coram ipsa; per quæ se-
duxit eos qui acceperunt characterem bestię, et qui
adoraverunt imaginem ejus.

Etsi isti duo cum regibus et principibus qui ipsis
obsequuntur, Christo Servatori obstant, aciemque
contra illum dirigant; ambo tamen, nempe pseu-
dochristus et pseudopropheta, qui per signa et
portenta impostori Antichristo viam, ut reciperetur,
muniverant, superati, a divina ira comprehendun-
tur.

Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis
sulphure.

Forsan hi duo communem mortem non oppetent;
verum in momento ictive oculi extincti, morteque
secunda condemnati, ad ardentis ignis lacum abri-
pientur; quemadmodum Apostolus de quibusdam
loquitur, qui non sunt dormituri, sed temporis
quasi puncto et oculi nictu immutandi. Interim hi
ad iudicium venturi sunt; duo vero præsentis, tan-
quam impii Deoque rebelles, non in iudicium exsur-

gent, sed in condemnationem. Quod si cui ob id aliud videatur, quod Apostolus Antichristum divini oris spiritu perimendum asserat, nonnullique ex doctoribus tradant, quosdam, post Antichristum e medio sublatum, superstites a Daniele beatos prædicari: respondemus, hosce in corpore immortali et incorrupto viventes, post eversam enervatamque ipsorum a Christo potestatem, in gehennæ ignem abjectum iri; quæ quidem gehenna illis et mors et interemptio erit, divino Christi mandato perfecta.

XIX, 21. *Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: et omnes aves saturatæ sunt de carnibus eorum.*

Duæ sunt mortes: altera, quæ consistit in separatione animæ a corpore; altera, quæ constat certa condemnatione et in ignem æternum ablegatione. Si illos igitur spectes qui militarunt Antichristo, dubium nullum est priorem, hæc est carnis mortem, Dei gladio ejusdemve mandato illatam præcedere. Quod si illud non placet, ad illos ipsos quoque pertinere statuas, quod de secunda morte, quæ mittit in æternum gehennæ supplicium, hic dicitur. Erunt enim socii illorum a quibus decepti fuerant. Quod autem aves omnes illorum carnibus saturantur, illud accipimus secundum eum sensum quem ante reddidimus. Adhæc, ut Deus quosdam per Isaiam increpans, ait: *Facti estis mihi in saturitatem*; ita quævis carnalis motio sanctis est molestia, eorumdemque palato fastidiosa.

CAPUT LX.

¶ *Ut Satanas post Christum crucifixum usque ad sæculi finem sit ligatus; et de mille annis.*

XX, 1-3. *Et vidi angelum descendantem de cælo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanas: et ligavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni; et post hoc oportet illum solvi modico tempore.*

Exponit hoc loco diaboli dejectionem, quæ Dominicæ passionis vi facta est. Per hanc enim alius ipso fortior, nempe Christus Deus et Dominus noster, illum, qui potens alioqui habebatur, ligavit, nosque spolia illius de manibus ejus eripuit, illo ad abyssum condemnato et amandato. Atque hoc ex eo planum sit, quod daemones quidam deprecati sunt illum, ne se in abyssum amandaret. Quod autem vires illius sint ligatæ, id testatum nobis faciunt idololatriæ interitus et abolitio, et templorum idololatricorum demolitio, sacrificiorum quæ aris imponi solita erant, defectio, et divinæ tandem voluntatis passim per terrarum orbem cognitio atque expletio. Quin magnus quoque Justinus existimat, in primo demum Christi adventu dia-

⁴⁷ Isa. LV, 2.

κρισιν. Εἰ δὲ τισιν οὐ τοῦτο δοκεῖ, διὰ τὸ φῆσαι τὸν Ἀπόστολον ἀναιρεῖσθαι τὸν Ἀντίχριστον τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ προστάγματος, καὶ τινὰ τῶν διδασκάλων εἰπεῖν, εὐρίσκεισθαι ἐνίοις ζῶντας μετὰ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου ἀναίρεσιν, τοὺς ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ μακαριζομένους ἐροῦμεν ζῶντας· τοὺς δὲ δύο ἐν ἀφάρτῳ σώματι μετὰ τὴν καταργηθεῖσαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δυναστείαν, τῷ πυρὶ τῆς γέννης παραδίδοσθαι· ἥτις αὐτοῖς ἔσται θάνατος καὶ ἀναίρεσις, τῷ θεῷ τοῦ Χριστοῦ προστάγματι.

Kal oi λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῇ ρομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ ἐξελεύσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ πάντα τὰ θρῆνα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

Δύο θανάτων ὄντων, τοῦ μὲν πρώτου, τοῦ χωρισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος· τοῦ δὲ δευτέρου, τῆς εἰς γένναν ἐκπομπῆς, εἰ μὲν [οὖν] ἐπὶ τῶν σὺν τῷ Ἀντίχριστῳ, λόγον ἔχει τὸν πρότερον διὰ σαρκὸς προηγῆσθαι θάνατον τῇ τοῦ Θεοῦ ρομφαίᾳ, δηλαδὴ τῷ αὐτοῦ προστάγματι· εἰδ' οὕτως ἀκολουθεῖσαι τὸν δεύτερον, [καὶ] εἰ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ γε, τὸ καὶ τοὺς κοινωνήσαι τοῖς ἀπατήσασιν αὐτοὺς, τοῦ δευτέρου θανάτου, τῆς ἀκωνίου κολάσεως. Τὸ δὲ χορτάσθηναι τὰ θρῆνα [ἐκ] τῶν σαρκῶν αὐτῶν, κατὰ τὸ προαποδοθῆναι, καὶ νῦν ἐξελάσθωμεν. Πρὸς τοῦτω δὲ, ὅτι, καθὼς φησὶ τις διὰ [τοῦ] Ἡσαίου ὁ Θεός, [ὅτι] Ἐργηθήσεται μοι εἰς πλησμονήν· οὕτω καὶ τοῖς ἁγίοις προσκορὴς καὶ ἐπαχθὴς καὶ βέλυνκτη ἡ σαρκικὴ κίνησις πάσα.

C

ΚΕΦΑΛΑ. Σ.

Ὅπως ὁ Σατανᾶς ἐδόθη ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ σταυρώσεως μέχρι [καιροῦ] τῆς συντελείας· καὶ περὶ τῶν χιλίων ἐτῶν.

Kal εἶδον ἄγγελον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαλόντα, ἔχοντα τὴν κλεῖδα τῆς ἀβύσσου, καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ· καὶ ἐκράτησεν τὸν δράκοντα, τὸν ὄντα τὸν ἀρχαῖον· ὃς ἐστὶ διάβολος καὶ Σατανᾶς, [ὁ πλυνὼν τὴν οἰκουμένην δολιχῇ] καὶ ὤδησεν αὐτὸν χίλια ἔτη· καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀβύσσον· καὶ ἐκλείσας καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλυνῇ ἔτι τὰ ἔθνη, ἄχρις οὗ τελεσθῶσι χίλια ἔτη· καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν λυθῆναι μικρὸν χρόνον.

Ἐνταῦθα τὴν ἐν τῷ Δεσποτικῷ πάθει γεγεννημένην τοῦ διαβόλου διηγείται καθαιρεσιν· ἐν ᾗ τὸν δοκοῦντα εἶναι ἰσχυρὸν, ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ὤησας, ἡμᾶς τὰ σκύλα αὐτοῦ, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐλυτρώσατο, καταδικάσας αὐτὸν [ἐμβληθῆναι] εἰς τὴν ἀβύσσον. Τοῦτο δὲ δείκνυται ἐκ τῶν διαμόνων τῶν παρακαλούντων αὐτὸν μὴ πεμφθῆναι εἰς τὴν ἀβύσσον. Καὶ ὅτι δίδεται, τεκμήριον [καὶ] ὁ τῆς εἰδωλολατρίας ἀφανισμὸς, καὶ τῶν εἰδωλικῶν ναῶν ἡ καθάρσις, καὶ τῶν ἐπιθεωμιῶν λυθρῶν ἡ ἐκλείψις, καὶ ἡ παγκόσμιος τοῦ θεοῦ θελήματος [ἐκπλήρωσις] τε καὶ [ἐπίγνωσις]. Καὶ ὁ μῆγας δὲ Ἰουστίνος φησιν ἐν τῇ [τοῦ] Χριστοῦ παρουσίᾳ πρώτως γινῶναι τὸν διάβολον ὅτι καταδικάζεται· εἰς τὴν ἀβύσσον, καὶ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς

A bolum cognovisse, se in abyssum ignisque gehennam condemnatum esse. Per prædicta igitur, Christi contra diabolum sententiam intelligi posse autumo. *Angelum* autem ejusmodi sententiæ ministrum asserit; ut hinc palam fiat, diabolum ne ministerialium quidem virtutum potentiam æquare, nedum Dei; adeoque frustra ac stulte plane contra omnium principatum inolescere. Per *catenam* porro nostro sensui sese accommodans, virtutem nequitiam illius coercentem designat. *Mille autem annos* non omnino præcise, quasi tot tantum numero decursuri sint, intelligere convenit. Neque enim cum David ait, *Verbi, quod præcepit in mille generationes* **, decies centenas presse accipere debemus; sed, numero multas. Ad eundem itaque modum per numerum *millenarium*, aut *multum*, aut certe *perfectum* hoc loco significatum putamus; siquidem multis opus fuit annis ad prædicandum ubique in universo terrarum orbe Evangelium, et ad radicandum in ipso pietatis veræque religionis semen. Sunt iidem quoque anni perfectionis indices; quoniam in illis a puerili illo legis usu et consuetudine liberati, in virum perfectum mensuramque ætatis et plenitudinis Christi vocati sumus. Mille igitur anni, ut credibile sit, complectuntur totum illud tempus, quod interfuit inter Christi incarnationem et Antichristi adventum. Utrum ergo anni illi accipi debeant, ut modo exposuimus, an vero inter decies centenas absolute coerceri, an denique, ut quibusdam placuit, inter angustius spatium concludi, id soli Deo cognitum opinor: hic unus enim novit quousque illius patientiæ vitæque hujus usura nobis commoda et utilis futura sit. **92** Ast vero post spatium illud temporis elapsum, statim Antichristus universum orbem conturbabit, auctoris omnis mali Belialis virtutem in se continens, virulentæque illius malitiæ fæces hominibus infundens; haud ignarus, supplicii sibi parati vim inevitabilem esse. A cujus operibus clementissimus Deus nos liberet; idemque a paratis ipsi et angelis ejus cruciatibus nos eripiat, atque æternorum honorum participes declaret, quæ parati resistunt: quia ipsum decet misericordia erga et ab omnibus angelicis virtutibus et sanctis hominibus, et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula

^a Psal. civ. 8.

Illic, magistrales cathedræ datæ fuerunt sanctis A apostolis, per quos gentes fidei lumen acceperunt : ibi autem, nempe in futuro sæculo, juxta divinam promissionem, aliæ illis assignabuntur sedes, in eorum judicium et condemnationem qui evangelicam prædicationem repudiaverunt. Ibi, canit David, *ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel* 99. Et postea, *Quoniam illic sederunt sedes in judicio* 100. Quin reliquis quoque sanctis martyribus, qui pro Christo mortem perpassi sunt, neque mysticæ bestię, qui diabolus est, characterem, hoc est imaginem apostasię illius, susceperunt, iudicandi potestas data est; per quam dæmones, ut ob oculos videmus, judicare non desinunt, usque ad præsentis sæculi consummationem cum Christo glorificati; a piis rursum regibus fidelibusque principibus adorati; et divina denique virtute contra omnem corporum morbum, fraudemque et vim dæmonum conspicue donati. Cæterum quod diabolus et Antichristus et pseudopropheta communiceant non modo operibus, verum etiam nominibus, illud ex eo manifestum est, quod unusquisque horum appelletur *bestia*, similique habitu ornatus cernatur. Nam et *draco* sive *Satanas*, septem capita et decem cornua, cum tot diadematis deferre visitur; et *bestia*, quæ *ex mari* ascendit, nimirum Antichristus, simili schemate vestitus in medium prodire conspicitur: et pseudopropheta tandem eandem cum utroque mentem et vim ad seducendum et perdendum afferre deprehenditur. Ab horum autem consortio et fraude qui se exemerunt C et vindicarunt, cum Christo juxta modum paulo ante expositum, usque ad secundum illius adventum regnabunt; post illum autem, divinis promissionibus abundantius potientur.

CAPUT LXII.

93 Quæ sit prima resurrectio, quæ item mors secunda.

XX, 5, 6. Cæteri vero mortuorum non vixerunt, donec consummarentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima. In his mors secunda non habet potestatem; sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

Ex divinis Litteris duas exstare vitas, et duas E itidem mortes didicimus. Prima vita est illa, quæ post præceptum ab Adamo violatum reliqua fuit, carnalis utique et temporaria. Altera æterna est, quæ post divinorum præceptorum observationem, sanctis in altero sæculo promittitur. Mors similiter duplex est: una, carnalis et temporaria: altera, sempiterna, quæ in peccatorum vindictam per gehennam ignis, aliaque id genus tormenta apud Inferos post hanc vitam infertur. Hinc jam mortuorum discrimen colligitur. Alii enim sunt vitandi, ad quos illud Isaïæ spectat: *Qui autem mortui sunt, vitam non videant* 101. Ejusmodi sunt qui per fœda opera cadaverum fetorem præ se

Kal ἤδη μὲν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις διδασκαλικοὶ θρόνοι δίδονται, δι' ὧν τὰ ἔθνη πεφωταγώγηται· δοθήσονται δὲ κατὰ τὴν θείαν ὑπόσχεσιν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι [αἰῶνι] εἰς κατὰκρισιν τοῖς ἀπωταμένοις τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, καθὼς φησιν ὁ Δαυὶδ· Ἐκεῖ γὰρ ἀνέθουσιν αἱ φυλαὶ, φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τῷ Ἰσραὴλ. Καὶ ἐξῆς· Ὅτι ἐκεῖ ἐκδόσιναι θρόνοι εἰς κρίσιν. Καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ ἁγίοις μάρτυσι, τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθοῦσι, καὶ μὴ δεξαμένοις τὸ τοῦ νοητοῦ θηρίου τοῦ διαβόλου χάραγμα, δηλαδὴ τὴν εἰκόνα τῆς αὐτοῦ ἀποστασίας, ἐδόθη κρίμα· τουτέστιν ἐξουσία τοῦ κρίναι· δι' οὗ δαίμονας μέχρι τοῦ νῦν, ὡς ὁρῶμεν, κρίνουν, συνδοξαζόμενοι τῷ Χριστῷ μέχρι [τῆς] συντελείας τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὑπὲρ βασιλέων εὐσεβῶν καὶ ἀρχόντων πιστῶν προσκυνούμενοι· καὶ κατὰ πάσης σωματικῆς νόσου καὶ δαιμονικῆς ἐνεργείας τὴν θεόδοτον δύναμιν ἐπιδεικνύμενοι. Ὅτι δὲ κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις ὁ διάβολος [καὶ] ὁ Ἀντίχριστος, καὶ ὁ ψευδοπροφήτης, ὥσπερ ταῖς πράξεσιν, οὕτω καὶ τοῖς ὀνόμασι, δηλον ἐξ ὧν θηρίον ἕκαστος τούτων προσαγορεύεται, καὶ ἐκ τοῦ τὸν δράκοντα δὲ, δηλαδὴ τὸν Σατανᾶν, ἐπὶ τὰ κεφάλαια καὶ δέκα κέρατα σὺν τοσούτοις διαδήμασι πεφηνέναι ἐπιφερόμενον. Καὶ τὸ ἐκ τῆς θαλάττης ἀναβαῖνον θηρίον, δηλαδὴ τὸν Ἀντίχριστον, τῷ ὁμοίῳ φαῖναι σχήματι, τὴν αὐτὴν προσμαρτυρεῖ [τούτοις] βουλῆν τε καὶ ἐνέργειαν πρὸς τὴν τῶν ἀπατωμένων ἀπώλειαν. Ἦς οἱ ἐλευθεριάζοντες, τῷ Χριστῷ κατὰ τὸν προλεχθέντα τρόπον μέχρι τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας συμβασιλεύσουσι, μετὰ ταύτην περισσοτέρως τῶν θείων ἐπαγγελιῶν ἀπολαύσοντες.

ΚΕΦΑΛΑ. ΕΒ'.

Τίς ἐστὶν ἡ πρώτη ἀνάστασις, καὶ τίς ὁ δευτέρος θάνατος.

Kal οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔξουσιν ἀκριτελεσθῆναι τὰ χίλια ἔτη. Αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη [καὶ] μακάριος καὶ ἁγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ. Ἐπὶ τούτων ὁ δευτέρος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν· ἀλλ' ἐσονται ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι μετ' αὐτοῦ χίλια ἔτη.

Δύο ζωὰς καὶ δύο νεκρώσεις, ἔχουν θανάτου· ἐκ τῆς θείας Γραφῆς διδασκόμεθα. Ἔστι τοίνυν ἡ μὲν πρώτη ζωὴ, ἡ μετὰ τὴν τῆς ἐντολῆς παράδασιν, πρόσκαιρος καὶ σαρκική· ἡ δὲ μετὰ τὴν τῶν θείων τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν τήρησιν ἐπηγγελμένη τοῖς ἁγίοις ζωὴ αἰώνιος. Καὶ θάνατος δὲ ὡσαύτως δύο· ὁ μὲν τῆς σαρκὸς, πρόσκαιρος· ὁ δὲ δι' ἀμαρτημάτων ἔκτισιν ἐπαγόμενος ἐν τῷ μέλλοντι, αἰώνιος, ὥσπερ ἐστὶν ἡ τοῦ πυρὸς γέννα. Καὶ νεκρῶν δὲ διαφορὴν γινώσκουμεν. Οἱ μὲν γὰρ φευκτοὶ (περὶ ὧν φησιν Ἡσαίας· Οἱ δὲ νεκροὶ ζῶν οὐ μὴ ἴδωσι· δηλαδὴ οἱ ταῖς πράξεσι τὴν δυσωδίαν καὶ τὴν νέκρωσιν ἐπιφερόμενοι)· οἱ δὲ ἐπαινετοὶ, οἱ ἐν Χριστῷ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦντες, καὶ οἱ Χριστῷ συν-

99 Psal. cxxi, 4. 100 ibid. 5. 101 Isa. xxvi, 14.

εσταυρωμένοι καὶ τῷ κόσμῳ νεκρούμενοι. Οἱ οὖν ἀπγορευμένοι νεκροὶ, οἱ μὴ συνταφέντες καὶ συνανστάντες [τῷ] Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ τῇ νεκρώσει τῶν ἁμαρτημάτων ἐμμένοντες, οὐ ζῶσι σὺν αὐτῷ ἔχρι τελεσθῶσι χίλια ἔτη· τούτεστιν ὁ τέλειος ἀριθμὸς, ὁ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας μέχρι τῆς δευτέρας ἐνδόξου [αὐτοῦ παρουσίας] διήκων, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται· ἀλλ' ἐκ γῆς μόνης γεννηθέντες, καὶ οὐκ ἐκ πνεύματος, εἰς γῆν τὴν ἀποστρεφὴν ἔχουσιν. Ὁ γὰρ θάνατος αὐτῶν ἀρχὴ τῆς μελλούσης αὐτοῖς κολάσεως γίνεται. Οἱ δὲ μέρος ἐν τῇ πρώτῃ ἀναστάσει ἔχοντες, τούτεστιν ἐν τῇ ἐγέρσει τῇ ἐκ τῶν θανατουσῶν ἐννοιῶν [τε] καὶ πράξεων νεκρῶν, οὗτοι μακάριοι· οὐ γὰρ ἔξει ἐπὶ τούτων ἐξουσίαν ὁ δευτερός θάνατος, τούτεστιν ἡ ἀτελεύτητος κόλασις· ἀλλ' ἱερατεύουσι καὶ βασιλεύουσι μετὰ [τοῦ] Χριστοῦ, ὡς ὁρώμεν, τὰ νοιθέντα ἡμῖν χίλια ἔτη, μέχρι τοῦ λυθῆναι τὸν Σατανᾶν καὶ πλανῆσαι [πάντα] τὰ ἔθνη· οὐχ ὡς τότε τὴν βασιλείαν ἀφαιρούμενοι· ἀλλ' ὡς βδαισιτέρως αὐτὴν καὶ ἐμρανεστέρας κτησάμενοι τῇ παραδρομῇ τῶν προσκαίρων, καὶ καθέξει τῶν αἰώνων. Ὁλίγος γὰρ ὁ χρόνος ὁ μετὰ τὴν τοῦ διαβόλου λύσιν μέχρι τῆς κατ' αὐτοῦ ἀποφάσεως καὶ τῆς ἐν γένει κολάσεως. Ὡστε τὸ, *Ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ*, ἐπανάληψιν νοητέον τῶν προτέρων· καὶ γὰρ τὰ νῦν διὰ τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων ἐκδόσεως ὁρώμενα τῶν ἁγίων γέγρα καὶ θαύματα, ἐμῆς τότε δεῖ τῷ εὐαγγελιστῇ ὥπτανετο, ὡς εἴρηται. Τοῖνον δύο θανάτων ὄντων, ἀνάγκη καὶ τοσαύτας ἀναστάσεις ἐνδείξασθαι. Πρώτος τοῖνον ὁ σωματικὸς θάνατος, τῇ ἀνθρωπίνῃ παρακοῇ δοθείς ἐπιτίμιον· [ὁ] δεύτερος, ἡ αἰώνιος κόλασις. Πρώτη [δὲ] ἀνάστασις, ἡ ἐκ νεκρῶν ἔργων ζωοποίησις· δευτέρα [δὲ] ἡ ἐκ φθορᾶς τῶν σωμάτων εἰς ἀφθαρσίαν μεταποίησις. Cum ergo duæ sint mortes, duæ quoque resurrectiones sint oportet. Prima mors est corporalis, in humanæ inobedientiæ penam irrogata. Secunda est gehenna, seu æternus apud inferos cruciatus. Prima resurrectio est vivificatio ex operibus mortuis; secunda est ex corporum corruptione in incorruptionem transmutatio.

ΚΕΦΑΛ. ΞΓ'.

Περὶ τοῦ Γῶγ καὶ Μαγῶγ.

Καὶ δεῦρ τελεσθῇ τὰ χίλια [ἔτη], λυθήσεται ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς. [καὶ] τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ· καὶ συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς πόλεμον· ὧν ὁ ἀριθμὸς ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης.

Τὸν προρρήθεται τῆς χιλιετίας χρόνον τινὲς μὲν τὰ τρία [ἡμισυ] ἔτη τὰ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς αὐτοῦ εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως ὡς οἱδ' ὅπως ἐξετέλεσται· μεθ' ἃ λυθῆναι τὸν διάβολον ὑπέσκησαν. Ἄλλοι δὲ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐξακισχιλίων ἐτῶν τὴν πρώτην ἀνάστασιν [ἐκ] τῶν νεκρῶν διδοῦσθαι μόνους τοῖς ἁγίοις ἔφασαν· ἵνα ἐν τῇ γῇ αὐτῇ ἐν ἣ τὴν καρτερίαν ἐπεδείξαντο, τρυφῆς καὶ θόξης ἀπολαύσωσι χίλια ἔτη· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν καθόλου γίνεσθαι ἀνάστασιν, οὐ δικαίων μόνων, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλῶν. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν τοῦ-

ferunt. Alii autem laude digni sunt. Ejus generis sunt qui propter Christum opera carnis mortificantes, necnon cum eodem Christo sese crucifigentes, mundo vivere desierunt. Mortui igitur deplorati, quales sunt qui per baptismum cum Christo non sunt sepulti, neque cum eo resuscitati, sed in peccatorum morte usque ad vitæ finem perstiterunt, non vivent cum ipso donec finiantur mille anni, hoc est perfectus ille annorum numerus, qui a primo illius adventu usque ad secundum eumquo gloriosum pertingit, sicuti supra indicatum est. Verum ut ex terra tantum nati sunt, et non ex spiritu, ita in terram denuo revertentur. Neque enim aliud illorum mors est, quam futurorum suppliciorum initium. At qui primæ resurrectionis participes evaserunt, hoc est, qui ex letalibus cogitationibus et operibus resurrexerunt, illi beati sunt. Nullam enim potestatem in illos habebit mors secunda, nempe infinitus inferorum cruciatus, sed sacrificabunt et regnabunt cum Christo mille annos, ad modum ante explicatum, donec nimirum solvatur Satanas, ut seducat gentes; non quod hi tunc regno spoliabuntur, sicut nec illi quoque tunc temporis a pœnis absolverentur; sed quod tunc illud illustrius et firmiter possidebunt, rebus fluxis et temporariis jam proscriptis, æternis autem et solidis præsentibus. Parum enim temporis a diaboli solutione usque ad sententiam, quæ contra ipsum feretur, ejusdemque in gehenna condemnationem, intercedet. Quare illud, *Et erunt sacerdotes Dei et Christi*, ad tempora dudum ante transacta referendum est. Etenim quæ nunc per experientiam rerumquo eventum videntur sanctorum miracula, meritorumque præmia; quando evangelistæ hæc patefebant, adhuc futura erant, ut dictum est ante.

CAPUT LXIII.

94 De Gog et Magog.

XX, 7. Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo; et exibit, et seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog; ut congreget eos in prælium; quorum numerus est sicut arena maris.

Prædictum mil'e annorum tempus quidam nescio quomodo ad spatium quod a Christi baptismo usque ad illius in cælum ascensum fluxit, referunt, adeoque mille annos in trieteridem cum anni semisse contrahunt; post quam diabolum solutum asserunt. Alii vero post expletum sex millium annorum intervallum, primam ex mortuis resurrectionem, solis sanctis propriam, futuram dixerunt; quo nimirum in hac crassa et caliginosa terra, in qua illustria fortitudinis et patientiæ specimina ediderant, mille annis gloria et honore

potiantur, omnique voluptatum genere perfruantur; A post hoc autem tempus elapsum, universalem omnium, hoc est non justorum tantum, verum etiam peccatorum, resurrectionem fore. Sed Ecclesia venturum horum recipit; nosque cum Christum ad Sadducæos dicentem audimus, justos vitam in caelo angelis Dei similem acturos: et Apostolum asserentem, regnum Dei non esse cibum aut potum: per mille annos universum evangelicæ prædicationis tempus designatum putamus. Nam, ut ante scriptum est, nulla necessitas nos cogit ut ad mille annos absolute illud tempus constringamus: neque enim illud quod in Canticis dicitur: *Unusquisque pro fructu suo mille argenteus apponet*⁹⁵: rursum, *Mille Salomoni, et ducenti iis qui servant fructum ejus*⁹⁶, numerum hunc absolute designat, sed fructuum tantum multitudinem, fructificationisque ubertatem; quemadmodum hoc quoque loco per mille annos perfecta fidei fructificationis significatur. Post quam filius perditionis, homo ille iniquitatis veniet, ut judicentur omnes qui veritati non crediderunt, sed, juxta Apostoli doctrinam, quam Christum confirmat, in iniquitate vitam traducere optimum duxerunt. Christi verba sunt: *Ego veni in nomine Patris mei, et non susceperitis me; alius veniet in nomine suo, et illum suscipietis*⁹⁷. Tunc igitur, ut dictum est, Satanas e carcere solutus seducet omnes gentes; et Gog præterea et Magog ad totius orbis vastitatem et desolationem concitabit in prælium. Sunt autem ex veteribus qui per Gog et Magog gentes quasdam Scythicas et Aquilonares insinuatias existimant (quæ alio nomine Hunni appellantur), bellica virtute et militum numero quavis terrena potentia finitimoque regno potentiores. Quare sola quoque Dei manu et potestate coerceri dicuntur, ne toto terrarum orbe potiantur, suoque eundem imperio subjungant; idque usque ad Antichristi Satanæque adventum. Cæterum quod nomen Gog, si Latine ex Hebræo interpreteris, sonet colligentem vel collectionem, Magog autem elevationem vel elevationem, quidam per ejusmodi nomina ingentem hominum turbam hinc inde collectam, summamque mentis elationem significata arbitrantur. Adver-

95 bellica multitudine terram pressuram, igneque et armis late omnia vastaturam. Hoc tamen oraculum quidam ex interpretibus ad casum Assyriorum, qui tempore Ezechiae regis sub Sennacherib militabant, retulerunt; sed perperam: siquidem Assyriorum clades multo tempore ante editam Ezechielis prophetiam accidit. Alii proinde transferunt ad gentium populorumque interitum, qui invaserunt eos qui, ex Babylonica captivitate reversi, Jerusalem instaurare instituerant: primo quidem Cyro Per-

των ἡ Ἐκκλησία ἰδέσθαι, περιτόν ἐστι λέγειν. Ἡμεῖς τοίνυν ἀκούοντες τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Sadducaίους λέγοντας, ὅτι Ὁς οἱ ἀγγελοὶ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτως [καὶ] οἱ δίκαιοι ἔσονται· καὶ τοῦ Ἀποστόλου φησαντος, [ὅτι] Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ βρώσις καὶ πόσις, τὸν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος χρόνον τὴν χιλιετίαν ἐξελάβομεν. Ὡς γὰρ προέγραπται, οὐκ ἀνάγκη τὰ ταῦτα τῷ ἀριθμῷ νοῆσαι ἐκ χιλιά [ἐτη]. οὐδὲ γὰρ τὸ ἐν τοῖς Ἀσμασιν εἰρημένον, Ἀνὴρ θήσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ χιλλίους ἀργυρίου· καὶ πάλιν, Οἱ χίλιοι τῷ Σολομῶν, καὶ οἱ διακόσιοι. [Καὶ ὁ Ἰησοῦς] τοῖς τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ, τὸν ἀριθμὸν τούτων ἐδήλωσεν· ἀλλὰ [καὶ] τὸ κληθὲς καὶ τὸ ἐν καρποφορίᾳ τέλειον· ὥστερ πάνταυθα ἡ τελειοτάτη καρποφορία τῆς πίστεως· μεθ' ἣν ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀνθρώπος τῆς ἀνομίας, ἐλεύσεται· ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκῆσαντες τῇ ἀδικίᾳ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ κατὰ τὸ Δεσποτικὸν λόγιον, φῶσαν· Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με· ἄλλος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ οὐκ οἰκίῳ ἐλεύσεται, καὶ ἐκείνον λήψεσθε. Τότε τοίνυν, ὡς εἴρηται, λυόμενος ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, πλανήσει πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ κινήσει εἰς πόλεμον πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης ἐρήμωσιν. Εἶναι δὲ τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ τινὲς μὲν Συκοτικὰ ἔθνη νομίζουσιν ὑπερβόρεια, ἅπερ καλοῦμεν Οὐγγρικά, πάσης ἐπιγείου βασιλείας [καὶ ἔθνους], ὡς ὁρώμεν, πολυανθρωπώτερά [τε] καὶ πολεμικώτερα· μόνῃ δὲ τῇ θαλάσσῃ χεῖρ πρὸς τὸ κρατῆσαι τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπεχόμενα, ὅχι [τῆς] τοῦ διαβόλου λύσεως. Τινὲς δὲ τὸν Γῶγ ἀθροίζοντα ἢ ἀθροισμα· καὶ τὸν Μαγῶγ, ἐκτρημένον, ἐκ τῆς Ἑβραϊδος γλώττης ἐρμηνεύουσιν, ὡς διὰ τῶν ὀνομάτων ἢ τὸ ἀθροισμα τῶν ἔθνων, ἢ τὸ ὑπερῆφανον διασημαίνεσθαι. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ [ὁ] Ἰεζεκιήλ ταῦτα ἐκ ἔθνη προσφύτισεν ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν ἐλευσόμενα σὺν δυνάμει βαρεῖα ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ πεσεῖσθαι, καὶ ἐπταετίαν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις, ὡς διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν πῦρ καλεσθαι· ὅπερ τῶν ἐρμηνευτῶν τινὲς μὲν εἰς τὴν ἐπὶ Ἑζεκιίου τῶν σὺν τῷ Συναχτηρίῳ Ἀσσυρίων πτώσιν ἐξελάθοντο, πρὸ πολλῶν χρόνων γεγεννημένην τῆς τοῦ Ἰεζεκιήλ προφητείας· τινὲς δὲ, εἰς τὴν τῶν ἔθνων ἀπωλείαν τῶν ἐπιθεμένων τοῖς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλωνίων ἄλλωσιν ἀνατειχίζεῖν μέλλουσι, πρώτου Κύρου τοῦ Πέρσου, καὶ μετ' αὐτὸν Δαρείου τοῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐπάρχοις τοῦτο καλεῖσθαι· τινὲς δὲ, εἰς τὰς Ἀντιόχου δυνάμεις τοῖς Μακαβαίοις ἡγηθεῖσθαι. Ὅτι δὲ μᾶλλον τοῖς ἐσχάτοις ἀρμόζει χρόνος ἢ τούτων ἔλευσις, δῆλον· πρῶτον μὲν, τῷ μηδαμοῦ γεγράφθαι Συκοτικὰ ἔθνη κατὰ Ἰουδαίων τοττηνικαῦτα ἀρσθαι πόλεμον, ἀλλὰ μόνον τὰ περίοικα, τῆς ἑθρίας εὐδαιμονίας τούτοις βασκαίνοντα· δεύτερον δὲ, τῷ γεγράφθαι περὶ τοῦ Γῶγ, [ὅτι] ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ἐτοιμασθήσεται, καὶ ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν ἐλεύσεται· τρίτον δὲ, τῷ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀποκαλύψει προφητεῖαν·

⁹⁵ Cant. viii, 11. ⁹⁶ ibid. 12. ⁹⁷ Joan. v, 45.

ούση τὰ μέλλοντα γεγράφθαι [πρὸς τῷ τέλει τοῦ αἰῶνος τοῦτου, τὸν Γ' καὶ τὸν Μαγ' ἐλεύσεσθαι]. sunt denique qui a I Antiochi vires, quas Maccabæi fregerunt et superarunt, istud vaticinium spectantes pulent. At certum est Gogi et Magogi adventum multo rectius quadriare in novissima tempora. Primo enim nequaquam scriptum exstat, Scythicas gentes contra Judæos tunc temporis bellum collegisse, sed solum populos qui in circuitu habitabant, qui subitæ Judæorum felicitati invidabant. Deinde vero quod Scriptura de Gogo asserat, ab antiquis diebus ad hoc præparatum et destinatum esse, ut novis imis temporibus veniat, terramque perturbet. Postremo autem, quod in præsentī Apocalypsi, quæ de futuris vaticinatur, doceatur ad sæculi hujus finem Gogum et Magogum in medium proilituros.

Καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς· καὶ ἐκύκλωσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην· καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ [ἀπὸ τοῦ Θεοῦ,] καὶ κατέφαγεν αὐτούς· καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτούς, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ θείου· ὅπου [καὶ] τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης· καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων.]

Ὡς ἐκ φωλεῶν τινων θῆρες ἄγριοι, οἷτω, φησὶν, ἐκ τῶν οἰκειῶν τόπων ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμόνων στρατηγούμενοι, ἐν τῇ γῇ καταπλευσυνθήσονται, ὡς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων (δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν [τοῦ Χριστοῦ,] τὴν ἐν τοῖς τέσσαροις πέρασι τῆς οἰκουμένης ἡδρασμένην) πορθήσοντας· ἄγνοοῦντες ὅτι οὐχ εἰς μόνον ἄγγελος, ἀλλὰ πολλοὶ κύκλοι τῶν φοβομένων τὸν Θεὸν παρεμβολοῦσι, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον· προσέτι δὲ καὶ τὴν νέαν Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἡγαπημένην πόλιν, χειρωσόμενοι· ἐξ ἧς ὁ θεὸς νόμος διὰ τῶν ἀποστόλων εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμεν. Ἐνθα καὶ τὸν Ἀντίχριστόν φασιν ἐν τῷ ναῷ καθεδεῖσθαι [τοῦ Θεοῦ]· εἰτε ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ τῷ πάλαι [μὲν] θεῷ, καθαιρεθῆντι δὲ διὰ τὴν κατὰ Χριστοῦ ἐλπίδα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνορθοῦσθαι προσδοκωμένῳ τοῖς θεομάχοις Ἰουδαίοις· εἰτε ἐν τῷ ἀληθινῷ θεῷ ναῷ, τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, τὰ ἀλλότρια σφετεριζόμενον, καὶ ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστι Θεός, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Ἀλλ' οὐχ εἰς μακρὰν [ῥῆσιν] πῦρ οὐρανὸθεν κατιόν, εἰτε ὁρατὸν [πῦρ] ὡς τοὺς δύο πεντηκοντάρχους ἐπὶ Ἡλιοῦ, εἰτε ἡ ληριστοῦ ἐνδοξος παρουσία, ἀναλεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ τοὺτους τε καὶ τὰ προλεχθέντα ἔθνη καταφάγεται, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν τὸν διάβολον [καὶ] τῇ τοῦ πυρὸς λίμνῃ παραδώσει σὺν τῷ Ἀντιχρίστῳ καὶ τῷ ψευδοπροφῆτῃ βασανισθησόμενους εἰς αἰῶνας αἰώνων. Ἡμεῖς δὲ, παρὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ διδασθέντες εὐχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, ἐκτενῶς τοῦτο προσευξώμεθα, τὴν οἰκίαν ἀσθένειαν ἐπιγινώσκοντες, τῆς τῶν προφητευσθέντων πείρας ῥυθῆναι, καὶ μήτε τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου θιάσασθαι ἔλευσιν, μήτε τῶν προλεχθέντων ἐθνῶν τὴν κίνησιν, μήτε κινδύον θανατηφόρον, τῆς σωτηρίου πίστεως ἀποστῆναι βιαζόμενον· ἀλλὰ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως κατὰ τὸ δυνατόν φυλάττοντες ἄτρωτον, καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀγοράσαντα ἡμᾶς τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι [Χριστὸν] ἀγάπης τὸ διάπυρον δὲ· ἀγαθῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενοι, τῶν αἰώνων ἀγαθῶν ἐλπίζοντες τὴν ἀπόλαυσιν, τοῖς πλουσίοις τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμοῖς πρὸς τοῦτο νευρούμενοι. Ὡς γὰρ ἡμεῖς· γένοιτο ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι [καὶ] Λυτρωτῇ ἡμῶν Χριστῷ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ

A sarum rege, post illum vero Dario, Syriæ præfectis opem eam in rem conferre mandantibus. Non desunt denique qui a I Antiochi vires, quas Maccabæi fregerunt et superarunt, istud vaticinium spectantes pulent. At certum est Gogi et Magogi adventum multo rectius quadriare in novissima tempora. Primo enim nequaquam scriptum exstat, Scythicas gentes contra Judæos tunc temporis bellum collegisse, sed solum populos qui in circuitu habitabant, qui subitæ Judæorum felicitati invidabant. Deinde vero quod Scriptura de Gogo asserat, ab antiquis diebus ad hoc præparatum et destinatum esse, ut novis imis temporibus veniat, terramque perturbet. Postremo autem, quod in præsentī Apocalypsi, quæ de futuris vaticinatur, doceatur ad sæculi hujus finem Gogum et Magogum in medium proilituros.

XX, 8-10. Et ascenderunt super latitudinem terræ; et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cælo, et devoravit eos. Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris; ubi et bestia et pseudopropheta cruciuntur die ac nocte, in sæcula sæculorum.

B Quemadmodum agrestes feræ e cavernis ad prædam prorumpunt; ita innumera hominum multitudo Satanæ, et dæmonum qui cum illo faciunt, opera e suis locis in prælium excita, super terram ædificandæ; quo suncorum castra, Christi nimirum Ecclesiam, quæ in quatuor orbis partibus firmam sedem obtinet, depopulentur penitusque evertant; ignari non unum tantum angelum, sed permultos in circuitu timentium Dominum castra metari, idque jussu et mandato Dei, secundum Psalmistam. Neque his contenti, novam quoque Jerusalem, civitatem illam Deo dilectam, capere et subjugare contendunt, ex qua lex divina per apostolos egressa, terrarum orbem percurrit. Ubi ipsum etiam Antichristum in templo sessurum a nonnullis traditur; sive in Judaico, olim quidem divino et admodum religioso; postea vero, propter audax et nefarium illud Judæorum contra Christum facinus, solo æquato; verum ab ipso Antichristo secundum Deo rebellium Judæorum expectationem, tum denuo instaurato; sive etiam in vero Dei templo, nempe in Ecclesia catholica, aliena usurpans, et seipsam, secundum divini Apostoli oraculum, pro Deo venditans. At non in longum tempus illius regnum perstabit: ignis namque coelitus dilapsus illum absumet; sive is sensibilis futurus sit; cujusmodi erat qui tempore Eliæ duos illos quinquagenarios militum duces absumpsit; sive gloriosus Christi adventus, qui spiritu oris sui ipsum interfectorus scribitur. Denique ignis prædictas gentes pari modo devorabit, et ducem 96 illorum diabolum una cum Antichristo et pseudopropheta in stagnum ignis contradet; ubi in sæcula sæculorum torquebuntur, dirisque suppliciis excruciantur. Nos autem, tentationum impetus orationis præsidio depellere a Christo Salvatore nostro edocti, agnita nostra infirmitate, jugiter ipsi preces et supplicationes offeramus; quo a prædictorum malorum periculo citra experientiam eruamur; neque pseudoprophetae adventum unquam videamus; neque gentium supra nominatarum motum, neque lethiferum eorum discrimen, qui a salutari fide vi decedere compellunt, experiamur; sed

potiantur, omnique voluptatum genere perfruantur; A post hoc autem tempus elapsum, universalem omnium, hoc est non justorum tantum, verum etiam peccatorum, resurrectionem fore. Sed Ecclesia neutrum horum recipit; nosque cum Christum ad Sadducæos dicentem audimus, justos vitam in cælo angelis Dei similem acturos: et Apostolum asserentem, regnum Dei non esse cibum aut potum: per mille annos universum evangelicæ prædicationis tempus designatum putamus. Nam, ut ante scriptum est, nulla necessitas nos cogit ut ad mille annos absolute illud tempus constringamus: neque enim illud quod in Canticis dicitur: *Unusquisque pro fructu suo mille argenteus apponet*⁹⁵: rursum, *Mille Salomoni, et ducenti iis qui servant fructum ejus*⁹⁶, numerum hunc absolute designat, sed fructuum tantum multitudinem, fructificationisque ubertatem; quemadmodum hoc quoque loco per mille annos perfecta fidei fructificatio significatur. Post quam filius perditionis, homo ille iniquitatis veniet, ut judicentur omnes qui veritati non crediderunt, sed, juxta Apostoli doctrinam, quam Christum confirmat, in iniquitate vitam traducere optimum duxerunt. Christi verba sunt: *Ego veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me; alius veniet in nomine suo, et illum suscipietis*⁹⁷. Tunc igitur, ut dictum est, Satanas e carcere solutus seducet omnes gentes; et Gog præterea et Magog ad totius orbis vastitatem et desolationem concitabit in prælium. Sunt autem ex veteribus qui per Gog et Magog gentes quasdam Scythicas et Aquilonares insinuatas existimant (quæ alio nomine Hunni appellantur), bellica virtute et militum numero quavis terrena potentia finitimoque regno potentiores. Quare sola quoque Dei manu et potestate coerceri dicuntur, ne toto terrarum orbe potiantur, suoque eundem imperio subjugent; idque usque ad Antichristi Satanaeque adventum. Cæterum quod nomen Gog, si Latine ex Hebræo interpreteris, sonet colligentem vel collectionem, Magog autem elevationem vel elevationem, quidam per ejusmodi nomina ingentem hominum turbam hinc inde collectam, summamque mentis elationem significata arbitrantur. Adver-

95 bellica multitudine terram pressuram, igneque et armis late omnia vastaturam. Hoc tamen oraculum quidam ex interpretibus ad casum Assyriorum, qui tempore Ezechie regis sub Senacherib militabant, retulerunt; sed perperam: siquidem Assyriorum clades multo tempore ante editam Ezechielis prophetiam accidit. Alii proinde transferunt ad gentium populorumque interitum, qui invaserunt eos qui, ex Babylonica captivitate reversi, Jerusalem instaurare instituerant: primo quidem Cyro Per-

των ἡ Ἐκκλησία ἐδέχεται, περιττόν ἐστι λέγειν. Ἡμεῖς τοίνυν ἀκούοντες τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους λέγοντος, ὅτι Ὡς [οἱ] ἄγγελοι [τοῦ] Θεοῦ ἐν [τῷ] οὐρανῷ, οὕτως [καὶ] οἱ δίκαιοι ἔσονται· καὶ τοῦ Ἀποστόλου φήσαντος, [ὅτι] Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ βρώσις καὶ πόσις, τὸν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος χρόνον τὴν χιλιετίαν ἐξελάδομεν. Ὡς γὰρ προγράφεται, οὐκ ἀνάγκη τὰ τούτῳ ἀριθμῶ νοῆσαι τὰ χιλία [ἐτη]: οὐδὲ γὰρ τὸ ἐν τοῖς Ἀσμασιν εἰρημένον, Ἀνὴρ θήσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ χιλλοὺς ἀργυρίου· καὶ πάλιν, Οἱ χίλιοι τῷ Σολομῶν, καὶ οἱ διακόσιοι. [Καὶ ὁ Ἰησοῦς] τοὺς τηροῦσι τὴν καρπὴν αὐτοῦ, τὸν ἀριθμὸν τούτων ἐδήλωσεν· ἀλλὰ [καὶ] τὸ πλῆθος καὶ τὸ ἐν καρποφορίᾳ τέλειον· ὥστερ' ἀνταῦθα ἡ τελειοτάτη καρποφορία τῆς πίστεως· μεθ' ἣν ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας, ἐλεύσεται· ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκῆσαντες τῇ ἀδικίᾳ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ κατὰ τὸ Δεσποτικὸν λόγιον, φῆσαν· Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με· ἄλλος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ οὐκ οὐκ ἐλεύσεται, καὶ ἐκείνους λήψεται. Τότε τοίνυν, ὡς εἴρηται, λυόμενος ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, πλανήσει πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ κινήσει εἰς πόλεμον πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης ἐρήμωσιν. Ἐἶναι δὲ τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ τινὲς μὲν Συκοτικὰ ἔθνη νομίζουσιν ὑπερθύσια, ἅπερ καλοῦμεν Οὐγγρικά, πάσης ἐπιγείου βασιλείας [καὶ ἔθνους], ὡς ὀρώμεν, πολυανθρωπότερά [τε] καὶ πολεμικώτερα· μόνῃ δὲ τῇ θείᾳ χειρὶ πρὸς τὸ κρατῆσαι τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπεχόμενα, ἄχρη [τῆς] τοῦ διαιδίου λύσεως. Τινὲς δὲ τὸν Γῶγ ἑβραϊζόντα ἢ ἄθροισμα· καὶ τὸν Μαγῶγ, ἐπικρίνοντα, ἐκ τῆς ἑβραϊδὸς γλώττης ἐρμηνεύουσιν, ὡς διὰ τῶν ὀνομάτων ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐθνῶν, ἢ τὸ ὑπερέφανον διασημαίνεσθαι. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ [ὁ] Ἰεζεκιὴλ ταῦτα ἐκ ἔθνη προσήτευσεν ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν ἐλευσόμενα σὺν δυνάμει βαρεῖα ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ πεσεῖσθαι, καὶ ἐπταετίαν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις, ὡς διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν πῦρ καίεσθαι· ὅπερ τῶν ἐρμηνευτῶν τινὲς μὲν εἰς τὴν ἐπὶ Ἐζεκιίου τῶν σὺν τῷ Συναχθραῖμ Ἀσσυρίων πτώσιν ἐξελάθοντο, πρὸ πολλῶν χρόνων γεγενημένην τῆς τοῦ Ἰεζεκιὴλ προφητείας· τινὲς δὲ, εἰς τὴν τῶν ἐθνῶν ἀπωλείαν τῶν ἀπὸ Βαβυλωνίων ἄλωσιν ἀνατεχνίσειν μέλλουσι, πρώτου Κύρου τοῦ Πέρσου, καὶ μετ' αὐτὸν Δαρείου τοῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐπάρχους τοῦτο κελεύσαντος· τινὲς δὲ, εἰς τὰς Ἀντιόχου δυνάμεις τοῖς Μακαδαίοις ἡττηθείσας. Ὅτι δὲ μᾶλλον τοῖς ἐσχάτοις ἀρμόζει χρόνους ἢ τούτων ἔλυσιν, δῆλον· πρῶτον μὲν, τῷ μεθ' αὐτοῦ γεγράφθαι: Συκοτικὰ ἔθνη κατὰ Ἰουδαίων τοτηνηκαῦτα ἀρᾶσθαι πόλεμον, ἀλλὰ μόνον τὰ περίοικα, τῆς ἐθρίας εὐδαιμονίας τούτοις βατκαίνοντα· δευτέρον δὲ, τῷ γεγράφθαι περὶ τοῦ Γῶγ, [ὅτι] ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ἐτοιμασθήσεται, καὶ ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν ἐλεύσεται· τρίτον δὲ, τῷ ἐν τῇ παρούσῃ ἀποκαλύψει προφητευ-

⁹⁵ Cant. viii, 11. ⁹⁶ ibid. 12. ⁹⁷ Joan. v, 45.

οὕτῃ τὰ μέλλοντα γεγράφθαι [πρὸς τῷ τέλει τοῦ αἰῶνος· τοῦτου, τὸν Γ'ὼγ καὶ τὸν Μαγ'ὼγ ἐλεύσεσθαι]. opem eam in rem conferre maudantibus. Non desunt denique qui al Antiochi vires, quas Maccabæi fregerunt et superarunt, istud vaticinium spectant. At certum est Gogi et Magogi adventum multo rectius quadrare in novissima tempora. Primo enim nequaquam scriptum exstat, Scythicas gentes contra Judæos tunc temporis bellum collegisse, sed solum populos qui in circuitu habitabant, qui subitæ Judæorum felicitati invidabant. Deinde vero quod Scriptura de Gogo asserat, ab antiquis diebus ad hoc præparatum et destinatum esse, ut novis imis temporibus veniat, terramque perturbet. Postremo autem, quod in præsentī Apocalypsi, quæ de futuris vaticinatur, doceatur ad sæculi hujus finem Gogum et Magogum in medium proflituros.

Kai ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς· καὶ ἐκύκλωσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡραπηνμένην· καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ [ἀπὸ τοῦ Θεοῦ,] καὶ κατέφαγεν αὐτούς· καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτούς, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ θείου· ὅπου [καὶ] τὸ θῆρσον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης· καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων].

Ὡς ἐκ φωλεῶν τινων θῆρες ἄγριοι, οὕτω, φησὶν, ἐκ τῶν οἰκειῶν τόπων ὑπὸ τοῦ διαδόλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμόνων στρατηγούμενοι, ἐν τῇ γῇ καταπλυνθήσονται, ὡς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων (δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν [τοῦ Χριστοῦ,] τὴν ἐν τοῖς τέσσαρσι πύλαις τῆς οἰκουμένης ἡδρασμένην) πορθήσονται; ἄγνοοῦντες ὅτι οὐχ εἰς μόνον ἄγγελος, ἀλλὰ πολλοὶ κύκλω τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν παρεμβολοῦσι, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον· προσέτι δὲ καὶ τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, τὴν ἡραπηνμένην πόλιν, χειρωσόμενοι· ἐξ ἧς ὁ θεὸς νόμος διὰ τῶν ἀποστόλων εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμεν. Ἐνθα καὶ τὸν Ἀντίχριστόν φασιν ἐν τῷ ναῷ καθεδεῖσθαι [τοῦ Θεοῦ]· εἴτε ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ τῷ πάλαι [μὲν] θείῳ, καθαιρεθέντι δὲ διὰ τὴν κατὰ Χριστοῦ τόλμαν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνορθοῦσθαι προσδοκώμενον τοῖς θεομάχοις Ἰουδαίοις;· εἴτε ἐν τῷ ἀληθῶς θείῳ ναῷ, τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, τὰ ἀλλότρια σφετεριζόμενον, καὶ ἀπὸδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Ἄλλ' οὐκ εἰς μακρὰν [φησὶ] πῦρ οὐρανόθεν κατιὸν, εἴτε ὁρατὸν [πῦρ] ὡς τοὺς δύο πεντηκοντάρχους ἐπὶ Ἡλιοῦ, εἴτε ἡ Ἀριστοῦ ἐνδοξος παρουσία, ἀναλαῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ τούτους τε καὶ τὰ προλεχθέντα ἔθνη καταφάγεται, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν τὸν διάβολον [καὶ] τῇ τοῦ πυρὸς λίμνῃ παραδώσει σὺν τῷ Ἀντίχριστῳ καὶ τῷ ψευδοπροφῆτῃ βασανισθησόμενους εἰς αἰῶνας αἰώνων. Ἡμεῖς δὲ, παρὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ διδασκόμενοι· εὐχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, ἐκτενῶς τοῦτο προσευξώμεθα, τὴν οἰκίαν ἀσθίνειαν ἐπιγινώσκοντες; τῆς τῶν προφητευθέντων πείρας βυσθῆναι, καὶ μήτε τὴν τοῦ Ἀντίχριστοῦ θεάσασθαι ἐλευσιν, μήτε τῶν προλεχθέντων ἐθνῶν τὴν κίνησιν, μήτε κίνδυνον θανατηφόρον, τῆς σωτηρίου πίστεως ἀποστῆναι βιαζόμενον· ἀλλὰ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως κατὰ τὸ δυνατόν φυλάττοντες ἄτριτον, καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀγοράσαντα ἡμᾶς τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι [Χριστὸν] ἀγάπης τὸ διάπυρον θεῖον ἀγαθὸν ἔργον ἐπιδεικνύμενοι, τῶν αἰώνων ἀγαθῶν ἐλπίζομεν τὴν ἀπόλαυσιν, τοῖς πλουσίοις τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμοῖς πρὸς τοῦτο νευρούμενοι. Ὡς γὰρ καὶ ἡμεῖς; γένοιτο ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι [καὶ] Λυτρωτῇ ἡμῶν Χριστῷ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἄμα τῷ ἁγίῳ

XX, 8-10. Et ascenderunt super latitudinem terræ; et circumierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cælo, et devoravit eos. Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris; ubi et bestia et pseudopropheta cruciabantur die ac nocte, in secula sæculorum.

Quemadmodum agrestes feræ e cavernis ad prædā propunt; ita innumera hominum multitudo Salanæ, et dæmonum qui cum illo faciunt, opera e suis locis in prælium excita, super terram se diffundet; quo sanctorum castra, Christi nimirum Ecclesiam, quæ in quatuor orbis partibus firmam sedem obtinet, depopulentur penitusque evertant; ignari non unum tantum angelum, sed permultos in circuitu timentium Dominum castra metari, idque jussu et mandato Dei, secundum Psalmistam. Neque his contenti, novam quoque Jerusalem, civitatem illam Deo dilectam, capere et subjugare contendunt, ex qua lex divina per apostolos egressa, terrarum orbem percurrit. Ubi ipsum etiam Antichristum in templo sessurum a nonnullis traditur; sive in Judaico, olim quidem divino et admodum religioso; postea vero, propter audax et nefarium illud Judæorum contra Christum facinus, sole æquato; verum ab ipso Antichristo secundum Deo rebellium Judæorum expectationem, tum denuo instaurato; sive etiam in vero Dei templo, nempe in Ecclesia catholica, aliena usurpans, et seipsam, secundum divini Apostoli oraculum, pro Deo venditans. At non in longum tempus illius regnum perstabit: ignis namque cœlitus dilapsus illum absumet; sive is sensibilis futurus sit; cujusmodi erat qui tempore Eliæ duos illos quinquagenarios militum duces absumpsit; sive gloriosus Christi adventus, qui spiritu oris sui ipsum interfecturus scribitur. Denique ignis prædictas gentes pari modo devorabit, et ducem 96 illorum diabolus una cum Antichristo et pseudopropheta in stagnum ignis contradet; ubi in secula sæculorum torquebuntur, dirisque suppliciis excruciantur. Nos autem, tentationum impetus orationis præsidio depellere a Christo Salvatore nostro edocti, agnita nostra infirmitate, jugiter ipsi preces et supplicationes offeramus; quo a prædictorum malorum periculo citra experientiam eruamur; neque pseudoprophetae adventum unquam videamus; neque gentium supra nominatarum motum, neque lethiferum eorum discrimen, qui a salutare fide vi decedere compellunt, experiamur; sed

θλων καὶ πόνων ἐκλήθονται. Καὶ ἐτέρωθι δὲ ὁ αὐτὸς φησιν· Ὁν τρόπον ὁ οὐρανὸς καινός, καὶ ἡ γῆ καινὴ, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μενεῖ ἐνώπιόν μου· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα ὑμῶν, καὶ τὸ δρομα ὑμῶν. Ὡστε τὴν δι' ἡμᾶς γεγεννημένην κτίσιν, μεθ' ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὸ χρεῖστον ἀλλοίωσιν ἀκόλουθον δέχεσθαι, μὴ χωρῶσαν εἰς ἀνυπαρξίαν, ὥσπερ οὐδὲ ἡμεῖς μετὰ θάνατον.

*habet semen vestrum, et nomen vestrum*⁸⁸. Rationi proinde illorum sententia consentanea est, qui creaturam, quæ nostri causa facta est, mutationem quidem ad meliorem statum una nobiscum suscepit, in nihilum autem nequaquam concessuram; sicut neque nos quoque post mortem in illud transibimus quod non est.

Καὶ εἶδον τοὺς νεκροὺς τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικροὺς, ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ βιβλία ἠνολίγησαν· καὶ ἄλλο βιβλίον ἠνολίγη, ὃ ἐστὶ τῆς ζωῆς· καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

Νεκροὺς δὲ φησιν, ἢ πάντας ἀνθρώπους, ὡς τὴν πρὸ σώματος νέκρωσιν ὑπομείναντας· ἢ τοὺς νεκρωθέντας τοῖς παραπτώμασι. Μεγάλους δὲ καὶ μικροὺς, [καθὼς προέφημεν,] ἢ τοὺς ἐπὶ ἡλικίᾳ τοῦτο ὄντας· ἢ τοὺς μέλλον [καὶ] ἦλλον τὰ τῆς νεκρώσεως ἔργα πράξαντας, καὶ ἀναλόγως ταῖς πράξεσι καλασθησομένους· ἢ [τὸ] μεγάλους μὲν, τοὺς δικαίους· μικροὺς δὲ [τῶν] καὶ μηδαμινῶν, τοὺς ἁμαρτωλοῦς, διὰ [τὴν] τῆς ψυχῆς [ἐξ ἁμαρτιῶν] ἐντέλειαν. Τὰ δὲ βιβλία τὰ ἀνοιγόμενα, σημαντικὰ ἐστὶ τῶν ἐκάστου πράξεων, καὶ τῆς ἐκάστου συνειδήσεως. Ἡ δὲ μία βίβλος, [φησὶ,] τῆς ζωῆς ἐστίν, ἢ τὰ τῶν ἀγίων γέγραπται ὀνόματα.

Καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ νεκροὺς· καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾄδης ἔδωκαν τοὺς νεκροὺς τοὺς ἐν αὐτοῖς· καὶ ἐκρίθησαν, ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Ἐκαστον δὲ, φησὶ, σῶμα εἰς ἅπερ ἀναλύεται, ἐξ ἐκείνων καὶ συνίσταται καὶ ἀναδίδεται, εἰτε γῆ εἴτε θαλάσῃ παραδοθῇ. Θάνατος δὲ καὶ ᾄδης, οὗ ζῶα ἐμψυχα, ὡς ὑπὸ τινων γράφονται· ἀλλὰ θάνατος μὲν, χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος· ᾄδης δὲ, τόπος [ἡμῶν] λείδης, ἡγουν [ἀφανῆς] καὶ ἀγνωστός,] ὁ τὰς ψυχὰς [ἡμῶν] ἐντεῦθεν ἐκδημούσας δεχόμενος. Νεκροὶ δὲ ψυχὰς, αἱ τὰς νεκροποιούσας πράξεις ἐπιφερόμεναι. Δικαίων γὰρ ψυχὰς, ἐν χειρὶ Θεοῦ, καθὼς σοφός τις εἶλεγε· καὶ οὐ μὴ ἀψήγεται αὐτῶν βάσανος.

Καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. Οὗτος ὁ θάνατος ἐστὶν ὁ δευτερός, ἡ λίμνη τοῦ πυρός. Καὶ εἰ τις οὐχ εὖρεθῇ ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐμβληθῇ εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

Τὸ δὲ εἶναι θάνατον καὶ τὸν ᾄδην εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός βάλ्लεσθαι, δηλοῖ ἢ τὸ γεγραμμένον· Ἐχθρὸς ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος· ἢ τὰς ἐροζίνους τοῦ τῆς ἁμαρτίας [βαρυτάτου καὶ πονη-

*usque in sempiternum in his quæ ego creo*⁸⁹. Hæc ille, et merito; siquidem summa nunquam deficientis lætitiæ et voluptatis affluentia, præmiorumque ex legitimis certaminibus ortum ducentium magnitudo, omnium laborum et molestiarum ante susceptorum oblivione facile inducit. Et alio rursum loco idem: *Sicut cæli novi, et terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic*

proinde illorum sententia consentanea est, qui creaturam, quæ nostri causa facta est, mutationem quidem ad meliorem statum una nobiscum suscepit, in nihilum autem nequaquam concessuram; sicut neque nos quoque post mortem in illud transibimus quod non est.

XX, 12. *Et vidi mortuos magnos et pusillos, stantes in conspectu throni; et libri aperti sunt: et alius liber apertus est, qui est vitæ: et indicuti sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.*

Mortuos vocat aut omnes omnino homines, tanquam qui corporis mortem sustinuerant; aut eos qui vitiis et peccatis nuntium miserant. *Magni* autem et *parvi* illi nominantur (ut ante quoque indicavimus) qui ætate et statura pusilli adhuc erant: aut ii certe qui minori contemptu mortis opera designarant, adeoque operum ratione minores pœnas daturi erant. Aut *magnos* appellat justos, *pusillos* autem, peccatores: hi enim propter animæ vilitatem ex peccatis ortam, nullus re ipsa sunt momenti. *Libri autem aperti* uniuscujusque opera et cujuslibet rursum conscientiam denotant. Ast unus ille liber, ut ipse fatetur, est liber vitæ, in quo sanctorum nomina scripta sunt.

XX, 13. *Et dedit mare mortuos qui in eo erant; et mors et infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant; et judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.*

Unumquodque corpus ex illis, inquit, instaurabitur et reparabitur, in quæ dum resolvebatur abierat; sive illud in terram illatum, sive in mare abjectum erat. *Mors* autem et *infernus* non sunt viva animalia, sicut a quibusdam describuntur; sed *mors* est separatio animæ a corpore: *infernus* autem est locus obscurus nobisque incognitus: neque enim locus ille sub sensum venit, qui excipit animas mortuas hinc emigrantes. *Mortuæ* autem illæ dicuntur, quæ actiones mortíferas secum deferunt: At *justorum animæ*, ut Sapiens ait, in *manu Dei* sunt, et non tanget illas tormentum mortis⁹⁰.

XX, 14, 15. *Et mors et infernus missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda; et qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.*

98 *Mortem et infernum in stagnum ignis conjecta esse, vel illud significat quod scriptum est, nempe, Novissime vero inimica destruetur mors*⁹¹: aut nequam spiritus. Ili enim sunt, qui gravissimam

⁸⁸ Isa. Lxv, 17, 18. ⁸⁹ Isa. Lxvi, 22. ⁹⁰ Sap. iii, 1. ⁹¹ I Cor. xv, 26.

deterriamque peccati mortem conciliant; quorum etiam domicilium est infernus; ad quem amandant omnes quotquot hic sibi obsequentes habent, et a Iudice ad ignem condemnantur. Ut enim *civitas* dicuntur qui illam inhabitant; ita *mors* quoque et *infernus*, qui horum incolæ, vel causæ quoque sunt. Cum enim omnia quæ Deus condidit sint valde bona, ignis ille ea tantum absumere natus est quæ talia non sunt. Scriptum enim exstat, *Deus mortem non fecit* ¹¹. Per hanc igitur mortis et inferni in stagnum iniectionem, insinuat, apud eos qui in libro vitæ scripti sunt, nullam amplius mortem aut corruptionem regnum obtenturam, sed vitam tantum et incorruptionem. Neque mireris, si omnes qui in libro illo scripti non sunt, in unum ignis stagnum mittantur. Nam ut apud Deum et Patrem multæ salvandarum sunt mansiones, ita ibi quoque diversa erunt loca suppliciorum. Alia tabuntur in æternum, qui in libro viventium scripti non sunt.

CAPUT LXV.

De cælo novo, et terra nova, superna que Jerusalem.

XXI, 1. *Et vidi cælum novum et terram novam: primum enim cælum, et prima terra abiit, et mare jam non est.*

Et hic quoque locus nullam creaturæ demolitionem aut interitum significat, sed rerum tantum quæ exstant in meliorem statum transmutationem et innovationem; nam et ipsa etiam creatura, ut Apostolus loquitur, liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Et divinus Psalmista ait: *Mutabis eos, et mutabuntur; et tanquam indumentum involves eos* ¹². Etenim rei obsoletæ vel inveteratæ innovatio, non significat substantiæ illius interitum vel essentiæ abolitionem, sed senii tantum abscissionem, rugarumque inductionem. Nam nos quoque de homine, qui mores in melius aut pejor ex parte mutavit, dicere consuevimus: *Alius ex alio factus est*. Observandum est autem de cælo quidem et terra hic asseri, transiisse, hoc est, mutata esse et, ad nostri similitudinem, quamdam quodammodo mortem pertulisse: subierunt namque prioris constitutionis in meliorem formam, mutationem et sortem: de mari autem, non amplius existere. Quid enim opus est mari, cum omnis apud homines cessabit navigatio, et ad regiones longe positas peregrinarum et adventitiarum mercium causa profectio? Adhæc cum *mare* sublimiori quodam sensu significet quoque præsentem hanc mortalemque vitam fluctibus et perturbationibus plenam, in hac etiam notione nullus illius erit usus aut locus: siquidem nihilurbationis aut formidinis in sanctis tunc reliquum erit. Confirmat illud Isaiæ: *Qui dicit abyssu, In desertum redigeris, et omnia flumina tua desiccabo* ¹³.

99 XXI, 2. *Et ego Joannes vidi sanctam civitatem*

¹¹ Sap. 1, 13. ¹² Psal. ci, 27. ¹³ Isa. xlii, 27.

Α ποῦ] θανάτου πονηρὰς δυνάμεις, τὰς τὸν ἔχον-
ἐχούσας [ἴδιον] κατάλυμα, κάκεισε τοὺς πεποιημένους
παρὰ πεμπούσας, εἰς τὸ πῦρ [καταδικάζεσθαι]. Ὡς περ
γὰρ πόλις οἱ ταύτης οἰκῆτορες λέγονται, οὕτω καὶ
θάνατος καὶ ἄθης, οἱ τούτων αἵτιοι. Πάντων γὰρ
τῶν ἐκ Θεοῦ γεγονότων καλῶν λίαν ὑπαρχόντων, τῶν
μὴ τοιούτων ἔσται ἀφανιστικὸν ἐκεῖνο τὸ πῦρ. Γέ-
γραπται γὰρ, [ὅτι] *θάνατον ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν*.
Διὰ τοῦτου τοίνυν τὸ μηκέτι ἔσεσθαι θάνατον ἢ
φθορὰν, ἀλλ' ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν βασιλεύειν
σημαίνεται. Εἰ δὲ πάντες οἱ μὴ γεγραμμένοι ἐν τῇ
βίβλῳ τῆς ζωῆς εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς βληθή-
σονται, θαυμάζειν οὐ χρή. Καὶ γὰρ ὡς μοναὶ πολλαὶ
παρὰ τῷ [Θεῷ καὶ] Πατρὶ τῶν σωζομένων, οὕτω
κάκει διάφοροι τρόποι [καὶ τόποι] κολάσεως· τῶν
μὲν δριμυτέρων, τῶν δὲ μαλακωτέρων· ὧν οἱ μὴ
ἡξιωμένοι τῆς βίβλου τῆς ζωῆς πειραθήσονται.
enim sunt acerbiora, alia mitiora: quibus illi ten-

ΚΕΦΑΛΑ. ΞΕ.

*Περὶ καινῶν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ τῆς ἀν-
'Ιερουσαλήμ.*

Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν· ὁ
γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε,
καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι.

Κάνταῦθα οὐκ ἀνυπαρξίαν δηλοῖ τῆς κτίσεως,
ἀλλ' ἀνακαινισμόν ἐπὶ τὸ βέλτιον, καθὼς φησὶν ὁ
Ἀπόστολος· Αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ
τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς
δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ θεὸς μελ-
ψδός [φησὶν· Ὁσοὶ περιδόλαιον] ἄλλεις αὐτοῦς,
καὶ ἐναλλαγήσονται. Τὸ γὰρ παλαιωθὲν ἀνακαινι-
ζόμενον, οὐ τῆς οὐσίας ἀφανισμόν, ἀλλὰ τοῦ γήρεως
καὶ τῶν ρυτίδων σημαίνει τὴν ἀπόφεσιν. Καὶ ἡμῖν
δὲ ἔθος ἐπ' ἀνθρώπων κατὰ τὴν βελτιωθέντων ἢ καὶ
χειρόνων γεγεννημένων λέγειν· Ἄλλος δὲ ἄλλον
γέγονε. Σημειώτεον δὲ, ὅτι περὶ μὲν οὐρανοῦ καὶ
γῆς φησὶν, ὅτι παρῆλθεν, ἀντὶ τοῦ, ἡλλάγη, καὶ κα-
θ' ὅπερ ἡμεῖς, οἶόν τινα θάνατον τὴν ἀλλαγὴν τῆς
προτέρης ἐδέξατο καταστάσεως, καὶ [τῆς] εἰς τὸ
κρεῖττον λήξεως. Περὶ δὲ τῆς θαλάσσης φησὶν, ὅτι
Ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. Τίς γὰρ χρεῖα θαλάσ-
σης, μὴ δεομένων ἀνθρώπων τοῦ πλέειν αὐτήν, ἢ
δι' αὐτῆς πορίζεσθαι τὰ ἐν ταῖς μακρὰν καιμέναις
χωραῖς γεωργούμενα ἀγώγιμα; μετὰ τοῦτο καὶ τὴν
ταραχὴν βίον καὶ πολυκύμονα σηματούσης τῆς
θαλάσσης, μὴ εἶναι αὐτῆς τότε χρεῖαν. Οὐδὲν γὰρ
λείψανον ταραχῆς ἢ φόβου ἐν τοῖς ἀγίοις τότε κατα-
λειφθήσεται. [Πιστοῦται δὲ ταύτην τὴν ὑπόνοιαν καὶ
ὁ μέγας Βασίλειος, προφέρον τὴν τοῦ Ἡσαίου χρῆσιν
φάσκουσιν· Ὁ λέγων τῇ ἀδύσσω· Ἐρημωθήσεται
καὶ πάντα τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ.]

hanc opinionem magnus quoque Basilii, allegans

Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἀγίαν 'Ιερουσαλήμ καινὴν

εἶδον καταβαίνουσιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ Ἁ Jerusalem novam, descendentem de cæli, a Deo p̄p̄-
θεοῦ ἡτοιμασμένην, ὡς νύμφην κεκοσμημένην
τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

Ἐκ δὲ τοῦ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καὶ νύμφην
θεάσασθαι, δείκνυται τὸ τῆς καινότητος ὄνομα, τῆς
ἐπὶ τῷ φαιδρότερον μεταπορίσεως γνώρισμα, ἥς ἡ
ἐκ τῶν Ἱερουσαλὴμ τεύχεται, ἐκ τῶν ἀσωμάτων δυ-
νάμειον ἔκδοσιν μέχρις ἀνθρώπων καταβαίνουσα, διὰ
τὸ κοινὴν γενέσθαι κεφαλὴν ἀμφοτέρων Χριστὸν τὸν
θεὸν ἡμῶν. Αὕτη δὲ ἡ πόλις ἐξ ἁγίων ἀρμολογείται·
περὶ ὧν γέγραπται· *Δίθιοι ἅγιοι κυλλιοται ἐπὶ τῆς*
γῆς· ἀποργωνιζόντων τὸν Χριστὸν ἐχουσα. Λέγεται δὲ
πόλις μὲν, ὡς τῆς βασιλείδος Τριάδος οἰκητήριον·
ἵνοικε γὰρ ἐν αὐτῇ καὶ ἐμπεριπατεῖ, καθὼς ἐπήγ-
γεται· *νύμφη* [δὲ,] ὡς κολλωμένη τῷ Δεσπότῃ, καὶ
συναπτομένη εἰς ἄκραν καὶ ἀδιάστατον συνάφειαν·
κεκοσμημένη δὲ, ὡς ἔσωθεν, κατὰ τὸν Ὑαλμυδὸν,
τὴν ὁρᾶν καὶ τὴν ὥραν ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν
ἐχουσα.

Καὶ ἦκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
λεγουσῆς· Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν
ἀνθρώπων· καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ
λαὸς αὐτοῦ ἔσονται· καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔσται μετ'
αὐτῶν [Θεὸς αὐτῶν]· καὶ ἐξαλείψει [ὁ Θεὸς] πᾶν
δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

Οὐρανῶθεν ὁ ἅγιος διδάσκεται, ἀληθινὴν εἶναι ταύ-
την τὴν σκηνήν· ἥς ἦν ἡ τῷ Μωϋσῇ παραδειχθεῖσα
τύπος, μᾶλλον δὲ προτύπουσις τύπου, τῆς σήμερον
Ἐκκλησίας τύπος· τυγχάνουσα· ἐν ταύτῃ τῇ ἀχειρο-
ποιήτῃ σκηνῇ οὐκ ἔσται κλαυθμὸς, οὔτε δάκρυον. Ὁ
γὰρ τῆς ἀενάου χαρᾶς χορηγὸς τὸ ὁρᾶσθαι πᾶσι
ὑποφύεται τοῖς ἁγίοις τὴν εὐφροσύνην τὴν ἀληθινάν.

Καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, [οὔτε πένθος,
οὔτε κρῆνη, οὔτε πόνος, οὐκ ἔσται ἔτι]· ὅτι τὰ
πρῶτα ἀπῆλθον.

Καὶ [τοῦτο] κατὰ τὸ γεγραμμένον· [Ἐνθα] ἀπ-
έδρα ὁδύνη [καὶ] λύπη καὶ στεναγμός. Τὸ δὲ,
τὰ πρῶτα ἀπῆλθον, σημαίνει· ὅτι ἡ τῶν ἁγίων κα-
κοπάθεια καὶ τῶν ἀσεβῶν ἡ ἀλαζονεία πέρας εἰλη-
φεν, ἐκατέρω τούτων κατὰλληλον.

ΚΕΦΑΛ. ΕΖ'.

Περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἐν τῷ θρόνῳ καθήμενος.

Καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ· Ἰδοὺ
καὶ νῦν πάντα ποιῶ. Καὶ λέγει μοι· Γράψον· ὅτι
οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοὶ εἰσι· καὶ εἰπέ
μοι· Γέγραπτα [ἐγὼ] τὸ α καὶ τὸ ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ
τέλος.

Ἀληθινοὶ οἱ λόγοι οἱ ὅτι αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐκ-
φερόμενοι, καὶ μηκέτι διὰ συμβόλων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν
τῶν πραγμάτων γινωσκόμενοι. Ἀρχὴ δὲ καὶ τέλος ὁ
Χριστὸς, ὡς πρῶτος, διὰ τὴν θεότητα· καὶ ἔσχατος,
διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν
ἀσωμάτων κτίσεως μέχρι τῶν τελευταίων ἀνθρώπων
τὴν οἰκίαν ἐκτείνων πρόνοιαν.

corporis expertum substantia, usque ad ultimum hominem sua providentia attingit.

¹⁶ Zach. ix, 16. ¹⁷ Isa. li, 11.

PATROL. GR. CVI,

Et hinc rursum ostenditur, novitatis nomen
transformationis in lætiorem statum notam esse,
quam superna illa Jerusalem consequetur; quæ ex
virtutibus corporis expertibus exorsa usque ad
homines descendit; unumque est et appellatur
corpus, eo quod Christus Deus et Dominus noster
commune utrorumque sit caput. Hæc autem civitas
constituitur ex sanctis, de quibus scriptum est :
Lapides sancti voluntur in terra ¹⁶ : Christum an-
gularem lapidem sortita. Dicitur autem *civitas*, qua-
si reginæ Triadis domicilium; habitat enim et am-
bulat in illa, juxta promissionem suam. Vocatur
rursum *sponsa*, tanquam Domino cohærens, sum-
maque et indivulsa conjunctione illi unita. *Ornata*
denique, tanquam quæ præclaram intra se gloriam
et pulchritudinem ex virtutum varietate natam,
secundum Psalmistam, contineat.

XXI, 3, 4. *Et audiui vocem magnam de throno*
dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus :
et habitabit cum eis, et ipsi populi ejus erunt, et
ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et absterget Deus
omnem lacrymam ab oculis eorum.

Sanctus evangelista e cælo docetur, tabernacu-
lum hoc verum esse; cujus typus ostensus fuerat
Moysi; vel quædam verius typi protypothesi et simu-
lacrum; cum præsentis hujus Ecclesiæ typus existi-
terit. In hoc autem tabernaculo, quod hominum
manibus factum non est, nullus erit fletus, nullæ
lacrymæ. Nam qui æternum gaudium largitur, san-
ctis omnibus lætitiarum finis expertem impertietur.

Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor,
neque dolor erit ultra; quia prima abierunt.

Hoc ipsum est quod alibi scriptum exstat; nempe,
Aufugit dolor, tristitia, et gemitus ¹⁷. Quod autem
prima abiisse dicuntur, hoc cum sanctorum affli-
ctionem, tum impiorum quoque insolentiam, finem
utriusque horum congruentem fecisse significat.

CAPUT LXVI.

D Cujusmodi ab eo dicta sint qui sedebat in throno.

XXI, 5, 6. *Et dixit qui sedebat in throno : Ecce nova*
facio omnia. Et dixit mihi, Scribe : quia hæc verba
fideliissima sunt et vera. Et dixit mihi : Factum est.
Ego sum A et Ω, initium et finis.

Vera sunt hæc verba, utpote ab ipsa veritate
profecta, neque per figuras aut symbola, ut olim,
sed per res ipsas cognita. Est autem idem Christus
principium et finis, primus itidem et ultimus; hoc
quidem, propter assumptam humanitatem; illud
vero, propter increatam divinitatem. Dicitur alia
quoque ratione A et Ω, quia nimirum a prima rerum

Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ aratis.

100 Sitiienti justitiam vivifici Spiritus gratiam se daturum pollicetur; quam in Evangelio quoque illis promittit, qui in ipsum credituri essent. *Gratis* autem et hanc et quæ hanc sequuntur largitur, quia præsentis temporis afflictiones non sunt dignæ quæ cum futura gloria, quæ sanctis obveniet, comparantur. Aut gratis; quia pecuniis parari nequit, sed bonis tantum operibus, ejusque clementia qui præbebit.

XXI, 7. *Qui vicerit, possidebit hæc; et ero illi Deus, et illi erit mihi filius.*

Qui, inquit, victoriam adversus hostes qui sub aspectum non veniunt, obtinuerit, bona de quibus hic sermo est, consequetur, Dei nimirum filius effectus, bonisque paternis atque deliciis tuto positus.

XXI, 8. *Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololâtris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secundu.*

Deus salutem nostram avide sitiens, ad illorum bonorum hæreditatem, quæ ipse nobis præparavit, partim quidem per læta et jucunda, partim rursus per tristia et acerba, ad officium faciendum subinde nos hortatur. Modo namque supernæ Jerusalem splendorem ob oculos nobis proponit: modo rursus obscuram dolorisque plenam gehennæ ignis acerbiter in memoriam reducit; quo vel æternæ gloriæ desiderio, vel infinitæ confusionis metu, dum tempus sinit, operemur bonum. Cum repudiatis et execratis, cæterisque qui ad secundam mortem condemnantur, timidos quoque, hoc est, in ferendis laboribus et molestiis effeminatos, necnon in lucta contra diabolum ignavos et quasi fractos recenset. Utinam eum, qui sacrificio misericordiam antepone consuevit, peccatorumque conversionem magis quam illorum mortem desiderat, bonis operibus ita placemus propitiumque reddamus, ut dona illa et beneficia, quæ non solum per sermones exhortatorios, verum etiam per opera et afflictiones nobis conciliare studuit, feliciter consequamur. Cum enim sat illi esse potuisset ad bonum tantum nos exhortari, et a malo abstertere, et post hoc gloria aut pœna dignos, honorare aut punire, non fuit hisce contentus; verum pati quoque nostri causa voluit; quo hac ratione neque voluntatis nostræ libertatem læderet, neque quidquam eorum quæ ad nostram medicinam et emendationem facerent, prætermisisset palam appareret. Ne proinde in vanum Dei gratiam suscipiamus, verum per conversionem bonorumque operum exercitationem, beneficia illius efficacia in nobis faciamus; quo promissorum bonorum thesauro tandem potiamur, in ipso Christo Deo nostro, cum quo Patri et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A Ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν.

Τῷ δὲ διψῶντι τὴν δικαιοσύνην, παρέξειν ἐπαγγελίαν τὴν χάριν τοῦ ζωοποιῶ Πνεύματος, ἣν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὑπέσχετο τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. Δωρεάν δὲ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν τοῖς ἁγίοις ἀποκαλύπτεσθαι. Ἡ δωρεάν, ὅτι οὐκ ἔστι ταύτην χρήμασιν, ἀλλ' ἔργοις ἀγαθοῖς κτήσασθαι, καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ παρέχοντος.

Ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα· καὶ ἔσομαι αὐτῷ Θεός, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱός.

Ὁ δὲ νικῶν, φησί, τὸν πρὸς τοὺς ἀοράτους δαίμονας πόλεμον, τῶν ἀγαθῶν τούτων τεύξεται, υἱὸς Θεοῦ γενόμενος, καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἐντροφῶν ἀγαθοῖς.

Τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις [καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ] ἐδδελυγμένοις καὶ φονεῦσι καὶ πόρνοις καὶ φαρμακοῖς καὶ εἰδωλολάτραις, καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ ἁλμυρῇ τῇ καιομένῃ. πυρὶ καὶ θείῳ· ὃ ἔστιν [ὁ] δευτέρος θάνατος.

Ὁ γὰρ διψῶν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν Θεός, πάντοθεν ἡμᾶς εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἀγαθῶν, διὰ τε χρηστῶν διὰ τε σκυθρωπῶν προτρέπεται· ὅπῃ ἡμῖν ἄγων τὴν τῆς ἀνω Ἱερουσαλὴμ λαμπρότητα, [καὶ] τῆς γαλήνης τοῦ πυρὸς τὴν ἀφελγὴ καὶ ἔδουνην σκυθρωπότητα· ἵνα ἡ [τῷ] πόθῳ τῆς αἰωνίου δόξης, ἡ φόβῳ τῆς ἀπεράντου αἰσχύνης, ἕως καιρὸς ἔστι, τὸ ἀγαθὸν ἐργασώμεθα· ὡς τοὺς λοιποὺς ἀπηγορευμένους, καὶ τοὺς δειλοὺς καὶ ἀνάνδρους ἐν τῇ κατὰ τοῦ διαβόλου πάλῃ, τῷ δευτέρῳ θανάτῳ φήσας καταδικασθήσεσθαι. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς τὸν θελετὴν τοῦ ἐλέους, τὸν μὴ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν ὑποτροπὴν θέλοντα, ἐξιλεωμένους ἀγαθαῖς πράξεσι, τῶν αὐτοῦ τυχεῖν δωρεῶν, ἃς ἡμῖν οὐ μόνον ταῖς διὰ λόγων παραινέσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς δι' ἔργων καὶ παθῶν προύξηνσιν. Ἐξὼν γὰρ αὐτῷ ἀρκεσθῆναι μόναις ταῖς τοῦ ἀγαθοῦ [τε] καὶ κακοῦ προτροπαῖς [τε καὶ ἀποτροπαῖς,] καὶ μετὰ τοῦτο ἡ κολάσαι ἢ τιμῆσαι τοὺς ἀξίους ἢ κολάσεως ἢ δόξης. Ὁ δὲ καὶ παθεῖν δι' ἡμᾶς οὐκ ἀπηξίωσεν· ἵνα μήτε τῷ αὐτεξουσίῳ λυμῆνεται, μήτε φανῇ τι περιδὼν τῆς ἡμῶν λατρείας καὶ ἐπανορθώσεως ἔνεκεν. Μὴ τοίνυν εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεξιώμεθα, ἀλλ' ἐμπράκτους αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας δι' ἐπιστροφῆς καὶ ἔργων ἀγαθῶν ἐπιδείξας ποιήσωμεν, ὅπως τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν [αὐτῷ] Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἄμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων] δόξα, κράτος. Ἀμήν.

per conversionem bonorumque operum exercitationem, beneficia illius efficacia in nobis faciamus; quo promissorum bonorum thesauro tandem potiamur, in ipso Christo Deo nostro, cum quo Patri et sancto vivifico Spiritui sit gloria, nunc, et

ΚΕΦΑΛ. ΕΖ. ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

Α

CAPUT LXVII. SEPTIMO XXIII.

Περὶ ἀγγέλου δεικνύοντος [αὐτῷ] τὴν τῶν ἀγίων πόλιν, καὶ τὸ ταύτης τείχος σὺν τοῖς πυλεῶσι διαμετρούντος.

Καὶ ἦλθεν εἰς τῶν ἐπὶ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἐπὶ φιάλας [τάς] γεμούσας τῶν ἐπὶ πληγῶν τῶν ἐσχάτων· καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων· Δεῖρο, δείξω σοὶ τὴν νύμφην τοῦ Ἀρνίου τὴν γυναικα.

Διὰ τοῦτων δείκνυται, μὴ μόνον τὰς κακωτικὰς ἐπὶ πληγὰς τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ [καὶ] ὡς λατροῦς, ποτὲ μὲν τέμνοντας, ποτὲ δὲ ἡπία φάρμακα ἐπιβάλλοντας. Ὁ γὰρ τότε τὴν πληγὴν τοῖς ἀξίοις ἐπιγινῶν, νῦν τὴν μακαριότητα τῆς Ἐκκλησίας τῷ ἁγίῳ ὑποδείκνυσιν. Καλῶς δὲ τὴν νύμφην τοῦ Ἀρνίου γυναικα φησιν· ὅτε γὰρ ὡς ἀμνὸς ἐσφαγιάσθη ὁ Χριστὸς, τότε αὐτὴν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐνυμφεύσατο. Ὅσπερ γὰρ τοῦ Ἀδὰμ καθεύδοντος, διεπλάσθη ἡ γυνὴ τῇ τῆς πλευρᾶς ἀφαιρέσει, οὕτω καὶ τῷ Χριστῷ ἐν τῷ σταυρῷ ἐκουσίως διὰ θανάτου ὑπνώσαντι, τῇ ἐκχύσει τοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς αἵματος ἡ Ἐκκλησία συστάσα, τῷ τυθέντι δι' ἡμᾶς ἡρμοσταί.

Καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύματι ἐπ' ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν· καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν τὴν μεγάλην τὴν ἁγίαν· Ἰερουσαλήμ, καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ δὲ ἀπερεχθῆναι ἐν πνεύματι δηλοῖ τὸ ἐκ γῆς ἀρῶναι τῷ φρονήματι διὰ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν τῶν ἐπουρανίων κατανόησιν· ἐπ' ὄρος δὲ μέγα, τὴν ἀνελκυσμένην καὶ ὑπερκόσμιον [τὴν] τῶν ἁγίων ζωὴν [αἰνέτεται].

Ἐν ᾗ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀρνίου, ἡ ἁγία Ἰερουσαλήμ, ὑπὸ Θεοῦ κοσμηθήσεται καὶ δοξασθήσεται καὶ ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὁμοίος λίθῳ τιμιωτάτῳ [ὡς λίθῳ] ἰάσπιδι κρυσταλλίζοντι.

Φωστὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χριστός· διὰ μὲν τῆς κρυσταλλίζουσης ἰάσπιδος, ὡς ἀειθαλῆς καὶ ζωώδους καὶ [ὡς] καθαρὸς· δι' ἐτέρων δὲ ἐτέρως· σκιαγραφούμενος· οὐδὲ γὰρ ἐνδὸς εἶδους παραδειγματι τῶν ποικίλων αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς εὐεργεσιῶν πλὴν πολὺτροπον διαγραφῆναι δύναται.

Ἐχουσα τὴν τοῦ τείχους μέγα καὶ ὑψηλόν, καὶ [ἐχουσα] πυλεῶνας ἑβ', καὶ ἐπὶ τοῖς πυλεῶσι ἀγγέλους ἑβ', καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἐστὶ τῶν ἑβ' φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ.

[Ὅσπερ καὶ] τείχος μέγα τῆς Ἐκκλησίας ὑψηλόν [τε] καὶ φρουρητικόν τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει ὁ Χριστός ἐστιν. Ἐν ᾧ πυλῶνες δώδεκα, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι [αὐτοῦ εἰσι]· δι' ὧν τὴν προσαγωγὴν καὶ τὴν εἰσόδον πρὸς τὸν Πατέρα ἐσχήκαμεν· καὶ αὐτοὶ δὲ συνεργοῦμενοι ὡς ἁγγέλων δώδεκα τῶν κρούοντων καὶ μᾶλλον πλησιαζόντων Θεῷ, κατὰ τὴν ἀγγιστείαν τὴν ἐν ἀγιότητι. Εἰ γὰρ ἐκάστη τῶν πιστῶν ἀγγελον

101 De angelo qui sanctam civitatem illi ostendit ejusdemque muros et portas dimetitur.

XXI, 9. Et venit ad me unus de septem angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis; et locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.

Per hæc planum fit angelos non semper calamitates et plagas inferre, sed peritorum medicorum more interdum quidem loca affecta ferro incidere, nonnunquam vero mitia pharmaca vulneribus adhibere. Qui enim cladem promeritis plagam ante irrogaverat, nunc Ecclesiæ beatitudinem Theologo demonstrat. Scite autem sponsam Agni uxorem appellat. Quando namque veluti agnus occisus est Christus, tunc illam proprio sanguine sibi desponsavit. Quemadmodum enim Adam dormienti adempta est costa, ex qua deinde mulier formata est, ita Christo per spontaneam mortem in cruce consopito, sanguine qui ex latere illius fundebatur, Ecclesia constituta, ipsique propter nos patienti consociata est.

XXI, 10, 11. Et sustulit me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem, descendentem de cælo a Deo, habentem claritatem Dei.

Cum spiritu in montem se abdactum affirmat, mente et intelligentia a rebus terrenis ad cælestium rerum considerationem sese subvectum fuisse indicat. Per montem porro magnum et altum sublimem mundique captu superiorem sanctorum vitam esse insinuare videtur.

In illo autem monte uxor Agni, superna videlicet Jerusalem, a Deo condecorabitur, ingentique gloria cumulabitur. Et lumen ejus simile lapidi pretioso, tanquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

Lumen Ecclesiæ est Christus. Hic autem per jaspidem instar crystalli lucentem delineatur, tanquam perpetuo virens, cunctisque viventibus vitam largiens; et incredibili munditia præstans. Per alia autem alio modo describitur: neque enim unius generis exemplo tanta illa erga genus nostrum beneficiorum multitudo et diversitas commode describi potest.

XXI, 12. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim; et in portis angelos duodecim; et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

Murus magnus et altus Ecclesiæ est Christus: hic enim propugnat et custodit illos qui versantur in sancta hac civitate. Duodecim autem illius portarum duodecim sunt apostoli; per quos introitum simul et accessum ad Patrem nacti sumus. Ipsi vero peculiare subsidium et robur accipiunt, a duodecim præstantioribus propiusque ad Deum accedentibus angelis. (Propius autem illi ad Deum accedunt

eidemque assistant, qui majori præditi sunt scientia et sanctimonia). Si enim **102** unumquemlibet hominem fidelem angelum, qui custodia fideique prædicatorum munus obeat, sortiti credimus, quanto justius credere debemus primos Ecclesiæ fundatores, verbiq; evangelici proseminatores, ad Evangelii prædicationem eos ex angelis habuisse adiutores, qui primas inter omnes oblinebant? Cæterum nomina tribuum spiritualis Israelis apostolicis ingressibus inscripta dicuntur. Nam eadem in externi sensilisque pontificis epomide olim quoque secundum tempus inscripta continebantur. Ad præsentem autem nominum inscriptionem quod spectat, illa præclarum curæ et sollicitudini, quam apostoli circa fideles habuere, testimonium perhibent. Sed neque apostolus Paulus quoque incassum omnium Ecclesiarum cura se tangi, suumque cor, quo omnes quos per Evangelium genuerat capere posset, dilatari prædicabat.

XXI, 13. *Ab oriente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et ab austro portæ tres, et ab occasu portæ tres.*

Quadripartita portarum figura, et triplex earumdem explicatio, sanctissimæ adorandæque Trinitatis agnitionem per quadripartitum orbem diffusam significat: quæ sanè agnitio per vivificam crucem obtigit nobis: siquidem portarum compositio et dispositio ejusmodi est, ut crucis speciem præ se ferat. Sunt enim digestæ ad formam duodecim boum, qui mare æneum a Salomone confectum sustentabant, tripartitumque apostolorum quaternionem, sanctæ Trinitatis præconem, designabant; et quatuor iidem evangelistarum ad quatuor terræ fines emissionem. Per quod etiam spiritale sacri baptismatis mare, quod mundum a peccatis expiat, per mysticum Salomonem constitutum et institutum, adumbrabatur.

XXI, 14. *Et murus civitatis habebat fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina, duodecim apostolorum Agni.*

Fundamenta muri, inquit, beati sunt apostoli; super hos enim Christi Ecclesia fundata est. Quorum nomina in illis veluti in tabula quadam inscripta sunt, ad commodum eorum qui legunt, aut legere volunt, instructionem.

XXI, 15. *Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, et portas ejus et murum.*

Mensura aurea utrumque, et mesurantem (quem in hominis quoque specie cernebat) excellentiam et dignitatem, et mensuratæ rursus civitatis præstantiam, significat; cujus murum Christum esse jam ante indicavimus. Mensuratur autem hæc civitas, non ab omnibus, sed ab angelis; ad designandam singularem naturarum supermundanarum munditiam et sapientiam. Est præterea supernæ illius civitatis magnitudo et elegantia præ cæteris, ut verisimile sit, illis cognita. Per murum autem divinæ munitionis atque protectionis septum, in quo sancti tute custodientur, accipi hoc loco posse arbitratur.

103 XXI, 16. *Et civitas in quadra posita est;*

ἔπεσθαι φύλακα πιστευόμενον, πολλῶν μὲλλον τοῖς θεμελιωταῖς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου σκοπεῖν, τοὺς ἐν ἀγγέλοις πρωτεύοντας συνεργούς πρὸς τὸ εὐαγγελικὸν [εἶναι] κήρυγμα νοεῖσθαι ἀκόλουθον. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν φυλῶν τοῦ νοητοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ ταῖς ἀποστολικαῖς εἰσόδοις γέγραπται· ἐπειδὴ καὶ τὰ τοῦ αἰσθητοῦ ἐν τῇ ἐκωμίδι τοῦ πάλαι κατὰ καιρὸν ἀρχιερωῶς ἐτέγραπτο· καὶ γὰρ ἡ Γραφή νῦν διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τὴν περὶ τῶν πιστῶν μέριμναν τοῖς ἀποστόλοις προσμαρτυρεῖ· καθὼς ὁ Παῦλος φησὶν ἔχειν τὴν μέριμναν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ πεπλατύνθαι, καὶ πάντας χωρεῖν οὐδ' αὐτὸς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησε.

apostolus Paulus quoque incassum omnium Ecclesiarum cura se tangi, suumque cor, quo omnes quos per Evangelium genuerat capere posset, dilatari prædicabat.

Ἀπὸ ἀνατολῆς, φυλῶνες τρεῖς· ἀπὸ βορρᾶ, φυλῶνες τρεῖς· ἀπὸ νότου, φυλῶνες τρεῖς· ἀπὸ δυσμῶν, φυλῶνες τρεῖς· καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, φυλῶνες τρεῖς.

Τὸ δὲ τετραμερὲς σχῆμα τῶν φυλώνων, καὶ ἡ τρισηὶ αὐτῶν ἀνάπτυξις, τὴν ἐκ τῆς τετραπεράτου οἰκουμένης τῆς προσκυνητῆς [παναγίας] Τριάδος δηλοῦν [τὴν] ἐπίγνωσιν, ἣν διὰ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ εἰλήψαμεν, ἐξεληπται. Σταυροειδὲς γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν φυλώνων θέσεως, κατὰ τὸ εἶδος τῶν ἑβ' βοῶν, οἱ τὴν ὑπὸ Σολομῶντος κατεσκευασμένην θάλασσαν ἐβάσταζον, χαρακτηρίζοντες τὴν τριαδικὴν τῶν ἀποστόλων τετρακτὴν, τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος κήρυκα· καὶ τὴν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ἐκπομπὴν εἰς τὰ τέσσαρα τῆς γῆς πέρατα· δι' ἧς ἡ νοητὴ θάλασσα τοῦ [ἁγίου] βαπτίσματος, ἡ ἀποκαθαίρουσα τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν, [ἡ] ἐκ τοῦ νοητοῦ συστάσα Σολομῶντος, εἰκονίζεται.

Καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελίους δώδεκα· καὶ ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἀπλίου.

Θεμελιοὶ δὲ τοῦ τεύχους, [καθὼς φησιν,] οἱ μακάριοι εἰσὶν ἀπόστολοι· ἐφ' οἷς ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τεθεμελιώται· ὧν τὰ ὀνόματα, ὡς ἐν προγραφῇ, τοῦτοις ἐπιγέγραπται, πρὸς τὴν τῶν ἀναγιγνωσκόντων εὐμάθειαν.

Καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ, εἶχε [μέτρον] κἀλαμὸν χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν, καὶ τοὺς φυλῶνας [αὐτῆς] καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς.

Ὁ χρυσοῦς δὲ κἀλαμὸς δηλοῖ τὸ τίμιον τοῦ μετροῦντος ἀγγέλου, ὃν ἀνθρωποειδῶς ἐθεώρησε, καὶ τῆς μετροῦμένης πόλεως, ἧς τεῖχος τὸν Χριστὸν ἐλέσδομεν· οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ὅπερ δὲ ἀγγέλου μετροῦμένης, διὰ τὸ καθαρὸν καὶ σφῆν τῶν ὑπερκοσμίων φύσεων· αἷς, ὡς εἰκὸς, ἔγνωσται τῆς ἀν πόλεως τὸ τε μέγεθος, ἡ τε εὐπρέπεια· ἡ γοῦμεθα δὲ τεῖχος ἐνταῦθα καὶ τὴν θεῖαν περιβολὴν καὶ σῆπην νοεῖσθαι, ἐν ᾗ οἱ ἅγιοι φυλαχθήσονται.

Καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κείται· καὶ τὸ μήκος

αὐτῆς ὅσον τὸ πλάτος· καὶ ἐμέτρησε τὴν πόλιν· ἐν τῷ καλάρμῳ ἐπὶ σταδίων δώδεκα χιλιάδων· τὸ μῆκος αὐτῆς, καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος, ἴσα ἴσθι.

Τετράγωνος δὲ ἡ πόλις κεῖται, διὰ τὸ ἰσάειον καὶ πᾶσι· τὸ γὰρ κατὰ τὴν βάθος καὶ μῆκος καὶ πλάτος ἰσάειον· κύβος τισὶν ὠνόμασται· ἐδραϊότητα δὲ δηλοῦν λέγεται. Αἱ δὲ δώδεκα χιλιάδες τῶν σταδίων, αἱ ἔχουσιν φῶς τὴν πόλιν, ἴσως μὲν σημαίνουσι τὸ ταύτης μέγεθος· ὑπὲρ γὰρ ψάμμον, ὡς φησὶν ὁ Δαυὶδ, οἱ ταύτης οἰκῆτορες πληθυνθήσονται· ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων, δι' ὧν αὕτη κατοικεῖται. Καὶ ὁ ἐβδοματικὸς [δὲ] ἀριθμὸς, μυστικὸς ὢν, διὰ τίνος ἀναλύσεως παρίσται τὸ ζήτῳμενον. Αἱ γὰρ ῥηθεῖσαι χιλιάδες τῶν σταδίων, σημαῖα ἀποτελοῦσι τὰ λεγόμενα *μύρια, ψψδ'*· τῶν μὲν *χιλίων* θαλουμένων τῆς ἀπεράντου ζωῆς τὴν τελειότητα· τῶν δὲ *ἐκτακοσίων*, τὸ ἐν ἀναπαύσει τελειον· τῶν δὲ *δεκατεσσάρων*, τὸν διπλοῦν σαββατισμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Αἱ γὰρ ἐπὶ δεκατέσσαρα.

septingenta autem, perfectam requiem : *quatuordecim* vero, duplicem Sabbatismum, animæ nimirum et corporis quietem. Bis enim septem constituunt quatuordecim.

Καὶ ἐμέτρησε τὸ εἶχος αὐτῆς ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων· πηχῶν· μέτρον ἀνθρώπου, ὃ ἐστὶν ἀγγέλου.

Τὸ μέτρον τοῦ βάρους τοῦ τοίχους, πηχῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων· θαδεκάκις γὰρ ὁ δώδεκα ἀριθμὸς συντιθέμενος, ὁ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν ἐμφαίνων, τοῦτον ἀποτελεῖ τὸν ἀριθμὸν.

Καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τοῦ τοίχους αὐτῆς, ἰασπιδ· καὶ ἡ πόλις χρυσοῖον καθαρὸν, ὅμοιον ὁλίῳ καθαρό.

Ἡ δὲ ἐνδόμησις τοῦ τοίχους, ἰασπιδ, τὴν ἀειθαλίην καὶ ἀμάραντον ζωὴν τῶν ἁγίων ἐνδείκνυται, καθὼς πολλάκις εἴρηται. Καθαρὸν δὲ τὸ χρυσοῖον αὐτῆς ὡς ὕαλος, διὰ τὸ διαυγὲς καὶ λαμπρὸν τῶν αὐτῆς ἀετιόρων.

Καὶ οἱ θεμέλιοι τοῦ τοίχους τῆς πόλεως, παντὶ λίθῳ τιμὴν πεντάσημηνον.

Οἱ δὲ δώδεκα θεμέλιοι, δώδεκα λίθοι τίμιοι, ὧν οἱ ὀκτὼ ἐν τῷ λογίῳ τοῦ ἀρχιερέως πάλαι ἀνεφέροντο· οἱ δὲ τέσσαρες παρηλλαγμένοι εἰσὶν· ἵνα ἐκφανῇ [καὶ] τὸ σύμφωνον τῆς νέας πρὸς τὴν παλαιάν, καὶ τὸ ὑπερέχον τῶν ἐν αὐτῇ διαλαμψάντων. Οἱ τοίνυν ἀπόστολοι πάσῃ ἀρετῇ διὰ τῶν τιμῶν λίθων ἐκφαίνετο πεντάσημηνον.

Ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος, ἰασπιδ.

Διὰ τῆς ἰασπιδος, χλωριζούσης τὴν χροὶν κατὰ τὴν σμάραγδον, εἰκὸς τὸν κορυφαῖον Πέτρον δηλοῦσθαι· ὅτι τὴν νέκρωσιν τοῦ Χριστοῦ βαστάσαντα ἐν τῷ σώματι, καὶ τὸ ἀειθαλὲς καὶ νεάζον ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπῃ ἐνδείξαμενον· ὅς [καὶ] ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τόπον γλῶσς διὰ [τῆς] θερμῆς πίστεως.

Ὁ δεύτερος, σάπφειρος.

A et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo. *I* mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia; et longitudo et latitudo et altitudo ejus æqualia sunt.

Quadrata hæc civitas describitur, ad designandum immotam illius firmitatem. Quod enim secundum profunditatem et altitudinem et longitudinem æquilaterum est, illud *cubus* a quibusdam appellatur. Cubica autem figura præ cæteris firma et stabilis habetur. At vero *duodecim millia stadiorum*, quot civitas, de qua hic agitur, habere asseritur, illius forte magnitudinem denotant. Nam, ut propheta David vaticinatur, illius incolæ super arenam maris multiplicabuntur. Fortassis per duodecim apostolorum numerum, per quos ipsa inhabitatur, et septenarium, qui ipse itidem mysticus est, facta quadam calculatione et resolutione, quod quæritur invenietur. Etenim prædicta duodecim stadiorum millia, mille septingenta et quatuordecim *signa*, quæ vulgo *miliaria* appellantur, conficiunt. E quibus *mille*, interminabilis vitæ perfectionem insi-

B gnant : *septingenta* autem, perfectam requiem : *quatuordecim* vero, duplicem Sabbatismum, animæ nimirum et corporis quietem. Bis enim septem constituunt quatuordecim.

XXI, 17. *Et mensus est murum ejus, centum quatuordecim cubitorum; mensura hominis, quæ est angeli.*

Mensura profunditatis muri erat cubitorum mille quadraginta quatuor : duodenarius enim numerus in seipsum multiplicatus, qui apostolicæ doctrinæ ubertatem ob oculos nobis ponit, hunc numerum absolvit.

XXI, 18. *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas aurum mundum, simile vitro mundo.*

Structura muri ejus jaspis; quæ beatam semperque vernantem sanctorum vitam demonstrat, ut sæpe jam ante dictum est. Aurum autem ejus dicitur *perum tanquam vitrum*; ad significandum illorum splendorem conspicuamque claritatem qui in ea habitant.

XXI, 19, 20. *Et fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata.*

Duodecim fundamenta sunt duodecim lapides pretiosi; e quibus octo in summi sacerdotis rationali olim inserti erant; quatuor autem mutati sunt; ut hinc appareat novi cum vetere testamento consensus, simulque illorum excellentia patefiat, qui in novo illustres exstiterunt. Apostoli igitur omni virtutum genere ornati per lapides pretiosos denotantur.

Fundamentum primum, jaspis.

Per *jaspidem*, qui ad smaragdi similitudinem, ad viriditatem tendit, probabile est divum Petrum apostolorum coryphæum significari; ut qui Christi mortificationem in suo corpore usque portavit, vegetamque et vernantem charitatem erga illum semper ostenderit; qui etiam per fervidam fidem ad loca pascua dux nobis exstitit.

Secundum, sapphirus.

104 Quod hic lapis cœlesti corpori assimiletur, A (quare colorem quoque cœruleum, quem vulgo *Lazurum* appellant, ex eo fieri ajunt) beatum Paulum significare arbitror; siquidem ad tertium cœlum aliquando raptus, animoque in cœlum jugiter defixus, eo pertrahere studebat, quotquot ipsi parebant.

Tertium, chalcidonium.

Hic lapis sacerdotali rationali non inserebatur, sed *carbunculus*, cujus hoc loco nulla sit mentio. Spectandum est tamen ne forte Theologus per chalcidonium carbunculum designaverit. Sunt enim ejusdem propemodum coloris. *Carbunculus* autem beatus Andreas apostolus vocari potest, utpote Spiritus igne luculenter accensus.

Quartum, smaragdus.

Per *smaragdum*, qui viridem colorem sortitur, oleoque nutritur, necnon perspicuitatem et venustatem ex illo mutuatur, Joannis evangelistæ prædicationem insinuari arbitramur. Hic enim animi dejectionem ex peccato ortam, divino oleo serenat, excellentique Theologiæ gratia assiduum fidei vigorem nobis præstat.

Quintum, sardonyx.

Per hunc, humani unguis colorem cum quadam perspicuitate et claritate exprimentem, Jacobum designari probabile credimus, quandoquidem unus hic ante omnes alios propter Christum corporis mortem sustinuit; quam unguis suo colore delineat. Unus hic etiam absque ullo doloris sensu abscindi solet.

Sextum, sardius.

Per *sardium*, qui sulvo pellucidoque colore ignem æmulatur, et vim tumores ac vulnera per ferrum inflictæ sanandi sortitur, virtutis pulchritudinem apostoli Philippi designari arbitror. Hæc enim divini Spiritus igne incensa, spiritalia seductorum vulnera per diaboli insultus et fraudem illata, refocillat et curat.

Septimum, chrysolithus.

Per *chrysolithum*, qui rutilante splendore aurum refert, beatus forte Bartholomæus adumbratur, siquidem divina prædicatione pretiosaque virtutum suppellex hunc admodum mirifice illustravit.

Octavum, beryllus.

Per hunc, maris acrisque colorem imitantem, et ad hyacinthinum accedentem, admirabilem Thomam significari verisimile sit; quippe qui longa per mare peregrinatione usque ad Indos pervenit, eo ad procurandam illorum populorum salutem a Deo missus.

Nonum, topazius.

Per *topazium*, qui rubri est coloris, neque carhunculo absimilis, lacteumque liquorem, qui iis opitulari fertur, qui ex oculis laborant, emittit, beatus Matthæus significatus videtur. Nam is et divino zelo egregie fuit inflammatus, et sanguine propter Christum fuso, dignus est habitus qui per

Διὰ τοῦτου, εἰκότος τῷ οὐρανῷ σώματι, ἐξ οὗ φασι καὶ τὸ λαζούριον γίνεσθαι, τὸν μακάριον Παῦλον οἶμαι σημαίνεσθαι, ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀναληφθέντα, κακεῖ ἔλκοντα τοὺς αὐτῷ πειθόμενους, ἐνθα εἶχεν ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα.

Ὁ τρίτος, χαλκηδών.

Οὗτος [ὁ λίθος] ἐν τῷ ἱερατικῷ λογίῳ οὐ φέρεται· ἀλλ' ἀνθραξ, ὃς ἐνταῦθα οὐ κεῖται. Σκοπητέον οὖν μή ποτε τὸν ἀνθρακα οὕτως ἐκάλειεν ὁ ἅγιος. Ἀνθραξ δὲ καὶ ὁ μακάριος Ἀνδρέας ὁ ἀπόστολος, ὡς ἀναμφιβίως ἐκ τοῦ Πνεύματος.

B *Ὁ τέταρτος, σμαράγδος.*

Διὰ τοῦ σμαράγδου, χλωροῦ τυγχάνοντος [τὴν χροάν] καὶ [τῷ] ἐλαίῳ τρεφομένου, τὴν τε διαύγειαν καὶ τὴν ὥραν [ἐξ] αὐτοῦ προσλαμβάνοντος, τὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου δηλοῦσθαι νομιζομένη κήρυγμα· θεῖον ἐλαίῳ φαιδρύνον τὴν προσγινόμενὴν ἡμῖν ἐξ ἁμαρτημάτων κατήφειαν, καὶ τὴν ἀειθαλὲς τῆς πίστεως δωρούμενον, τῷ πολυτίμῳ τῆς θεολογίας χρίσματι.

Ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ.

Διὰ τοῦτου, [τὴν τοῦ] ἀνθρωπίνου ὄνυχος χροάν μετὰ διαυγείας ἔχοντος, δηλοῦσθαι εἰκόλ, τὸν Ἰάκωβον, πρὸ τῶν ἄλλων τὴν σωματικὴν διὰ Χριστοῦ δεξάμενον νέκρωσιν· ἣν [ὁ] ὄνυξ χαρακτηρίζει, ἀμοιρῶν ἐν τῷ τέμνεσθαι αἰσθήσεως.

Ὁ ἕκτος, σάρδιος.

Διὰ τοῦ σαρδίου, ὅτε πυρρός τὴν χροάν καὶ διαυγῆς, θεραπευτικοῦ δὲ ὁμοῦ οἰδημάτων καὶ τῶν ἀπὸ σιδήρου πληγῶν, τῆς τοῦ [μακαρίου] Φιλίππου ἀρετῆς τὸ κάλλος· ὑπολαμβάνω χαρακτηρίζεσθαι· φαιδρυνόμενης τῷ πυρὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος, καὶ θεραπευούσης τῶν πεπλανημένων τὰ ψυχικὰ τραύματα, ἅπερ ὑπὸ τοῦ διαβόλου τραθέντες ἐδέξαντο.

Ὁ ὄγδομος, χρυσόλιθος.

Διὰ τοῦ χρυσολίθου, χρυσῷ εἰκότος τὴν στιλπνότητα, ὁ Βαρθολομαῖος τάχα εἰκονίζεται, ταῖς πολυτιμίαις ἀρεταῖς κατηγγαῖσμένος, καὶ τῷ θεῷ κηρύγματι.

Ὁ ὄγδοος, βήρυλλος.

Διὰ τοῦ θαλασσοδαφούς καὶ ἀερίζοντος [καὶ τῷ] ὕακινθινῳ [χρώματι] πλησιάζοντος τὸν ὥμαδν σημαίνεσθαι δοκῶ, μακρὰν διαπόντιον ἀποδημίαν μέχρις Ἰνδῶν, διὰ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν, στείλόμενον.

Ὁ ἔννατος, τοπάζιον.

Διὰ τοῦ τοπαζίου, ἐρυθροῦ ὄντος καὶ εἰκότος τῷ ἄνθρακι, καὶ ἐπὶν ἀφιέντο, ὡς φασι, γαλακτώδη ὀφθαλμῶσιν ἀλεξίπικνον, ἡ τοῦ μακαρίου Ματθαίου ψυχὴ δηλοῦσθαι δύναται, πεπυρωμένη τῷ θεῷ ζήλῳ, καὶ κεκοσμημένη τῇ τοῦ οἴκειο ἐκχύσει διὰ Χριστοῦ αἵματος, ἐξωμένη τε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοὺς τῇ

καρδίᾳ τυφλώτοντας, καὶ γάλα τοὺς ἀρτιγενεῖς τῇ A Evangelium eos qui corde cæcutiebant, illuminaret, modoque genitos fidei lacte potaret.

Ἰὸ δέκατος, χρυσόπρασος.

Διὰ τοῦ χρυσοπράσου, βαθυτέρου τὴν χροὶν παρὰ τὸν χρυσὸν ὑπάρχοντος, τὸν [μακάριον] θαδ-
δαλον οἶμαι σημαίνεισθαι, τὸν τῷ Αὐγάρῳ βασιλεῖ
Ἐδέσης τὴν Χριστοῦ βασιλείαν, τὴν διὰ τοῦ χρυσοῦ
δηλουμένην, καὶ τὴν διὰ τοῦ πρᾶσου σημαινόμεν-
αὐτῷ νέκρωσιν, εὐαγγελιστάμενον.

Ἰὸ ἐνδέκατος, ὑακίνθος.

Διὰ τοῦ ὑακίνθου, τὴν ἰδίαν κυανίζοντος, ἡγουν
ἀερίζοντος, τὸν Σίμωνα, ὡς ζηλωτὴν τῶν [τοῦ]
Χριστοῦ χαρισμάτων, καὶ οὐράνιον ἔχοντα φρόνημα,
εἰκὸς σημαίνεισθαι.

Ἰὸ δωδέκατος, ἀμέθυσος.

Διὰ τοῦ ἀμεθύσου, τῇ μορφῇ πορφυρίζοντος, τὸν
Ματθαίον στοχάζομαι σημαίνεισθαι, τοῦ θεοῦ πυρὸς
ἐν τῇ τῶν γλωσσῶν διανομῇ καταξιωθέντα, καὶ τὸν
τοῦ ἐκπεπιτωκότος τόπον ἀναπληρώσαντα, [τῷ δια-
πίρῳ] πόθῳ τῆς πρὸς τὸν ἐκλεξάμενον εὐαρεστη-
σεως. Ταῦτα δὲ ἐκ τῶν τῷ ἁγίῳ Ἐπιφανίῳ περὶ
λίθων εἰρημένων, καὶ ἑτέρους [ὅπ' αὐτοῦ] τοῖς φυλ-
άρχουσιν τοῦ Ἰσραὴλ προσημοσμένων, ἐντετάχαμεν,
πρὸς γυμνασίαν τοῖς ἐντυγχάνουσι τοῖς αἰνίγμασι,
τῆς ἀληθείας καταστοχαζόμενοι, τῆς ἀκριθείας
ἐγνωσμένης μόνῃ τῷ ἀποκαλύψαντι. Ὅντως δὲ καὶ
θεμέλιοι οἱ ἀπόστολοι, καὶ λίθοι τίμιοι· ὁ μὲν τοῦ-
δε, ὁ δὲ τοῦδε· καὶ πάντες κοινῇ πάντων τὸ ἐν
τοῖς καλοῖς ἰδιάζον καὶ ἐξαίρετον ἀποσώζοντες.
Ὡς παρακαλῶ ἀφεθῆναι τῆς ἐπὶ τοῖς παρατεθείσιν
[θοήμασιν,] ὡς βεβασμένοις, μέμφεω. Οὐ γὰρ τῷ
ιδιάζοντι τῆς ἐκείνου τῶν ἀποστόλων ἀρετῆς τὴν
αὐτῶν κοινωνίαν καὶ ἀλληλουχίαν διεκόψαμεν, ἀλλὰ
εἰς τῆς μερικῆς ἑτερότητος τὴν οἰκτὴν αὐτῶν ταυ-
τότητα δηλώσται προεθυμήθημεν, ἀλλήλων ἐχομέ-
νην, δίκην ἀλύσεως.

coaeclis reprehendant: neque enim virtutem quam uni alicui Apostolo quasi propriam tribuimus, aliis adimimus, aut mutuam earum cohaerentiam amputavimus, aut communionem negamus. Verum per dispartitam diversitatem, perfectam earum connexionem atque societatem indicare volumus; ut quæ instar catenæ sibi mutuo cohaereant, neque a se invicem divelli queant.

Καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα μαργαρίται· ἀνὰ εἰς ἕκαστος τῶν πυλῶνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου.

[Οἱ δὲ δώδεκα] πυλῶνες, δηλαδὴ οἱ [δώδεκα] τοῦ
Χριστοῦ μαθηταί, δι' ὧν τὴν θύραν καὶ τὴν ὁδὸν
ἐπέγρωμεν [τῆς ζωῆς· οἵτινες καὶ] δώδεκά εἰσι
μαργαρίται, ἐξ ἑνὸς πολυτίμου μαργαρίτου τοῦ Χρι-
στοῦ τὴν διαύγειαν κτησάμενοι.

Καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως, χρυσίον καθαρὸν, ὡς ὕαλος διαυγής.

Ἐνὶ παραδείγματι δὲ τὴν ἀκριθείαν τῶν τῆς ἀνω
πόλεως ἀγαθῶν παραστῆσαι οὐ δύναται. Διὸ τὴν
πλατεῖαν τῆς πόλεως, διὰ μὲν τὸ πολυτελὲς καὶ
εὐχρουν, ὡς χρυσίον, διὰ δὲ τὸ καθαρὸν, ὡς κρύ-
σταλλον ἐθεάσατο, [ἥτοι ὡς ὕαλον διαυγῆ·] ἔπερ
ἀμφότερα ἐν ἐνὶ συνδραμεῖν περὶ ἡμῖν, ἀδύνατον.
Ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἅγιος θεόθεαται, καθὼς ἡδύνατο·

Decimum, chrysoprassus.

Chrysoprassum, qui auri colorem auro **105** ipso altius imbibit, beatum Thaddæum, qui Abgaro regi Edessæ Christi regnum per aurum, ejusdem autem mortem per prassum designatam prædicavit, significari existimo.

Undecimum, hyacinthus.

Hyacinthum, qui cærulei aerei-que coloris speciem per se gerit, ad Simonem tanquam charismatum et gratiarum Christi zelatorem, cœlestem-que prudentiam haud vulgarem sortitum, haud incommodè retuleris.

B Duodecimum, amethystus.

Per *amethystum*, qui ignis formam spectantibus exhibet, Matthiam significari conjicio; ut qui in linguarum distributione cœlesti igne affatus sit affatus; et ob inflammatum Deo, a quo electus erat, serviendi et placendi desiderium, idoneus census qui in prolapsi Judæ locum sufficeretur. Hæc autem ex iis in medium attulimus, quæ sanctus Epiphanius de lapidibus istis disseruit, tribuum-que Israelis principibus accommodavit; idque ad illorum exercitationem qui in hæc quasi ænigmata suo forte tempore incident: de veritate quidem nonnullam conjecturam facientes, accuratam autem earum rerum notitiam soli Deo, qui isthæc patefecit, relinquentes. Interim apostoli sunt vera Ecclesiæ fundamenta, lapidesque vere pretiosi. Et hic quidem hujus, iste vero illius lapilli virtutem et proprietatem refert; omnes autem in communi, quidquid in singulis pulchrum et excellens exsistit, hoc totum sibi vindicant, etsi non eodem semper gradu. Eapropter ad unum omnes rogatos cupio, ne sententias, quas hic apposuimus, quasi

XXI, 21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt; et singulæ portæ erant ex singulis margaritis.

D Portæ duodecim sunt duodecim Christi discipuli; per hosce namque et ostium, et viam vitæ cognovimus: qui quidem duodecim sunt margaritæ ex una pretiosa margarita, nempe Christo, splendorem lucemque adepti.

Et platea civitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum.

Cum una similitudine exacta cœlestis illius civitatis venustas plenaque bonorum ejusdem notitia tradi non possit, sed ad eam rem variis opus sit exemplis et similitudinibus, propterea civitatis illius plateas crystallo auroque mundo assimilat; quo hinc quidem ejus præstantiam colorisque elegantiam colligamus; inde vero ejusdem mundi-

item et claritatem; quæ duo apud nos in unum **A** ἡ δὲ ἀραιφνής τῆς ἀνω πόλεως κατανόησις ὑπερ-
simul convenire haud facile solent. Hæc autem δαίνει καὶ ἀκοήν [καὶ ὁρασιν] καὶ διάνοιαν.
omnia sanctus evangelista vidit, quantum et quatenus potuit: siquidem exquisita supernæ civitatis
cognitio excedit omnem auditum, omnemque mentis et sensus captam.

XXI, 22. *Et templum non vidi in illa: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus.*

106 Quorsum enim opus est illi externo et sensi-
bili templo, quæ Deum, in quo vivimus, movemur,
et sumus, habet custodem et defensorem? Is enim
sanctorum templum et incola est; quia juxta pro-
missionem suam habitat et ambulat in illis; et
Agnus Dei, qui propter nos jugulatus est, cui
etiam vivificus Spiritus per essentiam conjunctus
est. Atque hoc per fluvium, cujus paulo post fit
mentio, diserte significatur.

XXI, 23. *Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit illam, et lucerna ejus est Agnus.*

Ubi enim mysticus justitiæ Sol lucet, ibi exter-
nis luminaribus opus non est. Ipse enim illius et
gloria et lucerna est; et gentes, quæ salvæ sunt,
in lumine illius ambulant; de quibus subjicit:

XXI, 24, 25. *Et ambulant gentes quæ servatæ fuerunt, in lumine ejus; et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam. Et portæ ejus non clauduntur per diem. Nox enim non erit illic.*

Gentes quæ salute potiuntur, in lumine ejus, ut
dictum est, ambulant; qui autem in terra consti-
tuti adversus carnis motus animique perturbatio-
nes dominatum obtinent, ii bonorum operum
gloriam et honorem in ipsam inferent. Quod au-
tem civitatis illius portæ non clauduntur, hoc vel
habitatorum illius securitatem et immutabilitatem
significat; aut certe apostolicæ doctrinæ portas,
ad hauriendam perfectiorem de rebus sublimiori-
bus notitiam, ibi omnibus patere: Dies autem
exstat ibi perennis; nox autem nulla omnino: hæc
enim in peccatorum sortem deputata est.

XXI, 26, 27. *Et afferent gloriam et honorem gen-
tium in illam: non intrabit in eam aliquid coin-
quinationis, aut abominationem faciens et menda-
cium, nisi qui stripti sunt in libro vitæ Agni.*

Splendor et gloria gentium, hoc est, illorum
qui ex gentium populo conversi, Christo placue-
runt, in civitate illa Deo fructum deprecant, to-
tumque quod habent acceptum illi ferent. Omne
autem commune et immundum illud non ingre-
diatur. Quia nulla est societas aut communicatio
luci cum tenebris, aut Christo cum Belial.

CAPUT LXVIII.

*De fluvio mundo, qui e throno in mediam civitatis
plateam procedere visus est.*

XXII, 1, 2. *Et ostendit mihi fluvium aquæ vivæ,*

*Kaì vadn ouk eĩdor en autē. — ὁ γὰρ Κύριος ὁ
Θεὸς ὁ παντοκράτωρ τὰς αὐτῆς ἐστὶ καὶ τὸ
Ἀρνίον.*

Kaì vadn ouk eĩdor en autē. — Τίς γὰρ χρεια
ναοῦ αἰσθητοῦ, τῇ ἐχούσῃ τὸν Θεὸν φρουρὴν καὶ
σκέπην· ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ κινούμεθα, καὶ ἱσμέν;
Οὗτος γὰρ ἐστὶ τῶν ἁγίων καὶ ναὸς καὶ ἐνοικίως,
ἐνοικίῶν [ἐν] αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατῶν, καθὼς ἐπιγ-
γελταί. Τὸ Ἀρνίον, ὁ δὲ ἡμᾶς σφραγισθεὶς Ἀμνὸς
τοῦ Θεοῦ· ᾧ δηλαδὴ οὐσιωδῶς καὶ τὸ ζωοποιῶν
B Πνεῦμα συντέτακται· ὅπερ διὰ τοῦ ἐξῆς ποταμοῦ
ἐνέφηνε.

*Kaì ἡ πόλις οὐ χρειαν ἔχει τοῦ ἡλίου, οὐδὲ
τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν αὐτήν· ἡ γὰρ δόξα
τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν· καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς,
τὸ Ἀρνίον.*

Kaì ἡ πόλις οὐ χρειαν ἔχει τοῦ ἡλίου.— Ἐνθα γὰρ
ὁ τῆς δικαιοσύνης νοητὸς ἥλιος, αἰσθητῶν φωστήρων
οὐ χρειᾶ· αὐτὸς γὰρ αὐτῆς καὶ δόξα καὶ λύχνος· καὶ
τὰ ἔθνη τῶν σωζομένων τῷ φωτὶ αὐτῆς περιπατή-
σουσιν· [περὶ ὧν φησι·]

*Kaì περιπατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς
αὐτῆς· καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσι τὴν
δόξαν αὐτῶν εἰς αὐτήν· καὶ οἱ πυλῶνες αὐτῆς
οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας· ὅτι γὰρ οὐκ ἐστὶ
C ἐκεῖ.*

Τὰ μὲν γὰρ σωζόμενα ἔθνη, καθὼς εἴρηται, φη-
σιν, ἐν τῷ φωτὶ αὐτῆς περιπατήσουσιν· οἱ δὲ ἐν
τῇ γῇ τῶν παθῶν βασιλεύσαντες τὴν τῶν ἀγα-
θῶν πράξεων δόξαν καὶ τιμὴν ἐν αὐτῇ οἴσουσι. Τὸ
δὲ μὴ κλεισθῆναι τὰς θύρας, δηλοῖ ἡ τὸ ἀσφαλὲς
τῶν οἰκητόρων αὐτῆς καὶ ἀρεπτόν· ἡ τὸ καλεῖ
τοὺς θεοὺς πυλῶνας τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας·
ἠνεῶσθαι πᾶσι, πρὸς τὴν τῶν τελευτέρων μάθησιν.
Ἡμέρα δὲ ἐστὶ ἐκεῖ, καὶ οὐ νύξ. Ἡ γὰρ νύξ τοῖς
ἀμαρτωλοῖς ἀποκληρωθήσεται.

*Kaì οἴσουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν
ἔθνων εἰς αὐτήν· καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν
πᾶν κοινὸν, καὶ κοιοῦν βδέλυγμα, καὶ ψεῦδος,
εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ
Ἀρνίου.*

Ἡ δὲ λαμπρότης καὶ ἡ δόξα τῶν ἔθνων, τουτέστιν
οἱ ἐν αὐτοῖς Χριστῷ εὐαριστήσαντες, ἐν τῇ πό-
λει ἐκείνῃ καρποφορηθήσονται. Πᾶν δὲ κοινὸν καὶ
ἀκάθαρτόν ἐκεῖ οὐκ εἰσλεύσεται. Τίς γὰρ κοινωνία
φωτὶ πρὸς σκότος;

ΚΕΦΑΛΑ. ΕΗ΄.

*Περὶ τοῦ καθαροῦ ποταμοῦ τοῦ φανέντος ἐκ
τοῦ θρόνου ἐκπορεύεσθαι.*

Kaì ἐδειξέ μοι ποταμὸν καθαρὸν ὕδατος ζωῆς

[καὶ] λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον Ἀ splendidum tanquam crystallum, procedentem de
ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου, ἐν μέσῳ sede Dei et Agni, in medio plateæ ejus.

Ὁ μὲν ἐκ τῆς ἐν τῷ πύρροντι βίῃ [Ἐκκλησίας] ἐκπορευόμενος ποταμὸς, τὸ τῆς παλιγγενεσίας ἀνίσταται βάπτισμα· διὰ Πνεύματος μὲν [ἁγίου] ἐνεργούμενον, καθαροὺς δὲ τοὺς λουομένους ὑπὲρ χρίνα καὶ κρύσταλλον ἀπεργαζόμενον. Τὴν δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ὁ πεπληρωμένος ὑδάτων, τὸ ζωοποιὸν Πνεῦμα διαπορεύεται, ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ διὰ τοῦ Ἀρνίου, διὰ μέσου τῶν ὑπερτάτων δυνάμεων, αἱ θρόνος τῆς Θεότητος ὀνομάζονται· τὰς πλατείας πληροῦν τῆς ἁγίας πόλεως· δηλαδὴ τὸ πλῆθος αὐτῆς, τὸ ὑπὲρ ψάμμον, κατὰ τὸν Ψαλμῶδην, πληθυνόμενον.

Καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ἔξωλον ζωῆς, ποιοῦν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα [ἐν] ἑκάστῳ ἀποδιδούν τὸν καρπὸν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ ποταμὸς οὗτος, φησὶ, ποτίζει τοὺς παραπρυττειμένους αὐτῷ ἁγίους, ἔξωλον ζωῆς τροπικῶς ὀνομασμένους, κατὰ μετοχὴν καὶ μίμησιν τοῦ τῆς ζωῆς ἔξωλου [Χριστοῦ]. Δώδεκα δὲ καρποὺς βλαστάνοντας· τούτεστιν ἀδιάλειπτον τὴν τῶν καρπῶν βλαστάνοντας ἔκφυσιν. Οὐ γὰρ ἁμαρτίας ἔσται χειμὼν ἐκεῖ, φύλλων ῥύθην ἀναγκάζων πᾶσχειν τὰ τῆς ζωῆς δένδρα, καθὼς ὁρώμεν σήμερον· ἀλλὰ πληρέστατος ἔσται ὁ τῆς καρποφορίας τῶν ἁγίων αἰὼν· ὅς [εἰκότως] ἐνταῦθα θαυδεκάμηνης προσηγόρεται, διὰ τε τοῦ παρ' ἡμῖν ἐνιαυτοῦ τὴν συνήθειαν, διὰ τε τῶν ἐβ' ἀποστολῶν τὸ κήρυγμα. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐτέρως ἅπαν τὸ παρὸν χωρίον ἐρμηνεύεσθαι. Διὰ μὲν τοῦ ποταμοῦ, ὡς εἴρηται, τὰ τοῦ ζωοποιοῦ [καὶ παναγίου] Πνεύματος χαρίσματα· ἅπαν δὲ τοῦ θρόνου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, δηλαδὴ τῶν χειρῶν δικῶν τάξεων, οἷς ὁ Θεὸς ἐνθρονίζεται, εἰς τὴν πλατείαν τῆς πόλεως, τούτεστι τὴν πολυάνθρωπον τῶν ἁγίων πληθύν, ἐξεῖσιν· ὡς ἐκ πρώτων εἰς δευτέρα μετοχευόμενα, κατὰ τὴν εὐκοσμον τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν διατάξιν. Ἐξωλον δὲ [τῆς] ζωῆς τὸν Χριστὸν σημαίνεισθαι, ἐν [τῷ] Πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ περὶ τὸ Πνεῦμα νοούμενον. Ἐν αὐτῷ γὰρ τὸ Πνεῦμα, καὶ [αὐτὸς] ἐν Πνεύματι προσκυνεῖται, καὶ χορηγός ἐστι [τοῦ] Πνεύματος· καὶ διὰ τούτου οἱ ἐβ' καρποὶ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, ἀνέκλειπτον [τὸν] τῆς θεογνωσίας καρπὸν ἡμῖν δωρούμενοι· δι' ὧν ὁ ἐνιαυτὸς Κυρίου δεκτός, καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἀνταποδόσεως· ἡ τῷ προφήτῃ προκηρυχθεῖσα, προκαταγγέλλεται.

Καὶ τὰ φύλλα τοῦ ἔξωλου, εἰς ἰσχυρίαν τῶν ἐθνῶν.

Φύλλα δὲ τοῦ ἔξωλου [τῆς ζωῆς,] δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, αἱ ἐπιπολαιότεραι τῶν θείων χρημάτων νοήσεις· ὥσπερ καρποὶ αὐτοῦ, ἡ τελειότερα γινώσις, ἡ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποκαλυπτομένη. Ταῦτα τὰ φύλλα, εἰς ἰσχυρίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν τῆς ἀγνοίας ἀποκάθαρσιν τῶν ὑποβεβηκότων ἐν τῇ τῶν ἀρετῶν ἐργασίᾳ ἰσθῶν, ἔσονται· διότι ἅλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἅλλη [δόξα] σελήνης, καὶ ἅλλη δόξα ἀστέρων· καὶ πολ-

Per fluvium qui in mortali hac vita ex Ecclesia procedit, regenerationis lavacrum adumbratur. Hoc enim per Spiritum sanctum motum, omnes quotquot in eo abluuntur, omni nive ac crystallo puriores nitidioresque reddit. At vero fluvius Dei, qui supernam Jerusalem larga aquarum copia irrigat, est Spiritus sanctus, qui ex Dei et Patris throno per Agnum procedit; et per medium supremarum virtutum, quæ Divinitatis sedes 107 nominantur, dilapsus, sanctæ civitatis plateas, nempe multitudinem ejus, quæ; juxta Psalmistam, atenæ numerum excedit, ubertim recreat.

B Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim; per menses singulos reddens fructum suum.

Hic, inquit, fluvius irrigat sanctos juxta se comsitos; qui similitudine quadam ad lignum vitæ, quod Christus est, ejusdemque imitatione et participatione, ligna vitæ metaphoricis appellantur. Progerminat autem hoc vitæ lignum fructus duodecim, hoc est, perennem fructuum sæturam. Neque enim peccati hyems, quæ foliis vitæ ligna exuit, sæviet ibi, quemadmodum hic sævire solet; verum sanctorum ævum, quod propter anni apud nos usitati consuetudinem, ac duodecim apostolorum prædicationem, duodecim mensium nomine recte designatur, optimorum fructuum copia est refertissimum. Potest alio quoque modo totus hic locus exponi. Per fluvium igitur, ut dictum est, vivifici Spiritus charismata significantur; quæ per Patris et Filii thronum, nempe per Cherubicorum spirituum ordines, in quibus Deus insidet, in civitatis plateas, hoc est, in numerosam illam sanctorum multitudinem, exeunt; et ab his tanquam ex primis, ad illos qui secundario ea participant, sese diffundunt; idque secundum coelestium ordinum et hierarchiarum dispositionem. Per lignum autem vitæ, Christum, in Spiritu et per Spiritum cognitum, significari, extra controversiam est. In ipso namque est Spiritus, et in Spiritu adoratur, et ipse est qui Spiritum largitur; et per illum duodecim apostolici chori fructus, assiduos divinæ cognitionis sætus proferentes, nobis donantur. Per quos utique obtingit annus Domini acceptus, diesque retributionis, qui dudum ante a propheta prædicatus, nobis nunc tandem annuntiatur.

Et folia ligni ad sanitatem gentium.

Per folia ligni vitæ, quod est Christus, designantur tenuiores et quasi superficiales divinorum judiciorum notitiæ; quemadmodum per fructus consummatior earumdem rerum cognitio; quæ in futuro tandem ævo patefiet. Ejusmodi igitur folia, ad sanationem, hoc est, in ignoracionis expiationem, illarum gentium quæ in virtutum actione minus valuerunt, cedent: siquidem non eadem

omnium, sed alia est gloria solis, alia lunæ, alia stellarum. Et multæ rursus mansiones sunt apud Patrem; quarum aliæ majori, aliæ minori splendore potiuntur, secundum operum uniuscujusque analogiam et qualitatem. Alio sensu per *lignum vitæ*, quod mensibus duodenis fructus duodecim affert, chorum apostolicum accipere licet, propter peculiarem societatem et communicationem quam habuit cum ligno veræ vitæ. Hoc enim posteaquam eum carne nostra semel communicavit, suæ divinitatis participes nos fecit. Horum autem fructus in centesimum excrescunt; folia vero alia reddunt sexagesimum, alia trigesimum; quæ sanitatem iis **108** afferunt qui ex gentibus in divini luminis splendore non ita multum excelluerunt; quam quidem sanitatem per illos susceperunt, qui centuplum fructificaverant. Quantum enim interest inter folia et fructus, tantum inter eos qui tunc salvabuntur, intercessurum putandum est; aliis quidem majori, aliis vero minori gloria potentiibus, sicuti ante obiter indicatum est. Quod autem *lignum* singulariter pro *lignis* scriptum est, hoc sanctorum inter se unionem et concordiam significat. Sed et numerorum heterosis sacris Litteris admodum quoque familiaris est. Constat enim ligna multa lignum unum, et multos equos equum unum appellare, aliaque id genus singularia pro nominibus pluralibus frequenter collocare solere.

XXII, 3. *Et omne maledictum non erit amplius.*

Cum *anathematis* nomen bifariam usurpetur, uno modo pro eo quod soli Deo consecratum et dedicatum est, ad quod proinde promiscue multitudini non patet accessus, alio modo pro eo quod neque sanctis illis virtutibus, neque ulli alteri creaturæ contrectare fas est; utpote diabolo nuncupatum, nec non ab omni prorsus bono et honesto alienum: non est hic sermo de priori illo, sed de posteriori, quod gravi quadam emphasi *catathema* vel *maledictum* hoc loco vocatur: re ipsa enim tale anathema cœlesti numini non dedicatur, neque, ut res votivæ solent, Deo suspenditur; sed, ut res diabolo subjecta, simulque cum illo condemnationi obnoxia, deponitur, et tanquam profanum quiddam pedibus calcatur. Ejusmodi autem *catathema* in civitate illa non erit.

Sed sedes Dei et Agni in illa erunt: servi ejus servient illi, et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus suis.

Qui, inquit, facti sunt thronus Dei per requiem, quam Dominus in illis capit, ii germani civitatis illius habitatores censebuntur; videbuntque ipsum non per ænigmata, sed facie ad faciem, quemadmodum visus est sanctis apostolis in monte, ut magnus ait Dionysius; habebuntque pro aurea lamina, quam summus sacerdos olim serebat, *divinum nomen*, non tam in frontibus descriptum, quam in cordibus impressum. Indicat id autem firmam, liberam, et immutabilem dilectionem, qua in illum feruntur. Etenim inscriptio in fronte honestæ ejusdem libertatis argumentum et index est.

XXII, 5. *Et nox ultra non erit ibi; et non egent lumine lucernæ, neque lumine solis; quoniam Dominus Deus illuminat illos: et regnabunt in sæcula sæculorum.*

λαὶ μονὰ παρὰ τῷ Πατρὶ· τὸν μὲν ἡττονος, τὸν δὲ πλείονος ἀξιοῦσαι λαμπρότητος· κατὰ τὴν ἐκαστου ἀναλογίαν τῶν πράξεων. Καὶ ἐτέρως δὲ τοῦτο νοητέον. *ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρποὺς 13'*, τὸν ἀποστολικὸν χορὸν [νοοῦμεν] κατὰ μετοχὴν τοῦ ὄντως ξύλου τῆς ζωῆς, τοῦ διὰ τῆς πρὸς [τὴν] σάρκα κοινωνίας δωρησαμένου ἡμῖν μετοχὴν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα. Τοῦτων καρποὶ, οἱ ἐν ἐκατὸν καρποφοροῦσάντες. Φύλλα δὲ, οἱ ἐν ἐξήκοντα· οἱ καὶ τοῖς ἐν τριάκοντα τοῖς ἐκ τῶν ἐθνῶν [τὴν] θεραπείαν προσοίσουσι, τοῖς ὑποβεβηκόσι τῶν θείων φώτων τὴν αἴγλην διαπορομεύοντες, ἅπερ διὰ τῶν καρποφοροῦσάντων ἐν ἐκατὸν ἐδέξαντο. Ὅση γὰρ φύλλων καὶ καρπῶν [ἐστὶν ἡ] διαφορὰ, τοσαύτη καὶ τῶν τότε σωζομένων· τῶν μὲν ἦττον, τῶν δὲ πλείονος δοξαζομένων, ὡς γέγραπται. Εἰ δὲ ἐνικῶς τὸ ξύλον ἀντὶ τῶν ξύλων γέγραπται, τὴν ἐνιαίαν τῶν ἁγίων δηλοῖ συνδιαίτησιν καὶ ὁμόνοιαν. Ἐθὺς δὲ [καὶ] τῇ Γραφῇ πολλαχοῦ ἀντὶ ξύλων πολλῶν ἐνικῶς ξύλον καλεῖν· καὶ ἀνθ' ἐτέρων πληθυντικῶν, ἐνικῶς ὀνόματα [λέγειν].

Kai pâr katáθεμα οὐκ ἔσται ἐκεῖ.

Τοῦ ἀναθέματος δις ὡς νοούμενου· τοῦ μὲν, ὡς τοῖς πολλοῖς ἀδίκτου, Θεῷ δὲ μόνῳ ἀνατιθεμένου· τοῦ δὲ, ὡς πάσῃ τῇ κτίσει καὶ ταῖς ἁγίαις δυνάμεσιν ἀψύστου, ὡς τῷ διαβόλῳ ἀνακειμένου, διὰ τὴν ἀμύγη τοῦ καλοῦ ἀλλοτρίωσιν, τοῦτο ἐνταῦθα κατ' ἐπίτασιν εἰρησθαι νομιζόμεν *κατάθεμα*. Τῷ γὰρ ὄντι τὸ τοιοῦτον οὐκ ἀνατίθεται, ἀλλὰ κατατίθεται, τῷ διαβόλῳ ὑποταττόμενον καὶ συγκαταδικαζόμενον· ὅπερ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ οὐκ ἔσται.

Kal ó θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίου ἐν αὐτῇ ἔσται· καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ, καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

Οἱ δὲ γινόμενοι, φησὶ, θρόνος Θεοῦ διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῦ Δεσπότης ἀναπαύσεως, αὐτοὶ τῆς πόλεως [ἐκείνης] οἰκήτορες ἔσονται, καὶ ὄψονται αὐτὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· οὐ δι' αἰνιγμάτων, ἀλλ' ὥς περ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐν τῷ [ἀγίῳ] ὄρει τεθέαται, ὡς φησὶν ὁ μέγας Διονύσιος. Ἐξουσι δὲ ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ πετάλου, οὐ πάλα ὁ ἀρχιερεὺς ἐφόρει, οὐκ ἐπὶ τῶν μετώπων μόνων τὸ *θεῖον ὄνομα*, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς καρδίαις ἐγκεχαρῆμενον, δηλοῦν τὴν εἰς αὐτὸν παγίαν καὶ πεπαρρησιασμένην ἀγάπην καὶ ἀμετάθετον. Ἡ γὰρ ἐπὶ τοῦ μετώπου γραφὴ τὸν ἐν παρρησίᾳ καλλωπισμὸν αἰνίττεται.

Kai rûx οὐκ ἔσται ἐκεῖ· καὶ χρεῖαν οὐκ ἔχουσι [φωτὸς] λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου· ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖ αὐτοὺς, καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Εἰ δὲ οἱ δίκαιοι, ὡς φησὶν ὁ Χριστὸς, ὡς ὁ ἥλιος λάμψουσι, πῶς λυχνίας ἢ καὶ ἡλιακοῦ φωτὸς ἔσται γρη῏α, τοῖς τὸν Κύριον τῆς δόξης φωτισμὸν καὶ βασιλεία ἔχουσιν, ὅφ' οὗ [ἀτελευτήτως] εἰς αἰῶνα· αἰῶνων βασιλευθῆσονται, μᾶλλον δὲ αὐτῷ συμβασιλεύσουσι, κατὰ τὸν Οὐκὶν Ἀπόστολον;

ΚΕΦΑΛ. ΞΘ'.

Ὅτι θεὸς τῶν προφητῶν ὁ Χριστὸς, καὶ Δεσπότης τῶν ἀγγέλων.

Καὶ εἶπέ μοι· Οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί.

Πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ [οἱ λόγοι], ὡς ἐκ τῆς ἀληθείας προφερόμενοι. Μέχρι [δὲ] τῶν ἐνταῦθα τὴν τοῦ ἀγγέλου ὀπτασίαν καὶ [τὴν] τῶν τεθεαμένων τὴν ἐρμηνείαν παραθέμενος, λοιπὸν ὡς ἐξ οἰκείου προσώπου φησὶ·

Καὶ Κύριος ὁ θεὸς τῶν ἀγγέλων προφητῶν ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ὃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.

Εἰ δὲ θεὸς τῶν προφητῶν ὁ Χριστὸς, ὃς τὸν ἄγγελον [αὐτοῦ] ἀπέστειλε, διὰ μέσου τοῦ τὴν ὀπτασίαν ἑωρακότος μακαρίου Ἰωάννου δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὰ μέλλοντα γενέσθαι, εὐδελον ὅτι συγκαταβατικῶς κατ' οἰκονομίαν τῷ Ὑπὲρ ἐν τοῖς προοιμίοις ἔφη δεδῶσθαι διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀποκάλυψιν. Ὁ γὰρ τῶν προφητῶν θεός, [ὃ] καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀποστέλλων ὡς λειτουργικὰ πνεύματα πρὸς [τοὺς οἰκέλους δούλους] τὴν τῶν μελλόντων [αὐτοῖς ἀποδείξαι] φανέρωσιν, οὐκ ἂν ἀγνοήσῃ τι, οὔτε τὴν ἡμέραν οὔτε τὴν ὥραν τῆς συντελείας· ἵνα διὰ τοῦ Πατρὸς ἐνταῦθα μάρτυρ ὁ πάντας ἔχων τοὺς ἀποκρύπτους θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως [ὡς θεός]. Οὐ περ νῦν εἰς [τὸ] πρόσωπον ὁ εὐαγγελιστῆς μετέρχεται [λέγων]· sapientiae et scientiae [thesauros tanquam Deus in se

[καὶ] ἰδοὺ ἐρχομαι ταχύ· μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.

Ἔθος γὰρ τοῦτο [καὶ] τοῖς προφήταις, ὡς ἐξ οἰκείου προσώπου τὰ θεῖα χρησιμεύειν πανταχοῦ. Τὸ δὲ, Ταχύ ἐρχομαι, ἢ δηλοῦντός ἐστι τὴν τοῦ παρόντος καιροῦ βραχυτέτα, συγκρίσει τοῦ μέλλοντος· ἢ τῆς ἐκάστου τελευτῆς τὸ ἀθρόον καὶ σύντομον. Ἐκείτω γὰρ ἄνθρωπὸς τέλος, ἢ ἐντεῦθεν αὐτοῦ μετέστας. Ἐπεὶ τοίνυν ἀγνοοῦμεν πόταν ὥραν ὁ κλέπτης ἐρχεται, γρηγορεῖν καὶ τὰς ἀσφύας περιεζῶσθαι, καὶ τοὺς λύχνους ἔχειν καιομένους τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας, καὶ τοῖς πλησίον φαίνοντας, ἐντετάλμεθα· [διὸ μὴ παυσώμεθα] ἐν συντριμμῷ καρδίας τὸν θεὸν ἰκτετεύοντες ρυσοῦναι ἐκ πάντων τῶν διωκόντων ἡμᾶς· μήποτε τοῦτοις ἡττηθέντων ἡμῶν, οἱ τὰς ψυχὰς ἡμῶν παραληψόμενοι [ἄγγελοι] ἀρπάσωσιν αὐτὰς ἀνευτρέπιστους, [ὡς] μὴ ὄντος λυτρομένου μηδὲ σώζοντος· μήποτε δεσμοῖς τῶν χαμερπῶν καὶ γτήνων πραγμάτων ἢ ἐκάστου [ἡμῶν] ἐμπεπλεγμένη ψυχῇ, καὶ τὸν ἐκ τούτων χωρισμὸν [καὶ] μὴ φέρουσα, εἰκὴ μὲν πρὸς αὐτὰ μεταστρέφεται, καταλείψα· δὲ ταῦτα κατεπειγομένη ἀγγελικῇ ἐπιστάσι·

A Si iusti, ut inquit Christus, fulgebunt ut sol; qua ratione lucernali aut solari lumine opus erit qui a Domino gloriae et majestatis illustrantur et reguntur, et in omne aevum regentur, aut, ut rectius secundum Apostolum dicam, sine fine una cum illo regnabunt?

CAPUT LXIX.

Quod Christus sit Deus prophetarum, et angelorum Dominus.

XXII, 6. Et dixit mihi: Haec verba fidelissima sunt et vera.

109 Fidelia et vera sunt, utpote ab ipsa veritate prolata. Huc usque angeli visionem visorumque interpretationem in medium proposuit; posthac autem, quasi ex propria persona disserit. Ait autem:

Et Dominus Deus sanctorum prophetarum misit angelum suum, ut ostendat servis suis, quae oportet fieri cito.

Si Christus est Deus prophetarum, qui angelum suum mittit, ut per divinum Joannem, qui visionem hanc vidit, quasi per internuntium, servis suis, quae olim futura sunt, ostendat, planum sit, cum in libri hujus exordio Filium rerum harum manifestationem a Deo Patre accepisse asserit, orationem oeconomiae illius secundum carnem accommodasse, quadamque συγκαταβάσει et condescensione usum esse. Qui enim prophetarum Deus est, angelosque tanquam spiritus administratorios ad servos suos, ut quae futura sunt, illis patefaciat, subinde mittit, certum est eum nihil quidquam latere, adeoque diem et horam consummationis saeculi non ignorare, ita ut isthaec nunc tandem per Patrem eum discere oporteat; qui omnes abditos habet. Cujus personam Evangelista assu-

XXII, 7. Ecce venio velociter: beatus qui custodit verba prophetiae libri hujus.

Solent namque prophetae divina oracula tanquam ex propria persona saepenumero depromere. Illud autem, Ecce venio cito, aut praesentis temporis brevitatem comparatione futuri significat; aut certe uniuscujusque finem prope adesse, et simul quoque incertum esse insinuat; siquidem translatio ex hac mortali vita suus cuique finis est. Quia ergo qua hora fur venturus sit explorare non tenemus, oportet nos vigilare, lumbosque accinctos habere, et pia Deoque digna conversatione lucernas ardentes, proximoque lucem praebentes, palam ostendere. Quamobrem ne cessemus corde contrito Deum deprecari, ut ab omnibus qui nos persequuntur, nos liberet; ne quando ab illis superati, angeli qui animas corporibus exutas suscipere solent, hinc nos abripiant imparatos; ita ut non sit qui redimat, neque qui salvum faciat; ne forte humi repentium terrenarumque rerum laqueis cujusvis nostrum anima intricata, neque ab illis se avelli sustinens, frustra ad eas convertatur;

utpote angelico impulsu et vi, divinoque mandato celeriter hinc excedere, aliisque illas relinquere coacta; ac tum demum præteriti temporis negligentiam inutiliter deplorare incipiat. Quin potius illud Davidicum oraculum continuo meditemur, concinneque modulemur: *Paratus sum, et non sum turbatus ad custodiendum omnia mandata tua*¹⁶; huiusque observationis mercedem, gloriam a Deo accipiamus; auribus haurientes benedictam illam vocem: *Euge, serve bone et fidelis, quia in paucis fuisisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui*¹⁷: cum quo Patrem simul et sanctum Spiritum decet gloria, honor, et imperium, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT LXV. SERMO XXIV.

110 Quod ea omnia quæ apostolus vidit, digna sint fide.

XXII, 8, 9. *Et ego Joannes, qui vidi et audivi hæc. Et posteaquam audivissem et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui servant verba prophetiæ libri huius: Deum adora.*

Et hæc quoque apostolicæ animæ proprietatem arguunt. Etenim, ut in Evangelio ejusmodi oratione utitur: *Et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium ejus*¹⁸: ita hic quoque quæ prædicta erant per se, et vidisse et audivisse fateatur, eaque ratione visa confirmat. Ostendit quoque angeli, qui mysticam illam visionem impresserat, gravitatem et erga Deum pietatem, ut qui conservi adorationem non admisserit, sed pie prudenterque communi Domino illam detulerit.

CAPUT LXXI.

Ut jussus sit ne hanc Apocalypsin obsignaret, sed tantum prædicaret.

XXII, 10. *Et dixit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri huius: tempus enim prope est.*

Hactenus angelicas sententias et voces adduxit; hinc nunc ad Dominicam Christi personam transit. Jubet hæc autem, ne prophetiæ huius verba obsignet; quippe cum liber hic qui ab omnibus fidelibus legatur dignus sit. Nam per supplicia, quæ peccatoribus comminatur, et quietem, quæ sanctis hic promittitur, lectoribus ad veram illam vitam ostendit.

XXII, 11, 12. *Qui nocet, noceat adhuc; et qui sordidus est, sordescat adhuc; et qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, ut reddam unicuique secundum opera sua.*

Non afferuntur isthæc hoc loco quasi ad injustitiam aut immunditiam aliquem incitare velit; absit; verum ut ostendat se hominis voluntatem liberam et ab omni coactione immunem conservare

καὶ θεῶν προσταγμάτων, ἀνόνητα τοῦ παρρηχότος χρόνου θρηγῇ τὴν ἀμέλειαν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδιαθέτως τὸ Δαβιτικὸν μελεδοῦντες λόγιον· *Ἐτοιμάσθη καὶ οὐκ ἐταράχθη τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου*· τῆς τούτων τηρήσεως μισθὸν τὴν ἐκ θεοῦ δόξαν λάθωμεν τὸ, *Εὖ, δοῦλε ἀγαθὸ καὶ πιστὸ· ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χερὰν τοῦ Κυρίου σου. Μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι πρέπει δόξα, τιμὴ, κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.* Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. Ο'. ΛΟΓΟΣ ΚΑ'.

Περὶ τοῦ ἀξιοκρίστου τῶν τεθεαμένων τῷ Ἀποστόλῳ.

Κἀγὼ Ἰωάννης ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα· καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ εἶδον, ἐπεσοῦν προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεξιού μου ταῦτα. Καὶ λέγει μοι· *Ὅρα μὴ· σὺνδουλὸς σου εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, [καὶ] τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου· τῷ θεῷ προσκύνησον.*

Καὶ τοῦτο τῆς ἀποστολικῆς ψυχῆς ἰδίωμα· ὥστε γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πεποίηκεν, εἰπὼν, *Καὶ ὁ ἑωρακὴς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία [αὐτοῦ]*· οὕτω κἀνταῦθα, αὐτήκοος εἶναι καὶ αὐτόπτης τῶν προφητευθέντων ὁμολογήσας, τὰ ἑωραμένα ἐπιστάσας. Ἐδείξε δὲ καὶ τοῦ τυπώσαντο· ἀγγέλου τὴν ὄρασιν τὸ εὐλαβεῖς, ὅπως τὴν προσκύνῃσιν τοῦ συνδούλου οὐ προσήκατο, ἀλλ' εὐγνωμόνως τῷ κοινῷ Δεσπότη [ταύτην] προσέειπεν.

ΚΕΦΑΛ. ΟΑ'.

Ὅπως ἐκαλεῖσθαι μὴ σφραγίσαι, ἀλλὰ κηρύξαι τὴν Ἀποκάλυψιν.

Καὶ λέγει μοι· *Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν.*

Μέχρι τῶν ἐνταῦθα τὰς ἀγγελικὰς ῥήσεις παραθέμενος, εἰς τὸ Δεσποτικὸν ἐντεῦθεν μέττει τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον, λέγων· *Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας.* Καὶ γὰρ ἀξία ἡ βίβλος τῆς πρὸς τῶν πιστῶν ἀναγνώσεως. Διὰ τε τῆς ἡτοιμασμένης τοῖς ἁμαρτωλοῖς κολάσεως, διὰ τε τῆς ἐπηγγελμένης τοῖς ἁγίοις ἀναπαύσεως, ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ὁντως ζωὴν τοὺς ἐντυγχάνοντας.

Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι· καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι· [καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι· καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι· καὶ] *ἰδοὺ ἔρχομαι ταχὺ· καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται.*

Οὐχ ὡς εἰς ἀδικίαν δὲ καὶ ῥυπαρίαν προτρέπων, τὰ παραπεθέντα εἴρηκε· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς τὸ τῆς γνώμης φυλάττων ἀκατανάγκαστον· ὡς ἂν εἴποι [τις]· *Ἐκαστος τὸ ἀρέσκον αὐτῷ ποιησάτω.*

¹⁶ Psal. cxvii, 60. ¹⁷ Matth. xxv, 21, 23. ¹⁸ Joan. v, 33.

οὐ βιάζω τὴν προαίρεσιν. Δείξας, εἰσασπὶ ἐπιτη-
δεύματι πέρας; ἀκολουθεῖν κατὰλληλον, [φησὶν·]
Ὅταν ἔρχωμαι ἀποδοῦναι ἐκάστῳ τὰ τῶν πεπραγ-
μένων ἐπίχειρα.

rūm suis studiis suisque operibus consentaneum. Quare etiam subdit : Venio enim cito, ut reddam unicuique prout meritis suis digna.

Ἐγὼ τὸ α καὶ τὸ ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος· οὔτε [γὰρ] πρὸ ἐμοῦ, οὔτε μετ' ἐμὲ θεὸς ἐστι.

Τὸ δὲ α καὶ τὸ ω, δηλοῖ ὅτι οὔτε τῆς ἀρχῆς ἐστὶν [τι] πρεσβύτερον, οὔτε τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας καὶ βασιλείας ἔσται τέλος. Πολλάκις δὲ καὶ ἀνωτέρω εἰρηται α ὁ Χριστὸς, διὰ τὴν θεότητα· ω δὲ, ἦτοι ἔσχατος, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς ἐμοῦ· Ἰνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν.

Ὅντως δὲ μακαρισμοῦ ἄξιοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Ἐξουσίαν γὰρ ἔξουσιν ἐν τῇ ἀλη-
κειᾳ ζωῇ, τῇ ξύλῳ τῆς ζωῆς Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν
ἐπαναπαύεσθαι, καὶ ἐντροφῆν τῇ αὐτοῦ θεωρίᾳ·
μηδεμιᾶς παρεμποδίζούσης πονηρᾶς δυνάμεως· καὶ
τοῖς ἀποστολικαῖς πυλῶσι, δηλαδὴ τοῖς αὐτοῦ διδά-
μασιν, εἰς τὴν ἄνω πόλιν διὰ τῆς ἀληθινῆς θύρας
εἰσελεύσονται· μὴ ὑπερπηδῶντες ἐτέρωθεν, καθὼς
οἱ μισθωτοὶ ποιμένες, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θυρωροῦ τῆς
ζωῆς εἰσαγόμενοι.

Ἐξω οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ οἱ πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς ὁ φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

Κύνες δὲ, οὐ μόνον οἱ ἀναιδέες καὶ ἄπιστοι, καὶ οἱ ἐν τῇ κατατομῇ κακοὶ ἐργάται, οὗς ὁ Ἀπόστολος ἐκλαίειν, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπιστρέ-
ψαντες ἐπὶ τὸν βίον ἔμετον. Διὸ σὺν τοῖς πόρνοις καὶ
φονεῦσι καὶ εἰδωλολάτραις τῆς ἄνω ἀλλοτριοῦνται
πᾶσι.

ΚΕΦΑΛ. ΟΒ΄.

Ὅπως ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ ἐν αὐτῇ Πνεῦμα, προσ-
καλοῦνται τὴν Χριστοῦ ἐνδοξον ἐπιφάνειαν· καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἣ ὑποβάλλονται οἱ τὴν βί-
βλον [ταύτην] παραχαράττοντες.

Ἐγὼ Ἰησοῦς ἐπεμψα τὸν ἄγγελόν μου, μαρ-
τυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα [ἐν] ταῖς Ἐκκλησίαις.

Κάνταῦθα τὸ Δεσποτικὸν τοῦ πεπομφότος· τὸν ἄγ-
γελον ἀξίωμα δέκνυται. [Τὸ δὲ μαρτυρῆσαι, ἀντὶ
τοῦ διαμαρτυράσθαι τίθεται.]

Ἐγὼ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ.

Ῥίζα δὲ τοῦ Δαυὶδ ὁ Χριστὸς, ὡς Θεός· γένος
δὲ, ὡς κατὰ σάρκα, ἐξ αὐτοῦ βλαστήσας.

[Καὶ] ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωτῶς [ὁ αὐτός·]

Καὶ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωτῶς, ὁ αὐτός, ὡς ἐν

A certo decrevisse. Sensus enim est : Unusquisque quod sibi placet, operetur; nullius equidem volun-
tati vim infero : unum hoc tantum ostendo atque
denuntio, nempe unumquemlibet exitum sortitu-
rum. Quare etiam subdit : Venio enim cito, ut reddam

XXII, 13. Ego sum A et Ω, principium et finis, primus et novissimus.

Neque enim aliquid exstat meo principio vetu-
stius; sed neque regni divini divinæque potestatis
ullus omnino exstat terminus. Subinde autem Chri-
stus, uti ante quoque indicatum est, appellatur pri-
mus et novissimus; illud quidem, propter deitatem;
hoc vero, propter assumptam humanitatis naturam.

XXII, 14. Beati qui lavant stolas suas in sanguine Agni, ut sit potestas eorum in ligno vitæ et per por-
tas intrent in civitatem.

¶ ¶ ¶ Vera beatitudine citra controversiam digni ta-
les, utique tandem legas : siquidem interminabili
vita illa potiti, jus illis fasque erit in ligno vitæ,
nempe in Christo Deo nostro, conquiescere, sua-
viterque in illius contemplatione sese oblectare;
nulla maligna virtute aut potestate ullum prorsus
impedimentum afferente; sed per apostolicas por-
tas, hoc est per apostolorum doctrinam, in civita-
tem supernam ingredientur; neque aliorum per
saltum irrudent, quemadmodum mercenarii pasto-
res solent; sed a vitæ janitore per verum ostium
C introducentur.

XXII, 15. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.

Canes hoc loco appellantur non solum effron-
tes et infideles, cæterique mali operarii omnes
quos apostolus deplorat; verum ii etiam, qui post
susceptum baptismum ad proprium vomitum reversi
sunt. Quare neque hi quoque ad supernam illam
civitatem admittentur; sed simul cum scortatoribus
et homicidis et idolis servientibus veluti profani et
alieni, inde repellentur.

CAPUT LXXII.

Ut Ecclesia et Spiritus qui in illa degit, glorio-
sum Christi adventum expellant; certæque male-
dictioni subjiciantur qui librum hunc adulte-
rant.

XXII, 16. Ego Jesus misi angelum meum testifi-
cari vobis hæc in Ecclesiis.

Et hinc quoque divina Christi potentia ostendi-
tur : neque enim angelum mitteret, nisi Deus es-
set. Mittitur autem ut cum certa adjuratione et
protestatione palam denuntiet Ecclesiis, quæ hic
scripta sunt.

Ego sum radix et genus David.

Radix Davidis est Christus, tanquam Deus; ge-
nus autem ejusdem, secundum carnem : ex ipso
namque originem duxit.

Et stella splendida et matutina.

Idem Christus lucida illa et matutina stella est ;

ut qui post triduanam mortem mane nobis exortus fuerit; necnon post presentis vitæ noctem, in matutina communis resurrectionis hora sanctis omnibus conspicuum sese exhibebit; diem qui nunquam habiturus est finem, certo adlucturus.

XXII, 17. *Et spiritus et sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni.*

Ecclesia enim et Spiritus, qui in ipsa habitat, et *Abba Pater* in cordibus nostris clamat, unigeniti Filii Dei adventum invocant et optant. Sed et cuncti quoque mortales, qui fideliter audiunt et expendunt illud, *Adveniat regnum tuum*, quasi divinitus edocti, eundem illum adventum a Deo et Patre enixe contendunt.

Et qui silit, veniat: et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

Siti namque ad vitæ poculum firmamque et stabilem boni comparati possessionem opus est; maxime vero cum donum hoc iis impenditur, qui etsi prorsus otiosi non fuerunt, attamen doni magnitudine neque digna neque paria præsiterunt; solum autem pro auro et argento, externisque laboribus bonam mentem, incensumque animi desiderium in medium attulerunt.

112 XXII, 18, 19. *Contestor autem omni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de iis quæ scripta sunt in libro isto.*

Formidabilis in illos desæviet execratio, qui divinam Scripturam adulterare non dubitant. Nam illorum hæc temeritas est nimis audax et temeraria; imo vero tanta est, ut vel sola arrogantes et temerarios illos a futuri sæculi bonis excludere valeat. Quod incommodum ne nobis qui hæc audimus, usu quandoque veniat, non absque comminatione contestatur et exhortatur, ne quid apponamus aut adimamus: verum Scripturarum phrasas et idiomata, Attica orationis structura et compositione syllogismisque dialecticis potiora, certiora, et ad fidem majus momentum asferre censeamus. Nam et in illis multa invenire liceat, quæ regulæ et veritatis legi non satis consentanea sunt, et tamen propter scriptorum auctoritatem dissimulantur, missaque fiunt. Quantum autem intervallum inter eos qui apud nos, et eos rursus qui apud illos celebres exstiterunt intercedat, id mente complecti vix valemus: arbitror autem plus intercedere, quam inter lucem et tenebras.

XXII, 20, 21. *Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito. Amen. Veni, Domine Jesu. Gratia Domini nostri Jesu Christi, cum omnibus sanctis. Amen.*

Et ego (inquit) qui hæc ad te, qui es vita, dico, venio; et tu itidem veni. Etsi alio quoque sensu hæc ex persona Christi dicta videri queant. Qui, inquit, hæc protestor, cito veniam. Ex persona autem Apostoli dicitur, quod mox subiungitur,

τῷ πρώτῳ ἀνατείλας ἡμῖν τριήμερος· καὶ ἐν τῇ μετὰ τὴν νύκτα τοῦ παρόντος ἡμεῶν πρώτῃ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως τοῖς ἁγίοις ἐπιφανησόμενος, τὴν ἡμέραν ἄξων τὴν ἀτελεύτητον.

Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν· Ἔρχου. Καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω· Ἔρχου.

Ἡ νύμφη δὲ, ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πνεῦμα, κρᾶζουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, Ἀδὲ ὁ Πατήρ, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ παρουσίαν ἐπικαλοῦνται. Καὶ πᾶς δὲ πιστὸς ἀκούων, ἅτε δευδαγμένος, Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσεύχεται.

Καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω· ὁ θέλων λαβεῖν ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

Καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω. Διψῆς γὰρ χρεὶα ἐν τῇ τῆς ζωῆς πόματι πρὸς βεβαίαν τοῦ κτηθέντος κατάσχεσιν· μάλιστα δὲ καὶ δῶρον παρέχεται, οὐ τοῖς μηδὲως καμοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς οὐκ ἄξια [μὲν] τῆς τοῦ δώρου μεγαλειότητος, μόνῃν δὲ γνώμῃν γησίαν καὶ διάπυρον ἀντὶ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου καὶ σωματικῶν πόνων εἰσφέρουσι.

Μαρτυρῶ ἐγὼ παντὶ [τῷ] ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· Ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτὰ, ἐπιθῇ ἐπ' αὐτὸν ὁ Θεὸς τὰς ἐκτὰ πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ [καὶ] Ἐάν τις ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφέλῃ ὁ Θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

Φοβερὰ δὲ ἡ κατὰ τῶν παραχαρακτῶν τῶν θείων Γραφῶν κατάρα· ἐπειδὴ καὶ τολμηρὰ ἡ τοῦτων προπέτεια, ἀλλοτριῶσαι δυναμένα τοὺς αὐθάδεις τῶν ἀγαθῶν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος· ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, διαμαρτύρεται ἡμῖν τοῖς ἀκούουσι, μήτε προσθεῖναι τι, μήτε ἀφελῆναι, ἀλλὰ τὰ Γραφικὰ ἰδιώματα, τῶν Ἀττικῶν συντάξεων, καὶ τῶν διαλεκτικῶν συλλογισμῶν [ἡγεῖσθαι] αξιοπιστότερα καὶ σεμνότερα· ἐπεὶ καὶ ἐν ἐκείνοις πολλὰ τις εὐρίσκων μὴ κανονιζόμενα, ἐπὶ τὸ αξιοπιστον τῶν ἐν αὐτοῖς ποιητῶν καὶ συγγραφέων παραπέμπεται. Ὅσον δὲ τὸ μέσον τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἐκείνοις ἐνδόξων, καὶ τὸ ἐν νῷ λαβεῖν, ἀμήχανον. Οἶμαι γὰρ εἶναι πλεόν, ἢ ὅσον φῶς σκότους διέστηκε.

Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα· Ναὶ ἔρχομαι ταχύ. Ἀμήν. Ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου [ἡμῶν] Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀγίων. Ἀμήν.

Κἀγὼ δὲ, φησὶν, ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, λέγω πρὸς σὲ τὴν ζωὴν· Ἔρχομαι. Καὶ αὐτὸς δὲ παραγενεὺς [Κύριε]. Ἡ καὶ ἐτέρως τοῦτο ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ εἴρηται· Ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, δηλαδὴ ὁ μαρτυρούμενος, ἔρχομαι ταχύ. Ἐκ δὲ τοῦ ἀποστολικοῦ

προσώπου, τὸ ἐπόμενον, τὸ, *Ἐρχου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ*. Περιπλοῦτος γὰρ τοῖς ἁγίοις ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ὡς τὸν μισθὸν τῶν ἐργασμένων ἀποδώσους πολλὰ πλάσια· ὅθεν καὶ ἡ παροῦσα βίβλος ἁγία καὶ θεόπνευστος πρὸς τὴν μακαρίαν λῆξιν ὀδηγοῦσα τοὺς ἐντυγχάνοντας. Καὶ ἵνα συνελθὼν ἐν ὀλίγῳ τὸν πάντα ἐπωφελῇ σκοπὸν αὐτῆς παραθῶμεν, διὰ τῶν ἐπερὰ *Ἐκκλησιῶν* τὸ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὑπομονητικὸν, καὶ [τὸ] ἐν εὐποιαις σπουδαῖον, καὶ ἑτερά τινα τῆς ἀρετῆς εἶδη διδασκόμεθα. Ἐξ ὧν ἐστὶ τὸ, τῶν ἐπὶ [τῆς] γῆς πάντων ὑπεραρθέντα, τῷ καθρῶ τῆς ψυχῆς ὁμματι τὴν θείαν ἐν οὐρανοῖς ὁδὸν θεάσασθαι· οὐκ αὐτὴν τὴν [θείαν] οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν θεϊκὴν ἐμφάνειαν σχηματιζομένην, εἴτε λίθων πολυτιμῶν ποικιλίᾳ, εἴτε πολυχρωμάτου ἰδέξις, εἴτε τισι τοιοῦτοις θείων οἰκονομιῶν ἰσθμῶν· [ἐτι δὲ] καὶ τὰς περὶ αὐτὴν ἁγίας ἀσωμάτων δυνάμεις [μανθάνομεν]· καὶ τοὺς μετὰ σώματος τῷ Κυρίῳ εὐαρεστήσαντας· βροντάς· τε καὶ ἀστραπάς προσηγουμένας· τῆς θείας παρουσίας [κατανοοῦμεν]. Καὶ τῆς βίβλου [δὲ] τῶν θείων κριμάτων καταλαβεῖν τὸ ἀκατάληπτον τῆς κατασημανθείσης ταῖς ἐπερὰ σφραγίδι τοῦ Πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ Ἀποστόλου τοῦ Θεοῦ τὴν λύσιν δεξαμένης, τῶν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας μέχρι [τῆς] συντελείας γεγεννημένων, περὶ τε τῆς τῶν μαρτύρων ἀνδραγαθίας [διδασκόμεθα], καὶ τῆς τῶν ἀπίστων διπλῆς κολάσεως· τῆς τε τοῦ εὐαγγελικοῦ σπόρου καρποφορίας, καὶ τῆς τῶν ὀλιγοπίστων καὶ ἀνάνδρων ἐκπτώσεως· ὅπως τε οἱ ἅγιοι τῆς [τοῦ] Χριστοῦ δευτέρας παρουσίας ἐφίενται· τῆς τε πρὸς [τῆς] τοῦ Ἀντιχρίστου τῶν κακῶν ἐπιφορᾶς, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ Χριστιανῶν τολμωμένων. Πρὸς τοῦτοις δὲ μαθεῖν ἔστιν ἐντεῦθεν, ὅπως εἰσὶ τῷ Θεῷ τίμιοι οἱ ἅγιοι, ὡς ὑπερτίθεσθαι τὴν [κατὰ] τῶν ἀσεβῶν κόλασιν, πρὶν οὗτοι διὰ [τῆς] σφραγίδος τοῖς τιμωροῖς ἀγγέλοις γένωνται γινώριμοι. Καὶ τὰς ἐπερὰ δὲ πληγὰς ἐντεῦθεν μανθάνομεν τοῖς ἐπὶ γῆς ἐν τοῖς ἐσχάτοις [καιροῖς] ἐπάγεσθαι· ὡς ἂν τῷ τούτων μεγέθει πρὸς ἐπιστροφὴν ἰδῶμεν καὶ ἱκεσίαν τοῦ Θεοῦ τούτων μὴ πειραθῆναι. Καὶ τὸ τῶν ἀγγέλων δὲ φιλόανθρωπον, διὰ τοῦ τὸ Εὐαγγέλιον κατέχοντος καὶ τοῖς ἐν [τῇ] γῇ κηρύττοντος, δείκνυται· καὶ τῶν ἐπὶ συντελείᾳ ἐλευσομένων ἁγίων ἐλέγξει τὸν ψευδόχριστον, τὸ καρτερὸν καὶ ἀνδρείον τῆς ψυχῆς παράστημα. [Ὡσαύτως δὲ δείκνυται] καὶ ἡ τῆς Ἱερουσαλὴμ διαίρεσις, καὶ ὁ τῶν ἐθνικῶν πόλεων ἀφανισμὸς, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦτοις εὐχαριστία τῶν ἀνω δυνάμεων· καὶ ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας δὲ διωγμὸς, καὶ ἡ τοῦ διαβόλου κατὰπτωσις· καὶ ἡ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσία, καὶ ἡ τοῦ ψευδοπροφήτου ἀπάτη· καὶ ἡ τῶν σωζομένων [δὲ] πολυριθμὸς πληθὺς [ἐντεῦθεν δηλοῦται], καὶ ἡ [τῆς] Βαβυλώνος πτώσις· καὶ ὁ τῆς παγκοσμίου βλῶνος ἀμνηστὸς, καὶ τῶν τῆς πικρίας βοτρυῶν ὁ τρυγητὸς· καὶ τῶν ἁγίων ἡ καθαρωτάτη λῆξις, ὁ ἀλὶνὴ θαλάσση ἀφωμοιωμένη· καὶ ἡ ἐπταπλάσιος τῆς θείας ὀργῆς χύσις, τοῖς ἐν γῇ καὶ θαλάσῃ [καὶ ποταμοῖς] καὶ λοιποῖς στοιχείοις, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων πονηρίαν τὰς κακώσεις ἐπάγουσα, καὶ τὸν μὲν τοῦ θη-

nempe illud : *Veni, Domine Jesu Christe*. Desiderabilis enim est sanctis Christi adventus; quippe qui operum mercedem reddere soleat longe amplissimam. Et hæc de præsentī libro, qui et sanctus et divinitus inspiratus est, viamque certam ad beatam requiem et fluxum ostendit iis qui diligenter illum legunt; cujus scopum universum in compendium contractum, paucis proponam, idque non inutiliter, ut spero. Per septem igitur *Ecclesias*, et tolerantia in adversis, et modestia rursum in prosperis, et aliæ quædam virtutum species nobis commendantur. Colligitur hinc quoque unum illud omnium, quod homini in terra obtingere potest, summum esse posse, nimirum puro mentis oculo divinam in cælis gloriam contemplari; non dico divinam essentiam, sed Dei speciem symbolo quopiam externo adumbratam; sive illud sit pretiosorum lapidum varietas; sive multicoloris iridis imago; sive aliqua alia ejusmodi similitudo, peculiari Dei providentia ad hoc munus obeundum efformata. Discimus ex hoc etiam volumine, non modo sanctas illas corporisque expertes virtutes, sed homines quoque qui in corpore degentes Domino placuerunt, circa divinæ majestatis thronum familiariter versari, adhuc fulgura et tonitrua Dominicæ præsentis indicium facere. Librum præterea divinorum judiciorum septem spiritus sigillis obsignatum, multo sublimiorem esse quam qui humana mente valeat comprehendere; adeoque per alium, quam per **113** Agnum Dei qui jugulatus est, solvi nequivisse. Hunc porro Apocalypseos divinarumque revelationum librum ea præcipue complecti, quæ a primo Christi adventu usque ad sæculi consummationem partim quidem jam evenerunt, partim vero eventura adhuc expectantur. Disseritur in hoc opere quoque de martyrum fortitudine et constantia, de duplici infidelium supplicio, de Evangelici seminis ubertate, de ignavorum modicæque fidei hominum ruina, ultimaque eorumdem excisione; de desiderio quo sancti de secundo Christi adventu flagrant, de cladum et calamitatum magnitudine, quæ Antichristi adventum antecedent; de malis pariter et persecutionibus, quas idem, ubi venerit, adversus Christianos incendet. Cognoscere hinc etiam licet, homines sanctimonia ornatos Deo usque adco cordi curæque esse, ut impiorum supplicium tantisper transferendum duxerit, donec per signaculum ab angelis scelerum vindicibus impressum, ab impiis secernerentur, ne, si secus fieret, communi forte cladi involverentur. Septem præterea novissimis temporibus plagas in eos qui ætatem in terris degunt, crudeliter grassaturas; quo nimirum horum magnitudine admoniti, ad conversionem spectemus; Deumque, ne hasce aliquando experiamur, supplices deprecemur. Per angelum porro qui æternitatis Evangelium tenebat, iisque qui in terra versabantur, prædicabat, angelos omnes pie admodum clementerque erga genus nostrum affectos esse insti-

nusatur. Quin de Enoch et Eliæ, qui sub sæculi finem venturi sunt, ut pseudochristum et pseudopphetam redarguant, fortitudine animique constantia, accurate hic quoque tractatur; tum de ultima Babylonis ruina et internecione, deque civitatum gentium eversione; tum de lætitia et animi exultatione, quam supernæ virtutes eam ob rem concipiunt; de diaboli casu, de sæva Antichristi furia et crudelitate, de pseudopphetæ fraude et impostura, de gravissima Ecclesiæ persecutione, de innumera salvandorum multitudine, de orbis universi area et messe, de acerbis uvarum vindemia, de purissima sanctorum quiete vitreo mari assimilata, de septem phialis divinæ iræ, in eos effusis qui terram et mare et flumina et reliqua elementa inhabitant, deque crudeli afflictione et calamitate, quæ hinc propter hominum malitiam consequuntur; de bestiarum throno per easdem phialas lœde obscurato, de via per Euphratem diaboli satellitibus patefacta, miraque eorumdem iudiciorum; de admirabili rerum omnium confusione et transmutatione; quæ ubi primum fornicaria illa et belluina civitas diabolice sedes eversionem, quam promerita est, perpessa fuerit, terrarum orbem invadet. Post hæc exponitur ut cœlestes supermundanæque virtutes Deum laudent, ut superna illa Jerusalem, quæ est Ecclesia, accuratissima unione Christo jungatur, ut iræ divinæ torcular calcetur, ut Antichristo ejusdemque satellite et protospathario gehennæ contraditis, terrenisque voluptatibus et curis e medio sublatis, cum angeli tum homines quoque qui angelicam vitam duxerant, mysticæ cœnæ participes declarentur: ut diabolus ante ligatus ad tempus solvatur, ac deinde rursum excindatur et in interitum abjiciatur, ut martyres cum Christo regnent, 114 beatitudinemque etiam ante Antichristi adventum obtineant: ut diabolus Gogum et Magogum in prælium concitet, citoque una cum illis in interitum abeat: ut libri acta uniuscujusque continentes, et liber item vitæ aperiantur, aliique secunda morte feriantur, alii contra superna Jerusalem Christique nuptiis digni censeantur. Ex hoc tandem libro plane divino discere licet, quantæ supernæ civitatis sit intercessio et magnitudo; cuiusmodi ejusdem muri, et portæ, et fundamenta (nam hæc omnia angelus quanta fieri potuit diligentia delineavit). Qualis rursum divini Spiritus fluxus ex Dei throno procedat, et per medias plateas sese diffundat. Denique rerum cœlestium decorem, gloriam et venustatem esse tantam, ut nulla oratio pro dignitate eam explicare valeat. Ad quam proinde divinus Theologus toto animo anhelans, nosque eo pertrahere satagens, ait: *Veni, Domine Jesu*, qui ea daturus es, quæ præparasti sanctis. Quarum rerum conspectum et usum, utinam per ardens legis servandæ desiderium, animique lenitatem, et mansuetudinem, et cordis humilitatem et munditiam, aliquando consequamur. Etenim ex animo mansueto cordeque humili et mundo, humilis constans-

plou θρόνον σκοτούσα, ὁδοποιούσα δὲ τοῖς τοῦ διαβόλου ὑπασισταῖς τὴν διὰ τοῦ Εὐφράτου πορείαν καὶ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν ἀπελέγχουσα, καὶ τὸν παντελῆ σεισμόν τῆς τῶν παρόντων μεταθέσεως τῷ κόσμῳ ἐπάγουσα· ὅτε ἡ πόρνη πόλις καὶ θηριώδης καὶ τῷ διαβόλῳ ἐπαναπαυομένη, τὴν πρέπουσαν αὐτῇ καταστροφὴν δέξεται. Μεθ' ἣν ἐκ μὲν τῶν ὑπερκosμίων δυνάμεων ὁμνεῖται Θεός, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἡ ἄνω Ἰερουσαλὴμ τῷ Χριστῷ συνάπτεται πρὸς ἀκριβεστάτην ἔνωσιν, ἡ δὲ τῆς ὁργῆς πατεῖται ληνός. Τοῦ δὲ νοητοῦ δέλπου, διὰ τῆς τῶν γηϊνῶν ἐκλείψεως μετέχουσιν οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἱσαγγελοὶ ἄνθρωποι, τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τοῦ ὑπαπιστοῦ αὐτοῦ τῇ γένειν παραδιδόμενων. Ἐντεῦθεν ἔστι καὶ τὸν τοῦ διαβόλου δεσμόν, καὶ τὴν πρόσκαιρον αὐτοῦ λύσιν μαθεῖν, καὶ τὴν ἐκπομπὴν τὴν εἰς ἀπώλειαν, καὶ τῶν [τῷ] Χριστῷ συμβασιλεύοντων ἁγίων μαρτύρων πρὸ τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας τὴν μακαριότητα· μεθ' ἣν πρὸς ὄλγον λυθαῖς ὁ διάβολος, καὶ τὸν Γῶγ καὶ [τὸν] Μαγῶγ παράξας, σὺν αὐτοῖς κολασθήσεται, ἔταν [καὶ] τὰ βιβλία τῶν ἐκαστῶ πεπρωμένων καὶ ἡ βίβλος τῆς ζωῆς ἀνοιχθῶσι, καὶ οἱ μὲν τοῦ δευτέρου θανάτου τύχῳσιν, οἱ δὲ τῆς ἄνω Ἰερουσαλὴμ καὶ τῆς Χριστοῦ νυμφεύσεως ἀξιωθήσονται. Ἐκ ταύτης τῆς θείας βίβλου καὶ τὸ τῆς ἄνω πόλεως διάστημα σὺν τείχει καὶ πυλεῶσι καὶ θεμαλίαις, ὡς ἦν δυνατὸν, ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου μανθάνομεν, καὶ τὸν ἐκεῖθεν θεῖον ποταμὸν τοῦ Πνεύματος ἐκπορευόμενον· ὅτι τε λόγος οὐδεὶς παραστήσαι τῶν ἄνω τὴν εὐπρέπειαν δύναται, ἡ τὴν δόξαν τὴν ἀπέφροντον. Εἰς ἣν ἡμᾶς προτρέπων [ὁ θεὸς Θεολόγος] ἐντέλλεται λέγειν· Ἔρχου, ὁμοῦ καὶ τὰ ταῦτα παρέξω· καὶ τοῖς ἁγίοις ἡτοιμάσας. Ὅν ἐπιειμένους· ἡμᾶς, ὑπὸ τῆς θείας καὶ τῆς ἀπολαύσεως γένοιτο διαπύρην πόθῳ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν τηρήσεως ταῦτα κτήσασθαι ἐν μακροθυμίᾳ καὶ πραότητι καὶ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ καρδίας καθαρότητι· ἐξ ἧς ἀρέμβαστος καὶ ἀδόλωτος προσευχὴ τέχεται, γυμνὸν νοῦν πάσης ὕλικῆς ἐννοίας παριστάσας τῷ τῶν κρυφίων ἐπόπτη Θεῷ, δαιμονικῶς [τε] ἀπάταις καὶ προσδοαῖς ἀδιάφθορον. Καὶ γὰρ ἐφίεται ὁ ἀπατεῶν ἐχθρὸς ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν τῆς καρδίας ἐντεύξεσι, μοιχικῶς αὐτῇ μίγνυσθαι, φθοροποιὰ ἐπισπειρῶν σπέρματα, τῆς θείας αὐτὴν ἀποσπῶντα ἐνώσεως· ἵνα μὴ ἐν τῇ μελέτῃ αὐτῆς ἐκχαυθῇ πῦρ ἀναλίσκον τὰ αὐτοῦ μηχανήματα· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον· καὶ τὴν καθαρῶς καὶ ἀθολῶτως αὐτῷ προσομιλοῦσαν ψυχὴν, πᾶν ἢ κατεφυγμένη ταῖς ἁμαρτίαις, θερμὴν καὶ [παντός] πυρὸς καυστικοῦ γόνιμον ἀπεργάζεται· καθάπερ καὶ ὁ ἥλιος [σφοδρῶς] ἐπιλάμπων σκεύει ὑαλίνῳ πεπληρωμένῳ ὕδατος, πῦρ ἐκεῖθεν ἐξάγει κατὰ τινὰ ἀνάξουσιν καὶ ἀνάχλασιν· εἶγε καὶ ἡμεῖς καθαρὸν τὸν ναὸν τοῦ Πνεύματος ὡς ὕαλον, ἀλλὰ μὴ πύλινον ἢ ὀστράκινον καὶ τῆς θείας ἀκτίνος ἀνεπίδεκτον, τῷ Ἁλίῳ τῆς δικαιοσύνης ἐπιδείξομεν· ὅς, πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, πᾶσιν ἐπιλάμπει τῆς οἰκείας αἴγλης τὴν χάριν ἀκάλυτον· μετέχεται δὲ παρ' ἐκάστου πρὸς τὸ μέτρον τῆς τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν καθαρότητος· ἦν εἰλικρινῇ

κτίζονται ἡμεῖς ὁ πνευλετήμων καταξιώσαι, ὁ σαρκὶ παθὼν δι' ἡμεῖς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ὃ πρέπει πᾶσα δοξολογία, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ [καὶ ἁγίῳ] Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

siderat, atque cordi nostro, cum Deum interpellare modo sese insinuare, atque ea corruptionis semina ipsi inserere, per quæ ab unione cum Deo abstrahatur; ne videlicet in illius meditatione exardescat ignis, qui illius molitiones occultasque conatus absumat frangatque: siquidem Deus noster ignis consumens est, animanisque adeo quæ caste tranquilloque cum ipso versatur, etsi propter peccata frigida existit, calidam, ignisque illius qui sordes absumere natum est, pacem reddit. Quomodo modum sol quoque, dum radiis suis vas vitreum aqua refertum vehementius ferit, per quamdam effervescentiam et refractionem ignem ex illo tametsi gelido elicit. Cum igitur res ita habeat, et nos quoque non ut vas luteum aut testaceum, aut ejusmodi quod divini radii impressionem suscipere nequeat, sed tanquam Spiritus sancti templum, vitrumque mundum et lucidum, justitiæ Soli, hoc est Christo, nos exhibeamus, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad veritatis agnitionem pervenire, omnibusque adeo effuse et inoffense sui splendoris gratiam impertit et offert; etsi interim non ex æquo participetur ab omnibus, sed secundum mensuram puritatis interioris oculi. Faxit misericors Dominus, qui nostri causa secundum carnem passus est, ut hunc mentis oculum mundum castumque adipiscamur: nempe Jesus Christus Deus noster: quem docet omnis gloriæ, et horror, et adoratio, una cum Patre, et sancto et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in secula sæculorum. Amen.

A que eturbationis exors oratio nascitur: quæ mentem Deo, qui occultorum inspector est, exhibet ab omni terrena et materiali cogitatione nudam et immunem, et a diabolicis imposturis et insidiis liberam. Sane impostor ille et hostis nihil æque desiderat, atque cordi nostro, cum eo versari contendit, adulterino modo sese insinuare, atque ea corruptionis semina ipsi inserere, per quæ ab unione cum Deo abstrahatur; ne videlicet in illius meditatione exardescat ignis, qui illius molitiones occultasque conatus absumat frangatque: siquidem Deus noster ignis consumens est, animanisque adeo quæ caste tranquilloque cum ipso versatur, etsi propter peccata frigida existit, calidam, ignisque illius qui sordes absumere natum est, pacem reddit. Quomodo modum sol quoque, dum radiis suis vas vitreum aqua refertum vehementius ferit, per quamdam effervescentiam et refractionem ignem ex illo tametsi gelido elicit. Cum igitur res ita habeat, et nos quoque non ut vas luteum aut testaceum, aut ejusmodi quod divini radii impressionem suscipere nequeat, sed tanquam Spiritus sancti templum, vitrumque mundum et lucidum, justitiæ Soli, hoc est Christo, nos exhibeamus, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad veritatis agnitionem pervenire, omnibusque adeo effuse et inoffense sui splendoris gratiam impertit et offert; etsi interim non ex æquo participetur ab omnibus, sed secundum mensuram puritatis interioris oculi. Faxit misericors Dominus, qui nostri causa secundum carnem passus est, ut hunc mentis oculum mundum castumque adipiscamur: nempe Jesus Christus Deus noster: quem docet omnis gloriæ, et horror, et adoratio, una cum Patre, et sancto et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in secula sæculorum. Amen.

AD ANDREÆ CÆSARIENSIS

COMMENTARIUM

NOTÆ FRIDERICI SYLBURGII VETERANI.

Paginae sunt edit. Sylburgii quas typis crassioribus in textu expressimus; versuum numeri lineis nostræ editionis respondent a cifra crassiori numeratis.

Ut melius hæ notæ intelligantur, in Andreæ Cæsariensis ad Apocalypsin commentario, duobus manuscriptis exemplaribus usi sumus: alterum, illustrissimi Electoris nostri; alterum, inclytæ Vindelicorum Augustæ bibliotheca suppeditavit. Augustanum, quadringentorum circiter annorum: Palatinum, etsi trecentis ferme annis Augustano recentius, in multis tamen illo haud inferius. Deinde Palatinum, apostoli contextum fere continuum; Augustanum vero, in multas sectiones divisum habet. Quæ dissertio ut interpreti Theodoro Peltano evidentia gratia placuit, ita nobis quoque non displicuit, relentis tamen Palatini nostri conjunctivis seu connexionis in commentario particulis, ut aliqua manerent coherentiæ vestigia. Quæ vero in Palatinum ex Augustano a nobis sunt inserta, et quæ ab eodem Augustano absunt, ea [ ] a nobis inclusa sunt. Et quæ quidem ab Augustano absunt, ea in hisce notis memorabuntur: cætera, de quibus nulla hic sit mentio, ex Augustano in Palatinum recepta intelligentur. Accesserunt demum aliquæ suppletæ ex Bavarico ms. quo Peltanus est usus. Ex Davidis Hoeschelii debentur industriæ: qui ut in aliis, sic etiam in hac editione, nobis et reipubl. deesse noluit. Ut ergo ad particulares utriusque discrepantias nunc veniam, Augustano primum folium deest illud quidem, sed recentiore tamen manu defectus est suppletus; hoc titulo præmisso: Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ἐργηγία εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου. Bavaricus habet, Ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, cæteris omisis. Sextus et septimus versus ab

A absunt, quorum prior procul dubio auctoris est, alter ab exscriptore videtur additus. In Bav. certe est Κυρίῳ μου ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, ommissa prologi mentione. Contextus versu 2, P ἡμῆς διαβολὰς, mea cogitatione: A ἡμῆς δυνάμεως, mea facultate, meis viribus. Vers. 9, P τῶν μυστικῶς τοῖς ἁγίοις θεωρουμένων, eorum quæ mystice a sanctis visa sunt: ut A τῶν μυστικῶν, mysticorum (sen mysteriorum) quæ a sanctis visa sunt. V. 11, A ποιῆσθαι, tempore aoristo: et mox τῶν πολλῶν προφητῶν, pro τῶν παλαιῶν, parum apte. V. 24, P οὐ πίπτει, non cadit: A οὐκ ἐκπίπτει, non excidit, uti et vulg. ed. I Cor. xiii, 26, ὃ μακάριος interpretis pro proprio accipere maluit: ego appellative positum puto, ut infra ὁ μακάριος aliquoties de hoc nostro theologo, 29, 54: 32, 54; 44, 51; 101, 16; 104, 9. Ibid. mox A ἐλπίδων δέ. Et v. 33, θεωρεῖ pro ἰστορεῖ. Ultimo v. idem πρέπειν, infin. modo.

Pag. 2, v. 1, A πολιτευομένοις τῇ χάριτι: et seq. v. ἐν τῇ μακαρίᾳ, illic ommissa, hic addita præpositione. V. 9, idem ἐτέροις τοῖς διδασκαλοῖς. V. 12, P δηλαδὴ τὸ πνευματικόν, videlicet spirituale: A κατὰ δὲ τὸ πνευματικόν, nempe secundum spirituale genus loquendi. V. 14, idem A σὺν τῷ ἱστορικῷ εἶδει καὶ τῷ τροπολογικῷ, et mox, καὶ τοῖς, absque præpositione. V. 17, pro ἀτὰρ idem habet τῷ, eo quod. V. 27, in P duplex scriptura est, καταλείποντας, et καταλείποντες. V. 32, A pro numerabilibus notis plene habet, λόγους εἰκοσιτέσσαρας, καὶ ἑξομηκονταδύο κεφάλαια: itemque seq. v. τῶν εἰκοσιτέσσαρων πρεσβ. V. 38, idem μὴκύναι, tempore aor. V. 41; idem Πατρί, uno π, et v. 47, ἡγοῦμαι pro οἶμαι, eodem sensu.

Pag. 3, v. 5, ab A abest iambus inclusus, et exscri-

prioris potius quam aucto is videtur esse. Quarto exinde verum idem A pro ἐξήγησις habet ἐρμηνεία, itidemque v. 25 et 38, eodem ferme sensu. Inclusa μέν seq. versu abest ab eodem. Idem seq. v. φανέρωσις habet pro δήλωσις, eadem signif. V. 12, idem ἐνδιέτριψε, *immoratus est* : et v. 15, τὰ πάντα, absque compositione. V. 19, idem χθές more communis, pro ἐχθές. Est autem locus ex ps. xc, citatus etiam II Petri, iii; seq. v. idem, ἐσήμενεν ἀποστασία; δι' ἀγγέλου αὐτοῦ. V. 23, inclusum commation τοῦ Θεοῦ, abest ab A. Seq. v. idem A εἴτινα χρῆ, composite, ut in præcedenti membro. V. 26, idem ὁ δεσπότης, ut etiam interpres; faciliiori structura, ferri tamen potest etiam P lectio ὡς δεσπότης : hoc sensu, *Christus, ut Dominus, mihi veluti seruo suo*. V. 32, idem A ἑώρα, præterito imperfecto; et v. 34, ταῦτα γὰρ εἰσι παραστατικά τοῦ τα ἐνεστώτος χρόνου, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. V. 40, A transposito membrorum ordine, ἔγγυς γὰρ ὁ παρών καιρὸς, δι' οὗ μακαρισμοῦ τυχεῖν ἔξεστι, καὶ πᾶσιν εἰς ἐργασίαν προκείμενος, ὡς φησιν ὁ Κύριος Ἐργάζεσθε ἕως ἡμέρας ἐστίν. Idem mox ἐτέρως δέ, subaudito φησὶ, vel alio consimili verbo. Exstat autem locus qui citatur Joan. ix.

Pag. 4, v. 2, participium παρόντες abest ab A. V. 4, ante sectionem istam, Ἰωάννης ταῖς ἐπτά, præscriptus in A titulus hic, Κεφάλαιον α'. Λόγος α'. Prostrum secutus est etiam interpres. Articulus τοῦ v. 5, additus e vulg. editionibus : P et A absque articulo habent, ἀπὸ δ' ὧν. V. 7, A τῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, qui sunt in conspectu throni Dei. V. 11, idem A ἀπανταχοῦ pro ἀπανταχῇ : et seq. v. ὁμοστοιχόν pro σύστοιχόν. Ab eodem abest participium λέγων v. 17. V. 19, idem τὸν Πατέρα, sed πρὸς τὸν Θεόν, legitur etiam Joan. i. V. 25, idem τῇ ἀρχικωτάτῃ, absque compositione : et seq. v. σὺν αὐτῇ μνημονευομένους, soluta compositione. V. 39, A καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ μάρτυς, absque distinctione. V. 44, idem A contractius, οὐκέτι καθὼς τοπρότερον θανόντες δέονται θάνατον, non amplius, ut ante mortuū, mortem videbunt. V. 46, idem adhuc multo contractius, ἀρχὼν δὲ τῶν βασιλείων τῆς γῆς, ὡς καθάρων τῶν βασιλευσάντων τῶν γῆτων ἐπιθυμιῶν λέγεται, id est, *Dicitur autem princeps regum terrarum, ut qui imperium obtineat in eos qui terrestribus cupiditatibus dominati sunt*. Et mox sequitur, εἰ δὲ τῷ μακαρ. omissis cæteris. Repetitur autem hæc appellatio etiam infra, 88, 49.

Pag. 5, v. 6, P προστεθίσεται, *apponetur* : A προστίθεται, *apposita est*. V. 8, idem A βεβαιούσα φαίνεται : et v. 10, εὐθὺς ἐπαγαγείν. V. 11, idem ἐμφήνη, more Attico. Ab eodem abest inclusa καὶ v. 15. V. 28, idem A λύσαντι ἡμᾶς, qui nos solvit : commentarius utrumque agnoscit, et λύσαντι et λύσαντι. Ab eodem A abest inclusus genitivus τῶν αἰώνων, v. 31 : et præpos. ἐκ v. 34. V. 33, idem δι' ἀγάπης, per dilectionem. V. 35 idem, καλέσαντι ἡμᾶς, qui nos vocavit regale sacerdotium. V. 40, idem δέχεται, sing. num. Ab eodem abest inclusum ἰδοὺ v. 45, itemque καὶ v. 47. V. 46, idem εἰς ἀπομάτω νοουμένων διὰ τῶν νεφελῶν δυνάμεων, sive incorporate virtutes per nubes intelligentur. V. 52, idem A διό, *quoniam*, *quocirca*, pro δι' οὗ.

Pag. 6, v. 3, articulus ὁ abest ab A. V. 5, idem A κρατῶν ἀπάντων. Ab eodem abest inclusa ἐν τῇ v. 11 : itidemque δ v. 13, et Χριστοῦ v. 14. Idem A v. 19, ἀπαγγεῖω, fut. temp. V. 25, idem φρουρα ὁπίσω μου φωνὴν μεγάλην : et v. 27, ὁ βλέπει, sing. num. Inclusum ἀγίω v. 32 abest ab A. V. 37, idem αὐτῆς pro οὗτων : relatione ad tubam facta. V. 41, Irenæi sententia dilucidius infra exponitur 79, 4. V. 50, inclusa, ἥς ἤκουσε, abest ab A.

Pag. 7, v. 1, A ζώνην δὲ χρ. V. 5, idem μαζοῖς, et superscriptum μαρτοῖς : itidemque mox v. 7. V. 8, idem διεχθῆ, subiunctivo modo. Inclusa καὶ v. 14, ab eodem A abest. V. 20, πεπυρωμένοι etiam A, at Latine interpres, πεπυρωμένη, relatione ad

caminum facta. V. 22, A πόδας γὰρ αὐτοῦ τῇ θεότητι ἡ ἀγία σὰρξ : et τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐργάσαντο : id est, *Pedes enim ejus deitati fuit sacrosancta caro : qui nostram nobis salutem patraverunt*. V. 25, idem A ὅμοιοι δὲ χαλκολιβάνω δὲ φανῖν : *similes vero chalcobano, quem aiunt*. V. 39, idem ὁ ἥλιος φαίνει : ut et Latine interpres, *sollucet*. V. 52, pro ἐὼν ἀπὸς ἀπὸς legeris δὲλοι, significat. Augustinus codex hoc nomine omisso præcedenti versu habet φαίνει ὡς ὁ ἥλιος : non male.

Pag. 8, v. 4, A ἔπεσον. aor. 2, usitatus : et v. 9, τὰς κλεῖς τοῦ ἁδου καὶ τοῦ θανάτου. Idem v. 10, Ταυτὸν πέπονθεν ὁ ἀπόστολος Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ καὶ Δανιὴλ : ὃν διὰ τὸ ἀσθ., quam lectionem seculus est etiam interpres. V. 18, idem οὗς εἶδες, usitatio structure. V. 25, idem καταλυμένων, ruin apte. V. 32, idem ἐνόησε, præterito aor. V. 43, idem τῶν μαθητῶν, pl. num. V. 48, Palat. ἐπὶ οὐρανῶν λογικῶν τάξεων. Locus ad verbum sonat : *Verisimile est autem, per septem stellas, sive septem angelos, rationalium ordinum in septem caelis, Irenæo et Epiphany dictis, administrationem significari, eamque in Christi dextera positam, in qua et fines terræ*.

Pag. 9, v. 1, A ἐβάπτισας, *baptizasti* : sed ἐβάστασας agnoscit etiam vetus interpres. Seq. v. idem A οὐκ ἐκοπίασας : negativam porro agnoscit hic etiam vetus interpres Latinus ; at non agnoscere videtur commentarius v. 8 : recte uterque κοπιᾶν : quia videlicet κοπιᾶν et *laborare* significat, et *labore frangi seu deficere*. V. 3, idem γούν pro οὖν. V. 7, Palat. ταύτην καταμέμψεται, *accus*. casu. Seq. v. A τιθείς, præs. temp. V. 15, idem A τοὺς πλῆθον, plur. num. et v. 17, τὰ πρότερα ἔργα, compar. gradu. V. 23, inclusa abest ab eodem. A. V. 28, idem τῆς Ἐφραζίων. s. Ἐκκλησίας. V. 39, idem προσετέθη : et v. 41, ἐπηγγέλλεται : illic præterito aoristo, hic perfectum. V. 51, ἔπονται, præs. temp. Ab eodem abest inclusa v. 53.

Pag. 10, v. 3, A τῆς Συμωναίων Ἐκκλησίας, *Symonæorum Ecclesiæ*. Ab eodem abest inclusum ἰσὺν vers. 6. V. 13, idem πλούσιος δ' εἰ, ἡγούεν ἐν τοῖς πνευματικῇς : sed *divites, nempe in spiritualibus* : et v. 15, ἐν τῇ καρδίᾳ σου, in corde tuo. V. 21, ab eodem abest articulus ὁ, vise Paul. ad Rom. ii. S. q. v. pro ἐστίν idem A habet ἐρμηνεύεται, interpretatur, i. interpretatur sonat : quæ interpretatio inf. a quoque repetitur 30, 33. V. 24, idem μηδὲν φοβοῦ, *nil metuas* : et mox, μέλλεις πάσχειν, præs. temp. Ab eodem abest sequens inclusa δὲ. V. 40, idem οὐκ ἀδικηθήσεται : quod interpres secutus est. P lectio sonat, non condemnabitur. Seq. v. A. Τὰ σημανθέντα τῷ τῆς Παργάμων Ἐκκλησίας ἀγγ. *Quæ Pergamorum Ecclesiæ angelo significata fuerint*.

Pag. 11, v. 4, A ἐκείνου, sing. num. V. 7, idem A brevius, ἐδίδαττε τὸν Βαλαάκ, *docere Balacum*, ut et vetus interpres Latinus ; sed nostri P lectio repetitur etiam mox v. 17, exstat autem historia Numerorum cap. xxiv. V. 14, idem ἀίσχρολόγου, minus significanter. Seq. v. idem, ἐπισπαρμένους, *superseminatos*, a diabolo videlicet. Ab eodem abest inclusum καθάρως v. 39. V. 41, idem οὐκ εἶδε, non novit : minus convenienter.

Pag. 12, v. 7, inclusum commation nec A agnoscit, nec vetus interpres Latinus. V. 14, A περὶ τῇ πλίστιν : et seq. v. περὶ τοὺς δομένους, eadem utrobique præpositione. V. 19, idem A ἀσέθειαν, privative : et v. 23, ταύτην δὲ ἐπιστομ. variata conjunctione : itemque v. 35, ἐπέμεινε pro ἐνέμεινε : et mox, τὴν στροφὴν, ἀτρακτὰ præpositione. V. 45, idem ἐσοι pro εἴτινες : et mox τὰ βῆθη, substantive. Ab eodem abest inclusa v. 47.

Pag. 13, v. 4, A κεραμεικά, *diphthongas* : et mox συντρίβεται, præs. temp. V. 20, idem λέγει, præs. tempore : et v. 22, τῶν ἀγίων ἐπαγγέλλεται. V. 25, idem A εὐδελον habet pro δηλαδὴ : et seq. v. π. 66, ἀγορεύονται, præs. temp. V. 31, idem compositus

ἐξελάθμεν· et v. 53, μανθάνομεν ἐκότερον σημαίνον πρὸς τὸ ὑποκείμενον. V. 53, Pal. τοῦ Θεοῦ pro τοῦ Χριστοῦ, minus distincte.

Pag. 14, v. 1, inclusum οὕτῃ abest ab A. V. 4, idem præst. tempore habet ἀποθνήσκειν. V. 7, Pal. brevius, τὴν ῥάθυμλιν, φησὶν ἀποθνήσκειν. V. 13, A παρείληφας, præst. perfect. Ab eodem absunt inclusa v. 25. Seq. vers. idem ἔχουσα pro ἔχεις. V. 50, in eodem annotata et altera lectio, τὸ τῆς σαρκὸς ἐνδύμα, *carnis indumentum*. V. 52, idem A τῆς βίβλου τῶν ζώντων, *libro viventium*. Ab eodem absunt inclusa v. 40. V. 44, idem pro δηλωθέντα habet γραφέντα, *scripta*.

Pag. 15, v. 6, A negative, οὐ μικρὴν, *non parviam*. V. 11, idem καθάπερ δὴ πάλαι τῷ Μωϋσῇ φησιν, *quemadmodum videlicet olim Moysi ait*. V. 14, Gr. sonant, *num animi proposito ac voluntate contentus sum, nec postulo quæ vires superant*. V. 21, inclusa absunt ab A. V. 25, idem τὸν ἐν ἐμοὶ φωτισμόν. V. 33, idem τὴν τῶς αὐτίκα μάλα παρεσμένον, sed εἴτε ὡς probat etiam interpret. Seq. v. idem A ἀσεβούν, ut sit, *impium, qui Romæ tunc regnabant, adversus Christianos persecutione*. V. 28, P τῆς ὑπακοῆς μου, *obedientiæ meæ*: sed superscriptum ὑπομονῆς, quod cum A et vulg. ed. agnoscit etiam vetus interpret. Inclusum ὡς v. 43, abest ab A. Item ea quæ v. 49 inclusa sunt. V. 54, idem A ἐκ' αὐτῶ, dat. casu.

Pag. 16, v. 1, inclusa absunt ab A itemque v. 13. Item v. 3, ἐγγαράω, addita præpos. V. 17, idem. Τὰ δηλωθέντα τῷ ἁγγέλῳ τῆς ἐν λαοδικείᾳ Ἐκκλησίας, *Quæ angelo Laodicensis Ecclesiæ significata fuerint*. V. 21, idem absque conjunctione, ὁ πιστὸς, ὁ ἀληθινός· et mox ἡ ἀπαρχὴ τῆς κτίσεως, *primitiæ creaturæ*. V. 24, inclusa absunt ab A itemque v. 29. V. 34, idem A τῆς ζωῆς πίστεως, *viventis (seu vivæ) fidei*: et seq. v. πάντως pro πολλὰκις. V. 36, idem genit. casu, διὰ ῥάθυμλιν, *per socordiam*. V. 46, idem ἐμετόν ποιεῖ, *vomitum facit*. Seq. v. idem παραλαμβάνουσιν, *assumentibus*: et mox βδελυρόν, ut supra 9, 31. V. 50, P et B συμμιγνύουσα, *commiscens*: parum apte. V. 52, σου ab A abest.

Pag. 17, v. 4, A ἐγγίσιαι, media forma: et κουλούριον, prima et secunda diphthongis: at Bavar. κουλλούριον, tertia tantum diphthongo, quasi per contractionem ex κουλούριον. V. 6, A et πλουτῆσαι βούλει, παρ' ἐμοῦ τοῦ πλουτίζοντος, φησὶ, x ἡ-σαι· *Si ditescere vis, a me, qui ditescere incio, compara*. V. 12, idem πρῶτονιμένῃ, præst. temp. Et v. 14, rursum κουλλούριον, ut paulo ante v. 4 V. 16, idem ἀνοίξει, fut. tem. Ab eodem absunt inclusa v. 19, itemque v. 26. V. 30, idem ἡγοῦμαι, præst. temp. V. 16, πᾶσι ab A abest. V. 48, idem ἐπὶ τοῦ θρόνου, gen. casu. V. 49, inclusa, δι' ἡμᾶς, ab A absunt. Idem v. 53, μεταδοὺς ἡμῖν τῆς αὐτοῦ ὑετοῦ, καθὼς ἦν δυνατόν ἀνθρώποις δεξασθαι, *impartitus nobis deitatem suam, quatenus homines eam capere poterant*.

Pag. 18, v. 5, A δηλονότι, eadem signif. Ab eodem abest articulus ταῖς v. 10: et πρὸς συνάφειαν v. 13. V. 13, idem compos. ἐπιτευξόμεθα· et v. 17, σύν τῷ· pro ὅμα τῷ· nulla significationis variatione. Inclusa v. 20, ab eodem absunt: itemque v. 36. In eodem v. 23, annotata et altera lectio, ἡν ἤκουσα, *acrus*. casu. V. 43, idem τὸ εὐθαλές. V. 49, Bavar. μετὰ τοῦτου, *cum hoc*: et seq. v. ὁραπικόν pro θεωρητικόν interpret. hic a mss. longe discessit.

Pag. 19, v. 2, A accus. casu, ἐπὶ τοὺς θρόνους. Seq. v. ab eodem absunt inclusa, καὶ et ἐν. Notanda porro et casus varietas in his membris: ac in priori quidem subaudiendum εἰστέλεισαν, *stabant*: in altero, εἶδον, *vixi*, vel alia ejusmodi. V. 7, A activa forma, ἐξέλαβε. V. 13, pro ἐξ', idem integre habet ὠδεῖα. V. 17, idem καθύστεσαι, media forma. fut. tempore. V. 26, ἐκάτερα cum A et P ferri potest per syllepsin generis, *fre tamen Bavar. congruentius feminino gen. ἐκάτερα, utraque*. Sonant autem ad ver-

bum Gr.: *his tamen qui salute digni sunt, utrumque horum illuminationem indit: illud quidem, mentis oculus; hoc vero, spiritalibus auribus illabens*. V. 53, idem A τὰ πνεύματα ταῦτα εἴτε, *Spiritus hi sive*: et seq. v. ἁγγέλους δεῖ καὶ, τοὺς τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας, ordine verborum, non sensu variato. Ibid. idem A οὐδὲν οἶμαι ἀπίθανον, *adverbialiter nimirum pro κατ' οὐδέν, nullatenus, nequaquam*. V. 50, inclusa, absunt ab A. Seq. v. idem διὰ τοῦτο, *propterea*, minus apte. V. 53, idem ἐν ᾗ καὶ περιόντα τὰ σεραφίμ ἐθεώρησε, *in qua et Seraphos circumquaque existentes spectavit*.

Pag. 20, v. 1, A post διδασκόμενος statim attexit, *ὅτι τε καὶ τῶν ἑμπρ. omissis intermediis*: Bavar. vero omittit etiam τὸ. V. 5, A ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἄνθρωπος, *habens faciem ut homo*. V. 8, inclusum τέσσαρα ab A abest: itemque εἴτε v. 10. Idem rursum v. 8 pro Ἰδοὺν habet Ἰεξεκῆλ, et locus apud Ezech. est cap. 1. Sequentia vero sic magis ad verbum sonant: *per quatuor facies significantia sive quatuor elementa, e quibus Deus res condidit et conservat, ut quibusdam visum est: sive quadruplicem Dei dominatam, in caelestia et terrestria, in marina et subterranea*. V. 18 idem, τοῦτο εἶναι ἐπ' αὐτοῖς. Ab eodem absunt inclusa, φιλεῖν, et τοῦτο, v. 23: itemque articulus τοῦ v. 27. V. 34, idem καθ' αὐτῶν, *contra sese*: parum apte. Seq. v. idem, καὶ ἔωθεν ἔχοντα ὀφθαλμούς. Ab eodem absunt inclusa v. 37, v. 39, idem, ἐν δυοῖ, pro ταῖς δυοῖ· at non item in seqq. membris. V. 40, idem πᾶσαυθαι. V. 46 idem, Κύριος Σαβαώθ ὁ παντοκρ. Et seq. v. transposito commatum ordine, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν. V. 48, interpret. legisse videtur, ἀνάπτουσι; δὲ ταῖς ἀγίαις ταύταις δυνάμεσιν οὐκ εἶναι λέγεται, *διὰ τὸ*. Nam Gr. sonant, *Requies autem sanctis his virtutibus est, ab hymni divini cantu non cessare*: eo loquendi genere quo apud Latinum poetam:

Ua salus victis, nullam sperare salutem.

V. 49, idem mutata conjunctione, τὸν δὲ τρισδόν.

Pag. 21, v. 2, A προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, *adorabunt eum qui vivit in saecula saeculorum*. Ab eodem absunt inclusa seq. v. V. 6, A ὁμολογούντων, referens ad gen. τοῦτων. V. 8, idem βάλλουσι, præst. temp. Seq. v. Pal. Κύριος ὁ Θεός, nom. casu. Inclusum ὁ ἄγιος v. 10, ab A abest. V. 10, idem A inverso commatum ordine, εἶσι καὶ ἐκτίθησαν. Inclusa γάρ seq. v. ab eodem abest. V. 14, idem πάντων τῶν κτισμάτων. V. 23, pro βιβλίον habet βιβλίον· et v. 25, θέλων πραγμάτων, *dirinarum rerum*. V. 28, idem τὴν συντίλειαν τῆς βίβλου ἀσφαλῆ, *consummationem libri firmam seu certam*. Ab eodem absunt sequentia inclusa, δηλοῦν φημι. V. 33, idem, ὁ Χριστὸς ἐπιπερατοῦσθαι ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ φησιν. Ab eodem abest inclusa ἐν v. 35. V. 40, idem brevius, διὰ τούτων δεικνύται μῆτε ἁγγέλους, μῆτε ἀνθρ. V. 47, idem divis. καὶ ἐγώ. V. 50, idem composita, ἐμπειροσύνης, *illuxae*: Græca ibi ad verbum sonant: *forsan quasi purissimus angelicarum essentialium ordo in ignorantiam lapsus esset*. Inclusum ὢν v. 53, ab A abest: itemque λύσει v. 55.

Pag. 22, v. 5, fortasse post θεωρίας adlegendum τοῦ ἀρνίου· ut sit, *De visione agni in medio throni et quatuor animalium*; seu, *De agno inter thronum et quatuor animalia viso*. A paulo aliter, Περί τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐπὶ τέσσαρα ἔχοντος, ὅπως τὰ βιβλία ἠνέψε· *quam lectionem secutus est interpret*. V. 8, idem A ἃ εἶσι, neutro genere, relatione ad τὰ τέσσαρα. Idem seq. v. ἀπεσταλμένοι, præst. temp. V. 14, Pal. ἐσφραγισμένον, *obsignatum*: itemque mox v. 16 et 40: minus apte. V. 19, A ἔλαβε τὸ βιβλίον, repetitio scilicet nomine pro relativo. V. 22, idem plurali κιδάρας superscriptum habet singulari numero κιδάραν. V. 27, idem διὰ βίου καθαρότητος, *per vitæ puritatem*. V. 36, idem βασιλεύουσι, præst. tempore. V. 38, idem διὰ τούτων δεικνύται-

ptoris potius quam aucto is videtur esse. Quartus exinde versu idem A pro ἐξήγησις habet ἐρμηνεία, itidemque v. 23 et 38, eodem ferme sensu. Inclusa μέν seq. versu abest ab eodem. Idem seq. v. φανέ-
ρωσις habet pro δήλωσις, eadem signif. V. 12, idem ἐνδιέτριψε, immoratus est : et v. 15, τὰ πάντα, abs-
que compositione. V. 19, idem χόξ more com-
muni, pro ἐχθός. Est autem locus ex ps. xc, cita-
tus etiam II Petri, III; seq. v. idem, ἐσήμενεν
ἀποσταλάς δι' ἀγγέλου αὐτοῦ. V. 23, inclusum
commation τοῦ Θεοῦ, abest ab A. Seq. v. idem A
ἀτινα χρή, composite, ut in præcedenti membro.
V. 26, idem ὁ δεσπότης, ut etiam interpres; facili-
iori structura, ferri tamen potest etiam P lectio ὡς
δεσπότης : hoc sensu, *Christus, ut Dominus, mihi
soluti servo suo*. V. 52, idem A ἑώρα, præterito im-
perfecto; et v. 34, ταῦτα γάρ εἰσι παραστατικά τοῦ
τα ἐνσωτώτος χρόνου, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.
V. 40, A transposito membrorum ordine, ἐγγὺς γὰρ
ὁ παρὼν καιρὸς, δι' οὗ μακαρισμοῦ τυχεῖν ἔξεστι,
καὶ πᾶσιν εἰς ἐργασίαν προκειµένος, ὡς φησιν ὁ
Κύριος Ἐργάζεσθε ὥς ἡμέρα ἔστιν. Idem mox
ἑτέρος δέ, subaudito φησί, vel alio consimili verbo.
Exstat autem locus qui citatur Joan. ix.

Pag. 4, v. 2, participium πρὸντες abest ab A.
V. 4, ante sectionem istam, Ἰωάννης ταῖς ἐπτά,
præscriptus in A titulus hic, Κεφάλαιον α'. Λόγος α'.
P nostrum secutus est etiam interpres. Articulus τοῦ
v. 5, additus e vulg. editionibus : P et A absque
articulo habent, ἀπὸ δ' ὧν. V. 7, A τῶν ἐνώπιον τοῦ
Θεοῦ λέγων, qui sunt in conspectu throni Dei.
V. 11, idem A ἀπανταχοῦ pro ἀπανταχῇ : et seq.
v. ὁμόστοιχον pro σύστοιχον. Ab eodem abest par-
ticipium λέγων v. 17. V. 19, idem τὸν Πατέρα, sed
πρὸς τὸν Θεόν, legitur etiam Joan. i. V. 25, idem τῇ
ἀοριχωτάτῃ, absque compositione : et seq. v. σὺν
αὐτῇ μνημονευομένους, soluta compositione. V. 39,
A καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ μάρτυς, absque dis-
iunctione. V. 44, idem A contractius, οὐκέτι καθὼς
τοπρότερον θανόντες ὄφονταί θάνατον, non amplius,
ut ante mortui, mortem videbunt. V. 46, idem adhuc
multo contractius, ἀρχὼν δὲ τῶν βασιλέων τῆς γῆς,
ὡς κατάρχων τῶν βασιλευσάντων τῶν γῆινων ἐπιθυ-
μιῶν λέγεται, id est, Dicitur autem princeps regum
terrae, ut qui imperium obtineat in eos qui terrestri-
bus cupiditatibus dominari sunt. Et mox sequitur, et
δὲ τῷ μαχαρ. omissis cæteris. Repetitur autem hæc
appellatio etiam infra, 88, 49.

Pag. 5, v. 6, P προστεθίσεται, apponetur : A προσ-
τέθειται, appositus est. V. 8, idem A βεβαιούσα φαί-
νεται : et v. 10, εὐθὺς ἐπαγαγεῖν. V. 11, idem
ἐμφήνη, more Attico. Ab eodem abest inclusa καὶ
v. 15. V. 28, idem αὐτοὶ λύσαντι ἡμᾶς, qui nos solvit :
commentarius utrumque agnoscit, et λύσαντι et λύ-
σαντι. Ab eodem A abest inclusus genitivus τῶν
αἰώνων, v. 31 : et præpos. ἐκ v. 34. V. 33, idem
δι' ἀγάπης, per dilectionem. V. 35 idem, καλέσαντι
ἡμᾶς, qui nos vocavit regale sacerdotium. V. 40,
idem ὁφεται, sing. num. Ab eodem abest inclusum
ἰδοὺ v. 45, itemque καὶ v. 47. V. 46, idem εἰς
ἀπομάτω νοουμένων διὰ τῶν νεφελῶν δυνάμεων,
sive incorporeæ virtutes per nubes intelligantur. V. 52,
idem A διό, quoniam, quocirca, pro δι' οὗ.

Pag. 6, v. 3, articulus ὁ abest ab A. V. 5, idem
A χρᾶτων ἀπάντων. Ab eodem absunt inclusa ἐν
τῇ v. 11 : itidemque δὲ v. 13, et Χριστοῦ v. 14.
Idem A v. 19, ἀπαγγελῶ, fui. temp. V. 25, idem
ἔχουσα ὁπίσω μου φωνὴν μεγάλην : et v. 27, ὁ βλέ-
πει, sing. num. Inclusum ἀγῶ v. 32 abest ab A.
V. 37, idem αὐτῆς pro αὐτῶν : relatione ad tubam
facta. V. 44, Irenæi sententia dilucidius infra expo-
nitur 79, 4. V. 50, inclusa, ἧς ἤκουσε, absunt ab A.

Pag. 7, v. 4, A ζώνην δὲ χρ. V. 5, idem μαζοῖς,
et superscriptum μαρτοῖς : itidemque mox v. 7.
V. 8, idem δεχθῇ, subunctivo modo. Inclusa καὶ
v. 14, ab eodem A abest. V. 20, παπυρωμένοι etiam
A, at Latinius interpres, παπυρωμένη, relatione ad

caminum facta. V. 22, A πόδας γὰρ αὐτῶν τῇ θεό-
τητι ἡ ἀγία σὰρξ : οἱ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐργά-
σαντο : id est, *Pedes enim ejus deitati sunt sacrosan-
cta caro : qui nostram nobis salutem patravimus*.
V. 25, idem A ὁμοιοὶ δὲ χαλκολιβάνῳ ὃν φατίν· si-
miles vero chalcilibano, quem aiunt. V. 39, idem ὁ
ἥλιος φαίνει : ut et Latinius interpres, sol lucet. V. 52,
pro ἔηλον aptius legeris δηλοῖ, significat. Augustanus
codex hoc nomine omisso præcedenti versu
habet φαίνει ὡς ὁ ἥλιος : non male.

Pag. 8, v. 4, A ἔπεσον. aor. 2, usitalius : et v. 9,
τὰς κλεῖς τοῦ ἁδου καὶ τοῦ θανάτου. Idem v. 10,
Ταυτὸν πέπονθεν ὁ ἀπόστολος Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ
καὶ Δανιήλ· ὃν διὰ τὸ ἄσθ., quam lectionem secutus
est etiam interpres. V. 18, idem οὐς εἰδὲς, usita-
tiore structura. V. 25, idem καταλιμπάνοντες, pri-
mum apte. V. 32, idem ἐνόησε, præterito aor. V. 43,
idem τῶν μαθητῶν, pl. num. V. 48, Palat. ἐπὶ
οὐρανίων λογικῶν τάξεων. Locus ad verbum sonat ;
*Verisimile est autem, per septem stellas, sive septem
angelos, rationalium ordinum in septem cælis, Irenæo
et Epiphantio dictis, administrationem significari,
eamque in Christi dextera positam, in qua et fines
terrarum*.

Pag. 9, v. 1, A ἐβάπτισας, baptizasti : sed ἐβά-
στασας agnoscit etiam vetus interpres. Seq. v. idem
A οὐκ ἐκπύλασας : negativam porro agnoscit hic
etiam vetus interpres Latinius ; at non agnoscere vi-
detur commentarius v. 8 : recte uterque κοπιᾶν
quia videlicet κοπιᾶν et laborare significat, et labore
frangi seu deficere. V. 5, idem γούν pro οὖν. V. 7,
Palat. ταύτην καταμύμνεται, accus. casu. Seq. v.
A τιθείς, præs. temp. V. 15, idem A τοὺς πλησίον,
plur. num. et v. 17, τὰ πρότερα ἔργα, compar.
gradu. V. 23, inclusa absunt ab eodem. A. V. 28,
idem τῆς Ἐφεσίων. s. Ἐκκλησίας. V. 39, idem προ-
στέθη : et v. 41, ἐπήγγελοι : illic præterito aor-
isto, hic perfecto. V. 51, ἔπονται, præs. temp. Ab
eodem absunt inclusa v. 53.

Pag. 10, v. 3, A τῆς Συμωναίων Ἐκκλησίας, Smyr-
næorum Ecclesiæ. Ab eodem abest inclusum ἐστὶν
vers. 6. V. 13, idem πλούσιος δ' εἰ, ἤγουν ἐν τοῖς πνεύ-
ματι· : sed dices es, nempe in spiritualibus : et v. 15,
ἐν τῇ καρδίᾳ σου, in corde tuo. V. 21, ab eodem
abest articulus ὁ, vise Paul. ad Rom. II. Seq. v. pro
ἐστὶν idem A habet ἐρμηνεύεται, interpretatur, i.
interpretatum sonat ; quæ interpretatio inf. a quoque
repetitur 30, 33. V. 24, idem μηδὲν φοβού, nihil
metuas : et mox, μέλλεις πάσχειν, præs. temp. Ab
eodem abest sequens inclusa δὲ. V. 40, idem οὐκ
ἀδικηθήσεται : quod interpres secutus est. P lectio
sonat, non condemnabitur. Seq. v. A. Τὰ σημαν-
θέντα τῷ τῆς Παργάμων Ἐκκλησίας ἀγγ. Quæ Per-
gamorum Ecclesiæ angelo significata fuerint.

Pag. 11, v. 4, A ἐκείνου, sing. num. V. 7, idem A
brevius, ἐδίδασκε τὸν Βαλαάκ, docebat Balacum,
ut et vetus interpres Latinius ; sed nec in P l. c. in
repetitur etiam mox v. 17, exstat autem historia
Numerorum cap. xxiv. V. 14, idem αἰσχρολόγου,
minus significanter. Seq. v. idem, ἐπισπαρένας,
superseminatos, a diabolo videlicet. Ab eodem abest
inclusum καθαρῶς v. 39. V. 41, idem οὐκ εἶδε, non
novit ; minus convenienter.

Pag. 12, v. 7, inclusum commation nec A agno-
scit, nec vetus interpres Latinius. V. 14, A περὶ τῶν
πίστιν : et seq. v. περὶ τοὺς δεομένους, eadem utro-
bique præpositione. V. 19, idem A ἀσέβειαν, priva-
tive : et v. 23, ταύτην δὲ ἐπιστομ. variata conjun-
ctione : itemque v. 35, ἐπέμεινε pro ἐνέμεινε : et
mox, τὴν σπορὴν, ἀτράκτα præpositione. V. 45,
idem ὅσοι pro οἵτινες : et mox τὰ βᾶθη, substantive.
Ab eodem absunt inclusa v. 47.

Pag. 13, v. 4, A κεραμεικά, diphthongos ; et mox
συντρίβεται, præs. temp. V. 20, idem λέγει, præs.
tempore : et v. 22, τῶν ἁγίων ἐπαγγέλλεται. V. 25,
idem A εὐδελον habet pro δηλαδὴ : et seq. v. π. σ. σ.
αγορεύονται, præs. temp. V. 31, idem κοινωσι :

ἐξελάσθωμεν· et v. 33, μανθάνωμεν ἐκάτερον σημαίνον πρὸς τὸ ὑποκείμενον. V. 53, Pal. τοῦ Θεοῦ pro τοῦ Χριστοῦ, minus distincte.

Pag. 14, v. 1, inclusum οὕτῃ abest ab A. V. 4, idem præ. tempore habet ἀποβήσκειν. V. 7, Pal. brevius, τὴν βῆθυλάν, φησὶν ἀποτίναξαι. V. 13, A ἀπελίσθηας, præ. perfect. Ab eodem absunt inclusa v. 25. Seq. vers. idem ἔχουσα pro ἔχεις. V. 30, in eodem annotata et altera lectio, τὸ τῆς σαρκὸς ἔνδυμα, *carnis indumentum*. V. 32, idem A τῆς βῆθλου τῶν ζώντων, *libro viventium*. Ab eodem absunt inclusa v. 40. V. 44, idem pro δηλωθέντα habet γραφέντα, *scripta*.

Pag. 15, v. 6, A negative, οὐ μικράν, *non parvam*. V. 11, idem καθάπερ δὴ πάλαι τῷ Μωϋσῇ φησιν, *quemadmodum videlicet olim Moysi ait*. V. 14, Gr. sonant, *nam animi proposito ac voluntate contentus sum, nec posuero quæ vires superant*. V. 21, inclusa absunt ab A. V. 25, idem τὸν ἐν ἐμοὶ φωτισμόν. V. 33, idem τὴν τέως αὐτίκα μάλα παρεσμένην, sed est: ὡς προβαλ. etiam interpres. Seq. v. idem A ἀεὶ δὸν, ut sit, *impiorum, qui Romæ tunc regnabant, adversus Christianos persecutione*. V. 28, P τῆς ἀπακοῆς μου, *obedientia mea: sed superscriptum ὁπομονῆς, quod cum A et vulg. ed. agnoscit etiam vetus interpres*. Inclusum ὡς v. 43, abest ab A. Item ea quæ v. 49 inclusa sunt. V. 54, idem A ἐκ' αὐτῶ, dat. casu.

Pag. 16, v. 1, inclusa absunt ab A itemque v. 13. Idem v. 3, ἐγγαράξω, addita præpos. V. 17, idem. Τὰ δηλωθέντα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικαίᾳ Ἐκκλησίας, *Quæ angelo Laodicensis Ecclesiæ significata fuerint*. V. 21, idem absque conjunctione, ὁ πιστός, ὁ ἀληθινός· et mox ἡ ἀπαρχὴ τῆς κτίσεως, *primitiæ creaturæ*. V. 23, inclusa absunt ab A itemque v. 29. V. 34, idem A τῆς ζωῆς πίστεως, *viventis (seu viæ) fidei*: et seq. v. πάντως pro πολλὰκις. V. 36, idem genit. casu, διὰ βῆθυλάν, *per socordiam*. V. 46, idem ἔμετον ποιεῖ, *vomitum facit*. Seq. v. idem παραλαμβάνουσιν, *assumentibus*: et mox βέλυσόν, ut supra 9, 31. V. 50, P et B συμμιγνύουσα, *commisceans*: parum apte. V. 52, sou ab A abest.

Pag. 17, v. 4, A ἔγχρισται, media forma: et κολούριον, prima et secunda diphthongis: at Bavar. κολλούριον, tertia tantum diphthongo, quasi per contractionem ex κολοούριον. V. 6, A εἰ πλουτήσαι βῶλει, παρ' ἐμοῦ τοῦ πλουτήζοντος, φησὶ, x ἡ-σαι· *Si discesse vis, a me, qui ditiles facio, compra*. V. 12, idem προστιγνόμενῃ, præ. temp. Et v. 14, rursum κολούριον, ut paulo ante v. 4. V. 16, idem ἀνοίξει, fut. tem. Ab eodem absunt inclusa v. 19, itidemque v. 26. V. 30, idem ἡγούμαι, præ. temp. V. 16, πᾶσι ab A abest. V. 48, idem ἐπὶ τοῦ ὁρόνῳ, gen. casu. V. 49, inclusa, δι' ἡμᾶς, ab A absunt. Idem v. 53, μεταδούς ἡμῖν τῆς αὐτοῦ ὁσότητος, καθὼς ἦν δυνατόν ἀνθρώποις δέξασθαι, *impertitus nobis deitatem suam, quatenus homines eam capere poterant*.

Pag. 18, v. 5, A δηλονότι, eadem signif. Ab eodem abest articulus ταῖς v. 10: et πρὸς συνάφειαν v. 13. V. 13, idem compos. ἐπιτευξόμεθα· et v. 17, σὺν τῷ· pro ἅμα τῷ· nulla significationis variatione. Inclusa v. 20, ab eodem absunt: itemque v. 36. In eodem v. 23, annotata et altera lectio, ἡν ἔχουσα, accus. casu. V. 45, idem τὸ εὐθαλές. V. 49, Bavar. μετὰ τούτου, *cum hoc*: et seq. v. ὁρακτικόν pro θεωρητικόν interpres hic a miss. longe discessit.

Pag. 19, v. 2, A accus. casu, ἐπὶ τοῖς ὁρόνους. Seq. v. ab eodem absunt inclusa, καὶ ἐν. Notanda porro et casus varietas in his membris: ac in priori quidem subaudiendum εἰστήκεισαν, *stabant*: in altero, εἶδον, *vidē*, vel alia ejusmodi. V. 7, A activa forma, ἐξέλαβα. V. 13, pro ἡ', idem integre habet δώδεκα. V. 17, idem καθήσεσθαι, media forma. fut. tempore. V. 26, ἐκάτερα cum A et P ferri potest per syllepsin generis, ferre tamen Bavar. congruentius fortissime gen. ἐκάτερα, *utraq.* Sonant autem ad ver-

bum Gr.: *his tamen qui salute digni sunt, utrumque horum illuminationem indit: illud quidem, mentis oculus: hoc vero, spiritalibus viribus illabens*. V. 33, idem A τὰ πνεύματα ταῦτα εἶτε, *Spiritus hi sive: et seq. v. ἀγγέλους δεῖ νοεῖν, τοὺς τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας, ordine verborum, non sensu variato*. Ibid. idem A οὐδὲν οἶμαι ἀπίθανον, *adverbialiter nimirum pro κατ' οὐδέν, nullatenus, nequaquam*. V. 50, inclusa, absunt ab A. Seq. v. idem διὰ τοῦτο, *propterea*, minus apte. V. 53, idem ἐν ᾗ καὶ περιόντα τὰ σεραφίμ ἐθεώρησε, *in qua et Seraphos circumquaque existentes spectavit*.

Pag. 20, v. 1, A post διδασκόμενος statim attexit, ὅτι τε καὶ τῶν ἑμπρ. omisiss interinellis: Bavar. vero omittit etiam ts. V. 5, A ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπος, *habens faciem ut homo*. V. 8, intransum τέσσαρα ab A abest: itemque est v. 10. Idem rursum v. 8 pro Ἰδοὺν habet Ἰεζεκιήλ, et hoc apud Ezech. est cap. 1. Sequentia vero sic magis ad verbum sonant: *per quatuor facies significantur sive quatuor elementa, e quibus Deus res condidit et conseruat, ut quibusdam visum est: sive quadruplicem Dei dominatam, in caelestia et terrestria, in marina et subterranea*. V. 18 idem, τοῦτο εἶναι στρατηγικόν. Ab eodem absunt inclusa, φίλει, et τοῦτο, v. 23: itemque articulus τοῦ v. 27. V. 34, idem καθ' ἑαυτῶν, *contra sese*: parum apte. Seq. v. idem, καὶ ἐωθεν ἔχοντα ὀφθαλμούς. Ab eodem absunt inclusa v. 37. v. 39, idem, ἐν δυοῖ, μο ταῖς δυοῖ· at non item in seq. membris. V. 40, idem πέτασθαι. V. 46 idem, Κύριος Σαβαώθ ὁ παντοκρ. Et seq. v. transposito commutatum ordine, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν. V. 48, interpres legisse videtur, ἀνάπαυσις: δὲ ταῖς ἀγίαις ταύταις δυνάμεσιν οὐκ εἶναι λέγεται, διὰ τὸ. Nam Gr. sonant, *Requies autem sanctis his virtutibus est, ab hymni divini cantu non cessare*: eo loquendi genere quo apud Latinum poetam:

Uta salus victis, nullam sperare salutem.

V. 49, idem mutata conjunctione, τὸν δὲ τρισσόν.

Pag. 21, v. 2, A προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, *adorabunt eum qui vivit in sæcula sæculorum*. Ab eodem absunt inclusa seq. v. V. 6, A ὁμολογούντων, referens ad gen. τοῦτων. V. 8, idem βάλουσι, præ. temp. Seq. v. Pal. Κύριος ὁ Θεός, nom. casu. Inclusum ὁ ἅγιος v. 10, ab A abest. V. 10, idem A inverso commutatum ordine, εἶσι καὶ ἐκτίσθησαν. Inclusa γὰρ seq. v. ab eodem abest. V. 14, idem πάντων τῶν κτισμάτων. V. 23, pro βέβλιν habet βέβεν· et v. 25, θέλων πραγμάτων, *dirinarum rerum*. V. 28, idem τὴν συντέλειαν τῆς βίβλου ἀσφαλῆ, *consummationem libri firmam seu certam*. Ab eodem absunt sequentia inclusa, δηλοῦν φημι. V. 33, idem, ὁ Χριστὸς ἐπιπερατούσθαι ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ ἔση. Ab eodem abest inclusa ἐν v. 35. V. 40, idem brevius, Διὰ τούτων δεικνύται μῆτε ἀγγέλους, μῆτε ἀνθρ. V. 47, idem divis. καὶ ἐγώ. V. 50, idem composite, ἐμπειροσύνης, *illuxæ*: Græca ibi ad verbum sonant: *forsan quasi purissimus angelicarum essentialium ordo in ignorantiam lapsus esset*. Inclusum ὢν v. 53, ab A abest: itemque λῦσαι v. 55.

Pag. 22, v. 5, fortasse post θεωρίας adlendum τοῦ ἀρνίου· ut sit, *De visione agni in medio throni et quatuor animalium; seu, De agno inter thronum et quatuor animalia riso*. A paulo aliter, Περί τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐπὶ τὰ κέρατα ἔχοντος, ὅπως τὰ βέβλα ἠνέφως· *quam lectionem secutus est interpres*. V. 8, idem A ἃ εἰσι, neutro genere, relatione ad τὰ κέρατα. Idem seq. v. ἀπεσταλμένα, præ. temp. V. 14, Pal. ἐσφραγισμένον, *obsignatum*: itidemque mox v. 16 et 40: minus apte. V. 19, A ἔλαβε τὸ βέβλιν, *repetitio scilicet nomine pro relativo*. V. 22, idem plurali κέρατα superscriptum habet singulari numero κέραν. V. 27, idem διὰ βίου καθαρότητος, *per vitæ puritatem*. V. 36, idem βασιλεύουσι, præ. tempore. V. 38, idem Διὰ τούτων δεικνύται-

τοὺς πρεσβυτέρους εἶναι τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ τε καὶ Νέῃ. Quam lectionem secutus est interpres. V. 41, idem, εὐχαριστῶν προσάγοντες, gratiarum actionem offerentes. V. 45, idem βασιλεύειν, præs. tempore: et seq. v. ἐπὶ γέλλεται, præf. perfectio. V. 47, idem ὡς φωνήν, accus. casu. Seq. v. idem τοῦ θρόνου αὐτοῦ, throni ipsius. V. 50, idem fem. genere, λέγουσαι, nempe αἱ μυριάδες. V. 54, idem ἐν τῇ γῇ, præpositione mutata, non sententia. Sequentia in eodem sic leguntur, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ πάντας ἔχουσα λέγοντας τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρ. Sic et in Bavar. nisi quod ommissa copulativa καί, neut. gen. habet, πάντα ἔχουσα λέγοντα τῷ καθ.

Pag. 23, v. 3, inclusa absunt ab A. Idem seq. vers. diversa præpos. habet, ὑπὸ πάντων. V. 8 idem, τὴν καινότητα τῶν ἀνθρώπων, novitatem hominum: et seq. v. τὴν δι' αὐτοῦ ἀνανέωσιν τῇ κτίσει χαριζόμενος. V. 13, idem ἔπρσον, aor. secundo, usitatus. Seq. v. idem brevius. Καὶ διὰ τούτων δείκνυται μία ποίμνη. V. 20, idem et δυνάμειον habet, et τάξεων. V. 31, idem ὅτε ἤνοιξε, cum aperuit. V. 33, idem nom. casu, ὡς φωνή. V. 36, idem ἐνδὸς προσώπου τῶν τεσσάρων ζώων· et v. 38, ἐγχελευόμενῃν, composite. V. 45, A et alteram lectionem habet, ἐπ' αὐτῷ, dat. casu. V. 48, Pal. divise, ἐν σαρκί, in carne. V. 53, A pro ε' integre habet ἔκτῃ· et mox θίσιν, ommissa præpos. κατὰ.

Pag. 24, v. 12, A veniχῆσιν, præf. perfectio: et mox, ἐπιβίβει δὲ δευτέρως νύκτες, conjunctione pro præpositione supposita. V. 16, in eodem superscriptum δι' αὐτόν, propter ipsum, masc. genere: et seq. v. μετὰ κολάσεως, sing. numero. V. 30, idem κατασφάξωσι, composite. V. 33, P διδοχῇν, doctrinam: A διαδοχῇν, successionem: quod secutus est interpres. V. 37, Domini verba exstant Matth. 10. V. 42, A τὸ δὲ γεγραμμένον, quod vero scriptum est. In eodem annotata et altera lectio seq. v. ἐπ' αὐτόν, accus. casu. Idem mox cum adiectione, τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, pacem Dei. V. 48, in eodem rursum duplex scriptura, πιστευόντων, et πιστευσάντων· illud præsentī, hoc, p. æterito tempore; quod misterium secutus est interpres. V. 50, idem καὶ ἀνεψυχμένης τῆς τρίτης σφραγίδος, ἔχουσα τοῦ τρ., et aperte tertio sigillo, audiri tert. an. Ab eodem absunt sequentia inclusa, καὶ ἰδὲ· itidemque καὶ εἶδον v. 57.

Pag. 25, v. 2, A φωνήν, accus. casu: itidemque mox λέγουσαν. V. 3, idem, χρῆθς, sing. numero. V. 13, idem τῆς δοθείσης θείας εἰκόνης ἀκριβοῦς, φιλάκας. V. 20, idem τὸ δὲ ἐντετάλλομαι, variata conjunctione: et mox activa forma, μὴ ὀκλήσαι. V. 23, idem, ἣ τὸν ἐμπεπυκνῶτα τοῖς λήστοις ἐθεράπευσσε, μήτε προαναρπαγῆναι· quam lectionem sequi si libet, in sequentibus post θανάτῳ τούτου; interse- rendum erat, ut sit, quæ curavit eum qui in latro- nes incidit, nec eos sibi morte præcipi sinit qui. Idem mox v. 26, ἀνακαλέσασθαι. V. 40, A τὰς ἐπα- γομένους παιδευτικὰς μάστιγας τοῖς δι' ἀνυπομονη- τίας ἀρνέσασμένοις τὸν Κύριον, flagella castigatoria, quæ infliguntur iis qui per impatientiam Dominum negaverunt. V. 43, idem ἔχουσα φωνήν, accus. casu. Ab eodem absunt sequentia inclusa, καὶ ἰδὲ. V. 48, idem δυσσεβῶν pro ἀσεβῶν et v. 52, ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ.

Pag. 26, v. 8, A καίπερ pro καίτοι. V. 22, idem πρὸς Κύριον καταδόξασιν ὥστε γενέσθαι συντέλειαν. V. 23, inclusa τῶν ἀνθρώπων, absunt ab eodem A itemque τοῦ Ἀρνίου v. 27. V. 52, ad verbum Gr. sonant; Si quis quatuor superiorum sigillorum solu- tionem Christi economiæ jam præteritæ attribueret conuenerit, hanc quoque prophetis reliquiasque sanctis jam olim consummatis probabiliter accommodare poterit. V. 42, A ὑποστρέψαι, reverti. V. 47, A ἐπι- τρεπτικῶν, permissiorum; minus apte. V. 49, idem αὐτῶν ἐκαστῷ, usitatius loquendi forma. V. 53, idem brevius expositionem sic orditur; Καὶ διὰ τούτων τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν αἰτούμενοι φαί-

νονται, huic porro expositioni epierisin apponit in- terpres Peltanus hanc: Olim (inquit) citra ullam erroris suspicionem hanc de animarum quiete opi- nionem tuam licuit: nunc non licet, cum aliud ab Ecclesia sit definitum.

Pag. 27, v. 1, A plur. num. αὶ δὲ λευκαὶ στολαί, et seq. v. ἐμφαίνουσι. Idem mox ibid. τὴν εἰδὴν ἡμφισπένοντι, quam circumamicti sunt. V. 3, idem τὰς ἀγγελλίας, minus convenienter. Sexto versui censuram hanc apponit Peltanus: Hæc sententia (inquit) diserte jam condemnata est et ab Ecclesia proscripta. V. 11, A πληγὰς ἐμφαίνουσα. V. 13, idem transposita copulativa, Καὶ εἶδον ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἑκτὴν, καὶ σεισμός μέγας ἐγένετο· atque ita etiam vetus interpres Latinus. V. 15, idem A σάκκος τρίχινος magis perspicue. Ab eodem abest sequens inclusum δλη. V. 17, idem compo- site, ἀποβάλλει. V. 19, idem τὴν τοῦ Οὐεσπασιανῶν, articulo vice præpositionis posito, et Latino more a pro e posito in tertia imperatorii nominis syllaba. Ab eodem abest sequens genitiuus βασιλέως. V. 21, idem δοκεῖ μετάδοσις, videtur transitio. V. 25, in eodem vestigia etiam alterius lectionis, ὡς προση- μελευόμενος ταύτας τοὺς ἀνθρώπους. V. 31, A μετά- στασιν pro μετάθεσιν· et v. 36, καταλειπθεῖσι, de- relicti. V. 42, idem ἀποκλάζοντα, eo modo quo ἀποκλάνειν dicitur. Idem mox, ὡς φησιν ὁ Θεός, ὥστε πλανηθῆναι, et v. 43, λαμβάνεται, dempra præpositione. V. 49, idem, καὶ ἐπὶ τῷ καλῷ, καὶ ἐπὶ τῷ κακῷ. V. 51, idem, τῶν ἐν ἐρημίᾳ φανέντων, corrupte.

Pag. 28, v. 4, A βέλλον ἐπισπόμενον, eodem ge- nere. V. 8, idem, ἐν ἀκαρεῖ· et v. 12, ὑφίστασθαι pro ὑποστῆναι· et v. 20, γέγονε pro ἐγένετο, nulla ferme significationis variatione. Sic v. 28, δείκνυσι pro δείκνυσι, at cum idem v. 24, ἀνεύλισις habet pro ἀνέλιξις, videtur potius ἀνέλιξις repræsentare voluisse, aut certe debuisse. V. 36, idem præsentī tempore, λέγουσι τοῖς ὁρεσι. Ab eodem absunt in- clusa v. 41: itidemque v. 45 et 46. Idem eodem v. 46, Latino more Οὐεσπασιανῶν scribit, per a in secunda syllaba.

Pag. 29, v. 5, A καὶ πλουσίοις, καὶ δούλοις. V. 18, Pal. καὶ εὐζονται, quod ferri nequit nisi καὶ pro etiam capias: aut conjunctione in præpositionem versa composita legas κατεύζονται. V. 10, λιμὸν solum habent etiam A et Bavaricus. Interpres ma- luit λιμὸν τε καὶ λοιμὸν, ut supra 26, 5. Seq. v. A et A ἐπὶ ταῖς προσδοκ. V. 15, inclusa copulativa ab A absunt. V. 18, idem ἀπεργάσεται, indic. modo, futuro temp. Idem v. 20, ὃ πρέπει· πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ πανηγύρ. Πν. Ab eodem absunt inclusa τῆς γῆς v. 18, Seq. v. idem ἐπὶ τῆς γῆς, gen. casu: itemque mox, ἐπὶ τῆς θαλάσσης· et tamen in tertio commate, accus. casu, ἐπὶ πᾶν δένδρον. V. 38, idem ὡς πληροῦν τὰς διακονίας· non male, si articulus τὰς post hoc ipsum nomen διακονίας repetatur. V. 41, idem λύσιν τῆς εὐταξίας τῆς κτίσεως ἐμφαίνει, καὶ τῶν κακῶν ἀδιάρκαστον ἐπιφορὰν. Et mox cum articulo, διὰ τῶν ἀνέμων· et rursum, καὶ αἱ πλείστα θάλασσαί, et pleraque maria: minus vere, ut videtur. V. 47, in. lusum αὐ- τοῖς ab eodem abest, ut et ea quæ sequuntur versu proximo. V. 50, idem παρὰ τοῦ ἐνδοδουκότος βασιδίν, ab eo qui induerat baddim.

Pag. 30, v. 16, A ἄχρις ἂν σφραγ. et v. 20, συμ- φαίδρυνεται, præf. tempore. Ab eodem abest in- clusa οὖν v. 19. V. 25, idem αὐτῇ, nempe τῇ τοῦ Πνεύματος σφραγίδι. V. 27, A et Bavar. παρ' οἰκείων· quæ lectio magis congruet si, transposito eo com- matio, legamus, τοῦ μὴ παρ' οἰκείων βοηθηθῆναι θέλημα, eo quod per propriam non adiutus sint volun- tatem. V. 30, articulus τῶν ab A abest: itemque inclusa v. 32. V. 33, idem καλεῖται pro ἐρρη- νεύεται.

Pag. 31, v. 10, A ἦτοι οἱ τῶν ἐκ Θεοῦ μισθῶν ἐνε- κεν ἐναρέτως πολιτευόμενοι. V. 16, Pauli locus est

II Cor. 2. V. 24, cum elliptico isto commatio, et διὰ καρδιακῶν ὁδῶν, interpretatur subaudiit σωζόμενοι, ex sequentibus nimirum. V. 31, A ἡ δὲ ἀκρίβεια, conjunctione mutata: et v. 38, πολύμορφον, *mutiliformem*. V. 43, idem εἰς μερισμόν, in *partitionem*: et v. 45, ἐν τοῖς πλησίον περιτίθεται, ubi cum Pal. consonat etiam Bavaricus. Ab eodem A absunt inclusa v. 53.

Pag. 32, v. 8, A κράζουσι κραυγῇ καὶ φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες· Ἡ σωτηρία τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τῷ Ἀρχιῳ. V. 15, inclusa καὶ ab A abest. V. 19, idem λευκῶν τὰς καρδίας, subaudita scilicet præpositione κατὰ, περί, vel simili. Ab eodem abest articulus τῶν v. 22. V. 26, idem ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν· et v. 28, trajecto commatium ordinis, ἡ δόξα καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ τιμή, minus convenienter. Ab eodem absunt inclusa v. 31, et 53. V. 43, idem τῶν ζώων pro τῶν χερουβίμ, et v. 47, εἰς τὴν αὐτοῦ κτίσιν, in *creatura ejus*.

Pag. 33, v. 6, A composite κατασκηνώσει. V. 14, Pal. ἐνταυθοῖ, more Attico: et v. 19, τοῦ Πατρὸς pro τοῦ Πνεύματος· errore nato e scripturæ compositionis pro ei πνε, ut infra 67, 19: 100, 13. V. 20, A Οὐδὲ γὰρ ὑπὸ πειρασμῶν ἐστὶ, omissa mox negativa ante ὁδυνήσονται. V. 52, A ὡς θυμίαμα, sing. numero: et v. 55, ὡς ἡμῶν.

Pag. 34, v. 7, A composite, ἐπιδομένων· et v. 9, εἰς καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ἥτις ἐστὶν ἀγγέλοις ἀγνωστος. V. 19, idem ordine mutato, εἴτε τι ἕτερον· et v. 22, οἰοῦναι τὸν λίθον τὸ δεχόμενον θυμ. V. 28, idem διανέμει, præpositione variata. V. 35, idem τὸ θυσιαστήριον τοῦτο, ὁ Χρ. V. 43, A ἐν αὐτοῖς, masc. genere: et v. 52, cum articulo, διὰ τοῦ ἀγγέλου· et seq. v. δεχθεῖσαι, omissa priore compositionis parte. Rursus v. 42, interpretatur legissee videtur, τὸ θυσιαστήριον τὸν Χριστὸν εἰρηκε.

Pag. 35, v. 5, A δεδῶσθαι, præf. perfectio. Idem v. 6, ἐκπεσῶν pro ἐκποτῶν· et δεθήσας pro κλήσας; v. 9, Ab eodem abest articulus τοῦ v. 27. V. 32, idem πρᾶναι, opt. modo: itidemque præcedenti v. παραδῶσαι· et superscriptum παραδῶσθαι, subjunctivo modo: parum usitate. V. 51, idem ἀπεδείξας pro ἀμαρτίας. Ab eodem abest inclusum εἰς ὁμοῖα v. 38, idem mox δόξα, τιμή. V. 44, idem ἐφέρετο, tempore præterito: et v. 48, μεμύγμένα, plur. numero.

Pag. 36, v. 2, A τὰς πρὸ τῆς συντελείας μελλούσας πληγὰς ἐμψάινει· et v. 9, ἀνάλωται, absque augmento: et v. 13, τῆς ἡμέρας τῆς μεγάλης, articulo propter substantivam præpositionem geminato. V. 16, A ψυχῶν pro ἐμψύχων. Ab eodem abest inclusa καὶ v. 20. Idemque mox ibidem, τῶν κτισμάτων τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ, τῶν ἐχόντων ψυχὰς· et v. 22, plurali numero διεφθάρησαν· et v. 30, ὑποστήσασθαι, præterito aoristo: et mox idem ἐν αὐτῷ, nempe τῷ βίῳ. V. 33, idem τοὺς δέ, accus. casu: V. 42, victoriæ lex ista repetitur etiam infra, 57, 6: sed et a Theocrito exprimitur Lylilio 23, sub Amyci persona. Is enim Polluci de victoriæ præmio merenti respondet,

Σὺς μὲν ἐγὼ, σὺ δ' ἔμῳς κεκλήσεαι, εἰ κεκρατήσω, et v. 45, ἀπεκρίνον, interiori præpositione mutata. V. 52, A Ἀψίνθος· et seq. v. ἀψίνθιον. Bav. in priori m. mbro habet, λέγεται Ἀψίνθος in altero, ὡς Ἀψίνθος.

Pag. 37, v. 4, A adverbialiter εἰκότως. Ab eodem abest articulus ὁ v. 8: Nemque θεῖον v. 21. V. 13, idem A οὐ πᾶσι δέ, ἀλλὰ τῷ τρίτῳ μέρει· et v. 19, εἶναι τοῖνυν ἡμᾶς, μή βουλομένους κρίνεσθαι, ἐκ τοὺς κρίνειν. V. 24, A composite, ὑποδέχεσθαι. V. 53, idem σὺν τῷ pro ἀμα τῷ. Ab eodem absunt inclusa v. 41: itemque articulus τῆς v. 47. V. 45, idem παρὰ τῷ Ἰωήλ, dat. casu: et v. 49, κόλασιν pro καίμασιν.

Pag. 38, v. 13, A plur. num. ἐν οὐρανοῖς· et v. 28, μὲνδὲ pro οὐδέ. Ab eodem absunt inclusa v. 30,

et 31. V. 35, idem ἔρασαν· et mox, καταβαλεῖν α ἐπὶ τῆς γῆς, ἡγουν ἐν τῇ κρίσει τῇ ὑποληθθείσῃ κοιλίᾳ Ἰωσαφάτ. V. 46, exstat in A et altera lectio, ἐν τούτῳ pro τούτους. Ab eodem abest inclusum φησὶ seq. v. et continenter sequitur, καὶ μετὰ ταῦτα. Idem v. 55, verso verborum ordine, ζέφον τῶν προσβολῶν αὐτῶν. Idem seq. v. παραδεχθεῖσιν habet, et superscriptum παραδεχθεῖσιν.

Pag. 39, v. 10, inclusum μή ab A abest: itidemque μὲνδὲ v. 12, et contra idem v. 11, aliditæ epistasi habet, ὥστε καὶ κατὰ τὸν Δεσπ. et v. 17, masc. g. n. κατὰ τὸν Δεσποτικὸν λόγον. V. 22, idem subjunctivo verbi modo, εὐρωσι· et v. 26, plur. num. διὰ τούτων. V. 28, idem ἀνωδύνως pro ἐν ὁδύναις· et seq. v. composite ἐξήρηται. V. 32, idem ὡς τῶν βασιλῶν μητέρα, nomine scilicet pro relativo posito: et v. 34, πρὸς πόλεμον, mutata præpositione. Sic vers. 42, verbis commutatis, τῶν ἐπελθῆς ῥηθισμένων, τὰς λεχθεῖσας ἀκρ. et seq. v. ἐξέλαβον, activa forma. V. 47, idem ἐπάγειν, infin. modo: et mox gen. casu, τῆς ἐν γένει καλᾶται, relatione videlicet ad τοὺς ἀξίους. V. 51, P scripturæ sensus est, quibus nos, cum victi sumus, tamen ut malam illam per voluptatem victoriam vincentes, nos coronari existimamus. Aug. paulo aliter, οἷς ἡμεῖς, ὅταν ἡττηθῶμεν δι' ἡδονῆς, ὡς τὴν κακὴν νίκην νικῶντας, αὐτοὺς στεφανοῦσθαι νομίζομεν· quibus nos, cum per voluptatem victi sumus, nihilominus ut malam illam victoriam vincentes, nos coronari existimamus. Bavar. οἷς ἡμεῖς, ὅταν νικηθῶμεν τὴν κακὴν ἡτταν, δι' ἡδονῆς, νικῶντες στεφανοῦσθαι νομίζομεν· quibus nos, cum mala illa victoria per voluptates victi sumus, tamen vincere nos et coronari existimamus. V. 54, τῶν δαιμόνων habet etiam Bavaricus: at A αὐτῶν, nempe, τῶν γυναικῶν· quam lectionem secutus est interpret. Palatina ac Bavarica scripturæ sensus est, Capillos autem mulierum, significare demones et voluptate capi, et ad scortationem excitare solere.

Pag. 40, v. 4, A ἔχουσιν οὐράς, præf. tempore: et seq. v. καὶ ἔχουσιν ἔχουσιν ἀδικήσαι· et v. 5, καὶ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν· et v. 6, ὄνομα αὐτῷ, dativo casu. Ab eodem abest inclusum ὁήσει v. 7. V. 8, idem παρῆλθε, præterit. V. 16, idem φυσικὸν θάνατον, naturale mortem: et mox τελεσθεῖσα, absque præpositione. V. 21, A ἐκληφθεῖσα, sing. numero, nom. casu: et mox, ὡς προγεγράφται· et v. 24, ἀπειλεῖ ἡμῖν τὰς δύο οὐὰς τὰς μετὰ ταῦτα εἰσεσθαι. V. 26, idem accus. casu, ἐπὶ τὸν Εὐφρότην· itidemque v. 29, φωνὴν μίαν· et v. 31, λέγουσαν. V. 41, idem προδεδεμένους, prius ligatos· et v. 44, ἀφανίζεται, præf. tempore. V. 47, idem ἐπουρανίου, quod in cælis est: et v. 49, composite, ἀπολύσθαι, addito etiam relativo αὐτούς. V. 52, idem τῶν οὐρανίων ἡγουν ἀποθήκων, celestibus mansionibus sive apothecis.

Pag. 41, v. 1, inclusa δι' αὐτῶν, ab A absunt: itidemque τότε v. 5. idem eodem v. 5, τὸ περιστῆν, præf. tempore: et v. 7, πρὸς ἀνθρώπους. V. 13, idem ἦδη καὶ πρὸ τούτου εἰρήκαμεν· et v. 15, καὶ οὕτως εἶδον, ut et Latinus interpret. V. 19, idem ἐκπορεύεται, præf. tempore. Seq. v. Pal. plur. n. ἀπεκτάνθησαν, more collectivorum. V. 21, A ἐκ τοῦ πυρός, καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ, καὶ ἐκ τοῦ θείου. V. 25, Pal. ἔχουσι κεφαλὰς, habent capita. V. 31, A ἀλλήλοις ὑπηρετεῖν. Ab eodem abest αὐτῶν v. 41: et inclusa v. 48. V. 49, idem ἐπισπορῶν, superseminationem: et v. 52, ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις· et mox, οὕτως μετενόησαν.

Pag. 42, v. 1, inclusa absunt ab A. Idem v. 2, ἔσται pro ἡρτηται· et v. 3, ὑπὸ τῶν τριῶν τούτων ἀνηρῆσθαι. V. 12, idem ἐπὶ τοῖς ἐπεγνωκόσι, præterito tempore, omissa negativa: et v. 14, καὶ ταμάλιστα Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι· et v. 17, δοῦναμεν αὐτῆς ἀρνουμένους· et seq. v. τοῖς τῷ δαίμονι δουλεύουσι τῆς φιλαργυρίας· οἷς καὶ εἰδωλολατρίαι· ἔγκλεισται ὁ Ἀπόστολος· et rursus v. 22, τῆς εἰ:

Χριστὸν πίστεως. Ab eodem abest inclusum οὕτω v. 24, et articulus οὗ v. 26 : et ἄλλον v. 38 : et αὐτοῦ v. 41. V. 52 idem βιβλιόγραφον, alia diminutivi forma : et mox ἀνεργωμένον, detracto præpositionis augmento. V. 53, idem λέων μυκάται, minus convenienter.

Pag. 43, v. 1, A rursum βιβλιόγραφον : et v. 10, μήτε προσηγή μήτε ἀπειλούντα, sed P lectio melior. Exstat autem Danielis locus cap. 10. V. 20, A accus. casu, ἡκούσα φωνήν, itemque mox λέγουσαν : et v. 23, γράφεις, scribis : apertius γράφεις, scribes. V. 24, idem, brevius enarrationem sic orditur. Καὶ διὰ τούτων δεύονται δόγματα εἶναι. V. 31, idem ταμιαύσασθαι, aoristo præterito. V. 37, inclusum Θεῷ ab A abest. V. 40, idem verso verborum ordine, οὐκ ἔστιται ἔτι, non erit amplius. V. 41, idem ὁ Θεὸς μὲν κατ' οὐδενὸς ἔχ., et mox, καθ' ἐαυτοῦ ὁμοσεν, tempore præterito : et vers. 34, κατὰ τοῦ κτίσαντος, ἀνιδρύνει, τὰ ὅτι αὐτῶν λεγόμενα..... πιστεύουμένοι. V. 53, P εὐηγγέλισα, minus usitate.

Pag. 44, v. 8, A rursum βιβλιόγραφον : itemque v. 12, 20 et 34. Idem eodem v. 12, ἀνεργωμένον, dempto præpositionis augmento : et v. 28, dat. casu, τῇ πείρῃ : et v. 33, composite, ἐκδιδάσκειται. V. 49, Pal. sing. numero, διὰ τούτου, per hoc. Inclusa quæ sequuntur, ab A absunt. V. 54, aoristum γυῖσασθαι videtur præ futuro positum, ut solet nominatum : nominatum infra 61, 22 : 72, 2. ut sensus sit, *aut nondum enim mortem gustaturum, sed ad finem venturum esse, prohibendumque ne Antichristi impostura.* Ultimo v. A χάλαμος δημοῦς ῥάβδω, καὶ φωνῇ λέγουσα, calumnus similis virgæ, et vox dicens.

Pag. 45, v. 1, A ἔγειρα, et superscriptum ἔγειραι : itemque in expositione v. 11 et 15. V. 3, idem τὴν αὐτὴν τὴν ἑσώθεν, atrium interius : seu, *quod est intra templum* : et v. 5 τσσαρρακονταδύο, uno verbo : itemque infra in expositione v. 23 et 36. Ab eodem absunt inclusa v. 11 et 12. V. 13, idem εἰ δὲ τις εἴπῃ : et v. 15, τὴν ναὸν τούτου, φάμεν τὴν καλ. et v. 29, τὰς λογικὰς θυσίας. V. 33, al verbum Græca sonant, *prævaricatores autem, is qui omnia novit, ignorare dicitur, vel, prævaricatores autem etsi novit, tamen ignorare dicitur.* V. 43, A ἐκώπων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ab eodem absunt inclusa v. 46. V. 49, idem ἐπὶ τρία ἡμισυ ἔτη, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἀριθμούμενα, sed videtur τῶν πεπραγμένων ibi positum pro numerandi nota τέτ, seu τέτ. Nec multo apertius item v. 53, τὴν τρυφὴν, *delicias.* Ultimo versu A ἔργων προ πρᾶξων.

Pag. 46, v. 5, A ἐν ταῖς ἡμέραις. Ab eodem absunt inclusa v. 17. V. 49, Pal. φόβου διδασκαλικοῦ, minus vere. V. 53, inclusum φησὶ ab A abest. V. 40, idem Ἰησοῦς : habet pro ὁ Υἱός, minus recte. Seq. v. γαγέννηται P. at A γαγέννηται. Inclusum δὲθεν v. 43, ab A abest. V. 47, idem λαμβάνουσι, simplici figura : et v. 49, τὰ σώματα αὐτῶν, *corpora eorum.* V. 50, idem οὐκ ἀριούσι, duplici scripturæ indicio, et ἀφίουσι nempe, et ἀφίουσι : quarum tamen prior minus usitata est. Seq. v. idem χαίρουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ εὐφραίνονται, καὶ δῶρα πέμπουσιν ἀλλήλοις.

Pag. 47, v. 3, A ὁ δὲ ἐπὶ επιστροφῇ ἐπέφερον. Ab eodem abest inclusum πάντα vers. 5. V. 9, idem εὐχεσθαι χρῆ, τῷ Κυρίῳ λέγοντας : Ἀγαθὸν μοι ἔστι ἐταπεινωσά : με, ὅπως ἀν μάθω τὰ δικ. singulari valedit numero. V. 12, idem τῶν σωτηριῶν ἡμῶν, *salutem nostram* : et vers. 17, fem. gen. terminatione αἰωνίαν : et vers. 23, πῶς ἀναρροθέντες : et v. 28, εἰσέλθον ἐν αὐτοῖς, minus usitate. V. 40, idem ἐκείνη τῇ ὥρᾳ, *illa hora.* Ab eodem abest inclusum τότε v. 45. V. 49, idem σωζονζόμενον, genitivo plurali : et v. 51, ἀριθμούμεναι pro ἀναρροόμεναι.

Pag. 48, v. 1, A brevius. Εμφαδοι γενόμενοι ἔδωκαν δόξαν : et seq. v. ἡ δευτέρα παρῆλθεν ἰδοὺ ἡ τρίτη οὐαὶ ἔρχεται ταχύ : et v. 14, ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ Κυρίου τῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ : αὐ βασιλ.

V. 17, idem accus. casu, ἐπὶ τοῖς ἡρόδους : et seq. v. ἔπεσον, aor. secundo, usitatus. Ex eodem addita sunt sequentia, ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν. Contra, ab eodem abest inclusa καὶ v. 23 et 24. V. 28, idem ξίφη διαδοχῇ, minus convenienter. V. 36, idem composite, τοῦ διαφθείροντας. Seq. v. constructio pendet ex proxime præcedenti expositione. Augustanus novam sententiam exorsus, habet, Καίρων τῶν νεκρῶν, τὸν τῆς ἀναστάσεως φησι. V. 47, idem ἐξουθενημένους, et superscriptum ἐξουθενημένους : utrumque præterito tempore : illud, ab οὐθίν, hoc ab οὐθέν. V. 52, idem pro τοῦ Κυρίου habet relativum αὐτοῦ : et v. 54, plur. num. σαρκοί.

P. 49, v. 5, A ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ ἐλεύσονται καθάπερ χάλασα ἐπομβροῦσα τοῖς τοῖς : id est, *fulgura et tonitrua venient, quemadmodum quando imbris in morem effundens in eos gehennæ tormenta,* quia metaphora supra quoque usus est 29, 9. V. 13, idem expositionem sic orditur brevius, ταύτην τινὲς μὲν διόλου. In eodem A verba ista v. 19, καλὸν δὲ καὶ αὐτῶν ῥημάτων, cum reliquis quæ deinceps sequuntur usque ad illa verba v. 47, ἡ Ἐκκλησία τούτων τὴν ἡλίον : ea inquam omnia in A ponuntur pag. seq. v. 5, post verba ista, τὸν δι' ἀπιστίας ὑπομένοντας θάνατον, alia interpreti transpositio placuit, ut e versione cognoscere est. Habet porro A v. 21, μεμνησθαι, præl. perfecto : et v. 26, εὐφραγέσθαι. V. 27, idem σελήνην δὲ τροπικῶς : τὴν πείσιν εἰρησθαι ἡγούμεθα τῶν ἀποκαθαιρ., at Bavar. σελήνην τροπικῶς ἡγούμεαι τῶν ἀποκαθαίρουμένων τὴν φθορὰν τῷ λουτρῷ, τῷ ἐκ τῆς σελήνης ἡρτῆσθαι τὴν ὑγρὰν οὐσίαν. V. 31, A αὐτοῖς, dat. casu : et v. 34, τὸν γεγεννημένον νῦν, *nunc genitum, modo natum* : et v. 46, ἡ δὲ Ἀποκάλυψις Ἰωάννου. V. 59, idem præter. tempore, τοὺς ἀπολυτρούμενους : et v. 41, masc. gen. ἔτεκεν ἀρρένας. Seq. v. idem A γεννήσῃ ἡ νοστή Σιών ἀρρένας λαὸν, καὶ τὰ ἑξῆς : et vers. 49, καὶ τὸ νομικὸν φῶς τῆς νυκτομαχοῦσας σελήνης. V. 53, idem ἔρτημένος, masc. genere, nom. casu : parum convenienter. et v. 55, κρᾶσι, præter. tempore.

Pag. 50, v. 5, A alio verborum ordine, δράκων μέγας κυρόος : et v. 15, πονηροτέρα, comparativo gradu. V. 18, A declarative habet ἡγουν κενήν, seu *vacuam* : et v. 20, cum articulo, φησὶν ὁ Σολομών : (nempe Proverb. cap. 26), et v. 28, ἐργασίας pro ἐνεργείας. Ab eodem ibidem absunt inclusa, τῆς νύκτος. V. 40, idem δεκαπλάσιασθέντα : et v. 44, καταγωνισαμένη τὸν διάβολον πρὸς. V. 50, idem plur. num. διὰ τούτων : et seq. composite, ἀπόπτωσιν. Ab eodem absunt inclusa πρὸς γῆν, v. 53 : et contra ex eodem addita sequens ætiologia, πρῶτον γὰρ ἡ ἔκτασις.

Pag. 51, v. 8, A φάγη, simplici figura : et v. 10, plenius, αὐτοκρως κατὰ τῆς Ἐκκλησίας : et v. 12, activa forma, βρώμα ποιεῖν. V. 15, idem Σαῦλ (et superscriptum Παῦλον) ἔλεγε : *Tl me διώκεις, melius, Σαῦλ, ἔλεγε, εἰ με διώκεις : Saule, inquit, quid me persequeris ?* V. 22, idem ὁ ἀθροῦντος μένων ταῖς ἡδοαῖς. V. 26, Græca sic ad verbum sonant, *eos qui fide seu ferrum robusti ac firmi sunt* (seu qui ferreo quodam fidei robore pollenti) *judices constitutus gentium, vasorum fragilium et infirmorum, quæ ob infidelitatem horum mysticorumque rituum capere nequiverunt.* Ab A abest inclusa πρὸς v. 31. V. 34, idem καταπονηθῆναι τοῖς ἐπερχομένοις αὐτοῖς θλιβεροῖς ὑπὲρ θύν., et v. 36, εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἀέρος : et seq. v. ταῖς ὑπὲρ ταύταις ἀγγελικαῖς δυνάμεσιν ἔσονται. Ab eodem abest ἐκεί v. 59. Seq. v. idem habet ἀπὸ, et superscriptum ὑπὸ : quæ commutatio supra quoque notata 42, 3. V. 45, idem ὅταν pro ὅτε : et v. 55, καθάπερ πρῶτον.

Pag. 52, v. 2, ὑπὲρ δ δύναται, etiam Apostolus I Cor. x : at A ὑπὲρ δύναμιν : et seq. v. δωρῆσαιτο, optativo modo, convenientius. Ibidem in eodem et altera scriptura est, καρτερὸς σιλλίκει, et καρ. επι.

κίν. V. 9, idem simplici figura ἀρίους · itidemque v. 11, τῆς τοῦ Σατανᾶ πτώσεως. Ab eodem abest inclusa παρ' eodem v. 44. V. 24, idem διὰ τοῦ Δεσπότου καθαιρέσει. V. 29, A τῆς ἰδίας προ οὐκείας, eodem sensu. V. 33, articulus τὰ ab eodem abest. V. 35, idem in verso verborum ordine, πάλιν δοῦλον · et v. 39, πρώτο·, masc. genere, nom. casu. V. 40, A ὁμοίως δὲ καὶ Πατρίας οὕτως ἐπὶ λέξεως · Ἐνίοις δὲ, φησὶν, αὐτῶν · et v. 44, καὶ ἐφεξῆς φησιν · Εἰς οὗ δέον συνέβη τελευτῇ. V. 47, idem διάβολος καὶ Σατανᾶς, non repetito articulo · et v. 55, ὁ διάβολος καὶ ὁ Σατανᾶς, utrobique cum articulo · itidemque Bavar.

Pag. 53, v. 3. A βροκαίνειν, *invadere*; verbum sc. pro nomine · et v. 5, οὐχὶ τοπικὴ ἀλλ' ὡς τῇ τῶν προτέρων ἀνανεργησία · et v. 8, ὁμολογεῖ τὸ φάλμικον ἐφ' αὐτῷ πληρωθῆναι λόγιον. Ab eodem abest inclusa, μεγάλῃ v. 8, et καὶ v. 11. V. 14, locum hunc Iustinus ex Irenæo citat etiam Eusebius *Historiæ ecclesiasticæ* lib. iv. c. 11, his verbis: Καὶ καλῶς ὁ Ἰουστίνος ἔφη, ὅτι πρὸς μὲν τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας οὐδέποτε ἐτόλμησεν ὁ Σατανᾶς βλασφημῆσαι τὸν Θεόν, ἀτε μηδέποτε εἰδὼς αὐτοῦ τὴν κατὰ χριστὸν, et legatur eadem apud Irenæum lib. v *adversus hæreses*, cap. 3 a fine, ut desumptus videatur hic Iustini locus e commentario in Apocalypsin; qui a nostro quoque Andrea citatur aliquoties, sed ad nostram ætatem non pervenit. V. 24, A τὸν ῥύπον, accus. singulari. V. 28, idem ἤκουσαν τῶν μεγάλων λέγουσαν ἐν τῷ οὐρανῷ · et v. 31, ἐβλήθη, simplici figura. V. 38, locus ex II Cor. vi. V. 40, in A duplex scriptura est, ὄνομα scilicet, et αἵμα. V. 43, idem ὁ ἐν αὐτοῖς κατοικοῦντες · et mox, οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν. V. 52, idem composite, τῇ αὐτοῦ καταπτώσει.

Pag. 54, v. 11, articulum al' agnoscunt cum P etiam A et B, at non item editiones vulgate. Sequentia inclusa, εἰς τὴν ἔρημον, ab A abest. V. 13, idem ὅπου τρέφεται ἐκεῖ, minus convenienter. V. 20, idem εἰς γῆν εἰσθεῖς, καὶ γῆν ἐσθίειν τὰ τῆνα φρονήματα κατὰ δὲ κρίσιν, τότε τὴν Ἐκκλησίαν. V. 27, Pal. δι' ὧν πάντων, *per quæ omnia*; ut et Bavar. et interpretes. Mihi adverb. πάντως cum A magis placuit. V. 29 A εἰς τὴν ἔρημον πάσης διούρου ἀρετῆς πολιτείας στρέφεται · et seq. v. Ἀντιχρίστου πολιτεία · et v. 31, κρατῆσαι, præterito uoristo. Eodem v. P ἡμίσεω; habet, et o superscripto ἡμίσεος. V. 36, A αὐτὴν pro ταύτῃ, relativum scilicet demonstrativum. V. 50, idem geminata disjunctiva, ἢ τῷ τῆς ὁδοῦ μήκει, ἢ τῇ τῶν τόπων. V. 56, ab eodem abest inclusa καὶ, idemque mox, Ἀντωνίῳ ἐφ' ὃ ἄγγελος · quæ historiola attingitur etiam mag. præced. v. 8.

Pag. 55, v. 13, A τροπώσεται, usitatus, ut supra 52, 8. V. 26, idem, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο, τὸ ἐκ τῆς γ. et v. 28, φιλοταράχου. Idem omnia copulativa καὶ v. 32, seq. v. indicative habet ἐρμηνεύεται · et v. 41, βλάστημοι.

Pag. 56, v. 5, A pro πᾶσαν ἐξουσίαν, tantum cum articulo habet τὴν ἐξουσίαν, ut evangelistæ textus v. 1, τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ab eodem abest verbum εἶδον v. 7. Idem ibid. ὡς ἐσφαγισμένη · Bavar. ὡς ἐσφαγμένην, ut et vulg. ed. et vetus interpretes Latinus. V. 13, A Σίμων ὁ μέγας, *magnus ille Simon*. Ab eodem abest inclusum Πέτρου v. 14. V. 16, idem τῇ μοναρχίᾳ τε δοκῶσαν τεθεραπεῖσθαι · et v. 19, ἐθαυμάσθη ὅλη ἡ γῆ, ut et vetus interpretes Latinus. V. 23, idem νεκροῦ; ἐγείρων καὶ σημεῖα ἐπιτελῶν τοῖς πεπλανημένοις φανήσεται · et v. 32, numero plenius verbis expresso, μήνας τεσσαρακονταῶν. V. 36, idem interpretationem brevius orditur, sic, Κατὰ θέαν συγχωρησὶν φησὶ τὰ τρία ἡμίση. Ab eodem abest adjectivum πάντων v. 41, item ea quæ seq. v. inclusa sunt. V. 47, idem προσκυνήσουσιν αὐτόν, accus. casu · et seq. v. τὰ ὀνόματα, plur. numero · et v. 49, τοῦ ἐσφαγισμένου, *signati*. V. 56, idem εἰ τις αἰχμαλωσίαν ὑπάγει · Bavar.

εἰ τις εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει · uterque absque redictione; perperam, quare illis in unum conflatis cum vulg. ed. legi potest, εἰ τις αἰχμαλωσίαν συνάγει, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει, velut interpretes Latini in utroque membro cum præpositione legit εἰς αἰχμαλωσίαν.

Pag. 57, v. 3, A ἐτοίμως ἔχοντες pro ἐτοιμοι, Attica periphrasi · et seq. v. αἰχμαλωτισθήσονται, ab alio themate, idem tamen significante. V. 6, pro ὅ idem A habet ὅσοι · quod tolerabilius foret si mox cum Pal. legeretur δηλούμενοι, sed verior nostra lectio · sicut et II Petri ii, 19, in vulg. ed. legitur, ὅ γὰρ τις ἡπύεται, τούτῳ καὶ δεδούλωται, apud istum enim apostolum locus hic legitur, non apud Jacobum. ut vel memoria lapsus sit hic auctor, vel aliam epistolæ inscriptionem secutus. V. 9, inclusa ἐκ, ab A abest. Seq. v. idem A ἀναδείξει, iudic. modo · et v. 12, brevius, τὴν μέλλουσαν δόξαν, καὶ τὴν στενὴν ὁδόν, et v. 15, εὐρίσκοντες, præc. tempore. V. 22, idem A brevius, ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, ἔχον κέρατα δύο · et mox addita in eodem et altera scriptura, ὅμοια ἄρνιου, s. κέρατι. V. 25, idem contractius, οἱ μὲν, τὸν Ἀντιχρίστὸν φασὶν εἶναι · ἐτέρους δὲ ἔδοξε τὰ δύο αὐτοῦ κέρατα. et v. 31, τὸ ἐκ τῆς γῆς ἀναβαῖνον. V. 33, in eodem annotata et altera lectio, ἐκλαμβάνεται, indic. modo. V. 41, idem ἐξουσίαν λαβεῖν · quod cum præcedenti dativo τούτῳ parum congruit. Idem mox, ἵνα ποιῇ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδοον, προδοποιῶν αὐτῷ · et v. 41, τὴν δὲ τῆς πληγῆς τοῦ θηρίου θεραπείαν · et v. 47, τοῦ Σατανᾶ, gen. casu. V. 54, idem καὶ ποιεῖ τὴν γῆν, præc. tempore · et v. 56, ἵνα ἐν πλάνῃ ποιῇ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαλεῖν εἰς τὴν γῆν.

Pag. 58, v. 3, πρὸς τὸ, pro ἐπὶ τῷ, eodem sensu · et v. 7, φιλονικεῖ · nempe a νίκη, non a νεῖκος. V. 12, idem absque augmento καταναλωκός · et seq. v. mutata conjunctione et ordine verborum, κατὰ θέαν συγχωρησὶν, ἐνέργειαν δὲ σατανικήν. V. 15, idem ποιεῖν pro uoristo ποιῆσαι. Ab eodem abest inclusa καὶ x. 25 et 31. V. 16, idem ὅσοι ἄν. Idem subjunctivo modo, ἵνα δώσι v. 29 · et v. 31, ἵνα μή τις δύνηται, usitatus. V. 32, idem brevius, τὸ χάραγμα τοῦ ὀνόματος. Contra, v. 35, idem explicatius, διὰ γοητείς λαλῆσαι · et seq. v. Ἀπολλωνίου καὶ ἐτέρων τινῶν. Sonant autem Græca hic ad verbum ita fere: *Historiis proditum est dæmonas sæpe præstigiis quibusdam locutos esse per imagines et sculptilia simulacra, per arbores et aquas, per Apollonium item et alios nonnullos; puto etiam per mortua corpora*. V. 59, A τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου · et v. 44, δειξάι αὐτὴν, relative nempe, non demonstrative, ut supra quoque 54, 36. Seq. v. idem ταύτῃ, dativo casu · contra tamen supra 56, 47. Ab eodem abest inclusum χερσὶν v. 48.

Pag. 59, v. 7, initialis καὶ ab A abest. V. 11, idem τὸ αὐτοῦ ὄνομα · et mox, αὐτῷ ἀπεκάλυψεν ἄν, *ipsi revelasset* · dativo nempe casu, et transposita potentiali particula. V. 13, idem ταγῆναι ὄνομα, *positum esse* (seu *poni*) *nomen* · et mox, ἐν γυναισὶν δὲ λόγων. V. 15, idem posita post Ἰησοῦτον distinctione, subiungit, καὶ ἑτέρα ὀνόματα, et *alia nomina* · minus recte; quia nullum adhuc nomen prolatum est. V. 17, idem Ἀσμπέτης, et Τετὼν · quorum priori, duo; posteriori, quinque desunt ad justam numeri completionem, nec multo melius idem mox, ἐκ τοῦ τετὼ μέλλοντος, *ex futuro τετὼ* · nec enim τετὼν derivatum est e futuro τετὼ, sed ex præsentī τετῶ, diphthongus nempe pro τῶ, *ulciscor, punio* · sicut in Bavar. i margine, ἐκ τοῦ τετῶ τὸ τιμωρῶ · τετῶνες γὰρ λέγονται οἱ καταχθόνιοι δαίμονες. Rursus A v. 18, Ἀατίνος ὁμοίως, et epsilo videlicet omisso, et omisso item commatillo illo διὰ διφθόγγου · cum tamen, si diphthongo soluta Ἀατίνος scribatur, quinque unitates numero illi sint defuturæ. Idem mox ibidem, Βενέδικτο; Περσαῖος, Σαρμνός, Εὐνῶς, Χάτεν. Ἀατίνος δὲ ἐρμηνεύεται εὐλογημένος · perperam · expositio cuius

ista pertinet, non ad Λατῖνος, sed ad Βαυδέκτος · barbara vero illa, sive Persice, sive Arabice aut alterius dialecti sint vocabula, ad numerum quidem propositum quadrant, sed male ad verborum structuram congruunt. Itaque vel omnino cum Pal. et Bavar. ablegari possunt, vel proxime ante appellativa v. 21, post τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, collocabuntur, hoc fere modo, ὁμοίως δὲ καὶ βαρβαρικά, Περσικός, Σαρμενός, Εὐνῆς, Χότιν, καὶ ἕτερα τοιαῦτα · propter eos videlicet qui e tribu Dan per Arabiam et Persiam dispersa, oriturum Antichristum existimant. Rursum A v. 20, κατὰ μίμνησιν τυχὸν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ad appellativa quod attinet, A cum P et B consentit, solus interpres maluit ἀληθῶς βλαβερός, vere quidem si sensum speciemus: sed si numeralis significatio consideretur, cum ω tot centurias, quod η unitates designet, summa illa fere octo integris centuriis propositum numerum excesserit, quare cum veteribus ἀληθῶς retinendum erit, interpretandumque *verus nocens*, id est *verus nocē illator*. V. 27, A contracie ἐστὼς: et v. 32, ὁμολογεῖται, præs. tempore: et mox, οὐ τῆς Παλαιᾶς, ἀλλὰ τῆς Νέας ἔστιν: et rursum v. 34, brevius, αὐτὰι δὲ αἱ χιλιάδες: itemque v. 39, τὸν ἔσω καὶ τὸν ἔξω. V. 42, Pal. παρὰ σφῆδρα ὀλίγοις, apud admodum paucos: Bavar. aliā distinctione, sensu eodem, σπάνιον τὸ τῆς παρθενίας κατόρθωμα σφῆδρα, παρ' ὀλίγοις εὐρισκόμενον, admodum rarum, apud paucos inventum. V. 44, A δυνάμει, nomine: et v. 46, τῷ φωτὶ τοῦ Θεοῦ δυνάμει, luce divini nominis. V. 49, idem ἡκουσα φωνήν, accus. casu: itidemque in tribus sequentibus commatibus, et v. 52, καὶ ᾄδουσιν ὡς ψῆδην.

Pag. 60, v. 6, A ταῦτα δὲ, φησὶν, οὐδεὶς ἑτέρως δύναται μαθεῖν πλὴν αὐτῶν: et v. 8, συμπαρατίθησθαι, fut. tempore: et mox καθάπερ, auctiori compositione. V. 15, inclusum sicut ab A abest, itemque articulus τοῦ v. 23, et copulativa καὶ v. 27. Idem v. 19, ὅλος pro ψεῦδος: et v. 23, γλώτση δὲ, variata conjunctione: et seq. v. absque compositione, τὴν ἐν ἀρετῇ λαμπρότητα. V. 29, Apostoli locus est I Cor. xiii. Inclusa quæ sequuntur v. 31, ab A absunt. Ab eodem absunt ἡ τῶν θεῶν, v. 31. V. 35, idem συγκαταλέξει, variata et præpositione, et verbi modo. Sic v. 40, idem προσάξει, tempore mutato: et v. 48, μεσουρανίσματι, ab alio themate, in ἔσω videlicet: et v. 50, εὐαγγελισσάσθαι, media forma. Idem ibid. τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. Ab eodem abest ἐπὶ seq. v. Idem v. 33, ἦλθεν ἡ δόξα τῆς κρείσσους αὐτοῦ, *venit gloria iudicii ejus*: et seq. v. προσκυνήσατε αὐτὸν, τὸν ποιήσαντα τὴν οὐρ. quam lectionem secutus est velus interpres Latinus.

Pag. 61, v. 1, A rursum μεσουράνισμα, ut pag. præced. v. 48: et v. 4, ἀγαγεῖν, simplici figura: et v. 10, ἐκθύμως, *omni animi contentione, totis animi viribus*: et rursum v. 13, ἀντιδόσεως, media compositionis parte ommissa. Ab eodem absunt inclusa τοῦ θυμοῦ v. 18: itidemque inclusa v. 22. V. 27, idem ἐξολοθρευθήσονται, fut. tempore. Ab eodem abest inclusum ἑτέρου v. 31: et καὶ v. 43. V. 37, idem ἐπὶ τὴν χεῖρα, accus. casu.

Pag. 62, v. 1, A brevius, τὸν καπνὸν τοῦτον ἡ τὸ ἄσθμα δαί νοεῖν: et v. 6, ἀτελεύτητον εἶναι ὥστερ τὴν τῶν δικαίων τρυφὴν, οὕτω καὶ τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν κόλασιν. Idem v. 13, omisso verbo λέγει, sequenti versu post αἰῶνος interserit φησὶ, eodem sensu. V. 20, idem τὰς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας: τοῦ ἀποστόλου θηρός, δι' ὧν πράττουσιν, εἰκονίζοντες, καὶ τὸ τοῦτο δόγμα ταῖς ταυτῶν καρδίαις. V. 28, idem A δι' αἰῶνος ἐν τῷ μέλλοντι βαπτισθήσονται. V. 33, P et B ante ἀπάρτι ponunt hypodiasitolen; *non male*: ut scilicet referatur ad μακάριοι, non ad ἀποθνήσκοντες. V. 40, locus ex II Cor. iv: alter, v. 48, ex Rom. viii. Sequentes duo, v. 52 et 54, ex Ps. 118 et 142. V. 54, A ἀπὸ πάσης, variata præpositione: et rursum v. 56, τοὺς πλουσίους σου

οἰκτιροῦς ἐπὶ ἡμᾶς: et mox, οὐ σοὺ ἐστὶ τὸ ἔλεος καὶ τὸ κράτος.

Pag. 63, v. 6, A συναλεῖ τὰ ἐν τῇ γῇ βλαστήματα: et v. 8, ἐπὶ τὴν νεφέλην, accus. casu. Inclusa v. 11, ab eodem absunt: itidemque disjunctiva ἡ sequente versu. Sed prius illud membrum agnoscit etiam commentarius v. 22. V. 16, locus e Ps. 17. V. 18, A ὁφθέντα pro ὁπτανθέντα, usitatus: et v. 32, ἡ τοῦ ἀγγέλου φωνὴ καὶ κραυγὴ: et mox, τὴν ἱκεταίαν πασῶν τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων. V. 37, idem τὸ δὲ pro τὸ γάρ. V. 43, titulum interpres in sua versione prætermisit: et ad numerum complendum infra pag. 60, alium posuit, hunc, *De septem phialis ira Dei plenis*; sed agnoscit hic illud istum cum A etiam Bavaricus. V. 49, A et B τῆς πατρικῆς, pro τῆς τοῦ πατρὸς. V. 57, Pal. αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, *tribus terræ*; parum convenienter.

Pag. 64, v. 1, A brevius, Καὶ ἐκ τούτων πανθόμεν τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, et v. 5, τοῦτον τοῖνον τὴν τιμωρητικὴν ἀγγελον: eodemque casu in fine periculi, v. 7, 6/τα. V. 8, idem ἐγκλευσάσθαι φησὶ τῷ τὸ δρέπανον ἔχοντι μετὰ κραυγῆς τρυγῆσαι: et v. 10, διὰ, pro δι' ὧν: et rursum v. 13, καταποροῦντες, præs. tempore. V. 20, idem μέγας δὲ, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ βασιανισμένων, masculino videlicet genere. V. 22, locus ex Matth. vii. V. 27, prior expositio, usque ad v. 48, in A exstat: posterior, a v. 48, usque ad finem capituli, etsi ab A abest, Andreæ tamen germana esse videtur, etiam Pellani iudicio, ut prior illa codicis Augustani, forsitan ex Oecumenio desumpta sit, sicut ea quæ supra inserta est ad 21, 27. V. 29, locus e Ps. cxviii. V. 49, Bavar. τῆς βασάνου τόπος, τῶν ταυτῶν ἀξίων, absque copula: et v. 51, σημαίνειν εἰσὶν, τὸ μήκοθεν μὲν, διὰ τῶν τιμωρῶν ἀγγέλων: et seq. v. μέχρις δὲ τῶν χαλινῶν αὐτῶν φθάσειν τὰς τῶν αἰκισομένων οἰμωγὰς. V. 57, locus est in Cantico Habacuki.

Pag. 65, v. 1, locus est Canticorum cap. 1, ubi velus versio habet, *equitavi meo*. V. 3, Bavar. ἵπποι θηλυμανεῖς ταῖς ἡδοναῖς ἐγκείμενοι, οἱ παρνομοὶ γαγόνασιν: et v. 4, ὁφθήσονται pro ληφθήσονται: quod ferri posset si participium aliquod præmitteretur. Ab eodem abest sequens declaratio usque ad causalem ὅτι. Idem v. 12 post τὸ μέγεθος addit τέλοςιον. V. 14, idem ἐν Ἐξσημέρῳ, et seq. v. καὶ τῷ ἐξακοσιστῷ ἔτει. V. 24, A ἐν ταῦταις, demonstrative: et v. 28, τὸν ἐπὶ ἀριθμὸν, *numerum septem*. V. 31, idem pro ἐντάττεσθαι habet ἀνίσταται, et verbo scilicet et verbi modo variato. V. 41, in eodem ad ἡν superscriptum ἦ, quorum utrumque ferri potest. Ab eodem absunt inclusa v. 43. V. 44, idem ἐντίττε, ὅποῖόν ἐστι: (ut et I Cor. iii) et v. 45, δύναται: et mox eodem v. 45, et καὶ ὡς καθαροὶ καὶ ἀκιδόηλοι τοῦτοι: οὐ λυμάνεϊται. V. 47, idem διαφύρουσ, pro διττά, et x. 52, σημαίνεσθαι pro γινώσκεσθαι.

Pag. 66, v. 4, A καὶ ᾄδουσι τὴν ψῆδην, ut et velus interpres Latinus: et v. 7, ὁ βασιλεὺς, ut alibi quoque sæpe, in Psalmis præsertim, ὁ Θεός, nominativo vocativi vice posito. V. 9, idem μόνος δεῶν, omisso verbo substantivo: et v. 18, προσελεύσασαι, præpositione mutata, non significatione. V. 19, idem pro ὅτι habet πῶς τε, et *quomodo*. V. 30, A materialiter λινῶν pro λίνων: et v. 35, χρυσῶν pro χρυσῶν, sicut etiam in textu v. 26, idem itidem dativo casu habet ζῶναις χρυσάϊς: quorum utrumque Latini quoque imitantur. V. 40, idem τοῦ σώζοντος τοὺς αἰῶνας, *eius qui sæcula in sæcula conservat*: et v. 44, passive, δηλοῦται. V. 43, Κυρίου absque articulo habet idem A atque adeo et Bavar. cum in textu, v. 40, sit τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, addito utrobique articulo. V. 47, idem A per hypallagen, ἐγερσίση ἐ καπνὸς ναοῦ. Ab eodem absunt inclusa v. 50. Seq. v. idem τῶν ἀναξίων, *perperam*: et v. 56, εἰσελθεῖν ἐν τῷ ναῷ, minus usitate.

Pag. 67, v. 1, ἔχρι διαταλῆναι absque articulo in-

remolio habent etiam A et Bav. V. 3 A δικαίους, pro ἀγίους; et v. 7, παρέχεται pro παρέχεται. Ad hanc porro sententiam apponit hanc censuram Pelianus: *Hanc sententiam, inquit, ante Ecclesie definitionem citra errorem tueri licuit: jam non licet: quia aliud nunc definitum est.* V. 9, idem composita κατόχρουν· et v. 12, διαμαρτῆσεται, indic. modo. V. 16, idem paulo diffusius, ὡσαύτως καὶ διὰ τῶν ἐκ πολέμων θυμικῶν. V. 19, idem πνευματικῶς, pro πατριῶς, errore nato e confusis scripturæ compendiis, πικρῶς et πικρῶς, ut supra 33, 10. Idem ibidem πατρίσθαι· et v. 21, ἰασις ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἐν τῇ σαρκὶ ἡμῶν, verborum ordine tantum commutato. Est aut locus e Ps. xxviii. V. 24, idem A ἐπολισμένοι, forma derivativa: et v. 30, ἐκχυθίστης, a them. in ὤω seu ὤω. V. 33, idem trajecto verborum ordine, φωνῆς μεγάλης λεγούσης ἐκ τοῦ νοῦ τοῖς ἐπὶ ἀγγ. Ab eodem absunt inclusa quæ sequuntur, καὶ v. 24, et ἐπὶ v. 25. Idem rursum eodem v. 25, ἐπὶ τὴν γῆν, præpositione mutata: et v. 29, καὶ τὴν εἰκόνα προσκυνοῦνται αὐτοῦ, omisso articulo, et nomine postpositio. V. 43, idem rursus ἐκχυθίστης, ut v. 30: et seq. v. γίνεσθαι, præz. tempore. V. 47, idem ἐκ τοῦ, pro παρὰ τοῦ, et seq. v. παρ' αὐτοῖς, dativo casu. V. 51, idem τῆς πλάνης καὶ ἀπατεώσεως, conjunctione pro articulo posita, minus convenienter. Sonant vero ibi Græca ita fere, *ad arguendum, animam quoque ipsorum ulceratam esse diabolicis jaculis erroris per impostorem illum Antichristum et Apostatam spursum.*

Pag. 68, v. 17, A Οὐ μέγα μὲν τῇ θεᾷ δυνάμει, conjunctione scilicet pro præpositione posita. Ab eodem abest articulus τῆς seq. v. V. 15, idem οἱ βεβαίωπιστοι στηριχθῶσι, καὶ οἱ ἀστήρικτοι νεκρωθῶσι· at Bav. οἱ βεβαίωπιστοι νεκρωθῶσι, καὶ οἱ ἀστήρικτοι φοβηθῶσι, quam lectio etsi Pellano placuit, magis tamen consentanea videtur P et A scriptura, hoc sensu, *ut et fide stabiles confirmantur, et instabiles consternantur seu mortificentur.* V. 20, A ὅτε, quando, pro ὅτι, quoniam. V. 27, inclusum τρίτης ab eodem abest: itidemque præpositio εἰς v. 31. V. 35, cum P consentiant etiam A et B at vulg. editio ætiologice, ὅτι γὰρ εἶσι, uti et vetus interpres Latinus. V. 41, A δίδωσι, præz. tempore. Ab eodem abest inclusus articulus τὸ v. 46, et οἱ v. 50. V. 51, idem συνευδοκῶντες ἐν τῇ τεύτῳ ἀναίρεσει (locus est ex Lucæ xi), et v. 53, ἔχουσα ἄλλον ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος.

Pag. 69, v. 7, A ὁλοκαρπωμάτων· et v. 9, κληρονομίᾳ σωτηρίας μεμαθήκαμεν, variato et verbo, et nominis casu. Seq. v. idem A τοῦ λογικοῦ θυσιαστηρίου, *rationalis altaris*: et v. 11, φωνὴν ἐκχύναι, soluta compositione. V. 14, idem διὰ μεταβολῆς, mutata præpositione: et seq. v. εὐαγγελιστοὶς λογίοις, mutata nominis specie. Inclusa v. 22, ab eodem absunt: itidemque καὶ v. 26, V. 31, idem ἐπαγγελλομένων, præz. tempore, et seq. v. contrarie, τὰ βελτίω. V. 33, idem τῆς προτέρας κακίας, *prioris malitiæ, priorum vitiorum*: et v. 40, οὐν ἀγγέλους, nomine resumpto pro relativo: et seq. v. ἐοικασάντων, plur. num. V. 51, idem dativo casu, καύματι μεγάλῳ. Ab eodem abest articulus τὴν seq. v.

Pag. 70, v. 3, οὐχὶ πρὸς ἐπιστροφήν, intensiori negatione: et v. 18, ἐπὶ τὸν ὁρόνον, accus. casu, ut mox in expositione, v. 23. V. 25, idem ἐσκοτωμένῳ, a them. in ὤω. Distinctionem post ὅπως ἀν, agnoscit idem v. 30. Idem seq. v. ὑπ' αὐτῶν, pro πρ' αὐτῶν, nulla significationis differentia: et mox composita, ἀποκλύωνται· et v. 52, εἰς μέτιον. eodem sensu. V. 35, locus ad quem nos remittit, infra est 74, 48. V. 41, A εἰς ὁσπερὶον τῆς ἁγίας. Articulus τῶν v. 42, ab A et B abest: ταύτην autem v. 44, adverbialiter positum est: sensus enim est, *an quasi ab insula malitia istis in totum decistant, etiam ad ipsam usque cogitationem*; id est,

ita ut ne cogitent quidem amplius de ulla malitia. Seq. v. A et B ἐπιχομένων τοῦ, gen. casu: itidemque paulo infra, v. 40, ἐπιβουλῆς ἐπιχομένους, *quæ ab insidiis cohibentur*, i. cohibentur quo minus insidiari possint. V. 51, idem A ἀντιπῆπται οὐ δύναμαι, *obstistere nequeo*: et seq. v. ἐτοιμον, pos. gradu.

Pag. 71, v. 2, ἤδη etiam Bav. Autice nempe præ ἤδει, *norat*; A. opt. modo ἴδοι. minus convenienter. Ibidem mox aorista pro futuris posita, ut supra 44, 54, sensus enim postulat μετανοήσαντας καὶ μισήσαντας. V. 40, A τὸν Φαραῶ, accus. casu: et v. 7, φειδῶς ἤξει, ὁφείσει τὸν μαστίγων· atque ita etiam v. 8, τοῦτους, itidem accus. casu. V. 17, idem προσμειγνύσων, *admiscendo*: et v. 21, transposita conjunctione, ἵνα ὧν οὐν ταυτοῖς σύμφωνοι. Seq. v. idem simplici figura, μη πάντας, et v. 26, πρὸς ἀγῶνας, plur. numero. V. 31, idem ταῦτοις, nempe τοῖς δαίμοσι, *victos ab his dæmoneibus*: et seq. v. αἰώνια κολαζομένους, *æternam*, i. in æternum. Ab eodem abest articulus ὁ v. 33. Idem seq. v. κατὰ τὸν ψαλμῶδον· et v. 39, ἡγούμεθα καὶ τὸ ψαλμικὸν αἰνέτεσθαι λόγιον, præpositione in conjunctionem versa. V. 41, A τὸ τὸν πρόξενον ἀμύγες· et seq. v. διὰ τὸ ἀραρίτως ἔχεισθαι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ παγίως· et v. 47, idem τῆς τῶν ἀγίων προαιρέσεως, relativi loco, nomine repetito. V. 50, idem ἐν θεῷ, præpositione mutata.

Pag. 72, v. 7, inclusa διὰ, ab A abest. V. 8, idem ἀπὸ ἀνατολῶν, plurali numero. V. 11, λοιπῶν absque articulo habent etiam A et Bauv. pro ἄλλων videlicet. Seq. v. A διὰ τῆς, pro ἐκ τῆς· et v. 25, alio membrorum ordine, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θηρίου, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος· et v. 25, ὡς βάτραχοι, simplici figura. V. 27, idem brevius, καὶ τούτων δεικνύται ἐν ἰδίῳ προσώπῳ· et v. 35, τοῦ ψευδοχρίστου. Præcedentia, v. 33, sic magis ad verbum sonant, *necnon ob malignarum virtutum reptitiam ad lubricas fluxasque voluptates proclivitate*, id est, quia molli spiritus quadam proclivitate ad lubricas fluxasque voluptates adpreptare amant. V. 40, idem ποιῶντα σημεῖα ἐκπορεύσθαι. Ab eodem absunt inclusa v. 47. V. 48, idem ἐπιστρατεύσει, singulari terminatione: et mox, ἐν ἧ πάντες οἱ θεομάχοι ἡττώμενοι, ἀνόνητα κλαύσονται, τὴν προτέραν πλάνην ἀποδυρόμενοι.

Pag. 73, v. 7, A composita, ἐπειθὶ δέ· et v. 11, ἦ, dat. casu. et seq. v. et γε, *eiquidem*; ut etiam in vulg. ed. II Cor. v. V. 21, A παῖδες, personæ, non rei tributo ajectivo. V. 28, idem τῆς ἐδόξης φιλίας. Ab eodem absunt inclusa v. 33. V. 38 idem cum articulo, ἡ ἀγγελικὴ φωνή. V. 51, A ἔγνωμεν pro ὑπολαμβάνομεν· et v. 54, τὴν εἰς Τριάδα διατομήν.

Pag. 74, v. 4, inclusa, ἐκατέρων τούτων, absunt ab A. V. 11, idem, οἱ ἀληθινοὶ τῆς πίστεως ὁμολογηταὶ Χριστιανοί, καὶ τοῖς ἔργοις λαμπροί, τοῖς ὁνόματι μόνῳ Χριστιανοῖς ἀντιπρὸς τυγχάνουσιν· et v. 13, αὐτοῖς ἐλέγη· et mox διατομή, pro διαίρεσις. V. 24, idem interjecta copula, ἡ μεγάλη καὶ ἡ συγκεχυμένη· et seq. v. εἰκαλοῖς, *fortuitis, temerariis, quales fors fortuna passim offert*, et v. 29, τοῦ παθόντος δικαίου, *justi injuriam passi*. V. 35, idem τοῦ Θεοῦ, pro τοῦ Κυρίου· et v. 37, ἐπὶ ἀνατολάς, præpositione mutata, non sententia. Sic v. 47, πρὸς ἀνθρώπους, et præpositione variata, et omisso articulo. V. 49, idem ἡ πληγὴ αὕτη, *plaga hæc*, sed αὕτης agnoscit etiam vetus interpres Latinus. Ab eodem abest inclusa καὶ v. 51.

Pag. 75, v. 1, A ὡς τῷ Ζαχαρίᾳ τεθεωρήται, omissa copula, et variato verbo: et seq. v. μὴ πρὸς μετάνοιαν, ἀλλὰ πρὸς βλασφημίαν, eadem utrobique præpositione: et v. 4, τῶν καρδιῶν αὐτῶν, utrumque plur. num. et v. 6, ταῖς εἰαῖς πληγαῖς, derivato compositi vice posito. V. 26, idem τινὲς τὴν παλαιὰν Ῥώμην, præpositione in articulum versa. V. 29, sensus est, *septem reges qui omnium*

eorum qui a Domitiano usque ad Diocletianum Ecclesiam persecuti sunt, maxime fuerunt impii. V. 32, pro infinitivo εἶνα· A habet disjunctivam ἢ, aut, omisso seq. v. articulo τῶν. V. 35, βασιλευμένῃν etiam A et B cum sententia requirat potius active βασιλεύσαν, seu a-lyctive βασιλίδε, infra βασιλευσαν dicit 77, 8. V. 38, Gr. sic magis ad verbum sonant, sed si hoc dederimus, prius convellenda fuerit ea quæ hodie imperium tenet: ut infra 77, 6. V. 41, articulus ἢ ab A abest. V. 43, idem περί μὲν τούτων, plur. numero: et v. 45, in eodem annotata et altera scriptura, νοῆσαι pro νομίσαι: et v. 50, ἐγκλήματι, pro τολμήματι.

Pag. 76, v. 5, A δι' ὧν, per quæ, pro δις, quocirca: et v. 5, τὸ τε θηρίον, τὸ τε κόκκινον, γυνώρισμα, omisso substantivo χρώμα. V. 10, idem νεχρυσωμένην χρυσῷ, ut infra 83, 25: et v. 13, σύμβολον ὄντα, ut quæ signum sint principatus. V. 22, idem ἐν δόξῃ, more parisyllaborum, ut δόξῃ: et seq. v. ἐαυτῇ, dativo casu. V. 39, idem μεθύουσιν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἰησοῦ: et mox, καὶ ἐθαύμαζα, ἰδὼν θαύμα μέγα, omisso relativo nomine. V. 46 idem ἐπιτίθεσθαι, et superscriptum ἐπιτίθεσθαι, præteritum scilicet pro præsentī. V. 49, φαρμακῶν agnoscit cum Palatino idem Augustanus: Bavaricus habet φαρμάκων: quod nescio qua de causa interpretes pro proprio nomine ceperit, hic enim totius loci sensus est, unde et vetus illa Babylon, sic (nempe Babylon) nominata est: audi itque etiam (i. et dicta est eadem et) venusta meretrix, dux (seu princeps) veneficorum. Sic namque paulo ante, v. 29, Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν: et pag. præced. v. 19, μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν, ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας: αὐτῆς, tam venusta igitur, tam d'antia, tam veneficis pollens, ut vino et lenociniis scortationis suæ omnes totius orbis incolas, et superioris et inferioris ordinis, ad se pellexerit, atque ita totum orbem suis pharmacis confuderit: de una enim persona potius hæc omnia dicta videntur, ut rursum infra, v. 54: et 85, 24: et 84, 31, 42, 47, de Pharmaco scorto, quod Pellicani versio Babylonī hic adiungit, mihi sane nihilum cognoscere licuit. V. 50, A ἡ πάλαι, usitata et elegantī ellipsi, ut infra 83, 18. V. 52, verba Petri sunt, prioris epistolæ c. 5, quæ a Clemente quoque et Papia sic intellecta indicat Eusebius Historiæ Ecclesiasticæ lib. II, c. 14, his verbis: τοῦ δὲ Μάρκου μνημονεύειν τὸν Πέτρον ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ: ἣν καὶ συντάξαι φασὶν ἐπ' αὐτῆς Ῥώμη: σημαίνειν τε τοῦτ' αὐτὸν, τὴν πόλιν τροπικώτερον βαβυλὼνα προσηγορεύοντα, διὰ τούτων Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἢ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτή, καὶ Μάρκος οὖν υἱὸς μου. V. 53, A καίρωτε, commodius: et seq. v. προσαγορευθήσεται, fut. tempore.

Pag. 77, v. 4, A συντελεῖα τοῦ αἰῶνος: et v. 9, ἀνοήται τις ἔλθεται. V. 21, idem ὑπάγειν, infin. modus: additque, ἀεὶ ζητοῦν τίνα καταπτή: quæ aptius a Peltano transferuntur in 25 versum post ὁ Σατανᾶς ἐστιν. Idem A expositionem huius textus sic orditur brevius, Οὗτος ἀποκτανθεὶς τῷ τοῦ Χρ. σταυρῷ. V. 26, idem τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀρνησίαν, uti et Peltanus interpret: et v. 23, ἐκνευρισθεὶς, a them. in ἔσω. V. 36, idem ἐπὶ τῇ συντελείᾳ, variata præpositione. V. 52, inclusa ἐν ἐαυτῷ, ab A absunt. V. 42, idem ἐπὶ τὸ βέβλιν, accus. casu: et seq. v. βλέποντες, nom. casu: et v. 41, πέρσεται, p. æ. temp. V. 45, idem γάρ φησι, diversa conjunctione: et v. 50, παρέλαβεν, præpositione variata.

Pag. 78, v. 2, inclusa ἐπ' αὐτῶν, ab A absunt. Seq. v. idem ἐπὶ τῶν καφαλά, mutata conjunctione: et v. 4, ἐν ὑπαρχῇ καὶ δυνατείᾳ κοσμοκῆ, eodem utrobique casu: et v. 7, ἐν Νινυὶ τὴν Ἀσσυρίων βασιλείαν: et v. 9, ὑπὲρ Ἀρράκου, alia præpositione. V. 11, idem composite, καὶ ὡς ἐπύρεται: et mox aliquanto concinnius, μετὰ δὲ τούτους, ἐν Βαβυλῶνι τὸ Χαλδαίων κράτος, ὡν Νάσου χορδὸς

ἐβασίλευσεν. V. 14, idem Παρθῶν ἡγεμονίαν. Seq. v. duplex in Pal. annotata lectio, κτηθείσαν, acquisitam, partam: et κτισθείσαν, conditam, institutam: A habet κατακτηθείσαν, occupatam, obtentam. V. 21, Idem A angustiori epitheto, Κωνσταντίνου τοῦ θαυμάτου. V. 23, Pal. μετενεχθῆναι, infin. modus: quod stare nequit nisi addatur συνέδη, aut aliud ejusmodi verbum. V. 33, locus est I. Joan. v. V. 35, Bav. et A καὶ τρία εἰσὶ κατὰ τὴν Σολομῶντα, reple. Sic enim Proverb. Solom. cap. 30, τρία δὲ ἐστὶν ἃ εὐδῶς πορεύεται, ἀλέκτωρ ἐμπεριπατῶν ἐν θηλαίᾳ εὐφύχως, καὶ τράγος ἡγούμενος αἰπόλιου, καὶ βασιλεὺς θυμηγορῶν ἐν ἔθνει: Tria sunt quæ bene gradiuntur, gallus inter feminas inambulans, hircus gregi ano præiens, et rex in populo concionans. V. 40, A ὑπερβάνοντας, masc. gen. per syllepsin. Ab eodem absunt sequentia inclusa. Idemque mox seq. v. ἀλλὰ δόξῃ καὶ ἀξιώματι. Idem v. 46, in hunc modum: οἶον, Νίνου τῆς Ἀσσυρίων ἡ πρώτη: δευτέρᾳ Ἀρράκου, τῆς Μήδων: τρίτῃ, Ναβουχοδονόσορ, τῶν Βαβυλωνίων: τετάρτῃ, Κύρου, τῶν Περσῶν: πέμπτῃ, Ἀλεξάνδρου, τῶν Μακεδόνων: ἑκτῇ, Ῥωμύλου, τῆς πάλαις: Ῥώμης: ἑβδόμῃ, Κωνσταντίνου, τῆς νέας. Ab eodem absunt inclusa v. 51.

Pag. 79, v. 1, A plenīs verbis expresso numero, μετὰ τὰ ἑξακισχίλια ἔτη: et v. 7, γανίται, fut. temp. et v. 10, ἐστάναι τότε, adverbium vice pronominis. V. 14, idem τοῦ ἀποστάτου, pro τοῦ Ἀντιχρίστου: et mox ἀπαρτίσθμενος, dempta prima compositionis parte: et v. 19, ζωὴν, pro βασιλείαν. V. 23, idem A. Τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ Ἀντιχρ. Ab eodem abest inclusa μετὰ, v. 26. V. 33, μετὰ τοῦ θηρίου, cum bestia, etiam A et B at vetus interpres Latinus, μετὰ τὸ θηρίον, post bestiam. V. 35, A. Τὰ δέκα κέρατα ταῦτα καὶ ἀντιχρ. ἐθεώρησε: et seq. v. τὰ τρία, φησὶ, ἐκρίνωσας. V. 45, idem δώσουσι, fut. temp. et v. 46, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, κληροί: ὅτι πιστοὶ καὶ ἐκλεκτοί: et rursum v. 55, ἵνα τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, κοινωνοὺς τῆς ἐκτου βασιλείας κτήσεται.

Pag. 80, v. 4, A ποιήσουτα: et seq. v. φάγονται, omnia eodem verbi modo, indicativo scilicet. Ab eodem absunt inclusa v. 8, sed agnoscit ea cum P et B etiam vetus interpres Latinus. V. 18, A ἐνεργῆσαι, uti et Bav. V. 22, idem A ταῖς τοῦ ἡρώδης ἡδοναῖς, nomine scilicet pro relativo resumptio: et v. 24, composite ἐμπλησθῆναι. Græca hic magis ad verbum ita sonant: Me vero admiratio subit, quomodo diabolus hostis sit et vindeat: dum decem illis cornibus, quæ suis habebis regit, incitorem et adiutorem se præbebit, ut pariter Christo Deo nostro in virtutis omnisque boni studio se opponant: pariter populosam illam civitatem, quæ a divinis mandatis fornicata, se libidinibus ipsius ministræ præbuit, desolent: eaque in strage ipse se more sanguinolenta belluæ, illius sanguine impleat incendium, illius lætitiæ materiam: humanarumque carniū concisionem, alimentum sibi ducens: et quomodo, cum semper discordia gudeat: decem illis apostaticis cornibus concordiam sit donaturus. V. 35, A ἐγκαταλέξει, indic. modo, itidemque Bav. V. 38, idem Bav. καὶ ἐξουσίαν, præmissa copula. V. 43, A ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ λυτρωτῇ τῶν ψυχῶν ἡμῶν: et v. 45, τῷ Πατρὶ πρέπει δόξα, κράτος, ἅμα τῷ Π. V. 52, idem brevius, τῶν τερπνῶν αὐτῆς. Sonant autem ibi Græca: et de cælesti voce jugam e civitate mandante: deque amissione omnium delectabilium quibus ante fruebatur.

Pag. 81, v. 4, inclusum μεγάλη ab A abest: itidemque articulus ἡ seq. v. et relativum αὐτῆς v. 8. Idem eodem v. 8, πέπωκα, sing. num. V. 12, Isaie locus est cap. 13 et 21. V. 14, articulus τῶν ab A abest. V. 28, idem ἐκτεχομένη ἐν τοῖς ὑπὲρ ὀνόματιν. Bav. quoque cum P habet ὑπὲρ τὴν χρεῖαν: ubi mallet fortasse aliquis, ἐν τοῖς: εἰς χρεῖαν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ἐκτενομένη: ut sit, in illis quæ opus sunt, ulus quam opus est, rerum pretia intendens: seu, in

iis quæ ad vitam necessaria sunt, ultra quam necesse est, rerum pretia intendens, sed retineri tamen et vulgata scriptura potest, hoc sensu, in iis quæ *ultra necessitatem sunt* (i. minus necessaria sunt) *verros intendens*. V. 31, A ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν, accus. casu : et seq. v. ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς, ὁ λαὸς μου · et mox, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε · et rursum v. 34, μὴ βλαθῆτε, *ne lædāmini* : et v. 35, μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, eadem significatione : et seq. v. τὰ ἀδικήματα, accus. casu. V. 38, idem σῶζων σῶζε, utrumque præss. temp. ut et Gen. xix, legitur ; apud Justin. ccxvi, 35, est σῶζε σῶζε. V. 41, idem A μετὰ τὴν παραπικραίνοντων τῷ Θεῷ συνδιαλήτης · itidemque Bav. nisi quod accus. casu. habet τὸν Θεόν, nostri P sensus est ; *fugienda enim etiam conversatio et cohabitatio cum iis qui Deum exacerbant*. V. 52, A ἐπαγόντων, præss. tempore : et seq. e. ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον · et v. 56, καὶ δάσεις, pro κακώσεως.

Pag. 82, v. 8, inclusa καὶ ab A abest. V. 10, idem compositæ, διότι ἐν τῇ καρδίᾳ. *propterea quod in corde s.* et v. 14, ὁ καὶ αὕτη προσμεμαρτύρηκεν ταυτῇ · quam lectionem seculus est interpretes ; cum P consentit etiam Bavaricus ; hoc sensu ; *quod testimonium huic quoque prohibet apostolus* : seu, *quod de hac quoque testatur apostolus*. V. 21, melius, ἐκ τε λιμοῦ καὶ λοιμοῦ · ut monophthongon præcedat, diphthongon sequatur, et certe ordine Augustianus ; cæteris tamen aliquantum variantibus ἐκ λιμοῦ καὶ πείνης αὕτῃ προσηγορεύεται, ἐκ λοιμοῦ τε φθαρῆσθαι καὶ πυρὸς κατακαυλῆσθαι. Bav. contractius, ἐκ τε βομφαίας ἐκ τε λιμοῦ φθαρῆσθαι · ἢ καὶ αὐτῆς τῆς ἡμ. duob. membris omissis. V. 18, A Κύριος ὁ παντοκράτωρ, ὁ κρῖνων αὐτήν. Ab eodem abest articulus τὸ v. 28. Seq. v. idem τοὺς ἀνοήτους ἐξμαρτάνοντας, *insipientes delinquentes*, sed aptior nostri et B ediclis lectio, *eos qui absque resipiscencia peccant*. V. 31, idem A κλαύσουσι, activa forma, et mox, ἐπ' αὐτῇ · quam lectionem etsi B quoque habet, excusari tamen etiam ἀπ' αὐτῆς potest ; ut *ab ea* idem sit quod *ob eam*. V. 34, idem A ἐσθλόντες, præss. tempore : et v. 36, ὄχυρά, pro ἰσχυρά. V. 39, idem compositæ, ὡς περ περὶ τῆς · et seq. v. οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, *reges terræ*, ut v. 38. Exstat autem locus Ps. ii, et xlv. V. 41, idem A specialius προσηγορεύει, pro λέγει, et v. 49, βύσσου καὶ πορφύρας. V. 52, idem ὡπλισ. Græca ibidem ad verbum ad verbum sonant : *Cum enim perirent qui in potentatu et deliciis vitam agunt, supervacua est talium rerum emptio et abusus*. V. 57, pro σμύρναν Pal. et Bav. habent μύρον, *unguentum*.

Pag. 83, v. 3, A rursum ὠνησις. V. 7, idem brevius sic orditur expositionem : Καὶ τούτων, φησιν, ἡ χρῆσις περιττῇ · et mox, διὰ δὲ τῶν ῥέδων, eodem numero, genere, casu. Ab eodem abest verbum λέγεται v. 10. V. 14, idem ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ, eodem verbo quo in præcedenti membro : et v. 20, πλουτήσαντες ἐξ αὐτῆς variata præpositione : et seq. v. ἀπομακρόθεν, conjuncte. V. 24, idem βύσσινον καὶ πορφύρεον, utrumque materiali forma : et v. 27, ἐπ' οὖν ἄγει, præpositione mutata : itidemque seq. v. ἐν αὐτῇ. V. 32, idem πᾶς ἐπὶ τῶν πλοίων ὁμοῖος · et seq. v. ἀπομακρόθεν ἐστήκασιν καὶ ἑκράζον, minus eleganter. Ab eodem absunt inclusa v. 35, 36, 37, 38. V. 44, idem ἐν αὐτῷ, nempe τῷ βίῳ. Distinctionem τῶν ὁρωμένων v. 51, agnoscit idem.

Pag. 84, v. 11, A καθόλου τῆς γῆς · et v. 22, λίθον ὥστε μύλον μέγαν, ambigue, cum adjectivum μέγαν æque ad remotius atque ad proximum substantivum trahi possit. V. 24, idem divise, μεγάλη πόλις, ut infra in expositione, v. 35. Ab eodem absunt inclusa v. 28 et 29. V. 30, idem ordine versu, ἀκουσθῇ ἔτι ἐν σοί · et seq. v. ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου, repetita videlicet conjunctione rationali seu causali ; et φαρμακεία diphthongus scripta, velut a verbo in εὖ. V. 35, idem ἀμα

προφητῶν, sing. numero : et v. 36, καὶ δύνει, a them. impuro. V. 40, idem δηλοῖ, pro σημαίνει, eodem sensu, et v. 48, ordine inverso, ὡς καὶ μαγείαις.

Pag. 85, v. 2, Pal. τὸ ἐκδαστάνον · sed cum A et B legendum esse τὸ ἐν βλαστάνον, ipsa etiam sententia satis arguit. V. 20, A ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου, ut et vetus interpretes Latini : et seq. v. λεγόντων τό, Ἀλληλοῦτα, absque distinctione. Ab eodem absunt inclusa καὶ ἡ τιμή, v. 22. V. 24, idem simplici figura, ἥτις ἐφθίρει τὴν γῆν · et v. 27, εἰρηκαν, pro εἰρήκασιν, raro syncopes genere. Seq. v. idem ἀνέβη, præterito aoristo. Ab eodem absunt inclusa, τοῦ, et καὶ τοῦ, v. 37 : et τῆς v. 39, ibidem Gr. sonant ad verbum, *quoniam ei sanguinem servorum suorum e manu Babylonis vindicavit, et per punitionem habitatoribus ejus benefecit, facta nimirum peccati exsione. At per sumum civitatis in sæcula sæculorum ascendente significatur, vel in perpetuum citra ullam oblivionem ei pœnas immissum iri, vel eam pœnis in hoc sæculo aliqua ex parte exanillatis, in futuro sæculo moderatiores quidem, æternas tamen pœnas luituram*. V. 45 A δέδωκεν δίκας, præterito perfecto : et mox, μετριοτέρως, adverbialiter.

Pag. 86, v. 3, A ἤκουσα φωνὴν, accus. casu : itidemque in sequentibus duobus membris : et v. 5, λεγόντων Ἀλληλοῦτα · et rursum v. 7, δώμεν, subjunctivo modo. V. 11, idem ἀναριθμήτων οὐσιῶν καὶ δυνάμεων · et seq. v. τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανίων ὕδατα. V. 17, idem ἡ κατὰ οἰκονομικὴν οἰκείωσιν · et mox, ἡ κατ' ἐξουσίαν. Inclusa, γράψον v. 29, et seq. v. τοῦ γάμου, absunt ab eodem A. V. 33, idem τὸ λαμπρόν τῶν ἀρετῶν et v. 36, εὐφροσύνη παναρχόνιος · et mox, ἥς οἱ τιυξόμενοι, μακάριοι. V. 50, idem reciproce, τοὺς ταυτοῦ δοῦλους.

Pag. 87, v. 1, A ἐπισα, et mox, προσκύνουσα αὐτῷ. V. 5, idem τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, et additum in margine, γρ. καὶ προφητείας · id est, *In quibusdam codicibus scribitur etiam προφητείας*. Seq. v. idem μὴ προσκύνῃς. V. 19, idem τὸ Διςποτικὸν πληροῦν λόγιον · *Mādate γάρ, φησιν, ὅπ' ἐμοῦ*, ubi etiam nota diversitatem præpositionis, ὅπ' ἐμοῦ, pro ἀπὸ vel ἐξ ἐμοῦ. V. 29, idem ὅπως τὸν Χριστὸν ὁ Θεολόγος εἰδὼς μετὰ δυνάμεων ἀγγελικῶν, ommissa equi seu equitationis mentione. V. 32, idem ἀνεργημένον, omni-so præpositionis augmento. Seq. versu idem duplicem scripturam præfert, ἐπ' αὐτόν, et superscriptum ἐπ' αὐτῷ. V. 40, Bav. τὴν κατὰ τῶν ὑπευθύνων ἀνίσταται κρίσιν, ὁ δὲ λευκ. Et v. 42, ἐν ἡ ἐποχούμενος. A vero, sic, ὁ δὲ ἐποχούμενος ἐπ' αὐτόν, πιστός ἐστιν ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ ἀληθινὸς ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ · ὁ ; ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὃς κρίνει τὴν ἔθνη · et verbo κρίνει adscripta est alia γρ. νεμερο κρίνει, fut. tempore. V. 46, idem A verso membrorum ordine, ἀμαρτωλοῖ ; δὲ ἀφώτιστον καὶ καυστικὴν. Ab eodem abest disjunctiva ἢ v. 47. V. 49, Pal. et Bav. ἐν Εὐαγγελίοις, in Evangeliiis : parum apte. V. 52, A διὰ μακροθυμίαν, accus. casu : et seq. v. ὡς φησιν ὁ προφήτης, appellative scilicet. Ab eodem A absunt inclusa v. 55, itemque a vetere interpretatione Latina.

Pag. 88, v. 15, A διὰ τῶν ἐξῆς ; δὲ τὰ ἐκταθέντα πιστοῦται. V. 20 et 21 τὸ accus. casu habent etiam A et B, elliptice nimirum pro διὰ τὸ · quo significatum fere usitatus τῷ, dativo casu. V. 23, A ἡκολούθουν, plur. numero : et v. 25 λαμπρόν, pro λευκόν. V. 26, idem expositionem sic orditur brevius, διὰ τούτων αἱ οὐράναια τάξεις σημαίνονται · et v. 28 idem νοητῶν pro νοημάτων. Ab eodem abest inclusum διςτομος v. 32. V. 26, idem τὴν ἐπανεχθησόμενην. V. 40, in eodem annotata et alia scriptura, πολυσχηδούς. V. 42, idem ἀπαίρασσι, minus convenienter : quippe quod significet *intentati*, i. non tentati. Ibidem mox idem vno, ἐπ' αὐτοῦ, habet.

ἐπὶ τὴν κλήρον τῶν δικαίων (ut Psal. 124), et v. 45, οὐ κρίνεται, fut. tempore. V. 51, expositionem idem sic inchoat brevius, Τοῦτο τὸ ὄνομα δηλοῖ τὴ τῆς θείας ἐνανθρ. V. 53, idem Βασιλεὺς βασιλείων ἐστὶ, Κύριος κυρίων, τῶν βασιλευσάντων δηλαδὴ τῶν παθῶν, καὶ τὸ κύριος καὶ τὸ κράτος κατὰ τῆς ἁμαρτίας συνεργία τοῦτου κτησαμένων, qua de re supra quoque 4, 46.

Pag. 89, v. 4, inclusum ἓνα abest ab A. V. 6, idem μετρουανίσματα, ut supra quoque aliquoties, a themate in ἔσω. Seq. v. idem expositionem sic incipit, Τοῦτον ἓνα τῶν ὑπερεχόντων ἀγγέλων εἶναι νομίζομεν. V. 16, idem αὐτὸ μεστῆτα. Superscriptum habet νηστία. Quod ut admittatur, totus locus ad homines restringendus foret: sed obstat finale periodi membrum, quod in homines non quadrat, et angelos esse quosdam μεστῆτα; inter Deum et homines, cum alibi supra dictum est, utm 35, 8: 61, 2: et 69, 8. Græca porro hic ita magis ad verbum sonant, *In medio autem cæli; ut intelligatur homines quoque angelicæ puritatis æmulus, ascensus istius et prædictæ lætitiæ participes esse. Quorum intercessio inferiora sursum evehere potest: per quos et sancti in occursum Domini rapiuntur.* In Bavarico sententiam claudunt hæc, ὧν ἡ μεστῆτα ἀναγογική, omittis cæteris. Inclusum συνάχθητε v. 19, ab A abest: itemque mox, εἰς τὸ δεῖκνον τοῦ μεγάλου Θεοῦ. V. 21, idem χιλιάρχων, uti et Bavaricus; nempe a nom. χιλιάρχος, V. 26, idem Α εὐδοκία κἀκλήται: et v. 33, δεῖκνον Χριστοῦ: et v. 35, ἡ βασιλεία, ἡ κολάσις. V. 40, idem ὑποδεχόμενος ἐν πονηρίᾳ. Sonant vero ibi Græca sic; *sed per equos quidem, vel eos qui furantis seminarum amore flagrant, vel eos qui de improbitate velut equitandos submittunt, vel etiam utrosque: per incensores autem sive sessores equorum, eos qui in malitia præcellunt, innuens.* Sunt enim ibi opposita, ὑποδεχόμενος et ἐπιβάται. Ac ἐπιβάται quidem incensores seu sessores equorum: ὑποδεχόμενος autem, qui equum in more se incendendos et equitandos submittunt; ut supra quoque 41, 27. V. 42, A ἐν πονηρίᾳ προδύκοντα: et v. 48, ἐλευθέρων καὶ μεγάλων, omisso posteriore articulo. Ab eodem abest στρατεύματα v. 53. Seq. v. P et B πολυσχεδές, sed A ἀπῆτος πολυσχεδές.

Pag. 90, v. 4, A μετὰ τούτου, demonstrative: et v. 16, ἐβλήθησαν, præterito aoristo. V. 18, idem, Εἰκότως μὲν οὗτοι τὴν κοινὴν οὐκ ἀποθν. θάν. Εἰ v. 20, τῷ δευτέρῳ θανάτῳ τῆς λίμνης τοῦ πυρός, dativo in genitivum verso. V. 22, idem ἀλλαγσόμενων, simplici figura, ut et I Cor. 13. Seq. v. idem, ἀλλ' οὗτοι μὲν, εἰ; κρίσιν ἐλεύσονται: et mox, ὧ; ἀνδράς. V. 28, idem τοῦ Θεοῦ στόματος (apud Paulum II Thess. II est, τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ): et mox, τινὰς τῶν διδασκάλων, plur. numero: et v. 31, ἐροῦμεν τούτους; ζῶντας ἐν ἀφθάρτῳ σώματι. V. 33, idem ὑπὸ Χριστοῦ, pro ὑπὸ τοῦ Θεοῦ: et v. 45, ἐκκοπής, pro ἐκπομπῆς. V. 44, idem ἐπὶ τῷ, dativo singulari: et mox, λόγον ἔχει, indicativo modo: et v. 49, αἰωνίας κολλάσις, feminina terminatione. Ab eodem abest præpositio ἐκ, seq. v. V. 54, idem ordine verso, πᾶσα κίνησις.

Pag. 91, v. 2, inclusum καιροῦ ab A abest. In hoc ipso capite a Bavarico statuitur λόγος x. quod est Politano quoque placuit, ego tamen P et A sequi malui. Inclusa v. 9 et 10, ab A absunt. V. 11, idem εἶρησε pro ἐκλείσας: et seq. v. ἵνα μὴ πλανήσῃ τὰ ἔθνη, ἀκριβέστερ ἡλίκια ἔτη. Ab eodem abest verbum ἐμβλήθηται v. 20. Idem eodem v. 20, καὶ τοῦτο γε δεῖκν. V. 22, idem mutata conjunctione, οἱ δὲ δίδονται: et v. 25, ἔτι τε τῶν ἐπιβωμῶν ἰσθρ. V. 29, in eodem plenioris lectionis sunt verba, πρώτως τότε, tunc primum. Inclusum κρατούσης v. 35, ab eodem abest. utroque modo mensus est, et frustra se contra principatum totius rerum universitatis potentem audacius efferre. V. 48,

idem ordine inverso, τῆς ἐννόμου παθικῆς πολιτείας. Ab eodem abest inclusa καὶ v. 51. Seq. v. idem ἀκριβέστερ τῆς, eodem sensu: et v. 57, παρέχασιν.

Pag. 92, v. 3, A τὴν τρύγα: et seq. v. τοῖς ἀνθρώποις, pro ἐν ἀνθρώποις, articulo pro præpositione posito. Ab eodem abest inclusa τε v. 7. Idem eodem v. 7, ῥύσεται, indicativo modo: et mox, ἀναδείξει δέ, itemque indicativo modo, et conjunctione diversa. Ab eodem abest præpositio ἐπὶ v. 10, et articulus ἡ v. 13. V. 19, idem, ἐπ' αὐτούς: et seq. v. τῆς ψυχῆς, utrobique accusativo casu. Ab eodem abest inclusa διὰ v. 22. Idemque mox, εἰ τις, εἰ quis: et v. 32, καθά φησιν, eodem sensu. Est autem locus Danielis, Ps. 121. V. 38, idem Α θρόνοι δίδονται, throni dantur, pro ἐδόθη κράτα. V. 42, qualem hic προσκύνῃσιν martyribus tribulential auctor, non intelligit. Supra soli Deo eam competere cum angelo agnoscit, 87, 6: uti et Epiphanius Panarii libro 3. 445, 22: 449, 139, 20: 450, 3. V. 77, θηρίων habet quidem P; at A et B θηρίων: ut ἐξ ὧν Idem sit quod ἐξ οὗ, et sensus iste, ἐκ τούτων οὐ ἕκαστος τούτων προσαγορεύεται θηρίον, ex eo quod unusquisque istorum appellatur bestia. Alloqui noster scripturæ sensus est, manifestum est ex iis bestis, seu, eo bestiarum genere, cuius nomen unicuique istorum tribuitur. Ibid. Α ἕκαστος αὐτῶν προσαγορεύεται: et mox, καὶ γὰρ τὸν μὲν τούτων, δράκοντα, δηλαδὴ τὸν Στ., et v. 51, τοῖς τῶν θηρίων: et v. 56, συμβασιλεύουσι, præter. tempore.

Pag. 93, v. 1, Pal. et B τί ἐστι, quid sit. V. 3, Α οἱ ἀνέστησαν, non resurrexerunt: et mox, ἀκριβέστερ, plur. numero. Ab eodem abest inclusa καὶ, v. 5. V. 16, idem ὅπερ ἐστὶν, neutro genere: et v. 19, ἡγουν, pro δηλαδὴ. V. 18, Isaiæ locus est cap. 26. V. 21, Α τὰς σωματικὰς πράξεις θανάτου: et v. 23, γοῶν, pro simplici οὖν: et v. 30, adverbialiter μόνον, pro μόνος. V. 37, idem ἡγουν, pro τούτεστιν: et v. 39, τὰ χ' λ' α' ἔτη τὰ νοηθέντα ἡμῖν, ordine inverso. V. 35, idem ἐφέξει, et superscriptum ἐφέσει: et v. 50, ἐμελλον, plur. numero: et v. 52, δύο ἀναστάσεις εἶναι, duas resurrectiones esse.

Pag. 94, v. 2, inclusum ἔτη, ab A abest. V. 12, Pal. πληρωσιν, simplici figura. Ab A tursum abest inclusa ἐκ v. 14, idemque mox δαδῶσθαι, præterito perfecto: et ἐφῆσαν, aor. secundo. Seq. v. idem γῇ ταύτῃ, demonstrative: et v. 17, γενέσθαι, præter. aoristo. Ab eodem absunt inclusi articuli ol et τῷ. v. 21: itemque seq. v. τῷ et καὶ. V. 28, idem Α χιλιούς ἀγγέλους. In vulg. ed. Cantic. cap. ultimo est, ἀνὴρ οἶσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ χιλιούς ἀγγέλους: et mox, οἱ χιλιεῖς τῷ Σολομῶν, καὶ ol διακόσιοι τοῖς τρούσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ: ita ut v. 29, post πάλιν subiicienda sit hypodistole; et inclusa ista seq. v. καὶ ὁ Ἰησοῦς, prorsus expungenda. A ibidem habet τῷ Σολομῶν, per a in prima syllaba: ultimi vero indeclinata, etiam vulgata Biblia. V. 33, Α ἡ ἐν τελειότητι καρποφορία: et v. 37, ὡς ἐφῆ ὁ Ἀπόστολος: et seq. v. φάσκειν pro aoristo φῆσαν. Exstat vero Apostoli locus II Thess. II: Christi verba, Ioann. 5. V. 40, idem Α τῷ ἰδίῳ, pro τῷ οἰκίῳ: et mox, ἐκείνου δέξασθαι. Ioannis 5, media inter hæc lectio est, ἰδίῳ, et λέγασθαι. V. 44, idem Α brevius, εἶναι δὲ ταῦτα τινὰς μὲν Σκυθ. et v. 46, ἀπερ καλοῦνται, quæ vocantur: et seq. v. ἐξουσία: καὶ ἔθνος. V. 50, idem τῆς τοῦ διαβόλου ἐλεύσεως, usque ad diaboli adventum: et v. 52, τῇ Ἐβραϊστὶ γλώσσῃ ἡρμήνευσαν: et v. 53, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν.

Pag. 95, v. 1, Α σὺν δυνάμει βρῆται, ὥστε ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ περὶ ἄντα ἐν πολέμῳ ἐπαερίαν ἐν τοῖς αὐτῶν ὅπλοις, ὡς δὲ τὸ πλήθος περὶ καίεσθαι. Ubi περὶ ἄντα capiendum absolute, vel cum Bav. legendum περὶ ἄντα: habet vero idem ipse B cum A τοῖς αὐτῶν ὅπλοις, armis suis: et cum P. περ καίεσθαι, v. 5, sensus est, Tam gravibus copiis gentem illam terræ Israelis incubitum, totoque se-

plennio suis armis eam pressuram, ut eam multitudine omnia passio incenditis absumptura sit; vel, ut eam multitudine, velut igni ardente, omnia passio absumptura sit. V. 4, Συναρχεῖν etiam A, at Bav. Συναρχεῖν. Seq. v. idem A ἐξέλεον, activa forma: et v. 7, ἐπιτιθεμένων, præter. tempore. V. 8, idem ὑπὸ Βαβυλωνίων· et seq. v. μετ' ἐκείνων· et v. 10, τῆς Συρίας. V. 12, idem ἡττηθείσας, relatum ad τὰς δυνάμεις· et Μακκαβαίους gemino xx. τῷ δαίτιο casu agnoscit idem A v. 14. at Pal. habet τὸ, accus. casu, uti et Bavaricus. In sequentibus, v. 17 et 19, τὸ habet etiam A, sed superscriptum τῷ, velut congruentius. V. 15, idem A ἀθροῖσαι πόλιν. Ab eodem absunt inclusa v. 25. V. 34, idem ἦτοι, pro δηλαδὴ· et v. 38, relative, τῶν φοβουμένων αὐτόν· et mox, κατὰ τὸν Ψαλμῶδον. V. 40, idem χειροσάμενοι, aoristo: et v. 43, καταρῖσθαι, minus apic. V. 48, idem ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν θεόν, καθὼς προείρησεν ὁ Ἀπόστολος. Ab eodem A abest inclusum φησὶ v. 50. Idemque mox ἀνῶθεν, pro οὐρανθεν. V. 51 idem, τοὺς δύο πεντεκοντάρχας ὑπὸ τοῦ Ἡλιοῦ φασιν· et mox, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐνδοξος παρουσία, ἀνελεῖ τῷ Πνεύματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοῦτου: ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ προλεχθ.

Pag. 96, v. 1, inclusa καὶ, ab A abest. V. 5, idem ἐκτενῶς τοῦτω λιτῆς προσάξωμεν· et v. 8, ζυμωσάμενοι· ἡτοι, pro Ἀντιχρίστου. V. 9, idem τὸν θανατηφόρον κίνδυνον· et v. 11, βιαζομένων· quod melius ferri posset si post κίνδυνον intersereretur articulus τῶν, hoc sensu: neque mortiferum periculum eorum qui a salutari fide deficere cognuntur. Sed convenientius βιαζόμενον, id est neque mortiferum periculum a salutari fide deficere vi cogens. Ab eodem abest inclusum Χριστόν v. 14. V. 16, idem τοῦ Χριστοῦ οἰκτιρμοί. Inclusa, καὶ κρίσεως, ab eodem absunt v. 24. V. 27, idem ἐπ' αὐτόν, accus. casu. V. 30, idem ἡ ἀνάστασις τοῦ Θεοῦ· Bavar. ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ· parum apic. uterque. V. 31, idem A ἐνθρονισμένος· et v. 36, τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, ut est Rom. 8. Inclusa καὶ v. 39, ab eodem A abest. Seq. v. idem Εἰρηναῖος λέγει, Οὐχ ἡ ὑπόστασις, οὐδ' ἡ οὐσία· et v. 44, ἡ παράδοσις γέγονεν· et v. 46, πρόσκλιρον, composita. V. 49, idem ἀπολέσθαι, aoristo. Ab eodem absunt inclusa v. 52. Idemque ibidem, πᾶς κατακυζόμενος πυρὶ κόσμος.

Pag. 97, v. 2, Pal. et Bavar. ὅτι, simplici figura: et v. 4, A πρό δὲ τούτων τῶν ἀγίων καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ. Ibidem πρὸς Κύριον absque articulo habent etiam A et Bavaricus. Inclusa, πῖνος v. 10, et καὶ v. 11 ab A absunt. V. 16, idem μένει, præter. tempore: et seq. v. τῇ δι' ἡμᾶς γεγεννημένη κρίσει ἀκρίτου, μεθ' ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέχσθαι. V. 22, idem ἠνεώχθησαν: et seq. v. ἡνεώχθη, utrumque aoristo primo, sed augmento diviso. V. 27, idem ὑπομένοντας, præter. tempore. Ab eodem abest inclusa καὶ, v. 30: et articulus τὸ, v. 32. V. 35, idem ἠνεωγμένα, præterito perfecti: et v. 38, ἐγγράπται, composita. V. 40, Pal. et Bav. brevius, τοὺς ἐν αὐτοῖς νεκρούς, ut in præcedenti membro. Seq. v. A plurali numero, ἔργα αὐτῶν. Et v. 44, οὐχὶ ζῶα, intensiori negatione. Sequens continuationi, ὡς ὑπὸ τινων γράφονται, verti etiam potest, ut a quibusdam pinguntur. V. 46, A χωρισμός: ἐστὶ ψυχῆς ἀπὸ σώματος. et v. 50, αἱ δὲ τῶν δικαίων ψυχαί, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀφίηται αὐτῶν θάνατος. Sed βάσανος ἀποδοῖ etiam vulg. ed. Sapientiae cap. 3. V. 53, idem οὗτος ὁ θάνατος, δεύτερός: ἐστὶν, ἡ λήμνη τοῦ πυρός· et mox, εἰ τις οὐχ εὐρέθῃ γεγραμμένος, εἰς τὴν βίβλον τῆς ζωῆς, ἐβλήθη.

Pag. 98, v. 2, A ἐμβάλλεσθαι, composita. V. 6, A κακεῖ, et v. 11, ἀφανισκόν ἐστιν. V. 13, in A ad τὸ superscriptum τῷ· sed nominativus hic quædam dativus casus aptior est. Seq. v. idem, ζῶην, pro ἀθανασίαν, et mox βασιλεύειν positum ibi pro fut.

βασιλεύειν. V. 19, Bavar. οὕτω καὶ ἐνταῦθα, eujus vestigia sunt etiam in Palatino: et mox A plurali numero κολάσεων. Sonant autem ibi Græca: Ita etiam ibi diversi suppliciorum et loci sunt et modi. V. 20, in A est etiam altera scriptura, μαλθακωτέρων. Idem seq. v. ἡξιομένους γραφῆναι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ζώντων, et v. 30, ὅτι καὶ οὕτῃ ἡ κρίσις. V. 34, idem simplici figura, ἀλλαγήσονται, uti et Ps. 101. Apostoli autem locus exstat ad Rom. 8. V. 36, in eodem A duplex scriptura est, ἀπόξυσιν, et superscriptum ἀπόξυσιν. et mox, idem, καὶ γὰρ καὶ τῶν ἡθῶς. V. 41, idem τὴν ἐναλλαγὴν, composita figura: et v. 45, πλεῖν, contracte. Seq. v. idem, τὰ ἐν ταῖς μακρὰν γεωργοῦμενα χεῖρας καίμενα ἀγῶγυμα. et v. 49, οὐκ ἐστὶν αὐτῆς χρεῖα.

Pag. 99, v. 2, A καταβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἡτο:μασμένην ὡς νόμῳ. V. 5, idem expositionem sic incipit brevius, Καὶ ἐκ τούτου δεικνύται τὸ τῆς καινότητος ὄνομα. V. 11, idem ἡ δὲ πόλις αὕτη ἐξ ἀγίων συναρμολογείται. et v. 14, ἐχόντες, relatum ad mascul. λίθοι. V. 17, idem alio verborum ordine, κολλωμένη καὶ συναρμολογμένη τῷ Δεσπότη ἐκ ἀκρῶν συνάφειαν. V. 24, idem καὶ κοινωγίσει μετ' αὐτῶν, et mox, λαοὶ αὐτοῦ, plurali numero. Ab eodem abest inclusum ὁ Θεός vers. 26. V. 29, idem τῷ Μωσῇ. V. 34 in eodem A annotata est altera scriptura, ὁρᾶν, activa forma. V. 39, idem Τοῦτο ἐστὶ τὸ γεγραμμένον, Ἀπέδρα δδύνῃ, λύπη, καὶ στεναγμός. et v. 42, ἐκατέρων τούτων, eodem casu. V. 47, idem εἰπὼν ὅτι ἐν τῷ θρόνῳ καθήμενος. et v. 52, ὁληθῶσι οἱ λόγοι, ὡς ὅτι αὐτῶν, quam lationem secutus est interpres; recte. sic enim et infra est 109, 1. V. 56, idem τῶν σωμάτων, corporum. Sed τῶν σωμάτων agnoscit cum Pal. etiam Bavaricus, hoc sensu, et velut a prima incorporeorum creatione usque ad ultimos homines providentium suam extendens.

Pag. 100, v. 4, A πιστεύσαι, præterito tempore: et v. 9, κληρονομήσει πάντα· et mox, variato numero, ἔσομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι υἱοί. V. 12, idem ἐχθρούς, pro δαίμονας, uti etiam interpres: et seq. v. πατρικοῖς, pro πνευματικοῖς, ut supra 33, 19. Ab eodem absunt inclusa, καὶ ἀμαρτωλοῖς, v. 15: et articulus ὁ v. 19. V. 20, idem expositionem variato verborum ordine incipit, sic: Πάντοθεν ἡμᾶς ὁ Θεός, ὁ διψῶν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, εἰς τὴν· et mox, præpositione mutata, τῶν ὑπ' αὐτοῦ. V. 27, idem ὡς, pro ὥς· et seq. v. σὺν τοῖς λοιποῖς ἀπηγορευμένοις, καὶ τοῖς δειλοῦς. V. 29, idem ἐν τῇ πρὸς τὴν διάβολον πάλῃ, mutata præpositione: et seq. v. καταδικάζεσθαι, præter. tempore. V. 32, idem τῶν ἀμαρτωλῶν, plur. numero: et seq. v. ἐπιστροφῇ, usitatus: et v. 41, λυμάνηται, præter. aoristo. V. 44, ἐμπράκτους etiam Bavar., at Pal. adverbialiter ἐμπράκτω; minus convenienter.

Pag. 101, v. 1, A δεικνύντος, more verborum in vi· et v. 15, ἐπαγαγών, præterito aoristo: et seq. v. τῷ θεολόγῳ ὑποδείκνυσιν, ut et infra 104, 9. V. 21, idem τοῦ Χριστοῦ, genit. casu: itidemque seq. v. ὑπνώσαντος· et v. 24, παύονται pro τυθάντι. V. 25, idem τὴν μεγάλην καὶ ἀγίαν Ἱερ. V. 42, ζωδωρός, penultima circumflexa, habent etiam A et Bavaricus, accentu insolito: ut auspiciari aliquis possit ab auctore scriptum ζωδωτῶρ. V. 47, A πνύωνας, et πνύων, absque s. ut v. 52. Ab eodem absunt inclusa ὥσπερ καὶ, versu 50.

Pag. 102, v. 10, A τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, per ipsa nomina: et v. 25, δηλαδὴ τὴν ἐπίγνωσιν, ἣν διὰ τοῦ ζωοποιού σταυροῦ ὑπέληψαμεν. V. 26, idem τῆς τῶν πνύωνων συνθέσεως, composita figura: et mox integris verbis expresso numero, τῶν δώδεκα βῶων. V. 28, idem χαρακτηριζόντων, gen. casu: et v. 30, εὐαγγελιστῶν, pro εὐαγγελίων, V. 33, idem alia præpositione, ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν, omisso sequenti articulo ἡ· et v. 40, ἐφ' οὓς, accus. casu. Ab eodem abest inclusum μέτρον, v. 44. V. 51, Pal. et Bav. ὅτι δὲ ἀγγέλων, plurali numero, ut in præced.

commate. V. 53, A τὸ μέγεθος τε καὶ ἡ εὐπρέπεια. Bav. cum Pal. consonat, cum in cæteris, tum in εὐπρέπεια.

Pag. 103, v. 5, A Τετράγωνος αὐτὴ ἡ πλῆξις, ἡ δὲ τὸ ἔδρ., sed disjunctiva ἡ locum ibi non habet, nisi alia ei respondens subiiciatur, Seq. v. idem κατὰ τε βάθος καὶ ὕψος καὶ μήκος ἐσὶ πλευρον· et mox ἀνομάζεται, præc. tempore. V. 17, A pro numerabilibus notis habet integra verba, χίλια ἑπτακόσια δεκατέσσαρα. V. 32, idem ὕλῳ, per e; itidemque v. 37, ὕλος· et v. 55, μακαριστὴν pro ἀμάραντον. V. 44, idem ἐν φανῇ, simplici figura, omissa sequenti copulativa καὶ· et seq. v. ἐν ταύτῃ, demonstrative. V. 45, idem transmutato verborum et modis et ordine, πᾶσα ἀρετὴ κεκοσμημένη διὰ τῶν τιμῶν λίθων ἐμφαίνονται. V. 51, idem τὸν σμάραγδον, et superscriptum τὴν· et v. 54, ἐπιδεικνύμενον, præpositione mutata. Ab eodem abest sequens inclusa καὶ, et articulus τῆς seq. versu.

Pag. 104, v. 5, ἐνθα ἔσχεν, præterito aoristo. Et v. 9, ἐκάλεισεν ὁ θεολόγος, ut supra 101, 16. Ab eodem abest inclusa ἐξ v. 15, V. 18, idem ἐξ ἀμαρτιῶν, mutata nominis specie: at v. 24, τῶν ἀγγέλων, pro τῶν ἁλίων, idem perperam. V. 28, idem πυροῦ τὴν θίαν τυγχάνοντος καὶ διαγούτος, θεραπευτικῆς δὲ δυνάμεως οἰδημάτων· et v. 34, τραύματα ἐκ προσβολῆς τοῦ Βελιάρ· et v. 38, πολυτίμοις ἀρεταῖς. V. 41, idem βηρύλλιος, forma derivativa. Ab eodem absumt inclusa καὶ τῷ, v. 42. Et χρώματι v. 43. Idem A eodem v. 43, εἰκὼς τὸν θαυμάσιον Θωμᾶν σημαίνεσθαι· et v. 45, πρὸς τὴν, pro διὰ τὴν.

Pag. 105, v. 2, Αὐγάρω per au diphthongum habent etiam A et B, et probat Suidæ lexicon, Interpretas Αὐγάρω maluit apud Euseb. Eccl. hist. lib. 4, c. ultimo et ultimo, est Ἀγδαρος. V. 5, A et Bav. αὐτοῦ νέκρωσιν, genitivo casu. Chrysoprasum vero aliquam νεκρώσεως speciem præferre, declarat etiam Plinius lib. 37, c. 5, dum scribit Chrysoprasum esse vicinum chrysoberyllo genus, sed pallidius. Alioquin idem Plinius ejusdem libri c. 8, scribit chrysoprasum porri succum referre, sed paulum a topazio in aurum declinare: et cap. 11, chrysoprasum ab herbaceo colore appellatum esse. V. 9, articulus τοῦ ab A abest. Idemque seq. v. φρόνησιν habet pro φρόνημα. V. 12, idem τὴν μορφήν πως περιζόντος· itidemque Bav., nisi quod dativo casu habet, τῇ μορφῇ πως περιζόντος: quænam lectionem etsi Peltanus quoque secutus est, verior tamen esse videtur Pal. scriptura, τῇ μορφῇ πομφυρίζοντος, forma sua purpurantis, i. purpuram formam sua referentis. Uti et Plinius Natur. histor. lib. 37, c. 9, amethystos inter purpureas gemmas numerat: et mox subiungit, Causam nominis afferunt, quod nasque ad vini colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam desinit: fulgorque quidam in illa purpuræ, non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens. Perlucent autem omnes violaceo colore: Indica absolutum purpuræ colorem habent. Sic libro 24, cap. 7, in amethysto purpura, eum colorem esse dicit quem in viola, et ipsum purpureum sive anthinum. Et rursum lib. 37, cap. 7, optimos carbunculos esse amethystizontas, hoc est, (inquit) quorum extremum igniculus in amethysti violam exeat. Et cap. præcedenti, de opalis, Est in iis (inquit) carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens purpura, est smaragdi cirens mare. Quibus in locis etsi aliquid ignei sive rutili coloris amethysto tribuitur, plus tamen purpurei seu violacei ei adscribitur. Ut porro apud Plinium constanter est amethystus, ita etiam in Bavarico ἀμέθυστος v. 11: et ἀμέθυστον, v. 12: sed superscripto σ, indicata est ea scripturæ quæ in Pal. et A exstat, ἀμέθυστος, quasi arcens τὸ μέθυσον, id est, temulentiam prohibens. Sic enim idem Plinius lib. 37, c. 9, Magorum vanitas ebrietati eas resistere promittit, et inde appellatas. A P. latino absumt inclusa v. 16 et 18. V. 16,

A ἐπιλεξάμενον· et v. 20, παρεθέμεθα πρὸς γυμνασίαν τοῖς ἀνίγμαισι προτρέποντες τοὺς ἐντυγχάνοντας τῆς ἀληθείας, κατεστοχασμένης τῆς ἀληθοῦς γνώσεως μόνῳ τῷ ἀποκαλύψαντι Θεῷ. V. 27, inclusum νοήμασι a P abest. V. 37, prius inclusum ab A abest: alterum vero [δωδεκά] ex eodem additum. Supervacaneum meo iudicio; nisi prius ol δὲ δωδεκά deleatur. Inclusa v. 59, ex eodem A addita, et pro ἐπὶ γινώμεν, idem ἐγνώκαμεν exaratum habet; V. 44, P ἐν παραδείγ. alteram lectionem secutus est interpres. V. 48, inclusa ab A absumt. et seq. v. idem geminam agnoscit lectionem, οὐ δύναται et ἀδύνατον. Inclusa v. 52, ab eodem A absumt. V. ultimo ἔσται futuro temp.

Pag. 106, v. 4, inclusam præpositionem non habet A et vers. 7, idem ζωοποιεῖν particip. V. 14, A οὐκ ἔστι χρεῖα· eleganter in huiusmodi abest verbum substantivum. Inclusa v. 17, ex eodem addita. V. 25, pro θύρας in A πύλας· et v. 30, αὐτὴ γὰρ νύξ· et v. 43, in summiario, paulo fusius, θρόνου τοῦ ἐκπορευομένου ἐν μέσῳ τῆς πόλεως πλατείας τῆς. Eidem v. 46 et 49, inclusa desunt. V. 51, inclusum a P. abest. V. 54, A πληρούμενος præsentis temp.

Pag. 107, v. 9, A Σύλα, et inclusum Χριστοῦ ex eodem additum. Et v. 14, idem Α φυλλορρεῖν ἀνυγάζον τὰ τῆς ζωῆς δ. V. 17 et 22 inclusa a P absumt. Et seq. v. pro προσηγόρευται, A ἀνομάζεται· et v. 26, pro πολυάριθμον, idem πολυάνδρον. V. 28, A εἰς τὴν εὐχου. V. 29 et 31 inclusi articuli ab A absumt. Qui vero inclusi v. 30, 33 et 34, in P non parent. V. 34, A ἀνεξέλεπτον· et mox pro participio, verbum δωρύνται. V. seq. P ἀνάκλησιν. V. 36, A ὁ τῷ προφήτῃ προκηρυχθεὶς. Inclusa v. 40, 47, 53, 54, a P absumt. V. 43, A τὰ τοιαῦτα τοῖον φύλ.

Pag. 108, v. 1, A καὶ ἐν τοῖς τριάκοντα τοῖς ἀπὸ, et τὴν inclusa ex eodem. Et v. 4, idem καρποφορεθέντων voce pass. et seq. v. inclusa ex eodem. V. 7, idem A προγέγραπται composita forma. Quæ mox sequuntur inclusa καὶ et λέγειν ab eodem absumt. V. 21, idem συγκατατίθεται. V. 30, 32, inclusa a P absumt. V. 34, A ὅπερ ὁ πάλας ἀρχ., et mox, idem pro genitivo μόνων habet adverb. μόνον. V. 44, A ἐκλάμψουσιν ὡς ἥλιος, πῶς λυγιάσιν· quod paulo post sequitur inclusum, ex eodem sumptum est.

Pag. 109, v. 1, inclusa ol λόγοι et seq. δέ, absumt ab A. V. 7, idem διδάξει τοὺς δούλους, licet eadem sententia, præstat tamen Palat. lectio quæ cum vulg. edit. concordat, et enarrator ipse in suis commentariis illam ipsam agnoscit. V. 10, inclusum pronomen abest a P, et seq. v. A θεσπεσίῳ Ἰωάννου. V. 17, inclusa addita ex eod. ut et [ὡς Θεός]· Quæ vero sequuntur τό et λέγων, non agnoscit. V. 27, pro πανταχοῦ, August. lectio πολλὰς, quam Lat. interp. secutus est. V. 33, A δαὶ γρηγορεῖν, omisso verbo θηαλί ἐντετάλμεθα. V. 35, inclusa absumt a P quemadmodum illa quæ v. 39, 40, 42. At sequens [καὶ] abest ab A et certe commodè abesse potest. V. 46, A ἐπασίξ καὶ θεῶ π. alteram lect. interpres merito prætulisse videtur. V. 51, A paulo plenius: δόξαν λάβωμεν ἀκούοντες καὶ ἡμεῖς τῆς εὐλογημένης φωνῆς ἐκείνης, Εὐ, δοῦλε.

Pag. 110, v. 13, A ἀληθὴς ἔστ. abest ab eodem inclusum pronomen αὐτοῦ· et v. 19, ταύτην· quemadmodum et commation illud inclusum v. 36, 37. V. 45, A ἀκατάγνωστον, sed præstat P lectio, quam expræssit interp. seq. v. A οὐ βιάζομαι γὰρ τὴν. Inclusum τις abest ab A ut seq. [ψησιν] a P. V. 53, εἰρηται πρῶτος ὁ Χριστὸς διὰ τὴν θεότητα· ἔσχατος δὲ διὰ...

Pag. 111, v. 1, A brevius ἄξιοι οἱ τοιοῦτοι. Ἐξουσίαν. V. 6, A αὐτῶν ad apostolos refert: P αὐτοῦ ad Christum. V. 15, A pro καὶ ἐργάζεται, compositus usus est κακῶς ἐργάζεται. Idem v. 18, paulo aliter,

τῆς ἀνω βασιλείας ἀξιοῦνται οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀλλοτριούνται, eadem tamen sententia. V. 21, A καλοῦσι τὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν. Inclusa v. 27, 29, 30, 34, inserta ex eodem. Ibidem obiter emendabis, et scribes, μαρτυρῆσαι ὑμῖν τ., non ἡμῖν, operarum vitium. V. 37, A προινή τῆς κ. V. 42, idem: Ἦ τε γὰρ Ἐκκλησία καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πνεῦμα κράζον ἐν ταῖς... ἐπικαλεῖται· et v. 53, inclusum μὲν ex eodem additum.

Pag. 112, v. 1, inclusus artic. abest a P. V. 3, A ἐπιθήσει ἐπ' αὐτῷ, ἐπιθήσει αὐτῷ ὁ Θεός· et mox [καὶ] abest a P et eodem v. A ἀφελῇ ἀπὸ τῶν λόγων τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, ἀφελῇ ὁ Θεός τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βύλου τῆς ζωῆς. V. 9, idem τῆς Θείας Γραφῆς ἀρά. V. 14, idem A προστιθῆναι· et v. 16, διαλεκτικῶν συντάξεων, καὶ τῶν διαλεκτικῶν συλλογισμῶν [ἡγεῖσθαι] ἀξ· illud ἡγεῖσθαι in Bavarico quoque habetur: abest autem a P. V. 20, pro τὸ μέσον A τὸ μέγεθος. V. 23, A ναί, ἔρχου ταχύ· et v. 27, idem cum Bavarico, κάγω (φησὶν) ὁ τοῦτα λέγων πρὸς σε τὴν ζωὴν ἔρχ. V. 29, [Κύριε] ex Palat. et Bavaric. Augustinus pro ἡ καὶ habet ei καὶ. V. 31, A et B διαμαρτυρόμενος compros. Pag. 34, iidem εἰργασμένων. P ἐργασμένων· et v. 35, A B ἀποδώσοντος, ut ad Χριστοῦ, non ad παρουσίαν referatur. V. 38, A ἥς συνελών... σκοπὸν παραθήσομαι. B σκοπὸν αὐτῆς παραθῶμαι. Inclusa v. 40, 42, 45, 49, 50, 52, a Palat. absunt. et v. 43, ὑπερβέντας A. V. 46, λίθων πολυτιμῶν missa. o. sic supra pag. 105, v. 40, ubi P πολυτίμου μαργαρίτου, A πολυτιμῆτου habet. V. 52, A et B ἀφηγούμενας, mutata præpositione.

Pag. 113, v. 2, articulus τῆς abest ab A et B. V. 3, inclusum διδασκόμεθα abest a miss. Palatino et Bavarico. V. 5 et 12, inclusa, absunt ab A. V. 14, A ἐνταῦθα. P et B ἐντεῦθεν· et v. 1, καιροί, P et B haud agnoscunt. V. 20, A ἀγίων ἢ κατὰ τοῦ Ἀντιχρίστου ἑλεγχῆς, τὸ καρτερικὸν καὶ ἀνδρείον τῆς ψυχῆς ὑπογράφει παράκλημα. Ὡσαύτως δὲ δέκνεται καὶ· V. 23, A aliquantulum plenius, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κατὰ Ἐκκλησίας διωγμός. V. 28 πλουσίριθμος, P cum B, at August. πολυαριθμητός· inclusa vero tum hoc tum seq. v. ab A huc inserta. Et v. 36, idem A σκοτίζουσα. V. 47, A δειπνου, τῇ.. ἐκλείψει· et v. 51, idem ἐκκοπήν, excidium, cum interprete Pal. et B ἐκκομήν, relegationem. V. ult. συμβουλευσάντων, aoristως.

P. 114, v. 3, inclusus articulus abest ab A et B, et inclusa sequens conjunctio καὶ a P. V. 9, A τείχεσι καὶ πυλώσι. V. 14, inclusa addita ex A et seq. v. alio verborum ordine, et constructione paulum mutata, ὁ ταῦτα ἐτοιμάσας παρέξει τοῖς ἀγίοις· ὦν... V. 22, P παριστάσα, A παριστώσα καὶ τῶν. V. 26, A καὶ φθ. ἐπισπείρειν σπέρ· et v. 28, ἐκκαυθήσεται, idem A. V. 32, inclusum παντός abest a P. alterum σφοδρῶς ab A et pro ὑαλίνῳ, A δελίνῳ, ut et mox ὑαλον. V. 35, pro ἀνάξουσιν, quod est in P et A, legitur in B ἀνταύγειαν· et ἀνάκλησιν, in P, pro quo in aliis ἀνάχλασιν, ut a nobis editum. V. 39, melius cum A B ἐπιδείξωμεν, modo conjunctivo, et pro θέλων, B θέλει. V. 44, A παντελετήμων Θεός κατ.

ANNO DOMINI CMX.

ARETHAS

CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA EPISCOPUS.

NOTITIA

(FABRIC. *Biblioth. Græc.* ed. Harles., tom. VIII, p. 696.)

Arethas qui post Andream Cæsareæ in Cappadocia archiepiscopus fuisse traditur, forte haud diversus est ab Aretha qui, adhuc presbyter Cæsariensis, scripsit de translatione Euthymii patriarchæ Constantinopolitani, A. C. 911 defuncti: neque improbabilis hæc mihi videtur C. V. Casimiri Oudini conjectura. Item certe, cujus sermo de martyribus Guria, Samona et Abiho legitur t. III. Lipomanni, et apud Surium 15 Nov. Ejus insigne in Apocalypsin opus, Συλλογὴ ἐξηγήσεων ἐκ διαφόρων ἀγίων ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἰωάννου, τοῦ ἡγαπημένου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἀποκάλυψιν, primum Græce prodiit ad calcem OEcumenii. Veronæ 1532, fol. Latine vertit Joan. Hentenius Paris. 1517, 8; et post Hentenium Maximus Florentinus monachus Casinensis Basil. 1554, 8. et in Bibliothecis Patrum ut Lugdunensi t. IX; atque Græce et Latine cum Hentenii versione Fred. Morellus recudi curavit ad calcem OEcumenii Paris. 1631, fol., in Græcis sola Veronensi editione usus, neque interpreti emendando adhibita industria, cujus nonnullas hallucinationes castigaverat Jac. Billius in *Observationibus sacris*, quemadmodum Græca ex ms. Bibl. Reg. Paris. emendatiora dari posse notavit Ric. Simon. lib. III *Hist. criticæ N. T.*, p. 468.

ΑΡΕΘΑ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΗΓΑΠΗΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ.

ARETHÆ
CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPI
COACERVATIO ENARRATIONUM

EX VARIIS SANCTIS VIRIS

IN JOANNIS DILECTI DISCIPULI ET EVANGELISTÆ

APOCALYPSIN.

De his in Apocalypsin commentariis, et de Joannis in Patrum relegatione, factaque ad ipsum Apocalypsi sive revelatione judicium Interpretis.

Arte hos in Apocalypsin commentarios, te precamur, eandem Lector, ut nostros hos labores boni consulas, neque protinus damnes, si uno aut altero in loco non penitus animo tuo satisfaciat nostra versio. Ut enim verum fatear, tantum negotii nobis exhibuerunt hi postremi commentarii, ut præteritos omnes labores propter ipsos damnare ac spongiæ committere frequenter meditæremur: sive id librarium aut typographorum incuria contigerit, quod subinde aperte deprehendentes, silentio præterivimus, nonnunquam etiam nostro nomini consulentes, id margini adnotavimus: sive nostri quoque tenuitas ingenii frequenter in causa fuerit: quam etiam cognoscentes, quibusdam in locis, dum ne nobis quidem satisfaceret nostra versio, asterisco notari curavimus, tuum, o Lector, judicium tibi relinquentes. Satis autem confido, ubi Græca toto hoc libro penitus introspexeris, nostros labores nequaquam omni ex parte damnabis, ut qui varias undique difficultates, candido affectus animo, nulloque adversum nos allato præjudicio, visurus sis. Neque enim Zoilum moror, cui ne Minerva quidem ipsa omni ex parte satisfecerit. Quod hunc aut alium quemvis nec his placare poterimus, id saltem nostris laboribus efficiemus, ut his qui peritiores sunt data sit ansa, quo in commune reipublicæ Christianæ bonum absolutiora præstent. Neque enim quisquam suggillare deberet aliorum labores, qui nollet, aut saltem qui non posset tradere exactiora. Quantum autem divinare licet, erat hic Aretha ejusve prædecessor Andreas, non in divinis tantum, verum etiam in humanis litteris instructus, in rhetoricis quoque ac physicis apprime eruditus, ut si alia Græca exemplaria, aut ejus viri commentarios, prout ab ipso editi sunt, nacti fuisset, non adeo nos torsissent innumera in hoc libro loca. Verum quando, nullis parcentes laboribus, id tandem præstitimus quod potuimus, precor æqui bonique consulas.

Porro de hac Apocalypsi ait divus Hieronymus quod tot habeat mysteria quot verba, imo in singulis verbis multiplices dicit latere intelligentias. Atque ob id plurimi suum ac maxime varium de hac judicium protulerunt: nonnulli simplicem litteræ sensum, primamque corticem considerantes, alii vero mysticas intelligentias penitus perscrutantes. Quare non erit absurdum si et nostrum quoque afferamus: saniori semper judicio sanctæque Romanæ Ecclesiæ nos ac nostra omnia submittentem. Primumque hoc nobis videtur, Joannem hunc apostolum ac evangelistam, qui et Theologus cognominatur, a Nerone in Patrum relegatum, eodem omnino tempore quo ille beatos Christi apostolos Petrum ac Paulum Romæ

interemit. Il duobus in locis asserit Tertullianus, vicinus eorumdem apostolorum temporibus. Item quoque habet Eusebius libro *De demonstratione evangelica* : quanquam in *Chronicis* et in *Ecclesiastica Historia* dicat id sub Domitiano contigisse, quod et Hieronymus et plures alii sequuntur. Verum his libris tanquam prioribus annis scriptis, non tribuitur tanta auctoritas, quanta ei qui *De demonstratione* est evangelica, utpote posterius atque emendatius elaborato. Hoc itaque habito quod scripta sit in Patmo Apocalypsis ante Hierosolymorum excidium, quadrifariam ipsa secari potest : ita ut complectatur ab exordio ad sextum usque caput instructiones Ecclesiarum Asiæ, intermiscens et prophetica de variis hæresibus : de quibus et Epiphanius in suo *Panarion* libro. A sexto capite usque ad duodecim continetur Synagogæ abrogatio. A duodecimo usque ad decimum nonum, excidium gentilismi sub typo potissimum Babylonis ac Romæ quæ habebat septem colles, qui hic dicuntur esse cornua bestię super quam meretrix sive idololatria aut gentilismus sedet. In his enim urbibus præcipue vigebat gentilismus. A decimo nono capite usque in finem agitur de regno Christi in præsentī Ecclesia, addita cap. xx ultima de ipsius inimicis victoria.

Atque hæc in universum dicta sint : nam singulis varia commisceantur, sed de singularibus non est certum dare iudicium : nec fieri potest ut data quavis enarratione singula apte quadrent : sed satis erit si in genere habeatur quid singulis capitulis significare velit. Juxta hanc dispositionem non admodum videbitur absurdum id quod sentit Joannes Annus Viterbiensis in Quæstionibus super Apocalypsim, quas misit ac dedicavit summo pontifici Sixto quarto regibusque Christianis : quod bestia quam interpretantur communiter Antichristum, de qua Apoc. xiii potissimum cap., quæ ascendit de terra habens duo cornua similia agni, loquens tamen sicut draco qui est et Satanas, qui virtutem ac sedem suam et potestatem magnam dederat priori bestię, nempe gentilismo, et exinde sectæ Saracenicæ, sit pseudo-propheta Mahumethes : qui quanquam ante plurimos annos mortuus sit, ejus tamen secta, nempe prior bestia, heu ! vivit etiamnum, nimiumque grassatur adversus Dei populum : idque tamdiu durabit donec, juxta septimum caput Danielis, regnum detur populo sanctorum Altissimi : nempe cum, post longam pacem ac securitatem intermediam, rursum adversus hunc Dei populum pugnans dicta bestia cum ingenti exercitu, designato per Gog et Magog (de quo Ezech. cap. xxxviii et xxxix, et Apoc. xi), ingenti clade a Deo prosternentur, quemadmodum dicitur locis modo citatis : post quod vera et perfecta pax erit in Ecclesia ac purus Dei cultus ab omni hæresi et persecutione separatus : quemadmodum consequenter describunt Ezechiel cap. xl et sequentibus, et Apoc. xxi, xxii. Et quia hæc populorum ad bellum hoc postremum congregatio ipsaque pugna, multo tempore durabit cum magna Christianorum afflictione, ideo communiter appellatur novissimus Antichristi adventus, hoc est sectæ ejus, quæ hic dicitur prior bestia, cui draco, id est Satanas, dedit virtutem ac sedem suam et potestatem magnam. Convenienter ergo tractans hic apostolus de excidio gentilismi, etiam intermiscet gravitatem persecutionis sectæ Saracenicæ ejusque subversionem. Neque his obviare videtur quod ait Apostolus II Thess. ii, quod ejus adventus sit secundum operationem Satanae in signis ac prodigiis mendacibus et cum omni deceptione injustitiæ in his qui pereunt, quodque efferatur adversus omnem qui dicitur Deus aut numen, adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat, ostentans seipsum esse Deum : quem Dominus, inquit, conficiet spiritu oris sui, et abolabit claritate adventus sui. » Ex quo et etiam quia præmiserat non venturum esse Dominum nisi prius revelaretur hic homo peccati filius perditionis, innuere videtur, in hujus interceptione statim venturum esse Christum ad iudicium. Hæc, inquam, non obstant. Primum enim manifestum est verum esse non venturum esse Dominum nisi ille reveletur, cum jamdudum ille revelatus sit, imo et mortuus in sua persona : quem tamen Dominus confecturus dicitur spiritu, etc., quia sicut in sacris Litteris frequenter est metaphora a capite Christo ad ejus membra, quæ simul cum eo unam dicuntur constituere personam : et quod de Christo dicitur, sæpius in ipsius membris completur : et quod de Jacob, in filiis Israel : ita etiam dicitur a Domino conficiendus in postremo sectæ ejus adversus Christianos ingenti proelio, quo non virtute bellica aut viribus Christianorum, sed spiritu oris sive voluntate Domini conficietur, et claritate adventus sui, quo aperte veniet auxilio Christianis. Siquidem quod non velit tunc interimendum Antichristum aut finiendam immanem ipsius persecutionem, cum ad extremum iudicium venturus est Dominus, manifeste patet ex eo quod ait idem Apostolus, I Thess. v. : « Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint, Pax et tuta omnia, tunc repentinus eis superveniet interitus ; » magisque ex eo quod Matth. xxiv ac Luc. xvii ostendit Dominus quod ante iudicium erunt homines in longa pace ac securitate. « Sicut erant, inquit, dies Noe, ita erit et adventus Filii hominis. Sicut enim erant in diebus qui præcesserunt diluvium edentes et bibentes, contrahentes matrimonium et nuptum dantes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, nec cognoverunt donec venit diluvium et tulit universos : ita erit et adventus Filii hominis. » Itaque quod ibi paulo ante dicitur, « Et tunc apparebit signum Filii hominis : Et tunc plangent omnes tribus terræ, » non indicat statim id subsequi, sed solum quod postea sequetur : qui modus accipiendi *Tunc*, vel *In diebus illis*, sive *In illo tempore*, frequens est in sacris Litteris : quemadmodum adnotat noster Euthymius super illud Matth. xii : « Tunc adductus est ei dæmoniacus, » rursumque super illud Matth. iii : « In diebus illis venit Joannes baptista prædicans in deserto Judææ. » Et Oecumenius super illud Act. vi : « In his autem diebus. » Porro signa ac prodigia mendacia adventus Antichristi in his qui percutiunt, imo ut ait Christus, ita ut in

errorem ducantur, si fieri potest, etiam electi, sunt variae ac multiformes ejus terribiles ad seducendos et pelliciendos Dei servos. Cumque se ac suam sectam Christianismo ceterisque legibus omnibus preponat, an non se extollit supra omnem qui dicitur Deus aut numen? sedens sive imperans in templo Dei, vel ubi prius erant Ecclesiae Dei, aut viva Dei templa. Qui etiam fecit ut dicitur Apoc. xiii, ignem irae Dei descendere in terram, juxta illud psal. xvii: « Ascendit fumus in ira ejus et ignis a facie ejus exarsit, carbones succensit sunt ab eo. » Aut in conspectu hominum dicitur hoc fecisse, id est quod ait Apostolus, « In prodigiis mendacibus, » quia volens occultare morbum suum caducum, dicebat se cadere ex illustratione angeli de coelo ad se descendentis sibi loquentis: de quibus angelis psal. ciii et Heb. i dicitur: « Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis. » Dedit etiam spiritum imagini bestiae, faciens ut loqueretur, quando legem suae sectae omnibus magno cum horrore promulgavit: hoc etiam modo faciens omnes adorare imaginem bestiae, et ut qui non haberent characterem beatiae non possent emere aut vendere: quando dixit se missum a Deo in gladio, jubens omnes trucidari qui suam non suscipiunt sectam. Rursum non obstat quod vulgo dicuntur Enoch et Elias venturi ut sese illi opponant ac eum convincant, propter id quod dicitur Apoc. xi: « Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt; » quod ideo de Elia interpretatur Aug. xx. *De civit. Dei*, cum aliis pluribus, quia Malach. iv dicitur: « Mitte vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini. » Alterum vero faciunt Enoch, quia Gen. v et Eccli. xlv dicitur Enoch translatus et non mortuus, sicut Elias curru igneo in coelum vectus, IV Reg. ii. Primum autem non dicitur hic nec alibi in sacris Litteris quod illi sint futuri testes: quod si etiam admitteretur, non oporteret quod adversus ipsius personam pugnarent, sed satis esset quod adversus ejus sectam sive priorem bestiam, aut etiam adversus gentilismum: maxime quod si haec Joannis revelatio ordine procedit, de horum prophetia et morte illata a bestia quae ascendit de abyso, ac eorum resurrectione narratur capite xi, tempore videlicet sextae tubae: porro bestia quae Antichristum designare dicitur, habens duo cornua similia agni, cap. xiii ac tempore septimae tubae dicitur ascendere de terra, eo quod si purus homo quanquam adventus ipsius fuerit secundum operationem Satanæ. Porro Hieronymus super quartum caput Malachiae, « Judæi, inquit, ac Judaizantes hæretici dicunt Eliam venturum ante suum ελημενον, » quod ex eo ostendit quia discipuli Matth. xvii interrogarunt Dominum: « Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire: » sed illorum falsam esse opinionem ostendit Christus enim respondet: « Elias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo quaecunque voluerunt: » statimque sequitur: « Tunc intellexerunt discipuli quod de Joanne Baptista dixisset ipsis. » Hieronymus autem eo loco per Eliam intelligit prophetiam, sicut paulo ante legem per Moysen. Siquidem per legem ac prophetiam convertenda erant corda patrum Abraham, Isaac et Jacob, id est sequentium eos et ab illis descendentium, ad Filium, ad Christum qui ab eis carnem sumpserat. Rursum Matth. xi, loquens de Joanne, « Hic est, inquit, de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum qui præparabit viam tuam ante te, » quod erat officium Eliæ et de eo intelligebatur: ideoque quod Malach. iv de Elia dicitur, quod convertet cor patrum ad filios, Gabriel, Luc. i, annuntians Joannis conceptionem, dicit in eo complendum. « Ipse, inquit, præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios. » Hic est Antichristus de quo dixit Christus Judæis, Joan. v: « Ego veni nomine Patris mei et non recipi is me; si alius venerit nomine suo, illum recipietis. » Siquidem huic Judæi tributa ultro dederunt, et hinc est quod illi nationi nunquam fuit infestus. Et sicut Christus in persona quidem apparuit in sola Palæstina, sed postea per suos discipulos percurrit mundum universum; ita et hic in sola Sabæa Arabiæ provincia in persona apparuit, sed per principes sectæ suæ sequaces plurimas provincias ac regna occupavit. Cujus extrema persecutio, id est, postremum eorum cum Gog et Magog prælium simul cum præcedenti ad id apparatu, fieri potest ut duret per tres annos et dimidium, quanto tempore communiter dicitur duraturum ejus imperium, propter id quod dicitur Dan. vii, sanctos tradendos in manu hujus bestiae usque ad tempus et tempora et dimidium temporis; et quia Apoc. xi dicuntur gentes calcaturæ civitatem sanctam mensibus quadraginta duobus; et cap. xii dicitur mulier quæ fugit serpentem alenda a Deo in deserto diebus mille ducentis sexaginta, et paulo post dicitur eadem ibi ali per tempus et tempora et dimidium temporis; et etiam quia tanto tempore dicitur in hac vita prædicasse Christus. Alii tamen aliter interpretantur tempus et tempora et dimidium temporis. Neque enim possibile esset ipsum tam parvo tempore obtinere tam multa regna ac provincias. Post hanc autem extremam persecutionem plenitudo gentium intrabit, et tunc omnis Israel salvus erit, ut habet Paulus, Rom. xi. Quanquam enim etiam antea, cessantibus hæresibus ac persecutionibus, in diuturna pace et cultu Dei vixerint, quæ etiam dicitur resurrectio prima: multo tamen magis, postquam extremo illo prælio redegerit Dominus ad interfectionem omnes suos inimicos. Quanto autem tempore duratura sit hæc pax et securitas ante mundi consummationem, hominibus incertum est, sed, sicut ait Christus, Matth. xxiv: « De die illo et hora nemo scit, ne angeli quidem coelorum. » Id solum constat quod longa illa pace ac securitate, plurimi rursus Dei cultum relinquent: et tunc, ut ait Apostolus, I Thessa. v: « Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. » Cum enim dixerint, « Pax et tuta omnia, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor partus mulieri prægnanti, nec effugient; » quod et Christus pluribus in locis dixit, ac frequentibus parabolis adumbravit. Quod autem vulgo dicunt illum de tribu Dan oriendum, propter id quod dicitur Gen. xlix: « Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro; » quod tamen alii probabilius

ad litteram interpretantur de Sampsonē : dici potest quod id verum sit, non litterali sensu, sed spiritali : quod sicut Dan natus fuit ex ancilla Jacob, videlicet Bala, ita Antichristus sive Mahumetes non ex libera sive fidei gente, nec Christiana nec Judaica, ortus est, sed ex ancilla sive idololatra. Unde et ipse in Alcorano inducit Deum ad se ita loquentem : « Pauper fuisi, et ditavi te ; idolis servisti, et vocavi te. » Demum nasciturus dicitur in Babylonia et nutriendus in Chorazin, quia maxime et primum suscepta est perversa ipsius secta in Babylonia : et Christus ¹ exprobrat civitatibus Chorazin ac Bethsaide quod ipsum nolent recipere, et tamen postea promptissime sectam Mahumeticam essent suscepturæ. Horum tamen nihil assertive dictum velim, sed tantum ut occasio doctioribus data sit, quæ profundiora ac certiora sunt, perscrutandi.

¹ Matth. xi.

ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩ
ΤΩ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΩ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΤΙΝ ΠΕΠΟΝΗΜΕΝΩΝ ΘΕΛΡΕΣΤΩΣ
ΣΥΝΟΥΣΙΣ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΤΕΘΕΙΣΑ
ΥΠΟ ΑΡΕΘΑ ΑΝΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ.

BREVIS QUEDAM EXPLICATIO
EX COMMENTARIIS IN APOCALYPSIN DIVINITUS INSTITUTIS
BEATISSIMI ANDRÆ
ARCHIEPISCOPI CÆSARÆ CAPPADOCIE
REDACTA IN ORDINEM
AB ARETHA INDIGNO CÆSARÆ CAPPADOCIE EPISCOPO.

Textum continuis et emendavimus ad editionem J.-A. Crameri anno 1840 Oxonii datam. Scholia vero bene multa quæ ex codice Barocciano protulit, an Arethæ sint dubitandi locus est, nam textui edito male coherent et sensum perturbant; ab illis igitur edendis supersedimus. EDIT. PATR.

Ἰστέον ὅτι τὴν πᾶσαν πραγματείαν τοῦ παρόντος βιβλίου εἰς εἰκοσιτέσσαρας λόγους ὁ μακάριος οὗτος καὶ θεοσυνεργητὸς ἄνθρωπος, καὶ εἰς ἑβδομηκονταδύο κεφάλαια οὐκ ἀσυνέτως διέλε. Τρισσοῦμενος γὰρ ὁ εἰκοστὸς τέταρτος ἀριθμὸς, γεννᾷ τὸν ἑβδομηκονταδύο. Ὁ δὲ εἰκοστὸς τέταρτος, διὰ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας προσδυτέρους οὓς ἐνταῦθα ἡ Ἀποκάλυψις ἐξημέτισεν ἐλήφθη. Οἱ σύμβολον τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ μέχρι συντελείας εὐηρεστηκῶτων εἰσι Θεῷ. Ἐτριπλασιάσθη δὲ οὗτος ὁ ἀριθμὸς ἐπὶ τῶν κεφαλῶν οὐκ ἀσκόπως, ἀλλὰ διὰ τοὺς εὐαρεστοῦντας Θεῷ τριμερῇ τὴν ὑπόστασιν ἐσχηκότας, ψυχῆς, σώματος, καὶ πνεύματος, εἰς οἰκείωσιν τῆς παντοκράτορικῆς κατασκευῆς Τριάδος. Περὶ δὲ τοῦ θεοπνεύστου τῆς βίβλου, ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος, καὶ Γρηγόριος ὁ θεὸς τὸν λόγον, καὶ Κύριλλος, καὶ Παπίας, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ἱππολύτος οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες ἐχέγγυοι πιστώσασθαι.

Sciendum quod universum præsentis libri opus vir iste beatus ac Dei cooperator in viginti quatuor partes seu conciones, et has in septuaginta duo capita aptissime divisit. Numerus enim viginti quatuor ter repetitus producit septuaginta duo. Cæterum numerus viginti quatuor assumptus est propter viginti quatuor seniores quos hic nominavit Apocalypsis, qui symbolum ac signum sunt eorum qui Deo beneplacuerunt ab initio sæculi usque ad consummationem. Triplicatus est autem hic numerus in capitibus non inconsiderate, sed propterea quod hi qui Deo beneplacuerunt tripartitam habuerunt hypostasim, nempe in animam, corpus et spiritum, ad delineandum appropriationem omnipotentis Trinitatis. De hoc autem libro a Deo inspirato sanctus Basilius, divinoque sermone Gregorius ac Cyrillus, Papias et Irenæus, ac Hippolytus ecclesiastici Patres fide digni sunt, quibus sine ulla hæsitacione credatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ.

APOCALYPSIS JOANNIS THEOLOGI CAPITULA.

α'. Προόμιον τῆς Ἀποκαλύψεως, καὶ ὅτι δι' ἀγγέλου αὐτῷ δέδοται,

1. Proœmium Apocalypsis, et quod per angelum ipsi data fuit.

2. Visio in qua Jesum vidit in medio septem candelabrorum.
3. Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Ephesiorum.
4. Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Smyrnearum.
5. Quæ designata sunt angelo Ecclesiæ Pergamensorum.
6. Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ Thyatirorum.
7. Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ quæ est Sardibus.
8. Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Philadelphorum.
9. Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Laodicensium.
10. De viso ab ipso ostio in cælo, et throno ac vigintiquatuor senioribus et his quæ consequenter ostensa sunt.
11. De libro sigillato sigillis septem qui erat in manu Domini, quem nulla creata natura potuit aperire.
12. De agno habente cornua septem quomodo librum aperuerit.
13. Solutio primi sigilli designans doctrinam apostolicam.
14. Solutio secundi sigilli significans bellum infidelium adversus fideles.
15. Solutio tertii sigilli eorum significans excisionem, qui non firmiter Christo crediderunt.
16. Solutio quarti sigilli manifestans inducta castigatoria flagella in eos, qui Dominum negaverunt ob defectum tolerantiam.
17. Solutio quinti sigilli significans clamorem sanctorum animarum ad Dominum ut fiat consummatio.
18. Solutio sexti sigilli significans eas quæ inferentur in consummatione plagas.
19. De his qui servantur a plaga quatuor angelorum, nempe centum quadragintaquatuor millibus.
20. De innumerabili turba eorum qui ex gentibus una cum Christo regnabunt.
21. Solutio septimi sigilli, quod angelicæ virtutes ad Deum ferant sanctorum preces tanquam thymiamala.
22. De septem angelis, quorum primo tuba canente, jragando et ignis ac sanguis in terram feruntur.
23. De secundo angelo, quo tuba canente pereunt quæ in mari vivebant.
24. Tertius angelus aquas fluminum reddit amaras.
25. Quartus angelus tertiam luminis solaris ac lunaris partem obscurat.
26. De quinto angelo et spiritibus locustis ascendentibus ex abyso terræ, deque varia specie ipsarum.
27. De sexto angelo, et solutio angelorum qui super Euphratem alligati erant.
28. De angelo circumdato nube ac iride, qui communem omnium finem pronuntiabat.
29. Quod libellum de manu angeli evangelista acceperit.
30. De Enoch et Elia, qui Antichristum coarguunt.
31. Quod occisi ab Antichristo Enoch et Elias resurgent, et eos qui seducti fuerant, terrore consternabunt.
32. De septima tuba et sanctis Deum laudantibus ob futurum judicium.
33. De prioribus Ecclesiæ persecutionibus, et iis quæ sub Antichristo fient.
34. De commisso prælio inter sanctos angelos et pravas potestates, et de cusu draconis.

- β'. Ὁ πτασία ἐν ᾗ τὸν Ἰησοῦν ἐθεάσατο ἐν μέσῳ λυχνῶν ἑπτὰ.
- γ'. Τὰ γεγραμμένα πρὸς τὸν τῆς Ἐφεσίων Ἐκκλησίας ἄγγελον.
- δ'. Τὰ δηλωθέντα τῷ ἐν τῇ Συμυρναίων Ἐκκλησίᾳ ἄγγέλῳ.
- ε'. Τὰ σημανθέντα τῷ τῆς Παργαμηνῶν Ἐκκλησίας ἄγγέλῳ.
- ς'. Τὰ γεγραμμένα τῷ τῆς Θυατείρων Ἐκκλησίας ἄγγέλῳ.
- ζ'. Τὰ ἀπασταλμένα τῷ ἄγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν Ἐκκλησίας.
- η'. Τὰ γραφέντα πρὸς τὸν τῆς Φιλαδεφείων Ἐκκλησίας ἄγγελον.
- θ'. Τὰ δηλωθέντα πρὸς τὸν τῆς Λαοδικέων Ἐκκλησίας ἄγγελον.
- ι'. Περὶ τῆς ὁραθείσης αὐτῷ θύρας ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν κδ' πρεσβυτέρων, καὶ τῶν ἐξῆς δειχθέντων.
- ια'. Περὶ τῆς βίβλου τῆς ἐσφραγισμένης σφραγίσιν ἑπτὰ τῆς ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ, ἣν οὐδεὶς ἀνοίξει δύναται τῆς πιστῆς φύσεως.
- ιβ'. Περὶ τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐπὶ ἑπτὰ κέρατα ἔχοντος ὅπως τὴν βίβλον ἀνέψαεν.
- ιγ'. Λύσεις τῆς πρώτης σφραγίδος, τὴν ἀποστολικὴν διδασκίαν σημαίνουσα.
- ιδ'. Λύσεις τῆς δευτέρας σφραγίδος, δηλοῦσα τὸν τῶν ἀπίστων κατὰ τῶν πιστῶν πόλεμον.
- ιε'. Λύσεις τῆς τρίτης σφραγίδος, δηλοῦσα τῶν μὴ παρῶς πεπιστευκότων Χριστῷ τὴν ἐκπίπτουσαν.
- ις'. Λύσεις τῆς τετάρτης σφραγίδος, ἐμφαίνουσα τὰς ἐπαγομένας παιδευτικὰς μάστιγας τοῖς δι' ἀνυπομονησίας ἀνησυχασμένοις τὸν Κύριον.
- ιζ'. Λύσεις τῆς πέμπτης σφραγίδος, τὴν τῶν ἀγίων ψυχῶν σημαίνουσα πρὸς Κύριον καταβήσιν ὥστε γενέσθαι συντέλειαν.
- ιη'. Λύσεις τῆς ἑκτῆς σφραγίδος, τὰς ἐν τῇ συντελείᾳ ἐπαγομένας πληγὰς σημαίνουσα.
- ιθ'. Περὶ τῶν σωζομένων ἐκ πληγῆς τῶν τεσσάρων ἄγγέλων χιλιάδων ῥμδ'.
- κ'. Περὶ τοῦ ἀναριθμήτου ὄχλου τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστῷ συμβασιλευσάντων.
- κα'. Λύσεις τῆς ἑβδόμης σφραγίδος, δηλοῦσα ἀγγελικὰς δυνάμεις προσάγειν Θεῷ τὰς τῶν ἀγίων προσευχὰς ὡς θυμιάματα.
- κβ'. Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄγγέλων, ὧν τοῦ πρώτου σαλπίζοντος, χάλασα καὶ πῦρ καὶ αἶμα ἐπὶ τῆς γῆς φέρεται.
- κγ'. Περὶ τοῦ δευτέρου ἄγγέλου, οὗ σαλπίζοντος, τῶν ἐν θαλάσῃ ἐμψύχων ἀπώλεια γίνεται.
- κδ'. Ὁ τρίτος ἄγγελος τὰ τῶν ποταμῶν πικραίνει ὕδατα.
- κε'. Ὁ τέταρτος ἄγγελος τὸ τρίτον τοῦ ἡλιακοῦ καὶ σεληνιακοῦ φωτὸς σκοτίζει.
- κς'. Περὶ τοῦ πέμπτου ἄγγέλου, καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀβύσσου ἀνερχομένων νοσητῶν ἀκριδῶν, καὶ τοῦ κοιλίου τῆς μορφῆς αὐτῶν.
- κζ'. Περὶ τοῦ ἑκτοῦ ἄγγέλου, καὶ τῶν ἐπὶ τῷ εὐφράτῃ λυομένων ἄγγέλων ἐπίλυσις.
- κη'. Περὶ ἄγγέλου περιβεβλημένου νεφέλῃ καὶ ἵρι, καὶ τὸ κοινὸν τέλος προμηνύοντος.
- κθ'. Ὅπως τὸ βιβλιόδριον ἐκ χειρὸς τοῦ ἄγγέλου ὁ εὐαγγελιστῆς εἰληφεν.
- λ'. Περὶ Ἐνώχ καὶ Ἠλία διαλέγεσθαι μελλόντων τὸν Ἀντίχριστον.
- λα'. Ὅπως ἀναιρεθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου ἀναστήσονται, καὶ τοὺς ἡκατημένους ἐκπλήξουσιν.
- λβ'. Περὶ τῆς ἑβδόμης σαλπιγτος, καὶ τῶν ἐμρύνοντων τῷ Θεῷ ἀγίων ἐπὶ τῇ μελλούσῃ κρίσει.
- λγ'. Περὶ τῶν διωγμῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν προτέρων, καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου.
- λδ'. Περὶ τοῦ γενομένου πολέμου μεταξὺ τῶν ἀγίων ἄγγέλων, καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, καὶ τῆς κατωπύσεως τοῦ δοκχοτος.

λς'. Ὅπως ὁ δράκων διώκων τὴν Ἐκκλησίαν οὐ παύεται.
 λς'. Περὶ τοῦ θηρίου τοῦ ἔχοντος κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, ὡν μίαν ὡς ἐσφαγμένην ἔφη.
 λς'. Περὶ ἑτέρου θηρίου δύο κέρατα ἔχοντος, καὶ τῷ πρώτῳ τοὺς ἀνθρώπους προσάγοντος.
 λη'. Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου.
 λθ'. Περὶ τῶν ὀμδ' χιλιάδων τῶν σὺν Ἀπρίῳ ἐστῶτων ἐν ὄρει Σιών.
 μ'. Περὶ ἀγγέλου προαγορευόντος τὴν ἐγγύτητα τῆς κρίσεως τῆς μελλούσης.
 μς'. Περὶ δευτέρου ἀγγέλου, τὴν πτώσιν Βαβυλῶνος κηρύσσοντος.
 μς'. Περὶ τρίτου ἀγγέλου ἀσφαλιζομένου τὸν τοῦ Κυρίου λαόν, μὴ δέξασθαι τὸν Ἀντίχριστον.
 μς'. Ὅτι ὁ ἐν τῇ νεφέλῃ καθήμενος, τῷ ὄρει πᾶσι συνταλαί τὰ ἐκ τῆς γῆς βλαστάνοντα.
 μς'. Περὶ ἑτέρου ἀγγέλου τρυγῶντος τὴν τῆς πικρίας ἄμπελον.
 μς'. Περὶ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐπαγόντων τοῖς ἀνθρώποις τὰς πληγὰς πρὸ τῆς συντελείας. Καὶ περὶ τῆς ὑάλλης θαλάσσης, ἐν ἣ τούτοις ἀπίους ἐδόδατο.
 μς'. Ὅπως τῆς πρώτης πιάλης ἐκχυθείσης, ἔλκος κατὰ τῶν ἀποστατῶν γίνεται.
 μς'. Πληγὴ δευτέρα κατὰ τῶν ἐν θαλάσσῃ ἐπιτιμωμένων.
 μς'. Ὅπως διὰ τῆς τρίτης, οἱ ποταμοὶ εἰς αἷμα μετακινῶνται.
 μς'. Ὅπως διὰ τῆς τετάρτης, κανυατίζονται οἱ ἄνθρωποι.
 ν'. Ὅπως διὰ τῆς πέμπτης, ἡ βασιλεία τοῦ θηρίου σκοτίζεται.
 νς'. Ὅπως διὰ τῆς ἑκτῆς, ἡ ὁδὸς διὰ τοῦ Εὐφράτου τοῖς ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου βασιλεύουσιν ἀνοιγεται.
 νς'. Ὅπως διὰ τῆς ἑβδομῆς, χάλαρα καὶ σεισμοὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων γίνεται.
 νς'. Περὶ τοῦ ἐνός τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων δεικνύοντος τῷ εὐαγγελιστῇ τὴν τῆς πόλεως πόλεως καθαιρεσιν· καὶ περὶ τῶν ἑπτὰ κεφαλῶν, καὶ τῶν δέκα κερμάτων.
 νς'. Ὅπως ὁ ἀγγελος τὸ ὄραθὲν αὐτῷ μυστήριον ἠρμήνευσεν.
 νς'. Περὶ ἑτέρου ἀγγέλου τὴν πτώσιν Βαβυλῶνος δηλοῦντος, καὶ οὐρανοῦ φωγῆς τὴν ἐκ τῆς πόλεως φυγὴν ἐνταλλομένης, καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν τετρατῶν ὡς τὸ πρὶν ἐπέκτετο.
 νς'. Περὶ τῆς τῶν ἁγίων ὑμνήσεως, καὶ τοῦ τριπλοῦ ἀλληλουῖα ὅπερ ἔψαλλον ἐπὶ τῇ καθαιρέσει Βαβυλῶνος.
 νς'. Περὶ τοῦ μυστικοῦ γάμου, καὶ τοῦ δείπνου τοῦ Ἀπρίου.
 νς'. Πῶς τὸν Χριστὸν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπιφανοῦς μετὰ θυμῶν ἀγγελικῶν ἐδόδατο σὺν φόβῳ.
 νς'. Περὶ τοῦ Ἀντίχριστου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βαλλομένων εἰς γέενναν.
 ξ'. Ὅπως ὁ Σατανᾶς ἐδόθη ἀπὸ τῆς Χριστοῦ καρποῦς μέχρι τῆς συντελείας· καὶ περὶ τῶν χιλίων ἔτων.
 ξς'. Περὶ τῶν ἡτοιμασμένων θρόνων τοῖς φυλάξασιν τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν.
 ξς'. Τί ἐστὶν ἡ πρώτη ἀνάστασις, καὶ τίς ὁ δεύτερος θάνατος.
 ξς'. Περὶ τοῦ Γῶγ καὶ Μαγῶγ.
 ξς'. Περὶ τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῆς κεινῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως.
 ξς'. Περὶ καινῶν οὐρανῶν τε καὶ γῆς, καὶ τῆς ἀνω Ἱερουσαλὴμ.
 ξς'. Περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἐν τῷ θρόνῳ καθήμενος καὶ ὁραθεὶς.
 ξς'. Περὶ τοῦ ἀγγέλου δεικνύοντος αὐτῷ τὴν τῶν ἁγίων πόλιν καὶ τὸ ταύτης τείχος σὺν τοῖς πυλώσι διαμετροῦντος.
 ξς'. Περὶ τοῦ καθαροῦ ποταμοῦ τοῦ ὁπαρθέντος ἐκ τοῦ θρόνου πορεύεσθαι.

35. Quod draco non cesset persequi Ecclesiam.

36. De bestia habente cornua decem et capita septem, quorum unum dicit veluti occisum.

37. De alia bestia habente duo cornua quæ homines ad priorem bestiam adducebat.

38. De nomine bestiae.

39. De centum quadraginta quatuor millibus, qui cum Agno stabant in monte Sion.

40. De angelo qui denuntiabat propinquum esse futurum iudicium.

41. De secundo angelo casum Babylonis prædicantem.

42. De tertio angelo muniente populum Domini ne susciperet Antichristum.

43. Quod is qui sedebat in nube demetebat falce quæ ex terra germinabant.

44. De alio angelo qui vindemiabat vineam amaritudinis.

45. De septem angelis qui in homines plagas inducebant ante consummationem, et de mari vitreo in quo sanctos conspexerat.

46. Quod effusa prima phiala fiat ulcus adversus apostatas qui a Deo defecerunt ad Antichristum.

47. Plaga secunda adversus ea quæ oburgantur in mari.

48. Quod per tertiam plagam mutantur flumina in sanguinem.

49. Quod per quartam plagam æstu exurantur homines.

50. Quod per quintam plagam regnum bestiae obscuratur.

51. Quod per sextam plagam via per Euphratem aperitur regibus orientalibus.

52. Quod per septimam plagam grando et terræmotus fiant adversus homines.

53. De uno ex septem angelis qui ostendit evangelistæ subversionem civitatis meretricis, et de septem capitibus decemque cornibus.

54. Quod angelus visum ab ipso mysterium interpretatus sit.

55. De alio angelo casum Babylonis significante, et cælesti voce quæ fugam ex ipsa præcipiat: deque rejectione delectabilium quæ antea acquisierat.

56. De cantu sanctorum, et de triplici alleluia quod cecinerunt pro subversione Babylonis.

57. De mysticis nuptiis, et cæna Agni.

58. Quomodo viderit evangelista Christum equo insidentem cum potestatibus angelicis terrorem incutientem.

59. De Antichristo, et his qui cum eo projicientur in gehennam.

60. Quod Satanas ligatus sit a Christi adventu usque ad consummationem: et de mille annis.

61. De sedibus quæ paratæ sunt illis qui servaverunt Christi confessionem.

62. Quæ sit prima resurrectio, et quæ secunda mors.

63. De Gog et Magog.

64. De sedente in throno et communi resurrectione ac iudicio.

65. De caelo et terra novis, supernaque Jerusalem.

66. De his quæ dixit is qui visus est in throno sedens.

67. De angelo qui ostendit ipsi sanctorum civitatem, et dimensus est murum ac portas ipsius.

68. De fluvio puro qui visus est ex throno procedere.

69. Quod fide digna sint quæ ab Apostolo visa sunt.

70. Quod Christus sit Deus prophetarum ac Dominus omnium.

71. Quod iussum ipsi fuerit ne obsignaret, sed ut prædicaret hanc revelationem.

72. Quod Ecclesia et spiritus qui in ea est gloriosum expectant Christi adventum, et de maledictione cui sunt obnoxii, qui librum hunc adulterant ac depravant tanquam irritum et abrogatum.

ξψ. Περὶ τοῦ ἀξιολύτου τῶν τεθεσμένων τῷ Ἀποστόλῳ.

ο'. Ὅτι θεός τῶν προφητῶν ὁ Χριστός καὶ Δεσπότης τῶν πάντων.

οα'. Ὅπως ἐκαλεῖσθῃ μὴ σφραγίσαι, ἀλλὰ κηρύξαι τὴν Ἀποκάλυψιν.

οβ'. Ὅπως ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πνεῦμα προσκαλοῦνται τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνδοξον ἐπιφάνειαν· καὶ περὶ τῆς ἀρᾶς ἥ ὑποβάλλονται οἱ τὴν βίβλον παραχαράττοντες ὡς ἀκυρον.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΗΓΑΠΗΜΕΝΟΥ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ.

JOANNIS THEOLOGI AC DILECTI APOCALYPSIS.

645 CAPUT PRIMUM.

Proœmium Apocalypsis, et quod per angelum ipsi datus sit.

1, 1, 2. Apocalypsis Jesu Christi quam dedit illi Deus, ut palam ficeret servis suis quæ oporteat fieri cito : et significavit mittens per angelum suum servo suo Joanni, qui testificatus est sermonem Dei et testimonium Jesu Christi, et quæcunque vidit, et quæcunque audivit, et quæ oportet fieri posthæc.

Quidam veterum librum hunc alienum esse dicunt a dictione et lingua Joannis dilecti, ipsum ad alium referentes. Sed non ita est. Siquidem Gregorius ejusdem cum hoc cognominis (Theologus cognominatus) hunc inter germanos ac legitimos libros connumeravit. « Sicut me docet, inquit, Joannis Apocalypsis. » Sane incipiens Evangelium scribere, Christum theologicè disserendo, præmittit : « In principio, inquit, erat Verbum. » Præterea in Epistola idem habet proœmium ac similis theologiæ, præmittens, « Quod erat ab initio. »

Apocalypsis Jesu Christi quam dedit illi Deus.

646 Tanquam diceret : Hæc mea Apocalypsis data quidem est Filio a Patre, porro a Filio data est nobis servis suis. Ab humilioribus namque incipiens dispensationem, ad ea processit quæ Deum magis decent. Queniammodum enim et divinus apostolus Petrus in sua confessione cum dixisset, « Christus, » mox subjunxit quod perfectissimum est, nempe, « Filius Dei », tanquam non potens Christi dispensationem dignis exprimere verbis. Ita ergo et hic cum nomine « Christus, » conjunxerit « servis suis, » divinitatem quæ in Christo est designavit.

¹ Matth. xvi, 16.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Προόμιον τῆς Ἀποκαλύψεως, καὶ ὅτι δι' ἀγγέλου αὐτῷ δέδοται.

Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεός, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ὃ θεὸς γενέσθαι ἐν τάχει, καὶ δεσφαινεῖν ἀποσταλίας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ, τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσα τε εἶδεν, καὶ ὅσα ἤκουσε, καὶ ἅτινα δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

Τινὲς τῶν ἀρχαιότερων νοθεύουσι ταύτην τῆς Ἰωάννου τοῦ ἡγαπημένου γλώττης, ἐτέρῳ ταύτην ἀνατιθέντες. Οὐκ ἔστι δὲ οὕτως. Ὁ γὰρ συνεπώνυμος τοῦτῳ Γρηγόριος ἐνέκρινε ταύτην ταῖς ἀνοθεύτοις, « Ὡς ἡ Ἰωάννου, φήσας, διδάσκει με Ἀποκάλυψις. » Ἀρχόμενος δὲ γράφειν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν Χριστὸν θεολογῶν πρόκειται. « Ἐν ἀρχῇ, φησὶν, ἦν ὁ λόγος. » Καὶ τῆς Ἐπιστολῆς δὲ αὐτὸ τὸ προέμιον τῆς αὐτῆς ἔχεται θεολογίας, « ὃ ἦν ἀπαρχῆς, » προβαλλόμενος.

Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεός. Ὡσεὶ ἔλεγεν· Ἡ παρούσα μου Ἀποκάλυψις δέδοται μὲν παρὰ τοῦ Πατρὸς τῷ Ἰωάννῃ, δέδοται δὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἡμῖν τοῖς δούλοις αὐτοῦ. Ἀπὸ τῶν ταπεινότερων γὰρ τῆς οἰκονομίας ἀρξάμενος, ἐπὶ τὰ θεοπρεπέστερα προέβη. Ὡς γὰρ καὶ Πέτρος ὁ θεῖος ἀπόστολος ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὁμολογίᾳ τὸ, « Χριστός, » εἰπὼν ὄνομα, τὸ τελεώτατον ἐπήνεγκε τὸ, « ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, » ὡς τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἀξιολόγως τὴν οἰκονομίαν περιττῶν ἔχοντας· οὕτως· οὖν καὶ νῦν τῷ, « Χριστός, » ὀνόματι οὗτος συνάψας τὸ, « τοῖς δούλοις αὐτοῦ, » τὴν ἐν τῷ Χριστῷ θεότητα ὑπεσέφημακε.

et quæ sunt latentque homines, et quæ futura sunt : utraque enim propheticè vidit : veluti ex eo manifestum est quod dixit, Quæ sunt et quæ oportet fieri. Nam hæc demonstrativa sunt temporis præsentis ac futuri, circa quæ etiam est approbatio prophetarum.

Deus qui legit et qui audiunt verba prophetiæ et servant ea quæ in ipsa scripta sunt. Tempus enim prope est.

Prudenter admodum beatos prædicat, non qui solum legunt : siquidem multi ita forent beati legendo : sed qui etiam audiunt, efficaci videlicet et operativo auditu : quibus etiam Dominus testatus est vere esse auditum, cum his verbis de eis ait : « Qui habet aures audiendi, audiat. » Et quis est hic ? is qui habitu audiendi paratus est ad observandum et custodiendum, tanquam divinas leges ea quæ dicta sunt, qui etiam compositus est ad spiritualiter vivendum : non sicut animalis homo, sive qui juxta sensualitatem eligit vivere, quemadmodum animalia sermone carentia : sed qui despecto omni eo quod ad consuetam hanc et placidam vivendi rationem attinet, ad id quod in nobis divinum est traductus, **648** totus compositus est ad bonitatem, ac providentiam ejus qui ipsum initio formavit, propterea quod ad suam imaginem ipsum efflu-

Tempus enim prope est. Tempus sive opportunitas propinqua est ad beatitudinem : id enim contingit per accensionem charitatis eorum qui Dei præcepta servant : ideo quod robur ac tolerantia in agendo circa ista his adjungitur, ut nihil ducatur temporis prorogatio aut innovatio. Atque hujus rei testis est septennis patriarchæ Jacob ob uxorum susceptionem tolerantia, velut unus dies reputata. Aut, tempus præmiorum propinquum est, si conferamus præsentis vitæ brevitatem ad futuri sæculi interminabilitatem.

I, 4, 5. Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia : gratia vobis et pax ab eo qui est et qui erat et qui venit : et a septem spiritibus qui in conspectu throni ejus sunt. Et ab Je-u Christo, qui est testis fidelis primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ.

Per septem ecclesias numerumque septenarium, multitudinem significavit ecclesiarum ubique locorum sitarum, quæ in præsentī vita sibi mutuo cognatæ sunt, eo quod septenaria dierum periodus inchoata, habitantem in corruptibili creatura potentiam suam designat, ut quæ per omnia ostenditur. Aut etiam supervacaneum non existimabitur, si in sententiam camus Philonis maxime contemplativi viri Judæi, libro suo quem scribit in philosophiam Mosaicam. His autem Ecclesiis etiam præfectos æquali numero angelos beatus Joannes nunc demonstravit. Porro quod dicitur, *Ab eo qui est, et qui erat, et qui venit*, tantumdem est ac si diceret : A Deo omnium nostrum. Siquidem ipse pater cum Mose loquens in monte

A κηρύξαι πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν ἀκούοντων, τὰ τε ὄντα καὶ τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνοντα, τὰ τε μέλλοντα ἔσεσθαι. Προφητικῶς γὰρ ἑώρακεν ἀμφότερα. Καὶ δὴλον ἐκ τοῦ εἰρησθαι, « *Ἄτινα εἰσὶ, καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι*. Ταῦτα γὰρ παραστατικὰ τοῦ ἐνεστώτος χρόνου καὶ τοῦ μέλλοντος, περὶ ἃ καὶ τῶν προφητῶν τὸ εὐδόκιμον.

Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα.

Μακαρίζει προμηθῶς ἄγαν οὐ τοὺς ἀναγινώσκοντας μόνους (πολλοὶ γὰρ ἂν ἦσαν μακάριοι οὕτως οἱ ἀναγινώσκοντες), ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας : ἐμπράκτω δηλαδὴ ἀκοῇ. Οἷς καὶ ὁ Κύριος τῷ ὄντι ἐμαρτύρησεν ἀκοῇ, πρὸς τῶν, ἐν οἷς φησιν : « Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. » Καὶ τίς οὗτος ; ὁ τὴν ἀκουστὴν ἔξιν εὐπρεπῆς εἰς τὸ διατηρεῖν καὶ φυλάσσειν ὡς θεοῦ νόμους τὰ εἰρημένα, ὃς καὶ πνευματικῶς ζῇν κατηρτισμένος, οὐχ ὡς ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος, εἴτουν ὁ κατ' αἰσθησιν ζῇν προαιρούμενος, ὥσπερ τὰ λόγου ἔρημα ζῶν, ἀλλ' ἀτιμάσας μὲν πᾶν τὸ περὶ τὸ σύντροπον τοῦτο ζῇν καὶ χειρονηδὺ [? χειρόθεις], μεταταξάμενος δὲ πρὸς τὸ θεῖον τὸ ἐν ἡμῖν, ὅλος γέγονε τῆς κατ' ἀρχῆς τοῦ Πλάστου ἐπὶ τῷ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ πλάσματι, χρηστότητος καὶ κηδεμονίας.

Ὁ γὰρ κυριὸς ἐγγύς. Ἐγγύς ὁ καιρὸς τῆς μακαριότητος. Τῷ δ' αὖτῳ γὰρ τοῦτο τῆς ἀγάπης τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Διὸ καὶ τὸ ἀνένδοτον τῆς περὶ ταῦτα περιγίνεται αὐτοῖς ἐργασίας, οὐδ' εἰς παράτασιν χρόνου ἢ ἀποκατάστασιν νομισθεῖν. Καὶ μάρτυς ἡ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν γυναικῶν ἑπταετῆς καρτερία, ὡς μία ἡμέρα λογιζομένη. Ἡ ἐγγύς ὁ τῶν ἐπάθλων καιρὸς τῷ παραμετρεῖσθαι τὴν τοῦ παρόντος βίου σμικρότητα, πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπειρίαν αἰῶνος.

Ἰωάννης ταῖς ἐπὶ τὰ Ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος· καὶ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τὸν θρόνον ἑστῶτων, ἃ [ἔστιν] ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ· καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἀρχὼν τῶν βασιλείων τῆς γῆς.

Διὰ τῶν ἐπὶ τὰ Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦ ἐβδοματικοῦ ἀριθμοῦ, τὸ τῶν ἀπανταχῇ Ἐκκλησιῶν ἐστῆμανε πληθος τῶν τῷ παρόντι βίῳ συσταίχων, καθ' ὃν ἡ ἐβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος κατάρξασα, τὴν ἐνοικουσαν τῇ φθαρτῇ κτίσει δύναμιν ἑαυτῆς ὑπέφηνεν ὡς διὰ πάσης διήκουσαν. Ἡ καὶ Φίλωνι τῷ θεωρητικῶτάτῳ Ἰουδαίῳ ἀνδρὶ, ἐν λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὴν κατὰ Μωϋσέα φιλοσοφίαν ὑποσυνάδειν οὐ περιττὸν ἡγεῖται. Ταῦται δὲ ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ ἰσαριθμούς ἐφόρους ἀγγέλους ὁ μακάριος νῦν Ἰωάννης ἐπέφηνε. Τὸ δὲ, « *Ἀπὸ τοῦ, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος*, ἰσοδυναμεῖ τῷ, « *Ἀπὸ τοῦ πάντων Θεοῦ ἡμῶν*. » « *Ὅντα* » μὲν γὰρ αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει ὁ Πατήρ χρηματίζων τῷ Μωϋσῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους. Τὸ δὲ « *ἦν*, »

⁵ Matth. xi, 15.

ὁ παρὼν θεόσοφος εὐαγγελιστὴς προήνεγκεν ἐν τῇ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, » εἰπὼν, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν καθολικῶν αὐτοῦ Ἐπιστολῶν, « Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, » γράψας περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς. Ἐρχόμενον δὲ τὸ θεῖον Πνεῦμα καλεῖ, ὡς οὐ μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἀπεσταλμένον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' αἰ παραινόμενον τοῖς ἀξίοις αὐτὸ δέξασθαι, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Εἰρήνη ἀπὸ τοῦ ὁ ὦν. Ἴσως δὲ οὐκ ἀδόκιμον καὶ οὕτω ταῦτα νοεῖσθαι ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ, « Ὁ ὦν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, » ὡς αὐτοῦ περιέχοντο; ἐν ταυτὶ πάντων τῶν ὄντων τὴν ἀρχὴν, καὶ τὰ μέτα, καὶ τὰ τελευταία.

Καὶ ἀπὸ τῶν ἐπὶ πνευμάτων. Τινὲς τὰ ἐπὶ πνεύματα, τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου ὑπέλαβον Πνεύματος. Δοκιμότερον δὲ ἀγγέλους ταῦτα νοεῖν. Οὐ δὲ τὸ συμπαραλεῖσθαι δὲ τῇ παντοκρατορικῇ Τριάδι, ἥδη καὶ ὁμοῖμα ταῦτα καταλογίζεσθαι αὐτῇ χρῆ, ἀλλὰ δοῦλα καὶ λειτουργικά, εἴγε πεπιστέον τοῖς προφήταις τοῖς διαμαρτυρομένοις ὅτι τὰ σύμπαντα θύλα αὐτοῦ, καὶ ἡ καὶ τῷ θεοπάτορι Δαυὶδ, « Εὐλογεῖτε, φάσκοντε, πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ. » Καὶ τὸ μὲν λέγειν ὅτι τὸ συμπαραλαμβάνειν τὸ θεῖον καὶ τὴν ἀγγελιωτὴν φύσιν, παριστῶντός ἐστι τὸ ὁμοῖμα εἶναι τῆς παντοκράτορος καὶ πάσης τοῦ εἶναι κτίσεως πραιτίας καὶ τὴν λειτουργικὴν ὑπόστασιν, οὐκ ἐστὶν εἰδός, οὐδὲ ἐγγύς, ἀλλ' ἀγνωστὸς, οἶμαι, ὡς τῷ δεσπόζοντι φιλεῖ συνεῖναι καὶ τὸ ὑπηρετοῦν. Ὡς δὲ καὶ Παῦλος χρώμενος ἐν τῇ πρώτῃ (1-2) πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῇ οὕτω πῶς φησι « Μαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων. » Τοῦτο οὖν καὶ τῷ αὐτῷ ἐπακολουθοῦντός ἐστιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνταῦθα προσχεῖσθαι τὸ, « Ἀ ἔστιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, τὴν οἰκετικὴν τάξιν, οὐ τὴν ἰσότημον αὐτοῖς προσμαρτυροῦντός ἐστιν.

Ὁ μάρτυς ὁ πιστός. Δεῖ προσυπακούειν τὸ, ὅς ἐστιν, ἢ ἤ. Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ὁ μάρτυς. Ἐπισκοπητέον δὲ ὅτι πρότερον ὡς περὶ ἀτάκτου γράψας τοῦ θεοῦ Λόγου ἐν οἷς ἔλεγεν, « Ὁ ἦν, » νῦν περὶ σεσαρκωμένου αὐτοῦ διαλέγεται, φήσας, Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐ διαίρων αὐτὸν εἰς δύο, διὰ τὸ ἐπαγαγεῖν τὸ, Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦτό τε καὶ ἐκεῖνο περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μαρτυρῶν, ὅτι τὸ ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι ἐσαρκώθη. Τοῦτο γὰρ βούλεται δηλοῦν τὸ, Χριστός, ὄνομα. Ὁς Χριστός κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον ἐμαρτύρησεν ὅτι μάρτυς ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὁπηνίκα ἐφασκεν πρὸς αὐτόν « Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. » Νοεῖν γὰρ ἀπὸ τούτων διανέσσει τῶν λόγων, ὡς καὶ Θεός ἐστιν ὁ ὡς ἀνθρώπος ἐρώμενος, καὶ ταυτὸν φεγγόμενος. Μάρτυς μὲν οὖν δὲ τούτο. Πιστός δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῆς, Θεός καὶ

seipsum nominat; « Qui est. » Præsens autem Evangelista protulit, « Erat, » et in Evangelio suo cum dixit, « In principio erat Verbum, » et in prima suarum Epistolarum catholicarum cum scripsit de verbo vitæ, « Quod erat ab initio. » Porro divinum Spiritum vocat eum qui venit, veluti non solum die Pentecostes missum a Patre, sed semper ad eos accedentem qui digni sunt suscipere, etiam per sanctum baptismum.

Ab eo qui est. Fortassis autem non erit absurdum, ut hæc quoque ita intelligantur de Patre, nempe *Qui est, et qui erat, et qui venit:* ut qui in seipso contineat omnium quæ sunt originem. 649 et media ac fines.

Et a septem spiritibus. Nonnulli septem spiritus acceperunt septem operationes sancti Spiritus. Est autem probabilius hos accipere angelos: non quod cum omnipotenti Trinitate comprehendantur, sive etiam æqualis esse cum ea honoris arbitrari oporteat: sed quod ei famulentur et obsequantur, si prophetis credendum est attestantibus quod omnia serviant ipsi: et progenitori Dei Davidi, dicenti: « Benedicite, omnes angeli Dei, potentes virtute qui expletis sermonem ipsius. » Et certe dicere quod simul comprehendere divinitatem et naturam angelicam sit demonstrare æqualitatem esse honoris inter omnipotentem Trinitatem et qui omnis creaturæ auctor est, ac ministerialem substantiam, non est intelligentis aut propemodum intelligentis, sed ignorantis, ut opinor, quod gaudeat ea creatura assistere dominatori, eique ministrare: quo schemate et Paulus in Epistola prima ad Timotheum utens, in hunc quodammodo loquitur modum: « Obtestor in conspectu Dei et electorum angelorum. » Hoc igitur idem quoque prosequentis est. Quin etiam addere hoc loco; *Qui in conspectu throni Dei sunt,* attestantis est ministerialem ordinem, non æqualem ipsis honorem.

Testis fidelis. Oportet subintelligere ὅς ἐστιν, id est, qui est; ut sit sensus: Qui est testis. Considerandum est autem quod prius de Verbo divino tanquam non incarnato locutus, cum diceret. *Qui erat:* nunc de ipso incarnato disserit, dicens: *Et ab Jesu Christo,* non dividendo ipsum in duos per hoc quod subjungit: *Et ab Jesu Christo,* verum et hoc et illud de eodem, testificando et quod patris sit et quod incarnatus sit. Nam hoc significare vult nomen Christus: qui Christus juxta B. Paulum testimonium tulit tanquam testis sub Pontio Pilato, cum dixit ad eum: « Regnum meum non est ex hoc mundo. » Illis itaque sermonibus excitat ad intelligendum quod etiam Deus sit qui tanquam homo conspicitur et hæc loquitur. Propter hoc igitur testis est: « Fidelis autem, sive verax, Dens et homo: ideo etiam tanquam homo mortuus est, surrexit vero tanquam

⁶ Joan. i, 1. ⁷ Joan. i, 1. ⁸ Psal. cxviii, 102. ⁹ I Tim. v, 21. ¹⁰ Joan. xviii, 36.

(1-2) Vu'g. om. πρώτῃ.

Deus : surrexit enim non sicut il qui divina virtute ab aliis excitati sunt, qui etiam rursum mortui sunt : sed sua potentia surrexit tanquam Deus :

650 et primus auctor fuit perpetuæ ac interminabilis reviviscentiæ quæ ex ipso et per ipsum speratur. Ideo quoque primogenitus dicitur mortuorum, quasi solus ipse auspicatus sit nobis huiusmodi gratiam bonorum. Princeps autem regum terræ dicitur Christus, quandoquidem et Daniel Babylonico regi dicebat quod regnaret excelsus et dominaretur regno hominum. Quod si hoc in divina ac primaria intelligitur et conspicitur dominatione, quid veritatis habebit adversariorum sermo qui ait, universa quæ divino modo dicuntur de supersubstantiali Trinitate, nulli seorsim trium personarum appropriandum aut adaptandum esse, præter illa quæ productivam sive personalem harum cognitionem inducunt, sed obstinate audet delirando asserere, singulas trium personarum seorsim vindicare sibi divinam operationem? Et hæc quidem cum divus Gregorius acceperit usum sermonum : *Qui est, qui erat, et qui venit*, de Filio : quasi apte quadrent divina nomina et communiter et particulatim tribus personis? Porro id ex eo quoque manifestum est quod sanctissimum hymnum seraphicorum spirituum in Evangelio quidem dicimus ad Filium referri, quem Paulus in Actis concionem habens Spiritui applicuit : nos vero juxta Patrum traditionem in tremenda et incruenta hostia Patri attribuimus, quemadmodum beatus Epiphanius libro *De Spiritu sancto* disserit.

Et princeps regum terræ. Non tantum super terrenos dominium habet, verum etiam super eos qui in cœlis sunt : atqui nunc de terrenis loquitur, in sequentibus autem ostendit eum etiam dominari sanctis ordinibus qui in cœlis sunt.

I, 5, 6. *Et qui dilexit nos, et qui lavit nos a peccatis nostris per sanguinem suum : et fecit nos regnum, sacerdotes Deo et Patri suo, ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

Duplici modo hoc scribitur juxta varium intellectum. Siquidem lavat is qui foeditates ac maculas lustrat aut expiat, solvit vero qui a propriis criminibus liberat. Subaudiendum est autem ad verbum *fecit*, **651** *qui*, relativus articulus, ut sit sensus : qui fecit. Nisi enim eo modo subaudiatur, propter solæcismum erit inepta locutio : non ergo ad propositum dandi casu referatur prolata sententia, sed ex recto subjungatur. — *Alio modo* : Propositæ sententiæ ordinem si quis ut oportet absque defectu intelligat, connexionem adducet. Ostenditur enim hoc per schema nunc tradendum quod vocatur *ἀλλοιῶσις*. Fit autem id, quando ad phrasim propositam subjungitur sententia quæ non coincidenter ad ea quæ expressa sunt profertur, sed ad subsequentem intelligentiam commutatur. Siquidem ad dativum casum qui præpositus fuit in particula *λούσαντι* ἡμᾶς, id est *lavanti nos*, sive, qui lavit nos,

ἄνθρωπος. Αὐτὸ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀπέθανεν, ἀνίστη δὲ ὡς Θεός. Ἀνέστη γὰρ, οὐχ ὡς οἱ ἐπὶ θεῶν δυνάμει ὀφ' ἐτέρων ἀναστάντες, οἱ καὶ πάλιν ἀπέθανον. Οἱ κεῖτα δὲ δυνάμει ἀναστὰς, ὅτε Θεὸς, πρῶτος ἀπῆρξατο τῆς ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ἐπιζομένης ἀτελευτήτου καὶ αἰωνίου παλινζώσεως. Αὐτὸ καὶ πρωτότακος λέγεται τῶν νεκρῶν, ὡς μόνος αὐτὸς κατάρξας τῆς τοιαύτης ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν χάριτος. Ἀρχὼν δὲ τῶν βασιλείων τῆς γῆς ὁ Χριστὸς, ἐπεὶ καὶ Δαυὶδ πρὸς τὸν Βαβυλωνίον ἐβῆ, βασιλεύειν τὸν Ὑψίστον καὶ κυριεύειν τῆς βασιλείας τῶν ἀνθρώπων. Εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς θεαρχικῆς νοεῖται καὶ ἐνορᾶται κυριότητος, τίς ὁ ἀντιστατῶν λόγος ὁ πάντα τὰ θεοκρατῶς λεγόμενα ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος μὴ καθ' ἐκάστης λέγων τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐξιδιούσθαι καὶ ἐναρμόττεσθαι, πλὴν ταῦτα δὲ τὴν προσηγορίαν τούτων ἡγοῦν τὴν ὑποστατικὴν γνώρισιν ἐμποιοῦνται, ἀλλ' ἀποτεταγμένως κατατολμῶν εἰς ἐξιδιάζουσιν ἑαυτῇ θεῶν ἐνέργειαν ἐκάστην ὑπόστασιν τῶν τριῶν μεταχωροῦσαν παραληρεῖν, καὶ ταῦτα Γρηγορίου μὲν τοῦ θεοῦ τῶν λόγων τὴν χρῆσιν, τοῦ, Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦρ καὶ ὁ ἐρχόμενος, εἰς τὸν Υἱὸν ἐξεληφότος, ὡς ἐφαρμοζόντων τῶν θεοπροφητῶν ὀνομάτων καὶ καινῇ καὶ ἰδίᾳ ταῖς τριῶν ὑποστάσεσι ; Ἀλλὰ δὲ, καὶ ἐξ ὧν τὸν Τρισάγιον τῶν Σεραφίμ ὕμνον κατὰ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς τὸν Υἱὸν μαυθάνομεν λέγεσθαι, ὅν ὁ Παῦλος δημηγορῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς τὸ Πνεῦμα ἀπένειμεν ἡμεῖς δὲ πατροπαραδότως ἐν τῇ φρικτῇ καὶ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ εἰς Πατέρα. Ὡς περὶ ὁ μακάριος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διέξεισι.

Καὶ ὁ ἀρχὼν τῶν βασιλείων τῆς γῆς. Οὐ τῶν γηϊνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς βασιλεύει. Ἀλλὰ νῦν μὲν περὶ τῶν ἐπιγείων λέγει, προὐὼν δὲ δείκνυσιν αὐτὸν καὶ τὸν ἐν οὐρανοῖς ἁγίων ταγμάτων βασιλεύοντα.

Τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς, καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ιερεῖς τῷ Θεῷ καὶ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Δισσογραφεῖται τοῦτο πρὸς διάφορον ἔννοιαν. Λούεται μὲν γὰρ ὁ τὰς κηλίδας καὶ τοὺς σπείλους ἀποκαθαίρομενος. Λύεται δὲ ὁ τῶν ἐγκλημάτων ἑαυτοῦ ἀπαλλαττόμενος. Προσηγορευτέον δὲ πρὸς τὸ ἐποίησεν, τὸ δὲ, ἀναφορικὸν ἄρθρον, ἵνα ἦ, Ὁς ἐποίησε. Μὴ γὰρ οὕτως ἐξαιρουμένου, διὰ τὸν σολοικισμόν ἢ φράσις ἀχρειωθήσεται. Μὴ ἔστω οὖν πρὸς τὴν προκειμένην δοτικὴν πτώσιν ἐπιφερομένη ἡ ἔννοια, ἀλλ' ἐξ εὐθείας ἐπαγομένη. — Ἀλλοίως. Τοῦ προκειμένου ἰδαίου τὴν σύνταξιν ὅπως ὀφείλει νοεῖσθαι ἀνελλιπῶς, τὸ ἐχόμενον παραστήσει. Ἐν σχήματι γὰρ τῷ ῥηθησομένου ἐξηγήσεται, ὃ καλεῖται ἀλλοίωσις. Γίνεται δὲ τοῦτο ὅτε τῇ προκειμένη φράσει ἡ ἐπιφερομένη ἔννοια μὴ ὁμοιωπτῶς τοῖς φθάσασιν ἐπενεχθῇ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐπαγομένην ἔννοιαν μεταληφθῇ. Δοτικῆς γὰρ πτώσεως προληφθείσης ἐν τῷ, λούσαντι ἡμᾶς, ἐπήγαγε τὴν, ἐποίησεν ἡμᾶς, ἐλλειπτικῶς τοῦ ἀναφορικοῦ ἄρ-

θρον. Ἦν γὰρ τὸ ἀνελλειπὲς οὕτω· *Τῷ λούσαντι ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ ποιήσαντι ἡμᾶς.* Κἂν μὲν ἡ ἐπιφερομένη ἔννοια ὁμοιοπύτως ἐπ[εν]ήνεκτο οὕτω προαγομένη, ᾧ καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς, οὐδὲν νῦν ἡμῖν περὶ τούτου προδύκειτο ζήτημα. Ἐνέργειαν δὲ ὑποστήσαντος διὰ τοῦ, ἐποίησε, ῥήματος, ἀναγκαιῶς ἐπ' εὐθείαν πτώσιν ἀποκλίνομεν, τὸν ἐνεργούντα ἐπιποθοῦντας μαθεῖν. Τούτου δὲ πῶς ἂν ἐνυγχάζομεν μὴ τῆς ὀνομαστικῆς πτώσεως παραλμβανομένης; Δι' ὅπερ τὸ ἐλλείπες ἄρθρον, ἡ ὀνομαστικὴ εὐθεῖα παρέσχεον οὕτως ἐξακούεσθαι ἀνελλειπῶς· *Ὅς καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλεῖαν*, οἶονε, Ἀνήγαγεν ἡμᾶς εἰς βασιλεῖον δόξαν. Ἦν δόξαν ἡ ἐχομένη ἔγγραφος λέξις ἱκανὴ παραστήσαι.

σιν ἡμᾶς βασιλεῖαν, qui etiam fecit nos regnum, tanquam reduxerit nos ad regiam gloriam, quamm

gloriam consequens ascripta dictio apta est proponere.

Αὐτῷ ἡ δόξα. Ἡ σύνταξις τοῦ ῥητοῦ, ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐπὶ τὰ πρῶτα ἐπάνεισιν οὕτως· Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔγάπησεν, ἑαυτὸν δοῦς ἀντικυττον ἡμῶν, ὡς ἀμνὸς σφαγιασθεὶς, καὶ τῷ διὰ σταυροῦ αὐτοῦ αἵματι καὶ ὕδατι λούσας ἡμᾶς, ἤγουν καθάρας τὸν τῶν ἁμαρτιῶν ῥύπον ἡμῶν; καὶ οὐ μέχρι τούτου τὴν εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ στήσας εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ βασιλείαν ἡμῖν δωρησάμενος; Καὶ τίς ἡ βασιλεία; ὅθεν ἡ δόξα ἡ δοθεῖσα ἡμῖν παρὰ Χριστοῦ, τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ προφῆτας, τοὺς οὐδὲν προεσυνερχόμενους τῆς τοιαύτης ἐπάξιον ἀγαθοδότητος καὶ θαλάς τῷ ὄντι δωρεᾶς. Ἀφ' ὧν δωρεῶν, οὐ μόνον τῆς ἐν τῷ παρόντι βίῃ (3) δόξης ἐπήβολοι, ἀλλὰ καὶ τῆς μελλούσης τυχεῖν εὐέλπιδες καθιστάμεθα.

Ἰδοὺ ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν. Καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. *Ναί, ἀμήν.* Ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

Ἐνταῦθα, φησὶν, ὡς ἀμνὸς σφαγιασθεὶς, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτοῦ λούσας καὶ ἀπολύσας ἡμᾶς τῶν ἁμαρτιῶν, οὕτως αὐτὸς ἐλευσεται, οὐχ ὡς τὸ πρῶτον ἐν παραδύστῳ καὶ συννεσιασμένῳ, δ καὶ ὁ προφητῆς Δαυὶδ διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ ὡς ἐπὶ πόκον ἀφογῆτι ἤνιξτο καταδάσεως, ἀλλὰ παρρησίᾳ καὶ φανερώς ἐν τῇ πατρικῇ δόξῃ, ὥστε παντὶ ὀφθαλμῷ δεῖσθαι κριτῆς ἀδείκαστος ἀπάντων. Νεφελῶν δὲ κίνταῦθα λόγος, ὡς ἐν τῇ ἀπὸ γῆς αὐτοῦ πρὸς οὐρανούς ἀνόδῳ. Λουκᾶς γὰρ ἐν ταῖς Πράξεσι γράφει νεφέλην τὸν Κύριον ὑπολαβεῖν. Μάρκος δὲ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντι Εὐαγγελίῳ τὸν Κύριον αὐτὸν εἰσάγει περὶ ἑαυτοῦ λέγοντα· «Καὶ ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, τῶν νεφελῶν ἐνταῦθα, εἶτε διὰ τὸ κοῦφον τὰς μεταρτίους καὶ ἀγγελικὰς δηλούντων δυνάμεις, ὡς καὶ Δαυὶδ ὁ Θεοπάτωρ ἐν νέφει τὴν ἐπίδασιν αὐτῷ τῷ θεῷ ὑποτιθεῖς. Ἦν καὶ τοὺς θεῖως καὶ

A subiunctum est ἐποίησεν ἡμᾶς, id est fecit nos, cum defectu articuli relativi. Absque defectu vero ita positum fuisset, τῷ λούσαντι ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ ποιήσαντι ἡμᾶς, nempe argumque dativum. Quod si etiam subsequens sententia coincidenter subiecta fuisset in hunc modum: ᾧ καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς, id est per quem etiam fecit nos, nulla tunc fuisset nobis relicta quaestio. Porro actionem quam protulit in verbo ἐποίησε, necessario declinatus ad casum rectum, discere cupientes quis sit qui efficiat. Id autem quomodo consecuti sumus, nisi assumpto nominandi casu propter articulum qui deerat? Nam hoc modo nominativus rectus id effecit ut absque defectu intelligeretur ὅς καὶ ἐποίησιν ἡμᾶς βασιλεῖαν, qui etiam fecit nos regnum, tanquam reduxerit nos ad regiam gloriam, quamm

B *Ipsi gloria.* Ordo sententiae hoc modo a novissimis redit ad prima: Ipsi gloria et imperium qui dilexit nos et lavit nos per sanguinem suum. Quomodo enim? An non dilexit qui seipsam dedit in pretium redemptionis nostrae tanquam agnus jugulatus, ac per passionem suam sanguine et aqua lavit nos, sive purificavit a sordibus peccatorum nostrorum? Et ne hic quidem terminavit sua erga nos beneficia, sed regnum nobis donavit: et quod regnum? unde gloria nobis data est a Christo, ut efficeremur sacerdotes Dei ac prophetae, cum nihil obtulisset quod dignum esset huiusmodi magifico dono ac divino plane munere: quibus donis non in praesenti vita tantum assecuti sumus gloriam, sed et bonae spei reddimur, quod illam in futuro etiam consequemur.

652 1, 7, 8. *Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui ipsum compunxerunt. Et plangent super eum omnes tribus terrae, Etiam, An: n. Ego sum A et Ω, dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venit, omnipotens.*

Qui hic veluti agnus jugulatus est, inquit, et sanguine suo lavit nos a peccatis, ipse eo modo venit: non quemadmodum prius abscondite aut obiecte, quod etiam propheta David per descensum pluviae super vellus¹¹ sensim et absque strepitu designavit: sed palam ac manifeste in paterna gloria, ut ab omni oculo videatur omnium iudex, nullis corruptus muneribus. Nubium autem hic quoque sermo sit, sicut in ascensu ipsius a terra ad caelos? Lucas namque scribit in Actis, nubem suscepisse Dominum¹² Marcus vero in Evangelio a se scripto inducit ipsum Dominum de seipso dicentem: «Et videbunt Filium hominis venientem in nubibus caeli.¹³» Sive hoc loco nubes ob levitatem significant sublimis et angelicas potestates, quemadmodum et Dei progenitor David supponit ipsi Deo ascensum in nube: aut etiam significant homines divino ac spirituali modo vivere eligentes, de quibus idem quoque ita

¹¹ Psal. lxxi, 6. ¹² Act. i, 9. ¹³ Marc. xiii, 26.

¹⁴ Psal. ciii, 3.

(3) Τῆς ἐν παρόντι δόξης vulg.

loquitur : « A fulgore ejus nubes transierunt ¹⁵. » A Et filius Amos Isaias de eisdem : « Quinam sunt isti qui ut nubes volant, et quasi pulli aquilarum ¹⁶? » Manifestum enim est quod de his figurate hæc dicat qui pie vivunt, quod etiam magis auspicandum est, si præsens quoque dictum conjectura assequi æquum est, quo dicitur iudex venire cum nubibus, non autem vehi a nubibus: cui conformis est et Paulus, docens nos in nubibus rapiendos obviam Christo in aera, eos namque qui juxta Pauli doctrinam vixerunt, ut semper cum Domino sint. Quod si etiam aliquibus melius videatur ut vere nubes fuerint, quales fuisse feruntur quæ in monte Thabor Dominum ipsiusque discipulos obumbrasse dicuntur, nihil ob hæc oportet contendere. Venturum autem dicit tali gloria Dominum ut ab omni oculo videatur, et ab his qui ipsius adventum fideliter sperant, **653** et ab illis qui præter spem ab illo circumdabuntur : quorum illos quidem futurum est inde lætatu-
 ros, istos vero omnino plancturos. Porro illos dicit compunctisse eum qui in crucis passione clavis et lancea eum vulneraverunt, et eos qui una cum ipsis et propter illos convitiose in eum irruerant. Porro ad ea quæ dicta sunt testimonium addens firmitatis, veluti sigillum adjunxit, dicendo *Etiam et Amen* : ut ex Græcorum consuetudine val, id est, etiam, dictorum immutabilitatem exacte absolvat. *Amen* vero apud Hebræos subjungitur, ad denotandum quod nihil potest impedimentum præstare ne contingant quæ conclusa sunt.

Qui est et qui erat et qui venit, omnipotens. Quem in superioribus dixit, *Qui est, et qui erat, et qui venit*, et nunc quoque vocat *omnipotentem* : quem etiam non aliud esse quam Christum ostendimus : quatenus ea quæ divino modo, de eo quod vere supersubstantialiter est in divina Trinitate, dicuntur, pie possunt indistincte attribui, rursumque cuius personarum absque ulla impietate appropriari : hunc eundem rursum inducit, postquam novissimum suum adventum significavit ipsi futurum, modum quo hic futurus est, etiam hæc indicantem.

Ego sum A et Ω. A, ab eo quod principium sit : siquidem A quoque initium est in scriptura elementorum : ω, propter finem eorundem. Principium autem et finem quis non intelliget significari per hoc quod dicitur *primus* ac *postremus*. Per hoc autem quod ait *Primus*, intelligitur non habere initium, quemadmodum etiam per hoc quod ait *Postremus*, carere: fine. Quoniam enim apud homines non contingit ut aliquid initio careat ac fine, usque est principio ac fine quæ apud nos sunt, pro eo quod est sine initio ac fine, hoc est, perpetuus. Hæc etiam per Isaiam dixit : « Ego Dominus Deus primus, ego etiam post hæc. ¹⁷ » Et ne quis principium ex non entibus introduci suspicaretur, subiungit nunc *Qui est, et qui erat, et qui venit*. Quid autem hæc sibi velint dictum est nempe quod ve-

πνευματικῶς ζῆν ἐλομένους ἀνθρώπους δηλῶν, περὶ ὧν καὶ ὁ αὐτὸς οὕτως φησὶν· « Ἀπὸ τῆς τηλαυγέσεως αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διεήλθον. » Καὶ ὁ Ἀμὼς καὶ Ἡσαίας περὶ αὐτῶν· « Τίνας οἶδε ὡς νεφέλαι πέτανται καὶ ὡς νεοσσὸι ἀετῶν; » Δῆλον γὰρ ὡς περὶ τῶν θεοφιλῶς βιούντων ταῦτά φησι τροπικῶς, ὃ καὶ μᾶλλον παραδεκτέον, εἴγε καὶ τὸ παρὸν ἱκανὸν τεκμηριῶσαι ῥητὸν, μετὰ τῶν νεφελῶν φάσκον ἐρχεσθαι τὸν Κριτὴν, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τῶν νεφελῶν ἐποχούμενον. Ὁ καὶ Παῦλος συνάδει, ἀρπαγῆσεσθαι ἡμᾶς, ἐμπεδῶν, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, τοὺς κατὰ Παῦλον δηλαδὴ βεβιωκότας, τοῦ πάντοτε συνεῖναι Κυρίῳ. Εἰ δὲ καὶ νεφέλας τῷ ὄντι νοεῖν τοιαύτην δοκεῖ τοιαύτας οἶας καὶ ἐν τῷ θαλάσσῳ θρεῖ καλύψαι τὸν Κύριον καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ὁ λόγος θρυλλεῖ, οὐδὲν περὶ τούτων διοίσασθαι δεῖ. Ἐρχόμενον δὲ τὸν Κύριον δόξῃ τοιαύτῃ, ὁφθῆναι φησιν ὑπὸ παντὸς ὀφθαλμοῦ, καὶ τῶν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ πιστῶς ἐλπιδόντων, καὶ τῶν ἀπ' ἐλπίδος αὐτὴν θεμένων, ὧν τοὺς μὲν εὐφρανθήσονται, τοὺς δὲ κόψασθαι παγγενῇ. Τοὺς δὲ ἐκκεντήσαντας λέγει τοὺς κατὰ τὸ σταυρικὸν αὐτοῦ πάθος ἦλοις τε καὶ τῇ λόγῃ τρώσαντας αὐτὸν, καὶ σὺν τούτοις, τοὺς ἀπ' ἐκείνων βλασφῆμῳ αὐτῷ ἐπιτιθεμένους. Τούτοις δὲ τοῖς εἰρημένοις τὸ βέβαιον ἐπιμαρτυρῶν, ἐπισφράγισσε διὰ τοῦ εἰπεῖν, *Ναὶ καὶ, Ἀμήν*. Τοῦ *ναὶ* μὲν, ἐξ Ἑλληνικῆς συνηθείας τὸ ἀμετάπτωτον τῶν εἰρημένων ἐξακριβοῦντος· τοῦ δὲ Ἀμήν, παρ' Ἑβραίων εἰς τὸ μηδὲν ἂν γενέσθαι ἐμποδῶν μὴ ἐκδῆναι τὰ ἡπειλημένα, ἐπαγομένου.

Ο ὦν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ. Ὅν εἰρηκε ἀνωτέρω, Ὁ ὦν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ὁ παντοκράτωρ, ὃν καὶ οὐκ ἄλλον ἢ τὸν Χριστὸν εἶναι ἐδείκνυμεν, καθ' ὅσον τὰ θεοπρεπῶς ἐπὶ τοῦ ὑπερουσιῶς ὄντος ἐν τῇ Τριᾷ διελγόμενα, τὰ αὐτὰ πάλιν ἀδιαστάτως καὶ καθ' ἐκάστης ἐναρμόττειν τῶν ὑποστάσεων, εὐσεβὲς, ἀλλ' οὐκ ἀσεβὲς, τοῦτον αὐτὸν αὐθις εἰσάγει μετὰ τὴν ἐσχάτην ἐπέλευσιν αὐτοῦ γνωρίσας αὐτῷ, καὶ ὁμῶς αὐτῇ ἔσται, ἔτι καὶ ταῦτα γνωρίσαντα.

Ἐγὼ εἰμι τὸ ἀλφα καὶ τὸ ω. Ἀλφα διὰ τὸ ἀρχὴν εἶναι, ὅτι καὶ τὸ ἀλφα ἀρχὴ τῶν ἐν γράμματι στοιχείων, ω διὰ τὸ τέλος τῶν αὐτῶν. Ἀρχὴν δὲ καὶ τέλος τίς οὐκ ἂν ἐννοήσῃ τὸ πρῶτος σημαίνεσθαι καὶ τὸ ἐσχάτος; διὰ τοῦ πρῶτος δὲ, τὸ ἀναρχος ἐννοεῖται, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἐσχάτου τὸ ἀτελεύτητος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔστι παρὰ ἀνθρώποις ἀναρχὴν τε καὶ ἀτελεύτητον, τῇ παρ' ἡμῖν ἀρχῇ τε καὶ τῷ τέλει ἀντὶ τοῦ ἀναρχοῦ καὶ ἀτελεύτητος κατεχρήσατο. Τοῦτο καὶ διὰ Ἡσαίου ἐλέγεν· « Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς πρῶτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ταῦτα. » Καὶ ἵνα μὴ τις τὴν ἀρχὴν ἐξ οὐκ ὄντων εἰσαχθῆναι ὑπολάβῃ, ἐπιφέρει νῦν τὸ, Ὁ ὦν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. Τί δὲ ταῦτα δύνανται, εἰρηται, ὅτι ὡς διαιωνίζοντα κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τέλος, ναὶ ἀρχὴν μὲν ἀελλεῖ- πῶς, κατὰ τέλος δὲ, ἀδιαδύχως. Ὁ δὲ ταῦτα, καὶ

¹⁵ Psal. xvii, 12. ¹⁶ Isa. lx, 8. ¹⁷ Isa. xlv, 6.

παντοκράτωρ, ὡς πάσης κτίσεως αἰσθητῆς κατέρχων καὶ νοητῆς, ὁ συναΐδιος τῷ Πατρὶ, καὶ ἀποδοῦς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα. Πρὸ βραχείως δὲ τοῖς ταπεινοτέροις καὶ ἀνθρωπικοῖς ἐνδιατρίδων, νῦν καὶ τῶν θειωτέρων καὶ ἀξιοθέων ἐφάπτεται. Ὁ καὶ ἀρχόμενος τῆς προκειμένης πραγματείας ποιεῖ. Ἄλλ' ἐκαὶ μὲν οὐχ οὕτω τραυῶς, ἐνταῦθα δὲ πεπαρήσιασμένως, καὶ οἷα εἰκὸς τὸ περὶ τῶν θεῶν εἶναι, ἐκ τῶν ἁγίων λαβόντα προφητῶν τὸ ἐνδόσιμον.

perpetuitatem demonstrant, tum ab initio tum ex fine: ab initio quidem, quod nihil ei præcedentium temporum desit: ex fine vero, quod successione careat. Ad hæc autem est omnipotens, tanquam universæ sensibilis creaturæ auctor et inspector, coæternus Patri, qui reddit unicuique secundum opera sua. Cum autem paulo ante in humilioribus ac humanis versaretur, 654 nunc etiam diviniore Deoque digna attingit: quod etiam faciebat inchoaturus præsens negotium: sed ibi quidem non ita perspicue, hoc autem loco liberius loquens. Ex talia dicit, qualia consentaneum erat eum de divinis dicturum esse, qui a sanctis prophetis dicendi an-

nam assumpserat.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ὁρασία ἐν ἣ τὸν Ἰησοῦν ἐθεάσατο ἐν μέσῳ λυχνίων ἑπτὰ.

Ἐγὼ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν, καὶ κοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἔγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ, διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐγενόμην ἐν Πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα φωνὴν ὅπισω μου μεγάλην ὡς σάλπιγγος ἁγίου· Ὁ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον καὶ πέμψον ταῖς ἑπτὰ Ἐκκλησίαις, εἰς Ἐφεσον, καὶ εἰς Σμύρναν, καὶ εἰς Πέργαμον, καὶ εἰς Θυάτειραν, καὶ εἰς Σάρδεας, καὶ εἰς Φιλαδέλφειαν, καὶ εἰς Λαοδικεῖαν.

Ἀδελφὸν αὐτὸν καὶ κοινωνὸν τῶν θλίψεων καλεῖ, ὃς διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ κήρυγμα ὑπὸ τῶν δυνάμεων Ἰησοῦ τῆς εὐσεβείας (διὸ καὶ αὐτὸν, Πάτμον τὴν νήσον οἰκεῖν κατακεκρίσθαι)· ἀλλ' ὥστε πρὸ τῶν θλίψεων, οὕτω καὶ τῆς βασιλείας, ἣν αἱ ἐνταῦθα θλίψεις ὑπὲρ Χριστοῦ προξενούσιν. Εἰ κατὰ πάντα οὖν κοινωνὸν αὐτὸν δείκνυσιν, εἰκότως ἂν καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῶν ἑωραμένων αὐτῷ καὶ ἀκουσθέντων σχοῇ.

Διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Λόγον φησὶ τοῦ Θεοῦ καὶ μαρτυρίαν τὸ Εὐαγγέλιον ὃ ἔγραψεν. Ἐξόριστον δὲ αὐτὸν γενέσθαι ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ὑπὸ Δομετιανοῦ, Εὐσεβίου ὁ Παμφίλου ἐν τῷ Χρονικῷ αὐτοῦ βιβλίῳ παρατίθεται.

Ἐγενόμην ἐν πνεύματι. Πρόκειται τὸ, Ἐν Πνεύματι, τῷ μηδὲν ἐμφαίνειν ἐνεργεῖσθαι τῆς ἀνθρωπίνης ἐχόμενον χρείας, ἀλλὰ τῶν θεῶν κατὰ κατελιγμένων.

Ἐν ἡμέρᾳ δὲ Κυριακῇ, τῆς ἀναστάσεως Χριστοῦ μνημόσυνον φερούσης, ἀφ' οὗ καὶ εἰκὸς οὐδὲν τῶν πρὸς νεαρὰν τεινόντων ἀσχολίαν τῷ χρηματισμῷ πεπραγματεῦσθαι. Φωνὴν δὲ ὡς σάλπιγγος ὁπισθακουσθῆναι, εἰς τὸ διάπυρόν τε καὶ διαπρύσιον τῆς ἀπηχήσεως χρεωστικῶς εἰς πᾶσαν Ἐκκλησίαν δοθῆναι. Ἐπτα δὲ μόναι Ἐκκλησίαι αἱς προστάσσεται γράψας τὰ βλέπομενα διαπέμψαι, οὐχ ὅτι τοσαῦται αἱ ἐν Ἀσίᾳ πόλεις, ἀλλ' ἐν ταύταις προστάσσεται τοῦτο ποιεῖν, ὡς κατηκόοις γενομέναις τοῦ εὐαγγελιστοῦ κηρύγματος. Ἦν καὶ (ὡς πλατύτερον εἴρηται περὶ τούτων) διὰ τὸ τοῦ ἑβδοματικῷ ἀριθμοῦ τῷ παρόντι φθαρτῷ αἰῶνι σύστοιχον, καταντῶντος δηλαδὴ εἰς τὸν σαββατισμὸν καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶ-

luti perpetuitatem demonstrant, tum ab initio tum ex fine: ab initio quidem, quod nihil ei præcedentium temporum desit: ex fine vero, quod successione careat. Ad hæc autem est omnipotens, tanquam universæ sensibilis creaturæ auctor et inspector, coæternus Patri, qui reddit unicuique secundum opera sua. Cum autem paulo ante in humilioribus ac humanis versaretur, 654 nunc etiam diviniore Deoque digna attingit: quod etiam faciebat inchoaturus præsens negotium: sed ibi quidem non ita perspicue, hoc autem loco liberius loquens. Ex talia dicit, qualia consentaneum erat eum de divinis dicturum esse, qui a sanctis prophetis dicendi an-

nam assumpserat.

CAPUT II.

Visio in qua Jesum vidit in medio septem candelabrorum.

I, 9-11. Ego Joannes frater vester et particeps in afflictione et regno ac patientia per Christum Jesum, fui in insula quæ appellatur Patmos, propter sermonem Dei et testimonium Jesu Christi. Fui in Spiritu Dominico die, et audiui post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis: Quod vides scribe in libro, et mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ et Pergamo, et Thyatiræ et Sardibus, et Philadelphis, et Laodiceæ.

Fratrem seipsum vocat et participem in afflictionibus quas propter Dei sermonem et prædicationem passus est a persecutoribus pietatis: idem quoque condemnatus est, ut in insulam Patmon migraret. Sed quemadmodum in afflictionibus particeps fuit, ita et in regno quod toleratæ nunc pro Christo afflictiones conciliant. Si igitur in omnibus seipsum esse participem ostendit, æquum est ut etiam fide dignus habeatur in his quæ a se visa sunt et audita.

Propter sermonem Dei. Sermonem Dei ac testimonium dicit Evangelium quod scripsit. Ipsum autem in Patmo insula relegatum fuisse sub Domitiano, auctor est Eusebius Pamphili in suis Chronicis.

Fui in spiritu. Additur In spiritu, eo quod nihil quod humanæ obnoxium est necessitati efficere possit manifestationem, sed quæ divino affectu occurrunt.

Dominico die. Qui videlicet memoriale affert resurrectionis Christi. 655 Ex quo etiam verisimile est nihil eorum quæ ad novum vergunt studium oraculo tractari. Vocem autem tanquam tubæ a tergo auditam fuisse innuit, eo quod acer ac penetrativus sonus opportune missus sit ad omnem Ecclesiam. Porro septem tantum ecclesiis mittere jubetur scripta quæ vidit, non quod totidem sint in Asia civitates, sed illis jubetur hæc mittere, ut quæ evangelicam prædicationem susceperant. Aut etiam veluti latius de his dictum est, eo quod numerus septenarius cognatus sit huic corruptibili sæculo, respondens etiam requiei futuri sæculi. Ideo quoque septem cœlos ac septem angelos cæteris superiores

scripsit magnus Irenæus Lagdunensis episcopus. *— Alio modo. Fui in spiritu Dominico die, et audiui vocem. Videre et audire non oportet apud divinos prophetas sensuum operationes intelligere, sed diviniore specie de quibus etiam loquitur Isaias filius Amos: « Erigit mihi mane mane, erigit mihi aurem ad audiendum, et disciplina Domini aperit aures meas: »¹⁸ id autem non de homine qui juxta carnem est intelligitur, sed de eo qui est secundum spiritum, qui etiam Deo curæ est, et qui persistere solet princeps universæ sensibilis creaturæ. Geminavit autem hoc loco propheta « Mane » quemadmodum etiam apud alios prophetas, qui aiunt: « Mane exaudi vocem meam,¹⁹ » et « Mane astabo tibi: » et *Mane mane*, non frustra, sed vehemens studium a tempore demonstrans, ad quod etiam tempus divinæ quoque operationes libenter solent accedere.*

I, 12-16. *Et conversus sum ut viderem vocem quæ loquebatur mecum: et conversus vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelabrorum similem Filio hominis, vestitum veste talari, et circumcinctum ad mamillas zona aurea: caput vero ejus et capilli alba erant sicut lana alba, et tanquam nix: oculi quoque ipsius sicut flamma ignis: et pedes ejus similes chalcobano, velut in camino ardentes. Et vox ejus tanquam vox aquarum multarum. Et habebat in dextera sua septem stellas: et de ore ejus gladius ex utraque parte acutus exibat, et facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.*

656 Quod non sensibilis fuerit vox, sed quales sunt prophetarum informationes principali spiritu factæ, manifestat dicens, *Conversus sum non ut audirem, sed ut viderem.* Idem enim est spiritualis auditus cum visu sive prospectu: ideo quoque dixit vocem ad se loqui, hoc est disponere quod supponitur. Simul autem ad hæc subaudiendus est articulus ad sententiæ perfectionem, ut sit sensus: *Vocem ejus qui loquebatur mecum: neque enim vox videri potest, sed is qui loquitur.* Hoc est, conversus sum ut huic viderem cujus vox loquebatur mecum. Ita namque ordinata sententia, erit manifestata et absque omni defectu.

Septem candelabra. Septem itidem candelabra, sicut in sequentibus dicit, sunt septem ecclesiæ ad quas etiam scribere jubetur. Has autem candelabra vocavit non lucernas, quod candelabrum propriam non habeat lucem, sed vehiculum duntaxat sit lucernæ quæ lucem habet. Ideo quoque sacer apostolus Paulus exhortatur conformes Christo præceptores, ut sint veluti luminaria in mundo, sermonem vitæ continentes, hoc est qui a scaturiente Christo lumen incorruptum susceperunt. Ad quem dictum est: « Illuminasti mirabiliter a montibus æternis, » hoc est angelicis fortasse virtutibus: et,

Ανος. Διὸ καὶ ἐπὶ τὰ οὐρανοὺς, καὶ ἀγγέλους ἐπὶ τῶν ἄλλων προύχοντας, ὁ μέγας Εἰρηναῖος ὁ Λουγδόνου ἐπίσκοπος ἔγραψεν. — Ἀλλως. Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα φωνῆν. Τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν παρὰ τοῖς θεοῖς προφῆταις οὐκ αἰσθητικῶς ἐνεργείας νθεῖν δεῖ, ἀλλὰ θειοτέρας ἐμφάσεις. Περὶ ὧν καὶ ὁ Ἀμώς, καὶ ὁ Ἡσαῖας φησὶν· « Ἐθήχέ με πρῶτ' πρῶτ' ὥτιον ἀκούειν· καὶ ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα. » Τοῦτο δὲ οὐ τοῦ κατὰ σάρκα ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ κατὰ πνεῦμα. Ὅς καὶ μεμελημένους θεῷ καὶ ἄρχων ἀπάσης τῆς αἰσθητικῆς κτίσεως διατάλαιν εἰσθεῖν. Ἐδιπλασίασε δὲ ὁ προφήτης τὸ « πρῶτ' » ἐνταῦθα (ὥστε καὶ παρ' ἑτέροις προφῆταις τὸ, « Πρῶτ' εἰσάκουσον, φάσκουσι, τῆς φωνῆς μου· » καὶ τὸ, « Πρῶτ' παραστήσομαι σοι· » καὶ τὸ, Πρὸς πρῶτ' πρῶτ' οὐ μάλιστα, ἀλλὰ τὴν ἄγαν σπουδὴν διὰ τοῦ καιροῦ παριστάς, ὃ δὴ καιρῷ, καὶ αἱ θείαι ἐνεργεῖαι εἰσθεῖν ἐμφιλοχεῖν.

Καὶ ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνὴν ἥτις ἐλάλει μετ' ἐμοῦ. Καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἐπὶ τὰ λυχνίας χρυσοῦς. Καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τὰ λυχνίων ὁμοιον Υἱῷ ἀνθρώπου ἐνθεοδυμένον ποδῆσιν, καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσοῦν· ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαί, ὡς ἔριον λευκόν, ὡς χιών· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ὡς φλόξ πυρός· καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ, ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι· καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ, ὡς φωνὴ ὕδατων πολλῶν· καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ ὀστῆρας ἐπτά· καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος ὡς εἰς ἐκκορευομένη· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

Ὅτι οὐκ αἰσθητὴ ἡ φωνή, ἀλλ' οἶαι αἱ τῶν προφητῶν τῷ ἡγεμονικῷ πνεύματι διατυπώσεις, δηλοῦν λέγων· Ἐπέστρεψα, οὐ τοῦ ἀκούσαι, ἀλλὰ τοῦ βλέπειν. Ταυτὸν γὰρ ἡ πνευματικὴ ἀκοή τῇ βλέπει, εἰσὶν ὁράσει. Διὸ καὶ τὴν φωνὴν λαλεῖν πρὸς αὐτὸν εἰρηκεν, ἀντὶ τοῦ διατυποῦν ὑποκαίμενον. Συνεξακουστέον δὲ τοῦτοις τὸ ἄρθρον εἰς ἐντέλειαν τοῦ νοήματος. Ἰν' ἧ· Τὴν φωνὴν τοῦ ὁστις ἐλάλει μετ' ἐμοῦ. Οὐ γὰρ ἡ φωνὴ ἡ ὁρατὴ, ἀλλ' ὁ λαλῶν. Οἶονεῖ, Οὐ ἡ φωνὴ ἐλάλει μετ' ἐμοῦ, τοῦτον ἐπέστρεψα βλέπειν. Οὕτω γὰρ συνταττόμενον τὸ ῥητὸν, σαφὲς ἂν καὶ ἀνελλιπέως εἴη.

Ἐπὶ λυχνίας. Αἱ ἐπὶ λυχνίαὶ ὡσαύτως, ὡς προῖον ἐρεῖ, αἱ ἐπὶ Ἐκκλησίαι εἰσὶν, πρὸς ἃς καὶ διακελεύεται γράφειν. Λυχνίας δὲ αὐτὰς ὠνόμασεν οὐ λύχνους, ὡς τῆς λυχνίας οἰκίον φῶς οὐκ ἔχουσης, ἀλλ' ὅχημα μόνον ὁσῆς τοῦ λύχνου ὃς ἔχει τὸ φῶς. Διὸ καὶ ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Παῦλος παρακαλεῖ τοὺς συμμάρφοις Χριστοῦ διδασκάλοις, γίνεσθαι ὡς φωστῆρας ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντας, ταυτέστι δεξαμένους ὑπὸ τοῦ βρύοντος Χριστοῦ τὸ ἀκήρατον φῶς. Πρὸς δὲ εἰρηται, τὸ, « Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁρέων αἰωνίων, » ἀγγελικῶν ἰσως δυνάμεων· καὶ, « Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν

¹⁸ Isa. I, 4. ¹⁹ Jerem. xx, 16.

του· καὶ, « Ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου, Κύριε, τοῦ φωτίζοντος τοὺς πιστοὺς νοητῶς. » Μετὰ οὖν γενομένους τοιοῦτου φωτὸς, φωτίζειν πρόκειται αὐτοὺς τῷ τῆς θεογνωσίας φωτί.

Χρυσῶς. Χρυσῶς φησι χρηματίζειν τὰς λυχνίας, διὰ τὸ τίμιον καὶ ὑπεραίρον τῶν ἀξιοθέντων δέξασθαι τὸ θεῖον σέλας. Οἱ καὶ φωστῆρες κατὰ τὸν Παῦλον ἐκλήθησαν λόγον ζωῆς ἔχοντες, ὡς περ καὶ αἱ λυχνίαι δχημα λύχνων οὔσαι, αὐταὶ μὲν ἐξ ἑαυτῶν οὐκ ἔχουσι φῶς, κοινωνοὶ δὲ πῶς εἰσι τῶν φωτίζειν ἀφ' ἑαυτῶν λαχόντων.

Καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τὰς λυχνίων ὅμοιον Υἱὸν ἀνθρώπου. Ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τὰς λυχνίων ὅμοιον Υἱὸν ἀνθρώπου, ὡς ἐπαγγελάμενον δηλαδὴ ἐνοικῆσαι καὶ ἐμπεριπατῆσαι ἐν ἡμῖν, τὸν καὶ ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς ταπεινώσαντα ὅχρι τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, καὶ γενομένον καρπὸν γαστρὸς τῆς ἀπειρογάμου μητρὸς. Ποδῆρει δὲ αὐτὸν περιεσάλλαι καὶ περιεζῶσθαι πρὸς τοὺς μαστοὺς ὡς ἱερεὶα φησι, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν, ἐπεὶ μὴ κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον ἢ ἀπ' αὐτοῦ παραδεδομένη ἡμῖν λατρεία, ἀλλὰ κατὰ τὴν Μελχισεδέκ τάξιν νεαρόν, περὶ οὗ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος εἰρηκεν, ἀρχιερεὶα καὶ ἀπόστολον δεδοσθαι ἡμῖν Χριστὸν ἱεροουργοῦντα ἑαυτὸν, καὶ προσάγοντα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τὴν ἡμετέραν τῆς πίστεως ὁμολογίαν.

Καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοὺς μαστοὺς. Πρὸς τοὺς μαστοὺς δὲ περιεζωσμένον, ἀλλ' οὐ πρὸς τῇ C ὀσφὶ, ὅτι μὴδὲ ἐπίδατος οὗτος ταῖς ὑπὸ γαστρὶ ὀρέξεσιν, ἀς περιεσφιγχαὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις σωτήριον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ πρὸς τῷ μὴ ἀπροσίτῳ ταύταις μορίῳ διὰ τὸν τοῦτο συμπεφυκότα, καὶ ὑπὲρ λόγον θεῶν, πρὸς τῷ στήθει ἐκ καὶ τοῖς μαζοῖς, ὅπως καὶ τὸ ἀσχετον τῆς δικαίας καὶ θείας ὀργῆς ἡ φιλανθρωπία συνέχηται, καὶ ἡ τὰς δύο Διαθήκας, ἔτοι τοὺς Δεσποτικὸν μαζοὺς ζωννύσα, δειχθῇ ἀλήθεια, δι' ὧν καὶ οἱ πιστοὶ τρέφονται. Περὶ οὗ καὶ εἰρηται· « Ἐσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἀληθεὶς ἡλειμμένος τὰς πλευράς αὐτοῦ. » Δικαιοσύνη δὲ τὴν ὀσφὺν, τῷ μὴ ὑπερβάθμιον τῆς λογικῆς φέρεσθαι φύσεως. Ἀληθεὶα δὲ ἡλειφθαι τὰς πλευράς ὡσεὶ ἐλαίῳ θεῷ, τῷ τὸ ἀληθὲς τῆς περὶ τὸ οἰκεῖον πλάσμα φιλανθρωπίας παρῆρσιάζειν.

Ζώνην χρυσοῦν. Χρυσὴν τὴν ζώνην ὅρα, τῶν κατὰ τὸν νόμον ἱερέων φάρεσι πεποικιλμένοις χρωμάτων. Ἐδεῖ γὰρ τὸ διάφορον φανῆναι δούλων καὶ σωτῆρος νόμου καὶ τῆς ἀληθείας.

Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαί. Τὸ γὰρ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, τιμαλφές, καὶ εἰ νέον τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ προαιώνιον τῇ εὐδοκίᾳ. Διὸ καὶ Παῦλος φησι περὶ αὐτοῦ· « Τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων, νῦν δὲ φανερωθὲν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. » Τοῦτο δ' ἡ πολιὰ ὅριξ καὶ ὡσεὶ χιών ὑπόσημαίνει.

¹⁰ Psal. LXXV, 42, 43. ¹¹ Hebr. I, 1. ¹² Isa. XI, 5. ¹³ Coloss. I, 26.

« Emitte lucem et veritatem tuam : » et « illuminatio vultus tui, Domine, quæ spiritualiter credentes illuminat. »¹⁰ « Eos ergo qui huiusmodi lucis participes effecti sunt, exhortatur ut alios illuminent luce divinæ cognitionis.

Aurea. Aurea dicit constituta fuisse candelabra, propter pretium et excellentiam eorum qui meruerunt divinam suscipere lucem : qui etiam luminaria a Paulo dicta sunt, lucem vitæ habentia quemadmodum et candelabra vehiculum sunt lucernarum ; nam hæc ex seipsis lucem non habent, sed participes quodammodo sunt eorum quæ a seipsis habent ut luceant.

Et in medio septem candelabrorum similem Filio hominis. Tanquam videlicet denuntiantem quod in nos B inhabitet ac inambulet : qui etiam seipsum dimisit usque ad formam servi, factusque est fructus ventris ejus matris quæ nuptialis thalami expertus erat. Ait quoque eum vestitum fuisse veste talari, et præcinctum ad mamillas tanquam sacerdotem juxta ordinem Melchisedec, non juxta ordinem Aaron : quoniam non est juxta Mosi legem cultus qui ab ipso nobis traditus est, 657 sed juxta novum ordinem Melchisedec : de quo etiam dixit divus Paulus¹¹ pontificem et apostolum datum nobis esse Christum, qui seipsum in sacrificium obtulisset, et introduxisset ad Deum Patrem ac Spiritum nostræ fidei confessionem.

Et præcinctum ad mamillas. Præcinctum ad mamillas dicit, non autem ad lumbos : quia neque hic fertur appetitionibus quæ sub ventre generantur, quas cæteris hominibus salutare est coercere. Propterea neque ad eas partes cinctus est ad quas his pateat accessus, eo quod Deus his ineffabili modo sit obseptus, sed ad pectus et manillas, ut benignitas et humanitas justam ac divinam iram contineat, quæ tolerari non posset : et veritas ostendatur quæ duo cingit testamenta, tanquam Domini ubera quibus fideles aluntur : de quo etiam dictum est : « Et cinget justitia lumbos ejus, et veritas inunget latera ejus »¹² Justitia quidem lumbi cincti dicuntur, ne ferantur in excessum supra rationalem naturam : veritate autem juncta latera tanquam divino oleo, eo quod veritas humanitatis circa suam creaturam D libere agat et loquatur.

Zona aurea. Auream intueri zonam, quemadmodum legales sacerdotes palliis utebantur variegatis. Oportuit enim diversitatem manifestari inter servos sive legem umbratilem et veritatem.

Caput vero ejus et capilli alba erant. Siquidem mysterium in Christo peractum splendidum est : et quanquam recenter apparuerit propter nos, attamen decreti beneplacito fuit æternum. Propterea quoque ait de ipso Apostolus : « Mysterium quod absconditum fuit a sæculis, nunc autem manifestatum est : sanctis ejus. »¹³ quod designat canus capillus et in modum nivis.

Oculi vero ipsius tanquam flamma ignis. Aut lucis speciem præ se ferentes in modum flammæ: Ideo etiam dicit Christus: « Ego sum lux mundi²⁶; » aut ardorem et ultionem comminantes adversus Ecclesias ad quas verba revelationis transmittuntur, tanquam non integre suis legibus respondentes.

Et pedes ejus similes chalcolibano. Animadvertendum est Jesum Deum et hominem pedes habere, juxta divinum virum Gregorium in sermonibus, quia neque nuda divinitate ad nos accedere potuit, sed per carnem. **658** Porro divina natura significatur per chalcolibanum, quod vere auri speciem habet, et propter sonoritatem prædicationis quæ suscipitur. Per pedes autem Christi, et fundamenta Ecclesiæ et divini apostoli accipiendi sunt, qui et ipsi puri ostensi sunt igne tribulationum, quanquam non exacte si ad hunc conferantur: sed tamen quemadmodum magister eorum Christus Judæorum contumacia, ita et hi gentium ferocitate sui explorationem tanquam per ignem demonstrarunt. Quod autem et Christus sit fundamentum divus Apostolus asserit scribens ad Corinthios, fide dignus qui suo sermone fidem rei faciat: « Fundamentum, inquit, aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus.²⁷ » Chalcolibanum vero dicit, sive in monte Libano fabrefactum: quandoquidem huic assimilatur is qui incarnatus est: sive etiam intelligendus est libanus æris speciem habens, quem medici masculum appellant, qui et ipse igni adsimilis, suffumigationes suavis emittit odoris. Et quod suavis quoque odoris sit Christus divinique ipsius Apostoli, sponsa in Canticis digna est quæ fidem faciat: « Odor, inquit, vestimentorum tuorum super omnia aromata²⁸, » et ipse Sponsus Christus de seipso loquitur ad Sponsam: « Ego flos campi et liliū convallium²⁹. » Et ita quidem Christus. Porro suavis quoque fragrantia sunt ipsius apostoli: ideo etiam ait Paulus, « Christi bona fragrantia sumus in his qui salvi sunt et in his qui pereunt³⁰. » Merito autem vocem ejus in modum aquarum multarum dicit resonare; siquidem communis est ipsius vox et spiritus: ex cujus operatione flumina de ventre ejus fluxerunt, juxta propheticum sermonem, « et fons de domo Domini egredietur, ac irrigabit torrentem juncorum.³¹ » Quis autem ambigat ad hoc domum Dei eos appellatos esse, qui sese digne præpararunt ad spiritus operationem, et qui etiam dixerunt sese esse templa Dei et membra de membro³²? profecto non alius quam qui divina hæc et rationalia templa sponte ignoraverit. Et quis claritatem soni terram totam pervagantis poterit aspernari, nisi is fortasse qui in porci morem spirituales ac divinas illustrationes sensibilibiter fieri postulat?

Et habebat in dextera sua septem stellas. Has septem stellas hic ipse in progressu septem angelos inter-

Ὡς φλόξ δὲ πυρὸς οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ. Ἡ τὴ φωτεινὴς παραδελουντες ὡς περ ἡ φλόξ (διὸ καὶ ὁ Χριστὸς φησιν· « Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου ») ἢ τὸ καυστικὸν τε καὶ τιμωρητικὸν ἀπειλοῦντες κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, αἷς τὰ τῆς Ἀποκαλύψεως διαπέμπεται, ὡς οὐ τέλειον τοῖς αὐτοῦ νόμοις ἀκολουθούσαις.

Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ, ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ. Πόδας ἔχοντα τὸν θεάνθρωπον Ἰησοῦν ἀκουστικὸν ἀκολούθως τῷ θεῷ τῶν λόγων ἀνδρὶ Γρηγορίῳ, ὅτι μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι ἡμῖν ἐπεδήμησεν, ἀλλὰ ἐκ σαρκός. Διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ χρυσοειδοῦς ὄντως τῆς θεῆς φύσεως δηλουμένης, καὶ διὰ τὸ ἡχητικόν, τοῦ κηρύγματος ἐκλαμβανόμενου. Πόδας δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεμελίου τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς θεοὺς ἀποστόλους ἐκληπτέον, καθαρὰς μὲν καὶ αὐτοὺς τῷ πυρὶ τῶν πειρασμῶν ἀναφανέντας, εἰ καὶ πρὸ τοῦτου μετρίως. Ἀλλ' ὡς περ ὁ διδάσκαλος Χριστὸς τῇ τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείᾳ, οὕτω καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν ἔθνων ἀγριότητι τὸ δοκίμιον ἑαυτῶν ὡς διὰ πυρὸς ἐπιδεδειγμένοι εἰσὶν. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Χριστὸς θεμέλιος, Κορινθίοις ὁ θεὸς γράφων Παῦλος, ἐλέγξας τῷ λόγῳ πιστώσασθαι, « Θεμέλιον, φάσκων, ἄλλοι οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κεῖμενον, ὅς ἐστι Χριστός. » Χαλκολιβάνον δὲ, εἶπε τὸν ἐν τῷ Λιβάνῳ τῷ ὄρει μεταλλεῖν, ἐπειδὴ τοῦτω ἀφωμοιοῦται ὁ ἐνανθρωπήσας, φησὶν, εἶπε καὶ τὴν χαλκοειδῆ λίθον νοητέον, ὃν ἱατρῶν παῖδες ἀρρήνα καλοῦσιν, εὐώδεις καὶ αὐτὸν πυρὶ ὀμολοῦντα ἀτμούς ἀποπέμποντα. Καὶ ὅτι εὐώδεις καὶ Χριστὸς καὶ οἱ αὐτοῦ θεοὶ ἀπόστολοι, ἢ ἐν Ἀσμασι Νύμφη ἀξιώσας παραστήσαι, « Ὅσμη, φάσκουσα, ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα. » Καὶ αὐτὸς ὁ Νυμφίος Χριστὸς πρὸς τὴν Νύμφην περὶ ἑαυτοῦ λέγων· « Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου καὶ κρίνον τῶν κοιλάδων. » Καὶ οὕτω μὲν ὁ Χριστὸς. Εὐώδεις δὲ καὶ οἱ τοῦτου ἀπόστολοι. Διὸ καὶ φάσκει Παῦλος· « Χριστοῦ εὐωδία ἰσμέν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἀπολλυμένοις. » Ὡς ὑδάτιν δὲ πολλῶν ἀπηχεῖσθαι τὴν φωνὴν εἰκότως φησὶ. Κοινὴ γὰρ ἡ φωνὴ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀφ' οὗ τῆς ἐνεργείας καὶ ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλάδας αὐτοῦ ἔρρευσαν, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον. « Καὶ πηγὴ ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχολίων. » Οἶκον δὲ Θεοῦ, τίς ἀμφιβάλοι μὴ τοὺς ἀξίως τῆς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἑαυτοὺς παρσκευακώτας, ὑπὸ τούτου εἰρησθαι, οἷ καὶ εἰρήκασιν ἑαυτοὺς εἶναι ναοὺς Θεοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους; Οὐκ ἄλλος μὲν οὖν, ἢ ὁ ταῦτα τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ Λόγια ἀγνοήσας ἐκών. Καὶ τὸ διαπύσιον δὲ τῆς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀπηχέσεως τίς ἀθετήσεται, εἰ μὴ που ὁ χοιρώδης καὶ ὁ τὰς πνευματικὰς καὶ θεῖας ἐλλάμψεις αἰσθητῶς ἀπαιτῶν ἐνεργεῖσθαι;

Καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ ἑπτὰ ἀστέρας. Τοὺς ἐπὶ τούτους ἀστέρας ἀγγέλους αὐτὸς

²⁶ Joan. viii, 12. ²⁷ II Cor. iii, 11. ²⁸ Cant. iv, 2. ²⁹ Cant. ii, 15. ³⁰ II Cor. ii, 15. ³¹ Joel. iii, 18. ³² I Cor. xii, 27.

οὗτος προῶν ἐρμηνεύσει, οὗς καὶ ἐκάστη Ἐκκλησία ἐπιστάειν ἐρεῖ. Καὶ Γρηγόριος ὁ θεῖος ἐν τῷ συντακτικῷ αὐτοῦ λόγῳ τὸ αὐτὸ διαγορεύει, ἐκ ταύτης τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου ἔλκων εἰς ἡμᾶς τὴν πειθὺ. Ἀστέρας δὲ καλεῖ τοὺς ἀγγέλους διὰ τὴν ἐκφιλῆ φωτοχυσίαν τὴν ἐν αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ. Τοὺς αὐτοὺς καὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἀξιοῦσθαι τῆς κατοχῆς φησι, τῇ τιμιωτάτῃ στάσει αἰνεῖν ἐπαναπαυομένους. Ἐκ τοῦ στόματος δὲ τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον ἐκπορεύσθαι, καίτοι τοῦ Θεοπάτορος ἐπὶ τὸν μηρὸν τὴν δυνατὴν περιζώσασθαι ταύτην ἐντελλομένου, ὅτι μὴπω κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς παραβάταις τῶν εὐαγγελικῶν νόμων ἡ ἐκδίκησις ἐπεκρίθη. Καὶ οὗτος δὲ, ἵνα τὴν ἀναβολὴν παραστήσῃ τῆς τιμωρίας, ἐπὶ τοῦ μηροῦ τέως τὴν ῥομφαίαν αἰωρεῖ. Νῦν δὲ ἡ ἐκ τοῦ στόματος ἐκπορευομένη ῥομφαία, τὸ ἐτοιμώτατον ὑπαινίσσεται τῶν ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ ἀνηκόως διακειμένων εἰς ἀπαραίτητον ψυχῆς κίνδυνον ὀξέως ἐξορμώντων, πρὸς διχοτομίαν δηλονότι. Ἦν καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις ὑπέφηνε, διχοτομηθῆναι τὴν ἀμελῆ δοῦλον ἀπειλῶν. Καὶ Παῦλος ζῶντά φησι τὸν τοῦ Θεοῦ τιμωρητικὸν λόγον καὶ ἐνεργῆ, καὶ τομώτερον παρὰ ῥομφαίας, ὅτε ἐκ τοῦ στόματος ἐκπορεύομενον, καὶ δικνουόμενον ἄχρις ὀστέων καὶ μυελῶν, οἷα αἰσθητῶς μέντοι. Ὅθεν καὶ ὀξεῖα αὕτη τῷ Ἰωάννῃ ἀναγράφεται, ὅπερ εἰς ταυτὸν φέρει τῇ τομωτάτῃ Παύλου ῥομφαίᾳ. Ὡς ἥλιον δὲ φαίνειν τῇ δυνάμει αὐτὸν, ἐπεὶ καὶ Ἠλιός ἐστι δικαιοσύνης, κατὰ Μαλαχίαν τὸν προφήτην, « φωτίζων πάντας ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. » Οὐχ ὡς σῶμα δὲ φωτίζει διαφανὲς αἰσθητῶς, ἀλλὰ νοητῶς. Αὐτὸ καὶ ἐπήγαγε, τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ὥσει ἔλεγεν, ὅτι τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἐνεργεῖ, οὐκ ἔστιν σωματικῶς, ψυχῆς δὲ νοητῶς καταλάμπων ὀφθαλμοῦς.

Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσον πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρὸς, καὶ ἔθηκε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἐπ' ἐμὲ, λέγων· Μὴ φοβοῦ· ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἡ γενόμην νεκρὸς, καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. Καὶ ἔχω τὰς κλεῖδας τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ᾗδου.

Ἔθος τοῖς ἁγίοις προφήταις ὁρῶσιν ὀπτασίαν, καταπλήττεσθαι εἰς παράτασιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐτελείας, καὶ τοῦ, ὅσον τὰ θεῖα τῶν ἀνθρωπίνων κατὰ τὸ κρεῖττον καθυπερτερεῖ καὶ ἀνέστηκεν. Ὅπερ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πέπονθε, καὶ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, ὁ μὲν πρὸς τὸν ἀρχιτεράτηγον τῆς τοῦ Κυρίου δυνάμεως, ὁ δὲ ἐπὶ ταῖς ὁραθείαις αὐτῶν ὀπτασίαις. Οὐκοῦν παραπλήσιόν τι τούτοις καὶ νῦν ὁ εὐαγγελιστὴς ὑποστάς, ἀνεβρῶσθαι φησι τῆς σωτηρίας δεξιᾶς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποτέμνης αὐτοῦ, μετὰ παρακλήσεως τὸν πρὸς αὐτὸν θέλον αὐτοῦ λόγον, οἷον πρῶτον καὶ ἔσχατον ἐμφανίζοντος, πρῶτον τῇ θεῇ φύσει, ἔσχατον τῇ σωτηρίᾳ ἡμῖν αὐτοῦ παραστέλλει, καὶ ζῶντα, εἰ καὶ δι' ἡμᾶς νεκρωθέντα. Ἀλλ' ὅν ζῶντα καὶ τὰς κλεῖδας ἔχοντα τοῦ θανάτου

A pretabitur, **659** quorum etiam singulos singulis Ecclesiis praesere dicit : et divus Gregorius in suo coordinationum libro idem astruit, ex hac Joannis Apocalypsi rem facere nitens nobis credibilem. Stellae autem vocat angelos propter lucis abundantiam quam in ipsis Christus diffundit. Et eisdem dextrae manus situm nactus esse dicit utpote dignissimo requiescentes ordine. De ore autem ejus gladium utraque parte acutum dicit egredi, atque Dei progenitor praecipit, ut hunc super femur suum potens accingat ²¹ : quia nondum eo tempore ultio indicta erat transgressoribus legum evangelicarum. Idcirco ille ut cunctationem supplicii demonstret, super femur interim gladium suspendit : nunc autem egrediens ex ore gladius summam designat promptitudinem eorum quae inevitabili animae periculo, in eos qui sub novo testamento sunt inobedientes, acriter irrunt, ad divisionem videlicet in duas partes : quam etiam Dominus in Evangelio designavit ²², comminatus negligentem servum esse dividendum. Et Paulus viventem dicit ²³ punitivum Dei sermonem et efficacem ac gladio penetrabiliorem, veluti ex ore procedentem, ac pertingentem usque ad ossa et medullas, quanquam non sensibiliter : unde etiam gladius hic acutus a Joanne descriptus est, quod in idem redit cum gladio maxime penetrabili a Paulo posito. Tanquam solem vero lucere ipsum ait in virtute, quoniam Sol quoque dicitur justitiae apud Malachiam prophetam ²⁴ : « qui illuminat omnem hominem venientem in mundum » ²⁵. Non autem sicut corpus perspicuum sensibiliter illuminat, sed juxta intellectum. Ideo quoque subjungit, *in virtute sua* : ac si diceret, quod lux Christi virtute operatur, non aspectu corporali, sed oculos animae spiritualiter illuminans.

I, 17, 18. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tanquam mortuus : et posuit dexteram suam super me, dicens : Noli timere : ego sum primus et novissimus, et vivus et fui mortuus, et ecce sum vivens in saecula saeculorum. Amen. Et habeo claves mortis et inferorum.

Moris est sanctis prophetis, ut cum visionem **660** intuentur, obstepescant ob vehementem abjectionem conditionis humanae : videntes quantum divina humana sint meliora, eaque praecellant ac excedant. Quod Jesu illi Nave contigit ²⁶, ac Danieli viro desideriorum ²⁷ : illi quidem ad summum exercitus Dominici visum ducem, huic autem ad ostensas sibi visiones. Itaque his affine quiddam etiam nunc contigit evangelistae, qui ait se roboratum fuisse salutari manu Filii Dei, quae ipsum tetigit post divinum consolationis factum ad se sermonem, nempe declarando quod primus sit ac postremus : primus divina natura, postremus salutari facta nobis ipsius praesentia : quodque vivus sit, etiamsi propter nos fuerit mortuus : attamen

²¹ Psal. XLIV, 4. ²² Matth. IV, 51. ²³ Hebr. IV, 12. ²⁴ Malach. IV, 2. ²⁵ Joan. I, 9. ²⁶ Josue V, 1. ²⁷ Dan. VII, 1 seqq. X, 11.

vivit et claves habet mortis ac inferni. Cum igitur talem habeat auxiliatorem, jubet ne formidet, utque illi adhærens qui vivit in sæcula sempiterna non vereatur, sed absque ullo metu scribat ea quæ vidit, et quæ sunt et quæ ventura sunt, hoc est præterita ac præsentia : nam hæc dicuntur esse quidem, sed nondum transisse in interitum : una autem cum his ea quæ futurum est ut fiant ad cognitionem transeuntium.

Noli timere. Visione consternatus evangelista, et veluti mortuus ante pedes ejus quem viderat constitutus, audisse se dicit: *Noli timere*, quasi nequaquam vivere potuisset sacer Joannes præ stupore, nisi salutari dextera tactus fuisset, soloque tactu illa fuerit operatus mirabilia. Nam ego, inquit, sum ob salutem omnium vestrum novissimis temporibus ad vos cum carne conversus, et « primogenitus omnis creaturæ »²². » Quomodo igitur possibile esset ut mali quidpiam ex mea apparitione patereris? Nam si vivo ac fons vitæ sum, et quanquam propter vos mortuus sum, rursum tamen conculcata morte revixi : quomodo possibile esset ut tu qui vivis, propter me et mei aspectum morereris? Quod si etiam claves habeo mortis ac inferni, ideo quoque vivifico et mortifico, deduco ad inferos ac reduco²³, « meique sunt », ut ait Propheta, « transitus mortis »²⁴ : » nequaquam meos cultores antequam expediat mittam in mortem, nisi primum ad scribendum admoveam ea quæ cognitione digna sunt.

I, 19, 20. *Scribe quæ vidisti et quæ sunt et quæ futurum est ut fiant post hæc. Mystrium 661 septem stellarum quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea. Septem stellæ, angeli septem Ecclesiarum sunt : et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.*

Quæ a sancto visa sunt, partim quidem jam facta sunt, quæ etiam juxta tempus jam terminum sortita sunt, non tamen ita ut etiam in interitum jam abierint. Ideo quoque de ipsis dixit: *Quæ sunt* : partim vero in promptu sunt, ut transeant : rursumque de nonnullis futurum est ut fiant, veluti in sequentibus sermo explicabit.

Mystrium septem stellarum. Quoniam ipsi significavit quænam sint septem stellæ et lucernæ ac candelabra, hujus quoque gratia ipsum erudit quænam singulis dicturus sit Ecclesiis. Stellæ autem vocat angelos Ecclesiarum præfectos, utpote lucem sortitos ab ipso Sole justitiæ : quod etiam opinatus est quispiam eorum qui forinsecus sunt sapientes de sensibili sole, nempe quod ab ipso stellæ lucem acciperent. Lucernas vero sive candelas, viros sacros ad hoc ordinatos ut Christi illuminationem locupletarent, et ignorantie tenebras quæ in præsentia vita sunt dispergerent. Porro candelabra ipsas Ecclesias tanquam ferentes luminaria, qui sunt præceptores, juxta Paulum,²⁵ sermonem vitæ continentes : universa vero aurea, propter sinceritatem

A καὶ τοῦ ἔθους. Ὡς οὖν τοιοῦτον ἔχοντα βοηθόν, κενεύει μὴ φοβεῖσθαι, μὴδ' ἐν αὐτῷ προανακαίμενον τῷ ζῶντι εἶς ἀτελευτήτους αἰῶνας ὑποταλαιπώρειν, ἀλλὰ γράφειν ἀνυποστόλως ἃ εἶδε, καὶ ἃ εἶσι, καὶ ἃ μέλλει ἐρχεσθαι, οἰονεὶ τὰ παρελθόντα καὶ ἐνεστώτα. Ταῦτα γὰρ τῶν ὄντων, ἀλλ' οὐ τῶν εἰς ἀνυπαρξίαν κεχωρηκότων. Μετὰ τούτων δὲ, καὶ ἃ μέλλει γίνεσθαι πρὸς γινώσκιν τῶν μετερχομένων.

B *Μὴ φοβοῦ.* Καταπλαγείς τῇ θέᾳ ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ ὡς νεκρὸς ὑποτεθείς τῷ ὀρωμένῳ πρὸς τοὺς πόδας, ἀκοῦσαι φησι, *Μὴ φοβοῦ*, ὡς οὐκ ἂν ἰσχυρὰς ζῆν ὁ ἱερὸς Ἰωάννης ἐκ τῆς καταπλήξεως, μὴ τῆς σωτηρίου δεξιᾶς ἀφαμένης αὐτοῦ τῆς κλειστής μόνης τῇ ἀφῇ ἐργασασμένης θαυμασία. Ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησὶν, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντων ὁμῶν ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν συναναστραφεὶς ὁμῶν μετὰ σαρκὸς, καὶ ἑ πρώτοτοκος πάσης κτίσεως. » Πῶς οὖν οἷόν τέ σε παθεῖν τι κακὸν ἐκ τῆς ἐπιφανείας μου; Εἰ γὰρ ζῶν καὶ πηγὴ ζωῆς ὑπάρχων (εἰ δὲ καὶ δι' ὁμᾶς ἐγενόμην νεκρὸς, ἀλλ' αὐθις ἀνεβίωον πατήσας τὸν θάνατον), πῶς οἷόν τέ σε τὸν ζῶντα, δι' ἐμὲ καὶ τὴν ἐμὴν ὀπτασίαν γενέσθαι νεκρόν; Εἰ δὲ καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἔθους, διδὼ καὶ ζωογονῶ καὶ κατάγω εἰς ἔθους καὶ ἀνάγω, καὶ, « Ἐμοῦ εἰσιν, » ὡς ὁ προφήτης φησιν, « αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου, » οὐκ ἂν τοὺς ἐμοὺς προσκυνητὰς πρὸ τοῦ καθήκοντος παραπέμψω τῷ θανάτῳ, ἂν μὴ γράψαι ὑποθῶμαι τὰ γνώσεως ἀξία.

C *Γράψον ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσι, καὶ ἃ μέλλει γίνεσθαι μετὰ ταῦτα.* Τὸ μυστήριον τῶν ἐπὶ ἀστέρων ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἐπὶ λυχνίας τὰς χρυσᾶς. Οἱ ἐπὶ ἀστέρες, ἄγγελοι τῶν ἐπὶ Ἐκκλησιῶν εἰσι. Καὶ αἱ λυχνίαι αἱ ἐπὶ, ἐπὶ Ἐκκλησίαι εἰσι.

Τὰ ὁραθέντα τῷ ἁγίῳ, τὰ μὲν ἤδη γεγόνασιν ἃ καὶ πέρας ἤδη ἔχοντα ἐτύγχανον κατὰ καιρὸν, ὡς μέντοι καὶ εἰς ἀνυπαρξίαν ἦν συγκεχωρηκότα. Διὸ καὶ περὶ αὐτῶν ἔειπεν, « Ἄ ἐστὶ. » Τὰ δὲ ἔτοιμα παρελθεῖν, τὰ δὲ μέλλει γίνεσθαι, ὡς προεὶν ὁ λόγος ἐρεῖ.

D *Τὸ μυστήριον τῶν ἐπὶ ἀστέρων.* Ἐπεὶ διεσέφησεν αὐτῷ τίνες τε οἱ ἐπὶ ἀστέρες καὶ οἱ λυχνίαι καὶ αἱ λυχνίαι, τοῦτου χάριν καὶ ἃ δεῖ πρὸς ἐκίστην εἰπεῖν Ἐκκλησίαν συνετίζεται. Ἀστέρας δὲ τοὺς ἀγγέλους τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐφόρους καλεῖ, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης τὸ φῶς χορηγούμενους : ὅπερ καὶ τις τῶν θύραθεν σοφῶν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου ἐδόξασεν, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοὺς ἀστέρας τὸ φῶς λαμβάνοντας. Λύχνους δὲ, τοὺς τὸν Χριστῷ φωτισμὸν ἱερῶς ἀνδρας καταπλουτεῖν τεταγμένους, καὶ τὸν τῆς ἀγνωσίας σκότον τοῦ παρόντος βίου διασκεδάζοντας. Λυχνία δὲ τὰς Ἐκκλησίας ὡς ἡχημάτων φωστήρων. Διδάσκαλοι δὲ οὗτοι, κατὰ Παῦλον, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες : χρυσᾶ δὲ πᾶσαι διὰ τὴν ἀκλῆδην τὴν καὶ τίμιον τῆς ἐν αὐταῖς πίστεως. Ἐκὰς

²² Coloss. 1, 15. ²³ I Reg. 1, 6. ²⁴ Psal. LXXII, 21. ²⁵ Philip. 2, 15.

ση δὲ ὅτι ἄγγελος ἐπιστάτης, καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ὡς ἐφημεν, παραθέμενος ἐπιτύσαστο. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐφανέρωσε, καὶ ἂν δὲ πρὸς ἐκάστην τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ταῦτα θεοκλυτούμενον διαμαρτυρασθαι, ἐπιφέρει λοιπὸν, καὶ ὅπως τὴν μὲν τέλειον ἔχω φαίνουσιν τοῦ θεοῦ σκόπου αἰτιάσασθαι χρῆ, ἵπαινεσαι δὲ τοὺς τοῦ Εὐαγγελίου δρόμου συλλόγους, ἱπιδωρῶσασθαι δὲ τὰς ἐν μέρει πταιούσας τοῖς κατ' ἁλλήλων νοθεσιῶν φαρμάκοις διαπεμφόμενον. Καὶ τίς ὁ ταῦτα θεσπίζων, ἀλλ' ἢ ὁ πάντας θέλων ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν; Καὶ τίνα ταῦτα καταμηνύσας; Τῷ θεοπεσίῳ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ διὰ τῆς μετὰ χεῖρα Ἀποκαλύψεως.

ante hæc indicavit? Divino sane evangelistæ nunc est præ manibus.

Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες, ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ Ἐκκλησιῶν εἰσι. Αἱ ἄγγελοι τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλέγεται, ἵνα ἂν τις διὰ παιδαγωγοῦ ἐλέγγοτο ἂν τῷ παιδαγωγούμενῳ, εἰδὼς ὡς οἰκτιροῦσθαι φιλεῖ τὰ τοῦ μαθητοῦ ὁ διδάσκαλος, εἴτε κατορθώματα, εἴτε ἡττήματα. Εἰκὸς δὲ καὶ διὰ τῶν ἑπτὰ ἀστέρων τῶν ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ χρηματίζοντος ταῦτα, τὴν τοῦ παντὸς διακομησιν δηλοῦν ἐν τῇ δεξιᾷ Χριστοῦ κειμένην, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ᾄδόμενον, « Ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ τέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ εἰσιν. »

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Τὰ γεγραμμένα πρὸς τὸν τῆς Ἐφεσίων Ἐκκλησίας ἄγγελον.

Τῷ ἄγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῃ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν· οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τὸν κόπον σου, καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ ὅτι οὐ δύνη βασιτάσαι κακοὺς· καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶ· καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς, καὶ ὑπομονήν ἔχεις· καὶ ἐθίστασας διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἐκοπίσας.

Ἄγγελον τῆς Ἐφέσου, τὴν ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίαν λέγει. Οὐ γὰρ ὁ προστατὼν ἄγγελος ἡμαρτήκει, ὥστε δεῖν ἀκοῦσαι. Μετανόησον, ὁ δὲ ἀγιώτητα ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κυρίου ὑπάρχων ἀσὴρ ὢν, καὶ δείγμα τοῦτο φέρων τῆς κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐκ καθαρότητος φωτισμοῦ μαρμαρυγῆς. Τίς δὲ καὶ χρῆσθαι γράφειν τῷ ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ διαλεγόμενου παρόντι, ὃς καὶ οὐδὲ αἰσθητῆς ἀκοῆς οἶα νοερὸς ὢν δεόμενος ἦν; Εἴτα καὶ ὅτι προῶν αὐτός ὁ τῆς ὀπτασίας (4) ὑψηλῆς ἄγιος οὐ τοῖς ἀγγέλοις φησιν, ἀλλὰ ταῖς Ἐκκλησίαις, τί λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκούειν, οὐκ ὁμιλῶν ἐστι. Καθὰ δὲ καὶ τοῖς λοιποῖς νοεῖν τοῦ προκειμένου τοῦδε βιβλίου, ἐνθα ἂν εὐρίσκηται. Γράψον τάδε τῷ ἄγγέλῳ τῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι οὐ τῷ ἄγγέλῳ, ἀλλὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς λόγους διακαλεῖται γράφειν, ὡσαύτως φανερόν.

⁴² I Tim. II, 4. ⁴³ Psal. xci, 4.

(4) Ἐκκλησίας vulg.

Ac dignitatem latentis in ipsis fidel. Quod etiam cuique Ecclesiæ præfectus sit angelus, etiam Gregorius Theologus, ut diximus, citata auctoritate confirmavit. Cæterum quoniam hæc manifestavit, et oportuit unicuique Ecclesiæ eum qui hæc a Deo audierat, manifestare, subiungit deinceps et quomodo hanc quidem penitus extra divinam voluntatem gradientem redarguere oporteat: missus autem sit ut collaudet cætos in quibus juxta Evangelium curritur: eas autem ecclesias quæ in parte impeerunt, corrigat mutuarum admonitionum remediis. Et quis hæc vaticinatur præterquam is qui « vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire »? Cui Joanni per Apocalypsim, id est, revelationem quæ

Septem stellæ, angeli septem Ecclesiarum sunt. Per angelum cum Ecclesia disserit, quemadmodum si quis per pædagogum cum eo loquatur qui ab illo gubernatur, sciens quod soleat præceptor propria ducere ea quæ sunt discipuli, **662** sive præclara sint facinora sive etiam lapsus quidam. Verisimile est autem et per septem stellas quæ in dextera erant ejus qui hæc vaticinabatur, significari gubernationem universi quæ in manu Christi sita est, juxta id quod in Psalmis canitur: « In manu ipsius sunt fines terræ, et excelsa montium ipsius sunt ».

CAPUT III.

Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Ephesiorum.

II, 1. 3. Angelo Ephesinæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum. Novi opera tua et laborem tuum et patientiam tuam: quodque non possis sustinere malos; et tentasti eos qui se dicunt esse apostolos et non sunt, et invenisti eos mendaces, et patientiam habes: et sustinuisi propter nomen meum, nec defecisti.

Angelum Ephesi dicit Ecclesiam quæ ibi erat. Neque enim præfectus angelus peccaverat, ut audire eum oporteret, Ago pœnitentiam: qui ob sanctitatem stella dicitur in dextera Domini exsistens: hoc etiam ferens indicium lucidi splendoris, qui ex natura ei ob puritatem convenit. Quid etiam necesse esset ei scribere, qui præsens est in dextera loquentis? qui nec sensibili auditu egebat utpote naturæ intellectualis. Præterea quoque manifestum est quod sanctus hic visionis auctor in progressu sit, quid Spiritus sanctus, non angelis, sed Ecclesiis audiendum dicat. Et in cæteris similiter præsentis libri locis, ubicunque inventum fuerit: Scribe hæc angelo talis Ecclesiæ, intelligere oportet, quod non angelo, sed Ecclesiæ sermones scribere jubetur.

Qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum. Simile est ac si diceret: Hæc dicit qui complectitur et imperat, ac continet tum cœlestes angelos, tum homines qui sunt in terra: nam hi septem stellæ sunt, ut jam **663** dictum est, et aurea candelabra ac lucernæ, in medio quorum inhabitare et inter eos inambulare annuntiatur Dominus.

Novi opera tua. Novi, et nihil me latet, inquit, qui singulatim formavi corda vestra⁴⁴, et cognovi omnia opera vestra, et quod malos audire non potes, sed natura odisti quod malum est, quodque tentasti eos qui se dicunt esse apostolos, et invenisti eos falsos apostolos. Siquidem Ephesini divinum complementes præceptum, quo dicitur non omni credendum esse spiritui, sed probandos esse spiritus num ex Deo sint⁴⁵, hoc est num data sit ipsis docendi dignitas juxta præscriptum evangelicum, in simplici rerum usu agebant, non autem cibis et potu ac nuptiis insanientes, vitamque voluptuosam temperanti præferentes: qualis erat Cerinthus, apostolo et evangelistæ σύγχρονος, dogmatum adulterinorum annuntiator.

Et patientiam habes. Laborasti, inquit, et tolerasti, nulla fatigatione animum dejiciens ob ea quæ propter nomen meum irruerunt: et recte admodum. Siquidem dictum est: «Invicem alii aliorum onera portate, et sic complete legem Christi⁴⁶.» Verisimile enim est quod a pseudopostollis fuerint ipsis illatæ contumeliæ, quibus omnino vices rependere non meditabantur, sed hujusmodi tanquam luxata ac debilia membra sustinebant.

Et sustinisti. Ἐδάστασας id est tolerasti, οὐκ ἐκοπίσας vero, id est non defecisti præ labore et fatigatione: et quasi diceret: Non desperasti, non reliquisti aciem; non es factus desertor.

Propter nomen meum. Nomen vocat famam et gloriam, sicut etiam cum dicitur, «Admirabile est nomen tuum in omni terra⁴⁷.» Annon gloria plenum est, quod non contentur Christiani malum referre pro malo, quemadmodum etiam divus Paulus exhortatur, dicens: «Ne declinetis ad incredulos⁴⁸.»

Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliqueris. Memor itaque esto unde excideris, et resipisce ac prima opera facias. Sin minus, veniam tibi cito, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi resipueris. Sed hoc habes quod odisti facta Nicolaitarum, quæ et ego odi. Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.

664 Cum in duobus Ecclesiam commendet, nempe in tolerantia doloris et neglectu molestiæ ab adversariis illatæ, de hoc uno indignatur: quo etiam in medio illorum duorum posito, nempe molesti laboris ac tolerantia, alienationem a malis collaudavit,

Ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ λυχνίων τῶν χρυσῶν. Ὁμοιον τοῦτω τὸ εἶπεῖν, τάδε λέγει ὁ περιέπων καὶ διακρατῶν, καὶ συνέχων τοὺς τε οὐρανίους (5) ἀγγέλους καὶ τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους. Οὗτοι γὰρ οἱ ἐπὶ τὰς ἀστέρες, ὡς ἤδη εἰρηται, καὶ αἱ χρυσαῖ λυχνίαι καὶ λύχνοι, ὧν ἐν μέσῳ ὁ ἐνοικεῖν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατεῖν ἐπαγγεῖλάμενος Κύριος.

Οἶδα τὰ ἔργα σου. Οἶδα, καὶ οὐδὲν με λείπειν, φησὶ, τὸν καταμόνας πλάσαντα τὰς καρδίας ὑμῶν, τὸν συνιέντα εἰς πάντα ἔργα ὑμῶν, καὶ ὅτι τῶν πονηρῶν οὐ δύνασαι ἀκοῦσαι μισοπόνηρος οὐσα, καὶ ὅτι ἐπειράσας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδαποστόλους. Θέλον γὰρ πληροῦντες οἱ ἐν Ἐφέσῳ παράγγελμα, τὸ φάσκον, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύειν, ἀλλὰ δοκιμάζειν, τουτέστι, τὸ δοθὲν αὐτοῖς διδασκαλικὸν ἀξίωμα, εἰ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐστὶ διάταξιν, ἐν αὐτοσκεύῃ τῇ χρεῖσ συσσελλόμενοι διετέλουν, ἀλλ' οὐχὶ βρώμασι καὶ πότοις καὶ γάμοις βακχευόμενοι, καὶ τὸν ἀπολαυστικὸν βίον τοῦ ἐγκρατοῦς ἐπίπροσθεν φέροντες, οἷοι οἱ περὶ Κήρινθον συγχρονίσαντες τῷ ἀποστόλῳ καὶ εὐαγγελιστῇ, νόθων δογμάτων καταγγελεῖς.

Καὶ ὑπομονὴν ἔχεις. Ἐκοπίσας, φησὶ, καὶ ὑπέμεινας, εἰς μηδὲν ἀποκατετήσας τῶν ἐπιφυέντων διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ μάλα πρεπόντως. Εἰρηται γὰρ, «Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.» Εἰκόες γὰρ παρὰ τῶν ψευδαποστόλων ἐπηρείας αὐτοῖς ἐπενεχθῆναι, οἷς ἀνταποδοῦναι οὐδ' ὅλως ἐμελέτησεν, ἀλλ' ὡς μελῶν παρειμένων ἠνέσχετο.

Καὶ ἐδάστασας. Ἐδάστασας, ἀντὶ τοῦ, ἠνέσχετο. Οὐκ ἐκοπίσας δὲ, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἀπεκατετήσας, οἷον ἐστὶ, οὐκ ἀπηγέρυσας, οὐ προδεδωκας, οὐκ ἐλιποτάκτησας.

Διὰ τὸ ὄνομά μου. Ὅνομα δὲ, τὴν δόξαν, τὸ κλέος φησὶν, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ, «θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ (6).» Καὶ πῶς οὐ κλέους μεστὸν, τὸ τοὺς Χριστιανούς μὴ ἀντιδιδόναι πνεῦσαι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ὡς καὶ Παῦλος ὁ θεὸς παραινέει, «Μὴ γίνεσθε, φάσκων, ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστους;»

Ἀλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀρῆκας. Μνημόνευε οὖν πόθεν πέπτωκας, καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα κοίτησον. Εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαί σοι ταχύ, καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς, ἐὰν μὴ μετανοήσης. Ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαιτῶν, ἃ καγὼ μισῶ. Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις. Τῷ ρικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὃ ἐστὶν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ μου.

Ἐν δυαὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποδεχόμενος, τῆς ὑπομονῆς τοῦ ἄχθους λέγω καὶ τῆς τοῦ κόπου τῶν ἀντιδιτιθεμένων ἀζηλίας, ἐνδὸς τούτου μέμφεται, ὃ καὶ μέσον θεὸς ἐκατέρων, τοῦ κόπου, φημί, καὶ τῆς ὑπομονῆς, τὴν πρὸς τοὺς κακοὺς ἐπῆνεσεν ἀλλοτρίως μετὰ

⁴⁴ Psal. xxxii, 15. ⁴⁵ I Joan. iv, 1. ⁴⁶ Galat. vi, 2. ⁴⁷ Psal. viii, 2. ⁴⁸ II Cor. vi, 14.

(5) Ἀνθρῳπίνους vulg.

(6) Verba ἐν πάσῃ τῇ γῇ. desunt in vulg.

τοῦ πειράσαι καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ τὴν τῶν Νικολαϊτῶν αἰσχροσύνην. Ἐμέμφατο δὲ καὶ τῆς πρὸς τοὺς πλῆσιον χορηγίας τὴν ὀλιγωρίαν, ἣν αὐτοὶ ἀνακαλέσασθαι ἐπισκήπτει, τὰ πρῶτα, φάσκων, ἔργα ποιήσον ἐν δικαιοσύνῃ. Ὁ δὲ γὰρ με λανθάνει, φησὶν, ὅτε τὰ πρῶτά σου τῶν πράξεων ἀγαθὰ, οὕτε δὲ τὴν εἰς τοὺς δεομένους ἀγάπην ἐνέκοψας. Ἐπὶ ἀνελθε ὅν διδάσκεισά παρὰ ἐμοῦ ὅτι ἐνέλειψας.

Ἐρχομαι σοι ταχύ. Τὸ, Ἐρχομαι, οὐ μεταθετικὴν δηλοῖ κίνησιν τοῦ πάντα πληροῦντος Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐκ ῥαθυμίας πρὸς κόλασιν ἐπιστροφὴν. Κίνησις δὲ Ἐκκλησίας ἡ τῆς θείας χάριτος ἐστὶ γύμνωσις, δι' ἣν ἐν σάλῳ καὶ κλύδωνι ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ τῶν ὑπουργούντων αὐτοῖς μαρῶν ἀνθρώπων (7) γίνεται ὥστε τοὺς ταύτην συγκροτοῦντας ἀνθρώπους λέγειν τὸ, « Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμὸς μου » καὶ, « Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί. »

Ἀλλὰ τοῦτο, φησὶν, ἔχεις ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, μεταξὺ τῶν λυπηρῶν τιθεῖς καὶ τὰ πρὸς εὐθυμίαν ἄγοντα, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Φησὶν οὖν, διὰ μετανοίας σε εὐεπιχείρητον καταλαμβάνω, ἀφ' ὧν σὺνδρομον ἔχω σε τοῦ μίσους μου τοῦ περὶ τοὺς Νικολαίτας. Οὗτοι δὲ παρονομάζονται ἀπὸ Νικολάου ἐνὸς τῶν ἐπὶ τὰ διακόνων. Καὶ τίνες δὲ ἦσαν τὴν αἰσχροσύνην, Ἐπιφανίου τοῦ ἐκ Κύπρου θεοῦ ἀνδρὸς ἡ τῶν Παπαρῶν αὐτοῦ βίβλος δηλώσει. — Ἀλλως. Κίνησιν λυχνίας τίνες, καὶ τὸν ἱερατικὸν τῆς Ἐφέσου θρόνον ὑπέλαβον, Κωνσταντινουπόλει τὰ πρεσβεῖα ἐαυτῆς ἐπιδοῦσα.

Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω. Σαρκεῖον οὖς πᾶς ἄνθρωπος ἔχει, πνευματικὸν δὲ ὁ θεοφορούμενος, ὅπερ τῷ Ἠσαΐᾳ προσάθεται καὶ τῷ θεοπάτορι Δαυὶδ εὐχόων γενέσθαι, ἀφ' οὗ καὶ εὐχαρίστως διατιθέμενος μελωδεῖ, « Εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μου, » οἷον οἷς ἀκοὴ τὸ ἐπαινετὸν φέρει, τούτους κέμου τὸν πόθον ἀφωμωύσατο. Τὸ Πνεῦμα δὲ ταῦτα λέγειν φησὶν, ἡ ὅτι πνευματικῶς ἐνργεῖτο παριστῶν τὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ἡ Πνεῦμα τὸν Χριστόν φησι καθὼς ἐστὶ καὶ νοεῖται Θεός, ὡς περ ἀμέλει καὶ Ἰῶς ἀνθρώπου χρηματίζει, καθὼς ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ νοεῖται. Καὶ ὅτι Πνεῦμα λέγεται ὁ Θεός, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Σαμαρείτιν παριστῶσι λόγοι, « Πνεῦμα, » ἀγορεύοντος, ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καὶ τὰ ἔξης. Καὶ τί τὸ Πνεῦμα λέγει;

Τῷ νικῶντι δώσω φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. — Νικῶντι, τὸν πρὸς τοὺς δαίμονας πόλεμον, δὲ διὰ τῶν συμφύτων ἡμῖν παθῶν ἀνερθεῖζεσθαι εἰσθελον. Ξύλον δὲ ζωῆς (8) τροπικῶς, τὸ ἐν μέσῳ τοῦ Παράδεισου, καὶ Παράδεισον τὴν μακαρίαν καὶ αἰωνίζουσαν ἐκκλησίαν τῶν ζώων, ἐν ἣ σφίλας ἀφθονος χύσις, περὶ ἧς καὶ Σολομῶν φησι· « Ξύλον ζωῆς ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις—

A una cum eo quod et pseudapostolos tentaverit et Nicolaitarum obscenitatem. Accusat autem negligentiam in insumendo ut proximis necessaria suppedientur, quod rursum jubet revocari. Prima, inquit, opera fac in justitia. Neque enim me latent, inquit, aut prima tuarum actionum bona, aut quod charitatem erga indigentes contraxeris. Revertere igitur, quum a me didiceris te defecisse.

Veniam tibi cito. Quod ait: Veniam, non progressivum significat motum Dei qui omnia replet, sed conversionem ad socordiae ultionem. Motus autem Ecclesiae est a divina gratia denudatio, propter quam in salo ac undarum jactatione a spiritibus malis et hominum iis obsequentium pravitate constituitur: adeo ut homines qui ejusdem sortis cum hac sunt Ecclesia, dicant: «Conturbatus est in ira oculus meus⁹⁹»; et, «Cor meum conturbatum est in me¹⁰⁰.»

Sed hoc habes quod odisti facta Nicolaitarum. Inter tristia ponit etiam ea quae consolationem adducunt, ne abundantiori tristitia absorbeatur Ecclesia. Ait ergo: Per poenitentiam ego facile te recipiam, eo quod te mihi conformem habeam in odio adversus Nicolaitas. Hi autem cognomen accipiunt a Nicolao, uno ex septem diaconibus. Quinam autem fuerint et eorum obscenitates liber Panarion Epiphanii divini ex Cypro viri manifestat.—Alio modo. Motum candelabri interpretati quoque sunt nonnulli sacerdotalem Ephesinae Ecclesiae sedem, quod C ipsius dignitatem tradiderit Constantinopoli.

Qui habet aurem audiat. Quisque homo aurem habet carnalem, spirituale vero is qui divino afflatur Spiritu, quae Isaiae¹⁰¹ addita est Deique progenitori Davidi¹⁰², ut obediens esset. Unde etiam grato animo affectus, dulciter canit: «Ad auditum auris obsecutus est mihi¹⁰³»; hoc est in his unde auditus fert aliquid laudabile, ad meum accessit desiderium. Haec autem ait Spiritum dicere, aut quod spiritualiter operabatur, demonstrans quae sunt hujus revelationis, 665 aut Spiritum dicit Christum, quatenus est et intelligitur Deus, quemadmodum revera quoque Filius hominis appellatur, quatenus est et intelligitur homo. Quod autem Spiritus dicatur Deus, ipsius Christi ad Samaritanam verba demonstrant, dicentis: « Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare¹⁰⁴. » Et quid est quod dicit Spiritus?

Vincenti dabo edere de ligno vitae. Vincendi in bello quod adversus daemones geritur, quod per insitos nobis affectus excitari solet. Lignum vero vitae quod est in medio paradisi, ac paradisum tropice accipi oportet beatam ac perpetuam vitam, in qua est abundans sapientiae diffusio: de qua etiam ait Solomon: « Lignum vitae est iis qui amplectuntur

⁹⁹ Psal. xxx, 10. ¹⁰⁰ Psal. lvi, 5. ¹⁰¹ Isa. l, 4 seqq. ¹⁰² Psal. cxix, 4. ¹⁰³ Psal. xvii, 45. ¹⁰⁴ Joan. i, 24.

(7) Vulg. ὑπὸ τῶν τῆς πονηρίας ἀνθρώπων.

(8) Vocem ζωῆς; omittit vulg.

ipsam.²⁴ Præsens autem evangelista de Christo A
dicit quod sit Deus ac vita æterna²⁵: qua futura in-
terminabili fruentur sancti in paradiso.

Dei mei. Ne quis hæc audiens offendatur. Si-
quidem cuncta humilia conveniunt Dei et hominis
salutari dispositioni propter nos factæ: quandoqui-
dem in Evangeliiis quoque ait ipse: « Ascendo ad
Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum
et Deum vestrum²⁶, » tanquam ipsius quidem na-
tura, horum vero adoptione.

CAPUT IV.

Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Smyrnæorum.

II, 8-11. Et angelo Ecclesiæ Smyrnæorum scribe:
Hæc dicit primus et novissimus, qui fuit mortuus et vi-
vit: Scio operatua et afflictionem et paupertatem, sed
dives es: et blasphemiam eorum qui se dicunt Judæos
esse et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Nihil
horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est
diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut affligamini,
et habebitis afflictionem dierum decem. Esto fidelis
usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.
Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat
Ecclesiis. Qui vicerit, non lædetur a morte secunda.
οδς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις. Ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανάτου
τοῦ δευτέρου.

Primus et novissimus est Christus, utpote Deus
et homo: primus divina natura, novissimus tan-
quam postremis diebus propter nos homo factus.
Fuit quoque triduo mortuus, rursumque sua resur-
rectione viam nobis aperuit resurrectionis ac vitæ.
Et quid hic ait? Scio opera tua et afflictionem et
paupertatem, quæ propter me sustines pulsatus ab
incredulis. Ne igitur dum affligeris et paupertate
promeris, dicas et ipse: Quid est quod jejunavimus,
et non cognovisti, humiliavimus animas nostras, et
non attendisti? ²⁷ Quamquam enim hæc ita sint, at-
tamen dives es, in spiritualibus thesaurum habens
absconditum in agro cordis tui, qui est Christus,
propter quem etiam dives es, utpote hunc habens
protectorem, qui et ipse cum dives esset, propter nos
pauper factus est.

Scio opera tua. Videlicet bona, et afflictionem
propter ipsa illatam, ac paupertatem quæ ob invi-
diam a blasphemis Judæis cooperatoribus diaboli
in vos inducta est: qui solo nomine Judæi sunt,
veritate autem et re ipsa sunt synagoga diaboli.
Sed quamquam ob violentiam pauper efficiaris, mihi
tamen repositus, qui sum dispensator omnium bo-
norum, dives es. Idcirco nihil metuas eorum quæ
tibi inferenda sunt a cooperatoribus diaboli, qui vos
carceribus et aliis tentationibus affligent, quorum
brevissimus ac unius diei est impetus, et quantum
erit si etiam decem æquetur diebus? Esto itaque
tolerans neque deficias usque ad mortem, ut propter
ea accipias coronam vitæ.

²⁴ Prov. III, 18. ²⁵ Joan. I, 4. ²⁶ Joan. XI, 17. ²⁷ Isa. LVIII, 3.

²⁸ Verba ἐγκλ. φυλ. κ. περ. ἄλλων ἀνιττῇ. νυλγ.

νοὶς αὐτῆς. » Ὁ δὲ παρὼν εὐαγγελιστὴς περὶ τοῦ Χρ-
στοῦ φησιν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ ζωὴ ἡ αἰώ-
νιος, οὐ ἐν τῷ Παραδείσῳ τῇ μελλούσῃ ἀτελευτήτῳ
ζωῇ ἐν ἀπολαύσει οἱ ἅγιοι γενήσονται.

Τοῦ Θεοῦ μου. Μὴ τις ἀκούων ταῦτα σκανδαλιζέ-
σθω. Πρέπει γὰρ τὰ ταπεινὰ πάντα τῇ δι' ἡμᾶς σω-
τηρίῳ ἡμῶν τοῦ θεανθρώπου οἰκονομίᾳ. Ἐπεὶ καὶ ἐν
Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ οὗτός· « Ἀναβαίνω πρὸς τὸν
Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ
Θεὸν ὑμῶν, » ὡς τοῦ μὲν φύσει, τῶν δὲ θέσει.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Τὰ δηλωθέντα τῷ ἐν τῇ Συμυρναίων Ἐκκλησίᾳ
ἀγγέλω.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Συμύρῃ Ἐκκλησίας
γράφον· Τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς
ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἐζησεν· Οἶδά σου τὰ ἔργα
καὶ τὴν θλίψιν καὶ τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ πλού-
σιος εἶ. Καὶ τὴν βλασφημίαν τῶν λεγόντων
Ἰουδαίους εἶναι ἐαυτοὺς καὶ οὐκ εἶσιν, ἀλλὰ
συναγωγὴ τοῦ Σατανᾶ. Μὴδὲν φοβοῦ ὁ μέλλεις
καθεῖν. Ἰδοὺ δὴ μέλλεις βαλεῖν ὁ διδῶλος ἐξ
ὑμῶν εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῇς, καὶ ἐξεῖς
θλίψιν ἡμέρας δέκα. Γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου,
καὶ δώσω σοὶ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. Ὁ ἔχων
ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις. Ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανάτου
τοῦ δευτέρου.

Πρῶτος καὶ ἔσχατος ὁ Χριστὸς, ὡς Θεὸς καὶ ἀν-
θρώπος. Πρῶτος τῇ θεῇ φύσει, ἔσχατος, ὡς δι'
ἡμᾶς ἐπ' ἔσχατον ἀνθρώπος γενόμενος. Καὶ νεκρὸς
δὲ ὁ αὐτὸς τριήμερος, καὶ αὐθις ἀνοίξας ἡμῖν διὰ τῆς
αὐτοῦ ἀναστάσεως ὁδὸν τῆς ζωῆς. Καὶ τί φησιν οὗ-
τος; Οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν θλίψιν καὶ τὴν πτω-
χείαν, ἃ δι' ἐμὲ ὑπομένεις, ὑπὸ τῶν ἀπίστων μαστι-
ζόμενος. Μὴ οὖν ἐν τῷ θλίβεσθαι καὶ πτωχεύειν
ἐλπίης καὶ αὐτὸς· Τί ὅτι ἐνηστεύσαμεν καὶ οὐκ
ἐγνώκω, ἐταπεινώσαμεν τὰς ψυχὰς ἐαυτῶν, καὶ οὐ
προσέσχες; Εἰ γὰρ καὶ ταῦτα, ἀλλὰ πλούσιος εἶ,
ἐν τοῖς πνευματικοῖς τὸν θησαυρὸν ἔχων κεκρυμμέ-
νον ἐν τῷ ἀγρῷ τῆς καρδίας σου, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστὸς,
δι' οὗ καὶ πλούσιος εἶ, ὡς τοῦτον ἔχων σκεπαστήν,
ὃς καὶ αὐτὸς πλούσιος ὢν, ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς.

Οἶδά σου τὰ ἔργα. Δηλαδὴ τὰ χρηστὰ, καὶ τὴν
διὰ ταῦτα θλίψιν καὶ πτωχείαν, τὴν διὰ φθόνον ἀπὸ
τῶν συνεργῶν τοῦ διαβόλου βλασφημῶν Ἰουδαίων
ἐπαγομένην ὑμῖν, οἵτινες Ἰουδαῖοι ὀνόματι μόνον,
τῇ δὲ ἀληθείᾳ συναγωγὴ τοῦ διαβόλου εἰσὶν. Ἀλλὰ
κἂν ἐξ ἐπηρεᾶς πτωχεύης, ἐμοὶ ἀνακαίμενος τῷ
πάντων ἀγαθῶν πρυτάνει, πλούσιος εἶ. Διόπερ μὴδὲν
φοβοῦ τῶν μελλόντων σοὶ ἐπενεχθῆναι ἀπὸ τῶν συν-
εργῶν τοῦ διαβόλου θλιβερῶν ἐγκλεισµῶν φυλακῆς
καὶ πειρασµῶν ἄλλων (9), ὧν ἐφημέρος ἡ ἐπιφορὰ,
καὶ ὅσον εἰ καὶ ἡμερῶν δέκα ἐξισουμένη; Γίνου οὖν
καρτερικὸς καὶ μὴ ἐκλυόμενος μέχρι θανάτου, ὑπὲρ
ὧν λήψῃ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.

Καὶ τὴν βλασφημίαν. Κατὰ κοινοῦ τὸ, **Οἶδά Α** σου, ἵνα ἐξακούηται οὕτως· Οἶδά σου τὰ ἔργα, οἶδα καὶ τὴν βλασφημίαν τῶν τῷ λόγῳ μὲν Ἰουδαίων, ἔργῳ δὲ συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ. Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ τῇ περιτομῇ τῆς καρδίας, ὁ διὰ τῆς τοῦ φαινομένου περιδλητοῦ τῷ γεννητικῷ μορίῳ δέρματος ἀφαιρέσεως τοῦ ὀλικοῦ τοῦδε παντὸς βίου ἀλλοτριούμενον ἑαυτὸν αἰνιττόμενος, καὶ πρὸς τὰ θεῖα τῇ ψυχῇ ἐνσκευαζόμενος. Εἰ γὰρ Ἰούδας μὲν ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται, Ἰσραὴλ δὲ τοῦς ὁρῶν Θεόν, πάντως οἱ ἀληθεῖς Ἰουδαῖοι καὶ Ἰσραὴλ οὗτοι εἰσιν, οἱ Χριστῷ ἐξομολογούμενοι, ἔχουν εὐχαριστοῦντες ἀνθ' ὧν μεγάλα εὐεργέθημεν τῇ διὰ σαρκὸς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημία. Τοῦτο γὰρ ἡ ἐξομολόγησις δηλοῦν βούλεται. Ἰσραὴλ δὲ, ὅς νῦν Θεὸν ὁρᾷ ἡξιώμενος, μηδενὶ τῶν ἀσχολεῖν ἐλωθότων ἐπιπροσθούμενος. Οὐκοῦν οὐδὲ Ἰουδαῖοι οὔτε Ἰσραὴλ οἱ τῇ ἀπιστίᾳ ἐμμένοντες ἀνεπιστρέφως, ἀλλὰ βλασφημοῦντες συναγωγὴν ἑαυτοῦς ἀποφύνοσι τοῦ Σατανᾶ ἐζωγρημένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα, ὅτι καὶ στρατηγούμενους ὑπ' αὐτοῦ.

Οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου.

Ἀκριβὲς τὸ εἰρημένον, ὅτι δύο θανάτων ἀνθρώποις ὄντων, πρώτου τοῦ φυσικοῦ, ὅς ἐστι χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, κατὰ τὴν δικαίαν καὶ ἀπερατήτητον ἀπόφασιν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, τὴν, ὅτι· «Γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.» Τοῦτον τὸν θάνατον ἀνυπερβέτως, πάντες ἄνθρωποι δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοὶ μέτμεν. Δευτέρου δὲ πάλιν θανάτου καὶ ἐλεθριωτέρου, τοῦ δι' ἁμαρτίας ὄντος, ὃν τὸ τῆς ἀκολάστου καὶ σαρκικῆς καὶ ἡδυπαθοῦς ζωῆς δέλεαρ τοῖς ἀνθρώποις οἷδε πορίζειν. Αἰὶ καὶ ὁ Κύριος τοὺς ταύτην μεταδιώκοντας νεκροὺς ὀνομάζει, ὅταν φῇ· «Λαφετε τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς.» Τοῦτον τὸν θάνατον (τὴν ἐμπαθὴ λέγω ζωὴν) ὁ νεκρὸς οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ τῆς γενέσεως εἰς ἀδιάλειπτον θάνατον.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε'.

Τὰ σημανθέντα τῷ τῆς Περγαμῶν Ἐκκλησίᾳ ἀγγέλω.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγᾷ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν τὴν δίτομον τὴν ὀξείαν· **Οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τοῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ.** Καὶ κρατεῖς τὸ δρομὸν μου, καὶ οὐκ ἡνρήσω τὴν πίστιν μου ἐν ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς Ἀντίπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ. Ἀλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ ὀλγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδασχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδαξε τὸν Βαλὰκ, βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι. Οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας τὴν διδασχὴν τῶν Νικολαϊτῶν ὁμοίως.

Δίτομον ῥομφαίαν φησὶν, ἣ τὴν κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον τὸ πᾶν περιαιρούσαν τὸ περιττὸν τοῦ παρόντος βίου καὶ τὸ ἀπὸ γενέσεως ἡμῖν ἐπισκοτοῦν

¹⁹ Genes. iii, 19. ²⁰ Matth. viii, 22.

(10) Male interpre scripserat, dicit, aut sermonem evangelicum avellentem quod superfluum, etc.

Et blasphemiam. A communi sensu repetendum est, Scio, ut sit sensus : Scio opera tua, scio blasphemiam eorum qui verbo Judæi sunt, re autem ipsa sunt synagoga Satanæ. Neque enim qui in manifesto Judæus fuerit, is vere Judæus est, sed qui in occulto et circumcisione cordis, qui per ablationem materialis pellis quæ circumdare conspicitur membrum genitale, seipsum tota vita immutasse designatur, et in anima exornatus esse ad divina. Nam si Judas interpretatur confessio, Israel autem mens quæ Deum intuetur : hi omnino veri sunt Judæi et Israel, qui Christum confitentur, sive gratias agunt ob magna beneficia, quibus affecti sumus per adventum ejus in carne ad nos. **667** Nam hoc significat illa confessio; Israel vero qui assecutus est ut Deum mente videat, qui nulla re obscuratur qua prius solet occupari. Itaque neque Judæi sunt neque Israel, qui non conversi permanent in incredulitate, sed blasphemando ostendunt se synagogam esse Satanæ, capti ab illo ad ipsius voluntatem, tanquam ab ipso expugnati.

Non lædetur a morte secunda. Exacte loquendo hoc dictum est. Cum enim duæ sint mortes, prima naturalis est, nempe animæ separatio a corpore, secundum justam et inevitabilem omnipotentis Dei sententiam, puta : «Terra es et in terram revertaris¹⁹.» Hanc mortem omnes homines absque ulla exceptione justi ac peccatores subimus. Rursum vero secunda mors, majorem afferens cladem, per peccatum inducta est, quam illecebræ vitæ lascivæ, carnalis ac voluptuosæ hominibus suppeditare solent : ideo quoque Dominus eos qui hanc insequuntur mortuos appellat, cum ait : «Sinite ut mortui sepeliant mortuos suos²⁰.» Hanc mortem, nempe vitam affectibus deditam, qui vicerit, non recipiet damnum a morte gehennæ, transeundo ad mortem interminabilem.

CAPUT V.

Quæ designata sunt angelo Ecclesiæ Pergamorum.

H, 12-15. Et angelo Ecclesiæ Pergamorum scribe : Hæc dicit qui habet gladium utraque parte acutum : **Noli opera tua, et ubi habites, nempe ubi thronus est Satanæ : et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam, in diebus quibus Antipas testis meus fidelis apud vos occisus est, ubi Satanæ habitat. Sed habeo adversum te pauca, quod habeas ibi tenentes doctrinam Balaam, qui docuit Balac, ut poneret offendiculum coram filiis Israel, quo ederent idolis immolata et scortarentur : ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum similiter.**

668 Gladium utrinque incidentem dicit aut eum qui, secundum sermonem evangelicum, avellit quod superfluum est (10) in præsentī vita, et

quod a nativitate nobis tenebras offundit, ne divina prospiciamus, aut severam adversus impios sententiam. Ex eo autem quod hic gladius præter hoc quod utrinque incidit etiam acutus dicitur, adhuc etiam accelerationem indicat ad eorum ultionem qui divinis jussis non obtemperant. Thronum vero Sathanæ vocat Pergamum, ut quæ idololatriæ dedita erat supra omnem reliquam Asiam. Itaque cum etiam hujusmodi locum inhabitares, inquit, incorruptam servasti meam fidem, in nullo eversa ex vicinitate malorum, neque iniquos æmulata es, visa pace et abundantia iniquorum.

Antipas testis meus. Antipas testis, Pergami tulit testimonium, cujus in hunc usque diem servatur martyrium, cum multa libere locutus fuisset adversus insidiatores: et quantum in ipso fuit usque ad mortem processit, de cujus fortitudine evangelista nunc per os Dei fecit mentionem, ut productam in medium illius virtutem et patientiam ostendat fidelibus, una cum crudelitate errantium, ut qui de Sathanæ sunt contubernio. Quoniam autem tangitur eorum quoque reprehensio qui sanctissimi erant, eo quod: In multis offendimus omnes⁶¹, juxta id quod scriptum est: « Quis purus est a sorde? » ideo ait: Quanquam taliter me colatis, habeo tamen nonnihil in quo vos accusem, licet ea pauca sint. Siquidem hæc Pergamorum civitas, ut apparet, duo adversa nacta erat, nempe plures Græcos sive infideles, et inter eos qui fideles dicebantur, obsceni Nicolaitæ, tanquam prava zizania inter tritum, seminati erant. Porro vide quomodo hos ex Veteri Testamento quibusdam assimilatos in medium produxerit.

Doctrinam Balaam qui docuit Balac. Balaam ait docuisse Balac, hoc est, factum fuisse præceptorem ipsius Balac. Historia est in libro divini Mosi qui dicitur Numeri⁶². Josephus autem Judæus scribit regem Balac consilio Balaam adduxisse populo Israel mulierculas ut scortarentur: quando etiam Phinees celebri memoria dignum peregit opus adversus Zambri: et præter hanc lasciviam attraxisse populum ipsum Israeliticum ad impuram comestionem, utendo in cibum carnibus quæ Beelphegor immolata fuerant: 669 ideo etiam perierunt. His vero similes quoque dicit Nicolaitas, et in scortatione et in impura comestione. Quod si quis requirat quænam illa erant in quibus errabant, ex Epiphanio, veluti jam diximus, divino Cyprensi episcopo discere licebit, qui ad multorum utilitatem non indignum putavit manifeste ob oculos ponere Nicolaitarum fetorem ac turpitudinem, omni seposito metu, tum quoad libidinosam lasciviam, tum quoad maxime abominandam impuram comestionem.

II, 16, 17. *Resipisce itaque: alioqui veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Vincenti*

⁶¹ Jac. III, 2. ⁶² Job xxv, 4. ⁶³ Num. xxiv, 25.

(11) Verba, ex tñs θεολογίας, omiscrat vulg.

A τῶν θείων τῆς ἐποφίας, ἡ τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀπότομον ἀπόφανσιν. Πρὸς τῷ δισκόμῳ δὲ καὶ ὄξετα αὐτῇ, ἐτι καὶ ταχινή, εἰς ἐκδίκησιν τῶν ἀπειθούντων τοῖς θεοῖς κελεύσματος. Θρόνον δὲ τοῦ Σατανᾶ τὴν Πέργαμον καλεῖ, ὡς κατείδωλον οὖσαν ὑπὲρ τὴν Ἀσίαν πᾶσαν. Ἀλλ' οὖν καὶ τοιοῦτον οἰκοῦσα τόπον, γησὶν, ἀνόμενόν μου τὴν πίστιν ἐτήρησας μὴδὲν ἐκτραπέισα ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν γειτνίας, οὐδὲ ζήλωσας ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν καὶ εὐθηνίαν θεωροῦσα.

Ἐν αἷς Ἀντίπας ὁ μάρτυς μου. Ἀντίπας ὁ μάρτυς ἐν Περγάμῳ ἐμαρτύρησεν, οὗ καὶ τὸ μαρτύριον εἰς ἐτι σώζεται, πολλὰ παρρησιασάμενος τοῖς ἐκδουλεύουσι. Καὶ ὅσον εἰς αὐτὸν ἤκεν, ἄχρι θανάτου προῆλθε. Οὐπερ τῆς ἀνδρείας νῦν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκ τῆς θεολογίας (11) μέμνηται πρὸς ἐνδειξιν ἐπιστοχθεΐας τῆς ἐκείνου ἀρετῆς καὶ ὑπομονῆς τοῖς πιστοῖς, τῆς τε τῶν πεπλανημένων ὁμότητος ὡς ὁμοσχέμων τῷ Σατανᾷ. Ἐπειδὴ δὲ ἄπτεται καὶ τῶν ἀγιωτάτων ὁ μῦθος, καθ' ὃν ἐ πολλὰ παλομεν ἅπαντας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, « Τίς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου; » Ὑμῖν κάλιν, φησὶ, καίτοι τοιοῦτοι οἷσι τὰ πρὸς θεραπείαν ἐμὴν, ἔχω τι ἐγκαλεῖν, καὶ ἀπ' ὀλίγων. Δύο γὰρ χαλεπὰ, ὡς εἰκεν, αὐτῇ ἡ πόλις τῶν Περγαμηνῶν ἐκίχτητο, τοὺς μὲν πλείονας Ἕλληνας, ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ὀνομαζομένων πιστῶν, τοὺς αἰσχρουργοὺς Νικολαίτας ἐπισπαρμένους τῷ χρηστῷ σίτῳ ζιζάνια πονηρά. Καὶ ὅπως δὲ τούτους, καὶ τίσιν ὁμοιωμένους, διὰ τῆς πάλαι ἱστορίας παρέθετο.

Τὴν διδαχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδαξε τὸν Βαλάκ. Τὸν Βαλαάμ φησι διδάξει τὴν Βαλάκ, οἷον ἐκ διδασκαλον γενόμενον τοῦ Βαλάκ. Ἡ δὲ ἱστορία, ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ θεσπεσίου Μωϋσέως ἢ ὄνομα Ἀριθμοί. Ἰώσηπος δὲ ὁ Ἰουδαῖος συμβουλῇ γράφει τοῦ Βαλαάμ τὸν βασιλέα Βαλάκ, τὰ γύναια παραστῆσαι τῷ λαῷ τῷ Ἰσραὴλ εἰς πορνείαν (ὅτε καὶ Φινεὺς τὸ ἀόιδιμον ἔργον εἰργάσατο τὸ ἐπὶ Ζαμβρῇ), καὶ πρὸς τῇ ἀσελείᾳ ταύτῃ, καὶ τὸν αὐτὸν Ἰσραηλῆτην λαὸν πρὸς μιαιροφάγιαν ἐλκυσθῆναι, τὰ τῷ Βεελφεγῶρ ἀνατεθέντα κρέα εἰς βρώσιν χρησάμενον. Διὸ καὶ ἀπώλοντο. Ἐξομοιοῦσθαι δὲ τοῦτοις φησὶ καὶ τοὺς Νικολαίτας κατὰ τὴν πορνείαν καὶ μιαιροφάγιαν. Ἄ εἰ τις ἐπιζητεῖ πάλαι τινα ἦν, ὡς ἡδη παρεθέμην, ἐξ Ἐπιφανίου τοῦ Κυπρίου ἀρχιερέως Θεοῦ μάθοι, ὃς εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, οὐκ ἀπηξίωσε τὴ βορβορῶδες τῶν Νικολαϊτῶν, κατὰ τὴν πορνικὴν ἀκολασίαν, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῇ βδελυκτοτάτην ἀκαθαρτοφάγιαν πρόδηλον ἀνυποστόλως καταστῆσαι.

Μετανόησον οὖν· εἰ δὲ μὴ, ἐρχομαι σοι ταχὺ, καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ρομφαίᾳ τοῦ στόματός μου. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ

Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις· Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου· καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.

Ὁ βάθος πλούτου καὶ ἀγαθότητος Θεοῦ! ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀπειλῇ ἡ φιλανθρωπία. Πολεμήσω γάρ, φησιν, οὐ μετὰ σοῦ, ἀλλὰ μετὰ τῶν Νικολαϊτῶν τῶν νοσούντων τὰ ἀνάτα καὶ ἄχρηστα. Τῶν γὰρ ἐν Περγὰμῃ ἐφείσατο ὡς πιστῶν, ἐνδὸς μόνου ἐπιμεμφάμενος αὐτοῖς τῆς μετὰ τῶν Νικολαϊτῶν ἀναστροφῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ταχὺ τῆς κατ' αὐτῶν ἐπελεύσεως, πῶς οὐ κηδεμόνος καὶ μὴ ἀνεχομένου ἐπὶ πολὺ τὸν κληρὸν ἐκτοῦ νοθεύεσθαι, ἀλλὰ ταχινήν βραβεύοντα τὴν ἀντίληψιν;

Ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ στόματός μου. Ῥομφαίαν στόματος τίνα καὶ διὰ τί εἶρηται δίστομοι, ἐφθμεν πρὸ μικροῦ παραθέμενοι.

Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ ἀπὸ τοῦ μάννα. Ἐπειδὴ ὁ φθάνομεν παραθέμενοι ἐξ Ἐπιφανίου τοῦ ἱεροῦ λαβόντες, ἐτολμάτο παρὰ Νικολαϊτῶν ὁξία τῆς τοῦτων ἀβείας ἐν τῇ ἀκαθάρτῳ μίξει ἐαυτῶν ἡ βλασφημοτάτη βρώσις, τοῦτου χάριν τῷ νικῶντι δοθῆναι φαγεῖν τοῦ μάννα ἀντὶ τῆς ἀκαθάρτου βρώσεώς τε καὶ βδελυρᾶς ὑπέσχετο. Μάννα δὲ τροπικῶς ὁ ἄρτος ἐστὶ τῆς ζωῆς ὁ οὐρανόθεν δι' ἡμᾶς κατελθὼν, εἰ καὶ πάντα τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, ὡς οὐρανόθεν καὶ αὐτὰ καταπίεμενα, ὅπου καὶ ἡ ἀνω Ἱερουσαλήμ. Νικῶντι δὲ τὸν διάβολον, δοθῆναι καὶ ψῆφον λευκὴν, τούτεστι, δόξῃ λελαμπρυσμένην. Τοῦτο δὲ, τὴν λευκὴν ψῆφον, τὴν ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις καὶ τοῖς σταδίοις ἀγωνιζομένων γνῶριμον οὖσαν, τοῖς νικῶσι παρεχομένην, ἐνταῦθα τίθεικεν. Ὅνομα δὲ καινόν, τῇ παρούσῃ ζωῇ ἀγνωστὸν. «Τὰ γὰρ ἀγαθὰ ἀ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς, ὁφθαλμοὶ οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.» Τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ ἅγιοι κληρονομήσουσι. Πῶς γὰρ οἶόν τε φθαρτῇ γινώσκει τὰ ἀφθάρτα παραδελουῖσθαι;

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Τὰ γεγραμμένα τῷ τῆς Θυατείρων Ἐκκλησίᾳ ἀγγέλῳ.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις Ἐκκλησίᾳ γράψον· Τάδε λέγει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· Οἶδά σου τὰ ἔργα, καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν διωκτικὴν, καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ τὰ ἔργα σου, τὰ ἔσχατα πλεονα τῶν πρώτων.

Σιγέστερον ἐαυτοῦ παρέχεται γινώρισμα ὁ χρηματίζων τῷ εὐαγγελιστῇ, Υἱὸν ἐαυτοῦ καταγγέλλων Θεὸς, ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲν ἀφωμοιωμένους πυρὶ, ὥστε οὖς τε δικαίους μὲν φωτίζειν, πρὸς καυσίν δὲ ἁμαρτανόντων ἐτοίμους· τοὺς πόδας δὲ χαλκολιβάνῳ ἀπεικασμένους. Χαλκολιβάνῳ δὲ, ἡ τῷ

A *dabo edere ex manna abscondito, et dabo ipsi calculum candidum, et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit nisi qui accepit.*

B *immensitatem abundantissimæ bonitatis Dei! nam in minis quoque relucet benignitas. Pugnabo, inquit, non tecum, sed cum Nicolaitis qui inmedicabiliter ægrotant, et ad nihil sunt utiles. Siquidem eorum qui Pergami erant tanquam fidelium amore captus erat, indignatus ipsis ob solam unam conversationem cum Nicolaitis. Sed et id quod ait secito adversus illos venturum, annon providentis est, et non sinentis diutius sortem ac substantiam suam corrumpi, sed velocem designantis retributionem?*

In gladio oris mei. Quisnam sit gladius oris, et quam ob causam utrinque iucidens dictus sit, paulo ante proposuimus.

Vincenti dabo edere ex manna. Quoniam, veluti ex divino Epiphanio sumptum proposuimus, a Nicolaitis attentata erat indignissima comestio, digna ipsorum impietate in impura sui commistione, ideo vincenti daturum se manna edendum proponit loco impuri et abominandi cibi. Manna vero tropice dicitur panis vitæ, qui propter nos de cælo descendit: quanquam omnia quoque futura dicantur bona, tanquam et ipsa cœlitus devolantia, ubi etiam est superna Jerusalem. Vincenti autem diabolum pollicetur etiam se daturum esse calculum candidum; hoc est opinione et fama fulgentem. Posuit autem hoc loco calculum candidum, quod is notus esset ab his qui in theatris ac stadiis certabant, et vincentibus tradebatur. 670 Nomen vero novum hoc est, quod præsentī vita ignoratur. Siquidem «Ea bona quæ præparavit Deus his qui se diligunt», oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (hoc autem nomen sancti hæreditate possidebunt); quomodo enim possibile est ut corruptibilii notitia apprehenderentur incorruptibilia?

CAPUT VI.

Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ Thyatirorum.

II, 18, 19. *Et angelo Ecclesiæ Thyatirorum scribe: Hæc dicit Filius Dei qui habet oculos suos tanquam flammam ignis, et pedes ejus similes chalcolibano: Novi opera tua et charitatem ac ministerium et fidem ac patientiam tuam, operaque tua novissima plura primis.*

Apertius præbet sui indicium is qui loquitur cum evangelista, Filium Dei se ipsum annuntiāns: qui oculos quidem habeat igni assimilatos, tanquam paratos ad illuminationem justorum, exustionem vero peccatorum: pedes autem assimilatos chalcolibano. Chalcolibano, inquam, sive qui a medicis

⁶⁶ Isa. LXIV, 4. ⁶⁷ I Cor. II, 9.

masculus dicitur, qui dum adoletur, odoriferos emit-
tit vapores : quandoquidem et qui Christo adhæse-
runt, inter afflictiones veluti in igne versantes, non
ce-sant sui exploratione circumstantes suavi afflicte
odore. Hinc etiam Paulus sibi gratulans, « Christi,
inquit, bona fragrantia sumus, in his qui salvi sunt,
et in his qui pereunt » : » in his quidem qui salvi
sunt, sua inter seditiosos tumultus tolerantia, veluti
suavi unctione eos inungentes ad perfectiorem vi-
tam fidei quæ in Christum est, dum illi affixi essent
vitæ in primis elementis ad divinum cultum insti-
tutæ a lege Mosaica : quemadmodum sane et in his
qui pereunt emortua vita, vita, inquam, revera
affectibus exposita, et crasse instituta juxta mor-
tem quæ est in insania circa idola : quos etiam ir-
reprehensibilis secundum Christum vita novit suavi
odore aspergere : **671** ut et hos cum Paulo pul-
chre exornent dicentes : « Vivo ego, non amplius
ego, vivit vero in me Christus ». » Hoc itaque
modo se habet meditatio de masculo libano. Potest
quoque intelligi chalcolibanum veluti jam dictum
est, incarnatio Domini sive æterni Verbi Dei in no-
vissimis temporibus, utens veluti, quibusdam pedi-
bus, humanitate quæ videbatur : ubi duarum natu-
rarum, divinitatis nempe et humanitatis, inconfusam
unionem mens humana colere novit, et incompre-
hensam observare, veluti scrutationem eminentis-
simæ mortalis cognitionis .

Novi opera tua. Opera, intellige sola ea quæ apud
Deum reposita sunt. Nosse autem hoc loco desi-
gnat familiaritatem ac benevolentiam, tanquam dic-
ceret : Per omnia hæc familiariter apud me perse-
veras. Sic et cum ad Moysen dicit : « Novi te supra
omnes », et, « Novit Dominus qui sint sui », non
aliud quidquam demonstrare intendit quam
familiaritatem ac benevolentiam : Benevolo videli-
cet animo sum affectus erga eos qui sua studia
apud me deposuerunt. Charitatem vero, confiden-
tiam erga divina similiter et fidem. Amor namque
sincerus mutuo continetur officio. Ministerium au-
tem dicit auxilium erga egenos : et patientiam, tol-
erantiam in afflictionibus et tentationibus.

Novissima plura prioribus. Hæc dicens ostendit
quod in augmento progredientes ad id quod melius
est, indefesso labore laboraverint per operationem
divinorum præceptorum.

*II, 20-23. Sed habeo adversum te parva, quod per-
mittas mulierem tuam Jezabel, quæ se dicit pro-
phetissam, docere et seducere servos meos ut scorten-
tur, et de his edant quæ idolis immolata sunt. Dedi-
que ei tempus ut resipisceret, et non vult resipiscere
a scortatione sua. Ecce mitto eam in lectum, et eos
qui commiscentur cum ea in afflictionem magnam,
nisi pœnitentiam egerint ab operibus ejus, et filios ip-
sius interficiam morte. Et cognoscent omnes Ecclesiæ*

Α ὁπὸ τῶν λατρῶν ἄρρεν καλουμένῳ λιβάνῳ, ὃς ἐκ-
θυμώμενος, μυρώδεις ἀτμούς ἀποπέμπει, ἐκεῖ καὶ
οἱ Χριστῷ προσκεχωρηκότες, τοῖς πειρασμοῖς οἷα
πυρὶ προσομιλοῦντες, τῷ δοκιμῇ ἑαυτῶν εὐωδιά-
ζουν τοὺς περιστώτας οὐχ ὕστεροισιν. Ἐκ τούτου
καὶ Παῦλος μεγαλαυχῶν (12), « Χριστοῦ, φησὶν,
εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ τοῖς ἀπολλυ-
μένοις. » Σωζομένοις μὲν, τοῖς ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ
νόμου στοιχειωδεστέροις τῇ πρὸς θεοσέδειαν ζωὴν προσ-
λιπαροῦσιν ἐπὶ τελευτεράν τῆς κατὰ Χριστὸν πί-
στεως ζωῆν, τῇ καρτερικῇ ἑαυτῶν ἐν στάσει οἷά τι
εὐωδίᾳ ἐπαλείφοντας τούτους· ὥσπερ ἀμύλια καὶ
τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκτεθνηκυίας ζωῆς, κατὰ τὸν τῆς
εἰδωλομανίας φημι θάνατον μεταστοιχειωθείσης τῆς
ἐμπαθοῦς τῷ ὄντι ζωῆς, οὗς ἡ κατὰ Χριστὸν ἀμώ-
μητος εὐωδιάζειν οἶδε βιοτή. Ὡστε καὶ τούτους
μετὰ τοῦ αὐτοῦ Παύλου ἐνωρατίζεσθαι φάσκοντες·
« Ζῶ ἐγὼ, οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. »
Οὕτω μὲν οὖν ἡ κατὰ ἄρρενα λιβανὸν θεωρεῖται. Ἔστι
καὶ χαλκολιβανόν, ὡς ἤδη τεθεώρηται, τὴν ἐνανθρώ-
πησιν τοῦ Κυρίου νοεῖν, ἡγοῦν τοῦ προαιωνίου Λό-
γου Θεοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, οἷά τις ποτὶ
τῷ τεθεωμένῳ χρωμένῃν ἀνθρώπῳ. Ὡν δύο φύσεων,
θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, τὴν ἀσύγχυτον ἑ-
νωσιν, νοῦς ἀνθρώπινος εὐσεβεῖν ἐγνακῶς, ἀνέπαφον
οἶδε διατηρεῖν, ὡς ὑπερανεστηκυίας θνητῆς, κατα-
λήψεως ἐρευναν.

Οἰδὰ σου τὰ ἔργα. Ἔργα, μόντα τὰ τῷ Θεῷ ἀνα-
κειμένα λάμβανε. Τὸ εἶδέναι δὲ ἐνταῦθα τὴν οἰκειωσιν
σημαίνει, ὥσπερ εἰ λέγειν· Οἰκειῶς κατὰ πάντα
διαγίνῃ. Οὕτω καὶ πρὸς Μωϋσῇ ἡνίκα λέγει· « Οἰδὰ
σε παρὰ πάντας· » καὶ τὸ, « Οἶδε Κύριος τοῦς
ὄντας αὐτοῦ, » οὐκ ἄλλο οὐδὲν, ἢ τὴν οἰκειωσιν
παριστῆν βούλεται. Οἶονεῖ, Οἰκειῶς διακείμεαι πρὸς
τοὺς ἐμοὶ τὰς ἑαυτῶν ἀνατιθέντας σπουδὰς. Ἀγάπην
δὲ τὴν πρὸς τὰ θεῖα πεποιθήσιν, ὡσαύτως καὶ τὴν
πίστιν. Ἡ γὰρ εἰλικρινὴς ἀγάπη τῷ διαλλήλῳ κρα-
τεῦνται κατορθώματι. Διακονίαν δὲ, τὴν πρὸς τοὺς
δεομένους ἐπικουρίαν φησὶ, καὶ ὑπομονὴν τὴν
καρτερίαν τὴν πρὸς τοὺς πειρασμούς.

Τὰ ἐσχάτα πλείονα τῶν πρώτων. Τὰ ἐσχάτα
πλείονα τῶν πρώτων εἰπὼν, ἐνέφηνεν ὅτι πρὸντες
τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδοσιν, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν
θεῶν ἐντολῶν ἀτρυτὴ πόνῳ κοπιῶσιν.

Ἄλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα, ὅτι ἀφίης τὴν γυ-
ναῖκά σου Ἰεζάβελ, ἣ λέγει ἑαυτὴν προσήτην,
διδάσκειν καὶ πλανᾶν τοὺς ἐμοὺς δούλους, πορ-
νεῦσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα. Καὶ ἔδωκα αὐτῇ
χρόνον ἵνα μετανοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοήσῃ
ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς. Ἰδοὺ βάλω αὐτὴν εἰς
κλίην, καὶ τοὺς μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς
θλίψιν μεγάλην, ἕαν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν
ἔργων αὐτῆς, καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν

⁶⁶ II Cor. II, 15. ⁶⁷ Galat. II, 20. ⁶⁸ Exod. xxxiii, 12. ⁶⁹ II Tim. II, 19.

(12) Μεταλαχὼν vulg.

θανάτω. Καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας· καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν.

Εἰ διὰ τὴν πίστιν, φησὶ, καὶ τὴν περὶ τοὺς θεομέ-
νους χορηγίαν, τὸ εὐλαδῆς ὑμῶν καὶ ὑπομονητικὸν
ἀποδέχομαι, ἀλλ' οὖν δικαίως ὑμῖν ἐπιμέμφομαι,
ὅτι τὴν τῶν Νικολαϊτῶν αἵρεσιν ἔατε ἀκμάζειν ἐν
μίσῳ ὑμῶν. Λέγει δὲ τροπικῶς ταύτην διὰ τοῦ τῆς
Ἰεζάβελ ὀνόματος τῆς τῷ Ἀχαάβ συνοικησάσης,
ταύτη παραβάλλων καὶ τοὺς ἀπὸ Νικολάου διὰ τὴν
ἀσέλειαν καὶ ἀσέδειαν. Ἐπιμέμφεται οὖν ὅτι οὐ
δώκουσιν αὐτὴν, τουτέστιν, οὐκ ἀπωθοῦνται αὐτὴν,
ἀναίδῳς βλασφημοῦσαν καταισχύνοντας, ἀλλ' ἀν-
ίχονται κοινωνεῖν αὐτοῖς τοῦ ὀνόματος τῶν Χριστιαν-
ῶν, ὅφ' οὐ λανθανόντως τοῖς ἀπλουστέροις τῶν
δοῦλων μου, φησὶ, παρέχει σκάνδαλον, οὐχ ὅπως
πορνείας, ἀλλ' ἥδη καὶ μιαινοφασίας· πορνείαν ἢ τὴν
αἰσθητὴν λέγουσιν, ἢ τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἔκκλινον, καθὼς καὶ
εἴρηται τὸ, « Ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι
αὐτῶν » καὶ τὸ, « Ἐμοιχῶντο ἐν τῷ ξύλῳ. » Διὰ
δὲ τῆς τῶν εἰδωλοθύτων ἰδωδῆς εἰσὶ καὶ τὰς ἄλλας
διαίσεις συντάττειν, αἱ καὶ αὐταὶ τοῖς εὐσεβοῦσιν
ἐπιφύονται, ὅν δὲ τίνα τρόπον ἐνῆν. Οἱ γὰρ Νικο-
λαῖται εἰδωλόθυστα μὲν ἐσθίειν οὐ προῦδόντων,
ἑτέρα δὲ ὅμως, ἀ καὶ διανοηθῆναι τῆς τελεωτάτης
ἀκαθαρσίας καὶ μιαιρίας ἐστί. Τίνα δὲ ταῦτα, πολλὰ-
κις ἡμῖν εἴρηται τὴν τῶν Παναρίων βίβλον παριστᾶν.
Καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ βδελυρὸν τῇ τῶν Νικολαϊτῶν
αἵρεσι παρομαρτεῖ, ἀλλὰ καὶ προφητικὴ εἶναι ὑπο-
κρίνεται, πονηρῷ πνεύματι ἐνεργουμένη, καὶ τὸ
θεῖον δῶρον εἰς ματαιότητά παραβάλλουσα, ἵνα καὶ
Μωϋσέως ἀφαιδούσα ἀλφ, « Οὐ λήψῃ, » διαρρήθην
βῶντος, « τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ μα-
ταίᾳ, » καὶ τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Θεοπάτορος ἁλλο-
τριουμένη εὐρεθῇ, τῆς μὲν ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ ἀστο-
χοῦσα, ἐπὶ ματαιότητάς δὲ καὶ μανίας ψευδεῖς
ἐμφιλογωροῦσα.

Καὶ πλανῶν τοὺς ἐμούςς δούλους. Τοὺς ἀπλότητι
τρόπου βεβιωκότας, πλάνη ἔλκουσαν εἰς πορνείαν
καὶ βρώσιν ἀπηγορευμένων.

Καὶ ἔδωκα αὐτῇ. Ἐγὼ, φησὶν, ὁ μὴ θέλων τὸν
θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν ζῆ-
τῶν, ἔδωκα αὐτῇ μετανοίας καιρὸν, τὴν τιμωρίαν
τίως ὑπερτιθέμενος. Ἡ δὲ τῇ ἀνοχῇ κατεχρήσατο
εἰς ἀμέλειαν ἐνευκαιροῦσα τῷ ὀλεθρῷ αὐτῆς, ἀλλ'
οὐ τῆς σωτηρίας ἐπιστροφῆς ἀπρὸς ἐχομένην.

Καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι. Τοῦτο γὰρ ὅτε θεὸς
ἐπίσταται, διδ καὶ εἴρηται, « Ἐτάζων καρδίας καὶ
νεφρούς, ὁ Θεός. » Ἐπεὶ οὖν τῇ δεδομένῃ αὐτῇ πρὸς
μετάνοιαν ἀνέσει οὐκ ἐχρήσατο, Ἰδοὺ βάλλω αὐτὴν
εἰς κλίνην· ἀντὶ τοῦ, εἰς ἀβύσσον. Οἶδε γὰρ τὴν
κλίνην ἢ Γραφὴ ἀπὸ τῆς ἀβύσσου λαμβάνειν, ὡς
ἔστιν λέγει· « Ὅλην τὴν κλίνην αὐτοῦ ἐστρεψας ἐν
τῇ ἀβύσσῳ αὐτοῦ, » κλίνην τὴν νόσον φάσκων,
μεταβεβλησθαι ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἥγουν εἰς ὑγίειαν.
Αὐτὴν μὲν οὖν οὕτω κακώσω. Τοὺς δὲ μοιχεύοντας
μετ' αὐτῆς, τοὺς συνεργοὺς καὶ συγκροτοῦντας αὐτῇ

A quod ego sim qui scrutor renes et corda: et dabo unicuique vestrum juxta opera vestra.

672 Si propter fidem, inquit, ac subsidium in ego-
nos vestram suscipio pietatem ac tolerantiam, juste
tamen vobis indignor, quod Nicolaitarum hæresim
vigere sinatis in medio vestri. Hanc autem tropice
significat per nomen Jezabel quæ regi Achab nupse-
rat: huic etiam comparans Nicolai sequaces pro-
pter libidinem ac impietatem. Indignatur itaque quod
non persequantur ipsam, hoc est non expellant,
confundentes ipsam impudenter blasphemantem,
sed sustineant ut ii qui solo nomine Christiani
sunt secum participant: unde simplicioribus servis
meis, inquit, præbet offendiculum non modo scor-
tationis, sed jam sceleratæ quoque comestionis: scortationem dicens aut sensibilem ac carnalem, aut declinationem a Deo, juxta id quod etiam dic-
tum est: « Fornicati sunt in studiis suis », et
illud: « Adulterium perpetrabant in ligno. » Per
esum vero eorum quæ idolis fuerant immolata, vi-
detur et alias quoque divisiones connectere: quæ
et ipsæ pios invadebant, qui sane tropus solet acci-
dere. Siquidem Nicolaitæ non proponebant edenda
idolothya, sed alia tamen habebant quæ vel cogitare
extremæ scditatis est ac impietatis. Quænam au-
tem illa sint frequenter a nobis dictum est in libro
Panarion demonstrari. Nec id tantum abominan-
dum esse testatur in hæresi Nicolaitarum, sed et
figitur esse prophetissa quæ pravo agitur spi-
ritu, divinumque donum vanitati accommodat, ut
etiam Mosi non parere deprehendatur qui aperte
clamat: « Non assumes nomen Deitui in vanum », et
a beatitudine Dei patris aliena inveniat, a spe
Dei aberrans, et in vanitatibus ac insaniis falsis
toto animo conversans.

Et seducere servos meos: eos qui in morum sim-
plicitate degunt trahendo per errorem ad scortatio-
nem, et comestionem eorum quæ vetita sunt.

Dedique ei tempus. Ego, inquit, qui nolo mortem
peccatoris, sed conversionem quæro, dedi ei tem-
pus pœnitentiæ, ultionem interim differendo: illa
vero tolerantia mea abusa est ad impœnitentiam,
in sui perditione occupata, nec firmiter hærens
considerationi suæ salutis.

Et non vult resipiscere. Nam hoc tanquam Deus
cognosco: idcirco etiam dictum est, « Scrutans re-
nes et corda Deus ». 673 Quoniam igitur dato
ipsi spatio ad pœnitentiam non est usa, Ecce mitto
eam in lectum, hoc est, in ægritudinem. Solet enim
Scriptura lectum ab imbecillitate accipere, ut cum
dixerit, « Universum lectum ejus vertisti in infir-
mitate ejus », lectum dicens morbum, et versum
esse in melius sive ad sanitatem. Ipsam itaque ma-
lis afficiam. Eos vero qui cum ea commiscantur,
id est, qui cooperantur et auxilio sunt ad abomi-

⁷⁰ Psal. cv, 39. ⁷¹ Jerem. iii, 9. ⁷² Exod. xx, 7. ⁷³ Psal. vii, 10. ⁷⁴ Psal. xl, 4.

nanda foedaque dogmata, calamitatibus affligam. Filios vero (successores huiusmodi abominationis appellans filios) in mortem, inquit, transmittam. Et illos quidem ita tractabo. Porro vobis quibus nihil commune est cum adultera, cum simpliciores sitis, et ob morum simplicitatem in innocentia ambulare in medio domus vestrae dicti estis, quoniam non est fortitudo quæ adeo malis et loquacitate præditis, in versutia verborum posset repugnare : et veluti qui profunda illius maligni ut dicunt, et insidias ipsius non novistis, vobis, inquam, nullum pondus superimponam : pondus autem vocat pugnam verborum : Sufficit, inquit, mihi exploratio diligenter peracta per opera, ex custodia eorum quæ vobis ab initio tradita fuerant.

Nisi pœnitentiam egerint. In minis quoque benignitas conspicitur. Neque enim protinus dignam infert ultionem, sed impetum terriculamento attollit, quo urgendo eruat pœnitentiam.

Et cognoscent omnes Ecclesiæ. Quia hæretici occulte abominanda patrunt, quæ videlicet vulgo abscondita sunt : latet enim fideles quod illi sub Christianorum vocatione occultentur, ego qui deprehendi, notum faciam omnibus Ecclesiis quod ego ille ipse sim qui renes et corda scrutatur : de quo etiam ait Isaias ⁷⁸ : « Occultabitur in abscondito, et ipse non videbit. Annon cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus ? » Quoniam igitur hæc ita se habent, unicuique rependam mercedem suæ nequitiae debitam.

II, 24-29. Vobis autem dico et cæteris qui Thynitæ sunt, quotquot non habent hanc doctrinam, quique non cognoverunt profunditates Satanæ, veluti dicunt, Non mittam ⁶⁷⁴ super vos aliud pondus : tamen id quod habetis tenete donec veniam. Et qui vicerit et custodierit usque in finem opera mea, dabo ipsi potestatem super gentes, et reget eas in virga ferrea : ut vasa fictilia conterentur. Sicut et ego accepi a Patre meo, et dabo ipsi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Ubi denuntiavit unumquemque sui laboris dignam sorti retributionem, subiungit quoque deinceps in quibus dans operam consequetur id quod dignum est. Qui igitur non habent erroneam hanc hæreticorum doctrinam, hos, inquit, ego suscipiens contentus ero incorrupta observatione simplicitatis quam acceperunt, ex quo etiam profunditates ignorare Satanæ omnino convenit eis, veluti dicunt. Pondus vero dicit molestiam quæ ex verbosa contentione inducitur inter eos qui pugnant verbis : servum autem Domini non oportet pugnare. Digna comminatus supplicia his qui obscœna operantur, ad eos transfert servitutum qui simpliciorem degunt

⁷⁸ Imo Jeremias, 23, 24.

τὰ βδελυρὰ καὶ βορβορώδη δόγματα, διὰ συμφορῶν θλίψω. Τὰ τέκνα δὲ (τέκνα τοὺς διαδόχους τῆς τοιαύτης ὀνομάζων βδελυρίας) θανάτι, φησί, μεταλεύτομαι. Κακείνους μὲν οὕτως. Ὑμῖν δὲ οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὴν μοιχαλίδά ἀπλουστερίους τε οὖσιν, καὶ διὰ τρόπων ἀπλότητα ἐν ἀκακίᾳ πορεύεσθαι καρδίας ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου ὑμῶν προσηγμένους, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἰσχύς πρὸς τοὺς οὕτω πονηροὺς καὶ εὐρεσιλόγους τῇ πανουργίᾳ τῶν λόγων ἀντικαθίστασθαι, ἅτε καὶ τὰ βᾶθη τοῦ πονηροῦ καὶ τὰς μεθοδείας αὐτοῦ, ὥς φατε, μὴ ἔγνωσεν, οὐδὲν ἐπιθήσω βάρος φησί, (βάρος δὲ τὴν διὰ τῶν λόγων μάχην φησὶν). Ἀρκεῖ, φησὶν, ἐμοὶ τὸ διὰ τῶν ἔργων δοκίμιον ἐκ φυλακῆς τῶν ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένων ὑμῖν ἀκριδῶς κατορθοῦμενον.

Ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν. Καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τῆς χρηστότης ἐνθεωρεῖται. Οὐ γὰρ ἐπάγει ἀμείλητὴν ἀξίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ μεταωρίζει τὴν ἐπαγωγὴν μερμολυκίᾳ ὥσπερ ἐπιστάσασθαι τὴν μετάνοιαν κατεπερίγων.

Καὶ γινώσκονται πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι. Διὰ τὸ κρυφίως τοὺς αἵρεσιώτας τὰ βδελυρὰ πράττειν, τὰ δηλονότι λανθάνοντα τοὺς πολλοὺς (λανθάνει δὲ τοὺς πιστοὺς ὑπὸ τῇ Χριστιανῶν κλήσει ἐναφανιζομένων ἐκείνων), ἐγὼ φωρῶσας, γινώσκω ταῖς Ἐκκλησίαις παράτχω πάσαις, ὅτι ἐκεῖνος οὗτός εἰμι, ὁ νεφροὺς ἐρευνῶν καὶ καρδίας· περὶ οὗ καὶ Ἡσαίας φησὶ : « Κρυθήσεται ἐν κρυφῇ, καὶ αὐτὸς οὐκ ὄψεται. ἢ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος ; » Ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα οὕτως ἔχει, κατάλληλον ἐκάστη τῆς οἰκίας φιλοπονηρίας καὶ τὸν μισθὸν ἐπιδραβεύσω.

Ὑμῖν δὲ λέγω, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν θουατείροις, ὅσοι οὐκ ἔχουσι τὴν διδασκίαν ταύτην, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βαθεῖα τοῦ Σατανᾶ, ὡς λέγουσιν· Οὐ βάλλω ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος. Πλὴν ὃ ἔχετε κρατήσατε ἄχρις οὗ ἂν ἤξω. Καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· ὡς τὴν σκευὴν τὰ κεραμικά συντριβήσεται. Ὡς καὶ γὰρ εἰλησα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν πρωτὸν. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Ἐπαγγεῖλάμενος ἕκαστον τοῦ οἴκου κόπου ἀξίας τυγχάνειν τῆς ἀντιδόσεως, ἐπιφέρει λοιπὸν καὶ πρὸς ἃ τὴν ἐργασίαν ἀπασχολῶν τοῦ κατ' ἀξίαν τεύξεσθαι. Τοῖς οὖν οὐκ ἔχουσι τὴν πλάνην διδασκίαν τῶν αἵρετικῶν, τούτους ἀποδεχόμενος, φησὶν· Ἀρκεσθήσομαι τῇ ἀλυμάντῃ διατηρήσει τοῦ οὐδαμον ἀπλοῖκου, ἀφ' οὗ καὶ τὰ βᾶθη ἀγνοεῖν τὰ τοῦ Σατανᾶ περιεστὶν αὐτοῖς, ὡς λέγουσι. Βάρος δὲ, τὸ ἀπὸ τῆς λογομαχίας ἐπεισαγόμενον τοῖς λογομαχοῦσιν ὀχληρόν. Δουλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, εἴτα τοῖς αἰσχροποιοῦς ἐπαπειλήσας τὰ ἄξια, πρὸς τοὺς ἀπλούστερον ἐπανηρημένους βιοῦν μεταφέρει τὸν λόγον, οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτῶν ἀπ' αὐτῶν, ἢ τὴν

εὐσεβῆ τῆς πίστεως παρακαταθήκην ἀλύμαντον διαφυλάττειν ἄχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας. Παρουσίαν δὲ λέγει ἢ τὴν τελευταίαν ὅτε τὴν πάντων κρίσιν κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ποιήσει, ἢ τὴν ἐκάστου ἀποδίδωσιν, ὅτε πρὸς αὐτὸν ἀπιοῦσιν ἡμῖν, ἅτε τὴν πολυάσχολον ταύτην ἀπολείπουσι ζωὴν ἐν ἀσφαλεῖ ἐσόμεθα καταστάσει, τὴν ἐλπὶδα τῶν βεβαιωμένων ἀπαρλόγιστον ἔχοντες. Ὁ καὶ μᾶλλον στοιχεῖν οὐκ ἀδόκιμον.

Καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν. Τῶν μὲν δι' ἀπλότητα ἀπομάχων ἢ τήρησις τῶν ἐντολῶν ἀρκέσει πρὸς ἐπαρέστησιν ἐμοί· τῷ δὲ ἐκ μάχης καὶ πάλης τὸ ἀριστεῖον ἐπιφερομένῳ, πρὸς θρίαμβον τῆς νίκης, δώσω, φησὶν, ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, ἥτοι, καθὼς ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος τῷ καλῶς οἰκονομήσαντι τὰς μνᾶς καὶ τὰ τάλαντα, Ἔσο, φησὶν, ἐπὶ δέκα πόλεις, καὶ ἐτέρῳ, ἐπὶ πέντε πόλεις· ἀρχὴν γάρ τινα καὶ ἐξουσίαν ταῦτα δηλοῖ δοθησομένην τοῖς ἁγίοις κατὰ ὑποδεεστέρων καὶ τοῦ διευθύνεσθαι χρηζόντων. Διὸ καὶ τὸ, « Ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου, » ἀρμύσει ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει (13). Αἰνέτεσθαι γὰρ δοκεῖ διὰ τῆς ῥάβδου τῆς εὐθύτητος τὸ ρητόν, ὡς οὐ κολαστικὴν εἰσηγείται παιδείαν, ἀλλ' ἐπανορθωτικὴν. Τὴν δὲ σιδηρὰν ῥάβδον οὐδεὶς δι' ἄλλο τι διδοσθαι φησιν, εἰ μὴ τῆς κατὰ συντριβὴν τιμωρίας τῶν τῇ ἀπειθείᾳ ἐνεσκειασμένων, καὶ πρὸς κεραμικὰ σκεύη ἀφωμοιωμένων, ὥσπερ καὶ ἡ τῆς δυνάμεως ῥάβδος οὐκ ἄλλου τινὸς ἐξαποστελλομένη ἐκ Σιών, εἰ μὴ τῆς τῶν ἐχθρῶν κατακυριεύσεως. Καὶ ἐπειδὴ παντὶ τῷ νικῶντι ἡ σιδηρὰ ῥάβδος ἐπαγγέλλεται δοθῆναι, ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσπορίσαντες ἑαυτοὺς δι' εὐπειθείας Χριστοῦ, οὗτοι καὶ κραταὶ εἰσονται τῶν ἀπίστων. Ἐπεὶ καὶ τοὺς Νινευίτας εἰς κρίσιν, ἡγουν κατάκρισιν τῆς πονηρᾶς φησὶν ὁ Κύριος ἀνίστασθαι γενεᾶς. Τὸ δὲ εἰληφέναι καὶ αὐτὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν ῥάβδον, ἢ δόσις καὶ λήψις διὰ τὴν τῆς σαρκὸς πρόσληψιν περιεσέδω, ἀλλὰ καὶ διὰ ταπεινώσεως ἔμφασιν. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θείας φύσεως τοῦτο τις θέλει λογίσασθαι, οὐδὲν πρᾶγμα, τῇ δόσει καὶ λήψει τὸ τῶν ὑποστάσεων ἰδικὸν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐμφανίζεσθαι.

Ἀχρι τέλους. Ἀχρι τέλους τῆς αὐτοῦ ζωῆς· ἐξ οὗ καὶ θῆλον ὡς ἡ παρουσία αὐτοῦ οὐχ ἡ ἐσχάτη, ἀλλ' ἡ ἐκάστου ἡμῶν πρὸς αὐτὸν, τέως ἐστίν.

Ὡς τὰ σκεύη τὰ κεραμικὰ συντριβήσεται. Οὐ παραβολῆς ἐνταῦθα ἡ ὁμοιώσεως χάριν εἴωθε τὸ, ὡς, παρεῖληφθαι, ἀλλ' αἰτιατικῶς, ἀντὶ τοῦ, ἵνα. Διὰ τοῦτο, φησὶ, ῥάβδος δίδεται σιδηρὰ, ἵνα τὰ κεραμικὰ συντριβήσεται σκεύη. Εἰ δὲ καὶ ἀνελλήνιστος ἢ σύνταξις (οὐδὲ ποτε γὰρ ὀριστικὸν ῥῆμα ὑποτακτικῇ λέξει συντέτακται), οὐδὲν μελήσει τοῖς διανοίᾳ πόνῳ, ἀλλ' οὐχὶ λέξεως ἀκριβεῖα τὴν σωτηρίαν πορίζουσιν.

¹⁶ Luc. xix, 17. ¹⁷ Psal. xlii, 7.

(13) Verba ἀρμ. ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει omittit vulg.

A vitam : nihil aliud ab ipsis expetens quam ut pium fidei depositum servant incorruptum usque ad suum adventum. Adventum autem dicit aut postremum, quando omnes secundo suo adventu judicabit : aut cujusque interitum, quando nos ad eum abimus, quando relicta hac turbulenta vita in securum reponemur statum, infallibilem habentes spem de his quæ in vita peregrimus, quod etiam magis congruere non est improbabile.

Et qui vicerit et custodierit. His qui ob simplicitatem sunt expertes pugnae, satis erit observatio præceptorum, ut mihi placeant : ei vero qui ex pugna et lucta præmium retulerit, dabo ad triumphum victoriae potestatem super gentes : sive, quemadmodum ait Dominus in Evangeliiis, illi qui minas et talenta recte dispensaverat : Præsis decem civitatibus, et alii, quinque civitatibus ¹⁶ ; quemdam enim principatum ac potestatem hæc significant sanctis datam super infirmiores et eos quibus dirigi opus est. Ideo illud ¹⁷ : « Virga directionis, virga regni tui, » cum actione quadrabit. Solet enim quod dictum est per virgam directionis designari : veluti indicando quod punitivam correctionem non inducat, sed quæ emendet. **675** Ferream vero virgam nemo ob aliud quidquam datam esse dicit, nisi ad contritionem, per supplicium eorum qui inobedientia vestiti sunt, ac vasis fictilibus assimilati. Quemadmodum etiam virga potentia non alterius rei gratia ex Sion missa est, nisi ad dominandum. Et quia omni vincenti danda promittitur virga ferrea, erant autem hi qui per promptam obedientiam Deo acquisiti erant, hi etiam incredulorum iudices erunt : quoniam et Ninivitas excitandos ait Dominus ad iudicium sive condemnationem pravæ generationis. Quod autem et ipse a Patre virgam accepisse dicitur, dationis et acceptionis voces propter earnis assumptionem subiintreierunt, imo etiam propter suæ demissionis et humilitatis emphasim. Quod si in divina quoque natura quispiam hoc considerare nititur, nihil erit negotii, ad manifestandum per dationem et acceptionem id quod proprium est personarum Patris ac Filii.

Usque in finem. Usque ad finem vitæ suæ : ex quo etiam manifestum est quod adventus ejus non novissimus dicebatur, sed cujusque nostrum ad ipsum accessus.

Ut vasa fictilia conterentur. Dictio ὡς hoc loco accipi solet non comparisonis aut similitudinis gratia, sed causaliter pro ἵνα, id est, ut. Propterea, inquit, virga datur ferrea ut fictilia vasa conterantur. Quod si non sit apta compositio : nunquam enim verbum indicativum (sicut in proposito συντριβήσεται, id est conterentur) subjunctivæ dictioni conjungitur : nihil curæ erit his qui sola intelligentia, et non exacta dictionum consideratione salutem conquirent.

Stellam matutinam. Stellam matutinam dicit propheta Isaias ⁷⁸ de Assyrio sive Satana, quem etiam Christus visum esse tanquam fulgur de cœlo cadentem ⁷⁹, et sanctis datum esse in conculcationem denuntiavit : de quo dicit et Paulus ⁸⁰ quod veniat Deus ut conterat eum sub pedibus discipulorum suorum, et David ⁸¹ confirmans eum qui accessit ad Deum excelsum : « Super aspidem, inquit, et basiliscum ascendes, et conculcabis leonem et draconem. » Aut igitur stellam hanc dare promittit Dei os : aut illam quæ a Petro dicitur ⁸² Lucifer in cordibus fidelium exorians, lux videlicet Christi. Porro stella ante Christi adventum exorta, est Joannes Baptista, aut Elias Thesbites prænuntius secundi adventus Christi; **676** cum quibus partem habituros speramus illos qui vicerint diabolum. Non est autem admirandum, si plurimum dissidentia per idem intelleximus ⁸³ : quandoquidem et leo Christus excitatus dicitur de tribu Juda, et leo de Basan proficiscens, juxta divinam Scripturam, dicitur Antichristus, aptando unumquodque ad id quod proponitur. Intelligitur autem et Oriens futuri sæculi, siquidem tenebræ præsentis vitæ licet lux videantur, obscurabunt : cum sanctis apparuerit Sol justitiæ et caliginem hanc disperserit : et angelus est qui hunc orientem annuntiat : præit enim ante ipsum.

CAPUT VII.

Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ quæ est Sardis.

III, 1-3. *Et angelo Ecclesiæ quæ est Sardis scribe : Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei et septem stellas : Scio opera tua quia nomen habes quod vivas, et mortuus es. Esto vigilans, et confirma cætera. quæ moritura erant : non enim inveni opera tua plena coram Deo meo. Memento quomodo acceperis et audieris, et serva ac resipisce. Quod si non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, et non scies qua hora veniam ad te.*

Septem stellas, id est divinos angelos, ut prædiximus : septem quoque spiritus eosdem intelligimus, juxta id quod dictum est, « Qui facit angelos suos spiritus ⁸⁴ » aut operationes vivificantis Spiritus, quæ utraque sunt in manu sive in potestate Christi : illis namque tanquam Dominus præsidet, hunc autem tribuit tanquam ejusdem essentiz, juxta id quod scriptum est : « Alium Paracletum mittam vobis a Patre ⁸⁵. » Nihil enim in beata et supersubstantiali Trinitate appropriatum conspiciatur, præter ipsas proprietates personarum constitutas.

Scio opera tua. Quod hoc loco dicitur Scio, simplicem designat notitiam, non familiaritatem. Unde

⁷⁸ Isa. xiv, 12. ⁷⁹ Luc. x, 18. ⁸⁰ Rom. xvi, 20. ⁸¹ Psal. ciii, 4. ⁸² Joan. xiv, 6.

(14) Θεοκλῆτια, invocatio, vulg.

Τὸν πρωτόν. Ἀστέρα πρωτόν φησιν ὁ προφήτης Ἡσαίας περὶ τοῦ Ἀσσυρίου, ἦτοι τοῦ Σατανᾶ, ὃν καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τεθεάσθαι ὡς ἀστραπὴν πεσόντα, καὶ δεδῶσθαι εἰς καταπάτημα τοῖς ἁγίοις ἀπήγγελλται. Ὅν καὶ Παῦλος φησιν, ὅτι συντρίβειν ὁ Θεὸς ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἔρχεται. Καὶ Δαυὶδ ἐπὶ ῥωννύων τὸν κατὰ θεὸν τὸν ὑψιστον παριόντα, « Ἐπὶ ἀσπίδα, φησὶ, καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. » Ἡ οὖν ἀστέρα τοῦτον διδόναι ἡ θεοκλῆτια (14) ἐπαγγέλλεται, ἡ τὸν ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεχθέντα φωσφόρον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἀνατέλλοντα, τὸ τοῦ Χριστοῦ δηλαδὴ φῶς. Ἀστὴρ δὲ τοῦ ἡλίου Χριστοῦ τῆς παρουσίας προανατείας καὶ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, καὶ ὁ Θεοδότης Ἠλίας τῆς δευτέρας παρουσίας Χριστοῦ προάγγελος, μετ' ὧν ἔξειν τὸ μέρος τοὺς νικητὰς τοῦ διαβόλου πιστεύουμεν. Οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ ἐπὶ τῶν ἁγαν ἀντικειμένων τὸ αὐτὸ ἐξειλήφμεν, ἐπεὶ καὶ λέων Χριστὸς ἐκ βλαστοῦ τοῦ Ἰούδα ἀναθορῶν, καὶ ἐκ Βασιν δὲ λέων ὁ Ἀντίχριστος κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν ἀφορμώμενος, ἐκατέρου πρὸς τὸ ὑποκείμενον ἄρμωζομένου. Νοεῖται δὲ καὶ ἡ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνατολή (τὸ γὰρ σκότος τοῦ παρόντος βίου καὶ εἰ φῶς γνωρίζεται, καλυφθήσεται, τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἠλίου ἐπιφαινομένου τοῖς ἁγίοις, καὶ τὴν ἀγλὴν ταύτης διασκεδάζοντος), καὶ ὁ ταύτην εὐαγγελιζόμενος ἄγγελος προπορεύεται γὰρ αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Τὰ ἀπεσταλμένα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν Ἐκκλησίας.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν Ἐκκλησίας γράφον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας· Οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι βρομα ἔχεις καὶ ζῆς καὶ νεκρὸς εἶ. Γίνου τρηγορῶν καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ ἃ ἐμελλεν ἀποθανεῖν· οὐ γὰρ εὗρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μου. Μνημόνευε πῶς εἰληφας, καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει καὶ μετανόησον. Ἐάν οὖν μὴ τρηγορήσῃς, ἦξω ἐπὶ σὲ ὡς κλέπτης. Καὶ οὐ μὴ γνῶς ποίαν ὥραν ἦξω ἐπὶ σέ.

Ἐπὶ ἀστέρας, θεοὺς ἀγγέλους, ὡς προέφημεν, καὶ ἐπὶ δὲ πνεύματα τοὺς αὐτοὺς νοοῦμεν, κατὰ τὸ εἰρημένον, « Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, » ἡ τὰς ἐνεργείας τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, ἀπερ' ἀμφοτέρω ἐν τῇ χειρὶ, ἦτοι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐστι. Τοῦ μὲν γὰρ δεσποτικῶς κρατεῖ, τοῦ δὲ ἐστὶ χορηγὸς ὡς ὁμοούσιος, καθὼ καὶ εἴρηκε, « Ἄλλον Πιτράκλητον πέμψω ὁμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς. » Οὐδὲν γὰρ ἐπὶ τῆς μακαρίας καὶ ὑπερουλαίου Τριάδος ἐξιδιαιζόμενον ἱρᾶται, πλὴν τῆς ἰδιοποιούσης ἐν αὐτῇ πρόσωπον ὑπάρξεως.

Οἶδά σου τὰ ἔργα. Ἐνταῦθα τὸ, οἶδα, τὴν ἀπλῶς γνῶσιν, οὐ τὴν κατοικεῖωσιν σημαίνειν βούλεται.

⁸⁴ Psal. xc, 13. ⁸⁵ II Petr. i, 19. ⁸⁶ Iustia 5.

Αὐτὸ καὶ ἐπιπλήττει τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ψιλὸν ὄνομα ζωῆς ἔχουσα τῆς πίστεως, νενεκρωμένη δὲ ἐξ ἀγαθῶν πράξεων. Ὡς γὰρ ζῶν οἶδε καλεῖν ἡ Γραφή τὸ ἐνάρητον, τὴν κατὰ Θεὸν λέγω ζῶν, καθ' ὃ καὶ εἰρηται, ὅτι « Τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με »· τοῦτέστιν, ἐπίστησέ με τρίβοις τῶν ὄντων ζωῆς· οὕτω καὶ θάνατον τὸν πλημμελῆ βίον, ὡς δηλοῖ Παῦλος ὁ θεῖος περὶ τῶν ἐξ ἀπιστίας εἰς τὴν Χριστοῦ πίστιν μεταβεβηκότων, οὕτω γράφων αὐτοῖς· « Καὶ νεκροὺς ὄντας ὑμᾶς τοῖς παραπτώμασι τῶ Χριστῷ. » Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ποιμένου βιβλίῳ οὕτως διαγορεύεται, καταβεβηκέναι τινὰς εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας, δηλονότι νεκροὺς, καὶ ἀναβεβηκέναι ζῶντας.

Γίνου γρηγορῶν, καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ. Τὸν ὕπνον τῆς ῥαθυμίας ἀποτιναξάμενος, καὶ τὰ μέλη σου τὰ ἀποθνήσκουσιν τελῶς μέλλοντα δι' ἀπιστίαν, στήριξον. Οὐ γὰρ ἡ ἀρχὴ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὴν ἰργάτην στεφανοῖ, ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ ἀχρι. τέλους. Τὸ στήριξον δὲ, οὐχ ἀπλῶς εἰρηται, ἀλλὰ τὸ οἰονεὶ στεβρόποίησον καὶ ἐνδυνάμωσον χαλαρά τε ὄντα καὶ πρὸς πᾶσιν ἐτοιμότατα. Ἐφ' ὅσον οὖν περιλείπεται σοι βραχέα ἐπιτηδεύματα, φησί, πρόσθε, ἵνα μὴ τέλειον ἀποσπάσης θάνατον. Ταῦτα γοῦν φύλαξον τὰ ἥδη ζῶντα, ἐκείνα δὲ στήριξον τὰ πρὸς θάνατον ἥδη βέποντα. Οὐδὲν γὰρ σου τῶν σπουδασμάτων πλήρως ἐστίν. Ἀλλὰ τὰ μὲν τέθνηκεν ἤδη, τὰ δὲ μέλλει. Τὸ δὲ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μου, ὡς πολλάκις εἰρηται, ὡς ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης προσλήψεως τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ συγκαταδατικώτερον προήνεται.

Μνημόνευε πῶς εἰληφας. Τὴν παράδοσιν, φησὶν, ἣν ἐκ τῶν ἀποστόλων εἰληφας, τήρησον, καὶ ἐπὶ τῇ ῥαθυμίᾳ μετανόησον. Καὶ τὰ μὲν ἐτι σου ζῶντα ἔγραψα τήρησον ἐν τῇ ζωῇ· ἐπὶ δὲ τοῖς τεθνεῶσι, διὰ μετανοίας τὴν πλινζωσαν αὐτοῖς περιποίησον. Μετανοοῦσαν τὴν μετάνοιαν φησὶν ἀπὸ τῶν χειρόνων, καὶ μεταβολὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Καὶ οὐ μὴ γινῶς πόταν ὦραν. Ἀγνωστος γὰρ ὁ καιρὸς. Καὶ ὥσπερ ἡμῶν ἐκάστῳ ὁ τοῦ θανάτου ἐλάττου ἡμῶν, οὕτω πολλῷ μᾶλλον ὁ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου.

Ἄλλ' ὀλίγα ἔχεις ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν. οἱ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἀξιολογῶσι. Ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Ἐπισημαντέον τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος, ὡς ἀνελλήνιστον καὶ τῆς ἀδοκίμου χρήσεως καὶ κινδύλου. Ἦρκει γὰρ εἰπεῖν, Ὀλίγους ἔχεις, ἀλλ' οὐκ ὀλίγα ὀνόματα. Κἂν γὰρ ἡ ἰδιότης τῆς ὑποστάσεως ἐκάστου ἀφορίζεται διὰ τοῦ Κυρίου ὀνόματος, ἀλλ' οὖν ἡ ἔγκριτος γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος φωνῆς, εἰς ὀρθρινὸν οὐκ οἶδε παραλαμβάνειν τὰ καθ' ἑκάστου

etiam Ecclesiam objurgat, **677** ut quæ solum nomen vitæ fidei habeat, mortua vero sit a bonis actionibus. Quemadmodum enim vitam appellare solet Scriptura probitatem, vitam, inquam, secundum Deum, juxta id quod dictum est : « Eloquentium tuum vivificavit me », hoc est, in semitis ejus quæ vere vita est collocavit : ita et mortem appellat vitam vitiosam, veluti significat divus Paulus de his qui ab incredulitate ad Christi fidem transierant, cum ita scribit ad illos : « Et cum mortui essetis Christo per delicta ». Et in libro Pastoris dicitur ita quosdam in aquam lavacri descendisse, nempe mortuos, et ascendisse viventes.

Esto vigilans et confirma cætera. Excusso somno socordiae, membra tua quæ ob incredulitatem perfecte moritura erant, confirma. Neque enim bonorum initium operatorem coronat, sed perseverantia usque in finem. Non autem utcumque dictum est *Confirma*, sed quasi dixisset : Solida facito ac robora, quæ et mollia sunt et ad casum paratissima. Quatenus igitur modica tibi reliqua sunt virtutum exercitia, attende, inquit, ne penitus intereas. Hæc itaque conserva quæ adhuc vivunt, illa vero confirma quæ jam ad mortem vergunt : nihil enim tuorum studiorum plenum est, sed hæc quidem jam mortua sunt, illa vero moritura. Quod autem ait, *coram Deo meo*, veluti sæpius dictum est, tanquam ex humanitatis assumptione magis condescendendo prolatum est de Filio Dei.

Memento quomodo acceperis. Traditionem, inquit, serva quam ab apostolis accepisti, ac de segnitie resipiscito : et ea quidem opera quæ adhuc vivunt serva in vita : his autem quæ mortua sunt per pœnitentiam conquire reviviscen-tiam. Porro resipiscen-tiam dicit mutationem a malis ad id quod melius est.

Et non scies qua hora. Ignotum est enim tempus. Et quemadmodum cuique nostrum ignotum est tempus mortis cujusque nostrum, ita et multo magis tempus secundi adventus Domini.

III, 4-6. *Sed habes pauca nomina in Sardis qui non inquinaverunt testimonia sua, et ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, hic vestiatur vestimentis albis, et non delebo nomen eius* **678** *de libro vitæ, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis suis. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.*

Animadvertendum est usum accipiendi hoc modo nomina, alienum esse a Græca phrasi, nec satis probatum esse, sed abjectum : satis enim fuisset dixisse : Paucos habes, et non pauca nomina. Quamquam enim proprietas cujusque personæ separatur per nomen Domini, aiamen electa Græcæ linguæ vox non novit in numerum assumere quæ cuique

⁶⁶ Psal. cxxviii, 50. ⁶⁷ Ephes. ii, 1.

conveniunt ad cognitionem numeri, sed quæ speciem propriissimè denotent: dicit enim multos aut paucos, duos aut tres homines, non autem duo aut tria nomina: tanquam illud quidem maxime proprium sit naturæ significativum, quæ permanere nata est, cuique autem specialia successionem significant, quæ ferme corrumpitur sublata de medio cuiusque subsistentia.

Qui non inquinaverunt. Hoc bonum, inquit, nactus es, quod aliquot habeas qui hoc carnis indumentum non inquinaverunt sordidis actionibus, qui mecum in regeneratione fulgebunt atque per hos etiam placatus disscro et longanimis sum erga vos. Vestimenta autem non inquinata dicit corpora sanctorum: quemadmodum etiam patriarcha Jacob vaticinatur de eo qui ex Juda germinaret, qui est Christus Jesus: « Lavabit, inquit, in vino stolam suam⁶⁷; » corpus dicens ipsius Domini, quod in purissima sua passione ad nostri illustrationem mundatum est. Nam ipse peccatum non fecit, ait Isaias: « Ob iniquitates populi mei ductus est ad mortem: nam ipse peccatum non fecit, neque dolor inventus est in ore ejus⁶⁸. » Huic Domino veluti opus quoddam dramaticum agens Isaias ait: « Quare rubra sunt vestimenta tua plena tanquam a calcato torculari⁶⁹? » Et de vestimentis quidem ita contemplari dignum est, ut mundities eorum puritatem corporis designet. Porro, *qui vicerit*, inquit. Quenam vicerit? Affectus carnis: hic ergo vestiatur suarum virtutum vestimentis, quæ emundavit piis laboribus: et splendet sicut sol in futuro sæculo, ejusque nomen quod scriptum est in libro viventium indeficienti vita, manebit indelebile, tanquam is quem ego confitebor coram Patre meo. Hujus autem scripturæ et confessionis coram Patre promissæ meminit in divinis Evangeliiis dicens suis discipulis: « Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis⁷⁰. » **679** Sed nominis sui confessionis idocummentum ipsum tunc in Evangeliiis traditur, cum paciscitur se illum confessurum coram Patre in secundo suo adventu, qui se coram hominibus confitereiur: quod omnibus quidem sanctis repositum est, præcipue tamen martyribus.

Coram Patre meo et coram angelis suis. Coram Patre et angelis suis dictum est, quod tanquam angeli sint fideles ac benevoli cultores. Et interdum quidem dicit angelos Patris, interdum autem suos, ut cum ait: « Mittet Filius hominis angelos suos cum voce magna tubæ⁷¹. » Nunc igitur dicendo angelos Patris, non tollit quin ipsius quoque sint sancti angeli. Nihil enim eorum quæ in divina natura conspiciuntur, invenire licet appropriatum

A εις γνωσιν ἀριθμοῦ, ἀλλὰ τὰ ἰδικώτατα. Πολλοὶ γὰρ ἢ ὀλίγοι, ἢ δύο ἢ τρεῖς φησὶν ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐ δύο ἢ τρία ὀνόματα, ὡς τοῦ μὲν, τοῦ ἰδιωτάτου τῆς φύσεως ὄντος σημαντικοῦ, ἥτις διαμένειν πέφυκε, τοῦ καθ' ἕκαστα δὲ, τῆς διαδοχῆς, ἥτις φθάνει σχεδὸν τῆς ὑπάρξεως ἀφανιζομένης.

Οἱ οὐκ ἐμόλυναν. Τοῦτο καλὸν κέκτησθαι, φησὶν, ἔχουσά τινες τοῦτο τὸ ἱμάτιον τῆς σαρκὸς ῥυπαρὶς πράξεισι μὴ μολύναντας, οἱ μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ λαμπροφθοροῦσι. Τούτοις δὲ καὶ τῶς δυσωπούμενος, ἀναβάλλομαι καὶ μακροθυμῶ εἰς ὑμᾶς. Ἰμάτια δὲ μὴ μολυνθέντα, τὰ σώματα λέγει τῶν ἀγίων, ὡς καὶ Ἰακώβ ὁ πατριάρχης περὶ τοῦ ἐξ Ἰούδα βλαστήσαντος, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, θεσπίζει, ὅτι « Πλυνεῖ ἐν ὀνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, » τὸ σῶμα τοῦ αὐτοῦ Κυρίου λέγων, ὃ ἐν τῷ ἀχράντῳ αὐτοῦ πάθει εἰς ὑποτύπωσιν ἡμῶν ἐκαθάρθη. Αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, φησὶν ὁ Ἡσαΐας, « Ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. Αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Τούτῳ τῷ Κυρίῳ ὡς περὶ τι δραματουργῶν ὁ αὐτὸς Ἡσαΐας φησὶ· « Διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ πλήρη; » Καὶ περὶ μὲν τῶν ἱματίων οὕτω θεωρεῖσθαι δεῖον, ὥστε τὰ ἐμόλυντον αὐτῶν τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος αἰνίττεσθαι. Ὁ νικῶν δὲ φησὶν. Τίνα νικῶν; Τὰ πάθη τῆς σαρκὸς. Οὗτος οὖν περιβαλεῖται τὰ τῶν οἰκείων ἀρετῶν ἱμάτια ἃ ἐκάθαρεν ἐκ κόπων θεοφιλῶν, καὶ λάμψει ὡς ἥλιος ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὃ ἐγράφη ἐν τῇ βίβλῳ τῶν τῆς μὴ ἐκλείπουσαν ζώντων ζωὴν, ἀνεξάλειπτον ἔσται, ὡς ὁμολογουμένου αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου ὅπ' ἐμοῦ. Ταύτης δὲ τῆς ἐν τῇ βίβλῳ γραφῆς καὶ τῆς ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὁμολογίας [καὶ αὕτη ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐμνημόνευσε, λέγων τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς οὕτως· « Χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ἡ δὲ τῆς τοῦ ὀνόματος ὁμολογίας (15)] ἐπαγγελία, ἡ αὕτη ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις ἀνάγραφος τηνικαῦτα, ὅπου· « ὅταν εἴεν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογοῦντα ἁνομολογήσασθαι ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ἐμπεδοῖ, κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. Ὁ καὶ πᾶσι μὲν ἀπόκειται τοῖς ἀγίοις, διαφερόντως δὲ τοῖς μάρτυσιν.

Ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Τὸ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ εἴρηται, ὡς ὄντων τῶν ἀγγέλων πιστῶν θεραπόντων καὶ εὐνοϊκῶν. Καὶ ποτὲ μὲν τοῦ Πατρὸς, ποτὲ δὲ αὐτοῦ τοὺς ἀγγέλους καλεῖ, ὡς ἔστιν λέγει· « Ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ σάλπιγγος μεγάλης. » Νῦν οὖν τοὺς ἀγγέλους τοῦ Πατρὸς οὐκ ἀφαιρεῖται, τὸ καὶ αὐτοῦ εἶναι τοὺς ἀγίους ἀγγέλους. Οὐδὲν γὰρ τῇ ἀγίᾳ φύ-

⁶⁷ Gen. XLIX, 11. ⁶⁸ Isa. LIII, 9. ⁶⁹ Isa. LXIII, 2.

⁷⁰ Luc. x, 20. ⁷¹ Matth. xxiv, 31.

(15) Uncis inclusa decrant in vulg.

σε ἐνθεωρουμένων, τινὲ τῶν τριῶν αὐτῆς ὑποστάσεων εὐροί τις ἂν ἐξειδικάζμενον, πλὴν ἐνός τοῦ ὑποστατικῶς αὐτῷ προσόντος.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Τὰ γραφέντα πρὸς τὸν τῆς Φιλαδελφῶν Ἐκκλησίᾳς ἄγγελον.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκ Φιλαδελφείᾳ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἅγιος ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαυὶδ· Οὐδεὶς κλείσει, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει, εἰ μὴ ὁ κλείων· οἰδᾷ σου τὰ ἔργα. Ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεωγμένην, καὶ οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν, ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἤρνησώ τὸ ὄνομά μου.

Ἄγιος μὲν ἐστὶν ὁ ἀληθινός ἅγιος, ὃς καὶ Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ τρισσῷ τῶν Σεραφίμ ἁγιαστικῷ ὕμνῳ τὸ ἀληθὲς ἀποφέρεται, ὡς καὶ ἐν τῷ θεαστικῷ Ἡσαΐα καυχρημάτισται, τοῦ τρίτου ἁγιασμοῦ εἰς μίαν συγκλειομένου κυριότητα, ἵνα καὶ τὸ τρίτον δειχθῇ τῶν ὑποστάσεων τῆς ὑπερουσίτου Τριάδος, καὶ τὸ ἀδιάσπαστον τοῦτων τῷ ἐνιαίῳ τῆς κυριότητος. Τοῦτο δὲ τῶν πεζῇ καὶ θνητῶν φύσεων τὸ ὑπερανειστηκὸς ἔσον, τίς ἂν διὰ λόγων παρεμφαίνοιο; Κλείδα δὲ τοῦ Δαυὶδ τὴν παντοκρατορικὴν ἐξουσίαν φησὶ παριστῶν, δι' οὗ οἱ θησαυροὶ μόναι τῆς θεοσοφίας ἀνοίγονται. Τὴν μὲν οὖν πρῶτην ἐξουσίαν κατὰ ἀνθρωπίνην δέχεται φύσιν, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦτο ἐστὶν ἀκοῦσαι· « Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, » φάσκοντος. Τὴν δὲ δευτέραν ἔχει κατὰ τὸ ἀναρχὸν τῆς θεότητος. Ἔστι γὰρ Ἐμμανουὴλ Θεὸς ἀληθής, καὶ οὐ βούλεται τοῦτο Νεστορίου, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. Καὶ δὴ γε καὶ ἄνθρωπος ἀληθὺς, οὐ φαντάζων τὸν ἄνθρωπον, εἰ καὶ δυσχεραίνει ὁ θεοσυγῆς Εὐτυχής. Ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν, ἀληθὺς Θεός ἐστιν, οὐ κατὰ ἀναφορὰν, ὡς Νεστοριανοὶ ληροῦσιν, καὶ ἄνθρωπος ἀληθής, οὐ κατὰ ὁμηρικὴν καὶ φαντασίαν, ὡς οἱ ἐμβρόντητοι Εὐτυχιστῆς, καὶ τὸ βδελυρώτατον (16) τῶν Μανιχαίων βούλεται φύλον. Ἐπειδὴ δὲ τίνα τῶν ἀντιγράφων οὐ τὴν Δαυὶδ ἔχει κλεῖδα, ἀλλὰ τοῦ ἔξου, οὐδὲν διάφορον οὐδὲ ἐν τοῦτῳ. Ἀγίνυται γὰρ ἐκ τούτου, ὡς ζωῆς καὶ θανάτου τὴν κυρίαν ἄτε Θεὸς ὁ Χριστὸς ἀναμφισβῶτως ἔχει.

Ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαυὶδ. Κλείδα τὴν ἐξουσίαν καλεῖ. Ὁ γὰρ ἔχων ἐξουσίαν τοῦ κλείσαι καὶ ἀνοίξαι τὸν οἶκον, οὗτος καὶ τὸν οἶκον πεπίστευται. Καὶ τοῦτο σαφέστερον ἐν Εὐαγγελίοις ἐστὶ μαθεῖν, ἀφ' ὧν πρὸς τὸν Πέτρον φησὶν ὁ Χριστός· « Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. » Καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει. Ἐπειδὴ ἡ κλεῖς τὴν ἐξουσίαν αἰνίσσεται, ὁ λέγων ἑαυτὸν ἔχειν τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ τί ἄλλο λέγει, εἰ μὴ ὅτι Ὡςπερ ὁ Δαυὶδ τοῦ αἰσθητοῦ Ἰσραὴλ ἐδασίλευσεν, οὕτω καὶ ἐγὼ πρὸς τῷ αἰσθητῷ καὶ τοῦ νοητοῦ; εἰ καὶ ἐξουσία ἀσύγχρι-

¹⁵ Matth. xxviii, 18. ¹⁶ Matth. xvi, 19.

(16) Ἐμβρόντητον viii.

PATROL. GR. CVI.

A alicui trium ipsius personarum, præter id unum quod hypostatice ipsi convenit.

CAPUT VIII.

Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Philadelphorum.

III, 7, 8. Et angelo Philadelphorum Ecclesiæ scribe : Hæc dicit sanctus ille verus, qui habet clavem David, Nemo claudet ipsum nisi is qui aperit : et nemo aperiet, nisi is qui claudit : scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum : nullusque potest illud claudere, quia modicam habes virtutem et servasti sermonem meum, et non negasti nomen meum.

Sanctus quidem est verus ille sanctus, qui et Filius Dei est, et triplici seraphicorum spirituum hymno sanctum prædicante veritas denuntiatur : quemadmodum etiam in contemplativo Isaia appellatus est, triplici sanctificatione in unam conclusa dominationem, ut et ternarius demonstratur personarum supersubstantialis Trinitatis, et harum inseparabilitas unione dominationis. Hoc autem quantum superemineat inferioribus ac mortalibus naturis, quis posset verbis exprimere? Clavem vero David dicit, omnipotentem demonstrando potentiam, per quem solum divinæ sapientiæ thesauri aperiuntur. Primam itaque potentiam juxta humanam suscipit naturam, veluti etiam ab illo hoc audire contigit, dum ait : « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra »¹⁵. Secundam vero habet juxta æternitatem divinitatis. Est enim Emmanuel Deus verus, etiam repugnante Nestorio, quanquam homo factus sit. Et sane etiam vere homo, non phantastice exhibens hominem, quanquam id graviter ferat odibilis Deo Eutyches. Sed quod est, vere Deus est, non ex relatione, ut Nestoriani nugentur : et verus homo, non juxta apparentiam et phantasiam quemadmodum volunt stupidi Eutychianistæ et impurissimum Manichæorum genus. Verum quod nonnulla exemplaria non habeant clavem David, sed inferni, ne in hoc quidem accedit aliquid diversitatis. Ostenditur enim ex hoc, quod Christus utpote Deus, vitæ ac mortis habeat dominium.

Qui habet clavem David. Clavem vocat potestatem. Qui enim habet potestatem claudendi et aperiendi domum, huic etiam domus commissa est. Et hoc manifestius est discere in Evangelio ex eo quod ad Petrum dicit Christus : « Et tibi dabo claves regni cælorum »¹⁶.

Et nemo aperiet. Quandoquidem clavis potestatem designat : qui seipsum dicit clavem David habere, quid aliud dicit, nisi quod, Quemadmodum David carnali Israël dominabatur, ita et ego, inquit, carnali ac spiritali ? quanquam longe est

alia potestas hominis a Dei potestate. Ideo quoque Gabriel dixit ad Virginem, thronum David tanquam temporarii dandum esse Filio a patre : at ipsi, tanquam æterno et finem non habituro : et similiter regnum ac potestatem. Quoniam igitur similitudinem regni David ferebat Christus, merito dicit : *Qui habet clavem David ad aperiendum et claudendum : aperire quidem vocans justificare, claudere vero vocans condemnare.* Sua namque utens potentia et justificat et condemnat.

Ecce dedi coram te ostium apertum. Ostium bonorum datur apertum tanquam paratissimum, ut per ipsum quoque auxilium ad meliora, præbeat introitum ad fruitionem. **681** Ideo etiam Dominus cum ait : « Regnum Dei intra vos est », nempe proposito volentis jam traditum, ostendere videtur ingressum a nullo impediri posse. Et hujus nunc promissio, quod eos qui introducuntur avidos reddit ad aggrediendum, rationem habens difficultatis laborum, et commensurans his qui parva virtute ingredi statuunt, ubi per apertum ostium manifestavit cumulatam bonorum multitudinem his qui ingrediuntur, non jam anxiam esse sint sollicitudine contrahendorum laborum, qui jam ob divinam fruitionem despiciuntur, sed, ne retro quidem aspiciendo, hortatur amplecti labores, reputando suaviorem esse susceptum propter ista laborem quavis relaxatione. Porro quod per labores assequi oporteat æternorum bonorum hæreditatem, satis ostendit in Evangeliiis divinum oraculum, quo dicitur vim pati regnum cælorum. Rursum etiam quod is qui incipit degustare dulcedinem noverit contemnere labores, divinus ipsius David Spiritus docet cum ait : « Gustate et videte quod suavis sit Dominus ». Aut etiam apertum ostium intelligitur ingressus docentis nos prædicationis, qui semel apertus, nullis claudi potest afflictionibus, vincente animi illorum promptitudine qui ingredi elegerunt, ob pulchritudinem eorum quæ reposita sunt, quæ laborem ac difficultatem afflictionum denunciant et quodammodo fraudant. In his, inquit, licet tibi modica sit virtus, sed a me datur apertum tibi ostium ; tu vero etiam supra virtutem quæ in te est tolerasti, nomen meum non abnegans. Non ergo ad modicam tuam virtutem ut mihi moris est, præmium rependam.

III, 9-13. *Ecce de de synagoga Satanæ qui dicunt se Judæos esse et non sunt, sed mentiuntur. Ecce adigam illos ut veniant et adorent ante pedes tuos, et cognoscant quod dilexerim te quoniam servasti sermonem patientiæ meæ. Et ego servabo te ab hora afflictionis, quæ ventura est in universum orbem ut affligat habitantes in terra. Venio cito, tene quod habes ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et am-*

Α τος ἀνθρώπου πρὸς Θεόν. Διὸ καὶ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον εἶπε, τὸν θρόνον Δαυὶδ παρὰ πατρὸς τῷ Υἱῷ ὡς προσκαίρου, καίπερ αἰωνίῳ αὐτῷ καὶ ἀτελευτήτῳ δοθῆναι, ὡσαύτως δὲ καὶ βασιλείαν καὶ ἐξουσίαν. Ἐπεὶ οὖν ὁμοίωμα τῆς βασιλείας Δαυὶδ ἔφερεν ὁ Χριστὸς, εἰκότως λέγει· Ὁ ἔχων τὴν *κλεῖν* τοῦ Δαυὶδ, πρὸς τὸ ἀνοῖξαι καὶ κλεῖσαι· ἀνοῖξαι μὲν τὸ δικαιοῦσαι λέγων, καὶ κλεῖσαι τὸ κατακρίναι. Τῇ γὰρ θείᾳ αὐτοῦ καὶ ἀδίκῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ, καὶ δικαιοὶ καὶ κατακρίναι.

Ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου. Τῶν ἀγαθῶν ἡ θύρα ἀνεῳγμένη δίδεται, ὡς ἐτοιμοτάτῃ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρὸς τὰ κρείττω ῥοπῆς, παρέχειν τὴν εἰσοδὸν πρὸς ἀπόλαυσιν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος· φάσκων, ὅτι· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν, οἰκνεῖ τῇ **B** προθέσει παρεχομένη τοῦ βουλομένου, ὅπ' οὐδενὸς ἐμποδοστατεῖν οἴεται τὴν εἰσοδόν. Καὶ τούτου νῦν ἡ ἐπαγγελία λιχνεύοντος τοὺς εἰσαγομένους, πρὸς τὴν ἐγχείρησιν, τῶν πόνων ὑπολογιζομένη τὸ δυσχερὲς, καὶ τὴν εἰσοδὸν συµμετρούµενῃ τοῖς μικρῇ δυνάμει τὸ εἰσέναι· προαιρουμένοις, ἐπειδὴν τὸν ἀποσωρευθέντα τοῖς εἰσιούσι τῶν ἀγαθῶν ἐσµὸν τῇ ἀνεῳγμένῃ θύρᾳ ἐµφανίσῃ, µηκέτι τῇ φροντίδι λυπεῖσθαι ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν ἀπόλαυσιν καταβαλλοµένων ἐλκύνεσθαι πόνων, ἀµεταστρεπτὶ δὲ τῶν πόνων ἀντέχεσθαι παραινεί πάσης ἀνέσεως (17) ἡδὺν τὸν διὰ ταῦτα κάµατον λογιζομένοις. Καὶ ὅτι ἔγκοπος ἡ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν κληρονομία, τὸ ἐν Εὐαγγελίῳς ἱκανὸν θεῖον λόγιον παραστήσαι, « Βιαστή, φάσκων, ἐστίν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » **C** Ὅτι δὲ καὶ ὁ διὰ τοῦ κατάρχεσθαι ἐγγλυκαίων τὴν αἰσθησιν ἀφειδὲν οἶδε τῶν πόνων, τὸ Δαυὶδ θεῖον Πνεῦµα διδάσκει, « Γεύσασθε, λέγων, καὶ ἴδετε ὅτι· χρυσὸς ὁ Κύριος. » Ἡ καὶ θύρα ἀνεῳγμένη νοεῖται ἡ τοῦ διδασκαλικῷ κηρύγματος εἰσοδός, ἥτις ἀνοιχθεῖσα οὐ δύναιται διὰ πειρασµῶν κλεισθῆναι, νικώσης τῆς προθυµίας τῶν εἰσέναι ἐλοµένων, τῷ κάλλει τῶν (18) ἐναποκειµένων θελχθέντων, τὸ τῶν πειρασµῶν ἐπίπονον. Ἐν οἷς εἰ καὶ τῇ δυνάμει σου σύµµετρος, ἀλλ' οὖν παρ' ἐµοῦ, φησὶν, ἡ ἀνεῳγμένη δίδεται σοι θύρα. Αὐτὸς δὲ καὶ ὑπὲρ δυνάμιν τὴν ὑποῦσάν σοι ἐκαρτέρησας, µὴ ἀρνησάµενος τὸ ὄνοµά μου (19). Οὐκ οὖν τῇ μικρῇ δυνάμει σου παραµετρήσω τὴν ἀµοιβὴν, ἀλλὰ µεγαλοδωρίᾳ, ὡς ἔθος ἐµοί, µετελεύσοµαι τὴν ἀντίδοσιν. **D** commensurabo retributionem : sed ex munificentia,

⁶⁸¹ Luc. xvii, 21. ⁶⁸² Psal. xxxiii, 9.

(17) Αἰρέσεως vulg.

(18) Ἐλγμ. δ:ὰ τὸ κάλλιστον τῶν vulg.

(19) Διὰ τὸ ὄνομά μου vulg.

χομαι ταχύ. Κράτει δ' ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ ἅπλιν non egrediatur foras : 682 et scribam super
τὸν στέφανόν σου. Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novæ
στόλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω Jerusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo : et
οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι· καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ nomen meum novum. Qui habet aurem audiat quid
ὄραμα τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄραμα τῆς πόλεως Spiritus dicat Ecclesiis.
τοῦ Θεοῦ μου τῆς καινῆς Ἰερουσαλὴμ, ἣ καταβαλεῖ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ
ὄραμα τὸ καινόν. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Τῆς ὁμολογίας, φησὶ, τῆς περὶ τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος
ἀντίκτιστος ἔσται ἡ τῶν Ἰουδαίων ἐπιστροφή καὶ
μετάνοια. Οἱ τῆς πρὸς ἐμὲ αὐτῶν προσαγωγῆς τὸν
ἐξ ἐμοῦ φωτισμὸν ἀνταλλάσσονται τῶν ἐν τῷ κρυπτῷ
τῆς καρδίας Ἰουδαίων, ἀλλ' οὐ τῶν ἐν τῷ φανερῷ,
ὡς καὶ Παῦλος δοκεῖ, ἑαυτοὺς ἐπιδεικνύντων. Θρόνον
δὲ τοῦ Σατανᾶ τὴν τῶν Ἰουδαίων λέγει Συναγωγὴν,
ὡς τῷ ψεύδει συγκροτουμένην, ἐπεὶ καὶ τοῦ ψεύδους
πατὴρ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐδείχθη. Τούτοις οὖν
προσδραμεῖσθαι οὐ κατὰ τὸ τυχόν, ἀλλὰ μετὰ πολ-
λῆς τῆς θερμότητος καὶ συντριβῆς φησι. Τοῦτο γὰρ
αἰνιττεῖται τὸ πρὸς τοὺς πόδας προσκυνῆσαι καὶ ἐν
ἐσχάτοις ἐλθεῖν τετάχθαι τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου. Οὐχ ὅτι αὐτὸς
ἔχρηματιζων ὑπέμεινέ τι, ἀλλὰ ὑπομονὴν ἑαυτοῦ
τὴν δι' αὐτὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν καρτερίαν τῆς πί-
στεως φησιν· ὥσπερ καὶ δι' ἂν Δαυὶδ αἰτεῖ τὸν Θεόν·
« Ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμά μου ἐξέλθοι, » ἀντὶ
τοῦ, « Ἡ δὲ ἐμὲ σου δικαιοσύνη.

Κάθ' ὥς ἐτηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ.
Ὅραν πειρασμοῦ, ἢ τὸν ἐπὶ Δομετιανοῦ διωγμὸν
λέγει, δευτέρον δὲ καὶ μετὰ Νέρωνα, ὡς Εὐσέβιος·
ιστορεῖ δὲ Παμφίλου· ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς
εἰς τὴν Πάτμον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δομετιανοῦ κατεκρίθη·
ἢ τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρί-
στου κατὰ Χριστιανῶν ἐσομένην πυχρόσμιον, ἀναι-
ροῦντος τοὺς Χριστιανούς. Τούτων οὖν ἀμφοτέρων
ἐλευθεροῦν τοὺς ζηλωτὰς αὐτοῦ ὑπισχεῖται προ-
ανάρπαζομένους διὰ τῆς ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἀναλύσεως,
ἵνα μὴ ὑπὲρ τὴν δύναμιν πειρασθῶσι. Διὸ φησι καὶ ὁ
Κύριος· Ἔρχομαι ταχύ· μετὰ γὰρ τὴν θλίψιν ἐκεί-
νην· Ἔρχομαι ταχύ, ἀντὶ τοῦ, ἀνυπερθέτως. Τοῦτο
γὰρ τὸ ταχύ σημαίνει, οἶσιν, Καταπόδας τῶν πειρα-
σμῶν ἐνεργουμένων ἐλεύσομαι. Διὸ καὶ παρεγγυῶ
κρατῆσαι τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ἁσυλον, ἵνα μὴ ὁ
τῆς ὑπομονῆς ὁμῶν ἀπόληται στέφανος.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου. Προεῖρηται ὅτι τὸ,
Θεοῦ μου, οὐχ οὕτως τῆς ἐν τῷ Χριστῷ θείας
φύσεως ἐνθεωρουμένης ἀναιρετικὸν, ὅσον τῆς συν-
ουσιώσεως παραστατικόν. Τὸ γὰρ ἀδίδασκτον εἶναι,
τὴν τῶν δύο φύσεων ἕνωσιν, θεότητος, φημί, καὶ
ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ κατὰ τὸν Κύριον Ἰησοῦν ὑπο-
στάσει, καὶ μέχρις ἐννοίας ψιλῆς, εἰ καὶ ἀσυγχύτως,
παριστᾷ. Ἀντιδιδοῦσι γὰρ ἀλλήλοις ὑπὲρ κατάληψιν
ἀνθρωπίνην οἰκειωτικῶς τὰ θεῖα τοῖς ἀνθρωπίνους,
καὶ τὰ ἀνθρώπινα ταῖς θεοῖς ιδιώμασι. Στόλος δὲ ἐν
τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ οὗτος καθίσταται, ὑπερεῖδων
τῇ περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ἀγαθοδωρίᾳ, καὶ τοὺς πρὸς
συντέλειαν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἀ-

plius non egrediatur foras : 682 et scribam super
eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novæ
Jerusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo : et
nomen meum novum. Qui habet aurem audiat quid
Spiritus dicat Ecclesiis.

ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ
Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Responsio, inquit, confessionis nominis mei
erit Judæorum conversio et poenitentia, qui meam
illuminationem qua ipsi ad me adducti sunt, com-
mutabunt in eos qui in abscondito cordis sese
Judæos esse demonstrant, et non in propatulo,
veluti Paulo quoque videtur. Sedem vero Satanæ
dicit Synagagam Judæorum, tanquam præstantem
auxilium mendacio : quandoquidem etiam ille men-
dacii pater a condito sæculo apparuit. Hos igitur
accurrere dicit, non vulgari modo, sed cum magno
fervore et contritione : hoc enim designat quod
adorent, et inter extremos qui in Ecclesia sunt poni
elegerint.

Sermonem patientiæ meæ. Non quod is qui dat
oraculum, aliquid passus sit, sed suam patientiam
dicit fidei tolerantiam quæ propter ipsum est et
erga ipsum : quemadmodum etiam ubi David petit
a Deo, « De vultu tuo iudicium meum prodeat » :
hoc est, justitia tua quæ fit propter me.

Servabo te ab hora afflictionis. Horam afflictionis
aut vocat persecutionem sub Domitiano excitatam,
quæ fuit secunda post Nerone, quemadmodum
scribit Eusebius Pamphili, quando et ipse evan-
gelista in Patmum ab ipso Domitiano relegatus est :
aut eam quæ sub mundi consummationem ab
Antichristo adversus Christianos excitabitur per
universum orbem, qui Christianos interimet. Ab
utraque igitur harum se promittit liberaturum suos
sectatores et amatores, præripiendo illos per mor-
tem ab his quæ tunc contingent, ne ultra id quod
ferre possunt affligantur. Ideo quoque ait Dominus :
Venio cito, siquidem post illam afflictionem cito
veniam, hoc est absque ulla dilatione : nam hoc
significat cito, tanquam diceret : Evestigio veniam
cum his quæ sient afflictionibus : propterea etiam
denuntio ut tutum conservetis fidei thesaurum, ne
pereat corona tolerantiae vestræ.

In templo Dei mei. Prius dictum est quod Dei
mei non tollat divinam quæ in Christo conspicitur
naturam, sed coexistentiam et unionem ostendit.
683 Demonstrat enim indissolubilem esse duarum
naturarum unionem, divinitatis, inquam, et huma-
nitatis in persona Domini Jesu, nisi solo intellectu,
quanquam inconfuse. Familiariter namque sibi
mutuo reddit ob humanitatis assumptionem, divina
humanis, et humana divinis idiomatis. Porro hic
templo Dei columna constituitur, ut fulciat et Dei
circa se munificentiam, et eos qui debilius affecti
sunt, ad perfectionem fidei Christi, quæ in nobis
est, exhortans illos, ut et ipsi dono docendi simi-

alia potestas hominis a Dei potestate. Ideo quoque Gabriel dixit ad Virginem, thronum David tanquam temporarii dandum esse Filio a patre : at ipsi, tanquam æterno et finem non habituro : et similiter regnum ac potestatem. Quoniam igitur similitudinem regni David ferebat. Christus, merito dicit : *Qui habet clavem David* ad aperiendum et claudendum : aperire quidem vocans justificare, claudere vero vocans condemnare. Sua namque utens potentia et justificat et condemnat.

Ecce dedi coram te ostium apertum. Ostium bonorum datur apertum tanquam paratissimum, ut per ipsum quoque auxilium ad meliora, præbeat introitum ad fruitionem. **681** Ideo etiam Dominus cum ait : « Regnum Dei intra vos est », nempe proposito volentis jam traditum, ostendere videtur ingressum a nullo impediri posse. Et hujus nunc promissio, quod eos qui introducuntur avidos reddit ad aggrediendum, rationem habens difficultatis laborum, et commensurans his qui parva virtute ingredi statuunt, ubi per apertum ostium manifestavit cumulatum bonorum multitudinem his qui ingrediuntur, non jam anxium esse sinit sollicitudinem contrahendorum laborum, qui jam ob divinam fruitionem despiciuntur, sed, ne retro quidem aspiciendo, hortatur amplecti labores, reputando suaviorem esse susceptum propter ista laborem quavis relaxatione. Porro quod per labores assequi oportet æternorum bonorum hæreditatem, satis ostendit in Evangeliiis divinum oraculum, quo dicitur vim pati regnum cælorum. Rursum etiam quod is qui incipit degustare dulcedinem noverit contemnere labores, divinus ipsius David Spiritus docet cum ait : « Gustate et videte quod suavis sit Dominus ». Aut etiam apertum ostium intelligitur ingressus docentis nos prædicationis, qui semel apertus, nullis claudi potest afflictionibus, vincente animi illorum promptitudine qui ingredi elegerunt, ob pulchritudinem eorum quæ reposita sunt, quæ laborem ac difficultatem afflictionum demulcent et quodammodo fraudant. In his, inquit, licet tibi modica sit virtus, sed a me datur apertum tibi ostium ; tu vero etiam supra virtutem quæ in te est tolerasti, nomen meum non abnegans. Non ergo ad modicam tuam virtutem ut mihi moris est, præmium rependam.

III, 9-13. *Ecce do de synagoga Satanæ qui dicunt se Judæos esse et non sunt, sed mentiuntur. Ecce adigam illos ut veniant et adorent ante pedes tuos, et cognoscant quod dilexerim te quoniam servasti sermonem patientiæ meæ. Et ego servabo te ab hora afflictionis, quæ ventura est in universum orbem ut affligat habitantes in terra. Venio cito, tene quod habes ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et am-*

Ατος ανθρώπου πρὸς Θεόν. Διὸ καὶ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον εἶπε, τὸν θρόνον Δαυὶδ παρὰ πατρὸς τῷ Υἱῷ ὡς προσκαίρου, καίπερ αἰωνίῳ αὐτῷ καὶ ἀτελευτήτῳ δοθῆναι, ὡσαύτως δὲ καὶ βασιλείαν καὶ ἐξουσίαν. Ἐπεὶ οὖν ὁμοίωμα τῆς βασιλείας Δαυὶδ ἔφερεν ὁ Χριστὸς, εἰκότως λέγει· Ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ, πρὸς τὸ ἀνοῖξαι καὶ κλεῖσαι· ἀνοῖξαι μὲν τὸ δικαιῶσαι λέγων, καὶ κλεῖσαι τὸ κατακρίναι. Τῇ γὰρ θεῖα αὐτοῦ καὶ αἰδίῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ, καὶ δικαιοῖ καὶ κατακρίνει.

Ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου. Τῶν ἀγαθῶν ἡ θύρα ἀνεψγμένη δίδοται, ὡς ἐτοιμοτάτη καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρὸς τὰ κρείττω ῥοπῆς, παρέχειν τὴν εἰσοδὸν πρὸς ἀπόλαυσιν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος· φάσκων, ὅτι· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν, οἷον εἰ τῇ προθέσει παρεχομένη τοῦ βουλομένου, ὅπ' οὐδεὶς ἐμποδοστατεῖν οἴεται τὴν εἰσοδὸν. Καὶ τούτου νῦν ἡ ἐπαγγελία λιχνεύοντος τοὺς εἰσαγομένους, πρὸς τὴν ἐγχείρησιν, τῶν πόνων ὑπολογιζομένη τὸ δυσχερὲς, καὶ τὴν εἰσοδὸν συμμετρούμενη τοῖς μικρῇ δυνάμει τὸ εἰσιέναι προαιρουμένοις, ἐπειδὴν τὴν ἀποσωρευθέντα τοῖς εἰσιούσι τῶν ἀγαθῶν ἐσμέν τῇ ἀνεψγμένη θύρᾳ ἐμφανίσῃ, μηκέτι τῇ φροντίδι λυπεῖσθαι ἐξ τοῦ ὑπὸ τῶν ἀπόλαυσιν καταβαλλομένων ἐλχύεσθαι πόνων, ἀμεταστρεπτὶ δὲ τῶν πόνων ἀντέχεσθαι παραινέει πάσης ἀνέσεως (17) ἡδῶν τὸν διὰ ταῦτα κάματον λογιζομένοις. Καὶ ὅτι ἐγκοπὸς ἡ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν κληρονομία, τὸ ἐν Εὐαγγελίοις ἱκανὸν θεῖον λόγιον παραστήσαι, « Βίασθῃ, φάσκων, ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Ὅτι δὲ καὶ ὁ διὰ τοῦ κατάρξασθαι ἐγγλυκαίνων τὴν αἰσθησιν ἀφειδεῖν οἶδε τῶν πόνων, τὸ Δαυὶδ θεῖον Πνεῦμα διδάσκει, « Γεύσασθε, λέγων, καὶ ἴδετε ὅτι· χρηστός ὁ Κύριος. » Ἡ καὶ θύρα ἀνεψγμένη νοεῖται ἡ τοῦ διδασκαλικοῦ κηρύγματος εἰσοδός, ἥτις ἀνοιχθεῖσα οὐ δύναται διὰ πειρασμῶν κλεισθῆναι, νικώσης τῆς προθυμίας τῶν εἰσιέναι ἐλομένων, τῷ κάλλει τῶν (18) ἐναποκειμένων θελγθέντων, τὸ τῶν πειρασμῶν ἐπίπονον. Ἐν οἷς εἰ καὶ τῇ δυνάμει σου σύμμετρος, ἀλλ' οὖν παρ' ἐμοῦ, φησὶν, ἡ ἀνεψγμένη δίδοται σοι θύρα. Αὐτὸς δὲ καὶ ὑπὲρ δυνάμιν τὴν ὑποῦσάν σοι ἐκαρτέρησας, μὴ ἀρνησάμενος τὸ ὄνομά μου (19). Οὐκ οὖν τῇ μικρῇ δυνάμει σου παραμετρήσω τὴν ἀμοιβήν, ἀλλὰ μεγαλοδωρίᾳ, ὡς ἔθος ἐμὸν, μετελεύσομαι τὴν ἀντίδοσιν. commensurabo retributionem : sed ex munificentia,

Δ Ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ, τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἶναι, ἀλλὰ ψεύδονται. Ἰδοὺ ποιήσω αὐτοὺς Ἰνα ἡξῶσι καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου, καὶ γινώσιν, ὅτι ἡγάπησά σε, ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου. Κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἐρχεσθαι, ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης περιᾶσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐρ-

⁶⁸ Luc. xvii, 21. ⁶⁹ Psal. xxxiii, 9.

(17) Αἰρέσεως vulg.

(18) Ἐλγμ. δὲ τὸ κάλλιστον τῶν vulg.

(19) Διὰ τὸ ὄνομά μου vulg.

liter proficiant. In templo autem Dei, ut semper lætetur. Nam hoc est columna in templo Dei fieri. Siquidem qui vicerit adversarias potestates, columna et firmamentum veritatis constituitur, et ipse firmiter et immutabiliter gaudens, et alios fulciens ne in bono excidant a sua sede.

τὸς τε εὐφραϊνόμενος ἀμετατρέπτως, καὶ τοὺς ἀλλοὺς ἐρεῖδων τοῦ μὴ ἐπ' ἀγαθῶν τῆς οἰκείας ἐκ-
σεῖναι ἰδὼς.

Et scribam super eum nomen Dei mei. Super columnam spiritualem, eum nempe qui divinis jussis ad imbecilliorum fulcimentum perfectus est, scribi dicit nomen Dei et nomen civitatis, Jerusalem novæ: novam Jerusalem ejusque nomen ac Dei nomen non aliud quippiam dicens quam gloriam sive cognitionem, sicut et David: « Quam admirabile est nomen tuum in universa terra », hoc est honor et tui cognitio. In tabulis itaque cordis spiritualis columnæ scriptum est nomen Dei, sive cognitionis sive gloriæ, similiter et civitatis Jerusalem: Dei quidem, nempe quod sanctus sit, quod justus, ac reddens unicuique juxta opera, quod omni bonitate plenus, talibusque gaudens cultoribus: ipsius autem Jerusalem, quod dilectum sit Dei tabernaculum et suos cives ad supernam transmittat metropolim: quæ inferior Jerusalem tanquam colonia supernæ constituitur, retinens eos qui interim in ipsa versantur tanquam litteris utentes ac supernæ vitæ inferiorem aptantes. Eos igitur qui motua hac scriptura tanquam indelebili memoria (hujusmodi enim est scriptura, nempe quæ stabiliora efficiat ea quæ facta sunt) et Dei et supernæ Jerusalem gloriæ gestant insigne, an non divos quosdam dignum est appellare? Porro nomen novum intelligimus sanctis impositum, quod etiam, præter delectationem divini muneris et fruitionem decoris incorruptibilium bonorum, ipsis in futuro sæculo tanquam insigne additur: et præterea his qui nunc inveniuntur Christi fratres et amici ac cultores.

CAPUT IX.

Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Laodicensium.

III, 14-17. *Et angelo Ecclesiæ Laodicensium scribe: Hæc dicit Amen qui est testis fidelis et verus, principium creaturæ Dei: Novi opera tua, quod neque frigidus sis neque servidus: utinam frigidus esses aut servidus. Itaque quoniam tepidus es et neque servidus neque frigidus, incipiam te vomere ex ore meo. Quoniam dicis: Dives sum et dilatus sum, et nullius ego: et nescis quod tu sis miser et miserabilis, et pauper et cæcus ac nudus.*

Amen est profecto, certe. Certe igitur est

⁹⁹ Psal. viii, 2, 10

(17') Τοῦ Θεοῦ omittebat vulg.

σθενέστερον διακειμένους, ἐφ' ὁμοίῳ προκῶμαι καὶ αὐτοὺς διδασκαλικῶ χαρίσµατι προτρεπόμενος. Ἐν τῷ τῶν Θεοῦ, τοῦ διὰ παντὸς εὐφραίνεσθαι χάριν. Τοῦτο γὰρ τὸ σῦλον γενέσθαι τῷ ναφ' τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ νικητὴς τῶν ἐναντίων δυνάμεων, σῦλος καὶ ἐδραῖωµα καθίσταται τῆς ἀληθείας, ἀ-
λλοὺς ἐρεῖδων τοῦ μὴ ἐπ' ἀγαθῶν τῆς οἰκείας ἐκ-

Καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ µου. Ἐπὶ τὸν νοητὸν σῦλον, ὃς ἐστὶν ὁ τοῖς θεοῖς προστάγµατιν εἰς ἔρεισµα τῶν ἀσθενεστέρων κατηγο-
σµένος, γραφῆναι φησι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ (17') Ἱερουσαλήµ τῆς καινῆς· καινὴν Ἱερουσαλήµ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα οὐκ ἄλλο τι λέγων, ἢ τὴν δό-
ξαν, ἥτοι τὴν γνώσιν, καθὼς καὶ ὁ Δαυὶδ· « Ὡς θαυµαστὸν τὸ ὄνοµά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ! » ἀντὶ τοῦ, ἢ τιµὴ, ἢ περὶ σοῦ γνώσις. Ἐν ταῖς πλαξὶ τοιγαροῦν τῆς καρδίας τοῦ νοητοῦ σῦλου γραφέν-
τος τοῦ ὀνόµατος τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τῆς γνώσεως, τῆς δόξης, ὡσαύτως καὶ τῆς Ἱερουσαλήµ· τοῦ µὲν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἅγιος, ὡς δίκαιος καὶ ἀποδιδοὺς ἐκάστη κατὰ τὰ ἔργα, ὡς πάσης ἀγαθότητος πλήρης, καὶ τοιοῦτοις χαίρων θεράπουσι· τῆς Ἱερουσαλήµ δὲ, ὡς Θεοῦ σκῆνωµα ἀγαπητόν ἐστι καὶ τοὺς αὐτῆς πο-
λίτας πρὸς τὴν ἀνω παραπέµπουσα μητρόπολιν, ἥτις κάτω Ἱερουσαλήµ, ὥστερ µετοίκιον τῆς ἀνω καθίσταται, τοὺς τέως ἐνδαιτωµένους ἐν αὐτῇ, οἰον-
αι γράµµασι χρωµένους, τῇ ἀνω ἐµβώσας τὴν κάτω ρυθµίζοντας κατέχουσα. Τῇ καταλλήλῳ γὰρ οὖν ταύτῃ γραφῇ, τοὔτεστι, τῇ ἀνεπιλήστῳ μνήμῃ (τοιούτου γὰρ ἡ γραφὴ ὡς μονιμώτερον τῶν γενο-
µένων ἐκτελουμένη), τῆς τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνω Ἱερουσαλήµ τῆς δόξης τὸ παράστηµον κοµιζόμενοι, πῶς οὐ θεοὶ τινες χρηµατίζοιεν; Τὸ δὲ καινὸν ὄνοµα νοοῦµεν, τὸ ἐπιτιθέµενον τοῖς ἁγίοις, ὃ καὶ πρὸς τῇ εὐφροσύνῃ τῆς θείας δωρεᾶς καὶ ἀπολαύσει τοῦ κάλλους τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι αὐτοῖς ἀν γινώριµον καὶ τοῖς ληψοµένοις τοῖς νῦν ἀδελφοῖς Χριστοῦ καὶ φίλοις καὶ θεράπουσι, πρόσσεστι.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

*Τὰ δηλωθέντα πρὸς τὸν τῆς Λαοδικέων Ἐκκλησί-
ας ἀγγέλων.*

*Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικείῃ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἄµην, ὁ µάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ· Οὐδὲ σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ, οὔτε ζεστός. Ὁφείλον ψυχρὸς ἦς, ἢ ζεστός. Οὕτως ὅτι χλιαρὸς εἶ καὶ οὐ ζεστός οὔτε ψυχρὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόµατός µου· ὅτι λέγεις, ὅτι Πλούσιός εἰµι καὶ πεπλούνηκα, καὶ οὐδενὸς χρεῖαν ἔχω. Καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος καὶ ὁ ἄλγεινός, καὶ πτωχὸς καὶ τυ-
φλὸς καὶ γυµνός.*

Ἄµην ἐστὶ τὸ ναί. Ναὶ οὖν ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς

baptizatus et non tepidus. Siquidem is qui nondum Spiritus gratiam accepit per baptismum, in spe versatur quod aliquando ea quæ sibi salutaria sunt accipiet : at tepidus, veluti jam declaravimus, quod quandoque baptizandus sit.

Incipiam te evomere. Metaphora tepidi decenti modo usus est, quod medici ad vomitum procurandum assumunt. Unde cum aliqui difficulter vomunt, tepidæ aquæ potione vomitum sursum educunt. Hoc quoque dicit : Incipiam te velut abominandum cibum evomere, hoc est, per sermonem oris mei rejectum a mea familiaritate ostendere. Et quæ horum est causa? Quia in incertis divitiis spem posuisti, et semine verbi Dei inter spinas suffocato, **686** hoc est inter tentationes hujus vitæ ac sæcularium divitiarum, spiritualem tuam et perpetuam paupertatem ignorasti *.

Quoniam dicis : Dives sum. Divitias vocat terrenas divitias. Ignoras quod tu te miserum reddas inter eos qui pereunt : ideo quoque commiseratione dignus es, ut qui a sublimitate virtutum excideris, obtenebratione ac cæcitate captus in his quæ meliora sunt eligendis, et denudatus ea quæ te paulo ante vestiebat divina gloria.

III, 18-22. *Suadeo tibi ut a me emas aurum probatum ex igni ut ditescas, et vestimenta alba ut induaris, et non appareat dedecus nuditatis tuæ, et collyrium quo inungas oculos tuos ut videas. Ego quoscunque amo, arguo et erudio. Æmulare ergo ac respisce. Ecce sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad ipsum et cœnabo cum eo et ipse mecum. Qui vicerit dabo ei ut sedeat mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ipsius. Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. ἐκύθισα μετὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.*

Si vis, inquit, locuples fieri, veras tibi compara divitias a me qui possum manentibus divitiis locupletare. Compara autem ardenti desiderio sancta Dei oracula septemplex igne probata. Quænam autem sunt illa? Doctrinalis ac divinus sermo qui non frustra neque inaniter procedit ad eos qui docentur, sed ex eo quod antea is qui docet ardenti studio ditatus sit. Demonstratam namque fidem annuntiat justus : et bonus negotiator de bono thesauro cordis profert vetera et nova * a veteribus quidem viris majora ferens exempla bonorum operum, a recentioribus autem et qui ferventi ardore laborarunt, egregia facinora. Sed quoniam talibus ditescere non contingit alicui absque divino auxilio, ideo dicit is qui tradit oracula, *a me*. Divitiæ vero sunt vestimentorum amictus, qui possit indecentem virtutum nuditatem tegere, et non vulgari modo amicare, sed cum pompali gloria triumi-

Α σωτήρια αὐτοῦ. Ὁ δὲ χλιαρὸς, ὡς ἤδη παραθέμεθα, μικρὸν πρὸς τῇ ζήσει καὶ τό ποτε βαπτισθῆναι ἀφίρηται.

parum habet ad fervorem, et eo bono privatus est

Μέλλω σε ἐμέσαι. Τῇ μεταφορᾷ τοῦ χλιαροῦ θεόντως ἐχρήσατο, ὃ καὶ πατρῶν παῖδες εἰς ἔμετον ἐρεθίζειν παραλαμβάνουσιν. Ὅθεν καὶ τοῖς δυσσεμετούσιν, ὕδατος χλιαροῦ ἀποροφῆσαι, τὸν ἔμετον ἀνασοδοῦσι. Τοῦτο καὶ νῦν φησιν, ὅτι Μέλλω σε ὡς βδελυκτὸν βρώμα ἐμέσαι, τουτέστι, διὰ λόγου στόματός μου ἀπόδλητον τῆς ἐμῆς οικειότητος καταστήσαι. Καὶ τίς ἡ τούτου αἰτία; Ὅτι ἐπὶ πλοῦτου ἀδηλας ἐλπίσας, καὶ τὸν σπόρον τοῦ θελοῦ λόγου ἀποπνίξας ταῖς ἀκάνθαις, οἷον εἰ τοῖς πειρασμοῖς τοῦ προσκαίρου τούτου πλοῦτου καὶ βίου, τὴν πνευματικὴν (19*) αὐτοῦ καὶ διαωνίζουσαν ἡγνότησας πτωχείαν.

Ὅτι πλούσιός εἰμι καὶ πεπλούτηκα. Πλοῦτόν φησι τὸν γήινον πλοῦτον. Ἀγνοεῖς ὅτι σὺ εἰς ὀταλιπῶν ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις. Διὸ καὶ ἐλέους ἄξιός εἰ, ὡς ἐξ ὕψους τῶν ἀρετῶν ἐκπεσὼν, σκοτοδινίᾳ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν κρείττονων ἀλοῦς, καὶ γυμνωθεὶς τῆς τῶς περιστελλούσης θείας δόξης.

Συμβουλεύσω σοι ἀγοράσαι χρυσίον παρ' ἐμοῦ πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς, καὶ ἱμάτια λευκὰ ἵνα περιβάλλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνῃ τῆς γυμνότητός σου, καὶ κολλύριον, ἵνα ἐγγρίσῃ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς. Καὶ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. Ζήλευε οὖν καὶ μετανόησον. Ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω. Ἐὰν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν, καὶ δεῖπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα, καὶ ἔκων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει

Εἰ πλουτῆσαι, φησὶ, βούλει, τὸν ὄντως πλοῦτον κτήσαι παρ' ἐμοῦ τοῦ πλουτίζειν εἰδότος τὰ μένοντα. Κτήσῃ δὲ διαπύρῳ προθέσει τὰ λόγια Κυρίου τὰ ἀγνὰ, τὰ πεπυρωμένα ἑπταπλάσιως. Τίνα δὲ ταῦτα; Ὁ διδασκαλικὸς καὶ θεῖος λόγος, ὃς οὐ μάτην οὐδὲ διακένως πρόεισιν εἰς τοὺς διδασκομένους, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρότερον διαπύρῳ σπουδῇ τὸν διδάσκοντα εὐπορῆσαι· ἐπιδεικνυμένην γὰρ πίστιν ἀπαγγελεῖ δίκαιος. Καὶ ὁ ἀγαθὸς ἔμπορος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκφέρει παλαιὰ καὶ νέα, ἐκ μὲν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν τῶν κατορθωμάτων κομίζων τὰ μείζονα ὑποδείγματα, ἐκ δὲ τῶν νέων καὶ τῶν αὐτῷ πεπονημένων διαπύρῳ ζήσει, τὰ κατορθώματα. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα πλουτεῖν οὐκ ἀνευ τῆς ἀνωθεν τινι περιγίνεται βροτῆς, διὰ τοῦτό φησιν ὁ χρηματίζων, παρ' ἐμοῦ. Ὁ πλοῦτος δὲ, ἱματίων περιβολῇ περιστέλλειν ἔχουσα τὴν ἀσχήμονα τῶν ἀρετῶν γύμνωσιν, καὶ οὐκ ἀπλῶς περιστέλλουσα,

* I Tim. vi, 17. * Matth. xiii, 52

(19) πατρικὴν vulg.

ἀλλὰ μετὰ δόξης κομῆσθης τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Α τῶν ἀντιπάλων δαιμόνων θρίαμβον ἐξανύουσα.

Καὶ κολλύριον. Πρὸς τὰ ἀμβλυώττοντα περὶ τὸ τοῦ Κυρίου νοητὸν φῶς τοὺς καταλλήλους ὀφθαλμοὺς περιχρῖσαι τὸ πρόσταγμα. Ἔστι δὲ τοῦτο ἡ διὰ μετανοίας πρόδοδος συμβουλευομένη. Ἡ τὸ κολλύριον τὴν ἀκτῆμοσύνην παρίστησιν. Εἰ γὰρ τὰ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς βλέπόντων, τούτους πάντως ἀνοίξει τὸ ἀδωροδόκητον.

Καὶ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. Καὶ εἰκότως. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει, ὃ καὶ τῆς υπερβαλλούσης χρηστότητος τοῦ Κυρίου περὶ τοὺς ἀπειθεῖς τεκμήριον. Πλούτου δὲ ταύτης ἐνέχυρον ἡ ἀγάπη τοῦ μετιόντος τοὺς τιμωρίας ἀξίους. Καὶ τίς ἡ παιδεία; Ζηλοῦν τὰ κρείττονα τῶν ἐπιτηδεύματων, καὶ μετανοεῖν καὶ μεταγνώσει τῶν ἐμπροσθεν οἰονεῖ μεταθέσει ἀμαρτημάτων τὸν ζῆλον ἡτοι τὴν μίμησιν ἐπαναλαμβάνεσθαι τοὺς πρὸς παιδείαν ἐξ ἀμαθίας ἀποκλίναντας. Καὶ τίς ἡ ἐκ φιλανθρωπίας ἀντίδοσις; Ἡ ἐπὶ τὴν θύραν ἀπραγμάτευτος προσεδρεύει. Θύραν δὲ ἐφεξῆς τὴν καρδίαν λέγει τῶν πρὸς μετάνοιαν προσκαλουμένων. Οἷς ἀνοίξαι τῷ σωτηρίως αὐτὴν κρούοντι, καὶ τὰ ἐπόμενα, τοῦ πρᾶου καὶ ἀγαθοῦ δαιτυμόνος εἰσόδῳ, ἐπιδαψιλευθῆσεται.

Ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω. Ἀβίαστος, φησὶν, ἡ ἐμὴ παρουσία. Τὴν θύραν τῆς καρδίας κρούω, καὶ τοῖς ἀνοίγουσιν ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν σωτηρίᾳ συνευφραίνονται. Τρυφὴν γὰρ καὶ δεῖπνον τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἡγῆται ἐφ' οἷς αὐτοὶ τρέφονται, καὶ τὸν λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου, καὶ τὸν σκότον τῆς πλάνης ἀποφεύγουσιν.

Ὁ ῥικῶν, δώσω αὐτῷ. Εἰρηται ἡδὴ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία, τὴν τοιαύτην σύνταξιν τοῦ λόγου καὶ τὸν τοιοῦτον εἰρμὸν τῆς φράσεως σολοικισμὸν καλεῖ, οὗ ἐπ' ἑλάττω τῇ Ἑκκλησίᾳ φρονεῖς.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Περὶ τῆς ὁραθείσης αὐτῷ θύρας ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν κ' πρὸς δεξιέρων, καὶ τῶν ἐξῆς δεξιέρων.

Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἀνεψφγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἡκούσα, ὡς σάλπιγξ λαλοῦσης μετ' ἐμοῦ, λέγουσα· Ἀνάβα ὧδε, καὶ δεῖξω σοὶ ὃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα. Καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν Πνεύματι.

Οὐκ ἐπειδὴ αἰσθητὴν θύραν ἐώρακεν ἐν οὐρανῷ ἀνεψφγμένην κατὰ καιρὸν καὶ κλειομένην ταῦτα ἔξεισιν, ἀλλ' οὕτως ὥφθη τῷ εὐαγγελιστῇ, ὡς ἂν διὰ θύρας ἀνεψφγμένης τὰ ἐνδον ἐπάναγκες καθορᾶσθαι. Καὶ φωνὴν, φησὶν, ἡκούσα, ἥτις ὡς σάλπιγξ ἠχήσασα, Ἀνάβα, φησὶν, ὧδε, οὐ τόπω τοῦτο φάσκουσα τὸ ἀνελθεῖν, ἀλλὰ διάνοιαν μετεωρίσαι ἀπὸ τῶν περιπεζίων καὶ ἀνθρωπίνων. Ἀλλ' οἱ μάλιστα τὸ ἡγεμονικὸν τυπούμενοι διὰ καθαρότητα τῶν ἀπὸ τοῦ ἐνύλου βίου κηλίδων, τῶν ἀξιοθέων τούτων καὶ τῶν τοιούτων τυγχάνουσι θεαμάτων.

Καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἡκούσα. Καὶ τοῦτο παρὰ τὴν τοῦ λόγου σύνταξιν, καὶ διατί, εἴρηται ἡδὴ.

phum efficiens, ob victoriam de adversariis daem-nibus reportatam.

Et collyrium. Præceptum est ei qui cæcutit ad spirituale Domini 687 lumen, ut aptos oculos circuminungat. Per hoc autem suadetur progressus ad pœnitentiam. Aut collyrium demonstrat inopiam. Si enim dona excæcant oculos videntium, hos utique aperiet donorum carentia.

Ego quoscunque amo, arguo et erudio. Et merito. Nam qui amat, studiose erudit : quod etiam argumentum est immensæ benignitatis Domini erga immorigeros. Harum autem divitiarum arrabo est dilectio qua illos prosequitur qui digni sunt supplicio. Et quæ est illa eruditio? Ut æmulentur potiora studia et per pœnitentiam ac resipiscentiam, nempe priorum delictorum mutationem, zelum sive imitationem assumant hi qui ex ruditate vel insolentia ad disciplinam declinarunt. Et quæ retributio benignitatem consequitur? Assiduitas ad ostium non molesta. Porro ostium in sequentibus dicitur eorum qui vocantur ad resipiscentiam : quod uli aperuerint salubriter ipsum pulsanti, cæteraque fecerint quæ sequuntur, mansueti bonique convivæ ingressu magnifice ac liberaliter reficientur.

Ecce sto ad ostium et pulso. Violentiam, inquit, non habet meus adventus : ostium cordis pulso, et una cum his qui aperiant, super ipsorum salute lætor. Delicias enim ac cœnam duco salutem hominum qua ipsi pascuntur, famenque audiendi verbum Dei ac tenebras erroris effugiunt.

Qui vicerit, dabo ei. Jam dictum est quod Græcanica disciplina huiusmodi sermonis compositionem talemque phrasin seriem solacismum vocet, de quo minima est Ecclesiæ cura.

CAPUT X.

De viso ab ipso ostio in cælo, et throno ac viginti quatuor senioribus, et his quæ consequenter ostensa sunt.

IV, 1, 2. Post hæc vidi, et ecce ostium apertum in cælo. Et vox prima quam 688 audiui tanquam tubæ loquentis mecum dicens : Ascende huc et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. Statimque fui in Spiritu.

Non quod sensibile ostium in cælo viderit tempore quodam clausum et alio apertum, hæc disserit, sed ita apparuit evangelistæ, ut per apertum ostium interiora necesse esset videri. Et vocem, inquit, audiui quæ tanquam tuba insonuit dicens : Ascende huc : non dicens ut hic loco ascenderet, sed mentem a pedestribus erigeret et humanis. Verum hi potissimum qui mentem purificant a maculis quæ in hac materiali vita contrahuntur, has et huiusmodi dignas de Deo visiones assequuntur.

Et vox prima quam audiui dicens. Et hoc præter sermonis dispositionem, et quam ob causam jam

Stellam matutinam. Stellam matutinam dicit propheta Isaias ⁷⁸ de Assyrio sive Satana, quem etiam Christus visum esse tanquam fulgur de cœlo cadentem ⁷⁹, et sanctis datum esse in conculcationem denuntiavit : de quo dicit et Paulus ⁸⁰ quod veniat Deus ut conterat eum sub pedibus discipulorum suorum, et David ⁸¹ confirmans eum qui accessit ad Deum excelsum : « Super aspidem, inquit, et basiliscum ascendes, et conculcabis leonem et draconem. » Aut igitur stellam hanc dare promittit Deus : aut illam quæ a Petro dicitur ⁸² Lucifer in cordibus fidelium exoriens, lux videlicet Christi. Porro stella ante Christi adventum exorta, est Joannes Baptista, aut Elias Thesbites prænuntius secundi adventus Christi; **676** cum quibus partem habituros speramus illos qui vicerint diabolium. Non est autem admirandum, si plurimum dissidentia per idem intelleximus ⁸³ : quandoquidem et leo Christus excitatus dicitur de tribu Juda, et leo de Basan prolificescens, juxta divinam Scripturam, dicitur Antichristus, aptando unumquodque ad id quod proponitur. Intelligitur autem et Oriens futuri sæculi, siquidem tenebræ præsentis vitæ licet lux videantur, obscurabunt : cum sanctis apparuerit Sol justitiæ et caliginem hanc disperserit : et angelus est qui hunc orientem annuntiat : præit enim auto ipsum.

CAPUT VII.

Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ quæ est Sardis. **C** *Tὰ ἀπεσταλμένα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσσιν Ἐκκλησίας.*

III, 1-3. *Et angelo Ecclesiæ quæ est Sardis scribe : Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei et septem stellas : Scio opera tua quia nomen habes quod vivas, et mortuus es. Esto vigilans, et confirma cætera. quæ moritura erant : non enim inveni opera tua plena coram Deo meo. Memento quomodo acceperis et audieris, et serva ac resipisce. Quod si non vigila-veris, veniam ad te tanquam fur, et non scies qua hora veniam ad te.*

Septem stellas, id est divinos angelos, ut prædiximus : septem quoque spiritus eodem intelligimus, juxta id quod dictum est, « Qui facit angelos suæ spiritus ⁸⁴ » aut operationes vivificantis Spiritus, quæ utraque sunt in manu sive in potestate Christi : illis namque tanquam Dominus præsidet, hunc autem tribuit tanquam ejusdem essentiae, juxta id quod scriptum est : « Alium Paracletum mittam vobis a Patre ⁸⁵. » Nihil enim in beata et supersubstantiali Trinitate appropriatum conspici-tur, præter ipsas proprietates personarum constitutivas.

Scio opera tua. Quod hoc loco dicitur Scio, simplicem designat notitiam, non familiaritatem. Unde

⁷⁸ Isa. xiv, 12. ⁷⁹ Luc. x, 18. ⁸⁰ Rom. xvi, 20. ⁸¹ Psal. ciii, 4. ⁸² Joan. xiv, 6.

(14) Θεοκλητεία, invocatio, vulg.

A *Τὸν πρωτόν.* Ἀστέρα πρωτόν φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας περὶ τοῦ Ἀσσυρίου, ἥτοι τοῦ Σατανᾶ, ὃν καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τεθεάσθαι ὡς ἀστραπὴν πεσόντα, καὶ δεδῶσθαι εἰς καταπάτημα τοῖς ἁγίοις ἀπήγγελλται. Ὅν καὶ Παῦλός φησιν, ὅτι συντρίβειν ὁ Θεὸς ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἔρχεται. Καὶ Δαυὶδ ἐπιβρώννυν τὸν κατὰ Θεὸν τὸν ὑψιστον παρίοντα, « Ἐπὶ ἀσπίδα, φησὶ, καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. » Ἡ οὖν ἀστέρα τοῦτον δίδοναι ἡ θεοκλυτεία (14) ἐπαγγέλλεται, ἡ τὸν ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεχθέντα φωσφόρον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἀνατέλλοντα, τὸ τοῦ Χριστοῦ δηλαδὴ φῶς. Ἀστήρ δὲ τοῦ ἡλίου Χριστοῦ τῆς παρουσίας προανατείας καὶ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, καὶ ὁ Θεοδότης Ἡλίας τῆς δευτέρας παρουσίας Χριστοῦ προάγγελος, μεθ' ὧν ἔξιν τὸ μέρος τοὺς νικητὰς τοῦ διαβόλου πιστεύομεν. Οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ ἐπὶ τῶν ἀγαν ἀντικειμένων τὸ αὐτὸ ἐξειλήφμεν, ἐπὶ καὶ λέων Χριστὸς ἐκ βλαστοῦ τοῦ Ἰούδα ἀναθορῶν, καὶ ἐκ Βασάν δὲ λέων ὁ Ἀντίχριστος κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν ἀφορμώμενος, ἐκατέρωθεν πρὸς τὸ ὑποκείμενον ἄρμυζομένου. Νοεῖται δὲ καὶ ἡ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνατολή (τὸ γὰρ σκότος τοῦ παρόντος βίου καὶ εἰ φῶς γνωρίζεται, καλυφθήσεται, τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ἐπιφαινομένου τοῖς ἁγίοις, καὶ τὴν ἀχλὺν ταύτης διασκεδάζοντος), καὶ ὁ ταύτην εὐαγγελιζόμενος ἄγγελος προπορεύεται γὰρ αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

C *Tὰ ἀπεσταλμένα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσσιν Ἐκκλησίας.*

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσσιν Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ ἐπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἐπτὰ ἀστέρας· Οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι ὄνομα ἔχεις καὶ ζῆς καὶ νεκρὸς εἶ. Γίνου τρηγορῶν καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ ἃ ἔμελλεν ἀποβαεῖν· οὐ γὰρ εὗρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μου. Μνημόνευε πῶς εἴληφας, καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει καὶ μετανόησον. Ἐάν οὖν μὴ τρηγορήσῃς, ἦξω ἐπὶ σέ ὡς κλέπτης. Καὶ οὐ μὴ γινῶς ποίαν ὥραν ἦξω ἐπὶ σέ.

Ἐπτὰ ἀστέρας, θεοὺς ἀγγέλους, ὡς προέφημεν, καὶ ἐπτὰ δὲ πνεύματα τοὺς αὐτοὺς νοοῦμεν, κατὰ τὸ εἰρημένον, « Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, » ἡ τὰς ἐνεργείας τοῦ ζωοποιῶντος Πνεύματος, ἅπερ ἀμφοτέρωθεν ἐν τῇ χειρὶ, ἥτοι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ. Τοῦ μὲν γὰρ Δεσποτικῶς κρατεῖ, τοῦ δὲ ἐστὶ χορηγὸς ὡς ὁμοούσιος, καθὼ καὶ εἶρηκε, « Ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς. » Οὐδὲν γὰρ ἐπὶ τῆς μακαρίας καὶ ὑπερουσίου Τριάδος· ἐξιδιαιζόμενον ἔρπεται, πλὴν τῆς ιδιοποιούσης ἐν αὐτῇ πρόσωπον ὑπάρξεως.

Οἶδά σου τὰ ἔργα. Ἐνταῦθα τὸ οἶδα, τὴν ἀπλῶς γινῶσιν, οὐ τὴν κατοικίωσιν σημαίνειν βούλεται.

⁸⁴ Psal. xc, 13. ⁸⁵ II Petr. i, 19. ⁸⁶ Infra 5.

Διὸ καὶ ἐπιπλήττει τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ψιλὸν ὄνομα ζωῆς ἔχουσα τῆς πίστεως, νεκρωμένη δὲ ἐξ ἀγαθῶν πράξεων. Ὡς γὰρ ζῶν οἶδε καλεῖν ἡ Γραφή τὸ ἐνάρτεον, τὴν κατὰ Θεὸν λέγω ζῶν, καθ' ὃ καὶ εἴρηται, ὅτι « Τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με »· τοῦτέστιν, ἐπέστησέ με τρίβοις τῷ ὄντι ζωῆς· οὕτω καὶ θάνατον τὸν πλημμελῆ βίον, ὡς δηλοῖ Παῦλος ὁ θεὸς περὶ τῶν ἐξ ἀπιστίας εἰς τὴν Χριστοῦ πίστιν μεταβεβηκότων, οὕτω γράφων αὐτοῖς· « Καὶ νεκροὺς ὄντας ὑμᾶς τοῖς παραπτώμασι τῷ Χριστῷ. » Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ποιμένος βιβλίῳ οὕτως διαγορεύεται, καταβεβηκέναι τινὰς εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας, δηλονότι νεκροὺς, καὶ ἀναβεβηκέναι ζῶντας.

Γίνου γρηγορῶν, καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ. Τὸν ὕπνον τῆς ῥαθυμίας ἀποτιναξάμενος, καὶ τὰ μέλη σου τὰ ἀποθνήσκουσιν τελείως μέλλοντα δι' ἀπιστίαν, Στήριξον. Οὐ γὰρ ἡ ἀρχὴ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὴν ἐργάτην στεφανοῖ, ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ ἀχρι. τέλους. Τὸ στήριξον δὲ, οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ τὸ οἰνεῖ στερέψοις καὶ ἐνδυνάμωσον χαλαρά τε ὄντα καὶ πρὸς πῶσιν ἐτοιμώτατα. Ἐφ' ὅσον οὖν περιλείπεται σοι βραχέα ἐπιτηδεύματα, φησί, πρόσθε, ἵνα μὴ τέλεον ἀποσπάσῃς θάνατον. Ταῦτα γοῦν φύλαξον τὰ ἥδη ζῶντα, ἐκεῖνα δὲ στήριξον τὰ πρὸς θάνατον ἥδη ῥέποντα. Οὐδὲν γὰρ σου τῶν σπουδασμάτων πλήρως ἐστίν. Ἀλλὰ τὰ μὲν τέθηκεν ἥδη, τὰ δὲ μέλλει. Τὸ δὲ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μου, ὡς πολλάκις εἴρηται, ὡς ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης προσλήψεως τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ συγκαταβατικώτερον προήνεται.

Μνημόνευε πῶς εἰληφας. Τὴν παράδοσιν, φησὶν, ἣν ἐκ τῶν ἀποστόλων εἰληφας, τήρησον, καὶ ἐπὶ τῇ ῥαθυμίᾳ μετανόησον. Καὶ τὰ μὲν εἰς σου ζῶντα ἔργα τήρησον ἐν τῇ ζωῇ· ἐπὶ δὲ τοῖς τεθνεώσι, διὰ μετανοίας τὴν πλινζώσαν αὐτοῖς περιποίησον. Μετάνοιαν τὴν μετὰθεσὶν φησὶν ἀπὸ τῶν χειρόνων, καὶ μεταβολὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Καὶ οὐ μὴ γνῶς ποίαν ὥραν. Ἄγνωστος γὰρ ὁ καιρὸς. Καὶ ὥσπερ ἡμῶν ἐκάστη ὁ τοῦ θανάτου ἐκαστοῦ ἡμῶν, οὕτω πολλῷ μᾶλλον ὁ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου.

Ἄλλ' ὅλγῃ ἔχεις ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν. οἱ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἀξιοὶ εἰσιν. Ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ὁ ἔχων ὄψις, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Ἐπιστημαντέον τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος, ὡς ἀνελλήνιστον καὶ τῆς ἀδοκίμου χρήσεως καὶ κιδδήλης. Ἦρκει γὰρ εἰπεῖν, Ὅλγους ἔχεις, ἀλλ' οὐκ ὀλγὰ ὀνόματα. Κἂν γὰρ ἡ ἰδιότης τῆς ὑποστάσεως ἐκάστου ἀφορίζεται διὰ τοῦ Κυρίου ὀνόματος, ἀλλ' οὐν ἡ ἑγκριτος γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος φωνῆς, εἰς ἀριθμὸν οὐκ οἶδε παραλαμβάνειν τὰ καθ' ἑκάστον

etiam Ecclesiam objurgat, **677** ut quæ solum nomen vitæ fidei habeat, mortua vero sit a bonis actionibus. Quemadmodum enim vitam appellare solet Scriptura probitatem, vitam, inquam, secundum Deum, juxta id quod dictum est : « Eloquentium tuum vivificavit me », hoc est, in semitis ejus quæ vere vita est collocavit : ita et mortem appellat vitam vitiosam, veluti significat divus Paulus de his qui ab incredulitate ad Christi fidem transierant, cum ita scribit ad illos : « Et cum mortui essetis Christo per delicta ». Et in libro Pastoris dicitur ita quosdam in aquam lavacri descendisse, nempe mortuos, et ascendisse viventes.

Esio vigilans et confirma cætera. Excusso somno socordiae, membra tua quæ ob incredulitatem persecte moritura erant, confirma. Neque enim bonorum initium operatorem coronat, sed perseverantia usque in finem. Non autem utcumque dictum est *Confirma*, sed quasi dixisset : Solida facito ac robora, quæ et mollia sunt et ad casum paratissima. Quatenus igitur modica tibi reliqua sunt virtutum exercitia, attende, inquit, ne penitus intereas. Hæc itaque conserva quæ adhuc vivunt, illa vero confirma quæ jam ad mortem vergunt : nihil enim tuorum studiorum plenum est, sed hæc quidem jam mortua sunt, illa vero moritura. Quod autem ait, *coram Deo meo*, veluti sæpius dictum est, tanquam ex humanitatis assumptione magis condescendendo prolatum est de Filio Dei.

Memento quomodo acceperis. Traditionem, inquit, serva quam ab apostolis accepisti, ac de segnitie resipiscito : et ea quidem opera quæ adhuc vivunt serva in vita : his autem quæ mortua sunt per pœnitentiam conquire reviviscen-tiam. Porro resipiscen-tiam dicit mutationem a malis ad id quod melius est.

Et non scies qua hora. Ignotum est enim tempus. Et quemadmodum cuique nostrum ignotum est tempus mortis ejusque nostrum, ita et multo magis tempus secundi adventus Domini.

III, 4-6. *Sed habes pauca nomina in Sardis qui non inquinaverunt vestimenta sua, et ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, hic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus* **678** *de libro vitæ, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis suis. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.*

Animadvertendum est usum accipiendi hoc modo nomina, alienum esse a Græca phrasi, nec satis probatum esse, sed abjectum : satis enim fuisset dixisse : Paucos habes, et non pauca nomina. Quamquam enim proprietas ejusque personæ separetur per nomen Domini, aīamen electa Græcæ linguæ vox non novit in numerum assumere quæ cuique

⁶⁷ Psal. cxxiii, 50. ⁶⁸ Ephes. ii, 1.

conveniunt ad cognitionem numeri, sed quæ speciem propriissime denotent: dicit enim multos aut paucos, duos aut tres homines, non autem duo aut tria nomina: tanquam illud quidem maxime proprium sit naturæ significativum, quæ permanere nata est, cuique autem specialia successionem significant, quæ ferme corrumpitur sublata de medio cuiusque subsistentia.

Qui non inquinaverunt. Hoc bonum, inquit, nactus, quod aliquot habeas qui hoc carnis indumentum non inquinaverunt sordidis actionibus, qui mecum in regeneratione fulgebunt atque per hos etiam placatus differo et longanimis sum erga vos. Vestimenta autem non inquinata dicit corpora sanctorum: quemadmodum etiam patriarcha Jacob valenatur de eo qui ex Juda germinaret, qui est Christus Jesus: «Lavabit, inquit, in vino stolam suam⁶⁶»; corpus dicens ipsius Domini, quod in purissima sua passione ad nostri illustrationem mundatum est. Nam ipse peccatum non fecit, ait Isaias: «Ob iniquitates populi mei ductus est ad mortem: nam ipse peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus⁶⁷». Huic Domino veluti opus quoddam dramaticum agens Isaias ait: «Quare rubra sunt vestimenta tua plena tanquam a calcato torculari⁶⁸»? Et de vestimentis quidem ita contemplari dignum est, ut mundities eorum paritatem corporis designet. Porro, *qui vicerit*, inquit. Quenam vicerit? Affectus carnis: hic ergo vestiatur suarum virtutum vestimentis, quæ emundavit piis laboribus: et splendet sicut sol in futuro sæculo, ejusque nomen quod scriptum est in libro viventium indeficienti vita, manebit indelebile, tanquam is quem ego confitebor coram Patre meo. Hujus autem scripturæ et confessionis coram Patre promissæ meminit in divinis Evangeliiis dicens suis discipulis: «Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis⁶⁹». **679** Sed nominis sui confessionis documentum ipsum tunc in Evangeliiis traditur, cum paciscitur se illum confessurum coram Patre in secundo suo adventu, qui se coram hominibus confiteretur: quod omnibus quidem sanctis repositum est, præcipue tamen martyribus.

Coram Patre meo et coram angelis suis. Coram Patre et angelis suis dictum est, quod tanquam angeli sint fideles ac benevoli cultores. Et interdum quidem dicit angelos Patris, interdum autem suos, ut cum ait: «Mittet Filius hominis angelos suos cum voce magna tubæ⁷⁰». Nunc igitur dicendo angelos Patris, non tollit quin ipsius quoque sint sancti angeli. Nihil enim eorum quæ in divina natura conspiciuntur, invenire licet appropriatum

εις γνώσιν ἀριθμοῦ, ἀλλὰ τὰ ἰδικώτατα. Πολλοὶς γὰρ ἢ ὀλίγους, ἢ δύο ἢ τρεῖς φησὶν ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐ δύο ἢ τρία ὀνόματα, ὡς τοῦ μὲν, τοῦ ἰδιωτάτου τῆς φύσεως ὄντος σημαντικοῦ, ἥτις διαμένειν πέφυκε, τοῦ καθ' ἑκαστα δὲ, τῆς διαδοχῆς, ἥτις φθάνει σχεδὸν τῆς ὑπάρξεως ἀφανιζομένης.

Οἱ οὐκ ἐμόλυναν. Τοῦτο καλὸν κέκτησθαι, φησὶν, ἔχουσά τινες τοῦτο τὸ ἱμάτιον τῆς σαρκὸς ῥυπαρῆς πράξεις μὴ μολύναντας, οἱ μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ λαμπροφοροῦσι. Τούτοις δὲ καὶ τέως δυσωπούμενος, ἀναβάλλομαι καὶ μακροθυμῶ εἰς ὑμᾶς. Ἰμάτια δὲ μὴ μολυνθέντα, τὰ σώματα λέγει τῶν ἁγίων, ὡς καὶ Ἰακώβ ὁ πατριάρχης περὶ τοῦ ἐξ Ἰούδα βλαστήσαντος, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, θεσπίζει, ὅτι «Πλυνεῖ ἐν ὄνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, τὸ σῶμα τοῦ αὐτοῦ Κυρίου λέγων, ὃ ἐν τῷ ἀχράντῳ αὐτοῦ πάθει εἰς ὑποτύπωσιν ἡμῶν ἐκαθάρθη. Αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, φησὶν ὁ Ἡσαΐας, «Ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. Αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Τούτῳ τῷ Κυρίῳ ὡς περὶ τι δραματοῦργων ὁ αὐτὸς Ἡσαΐας φησὶ· «Διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ πλήρη;» Καὶ περὶ μὲν τῶν ἱματίων οὕτω θεμεριεῖσθαι δεῖον, ὥστε τὸ ἀμόλυντον αὐτῶν τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος αἰνίσσεσθαι. Ὁ νικῶν δὲ φησὶν. Τίνα νικῶν; Τὰ πάθη τῆς σαρκὸς. Οὗτος οὖν περιβαλεῖται τὰ τῶν οικείων ἀρετῶν ἱμάτια ἃ ἐκάθαρεν ἐκ κόπων θεοφιλῶν, καὶ λάμψει ὡς ἥλιος ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὃ ἐγγράφη ἐν τῇ βίβλῳ τῶν τὴν μὴ ἐκλείπουσαν ζώντων ζῶν, ἀνεξάλειπτον ἔσται, ὡς ὁμολογουμένου αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου ὅπ' ἐμοῦ. Ταύτης δὲ τῆς ἐν τῇ βίβλῳ γραφῆς καὶ τῆς ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὁμολογίας [καὶ αὕτη ἐν τοῖς Εὐαγγέλις ἐμνημόνευσε, λέγων τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς οὕτως· «Χαίrete ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἡ δὲ τῆς τοῦ ὀνόματος ὁμολογίας (15) ἐπαγγελία, ἡ αὕτη ἐν τοῖς θεοῖς Εὐαγγέλις ἀνάγραφος τηνικαῦτα, ὅπου ἂν τὴν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογοῦντα ἀνομολογήσασθαι ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ἐμπεδοῖ, κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. Ὁ καὶ πᾶσι μὲν ἀπόκειται τοῖς ἁγίοις, διαφερόντως δὲ τοῖς μάρτυσιν.

Ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Τὸ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ εἴρηται, ὡς ὄντων τῶν ἀγγέλων πιστῶν θεραπόντων καὶ εὐνοϊκῶν. Καὶ ποτὲ μὲν τοῦ Πατρὸς, ποτὲ δὲ ἑαυτοῦ τοὺς ἀγγέλους καλεῖ, ὡς ἔταν λέγει· «Ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ σάλπιγγος μεγάλης. Νῦν οὖν τοὺς ἀγγέλους τοῦ Πατρὸς οὐκ ἀφαιρεῖται, τὸ καὶ αὐτοῦ εἶναι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Οὐδὲν γὰρ τῇ ἁγίᾳ φύ-

⁶⁶ Gen. XLIX, 11. ⁶⁷ Isa. LIII, 9. ⁶⁸ Isa. LXIII, 2.

⁶⁹ Luc. x, 20. ⁷⁰ Matth. xxiv, 31.

(15) Uncis inclusa deerant in vulg.

σαι ἐνθεωρουμένων, τινὲ τῶν τριῶν αὐτῆς ὑποστάσεων εὖροι τις ἂν ἐξειδιαζόμενον, πλὴν ἐνὸς τοῦ ὑποστατικῶς αὐτῷ προσόντος.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Τὰ γραφέντα πρὸς τὸν τῆς Φιλαδελφῶν Ἐκκλησίᾳς ἄγγελον.

Καὶ τῷ ἄγγέλῳ τῆς ἐκ Φιλαδελφείᾳ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἅγιος ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαυὶδ· Οὐδεὶς κλείσει, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει, εἰ μὴ ὁ κλείων· οἶδά σου τὰ ἔργα. Ἴδού δέδωκα ἐνώπιόν σου θύρην ἀνεσφραγμένην, καὶ οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν, ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ θροῦνόν μου.

Ἄγιος μὲν ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς ἅγιος, ὃς καὶ Υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ τρισσῷ τῶν Σεραφίμ ἁγιαστικῷ ὕμνῳ τὸ ἀληθὲς ἀποφέρεται, ὡς καὶ ἐν τῷ θεαστικῷ Ἡσαΐα κεχηρμάτισται, τοῦ τρινητοῦ ἁγιασμοῦ εἰς μίαν συγκλεισμένου κυριότητα, ἵνα καὶ τὸ τριτὸν δεῖχῃ τῶν ὑποστάσεων τῆς ὑπερουσίτου Τριάδος, καὶ τὸ ἀδιάσπαστον ταύτων τῷ ἐνείκῳ τῆς κυριότητος. Τοῦτο δὲ τῶν πεζῇ καὶ θνητῶν φύσεων τὸ ὑπερανεστηκὸς ὅσον, τίς ἂν διὰ λόγων παρεμφαίνοιτο; Κλεῖδα δὲ τοῦ Δαυὶδ τὴν παντοκρατορικὴν ἐξουσίαν φησὶ παριστῶν, δι' οὗ οἱ θησαυροὶ μόνου τῆς θεοσοφίας ἀνοίγονται. Τὴν μὲν οὖν πρώτην ἐξουσίαν κατὰ ἀνθρωπίνην δέχεται φύσιν, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦτο ἐστὶν ἀκοῦσαι· « Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, » φάσκοντος. Τὴν δὲ δευτέραν ἔχει κατὰ τὸ ἀναρχον τῆς θεότητος. Ἔστι γὰρ Ἐμμανουὴλ Θεὸς ἀληθής, καὶ οὐ βούλεται τοῦτο Νεστορίου, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. Καὶ δὴ γε καὶ ἄνθρωπος ἀληθῶς, οὐ φαντάζων τὸν ἄνθρωπον, εἰ καὶ δυσχεραίνει ὁ θεοστυγὴς Εὐτυχής. Ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν, ἀληθῶς Θεὸς ἐστὶν, οὐ κατὰ ἀναφοράν, ὡς Νεστοριανοὶ ληροῦσιν, καὶ ἄνθρωπος ἀληθής, οὐ κατὰ δόκην καὶ φαντασίαν, ὡς οἱ ἐμβρόντητοι Εὐτυχισταὶ, καὶ τὸ βδελυρώτατον (16) τῶν Μανιχαίων βούλεται φύλον. Ἐπειδὴ δὲ τίνα τῶν ἀντιγράφων οὐ τὴν Δαυὶδ ἔχει κλεῖδα, ἀλλὰ τοῦ Ἰδοῦ, οὐδὲν διάφορον οὐδὲ ἐν τούτῳ. Δίχυνται γὰρ ἐκ τούτου, ὡς ζωῆς καὶ θανάτου τὴν κυρίαν ἄτε Θεὸς ὁ Χριστὸς ἀναμφισβῶτως ἔχει.

Ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαυὶδ. Κλεῖδα τὴν ἐξουσίαν καλεῖ. Ὁ γὰρ ἔχων ἐξουσίαν τοῦ κλείσαι καὶ ἀνοίξαι τὸν οἶκον, οὗτος καὶ τὸν οἶκον πεπίστευται. Καὶ τοῦτο σαφέστερον ἐν Εὐαγγελίοις ἐστὶ μαθεῖν, ἀφ' ὧν πρὸς τὸν Πέτρον φησὶν ὁ Χριστός· « Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. » Καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει. Ἐπειδὴ ἡ κλεῖς τὴν ἐξουσίαν αἰνίσσεται, ὁ λέγων ἑαυτὸν ἔχειν τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ τί ἄλλο λέγει, εἰ μὴ ὅτι ὡς περὶ ὁ Δαυὶδ τοῦ αἰσθητοῦ Ἰσραὴλ ἐβασίλευσεν, οὕτω καὶ ἐγὼ πρὸς τῷ αἰσθητῷ καὶ τοῦ νοητοῦ· εἰ καὶ ἐξουσία ἀσύγκρι-

¹³ Matth. xxviii, 18. ¹⁴ Matth. xvi, 19.

(16) Ἐμβρόντητον vulg.

CAPUT VIII.

Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Philadelphorum.

III, 7, 8. Et angelo Philadelphorum Ecclesiæ scribe : Hæc dicit sanctus ille verus, qui habet clavem David, Nemo claudet ipsum nisi is qui aperit : et nemo aperiet, nisi is qui claudit : scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum : nullusque potest illud claudere, quia modicam habes virtutem et servasti sermonem meum, et non negasti nomen meum.

Sanctus quidem est verus ille sanctus, qui et Filius Dei est, et triplici seraphicorum spirituum hymno sanctum prædicante veritas denuntiatur : quemadmodum etiam in contemplativo Isaia appellatus est, triplici sanctificatione in unam conclusa dominationem, ut et ternarius demonstretur personarum supersubstantialis Trinitatis, et harum inseparabilitas unione dominationis. Hoc autem quantum superemineat inferioribus ac mortalibus naturis, quis posset verbis exprimere? Clavem vero David dicit, omnipotentem demonstrando potentiam, per quem solum divinæ sapientiæ thesauri aperiuntur. Primam itaque potentiam juxta humanam suscipit naturam, veluti etiam ab ipso hoc audire contigit, dum ait : « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra ». Secundam vero habet juxta æternitatem divinitatis. Est enim Emmanuel Deus verus, etiam repugnante Nestorio, quanquam homo factus sit. Et sane etiam vere homo, non phantastice exhibens hominem, quanquam id graviter ferat odibilis Deo Eutyches. Sed quod est, vere Deus est, non ex relatione, ut Nestoriani nugantur : et verus homo, non juxta apparentiam et phantasiam quemadmodum volunt stupidi Eutychanistæ et impurissimum Manichæorum genus. Verum quod nonnulla exemplaria non habeant clavem David, sed inferni, ne in hoc quidem accedit aliquid diversitatis. Ostenditur enim ex hoc, quod Christus utpote Deus, vitæ ac mortis habeat dominium.

Qui habet clavem David. Clavem vocat potestatem. Qui enim habet potestatem claudendi et aperiendi domum, huic etiam domus commissa est. Et hoc manifestius est discere in Evangelio ex eo quod ad Petrum dicit Christus : « Et tibi dabo claves regni cælorum ». »

Et nemo aperiet. Quandoquidem clavis potestatem designat : qui seipsum dicit clavem David habere, quid aliud dicit, nisi quod, Quemadmodum David carnali Israël dominabatur, ita et ego, inquit, carnali ac spiritali ? quanquam longe est

alia potestas hominis a Dei potestate. Ideo quoque Gabriel dixit ad Virginem, thronum David tanquam temporarii dandum esse Filio a patre : at ipsi, tanquam æterno et finem non habituro : et similiter regnum ac potestatem. Quoniam igitur similitudinem regni David ferebat. Christus, merito dicit : *Qui habet clavem David* ad aperiendum et claudendum : aperire quidem vocans justificare, claudere vero vocans condemnare. Sua namque utens potentia et justificat et condemnat.

Ecce dedi coram te ostium apertum. Ostium bonorum datur apertum tanquam paratissimum, ut per ipsum quoque auxilium ad meliora, præbeat introitum ad fruitionem. **681** Ideo etiam Dominus cum ait : « Regnum Dei intra vos est », nempe proposito volentis jam traditum, ostendere videtur ingressum a nullo impediri posse. Et huius nunc promissio, quod eos qui introducuntur avidos reddit ad aggrediendum, rationem habens difficultatis laborum, et commensurans his qui parva virtute ingredi statuunt, ubi per apertum ostium manifestavit cumulatam bonorum multitudinem his qui ingrediuntur, non jam anxium esse sinit sollicitudine contrahendorum laborum, qui jam ob divinam fruitionem despiciuntur, sed, ne retro quidem aspiciendo, hortatur amplecti labores, reputando suaviorem esse susceptum propter ista laborem quavis relaxatione. Porro quod per labores assequi oporteat æternorum bonorum hæreditatem, satis ostendit in Evangeliiis divinum oraculum, quo dicitur vim pati regnum cælorum. Rursum etiam quod is qui incipit degustare dulcedinem noverit contemnere labores, divinus ipsius David Spiritus docet cum ait : « Gustate et videte quod suavis sit Dominus ». Aut etiam apertum ostium intelligitur ingressus docentis nos prædicationis, qui semel apertus, nullis claudi potest afflictionibus, vincente animi illorum promptitudine qui ingredi elegerunt, ob pulchritudinem eorum quæ reposita sunt, quæ laborem ac difficultatem afflictionum demulcent et quodammodo fraudant. In his, inquit, licet tibi modica sit virtus, sed a me datur apertum tibi ostium ; tu vero etiam supra virtutem quæ in te est tolerasti, nomen meum non abnegans. Non ergo ad modicam tuam virtutem ut mihi moris est, præmium rependam.

III, 9-13. *Ecce do de synagoga Satanæ qui dicunt se Judæos esse et non sunt, sed mentiuntur. Ecce adigam illos ut veniant et adorent ante pedes tuos, et cognoscant quod dilexerim te quoniam servasti sermonem patientiæ meæ. Et ego servabo te ab hora afflictionis, quæ ventura est in universum orbem ut affligat habitantes in terra. Venio cito, tene quod habes ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et am-*

Α τος ἀνθρώπου πρὸς Θεόν. Διὸ καὶ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον εἶπε, τὸν θρόνον Δαυὶδ παρὰ πατρὸς τῷ Υἱῷ ὡς προσκαίρου, καίπερ αἰωνίῳ αὐτῷ καὶ ἀτελευτήτῳ δοθῆναι, ὡσαύτως δὲ καὶ βασιλείαν καὶ ἐξουσίαν. Ἐπεὶ οὖν ὁμοίωμα τῆς βασιλείας Δαυὶδ ἔφερεν ὁ Χριστὸς, εἰκότως λέγει· Ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ, πρὸς τὸ ἀνοίξαι καὶ κλείσαι· ἀνοίξει μὲν τὸ δικαιῶσαι λέγων, καὶ κλείσαι τὸ κατακρίναι. Τῇ γὰρ θεῷ αὐτοῦ καὶ ἀδελφῷ χρώμενος ἐξουσίᾳ, καὶ δικαιοῖ καὶ κατακρίνει.

Ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου. Τῶν ἀγαθῶν ἡ θύρα ἀνεψγμένη δίδοται, ὡς ἐτοιμοτάτη καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρὸς τὰ κρείττω ῥοπῆς, παρέχειν τὴν εἰσοδὸν πρὸς ἀπόλαυσιν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος· φάσκων, ὅτι· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐνδοξὸς ὡμῶν ἐστίν, οἷον εἰ τῇ προθέσει παρεχομένη τοῦ βουλομένου, ὅπ' οὐδεὶς ἐμποδοστατεῖν οἴεται τὴν εἰσοδόν. Καὶ τούτου νῦν ἡ ἐπαγγελία λιχνεύοντος τοὺς εἰσαγομένους, πρὸς τὴν ἐγχείρησιν, τῶν πόνων ὑπολογιζομένη· τὸ δυσχερές, καὶ τὴν εἰσοδὸν συμμετρούμενη τοῖς μικρῇ δυνάμει τὸ εἰσεῖναι προαιρουμένοις, ἐπειδὴν τὴν ἀποσωρευθέντα τοῖς εἰσιούσι τῶν ἀγαθῶν ἐσμὲν τῇ ἀνεψγμένη θύρᾳ ἐμφανίσῃ, μηχανῇ τῇ φρονεῖν· λυπεῖσθαι ἐξ τοῦ ὑπὸ τῶν ἀπόλαυσιν καταβαλλομένων ἐλκύεσθαι πόνων, ἀμεταστρεπτὴ δὲ τῶν πόνων ἀντέχεσθαι παραινεῖ πάσης ἀνέσεως (17) ἡδῶν τὸν διὰ ταῦτα κάματον λογιζομένοις. Καὶ ὅτι ἐγκοπὸς ἡ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν κληρονομία, τὸ ἐν Εὐαγγελίῳς ἱκανὸν θεῖον λόγιον παραστήσαι, « Βίαστέ, φάσκον, ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Ὅτι δὲ καὶ ὁ διὰ τοῦ κατάρξεσθαι ἐγγλυκαίων τὴν αἰσθησιν ἀφειδεῖν οἶδε τῶν πόνων, τὸ Δαυὶδ θεῖον Πνεῦμα διδάσκει, « Γεύσασθε, λέγων, καὶ ἴδετε ὅτι· χρηστὸς ὁ Κύριος. » Ἡ καὶ θύρα ἀνεψγμένη νοεῖται ἡ τοῦ διδασκαλικοῦ κηρύγματος εἰσοδός, ἥτις ἀνοιχθεῖσα οὐ δύναται διὰ πειρασμῶν κλεισθῆναι, νικώσης τῆς προθυμίας τῶν εἰσεῖναι ἐλομένων, τῷ κάλλει τῶν (18) ἐναποκειμένων θελγθέντων, τὸ τῶν πειρασμῶν ἐπίπονον. Ἐν οἷς εἰ καὶ τῇ δυνάμει σου σύμμετρος, ἀλλ' οὖν παρ' ἐμοῦ, φησὶν, ἡ ἀνεψγμένη δίδοται σοι θύρα. Αὐτὸς δὲ καὶ ὑπὲρ δυνάμιν τὴν ὑποῦσάν σοι ἐκαρτέρησας, μὴ ἀρνησάμενος τὸ ὄνομά μου (19). Οὐκ οὖν τῇ μικρῇ δυνάμει σου παραμετρήσω τὴν ἀμοιβήν, ἀλλὰ μεγαλοδωρίᾳ, ὡς ἔθος ἐμοῖ, μετελεύσομαι τὴν ἀντίδοσιν. commensurabo retributionem : sed ex munificentia,

Ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ, τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται. Ἰδοὺ ποιήσω αὐτοὺς Ἰνα ἡξῶσι καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιόν τῶν ποδῶν σου, καὶ γνώσιν, ὅτι ἡγάπησά σε, ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομοχλῆς μου. Κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἐρχεσθαι, ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης περιᾶσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐρ-

681 Luc. xvii, 21. 682 Psal. xxxiii, 9.

(17) Αἰρέσεως vulg.

(18) Ἐλὸμ. διὰ τὸ κάλλιστον τῶν vulg.

(19) Διὰ τὸ ὄνομά μου vulg.

χομαι ταχύ. Κράτει δ' ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ ἅπλιν non egrediatur foras : 682 et scribam super
τὸν στέφανόν σου. Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν
στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω
οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἐκ. καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ
ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως
τοῦ Θεοῦ μου τῆς καινῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣ καταβαλεῖται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ
ὄνομα τὸ καινόν. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Τῆς ὁμολογίας, φησὶ, τῆς περὶ τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος
ἀντίκτιστος ἔσται ἡ τῶν Ἰουδαίων ἐπιστροφή καὶ
μετάνοια. Οἱ τῆς πρὸς ἐμὲ αὐτῶν προσαγωγῆς τὸν
ἐξ ἐμοῦ φωτισμὸν ἀναλλάσσονται τῶν ἐν τῷ κρυπτῷ
τῆς καρδίας Ἰουδαίων, ἀλλ' οὐ τῶν ἐν τῷ φανερῷ,
ὡς καὶ Παῦλος δοκεῖ, ἑαυτοὺς ἐπιδεικνύντων. Θρόνον
δὲ τοῦ Σατανᾶ τὴν τῶν Ἰουδαίων λέγει Συναγωγὴν,
ὡς τῷ ψεύδει συγκροτουμένην, ἐπεὶ καὶ τοῦ ψεύδους
πατὴρ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐδείχθη. Τούτοις οὖν
προσδραμεῖσθαι οὐ κατὰ τὸ τυχόν, ἀλλὰ μετὰ πολ-
λῆς τῆς θερμότητος καὶ συντριβῆς φησι. Τοῦτο γὰρ
αἰνίττεται τὸ πρὸς τοὺς πόδας προσκυνῆσαι καὶ ἐν
ἐσχάτοις ἐλθεῖν τετάχθαι τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου. Οὐχ ὅτι αὐτὸς
ὁ χρηματίζων ὑπέμεινέ τι, ἀλλὰ ὑπομονὴν ἑαυτοῦ
τὴν δι' αὐτὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν καρτερίαν τῆς πί-
στεως φησιν· ὥσπερ καὶ δι' ἂν Δαυὶδ αἰτεῖ τὸν Θεόν·
« Ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμα μου ἐξέλθοι, » ἀντὶ
τοῦ, « Ἡ δὲ ἐμὲ σου δικαιοσύνη.

Κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ.
Ὅραν πειρασμοῦ, ἣ τὸν ἐπὶ Δομετιανοῦ διωγμὸν
λέγει, δεύτερον ὄντα μετὰ Νέρωνα, ὡς Εὐσέβιος·
ιστορεῖ ὁ Παμφίλου· ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς
εἰς τὴν Πάτμον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δομετιανοῦ κατεκρίθη·
ἣ τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρί-
στου κατὰ Χριστιανῶν ἐσομένην παγκόσμιον, ἀναι-
ρουντος τοὺς Χριστιανούς. Τούτων οὖν ἀμφοτέρων
ἐλευθεροῦν τοὺς ζηλωτὰς αὐτοῦ ὑπὸ σκηνῆς προ-
ανάρπαζομένους διὰ τῆς ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἀναλύσεως,
ἵνα μὴ ὑπὲρ τὴν δύναμιν πειρασθῶσι. Διὸ φησι καὶ ὁ
Κύριος· « Ἐρχομαι ταχύ· » μετὰ γὰρ τὴν θλίψιν ἐκεί-
νην· « Ἐρχομαι ταχύ, » ἀντὶ τοῦ, ἀνυπερθέτως. Τοῦτο
γὰρ τὸ ταχύ σημαίνει, οἶον, Καταπόδας τῶν πειρα-
σμῶν ἐνεργουμένων ἐλεύσομαι. Διὸ καὶ παρεγγυῶ
κρατῆσαι τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ἄσυλον, ἵνα μὴ ὁ
τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν ἀπόληται στέφανος.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου. Προεῖρηται δι' αὐτὸν,
Θεοῦ μου, οὐχ οὕτω τῆς ἐν τῷ Χριστῷ θείας
φύσεως ἐνθεωρουμένης ἀναιρετικῶν, ὅσον τῆς συν-
ουσιώσεως παραστατικόν. Τὸ γὰρ ἀδιάσπαστον εἶναι,
τὴν τῶν δύο φύσεων ἑνωσιν, θεότητος, φημι, καὶ
ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ κατὰ τὸν Κύριον Ἰησοῦν ὑπο-
στάσει, καὶ μέχρις ἐννοίας ψιλῆς, εἰ καὶ ἀσυγχύτως,
παριστᾷ. Ἀντιδιόδοι γὰρ ἀλλήλοις ὑπὲρ κατάληψιν
ἀνθρωπίνην οἰκουμενικῶς τὰ θεῖα τοῖς ἀνθρώποις,
καὶ τὰ ἀνθρώπινα τοῖς θεοῖς ἰδιώμασι. Στύλος δὲ ἐν
τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ οὗτος καθίσταται, ὑπερεῖδων
τῇ περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ἀγαθοδορίᾳ, καὶ τοὺς πρὸς
συντέλειαν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἀ-

Responsio, inquit, confessionis nominis mei
erit Judæorum conversio et poenitentia, qui meam
illuminationem qua ipsi ad me adducti sunt, com-
mutabunt in eos qui in abscondito cordis sese
Judæos esse demonstrant, et non in propatulo,
veluti Paulo quoque videtur. Sedem vero Satanæ
dicit Synagogam Judæorum, tanquam præstantem
auxilium mendacio : quandoquidem etiam ille men-
dacii pater a condito sæculo apparuit. Hos igitur
accurrere dicit, non vulgari modo, sed cum magno
fervore et contritione : hoc enim designat quod
adorent, et inter extremos qui in Ecclesia sunt poni
elegerint.

Sermonem patientiæ meæ. Non quod is qui dat
oraculum, aliquid passus sit, sed suam patientiam
dicit fidei tolerantiam quæ propter ipsum est et
erga ipsum : quemadmodum etiam ubi David petit
a Deo, « De vultu tuo iudicium meum prodeat » :
hoc est, justitia tua quæ sit propter me.

Servabo te ab hora afflictionis. Horam afflictionis
aut vocat persecutionem sub Domitiano excitatam,
quæ fuit secunda post Neronem, quemadmodum
scribit Eusebius Pamphili, quando et ipse evan-
gelista in Patmum ab ipso Domitiano relegatus est :
aut eam quæ sub mundi consummationem ab
Antichristo adversus Christianos excitabitur per
universum orbem, qui Christianos interimet. Ab
utraque igitur harum se promittit liberaturum suos
sectatores et amatores, præripiendo illos per mor-
tem ab his quæ tunc contingent, ne ultra id quod
ferre possunt affligantur. Ideo quoque ait Dominus :
Venio cito, siquidem post illam afflictionem cito
veniam, hoc est absque ulla dilatione : nam hoc
significat cito, tanquam diceret : Evesligio veniam
cum his quæ sient afflictionibus : propterea etiam
denuntio ut tutum conservetis fidei thesaurum, ne
pereat corona tolerantiae vestræ.

In templo Dei mei. Prius dictum est quod Dei
mei non tollat divinam quæ in Christo conspicitur
naturam, sed coexistentiam et unionem ostendit.
683 Demonstrat enim indissolubilem esse duarum
naturarum unionem, divinitatis, inquam, et huma-
nitatis in persona Domini Jesu, nisi solo intellectu,
quanquam inconfuse. Familiariter namque sibi
mutuo reddit ob humanitatis assumptionem, divina
humanis, et humana divinis idiomatis. Porro hic
templo Dei columna constituitur, ut fulciat et Dei
circa se munificentiam, et eos qui debilius affecti
sunt, ad perfectionem fidei Christi, quæ in nobis
est, exhortans illos, ut et ipsi dono docendi simi-

^{vi} Psal. xvi, 2.

iter proficiant. In templo autem Dei, ut semper lætetur. Nam hoc est columna in templo Dei fieri. Siquidem qui vicerit adversarias potestates, columna et firmamentum veritatis constituitur, et ipse firmiter et immutabiliter gaudens, et alios fulciens ne in bono excidant a sua sede. τὸς τε εὐφραίνόμενος ἀμετατρέπτως, καὶ τοὺς ἀλλοὺς ἐρείδων τοῦ μὴ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκείας ἐκστῆναι ἰδρύας.

Et scribam super eum nomen Dei mei. Super columnam spiritualem, eum nempe qui divinis jussis ad imbecilliorum fulcimentum perfectus est, scribi dicit nomen Dei et nomen civitatis, Jerusalem novæ: novam Jerusalem ejusque nomen ac Dei nomen non aliud quippiam dicens quam gloriam sive cognitionem, sicut et David: « Qnam admirabile est nomen tuum in universa terra », hoc est honor et tui cognitio. In tabulis itaque cordis spiritualis columnæ scriptum est nomen Dei, sive cognitionis sive gloriæ, similiter et civitatis Jerusalem: Dei quidem, nempe quod sanctus sit, quod justus, ac reddens unicuique juxta opera, quod omni bonitate plenus, talibusque gaudens cultoribus: ipsius autem Jerusalem, quod dilectum sit Dei tabernaculum et suos cives ad supernam transmittat metropolim: quæ inferior Jerusalem tanquam colonia supernæ constituitur, retinens eos qui interim in ipsa versantur tanquam litteris utentes ac supernæ vitæ inferiorem aptantes. Eos igitur qui metua hac scriptura tanquam indelebili memoria (hujusmodi enim est scriptura, nempe quæ stabiliora efficiat ea quæ facta sunt) et Dei et supernæ Jerusalem gloriæ gestant insigne, an non divos quosdam dignum est appellare? Porro nomen novum intelligimus sanctis impositum, quod etiam, præter delectationem divini muneris et fruitionem decoris incorruptibilium bonorum, ipsis in futuro sæculo tanquam insigne additur: et præterea bis qui nunc inveniuntur Christi fratres et amici ac cultores.

CAPUT IX.

Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Laodicensium.

III, 14-17. *Et angelo Ecclesiæ Laodicensium scribe: Hæc dicit Amen qui est testis fidelis et verus, principium creaturæ Dei: Novi opera tua, quod neque frigidus sis neque servidus: utinam frigidus esses aut servidus. Itaque quoniam tepidus es et neque servidus neque frigidus, incipiam te evomere ex ore meo. Quoniam dicis: Dives sum et dilatus sum, et nullius egeo: et nescis quod tu sis miser et miserabilis, et pauper et cæcus ac nudus.*

Amen est profecto, certe. Certe igitur est

⁹⁹ Psal. viii, 2, 10

(17') Τοῦ Θεοῦ omittebat vulg.

ἀσθενέστερον διακαίμενους, ἐφ' ὁμοίῳ προκλῆται καὶ αὐτοὺς διδασκαλικῶ χαρίσµατι προτρεπόμενοι. Ἐν τῷ ναῷ δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦ διὰ παντὸς εὐφραίνεσθαι χάριν. Τοῦτο γὰρ τὸ σῦλον γενέσθαι τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ νικητὴς τῶν ἐναντίων δυνάµεων, σῦλος καὶ ἑδραίωμα καθίσταται τῆς ἀληθείας, ἀλλοὺς ἐρείδων τοῦ μὴ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκείας ἐκ-

Καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου. Ἐπὶ τὸν νοητὸν σῦλον, ὃς ἐστὶν ὁ τοῖς θεοῖς προστάγμασιν εἰς ἔρεισμα τῶν ἀσθενεστέρων καθηρησµένος, γράψῃται φησὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ (17') Ἱερουσαλήμ τῆς καινῆς· καινὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα οὐκ ἄλλο τι λέγων, ἢ τὴν δοξάν, ἣτοι τὴν γνῶσιν, καθὼς καὶ ὁ Δαυὶδ· « Ὡς θαυµαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ! » ἀντὶ τοῦ, ἢ τιμὴ, ἢ περὶ σοῦ γνῶσις. Ἐν ταῖς πλαταῖς τοιγαροῦν τῆς καρδίας τοῦ νοητοῦ σῦλου γραφέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἡγουν τῆς γνῶσεως, τῆς δόξης, ὡσαύτως καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· τοῦ μὲν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἄγιος, ὡς δίκαιος καὶ ἀποδιδοὺς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα, ὡς πάσης ἀγαθότητος πλήρης, καὶ τοιοῦτοις χαίρων θεράπουσι· τῆς Ἱερουσαλήμ δὲ, ὡς Θεοῦ σκῆνωμα ἀγαπητὸν ἐστὶ καὶ τοὺς αὐτῆς πολλίτας πρὸς τὴν ἄνω παραπέμπουσα μητρόπολιν, ἣτις κάτω Ἱερουσαλήμ, ὥστερ μετόικιον τῆς ἄνω καθίσταται, τοὺς τέως ἐνδαιτωμένους ἐν αὐτῇ, οἰονεὶ γράμμασι χρωμένους, τῇ ἄνω ἐμδιώσει τὴν κάτω ρυθμίζοντας κατέχουσα. Τῇ καταλλήλῳ γὰρ ὄν ταύτῃ γραφῇ, τουτέστι, τῇ ἀνεπιλήσῳ μνήμῃ (τοιούτου γὰρ ἡ γραφὴ ὡς μονιμώτερον τῶν γενομένων ἐκτελουμένη), τῆς τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τῆς δόξης τὸ παράσημον κομιζόμενοι, πῶς οὐ θελοῖ τινες χρηματίζοιεν; Τὸ δὲ καινὸν ὄνομα νοοῦμεν, τὸ ἐπιτιθέμενον τοῖς ἀγίοις, ὃ καὶ πρὸς τῇ εὐφροσύνῃ τῆς θείας θεωρίας καὶ ἀπολαύσει τοῦ κάλλους τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι αὐτοῖς ἀν γνῶριμον καὶ τοῖς ληφομένοις τοῖς νῦν ἀδελφοῖς Χριστοῦ καὶ φίλοις καὶ θεράπουσι, πρόσσεστι.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

Τὰ δηλωθέντα πρὸς τὸν τῆς Λαοδικέων Ἐκκλησίας ἄγγελον.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ· Οὐδὲ σου τὰ ἔργα, δεῖ οὐτε ψυχρὸς εἶ, οὐτε ἡσυχός. Ὁφείλον ψυχρὸς ἦς, ἢ ἡσυχός. Οὐτως δεῖ χλιαρὸς εἶ καὶ οὐ ἡσυχός οὐτε ψυχρὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός μου· δεῖ λέγεις, δεῖ Πλούσιός εἰμι καὶ πεπολούνηκα, καὶ οὐδενός χρεῖαν ἔχω. Καὶ οὐκ οἶδας δεῖ σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος καὶ ὁ ἄλεινός, καὶ πτωχός καὶ τυφλός καὶ γυμνός.

Ἀμὴν ἐστὶ τὸ ναί. Ναὶ οὖν ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς

περὶ αὐτοῦ λεγόμενος, ἦτοι ἀλήθεια καὶ οὐδὲν ψεῦδος A in omnibus quæ de ipso dicta sunt, sive veritas, nullumque in ipsis est mendacium.

Ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ, ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀρχὴ πάντων ὡς κτισμάτων δεσπόζουσα. Ἀρχὴ γὰρ τῆς κτίσεως, ἡ προκαταρκτικὴ αἰτία τῆς κτίσεως. Ἐπηρεάσε δ' ἂν ἴσως τῷ ῥητῷ τὸ θεομαχὸν τῶν Ἀρειανῶν ἐργαστήριον, ὡς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κτισματος διὰ τούτων γνωριζομένου. Οὐ χρὴ δὲ ταῖς τούτων παράγεσθαι κακουργίαις, σκοποῦντας εἶτι τοιοῦτο καὶ ἐν ἑτέρᾳ κεῖται Γραφῇ περὶ τούτου, ἴν' ἔχη τις ἐκ τῶν ὁμοίων κανονίζειν τὰ ὅμοια. Φησὶν οὖν Παῦλος Κολοσσαεῦσι γράφων περὶ τοῦ Χριστοῦ· «Ὅς ἐστὶν ἀπαρχὴ πρωτότοκος πάσης κτίσεως.» Κτίσεως πρωτότοκος, οὐ μὴν πρωτόκτιστος. Καὶ Δαυὶδ· «Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε, ἀλλ' οὐκ· Ἐκτίσά σε. Καὶ Σολομών· «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. Τὸ δέ· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, τὸ, «ἔκτισεν, ἀντὶ τοῦ, κατέταξεν, ἐληπται, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ, «Ἰνα κτίσῃ τοὺς δύο εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον» καὶ τοῦ· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσων ἐν ἐμοί, ὁ Θεός.» Ὁ δὲ γε θεὸς τῶν λόγων Γρηγόριος ἐν τῷ Περὶ τοῦ Υἱοῦ λόγῳ, τὸ μὲν, *ἐκτίσεν*, ἐπὶ τοῦ νοερῶς ἐμφυχωμένου τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἀκούει· τὸ δὲ, *γεννᾷ*, ἐπὶ τῆς θεότητος. Τοσούτοις οὖν μαρτυρίαις, τῆς κτίσεως συγκροτουμένης, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως, ὡς ἐφθήμεν εἰρηκότες, οὐκ ἄλλο, ἢ τὸ ἀρχὸν τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ δηλοῦν βούλεται, καθότι καὶ «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.» Τούτῳ καὶ ἀρχεῖν τῶν ὑπ' αὐτοῦ δίδονται κτισμάτων, ἡγουν, κατέστη, τοῦ ἐληφέναι καὶ τοῦ καταστήναι οὐκ ἐλάττωσιν εἰσηγουμένων οὐσίας καὶ δόξης.

Ὅτι οὕτως ψυχρὸς εἶ, οὕτως ζεστός. Ψυχρὸς δ' ἐστραμμένος τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας καὶ ἐπιφοιτήσεως. Ζεστός δὲ ὁ ζῶν τῷ Πνεύματι, ὡς καὶ Παῦλος φησι. Χλιαρὸς δὲ, ὁ ἐν ἀμφοῖν ἀδέθσιο; καὶ ἐπαμφοτερίζων, ὃς μετουσίᾳ μὲν ἔλαβε Πνεύματος· ἁγίου διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἐδοξε δὲ τὸ χάρισμα τῶν ζωοποιούντων τὴν ψυχὴν, τῇ τῶν παρόντων φροντίδι καταβράθυμῆσας (18'). Διὸ καὶ περὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος Παῦλος φησι· «Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε.» Ἐπεὶ οὖν σὺ τοιοῦτος, καὶ ζέσας τῷ Πνεύματι διὰ βαπτίσματος, ἀπεψύχθης· διὰ βραθυμίας, τὰς εἰς ὕστερον τῆς σωτηρίας· ἐλπίδας σεαυτοῦ ἐξέκοψας, καταγνοὺς τῆς αἰρεθείσης σοὶ πίστεως. Ἐν ἔργοις μὲν γὰρ οὐκ ἀπογνωστέα ἡ μεσότης, ὡς ὁ νόμιμος γάμος, μέσος ὢν παρθενίας καὶ πορνείας οὐκ ἀπόβλητος. Ἐν δὲ τῇ πίστει, τὸ μέσον καὶ χλιαρὸν ἀδόκιμον καὶ ἀσύστατον. Δι' ὃπερ ὄφελον ψυχρὸς ἦς, τουτέστιν, ἀμέτοχος καθάπαξ θεοῦ βαπτίσματος χάριτος καὶ ἀδόκιμτος, καὶ μὴ χλιαρὸς. Ὁ μὲν γὰρ μήπω δεξάμενος τὴν τοῦ Πνεύματος διὰ βαπτίσματος χάριν, ἐν ἐλπίσιν ἐνστέφεται τοῦ ποτε δεῖξασθαι τὰ

Principium creaturæ Dei. Hoc est regnum et principatus omnium, tanquam dominium habens in ea quæ creata sunt. Principium enim creaturæ dicitur evidens causa creaturæ. Fortassis autem hoc dicto calumiam strueret Deo inimica Arianorum machinatio, tanquam Dominus Jesus per hæc significaretur esse creatura. Non oportet autem malignis horum abduci conatibus, considerantes nunquid tale in alia Scriptura de hoc habeatur, ut possit quis ex similibus ad regulam similia reducere. Dicit itaque Paulus ad Colossenses scribens de Christo : « Qui est primitiæ primogenitus omnis creaturæ » : primogenitus creaturæ, non primo creatus. Et David : « Ex utero ante luciferum genui te », at non : Creavi te. Et Solomon : « Ante omnes colles generat me ». Porro quod ait : « Dominus creavit me initium viarum suarum », verbum « creavit » acceptum est pro, constituit : quemadmodum etiam ubi dicitur : « Ut crearet duos in unum novum hominem » ; et illud : « Cor mundum crea in me, Deus ». 685 Divinus autem in sermonibus Gregorius sermone De filio, *creavit* quidem, de Dominico corpore anima rationali animato intelligit, *generat* vero de divinitate. Cum igitur tam multis testimoniis principium creaturæ, sicut etiam diximus, nihil aliud significare velit, quam quod auctor est et conditor creaturæ Dei. juxta illud quoque, « Omnia per ipsum facta sunt » : per hoc etiam datur ut dominetur creaturis quæ sub ipso sunt : sive confirmatur quod apprehendat ac moderetur : non quod hæc diminutionem inducant substantiæ ac gloriæ.

Quod neque frigidus sis neque servidus. Frigidus est qui caret operatione ac supervisione sancti Spiritus : servidus autem qui Spiritu servet, quemadmodum etiam Paulus dicit : tepidus vero qui instabilis est et in utroque ambiguus, qui particeps quidem Spiritus sancti factus est per baptismum, exstinxit tamen donum quod animam vivificabat, illud sollicitudine præsentium exstinguens. Ideo quoque de divino Spiritu ait Paulus : « Spiritum nolite extinguere ». Quoniam igitur tu talis es qui cum Spiritu servidus fueris per baptismum, emortuus es per segnitiam, salutis in posterum spem a teipso amputasti, condemnata quam primum elegeras fide. In operibus itaque non est condemnandum quod medium est, quemadmodum legitimæ nuptiæ cum mediæ sint inter virginitatem et scortationem, non sunt rejiciendæ. In fide vero quod medium est ac tepor reprobatur, nec valet secum consistere. Propterea utinam, inquit, frigidus esses : hoc est, ne simul quidem particeps fuisses gratiæ divini baptismatis, sed mansisses non

^{18'} Coloss. 1, 15. ¹⁹ Psal. cix, 3. ¹ Prov. xviii, 25. ² Prov. viii, 22. ³ Ephes. ii, 15. ⁴ Psal. l, 12. ⁵ Joan. i, 3. ⁶ Rom. xviii, 11. ⁷ I Thess. v, 19.

(18') καταρτυμίας vulg.

baptizatus et non tepidus. Siquidem is qui nondum Spiritus gratiam accepit per baptismum, in spe versatur quod aliquando ea quæ sibi salutaria sunt accipiet : at tepidus, veluti jam declaravimus, parum habet ad fervorem, et eo bono privatus est quod quandoque baptizandus sit.

Incipiam te evomere. Metaphora tepidi decenti modo usus est, quod medici ad vomitum procurandum assumunt. Unde cum aliqui difficulter vomunt, tepidæ aquæ potione vomitum sursum educunt. Hoc quoque dicit : Incipiam te velut abominandum cibum evomere, hoc est, per sermonem oris mei rejectum a mea familiaritate ostendere. Et quæ horum est causa? Quia in incertis divitiis spem posuisti, et semine verbi Dei inter spinas suffocato, **686** hoc est inter tentationes hujus vitæ ac sæcularium divitiarum, spiritualem tuam et perpetuam paupertatem ignorasti *.

Quoniam dicis : Dives sum. Divitias vocat terrenas divitias. Ignoras quod tu te miserum reddas inter eos qui pereunt : ideo quoque commiseratione dignus es, ut qui a sublimitate virtutum excideris, obtenebratione ac cæcitate captus in his quæ meliora sunt eligendis, et denudatus ea quæ te paulo ante vestiebat divina gloria.

III, 18-22. *Suadeo tibi ut a me emas aurum probatum ex igni ut ditiescas, et vestimenta alba ut induaris, et non appareat dedecus nuditalis tuæ, et collyrium quo inungas oculos tuos ut videas. Ego quoscunque amo, arguo et erudio. Emulare ergo ac resipisce. Ecce sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad ipsum et cænabo cum eo et ipse mecum. Qui vicerit dabo ei ut sedeat mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ipsius. Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.*

ἐκύθισα μετὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις.

Si vis, inquit, locuples fieri, veras tibi compara divitias a me qui possum manentibus divitiis locupletare. Compara autem ardenti desiderio sancta Dei oracula septempliciter igne probata. Quænam autem sunt illa? Doctrinalis ac divinus sermo qui non frustra neque inaniter procedit ad eos qui docentur, sed ex eo quod antea is qui docet ardenti studio ditatus sit. Demonstratam namque fidem annuntiat justus : et bonus negotiator de bono thesauro cordis profert vetera et nova * a veteribus quidem viris majora ferens exempla bonorum operum, a recentioribus autem et qui ferventi ardore laborarunt, egregia facinora. Sed quoniam talibus ditiescere non contingit alicui absque divino auxilio, ideo dicit is qui tradit oracula, a me. Divitiæ vero sunt vestimentorum amictus, qui possit indecentem virtutum nuditatem tegere, et non vulgari modo amicare, sed cum pompali gloria trium-

σωτήρια αὐτοῦ. Ὁ δὲ χλιαρὸς, ὡς ἤδη παρεθέμεθα, μικρὸν πρὸς τῇ ζήσει καὶ τό ποτε βαπτισθῆναι ἀφήρηται.

parum habet ad fervorem, et eo bono privatus est

Μέλλω σε ἐμέσαι. Τῇ μεταφορᾷ τοῦ χλιαροῦ δεόντως ἐχρήσατο, ὃ καὶ ἱατρῶν παῖδες εἰς ἔμετον ἐρεθίζειν παραλαμβάνουσιν. Ὅθεν καὶ τοῖς δυσεμετοῦσιν, ὕδατος χλιαροῦ ἀποροφήσει, τὸν ἔμετον ἀνασοδοῦσι. Τοῦτο καὶ νῦν φησιν, ὅτι Μέλλω σε ὡς βδελυκτὸν βρῶμα ἐμέσαι, τουτέστι, διὰ λόγου σιδήματος μου ἀπόβλητον τῆς ἐμῆς οἰκειότητος καταστήσῃ. Καὶ τίς ἡ τούτου αἰτία; Ὅτι ἐπὶ πλούτου ἀθλίᾳ ἐλπίσας, καὶ τὸν σπόρον τοῦ θεοῦ λόγου ἀποπνίξας ταῖς ἀκάνθαις, οἴοντι τοῖς πειρασμοῖς τοῦ προσκαίρου τούτου πλούτου καὶ βίου, τὴν πνευματικὴν (19*) αὐτοῦ καὶ διακονίζουσαν ἡγνότησας πτωχεύειαν.

Ὅτι πλούσιός εἰμι καὶ πεπλούτηκα. Πλούτῳ φησι τὸν γήινον πλούτον. Ἄγνοεῖς ὅτι σὺ εἰς ὁ ταλαιπωρῶν ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις. Διδὼ καὶ ἐλέους ἄξιός εἰ, ὡς ἐξ ὕψους τῶν ἀρετῶν ἐκπεσὼν, σκοτοδινίᾳ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν κρείττωνων ἀλούς, καὶ γυμνωθεὶς τῆς τέως περιστελλούσης θείας δόξης.

Συμβουλεύσω σοι ἀγοράσαι χρυσίον παρ' ἐμοῦ πεπυρωμένον ἐκ πυρός, ἵνα πλουτήσῃς, καὶ ἱμάτια λευκὰ ἵνα περιβάλλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνῃ τῆς γυμνότητός σου, καὶ κολλύριον, ἵνα ἐγγύρῃ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς. Καὶ ὄρους ἐὰν ψιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. Ζήλευε οὖν καὶ μετασώσῃ. Ἴδού ἐστὶ καὶ ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω. Ἐὰν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν, καὶ δεῖπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα, καὶ

Εἰ πλουτῆσαι, φησί, βούλει, τὸν ὄντως πλούτον κτῆσαι παρ' ἐμοῦ τοῦ πλουτίζεῖν εἰδότες τὰ μένοντα. Κτήσῃ δὲ διαπύρῳ προθέσει τὰ λόγια Κυρίου τὰ ἀγνὰ, τὰ πεπυρωμένα ἑξαπλασίως. Τίνα δὲ ταῦτα; Ὁ διδασκαλικὸς καὶ θεῖος λόγος, ὃς οὐ μάτην οὐδέ διακένως πρόκειται εἰς τοὺς διδασκομένους, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρότερον διαπύρῳ σπουδῇ τὸν διδάσκοντα εὐπορήσῃ· ἐπιδεικνυμένην γὰρ πίστιν ἀπαγγελεῖ δικαίος. Καὶ ὁ ἀγαθὸς ἔμπορος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκφέρει παλαιὰ καὶ νέα, ἐκ μὲν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν τῶν κατορθωμάτων κομίζων τὰ μέλζονα ὑποδείγματα, ἐκ δὲ τῶν νέων καὶ τῶν αὐτῷ πεπονημένων διαπύρῳ ζήσει, τὰ κατορθώματα. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα πλουτεῖν οὐκ ἄνευ τῆς ἀνωθεν τινι περιγίνεται βοήθης, διὰ τοῦτο φησιν ὁ χρηματίζων, παρ' ἐμοῦ. Ὁ πλούτος δὲ, ἱματίων περιβολὴ περιστέλλειν ἔχουσα τὴν ἀσχήμονα τῶν ἀρετῶν γύμνωσιν, καὶ οὐχ ἀπλῶς περιστέλλουσα,

* 1 Tim. vi, 17. * Matth. xiii, 52

(19) πατρικὴν vulg.

ἀλλὰ μετὰ δόξης κομῆτικῆς τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Α τῶν ἀντιπάλων δαιμόνων θρίαμβον ἐξανύουσα.

Kal kollýrion. Πρὸς τὰ ἀμβλυώττοντα περὶ τὸ τοῦ Κυρίου νοητὸν φῶς τοὺς καταλλήλους ὀφθαλμοὺς περιχρίσαι τὸ πρόσταγμα. Ἔστι δὲ τοῦτο ἡ διὰ μετανοίας πρόδοδος συμβουλευομένη. Ἡ τὸ kollýrion τὴν ἀκτινοσύνην παρίστησιν. Εἰ γὰρ τὰ δῶρα ἐκτυφλοὶ ὀφθαλμοὺς βλέπόντων, τούτους πάντως ἀνοίξει τὸ ἀδωροδόκητον.

Kal ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. Καὶ εἰκότως. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει, ὃ καὶ τῆς ὑπερβαλλούσης χρηστότητος τοῦ Κυρίου περὶ τοὺς ἀπειθεῖς τεκμήριον. Πλούτου δὲ ταύτης ἐνέχυρον ἡ ἀγάπη τοῦ μετιόντος τοὺς τιμωρίας ἀέλους. Καὶ τίς ἡ παιδεία; Ζηλοῦν τὰ κρείττενα τῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ μετανοεῖν καὶ μεταγνώσει τῶν ἔμπροσθεν οἰονεῖ μεταθέσει ἀμαρτημάτων τὸν ζῆλον ἥτοι τὴν μίμησιν ἐπαναλαμβάνεσθαι τοὺς πρὸς παιδείαν ἐξ ἀμαθίας ἀποκλινάντας. Καὶ τίς ἡ ἐκ φιλανθρωπίας ἀντίδοσις; Ἡ ἐπὶ τὴν θύραν ἀπραγμάτευτος προσεδρεύει. Θύραν δὲ ἐφεξῆς τὴν καρδίαν λέγει τῶν πρὸς μετάνοιαν προσκαλουμένων. Οἷς ἀνοίξαι τῷ σωτηριῶς αὐτὴν κρούοντι, καὶ τὰ ἐπόμενα, τοῦ πρᾶου καὶ ἀγαθοῦ δαιτυμόνος εἰσόδῳ, ἐπιδαψιλευθῆσεται.

Ἴδού ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω. Ἀδίαςτος, φησὶν, ἡ ἐμὴ παρουσία. Τὴν θύραν τῆς καρδίας κρούω, καὶ τοῖς ἀνοίγουσιν ἐπὶ τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ συνευφραίνομαι. Τρυφὴν γὰρ καὶ δεῖπνον τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἡγῆμαι ἐφ' οἷς αὐτοὶ τρέφονται, καὶ τὸν λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου, καὶ τὸν σκότον τῆς πλάνης ἀποφεύγουσιν.

Ὁ ρικῶν, δώσω αὐτῷ. Εἰρηται ἡδὴ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία, τὴν τοιαύτην σύνταξιν τοῦ λόγου καὶ τὸν τοιοῦτον εἰρμὸν τῆς φράσεως σολοικισμὸν καλεῖ, οὗ ἐπ' ἑλαττον τῇ Ἑκκλησίᾳ φρονεῖς.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Περὶ τῆς ὁραθείσης αὐτῷ θύρας ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τῶν πρὸς ἐξουσίαν, καὶ τῶν ἐξουσίαν δειχθέντων.

Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἀνεῳγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἡκουσα, ὡς σάλπιγγος λαλοῦσης μετ' ἐμοῦ, λέγουσα· Ἀνάβα ὧδε, καὶ δεῖξω σοὶ ὃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα. Καὶ εὐθὺς ἔγενόμην ἐν Πνεύματι.

Οὐκ ἐπειδὴ αἰσθητὴν θύραν ἐώρακεν ἐν οὐρανῷ ἀνεῳγμένην κατὰ καιρὸν καὶ κλειομένην ταῦτα ἔξεισιν, ἀλλ' οὕτως ὥφθη τῷ εὐαγγελιστῇ, ὡς ἀνδιὰ θύρας ἀνεῳγμένης τὰ ἔνδον ἐπάναγκες καθορᾶσθαι. Καὶ φωνήν, φησὶν, ἡκουσα, ἥτις ὡς σάλπιγξ ἠχήσατο, Ἀνάβα, φησὶν, ὧδε, οὐ τόπω τοῦτο φάσκουσα τὸ ἀνελθεῖν, ἀλλὰ διανοίαν μετεωρίσαι ἀπὸ τῶν περιπερίων καὶ ἀνθρωπίνων. Ἀλλ' οἱ μάλιστα τὸ ἡγεμονικὸν τυπούμενοι διὰ καθαρότητα τῶν ἀπὸ τοῦ ἐνύλου βίου κηλίδων, τῶν ἀξιοθέων τούτων καὶ τῶν τοιούτων τυγχάνουσι θεαμάτων.

Καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἡκουσα. Καὶ τοῦτο παρὰ τὴν τοῦ λόγου σύνταξιν, καὶ διατί, εἰρηται ἡδὴ.

A phum efficiens, ob victoriam de adversariis demonibus reportatam.

Et collyrium. Præceptum est ei qui cæcutit ad spirituale Domini **687** lumen, ut aptos oculos circuminungat. Per hoc autem suadetur progressus ad pœnitentiam. Aut collyrium demonstrat inopiam. Si enim dona excæcant oculos videntium, hos utique aperiet donorum carentia.

Ego quoscunque amo, arguo et erudio. Et merito. Nam qui amat, studiose erudit : quod etiam argumentum est immensæ benignitatis Domini erga immorigeros. Harum autem divitiarum arrabo est dilectio qua illos prosequitur qui digni sunt supplicio. Et quæ est illa eruditio? Ut æmulentur potiora studia et per pœnitentiam ac resipiscentiam, nempe priorum delictorum mutationem, zelum sive imitationem assumant hi qui ex ruditate vel insolentia ad disciplinam declinarunt. Et quæ retributio benignitatem consequitur? Assiduitas ad ostium non molesta. Porro ostium in sequentibus dicitur eorum qui vocantur ad resipiscentiam : quod ubi aperuerint salubriter ipsum pulsanti, cæteraque fecerint quæ sequuntur, mansueti bonique convivæ ingressu magnifice ac liberaliter reficiuntur.

Ecce sto ad ostium et pulso. Violentiam, inquit, non habet meus adventus : ostium cordis pulso, et una cum his qui aperiunt, super ipsorum salute lætor. Delicias enim ac cœnam duco salutem hominum qua ipsi pascuntur, famemque audiendi verbum Dei ac tenebras erroris effugiant.

Qui vicerit, dabo ei. Jam dictum est quod Græcanica disciplina huiusmodi sermonis compositio-nem talemque phrasis seriem solœcismum vocet, de quo minima est Ecclesiæ cura.

CAPUT X.

De viso ab ipso ostio in cælo, et throno ac viginti quatuor senioribus, et his quæ consequenter ostensa sunt.

IV, 1, 2. Post hæc vidi, et ecce ostium apertum in cælo. Et vox prima quam 688 audiui tanquam tubæ loquentis mecum dicens : Ascende huc et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. Statimque fui in Spiritu.

Non quod sensibile ostium in cælo viderit tempore quodam clausum et alio apertum, hæc disserit, sed ita apparuit evangelistæ, ut per apertum ostium interiora necesse esset videri. Et vocem, inquit, audiui quæ tanquam tuba insonuit dicens : *Ascende huc* : non dicens ut hic loco ascenderet, sed mentem a pedestribus erigeret et humanis. Verum hi potissimum qui mentem purificant a maculis quæ in hac materiali vita contrahuntur, has et huiusmodi dignas de Deo visiones assequuntur.

Et vox prima quam audiui dicens. Et hoc præter sermonis dispositionem, et quam ob causam jam

dictum est. Oportuit enim ita dicere : Et vox ejus qui loquebatur mecum dixit : Ascende huc : nam ita apto modo processisset.

IV, 2-5. *Etece thronus ponebatur in celo : et super thronum sedens aspectu similis lapidi jaspidi et sardio : et iris in circuitu throni similiter aspectu smaragdino : et in circuitu throni viginti quatuor sedes : et super viginti quatuor sedes vidi viginti quatuor seniores sedentes circumamictos vestibus albis, et super capita ipsorum coronas aureas. Et de throno egrediuntur fulgura et voces ac tonitrua. Et septem lampades ignis accensæ in conspectu throni ipsius, quæ sunt septem spiritus Dei.*

Spiritu, inquit, immutatus vidi thronum, per quem significatur Dei requies quam habet in sanctis : in ipsis enim collocatur tanquam capacibus divinarum specierum.

Aspectu similis lapidi jaspidi. Quoniam visum hic demonstrat Patrem, corporalem ipsi figuram non assignat, quemadmodum Filio in prima sua visione : sed pretiosis lapidibus ipsum assimilat : jaspide quidem utpote viridi, designante quod semper floreat, vitamque mortalibus afferat, juxta id quod dictum est, « et herbam servituti hominum »⁹. Herba namque omne semen affert quod a Deo ordinatum est ad alimentum mortalibus : 689 jaspis autem appellatur eo quod assimiletur lapidi id est veneno aspidis : sardio vero propter terrorem Dei : habet namque Sardius ignis speciem. Quoniam enim ferri non posset Deus, si ad extremum usque justitiæ uteretur judicio, merito clementis ac boni præbet argumentum sardius, utpote terrens quidem, et ignis speciem ferens lapis, ut aiunt, sed quem non solum terrori dicunt esse feris ac monstribus, verum etiam virtutem habere curandi dolores ac molestias quæ nostris innascuntur corporibus. Ait enim magnus Epiphanius, ipsum, si iungatur curare tumores et plagas a ferro illatas. Animadvertendum est autem assumptos esse hoc loco lapides non pretii gratia, sed ob eam significationem quam ex colore habebant.

Et iris in circuitu throni. Iris quidem quæ sensu percipitur, quam divina Scriptura vocat arcum, ubi dicit : « Arcum meum ponam in nubibus »¹⁰, « ex solis repercussione exoritur, quando in nubis aquosæ densitate conclusus obijcit ipsam lucem, ejus per nubem emissionem, et variam ac omnigenam colorum apparentiam assumit. Et illa quidem iris talis est. Porro quæ thronum circumambibat, solius smaragdi speciem præ se ferebat. Iridem vero ipsam vocavit ab iride diversorum colorum quæ apud nos est, ut varietatem intelligamus studiosi divinarum angelorum ministerii : quorum diversitatem in unum terminat efficax ministerium, ad imitationem Domini, quandoquidem et hujus beneficentiam qua cuncta

Ἐχρῆν γὰρ οὕτω λέγειν· Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λαλοῦντος μετ' ἐμοῦ· Ἀνάβα ὧδε, ἔλεγεν. Οὕτω γὰρ προήχθη ἀρροζόντως.

Καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον καθήμενος ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ σαρδίῳ· καὶ ἱρὶς κυκλόθεν τοῦ θρόνου, ὁμοίως ὁράσει σμαραγδίνῳ· καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου, θρόνοι εἰκοσιτέσσαρες. Καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους τοὺς εἰκοσιτέσσαρας, πρεσβυτέρους καθημένους περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. Καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἔκπορευονται ἄστρακα, καὶ φωναί, καὶ βρονταί. Καὶ ἐπὶ τὰ λαμπάδες πυρὸς καίμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, αἱ εἰσὶν ἐπὶ τὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ.

Τῷ Πνεύματι, φησὶ, τυπωθεὶς, θρόνον ἰδεασάμεν, δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀνάπαυσις τοῦ Θεοῦ. Αὐτοῖς γὰρ ἐνθρονίζεται ὡς χωρητικοῖς οὔσι τῶν θείων ἐμφάσεων.

Ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ σαρδίῳ. Ἐπειδὴ τὸν Πατέρα τὸν ὁραθέντα ἐνταῦθα παρίστησι, σωματικὸν αὐτῷ χαρακτήρα οὐ περιτίθεισιν, ὥστερ τῷ Ὑῖῳ ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ ὀπτασίᾳ, ἀλλὰ τιμίῳ αὐτὸν λίθῳ ἀπεικάζει, τῆς μὲν ἰάσπιδος ὡς χλοερᾶς σηματούσης τὸ ἀειθαλὲς ὁμοῦ καὶ φερέστιον, καθὼ ἐρρηται, « καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. » Πᾶν γὰρ σπέρμα χλοηφορεῖ πρὸς τροφήν τοῖς ζῶσιν ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένον. Ἰάσπιδι δὲ καλεῖται ὅτι ὁμοία, καὶ ἰῶ ἰάσπιδος τοικυῖα. Σαρδίῳ δὲ, διὰ τὸ φοβερὸν τοῦ Θεοῦ. Πυροειδὲς γὰρ τὸ σάρδιον. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ κατ' ἀκρας χρῆσθαι τῇ δικαιοκρίσιᾳ Θεοῦ, οὐ φορητὸν, εἰκότως τοῦ ἀνεξικάκου καὶ ἀγαθοῦ τὸ σάρδιον δαίγμα παρέχει, ὡς τοῦ φοβεροῦ καὶ τοῦ πυροειδοῦς, ὡς φασὶ, λίθου. Ὅν οὐ μόνον φοβερόν φασιν εἶναι θηρίοις καὶ φάσμασιν, ἀλλὰ καὶ θεραπευτικὴν τῶν ἐπιφυσμένων τῷ σώματι ἡμῶν ἀλγεινῶν ἔχειν δύναμιν. Λέγει γὰρ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος λατρεύειν αὐτὴν οἰδήματά τε καὶ ἀπὸ σιδήρου πληγὰς ἐπιχρισμένην. Ἐπιστημαντέον δὲ ὡς ἡ τῶν λίθων ἐνταῦθα παράληψις, οὐ τοῦ τιμίῳ χάριν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῆς χροᾶς σημαινόμενον ἔσχεν.

Καὶ ἱρὶς κυκλόθεν τοῦ θρόνου. Ἡ μὲν αἰσθητὴ ἱρὶς, ἣν ἡ θεία Γραφὴ τόξον καλεῖ ἡνίκα φάσκει· τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ, « ἐκ τῆς ἀνατανάκσεως τοῦ ἡλίου συνίσταται, ὅταν ἐν παχύτῃ νεφους ὕδατώδους ἀποληφθέντος, ἀντιφράσσεται μὲν αὐτὸ τὸ φῶς τὴν αὐτοῦ ἐκπομπὴν διὰ τοῦ νεφους, περικλίην δὲ καὶ παντοειδῆ φαντασίαν χροῶν ὑποβάλλεται. Κάκειν μὲν τοιαύτη ἡ ἱρὶς. Ἡ δὲ γε τὸν θρόνον περικυκλοῦσα, μονοειδὲς σμαραγδίζουσα. Ἴριν δὲ κέκληκεν αὐτὴν, ἀπὸ τῆς παρ' ἡμῖν ἱριδος ποικιλοχρωμάτου, ὡς ἂν τὸ διάφορον τῶν θείων ἀγγέλων τῆς ἀγαθοεργοῦς ἐννοήσωμεν λειτουργίας, ὧν τὸ διάφορον εἰς μίαν ἐνεργητικὴν ἀποτελεῦτ' ἡρεῖαν, κατὰ μέμνησιν τοῦ Δεσπότη. Ἐπεὶ καὶ τούτου τὸ πάντροπον καὶ εὐεργετικόν, ἡ χλοάζουσα τῆς ἰάσπι-

⁹ Psal. cxlvi, 8. ¹⁰ Gen. ix, 13.

δος λίθου χροιά παραδελούν ἐδούλετο, τῷ πρᾶσι A
εἶδει τῆς σμαράγδου λίθου ὁμοιομένη.

Θρόνοι εἰκοσιτέσσαρες. Θρόνον, οὐκ ἄλλο τι ἐν-
ταῦθα χρὴ νοεῖν, εἰ μὴ τὸ πρὸς τὰ θεῖα προστάγματα
φιλότιμον πρὸς ἐργασίαν. Μόνως γὰρ ἂν οὕτως
παρασκευασθεῖσα ψυχὴ, ὄχημα θεῶν ἁμιλλόν ἐστι
τῶν Χερουβίμ.

Πρεσβυτέρους καθήμενους. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ
τῶν εἰκοσιτεσσάρων πρεσβυτέρων ὧδ' ἂν θεωροῖτο ἡ
ὑπεράρχιος καὶ ἡ ὑπέρθεος παναγία Τριάς, τὴν ἐδο-
ματικὸν ἀριθμὸν, ὃν καὶ σύστοιχον τῷ ὁρατῷ αὐτῆς
εὐστήματι τούτῳ ἔθετο, καταρχὰς κατὰ τὸ ἀνεξ-
εραύνητον τῆς ἑαυτῆς σοφίας βάθος ἰσαριθμῶς ἑαυτῇ
ἀνελίξατα, τὸν εἰκοσιτέσσαρα ἀριθμὸν ὁπέφηνε.
Τριάκις γὰρ ἑπτὰ, εἴκοσι καὶ ἐν ἄποσωρεύει τοῦ
ἀπολειπομένου ποσοῦ τοῦ εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἀριθμοῦ, B
ὅς ἐστιν ὁ τρία τῇ παντουργῷ θεῷ Τριάδι ἀνατεθείς.
Διὸ καὶ ὁ ἐδδομος ἀριθμὸς τριαδικῶς ἀνελιχθεὶς, μετὰ
τοῦ ἀνελιχθῆναι, τὸν εἰκοσιτέσσαρα ἀπετέλεσε. Τῷ
ἐδδόμῳ δὲ, οὐ καὶ διὰ παντὸς τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου
τούτου χωρεῖ, καὶ κατὰ τινὰ ἑαυτοῦ δύναμιν θνητῇ
φύσει ἀδύνατον εἰς τόδε εἰδέναι; Ἰσαριθμοὶ δὲ τοῖς
θρόνοις οἱ καθήμενοι, καὶ πρεσβύτεροι, οὐ νεώτεροι,
ἐπεὶ καὶ ἡ ἐπαγγελία τῆς κληρονομίας πρεσβυτάτης,
ὡς πρὸ καταβολῆς κόσμου προητοιμασμένης ἡμῖν
βασιλείας. Πάντως δὲ τοῖς πρὸ καταβολῆς κόσμου τὸ
ἐκπαθὸν ἔχουσιν ἐτοιμασθῆναι, οὐχ ὡς νεωτέρους, ἀλλ'
ὡς ἐγγράφασαι τοὺς θεοὺς προστάγματι δίδονται ἡ
αἰώνιος βασιλεία. Χρυσοὺς δὲ φησι τοὺς στεφάνους.
Οὐδὲ γὰρ εἶχεν τι χρυσοῦ τιμαλφέστερον τοῖς ἐν τῷ C
παρόντι βίῳ ἐνσπερομένοις ὑποτίθεσθαι πρὸς ἐναργὴ
γνώσιν.

Καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καίμεναι. Τὰς ἑπτὰ
λαμπάδας, αὐτὸς ἡρμήνευσεν ἑπτὰ πνεύματα, ἅτινα,
ἦτοι ὡς Ἡσαίας, τὰ θεῖα τοῦ Πνεύματος χάρισματα,
σοφίας, ἰσχύος, βουλῆς, καὶ τὰ τούτοις ἐξῆς δεῖ νοεῖν,
ἦ, ὡς Εἰρηναῖος καὶ Κλήμης ὁ Στριωματεύς, τὰ λει-
τουργικὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐξέχοντα ταγμάτων. Ἐπτά
μὲν, διὰ τὴν ἐφορέαν τοῦδε τοῦ κόσμου τοῦ τῷ
ἐδδόμῳ συστοίχου ἀριθμῷ, ἦ, ὡς ἤδη παρεθέμεθα.
Καίμεναι δὲ, διὰ τὸ ἀνένδον καὶ διηνεχὲς τῆς περὶ
τὸ θεῖον ἀγαστίας. Τοιοῦτον γὰρ καὶ πῦρ τοῦτο τὸ
ἐνυλὸν ἀδιαλείπτως φωτίζον καὶ φλέγον. Διὸ καὶ ὁ D
προφήτης φησὶν· «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ
πνεύματα.»

Καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα ὑαλίνη
ὁμοία κρυστάλλῳ. Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου, καὶ
κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα τέμνοντα ὀφθαλ-
μῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶ-
τον ὁμοιον λέοντι· καὶ τὸ δεύτερον ζῶον, ὁμοιον
βάδῳ· καὶ τὸ τρίτον ζῶον, ἔχον πρόσωπον ἀν-
θρώπου καὶ τὸ τέταρτον ὁμοιον ἀετῷ πετομένῳ.

Θαλάσση ἀπεικάζει τὸ κατενώπιον τοῦ θρόνου, τὸ

¹¹ Psal. ciii, 4.

nutrit, indicare voluit virens lapidis jaspidis color,
assimilatus in speciem viridatis lapidis smaragdi.

Viginti quatuor sedes. Sedem non aliud quippiam
oportet hoc loco intelligere quam studiosum cona-
tum ad operationem divinarum jussorum. Solo
enim hoc modo preparata anima divinum est ve-
hiculum, quemadmodum et ipsa Cherubin.

Seniores sedentes. De numero viginti quatuor se-
niorum hoc loco considerandum erit. Superemi-
nens et divinissima sanctissimaque Trinitas nu-
merum septenarium, quem etiam affinem posuit
hæc suæ multitudini, initio juxta inscrutabilem suæ
sapientiæ profunditatem æquali numero sibi ipsi
convolvens, numerum viginti quatuor ostendit. Si-
quidem ter septem viginti et unum efficiunt, 630
qui est numerus deficiens a viginti quatuor ternario,
qui ternarius divinæ Trinitatis omnium crea-
trici consecratus est : ideo quoque septenarius
numerus tertio circumvolutus una cum circumvol-
vente ternario numerum viginti quatuor perfecit.
Septenarii autem numeri num totus hic mundus
sensibilis capax est secundum suam virtutem mor-
tali naturæ cognitu impossibilem? Æquali au-
tem numero cum sedibus sunt hi qui sedent, et se-
niores sunt, non juniores : quoniam promissio quo-
que hæreditas vetustissima est, utpote parato nobis
regno ante mundi constitutionem : porro his qui
preparatum habent ante mundi constitutionem præ-
mium, non tanquam recentioribus, sed tanquam
inveteratis in divinis præceptis datur regnum æter-
num. Demum aureas dicit esse coronas : neque
potuit quidquam auro pretiosius proponere his
qui in hac vita versantur ad efficacem et operosam
cognitionem.

Et septem lampades ignis accensæ. Septem lam-
pades ipse interpretatus est septem spiritus : quæ
aut, sicut habet Isaias, divina Spiritus dona oportet
intelligere, nempe sapientiæ, fortitudinis, consilii,
et quæ post hæc sequuntur : aut, sicut Irenæus et
Clemens qui varia consarcinavit, ministrantes et
eminentes supra cæteros ordines. Septem quidem,
eo quod huic mundo præsideant, qui cum numero
septenario nescio quid cognatum habet : aut sicuti
jam proposuimus : accensæ vero, propter conti-
nuum tenorem ac perpetuitatem sanctimonie circa
divina. Talis est namque et ignis hic materialis in-
cessanter illuminans ac inflammandus : ideo quoque
ait Propheta : « Qui facit angelos suos spiritus et
ministros suos ignem urentem ¹¹. »

IV, 6, 7. Et in conspectu throni tanquam mare vi-
treum simile crystallo. Et in circuitu throni qua-
tuor animalia plena oculis ante et retro : et primum
animal simile leoni, et secundum animal simile vi-
tulo, et tertium animal habens faciem hominis, et
quartum animal simile aquilæ volanti.

Mari assimilat id quod est in conspectu throni,

maximam et incomparabilem significans multitudinem divinarum virtutum quæ in circuitu throni Dei sunt, quod et Daniel significare vult per millenarium et myriadicum numerum. Vitreum autem mare et crystallinam **691** habens speciem, splendorem designat incorporearum naturarum et ipsius throni, sive angelicæ vitæ tranquillitatem, ut quæ immobiliter conglutinata sit sicut vitrum et crystallus, sic ut nulla sorde obtenebrata ad insensatas turbationes circumflectatur.

Et in circuitu throni quatuor animalia. Quatuor hæc animalia nonnulli et quatuor Evangelia et quatuor generales acceperunt virtutes : ut leo quidem significet fortitudinem, et Evangelium secundum Joannem, quod etiam sanctus Irenæus Lugdunensis dicit æterni regni significativum esse, per illud : « In principio erat Verbum : » per vitulum autem iustitiam tanquam propriis contentam laboribus, et Evangelium juxta Lucam, tanquam legitime et sacerdotali modo Christi genealogiam describens : per aquilam vero temperantiam, nam de hac testimonium datur huic animali, et Evangelium juxta Marcum, utpote compendiosum et a prophetico Spiritu incipiens. Porro per hominem prudentiam, et Evangelium juxta Matthæum, ut qui naturaliter et non lege prædicaverit Christi nativitatem. Fortassis autem et per hæc significatur Christi dispensatio : per leonem, tanquam rex ostenditur : per vitulum, ut sacerdos, imo magis ut sacrificium ; per hominem, quod propter nos vir sit effectus : per aquilam, tanquam dator vivifici Spiritus ac super omnes devolantis. Aut quod per quatuor hæc animalia Dei aspectum assequatur creatura ex quatuor elementis commista : nempe igne, aqua, terra, aere, tanquam hæc animalia visa ad designationem mundanorum elementorum referantur : leo quidem, propter animositatem et audaciam ad ignem designandum ; vitulus autem, propter operationes circa terram, ipsam terram quam exercet ; homo vero aërem, siquidem homo cælestis ac sublimis creatura est propter mentis subtilitatem. Porro aquila ad aquam designandam ; ex aquis enim nactæ sunt volucres generationem.

IV, 8-11. *Et quatuor animalium singula habebant alas senas in circuitu, et intus plena erant oculis. Et requiem non habent die ac nocte dicentes : Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venit. Et quandocunque dederint illa animalia gloriam et honorem* **692** *et gratiarum actionem sedenti in throno qui vivit in sæcula sæculorum, procident viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabunt viventem in sæcula sæculorum. Et abijicient coronas suas ante thronum, dicentes : Dignus es, Domine et Deus noster sancte, accipere gloriam et honorem ac potentiam, quoniam tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant et creata sunt.*

Ἀπεῖρον καὶ ἀνέλκαστον πλῆθος τῶν κυκλούντων θείων δυνάμεων τῷ θρόνῳ σημαίνων τοῦ Θεοῦ. Ὁ καὶ Δανιὴλ διὰ τοῦ χιλιακοῦ καὶ μυριαδικοῦ ἀριθμοῦ παριστῆναι βούλεται. Ἡ δὲ ὑαλίνη καὶ κρυσταλλοειδὴς θάλασσα τὴν διαύγειαν τῶν ἀσωμάτων φύσεων σημαίνοντός ἐστιν, καὶ τοῦ περὶ τὸν θρόνον, ἥγουν τῆς ἀγγελικῆς ζωῆς τὸ ἀτάραχον, ὅτε ἀκινήτως ὡς ὑαλὸς πεπηγυῖα καὶ κρύσταλλος, τῷ μὴδὲ μιᾷ κηλίδι σκοτουμένη πρὸς ἀνοήτους περισπᾶσθαι κλονήσεται.

Τέσσαρα ζῶα γέμοντα. Ταῦτα τὰ τέσσαρα ζῶα τινες, καὶ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια καὶ τὰς τέσσαρας γενικὰς ἀρετὰς ἐξέλαβον, τοῦ μὲν λέοντος δηλοῦντος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, ὃ καὶ Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνου ἁγίος φησι τῆς προαινίου βασιλείας εἶναι δηλωτικόν, διὰ τοῦ · « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος » τοῦ δὲ μόσχου, τὴν δικαιοσύνην, ὅτε τοῖς οὐκείοις ἀρκουμένου πόνοις, καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ὡς νομικῶς καὶ ιερατικῶς τὸν Χριστὸν γενεαλογήσαντα · τοῦ δὲ ἀετοῦ τὴν σωφροσύνην · (ταύτη γὰρ μαρτυρεῖται τὸ ζῶον) καὶ τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον σύντομον ὄν, καὶ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ Πνεύματος ἀρξάμενον · τοῦ δὲ ἀνθρώπου τὴν φρόνησιν, καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ὡς φυσικῶς καὶ οὐ νόμῳ κηρύξας τὴν Χριστοῦ γέννησιν. Ἰσως δὲ καὶ διὰ τούτων ἡ οἰκονομία Χριστοῦ δηλοῦται. Διὰ τοῦ λέοντος, ὡς βασιλεῦς. Διὰ τοῦ μόσχου, ὡς ἱερεῦς, μᾶλλον δὲ καὶ ἱερεῖον. Διὰ τοῦ ἀνθρώπου ὡς δι' ἡμᾶς ἀνδρωθεὶς. Διὰ τοῦ ἀετοῦ, ὡς χορηγὸς τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος καὶ ἐπὶ πάντας καταπτάντος. Ἡ δὲ διὰ τῶν τεσσάρων τούτων ζώων, ἥ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, πυρὸς, ὕδατος, γῆς, ἀέρος, σύγκρατος κτίσις τῆς ἐποφίας τοῦ Θεοῦ τυγχάνειν, ὡς ἐκ τούτων ὁραθέντων ζώων εἰς ὑποτύπωσιν ἀναφερομένων τῶν κοσμικῶν στοιχείων, λέοντος μὲν, διὰ τὸ θυμικὸν καὶ θερμὸν, εἰς τὸ πῦρ. Μόσχου δὲ, διὰ τὰ περὶ τὴν γῆν ἔργα εἰς τὴν γῆν. Ἀνθρώπου δὲ, εἰς τὸν ἀέρα. Οὐράνιον γὰρ καὶ μετάρσιον φυτὸν ἄνθρωπος διὰ τὴν τοῦ νοῦ λεπτότητα. Ἀετοῦ δὲ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐξ ὕδατων γὰρ ἡ γέννησις τοῖς πτηνῶς.

Καὶ τέσσαρα ζῶα ἐν καθ' ἑν, εἶχον ἀνὰ πτέρυγας ἑξ κυκλόθεν. Καὶ ἔσωθεν γέμοντα ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπαντι οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς λέγοντες · Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. Καὶ δεῖ ἂν δώσι τὰ ζῶα δόξαν, καὶ τιμὴν, καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ βαλοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, λέγοντες · Ἄξιός ἐστι, ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ἅγιος, λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν. Ὅτι σὺ ἐκτίσας πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου ἦσαν καὶ ἐκτίσθησαν.

Εἰπὼν τὰ τέσσαρα ζῶα τὰ τὸν θρόνον κυκλοῦντα, καὶ τὸ εἶδος ἐκάστου διεξελθὼν, ὃ καὶ ἡμεῖς ὡς ἐφ' ἡμῖν κατὰ τὸ κατ' ἄξιον δοθὲν χάρισμα παρεθέμεθα, ὅτι τὸ προνοητικὸν περὶ πᾶσαν τὴν περιγίειον αὐτοῦ κτίσιν παριστῶντός ἐστι τοῦ Θεοῦ, διὸ καὶ τέσσαρα ζῶα ἰσάριθμα τῇ τετρακτὺι τῶν ποιότητων, δι' ὧν τὰ στοιχειώδη σώματα ὑπέστη τοῦδε τοῦ ὀλιχοῦ κόσμου, νῦν καὶ τὸ τῆς λειτουργίας ὀξύρροπον (20) αὐτῶν παρίστησιν, ὃ καὶ Δαυὶδ παρίστησι διὰ τοῦ, « Δυνατοὶ ἰσχύϊ ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκούσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ, » οἷον οὐκ ἔρθη τὸ πρόσταγμα τὴν συντέλειαν τοῦ προτεταγμένου, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἐντολῆς ἠνύσθη τὸ βούλημα. Τὸ τάχος δὲ διὰ τῶν πτερύγων ἐξ κατανύεσθαι φησιν ἐκάστῳ. Τοῦτο γὰρ τὸ, *ἐν καθ' ἐν* (21), ἐνυποφαίνει, ἵνα μὴ τις τὰς ἐξ πτέρυγας ἀκούσας, κοινῇ ταύτας προσῆναι νομίση. Τὸ δὲ *κυκλόθεν* οὐ τῶν πτερύγων, ἀλλὰ τῶν τεσσάρων τὴν στάσιν ἐμφαίνει, ὅτι μὴ στοιχηδόν, ἀλλὰ καὶ κυκλικῶς ἦν. Τῶν δὲ πτερύγων ὁ ἀριθμὸς τὸ τέλος αἰνίσσεται τῆς λειτουργίας, καὶ τὸ πρὸς ὃ ἡ λειτουργία πέλει. Καὶ γὰρ ὁ ἐξ ἀριθμῶς παρὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα κομφοῖς ἀνυμνεῖται· οὐδὲν δὲ παρὰ τοῖς τὴν αἴσθησιν ἀναδεηχόσιν ἀτελεῖ, οὐδὲ τὴν ἐκ μεταμελείας συμπλήρωσιν ἐκδεχόμενον. Ἐξ δὲ πτέρυξιν ὁ θεὸς Διονύσιος τὰ νοερά ζῶα διηρητῆσθαι φησι, δυοὶ τὰ πρόσωπα καλύπτοντα, ταῖς δὲ δυοὶ τοὺς πόδας, ταῖς μέσας δὲ πετάσθαι, ἵνα περὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ βαθύτερα τῆς οικίας καταλήψως φανῇ αὐτῶν ἡ εὐλάβεια, δι' ἣν τοῖς μέσοις προστάσσεται τὰς ἀρχικὰς αὐγὰς θεοῖς ζυγοῖς ἀνατείνειν. Τὸ δὲ *κυκλόθεν*, διὰ τὸ παντεπισκοπον παρελθῆναι. Τὸ δὲ *ἔσωθεν*, ὅτι οὐδὲν τὰ θεῖα λαμβάνειν δύναται, οὐδὲ τῶν ἐν παραδύτῳ τισι τελομένων. Τὸ δὲ· « Ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν, » οὐχ ὅτι ἔγκοπόν τι ὑφίστανται, τῇ ἀνεκδότῳ λειτουργοῦντα ὁμνῶσι. Περὶ τὴν αἰσθητὴν γὰρ κτίσιν ὁ κόσμος· ἀκάματα δὲ πάντα ὅσα ὑπὲρ τὴν ὕλην. « Ἐκεῖ δὲ, » κατὰ τὴν εἰκόνα, « ἀπέδρα δδύνη, λύπη, καὶ στεναγμός. » Οὐ τὸ ἔγκοπον οὖν τό· « Ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσι, » παριστᾷ, ἀλλὰ τὸ περὶ τὴν θείαν ὁμνῶσαν ἀνένδοτον, ὡς περὶ κατεντροφώντων πρὸς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ θεοῦ καὶ συνελομένων. Τὸ δὲ τρισυπόστατον τῷ τριπλάσιον τῆς δόξης καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ ἔχομεν νοεῖν.

quid significatur per hoc quod dicitur, *Requiem non habent*, sed continuus tenor circa divinam laudem, ut quod deliciose versentur ac perfecta sint ad gloriam et laudem Dei. Demum triplicatione gloriæ ac sanctitatis intelligere possumus personarum trinitatem.

Προσῶνται οἱ εἰκοστέσσαρες πρεσβύτεροι. Διὰ τούτων δηλοῦται καὶ τοὺς νοηθέντας ἡμῖν πρεσβυτέρους κοινωνοὺς εἶναι τῆς ὁμνῶσας τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ὁμολογοῦντας ἐκ Θεοῦ κεκομίσθαι τῆς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν νίκης τὴν δύναμιν. Ἐπισκοπητέον δὲ τὴν τῶν χρονικῶν διαστημάτων ἐν τῇ ἀφηγήσει ἀκριβείαν. Ἀπὸ γὰρ τῆς τῶν ἐνεστῶτων ἐπαγγελίας, ἐπὶ τὰ μέλλοντα χωρεῖ, οὐκ ἀουνεῖς τοῦτο

A Postquam dixit quatuor animalia in circuitu throni, et cujusque figuram retulit, quod et nos, quantum possibile fuit juxta datum nobis donum, debito modo enarravimus, nempe quod significet Dei providentiam quam exhibet circa universam suam terrenam creaturam : atque idcirco quatuor animalia æquali constituta sunt numero cum quaternione qualitaturn, quibus elementata corpora (ut ita loquamur) hujus materialis mundi constituta sunt : nunc eorum quoque demonstrat ad obsequia alacritatem, quod et David ostendit dicens : « Potentes virtute facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus ¹¹ : » hoc est, non prævenit præceptum completionem ejus quod præordinatum est, sed simul ut præcipit, perfectum est id quod vult. Porro velocitatem per senas alas dicit cuique contingere : hoc enim subindicat vox *singula*, ne quis audiens senas alas, vulgari modo has adesse existimet. Quod autem ait, *in circuitu*, non alarum, sed quatuor animalium statum designat, quod non erant more elementorum, sed in modum circuli. Numerus vero alarum perfectionem designat ministerii, et id circa quod versatur ministerium : siquidem numerus senarius apud eos qui in hujusmodi rebus diserti sunt, non laudatur, verum apud eos qui sensum supergrediuntur, nihil habet inutile, ne id quidem quod supplementum suscipiat ex poenitentia proveniens. Porro senis alis composita fuisse spiritualia animalia dicit divus Dionysius, quarum duabus facies operirent, duabus vero pedes, et duabus quæ mediæ erant volarent : ut circa sublimiora ac profundiora suæ apprehensionis videatur ipsorum esse cultus, propter quem mediis præciperetur eximios splendores divinis sedibus concitare. Quod autem additur *in circuitu*, propter universorum inspectionem traditum est : *intus* autem, quia nihil latere potest ea quæ divina sunt, ne ea quidem quæ a nonnullis **693** sunt in occulto. Cæterum requiem non habent : non quod laboriosum aliquid subeant continuo cantu ministrando. Circa sensibilem enim creaturam est labor, infatigabilia autem sunt quæcunque dicuntur immaterialia : « Et ibi, » ut ait ille, « fugit dolor, luctus ac gemitus ¹². » Non igitur laboriosum ali-

D *Procedunt viginti quatuor seniores*. Per hæc nobis significatur ipsos quoque seniores quos consideravimus participes esse cantus ac laudis celestium virtutum, cum Deo referunt acceptam potentiam ac victoriam, quam de spiritualibus hostibus retulerunt. Consideranda est autem diligentia in narratione distinctionum temporum : siquidem a promissione præsentium procedit ad futura : non sine

¹¹ Psal. cii, 20. ¹² Isa. xxxv, 10.

(20) Vocem ὀξύρροπον non habet vulg. edit.

(21) Eidem desunt voces, τὸ, *ἐν καθ' ἐν*.

prudencia hoc faciens, sed ostendens quod etiam ante novissimum præconium eorum qui recte operantur, sit aliqua gratiarum actio his qui defunguntur præsentii laborioso stadio, concedentes præfixo termino, cum unicuique definitum sit id quod utile est : utpote recipiendo etiam commensuratas ad futurum et indissolubile sæculum retributiones : sive sit miraculorum accessus, sive alia quævis beneficia. Non igitur configuratio erga Jesum Christum Dei Filium incarnatum, a ministrantibus procedens spiritibus, pariterque cum illis et ab hominibus qui sese præstiterunt eximios operibus, et benedictio ac laudatio, ultimo dumtaxat die reposita est, sed etiam in præsentii : quemadmodum is qui conspicitur transitus distinctionum temporum demonstravit his qui acule possumt perspicere.

Et abjiciunt coronas suas. Coronas ante thronum abjicere victoriam significat, veluti nunc quoque in his videre est qui vincunt in certaminibus. Thronus vero dominationem ac potentiam designat. Est autem corona regni insigne. Qui igitur coronas ante thronum abjiciunt, quid aliud quam certam ac verum regnum et victoriam adversus omnes, Deo per omnia referunt? dicentes : Tibi, Domine, ab omnibus debetur gloria tanquam conditori ac plasmatori, et qui, cum non essent, produxisti ut essent, conservas ac contines.

694 CAPUT XI.

De libro signato sigillis septem qui erat in manu Domini, quem nulla creata natura potuit aperire.

V, 1-5. *Et vidi in dextera sedentis in throno librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem. Et vidi angelum fortem prædicantem voce magna : Quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus? Et nemo poterat neque in caelo neque in terra neque subter terram aperire librum neque aspicere illum. Et ego flebam multum, quod nemo dignus esset inventus aperire librum neque aspicere illum. Et unus de senioribus dicit mihi : Ne fleveris.*

Quæ ad dexteram Dei sunt designant animæ bonæ, quæ etiam parviniastes Solomon ostendit in dextera sapientiæ reponi, per vitam ea significans dicendo : « In dextera ipsius vita ¹⁵. » Quæ vero a sinistris, bona corporis et mortalem hanc vitam : quæ per gloriam ac divitias innuit dicens : « In sinistra ipsius divitiæ et gloria. » De throno vero dictum est quod potestatem ac eminentiam significet ejus qui super ipsum sedet. Quid est autem liber nisi sapientissima et incomprehensibilis Dei memoria? quam et propheta David et Moses præsignarunt : ille quidem cum diceret : « In libro tuo omnes scribentur ¹⁶. » hic autem cum ait : « Aut dele me de libro quem scripsisti ¹⁷. » Porro intus et foris

ποιῶν, ἐνδεικνύμενος δὲ ὡς καὶ τῆς πρὸ τῆς τελευταίας τῶν κατορθούντων ἀναβρίσεως, ἔστι τις τοῖς ἀπεκδύνουσι τὸ παρὸν ἐναγώνιον στάδιον, τῷ τεθειμένῳ ὑπαίκουσιν ὄρω, τοῦ συμφέροντος ἐκάστην ὠροθετηκός. εὐχαριστῶ, ἅτε καὶ ἀντιλαμβάνουσι συμμέτρους πρὸς τὸν μέλλοντα καὶ ἀκατάλυτον αἰῶνα τὰς ἀντιδόσεις, ἥτοι θαυμάτων περιουσίαν, ἣ καὶ τινὰς ἐτέρας εὐεργεσίας. Οὐκ οὖν ἐπὶ τῆς τελευταίας μόνον τεθησαύριται ἡμέρας, ἣ ἀπὸ τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων καὶ τῶν ἐκείνοις ἐναμιλλῶν ἀνθρώπων ἐξαιρέτως τῷ ἔργῳ διεχθέντων πρὸς τὸν σαρκωθέντα Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τύπῳ καὶ εὐφημία καὶ αἶνος, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνεστώτος, ὡς ἡ δοκούσα τῶν χρονικῶν διαστημάτων παράδοσις τοῖς ὀφειλόμενοις ὑπέστησεν.

Καὶ βυλοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν. Τὸ βαλεῖν τοὺς στεφάνους ἐνώπιον τοῦ θρόνου, τὴν νίκην δηλοῖ, ὡς καὶ νῦν ἐπὶ τῶν νικούντων ἀγῶνας ἔστιν ἰδεῖν ὁ θρόνος δὲ τὴν κυριότητα καὶ ἐξουσίαν. Ἔστι καὶ βασιλείας ὁ στέφανος σύμβολον. Βάλλοντες οὖν ἐνώπιον τοὺς στεφάνους τοῦ θρόνου, τί ἂν ἄλλο, ἢ τὴν ὄντως καὶ ἀληθῆ βασιλείαν, καὶ τὴν κατὰ πάντων νίκην, τῇ ἐπὶ πάντων ἀνατιθέσει Θεῷ; λέγοντες· Σοὶ, Δέσποτα, παρὰ πάντων ἀποφειλεται δόξα, ὡς κτίστη καὶ δημιουργῷ, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προσαγωγῇ καὶ συντηρητῇ τε καὶ συνοχῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ'.

Ἐπὶ τῆς βιβλίου τῆς σφραγισμένης σφραγίσαν ἐπὶ τῆς ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ, ἣν οὐδεὶς ἀνθρώπος δύναται τῆς κτιστοῦς γνώσεως.

Καὶ εἶδον ἐπὶ τῇ δεξιᾷ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, κατεσφραγισμένον σφραγίσαν ἐπὶ. Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Τίς ἀξίος ἔστιν ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ; Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό. Καὶ εἶπὼ ἑκατὼν πολλοί, ὅτι οὐδεὶς ἀξίος εὐρέθη ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὐδὲ βλέπειν αὐτό. Καὶ εἰς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· Μὴ κλαῖς.

Τὰ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, τὰ κατὰ ψυχὴν αἰνίσσεται ἀγαθὰ, ἅπερ καὶ ὁ παροικιαστὴς Σολομὼν ἐν τῇ δεξιᾷ ἀποκατέσθαι δηλοῖ τῆς σοφίας, ἃ διὰ τῆς ζωῆς ὑπέφηνεν εἰπὼν· « Ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς ζωὴ· » τὰ δὲ ἐξ ἀριστερῶν, τὰ κατὰ σῶμα καὶ τὴν θνητὴν ταύτην ζωὴν, ἅπερ διὰ τῆς δόξης καὶ τοῦ πλοῦτου ἠνέξατο φήσας· « Ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλοῦτος καὶ δόξα. » Ὁ δὲ θρόνος, ὅτι τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐπόχου σημαίνει, εἴρηται. Τί δὲ τὸ βιβλίον; Ἡ πάνσοφος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνεπλήρητος μνήμη. Ἦν καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ καὶ Μωϋσῆς παρεδήλου, ὁ μὲν διὰ τοῦ· « Ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται· » ὁ δὲ διὰ τοῦ· « Κάμει ἐξάλειψον ἐκ τῆς βιβλίου ἡς ἔγραψας. » Τὸ δὲ ἔσωθεν γεγράφθαι καὶ ἔξωθεν,

¹⁵ Prov. III, 16. ¹⁶ Psal. CXXXVIII, 16. ¹⁷ Exod. XXXII, 32.

καὶ σφραγίσαι κατασφαλίσαι ἐπὶ τὰ, τὸ ἔσωθεν μὲν, ἂν εἴσαν γεγραμμένοι, ὡς θεοσε-
βεῖς τῇ οὐσίᾳ τοῦ νόμου, τὸ ἔσωθεν δὲ καὶ τῇ χαί-
ρῳ, οἱ ἐξ ἐθνῶν. Αἱ δὲ ἐπὶ σφραγίδας, τῷ
ἐπὶ ἀριθμῷ τὸ ἐπίσημον ἔχουσαι, τὰς κατὰ τὸν
θητόν τοῦτον χρόνον τῶν ἡμερῶν μεταβολὰς τε καὶ
διαδοχὰς σημαίνουσαι τί ἂν ἄλλο συνέναι παρέχουσιν,
ἢ τὸ μηδὲν πλὴν μόνου Θεοῦ τὰ κατὰ τὴν διέξοδον
τοῦ βίου ἐκάστου ἡμῶν ἐξακριβοῦν ἔχειν, εἰδέναι ;
Ἡ οὖν τοῦτο· ἢ τὸ κεκλεισθαι τὸ βιβλίον καὶ τοῦτο
βουλομένου παριστῆναι ἐστι, τὸ μηδὲν ἡξιώσθαι θείας
ἐποφίας, πλὴν ὀλιγίστων. « Πάντες γὰρ ἐξέκλιναν,
ἅμα ἡχρεώθησαν » τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδὰμ
ἀχρεώσιν, καὶ ἀπολωλέκασι τὴν πρὸς Θεὸν παρ-
ρησίαν.

Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο. Ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς ἠδύ-
νατο. Τὸ δὲ ὡς ἀνρίον καὶ μάλα, ὡς ἡδὴ εἰρηται
καὶ διὰ τοῦ Δαυὶδ κατὰ τό· « Πρῶτ' εἰσακούσῃ τῆς
φωνῆς μου, » πρῶτ' τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν τοῦ
Κυρίου λέγοντος, δι' ἧς ἐπιδημίας ἄνθρωποι καὶ
θείας ἐποφίας ἡξιώθημεν παραστάντες, ἦγουν πα-
ραστῆναι ἀξιοθέοντες παρὰ τοῦ τὰ κατεβράχμενα
ἀνορθοῦντος, καὶ τὰ συντετριμμένα συσφίγγοντος.
Αἱ· ἢ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ εὐσπλαγχνος ἐκνο-
μήθη ἐπιδημία. Καὶ διὰ ταύτην τῶν προφητῶν αἱ
δεήσεις εἰσακούσθησαν, ὧν ἐστι καὶ ἡ, « Κλῖνον
τοὺς οὐρανούς καὶ κατέβηθι. »

Καὶ ἐγὼ ἐκλαίον, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὐρέθη. Οὐδὲ
γὰρ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος ταῦτα κατέρωθωσεν, ὡς
φησιν Ἡσαίας, οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς
ἔσωσεν αὐτούς. Οὐτε οὖν τῶν ἀσάρχων τις, οὔτε τῶν
ἐν σαρκὶ ὄντων, οὔτε τῶν ἐκ σαρκὸς ἀποδεδημηκότων,
τὴν ἀκριβῆ τῶν θείων εἰληφῇ γνῶσιν. Τοῦτο γὰρ τὸ
συνεπύχθαι δηλοῖ τὸ βιβλίον, οἷον τὸ πάσῃ κτιστῇ
φύσει ἀνεπινόητα εἶναι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ.
Κτιστῇ μὲν οὖν φύσει συνέπνυται τὸ βιβλίον, καὶ
οὐ μόνον ἀνοίξει τις αὐτὸ ἀδυνάτως ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ
βλέπειν, τουτέστιν οὐδὲ ἀτενῶς πρὸς τὰ θεῖα κρί-
ματα ἱσχυρεῖν ὁρᾶν. Ἀλλ' οἱ τοσοῦτου ἀναπεπλη-
σμένοι τοῦ ἀναξίου, ἐπειδὴ αὐτοῖς ἡ τοῦ ἀνρίου ἐπι-
δημία παρέστη, τὰ πρὶν ἄπορα, εὐπορα κατέστη,
καὶ τὰ δυσχερῆ, ῥάδιά τε καὶ εὐχερῆ.

Καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων. Εἷς τῶν πρεσβυ-
τέρων, ἦγουν τῶν θαιοτέρων δυνάμεων. Οἱ καὶ αὐτοὶ
τῇ πρὸς ἡμᾶς σχέσει χαρὰς πληροῦνται, ὡς καὶ ὁ
Κύριος φησι· « Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἁμαρ-
τωλῷ μετανοοῦντι. » Εἰ δὲ ἐπὶ ἐν ἁμαρτωλῷ τοῦτο,
πόση καὶ τίς ἡ χαρὰ συσταίῃ ἐπὶ πολλοῖς ; δι' ἣν καὶ
ἡ παρρησία τοῦ ἀνρίου, ὃ ἦνοιξε τὸ βιβλίον εἰς τὸ
γνῶναι τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν παραγεγονότα. Καὶ
ὅτι τοῦτο, αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει ὁ Κύριος λέγων·
« Οὐκ ἦλθον καλεῖσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς
εἰς μετάνοιαν. »

scriptum esse septemque sigillis signatum, hoc
erit, ut intus quidem scripta dicantur qui sunt ex
Hierosolymis tanquam Dei cultores legis ducatu :
foris autem sive a tergo et deteriori parte, qui ex
gentibus. Septem vero sigilla septenario numero
insigne habentia et significantia dierum varietates
ae successiones quæ in transitorio hoc mundo con-
tingunt, quid aliud intelligendum præbent nisi
quod nemo præter solum Deum exacte scire possit
quæ in exitu vitæ 695 cujusque nostrum expec-
tentur ? Aut igitur hoc ita est : aut clausum esse li-
brum, hoc demonstrare volentis est, nullum divino
aspectu dignum haberi præter paucissimos. Si-
quidem « omnes declinaverunt, simul inutiles facti
sunt, » inutilitate quæ ex peccato Adam contracta est :
et perdidit libertatem quæ est erga Deum.

Et nemo poterat. Hominum quidem nullus pote-
rat, is autem qui Agno similis erat maxime : quem-
admodum etiam per David jam dictum erat,
« Mane exaudies vocem meam », » mane vocando
adventum Domini per carnem, per quam præsen-
tiam vel adventum nacti sunt homines divinum
aspectum, sive ut ante illum sisterentur digni effecti
sunt, ab eo qui collapsa erigit, et contrita repa-
rando constringit. Propter hæc etiam misericors
illius ad nos accessus ordinatus est, et propter hunc
prophetarum preces exaudite sunt : inter quas est
et illa : « Inclina cælos et descende ».

Et ego flebam quod nemo dignus esset inventus.
Neque enim angelus, neque homo hæc assecutus
est, ut inquit Isaias, non senior, non angelus, sed
ipse salvos eos fecit. Neque igitur quisquam eorum
qui carne earent, neque eorum qui in carne degunt,
neque eorum qui carnem morientes reliquerunt,
exactam accepit divinarum rerum notitiam : nam
hoc indicat complicatum fuisse librum : hoc est
universæ creatæ naturæ incognita esse Dei judicia.
Creatæ itaque naturæ complicatus fuit liber, nec
solum impossibile fuit cuiquam aperire, sed nec
aspicere illum potuit, hoc est, neque fixis ad divina
judicia oculis poterant respicere. Sed qui tantæ
erant indignitatis, postquam subsecutus est agni
ad eos adventus, quæ antea perplexa et inexplica-
bilia erant, facile pervia effecta sunt : et quæ
difficilia, facilia ac prompta fuere.

Et unus de senioribus. Unus de senioribus, sive
divinioribus virtutibus, quæ et ipsæ ex rerum dis-
positione quæ circa nos contingit gaudio imple-
ntur, quemadmodum etiam dicit Dominus : « Gau-
dium sit in cælo ob unum peccatorem resipiscen-
tem »¹⁷. Quod si id ob unum peccatorem contingit,
quantum erit, obsecro, gaudium propter multos ?
propter quod etiam provenit agni confidentia, qui
aperuit librum ut cognosceretur is qui propter
nostram salutem advenerat. Quodque hoc ita sit
docuit nos ipse Dominus dicens : « Non veni ut
vocem justos, sed peccatores ad poenitentiam »¹⁸.

¹⁷ Psal. v, 4. ¹⁸ Psal. cxliii, 5. ¹⁹ Luc. xv, 7.

²⁰ Matth. ix 13.

696 CAPUT XII.

De agno habente cornua septem, quomodo librum aperuerit.

V, 5-7. *Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, qui aperit librum et septem signacula ejus. Et vidi in medio throni et quatuor animalium et in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem et oculos septem, quæ sunt septem spiritus Dei missi in universam terram. Et venit et accepit de dextra sedentis in throno librum.*

Vicit eum qui nos vicerat diabolum. Quis est autem qui vicit? Is qui tanquam Deus quidem est leo, de quo patriarcha quoque Jacob decumbens vaticinatus est : « Ut leo de tribu Juda ²¹. » Tanquam radix vero ipsius David, sicut creator propter divinitatem : ex radice autem David dictus est eo quod dictum fuerit de radice David virgam produxisse florem propter humanitatem.

Agnus stantem tanquam occisum. Agnus est Christus qui etiam præfigurabatur per agnum qui juxta legale pascha immolabatur, et per Isaiam tanquam ex persona Christi dicit : « Ego autem sicut agnus innocens qui ducitur ut immoletur, non cognovi ²². » et illud : « Sicut agnus coram tondente se sine voce ²³. » et si quid huic sententiæ conforme est quod hominis Dei passionem nobis manifestissime figuravit. Quod autem occisus non dicatur, sed tanquam occisus, significantis est quod in morte non permanserit : revixit enim Christus : nam hoc est quod dicitur non dari sanctum ut videret, non interitum, sed corruptionem : tanquam interitus quidem separationem animæ a corpore designet : quod etiam vere Christo accidisse nullus piorum cultorum recusat suscipere, corruptionem vero non. Neque enim perfectæ humanorum membrorum dissolutioni subjectus fuit, sed quo tempore corruptionem subingredi oportuisset, **697** eo superveniens resurrectio corruptionis vim retulit. Ideo quoque tridua fuit Christi in morte remoratio. Siquidem probatus est is qui scripsit naturalem historiam, dicens corpora morientium quæ ab igne consumpta non sunt, tres dies sustinere, naturali vita in eis agente, ac deinde interitui, imo potius corruptioni tradi.

Habentem cornua septem. Cornua potentiam designant et gloriam, quemadmodum ubi de potestate dicitur : « Omnia cornua peccatorum confringam : » de gloria vero : « Et exaltabitur cornu justii ²⁴. »

Quæ sunt septem spiritus Dei. Septem spiritus sunt septem operationes Spiritus, nempe sapientiæ, intellectus, scientiæ, consilii, fortitudinis, pietatis et timoris Domini : quæ operationes efficaciam habuerunt in sanctis qui sunt in universa terra.

²¹ Gen. XLIX, 9. ²² Jerem. XI, 19. ²³ Isa. LXXX, 7. ²⁴ Psal. LXXIV, 11.

(22) Ἀνθρώπου vulg.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ τοῦ ἀρνίου τοῦ τὰ ἑπτὰ κέρατα ἔχοντος, ὅπως τὴν βίβλον ἀνέφξεν.

Ἰδοὺ ἐνίκησαν ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων τὸ βιβλίον καὶ τὰς ἑπτὰ σφραγίδας αὐτοῦ. Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν προσκυτέρων ἀρνίον, ἵστηκός ὡς ἐσφαγμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, ἃ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ ἀποσταλλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Καὶ ἦλθε καὶ εἰληφεν ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ βιβλίον.

Ἐνίκησε τὸν ἡμέτερον νικητὴν τὸν διάβολον. Τίς δὲ ὁ νικήσας ; Ὁ ὡς Θεὸς μὲν λέων, περὶ οὗ καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ὁ κατακλιθεὶς ἐχρησιμοδότησεν· **B** « Ὡς λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα. » Ὡς ρίζα δὲ τοῦ Δαυὶδ, ὡς κτίστης διὰ τὴν θεότητα. Ἐκ ρίζης δὲ Δαυὶδ εἰρηται διὰ τὸ εἰρησθαι ἐκ ρίζης Δαυὶδ δάδδον ἑυθὺς βλαστῆσαι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἀρνίον, ἵστηκός ὡς ἐσφαγμένον. Ἀρνίον ὁ Χριστός, ὁ καὶ διὰ τοῦ κατὰ τοῦ νομικοῦ Πάσχα θυομένου προετυποῦτο ἀμνοῦ. Καὶ διὰ Ἡσαίου ὡς ἐκ προσώπου φησὶ τοῦ Χριστοῦ· « Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἀκακὸν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων· » καὶ τό· « Ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἀφωτός, » καὶ εἴτι τοῦτῳ ἐξῆς τῷ ῥητῇ, τὸ πάθος ἡμῖν τοῦ Θεανθρώπου (22) ἀναργέστατα διατυποῦν. Τὸ δὲ μὴ ἐσφαγμένον εἰρησθαι, ἀλλ' ὡς ἐσφαγμένον, τὸ μὴ ἐναπομεῖναι δηλοῦντός ἐστι τῷ θανάτῳ. **C** Ἀνεβίω γὰρ ὁ Χριστός. Τοῦτο γὰρ τὸ, μὴ τὸν ὅσιον ἰδεῖν οὐχὶ φθορὰν, ἀλλὰ διαφθορὰν, ὡς τῆς μὲν φθορᾶς τὴν διάζευξιν τῆς ψυχῆς τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος δηλούσης, ὁ καὶ πεπονθέναι Χριστὸν οὐδεὶς τῶν εὐσεβοῦντων κατὰ ἀλήθειαν καὶ ὑποστῆναι ἀθετεῖ, διαφθορὰν δὲ, οὐ. Οὐ γὰρ τῇ τελείᾳ διαλύσει τῶν ἀνθρωπίνων μερῶν ὑπεβλήθη, ἀλλὰ καθ' ὃν καιρὸν τὴν διαφθορὰν ὑπείκειναι ἐχρήν, κατὰ τοῦτον ἡ ἀνάστασις· ἐνεργηθεῖσα, τὴν διαφθορὰν ἡμέλυνε. Διὸ καὶ τριήμερος ἡ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Κυρίου διατριβή, εἶγε ἀπόδεκτος ὁ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν γράψας, τὰ σώματα τῶν θνησκόντων μὴ ὑπὸ πυρὸς ἀλωθέντων, τρεῖς ἡμέρας διακαρτερεῖν τῇ φυσικῇ ζωῇ ἐνεργούμενα, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε τῇ φθορᾷ, μᾶλλον δὲ τῇ διαφθορᾷ παραδίδοσθαι.

Ἐχον κέρατα ἑπτὰ. Κέρατα τὴν δύναμιν σημαίνει καὶ τὴν δόξαν, ὡς ὅταν περὶ τῆς δυνάμεως λέγῃ· « Πάντα τὰ κέρατα τῶν ἀμαρτωλῶν συνθλάσω· » περὶ δὲ τῆς δόξης· « Καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου. »

Ἄ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ. Τὰ ἑπτὰ πνεύματα, αἱ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαι, τῆς σοφίας, τῆς συνέσεως, τῆς γνώσεως, τῆς βουλῆς, τῆς ἰσχύος, τῆς εὐσεβείας, καὶ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Ἀπερ ἐνέργειαι ἐπὶ τοὺς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ὄντας ἁγίους ἐνέηργησαν.

Καὶ εἰληφεν ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ βιβλίον. Τὸ εἰληφέναι τὸ ἀρνίον ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ βιβλίον, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοητέον, ὥσπερ τὸ ἐσφάχθαι. Κατὰ γὰρ τὸ θεῖον, οὐδὲν ἐξιδιαζόμενον ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι τῶν θεοπροπῶν, πλὴν τῆς τοῦ τρόπου προαγωγῆς τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ, καὶ ἐκπορευτοῦ.

Καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες ἕκαστος κιθάραν καὶ ψαλμὸν χρυσῆς γεμούσας θυμιαμάτων, αἱ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων, καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν λέγοντες· Ἄξιός ἐστι λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφάγης καὶ ἡγόρασας τῷ θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματι σου. ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης, καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους, καὶ ἐποίησας ἡμᾶς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς· καὶ βασιλεύσομεν ἐπὶ τῆς γῆς.

Οἱ μὲν ὑπεροχικὰς θείας ἐξηγήσαντο δυνάμεις τὸ παντοκρατορικὸν τοῦ Θεοῦ περὶ τὸν ἐκ τεσσάρων στοιχείων δημιουργηθέντα κόσμον ἐμφαίνειν οἷας τε οὕτως· οἱ δὲ δυνάμεις μὲν, ἐφόρους δὲ τῶν ἐξ ὧν τότε τὸ πᾶν ὑπέστη στοιχείων, τὸ διαρκὲς αὐτοῦ συντηρούσας.

Ἐπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου. Λαβόντα τὸν Κύριον τὸ βιβλίον προσεκύνησαν πάντες προεγνωστές ἦν μέλλει σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτελεῖν, κόλασιν δὲ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμους. Τὸ δὲ ἔχειν πρεσβυτέρους· κιθάρας τὴν ἐναρμόνιον δηλοῦν καὶ εὐχον τῆς εἰς Θεὸν δοξολογίας. Αἱ δὲ χρυσαὶ ψαλμοὶ, αἱ διάνοιαι εἰσι τῶν ἐργαζομένων τῇ θεοφιλῇ (διὸ καὶ χρυσῷ ὑπεσημάνθησαν ἀπὸ τῆς παρ' ἡμῶν τιμίας ὕλης), τῷ ἐνδελεχισμῷ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀναστάσεως τὸ κατὰ προκοπὴν τίμιον εὐρηκότων. Ἐκ τούτων καὶ τὰ ἐξαυτίζοντα τὸ ἱαμα τῆς καθ' ἡμῶν δικαίας τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐνάμιλλον τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀναδίδονται θυμιάματα. Διὸ καὶ θυμιάματα, οὐχὶ ἀρώματα εἰρηται. « Ἰαμα » γὰρ, κατὰ τὸν εἰρηκότα, « Καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας. » Καὶ ὅτι εἰς θυμοῦ ἱαμα αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων Θεῷ ἐντυγχάνουσι, δηλον· ἐκ μὲν τῆς Παλαιᾶς δι' ὧν φησι Σαμουὴλ· « Ἐὰν εἰς τὸν Θεὸν ἀμάρτη τις, προσεύξεται περὶ αὐτοῦ· ἐκ δὲ τῆς Νέας, δι' ὧν οἱ θεῖοι τοῦ Κυρίου μαθηταὶ λύειν καὶ δεσμεῖν ἁμαρτίας ἐξουσίαν ἔλαβον. Τὸ δὲ καινὴν ᾄδειν ᾠδὴν, διὰ τὸ εἶναι καινὸν καὶ τὸ ἱλαστήριον τοῦ θυμοῦ ὡς ἀρνίου ἐσφαγμένου Χριστοῦ εἰς κάθαρσιν καὶ σωτηρίαν τοῦ κόσμου παντός, ὑπὲρ οὗ καὶ ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον ἐδόθη αὐτῷ καὶ λύσαι τὰς σφραγίδας, ὡς διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἀγοράσαντι ἡμᾶς ἐκ παντός ἔθνους καὶ γλώσσης ἀπάσης. Τοῦτο γὰρ ἡ καινὴ ᾠδὴ, δι' ἣν τῆς παλαιότητος τοῦ γραπτοῦ νόμου ἀπαλλαγέντες, ἐν καινότητι δὲ ζωῆς περιπατοῦντες οἱ ἐκ πάσης τῆς γῆς καταυγασθέντες, ᾄδειν χαριστήρια διὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐδιδάχθημεν.

¹¹ Eccle. x, 4.

Et accepit de dextra sedentis in throno librum. Agnum accepisse de dextra sedentis in throno librum, juxta humanitatem intelligendum est, quemadmodum occisum esse : juxta divinitatem namque nihil proprium est tribus personis ex his quæ Deo conveniunt, præter modum productionis ingeni et geniti ac procedentis.

Cumque accepisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores prociderunt coram Agno habentes singuli citharas et phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt preces sanctorum : et canunt canticum novum dicentes : Dignus es accipere librum et aperire signacula ejus, quoniam occisus fuisti et redemisti nos Deo per sanguinem tuum ex omni tribu et lingua et populo et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes : et regnabimus in terra.

Quidam sane interpretati sunt hæc quatuor animalia excellentes divinas virtutes qualescunque illæ sint, quæ Dei potentiam designarent circa mundum ex quatuor elementis constitutum : alii vero virtutes quidem, sed quæ elementis præficiuntur, unde ipsum subsistit universum, et quæ ipsum conservant ut permaneat.

Prociderunt coram agno. Agnum qui accepit librum adorarunt omnes qui præscierunt salutem quam hominibus exhiberet, et supplicium quod impuris dæmonibus indigeret. Porro seniores habere citharas, concinnum, ac suavem sonum significat glorificationis erga Deum : aureæ vero phialæ, mentes quæ grata Deo opera perficiunt (ideo quoque per aurum designatæ sunt, materiam apud nos pretiosam), quæ ex eo quod assidue eriguntur ad id quod divinum est, præmium juxta progressum in virtute invenerunt. Ex his etiam procedunt odoramenta evaporantia justæ Dei adversum nos iræ curationem quæ prava oppugnat studia : ideo etiam odoramenta dixit, non aromata. « Curatio » enim, ut dixit ille, « Cessare faciet peccata magna »¹¹. Quod autem ad animi curationem sanctorum preces interpellent apud Deum, et ex Veteri Testamento manifestum est, cum ait Samuel : Si quis in Deum peccaverit, precabitur pro eo : ex Novo autem, cum sancti discipuli Domini acceperunt potestatem solvendi peccata ac ligandi. Porro novum canebant canticum, quia novum erat quod iram placaret, quod occisus sit agnus Christus ad expiationem ac salutem universi orbis ; ideo quoque datus est illi liber ut aperiret ac solveret signacula, ut qui per sanguinem suum redemerit nos ex omni natione omnique lingua : nam hoc est novum canticum : propter quod qui ex omni terra illustrati sumus, discedentes ex vetustate legis scriptæ, et ambulantes in novitate vitæ, edocti sumus canere munera per Spiritum sanctum donata.

Ex omni tribu et lingua. Dicere, ex omni tribu et lingua, et non, tribum et linguam, distinctionem docet quod non omnes, sed quidam digni habiti fuerint qui a suis laboribus cæde agni et per ipsius sanguinem redimerentur.

Et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes. Hæc etiam juxta litteram jam sortiuntur effectum, propterea quod et reges et sacerdotes, Dei cultores ac fideles perseverant. Potest autem et sublimius intelligi ut reges quidem sint qui regiam victoriæ coronam adversus affectus capiti habent impositam, sacerdotes vero qui hostiam vivam Deo acceptabilem seipsos exhibuerunt. Qui juxta hanc interpretationem tradit haberi terram, mansuetis a Domino jure hæreditario promissam, nequaquam inter eos qui a scopo aberrant censeri potest.

Et regnabimus in terra. 699 Quod dicunt : Regnabimus in terra, juxta promptiorem intellectum et qui multis videtur, modum vivendi juxta legem designat, qui magis introductivus est, et velut tradens elementa perfectissimæ conversationis secundum Christum, quatenus nihil ad perfectum duxit lex. Juxta verum autem intellectum eam designat vitam beatam perpetuamque ac indissolubilem, quæ in futuro erit sæculo : ideoque in fine hoc insinuat.

V, 11-14. Et vidi et audiui tanquam vocem angelorum multorum in circuitu throni et animalium et seniorum. Et erat numerus eorum myriades myriadam et millia millium dicentia voce magna : Dignus est Agnus qui occisus fuit accipere potentiam et divitias et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et omnem creaturam quæ erat in cælo et in terra et subter terram et in mari, et quæ in ipsis sunt, omnes audiui, dicentes : Sedit in throno et Agno benedictio et honor et gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen. Et quatuor animalia dicentia : Amen. Et seniores prociderunt ac adoraverunt.

*Ἀμήν. Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα λέγοντα εὐ-
ρησαν.*

Spiritualiter vox erat, at non sensibiliter et per strepitum in aere resonans : ideo quoque calculus præconii agni quod futuro erit tempore describitur, non quod jam completum est : quatenus omnis qui Deo adhæret, et usque ad consummationem per memoriam benignarum pro nobis agni passionum prudenti dementia urgetur, ad domini retributionem, quanquam servus sit, properare solet. Nam de æqualitate honoris superfluum esset loqui. Quid enim magnum fecerit servus, si eadem patitur quæ dominus? Quodam autem ordine separata esse divitias, potentiam, sapientiam aliaque hujusmodi, ex decreto quo illa per eminentiam accipiantur, cum res ita se non habeat, humana opinione assumptum est : divinitas enim his non eget, ut quæ omnem excedit honorem, et cum omnia suum esse

Ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης. Τὸ, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης, εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴ, πᾶσαν φυλὴν καὶ γλῶσσαν, διαστολὴν εἰσηγείται τοῦ μὴ πάντας, ἀλλὰ τινὰς ἡξιῶσθαι ἐξ οἰκίων πόνων τῆς ἀπὸ τοῦ ἀρνίου σφαγῆς τῷ αἵματι τοῦτου ἀγορασθῆναι.

Καὶ ἐποίησας ἡμᾶς τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς. Τοῦτο καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη κατὰ τὸ γράμμα λαμβάνουσι τέλος, καθ' ὅτι καὶ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς θεράποντες Θεοῦ τῆς πίστεως διατελοῦσιν. Ἔστι δὲ νοῆσαι καὶ θεωρητικώτερον, βασιλεῖς μὲν, τοὺς κατὰ τῶν παθῶν τῆς νίκης τὸν βασιλεῖον στέφανον ἀναδησαμένους · ἱερεῖς δὲ, τοὺς θυσίαν ζῶσαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ ἑαυτοὺς κατηρτικότητας. Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, καὶ ὁ τὴν γῆν τὴν τοῖς πρᾶσιν ὑπὸ Κυρίου ἐπηγγελμένην κατακληρονομήσθαι στοιχῶν, οὐ τοῖς ἀστόχοις προσλογισθεῖν.

Καὶ βασιλεύσομεν ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ, Καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον καὶ θεωρητὸν τοῖς πολλοῖς, τὴν κατὰ νόμον αἰνιττεται πολιτείαν, εἰσπαγωγικώτεραν οὖσαν καὶ στοιχειώδη τοῦ κατὰ Χριστὸν τελειωτάτου πολιτεύματος, παρ' ὅσον οὐδὲν ἐτελείωσεν ὁ νόμος · κατὰ δὲ τὸ ὕψος ὅν, τὴν κατὰ τὸ μέλλον μακαρίαν βιοτὴν αἰωνίαν τε οὖσαν καὶ ἀκατάλυτον. Διὸ καὶ τῷ τέλει ἐγκολπίζεται.

Καὶ εἶδον καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζῶων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων, καὶ χιλιάδες χιλιάδων, λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ · Ἀξιόν ἐστι τὸ ἀρρίον τὸ ἐσφαγμένον, λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ τὸν κλοντορ, καὶ σοφίαν, καὶ ἰσχύον, καὶ τιμὴν, καὶ δόξαν, καὶ εὐλογίαν. Καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐστὶ, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, πάντας ἤκουσα λέγοντας · Τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τῷ ἀρρίῳ, ἡ εὐλογία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν. Καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεσον καὶ προσεκύ-

Πνευματικῶς ἡ φωνή, ἀλλ' οὐκ αἰσθητῶς καὶ τῷ ἔρει διχητικῶς ἀπηχομένη. Διὸ κατὰ τὸ μέλλον τοῦ χρόνου ἡ ψήφος τῆς ἀναβήσεως τοῦ ἀρνίου ἱστορεῖται, οὐ κατὰ τὸ ἤδη συντελεσμένον, παρ' ὅσον ἅπας ὁ Θεὸς προσανατιθέμενος, καὶ μέχρι τῆς συντελείας τῆς μνήμης τῶν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ ἀρνίου φιλοανθρώπων παθῶν σώφρονι μανίᾳ κατεπιγόμενος, πρὸς ἀντίδοσιν κἄν οἰκέτης τοῦ δεσπότητος κατασπεῦσαι εἴσθε. Τὸ γὰρ ἐξ ὁμοτίμου, περιττὸν καὶ ἔρειν. Τί γὰρ μέγα δούλιον παθεῖν τὰ τοῦ δεσπότητος; τὸ δὲ διὰ ψηφίσματος ἐν τάξει τινὶ πλοῦτον καὶ δύναμιν καὶ σοφίαν καὶ τὰ τοιαῦτα ὡς καθ' ὑπεροχὴν τοῦ λαμβάνοντος ἀφορίσθαι ὡς οὐκ ἔχοντος, ἀνθρωπίνῃ ὑπολήψει παρεληπτὰ. Τὸ θεῖον γὰρ τούτων ἀπροσδεῖς, ὡς πίστεως τιμῆς ὑπέρτερον, καὶ ὡς τῶν πάντων ὑπ' αὐτοῦ τὸ εἶναι λαβόντων καὶ κατόπιν τοῦ

πρὸς ἀξίαν τιμὴν παραγαγόντος αὐτὰ, χωροῦντων.

Καὶ πᾶν κτίσμα, καὶ ἐξῆς. Ἐκ τούτων ἀπάντων, τῶν νοητῶν, φημί, καὶ αἰσθητῶν, τῶν τε ζώντων, τῶν τε ἀπλῶς ὄντων φυσικοῖς λόγοις, ὁ Θεὸς δοξάζεται ὡς πάντων γενεσιάρχης. Καὶ ὁ τούτου μονογενὴς Υἱὸς καὶ ὁμοούσιος, καὶ τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα.

Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα. Καὶ διὰ τοῦτο δείκνυται μία ποιμὴν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, διὰ Χριστοῦ τελουμένη, καὶ ὡς ἐνὶ ποιμένι τελοῦσα Χριστῷ· καὶ μία Ἐκκλησία διὰ Χριστοῦ τοῦ τὸ μεσότητον τοῦ φραγμοῦ λύσαντος, ὃ καὶ ἡ τοῦ γενάρχου Ἀδὰμ παρακὴ περιτείχισις. Τὸ δὲ, Ἀμήν, ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδος ἐληπτὰ φωνῆς ἐπὶ βεβαίᾳ συγκαταθέσει προπερέρμενον, ἰσοδυναμοῦν τῷ, ναί, ἀληθὲς καὶ ἀμετακινήτως.

Καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἡ τῶν πρεσβυτέρων ὑπόπτωσις, μετὰ τῶν τεσσάρων ζώων (ἅτινα ζῶα τίνων ἐστὶν εἶρηται ἀπεικασματα), καὶ οἱ χαρακτηριστικοὶ τοῦ τῶν σωζομένων ἀνθρώπων πληρώματος, διὰ τῆς προσκυνήσεως ἐδειξαν ὅτι τῷ Ἀρνίῳ ἡ ἐξουσία ὑπὲρ τοῦ ἐσφάχθαι ἰδοταὶ τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ὅσον ἐστὶν αὐτοῦ ἀκοῦσαι ἀπὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, λέγοντος· « Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. »

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Λύσις τῆς πρώτης σφραγίδος, τὴν ἀποστολικὴν διδαχὴν σημαίνουσα.

Καὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ Ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ σφραγίδων· καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέγοντος ὡς φωνὴ βροντῆς· Ἔρχου καὶ ἴδε. Καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν ἔχων τόξον. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος, καὶ ἐξῆλθε νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ.

Εἰ τὸ ἐσφραγίσθαι τὸ βιβλίον τὸ ἀπαρῥησαστον τῶν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων δηλοῖ, καὶ τὸ πεφράχθαι πάντων τὸ σῶμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πρὸς πᾶσαν δικαιολογίαν κατὰ τὴν εἰρημένον ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, τὸ προαιρεῖσθαι κατὰ μικρὴν τὰς σφραγίδας, καταμέρος ἐπανάλυψιν σημαίνειν ἂν τῆς πρὸς Θεὸν παρῥησίας καὶ οικειότητος, ἣν προεξένησεν ἡμῖν ἐνανθρωπήσας ὁ Μονογενὴς τοῖς οἰκέτοις κατορθώμασι τὰς ἡμετέρας ἐπανωρθώσας πλημμελείας. Κάντεῦθεν δὲ ἡ τῶν ἐν οὐρανοῖς εὐταξία σημαίνεται, ἐκ τῶν πρώτων τάξεων εἰς τὰ δεύτερα καταβαίνουσα. Διὸ ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἐνὸς τοῦ προσώπου, τοῦ λέοντος δηλαδὴ, τὴν πρώτην γεγενῆσθαι φωνὴν ἤκουσεν, ἐγκελευομένην τὸ, Ἔρχου. Ἔρχου δὲ, τῷ τὴν ὅπτασιν διατυποῦν αἰνίττεσθαι, οὕτως θεωμένου τοῦ ἀποστόλου τὴν ὅπτασιν, ἀναθετόν. Τὸ δὲ πρῶτον ζῶον ὁ λέων ἐμφαίνειν μοι δοκεῖ τὸ βασιλικὸν τῶν ἀποστόλων φρόνημα κατὰ δαιμόνων. Διὸ εἰρηται· « Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν· » καὶ τὸ· « Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πάντων τῶν

Ab ea acceperint, et deinceps procedant, deducente ea divinitate ad dignum ipsis honorem.

Et omnem creaturam, etc. Ab his omnibus tam intellectualibus quam sensum sequentibus, tam viventibus quam simpliciter esse habentibus per naturales rationes, Deus glorificatur tanquam principium et auctor omnium, et unigenitus ac consubstantialis huius Filius, et sanctissimus ac vivificans Spiritus.

Et quatuor animalia. His quoque ostenditur unum ovile angelorum et hominum per Christum perfectum, sub uno pastore Christo agens, unaque Ecclesia per Christum qui interstitium maceræ diruit, quod primi parentis Adam inobedientia construxerat. Amen vero ex lingua Hebraica sumptum est, ad firmitatem approbationis inductum, eandem habens vim quam nā, profecto, certe et immutabiliter.

Et seniores prociderunt. Et seniorum procubitus sive postratio una cum quatuor animalibus (de quibus animalibus dictum est quorum figuræ sint) qui designant complementum hominum qui salvi fiunt, per adorationem ostenderunt quod. Agno postquam occisus fuit datur potestas cœlestium, terrestrium et inferorum : quemadmodum et ipsum audire possumus dicentem postquam resurrexit a mortuis : « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra ».

CAPUT XIII.

Solutio primi sigilli designans doctrinam apostolicam.

VI, 1, 2. Et vidi quod aperuerit Agnus unum ex septem sigillis; et audiui unum e quatuor animalibus dicens tanquam voce tonitru: Veni et vide. Et ecce equus albus, et qui sedebat super eum habebat arcum, et data est ei corona: et exivit vincens, et ut vinceret.

Si signatum esse librum significat non esse liberum dicere quæ in ipso scripta sunt; et clausa esse omnium ora coram Deo, et ad omnem causæ defensionem, juxta ea quæ in superioribus dicta sunt: paulatim certe aperiri sigilla significare potest factam sensim sublevationem in libertate ac familiaritate erga Deum, quam nobis conciliavit Unigenitus incarnatus, suis operibus nostra corrigens delicta. Præterea quoque significatur hinc debitus modus servatus in cœlestibus, a primis ordinibus ad secundos descendens. Idcirco ab uno quatuor animalium, facie videlicet leonis, primam vocem editam fuisse audivit, qua jubebatur, Veni. R. ferendum est autem Veni ad insinuandum præfigurationem visionis, cum ita conspexerit apostolus visionem. Primum vero animal quod est leo significare mihi videtur regiam apostolorum adversus dæmones constantiam. Id dictum est: « Reges terræ congregati sunt »; et alibi: « Constitues eos principes super omnem ter-

⁶⁶ Matth. xxviii, 18. ⁶⁷ Psal. xlviii, 7.

ram ¹⁸. » Sunt autem nonnulli qui cujuslibet sigilli solutionem intellexerunt de salutari Domini propter nos incarnatione : primum referentes ad nativitatem quæ solvit nos a vinculis carnis generationis, quemadmodum et Paulo videtur cum scribit : « Alioqui filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt ¹⁹ : immundi, propter assumptam substantiam a corruptione juxta carnem : sancti vero, tanquam conformes effecti incorruptæ nativitatibus ejus qui ad nos venit ex virgine. Secundum autem ad regenerationem divini baptismatis, quod abluit nos a turpitudine generationis secundum carnem. Hæc de primo et secundo, et de generatione ex Virgine et ea quæ est sacramentum baptismi, quæ tanquam et ipsa pellucida similis ei quæ fuit ex Virgine, conjuncta est. Tertiæ vero sigilli solutionem, ad divinorum miraculorum Domini operationem quæ post hæc successit. Quarti ad præsentationem coram Pilato. Quinti ad affixionem in cruce. Sexti ad depositionem in sepulcrum. Septimi ad spoliationem factam in inferno.

Et ecce equus albus. Equus quidem albus symbolum est apostolicæ prædicationis, utpote per ipsam et eorum generationem maximo beneficio hominibus præstito. Porro equo veculus est is ad quem Habacuc ille sanctissimus canit divinitus : « Induxisti in mare equos tuos ; » et ipsum arcum quem idem quoque Habacuc vaticinatur, dicens : « Intendens intendes arcum tuum ²⁰. » Porro coronam acceperunt ipsi beatissimi apostoli, eo quod per veritatem devicerunt principatum erroris ob spem secundæ victoriæ quæ est per confessionem Dominici nominis servatam usque ad mortem.

Et exivit vincens et ut vinceret. Christus erat vincens ut vinceret, qui; ubi prima vicisset victoria, nempe gentium ab idolis conversione, a qua et vincens cognominatus est, ad secundam victoriam instructus est, **702** qua de mortali hoc corpore per correctiones illos jungit qui confessioni sui nominis firmiter adhæserunt, et coronati sunt corona, nempe signo suæ victoriæ.

CAPUT XIV.

Solutio secundi sigilli significans bellum infidelium adversus fideles.

VI, 3, 4. *Et cum aperuisset secundum sigillum audiivi secundum animal, dicens : Veni et vide. Et exivit alius equus rufus, et sedenti super eum datum est ut tolleretur pacem de terra, ut invicem se interficerent : et datus est ipsi gladius magnus.*

Secundum animal est vitulus qui sanctorum martyrum sanctas designat et rationabiles hostias : primum enim animal apostolicam designavit potestatem, ut jam dictum est.

Ut tolleretur pacem de terra. Conjectura assequor

Α γῆν. » Εἰσι δὲ τινες οἱ ἐκάστης σφραγίδος τὴν λύσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου δι' ἡμᾶς σωτήριον ἐνανθρώπησιν ἐξεῖληφασιν, τὴν πρώτην, εἰς τὴν γέννησιν, ἥτις ἔλυσεν ἡμᾶς τῶν δεσμῶν τῆς σαρκικῆς γενέσεως, ὡς καὶ Παῦλος δοκεῖ, δι' ὧν γράφει : « Ἐπεὶ τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτα, νῦν δὲ ἅγια. » Ἀκάθαρτα, ὡς ἀπὸ τῆς κατὰ σάρκα φθορᾶς ἐσχηκότα τὴν ὑπαρξιν ἅγια δὲ, ὡς συμμορφούμενα τῇ ἀφθάρτῃ γεννήσει τοῦ ἐκ Παρθένου ἡμῖν ἐπιδοθηκότος. Τὴν δευτέραν δὲ, εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀναγέννησιν, τοῦ αἵσχους ἡμᾶς ἀπολύσαντος τῆς κατὰ σάρκα γενέσεως. Ταῦτα περὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας, τῆς τε ἐκ παρθένου γεννήσεως, καὶ τῆς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἥτις ὡς φωτεινὴ καὶ αὐτὴ τῇ ἐκ παρθένου ἐφάμιλλος συνέζεσθαι. Τρίτης δὲ σφραγίδος λύσιν, εἰς τὴν μετὰ ταῦτα τῶν θεοσημείων τοῦ Κυρίου ἐνέργειαν. Τετάρτης, εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Πιλάτου παράστασιν. Πέμπτης εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καθήλωσιν. Ἑκτῆς, εἰς τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν. Ἑβδόμης, εἰς τὴν ἐν τῷ ᾄδῃ σκύλευσιν.

Καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός. Ὁ μὲν λευκὸς ἵππος σύμβολον ὁπάσκει τοῦ ἀποστολικοῦ εὐαγγελισμοῦ, ὡς δι' αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτῶν γενεᾶς μεγίστης εὐεργεσίας ἀνθρώποις γεννησμένης. Ὁ δὲ γε τῷ ἵππῳ ἵππος, ὁ πρὸς δὲ Ἀβδακούμ ὁ αὐτὸς ὁ θεότατος τὸ, « Ἐπεβίβασας εἰς θάλασσαν τοὺς ἵππους σου, » θεσμοφθεῖ, καὶ τὸ τόξον δὲ καὶ αὐτὸ ὁ αὐτὸς Ἀβδακούμ χρησιμοφθεῖ ἐνταίνων, φάσων : « Ἐνταναῖς τὸ τόξον σου. » Τὸν δὲ στέφανον εἰλήφασιν οἱ αὐτοὶ μακαριστοὶ ἀπόστολοι, ἀνθ' ὧν διὰ τῆς ἐλπίδος τὸν τῆς πλάνης ἀρχηγὸν νενικήκασιν ἐπ' ἐλπίδι δευτέρας νίκης τῆς μέχρι θανάτου ὁμολογίας τοῦ Δεσποτικοῦ δυνάματος.

Καὶ ἐξῆλθεν νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ. Χριστὸς ἦν ὁ νικῶν ἵνα νικήσῃ, ὃς τὴν πρώτην νίκην νικήσας τὴν τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἐπιστροφῆν, ἀφ' ἧς καὶ νικῶν κατωνόμασται, εἰς δευτέραν νίκην ἡντρεπίσται, τὴν ἀπὸ τοῦ θνητοῦ σώματος, ὑπαλειφούσαν διὰ κολάσεων τοῦς ὑπὲρ τοῦ δυνάματος αὐτοῦ τῆς ὁμολογίας ἀντεχομένους, καὶ τὸ σύμβολον αὐτῶν τῆς νίκης τὸν στέφανον ἐστεφανωμένους.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΔ'.

Δύσιν τῆς δευτέρας σφραγίδος, δηλοῦσα τὸν τῶν ἀπίστων κατὰ τῶν πιστῶν πόλεμον.

Καὶ δευτεροὶς τὴν δευτέραν σφραγίδα, ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζῶον λέγοντος : Ἐρχου καὶ βλέπε. Καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρρόδης, καὶ τῷ καθήμενῳ ἐπ' αὐτὸν ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς, ἵνα ἀλλήλους σφάξωσι. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

Δεύτερον ζῶον ὁ μόνος, ὃς τῶν ἁγίων μαρτύρων τὰς ἐν τῇ θυσίᾳ χαρακτηρίζει καὶ λογικὰς, τοῦ προτέρου ζῶου τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν διαγράφοντος, ὡς ἥδη εἰρήται.

Τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς. Ταύτην στοχάζεται τὴν

¹⁸ Psal. XLIV, 17. ¹⁹ I Cor. VII, 14. ²⁰ Habac. III, 8.

δευτέραν τῶν ἀποστόλων ἐνδιαδοχὴν, ἣν διὰ μαρ-
τύρων καὶ διδασκάλων συμπληρουμένην ἐγνωμεν,
ἐν ᾗ παλαυνόμενοι λοιπὸν τοῦ κτηρύματος, ἡ τοῦ
κόσμου εἰρήνη ἐλύθη, καθ' ἑαυτῆς μερισθείσης τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως, κατὰ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυ-
ρίου· « Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ
μάχαιραν, καὶ ἐπεγεῖραι πατέρα καὶ υἱόν, καὶ θυ-
γατέρα καὶ μητέρα, καὶ νύμφην καὶ πενθερὰν
κατὰ ἀλλήλων φονίως. » Ἀφ' οὗ καὶ τὰ μαρτυρικά
σφάγια εἰς τὰ ἄνα θυσιαστήριον ἀνενέχθη. Ὁ δὲ
κυρβὸς ἵππος, ἡ τῆς ἐκχύσεως τῶν μαρτυρικῶν
αἱμάτων σύμβολον, ἡ τῆς πυριπνύου περὶ Χριστὸν
διαθέσεως τῶν μαρτύρων, δι' ἣν καὶ θάνατος ἦδ' ὧν
αὐτοῖς τῆς ζωῆς ἐνομισθῇ. Τὸ δὲ γεγράφθαι, ἐδοθῆ-
ναι τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τὸν ἵππον λαβεῖν τὴν εἰρήνην,
τὴν πάνσοφον δείκνυσιν τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν, τοὺς
πιστοὺς δούλους διὰ πειρασμῶν δοκιμάζουσας.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη. Τῷ ἐπὶ τοῦ
κυρβόου ἵππου καθήμενῳ ἐδόθη μάχαιρα, ἵνα ἀλλή-
λους κατασφάξῃ, τουτέστιν, εἰς τὸ τὴν εἰς τὸ κα-
κὸν ὁμόνοιαν τῶν ἐπὶ γῆς διελεῖν καὶ κατατεμεῖν.
Ὁμόνοια μὲν ἦν αὐτοῖς, προσβαλλομένης δὲ λα-
τρείας, ἀλλήλων ἠρξάντο ἀνελεῖν τὰς ἐπὶ τὸ χεῖρον
σπονδάς. Τοῦτο γάρ ἡ τοῦ πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ
ἡ τῆς νύμφης πρὸς πενθερὰν ἐπανάστασις ὑπαι-
νίσσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Λύσις τῆς τρίτης σφραγίδος, δηλοῦσα τῶν μὴ
αγίως πεπιστευκότων Χριστῷ τὴν ἐκπτώσιν.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην,
ἤκουσα τοῦ τρίτου ζῶον λέγοντος· Ἐρχου καὶ
ἴδε. Καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας. Καὶ ὁ καθήμενος ἐπ'
αὐτὸν, ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Καὶ ἤκουσα
φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζῶων λέγουσαν·
Χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χολίνικας κριθῆς
δηναρίου· καὶ τὸ ἐλαίον καὶ τὸν ὄλινον μὴ ἀδι-
κῆσης.

Τρίτον ζῶον ὁ ἄνθρωπος ἐνταῦθα λέγεται, τὴν
τῶν ἀνθρώπων δηλῶν ἐκπτώσιν. Καὶ διὰ τοῦτο
κρείττονα τῆς ἐκπτώσεως ἐπηρεχομένην ἔχων τὴν
κόλασιν. Ἐτεροι δὲ, ὡς προείρηται, τὴν λύσιν τῆς
τρίτης σφραγίδος τὴν εἰς ἡμᾶς ἐλεημοσύνην Χριστοῦ
φασί· παραδελούν, ὅς οὐκ ἰσορρόπων ταῖς ἀνομίαις
ἡμῶν χρησάμενον τῇ ἀντιδόσει πρὸς τὴν ἀποστρο-
φὴν κατακριθέντων, ἀλλὰ ταῖς σωτηριώδεσιν αὐτοῦ
διδασκαλίαις καὶ θεοσημαίαις εὐεργετήσας ἡμᾶς,
ἐπίδοσιν παρέσχε τῆς τοῦ διαβόλου καταλύσεως.

Καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας. Ὁ μέλας ἵππος κατηφείας
σύμβολον καὶ πένθους. ἐπιταθείσης τῆς τοῦ διαβόλου
καθαίρεσεως ταῖς θείαις παιδαγωγίαις, καὶ διὰ τοῦτο
πενθοῦντος τὴν ἑαυτοῦ λύσιν διὰ τῶν μαρτυρικῶν
αἱμάτων κατακλυσθέντος, τοῦ ἐπὶ τοσοῦτοις χρόνοις
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κεκρατηχότος. Ὁ δὲ ζυγός,
ἰσότητές ἐστι καὶ δικαιοσύνης αἶνιγμα. « Ἐκάθισας
γάρ, φησὶν ὁ Δαυὶδ, ἐπὶ θρόνον, ὁ κρίνων δι-
καιοσύνην. » Ὁ ζυγός οὖν, σύμβολον τῆς τοῦ Θεοῦ
δικαιοκρατίας. Διὸ καὶ ἐπὶ λθεν ἀνθρώποις παρέρ-
χοντες.

¹¹ Matth. x, 34, 35. ¹² Psal. ix, 5.

hanc secundam esse ab apostolis successionem,
quam per martyres et doctores expletam cogno-
vimus : in qua cum jam se prædicatio dilataret,
mundi pax soluta est, divisa adversus seipsam hu-
mana natura, juxta illud quod a Domino dictum
est : « Non veni ut mittam pacem in terram, sed gla-
dium, et ut excitem patrem et filium, et filiam et
matrem, et nulum et socrum in eadem mutuiam ¹¹. »
Unde et martyrum occisiones ad superius altare
sublatæ sunt. Porro rufus equus, aut signum est
effusionis sanguinis martyrum : aut spirantis ignem
affectus martyrum erga Christum, propter quem
et mors ipsis vita suavior apparuit. Quod autem
scriptum est datum fuisse sedenti super equum ut
tolleret pacem de terra, sapientissimam Dei permis-
sionem ostendit, qua fideles servos probat tenta-
tionibus.

Et datus est ipsi gladius magnus. Sedenti super
equum rufum datus est gladius magnus, ut invicem
se homines occiderent : hoc est, ut tollerent ac
amputarent concordiam ad malum eorum qui erant
in terra, siquidem concordia inter ipsos erat : cæ-
terum ubi commissus est Dei cultus, **703** a se in-
vicem tollere cœperunt fœdera ad malum : hoc enim
designat insurrectio patris adversus filium, et nu-
rus adversus socrum.

CAPUT XV.

Solutio tertii sigilli, eorum significans excisionem
qui non firmiter Christo crediderunt.

VI, 5, 6. Et cum aperuisset tertium sigillum, au-
divi tertium animal, dicens : Veni et vide. Et ecce
equus niger, et qui sedebat super illum habebat sta-
teram in manu sua. Et audi vi vocem de medio qua-
tuor animalium, dicentem : Chœnix tritici denario,
et tres chœnices hordei denario : et vinum et oleum ne
læseris.

Tertium animal hic dicitur homo, significans
hominum excisionem : et propterea minus indu-
cens supplicium, nempe excisionem. Cæteri vero,
sicut prædictum est, tertii sigilli solutionem, Dei
erga nos misericordiam significare dicunt, qui non
æqualis momenti ducens nostras iniquitates cum
retributione ad condemnatorum aversionem, sed
salutarium suarum doctrinarum et divinorum si-
gnorum beneficiis nos afficiens, auctarium præbuit
dissolutionis diabolici.

Ecce equus niger. Equus niger mœroris ac luctus
symbolum est, aucta et exhibita diabolici subver-
sione per divinas exhortationes, et ideo suam
luget dissolutionem : quod qui tam multis tempo-
ribus adversus humanam prævaluerat naturam,
martyrum sanguine demersus sit. Porro statera
æqualitatis ac justitiæ indicium est. Ait enim Da-
vid : « Sedisti super thronum qui judicas justiti-
am ¹². » Statera igitur signum est justitiae
Dei : ideo quoque ausi sunt homines libere loqui

Deo, dicentes: « Fecisti iudicium meum et causam meam ».

Chœnix tritici denario. Triticum magno distrahi futuræ famis signum est, quæ etiam facta est, ut in sequentibus dicitur. **704** Potest autem triticum moraliter eos designare qui legitime propter Christum certaverunt, qui etiam denario digni inventi sunt, utpote datæ sibi divinæ imaginis diligentes observatores ostensi. Tres vero chœnices sive semimodia hordei eos designant, qui cum more brutorum ex animi pu illanimitate et ignavia iudiciis succubuissent, pari modo postmodum resipiscentes, sordidam animam lacrymis abluerunt. Porro tres hi chœnices denario uno appretiati sunt, tanquam unius Christi tridua sepultura oblata pro universo mundo, qui datam sibi divinam imaginem per peccatum defœdaverat. Ipse siquidem Christus primo die apud inferos hæsit pro his qui ante Mosi legem peccaverant, secundo pro his qui in lege. Tametsi enim nonnulli resipiscentiam ostendissent ob prava opera a se perpetrata, pariter hanc illis opposcentes, attamen licet vere sperassent veniam, cum is nondum apparuisset qui hanc dare posset, nondum ipsam assecuti erant: propterea sane et secundo die apud inferos permansit: tertia vero mora fuit in qua et resurrexit, quoniam impossibile fuit per se viventem a corruptione superari. Præterea triticum quidem evangelicus ac salutaris sermo dici potest, et qui perfectos decet viros qui sensus habent exercitatos ad discretionem boni ac mali: hordeum vero erit Mosi legislatio. Nam sicut hordeum ante triticum maturescit, ita et hæc ante prædicationem evangelicam, alens homines magis brutales, nempe Israelitas ita crasse affectos ad divina. Ait ergo is qui divina nobis dat responsa in medio quatuor animalium, tritici quidem chœnicem vendi denario, hordei vero tres chœnices etiam denario, tanquam major sit evangelicæ prædicationis inopia ob libri perfectionem.

CAPUT XVI.

Solutio quarti sigilli manifestans inducta castigatoria flagella in eos qui Dominum negaverunt ob defectum tolerantiam.

VI. 7, 8. Et cum aperuisset quartum sigillum, audiit quartum animal, dicens: **705** Veni et vide. Et ecce equus pallidus, et sedenti super ipsum nomen erat mors, et infernus sequebatur ipsam. Et data est illis potestas super quartam partem terræ, ut interficerent gladio, et fame, et morte, et a bestiis terræ.

Quartum animal, nempe aquila, utpote acuti aspectus et velociter tendens ad escam, superne venit ex illata a Deo ira, plagas inferens ad ultionem piorum.

³³ Psal. 12, 5.

(25) Τὴν αὐτοῦ ζωὴν vulg.

αἰσθῆται, ἐν τῷ φάσκειν: « Ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου. »

Χοῖνιξ σίτου δηναρίου. Τὸ τὸν σίτον τιμιουλοῦναι, λιμοῦ δείγμα, ὃν καὶ γεγενῆσθαι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ῥηθήσεται. Ἔστι δὲ τροπικῶς σίτον τοὺς νομίμως ἀθλήσαντας διὰ Χριστὸν ἐννοεῖν, οἱ καὶ δηναρίου ἐκρίθησαν ἄξιοι, ὡς τῆς δοθείσης αὐτοῖς θείας εἰκόνης ἀκριβεῖς φύλακες καταστάσαντες. Τοὺς δὲ τρεῖς χοίνικας [κατὰ] τῆς κρίσεως, τοὺς κτηνοπορεπῶς τοῖς δικασταῖς δι' ἀνανδρείαν ψυχῆς ὑποκύψαντας καὶ ἀναλόγως μετανοήσαντας ὑστερον, καὶ τὴν ῥυτίξαν εἰκόνα δάκρυσιν ἀποπλύναντας. Τρεῖς δὲ χοίνικες οὗτοι δηναρίου ἐνὸς ἐτιμήθησαν, ὡς τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ τῇ τριημέρῳ αὐτοῦ ταφῇ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός τοῦ διὰ τῆς ἁμαρτίας τὴν θείαν εἰκόνα δοθείσαν αὐτῷ ῥυτίξαντος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐν ἔξῳ διατρίψας, τὴν πρώτην ὑπὲρ τῶν πρὸ τοῦ Μωϋσέως νόμων ἡμαρτηκότων, τὴν δευτέραν, ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ νόμῳ. Καὶ γὰρ εἰ καὶ μετάνοιαν τινες ὑπαδείξαντο τῶν ἀτόπων αὐτοῖς πραχθέντων ταύτην ἐνάμιλλον αὐτοῖς ἀντιστήσαντες, ἀλλ' ὅμως σαφῆ τὴν συγχώρησιν ἡλπιότας, τοῦ δυνάμενου ταύτην παρασχεῖν οὐχ ἑωραμένου, οὐπω ταύτης ἐπέτυχον. Διὰ τοῦτο μὲν καὶ ἡ δευτέρα ἐν ἔξῳ διατρίβη. Ἡ τρίτη δὲ, καθ' ἣν καὶ ἀνέστη. Ὅτι μὴδὲ τῇ διαφορᾷ κρατηθῆναι οἶόν τε τὴν αὐτοζωὴν (23). Καὶ ὁ μὲν σίτος ὁ εὐαγγελικὸς ἂν εἴη καὶ σωτήριος λόγος, καὶ πρέπων ἀνθρώποις τελείοις τοῖς τὰ αἰσθητήρια ἔχουσι γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν καλοῦ καὶ κακοῦ. Κρίθη δὲ ἡ Μωϋσέως νομοθεσία, ὥσπερ ἡ κρίθη προακμάσασα τοῦ σίτου, οὕτω καὶ αὕτη τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ τρέφουσα τοὺς κτηνωδεστέρους ἀνθρώπους, τοὺς διακειμένους· περὶ τὰ θεῖα Ἰσραηλῆτας. Φησὶν οὖν ὁ χρηματίζων ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων, δηναρίου μὲν ἀποδόσθαι τὸν χοίνικα τοῦ σίτου, τριῶν δὲ τῆς κρίσεως, ὡς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἀπορωτέρου ὄντος διὰ τὸ τοῦ βιβλίου ἀκριβέως.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Λύσις τῆς τετάρτης σφραγίδος, ἐμφαίνουσα τὰς ἐπαγομένας παιδευτικὰς μάστιγας τοῖς δι' ἀρνησίου ἀρνησίου τὸν Κύριον.

D Καὶ δεῖ ἡγοῖε τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην, ἤκουσα τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος· Ἐρχου καὶ ἴδε· Καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ ὁ θάνατος, καὶ ὁ ᾧδης ἠκολούθει αὐτῷ. Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέτατον τῆς γῆς, ἀποκτεῖναι ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

Τὸ τέταρτον ζῶον, ὁ ἀεὶς δηλαδὴ, ὡς ὄξυωπὴς καὶ ὄξυς πρὸς βορὰν, ἀνωθεν ἔχει ἐκ θελήματος ὀργῆς τὰς πλεονεξίας ἐπιφέρων πρὸς ἐκδίκησιν τῶν εὐσεβῶν.

Καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός. Ὁ χλωρός ἵππος, ὁργῆς ἅ-
σύμβολον· καὶ οὕτως ἡ χλόη ἡ ὑπὸ λατρῶν καλουμένη
χλωρά. Ὁ δὲ γε θάνατος καὶ ὁ ἄδης καταστρατεῦσαι
νοητῶς ἔστησαν κατὰ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων, καὶ
δικὴν εἰσπράξασθαι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείας.
Ὀὕτω δὲ τῷ λόγῳ ἡ τελεία καθαίρεσις τῶν δαιμόνων
εἰσφέρεται, ἀλλὰ μόνον τετάρτου μέρους, ἐπειδὴ τῷ
λόγῳ τῆς μετὰ χεῖρα ὀπτασίας, οὕτω κατὰ τὸ τρί-
τον πάθος ἐπράχθη Χριστοῦ. Τὴν δὲ καθαίρεσιν
τροπικῶς σφαγὴν ὀνομάζει, καὶ λιμὸν τῶν πάλαι
προσκυνούντων αὐτοῖς τὴν ἐκλειψιν, καὶ τὸν ἀφανι-
σμόν τῆς τυραννίδος αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων
διαφθορὰν αὐτῶν, θηρία καλῶν γῆς, τὰς τῶν δαι-
μόνων καθ' ἡμῶν εἰς φθοροποιὰ πάθη ὀχλήσεις καὶ
ἐπαναστάσεις.

Ἄλλως ἐκ τῶν τοῦ Ἀνδρέου. Εὐσέβιος δὲ ὁ
Παμφίλου ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ θ' λόγου τῆς
Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας γράφει τάδε· Ἐν τῇ
τῶν διωγμῶν ἀκμῇ ἐπὶ Μαξιμιανοῦ Ῥωμαίων βασι-
λεύοντος, ὑπὸ μὲν λιμοῦ καὶ λοιμοῦ κατασκήψαντος
αὐτοῖς σὺν ἐτέροις συμπτώμασιν, ἀπειρα πλήθη
διεφθίροντο, ὥστε ταφῇ μὴ δύνασθαι παραδίδοσθαι,
καίπερ Χριστιανῶν τότε φιλοτίμως περὶ τὰς κηδείας
ἡσυχολημένων, καὶ τῷ φιλανθρώπῳ τοῦς πεπλανη-
μένους ἐναγόντων πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν.
ὑπὸ δὲ Ἀρμενίων ἐπαναστάντων Ῥωμαίοις οὐκ
ὀλίγους ἀνηρῆσθαι ῥομφαίᾳ. Καὶ ὑπὸ κυνῶν δὲ
φθῆσιν ἀνηλῶσθαι τὰ τῶν θανόντων σώματα, ὡς
λοιπὴν τοὺς λειπομένους εἰς κυνοκτονίαν τραπῆναι,
δεδιότας μὴ καὶ αὐτοὶ θανόντες ζῶντας τοῦτους τάφους
κτείνωνται. Οὐκ ἀπαικὲς δὲ τοῖς κυσὶ τῆς αὐτῆς
θοίνης καὶ ἀγρίους θήρας συμμετέχειν διὰ τὸ τῆς
τροφῆς ἀφθονον. Καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δὲ γενεᾷ τούτων
ἕκαστον συμβὰν ἔγνωμεν, ἐκ τῶν νυνὶ φαινομένων.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Αὐσίς τῆς πέμπτης σφραγίδος τὴν τῶν ἀγίων
ψυχῶν σημαίνουσα πρὸς Κύριον καταβόησιν,
ὥστε γενέσθαι συντέλειαν.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον
ὕποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφα-
γμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρ-
τυρίαν τοῦ Ἀγρίου ἣν εἶχον. Καὶ ἔκραξαν φωνῇ
μεγάλῃ λέγοντες· Ἔως πότε, ὁ Δεσπότης ὁ ἅγιος
καὶ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα
ἡμῶν ἐκ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς; Καὶ
ἐδόθη αὐτοῖς στολὴ λευκή, καὶ ἐβρέθη αὐτοῖς.
ἵνα ἀναπαύσωνται ἐτι χρόνον, ἕως πληρώσονται
καὶ οἱ σύνθουλοι αὐτῶν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν,
καὶ οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί.

Τῆς πέμπτης σφραγίδος τὴν λύσιν, οἱ τὴν τῶν
προειρημένων τεσσάρων εἰς τὰ Χριστοῦ πάθη καὶ
τὰ τῆς σωτηρίου ἡμῶν βενανθρωπήσεως οἰκονομικῶς
τελεσθέντα προσνέμοντες, ὡς ἤδη παρεθέμεθα, καὶ
ταύτην εἰκότως τὴν καταβόησιν τοῖς προτελειωθείσιν
ἀνάψει προφήταις καὶ θεοσόφοις ἀνδράσι τὴν τοῦ
Χριστοῦ ἐπιδημίαν πόθοῦσι καὶ τὴν ἀναβολὴν αὐτῆς

Et ecce equus pallidus. Equus χλωρός, id est, pal-
lidus aut viridis, gerit iræ symbolum : sicut et χλόη,
id est, herba quæ a medicis χλωρά appellatur.
Mors autem et infernus steterunt, ut spiritualiter
pugnarent adversus scelestos dæmones, et suppli-
cium inferrent propter hominum interemptionem.
Nondum tamen hoc sermone infertur perfecta
dæmonum interemptio, sed ex quarta duntaxat
parte : quoniam juxta præsentem visionem nondum
perfecta est Christi passio ex tribus partibus.
Porro vastationem tropice nominat occisionem :
et famem, illorum defectionem qui ipsos olim ado-
raverunt : et interitum tyrannidis ipsorum dicit
vastationem vel corruptionem eorum a bestiis :
vocans bestias terræ dæmonum adversum eos
B vexationes et insultus ad afflictiones, quæ adducant
interitum.

Alio modo ex Andrea. Eusebius vero Pamphili
octavo capite libri noni *Ecclesiasticæ historiæ* in
hunc scribit modum : In fervore persecutionum sub
Maximiano qui Romanis imperabat, fame et peste
inter hæc præter cæteros casus grassante, innumera
multitudo moriebatur, adeo ut ipsi sepulcro tradi
non possent : quanquam Christiani tunc enixe ac
liberaliter circa funera occuparentur, et seductos
humanitate inducerent ad veritatis agnitionem. Ab
Armeniis vero, qui in Romanos insurrexerunt, non
paucos dicit gladio fuisse trucidatos, et morientium
corpora a canibus fuisse consumpta : sic ut postmo-
dum cæteri qui relictī erant, ad canum interem-
ptionem converterentur, veriti ne et ipsi morientes,
hos, si viverent, sepulcra sortirentur. Non est
autem absurdum ut canes in ipsis quoque alimentis
participes faciant feræ agrestes, propter escæ abun-
dantiam. 706 In nostra etiam natione horum sin-
gula contigisse cognovimus ex his quæ nunc appa-
rent.

CAPUT XVII.

*Solutio quinti sigilli significans clamorem sancta-
rum animarum ad Dominum, ut fiat consum-
matio.*

VI, 9-11. *Et cum aperuisset quintum sigillum, vidi
subter altare animas intersectorum propter verbum
Dei, et propter testimonium Agni quod habebant : et
clamaverunt voce magna, dicentes : Usquequo, Do-
mine, qui es justus et verax, non judicas et vindicas
sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et
data est ipsis stola alba, dictumque est eis ut re-
quiescerent adhuc ad tempus, donec complerentur
conserui eorum, et fratres eorum, et qui occidendi
erant sicut et ipsi.*

Quinti sigilli apertionem, hi qui prædictorum
quatuor solutionem Christi passionibus attribuunt,
et his quæ dispensatorie peracta sunt circa saluta-
rem vobis incarnationem, sicuti jam proposuimus,
hanc etiam querelam et clamorem merito prophetis
tribuunt antea mortuis, et Dei sapientia plenis
viris, Christi adventum exoptantibus, ejusque mo-

ram ægre ferentibus, qui divinam longanimitatem ad crucem usque prorogata, elamore fatigant : ad ultionem videlicet malorum ac impiorum hominum, aut dæmonum qui debacchantes impulerant hos ut ad hujusmodi procederent injurias, adversus suos contribules et ejusdem sortis homines, qui hæc propter pietatem pertulerunt. Siquidem usque ad Salvatoris passionem et crucem non erat adeo manifesta ultio quæ adversus impios a Deo sumeretur : sed ab eo tempore innumeras passi sunt afflictiones, si fide dignus est Josephus, qui non Judæos tantum, sed et Græcos scripsit fame 707 et peste mutisque seditioibus fuisse consumptos, ut paulo ante proposuimus.

Vidi subter altare. Altare merito dicebatur cui non deerant sacrificia per sanguinem, et victimæ subter ipsum separatæ erant, tanquam terrenæ et mortalem habentes substantiam, quod ex ipso loco suscipit evaporantem a victimis gratam Deo fragrantiam, non sensibilem, cum neque sensui subjecta sit : quanquam etiam sensibilis sit traditio quæ emittitur a victimis, sed quæ solo intellectu convenienter ab his conspiciatur, et ab omnibus iis qui completionem bonorum certaminum referunt commodam mercedis acceptionem. Hinc etiam magis proprium est, ut quæ de sigilli solutione dicuntur, eis attribuantur qui tempore Christi aut post Christum probitatem retulerunt, quam ad eos qui ante Christi adventum proprio sermone Veteris Testamenti decertarunt.

Usquequo, Domine, non vindicas. Non adversus homines ultio petitur (neque enim hoc charitatem decet, ut adversus eos insurgat qui ejusdem sunt generis), sed sancti homines inducunt ad sui interemptionem, qui homines inducunt ad sui interemptionem. Deinde accipiunt primam stolam albam, et per hanc stolam etiam cognitionem dilationis, non absurde, quanquam non usque adeo profunde considerando. — Alio quoque modo ex Andrea. Et per hæc apparent sancti petere mundi consummationem : ideo longanimitate expectare jubentur usque ad consummationem fratrum, ne absque ipsis consummentur, juxta divinum apostolum. Albæ autem stolæ florentem in ipsis virtutum splendorem designant qua induti sunt, quanquam promissiones nondum reportarunt : horum igitur spe quæ per intellectum velut in speculo contemplantur, omni crassitie liberati, merito lætantur, quiescentes in sinibus Abraham : nam id a multis sanctis dictum est, unumquemque virtutis cultorem sortitum esse dignum locum, unde etiam de futura sua gloria certam quamdam assequatur conjecturam.

Et data est ipsis stola alba. Alba stola indicium est quod suo sanguine purificati sint, et omnes exuerint sordes. Simul autem et hoc innuit stolæ candor, quod non oporteat eos qui aperte et cum splendore Christum libere confessi sunt, propter quod etiam viriliter passi sunt, ut e corruptibili

δυσχεραίνουσι τῆς θαλάσσης μακροθυμίας καταβῶσι : τῆς μέχρι σταυροῦ παραθεσίτης, πρὸς ἐκδίκησιν ἔχουσι τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ ἀσεδῶν, ἢ καὶ τῶν δαιμόνων τούτους ἐκβαλόντων ἐπὶ τὰ τοιαῦτα παραχωρήσει τῶν ὁμοφύλων καὶ ὁμογενῶν ἀδικήματα καὶ ταῦτα δι' εὐσέβειαν πάσχειν ἀνασχομένων. Μέχρι γὰρ τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ διὰ σταυροῦ, οὐκ ἦν οὕτω πρόδηλος ἡ κατὰ τῶν ἀσεδῶν ἐκδίκησις ἐκ Θεοῦ συντελουμένη. Ἀπὸ δὲ τούτου τὰ μυστήρια πάθους ὑπέλαβον, εἴγε πίστεως ἰωσήφους ἀξίους ὁ ταῦτα φιλαλήθης οὐ μόνον Ἰουδαίους ἱστορήσας, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνας λοιμοῖς καὶ λιμοῖς καὶ στάσεσι ταῖς κατ' ἀλλήλων δαπανηθέντας, ὡς πρὸ μικροῦ παρεθέμεθα.

Εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου. Θυσιαστήριον, εἰκότως τὸ ἀνευθεὶς θνήσκῃ δι' αἱμάτων ἀγιστίαις, καὶ τὰ θύματα τῷ ὑποκάτω αὐτοῦ, ὅτε περίγεια καὶ τῆς θνητῆς οὐσίας ἀφωρίσαστο, τότε αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῶν θυμάτων ἐξατμιζομένην θεάρεστον ἀναλαμδανόμενον εὐωδίαν, οὐκ αἰσθητὴν, ἐπὶ μὲν αἰσθήσει ὑποβαλλομένην, εἰ καὶ αἰσθητὴ ἡ ἀναπεμπομένη ἀπὸ τῶν θυμάτων ἀνάδοσις, καταλλήλως δὲ νοήσει μόνῃ θεωρητὴν τούτοις, καὶ ὅσοις τῶν ἀγαθῶν ἀγώνων συντελεῖται τὸ εὐαπόδεκτον ἀποφέρεται. Ἐντεῦθεν καὶ τοῖς κατὰ Χριστὸν ἢ μετὰ Χριστὸν τὸ εὐδόκιμον ἀπενεγκάμενοι οἰκειότερον τὰ τῆς σφραγίδος τῆς λύσεως προσλογίζονται, ἢ τοῖς πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ὑπὲρ τοῦ εὐσεβοῦς τῆς Παλαιᾶς Λόγου.

Ἔως πότε, ὁ Δασκότης. Οὐ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐκδίκησις αἰτεῖται (24) (οὐ γὰρ τοῦτο ἀξίον τῆς ἀγάπης κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἐπανίστασθαι)· κατὰ δὲ τῶν δαιμόνων ταύτην ἀπαιτοῦσιν οἱ ἄγιοι, τὴν ἐπαγόντων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐαυτῶν ἀναίρεσιν. Εἴτα λαμβάνουσι πρῶτον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ στολῇ καὶ γινώσιν τῆς ὑπερθέσεως, οὐκ ἀδοκιμάσας, εἰ μὴ καὶ λελογισμένως ἄγαν. — Καὶ ἄλλως ἐκ τῶν τοῦ Ἀνδρέου. Καὶ διὰ τούτων τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν αἰτούμενοι φαίνονται οἱ ἄγιοι. Διὸ μακροθυμεῖν ἔχει τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως καλεῖσθαι, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελεωθῶσι, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. Αἱ δὲ λευκαὶ στολαὶ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτοῖς τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνουσι λαμπρότητα. Ἦν ἡμψισμένοι, εἰ καὶ μήπω τὰς ἐπαγγελίας ἐκομίσαντο, τῇ γοῦν ἐλπίδι τούτων, ἀπερ νοερῶς ἐνοπτρίζονται, πάσης ἀπηλλαγμένοι παχύτητος, εἰκότως εὐφραίνονται τοῖς κόποις Ἀδραμ ἀναπαυόμενοι. Πολλοὶς γὰρ τῶν ἁγίων τοῦτο εἴρηται, χώρους ἀξίους εἰληχέναι τῶν τῆς ἀρετῆς ἐργατῶν ἑκαστον, δι' ὧν καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονται.

Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς στολὴ λευκή. Ἡ λευκὴ στολὴ, ἀνιγνῆς τοῦ καθαρθῆαι αὐτοὺς τῷ οἰκείῳ αἵματι καὶ πάντα ἀποθέσθαι ῥύπον, ἅμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς λευκότητος τῆς στολῆς ὑποφαινούσης, ὡς οὐ χρὴ τοὺς προφανῶς καὶ μετὰ λαμπρότητος παρρησιασμένους τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν, δι' ἣν καὶ

(24) Ἀναβάλλεται, dirigitur, vulg.

τοῦ φθορῶτος ἡνέστησαν καρτερικῶς ἐκδῆναι κό-
σμου, νῦν ἀφθάρτω βίῃ καὶ ἀμόχθῃ προτορμισθέντας
ὡς περὶ κόρον τοῦτου λαθόντας ἀναστράσιν ἐκ
κόρου λαθεῖν· ἀφ' οὗ καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων εἰς τὰ
αἰώνια παράκυψις ἀγαθῶν, τινὲς τῶν θεοφορουμένων
παρσιληπτὰ δι' ἐπιθυμίας εἶναι, ὡς διὰ τῆς παρα-
κύψεως τί ἄν ἄλλο ζητήσαντος αὐτοῦ, ἢ καὶ τὸ μι-
κρὸν αὐτῶν γινώσιν λαθεῖν ἐν ἀδιαλείπτῳ ἐφέσει
προσλιπερῶνται;

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Λύσις τῆς ἑκτῆς σφραγίδος, τὰς ἐν τῇ συντελείᾳ
ἐπαγομένας πληγὰς σημαίνουσα.

Καὶ εἶδον ὅτε ἦνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἑκτην.
Καὶ σεισμὸς μέγας ἐγένετο. Καὶ ὁ ἥλιος ἐγένετο
μέλας, ὡς σάκκος τρίχινος· καὶ ἡ σελήνη ὅλη
ἐγένετο ὡς αἷμα, καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ
ἐπεσον εἰς τὴν γῆν, ὡς συκὴ βάλλει τοὺς ὀλύν-
θους αὐτῆς, ὑπὸ ἀνέμου μεγάλου σειομένη.

Ἡ ἑκτη τῆς σφραγίδος λύσις τελεωτάτην ἡμῖν
τὴν σωτηρίαν εἰργάσατο. Κατὰ ταύτην γὰρ ὁ Χρι-
στὸς τὸν θάνατον κατέλυσε, τὴν ζωὴν ἐπανήγαγε, τὸν
νικητὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπεστεφάνωσε θριαμβεύσας,
κατὰ τὸ γεγραμμένον· « Ἀνέβης εἰς ὕψος, ἡχημα-
λώτευσας αἰχμαλώτας. » Τίς δὲ ἡ λύσις τῆς ἑκτῆς
σφραγίδος; Ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου καὶ ὁ θάνατος,
οἷς ἡκολούθησεν ἡ εὐκοῖα πᾶσι πιστοῖς τε καὶ
αἰσθητοῖς ἀνάστασις. Ἦπερ οὐ μόνον τοὺς ζῶντας,
ἀλλὰ καὶ τοὺς προκεκοιμημένους εὐηργέτησε.

Καὶ σεισμὸς μέγας ἐγένετο. Σαφῶς τὰ ἐπὶ τῷ
σταυρῷ γεγενημένα σημεῖα ἡ ὀπτασία ἡμῖν ἀναζω-
γραφεῖ, τὸν σεισμὸν καὶ τὸν κλόνον τῆς γῆς, τὸ τοῦ
ἡλίου σκότος καὶ τῆς σελήνης ὅλης τὴν εἰς αἷμα
μεταβολὴν. Πάνυ δὲ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς σελήνης τῇ,
ὅλη, δεδήλωται. Πλησιφαῆς γὰρ οὕτω, ὅτε τρεσσα-
ρεσκαιδεκάτα οὕτω, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφεστῶσα
τοῦ ἡλίου, πῶς οἶα τε τὸν ἡλίον τῇ ἐαυτῆς ὑποδρομῇ
σκοτίσαι; Οὕτω γὰρ τὴν ἡλιακὴν ἐκλειψὶν φασι γί-
νεσθαι οἱ ταύτης τὴν σχολὴν πεπονημένοι. Πῶς δὲ
πάλιν δυνατόν τὴν σελήνην ἐν τῷ ἡμερινῷ καταστή-
ματι τοιαύτην φανῆναι; Ἀφ' οὗ καὶ Διονύσιος ὁ
Ἀρεοπαγίτης εἰς θεοσημεῖαν ἀναφέρει τὸ ἐπὶ τοῦ
σταυροῦ συμβῆναι τῷ ἡλίῳ, οὐκ εἰς εἰωθὸς πάθος
τοῖς κατ' οὐρανὸν σώμασι. Τινὲς δὲ ταῦτα εἰς τὴν
ὑπὸ Οὐεσπασιανοῦ γενομένην πολιορκίαν ἐξέλαβον,
πάντα τὰ εἰρημένα τροπολογήσαντες. Οἱ δὲ πλείστοι
τῶν ἐρμηνευτῶν σεισμὸν τὴν μετάθεσιν ἐνταῦθα
εἰρήκασιν, τὴν ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς διὰ Χριστὸν διωγμοῖς
γενομένην εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀντιχρίστου καιρὸν,
σεισμὸν εἰωθυῖας τῆς Γραφῆς καλεῖν τὴν τῶν πρα-
γμάτων μετάθεσιν, ὡς περ τό· « Ἐτι ἄπαξ σεισῶ. »
Ἀπλοῖ γὰρ τὴν τῶν σαλευομένων μετάθεσιν, ὡς ὁ
θεὸς φησι Παῦλος. Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ἡ ἀπ' Αἰγύ-
πτου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔξοδος· σεισμὸς εἴρηται, κα-
θὼς καὶ Δαυὶδ φησι· « Γῆ ἐσεισθή· καὶ γὰρ οἱ οὐ-
ρανοὶ ἔσταξαν. » Τοσαύτας γὰρ θλίψεις γενέσθαι
φασὶν, οἷας οὐδέπω γεγενημένας ἔγνωμεν, σοφῶς

A 708 mundo excederent, ubi nunc ad vitam in-
corruptibilem et labore carentem appulerunt, tan-
quam sumpta huius satietate, evulsionem ex satie-
tate accipere. Unde etiam angelorum ad æterna
bona prospectus, a quodam afflato divino numine
sumptus est propter desideria : tanquam per pro-
spectum nihil aliud ipsi requisierint quam vel mo-
dicam illorum arripere cognitionem, assiduo desi-
derio semper affixam.

CAPUT XVIII.

Solutio sexti sigilli significans eas quæ inferentur in
consummatione plagas.

VI, 12, 13. Et vidi cum apernisset sigillum
sextum : et terræmotus factus est magnus, et sol
factus est niger tanquam saccus cilicinus, et luna tota
facta est tanquam sanguis, et stellæ cæli ceciderunt
in terram, sicut ficus abjicit grosses suos cum a
vento magno movetur.

Sexti sigilli solutio perfectissimam nobis salutem
operata est. Ex hac enim Christus mortem dissol-
vit, vitam reduxit, ab eo qui homines devicerat
triumphando, coronam abstulit : juxta id quod
scriptum est : « Ascendisti in altum, captivitatem
duxisti captivam ». Quæ est autem sexti sigilli
solutio? Crux et mors Domini, unde secuta est
optanda cunctis tam fidelibus quam sensum sequen-
tibus resurrectio, quæ non vivos solum beneficio
affecit, verum etiam illos qui antea dormierant.

Et terræmotus factus est magnus. Manifeste de-
scribit nobis visio signa quæ in Christi passione
facta sunt : terræmotum et quassationem terræ,
solis tenebras, et totius lunæ mutationem in san-
guinem. Ex maxima autem diligentia significatum
est in luna quod tota mutata fuerit in sanguinem.
Cum enim esset pleno lumine, utpote decimoquarto
die, et ex diametro distaret a sole, quomodo possi-
bile fuit ut solem repentino suo adventu obscura-
ret? 709 Nam ita solarem eclipsim fieri dicunt
qui circa eam investigandam sese occupant. Rur-
sum quomodo possibile fuit ut luna in medio die
constituta talis appareret? Unde etiam Dionysius
Areopagita ad divinum refert miraculum quod tem-
pore passionis in sole contigit, non juxta affectiones
in corporibus cœlestibus fieri solitas. Quidam au-
tem prædicta omnia moraliter intelligendo, ad civi-
tatis obsidionem quæ sub Vespasiano facta est,
retulerunt. Plurimi vero interpretum terræmotum
hoc loco dixerunt transitum ex persecutionibus quæ
propter Christum inductæ sunt, ad tempus Anti-
christi : ex consuetudine Scripturæ dicentes terræ-
motum vocari mutationem rerum, quemadmodum
ubi dicitur : « Adhuc semel, ego concutiam ». Si-
gnificat enim translationem eorum quæ commo-
ventur, veluti declarat divus Paulus. Et in Veteri
Testamento egressus Israelitarum ex Ægypto dictus
est terræmotus, quemadmodum ait et David :

²¹ Psal. lxxvii, 19. ²² Hebr. xii, 26

« Terra mota est, etenim cœli distillaverunt »²⁶. Siquidem tantas afflictiones fore dicunt, quantas nunquam antea fuisse cognovimus, idque sapienter prædixerunt, ut his præmeditatis homines non fatiscerent ad inducta ab Antichristo supplicia. Porro solis nigredo et lunæ obscuritas colorque sanguineus lucis ostendit carnitiam in his qui sub divina ira fuerint deprehensi. Ita enim non semel beatus Cyrillus exposuit. Stellas autem cadere est, eos qui videntur luminaria in mundo, cadere tanquam labefactatos ad ea quæ contigerint; ideoque imperfectis fructibus ficus, nempe grossis, assimilati sunt.

VI, 14-17. *Et cœlum recessit sicut liber qui circumvolvitur: et omnis mons et insula de locis suis mota sunt. Et reges terræ et primates, et tribuni et divites ac fortes, et omnis servus ac liber absconderunt se in speluncis et in petris montium, et dicunt montibus et petris: Cœdite super nos, et occultate nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsius, et quis poterit salvus fieri?*

καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀγρίου· ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀγρίου· ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀγρίου.

Cœlum in modum libri convolvi aut simpliciter designat secundum Christi **710** adventum: liber namque sine strepitu ac repente aperitur: aut quod cœlestes quoque virtutes his condolent qui a Christi fide exciderunt tanquam circumvolutionem ac mœstitiam habituris. Per hoc autem etiam aliud libri circumvolutione intelligi admonetur, nempe quod corpus cœleste non sustineat perfectam abolitionem, quemadmodum ait Irenæus Lugdunensis quinto redargutionis libro adversus electionem falso dictæ sapientiæ: Neque enim persona, neque essentia obscurabitur in creatura: verus est enim et firmus qui ipsam constituit: sed formam adducit mundi hujus, etiam ubi transgressio facta est. Ideo quoque David, « Renovabis, inquit, faciem terræ »²⁷, non autem immutabis. Arbitramur veteri consuetudine usum fuisse apostolum. Hebræus enim ea re quæ circumvolvitur usus est, sicut fieri solet in libris qui apud nos sunt, quorum evolutio non obscuracionem, sed eorum quæ scripta sunt manifestationem efficere solet.

Et omnis mons et insula. Montes et insulas dicit superborum dæmonum cœtus, juxta illud quod de ipsis scriptum est: « Et transferentur montes in cormaris »²⁸: ac si dicat ipsos in falsis hujus vitæ distractionibus circumagitare istos pusillanimes ad vehemens studium in animarum suarum perniciem. Hos quoque eosdem vocat insulas, ut qui in dictis variarum cupiditatum inundationibus nobis molesti sunt. Num hi sunt callidi artifices ad præstandum impedimenta bonæ famæ nostræ quæ secundum Deum est.

²⁶ Psal. LXXII, 9. ²⁷ Psal. CIII, 30. ²⁸ Psal. XLV, 3.

(25) Uncis inclusa deerant vulg.

Α τοῦτο προειρηκό-τες πρὸς τὸ προμεμελετηχέναι ταῦτα τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μὴ ἀπειπεῖν πρὸς τὰς ἐπαγο- μένας τοῦ Ἀντιχρίστου κολάσεις. Τὸ δὲ μέλαν τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης τὸ ἀφεγγές καὶ αἱματώδες, τὸ τοῖς καταλειφθεῖσιν ὑπὸ τῆς θείας ὀργῆς ἀφώτι- στον ἐνδείκνυται. [Οὕτω γὰρ πολλάκις ὁ μακάριος Κύριλλος ἐξήλειψε (25).] Τὸ δὲ πεσεῖν τοὺς ἀστέ- ρας, καὶ τοὺς δοκοῦντας εἶναι φωστῆρας ἐν κόσμῳ πίπτειν ὡς τοῖς γινομένοις ὀκλάζοντας. Διὸ καὶ τοῖς ἀτελέσι τῆς συγκῆς καρποῖς τοῖς ὀλύνθοις δηλαδὴ ἀπεικάθησαν.

Καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἐλισσό- μενος. Καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν. Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ μεγιστᾶνες, καὶ οἱ χιλιάρχοι, καὶ οἱ πλού- σιοι, καὶ οἱ ισχυροὶ, καὶ πᾶς δοῦλος καὶ ἐλεύ- θερος, ἔκρυψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὄρεων. Καὶ λέγουσι τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθυμένοντος ἐπὶ τῷ θρόνῳ, καὶ τὴν οὐρανὸν ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἐλισσό- μενος. Καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν. Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ μεγιστᾶνες, καὶ οἱ χιλιάρχοι, καὶ οἱ πλού- σιοι, καὶ οἱ ισχυροὶ, καὶ πᾶς δοῦλος καὶ ἐλεύ- θερος, ἔκρυψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὄρεων. Καὶ λέγουσι τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθυμένοντος ἐπὶ τῷ θρόνῳ.

Τὸ τὸν οὐρανὸν ἐλίσσεσθαι ὡς βιβλίον, ἢ τὸ ἀ- πλῶς τὸ τῆς δευτέρας Χριστοῦ παρουσίας αἰνέτε- ται· ἀφοψητὶ γὰρ καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἡ βιβλος ἀνοίγε- ται· ἢ ὅτι καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις τοῖς ἐκπύ- πνουσι τῆς πίστεως συναλγοῦσιν, οἶονεὶ ἐλιγμόν τινα καὶ λύπην ἐξουσι. Διὰ τοῦτου δὲ καὶ ἕτερον ὁ τοῦ βιβλίου ἐλιγμὸς νοεῖν ὑποβάλλεται, μὴ ἀφανισμόν τέ- λεον τὸ οὐράνιον (26) ὑφίστασθαι σωμα, ὡς φησι καὶ Εἰρηναῖος ὁ Λουγδοῦνου, ἐν πέμπτῳ λόγῳ τοῦ ἐλέγ- χου τῆς ψευδονύμου γνώσεως ἐπὶ λέξεως. Οὐ γὰρ ἡ ὑπόστασις, οὐδὲ ἡ οὐσία τῆς κτίσεως ἀφα- νισθῆσεται· ἀληθὴς γὰρ καὶ βέβαιος ὁ αὐτὴν συ- στησάμενος· ἀλλὰ τὸ σχῆμα παράγει τοῦ κόσμου τούτου ἐν οἷς καὶ ἡ παράδοσις ἐγένετο. Διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ: « Ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, » ἀλλ' οὐκ ἀλλάξεις. Ἡγοῦμεθα δὲ τῇ ἀρχαίᾳ συνηθείᾳ χρή- σασθαι τὸν ἀπόστολον. Εἰλιτάριον γὰρ ὁ Ἑβραῖος ἀντὶ τῶν παρ' ἡμῖν βιβλίων ἐκέχρητο, ὧν ἡ ἀντίλι- σις οὐκ ἀφανισμόν, ἀλλὰ τῶν γεγραμμένων φανέρω- σιν ἀπειργάζετο.

Καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος. Ὅρη καὶ νήσους τὰ τῶν ὑψηλοφρόνων δαιμόνων καλεῖ συστήματα, κατὰ τὸ γεγραμμένον περὶ αὐτῶν, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδαίᾳ θαλασσῶν, οἶονεὶ ἐν τοῖς ἐνεστώτος βίου ἀλμυροῖς περισπασμοῖς τούτους περισσοῦντα τοὺς ὀλιγοψύχους πρὸς τὸ ἑαυτῶν ψυχόλεθρον περισπού- δασμα. Καὶ νήσους δὲ τοὺς αὐτοὺς ἐν ταῖς ἡδὴ εἰ- ρημέναις περικλύσεισι τῶν βιωτικῶν συμφορῶν ἡμῖν ἐνοχλήσαντας. Οὕτοι γὰρ δημιουργοὶ τὰς κατὰ θεὸν ἡμῶν εὐκλείας ἐμποδοῦσιν.

(26) Τὸ οὐράνιον vulg.

Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ μεγιστᾶνες. Βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ μεγιστᾶνες καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην τεθρῆσαν τοὺς αὐτοὺς καὶ τὸν κατάρχοντα αὐτῶν Σατανᾶν νοήσεις, κατάρξαντας τῶν περιγέγων δι' ἀπάτης καὶ δόλου· δούλους δὲ καὶ ἐλευθέρους, τοὺς ἐν τοῖς δαίμοσι προὔχοντας καὶ ὑποτεταγμένους. Διὸ καὶ τὸ καταστρέψαι τὰ ὄρη ἐγκελεύειν ἐξ αἰτήσεως πεσεῖν ἐπ' αὐτοὺς, κρύψας χάριν, τροπικῶς εἰρηται. Αἰνίσσεται γὰρ φυγάδας αὐτοῦ· γενέσθαι ἀπὸ τῆς ἐπαχθησομένης αὐτοῖς ὑπὸ Χριστοῦ κολάσεως. Εὐρήσεις δὲ καὶ ἄλλως ἐρμηνευθέντα ταῦτα ἐν τοῖς κάτω.

Πέσεται ἐφ' ἡμᾶς. Ἡ πρὸς τὰ ὄρη δέσεις τίνων· τὼν μὴ ἐποικοδομησάντων τῇ πίστει τὸ τίμιον τῶν ἔργων καὶ δογμάτων, ἀλλὰ καὶ ξύλα καὶ χόρτον, ἃ μὴδὲ πυρὸς τοῦ τυχόντος ὁσμήν οἶα τε ὑπενεγκεῖν, μὴ ὅτι πυρὸς ἀπειλὴν. « Πῦρ γὰρ, ὡς φασιν, ὁ Θεός· » καὶ μάλιστα ὅτι ἀνὴρ τῆς καταφρονήσεως ἀναφλέγεται τῶν αὐτοῦ προσταγμάτων, καὶ ἐκ παραλογισμοῦ τῆς τοῦ Ἰησοῦ αὐτοῦ ἀνυπερδλήτου συμπαθείας.

Ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς συντελείας μεθ' ὑπερβολῆς ἀνυπερθέτως οὐκ ἐν μέρει, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ συμβήσεται ὁλέθρις ὑπερβολικὴ τῇ τοῦ Ἀντιχρίστου ἐπιδημίᾳ, ἐν ᾗ τοῖς κατ' ἐξοχὴν εἰς κοσμικῆς ἐξουσίας, οὓς διὰ τοῦ βασιλεῖς ἐδήλωσαν, εἰς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, οὓς ὄρη καὶ νήσους τροπικῶς ὠνόμασε, τοῦτοις, φημί, ἅπασιν ἐκείνῃ ἡ φοβερά θλίψις ἐπενεχθήσεται. Ὅρη δὲ καὶ νήσους οὐκ ἀπλῶς τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προὔχοντας· ὑπελάδομεν, ἀλλ' ὅπερ καὶ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ εὐρίσκεται γραφόμενον, τὰς ἐγκαταλιζομένας νήσους, αἱ δὲ φεύγονται, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβουσαι διὰ τὸν Ψευδόχριστον. Τίνες δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ μεγιστᾶνες· τε καὶ χιλιάρχοι, καὶ πᾶς δούλος τε καὶ ἐλεύθερος, ἀλλ' ἢ οἱ τῶν γηγένων καταξουσιάζοντες καὶ μὴδὲν τοῦ ἐν οὐρανῷ (28*) πολιτεύματος πεφροντικότες· Δούλοι δὲ, οἱ τῇ ματαιότητι τοῦ παρόντος κόσμου δεδουλωμένοι, ὥσπερ καὶ ἐλεύθεροι οἱ τῆς Χριστοῦ ἀφηνιάσαντες δουλείας καὶ ἀνέτως βιοῦν αἰρετιστάμενοι.

Καὶ μετὰ τοῦτο εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἑστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἀνέμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, μήτε ἐπὶ τῷ δένδρῳ. Καὶ εἶδον ἄγγελον ἄλλον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα Θεοῦ ζῶντος, καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων· Μὴ ἀδικήσητε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν τὰ μεταστάντα σαφῶς Ἰουδαίους ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους πολέμῳ, ἀντάμειψιν ὄντα τῶν τοῦ Κυρίου παθῶν δείκνυται τῷ εὐαγγελιστῇ. Οἱ

* Hebr. xii, 29.

(26*) Ἀνθρώποις vulg.

Et reges terræ et primates. Reges terræ et primates omneque huiusmodi præstigium eosdem intelligas ac principem eorum Satanam, terrenis dominantes per dolum ac fallaciam. Servos vero ac liberos, eos qui inter dæmones sunt aut superiores aut subjecti: ideo quoque tropice dictum est quod studeant incitare montes, petentes ut super se cadant quo occultentur: designat enim quod fugere cupiant supplicium quod super ipsos inducetur a Christo. Invenies autem et hæc alio modo declarata in his quæ sequuntur.

Cadite super nos. Quorum est deprecatio ad montes? Eorum qui non struxerunt super fidem pretiosum aliquid in operibus et dogmatibus, sed ligna et sænum, quæ ne odorem quidem occurrentis ignis ferre possunt, neque ignis minas. Nam « Ignis, » ut ait ille, « Deus consumens est », et maxime cum exusserit eos ob contempta præcepta sua, et ob cavillationem adversus inextimabilem compassionem Filii sui.

Quoniam venit dies magnus iræ ipsius. Sub mundi consummationem excessive et supra modum, non in parte, sed in toto mundo continget maxima afflictio per adventum Antichristi, in quo his, qui in sublimiori erunt dignitate, sive mundana præditi sint potestate, quos per reges significavit; sive in ecclesiastica sint disciplina et ordine, quos montes et insulas tropice nominavit: his inquam, omnibus tremenda illa afflictio inferetur. Montes vero et insulas non simpliciter accipimus eos qui præsumunt ecclesiis, sed, quod etiam apud Isaiam scriptum invenitur, innovatas insulas, quæ sane fugient, locum e loco commutantes propter Antichristum. Quinam vero sunt reges terræ, et primates, et tribuni, et servus, et liber, nisi ii qui potestatem exercent inter terrenos homines, cum nihil illis curæ sit de gubernatione cœlesti? Servi autem, qui vanitati huius mundi servierunt, quemalmodum et liberi, qui a Christi servitute se separarunt, et remisso animo vivere elegerunt.

VII, 1-3. *Et post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram, neque super mare, neque super ullam arborem. Et vidi alium angelum ascendentem ab ortu solis, habentem sigillum Dei vivi, et clamavit voce magna quatuor angelis quibus datum est ut nocerent terræ et mari dicens: Ne nocueritis terræ, neque mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus suis.*

Hinc consequenter ipsi evangelistæ ostenduntur quæ aperte manebant Judæos in bello adversus Romanos in ultionem afflictionum Domini. Quatuor

enim angeli servabant excubias super quatuor angulos terræ Judæorum, fugæ timorem illis immitcentes, aut difficultates quasdam et molestias, aut intempestivam patriæ afflictionem ac dilectissimarum uxorum: **712** quæ tropice designantur imminere Judææ, sed et ventos prohiberi nequando fient neque super terram neque super mare. Super terram quidem, ne vel in minimo refrigerium inveniant tempore belli adversum Romanos: neque agricolæ plantarum diligentia assurgant, quoniam et arbores ventorum commotione gaudentes refocillantur: neque pedestri pugna certantes, neque navali, quoniam navali quoque pugna impetebantur, juxta Josephum; nam omnia mala comprehenderunt illos. Sed quanquam hæc justissime ita fierent, apertius tamen contingent circa Antichristi adventum, non in parte terræ Judæorum, sed in universo orbe: quem etiam sortiti erant ministeriales spiritus, tanquam sua complentes obsequia secundum quatuor terræ angulos, nempe orientem, septentrionem, occidentem et meridiem. Ventorum autem prohibitio manifeste designat debiti ordinis solutionem, et malorum inevitabilitatem. Per ventos enim et mare navigatur ad obsequium hominum [et plantæ ventorum flata refocillantur].

Angelum alium ascendentem ab ortu solis. Divinum angelum ab ortu solis et non ab occasu et hespero venire, præclarum facinus designare videtur ac beneficium, quod contemplans in spiritu Domini progenitor, « Signatum est, inquit, super nos lumen vultus tui, Domine ⁴⁰. » Recte quoque jubet, ut nulli interim noceatur quousque signarentur qui e Judæis merebantur salvi fieri, ne justii similia paterentur cum his qui inique extendissent manus suas ad iniquitatem adversus Christum. Quod si hæc ita sunt, certe, ut dictum est, tempore adventus Antichristi signum vivificæ crucis eminentiores demonstrabit eos, qui super se portaverunt inscriptionem sacri baptismatis; nam hi sunt Christi hæreditas.

Ne nocueritis. Creaturæ utpote propter nos factæ, cum nos castigamur, una nobiscum participes sunt flagellorum: quemadmodum etiam glorificatis sanctis simul collantur. Ex hoc autem discimus: his qui secundum virtutem vivunt, ad cooperationem opus esse angelico auxilio, ut afflictiones ac tentationes ferre possint.

713 CAPUT XIX.

De his qui servantur a plaga quatuor angelorum, nempe centum quadraginta quatuor millibus.

VII, 4-8. Et audiivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu

⁴⁰ Psal. IV, 7.

(27) Π:σλιν ed.

(28) Inclusa omittit ed., ut infra verba καὶ φυτὰ, etc.

Ἀ τέσσαρες ἄγγελοι γὰρ ἐφρούρουν τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς Ἰουδαίων γῆς, δειλίαν αὐτοῖς ἐμβάλλοντες φυγῆς, ἢ δυσχερείας τινὰς, ἢ ἐξώριον πάθος πατρίδος, γυναικῶν τε φιλάτων, ἅτινα τροπικῶς διασημαίνεται κρατεῖσθαι τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοὺς ἀνέμους κεκωλύσθαι ἐφ' ὅτε μὴ πνέειν (27) μήτε ἐπὶ γῆς μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ γῆς, τῷ μηδεμίαν αὐτοὺς ἀναψυχὴν εὐρέσθαι ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους πολέμῳ· μήτε τοὺς γεωργοὺς τοὺς ἐπιμελεία φυτῶν προσανέχοντας, ἐπεὶ καὶ τὰ δένδρα τῆς ἀπὸ τῶν ἀνέμων ἀποστείσεως ἀπολαύοντα ἀναψύχεται· μήτε τοὺς πεζομαχοῦντας [μὴ τοὺς ἐν θαλάσῃ ναυμαχοῦντας (28)], ἐπεὶ καὶ ἠναυμάχησαν, κατὰ τὸν Ἰώσηπον· πάντα γὰρ αὐτοὺς κατέλαβε τὰ κακὰ. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα, οὕτω δικαιοτέρον ὄν, ὅμως ἐπιτετυκτικώτερον κατὰ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου ἐπέλευσιν γενήσεται, οὐκ ἐν μέρει τῆς Ἰουδαίων γῆς, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, ἣν καὶ ἔλαχον κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας, ἀνατολῆς, ἀρκτου, δύσεως καὶ μεσημβρίας, τὰ λειτουργικὰ πνεύματα ὡς πληροῦντα τὰς διακονίας. Ἡ δὲ τῶν ἀνέμων ἐποχὴ προδήλως λύσιν εὐταξίας, καὶ τὸ τῶν κακῶν ἀδιάδραστον ἐμφαίνει. Διὰ ἀνέμων γὰρ, θάλασσά τε πλεῖται πρὸς τὴν ἀνθρώπων δουλείαν [καὶ φυτὰ τρέφεται· ἀνέμοις ἀναψυγόμενα].

Ἄγγελον ἄλλον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου. Τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἡλίου, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ δυσμῶν καὶ τῆς ἐσπέρας παραγίνεσθαι τὸν θεῖον ἄγγελον, ἀγαθοεργίαν αἰνίττεσθαι καὶ σημαίνειν δοκεῖ, ἣν ὁ μὲν προπάτωρ τοῦ Κυρίου ἐν πνεύματι θεωρῶν, « Ἐσημαίωθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε, » ἔλεγε. Καλῶς δὲ καὶ τὸ μηδένα τέως ἀδικηθῆναι κελεύει, ἄχρις οὗ σφραγισθῶσιν οἱ τοῦ διασωθῆναι ἄξιοι τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἂν μὴ οἱ δίκαιοι τὰ ὅμοια πάθοιεν τοῖς ἐν ἀνομίᾳ τῇ κατὰ Χριστοῦ ἐκτείνασιν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀδίκως. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, ἀλλ' οὖν, ὡς εἴρηται, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ Ἀντιχρίστου ἡ σφραγὶς τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐκδηλοστέρας ἀποφανεῖ τοὺς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐπιφερομένους σημαίωσιν. Χριστοῦ γὰρ κληρὸς οὗτοι.

Μὴ ἀδικήσητε. Ἡ κτίσις ὡς δι' ἡμᾶς γεγεννημένη, παίδευομένοις ἡμῖν κοινῶναι ἐπὶ ταῖς μόστιξιν, ὥσπερ οὖν καὶ δοξαζομένοις τοῖς ἁγίοις συμφαιδρύνεται. Διὰ τοῦτο δὲ μανθάνομεν καὶ τοὺς κατ' ἀρετὴν βιοῦντας πρὸς συνεργίαν δεῖσθαι τῆς ἀγγελικῆς βοήθειας πρὸς τὰς τῶν πειρασμῶν ἐπιφοράς.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Περὶ τῶν σωζομένων ἐκ πληθῆς τῶν τεσσαρῶν ἄγγέλων χιλιάδων ρμδ'.

Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατοντεσσαρακοντατέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγι-

σμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἐκ φυλῆς Ἰούδα, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ρουβὶμ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Γὰδ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Νεφθαλαὶμ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Μανασσῆ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Συμεὼν, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Λευὶ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ἰσάχαρ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ἰωσήφ, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ζαβουλὼν, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Πολλοὶ γὰρ ἦσαν καὶ ἀριθμὸν ὑπερβάλλοντες οἱ Χριστῷ πιστεύσαντες ἐκ τῶν Ἰουδαίων. Καὶ μάρτυρες οἱ Παῦλος τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ γενομένων λέγοντες· «Θεωρεῖς, ἀδελφε, πόσαι μυριάδες εἰσὶ τῶν πεπιστευκότων Ἰουδαίων;» Τούτους δὲ μὴ μετασχεῖν τῇ· ὑπὸ Ῥωμαίων πανωλεθρίας, ὁ χρηματίζων τῷ εὐαγγελιστῇ φησιν. Οὕτω γὰρ ἡ ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπωλεία Ἰουδαίους κατεβλήκει, ὅτε καὶ οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς ἐχρησμοῦναι ταῦτα. Καὶ οὐκ ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐν Ἰωνίᾳ τῇ κατ' Ἐφεσον. Μετὰ γὰρ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου δέκα καὶ τέσσαρα μόνα ἔτη προσήδραυσεν ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὅσα καὶ τὸ Θεοδόχον τῆς τοῦ Κυρίου Μητρός στήνος τῇ ἐγκαίρῳ ταύτῃ ζωῇ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀφθόρου τόκου αὐτῆς διετηρήθη· ἥ καὶ συμπαρῆν ἔτε μητρὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου αὐτῷ παραδεδομένη. Μετὰ γὰρ τὴν ἀποβίωσιν ταύτης, οὐκ ἔτι τῇ Ἰουδαίᾳ ἐμφιλοχωρήσαι, ἀλλὰ πρὸς Ἐφεσον μεταστῆναι αὐτὸν λόγος. Καθ' ἣν, ὡς εἴρηται, καὶ τὰ τῆς προκειμένης Ἀποκαλύψεως ἐνεργηθῆναι, τῶν μελλόντων οὖσαν δὴλωσιν, καθ' ὅτι μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου κατὰ τῶν Ἑβραίων ἡ θλίψις συνηνέχθη. Ὅτι δὲ καὶ ἀριθμοὺ κρείττονες οἱ διασωθέντες δὴλον. Οὐ μόνον γὰρ οἱ πιστοὶ διέφυγον τὸν θάνατον τὸν ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου συνηργηκότες. Ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐξ ἐκάστης φυλῆς ἰσότητος ἐμφαίνειν δοκεῖ τὸν πολυπλασιασμὸν τοῦ ἀποστολικοῦ σπόρου δωδεκάκις δωδεκαπλασιαζομένου ἐπὶ τὸν τέλειον τῶν χιλιάδων ἀριθμὸν, καὶ οὕτως τὰς ῥηθείας χιλιάδας ἀποταλοῦντα. Ἐπιστημαντέον δὲ τοῦτο ὡς ἡ φυλὴ τοῦ Δὲν διὰ τὸ ἐξ αὐτῆς τὸν Ἀντίχριστον τίκτεσθαι, ταῖς λοιπαῖς οὐ συντέτακται, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἡ τοῦ Λευὶ, ὡς ἱερατικὴ εἰς μερισμὸν ἐχομένη. Τὸν δὲ Ἰωσήφ ἀντὶ τοῦ Ἐφραίμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τέθεικε, ὡς οὐκ ἀκαιρον μνησθῆναι καὶ τῶν ὀνομάτων ἐκάστου τῶν φυλάρχων. Αὐτίκα γὰρ τὴν ἐξ Ἰούδα φυλὴν ὅς ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται, αἰνίττεται λέγομεν τοὺς διὰ μετανοίας καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ βλαστήσαντα Χριστὸν σωζομένους. Τὴν δὲ τοῦ Ρουβὶμ τοῦ δηλοῦντος, ὡς ὁρῶντος υἱοῦ, ἢ υἱοῦ ἐράσεως, τοὺς καθαρὸς τῇ καρδίᾳ καὶ ὁρῶντας τὸ πνεῦμα. Τὴν δὲ Γὰδ δὲ δηλοῖ πειρασμὸν ἢ πειρασμὸν, τοὺς διὰ θλίψεων καὶ πειρασμῶν ὡς χρυσὸν

A filiorum Israel. Ex tribu Juda, signati erant duodecim millia : ex tribu Ruben, duodecim millia signati : ex tribu Gad duodecim millia signati : ex tribu Aser, duodecim millia signati : ex tribu Nephthalim duodecim millia signati : ex tribu Manasse, duodecim millia signati : ex tribu Simeon, duodecim millia signati : ex tribu Levi duodecim millia signati : ex tribu Isachar, duodecim millia signati : ex tribu Joseph duodecim millia signati : ex tribu Zabulon, duodecim millia signati : ex tribu Benjamin, duodecim millia signati.

Multi siquidem erant maximoque numero qui e Judæis in Christum crediderant : ejus rei testes erant qui divo Paulo, cum Hierosolyma venisset dicebant, « Vides, frater, quot myriades sint eorum qui crediderunt Judæorum »? « Hos autem is qui evangelistæ dat oracula, ait non fore participes inter necionis inducendæ a Romanis : nondum enim Judæos comprehenderat vastatio a Romanis adducta, cum evangelista hæc susceperet oracula : nec id Hierosolymis, sed in Ionia quæ est juxta Ephesum. Siquidem quatuordecim duntaxat annis a Christo passo permansit Hierosolymis, quibus etiam tabernaculum Matris Domini quod Deum in se susceperat, in hac temporali vita post passionem ac resurrectionem sui incorrupti partus servatum est : cum qua hic semper aderat, ut cui mater tradita fuerat a Domino. Post hujus namque interitum fertur non amplius permansisse in Judæa, 714 sed transisse in Ephesum : in qua etiam, ut dictum est, conscripta sunt quæ in hac habentur Apocalypsi, quæ est significatio futurorum : eo quod post quadagesimum annum ab assumptione Domini successit afflictio adversus Hebræos. Quod autem vehementi numero servati fuerint, manifestum est. Neque enim soli fideles effugerant interitum a Romanis proveniente, sed et hi qui ignoranter ad Domini passionem cooperati fuerant. Æqualem autem exacte positum esse numerum in singulis tribubus ostendere videtur plurimum multiplicatum esse semen apostolicum, adeo ut duodecies factum sit duodecuplum ad perfectum numerum millenarium, qui ita perficiat dictas chiliades. Anima advertendum est autem tribum Dan cæteris non esse annumeratam, eo quod producendus sit ex ipsa Antichristus, sed pro ea supposita est tribus Levi, quasi sacerdotalis ad divisionem pertingat. Porro Joseph pro filio suo Ephraim positus est, ita ut intempestivum non fuerit mentionem facere nominum ejusque patriarchæ harum tribuum. Statim enim tribus ex Juda, qui interpretatur confessio, designat eos qui per poenitentiam et amorem erga Christum qui ab eo processit, salvi fiunt. Tribus autem Ruben, qui significat tanquam videns filius aut visio filii, os-

¹¹ Act. xxi, 20.

tendit puros corde qui cernunt per spiritum. Tribus vero Gad, qui significat *tentationem* aut *locum tentationis*, eos innuit qui per afflictiones ac tentationes tanquam aurum igne examinati sunt probatione fidei. Porro tribus Aser, per quem significatur *beatitudo*, eos designat qui observatione traditarum a Deo beatitudinum, nacti sunt beatitudinem nunquam desitutam. Cæterum tribus Nephtalim qui interpretatur *intelligens*, aut *ramo vel stirpi appensus*, eos designat qui cum ramo vel trunco qui est crux Christi contendunt et intelligentia coronati sunt, ac daemones per illud veluti cornu petunt. Rursum tribus Manasse, qui ab *oblivione* sumit interpretationem, eos innuit qui gentis aut familiæ suæ obliiti sunt propter Christum, juxta illud: » Obliviscere populi tui et domus patris tui ⁴¹. » Tribus autem Simeon, qui *obedientiam* significat, divinis obtemperantes præceptis per bonas ac puras actiones designat. Tribus vero Levi, qui significat *præventum*, **715** eos qui a Deo præventi sunt ad electionem designat, juxta psalmicum oraculum, et qui inhabitaturi sunt in divinis tabernaculis. Porro tribus Isachar, quod est *merces*, designat eos qui virtutes constituerunt in acceptione futurorum præmiorum pro mercede. Tribus autem Zabulon, quod interpretatur *præoccupata liberatio*, eos designat qui divitiis pauperibus dividunt, et a Christo accipiunt. Tribus vero Joseph, quod est *honorum additio*, eos designat qui ad regnum cælorum in parte augmenti sunt, et vitæ necessaria ab eo qui non mentitur accipiunt. Demum tribus Benjamin quod interpretatur *filius doloris* aut *filius diei*, eos denotat qui ad curandam multitudinem dolorum qui in corde sunt, ut canit David, divinas e diverso accipiunt consolationes. Porro cognominationem Dan, quanquam et ipse sit princeps tribus, cæteris non conjunxit, ob id quod ab initio dictum est, tichristus.

CAPUT XX.

De innumerabili turba eorum qui ex gentibus una cum Christo regnabunt.

VII, 9-12. *Post hæc vidi, et ecce turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente et tribubus et populis et linguis, stantes ante thronum et ante Agnum, amictos stolis albis, et palmæ in manibus eorum, et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum et Agno. Et omnes angeli stabant in circuitu throni et seniorum et quatuor animalium, et procubuerunt ante thronum illius in facies suas: et adoraverunt Deum, dicentes Amen: Benedictio et gloria et sapientia et gratiarum actio, honorque et virtus ac fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.*

εὐλογία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ σοφία, καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἰσχύς τῷ Θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁴¹ Psal. XLIV, 11.

(29) Περιχρίσεις ed.

Α παπυρωμένους τῷ δοκίμῳ τῆς πίστεως. Τὴν δὲ τοῦ Ἀσὴρ, δι' οὗ μακαρισμός σημαίνεται τοὺς τῇ τηρήσει τῶν θεοδιδάκτων μακαρισμῶν τῆς ἀλήκειου τευξομένους μακαριότητος. Τὴν δὲ τοῦ Νεφθαλεὶμ, ἐρμηνευομένου *συνετοῦ*, ἥ *σε.λέχους ἐξημμέρου*, τοὺς ἐπηρειδομένους αὐτῷ, ὅς ἐστιν ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐστεφανωμένους μετὰ συνέσεως. καὶ ἐν ἐκείνῳ τοῦ δαίμονας κερατίζοντας. Τὴν δὲ τοῦ Μανασσῆ, ὅς ἀπὸ *λήθης* ἐρμηνεύεται, τοὺς ἐπιλανθανομένους τῶν πατριῶν διὰ Χριστὸν, κατὰ τὸ, « Ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. » Τὴν δὲ τοῦ Συμεὼν, ὅπερ *ἐπακουσμός* δηλοῖ, τοὺς τῶν θείων ἐντολῶν ὑπακούοντας δι' ἀγαθῶν καὶ καθαρῶν πράξεων. Τὴν δὲ τοῦ Λευὶ ὅς *προειλημμένον* σημαίνει, τοὺς ὑπὸ Θεοῦ προειλημμένους εἰς ἐκλογὴν, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον, καὶ ἐν ταῖς θείαις ἐγκατασκηνοῦν μέλλοντας αὐλαῖς. Τὴν δὲ τοῦ Ἰσάχαρ, ὅπερ ἐστὶ *μισθός*, τοὺς τὰς ἀρετὰς πρὸς τῶν μελλόντων ἐπάθλων τῆς λήψεως εἰς μισθὸν ὀρίζομένους. Τὴν δὲ τοῦ Ζαβουλὼν, ὅπερ ἐρμηνεύεται *ρύσις προειλημμένη*, τοὺς τὸν πλοῦτον τοῖς πτωχοῖς ἀπονέμοντας, καὶ ὑπὸ Χριστοῦ προσιλαμβανόμενους. Τὴν δὲ τοῦ Ἰωσήφ, ὅπερ ἐστίν, *ἀγαθῶν προσθήκη*, τοὺς ἐν προσθήκης μέρει πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀναληφθέντας, καὶ τὰ χρειώδη τοῦ βίου παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς Δεσπότης λαμβάνοντες. Τὴν δὲ τοῦ Βενιαμὴν, ὅπερ υἱὸς *δύνης* ἢ υἱὸς *ἡμέρας* ἐρμηνεύεται, τοὺς διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν καρδίᾳ ὀδυνῶν, ὡς Δαβὶδ μελῶδεῖ, ἐναμίλλους τὰς θείας παρακλήσεις (29) ἀντιλαμβάνοντες. Τοῦ δὲ Δάν τὴν ὀνομασίαν, καίτοι φυλάρχου καὶ αὐτοῦ ὑπάρχοντος, οὐ συνέταξε ταῖς λοιπαῖς, διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς εἰρημένον τὸ ἐκ φυλῆς αὐτοῦ γενέσθαι σαφῶς τὸν Ἀντίχριστον.

Dan, quanquam et ipse sit princeps tribus, cæteris non conjunxit, ob id quod ab initio dictum est, nempe quod manifeste ex ea tribu oriturus sit Antichristus.

ΚΕΦΑΛΑ. Κ'.

Περὶ τοῦ ἀναριθμήτου δόλου τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστῷ συμβασιλευσάντων.

Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ δόλος πολλός, ὃν ἀριθμῆσαι οὐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἐθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἐστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρλίου, περιβεβλημένους στολὰς λευκάς, καὶ φοίνικας ἐν ταῖς χειρσίν αὐτῶν καὶ κρᾶζοντες φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες· Ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ ἡμῶν τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ καὶ τῷ Ἀρλίῳ. Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστήκεισαν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τσσαδῶν ζώων, καὶ ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ λέγοντες· Ἀμήν. Ἡ

Σκοπεῖ πῶς παρίστην ὡς τὸ ἀναρίθμητον τοῦτο καὶ παγγενὲς πλῆθος, τὴν τοῦ Ἀρνίου δηλοῦν σφαγὴν, ἐκείνῳ καὶ ἐτύθη.

Καὶ κράζοντες φωνῇ μεγάλῃ. Ἐκραζον, φησὶν, εἰς τὸ δυναμωθῆναι ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Ἀρνίου εἰς τὸ νικῆσαι τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦτου καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργουμένους εἰδωλολάττρας ἀνθρώπους.

Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστέκισαν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων. Ἰδοὺ μία ἐκκλησία ἁγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Τὸ δὲ συστήναι ἁγγέλους ἀνθρώποις, τί ἂν ἄλλο δείκνυσιν, ἢ τὸ ὑπερανεστηκὸς εἰς τιμὴν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως;

Καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ λέγοντες· Ἀμήν. Τὰ ἐν ἀνθρώποις λειτουργικὰ πνεύματα σὺν τοῖς πρεσβυτέροις ὑπήκουσαν τῷ, Ἀμήν. Ἐπὶ τὸ ἐξδομον δὲ τοῦ ἀριθμοῦ προεχώρησεν αὐτοῖς ἢ πρὸς τὸ θεῖον σεβασμία τιμὴ, οὐ μόνον ὅτι σύστοιχος οὗτος, ὡς ἤδη παρεθέμεθα, ὁ ἀριθμὸς τῷ παρόντι αἰῶνι, ἀλλ' ὅτι καὶ ὡς περ οὗτος ὁ ἀριθμὸς οὐκ ἐξ ἐτέρου ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῇ δεκάδῳ ἀποτίκτεται, οὕτως καὶ ὃ ἐπιβοᾶται ταῦτα θεός, οὐκ ἐξ ἐτέρου τὰ θεῖα ταῦτα ἀποφέρεται πλεονεκτήματα.

Καὶ ἀπεκρίθη εἰς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγων μοι· Οὗτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκάς, τίνας εἰσὶ, καὶ πόθεν ἤλθον; Καὶ εἶπον αὐτῷ· Κύριέ μου, σὺ οἶδας. Καὶ εἶπέ μοι· Οὗτοι εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης· καὶ ἐκλύναν τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου· διὰ τοῦτο εἰσὶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ· καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ σκηνώσκει ἐπ' αὐτούς. Οὐ πειράσουσιν ἐτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἐτι· οὐδ' οὐ μὴ πέσῃ ἐπ' αὐτούς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα· δει τὸ Ἀρνίον τὸ ἀναμέσον τοῦ θρόνου ποιμαίνει ὁδάτων. Καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

Τοὺς μάρτυράς φησι, τοῦ Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἀραμένους, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον μιμουμένους. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, Ἐκλύναν, οὐκ ἐτέρωθι ἢ ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου.

Καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἡ τὸ ἀδιάπαυστον δηλοῦν βούλεται, ἢ τὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διοικουμένων ἀνεκδύαστον τῆς εὐχαριστίας, ἢ τε πρόδηλοι, ἢ τε κατὰ τὸ ἀνεξερεύνητον τῆς σοφίας αὐτοῦ βάθος διεξαγόμενοι. Νῦν γὰρ ἐκεῖ οὐκ ἐστίν, ἀλλ' ἡμέρα μία, τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ καταλαμπρυνόμενων ἀπάντων. Ἰσοὺς δὲ νῦν νοεῖται τὰ ἀπόκρυφα καὶ βαθέα τῆς γνώσεως μυστήρια, ἡμέρα δὲ τὰ σαφῆ τε καὶ εὐληπτα. Ναδ; δὲ τοῦ Θεοῦ πᾶσα μὲν ἡ ἀνακαινιζομένη ὑπ' αὐτοῦ κτίσις διὰ τοῦ Πνεύματος, μάλιστα δὲ οἱ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἀσβεστον διατηρήσαντες, οἷς ἐνοικήσειν καὶ ἐμπεριπατήσιν ἐπιγγέλλεται.

Οὐ πειράσουσιν ἐτι. Ἐξ ἐτέρου μὲν γὰρ πρὸς ἕτερον ἤλθον πειρασμὸν οἱ ἅγιοι διαπαντός, μᾶλλον δὲ οἱ ἐξ ἐθνῶν ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀντιχρίστου. Μετὰ δὲ τὴν τοιοῦτον καιρὸν ἡ διαλείπτως κορπεσθήσονται τῶν ἀμυθήτων ἀγαθῶν, ἄρτον μὲν ἔχοντες τὸν

A 716 Considera quibus verbis ostendat quod innumerabilis hæc et omnigena multitudo manifestans Agni cædem, ipsi quoque immolata sit.

Et clamabant voce magna. Clamabant, inquit, ut nos ab Agno confirmaremur ad vincendum principem tenebrarum, hominesque idololatrias qui ab eo obsidentur.

Et omnes angeli stabant in circuitu throni et seniorum et quatuor animalium. Ecce una ecclesia angelorum et hominum. Stare vero angelos simul cum hominibus quid aliud ostendit quam excellentiam humanæ naturæ in honore?

Et adoraverunt Deum, dicentes : Amen. Spiritus ministrantes inter homines una cum senioribus obaudierunt, Amen. Ad septenarium autem numerum ab ipsis processum est in religiosa veneratione divini Numinis, non solum quod affinis sit hic numerus, ut jam proposuimus, sæculo præsentī : verum etiam quod, quemadmodum hic numerus non gignitur ex alio numero eorum qui intra denarium continentur, ita neque Deus cui hæc acclamantur, aliunde accipit has divinas excellentias.

VII, 13-17. *Et respondit unus de senioribus et dixit mihi : Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt et unde venerunt? Et dixi illi : Domine mi, in nosti. Et dixit mihi : Hi sunt qui veniunt ex afflictione magna et laverunt stolas suas, et dealbaverunt per sanguinem Agni : ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ipsius, et qui sedet super thronum habitabit super illos. Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol neque ullus æstus : quoniam Agnus qui in medio throni est, pascet illos, et deducet eos ad fontes aquarum vitæ. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, autem, et dederit illis lignum vitæ, et dederit illis accessum ad arborem vitæ, et dederit illis accessum ad fontem aquarum vitæ.*

Martyres Dei dicit qui crucem Christi tulerunt et mortem ipsius ininitati sunt. Nam hoc est quod laverunt stolas suas, non alibi quam in sanguine Agni.

Et serviunt ei die ac nocte. Incessabilitatem significare vult aut certitudinem gratiarum actionis in his qui a **717** Deo gubernantur : sive manifeste hoc fiat, sive juxta inscrutabilem suæ sapientiæ profunditatem dirigantur : non est enim ibi nox, sed dies una, cum omnes a Sole justitiæ illuminentur. Fortassis autem per noctem intelliguntur occulta ac profunda sapientiæ mysteria, per diem vero manifesta facileque comprehensibilia. Porro Dei templum est omnis creatura quæ ab ipso renovatur per Spiritum : maxime vero qui arrhabonem Spiritum servaverunt, in quibus se inhabitaturum et inambulaturum pollicitus est.

Non esurient. Semper quidem sancti ex alia afflictione processerunt ad aliam, magis tamen qui ex gentibus fuerunt in adventu Antichristi : post illud autem tempus sine intermissione satiabuntur inenarrabilibus bonis : panem quidem habentes cæ-

lestem illum, qui propter eorum salutem descendit in terram, aquam vero abundantem Spiritus infusionem, de qua etiam a Domino dictum est: « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ »⁴⁴. » Esurire namque solet appellare Scriptura indigentiam divinarum bonorum. Porro solem assimilavit tentationibus sive afflictionibus. Idque tibi persuadeant semina super petram sparsa, brevi quidem exorta simulque enata, sed continuo sole exusta.

Quoniam Agnus qui in medio throni est pascet illos, et deducet eos ad fontes aquarum vitæ. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Ἀναμέσον τοῦ θρόνου, hoc est, e medio throni, ac si diceret: Ex paterna gloria sive dominationis principatu, per accessum divinarum illustrationum, imo incommutabilis divinitatis cum carnis dispensatione. Hinc autem libere divina attribuit Filio ac Domino nostro Jesu Christo. Siquidem convenit ipsi pascere ac deducere greges per gubernationem a se creatos, quibus lacrymæ posibae non erunt molestæ.

718 CAPUT XXI.

Solutio septimi sigilli, quod angelicæ virtutes ad Deum ferant sanctorum preces tanquam thymiamata.

VIII, 1, 2. Et cum aperuisset septimum sigillum, factum est silentium in cælo dimidia fere hora. Et vidi septem angelos qui stabant ante thronum: et datæ sunt ipsis septem tubæ.

Septimi sigilli solutio designat solutionem tumultus terrei illati per septem angelos ministrantes ad supplicia impiis debita. Silentium autem angelicam significat modestiam ac reverentiam, et circa secundum Domini adventum et circa primum ignorantiam. Porro quod dimidiæ sit horæ, temporis designat brevitem: in quo post omnia quæ inducuntur et quæ in terra peraguntur, regnum Dei manifestabitur.

Et datæ sunt ipsis septem tubæ. Tubæ septem dantur tanquam adveniente rege. Ipsæ autem juxta divinum Paulum ad Thessalonicenses scribentem, expurgaturæ sunt mortuos⁴⁵; quos præcessisse dictus est primogenitus ex mortuis, Christus. Sciendum est autem quod, licet ea quæ videntur ad materiam quamdam ac colores effingantur, sive id altare sit, sive thuribulum, sive quidpiam aliud, invisibilia tamen ac spiritualia sunt. In hujusmodi igitur stans angelus, et thus teneus, nempe thuribulum quod thus continet, preces sanctorum tanquam aromata porrigebat. Porro aureum hoc fuisse licet, eo quod hæc materia pretiosissima sit apud homines et maxime desiderabilis, per quod etiam designatur quod apud Deum quoque preces sanctorum dignæ habeantur hujusmodi susceptione. Adducuntur autem preces ad Deum ab angelis qui

ὑψάνιον, ὅς διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐφοίτησεν ἐπὶ γῆς, ὕδωρ δὲ, τὴν ἀφθονον χάριν τοῦ Πνεύματος, περὶ οὗ καὶ εἴρηται ὑπὸ τοῦ Κυρίου· « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ βέουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὕδατος ζωῆς. » Τὸ γὰρ πεινῆν εἶθι; τῇ Γραφῇ καλεῖν τὴν τῶν θείων ἀγαθῶν ἐνδειαν. Τὸν δὲ ἥλιον πειρασμοῖς ἀφωμοίωσεν· καὶ πειθέτω σε τὰ πρὸς βραχὺ ἀνατείναντα ἐν τῇ πέτρᾳ σπέρματα, ἀθρόον μὲν φύσαντα, εὐθέως δὲ ὑπὸ τοῦ ἡλίου φλογισθέντα.

Ὅτι τὸ Ἀπρίον τὸ ἀναμέσον τοῦ θρόνου ποιμαίνει αὐτοὺς, καὶ ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ ζωῆς πηγῆς ὕδατων. Καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Τὸ ἀναμέσον τοῦ θρόνου, εἴρηται ἀντὶ τοῦ, ἐκ μέσου τοῦ θρόνου, οἰονεῖ ἐκ τῆς πατρικῆς δόξης, ἡγουν κυριαρχίας, τῆς σαρκικῆς οἰκονομίας τῇ ἐπισόδῳ τῶν θείων ἐλλάμψεων, μάλιστα δὲ τῆς ἀναλλοιώτου θεότητος ὑποχωρησάσης. Τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ἀνυποστόλως θεοπροπές τῷ Ἰῶ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ. Τὸ γὰρ ποιμαίνειν αὐτῷ προσέεται καὶ ὁδηγεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ποιμνία διὰ τῆς οἰκονομίας κτισθέντα, οἷς οὐκέτι δάκρυον ἐνοχλοῖ.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΑ'.

Λύσις τῆς ἐβδόμης σφραγίδος. Θελοῦσα ἀγγελικὰς δυνάμεις προσάγειν Θεῷ τὰς τῶν ἁγίων προσευχὰς ὡς θυμιάματα.

Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἐβδόμην, ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμῶριον. Καὶ εἶδον τοὺς ἐπὶ τὰ ἀγγέλους οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστῆκασιν· καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἐπὶ τὰ σάλπιγγες.

Ἡ τῆς ἐβδόμης σφραγίδος λύσις τὴν τῆς γῆς γῆνης τύρβης λύσιν διασημαίνει, ἐπὶ τὰ ἀγγέλων διακονούντων ταῖς τιμωρίαις ταῖς κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὀφειλομέναις. Ἡ δὲ σιγὴ τὴν ἀγγελικὴν εὐταξίαν δηλοῖ καὶ τὴν εὐλάβειαν, τό τε περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας, καὶ τῆς προτέρας ἀγνότητος. Τὸ δὲ ἡμῶριον τὸ τοῦ καιροῦ ἐμφαίνει βραχὺ, ἐν ᾧ τῶν πάντων ἐπαγομένων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς συντελουμένων, ἡ τοῦ Θεοῦ (30) βασιλεῖα φανήσεται.

Καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἐπὶ τὰ σάλπιγγες. Ἐπὶ τὰ σάλπιγγες, ὡς βασιλέως ἐφισταμένου· αἱ δ' αὐταί, κατὰ τὸν θεόσοφον Παῦλον Θεσσαλονικεῦσι γράφοντα, καὶ δυννίζουσιν μέλλουσι τοὺς νεκροὺς, ὧν προκατάρχειν ὁ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν εἴρηται Χριστός. Ἰστέον δὲ ὅτι, εἰ καὶ σχηματίζονται εἰς ὕλας καὶ χρώματα τὰ ὁρώμενα, εἴτε θυσιαστήριον, εἴτε θυμιατήριον, εἴτε τι ἄλλο, ἀόρατα ὅμως καὶ νοητὰ διὰ τυγχάνουσιν. Ἐν τοιοῦτου τοίνυν στά; ὁ ἀγγελος, καὶ τὸν λιθανωτὸν, τὸ τὸν λιθανωτὸν δεχόμενον θυμιατήριον δηλαδὴ κρατῶν, τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων ὡς θυμιάματα ἐνεφάνιζε. Χρυσοῦν δὲ τοῦτο φάσκει, τῷ τὴν ὕλην ταύτην τιμαλφεστάτην εἶναι ἀνθρώποις καὶ περιπόθητον, δι' οὗ αἰνίττεται καὶ παρὰ τῷ Θεῷ τὰς τῶν ἁγίων εὐχὰς τοιαύτης καταξιούσθαι ἀποδοχῆς. Ὡς περὶ δὲ τι πρωτόλειον καὶ ἀπαρχὴ τιμὴ προσάγονται Θεῷ αἱ εὐχαὶ παρὰ τῶν προστατούντων ἀγ-

⁴⁴ Joan. vii, 38. ⁴⁵ I Thess. iv, 15.

(30) Ἀντιχρίστου ed.

γέλων ἡμῶν, αἱ φύσεις μὲν εἶναι εὐώδεις, εὐωδέστεροι δὲ γίνονται τῇ τοῦ μεταχειρίζοντος ταύτας ἀγγέλου συνεργίᾳ. Ἡτοῦντο δὲ διὰ τῆς παγκοσμίου συντελείας, ταῖς μὲν τιμωρητικαῖς μάστιξι ταῖς κατὰ τῶν δυσίτεθῶν καὶ παρανόμων ἀξίως ἡτοιμασμέναις, λῆξιν τῇ συντομίᾳ τῆς ἐπιφορᾶς τῆς κακώσεως πρυτανεσθῆναι, καὶ τὸ μὴ πρὸς πλείονας ἀνθρώπους διαδοθῆναι· ἑαυτοῖς δὲ τὸν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἀξιονίκως τὰ ἑπαθλα διανέμειν εἰδότος τοῖς ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὑπὲρ ἀρετῆς παγκρατιασταῖς μισθόν, οἵτινες οὐκ ἄλλοι, ἢ οὗτοι οἱ τὸν ἀθλοθέτην ἐν τοῖς ἑαυτῶν δοξάζαντες τῶμασι.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἔχων λιθανῶτὸν χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλὰ, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου. Καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων, ἕκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰληφεν ὁ ἄγγελος τὸν λιθανῶτὸν, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐγένοντο βροταὶ καὶ ἀστραπαὶ. Καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς

τὸ θυσιαστήριον ταῦτο ὁ Χριστός· ἐστίν, ἐν ᾧ πᾶσα λειτουργικὴ καὶ ἁγία συνέστηκε σύνοδος, καὶ μαρτυρικαὶ θυσίαι προσάγονται, οὗ ἦν τύπος τὸ δειχθὲν ἐν τῇ σκηνῇ θυσιαστήριον ἐν τῷ ὄρει τῷ Μωυσῇ. Τὰ δὲ θυμιάματα, αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων, οἷς εὐκταῖον εἴ τι καὶ ἄλλο τῷ Θεῷ προσαχθεῖν, ἐν μοίρᾳ θυμιαμάτων αὐτῷ λογισθῆναι, τοῦ μοχθηροῦ τούτου καὶ δυσώδους βίου τῷ πυρὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἐξατμισθέντος. Τοσαύτη γὰρ ἡ περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπη τὸ ζῆλον εἶχε καὶ διάπυρον, ὥς πάντα ἡγήσασθαι τὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος τερπνὰ, σκύδαλα, μόνον ἵνα Χρ-στῷ τῷ Θεῷ ἀποδοῦσιν συνεῖναι. Καπνὸν δὲ ἀναθῆναι ἀπὸ τῆς τῶν θυμιαμάτων ἐντυχίας, ὅτι καπνός, ὀργῆς τεκμήριον, ὥς καὶ ἐν τῷ, « Ἀνέβη καπνός ἐν ὄργῃ αὐτοῦ. » Τοῦτο οὖν οὐ δι' ἄλλο συμβῆναι ἐσχημάτισται, ἢ τοῦ δειχθῆναι χάριν καὶ φανερωθῆναι τὸ τῆς ἀγάπης διάπυρον τῶν ἁγίων τὸ περὶ τὸν Χριστὸν ὡς πῦρ ἢ τὸν θυμὸν, ὡς καπνὸν ὡς καὶ αὐτῶν τῆς αὐτῆς τοῖς ἀγγέλοις φύσεως λαχόντων, οὐ πρὸς ὁμοίαν δὲ τούτοις εὐαρέστησιν τοῦ πεποιηκότος κατεσπουδακῶν.

Ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου. Ὅρα· ὅτι παρὰ τοῦ ἀγγέλου ὑπῆρξε τὸ εὐωδεστέρας τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων γενέσθαι, καὶ ἀξίας τοῦ προσκομίζεσθαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;

Καὶ εἰληφεν ὁ ἄγγελος τὸν λιθανῶτὸν. Τὸν λιθανῶτὸν ὅτι θυμιατήριον βούλεται δηλοῦν, καὶ τὸ θυμιαστήριον τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν καπνὸν, τὸν θυμὸν, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἀπὸ τοῦ θυμιαστηρίου, τὸ διάπυρον τὸ περὶ τὸν Θεὸν τῶν ἁγίων προεξετασθῆναι, ἐχομένων

¹⁵ Psal. xvi, 9.

A nobis præsunt, **719** tanquam pretiosæ primitiæ sive fruges : quæ suapte quidem natura sunt odoriferæ, magis tamen fragrantès redduntur angelì qui eas tractat auxilio. Petebant autem ut per universalem mundi consummationem, punitivis flagellis adversus impios et transgressores merito præparatis, finis adduceretur abbreviatione illatæ afflictionis, neque ad plures homines pertransirent : sibiipsis autem mercedem postulabant per adventum illius, qui solet certantibus in præsentì vita pro virtute præmia juxta victoriæ dignitatem dividere : porro luciantes non alii sunt quam ii qui agnotheten suis glorificarunt corporibus.

VIII, 3-6. *Et alius angelus venit et stetit super altare habens thuribulum aureum : et data sunt illi incensa multa, ut daret orationibus sanctorum omnium, super altare aureum, quod erat ante thronum. Et ascendit fumus incensorum cum precibus sanctorum, de manu angeli coram Deo. Et accepit angelus thuribulum : et implevit illud de igne altaris, et projecit in terram : factaque sunt tonitrua et fulgura. Et septem angeli habentes septem tubas præparaverunt se ut tuba canerent.*

ἐπὶ τὰ σάβιγγας, ἡτοιμασαν ἑαυτοὺς ἵνα σαλ-

Altare hoc Christus est in quo sita est omnis sancta ac ministerialis synodus, et ad quod martyrum victimæ adducuntur, ejus typus erat ostensum Mosi in monte altare quod erat in tabernaculo. Porro incensa sive thymiamata sunt orationes sanctorum, quibus in votis est si quid etiam aliud sit quod Deo offerri possit, in parte incensorum ipsi recensere : flagitiosa hac et graveolenti vita igne amoris erga ipsum evaporata : tanta enim dilectio erga Christum habuit fervorem et ardorem, adeo ut universas præsentis vitæ delicias rudera esse ducerent, solum præ eo ut eis contingeret una cum Christo Deo vitam agere. Fumus autem ascendit a supplicatione incensorum, quia fumus iram designat, sicut in eo loco ubi dicitur : « Ascendit fumus in ira ejus ¹⁶. » Hoc igitur non ob aliud contigisse figuratum est, nisi ut ostenderetur gratia, et manifestaretur ardor dilectionis sanctorum in modum ignis erga Christum, **720** aut quod ira eorum tanquam fumus ascendat : quasi ipsi, cum eandem cum angelis sortiti sint naturam, non conati sint præstare eandem cum his animi placabilitatem.

De manu angeli. Vides quod ab angelo proveniant ut suavioris sint fragrantis præces sanctorum, ac dignæ sint ut deferantur coram Deo?

Et accepit angelus thuribulum. Per λιθανῶτὸν cum pro thuribulo capiatur, et item per altare significari Christum : per fumum vero iram, per ignem autem qui ab altari sumitur, ardorem qui est in sanctis erga Deum, paulo ante inquirendo propositum est.

Porro quod projectus sit in terram ab angelo qui supplicii minister erat divinus hic ignis, similis apparet igni Ezechielis sumpti de manu Cherubini, qui acceptus quidem fuit ab altari, sed datus angelis emissis ad ultionem impiorum habitatorum Jerusalem. Huic angelo Andreas qui ante me digne sortitus est episcopatum Cæsareæ Cappadociæ, assimilat unumquemque præulem sive præfectum.

CAPUT XXII.

De septem angelis, quorum primo tuba canente grando et ignis ac sanguis in terram feruntur.

VIII, 7. *Et prius tuba cecinit: et facta est grando et ignis mista sanguine, et missa sunt in terram, et tertia pars terræ exusta est, et tertia arborum concremata est, et omne sænum viride combustum est.*

Varia sunt supplicia ab effusione ignis sumpti de altari: quoniam varix quoque ac multæ sunt mansiones eorum qui Deum amant, ipsis ad retributionem repositæ: ideo quoque ait Dominus: « Apud Patrem meum mansiones multæ sunt ⁴⁶. »

Et facta est grando et ignis mista sanguine. Manifestum est quod per hæc grandinis ac ignis sanguine misti supplicia, non designet præsens revelatio ultionem quæ in novissimo die peccatoribus exposita est, **721** sed eam quæ ante extremum diem per afflictiones fiet, ut prædictum est: neque enim tertia pars peccatorum, sed omnes simul absque ullo remedio abjicientur. Nam quid de his ait divus evangelista? « Et abibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam ⁴⁷. »

Et tertia pars arborum concremata est. Qui hæc ad postremum diem rejecerunt, sænum et arboris intellexerunt peccatores, juxta divum Paulum apostolum, qui vaticinatur diem in igne revelandum. Qui vero non ita, sed ad afflictionem quæ præcedet diem extremum retulerunt, hi et incendia et cædes ostenderunt quæ per manus Barbarorum multis inducentur.

CAPUT XXIII.

De secundo angelo, quo tuba canente pereunt quæ in mari vivebant.

VIII, 8, 9. *Et secundus angelus tuba cecinit: et tanquam mons magnus igne ardens projectus est in mare, et facta est tertia pars maris sanguis: et mortua est tertia pars creaturarum quæ in mari vivebant: et tertia pars navigiorum interiit.*

Mons magnus divinam designat iram. Quanquam enim divinum Numen benignum sit ac humanum, est tamen et justum quod tunc ostenditur, quando neglectum justam merito infert iram suam. Porro injectio ipsius in mare, designat instabiliter inundante præsentis vitæ compositionem, quæ ob va-

Α παρατίθεται. Τὸ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεῖσθαι πρὸ τοῦ διακονοῦντος τιμωρητικοῦ ἀγγέλου, διὰ τοῦ θεοῦ πυρὸς, ὁμοιον τῷ τοῦ Ἰεζεκιήλ, Ἐφάνη ἐκ χειρὸς τοῦ Χερουβίμ, ληφθέντι μὲν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, δοθέντι δὲ τοῖς ἀγγέλοις τοῖς πεμφθεῖσιν εἰς τὴν τῶν δυσσεδῶν οἰκητόρων τιμωρίαν τῆς Ἱερουσαλήμ. Τούτῳ τῷ ἀγγέλῳ, Ἀνδρέας ὁ τῆς κατ' ἐμὲ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας ἀξίως τὴν ἐφορείαν λαχὼν, ἑκαστον ἱεράρχην παρεικάξει.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Περὶ τῶν ἐπτά ἀγγέλων, ὧν τοῦ πρώτου σαλπασαντος, χάλαζα, καὶ πῦρ, καὶ αἷμα ἐπὶ τῆς γῆς φέρεται.

Καὶ ὁ πρῶτος ἐσάλπισε· καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκρή, καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκρή, καὶ πᾶς χλωρὸς χόρτος κατεκρή.

Διάφοροι οἱ ἀπὸ τῆς ἐκχύσεως τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου αἱ τιμωρίαι. Ἐπειδὴ καὶ τῶν φιλοθίων αἱ μοναὶ εἰς ἀνταπόδοσιν κείμεναι τοῦτοις, διάφοροι καὶ πολλαί. Διὸ καὶ ὁ Κύριός φησι· « Παρὰ τῷ Πατρὶ μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν. »

Καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν αἵματι. Ὅτι μὴ κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τὴν εἰκόλασιν ἀποκειμένην τοῖς ἁμαρτωλοῖς αἱ τιμωρίαι αὗται τῆς χαλάζης καὶ τοῦ συγκράτου αἵματι πυρὸς ἢ προκειμένη Ἀποκάλυψις ἀφορίζει, ἀλλὰ ταῖς θλίψεσι ταῖς πρὸ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ὡς προεῖρηται, δῆλον. Οὐ γὰρ τὸ τρίτον μέρος τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ὑποβληθεῖ ἀπαραιτήτως. Τί γάρ φησιν ὁ θεὸς εὐαγγελιστῆς περὶ τούτου; « Καὶ ἀπαλεύσοιται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι, εἰς ζωὴν αἰώνιον. »

Καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκρή. Ταῦτα οἱ μὲν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀφορίσαντες ἡμέραν, χόρτον καὶ δένδρα τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐνέησαν, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον Παῦλον, τὸν ἐν πυρὶ τὴν ἡμέραν ἀποκαλύπτεσθαι χρηματίζοντα· οἱ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλ' εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας θλίψιν, τὰς ἐκ βαρβαρικῶν χειρῶν πυρπολήσεις τε καὶ σφαγὰς τοῖς πολλοῖς ἐπαγομένας εἶδειξαν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τοῦ δευτέρου ἀγγέλου, οὗ σαλπασαντος, τῶν ἐν θαλάσῃ ἐμψύχων ἀπώλειαι γίνονται.

Καὶ ὁ δεῦτερος ἀγγελὸς ἐσάλπισε· καὶ ὡς ὄρος μέγα καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα· καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων ἐν τῇ θαλάσῃ τὰ ἔχοντα τὰς ψυχὰς· καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρη.

Ὅρος μέγα τὴν θεῖαν ὀργὴν ὑπεμφαίνει. Κἂν γὰρ φιλόφρων τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ δίκαιον, ἂν οὐπερ ἐσθ' ὅτε κατωλιγωρούμενον τὴν δικαίαν αὐτοῦ ἀξίως ἐπιφέρει ὀργήν. Ἡ δὲ πρὸς θάλασσαν αὐτοῦ ἐμβολή, τὸ ἀστάτως κυμαινόμενον τοῦ παρόντος βίου σύστημα, καὶ μᾶλλον θαλάσσης ταῖς περιπτώ-

⁴⁶ Joan. xiv, 9. ⁴⁷ Matth. xxv, 46.

ασιν ἀγριαῖνον παραδολοῖ. Τὸ δὲ τρίτον τῆς θαλάσσης, αἷμα γενέσθαι, τῶν διὰ μαρτυρίου τελειώσεως ἐρυθρωσάντων τὴν περίγειον κτίσιν. Ἐπεὶ δὲ ὁ τρίτος ἀριθμὸς ἀρχὴ πλήθους ἐστὶν ὡς ἡ ἀριθμητικὴ βούλεται μέθοδος, τὸ πλεον τῶν ἀπολλυμένων οὐ τὸ πᾶν, ὡς καὶ πρὸ μικροῦ παρεθέμεθα, διὰ τοῦ τρίτου ἐδήλωσεν.

Καὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν διεσθάρη. Πλοῖα τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς τροπικῶς ὀνομάζει· ἃ καὶ καταπαίζει τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ δράκοντας, ὡς ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ ἀλληγορικῶς τεθεώρηται. Ἐνταῦθα δὲ μάλιστα οὕτως ἐκδέχεσθαι δεῖ σύμβολα πράγματος, οὐκ ἐνέργειαν τῆς προκειμένης ἀποκαλύψεως παριστάσεως. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἀπὸ τῶν πτωχηρίας δεξαμένων πλανηθῆναι τινὰς εἰκός, φόβῳ τοῦ μὴ τοῦτο παθεῖν ἄρδην, τῇ τοῦ τρίτου προαγγελίᾳ τὴν παντοπάθειαν ἡσφαλίσατο.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Ὁ τρίτος ἄγγελος τὰ τῶν ποταμῶν πικραίνει ὕδατι.

Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλλισε, καὶ ἔπρηνεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἄστηρ μέγας καιόμενος ὡς λαμπάς· καὶ ἔπρηνεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν, καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ ἄψινθος. Καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθιον, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, οἱ ἐπικράνθησαν.

Τῇ σαλπίζει τοῦ τρίτου ἀγγέλου τὸν ἄστέρα φησὶ πεσεῖν τὸν μέγαν ὡς λαμπάδα καιόμενον, τοῦτον δὲ ἔχειν εἶναι τὸν διάβολον ἡγοῦμεθα. Ποταμούς δὲ τὰ ἐθνη τροπικῶς ὀνομάζει· πηγὰς δὲ, τὰς τούτων πατριὰς· ἡ πτώσις δὲ τούτου τὴν ἐπὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πλανητομένοις παραδολοῖ ἐπιφορὰν, μεθ' ἧν τῷ γενένης παραδοθεῖ πυρὶ εἰς καῦσιν αἰώνιον καὶ ἀτελεύτητον.

Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ ἄψινθος. Πικρὸν μὲν τὸ ἄψινθιον ἢ βοτάνη. Ὁ ξυωπίαν δὲ αὐτὴν παρέχειν τοῖς ἐσθίουσιν λατρῶν παιδὲς διδάσκουσιν. Ἐπιτευχτικῶς οὖν καὶ τὸν παντομίαν ἄστέρα ἄγαν ἄψινθιον ἐκάλεσε. Πικρὰν γὰρ δι' ἡδονῆς ποτίζων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀνατροπὴν θολερὰν, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρούμενος, τὰς τιμωρητικὰς αὐτοῖς ἐπάγει ἐνταῦθα μάστιγας, ὡς ἂν οἱ δυνάμενοι διαβλέψαι, δι' ὑπομονῆς καὶ καρτερίας χρηστήριον ἀναφέρωσι τῷ συμφερόντως ταῖς θλίψεσι παραχωροῦντι δοκιμάζεσθαι. Οἱ οὕτως οὖν ὀξυωπεῖν ἔχοντες τῇ ἀδοξίᾳ τῶν θλίψεων, διὰ ἀδοξίας καὶ δυσφημίας ἐκ τῶν δοκούντων ζημιωδῶν μᾶλλον ἐκέρδαινον δόξαν καὶ εὐφημίαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν αἰώνιον βασιλείαν, δι' ἣν καὶ ὑπὸ τοῦ ἀγωνοθέτου δοκιμασθῆναι παρεχωρήθησαν.

Καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθιον. Τῷ πειραστοῦ τῆς διαθέσεως μεταλαμβάνει καὶ τὰ περιστατούμενά τε καὶ πειραζόμενα. Μεταλαμβάνει δὲ, οὐ κατὰ τὸ πικραίνειν, ἀλλὰ τοῦ διὰ τῆς πικρίας τὸ ὅπτιον ῥωννύντος ταυτοῖς σωτηρίως. Εἴτα ἐπι-

PATROL. GR. CVI.

rios casus mari ferocior efficitur. Cæterum tertiam maris partem fieri sanguinem innuit terrenam creaturam expletione martyrii rubricari. Quoniam autem numerus ternarius initium est multitudinis, veluti tradit arithmetica disciplina, per tertiam partem significavit maximum esse numerum eorum qui pereunt, non tamen universos, quemadmodum paulo ante proposuimus.

Et tertia pars navigiorum interiit. Sanctorum animas tropice navigia appellat, quæ etiam dracones in mari 722 versantes illudunt, veluti psalmo centesimo tertio allegorice datur intueri. Hoc autem loco ita potissimum suscipere oportet signa rerum, et non effectum ipsum præsentis revelatione adductum. Quoniam igitur verisimile erat quosdam seduci ex his qui ad salutem assumpti sunt, per timorem ne prorsus hoc patiantur, tertii angeli prænuntiatione ab omnimoda afflictione præmunivit.

CAPUT XXIV.

Tertius angelus aquas fluminum reddit amaras.

VIII, 10, 11. Et tertius angelus tuba cecinit : et cecidit de cælo stella magna ardens tanquam facula : et cecidit in tertiam partem fluminum et in fontes aquarum. Et nomen stellæ dicitur absinthium. Et versa est tertia pars aquarum in absinthium, et multi hominum mortui sunt ex aquis, quia amaræ factæ erant.

Tertii angeli buccinatione stellam cecidisse ait magnam tanquam faculam ardentem : hanc autem ipsum esse diabolum arbitramur. Flumina vero tropice appellat gentes : fontes autem, ipsarum familias. Porro hujus casus impetum manifestat adversus eos qui ab illo seducendi sunt, cum quibus in ignem gehennæ tradatur, ad perennem et nunquam finiendam exustionem.

Et nomen stellæ dicitur absinthium. Absinthium herba amara est : porro edentibus visum acutere tradunt medici. Convenienter igitur stellam quæ omnem adducit perditionem vocavit absinthium : nam per voluptatem dat hominibus potandam amaritudinem ac dolosam subversionem : et ob id præmittitur hic severa flagella in eos inducere : ut qui perspicere possunt, per patientiam ac tolerantiam gratias illi agant qui ad ipsorum utilitatem permisit ut afflictionibus probarentur. Itaque qui per afflictionum ignominiam adeo acute videre possunt, hi per contemptum et infamiam unde damnum referre videbantur, 723 magis lucrificerunt gloriam et bonam famam, insuper et regnum æternum, propter quod etiam ab agonotheia probari permisi sunt.

Et versa est tertia pars aquarum in absinthium. Commutat ea quæ ex affectu tentatoris affligunt ac tentant : transmutat autem non in eo quod amara sint, sed in eo quod salutari modo per amaritudinem visum sibi corroborent. Deinde subjungit quod

20

multi ex aquis mortui sint. Quinam autem sunt hi? Qui humano more afflictiones sustinuerunt in amaritudine absinthii.

CAPUT XXV

Quartus angelus tertiam luminis solaris ac lunaris partem obscurat.

Et quartus angelus tuba cecinit, ei percussit tertiam partem solis ac tertiam partem lunæ et tertiam partem stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars earum: et diei non luceret pars tertia, et similiter noctis. Et vidi et audiui unam aquilam volantem per medium cæli, dicentem voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus in terra a cæteris tubarum vocibus trium angelorum qui sunt tuba canituri.

Animadverte quod dicendo tertiam partem stellaris dispositionis, non ipsas stellas dixit obscurari, sed id quod ab eis illustratur, quod est terrena creatura: ideo quoque subiungit: *Et diei non luceret pars tertia*, hoc est, ut terrena creatura non illuminaretur cælesti ordine, ex quo et diurnus et nocturnus status perficitur.

Et vidi et audiui unam aquilam volantem. Quis dicitur hoc loco aquilæ volatus? Angelorum, ut opinor, qui interim emissi sunt ut supplicia ministrantes inferrent, adversus eos qui per inobedientiam et improbitatem contemnerent, dum moderate quidem et ex misericordia et ad conversionem pœnis subjiuntur, suam autem nullam habent curam, ut accedant ad id quod melius est. **724** Ad hos ergo qui non resipiscunt, ut divinam manifestet iram, et volat et clamat aquila, ut vel huius timore flant suæ salutis memores. Per medium cæli loquebatur, quia neque ultra hoc procedere possunt, neque esse absque hoc throno ac vectore. Aquila vero erat ex illis animalibus, quæ quadriformia erant: nec aliud inter ea quæ manifestata sunt fuisse circa thronum, eo quod nullum aliorum volare dicatur. Unde etiam huic facile fuit medium cæli occupare: et similiter eo quod acuto aspectu (quod aquilis naturale est) futura videatur non ignorare, potest ea propter quæ vociferatur sistere ante eos qui obediunt. Triplicatur autem væ, non solum ad cognitionem affluentiae dolorum, verum etiam ut sanctissimæ Trinitatis indignationem describat, et propter cælestium erga nos condolentiam, propter quam etiam potissimum væ ipsis triplicatur: ad significandum lamentationem maximam quam nostri gr̃atia suscipiunt, tanquam ob suos conservos: ideoque contingit ut illi affluentia tristitia afficiantur.

A cæteris vocibus. Unde declaravit aquila esse væ? A voce, inquit, tubæ, non quod ipsa vox superveniat quæ futura mala efficiat, sed quoniam ex præcedentium angelorum buccinatione animum non appulerunt ad resipiscentiam, nil aliud restat nisi ut tuba rursum excitentur tanquam somno, ut vel sic operentur quæ sibi salutaria sunt.

Ἀφέρει διὰ πολλοὶ ἐκ τῶν ὑδάτων ἀπέθανον. Τίνες δὲ οὗτοι; Οἱ ἀνθρωπίνως ταῖς θλίψεσι προσπένχοντες, τῇ πικρίᾳ τοῦ ἀψινθίου.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Ὁ τέταρτος ἄγγελος τὸ τρίτον τοῦ ἡλιακοῦ καὶ σεληνιακοῦ φωτὸς σκοτίζει.

Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἐπλήρη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης, καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίῃ τὸ τρίτον αὐτῆς, καὶ ἡ νύξ ὁμοίως. Καὶ εἶδον καὶ ἤκουσα ἐνδὸς ἀστοῦ πετομένου, ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ· Οὐαί, οὐαί, οὐαί τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

Σκόπει ὡς τὸ τρίτον εἰπὼν τῆς ἀστροφᾶς διακοσμήσει, οὐκ αὐτοῦς εἶπε σκοτισθῆναι, ἀλλὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν καταλαμπόμενον, ὃ ἡ περιγίαιος κτίσις ἐστίν. Διὸ καὶ ἐπιφέρει· Καὶ τὸ τρίτον αὐτῆς μὴ φαίῃ. Τουτέστιν, ἵνα μὴ τῇ οὐρανίῳ διακοσμήσει καταλαμπθῇ τὸ περιγίαιον, ἀφ' ὧν τὸ ἡμερινόν τε καὶ νυκτερινὸν ἀποτελεῖται κατὰστημα.

Καὶ εἶδον καὶ ἤκουσα ἐνδὸς ἀστοῦ πετομένου. Τίς ἡ τοῦ ἀστοῦ ἐνταῦθα πτήσις; Τῶν τέω; ὑποδότηντων ἀγγέλων τὰς τιμωρίας διακονεῖν παρειωραμένων, οἶμαι, διὰ τὸ ἀπειθεῖς καὶ ἀσωφρόνιστον τῶν δι' ἔλεος μετρίως καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ταῖς τιμωρίαις ὑποβαλλομένων μὲν, ἐαυτῶν δὲ εἰς βέλτιον οὐδαμῶς ἐπιφροντισμένων· τοῦτοις οὖν τοῖς ἀμετανοήτοις τῆς θείας ὀργῆς εἰς δόλωσιν πέτεται καὶ κράζει ὁ ἀετὸς, ὡς ἂν τῷ φόβῳ ταύτης, τῆς ἐαυτῶν γένωνται σωτηρίας. Ἐκ μεσουρανήματος μὲν, ὅτι μὴδὲ πέραν τούτου ἀπὸ τοῦ θρόνου χωρεῖν καὶ ἐπὶ ὄχου τούτου οἷοί τε εἰσιν. Ἀετὸς δὲ, τῶν τετραπόδων, καὶ οὐκ ἄλλο τῶν περὶ τὸν θρόνον δηλωθέντων, ὅτε τούτων οὐδενὸς τὸ ἵπτασθαι. Ἐξ οὗ καὶ τὸ μεσουράνημα καταλαβεῖν ἦν εὐπειτῶς, καὶ ἅμα ὡς ἔχον τῇ ὀξύωπιᾳ (ὃ σύμφυτον ἀετοῖς;) τὸ ἀλάθητον, περισταίῃ τοῖς κατηκόοις τὰ ἐφ' οἷς ἐκδοῖ. Τριπλασιάζεται δὲ τὸ, οὐαί, οὐ μόνον εἰς ὄδυρμον γινώσκειν παρουσίας, ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Τριταγίου ὑπογράψῃ, συμπαθεῖα τε τῶν οὐρανίων πρὸς ἡμᾶς, δι' ἣν μάλιστα καὶ τὸ οὐαί τοῦτοις τριπλασιάζεται, τῆς ὑπερβαλλούσης ἐμφάσεως τῆς ὑπὲρ ἡμῶν θρηνηθείας συνδούλων αὐτοῖς ὄντων. Διὸ καὶ τὸ ἀλγύνεσθαι αὐτοὺς, εἰς παρουσίαν ὑπῆρξεν.

Ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν. Πόθεν τὸ οὐαὶ διασάφηναι ὁ ἀετὸς; Ἀπὸ τῆς φωνῆς φήσας τῆς σάλπιγγος· οὐχ ὅτι αὐτὴ ἡ φωνὴ δημιουργὸς τῶν μελλόντων κακῶν ἐπέρχεσθαι, ἀλλ' ἐπεὶ μὴ τῷ σαλπτισμῷ τῶν προηχησάντων ἀγγέλων πρὸς μετάνοιαν ἀπειδον, τί ἂν ὑπολείπεται ἄλλο, ἢ τὸ πάλιν τῇ σάλπιγγι ὡς ἐξ ὕπνου διαναστῆναι πρὸς τὴν τῶν σωτηρίων αὐτοῖς ἐργασίαν;

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Α

CAPUT XXVIII.

Περὶ τοῦ πέμπτου ἀγγέλου, καὶ τῶν ἐκ γῆς ἀβύσσου ἀνερχομένων νοσητῶν ἀκρίδων, καὶ τοῦ ποικίλου τῆς μορφῆς αὐτῶν.

Καὶ ὁ πέμπτος ἀγγέλος ἐσάλπισε· καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πατωκόμενα εἰς τὴν γῆν· καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τοῦ φρέατος τῆς ἀβύσσου· καὶ ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος, ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης· καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀήρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος· καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξηλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς.

Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσὼν ἀστήρ, ὁ διάβολός ἐστιν· ἡ κλεῖς δὲ τοῦ φρέατος, ἡ δοθεῖσα αὐτῷ τούτῳ ἀσφάλεια· ἀνεκφεύκτους εἶναι τοὺς κατεχόμενους, μάλιστα εἰ ἀμαρτωλοὶ εἶεν· φρέαρ δὲ, τὸ ἐν γῇ· οὐ γὰρ ἄλλως τὸ ἀναπύραστον ἢ διὰ φρέατος δηλωθεῖν. Ἄβυσσος δὲ καὶ ἐν γῇ· ἐπὶ γῆς γὰρ ἡ τιμωρία καὶ ἐν ἀβύσσῳ φρέατι. Ἄβυσσον γὰρ καλοῦσι τὸ πολὺ βάθος τοῦ πρώτου στοιχείου, ἢ κατὰ στέρας τοῦ βεθύσθαι τὸ ἀειχανὲς ὑποβαλλομένου, ἢ κατὰ ἐπιτασιν τὸ πολυθαθὲς παριστάνοντος. Ὅτι δὲ ἐν γῇ ἡ κρίσις, τῶν ἀγίων τις προφητῶν διὰ τῆς κοιλάδος ἠνίκατο τοῦ Ἰωσαφάτ, ἐν ᾗ καθεδεῖσθαι τὸν Θεὸν εἰς κρίσιν ἐχρησιμοδότησεν, τῷ πολλοῦς ἐκεῖ πολέμους συμπεσεῖν καὶ συγχωσθῆναι. Καπνὸν δὲ ἀναδοθῆναι ἀπὸ τοῦ φρέατος, τῆς τῶν ἐκεῖ περιεργμμένων ἀσεδῶν μνήμης τε καὶ ἐκφάνσεως ὀργιλύτατα παραστησάσης, καὶ τοσαύτην, ὅσην εἶκο; καὶ ἀπὸ καμίνου ἀναδίδοσθαι. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ καπνὸς ἀχλύϊ καὶ σκότῳ τὸ περιέχον ἀναμπιμπλῶν, τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀμαυροῖ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἀσεδῶν μνήμη ἀνακαινισθεῖσα, πᾶν, εἴτι συμπαθείας φῶς, ἐσθόδεται ἐνεποίησε τῷ μεγαλείῳ τῶν τολμηθέντων αὐτοῖς.

replens quicquid circumadjacet, solare lumen obscurat: ad eundem quoque modum renovata impiorum memoria, si quod est compassionis lumen, omne illud exstingui coegit ob eorum magnitudinem quæ ipsi paltrare ausi sunt.

Καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξηλθον ἀκρίδες. Ἡ μνήμη τῶν ἀκρίδων, ὑποσημαίνειν τοικεῖν ἀπνευστέραν τὴν μνήμην τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν ἐν τῇ προσκαίρῳ αὐτοῦ ζωῇ ἐκτοπωτάτης διαγωγῆς. Αὐτὸ καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ τὴν γένεσιν φησιν ἐσχηκεῖναι, ἐπεὶ περ καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀκρίδων ἡ γένεσις ἐκ φθοροποιου περιέχοντος λαμβάνει τὴν ἀφορμήν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκρίδες ὄνομα, οὐκ ἔξω τοῦ κατ' ἄκρας τὰς τιμωρίας ἐπαχθῆναι πρὸς δῆλωσην παρελήφθη. Δεδοσθαι δὲ ἐξουσίαν ὡς ἐπὶ ἐμφύχων αὐταῖς διεσχευάσθη τῇ προσωποποιίᾳ, τῷ ἀνυποστῶν; καὶ ἀπαρεμποδίστως τὰς τιμωρίας ἀνύεσθαι· ἀλλ' ἵνα μὴ τις τὰ τῶν ἀκρίδων δῆγματα εἰδῶς οὐ τοσαύτην ὁδὸν παρέρχοντα, φορητὴν ὑπολάβῃ τὴν ἀλγηδόνα, τὸ τῶν σκορπίων ἐπιφέρει ὑπόδειγμα, ἀλγεινότεραν τὴν αἰσθησιν τῇ κέντρῳ ἐγγράμψει παρεχόντων. Αὐτὸ καὶ ἐβρέθη οὐ τοῖς καρποῖς, ἀλλὰ ταῖς ἀκρίσι, τῇ προσωποποιίᾳ ἐπιμένων κέντραυθα, ἵνα μὴ ἀδικήσωσιν οὐ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ γῆς φυόμενα. Τινὲς δὲ τῶν Πατέρων τὰς ἀκρίδας εἰς σκώληκας μετέλα-

De quinto angelo et spiritualibus locustis ascendentibus ex abysso terræ, deque varia specie ipsarum.

Et quintus angelus tuba cecinit, et vidi stellam de cælo cecidisse in terram: et data est ipsi clavis putei abyssi, et aperuit puteum abyssi: et ascendit fumus de puteo, sicut fumus fornacis ardentis, et obscuratus est sol et aer a fumo putei: et de fumo exierunt locustæ in terram, et data est ipsis potestas sicut habent potestatem scorpiones terræ.

725 Stella, quæ e cælo cecidit, est diabolus; clavis autem putei, quæ huic ipsi data est, dicitur certitudo: quod illi non effugient qui ab ipso possidentur, maxime si peccatores sint; puteus vero in terra est: neque enim alio modo significaretur inevitabilitas, nisi per puteum: abysus quoque in terra esse dicitur: nam in terra est supplicium et in abysso puteo. Siquidem abyssum vocant vehementem primi elementi profunditatem, aut per privationem τοῦ βεθύσθαι, id est occultationis, quod semper hiando non occultet id quod suppositum aut injectum est, aut per intensionem (nam α et privationem significat et intensionem) quod vehementem ostendat profunditatem. Quod autem in terra futurum sit iudicium, quidam sanctorum prophetarum per vallem Josaphat insinuavit, in qua sessum esse Deum ad iudicium vaticinatus est: quod multa ibi bella contigerint, multique exercitus fusi sint. Fumum autem a puteo produci dicitur, quod memoria ac narratio de impiis qui ibi detinentur, proferat ea quæ maximam continent iram, et tantum luctus quantum fumi verisimile est a camino produci. Et quemadmodum ille fumus caligine ac tenebris re-

Et de fumo exierunt locustæ. Mentio fit locustarum ad designandum violentissimam peccatorum conversationem in hac temporali vita, sic ut eorum quoque memoria sit gravissima: ideo quoque ait ex fumo eas ortum habuisse, quandoquidem et corporalium locustarum generatio occasionem sumit ex corrumpente aliqua circumadjacente materia. Sed et nomen ἀκρίδων, id est locustarum, non abs re assumptum est, sed ad significandum supplicia induci κατ' ἄκρας id est in summo sive juxta extremam acerbitatem. Porro datam ipsis esse potestatem tanquam vivis animalibus, per prosopopœiam positum est, quod nullo metu nulloque impedimento supplicia exsequatur. Sed ne quis sciens quales sint locustarum morsus, ut qui non magnum afferant cruciatum, tolerabilem suspiciatur dolorem, scorpionum subjungit exemplum, qui majorem præbet aculei punitione sensibilem dolorem. Ideo quoque dictum est non fructibus, sed locustis, etiam hic in prosopopœia manendo, ne nocerent,

non quidem hominibus, **726** sed his quæ ex terra A
 producantur. Quidam vero Patrum locustas in ver-
 mes transmutarunt, ut sit conformis hæc assumptio
 cum Isaia prophetae sententia, qua dicit quod
 « Vermis eorum non morietur »⁴⁸.

IX, 4-6. Et dictum est ipsis, ne læderent fenum
 terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, sed
 homines tantum qui non habent signum Dei in fron-
 tibus suis. Et datum est illis ne occiderent eos, sed
 ut cruciarentur mensibus quinque. Et cruciatus ea-
 rum ut cruciatus scorpii, cum percussisset hominem.
 Et in diebus illis quærent homines mortem, et non
 invenient ipsam : et desiderabunt mori, et mors fugiet
 ab eis.

καὶ οὐ μὴ εὕρῃσουσιν αὐτόν. Καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ φεύγεται ἀπ' αὐτῶν ὁ θάνατος.

Si juxta prædictam allegoricam acceptionem velit B
 quis ordinare quæ tanquam divina ænigmatice ac
 mystice efferuntur, oportet accipere fenum terræ
 ei quod viride exoritur et omnem arborem, ut refe-
 rantur ad homines, qui tanquam paleis similes et
 veluti arbores irrationalitate degenerarunt, et quasi
 ad arboream quamdam insensibilitatem accesserunt :
 quos hominum amator Deus venia dignos
 habens, præcipit ne eadem sustineant supplicia cum
 iis facinorosis qui consulto et ex deliberatione
 peccarunt, de quibus jam conclusum est quod
 hanc repulerunt. Quod si quis conetur juxta ipsam
 litteram intelligere, et fenum ac vere arbores vaticinio
 significari putet, David citando testem qui ait :
 « Renovabis faciem terræ »⁴⁹ : certe posset quis
 ferre intellectum, nisi ille renovationem accepisset
 pro vita renovationi creaturæ convenienti. Itaque si
 et fumentorum renovationi intendere oportet,
 fieri poterit ut et fenum et arbores æternitati
 respondeant : quod si horum nihil est, litteralis
 intellectus de terra facie renovata habendus
 est pro inconsiderata ac temeraria acceptione, et
 illis conformi qui post vitæ decursu in mille an-
 norum Christi regno, in conviviis ac deliciis hilariter
 se victuros opinantur.

Sed homines tantum. Ex hoc manifestum est, quod
 non de feno et arboribus sit cohibitio a læsione,
 sicut sonare videtur præceptum, sed de his qui
 feno comparantur, eo quod ad virtutem non accedant.

727 Ut non occiderent eos, sed ut cruciarentur D
 mensibus quinque. Illud non occidere demonstrat
 eis qui experientia cognoscere possunt intolerabili-
 tatem tormentorum, quod ad mortem viam pa-
 rare soleant : ab hac igitur poena intolerabili, præ-
 ceptum, quod ad bonum tendit, jubet supplicii mi-
 nistros abstinere. Porro mensibus quinque hoc
 fieri, quoniam et menses sensibilis mundi mensuræ
 sunt, unde et sensus ipsi acceperunt ut exhiberent
 hujus cognitionem, merito designat peccare per
 exhibitionem in æquali numero : ad memoriam ho-
 minibus inferendam eorum per quæ deberent judi-

Καὶ ἐβρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χό-
 ρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δέν-
 δρον· εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους ὅτινες οὐκ ἔχουσι
 τὴν σφραγίδα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.
 Καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς,
 ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε. Καὶ ὁ
 βασανισμὸς αὐτῶν, ὡς βασανισμὸς σκορπίου.
 ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις
 ἐκείναις ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον,
 καὶ οὐ μὴ εὕρῃσουσιν αὐτόν.

Εἰ μὲν κατὰ τὴν προειρημένην ἀλληγορικὴν ἐκκλη-
 ψιν θέλει τις στοιχεῖν, τὰ συμβολικῶς ἅτε θεῖα καὶ
 μυστικῶς ἐκφερόμενα χόρτον τῆς γῆς καὶ χλωρὰν ἔκ-
 φυσιν, καὶ πᾶν δένδρον, εἰς τοὺς ἀχυρώδεις ἀνθρώ-
 πους, καὶ ἅτε δένδρα, ἀλογία ἀποδεδρωθέντας,
 οἷον εἰς δένδρῳδὴ τινὰ ἡλιθιότητα προβάντας, θε-
 τέον. Οὐδ' ἡ φιλόανθρωπος θεϊότης φειδοῦς ἀξίους θε-
 μένη, οὐ τὴν αὐτὴν αὐτοὺς τιμωρίαν ὑπέχειν τοῖς ἐκ
 προνοίας καὶ σκέψεως κακούργοις τῷ ἐσφραγίσθαι
 ταύτην ἀπωσαμένους, ἐντέλλεται. Εἰ δὲ ἐπ' αὐτοῦ
 τοῦ γράμματος τῷ νοεῖν ἀπασχοληθεῖν, καὶ χόρτον
 τῷ ὄντι καὶ δένδρα τῷ χρηματισμῷ ἐκφερόμενα
 οἰηθεῖν, τὸν Δαυὶδ ἔχων συνίστορα, « Ἀνακαινίζεις,
 » φάσκοντα, « τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, » ὑπέσχετο ἂν τις
 τὴν ὑπακοήν, εἰ μὴ τὸν ἀνακαινισμὸν εἰς κατάλληλον
 τῷ ἀνακαινισμῷ τῆς κτίσεως ζωὴν ὑπελάμβανεν.
 Εἰ μὲν οὖν καὶ κτήνη τῷ ἀνακαινισμῷ ἐνθεωρηθῆναι
 χρεῖ. εἴ ἂν ἔχοι καὶ χόρτον καὶ δένδρα τῇ ἀιδιότητι
 ὑπολειφθῆναι. Εἰ δὲ τούτων οὐδὲν, τῇ ἀνακαινισμῶν
 τὸ πρόσωπον γῆ εἰς ἀπροσέχον ἐκκληψιν τὴν πρὸς τὸ
 γράμμα θετέον, καὶ σύμφωνον τοῖς τὴν χιλιετῇ Χρι-
 στοῦ βασιλείαν μετὰ τὴν τοῦδε τοῦ βίου παραδρο-
 μὴν πότοις καὶ ἀνέσεσιν ἐνευθηνουμένοις.

Εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκ τούτου σαφές ὡς οὐ
 περὶ χόρτου καὶ δένδρων ἡ ὑποστολή τοῦ ἀδικηθῆ-
 ναι, ὡς ὁ προστάσων φησὶν, ἀλλὰ τοὺς χόρτω παρα-
 βαλλομένους, διὰ τὸ μὴ τὴν ἀρετὴν μετείνειν.

Καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς,
 ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε. Τὸ μὴ ἀπο-
 κτείνειν ἐκεῖνο παριστᾷ τοῖς διὰ πείρας ἔχουσιν εἰδέναι
 τὸ τῶν βασάνων ἀφόρητον ὅτι εἰς θάνατον ὁδοποιεῖν
 εἴωθε. Τούτου οὖν τοῦ ἀφορήτου ἀπέχεσθαι τοὺς βα-
 σανιστάς ἡ φιλάγαθος ἐντολή παρακαλεῖται. Τὸ δὲ
 πεμπτὰιον τῶν μηνῶν, ἐπεὶ καὶ οἱ μῆνες τοῦ αἰσθη-
 τοῦ κόσμου μέτρα, ὅθεν καὶ τὰ γνωστήρια τούτου αἱ
 αἰσθήσεις τὸ ἐνεργεῖν ἔλαβον, εἰκότως ἰσαριθμῶ
 παραστάσει τὸ ἀμαρτάνειν αἰνίσσεται, εἰς τὸ μνη-
 μὴν ἀνθρώποις ἐμποιεῖν τῶν δι' ὧν ἔσχον τὴν
 κρίσιν ἀνέχεσθαι. Ἐκ τούτων γὰρ καὶ περὶ τούτων

⁴⁸ Isa. XLVI, 24. ⁴⁹ Psal. CIII, 30.

ἡ ἀνταπόδοσις. Σκορπίου δὲ τύμματα παρέβαλε τὴν A αἰὸν ἀνταποδοῦναι. ὅθεν καὶ αὐτὴ, ὡς ἐπίπαν, θανάσιμος.

Ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον. Ἡ τοῦ θανάτου ἐπιζητήσις οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ ἀνυποπίστον τοῦ ἀλλοῦ νοεῖται, ὡς τοῦ θανάτου πᾶν ἀλγεῖνδον ἀποπέμποντος, διὸ καὶ εἴρηται τῷ θανάτῳ ἀνάπαυσις. Ἐπεὶ οὖν ἐν ἀφθάρτῳ ζωῇ ὁ θάνατος ἀπελήλαται πρὸς τῷ μὴ εὐρίσκειν, ἐπήγαγε τὸ, φεύξεσθαι. Σωματοποιήσεται δὲ εἰς ἔμφασιν πλείονα τῶν διὰ τῆς ὑφηγήσεως ἐμφανιζομένων.

Καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκριδῶν ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ὡς στέφανοι χρυσοῖ· καὶ τὰ πρόσ-
ωπα αὐτῶν, ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων. Καὶ εἶχον
τρίχας, ὡς τρίχας γυναικῶν· καὶ οἱ ὀδόντες αὐ-
τῶν ὡς λεόντων ἦσαν. Καὶ εἶχον θώρακας, ὡς
θώρακας σιδηροῦς· καὶ ἡ φωνὴ τῶν περὶ τῶν
αὐτῶν, ὡς φωνὴ ὀρνέων ἵππων πολλῶν τρε-
χόντων εἰς πόλεμον. Καὶ ἔχουσιν οὐράς ὅμοιας
σκορπίοις καὶ κέντρα· καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν
ἐξουσίαν ἔχουσιν ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μὴ-
ρας πέντε, ἔχουσαι βασιλεῖα ἐπ' αὐτῶν ἄγγελον
τῆς ἀβύσσου· ὄνομα αὐτῷ Ἑβραϊστὶ Ἀβδαδὼν·
ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει Ἀπολλύων.

Ἴπποις ἀφωμειλῶνται αἱ ἀκρίδες, καλοῦνται ἄλλῃ ζωῇ, διὰ τὸ ὀξυκίνητον τῆς ἐφόδου καὶ τὸ θυμικὸν τοῦ ἵππου, μάλιστα τὸ κατὰ πολέμους, ὃ καὶ αὐτὸ παρ-
εδήλωσεν ἡ ὑποκειμένη ἀποκάλυψις, ὅμοια ἵπποις
λέξασα τὴν ἡτοιμασίαν αὐτῶν εἶναι πόλεμον ὠδι-
νότων.

Καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ὡς στέφανοι χρυ-
σοῖ. Ἡ ὡς χρυσὴ στεφάνη, τὴν νίκην εἰκοι παρ-
ιστᾶν, ἣν κατὰ τῶν ἡττημένων ἀθλῶν ἀπηνέγκαστο.
Ὡς χρυσὴ δὲ αὕτη, ἀλλ' οὐ χρυσὴ. Οὐ γὰρ τῷ ὄντι
ἡ ἐπ' ἀπωλείᾳ τοῦ θεοῦ πλάσματος τιμωρία τὸ τί-
μιόν ἐστιν ἀποφερομένη. Καὶ προσώποις δὲ ἀνθρώ-
πων ἀπεικαζόμεναι τὰς ὕψεις, τῷ ὁμοιεῖ τὸς ἀπα-
τωμένους παράγουσιν, οὓς διὰ τὸ ἀπατῆσαι αἱ
τιμωρίαι αὐταὶ ὑπέλαβον τῆς ἀπατητικῆς ταύτης
κακουργίας. Καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τριχῶν ἐμπλο-
καὶ ὡς πυκάζουσαι τοὺς ἀπατεῶνας. Τοιαῦται γὰρ
καὶ αἱ σαρκικαὶ ἡδοναί, αἵτινες τῷ φαινομένῳ αὐτῶν
ἐπιτέρπειν, τῷ αὐτῶν ὀλισθήματι τοὺς δελεασθέντας
κατασύρουσι. Διὸ καὶ ὁ παροιμιστὴς φησὶ Σολομῶν
τοὺς τῆς πορνείας λόγους πρὸς καιρὸν μὲν λιπαί-
ναι τὸ φάρυγγα, ὕστερον δὲ πικρότερον χολῆς τὴν
αἰσθησὶν ἐμποιεῖν. Ἐκ τοῦδε καὶ ἡ πρόχειρος αὕτη
πλάσις μετὰ τὰς γυναικείας τρίχας, καὶ τοὺς λεόν-
των ὀδόντας ἐπάγεται τιμωροῦς, καὶ τοὺς ὡς θώρα-
κας σιδηροῦς, τῶν μὲν ὀδόντων λεοντεῶν τὸ ἀπηνές
παριστᾶν βουλομένων, τῶν σιδηρῶν δὲ θωράκων,
τὸ στερεὸν τὸ πρὸς ἀντένεξιν τῶν ταῖ· βολίσι προ-
μαχομένων, οὐ κατὰ τὸ ῥάδιον ἐπιφερομένων τὸ ἐπι-
ταγμένον. Ἐπεὶ δὲ καὶ πτῆσις αὐτοῖς ἐνθεωρεῖ-
ται ὅτε ἀκρίδαι ἀφομοιούμεναι, ἡ πτῆσις μὲν τὸ
τῆς ἐπιλεύσεως· θᾶττον αἰνίσσεται, καὶ τὸ ἀνωθεν
ἐπανάει. Φωνὴ δὲ τῶν περὶ τῶν τῶν ἐφόρμησιν
αὐτῶν λῖγει πρὸς τὴν πολεμικὴν αὐτῶν συμπλοκήν,

cium sustinere : ex his enim et de his est retribu-
tio. Cruciatum vero comparavit percussioni scor-
pionis, quoniam et hic dolor omnino mortalis est.

Querent homines mortem. Quærere mortem nihil aliud dat intelligere, nisi intolerabilitatem crucia-
tus, tanquam mors omnem ableget dolorem, ideo quoque mors dicta est requies. Quoniam igitur in incorruptibili vita mors expulsa erit, sic ut non inveniat, subjungit quod fugiet. Afflictum est autem morti corpus, ad majorem emphasis eorum quæ per enarrationem declarantur.

IX, 7-11. Et similitudines locustarum similes equis paratis ad prælium : et super capita earum tanquam coronæ aureæ, et facies earum sicut facies hominum, et habebant capillos sicut capillos mulierum, et dentes earum quasi leonum erant, et habebant loricas quasi loricas ferreas, et vox alarum ipsarum sicut vox currum equorum multorum currentium ad prælium : et habent caudas similes scorpionum et aculeos, et in caudis suis habent potestatem lædendi homines mensibus quinque, habentes super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce vero nomen habet Apollyon.

Equis assimilatae sunt locustae, et non alii ani-
mali, propter velocem motum impetus, et animo-
sitate equi, maxime cum instat prælium : quod ipsum etiam præsens revelatio designavit, cum ait similem esse præparationem eorum quæ dolorem inferrent, equis qui ad prælium parati sunt.

Et super capita earum tanquam coronæ aureæ. **728** Corona veluti aurea victoriam demonstrare solet, quæ relata est adversus miseros qui devicti sunt : hæc autem tanquam aurum est, sed non aurum : non enim supplicium vere præmium est quod refertur ob perditionem divini plasmatis. Quod vero aspectu quoque assimilantur faciei hominum, id est, quod similitudine speciei eos referunt qui seducuntur, quos propter seductionem exceperunt ipsæ ultiones hujus fraudulentis conatus. Sunt et muliebres capillorum cæsaries tanquam contegentes seductores. Tales enim sunt et carnales voluptates, quæ primo suo aspectu delectare videntur, sed ad sui ruinam inescatos detrahunt. Ideo quoque paræmiastes Solomon ait verba meretricis ad tempus quidem delinire guttur, postmodum vero sui gustum bile amariorem immittere. Ex hoc autem præsens effectio post muliebres capillos, etiam leonum dentes addit ultoribus, et loricas tanquam ferreas : quasi dentes quidem leonini sævitiam velint ostendere : ferreae vero lorice firmitatem ad resistendum jaculis pugnantium adversus ipsas, quod non facile sit fieri contra id quod semel jussum est. Quoniam autem et volatum in ipsis est intueri, ut quæ locustis assimilatae sunt, volatus designat quod velociter superveniant, et quod superne accedant. Voces vero sive sonus alarum dicit impetum ipsarum ad bellicum assul-

tum, quod non in silentio fiat, quia neque in certo aliquo loco, sed in universo mundo conficitur. Et hinc est quod non in omnes hominum mores tanquam in socordes regiones insultum faciunt, sed duntaxat in quosdam, nempe in eos qui firmitatem non omnino præbent eis : aut præbent quidem, sed firmitior est per impetum : unde etiam vox sive fragor constituitur tanquam rotarum currum per mutationem ac recidentiam radiorum.

Et habebant caudas similes scorpionum et aculeos. Scorpionum caudis et aculeis assimilati sunt dæmonum insultus adversus homines, quoniam et dæmones non statim ut loquuntur manifestant nocumentum, sicut neque scorpius forficulis in morem cancri denticulatis, sed a tergo cauda lædit per aculeum. Interim quoque exitiales dæmones cum aliquos insidiando ceperint, non statim habent immisissimum supplicium propter 729 ipsorum deceptionem, sed finali igni servati cum his quos seduxerunt, digna consequuntur præmia. Porro quid sibi velit quod ad quintum duntaxat mensem protendatur potestas inferendi cruciatus, jam à nobis dictum est. Quis enim ignem peccatorum auferre potest quin perpetuo duret, aut aliud quod ibi sit sensibile? Sed quemadmodum neque oculus aptus est ad videndum bona, neque auris ad audiendum, neque in cor hominis subire possunt : sic nec illa quæ affligunt, donec experimento probentur.

Habentes super se regem angelum abissi. Angelus hic licet quibusdam visus sit esse pravus dæmon, attamen non recte. Quo enim pacto, cum Dominus sententiam tulerit retrudendum esse diabolum et angelos ipsius in ignis supplicium, quispiam eorum qui ad supplicium designati sunt, regia potestate dignus haberetur? Non ergo malo angelo potestas constituta est, sed ei cui commissum est debitum ac conveniens ministerium. Neque enim omnes ministratorii spiritus mittuntur ad salutis ministerium, juxta divum Paulum qui hoc dixit, sed etiam ad inferendum supplicium : quemadmodum is qui Assyriorum exercitum congregatum cum Sennacherib super Jerusalem delevit, et qui super Soloma ignitum immisit interitum. Quod autem in præcedentibus significavimus, etiam nunc dicimus quod hæc quanquam in præterito annuntientur, attamen de futuro intelliguntur : verum id duplicem ob causam fit, sive quod certissimo futurum sit ut fiant, nulla re impedimentum præstante : aut etiam quod is qui evangelistæ ea tradebat oracula de quibus nunc tractamus, juxta prophetæ dignitatem procedat.

Cui nomen Hebraice Abaddon. Nomen Hebraicæ linguæ ab exitu sumptum est, sicut ex Græco manifestum est. Quid enim aliud significat Apollyon, quam perdens vel corrumpens?

730 CAPUT XXVII.

De sexto angelo : et solutio angelorum qui super Euphratem alligati erant.

IX, 12-16. *Væ unum abiit, et ecce veniunt adhuc*

(31) βεβαιότερον, ed.

οὐ καθ' ἡσυχίαν ἐκτελουμένην, ὅτι μὴδὲ ἐν τινὶ τόπῳ, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ συντελουμένη τυγχάνει, ἀφ' οὗ καὶ μὴ πᾶσιν ἀνθρώπων ἦθυσιν ὡς ὑπὲρ τοῖς χωρίοις προσβάλλουσιν, ἀλλὰ τισι, τοῖς μὴδ' ὅλως τὸ βεβαιοτέρως αὐταῖς παρέχουσιν, ἢ παρέχουσι μὲν, βιαιότερον (31) δὲ τῇ ῥύμῃ. Ἀφ' οὗ καὶ ὡς ἀπ' ἀμαξιαίων τροχῶν, τῇ μεταπτώσει τε καὶ ἀντιστάσει τῶν σκώλων, φωνή : ἦγουν κτύπος συνίσταται.

Καὶ ἔχουσιν οὐράς ὁμοίας σκορπίοις καὶ κέντρα. Σκορπίων οὐραῖς καὶ κέντροις αἱ τῶν δαιμόνων ἀπεικάσθησαν προσβολαὶ αἱ πρὸς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ καὶ οἱ δαίμονες οὐχὶ ἅμα τῷ χρηματίζειν, τὸ βλαπτικὸν ἀποφαίνουσιν, ὅτι μὴδὲ σκορπίος ταῖς καρκινώδεσι χηλαῖς, ἀλλὰ τῷ ἐξόπισθεν οὐραῖῳ διὰ τοῦ κέντρου. Τέως δὲ καὶ οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες οὗς ἂν λάβωσιν ἐξ ἀπάτης, οὐκ εὐθύς ἔχουσι καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς τούτων ἀπάτης τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπιβαλλομένην. Τηρηθέντες δὲ τῷ τελευταίῳ πυρὶ μεθ' ὧν ἡπάτησαν, τῶν ἀξίων γερῶν τεύζονται. Τὸ δὲ τὴν ἐξουσίαν τῆς τιμωρίας πεμπταίῳ μόνον μὴνι παρατείνεσθαι τί βούλεται, εἴρηται ἡμῖν ἤδη. Τίς γὰρ ὁ τὸ διακονῆσαι παραιρούμενος τῶν ἀμαρτωλῶν πῦρ, μήτ' ἄλλο ἐκεῖ αἰσθητόν; Ὡς γὰρ τὰ ἀγαθὰ οὐκ ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν αἰσθητὸς ἱκανός, οὐδὲ οὖς ἀκοῦσαι, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀναδῆναι, οὕτως οὐδὲ τὰ τιμωροῦντα ἄχρι τῆς πέρας.

Ἐχουσαι βασιλέα ἐπ' αὐτῶν ἄγγελον τῆς ἀδύσου. Ὁ ἄγγελος οὗτος, εἰ καὶ τισιν ἔδοξε πονηρὸς δαίμων εἶναι, ἀλλ' ὁμῶς οὐ καλῶς. Πῶς γὰρ τοῦ Κυρίου τὴν κόλασιν τοῦ πυρὸς τῷ διαβόλῳ ἀποφηνάμενος καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ τούτων τις τῶν εἰς κόλασιν ὁφεισμένων, βασιλικῆς ἀξιοθεῖη ἐξουσίας; Οὐκ οὖν πονηρῷ ἀγγέλῳ ἡ ἐξουσία βραβευθεῖη, ἐκείνῳ δὲ τῷ κατάλληλῳ τὴν διακονίαν μεταχειριζομένῳ. Οὐ γὰρ πάντες εἰς λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν σωτήριον ἀποστελλόμενοι, κατὰ τὸν εἰρηκότα θεὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τιμωρίαν, ὡς ὁ τὸν Ἀσσύριον στρατὸν μετὰ Σενναχερίμ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἀθροισθέντα ἀφανίσας, καὶ τῶν Σοδόμων τὴν διάπυρον ἐλεθρον ἐπιστήσας. Ὅπερ δὲ καὶ προλαβόντες ἀπεσημηνάμεθα, καὶ νῦν φαμεν, ὡς ταῦτα εἰ καὶ παρῳχημένῳ ἐξαγγέλλεται, ἀλλ' οὖν μέλλοντα νοεῖσθαι. Ἀλλὰ δοῖν χάριν τοῦτο, ἦτοι ὡς πάντως ἀπαρεμποδίστως ἐσομένων, ἢ καὶ τοῦ χρηματίζοντος τῷ εὐαγγελιστῇ τὰ προκείμενα κατὰ τὸ τῆς προφητείας ἀξίωμα περιπατοῦντος.

Ὅνομα αὐτῷ Ἑβραϊστὶ Ἀβδαδὼν. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀπὸ τῆς ἐκθάσεως πέπλασται, ὡς δὴλον ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἀπολλύων γὰρ, τί ἔτερον ἢ τὸ διαφθεῖρον σημαίνει;

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΖ'.

Περὶ τοῦ ἔκτου ἀγγέλου, καὶ τῶν ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ λυομένων ἀγγέλων ἐπιλυσις.

Ἢ οὐαὶ ἡ μία ἀπὸ τῶν ἰδού ἐρχονται ἐπὶ δύο

οὐαὶ μετὰ ταῦτα. Καὶ ὁ ἔκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, λέγοντος τῷ ἔκτῳ ἀγγέλῳ, ὃς εἶχε τὴν σάλπιγγα· Ἀὔσον τοὺς τέσσαρας ἄγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ Εὐφράτῃ. Καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν καὶ εἰς τὴν ἡμέραν, καὶ μῆνα καὶ ἐνιαυτὸν, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ ἱππικοῦ, δύο μυριάδες μυριάδων· καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

Τὸ οὐαὶ ἐπιβήμα ἐστὶ σχετλιαστικόν· σκέπη δὲ τὸ δόνην ἐπιφέρον καλεῖται. Ἀπῆλθεν οὖν οὐ τὸ ἐπιβήμα. Πῶς γὰρ τὸ κατὰ συμβεβηκός, καὶ οὐ καθ' ὑπόστασιν ὑπάρχον, ἀλλ' ἅμα τῇ γενέσκει ἀφανιζόμενον, πρόδον σχολή; Ἀλλ' ἐκείνων παρελθόντων τῶν ἰδυνηρῶν δι' ἃ καὶ τὸ τοιοῦτον προσφώνημα γίνεται, καὶ τὸ οὐαὶ εἰκότως ἐλέχθη ἀπελθεῖν.

Καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων. Ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων ἡ φωνή, τῶν ἐχόντων τὸ θυσιαστήριον, ἃ κέρατα τὰς περιβεβλημένας θείας δυνάμεις ἀκρουστέον. Ἦτοι τοῦ θυσιαστηρίου ἀπαρτιζόμενου, ἐν ᾧ τὰ θύματα πυρὶ τῷ Θεῷ καθίπτετο, καθεκάστην γωνίαν κερατοειδὴς ἐξοχὴ συνεστήρικται συνέξουσα τὰς σχίζας, αἷς ὁ βωμὸς ἀναπτόμενος τοῖς θύμασι, τὸ καλλιερεῖσθαι παρῆγεν, ἐξ οὗ καὶ τῷ ἄνω θυσιαστηρίῳ, κατ' εἰκόνα, τὸ κάτω καὶ ὑπὸ Μωσέως ἐν τῷ Σινᾷ διέταττετο. Διὸ καὶ ὁ χρηματίζων αὐτῷ, « Ὅρα, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. » Τὰς ἐξοχὰς δὴ ταύτας, ἃς νοεράς δυνάμεις εἰρήκαμεν, συνέχειν εἰκὸς τὸ ὑπερούσιον καὶ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀπρόσιτον μῆμα, τοῦ μήτε προχέειν τοῖς μετ' ἐκεῖνο τὴν φύσιν εἶναι ληπτὸν, μήτε τὰς λογικὰς θυσίας προσαγομένους αὐτῷ ὡς ἀντύχοι διαβρῦσκεισθαι. Τετράγωνον δὲ τὸ σχῆμα τοῦ θυσιαστηρίου, ἰσοσημασίᾳ τῷ τετραστοίχῳ κόσμῳ τούτῳ, ἀφ' οὗ καὶ ἐκ παντὸς αὐτοῦ μέρους αἱ λογικαὶ θυσίαι καθαφαί, κατὰ τὸν προφήτην, προσάγονται.

Ἀὔσον τοὺς τέσσαρας ἄγγέλους. Τούτους οἱ μὲν θεοὺς παρέθεντο τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ Εὐφράτῃ δεδεμένους, οἷον ἐπὶ προσλιπαροῦντας καὶ τῇ περὶ αὐτὸν ἐνασχολουμένους καὶ εὐφραινομένους νοητῇ θεωρίᾳ· εἶναι γὰρ τοῦτον Θεόν· περὶ οὗ Ἡσαΐας μὲν φάσκει ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· « Ἴδού ἐγὼ ἐκκλίνω εἰς αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν » καὶ Δαυὶδ, « Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. » Εἶναι δὲ τοὺς τέσσαρας ἄγγέλους τὸν παρὰ τὸν Δανιὴλ, Μιχαὴλ, Γαβριὴλ παρὰ τῷ Ματθαίῳ, Ῥαφαὴλ παρὰ τῷ Μαρδοχαίῳ, καὶ τὸν Οὐριήλ. Ἀπολυθῆναι δὲ αὐτοὺς τῆς τοιαύτης θείας ἀσχολίας εἰς οὐκ ἀπρόβουσαν λειτουργίαν τῆς τε τοῦ

A duo vā post hæc. Et sextus angelus tuba cecinit. Et audiui vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod erat ante Deum, dicentem sexto angelo qui habebat tubam : Solve quatuor angelos qui ligati sunt super flumen magnum Euphratem. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam et diem et mensem et annum, ut occiderent tertiam partem hominum. Et numerus equestris exercitus vicies millies decem millia : et audiui numerum eorum.

Vā adverbium est miseræ indicativum, miseria autem vocatur quod affert dolorem. Non ergo adverbium abiit : quomodo enim quod contingenter accidit, et non habet substantiam, sed simul cum suo ortu corrumpitur, progressum habere posset? Sed transeuntibus illis quæ dolore afficiunt, propter quæ data est huiusmodi appellatio, merito quoque vā dictum est transisse.

Et audiui vocem unam de quatuor cornibus. Procedebat vox de quatuor cornibus quæ habebant altare : quæ cornua intelligenda sunt esse divinæ virtutes stipantes : aut quod perfecto altari in quo victimæ Deo igne accendebantur, ad singulos angulos pars eminens in speciem cornu constituta erat, quæ fissuras contineret, quibus præberet altare ut accensis victimis super illud litaretur. Unde Moysi quoque præceptum fuit in monte Sina, ut inferius faceret ad similitudinem superioris altaris. Ait enim qui ipsi dabat oracula : « Vide ut omnia facias juxta typum qui tibi monstratus est in monte ». Has sane eminentes partes quas intellectuales virtutes esse diximus, 731 verisimile est continere supersubstantialem et humanæ naturæ inaccessum mysterium : sic ut neque facile sit juxta naturam comprehensibile ab his qui illud sequuntur, neque rationales hostias in ipso oblatas temere diffuere. Est autem altaris figura quadrangularis, æquali figura cum hoc mundo quatuor ordines habente. Unde etiam ex omni ipsius parte rationales hostiæ puræ juxta prophetam offeruntur.

Solve quatuor angelos. Hos angelos super magnum flumen alligatos quidam divinos esse dicunt, tanquam assidue ibi degentes, et spiritali contemplatione circa illud occupatos et delectatos : nam illud Deum esse dicunt : de quo Isaias quidem dicit tanquam ex persona ipsius Dei : « Ecce ego declino ad ipsos tanquam fluvius pacis, et tanquam torrens inundans gloriam gentium » et David : « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei ». Dicunt autem hos quatuor angelos esse Michaelē, de quo apud Daniele, Gabrielem apud Matthæum, Raphaelē apud Mardocheum, et Urielem : ipsos vero solutos esse ab huiusmodi divina occupatione ad non ingrati ministerium, tum redditionis divinæ

⁹⁹ Exod. xxv, 40. ¹⁰⁰ Isa. lxvi, 12. ¹⁰¹ Psal. lv, 5.

justitiae, tum gloriosi adventus ipsorum. Alii vero non angelos, sed pravos dæmones esse astruunt, alligatos quidem in adventu Christi juxta divinum præceptum, porro egressos a superhumano altari solvi a divino angelo ut liceret turbare gentes : et ex hac turbatione manifestum fieri quid sit triticeum in fidelibus, quod in horreum Christi recondatur : et quid paleaceum in peccatoribus, quod paratum est ad exustionem inextinguibilem. Neque improbable est dicere dæmones ligatos esse ad Ephratem : cum inde brevi venturus sit Antichristus, a Judæis qui Jerosolymis servati fuerant captivi, et in locis illis eomemorantur.

*Et numerus equestris exercitus. Cum de exerciti-
bus nihil præmiserit, hujus numerum reddit.
Manifestum est igitur quod qui quatuor ordinum
ductores acceperunt, Michaellem, Gabrielem, Uri-
lem, Raphaellem, non sine causa adducti sunt : cu-
pit enim quodammodo turma sequi ordinum du-
ctores. Porro mille millia et decies millies decem
millia ministrantium discere licet apud Danielelem.
Nunc autem duplicatam in numerum myriadam
narrat se vidisse multitudinem quæ **732** exercitus
duces sequebatur; eo quod liberius et absque metu
post Domini incarnationem versentur homines cum
angelis : ideo quoque dictum est quod visuri es-
sent angelos ascendentes super Filium hominis.*

IX, 17-19. *Et ita vidi equos in visione, et sedentes super eos habentes thoraces igneos et hyacinthinos et sulphureos : et capita eorum tanquam capita leonum, et ex ore eorum egrediebatur ignis, et fumus, et sulphur. Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, nempe ab igne et fumo ac sulphure, quæ egrediebantur ex ore ipsorum. Potestas enim eorum in ore ipsorum est, et in caudis eorum. Nam caudæ ipsorum similes erant serpentibus, habentes capita, et per hæc nocent.*
ἐστὶ, καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. Αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὀφιδίνους.

Equorum ascensores aut accipiendæ sunt divinæ virtutes quæ sortitæ sunt vim corrigendi mores et affectus, et ad melius dirigendi : ita enim et equorum domitores conscendentes equos, dirigunt eos (amo et freno : aut divina jussa, ob eorum zelum qui pereunt, assimilata igneæ et hyacinthinæ ac sulphureæ armaturæ. Unde et David (divino sane zelo) indicat quod « Ascendit fumus in ira ejus, et ignis a facie ejus exarsit, et carbones succensi sunt²². » Ad utrumvis horum sensuum cuique libebit accedere : mihi magis aridit similitudo quæ erga pravos exercetur correctio et directio.

Et capita eorum tanquam capita leonum. Sive quis divinorum iudiciorum veluti vehiculum ad spirituales et angelicæ vitæ homines transferat, sive etiam ad mores et affectus, nihil dissidebit in

Θείου δικαιοδοσίας καὶ τῆς αὐτῶν μεγαλοδόξου παρουσίας. Τινὲς δὲ οὐκ ἀγγέλους, ἀλλὰ δαίμονας πονηροὺς, θεθνήσκει μὲν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ κατὰ τὸ θεῖον πρόσταγμα, ἐκ τοῦ ὑπερανθρωπίνου δὲ θυσιαστηρίου ἐξελθόντας· λύσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγγέλου, ὡς ἔστι παράδειξιν ἔθνη, καὶ τῇ ταραχῇ ταύτῃ διάδοχον γενέσθαι τῶν τε πιστῶν τὸ σιγῶδες καὶ πρὸς ἀποθήκας αὐτῶν ταμειεύσιμον, τῶν τε ἀμαρτωλῶν τὸ ἀχυρῶδες καὶ πρὸς καυσίν ἔτοιμον καὶ ἀχρηστον. Οὐκ ἀδόκιμον δὲ ἔστι τὸ φάσκειν εἰς τὸν Εὐφράτην δεσθῆναι τοὺς δαίμονας, τάχα ἐκείθεν τοῖς Ἀντιχρίστοις ἐξελευσόμενοι ἀπὸ τῶν διασωθέντων ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ αἰχμαλώτων· Ἑβραίων καὶ τοῖς ἐκεῖ τόποις ἀναπομεινάντων.

Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰσραὴλ·
 Μὴ προσεπὼν στρατεύματα, ἀριθμὸν τούτου ποιεῖται.
 Ἄηλον οὖν ὡς οἱ ταξιάρχαι τοὺς τέσσαρας ἐκλαδόμε-
 νοι, Μιχαὴλ, Γαβριὴλ, Υἱρὴλ, Ῥαφαὴλ, οὐκ ἀδο-
 κίμως ἠνέχθησαν. Φιλεῖ γάρ πως τῇ ταξιάρχει τὸ
 στίφος ἕπεσθαι. Χίλιας δὲ χιλιάδας καὶ μυρίας μυ-
 ριάδας τῶν λειτουργούντων ἐν τῇ Δανιὴλ μάθαιμεν
 ἂν. Ἐπιδιπλάσιον δὲ νῦν τοῦ μυριοστοῦ ἀριθμοῦ τὸ
 πλῆθος τὸ ἐπόμενον τοῖς ταξιάρχαις διέξεισιν ὁ ὄρων,
 τῷ ἀνυποστόλῳ μετὰ τὴν ἐνανθρόπῃσιν τοῦ Κυ-
 ρίου, ἀγγέλους ἀνθρόπους ἐνδικατάσθαι. Αἰδὸ καὶ τὴν
 ἀναβαίνοντα καὶ κατὰβαίνοντα εἰρῇσθαι ἐπὶ τὸν
 Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Και οὕτως εἶδον τοὺς Ἰσραηλῆς ἐν τῇ ὁράσει, καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐτῶν, ἔχοντας θώρακας πυρίνους, καὶ ὑάκινθινους καὶ θειώδεις· καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἰσραηλῆς, ὡς κεφαλὰ λειόντων· καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ, καὶ καπνός, καὶ θείον· ἀπὸ τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκράνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τοῦ πυρός, καὶ τοῦ καπνοῦ, καὶ τοῦ θείου, διὸ ἐκπορευόμενοι ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν Ἰσραηλῆς ἐν τῷ στόματι αὐτῶν αὐτῶν ὁμοίαι δόξαν, ἔχουσαι κεφαλὰς, καὶ ἐν

Τοὺς ἐφέερους τῶν ἵππων, εἴτε δυνάμεις θείας ὑπολιπτόν, κατ' ἡδῶν καὶ παθῶν κληρωσάμενας τῇ ἀγκυκλόν τε καὶ πρὸς τὸ χρεῖττον ρυθμιστικὸν (οὕτω γάρ καὶ τοὺς ἵππους οἱ πωλοδάμναι ρυθμίζουσιν ἀναβαλίνοντες κημῶ τε καὶ χαλινόις)· εἴτε καὶ θεῖα προστάγματα, ζήλω τῶν ἀπολλυμένων εἰς πυρίην ἀπεικασθέντα καὶ ὀκινθίνην καὶ θειῶδη παντευχίαν. Ἀφ' οὗ καὶ Δαυῖδ (τοῦ θεοῦ, φημι, ζήλου) τὸ, « Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, » μινύρει, « καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγῆναι καὶ ἀνθρακας ἀναφθῆναι. » Ὅποτερ' αὖ τοῦτων πρόσθοιτό τις, μάλ' ὄλον καθ' ἡδονήν μοι ἔσται, τοῦ πρὸς ποτηρὸς ἀπευθυνέοντος τὸ ἱνδαμα.

Καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἰσκιῶν, ὡς κεφαλὰὶ λεόντων. Τὸ ὄχημα τῶν θείων κριμάτων, εἴτε πρὸς πνευματικούς καὶ ἀγγελικούς τὸν βίον ἀνθρώπους μεταλαμβάνει τις, ἢ καὶ πρὸς ἡθῆ καὶ πάθη, οὐδὲν

¹¹ Psal. xvii, 9.

δοίσει τῷ μὴ φυλάττειν τῷ ὁράματι. προσκαίμεν. **A** κεφαλὰς δὲ λεόντων ἀπεικάζθησαν εἰς δαίμα, οὗτοι τοὺς τοὺς διακονομένους τοῖς θείαις οὐκ ἀναδεδιημένους τὴν λειτουργίαν χρή μετέναι. « Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πάσης τομώτερος μαχαίρας. » Διόπερ ὡς ἑκατοντάρχης τὸ κεφάλαιον ἐμφανίζει τὴν ἀγανάκτησιν μετὰ λεονταίου σφοδρότητος, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως, ἢ οὕτως ἔξιν τὴν ἀκροατὴν εἰς συγκιτάθουσιν ἐμπρακτον. Οὐκ ἄμοιρος δὲ τῆςδε καὶ Παῦλος τῆς περινοίας, ὅπως Κορινθίοις τὴν μετὰ ῥάβδου αὐτοῖς ἐπιδημίαν ἑαυτοῦ ἀπειλεῖ. Τοῦτο μὲν οὖν αἱ κεφαλὰι ὑπαινίττοντο. Τὰ στόματα δὲ τὸ ἀπὸ τῆς ἐγγύτης ὀλέθριον ἄσθμα, οὐ πόρρωθεν διοράσας ἐλπίζόμενον, ἀλλ' ἀγχοτάτω τῇ προσπελάσει τὸ ἀναπόδραστον ἐμποδούμενον, πυρὸς μὲν τὸ ἀφανιστικόν, καπνοῦ τὸ μετ' ὀργῆς (Ἀνέβη γὰρ καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ), θεοῦ δὲ τὸ ἀπὸ θείας μήνιδος ἐμφανίζοντος, ἢ καὶ τὸ θεαρέστεως τοῖς ἀκολάστοις ἐπενεχθῆναι ταῦτα. « Οὗτοι δὲ ὁχλήματι τῶν ἑαυτοῦ κριμάτων καὶ μυστηρίων εἰσθε χρῆσθαι τὸ θεῖον τοῖς ἰσαγγέλω βιοῦσιν, ἱκανῶς τὸ παρ' αὐτοῦ πρὸς Ἀνανίαν χρηματισθὲν περὶ Παύλου παραστήσει, δι' ὃν φησι Παῦλον σκεῦος ἐκλογῆς εἶναι, ἀκαμάτως βαστάζειν ἔχοντα τὰ θεοπεπετῆ λόγματα, ἅπερ διὰ τοῦ ὀνόματος παρεδόλωσαν, ἐπειδὴν ἔφη. « Τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου. » ἔνομα ἀντὶ τοῦ τὴν δόξαν εἰπὼν καὶ μεγαλειότητα, καὶ πᾶν τὸ ὑπὲρ λόγον, ἦγουν κατανόησιν, οὐ μόνον θνητὴν, ἀλλὰ καὶ ἀγγελικὴν.

Ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἱππῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστίν. Τί τοῦτο; τὸ τὴν ἐξουσίαν ἀνατιθέναι τῷ στόματι, καὶ οἰονεῖ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀπεστάλθαι τοὺς ἱπποὺς; ἢ τὸ ἀπὸ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐμφανίζει ἀπειλὰς, ἐκφοβούντων ἀνθρώπους τοῦ ἀπέχσθαι τῶν πονηρῶν ἐπιτηδεύματων, τοῦ μὴ ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἐκδοθῆναι; Εἰς οὐρὰς γὰρ τὰ τέλη καὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀπολλυμένων διατυπῶν, καὶ δὴ γε καὶ αὐτὴν τὴν ἐκδοσιν διαμορφῶν, ὅπως ἀπεικάζει ὁμοίας ἔχουσι κεφαλὰς, ἐξ αὐτῆς δηλαδὴ τῆς ἐφ' ὅσου τὸ ὀλέθριον ἐμφανίζουσα; καὶ ἀναπόδραστον, καὶ τὸ ἀμελλήτι τὴν κάκωσιν ἐπιφέρειν, οὐκ οὐσης ἐπιπενοίας τὴν κάκωσιν διαδιδράσκειν.

Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ οὐκ ἀπεκτάθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυρήσωσι τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἰδῶλα τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὐτε βλέπειν δύναται, οὐτε ἀκούειν, οὐτε περιπατεῖν· καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόρων αὐτῶν, οὐτε ἐκ τῶν φαρμάκων αὐτῶν, οὐτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν, οὐτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

Ἐπερβολὴν ἀναισθησίας ὁ λόγος σημαίνει, ἦγουν ἀναληγίας καὶ ἀκολασίας, τὸν τῆς ἐπ' αὐτοὺς διὰ φιλοφροσύνης φειδοῦς τέως ὑπερτιθέμενον σωτηρίας καιρὸν εἰς μάτην ἀναλωσάντων, καὶ εἰς τὸ τὴν κατ' ἀξίαν τῆς ῥαθυμίας αὐτῶν ἀνταπόδοσιν ἀπο-

ea quæ nobis proponitur visione, apud eum qui sui non est amator. Capitis autem leonum assimilata sunt, ad ostendendum, quod eos qui divinis rebus inserviunt, non oportet ad ministerium dejecto animo accedere. « Vivus est enim sermo Dei, et quovis gladio magis secans ». Ideo tanquam centurio caput manifestat, nempe indignationem cum vehementia leonina : quasi non alio quam hoc modo habiturus sit auditorem promptum ad assentiendum. Neque ab hac intelligentia dissidet Paulus, quando Corinthiis minatur se cum **733** virga ad ipsos venturum. Hoc itaque designabat capita. Ora vero perniciosam anxietatem e proximo, et non procul a visione expectatam, et inevitabile vinculum propinquissime vicinum : ut ignis quidem id designet quod affert interitum, fumus id quod eum ira venit : (nam *Ascendit fumus in ira ejus* :) sulphur autem id quod etiam a divina est ira, sed permanentiore : aut quod hac voluntate divina lascivis et incontinentibus illata sint. Quod autem his soleat uti Divinitas qui vitam ducunt angelicam, tanquam suprum judiciorum ac mysteriorum vehiculo, satis demonstrat id quod ipse Dominus de Paulo dixit ad Ananiam, ubi ait Paulum vas electionis esse, ut indefesse ferre posset divina dogmata, quæ per nomen suum significavit, dicens : « Ut portet nomen meum » : nomen vocans gloriam et majestatem, omneque id quod sermonem excedit sive intellectum, non tantum mortalem, verum etiam angelicum.

Potestas enim equorum in ore ipsorum est. Quid hoc? an potestatem ori attribuit, veluti causam dicens cur missi sint equi? an quod ait : ab ore ipsorum, minas ostendit earum rerum quæ homines exterrant, ut a pravis abstineant studiis, ne caudis illorum tradantur? Per ipsas enim caudas finem ac eventum designans eorum qui pereunt : et jam ipsum quoque eventum effigians, serpentibus comparat, qui similia habeant capita : ex ipso videlicet impetu et accessu ostendens afferre exitium inevitabile, et præsentem magis quam futuram afflictionem, cum nulla jam solertia valeant afflictionem effugere.

IX, 20, 21. Et cæteri homines qui non sunt occisi his plagis, non resipuerunt ab operibus suis pravis, ut non adorarent dæmonia et idola, aurea et argentea et lapidea et lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare : et non egerunt pœnitentiam de homicidiis suis, neque de beneficiis suis, neque de scortatione sua, neque de furtis suis

Maximam designat hic sermo insensibilitatem sive indolentiam ac lasciviam **734** eorum, qui tempus quod interim Deus benigne parcendo concesserat ipsis ad salutem, vane contempnerunt, ut referant retributionem quæ digna sit segnitie

¹⁶ Hebr. iv, 12. ¹⁷ Act. ix, 15.

porum. Atqui exercebatur etiam ante oculos A maiorum retributio, hi tamen tantum abest ut terribilium quæ sibi parata erant aspectu seipsis meliores efficerentur, ut etiam peiores magisque peccatis immersi, cursum suum consummarent.

Non resipuerunt ab operibus suis pravis. Non hoc, ait, quod non resipuerint in futura vita : quomodo enim aut quæ posset esse resipiscencia in immutabili vita? sed quod adhuc viventes, et ex auditu et aspectu eorum quæ tunc futura sunt non resipiscences ab operibus quæ videbant esse prava, addiderunt ad prima, puta ad insanam dæmonum ac idolorum culturam, etiam ea quæ odium et invidiam una cum adoratione afferrent : non quod insensibilitatem solum designet eorum quæ manu facta sunt, sed quod peccatis addiderunt peccata. B Ideo quoque a vera justitia exclusi sunt. Quæ est enim justitia in eo qui alium sui generis interimit, aut gladii impetu, aut venenorum insidiis? Porro quis cum non oderit, qui ne sibi quidem parcat, nec tardior est ut excogitet adversus seipsum, quantum faceret inimicus qui insidiosè erga ipsum affectus esset? Aut quis non execrandam et abominandam duceret scortationis spurcitiam et assiduitatem, qua seipsum quis privat ne divinum sit habitaculum, si divo Paulo credimus? Demum, is qui in furtis perseverat assidue, illud sibi vendicavit, ut sibi ipsi factus sit incommodus.

CAPUT XXVIII.

De angelo circumdato nube ac iride, qui communem C omnium finem pronuntiabat.

X, 1-3. *Et vidi alium angelum fortem descendente de cælo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus sicut sol, et pedes ejus tanquam columnæ ignis : et habebat in manu sua libellum apertum, 735 et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum vero super terram, et clamavit voce magna, quemadmodum leo mugit : cumque clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.*

Nubes quidem id demonstrat, quod nec tactu percipi possit nec visu. Porro iris in capite summam describit angelici ordinis, qui ex fabricatione virtutum Deo placentium, et ex varietate D circa amandationem magnificat suam proximitatem ac stationem. Hujusmodi namque est iris in nubibus, ex objectione radii solaris variis coloribus apparens. Porro faciei ad solem assimilatio, quid aliud significat quam candorem in modum solis, et quod ubicunque fuerint qui ordinationem diurnorum operum fecerint, ab inaccessa et supersubstantiali luce illustrabuntur?

Et pedes ejus tanquam columnæ ignis. Pedes descensum designant, qui non alterius gratia fit quam ad puniendos impios : ideo etiam tanquam columnæ ignis. Columnis autem ignis assimilati sunt, non ob illuminationem; sed ob exustionem.

φέρειν, καίτοι γε καὶ πρὸ ὀμμάτων ἐνεργουμένης τῆς τῶν πονηρῶν ἀντιμισθίας. Οἱ δὲ οὐχ ὅπως τῇ θείᾳ τῶν φοβερῶν τῶν αὐτοῖς ἐτοίμων, βελτίους γέγονασιν αὐτῶν, εἰ μὴ καὶ χειρὸς καὶ τοῖς ἁμαρτωλοτέροις ἐνδολεχέοντες.

Οὐ μετανόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν. Οὐ τοῦτο φησιν, ὅτι οἱ μὴ μετανοήσαντες ἐν τῷ ἐκαίῳ βίῳ (πῶς γὰρ καὶ τίς ἡ μετάγνωσις ἐν τῷ ἀναλλοιώτῳ βίῳ), ἀλλ' ὅτι οἱ ζῶντες ἔτι καὶ μὴ ἐκ τῆς ἀκοῆς καὶ θέας τῶν τότε ἐσομένων μετανοήσαντες ἀπὸ τῶν ἔργων ὧν κατείδον, παρέθεντο πρὸς τὰ πρῶτα τῆς δαιμονομανίας καὶ εἰδωλολατρίας, καὶ τὰ πρὸς τὸ σέβας τὴν δυσμένειαν φέροντα, οὐ τὸ ἀναίσθητον ὑπειδόμενος τῶν χειροκμήτων, ἀλλ' ὅτι ἐπ' ἀνομίᾳ ἀνομίαν προσέθεσαν. Διόπερ καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀπεκλείσθησαν δικαιοσύνης. Τίς γὰρ δικαιοσύνη φονῶντι τὸν ὁμόφυλον ἢ διὰ ξίφους ἐπιφορᾶς, ἢ διὰ φαρμάκων ἐπιδουλής; τίς δὲ τὸν ἀφειδῶς αὐτῷ χρώμενον οὐ μισήσει; καὶ ὅσα καὶ ἐχθρὸς ἐπιδούλως διακαίμενος αὐτῷ, μηχανάσθαι εἰς αὐτὸν οὐ κατοκνήσει; Τίς γὰρ τὸ διὰ πορνείας μυσσάριαν καὶ προτεδρεῖαν τοῦ θεῖου εἶναι σκῆνωμα αὐτὸν ἀποστρεφῖν (εἴγε τῷ θεῷ Παύλῳ πιστεύον) οὐ βδελυγμίαν σχοίη καὶ ἀποτρόπαιον; Ὁ δὲ κλέμμασι προσλιπαρῶν ἐκεῖνο ἂν ὑπαικώσατο, ὥς καὶ αὐτῷ τὸ ἀσύμφορον ἐμνηστεύσατο.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Περὶ ἀγγέλου περιβεβλημένου νεφέλῃ καὶ ἱρίν, καὶ τὸ κοινὸν τέλος προμηνύοντος.

Καὶ εἶδον ἄλλον ἀγγελὸν ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλῃν, καὶ ἡ ἱρίς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στύλοι πυρός· καὶ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλαρίδιον ἀνεωγμένον· καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ ἐξώρυσμον ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων μυκᾶται, καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν αἱ ἐκτὰ βρονταὶ τὰς αὐτῶν φωνάς.

Ἡ μὲν νεφέλη τὸ ἀφανὲς καὶ ἀόρατον παριστᾷ. Ἡ δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἱρίς τὸ κεφάλαιον ὑπογράφει τῆς ἀγγελιώτιδος τάξεως τῆς ἐξ ἀρετῶν τῶν θεαρέστων τῆς κτίσεως, καὶ τοῦ περὶ τὴν ἀποστολὴν ποικίλου, τὴν ἐγγύτητα καὶ στάσιν κατευμεγεθούσης. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐν νέφεσιν ἱρίς, ἐξ ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας ποικίλοις χρώμασιν ἐνδαλλομένη. Ἡ δὲ πρὸς ἥλιον τοῦ πρωτόπου ὁμοίωσις, τί ἂν ἄλλο, ἢ τὸ ἡλιώδες σημαίνει, καὶ ὅτι ὅποι ἂν καὶ παρῶσιν ἡμερινῶν ἔργων διάταξιν ἐκτελοῦντες ὑπὸ φωτὶ ἀπρόσιτῳ καὶ ὑπερουσίῳ καταλαμπόμενοι ἔσονται;

Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ, ὡς στύλοι πυρός. Οἱ πόδες τὴν κατάβασιν ὑπαινίσκονται, ἥτις οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκεν, ἢ τοῦ τιμωρῆσθαι ἀσεβεῖς γίνεται. Διὸ καὶ, ὡς στύλοι πυρός. Στύλοις δὲ πυρὸς ἀπεικάσθησαν, οὐ τοῦ φωτιστικοῦ, ἀλλὰ τοῦ καυστικοῦ. Τὸ

δὲ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλίον ἀνεῳγμένον, τί ἂν βούλοιο; Τοῦτο τὸ ἀνεῳγμένον βιβλίον καὶ παρὰ τῷ Δανιήλ εἴρηται, ὅτε κριτήριον παρ' αὐτῷ κἀθήται, καὶ βίβλοι ἀνοίγονται περιέχουσαι πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ζησάντων τὰς πράξεις καὶ τὰ ὀνόματα. Εἰ δὲ ἐν τῷ Δανιήλ μὲν βίβλοι, ἐνταῦθα δὲ βιβλίον ἐμφαίνει ὁ ὁρῶν, οὐδὲν διάφωνον. Παρὰ μὲν γὰρ τῷ Δανιήλ, βίβλοι τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἐμφαίνουσαι δ' αἰῶν καὶ ἀδίκων τὴν διάγνωσιν, ἐνταῦθα δὲ μόνον τῶν ἀθεμίτοις ἔργοις ἐμβιωσάντων. Ὡν καὶ ἐξηρημένως αἱ πράξεις οὐκ ἐν βιβλίῳ, ἀλλ' ἐν βιβλιδαρίῳ, ὑποκοριστικῶ ὀνόματι τὴν ὀλιγότητα τῶν ἐγκειμένων, παραδηλοῦντος τοῦ Ἀποστόλου ἐπὶ τῇ καθολικῇ τῆς κρίσεως ἀποφάνσει, καὶ τὰ ταύτην συμπληροῦντα ἐξανυόμενα.

Καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Τὸ τὸν μὲν τῶν ποδῶν τῇ ὑγρᾷ ἐπερείσαι συναγωγῇ, τὸν δὲ τῇ ξηρᾷ, τὸ μέγεθος ὑπεμφαίνοντός ἐστι τοῦ κατελιγφότος. Τὸ δὲ τὸν δεξιὸν τῇ ὑγρᾷ, τὸν ἀριστερὸν δὲ τῇ ξηρᾷ, οὐκ ἄλλως, οἶμαι, ἢ τῇ θέσει τῶνδε τῶν στοιχείων ἐπόμενος. Ἀέρι γὰρ λεπτομερεῖ τὴν ὑπόστασιν ὄντι, τὸ ἀδρομερέστερον ὕδωρ ὑπὸκειται, ὥσπερ τῷ ὕδατι ἡ ξηρά. Οὐκ ἄλλως οὖν, οἶμαι, ἢ ὅτι τὰ δεξιὰ ἀεὶ δυναμικώτερα τῶν ἀριστερῶν, πλειόνων δηλαδὴ ὄντων τῶν κατὰ θάλασσαν ἀνοσιουργῶν, πειρατῶν, λήγων, καὶ καταποντιστῶν ἐκ ναυμαχίας ἢ τινος ἄλλης ἐπιβουλῆς, τῆς ὑγρᾶς ὑποστάσεως ἀμοχθοτέραν τοῖς κακούργοις, καθ' ὧν ἐπιβούλως διακρίνεται, τὴν ἔξοδον παρεχομένης. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα, ἐπιτετευγμένως τὸ δυναμικώτερον τοῖς κακούργοις προσνέμεται. Καὶ ὅτι τοῦτο, ὁ Θεοπάτωρ ἐχέγγυος πιστώσασθαι, ἐν οἷς τὴν καθ' ἡμῶν τῶν ἐπιβούλων ἡμῖν δαιμόνων προσβολὴν, βοηθεῖ ἡμῶν χρωμένων τῇ τοῦ Ὑψίστου, ἐκ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους χιλιπλασίαν τὴν πτώσιν τῶν ἐν σκότει διαπορευομένων ἐπιβούλων ἡμῖν ὑπογράφων, τὸ δεκαπλάσιον τῷ δεξιῷ ἀφωρίσαστο. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐμβολῆς τῶν ποδῶν τοιαῦτα. Τὸ δὲ κράζει φωνῇ μεγάλῃ καὶ λεονταίῳ ἀπηχῆσει, τῆς ὀργῆς ἐστὶ σύμβολον. Διὸ καὶ μυκηθμῷ παρεδλήθη. Ἐπομένως δὲ τῇ κραυγῇ αἱ ἐπὶ τὰ βρονταὶ ἐλάλησαν. Ταύτας δὲ τὰς ἐπὶ τὰ βροντάς, ἢ ἐπὶ τὰ φωνὰς ἐξ ἐνὸς τοῦ αὐτοῦ διαρροουμένας φοβερώς ἀγγέλου τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις εἶναι νομίζομεν, διὸ καὶ ὡς βρονταὶς ἀπεικάσθησαν ἢ τὰ προειρημένα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπὶ τὰ πνεύματα.

Ὡσπερ λέων μυκᾶται. Οὐ προσφυῶς ἐπὶ λέοντος ἡ διὰ τοῦ μυκᾶσθαι φωνή· ἐπὶ βοῶν γὰρ μᾶλλον· λέουσι δὲ τὸ βρύχειν ἀφώρισται. Ὅτι μέντοι τοῦτο οὐ παρέργως ἐπὶ τῶν ἐρεῖν αὐτῷ, ὁ ταῦτα διεξιὼν συνετιζέει, μὴ ἐπιμείνας τῇ τοῦ μυκᾶσθαι χρήσει, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐκράζε μεταβάς. Περὶ μὲν οὖν λέοντων βοῆς ἀκριβολογουμένοις ταῦτα. Ἐπὶ δὲ ἀμαρτωλῶν τιμωρουμένων ὀδυνηρὰς φθογγῆς τί τὸ μᾶλλον καταλλήλον, ἢ τὸ βρύχειν, ἀφ' οὗ βρυγμός; βρύχειν δὲ ὠνομάσθη, ἀπὸ τοῦ βρύσσει εὐκέναι, ὡς ἐπὶ τοῦ

A Porro quod in manu sua libellum habeat apertum, quidnam sibi vult? Libellus hic apertus etiam a Daniele dictus est, quando iudicium apud ipsum sedet, et aperiuntur libri continentes omnium qui ab initio sæculi vixerunt acta et nomina. Quod si apud Danielem libri sunt, hic autem libellum ostendit se videre, nihil in hoc dissonantiæ est. Si quidem apud Danielem libri sunt universæ creaturæ, ostendentes cognitionem Justorum et iniquorum, hic autem duntaxat qui in nefariis operibus vixerunt: quorum etiam potissimum actiones non in libro, sed in libello scriptæ sunt, significante per hoc apostolo in nomine diminutivo et eorum quæ imminet parvitatem, si ad universalem iudicii sententiam conferantur, et ea quæ ipsam complendo perficiantur.

B Et posuit pedem suum dextrum super mare. Pedum altero quidem inniti humidæ aquarum congregationi, altero vero terræ, designat ejus magnitudinem qui utrumque complectebatur. Quod autem dextrum super mare, sinistrum vero super terram posuerit, non ob aliud dictum opinor, quam quod horum elementorum ordinem sequatur. Aeri namque qui subtilis est substantiæ, crassior aqua subiacet, quemadmodum aqua terra: 736 non igitur alio modo id dictum opinor quam quod dextra semper robustior est sinistra, pluribus videlicet in mari imple agentibus: piratas dico et eos qui navali prælio cæteros in mare demergunt, aut aliquo alio modo ipsis insidiantur: quod maris substantia minus laboriosum præbeat facinorosis exitum adversus eos quibus insidiantur. Cum hæc igitur ita sint, merito ac consecutive id quod potentius est sceleratis attribuit. Et idcirco Dei progenitor fide dignus qui rem confirmet, cum impetum insidantium adversus nos dæmonum, nobis Altissimi adjutorio utentibus, describeret, ex sinistra quidem declinantes milieuplum casum eorum ponens, qui in tenebris perambulantes nobis insidiantur, dextræ parti decuplo majorem numerum constituit. Et hæc de pedum accessu et dispositione. Quod autem voce magna clamaverit ac leonino sono, indignationis est signum, ideo quoque rugitui comparatus est sonus. Post clamorem vero consecutive locuta sunt tonitrua. Porro septem hæc tonitrua aut septem voces ab uno et eodem angelo terribiliter expressas, existimamus angelicas esse potestates, ideo quoque tonitruis assimilatae sunt: aut septem spiritus de quibus dictum

est in præcedentibus. Quemadmodum leo mugit. Non est consuetum ut in leone vox exprimat per μυκᾶσθαι, id est mugire, nam hoc hominum magis est, leonibus vero βρύχειν, id est rugire sive stridere attributum est. Hoc sane qui ista transcurrendo declarat, non negligenter ab ipso dici commemorat: quod videlicet non hæserit in usu verbi μυκᾶσθαι, id est mugire, sed transierit ad verbum ἐκράζε, id est, clamavit. Et hæc quidem de clamore leonum his dicta sint, qui singula exacte discutiunt. Porro in voce dolo-

rosa peccatorum qui sustinent supplicia, quid magis consensaneum est, quam βρύκειν, id est stridere, unde et βρυγμός, id est stridor dentium? Sumptum est autem verbum βρύκειν, eo quod simile sit βρώσει, id est cibo, quod tanquam in edendo dentes inter se concutiantur et collidantur.

X, 4-7. Et cum locuta fuissent septem tonitrua, ego scripturus eram, et audiri vocem de cælo dicentem: Obsigna ea quæ locuta sunt septem tonitrua, et ne scripseris ea. Et angelus quem vidi stantem super mare et super terram, levavit manum suam dextram in cælum: et iuravit in eo qui vivit in sæcula sæculorum, qui creavit cælum et ea quæ in illo sunt, et terram et ea quæ in illa sunt, et mare et ea quæ in ipso sunt: quod tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi angeli quando tuba caniturus est, consummandum est mysterium Dei, sicut annuntiavi servis suis prophetis.

Manifestissime hic datur intelligi, quod tonitrua sint angelicæ potestates: substantia namque est quæ loquitur, non tonitru, quod solum est sonus, statimque ut incipit esse, tollitur e medio.

Audivi vocem de cælo dicentem. Prohibitum est scribere, sive per scripturam hominibus manifesta facere quæ videbantur, sed, Obsigna, inquit, hoc est firma retentione in mente tua conserva, sed nequaquam per scripturam divulges: fortassis quod nihil prodesset manifestare illa ante postrema adventus Christi tempora, quandoquidem et Daniel docebatur ut obsignaret huiusmodi sermones. Quod autem prosit ea reconditioni, conjectura discere licebit esse vehementiam constitutorum suppliciorum, cum misericors Deus sua benignitate retributionem supplicii non inducat æquali pondere cum peccatis. Unde etiam ait psalmographus, quod non juxta iniquitates nostras, neque juxta peccata admetiatur nobis retributionem.

Quæ locuta sunt septem tonitrua. Existimandum est autem tonitrua esse virtutes angelicas, quæ tonitruis assimilantur ob horrorem qui incutitur per ea quæ ab ipsis dicuntur. Huiusmodi namque sunt incorporalium sanctorum angelorum voces, quæ ab ipsa manifestatione horrorem secum ferant: quemadmodum manifestum est ex eo quod Daniel ne lenem quidem angeli visionem nihil habentem comminationis ferre potuerit. Datum est autem præceptum ut obsignarentur quæ septem tonitrua nuntiaverant, hoc est, secreta servarentur: quod perfecta horum apprehensio apertaque cognitio extremis temporibus utiliter reponatur.

Levavit manum suam dextram in cælum. Dextræ manus elevatio efficax ac firmiter designat esse factum ejus qui iuravit. Ideo quoque dictum est: « Dextera Domini fecit virtutem ».

In eo qui vivit in sæcula. Videntur quidem hæc Græcam non habere phrasim: 738 dicitur enim jurare per aliquem et non in aliquo. Nec tamen

Καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἐπτὰ βρονταὶ, ἔμελλον γράψαι, καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν· Σφραγίσσον δὲ ἐλάλησαν αἱ ἐπτὰ βρονταὶ, καὶ μὴ αὐτὰ γράψῃς. Καὶ ὁ ἄγγελος ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἤρπεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὅς ἐκτισε τὸν οὐρανόν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος οὐκ ἔτι ἔσται, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἐκδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλπίζειν, τελεσθήσεται τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐδηγγέλισε τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς προφήταις.

Ἐντεῦθεν ἀριδὴλως αἱ βρονταὶ, ἀγγελικαὶ δυνάμεις γνωρίζονται. Λαλεῖ γὰρ ἡ οὐσία, οὐχ ἡ βροντή, ἀπήχησις οὔσα, τῇ γενέσει καὶ τῷ εἶναι ἀφαιρουμένη.

Ἦκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν. Τοῦ γράψαι, ἦτοι πρόδηλα ποιεῖν ἀνθρώποις διὰ γραφῆς τὰ ὁρώμενα, ἐκωλύθη. Σφραγίδι δὲ οἶονεῖ ἀσφαλεῖ κατοχῇ ἐν τῇ διανοίᾳ σου συνῆρται, φησὶν, ἐκφορὸν δὲ διὰ γραφῆς μὴδ' ὅλως ποιοῦ, ἴσως ὅτι μὴ λυσιτελεῖ πρὸς τῆς παρουσίας τῶν τελευταίων καιρῶν ἐμφανίσεσθαι, ἐπεὶ καὶ Δανιὴλ ἐσφραγισμένους τοὺς τῶν τοιοῦτων λόγους ἐδιδάσκετο, λυσιτελεῖν δὲ τὸ ταμειεύεσθαι, εἰκαστικῶς εἰποιμεν ἂν τῶν διαταξαμένων κολάσεων τὸ σφοδρὸν, φιλάνθρωπίᾳ τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ μὴ ἰσόσταθμον ἐπάγοντος τὴν ἀντέκτισιν. Ἐξ οὗ καὶ τὸ, Μὴ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ τὸ, κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἀναπόδομα, ὁ Ὑμνογράφος φησὶν ἐπιμετρεῖσθαι ἡμῖν.

Ἐλάλησαν αἱ ἐπτὰ βρονταί. Τὰς βροντάς δυνάμεις ἀγγελικὰς εἶναι οἰητέον, βρονταὶς ἀπεικαστέον διὰ τὸ καταπληκτικὸν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκφωρουμένων. Τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν ἀσωμάτων ἁγίων ἀγγέλων φωναί, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐμφανείας τὸ καταπληκτικὸν ἔχουσαι, ὡς δῆλον ἀπὸ τοῦ τὸν Δανιὴλ μὴδὲ προσηνῇ θίαν ἀγγέλου, μήτις ἀπειλητικὴν ἐνεργεῖν. Σφραγίσαι δὲ τὰς τῶν ἐπτὰ βροντῶν ἀγγελίας ἡ ἐντολὴ παραδίδοται, τουτέστιν, ἐν ἀπορρήτῳ κατέχειν, ὡς τῆς περὶ τούτων τελείας καταλήψεως καὶ τρανωτέρας εἰδήσεως, τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἀποκειμένης συμφερόντως.

Ἦρπεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἡ τῆς δεξιᾶς ἑκτασις τὸ ἐμπρακτον τοῦ ὀμνύοντος ὑπαινίσσεται καὶ δυναμικώτερον. Διὸ καὶ εἰρηται· « Δεξ' ἃ Κυρίου ἐποίησε δυνάμιν. »

Τὸ δὲ, ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας, δοκεῖ μὲν ἀνεκλήνιστον εἶναι. Ὁμνύειν γὰρ λέγεται κατὰ τινος, οὐκ ἐν τινι. Πλὴν οὐκ ἀπαίσιον ἦν τὰ ἐν τῷ ζῶντι ὀμνύναι,

⁸⁶ Psal. cxvii, 16.

τῷ κατὰ βούλησιν παριστῆναι τοῦ καθ' οὗ ὁ ὅρκος παρεῖληπται. Θεὸς μὲν ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μεζονος ὁμῶσαι, ὅπερ δι' ἔθος τοῖς ὁμνύουσιν, ὁμνύει καθ' ἑαυτοῦ. Καί, « Κατ' ἑμαυτοῦ γὰρ ὥμοσα, λέγει Κύριος. » Ἄγγελοι δὲ ὡς κτίσμα κατὰ τοῦ Κτίστου ὁμνύουσι, τὴν ἡμετέραν ἀπιστίαν διὰ τοῦ Θεοῦ τῆς παραλήψεως πιστεύμενοι. Ὁμοσε γὰρ χρόνον μηκέτι εἶναι, καλῶς καὶ ἀληθῶς, *ὅτι χρόνος οὐκ ἔστι*. Τὸ γὰρ τότε διαστηματικὸν βεῦμα τῆς χρονικῆς ὑποστάσεως, ἀνέσπερόν τε ἔσται καὶ ἀδιάκοπον, καὶ διὰ τοῦτο οὐ χρόνος. Τίς γὰρ ἡλιακοῦ φωτὸς χρεία τῆς συστολῆς καθ' ἣν ἀνάπαυσις τῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας κόπων τοῖς ζώοις ἐγγίνεται; Χωρὶς γὰρ τούτων, τίς ἡλιακοῦ φωτὸς χρεία; Ἡλιος μὲν οὖν ἔσται, *ὅτι μὴδ' εἰς ἀνυπαρξίαν χωρήσῃ ὁ νῦν κόσμος, ἀλλ' εἰς ἀναγκαιισμόν*. Ὡς περ δὲ νῦν ἀστρα μὲν ἔστι καὶ ἐν ἡμέρᾳ, οὐ μὴν καθορᾶται ὑπερνικιώντων τὴν ἐκείνων λαμπρότητα τοῦ ἡλίου τῶν μαρμαρυγῶν, καὶ οὕτως, ὥστε ἔτι εἰσὶν ἐν οὐρανῷ ἀγνοεῖσθαι, οὕτω καὶ τότε. Τὸ γὰρ *ὅτι οὐδὲ μία αἰτία τοῦ εἰς ἀνυπαρξίαν χωρῆσαι παντελῇ τῷ νῦν κόσμῳ τέως ἀγνοεῖν, οὐχ ἡ τυχοῦσα ἄγνοια*.

Ὅτι χρόνος οὐκ ἔστι. Χρόνον μὴ εἶναι ὥμοσεν, οὐ τῶν τεχνικῶν, ἀλλὰ τῶν ὅτε μέλλει σαλπίζειν ὁ ἑβδομος ἄγγελος. Διὸ καὶ οὕτως ἀκουστέον μετὰ προσθήκης, *ὅτι χρόνος οὐκ ἔστι* ἔσται ἀπὸ τοῦ νῦν. Οὐ γὰρ οὖν κατὰ τοῦτο ὁ ὅρκος, ἀλλ' *ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδομοῦ ἀγγέλου*. Κατὰ σχῆμα δὲ ἐλλείψεως εἴρηται. Ἐλλείπει γὰρ τὸ, τότε ἔσται τοῦ χρόνου ἡ ἀπουσία, τοῦ τὸν ἡλίον μὴ μετρεῖν τὰ χρονικὰ διαστήματα. Ὅτε γὰρ μέλλει σαλπίζειν ὁ ἑβδομος ἄγγελος, τότε καὶ τὰ χρονικὰ διαστήματα ἐλλείψει, καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἀσεβῶν ἐπιστήσεται κόλασις, διαφορῶς ἐκδοχλαῖς συντελουμένη. Καὶ ῥῷ τοιγαροῦν τῷ προσέχοντι σαλπίζοντος, ἔσται συντέλεια, οὐ νῦν ὅτε ἐν τῇ θεωρίᾳ τὸ σαλπίζει. Κατὰ δὲ τὸν προσέχοντα καιρὸν καὶ τὰ σαλπίζοντα τέλος, λήψεται, φησί, καὶ τὸ μυστήριον δ' εὐηγγέλισε θεὸς τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις τοῖς προφήταις. Ἀχρὶ γὰρ τῆς κρίσεως καὶ τῆς τῶν ἐκάστῳ βεβωμένων ἀντιδόσεως, προσφῆτευσαν οἱ προφῆται. Ὁ καὶ Παῦλῳ τῷ θεῷ δοκεῖ, γλώσσας τε παύσεσθαι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ προφητείας καταργηθῆσθαι. Εὐαγγελισμὸν δὲ τὴν τούτων ἐκβασιν καλεῖ, διὰ τὴν ἡτοιμασμένην τοῖς ἀγίοις ἀνάπαυσιν.

Καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἡκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ καὶ λέγουσα. Ὑπαγε καὶ λάβε τὸ βιβλιδάριον τὸ ἀνεωγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἑστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον λέγων αὐτῷ, δοῦναί μοι τὸ βιβλιδάριον, καὶ λέγει μοι. Λάβε καὶ κατάβραχε αὐτὸ, καὶ πικρανεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.

¹⁷ Gen. xii, 16.

A incongruum fuit jurare in eo qui vivit, ad ostendendum esse juramentum juxta voluntatem ejus per quem assumptum est. Et Deus quidem, quoniam per nullum majorem potuit jurare, quod moris est jurantibus, jurat per seipsum. Et ait: « Per memetipsum juravi, dicit Dominus »; angeli vero tanquam creaturæ per Creatorem jurant, per divini Numinis assumptionem confirmantes nostram diffidentiam. Juravit namque deinceps non fore tempus, recte ac vere, *quod tempus non erit amplius*. Spatium enim temporalis substantiæ quod tunc fluit, sine vespera ac interpolatione erit, et ita non erit tempus. Quis enim usus luminis solaris, cum animalia requiescunt a diurnis laboribus? Nam sine his quæ est solaris luminis necessitas vel etiam usus? Sol quidem erit, quia neque ad interitum tendet præsens mundus, sed ad innovationem. Quemadmodum vera nunc astra sunt quidem etiam in die, non tamen conspiciuntur vincente splendorem illarum solis fulgore, adeo ut nesciantur esse in cælo: ita et tunc. Siquidem ignorare quod nulla sit causa cur præsens mundus tenderet ad perfectum interitum, non vulgaris esset ignorantia.

Quod tempus non erit amplius. Tempus non fore juravit, non ab eo tempore quo hæc loquebatur, sed quo septimus angelus tuba caniturus esset. Ideo quoque ita intelligendum est, cum additione quod tempus deinceps ab eo instanti non erit. Neque enim de præsentī factum est juramentum, sed in diebus, inquit, vocis septimi angeli. Dictum est autem per figuram ellipsis, id est defectus: deficit enim. Tunc erit temporis finis vel absentia, ut sol non dimittatur temporalia intervalla. Siquidem ubi caniturus est septimus angelus, tunc etiam temporalia spatia seu intervalla deficient: et universa impiorum punitio imminet, quæ variis pœnis perficietur. Cum igitur congruo tempore caniturus est, erit consummatio, non nunc quando in contemplatione tuba canit. Convenienti autem tempore finem quoque accipient quæ tuba canuntur, inquit, et mysterium quod annuntiavit Deus servis suis prophetis. Nam usque ad judicium et eorum repensionem quæ quisque in vita peregit, vaticinati sunt prophete: quod et divo Paulo videtur, nempe linguas eo tempore cessaturas esse, **739** et prophetias abolendas. Horum autem eventum vocat εὐαγγελισμόν, id est lætam annuntiationem, propter paratam sanctis requiem.

IX, 8, 9. Et vox quam audiavi de cælo rursus loquens mecum, et dicens: Abi, et accipe libellum apertum de manu angeli stantis super mare et super terram. Et abii ad angelum, dixique illi ut daret mihi libellum, et ait mihi: Accipe, et devora illum: ei faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

Oportet ad pleniorē eorum quæ dicuntur intelligentiam, aut prædictæ sententiæ aptare verbum substantivum, ut sit sensus : Et vox quam audiavi de cœlo, rursum erat loquens mecum et dicens : aut, Hanc vocem audiavi rursum dicentem mihi : hoc autem est, « Audiavi rursum dicentem : Alii, et accipe libellum apertum de manu angeli stantis super mare et super terram. » Et hic alia quedam eminentior angelica potestas videtur præcipere evangelistæ, ut per librum cognitionem accipiat eorum quæ oraculo tradebantur. Quid autem loquebatur ? Ut caperet librum ab angelo.

Accipe et devora illum, etc. Juxta quod mihi præceptum erat, inquit, abii ad angelum petens libellum, et acceptum comedi juxta illius præceptum, qui, ut ei quoque visum fuerat qui dederat, in initio dulcis erat propter futurorum cognitionem : nam hoc designat per os, quia per ipsum fit initium comestionis : porro amarus erat in ventre, ventrem dicens animi recogitationem, sive progressum rationalium alimentorum. Quoniam enim noverat impiorum supplicia, quæ ab eorum quæ a Deo separati erant operibus procedebant : noverat etiam quod hæc notitia, nempe quod homines sui generis Deo abominandi essent, et ob id merito in supplicia abijciendi, causa foret amaritudinis in eo qui contemplatione dignus haberetur, ob compassionem erga illos qui sui generis essent. Potest hoc etiam modo de his dici : Quoniam in hoc libro descripta erant universa studia eorum qui in hac vita versati fuerant merito juxta initia quidem in felici bonorum operum successu dulcescere videbatur : porro ubi longius processisset, quod indicat devorandi vox, et in pravorum abominatione perductus esset, **740** cruciatus et amaritudine replebatur : cruciatus quidem, propter ejulatum peccatorum ex tormentis : amaritudine vero, quia contra illi qui sui generis erant, ne eos quidem tulerant qui egregia facinora præstiterant. Alioqui quomodo compleretur

A Δεῖ πρὸς ἐντελεστέραν τῶν λεγομένων γνῶσιν τῷ προκειμένῳ ῥητῇ, ἣ τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα προσνέμειν, ὡς εἶναι οὕτω· Καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἦν πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ καὶ λέγουσα ἡ, Ταύτην τὴν φωνὴν ἤκουσα πάλιν λέγουσαν μετ' ἐμοῦ. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ, « Ἦκουσα πάλιν λέγουσαν· Ὑπάγε καὶ λάβε τὸ βιβλιδάριον τὸ ἀναψυγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάττης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. » Κάνταῦθα ἄλλη τις ἀγγελικὴ ὑπερτέρα δύναμις τῷ εὐαγγελιστῇ ἐγκαλεῖσθαι φαίνεται διὰ τοῦ βιβλίου τὴν γνῶσιν τῶν χρησιμωδθέντων ὑποδέξασθαι. Τί δὲ ἐλάλει; Λαλεῖν τὸ βιβλίον ἐκ τοῦ ἀγγέλου.

B Λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό, καὶ ἐξῆς. Κατὰ τὸ προσταχθὲν μοι, φησὶν, ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀγγελον αὐτῶν τὸ βιβλιδάριον, καὶ λαθὼν ἔφαγον κατὰ τὸ ἐκείνου πρόσταγμα, ὃ καὶ ἦν, ὡς ἐδόκει καὶ τῷ δεωκότῃ, γλυκὺ μὲν κατ' ἀρχάς, διὰ τὴν τῶν μελόντων γνῶσιν· τοῦτο γὰρ αἰνίσσεται διὰ τοῦ στόματος, ὅτι δι' αὐτοῦ ἡ τοῦ ἐσθῆναι ἀρχὴ· πικρὸν δὲ ἐν κοιλίᾳ, κοιλίαν τὸ διανοητικὸν λέγων ἢ χωρητικὸν τῶν λογικῶν τροφῶν. Ἐπεὶ γὰρ ἔγνω τὰς τῶν ἀσέβων κολάσεις ἐξ ἔργων ἐσχηκυίας τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀπηχημένων Θεῷ, ἔγνω καὶ ὡς τῷ τῆς θεωρίας ἡξωμένῳ διὰ συμπάθειαν τοῦ ὁμογενοῦς πικρίας παραίτιον γενήσεται ἡ γνῶσις τοῦ ὁμογενοῦς ἐδδελυγμένου Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο κολάσεις ἀξίως ὑποβλήσονται. Ἔστι καὶ οὕτως περὶ τούτων εἰπεῖν· Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ πᾶσα ἐναπόγραφος ἡ τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ἐμπεπολιτευμένων ἀγωγὴ, εἰκότως κατ' ἀρχάς μὲν ἐν τῇ τῶν ἀγαθουργιῶν εὐτυχίᾳ γλυκανθῆναι ἐφαίνετο. Ἐπὶ πολὺ δὲ προδάντι, ὅπερ ἡ κατάποσις εἰσάγειται, καὶ ταῖς τῶν κακούργων παρινεχθέντι βδελυρίαις, ὁδύνης ἀναπλησθῆναι καὶ πικρίας· ὁδύνης, διὰ τὸν ἐκ τῶν βασάνων τῶν ἀμαρτωλῶν ὀλοθυμὸν· πικρίας, ὅτι μὴ ἐνάμιλλον καὶ αὐτοὶ ὁμογενεῖς ὄντες τοῖς κατρωθωκόσιν ἠνέχθησαν. Ἡ πῶς ἂν τὸ λόγιον ἐκτελεῖτο τὸ, « Χαίρειν μετὰ χαίρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαίωντων; »

C oraculum, « Gaudete cum gaudentibus et flete cum

CAPUT XXIX

Quod libellum de manu angeli evangelista accepit.

IX, 10, 11. *Et accepi libellum de manu angeli, et devoravi illum, eratque in ore meo tanquam mel dulcis, et cum devorassem illum, amaricatus est venter meus : et dicunt mihi : Oportet te rursum prophetare in populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis.*

Potest et alio modo de amaritudine ac dulcedine haberi contemplatio. Quoniam enim sanctus qui hæc intuebatur expers erat hujusmodi impietatum, jubetur per libri devorationem, in quo et nomina et actiones impiorum continebantur, omniumque punitiones, jubetur, inquam, non simpliciter edere, (nam hoc vulgare et qualemcumque experien-

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

Ὅπως τὸ βιβλιδάριον ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ὁ εὐαγγελιστὴς εἰληφεν.

D Καὶ ἔλαθον τὸ βιβλίον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέφαγον αὐτό. Καὶ ἦν ἐν τῷ στόματί μου, ὡς μέλι γλυκὺ. Καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου, καὶ λέγουσί μοι· Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς, καὶ ἐπὶ ἔθνεσι, καὶ γλώσσαις, καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

Ἔστι καὶ ἄλλως περὶ τοῦ πικρῶν θεωρῆσαι καὶ τοῦ γλυκείως. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ταῦτα ὁρῶν ἅγιος, ἀπαίρατο· τοιούτων ἀνοσιουργιῶν ὑπῆρχε, κελεύεται διὰ τῆς καταπόσεως τοῦ βιβλίου, ᾧ αἱ τε ὀνομάσται καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀσεβῶν ἐνεφέροντο καὶ αἱ διὰ πάντα κολάσεις, τοῦτο οὐχ ἀπλῶς φαγεῖν (τοῦτο γὰρ τὴν ὡς ἔτυχε πείραν ὑποβάλλεται), ἀλλὰ καταφαγεῖν,

⁸⁰ Rom. xii, 15.

τοῦτέστιν, ἐν παῖρα τοῦ πράγματος γενέσθαι, καὶ ὡς αὐτοῦργον κομισθῆναι, ὡς διὰ τῆς πολλῆς παῖρας ἡλιακός τοῦ τοιούτου. Δι' ὅπερ καταρχὰς μὲν διὰ τὴν γνῶσιν, ἥτις ἀεὶ περισπούδατος ἀνθρώποις, γλυκύτητος ἐμφασιν παρασχεῖν φαίνεται, πικρίας δὲ, διὰ τὴν ἀπαρλόγιστον γνῶσιν τῶν τῇ ἀμοιβῇ τῶν ἀνοσιουργιῶν ὑποκεισομένων.

Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι. Διὰ τούτων δείκνυται μὴ αὐτίκα μετὰ τὴν ὄρασιν τῆς ἀποκαλύψεως τὴν ἐκθασιν τῶν ὁραθέντων ἐπακολουθεῖν, ἀλλὰ δεῖν τὴν μακάριον τοῦτον πολλοῦ τοῦ χρόνου παρατεινομένου μέχρι τῆς συντελείας τοῦ θνητοῦ κόσμου τούτου, καθὼ ταῦτα τὴν πλήρωσιν λάβοι, πολλοῖς προφητεῦσαι, εἴτε διὰ γνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ ἐν ᾧ τινὰ τῶν μελλόντων ἐμφέρεται, ἢ καὶ διὰ τῆς προκειμένης Ἀποκαλύψεως, ὡς ἡδὴ εἴρηται. Οὐκ ἀγνοεῖν δὲ δεῖ ὡς ἀπὸ τούτου τοῦ βήτου τοῦ, Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι, ἔχουσι δόξαν οἱ πολλοὶ ὡς μέχρι τῆς συντελείας ὁ μακάριος οὗτος ζῇ, καὶ ἥξει κατὰ καιρὸν τοῦ Ἀντιχρίστου μετὰ Ἐνώχ καὶ Ἡλίου ἅμα αὐτοῖς ἐπανορθούμενος τοὺς τηνικαῦτα ἀνθρώπους, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου ἀποκτανθήσεται.

Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὁμοίος ῥάβδῳ, λέγων· Ἔγεραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ οὐσιαστήριον, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἐξώθεν τοῦ ναοῦ ἐκβαλε ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν κατήσουσι μῆρας τεσσα-
ρακονταδύο.

Τὸν κάλαμον ὃν δέδοσθαι αὐτῷ ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν, εἰ γνῶσιν εἰς ἐθνοὶ καλεῖν νοερῶν πραγμάτων, καθὼ καὶ Δαυὶδ κάλαμον ὀξυγράφου κεκτῆσθαι τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν αὐχεῖ, οὐκ ἂν ἁμάρτοι. Τοῖνον καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν γνῶσιν τὴν νοερῶν αὐτῷ ἐγγινόμενῃ, διὰ καλὰμου δόσεως φησι χρηματίζειν, ὃς καὶ ῥάβδῳ τῇ ὁμοιώσει ἀπεικαστο, τῆς ῥάβδου πάλιν τὸ ὑπερεστικὸν αἰνιττομένης. Τὴν τῶν νοερῶν τοῖνον γνῶσιν κἀνταῦθα διὰ τῆς τοῦ καλὰμου δόσεως ὑποδιδόντα τὸν χρηματισμὸν, ὡς διὰ ἄλλων ἀψύχων, τοῦ οὐσιαστήριου λέγω καὶ θρόνου καὶ τῶν τοιούτων, οὐκ ἀπεικὸς ὑπολαβεῖν. Οὐ γὰρ ἀψύχα ταῦτα νοεῖν, οὐδ' ὡς ὁρᾶται, κατὰ τὸ κρεῖττον δὲ τῆς ὑπάρξεως καὶ νοερῶν, ἥγουν τὴν διακριτικὴν γνῶσιν τῶν ὁρωμένων, εἰς δύοσιν ἂν τις ἀλλιγοροῖ. Πῶς γὰρ ὁ κάλαμος ἀψύχος ὢν εἶπεν· Ἔγεραι καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; Ἐκ τούτου οὖν δείκνυται ἀγγελικῇ συνέσει μετρεῖσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ ναόν. Ἐπειδὴ δὲ τινες ἐτέρως περὶ τούτων διαφόρως ἠνέχθησαν, λέγω δὴ, τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ οὐσιαστήριου, ἃ καὶ μετρηθῆναι τὸ πρόσταγμα, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ, ναὸν Θεοῦ καὶ οὐσιαστήριον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀποφηνάμενοι, αὐλὴν δὲ τὴν Νέαν οὐ κατὰ σκοποῦ βάλλοντες (οὕτω γὰρ ἂν εἴψαν μυστικώτερά τε καὶ ἱερώτερα ἔχειν τῆς κατὰ Χριστὸν ἐνδιαθήκης, εἴγε καὶ ὁ ναὸς καὶ τὸ οὐσιαστήριον τῆς αὐτῆς τιμιώτερα), οὐχ οὕτως τὸ ἐπιτεταγμένον τοῦ

etiam designat), sed devorare, hoc est plenam rei experientiam sumere, et quasi rei auctor deportari, tanquam multa experientia ad hoc pervenisset: propter quod in initio quidem, propter cognitionem quæ semper ab hominibus magno studio affectatur, dulcedinis demonstrationem præ se ferre videtur: amaricationis vero propter infallibilem cognitionem eorum quæ reposita sunt in retributionem impietatum.

Oportet te rursus prophetare. Per hæc ostenditur quod non statim post visionem revelationis sequetur eorum eventus quæ visa erant, sed quod oportet hunc beatum virum multo tempore, quod protenderetur usque ad corruptibilis hujus mundi consummationem, dum hæc complementum acciperent, multis prophetare: sive per cognitionem sui Evangelii in quo futura nonnulla inferuntur, aut etiam per præsentem revelationem, 741 ut jam dictum est. Non est autem ignorandum quod ex hoc dicto, Oportet te rursus prophetare, opinantur multi beatum hunc virum usque ad sæculi consummationem vivere, ac venturum esse circa tempora Antichristi cum Enoch et Elia, ut una cum illis corrigat eos qui tunc vivent homines, et quod sub Antichristo interimendus sit.

XI, 1, 2. Et datus est mihi calamus similis virgæ dicens: Surge, ac metire templum Dei, et altare, ac adorantes in eo: et atrium quod extra templum est ejice foras, et ne metiaris illud, quia datum est gentibus: et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.

Si quis calamus quem sibi datum ait evangelista, cognitionem appellare velit rerum intelligibilium, juxta id quod et David gloriatur linguam suam natam esse calamus scribæ velocis, nequaquam errabit. Proinde evangelista quoque cognitionem quæ spiritualiter sibi contigit appellari dicit per calami dationem, qui etiam in virgæ similitudinem effigatus est, virga sive baculo rursus designante fulcimentum. Non fuerit itaque ineptum, ut hoc etiam in loco is qui subministrat oraculum per calami dationem intelligat spiritualium cognitionem, quemadmodum per alia inanimata, altare dico et thronum, et aliaque hujusmodi. Neque enim commodum est inanimata hæc intelligi veluti præ se ferunt, sed juxta meliorem existendi modum et spiritualement poterit quispiam allegorice referre, nempe ut detur notitia discernendi ea quæ videntur. Quomodo enim diceret inanimatus calamus: Surge et metire templum Dei? Ex hoc igitur intelligitur per angelicum intellectum mensuratum esse templum Dei. Verum quoniam nonnulli de his alio modo et multifariam protulerunt, dico sane de templo et altari quæ etiam mensurari præcipiuntur, et de adorantibus in ipso: templum Dei et altare Vetus Testamentum declarantes, atrium vero, Novum: non attingentes scopum: nam hoc modo spiritualiora ac sacratiora fuissent illa, quam testamentum quod tradidit Christus: si-

quidem templum ac altare honoratiora sunt atrio : non ita verisimile est procedere quod narrando præceptum est. **742** Si tamen eo tendat quod illa essent rudiora elementa ad Novum Testamentum, primaque ad Dei cultum initia, cum etiam mensurantur qui juxta illud præmia retulerunt, ratione non caret intellectus ille. Si vero ad divinam respiciat humanorum morum instaurationem, utque apertius dicam, conditoris erga nos amorem quo nos gubernat, conferri non potest hoc modo legale testamentum Novo Testamento. Potest itaque atrium esse Dei Ecclesia, quod circumscribi non possit, tum propter locum, tum propter innumerabiles gentes quæ in ejus loco continentur. Non turberis autem quod præceptum jussit extra templum illud ejicere : nihil enim aliud hoc est quam quod ostendat liberam esse Ecclesiam ab angustia exquisitarum examinationum, circumcisionis, Sabbatorum aliarumque superfluarum purgationum. Est autem ratio et causa, quia datum est absque ulla observatione atrium illud gentibus quæ secundum Christum vivere volunt. Porro civitatem sanctam calcari mensibus quadraginta duobus, civitatem sanctam jam vocavit Ecclesiam, quam a gentibus calcari novimus, quibus videlicet datum est ut in ea conversarentur, Christiani quidem pie, increduli vero contemptim et ad perdendum. Quoniam autem nonnulli ejectionem esse atrium, acceperunt de synagoga infidelium gentium ac Judæorum, qui ut fideles, idque maxime tempore Antichristi, adversus

Et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus. Tempus quadraginta duorum mensium opinamur significativum esse contractionis moræ circa adventum Antichristi : propter quam afflictionem Dei cultoribus inferendam, verus Deus Christus breviandos esse ait dies illos. Sunt autem quadraginta duo menses tres anni et dimidius, in quibus continget fideles ac probatos conculcari ac persecutionem pati.

743 CAPUT XXX.

De Enoch et Elia, qui Antichristum coarguent.

XI, 3-6. *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ et duo candelabra in conspectu Domini terræ stantia. Et si quis ipsos voluerit lædere, ignis egredietur de ore eorum, et devorabit inimicos ipsorum. Et si quis voluerit ipsos lædere, ita oportet eum occidi. Hi potestatem habent claudendi cælum ne pluat tempore prophetiæ ipsorum : et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutiendi terram quotiescunque voluerint omni plaga.*

Quoniam in visione repræsentata sunt evangelistæ quæ Dominicæ incarnationis concernebant dispensationem, nempe nativitas, tentationes, prædicatio, crux, et præter hæc etiam resurrectio ac secundus adventus : ad hæc sanctorum quoque æo

A ἱεργουμένου προκαίναν εἰκός. Ἄλλ' εἰ μὲν οὕτω χειωδέστερα τῆς Νέας ἐκείνα, καὶ πρὸς θεοσέβειαν ἀρχαίζοντα, ἐξ οὗ καὶ μετρητοὶ οἱ κατ' αὐτὴν τὸ ἀριστεῖον ἀπενεγκάμενοι, ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἐκκλησίαι. Εἰ δὲ πρὸς θεοπρέπειαν καὶ ἀνθρωπίνου ἡθους κατὰ τῆς αἰτίας, καὶ ἵνα τρανέστερον φῶ, τὴν τοῦ Πλάστου πρὸς ἡμᾶς κηδεμονικὴν φιλοστοργίαν, ἀπαράδολτος τῇ Νέῃ Διαθήκῃ ἡ κατὰ νόμον. Εἴη ἂν οὖν αὐτὴ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, ἀπεριόριστος οὕσα καὶ τόπων καὶ τοῖς κατ' αὐτὴν τοποχωροῦσιν ἔθνεσιν ἀνεκῆστοις. Μὴ θεωρεῖτω δὲ τὸ πρόσταγμα τὸ ἐξῶθεν τοῦ ναοῦ ἐκβάλλειν αὐτήν. Οὐ γὰρ τι ἄλλο, ἢ τῆς νομικῆς στενοχωρίας τῶν ἀκριθασμάτων, περιτομῆς, σαββατισμῶν, καὶ τῶν ἄλλων περιτῶν ἀντισμαμάτων ἐλευθέραν ἀποφαίνοντός ἐστιν. Εἶναι δὲ τὸν λόγον καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι ἀπαρτήρητον τοῖς ἔθνεσι τοῖς κατὰ Χριστὸν βιοῦν ἐθέλουσιν ἐδόθη. Τῷ δὲ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατηθῆναι μῆνας τεσσαρακονταδύο, πόλιν ἁγίαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐκάλεσεν, ἣν Ἰσμεν πατεῖσθαι ὑπὸ ἔθνων, οἷς ἐδόθη οἶονεῖν ἐν αὐτῇ ἀναστρέφεσθαι, ὑπὸ μὲν Χριστιανῶν θεοφιλῶς, ὑπὸ δὲ ἀπίστων καταφρονητικῶς καὶ ὀλεθρίως. Ἐπεὶ δὲ τινες τὸ ἐκβεβληθῆναι τὴν αὐτὴν τὴν τῶν ἀπίστων ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων συναγωγὴν ἐξεδέξαντο, οὐ καὶ ἐφουδρίσως ἐν αὐτῇ διαδιώκειν φασὶ τοὺς πιστοὺς, μάλιστα κατὰ τὸν τοῦ Ἀντιχρίστου καιρὸν, κατὰ τῶν Χριστιανῶν τοῦτο ἐξειλήφασιν.

B αἰνῶν καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι ἀπαρτήρητον τοῖς ἔθνεσι τοῖς κατὰ Χριστὸν βιοῦν ἐθέλουσιν ἐδόθη. Τῷ δὲ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατηθῆναι μῆνας τεσσαρακονταδύο, πόλιν ἁγίαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐκάλεσεν, ἣν Ἰσμεν πατεῖσθαι ὑπὸ ἔθνων, οἷς ἐδόθη οἶονεῖν ἐν αὐτῇ ἀναστρέφεσθαι, ὑπὸ μὲν Χριστιανῶν θεοφιλῶς, ὑπὸ δὲ ἀπίστων καταφρονητικῶς καὶ ὀλεθρίως. Ἐπεὶ δὲ τινες τὸ ἐκβεβληθῆναι τὴν αὐτὴν τὴν τῶν ἀπίστων ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων συναγωγὴν ἐξεδέξαντο, οὐ καὶ ἐφουδρίσως ἐν αὐτῇ διαδιώκειν φασὶ τοὺς πιστοὺς, μάλιστα κατὰ τὸν τοῦ Ἀντιχρίστου καιρὸν, κατὰ τῶν Χριστιανῶν τοῦτο ἐξειλήφασιν.

C καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσι μῆνας τεσσαρακονταδύο. Τῶν τεσσαρακονταδύο μῆνῶν τὸν χρόνον συντομία εἶναι δηλωτικὸν ὑπελήφαμεν κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀντιχρίστου, δι' ἣν θλίβεσθαι οὐσαν τοῖς φιλοθεοῖς, ὁ ἀληθὴς Θεὸς ὁ Χριστὸς κολοδοῦσθαι αὐτὰς τὰς ἡμέρας λέγει. Εἰσὶ δὲ οἱ τεσσαρακονταδύο μῆνες, τρεῖς ἡμισυ ἔτη, ἐν οἷς συμβήσεται τοῖς πιστοῖς καὶ δοκίμοις πατεῖσθαι καὶ διώκεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ Ἐνώχ καὶ Ἠλία διελέγγειν μελλόντων τὸν Ἀντίχριστον.

D Καὶ δώσω τοῖς δυὸ μάρτυσι μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους. Οὗτοι εἰσιν αἱ δύο ἐλαίαι καὶ αἱ δύο λυχνίαι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τῆς γῆς ἐστῶσαι. Καὶ εἰ τις αὐτοὺς θέλει ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Καὶ εἰ τις θέλει αὐτοὺς ἀδικῆσαι, οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. Οὗτοι ἔχουσι τὸν οὐρανὸν ἐξουσίαν κλεῖσαι, ἵνα μὴ ὕετός βρέξη τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν. Καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὕδατων, στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν, δσάκις ἂν θελήσωσιν, ἢν πάση πληγῇ.

Ἐπειδὴ πάντα ἐν τῇ ὁπτασίᾳ διεπλάσθη τῷ εὐαγγελιστῇ, τὰ κατὰ τὴν ἑσαρκίαν τοῦ Κυρίου οἰκονομίαν, ἡ γέννησις, οἱ πειρασμοὶ, αἱ διδασκαλίαι, ὁ σταυρὸς, ἐπὶ τούτοις καὶ ἡ ἀνάστασις, ἡ δευτέρα τε παρουσία, καὶ πρὸς τούτοις, ἡ τῶν ἁγίων τε καὶ

ἀμαρτωλῶν ἀντίδοσις, μόνον δὲ παρελείφθη τὰ τῆς Α δευτέρας παρουσίας, ἐξ ὑποστροφῆς νῦν τὰ περὶ τούτων διδάσκεται. Καὶ ὅτι μὲν Ἠλίας ἤξει ὁ προφήτης δῆλον, προαγορευσάσης τῆς Γραφῆς διὰ Μαλαχίου χρησμοδούντος· « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἠλῖαν τὸν Θεοσίτην πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ· ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. » Περὶ δὲ τοῦ Ἐνώχ μαρτυρίαν μὲν ὅσον πρὸς τὴν παρουσίαν ἀπὸ τῆς Γραφῆς οὐκ ἔχομεν, πλὴν τοῦ διὰ μεταθέσεως ἀπαθανατισθῆναι. Λόγος δὲ φέρεται ἐκ παραδόσεως φοιτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπαρτρέπτως καὶ αὐτὸν ἤξειν μετὰ Ἠλίου τοῦ Θεοσίτου (ἤξουσι γὰρ ἅμω προδιαμαρτυράσθαι τοῖς υἱοῖς τότε, μὴ τοῖς ἀπατηλοῖς τοῦ Ἀντιχρίστου παράγασθαι σημείοις), καὶ τῇ ἰδίᾳ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τριβῆναι χρόνον τριετίας καὶ ἡμισυ. Τοῦτο γὰρ αἰχίλια διακόσια ἐξήκοντα ἡμέραι χρονικὸν ἀποτελοῦσι διάστημα. Ἡ δὲ τῶν σάκκων περιβολὴ τὸ μετὰ εὐτελείας προδῆναι καὶ πένθους καὶ σκυθρωπότητος παριστᾷ τούτους τοὺς δύο, οὓς ἐλαίαις Ζαχαρίας ὁ προφήτης ἀπεικάζει, καὶ λυχναῖς δυσὶν, ἐλαίαις, διὰ τὸ, τὸ ἔλαιον τὴν τροφήν τοῦ φωτὸς πηγάζειν, λυχναῖς δὲ, ὅτι ὄχημα τῆς ἀληθείας γεγονάσιν, ἧτις τε δι' ἀρετῶν τὸ ἀληθινὸν φῶς ὀνομαζόμενον ὑποδύεται, καὶ φρυκτωρεῖ τοὺς πελάζοντας, ὃ καὶ αὐτοῖς περιγίνεται παρρησιαζούσι. Τὸ δὲ ἐνώπιον ἑστάναι Κυρίου τῆς γῆς τί ἄν ἄλλο σημαίνει, ἢ τὸ ἀγχοτάτω τοῦ χριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν τῆς αὐτῶν παρουσίας τὴν ἐφ' ὅσον γίνεσθαι;

Πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν. Σημεῖοις, φησὶ, χρήσονται καὶ αὐτοὶ δυνατοῖς, διὰ τοῦ ἀληθινοῦ ἐαυτῶν τὰ κατὰ πλάνην καὶ ἀπάτην ἐλέγχοντες, καὶ τοὺς ὁρῶντας εἰς πίστιν καὶ συγκατάθεσιν ἔλκοντες. Βαβαὶ τῆς θείας ἀγαθότητος ἀντιρρόπον τῇ πλάνῃ τὴν ἀλήθειαν ἀντιταξάσης! ἐν δυνάμει γὰρ ἀληθινῶν σημείων καὶ τεράτων τοὺς ἀγίους τούτους καθοπλίσας, λόγοις διδασκαλικοῖς ἐπιστρέφοντας, καὶ πρὸς τούτοις καὶ μάστιξιν, ἀνομβρίας, λέγω, καὶ πυρὸς, καὶ ταῖς τῶν στοιχείων μεταπτώσεσιν ἐπὶ τὸ βλαπτικὸν προχωρούσαις τοῖς ἀνεπιστρόφως διακειμένοις, τοὺς ἐναντίους αὐτοῦ καταισχυναὶ μετὰ τῶν τεράτων τῶν ἀληθῶν· καλοῦτω μὲν οἱ ἀσύνητοι. Οἱ δὲ βελτίους καὶ πρὸς ἐπιστροφήν ἀπειδόντες (κατὰ τὸ, « Ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα » καὶ τὸ, « Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, ») ἐκέρδανεν, εἰ καὶ βιαίως, ἀλλ' οὖν τὸ σωτήριον· αὐτοῖς ἐπιδραβεὺθὲν παρὰ τοῦ μὴ ἀμαρτωλοῦ τὸν θάνατον θέλοντος, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν.

Καὶ πατάξει τὴν γῆν. Ἀντιρρόπως κατὰ θεῖαν χρηστότητα τῇ πληγῇ ἐπιφέρεται καὶ ἡ γῆ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν πᾶσι σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, πάντων φαρμάκων ἔσται περιφανέστερος κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τοὺς ἀγίους τούτους καθοπλίσαι ἐνδυνάμει σημείων ἀληθινῶν, τὸ ψεῦδος ἀπελέγοντας, καὶ τοὺς μὲν πεπληνημένους ἐπιστρέφοντας, τὸν δὲ

A peccatorum retributio : sola autem ea prætermissa erant quæ secundum concernebant adventum : jure postliminii nunc de his edocetur. Et certe quod Elias propheta venturus sit manifestum est, cum Scriptura hoc prædixerit, quæ per Malachiam vaticinatur : « Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbite priusquam veniat dies Domini magnus et manifestus, qui convertet cor patris ad filium et cor hominis ad proximum suum »⁹⁹. De Enoch vero testimonium quidem quod ad adventum spectat ex Scriptura non habemus, præter transpositionem ne gustaret mortem. Fertur autem ex traditione præconum Christi quod invariabiliter in Ecclesia recipitur, ipsum quoque venturum cum Helia Thesbite. Venient enim ambo ut protestentur his qui tunc erunt, ne fallacibus Antichristi signis fidem adhibeant : et in hoc suo testimonio 744 agent ad tempus trium annorum et dimidii : nam mille ducenti sexaginta dies tantum expleant temporis spatium. Saccorum autem amictus demonstrat hos duos præcedere cum abiectione luctus atque moestitiæ, quos Zacharias propheta olivis assimilat et duobus candelabris¹⁰⁰ : olivis, eo quod producant oleum lucis nutrimentum : candelabris vero, quia vehiculum facti sunt veritatis, quæ et per virtutes nomen veræ lucis suscipit, et præluceat his qui accedunt, quod etiam his contingit qui libere et ingenue loquuntur. Cæterum in conspectu Domini terræ stare, quid aliud significare potest, quam quod accessus horum propinquissimus erit adventui iudicis vivorum ac mortuorum?

Ignis egredietur de ore eorum. Signis, inquit, utentur et ipsi potentibus, veritate illorum coarguentes ea quæ in errore ac seductione fient, et eos qui viderint ad fidem et assensum attrahentes. O admirandam divinam bonitatem quæ ex adverso erroris ordinavit remedium veritatis! nam per potestatem verorum signorum et prodigiorum sanctos istos obarmans, ut doctrinæ sermonibus homines convertant : præterea etiam flagellis, nempe pluvie carentia et igne, varis etiam elementorum mutationibus, ad hoc tendentibus, ut iis noceat qui ita affecti sunt ut converti nequeant, suos adversarios veris signis pudefaciat. Et ita quidem tractantur amentes. Porro saniores et qui ad conversionem respiciunt, juxta illud : « Disciplina Domini aperit aures meas »¹⁰¹ : et illud : « Quem diligit Dominus castigat »¹⁰², salutem lucrifecerunt, quanquam violente, attamen sibi designatam ab eo qui non vult mortem peccatoris, sed resipiscentiam.

Et percutiendi terram. Juxta divinam bonitatem correspondenti modo ad plagam etiam subjungitur sanatio. Postquam enim Antichristus per omnia signa et prodigia mendacia cunctis factus fuerit illustrior secundum operationem Satanæ, benignus Deus sanctos suos obarmabit per potentiam verorum signorum : ut mendacium coarguant, et eos

⁹⁹ Malac. iv, 6. ¹⁰⁰ Zach. iv, 11. ¹⁰¹ Prov. iii, 1. Hebr. xii, 6.

qui fuerint seducti convertant, ac seductorem palam traducant, nihilque adversi ab eo patiantur usque ad terminum suæ prophetiæ.

XI, 7-10. Cumque expleverint testimonium suum, **745** bestia quæ ascendit de abyso committet prælium adversus ipsos, et vincet eos, ac occidet ipsos, et cadavera eorum jacebunt in platea civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. Et videbunt de populis et tribubus et linguis et gentibus ad cadavera eorum tribus diebus et dimidio, et cadavera eorum non permittent poni in monumentum: et inhabitantes terram gaudebunt super illis, et lætabuntur ac munera dabunt invicem: quoniam hi duo prophætæ cruciaverant habitantes in terra.

Cumque expleverint testimonium. Quodnam? Quod is qui tunc præsens erit non sit Christus, sed impostor ac perniciosus seductor: sed paulo post venturus sit Dei Filius, cui etiam credendum sit tanquam Salvatori: qui ad benefaciendum hominibus jam olim advenerit, et nunc rursus sit venturus.

Bestia quæ ascendit de abyso. Bestiam dicit Antichristum, propter crudelitatem et inhumanitatem, ac humani sanguinis aviditatem: abyssum vero vitam hominum, amaram propter peccata, et tristem ac instabilem ob adversos undique status ac sibilos malignorum spirituum. Neque enim ex alla natura exsurget sceleratus ille, sed ex nostra et humana substantia: nam homo erit secundum operationem Satanae, ut jam dictum est. Hæc igitur bestia, inquit, pugnabit adversus hos sanctos prophetas, et occidet eos, et corpora ipsorum inseputa projiciet in plateis Jerusalem: in ea enim regnabit, tanquam rex Judæorum quos seducet, et in omnibus habebit ministros sibi que obtemperantes. Et Dominus apud Joannem, « Ego veni, inquit, in nomine Patris mei, et non recipitis me; si alius venerit nomine proprio, illum recipietis ». Sodoma vero et Ægyptus dicit vocari Jerusalem spiritualiter, hoc est juxta allegoriam: Sodoma, propter impudicitiam et hospitium afflictionem, quæ tunc erunt in Judæis ipsam inhabitantibus: Ægyptum autem, tanquam in servitutem redigentem ac injurias inferentem Christi servis, quemadmodum illa Israelitis.

Ubi et Dominus eorum crucifixus est. **746** Eorum, nempe horum duorum testium.

Et videbunt de populis. Videntes Judæi qui ex omni tribu ab Antichristo seducti fuerint, eccisionem duorum martyrum sive testium, gaudebunt, nempe quod rex suus vicerit: ac donis gratulatoriis benigne invicem excipient, et corpora eorum inseputa manere facient, id in pœnam rependentes duobus prophetis.

« Joan. v, 43.

πλάνον παραδειγματίζοντας καὶ μὴδὲν πεισισμένους ὅτι ἐκείνου λυπηρὸν ἄχρι περάτων τῆς αὐτῶν προφητείας.

Καὶ ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου, ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτούς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς, καὶ τὸ πτώμα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, ἥτις καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος. Ὅπου καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη, καὶ βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ γλωσσῶν, καὶ ἐθνῶν τὸ πτώμα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς ἡμισυ. Καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς μνημεῖον, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χαρήσονται ἐπ' αὐτοῖς, καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ δῶρα δώσουσιν ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφῆται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυρίαν. Πόταν; Ὅτι οὗτος ὁ παρὼν οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἀπατεῶν δὲ καὶ δολέριος πλάνος. Ἡξεῖ δὲ ὅσον οὕτω ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ὃ καὶ πιστευτέον ὡς Σωτῆρι καὶ ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων καὶ πάλαι παραγεγονῆτι, καὶ νῦν παραγινομένῳ.

Τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου. Θηρίον τὸν Ἀντίχριστον λέγει, διὰ τὸ ὡμὸν καὶ ἀπάνθρωπον καὶ αἰμοδόρον· αὐτὸν δὲ τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον, τὸν πικρὸν ταῖς ἁμαρτίαις καὶ λυπηρὸν καὶ ἀστατοῦντα ταῖς περιφουσίαις καὶ ἀντιπνοαῖς τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Οὐ γὰρ ἐξ ἄλλης φύσεως ἐγερθήσεται ὁ ἀλιτῆριος οὗτος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἡμετέρας καὶ ἀνθρωπίνης οὐσίας. Ἀνθρωπος γὰρ ἐστὶ κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, ὡς ἦδη εἴρηται. Τοῦτο οὖν φησὶ, τὸ θηρίον πολεμήσει τοῖς ἁγίοις τούτοις προφήταις, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἀταφα ῥίψει ἐν ταῖς πλατείαις τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ἐν αὐτῇ γὰρ βασιλεύσει ὡς Ἰουδαίων βασιλεὺς, οὗς ἀπατήσιν καὶ ἔξει πρὸς πάντα ὑπουργοῦντας καὶ πειθομένους. Καὶ ὁ Κύριος παρὰ Ἰωάννη· « Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με. Ἐάν ἄλλος ἐλθῇ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ Ἰδὶ, ἐκεῖνον λήψετε. » Σόδομα δὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ Αἴγυπτον πνευματικῶς φησὶ καλεῖσθαι, ὡς κατὰ ἀλληγορίαν· Σόδομα, διὰ τὴν τότε ἀσεβείαν ἐν αὐτῇ ἐσομένων Ἰουδαίων καὶ κακοξενίαν· Αἴγυπτον, ὡς καταδουλωμένην καὶ ἀδικοῦσαν τοὺς Χριστοῦ δούλους, ὡς ἐκείνη τὸν Ἰσραὴλ.

Ὅπου καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη. Κύριος, τῶν δύο μαρτύρων δηλονότι.

Καὶ βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν. Ὅρωντες δὲ οἱ τῷ Ἀντίχριστῳ ἐκ πάσης φυλῆς ἐξηπατημένοι Ἰουδαῖοι τὴν ἀναίρεσιν τῶν δύο μαρτύρων, χαρήσονται ὡς τοῦ σφῶν βασιλέως νενικηκότος, καὶ δώροις χαριστηρίοις διεξιῶσονται ἀλλήλους. Καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἀταφα ποιήσουσι μέλιναι, ἀμοιβὴν τοῦτο παρέχοντες τοῖς δύο προφήταις.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

A

CAPUT XXXI.

Ὅπως ἀναστρέψονται ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου ἀναστῆναι· Ἐνῶχ καὶ Ἠλίας, καὶ τοὺς ἡπατημένους ἐκπλήξουσιν.

Καὶ μετὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ ἡμισυ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς, καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. Καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν αὐτοῖς· Ἀνάβητε ὧδε. Καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς οἱ ἄγθροι αὐτῶν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο σεισμός μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσεν. Καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὄντομα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτὰ, καὶ οἱ λοιποὶ ἐμφοβοὶ ἐγένοντο, καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν. Ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη, ἰδοὺ ἔρχεται ταχύ.

Ἰσαριθμούς ἡμέρας τοῖς ἔτσι τῆς προφητείας νεκρωθέντας ἀναστήσειν φησὶν, ἐξ ἑτὶ τῆς χρονικῆς παλινθλώσεως ἀπὸ μελλούσης συντελείας εἰς παρψημένην μετακρουσθεῖς, κἀνταῦθα τὸ ἀπαράδατον τῶν δηλουμένων σοφῶς πως ἐμφανὲς μετὰ τῆς πρεπούσης καθιστῶν ἀκριβεῖας.

Καὶ φόβος μέγας ἔπεσεν. Φόβος μέγας εἰρηται ἦτοι καὶ αἰσθητῶς συμβαίνων τότε, τούτων μελλόντων, ἢ καὶ ἐτέρως. Παρουδὲν δὲ περὶ τούτων ἀσχολεῖσθαι χρή, ἀπ' ἑκατέρου τῇ ψυχῇ τῶν ἐγγηγορέναι φιλοῦντων, τοῦ σωτηρίου θεαρέτως ποριζομένου.

Καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ. Νεφέλη αἱ τῶν θείων πραγμάτων ὑπουργοί, ἦτοι περιπολούσα, ὡς ἐν τῷ, « Νεφέλη καὶ γνόφος κύκλω αὐτοῦ. » Ἡ γὰρ νεφέλη εἰρηται ἀπὸ νεφῶν, τὸ παχύ καὶ ὑδατῶδες ἀποβαλόντων, ἃ νέφη ἐξ ἀναθυμιάσεως τῆς ὑγρᾶς οὐσίας πέφυκε τὴν ὑπόστασιν λαμβάνειν τῇ ἑξατμίσει. Τοιγαροῦν τῶν νεφῶν τῆς νεφέλης τὸ εἶναι οἰκειομένων, ἐνθεωρεῖται ἐν αὐτῇ ἀδηλία τις μετὰ τινος ἀγλῆς, ἥτις ἐξ ἀνακλάσεως ἡλιακῆς ἀκτίνος κατ' ἐμπύκνωσην ἐκτελεῖται. Διόπερ καὶ αἱ τοῖς θεοῖς δηλώμασι συμπαρομαρτεῖ, ἐκεῖνο αἰνετομένη, ὡς τὰ θεῖα οὕτε πάντῃ ἀδηλα ἡμῖν, οὕτε πάντως ἐκδήλους παρεχόμενα, ἀλλ' οἷον ἀκράτου φωτὸς ἑλλαμψὶς τῇ κρυφιώσει ὑπογυμναζομένη. Ἰατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ νῦν ἡ νεφέλη τῇ πρὸς οὐρανὸν ἀνάδωψ τῶν προφητῶν ὑπηρετεῖ. Διὸ καὶ, ὡς ἔθος, τὰ τοιαῦτα μετὰ τοῦ ἄρθρου παραλήπται. Ἐν τῇ νεφέλῃ γὰρ ἀναβῆναι φησὶν, οὕτω τῆς μυστικῆς ἐντελλομένης, τῶν ἄρθρων, ὡς πρὸ μικροῦ ὑπεμνήσαμεν, προεγνοσμένου τινὸς ἀναπόλησιν εἰσηγουμένων. Καὶ περὶ μὲν νεφέλης ταύτης τεθεωρεῖσθω, ἥτις, κατὰ τὸ ἔτοιμον τῆς λείξεως, νεφέλη εἰρηται διὰ τὸ ἀπὸ νέφους τὴν ὑπόστασιν ἐσχηκέναι ἀποτιναχθέντος πᾶν τὸ παχύ καὶ ὑδατῶδες. Ἀναθυμιάσεως γὰρ ὑγρὰ τὰ νέφη συνίστησιν, ἥς ἀποτιναχθείσης εἰς ὑπερὶν, καὶ οἷον ἐκπέφω (32) γενομένης, τὸ ἀπεκτον τοῦτου, εἰς νεφέλης χωρεῖ γέννησιν, ἥτις διὰ λεπτό-

Quod occisi ab Antichristo Enoch et Elias resurgent, et eos qui seducti fuerant terrore consternabunt.

XI, 11-14. Et post tres dies ac dimidium spiritus vitae qui est ex Deo intravit in illos, et steterunt super pedes suos : et timor magnus cecidit super eos qui viderunt ipsos. Et audiui vocem magnam de caelo dicentem ipsis : Ascendite huc. Et ascenderunt in caelum in ipsa nube, et viderunt eos inimici eorum. Et in illo die factus est terræmotus magnus, et decima pars civitatis cecidit. Et occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia, et reliqui territi sunt et dederunt gloriam Deo caeli. Væ secundum abiit, et ecce tertium vae cito venit.

Ubi æquali dierum numero mortui fuerint cum annis prophetiæ ipsorum, ait eos resurrecturos : rursum adhuc ex temporali significatione a futura rei consummatione ad præteritam transpulsus, et in hoc incommutabilem eorum quæ significantur manifestationem sapienti quodam modo cum debita diligentia ostendens.

Et timor magnus cecidit. Timor magnus dictus est, sive qui etiam sensibilibus tunc continget cum hæc fient : aut etiam alio modo : sed parum circa hæc occupari oportet, cum utrumque juxta divinum beneplacitum præbeat id quod salutiferum est animo eorum qui vigilare cupiunt.

747 Et ascenderunt in caelum in ipsa nube. Semper nubes ministra est in divinis rebus, illisque familiars est, juxta illud : « Nubes et caligo in circuitu ejus. » Νεφέλη enim, id est nubes, dicta est ἀπὸ τῶν νεφῶν, id est a nebulis, ubi densitatem et aquositatem abjecerant : quæ nebulæ ex exhalatione humide substantiæ natæ sunt per evaporationem accipere subsistentiam. Igitur cum nebulæ sint appropriatæ ad esse nubis, conspicitur in ipsa quædam obscuritas cum aliquo splendore, quia refractione radii solaris ex incidentia perficitur, ideoque semper divinis manifestationibus attestando commisceatur : illud designans, quod divina neque omnino nobis incerta sunt, neque omnino manifeste præbentur : sed veluti puræ lucis illustratio per obscuritatem manifestatur. Juxta hunc ipsam sane modum etiam nunc ministra sit nubes ascendendi prophetarum in caelum, atque ob id, ut moris est in hujusmodi, cum articulo assumpta est : siquidem in ipsa nube eos ascendisse dicit, ita tradente articulorum initiatione quæ rei alicujus præcognitæ expansionem admonet, veluti paulo ante suggessimus. Et de nube quidem hæcenus consideratum sit, quod νεφέλη, id est nubes, quantum ad etymum spectat dictionis, ex eo dicta sit quod substantiam habeat ἀπὸ νέφους, id est a nebula, quæ omnem crassitatem et aquositatem excussit, humida namque

(32) πέφωως, emissione, ed.

exhalatio nebulas constituit, qua exhalatione in A τητα καὶ δι' ἀφάνειαν καὶ ἔλη, ἥτοι φῶς ἡλιακὸν ἐμφιλογωρεῖ, ὡς εἶναι οἰοῦναι νέφος πεφωτισμένον καὶ διαυγές.

in quā propter raritatem et quamdam obscuritatem, caliditas etiam sive solare lumen libenter immoratur, ut sit veluti nebula illuminata ac pellucida.

Et occisa sunt in terræmotu nomina. Specialiori usus est promulgatione. Neque enim nomina occisa sunt: quomodo enim fieri posset ut in ordinem sive aciem redigerentur, quæ absque subjectæ rei productione et producuntur et esse desinunt, veluti declarant viri in his rebus eruditi? Sed intelligendum est dictum hoc, quod illi sint occisi adversus quos nomina sunt posita.

748 CAPUT XXXII.

De septima tuba et sanctis Deum laudantibus ob B Περὶ τῆς ἑβδόμης σάλπιγγος, καὶ τῶν ὑμνοῦν-
tium τῶ θεῷ ἀγίων ἐπὶ τῇ μελλούσῃ κρίσει.

XI, 15-18. Et septimus angelus tuba cecinit, et factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes: Factum est regnum huius mundi Domini nostri Jesu Christi, et regnabit in sæcula sæculorum. Et viginti quatuor seniores qui sunt in conspectu throni Dei, qui sedent super sedes suas, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es et qui eras, quoniam accepisti potentiam tuam magnam, et regnasti, et gentes indignatæ sunt. Et venit ira tua et tempus mortuorum ut judicentur, et reddas mercedem servis tuis prophetis et sanctis, et iis qui timent nomen tuum, pusillis et magnis, et perdas eos qui perdunt terram.

τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σου τοῖς προφήταις καὶ τοῖς ἀγίοις, καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομα σου, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς διαφθείροντας τὴν γῆν.

Buccinatio septimi angeli ostendit quæ sunt ter- C Τὰ τῆς τρίτης ὥραι ἡ τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου σάλ-
tillæ, nempe voces magnas in cælo resonantes, decretum ac sententiam inducentes, nam hoc sibi vult earum dicere. Quid est igitur quod notum sit? Factum est regnum. Semper quidem Deus regnat, neque incipit, neque desinet, sive omnia intelligantur, sive intellectu non attingantur: neque enim cuncta complectitur humana intelligentia, imo sine initio et sine fine universorum Dominus est dominator. Quoniam autem mundanus principatus ac regnum quandoque ipsi ostenditur non subjectum, suis intumescens vanitatibus: hinc autem accedit corruptibili huic mundo veluti per somnium gloria ad perditionem, dum quatiuntur ac compescuntur hi qui super terram regnant ac tyrannidem agunt, non tamen vere, sed veluti per speculum ac simulacrum: solus is qui vere Deus ac rex est perpetuo principatu ac potentia, 749 dictus est principatum tenere ac regnare in sæcula.

Ceciderunt in facies suas. Quoniam casus etiam significat vulgarem corporis dispositionem, ne hoc suspicareris, subiunxit: in facies suas: qui honor debet heris tribui ab his qui minimi sunt ac inferiores in honore.

(53) Ed., φορὰν, κατὰ τῶν σαλευθέντων καὶ παυσασμένων τῶν ἐπὶ γῆς βασιλευόντων καὶ τυραννούντων οὐκ ἀληθῶς.

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ'.

Kai ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα. Ἰδικώτερον κέχρηται τῇ ἐπαγγελίᾳ. Οὐ γὰρ τὰ ὀνόματα ἀπεκτάνθη· πῶς γὰρ τὰ ἐν τάξει συμβεβηκότων κείμενα, ἀ χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φορὰς γίνεται καὶ ἀπογίνεται, ὡς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ ἐμφανίζουσιν; ἀλλ' ἐκείνων ἀνατρεθέντων τῶν καθ' ὧν τὰ ὀνόματα τίθεται, τὸ λεγόμενον νοητέον.

Kai ὁ ἑβδομος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαι· Ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ οἱ εἰκοστέσσαρες πρεσβύτεροι, οἱ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, οἱ κάθονται ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν, ἔπεσον ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ, λέγοντες· Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, ὅτι ἐλθὼν εἰς τὴν δύναμιν σου τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας, καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν. Καὶ ἦλθεν ἡ ὀργὴ σου καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν κριθῆναι καὶ δοῦναι

Τὰ τῆς τρίτης ὥραι ἡ τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου σάλ-
πισις παριστᾷ, φωνὰς μεγάλας ἐν οὐρανῷ ἐξηκου-
μένας, δηλώσιν ἐμποιοῦσας. Τοῦτο γὰρ βούλεται τὸ λέγειν. Τί οὖν τὸ δηλούμενον; Ἐγένετο ἡ βασιλεία. Ἀεὶ μὲν ὁ Θεὸς βασιλεύει, οὔτε ἀρξάμενος, οὔτε παυσάμενος, νοουμένων τε πάντων καὶ ἀνενοήτων (ὅτι μὴδὲ πάντων ἡ ἀνθρωπίνη περιδράττεται νόη-
σις), ἀλλὰ καὶ ἀνάγκῃ καὶ ἀτελευτήτως ἐστὶ πάν-
των Κύριος ὁ Δεσπότης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ καὶ βασιλεία ἐστὶ ὅτε τὸ ἀνυπότακτον ἐπεδείξατο αὐτῷ οἰκείαις ματαιότησι κορυφουμένη, ἦκε δὲ τὸ ἀπὸ τούτου ὀνειρώττουσα δόξα τῷ θνητῷ τούτῳ κόσμῳ πρὸς φορὰν, λυθέντων καὶ παυσασμένων τῶν ἐπὶ γῆς βασιλευόντων καὶ τυραννούντων οὐκ ἀλη-
θῶς (53), ἀλλ' ἐν ἐσόπτρῳ τε καὶ ἰνδάλματι, μόνο; ὁ τῷ ὄντι Θεὸς καὶ βασιλεὺς κρατεῖν καὶ βασιλεύειν· εἰς τοὺς αἰῶνας ἀδιαδόχῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἐ-
ργηται.

Ἐπεσον ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἡ πτώσις καὶ τὴν ἀπλῶς κάθεξιν σημαίνει, ἵνα μὴ τοῦτο ὑποληφθεῖη, ἐπήγαγεν, ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπερ τῇ Δεσποτικῇ ἐποφείλεται παρὰ τῶν ὑποδεδωμένων τιμῇ.

Καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου. Πολλὰ, φησὶ, μακροθυμήσας ἐστὶ τοῖς πάλαι, ἐπεὶ μηδὲν ἀπώναντο τῆς χρηστότητός σου, νῦν κατὰ καιρὸν ἦλθες. Καιρὸν δὲ τῶν νεκρῶν τὸν τῆς παγκοσμίου φησὶν ἀναστάσεως, ἐν ᾧ ἐκάστῳ καταλλήλως δοθήσεται τὰ ἐπιχειρα. Διὰ δὲ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν ἁγίων, καὶ τῶν ἰφθουμένων τὸν Θεόν, τὰ τρία τάγματα τῶν ρ' καὶ ξ', καὶ τεσσαρῶν καρποφορούντων φησὶ, τῆς πρώτης λήξεως τῶν ἀποστόλων ἀξιουμένων, καὶ τῆς ἐπὶ δώδεκα θρόνων ἰδρύσεως. Ὡσαύτως καὶ τοὺς προφήτας μάλιστα τοὺς ὑπολυσώσας κατ' αὐτῶν βασιλείων τιμωρίαις ὑποβληθέντας. Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους. Μικροὺς, τοὺς ἥττον ἁγίους, μεγάλους, τοὺς μᾶλλον ὑπερέχοντας ἀγιότητι. Ἐπεὶ δὲ διττὸς ὁ φόβος, ὁ μὲν προκαταρκτικός, ὁ δὲ τελειωτικός, καὶ τοῦ μὲν προκαταρκτικοῦ τοῖς οὐπω τὴν ἀθάνασιν εἰληφότες συνόντος, τοῦ τελειωτικοῦ δὲ τοῖς ἤδη ὑπὸ Θεοῦ ἀνειλημμένοις, οἷς καὶ διὰ φόβου αἰεὶ τὸ μὴ τι αὐτοῖς ἐνδεῖ, ὃν εἰκὸς ὑπεῖναι τοῖς σφόδρα ἀγαπῶσιν· οὐκ ἀποβλητέον οἶμαι τὸ ἀπὸ τῶν ἁγίων ὑποσταλῆναι τοὺς φοβουμένους, ὡς τῶν μὲν μικρῶν τῷ ὄντι φόβῳ ἐνεχομένων, τῶν δὲ μεγάλων οἷς ἔχουσι τὸ θαρρῆν, ὥστε εἰρηται, καὶ τῷ θάρρει τὸν φόβον παρομαρτεῖν. Ἐκατέροις τοίνυν ὁ φόβος διὰ τὴν ἀντίδοσιν· τὴν πρὸς ἀξίαν τῶν βεδωμένων καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, τοῖς μὲν μεγάλοις, αὐτὴ τοῦτο μὴ πεποιθέντες ἑαυτοῖς προσεῖναι τὸ ἀνελλιπές, τοῖς μικροῖς δὲ ἀνευδοκίᾳς ἐλπιζομένοις σώζεσθαι, καὶ ὅτε τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους ὑπέβαλλον ἀπηνέσι κακοῖς, καὶ οἷς ἄλλοις ἀτόποις αὐτῶν ἔργοις ἐμίαναν τὴν γῆν καὶ διέφθειραν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Προὶ τῶν διωγμῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν προτέρων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ Ἀντιχρίστου.

Καὶ ἠνοίχθη ὁ ναὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὤρθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ. Καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ, καὶ χάλαζα μεγάλη.

Μετὰ τὴν εὐχαριστήριον δόξαν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἰσαγγέλως ζησάντων, ἠνοίχθαι τὸν οὐρανὸν φησὶ καὶ ὀφθῆναι τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, οὐρανὸν τὴν ὑπεράνθρωπον λέγων γνῶσιν, ἐν ᾧ καὶ τεθησαύριται ἡ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἡ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἐν τούτῳ τῷ τῆς γνώσεως οὐρανῷ καὶ ἡ κιβωτὸς ὤρθη τῆς διαθήκης. Τί δὲ δι' αὐτῆς δηλοῦν ἐθαλούσης τῆς ὀπτασίας; Τὸ ὅτι, ὥστε ἐν ἐκείνῳ καιρῷ εἴρηται Μωϋσῆ, συμβολικὰ ταῦτα τὰ παραταττόμενα αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἐνεργείας ἐχόμενα (ἡ Ὁρα γὰρ, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει)· οὕτω καὶ νῦν ταῦτα εἰσηγείται, τῶν ὁρωμένων καταλλήλως τῷ οὐρανῷ ὑφεί μετεωρίζων τὴν γνῶσιν. Καὶ ἐπειδὴ τῇ ὑποδείξει Μωϋσῆ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης προτέλεια αἱ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ κατὰ

Et venit ira tua. Cum hactenus cum his qui olim fuerunt plurimum remoratus fueris : in nullo enim tua fructi sunt bonitate : nunc opportune venisti. Tempus autem mortuorum dicit tempus universalis resurrectionis, in quo unicuique convenientia dabuntur præmia. Per prophetas autem et sanctos ac timentes Deum, intelligit tres ordines illorum centum octoginta quatuor millium qui Deo fructum afferunt : nempe apostolorum qui digni habentur prima sorte, et ut constituentur super duodecim sedes. Similiter et prophetas potissimum dicit eos qui immania sustinuerunt regum adversus se exasperatorum supplicia. Pusillos vero dicit minores sanctos, magnos autem qui majori præcelluerunt sanctitate. Verum quia duplex est timor, unus quidem initialis et alter consummativus : initialis est eorum qui nondum acceperunt ut impune auderent accedere : perfectus vero eorum qui jam a Deo assumpti sunt, qui etiam semper verentur ne quid sibi desit eorum quæ decet esse in his qui vehementer amant. Non opinor rejiciendum esse quod a sanctis separati sint ii qui timent : quasi pusilli sint qui vero timore tenentur, magni vero qui possunt confidere sicut dictum est, ac confidentia timorem comitari. Utrisque igitur convenit timor ob retributionem quæ sit juxta dignam eorum quæ in vita peracta sunt remunerationem : magnis quidem, quod non satis fidant hoc ipsum sibi contingere absque defectu : pusillis vero, quod certo sperent se salvandos etiam dum servos Dei gravibus amixerunt malis, aliaque absurda patravenerunt opera, quibus conspurcarunt ac corruperunt terram.

750 CAPUT XXXIII.

De prioribus Ecclesiæ persecutionibus, et iis quæ sub Antichristo fiunt.

XI, 19. Et apertum est templum Dei in cælo, et apparuit arca testamenti Domini in templo suo. Et facta sunt fulgura et voces ac tonitrua et grando magna.

Post gratiarum actionem et gloriam datam ab angelis et iis qui vitam duxerunt angelicam, apertum fuisse cælum dicit, visamque fuisse arcam testamenti, cælum vocans cognitionem plus quam humanam, in quo etiam recondita sunt quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se⁴¹. In hoc cognitionis cælo arca quoque testamenti visa est : quid autem voluit per hoc visio ipsa significare? Quod, quemadmodum illo tempore Mosi dictum est, ea quæ ipsi jubebantur significativa esse, nec veritatis efficaciam habere : « Vide, inquit, omnia facias juxta typum qui tibi ostensus est in monte⁴² : » ita nunc quoque hæc enarrantur, convenienti modo attollendo cognitionem eorum quæ videntur ad cœlestem sublimitatem. Et quoniam dum arca testamenti Mosi de-

⁴¹ I Cor. II, 9. ⁴² Exod. xxv, 40.

monstrata est, apparuerunt præparativa fulgura ac tonitrua circa montem in quo Deo placuit ut hæc oracula darentur, quæ irrationalibus ac ferinis tradebantur: ita etiam hic ad ostensionem arcæ consequuntur ea quæ huic conveniunt visioni.

Et facta sunt fulgura. Hoc est tertium Væ quod peccatoribus præparatum est, quemadmodum aspectus honorum quæ servantur sanctis, qui interim discerni non possunt inter homines, sed per apertionem templi Dei in cælo pervenitur ad eorum cognitionem. Tunc enim qui probe vitam peregerunt, regenerationem nacti, bona consequuntur quæ reposita sunt in regno Patris.

751 XII, 1, 2. *Et signum magnum apparuit in cælo: mulier stipata sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim. Et*

Mulierem hanc nonnulli dixerunt esse Domini Matrem. Cum enim paulo ante narraverit ea quæ Antiehristum concernebant, postquam hunc dixit instare, quodque ejus sermones a Satana deprompti sint, quod Satanæ studiose ac fraudulentè nita-
tur persuadere, ut qui Christo jam addicti sunt, per imposturam ad se transfugiant: qui etiam eos qui fuerunt ab initio incarnationis Domini-
cæ maligne aggrediens, ex horum similitudine decep-
tionem proposuit instituere: et maxime Hebræos, qui proprias de Christo prophetias magis ipsi at-
tribuunt quam Christo: hoc sane modo disposita fraude, proponit nunc Domini dispensationem prop-
ter nos factam, tanquam jam perfectam, ita ut nulla futura sit quæ illi se possit adjungere. Ideo matrem quidem veluti puram et a terrenis rebus
separatam in cælo esse scribit, et non terra, tan-
quam angelis æqualem. Porro quod sole stipata sit, et lunam habeat scabellum pedum, Habbacuc ido-
neus est ad persuadendum, cum ait: « Exaltatus est sol, et luna stetit in ordine suo »⁶⁶: solem
dicens justitiæ Salvatorem Christum, eo quod evan-
gelica prædicatione veluti exaltatus sit et sublimior effectus: luna vero, id est, Judæorum Synagoga
amplius non suscepit augmentum: neque enim post Christi apparitionem deinceps per proselytos
accepit augmentum, imo diminuitur potius dum
Judæi ad Christianos accedunt. Sed et sole stipa-
tam fuisse possumus accipere, quod beata Virgo sole spirituali sive Christo operata fuerit: et quod luna cultum designans legalem, veluti diminuta sit
ac seipsa minor effecta, per spiritum evangelicum loco mota. Fortassis autem ad id quod significatur
magis consequens fuisset dicere, non quod mulier fuisset circumdata sole, sed quod circumdeditur
potius solem in utero inclusum. Sed ut ostendat quod etiam is qui utero gestabatur Dominus, et sua
matre et quavis creatura eminentior erat, **752**

⁶⁶ Habbac. iii, 11.

τὸ ὅρος ἐν ᾧ ταῦτα χρηματισθῆναι εὐδίκητο, ἀπερ τοῖς ἀλόγοις καὶ θηριώδεσιν ἀπειργάζοντο· οὕτω καὶ ἐν ταῦθα τῇ ὑποδείξει τῆς κίβωτου, καὶ τὰ καθ' ἡμῶντα ταύτη τῇ ὁπτασίᾳ ἐπηκολούθει.

Καὶ ἐγένοντο ἀστραπαί. Αὕτη ἐστὶν ἡ τρίτη ὁδὸς ἥτις τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡτοιμάσθη, ὥστε ἡ ἐποφία τῶν ὑποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγίοις τέως ἀδιαγνώστοις ἀνθρώποις, διὰ δὲ τῆς ἀνοίξεως τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, εἰς γινώσιν ἀφικομένους. Τότε γὰρ οἱ καλῶς βιώσαντες τῆς πλινζώλας ἡξιωμένοι, τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ὁσίοις ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς τεύξονται.

Καὶ σημεῖον μέγα ὥφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανοι ἀστέρων ὡσεία· καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἔκραζεν ὠδίνουσα, καὶ βασανιζομένη τεκεῖν.

Τὴν γυναῖκα ταύτην τὴν τοῦ Κυρίου ἐφησάν τινες εἶναι Μήτηρα. Τὰ γὰρ κατὰ τὸν Ἀντίχριστον πρὶ βραχίως διεληθὼν, ἐπειδὴ τοῦ ἐπιστῆναι τοῦτον καὶ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ προχειρισθῆναι οἱ λόγοι εἰρήνται, σπουδῇ τοῦ Σατανᾶ πείθειν ἐξ ἀπάτης βουλομένου τοὺς ἤδη προσενηθέντας Χριστῷ ἐξ ὑποστροφῆς πρὸς αὐτὸν αὐτομολῆσαι, ὅς καὶ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου κακούργως ἐπιθεαλὼν ἐξ ὁμοιώσεως τούτων τὴν ἀπάτην προθετο ἐνστήσασθαι, καὶ μάλιστα Ἑβραίοις τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας ἐκείνῳ μᾶλλον προσκειομένῳ ἢ τῷ Χριστῷ, ταύτη τοι τὴν ἀπάτην διορθομένην, τὴν τοῦ Κυρίου δι' ἡμᾶς προβάλλεται οἰκονομίαν, ὥς ἥδη τελεσθεῖσαν, καὶ μὴ ἂν ἄλλῃ αὐτῇ ἐναμιλλῶν ἔσεσθαι δυναμένης. Αὐτὸ περὶ μὲν τῆς μητρὸς, ὅτε καθαρὰς καὶ τῶν γυναικῶν ἀπηλλαγμένης, ἐν οὐρανῷ ταύτην γράφει, καὶ οὐκ ἐν γῇ, ὡς ἰσάγγελον. Τὴ δὲ περιβεβληθῆαι αὐτὴν τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην ἔχειν ὑποπόδιον, ὃ Ἀβδακούμ Ἰκανὸς παραστήσας δι' ὧν φησιν: « Ἐπήρθη ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς, ὁ ἥλιος λέγων τῆς δικαιοσύνης τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, ὅτε αὐτοῦ τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ὑψωθέντος καὶ μετεωρισθέντος, τῆς δὲ σελήνης, τουτέστι τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς, οὐκ ἔτι προσθήκη δεξαμένης. Οὐ γὰρ ἔτι μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνειαν προσθήκην ἔλαβε διὰ προσελότων· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὠλίγωται, Χριστιανοῖς προσχωρούντων Ἰουδαίων. Ἀλλὰ καὶ τὸ περιβεβληθῆαι τὸν ἥλιον, τὸ ἐσκεπᾶσθαι τὴν ἁγίαν Παρθένον τῷ ἡλίῳ τῷ νοητῷ, ἥτοι τῷ Χριστῷ, δυνάμεθα ὑπολαβεῖν, καὶ τὴν σελήνην, τὴν κατὰ νόμον λατρείαν, ὅτε ὑποβιβασθεῖσαν καὶ παρὰ πολὺ μείονα ἑαυτῆς γενομένην τῷ εὐαγγελικῷ κινήθεισαν πνεύματι. Ἰσώ· δὲ πρὸς τὸ δηλούμενον ἀκολουθότερον ἦν εἰπεῖν, τῷ ἡλίῳ μὴ περιβεβληθῆαι τὴν γυναῖκα, περιβεβλημένην δὲ τὸν ἐν γαστρὶ ἐχόμενον ἥλιον. Ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ κωφορούμενος ὁ Κύριος, καὶ τῆς οὐκείας Μητρὸς καὶ πάσης τῆς κτίσεως ὑπερεῖχε,

σκέπη αὐτὸν ἔφη περιβεβλημένη τὴν μητέρα. Ἐτα-
ροι δὲ πάλιν ταύτην τὴν γυναῖκα τὴν Ἐκκλησίαν
ἔφασαν εἶναι, ἥτις τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον Χρι-
στὸν περιβάλλεται, καὶ τὴν σελήνην τὴν Συναγωγὴν
ὀποκάτω τῶν ποδῶν, ὡς ἡδὴ παλαιωθείσαν, ἔθηκε.
Καὶ τὰ ἐξῆς πάντα ἀρμοδίως, ὡς Ἀνδρέας καὶ Μεθ-
όδιος.

Καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανοι. Ὁ ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικὸς ἐξ ἀστέρων δώδεκα συν-
ιστάμενος στέφανος, οἱ ἅγιοι εἰσιν ἀπόστολοι. Τὸ δὲ
τὴν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν κράζειν βασανιζομένην τῷ
τόκῳ, τὸν τοῦ Ἀμώς φασιν Ἡσαίαν ἀπολύσασθαι δι'
ὧν φάσκει· « Πρὶν τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν, καὶ πρὶν
ἔλθειν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων, ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν
ἄρρεν· » ἀμφότερα δὲ συνέβη τῇ Παρθένῳ. Καὶ γὰρ
ἔκραζε καὶ ἐν ἀθυμίᾳ ἦν, τὸν μνηστῆρα ὑπονοῶσα
μοιχεύειν αὐτὴν ἐγκλήματι ὑπόδικον καταστήσειν, ὃ
καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν φησι διὰ τοῦ λάθρα ἀπολύσαι αὐ-
τὴν βουλεύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἀγγέλω θείῳ τῆς ὑπονοίας
ἐκτύτης ἀπηλλάγη ἐκ Πνεύματος ἁγίου τὴν κυφορίαν
εἶναι ἐμπεδοῦντος, τότε καὶ αὐτὴ ἐξέφυγε πᾶσαν τὴν
ὠδίνουσαν αὐτὴν πραγματείαν.

Καὶ ὥρθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ
ἰδοὺ δράκων πυρρὸς μέγας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ
καὶ κέρατα δέκα· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ
ἑπτὰ διαδήματα, καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρί-
τον τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐ-
τοὺς εἰς τὴν γῆν.

Δράκοντα τὸν Σατανᾶν καλεῖ, διὰ τὸ σκολιόν·
πυρρὸν δὲ, διὰ τὸ αἰμοδόρον καὶ ὀργίλον. Οὐρὰν δὲ
ἐνταῦθα τὸν ἄέρα φάσκει, ὡς ἐξ αὐτοῦ μὴ πεπτω-
κότος τοῦ διαβόλου. Πῶς γὰρ ἐκπέπτωκε τούτου, ὃ
τὴν ἔξουσίαν, κατὰ Παῦλον, ἔχων ἐν αὐτῷ, « Κατὰ
τὸν ἄρχοντα, » λέγοντα, « τοῦ σκότους τοῦ ἁέρος
τούτου; » Κεφαλὰς δὲ αὐτοῦ, τὰς πονηροτέρας αὐτοῦ
δυνάμεις καὶ ταῖς πνευματικαῖς ἐνεργείαις ἀντι-
θέτους, ἢ τὰς ἑπτὰ κακίας αἷς ὁ Σολομὼν ἐν καρδίᾳ
εἶναι φησι τοῦ ἐχθροῦ.

Καὶ κέρατα δέκα. Τὸ κέρας δυνάμειος καὶ
δόξης σημαντικόν ἐστιν. Δέκα δὲ τὰ κέρατα, ἢ τὰ
ἀντιδιαστελλόμενα ταῖς δέκα ἐντολαῖς τοῦ νόμου
πλημμελήματα καὶ τὰ τελειωτικὰ τῆς σατανικῆς
ἀποστασίας ἐγκειρήματα, ἢ τὰς διαιρέσεις τῆς βασι-
λείας κόσμον φερούσας αὐτῷ, ὡς ταῖς διχοστασίαις
χαίροντι. Ἐπτά δὲ διαδήματα τὰ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
αὐτοῦ, ἰσάριθμα ταῖς κεφαλαῖς, διότι οἱ ἐν ταῖς δαι-
μονικαῖς ἐνεργείαις νικῶντες, ἐκεῖθεν τοὺς στεφά-
νους κομίζονται, ὅθεν πόνοις καὶ ἰδρώσι τὴν νίκην
ἔραντο.

Καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ, σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέ-
ρων. Τρίτον μέρος τῶν ἀστέρων ἐκλήθησαν οἱ περὶ
ἓνα τοῦ (34) ἀριθμοῦ τῆς Τριάδος διεσταλμένοι, ὡς
Ἀρείος καὶ Μακεδόνης. Ἡ ἔρημος δὲ, εἰς ἣν ἐλθοῦσα
τρέφεται ἡ Ἐκκλησία, ἢ κακῶν ἐρήμη, καὶ στεῖρα
φθορᾶς. Τὸ δὲ τὴν οὐρὰν ἔλκειν τὸ τρίτον τῶν ἀστέ-
ρων.

A protectione ait ipsam circumdedit matrem. Rur-
sum vero alii hanc mulierem dixerunt esse Eccle-
siam, quæ sole justitiæ Christo stipata est : et
lunam, id est Synagogam sub pedibus ejus, tan-
quam jam vetustiore effectam, posuit : et quæ
sequuntur omnia congruo modo adaptarunt, ut
Andreas et Methodius.

Et in capite ejus corona. Corona in capite mulieris
ex duodecim stellis constituta, sancti sunt apostoli.
Porro quod prægnans clamat cum cruciatu ad partum,
aiunt Isaiam filium Amos dissolvissæ, cum ait prius-
quam parturiret peperisse, -et priusquam accederet
labor pariendi effugisse et peperisse masculum. Nam
utrumque contigit Virgini. Etenim clamavit et in
angustia erat, verita ne sponsus ipsam crimini
adulterii obnoxiam duceret : quod etiam ait Evan-
gelium, cum occulte vellet dimittere eam. Quoniam
autem successit hujus suspicionis liberatio, con-
firmante angelo fetum esse ex Spiritu sancto, tunc
et ipsa effugit omnem quæ se cruciabat molestiam.

XII, 3, 4. Et visum est aliud signum in cælo : et
ecce draco rufus magnus habens capita septem et
cornua decem, et super cornua ipsius septem diade-
mata, et cauda ipsius trahit tertiam partem stel-
larum cæli, et misit eas in terram.

Draconem vocat Satanam, eo quod tortuosus
sit : rufum autem, quia cruentus et iracundus.
Caudam vero dicit hoc loco aerem, quod ab illo
non ceciderit diabolus : nam quo modo ab eo co-
cidit, qui juxta Paulum habet in ipso potestatem,
dum ait : « Juxta principem potestatis aeris hu-
jus ». Capita autem ipsius dicit sceleratiores
ejus potestates, et spiritualibus operibus adver-
santes : aut septem nequitias quas Solomon dicit
esse in corde inimici.

Et cornua decem. Cornu potentia ac gloria si-
gnificativum est. Decem vero cornua, aut peccata
quæ decem præceptis legis opponuntur, et perfec-
tos conatus satanicæ apostasiæ : aut regni divi-
siones quæ mundum ad ipsum ferunt, ut qui gau-
det semper dissidiis. Porro septem diademata, 753
quæ super capita ipsius imposita sunt, æquantur
capitibus numero : qui enim in dæmoniis operi-
bus vincunt, inde coronas gestant, unde laboribus
ac sudoribus victoriam retulerunt.

Et cauda ipsius trahit tertiam partem stellarum.
Tertia pars stellarum dicti sunt hi qui unum Tri-
nitatis numerum non admittunt, veluti sunt Arius
et Macedonius. Desertum vero ad quod veniens
nutritur Ecclesia est, quod deserta sit a malis, et
sterilis a corruptione. Cæterum quod cauda trahat

⁴⁷ Isa. LXVI, 7. ⁴⁸ Ephes. II, 3.

(34) Ἐννάτου ed.

tertiam partem stellarum, hoc etiam modo considerari potest, ut duo quædam per hæc significari existimemus: aut primum ipsius de cælo casum, cum angelis qui una cum ipso se a Deo separarunt per extremum invidiæ motum: nam hæc est cauda: Primum enim elatio quæ ipsum traxit, ad invidiam obarmavit, et hos in terram detraxit: aut inimici motum seu casum de cælo post contractionem sui capitis, quam a discipulis Domini sustinuit, qui ab ipso potestatem acceperunt calcandi supra serpentes et scorpiones et super omnem virtutem malam. Sive postremum motum dicit, quo deiecit eos qui firmi non erant a cælesti intelligentia, qui tropice dicti sunt stellæ propter splendorem in baptismate susceptum.

Et misit eas in terram. Una enim secum deiecit maximam angelorum partem, persuadens ut pariter a Deo discederent, ac terrenis fecit eos qui fuerant cælestes, et tenebras illos qui splendidi fuerant in modum stellarum.

XII, 4, 5. *Et draco stetit ante mulierem quæ paritura erat, ut cum peperisset, filium ejus devoraret. Et peperit filium masculinum qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea. Et raptus est filius ipsius ad Deum et ad thronum ejus: et mulier fugit in desertum, ubi habet locum ibi paratum a Deo, ut ibi pacant eam diebus mille ducentis sexaginta,*

Quod steterit draco insidias moliens adversus partum, hoc significat quod multam adhibeat diligentiam ubi aliquid productum est, quo molestiam afferat: et quænam hæ sint, jam dictum est.

Et raptus est filius ipsius ad Deum. Pestifer draco insidiatus est, et Herodem exstimulavit ut infantes in Bethlehem occideret, quasi inter illos etiam Christum interempturus esset: puer autem 754 insidias effugit Dei Patris providentia, qui Joseph oraculo admonuit ut eo ipsiusque matris assumptis fugeret in Ægyptum. Salutem itaque in raptum commutavit, dicens: *Raptus est ad Deum et ad thronum ejus;* hoc est, ex divina providentia et dominatione puero ad salutem disposita: nam hoc significare vult thronus.

Et mulier fugit in desertum. Mulleris fuga ad desertum significat electorum fugam, qua in Antichristi adventu facto per operationem Satanæ, fugient præcipui omnium qui in Ecclesia fuerint, a civilibusurbationibus mundanisque voluptatibus fugientes annos tres et dimidium: tantum enim temporale explent spatium mille ducenti sexaginta dies.

CAPUT XXXIV.

De commissio prælio inter sanctos angelos et pravos potestates, et de casu draconis.

XII. 7-9. *Et factum est prælium in cælo: Michael et angeli ejus præliati sunt cum dracone, et draco pugnavit et angeli ejus, et non valuerunt, neque*

ρων, και οὕτω θεωρητέον. Δύο τινὰ νομίζομεν δηλοῦσθαι διὰ τούτων· ἢ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ πτώσιν μετὰ τῶν συναποστατῶν ἀγγέλων διὰ τοῦ ἐσχάτου κινήματος τοῦ φθόνου (τοῦτο γὰρ ἡ οὐρά· πρῶτον γὰρ ἡ ἐπαρσις ἢ σύρασα ἐκείνων πρὸς φθόνον ἐφώπλισε, καὶ τούτους εἰς τὴν γῆν κατέβραξεν)· ἢ τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τὴν θλάσιν αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς, ἣν ὑπὸ τῶν τοῦ Κυρίου ὑπέστη μαθητῶν λαθόντων ὑπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τὴν κακὴν, τὴν μετὰ τοῦ οὐρανοῦ κίνησιν. Ἦγουν τὴν ἐσχάτην τοὺς ἀστηρίκτους κατενεγκοῦσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φρονήματος ἀστέρας τροπικῶς ὀνομασθέντας διὰ τὴν ἐκ τοῦ βαπτίσματος λαμπρότητα.

Καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν. Συγκατέβαλε γὰρ αὐτῇ πλείστων ἀγγέλων μὲν συναποστατῆσαι πείσασα ἀπὸ Θεοῦ, καὶ πεποίηκε χθονίους τοὺς οὐρανίους, καὶ σκότος τοὺς λαμπροὺς ὡς ἀστέρας.

Καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τεκεῖν, ἵνα δταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγῃ. Καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Καὶ ἡρπάσθη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν καὶ πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ· καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει ἐκεῖ τόπον ἡτοιμασμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ ἐκτρέφῃται αὐτὴν ἡμέρας χίλλας διακοσίας ἐξήκοντα.

Τὸ δὲ ἐσθιέσθαι τὸν δράκοντα ἐπιβούλως κατὰ τοῦ τόκου ἐνσκευαζόμενον, τοῦτο δηλοῖ ὅτι πολλὴν ἐπιμέλειαν πεποίηται τῷ τεχθέντι ἐξαρτίσαι τὰ δυσχερῆ· καὶ τίνα ταῦτα, εἴρηται.

Καὶ ἡρπάσθη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ μὲν ἰοδόλος δράκων ἐνέδρευσε καὶ παρέθηκεν Ἡρώδην ἀνελεῖν τὰ ἐν Βηθλεὲμ βρέφη, ὡς ἐν ἐκείνοις καὶ Χριστὸν ἀναίρησιν· τὸ δὲ παιδίον Θεοῦ προνοίᾳ τοῦ Πατρὸς χρηματίσαντος τῷ Ἰωσήφ, παραλαβόντα αὐτὸ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ φεύγειν εἰς Ἀγρυπτον, διέφυγε τὴν ἐπιβουλὴν. Τὴν σωτηρίαν τοῦτον εἰς ἀρπαγὴν ἔταξε, πρὸς τὸν Θεόν, λέγων, καὶ πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ, οἷον ἐκ τῆς θέας προνοίας καὶ δεσποτείας διαχειμένης τῆς σωτηρίας τῷ παιδίῳ· τοῦτο γὰρ ὁ θρόνος βούλεται δηλοῦν.

Καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον. Ἡ τῆς γυναικὸς φυγὴ εἰς τὴν ἔρημον τὴν τῶν ἐκλεκτῶν φυγὴν σημαίνει, ἣν ἐπὶ παρουσίας τοῦ Ἀντιχρίστου ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐνεργουμένης φεύγονται οἱ κορυφαῖοι τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν πολιτικῶν θορύβων καὶ κοσμικῶν φεύγοντες ἡδονῶν ἐπὶ ἔτη τρία ἡμισυ. Τοῦτο γὰρ αἱ χίλλαι διακόσιαι ἐξήκοντα ἡμέραι χρονικὸν συντελοῦσι διάστημα.

ΚΕΦΑΛΑ. ΔΔ'.

Περὶ τοῦ γενομένου πολέμου μεταξὺ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, καὶ τῆς καταπτώσεως τοῦ δράκοντος.

Καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἐπολέμησαν μετὰ τοῦ δράκοντος· καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε καὶ οἱ ἄγγελοι

αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἴσχυσαν, οὐδὲ τόπος εὐρέθη αὐ-
τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ
μέγας, ὁ ὢν ὁ ἀρχαῖος ὁ καλούμενος διάβολος,
καὶ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην διην,
ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ'
αὐτοῦ ἐβλήθησαν.

Ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ πόλεμος διὰ τὴν πρώτην ἀλα-
ζονειαν καὶ τὴν κατὰ τοῦ Ἀδὰμ φθόνον συνέστη.
Τοῦ ἀρχιστρατήγου τοίνυν Μιχαὴλ μὴ φέροντος τὴν
τοῦ διαβόλου φλαζονειαν, καὶ πολεμικῷ κράτει τῆς
οὐκείας ἐνδιατριδῆς ἀπορρίψαντος ἐκείνον πάλαι,
αὐθις ἐν τῇ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίᾳ, μετὰ τῶν
Ἰουδαίων καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ τῶν διακονουμένων
αὐτῷ τοῖς κατὰ τῶν πιστῶν καὶ ἁγίων πειρασμοῖς,
ὡς ἡσιμωμένος δοῦλος τοῦ αὐτοῦ ἀπορρίψαντος αὐ-
τὸν, ἐκπίπτει τελειώτερον ὁ διάβολος. Τινὲς δὲ ταύ-
την τὴν ἐκπτώσιν τοῦ διαβόλου μετὰ τὸ βάπτισμα
καὶ τὸν πειρασμὸν τοῦ Χριστοῦ γεγονέναι λέγουσι,
καὶ μετὰ τὸ εἰρηκέναι αὐτῷ τὸν Χριστόν· « Ὑπαγε,
Σατανᾶ. » Καὶ σφόδρα τοῦτο τοῖς περὶ τῆς Θεοτόκου
εἰρημῶν ἀρμόζειν δοκεῖ. Διώνυμος δὲ καλεῖται·
Σατανᾶς μὲν, ὡς ἀντικείμενος τῷ Δεσπότῃ· διάβο-
λος δὲ, ὡς διαβάλλων Θεὸν ἀνθρώποις ὡς τῷ Ἀδὰμ.

Καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ,
λέγουσαν· Ἄρτι ἐγένετο ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύνα-
μις καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἡ ἐξουσία
τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐβλήθη ὁ κατήγορος τῶν
ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ
Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας καὶ νυκτός. Καὶ αὐτοὶ ἐνίκη-
σαν αὐτόν, διὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἀγρίου, καὶ διὰ τὸν
λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠγάπησαν
τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου. Διὰ τοῦτο εὐ-
φρανέσθε, οὐρανοί, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες.
Ὅθαί τῃ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ, ὅτι κατέβη ὁ διάβο-
λος πρὸς ὑμᾶς ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι ὀλί-
γον καιρὸν ἔχει.

Τῆς οὐρανίας ἀξιώσεως ἀνόδου ἂν οὐ καὶ τὸν πό-
λεμον ἐθεάσατο, καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην,
ἀκοῦσαι φησι καὶ φωνὴν λέγουσαν, ὡς πολλάκις
παρεθέμην, ἀντὶ τοῦ, δηλοῦσαν, παραλαμβανομένην·
τί δὲ δηλοῦσαν; Τὴν εὐφροσύνην ἣν ἔσχον ἐπὶ τῇ
νίκῃ τοῦ Σατανᾶ. Τίς δὲ ἡ ψῆδῃ; Ἄρτι ἐγένετο ἡ σω-
τηρία, καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις ἡ τοῦ Θεοῦ δι-
έλαμψεν ἀκριβεστάτη. Τὸ δὲ ἄρτι οὐ τὸ νεαρὸν ση-
μαίνειν ἐνταῦθα παρελθῆναι, ἀλλὰ τὸ ἐντελὲς καὶ
ἀπαρλόγιστον, καὶ τῇ ἀρχῇ κατὰλληλον.

Τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἀδελφοὺς ἄγγελοι τοὺς ἀν-
θρώπους καλοῦσιν, μιμήσει τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότου.
Αὐτοὶ γὰρ διὰ τοῦ προφήτου φησὶν· « Ἀπαγγελῶ
τὸ ὄνομα σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. »

Ἡμέρας δὲ καὶ νυκτός. Τὴν κατηγορίαν τὴν κατὰ
τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν φησι συγκροτεῖν τὸν κατήγορον,
τὸ ἐνδελγχεῖ καὶ ἀδιόλαιπτον παριστῶν τῇ τοῦ πο-
νηροῦ καθ' ἡμῶν ἐπηρείᾳ.

Καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτόν, διὰ τὸ αἷμα τοῦ
Ἀγρίου. Ἐνίκησαν οἱ μάρτυρες τὸν δοκοῦντα

¹⁰ Matth. iv, 10. ¹¹ Psal. xxi, 25.

A locus eorum amplius inventus est in cælo. Et ejectus
est draco magnus serpens antiquus, qui vocatur dia-
bolus, et Satanas, qui seducit totum orbem, ejectus
est in terram, et angeli ipsius cum eo ejecti sunt.

Prælium in cælo contigit propter primam super-
biam et invidiam adversus Adam. Cum itaque Mi-
chael dux exercitus non tulerit diaboli superbiam,
et bellica virtute illum a sua in cælo conversatione
jam olim abjecerit, rursum in adventu Antichristi
una cum Judæis et angelis sibi ministrantibus per
tentationes adversus fideles et sanctos, perfectius
excidet diabolus, nempe ignominiosus redditus ab
illius servis qui ipsum dejecerat. Quidam autem
hunc **755** diaboli casum factum fuisse dicunt
post baptismum et tentationem Christi, et postquam
dixit ei Christus, « Abi, Satana¹⁰ » idque vehemen-
ter consentaneum videtur esse his quæ de Dei
Matre dicta sunt. Duobus vero nominibus appella-
tur : Satanas quidem, utpote Domino adversarius :
diabolus vero, tanquam Deum calumnians apud
homines, veluti apud Adam.

XII, 10-12. Et audiavi vocem magnam in cælo,
dicentem : Nunc facta est salus et virtus et regnum
Dei nostri ac potestas Christi ejus, quia projectus
est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos
coram Deo nostro die ac nocte. Et ipsi vicerunt eum
propter sanguinem agni, et propter verbum martyrii
ipsorum : non dilexerunt animam suam usque ad
mortem : propterea lætaminini, cæli, et qui habitatis
in eis. Væ terræ et mari, quia descendit ad vos dia-
bolus habens iram magnam, sciens quod modicum
tempus habeat.

Cum nactus esset ascensum in cælum, unde et
prælium conspexerat, et victoriam adversus diabo-
lum, audisse se ait vocem quæ diceret, hoc est ad
significandum assumeretur, quemadmodum fre-
quenter adduximus. Quid autem significavit? Læ-
titiā quam habebant ob victoriam de Satana.
Quis est autem cantus? Nunc facta est salus, et
virtus et regnum Dei manifestissime resplenduit.
Quod autem ait, nunc, non ut novum aliquid si-
gnificet hic assumptum est, sed perfectionem et
infallibilitatem, et tale quod principio responderet.

Fratrum nostrorum. Angeli vocant homines fra-
tres, ad imitationem Domini sui qui ait per Pro-
phetam : « Narrabo nomen tuum fratribus meis¹¹. »

Dei ac nocte. Accusationem adversus fratres no-
stros, inquit, continue meditatur accusator, osien-
dens continuum et assiduum illius maligni adv-
sus nos insultum.

Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem
Agni. Vicerunt martyres eum qui videbatur

esse invincibilis, adeo ut etiam adversus Deum A
auderet obsistere, idque sanguine agui utentes
auxiliatore. Quemadmodum enim ille non pro se,
sed pro nobis suum fudit sanguinem, ita et Christi
martyres zelo 756 mortis Domini sui, propria
anima et vita chariorem habuerunt Dominicæ pas-
sionis imitationem.

Væ terræ et mari. Non denuntiatur væ creaturæ
sensu carenti, sed his qui terrenis sunt affecti, et
qui cinis sunt: nam adversus hos bellum gerens
communis inimicus, suavem sibi parat requiem. In
eos namque qui vigilantes ac sobrii sunt et in divinis
rebus intenti, non solum ad nocumentum non de-
scendit, sed potius ad utilitatem, ut qui sub disci-
plina exerceantur, et per tentationes reddantur
longe probatiores. Majorem autem iram illum ha-
bere dicit, cum existimet in proximo suum casum
imminere.

CAPUT XXXV.

Quod draco non cesset persequi Ecclesiam.

ΧΠ, 12-17. Et cum videret draco quod projectus
esset in terra, persecutus est mulierem quæ peperit
masculum. Et datæ sunt mulieri due alæ aquilæ
magnæ ut volaret in desertum ad locum suum, ut
ibi alatur per tempus et tempora et dimidium tem-
poris a facie serpentis. Et jecit serpens ex ore suo
aquam post mulierem tanquam flumen, ut ipsam
rapi faceret a flumine, sicutque terra mulieri auxilio,
et aperuit terra os suum, et absorbit flumen quod
jecerat draco ex ore suo. Et iratus est draco in
mulierem, et abiit ut committeret prælium adversus
reliquos de semine ejus, qui custodiunt præcepta Dei,
et habent testimonium Jesu.
Λοιπὼν τοῦ σπέρματος αὐτῆς τῶν τηρούντων τὰς
ἰησοῦ.

Qui mulierem intellexerunt Dei Matrem, hæc
sunt esse repetitionem eorum quæ jam dicta sunt.
Neque enim hoc dicit, quod postquam vidit draco
quod projectus esset in terram, continuo perse-
cutus est mulierem: sed quoniam 757 seipsum
vidit draco inter eos qui mali erant, quodque ab
angelica exciderat dignitate, crudelis admodum
factus est adversus homines. Qui vero hanc mu-
lierem ad Ecclesiam referunt, ita de ipsa loquun-
tur: quod ubi vidit diabolus, qui post baptismum ad
expugnandum Christum accesserat, se victum esse:
similiter etiam quod armatis adversus ipsius di-
scipulos confusus esset, dum illi per mortem vitam
sub Christo nacti essent, seipsum vero in terram
relegatum esse ut terram ederet, eos nempe qui
terrenum haberent sensum, nihilque assequerentur
cœlestis reviviscentiæ ac splendoris: cœpit rursum,
inquit, persequi Ecclesiam, ex cujus partu ortus
est masculus Domini populus, nihil muliebri aut
molle præ se ferens eorum quæ per hujus vitæ vo-
luptates nata sunt animum dissolvere, mollemque
ac torpidum reddere.

ἀήτητον εἶναι, ὥς καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ τολμῆσαι,
συνεργῶ χρησάμενοι τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου. Ὡς περ
γὰρ ἐκεῖνος οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἴδιον αἷμα ἐξέχευεν,
ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν, οὕτω καὶ οἱ Χριστοῦ μάρτυρες ζήλων
τῆς σφαγῆς τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότης καὶ τῆς ἑαυτῶν
ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς προέκριναν τὴν μέμνησιν τοῦ
Δεσποτικοῦ πάθους.

Ὁὕτως τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ. Ὁ δὲ τῇ ἀναισθητοῦ
κτίσει τὸ οὐαί, ἀλλὰ τοῖς γῆνινα φρονούσι καὶ σποδὸς
αὐταί. Κατὰ τούτων γὰρ ὁ κοινὸς ἐχθρὸς στρατεύμε-
νος, τὸ ἑαυτοῦ καταθύμιον ἀνύσει. Τοῖς νήφουσι
γὰρ καὶ πρὸς Θεὸν ἀνατεινομένοις οὐ μόνον πρὸς
βλάβην οὐ καταθίσεται, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὠφέλειαν, ὥς
διαγυμναζομένοις ὑπὸ παιδοτρέφῃ, καὶ τοῖς πειρα-
σμοῖς δοκιμωτέροις ἀποτελουμένοις. Πλείονα δὲ τὸν
θυμὸν ἔχειν φησί, τὸ ὑπόγειον τῆς αὐτοῦ πύσεως
λογιζόμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Ὡς ὁ δράκων διώκων τὴν Ἐκκλησίαν οὐ
παύεται.

Καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν,
ἐδίωξε τὴν γυναῖκα ἣτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα. Καὶ
ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ
μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τό-
πον αὐτῆς, ὅπως τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν, καὶ και-
ροῦς, καὶ ἡμῶν καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ θρώου.
Καὶ ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὕδωρ
τῆς γυναικὸς ὕδωρ ὡς ποταμὸν, ἵνα αὐτὴν πο-
ταμοφόρητον ποιήσῃ, καὶ ἐδοθήσῃ ἡ γῇ τῇ
γυναικὶ, καὶ ἡγοίξῃ ἡ γῇ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ
κατέπιε τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ
στόματος αὐτοῦ. Καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ
γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν
ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν

Οἱ τὴν γυναῖκα εἰς τὴν τοῦ Κυρίου Μητέρα ἐξελε-
γότες ἐπανάληψιν φασὶ ταῦτα τῶν ἡδὲ εἰρημένων.
Οὐ γὰρ ταῦτο λέγει ὅτι μεθ' ὃ εἶδεν ὁ δράκων ὅτι
ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, εὐθὺς ἐδίωκε τὴν γυναῖκα, ἀλλ'
ἐπειδὴ εἶδεν ἑαυτὸν ὁ δράκων ἐν οἷς ὑπῆρχε κακοί, καὶ
ὅτι ἐκπέπτωκε τῆς ἀγγελικῆς ἀξίας, πικρὸς γέγονε
λίαν κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ταύτην δηλαδὴ τὴν
γυναῖκα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μεταλαμβάνοντες, οὕτω
πως περὶ αὐτῆς φασιν, ὅτι ὅτε εἶδεν ὁ διάβολος τῷ
Χριστῷ μετὰ τὸ βάπτισμα προσπαλαίσα· ὅτι ἡττήθη,
ὥσαύτως καὶ ὅτι πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ἐπιδιαιρέ-
μενος ἡσχύνθη, διὰ θανάτου τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ζῶντας εὐ-
ρομένους, ἑαυτὸν δὲ, ὥς φησιν, εἰς γῆν καταδικα-
σθέντα εἰς τὸ γῆν ἐσθλεῖν, τοὺς δηλαδὴ γεώδεις τὸ
φρόνημα καὶ μηδὲν τῆς οὐρανοῦ κακτημένους παλιν-
ζωίας τε καὶ λαμπρότητος, ἤρξατο πάλιν, φησί, τὴν
Ἐκκλησίαν διώκειν, ἐξ ἧς ὁ ἀρρὲν τοῦ Κυρίου λαὸς,
ὁ μηδὲν θηλυπραγῆς φέρων τῶν ταῖς ἡδοναῖς πε-
φυκῶτων τοῦδε τοῦ βίου ἐκλύειν καὶ μαλακίζειν
ἐτέχθη.

Kai edothēsan tē gynaikī duo pteruges tou A
aitou tou megalou. Θύ γέγονεν ἡ γυνή, φησιν, ὑπὸ
 χεῖρα τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ ταῖς δοθείσαις αὐτῇ πτέρυξιν
 ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον. Πτέρυγας δύο λέγει χρη-
 ματισμοὺς παρὰ τῶν ἀγγέλων, ἕνα μὲν τὸν τοῦς
 Μάγους μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην διαστειλάμε-
 νον· ἕτερον δὲ τὸν, « Φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, φάσκοντα,
 καὶ ἴσθι ἐκεῖ » ἥτις ἦν ἔρημος θεοσεβείας. Ὁ καὶ
 παράδοξον, ἐν ἀσπείροις τὸ θεῖον ἐκτραφῆναι. Καιρὸν
 δὲ καὶ καιροὺς καὶ ἡμῖς καιροῦ, τὴν διατριβὴν τὴν
 εἰς ἔρημον σχεῖν, ὃ εἰς τρία ἔτη καὶ ἡμῖς συγκα-
 φαλαιοῦται τοῦ τῆς ζωῆς Ἡρώδου χρόνου.

Kai edalēn ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.
 Τῆς ἐπιβουλῆς ἀποτυχῶν τῆς κατὰ τῆς Παρθένου ὁ
 ὄφις, ἄλλην ἡμῖν ἐνεκαίνισε κατὰ τῆς Παρθένου καὶ
 τοῦ ταύτης Υἱοῦ δραματουργίαν κατὰ τὸν σταυρὸν
 λέγων, δι' ὧν καὶ τῇ Μητρὶ τὴν διὰ τὸ πάθος ἀπι-
 στίαν ἐνεσκίαζε, καὶ τῷ Υἱῷ τὴν διὰ θανάτου
 ἀπώλειαν. Ποταμὸν δὲ ἐκ τοῦ στόματος φησὶ τὸν
 ὄφιν ἐκβαλεῖν τοὺς πειρασμοὺς, ὡς σύνηθες τοῦτους
 εἰς ὕδωρ καὶ ποταμοὺς ἀλληγορεῖν τῇ Γραφῇ (35).
 Ποταμὸν οὖν, ἐν τῷ πάθει τοῦ Κυρίου πειρασμὸν τῇ
 Μητρὶ ἐγγινώμενον λέγει. Ὅν καὶ Συμεὼν ὁ πρε-
 σβύτερος φησὶ τῇ Παρθένῳ· « Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν
 ψυχὴν διαλεύσεται ῥομφαία. » Καὶ τὸ αἵτιον, εἰς
 παράτασιν τοῦ ἀληθῶς αὐτὴν ὠδινῆσαι καὶ τεκεῖν,
 ἀλλ' οὐ φαντασίᾳ.

Kai edothēsen ἡ γῆ τῇ γυναικί. Τὸ μὲν κατα-
 πειν τὴν γῆν τὸν ποταμὸν δηλοῖ τὸ διὰ θανάτου
 τὸν Κύριον δέξασθαι ἐν τῷ μνήματι. Τίνα δὲ τρόπον
 ἐδόθησαν ἡ γῆ τῇ γυναικί; Τῷ καταπειν τὴν γῆν
 τὸν ποταμὸν ὃν ὁ δράκων ἔβαλεν ἐκ τοῦ στόματος
 αὐτοῦ. Ὁ πόλεμος δὲ πρὸς τοὺς χρηματίσαντας υἱοὺς
 καὶ ἀδελφοὺς τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὃ εἴρηται τὸ,
 « Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. »
 Τούτοις δὲ ἐξ ὀργῆς πολεμεῖν ἔκρινε τοῖς πιστοῖς
 τοῦ Κυρίου, οἱ τῇ πρὸς αὐτὸν εἰλικρινεῖ πίστει καὶ
 διαθέσει καὶ εἰς συγγένειαν αὐτοῦ ἀνελήφθησαν,
 καθὼς ἔστιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι· « Μήτηρ μου καὶ
 ἀδελφοί μου εἰσιν οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς
 μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. »

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ'.

Peri tou theliou tou echontos kera ta deka kai
kephala septē. ōn mīan ōs esphagmēnēn esph.

Kai estathēn ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης,
καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης thelion anabainon,
ēchon kera ta deka kai kephala septē, καὶ ἐπὶ
τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς
κεφαλὰς αὐτῶν ὀνόματα βλασφημίας. Καὶ τὸ
thelion ὃ εἶδον ἦν ὅμοιον παρδάλει. Καὶ οἱ πόδες
αὐτοῦ ὡς ἀρκτου, καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα
λέοντος· καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν
αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἐξουσίαν με-
γάλην.

¹¹ Matth. II, 13. ¹² Luc. II, 25. ¹³ Psal. XXI, 23. ¹⁴ Luc. VII, 21.

(35) Ὡς σύνηθες τοῦτους εἰς ὕδωρ καὶ ποταμοὺς ἀλληγορεῖν. Ποταμὸν, κ. τ. λ. ed.

Et datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ. Non
devenit, inquit, mulier in manus Satanæ, sed datis
sibi duabus alis fugit in desertum. Duas alas dicit
oracula ab angelis data : unum quidem quæ Magis
præceptum est ne redirent ad Herodem, alterum vero
quo dictum est : « Fuge in Ægyptum et esto ibi »,
quæ deserta erat a divino cultu : quod etiam ad-
mirandum erat, nempe divinum infantem inter
impios enutrirī. Tempus autem et tempora ac
dimidium temporis continere dicunt conversatio-
nem ac moram qua fuit in deserto, id est Ægypto,
quæ tres annos et dimidium comprehendit tempo-
ris vitæ Herodis.

Et jecit serpens ex ore suo aquam. Insidiarum
conatu adversus Virginem frustratus serpens, alias
nobis innovavit technas adversus Virginem ejusque
filium instante passione, quibus et in Matrem
adornabat infidelitatem propter passionem, et in
Filium perditionem per mortem. Flumen vero quem
ex ore jecit serpens, dicit afflictiones, quemadmo-
dum mos est Scripturæ sacræ per aquas et flumina
allegorice has intelligere. Flumen igitur dicit ten-
tationem et afflictionem quæ in passione Domini
contigit Matri, quam et Simeon senex prædixit
Virgini : « Et tuam, inquit, animam pertransibit
gladius », cujus causa fuit ad majorem assertio-
nem quod ipsa vere eum parurisset ac peperisset,
et non phantastico.

Fuitque terra mulieri auxilio. Quod terra flumen
absorbuerit, 758 significat Dominum post mor-
tem susceptum fuisse in monumento. Quoniam au-
tem modo fuit terra mulieri auxilio? Absorbendo
flumen quod jecerat draco ex ore suo. Bellum vero
fit adversus illos qui filii appellantur et fratres
Christi, juxta id quod dictum est : « Narrabo no-
men tuum fratribus meis », Adversus hos fideles
Domini servos ex ira decrevit prælium committere,
qui per sinceram erga ipsam fidem et affectio-
nem, ad ipsius etiam cognationem assumpti sunt,
quemadmodum ipsum audire licet dicentem : « Ma-
ter mea et fratres mei sunt hi qui faciunt volun-
tatem Patris mei qui est in cælis ».

CAPUT XXXVI.

De bestia habente cornua decem et capita septem,
quorum unum dicitur veluti occium.

XII, 18; XIII, 1, 2. *Et steti super arenam maris.*
Et vidi de mari bestiam ascendentem habentem cor-
nuum decem et capita septem, et in cornibus suis de-
cem diademata, et super capita sua nomina blas-
phemiarum. Et bestia quam vidi similis erat pardo, et
pedes ejus sicut pedes urai, et os ejus sicut os leonis.
Et dedit illi draco virtutem quam et thronum suum,
et potestatem magnam.

In præcedenti visione draco rufus in coslo videtur, nunc autem e mari ascendens. Draco itaque a coslo significat eum qui ab initio cecidit a celesti gloria, nunc vero eundem e mari dicit ascendere, per mare instabilem hanc et inquietam ostendens vitam : a qua etiam bestia ascendit, hominum vitiosas et instabiles in bonis actiones demonstrandas assumens : quod non aliud designat, quam quod Antichristus præter primum et secundum Satanam tertius ipse procedat. Porro secundum ac medium, quod et nunc ad contemplandum proponitur, potestas quædam **759** est quæ una cum apostata Satana cecidit, illo quidem minor, sed cæteris ad nocendum eminentior, qui est Antichristus, procedens secundum operationem Satanæ, et eorum quæ una cum illo dejectæ, prius quidem angelicæ potestates erant, postmodum vero ex perversa voluntate ad dæmonum caliginem sunt transmutatæ. Cornua vero decem designant consummationem eorum quæ juvant ad militiam, contingere Antichristo : inter quæ gloria quoque ipsum comitatur, quoniam cornu gloriam significare solet. Sed et de his dixerunt quidam in decem regna divisum tunc iri mundum. Septem autem capita, eo quod regna in hoc mundo contingant, qui cum septenario numero quamdam habet cognitionem, ut qui simul dissolvatur cum sensibili et carnali vita, cum autem exoritur incorruptibilis et perpetua vita, tunc etiam regnum est perpetuum et successionem carens.

Et bestia quam vidi similis erat pardo. Simul in principatu blasphemias alium sequi significat, hoc est, Antichristum. Ipse enim erit Antichristus, qui visus ab exordio Græcis principibus, et saepe etiam his qui post Constantinum Magnum fuere : inter quos Julianus et Valens, quique post eum secuti sunt hæretici imperatores : tunc et ipse insurget diviso paulo ante ipsius adventum Romano imperio in decem principatus, ubi jam innumeras peruluerit fides Christiana blasphemias. De numero autem decem ac septem jam dictum est. Porro qualis sit bestia, similis est, inquit, pardo, pedes habens ursi, et os tanquam leonis : per pardum quidem designans Romanum imperium quod celementer processerit adversus quoscunque impetum habuit et violenter, donec pertingeret ad finem ejus quod inchoaverat : quod etiam significat per pedes ursi. Referuntur autem et hæc ad Persarum regnum. Cæterum per os designatur regnum Babyloniorum, cui succedit indubie regnum Sarracenorum, eo quod nunc quoque in Babylone sit regia illorum, quibus dominabitur Antichristus tanquam imperator Romanorum.

Et dedit illi draco virtutem suam. Dabit namque Satanas spiritalis draco Antichristo omnem potestatem ad seducendum duntaxat infirmiores, per signa et prodigia mendacia. Quid autem per thro-

A Ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης θεωρίᾳ, δράκων πυρρὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ὁράται, νῦν δὲ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαίνων. Ὁ μὲν οὖν ἀπ' οὐρανοῦ δράκων, τὸν κατ' ἀρχῆς τῆς οὐρανοῦ δόξης ἐκπεπτωκότα σημαίνει. Ὁ νῦν δὲ πάλιν, τὸν αὐτὸν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαίνοντα, θάλασσαν τὸν ἄστατον τοῦτον καὶ ἀτάραχον παριστῶν βίον, ἀφ' ἧς καὶ ἀναβαίνει τὸ θηρίον, τὰς τῶν ἀνθρώπων (36) πλημμελεῖς καὶ ἀσχηρικοὺς ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς πράξεις λαβὼν εἰς ἐμφάνειαν. Ὁ οὐκ ἄλλο, ἢ ὁ Ἀντίχριστος ἐπὶ τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ Σατανᾷ, τρίτος αὐτὸς προΐων. Τὸ δεύτερον δὲ καὶ μέσον, ὃ καὶ νῦν πρόκειται εἰς θεωρίαν, δύναμις τις τυγχάνει, τῷ ἀποστάτῃ Σατανᾷ συνεκπεπτωκυῖα, ἐκείνου μὲν ἦν, τῶν δὲ λοιπῶν εἰς κακίαν προέχουσα. Ὅς ἐστιν ὁ Ἀντίχριστος, ὃ κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν συγκαταβεβλημένων αὐτῷ, ἀγγελικῶν μὲν τὸ πρὶν ὑπαρχουσῶν δυναμειν, ὕστερον δὲ, ἐκ διαβεβλημένης προαιρέσεως, πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων μετασχηματισθεῖσαν ζόφωσιν. Τὰ κέρατα δὲ τὰ δέκα τὴ τέλειον τῶν εἰς κακίαν συντελούντων προσεῖναι τῷ Ἀντίχριστῳ παραδηλοῖ, ἐξ ὧν καὶ δόξα αὐτῷ παρομαρτεῖ, διότι τὸ κέρας τὴν δόξαν ἔθος σημαίνει. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων τινὲς εἰρήκασιν εἰς δέκα τότε βασιλείας διηρησθαι τὴν οἰκουμένην. Τὰς δὲ ἐπὶ κεφαλῆς, τῷ τὰς βασιλείας ἐν τῷδε τῷ συστοίχῳ τοῦ ἐβδοματικῷ ἀριθμοῦ κόσμῳ ὑπάρχει, συγκαταλυμένῳ ὡς αἰσθητῷ τῇ κατὰ σάρκα βιώσει, ἀνατέλλοντος δὲ τοῦ ἀφάρτου τε καὶ διαωνίζοντος, ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλεία διαωνίζουσα τε καὶ ἀδιάδοχος.

C Καὶ τὸ θηρίον ὃ εἶδον ἦν ὁμοῖον παρδάλει. Ἄμα τῇ ἀρχῇ τῆς βλασφημίας ἄλλον ἐπεσθαι παραδηλοῖ, τουτέστι, τὸν Ἀντίχριστον. Αὐτὸς δὲ ἐστὶ ὁ Ἀντίχριστος ὁ προοιμίος χρησάμενος τοῖς Ἑλλήνιζουσιν ἄρχουσιν, καὶ ὃ καὶ τοῖς μετὰ Κωνσταντίνου τὸν μέγαν, ὧν ἐστὶν Ἰουλιανὸς καὶ Οὐάλης, καὶ οἱ καθ' ἐξῆς αἰρετίζοντες βασιλεῖς. Τότε καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεται, εἰς δέκα πρὸ μικροῦ τῆς αὐτοῦ ἀφίξεως μερισθείσης τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς, ἀρχούντως μεταβεβλασφημένης τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τοῦ δέκα καὶ ἐπὶ εἰρηται. Ὅποσον δὲ τὸ θηρίον, ὁμοῖόν φησι παρδάλειως, καὶ οἱ πόδες ἀρκτου, καὶ τὸ στόμα ὡς λέοντος, διὰ μὲν τῆς παρδάλειως τὴν Ῥωμαίων σημαίνων ἀρχὴν, ὡς ταχυεργῇ, καθ' ὧν ἂν τὴν ὁρμὴν σχῇ, καὶ καρτερικὴν μέχρις ἂν πρὸς τέλος τοῦ ἐνάρξεσθαι φθάσῃ, ὃ καὶ διὰ τῶν τῆς ἀρκτου ποδῶν δηλοῖ. Ἀναφέρονται δὲ καὶ εἰς τὴν Περσῶν βασιλείαν. Διὰ δὲ τοῦ στόματος ἡ Βαβυλωνίων, ἣν ἂν τις ἀπαρλογίστως τὴν τῶν Σαρράκηνων ἐκδέξεται, καθ' ὅτι καὶ ἐν Βαβυλῶνι νῦν ἐστὶ τὸ ἀρχεῖον αὐτῶν, ὧν δὲ ὁ Ἀντίχριστος ὡς Ῥωμαίων βασιλεὺς κρατήσει.

Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Δώσει γὰρ τῷ Ἀντίχριστῳ ὁ Σατανᾶς, ὁ νοητὸς δράκων, πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν σημεῖοις καὶ τέρασι ψευδέσι, πρὸς ἐξαπάτην ὁμῶς τῶν ἀσχηρικῶν. Τὸν

(36) ἄλλων ed.

θρόνον δὲ τί νοητέον, εἰ μὴ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀέρος τοῦ σκότους τούτου, ἣν καὶ αὐτὸς ἔσχε τῆς οὐρανοῦ δόξης ἐκπεπτωκώς;

Καὶ εἶδον μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ, ὥς ἐσφαγμένην εἰς θάνατον· καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη· καὶ ἐθαύμασαν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου· καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι τῷ δεδωκότι τὴν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ, καὶ προσεκύνησαν τῷ θηρίῳ, λέγοντες· Τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; τίς δυνατὸς πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ; καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ βλασφημίας· καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία πόλεμον ποιῆσαι μῆρας τεσσαρακοταδύο. Καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν Θεόν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνούντας. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι αὐτούς.

Τοῦτο διαφόρως ἐκληπτέον. Ἦτοι γὰρ οὕτω νοητέον· Κεφάλαιον τοῦ Σατανᾶ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένα ἔθνη. Τούτων δὲ ἡ πρὸς εὐσέδειαν ἐπαναγωγὴ, σφαγὴ εἰς θάνατον ἐλογίσθη. Καὶ ὅτι οὐ κυρίως σφαγὴν, ἀλλ' ὡς σφαγὴν τὸ ῥητὸν παριστά, οὐκ ἐσφαγμένην, ἀλλ' ὡς ἐσφαγμένην φάσκον, καὶ τῷ, ὡς, ὁμοιωματικῶς μορίῳ χρησάμενον. Ταύτη γοῦν πάλιν τῇ εἰς θεογνωσίαν ἐπαναστροφῇ, ἡ πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἀσέδειαν ἐπαναδρομὴ, θεραπεία ὠνόμασται πληγῆς. Ἡ τοίνυν οὕτως τὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ῥητοῦ, ἡ καὶ οὕτως· Κεφαλὴν ὡς ἐσφαγμένην, εἴτε τινὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ τεθνατωσθαι, καὶ ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ εἰς πολλὰ διαιρεθείσης ἀρχῆς διὰ γοητείας ἀπατηλῶς ἀνίστασθαι δόξαι, ἢ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀπολλυμένην διὰ τῆς εἰς πολλὰ διαιρέσεως σφαγῆς τρόπον νομισθῆναι· αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀντιχρίστου ταύτας καταλελυκότες, τὴν κατάλυσιν θεραπείαν νομισθῆναι.

Καὶ ἐθαύμασαν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου. Ἀντὶ τοῦ θάμβους ἐπλήσθη, ὥσπερ προσηγομένον τοῦ θηρίου διὰ τῶν τεράτων, αὐτῶν δὲ ἐξόπισθεν ἐπακολουθούντων τῇ συγκαταθέσει. Τὸ δὲ ὅλη ἡ γῆ, ἀντὶ τοῦ, πᾶς ἄνθρωπος, εἴρηται μετωνυμικῶς τῷ τρόπῳ, ἀπὸ τοῦ περιέχοντος τὸ περιεχόμενον.

Καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι. Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου θαῦμα εἰς τὸν δι' αὐτοῦ ἐνεργούμενον διάβολον τὴν ἀναφορὰν ἔξει. Δι' ἐκείνου γὰρ ὁ δράκων προσκυνηθῆσεται.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ βλασφημίας. Διτιτὸν τὸ λέγειν. Ἡ γὰρ τῆς ἀνεκφράστου τοῦ Θεοῦ ἀνοχῆς τοῦτο, ὡς γυμνασίας χάριν καὶ δοκιμῆς τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν διαθέσεως, ἀνεχομένου τὰ τοιαῦτα· ἢ τὸ, ἐδόθη, ὑπὸ τῶν ἡπατημένων προσηγορευμένων αὐτῷ ἀνθρώπων. Τὸ δὲ μέγαλα λαλεῖν, τὸ ὑπερηφανίας μεστὰ ῥήματα προφέρειν.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν καὶ λαὸν καὶ γλῶσσαν καὶ ἔθνος, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀγίου τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς

num intelligendum est nisi potestas aeris tenebrarum harum, 760 quam ipse quoque accepit qui a gloria coelesti cecidit?

XIII, 3-7. Et vidi unum de capitibus ejus tanquam occisum ad mortem, et plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam. Et adoraverunt draconem qui dederat potestatem bestiae, et adoraverunt bestiam dicentes: Quis similis bestiae? quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei os loquens magna et blasphemias: et data est ei potestas faciendi praelium menses quadraginta duos. Et aperuit os suum ad blasphemiam adversus Deum, ut blasphemaret nomen ejus et tabernaculum ejus et eos qui in caelo habitant. Et datum est illi bellum facere cum sanctis et vincere eos.

Hoc vario modo accipi potest: aut enim ita intelligendum est, ut caput Satanæ gentes sint ab eo seductæ: nam harum inductio ad divinum cultum et pietatem, occisio ad mortem reputata est. Quod autem non fuerit proprie occisio, sed tanquam occisio, ipsa litteræ series demonstrat, quæ non occisum dicit, utendo etiam ὡς, id est tanquam, similitudinis particula. Ad hanc igitur conversionem ad Dei cognitionem, rursum succedens recursus ad primam impietatem, nominatus est cura plagæ. Aut hoc igitur modo dicti explicatio sumenda est: aut etiam isto modo: caput tanquam occisum, sive quod aliquis principum ipsius occisus fuerit, et eo quod ipse divisisset in multa principatum, per imposturam fraudulentè resurgere videatur. Aut putari Romanorum periisse imperium in modum occisionis, eo quod in multa divisum fuerit: ipse tamen Antichristus qui id dissolverat, existimaverit dissolutionem esse curam.

Et admirata est universa terra post bestiam. Hoc est, stupore perculsa est: tanquam praeunte bestia per signa, ipsis vero per approbationem a tergo sequentibus. Universa autem terra per metonymiæ figuram dictum est, qua a continenti contentum intelligitur.

Et adoraverunt draconem. Miraculum sive res prodigiosa quæ fiet ab Antichristo relationem habebit ad diabolum, qui per eum operabitur: nam draco per illum adorabitur.

761 Et datum est ei os loquens magna et blasphemiam. Bifariam hæc accipi possunt: aut enim hoc ineffabilis Dei tolerantiae est, qui hujusmodi sustineat, gratia exercitii ac probationis affectus nostri erga ipsum: aut quod datum est ab hominibus qui seducti ipsum adorarunt. Magna autem loqui, hoc est, verba superbiz plena proferre.

XIII, 7-10. Et data est illi potestas in omnem tribum et populum et linguam et gentem: et adorabunt eum omnes qui habitant in terra quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ Agni qui occisus est ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Si quis

captivitatem ducit, in captivitatem vadit : si quis gladio occidit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia et fides sanctorum.

In præcedentibus dictum est quod tempus adventus Antichristi et fraudulentæ ipsius potestatis tribus annis et dimidio consummetur : nam hoc temporale spatium conficiunt menses quadraginta duos.

Et adorabunt eum omnes qui habitant in terra. Cum particula πᾶς, id est omnis, trahat secum comprehensivam intelligentiam, ne hoc etiam loco ita accipi intelligatur ut Antichristus adorationem habeat universi generis humani, signum tradidit eorum qui ipsum adorarent, illos dicens adorare qui habitant in terra : quos etiam cecidisse canit Isaias : « Non cademus, » inquit, « sed cadent qui habitant in terra. »⁷⁴ hoc est, qui nullam cœlestium curam habent et ejus quæ ibi est gloriæ, sed terrenæ habitationi et brutali juxta eam vitæ se adaptant : ideo quoque frustrati sunt inscriptione libri vitæ.

Non sunt scripta in libro vitæ Agni qui occisus est ab origine mundi. Per hyperbaton hoc intelligendum est, ut sit hic sensus : *Quorum non sunt scripta nomina ab origine mundi in libro vitæ Agni qui occisus est.* Siquidem quorum scripta sunt, ab origine mundi scripta sunt : ita enim oportet intelligere, non ut scriptura habet, quia neque ab origine mundi facta est agni occisio. Quinam autem sunt qui non adorarunt draconem, quorum sunt scripta nomina in libro vitæ Agni? Age, ex alienigenis tales esse dicamus qualis erat Job et quatuor ejus amici, **762** et ex Israel sancti prophetæ et omnes qui in Veteri Testamento propter pietatem martyrium tulerunt. Hujus quoque libri Lucas ait etiam Dominum nostrum Jesum Christum fecisse mentionem, dum ait : « Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis »⁷⁵.

Si quis habet aurem, audiat. Si quis habet aurem transmittendo depromptam per verba intelligentiam ad mentem, audiat quæ dicta sunt, et cognoscat quod is qui promptus est ad ducendum alios in captivitatem, accipiet debita suis factis præmia. Nam hoc ostendere vult quod ait, *vadit*, hoc est, laborem in seipsum ad ultionem rejicit, ut et ipso captivus ducatur a bestia, nullam uactus a Deo refocillationem ut non abducatur. Hic conspici datur patientia eorum, qui per afflictiones piis Dei cultoribus a Satana inductas fortissime transierunt, et sanctorum qui per fidem probati sunt, quia et ipsi per fidem egregie præstiterunt cuncta quæ laude digna sunt, si Paulo credendum est, qui hæc ita latius epistola ad Hebræos enumerat.

⁷⁴ Isa. xxvi, 18. ⁷⁵ Luc. x, 20.

(37) Edit., ol τοιοῦτοι φέρε εἰπεῖν, ὡς.

κόσμον. Εἰ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω εἰ τις αἰχμαλώτων συνάγει, εἰς αἰχμαλώτων ὑπάγει· εἰ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτόν ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτανθῆναι. Ὡδὲ ἐστὶν ἡ ὑπομοχθὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἀγίων.

Ἐν τοῖς φθάσασιν εἴρηται, ὡς ὁ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἀντιχρίστου καιρὸς, καὶ τῆς ἀπατηλῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, εἰς τρία ἡμισυ ἔτη συνταλείται. Τοῦτο γὰρ οἱ τεσσαρακονταδύο μῆνες χρονικὸν διάστημα συνάγουσιν.

Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. Περιληπτικὴν ἔννοιαν ἐπισυρομένου τοῦ, πᾶς, μορίου (ἵνα μὴ κἀνταῦθα τοῦτο παραληφθὲν εἰς παντὸς ἀνθρωπίνου γένους σχεῖν τὸν Ἀντίχριστον ἐννοηθῇ τὴν προσκύνησιν), γνώρισμα παρέσχε τῶν προσκυνούντων τοῦτω, ἐκείνους λέγων προσκυνῆσαι, τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, οὖς καὶ Ἡσαίας πεσεῖσθαι μελωδεῖ, « Οὐ πεσούμεθα, » φάσκων, « ἀλλὰ πεσοῦνται οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, » τουτέστιν, οἱ μὴδὲν τῶν οὐρανίων καὶ τῆς ἐκεῖ δόξης πεφροντικότες, ἀλλὰ τῇ γῇ ἐστία καὶ τῇ κατ' αὐτὴν χοιρώδει βιώσει προσαρμολόμενοι. Διὸ καὶ τοῖς τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς διημαρτήκασιν ἐγγραφεῖς.

Τοῦ Ἀρρίου τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἐν ὑπερβατῇ ἀκουστέον τὸ, Ὅτι οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀρρίου τοῦ ἐσφαγμένου. Ἐπεὶ ὧν γέγραπται, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γέγραπται. Οὕτω γὰρ δεῖ νοεῖν, οὐχ ὡς ἡ Γραφή ἔχει, ὅτι μὴδὲ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡ τοῦ Ἀρρίου σφαγή. Τίνων δὲ τὰ ὀνόματα μὴ προσκυνησάντων τῷ δράκοντι ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἀρρίου ἐγράφησαν; Ἐκ τῶν ἔθνων, φέρε εἰπεῖν, ὡς (37) ὁ Ἰωὼβ καὶ οἱ τεσσαρες αὐτοῦ φίλοι, [καὶ ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ οἱ ἄγιοι προφῆται (38),] καὶ πάντες οἱ δι' εὐσέβειαν μαρτυρούμενοι ἐν τῇ Παλαιᾷ. Τοῦτου τοῦ βιβλίου καὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Λουκᾶς φησιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μνημονεύσαι, ἥλικα λέγει· « Καί-ριτες οἱ τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

Εἰ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. Εἰ τις, φησὶν, ἔχει οὖς, τῷ ἡγεμόνι νῦν παραπέμπων τὴν διὰ τῶν ῥημάτων ἐκφερομένην ἔννοιαν, ἀκουσάτω τῶν εἰρημένων, καὶ γνώτω, ὅτι ὁ περὶ τὸ αἰχμαλωτίζειν ἐτέρους πρόχειρος, δέχεται τὰ ἐπίχειρα τῶν πεπραγμένων αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ βούλεται παριστᾶν τὸ, ὑπάγει, οἶονε, εἰς ἀντέκτισιν ἑαυτοῦ τὸν μόχθον καταβάλλει, τοῦ καὶ αὐτὸν αἰχμαλωτισθῆναι ὑπὸ τοῦ θηρίου μηδεμιᾶς ἀναλήψεως τυγχάνων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ μὴ ἀπαχθῆναι. Ὡδὲ ἐνορεῖται ἡ ὑπομονὴ τῶν διὰ τὰς θλίψεις τὰς ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἐγγινόμενας τοῖς εὐσεβέσι καρτερικώτατα διαβεβηκότων, καὶ διὰ τῆς πίστεως δεδοκιμασμένων ἁγίων, ὅτι καὶ αὐτοὶ πίστει κατῴρωσαν τὰ ἐπαινετὰ πάντα, εἴγε Παῦλῳ πιστέον Ἐβραίοις οὕτω διεξιδόντι ταῦτα πλατύτερον.

(38) Includa omittit ed.

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'.

A

CAPUT XXXVII.

Περὶ ἑτέρου θηρίου δύο κέρατα ἔχοντος, καὶ τῷ
πρώτῳ τούτῳ ἀνθρώπους προσάγοντος.

Καὶ εἶδον ἄλλο θῆριον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς,
καὶ εἶχε κέρατα δύο ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς
δράκων. Καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου
παῖσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ. Καὶ ἐπολεῖ τὴν γῆν
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνή-
σωσι τὸ θῆριον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ
πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Καὶ ποιεῖ σημεῖα
μεγάλα, καὶ πῦρ, ἵνα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβῇ
ἐπὶ τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Καὶ πλανᾷ
τούς ἔμους τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ
τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ
θηρίου.

Πολλὰς ἐκδρομὰς ποιησάμενος ἐκ τῶνδε τῶν
ἔργων, εἰς προγενεστέρους ἀρχὰς ἀναβὰς, ἐφθασεν
εἰς τὸ σπουδαζόμενον· ὅπερ οὐκ ἄλλο, ἢ τὸ βιηγή-
σασθαι τὰ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀντιχρίστου.
Καὶ ὅρα τί φησι περὶ αὐτοῦ, ἐκ τῆς γῆς δηλαδὴ
ἀναβαίνειν αὐτὸν, ὅθεν καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ γένε-
σις. Ἀνθρώπος γὰρ καὶ αὐτὸς κατ' ἐνέργειαν τοῦ
Σατανᾶ, ὡς καὶ Παῦλος τῷ θείῳ δοκεῖ. Τὰ κέρατα δὲ
οὐκ ἀρνίου, ἀλλ' ὅμοια ἀρνίῳ, ἐπειδὴ φαντάζει αὐ-
τὸν ἐπιεικῆ ὡς ὁ Χριστὸς, ἵνα πλανᾷ. Διὰ τοῦτο ἡ
ὁμοίότης τῶν κεράτων, ἡγουν τῆς δόξης. Καὶ ὡς
δράκων λαλεῖ, οὐκ ὡν δράκων. Οὐ γὰρ ὁ Σατανᾶς
ἐστιν αὐτόχρημα, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος ἐνεξουσιάζων,
τουτέστι, διάδοχος γίνεται τῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου.
Ἐνώπιον δὲ, οἶονεὶ ἀκολούθως ἐκεῖνω, κατ' οὐδὲν
παρὰλλάττων τῆς παρουσίας τοῦ πρώτου Σατανᾶ.

Οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.
Εἰπὼν ὅτι τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου παῖσαν
ποιεῖται ἐνώπιον αὐτοῦ (πρῶτον δὲ πάντων εἰρηκε-
τὸν δράκοντα τὸν πυρρὸν ὃν εἶδειν ἐν τῷ οὐρανῷ
γεγραμμένον ἐν τῇ ὀπτασίᾳ), ἵνα μὴ τις νομίῃ
νῦν λέγειν αὐτὸν περὶ ἐκεῖνου, ὃς τὴν ἐξουσίαν ἐλαβε
πρὸς τὸν θῆριον, οὐ περὶ ἐκεῖνου φησὶ, τοῦ πρώ-
του, λέγω, ἀλλὰ τοῦ μετ' ἐκεῖνον μὲν, πρὸ δὲ τοῦ
Ἀντιχρίστου, ὃν ἡ ὀπτασία εἶδειν ἐκ τῆς θαλάσσης
ἀνταβαίνειν, ὅμοιον ὄντα παρδάλει. Τούτου γὰρ ἡ
πληγὴ ἰδῆθαι, κατὰ τὸ πρότερον εἰρημένον. Σημεῖα
γὰρ καὶ τέρατα αὐτὸν ποιεῖν κατ' ἐνέργειαν τοῦ δια-
βόλου. Τὰ δὲ σημεῖα, πυρὸς ἀπ' οὐρανοῦ καταφορὰ,
καὶ ἑσπρά τινα μεγάλα, ὡς τῇ μεγαλειότητι ἐκστή-
σαντα λαθεῖν καὶ τοὺς ἡδὴ πιστούς. Τοῦτο γὰρ διὰ
τοῦ εἰπεῖν, Καὶ πλανᾷ τοὺς ἔμους, σημαίνει. Ἵνα
δὲ παραστήσῃ τίνας πλανήσῃ τῶν Χριστοῦ πιστῶν,
ἐπὶ ἡγάγε γνώρισμα τούτων, τοὺς κατοικοῦντας,
προσθεῖς, ἐπὶ τῆς γῆς, οὗ διαστέλλων ἀγγέλους ἀν-
θρώπων. Τίνα γὰρ ἐξουσιν ἀπατᾶν τῶν ἀγγέλων
οἷς ἡ φυσικὴ καθαριότης οὐδὲν εἰς ἐπίκρυψιν ἀλη-
θείας ἐμποδὼν γίνεσθαι ἐᾶ; ἐκεῖνους δὲ οὕτως ἐκστή-
σει ὡς τὸ φρόνημα οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ γήινον.
occultationem? sed illos ita terribit, quorum sensus non humanus est, sed terrenus.

¹⁷ Matth. xxiv, 24.

De alia bestia habente duo cornua quæ homines ad
priorem bestiam adducebat.

XIII, 11-14. Et vidi aliam bestiam ascendentem de
terra, et habebat duo cornua similia agno, et loque-
batur sicut draco : et potestatem primæ bestię om-
nem facit in conspectu ejus : et faciebat terram et
eos qui habitabant in ea adorare bestiam primam,
cujus curata fuerat plaga mortis. Et facit signa ma-
gna, et ignem ut de cælo descendat in conspectu
hominum, et seducit meos qui habitant in terra,
propter signa quæ data sunt illi ut faceret in con-
spectu bestię.

B Multis factis excursibus et ab his 763 principa-
tibus ascendens ad præcedentes principatus qui
nos præcesserunt, pervenit ad id quod intendebat,
quod non aliud erat quam enarrare quæ de adventu
Antichristi sunt : et vide quid de eo dicat, quod
videlicet ipse de terra ascendat, unde omnes quo-
que homines oriuntur. Nam et ipse homo erit se-
cundum operationem Satanæ, sicut etiam sentit
divus Paulus. Cornua vero non agni, sed similia
agno, quoniam imaginatur ac fingit se benignum ac
humanum esse sicut est Christus, ut decipiat :
propterea est similitudo cornuum sive gloriæ. Et
sicut draco loquitur, cum non sit draco : neque
enim re ipsa est Satanas, sed potestatem exer-
cens ut ille, hoc est successor efficitur potestatis
diaboli. In conspectu autem ejus, id est imitando
illum, in nullo differens a prioris, nempe Satanæ,
adventu vel præsentia.

Cujus curata est plaga mortis. Cum dixisset quod
potestatem primæ bestię omnem fecerat in con-
spectu ejus (primum autem omnium dixit draco-
nem rufum, quem ostendit in cælo descriptum esse
in visione), ne quis ipsum nunc existimaret de illo
loqui, cum ait quod potestatem acceperit primæ
bestię : non de illo, inquit, primo loquor, sed de
illo qui post illum quidem fuit, sed tamen ante Anti-
christum, quem ostendit visio de mari ascendere
pardo similem : hujus enim plaga fuerat curata,
juxta id quod prius dictum est. Nam signa et pro-
digia faciet juxta operationem diaboli : signa autem
erunt ignis demissio de cælo, et alia quædam
magna, adeo ut sui magnitudine in stuporem et
terrorem inducantur etiam fideles : hoc enim signi-
ficat per id quod ait, Et seducit meos, ut in Evan-
gio ait Christus, « Ita ut in errorem inducantur, si
fieri potest, etiam electi ». » Ut autem demonstret
quos seducat Christi fideles, indicium subjunxit
horum, addens : qui habitant in terra, non ponens
distinctionem inter angelos et homines : quem enim
possent angelorum decipere, quibus naturalis pu-
ritas nullum sinit fieri impedimentum ad veritatis

In conspectu hominum. Intuentium, inquit, oculos fascinando, hæc faciet Antichristi præcursor, ut existimetur Antichristus esse Christus, ut qui a tali miraculorum patratore testimonium accipiat et certam gloriam, **764** ad imitationem Joannis Baptistæ, qui de Christo Salvatore ferebat testimonium, et ipsum præcedebat.

XIII, 14-17. *Dicens habitantibus in terra ut faciant imaginem bestię quæ habuit plagam et vixit a gladto. Et datum est ipsi ut spiritum daret imagini bestię, ut etiam loquatur imago bestię : et faciat ut quicunque non adoraverint imaginem bestię occidantur. Et facit omnes parvos et magnos, et divites ac pauperes, et liberos ac servos, ut dent ipsis characteres in dextra manu sua aut super frontem suam, utque nemo possit emere aut vendere nisi habeat characterem.*

Quoniam, inquit, insculpta est imago ipsi bestię, datum est ut spiritum quoque daret imagini, ut videlicet loqueretur imago. Hoc autem circa simulacra considerandum est, quod multa eorum et sudare et loqui scripta sunt temporibus Græcorum, operatione diabolica. A communi autem intellectu accipiendum est ἵνα, id est ut, quo sit hic sensus : Ut etiam loquatur, et ut faciat quod quicunque non adoraverint imaginem bestię, hi etiam occidantur. Quod autem statuæ, ut dictum est, locutæ sint, ex historiis discere licet : cum scriptum sit, per imposturas et arbores et aquas fuisse locutas, per Apollonium aliosque præstigiatores.

Et facit omnes parvos et magnos, etc. Abstrusior est litteræ contextus, ideoque absurdus. Utrum enim dicit quod parvi et magni accipiant, an quod dent ? Propterea per additionem præpositionis εἰς, id est ad vel erga, corrigi poterit absurditas, et ad planiorem sensum hoc modo reduci : Et facit erga omnes parvos et magnos et reliquos qui sequuntur, ut dent ipsis characteres in dextra manu aut super frontem. Hoc autem dicit ad indicium, quo possint aut non possint negotiari.

In dextra manu. In dextra manu et in fronte ponitur signum cognitionis : bonis enim opponitur perniciosi nominis insculptura. In dextris quidem bonorum operum amputet occasionem : in fronte vero ut, parte quæ oculis imminet assumpta, caliginem ac tenebras suffundat his qui seducuntur, ne honeste tanquam in die incedentes amplectantur pietatem. At non suscipient ipsum qui facies habent signatas lumine divini vultus.

765 CAPUT XXXVIII.

De nomine bestię.

XIII, 17, 18. *Aut nomen bestię aut numerum no-*

(39) Ποιητων, artifices, ed.

Ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Κλέπτων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ὁρῶντων, ταῦτα πράξει, φησὶν, ὁ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομος διὰ γοητείας, πρὸς τὸ νομισθῆναι τὸν Ἀντίχριστον Χριστὸν, ὡς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τερατουργοῦ μαρτυρούμενον καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν δόξαν λαμβάνοντα, κατὰ μίμησιν τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, Χριστῷ μαρτυροῦντος τῇ σωτηρίῳ, καὶ τούτου προάγοντος.

Λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ ὃ εἶχε πληγὴν καὶ ἐζησεν ἀπὸ τῆς μαχαίρας. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ ποιήσῃ ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου ἵνα ἀποκτανθῶσιν. Καὶ ποιῇ πάντας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δώσωσιν αὐτοῖς χαράγματα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, καὶ ἵνα μὴ τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα.

Ἐπειδὴ, φησὶν, εἰκὼν ἀνεστύλωθη τῷ θηρίῳ, ἐδόθη καὶ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι, ἵνα ῥηθῇ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν. Τοῦτο δὲ πρὸς τὰ ἀγάλματα λογιστέον, ὅτι πολλὰ καὶ ἰδρύντα καὶ λαλοῦντα ἱστορήται τοῖς Ἑλληνικοῖς χρόνοις ἐνεργεῖα διαβολικῇ. Κατὰ κοινὸν δὲ τὸ, ἵνα, ληπτέον, ὡς ἂν ἡ οὕτως : Ἴνα καὶ λαλήσῃ, ἵνα καὶ ποιήσῃ, ὅσοι μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα καὶ οὗτοι ἀποκτανθῶσιν. Ὅτι δὲ τὰ ἀγάλματα, ὡς εἴρηται, ἐλάλει, ἐξ ἱστορίας μαθεῖν ἐνεστιν, ὡς διὰ γοητείας ἱστορήται καὶ δὲν δρᾶ καὶ ὕδατα λαλήσαι, διὰ τε Ἀπολλωνίου καὶ ἑτέρων γοητῶν (39).

Καὶ ποιῇ πάντας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ ἐξῆς. Ἰδιωτικωτέρα ἡ σύνταξις, διὸ καὶ ἀνόητος. Πότερον γὰρ λέγει τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους λαθεῖν, ἢ δοῦναι ; Διὸ προσθήκη τῆς εἰς προθέσεως, τὸ ἀνόητον ἐπανορθωθεῖν ἂν πρὸς σύνεσιν οὕτω. Καὶ ποιῇ εἰς πάντας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς ἐφ' ἐξῆς, ἵνα δώσωσιν αὐτοῖς χαράγματα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ἢ ἐπὶ τοῦ μετώπου. τοῦτο δὲ εἰς γνώρισμα, φησὶ, τοῦ ἐμπορευτέου, καὶ μὴ.

Ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς. Ἐπὶ χειρὸς τῆς δεξιᾶς καὶ ἐπὶ μετώπου τὸ γνώρισμα. Ἀντίθετος γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἡ τοῦ ὀλεθρίου ὀνόματος ἐγχαράξις. Ἐν μὲν ταῖς δεξιαῖς, ἵνα τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐκκόψῃ τὴν ἐνέργειαν. Ἐν δὲ τοῖς μετώποις, ἵνα τὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικαίμενον μέρος προσληφθὲν, σκοτασμὸν ἐμποιήσῃ τοῖς ἀπατωμένοις τοῦ μὴ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως ἀντέχσθαι τῆς εὐσεβείας. Ἀλλ' οὐ δέξονται τοῦτο οἱ τὰ πρόσωπα σημειωθέντες ; τῷ θείῳ τοῦ προσώπου φωτί.

ΚΕΦΑΛΑ. ΛΗ'.

Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου.

Ἡ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ

ὄνοματος αὐτοῦ· Ὡς ἡ σοφία ἐστίν. Ὁ ἔχων
νοῦν, ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου. Ἀριθ-
μὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐ-
τοῦ χξς'.

Καὶ τί τὸ χάραγμα, ἐπιφέρει, τὸ ὄνομα τοῦ θη-
ρίου. Ἀττὴ δὲ τούτου ἡ γνῶσις, ἡ διὰ παραφορᾶς
αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, ἡ διὰ ψήφου. Καὶ τὴν ψήφον
δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου, πανταχοῦ πλατύναι
ἐπετηδεύθη, ἐν τε πράσεσι καὶ ὠναίς, ἵν' ὁ μὴ τοῦτο
ἐπιφερόμενος, ἐν ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείαις τε-
λευτήσῃ. Ἀριθμὸν δὲ ἀνθρώπου τὸ ὄνομα εἶναι,
ἀντὶ τοῦ ξένον οὐδὲ ἀήθη καὶ ἐπιτεκρυμμένον καὶ
διπλῆς ἐχόμενον, ἀλλὰ ψήφον ἐντριβὴ καὶ ἐγνω-
σμένην ἀνθρώποις. Ἀριθμὸς δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ
ψήφου, ἐξακόσια ἐξηκονταέξ. Σαφῶς γὰρ αὐτὸ τὸ
ὄνομα οὐ παρέθετο, διὰ τὸ μὴδὲ ἄξιον εἶναι τῆς ἐν
βιβλίῳ γραφῆς. Διόπερ γυμνασίας χάριν ἐπανελέ-
σθαι οὐκ ἀκαιρον, τὰ τὴν ψήφον ἐπιφερόμενα ὀνό-
ματα κύρια τε καὶ προσηγορικά. Κύρια μὲν οἷον
Λαμπέτις, Τειτᾶν· καὶ ἀπὸ τοῦ, τενῶ, μέλλοντος,
ὡσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ, σπερῶ, σπόρος, Λατεῖνος ὁμοίως,
διὰ διφθόγγου. Προσηγορικά δὲ, ὁ Νικητής. Ἰσω·
γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ὀνομάσει, καὶ κακὸς ὁδηγός, καὶ
ἀληθὲς βλαβερός, καὶ πάλαι βάσκανος, καὶ ἀμνός·
ἄδικος, ὃ ἐκ τῶν ἐναντίων αὐτῷ ἐπικληθήσεται,
τὴν οἰκείαν ὁξάν ἐν τῇ αἰσχύνῃ καρπούμενος.
ρός, id est, vere nocens, vel πάλαι βάσκανος, id est, jam olim invidus, aut ἀμνός ἄδικος, id est, agnus
nocens : quibus ex iis quæ sibi contraria sunt cognominabitur, suam gloriam per ea quæ infamia
sunt colligens.

Ἐκ τῶν τοῦ Ἀνδρέου. Τὴν μὲν ἀκριβείαν τῆς
ψήφου, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ὁ
χρόνος ἀποκαλύψει καὶ ἡ πείρα τοῖς νήφουσιν. Εἰ
γὰρ εἶδει, καθὼς φασὶ τινες τῶν διδασκάλων, σαφῶς
γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον ὄνομα, ὁ θεσθεμένος αὐτὸ ἀν-
ἀπεκάλυψεν. Ἀλλ' οὐκ ἠδύοκῃσεν ἡ θέα χάρις ἐν
θεῖᾳ βίβλῳ τὸ τοῦ λυμεῶνος ταγῆναι ὄνομα. Ὡς δὲ
ἐν γυμνασίας λόγῳ, πολλὰ ἐστὶν εὑρεῖν, κατὰ τὸν
μακάριον Ἰππόλυτον καὶ ἐτέρους πολλοὺς, ὀνόματα
τῶν ἀριθμῶν τούτων περιέχοντα προσηγορικά τε καὶ
κύρια.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ'.

Περὶ τῶν ρμδ' χιλιάδων τῶν σὺν τῷ ἀρνίῳ ἐστῶ-
των ἐν ὄρει Σιών.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ Ἀρνίον ἐστηκὸς ἐπὶ τὸ
ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀριθμὸς ρμδ' χιλιάδες,
ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πα-
τρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐ-
τῶν. Καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὡς
φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς
μεγάλης. Καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἡκουσα, ὡς κιθαριζόντων
κιθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. Καὶ ᾄδου-
σιν ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώ-
πιον τῶν τεσσαρῶν ζώων καὶ τῶν πρὸςβυτέρων.
Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ
ρμδ' χιλιάδες οἱ ἡγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς.

Ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών. Οὐ τῆς παλαιᾶς, ὅτι μὴδὲ
αὐτὴ ὑπῆκος τῷ Ἀρνίῳ, ὃ ἐστὶν ὁ Χριστός, ἀλλ'
ἐπὶ τῆς νέας, ἥτις ἐστὶ πόλις Θεοῦ ζῶντος, ἥς νῦν

PATROL. GR. CVI.

A minis ejus. Hic sapientia est. Qui habet intellectum
computet numerum bestiae : numerus enim hominis
est, et numerus ejus sexcenta sexaginta sex.

Quodnam sit cognitionis indicium subjungit,
nempe nomen bestiae. Duplex est autem hujus in-
tellectus, aut quod inferatur ipsum nomen, aut
quod calculus sive numerus. Et certe opera datur
ut calculus nominis bestiae ubique diffundatur,
tam in emptionibus quam in venditionibus : ut
qui illum non afferat, ob defectum rerum necessa-
riarum moriatur. Porro quod nomen sit numerus
hominis, hoc est familiare et non insuetum nec
occultatum ac duplicem habens intellectum, sed
consuetus calculus et inter homines cognitus. Nu-
merus autem calculi nominis est sexcenta sexaginta
sex. Siquidem non produxit aperte in medium
ipsum nomen, eo quod ne mereretur quidem libro
inscribi. Ideo non intempestivum fuerit exercitii
gratia huc reducere nomina tam propria quam ap-
pellativa quæ numerum hunc conficiant. Propria
quidem ut Λαμπέτις, Τειτᾶν : et a futuro τενῶ (sic
ut etiam a σπερῶ, σπόρος) Λατεῖνος similiter per
diphthongum. Appellativa vero ὁ Νικητής, id est,
victor : fortassis enim ita seipsum appellabit, et
κακὸς ὁδηγός, id est, pravus dux, vel ἀληθὲς βλαβε-

rum tam propria quam appellativa.
Ex Andrea. Exactam numeri notitiam, quemad-
modum et cætera quæ de ipso scripta sunt, tem-
pus et experientia revelabunt his qui vigilaverint.
Nam si expediret, ut volunt nonnulli doctores, hu-
jusmodi aperte cognosci nomen, is utique qui ipsum
vidit revelasset, sed non placuit divinæ gratiæ ut
nomen pestiferi hominis in divino libro referretur
in ordinem : attamen exercitii gratia multa pos-
sunt inveniri nomina juxta beatum Hippolytum
766 aliosque multos quæ hunc contineant nume-
rum tam propria quam appellativa.

CAPUT XXXIX.

De centum quadraginta quatuor millibus qui cum
Agnō stabant in monte Sion.

XIV, 1-3. Et vidi et ecce Agnus stabat in monte
Sion, et cum eo numerus centum quadraginta quatuor
millium habentium nomen ejus et nomen patris ejus
scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem de cælo
tanquam vocem aquarum multarum, et tanquam vo-
cem tonitruī magni : et vox quam audiui veluti ci-
tharædornū citharizantium in citharis suis. Et cæ-
nunt quasi canticum novum ante thronum, et ante
quatuor animalia et seniores. Et nemo poterat di-
scere canticum illud nisi illa centum quadraginta
quatuor millia qui empti sunt de terra.

In monte Sion. Non in veteri Sion, quia neque
hæc obtemperabat Agno qui est Christus, sed in
nova quæ est civitas Dei viventis quam nunc dici-

tar Agnus ascendisse, manifestante visione conversionem Israel quæ fiet postremis temporibus, quam et divus innuit Paulus dum ait : « Cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit », in Christi videlicet redactus famulitium.

Et cum eo numerus centum quadraginta quatuor millium. Numerus horum millium, non illorum est de quibus prædictum est quod ex unaquaque tribu crediderunt in Christum : nam si id fuisset, cum articulo protulisset dicens, Horum centum quadraginta quatuor millium : quoniam autem sine articulo protulit, reliquum est ut intelligatur hos dixisse qui ex gentibus crediderunt : dum gratia divini seminis quæ in unoquoque fuit apostolorum, duodecies operata sit in millecuplo fractum perfectum fidei eorum qui salvi sunt ; 767 quibus attestatur quod virginitatem præstiterint tam corporis quam animæ, quæ apud Hebræos rara fuit. Quod autem habeant nomen Patris ejus et Filii scriptum in frontibus, significat quod divina luce ipsius divini vultus obsignentur, per quod æmulis in hoc et perniciosis dæmonibus terrori sunt.

Tanquam vocem aquarum multarum et tanquam vocem tonitruæ magni. Aquarum et tonitruæ ac citharæ vox, significat claritatem auditui perviam hymnidici, canori, suavis ac consoni sanctorum cantus, qui universam complectitur primogenitorum in cælis descriptorum Ecclesiam cœlumque publicum, a quibus laude celebratur primogenita vocatio. Ego autem optinor quod ne audire quidem possit quispiam novi cantus mysteria, nisi hi qui ea canere digni sunt. Cuique enim datur cognitio juxta puritatis proportionem.

XIV, 4, 5. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim sunt. Hi sunt qui sequuntur Agnum quocunque ierit. Hi a Jesu empti sunt ex hominibus, primitiæ Deo et Agno, et in ore ipsorum non est intentum mendacium. Sine macula enim sunt. Hi sunt qui sequuntur Agnum.*

Non hæc in vituperium matrimonii dicuntur. Siquidem honorabile est connubium : nec indignum redditur conjugium, eo quod virginitas dignam suscipiat laudem. Sed quoniam stella a stella differt in gloria, hos præcellere cæteros exultamus post viginti quatuor seniores, propter virginitatem et tam linguae quam manuum innocentiam, splendoremque virtutum, quem post Christi adventum nacti sunt : per quem etiam novum docentur canonicum, quod vulgo incognitum est : non in præsentis tantum vite, sed etiam in futuro sæculo. Quanquam enim perfecta sit ibi cognitio juxta Apostolum, unicuique tamen rependitur cognitio juxta puritatis cuiusque proportionem.

Hi sunt qui sequuntur Agnum. Non est id osten-

⁷⁶ Rom. xi, 25.

(40) Inclusa omittebat ed.

A δεικνυται ἐπιθεδικῶς τὸ ἀρνίον τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἐπιστροφὴν, παραδηλοῦσης τῆς ὀπτασίας τοῦ Ἰσραὴλ. Ἦν καὶ Παῦλος ὁ θεὸς ἠνέχετο δι' ὧν φησιν : « Ὅτε τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, » οἰκτιρωθὲς τῷ Χριστῷ.

Καὶ μετ' αὐτοῦ ἀριθμὸς ρμδ' χιλιάδων. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν χιλιάδων οὐχ ὁ αὐτὸς τῶν ἀπ' ἐκάστης φυλῆς προειρημένων πεπιστευκέναι τῷ Χριστῷ. Ἡ γὰρ ἂν μετὰ τοῦ ἀρθρου προήνεγκεν, Αἱ ρμδ' χιλιάδες, αἰπῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσυνάρθρωτος, λέγεται τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν νοεῖν αὐτὸν εἰρηκέναι, τῆς ἐν ἐκάστῳ χάριτος τοῦ θεοῦ σπόρου καὶ ἀποστολικοῦ δωδεκάκις χιλιοστὸν ἀπεργαζομένης, τέλειον τὴν καρπὸν τῆς τῶν σωζομένων πίστεως, οἷς παρθενίαν κατωρθωκέναι προσμαρτυρεῖ [δση σαρκὸς, δση ψυχῆς (40)], ὁ σπάνιον παρ' Ἑβραίοις. Τὸ δὲ ἔχειν τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον καὶ τοῦ Υἱοῦ (41) ἐπὶ μετώπων, δηλοῖ, ὡς τῷ θεῷ φανὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοῦ θεοῦ σφραγιζόμενοι, δι' οὗ τοῖς ἀντιμίμοις ἐπὶ τούτου ὁλεθρίοις δαίμοσι, φοβεροὶ γίνονται.

Ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης. Ἡ τῶν ὑδάτων καὶ τῶν βροντῶν καὶ τῆς καθάρως φωνῆς, τὸ διαπρύσιον δηλοῖ τῆς τῶν ἁγίων ὑμνωδίας καὶ τῆς ἐμμελοῦς αὐτῶν καὶ εὐήχου καὶ συμφώνου ᾠδῆς τῆς πᾶσαν περιηκούσης τὴν τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων Ἐκκλησίαν πρωτοτόκων καὶ πανήγυριν οἷς ἡ πρωτότοκος ἐπιφημίζεται κλησίς. Ἐγὼ δὲ οἶμαι, ὅτι οὐδὲ ἀκούσαι τις δύναται τὰ τῆς καινῆς ᾠδῆς μυστήρια, εἰ μὴ οἱ τοῦ ᾄδειν αὐτὰ ἡξιωμένοι. Ἐκάστῳ γὰρ ἡ γνώσις κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος.

Οὗτοί εἰσιν, οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γὰρ εἰσιν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ Ἀρνίῳ ὅπου ἐὰν ὑπάγῃ· οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦ ἡγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ Ἀρνίῳ, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ψεῦδος· ἄμωμοι γὰρ εἰσιν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ Ἀρνίῳ.

Οὐκ ἀτιμούμενου τοῦ γάμου τὰ παρόντα. Τίμιος γὰρ ὁ γάμος· καὶ οὐ τῷ ἀξιεπαλῶ τῆς παρθενίας ὁ γάμος ὑποδύεται τὸ ἀνάξιον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀσθηρὸς ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ, τοὺτους μετὰ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας πρεσβυτέρους τῶν λοιπῶν εἶναι ἡγοῦμεθα προύχοντας, διὰ τε τὴν παρθενίαν καὶ τὸ ἐν γλώσσῃ τε καὶ ἐν χερσὶν ἄμωμον, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν κτωμένους τὴν ἐν ἀρεταῖς λαμπρότητα, δι' ἧς καὶ τὴν καινὴν ᾠδὴν διδάσκονται, τοῖς πολλοῖς οὐ μόνον κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἄγνωστον. Εἰ γὰρ καὶ τὸ τέλειον τῆς γνώσεως ἐκεῖ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀλλὰ ἀναλόγως τῇ ἑαυτοῦ καθάρσει ἐκάστῳ ἐφανλουμένης τῆς γνώσεως.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ Ἀρνίῳ. Οὗ δια-

(41) Καὶ αὐτοῦ ed.

φορὰν παριστῶντος τοῦ Ἀρνίου, ἀλλὰ τὸ πρὸς ἀρετὴν διάφορον δηλοῦντος τὸν τῆς μαθήσεως τῆς ψῆς κατευτυχησάντων. Οἱ μὲν γὰρ ἀπλότῃ ψυχῇ καὶ ἀκακίᾳ περικροτούμενοι (42), ἀκολουθεῖν τῷ Ἀρνίῳ ἐπιτῆδαιοι γέγονασιν. Οἱ δὲ ἀνδρικώτερον διακείμενοι καὶ λελογισμένη διαθέσει περιστοιχούμενοι, τῷ ἀνδρωθέντι Χριστῷ προσηνέχθησαν, πρὸς τε τὴν πάθῃ, πρὸς τε τοὺς τυράννους τὸ νικητήριον ἀνελόμενοι κράτος. Οἱ καὶ διὰ τὸ μιμήσασθαι τοὺς μὲν τὴν ἀκακίαν Χριστοῦ τοῦ διδασκάλου, τοὺς δὲ τὸ ἐρνικὸν πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου τοῦ ἰδίου αἵματος ἔχουσιν, οὕτω τῆς ἀπ' αὐτοῦ κτήσεως ἔτυχον. Ὡς περ δὲ τῆς δόξης αἱ μοναὶ διάφοροι, οὕτω καὶ κολάσεως. Διὸ καὶ ἐρρηται τὸ ἕκαστον τὸν ἑαυτοῦ μισθὸν λήψεσθαι κατὰ τὸν ἴδιον κόπον.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Περὶ ἀγγέλου προαγορεύοντος τὴν ἐγγύτητα τῆς κρίσεως τῆς μελλούσης.

Καὶ εἶδον ἄγγελον πετόμενον ἐν μσουρανίματι, ἔχοντα Ἐσχατὶστικὸν αἰώνιον εὐαγγέλιον τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶν ἔθνος, καὶ φυλὴν, καὶ γλῶσσαν, καὶ λαὸν, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Φοβήθητε τὸν Κύριον, καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ. Καὶ προσκυνήσατε αὐτόν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πᾶν ὕδωρ.

Τὸ, μεσουράνημα, διττὴν νόησιν ἐμποιεῖ. Καὶ γὰρ τὸ ὑψηλὸν καὶ μετώρον καὶ ἀπ' οὐρανοῦ, τό τε εὐαγγελιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ ὑπὸ Θεοῦ ἀποσταλὴς, καὶ ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως ἐλπιζόμενον κριτήριον. Καὶ ἐπαυθὴ σωτήριον τοῦτο τοῖς ἐκ παντὸς ἔθνους τὰ εὐάρεστα διαπραξαμένοις Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐμφοδὸν δαίμοσι καὶ ἁμαρτωλοῖς. Ἀμφότερα δὲ ὑπὸ τῆς φωνῆς (43), τοῖς μὲν ἀγαθοῖς διὰ τοῦ μεγάλου, τὸ καταθύμιον εἶναι τὴν τοῦ δικαίου κριτοῦ παρουσίαν, καὶ ὅτι ἀποκαταστήσει αὐτοὺς πρὸς τὸν δι' ὃν ἐναθλεῖν αὐτοὺς ὑπῆρξε τῷ μοχθηρῷ τούτῳ βίῳ τῶν προσημασμένων αὐτοῦ ἀντεχομένοις, τοῖς δαίμοσι δὲ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἐκδικηθεῖσιν ἀνθρώποις φόβον, οὐ πρὸς ἀσφάλειαν, ἀλλ' ἐκ προσδοκίας τῶν ἔργων ὧν ἔπραξαν, διὸ καὶ ὁ προφήτης φησὶν· « Ἴδοὺ Κύριος ἔρχεται, καὶ τίς ὑποστήσει ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; »

Καὶ προσκυνήσατε αὐτόν. Ἐνδίκως τὸ μὲν προσκυνεῖν, ὡς Ποιητὴν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης, ἡ δρωμένη δηλοῦται κτίσις· διὰ δὲ τῶν πηγῶν, ἡ ὑποχθόνιος, ὁδηγὸν γὰρ ὁπόθεν ταῖς πηγαῖς ἡ ἀνάδουσις, ὥς περ καὶ τὰ ὑπὸ γῆν. Εἰ δὲ τούτῳ ἐπαξίως ὡς παραιτίῳ τούτων ἡ δουλικὴ ὑπό-

⁷⁷ Malac. iii, 1.

(42) Legebatur περικρατούμενοι, *subjecti alio.*

A dentis Agni discrimen aut ipsius excellentiam, sed præstantiam ad virtutem significantis eorum qui hujus cantus disciplinam adepti sunt : quidam enim animæ simplicitate et innocentia conspicui, idonei facti sunt qui Agnum sequantur : 768 alii vero robustius affecti et determinato proposito imbuti, Christo jam facto viro viriliter oblatis sunt, sumpto vincendi robore, tum adversus affectiones, tum adversus tyrannos : qui etiam dum imitantur, illi quidem Christi præceptoris innocentiam, hi autem quod agni est, puta proprii sanguinis effusionem pro suo magistro ita ipsius possessionem sortiantur. Quemadmodum autem variæ sunt gloriæ mansiones, ita et supplicii : ideo quoque dicendum est quod unusquisque suam accipiet mercedem

B juxta suum laborem.

CAPUT XL.

De angelo qui denuntiabat propinquum esse futurum judicium.

XIV, 6, 7. Et vidi angelum volentem per medium cæli habentem Evangelium æternum ut evangelizaret habitantibus in terra, et omni genti, et tribui, et lingue et populo, dicens voce magna : Time-te Dominum et date ipsi gloriam, quia venit hora judicii ejus. Et adorare ipsum qui fecit cælum et terram et mare et fontes aquarum.

Quod dicitur cæli medium, duplicem secum affert intellectum. Etenim celsitudinem ac sublimitatem denotat : et quod sit a cælo, tam id quod ab eo annuntiatur, quam ipse qui a Deo missus est : præterea quod jam imminet judicii tempus expectatum a sæculo. Et non solum id salutare est his qui ex omni gente operati sunt ea quæ Deo placent, sed et terrorem affert dæmonibus ac peccatoribus. Utrumque autem insinuavit vox : bonis quidem per magnitudinem, quod desiderabilis sit justis judicis adventus, et quod constituet eos coram illo propter quem in hac flagitiosa et laboriosa vita certare eis contigit cum his qui repugnant jussis ejus : dæmonibus vero et hominibus qui ab ipsis terrefacti sunt et illius, timorem non ad cautionem ac firmitatem, sed propter expectationem repensionis operum quæ fecerant. 769 Ideo quoque propheta dicit : « Ecce Dominus veniet, et quis sustinebit diem ingressus ipsius ? »

Et adorare ipsum. Merito quidem ipsum adorare jubet tanquam Creatorem cælestium, terrestrium, ac subterraneorum. Siquidem per cælum, terram ac mare significatur visibilis creatura, per fontes vero, subterranea : incertum est enim unde sit fontium progressus, quemadmodum etiam eorum quæ sub terra sunt. Quod si huic tanquam istorum auctori

(43) Ed. omittit ἡ φωνή.

merito debetur ministerialis subjectio, iussu etiam exitiali diabolo debetur ignominia et contemptus.

CAPUT XLI.

De secundo angelo casum Babylonis prædicante.

XIV, 8. *Et alius ac secundus angelus secutus est dicens : Cecidit, cecidit Babylon civitas magna, quia de vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes.*

Secundus non absolute et simpliciter dictus est : sed ad designandum quod cum prior incepisset comminari supplicia, alius accedit angelus qui ipsas calamitates confirmet. Nam hoc manifestat quod dicitur secutus fuisse. Et quæ consequentia oraculi? *Cecidit Babylon magna.* Post eventum enim eorum quæ annuntiata sunt, nihil aliud desiderabatur, quam quod non omnis confusio vitæ præsentis per casum designata erat. Nam quid aliud demonstrat casus? quemadmodum neque Babylon aliud designat quam confusionem. Et quæ dicitur Babylon? Non alia quam hic corruptilis mundus : quod videlicet hæc Babylon non aliunde ceciderit, quam ex eo statu quo alios corrumpebat. Fornicationem vero non solum appellat Scriptura masculi cum femina impudicum concubitum, sed et omnem a bono declinationem : si verum est quod scribitur, « Perdidisti omnem qui fornicatur abs te⁹⁹. » Quodque nomine Babylonis mundus transumptive significatus sit, designat dictio *magna*, quæ subjungitur, neque enim ponitur ad distinctionem parvæ, sed ad docendum quid sit. Quodsi ad Babylonem quæ in Chaldæa est referre voluerit 770 quispiam sermonem, nihil referet si tam multa quæ competunt mundo, ad illius imitationem vano effecto, illam ipsam principalem designent, si ad causam quicquid in illo contigit referatur.

CAPUT XLII.

De tertio angelo muniente populum Domini ne susciperet Antichristum.

XIV, 8-11 *Et tertius angelus secutus est eos, dicens voce magna : Si quis adoraverit bestiam et imagines ejus, et acceperit characterem in fronte sua aut in manu sua, ipse quoque bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in cratere iræ ipsius : et cruciabitur igne et sulphure coram sanctis angelis et coram Agno : et fumus tormenti ejus in sæcula sæculorum ascendet. Et non habent requiem die ac nocte qui adorant bestiam et imaginem ejus, et quicumque accipit characterem nominis ejus.*

ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς οἱ προσκυνοῦντες τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἰ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τοῦ ὄνματος αὐτοῦ.

Sequi dixit, quasi significare volens continuitatem et inevitabilitatem ac severitatem. Magna autem vox immissum terrorem designat, et quod ea

⁹⁹ Psal. LXXII, 27.

(44) Inclusa omittebat ed.

πτωσις, ἐνδίκως ἂν καὶ τῷ ἀλιτρίῳ διαβολῇ ἡ ἀτιμία καὶ ἐξουδένωσις.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ δευτέρου ἀγγέλου, τὴν πτώσιν Βαβυλῶνος κηρύσσοντος.

Καὶ ἄλλος δευτερός ἀγγελος ἠκολούθησε λέγων· Ἔπεσεν, ἔπεσεν, Βαβυλὼν ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπότισε πάντα τὰ ἔθνη.

Τὸ δευτερον οὐχ ἀπλῶς εἴρηται· ἀλλ' εἰς δῆλωσιν τοῦ ἐναρξαμένου τῶν τιμωρητικῶν ἀπειλῶν, ἄλλος ἀγγελος τὰς αὐτὰς ἐπιβρώντων συμφορὰς παραγέγων. Τοῦτο γὰρ παρεμφαίνει τὸ ἀκολουθῆσαι. [Καὶ τί τὸ ἀκολουθῆσαι τοῦ χρηματισμοῦ; Ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη (44)]· ἐπὶ γὰρ τῇ ἐκδόσει τῶν ἀπηγγεμένων, οὐδὲν πρὸς ὑστέρησιν τοῦ μὴ πᾶσαν τὴν τοῦ παρόντος βίου σύγχυσιν πτώσει ὑποβληθῆναι. Τί γὰρ ἂν ἄλλο ἢ πτώσις παραστήσῃ; ὥστερ οὐδὲ ἡ Βαβυλὼν, οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ τὴν σύγχυσιν. Καὶ τίς ἡ Βαβυλὼν; Οὐκ ἄλλη, ἢ οὗτος ὁ φθαρτὸς κόσμος, ταύτης δηλαδὴ τῆς Βαβυλῶνος οὐκ ἄλλοθεν ποθεν κατασείσθαις, ἢ τοῦ ἐξιστῆν. Πορνείαν δὲ οὐ μόνον οἶδεν ἡ Γραφή τὴν πρὸς τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος ἀσελγῆ συνδρομὴν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἐκκλισιν, εἴγε πιστὸν τὸ, « Ἐξωλόθρευσε πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ. » Καὶ ὅτι μὲν εἰς Βαβυλῶνα ὁ κόσμος μετεληπται δηλοῖ τὸ, *μεγάλη*, προστιθέμενον· οὐ πρὸς ἀντιδιαστολὴν γὰρ μικρᾶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄν ἐισηγούμενον. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν Χαλδαίαν Βαβυλῶνά τις κατευθύνειν ἐθέλει τὸν λόγον, οὐδὲν διοίσει τῷ κατὰ ζῆλον ἐκείνης ματαιωθέντι κόσμῳ τοσαῦτα συνηνεχόμενα, αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀρχέτυπον ὑποστήναι, εἴτερ πρὸς τὸ αἰτίον πᾶν τὸ ἐκ' ἐκείνου συμβαῖνον ἀναφέρεται.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τρίτου ἀγγέλου ἀσφαλιζομένου τὸν τοῦ Κυρίου λαόν, μὴ δέξασθαι τὸν Ἀντίχριστον.

Καὶ τρίτος ἀγγελος ἠκολούθησεν αὐτοῖς λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· Εἰ τις προσκυνεῖ τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ κεκρασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Καὶ βασανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἀγίων ἀγγέλων, καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρρίου· καὶ ὁ κακρὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτοῦ εἰς αἰῶνα αἰώνων ἀκαθαίρει. Καὶ οὐκ

Τὸ ἀκολουθεῖν εἴρηκεν, ὡς τὸ συνεχές καὶ ἀδιάσπαστον καὶ ἀνένδοτον βουλόμενος παριστῆναι. Ἡ δὲ μεγάλη φωνὴ τὸ ἐκπληκτικὸν καὶ τὸ διὰ πάσης ψ-

ρεῖν ἀκοῆς τὰ δηλούμενα σημαίνει· ἡ δὲ τοῦ θη-
ρίου προσκύνῃς καὶ τὸ λαβεῖν αὐτοῦ τὴν σφραγίδα,
τὸ τὸν Ἀντίχριστον ἡγήσασθαι Θεόν, καὶ λόγῳ ἢ
ἔργῳ τὰ καταθύμια τοῦτῃ διεξίεναι καὶ κηρύσσειν.
Τοῦτο γὰρ τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τῆς χειρὸς χά-
ργμα σημαίνει, ἀντὶ τοῦ λόγου τοῦ μετώπου, καὶ
ἀντὶ ἔργου τῆς χειρὸς παραληφθέντων. Εἰκόνα δὲ
τὴν δυσσεβῆ πολιτείαν καλεῖ· οἶνον δὲ τὴν ὀργὴν οὐκ
ἀπὸ τῆς εὐφροσύνης ἔφασκεν, ἀλλ' ἐκ τῆς σκοτώ-
σεως καὶ τῆς παραφορᾶς· τοιοῦτο γὰρ καὶ ὁ θυμὸς·
κεκερασθαι δὲ, ἀντὶ τοῦ ἐκχεῖσθαι ἢ ἐπιδίδωσθαι.
Εἴρηται δὲ οὕτω καθ' ὅτι ἐκάτερα παρὰ τοῖς παλαιῶς
τὰ ποτήρια. Οἶνος δὲ θυμοῦ εἴρηται, ὥς καὶ εὐφραι-
νων οἶνος· ὥς γὰρ ὁ εὐφραίνων οἶνος λήθην ἐμποιεῖ
τῶν δυσχερῶν, οὕτω καὶ νῦν οἶνος· θυμοῦ εἴρηται ἢ
κόλασις ἐπακολουθήμα.

Τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς
ὀργῆς. Ἐπιτεκτικῶς τὸ ἀκράτον τοῦ θυμοῦ οἶνω
ἀπέκασεν ἀκράτῳ κεκερασμένῳ ἐν τῷ ποτηρίῳ·
ἀκράτος γὰρ οἶνος μεθύσκειν δύναται πλείον τοῦ
κεκραμένου, ὅτι καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα οἱ
ἀνταποδιδόμενοι τῶν βεβιωμένων μισθοί, ἀκράτοι
καὶ ἀμικτεῖς τοῦ ἐναντίου ἑλέου, καὶ ἀγαθῶν ἔργων
ἀειμνησίας, οἱ καὶ ὁ ἐκεῖ βίος ἀληθὴς καὶ παντὸς
ἀγνεύων τοῦ προσποιητοῦ καὶ ἐπιπλάστου. Ἄλλ' εἰ
τοιοῦτος, πῶς κεκίραται ἐν τῷ ποτηρίῳ; ἢ
δηλον ὡς τὸ κεκερασθαι οὐκ ἐπιμείξαν τινὰ σημαίνει,
ἀλλ' ἐπίδοσιν, ὡς ἂν οὕτω νοοῖτο· Τοῦ κεκερασμέ-
νου, τουτέστι, τοῦ ἐπιδοθέντος ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς
ὀργῆς, δι' ὅπερ ἀκολούθως τῇ ὀργῇ, καὶ ἡ βάσανος
ἐκ πυρὸς καὶ θείου ἀμφοῖν καυστικωτάτοι, πυρὸς
μὲν, φλέγειν πεφυκότος, τοῦ θείου δὲ ἀνερεθίζειν
διαρκῶς εἰσθότος· τὸ δὲ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέ-
λων καὶ τοῦ Ἀρνίου, τοῦτ' ἐβούλεται παρισταῖν, διὰ
μὲν τῶν ἀγγέλων, τὸ ἀδυσώπητον τὸ πρὸς τὴν βά-
σανον, διὰ δὲ τοῦ Ἀρνίου, ἀνάμνησιν φέροντος τῆς
ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων αὐτοῦ σφαγῆς, ὅπως αὐ-
τοὶ μὲν διὰ πυρὸς ἀγαπήσας· ἐκδέδεκεν ἑαυτῶν,
αὐτοὶ δὲ τῆς ἑαυτῶν ἀπαλλαγῆναι ἀπωλείας οὐκ
ἐβουλήθησαν. Καπνὸν δὲ τοῦ βασανισμοῦ, ἢ τὴν
πρὸς πάντας δόλῳσιν τοῦ διὰ πυρὸς ἐκτελεῖσθαι τὴν
τιμωρίαν, [καπνὸς γὰρ πυρὸς τεκμήριον (45)], ἢ
τῶν ἀπὸ τοῦ ἔσθματος κολαζομένων τῆς οἰμωγῆς
οἰονεῖ νέφος οὐ πρὸς ὅλγον, ἀλλ' αἰωνίως ἀναβαίνον
εἰρηγεν.

Ὡς ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν, οἱ τηροῦντες
τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν πίστιν Ἰησοῦ.
Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης·
Γράψον· Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρ'ῳ ἀπο-
θνήσκοντες ἀπάρχει. Ναί, λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα
ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν, τὰ δὲ ἔργα
αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

Ἐν τούτῳ, φησὶ, τῷ καιρῷ τῷ τοῦ Ἀντιχρίστου
ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων δείκνυται. Εἶτα ὡς ἐξ ἐρωτή-

(45) Inclusa omittit ed.

A quæ significantur omnem penetrent auditum. Br-
stiani vero adorare et ejus signum accipere, est
existimare Antichristum esse Deum verboque et
opere quæ huic grata sunt commemorare ac præ-
dicare. Nam hoc significat character in fronte et
in manu : fronte assumpta pro sermone, et manu
pro opere. Imaginem autem vocat impiam conver-
sationem. Porro vinum dixit iram, non ob læti-
tiam quam immittit, sed ob capitis vertiginem ac
veluti furorem: hujusmodi enim est ira quæ dicitur
θυμός. Mistum vero esse, hoc est diffusum et au-
gmentatum. Ita autem dictum est, eo quod apud
veteres utraque erant pocula. Demum vinum iræ
sive furoris dictum est, quemadmodum etiam vi-
num lætificans. Sicut enim 771 vinum quod læ-
tificat oblivionem immittit rerum molestarum, ita
et nunc vinum iræ vel furoris dictum est supplicium
quod subsequitur.

Quod mistum est mero in cratere iræ. Merum fu-
roris affabre comparavit vino mero quod in calice
mistum est. Siquidem vinum merum facilius inc-
briare potest quam mistum, quoniam in futuro
quoque sæculo retributiones eorum quæ in hac
vita peracta sunt, puræ erunt, et non commistæ
cum opposita misericordia aut continua honorum
operum memoria : quoniam futura quoque vita
vera erit, et expians ab omni simulatione et fuco.
Verum si talis est, quomodo dicitur vinum mis-
tum in cratere? Manifestum est igitur quod τὸ κε-
κερασθαι, id est, mistum esse, non significat tempe-
raturam aliquam, sed additionem, ut sit iste sen-
sus : Quod mistum est, id est, appositum in cratere
iræ, propter quod congrue ad iram sequitur tor-
mentum ignis et sulphuris, quæ ambo ardentissime
exurunt : cum ignis quidem natus sit inflammare,
sulphur autem continue ad ardorem excitare so-
leat. Porro quod dicitur : coram sanctis angelis
et Agno, hoc significare vult : per angelos quidem
implacabilitatem ad cruciatum, per Agnum vero
quod reminiscantiam secum afferat suæ cædis pro
salute hominum, quod ipse illos diligendo, per
ignem seipsum tradiderit, illi vero a propria per-
ditione liberari noluerint. Porro tormenti fumum
tanquam nebulam dixit ascendere : hoc est, aut
manifestationem ad omnes quod supplicium igne
perficiatur (fumus enim ignem denotat), aut eo-
rum qui puniuntur ejulatum, non ad breve tem-
pus, sed perpetuo.

XIV, 12, 13. *Hic patientia sanctorum est : cu-
stodientes præcepta Dei et fidem Jesu. Et audiui vo-
cem de cælo dicentem : Scribe : Beati mortui qui in
Domino moriuntur amodo. Profecto, dicit Spiritus,
ut requiescant a laboribus suis, sed opera illorum se-
quantur ipsos.*

Hoc, inquit, Antichristi tempore ostenditur pa-
tientia sanctorum. Deinde tanquam ab interroga-

tionem sermo effiguratus est : Et quinam sunt, inquit, quos dicis sanctos patientes? deinde veluti respondens, *Custodientes*, ait, *præcepta Dei et fidem Jesu*. Hi namque, præsentibus quoque afflictionibus ac morte intentata, **772** postponunt universa amoris Dei ac fidei Jesu. Non hoc autem dixit quod dividat ac separet fidem in Deum a fide Domini Jesu, sed suo sermone, modo magis introductorio procedens, ita progreditur. In solis namque Judæis religiosa divini Numinis opinio conspici dabatur, quæ a multis vanisque diis ad unum Deum redigebat Dei cultum : Christus vero eo quod homo visus esset et appellatus, apud multos nondum videbatur divinæ naturæ supersubstantialis esse thesaurus : propterea inter Dei præcepta magis discernens, Jesu fidem substituit. Potest tamen dici quod hinc divina de Christo opinio roboratur. Nam si fides Jesu comitatur Dei præcepta, quid necesse est tanquam divinis præceptis contrariam tollere Jesu præceptorum manifestationem, cum ex hoc robur præceptorum magis concilietur? propter quæ ita contempta, non putavit indignum suscipere vilem et abjectam hominis naturam, ut per seipsum ostenderet, quod cum humana natura non posset ad opus deducere præcepta, seipsum huic univit incarnatus.

Beati mortui qui in Domino moriuntur. Vox de cælo non omnes mortuos prædicat esse beatos, sed eos qui in Domino moriuntur, qui mundo mortui sunt, et mortificationem Domini Jesu in corpore circumferunt. Vere enim exitus a corpore illis etiam requies est, quæ a laboribus eximit.

Profecto, dicit Spiritus. Litteræ ordinatio ita habetur. Spiritus dicit : Scribe amodo, tanquam attrahens eos qui certant, promissione quod cessabunt quæ ipsis laboriosa sunt, et assequuntur bona in quibus conquiescant : simul enim ut sublati fuerint e medio labores, inducetur operum retributio.

CAPUT XLIII.

Quod is qui sedebat in nube, demetebat falce quæ ex terra germinabant.

XIV, 14-16. *Et vidi, et ecce nubes candida et super nubem sedens similis 773 Filio hominis, habens in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam. Et alius angelus exivit de templo clamans voce magna sedenti in nube : Mitte falcem tuam et mete, quia venit tempus metendi, quia aruit messis terræ. Et misit is qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa est terra.*

Nubem interpretati sunt sancti Patres Mariam semper virginem, juxta id quod ab Isaia dictum est : « Ecce sedet Dominus in nube levi et veniet

(45) Verba τὸ ὀρώμενον non habebat ed.

Αὐτὸς λόγος ἐσχημάτισται. Καὶ τινες, φησὶν, οὐδὲ λέγεις ἁγίους ὑπομονητικούς; Ἐἴτα ὡς ἀποκρινόμενος. *Οἱ τηροῦντες*, φησὶ, *τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πίστιν Ἰησοῦ*. Οὗτοι γὰρ καὶ πειρασμῶν παρόντων καὶ θανάτου, πάντα δεύτερα θήσονται τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ πίστewς Ἰησοῦ. Οὐ διακρίνων δὲ καὶ ἀποδιστῶν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν τῆς τοῦ Κυρίου πίστewς, τοῦτό φησιν, ἀλλ' εἰσαγωγικώτερον τῶν λόγων χωρῶν οὕτω πρόκειται ἐπὶ γὰρ μόνοις Ἰουδαίοις ἢ τοῦ Θεοῦ εὐσεβῆς; ὑπόληψις ἐνορᾶτο, ἀπὸ τῶν πολλῶν καὶ ματαίων θεῶν εἰς ἓνα Θεὸν περιεσῆσα τὸ σέβασμα · ὁ δὲ Χριστὸς διὰ τὸ ἀνθρώπος ὁρᾶσθαι καὶ χρηματίζειν, οὕτω τοῖς πολλοῖς ἐδόκει θείας φύσεως εἶναι θησαυρὸς ὑπερούσιος. Διὰ τοῦτο διακριτικώτερον ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ πίστιν ὑπέστησεν. Πλὴν ἔστιν εἰπεῖν, ὡς μᾶλλον ἐντεῦθεν ἢ κατὰ Χριστὸν θεολογία κρατύνεται. Εἰ γὰρ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ καὶ ἢ κατὰ Ἰησοῦν πιστεις παρομαρτεῖ, τίς ἡ ἀνάγκη ἀνταναιρῆν τῶν θείων ἐντολῶν τῶν τοῦ Ἰησοῦ τὸ ὀρώμενον (46), μᾶλλον ἐκ τούτου τῶν ἐντολῶν τὸ κράτος οἰκουμενικῶν; δι' ἃς κατωλιγωρουμένας, καὶ τὴν ἀνθρώπου εὐτελεῖ φύσιν οὐκ ἀπηξίωσεν ὑποδύναι · ὡς ἂν δι' ἑαυτοῦ ὑποδείξῃ, ὡς τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας ἀδυνατούσης πρὸς ἔργον ἀγαγεῖν τὰς ἐντολὰς, ταύτη ἑαυτὸν ἤνωσεν ἐνανθρωπήσας.

Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες. Ἡ ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ οὐ πάντα; μακαρίζει τοὺς νεκροὺς, ἀλλὰ τοὺς ἐν Κυρίῳ ἀποθανόντας; τοὺς νεκρωθέντας τῷ κόσμῳ, καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντας. Ἐκεῖνοι; γὰρ τῷ ὄντι ἢ τοῦ σώματος ἔξοδος καὶ ἀνάπαυσις κόπων ἀπαλλάττουσα.

Ναὶ, λέγει τὸ Πνεῦμα. Ἡ σύνταξις οὕτως. Τὸ Πνεῦμα λέγει · Γράψον ἀπάρτι, οἰονεὶ ὑπολιχνεύων τοὺς ἀθλοῦντας τῇ ἐπαγγελίᾳ τῆς ἐκλείψεως μὲν τῶν ἐπιμόχθων αὐτοῖς, ἐντυχίας δὲ τῶν ἀναπαυστικῶν ἀγαθῶν. Ἀμα γὰρ τῷ ἀφανισμῷ τῶν κόπων, ἐπεισυχθήσεται ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀντίδοσις.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Ὅτι ἐν τῇ νεφέλῃ καθήμενος, τῷ δρεπάνῳ συντελεῖ τὰ ἐκ τῆς γῆς βλαστάνοντα.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ νεφέλη λευκὴ, καὶ ἐπὶ τῇ νεφέλῃ καθήμενον ὅμοιον Υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀξύ. Καὶ ἄλλος ἀγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ κρᾶζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης · Πέμψον τὸ δρέπανόν σου καὶ θέρισσον, ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα θερίσαι, ὅτι ἐξηράνθη ὁ θρισμὸς τῆς γῆς. Καὶ εἶδον ὁ καθήμενος ἐπὶ τῇ νεφέλῃ, τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

Τὴν νεφέλην εἰς Μαρίαν τὴν ἀειπαρθένον ἐξελήφασιν οἱ θεῖοι Πατέρες, κατὰ τὸ ὑπὸ Ἠσαίου εἰρημνέον · Ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλῃς κούφης,

καὶ ἦξει εἰς Αἴγυπτον· ἐκ γῆς μὲν οἷον ἐξατμισθεῖσαν, τουτέστι, περιγείου παχύτητος ἀποδράσαν. Κουφότη, δὲ ταῖς οὐρανοδρόμοις ἀρεταῖς κατηρτισμένη ἀποδίδεται τῷ δι' αὐτῆς ἐνδημῆσαι τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν εὐμοιρῆσαντα. Ἡ νεφέλην ἀγγελικὴν τινα δύναμιν διὰ τὸ καθάριον (47) καὶ μετεωρότερον τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, παρ' ὃ καὶ λευκὸν εἶναι.

Ἐχωρ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν. Ὁ στέφανος τὸν Κύριον Ἰησοῦν βασιλεῖα αἰνίσσεται. Βασιλεὺς γάρ τῶν νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν ὁ Χριστός. Χρυσοῦν δὲ τὸν στέφανον λέγει, ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν τιμῶν τὸ ἐνδοξὸν ὑπογράφων· τὸ δὲ ἐν τῇ χειρὶ δρέπανον ἔχειν, τὸ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ κείσθαι τὴν τοῦ αἰῶνος τούτου συντέλειαν παραδελῶν διὰ τῆς ὀργῆς, ἣ τὴν ταχυτέτα τῇ· ἐφ' ὅδου.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν κράζων. Διὰ τί δὲ ἐξῆλθεν οὗτος ὁ ἄγγελος; κράζων; Περιφραστικῶς διὰ τοῦτον δηλοῦται ἡ ἰκεσία τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, ἐφαιμένων μὲν τὴν τῶν δικαίων τιμὴν, ὡς μιμηταμένων αὐτὰς ἐν τῇ προσκαίρῳ ζωῇ αὐτῶν, οὐκ ἀπαναινομένων δὲ τὴν τῶν ἀπειναντίων αὐτοῖς βεβαιωκόντων ἐκδικίαν θεάσασθαι. Διὸ ἐπισπεύδουσιν, ἐφ' ᾧ παύσασθαι μὲν τὰ κινούμενά τε καὶ ἀλλοιούμενα, φανερωθῆναι δὲ τὰ ἀναλλοίωτα καὶ ἀνακίνητα.

Ὅτι ἐξηράνθη ὁ θεισμὸς τῆς γῆς. Τὸ ξηρανθῆναι τὸν θεισμὸν οὐκ ἄλλο δηλοῖ, ἢ τὸ ἐπιστῆναι τὸν τῆς συντελείας καιρὸν ὅτε πεπανθεὶς, ὡς οἶτος ὄριμος, ὁ τῶν ἀνθρώπων σπόρος, ὁ μὲν τοι εὐσεβεῖς φυτοκομισθεὶς, τῶν θεῶν ταμιέων τῆς ἀποδείσεως ἀξιοθεῖη· ὁ δὲ ὕλομανῆσαι, καὶ οὐδὲν σιτώδες καὶ τρόφιμον καὶ τοῦ θεοῦ ἐπάξιον σπόρου ἀπενεγκάμενος τῷ αἰωνίῳ πυρὶ ὑποβληθῇ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΔ'.

Περὶ ἑτέρου ἀγγέλου τρυγῶντος τὴν τῆς πικρίας ἀμπέλου.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ. Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ ἐφώνησεν ἐν κραυγῇ μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ λέγων· Πέμψον σου τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ, καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς, ὅτι ἤκμασεν ἡ σταφυλὴ τῆς γῆς. Καὶ ἐξέβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐτρύγησε τὴν ἀμπέλου τῆς γῆς. Καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν μέγαν. Καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς ἐξωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ὥστε τῶν χαλινῶν τῶν ἰσπων ἀπὸ σταδίων αχ'.

Οὐ μάρτην τὸ γνῶρισμα τοῦ ἀποσταλέντος ἀγγέλου, ὡς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ναοῦ ἀπέσταλται, περὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ οὐδενὸς τοιοῦτου ἐπισημανθέντος, εἰ μὴ ὅτι μόνον ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀπεστάλη, ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦ

⁵¹ Isa. xix 1.

(47) Scribatur κορίνθιον.

A in Ægyptum": de terra quidem veluti evaporantem, hoc est a terrena crassitie egredientem, sed levitate contexta virtutibus in cælum currentibus, quæ ipsi attribuitur, eo quod per ipsam Dei Filius felici fato nobis præsens fuerit. Aut nubem intellige virtutem quamdam angelicam, propter puritatem et sublimitatem angelicæ naturæ, unde etiam candida esse dicitur.

Habens in capite suo coronam auream. Corona designat Dominum Jesum regem. Nam Christus rex est et intelligibilium et sensibilium. Auream vero dicit coronam ex his quæ apud nos sunt in præliis, designans quod gloriosum est. Porro quod falcem in manu haberet, designat in potestate ipsius vitam esse hujus sæculi consummationem, per iram aut velocitatem accessus et impetus ipsius.

Et alius angelus exivit clamans. Quare exivit hic angelus clamans? Periphrastice per hæc significatur supplicatio cœlestium virtutum, cupientium honorem justorum, ut qui ipsas imitati sunt in vita sua temporali, et recusantium intueri ultionem illorum qui modo ipsis contrario vixerunt: ideo festinant ut cessent quæ moventur ac immutantur, et appareant quæ immobilia sunt ac immutabilia.

Quia aruit messis terræ. Aruisse messem non aliud significat quam imminere tempus consummationis quando maturum hominum semem in moluum maturi tritici, hoc quidem pietate enatum ac collectum fuerit, ut in divinis horreis reponatur: illud autem silvescens ac degenerans, et nihil triticeum ac nutritivum divinoque semine dignum referens, ut in ignem perpetuum conjiciatur.

774 CAPUT XLIV.

De alio angelo qui vindemiabat vineam amaritudinis.

XIV, 17-20. Et alius angelus exivit de templo quod erat in cælo, habens et ipse falcem acutam. Et alius angelus exivit de altari habens potestatem super ignem, et clamavit clamore magno ad eum qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ, quoniam matura est vva terræ. Et misit angelus falcem suam in terram, et vindemiavit vineam terræ: misitque in torcular iræ Dei magnum. Et calcatum est torcular extra civitatem: et exivit sanguis de torculari usque ad frena equorum per stadia mille sexcenta.

Non frustra ponitur signum quo missus angelus cognoscatur, quod videlicet a cœlesti templo missus sit, cum de nullo ante hunc tale quid fuerit designatum, sed solus de templo missus est. Hic

autem etiam assumptus est locus in quo erat templum. Dicimus ergo quod quoniam varii cultus omnipotenti Deo exhibentur ab incorporeis suis ministris : quorum hi sane præsentiam acceperunt altarium quæ in terra sunt, unde his qui in terra degunt divinus cultus annuntiatus est : quod sane fuit ab Abraham et Mose usque ad Christi adventum, et in ipso protenditur usque ad hujus sæculi consummationem : merito in illo nullius talis facta est mentio, nisi quis in illo quoque cognitionis indicium esse duceret Agni mentionem, propter cujus in terra præsentiam fuit et angelorum ad homines oraculum, et divinorum virorum prænuntiatio de adventu ipsius in terra. Ut ergo manifestius fiat quod non in terra solum, verum etiam in cœlo cultus offerantur omnipotenti Deo, B necessario in hoc angelo facta est mentio etiam loci præsentie ipsius. 775 Falce autem acuta hunc quoque dicit esse armatum, brevi fore designans exitum.

Habens potestatem super ignem. Hunc intellige ordinatum esse super punitionem impiorum. Ex quo discimus quod universis creaturis præsent angelicæ virtutes, nempe aquæ, aeri et aliis quibusdam partibus universi : hunc autem punitivo igni præsentem, quum etiam de superioribus angelis esset, cum clamore adhortari dicit illum qui falcem habebat.

Et vindemia botros vineæ terræ. Vindemia uvarum designat eos qui valde mali sunt, a quibus calix in manu Domini inebriatur, hoc est impletur, non ebrietate quæ est ad lætitiā, sed ad supplicium : unde etiam bibere dicit omnes peccatores terræ. Quodque hoc depingere velit visio, ex eo manifestum est, quod neque Dominus ipse dignatur collectionem facere, quemadmodum de prioribus : neque unum mittit ad horrea et aliud ad ignem perpetuum : sed unus quispiam ex angelis exsequi dicitur, qui etiam ob excessum improbitatis ipsorum, in lacum iræ Dei protinus injicit, neque responsione dignos Judicans neque interrogatione.

Et misit angelus falcem suam in terram. In terram falx mittitur quæ ab angelo gestatur : et hoc est facere messem punitivam illorum qui terrenis involuntur, et more porcorum lutulenta sorbent opera.

Et vindemiavit vineam terræ. Ex adverso ponitur hæc vinea ei quam Dei progenitor ex Ægypto sublimatam viderat. Hic enim vineam, quæ impietate gavisā fuerat, universosque qui eam præcesserant impios obscuraverat, atque adeo eos quoque qui ab ipso perditionis filio Antichristo illusi fuerant, absque ulla misericordia matere jubetur angelus, et severe facta est aggressio.

Misitque in torcular iræ Dei. Humana magis ratione procedit, excessum ad impietatem volens ostendere hominum illius temporis. Quæ enim fides

A τόπου παραληφθέντος, ἐν ᾧ ὁ ναός. Φαμέν οὖν ὡς ἐπειδὴ διάφοροι λατρεῖαι τῷ παντοκράτορι θεῷ ὑπὸ τῶν ἀσωμάτων αὐτοῦ λειτουργῶν ἐκτελοῦνται, ὧν οἱ μὲν τῶν κατὰ γῆν θυσιαστηρίων ἔφοροι ἐκκληρώθησαν, ἀπ' οὗ θεοσέβεια τοῖς ἐπὶ γῆς κατηγγέλθη, ὁ δὲ ἀπὸ 'Αβραάμ καὶ Μωϋσέως μέχρι τῆς Χριστοῦ παρουσίας, καὶ ἐπ' αὐτῆς παρατείνεται τῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος συντελείας, εἰκότως ἐπ' ἐκείνου μὲν, οὐδενὸς τοιοῦτου γέγονε μνηστὴρ εἰ μή τις καὶ ἐπ' ἐκείνου γνώρισμα λογιζοίτο τὴν τοῦ 'Αρνίου μνηστῆραν, οὗ χάριν τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας καὶ χρηματισμὸς ἀγγέλων πρὸς ἀνθρώπους ὑπῆρξε, καὶ προκαταγγεῖλια θεοφόριον ἀνδρῶν περὶ τῆς ἐπὶ γῆς ἐλευσεως αὐτοῦ. Ὡς ἂν οὖν ἐκδηλότερον γένηται, ὡς οὐ μόνον ἐπὶ γῆς λατρεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανῷ τῷ παντοκράτορι προσάγονται θεῷ, ἀναγκαίως ἐπὶ τούτου τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ τόπου τῆς προεδρίας αὐτοῦ μνηστὴρ γέγονεν. Ὅξεϊ δὲ δρεπάνῳ καὶ τοῦτον καθοπλίσθαι λέγει, τὸ σύντομον τῆς ἐκδόσεως ἐπισημαίνων.

Ἐχωρ ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός. Τοῦτον ἐπὶ τῆς κολάσεως νοεῖ τῶν ἀσεβῶν τετάχθαι. Ἐξ οὗ μανθάνομεν ὡς πᾶσι τοῖς κτίσμασιν, ἀγγελικαὶ δυνάμεις ἐπιστατοῦσιν, ὕδατος, ἀέρος, καὶ ἄλλοις τισὶ μέρεσι. Τοῦτον δὲ πυρὸς τιμωρητικοῦ μέντοι καὶ τῶν ὑπερτέρων ἀγγέλων (48) ὄντα, ἐγκελευσασθαι φησι μετὰ κραυγῆς τῷ δρέπανον ἔχοντι.

Καὶ ἐρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς. Ἡ ἐρύγησις τῶν σταφυλῶν τοὺς λίαν ἀνόμους αἰνέττεται, ἀπ' ὧν τὸ ἐν τῇ χειρὶ Κυρίου ποτήριον μεθύσκειται, τουτέστι, πληροῦται οὐ πρὸς εὐφρόσυνον μέθην, ἀλλὰ πρὸς τιμωρίαν. Διδὸν καὶ πείσθαι φησι πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς. Καὶ ὅτι τοῦτο ἡ ὁπτασία διαζωγραφεῖν βούλεται, δῆλον ἐξ οὗ οὐτε ὁ Κύριος αὐτὸς ἀξιοῖ τὴν συλλογὴν ποιήσασθαι ὡς περὶ τῶν πρώτων, οὐτε τὸ μὲν εἰς τὰς ἀποθήκας, τὸ δὲ εἰς τὸ ἀτελεύτητον παραπέμπει πῦρ· ἀλλὰ τις τῶν ἀγγέλων ἐς καὶ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀσελγείας αὐτῶν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ εὐθέως ἐμβάλλει, μὴδὲ ἀπολογίας ἀξιῶν μὴδὲ ἐρωτήσεως.

Καὶ ἐξέβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν. Εἰς τὴν γῆν τὸ δρέπανον βάλλεται τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου φερόμενον, τουτέστι, τὸ τιμωρητικὸν θῆρος ἐκείνων ποιῆσαι τῶν περὶ γῆν ἠλισκουμένων, ὅσα καὶ χοῖροι τὰ βορβορώδη βοφῶντες ἔργα.

Καὶ ἐρύγησε τὴν ἀμπέλων τῆς γῆς. Ἀπεναντίας αὕτη ἡ ἀμπέλους τῆς ἀπ' Αἰγύπτου παρὰ τῷ Θεοπάτορι μεταωρουμένης. Ἐνταῦθα γὰρ ἀμπέλων τὴν κεχαρηκυῖαν τῇ δυσσεβείᾳ καὶ τοὺς πρὸς αὐτῇς ἄπαντας καλύψαν ἀσελγείας, ἅτε καὶ ὅπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς ἀπωλείας Ἀντιχρίστου ἐκκαχευθέντας, ἀπειδῶς τρυγῆσαι κελεύεται ὁ ἄγγελος, καὶ ἀποτόμως ἡ ἐπιχειρήσις ὑπῆρξε.

Καὶ ἐβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἀνθρωπινώτερον προβαίνει τῷ λόγῳ, τὸ ὑπερβάλλον πρὸς ἀσελγείαν τῶν κατ' ἐκείνο καιροῦ παραστήσαι

(48) Vocem ἀγγέλων omittit ed.

βουλόμενος. Ἐπεὶ, τίς ἡ πίστις τὴν μακαρίαν καὶ ἀναλλοίωτον φύσιν πάθειν ἀλλοκεσθαι παραχωρούσα; τῷ δὲ ἔξω τῆς πόλεως πατηθῆναι τοὺς βότρυας, πόλιν, τῶν κατὰ τὸν ἐνεστώτα βίον ἐμπορικὸν πολίτευμα καλεῖ. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν συντέλειαν τούτου, ἡ τῷ ὄντι ἀμοιβὴ τῶν πεπραγματομένων ἀνθρώποις, εἰκότι λόγῳ ἔξω τῆς πόλεως εἴρηκε. Ἐκ δὲ τοῦ λέγειν ὅτι ἐκ τῆς ληνοῦ αἷμα τῇ συμπατήσῃ τῶν βοτρυῶν ἀπορρέει, βότρυας, τοὺς ἀμαρτωλοὺς περιλείπεται νοεῖν. Διὸ καὶ τὸ αἷμα εἰς τὰς πονηρὰς αὐτῶν πράξεις τροπολογεῖ, τῆς δικαίας ἐπ' αὐταῖς ἐκδικίας σαφούς ἀπασὶ γινομένης. Καὶ οὕτω δικαία ὡς μὴδὲ τοῖς ἀνωθεν εἰς ἐποψίαν ταχθεῖσιν ἀγγέλοις ὑπακούσαι, κωλύουσιν ὡς τισι χαλινοῖς ταῖς ἐαυτῶν συνεργίαι; τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν θεομισῶν πράξεων. Οἱ καὶ τοσοῦτον ἐξψύστησαν, ὡς μὴ μόνον τὰς φυσικὰς ἐπ' ἀγαθῶν κτήσει παρεσχημένους ὑπὸ τοῦ Πλάστου ἐννοίας ἀτιμάσαι, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν θείων ἀγγέλων. Τοιγαροῦν καὶ πρὸς τοὺς θείους συνεργοὺς τοῦ δυσηνοῦ ἐπιθεδεγμένου, ἐκ πολλοῦ νῦν τοῦ περιόντος πρόφαντος ἀπασιν ἡ τούτων ἐξ ἀπειθείας μάστιξ καθίσταται.

Iantia, ex majiori nunc accedente criminum cumulo, di-cientia constituitur.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ'.

Περὶ τῶν ἐπτά ἀγγέλων τῶν ἐπατόντων τοῖς ἀνθρώποις τὰς πληγὰς πρὸ τῆς συντελείας, καὶ περὶ τῆς ὑαλίνης θαλάσσης, ἐν ἧ τούτοις ἄγιους ἐθεάσατο.

Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ μέγα καὶ θαυμαστόν· ἀγγέλους ἐπτά, ἔχοντας πληγὰς ἐπτά τὰς ἐσχάτας, οἱ ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑαλίνην μεμιγμένην πυρὶ, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ χαράγματος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐστῶτας ἐπὶ τῇ θάλασσῃ τὴν ὑαλίνην, ἔχοντας τὰς κιθάρας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδοὺσι τὴν ψῆδὴν Μωσέως δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ψῆδὴν τοῦ Ἀβρίου, λέγοντες· Μεγάλα καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀληθινὰ αἱ ὁδοὶ σου, ὁ Βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν. Τίς οὐ μὴ φοβηθῇ σε, Κύριε, καὶ δοξάσει τὸ ὄνομα σου; οἱ μόνος ὄσιος, οἱ πάντως τὰ ἔθνη ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, οἱ τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.

Καὶ πῶς οὐ μέγα τὴν παγκόσμιον σημαῖνον καθαίρειν; πῶς δὲ οὐ θαυμαστόν, ἀγγέλοις ἱσχυρμένοις τὸν ἐξ ἑβδομάδος ἡμερῶν ἐναρξάμενον συντελεῖσθαι κόσμον, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀποτελεῖσθαι τοὺς τε τὸ καθαίρειν ἀγγέλοις λαχοῦσι καὶ εἰς τὸ καθαίρειν ἔχουσι πληγὰς; Ἐπτά δὲ αἱ πληγαὶ· θάλασσα ὑαλίνη, πῦρ, εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ τὸ θηρίον αὐτὸ, καὶ χάραγμα (49) αὐτοῦ, καὶ ἀριθμὸς αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος. Αὐταὶ μὲν αἱ πληγαὶ, δι' ὧν ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ. Ἔσχαται δὲ, ὡς τοῖς νικῶσιν αὐτάς οὐκ ἔτι περιλειπομένου ἐτέρου ἀγῶνος. Οἱ τε γὰρ τὸ ἀστάθμητον τοῦ βίου τούτου,

(49) Legebatur, ὕαλος, πῦρ, εἰκὼν, θηρίον καὶ χάραγμα.

A est quæ beatam ac incommutabilem naturam affectibus capi concedat? Porro quod extra civitatem calcati sint botri, civitatem vocat conversationem negotiis deditam, quæ in hac vita agitur: et quoniam post hujus consummationem revera datur retributio hominibus de his quæ negotiati sunt, convenienti ratione dixit, extra civitatem. **776** Dicendo autem quod de torculari per conculcationem botrorum sanguis defluat, botros relinquit intelligendos esse peccatores. Ideo quoque sanguinem ad pravas impiorum actiones tropologice convertit, inflictæ propter ipsas omnibus justa manifestaque ultione: et ita justa, ut neque supernis angelis obtemperaverint qui constituti erant ut illorum curam haberent, qui suis auxiliis veluti quibusdam frenis prohibebant homines ab actionibus Deo invis. At illi tanto furore perciti fuerunt, ut non modo naturales considerationes ad bonorum acquisitionem a Conditore sibi traditas contempserint, sed et eas quæ a divinis suggererantur angelis. Itaque quum adversus divinos etiam auxiliares ostensa fuerit effrenis ipsorum petulantia, ex horum inobedientia constituitur.

CAPUT XLV.

De septem angelis qui in homines plagas inducent ante consummationem, et de mari vitreo in quo sanctos conspexerat.

Et vidi aliud signum in cælo magnum et admirabile: angelos septem habentes septem plagas novissimas, quia in ipsis completur ira Dei. Et vidi tanquam mare vitreum commistum igni, et eos qui victoriam reportaverunt de bestia, et de imagine ipsius, et de charactere ipsius, et de numero nominis ipsius, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei, et canentes canticum Mosis servi Dei, et canticum Agni, dicentes: Magna et admiranda sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ ac veræ sunt viæ tuæ, Rex gentium. Quis non timebit te, Domine, et glorificabit nomen tuum? quia solus sanctus es, quoniam gentes omnino venient et adorabunt coram te, quoniam judicia tua manifesta sunt.

777 An non magnum est quod universalem designat subversionem? an non admirandum est mundum esse consummandum ab angelis qui eodem sunt numero cum diebus hebdomadæ a quibus habuit initium, et in eundem finire numerum cum angelis qui id maneris sortiti sunt ut ipsum perdant, et ad perdendum habent plagas? Septem autem plagæ sunt mare vitreum, ignis, imago bestię et bestia ipsa, character ipsius et numerus nominis ipsius. Hæ quidem plagæ sunt quibus completur ira Dei: extremæ vero, ut qui has devicerit nullum sit ipsi reliquum certamen.

Qui enim omnem hujus vitæ instabilitatem quæ sua salsugine in multis exsiccare solet omne refrigerium, tolerando vicerint : quique dum mundus id nactus est ut nominis ipsorum celebritatem in modum vitri conterat, in nullo peiores efficiuntur : non sibi asciscentes vim exurendi ignis, sed illuminandi : cum imagine bestię, aut bestia ipsa, aut caractere aut numero nominis ipsius non infelicitur luctantes, sed viriliter devincentes : hi tunc super mare vitreum stantes, signum gestantes suæ in vita mortificationis, quoad voluptatum quæ in ea sunt inutilitatem ac contractionem : canunt quæcunque æquum est canere victores hujusmodi adversariorum.

Habentes septem plagas novissimas. Quod ait *septem*, non est intelligendum quod numero fuerint septenario, sed capitur pro multis : itaque multa designat esse adversus peccatores supplicia, quibus finem accipit ira Dei, quæ etiam postrema esse dicta sunt. Porro cum Dei audis iram seu furorem, ne concipias divinum numen subjectum esse affectibus : sed quoniam alio modo designare non potuit excessum facinorum peccatorum, ex improbitate ac impudicitia procedentium, quæ vel immobilem ad effectus naturam possent movere, humano more locutus est. Mare autem vitreum non aliud significare putetur, quam per mare quidem multitudinem, per vitrum vero splendorem ac puritatem eorum qui ibi digni fuerint beata vita.

Habentes citharas Dei et canentes canticum Mosi. Dicens citharas, membrorum quæ in terra sunt mortificationem designat. Porro ipsas ait esse Dei, eo quod nullus quantumvis sedulus homo et industrius id præstaret, divino destitutus auxilio. Cæterum Mosi servi Dei canticum 778 illud verisimile est omnes intelligere quod cecinit ob demersionem Pharaonis regis Ægyptiorum. Canticum itaque victorum ante legem et sub lege, ex his concipitur quæ per Moysen jussu Dei peracta sunt, ut dictum est. Agni vero canticum quod est aliud nisi quod ab eo qui responsa dat compositum est? quod etiam canent hi qui a Christo et post Christum decenter conversantes assidue in gratia ac magnificentia annuntiant Agno sive Domino Jesu Christo, ob dispensatum nobis salutari modo omnipotentem, justum ac verum ducatum. Quæ tanquam rex et basis misericordiæ, per apostolos suos operatus est erga suam creaturam.

XV, 5-8. *Et post hæc vidi, et apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo : et egressi sunt septem angeli habentes septem plagas : qui erant vestiti lino mundo et candido, et præcincti circa pectora zonis aureis. Et unum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum. Et impletum est templum fumo a majestate Dei et potentia ipsius : nullusque poterat ingredi templum donec complerentur septem phialæ septem angelorum.*

οὐδεὶς ἐδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἐπὶ πλῆγαι τῶν ἐπὶ ἀγγέλων.

Αὐτοὶ τοὶ πολλοὶ δι' ἀμυρίαν ζηρᾶναι οἶδε τὸ ἀναφόχον, πᾶν νενικηκότας τῇ καρτερίᾳ, οἷτε ταῖς εὐδοξίαις κατὰ τὸ ὕαλον τοῦ συντρίβεσθαι κεκληρωμένου κόσμου κατ' οὐδὲν χειρωμένοι, οὐχ οἱ τοῦ πυρὸς τὴν καυστικὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὴν φωτιστικὴν πεπορισμένοι, οὐχ οἱ τὴν εἰκόνα τοῦ θηρίου, ἢ τὸ θηρίον αὐτὸ, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καταπαλάσαι δεδυστυχηκότας, ἀλλ' ἀνδρικῶς νενικηκότας, οὗτοι τηνικάδῃ ἐστῶτες ἐπὶ τὴν ὑαλίνην θάλασσαν, σύμβολον ἐπιφερόμενοι τῆς ἐκυστῶν ἐν τῷ βίῳ νεκρώσεως κατὰ τὸ ἀνενέργητον τῶν ἐν αὐτῷ ἡδέων ἔδουστιν ὅσα εἰκὸς τοὺς νενικηκότας τῶν τοιοῦτων ἔδειν.

Ἐχοντας πλῆγὰς ἐπὶ τὰς ἐσχάτας. Τὰ ἐπὶ, οὐκ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐβδοματικῷ ἀριθμοῦ ἀκουστέον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πολλὰ. Τὰς πολλὰς οὖν κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν κολάσεις αἰνίσσεται, δι' ὧν ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ πέρας λαμβάνει. Αἵτινες καὶ ἐσχάται ἐλέχθησαν. Θυμὸν δὲ ἀκούων Θεοῦ, μὴ ὡς ἐμπαθοῦς ἄκουε τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἶχεν ἄλλως πως ὑποφῆναι τὴν ὑπερβολὴν τῶν κατὰ ἀσέλγειαν τῶν ἀμαρτωλῶν ἔργων, ἔτε καὶ τὴν ἀπαθῆ φύσιν οἷον τε δυνάμει κινεῖν, ἀνθρωπίνως ἐχρήσατο τῷ λόγῳ. Ἡ ὑαλίνη δὲ θάλασσα οὐκ ἂν ἄλλο σημαίνειν δοκοῖ, ἢ τὸ πολὺ μὲν διὰ τοῦ, θάλασσα, διὰ δὲ τοῦ, ὑαλίνη, τὸ στιλπνὸν τε καὶ καθαρὸν τῶν τῆς ἐκεί μακαριότητος τοῦ βίου ἡξιωμένων.

Ἐχοντας τὰς κιθάρας τοῦ Θεοῦ, καὶ ᾄδουσι τὴν ψῆδὴν Μωσέως. Διὰ τοῦ εἰπεῖν τὰς κιθάρας, τὴν τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν αἰνίσσεται νέκρωσιν. Θεοῦ δὲ αὐτὰς εἶναι, καθότι οὐδεὶς τῶν σπουδαίων ἀνθρώπων τῆς θείας συμμαχίας χρησίων κατορθοῦται. Τὴν δὲ ψῆδὴν Μωσέως δούλου Κυρίου ἐκαίνην πάντας εἰκὸς ἐστὶ νοῆσαι, ἣν ἥσεν ἐπὶ τῇ καταποντώσει Φαραὼ τῶν Αἰγυπτίων. Τῶν μὲν πρὸ νόμου καὶ ἐν τῷ νόμῳ νικηφόρων ἡ ψῆδῃ, ὡς εἴρηται, ἐκ τῶν διὰ Μωσέως προστάγματι Θεοῦ ἐνηργημένων νοεῖται. Ἡ δὲ τοῦ Ἀρνίου ψῆδῃ τίς ἄν ἄλλη, εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χρηματίζοντος συνεθεμένη, ἣν καὶ ἔσουσιν οἱ ἀπὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν αἰσῶς πολιτευσάμενοι, τὴν ἀκατάπαυστον ἐν χάριτι, τὸ μεγαλεῖον ἐξαγγέλλοντες τῷ Ἀρνίῳ, ἥτοι τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, φηνονομημένης σωτηρίως ἡμῖν τῆς παντοκρατορικῆς, δικαίας καὶ ἀληθινῆς ὁδηγίας. Ἀπερὸς βασιλεὺς βᾶσις ὢν ἐλεύς, πρὸς τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα διὰ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων εἰργάσατο.

Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἠρόλην ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐξῆλθον οἱ ἐπὶ ἀγγελοὶ οἱ ἔχοντες τὰς ἐπὶ πλῆγὰς. Οἱ ἦσαν ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν λαμπρὸν, καὶ περιζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζῶνας χρυσοῦς. Καὶ ἐν ἐκ τῶν τεσσάρων ζῶων ἔδωκε τοῖς ἐπὶ ἀγγέλοις ἐπὶ φιάλας χρυσοῦς γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ ἐγερμένη ὁ ναὸς ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ

Σκηνὴν ἐνταῦθα, τὴν ἐν οὐρανοῖς λέγει ἡς καὶ ὁ Μωϋσῆς πῆξαι τὴν σκηνὴν τὴν κάτω προσατάσσεται. « Ὁρα, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. » Ἐκ τούτου τοῦ ναοῦ ἀνοιχθέντος ἐξελεύσεσθαι τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους (50). Πρὸ γὰρ τῆς τοῦ Χριστοῦ συγκαταβατικῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ παρουσίας, ἡ γνῶσις τῶν προκειμένων, ἀσυμφανῆς καὶ ἀνεπινόητος ἀνθρώποις. Διὸ καὶ πρὸς ἐναργεστέραν τούτων πίστιν, ἐν τῷ τοῦ Κυρίου πάθει καὶ τὸ τοῦ ἐπὶ γῆς ναοῦ καταπέτασμα διαβήγγυται ἀνωθεν ἕως κάτω, οἶονεὶ τὰ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κρυφίᾳ συνεπτυγμένα θεῖα μυστήρια, τὰ ἀπὸ τοῦδε ἐκφανῆ παῖσιν καὶ ἐνώπια κατέστη, οὐχ ἐνὶ ἔθνει θησαυριζόμενα, ἀλλὰ παῖσιν ἔθνεσιν ἐκπομπευόμενα. Μαρτυρίου δὲ σκηνὴ οὐ τῷ τυχόντι εἴρηται, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖθεν ὁ χρηματίζων θεὸς τοῖς κατὰ νόμον ἱερεῦσι διεστέλλετο τὰ ποιητέα καὶ μὴ, μετὰ ἀκριβοῦς καὶ ἀνυποστόλου παραγγελίας, οὐκ ἀπὸ τοῦ νομικοῦ μαρτυρίου, ἀλλὰ τοῦ ἀρχετύπου καὶ ἀνθρωπείου.

Οἱ ἦσαν ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν. Λίνω φησὶν ἐνδεδύσθαι τοὺς ἁγίους διὰ τὸ μηδὲν ζωῶδες ἐπάγεσθαι προσπαθείας, ἀ τὸ λαμπρὸν τῆς ζωῆς πέφυκεν ἀμαυροῦν. Οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσᾶς τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ σώματος μέρος, περὶ δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν κατάρχυστα καρδία κατάρχυσται, οὐκ ἀνετον τοῦτο δηλαδὴ ἔχοντες τὸ μέρος καὶ μηδὲν σφραγίστης περιτρυγόμενον ζωστήρι, ἀλλὰ σεμνῶ μάλα καὶ τιμῶ ἀνασταλλόμενον σφιγκτήρι. Τιοῦτο γὰρ καὶ ὁ χρυσοῦς, τῶν κατὰ γῆν ὑλῶν τὸ περισπούδαστόν τε καὶ τιμαλφέστερον ἀνθρώποις.

Ἐπὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ. Καλῶς εἴρηκε χρυσᾶς φιάλας τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐμπεπλησθαι. Τιμίαι γὰρ ἡ ὀργὴ καὶ ἀγαθὸν καὶ συμφέρον ἐν αὐτῇ φέρουσα μᾶλλον, ἢ τὸ δίκαιον, καὶ ἀνιώνται οἱ κολαζόμενοι. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ θυμὸς οὐκ ἐμπαθῆς, ὥστε πολλὰ ἡμῖν εἴρηται, δίκαιος δὲ, ὅτι καὶ ἀπαθῆς ὁ ἄφ' οὗ. Ὅθεν καὶ ζῶν εἴρηται πρὸς ἀντιδιαστειλὴν τῶν παρὰ τοῖς ἔθνεσι νεκρῶν καὶ ἐμπαθῶν θεῶν.

Καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς ἐκ τοῦ καπνοῦ. Ὁ καπνὸς θείας ὀργῆς δειγμα, καθὼ καὶ τὸ, « Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, » εἴρηται. Ὅτε γὰρ καπνὸς ἀνευ πυρὸς ὑφίσταται, οὔτε πῦρ καπνοῦ δίχα. Τὸ δὲ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ γίνεσθαι τὸν καπνὸν, περίφρασιν (51) ἔχει τινά. Οὐ γὰρ διάστολὴ Θεοῦ καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Αὐτοδύναμις γὰρ καὶ αὐτοδύνατος ὁ Θεός. Τὸ δὲ, Ὁὐδεὶς ἐδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναόν, ἢ κατὰ τὸ γεγραμμένον αὐτὸ νοητέον, ἐν ᾧ ἡ « Ἐκτελούμενος οὐδεὶς ἐν ὑποστήματι Κυρίου· εἰ γὰρ τοῦτο, σχολῇ γ' ἂν ὑπενεγκάτῃ τὴν

⁵⁰ Exod. xxv, 49. ⁵¹ Psal. xvii, 9.

(50) Τοὺς ἀγγέλους ed., omissa numerali nota.

A Tabernaculum hoc loco dicit quod est in caelis, ad cuius similitudinem Mosi praecipitur ut componat inferius tabernaculum. « Vide, inquit, omnia facias juxta exemplar quod tibi in monte monstratum est ⁵⁰. » Ex hoc templo aperto egressuros dicit angelos septem. Nam ante Christi humilem ad nos adventum, cognitio eorum quae imminet obscura erat, nec satis ab hominibus considerabatur : ideoque ad efficaciorum horum fidem in passione Domini velum etiam terreni templi scissum est a summo usque ad imum, hoc indicando, quod divina mysteria quae a mundi constitutione per occultationem complicata erant, ex eo tempore manifesta et omnibus obvia sunt exhibita, non uni genti recondita, sed omnibus gentibus expansa. Tabernaculum vero testimonii, non quomodocunque dictum est aut casu, sed quia inde dabat Deus responsa legalibus **779** sacerdotibus, explicando quae facienda essent et quae non facienda, cum exacta et certissima praeeptione, non a legali testimonio, sed archetypo et humano.

Qui erant vestiti lino mundo. Lino ait sanctos fuisse vestitos, eo quod nihil animale alliceret eos ad effectiones quae vitae candorem natae sunt obscurare. Iidem quoque zonis aureis praecincti sunt circa pectora, nempe concupiscibilem corporis partem, circa quam sedem habet cor quod initium concupiscendi retinet : hanc videlicet partem non habentes remissam et nullo temperantiae cingulo coercitam, sed pudica maxime et pretiosa veste sphinctere refrenatam : huiusmodi enim est et aurum, inter materias terrenas maximo studio affectatum, et magis in pretio habitum apud homines.

Septem phialas aureas plenas iracundiae Dei. Recte dicit phialas aureas impletas esse ira Dei : nam pretiosa est ira quae bonum ac utile magis affert quam justitiam, quamvis mœrore afficiantur hi qui puniuntur. Dei autem ira non ex affectione est, quemadmodum frequenter diximus. Justus autem est, quia etiam affectu carens est is a quo procedit. Hinc enim vivens quoque dictus est, ad distinctionem deorum mortuorum et affectibus deorum qui apud gentes erant.

B Et impletum est templum fumo. Fumus divinae irae signum est, juxta illud etiam quod dictum est : « Ascendit fumus in ira ejus ⁵¹. » Neque enim fumus absque igne producit, neque ignis absque fumo. Quod autem fumum dicit fieri a gloria Dei et a potentia ipsius, non ad litteram intelligendum. Non enim est differentia inter Deum et suam potentiam ; ipse namque Deus sua est potentia suaeque gloria. Porro quod dicitur : Nullus poterat ingredi templum, aut intelligi debet juxta id quod scriptum est, ut sit sensus, quod nullus sit perfectus coram

(51) Περιφρόνησιν ed.

Deo : nam si talis esset, nullo modo ipsius iram pateretur : aut quod sancti nullo modo acquirerent quietem supernæ Jerusalem et sanctimoniam quæ in illo templo est, priusquam hi qui digni sunt soriantur testimonii præmia. Qui vero septem plagas his aptaverit qui in mundi consummatione inveniuntur, nequaquam a recto ac decenti aberraverit.

780 CAPUT XLVI.

Quod effusa prima phiala fiat ulcus adversus apostolas qui a Deo defecerunt ad Antichristum.

XVI, 1, 2. *Et audiivi vocem magnam dicentem septem angelis : Ite et effundite septem phialas plenas iracundiæ Dei in terram. Et abiit primus et effudit phialam suam in terram, et factum est ulcus malum ac noxium in homines qui habebant characterem bestiarum, et qui adorabant imaginem ejus.*

Magnam vocem, non quoad sonum ; quem enim sensum pones in his qui nihil opus habent sensu ? sed maguam, ob intolerabilem propemodum miseriam eorum qui puniuntur. Porro vocem dicere, sumptum est pro significare.

Effudit phialam suam in terram. Phiala hoc loco, sicut et calix, intelligenda est vis punitiva, qua effusa ulcus, inquit, noxium successit, allegorice designando cruciatum in corde ardentem. Porro effusam esse in terram, accusat illos qui terrenorum vanitate trahuntur. Ideo quoque ad maiorem manifestationem subjungit, quod *super pravos homines*. Sed quinam erunt illi pravi ? Qui vel characterem gestant bestiarum vel adorant imaginem ejus : eo quod discesserint a Deo vivente, et ad Antichristum confluerint. Porro imaginem bestiarum, id est, diaboli, dicit Antichristum.

CAPUT XLVII.

Plaga secunda adversus ea quæ objurgantur in mari.

XVI, 3. *Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, et factus est sanguis tanquam mortui, et omnis anima vivens mortua est in mari.*

781 Mare aut præsentis sæculi instabilitatem significare vult, eo quod tunc gens bellice insurget in gentem : unde si mare præliis navalibus, et terra et flumina eorum qui occiduntur sanguine rubeant, nihil mirum est : sive quod divina virtute a sanctis prophetis Enoch et Elia fiet tunc fortassis mutatio aquarum in sanguinem, ad redargutionem eorum qui seducti fuerint : quemadmodum in Ægypto sub Mose conversa sunt flumina : quod etiam magis consequi tribuit id quod subjungitur, nempe sanguis non mortui, sed tanquam mortui, quod particula *ὡς*, id est *tanquam*, non rei efficaciam, sed similitudinem in universum designat : ita ut ea conjectura non longe aberret a scopo. Mortui vero, hoc est, jugulati.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Ὅπως τῆς πρώτης φιάλης ἐκχύθη/σης, ἔλκος καὶ τῶν ἀποστατῶν γίνεται.

Καὶ ἤκουσα μεγάλης φωνῆς λεγούσης τοῖς ἐπὶ τὰ ἀγγέλοις· Ὑπάγετε καὶ ἐκχέετε τὰς ἐπὶ τῇ φιάλῃ τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ἔλκος κακὸν καὶ πονηρὸν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.

Μεγάλη φωνή, οὐ τῇ ἀπηχήσει, (τίς γάρ καὶ αἰσθησις τοῖς οὐδὲν αἰσθητοῦ προσδεομένοις ;) ἀλλὰ μεγάλῳ τῇ ἀνυπόστατῳ σχεδὸν τάλαιπωρίᾳ τῶν τεταρωμένων. Τὸ δὲ τὴν φωνὴν λέγειν, ἀντὶ τοῦ σημαίνειν εἴρηται.

Ὑπάγετε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν. Φιάλην ἐνταῦθα καθάπερ ποτήριον, τὴν κολαστικὴν ἐνέργειαν ἐκληπτέον, ἥς ἐκχευθείσης, ἔλκος, φησὶ, κνηρὸν συμβῆναι, ἔλκος, τὴν ἐν καρδίᾳ σφύζουσαν ὀδύνην ἀλληγοῦν. Ἐπὶ τὴν γῆν δὲ χεῖσθαι, γῆν, τοὺς τῇ ματαιότητι τῶν γηίνων περιπωμένους ; ἀποκαλῶν. Διὸ καὶ ἐπιφέρει πρὸς σαφέναιαν τὸ, ἐπὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους. Πονηροὶ δὲ τίνας ἂν εἴεν, ἢ οἱ τὸ χάραγμα ἐπιφερόμενοι τοῦ θηρίου, ἐκ τοῦ ἀποστήναι μὲν ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, τῷ Ἀντιχρίστῳ δὲ προσρῦναι ; Εἰκόνα δὲ τοῦ θηρίου τὸν Ἀντιχρίστον λέγει, τουτέστι, τοῦ διαβόλου.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

Πληγὴ δευτέρα κατὰ τῶν ἐν θαλάσσῃ ἐπιτιμωμένων.

Καὶ ὁ δευτερός ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο αἷμα ὡς νεκροῦ, καὶ πᾶσα ψυχὴ ζῶσα ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Θάλασσαν εἶτε τὸ ἀστάθμητον τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐκδέχασθαι βούλεται, καθ' ἃν τὸ τῆνικαῦτα ἔθνους ἐπ' ἔθνους πολεμῶς ἐγειρομένου· ὅθεν καὶ εἰ ναυμαχίαις ἢ θάλασσα, καὶ ἡ γῆ καὶ οἱ ποταμοὶ τῶν ἀποκτεινομένων φοινίσσονται αἵμασιν, οὐδὲν ἀπεικός, εἶτε καὶ θείᾳ δυνάμει πρὸς ἐλεγχον τῶν ἀπατωμένων τότε ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν Ἐνῶχ καὶ Ἡλία ἡ μεταβολὴ γένοιτο ὕδατων εἰς αἷμα, ὡς καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ Μωσέως οἱ ποταμοὶ, ὃ καὶ μᾶλλον τυχεῖν ἢ ἐπιφορὰ τοῦ ῥητοῦ δίδωσιν, αἷμα φάσκοντος, οὐχὶ νεκροῦ, ἀλλ' ὡς νεκροῦ, τοῦ ὡς μορίου οὐκ ἐνέργειαν, ἀλλ' ὁμοιότητα ὡς ἐπίπαν παριστῶντος, οὐκ ἀποτυχόντως ἂν εἴη τοῦ σκοποῦ. Νεκροῦ δὲ τοῦ ἐσφαγμένου.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

A

CAPUT XLVIII.

Ὅπως διὰ τῆς τρίτης οἱ ποταμοὶ εἰς αἷμα μετακινῶνται.

Καὶ ὁ τρίτος ἐξέχεε φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐγένετο αἷμα. Καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου τῶν ὑδάτων λέγοντος· Δίκαιος ἐὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν ὁ δσος, ὅτι ταῦτα ἐκρίνας, ὅτι αἷμα ἀγίων καὶ προφητῶν ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πίνειν· ἅξιοι γάρ εἰσιν. Καὶ ἤκουσα ἄλλου ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος· Ναὶ, Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἀληθινὰ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σου.

Κάντε ὅθεν δέκνεται τοῖς στοιχείοις ἐπιτετάχθαι ἀγγέλους, ὥν ἓνα τὸν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὕμνεῖν φησι τὸν Θεόν, ἐπὶ τῇ κατ' ἁγίαν καταδίκη τῶν παραβεβηκότων, οἱ τὰς χεῖρας τοῖς αἵμασιν ἐμόλυναν τῶν ἀγίων. Καὶ πρὶν μὲν, μάλιστα δὲ τὸ τηλικαῦτα ἐν τῷ τοῦ Ἀντιχρίστου καιρῷ, ἀνθ' ὧν τῇ τῶν αἱμάτων διαφόρῳ δέψῃ τοὺς τολμῶντας ἐκάλεσε. Διαφθαρέντων γὰρ ποταμῶν καὶ συστημάτων τῶν πηγῶν, πόθεν ἂν ἄλλοθεν τὴν δίψαν ἀκείσαιντο;

Καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου τῶν ὑδάτων. Οὐ μόνον ἑφοροι τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν νομοθέτην Μωϋσῆν, αἱ θεαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τῶν κοσμικῶν στοιχείων, ὥσπερ ἡμῖν ἡ θεὸς αὐτῇ ἀποκάλυψις εἰσηγείται. Ἄ δὲ ἔλεγεν ὁ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἄγγελος, τούτων τὸ μὲν, δίκαιος, τὸ πρὸς ἁγίαν βραβεύειν δηλοῖ, τὸ δὲ ὢν, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ δὲ ἦν, τὸ ἀναρχον, τὸ δὲ δσος, τὸν ὑπεξηρημένον πάσης προσπάθει· θνητῆς. Διὸ καὶ ταῦτα ἐκρίνεν, ἵνα οἱ ἐκχέαντες αἷματα ἀγίων, αἷμα πίωσιν· ἀγίων δὲ τῶν ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ Ἀντιχρίστου κεκακωμένων· προφητῶν δὲ, Ἐνὼχ καὶ Ἠλία, ἐπεὶ καὶ αὐτοὺς ἀποκτενοῦσι. Πῶς δὲ αἷμα πίωσιν; Ἐξ ἀναγκαίου γὰρ οἱ ἐν πολέμοις παρὰ ποταμοὺς ἐστρατοπεδευκότες, μεμολυσμένον πολλάκις αἷματι ὕδωρ πίνουσιν ἐκ τῆς τῶν θνησόντων ἀναίρεσεως.

Καὶ ἤκουσα ἄλλου ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου. Σύμφωνον τῷ ἀγγέλῳ τῷ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Τοῦτον δὲ ἔστι μὲν νοεῖν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὡς καὶ ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ προσφερόμενων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν λογικῶν ὀλοκαρπύσεων καὶ τῶν ζωσῶν θυσιῶν, ἃ προσφέρειν ἐκ τοῦ Ἀποστόλου ἐμάθομεν. Ἐνὶ δὲ νοεῖν καὶ εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις ὡς ἀναγωγικὰς τῶν ἡμετέρων προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ὀλοκαρπωμάτων, εἰρησθαι δὲ θυσιαστήριον ἀπὸ τοῦ περιέχοντος τὸ περιεχόμενον συνεκδοχικῶς τῷ τρόπῳ. Ἐκ τούτου τοιγυν τοῦ λογικοῦ καὶ λειτουργικοῦ θυσιαστηρίου τὴν φωνὴν φησιν ἐνεχθῆναι δικαιούσαν τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα πάντα λόγον καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

Ὅπως διὰ τῆς τετάρτης καυματίζονται οἱ ἄνθρωποι.

Καὶ ὁ τέταρτος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ

Quod per tertiam plagam mutantur flumina in sanguinem.

XVI, 4-7. Et tertius effudit phialam suam in flumina et in fontes aquarum, et factus est sanguis. Et audiavi angelum aquarum dicentem : Justus es tu qui es et qui eras sanctus, quod hæc judicaveris : quoniam sanguinem sanctorum et prophetarum effuderunt, et sanguinem ipsis dedisti ut biberent, quia digni sunt. Et audiavi alium de altari dicentem : Profecto, Domine, Deus omnipotens, vera et justa sunt judicia tua.

Hinc quoque ostenditur angelos præesse elementis, quorum unum dicit in aquis laudare Deum ob transgressorum dignam ultionem, qui manus suas coinquinaverunt sanguine sanctorum : etiam antea sane, sed maxime tunc tempore Antichristi : propter quod ob vehementem sanguinis sitim ipsos audentes vocavit. Nam corruptis fluminibus ac fontium scaturigine, quomodo aliunde possent sitim curare?

Et audiavi angelum aquarum. Non gentibus tantum præfectæ 782 sunt divinæ virtutes, juxta legislatorem Moysen, sed et mundi elementis, quemadmodum hæc revelatio divinitus nos docet. Porro inter ea quæ dixit angelus qui in aquis erat, *justus* dicitur Deus, quod mercedem condignam designet; *qui es*, quod sine careat : *qui eras*, quod initio : *sanctus*, quod sublatus ab eo sit omnis mortalis affectus : ideo etiam hæc indicavit, ut qui sanguinem sanctorum effuderant, sanguinem biberent : sanctorum vero, qui videlicet afflicti fuerant ab Antichristi propugnatoribus : prophetarum autem, nempe Enoch et Eliæ, quandoquidem illos quoque occident. Quomodo vero sanguinem bibent? Quoniam necessitate compulsi qui tempore belli circa flumina committunt prælium, frequenter sæclatam sanguine aquam bibunt, ex eorum qui moriuntur interemptione.

Et audiavi alium de altari. Conformia loquitur hic de altari cum eo qui erat in aquis. Hic autem potest et ipse Christus intelligi, quod etiam in ipso et per ipsum offerantur Deo et Patri rationalia holocausta et vivæ hostiæ, quas ex Apostolo offerre didicimus. Possunt quoque angelicæ virtutes intelligi, ut quæ nostras orationes ac spiritualia sacrificia in sublime ferant. Dictum est autem altare, per figuram quæ a continenti comprehendat contentum. Ab hoc igitur rationali et ministeriali altari factam ait fuisse vocem quæ justificaret judicia, ut quæ omnem rationem ac mentem excedant.

CAPUT XLIX.

Quod per quartam plagam æstu exurantur homines.

XVI, 8, 9. Et quartus effudit phialam suam in so-

lem : et datum est illi æstu affligere homines per ignem. Et æstuaverunt homines æstu magno, et blasphemaverunt homines nomen Dei qui habet potestatem super has plagas, neque resipuerunt ut darent ipsi gloriam.

783 Utrovis modo quis hæc accipiat : aut sensu allegorico, aut quod re vera contingant, sensum habebit semper non dissonum a veritate. Sive enim solem existimet diurnum esse cursum, quo molestiæ et anxietates comprehendunt quotidie lascive ac improbe degentes, ut convertantur : sive etiam quod idem sol siccitate et anxietate ac desperatione molestiarum, quales in bello solent contingere, suo ardore efficacius æstulare faciet : quod et ipse cruciet, suggerens iis conversionem : nihil erit differentię, dum ex utraque interpretatione in uno et eodem intelligentiæ receptaculo sedes figatur.

Qui habet potestatem super has plagas. Ἐξουσίαν (quod nos cum cæteris interpretibus vertimus potestatem) vocat Domini adventum, qui ad hoc præstabit suum secundum adventum, ut reddat unicuique juxta opera sua.

CAPUT L.

Quod per quintam plagam regnum bestię obscuretur.

XVI, 10, 11. Et quintus effudit phialam suam super thronum bestię : et obscuratum est regnum ejus : et commandaverunt linguas suas præ dolore, et blasphemaverunt Deum cæli propter dolores istos, et propter ulcera sua, et non resipuerunt ab operibus suis.

Phialam vocat iram. Solemus enim in conviviis humaniter invicem nos excipere phialis sive calicibus, per vinum quod in ipsis repositum est confirmantes convivium : cujus contrarium conciliat phiala ab hoc effusa (Dei namque furore plenum est poculum effusum) in regnum bestię : siquidem thronum dicit regnum, bestiam vero Antichristum. Porro obtenebratum ait ipsius regnum, quod phialæ fuit effusio, propter doloris vehementiam. Possent quoque regnum intelligi qui Antichristo subjecti sunt.

784 CAPUT LI.

Quod per sextam plagam via per Euphraten aperitur regibus orientalibus.

XVI, 12-14. Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen magnum Euphraten, et siccata est aqua ejus, ut præpararetur via regibus qui sunt ab ortu solis. Et vidi ex ore draconis et ex ore bestię et ex ore pseudoprophetę spiritus immundos tres in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa.

(52) Τὸ ἐκ Θεοῦ ποτήριον ed.

τὸν ἥλιον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυματίσαι ἐν πυρὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ μαμένα, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔχοντος ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας, καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

Ταῦτα ὁποτέρως ἂν τις ἐκλάβοι, ἀλληγορικῶς λόγῳ, φημὶ, ἢ καὶ ἐνεργεῖ πράγματων, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ἀπενεχθείη. Ἐῖτε γὰρ ἥλιον τὸν τῆς ἡμέρας φωτεινὴν δρόμον καθ' ὃν ἐκάστοτε τὰ δυσχερῆ καὶ κατὰ γινετα τοὺς ἀσελγαίνοντας πρὸς ἐπιστροφὴν καταλίσσεται, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον αὐχμῷ καὶ συνοχῇ καὶ ἀπορίᾳ τῶν κατὰ πόλεμον χαλεπῶν τῷ παρ' αὐτοῦ φλογμῷ δραστηκώτερον καυματίσαντα, οἷ καὶ ὁ αὐτὸς μαστίζει ἐπιστροφὴν αὐτοῖς μνωμένης, οὐδὲν δισοίει ἀφ' ἑκατέρας ἐκδοχῆς πρὸς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ κατάλυμα τῆς ἐννοίας αὐλίζεσθαι.

Τοῦ ἔχοντος ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας. Ἐξουσίαν τὴν τοῦ Κυρίου καλεῖ παρουσίαν, ὃς ἐπὶ τοῦτο τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ποιεῖται πρὸς τὸ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. Ν'.

Ὅπως διὰ τῆς πέμπτης πληγῆς ἡ βασιλεία τοῦ θηρίου σκοτίζεται.

Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐξέχευε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου, καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτισμένη, καὶ ἐμασσώοντο τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόθου, καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόθων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν, καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

Φιάλην τὴν ὀργὴν καλεῖ. Εἰώθαμεν γὰρ ἐν τοῖς συμποσίοις φιάλαις δεξιῶσθαι ἀλλήλους τῷ ἐναύταις τεθησαυρισμένῳ ὀίνῳ τὴν εὐωχίαν κρατύνοντες, οὗ ἀπεναντίας ἡ παρὰ σοῦ φιάλη ἐκχεθεῖσα προξενεῖ [θυμοῦ γὰρ πλήρης Θεοῦ τὸ ἐκχυθὲν ποτήριον (52)] ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ θηρίου. Θρόνον γὰρ τὴν βασιλείαν φησὶ· θηρίον δὲ τὸν Ἀντίχριστον· ἐσκοτισμένην δὲ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ φησιν, ἢ ἡ τῆς φιάλης ἐκχυσις ἐποίησε, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ὀδύνης. Δύναται δ' ἂν καὶ βασιλείαν νοῦσαι, τοὺς ὑπὲρ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀντιχρίστου τεταγμένους.

D

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Ὅπως διὰ τῆς ἑκτῆς ἡ ὁδὸς διὰ τοῦ Εὐφράτου τοῖς ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλλίου βασιλεύουσιν ἀνοίγεται.

Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐξέχευε αὐτοῦ τὴν φιάλην ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν Εὐφράτην, καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἡτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλλίου. Καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφήτου, πνεύματα ἀκάθαρα τρία ὡς βατράχους. Εἰσὶ γὰρ πνεύματα δαυμονίων ποιοῦντα σημεῖα.

Ὅλιωθῆναι φησι τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, πρὸς Ἀπάροδον τῶν βασιλέων τῆς γῆς, εἰς τὸν κατάλληλον πόλεμον. « Ἐγερθήσεται γάρ, » φησὶν ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις, « ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεὶα ἐπὶ βασιλείαν. » Τοῦτους δὲ ἐκ τῶν Σκυθικῶν μερῶν εἶναι τοῦ Γῶγ καὶ Μαγὼγ εἰκός. Οὐκ ἀπογνωστέον δὲ καὶ τὸν Ἀντίχριστον ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τῆς Περσίδος ὁρμᾶσθαι, ἐνθα ἡ φυλὴ τοῦ Δὲν ἐκ ῥίζης Ἑβραίων, ἅμα καὶ ἑτέροις βασιλεῦσιν ἡ μεγιστᾶσιν, ἐπεὶ καὶ κατὰ τούτων τὸ βασιλικὸν ἔσθ' ὅτε τάττεται ὄνομα, ὡς ἐν τῷ, « Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, » οὐκ ὄντος μέντοι βασιλείως τοῦ Πιλάτου. Περαιοῦσθαι δὲ τὴν Εὐφράτην, ἡ ψυχικὴν ἢ σωματικὴν ἐπάξυντας θάνατον φησι· ψυχικὴν, διὰ τὴν ἐνεργεῖα δαιμόνων καὶ παραχωρήσει Θεοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς δοκίμιον τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, οὐχ ὡς ἀγνοούντος, ἀλλ' εἰς φανέρωσιν τοῖς ἄλλοις τῶν αὐτῷ προσηχόντων, ἡ μὴ, ἐξάγοντος τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν. Σωματικὴν δὲ τῶν ἐκ γῆς ζώντων ἀξίων διαλελοιπέναι, ὡς μὴ καὶ αὐτὴν τοῖς μικροῖς ἔργοις αὐτῶν ἐξαχρειοῦν, ἔργον οὖσαν ἀγαθοῦ ποιητοῦ καὶ χωρίον ἀνεπηρέαστον τοῖς ἐναμιλλῶς τοῦ πεποιηκότος βιοῦν ἡτοιμασμένοις.

Καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος πνεύματα ἀκάθαρτα τρία. Προσπακουστέον τὸ ἐξίόντα, ἢ ἡ· Εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τῶν τριῶν ἐξίόντα πνεύματα ἀκάθαρτα τρία, ὡς βατράχους. Ἐκ τούτων δαίκνυται, τὸν μὲν διάβολον, ὡς δράκοντα ἐν τῷ ἰδίῳ προσώπῳ δεικνυσθαι, τὸν Ἀντίχριστον δὲ ὡς θηρίον, τὸν ψευδοπροφήτην δὲ ἕτερον παρὰ τὸν Ἀντίχριστον. Καὶ δράκοντα μὲν τὸν διάβολον, διὰ τὸ καυχῆσθαι σχολιοῖς τοῖς κινήμασι, θηρίον δὲ, τὸν Ἀντίχριστον. Οὐ γὰρ ἀνθρωπίνως τὴν ἀνθρωπείαν ὑπόδυσ (53) πρόεισι φύσιν, θηριωδῶς δέ. Τὸν ψευδοπροφήτην δὲ αὐτὸ τοῦτο ὅπερ ἐστὶ, ψεύδεια κατὰ τὸν ποιητὴν εἰπεῖν, εἰδὸτα ἐτύμοισιν ὅμοια. Τοῦτων ἐκάστου τῶν στομάτων ἰσάριθμά φησιν ἀποδύζεσθαι ἀκάθαρτα πνεύματα βατράχοις ὅμοια, ἀλλ' οὐ βατράχους. Πρῶτον, ὡς τῆς τραχείας τούτων βοῆς οὐ πρὸς τινα εἰς Θεὸν ὕμνον οἷας τε οὐσης παραλαμβάνεσθαι, ἀλλὰ ταραχὰς καὶ θορύβους προσποριζούσης, ὡς ἔθος αἰ τῶν δαιμονίων καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν τῷ βορβορώδει βίῳ ἐμφιλοχωρούντων, ὡς περ ἄπ' ἐναντίας τῶν Θεῶν φίλων τῷ σκληρῷ (54) χαιρόντων καὶ τῷ καρτερικῷ τῆς ψυχῆς, ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς καὶ ἐξομολογήσεισι μεγαλύνειν τὸν Θεόν. Τῷ τριαδικῷ δὲ ἀριθμῷ καὶ οἱ φθορεῖς καὶ τὰ ἀπὸ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐξοχετούμενα δαιμόνια, ἵνα τῷ ἀριθμῷ τούτῳ ἀπατώσι, ὡς τῇ πανυμνήτῳ ἀγίᾳ Τριάδι εὐαρεστεῖσθαι.

Ἄ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος. Ἰδοὺ ἐρχομαι ὡς κλέπτης. Μακάριος ὁ γρηγορῶν, καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλέπωσι τὴν ἀσχημωσύνην αὐτοῦ. Καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Ἑβραϊστὶ Ἑρμαγεδὼν.

⁵³ Matth. xxiv, 7. ⁵⁴ Psal. ii, 2.

(53) ἡδὺς vulgatus textus.

Imminutum fuisse dicit flumen Euphraten ad transitum regum terræ in mutuum bellum. Nam « Exsurget, » ait Dominus in Evangelis, « gens in gentem et regnum in regnum ⁵³. » Porro hos ex Scytharum esse partibus Gog et Magog verisimile est. Neque etiam reprobandum est ab orientibus Persidis partibus Antichristum exoriri, ubi tribus Dan e radice Hebræorum commoratur simul cum cæteris regibus aut primatibus : quoniam his quoque interdum regium nomen attribuitur, ut cum dicitur, « Astiterunt reges terræ ⁵⁴. » Siquidem Pilatus non erat vere rex. Transire autem Euphraten ait inducentes ad animæ aut corporis mortem : animæ quidem, eo quod talia operatione dæmonum ex permissu Dei contingant : magis autem ipso quoque Deo illos educente ad probationem famulorum suorum : non quod ignoret, sed ut aliis manifestum faciat qui ad se accedant et qui non. Corporis vero mortem, in his qui digni sunt ut de terra viventium deleantur, ne ipsam quoque suis nefariis operibus corrumpant, quæ boni opificis opus est et regio innoxia, his qui diverso modo vivere parati sunt, juxta id ad quod facti sunt.

Et vidi ex ore draconis spiritus immundos tres. Subaudiendum est egredientes, ut sit sensus : Vidi ex **785** ore trium egredientes spiritus immundos tres in modum ranarum. Ex his ostenditur diabolum quidem veluti draconem in propria persona significari, Antichristum vero tanquam bestiam, pseudopropheta autem alterum præter Antichristum. Et draconem quidem diabolum, eo quod obliquis utatur motibus : bestiam vero Antichristum, ut qui non humano more conversetur in humana natura, sed magis serino more : pseudopropheta autem hoc ipsum quod est, nempe qui in modum poetæ mendacia dicere novit veris similia. Ex uniuscujusque horum ore dicit pari numero scaturire immundos spiritus ranis similes, sed non ranas : primum quod aspera horum vox non possit ad aliquam Dei laudem assumi, sed ad turbationes ac tumultus excitandos : quodque semper moris sit dæmonibus ac peccatoribus fetida ac cœnoenta vita delectari, quemadmodum ediverso Dei amicis quod duro gaudeant, et animi tolerantia ac fortitudine, hymnis et canticis ac confessionibus Deum magnificent. Ternario autem numero sunt et corruptiores et quæ ab ore eorum egrediuntur dæmonia, ut hoc numero fallerent, quasi laudatissimæ ac sanctissimæ Trinitati grati essent.

XVI, 14-16. Quæ egrediuntur ad reges universi orbis ut congregent eos ad prælium magni illius diei omnipotentis Dei. Ecce venio sicut fur. Beatus est qui vigilat, et qui servat vestimenta sua, ne nudus incedat, et videant turpitudinem ejus. Et congregavit eos in locum qui dicitur Hebraice Ermaqedon.

(54) Legebatur χλῆρω, quod sorte sua gaudeant.

Egrediuntur ut in unum educant ad præliandum in se mutuo. Signa vero, inquit, quæ per demones sunt ut regibus furorem bellicum immittat, ostendunt scopum diei illius magni qui non alius est quam secundus Domini adventus. An non magnus est qui in lucem immitit ea quæ ab unoquoque peracta sunt? Non adversus diem bellum est: quod enim bellum esset adversus solaris cursus administrationem? sed adversus hos qui hujus diei timore continue turbati, facti sunt de sorte et acie Dei: **786** unde etiam vestimentis salutis induti sunt, et indumento lætitiæ, quæ non aliud sunt quam virtutes, quamdam præ se ferentes majestatem, manifesto splendore interiorem hominem lætificantes.

Beatus est qui vigilat, et qui servat vestimenta sua. Permansit in tropo qui est de fure, ideo etiam vigilantiam et vestimentorum custodiam fieri dixit, ne pereant per inanem gloriam. Nam vestimenta dicit virtutes, ne horum abiectione nudi inventi aut sordidi, indigni judicemur divinis nuptiis.

Et congregavit eos in locum. Malignos spiritus dicit in quodam loco accumulasse eos qui tunc ab ipsis seducti fuerint: locum autem intellige hic tempus. In hoc igitur tempore inventi hi qui a malignis spiritibus decepti fuerint, separationem a se mutuo acquirunt. Nam hoc intelligendum præbet Hebraica vox Ermagedon si in nostram linguam transmutetur. Et quænam erit separatio? Divini Spiritus divisio, qui tota hac vita apud unumquemque hominem manet, sic ut ne perdi quidem aut abjici possit: robur præstans dum non declinamus ad meliora. Postquam autem transitus a rebus præsentibus ad ea quæ certe vera sunt et perpetua, circa tempus mortis incubuerit, ab his in quibus divinum munus acceptum inventum fuerit occisum, auferetur, parta per operationis segnitiam separatione, et juxta severitatem evangelicam, pars ejus qui fuerit judicio damnatus cum hypocritis ponetur.

CAPUT LII.

Quod per septimam plagam grando et terræmotus fiant adversus homines.

XVI, 17-19. *Et septimus angelus effudit phialam suam in aerem. Et exivit vox magna a templo cæli de throno, dicens: Factum est. Et facta sunt fulgura et tonitrua et voces, et terræmotus magnus qualis non fuit a tempore quo homines fuerunt super terram, talis terræmotus adeo magnus. Et divisa **787** est civitas magna in tres partes, et civitates gentium ceciderunt.*

Hic in aerem effudit phialam, eo quod omnis pestifera corruptio ex aere producat, idque coruscationibus ardentibus et tonitribus resonantibus. A divino autem templo facta est vox, hoc est, ab his qui diviniore modo a sacra sunt adducti, qui-

(55) Ἐκτός vulg.

Ἐκπορεύεται πρὸς τὸ κατάλληλον συγκροτῆσαι πόλεμον. Τὰ δὲ διὰ τῶν δαιμόνων, φησὶν, ἐνεργούμενα σημεῖα, τοῦ εἰς οἶστρον πολεμικὸν ἐμβαλεῖν τοὺς βασιλεῖς, σκοπὸν ἐμφαίνει τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης, ἥτις οὐκ ἄλλη εἰ μὴ ἡδεύτερα τοῦ Κυρίου παρουσία. Καὶ πῶς οὐ μεγάλη, ἥ τὰ ἐκαστῶ πεπραγμένα ἐκπέμπουσα εἰς φῶς; Οὐ πρὸς τὴν ἡμέραν δὲ ὁ πόλεμος, (τίς γὰρ πόλεμος ἀνθρώποις πρὸς ἑλίκου δρόμου ἐπιστάσιαν;) ἀλλὰ πρὸς τοὺτους, οἱ τῆς ἡμέρας ταύτης τῷ φόβῳ διηνεκῶς συγκροτούμενοι, τῆς τοῦ Θεοῦ μοίρας γεγόνασιν, ἐξ οὗ καὶ ἱμάτια σωτηρίας ἐνεδύσαντο, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης, ἅτινα οὐκ ἄλλο ἢ αἱ θεοπρεπεῖς ἀρεταί, τῇ ἐκφανεί περιλάμψει, τὸν ἐντὸς (55) κατευφραίνουσαι ἀνθρωπῶν.

Μακάριος ὁ γρηγορῶν, καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Ἐπέμεινε τῇ τροπῇ τοῦ κλέπτου. Διὸ καὶ φυλακὴν καὶ ἐγρηγόρσιν εἰρηκε γίνεσθαι τῶν ἱματίων, ὅπως μὴ ἀπόλωνται διὰ κενοδοξίας. Ἰμάτια γὰρ τὰς ἀρετὰς καλεῖ, ἵνα μὴ τῇ τούτων ἀποβολῇ, γυμνοὶ εὐρεθέντες ἢ καὶ βυπῶντες, ἀνάξιοι κριθῶμεν τοῦ Θεοῦ γάμου.

Καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον. Τὰ πονηρὰ λέγει πνεύματα ἐν τινὶ τόπῳ συμφορῆσαι τοὺς τιμικάδε ὑπ' αὐτῶν ἀπατηθέντας. Τόπον γὰρ νῦν τὸν καιρὸν ἀκουστέον. Τῷ καιρῷ τοίνυν τούτῳ οἱ ὑπὸ πονηρῶν πνευμάτων ἀπατηθέντες καταλαμβανόμενοι, τεύζονται διακοπῆς. Τοῦτο γὰρ Ἑρμαγεδὼν ἢ Ἑβραϊκῇ λέξει εἰς τὴν Ἑλλάδα διαπορθμευομένη νοεῖν παρέχει. Καὶ τίς ἡ διακοπή; Ἡ τοῦ Θεοῦ διαίρεσις χάρισματος, ὅπερ ἀνθρώπῳ παντὶ παρὰ πᾶσαν τὴν παρούσαν ζωὴν ἀναποδλήτως συμπαραδρεῦον ἐπιβρῶσιν παρέχει ταῖς πρὸς τὰ κρεῖττω ἡμῶν ἀπονεύσεσιν. Ἐπειδὴν δὲ ἡ ἀπὸ τῶν ἐνθὲνδε μετάδοσις; ἐπὶ τὰ ὄντως ἀληθῆ καὶ αἰώνια ἐπιστῇ κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ καίρῳ, ἐν οἷς ἀργὸν τὸ Θεῖον χάρισμα εὐρεθῇ, διαιρεῖται τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀφ' οὗ λαβεῖν ἀξιοθέντος, νοθεῖα ἐργασίας τὴν ἀφαίρεσιν προεξένησεν, καὶ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀποτομίαν, τὸ μέρος τοῦ κατὰ τοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν τίθεται.

ΚΕΦΑΛ. NB.

Ὅπως διὰ τῆς ἐβδόμης χάλαζα καὶ σεισμός κατὰ τῶν ἀνθρώπων γίνεται.

Καὶ ὁ ἑβδόμος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἀέρα. Καὶ ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου, λέγουσα· Γέγονε. Καὶ ἐγένοντο ἀστρακαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναὶ καὶ σεισμός μέγας, ὅλος οὐκ ἐγένετο, ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο ἐπὶ τῆς γῆς, τηλικούτος σεισμός οὕτω μέγας. Καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἐπεσον.

Ἐπὶ τὸν ἀέρα οὕτως ἐξέχεεν, ὡς πάσης λοιμώδους διαφορᾶς ἐκ τοῦ ἀέρος ὑφισταμένης, καὶ ἐν τούτῳ ἀστραπῶν σπλαγιζομένων καὶ βροντῶν ἀπηχουμένων. Ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ δὲ ναοῦ ἡ φωνὴ γέγονε, τούτεστιν, ἀπὸ τῶν θειοτέρως μυσταγωγούμενων, ὧν οὐκ

ἄλλος κατάρχει, ἢ μόνος ὁ ὑπερουσίως ἀπάντων ὑπερκείμενος γενετάρχης Θεός. Τοῦτο γὰρ ὁ θρόνος βούλεται παριστᾶν.

Καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναὶ καὶ σεισμός. Ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ, ἀπ' οὐρανοῦ. Φωναὶ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπὸ τοῦ δέους τῶν καταπληκτικῶν γινομένων. Σεισμός δὲ, κλόνος τῆς γῆς, ἐπὶ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς σημείοις τοῦ τέλους περιέχεται. Ἡ σεισμὸν λέγει, τὴν μεταποίησιν καὶ μεταβολὴν τῶν φθαρτῶν ἐπὶ τὸ ἀφθαρτον, ὃ ἔσται ἀπὸ τῆς δευτέρας Χριστοῦ παρουσίας. Τὸ δὲ, *ὅλος οὐ γέγονεν*. Οὐδέπω γὰρ τοιαύτη μεταλλαγή γέγονε φθαρτοῦ κόσμου ἐπὶ τὸ ἀφθαρτον καὶ διαωνίζον.

Καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη. Περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰρησθαί τινες ἐξεδέξαντο ταῦτα, οὐχ οὕτω πλήθει ἀνθρώπων καὶ κτισμάτων μεγαλοπρεπῶν τῷ μεγαλείῳ αὐχούση, ὡς τὸς Χριστοῦ πάθει καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν ἐπιδημίᾳ. Αἱ δὲ καὶ ἀντιδιαστέλλεται τῶν λοιπῶν πόλεων, ἃς καὶ ἐθνικάς τῇ Γραφῇ ἔθος καλεῖν. Τοῦ γὰρ Ἰσραὴλ χωρὶς, τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἔθνη εἰώθε προσαγορεύειν. Ταύτης δὲ ἡ εἰς τρία μέρη διαίρεσις τὸ τῶν ἐν αὐτῇ κατοικοῦντων σημαίνειν διάφορον βούλεται, Χριστιανῶν, Ἰουδαίων, Σαμαρειτῶν. Οὐκ ἀκαιρον δὲ πόλιν μεγάλην τὸν παρόντα κόσμον ὑπολαμβάνειν, εἰς τρία μέρη ἀφορίζόμενον ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, εἰς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας καιρὸν, εἰς τὴν τῆς ὑπὸ Χριστιανῶν βασιλείᾳ ἐξουσίας, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου τῆς ἐπιδημίας. Πόλεις δὲ τῶν ἐθνῶν αἱ πίπτουσαι, ἥτοι αἱ διάφοροι περὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν ὑπολήψεις τῇ διαφωνίᾳ τὸ εὐπτωτον κληροῦμεναι· ἢ καὶ αὐταὶ αἱ πόλεις.

Καὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ πᾶσα νῆσος ἐβρυσε, καὶ ὄρη οὐχ ἐνδρέθησαν. Καὶ χάλιζα μεγάλη ὡς ταλαυντία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφοδρὰ.

Βαβυλῶνα, οὐ τὴν Ῥώμην λέγει τὴν παλαιάν, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους πολλοὺς τῶν ἁγίων μαρτύρων παθεῖν τὰ ἀνέχεστα· οὐ τὸν ἅπαντα κόσμον κἀνέχη τινὰ ἀποδοχὴν, οὗτος ὁ λόγος, εἰρησθαί γὰρ αὐτὴν Βαβυλῶνα καὶ μεγάλην, ἅτε ἐκ τῶν τοῦ βίου περισπασμῶν εἰκαίων τὸ μεγαλεῖον ἐσχηκότα· εἰ γὰρ ὁ κόσμος διὰ τῆς Βαβυλῶνος ὑπεσημάνθη, τίς ἡ διαστολὴ τῶν νήσων ἀπὸ τοῦ κόσμου, μέρος οὐσῶν τοῦ κόσμου καὶ αὐτῶν; Λεῖπεται οὖν ἑτέραν (56) ὑπονοεῖν Βαβυλῶνα εἰκότι λόγῳ· καὶ τίς αὕτη; Οὐκ ἄλλη, ἢ ἡ Κωνσταντινου, ἐν ᾗ πάλαι διακαιοσύνη ἐκοσμήθη, νῦν δὲ ἐν αὐτῇ φανεύται, ἐκ παραλλήλου ἀμύλης, τῶν πολιτικῶν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐξισωθῆναι σπευδόντων, μᾶλλον δὲ οὐκ ἰσωθῆναι, εἰ μή τις ἐξ αὐτῶν ἀρῇ τὸ ἀριστεῖον εἰς μελίζονα θεοῦ θυμοῦ ἀναψιν. Διὸ καὶ ἡ ἀπαθὴς φύσις

A bus non alius præsideret quam solus ille qui substantiali modo cunctos supereminet, primus parens Deus; nam id significare sibi vult thronus.

Et facta sunt fulgura et tonitrua et voces et terræ motus. Fulgura et tonitrua de cælo, voces autem ab his qui in terra præ timore consternati erant: terræ motus vero, hoc est quassatio ac turbatio terræ, nam hujusmodi finem signa obtinere solent. Aut terræ motum dicit transpositionem et mutationem a corruptibilibus ad incorruptibilia, quod erit a secundo Christi adventu. Ait autem, *qualis non fuit*: nondum enim talis facta est mutatio a corruptibili mundo ad incorruptibilem et sempiternum.

Et divisa est civitas magna. Nonnulli acceperunt ut hæc de Jerusalem dicerentur: non adeo propter hominum multitudinem aut maximam jactantiam magnificarum possessionum, quantum propter Christi passionem ac peregrinationem; propter quod etiam ex adverso distinguit reliquas civitates, quas moris est in Scriptura vocare gentilitias: nam reliquos homines ab Israelitis solet gentes appellare. Hujus autem in tres partes divisio vult designare diversitatem eorum qui in ea habitabant, nempe Christianorum, Judæorum, Samaritanorum. Non fuerit tamen intempestivum civitatem magnam accipere præsentem mundum in tres partes divisum ab adventu Christi: puta in tempus imperii Græcorum, in tempus potestatis regni Christianorum, et in tempus adventus sub Antichristo. Porro cadentes gentium civitates, aut variæ sunt circa illius pietatem opiniones, quæ ob sui discordiam facile decidunt, aut ipsæ quoque civitates.

XVI, 19-21. *Et Babylon magna venit in memoriam coram Deo, ut daret ipsi poculum vini indignationis iræ suæ. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi. 788 Et grando magna quasi tanti pondere descendit de cælo in homines: et blasphemaverunt homines Deum propter plagam grandinis, quod magna esset plaga ejus vehementer.*

Babylonem dicit non veterem Romam, quam in ea temporibus Græcorum multi sancti martyres indigna passi sint; non mundum universum, quanquam hunc sensum nonnulli commendunt, cum dictus sit Babylon et magna Babylon, ut qui magnitudinem habcat ex vanis hujus vitæ occupationibus ac distractionibus: nam si mundus per Babylonem significatus esset, quæ esset insularum differentia a mundo, cum et ipsæ sint pars mundi? Reliquum est igitur ut aliam verisimili intelligentia Babylonem intelligamus; et quæ est hæc? Certe non alla quam Constantinopolis, in qua olim justitia colebatur, nunc autem in ea sunt homicidæ ex mutua contentione: dum cives ecclesiasticis æquare nituntur, imo vero non æquare, sed quispiam ipsorum præmium accipiat ad majore

(56) Ἐτέρω... λόγῳ vulg.

rem divinæ iræ accensionem : ideo quoque natura impassibilis affectibus moveri credita est, ut etiam poculum vini indignationis iræ daretur Babylonī. Quænam autem sint et insule, sermones audire possumus illius sancti (57), qui dicit Ecclesias ex gentibus antea constitutas et firmitatem accipientes. Et quæ est fuga? Non alia quam quæ facta est eo quod abundaverit iniquitas et refrixerit charitas; quæ charitas, fideles colligando in unum propter Deum, et ab infidelium conversatione abstrahendo, tribuebat ut e suo mari emergerent; qua relicta necesse est insulas aufugere ut desinant esse insulæ: cum quibus una quoque montes a terrenis sublevati, ob humanam prudentiam quæ in ipsis erat, e medio sublatis sunt imitatione cohabitantium, qui infelicitè humi decumbebant, et B sublimem ac cœlestem prudentiam perdiderant.

Et grando magna descendit de cœlo. Grandinem e cœlo defluxisse dicit, tanquam illatam a Deo iram. Talenti vero pondere, hoc est consummatæ perfectionis, propter excessum maximum in peccatis, cui etiam correspondens adductum quoque est supplicium ad conversionem.

CAPUT LIH.

789 *De uno ex septem angelis qui ostendit Evangelistæ subversionem civitatis meretricis, et de septem capitibus decemque cornibus.*

XVII, 1-3. *Et venit unus de septem angelis qui habebat septem phialas, et locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi iudicium meretricis magnæ quæ sedet super aquas multas, cum qua scortati sunt reges terræ, et inebriati sunt qui habitant in terra de vino prostitutionis ejus. Et abstulit me spiritu in desertum: et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem et cornua decem.*

Judicium vocat vivendi modum ac dispositionem. Meretricem vero non adeo convenienter veterem Romani intelligere debemus, sicut præsentem mundum, qui et innumerabili sanguine et pluribus regibus abundat quam Roma, ut qui ab initio judicatus sit fornicarie agere, fornicationem agendo non turpem solummodo corporum commisionem, verumetiam omnem a Deo declinationem. Quidam vero alii præsentem revelationem discutientes, meretricem interpretati sunt veterem Romam, aut universale regnum quod ad secundum usque Domini adventum protenditur: aquas vero gentes quibus imperat et imperabit, in quibus robur suum collocat. Quod autem aquas ad gentes referre consuevit Scriptura, audi Dei progenitorem qui illud quod ait: « A vocibus aquarum multarum », de gentibus intelligit.

⁶⁶ Psal. xcii, 4.

(57) Gregorii.

(58) «Οτι δὲ τὰ ὕδατα εἰς ἔθνη λογιστέον, ἀκουσον, etc. vulg.

A παθαίνεσθαι ὑπωπτεύθη, ὡς καὶ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τῇ Βαβυλῶνι δοθῆναι. Τίνας δὲ καὶ αἱ νῆσοι, τοῦ θεοῦ τῶν λόγων ἀκούειν ἔστι τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας ἅρτι καθισταμένας καὶ πῆξιν φάσκοντος λαμβανούσας. Καὶ τίς ἡ φυγή; Οὐκ ἄλλη εἰ μὴ ἡ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν καὶ φυγῆναι τὴν ἀγάπην γενομένη. Ἦτις ἀγάπη διὰ Θεοῦ συνδύσασα τοὺς πιστοὺς, καὶ τῆς τῶν ἀπίστων ἀφελύσασα συναυλίας, τῇ αὐτῆς ἐπινῆχεσθαι παρέσχε θαλάσση. Ἦς ἐκλειοπίνας, ἀνάγκη καὶ τὰς νήσους τοῦ εἶναι νήσους ἀποδιδράσκειν. Αἷς καὶ τὰ ὄρη τῶν ἐν αὐταῖς ἀπὸ τῶν περιγελῶν μετεωρισθέντα φρονημάτων ἀνθρωπίνων συνηφανίσθησαν τῇ τῶν συνοίκων παραζηλώσει τῶν τὸ χαμερπὲς δυστυχούντων, καὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον φρόνημα ἀπολωλεκότων.

Καὶ χάλαζα μεγάλη καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Τὴν χάλαζαν οὐρανόθεν κατεβράχθαι φησὶν ὡς θεήλατον ὀργήν. Τὸ δὲ ταλαντιαῖον, τὸ τέλειον, διὰ τὴν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ἀκρότητα, ἥ ἐν ἀμίλλῳ καὶ ἡ τιμωρία πρὸς ἐπιστροφὴν ἐκκαλουμένη.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Περὶ τοῦ ἐνός τῶν ἐπτά ἀγγέλων δευτέρου τῷ Ἐβανγγελιστῇ τὴν τῆς πόρνῆς πόλεως καθαίρεσιν καὶ περὶ τῶν ἐπτά κεφαλῶν, καὶ τῶν δέκα κεράτων.

C *Καὶ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἐπτά ἀγγέλων τῶν ἔχόντων τὰς ἐπτά φιάλας, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ λέγων· Δεῦρο δεῖξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνῆς τῆς μεγάλης, τῆς καθήμενης ἐπὶ τῶν ὕδατων πολλῶν, μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. Καὶ ἀπήντησέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι, καὶ εἶδον γυναικα καθήμενην ἐπὶ θηρίῳ κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κεφαλὰς ἐπτά καὶ κέρατα δέκα.*

D *Κρίμα τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν διοίκησιν καλεῖ. Πόρνην δὲ οὐχ οὕτω τὴν παλαιὰν Ῥώμην ἐπιτευκτικῶς χρὴ ἀκούειν, ὡς τὸν παρόντα κόσμον, δὲ καὶ αἵμασιν ἀμυθήτοις καὶ βασιλεῦσι πλείοσι Ῥώμης ἐνευθνεῖται, ὡς ἐξ ὀργῆς κακρικῶς πορνικῶς διακρίσθαι, πορνείας οὐ τῆς αἰσχρᾶς συμπολοῦς τῶν σωμάτων μόνης νοουμένης, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀπὸ Θεοῦ ἐκκλίσεως. Ἔτεροι δὲ τινες τῶν τὴν προκειμένην ἀποκάλυψιν ἐπισκεψαμένων, πόρνην τὴν παλαιὰν ὀπειλήφασιν Ῥώμην, ἣ τὴν καθ' ἑαυτὴν βασιλείαν μέχρι τῆς δευτέρας παρατείνουσιν τοῦ Κυρίου παρουσίας· ὕδατα δὲ τὰ ἔθνη, ὧν ἄρχεται καὶ ἄρχει, ἐπ' αὐτῶν τοῦ ἰδρῦσθαι τὸ κράτος ἔχουσα. Ὅτι δὲ τὰ ὕδατα εἰς ἔθνη ἢ θεία Γραφὴ οἶδεν ὑποβάλλειν, ἀκουσον (58) τοῦ θεοπάτορος τῶ, « Ἀπὸ φωνῶν ὕδατων πολλῶν, » εἰς ἔθνος ἐκλαυδάνοντος.*

Μεθ' ἧς ἐπόρευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς. Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς οὗτοι εἰσιν οἱ γῆνοις φρονήμασι πρὸς τὸ συρφετὸν τοῦ παρόντος βίου κατακυλισθέντες. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ ἐμεθύσθησαν, τῷ μὴ ἐκ μικρᾶς καὶ τῆς τυχούσης χρήσεως, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ἐμφορηθῆναι τῆς ἀσεβείας.

Καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι. Τὴν ἐσομένην ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐρήμωσιν ἡ θεωρία αἰνίσσεται, ἣν ὡς γυναῖκα ἰδεῖν φησι διατετηλυμένην καὶ ὡς πόρνην καὶ ἀνανδρον, μὴδὲν ἔχουσαν σωφροσύνης γνῶρισμα. Τὸ δὲ ἐν πνεύματι ἀπενεχθῆναι, τί ἂν ἄλλο σημαίνειον, ἢ τὸ μὴ πραγματικῶς κατ' ἐνέργειαν ταῦτα ὄρεῖν, ἀλλὰ θεωρητικῶς ἡξιώσθαι; Ἀφ' οὗ καὶ ἄλλης γυναικὸς ἑνδαλμα χρηματισθῆναι ἐπὶ θηρίον κόκκινον καθήμενην, γυναῖκα τὸν καιρὸν καθ' ὃν ταῦτα διεξάγεται παριστῶν, καθ' ὃν τῷ διαδόλῳ καὶ αἰμοχαρεῖ (τοῦτο γὰρ τὸ κόκκινον χρῶμα δαγλῶν βούλεται) ὁ διὰ πονηρῶν πράξεων ἐνεργούμενος ἐπαναπαύεται, τῆς καθέδρας τοῦτο νοεῖν ὑποβαλλομένης. Ὀνόματα δὲ βλασφημίας, τὸ τῷ Θεῷ πρέπον σέβας τῷ διαδόλῳ ἀνατιθέναι.

Καὶ ἡ γυνὴ ἥν περιβεβλημένη πορφύραν καὶ κόκκινον, κεχρυσωμένη χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα ποτήριον χρυσοῦν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον βδελυγμάτων καὶ τῶν ἀκαθάρτων τῆς πορνείας τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον, μυστήριον. Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πορνειῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς. Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν τοῦ αἵματος τῶν ἀγίων, ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ. Καὶ ἐθαύμασα ἰδὼν αὐτὴν θαῦμα μέγα. Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος· Διὰ τί ἐθαύμασας;

Πορφύραν, διὰ τὸ κατ' ἐξουσίαν ὡς ὑπὸ βασιλίδι πάντα τομᾶσθαι. Κόκκινον, διὰ τὸ πολλῶν ἀγίων αἵματα ἐκχεῖσθαι. Κεχρυσωμένη δὲ, καὶ χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ὅτι ὡς βασιλίδα ὁ λόγος ταύτην κοσμεῖ κόσμῳ βασιλείῳ. Μεταξὺ γὰρ τῶν ἀπηνῶν καὶ ἐνεξουσιαζομένων ἔστιν ἐνορᾶν τοῖς ἐπηρεαζομένοις ὡς χρυσίον μὲν ἀκίβδηλον ἐπανθούσαν τὴν κατὰ Χριστὸν πίστιν, ὡς λίθον δὲ τιμαλφὴ τῇ διαφανείᾳ τὸ στεῖρρον αὐτοῦ ἐκπομπεύοντα τοῖς ἀγνοοῦσιν, ὡς μαργαρίτας δὲ, τῷ ἐκ τῆς πολυκύμονος τοῦ βίου τῶν πειρασμῶν θαλάσσης ἀναδύναι, καὶ τῷ βασιλεῖ Χριστῷ διαστήματι ἐναρμοσθῆναι. Τὸ δὲ χρυσοῦν ποτήριον, χρυσοῦν μὲν διὰ τὸ τὸν καιρὸν ὡς βασιλεῖν κρατεῖσθαι δυνάμει, ἐν τῇ χειρὶ δὲ, διὰ τὸ ἐνεργῶν τῶν ὑποτιθεμένων. Ποτήριον δὲ ἴσως εἰς ἐνδειξιν ὅτι οὐ κατὰ κόρον, ἀλλ' ἐν δίψῃ τῆς αὐτῶν ἀπωλείας τὴν κακίαν μετέρχονται. Διὸ τὰ βδελύγματα αὐτῆς, τουτέστι, τὰ βδελυκτὰ τῷ Θεῷ ἐπιτηδεύματα ἐπλήθυναν, οἷς ἡ φιλαμαρτήμων πληθὺς ποτίζεται, ὡς ἡδὺ πόμα σπῶσα τὴν βδελυκτὴν τῆς ἁμαρτίας μέθην καὶ τῆς ἐκ Θεοῦ πορνείας τὴν βεβήλωσιν.

Καὶ τῶν ἀκαθάρτων τῆς γῆς. Πορνεία γῆς, οἱ τοῖς γῆνοις προστετηκότες. Οὐ γὰρ πορνεύειν ἔδω-

Cum qua scortati sunt reges terræ. Reges terræ hi sunt, qui terreno sensu ad vulgaria præsentis vitæ devolvuntur. Hi autem etiam inebriati sunt, eo quod non ex modico et vulgato, sed magno usu præsentium satientur impietate.

Et abstulit me spiritu in desertum. 790 Illam desolationem contemplatio designat quæ futura est in spiritualibus, quam se vidisse ait tanquam mulierem, nempe effeminatam et veluti meretricem ac parum virilem, nullumque continentie signum habentem. Porro quod spiritu sublatas sit, quid aliud significare potest, nisi quod hæc non existimentur digna quæ realiter et ipso actu videantur, sed in contemplatione? Unde etiam aliter mulieris simulacrum oraculo significatum esse ostendit, quæ super bestiam coccineam sedebat, mulierem intelligens tempus quo hæc designantur, in quo is qui pravis actionibus exercetur, diabolium sanguine gaudentem (nam hoc significare vult color purpureus) oblectat, quod cathedra intelligendum suggerit. Nomina vero blasphemie dicuntur, attribuire diabolo cultum Deo debitum.

XVII, 4-7. Et mulier erat circumdata purpura et coccino, inaurata auro et lapide precioso et margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominationibus et immunditiis fornicationis terræ; et super frontem suam nomen scriptum, mysterium: Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam sanguine sanctorum, de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum cum viderem illam admiratione magna. Et dixit mihi angelus: Quare miraris?

Purpura, eo quod potestative omnia audeat in modum reginæ: coccino, eo quod multorum sanctorum effundat sanguinem: inaurata vero et auro et lapide pretioso et margaritis, quia hanc tanquam reginam adornat sermo ornatu regio. Nam inter crudeles et potestatem exercentes conspiciere datur Christi fidem tanquam purum aurum fulgentem, tanquam lapidem pretiosa perspicuitate ostentantem suam firmitatem his qui illam ignorant, tanquam margaritas vero emergentes e mari hujus vitæ procellis tentationum agitatæ, et regio Christi diademati aptari. Poculum autem aureum: aureum quidem, eo quod tempus veluti regia firmetur potentia; in manu vero, propter efficaciam eorum quæ statuuntur; poculum autem, fortassis ad ostendendum quod non ex satietate, sed siti suæ perditionis vitia appetant. Ideo quoque suas abominationes multiplicaverunt, id est, abominanda Deo studia, quibus multitudo peccatorum amica potatur, quæ abominandam peccati ebrietatem et fornicationis a Deo contaminationem sorbet veluti suavem potionem.

Et immunditiis fornicationis terræ. Fornicatio terræ sunt hi qui terrenis agglutinati sunt. Neque

enim natura dedit terræ scortari, cum sit creatura inanimata et insensata. Porro super frontem scriptum esse nomen, significat absque ullo rubore operari exsecranda. Matrem vero fornicationum vocans, rursum quaecunque volueris, sive veterem Romanam, sive novam, sive tempus vitæ Antichristi, a vero aberrare non poteris : eo quod singulæ imperii suscepunt aliarum civitatum, et unaquæque satiata est sanguine sanctorum martyrum.

Et miratus sum. Verisimile erat bonum et humanum virum, et majori quam dici possit mansuetudine donatum, cum feritatem intueretur bestialium hominum, maximo stupore fuisse occupatum : nam hoc demonstrat quod ait, *admiratione magna.* Quod autem beatus hic Joannes Theologus simplicioribus ac mansuetis esset moribus, ipsius docet historia (quam in fine hujus libri ex Græco versam reddidimus).

CAPUT LIV.

Quod angelus visum ab ipso mysterium interpretatus sit.

XVII, 7-11. Ego dicam tibi mysterium mulieris et bestię quæ portat eam, quæ habet capita septem et cornua decem. Bestia quam vidisti fuit et non est, et ascensura est de abyso, et in perditionem vadit. Et admirabuntur habitantes in terra, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ a constitutione mundi, videntes bestiam quæ erat et non est et aderit. Hic est intelligentia quæ habet sapientiam. Septem capita septem montes **792** sunt super quos mulier sedet, et septem reges sunt. Quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit ; et cum venerit, oportet illum ad breve tempus manere. Et bestia quæ erat et non est, et ipse octavus est, et de septem est, et in interitum vadit.

Bestia est diabolus : cœpit et non est, tanquam ea quæ sub lance proposita sunt ut omnino transcant. Ideo fuit, inquit, bestia quæ nunc non subsistit, unde manifestum est quod sit diabolus, juxta id quod dictum est : « Principium viarum Domini ». Nunc autem non est, quia occisus est quoad efficaciam actionum, per adventum Christi : neque enim quemadmodum ante hunc efficiebat ut filii hominum et filię per victimas offerrentur dæmonibus ipsorum, ita jam post Christi adventum potis est hæc efficere. Ascendere vero dicitur de abyso, per adventum Antichristi.

Et in perditionem vadit. Perditionem dicit, non ut non sit, sed condemnationem dicit ad gehennam.

Et admirabuntur habitantes in terra. Admirabuntur bestię præsentiam, non solum quod perierit et quomodo vixerit, sed etiam quod advenerit in signis erroris ac deceptionis. Et qui admirabuntur? Qui habitant in terra, de quibus ait Isaias : « Non cademus, inquit, sed cadent qui habitant in

⁹⁷ Job XL, 14.

Α κεν ἡ φύσις γῆ τῷ ἀψύχῳ καὶ ἀναισθήτῳ δημιουργήματι. Τὸ δὲ ἐπὶ τὸ μέτωπον γεγράφθαι ὄνομα, τὴ ἀπηρυθριασμένῳ δηλοῖ πράττειν τὰ ἀπαίσια. Μητέρα δὲ τῶν πορνῶν καλῶν, ἣν ἂν βούλῃ πάλιν, εἰτε τὴν παλαιὰν Ῥώμην, εἰτε τὴν νέαν, εἰτε τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἀντιχρίστου, οὐκ ἂν ἀμάρτης τοῦ ἀληθοῦς, διότι ἀμφότεραι τὸ κράτος ἀνεδέξαντο τῶν ἄλλων πόλεων, καὶ ἐκάστη κόρον ἔσχε τῶν ἀγίων μαρτύρων τοῦ αἵματος.

Καὶ ἐθαύμασα ἰδὼν. Εἰκὸς ἦν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ χρηστὸν καὶ πραύτητι οὐδ' ὅση εἰπεῖν συγκροτούμενον ἀγριότητα ὁρῶντα θηριωδῶν ἀνθρώπων μὴ ὑπερβαλλούσῃ ἐκπλήξει κατὰσχετον γενέσθαι. Τοῦτο γὰρ τό, μέγα θαῦμα, ἐμφαίνει. Ὅτι δὲ ἀπλοῖκός τὸ ἦθος ὁ μακάριος οὗτος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἡ περὶ αὐτοῦ ἱστορία διδάσκει.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΔ'.

Ὅπως ὁ ἀγγελὸς τὸ ὁραθὲν αὐτῷ μυστήριον ἡρμήνευσεν.

Ἐγὼ ἐρῶ σοι τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς, καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπὶ κεφαλῇ καὶ τὰ δέκα κέρατα. Τὸ θῆριον δ' εἶδες ἦν καὶ οὐκ ἔστι, καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. Καὶ θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέποντες ὅτι ἦν τὸ θῆριον καὶ οὐκ ἔστι, καὶ παρῆσται. Ὡς δ' οὗτος ὁ ἔχωρ σοφίαν. Αἱ ἐπὶ κεφαλῇ ἐπὶ δὴ εἰσὶν, δπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν, καὶ βασιλεὺς εἰσὶν ἐπ' αὐτά. Οἱ πάντες ἔπεσον, ὁ εἷς ἔστιν, ὁ ἄλλος οὐκ ἦλθε. Καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον δεῖ αὐτὸν μείναι. Καὶ τὸ θῆριον δ' ἦν καὶ οὐκ ἔστι, καὶ αὐτὸς δευτέρως ἔστι, καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ εἶδος ἔστι, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει.

Θῆριον ὁ διάβολος ἤρξατο καὶ οὐκ ἔστιν, ὥστερ ὑπὸ πίνακι προσεκταμένα ἐντελῶς διεξίεναι. Διό φησιν, Ἦν τὸ θῆριον, οὐ νῦν ὑφίσταμενον. Ἀφ' οὗ δὴλον, ὡς ὁ διάβολός ἐστιν· « Ἀρχὴ γὰρ πλάσμάτων τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ εἰρημένον. Οὐκ ἔστι δὲ νῦν, ὅτι ἀποκτανθεὶς τὰς ἐνεργείας τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ. Οὐ γὰρ ὡς πρὸ ταύτης ἐνήργει υἱοὺς ἀνθρώπων καὶ θυγατέρας τοῖς αὐτοῦ δαίμοσι διὰ θυσιῶν παρασκευάζεσθαι, οὕτως ἤδη ταῦτα καὶ μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν οἷός τε ἐνεργεῖν. Ἀναβαίνειν δὲ λέγεται ἐκ τῆς ἀβύσσου, τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Ἀντιχρίστου.

Καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. Ἀπώλειαν, οὐ τὴν ἀνυπαρξίαν, ἀλλὰ τὴν ἐν γένει κατὰχρυσιν λέγει.

Καὶ θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. Θαυμάσονται τὴν τοῦ θηρίου παρουσίαν, οὐ μόνον ὅτι ἀπόλωλε καὶ πῶς ζῇ, ἀλλὰ καὶ ὅτι παραγέγονεν ἐν τέρασιν ἀπάτης. Τίνες δὲ θαυμάσονται; Οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ ὧν καὶ Ἡσαίας φησὶν· « Οὐ πεσοῦμεθα, ἀλλὰ πεσοῦνται οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ

της γῆς. » Τοιοῦτοι δὲ οἱ ἀσθήρικτοι ἔχοντες τὴν Ἀ
βάσιν, ὥστε μὴ ἐπὶ τὴν πέτραν Χριστὸν θεμελιω-
μένοι. Θαυμάσονται οὖν καὶ νῦν οὗτοι οἱ διὰ τὸ χα-
ερπὲς οὐδὲ τῇ βίβλῳ (59) τῶν ζώντων ἐγράφησαν.

Αἱ ἐπεὶ κεφαλαι ἐπεὶ ὄρη εἰσὶν. Ὅρη εἰσὶν,
ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται. Γυναῖκα ἐφθήμεν εἰρηκότας
ὡς τὴν φθαρτὴν τοῦτον βίον φησὶ θῆλυν καὶ μηδὲν
ἀνδρικὸν ἐπαφαίνοντα. Ὅρη δὲ καὶ κεφαλὰς ἐπεὶ,
τόπους ἡγούμεθα ἐν ὑπεροχῇ καὶ δυναστείᾳ κοσμικῇ
τοὺς λοιποὺς ἐξέχοντας, ἐφ' οὓς κατὰ καιροὺς τὴν
τοῦ κόσμου βασιλείαν ἐστηρίχθαι ἔγκωμεν. Ὡς πρῶ-
τον ἐν Νινευῇ τὴν τῶν Ἀσσυρίων [ἀρχὴν· δεύτερον
ἐν Ἐκδατάνοις τὴν Μήδων δυναστείαν ἀπὸ Ἀρδά-
κου κρατήσασαν τῶν Ἀσσυρίων (60)], ὧν τὸν βα-
σιλεία Σαρδανάπαλον κρατήσας ὁ Ἀρδάκης καθιέδε.
Μετὰ τοὺτους ἐν Βαβυλῶνι τὸ Χαλδαίων κράτος
ὑπερείχεν, ὧν Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς ἐδασίλευ-
σεν. Εἶτα μετὰ τὴν τούτων καὶ τῶν Μήδων κατάλυ-
σιν, ἐν Σούσαις ὑπὸ Κύρου τῆς Περσῶν βασιλείας
καθισταμένης, [μετὰ δὲ τὴν ταύτης ὑπὸ Ἀλεξάνδρου
καθαίρεσιν,] ἡ τῶν Μακεδόνων ὑπειστήλθεν ἀρχή.
Ἐκ τούτων ἡ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τῶν Ῥω-
μαίων ἀρχὴ καὶ ἰσχύς, ἐπὶ μὲν Αὐγούστου Καίσαρος
μετὰ τοὺς πρῶτον βασιλεῖς αὐτῆς καὶ ὑπάτους μον-
αρχήσασα, ὑπὸ δὲ ἀσθεῶν μέχρι Κωνσταντίνου
κατασχεθεῖσα, ὧν μετὰ τὴν κατάλυσιν εἰς τὴν νέαν
Ῥώμην τὰ τῶν φιλοχρίστων βασιλείων μετηνέχθη
βασιλεία. Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, καὶ τοὺς ἐπεὶ
βασιλεῖς ἐκδεκτέον τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γενῶν, ἀρσε-
νικοῦ, λέγω, καὶ θηλυκοῦ, μηδὲν παρεμποδίζουσης
τῆς θανατοῦ τὴν ταυτότητα, εἰ ἔκει μὲν θηλυκῶς
τὰς κεφαλὰς καὶ ἐπεὶ ὄρη οὐδετέρως, ἐνταῦθα δὲ
βασιλεῖς ἐπεὶ ἐστήμανεν. Οὐδὲν γὰρ ἡ Γραφή περὶ
τούτων εἰσθε μικρολογεῖσθαι.

Καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς
εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὐκ ἔλαβον, ἀλλ'
ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσι
μετὰ τοῦ θηρίου. Οὗτοι μίαν ἔχουσι γνάμην, καὶ
τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν αὐτῶν ἐφ' ἑαυτῶν
διδώσιν. Οὗτοι μετὰ τοῦ θηρίου πολεμήσουσι,
καὶ τὸ θῆρ ἡ νίκησει αὐτούς, ὅτι Κύριος κυ-
ρίων ἐστὶ, καὶ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ οἱ μετ'
αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί. Καὶ λέ-
γει μοι· Τὰ ὄντα ἃ εἶδες, καὶ ἡ γυνὴ οὗ ἡ
πόρνη κάθηται. λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ, καὶ ἔθνη
καὶ γλώσσαι.

Τὰ δέκα κέρατα, δέκα βασιλεῖς εἶναι φασὶν ἐκ
τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀνασησομένους ἐν τοῖς ἐσχά-
τοις καιροῖς, ὧν ἐν μέσῳ ὁ Ἀντίχριστος ἀναστή-
σεται. Τὸ δὲ μὴ τὸ λαβεῖν αὐτοὺς βασιλείαν, ἀλλ'
ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς καὶ μίαν ὥραν· τὸ μὲν ὡς
βασιλεῖς διὰ τὸ ἀνέδραστον καὶ σκιῶδες τῆς βασι-
λείας αὐτῶν φησὶ· τὸ δὲ μίαν ὥραν μετὰ τοῦ θηρίου,
ὥραν, τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου παριστᾶν βούλεται,

⁶⁰ Isa. xxvi, 18.

(59) Ἐπὶ τῇ βίβλῳ vulg.

(60) Inclusa hic et infra suppleuntur ex codice Barocciano apud Cramerum.

A terra ⁶⁰. » Tales autem sunt qui firmum non ha-
bent fundamentum, ut qui non sunt aedificati supra
petram Christum. Admirabuntur igitur et nunc qui
in libro viventium non sunt scripti, eo quod terre-
nis rebus incumbant.

Septem capita septem montes sunt. Montes sunt
ubi mulier sedet : mulierem, ut diximus, mortalem
hanc vitam ait, quæ velut effeminata est et nihil virile
demonstrans. Montes vero et capita septem existi-
mamus loca esse in sublimitate et potentatu mun-
dano quæ cæteris eminentiora sunt, in quibus
variis temporibus mundi imperium confirmatum
fuisse cognovimus : quemadmodum primum Assy-
riorum in Ninive, secundum in Ecbatanis Medorum
dynastiam quæ Assyrios Arbace duce superavit,
quorum regem Sardanapalum devictum Arbaces
occidit. Post hos Chaldæorum imperium in Ba-
bylone excelluit, quibus imperabat rex Nabuchodo-
nosor. Deinde post horum ac Medorum eversio-
nem, sub Cyro regnum Persarum in Susis con-
stituitur ; 793 post cujus ab Alexandro deletionem
subingressum est regnum Macedonum. His succes-
sit Romanorum imperium et potestas in veteri Roma,
quæ post priores quidem reges ac consules, cum
sub Augusto Cæsare monarchiam accepisset, usque
ad Constantinum ab impiis occupata est, post quo-
rum dissolutionem in novam Romam translatum
est imperium sub regibus Christum colentibus.
Juxta eundem intellectum septem quoque reges
accipiendi sunt, mutatione generis, nempe neutrius
et masculini, nullum ad intelligentiæ identitatem
præstante impedimentum, si ibi quidem septem
montes genere masculino aut capita neutro, hic
autem septem reges masculino genere significavit :
de his enim Scriptura nihil curiose scrutari solet.

XVII, 12-15. Et decem cornua quæ vidisti decem
reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed po-
testatem una hora tanquam reges accipiunt cum be-
stia. Hi unum habent consilium : et virtutem ac pote-
statem suam bestiæ tradiderunt. Hi cum agno pugna-
bunt, et agnus vincet eos, quia Dominus dominorum
est et rex regum, et qui cum illo sunt vocati et electi
ac fideles. Et dicit mihi : Aquæ quas vidisti ubi mu-
lier meretrix sedet, populi et turbæ sunt et gentes et
linguæ.

Decem cornua decem reges esse aiunt, qui ex
Romano imperio consurgent postremis temporibus,
in quorum medio consurget Antichristus. Non au-
tem ait eos regnum accepturos, sed potestatem
tanquam reges, idque una hora : tanquam reges
sane, eo quod infirmum et obscurum erit regnum
eorum ; una vere cum bestia, horam designare vo-
lens temporis brevitatem, sive illud quo anni hora

complebitur, qua vincenti Antichristo subijcientur; aut etiam intelligitur vita quæ in deliciis agitur.

Et agnus vincet eos..... et qui cum illo sunt vocati. Merito cum Dominus dominorum ait et Rex regum, etiam propugnatores ejus sunt vocati, non vulgarem habentes vocationem, sed firmam, absolutam et immutabilem. Ideo quoque fideles dicuntur, **794** quia fideles uni Domino adhærent, cum non possint duobus dominis servire.

Aquæ quas vidisti. Antea de his diximus, quod tropice ac naturaliter terra sit ex aqua, et in aquis perseverat, in qua firmatus est corruptibilis hic mundus, et qui in humidis ac mollibus versatur deliciis. Omnino autem non alio quam hoc modo secundum humana genera intelligitur, quæ gentes sunt variis linguis distinctæ, et præterea regum conservata imperia: nam hoc significare vult cornu: a cornutis animalibus se tueantur, si quando opus est adversus alia animalia occurrere. Quemadmodum etiam regum dispositiones gentibus adversus gentes permanentiam in seipsis tribuunt, dum ad extraneos principatus non disperguntur.

XVII, 16-18. *Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio prosequuntur meretricem, et desolatam facient illam et nudam, et carnes ejus comedent et ipsam igne concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant ipsius voluntatem: et faciant voluntatem unam, et dent regnum suum bestię donec compleantur sermones Dei. Et mulier quam vidisti est civitas magna quæ habet regnum super reges terræ.*

Quid significare velint cornua jam dictum est, et quod bestia sit diabolus: variat enim in significato bestię, alicubi Antichristum ita nominans, alias autem et Satanam. Reges igitur, inquit, qui antehac per operationem Satanæ crudeliter affecti erant erga agnum, Dei admonitione odio prosequuntur meretricem, id est, voluptuosam in vita conversationem: desolatam quoque efficiunt idololatriam et delubris ac valibus privabunt: et carnes ipsius, hoc est, animalia ad idolorum victimas reposita, sibi ipsis recondent, omneque studium quod circa vana occupatum erat de medio tollent, ut quasi ab igne consumptum existimetur, omnesque clament: Ubi nunc sunt qui tunc vana cura occupabantur? Hæc autem omnia, ut proposuimus, non absque divino numine fieri aiunt, sed Dei providentia.

795 *Et faciant unam voluntatem.* Quanquam concurrat horum studium Dei ad voluntatem, id tamen sicuti Deo curæ fuit, et juxta inscrutabilem providentiæ suæ profunditatem, serviet rebus perficiendis. Secundum hanc igitur concordiam a Deo datam, tradita bestię omnimoda potestate, efficiet ut bestia prævaleat in omnibus ad quæ debita ju-

A ἥτοι δι' οὗ ἡ τοῦ ἐν αὐτοῦ ὥρα συντελεῖται, καθ' ἣν τῷ Ἀντιχρίστῳ τῷ ὑπερέχοντι ὑποταγήσονται ἡ καὶ ὥραν, τὸν ἀπολαυστικὸν βίον νοητέον.

Καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς..... καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοί. Εἰκότως ὡς καὶ Κύριος κυρίων καὶ βασιλεὺς βασιλείων, καὶ ὑπασπιστὰς αὐτοῦ κλητοί, τὴν κλήσιν οὐ κατὰ τὸ ἐπιτυχὸν ἔχοντες, ἀλλὰ κατὰ τὸ καίριον καὶ διηκριθωμένον καὶ ἀμετάθετον. Διδὼ καὶ πιστοί, ὅτι ὁ πιστὸς ἐνὶ προσανέχει Δεσπότη, οὐ δυνάμενος δυοῖν κυρίοις δουλεύειν.

Τὰ ὄντα δ' εἶδες. Προεῖρηται ἡμῖν περὶ τούτων, τροπικῶς καὶ φυσικῶς τὴν γῆν εἶναι ἐξ ὕδατων, καὶ ἐν ὕδασι διατελοῦσαν, ἐν ἣ ὁ φθαρτὸς οὗτος καὶ διύγροισι ἡθοναῖς διαγόμενος ἡδραστὰς κόσμος. Πάντως δὲ οὐκ ἄλλως ἢ οὕτως παρὰ τὰ ἀνθρώπινα γένη νοεῖται, ὅτι πᾶσι ἔθνη εἰσὶ τῇ διαφόρῳ φωνῇ διαστελλόμενα, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ βασιλείων κράτη συντηρούμενα. Τοῦτο γὰρ τὸ κέρας δηλοῦν βούλεται, ἀπὸ τῶν κερασφόρων ζώων λαβὼν τὴν χρῆσιν, ὅτι κακὰ τὰ τοῖς κέρασιν αὐτῶν συντηρεῖται, εἴπου δεήσει πρὸς ἕτερα ζῶα διεξάγεσθαι. Ὅσοι καὶ ἔθνεσι πρὸς ἔθνη αἱ τῶν βασιλείων διαταγαὶ τὸ καθ' ἑαυτὰ διαμένειν παρέχουσι μὴ πρὸς ἐκφύλους κυριαρχίας σκεδάζεσθαι.

Καὶ τὰ δέκα κέρατα δ' εἶδες ἐπὶ τῷ θηρίῳ, οὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἡρμαιωμένην ποιήσουσιν αὐτήν, καὶ τυμνὴν ποιήσουσιν αὐτήν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ αὐτήν κατακαύσουσιν ἐν πυρὶ. Ὁ γὰρ θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν κοιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ κοιῆσαι γνώμην μίαν, καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ ἄχρι τελεσθῶσιν οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ. Καὶ ἡ τυμὴ ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλείων τῆς γῆς.

Τὰ μὲν κέρατα τί δηλοῦν ἐθέλει, εἴρηται δὴ θηρίον δὲ τὸν διάβολον. Ἀδιαφορεῖ γὰρ κατὰ τὸ σημαίνόμενον τοῦ θηρίου, πῇ μὲν τὸν Ἀντίχριστον ὀνομάζων οὕτως, ἔσθ' ὅτε δὲ τὸν Σατανᾶν. Οἱ βασιλεῖς οὖν, φησὶν, οἱ τέως κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ φονίως τῷ ἀρνίῳ διατεθέντες, θεοῦ ὑποθημοσύνη, μισήσουσι τὴν πόρνην, τὴν ἐν τῷ βίῳ ἀπολαυστικῷ δαίταν, ἐρημώσουσι δὲ καὶ εἰδωλολατρείαν καὶ τεμενῶν καὶ μαντείων ἑλλοτριώσουσιν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς τὰ πρὸς θυσίαν ἀναφερόμενα τῶν εἰδώλων ζῶα αὐτοῖς ταμιεύσουσι, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ τὰ μάλιστα σπουδὴν ἀφανίσουσι, καὶ οὕτως ὥστε ὑπὸ πυρὸς δαπανηθεῖσαν νομίζεσθαι, καὶ πάντας κράζειν. Ποῦ νῦν οἱ τῆς τότε ἐπὶ τὰ μάλιστα ἐπιμελείας ἐχόμενοι; Ταῦτα δὲ πάντα, ὡς ἐφημεν παραθέμενοι, οὐκ ἂν ἀθεοὶ συμβῆναι φασιν, ἀλλ' ἐκ θείας ἐπισκοπῆς καὶ προνοίας.

Καὶ ποιῆσαι γνώμην μίαν. Εἰ καὶ σύνδρομος ἡ τούτων γνώμη τῇ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς θεῶ μεμελημένη, κατὰ δὲ τὸ ἀνεξαιρεῖν ἄνθρωπον βάθος τῆς προνοίας αὐτοῦ συμβαλὶνδουσα τοῖς συντελούμενοις. Οὕτω τοιροῦν κατὰ τοιαύτην ὁμογνωμοσύνην τούτοις δοθεῖσαν ὑπὸ θεοῦ, τῆς ἐξουσίας ἀπάσης παρατρεθείσης τῷ θηρίῳ, διατελέσει κρατοῦν τὸ θηρίον εἰς ὅσον

ἂν αἱ κατάλληλοι κρίσεις ἀπέξωσιν αἱ διὰ τῶν λόγων ὑπεσημάνθησαν, δι' ὧν λέγει· Ἄχρι τελεσθῶσιν οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἡ γυνὴ ἦν εἰδὼς, ὅστις ἡ πόλις ἡ μεγάλη. Σαφέστερον τὴν γυναῖκα παριστῶν, ἀναλαμβάνει περὶ αὐτῆς λόγον, καὶ φησιν ἐκείνην εἶναι τὴν ἔχουσαν τὸ κράτος ἐπὶ τῶν τοῖς γῆνοις προσανακειμένων. Οὐ γὰρ καὶ πάντες οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ἥδη καὶ τοῖς γῆνοις προσδιαφθείρονται.

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'.

Περὶ ἐτέρου ἀγγέλου τὴν πτώσιν Βαβυλῶνος δηλοῦντος, καὶ οὐρανίου φωτὸς τὴν ἐκ τῆς πόλεως φωτὴν ἀνταλλομένης, καὶ περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν τετραπύλων ὧν τὸ πρὶν ἐκέκτετο.

Μετὰ ταῦτα εἶδον ἄγγελον ἄλλον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην. Καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἔκραξεν ἰσχυρῶς φωνῇ λέγων· Ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων, καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου καὶ μεμισμένου· οἱ ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπώκασιν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς θυρώσεως τοῦ στερήσεως αὐτῆς ἐπλούτησαν. Καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν· Ἐξελθε ἐξ αὐτῆς, ὁ λαὸς μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσῃτε ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάθῃτε· οἱ ἐκολλήθησαν αὐτῆς αἱ δὲ δόξαι τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.

Καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη. Κάντεῦθεν τῶν θείων δυνάμεων τὸ λαμπρὸν καὶ φωτιστικὸν πολλῶ τῷ μέτρῳ τὸ ἀστρῶδες σέλας ὑπερνικῶν ἔστι νοεῖν μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰ ἀμαυρὰ τοῦ φθαρτοῦ κόσμου παρρησιαζόμενον. Μεγάλην φησὶ τὴν τοῦ φωστῆρος εἶναι ἐξουσίαν, καὶ οἱ φωτίζειν τὴν περιγίον ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. Παραβαλλόμενα γὰρ τὰ οὐράνια καὶ ἀφθάρτα τοῖς γῆνοις καὶ φθαρτοῖς, ὅσον τὸ ὑπερβάλλον τῆς δόξης παρίστανται; Ἰσχυρὰν δὲ τὴν φωνὴν ἐμπεδοῖ τὸ ἐμπρακτον ἐμφανῶν τῶν δηλουμένων καὶ ἀπαράβειτον. Καὶ τί τοῦτο, Ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη; Βαβυλῶνα τὴν διεξοδὸν τοῦ φθαρτοῦ τούτου βίου λέγων.

Καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου καὶ μεμισμένου. Εἰς ὅρνεα μεταλαμβάνει τοὺς δαιμόνας διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐφόδου αὐτῶν τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐπεὶ καὶ τῶν ὁρνέων ἡ ἐφοδος ἐξ ἀδήλου εἰσθὲν ἐπιφοιτᾷ προσδοκίας. Μεμισμένου δὲ εἴρηται οὐκ ἀλόγως. Τίς γὰρ σωφρονῶν οὐ βδελύσσεται τὴν μετὰ τῶν δαιμόνων ἀναστροφὴν; δι' ἣν καὶ βδελύγματα ὠνομάσθησαν.

Ἐξελθε ἐξ αὐτῆς, ὁ λαὸς μου. Ἐξελθεῖν παρακελεύεται ἡ φωνή, οὗς ἔγνω Κύριος αὐτοῦ. Ἐξελθεῖν δὲ, τὸ μὴ συναπολέσθαι δικαίους μετὰ ἀσεδῶν. Ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ Λώτ τοῦ, « Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἀνυπερθέτως μέχρις ἂν τοῦ ὄρους, ἐπὶ γῆς οὐδαμοῦ ἡρεμῶν, » ὁ Θεὸς αὐτῷ ἐντελλάτο· οὕτω κἀναῦθα.

²⁹ Gen. xix, 17.

A dicit deducunt, quæ per sermones designantur, cum ait : *Donec compleantur sermones Dei.*

Et mulier quam vidisti est civitas magna. Mulierem apertins ostendens, repetit sermonem de ipsa, et ait illam esse quæ habet imperium super eos qui terrenis incumbunt : neque enim omnes qui terram inhabitant, statim quoque terrenorum affectione corrumpuntur.

CAPUT LV.

De alio angelo casum Babylonis significante, et cælesti voce quæ fugam ex ipsa præcipiat; deque rejectione delectabilium quæ antea adquisierat.

XVIII, 1-5. Et post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, qui habebat potestatem magnam, et terra illuminata est a gloria ejus. Et clamavit forti voce, dicens : Cecidit Babylon magna, et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ et invisæ : quia de vino iræ scortationis ejus biberunt omnes gentes. Et reges terræ cum illa scortati sunt : et mercatores terræ de potentia deliciarum ejus divites facti sunt. Et audivi aliam vocem de cælo, dicentem : Egredere de illa, populus meus, ne participes sitis delictorum ejus, et ne de plagis ejus accipias : quoniam peccata ejus conglutinata sunt usque ad cælum. Et recordatus est Deus iniquitatum ejus.

796 Et terra illuminata est. Hinc etiam intelligere possumus divinarum virtutum splendorem ac lucem longo intervallo stellarum lumen excedere : quandoquidem libere agens ac emissus splendor ille præterit ac superat hujus mundi obscuritatem. Dicit ergo magnam esse hujusmodi luminaris potestatem, et vicinam terram sua gloria illuminare. Comparata enim cælestia et incorruptibilia terrenis ac corruptibilibus, quantum gloriæ excessum demonstrant! Fortem autem vocem stabili, rerum quæ significantur efficaciam demonstrans et immutabilitatem. Et quid illud est, *Cecidit Babylon magna*? Babylonem dicens hujus corruptibilis vitæ transitum.

Et custodia omnis spiritus immundi et invisæ. Ad volucres transfert dæmones propter incertitudinem impetuosi accessus eorum adversus homines : quoniam volucrum quoque invasio ex incerta solet expectatione supervenire. Invisi quoque non irrationabiliter dictum est : quis enim prudens non abominatur conversationem cum dæmonibus? propter quam etiam abominationes dicti sunt.

Egredere de illa, populus meus. Egredi jubet vox eos quos Dominus novit esse suos. Egredi autem, ne una periantur pii cum impiis. Quemadmodum enim Deus præcepit Lot, dicens : « Servans serva animam tuam usque ad montem, nequaquam in terra quiescendo », ita et hoc loco.

Et recordatus est Deus iniquitatum ejus. Humano modo hæc colliguntur : nam in beata Dei natura ad quam nequeunt affectus accedere, superfluum ac vanum est hujusmodi vel concipere. Ibi enim est recordatio ubi et oblivio : oblivio autem designat id quod factum est, potentia quidem adesse, non tamen actu : porro Deo nihil adest potentia, sed actu.

XVIII, 6-8. *Reddite ei sicut et ipsa reddidit vobis, et duplicate ei duplicia secundum opera ejus. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificavit se et lasciviit, tantum date illi tormentum et luctum. Quia dicit in corde suo : Sedeo regina, et ridua non sum, neque luctum videbo. Propterea uno die venient plagæ ejus, mors et luctus et fames, et igne comburetur, quia fortis est Dominus qui judicabit illam.*

Animadvertendum est, a quo procedat hoc præceptum vel sermo. Potest autem dici quod a justis vel martyribus qui illo tempore, nempe adventus Antichristi, pro Christo certaverint, in tanta crudelitate ac feritate eorum qui tunc in vita versabuntur traditi in ministros Antichristi, ut quantum ad Dei imitationem vivere elegerint, excessu tamen afflictionum devincantur ut hæc proferant. Diximus autem mulierem tempus sub Antichristo significare, et non civitatem aliquam : poculum autem, voluntatem seu propositum eorum qui tunc in vita versabuntur : qui de Satanæ potentatu gloriantes, incomparabili tormentorum magnitudine adversus sibi repugnantes utuntur : quemadmodum igitur fecit, reddetur ipsi.

Reddite illi duplum. Non duplum proprie vult hic intelligi duplicatum : sed quod benignus ac bonus Deus, cum punit etiam infra id quod justum est, duplum se reddidisse ducit ubi vel partem reddiderit : nec solum duplum, sed et septuplum : nisi fortassis id existimandum est has non esse Dei minas. Quomodo enim is qui dicit, « Non ulciscetur bis Deus super eadem re », nunc in duplo ac septuplo ait ipsum ulcisci? Fortassis igitur nihil absurdum fuerit, si accipiat significare non juxta dignitatem, sed longe infra mensuram.

Quantum glorificavit se et lasciviit. Quemadmodum, inquit, et glorificata et in præsentī vita deliciis diffuens, non adimplevit quod præviderat esse divinæ voluntatis, ita reddite. Dicit enim : Non privabor regno.

In corde suo. Cor appellat durationem eorum qui tunc vitam complebunt, quos etiam fluxit cum muliere adulterium patrare.

Propterea uno die venient plagæ ejus. Per hoc quod dicit, uno die, inexpectatum ac repentinum tempus significat quo hæc contingent. Postquam enim inimici ipsius obtinuerint illam, poterunt vel unico die omne supplicium in eam inducere quæ

Kal ἐμνημόνευσεν ὁ Θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. Ἀνθρωπίνως διασκευάζεται ταῦτα. Ἐπὶ γὰρ Θεοῦ τῆς μακαρίας φύσεως καὶ πάθειν ἀπορούτου, τὰ τοιαῦτα καὶ ἐννοεῖν περιττόν. Ἐκεῖ γὰρ μνήμη, ὅπου καὶ λήθη. Λήθη δὲ τοῦ δυνάμει παρῆναι τὸ πραχθῆναι, οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἐνεργείᾳ σημαντικόν. Θεῷ δὲ οὐδὲν πρόσκειται δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ.

Ἀπόδοτε αὐτῇ, ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν ὑμῖν, καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλῶν κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς. Ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασε, καράσσατε αὐτῇ διπλοῦν. Ὅσα ἐδόξασεν αὐτὴν καὶ ἐστερηρίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν καὶ πένθος. Ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, ὅτι Κἀθημαι βασίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμι, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. Διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος, καὶ πένθος, καὶ λιμός. Καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται ὅτι ἰσχυρὸς Κύριος ὁ κρινὼν αὐτήν.

Ἀνεπισήμαντον, παρὰ τίνος τὸ πρόσταγμα ἢ ὁ λόγος πρόεισιν. Ἐπὶ δ' ἂν παρὰ τῶν δικαίων καὶ μαρτύρων τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου δηλαδὴ ἐπιδημίας ὑπὲρ Χριστοῦ ἐναθλησάντων, τοσαύτη ὠμότητι καὶ θηριωδίᾳ ὑπὸ τῶν τῆνικαῦτα τῷ βίῳ ἐμπολιτευομένων ὑπουργῶν τοῦ Ἀντιχρίστου παραδοθέντων, ὥστε καὶ αὐτοὺς, καὶ εἰ θεομιμήτως προσέλοντο ζῆν, ἀλλ' οὐκ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῶν κακώσεων ἐκνικηθῆναι ταῦτα προσφέρειν. Εἰρήκαμεν δὲ γυναῖκα τὸν ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου καιρὸν, οὐ πόλιν τινὰ σημαίνειν, καὶ ποτήριον δὲ τὴν προαίρεσιν τῶν ἐμπολιτευομένων τῷ τότε βίῳ, οἱ τῇ δυναστείᾳ τοῦ Σατανᾶ γαυριῶντες, ἀμέτρῳ τῇ τῶν δεινῶν εὐθηνίᾳ κατὰ τῶν ἀντικειμένων κατεχρήσαντο. Καθὼς οὖν ἐποίησεν, ἀποδοθήτω αὐτῇ.

Ἀπόδοτε αὐτῇ διπλοῦν. Οὐ τὸ διπλάσιον βούλεται τὸ διπλοῦν, ἀλλ' ὅτι φιλόανθρωπος ὢν ὁ Θεὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ πολὺ καταβαλεστέρον κολάζων, διπλῶνεται ἀποδεδικέναι καὶ ὅταν μέρος ἀποδῇ, καὶ οὐ μόνον διπλᾶ, ἀλλὰ καὶ ἑξαπλάσια, εἰ μὴ που τοῦτο οἰητέον ὡς οὐ Θεοῦ ἀπειλῆς. Πῶς γὰρ ὁ λέγων, « Οὐκ ἐκδικήσῃ Κύριος δις ἐπὶ τὸ αὐτό, » νῦν διπλάσι καὶ ἑξαπλάσια φησὶν ἐκδικεῖν; Εἰ οὖν τὸ διπλοῦν καὶ ἑξαπλάσιον οὐ τὸ κατ' ἀξίαν σημαίνειν ὑποληπτέον, ἀλλὰ τὸ μετριώτερον, ἴσως ἀποπον οὐδέν.

Ὅσα ἐδόξασεν αὐτήν, καὶ ἐστερηρίασε. Καθὼς, φησὶ, δοξασθεῖσα καὶ κατασπαταλήσασα τοῦ παρόντος βίου, πρόνοιαν οὐ πεποίηται τοῦ θείου θελήματος, οὕτως ἀπόδοτε αὐτῇ. Λέγει γάρ· Οὐκ ἔσομαι τοῦ βασιλεύειν ἐστερημένη.

Ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Καρδίαν, τὸ ἑμμονόν φησὶ τῶν τότε τὸν βίον συμπληρούντων, οὗ καὶ εἰς γυναῖκα ἐμυθοποίησε μαχλῶσαν.

Διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς. Διὰ τοῦ λέγειν, μίαν ἡμέραν, τὸ ἀπροσδόκητον καὶ ἀθρόον δηλοῖ τοῦ καιροῦ ἐν ᾧ ταῦτα συμβήσεται. Μετὰ γὰρ τὸ ἐγκρατεῖς αὐτῆς γενέσθαι τοὺς ἐχθροὺς ἐξαρκεῖ καὶ μία ἡμέρα πᾶσαν κόλασιν ἐκ-

¹⁰ Naum 1, 12.

αγαθὴν τῇ ἡγετηθείᾳ, δυνατοῦ ὄντος τοῦ Κυρίου ὡς περ τοῖς εὐαρεστοῦσιν αὐτῷ τὰ θυμῆρη προσνέμειν, οὕτω καὶ κολάζειν ἀνεπιστρόφως ἐξαμαρτάνοντας.

Καὶ κλαύσουσι καὶ κήρυτται ἐπ' αὐτὴν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς κορνεύσαντες καὶ στερηθέντες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες· Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά, ὅτι ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου. Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαύσουσι καὶ πενθήσουσιν ἐπ' αὐτῇ, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράσει ἔτι. Οὐκέτι γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου τιμίου καὶ μαργαρίτου, καὶ βυσσίνου, καὶ πορφύρου, καὶ σθητικοῦ, καὶ κοκκίνου, καὶ πᾶν ξύλον θύτον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμητάτου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ μαρμάρου, καὶ κινάμωμον, καὶ θυμιάματα, καὶ μύρον, καὶ λίθον, καὶ ἔλαιον, καὶ οἶνον, καὶ σμίδαλιν, καὶ σῖτον, καὶ πρόβατα, καὶ κτήνη, καὶ ἱππῶν καὶ βαιδῶν καὶ σωματῶν, καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων. ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ. Καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ εἶδῃς αὐτά.

Ἐπιμένει τῇ τροπολογίᾳ ὡς ἐκφαντικωτέραν γενέσθαι ἀπὸ τῆς πορνικῆς ἀκαθαρσίας τὴν πλημμελίαν. Τοὺς δαίμονας δὲ εἶναι τούτους ἔφαμεν καὶ μακρόθεν ἑστηκότες. Αὐτοὶ γὰρ ἄτε νόες, καὶ πρὸ τῆς πείρας τὴν διέκδοσιν εἰδέναι οἱ τε εἰσι, καὶ ὡς ἀπὸ καπνοῦ τοῦ πυρὸς τὴν ὑπόστασιν συνιδεῖν. Τὸ δὲ· Οὐαί, θρηνητικὸν ἐστὶν ἐπίφθεγμα, εἰωθὸς ἐπὶ συμφοραῖς ἐνεργουμέναις ἐκφωνεῖσθαι. Διὸ καὶ νῦν μάλιστα τῷ παγκοσμίῳ καὶ ἀθρόῳ συμπύματι μεταχειρίζεται. Ἰσχυρὰν δὲ πόλιν αὐτὴν φησὶν ὡς ἐξ ἀπείρου σχεδὸν χρόνου τὸ εἶναι διαλαβοῦσαν εἰς ἀδιάρρηκτον σύνδεσμον καὶ οὐποτε ἐλπισθέντα διαλυθῆναι.

Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαύσουσι. Ἐντεῦθεν ἀπαργράπτως ἐκληπτέον τὰ χρησιμφοῦμενα, οὐ περὶ Βαβυλῶνος, οὐ Πώμης τῆς παλαιᾶς, οὐ τῆς νέας, οὐκ ἄλλης τινὸς μιᾶς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος τούτου φθαρτοῦ κόσμου, καθ' ὃν οἱ τὰ πρόσκαιρα ἐμπορευόμενοι κλαυθμῷ καὶ πένθει ἀλῶσονται, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράσει. Γόμον δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα λέγει, περὶ δ' εἰώθασιν οἱ ἄνθρωποι κατατρίβεσθαι.

Οὐκέτι γόμον χρυσοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰς γόμον τὰ ἐπιτηδεύματα φέρεται. Ὡν τῆς ἐπικαίρου ταύτης διαρρύσεως βιοτῆς, καθ' ἣν καὶ ἡ ἐμπορία τῶν ἐπιτηδεύματων τὸ ἐμπρακτον ἀποφέρεται, οὐκ ἀπεικὸς τὸ πένθος ἐπεισιέναι. Τιμίαις δὲ ὕλαις ταῖς ἐν τῷ κόσμῳ τοὺς ἐμβιοῦντας αὐτῷ ἐξομοιοῖ, ἀργύρου μὲν καὶ χρυσοῦ, τοὺς διαρκεῖ τῇ καρτερίᾳ τοὺς πειρασμοῖς ὑποφέροντας τοῦ βίου, καὶ αὐτοὺς εἰς πῦρ ἐλωθόντας δαπανᾶν, εἰ καὶ κρειττόνων ἐλπιδι ἐν-αθλοῦντες τὸ ἀλώθητον ἔχουσι. Τοιοῦτο γὰρ καὶ ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἀργυρὸς πρὸς τὸ ἐνυλον ἀποφαίνονται

A devicta fuerit : cum potens sit Dominus quemadmodum prospera distribuere his qui sibi grati sunt, ita et peccatores irremediabili modo punire.

798 XVIII, 9-14. Et flebunt et plangent super illam reges terræ, qui cum illa scortati sunt et lascivierunt, cum viderint fumum incendii ejus : longe stantes propter timorem tormenti ejus, dicentes : Væ, væ, civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum. Et negotiatores terræ flebunt ac lugebunt super illa : quoniam onus eorum nemo emet amplius : non jam onus auri et argenti, et lapidis pretiosi et margaritæ, et byssi et purpuræ et serici et cocci, et omne lignum thuyinum, et omne vas eburneum, et omne vas de ligno pretiosissimo et ære et ferro et marmore, et cinamomum et odora et unguentum et thus, et oleum et vinum et similita et triticum, et oves et jumenta, et equorum et rhedarum et corporum, et animas hominum. Et tempus desiderii animæ tuæ recessit a te, et omnia pingua et præclara perierunt a te, et amplius illa nequaquam invenies.

Καὶ ἡ ὁπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου

In eadem permanet tropologia, ut manifestius fiat delictum meretriciæ impudicitiae. Hos autem diximus esse dæmones etiam longe stantes. Nam ipsi tanquam abstractæ intelligentiæ, exitum etiam priusquam fiat intelligere possunt, et tanquam a fumo cognitam habere ignis substantiam. Quod autem ait : Væ, lamentabilis est exclamatio qua solent exclamare in supervenientibus calamitatibus : ideo quoque nunc maxime in generali et cumulo repentinoque casu ac infelicitate ad usum deducta est. Fortem vero civitatem dicit ipsam, ut quæ ab infinito propemodum tempore firmitatem accepisset, quæ videretur non posse dirumpi, neque timeretur unquam dissolvenda.

Et negotiatores terræ flebunt. Vel ex hoc loco procul dubio intelligenda sunt quæ oraculo traduntur, non de Babylone, non de Roma veteri, non de nova, neque de alia quapiam alia civitate, sed de universali hoc corruptibili mundo : in quo hi qui temporalibus exercentur negotiationibus, fletu ac luctu consumerentur, quia onus eorum nemo emet. Onus autem dicit exercitia vel studia circa quæ solent homines continue versari et in his consumi.

799 Non jam onus auri, etc. Ad onus refert vitæ studia, ad quæ verisimile est luctum ingredi ubi temporalis hæc vita defluerit, ad quam negotiatio refert efficaciam studiorum. Pretiosis autem materiis quæ in mundo sunt assimilantur viventes in eo : argento quidem et auro, eos qui assidua tolerantia vitæ tentationes et afflictiones sustinent, ac seipsos veluti ad ignem solent consumere, quantum spe meliorum certantes servant se illæso : hoc enim modo et aurum et argentum ab igne materiali demonstrantur. Lapidum vero pretiosorum et

margaritis, eos qui virtutum possessione per ostentationem abutuntur, qui impetu calamitatum splendorem debilitarunt. Byssus vero et purpura ac filis sericis, eos qui sub Christo virtutum floribus adornantur. Ligneis autem vasis et iis quæ ex ligno pretiosissimo thymo sunt et ex ebore et cinamomo, eos qui peregrino vitæ exercitio vulgoque incognito utuntur : at manifestata bonorum operum suavissima fumigatione spiritalem accipiunt lætitiā, maiorem quam dici possit, simulque nec igni invidiæ consumi possunt, quemadmodum neque cinamomum igni materiali. Porro æri et ferro ac marmori, illos qui auro quidem similes sunt, sed nothis ac illegitimis utuntur divitiis, quemadmodum etiam ferrum splendorem habet, et marmor firmitatem, quorum omnium ignis probativus est, et ita per ignem præbent sui probationem. Oleo vero ac vino et similæ ac tritico, illos qui in hilaritate ac jucundo animæ statu vitæ pelagus trahunt. Ovibus autem ac jumentis assimilantur hi qui immensa Dei misericordia, ut ait David, salvantur. Equis vero et vehiculis per hos tractis, quæ veteri voce ἄγγοροι dicebantur, Græci autem δημοσίους ἱπποστάτους appellant, Latina vero vox est rheda, unde et rhedarius trita dictio est, ideo quoque hic dictio rhedarum assumpta est, illos significare vult qui viam mandatorum Domini currentes, ipsis operibus Domino decantant.

Et tempus desiderii. Ἡ ὁπώρα ex communi consuetudine sumi solet pro tempore sive temporis opportunitate. Quoniam igitur a corruptione ad incorruptionem infallibiliter transeunt humana, certe etiam quæ ad corruptionem declinant, simul e medio sublata, in totum deficient. Hoc autem in civitate quæ adhuc in præsentī conspicitur impossibile est contingere. Siquidem secundum magis et minus nemo abnuat quin contingat, in totum vero nequaquam.

XVIII, 15-19. *Negotiatores harum rerum, qui divites facti sunt ab ea, longe stabunt propter timorem tormenti ejus, flentes et lugentes ac dicentes : Væ, væ, civitas illa magna quæ amicta erat bysso et purpura et cocco, et deaurata auro et lapide pretioso et margaritis, quia una hora destituta est tantis divitiis. Et omnis gubernator, et omnis qui in navibus navigabat, et nautæ et quotquot in mari operabantur, steterunt procul et clamaverunt videntes fumum incendii ejus, dicentes : Quæ similis civitati huic magnæ? Et miserunt pulverem super capita sua, et clamaverunt flentes et lugentes ac dicentes : Væ, væ, civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes qui habebant naves in mari de pretio ejus, quoniam una hora desolata est.*

Negotiatores intelligendi sunt divinæ potestates, aut dæmones cooperantes una cum coelis ad id quod cuique delectabile est. Eminus autem cuique

πῦρ. Λίθῳ δὲ τιμῶν καὶ μαργαρίταις, τοῖς ἐπιδεικτικῶς τῇ κατ' ἀρετὴν κτήσει ἀποχρωμένοις, οἱ τῶν περιστάσεων ἐφόδῳ τὸ λαμπρὸν ἀπημείλυνθησαν. Βύσσω δὲ καὶ πορφύρᾳ καὶ τοῖς ἀπὸ σιγῶν νήμασι, τοῖς ἐπὶ Χριστῷ τῷ ἀνθεὶ τῶν ἐπαινουμένων καλλυνομένοις. Ξυλίνους δὲ σκεύεσι καὶ τοῖς ἐκ ξύλου τοῦ τιμωτάτου θυίνου καὶ ἐλέφαντος καὶ κιννάμωμου, τοῖς ἀποξενωμένῃ τῇ τοῦ βίου ἀσκήσει καὶ τοῖς πολλοῖς ἀνεπιφάνειᾳ χρησάμενους, φανερωθέντος δὲ τοῦ ἡδίστου ἀτμοῦ τῶν κατορθωμάτων, εὐφροσύνην οὐδ' ὅσῃν εἰπεῖν καταλαβόντας πνευματικὴν, μετὰ τοῦ μηδὲ πυρὶ φθόνου ἀλῶναι οἷους τε εἶναι, ὥς οὐδὲ πυρὶ τῷ ἐνύλῳ κινάμωμον. Καλῶ δὲ καὶ σιδήρεϊ καὶ μαρμάρῳ, τοῖς χρυσοειδεῖς μὲν, νόθῳ δὲ χρωμένοις τῷ πλούτῳ, ὡς καὶ σιδηρὸς τὸ στιλπνόν, καὶ μάρμαρον τὸ στερεόν, ὧν ἀπάντων τὸ πῦρ δοκιμαστικόν. Καὶ οὕτω μὲν τὰ διὰ πυρὸς τὸ δοκίμιον παρεχόμενα. Ἐλαίῳ δὲ καὶ οἴνῳ καὶ σιμιθάλει καὶ σίτῳ, τοῖς ἐν ἡλαρότητι καὶ εὐφρονι καταστήματι ψυχῆς τὸ τοῦ βίου πάλαιος διανηγομένοις. Προβάτοις δὲ καὶ κτήνεσι παραβληθεὶς οἱ τῷ τοῦ Θεοῦ ἀπειροπληθεῖ ἐλαίῳ, ἥ φησιν ὁ Δαυὶδ, σωζόμενοι. Ἴπποις δὲ καὶ τοῖς διὰ τούτων ὀχήμασι, ἃ ἡ παλαιὰ μὲν φωνὴ ἀγγάρους, ἣ δὲ τῶν Ἑλλήνων δημοσίους ἱπποστάτους, ἣ δὲ τῶν Ῥωμαίων ραῖδης· ἀφ' οὗ καὶ τὸ ραϊδάριος τέτριπται, διὸ κἀνταῦθα τὸ ραῖδων παρελήφθη, ἐκείνους θελοῦν βούλεται οἱ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν σου δραμόντας πρακτικῶς ἁσματοῖσιν.

Καὶ ἡ ὁπώρα τῆς ἐπιθυμίας. Ὅπώραν καὶ τὸν καιρὸν οἷδε καλεῖν ἡ συνήθεια. Ἐπεὶ τοίνυν ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταχωρεῖ τὰ ἀνθρώπινα ἀπαρλογιστως, ἄρα καὶ τὰ πρὸς φθορὰν ἀποκλίνοντα, συνεχλαίψει ἀφανισθέντα εἰς ἅπαν. Τοῦτο δὲ ἐπὶ πόλεως ἐστὶ ἐν τῷ ἐνεστώτι ἐνθεωρουμένης συμβῆναι ἀδύνατον. Κατὰ μὲν γὰρ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, οὐδαὶς ἀντίποι μὴ συμβῆναι, κατὰ δὲ τὸ εἰς ἅπαν, οὐ.

Οἱ ἔμποροι τούτων, οἱ κλυτὴσαντες ἀπ' αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιτισμοῦ αὐτῆς κλαίοντες, καὶ πενθοῦντες καὶ λέγοντες· Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον, καὶ πορφυροῦν κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμῶν, καὶ μαργαρίταις· ὅτι μὴ ὥρα ἡρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος. Καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων, καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἑστησαν, καὶ ἔκραζον, βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, λέγοντες· Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; Καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ ἔκραζον κλαίοντες καὶ πενθοῦντες καὶ λέγοντες· Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ἣ ἐκλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες πλοῖα ἐν τῇ θαλάσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς, ὅτι μὴ ὥρα ἡρημώθη.

Ἐμπόρους δυνάμεις θείας, ἢ δαίμονας νοητέον, οἱ συνεργοὶ τοῖς οὐρανοῖς, πρὸς ὑπερῆκατέρους τὸ καταθύμιον. Πόρρωθεν δὲ τούτοις ἑκατέρω ἡ σῴσις,

φησὶ, διὰ τὸν φόβον. Ἄλλ' ἄγγελοι μὲν, διὰ τὸ τοῦ
κριτοῦ εὐστηρεῖν, ὅπερ ἡ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπειθεία
προευνόησεν. Τὸν φόβον δὲ τοῖς δαίμοσιν ἡ κοι-
νωνία τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς τιμωρίας ἐμποιῆσαι.

Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλη-
μένη βύσσινον. Ἀπὸ τῶν γνωρίμων τῶν ἐφυστερι-
ζόντων παρέχει τὴν γνῶσιν. Ἐπεὶ οὖν γνώριμος
Βαβυλὼν, πολλῶν ἐξυβρίσασα πλούτῳ, ὅπ' ὅβιν ἄγει
τὰ πάθη, διὰ τοῦ ἐπ' αὐτῇ βασιλεῖος θρόνου, τὸ μέ-
γεθος ὑπογῆφων τῆς συμφορᾶς. Καὶ οὐ μόνον τῷ
πλούτῳ περιττᾷ καὶ τῇ τοῦτου ἀπωλείᾳ τὸ πένθος,
ἀλλὰ καὶ τῷ τάχει τῆς διαφθορᾶς, τὸν ἐξ αἰῶνος
πλοῦτον ἡμέρας βραχείας τῷ διαστήματι ἀποώ-
λεσεν. Ἡ γὰρ τοῦ Κυρίου δευτέρα παρουσία, ὡς
ἀστραπῆς ἐπελεύσεται τάχος, τὸν πολύμοχθον ἀφανί-
ζουσα βίον.

Καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ἐπὶ τῶν πλοίων
πλέων. Θαλάσση τροπικῶς ὁ παρὼν βίος παρεβλήθη
ὡς πολλοῖς καὶ αὐτὸς πράγμασι κυμαινόμενος, ὑπὸ
πνεύμασι μάλιστα δαιμονικῆς ἐπηρείας. Εἰκότως δὲ
καὶ πλοῖα ἐν αὐτῷ ὑπελήφμεν τὰς τῶν ἐπισυμ-
βαινόντων πραγμάτων ἐπιφορὰς, αἷς ὡσπερὶ πλοίοις
ἄνθρωποι χρώμενοι, τὸ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς διαπλέουσι
πέλαγος. Κυβερνήτας δὲ, τοὺτους λογιστέον, τοὺς
ἀσφαλῶς τῷ βίῳ χρωμένους. Ναύτας δὲ καὶ πλωτῆρας
καὶ θαλαττοὺς ἐργάτας, οὓς καὶ θαλαττοὺς σοφός
τις ἱρεῖ, τοὺς περὶ τὰ τοῦ πολυχύμονος τοῦδε τοῦ
κόσμου κεκμηκότας ἀνθρώπους, οἱ πάντες τὸ ἀπα-
ραλόγητον καὶ πάντως ἐσόμενον τοῦ βίου τοῦτου
τέλος ἐννοηθέντες, καὶ πρὶν ἐπιστῇ, ἐφυλάξαντο.
Τοῦτο γὰρ τὸ μακρόθεν ἐστᾶναι παρέχει νοεῖν. Καὶ
οἱ τὰς ἀτόποις ἐπιτηδεύμασι τῶν ἐνθαλαττεύοντων
ἀπαραίτητος ἐπακολούθησι ἡ τιμωρία, ὡσπερ
καπνῷ τὸ πῦρ, διὸ καὶ καπνῷ παρείκασε τὴν προσθο-
κίαν, θηλοὶ δὲ Σωτὴρ αὐτὸς, λέγων· « Ὡστερ, φησὶν,
ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται
ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου. » Πῦρ δὲ τὸ ἐξεταστικὸν πρὸς ἀκρίθειαν
τῶν πεπραγμένων ἀφωμοίωται. Εἰκότως δὲ καὶ κα-
ταπληκτικὸν οὗτοι κεκράζονται, καὶ τὰ ἀκόλουθα
τῶν θρηνηδούντων ὑποστήσονται, χοῦν καταχεάμενοι
τῶν κεφαλῶν, καὶ εἰσι ἄλλοι τοῖς θρηνηδοῦσιν ἀκό-
λουθοι, ἐκτελούντες.

Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; Οὐκ ἔστιν ἄλλη
πόλις εὑρεῖν; ὅτι μὴδὲ ἄλλον Δημιουργὸν, μὴδὲ
ἄλλον κόσμον. Βαβυλῶνα δὲ ἄλλην, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ
ἔστιν εὑρεῖν, καὶ ταύτῃ ὁμοίαν ἐν αὐτῇ Αἰγύπτῳ
κατὰ τὸ Ἡρακλεωτικὸν Νεῖλου στόμα Ἀλεξάν-
δρειαν, καὶ κατ' Εὐρώπην περὶ τὰ δυτικώτερα καὶ ἀρκ-
τῶα Ῥώμην, καὶ κατὰ ἀνατολικώτερα, τὴν
ἐπὶ Βυζαντίῳ τῆς Κωνσταντινου ἐπώνυμον.

Ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες. Ἐντεῦθεν ἀναμφί-
βολον ὅτι οὐ περὶ πόλεως ὁ λόγος μίδς, ἀλλὰ περὶ
παντὸς τοῦδε τοῦ φθαρτοῦ συστήματος ἔστι λαβεῖν.
Οὕτε γὰρ Βαβυλῶν, οὐ Ῥώμη, οὐκ ἄλλη πόλις ἐκ

¹¹ Math. xxiv, 27.

Α horum assignatur statio propter timorem, sed
angelis quidem propter iudicis severitatem quam
peccatorum incredulitas praeeparavit : demonibus
vero timorem immittet participatio supplicii pec-
catorum.

Vae, vae, civitas illa magna quae amicta erat
byssu. Ab his quae nota sunt tradit eorum noti-
tiam quae sunt in posterum superventura. Quo-
niam igitur notum est quod Babylon divitiarum
magnitudine lascivierit : sub oculos ducit affectus,
per thronum regium quod in ipsa erat, magnitu-
dinem describens calamitatis; nec solum per divi-
tias earumque perditionem luctum ostendit, sed
etiam velocitate ipsius calamitatis : quod divitiarum
a saeculo congregatarum brevium dierum intervallo per-
ierint. Secundus enim Domini adventus sicut
fulgur subito veniet, qui vitam laboribus ac flagitiis
plenam e medio tollat.

Et omnis gubernator, et omnis qui in navibus na-
vigabat. Praesens vita mari tropice comparata est,
ut quae multis et ipsa negotiis inundet, maxime a spiritibus daemoniaci insultus. Merito
autem et navigia quae in eo sunt accepimus impe-
tus supervenientium negotiorum, quibus veluti
navigiis homines utentes, per vitae aë pelagus na-
vigant. Gubernatores vero intelligendi sunt qui
absque periculo vita utuntur. Nautae autem et ve-
ctiores ac marini operarii, quos etiam θαλαττοὺς
sapiens quidam appellat, homines sunt in hoc flu-
ctuantis mundo defessi, qui omnes infallibilem et
omnino futurum huius vitae terminum conside-
rantes, etiam prius quam immineret, observant.
Nam hoc sibi vult, stare procul. Quod autem ab-
surda vitae studia eorum qui in hoc mari operantur
inevitabiliter subsequatur supplicium, quemadmo-
dum fumum sequitur ignis, propter quod etiam
fumo comparavit expectationem, ipse Salvator
manifestat, dicens : « Sicut fulgur exit a partibus
Orientis et apparet usque ad partes Occidentis, ita
erit adventus Filii hominis ¹¹. » Igni vero assimi-
lata est exacta indagatio factorum. Merito autem
hi horrendo modo clamabunt, et ea suscipient quae
lamentantes consequuntur, capita cinere asper-
gentes, ac peragentes si quid aliud est, quod com-
sequitur lamentantes.

Quae similis civitati huic magnae? Non potest alia
civitas inveniri, quia neque alius Conditor neque
alius mundus : porro aliam Babylonem et in Aegypto
licet invenire, et huic similem in eadem Aegypto
juxta Heracleoticum Nili ostium Alexandriam, et
in Europa ad occidentales et aquilonares mundi
partes Romam, et in orientalibus sub Byzantio eam
quae a Constantino nomen accepit.

In qua divites facti sunt omnes. Hinc certissi-
mum est quod non de una civitate sit sermo, sed
de universo hoc corruptibili orbe licet accipere.
Neque enim Babylon neque Roma, neque alia ci-

vitas ex navium profectione solum dicescit, præter solum hunc mundum. Allegerice namque veris dicescit divitibus per animas hominum, qui in modum navium acerbæ immersionis expertes, per mundanum salum enatarunt, et dictam abundantem civitatem, mundum videlicet, pretiosarum mercium negotiatione instituerunt. **802** Ideo cum veluti prælium fuisset et firmamentum salutis, unde laborum mercedem invenerant, lamentationem collegerunt, videntes quod missa esset in interitum.

XVIII, 20-24. *Exsulta super eam, cælum et sancti apostoli et prophetæ, quoniam judicavit Deus iudicium vestrum de illa. Et sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et projecit in mare, dicens: Hujusmodi impetu projicietur Babylon magna illa civitas, et ultra jam non invenitur: et vox citharædorum et musicorum, et tibia ac tuba canentium non audiat in te amplius, et omnis artifex cujuscunque artis non inveniat in te amplius, et vox molæ non audiat in te amplius, et lux lucernæ non appareat in te amplius, et vox sponsi et sponsæ non audiat in te amplius. Quia mercatores tui erant principes terræ, quia in beneficiis tuis erraverunt omnes gentes et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est, et omnium qui interfecisti sunt in terra.*

Etiam ex hoc confirmamur quod de mundo sit oraculum, et non de una civitate. Quod autem post luctum conversio facta sit ad lætitiā, non est C cantus eorum qui in terra sunt, sed cœlestium, quod deleta jam loco in quo certare eos oportuit, qui in typo coronati fuerant victoriæ corona, sive prophetæ sint, sive apostoli, sive sancti pontifices, et si qua est alia congregatio eorum qui Deo p'acuerunt, incessanti gaudio facti sint deinceps participes, accepta indefessa tranquillaque vita ab eo qui novit digne judicare, hoc est, laborum præmia rependere.

Et sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum. Variis tropologis comparat consummationem mundi corruptibilis. Ideo ad eas quæ dictæ sunt etiam hanc affert, molari ipsam comparans cum impetu in mare demerso: ita autem dicit tali impetu repente demergi, ut nec reliquæ ipsius conspiciantur amplius: et eodem modo ait mundum hunc in omnimodam transire obscuritatem. Et ut fiat hoc manifestius, **803** addit et ea quæ a sæculo administrabantur in ipso, delicias ac lasciviam provocantia, quæ turbam attrahant ac irritent

Quia mercatores tui. Ἐμπόρους dicit eos qui nundinarum merces et plausibilia quævis in terra colligunt, ideo etiam dicit principes: neque enim pauperum est vitæ mollietates: neque unus potestatis, variis præstigiis tanquam venenis omnes gentes dementare, aut potenti virtute in servitutem redigere, aut tyrannica violentia de medio tollere:

πλοίων πορεία· μόνον πλουτεῖ, εἰ μὴ μόνος οὗτος ὁ κόσμος. Ἀλληγορικῶς γὰρ πλουτεῖ τὸν τῷ ὄντι πλοῦτον διαφύχων ἀνθρώπων, οἱ καθάπερ διὰ πλοίων ἀμετόχως ἀλμυρᾶς ἐπικλύσεως τὸν κοσμοῦ ἐσθλὸν διανέοντες, ἀνευθεῖ ταύτην τὴν ῥηθείαν πᾶν τὸν κόσμον κατεστήσαντο τῆς ἀπὸ τῶν ἐντίμων ἐμπορίας. Διὸ καὶ ὡς χωρίου ὑπάρχουσιν, καὶ ἔδαφος σωτηρίας ἀφ' οὗ καὶ ἀμοιβὰς εὐροντο τῶν πόνων, θῆνον συνεκρότησαν θεασάμενοι ἀφανισμῷ παραπεμφθεῖσαν.

Ἐνφραίνου ἐκ' αὐτῇ, οὐρανέ, καὶ οἱ ἄγιοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται, οἱ ἐκρίναντες ὁ θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. Καὶ ἦσαν εἰς ἀγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων· Οὕτως ὁρμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ ἔτι. Καὶ φωνὴ κιθαριῶν καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης οὐ μὴ εὐρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ τυμπάνου καὶ ὀργάνου οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· οἱ ἔμποροι σου ἦσαν οἱ μεγιστάνες τῆς γῆς· οἱ ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα προφητῶν καὶ ἀγίων εὐρέθη, καὶ πάντα τῶν τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ ἀπὸ τοῦτου τὸ περὶ τοῦ κόσμου τὸν χρηματισμὸν εἶναι, οὐ περὶ μιᾶς πόλεως, βεβαιούμεθα. Τὸ δὲ μετὰ τὸν θῆνον εἰς εὐφροσύνην τραπῆναι, οὐ τῶν ἐν κόσμῳ τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων, ὡς ἦδη τοῦ ἀναγωνίου τόπου ἀφανισθέντος, οἱ ἐν τύπῳ τὸν νικητήριον ἀναδυσάμενοι στέφανον ὅσον ἐν προφήταις, ὅσον ἐν ἀποστόλοις, ἐν ἱερείοις, ἐν ἐκκλησίαις, καὶ εἰ τι λοιπὸν σύστημα τῶν εὐαρεστησάντων θεῷ, χαρᾶς ἀλήτεος, τὸ ἀπὸ τοῦδε μετὰσχουσιν, ἀπόκου καὶ ἀπραγματούτου ζωῆς ἡξιωμένοι, πρὸς τοῦ κατ' ἀξίαν εἰδότες κρίναι, τουτέστι, βραβεύειν τῶν πόνων τὰ ἐπαθλα.

Καὶ ἦσαν εἰς ἀγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον μέγαν. Διαφόροις τροπολογίαις ὑποβάλλει τὴν τοῦ φθαρτοῦ κόσμου συντέλειαν. Διὸ πρὸς ταῖς εἰρημέναις καὶ ταύτην συνεπιφέρει, μύλῳ ἀπεικάζων αὐτὸν καταδύνοντι ὁρμήματι εἰς ὑγρὰν οὐσίαν. Οὕτω δὲ φησι τὸν τοιοῦτον καταδύνειν ἀθρόον, ὡς μηχανὴ λείψανον αὐτοῦ ἐνορεῖσθαι· καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τοῦτον εἰς παντελῇ ἀθλίαν χωρῆσαι. Καὶ ἵνα τοῦτο ἐκδηλώτερον ᾖ, προστίθεται καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐξ αἰῶνος ἐμπολιτευθέντα τρυφῆς παραίτια καὶ ἀσωτίας ὄχλον ἀνερθεύοντα.

Ὅτι οἱ ἔμποροι σου. Ἐμπόρους τοὺς συγχροτούνας τὸ ἐπὶ γῆς τοῦτο λέγει πανηγύριον, διὸ καὶ μεγιστάνες φησιν. Οὐ γὰρ πενήτων τὸ ἀβροδελαιον, οὐδεμιᾶς ἐξουσίας τὸ διαφόροις γοητείαις ὥσπερ φαρμάκοις πάντα τὰ ἔθνη φαρμάσσειν, ἢ δυναστείαις καταδουλουμένους, ἢ τυραννικῇ βίᾳ ἀφανιζομένους, ἀφ' ἧς καὶ αἵματα τῶν ἀνακειμένων θιῶν χειμάρρου

δείκνυ ἐχέθη, ὑπὸ μὲν Ἰουδαίων, προφητῶν, ὑπὸ δὲ Ἑλλήνων, τῶν ἀγίων μαρτύρων.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΖ'.

Περὶ τῆς τῶν ἀγίων ὑμνωδίας, καὶ τοῦ τριπλοῦ Ἀλληλουία ὁπερ ἐψάλλον ἐπὶ τῇ καθαιρέσει Βαβυλῶνος.

Μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς φωνὴν μεγάλην ὄχλου πολλοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ λεγόντων· Ἀλληλουία. Ἡ σωτηρία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις αὐτοῦ, ὅτι ἐκρίνε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἣτις διέφθειρε τὴν γῆν ἐν πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ χειρὸς αὐτῆς. Καὶ δεύτερον εἰρηκεν· Ἀλληλουία· καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ ἔπεσον οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἰκοσιτέσσαρες καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ, λέγοντες· Ἀμήν, Ἀλληλουία.

Ἀλληλουία σημαίνει τό· Ὑμνεῖσατε, αἰνέσατε τὸν Θεόν. Εὐχαριστήριον τοίνυν ἔδουσιν ᾠδὴν ἐπὶ τῇ δικαιοκρίσει τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἀπροσώπολῃπως ὁπεξῆλθε τῇ πόρνῃ τῇ μεγάλῃ. Λέγει δὲ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτο.

Καὶ δεύτερον εἰρηκεν· Ἀλληλουία. Ἐπὶ τῷ πρώτῳ καὶ δεύτερον Ἀλληλουία, καὶ ἐπὶ τούτῳ καὶ τρίτον. Καὶ ἔτι κατωτέρω καὶ τρισσὴ τῇ τοῦ Ἀλληλουία ἀναφωνήσει τὴν τρισυπόστατον ἀνυμνεῖσθαι Τριάδα ὑπ' αὐτῶν θεωρήσεις. Τίνες δὲ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, προτεθεώρηται. Καπνὸς δὲ ἀνέβη, ἡ ἀποκαιμένη τῆς τιμωρίας ἑλπίς ἐξ αἰῶνος ἀποκαρμαμένη τοῖς ἀξίως τῶν ἐαυτῶν πονηρῶν ἔργων ληφόμενοις τὴν ἀμοιβήν.

Καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε λέγουσα· Αἰνεῖτε τὸν Θεόν ἡμῶν πάντες οἱ δούλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ φοβούμενοι αὐτόν οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι. Καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ, καὶ ὡς φωνὴν ὕδατων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν λέγοντας· Ἀλληλουία, ὅτι ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ.

Θρόνος τοῦ Θεοῦ τὰ σεραφίμ. Εἰ οὖν ἀπὸ τούτου ἡ φωνὴ, ἄρα καὶ ἀπὸ τῶν σεραφίμ. Ἡ εἰ καὶ μὴ τὸν θρόνον τις ἐθέλοι νοεῖν τὰ σεραφίμ, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν σεραφίμ ὁ αἶνος.

Καὶ ὡς φωνὴν ὕδατων πολλῶν. Τὴν φωνὴν ταύτην πολλοῦ ὄχλου ὕδατων καταβρέχει καὶ βροντῶν ἰσχυρᾷ ἀπεικάζει διηχήσει, τὸ διαπρύσιον τοῦ ὕμνου τῶν οὐρανίων καὶ ἀναρίθμων παραδελῶν δυνάμεων.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΖ'.

Περὶ τοῦ μυστικοῦ γάμου, καὶ τοῦ δείπνου τοῦ ἀγρίου.

Χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα, καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἤλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀγρίου. Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτὴν, καὶ ἐδόθη αὐτῇ

A a qua etiam sanguis eorum qui Deo servabantur, in modum torrentis effusus est, a Judæis quidem sanguis prophetarum, a Græcis vero sanctorum martyrum.

CAPUT LVI.

De cantu sanctorum, et de triplici Alleluia quod cecinerunt pro subversione Babylonis.

XIX, 1-4. Post hæc audiui tanquam vocem magnam turbæ multæ in celo, dicentis : Alleluia. Solus et honor et potestas et gloria Deo nostro, quia vera et justa sunt judicia ejus, quia judicavit meretricem magnam quæ corruptit terram prostitutione sui, et vitius est sanguinem servorum suorum de manu ipsius. Rursumque dixit : Alleluia. Et fumus ipsius ascendit in sæcula sæculorum. Et prociderunt viginti quatuor seniores et quatuor animalia, et adoraverunt Deum qui sedebat super thronum, dicentes : Amen, Alleluia

Alleluia significat : Laudate, benedicite Deum. Canticum igitur canunt in gratiarum actionem ob justum Dei judicium quod sine respectu personarum sustulerit meretricem illam magnam. Dicit autem eos qui in hoc mundo sunt.

Rursumque dixit : Alleluia. Præter primum etiam addit secundum Alleluia, et præter hoc etiam tertium. Ad hæc quoque etiam inferius cum triplici acclamatione Alleluia laudari videbis ab ipsis Trinitatem trium personarum. Quinam vero sint seniores et quatuor animalia, 804 antea visum est. Fumus autem ascendit, hoc est, servata est supplicii expectatio a sæculo suspensa, his qui merito suorum pravorum operum sunt accepturi retributionem.

XIX, 5, 6. Et vox de throno exivit, dicens : Laudate Deum nostrum, omnes servi ipsius, et qui timetis ipsum pusilli et magni. Et audiui sicut vocem turbæ multæ, et tanquam vocem aquarum multarum, et tanquam vocem tonitruorum fortium, dicentium : Alleluia, quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

Thronus Dei sunt seraphim : si ergo ab hoc exivit vox, certe et a seraphim. Aut etiam si quis thronum nollet intelligere seraphim, etiam hoc modo egreditur laus a seraphim.

Et tanquam vocem aquarum multarum. Vocem hanc comparat impetuoso descensui multi tumultus sive congregationis aquarum, fortique tonitruorum sono, penetrationem laudis significans cælestium et innumerarum virtutum.

CAPUT LVII.

De mysticis nuptiis et cæna agni.

XIX, 7-10. Veniamus et exultemus, et demus ipsi gloriam, quoniam venerunt nuptiæ agni, et uxor ipsius præparavit se : et datum est ipsi ut vestitur

byssino splendido et puro : nam byssinum justificationes sunt sanctorum. Et ait mihi : Scribe : Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Et dicit mihi : Hi sermones Dei veri sunt. Et procidi ad pedes ejus ut adorarem eum. Et ait mihi : Vide ne feceris : conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu : Deum adora. Testimonium enim Filii est spiritus prophetiæ. μαρτυρία Ἰησοῦ· τῷ Θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ

Spirituales Domini nuptiæ in præsenti vita sunt ob desponsationem cum Ecclesia, et ita perfectæ nuptiæ. Atque hoc innuit divus Apostolus scribens ad Corinthios : « Aptavi enim vos uni viro ut virginem castam exhiberem Christo ».

Et uxor ipsius. Uxorem allegoriæ **805** tropo vocat Ecclesiam, ideo et filii nuptiæ inducuntur, et virgines sunt quæ ferunt lampades, quarum hæ quæ sufficienti usæ sunt oleo, dignæ habitæ sunt ut ad sponsum ingrederentur : quæ vero in ejus inopia sunt deprehensæ, condemnatæ sunt ne ingrederentur : quemadmodum sane et is qui veste non fuit indutus nuptiali, ostensus est a mensa nuptiali excludisse. Ait autem datum fuisse uxori, id est Ecclesiæ, ut byssino indueretur, hoc est, splendore. Nam hujusmodi est et byssus cortex arboris indicæ, quæ ad linum præparatur. Splendore igitur per byssinum significato (quod ipsum præsens quoque revelatio demonstrat, dicens splendidum et purum) quid aliud intelligitur quam virtutes, e quibus splendor ac subtilitas texitur considerationibus divinarum justificationum?

Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Utique, si etiam vocationem sequantur ut oportet : multos namque in Evangelio scimus esse vocatos, paucos vero electos. Neque enim sufficit affectus ad vocationem, nisi etiam ad propositum sequatur agilis impulsus.

Vide ne feceris. Ne me adores, inquit angelus, tanquam futura prædicentem : neque enim meum est hoc prophetiæ indicium, sed confessionis propter Christum conservorum meorum : nam hæc est quæ spiritum propheticum conciliat.

Testimonium enim Filii est spiritus prophetiæ. Hoc est, retributio testimonii facti pro Christo est donum propheticum, sicut est etiam eidem simile, inquit angelus. Siquidem prophetare mihi traditum est propter conservos meos martyres.

CAPUT LVIII.

Quomodo viderit Evangelista Christum equo insidentem cum potestatibus angelicis terrorem incutientem.

XIX, 11-14. Et vidi cælum apertum : et ecce equus albus, et qui sedebat super eum fidelis erat et verax, et in justitia judicat et pugnabit. Oculi autem ipsius **806** tanquam flamma ignis : et super caput

Α Ἰνα περιβάλλεται βύσσινον λευκὸν καὶ καθαρὸν. Τὸ γὰρ βύσσινον, τὰ δικαιώματα τῶν ἀγίων ἐστὶ. Καὶ λέγει μοι· Γράψον· Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. Καὶ λέγει μοι· Οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ τοῦ Θεοῦ εἰσι. Καὶ ἔπεσον ἔμπροσθεν τῶν πυδῶν αὐτοῦ, προσκυνῆσαι αὐτῷ, καὶ λέγει μοι· Ὅρα, μὴ. Σύνδουλός σου εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφη-

Οὗ ἐν τῷ παρόντι πνευματικῶς γάμος τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῇ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μνηστεία ἐστὶ, καὶ οὕτω τέλειος γάμος. Καὶ τοῦτο αἰνίσσεται ὁ θεὸς Ἀπόστολος Κορινθίοις γράφων· « Ἠρμωσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένῳ ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. »

Β Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Γυναῖκα τὴν Ἐκκλησίαν ἀλληγορίας τρόπῳ καλεῖ, διὸ καὶ γάμος· εἰσάγεται Υἱοῦ, καὶ παρθένοι· λαμπάδοφόροι, ὧν αἱ μὲν διαρκεῖ χρησάμεναι τῷ ἑλαίῳ, τῆς εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσόδου ἡξίωνται, αἱ δὲ σπάνη τοῦτου λειψθεῖσαι, θυραυλεῖν κατεκρίθησαν, ὥσπερ ἀμέλαι καὶ ὁ μὴ γάμου ἔνδυμα ἡμφιεσμένος, ἐκπτώτος τῆς γαμικῆς ἀπεφάνθη τραπίζης. Δεδόσθαι δὲ φησι τῇ γυναικί, τουτέστι, τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὸ βύσσινον ἐνδύσασθαι, αἰνεῖ τὸ λαμπρὸν. Τοιοῦτον γὰρ καὶ ἡ βύσσος, φλοιὸν δένδρου Ἰνδικοῦ, εἰς λίνον κατεργασμένη. Τοῦ λαμπροῦ τοίνυν διὰ τοῦ βύσσινου δηλωθέντος, ὃ καὶ αὐτὸ ἡ προκειμένη ἀποκάλυψις παριστᾷ, τὸ λαμπρὸν εἰπούσα καὶ καθαρὸν, τί ἂν ἄλλο ἐννοηθῇ, ἢ αἱ ἀρεταί, αἷς τὸ λαμπρὸν καὶ λεπτὸν, τοῖς διανοήμασιν ἐξυφαίνεται τῶν θείων δικαιωμάτων;

Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. Καὶ δὴ γε καὶ μετὰ τὴν κλήσιν ἀπὸντες, ὡς δεῖ. Πολλοὺς γὰρ ἴσμεν ἐν τῷ Ἐθαγγέλῳ κεκλημένους, ὀλίγους δὲ τοὺς ἐκλεκτούς. Οὐ γὰρ ἡ πρὸς τὴν κλήσιν ὁρμὴ ἐξαρκεῖ, ἀν μὴ καὶ μεταχειρίσῃς εὐδρομος ἢ τῇ προθέσει.

Οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοί. Μὴ προσκύνει με, φησὶν ὁ ἄγγελος, ὡς τὰ μέλλοντα προλέγοντα. Οὐ γὰρ ἐμὸν τοῦτο τῆς προφητείας τὸ γινώρισμα, ἀλλὰ τῆς διὰ τὸν Χριστὸν ὁμολογίας τῶν συνδούλων μου. Αὕτη γὰρ ἐστὶ χορηγὸς τοῦ προφητικοῦ πνεύματος.

Γ Ἡ γὰρ μαρτυρία τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας. Ἀντὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς διὰ Χριστὸν μαρτυρίας, τὸ προφητικὸν ἐστὶ χάρισμα, ὡς ἐστὶ καὶ ὁμοιον τῇ αὐτῇ, φησὶν ὁ ἄγγελος. Τὸ προφητεύειν γὰρ διὰ τοὺς συνδούλους μου τοῖς μάρτυρας παρεσχέθη.

ΚΕΦΑΛΑ. NH'.

Πῶς τὸν Χριστὸν ὁ Ἐθαγγελιστὴς ἑρπικρον μετὰ δυνάμεων ἀγγελικῶν ἐδεάσατο σὺν φόβῳ.

Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἀνεφγμένον. Καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν, πιστός καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ὡς φ.ιδε πυρός.

⁹² II Cor. II, 2.

Καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ, ἔχων ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός. Καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον ἐν αἵματι. Καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὰ στρατεύματα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκόν, καθαρόν.

Τὸ ἡνεῶσθαι τὸν οὐρανὸν δηλοῖ τὴν τοῦ ἐκπιζομένου κριτοῦ παρουσίαν. Ὁρᾷ δὲ αὐτὸν ἐποχὸν ἵππων λευκῶν, στρατηγικῶς ἐνεσκευασμένον, ὃν καὶ πιστὸν φησι καὶ ἀληθινόν, καὶ κρίνειν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ πολεμεῖν. Ἴππων μὲν, διὰ τὸ τάχος τῆς ἐπελεύσεως· λευκῶν δὲ, διὰ τὸ φαίδρὸν καὶ ἀνεπισκίαστον τῶν χριμάτων ὑπ' οὐδεμιᾷ δουλουμένων προσωποληψία. Πιστὸς δὲ καὶ ἀληθινὸς ὁ ἀναβάτης, περὶ οὗ καὶ Παῦλος φησι. « Πιστὸς μένει, ἀρνήσασθαι αὐτὸν οὐ δύναται. »

Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ. Οὐχ ὅτι τοιοῦτος τῷ εἶδει περιγέγραπται, θεὸς ὁ τὸν οὐρανὸν πληρῶν, καὶ μηδενὶ τόπῳ περιοριζόμενος, καὶ δὴ γε πρὸς τοῦτοις καὶ διαφοροῖς εἶδεσι, τοῖς θεοῖς ὁπτανόμενος· προφηταῖς, ἀλλ' ὅτι δεῖ συγκαταβαίνειν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀνθρωπίνης κατανοήσεως. Ἀφ' οὗ καὶ δῆλον, ὡς οὐ σωματικῶς χαρακτηρῶν διαστέλλεται ὁ θεός, τοῖς δὲ καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασιν ἀφομοιούμενος τυγχάνει, ὥσπερ καὶ νῦν ἐπεὶ χρίσεως καιρὸς καὶ τῶν ἐκείνου βεδωμένων ἡ κατ' ἀξίαν ἀπόδοσις πάρεστι, τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ φλογὶ ἀπαικάζεσθαι ὀρώμεν πυρὸς, ἐξούση πρὸς τὸ φωτιστικὸν καὶ καυστικόν· φωτιστικὸν μὲν, ἀγγέλους καὶ δικαίους· καυστικὸν δὲ, δαίμοσι καὶ ἁμαρτωλοῖς.

Καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ. Τὰ πολλὰ διαδήματα τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας ἐστὶ γνώρισμα, οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· οὐρανίων μὲν, τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων· ἐπιγείων δὲ, τῶν ἐν ἀγίοις συστημάτων καὶ τῶν ἐν βασιλευσὶ σκήπτρων· καταχθονίων δὲ, ἐπεὶ καὶ νεκρῶν ὥσπερ καὶ ζώντων κυριεύει κατὰ πάντων τὰ νικητήρια ἐπιφερόμενος.

Ὁ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός. Τὸ ἄγνωστον τοῦ ὀνόματος τὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀκατάληπτον σημαίνει. Ταῖς γὰρ οἰκονομίαις ὧν πολυάνυμος, ὡς Ἀγαθός, ὡς Ποιμὴν, ὡς Ἥλιος, ὡς Φῶς, ὡς Ζωή, ὡς Ἀγιασμός, ὡς Ἀπολύτρωσις (61). Καὶ ταῖς ἀποφάσεσιν ὁμοίως, ὡς Ἀφθαρτός, Ἀόρατος, Ἀναλλοίωτος, ἡ οὐσία ἀνώνυμος, αὐτῷ μόνῃ γνωστῇ, καὶ οὐ τινὶ ἐτέρῳ.

Ἱμάτιον βεβαμμένον ἐν αἵματι. Ἱμάτιον τοῦ Λόγου, ἡ ἄχραντος σὰρξ, ἡ βαφεῖσα ἐν τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι. Ἀλλ' εἰκὸς ἐστὶ τίνα ἐπαπορῆσαι, πῶς ὁ πρὸ μικροῦ ἀνώνυμος χρηματίσας καὶ πᾶσιν ἄγνωστος κατὰ τὸ ὄνομα, νῦν ἐνταῦθα Λόγος ὀνομάζεται. Ἡ οὖν πρὸς ἐνδείξιν τῆς υἱικῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς ἐμπαθοῦς ἐκ Πατρὸς γεννήσεως· ἐκληπτέον

A ejus diademata multa, habens nomen scriptum quod nemo novit, præter ipsum. Et vestitus erat veste tincta sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum super equos albos, indutos bysso alba, munda.

Apertum esse cœlum, præscientiam significat expectati judicis. Vidit autem ipsum equo albo insidentem, præparatam ad ducendum exercitum : quem etiam fidelem dicit ac veracem, et judicare ac pugnare in justitia : equo quidem, eo quod cito sit venturus : albo vero, propter judiciorum claritatem, quæ nullis obsusa sunt tenebris, nec ulla personarum acceptione obnoxia. Fidelis autem et verax est ascensor, de quo Paulus dicit : « Fidelis permanet, negare seipsum non potest ».

Oculi autem ipsius sicut flamma ignis. Non quod hujusmodi speciei circumscriptus sit Deus qui cœlum implet, neque ullo loco circumscribitur : quantum præter has varis quoque formis conspectus sit a divinis prophetis : sed quod oporteat verba demitti ad imbecillitatem humanæ intelligentiæ. Unde etiam manifestum est quod non distinguatur Deus corporalibus formis, sed temporibus ac rebus assimilatus sit : quemadmodum et nunc, quoniam judicii tempus imminet, dignaque retributio eorum quæ quisque gessit, oculos ipsius videmus flammæ ignis esse comparatos, quæ vim habeat illuminandi et exurendi : illuminandi quidem angelos ac justos, exurendi vero dæmones ac peccatores.

Et super caput ejus diademata multa. Multa diademata indicium est potestatis in omnes cœlestes et terrenos ac subterraneos : cœlestes quidem, puta angelicos ordines ; terrenos autem, puta congregationes sanctorum ac sceptræ quæ inter reges sunt ; subterraneos vero, cum mortuis quoque sicut et vivis dominatur, adversus omnes victoriæ signa proferens.

Quod nemo novit, præter ipsum. Ignotum esse nomen significat incomprehensibilitatem substantiæ ipsius. Siquidem juxta dispensationes varia habet nomina, puta Bonus, Rector, sive Pastor, Sol, Lux, Vita, Sanctificatio, Redemptio, et similes per negationes, sicut Incorruptibilis, Invisibilis, Immutabilis, Essentia innominata, soli sibi cognita et non alteri.

807 Veste tincta sanguine. Vestis Verbi dicitur immaculata caro, tincta pretioso suo sanguine. Sed verisimile est aliquem hæsitare, quomodo, cum paulo ante dixisset anonymum et omnibus nomine ignotum, hoc loco nunc Verbum nominet. Aut hoc igitur accipiendum est ad demonstrationem Filii et nativitatæ affectæ ex Patre, quemadmodum

⁶¹ 1 Tim., 13.

(61) Verba ὡς Ἀπολύτρωσις deerant in vulg.

nostrum verbum ex mente procedit : aut quod omnium sermones in se contineat.

Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum. Cum supremus sit dux cœlestium virtutum, quemadmodum ipse dixerat Jesu Nave, merito assectatores habuit qui ad militiam complerent ordines, eos potissimum qui nunc ad prælium iruerent adversus impios. Hæc autem humano more disposita sunt in revelatione, quia neque alio modo significari potuissent. Equites vero designantur et qui equis albis insident : ut equi sane adventus velocitatem designent ; albedo vero equorum taliter adornet cœlestes ordines. Et certe ipsi quoque ascensores ostenduntur induti alba stola byssina. Quid enim inter materialia ac terrena aptius cœlesti ac divino cœlui conspici potest?

XIX, 15, 16. *Et de ore ejus procedit gladius utrinque acutus, ut eo percutiat gentes : et ipse reget eas virga ferrea. Et ipse calcit torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Et habet super vestimentum et super femur suum nomen scriptum : Rex regum et Dominus dominantium.*

Gladius ex ore procedens significat impiis ac peccatoribus induci supplicium jussu divini numinis. Utrunque vero incidit gladius, eo quod tam ex ira quam ex misericordia a Deo procedant reprobos supplicia ; acutus autem, quia cito affert suam efficaciam.

Virga ferrea. Ferrea virga non est ad regendum, sed ad confringendum eos qui in vita lutei sunt et parati ut conterantur. Quam ob causam ergo ipsi attributum est regere? Non inconsiderate, ut opinor, sed quia probabile est quod regendo pugnandum sit adversus ferinos homines, et propterea quoque virga opus est, quæ adversariis juste perditionem afferat. Quis autem alius quam Christus calcit torcular vini furoris iræ Dei? Ipse enim per judicium **808** ac retributionem voluntatem explet paternam.

Et habet super vestimentum et super femur suum. Vestimentum designare vult carnem. Per femur autem naturam carnis, quod vere humana sit ipsa et non phantastica. Nam ad hujus designationem accipitur femur apud Scripturas. Sermonis igitur scopus est per hoc significare quod Verbum hypostaticè sit unitum naturæ humanæ, et carnalem suscepit nativitatem ex beata Virgine, nihilominus omnipotens, utpote cœlestium princeps et terrestrium ac subterraneorum qui imperium habuerunt adversus affectiones, et auctoritatem ac robur habent adversus peccatum ex Ipsius Christi adiutorio.

XIX, 17-19. *Et vidi unum angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens cunctis volucris quæ volabant per medium cæli : Venite, congregamini ad cœnam magnam Dei, ut comedatis car-*

τούτο, καθάπερ ὁ ἡμέτερος λόγος ἐκ τοῦ νοῦ πρόεισιν, ἢ τῷ πάντων τοῖς λόγοις ἐν ἐκτυφί φέρειν.

Καὶ τὰ στρατεύματα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκούσθη αὐτῷ. Ἀρχιστράτηγος ὢν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ὡς αὐτὸς Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ ἐχρημάτισεν, εἰκότως ὁπαδοὺς κατὰ τὴν στρατηγίαν συμπληροῦντας τὰ τάγματα ἐσχῆκε τὰ νῦν μάλιστα ἐπὶ πόλεμον τῶν ἀσεβῶν ὁρμώμενα. Ταῦτα δὲ ἀνθρωπίνως διεσκέυασται ἐν τῇ ἀποκαλύψει, ὅτι μὴδὲ ἄλλως ἦν δηλωθῆναι ταῦτα. Ἰππόται δὲ καὶ ἱπποὶς λευκοῖς παρίστανται, τῶν ἱππῶν μὲν τὸ ὄξύ τῆς ἐπελεύσεως αἰνισσομένων, τοῦ δὲ λευκοῦ τοῦ ἐν τοῖς ἱπποῖς τὸ τοιούτοις ἐναγλαΐζεσθαι τὰ οὐράνια τάγματα. Καὶ δὴ γε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀναβάται λευκὴν ἀμπεχόμενοι τὴν ἀπὸ βύσσου στολὴν ἐπιδείκνυνται. Τί γὰρ τῇ οὐρανίῳ καὶ θεῷ φρατρὶ τῶν ἐνύλων τε καὶ γηίνων ἐνθεωρηθεῖν ἀν ἀρμοδιώτερον;

Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία διστομος ὀξεία, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη, καὶ αὐτοὶ ποιμανθῇ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Καὶ αὐτὸς κατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος. Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον, Βασιλεὺς βασιλέων καὶ Κύριος κυρίων.

Ἐκ τοῦ στόματος ἡ ῥομφαία διέττουσα τοὺς διὰ προστάγματος θεοῦ δηλοῖ τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἀμαρτωλοῖς ἐπαχθῆναι τὴν κόλασιν. Ἀμφίστομον δὲ τὴν ῥομφαίαν διὰ τὸ ἐκατέρωθεν ὀργῆς καὶ ἐλέου χωρεῖν τὰς ἀπὸ τοῦ θεοῦ τῶν καταφρονητῶν τιμωρίας ὀξείαν δὲ, διὰ τὸ ἀμελήσει τὸ δραστήριον ἐπιφέρειν.

Ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Ἡ σιδηρὰ ῥάβδος οὐ ποιμαντική, ἀλλὰ θραυσίαν ἔχουσα τῶν πηλίνων τὸν βίον καὶ πρὸς συντριβὴν ἐτοιμῶν. Τί οὖν ἐνταῦθα τὸ ποιμαντικὸν αὐτῇ δίδεται ; Οὐκ ἀσκόπως, οἶμαι, ἀλλ' ὅτι τῷ ποιμαίνειν καὶ θηρίοις προσπολεμεῖν περιγίνεται. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ σιδηρᾶς ῥάβδου χρεῖα, τοῖς ἀνθισταμένοις ἀξίως τὸν βίον διέθρον ἐπιφερούσης. Πατεῖ δὲ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τίς ἕτερος, ἀλλ' ἡ ὁ Χριστός ; Αὐτὸς γὰρ διὰ τῆς κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως τὸ πατρικὸν ἐκπληροῖ θέλημα.

Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ. Τὸ ἱμάτιον τὴν σάρκα αἰνίττεσθαι βούλεται. Διὰ δὲ τοῦ μηροῦ, τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς, ὡς ἀληθῶς ἀνθρωπίνης οὐσης αὐτῆς καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν· εἰς γὰρ παράστασιν τούτου λαμβάνεται παρὰ τῇ Γραφῇ ὁ μηρός. Δηλοῦν οὖν διὰ τούτου τῷ λόγῳ σκοπὸς, ὅτι ὁ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεὶς Λόγος ἀνθρώπων φύσει, καὶ σαρκικὴν ὑπομείνας γέννησιν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, οὐδὲν ἥττον παντοκράτωρ ὡς οὐρανίων ἔρχων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τῶν βασιλευσάντων κατὰ παθῶν, τῶν τὸ κύριος καὶ τὸ κράτος ἐχόντων κατὰ τῆς ἀμαρτίας τῇ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ συναντιλήψει.

Καὶ εἶδον ἑνα ἀγγελὸν ἑστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, λέγων πᾶσι τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετομένοις ἐν μεσονυκτίῳ· Δεῦτε, συγχθῆτε εἰς τὸν δείπνον τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα

φάγητε σάρκας βασιλέων, καὶ σάρκας χιλιάρχων, καὶ σάρκας ἰσχυρῶν, καὶ σάρκας ἱππῶν καὶ τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ σάρκας πάντων τῶν ἐλευθέρων τε καὶ δούλων, καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων. Καὶ εἶδον τὸ θηρίον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα ποιῆσαι τὸν πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου αὐτοῦ.

Τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φθαρτῶν πρὸς ἀφθαρσίαν καὶ τὴν πρὸς ἀξίαν ἐκάστῃ ἀπονέμειν τῶν ἔργων ὡς ὑπὸ στρατηγικαῖς δυνάμεσιν ἐξοπλισθεῖσαν καὶ ἐτοιμασθεῖσαν τὰ προκείμενα παριστᾷ. Διὸ καὶ ἄγγελον θεῖον παράγει ἐν τῷ ἡλίῳ ἐστῶτα, θεῖον κέλευσμα ἐμφανέστατα διοικούμενον καὶ ὡς ἐν φωτὶ τὰ σωτήρια διαδελουῖν καὶ ἐξαγγέλλοντα. Καὶ ἐπειδὴ τὰ θεῖα διατιθέμενα κεχρημάτισται, ὅχημα τοῦτ' ἢ ἀποκάλυψις ὑποτίθεται, ὅτι μὴδὲ τηλαυγέστατον ἄλλο τῶν ὁρατῶν εἶχεν ἔρεϊν ὁ θεῖος κέλευσμα εἰς ἄγγελον διατυπώσας, καὶ στρατοκῆρυκος αὐτῷ ἐχειρίζει ἐνέργειαν, δραστηκωτέρᾳ προδῶν πραγμάτων χρώμενος. Τοῦτο γὰρ βούλεται παριστᾶν, ἡ μετὰ κραυγῆς μεγάλη φωνή. Τὰς δὲ ἐν μεσουρανήματι, οἷον ἐπὶ τῶν ἀγίων λέγει ψυχὰς, αἱ τῶν χαμαιζήλων ἀπαναστάσαι, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου χωροῦσιν εἰς ἀέρα.

Δεῦτε, συνάχθητε εἰς τὸ δεῖπνον. Δεῖπνον, ἀλλ' οὐ πόλεμον λέγει τὴν μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν δικαίων ἀνταξίαν· ἐπεὶ καὶ οὕτως ἔχει. Τίς γὰρ τῷ ἰσχυρῷ ἱκανὸς ἀντιφέρεισθαι; Εἰ δ' ἄρα καὶ πόλεμος εἴρηται, πρὸς τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ὁρμὴν εἰρῆσθαι φαμεν, οὐ πρὸς αὐτὸ τὸ ἔργον. Δεῖπνον δὲ ὅπως εἴρηται, τὸ προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὃ καὶ εὐδοκία λέγεται, καὶ δεῖπνον τριπόθητον τὸ πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν.

Ἴνα φάγητε σάρκας βασιλέων. Βρῶσιν καλεῖ τὴν ἐπὶ τῇ πρὸς ἀξίαν τῶν βεβιωμένων ἀντέκτισιν, ὃ καὶ Χαναὰμ οἶδεν ἐμποιεῖν τοῖς μὴ συναπαχθεῖσι. Τὸ δὲ σάρκας βασιλέων καὶ χιλιάρχων, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ ἱππῶν, καὶ ἀναβατῶν, ἐκεῖνα λέγει τροπικῶς τὰ περὶ τὰ ἐμπαθῶς ἐσχήκασιν, σπουδῇ πάσῃ, ταῦτα μόνον οἰόμενοι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπόστασιν, ἃ καὶ ἀφανισμῷ παραπεμφθεὶ τῇ τοῦ ἀφάρτου βίου εὐωχίᾳ ἐπιδημῶν. — Ἄλλως δὲ τῶν τοῦ Ἀνδρέου Διὰ τῆς βρώσεως τῶν σαρκῶν σημαίνεται ὁ τῶν σαρκικῶν πάντων ἀφανισμὸς καὶ ἡ τῶν ἀρχικῶν ἐπὶ γῆς ὀνομάτων ἐκλείψις. Ἱππῶν δὲ μέμνηται οὐχ ὡς αὐτῶν ἀναστησομένων, ἀλλὰ διὰ μὲν τούτων ἡ τοὺς [γυναικομανεῖς, ἡ τοὺς] ὑποδεδηκότας ἐν πονηρίᾳ ἢ καὶ ἀμφοτέρω, διὰ δὲ τῶν ἐπιθετῶν, τοὺς ἐν κακίᾳ προδύχοντας αἰνιττόμενος. Ὁ καὶ παρακατιῶν ἐσαφῆνισεν εἰπὼν, Ἐλευθέρων τε καὶ δούλων, μεγάλων καὶ μικρῶν· διὰ μὲν τῶν ἐλευθέρων καὶ μεγάλων τοὺς μᾶλλον ἐξουσιαστικῶς ἁμαρτάνοντας, διὰ δὲ τῶν δούλων καὶ μικρῶν τοὺς ἥττον πλημμελοῦντας, ἢ κατὰ γνώμην, ἢ κατὰ ἡλικίαν, ἢ κατὰ ἀσθένειαν.

Καὶ εἶδον τὸ θηρίον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς

PATROL. GR. CVI.

A nes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equestrum et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum simul ac servorum, et pusillorum et magnorum. Et vidi bestiam et reges terræ et exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum eo qui sedebat in equo et cum exercitu ipsius.

ἐπὶ τοῦ ἱπποῦ καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος

Demonstrant quæ proponuntur mutationem corruptibilitatis ad incorruptionem, et quæ veluti sub militaribus potestatibus penitus armata sit, ac præparata ad dignam retributionem pro cuiusque operibus : ideo quoque divinum angelum stantem in sole producit, qui divinum præceptum manifestissime ordinet ac administret, et tanquam in luce quæ salutaria sunt significet et annuntiet : et quoniam divina proposita oraculo data sunt, revelatio solem supponit ipsi vehiculum : nihil autem inter ea quæ videntur dicere potuit splendidius is qui divinum jussu in angelo figuravit. Præterea efficaciori rerum utens progressu, operationem ipsi tradit præconis exercitus : nam hoc designare vult vox cum magno clamore. Cæterum, in medio cœli sunt sanctorum animæ, quæ discedentes a depressis humi rebus, juxta magnum illum Paulum procedunt ad occurrendum Domino in aera.

Congregamini ad cœnam. Cœnam 809 vocat et non bellum, resistantiam justorum adversus peccatores, quoniam ita se res habet : quis enim sufficiens est ad resistendum forti? quod si etiam bellum dictum sit, quoad impetum peccatorum factum esse dicimus, et non quoad rem ipsam. Porro cœna omnino dicta est præcedens Dei voluntas, quæ et beneplacitum appellatur : et cœna optatissima, nempe ut omnes homines salvi fiant, et ad agnitionem veritatis ventiant.

Ut comedatis carnes regum. Comestionem vocat dignam factorum retributionem, quod et Chanaam novit immittere his qui non sunt una delati. Carnes autem regum et tribunorum et fortium et equorum et ascensorum eorum, tropice illa dicit circa quæ toto studio affecti erant, sola hæc putantes esse humanæ vitæ consistentiam, quæ etiam in interitum amittuntur, accessu deliciarum vitæ incorruptibilis. — Alio modo ex Andrea. Per carnium esum significatur interitus omnium carnalium, et defectus magnificorum nominum quæ sunt in terra. Equorum vero meminit, non quod hi resurgant, sed per hos, aut eos designat qui in feminas exarserunt, aut qui in malitia vixerunt, aut etiam utrosque. Per ascensores vero, eos qui in pravitate excesserunt. Quod etiam in progressu manifestavit, dicens : Liberorum et servorum, magnorum et pusillorum : per liberos quidem et magnos significans eos qui majori potestate peccant, per servos vero et pusillos, eos qui minus delinquant, aut propter iudicium, aut propter aetatem, aut propter imbecillitatem.

Et vidi bestiam et reges terræ, et exercitus eo-

rum, etc. In descriptione quidem militarium signorum diaboli et eorum qui una cum diabolo in bellis militant adversus Dominum, pluraliter inducit regum catalogum, etiam recensens exercitus qui ipsis subsunt, propter peccati multiplici-
tatem et mentium varietatem. At in exercitu qui erat cum Christo quem equo insidentem appellat, singulariter meminit multitudinis quæ ipsum sequebatur, exercitum dicens, propter unitatem voluntatis hujus multitudinis, et consilii seu iudicii erga Deum Verbum, et mentis erga ipsum placidæ ac rectæ actionis.

810 CAPUT LIX.

De Antichristo, et his qui cum eo projicientur in gehennam.

XIX, 20, 21. *Et apprehensa est bestia, et cum illa pseudopropheta qui fecit signa coram ipsa, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestie et qui adoraverunt imaginem ejus. Viti conjecti sunt hi duo in stagnum ignis ardens sulphure. Et ceteri occisi sunt gladio sedentis super equum, qui procedit ex ore ipsius. Et omnes volucres saturatæ sunt de carnibus ipsorum.*

Bestiam nonnulli diabolum acceperunt, alii vero Antichristum.

Et ceteri occisi sunt. Eos post dissolutionem occidi, vocat otiosam et inefficacem habere naturam compositam ad malos conatus. Hoc autem simplex et incomposita non novit, ut ne post condemnationem quidem a consuetis absterneat, tanquam secum coeuntibus et ad quæ recursum habebat.

Et omnes volucres saturatæ sunt. Volucres sive aves dictæ sunt, tanquam in aere versantes: et animas ita vult appellare, quas honestis et non quibusvis operationibus novit satietatem accipere. Fastidium enim est et molesta sanctis quævis motio carnalis.

CAPUT LX.

Quod Satanas ligatus sit a Christi adventu usque ad consummationem: et de mille annis.

XX, 1-3. *Et vidi angelum ascendentem de caelo habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua: et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanas 811 qui seducit totum orbem, et ligavit eum annis mille. Et misit ipsum in abyssum, clausitque ac signavit super eum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. Et post hæc oportet illum solvi modico tempore.*

Andrea. Hic factam in passione narrat diaboli subversionem, in qua eum qui fortis esse videbatur, fortior eo Christus Dominus noster ligavit: nosque qui spolia ejus eramus, ab ipsius manibus libera-

της, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπὶ μὲν τῆς κατὰ τὸν διάβολον συμβολογραφίας καὶ τοὺς κατ' αὐτοῦ πολέμους τῷ διαβόλῳ στρατευομένους, πληθυντικῶς εἰσάγει βασιλείων κατάλογον διεξῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν στρατευμάτων, διὰ τὸ πολυσχιδὲς τῆς ἁμαρτίας καὶ πολύγωνον ἐπὶ δὲ τῆς μετὰ Χριστοῦ, ὃν ἔποχον ἑπερ προσαγορεύει, ἐνικῶς μέμνηται τοῦ ἐπομένου αὐτῷ πληθους, στρατευμα φήσας, διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ θελήματος αὐτοῦ καὶ τῆς γνώμης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστησιῶς τε καὶ κατορθώσεως.

ΚΕΦΑΛ. ΝΘ.

Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βαλλομένων εἰς γέενναν.

Καὶ ἐπιδόθη τὸ θηρίον, καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ ψευδοπροφήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν οἷς ἐπλάνησε τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰδῶν αὐτοῦ ζῶντας ἐδόληθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης ἐν θεῷ. Καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ παθιμένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ ἐξελθούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Καὶ πάντα τὰ ὄντα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

Θηρίον, οἱ μὲν τὸν διάβολον ἐξεδίξαντο. οἱ δὲ τὸν Ἀντιχρίστου.

Καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν. Τὸ ἀργίαν καὶ ἀπραξίαν σχεῖν τῶν πονηρῶν ἐκτελεσμάτων τὴν σὺνθετον φύσιν, μετὰ τὴν διάλυσιν ἀποκτανεῖν φησι. Τοῦτο δὲ ἡ ἀπλὴ καὶ ἀσύνθετος οὐκ εἶδεν, οὐδὲ μετὰ τὴν κατάκρισιν τῶν ἰθίμων ἐξίστασθαι, ἅτα συνεισωμένων αὐτῇ τῶν πρὸς ἡ τροπὴν ἔσχεν.

Καὶ πάντα τὰ ὄντα ἐχορτάσθησαν. Ὅρνεα εἴρηται ἥδη ὡς τὰς ἀεροπλάους ψυχὰς καλεῖν βούλεται, ἃς καὶ αὐτὰς εἶδε τῇ παραθέσει τῶν σπουδαίων τε καὶ μὴ ἐκατέρων ἐνεργημάτων ὡς παρὲν κέρει λαβεῖν. Προσκορθε γὰρ τοῖς ἀγίοις καὶ ἐπαχθὲς πᾶσα σαρκικὴ κίνησις.

ΚΕΦΑΛ. Ξ.

Ὅπως ὁ Σατανᾶς ἐδόθη ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας μέχρι τῆς συντελείας. Καὶ περὶ τῶν χιλίων ἐτῶν.

Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔχοντα τὴν κλεῖδα τῆς ἀβύσσου, καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα τὸν ὄντα τὸν ἀρχαῖον, ὃς ἐστὶν ὁ διάβολος, καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην διὰ τὴν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν χίλια ἔτη. Καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀβύσσον, καὶ ἐκλείσσε καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανᾷ ἐτι τὰ ἔθνη, ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη. Καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ λυθῆναι αὐτὸν μικρὸν χρόνον.

Ἀνδρέου. Ἐνταῦθα τὴν ἐν τῷ Δεσποτικῷ πάθει γεγεννημένην τοῦ διαβόλου διηγεῖται καθάρσει, ἐν ἣ τὸν δοκοῦντα εἶναι [ισχυρὸν] ἰσχυρώτερος αὐτοῦ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν δῆσας, ἡμᾶς, τὰ σκύλα αὐτοῦ

ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐλυτρώσατο, καταδικάσας αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον. Τοῦτο δὲ δείκνυται ἐκ τῶν δαιμόνων τῶν παρακαλούντων αὐτὸν μὴ πεμφοθῆναι εἰς τὴν ἄβυσσον. Ὅτι δὲ δέδεται, τεκμήριον ὁ τῆς εἰδωλολατρίας ἀφανισμὸς καὶ τῶν εἰδωλικῶν ναῶν ἡ καθάρσεις, καὶ τῶν ἐπιθωμίων λύτρων ἡ ἐκλείψις, καὶ ἡ παγκόσμιος τοῦ θεοῦ θελήματος ἐπίγνωσις. Ὁ μέγας δὲ Ἰουστίνος φησιν, ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ γνῶναι τὸν διάβολον, ὅτι καταβεδिकाσται εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς γένναν. Δυνατὸν τοίνυν, ὥς οἶμαι, διὰ τῶν προλεχθέντων καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦ διαδόλου νοεῖσθαι ἀπόρασιν. Ἀγγελοῦ δὲ τῇ τοιαύτῃ ἀποφάνσει διακονοῦμένον φησιν, ἵνα δείξῃ καὶ τῶν λειτουργικῶν δυνάμεων τοῦτον ἥτονα κατὰ δύναμιν, καὶ μάτην κατὰ τῆς τῶν πάντων κρατούσης ἀρχῆς θρασυνόμενον.

Ἀρέθα ἐκ τοῦ αὐτοῦ. Κλεῖθρα τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀπρόσιτον τῶν κατακρίτων κατοχὴν λέγει· ἄβυσσον δὲ, τὴν ἀπέραντον εἰς διέκδοσιν· ἄβυσσον δὲ, τὴν καθ' ἑκτικὴν τῆς πονηρίας ἐνέργειαν. Χίλια δὲ οὐ πάντως τὰ τοσαῦτα τῷ ἀριθμῷ νοεῖν εὐλογον. Ἢ γὰρ τῶν πολλῶν, ἢ τοῦ τελείου σημαντικὸν τὸν ζῶν χιλίων ἀριθμὸν εἰκάσομεν. Χίλια ἔτη τοίνυν, εἴτε τὰ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἕως τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἐνδημίας, εἴτε δεκάκι· ἑκατὸν, εἴτε καὶ τούτων ἀποδέοντα, οὐχ ἡμῶν ἐστι γνῶναι τὸ ἀκριβές, ὅτι μηδὲ θνητῇ φύσει γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὐδ' ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

Καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ λυθῆναι αὐτὸν μικρὸν χρόνον. Μικρὸν χρόνον, ποῖον; Τοῦτον τὸν τῆς παρουσίας τοῦ Ἀντιχρίστου, ὃν εἰς μικρὸν συνέστειλε, διὰ τὸ σφοδρὸν καὶ σχεδὸν ἀνύποπτον τῶν διὰ Χριστὸν κακουμένων, περὶ οὗ χρόνου καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ, θλίψιν συμβῆναι οἷαν οὐ γέγονεν ἐξ ἀρχῆς κόσμου. Διὸ καὶ κολοβωθῆναι φησὶ τὰς ἡμέρας ταύτας διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς.

ΚΕΦΑΛΑ. ΣΔ'.

Περὶ τῶν ἡτοιμασμένων θρόνων τοῖς φυλάξασιν τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν.

Καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐτοὺς, καὶ κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεκαλεισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ οἵτινες οὐ προσεκύνησαν τὸ θηρίον, οὐδὲ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν· καὶ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ χίλια ἔτη.

Τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ θεωρεῖν, δι' ὧν τὰ ἔθνη συνετισθέντα, τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ ἔζησαν, καὶ συνεβασίλευσαν Χριστῷ χίλια ἔτη. Περὶ μὲν οὖν τῶν χιλίων ἐτῶν εἴρηται. Οὗτοι οὖν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καθίσουσιν, ὥς ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Κυρίου φησὶ, «Κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ,» τούτοις, κατακρίνοντες. Τῇ παραθέσει γὰρ τῶν ὁμο-

vit, condemnato eo in abyssum. Hoc autem ostenditur ex dæmonibus qui ipsam deprecabantur, ne se mitteret in abyssum. Quod autem ligatus sit, ostenditur idololatriæ interitus et subversio templorum idolorum, ac defectus erroris sacrificiorum, et cognitum esse divinam voluntatem in universo mundo. Magnus autem Justinus ait diabolum in priori Christi adventu cognovisse, quod condemnatus esset in abyssum et in gehennam ignis. Possumus igitur, ut opinor, per ea quæ dicta sunt, etiam intelligere Christi adversus diabolum sententiam. Angelum autem dicit talis sententiæ ministrum, ut hunc ostendat ministrantibus quoque virtutibus potentia inferiorem, frustra quoque insolere adversus principatum qui omnibus imperat.

Aréthæ ex eodem. Clavem dicit firmam et inevitabilem detentionem eorum qui condemnati sunt : abyssum vero, traditionem omni termino carentem : catenam autem, vim cohibendi operationem victorum. Porro mille, non omnino rationali consonum est, ut certum illum numerum accipiamus : sed millenarium numerum significare imaginamur, aut multitudinem aut perfectionem. Mille itaque annos aut eos qui interfluunt a Christi adventu usque ad Antichristi adventum (sive sint decies centum, sive etiam his pauciores) non nostrum est exacte cognoscere : quia nulli mortalium datum est cognoscere tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.

Oportet illum solvi modico tempore. Modico tempore, quonam? Id tempus est adventus Antichristi, quod ad parvam durationem contraxit, 812 propter vehementiam quæ vix tolerari posset ab his qui propter Deum affligentur, de quo tempore Salvator quoque in Evangeliiis ait, talem fore afflictionem, qualis non est facta ab initio mundi : ideo etiam abbreviandos dicit hos dies propter electos.

CAPUT LXI.

De sedibus quæ paratæ sunt illis qui servaverunt Christi confessionem.

XX, 4. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et iudicium ipsis datum est. Et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter sermonem Dei, et qui non adoraverunt bestiam neque imaginem ejus, et qui non acceperunt characterem in fronte et in manu sua ; et vixerunt et regnauerunt cum Christo mille annis.

Sanctos apostolos ait se vidisse, per quos eruditæ gentes doctrinæ verbo vixerunt, et una cum Christo regnarunt mille annis. Itaque de mille annis dictum est. Hi ergo sancti apostoli sedebunt, veluti habet Domini promissio, «Judicantes duodecim tribus Israel», hoc est, condemnantes. Eorum enim qui ejusdem sunt generis juxtapositione,

⁹⁶ Matth. xix, 28.

quando diversitas in ipsis conspicitur secundum prorsus ac melius, qui peiori adhæserunt, non vulgari digni sunt supplicio, quia sui generis homines non sunt æmulati recte operando. Judicium igitur ipsis datum esse, id est, ut condemnarent: quasi non solum volentes Christum bene de ipsis meritum imitari, prophetica sequendo oracula, sed jam adversus hos quoque progredi. Condemnari quoque dicit illos ob animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter sermonem Dei, id est, qui propter fidem in Deum sustinuerunt mortem ferro illatam. Aut etiam figurate ait decollatos fuisse, de his qui mortificaverunt membra sua quæ erant super terram.

Et non acceperunt characterem. Character 813 cognitionis indicium est, secundum quod etiam de Christo dictum est: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine », « Quemadmodum enim super faciem expressum est lumen in signum cognoscendi amicos Dei, ita in impiis impudentia in frontibus imprimitur, dum sine ulla occultatione vel pudore demonstrant qualesnam sint: utque hoc manifestius sit, absurdis suis operibus signum illud confirmant: manus enim actionem designat, quemadmodum et pes certam finitionem ac regulam, juxta illud quod dictum est: « Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me ». » Quoniam ergo hi non sunt capti, neque per impudentiam insignati malo, neque per opera, merito et vixerunt et regnarunt cum Christo usque ad consummationem sæculi. Nam sicut videmus, sub regibus quoque fidelibus ac principibus hi qui adorant, etiam adversus omnem corporalem imbecillitatem et dæmoniacam operationem, ostendunt datam a Deo gratiam. Quoniam, inquit, non adoraverunt bestiam et imaginem ejus, propterea etiam vixerunt, hoc est, viventium opera exercuerunt, miraculorum videlicet operationes. Porro bestiam et imaginem bestiæ et draconem dicit diabolum et Antichristum ac pseudopropheta.

CAPUT LXII.

Quæ sit prima resurrectio, et quæ secunda mors

XX, 5, 6. *Cæteri vero mortui non vixerunt donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.*

Mortuos vocat, qui in incredulitate permanserunt. Quemadmodum enim duas esse vitas, ita et duas mortes sive mortificationes ex divina Scriptura docemur. Est igitur prior vita temporalis ac carnalis post præcepti transgressionem, 814 quæ vero post observationem præceptorum promittitur, vita æterna est. Mors quoque similiter est duplex: al-

⁹⁹ Psal. iv, 7. ¹⁰⁰ Psal. xxxv, 12.

γενῶν, ὅταν διαφορὰ ἐν αὐτοῖς ὁρᾶται κατὰ τὸ χεῖρον καὶ βέλτιον, οἱ τῷ χεῖρονι ἀνεχόμενοι, οὐ τῆς τυχεύου-
σης ἀξιοὶ τιμωρίας, ὅτι μὴ τοῖς ὁμογενέσιν ἐναμι-
λῶνται κατατρωχότες. Κρίμα τοίνυν δοθῆναι αὐτοῖς
ἀντὶ τοῦ κατακρίνειν, ὡς μὴ μόνον ἐθελῆσαντας τῷ
εὐεργέτῃ Χριστῷ ἀκολουθεῖν τοῖς προφητικoῖς ἐπό-
μενοι χρησμοῖς, ἀλλ' ἤδη καὶ ἀπαντῆσας τούτων
χωρῆσαι. Κατακριθῆναι δὲ καὶ διὰ τὰς ψυχὰς τῶν
πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ καὶ διὰ
τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τούτεστι, διὰ τὴν εἰς Θεὸν πί-
στιν, οἵτινες τὸν διὰ σιδήρου ὀπήνεγκαν θάνατον. Ἡ
καὶ τροπικῶς τὸ πεπελεκισθῆναι περὶ τῶν νεκρω-
σάντων τὰ μέλη αὐτῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα. Τὸ χάραγμα, γνώ-
ρισμά φησι. Καθὼ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ εἴρηται τὸ,
« Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου,
Κύριε. » Ὡς γὰρ ἐκεῖ ἐπὶ τὸ πρόσωπον φῶς εἰς
γνώρισμα τῶν θεοφιλῶν ἐνοσημαίνεται, οὕτως ἐπὶ
τῶν ἀσεβῶν ἀναίδεια ἐπὶ τῶν μετώπων ἐγχαράτ-
τεται, ἀπαρκαλύπτως καὶ ἀνυποστειλῶς ἐμφανίζο-
μένων ὅποιοι τινὲς εἰσιν. Καὶ ἵνα τοῦτο ἐμφαντι-
κώτερον ᾖ, ταῖς ἀτόποις τῶν αὐτῶν πράξεων τὸ
γνώρισμα ἐθεβαίωσαν· ἡ χεὶρ γὰρ τὴν πρᾶξιν αἰνεί-
τεται, ὥστε καὶ ὁ ποῦς τὸν ὀρισμὸν, καθὼ εἴρηται·
« Μὴ ἐλθέτω μοι ποῦς ὑπερφανῆσαι, καὶ χεὶρ ἁμαρ-
τουλοῦ μὴ σαλεύσει με. » Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἔδλωσαν
οὗτοι, οὔτε δι' ἀναιδεας ἐντυπούμενοι τῷ πονηρῷ,
οὔτε δι' ἔργων, εἰκότως καὶ ἔζησαν καὶ ἐδασθεύσαν
μετὰ Χριστοῦ, ἄχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ὡς γὰρ
ὁρῶμεν, καὶ ὑπὸ βασιλέων πιστῶν καὶ ἀρχόντων
προσκυνούμενοι, καὶ κατὰ πάσης σωματικῆς ἀσθε-
νείας καὶ δαιμονικῆς ἐνεργείας τὴν θεόδοτον χάριν
ἐπιδείκνυνται. Ἐπεὶ γὰρ, φησὶν, οὐ προσεκύνησαν
τῷ θηρίῳ καὶ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἔζησαν,
τούτεστι, ζώντων ἔργα ἐνήργησαν, τὰς θαυματουργί-
ας δηλονότι. Θηρίον δὲ καὶ εἰκόνα τοῦ θηρίου καὶ
δράκοντα τὸν διάβολόν φησι καὶ τὸν Ἀντίχριστον,
καὶ τὸν ψευδοπροφήτην.

ΚΕΦΑΛΑ. ΕΒ΄.

Τί ἐστὶν ἡ πρώτη ἀνάστασις, καὶ τίς ὁ δεύτερος θάνατος.

Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τοῦ
λεσθῆναι τὰ χίλια ἔτη. Ἀδελφὴ ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη.
Μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστά-
σει τῇ πρώτῃ. Ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος
οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ
καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι μετ' αὐτοῦ
χίλια ἔτη.

Νεκροὺς δὲ καλεῖ τοὺς ἐν τῇ ἀπιστίᾳ μεμνη-
χότας. Ὡστε γὰρ δύο ζωὰς, οὕτω καὶ δύο θανάτους,
ἔχουν νεκρώσεις ἐκ τῆς θείας Γραφῆς διδασκόμεθα.
Ἔστιν οὖν ἡ μὲν πρώτη ζωὴ ἡ μετὰ [τῆς] τῆς ἐν-
τολῆς παράδοσιν πρόσκαιρος καὶ σαρκική, ἡ δὲ μετὰ
τὴν θείων ἐντολῶν τήρησιν ἐπηγγελμένη ζωὴ
αἰώνιος. Καὶ θάνατοι δὲ ὁμοίως δύο· ὁ μὲν σαρκικός

καὶ πρόσκαιρος, ὁ δὲ δι' ἁμαρτημάτων ἔκτισιν ἐν τῷ A
 μέλλοντι αἰῶνι ἐπαγόμενος, ἀτελεύτητος καὶ αἰδώς,
 ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ πυρὸς γένεσις. Ἀλλὰ γε καὶ νεκρῶν
 διαφορὰς γινώσκουμεν· οἱ μὲν φευκτοί, περὶ ὧν φησι
 καὶ ὁ προφήτης· Οἱ δὲ νεκροὶ ζῶν οὐ μὴ ἴδωσιν· οἱ δὲ
 ἐπαινετοί, οἱ διὰ Χριστοῦ τὰς ἡδοναθεῖς τοῦ σώματος
 πράξεις ἀποκτινύνοντες, τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν
 τῷ σώματι περιφέροντες. Ἡ δὲ δευτέρα ἀνάστασις,
 ἡ καθολικὴ ἐστὶ τῶν σωμάτων, ἥτις ἀνάστασις ἀρχὴ
 τῆς μελλούσης αὐτοῖς κολάσεως γίνεται. Κατὰ δὲ τῶν
 τὴν πρώτην εὐδαιμονησάντων ἀνάστασιν οὐκ ἔχει
 ἐξουσίαν ὁ δευτέρος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πρὸς τιμωρίαν
 ἀποκαθιστῶν θάνατος, ἀλλ' ἐσονταὶ ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ
 καὶ τοῦ Χριστοῦ. Χίλια δὲ, οὐ τὰ τῷ δεκάδι ἀριθμῷ
 τὸν ἑκάτον συντελούμενα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δέκατος ἀρι-
 θμὸς πρῶτος ἀριθμὸς τέλειος ἐκ μονάδων συνέστη, B
 εἴτα πάλιν αὐτὸς τῷ δεκαδικῷ διαστήματι τὸν ἑκάτον
 ἀπετέλεισε, καὶ πάλιν, οὗτος ἐπὶ τῶν δέκα πολυπλα-
 σιασθεὶς ἀπὸ τούτων τὴν σωρίδα τοῦ χίλια συνεστή-
 σται ἐκ τελείου πρὸς τελειότερον καταντήσας, εἰκό-
 τως τῷ ὑπερτελεῖ Θεῷ τὸ τέλειον τῆς μετὰ ἀνθρώ-
 πων συνδιατριβῆς ἀφωρίσατο, οὐχ ὅτι πάντως
 τοσοῦτον τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ διὰ τοῦ τελείου τούτου
 ἐμφανίζων, ὡς πᾶν ὃ ἀν' χρόνου διάστημα διεξο-
 δευθῇ μετὰ τῆς ἀνθρώπων τοῦ Χριστοῦ συναναστρο-
 φῆς, οὐκ ἂν τοῦτο τῷ ἀτελεῖ προσνεμηθεῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΕΓ'.

Περὶ τοῦ Γ'ωγ καὶ Μαγώγ.

Καὶ μετὰ τὰ χίλια ἔτη λυθήσεται ὁ Σατανᾶς ἐκ C
 τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι
 τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς,
 τὸν Γ'ωγ καὶ τὸν Μαγώγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς
 τὴν πόλιν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὡσεὶ ὄμιλος τῆς θα-
 λάσσης. Καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς,
 καὶ ἐκύκλωσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων,
 καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην. Καὶ κατέβη πῦρ
 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ κατέφαγεν
 αὐτούς. Καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτοὺς ἐβλήθη
 εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ θείου, ὅπου καὶ
 τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης, καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων.

Χίλια ἔτη. Τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας
 χρόνον, μέχρι τοῦ Ἀντιχρίστου λέγει, οὗτινος λυ-
 θέντος, εἰσάγει λοιπὸν καὶ τὰ ἔθνη καὶ τόπους τῆς
 οἰκουμένης, καθ' οὓς τὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἐπι-
 δείξεται ἀπάτης, καὶ πρὸς εἰνὼν καὶ κατὰ τίνων ὡς
 ἀφηγουμένων ὁ πόλεμος οὗτος συσταίη. Ἐθνη μὲν
 οὖν, τὰ εὐεξαπότητα λέγει· τόπους δὲ, τοὺς ὑπὸ
 τὴν ὑπ' οὐρανὸν, οὓς καὶ τέσσαρας γωνίας ὀνομάζει
 τῆς γῆς, τὰς τέσσαρας λήξεις τῆς οἰκουμένης οὕτω
 καλῶν, ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν φορῶν οὕτω κληθεῖσας, καὶ
 τῶν κατὰ ἀστέρας τινὰς οἰκειώσεων. Ἐπεὶ τοίνυν
 ἔθνη μὲν ταῦτα μεθ' ὧν ὁ πόλεμος μέλλει συγκρο-
 τεῖσθαι, καὶ χώρος οὗτος ἐν ᾧ ἤδη καὶ τοὺς καθ-
 ηγουμένους εἰσάγει ὡς περ πολεμάρχης ὁ Γ'ωγ καὶ Μα-
 γώγ, ἐν καὶ Ἰεζεκιὴλ προφητεῖ ἐπ' ἐσχάτου και-
 ροῦ ἐλευσόμενον σὺν δυνάμει βαρεῖα. Ἀλλ' Ἰεζε-

tera quidem carnalis ac temporalis; quæ vero ob
 repensionem peccatorum in futuro sæculo induci-
 tur, sempiterna est et sine carens, quæ est gehenna
 ignis. Sed et mortuorum diversitatem cognosci-
 mus: alii quidem fugiendi sunt, de quibus ait Pro-
 pheta: Mortui vitam non videant: alii vero lau-
 dandi, qui propter Christum voluptuosas corporis
 operationes interimentes, mortificationem Jesu in
 corpore circumferunt. Porro secunda resurrectio
 universalis est corporum, quæ resurrectio futuri
 supplicii ipsis efficitur initium. Adversus illos
 autem qui priori resurrectione beatificati sunt, non
 habet potestatem mors, quæ a peccato transmittit
 ad supplicium: sed erunt sacerdotes Dei et Christi.
 Mille vero non dicuntur quæ decupla centenarii
 numeri multiplicatione conficiuntur: sed quoniam
 denarius numerus primus est perfectus numerus ex
 unitatibus constitutus, deinde rursus ipse denario
 intervallo centum constituit, et iterum hic per
 decem multiplicatus acervum conficit millenarium,
 a perfecto procedens ad perfectius, merito perfec-
 tionem distincte assignavit conversationi perfectis-
 simi Dei cum hominibus: non quod omnino tanto
 esset annorum numero, sed hoc perfectione mani-
 festat, ut quantumcumque esset temporis interval-
 lum conversationis Christi cum hominibus, hoc
 nequaquam imperfectioni attribueretur.

CAPUT LXIII.

De Gog et Magog.

XX, 7-10. Et post mille annos solvetur Satana de carcere suo: et exibit ut seducat gentes quæ sunt in quatuor angulis terræ Gog et Magog, ut congreget eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, et obsederunt castra sanctorum 815 ac civitatem dilectam. Et descendit ignis de cælo a Deo, et devoravit eos; et diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudo-propheta sunt; et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

Mille annos. Nempe tempus ab adventu Christi
 usque ad Antichristum, quo soluto inducit deinceps
 et gentes et loca orbis, quibus ille suam familia-
 rem ostendet imposturam, et per quos et secundum
 quos tanquam duces cruentos bellum hoc constitui-
 tuatur. Gentes itaque dicit illos, qui facile patent
 deceptioni: loca vero eos qui partem sub cælo in-
 colunt, quos etiam quatuor terræ angulos nominat,
 quatuor orbis fines ita vocans, a solis lationibus
 ita appellatos, et appropriatione quarundam stel-
 larum. Quoniam igitur hæ gentes sunt cum quibus
 bellum una conficiendum est, et a quibus vires su-
 mendæ, et hæc regio in qua jam etiam præsentis
 inducit Gog et Magog veluti belli dux: quem et
 Ezechiel propheta postremis temporibus venturum
 cum potestate gravi. Sed Ezechiel quidem adversus

Jerusalem, præsens autem revelatio ad universi orbis desolationem. Hos autem quidam dicunt Scythicas esse gentes aquilonares, quæ frequentes a suis quoque gentibus sese transmutarunt, et eos in quos irruunt, perdidit, atque toties ab horum incursu aiunt perditam esse Scythopolim Palaestina civitatem, ut inde nomen acceperit. Præterea quandam Gothorum aciem circa partes Asiae ac bellicosam multitudinem aiunt ita vocari, et Thalphilos ac Gothogracos, quos communi sermone vocamus Hunnicos, quovis autem vicino regno potentiores esse dicunt ac bellicosiores, divina vero manu prohiberi ne mando imperent usque ad diaboli solutionem, quemadmodum hic prænantiat. Quidam vero Gog ex Hebraica lingua interpretantur *collectum* aut *collectionem*, Magog vero, *elevatum* : ut per utrumque, tam collectionem videlicet quam elevationem, magnum et ingens malum manifestetur afferre huius gentis irruptio his in quos sit irruptura, ut jam **816** diximus (68). Prædictum tempus mille annorum nonnulli tres annos cum dimidio a Christi baptismate usque ad ipsius in caelum ascensum, nescio quo modo, acceperant, post quos solvi diabolum intellexerunt. Alii vero post completionem sex millium annorum primam mortuorum resurrectionem solis dari sanctis dixerunt, ut in terra hac in qua tolerantiam exhibuerunt, deliciis ac gloria fruantur mille annis : et post hoc universalem fieri resurrectionem non justorum tantum, sed et peccatorum. Itaque cum nihil horum Ecclesia receperit, vanum est etiam id dicere. Nos igitur cum Dominum audiamus dicentem Sadducæis, quod, « Sicut sunt angeli Dei in caelo, ita erunt et sancti » : et cum etiam dixerit Apostolus : « Regnum Dei non est cibus et potus » : et evangelicæ prædicationis durationem, mille annorum tempus accepimus. Nam veluti antea scriptum est, non est necesse eo numero intelligere mille annos. Neque enim illud quod in Canticis dictum est : « Affert pro fructu ejus mille argenteos » : et rursumque a Solomone, « Mille tui pacifici et ducenti his qui custodiunt fructum ejus », hunc significavit numerum, sed multitudinem et fructificationis perfectionem : quemadmodum et hic fidei fructificatio in perfectione significatur, post quam homo perditionis, filius iniquitatis veniet, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati juxta Apostolum et juxta Dominicum oraculum quo dixit : « Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me : alius veniet nomine proprio, et illum accipietis ». Tunc ergo, ut dictum est, solutus Satanas de carcere suo, seducet omnes gentes : et Gog et Magog movebit ad bellum ad orbis desolationem.

Α κήλ μὲν κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἡ προειρημένη δὲ Ἀποκάλυψις πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης ὕλης ἐρήμωσιν. Εἶναι δὲ ταῦτα, τινὲς μὲν Ἐκκυθικὰ ἔθνη ἐφασαν ὑπερβόρεια, πολλάκις καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων ἔθνων μεταναστάντα, καὶ διαφθείραντα μὲν οἷς ἐπὶ λθῆ, τοσαυτάκις δὲ διαφθαρέντα ἀπὸ τούτων τῆς ἐπιβρομῆς, καὶ Σκυθόπολιν ἐν Παλαιστίνῃ ὀνομασθῆναι, καὶ Γόθων μοῖραν τινα κατὰ μέρος τῆς Ἀσίας στρατιωτικὴν τε σύστασιν οὕτω καλεῖσθαι, καὶ Θαίφλους, καὶ Γοθογραικούς, ἅπερ κοινῶς λόγῳ καλοῦμεν Οὐννικά· πάσης δὲ ἐπιγενομένης βασιλείας· εἶναι δυνατότερα καὶ πολεμικότερα· ἐπιχέσθαι δὲ θεῖα χειρὶ κοσμοκρατορῆσαι ἄχρι τῆς τοῦ διαβόλου λύσεως, ὥσπερ ἐνταῦθα προδιαγγέλλεται. Τινὲς δὲ τὸν Γῶγ ἐκ τῆς Ἑβραϊδος γλώσσης ἀθροίζοντα, ἡ ἀθροισμα ἐρμηνεύουσι, τὸν δὲ Μαγῶγ, ἀπηρμένον· ὥστε δι' ἐκατέρου τοῦ τε ἀθροΐζειν καὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, μέγα καὶ ὑπερῆφανον ἐμφαίνειν κακὸν τὴν τοῦτου τοῦ ἔθνους ἐπέλευσιν ἐμπορίζειν τοῖς καθ' ὧν ἡ ἐπέλευσις, ὡς ἤδη εἰρηκαμὲν. Τὸν προρηθέντα τῆς χιλιετίας χρόνον, τινὲς μὲν τὰ τρία ἡμῖσι ἔτη τὰ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς αὐτοῦ εἰς οὐρανὸν ἀναβάσεως οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξειλήφασιν· μεθ' ἧς λυθῆναι τὸν διάβολον ἐπανόησαν. Ἄλλοι δὲ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἑξακισχιλίων ἐτῶν τὴν πρώτην ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν διδοῦσθαι μόνους τοῖς ἀγίοις ἐφασαν, ἵνα ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἐν ἣ τὴν καρτερίαν ἐπέδειξαντο, θρυφῆς καὶ δόξης ἀπολαύσωσιν ἔτη χίλια, καὶ μετὰ τοῦτο τὴν καθόλου γενέσθαι ἀνάστασιν οὐ δικαίων μόνων, ἀλλὰ καὶ ἀμαρτωλῶν. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν τούτων ἡ Ἐκκλησία δίδεσθαι, περιττόν ἐστι καὶ λέγειν. Ἡμεῖς τίνυν ἀκούοντες τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους λέγοντος, ὅτι· « Ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ, οὕτως οἱ δίκαιοι ἔσονται », καὶ τοῦ Ἀποστόλου φησαντος, « Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ βρώσις καὶ πόσις· τὸν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος χρόνον τὴν χιλιετίαν ἐξελάδομεν. Ὡς γὰρ προγέγραπται, οὐκ ἀνάγκη τοσαῦτα τῷ ἀριθμῷ νοῆσαι τὰ χίλια. Οὐδὲ γὰρ τὸ ἐν τοῖς ἄσμασιν εἰρημένον· « Ἀνὴρ θήσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ χίλιους ἀργυρίους »· καὶ πάλιν, « Οἱ χίλιοι τῷ Σολομῶντι, καὶ οἱ διακόσιοι τοῖς τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ », τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐδῆλωσαν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ἐν καρποφορίᾳ τέλειον, ὥσπερ ἐκταῦθα ἡ ἐν τελειότητι καρποφορία τῆς πίστεως σημαίνεται· μεθ' ἣν ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀνθρώπος τῆς ἀδικίας ἐλεύσεται, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ ταύτῃ εὐδοκῆσαντες, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ κατὰ τὸ Δεσποτικὸν λόγιον φῆσαν· « Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με· ἄλλος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ οἰκείῳ ἐλεύσεται, καὶ ἐκεῖνον λήψεσθε. » Τότε τίνυν, ὡς εἴρηται, λυόμενος ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, πλανήσει πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ κινήσει εἰς πόλεμον πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης ἐρήμωσιν.

⁶⁷ Matth. xii, 30. ⁶⁸ Rom. xiv, 17. ⁶⁹ Cant. viii, 11. ⁷⁰ Ibid. 12. ⁷¹ Joan. v, 43.

(62) Marg. vulg., *Andrae in mille annos.*

ὅν δ' ἀριθμὸς φασὶ δμμος τῆς θαλάσσης. Ὡς ἂν φασὶ τινων θῆρες ἄγριοι, οὕτω, φησὶν, ἐκ τῶν οἰκείων τόπων ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν τούτου δεινῶν στρατηγούμενοι ἐν τῇ γῇ καταπλατυνθήσονται. Καὶ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων καὶ τὴν ἱερατικὴν πόλιν, δηλαδὴ τὴν ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίαν τῇ κυκλώσει καὶ περιλήψει ἐκπορθήσουσι. Πλὴν οὐκ εἰς μακρὰν, εἴτε πυρὶ ὁρατῇ, ὥς οἱ δύο πεντηκόνταρχοι ἐπὶ Ἰησοῦ, εἴτε καὶ τῇ Χριστοῦ ἐνδόξῳ παρουσίᾳ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ τῷ οἶα πυρὶ καθαρευικῇ ταῖς ὕλαις προσομιλεῖν παφικῶς, αὐτοὺς τε τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ τὴν στρατηγὸν αὐτῶν διάβολον καταφάγεται.

ΚΕΦΑΛ. ΖΔ'.

Περὶ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῆς B κοπῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως.

Καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκόν, καὶ τὸν καθημένον ἐπ' αὐτόν. Ὁ δ' ἀπὸ προσώπου ἔφυγεν ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανός. Καὶ τόπος οὐχ εὗρέθη αὐτοῖς. Καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς ἐστῶτας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ βιβλία ἀνοίχθησαν. Καὶ ἄλλο βιβλίον ἠνεώχθη, ὃ ἔστι τῆς ζωῆς. Καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾗδης ἔδωκαν τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτοῖς. Καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾗδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. Ὅστος δ' ὁ θάνατος ὁ δευτέρως ἔστιν, ἡ λίμνη τοῦ πυρός. Καὶ εἰ τις οὐχ εὗρέθη ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

Λευκὸς μὲν ὁ θρόνος, ὅτι καὶ ἀμιγῆς μελανίας ἀμαρτιῶν τῶν ὑπὸ τῷ σκότῳ συντελουμένων πᾶσα πράξις ἁγίων, ἐν οἷς ἐνθρονίζεται Θεός. Μέγας δὲ, ὅτι καὶ ὁ ἔποχος τούτου, περὶ οὗ καὶ Δαυὶδ τὸ, « Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, » ἐμελέσθαι.

Ὁ δ' ἀπὸ προσώπου ἔφυγεν ἡ γῆ. Ἡ φυγὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, οὐ τοπικὴν σημαίνει μετανάστασιν (ποῦ γὰρ καὶ χωρήσουσιν;), ἀλλὰ φυγὴν τὴν ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν καὶ μετάστασιν, καὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ Κυρίου παρουσίαν, καθ' ἣν τὸ θνητὸν ἡμῶν τούτο σῶμα ἐνδύεται ἀφθαρσίαν, καὶ ἀνακαινισθήσεται τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς. Νεκροὺς ἢ πάντας ἀνθρώπους ὡς τὴν τοῦ σώματος νέκρωσιν ὑπομείναντας φησὶν, ἢ τοὺς νεκρωθέντας τοῖς παραπτώμασι. Μεγάλους δὲ καὶ μικροὺς, ἢ τοὺς τῇ ἡλικίᾳ τούτο ὄντας, ἢ τοὺς μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ τῆς νεκρώσεως ἔργα πράξαντας, καὶ ἀναλόγως κολασθησομένους ταῖς πράξεσι, μεγάλους μὲν τοὺς δικαίους, μικροὺς δὲ καὶ οὐκ ἰσθύνους τοὺς ἀμαρτωλοὺς, διὰ ψυχῆς ἔργων εὐτέλειαν.

Καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτῇ. Τὴν τελευταίαν καὶ κοσμικὴν ἀνάστασιν ὅπως ἔσται ἐξηγούμενος, ταῦτα διέξεισιν. Ἐπεὶ γὰρ τινες, ἀπιστοῦντες αὐτὴν ἔσσεσθαι, φασὶ μὴ οἶόν τε γενέσθαι.

* Psal. xiv, 5.

Ut congreget eos in praelium, quorum est numerus sicut arena maris. Quemadmodum e cavernis feræ sylvestres, ita e suis locis, inquit, a diabolo ejusque dæmonibus pugnantes in terra dilatantur: et castra sanctorum ac dilectam civitatem, Ecclesiam nempe ubiubi congregatam obsidebunt, et comprehendentes expugnabunt. Attamen non post longum tempus peribunt: sive igni visibili, sicut duo duces quinquaginta virorum sub Elia, sive etiam glorioso Christi adventu et spiritu oris ejus, qui in modum ignis subvertentis facileque sylvas aggredientis, et ipsos impios et ducem eorum diabolum devorabit.

817 CAPUT LXIV.

De sedente in throno et communi resurrectione ac judicio.

XX, 11-15. Et vidi thronum magnum candidum et sedentem super eum: a cujus conspectu fugit terra ac cælum, et locus non est inventus eis. Et ridi mortuos pusillos et magnos stantes in conspectu throni: et libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vitæ: et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos qui in ipso erant, et mors et infernus dederunt mortuos qui in ipsis erant: et judicati sunt singuli juxta opera sua. Et mors et infernus coniecti sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda, stagnum ignis. Et quisquis non est inventus in libro vitæ scriptus, coniectus est in stagnum ignis.

Candidus quidem est thronus, quoniam pura est a nigredine peccatorum quæ in tenebris peraguntur omnis operatio sanctorum, in quibus sedet Deus: magnus vero, quia talis quoque est qui in eo sedet, de quo etiam canebat David: « Magnus Dominus noster ».

A cujus conspectu fugit terra. Fuga cæli et terræ non localem significat mutationem; quo enim progredierentur? sed fugam dicit et transitum a corruptione ad incorruptionem, et postremum Domini adventum: in quo nostrum mortale corpus induet incorruptionem, et renovabitur facies terræ.

Et ridi mortuos. Mortuos aut omnes dicit homines, eo quod corporis mortificationem passi sint, aut mortificatos peccatis. Magnos autem et parvos, aut eos qui juxta ætatem tales erant, aut eos qui mortis sive mortificationis opera plus aut minus fecerunt, et juxta eorum proportionem quæ operati sunt punientur: magnos quidem dicens justos, 818 parvos autem abjectos peccatores, propter vililitatem operum animæ.

Et dedit mare mortuos qui in ipso erant. Enarrans quomodo finalis ac universalis erit resurrectio hæc recenset. Quoniam enim nonnulli increduli ipsam futuram esse dicunt, sic quod non possit

feri in eisdem corporibus, quæ a sæculo corrupta sunt et esse desierunt, hoc nunc corrigens sermo iste dicit, quod. Quemadmodum corpora ab initio cœperunt esse, non casu aut ex seipsis, sed ex quatuor elementis, aqua, igne, aere, terra : ita rationabiliter rursus in illa resoluta, ex his rursus compositionem recipient. Quoniam autem hoc etiam rursus concursus parit earum quæ prius fuerunt partium ad subsistentiam hominum : propterea dicit mare sive aquæ substantiam effudisse humorem qui ad se pervenerat : mortem autem vocat terrenam substantiam, quoniam de ipsa quoque dictum est, « In pulverem mortis deduxisti me ». Quis vero mentem habens ignorat pulverem esse terram? Infernum autem dicit aerem, eo quod figuram non habeat propter substantiæ raritatem : similiter scilicet ignem. Porro ἄδην vocat, quia quoscunque suscepit, injicit eis ἀδιδαν καὶ ἀπάνειαν, id est, in æternitatem et interitum.

Et mors et infernus. Mortem et infernum vocat eos qui digna supplicio operati sunt, tanquam turbam secundæ mortis explentes.

CAPUT LXV.

De cælo et terra novis, supernaque Jerusalem.

XXI, 1-4. *Et vidi cælum novum et terram novam : prius enim cælum, et prior terra abierunt, et mare non est amplius. Et vidi civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cælo, a Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de cælo, dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit. 819 Et cessabit omnis lacryma ab oculis eorum : et mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque labor erit amplius : quoniam prima abierunt.* καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος, οὔτε κρυσθὴ, οὔτε πόρος οὐκ ἔσται ἔτι. Ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον.

Prius cælum et prior terra abierunt. Hoc ait non creaturæ significans interitum, sed renovationem in melius : quod etiam sanctus David dulci cantu cecinit ², dicens omnes in modum vestimenti veterascere, et tanquam amictum involvi et immutari. Siquidem inveterata res quæ renovatur, non substantiæ accipit interitum, sed vetustatis ac rugarum avulsionem. Animadvertendum quoque est, quod de cælo et terra dicit quod abierunt, non quasi esse desierint, sed transierint (nihil autem eorum quæ transeunt ab uno ad aliud, statim jam omnino perit, sed reformatum est transitu ex hoc in illud); abierunt (quidem ea quæ prius sibi contingerant, et ea suscepere ad quæ sunt immutata.

Andrew. De mari vero dicit, quod, *Mare non est amplius.* Quæ enim necessitas est maris, cum homines eo non egeant ad navigandum, aut ut per ipsum suppedientur vecturæ eorum quæ adducuntur ex regionibus longe sitis, ubi coluntur seu parantur?

¹ Psal. xxi, 16. ² Psal. ci, 1, seqq.

ἐν τοῖς αὐτοῖς σώμασιν, ἀ ἐξ αἰῶνος φθαρέντα εἰς τὸ μὴ εἶναι ἐχώρησαν, τοῦτο νῦν ἐπανορθούμενος ὁ λόγος φησὶν, ὅτι Ὡς τὰ σώματα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προήλθον, οὕτως ἐξ αὐτομάτου, ἀλλ' ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ὕδατος, πυρὸς, ἀέρος, γῆς· οὕτως εὐλόγως εἰς αὐτὰ πάλιν ἀναλυθέντα, ἐκ τούτων αὖθις τὴν σύμπεξιν ἀναλήφονται. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο, καὶ συνδρομὴ πάλιν τῶν καταρχῶν μερῶν εἰς ὑπόστασιν τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο φησι τὴν θάλασσαν, ἥτοι τὴν ὕδατὸς οὐσίαν ἀποδύσαι τὸ πρὸς αὐτὴν χωρῆσαν ἕγρὸν· θάνατον δὲ τὴν γαστρίδα, ἐπεὶ καὶ εἴρηται περὶ αὐτῆς τὸ, « Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγες με. » Χοῦς δὲ, ὅτι γῆ, τίς νῦν ἔχων ἀγνοεῖ; Ἄδην δὲ, τὸν ἀέρα καλεῖ, τῷ μὴ ἔχειν χαράκτηρα διὰ μανότητα οὐσίας. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πῦρ. Ἄδην δὲ λέγει, ἀπὸ τοῦ εἰς ἀδιδαν καὶ ἀπάνειαν, οἷς ἂν ἐπέλθῃ, τούτους ἐμβαλεῖν.

Καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης. Θάνατον καὶ ἄδην τοὺς δέξια τιμωρίας ἐργασαμένους καλεῖ ὡς συμπληροῦντας τὸν τοῦ δευτέρου θανάτου ὅμιλον.

ΚΕΦΑΛΑ. ΞΕ'.

Περὶ καινῶν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ τῆς ἀνω Ἱερουσαλὴμ.

Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν καινὴν. Ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανός, καὶ ἡ πρώτη γῆ ἀπῆλθον· καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἀγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· Ἴδού ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτοὶς ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται. Καὶ ἐκλείψει πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ πένθος, οὔτε κρυσθὴ, οὔτε πόρος οὐκ ἔσται ἔτι. Ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον.

Τοῦτο οὐ τὴν ἀνυπαρξίαν δηλῶν τῆς κτίσεως φησιν, ἀλλὰ τὸν ἀνακαινισμόν τὸν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὃν καὶ ὁ Θεὸς μελωδῶν Δαυὶδ προηγόρευσε δι' ὧν ἤδε, πάντας ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθαι, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλιχθῆναι καὶ ἀλλαγῆναι. Τὸ γὰρ παλαιωθὲν ἀνακαινιζόμενον, οὐ τῆς οὐσίας ἀφανισμὸν, ἀλλὰ τοῦ γήρους καὶ τῶν βυτίδων λαμβάνει ἀπόψυσιν. Σημειωτέον δὲ, ὅτι περὶ μὲν οὐρανοῦ καὶ γῆς εἰπὼν ὅτι ἀπῆλθον, οἰονεῖ οὐκ εἰς τὸ μὴ ὃν ἐχώρησεν, ἀλλὰ μετέβη (οὐδὲν δὲ τῶν μεταβαινόντων ἐξ οὗ εἰς ὃ, ἦδη καὶ πάντῃ διώλυνεν, ἀλλὰ τῇ ἀφ' οὗ εἰς ὃ μεταλείψει, ἀνεμορφώθη)· τὰ μὲν τοῦ καταληφθέντος ἀπέβαλε, τὰ δὲ τοῦ πρὸς ὃ μετέβη ἀνεδέξατο.

Ἀνδρέου. Περὶ δὲ τῆς θαλάσσης φησὶν, ὅτι Ἡ θάλασσα οὐκ ἔστι ἔστι. Τίς γὰρ χρεῖα θαλάσσης, μὴ δεομένων ἀνθρώπων τοῦ πλεῖν αὐτὴν, ἢ δι' αὐτῆς πορίζεσθαι τὰ ἐν ταῖς μακρὰν καίμιναις χώραις γεωργούμενα ἀγώγιμα;

Καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. Εἰ κόσμος οὗτος ὁ αἰσθητός, οὐκ ἄλλο τι, ἢ τὸ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τῷ μέσῳ σύστημά ἐστι καὶ σύγκριμα, τοῦ οὐρανοῦ πάντως καὶ τῆς γῆς ἀνακαινισθέντων, ὡς ἡδὴ παρεθέμεθα, πάντως καὶ τὰ συμπληροῦντα τὸ τοιοῦτο σύστημα οὐκ ἀμοιρήσει τοῦ ἀνακαινισμού. Τί οὖν ἡ θάλασσα μόνη τῶν ἐν μέσῳ φύσεων οὖσα, οὐ μόνον ἡσυχάζει τοῦ ἀνακαινισμού, ἀλλὰ καὶ πάντῃ τοῦ εἶναι; Εἰ δὲ λέγει τις ὅτι τῶν ἐμπλεόντων οὐκ ὄντων, ἀνάγκη μὴδὲ αὐτὴν χρηματίζειν ὅπερ ἐστὶ νῦν, εἰκότως. Τὸ δὲ εἰς παντελῇ ἀνυπαρξίαν ἐλθεῖν αὐτὴν ἔστι ἐξ ἡμίσεως ἐπιτελοῦντος τὸν ἀνακαινισμόν ἐστι. Τί οὖν ἐστι πρὸς τοῦτο ἔρεϊν, ἢ πάντως ἐκεῖνο, ὡς ἐπειδὴ θαλάσση ὁμοιωσεν ὁ θεοπάτωρ τὸν παρόντα κόσμον, ἀναγκαίως, ἵνα μὴ τις τῷ ἀνακαινισμῷ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὴν κατ' αὐτὰ τύρβην ὑποβάλῃ, διὰ τοῦ τελείως ἀφανισμοῦ τῆς θαλάσσης, κατὰ τὴν τροπολογίαν τοῦ Δαυὶδ ἐκεῖνα ἐσημείωσε καὶ ἐξετίλειτο, ὡς φρούδου καὶ ταύτης κατὰ τὸν ἀνακαινισμόν ἐσομένης;

Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἰερουσαλὴμ καὶ τὴν. Πάλαι μὲν, φησὶν, Ἰερουσαλὴμ τὸ ἁγιώτατον σκήνωμα ἑνομιζέτο, ἐν ᾗ καὶ ὁ ναὸς καὶ πάντα τὰ τῆς θεογνωσίας μυστήρια τεθησαύριζαντο. Αὕτη δὲ νῦν καὶ οὐκ ἔξω λόγῳ ἐφόσον τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ ἐκεῖνα τῇ παλαιότητι ἡχρεῖσθαι. Ἀνάγκη ἄρα καὶ τὴν τοῦ παντὸς καινοποιήσαι Ἰερουσαλὴμ ἐμφανισθῆναι, καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατιοῦσαν, ὅπουθεν καινοποιὸς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Ἰερουσαλὴμ μὲν οὖν καὶ τὴν, διὰ τοῦτο· πόλιν δὲ, ὡς οἰκητήριον πάντων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐσομένην. Ὅτι δὲ τοῦ Θεοῦ ἡτοιμάσθαι· τί γὰρ τις τῶν σωτηρίων ἑαυτῷ κατορθοῖ, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ συναντιλήψεως ἀμοιρῶν; Τροπικῶς δὲ καὶ μεγαλοπρεπῶς ὡς νύμφην κακόσμηκεν, ὡς ἂν ἐκ τῶν αἰσθητῶς λεγομένων, εἰς τὴν νοητὴν τῶν ἁγίων μακαριότητα καὶ διαγωγὴν τὸν νοῦν παραπέμφωμεν τὸν ἡμέτερον.

Καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται. Τοῦτο σαφέστερον ὁ Ἀπόστολος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἐπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἔσόμεθα.» Ἐν ταύτῃ οὖν τῇ σκηνῇ τῇ ἀχειροποιήτῃ οὐκ ἔσται κλαυθμὸς οὔτε δάκρυον τὰ σύστοιχα τῷ ἐκικλήρῳ βίῳ οὔτε πόνος (τῇ τῶν ἁγίων λέγω κακοπάθειαν ἣν ὑπέστησαν ἐν τῷ μοχθηρῷ τούτῳ βίῳ)· ἐν ἐκείνῃ δὲ τῷ μέλλοντι, ἐπεὶ ὡς ἀφθάρτῃ ἀπέδρα λύπη καὶ ὀδύνη καὶ στεναγμός, ἀργὰ ταῦτα πάντα καὶ περιττά.

Ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθε. Τὰ πρῶτα, τὰ ἀπὸ τῆς παραδόσεως; Ἀδὰμ τῇ φθορᾷ ὑποβληθέντα, εἴτε ὀχληρὰ καὶ ἐπώδυνα τοῖς θεοφιλεσι δι' ἀρετὴν εὐπορούμενα, εἴτε δι' ἀλαζονείαν καὶ ἀφροσύνην τοῖς θεοβλαδέσιν ἐπακαλουθούντα, πάντα ἀπῆλθε.

* 1 Thess. iv, 16.

Et mare non est amplius. Si mundus hic sensibilis non aliud est quam congregatio et coadunatio ex caelo et terra et intermediis, utique caelo et terra renovatis, ut jam in medium protulimus, omnino etiam ea quæ hujusmodi congregationem complent, non erunt expertia renovationis. Quare igitur solum mare quod in medio creaturarum est, non solum renovatione frustratum est, sed et ipsa existentia? Si autem dicat quis, quod cum non sint qui in eo navigent, non est necesse illud appellare quod nunc est: recte quidem: verum sinere ipsum venire ad absolutum interitum, est renovationem ex dimidia parte efficere. Quid igitur ad hoc dicendum est? An utique illud, quod quia Dei progenitor mari hunc mundum assimilavit, necessario, ne quis ad coeli et terræ renovationem etiam mentionem facere de turba quæ in ipsis est, per absolutum maris interitum juxta tropologiam David illa notavit et accepit, quasi incassum etiam hoc in renovatione esset addendum?

820 *Et vidi civitatem sanctam Jerusalem novam.* Olim, inquit, Jerusalem sanctissimum tabernaculum existimabatur, in qua et templum et omnia divinæ cognitionis mysteria erant recondita; hæc autem nunc non abs re nova dicitur, quatenus illa per adventum Domini vetustate sunt abolita: necesse est itaque novam Jerusalem renovatione universi apparere, et de caelo descendentem, unde novus apparuit Dominus Jesu Christus. Jerusalem itaque propter hoc dicitur: civitas vero, tanquam futurum habitaculum cunctorum angelorum: et hominum. A Deo autem parata: quid enim posset quispiam præstare quod sibi ad salutem cederet, si expers sit auxilii quod a Deo est? Moraliter vero etiam magnifice tanquam sponsam adornavit, ut ex sensibilibus ad intellectualem sanctorum beatitudinem ac conversationem transferamus mentem nostram.

Et ipse Deus cum eis erit. Hoc manifestius significans Apostolus, dixit: «Nos qui vivimus qui relinquimur, rapiemur obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus.» In hoc igitur tabernaculo, non manufacto, non erit stetus neque lacryma, quæ mortali vitæ cognata sunt, neque labor: sanctorum afflictionem dico, quam in flagitiosa et laboriosa hac vita sustinuerunt: in futura autem vita cum immortalis sit, fugit luctus et dolor ac gemitus: et ita otiosa erunt hæc omnia et superflua.

Quoniam prima abierunt. Prima quæ a transgressionem Adam corruptionem comitabantur, sive molesta ac dolorosa quæ in amicis Dei propter virtutem abundant, sive propter superbiam ac insipientiam impios ac temerarios consequuntur, omnia abierunt.

CAPUT LXVI.

A

ΚΕΦΑΛ. ΕΓ'.

De his quæ dixit is qui visus est in throno sedens.

Περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἐν τῷ θρόνῳ καθημέρος καὶ δραθείς.

XXI, 5-8. Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova iucio omnia. Et ait mihi: Scribe, quoniam hi fideles et veri sermones Dei sunt. Et dixit mihi: **821** Factus sum ego a et ω, initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Et qui vicerit dabo hæc: et ero ipsi Deus, et ipse erit mihi filius. Timidorum autem et incredulorum, et peccatorum, et execratorum, et homicidarum, et scortatorum, et veneficorum, et idololatrarum, et omnium mendaciorum pars erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda. καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ

Θρόνος Dei sunt hi qui seipsos virtutibus constituerunt sedem ac vehiculum ipsius, de quibus etiam dicit ipse qui in eis sedet: « Inhabitabo in illis et inambulabo ¹. »

Quoniam hi fideles et veri sermones Dei sunt. Ne existimes, o Joannes, quæ tibi dicta sunt de magna innovatarum rerum mutatione, tanquam per hyperbolen imaginationis subesse fallaci alicui eventui: adeo enim vera sunt, ut etiam tibi præcipiam ut hæc scripturæ commendes, ne oblivioni tradatur quod contingent. Veri enim et fideles sunt sermones, tanquam ab eo qui vere est veritas prolati. Principium autem et finis est Christus, qui etiam a et ω sibi vindicat. Principium, tanquam primus propter divinitatem: finis vero, tanquam a prima incorporea creatura usque ad postremos homines suam extendens providentiam. Fit autem promissio, quod sitiienti dandum sit de fonte aquæ vitæ: sed sitiienti iustitiam, sicut etiam dicit Christus: « Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur ². » De fonte vero aquæ vitæ sitis refocillatio promittitur, qui fons non est alius quam Christus. Gratis autem huiusmodi aquæ suppeditatio promittitur. Verum cum alibi dicat, viam quæ ducit ad vitam labore et violentia magna inveniri, quid hic designat τὸ δωρεάν, id est, gratis? an quod non possint temporalia conferri æternis? De quibus ait et Paulus, « Non sunt condignæ afflictiones præsentis temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur erga nos ³. »

Timidorum autem et incredulorum, etc. Timidos vocat eos qui a throno imbecillitate declinant ad præsentis sæculi voluptates, eo quod nihil virile eligant ut ferant, et ita veluti nauææ dissolutionem in mulieribus vituperat. Omnium autem mendaciorum dicit, et non mendacium, **822** ut vox illa comprehendat etiam efficaciam in operando. Circa quæ enim alia studium adhiberet is qui mendax est nisi ad mendacia et ea quæ naturalem corrumpunt pulchritudinem fucatis ac fraudulentis irritationibus?

¹ II Cor. vi, 16. ² Matth. v, 6. ³ Rom. viii, 18.

Θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ ταῖς ἀρεταῖς ἐκρυπτὸς τοῦτου δχημα καταστήσαντες. Περὶ ὧν καὶ ὁ ἱεροχὸς τοῦτων τὸ, « Ἐνοικήσω, ἔφη, ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω. »

Ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ τοῦ Θεοῦ εἰσι. Μὴ νόμιζε, φησὶν, ὡ Ἰωάννη, τῇ ταῦ μεγέθους τῶν καινοποιουμένων ἀλλοιώσει ὡς καθ' ὑπερβολὴν φαντασίας, ὑποπασθῆναι ψευδῆ τινα ἐκδόσει τὰ λεγόμενά σοι. Τοσούτον γὰρ ἀληθῆ, ὥστε καὶ γραφῇ καταθέσθαι σε ταῦτα παρεγγυῶμαι εἰς ἀνεπιληστον τοῦ ὅτι γενήσεται. Ἀληθινοὶ γὰρ καὶ πιστοὶ οἱ λόγοι, ὡς ὅπ' αὐτῆς ἐκφερόμενοι τῆς τῷ ὄντι ἀληθείας. Ἀρχὴ δὲ καὶ τέλος Χριστός, ὁ καὶ τὸ α καὶ τὸ ω ἑαυτῷ ἀναθεῖς· ἀρχή, ὡς πρῶτος διὰ τὴν θεότητα· τέλος δὲ, ὡς ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν ἀσωμάτων κτίσεως, μέχρι τῶν τελευταίων ἀνθρώπων τὴν οικίαν ἐκτείνων πρόνοιαν. Τῷ διψῶντι δὲ ἡ μὲν ἐπαγγελία δοθῆναι ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ διψῶντι τὴν δικαιοσύνην, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς φησιν· « Μικαριοὶ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. » Ἐκ τῆς πηγῆς δὲ τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς ἡ τῆς δόξης ἀνάκτισις ἐπαγγέλλεται, ἥτις πηγὴ οὐκ ἄλλη, εἰ μὴ ὁ Χριστός. Δωρεάν δὲ ἡ χορηγία τοῦ τοιοῦτου ὕδατος ὑπισχνεῖται, καίτοι ἀλλαχοῦ τὴν εἰς τὴν ζωὴν ἀπάγουσαν ἰδὼν κόπῳ καὶ βίᾳ πολλῇ εὐρέσθαι λέγοντος. Τί ὧν ἐν ταῦθα τὸ, δωρεάν, αἰνίσσεται, ἡ τὸ μὴ ἔχειν παραμετρεῖσθαι τὰ πρόσκαιρα τοῖς διακονήσουσι; Περὶ ὧν καὶ Παῦλος φησιν· « Οὐ γὰρ ἄξια τὰ καθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. »

Τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις, καὶ ἐξῆς. Δειλοὺς καλεῖ τοὺς ἐκουσίῳ ἀσθενεῖς πρὸς τὰ ἀπολαυστικά τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀποκλίναντες, τῷ μὴδὲν εἰρησασθαι ἀνδρικῶν ἐπανελθεῖν, τῶν θηλυπραπῶν ἀτιμάζων οὕτω τὸ ἐκλυτον τῆς ναυσίας. Πᾶσι δὲ τοῖς ψεύδεσιν, ἀλλ' οὐ τοῖς ψεύστασις, ὡς τοῦτου τοῦ ῥήματος συμπεριλαμβάνοντος καὶ τὸ ἐνεργεῖν περὶ τὰ ἐνεργούμενα. Περὶ τίνα γὰρ ὁ ψεύστης τὴν σπουδὴν ἀπασχολήσῃ, ἡ περὶ τὰ ψευδῆ καὶ τὸ φυσικῶν νοθεύοντα κάλλος τοῖς ἀπατηλοῖς ἐρεθίσμασιν;

ΚΕΦΑΛ. ΕΖ'.

CAPUT LXVII.

Περὶ τοῦ ἀγγέλου δεκνύοντος ἀντὶ τῶν ἁγίων πόλιν καὶ τὸ ταύτης τείχος, σὺν τοῖς πυλώσι θ. αμετροῦντος.

Καὶ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἐπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἐπτὰ φιάλας γεμούσας ἐπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ λέγων· Δεῦρο, δεῖξω σοὶ τὴν γυναῖκα τὴν νύμφην τοῦ Ἀρνίου. Καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν Πνεύματι, ἐπ' ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν. Καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰάσπιδι κρυσταλλίζοντι, ἔχουσάν τε τείχος μέγα καὶ ὑψηλόν.

Οὗς πρὸ τούτου τιμωροὺς εἰσηγάτο, νῦν ἀπεναντίας προφέρει καὶ ὡς ἱατροὺς, ποτὲ μὲν τέμνουν ἀφωρμημένους, ποτὲ δὲ φάρμακα ἐπιπάσσκοντας ἦναι. Ὁ γὰρ τότε τὴν πληγὴν τοῖς ἀξίοις ἐπάγων, νῦν τὴν μακαριότητα τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων ὑποδείκνυσιν. Πληγῶν δὲ πῶν ἐσχάτων, οὐ τῷ χρόνῳ τὸ ἔσχατον ἔχουσας λέγει, ἀλλὰ τῶν πρὸς χάωσιν τὸ ἀκμαῖον ἐπιφέρειν εἰδύλα· Νύμφην δὲ τοῦ Ἀρνίου καλῶς τὴν γυναῖκα φησιν. Ὅτε γὰρ ὡς ἀνὴρ ἐσφαιρίσθη Χριστὸς, τότε αὐτὴν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐνυμφεύσατο. Ὅσπερ γὰρ τοῦ Ἀδάμ καθεύδοντος διεκλάσθη ἡ γυνὴ τῇ τῆς πλευρᾶς ἀφαιρέσει, οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σταυρῷ ἐκουσίῳ· διὰ θανάτου ὑπνώσαντος τῇ ἐκχύσει· τοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς αἵματος ἡ Ἐκκλησία συστάσα, τῷ καθόντι δι' ἡμᾶς ἡμοῖστα.

Καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύματι. Καλῶς τὸ, ἐν πνεύματι. Οὐ γὰρ ἐκτὸς πνευματικῆς χάριτος ἀνθρώπινός τις νοῦς ὑψώθη ὡς ἐν περινοίᾳ γενέσθαι τῆς τῶν ἁγίων δόξης. Εἰκότως δὲ ἡ Ἐκκλησία ἡ ὑπερκόσμιος, τῶν ἁγίων ζωὴ, καὶ πολιτεία εἰς ὄρος μέγα καὶ ὑψηλὸν παραδίδυται. Οὐδὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς χθαμαλὸν ἢ ταπεινὸν καὶ χαμαιζήλον, ἀλλὰ πάντα ὑψηλὰ καὶ ἐπηρμένα.

Καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀπὸ τῆς τῶν αἰνεγμάτων ἀδελφίας τὴν νομικὴν λατρίαν τεθέαται ὁ εὐαγγελιστὴς καταβαίνουσαν, οὐ τοπικὴν κατὰ τὴν ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ καταβαίνουσαν εἰσάγειν κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίοις παραβολῇ, τοπικὴν εἰσηγείναι κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίοις γνώσεως θεῶν δογμάτων μετάβασιν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπεὶ καὶ θεὸς τῆς δόξης συλλαμβανόμενος, πρὸς οὐδὲν ταπεινὸν ἢ κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἀδελφίας καὶ κρυφύετο· ἢ φανέρωσις, οὐχ ὑπὸ ἀνθρωπίνῃ ὁρμῇ, ὡς ἐν τῇ παρεμβολῇ, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ροπῆς συντελουμένη.

Καὶ ὁ φωστὴρ αὐτῆς. Φωστὴρ τὸν Χριστὸν καλεῖ. Λίθῳ δὲ τιμιωτάτῳ ἀπεικάζεται ὁ φωστὴρ, ὅτι καὶ λίθῳ ἰάσπιδι παραβάλλεται τὸ τείχος τῆς ἀπ' οὐρανοῦ Ἱερουσαλὴμ. Χλοερὰ δὲ ἡ ἔσπερος, τὸ φερέσθαι καὶ ζωοῦρον ἐμφανίσει τῆς προνοίας τοῦ Χριστοῦ, οὗ περιόχῃ τὸ τείχος· τὸ ἐξ ἰάσπιδος συντελεσμένον, ὃ καὶ ὁρατὸν ἀνθρώποις, ὡς καὶ αἰσθη-

A De angelo qui ostendit ipsi sanctorum civitatem, et dimensus est murum ac portas ipsius.

XXI, 9-11. Et venit unus de septem angelis qui habebant septem phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens : Veni, ostendam tibi mulierem quæ est sponsa agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum et sublimem. Et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendantem de caelo a Deo, habentem gloriam Dei. Et luminare ejus simile lapidi pretiosissimo, tanquam lapidi jaspidi crystallizanti; et habebat murum magnum ac sublimem.

B Quos antea ultiores induxerat, nunc e diverso proponit tanquam medicos, qui interdum quidem duri accedunt ad incidendum, quandoque vero lenia apponunt medicamina. Nam is qui nunc merentibus plagam inducebat, nunc beatitudinem Ecclesiam sanctorum ostendit. Plagas autem dicit novissimas, non quod temporis extremam partem habeant, sed quod afflictionis ac lationis robur inferre possunt. Sponsam vero agni recte dicit mulierem : quando enim ut agnus occisus est Christus, tunc ipsam proprio sanguine desponsavit. Quemadmodum namque dormiente Adam formata est uxor per ablationem costæ a latere, ita et Christo in cruce voluntarie per mortem dormiente, per sanguinis de latere effusionem, conjuncta Ecclesia ei qui pro nobis patiebatur, desponsata est.

C Et sustulit me in spiritu. Recte dicit in spiritu. Neque enim mens aliqua humana sine spirituali gratia sublimata est, ut sanctorum gloriam comprehenderet. 823 Merito autem supramundana sanctorum vita et conversatio in monte magno ac sublimi ostendebatur. Nihil enim apud ipsos terrenum vel humile et abjectum, sed omnia sublimia et excelsa.

D Et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendantem de caelo. Ab ænigmatum obscuritate vidit evangelista legalem cultum descendere non locali descensu : quia neque inducendo descendentes ab Jerusalem iuxta evangelicam parabolam, localis traditur descensus, sed transitus cognitionis divinorum dogmatum. Hic autem quoniam Deus gloriæ etiam assumitur, ad nihil humile est descensus, sed obsecritatis et occultationis manifestatio, quæ non humana irruptione conficitur ut in castris, sed Dei auxilio.

E Et luminare ejus. Luminare dicit Christum : lapidi autem pretiosissimo assimilatur luminare, quia et lapidi jaspis comparatur murus cœlestis Jerusalem. Est autem jaspis viridis, manifestans Christi providentiam esse frugiferam ac dare vitam hominibus, cujus monitio est murus ex jaspide confectus, qui etiam visibilis est hominibus, sicut et sensu com-

prehensus. Murus itaque visus est ex jaspide lapide compositus propter coloris viriditatem. Viride enim gramen præit omne terrenum alimentum. Quin et crystallizans jaspis muri, designat ipsum continere puritatem et carere reprehensione. Præterea sublimem dicit murum et altum: neque enim Altis imigratum est in humilibus et abjectis habitare, sed in his quibus sublimes sunt sensus et cœlestem habentes sanctimoniam. Species autem luminaris pretiosissimo quidem lapidi comparatur, non tamen qualis fuerit aspectus ostenditur: quia neque mortalibus et corruptibilibus rebus designari possunt quæ divinissima sunt et sensui nequaquam subiecta.

XXI, 12-14. *Et habebat portas duodecim, et in portis angelos duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. Ab oriente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et ab austro portæ tres, 824 et ab occasu portæ tres. Et murus civitatis habebat fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni.*

Nullum ex his durum intellectum ad explanationem trahi necesse est. Quando enim numerus aperte designat apostolos Domini, ipse portarum usus, nempe quod introducant ad conclave vitæ, apostolos ipsius repræsentat, per quos gentes ad Christi conclave introductæ sunt. Angelos vero duodecim in portis constituunt, quos interpretati sunt apostolos, per quos nobis introitus et ad Patrem accessus præparatur cooperatione angelorum, qui pari numero sint cum his præfectis: aut potius eorum angelorum qui segregati sunt ad gubernationem duodecim tribuum Israel, juxta cognationem in sanctitate fundatam. Et meritisime ita dicitur. Si enim persuasum nobis est, cuique fidelium designatum esse angelum, multo magis fundamentis Ecclesiæ et evangelici verbi seminariis consensaneum est angelos esse adjuvatores ad evangelicam prædicationem.

Et nomina inscripta. In cultu quidem Mossico præceptum erat ut in superhumerali inscriberentur nomina patriarcharum, in testamento autem Domini Jesu, nomina novi Israel in portis inscribuntur, hoc est, in his introducunt, de quibus etiam dictum est: « Nuntiabo nomen tuum fratribus meis¹⁰; » nomen dicens mysterium fidei in Christum, quod non ad ineffabile secretum, sed ut omnibus manifestum fiat, pollicetur proponendum. Conformiter autem ad numerum tribuum filiorum Jacob sunt et portæ, quia neque per fidem in Christum abolita sunt universa quæ veteris erant testamenti, sed quatenus infantilia sunt virili statu infirmiora.

Quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. Cum fideles vocasset Israel, permansit in

σει ληπτόν. Τὸ τεῖχος μὲν οὖν ἰάσπιδι ὠράθη λίθῳ συντετελεσμένον, διὰ τὸ χλοερὸν τοῦ χρώματος. Χλόη γὰρ ἡγεῖται πάσης ἐπιγείου τροφῆς. Ἀλλὰ καὶ χρυσταλλίζουσα ἡ ἱάσπις τοῦ τεύχους, τὸ καθαρὸν καὶ ἄμωμον ἀνιτιτομένη τοῦ περιεχομένου. Ἀλλὰ καὶ ὀφηλὸν φησι τοῦτο καὶ μέγα. Οὐ γὰρ ἐν ταπεινοῖς καὶ χαμαιζήλοις ὁ Ὑψίστος εὐαρεστεῖ κατοικεῖν, ἀλλ' ὅσοις μετέρσια τὰ φρονήματα, καὶ τῆς οὐρανόθεν ἐχόμενα σεμνότητος. Τὸ δὲ τοῦ φεωστήρος εἶδος, λίθῳ μὲν παραβάλλεται τιμωτάτῳ, οὐ μέντοι καὶ τὴν ἰδέαν ὁποῖος ἐνδείκνυται, ὅτι μὴδὲ θνητοῖς καὶ ἀφθάρτοις τὰ θεϊκότατα καὶ αἰσθητοῖς ἀδούλωτα πέφυκεν ὑποδειγματίζεσθαι.

Ἐχουσαν πυλῶνας δώδεκα, καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα. Καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἔστιν ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἀπὸ ἀνατολῶν, πυλῶνας τρεῖς, καὶ ἀπὸ βορρᾶ πυλῶνας τρεῖς, καὶ ἀπὸ νότου πυλῶνας τρεῖς, καὶ ἀπὸ δυσμῶν πυλῶνας τρεῖς, καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελλοὺς δώδεκα, καὶ ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἀγρίου.

Οὐδὲν ἐκ τούτων περισσεύει νόημα εἰς σαφήνειαν μεθελκόμενον τυγχάνει. Ὅ τε γὰρ ἀριθμὸς σαφῶς τοὺς ἀποστόλους Κυρίου ὑποφαίνει, ἥ τε χρεῖα τῶν πυλῶνων ὡς εἰσαγόντων εἰς τὸ τῆς ζωῆς ταμεῖον τοὺς αὐτοῦ ἀποστόλους παριστᾷ, δι' ὧν τὰ εἶδη τῷ Χριστοῦ ταμεῖον εἰσῆχθησαν. Ἀγγέλους δὲ δώδεκα ἐπὶ τῶν πυλῶνων καθιστάσιν, οὓς τοὺς ἀποστόλους ἐξεῖληφας, δι' ὧν ἡ εἰσόδος ἡμῶν, καὶ ἡ πρὸς τὸν Πατέρα προσαγωγή ἐνήργηται ἐπὶ συνεργίᾳ ἀγγέλων ἱεραρίσμων τῶν προεχόντων, καὶ μᾶλλον τῇ ἐπιστάσει ἀφωρισμένων τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἀγχιστεῖαν τὴν ἐν ἀγιότητι θεμελιωθεῖσαν. Καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ ἐκείσῳ τῶν πιστῶν, ἀγγελον ἔπεσθαι πισπεύκαμεν, πολλῷ μᾶλλον τοῖς θεμελλοῖς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῖς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου σπορευουσιν, ἀγγέλους συνεργούς πρὸς τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα νοεῖσθαι ἀκόλουθον.

Καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα. Ἐπὶ μὲν τῆς Μωυσέως λατρείας, τὰ τῶν ἀρχιφυλῶν ὀνόματα ἐπὶ τῆς ἐπωμίδος γεγράφθα·, πρόσταγμα· ἐν δὲ τῇ κατὰ Κύριον Ἰησοῦν Διαθήκῃ τοῦ νέου Ἰσραὴλ τὰ ὀνόματα ἐπὶ τοῖς πυλῶσι, τοῦτέστι, τοῖς εἰσαγωγέσιν, περὶ ὧν καὶ εἴρηται· « Ἀπαγγεῖλὲ τὸ ὄνομα σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, » ὄνομα τὸ κατὰ τὴν πίστιν τὴν κατὰ Χριστὸν, μυστήριον λέγων, ὃ οὐκ εἰς ἀπόρρητον ἐχεμυθίαν, ἀλλ' εἰς ἅπασιν προύπτον προβάλλεσθαι ὑπισχνεῖται. Ἀναλόγως δὲ ταῖς ἀπὸ Ἰακώβ φυλαῖς καὶ οἱ πυλῶνες, ὅτι μὴδὲ πάντα κατήργηται τὰ τῆς Παλαιᾶς τῇ κατὰ Χριστὸν πίστει, ἀλλ' ὅσον τὰ νηπιώδη τῆς ἀνδρικῆς καταστάσεως ἀσθενέστερα.

Ἄ ἔστιν ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Τοὺς πιστοὺς καλέσας Ἰσραὴλ ἐπιμαρμένους

¹⁰ Psal. xxi, 23.

καὶ τῷ τοῦ πληρώματος αὐτῶν ἀριθμῷ. Δώδεκα γὰρ φυλάς εἰπὼν, ὃς δὴ καὶ κατὰ τὴν τριάδα διηρῆσθαι τῷ τετραμερεῖ τοῦ κόσμου σχήματι, καὶ ἰσαριθμούς τοῦ σταυρικοῦ σημείου τῇ διαστολῇ κατὰ τριπλασιασμόν, ὅλῳν, καὶ τὰ ἀφωρισμένα μέρει ἀποφύνας, τούτων καὶ τρισὶ πάλιν πυλῶσιν ἕκαστον εἰληχέναι τὴν εἰσοδὸν διαγράφει. Οὐ γὰρ ἔστι τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου Κυρίου μυσσεως κατευμεγεθῆσαι, μὴ τῇ ὑπερθέῳ Τριάδι τὸ εἰσαγώγιμον εἰληχότα. Ἄπαντα γὰρ τοῦ κόσμου τὰ πέρατα οἱ θεοὶ ἀπόστολοι διειληφότες, Τριάδα τε ὁμοούσιον τοῖς ἐθνεσι κηρύξαντες, ἐδάπτισαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἀρχίου. Τοὺς δώδεκα ἀποστόλους ἤδη καλῶς ποιῶν διεσάφησεν, ὅτι τοὺς δώδεκα ἀποστόλους θελοῦν ὁ σκοπεύς, οὗς καὶ πυλῶνας καὶ θεμελίους φησί· θεμελίους, ὡς τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως τὴν ὑποβάθραν αὐτοὺς καταθεμένους· πυλῶνας δὲ, ὡς δι' αὐτῶν ἤδη, ἤγουν διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν, τὸ εἰσαγώγιμον τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως εὐρίσκει.

Καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ εἶχε μέτρον, κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν, καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς, καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς. Καὶ ἡ πόλις τετράγωνος καίται, καὶ τὸ μήκος αὐτῆς, ὅσον τὸ πλάτος. Καὶ ἐμέτρησε τὴν πόλιν τῷ καλῶν ἐπὶ σταδίοις δώδεκα χιλιάδων. Τὸ μήκος καὶ πλάτος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἐστί. Καὶ ἐμέτρησε τὸ τεῖχος αὐτῆς ῥυθμῶν, τὸ μέτρον ἀνθρώπου, ὃ ἐστὶν ἀγγέλου. Καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἱασκίς.

Ὁ μὲν κάλαμος ὃ διεμέτρει τὴν ἁγίαν πόλιν, γεωμετρικὸν ὄπληχε. Χρυσοῦν δὲ διὰ τὸ τίμιον τοῦ τε μετροῦντος ἀγγέλου, καὶ τῆς μετρουμένης πόλεως. Ἀνθρωποειδὴς δὲ ἐθεωρήθη ταῦτα, ὅτι μὴδὲ ἄλλως ἐραθῆναι ταῦτα δυνατόν θεῖα ἦντα καὶ ὡς ἔχει φύσεως. Πόλιν δὲ τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, εἰς δὲ οἱ πυλῶνες ἐμειβάδουν ἀπέλαχον, ὅτι διὰ τοῦ κηρύγματος· ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις γνωρίζεται.

Καὶ ἡ πόλις τετράγωνος καίται. Τοῦ τείχους καὶ τῆς πόλεως τὸ σχῆμα, τετράγωνον, καὶ τῶν πυλῶνων εἰς δώδεκα. Τετράγωνος γὰρ οὖσα ἡ πόλις, τῷ σταυρικῷ σημείῳ κατὰ τὸν διάμετρον διηρέθη, ἀφ' οὗ καὶ αἱ τέσσαρες πλευραὶ ἀνὰ τρισὶ πυλῶσι τὴν εἰσοδὸν ἡμολίρησαν σχεῖν, ὡς ἐξῆμεν παραθέμενοι.

Ἐπὶ σταδίοις δώδεκα χιλιάδων. Ἰσαριθμοὶ τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις οἱ στάδιοι. Ἐπεὶ καὶ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν καρπὸς ἡ ἐκείσε ἀποκειμένη λῆξις. Ἰσόμετρος οὖσα κατὰ πάσας τὰς διαστάσεις, καὶ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου αἱ ἀρεταὶ ἐν συμμετρικῇ τὸ εἶναι ἔχουσι κατὰ Παῦλον τὸν θεῖον, ὃς οἶδε καὶ ταπεινοῦσθαι, καὶ περισσεύειν, καὶ χορτάζεσθαι, καὶ πεινᾶν. Καὶ οὕτω, ὁ ἀριθμὸς τῶν μακαρίων ἀποστόλων ἔμφασιν ἔχει. Ὁ δώδεκα γὰρ ἐπ' αὐτὸν πολυπλασιασθεὶς, τὸν ἑκατοντεσσαρακοντατέσσαρα ποιεῖ. Τὸ δὲ μέτρον τῶν ἑκατοντεσσαρακοντατέσσαρων πηχῶν μέτρον ἀνθρώπου εἰπὼν, ἐπιφέρει, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἀγγέλου ἐστὶ, εἰ καὶ κατὰ τὸ

A numero complementi ipsorum : nam ubi duodecim tribus dixit, quas etiam ternario divisas esse per quadripartitam mundi figuram, et æquales esse numero cum distinctione signi crucis triplicata manifestum est : ubi etiam nomina quæ in partem segregata sunt definit, horum singula tribus rursus portis sortita esse introitum describit. 825 Neque enim potest quispiam obtinere disciplinam Domini crucifixi, nisi illud sortiatur quod ad divinissimam Trinitatem initiat. Divini siquidem apostoli acceptis omnibus mundi terminis, consubstantiali Trinitate gentibus prædicata, baptizarunt eas in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

B Et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni. Recto nunc ordine duodecim apostolos manifestavit, quoniam scopus erat duodecim apostolos significare, quos et portas et fundamenta dicit : fundamenta, ut qui fidei in Christum basim ac fundamentum collocaverint : portas vero, quod per ipsos sive per ipsorum prædicationem inveniat jam introductio fidei in Christum.

C XXI, 15-19. Et qui loquebatur mecum habebat mensuram arundinem auream, ut metiretur civitatem et portas ejus et murum ejus. Et civitas in quadroposita est : et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo. Et mensus est civitatem arundine per duodecim millia stadiorum : et longitudo et latitudo et altitudo ejus æquales sunt. Et mensus est murum ejus centum quadragintaquatuor cubitorum, mensura hominis quæ est angeli. Et erat structura muri ipsius iaspis.

Arundo qua civitatem dimetiebatur, geometrica erat : aurea vero, propter honorem et angeli qui metiebatur, et civitatis quæ mensurabatur. Porro hominis specie hæc visa sunt, quia neque alio modo hæc videri poterant in natura sua, cum divina sint. Civitas vero mysterium est de Christo, ad quod introducere portis datum est, quia per prædicationem manifesta sit fides in Christum.

D Et civitas in quadroposita est. Muri ac civitatis figura quadrangularis erat, et similiter portarum duodecim. Cum enim civitas quadrangularis esset, per figuram crucis ex diametro dividebatur. Unde et quatuor latera ternis portis recte partitum habebant ingressum, quemadmodum præliximus.

E Per duodecim millia stadiorum. Æquali numero cum sanctis apostolis sunt millia stadiorum : quandoquidem prædicationis eorum 826 fructus est in futurum reposita quies, cum æqualis sit mensuræ juxta singulas dimensiones : et virtutes vitæ quæ secundum Deum est, id habent ut proportionatæ sint, juxta divum Paulum qui novit et humiliari et superare, et saturari et esurire. Et hic numerus duodecim apostolorum emphasim habet. Duodecim enim numerus in seipsum multiplicatus centum quadragintaquatuor efficit. Ubi vero dixit mensuram centum quadragintaquatuor cubitorum esse mensuram hominis, subjungit quod mensura hæc est an-

gell. Quanquam, inquit, juxta id quod hominibus A
apparet per cubitum prolata est hæc mensura, nemo tamen existimet hominem fuisse qui mensus est, sed angelum humano more usum mensuratione, et non angelico per simplicem naturæ vim et intelligentiam.

Et erat structura muri ipsius jaspis. Ἐνδόμησιν
structuram sive ædificationem dicit, hoc est, studium ac diligentiam apostolorum circa prædicationem. Jaspis autem virescens cursum Evangelii designat, qui semper virentem ac immarcescibilem servat prædicationem.

XXI, 19, 20. Ipsa vero civitas auream puram simile vitro puro. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum jaspis, secundum sapphirus, tertium chalcidionius, quartum B
smaragdus, quintum sardonyx, sextum sardius, septimum chrysolithus, octavum beryllus, nonum topazius, decimum chrysoprasus, undecimum hyacinthus, duodecimum amethystus. Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt.

Vivifica prædicationis habitaculum ducit beatæ et perpetuæ vitæ, quæ civitas sive habitaculum puro auro comparatur, ob susceptum splendorem puro vitro assimilatum. Porro fundamenta muri civitatis omni lapide ornata sunt. Lapidibus pretiosis designat virtutes divinatorum apostolorum, quos etiam fundamenta civitatis appellat. Cum autem duodecim fuerint lapides in rationali pontificis, octo solum ex illis ordinat inter fundamenta, quatuor vero immutat: 327 ut ex his et consonantia veteris testamenti ad novum appareat, et excellentia novi ac eorum quæ in eo refuerunt in comperatione ad vetus. Apostoli igitur omni virtute per lapides pretiosos representata adornati sunt.

1. Primus est jaspis. Per jaspidem colore virescentem in modum smaragdi, verisimile est coryphaeum Petrum significari, qui ante passionem Domini in cunctis ad ipsum facili Domini interrogationibus semper virescebat ac juvenem agebat. Captus est igitur pallore præ timore circa passionem magistri devictus, adeo ut ad negationem usque perveniret: rursus tamen eodem in mellus restituto continuo virore adjutus, et ipse fluxu lacrymarum liberatus est a siti mortifera: et nos in loco viroris per aquam salutaris baptismi excepit hospitio.

2. Secundus est sapphirus. Hic coloris dicti Calaini, quem nonnulli venetum dicunt, celesti colori assimilatur, sive aeris profunditati quæ celeste corpus obumbrat: et licet hoc sensu comprehendi possit, non tamen juxta Stagiritem quinti corporis naturam aliquam efficit. Et quanquam hoc non sit possibile sensu visus nostri a longinquo exacte judicare, obumbrante nescio quo velamento, altum colorem manifestare nititur, secundum fundamentum sapphiro assimilans: qui sapphirus celesti

δικούν ανθρώποις ἐξηγήνεται διὰ πύχτους. Μή τις μέντοι οἰσθῶ καὶ ἀνθρώπων τὸν μεμετρημένον, ἀλλ' ἄγγελον ἀνθρωπίνως χρησόμενον τῇ μετρήσει, καὶ οὐκ ἀγγελικῶς τῇ ἀπλῇ προσβολῇ καὶ νοήσει.

Καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς, ἱασπιδος. Ἐνδόμησιν, τὴν οἰκοδομὴν λέγει, οὐκ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ ἀκριβείᾳ τὴν περὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων. Ἡ δὲ χλωρίζουσα ἱασπιδος, τὸν τοῦ Εὐαγγελίου ὁδὸν αἰνίττεται τὸν χλωρίζοντα εἰς αἶψα καὶ ἀμάραντον διατηροῦντα τὸ κήρυγμα.

Καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρὸν, ὁμοίον ὑαλίνῳ κρυστάλλῳ. Οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως, παντὶ λίθῳ τιμῇ κεκοσμημένοι. Ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος, ἱασπιδος · ὁ δεύτερος, σάπφειρος · ὁ τρίτος, χαλκήδων · ὁ τέταρτος, σμάραγδος · ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ · ὁ ἕκτος, σάρδιον · ὁ ἑβδομος, χρυσόλιθος · ὁ ὀγδοὺς, βήρυλλος · ὁ ἔνατος, τοπαζιον · ὁ δέκατος, χρυσόπρασος · ὁ ἐνδέκατος, ὑάκινθος · ὁ δωδέκατος, ἀμethystos · καὶ οἱ δώδεκα πυλώνες, δώδεκα μαργαρίται.

Τὸ ἀείζων κήρυγμα ἐπικαταστήσονται ἀγίοι τῆς μακαρίας καὶ ἀδιαδόχου ζωῆς, ἧτις πόλις, ἥγουν οὐρανός, χρυσίῳ παραβάλλεται καθαρῷ, ἔνδοξοι τῇ διαυγείᾳ, ὑαλῶ καθαρῷ ὁμοιούμενη. Οἱ δὲ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως, παντὶ λίθῳ κεκοσμημένοι. Αἱ τοὺς πολυτίμοις διαμορφῶντες ἀρετὰς τῶν θεῶν ἀποστόλων, οὗς καὶ θεμελίους καλεῖ τῆς πόλεως. Δώδεκα δὲ ὄντων τῶν λίθων τῶν ἐν τῷ λογίῳ τοῦ ἀρχιερέως, ὅπως μόνον ἐκ τούτων τοῖς θεμέλιοις ἐντάττει: τοὺς τέσσαρας δὲ παραλλαγμένους, ἵνα ἐκ τούτων φανῇ καὶ τὸ σύμφωνον τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Νέαν, καὶ τὸ ὑπερέχον τῇ: Νέας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διαλαμπάντων ὄντων πρὸς τὴν Παλαιάν. Οἱ τοίνυν ἀπόστολοι πάση ἀρετῇ τῇ διὰ τῶν τιμῶν λίθων ἐμφαινόμενῃ κεκόσμηται.

α'. Ὁ πρῶτος ἱασπιδος. Διὰ τῆς ἰσπίδος χλωρίζουσης τὴν χρᾶν κατὰ τὴν ἀμάραντον, εἰκὼς τὸν κορυφαῖον Πέτρον δηλοῦσθαι, ὅς πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἐν ἀπάσῃ ταῖς πρὸς αὐτὸν τοῦ Κυρίου ἰρατήσεσιν ἀειθαλῆς ὦν καὶ νεύων, ἰάλῳ γούν τῇ ἀπὸ τοῦ θείου χλωρότητι, κατὰ τὸ τοῦ διδασκάλου πάθος κατακρητηθεὶς, ὡς καὶ πρὸς ἀρνήσιν χωρήσας. Ὅμως τῇ αὐτῇ πάλιν κατὰ τὸ κρείττον συγκροτούμενος ἀειθαλῆς, αὐτὸς τε τοῦ θανατοῦντος ταῖς πῶν δακρύων ροαῖς ἀπὸ πλάκταις δάψους, καὶ ἡμᾶς εἰς τόπον χλόης διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος καταστήσων.

β'. Ὁ δεύτερος, σάπφειρος (οὕτως τοῦ κρυστάλλου χρώματος καλούμενου, ὃ τινες βένεδόν φασι), τῷ οὐρανῷ ἀπεικάζεται: χρώματι, ἧτοι τῷ τοῦ αἵματος βᾶθαι, ὃ τὸ οὐράνιον ἐκπροσθεῖ σῶμα, εἴης καὶ τοῦτο αἰσθῆσαι ληπτὸν, ἀλλὰ μὴ, κατὰ τὸν Σαγριτίην, πέμπτου σώματος φύσιν τινὰ καταίργασθαι. Ἄλλ' εἰ καὶ τοῦτο τῆς ὁρατικῆς αἰσθήσεως ἡμῶν μὴ ὅπως τε οὖσης τὰ πορρωτάτω διακριθεὶς τοῦ ἐκπροσθεῖντος οἷα τινος παραπεπτατος, πλὴν μέντοι τὸ χρῶμα ἐμπανίζειν κρυστάλλῳ, σάπφειρον ἀφομοίω

τὸν δευτέρον θεμέλιον · ὃς σάπφειρος τῷ οὐρανῷ ἀπεικάζεται σώματι · καὶ ὅπως, εἴρηται. Ἐξ οὗ σαπφείρου φασὶ καὶ τὸ λαζούριον χρῶμα γίνεσθαι. Τούτῳ τῷ λίθῳ τὸν μακάριον Παῦλον ἐνδικὸν ἀπεικάζεσθαι, ἵως τοῦ οὐρανοῦ ἀναληφθέντα, κάκειθεν ἔλκοντα τοὺς αὐτῷ πειθόμενους.

γ'. Ὁ τρίτος, χαλκηδών. Οὗτος ἐν τῷ ἱερατικῷ λογείῳ οὐκ ἐμφέρεται, ἀλλ' ἀνθραξ, ὃς ἐνταῦθα οὐ κεῖται. Σκοπητέον οὖν, μή ποτε τὸν ἀνθρακα οὕτως ἐκάλεσαν. Ἀνθραξ δὲ ὁ μακάριος Ἀνδρέας, ὅτε ἐν τῇ ἀγλύνει τοῦ κατὰ τὸν νόμον βίου αὐτοῦ· τε τῷ καθ' ἑαυτὸν φωτὶ τὸν ζητούμενον Μεσσίαν εὐρών, καὶ τοῖς γνωρίμοις μνηνῶν καὶ ἐμφανίζων· ἅμα δὲ εἰ καὶ ἄλλος ὁμοίόχρους ἀνθραξ ὁ χαλκηδών ἐστι λίθος, οὕτω κληθεῖς, παρὸς τὸν Χαλκηδόνος πορθμὸν ἀπὸ Χρυσοπόλεως κατὰ τὰς Συμπληγάδας πέτραις τοῖς ἐκτὸς τούτων ἀπανθρώποις χωρίοις, χειράσαι καὶ σκοπέλοις τῶν αἰγιαλῶν ἡχρειωμένων μετὰ λίθων ἀνενδύσκειται πολυτίμων, ὡς τὰ πάτρια Βιβλίων ἀναταξαμένοις εἴρηται, σκοπητέον.

δ'. Ὁ τέταρτος, σμαράγδος. Διὰ τοῦ σμαράγδου τὸ πράσιον χρῶμα ἐμφανιζομένου, τὴν τε διαύγειαν ἐξ αὐτοῦ προσλαμβάνοντος καὶ τὴν ὥραν, τὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου νομιζομένου ὡς θάλασσαν, θείῳ ἐλαίῳ φαεινόνοντος τὴν προσγινομένην ἡμῖν ἐξ ἀμαρτίας καθάρειαν.

ε'. Ὁ πέμπτος, σαρδόνιος. Τούτῳ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου χαρακτηρίζεσθαι ὑπεκλήψαμεν. Ὡς γὰρ ὁ λίθος οὗτος καὶ χροάν αιματιαίαν ἐγκολπίζεται, οὕτω δὲ καὶ ὁ μακάριος οὗτος, ἐναρχομένου τοῦ φωτισμοῦ λευκοῦ καὶ θείου κηρύγματος, τῷ δι' αἵματος δρόμῳ τῷ διδασκάλῳ Χριστῷ πρὸς τὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον λῆξιν, καὶ πλήρη φωτός, παραπέμπεται.

ς'. Ὁ ἕκτος, σάρδιον. Οὗτος πυρρὸς τὴν χροάν ἐρμώμενος, τῷ διαπύρῳ τῆς περὶ Χριστὸν διαθήσεως τὴν Φιλιππον ἀναφέρει. Ὡς γὰρ ὁ λίθος οὗτος θεραπευτικὴν ἔχει δύναμιν οἰδημάτων σαρκικῶν καὶ τῶν ἀπὸ σιδήρου πληγῶν, οὕτω καὶ τῆς τοῦ Φιλιππου ἀρετῆς τὸ κάλλος ὑπεδύεται.

ζ'. Ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος. Βαρθολομαῖος ἀπεικάζεται τῷ χρυσόλιθῳ τῷ πολυτίμῳ, τῶν ἀρετῶν χρυσοειδὲς ἀποστειλῶν λαμπρότητας καὶ οὗτος, οὐ μέντοι καὶ ὡς ὁ χρυσὸς τῷ τήκεσθαι δυστυχῶν, στερόνῃ δὲ λιθίνῃ πρὸς τὸ κήρυγμα καταπλουτῶν ἐμμονον.

η'. Ὁ ὀγδοὺς, βερύλλιος. Θωμᾶς εἰκάζεται τούτῳ, θαλασσοειδὲς τῇ χροίᾳ καὶ ὑακινθίζούσῃ, τὸ τε πρὸς πίστιν αὐτοῦ ἀστάθμητον ὑπογράφοναι, καὶ μάλιστα τὸ μακροδρακὲς τῆς ἀποστολῆς μέχρις Ἰνδῶν καὶ διὰ θαλάσσης ἐκτελεσθείσης.

θ'. Ὁ ἔννατος, τοπάζιον. Ὁ τόπας ἐρυθρὸς καὶ ἀνθρακίζων τῷ εἶδει, καὶ λευκὸν ἐπὶν ἀφελὲς ὀφθαλμοῖσιν ἀλεξίπνον, τὸν θεὸν Ματθαῖον ἔχει ἀφομοιούμενον, πεπυρωμένον τῷ θεῷ ζήλῳ, ὡς καὶ τὴν ῥάχιν σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ γαλακτοτροφίας ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ ἀναγράψαι· δι' ὧν τοὺς τὴν καρδίαν τυφλῶντας καὶ νηπιῶδες τῇ πύ-

Α eorpori assimilatur, eo modo quo jam dictum : ex quo sapphiro aiunt fieri colorem ceruleum. Huic lapidi æquum est beatum Paulum comparare usque ad tertium cælum assumptum, et inde eos attrahentem qui sibi credunt.

3. *Tertius est chalcidionius.* Hic in sacerdotali rationali non desertur, sed carbunculus qui hic non ponitur. Considerandum est igitur ne quando carbunculum ita vocaverit. Porro ἀνθραξ, id est, carbunculus est beatus Andreas, tanquam in caligine vitæ legalis, et ipse sua luce nactus quæsitum Messiam, et sibi notis significans ac demonstrans. 828 Præterea chalcidionius lapis, quanquam alius sit, similis tamen est coloris cum carbunculo : ita dictus quod circa fretum Chalcedonis supra Chrysopolim juxta Symplegades scopulos, in locis inaccessis extra hos positus, nempe in saxis ac scopulis desertorum litorum, cum aliis lapidibus pretiosis inveniat, veluti dixerunt ii qui de rebus patriis Bithynorum scripserunt.

4. *Quartus est smaragdus.* Per smaragdum, qui viridem demonstrat colorem, et splendorem ex eo susceptum ac venustatem, Joannis evangelis prædicationem significari arbitramur, qui divina misericordia exhilarat ortam in nobis ex peccato tristitiam.

5. *Quintus est sardonyx.* Per hunc Jacobum Zebedæi designari credimus. Quemadmodum enim hic lapis sanguineum refert colorem, ita quoque et hic sanctus inchoata splendida et candida ac divina prædicatione, cursu per sanguinem peracto in modum magistri sui Christi, ad cœlestem et perpetuam vitam quietem plenamque lumine transmittitur.

6. *Sextus est sardius.* Hic sulvo colore prosiliens, Philippum propter ignitum erga Christum affectum demonstrat. Quemadmodum enim hic lapis virtutem habet curativam ulcerum carnis et vulnorum ferro indictorum, ita quoque decor virtutis Philippi subingreditur.

7. *Septimus est chrysolithus.* Pretioso chrysolitho Bartholomæus assimilatur, resplendens et hic auro virtutum splendore : non tamen sic ut in modum auri liqueat adversitatibus, sed magis lapidea firmitate stabilem dicens prædicationem.

8. *Octavus est beryllus.* Thomas huc comparatur, qui lapis maris ac hyacinthi colore, et illius ad fidem instabilitatem depingit, et maxime apostolatium ac legationem in longinquam patriam, nempe usque ad Indos et per mare perfectam.

9. *Nonus est topasius.* Topasius ruber et specie carbonis ac candidum aspectum relinquens auxiliando ægris oculis, divinum 829 Matthæum assimilatum habebit, divino zelo ignitum, ut etiam Dei incarnationem describeret usque ad carnem et sanguinem ac lactationem : per quæ eos qui cor habebant excecaturum fidemque infantilem, eos, inquam,

qui eruditi erant in conversatione secundum legem, ad statum virilem qui secundum Christum est subdixit.

10. *Decimus est chrysoprasus.* Hic Thaddæo reponitur, qui Angaro regi Edeses, fidem Christi evangelizavit, quæ ab auri specie sic appellatur, et iude sibi pretium ambit, neque Prasii coloris expers est : sive designante revelatione quod per fidem in Christum oritur mortificatio ad ea quæ sunt affectuum, sive perpetuam vitam innuente, eo quod prasinus color sive marrubium semper virat.

11. *Undecimus est hyacinthus.* Huic qui cerulei coloris est sive aerem referentis Simon Zelotes assimilatur, figuram quidem gerens continue errantis turbæ zelantium, sive amatorum aut invidorum (ideo etiam veluti aerem ac ventum mente sequens) autamen per veritatis cognitionem, quanquam sero, zelum ad id quod optimum est accommodans.

12. *Duodecimus est amethystus.* Hic fulvo colore Matthiæ merito segregabitur, qui una cum undecim particeps fuit visionis a cælo fluentis cum ignito rore : propter quod dementes suspicati sunt illos temulentiam oppletos, quanquam omnem sobrietatem affectu excederent. Ideo quoque amethysto assignatus est, quia amethystum præferens sparsa ebrietatis rumore nequaquam vinci potuit.

XXI, 21-27. *Singulæ portæ ex singulis margaritis. Et platea civitatis aurum purum tanquam vitrum pellucidum. Et templum non vidi in ea : Deus enim omnipotens templum ejus est et agnus. Et civitas non eget sole neque luna, ut luceant in ea : nam gloria Dei illuminant illam, et lucerna ejus est agnus. Et ambulant gentes per lucem ejus, et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam. Et portæ ejus non clauduntur per diem : nox enim non erit in ea. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam ut ingrediantur : et non intret in illam quicquid inquinat et abominationem facit et mendacium : sed soli qui scripti sunt in libro vitæ Agni.*

καὶ οἱ κληρονομοῦντες τὴν πόλιν οὐκ ἔσονται ἐν αὐτῇ. Ὁ γὰρ θεὸς ὁ πατοκύριος, καὶ αὐτῆς ἐστὶν, καὶ τὸ ἄρτιον. Καὶ ἡ πόλις οὐ χρεῖται ἔχει τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης. Ἰνα φαίνωσιν αὐτῇ. Ἡ γὰρ δόξα τοῦ θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἄρτιον. Καὶ περιπατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτός αὐτῆς, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν. Καὶ οἱ κυλῶνες αὐτῆς, οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας. Νῦν γὰρ οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ. Καὶ οἰκοῦσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἔθνων εἰς αὐτήν, ἵνα εἰσέλθωσιν. Καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν πᾶρ κοινὸν καὶ κοιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀγίου.

Margaritis sanctos apostolos assimilavit, et in singulis ipsorum rem admirandam : non quod vitæ candorem demonstrarent, sed jam etiam magnitudine et altitudine conatuum inducerent stuporem. Plateam vero civitatis sive beatæ habitationis latitudinem ac vitæ durationem auro comparavit.

Et civitas non eget sole neque luna. Cunctis sensibilibus abolitis, merito quoque sol et luna abolentur : utpote omnibus quæ in illo statu sunt spiritualiter resplendentibus.

Nox enim non erit in ea. Præterea neque nox ibi erit, in qua securitas claustris ac ropagulis quæritur : quia ibi divinæ portæ, quas apostolos esse diximus, efficaces erunt ad introductionem sive instructionem eorum quæ perfectiora sunt : cum enim

σται, τοὺς κατὰ νόμον φημι πολιτεῖα παιδαγωγούμενους, πρὸς ἀνδρικὴν κατάστασιν τὴν κατὰ Χριστὸν ἐπανήγαγεν.

ι'. Ὁ δέκατος, χρυσόπρασος. Τοῦτω θαυδαῖος ἀνάκειται, ὁ τῷ Ἀγγάρῳ βασιλεῖ Ἐδῆσης τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν εὐαγγελισάμενος, ἥτις χρυσοῦς χρηματίζουσα τὴν ἰδέαν, καὶ ταύτῃ τὸ τίμιον ἐαυτῇ μνωμένη, οὐδὲ τοῦ πρασίου ἀμοιρεῖ, εἰσὶν τὴν πρὸς τὰ ἐμπαθεῖ νέκρωσιν τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως αἰνιττομένης τῆς ἀποκαλύψεως, εἴτε καὶ τὸ ἀεῖζων διὰ τῆς ἀειθαλίας τοῦ πρασίου χρώματος.

ια'. Ὁ ἐνδέκατος, δάκρυθος. Τοῦτω κυανίζοντι τὴν χροάν, ἡγουν ἀερίζοντι ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτῆς ἀπεικάζεται, τοῦ μὲν τῶν Ζηλωτῶν ἀειπλανοῦς στίφους χρηματίζων (διὸ καὶ ὡς ἀερίζων καὶ ἐξηνεμωμένος τὸ φρόνημα), ἀλλ' οὖν τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας, εἰ καὶ ὅψι, τὸν ζῆλον ἐπὶ τὸ βέλτιστον μεθαρμοσάμενος.

ιβ'. Ὁ δωδέκατος, ἀμέθυσος. Οὗτος πυρρὸς τὸ χρῶμα φαίνόμενος, τῷ Ματθαίῳ εἰκότως ἀφορισθήσεται, τῆς ἀπ' οὐρανοῦ βουλήσεως ὀπτασίας ἐμπύρου δρόσου τοῖς ἑδεκα κοινωνοῦντι, παρὸ καὶ μέθη κατάληπτοι τοῖς ἀνοήτοις ὑπωπτεύθησαν, εἰ καὶ πάσης νήψεως κρείττους δέκνυντο. Διόπερ καὶ τῷ ἀμεθύσῳ προσενεμήθη, ὅτι ὁ μὴδὲ τὴν ἀμέθυσον ἐπιφερόμενος, ἡττάσθαι μέθῃ διατεθρύλλεται.

Ἀνὰ εἰς ἕκαστος τῶν κυλῶνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου. Καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως, χρυσοῦ καθαρόν, ὡς θαλὸς διανότης. Καὶ τὰς οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ. Ὁ γὰρ θεὸς ὁ πατοκύριος, καὶ αὐτῆς ἐστὶν, καὶ τὸ ἄρτιον. Καὶ ἡ πόλις οὐ χρεῖται ἔχει τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης. Ἰνα φαίνωσιν αὐτῇ. Ἡ γὰρ δόξα τοῦ θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἄρτιον. Καὶ περιπατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτός αὐτῆς, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν. Καὶ οἱ κυλῶνες αὐτῆς, οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας. Νῦν γὰρ οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ. Καὶ οἰκοῦσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἔθνων εἰς αὐτήν, ἵνα εἰσέλθωσιν. Καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν πᾶρ κοινὸν καὶ κοιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀγίου.

Μαργαρίταις, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἀπεικάζει, καὶ ἀνὰ ἕκαστον αὐτῶν τὸ παράδοξον οὐχ ἔκως τῇ λευκότητι τοῦ βίου ἐπιφαίνοντας, ἀλλ' ἥδη καὶ τῷ μεγέθει καὶ ἀναστήματι τῶν ἐγγειρημάτων τὸ κατὰ πληκτον ἐπαγομένους. Τὴν δὲ πλατεῖαν τῆς πόλεως, ἥτοι τῆς μεκαρίας κατασκηνώσεως, τὸ διεξοδικὸν καὶ βιώσιμον, χρυσῷ ἀπεικασεν.

Καὶ ἡ πόλις οὐ χρεῖται ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης. Τῶν αἰσθητῶν ἀπάντων ἡχρεώμενων, εἰκότως καὶ ἥλιος καὶ σελήνη ἡχρεῖται, ὅτε νοητῶς πάντων τῶν ἐν τῇ τῆνικάδῃ καταστάσει περιουχομένων.

Νῦν γὰρ οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ. Ἐτι μὴδὲ νῦν ἐκεί καθ' ἣν μοχλοῖς καὶ κλειθροῖς περιγίνεται ἡ ἀσφάλεια, ὅτι πᾶσι τοὺς θεοὺς κυλῶνας, οὓς τοὺς ἀποστόλους εἶναι εἰρήκαμεν, ἐνεργεῖς ἔσονται πρὸς τὴν τῶν τελευτέρων μνησιν. Ἡμέρας γὰρ οὐσης ἀεὶ,

καθ' ἣν τὰ τοῦ φωτός ἔργα πεπράξαται, πῶς οἶόν τε τὴν νυκτερινὴν ἀπραξίαν παρείδουσιν ἐκεῖ σκεῖν, νυκτὸς τὸ παράπαν οὐκ οὐσης; Δισπὸν δὲ τὸ ὄνομα. Ἡ γὰρ τοῦτο βούλεται δηλοῦν ὅτι εἰρήνη ἔσται καὶ ἀσφάλεια, ὥς μὴδὲ δεῖσθαι φυλακὴν ποιεῖσθαι τῆς πόλεως, τῇ τῶν πυλῶν ἀποκλείσει, ἥ τὸ κάκει τοὺς θεοὺς πυλῶνας τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡνεῶχθαι πᾶσι πρὸς τὴν τῶν τελειοτέρων μάθησιν. Ἡμέρα δὲ ἔσται ἐκεῖ καὶ νύξ, ὅτι αὕτη τοῖς ἀμαρτωλοῖς ἀποκληρωθήσεται.

Καὶ οἴσουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν. Οἱ τὰ γῆνα καταγωνισάμενοι πάθῃ, οἴσουσι δόξαν τῷ συναντιλαμβανομένῳ Θεῷ. Οὐδὲν γὰρ τῶν κατωρθωμένων ἐνθρώποις θείας ἐπικουρίας ἐκτὸς συσταίῃ. Οὗς ἄνω βασιλεῖς εἰρηκε γῆς, τοὺς εἰσαγωγούς φησι τῶν ἐθνῶν τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς. Τί δὲ διὰ τούτων παριστῶν; Ἡ ὅτι οἱ καταπαλαίσαντες τὰ περὶ γῆν ἰλυτώμενα πάθῃ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν εἰσαγώγιμον παποίησας τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ὡς περ ὑπόδειγμα, δόξα καὶ τιμή, ἥ πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τοῖς ἔθνεσι συνετέλεσε.

ΚΕΦΑΛ. ΞΗ'.

Περὶ τοῦ καθαροῦ ποταμοῦ τοῦ ὁπτανθέντος ἐκ τοῦ θρόνου πορεύεσθαι.

Καὶ ἔδειξέ μοι ποταμὸν καθαρὸν, ὕδατος ζωῆς λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίου ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς. Καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐκ ἰθὺν ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρποὺς δώδεκα κατὰ μῆνα ἕνα ἕκαστον ἀποδιδοὺς τὸν καρπὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν. Καὶ πᾶν κατάστημα οὐκ ἔσται ἐκεῖ. Καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίου ἐν αὐτῇ ἔσται. Καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ, καὶ ὁψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ νύξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ, καὶ χρεῖαν οὐκ ἔχουσι λύχνου καὶ φωτὸς βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Αἰττὴν ἴσμεν ποταμὸν τὴν ὠφέλειαν, διόφους ἀνάκτησιν, καὶ ρύπον κάθαρσιν, ὧν ἀμφοτέρων πλήρης ἡ κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν Χριστοῦ κήρυγμα ζωῆς. Διόφους τε γὰρ ἀνεκτήσατο τῶν πρὸ τῆς παρουσίας Χριστοῦ προφητῶν, « Ἐδίψασέ σε, » φασκόντων, « ἡ ψυχὴ ἡμῶν, » καὶ βαπτίσματι θεουργῶ τοὺς λουομένους ἀγνίζουσα ἐκάθαρε. Καὶ ὅτι τὸ βάπτισμα σκοπὸς παρεμφαίνειν τὸν ποταμὸν τῷ εὐαγγελιστῇ, ἐνταῦθα ἐχέγγουν πιστώσασθαι τὸ ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀγρίου ἐκπορευεσθαι αὐτὸν ὑποθέσθαι, καὶ μέσον τῆς πλατείας διαρρεῖν, τοῦ εὐαγγελικοῦ δηλαδὴ κηρύγματος. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ εἰσελθεῖν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, τὸν μὴ ἄνωθεν ἀναγεννηθέντα δι' ὕδατος καὶ πνεύματος.

Καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἐντεῦ-

A perpetuus sit dies in quo lucis opera peraguntur, quomodo possibile esset illud nocturnum otium irrepere, ubi nox omnino non erit? Duplex est autem intellectus. Aut enim hoc significare vult quod pax erit et securitas, ut neque civitati opus sit ponere custodiam claudendo portas: aut quod ibi quoque divinæ portæ doctrinæ apostolicæ omnibus apertæ sint, ad instructionem eorum quæ perfectiora sunt. Dies autem erit ibi, et non nox, quia hæc ad peccatores relegabitur.

Et afferent gloriam et honorem. Qui terrenos devicerunt affectus, ferent gloriam auxiliatori Deo. Nullum enim egregium facinus hominibus contingeret absque divino auxilio. Porro quos superius dixit reges terræ, nunc dicit inducentes gloriam et honorem gentium. Quid autem per hæc significat? Aut quod hi qui affectus ad terrena allicientes superarunt, suo exemplo cæteris quoque gentibus introductionem ad supernam Jerusalem præstiterunt, cujus exemplum sunt gloria et honor, aut ad gloriam et honorem gentibus profuerunt

831 CAPUT LXVIII.

De fluvio puro qui visus est ex throno procedere.

XXII, 1-5. Et ostendit mihi fluvium purum aquæ vivæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem de throno Dei et Agni in medio plateæ ejus. Et ex utraque parte fluvii lignum afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum: et folia ligni ad medelam gentium. Et omne maledictum non erit amplius, sed thronus Dei et Agni in illa erit: et servi ejus servient illi, et videbunt faciem ejus: et nomen ejus in frontibus ipsorum. Et nox non erit ibi: et non egent lucerna nec luce solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos. Et regnabunt in sæcula sæculorum.

ἡ λίου, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτίζει αὐτούς. Καὶ

Duplicem novimus fluminis utilitatem, nempe sitis refocillationem et sordium purgationem. Utriusque plena adeptio est in vita quæ est juxta Evangelii Christi prædicationem. Nam et sitim refocillavit prophetarum qui fuerant ante Christi adventum et dicebant, « Sitivit te anima mea », et eos qui sacro et efficaci baptismate lavantur, expiando purgavit. Et quod evangelistæ scopus sit ut fluvius referat baptismum, hinc idoneum est argumentum ad confirmandum, quod et ipsum procedere supponit de throno Dei et Agni, et diffuere in medio plateæ, evangelicæ videlicet prædicationis. Neque enim potest quisquam in supernam ingredi Jerusalem, juxta Domini vocem, nisi qui superne regeneratus sit per aquam et sanguinem.

Et ex utraque parte fluvii. Ex utraque parte evangelicæ prædicationis: ex hac quidem secundum

¹¹ Psal. LXIII, 2.

præsentem vitam, ex illa vero secundum futurum sæculum. Lignum autem vitæ divinam vocat sapientiam. Hujus autem ligni est doctrina Christo adhaerens, quæ a præsentī felicitate ad futuram beatitudinem occurret. **832** Quæ est autem præsens felicitas? Decenter et opportune tractare divinas virtutes, et non intempestive aut presumptuose inefficaci studio vanas efficere. Æquali autem numero cum laborantibus est et opportuna tractatio, quia neque prolongare, sed prævenire potius tempus solutionis oportet erga operarios qui faciant ordinate dirigi singula in sapientia. Ad hæc folia quoque ligni ad sanitatem gentium ait denuntiari sive vaticinio prædicti; at quid per hæc vult proponere? Scimus sane folium esse, fructus operimentum adornans: et ex hoc intelligimus, quod perfectiora secundum Deum opera, et per crystallinam pelluciditatem circumfulgentia, perfectissimis in virtute ad examinationem committuntur, siquidem, « Potentes potenter examinabuntur ». Quæcunque vero alimentum fructuum non participant, sed plantam solum assumunt in signum quod mortua non sint, ad modelam gentium assignantur. His enim ad Christi obsequium accedentibus, superfluum foret in ipsis exacte indagare.

Sed thronus Dei et Agni in illa erit. Qui dilectis Deo virtutibus seipsum in divinum vehiculum præparavit, ad Dei et Agni requiem, per divinas Veteris Novique Testamenti instructiones impigre currens, ac divinæ dedicationis particeps feliciter effectus, hic civitatis supernæ Jerusalem habitator erit, videbitque Deum facie ad faciem, non per ænigmata, sed quemadmodum sanctis apostolis in monte sancto visus est, veluti ait magnus Dionysius.

Et regnabunt in sæcula sæculorum. Sancti videlicet conregnabunt Christo per infinita sæcula.

CAPUT LXIX.

Quod fide digna sint quæ ab Apostolo visa sunt.

XXII, 6. *Et dixit mihi: Hi sermones fide digni sunt et veri. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit angelum suum, **833** ut ostenderet servis suis quæ oportet fieri cito.*

Quod solet facere beatus hic evangelista, hic quoque observat: quemadmodum et in Evangelio in signo cognitionis quod esset legitimum: « Et scimus, inquit, quod verum sit testimonium ejus ». Ita et nunc consignans ait sermones fide dignos ac veros expositos esse: inde fidem trahentes, nempe quod a Domino Deo qui etiam doni prophetarum Dominus est. Nam hoc significare vult per hoc quod ait Dominus spirituum, ac si dixisset, Dominus prophetici doni.

¹² Sap. vi, 7. ¹³ Joan. xxi, 24.

θεν, κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐκείθεν, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ξύλον δὲ ζωῆς, τὴν ἐνθεὸν φησι σοφίαν. Τοῦτου τοῦ ξύλου, ἡ κατὰ Χριστὸν ἐχομένη διδασκαλία ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν εὐπραγίας εἰς τὴν μακαριότητα καταντῆσει. Τίς δὲ ἡ ἐντεῦθεν εὐπραγία; Τὸ προσκόντως μεταχειρίζεσθαι καὶ κατὰ καιρὸν τὰς θεοποιούς ἀρετάς, ἀλλὰ μὴ ἀκαίρως ἢ ὑπερβαθμῶς ἐκ' ἀνηνύτων σπουδάζεσθαι ματαιοποιεῖν. Ἰσάριθμος δὲ τοῖς διαπονοῦσι καὶ ἡ κατὰ καιρὸν μεταχείρησις, ὅτι μὴδ' ὑπερτείνειν, ἀλλ' ἐνδεῖν ἐχρῆν τοῦ καιροῦ τοὺς ἐργάτας, τεταγμένως δὲ διεξάγεσθαι τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιούντας. Πρὸς τοῦτοις, καὶ τὰ φύλλα φησι τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν καταγγέλλεσθαι, οἷον εἰ φημίζεσθαι, τῶν ἰσθμῶν, εἰ δὲ τούτων ἐνστήσαι θέλων; Τὸ φύλλον οὖν περικάρπιον ἴσμεν σκέπασμα. Ἐκ τούτου συνιέμεν ὡς τὰ τελειώτερα τῶν κατὰ Θεὸν καὶ διαυγαίᾳ κρυσταλλοειδῶς περιαιγασμένων ἔργων τοῖς τελειωτάτοις κατ' ἀρετὴν εἰς ἐξέτασιν ἀνατίθεται: « Δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται. » Ὅσα δὲ τοῦ τροφίμου μὲν ἀμοιρεῖ τῶν καρπῶν, εἰς δείγμα δὲ τοῦ ὅτι τέθνηκε, τὸ φυτὸν μόνον παραλαμβάνεται, τῇ τῶν ἰσθμῶν θεραπείᾳ προσέμεται. Τῇ Χριστοῦ γὰρ τούτων ὑπαχθέντων δουλείᾳ, τὸ πρὸς ἀκρίβειαν, περιτετὸν ἐπὶ τούτων ἀνερευξῆν.

Καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίου ἐν αὐτῇ ἔσται. Ὁ ἀρεταῖς θεοφιλέσιν, εἰς δόγμα θεῶν λαόν τὸν ἡγρεπικῶς, εἰς τὴν Θεοῦ δὲ καὶ τοῦ Ἀγρίου ἀνάπαυσιν διὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης θείων εἰσηγήσεων ἀόκνω; δραμῶν, καὶ θείας ἰδρύσεως ἡμμοιρηκῶς, αὐτὸς τῆς πόλεως τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ ἔσται οἰκῆτωρ, καὶ ὀψεται τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, οὐ δι' αἰνιγμάτων, ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐν τῷ ἁγίῳ δρεῖ τεθείσεται, ὡς φησιν ὁ μέγας Διονύσιος.

Καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Οἱ ἅγιοι δηλονότι συμβασιλεύσουσι Χριστῷ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.

ΚΕΦΑΛ. ΕΘ'.

Περὶ τοῦ ἀξιοκρίστου τῶν τεθεαμένων τῷ Ἀποστόλῳ.

Καὶ εἰπέ μοι· Ὅδοι οἱ λόγοι, πιστοὶ καὶ ἀληθινοί. Καὶ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ὃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.

Τὸ εἰωθὲς αὐτῷ ὁ μακάριος οὗτος εὐαγγελιστῆς; κἀναυῖθα, ὡς καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, εἰς γνώρισμα τοῦ γνησίου, τὸ, Καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ· οὕτω καὶ νῦν ἐπισφραγίζων φησι, τοὺς λόγους πιστοὺς καὶ ἀληθινούς ἐκτεθεῖσθαι, ἐκείθεν ἔλκοντας τὸ πιστόν, ἀπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ, ὃς καὶ τοῦ χαρίσματος τῶν προφητῶν Κύριος. Τοῦτο γὰρ βούλεται παριστῆναι διὰ τοῦ, Κύριος τῶν πνευμάτων· ὥσπερ εἰλεγεν· Κύριος τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος.

ΚΕΦΑΛ. Ο'.

A

CAPUT LXX.

Ὅτι θεός τῶν προφητῶν ὁ Χριστός καὶ Δεσπότης τῶν πάντων.

Ἴδού ἔρχομαι ταχύ. Μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου. Καὶ ἐγὼ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα. Καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ εἶδον, ἔπεσον προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα. Καὶ λέγει μοι· Ὅρα μὴ· σύνδουλός σου εἰμι ἐγώ, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. Τῷ θεῷ προσκύνησον.

Τοὺς τηροῦντας λέγει τοὺς σπουδάζοντας μὴ περιπεσεῖν ταῖς εἰρημέναις κολάσεσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, ἀλλὰ διὰ βίου θεαρίστως ἀμοιρεῖν αὐτῶν.

Καὶ ἐγὼ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα. Καὶ τοῦτο τῆς ἀποστολικῆς ψυχῆς ἰδίωμα. Ὅπως γὰρ καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πεποίηκεν εἰπών· « Καὶ ὁ ἑωρακὴς μεμαρτύρηκε καὶ ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ, » τοῦτο κάνταῦθα ποιεῖ αὐτήκοος εἶναι καὶ αὐτόπτης τῶν προφητευθέντων ὁμολογήσας. Διὰ γὰρ τούτου τὰ ἑωραμένα ἐπιστάτω. Ἐδείξε δὲ καί, ὡς προεῖρηται, τὸ τοῦ διατυποῦντος ἀγγέλου, καὶ τὸ αὐτοῦ εὐλαδέος.

ΚΕΦΑΛ. ΟΑ'.

Ὅπως ἐκτελεύσῃ μὴ σφραγίσαι, ἀλλὰ κηρύξαι τὴν ἀποκάλυψιν.

Καὶ λέγει μοι· Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου. Ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστι. Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι. Ἴδού ἔρχομαι ταχύ. Καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται. Ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος.

Μὴ σφραγίσῃς, καὶ τὰ ἐξῆς. Τουτέστι, μὴ παρὰ σαυτῷ συγκλείσας φυλάξης, ἀλλὰ φανέρωσον ἅπανσιν. Διὰ δὲ τοῦ, Ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστι, τοιοῦτό τι βούλεται δηλοῦν. Ὁ καιρὸς τῆς ἐκβάσεως τῶν εἰρημένων, οὐ τὸ πλεῖστον ἀπέχει τῶν εἰρημένων ὡς τότε, ἀλλὰ μὴ νῦν χρεῖαν ἔχεις αὐτῶν ἀκούειν. Ὅσον μὲν οὖν τὸ μὴ ἤδη παρῆναι, ἀκούειν χρεῖα, ὅσον δὲ τὸ μόνον οὐ παρῆναι, ἀλλὰ σχεδὸν ἐνεργεῖσθαι, περιτετὸν τὸ ἀκούειν.

Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι. Οὗ προτροπὴ τοῦτο, ἀλλ' ἐλεγχος τῆς ἐκάστου πρὸς ὃ τι καὶ βούλοιο ὁρμῆς.

Ἴδού ἔρχομαι ταχύ. Τὸ Ταχύ εἶτε συγκρίσει τῶν ἀπεράντων αἰώνων εἴρηται, ἢ καὶ πρὸς εὐθυμίαν τῶν ἀπεκδεχομένων τὴν ἀντίδοσιν, ἢ καὶ διὰ τὸ ἀπαράλογιστον καὶ πάντως ἀνυπερθέτως ἐσόμενον.

Ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα. Ὅτι μὲν διὰ τοῦ ὑποδείγματος τῶν γραμμάτων ὁσχὴν παρεδῆλωσε

¹¹ Joan. xix, 35.

Quod Christus sit Deus prophetarum ac Dominus omnium.

XXII, 7-9. Ecce venio cito. Beatus qui servat sermones prophetiae libri hujus. Et ego Joannes videbam et audiebam hæc. Cumque audissem ac vidissem, procidi ut adorarem ante pedes angeli qui ostendebat mihi hæc. Et ait mihi : Vide ne feceris : conservus tuus sum ego et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui servant sermones libri hujus. Deum adora.

Servantes dicit eos qui student ne incidant in supplicia quæ dicta sunt in hoc libro, sed per vitam Deo gratam expertes sint ipsorum.

B Et ego Joannes videbam et audiebam hæc. Est autem et hic modus loquendi hujus apostolici animi. Quod enim et in Evangelii fecit, dicens : « Et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium ejus », hoc etiam in hoc loco facit : attestans quod fuerit ipse auditor ipseque inspector eorum quæ prophetata sunt : per hoc enim ea quæ visa sunt confirmavit. Ostendit autem ut prædictum est et angeli instituentis pietatem, et sui animi verecundam modestiam.

834 CAPUT LXXI.

Quod jussu ipsi fuerit ne obsignaret, sed ut prædicaret hanc revelationem

C XXII, 10-13. Et dicit mihi : Ne obsignaveris sermones prophetiae libri hujus : tempus prope est. Qui nocet noceat adhuc, et qui sordidus est sordescat adhuc, et justus justificetur adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, ut dem unicuique sicut opus illius erit. Ego sum α et ω, principium et finis, primus et novissimus.

Ne obsignareris, etc. Hoc est, ne apud te conclusos serves, sed manifesta omnibus. Per hoc autem quod ait : Tempus prope est, tale quidpiam significare vult. Tempus quo contingant ea quæ dicta sunt non multum abest a dictis rebus ut tunc contingant, at non modo tibi necesse est ea audire. Quatenus igitur nunc non adsunt, opus est audire : sed quatenus tantum non adsunt, sic tamen ut brevi futura sint, supervacaneum esset audire.

Qui nocet noceat adhuc. Non id adhortatio est, sed ut quisque convincatur de eo ad quodcumque elegerit accedere.

Ecce venio cito. Dictum est Cito, aut comparatione ad infinita sæcula, aut ad exultationem eorum qui suscepturi sunt retributionem : aut etiam quia inevitabiliter et certe absque longa dilatione futurum est.

Ego sum α et ω. Quod per exemplum litterarum significaverit principium ac finem, non est difficile

intelligere, ex eo quod ipse quoque subjunxit. His tamen qui exactiores sunt in indagando contingit quærere, cur non id per alia designaverit, quam per litteras. Dicimus ergo quod quia hujusmodi promissionum quæ solo sermone honoratæ sunt, susceptionem ac eventum sperare et expectare contingit, propterea hoc modo et non alio quocunque significavit. Signum autem hujusmodi institutionis fuit inventio litterarum. **835** Nam hæ ipsæ juxta Stagiritem symbola sunt hominum in clara facileque significanti voce. Propterea quoque ipsi visum est uti voce significativa nominum : et merito tali institutione usus est, talibusque demonstrationibus principii ac finis.

XXII, 14-17. *Beati qui faciunt præcepta ejus, ut sit potestas eorum in libro vitæ, et per portas intrent in civitatem. Foris canes, et venefici, et scortatores, ac homicidæ, omnesque idololatæ, et quisquis facit et amat mendacium. Ego Jesus misi angelum meum, ut hæc testificaretur vobis Ecclesiis. Ego sum radix et genus David, stella matutina splendida. Et spiritus et sponsa dicunt : Veni ; et qui audit dicat : Veni. Et qui sitit, veniat ; et qui vult accipiet aquam vitæ gratis.*

Jam dictum est quod lignum vitæ appellet divinæ sapientiæ oracula, quæ in rebus agendis quæ jucundissimum habent exercitium, sanctorum potestatem transvehunt, ut per dicta apostolica libere ac prospere ducant ad supernam Jerusalem. Quod autem portæ sint apostoli, jam visum est.

Foris canes, et venefici, et scortatores. Non solum apertos infideles, sed et scortatores arceat propter illorum impudentiam ac impuritatem : de quibus etiam divinus ait Moses : « Non afferes pretium scorti, et pretium sive commutationem canis in domum Domini Dei tui ad omnem confusionem tuam ¹⁸. »

Ego Jesus misi angelum meum. Hoc etiam loco dominandi dignitas ostenditur in eo qui misit angelum.

Ut testificaretur. Hoc est, protestaretur, non in occulto aut in abscondito, sed audientibus cunctis ubique locorum Ecclesiis ; ne quis spontanea malitia ignorantiam prætexens, maneat incorrectus, eo quod male sit affectus. Porro quod ait : *Ego sum radix et genus David*, magis consentaneum est ut intelligatur : Ego sum ramus qui de radice David germinavi. Genus vero, ut qui ex eo germinaverim, ut essem Emmanuel ex divinitate et humanitate. Stella autem matutina splendida ipse Dominus appellatur : matutina quidem, tanquam omnis sapientiæ et sobrietatis auctor : splendida **836** vero, tanquam « illuminans omnem hominem venientem in mundum ¹⁹. » Spiritum præterea vocat eos qui digni habentur spiritualibus nuptiis, sponsam au-

καὶ τὸ τέλος, οὐδὲν δυσχερὲς ἐννοῆσαι, καθ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπέθετο. Ζητεῖν δὲ τοῖς ἐξεταστικωτέροις περιγίνεται, τίνας χάριν μὴ δι' ἐτέρων τοῦτο, εἰ μὴ διὰ τῶν γραμμάτων ὑπέφηνε. Φαμὲν οὖν ὡς, ἐπειδὴ τὴν ἀπεκδοχὴν τῶν τοιούτων ἐπαγγελιῶν μόνῳ τῷ λόγῳ τετιμημένων ἔστι προσδοκᾶν, διὰ τοῦτο τὸν τρόπον τοῦτον καὶ οὐκ ἄλλως πως ἐδήλωσε. Τεκμήριον δὲ τῆς τοιαύτης δημιουργίας, ἡ τῶν γραμμάτων εὗρεσις. Αὐτὰ δὲ ταῦτα, κατὰ τὸν Σταγειρίτην, σύμβολα τῶν ἐν τῇ εὐσήμεῳ φωνῇ ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ θηλωτικὴ τῶν ὀνομάτων χρησθῆαι φωνῇ ἐδόκει αὐτῷ. Καὶ εἰκότως τῇ τοιαύτῃ δημιουργίᾳ καὶ τοιούτοις ὑποδείγμασι τῆς ἀρχῆς ἐχρήσατο καὶ τοῦ τέλους.

Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξω οἱ κύνες, καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ οἱ πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς ὁ ποιῶν καὶ φιλῶν ψεῦδος. Ἐγὼ Ἰησοῦς ἐπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ταῖς Ἐκκλησίαις. Ἐγὼ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ, ὁ ἀστὴρ ὁ πρωῒνος ὁ λαμπρὸς. Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν· Ἐρχου. Καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω· Ἐρχού. Καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω. Καὶ ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

Ἦδη εἴρηται, ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τὰ θεόσφι λόγια καλεῖ, ἃ περὶ τὰ πρακτικὰ κατὰ τὸ εὐφρονέστατον τὴν σχολὴν ἔχοντα, τὴν τῶν ἁγίων ἐξουσίαν διαπορθεύεται, ἐλευθερίως διὰ τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων εὐοδοῦμενα πρὸς τὴν ἀνω Ἱερουσαλὴμ. Τὸς πυλῶνας δὲ ὅτι οἱ ἀπόστολοι, ἦδη τεθεωρηται.

Ἐξω οἱ κύνες, καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ οἱ πόρνοι. Οὐ μόνον τοὺς ἀναιδεῖς ἀπίστους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἡταιρηκότας διὰ τὸ ἀναιδὲς αὐτῶν καὶ ἀκίθαرتون ἀπαλαύνει, περὶ ὧν καὶ ὁ θεοπέσιός φησι Μωϋσῆς· « Οὐ προσοίσεις μίσθωμα πόρνῃς, καὶ ἀλλαγὰ κυνὸς εἰς οἶκον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, πρὸς πᾶσαν εὐχὴν σου. »

Ἐγὼ Ἰησοῦς ἐπεμψα τὸν ἄγγελόν μου. Κἀνταῦθα τὸ δεσποτικὸν τοῦ παπομόφτος τὸν ἄγγελον ἀξίωμα δεικνύται.

Μαρτυρῆσαι δὲ τὸ διαμαρτύρασθαι, οὐκ ἐν κρυφῇ, ἀλλ' ἐν παραδύστῳ, ἀλλ' ἀκουόντων ἀπάντων ἀπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν, ἵνα μὴ τις ἐθελοντικῶς ἀγνοίαν προφασισάμενος μείνῃ ἀδιδόκωτος, πονήρως διακείμενος. Τὸ δὲ, Ἐγὼ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ, ἀκολουθότερον οὕτω νοεῖν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ Δαυὶδ βλαστήσας κλάδος. Γένος δὲ, ὡς ἐξ οὗ κατὰ σάρκα ἐκπλαστήσας, ὡς εἶναι τὸν Ἐμμανουὴλ ἐκ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος. Ἀστὴρ δὲ πρωῒνος, αὐτὸς ὁ Κύριος χρηματίζεται. Πρωῒνος μὲν, ὡς πάσης σωφροσύνης παραίτιος. Λαμπρὸς δὲ, ὡς « φωτίζων πάντα ἀνθρώπων εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενον. » Πνεῦμα δὲ καλεῖ, τοὺς ἡξιωμένους τοῦ πνευματικοῦ γάμου, νύμφην δὲ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ δὲ, Καὶ ὁ ἀκούων, τοῦτους ὑπεμ-

¹⁸ Deut. xxxii, 18. ¹⁹ Joan. i, 9.

φαίνει τοὺς μήπω μὲν τῇ ἀγέλῃ προσελημμένους, A
εἰς ἀκοὴν δὲ τῶν θείων ἀκουσμάτων παρεσκευασμέ-
νους, οἱ καὶ ἐπιπαιδύουσι γινῶναι τὸν Κύριον.

Item Ecclesiam. Cæterum quod subditur, *Qui au-*
dit, eos denotat qui ad gregem nondum assumpti
sunt, sed tamen ad audienda divina præcepta præ-
parati, qui etiam festinant ac studium adhibent, ut
cognoscant Dominum.

ΚΕΦΑΛ. ΟΒ'.

Ὅπως ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ ἐν αὐτῇ Πνεῦμα προσ-
καλοῦνται τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνδοξον ἐπιφά-
νειαν· καὶ περὶ τῆς ἀρᾶς ἣ ὑποβάλλονται οἱ
τὴν βίβλον παραχαράττοντες ὡς ἀκυρον.

Μαρτύρομαι ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους
τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου. Ἐάν τις
ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσεται ἐπ' αὐτὸν ὁ Θεὸς τὰς
ἐκτὰ πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ
τούτῳ. Καὶ ἐάν τις ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ
βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφελεῖ ὁ Θεός B
τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς καὶ ἐκ
τῆς πόλεως τῆς ἁγίας τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ
βιβλίῳ τούτῳ. Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα· Ναί,
ἔρχομαι ταχύ. Ἀμήν. Ἐρχου, Κύριε Ἰησοῦ
Χριστέ. Ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν
ἀγίων. Ἀμήν.

Μαρτύρομαι ἐγώ. Ἀντὶ τοῦ, Διαμαρτύρομαι,
οἰνεῖ διαδεβαίουμαι, πιστὸν ἀποφαίνομαι καὶ ἀπα-
ράβατον πᾶν τὸ ἐπιστημὴν τοῖς λόγοις τῆς προ-
φητείας ταύτης. Μαρτύρομαι δὲ ταύτας τὰς πληγὰς
ἀπάσας μέλλειν ἀπενεχθῆσθαι ἀμετατρέπτως,
τὰς δι' ὅλου τοῦ βιβλίου τούτου ἐπηγγελμένας.

Ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά. Διαμαρτύρεται τοῖς
ἀκούουσι, μήτε ἀφελεῖν, μήτε προσθεῖναι, ἀλλὰ τὰ
γραφικὰ ἰδιώματα τῶν Ἀττικῶν συντάξεων καὶ τῶν C
διαλεκτικῶν συλλογισμῶν μὴ ἡγεῖσθαι ἀξιοπιστό-
τερα ἢ σεμνότερα.

Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα. Ὁ διαμαρτυρόμενος
ταῦτα, δι' ἐμοῦ, φησὶ, λέγει. Τί; Ναί, ἔρχομαι ταχύ.
Δέχομαι γὰρ τὸν εἰρμὸν τοῦ λόγου, ὡς καὶ πρὸ τού-
του μεταξὺ τοῦ ἀφ' αὐτοῦ λόγου, τὸν χρηματίζοντα
Χριστὸν αὐτοπρόσωπον εἰσάγων. Οὕτως οὖν καὶ νῦν
τάχα εἰς παραμυθίαν τοῦ χρηματισθέντος ταῦτα,
γηραιῷ ὄντως φησὶ τό· Ναί, ἔρχομαι. Ἡ οὖν ἀπὸ
τοῦ χρηματίζοντος, ἣ καὶ ἀπὸ τοῦ χρηματιζομένου
ἀκουστέον, ἵνα νοοῖτο οὕτως· Ἐγὼ ὁ μαρτυρῶν
ταῦτα, εἰ καὶ τῇ ἀναγκαίᾳ τοῦ βίου ἐλαύνομαι προ-
θεσμίᾳ καὶ πρὸ τοῦ ἐπιστῆναι ταῦτα, ἀλλ' οὖν καὶ
αὐτὸς μὴδὲν ἀναβαλλόμενος, Ἐρχου, Κύριε Ἰησοῦ D
Χριστέ, κατὰ τὴν δευτέραν σου παρουσίαν. Τὸ δὲ,
Ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀγίων,
βεβαιούνητός ἐστιν.

CAPUT LXXII.

Quod Ecclesia et Spiritus qui in ea est gloriosum
expetant Christi adventum, et de maledictione
cui sunt obnoxii qui librum hunc adulterant ac
depravant, tanquam irritum et abrogatum.

XXII, 18-21. Testificor ego omni audienti sermones
prophetiæ libri hujus. Si quis apposuerit ad hæc,
apponet super illum Deus septem plagas scriptas in
libro hoc. Et si quis abstulerit de sermonibus pro-
phetiæ libri hujus, auferet Deus partem ejus de libro
vitæ, et de civitate sancta, et ex his quæ scripta sunt
in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet de his :
Etiam venio cito. Amen. Veni, Domine Jesu Christe.
Gratia Christi cum omnibus sanctis. Amen.

Ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν

Testificor ego. Hoc est, protestor, affirmo, fide
dignum assero et incommutabile quiddam signi-
ficatum est per sermones hujus prophetiæ. Testi-
ficor autem omnes has plagas inevitabiliter infe-
rendas esse quæ toto hoc libro denuntiatae sunt.

Si quis apposuerit ad hæc. Protestatur audientes
ne auferant neque addant : neque graphica Atti-
carum descriptionum aut dialecticorum syllogis-
morum idiomata existiment fide digniora esse
aut venustiora.

Dicit qui testimonium perhibet de his. 837 Qui
hæc, inquit, per me protestatur, dicit. Quid? Etiam
venio cito. Interrumpit enim seriem sermonis, sicut
etiam ante hoc in suo sermone, Christum inducens
propria persona. Ita igitur et nunc ad consolatio-
nem fortassis ipsius cui hæc dabantur oracula, cum
vere senex esset : Etiam venio. Aut igitur ex parte
ejus qui dabat oracula accipiendum est, aut etiam
ex parte ejus qui accipiebat, ut sit iste sensus :
Ego qui hæc testificor, quanquam necessario vitæ
cursu ac termino impellar, etiam prius quam hæc
immineant : attamen ipse quoque nihil procratisno.

Veni, Domine Jesu Christe, secundo tuo adventu.
Porro quod additur, Gratia Christi cum omnibus
sanctis, confirmantis est.

ARETHÆ ARCHIEPISCOPI CÆSAREENSIS

ORATIO

DE SS. MARTYRIBUS SAMONA, GURIA ET ABIBO.

(Sarius, *Acta SS.* 15 Nov., tom. IV, ed. Colon., p. 313.)

I. Quomodo vester vobis se animus habet, sacer grex? qui diem festum hunc splendidius Christi confessoribus agitis, quando externa etiam multa vos uti video laetitia, summaque cum hilaritate sacrum hunc locum occupare. Numquid fortasse, quæ in vobis imperium obtinet mens, sensim a rebus deflexa suis, per sensus effunditur, et in ea etiam, quæ oculorum subjecta sunt sensibus, dissipatur? An vero cum paululum hæc, blandientis cuiusdam catelli more, sensui adulari permiserit, ipsa in sua gaudens altitudine, pulcherrimis sibi que propriis spectandis rebus movetur afficiturque, et rejiciendis voluptatibus corporis, proprium Christi martyribus vere natalem celebrat diem? Si hæc ita se habent, et victoribus his honorem istum habendum censuistis, atque ita diem festum celebrare contenditis, « Venite, exsultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro, » qui pridem etiam servos suos velut passerulum quemdam de laqueo venantium eripuerit, et nunc in ipsa anni conversione, optato gaudio nobis allato, sacris eorum certaminibus quodam hilari veluti convivio, studiosius nos excipere voluerit.

II. Et quid hoc est? Id nempe, quodcumque animi vires confirmat, et sprete laudabiliter multitudine imperita, ad illas alterius vitæ mansiones erigiturque, alis veluti quibusdam omnium prudentissime in altum evectum. Talis est enim martyrum festus dies, tale victorum nostrorum theatrum, talia sunt ea, quæ abs se allata nobis, illi convivis suis apponere statuerunt: quando non hoc modo epulari, lætitiæque indulgere, sed uni ventri turpiter deservire, qui, quidquid in eum quis studii contulerit, in secessum emittit: et vestium mutatione alios vicissim alios superare contendere, non solum res generosa non est, ejusmodique, quæ moribus disciplinæque nostræ conveniat, sed ab ipso etiam est convivatorum sensu menteque alienissima. Hæc igitur cum ita sint, cumque nos quo pacto diem festum oporteat celebrari antea jam denuntiavimus, nec sine spe fore, ut, jactis in terram bonam, animarum videlicet vestrarum cogitationes, orationis seminibus, multiplices simus spicas messuri: agetum, age, inquam, præclaro facto jam hoc orationis initio, ea vobis deinceps proponamus, quæ diei festo celebrando conveniant. At enim desideratis, video, ut fortissimorum

A horum virorum certamina, tanquam in tabellis quibusdam a nobis depicta, omnibus spectanda proponantur, quod ad diei festi celebrationem his accommodatius esse nihil videatur. Hoc igitur et faciamus. Tametsi ad pingendum nobile adeo hoc argumentum idonea sine dubio pigmenta nobis non suppetunt, ut ex invicta martyrum constantia divinus in animos nostros fructus perveniat: quo eorum videlicet æmulatione excitati, oppugnato pro viribus impotenti animi virorum dominatu, perennem vobis ex maxime divina ista certatione gloriam pariat. Sed agedum apponamus jam vobis, quæ habemus, idque quatenus facultates nostræ patiuntur. Cæterum qualiacunque sint ea, collata cum studio, prorsus placitura non dubito, præsertim qui sciam non solere a legitimis et æquis rerum æstimatoribus illis repudiari parentum facultates, sed propterea iis claras esse, quod sint paternæ. Simili modo etiam pauperi non sit qui vitio vertat, si qui comessandi causa ad illum accesserint, de ea, qui sibi præsto fuerit, copia ipsis largiatur.

III. Sane quidem Gurias, Samonas et Abibos, et nati sunt Edessæ, et educati. Porro Edessæ hujus (quæ quidem urbs est in Mesopotamia) nomen cum pacis admodum ante his martyres cognitum esset, ab iis ita celebre factum, illustratumque est, ut una cum eorum fama per universum se orbem terrarum diffuderit: neque vero iis intra urbem domicilium fuit, sed in agro extra, ubi videlicet tranquilliora a vitæ hujus negotiis vitam essent acturi, procul a civilibus turbis remoti, quæ certum animi in religione propositum perturbare solent, atque pervertere, neque spatium dare, ut pulchritudinem suam velut in speculo valeat contemplari: ac si quid sit, quod ei officiat, et ignoretur, id pervidere possit atque corrigere. Idcirco igitur grata his valde vita fuit agrestis: in qua etiam assidui, una cum Propheta illud, solitarii, donec transeamus, omnium pulcherrime renuerunt.

IV. Sed enim Gurie præcipuum in vita stadium, meditatio et continentia fuit, quæ diuturna consuetudine familiares illi ac peculiare factæ, secere, ut cognomento Continens appellaretur: neque enim tu eum aliter indicasses, nisi dum eum nominares, nomen etiam Continentem addidisses. At Samonas virgentibus maxime et animi et corporis viribus, iisque

præditus, quæ qui habent, eos libenter Spiritus A sanctus suis solitus est choris aggregare, quippe cum juvenes hortetur ut se senioribus adjungant, ut victoriæ una carmen concelebrent : his, inquam, ille præstans animi et corporis viribus, ad Guriam se contulit, ejus vitæ studia propius imitaturus, ac si posset, etiam superaturus. Cæterum qui absolutam illis choream consuebat Spiritus sanctus, tertium etiam præterea quærebat, qui cum numeri paritate eam similitudinem, quæ sibi cum Patre et Filio est, perfecte in choro ipsorum exprimeret, tum etiam numero firmitatem concordie stabiliret. Itaque (o felicitatem!) etiam invenit Abibum : qui, tametsi utroque natu minor erat, tamen quod ætali deerat, supplebat non eo solum, quod pervestigatis utriusque ipsorum vitæ institutis, in animum in-

V. Hujusmodi præditi virtutis insignibus Gurias et Samonas, non jam Edessæ tantum, atque ejus finibus cogniti erant, sed in exteris etiam terras longe lateque se eorum fama propagabat : erantque hinc Christianis lætitia ac decus, illinc Græcis tristitia et dolor vehemens, ac quidquid denique mali creare solet invidia. Quamobrem non ferunt illi illustrium gloriam virorum per universam Syriam diffusam. Diocletianus erat eo tempore Romanorum imperator : qui cum non satis magnam se adeptum ex subactis imperio cunctis gentibus gloriam existimaret, illud longe sibi præclarior futurum putavit, si Christianos eorum voluntate ad sententiam suam traduxisset, aut recusantes funditus delevisset : ut sublatis qui Deum intelligerent, sublatis etiam, qui incruento sacrificio bonitatem facerent, liberum dæmonibus suis sacrificium posset offerri. Hinc ex regis litteris, quæ quoquo-

VI. Ad hæc judicium injustorum, et cædem spirantium aliæ post alias procellæ : quibus illud unum erat propositum, quemadmodum omnibus in rebus iis morem gererent, qui se misissent. Parati erant præcones, aperta subællia, editiora exstruebantur tribunalia, omni circumquaque tormentorum genere vallata. Interdictum erat Christianis, ne tam

communibus se, quam sacris conventibus immiscerent : in forum non admittebantur : omni commerciorum jure excludebantur, quæcunque ante illud tempus omnibus promiscue patuerant, tam publice, quam privatim : contrahere eis cum nemine licebat : magna in urbibus Christianorum erat solitudo : in earum locum remotiores ab iis recessus succedebant, quos multitudo eorum, qui exagitabantur, complebat. Nulla in persecutoribus adversus natu majores reverentia : nulla parvorum, ac propterea malorum sensus expertium misericordia, ne iis quidem, quibus tribuit ipsa natura, ut propter virium imbecillitatem, hujusmodi affectu plurimum moverentur. Feræ inimites omnes adversus Christianos, unaque in re tantum humani, quod quorum in animis piam de religione fidem concusserant, iis, simul ut eos ad simulacrorum aras adduxerant, liberam male vivendi potestatem permittebant. Quo quidem nihil piis poterat esse perniciosius. Gravis oppressam creaturam tenebat tempestas, quæ nullam prorsus secururæ tranquillitatis significationem daret, nullamve melioris status miseris affulgere spem sineret ex his, quæ sunt consecuta.

VII. Nec ipsa Edessa communium temporis illius calamitatum immunis fuit. Gliscebant in pios quotidie ærumnæ : et impietatis procella, quæ civitatem invaserat, effecerat, ut omnes jam de vita penitus desperarent. Domus singulæ suos scrutatores habebant, tam quæ in illustri positæ civitatis loco, quam quæ quod in obscuro esse viderentur, tutum antea latere volentibus perfugium præstare solitæ erant. Neque ipsi etiam agri hujus erant tempestatis expertes : siquidem nihilo tolerabilior in his, quam in oppidis, miseriarum erat fluctuatio, similibusque, hic atque illic, periculis pietas veluti tempestate quodam jactabatur.

VIII. Eo tempore ipsi quoque Gurias et Samonas, hic fortitudinis, ille continentie laude insignis, comprehensi sunt, unaque cum iis ingens Christianorum multitudo carceri addicta, cum non esset qui redimeret, neque qui salvum faceret. Ac cæteri quidem quibus aut nominis obscuritas, aut fidei negligentia causa erat ut contemnerentur, sine mora e custodia educebantur, quippe cum nihil adversus se impugnantes præ se ferrent, quod esset ad expugnandum difficillimum. Verum Gurie et Samonæ ingens, quæ eos comitabatur, solidæ pietatis gloria, causa fuit, ut diutius in custodia asservarentur. Ex quo quidem videntur mihi merito confessorum etiam cognomentum adepti : quod præmii loco iis deferri solitum est, qui Christi causa hoc modo citra necem male habiti sunt. Siquidem in ea tamdiu feruntur permansisse, quoad vita functo priore principe, alter in ejus locum successit.

IX. Verumenim afflictatio hic oblectamenti loco erat, et incommodorum perpressio philosophiam in eorum animis augebat, quæ quidem graviorum, quæ mox pro Christo essent excepturi, tormentorum

quoddam erat velut prælium: quin alios etiam exemplo suo excitabant, quippe cum docerent eam, quam quis vere profiteretur, fidem, neque rebus asperis, quæ Christi causa maxime intentarentur, frangi, neque malorum perpessione ulla debilitari: neque enim permissurum justum certaminum arbitrum ac moderatorem, ut ea aut semper durarent aut majora essent, quam ut iis ferendis quis esse par posset: præsertim si Paulo habenda sit fides, qui ipse rerum arcanarum et inspector fuit, et prædicator. Et si labor est multus, at nondum tamen est tantus, imo longissimo intervallo minor, quam ut cum eo, qui in nos postea revelandus est splendor, ulla ex parte merito queat comparari. Atque hæc quidem illis hoc modo. Verumenimvero quoniam oportebat, ut perfectioribus multo laboribus se darent, et ad nobilitandam etiamnum magis ipsorum gloriam, re ipsa superioris suæ exercitationis perspicuum omnibus ederent documentum: surebat rabe incitatus adversum Christianos is, qui paulo ante missus provincie regendæ fuerat præses. Porro rabies illa id unum spectabat, quemadmodum ei, a quo missus fuerat, omnibus in rebus gratificaretur. Itaque nihil prorsus omittebat eorum, quæ eos præstare par est, qui furoris sui sociis omnibus in rebus inserviunt. Ad tribunal rapti altæ indolis viri sistuntur, pietatis suæ poenas daturi. Cæterum quæ magna eum animorum elatione, magnoque cum spiritu, adversus hunc dicta tunc fortiter a martyribus sunt, ex quibus et præsentis fortunæ inconstantia derideretur, et eorum, quæ in posterum parata sunt, honorum gloria magnifice prædicaretur (tametsi margaritarum nobilitas ante suilli generis homines projiciebatur), aut quemadmodum ipse etiam Judex, dum eos tentat, qui tentationibus vinci non possunt, invictam eorum animi constantiam astute subvertere conabatur, longum utique esset persequi oratione: nihilominus tamen, ut quantum ad intelligendum sit satis, quales illi fuerint, doceamus, ne egregiæ martyrum palæstræ prorsus simus expertes, neve ejus rei, quam ex omnibus pulcherrimam speravimus, jacturam faciamus, tales erant, aut his similitudine quam proximi.

X. Blande agebat cum viris sanctis is, cui iudicandi potestas obtigerat, seseque modo, ut qui nocere eis nullo, ad lenitatem dabat: modo supplicia differebat, ne animi sævitia ea iis accelerare videretur, qui ad quævis perpetienda ipsi erant paratissimi, nullaque re magis quam supplicii mora offendeantur: verum apparebat facta dictis esse contraria, quippe cum non humanitatis ea essent, quæ ab eo flerent, sed immanitatis: animi non benefici, sed malefici: siquidem ex moræ hujusmodi interpositione apparebat, eum eorum animi firmitatem roburque sensim velle labefactare, et ardorem restinguere, quo videlicet postquam ex hujusmodi ampliationibus recens alacritas illa veluti deferbuisset, consopitaque esset,

viam ad id, quod sibi proposuerat, occulte maniret. Quin et nugamenta adversus illos verborum quædam contexit, sic propemodum astute ipso aggrediens.

XI. Nolite, inquit, putare vos, me animo esse præduro, ejusmodique, qui crudelitate et humano sanguine delectetur. Naturam revereor: miseret me cognationis, quæ mihi est vobiscum: et quamvis contrariam nobis religionis viam suis ingressi, idque fortasse veritatis inscitia ducti, ac propterea in animum vobis induxistis, ut extrema omnia ferre libenti animo supplicia sitis parati: nihilominus ego quidem de hoc vobis ignosco, idque consilii vestri imbecillitati tribuo: siquidem scio mortalium adhuc neminem exstitisse, qui quidem in consilio sibi capiendo nusquam errarit, quique cum in aliis optime senserit, in iis, quæ præcipua ipsi erant, non aliquando offenderit, atque ibi maxime, ubi maxime se præstare confideret. Quæcirca, licet innumerabilia urgeant me regum jura, nihilominus tamen malim, quoad fieri possit, cum manifeste periculosa res sit, quidvis supplicii ipse subire potius, quam asperum in vos quidquam efficere, usque dum fortasse duritia vestra mea patientia devicta, lenioribus vos verbis ab obstinatione ista deductos, in meam sententiam adduxero, cui ferociter nunc repugnatis.

XII. Quem enim sacra vestra non moveat cantica, Guria, quæ in vobis undique apparet, quamque continentia conspicuam facit, cum in ista, quæ vobis extrema reliqua est, vitæ parte eam jactari animadvertat? Quis porro non Samonæ integras animi et corporis vires summe admiretur, perpetuoque laborum sibi cum habere omnium socium desideret? Valeant judiciaria subsellia, divitiæ, honores: quamvis enim hæc illecebris suis blande ad se animos omnium alliciant, permagnumque ad bene beateque vivendum habere momentum videantur, nihilominus tamen, quando vos ista morum probitate, modestiaque viri ita faciendum censetis, placeat mihi quoque omnia ex fortunæ temeritate pendere, qua commutata, ea quoque commutari necesse sit. Videte, qualem me adversus vos geram: donate hoc mihi, ut meliora de vobis possim sperare. Tu, Guria, adhibita tibi in consilium ea, qua pollere solitus es, prudentia, summaque eademque spectata omnibus ista animi tui magnitudine gravitateque. Tu vero, Samona, solido a te isto ac vivido corporis robore tuo ad regis culturam translato (id quod etiam futurum, hesternæ die divini mihi Sibyllæ confirmarunt); nolite, quæso, ita crudeliter duriterque vestris, quibus vos natura largiter auxit, bonis abuti. Nam a me quidem misericordiam adversus vos aufertis: vos vero in turpissimam necem compingitis, ac maleficos homines imitamini, qui misere volentes ipsi sibi mortem consciscunt. Atque hujusmodi quidem astuti iudicis et ratio et oratio fuit.

XIII. Quid vero viri fortissimi imperterritique?

Eandem si nimirum ad eum capiendum artes adhibere, quibus fretus ille, eos se dolo capturum sperabat. Nam quid est, inquit, quod tantopere a sententia nostra nos valeat dimovere? Numquid vehemens fortasse instabilis vitae hujus cupiditas? Sed quidnam est, quaeso, ex omnibus, quae in ea habentur jucunda, quo animus noster queat permoveri? Annon animadvertis nos optimos vos testes habere, cujusmodi hoc sit, quo sum circumamictus, corpusculum, quam paucissimis ad se in vita tuendum contentum, et expedito Christi militi perquam simile, qui ad omnia tribuni jussa exsequenda sit quam paratissimus, quique velut super tenuissima rate, vitae hujus pelagus transmittat, ne qua re gravante impedita illa, necessario cursum tardius conficiat? Unde igitur a sententia me mea poteris revocare? quibusve capere blandimentis, ut me res vitae hujus permoverent, qui maximae illius jam parti mortuus sum? quippe qui voluptatibus contemnendis ipse in voluntariam me mortem tradiderim, atque hoc ipsum, quod nunc vivo, eo vivam, quod ejus injussu, qui me in vitam induxit, nolim exire de vita. Siquidem cum jubemur expectare, dum vinculum solvat, a quo nimirum in eam fuimus illigati. Et quid, obsecro, nonne hoc summæ esset dementiae, quibus juvenis nuntium remissem, his denuo cupiditatem velle irritare, atque ea, quae jampridem omnibus, qui ea vellent, libens dimissem, gratiae loco nunc cupidius appetere? praesertim cum illud esset incertum, an diu simul ac ea essem adeptus, eis mihi secure per otium frui liceret. Sed ut adempta prorsus sit omnis de hac re dubitatio, haud dubie is degeneri illiberalique se esse animo ostendat, qui rebus aeternis caducas anteponat, stabilibusque, ac permanentibus ea, quae citius diffuunt, quam consistere potuerint. Et quod quidem ad me attinet, hoc modo: Quo pacto vero etiam Samonam hunc (pro eo enim loquor, quod is et animi sensuum, et praeclaræ hujus peregrinationis mihi socius est) a sano suo animi proposito poteris avocare?

XIV. Dices fortasse, non convenire adolescentem ætate integra, et viribus corporis valentissimis, vivendi finem facere, et ante præstitutam sibi vitae diem, de vita velle decedere. Fateor, viget ille quidem ætate, sed Deo viget, unde et vigorem illum accepit: viget item viribus, sed hoc quoque inter eos maxime laudabiles est, quæ ætate sunt integra, et viribus firmis, ea illi offerre, cui vetus etiam lex gratam victimam offert, vitulum novellum, et ætate florentem, cornibus nunc primulum se foras trudentibus, et ungulis decorum. Talis etiam Samonas, tali etiam similiter immoletur, florenti etiamnum ætate, et nitenti facie: non autem in senectutem jam vergente, ne fortasse rugis etiam insidiantium nobis annorum corruptus, victimæ vitiet integritatem. His auditis, astutus ille ac veterator, confectam spem, quam conceperat, amisit. Quamobrem

A abjecta persona, aperta impudentia in necem sanctorum præceps ruit. Mirabili igitur incensus iracundia, iis celeriter ad se accersitis, quorum munus est istiusmodi carnificinas exercere, mandat, ut fune altera manu religatos martyres, diu ita sublimes teneant: quibus præterquam quod totius corporis pondere gravati divellebantur, ad majoris etiam præterea sensum doloris, intolerandum pedibus aptari pondus jubet.

XV. Norunt plerique, sed omnium maxime medicinæ artis periti, qui naturæ arcana ipsi subtilius indagarunt, quam intolerabilis illius sit cruciatus dolor in quovis animante, si extrema aliqua sui parte suspensum teneatur, atque in eam unani universum corporis totius pondus recumbat: quippe cum ossium compages in eo sint, ut jamjam discludendæ sint, nervique ipsi sint præter modum distenti, et muscoli distracti, et totus ipse corporis truncus suoque atque alieno etiam pondere diductus constringatur: deinde cum naturalis humor una cum animali spiritu, qua quidem in exteriores partes coarctetur, qua vero propter meatuum constipationem egredi prohibeatur, gravior in animante excitatur doloris vis, inter cætera omnia hoc etiam ipso, quod exitus in elisione præcluditur, eoque magis, si distensio quæ sit, ex diametro existit, qui quidem longior excogitatus sit, quam sit quævis rectorum partium media linea. Tali igitur tantoque Satanæ ministrorum solertia comparato tormento, cum in eo per dimidiatæ diei spatium, eoque amplius illi constanter perseverassent, ubi se nihil proficere impius iudex animadvertit, a supplicio tandem relaxari, atque in obscurissimum carcerem trudi martyres jubet, ibique diuturna eos inedia macerari. Tum quæstio rursus, et tormenta longe omnibus iis, quæ præcesserant, graviora immatoriaque.

XVI. Cæterum Guriam ille, utpote et senectute jam et inedia, et iis, quos paulo ante pertulerat, cruciatibus pene confectam, statuit tormentis amplius non divexare, ne, si id fieret, animam ille inter tormenta, priusquam voluisset ipse, et lentis eum poenis affecisset, exspiraret, atque hoc modo spe ipsum maxima deturbaret. Siquidem existimabat se illum omnino aliquando tentatum, in potestatem suam redacturum, quippe aut blanditiis emollitum aut tormentis fractum iri animos ejus, aut denique fore ut, cum videret, quibus alii cruciatibus afficerentur, alieno periculo disceret, quemadmodum eos ipse, mutanda sententia sua, declinaret. Verum Samonam, quod eum et juvenem videret, et robustum, tormento denuo aggreditur atrociori longe, et supra quam dici cogitarique possit, majore, quam antea. Nam ex altero pedo capiteque eum sublimem statutum, pondere alterum ferri incredibili in diversum distrahi jussit, quippe cui certum esset, illum prorsus hoc modo quamprimum velle discorpere. Ex quo quidem factum

est, ut laxata coxendicis junctura, claudus ille A postea non sine causa remanserit.

XVII. Sed cum hæc quoque viri fortissimi pro nihilo habuissent, omnemque ei penitus spem præcidissent, fore ut ab eo unquam vinci superarique possent, denuo eos ille in custodiam compingit : ubi cum aliquandiu permansissent, postea nocte intempesta iis caput amputari, ut hoc modo vitam relinquerent, jubet, Prob! quantæ sententia hæc lætitiæ martyribus fuit, non quidem ob eam causam, quod viderent hoc modo allatum iri finem acerbitatibus, atque ærumnis suis omnibus, seque tanquam ex jactatione et fluctuatione quadam perenni in portus tranquillos pacatosque perventuros : sed quod iter illud inirent, unde mox essent cum Christo futuri, quicum etiam certissime se B regnatorios sperabant, quemadmodum illius etiam in adversis ferendis vestigia fuerant imitati. Ac Guriz quidem et Samonæ certamen victoriaque, talia ac tam insignia fuere.

XVIII. Quale vero etiam Abibus stadium cucurrerit, tempus est, ut nunc exponamus. Hic cum inter ministros Christi mysteriorum unus haberetur, et pari cum iis rusticitate, qui ante ipsum consummati fuerant, ferretur, insimulari apud persecutores coactus est, quod multis, qui salvi fierent, ea ministraret, quæ ad ipsorum salutem perthierent. Quando Diocletiano merito ex fatali necessitate vita jam functo, is, qui adversum nos exercebatur, furor ad Licinium delapsus, veluti diris devota C quædam hæreditas, ab illo ad hunc miserabili imperii specie imegisset. Cæterum quoniam hominibus sensu carentibus tolerabile videri non poterat, si in eodem cum pietatis cultoribus grege numerarentur, ab iis denuo persecutio excitatur : sed in unum Abibum tota periculi moles incumbebat, cujus expugnatio perinde futura impiis erat, ac si cunctos pariter funditus Christianos delevissent.

XIX. Ubique vestigabatur Abibus per loca habitabilia inhabitabiliaque, nec tamen usquam reperire illum poterant homines vafri. Itaque cum perquirendo fessi, spem jam prædæ omnem abjecissent, ipse, quem insectabantur, ultro se quærentibus exhibet, atque ad judicem introducit, a quo, quoniam difficile videbatur, eum dicto aliquo facto ab corti sua de sana religione sententia dimoveri, per ignem ad eum, cujus desiderio aestuabat, ignitus amator dimittitur : atque ita iis, qui eum antecesserant, martyribus datur, consorsaque sepulcri eorum efficitur, quemadmodum etiam laborum et gloriæ ante in mercatura socius fuerat. Quoniam etiam simili modo vicerunt principatus pestiferi dæmonis, superarunt potestates mundi hujus, conjuncti sunt cum angelis, transierunt ad certaminis arbitrum Christum, sudore adhuc sanguineque ob exhaustos in stadio labores certaminaque madentes, porrigit eis dexteram agre-

gius munerarius, suosque athletas in æternis tabernaculis collocat.

XX. Sed quæ sunt hæc? nempe ubi quod suum est cuique præmium, pro merito tribuitur, et cuiusmodi hoc, scire fortasse desideras. Eiusmodi nimirum, cui simile nullum tam ante legem quam in lege quis possit ostendere. Qui hoc? nempe quod his eorum nemo par ruit, quod ex iis quilibet longo ab his intervallo superaretur. Siquidem institutis vivendi veteris legis præstabiliora sunt ea, quæ sunt secundum Christum : ex iis autem, qui post Christum fuere, nulli videri possint secundi, quippe qui inter martyres, martyres sunt, inter monachos monachi, inter sacerdotali dignitate præditos sacerdotalis dignitatis participes. Nam et certarunt, et ante susceptum certamen strenue se in pietatis cultura gessere, et sacri ordinis, propterea quod Abibus diaconus esset, omnes fuere consortes. Siquidem in societate quæ eorum quisque habet, ea communicat alteri, et mutuis officiis singuli ejus rei participes fiunt, in qua alter excellit. Quinimo (sed fortasse alicui nimis videbor) si cum iis, quæ secundum Christum sunt, conferantur animadvertere facile poterimus, quibusdam in rebus eos superiores existere : martyribus quidem, via ante martyrium monachali : monachis vero, martyrio : martyribus rursum, qui in militaribus aut civilibus se muneribus occuparent, eo, qui ex sacerdotali dignitate splendor effulget. Talis beatis viris cursus fuit, tantus labor : hujusmodi in terris periculum, hujusmodi præmia celeberrimorum horum laborum.

XXI. Inter quæ illud quoque nullo modo silentio prætereundum, de puella, quod propter rei admirabilitatem omnem propemodum fidem exsuperat. Vivens namque hæc, cum ab sceleratis hominibus in sepulcrum recens cadaveribus plenum, esset dejecta, in regione barbara, atque a patria ipsius longe remotissima : ubi sanctorum martyrum fidem precibus imploravit, quorum etiam ope freta, longam adeo peregrinationem susceperat, certissime quod expectarat, consecuta est. Vespere enim cum in summa posita esset desperatione et fletu, bene mane patriæ, matri, tumulto sanctorum cum lætitia restituta est, mirabiliter educta de sepulcro, utpote quæ a circumsedentibus illud custodibus videri nequiverit, admiranda quadam celeritate ab iis inde asportata. Siquidem albis illi vecti equis (o miram sanctorum in ferenda ope promptitudinem atque celeritatem!) cum puellam appellassent, atque in equos sustulissent, eam intra delubrum suum intulere, unde etiam scelestam paulo ante virum assectabantur, valibus iis ab eo acceptis : qui dati, sanctissime religiosissimeque datam fidem servarunt, et huic salutem, et illi qui fidem violaverat, meritum paulo post exitium attulerunt. O servatores celeres expeditique! O fidei vestram implorantium adjutores strenui invictique! O ad ea, quæ opopondisti, persolvenda sine

mora promptissimi, et in tribuendo quod cuique A convenit, minime lenti.

XXII. Prorsus jam, o sacer conventus, ac Deo dicata concio, mihi quidem persoluta sunt, quæ vobis eram pollicitus, et orationis cœna parata est, et quæ ad representanda martyrum certamina pertinebant, veluti in albo aurium vestrarum pro viribus delineata a nobis sunt. Vos vero quid? qui ad diem festum convenistis, qui convivere estis, qui auditores, qui oves ratione præditæ: quid, inquam, confessoribus hisce martyribus, quid item contra nobis reponetis? Nimirum illos quidem hymnis, laudibusque prosequimini, et quæ bona sunt, summa ope magis ac magis in dies sectari studebitis: siquidem gratum martyribus est, si hoc modo festi eorum dies celebrentur. Hoc modo strenuos B Christi pugiles honorare laudabile est, tali studio, talibus fructibus: nobis vero obedientiam præstabitis, mansuetudinem, pacem atque concordiam, et

præterea etiam sanctitatem: quam aliunde nusquam adipisci quis queat, quam membris, quæ sunt super terram, mortificandis. Quo quidem nomine arbitrator ego vitam eam appellari, quæ turbulentis animi motibus obnoxia est. Illi vero sanctificare vos dedicareque summo studio debetis, qui iis, qui cor a materialibus sordibus expurgarunt, præmium illud largitur, ut se clare pervideant, et cœlesti illa gloria indidem impleantur, ut Moyses.

Sic quidem ego pater vester, vos vero filii, charissimum et amabilissimum nomen inveniemus fortasse, cum ad hæreditatem illam æternam translati erimus, ut vivere una possimus, simulque lætari: quando videlicet etiam corona gloriationis de vobis honestatus, ad communem Dominum exclamabo, Ecce ego, et pueri, quos dedisti mihi, Domine: ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ARETHÆ CÆSARIENSIS

ORATIO

DE TRANSLATIONE S. EUTHYMI ARCHIEPISCOPI CP.

Ad sepulcrum illius habita.

(Apud LIPOMANUM *De villis sanctorum*, Venetiis 1534, 4°, tom. III, « interprete viro docto. »)

Quid hoc est, sacer conventus, hæreditas sancti-
ficata, popule Deo afflate? quis novus vester ille
concursum et inusitatum solemne? utpote ubi nulla
lætitiae signa, nulla amplioris dignitatis appareant;
contraque potius ubi nihil non triste ac mœstum,
nihil non lamentabile ac flebile, nihil non eorum quæ
in maximis calamitatibus acerbitati ac mœrori esse
hominibus consueverunt, sese copiosum effundit,
ut a cunctis propemodum, velut ab uno funebri
haberi oratio videatur? Quæ ista igitur adeo vehe-
mens est plaga? quisve iste, qui præter morem no-
strum omnium animos occupavit dolor? ut ne oculos
quidem a lacrymarum tristitia vacuos tollendi
liberam vobis facultatem permittat? Nimirum Eu-
thymius, magnus ille Dei pontifex, lamentationis
vobis istius causa fuit, innocens injuriose tracta-
tus, a sede sua procul exturbatus, ab impia sce-
latorum manu damnatus, morte nunc denique
multatus, atque in id postremo, quod hic ante
oculos positum est, sepulcrum illatus.

Et quid horum, quæso, magnum adeo vobis
excitare fletum debuit? imo vero quid est, in quo
non summa esse lætitia summaque jucunditas de-
beat? quidve ejusmodi, quo non quivis, qui a sæculo
Deo sit consecratus, velut honestatus gloriatur?

C siquidem memoria justis cum laudationibus, atque
laudatio hilari gratiarum et laudum actione, non
tristi lamentatione et luctu quibus vos turbati
nunc estis, contineri solita est. Non sunt, mihi
credite, ista hominum qui esse moderati velint,
aliena sunt a grege nostro quæ a vobis nunc sunt.
Surrexit ad eum, cujus desiderio tenebatur, egre-
gius amator; peregre ad munerarium profectus
est cursor, ad eum unde legitime ipsi dandum
præmium erat, abiit illustris pancratiasta, sudore
etiamnum ex vehementi a se adhibita in certando
contentione madens, atque ex labore cursuræ
graviter anhelans, seseque vix præ lassitudine ac
virium animi imbecillitate, sustentans, ad paratam
sibi in altera vita requiem pervenit, cujus a mo-
lestis omnibus vacuæ jam factus est particeps. In
ea pulchritudines ipsas, quarum causa in certa-
mina illa descenderat, jam contemplatur, laborum
suorum præmia de rerum omnium potente accepit
dextera, æternaque potitur beatitudine. Quocirca
gaudio exsilire, lætitiaque efferri oportet, quod
cœlestibus ille potitur præmiis, quod lacrymarum
suarum sementis, quam flens sparsit in terram,
nunc gaudens manipulos colligit ac beatus trium-
phat.

Tu vero quibus ex rebus summam capere lætitiā debes, ob eas dolendum tibi et lamentandum putas? Atqui neque Deo grata sunt ista, neque Euthymio conveniunt. Tametsi enim visus est oculis insipientium mori (ut est in sacris Litteris) et existimata est afflictio exitus ejus, et discessus a nobis contritio; nihilominus tamen nunc est in pace, quoniam Deus illum suscepit, tentavit illum et invenit dignum se; tanquam aurum in fornace probavit illum, et quasi holocaustum hostiæ accepit illum; atque ob eam causam in tempore etiam visitationis splendebit, quando videlicet omnes justi fulgebunt ut sol, clarissimæ luci illi conjunctus, tenebrisque ac caligine pars ad sinistram posita circumfunditur; stabitque justus adversus eos qui se angustia verunt, si quid divino credendum est prophetæ, qui supplicia quibus postea plectendi pro meritis injuriosi homines fuerint, describit.

Verum enim quid est horum hujusmodi, quod lamentis prosequamur? Quæ istius quæ nos occupavit tristitiæ causa, undeve tantus iste qui nostros animos affligit mœror? potiusque, quid quod non sanctissimæ hujus viri animæ conveniat? Quodque non laudabili totius ejus vitæ curiculo usque ab incunabulis respondeat?

Quippe enim Seleuciam ille habuit matrem, quæ generis necessitudine Gregorium divinum virum illum attingeret, quem alterum Thaumaturgum magno suo bono ætas ea tulit, quæ hanc paulo ante nostram præcessit, ortum ipsum quoque ex Decapoli Isauriæ; verumque esse dictum illud docuit et confirmavit: Generatio rectorum benedicetur. Exceptus vero mox est ab Olympo, præclarissimo Christianæ disciplinæ domicilio. Unde post in monasterium est traditus, quod est ad sinum Astacenum, ubi similiter quoque egregie certando præclara ejus virtus enituit.

Cæterum quæ sibi ille tropæa singillatim adversus communem omnium nostrum adversarium erexerit, quæque ex iis in quibus excellenter admodum se gessit certaminibus præclara victoriæ insignia reportarit, eorum omnium commemorationem illis sum relicturus, qui ipsi invicti viri hujus certaminibus interfuere. Siquidem ii eorum quæ oculis ipsi viderint suis, testes esse poterunt locupletissimi, veluti summæ famis ac sitis tolerantia, summæque nuditatis; quippe cum unica tantum veste intolerabilem vim illam frigoris sustineret, uncinorum præterea hamorumve e sublimi penduntium, quibus veluti necessitate quadam somnum ille ab oculis arcebat suis, quod exemplo David habitaculum invenire, locumque ubi quiesceret, vehementer optaret, ubi nimirum nulla ex curis vitæ hujus fluctuatio, nulla est animorum tempestas, nulla gravior a scelestis spiritibus invecta procella. Horum, inquam, omnium commemorationem, ac de commemoratione gloriam integram illis qui ea ipsi præsentem videre, sum relicturus,

A et eaque ipse persecuturus tantummodo quæ ab eo gesta sunt postea.

Habebat ex eo tempore penes se celeberrima et regia hæc civitas illustrem nostrum hunc pugilem, qui cum benigne a privatis hospitio reciperetur, mercedem eam collati in se ab ipsis officii omnibus rependebat, quam assequi illos decebat, qui virum virtutibus adeo excellentem, comiter humaniterque tractarent. Quando mulier etiam illa Sareptana meriti quod in Eliam illum Thesbitem contulerat, debita mercede fraudata non fuit; siquidem propterea quod amice illum hospitio susceperat, ampliora ei divinitus ad vitam degendam vicissim tributa fuere præsidia. Celebris jam quoque verum nominis ejus fama pervagabatur. Neque enim, ut Dominus ait, abscondi supra montem posita civitas potest. Hinc in regis notitiam pervenit, miratur virtutis ejus egregiam indolem, amicum sibi illum adjungit, ac patriarchæ qui erat eo tempore contubernalem facit.

Haud ita multo post vehemens Ecclesiam tempestas invasit, quam ejus, in cujus tum manu erant gubernacula, arrogantia excitarat: in quo quidem tumultu cum auctor ejus ille qui fuerat animum despondisset, sacrique sui honoris repudii libellum Ecclesiæ dedisset, malus male abiit. Aderat unus is tum idoneus, qui desertum id ab eo munus susciperet. Quis enim eo, qui apud omnes erat in gratia, magis qui ei muneri præficeretur aptus, magisque dignus poterat judicari? Ex quo sane factum est ut quod aliis multis usu non venit, suffragio universæ, quæ sub cælo est, Ecclesiæ delectus sit, qui Constantinopolitanam hanc regendam susciperet. Animadvertis qualis sit iste et quantus vir, et ejusmodi præmiis ob virtutis ejus præstantiam afficitur? Sed qui ea persequi potero, quæ sunt deinceps secuta? Nefariorum hominum invidiam, eadem ab impiis factam, crudele ac violentum judicium, iudiciis iis (o justitiam divinam, o incorruptum Dei tribunal!) quibus nulla cura fuit sacrorum, sed toti in unum tantum erant quæstum intenti. Cujus causa ipsi ab universa et sana Ecclesiæ parte abscissi, ad sanitatem redire non potuerunt, et arrepta, quam summe optarant, occasione, a nullo se (modo possent) quantumvis nefario flagitiorum ac facinorum genere temperarunt, ne si parietes quidem perfodi, aut crumenas desecari opus fuisset, quippe cum domos iniquitatum replere festinarent tenebrosi terræ. Hinc incredibilis eorum rabies exarsit, quoniam nulla jam iis juris species restabat, quam facinorum suorum audaciam prætexerent; et totius sacri ordinis secuta venditio est quæ palam, jam projecta omnis verecundia, fiebat.

Hinc præter cæteros in hunc quoque virum sanctitate plenissimum superbæ contumeliosæque silentio prætereundæ illæ nunc a nobis injuriæ; nefas namque mihi arbitror esse, si recensenda denuo earum turpitudine linguam inquinem meam,

cum eas etiam Barbarorum oculi merito aversari abhorrereque debuissent; quandoquidem aderant etiam legationis causa Saraceni, et totius illius majoris quam scenicae aut tragicæ ullius fœditatis participes fuere, actorum similes spectatores, quando nefas erat alioqui ut hæc impiorum theatro spectarentur, quæ tam acelerate ab impiis agebantur. Hujusmodi porro præclara initio munera illa mox etiam sequebantur, multa exsilii, notorum ab eo hominum propter imminentes formidines in rebus asperis fuga, coactis malevolis eum videre quem odio prosequerantur; his vero etiam longe disjunctis, sive quod assidens eos militaris duritas custodiaque summo veret, sive quod ex innata in animis multorum levitate, in ipsa eorum usus indigentia perverse inutiles existerent, et cujus ante illud tempus mirifice fuerant studiosi, ei nunc, mutatis in contrarium voluntatibus, impense obtrecentur; quando natura ita comparatum est, ut rebus secundis adversæ semper insidiari solitæ sint: quo nihil sit quidquam in rebus humanis, quod a rei sibi contrariæ labe purum intactumque sit, cuique, licet præclarissimum sit, quasdam quasi sordes hominum nequam invidiæ livor non allinat.

Ad hæc etiam positum hic in conspectu sepulchri, in quo hic asservatur, superantibus humanitate sua piis regibus immanitatem feritatemque superstitis adhuc tyranni, cujus opera potissimum in eas ille fuerat calamitates conjectus, atque is etiam, qui nefarie fuerat damnatus, suis saltem post obitum restitutus, ut haberet etiam Jenuo sacra promissionis terra dilecti ossa Joseph, quibus per lectissimos quosque ex sacro ordine viros justa solverentur. Commodum enim edictum reges promulgarant, atque undique extemplo, velut ex composito (quamobrem enim hæc magna adeo cum celebritate non fierent?) ingensque confluit multitudo, maxima quadam pompa victorem illum ab exilio redeuntem cœpit comitari, innumerabilibus facibus quarum bonam partem regia pietas suppeditabat, mare totum collustrans, suavissimisque incensis odoribus molestam illam maris nauseam discutiens, et perpetua hymnorum modulatione pontificem mire concelebrans. Cæterum simul ut ad Virgam (littoralis tractus id est nomen) appulerunt, sublatum est de regio lembo sacrosanctum illud tabernaculum, atque in divi Æmiliani ædem illatum, ibique similiter appositis hymnis decantatus est Dei servus, et laudatione cujusdam de pontificum numero honestatus.

His ita peractis, cum sublatum inde sacrum gestaretur pheretrum, atque in honestissimum locum huncce inferretur, sustolli undique ab omnibus coeptus est clamor, magistratibus, privatis, locupletibus, tenuibus, viris, feminis, parvis, puberibus, impubibus, quorum partim eum secundum Deum patrem vocabant, partim pastorem requirebant, alii præpugnatorem desiderabant. Nam

A et nutritorem illum suum egeni appellabant, mulierculæ suum, cum a Deo discessissent, defensorrem primarium, pueri disciplinæ suæ moderatorem vociferabantur; omnes denique, per se quisque eum in quo opportunum sibi sublevandis indigentis suis positum esset perfugium. Itaque dum hujusmodi cum laudatione funus celebratur, in hoc religiosissimum templum ab omnibus convenitur, ubi peractis reliquis, quæ ad persolvenda funeri justa deerant, cum jam periculum esset, ne quod superfuisset sanctissimi viri tabernaculum, propter eorum qui eo confluerant fidem discerperetur, violenter de raptorum manibus extortum excusumque est, atque hoc modo in sacrosancto hoc quem videmus, loculo sacrosanctum verè Dei hominem collocavimus.

B An mediocris hæc tibi videntur momenti ad declarandam viri hujus virtutem, Deique erga servos suos, dum adhuc etiam in hac vita sunt, curam rebus secundis similiter atque adversis indicandam? Nemo sit, opinor, qui adversetur, nisi si quis ejusmodi sit qui virtutis præmium in eo tantummodo positum putet, si continenti rerum bonarum cursu perpetuo in hac vita quis nulla cum offensione utatur, contraque difficiliorem in ejus via progressum poenas quasdam esse arbitretur, quibus assidue pro meritis divinitus hominum malefacta puniantur, opinione cum ipsi perniciosa, tum a Dei æqui rerum omnium moderatoris sapientia admodum aliena.

C Verum enim quoniam dicendo ad hanc orationis partem pervenimus, conferamus, si placet, ea quæ sancto huic viro evenere, vicissimque quæ Alexandro antea accideret, videamusque quemadinodum Dei justitia præmiis unicuique ex merito tribuendis rectissime omnia moderetur. Ille enim cum et rex esset et regio genere ortus, miseramque in ipsa imperii dignitate animulam infelicitè exhalasset, quibus vita functus laudibus est affectus? Cum, repolita paulo altius oratione, ea quæ in utroque fuere, diligenter consideremus, hic, quem in hoc loco sepultum habemus, eo modo quo diximus altus educatusque post tot adversa, quibus fuerat confictus, totque præclara, quæ virtutis suæ ediderat documenta, talem qualem supra memoravimus vitæ exitum habuit, eamque uactus est sepulturam quam vos nimirum videtis, magnificam nempe et gloriosam, ejusmodique quam viros Deo dicatos consequi par est; id quod magis etiam mirum debet videri, quod draconis caput a quo insanabili ille morsu fuerat ictus, reliqua adhuc sui corporis parte palpitabat, magnæque cum audacia ruens ferebatur, metuens aclicet, ne quid se propterea melius ostenderet, tametsi incassum omnes ipsi conatus illi erant casuri, cum id egisset terrena potestas, ut soluti in spumam ejus fluctus abirent, atque hic quidem hoc modo.

Contra vero Alexander. Is enim quidquid in

terris haberi voluptatis ac deliciarum potest, id omne ab ipsis incunabilis large semper habuerat, atque a fratre fuerat educatus viro commodo, summaque et sanctitate prædito et innocentia, maioreque apud eum digno certe appellatione, quam fratris. Is enim, tametsi quod multa adversus ipsam nova erat molitus, proptereaque ab ipso esset comprehensus, nullas tamen concepti in fratrem sceleris poenas graviores dedit (cujusmodi multi multis ante id tempus fuerint affecti) quam ut in custodiam tantum daretur, prohibereturque ne quæ impie in fratrem facere cogitaret, ea ad exitum perduceret, a quo tametsi eo modo insidiis petito, regno incolumis (quod utinam nunquam fecisset) servabatur, quod æquum putabat, ut quem sibi sors regni socium dedisset, ei pacatum incolumemque illud traderet. Verum cum humanissimus, idemque suavissimus rex Leo ex hac vita in pace esset dimissus, summaque rerum omnium potestas ab eo ad hunc devenisset, confestim hic ipso initio ejusmodi esset declaravit, quamque nihil sibi profuisset vitæ consuetudo, quæ cum fratre ipsi fuisset, quodque ab eo clementer habitus esset; verumque esse Proverbium docuit: Virum potestatem habentem in pejus proficere. Repente namque ut scelestissimum, ac maxime nefarius flagitiosusque ac facinoribus operatissimus quisque ad eum se contulisset, ejusque asecla esse cœpisset, ita summa apud illum erat in gratia, in consiliis et numerum admittebat, ac pars ei aliqua administrationis imperii committebatur. Ex quo quidem, si quid antea eorum quæ occulto in fratrem moliebantur, vulgo usque in id tempus fuerat ignotum, id tunc palam jam aperteque delegabatur, impudenterque jactabatur. Nam et clementissimi in ipsum fratris testamentum rescindi cœptum, veteres ejus amici superbe contumeliosaque tractari rejicique; innocens præterea torus ipse regis injuriis affligi atque e regia submoveri; et nisi terris Dominus Regiæ stirpis semen reliquisset, ipsum hunc etiam, quem nunc feliciter Imperium obtinentem videmus, Constantianum ejectum submovisset, et adolescentulo sclaveno facie turpi moribus etiam turpiori, traditum esset gubernandum imperium Romanum.

Ab hac Iniquissima novitate injuriæ etiam illæ prodire, quibus affectus fuit sanctus hic vir. Namque consiliariis usus illis, quos Leo sæpe vitæ suæ insidias fuisse molitos manifeste convicerat, ac propterea etiam ab ecclesiis repulerat, vel ipsi potius, metu ne deprehenderentur, sua se sponte removerant, ut quos ejusdem secum sententiam esse putabat, viris immanibus ac feris, qui uni tantum quæstui inhiabant, ea sævitæ exempla in illum edidit, quæ in eum edi par est, qui in hujusmodi sceleratorum manus traditus sit. Ac cætera quidem videor mihi missa facturus, quæcunque contumeliosius ille in sanctos viros effecit, easque commemorabo tantummodo, unde pulcherrime

universam existimo me morum ejus perversitatem declaraturum.

Mos est regibus Christianorum, qui idem illis communis est cum omnibus Christianis, ut, quotiescunque Dei basilicas ingrediuntur, aperto capite eas ingrediantur. Quem quidem Paulus ipse apostolus primus inducit atque omnibus in Christiana republica observandum mandavit. Hunc morem cum sapientissimi videlicet illi atque optimi viri sustulissent, persuaserunt homini crasse entis ac de stulto genere, et tantum non grunnienti (cui enim, quæso, æquius comparari ille poterat quam sui Bœoticæ?) ut cooperto capite in loca sacrosancta ingrederetur. Quam quidem ille disciplinam cum amiserat, atque ad majora etiamnum multo perdiscenda facinorosa paratum præberet, nimirum pulchre ille quoque consecutus est casus. Etenim ubi hominem sic persuasum illi introducere, ac violacei coloris amiculo tectum sacræ mensæ admove, magno cum suo, tum illius futuro dedecore (quando, opinor, poena hæc illatæ viro sancto necis erat futura), confestim ille post facinus illud tam audax mente captus est, neque ex eo die in potestate sua amplius fuit. Nam et audacissimum, non tamen omni ex parte reprehendendum, facinus majore mox ac perniciosiore alio cumelavit. Cum enim statuis his, quæ in hippodromo sunt, solitum Baccho sacrificium fieri fecisset, sane meritam ejus rei mercedem illico reportavit: siquidem illis nondum peractis, miserabiliter sublimis intra cubiculum suum est importatus. Casu nihilo meliore quam fuit ille Herodis, qui cum Jacobum Zebedæi filium in gratiam eorum qui Christum occiderant, intermisisset, ac Petrum ipsum apostolorum principem simili modo fuisset adortus, meritum ipse quoque facinoris sui præmium est consecutus; quippe qui in maxima, quæ ad diem solemnem convenerant, mortalium frequentia, regio satellitum comitatu subnixæ, summo cruciatu, scatenibus undique ex ejus corpore vermibus, de vita discesserit.

Quomodo autem hic noster? Nostis profecto, quemadmodum miserrime fuit ille elatus, quantaque in ejus funere faciendo adhibita festinatio, sella regia, qua ejus corpus portabatur, contracta, perinde ac si segre tulisset secleratissima se illa sarcina pressam fuisse. Meminisse potestis præterea quam graviter fœdeque infelix illud corpus feteret, quantusque ac quam teter esset odor ille, quem occurrentium sibi naribus afflaret, ejusmodi videlicet qui aromatum quæ incenderentur omnium odorem confunderet. Intumuerat præterea mirum in modum. Atque hæc quidem divinæ providentiæ nunc in rebus humanis vitæ hujus indicia fore; nam et colliquescente jam in putrorem corpore, ejus adhuc spirantis tabidas carnes ex inferioribus alunt partibus effluxisse; quo quidem factum est ut vix ad destinatum sepulcrum delatum turpius fuerit, ignominiosaque projectum.

Conferantur nunc nostris, si placet, ea quæ hinc

evenerunt, ostendaturque quid religiosus et pius vir, quid item contra Dei contemptor et impius, quomodoque viri pii exitum bonos solitus sit commitari, contraque scelesti derisio contemptioque. Nam ad ea, quæ diximus, illud etiam accessit, quod ne solita quidem viris piis post mortem adhiberi exsequiarum justa ei persoluta fuere, neque regia adhibita a magistratibus pompa, præter paucissimos quosdam eosdemque contemptissimos, qui cuilibet etiam de vulgo solitum officium præstaturi fuissent. Atqui multos tamen ille sui studiosos habebat, neque impedita erat cuique ad eum confluendi potestas; nisi scilicet aliqui etiam præsumpti fuere, quos utpote auctoratos sine mora imperatoribus apparere oporteret. Sed nimirum oportebat ut hujusmodi sepulturam nancisceretur vir omnium importunissimus, quæ debita rebus ab eo scelerate gestis alterius ei vitæ supplicia repræsentaret. Cæterum hic quidem hoc modo meritis scelerum suorum poenas pendit.

Quid vero ejus consilii primarii auctores, maximeque illa circum nefarium caput palpitans canda? Aliorum nimirum jam exitum vidimus, quorum memoria cum sonitu periit, aliis etiam ex propinquo jam imminere videmus; neque enim gemitus pauperum peribit in finem, canetque chorus juvenicularum, nostri, inquam, sæculi Ecclesiarum, victoriæ carmen, novo et importuno Pharaone una cum curribus et equitibus demerso. Siquidem

A hujusmodi exitum expectat morum asperitas, duritas implacabilitasque. Sed hæc missa faciamus, eaque, quæ initio nobis proposita erant, prosequamur, orationemque hoc modo terminemus.

O potestatem pontificum Dei! quæ una cum iis, qui virtutis causa perpassi injurias sunt, lætitia exsultas; una cum Abel invidiam obnoxia es, una cum antiquo illo Jacob ab æmulis assidue vexaris, una cum Zacharia jugularis, una cum Jacobo in gratiam Judæorum mactaris, una cum divo Athanasio e sedibus tuis exturbaris, una cum Paulo exilii pedicis, quemadmodum hic, confessionis honestaris, una cum Nicephoro et Photio viris clarissimis fugis ac mortibus decoraris. Te sepulcrum non operuit, sed omnibus quæ sub cælo sunt terris aperuit. Te non terra contextit, sed omnibus quæ ubique sunt partibus ejus ostendit, dignum pontificem eo qui te creaverat Deo, idoneum præconem rebus illius magnifice gestis, similem etiam eorum quos ipse tolerat laborum exitum consecuturi. Veruntamen qui laborum jam tuorum præmia percepisti, unaque es cum duce magistroque Christo, eum isthinc nobis concilia, ut sistat procellam, tempestatem cohibeat, maris tumultum sedet, iis, qui itidem ut nos injuriis affecti fuere, merita præmia persolvat, sive ut judicium convertatur in justitiam, sive ut injuriarum auctores agnoscant se deliquisse, et idoneam, contra quam hactenus ab his factum est, cantilenam aspiciantur.

INEUNTE, UT VIDETUR, SÆCULO X

JOANNES GEOMETRA

NOTITIA

(Ex præfatione R. P. Ant. Ballerini, S. J., in præclara Sylloge Monumentorum ad mysterium Conceptionis immaculatæ Virginitis Belparæ illustrandum Romæ 1836 edita.)

De certa ætate qua Geometra vixerit, nondum constat, licet nonnulli temporis fines, lati si quidem, aliqui tamen assignari jam possint, quibus nec antiquior nec recentior dicendus sit. Alterum nobis limitem hæc ipsa, nisi fallor, oratio præbet, quam edimus. Nam ubi ad explanandum Dominicæ incarnationis mysterium Joannes accedit, non Eutychianam modo, verum etiam Monotheliticam hæreticam confusionem sæt diserte perstringit et impugnat (§ XXI). Post exortam igitur Monothelitarum hæresim scriptus est sermo. Alterum vero limitem certum desiguit *Catena Patrum in Lucam* ab eminentissimo Angelo Maio Græce edita in *Script. vet. l. IX*, et Nicetam Constantinopolitanum diaconum habens auctorem. Cum enim multa e Joannis Geometræ scriptis Niceta decerpserit, et suæ collectioni inseruerit, id quæ post medium sæculum xi præstiterit, palam est Geometram ante id temporis floruisse. Quod autem quidam, nulla alia, ut videtur, de causa, nisi ut ne prorsus de eo taceant, certam aliquam epocham designare maluerint, uti v. gr. Casimirus Oudin, qui (a) anno 1050 et Combesius qui (b) medio sæculo x aut xi Geometram vixisse affirmarunt, pro nihilo habendum est. Nunquid enim non pari jure ad

(a) *De script. eccl.* II, 615.

(b) *Bibl. Conc.* vol. I, pag. 23.

saeculum ix eundem scriptorem referre quispiam posset? Hippolytus Marraccius (*Biblioth. Martian.*, part. i ad v. *Joannes Geometra*) scribit, eum floruisse circa annum salutis per Christum reparaet 988. Unde tamen id didicerit, tacitus praeterit. Quod si nonnihil verisimilibus conjecturis tribui oporteat, hoc unum forte non abnuendum videbitur, eo ipso quod tam multa e Geometra in catenam suam Nicetas derivavit, omnibus perpensis rei adjunctis, haud improbabiles duci posse rationes opinandi, ab Geometra Nicetam non omnino exiguo annorum intervallo conjunctum fuisse.

Quis autem fuerit, omnibus huc usque mansit incompertum. Illud tamen ex Vaticano codice *inter Græcos Palatinos N. 402* discere certo licet, presbyteratus ordinem eum insignitum fuisse; exstat enim ibi ejus oratio, εἰς ταῦτ' ἡνέκα πρεσβύτερος ἐγχερομένηθ' in se ipsum cum consecratus est presbyter; ex qua etiam novimus eum, nedum imatura, sed satis provecia ætate, quando jam canescebat, viribusque elanguere coeperat, presbyterum consecratum. Ejus sunt verba: Εἰ δὲ τις εἴη τῶν οἴῳ; ἐγὼ, ὃ πολὺ μὲν ἡ θρηξ, νωθερὰ δὲ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἡ δύναμις, ὑπότρομος δὲ καὶ ὑποσκάζων ὁ λόγος, τοῦτον ἐν τοῖς ἰδρίοις τῶν ἀγωνιστῶν ἐκκυρταίνεσθαι, κ. τ. λ. monasticam vitam professum illum fuisse, haud anceps indicium suppeditat ejusdem opusculum cui titulus est *Paradisus*, quodque cum Morelliana versione jam in editis habemus. Satis fuerit hic descripsisse primum e XCIX tetrastichis quibus totum opus absolvitur:

*Sanctorum cælus vere est paradisus amœnus,
Unde animis afflat suavis et almus odor.
Ergo cui affectu sunt pectora læsa profano,
Huc veniat, florem carpat et ambrosiæ.*

Cœtu autem sanctorum, ad quem auctor invitat, nihil designari aliud, quam cœnobitarum monasterium, non modo res ipsa clamat, sed et alia tetrasticha confirmant, ubi et monachorum mentio injectur et de monasticis virtutibus agitur, exemplis antiquiorum cœnobitarum Antonii, Arsenii, Bessarionis, Agathonis, Achillis propositis.

Imo, si fides habenda est alterius sermonis titulo, quem referunt tum Christophorus Harles in suis ad Fabricii Bibliothecam Græcam additamentis, tum Joannes Iriarte in recensione Codicum Græcorum Mss. Bibliothecæ Matritensis, qui et prolixum ejusdem sermonis fragmentum exhibet, haud plane immerito conjicere quispiam posset, Joannem nostrum episcopali quoque dignitate deinde decoratum fuisse. Titulus enim est: Ἰωάννου Πρωτοθρόνου τοῦ Γεωμέτρου περὶ τοῦ μῆλου. *Joannis Protothroni Geometræ sermo de malo*. Porro quæcunque de usu vocis Πρωτοθρόνου suppetunt veterum monumenta, en collineant omnia, ut nemo, qui episcopalem aliquem thronum non tenuerit, hoc titulo exornatus putetur (a).

Quamquam vero incomperta adhuc manent Joannis Geometræ tum gesta tum certa ætas, non æque tamen obscurum est, quodnam de eo iudicium, scriptis ipsius inspectis, ferendum sit. Balthassar Cordierius in prævni indiculo Patrum, quorum scriptis textitur catena quam vulgavit in Lucam, hanc de Geometra ferendam sententiam censuit: *Eum multa etiam soluta oratione non eleganter minus quam nervose scripsisse, apparat ex fragmentis ejus non paucis nec parvis, hac Catena citatis, in quibus et sublimem theologum, historicum eruditum, et interpretem ac ecclesiasten ænimium agit. Marraccius eundem tanquam oratorem ac poetam suo tempore insignem deprædicat. Nec aliter Combefisius ipsum ceu devotum auctorem et eruditum laudat.*

(a) Conf. Du Cang. *Gloss. Græc.* ad v. ΘΡΟΝΟΣ, et *Gloss. Lat.* ad v. PROTHRONUS.

NOTITIA ALTERA.

(FABRIC. *Biblioth. Gr.* ed. Hailes, tom. VIII, p. 625.)

Geometræ adscribuntur:

Hymni quatuor elegiaci in S. Virginem, cum metaphrasi Federici Morelli, subjectis octo versibus iambicis, quibus auctor ait, se unius e SS. Trinitate parentem perfecta decade, trecentis versibus (tot enim στίχους complectuntur illi hymni), celebrasse, hexametros autem, ut perfectiores, imperfectioribus pentametris junxisse, ut illi divinam, hi humanam Christi naturam denotarent.

Hymnus in B. Deiparam alphabeticus, ita ut singuli versiculi vocabulis, ab eadem littera secundum ordinem alphabeti incipientibus, constant. Hosce hymnos in corpore poetarum Græcorum heroicorum et elegiacorum etiam utraque lingua vulgatos Genev. 1614, fol., p. 746, primus cum metaphrasi sua Latina vulgavit et Gregorio XIV pontifici dicavit Federicus Morellus, Paris. 1591, 8. Ab eodem au. 1595, 8, in lucem Græce et Latine editus est Joannis Geometræ

Paradisus, sive epigrammata tetrasticha XCIX moralis argumenti, et dicta factaque SS. Ascetarum, Achillæ, Agathonis, Apollinis, Antonii, Arsenii, Bessarionis, Carionis, Isaiæ, Eutropii, Heliodori (*al.* Isterodori), Lucii, Matois, Miltiadis, Pioris, Pittaci, Pityrionis, Simonis, Sisois, Theonis et Zenonis referentia.

Joannes Geometra sæpius citatur in *Catenis Græcis* in Lucam, etiam in *Catena aurea* Thomæ Aquinatis. [Atque ex Morelli ed. rec. in Appendice bibl. Patrum per Margarit. de la Bigne Paris. 1634, et in tomo XIV, ed. 1634, fol. Gr. æ Lat.].

Iambicam Metaphrasin Canticorum S. Scripturæ a Joanne Geometra non infeliciter concinnatam habuit MS. Leo Allatius, ut ipse narrat de libris ecclesiasticis Græcorum pag. 62. Atque Paraphrasin cantici Deiparæ legi in codice Colbertino ad Apollinariani Psalterii calcem, Cangius in Glossario Græco adnotavit. Similiter in codice Barocciano 26 Bodleianæ bibl. Canticum Mosis a Geometra μεταφρασθέν ad calcem Apollinariani occurrit. Cæterum χαίρετισμοι illi, sive hymni quatuor in B. Mariam, quorum singula disticha a vocabulo χαίρε incipiunt, exstant etiam mss. in bibl. Vaticana [v. Montfauc. Bibl. biblioth. mss. I, pag. 5. C.] et in Cæsarea, subjunctio, nescio cujus, in Geometræ laudem ἡρώσευετω. Exstant etiam una cum epigrammatis variis iambicis mss. in codice, quem regi Christianissimo dono dedit Antonius Eparchus. Vide Bandurii notas ad antiquitates CPol. pag. 877 et 881, qui Geometram pessimum poetam appellat, indigno pro ætate imprimis, qua vixit, elogio.

Geometræ homilias sive sermones in passionem Christi atque in B. virginem, alterumque ἐξόδιον sive προπεμπτήριον in dormitionem Deiparæ, et tertium ad eandem προσφωνητικὸν sive χαριστήριον evoluit memoratque Allatius *De Simeonibus*, pag. 94, 95, 114. In altero testatur, se etiam apocryphas de Maria narrationes, quæ evangelistarum scriptis non adversarentur, attexuisse: Συνειλεχται δὲ καὶ ἡμῖν οὐ μόνον ὅσα παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν τε καὶ προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσα παρ' αὐτῶν τῶν ἀποκρύφων ἀνελεξάμεθα, σύμφωνα καὶ ταῦτα δηλαδὴ καὶ ἀκόλουθα τοῖς εὐαγγελισταῖς καὶ προφήταις, καὶ τοῖς μεγάλοις καὶ θεολόγοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις. Εἴσεται δὲ πάντως; ὅγε δίκαιο; ἀκροατὴς καὶ κριτὴς. FABR.

Joannis, Geometræ, Protothroni (Ἰωάννου πρωτοθρόνου τοῦ γεωμέτρου) *orat. de malo*, quæ mali sive pomi laudes persequitur, ejusdem encomium quercus; ecphrasis horti; alia ecphrasis et encomium quoddam, quod inc. Τί δὲ καὶ τὸ μῆλον; sunt in cod. Barocc. 25. V. Cat. codd. Angliæ, etc. I, p. 5. Prima oratio *de malo* exstat quoque in cod. reg. Matrit. 82, ex quo illam exscripsit et Græce evulgavit Iriarte in Catal. codd. Gr. Matrit., pag. 301 sqq.

Florentiæ in bibl. Laurent. cod. X, n. 6, plut. 5. Jo. Geometræ versiculi iambici in *martyrium Panteleemonis*. — in cod. 27, n. 4, explicatio IX canticorum Ecclesiæ ex ore Joannis Geometræ, carminum iambico, quæ Bandinius in cat. codd. Gr. Laur. I, pag. 65, sqq. Græce publicavit (et p. 23 de cod. Laur. antea memorato egit). Idem adnotat, primum illorum etiam esse in cod. Barocc. citato, omnia vero haberi in cod. Colbertino n. 1476, eaque sibi olim comparasse Leon. Allatium, hoc ipso teste in diss. *De libris eccles.* tom II, p. 617; denique existisse etiam in bibl. Uffenbachiana, indice I. Henr. Maio in *Bibl. Uffenb. ms.* pag. 482, qui argumenta singulorum recensuit, et primum atque ultimum carmen tanquam ineditum in lucem protulit. — In bibl. Escorial. Jo. Geometræ carmina, totum certamen martyris Panteleemonis continentia (a), teste Pluero in *Itiner. per Hispan.*, pag. 116.

In bibl. Coisl. cod. 106, fol. 177, Jo. *Geom. sermo gratiarum actionis in adnuntiationem Deiparæ* (b). Vid. Montfauc. Bibl. Coisl. pag. 181. — Ibid. p. 251 memoratur Nicetæ collectio interpretationum ex diversis interpretibus (in his, Joan. Geometræ) in *Evang. secundum Lucam*.

Jo. Geom. quidam hymni sunt in bibl. Paris. publ. codd. 687. — 1630, n. 15. — 2408, n. 9. — 2653 et in 2892, canticorum Scripturæ metaphrasis, heroicis versibus.

Monachii in bibl. elec. cod. 101 eadem. V. cat. codd. Gr. Bavar. p. 38, ubi forsitan rectius scribitur, *versibus iambicis*.

Vindobonæ in cod. Cæsareo theol. 289, m. 30, quatuor hymni in Deiparam, cum anonymi epigrammate in Jo. Geometram, sec. Nesselii. Cat. part. I, p. 398, aut sec. Lambec. Comment. V, pag. 347, sq. de cod. 253.

Mediolani in bibl. Ambros. in passionem Christi, teste Montfauc. in *Bibl. bibliothec. mss.* I, p. 499 E, eodem adnotante ib. II, pag. 1327. D. Jo. Geometra *de cælo*, Gr. inter codd. de Mesme. HARL.

[Joannis Geometræ ut ferunt, carmina varia in *Anecdosis Græcis ex codd. mss. bibliothecæ Parisiensis*, a J. A. Cramero Oxonii anno 1841 editis. Tom. IV, p. 266. Ibi exstant Paraphrases IX in S. Scripturam quas jam Bandinius ediderat Catalog. tom. I, p. 64. EDIT. PATR.]

(a) Editi sub hoc titulo: *Elogium S. martyris Panteleemonis, Græcis iambicis olim ab auctore incerto* (qui Joannes Geometra esse creditur) *scriptum et e bibliotheca Regia erutum a Federico Morello*. Lutetiæ 1605, in-12. EDIT. PATR.

(b) Editus in libro cui titulus: *Sylloge monumentorum ad mysterium Conceptionis immaculatæ Virginis Deiparæ illustrandum*, cura Ant. Ballerini Soc. Jesu. Romæ 1856, typis S. C. de propaganda fide. « Hunc sermonem, inquit editor, certo auctori, Joanni Geometræ, ascribendum esse non Vaticanus modo codex inter Græcos Palatinos n. 402 fide facit, et cum eo Coisl. n. 106, qui in Imperiali Parisiensi bibliotheca servatur, ac Ba-

roccianus XXV, sed testantur et alii Græci mss. codices, ut ex Hierodotio patet Nicodemi monachi, qui et in *Prolegomenis ad canonem Annuntiationis* eam inter alias ejusdem argumenti homilias recenset, et deinde per decursum commentarii ad eundem canonem subinde nonnulla, ex ea decerpita, fragmenta refert. Accedit, quod ejusdem orationis particulas modo breviores modo longiores, sub Geometræ nomine recitatas cernimus tum in *Catena Nicetæ diaconi* ap. Ang. Maium, tum in altera Græcorum Patrum *Catena* in Lucam, quam Gorderius edidit: quibus addi potest *aurea S. Thomæ Aquinatis* in eundem Lucam *Catena*. » Id.

*Joannis Geometræ commentariorum in S. Lucam fragmenta exstant in Catena Nicetæ Ser-
ronii quam edemus ad annum 1090.*

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΦΩΝΗΤΙΚΟΣ ἢ ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ
ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

BEATI JOANNIS GEOMETRÆ

IN SANCTISSIMÆ DEIPARÆ ANNUNTIATIONEM SERMO PROSPHONETICUS
SEU GRATULATORIUS.

(Ex Sylloge R. P. Ballerani supra laudata. Loca in Catena obvia uacis includuntur.)

I. Gaudete : hocce mihi breve simul et magnum A orationis exordium. Gaudete : hoc mihi et initium et medium et exitus. Gaudete : ad hoc nunc et natura omnis, et rerum creaturarum universitas, et sermo (mens) vos provocat ; magis vero præ omnibus sermonibus non meis solum, verum etiam mortalium omnium, quotquot fuerunt et sunt existuri, sermo ille, qui et Patris mens est, ac Verbum simul et Filius, et Dei pariter et Deus, et veracissimus juxta ac potentissimus, non modo ut gaudeamus indixit, sed etiam, ut gaudere possemus, opere præstitit. Gaudete, cæli et terra, et genus omne, et omnis ætas et sexus uterque ; viri et mulieres, viventes et mortui, res omnis creata tum visibilis tum invisibilis. Et jam, sat scio, gaudetis, utpote qui magnum hunc fulgidumque nuntium audieritis proclamantem, quemadmodum olim per unam mulierem maledictionem, sic etiam nunc per unam mulierem gaudium in alios quoque universos esse diffusum ; imo vero non modo audistis verba, sed et re ipsa gratiæ fructus percepistis.

II. Et quidem quæ magnum illud, quod et verbis enuntiatum, et simul opere completum est ! Magnum vere ac tremendum, et quod neque sermonibus efferi, neque auditu percipi, neque intellectu comprehendendi possit ! Deus hodierna die sit homo, et homo sit Deus et inimicus sit ejusdem naturæ participes ; et evadunt amicissima quæ inimicissima erant, et conjunctissima quæ prius dissitissima. Verbum, inquam, et caro, materia et flamma ; in unum coeunt temporale et quod expers est temporis, corporea moles et quod est immensum ; et qui maledixerat, benedicit ; et qui ab Eden exsulabat, rursus Eden inhabitat, et maledictam assumit naturam, damnatumque subit uterum ; videlicet amissam Eden Adamus recuperat, utriusque vero (Adam et Eden) Creator terram ad ferendas spinas damnatam vicissim assumit, seu melius dixerim ille pro Eden cælos accipit, hic vero cælos relinquens ad inferna descendit.

III. Alius itaque aliud quodpiam e mysteriis, atque aliam quampiam e solemnitatibus celebrandam eligat, et majori præ ista dignam admiratione habeat, multo prosequens honore (Christum Dominum) propter nos natum, vel manifestantem se,

A'. Χαίρετε τοῦτό μοι τὸ βραχὺ καὶ μέγα τοῦ λόγου προοίμιον. Χαίρετε τοῦτο καὶ ἀρχὴ καὶ μέση καὶ τελευτὴ. Χαίρετε τοῦτο νῦν καὶ φύσις ὅλη καὶ κτίσις καὶ λόγος διακαλεῖται· μᾶλλον δὲ τοῦτο καὶ πρὸ τῶν λόγων ὁ λόγος, οὐ τῶν ἐμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πάντων ἀνθρώπων καὶ ὄντων καὶ ἰσομένων, ὁ τοῦ Πατρὸς καὶ νοῦς, ὁ λόγος ὁμοῦ καὶ Υἱὸς, ὁ καὶ Θεοῦ καὶ Θεός, ὁ ἀληθίστατος ἅμα καὶ δυνατώτατος, οὐ διατάξας μόνον, ἀλλὰ καὶ καταπρόξας. Χαίροις, οὐρανὲ, καὶ γῆ καὶ γένος ἅπαν, καὶ ἡλικία πᾶσα, καὶ φύσις ἐκατέρα· ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ζῶντες καὶ τεθνηκότες, ὅλη γεννητὴ κτίσις ὁρατὴ τε καὶ ἀόρατος. Καὶ χαίρετε, εἰδ' ὅτι, τοῦ μεγάλου τοῦτου καὶ φλογεροῦ κήρυκος ἀπακούσαντες, ὥσπερ διὰ μίαν τῆς ἀρχῆς, οὕτω καὶ διὰ μίαν νῦν τῆς χαρῆς B γυναῖκος, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι διαδοθείσης· μᾶλλον δὲ μὴ τῶν ῥημάτων ἀκούσαντες μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν πραγμάτων τῆς χάριτος ἀπολαύσαντες.

B'. Ὡς μέγα μὲν οὖν τὸ νῦν ῥηθέν τε ἅμα καὶ πραχθέν. Μέγα καὶ φρικτὸν, καὶ μήτε λόγῳ ῥητὸν, μήτε ἀκοῇ χωρητὸν, μήτε νῶ καταληπτόν. Ἄνθρωπος ὁ Θεός, καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος σήμερον, καὶ κοινωνὸς τῆς φύσεως ὁ ἐχθρός, καὶ φίλτατα μὲν τὰ πολεμιώτατα, συμφυέστατα δὲ τὰ πρὶν ἀμικτότατα, λόγος καὶ σὰρξ, ὕλη καὶ φλόξ, χρόνος καὶ ὄγκος· περὶ τὸ ἄχρονόν τε καὶ ἀπειρον· καὶ ὁ ἀρασάμενος εὐλογεῖ, καὶ ὁ τῆς Ἑδέμ ἀποικίης ἐνοικεῖ, καὶ λαμβάνει τὴν ἀραθείσαν φύσιν τε καὶ νηδύν· καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ τὴν Ἑδέμ, ὁ δὲ Δημιουργὸς ἀμφοῖν τὴν κατακρυβείσαν τὰς ἀκάνθας ἀντελαμβάνων· μὲλλον δὲ, ὁ μὲν ἀντ' ἐκείνης τὸν οὐρανὸν, ὁ δὲ τὸν οὐρανὸν λιπὼν ἐπὶ τὴν ἔδην χωρεῖ.

Γ'. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο τι τῶν μυστηρίων, καὶ ἄλλην τινὰ τῶν ἐορτῶν ἀγέτω πρὸ ταύτης· καὶ θυμῶς αἰδοῦμενος τὸν γεννώμενον δι' ἡμᾶς, ἢ φαινόμενον, ἢ μεταμορφούμενον, καὶ τῇ φωνῇ τοῦ Πατρὸς ἅμα καὶ τῇ μορφῇ τῆς Θεότητος μετρυροῖ-

μενον· ἢ ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων ἢ θείων ἢ καὶ συναμφοτέρων οἰκονομούμενον, ἢ τὸ τελευταῖον, καὶ ἀνιστάμενόν τε καὶ ἀνυψούμενον, καὶ μετὰ συνανυψοῦντα, καὶ ἐαυτῷ μὲν τὸ τῆς οἰκονομίας, ἐμοὶ δὲ τῆς σωτηρίας πέρας πραγματευόμενον. Ἐμοὶ δὲ τὴν ῥίζαν τοῦτων ἀπάντων δότω, τιμῇ καὶ προτιμῇ τῶν λοιπῶν, κάκεινα μὲν φάσκειν πάντα καὶ νοῦν καὶ λόγον καὶ πάντα τὰ πρὸ τοῦ θαύματα, ταύτην δὲ κάκεινα νικῆν τῷ θαύματι. Σαρκοθέντα μὲν γὰρ ἤδη Θεὸν γυννηθῆναι, καὶ γεννηθέντα, φανῆναι, καὶ φανεῖντα τοσοῦτων καὶ τηλικούτων τελεσιουργῶν θαυμάτων ἀποφανθῆναι, καὶ ἀναστῆναι, πάντα τῆς ἀκλουθίας, καὶ οὐδὲν οὕτω θαυμαστὸν, ὅτι Θεῷ σαρκοθέντι παραθαλλόμενον θαυμαστὸν. Τὸ δὲ σαρκοθῆναι Θεόν, καὶ τὸν ἀχώρητον χωρηθῆναι, καὶ τὸν βασιλεῖα ποταγεῖσθαι, καὶ τὴν ἐχθραν λυθῆναι, καὶ μιχθῆναι τὰ ἄμικτα, φύσει ἡμᾶ καὶ γνώμας, τοῦτο ἐστίν, ὃ καὶ Παῦλος, καὶ πᾶσα τῶν ἄλλων ἡ φύσις ὀλικῇ τε ἡμᾶ καὶ ἁπλῶς θαυμάζειν βούλεται μὲν, ἀδυνατεῖ δὲ ὅσον ἄξιον.

ῥαυμ, quod ab incarnato Deo mira predeant. At vero, quod humanam carnem Deus assumpsit, quod incomprehensibilis fuerit comprehensus, quod rex factus sit mendicus, quod fulmicilia sublata fuerit, quod in unum coiverint quæ invicem abhorrebant, scilicet naturæ simul et voluntates, hoc est quod et Paulus et quævis alia natura sive terrestris sive cælestis, etsi maxime cupiat, mirari tamen ac celebrare pro dignitate non valet.

Δ'. Ἄλλως τε καὶ εἰ τοὺς κλάδους θαυμάζειν εἰκός, πῶς οὐ τὴν ῥίζαν αὐτὴν πρὸ ἐκείνων, κάκεινων αὐτῶν ἕνεκα θαυμάσμεθα; Ὡστε καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων καὶ τῶν ἐαυτῆς, ὅσα ἂν τις περὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων ἔρει, ταῦθ' ἡμᾶ συμφορήσας περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐροῦντος ἔρει, παρ' ἧς κάκεινα, καὶ αὐτὴ τῶν ἐκείνης καρπῶν ἡ ῥίζα, καὶ αὐτὴ τῶν ποταμῶν ἡ πηγὴ. Προσθήσω δ' ὅτι καὶ ἡ ἐμὴ ζωὴ. Τοσοῦτον ἐστὶ τὸ Θεὸν ὁφθῆναι βροτῶν, τὸ δὲ καὶ θεουργηθῆναι βροτῶν. Ὁ καὶ αὐτὸ τοῦ παρόντος ἔγνωμεν μυστηρίου πηλίκον. Ὡς κινδυνεύω τὴν ἐροῦντα ταῖς ἄλλαις, ὡς ἀπλῆν, παραβάλλειν ἐπιχειρῶν, εὐρίσκων διπλῆν, καὶ τῷ μέρει ταῖς ἄλλαις νικῶσαν, οὐκ ἔχειν, ὅπως τοῖς μέρεσιν αὐτὴ πρὸς ἐαυτὴν χριθῇ, μηδ' ὥστιν τῶν μερῶν ὥσει νικῆν τῷ θαύματι, ἀνθρωπῶν τὸν Θεόν, ἢ Θεὸν φανῆναι τὸν ἀνθρώπον.

jam prope in eo sum, ut plane nesciam, quodnam de eadem, secum ipsa quoad partes suas collata, iudicium ferri queat, et utri partium ratione miraculi victoria adjudicanda sit, an scilicet quod homo apparuerit Deus, an vero quod Deus factus sit homo.

Ε'. Ἀλλὰ γε τὸ πᾶν ἀναπτύσσων, ἤδη καὶ triplē εύρίσκω καὶ ἡ πίστις ἑγγύς. Οὐ γὰρ εὐαγγέλια, καὶ ταῦτα διπλᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ φύσεως ἐροτάζω τὰ νικητήρια, μᾶλλον δὲ χάριτος· ἡ μὲν γὰρ ἡττάται, ἡ δὲ νικᾷ. Παρθένου σύλληψιν ἄγω, παρθένου κύησιν, παρθένου μετ' ὄλγον καὶ γέννησιν. Παρθενία καὶ γεννᾷ, καὶ γεννᾶται· ἡ μὲν τὸν Λόγον, ἡ δὲ, τοῦ Λόγου νομοθετοῦντος, καὶ μετ' ὄλγον, ἥπερ ἐτέχθη, καὶ ὅπερ ἐφάνη, καὶ τόκον διδόντος τοῖς πειθομένοις ὁμοιον. Nun̄ δέ μοι συλλάβοις τὸν Λόγον ὃ τοῦ Λόγου τὴν σύλληψιν ἐροτάζων, καὶ λογικῶς τι περὶ τῆς ἐροῦντος φιλοσοφῆσις, ἵν' ἡ σοὶ καὶ τοῦτο τῶν περὶ τὴν ἐροῦντα εὐλογώτατόν τε ἡμᾶ καὶ οἰκειότατον.

tionem Verbi presenti solemnitate celebras, sermonem, quem habiturus sum, fac excipias, ac sub-

vel semet transfigurantem, ac testimonium accipientem tum a Patris voce tum a splendida Divinitatis specie, vel quodpiam aliud sive humanorum sive divinorum sive ad utrumque ordinem pertinentium operum perficientem, vel eundem morientem, ac porro resurgentem, atque in cælos ascendentem, et secum me quoque exultantem, sinemque tum economiæ sibi præstitatæ, tum salutis meæ operi imponentem. Ast mihi concedat, ut horum omnium radicem honore prosequar, eamque præ reliquis omnibus in honore habeam, tum etiam fidenter profitear, ea quidem omnia et mentis capium, et omnem vim dicendi, et quæcumque in antecessum perpetrata sunt mirabilia, superare; hanc nihilominus illis quoque ratione miraculi præcurrere. Nam quod Deus jam incarnatus in lucem editus sit, et quod natus semet manifestaverit, et quod manifestus cognitus tot tantorumque miraculorum patratior apparuerit, et quod e mortuis resurrexerit, hæc omnia consentanea prorsus sunt, atque adeo nil mi-

IV. Ad hæc si consentaneum est ramos admirari, qui radicem ipsam præ illis et illorum ipsorum causa non mirabimur? Adeo ut præter reliqua ac propria ejusdem festivitatis encomia, quæcumque demum de aliis mysteriis quispiam dixerit, hæc omnia in unum congerens de hac ipsa solemnitate, e qua et illa dimanant, dicturus sit, quippe quæ et horum ipsius fructuum est radix, et ipsa fluminum est scatebra. Adjiciam et illud, quod hinc est et vita mea. Tantumdem est Deum apparuisse mortalem, atque vicissim mortalem ad divinitatem fuisse proVectum. Quo sane ipso quanta sit mysterii hujus magnitudo novimus. Etenim dum hanc solemnitatem, quasi una tantum sit, cum aliis comparare instituo, eam autem duplicem sic invenio, ut etiam altera tantum sui parte aliis festivitibus antecellat,

V. Quanquam si penitus omnes mysterii partes evolvero, etiam triplicem jam invenio hanc esse festivitatem; et est in promptu quo id suadeatur. Non enim faustissima illa nuntia, eaque bina tantummodo celebranda occurrunt; sed triumphos præterea celebro naturæ, seu potius gratiæ; illa enim superatur, hæc autem triumphum agit. Virgine concipientem, virginem utero gestantem, virginem paulo post etiam parientem celebro. Virginitas et gignit, et gignitur; nam gignit quidem ea Verbum; Verbo autem legislatore paulo post etiam gignitur, quatenus ejusmodi quoque partum credentibus Verbo eodem tribuente, Virginitas, quod et perspicue apparuit, mundo effulsit. Nunc itaque quisquis concep-

time quid de ipsa frivilitate sentias, ut ex iis quæ ad eandem spectant, hoc quoque tibi sit et veritati prorsus consentaneum et rei maxime accommodatum.

VI. Duplicem, ut norunt omnes, generationem A

Verbi proficimur; cœlestem alteram, eamque primam, alteram terrestrem eamque secundam; quamquam neque primam illam dixerim, sed potius et sæcula præcedentem et æternam; quomodo enim vel prima esset, quæ nullum unquam initium habuit? Nam primum inter ea habetur, quæ tempori subsunt. Sed et quarumnam prima hæc esset? Nulli prorsus aliarum ullatenus similis invenitur, ne isti quidem terrestri scilicet, quam sui propriam ipse habuit; sed superna illa, sola est, et quavis præcelsa generatione eminentior; altera vero terrestris est ea quidem; omnes tamen terrestres ac temporales ratione modi exsuperat. Atque illa quidem quemadmodum extra tempus omne est, ita et omnem captum excedit. Non enim solum tempus omne, sed omnem quoque modum prætergreditur. Sicut autem incomprehensibilis, sicut ab omni materia est secreta; neque enim materialis esse potest eorum generatio, quæ incorporea sunt et incomprehensibilia. Quemadmodum vero omnis materiæ, sic profecto cujusvis quoque præcedentis conceptionis est expertus; non enim prius est imperfecta, deinde perfecta. Et rursus sicut conceptionem nullam, sic et nullam habet causam, propter quam facta sit; non enim ex libera cujuspiam finis electione et prosecutione existentiam habet Filius, uti neque Pater, neque Spiritus; sed in principio erat, licet origine non carcat: nam quomodo Filius esset, si neque esse acciperet ex Patre? Atque plane ita se habet et habebit, ut credi quidem semper possit, quando autem et quomodo sit, intelligatur nunquam. Illa vero (terrestris) similis et ipsa huic est ex parte, quatenus eadem et copulationem carnalem nescit, et passione caret, et captum superat; in cæteris vero ab ea discrepat; nam et corporea est, et adjunctam conceptionem habet, et temporalis est, et habet causam, quæ quidem causa fuit salus mea. Unica enim, cur Deus mortalitatem indueret, hæc causa fuit, ut homo particeps Deitatis evaderet. |

VII. Et sane non ideo solum Deus advenit, ut C
penam solveret, neque solum ut peccatum dimitteret; verum etiam ut nobis ex benignitate sua Divinitatis similitudinem largiretur, atque ita quod male per vanam tantummodo phantasiam excogitatum fuerat, hoc ipsum opere perbelle completum ostenderet. Nam posteaquam a principio invidus ille, ille impostor, malitiæque et mendacii pater Creatorem ipsum tanquam invidum et mendacem et impostorem traduxit, inquit: *Quid est quod præcepit vobis Deus de hoc uno ne comederetis?* et illud addens: *In quocunque die comederetis ex eo, eritis sicut dii*; atque ita demum hominem a Deo creatum vanissima specie dignitatis, quæ præter naturam esset, ab ea quoque gloria, quæ est secundum gratiam, dejecit, universumque humanum genus pessumdedit; is, qui solus invidia prorsus est vacuus, et veracissimus, et potentissimus, et hominum amantissimus, sapientissimusque, tunc quidem et suam ipsius veracitatem, illius autem fallaciam invidiamque probavit, cum ligni esus eos mortales effecit; nunc vero, dum ipse lignum vitæ effectus,

Γ'. Αἰκλῆν ἡμῖν γένησιν ὁ λόγος οἶδε τοῦ Λόγου· τὴν μὲν ἄνω τε καὶ πρῶτην, τὴν δὲ κάτω τε καὶ δευτέραν· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν οὐδὲ πρῶτην, ἀλλὰ καὶ προαιώνιον καὶ αἰδῖον· πῶς γὰρ ἂν εἴη καὶ πρῶτη, μήτε ἀρξαμένη ποτέ; Τῶν γὰρ ὑπὸ χρόνον τὸ πρῶτον. Τίνων δὲ καὶ ταύτη; Μήτε μηδεμιᾶ τῶν ἄλλων τοικῶτα μὴδὲν, μήτε δὲ τῇ ἑαυτοῦ ταύτῃ καὶ κάτω· ἀλλ' ἡ μὲν ἄνω μόνον καὶ ὑπὲρ ἄνω πάσης γεννήσεως· ἡ δὲ, κάτω μὲν, ὑπὲρ δὲ πάσας τὰς κάτω καὶ ὑπὸ χρόνον, διὰ τὸν τρόπον. Καὶ ἡ μὲν ὥσπερ ἄχρονος, οὕτω καὶ ἀλγήτος. Οὐ γὰρ χρόνου μόνου κρείττων, ἀλλὰ καὶ τρόπου. Ὡσπερ δὲ ἀλγή-
πτος, οὕτω καὶ αἰδῖος· οὐ γὰρ ὕλική τῶν αἰδῶν καὶ ἀλγήτων ἡ γεννήσις. Ὡσπερ δὲ αἰδῖος, οὕτω δὲ καὶ ἀσύλληπτος· οὐ γὰρ ἀτελής πρότερον, εἴτα τέλειος.
B Ὡσπερ δὲ ἀσύλληπτος, οὕτω δὲ καὶ ἀναίτιος· οὐ γὰρ ἵνα τότε τι, διὰ τοῦτο ἦτο; ὥσπερ οὐδὲ Πάτερ, οὐδὲ Πνεῦμα· τῇ δὲ ἀρχῇ, καὶ αἰτιατῇ· πῶς γὰρ ἂν καὶ εἴη ἦτο; μήτε τὸ εἶναι λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς; Καὶ ἡ μὲν οὕτως ἔχει καὶ ἔξει, πιστευομένη μὲν αἰ, καταλαβανομένη δὲ τῷ ποτε, ἢ τῷ πῶς, οὐδέποτε. Ἡ δὲ τῷ μὲν ἀσυνδυάστῳ τε καὶ ἀπαθεί καὶ ἀλγήτῳ, καὶ ὁμοίος· τὰ δὲ λοιπὰ, διάφορος ὕλική τε καὶ συλληπτή, χρονική καὶ αἰτιατῇ· καὶ ἡ αἰτία, ἡ ἐμὴ σωτηρία. Τοῦ γὰρ Θεοῦ βροτωθῆναι, τὸ βροτὸν θεωθῆναι, μόνῃ πρόφασις.

Z'. Οὐ γὰρ τὴν τιμωρίαν λύσαι μόνον, οὐδὲ κατα-
λῦσαι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ χαρίσασθαι τὴν ἰσο-
θείαν, καὶ τὸ κακῶς φαντασθὲν μόνον, καλῶς ἀπο-
τελεσθὲν ἐργῶ δαίξων, Θεὸς ἐλήλυθεν. Ἐπειδὴ γὰρ
φθονερὸν ὁ φθονερὸς, καὶ ψεύστην καὶ σοφιστὴν ὁ
σοφιστὴς τῆς κακίας καὶ τοῦ ψεύδους πατὴρ ὑπέθε-
το τὴν ἀρχὴν τὸν δημιουργὸν, λέγων· *Τί ὅτι ἐν-
τείλατο ὁμῖν ὁ Θεὸς ἀπὸ τούτου μόνου μὴ φα-
γεῖν*; καὶ τὸ, *Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, ὅσους ὡς θεοί*· καὶ οὕτω τὸν δημιουργηθέντα
φαντασίᾳ δόξης τῆς παρὰ φύσιν, καὶ τῆς κατὰ χάριν
ἐξέβαλε, καὶ τὴν φύσιν ἀνέτρεψεν, ὁ μόνος ἀφθονώ-
τατος καὶ ἀληθέστατος καὶ δυνατότατος, καὶ φιλα-
νθρωπότατος καὶ σοφώτατος, οἷς τότε μὲν τὸ ξύλον
αὐτοῦς ἐθανάτωσε, τὸ μὲν ἀψευδὲς ἑαυτοῦ, τὸ δὲ
ψεύδος ἐκείνου καὶ τὸν φθόνον ἐξέλεγε· οἷς δὲ καὶ
νῦν αὐτοὺς αὐτοὺς τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἐθείωσε, τὸ θεο-
πρεπὲς ἑαυτοῦ καὶ ἀγαθώτατον ἐφάνερωσε· καὶ δι'
ῶν μὲν τὸν τρόπον ὑπέδειξε τῆς θεώσεως, τὸ σοφώ-
τατον παρεδήλωσε· δι' ὧν δὲ καὶ τοσοῦτον ἐκένωθη,
καὶ οἷς αὐτὸν ἐνεδύθη τὸν ἀνθρώπον, τὸ φιανθρώ-
πιότατον· οἷς δὲ καὶ τὰς φύσεις ἀφύρτως ἐκέρασε,

¹ Gen. iii, 1. ² Gen. iii, 5.

καὶ οἷς ἀρρήτως καὶ ἀμφω διέμεινε, τὸ δυνατότα-
τον· οἷς δὲ μὴδ' ἀρπαγὴν ἢ μεταβολὴν τῆς δόξης
ἐνόμισε, τὴ κατὰ φύσιν βασιλικώτατον.

πανδὴν rationem ostendit, summam sapientiam suam
ipsamque hominis naturam induit, maximum suum in homines palam fecit amorem. Denique dum na-
turas sine mixture conjunxit, et ineffabili prodigio unus simul et utrumque permansit, infinitam suam
aperuit potentiam; dumque haud rapinam arbitratus est aut injustam gloriæ mutationem², nobilis-
simam regiamque naturæ suæ dignitatem prodidit.

Η'. Ἐχει μὲν οὕτω ταῦτα καὶ διὰ ταῦτα ἡ θεία
σάρκωσις. Ἐπεὶ δὲ κατάλληλα καὶ ταῖς νόσοις ἔδει
τεχνᾶσθαι τὰ φάρμακα, κατάλληλα καὶ τεχνάζεται.
Καὶ διὰ ταῦτα πέμπεται μὲν ἄγγελος διὰ τὸν ἄγγε-
λον, ὁ τοῦ φωτὸς διὰ τὸν τοῦ σκότους, ὁ ἄρχων διὰ
τὸν κηρυκράτορα, ὁ περρωτὸς διὰ τὸν ἐρηπητήν.
Ἐκλέγεται δὲ καὶ διὰ τὴν γυναῖκα γυνή, καὶ διὰ
τὴν Εὐάν ζωή, διὰ τὴν φθαρείσαν παρθένον, διὰ τὴν
πλανηθείσαν ἢ μὴ συναρπαγείσα, διὰ τὴν τῆς Ἐδέμ
ἐκπεσοῦσαν ἢ τῇ νὰφ προσαχθείσα, διὰ τὴν ἡδονῇ
δουλοῦσθαι ἢ μὴδὲ λογισμοῖς ῥυπωθείσα, διὰ τὴν
πακῶς τῇ δαίμονι ψιθυρίσασαν ἢ διηνεκῶς τῇ θεῷ
προσαλησάσα καὶ τοῖς θεοῖς λόγοις ἐμμελετή-
σασα.

tationibus quidem contaminata est, propter illam
continenter Deum alloquebatur, et jugi oraculorum

Θ'. Ἦρα μὲν ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, ἐπεθύμει
δὲ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ κάλλους ὁ βασιλεὺς· ἦν
καὶ πρὸς τὸν ὅσον οὐκ ἔμελλεν καὶ παρθένον Λό-
γον ἢ παρθένος μεσίτης, καὶ ἡ δούλη θυγάτηρ γί-
νεται, καὶ ἡ θυγάτηρ νύμφη, καὶ μήτηρ ἡ νύμφη.
Δέχεται μὲν τὴν χάριν διὰ τὴν ἀρὰν, τὸν Λόγον διὰ
τὸν ὄδον. Οὐχ ἄπτεται μὲν τοῦ φυτοῦ, ἄπτεται δὲ
τὸ φυτὸν αὐτῆς, τὸ τῆς ζωῆς διὰ τὸ τῆς γνώσεως.
Ἐπέρχεται μὲν ὁ νυμφίος, ἐφίσταται δὲ ὁ νυμφαγω-
γὸς, χαίρων ἅμα καὶ φρίττων· τὸ μὲν, ὡς εὐαγγέ-
λια καὶ τηλικαῦτα τῇ τε κόρῃ καὶ τῇ φύσει πάσῃ
διακονούμενος· τὸ δὲ, ὡς παρὰ Δεσπότου καὶ παρὰ
Δεσπότην πεμπόμενος, καὶ ἅμα τὸ φρικτὸν τοῦ πράγ-
ματος· ἐνδοικνύμενος. Καὶ ὁ μὲν δούλος, Χαῖρε, κε-
χαριτωμένη, φησὶν, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· ὁ Δεσπότης
δὲ, τὸν τοῦ δούλου λόγον ὑπαλθὼν, αὐτὸς, ἀλη-
θῶς ὁ Λόγος καὶ Θεὸς, εἰσελθὼν ἦν αὐτεπάγγελτος.

Ι'. Ἀλλὰ μικρόν τι τοῖς εὐαγγελοῖς τούτοις προσ-
καρτερήσωμεν, καὶ περιστησώμεθα τοὺς θαλάμους,
καὶ περιδλεψώμεθα τὴν παστάδα, καὶ ἀναπτύξωμεν
τοῦ νυμφίου τὸν πλοῦτον, ἢ καὶ τῆς νύμφης τὸ
κάλλος, καὶ ἀκούσωμεν τῆς μυσταγωγίας. Τάχα τι
μέγα καὶ αὐτοὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης καὶ τῶν ὁμι-
ναίων παρακερδῆστομεν. Οἷός μὲν γὰρ ὁ νυμφαγω-
γὸς, ἢ ὁ νυμφίος ἅμα, καὶ μαρτυρεῖ καὶ ὑπισχνεί-
ται, καὶ παρέχει τῇ νύμφῃ τὰς δωρεάς; Οἷός
δὲ καὶ ἡ νύμφη πρὸς αὐτὸν ἀφίησι τὰς φωνάς;
Χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Τού-
των τὰ μὲν τῆς νύμφης, τὰ δὲ τοῦ νυμφίου. [Ἀμ-
φοτέρω γὰρ ὁ ἄγγελος.] Τὰ μὲν γὰρ αὐτῇ μαρτυρεῖ,
τὰ δὲ ὑπισχνείται. Τὸ μὲν γὰρ, καὶ ἡδὴ κεχαριτω-

A eodem ad naturæ divinæ participationem evertit,
perfecto et opus Deo dignum, scæque benignissim-
um patefecit. Insuper dum naturæ divinæ partici-
pationem ostendit, summam sapientiam suam manifestavit; et dum semetipsum adeo exinanivit,
ipsamque hominis naturam induit, maximum suum in homines palam fecit amorem. Denique dum na-
turas sine mixture conjunxit, et ineffabili prodigio unus simul et utrumque permansit, infinitam suam
aperuit potentiam; dumque haud rapinam arbitratus est aut injustam gloriæ mutationem², nobilis-
simam regiamque naturæ suæ dignitatem prodidit.

VIII. Et hoc quidem pacto et ista prorsus de
causa hæc gesta sunt, et divina incarnatio in opus
deducta est. Quoniam vero oportebat, ut consenta-
nea morbis pharmaca pararentur, idcirco omnia ita
peracta sunt, ut adamussini pars parti responderet.
Et exinde angelus mittitur propter angelum, angelus
nempelucis propter angelum tenebrarum, (caelestis)
princeps propter hujus mundi rectorem, aliger pro-
pter humi reptantem. Sed et propter mulierem mulier
eligitur, et propter Evam vita, et propter corruptam
integra virgo, et propter deceptam ea quæ cum illa si-
mul direpta non fuerat; propter illam quæ excidit ex
Eden, ea quæ ad templum fuit adducta; propter
inescatam blandimentis voluptatis, ea quæ de cogi-
tationibus quæ male cum dæmone sermones miscuit, ea quæ
continenter Deum alloquebatur, et jugi oraculorum
divinorum meditatione mentem exercebat.

IX. Filia porro diligebat regis pulchritudinem, et vi-
cissim rex concupiscebat pulchritudinem filię; et Verbi
mox mediatoris juxta ac virginis futuri virgo mediatrix
fuit, et exinde ancilla evadit filia, filia vero sponsa,
et sponsa fit mater. Et hæc quidem propter illud (Evæ)
maledictum accipit gaudium, ac propter veterem
illum dolum recepit Verbum. Arborem ipsa sane non
tangit; sed eam tangit arbor, arbor nempe vite pro-
pter illam arborem scientiæ. Adventat sponsus; astat
etiam paranymphus, gaudio simul gestiens et tremore
perculsus: gaudens sane, utpote qui fausta nun-
tia eaque tanti momenti, tum puellæ tum universo
hominum generi ceu legatus defert: tremens vero,
quippe qui a Domino mittitur ad Dominam, et quod in
re sit maxime tremendum, annuntiat. Atque ille qui-
dem ceu servulus, Ave, inquit, gratia plena, Domi-
nus tecum³. At Dominus, servi sui verbo semel sub-
inferens, ipse, qui vere et Verbum est et Deus,
progrediens per se rem agebat.

X. Verum hiæc nuntius expendendis tantisper im-
moremur, ac circa thalamos consistamus; tum
conclave ipsum circumspiciamus, et sponsi divitiis
aut etiam sponsæ pulchritudinem revelemus, ac sa-
cræ illius initiationis sermonem audiamus; ma-
gnum fortassis ex hoc colloquio et nuptialibus hy-
mnis nos quoque fructum obiter percipiemus. Qua-
lia enim paranymphus, vel sponsus simul, et atte-
statur, promittitque, et offert sponsæ dona? Quales
vero etiam sponsa ad ipsum voces profert? Ave, gra-
tia plena, Dominus tecum. Hæc partim quidem ad
sponsam, partim verò pertinent ad sponsum.
(Utrumque enim angelus præstat, et) alia quidem
ipsi sponsæ testatur, alia autem pollicetur. Pri-

² Phil. II, 6. ³ Luc. I, 28.

num namque est, ipsam per Spiritum sanctum jam gratia plenam esse, dignamque tam augustis sponsalibus effectam fuisse. O elata illius supra naturam naturam, non animæ solum, sed etiam corporis, quam ob rem Spiritus sancti virtutem magis etiam quam sanctæ cæterorum animæ sibi attraxit! In istis enim vix ipse quoque animæ, utique spiritus admodum emundatæ, mirum quam exiguo splendore niterent. In hac vero vel ipsa caro plenitudinis Spiritus domitellum fuit, Filiique officina, seu potius ipsam hanc materiam præbuit, et puritate temperavit.

XI. Verum ista quidem ad sponsam pertinent. [Hæc sunt, de quibus (angelus) Virgini fidem facit] Quod vero propter dolores olim intentatos? [ac propter veterem illam sententiam solvendam, hoc etiam gaudium ipsi jucunde exhibeat, ad pollicitationes id pertinet. Et illud quidem Ave, quasi nuptiale sponsi munus est, et arrha; quod autem nitiora virtutum ipsa sit gratia plena, hæc sunt sponsæ divitiæ. Sed et illud, Dominus tecum, hoc ipsum potissimum est, quod promittitur, benedictus ipse sponsus, qui tanquam Verbum per verbum et simul cum verbo et supra quam verbis effari liceat, conjunctionem exsequitur, (et quod prælorea cum ea ipse permaneat, hoc idem est omne donum, in hoc sunt omnes sponsi divitiæ, ut sponsa sponsum ipsum habeat). Et ipse quidem sponsus simul et Pater evadit et Filius, quippe qui et ipse sator est et ipse satus, seu potius, veluti coagululum virtute sua hoc constringit, ipse integram sibi subjicit naturam, et rei exitus, quam immensum simul opus est, et

[Benedicta tu in mulieribus, aperte præ omnibus pariter mulieribus. Sed et benedictæ prorsus in te mulieres, quemadmodum et viri in Filio tuo; seu potius benedicti utrique in utroque. Sicut enim per unam et per unum, mulierem scilicet et virum, maledictio et luctus, sic etiam nunc per unum et per unam et benedictio et gaudium etiam in reliquis omnes effusum est (1).]

XII. Verum hic observa, quomodo præsentia ista antiquis illis omnia ex adverso se habeant. Illic, In dolore paries filios; hic, Ave, et tristitiam ejiciens, et lætitiā in vicem illius inducens; illic tristitia præit parientis doloribus, dolores vero tristitiam excipiunt; iterumque dolores tristitia excipit, tristitiamque dolores [ac jugis ærumnarum vicissitudo]; semper enim ad virum conversio, et conceptus, illorum simul ac dolorum gestatio, hic vero et gaudium puerperio præest, et gaudio ipsa est obstetriz gratia, et tam gestatio sanavis, et suavior di-

A εδοι ταύτην ἐκ Πνεύματος, καὶ ἐξίαν γεγενῆσθαι τῶνδε τῶν νυμφευμάτων. Ὡς τῆς ὑπὲρ φύσιν ἐκείνης φύσεως, οὐ φυγῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ σώματος, ἣ καὶ πλείον τῶν παρ' ἄλλοις ἁγίων ψυχῶν ἔσπαται τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. Ἐκ' ἐκείνων μὲν γὰρ μόλις καὶ αἱ ψυχαί, καὶ αὗται λίαν κεκαθαρμέναι τῷ Πνεύματι, μικρὸν ὅσον περιελάμβανον· ταύτῃ δὲ καὶ ἡ σὰρξ ὅλου τοῦ Πνεύματος εἰκνητήριον καὶ ἐργαστήριον τοῦ Υἱοῦ· μέλλον δὲ καὶ τὴν ὅλην πύτην αὐτῇ παραχομένη, καὶ συγκινημένη διὰ καθάρσεως.

ΙΑ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τῆς νύμφης. [Τοῦτο τῇ κόρῃ μαρτυρεῖται.] Τὸ δὲ καὶ αὐτὴν αὐτῇ χαρίζεσθαι τὴν χαρὰν [διὰ τὴν πάλαι λύπην, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀποφάσεως, τοῦτο ἡ ἐπαγγελία. Καὶ τὸ μὲν, Χαῖρε, εἰσενεῖ μνηστρον τοῦ νυμφίου καὶ ἀρραβῶν τὸ δὲ, κεχαριτωθῆαι ταῖς ἀρεταῖς, τοῦτο τῆς νύμφης ἐκείνης. Τὸ δὲ καὶ Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, αὐτὸ τῆς ἐπαγγελίας τὸ τέλος, αὐτὸς ὁ νυμφίος εὐλογος, ὡς Λόγος διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ καὶ ὑπὲρ λόγου τὴν ἑνωσιν ἐργαζόμενος· (τὸ δὲ καὶ μετ' αὐτῆς αὐτὸν γενέσθαι, τοῦτο τὸ ὄνρον πᾶν, τοῦτο πᾶς ὁ τοῦ νυμφίου πλοῦτος, τῇ νύμφῃ αὐτὸς ὁ νυμφίος.) Καὶ νυμφίος ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ Πατὴρ καὶ Υἱὸς γινόμενος, ὡς αὐτὸς μὲν σπείρων, αὐτὸς δὲ σπαιρόμενος, μέλλον δὲ, ὥσπερ ὁπὲρ γάλα, τὴν ὅλην φύσιν νεκρῶν, καὶ ξαντῶ περιπλάττειν. Οἶον δὲ καὶ τὸ ἀκρῶς τελευτῆσαι! ὡς πληρέστατόν τε ἅμα καὶ συντομώτατον!]

eamque efformans sibi circumdat. Qualis porro esse maxime compendiosum!]

C [Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, παρὰ πάσας ὁμοῦ δηλαδὴ τὰς γυναῖκας. Ἀλλὰ καὶ εὐλογημένοι πάντως ἐν σοὶ αἱ γυναῖκες, καθάπερ καὶ οἱ ἄνδρες ἐν τῷ Υἱῷ· μέλλον δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἀμφοτέραις. Καθάπερ γὰρ διὰ μίαν καὶ ἑνὴν, γυναικὸς καὶ ἄνδρος, ἡ ἀρὰ καὶ λύπη, οὕτως καὶ νῦν διὰ μίαν καὶ ἑνὴν ἡ εὐλογία τε καὶ χαρὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν διεδόθη.]

ΙΒ'. Ἀλλ' ὅρα, πῶς ἀντίθετα τοῖς πάλαι πάντα τὰ νῦν. Ἐκεῖ, Ἐν λύπῃς τέξῃ τέκνα· ἐνταῦθα, Χαῖρε, καὶ τὴν λύπην ἐκβάλλων, καὶ ἀνταίσγων τὴν ἀγαλλασιν· ἐκεῖ, λύπαι μὲν προηγούμεναι τῶν ὀδίνων, ὀδῖνες δὲ τὰς λύπας διαδεχόμεναι· καὶ πάλιν τὰς ὀδῖνας λύπαι, καὶ τὰς λύπας ὀδῖνες [καὶ κύκλος συμφορῶν]· ἀεὶ γὰρ ἡ ἀποστροφή πρὸς τὸν ἀνδρα, καὶ ἡ σύλληψις, καὶ ἡ ἐπικύσις καὶ τῶν τέκνων ἅμα καὶ τῶν ὀδίνων· ἐνταῦθα χαρὰ μὲν ἡγήτρια τῶν ὀδίνων· τῆς δὲ χαρᾶς ἡ χάρις αὐτῇ ματαιούτρια, καὶ γλυκεῖα μὲν ἡ κυοφορία, γλυκυτέρα

* Gen. III, 16. Multiplicabo ærumnas tuas... et in dolore paries filios. * Ibid. * Ibid.

(1) Tota hæc paragraphus sic paucis exhibetur in S. Thomæ catena aurea: Hoc autem est totum legationis complementum. Dei enim Verbum ut sponsus supra rationem unionem efficiens, tanquam ipse germinans idemque germinatus, totam naturam humanam sibi ipsi conformavit. Ultimum vero ponitur tanquam perfectissimum et compendiosum: Benedi-

cta tu in mulieribus: una scilicet præ cunctis mulieribus: ut etiam benedicantur in te mulieres, sicut mares in filio, sed magis uterque in utriusque. Voluit enim per unam feminam et unum mare peccatum simul et tristitia intravit; sic et nunc per unam et unum benedictio revocata est et lætitia, et ad singulos est profusa.

δὲ ἡ θεοτοκία, καὶ τῆς κοσμικῆς σύτοκίας αὐτοῦργος· ὁμοῦ καὶ προάγγελος.

II*. [Ὅρα μοι τῆς Παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σοφὴν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φωνήν. Χαρὰν ἀκούσασα, οὐχ ἡπλώσε τὴν ἀκοήν, ἀλλ' ἐθαδύνισε τὴν φωνήν· καὶ οὕτως φανερώς ἀντιτίπτει διὰ τὴν ἀπιστίαν, οὕτε πανταλῶς εὐθύς ὑποκίπτεται διὰ τὴν εὐκολίαν· ἀλλ' ἐξίσως φεύγουσα καὶ τὴν ἀπαλότητα τῆς ἔδρας, καὶ τὴν ἀπειθείαν τοῦ Ζαχαρίου, μέση χωρεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν· καὶ διαταράσσεται μὲν, ὡς εἰκόσ' οὐ διὰ τὰ ὁρώμενα μᾶλλον τοσοῦτον αὐτῇ τὸ παράστημα· ἄλλως τε καὶ τούτων οὐσα τῶν θαυμάτων ἤδη συνήθης, ἀλλὰ διὰ τὰ λεγόμενα. Ταῦτά τοι καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὐ τῇ θεωρίᾳ μᾶλλον, ἀλλὰ τῇ ἐπαγγελίᾳ τὸν τῶραχον ἀποδίδωσι. Διαταράχθη γὰρ, φησί, ἐπὶ λόγῳ.] .... [Ὅχι ὁ τοκετός· ἐτι γὰρ ἤγναι τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος. Ἄλλ' ὁμως ἐθεοδαίει καὶ ἔρεμε τὴν θάλαν ὁμιλίαν καὶ κοινωνίαν, καὶ καθ' αὐτὴν ἠπόρει, ποταπὴ τις αὐτῇ καὶ ὅπως· ἔρα πορνικὴ εἰς καὶ ἀτοπος, ὡς ἐξ ἀνδρὸς πρὸς κόρη· ἢ θάλα, ἐπαιδὴ καὶ Θεοῦ μνήμη αὐτῇ σύνεστι, τὸ, Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.]

anxillaangebaturdubitationibus, ejusmodi illa foret, quove spectaret; nam inhonesta ullo modo ac turpis, quippe quæ viri ad puellam, an vero divina, quoniam in ipso alloquio subjecta fuerat Dei mentio, illud nempe Dominus tecum.]

IA'. [Καίτοι τῆς κόρης μὴδὲν εἰπούσης, ἀλλ' ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ διαλογιζομένης, ὁ χαρποῦδος νομοφύλακος, οἷα νοῦς τὸν νοῦν αὐτῆς ὥρως, οὐκ ἐκβάλλει μόνον τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀνείσει· χαρὰν, καὶ μηνύει τὸν ἀφραστον τόκον· Μὴ φοβοῦ, φησί.] Τοῦτο διὰ τὸν πρὸ τοῦ τῶν ὁρίων φόβον. Τέξεις γὰρ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. — Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ. Οὐχ ὅσον οὐδὲν αὐτῇ, φησὶν, ἐκ τοῦ τόκου πείσῃ θειὸν ἢ πικρὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ τόκος ἐστὶ παντεὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος· καὶ θῆλον τὸ ἔργον ἐκ τοῦ ὀνόματος. [Τὸ μέντοι, Ἰδοὺ τὸ τάχος καὶ τὸ νῦν δηλοῖ· ἵνα καὶ διὰ τούτου τὴν διὰ λόγου καὶ σὺν λόγῳ ἐμφήνη σύλληψιν.] .... [Ἐπειδὴ δὲ ἐστι καὶ ἐν γαστρὶ κατὰ τὸν προφήτην τῇ γε πνευματικῶς νοουμένη Πνεῦμα συλλαβεῖσθαι Θεοῦ, καὶ Πνεῦμα σωτηρίας ἀποτεκεῖν, ἀλλὰ σὺ, φησὶ, καὶ τέξεις υἱόν. [Σὺ οὖν, φησὶ, καλέσεις (οὐχ ὁ πατήρ· ἀπάτωρ γὰρ τό γε κατὰ τὴν κάτω γέννησιν, ὡς περ ἀμήτωρ κατὰ τὴν ἄνω), σὺ καλέσεις Ἰησοῦν. Ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας ἢ ὀνομασίας, ἀπὸ τῆς χρήσεως ἢ κλήσεως, ἀπὸ τῶν ἔργων ἢ εὐφημίας· δι' αὐτοῦ γὰρ ἀνθρώποις ὁ τῆς σωτηρίας ἀνεξάντλητος ἐπιρρύσει πλοῦτος.] .... [Ἐπεὶ δὲ κοινὸν αὐτῷ τούτο καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ τύπον, τὸν στρατηγὸν καὶ δημαγωγὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὁδηγόν, διὰ τοῦτο δεικνύς ὁ ἀγγελος, ὡς κατ' ἐκείνον ἐστὶ, ἐπάγει· Οὗτος ἐστὶ μέγας....] [Δώσει τοίνυν αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς ἀνθρώπῳ, καὶ ὡς ἐντεῦθεν ἀρχομένης τῆς βασιλείας, διὰ τῶν πιστευόντων, οὓς καὶ οἶκον καὶ θρόνον ὀνομάζει Δαβὶδ· καὶ Ἰακώβ. Οὐδενὸς δὲ ἐστὶ τὸ βασιλεύειν εἰς τὸν

vinus ille partus, qui totius mundi secunditatis effector simul et nuntius exsistit.

XIII. [Sed præterea inspice, quæso, puram prudentemque Virginis mentem pariter ac linguam. Quamvis gaudii vox insonaret, non arrexerat aures, sed sermonem diligenter perpendit; tum vero neque incredulitate aperte obstitit, neque statim nimia quadam facilitate omnino cedit; sed ex æquo et ab Evæ mollietate, et ab incredula Zachariæ duritie declinans, in medio caute prudenterque consistit. Et conturbatur illa quidem, promissi res ferebat; non adeo sane ex visis, licet tam tremendum id esset, quod oculis ipsi obversabatur, præsertim cum cernendis ejusmodi quoque visionibus jam foret assueta; sed utique conturbatur ex dietis. Ita profecto et evangelista, non tam ex visione, sed potius ex auditu nuntio incussam esse turbationem tradit. Inquit enim: Turbata est in sermone *]. .... [Itaque non eam in hunc angorem conjecit mentio partus; nondum enim perspectam magni illius mysterii rationem habebat. Verumtamen a divina illa alloentique conversationeque timebat, tremebatque, aliisque

XIV. [Cum itaque Virgo nihil responderet, verum secum ipsa de saluatione illa soliloquio disquireret, paranympbus gaudii minister, quippe qui mentem illius, utpote mens, pervidebat, non modo timorem dispellit, sed plenum quoque gaudium contra ingerit, et ineffabilem ei partum annuntiat. Ne timeas *, inquit.] Id enimvero dictum est propter timorem illorum dolorum qui parientibus olim intentati fuerunt. Paries enim filium, et vocabis nomen ejus Jesum **; — Ipse enim saluum faciet populum suum **. Nodum, inquit, ipsa existimare possit, acerbum quidpiam aut molestum ex partu tibi impendere, imo vero partus tuus universo quoque mundo salutem afferet; et hujus quidem operis argumentum in ipso nomine prostat. [Eumvero illud Ecce declarat, nulla interposita mora et impresentiarum rem actam; ut per id quoque palam faciat, conceptionem per verbum et cum verbo perfectam esse.] .... [At vero, quandoquidem juxta prophetam contingit, ut in utero spirituali sane ratione intellecto, concipiatur etiam Spiritus Dei, ac pariat Spiritus salutis, sed tu, inquit **, paries etiam filium.] [Tu igitur, inquit, vocabis, non vero pater; neque enim patrem secundum terrenam generationem habet, quemadmodum secundum coelestem non habet matrem. Vocabis eum Jesum. Ex beneficentia est nominis nuncupatio, ex tributa gratia compellatio, ex operibus nominis celebritas: nam per ipsum in universos homines indeficientes salutis divitiæ dimanabunt.] .... [Quoniam vero commune hoc ei nomen erat cum illo, qui et typus ejusdem fuit, exer-

* Luc. 1, 29. * Luc. 1, 30. ** ibid. 31. ** Matth. 1, 21. ** Luc. 1, 31.

cituum duce, et populi iudice, atque in terram promissionis ductore (2), idcirco angelus, ut ostendat haud ei parem hunc fore, subdit: *Hic erit magnus*¹²... [*Dabit igitur illi Dominus sedem David patris ejus*, tanquam homini, et quatenus regnum exinde auspiciabitur e credentibus, quos etiam domum Jacob et thronum Davidis appellat. Nullius autem est regnare in æternum, nisi Dei solius; idcirco, etsi ratione incarnationis thronum Davidis accipere secundum formam hominis dicatur, attamen æternus quoque rex ipse agnoscitur in forma Dei, *et regni ejus non erit finis*¹³, non modo quatenus est Deus, verum etiam quatenus homo, neque solum tanquam natura sua rex, sed regnum præterea adeptus ex voluntate primum quidem multorum, prorsus vero omnium ad finem sæculi, quando et omnia ipsi sub-jicientur¹⁴.]

XV. Sed age jam, quod reliquum est videamus, B scilicet sponsæ ipsius et verba simul et animum, et quousque sapiens ipsa fuerit ac virginitatis studiosa. Illa neque omnino fidem angelo, propter multa veritatis indicia, abnuere, neque rursus in tanto puritatis studio a virginitate desciscere animum inducit; sed media diffidentiam inter ac promptum voluntatis obsequium manet, modumque hujus præter fidem conceptus et partus exquirat. *Quomodo, inquit, erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco*¹⁵? [Videlicet, quomodo opus ejusmodi, non modo tam divinum et admirandum et captum mentis excedens, verum etiam sibi adeo minus coherens, in me implebitur? Nam et quod forte virum cognoscere ipsa possim, id contingere omnino nequit, quippe voti religione Deo consecrata sum: quod vero quæpiam concipere ac parere sine viri consortio queat, id ex æquo inter impossibilia reponendum. Porro quod addidit, *quoniam virum non cognosco*, id prorsus etiam ad Josephum referebat, quippe quæ nuptiarum eum ipso jura solum usque ad sponsalia noverat, sequæ, utpote donarium Dei sacrum ac propterea tangi nefas, a viri consuetudine integram non solum in præsens; sed in perpetuum servare decreverat. Atque ita plane fidem illi quoque traditioni faciebat, quæ ad nos devenit a Patribus, Virginem non modo nuptiarum usum, sed ne desiderium quidem ejusdem novisse. Nullum, inquit, viri desiderium novi, nulla mihi carnis voluntas est. Quod quidem vel ex omni femineo sexu singulare illi fuit, quoniam et præ omnibus, et ex proposito voluntatis hisce inquinamentis inaccessæ, castitas in ea refulsit.] Exinde duplicem ea verba explicationem habent: vel enim generatim incerta (Virgo) hæret de conceptu ipso, utpote qui sine viri consuetudine haberi nequeat, vel etiam modum conceptus exquirat, undenam scilicet futurus sit. Nam sponsum equidem, inquit, Josephum novi, at virum nullo modo, quem nec habeo, nec utique habitura sum. Non enim ipsi datum est, ut quæ intacta

αἰῶνα, εἰ μὴ Θεοῦ· ὥστε εἰ καὶ λαμβάνειν διὰ τὴν οἰκονομίαν ἀνθρωπίνως λέγεται τὸν θρόνον Δαβὶδ, ἀλλ' ἔστιν ὁ αὐτὸς καὶ θεϊκῶς βασιλεὺς ἀτελεύτητος, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος, οὐ καθὼς Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καθὼς καὶ ἄνθρωπος, καὶ ὡς οὐ κατὰ φύσιν μόνον βασιλεὺς, ἀλλὰ βασιλεύσων καὶ κατὰ γνώμην, καὶ νῦν μὲν πολλῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ πάντων, ἡνίκα καὶ ὑποταγῇσται αὐτῷ τὰ πάντα.]

IE'. 'Αλλ' ὥρμεν λοιπὸν καὶ τῆς νύμφης αὐτῆς καὶ τὴν γλῶτταν ἅμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ὅσον αὐτῇ σοφίᾳ τε καὶ φιλοπάρθενος. Οὕτε τῷ ἀγγέλῳ διαπιστεῖν ἔχει διὰ τὸ ἀξιόπιστον, οὔτε πάλιν τὴν παρθενίαν ἀρκεῖσθαι διὰ τὴν καθαρότητα· ἀλλὰ μέση χωρεῖ τῆς ἀπιστίας τε καὶ τῆς εὐκολίας, καὶ ζητεῖ τὸν τρόπον τῆς παραδόξου ταύτης συμπεύσεως ἢ κηρύσεως. Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; [Πῶς τοίνυν ἔσται μοι τοῦτο τὸ θεῖον οὕτω καὶ θαυμαστὸν καὶ ἀπερινόητον, καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνακόλουθον; Τό τε γὰρ ἄνδρα με γινώσκειν, καθάπερ Θεῷ καθιερωθείσαν, τῶν ἀμνηστῶν· καὶ τὸ, χωρὶς ἀνδρὸς καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν, τῶν ἀδυνάτων. Τὸ δὲ, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω, εἶπε πάντως μὲν καὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ ἀναφέρουσα, ὡς μέχρι μνηστείας μόνον εἶδου τὸν αὐτοῦ γάμον, καὶ ὡς οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τέλους ἄχραντος ἐγνωκυῖα μένειν ἀνδρὸς, οἷα καὶ θεῖον καὶ ἀφαιρῶστον ἀφιέρωμα. Πάντως δὲ κάκεινον βεβαιούσα τὸν λόγον, ὅς ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἦκει, ὅτι μὴ τὴν πείραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἢ Παρθένης ἠγνόησεν. Οὐκ ἐγνωκα, φησὶν, ἐπιθυμίαν ἀνδρὸς, οὐκ ἔχω θέλημα τῆς σαρκός. Ὁ δὲ καὶ κατὰ πάσης αὐτῇ τῆς γυναικείας ἐξαίρετον φύσεως, ὅτι καὶ ὑπὲρ πάσας αὐτῇ καὶ ἐκ γνώμης ὅλως ἀνεπιδέκτου τῆς τοιαύτης κακίας ἢ σωφροσύνης· ὥστε] διπλοῦς ὁ λόγος· ἡ γὰρ ὅλως διαπορεῖται περὶ τὴν σύλληψιν, ὡς οὐ δυνατὴν ἄνευ ἀνδρὸς, εἴτε καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπιζητεῖ τῆς συλλήψεως, ἐξ οὗτινος ἂν καὶ γένοιτο. Τὸν γὰρ Ἰωσήφ μνηστῆρα μὲν οἶδα, φησὶν, ἄνδρα δὲ οὐδαμῶς, οὗτ' ἔχουσα, τάχα δὲ οὐθ' ἔξουσα. Οὐ γὰρ δὴ δέδοται καὶ τὸ ψαύειν αὐτῇ τῶν ἀψαύστων, οὐδὲ τὸ ἀποκεκλεισμένον κῆπον ἀποσυλῆν, οὐδὲ τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον ἀποσφραγίζεσθαι. Σύμφωνανα ταῦτα τῶν ἐν ἀποκρύφοις ἱστορουμένων· ὅτι τοσοῦτον ἐξελέγη μόνον ὁ Ἰωσήφ ἐκ ὀνόματι τῆς μνηστείας τὴν φυλακὴν αὐτῆς ποιεῖσθαι τῆς παρθενίας· οὐ γὰρ δὴ καὶ τὸ κοινωνήσαι γάμων αὐτῇ ποτε, μὴ καὶ ἱεροσυλίαν κατακριθῶσιν ἀντικρυς, ἀποσυλῶντες τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα.

¹² Luc. i, 32. ¹³ Luc. i, 33. ¹⁴ I Cor. xv, 28: "Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα... Cum autem sub-jecta fuerint illi omnia, etc. ¹⁵ Luc. i, 34.

(2) Intellige Jesum filium Nave.

sunt tangat, neque ut hortum conclusum deprædetur, neque ut consignatum librum resignet. Certe hæc sunt cum iis quæ in apocryphis narrantur, Josephum videlicet in hunc ædummodo finem electum fuisse, ut desponsationis nomine virginitatis ipsius custodiam haberet, haud vero sane, ut cum ipsa in connubii quoque consuetudinem aliquando veniret; absit enim ut in donarium Deo devotum manus injicientes continuo vel sacrilegii damnarentur.

IC. Τί οὖν ὁ νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος; A XVI. Quid itaque ille sponsæ adductor, nuptiarumque auspex angelus? [Vide quomodo a Virgine dubitationes abigat et] quomodo incontaminatas ipsi nuptias ineffabilemque partum [et incomprehensibilem ejusdem rationem] quasi interpretes exponat, ac mysterium simul Trinitatis eam edoceat. [Nihil, inquit, opus est viro; neque enim tua cum aliis mulieribus, sicuti nec quæ sunt filii tui cum aliis filiis, quidquam commune habent. Conceptio tua haud sane virginitatis est funus, sed e converso ob-signatio potius et custodia. Tene igitur, o Virgo, quod tibi revelatum; quod silentio est obvolatum, ne quæras. De partu fidem facio; de modo dicere mitto. Nuntius enim tibi dispensationis, non magister veni: minister et præco Dominici adventus missus sum, non interpretes, neque explanator mandati. Quomodo futurum id sit, novit ipse qui adest: nam adesse eum, perspectum habeo; at modum edicere, mihi non suppetit]. *Spiritus sanctus superveniet in te (et virtus Altissimi obumbrabit tibi¹⁷)*. [Non enim viri, sed Spiritus sancti erit adventus, et ipsius virtutis Altissimi obumbratio. Spiritus, ergo inquit, superveniet] qui Filio viam ingressumque præparet, ac prior in te sistat, tum thalamum illi præmundet, seu potius jam antea mundatum et exornatum splendidiori adhuc decore exornet.

Καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· τοῦτο, καὶ ὁ Υἱὸς ἅμα καὶ ὁ Πατήρ· ὁ μὲν, ἡ δύναμις, ὁ Υἱός· ὁ δὲ, ὅπερ ἡ δύναμις, ὁ Πατήρ. Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.

Καὶ ἐπισκιάσει σοι· σκιάσει μὲν τὸ Πνεῦμα, ἐπισκιάσει δὲ Υἱός, καθάπερ ἐσκιαγραφημένοις τισιν ἤδη παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς χαρίσμασιν ἐπιβάλλων καὶ αὐτὰ τὰ χρώματα, αὐτὰ δὲ αὐτοῦ πάντα τὰ πατρικὰ γνωρίσματα· ἡ καὶ τὴν ἀθέατον αὐτοῦ, φησὶ, μορφὴν ἐν σοὶ καὶ σκιωδῶς περιγράφει, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ἐν σοὶ μορφωθήσεται· ἡ καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς αὐτῇ σφραγίς, τὸ ἀπαύγασμα, τὸ ἀποσκίασμα, καὶ σοὶ διασημανθήσεται, πάσας ὁμοῦ τὰς πατρικὰς ἐνεργείας εἴσουσιν σκιάς καὶ τοὺς χαρακτήρας ἐν ἐκτυπῇ περιφέρων [καὶ οὗς Υἱός, ὁ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱός, γινόμενος καὶ καλούμενος.]

IZ. Ἀλλὰ σκόπει μοι τὴν ἀκρίθειαν. Τοῦ μὲν Πνεύματος, φησὶν, ἡ ἐπέλευσις, μόνῃ ἡ κατὰ σχέσιν ἑλλαμψίς· ἡ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐπισκίασις, ἡγουν ἡ κατ' οὐσίαν οἰκησις, ἡ καὶ ἡ τῆς σαρκὸς ἀνάληψις. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱός Θεοῦ. Οὐ διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν μόνον ἔνωσιν, καὶ διὰ τὴν κατὰ χάριν θέωσιν ὁ αὐτὸς καὶ Υἱός Θεοῦ καὶ Υἱός ἀνθρώπου καὶ ὢν καὶ καλούμενος, ἀλλὰ

Et virtus Altissimi obumbrabit tibi; id est, et Filius simul et Pater; Filius est enim, qui virtus appellatur; Pater vero, ejus ille virtus dicitur. Nam *Christus Dei virtus est et Dei sapientia¹⁸*. *Et obumbrabit tibi*: obumbrabit te quidem Spiritus sanctus, sed obumbrabit et Filius, gratiæ donis jam a Spiritu quodammodo adumbratis etiam suos (per se) adjiciens colores, ipsas utique a Patre acceptas sui ipsius proprietates omnes; seu etiam, inquit, invisibilem suam formam in te quendam velut umbra circumscribet, nostram scilicet formam in te assumet; seu etiam, ipsam Patris signaculum, splendor¹⁹, adumbratio etiam in te manifestabitur, omnes pariter paternas virtutes, seu umbras atque lineamenta in seipso circumferens [et filius tuus existens et vocatus, D qui etiam Dei ac Patris est Filius].

XVII. Verum inspice, quæso, accuratum sermonem. Sancti Spiritus, inquit, adventus illuminationem tantummodo dicit per habitum; adventus vero Filii est præterea obumbratio, videlicet inhabitatio secundum substantiam, seu ipsa etiam carnis assumptio. *Ideoque et quod nascitur sanctum, vocabitur Filius Dei²⁰*. Tum Filius Dei tum Filius hominis ipse et est et vocatur, non solum

¹⁷ Luc. 1, 35. ¹⁸ I Cor. 1, 24. ¹⁹ Hebr. 1, 3. ²⁰ Luc. 1, 35.

propter unionem secundum hypostasim ac per deificationem secundum gratiam, sed etiam propter idiomatum communicationem; adeo ut et homini per sepe tribuantur, quæ natura suasunt Dei propria, et vicissim Deo, quæ suapte natura sunt propria hominis, videlicet et propter arctissimam unionem

XVIII. [Curnam vero (angelus) non dixit, quod generatur ex te, sed simpliciter, quod generatur ¹¹? Quia noverat, non mulieris, sed proprie ac primarie viri esse generationem. Et sane patris est generare; matris vero, cum receperit, generationem ad finem perducere, atque in lucem edere. Itaque ut ostenderet, prolem illam, generantem simul et genitam, non ipsi (Virgini) ex integro, neque etiam patri cuiuspiam, sed sibi metipsi deberi ut generaretur, propterea sic locutus est.] [Fidem, inquit (angelus), faustis hinc nuntiis alia faciant nuntia, hisce similia et miraculo stupenda, quæ per me et manifestantur et executioni demandantur. Horum autem probationem multiplici ex capite præsto habeo, in nomine, in cognatione, in re ipsa, in tempore, in ipso demum prodigio. Ecce enim *Elisabet, cognata tua, concepit in senectute, quæ vocatur sterilis* ¹² (eo usque enim indomitæ sterilitatis devenerat, ut infortunium cederet ei in nomen, quo denotaretur), et, quod etiam majus est, quia nihil impossibile apud Deum ¹³].

XIX. [Et hic quidem perpende, quæso, Virginis mores, et quantam in juvenili admodum corpore et mentis et spiritus perfectionem gereret. Quamdiu enim auferat viri suspicio, in conceptionem nullatenus consensit. Sed licet, inquit, tu sis archangelus, licet superna quædam mihi et celestia nuntia deferas, at enim ut cum viro ipsa conciderat, conciperemque ac pariam, id impossibile. At postquam comissio est tum de sancti Spiritus adventu, tum de Dei Filio in ipsa inhabitaturo, acquiescit illa quidem et credit; nihil enim Deo impossibile esse; neque tamen inflatur propterea, atque extollitur, sed deprimatur potius, seseque demittit; et non modo ancillam se appellat, verum, ut consentaneum est, paralam quoque se esse ad ministerium affirmat; vorumtamen cum propositum manus se ipsa sit altius, non tam illud assumit, quam se ei famulatorem esse pollicetur.] Adhuc itaque alia ex iis, quæ ad hoc mysterium pertinent, celebranda assumant, et Virginis demirentur alius quidem prudentiam, alius vero obsequium; alius, quod splendidis adeo ingentibusque fulgentis ac magni archangeli promissionibus capta non fuerit; alius, quod non plus æquo a fide temperantio sese continentem exhibuerit; sed perinde et a seductæ progenitricis, Evæ, inquam, imprudenti simplicitate, et a nupera increduli cognati Zachariæ diffidentia caverit. At mihi haud miranda minus (3); imo vero etiam maximo præ reliquis (si

καὶ διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀντίπτωσιν, ὡς τοῦ μὲν ἀνθρώπου πολλάκις τὸ τοῦ φύσει Θεοῦ, τοῦ δὲ Θεοῦ τὸ τοῦ φύσει καλουμένου πάλιν ἀνθρώπου διὰ τὴν ἀκραν-ἑνωσίν τε καὶ περιχώρησιν.

11'. [Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε, τὸ γεννώμενον ὑπὸ σοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς, τὸ γεννώμενον; Ὅτι οἶδεν, οὐκ ἀπὸ γυναικὸς, ἀλλ' ἀπὸ ἀνδρὸς κυρίως καὶ πρώτως τὴν γέννησιν. Καὶ γεννᾷ μὲν ὁ πατήρ, ἡ δὲ μήτηρ διαδοχομένη, ταλίσφορεῖ καὶ προάγει τὴν γέννησιν. Ἴν' οὖν μήτε ἀπὸ ταύτης ὄλον, μήτε δὲ καὶ ἀπὸ πατρὸς, ἀλλ' ἀφ' αὐτοῦ δείξῃ τὸ γέννημα, καὶ γεννῶν ὁμοῦ καὶ γεννώμενον, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν.] [Πίστις, φησὶ, τῶνδε τῶν εὐαγγελίων, ἔτερα εὐαγγέλια προσεμπερῇ καὶ ὑπερφυῇ, δι' ἐμοῦ καὶ γινωσκόμενα καὶ γινόμενα. Τούτων δέ σοι παρὰ πολλῶν ἀπόδειξις, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀπὸ τῆς συγγενείας, ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θαύματος. Ἰδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ, ἡ συγγενὴς σου, συνέλαβεν ἐν γήρει, ἡ καλουμένη στεῖρα· τοσοῦτον εἰς ἐξ ἡμέρας τῆς ἀπαιθείας, ὥστε καὶ εἰς κλῆσιν αὐτῇ γνώρισμα εἶναι τὸ ἀτύχημα· καὶ δὴ πλεον, ὅτι οὐδὲν ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ].

12'. [Ὅρα μοι κἀνταῦθα τῆς Παρθένου τὸ ἦθος, καὶ ὅσῃν εἶχεν ἐν νεαρῷ κομιδῇ τῷ σώματι καὶ φρονήματος ὁμοῦ καὶ πνεύματος τελειότητα. Ἔως μὲν γὰρ ἀνδρὸς ὑπόληψις ἦν, τὴν σύλληψιν οὐκ ἔδεχτο. Ἀλλὰ κἀν ἀρχάγγελος ἦς, φησὶ, κἀν ὑπερφυῇ μοι τίνα καὶ οὐράνια κομιζῆς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλ' ἐμὲ καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν καὶ συλλαβεῖν καὶ τελεῖν, ἀμήχανον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν παρουσίαν, καὶ τὴν ἐνοίκησιν, τὴν μὲν τοῦ Πνεύματος, τὴν δὲ τοῦ Υἱοῦ προσευγγελισθῇ, καίθεται μὲν καὶ πιστεύει· μὴδὲν γὰρ ἀδύνατον εἶναι Θεῷ· φουδᾷται δὲ καὶ ἐπαίρεται οὐδὲ οὕτως, ἀλλὰ καταπίπτει μᾶλλον καὶ ὑποστέλλεται· καὶ δούλην μὲν αὐτὴν οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ, ὡς εἰκὸς, ἐτοίμην εἶναι λέγει πρὸς τὸ ὑπουργημα· ὡς δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὄν, οὐ δέχεται μᾶλλον ἢ ἐπεύχεται τὸ ἐπάγγελμα.] Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο τι τῶν περὶ ταύτην τὴν μυσταγωγίαν ἐπαινέτω καὶ θαυμάζέτω τῆς κόρης, ὁ μὲν τὴν ἀσφάλειαν, ὁ δὲ τὴν εὐπειθειαν· ὁ μὲν, ὅτι μὴ συνηρπάγῃ λαμπράς οὕτω καὶ μεγάλας καὶ παρὰ λαμπροῦ καὶ μεγάλου τοῦ ἀρχαγγέλου ταῖς ὑποσχέσεσιν· ὁ δ' ὅτι μὴ πέρα τοῦ μετρίου δυσπειθῶς ἐχρήσατο ταῖς ἐναντιώσεσιν· ἀλλ' ἐπίσης ἐξέφυγε καὶ τῆς προγονικῆς ἀπάτης, τῆς Εὕας, φημί, τὴν εὐθείαν, καὶ τῆς συγγενικῆς ἀπιστίας τοῦ Ζαχαρίου πρὸ μικροῦ τὴν ἀπειθειαν. Ἐμοὶ δὲ καὶ τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης οὐχ ἥττον δοκεῖ θαυμάσεν, ἀλλ' εἴπερ τι τῶν ἄλλων, ἐκκλητικώτατον, δι' ἣν τάχα καὶ ἐπὶ

¹¹ Luc. 1, 35. ¹² Ibid. 36. ¹³ Ibid. 37.

(3) Sententia sane dignissima est quam prae oculis nunquam non habeat quisquis de sanctas

Virginis prerogativis absque erroris periculo dijudicare cupit. *Mira omnia fuerunt, quæ ad Mariam*

τοσοῦτον ὑψώθη, καὶ πρὸς ὑπουργίαν ἀφιερῶθη τοῦ ταπεινώσαντος ἑαυτὸν μέχρι καὶ σώματος καὶ θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Τί γὰρ φησιν; Οὕτω τοῦ ἀρχαγγέλου καὶ σχημάτων καὶ ῥημάτων τυχοῦσα, καὶ καχαριτωμένη καὶ νόμφη ἀκούσασα τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς λεγομένοις πιστεύσασα, δούλην ἑαυτὴν ὁμῶς καλεῖ· καὶ τὴν ἐπαγγελίαν δέχεται μὲν καὶ συγκατατίθεται, ὥς δὲ μὴ κατ' αὐτὴν, ἀλλὰ κρεῖττονα καὶ προσδοκίας οὖσαν, ἐπεύχεται. Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Ταῦτά τινι κάκεινος ἀπῆλθεν εὐθὺς ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, [ὃ μόνον ἀπαρτίσας ὅπερ ἐδοῦλετο, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαυμάσας τοῦ παρθενικοῦ κάλλους τὴν ὡραιότητα, καὶ τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολὴν, καὶ μηδὲν ἐπὶ πλεόν βασιανίσαι θελήσας, ἀλλὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐκεῖ- νης δεξιόμενος.

ὡς angelus non solum munere, quod sibi cordi erat, praeque virtutis eminentia, nihilque ulterius habens, quod sciscitaretur, sed jam assensus illius confessionem assecutus.

R'. Εὐδομά μοι τὰ μέχρι τούτων· τὰ δ' ἐντεῦθεν εὐστομα κείσθω, ὥς οὐκ ἄρρητα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀληπτα, καὶ χρόνῳ μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τρόπῳ τῆς ἄνω καὶ πρώτης γενήσεως ἢ μόνῃς λειπούμενα. Καὶ τάχα ὥσπερ ἀνδρὸς ἀχραντον, οὕτω καὶ λόγων ἀμέθεκτον, ὁ τεχθεὶς Λόγος τὴν σύλληψιν διεφύλαξεν, ἀπορον μὲν πιστευθῆναι θελήσας, ἀπορον δὲ ταύτην ἐρμηνευθῆναι διατηρήσας. Ἐκεῖνο δ' οὐκ ἀπορον, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐπορον καὶ τῆς ἀμερίστου Τριάδος ἀμέριστον· ὥς ὅτι σαρκούται μὲν, οὐκ ἄλλος τις τῆς Τριάδος, ἀλλ' ὁ Υἱός, ἵνα καὶ πάλιν ὡς Υἱὸς μέλῃ, μὴ μετατιθεμένης τῆς ἰδιότητος· ἢ καὶ πάλιν Δημιουργός, καθάπερ κτίσας τὸ πρότερον, οὕτω καὶ ἀνακαινίσας τὸ δεύτερον· ἀλλὰ καὶ υἱοὶ γενώμεθα δι' Υἱοῦ, διὰ τοῦ φύσει, θέσει προσοικειούμενοι, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ κληρονόμου πρὸς τὴν συγκαληρονομίαν παρακαλούμενοι.

vel etiam ut naturæ Artifex quemadmodum prius creavit, ita nunc opificium suum secundu renouet; quin etiam ut filii per Filium efficiamur, per eum nimirum, qui Filius est natura, adsciscamur in filios adoptionis, perque eum, qui hæres est naturalis, in communionem hæreditatis vocemur.

Καὶ ὅτι ἐνοῦται μὲν τῇ σαρκὶ πᾶσα καὶ τελείως ἡ θεότης, οὐσιωδῶς· μόνος δὲ ὁ Υἱός, ὑποστατικῶς· εἴπερ καὶ ὀλικῶς μὲν ἡμεῖν ἡ θεότης ἐν τῷ Πατρὶ, ὀλικῶς δὲ τῷ Υἱῷ, ὀλικῶς δὲ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· καὶ οὕτως ὅλη μὲν ἡ τῆς θεότητος φύσις ὅλη τῇ ἀνθρωπίνῃ κρατεῖσα φύσει, τὸν θεάνθρωπον ἀπετέλεσεν. Οὐ μὴν ὥσπερ ὅλη τῇ φύσει τὴν φύσιν ὅλην, οὕτω καὶ τὰς ὑποστάσεις ὅλας ὅλαις ταῖς ἀνθρωπίναις ἐνωθῆναι λέγειν ἐκδιασθησόμεθα· ἀπαγε! οὐδὲ διανοηθῆσόμεθα. Ἀλλ' ὅλην μὲν ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι τὴν θεότητα, ὥς πρὸς τὰς φύσεις, μόνον δὲ τὸν Υἱὸν μόνῃ τῇ τοῦ Υἱοῦ κει- κρᾶσθαι σαρκί, ὡς πρὸς τὰς ὑποστάσεις ὁμολογῇ-

²² Philip. 11, 8. ²³ Luc. 1, 38.

pertinent, ac mira adeo, ut jura nescias, quid stupere in ipsa magis debeas. At vero patitur hæc sibi perpetuo constans miraculorum series, ut in ipsi ejusdem initiis communi cæterorum misero æque et

A quidem in Virgine atted præ alio mirandum sit stupore digna videtur humilitatis profunditas, propter quam et ad sublinem adeo altitudinem facile evecta est, et sacrata divinitus fuit tremendo illius ministerio, qui humiliavit semetipsum neque ad (assumendum) corpus, et ad mortem, mortem autem crucis ²². Quid enim ipsa sator? Archangeli tum adspectu tum alloquio ad hunc modum dignata, et tum gratia plena tum Dei sponsa appellata, pro verissimis insuper illa, quæ dicebantur, plane habens, ancillam tamen semetipsam vocat; et his, quæ sibi proponuntur, acquiescit illa quidem, et consensum præbet; tamen veluti quæ meritis suis celsiora sint, sed et præter omnem expectationem flant, ad ea mere officium famula potestetur: B Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum ²³. Sic ipsa quidem; et statim discessit ab

tuum ²³. Sic ipsa quidem; et statim discessit ab

XX. Plana mihi hæc neque omnia; at quæ dein succedunt, silentio præstat transmittere, quippe quæ non modo verbis nullatenus enarrari, sed ne cogitatione quidem attingi possint, quæque a celesti illa ac prima, alloquin singularissima, generatione, et si ratione temporis deficiant, at non deficiunt ratione modi. Et, ut facile patet, Verbum, nasci dignatus, conceptionem suam quemadmodum a viri opera puram, ita ratiocinationibus imper- viam custodivit, volens nempe, ut factum sine semine fides eam crederet, et eandem omni investigationi servans inaccessam. Illud tamen haud capto difficile, quinimo facile est et obvium, atque individuae Trinitati prorsus necessario conveniens, quod non alia quæpiam Trinitatis persona, sed Filius carnem induat, ut et denuo, non mutata personali proprietate, tanquam Filius persistat;

Illud præterea exploratum est, totam quidem divinitatem perfecte ac substantialiter, solum tamen Filium hypostatice, carni conjungi. Siquidem, ut fide tenemus, divinitas est integra in Patre, integra in Filio, integra et in Spiritu sancto; et sic profecto tota natura divinitatis, toti humanæ conjuncta naturæ, perfectum Deum hominem constituit. Neque tamen eo adducemur ut temere dicamus, quemadmodum totam naturam naturæ toti, sic etiam personas omnes (divinas) humanis omnibus unitas fuisse. Absit, ac ne leviter quidem id mentem subeat. Sed profiteamur, integram humanitati integræ divinitatem, quoad naturas qui-

abjectissimo fato obvoluta divina Virgo appareat? Essetne dubitandi locus, an aliquid sit in Virgine, quod præ aliis prærogativis minus stupendum videri possit?

dem atinet, unitam esse : quoad hypostases vero, solum Filium soli suimet ipsius carni conjunctum fuisse. At rursus non sicut hypostatice carnem assumpsit solus Filius, ita etiam in efficienda assumptione agit ipse solus, sed et cum beneplacito Patris, et cooperatione Spiritus; et sic mihi rursus in sua unitate Trinitas dignoscitur, et unus existens Deus, non divisim, sed conjunctim operatur.

XXI. Præterea inter ea, quæ scitu maxime necessaria sunt, ac mysterii incarnationis quasi summam constituunt, illud etiam repensandum censeo, ne minimum quidem temporis prius carnem seu hominem existisse, postea vero Dei Verbi carnem seu etiam hominem evasisse, adeo ut dum hac ratione præexistentem utramque pariter naturam profiteremur, ex duplici et seorsim præexistenti singulati natura, ad profitendam duplicem personam prolabamur; sed caro simul existit cum Verbo, et simul cum carne Verbum, et Deus cum homine, quamvis tanquam Verbum et Deus præexistit ei, quod nunc sit, divinitas scilicet humanitati. Etenim ut nova hæc exsurgat creatura, ciet profecto Verbum naturam, quamquam non per sationis, sed per plasmationis opus eam ciet, prout inquit etiam quidam eorum, qui ante nos fuerunt; consistit autem in Verbo natura, tota toti copulata, et ea quidem sensibilis juxta ac rationalis, passibilis ac spiritualis; atque ita denum persona prodiit composita illa sane, sed non duplex, et e converso natura quidem duplex, non autem composita, quippe illarum utraque inconfusa manet. Et sane, quid erit tandem Christus, si omnino neque Deus sit, neque omnino homo, sed quidpiam sit ex utroque commixtum, nihilque cum alterutra natura commune habeat? Insuper ecqua tandem ei voluntas aut operatio (4), si neque humano neque divino, sed alio quodam modo permixta et velit et operetur? Nempe comparanda hæc iis erunt, quæ in fabulis de quibusdam animantibus narrantur, si tamen et ista vera sint, et non mere conficta, quemadmodum audimus et credimus.

XXII. Verum ista et ad alium potius sermonem et ad aliud spectant tempus, non vero ad gratiarum actionis potius quam certaminis solemnitatem. Hoc mihi nunc propositum est, ut et simul vehementer admirer, et gaudeam, et sancto terrore percellar, atque adeo grati quoque animi oblationem adjiciam. Quamquam plane nescio, cuinam amplius affectui indulgeam, admirationisne an sacri horroris, num gaudii an gratulationis, ac rursus quamnam (mysterii) partem magis stupeam, an quo pacto Deus evadat homo, an quomodo homo fiat Deus; ac quomodo totus Deus et simul solus Filius naturam humanam induat; vel quomodo Filius et totus in sinu Patris, et totus sit in utero matris; et quomodo Verbum vere dimensionem corpoream acquirat, aut quomodo massa Verbo convenire queat, vel, ut finem faciam, quo pacto virgo gignat, vel virgo conceptionis capax sit, et post conceptum virgo servetur.

(4) Conjici ex his potest, Joannem Geometram post exortam monothelitarum hæresim floruisse. Palam est enim, Eutychiani erroris partem, quæ

σωμεν. Οὐ μὴν οὐδὲ πάλιν ὡςπερ ὑποστατικῶς ὁ Υἱὸς μόνος, οὕτω καὶ ἐνεργητικῶς, ἀλλ' εὐδοκίᾳ μὲν τοῦ Πατρὸς, συνεργίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος τὴν πρόσληψιν ἀπεργάζεται, καὶ οὕτω μοι πάλιν ἡ Τριάς ἐνοούμενη γνωρίζεται, καὶ ὁ εἰς Θεὸς πρὶν διαιρεθῆναι συνάγεται.

ΚΑ'. Κάκεινο δὲ τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰδέναι, ὅτι καὶ τῶν τῆς οἰκονομίας ὁλομαι συνεκτικωτάτων, ὅτι μὴδ' ὅσον οὖν πρῶτον ἀρξέ, μὴδὲ ἀνθρώπος, εἴτα Θεοῦ Λόγου ἀρξέ ἢ καὶ ἀνθρώπος, ἵνα οὕτω προϋποστάσας καὶ ἀμφω τὰς φύσεις ὁμολογήσαντες, εἰς διπλὴν κατενεχθῶμεν ὑπόστασιν ἐκ τῆς διπλῆς καὶ ἰδίᾳ προϋποστάσεως ἑκατέρῃ φύσεως· ἀλλ' ἅμα μὲν τῷ Λόγῳ ἢ ἀρξέ, ἅμα δὲ τῇ σαρκὶ ὁ Λόγος, καὶ ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ, εἰ καὶ προῆν, ὡς Λόγος τε καὶ Θεός· ὑπόστασις δὲ τὸ πρὸν τῷ νῦν, ἡ θεότης τῇ ἀνθρωπότητι. Περὶ γὰρ τὸ ὅν τὸ γινόμενον, κινεῖ μὲν γὰρ ὁ Λόγος τὴν φύσιν· κινεῖ δὲ δημιουργικῶς, ἀλλ' οὐ σπερμαντικῶς, ὥς τις ἔφη καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν· συνίσταται δὲ καὶ περὶ τὸν Λόγον ἡ φύσις, ὅλη πρὸς ὅλον, αἰσθητὴ τε καὶ λογικὴ, παθητὴ τε καὶ νοερὰ· καὶ οὕτω προῆλθεν ὑπόστασις, σύνθετος μὲν, οὐ διπλῇ δέ· καὶ φύσις διπλῇ μὲν, οὐ σύνθετος δέ· ἀφύρτα γὰρ καὶ ἑκότερα. Τί γὰρ καὶ ἔσται Χριστός, εἰ μήτε καθαρῶς ἀνθρώπος ἔσται, μήτε καθαρῶς ἔσται Θεός, ἀλλ' ἴν' ἀμφότερα συμπεφυκῶς ᾖ, καὶ ἀμφοτέρων ἐκτὸς ᾖ; τί δὲ καὶ ὅπως ἐθελήσει καὶ δράσει, μήτ' ἀνθρωπίνως, μήτε θείως, ἀλλ' ἄλλον τινὰ τρόπον σύνθετον ἐθέλων καὶ δρών; ἢ ταῦτα μὲν ἔσται τὰ μυθώδη τῶν ζώων, εἴγε κάκεινα ἔσται, καὶ μὴ ἐν ἐπινοαίαις μόνον, καθάπερ ἀκούομεν καὶ πιστεύομεν.

ΚΒ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσω; ἐτέρου λόγου τε καὶ καιροῦ, καὶ οὐ τῶν χρησιμῶν μᾶλλον, ἢ ἐναγωνίων. Νυνὶ δὲ βούλομαι μὲν ἅμα πολλὰ θαυμάζειν, καὶ χαίρειν, καὶ φρίττειν, ἡδὴ δὲ καὶ τοὺς χρησιμῶν προσάγειν. Οὐκ ἔχω δ' οὐτινος ἂν καὶ μᾶλλον γένωμαι, τοῦ θαύματος ἢ τῆς φρίκης, τῆς χαρᾶς ἢ τῆς εὐχαριστίας· καὶ τοῦ θαύματος· ὁποτέρου μᾶλλον τοῦ μέρους, ὅπως ὁ Θεὸς ἀνθρώπος, ἢ ὅπως ὁ ἀνθρώπος γίνεται Θεός· καὶ ὅπως ὁ Θεὸς ὅλος καὶ ὁ Υἱὸς μόνος, ἢ ὅπως καὶ ὅλος ἐν τῷ κόλπῳ τῷ πατρικῷ, καὶ ὅλος ἐν τῇ νηδύϊ τῇ μητρικῇ· καὶ ὅπως ὁ Λόγος ἐκ Λόγου παχύνεται, ἢ ὅπως τὸ πάχος τῷ Λόγῳ συνέρχεται· ἢ ὅπως, ἵνα τὸ τελευταῖον εἴπω, παρθένος γεννᾷ, ἢ παρθένος τὴν σύλληψιν δέχεται, καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν παρθένος διαφυλάττεται.

Verbo convenire queat, vel, ut finem faciam, quo

in monotheliticam desiit hæresim, hic ab eo perstringi.

Πόσα μοι καὶ πηλίκαι τοῦτου τοῦ μυστηρίου τὰ θαύματα, καὶ ὅμοιως ἀφραστα καὶ ὁμοίως ἀγνωστα! Πάντα μὲν γὰρ, ὅσα ἐγὼ, δι' ἐμὲ γίνεται θεὸς ὑστερον· οὐ μόνον ὁ ἀόρατος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπερινόητος ὁρατός· ὁ ἀόριστος ὀριστός, ὁ ἀπερίοριτος περιγραφτός, ὁ ἀύλος ὕλικός, ὁ ἀναφής ἀπτήρ, ὁ ἀπαθής παθητός, ὁ ὑπερούσιος, ὁ ὑπέρχρονος, ὁ ἀθάνατος, κτιστός, ἐφήμερος καὶ θνητός. Οὐπω δὲ καὶ ὁ ἀνερμήνευτος ἐρμηνευτός, οὐδὲ καὶ ὁ ἀκατάληπτος, εἰ καὶ τῇ σαρκὶ ληπτός, καταληπτός τῷ θαύματι τῆς σαρκώσεως. Ἄλλ' εἰ δεῖ τι καὶ τολμηρότερον εἰπεῖν, ἀκαταληπτότερος, ὅσω τῇ πρὸς τῆς φύσεως ἀκαταληψίᾳ καὶ τὴν ἐκ τῆς προσλήψεως προσελάβετο· οὐκ ἀνθρωπότητι μίξας θεότητα μόνον, ἀλλὰ καὶ μίξας ἀδικαιρέτως, καὶ κεράσας ἀφύρτως· οὐδὲ κεράσας οὕτω τὰς φύσεις, ἢ μίξας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ θελήματα. Ὁ μὲν οὖν οὐχ ὥσπερ ὑπὸ χρόνον, οὕτω καὶ ὑπὸ λόγον εὐδόκησε τεχθῆναι, καὶ χάρις αὐτῷ τοῦτω· ὅτι καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ ἡ χάρις ὁ καὶ τρόπος τῆς χάριτος.

nis mysterio proficiscitur, incomprehensibilitatem adiecit: dum videlicet humanitati divinitatem non connectit modo, sed indivisibiliter connectit, et semola quavis confusione permiscet; neque hoc pacto naturas tantum modo permiscet seu connectit, verum etiam operationes et voluntates. Quod itaque non ea ratione ipsi nasci placuerit, ut quemadmodum tempori obnoxius factus est, ita sermone effabilis evaderet, etiam in hoc ipso revelatur gratia: quoniam tum gratia, tum ratio gratiæ omnem dicendi facilitatem superant.

ΚΓ'. Ὁ δὲ λόγος ἤδη καὶ τοῦ περὶ τὴν Παρθένον θαύματος ἀψάσθαι μὲν ἐρᾷ, προσπελάσαι δὲ διιγγίῃ. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ μεγάλα καὶ τὰ κατὰ τὴν Παλαιάν θαύματα· θάλασσά τε διισταμένη καὶ πάλιν συναπτομένη· καὶ πέτρα πλημμυρομένη νάμασι· ποταμοὶ ῥηγνύμενοί τε καὶ ἀναχαιτιζόμενοι· ἥλιος μὲν ἐπιγόμενος· νεφέλῃ δὲ καὶ προτρέχουσα, στύλος προερχόμενος τε καὶ ἐπιερχόμενος· πηγὴ πικρὰ μάλι βρούσα, καὶ ξηρὰ ῥάβδος· ἀνθεσι βρούσα· καὶ ἐτι πρὸς τούτων καιομένη τε βάτος ἀκαυστα, καὶ ὁροσιζομένη κάμινος ἀσβεστα· καὶ ὕδωρ ὕδασι ἐσφυρούμενον, καὶ ἐν τῷ πολλῷ, πλάκας δακτύλῳ θεοῦ γραφόμεναι, καὶ ὥσπερ ἄμμος πετεινὰ βραχόμενα· καὶ τὰ τούτων ἀρχαιότερά τε καὶ ἐμφανέστερα, καὶ νῦν πάλιν νεώτερα· σταίρει τίττουςαι, καὶ γηραιαὶ βλαστάνουσαι, παραλόγως μὲν, οὐκ ἀσπύτως δέ! Ἄλλὰ τί μοι ταῦτα, πρὸς τὸ νόμους λυθῆναι λόγου καὶ φύσεως; Ἄλλ' οὐχὶ χρόνον τε καὶ πηρώσεως καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν παρθένον; Οὐκ ἄνθος οὐδὲ καρπὸν, ὥς ἡ ῥάβδος, μόνον, οὐδέ τι ῥευστὸν ἢ καὶ σφυγόν, ὥς ἡ πέτρα τὸ νῆμα, ἀλλὰ βροτὸν, μᾶλλον δὲ θεῖον ὁμοῦ καὶ βροτὸν, λογικόν τε καὶ νοερόν· καὶ οὐχ ὅσον μὴ φλεχθῆναι, ἀλλὰ καὶ θεωθῆναι, μηδ' ὕλικῃ, καθάπερ οἱ καὶδες, ἀλλὰ θεοῦ φλογί· μηδ' ἀκαρπῇ καὶ ἐξωθεν σχεῖν τὴν φλόγα, καθάπερ ἡ βάτος, ἀλλ' ἐνδον τε καὶ ἐπὶ τοσοῦτον· καὶ μὴ διεσθῆναι δοῦναι μόνον, καθὰ καὶ ἡ Ἐρυθρὰ πάλαι τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ σάρκα δοῦναι τῷ ἐξ αὐτῆς· μηδὲ ἀπλῶς γραφῆναι, καθάπερ αἱ πλάκες θεοῦ δακτύλῳ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν συνουσιωθῆναι τὸν Λόγον, καὶ ὑποστῆναι τὸ πρόσλημμα, τίσι ταῦτα παραδεδεῖν εἰκό;;

(4*) Ad Elisabeth Præcursoris matrem hæc spectant.

Quot et quam sublimia in hoc mysterio mihi elucet miracula, quanta sermonis juxta ac mentis meæ vim superantia! Quidquid enim ipse sum, hoc ipsum Deus novissime propter me nascitur; qui nedum invisibilis oculis, sed ne mente quidem comprehensibilis est, hic fit visibilis; infinitus evadit finitus, incircumscribitur circumscribitur, materiam induit qui nescit materiam, fit palpabilis qui tangi nequit, exors passionum fit passio: obnoxius, et creatura temporalis ac mortalis apparet qui substantiam omnem et omne tempus prætergreditur, ac natura est immortalis. Neque tamen propter admirandam incarnationem efficitur, ut qui omnem vincebat investigationem, investigationi deinde præeat, neque iterum ut qui incomprehensibilis erat, utut carne comprehensus, comprehendi cogitatione queat. Quin imo, si quid etiam audacius fari licet, longe incomprehensibilior evadit, quatenus incomprehensibilitati, quæ propria est divinæ naturæ, eam, quæ ex assumptæ carnis

XXIII. Verum sermo jam et illud portentum exoptat delibare, quod in Virgine suspicimus; sed eo accedere dum nititur, quadam veluti vertigine se laborare persentit. Et sane multa utique ac magna splendent etiam in veteri fœdere prodigia: maris undæ hinc inde recedentes, atque iterum in unum confluentes, laticæ e petra erumpentes et exundantes: fluminum impetus tum interruptus tum retractus; sol stare jussus; tum etiam nubes præcurrens, et columna ignis modo præcedens, modo subsequens: fons amarus melle diffuens, et arida virga floribus onusta; ac præterea ante ista rubus ardens et non combustus; tum fornax inextincta, sed røre madens; et aqua aquis incensa, atque, ut plura prætermittam, talis Dei digito conacriptæ, et volucres instar arenæ deplocentes. et manna coelitus demissum, aliaque his et antiquiora et præclariora, ac recentiora quoque, quæ nunc iterum evenere, steriles parientes (4*), et effœta ætate mulieres inopinate, quanquam non sine suscepto semine, in utero gestantes! Verum enimvero quid ista mihi, si cum deficientibus (in Virgine) tum ratiocinationis nostræ, tum naturæ legibus conferantur? An vero ætas effœta ac sterilitas (partu miro ditatæ) ullo modo comparari queant cum portentis illius, quæ virgo et conceperit, et pepererit? Quod autem non florem tantummodo fructumve protulerit, uti prisca illa virga, neque fluxum quidpiam atque inanimatum, sicut olim petra laticem, sed hominem, quinimo Deum simul et hominem ratione intelligentiaque præditum. Quodque non modo combusta non fuerit, imo di-

vina sit effecta, cum tamen non materiali flamma, ut olim tres pueri, sed solumburenti Dei ipsius igne corripetur, neque ad breuem horam et extrinsecus, ut olim rubus, verum intrinsecus et ad tempus tam diuturnum: ac rursus quod non more transitum dederit, ut olim Rubrum Israelitis, sed etiam carnem prodeunt ex ipsa praeberit; quod insuper non simpliciter, ut quondam legis tabulae, Dei digito conscripta sit, sed eandem cum illa substantiam ipsum Verbum habuerit, et quod ex ipsa assumebat, in suam hypostasim adseuerit; hæc, inquam, omnia quibusnam aliis portensis comparari possunt?

XXIV. Quod vero non modo conceperit virgo, A et conceptum deum sortum in lucem ediderit, sed præterea enixa virginitatem servaverit, nonne duplex prodigium vel in ipsa tantum virgine mysterium nobis ostendit? Cæterum adhuc majus (si tamen quodpiam majus dicere licet) priori posterius apparet. Nam quod Verbum nondum corporea massa circumvestitum ineffabili quidem ratione, sed prorsus integris virginalibus claustris ingressus fuerit, carnemque assumpserit, hoc sane mirabile est, et nullatenus comprehendi potest. Quis enim hoc negat? Non adeo tamen admirandum illud est, quemadmodum quod cum assumptis quoque crasso corpore egressus, portam, uti prius, obseignatam reliquerit, velut ac nunquam transisset.

XXV. Qui porro momentum esse possit, prodigii hujus pelagus investigare? Hoc ipsum enim admirandum adeo veteribus quoque visum est, ut vel prophetæ, a longe illud intuentes, nunquam non stupore percellerentur, et non modo ipsum annuntiarent ubique, sed et symbolis quibusdam umbrisque delinearent, si forte obscurioribus aliquibus veluti coloribus tantæ rei magnitudinem ratione aliqua adumbrare possent. Atque his edoctus, ipse quoque cum prioribus ea comparare novi, quæ prius comparatione carebant. Ad illud enim vel unum virginitatis prodigium sic se habent ea omnia, prout ad veritatem se habet typus, ad corpus umbra, atque ad rem ipsam somnium. Virginem quippe illa omnia adumbrabant; usque symbolis præsignatam esse omnes ipsam existimant, congruisque nonnibus appellant, mare divinum iterumque adunatum; portam perviam simul et clausam; fornacem rore madentem simul, atque ardentem; rubum incoctum, sed non combustum; nebem diei simul et recti itineris nuntiam; columnam ignis, non modo, crediderim, divinum ignem in se ferentem, veram etiam divinum novumque populum contra spirituales Pharaonem communientem; potram mel, Verbum scilicet, effluentem; virgam progerminantem florem, qui generis humani fragrantia est et gloria; [terram, quæ semper sui similis, ac celestis alimentis referta inventa est; quæque manna, panem minime cœctum, præfert, quem scilicet neque aratio neque commissum semen auulit;] nunquam temerariam arcam, hortum inviolabilem, lucernam nunquam non lucentem, templum inaccessum, montem non sectum ac virtutibus frondentem, tabulam a Deo conscriptam; urnam Deum continentem; mensam in qua panis est vitæ; lectulum in quo requiescit qui potens est, scalam per quam et descendit Deus, et ascendit homo, terris innixam atque cœlos attingentem.

XXVI. Hæc tam præclara, atque his etiam potiora

ΚΑ'. Τὸ δὲ μὴ μόνον καὶ συλλαβεῖν παρθένον, καὶ συλλαβοῦσαν διατελεῖν, ἀλλὰ καὶ τεκοῦσαν τὴν παρθένον διατηρεῖν, πῶς οὐ διπλοῦν μὲν ἡμῖν τὸ κατὰ τὴν παρθένον μόνον ἀναδεῖξαι τοῦ μυστηρίου; μείζον δὲ, ὥστε τι μείζον εἶπαι ἔξεστι, καὶ τοῦ προλαβόντος, φαίνεται. Τὸ μὲν γὰρ μήπω παχυνθέντα τὴν λόγον, ἀφράστως μὲν, ἀσέστως δὲ τῶν νομογράφων εἰσελθεῖν κλειθρῶν, καὶ σάρκα λαβεῖν, θαυμαστὸν μὲν καὶ οὐδὲ καταληπτὸν· πῶς γὰρ οὐ; οὕτω δὲ τοσοῦτον, ὅσον μετὰ τοῦ πάχους ὅλου καὶ τοῦ προσλήματος ἐξελθόντα, τὴν πύλιν ἐσφραγισμένην ἀπολιπεῖν, ὥστε ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν διελθὼν ᾦν.

ΚΕ'. Καὶ εἰ μοι τοῦ θαύματος ἀνεγχεῖται τὸ πῆλαγος; Οὕτω γὰρ ἔθετο καὶ τοῖς πάλαι τοῦτο θαυμαστὸν, ὡς ἀνωθεν καὶ τοῦτο καὶ τοῖς προφήταις ἐκλήττεσθαι, καὶ μὴ μόνον πανταχοῦ περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ὑπογράφειν συμβόλοις γὰρ τίσι καὶ σκιαῖς εἴ πως, ὥστε ἐν ἀμαυροτέροις τοῖς χρόμασι, σκιαγραφῆσαι τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος. Κάντα ὅσα μαθὼν, ἔγνωκα, συγκρίνας ἀνωτέρω τὸ αὐτόθεν ἀσύγκριτα. Ὅσον γὰρ τύπου καὶ ἀληθείας τὸ μέσον, καὶ σώματος καὶ σκιᾶς, καὶ πράγματος καὶ ὁμιλήσεως, τοσοῦτον καὶ κινήτων πάντων ὁμοῦ καὶ μόνου τοῦ κατὰ τὴν Παρθένον θαύματος. Πάντα γὰρ ἀκρίβως αὐτὴν ἐτύπων, καὶ πάντα αὐτὴν πάντας νομίζουσι τε καὶ ὁνομίζουσι· θάλασσαν σχιζομένην καὶ πάλιν συνερχομένην· πύλιν διαβαίνομένην ὅρα καὶ κλεισμένην· κἀμινον θροεῖζομένην ὅρα καὶ φλογόμενην· βέτον καιεμένην, ἀλλ' οὐ κατακαυομένην· νεφέλην ἡμέρας ὅρα καὶ εὐθυπορίας ἀγγελοῦ· στυλὸν πυρός, οὐ τὸ θεῖον, αἶμα, μόνον πῦρ ἐπιφραζομένην, ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ καὶ νέου λαοῦ τὸν φαρὰ τὸν νοητὸν ἀσφραγισμένην· πέτραν μέλι τὸν λόγον βέουσαν, βάθρον ἀνθος, τὴν εὐαγγέλιον καὶ ἀξίαν τοῦ γένους, φέρουσαν· [γῆν μέλαιναν οἷα ἐστὶ, καὶ πλήρη τῆς θαλάσσης ἐθριστομένην τροφῆς· καὶ μέλαινα, τὸν ἀγεώργητον ἄρτον, φέρουσαν, ἐν οὗτοι θροεῖς οὗτοι σπορά ἐγεώργησε·] κιβωτὸν ἀφανιστον, κτήπον ἀστυλόν, λυχνίαν ἀσβεστον, ναὺν ἀβατον, ὅρα ἀπομυκν, ἀρεταὶς κατάνομον, πλάκα θεόγραφον, ἐτάμον θεοδόχον, τράπεζαν, ἐφ' ἧ ὁ τοῦ ζωῆς ἄρτος, κλίνην, ἐφ' ἧς ὁ δυνατὸς ἀνεπαύσατο, κλίμακα, δι' ἧς κατέρχεται μὲν θεός, ἀνέρχεται δὲ ὁ θνητός, ἀρχομένην μὲν τῶν χθονίων, ἀπτεμένην δὲ καὶ τῶν οὐρανίων.

ΚΖ'. Τοσοῦτά μοι καὶ ἐν πλείω περὶ τὴν Παρ-

θένον τὰ θαύματα, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ θαύματος εἰκο-
νίσματα· καὶ διὰ ταῦτά μοι τὸ περὶ τῆς συλλα-
βοῦσαν θαυμάζειν, ἔπεισι μὲν, οὐκ ἔξεστι δὲ, μὴ καὶ
καθυδρίσω τὸ θαῦμα τῷ θαύματι· τὸ δὲ καὶ περὶ
τὸν συλληφθέντα θαυμάσαι μὲν, ὅτῳ πλεον εὐρεῖν
ἀδύνατον· φρίξαι δὲ μᾶλλον, ἢ θαυμάσαι δέον, ἀπο-
ρον· χροτῆσαι δὲ μᾶλλον, ἢ φρίξαι καὶ θαυμάσαι
πρέπον, ἀσύγκριτον. Οὕτω μοι καὶ πολλὰ καὶ πολ-
λαχόθεν καὶ ἰσα τῆς ἑορτῆς τὰ μυστήρια· ἀλλὰ τοῦ
μὲν θαύματος τοσούτον ἐνδείξιμένος μόνον καὶ ἀπο-
λαυκῶς, ἀρίσταται.

et multiplici ex capite et dignitate paria sese obijciunt solemnitatis hujus mysteria; sed ad por-
tentia quod attinet, cum vel hoc unum iam eximium indicaverim et delibaverim, jam absisto.

KZ'. Φρίττω δὲ, Θεὸν εὐρὺν καὶ λαβὼν τῆς φύσεως
κοινωνῶν, καὶ Θεῷ τρεφόμενος, ὡς τρώγων τὸ σῶμα
καὶ πίνων τὸ αἷμα· μὴ καὶ καταφλεχθῶ νῦν μᾶλλον,
οὐ καθαρὸς τοῦ καθάρου προσεπτάμενος, καὶ τῇ
κοινωνίᾳ κοινὰ τὰ φρικτὰ λογισάμενος, καὶ Θεὸν
ἐννοῶν καὶ ὁρῶν δευτέραν μοι καὶ τηλικαύτην εὐεργ-
εσίαν κατατιθέμενον, πολλῷ καὶ τῆς προτέρας ἐν-
τάξει καὶ τῇ θυναίμῃ προτέραν, ὅσην τότε μὲν τῆς
εἰκόνης, νῦν δὲ καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς μετέδωκε, μὴ
καὶ περὶ τὴν ἐσχάτην παύτην καὶ πρῶτην εὐεργε-
σίαν καὶ κοινωνίαν, ἀγνωμονέστερος, ἢ προτεῦ, γέ-
νομαι· καὶ καθυδρίσω μὴ τὴν εἰκόνα μόνον, ἀλλὰ
καὶ τὸ ἀρχέτυπον· εἰ καὶ καθυδρίσω μὲν ἐγὼ, καθυ-
δρίσεται δὲ Θεὸς οὐδαμῶς. Φρίττω καὶ ὅσον ὅπως
τὸν ἀκριβοῦσιν, ἢ πρότερον, λογιζόμενος νομοθετῶν,
οὐ νομοθετοῦντα μόνον τοὺς ῥήμασιν, ἀλλὰ καὶ πα-
ραδεικνύοντα τοὺς πράγμασι καὶ τοὺς νομοθετηθεῖσιν
ἡμῖν παραξενάζομενον.

ipsum archetypum injuria afficiam, utcumque inferre quidem ipse injuriam possim, præcellior au-
tem sit Deus, quam ut tangi injuriis meis possit. Sed et summus, si unquam alias, me pavor occupat,
dum aeterniorem quam aeterna legistatorem recogito, qui vivendi normam non modo verbis proposuit,
verum etiam operibus demonstravit, nobisque

KH'. Χαίρω δὲ καὶ διὰ πάντα μὲν τᾶλλα· πῶς γὰρ
οὐ; οὐ μόνον τῆς τιμωρίας ἀλευθερούμενος, ἀλλὰ καὶ
θεοῦμενος, οὐ μόνον ἀπὸ γῆς ἀναγόμενος, ἀλλὰ καὶ
εἰς τῆς ἑξῆς εἰσαγόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς αἰσὺς
τοῦ; οὐρανὸς αἰρόμενος· οὐ τοῦ ἐχθροῦ λυόμενος,
ἀλλὰ καὶ τῷ Βασιλεῖ προσκαλλόμενος, ὁμοῦ μὲν
πάσης ἀπολυτρούμενος τῆς ἁμαρτίας, ὁμοῦ δὲ καὶ
ἅλης τῆς Τριῆδος ἀναπληρούμενος· οὐχ ὅσον τῆς
ἐχθρας ἀπολυόμενος, ἀλλὰ καὶ τὸν μανογενῆ Λόγον
ἀντικαταλλασσόμενος· οὐχ ὅσον θῦμα λαμβάνων
ἡμοῦ προθυόμενος, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς θυόμενόν τι καὶ
ἰσθόμενον.

KΘ'. Χαίρω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα καὶ τὰ πλείω
τούτων. Χαίρω δὲ οὐδὲν ἥττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον,
διὰ τὴν τούτων αὐτῶν πρόφασιν ἢ ἀσφάλειαν, καὶ
ὅτι μοι τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἢ τοῦ ἡμοῦ
γένους θυγάτηρ πρόξενος· ἀλλὰ καὶ ὡς οὐκ σφαλλο-
μένην πάλιν ἢ ἐπ' ἀνόδοις αὐτῇ, καὶ πρὸς τὸν οὕτως
ἤδη καταλλαγένη μετὰ δευτέραν ἐχθραν καὶ ἀδιάλ-
λακτον ἐτέρα διαλλακτικὴ εὐρηται· καὶ φάρμακον
μετὰ δευτέραν καὶ τελείαν ἀπογνώσιν, καὶ ἀνάκλη-

B in Virgine prodigia, seu potius prodigiorum ima-
gines contueor; ac propterea concipientis porten-
tum celebrare mihi quidem subit, sed fas non duco,
ne, dum laudare aggredior, miraculi majestatem
inimiam: quod vero præterea ad eum spectat,
qui conceptus est, eo quidem magis obstupescen-
dum est, quo minus vel excogitari id potuit; quo
minus vero pervium illud est, stuporem sanctus
horror vincat oportet; plaudere demum plus etiam
debet, quam et tremere ac stupere, ideo quod
nullam comparationem admittat. Sic mihi et multa

XXVII. Maximo porro metu percellor, ne post-
quam Deum naturæ nostræ consortem reperi, et
animadverti, postquam etiam Deo consortem, utpote
qui et corpus ejus manducem, et sanguinem bi-
bam (5), comburendus acerbis igni jam tradi de-
beam, quoniam purus non existens attingere pu-
rum audeo, et propter consuetudinem ea, quæ
maxime tremenda sunt, veluti communia arbitror;
vehementer timeo, ne dum certo scio ac veluti
cerne Deum, hæc alterum mihi tamque insigne
conferentem beneficium, quod et dignitate et virtute
longe etiam primo illo præcellentius est, quanto
scilicet imagine sua, quam tunc est elargitus, potior
est ipse substantia, quam nobis nunc participan-
dam præbuit; vereor, inquam, ne adversus hæc
quoque postremum atque omnium maximum beno-
ficio magis etiam quam adversus vetus illud,
ingratus evadam, et non imaginem modo, sed et
legi subjectis accenseri voluit.

XXVIII. Læter vero ob alia omnia. Qui enim ali-
ter? Non nude enim e supplicio liberor, sed etiam
divinæ consors naturæ evado; non modo e terra
eriger, verum etiam in Eden introducor, seu po-
tius in coelos ipsos evehor; non solum e manibus
inimici eripier, sed insuper Regi associo; simul
ab omni peccato redimor, et simul totius Trinitatis
templum constituo; nedum divina inimicitia
eximor, sed e converso unigenitum Verbum dono
recipio, cumque habeo non modo ut victimam co-
ram me immolatam pro me, sed præterea immo-
latam et ad vescendum mihi propositam.

XXIX. Gaudeo igitur iam propter ista, tum
propter alia his potiora. Nihilo autem minus, imo
forte etiam magis, de horum occasione et securi-
tate gaudeo, et quia tot tantorumque bonorum
conciliatrix exstiterit generis mei filia; insuper
autem quod rursus aberrantem ipsa rursus in
viam revocaverit, atque ita ei qui jam reconciliatus
fuerat, post secundam inimicitiam, utit acerbivi-
sinam, ipsa iterum ostensa sit reconciliatrix, et

(5) Luculentum habes testimonium catholicæ fidei circa augustissimum Eucharistiæ sacramen-
tu.

remedium post secundam canisq[ue] omnimodam salutis desperationem et reparatio post tot tantorumque honorum jacturam, et nova post secundam contractionem plasmatio, et post secundam inortem, eamq[ue] multo profundiore[m] et ad exactionem difficiliorem, resurrectio exstiterit.

XXX. Opportunissime porro sermo mentionem fecit novæ plasmationis et resurrectionis. Jam enim hæc eadem in mentem nobis revocabant tum jucundissima hujus diei lætitia, tum collatæ gratiæ non modus tantum, sed et tempus prorsus consentaneum. Nunc etenim cælum et terra, et hujusce rerum universalitatis tum magnitudo tum splendor nova et concinnitate et sapientia conditur. Hodie manu Dei, et ad Dei imaginem homo plasmatur (6); ac rursus hodie novo opere refingitur Dei carne et substantia, Patris quidem Verbo et brachio, habitu autem, Spiritu scilicet; hodie insuper Deus meus et Dominus et homo de monumento resurgit, ac simul Adam de sepulcro, atque universum genus humanum resurgit a lapsu, et præda antiqua infernus spoliatur, et clauditur; aperiuntur e converso, et massa nostra implentur cæli; et insuper (ut postremam illud addam, jucundissimum juxta ac tremendissimum, et cujus gratia omnia nostra disponuntur, armaque vel adversus omnes inimicos consistunt, sicut antiqua ac præstans ad nos usque fert traditio ratioque confirmat) eadem hac die communis omnium terribilisque rex simul et Deus et judex venturus est (7), et omnis creatura inde discedet vel divinitatis particeps vel igni destinata, et mundi unus erunt mundus (8), atque unum erit regnum (9), et auferetur e medio tyrannis, et regina ad Regis dexteram assidebit¹⁰ pulchritudine refulgens, et notabilibus muneribus, nimirum simul omnibus Trinitatis gratiis circumvestita; et decorata eorum, qui per ipsam nacti sunt salutem, varia multitudine ac dignitate, creaturas omnes nova gratia reparatas sibi beneficiis obstrictas ostendet.

XXXI. Sic itaque non temere in ipso sermonis exordio hanc solemnitatem et principium gaudii et medium et finem diximus; sic ipsa rursus non modo præ cæteris festivitibus stupendissima apparet atque magnificentissima, sed sane et jucundissima simul et maxima veneratione digna: istud quidem propter miram et mysterii et miraculi præstantiam; illud vero propter fulgorem lucis undequaque emicantem; et ut quidpiam adhuc majori admiratione dignum eloquar, ipsa sola

¹⁰ Psal. XLIV, 10.

(6) Auctor, uti patet etiam ex seq. § XXXIII, existimavit, venum tempus, quinimo eundem hunc diem 25 mensis Martii anniversarium habendum esse plasmationis primi hominis, et eadem plane die, ut in sequentibus tradit, Dei Filium non modo carnem humanam assumpsisse, sed etiam e sepulcro dei surrexisse.

(7) Habes igitur vestigium traditionis per Geometræ ætatem vigentis, Christum Dominum ad judicandos omnes homines eadem vigesima quinta

σις μετὰ τὴν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν ἀπόπτωσιν· καὶ ἀνάπλαισι καὶ ἀνάστασις μετὰ δευτέραν συντριβὴν καὶ θάνατον δεύτερον, πολλῷ βαθύτερον καὶ δυσανακλήτερον.

Α'. 'Αλλ' εὖ γε ποιῶν ὁ λόγος καὶ ἀναπλάσεως ἐμνήσθη, καὶ ἀναστάσεως. "Ἦδη γὰρ προσυπεμνήσθη καὶ τῆς ἡμέρας τὸ χαρίεστατον καὶ οὐχ ὥς ὁ τρόπος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς ἐν καιρῷ τῆς χάριτος. Νῦν μὲν γὰρ οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ τὸ σύμπαν τοῦτο μέγεθός τε καὶ κάλλος μετὰ καὶ τῆς ἄλλης εὐρυθμίας τε καὶ σοφίας δημιουργεῖται. Σήμερον δὲ ἀνθρώπος πλάττεται, χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνι, καὶ αὐθις σήμερον ἀναπλάττεται σαρκὶ Θεοῦ καὶ οὐσίᾳ, Λόγῳ μὲν Πατρὸς καὶ βραχίονι, φουσηματι δὲ τῷ Πνεύματι· σήμερον καὶ ὁ ἐμὸς Θεὸς καὶ Δεσπότης καὶ ἀνθρώπος τοῦ μνήματος ἐξανίσταται, συνανίσταται δὲ καὶ ὁ 'Αδάμ ἄμα τοῦ μνήματος καὶ τὸ γένος ὅλον τοῦ πτώματος, καὶ κενοῦται μὲν ὁ ἔδης τοῦ πάλαι πλούτου καὶ κλείεται· ἀνοίγεται δὲ οὐρανὸς, καὶ γεμίζεται τοῦ φυχράματος· καὶ ἵνα τὸ τελευταῖον εἶπω καὶ χαρίεστατον ὁμοῦ καὶ φρικτότατον καὶ δι' ὃ πάντα οἰκονομεῖται καὶ βεβαιούται πᾶσι καὶ τοῖς ἐχθροῖς: τὰ ἡμέτερα, καθὰ καὶ παλαιὸς καὶ σοφὸς εἰς ἡμᾶς ἦκε λόγος, καὶ ὁ λόγος στοχάζεται, σήμερον καὶ ὁ κοινὸς καὶ φρικτὸς ὁμοῦ βασιλεὺς καὶ Θεὸς καὶ κριτὴς ἐλευσεται, καὶ τὸ πλάσμα πᾶν ἀπελευσεται ἢ θεοῦμενον ἢ πυρούμενον, καὶ κόσμος οἱ κόσμοι, καὶ ἡ βασιλεία μία, καὶ ἡ τυραννὶς ἐκποδὼν, καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ Βασιλέως ἐκ δεξιῶν, τῷ κάλλει λάμπουσα καὶ περιβεβλημένη τὴν προίκα, τῆς Τριᾶδος ὅλας ὁμοῦ τὰς χάριτας, καὶ πεπωρικμένη τῷ θαυμάσιον τῶν δι' αὐτῆς σωθέντων κλήρῳ καὶ ἀξιώματι καὶ ἀνηρτημένη τὴν ὅλην κρίσιν τῇ νέᾳ καινουργηθεῖσαν χάριτι.

ΑΑ'. Οὕτως οὐκ ἄλόγως ὁ λόγος ἄρα τὴν ἐορτὴν ἐν ἀρχῇ καὶ ἀρχὴν εἶπε τῆς χαρᾶς καὶ μίσην καὶ τελευταίην· καὶ οὕτω τῶν ἐορτῶν οὐ θαυμασιωτάτη μόνον αὕτη καὶ μεγαλοδωροτάτη, ἀλλὰ δὴ καὶ χαριεστάτη κατ' αὐτὸ καὶ φρικτωστάτη· τοῦτο διὰ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ μυστηρίου τε καὶ τοῦ θαύματος· ἐκείνο διὰ τὴν πανταχόθεν αἰγλὴν τε καὶ λαμπρότητα, καὶ ἵνα τὸ παραδοξότερον εἶπω, καὶ ἀρχαιοτάτη μὲν τῶν ἄλλων ἄμα καὶ ἀδιωτάτη, σύνθετος μὲν τῇ δημιουργίᾳ, συναίδιος δὲ τῇ παλιγγενε-

die mensis Martii esse venturum.

(8) Spectare hæc videntur ad illud Petri (II Petr. III, 12, 13): per quem cæli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent: novos cælos et novam terram secundum promissa ipsius expectamus; tum ad illud Joannis (Apoc. XXI, 1): Et vidi cælum novum et terram novam. Primum enim cælum et prima terra abiit.

(9) Apoc. XI, 15: Factum est regnum hujus mundi Domini nostri et Christi ejus.

αἶψα· μηδὲ γὰρ ἔχειν πέρας ἐντεῦθεν ἤδη, τῆς ἐκεῖθεν ἀρξαμένης ἡμέρας, καὶ τοῖς αἰωνίοις αἰωνίαν εἶναι τε καὶ συνεῖναι πιστευομένην.

hujus regeneratione conveniet; neque sane jam inde finem a die tunc incipiente habitura est, sed, ut fides docet, sempiternæ viventibus ipsa pariter

AB'. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἐορτῆς ὀλίγα καὶ πρὸς ὀλίγον ὁ λόγος ὑπέγραψεν, ὃ καὶ μόνον ἐστὶ τὸ λείπον, ἐπιζητήσωμεν· τίνας καὶ τοὺς χαριστηρίους τούτων ἀπάντων, ἢ τίνι πρῶτον προσοίσωμεν, τῷ Πατρὶ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίῳ καὶ Θεῷ; ἢ τῇ δούλῃ τε καὶ νύμφῃ καὶ θυγατρὶ καὶ μητρὶ; Ἐπειδὴ καὶ τὴν φύσιν ὁρῶ καὶ τὴν κτίσιν ὅλην φιλοτιμουμένην τὰ χαριστηρία, καὶ οὕτω προῆλθεν ἡμῖν μετὰ τῶν ἄλλων ἡ ἐορτὴ καὶ ὠραιότης καὶ ἡδυστάτη. Νῦν μὲν γὰρ ἡ κτίσις ὁμοία καὶ παστέδι καινῇ τῇ καινῇ νύμφῃ λαμπρύνεται, καὶ κοινὴν καταχεῖ κάλλος τῶν ὁρωμένων ἀπάντων, καὶ καινουργεῖται κόσμος.

bel, novamque in visibilia omnia pulchritudinem

AG'. Ἐπεὶ καὶ δι' ὃν ὁ κόσμος, ἄνω μὲν οὐρανός, οἷα χιτῶνα πένθιμον, τὸ χειμέριον νέφος ἀποβαλὼν, εἰς καινὴν δὲ τι χρυσῷ καὶ πορφύρῃ κρᾶμα τὸ χρῶμα μεταβαλὼν· καὶ αἰθὴρ ἀπειλῶν φρικτὸν μὲν οὐ, καλὸν δὲ λάμπων λίαν, καὶ ἀπαστρέπτων ἡδὺ· καὶ σιλήνη μὲν ἐγκαινιζομένη, καὶ τὸ νέον σέλας αὐτῇ τε τοῦ καλοῦ δεχομένου νυμφίου λαμπρότερόν τε καὶ ἀφθονώτερον, καὶ ὑπὸ μείζονι καὶ παιδρωτέρῳ λαμπάδι τὴν νύκτα προπέμπουσα, καὶ τῇ κτίσει πάση πυρτεύουσα· ἄστρα δὲ, τὰ τέως συγκαλυπτόμενα, καὶ πλείονα καὶ μείζονα καὶ ἡδύτερα καὶ φανότερα· φωσφόρος δὲ, τὸ μὲν μέγεθος μείζων, τὸ δὲ κάλλος καλλίων, ὑψηλότερος δὲ τὸ ὕψος, καὶ ἰδεῖν ἡδύτερος; καὶ προσβαλεῖν ἁλυπότερος. Νῦν καὶ τῷ φωτὶ μὲν ἡμέρα πλεονεκτεῖ, καὶ χορηγεῖ τῇ τικτούσῃ τὸν ἥλιον· παραχωρεῖ δὲ τῇ δεσποίνῃ ἡ νύξ, τὸ πρῶτον ἐγκυμονούσῃ καὶ δημιουργικὸν καὶ καλὸν φῶς. Νῦν καὶ ἄηρ πρᾶότερος ἅμα καὶ διαυγέστερος, καὶ θάλασσα γαλήνης ὅλη καὶ ἡδονῆς πέλαιος, καὶ κόσμος ὅλος, ἡ χέρσος ἀνθεσι βρύουσα, πλείας θάλλουσα πάντοθεν, καὶ πάντα τέρπουσα, λειμῶνων ὁδοῖς, ὀρνέων φωναῖς, φυτῶν κόμαις, ἀφύχων κάλλεσιν, ἐμφύχων ἄλμασι. Νῦν καὶ ὠρῶν κράσεις καὶ μίξεις στοιχείων εὐκρατοί, καὶ ἀνέμων σπονδαὶ καὶ μαλακαὶ ζεφύρων φοραὶ, καὶ ῥοαὶ ποταμῶν πραεῖαι, καὶ πηγαὶ ψυχραὶ τε καὶ καθαραὶ, καὶ ἤχοι βρυμάτων ἡμεροί. Νῦν καὶ φύσις ὅλη τὸν τόκον ὥς δῶρον τῇ νύμφῃ δίδωσι, καὶ πᾶσα μὲν πτηνῇ, πᾶσα δὲ νηκτῇ, πᾶσα δὲ καὶ περὶ γένεσις, ἡ μὲν προέρχεται, ἡ δὲ ἐπαγγέλλεται, ἡ δὲ τρέφεται, ἡ δ' ἄρτι καὶ κεκρυμμένη φαίνεται· τὰ μὲν ὥς ἐκ θαλάμων ἐπιφαίνεται τῶν ὁρῶν· τὰ δὲ ὥς ἐκ τάφων τῶν ὁπῶν ἀναφαίνεται· τὰ μὲν τῷ γάμῳ, τὰ δὲ τῷ τόκῳ τέρεται, κοινῇ δὲ πάντα πάντως κοινὴν ἐορτὴν ἄγουσι καὶ ἄδουσιν, οὐ τὴν δημιουργίαν, ἐμοὶ δοκεῖν, τοσοῦτον τῆς κτίσεως, ὅτι καὶ κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν ὑπέστη τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ τὴν καινουργίαν τῆς ἡμετέρας φύσεως.

vel partu gaudent, et prorsus omnia communem simul agunt solemnitatem, et canora voce concelebrant non quidem, ut mihi videtur, rerum omnium tantummodo creationem (nam et hoc anni tempore omnia creata sunt), sed hanc quoque naturæ nostræ renovationem.

PATROL. GR. CVI.

A cæteras omnes tum antiquitate præcedit, tum duratione prætergreditur, quippe quæ simul cum prima rerum creatione ortum habuit, et cum universi coæterna, perpetuoque sociata erit.

XXXII. Quandoquidem vero pauca ista atque ea quidem parce circa solemnitatem sermo prosecutus est, jam et quod reliquum est, exquiramus; quosnam grati animi hymnos pro hisce omnibus, vel cuiusnam primum offeramus? Patrine, ac sponso et Filio et Deo? An vero ancillæ et sponsæ et filię ac matri? Maxime vero postquam et naturam omnem, et creaturas universas gratulandi studio veluti certantes video, atque adeo venustissima nobis atque inter alias suavissima hæc solemnitas eluxit. Nunc enim rerum universitas ad instar novi thalami se ornatam novæ sponsæ exhibuit, et totus renovatur mundus.

XXXIII. Nam et cælum desuper, e quo mundi ornatus, hiemalem caliginem ceu lugubrem vestem abiecit, et colorem suum in novum quid auro et purpura commistum immutavit; et æther non tremendas minuitur procellas, sed pervenuste nitet, et suavi luce coruscat; renovatur etiam luna, cumque lumen, quod in ipsam redundat, pulchre ejusdem sponsus novum, fulgidiusque et copiosius acquirat, ipsa quoque ampliori splendidiorique face noctem comitatur, et universis creatis lucem affundit; astra vero, quæ lucusque fero latitabant, et plura et majora et suaviora et imitcantiora cernuntur: lucifer autem et mole major, et specie pulchrior, et altitudine sublimior, et visu dulcior, et accessu jucundior evasit. Nunc et dies quidem luce abundat, chorumque adornat illi, quæ solem parit; nox vero recedit ante dominam, quæ primam illam et creatricem et venustam lucem in utero gestat. Nunc et aer mitior simul ac limpidior, et mare, qua late protenditur, tranquillitatis est deliciarumque pelagus, et totus orbis, terra nempe pridem deserta, nunc floribus venustatur copia, herbisque undique virescit, et modis omnibus, pratorum fragrantia, avium cantu, frondeis plantarum comis, inanimantium rerum jucundo aspectu, et animantium tripudiis oblectat. Nunc et pacata tempestas, et elementa apte temperata, et venti molliter lambentes, et zephyri suaviter spirantes, et flumina placide decurrentia, et fontes frigidum limpidumque laticem manantes, et rivi leniter sonantes. Nunc natura universa sobolem suam ceu donum sponsæ proferit; nunc omnis volatiliū, omnis natantium, omnis terrestrium procreatio, et alia quidem proles in lucem prodit, alia promittitur, alia nutritur, alia, paulo ante adhuc abscondita, se manifestat: hinc veluti e thalamis super montes apparent, inde a foraminibus veluti a sepulcris erumpunt, illinc nuptiis,

XXXIV. Ita sane omnis natura, ac res omnes A creatæ et salutant eam, quæ cœlitus salutata est, et laudis tributum illi persolvunt, quæ omnia portantem portat. Quid vero nos? num vero soli in hoc tributo solvendo pigri, segreges, et ingrati apparebimus? Seu etiam, quamnam demum gratulationem ac munus ipsi afferemus, quanquam gratiis potius sic locupletemur, quam quidpiam illi tribuamus? Et gratulabimur profecto, et offeremus; sed quid amplius, quam hunc ipsum sermonem, quem et jam obtulimus, seu potius quem in antecessum a verbo matris jam retulimus? Nam hunc quoque acceptum illi referimus simul cum aliis bonis, tum quæ ab ipsa jam habemus, tum pura mente simul et voce et ore et sermone pauca,

XXXV. Ave, puella, mater Verbi, ac primo quidem illius Verbi, quod conditionis est humanæ, illius deinde, quod naturæ nostræ supereminet. Et sane nihil exstitit unquam, quod præ te, sive dum proferres Verbum sive antequam proferres, sapientius haberi queat, et exinde nihil accommodatum magis; atque ita Evæ remedium evasisti, sapientissima nempe imprudentissimæ. Id porro et Verbum testatur, qui te, in qua inhabitaret, elegit; testatur et tua ante partum agendi ratio, præsertim vero quod neque angelicis verbis te abripi passa fueris, neque ob tam sublimia deinde mysteria intumueris, verum æque prudentem te et antequam conciperes et postquam concepisti, ostenderis. Quid vero voluptatis præterea cognitionem commemorarem, quam virgo persensisti nunquam, seu potius quam non modo experta nunquam es, sed cujus ne levissimo inum mentis iudicium etiam in te tenello pulchro et juvenili corpore invictæ prævalebat.

XXXVI. Ave, quæ disjunctis et impermixtis unio et commistio, utrumque scilicet utrisque, evasisti, et forma illi qui forma caret, et mensura ei qui nullam temporis mensuram novit, et sinus ei qui immensus est ac vides illi fuisti qui nulla sede excipitur. Ave, o sublimior Thronis, Cherubim sapientior, et Seraphim flammantior; e quibus, aliorum quidem gestatur humeris qui portat omnia, exigui aliquam largitur aliis scientiam, aliis autem absconditum ignem, non vero plenum tribuit; tibi vero servat, ut totum radium illum primogenitum, totum nempe Verbum tum corde, dum visceribus tuis adhuc inclusum cum gestas, tum labiis, dum post partum genibus insidentem tenes, deosculeris. Ave, terribilior Potestatibus, potentior Virtutibus, dominantior Dominationibus, principans Principatibus, Archangelle velocior, omnibus simul angelis ditior ac beator, utpote quæ viu agendi quamlibet, atque omnes simul virtutes, quibus universi simul superni ordines exornati sunt, tu sola et cum magno quidem excessu, atque iis etiam potiora possides. Ave, Domina ordinis omnis ac nominis, non modo quod nunc nominatur, sed quod et in posterum nominabitur; arbitror enim quasdam alias præterea, nondum nomine quoquam compellatas nobisque ignotas, illic esse Virtutes, et fidem illi habeo, qui et ineffabili modo (in cœlum) raptus est, et arcana audivit, quæ non licet homini loqui²⁷.

²⁷ II Cor. xii, 4.

ΑΔ'. Ἀλλ' οὕτω μὲν φύσις ὅλη καὶ κτίσις ὅλη καὶ προσωφανεῖ τὴν προσωφανεῖσαν ἑνωθεν· καὶ συνεισφέρει τῇ φερούσῃ τὸν πάντα φέροντα. Τί δ' ἡμεῖς; ἀσυντελεῖς ὁφθῶμεν μόνοι καὶ ἀκοινῶντος καὶ ἀχάριστοι; ἢ τί καὶ προσφθεγξόμεθα καὶ συνεισίσταμεν, καὶ χαρισθῶμεν μᾶλλον ἢ χαρισόμεθα; Καὶ προσφθεγξόμεθα δηλαδὴ καὶ συνεισίσταμεν· τί δὲ πλεον, ἢ τὸν λόγον, ὃν καὶ ἤδη συνεισηνέγκαμεν, μᾶλλον δὲ, ὃν καὶ ἤδη τοῦ τῆς Μητρὸς Λόγου προσηνέγκαμεν; ἔπει καὶ οὗτος ἡμῖν ἐκ ταύτης μετὰ γε τῶν ἄλλων, ὧν τε νῦν ἔχομεν ἀγαθῶν, καὶ ὧν ἔξομεν· ὀλίγα δὲ τελευτώντες καὶ προσφθεγξόμεθα καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ φωνὴν καὶ στόμα καὶ λόγον ἐκ τῆς μνήμης ἀγιάζομενοι. καὶ συνεισίσταμεν. Finem igitur dicendi facientes prout succurrunt animo, acclamantes addamus.

Β· ΑΕ'. Χαῖρε, Κόρη, τὸ μέγα θαῦμα, τοῦ Λόγου Μητερ, πρότερον μὲν τοῦ καθ' ἡμᾶς, ὕστερον δὲ καὶ τοῦ ὑπὲρ ἡμᾶς. Οὐδὲν γὰρ τὸ φανέν, ὅ τι σοῦ τῷ Λόγῳ καὶ πρὸ τοῦ Λόγου σοφώτερον, ἐνθεν οὐδ' οἰκαιοτέρον· καὶ οὕτω προῆλθες Εὐσας τὸ φάρμακον, τῆς ἀφελεστάτης ἢ σοφωτάτης. Καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ μὲν καὶ ὁ κρίνας καὶ ἐνοικήσας σοι Λόγος· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ σὸς πρὸ τοῦ τόκου τρόπος, οὔτε συναρπαγίς ἀρχαγγελικῆς καὶ ταῦτα τοῖς ῥήμασιν, οὔτε φουσηθὲς ἀρρήτοις οὕτω καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' ἐπίσης φανεῖς καὶ πρὸ τῆς συλλήψεως ἀσφαλῆς καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν. Τί δὲ καὶ ἡ τῆς ἡδονῆς γνώσις, ἣν ἡ παρθένος οὐκ ἔσχηκας, ἢ τέχνη οὐχ ἡ πείρα μόνον, ἀλλ' οὐδ' ἡ ἐφεσις; οὕτω σου τῶν λογισμῶν τὸ κριτήριον ἔβρωτο ἐν ἀπαλῇ καὶ καλῇ καὶ νεαρῇ καὶ ταῦτα τῷ σώματι.

quidem desiderio sollicitata fuisti? Adeo nempe et juvenili corpore invictæ prævalebat.

ΛΖ'. Χαῖρε, τῶν ἀκαράστων καὶ ἀμίκτων ἡ κρᾶσις ἅμα καὶ μίξις, καὶ ἀμφοτέρων ἀμφοτέρα, ἀμόρφου τύπος, ἀχρόνου μέτρον, ἀπείρου κόλπος, ἀστέκτου θρόνος. Ἀνώτερε θρόνων, σοφώτερε Χερουδὶμ, φλογώτερε Σεραφίμ· ἐκείνων ὧν μὲν ὥμοις ὁ φέρων τὰ πάντα φέρεται, οἷς δὲ τὴν γνῶσιν ὀλίγην χαρίζεται, οἷς δὲ τὴν φλόγα συγκεκαλυμμένην καὶ οὐδὲν ὅλην παρέχεται· σοὶ δὲ καὶ σπλάγγνοις, καὶ γόνασι, κα' τὴν ἀκτίνα, πρῶτην καὶ ὅλην, καὶ τὸν Λόγον ὅλον, καὶ τῇ καρδίᾳ κυύση καὶ τοῖς χεῖλεσι τιεκτούση δίδωσι καταπαύεσθαι. Χαῖρε, φρικτοτέρα Ἐξουσιῶν, δυνατωτέρα Δυνάμεων, κυριωτέρα Κυριοτήτων, Ἀρχῶν ἀρχικωτέρα, Ἀρχαγγέλων εὐδρομωτέρα, τῶν Ἀγγέλων ὅλων ὁμοῦ πολυαρκεστέρα, πάσας ἐνεργείας ὁμοῦ καὶ ἀρετὰς ὅλας, ὅλων ὁμοῦ τῶν ἁνω τάξεων μόνῃ καὶ μεθ' ὁπερβολῆς ἔχουσα καὶ τὸ μαίζον. Χαῖρε, Δέσποινα παντὸς τάγματος καὶ ὀνόματος, οὐ νῦν ὀνομαζομένου μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα· παῖδομαι γὰρ, καὶ τινὰς ἄλλας, ἀπράστους τέρας καὶ ἀγνώστους ἡμῖν, ἐκείσε τυγχάνειν δυνάμεις, καὶ παῖδομαι τῷ ἀπορρήτῳ τε ἀρπαγέντῃ, καὶ ἀπορρήτοτέρῳ ἀκούσαντι.

ΛΖ'. Χαῖρε, μείζων καὶ τῶν ἀθλων νόων καὶ λόγων ἑπαινος· θαῦμα οὐχ ὑμνητὸν ὅλον τοῖς Σεραφίμ, οὐδὲ θεατὸν ὅλον τοῖς Χερουβίμ, οὐδὲ καταληπτὸν ὅλον ταῖς ὀψιλοτέραις ἢ ταπεινοτέραις τάξεσι. Χαῖρε, χαρὰ μὲν συλληφθεῖσα, χαρὰ δὲ κυηθεῖσα, χαρὰ δὲ καὶ τεχθεῖσα· χαρὰ δὲ αὐθις καὶ συλλαβοῦσα, καὶ κυήσασα, καὶ γεννήσασα χαρὰν τὴν πάντα λόγον καὶ νοῦν ὑπερέχουσαν, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, χαρὰ τῶν ἐπιγείων ὄλων καὶ οὐρανίων ὄλων, τοῦ γένους καύχημα, τῶν οὐρανῶν καλλώπισμα, τῶν ἀμφοτέρων κόσμων κατάρχομε.

quæque, ut omnia complectar, gaudium exstitisti
neris nosiri gloriatio, cælorum decus, utriusque

ΑΗ'. Χαῖρε, τῆς λύπης ἡ λύσις, τῆς ἔχθρας κατάλυσις, τῆς αἰχμαλωσίας ἡ λύτρωσις, ἡ τῶν θνητῶν θέωσις, ἡ τοῦ Θεοῦ σάρκωσις. Χαῖρε, τῶν δεινῶν ἡ ἀπαλλαγὴ, τῶν ἀμαρτωλῶν ἡ καταλλαγὴ, τῶν ἐστώτων ἀσφάλεια, τῶν πιπτόντων ἀνάκλησις, τῶν σπουδαζόντων ἐπίτασις, τῶν ῥαθυμούντων διέγερσις, τῶν εὐεκτούντων ἰσχύς, τῶν καμνόντων ἰασις. Χαῖρε, τῶν ἀρετῶν πηγὴ τε ἅμα καὶ ὁδηγὸς, παρθενίας ἄνθος ὁμοῦ καὶ ῥίζα, τὸ μὲν φανεῖσα, τὸ δὲ τεκοῦσα· καὶ νῦν διὰ σέ τε καὶ διὰ σοῦ τὰ ταύτης φυτὰ πανταχοῦ κομᾷ· καρτερίᾳ τοῖς ἀσκηταῖς, ἀνδρίᾳ τοῖς ἀθληταῖς, εὐπλάγχυνά τοις ἔχουσιν, εὐψυχία τοῖς πένησι, ταπεινοφροσύνη τοῖς ὑψηλοῖς, μεγαλοφροσύνη τοῖς ταπεινοῖς, ὁδυνωμένοις παράκλησις, εὐφραινομένοις ἔγκράτεια· οὐχ οὕτω παιδαγωγούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ προσηκούσης ἀμφοτέρω· τὸ μὲν, ὅτε σου τὴν ψυχὴν βομφαῖα διήρχετο, τὸ δ' ὅτε σου τὴν φωνὴν ὁ λόγος τὴν χαροποιὸν προσηφθέγγετο.

ΑΘ'. Χαῖρε, θεῶν χαρίτων οἶκος, βασιλικὸς τῆς Τριάδος θάλαμος, ἐν ᾧ τῶν ἀγαθῶν οἱ θησαυροὶ πάντων, σοφίας πλοῦτος, ἀνδρίας ὕψος, εὐδουλλία, σύνεσις, δωρεαὶ λόγων, ἀρχαὶ σκήπτρων, παροχαὶ πλούτων, ἀξιωματικὴν ὑπεροχὰν, εὐτεχνίαν καὶ εὐγαμίαν καὶ εὐτεχνίαν, εὐφωνίαν καὶ εὐταξίαν καὶ εὐεξίαν, κάλλος, ἰσχύς· καὶ ὅπως ἐν μέσῳ παροπτέα μοι τὰ μικρὰ καὶ σωματικὰ μόνα, λέγω δὲ τὰ τοῦ Πνεύματος· ἡμάτων πηγὰς, ῥοαὶ δακρύων, εὐχαὶ καθαρὰ, καὶ Θεοῦ πλησίον, γνῶσις Λογίων, διδασκαλία· βεῦματα, προοράσεις καὶ διοράσεις, διακρίσεις πνευμάτων τε καὶ πραγμάτων, καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, χαῖρε, Δέσποινα τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων, καὶ ἀμφοτέρων διακόσμων Δέσποινα, ἡ πάντα πᾶσιν, οἷς καὶ ὅτε καὶ ὅσα καὶ ὅσα θέλεις, παρεχομένη.

tio, et ut paucis omnia contraham, ave, Domina
quæ omnibus omnia, quibus et quando et quanta et

Μ'. Ταῦτά σοι ὁ μικρὸς ἐγὼ καὶ πᾶς μὲν, διὰ τὸν Λόγον καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν καὶ χάριν καὶ ἐλπίδα, σὸς, οὐ πᾶς δὲ διὰ τὸν τρόπον, ὀλίγα τῶν σῶν, ὧν ἐχαρίσω, πολλὴν μὲν διὰ τὸν πολλὸν φόβον ἐπεχόμενα χρόνον, ἄφνω δὲ ἐκτραγέοντα διὰ τὸν πόθον, καὶ νικηθέντα τῷ πλεονί τε καὶ κρείττονι, εἰς δόξαν τοῦ σοῦ

²⁰ Luc. II, 35.

XXXVII. Ave, cuius laudes, ne ipsi quidem cœlites aut cogitatione assequi aut sermone effrere valent. Ave, prodigium quod neque Seraphim pro merito celebrare, neque Cherubim ex omni parte cernere, neque acies ulla ordinum cœlestium sive sublimiorum sive inferiorum penitus pervidere potest. Ave, quæ et in gaudio concepta fuisti, et in gaudio gestata in utero, et in gaudio etiam in lucem edita; atque iterum quæ in gaudio et concepisti, et gestasti in utero, et peperisti gaudium quod omnem pariter sermonem cogitationemque transcendit; terrestrium omnium, omniumque cœlestium, mundi ornamentum.

XXXVIII. Ave, doloris solutio, destructio inimicitia, captivitatis redemptio, mortalium ad Deum evectio, et Dei cum carne conjunctio. Ave, ærumnarum depulsio, peccatorum reconciliatio, stantium securitas, lapsorum restitutio, strenue agentium ardens studium, torpentium incitamentum, bene valentium firmitas, ægrotantium salus. Ave, virtutum scatebra simul et semita, virginitatis flos simul et radix, illud quidem pro eo quod ipsa apparuisti, istud vero pro eo quod in lucem edidisti; quamquam nunc etiam propter te et per te huiusmodi plantæ ubique frondibus virescunt: ascetarum abstinentia, certantium robur, divitum misericordia, pauperum patientia, grandium humilitas, et humilium magnanimitas, mœrentium solamen, et tripudiantium temperantia; utriusque enim virtutis non magistra modo, sed et exemplum exsistis, alterius quidem quando tuam ipsius animam doloris gladius pertransiit ²⁰, alterius vero quando vocem illam lætitiæ plenam sermo tuus protulit.

XXXIX. Ave, divinarum gratiarum domus, regius Trinitatis thalamus, in quo reconditi sunt omnium bonorum thesauri, divitiæ sapientiæ, virtutis eminentia, consilium, intellectus, dona sermonum, sceptrorum dominatio, opum dispensatio, honorum sublimitas, scientia omnigena, felicia connubia, ac læta soboles, claritas vocis, apta membrorum dispositio, sanitas, pulchritudo, robur virium: et quoniam leviora ista et mere corporalia utpote minoris momenti posthabenda sunt, et ea sane, quæ sunt spiritus, adjiciam; remediorum scaturigines, imbres lacrymarum, mundæ preces, familiaris cum Deo consuetudo, sacrarum Litterarum scientia, doctrinæ fluentia, prospicientia et perspicientia, et in spiritibus internoscendis iuxta ac rebus gerendis discretio bonorum omnium, et ordinis utriusque Domina, qualia vis, dispensas.

XL. Hæc in laudem tuam ego miscellus, et totus sane cum propter Verbum tum propter aliam omnem et gratiam et spem tuus, sed non totus tuus per vitæ rationem, hæc, inquam, pauca ex iis, quæ mihi largita es, diu ob ingentem formidinem silentio compressa, repente autem impetu amoris ex-

pressa, utcunque magnalium tuorum et multitudine et magnitudini longe imparia, offero; in gloriam Filii tui, magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium cum sanctissimo ipsius Patre et vivificante ac sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Α Υἱοῦ, τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναρχάντῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ ζωοποιῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΡΩΤΟΘΡΟΝΟΥ

ΤΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗΛΟΥ.

JOANNIS GEOMETRÆ PROTOTHRONI

DE MALO *.

(Joan. IRIARTZ, Codices Græci mss. bibloth. Matrit. Matriti, 1769 fol. pag. 501.)

Lac quidem album est, mel autem flavum; solum fucus fructum nominare novit Homerus dulcem; jucundum vero illum non audet vocare; et hoc tantum malo servat, et dicit alicubi in poematibus malos jucundis fructibus. Et non modo nomine illam, sed etiam ordine exornat. Nam alias quidem arbores absolute ita designans, pyros et punicas tres tantum cum epithetis ponit; his vero malum præponens, ficum subdit, tertiam autem oleam inducit. Et malos dicit jucundis fructibus, fucus dulces, et oleas luxuriantes. Illud quoque majus quod finem istum primo versuum dederit, arbitratus oportere neque per has potius principium, atque majorem gratiam versui præstari. Ita ut sit pulchrarum arborum illa principium simul et finis: jam autem et medias tenet; universarum quippe media, primarum principium, versui autem finis. Illas quidem colligat, has autem exornat; versui vero majorem gratiam in fine servat. Collocat enim in fine etiam oleas, sed de illis nihil saporis memorat, simul vero et in solo fine illas nominans; et non ita de malis. Puto quidem oportere me ipsum et Homerum exponere causas cur tandem ambo malum ita honoremus: hic quidem talia de ea dicendo, ego autem secundum illum et tali modo hæc exscribendo.

Cæteras ergo frugiferas arbores Græci, nescio qua mente, hanc Veneri, illam Baccho, aliasque

* Hæc oratio, quæ mali, sive pomi laudes persequitur, teste Casimiro Ondino in Commentario de scriptorib. ecclesiast. vol. II, col. 617, ms. permanet inter codices Baroccianos, cod. XXV, pag. 291. Cum vero id pomum, librorum adhuc oblectum foliis, necdum soli sese ostenderit, placuit decer-

Τὸ μὲν γάλα λευκόν· τὸ δὲ μέλι· χλωρόν· μόνον δὲ τὸν τῆς συκῆς καρπὸν ὀνομάζειν οἶδαν Ὀμηρος γλυκερόν· ἀγλαὸν δὲ οὐδὲ τοῦτον τολμᾷ καλεῖν· μόνον δὲ τοῦτο φυλάττει τῷ μῆλι, καὶ λέγει ποιεῖ τῶν ἐπῶν τὰς; μηλέας ἀγλαοκάρπους· καὶ οὐ τοῦτο μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τῇ τάξει κοσμεῖ. Τὰς μὲν γὰρ ἄλλας ἀπλῶς οὕτως φράσας, ὅχυνας τε καὶ ροιάς, τρεῖς μόνας μετὰ τῶν ἐπωνύμων τίθεται· τούτων δὲ αὐτῶν τὴν μηλέαν προθεῖς, ὑποτίθεται τὴν συκὴν· τρίτην δὲ τὴν ἐλαίαν τίθεται· καὶ μηλέαι, φησὶν, ἀγλαόκαρποι· συκῆαι τε γλυκεραί· καὶ ἐλαῖαι τηλεθώσαι. Καὶ τὸ δὴ πλέον ὅτι καὶ τέλος τοῦτο τῷ πρώτῳ τῶν στίχων δίδωσιν, ἡγούμενος δεῖν, οὐτ' ἐκείναις κρείττενος κεφαλῆς, οὐτε μείζονος τῷ στίχῳ χάριτος· ἐν ᾗ τῶν καλῶν ἡ αὐτὴ ἀρχὴ τε ἅμα καὶ τελευτῇ, ἥδη δὲ καὶ μέση. Τῶν μὲν ὅλων μέση, τῶν δὲ πρώτων ἀρχὴ· τῷ δὲ μέτρῳ καὶ τελευτῇ. Καὶ τὰς μὲν συνδεῖ, τὰς δὲ κοσμεῖ· τῷ δὲ στίχῳ μεῖζω τὴν χάριν ἐπὶ τέλει τηρεῖ. Τίθεται μὲν γὰρ ἐπὶ τέλει καὶ τὰς ἐλαίας· ἀλλὰ ταύταις μὲν γεῦσιν, οὐδὲν μαρτυρεῖ· καὶ ἅμα καὶ ἐπὶ μόνου τοῦ τέλους· καὶ οὐχ οὕτως ὥσπερ καὶ ταύτας. Οἶμαι δὲ δεῖν ἑμαυτὸν τε καὶ τὸν Ὀμηρον ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας, τί δήποτε καὶ ἄμφω τὸ μῆλον οὕτω τιμῶμεν· ὁ μὲν τῷ ταῦτα περὶ αὐτοῦ λέγειν, ἐγὼ δὲ, παρὰ τοιοῦτον καὶ τοσαυτάκις αὐτὰ πέμπειν.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τῶν ἀκροδρόων Ἑλλήνες, οὐκ οἶδα τί γνόντες, τὰ μὲν Ἀφροδίτῃ, τὰ δὲ Διονύσῳ,

pere, placuit, ut saporis non injucundi, delicatioris litteraturæ cupidis hominibus præbere, atque vel erudito palatio, vel ingeniosæ gulæ aliquantulum lenocinari. Quapropter

Græcia quod peperit, servavit Iberia Malum, Accipe non tarda, Lector amice, manu.

τὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ νόθων θεῶν ἀνατεθεῖσθαι λέγουσι· τοῦτο δὲ μόνον καὶ φοινικά τε καὶ δάφνην, τῶ κατ' αὐτοὺς σοφῶ καὶ καλῶ γὰρ πάντως καὶ ὑπὲρ πάντας ἀρίστῳ μουσικῶ τε καὶ τοξικῶ ιατρικῶ τε καὶ μαντικῶ Ἀπολλωνίῳ, δὴ καὶ αὐτὸν εἶναι τῶ ἡλίῳ λέγουσι· καὶ ὡς καλλίστῳ καὶ παγχρήστῳ, τὸ κάλλιστόν τε καὶ πάγχρηστον ἀνατιθέασιν. Οὕτως ἐξαρχῆς ἀνέβη τῶ κάλλει καὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ χρήσει τὸ χρεῖμα· καὶ ἐδόκει αὐτὸ καλόν τε ἰδεῖν ἄμα καὶ χρηστὸν βρωθῆναι τε καὶ χρησθῆναι, καὶ σοφοῖς προσήκον λαβεῖν· ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν μύθων, εἰ δοκεῖ, χαίρειν ἐώμεν. Ὅσα δὲ καὶ βλέπειν ἔξεστι καὶ λέγειν μέμφει οὐκ ἔστι· πρῶτον μὲν γὰρ τρέφεται πανταχού τῆς τὸ φυτόν· καὶ οὐχ ὥσπερ τὰ τῶν δένδρων· τὰ μὲν τῶ ἡμέρῳ χαίρει, τὰ δὲ τοῖς ὅρεσιν ἀγαπᾷ· τὰ δ' οἰκείως ἔχει πρὸς θάλατταν· ἀλλὰ τοῦτο μόνον κὰν ταῖς κορυφαῖς φύεται· κὰν τοῖς ἡμέροις τρέφεται· καὶ παρὰ τὴν θάλατταν θάλλειν φιλεῖ· νικῶσα δὲ οὕτω πανταχοῦ, οὐδὲν ἦττον νικᾷ καὶ τῶ θάλλειν οὕτως ἐκσταχοῦ, ὡς ἐνιαχοῦ οὐδέν. Οὐ γὰρ ὥσπερ τῶν ἄλλων ὅσα μὲν ἔρειξ ταυτὸν τοῦτο ἰδεῖν τε ὅρεα καὶ δεινῶς ἀγρία· τὰ πλείω δὲ γε καὶ ἀκαρπα. Τῶν δὲ ἡμέρων, τὰ μὲν, καὶ αὐτὰ τὸν καρπὸν βραχύτατα καὶ τὸ πρέμνον ἀκανθώδεστερα· καὶ τόπῳ μόνον τῶν ἐν κορυφαῖς διαφέροντα· τὰ δὲ, τὸν καρπὸν μὲν ἴσως οὐκ ἀγεννῆ, ἀσθενῆ δὲ ἄλλως· καὶ βραχὺν ἀνθοῦντα τὸν χρόνον· ἀλλ' οὕτω μὲν ἐν ἡμέροις ἰσχυρά τε καὶ πολυχρόνιος ὡς ὀλίγα κομιδῇ τῶν ἀγρίων τε καὶ ἀκάρπων. Οὕτω δ' ἐν ἀγρίοις τρυφερά τε καὶ λεῖα καὶ εὐανθής καὶ εὐκαρπος, ὡς οὐδὲν ἄλλο τῶν παρὰ ταῖς στοαῖς φυομένων, καὶ ὥσπερ εἰ κόραι καλὰ θαλαμειομένων· ἔπειτα τὰ μὲν ἄλλα τὰς ὥρας πολλάκις παρανομεῖ· καὶ τὰ μὲν προΐσιν ἔαρος, ὥσπερ δὴ καὶ φοινῆς αὐτός. Πολλὰ δὲ καὶ χειμῶνος ἐκφύει· αὕτη δὲ κὰν τοῦτοις τηρεῖ τὸν νόμον καὶ σωφρονεῖ· θέρους τε γὰρ ὡς ἐπὶ πλείστον πρόεισι· καὶ τὰ κάλλιστα τῶν καρπῶν τῶν ὥρων τῇ καλλίστῃ δείκνυσι· χειμῶνος δὲ ῥίπτει τὸ κάλλος· καὶ τῇ φύσει καὶ τάξει τῆς ὥρας ἀκολουθεῖ, ὥστε εἰ δεῖ τι καὶ παράδοξον μὲν, ἀληθέστερον δὲ εἰπεῖν, τοῦτο καὶ μόνον, ὥραϊον ἢ τις εἴποι δικαίως· οὐ διὰ τὴν ὥραν μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν καρπὸν· τὰ δ' ἄλλα καὶ ἔξωρα, οὕτω τὴν τάξιν τε παραδόντα καὶ ἀγνοήσαντα τὸν καιρὸν· οὐ μὴν ὥσπερ τὸ καθ' ὥραν φανῆναι, οὕτω καὶ τὸ διαφυλαχθῆναι δι' ὥρας, ὥραϊον· ἀλλ' αὐτῶ γε τῶ διὰ παντὸς τοῦ ἔτους διακατέχειν, κρεῖττον μὲν τῶν ὥρων· κρεῖττον δὲ τῆς ἐπωνυμίας· κρεῖττον δὲ καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν λοιπῶν καρπῶν δείκνυται· τὰ μὲν ἡδεῖα τῶ διαρκεῖ, τὰ διαρκεστέρα δὲ τῶ ἡδεῖ νικῶσα· μάλλον δὲ, εἰ δεῖ τάληθες εἰπεῖν, καὶ τὰ ἡδεῖα τῇ ἡδονῇ καὶ τῶ μονίμῳ τὰ μόνιμα.

Ἡδιστόν τι χρῆμα συκῇ. Ἀλλ' εἰ τὸ μέλι πρὸς τὴν ἑλὴν ἐξικμασθῇ καὶ τῶ ἡλίῳ τὸ κάλλος ἀποβληθῇ, καὶ τό τε εἶδος ἄμα καὶ τὴν ἡδονὴν στερηθῇ, καὶ ἀτεχνῶς ῥύσθῃ γένηται, πλὴν ἢ ἀπαξ ἰδεῖν, ἔξεις οὐδέν· ἄμα τε γὰρ ἐφάνη, καὶ τὰ τοῦ δένδρου πολλῶ ὁδῶν ἢ τὸ ἀνθος ἐρρύθη· οὕτω καὶ ταῦτα τῆς μη-

A aliis nothis deis assignatas esse dicunt; solum vero palmam et laurum, ei qui secundum illos sapiens et pulcher est, deo, omninoque et prae omnibus excellenti musico, arcuario, medico, et vati Apollini, quem eundem esse ac Solem dicunt: et ut pulcherrimo et utilissimo, quod pulcherrimum et utilissimum est assignant. Ita a priori conveniebat pulchritudini, sapientiae et utilitati tale munus; et videbatur pulchrum simul et utile manducari et prodesse, et sapientes quod congruum illic erat accipere. Sed has quidem fabulas, si videtur, valere sinamus. Quae autem cernere licet et dicere exprobrationes non sunt: nam prima in universa terra arbus producitur; neque tanquam arbores reliquae. Hae quidem cultura gaudent, illae vero montes amant, aliae quoque juxta mare patriam habent: ista autem sola et in culminibus producitur, et cultura crescit, et juxta mare vegetare amat; vincens autem ita locorum universitate, non minus vincit vegetatone ita quamcunque arborum, ut nulla uspiam talis sit. Non enim ut inter alias quae montanae sunt idem cernere praebent, silvestres et incultae cum sint, plerumque etiam et infructuosae; inter cultas vero, aliae fructibus parcissimae et truncis aculeatae, loco tantum a montanis differentes; aliae, fructum quidem forte non abnuentes, sed debiliter producentes, et brevi tempore florentes. Sed ista inter cultas viget et durat ut paucae admodum e sylvestribus et infructuosae; et inter silvestres jucunda et amœna est, floribus et fructibus ornata, ut nulla alia arborum porticus exornantium, et pulchrarum puellarum more bene comptarum. Deinde ceterae saepius anni tempora fallunt; aliae quidem ver antecedunt, ut ipsa quidem palma; multae autem in hieme producunt; ista vero etiam in his legem servat et sapienter colit: aestatis enim in partem majorem progreditur, et fructuum pulcherrimos, anni temporum pulcherrimo ostendit: hieme autem pulchritudinem excutit, et naturam ordinemque temporum insequitur; ita ut, si quid mirum quidem, sed verissimum dicere est, hanc solam esse tempestivam merito aliquis pronuntiaverit, non solum ob tempus, sed etiam ob fructum; ceterae autem intempestivae, ita ordinem fallentes et tempus ignorantes; non certe quasi ad tempus apparere, sicut servari durante tempore tempestivum foret: sed eo ipso quod omnino durat, ista temporibus potior, potior epitheto suo, potior quoque omnibus una ceteris frugiferis ostenditur; jucundas quidem duratione, diuturniores autem jucunditate vincens; imo vero, si vera dicere oportet, jucundas jucunditate et durabiles duratione superans.

Jucundissimum quidem bonum est ficus; sed si ejus mel calore defluerit, et sole pulchritudo ablata fuerit, tunc venustate et voluptate simul nudatur, et foede rugata efficitur, praeter solum visum invenies nihil; nam simul apparuit et effluxit arboris decor multo velocius quam flos. Sic etiam

in his malo fleus cedit tum in aliis pulchritudinis et odoris cum magnitudinis dotibus : talibus quidem ista locis gaudet, talibus autem in montibus floret; in tantum temporis durat, quantum etiam incrementum sumit. Non enim ad ipsum coelum tollitur, et ab hominibus quam maxime recedit; neque multum juxta terram surgit, ut multæ arbores, humillitate despicitur, vel ruborum more divellitur et proculcatur; sed moderationem in his quoque servat, et tamquam omnes homines amatores habens, ad justam mensuram profertur, et prope manendo amantibus se præbet. Ut autem amoris satiety non contingat, paulo a terra assurgit, et una cum juventute pulchritudinem explicat, et juventute majorem pulchritudinem expensens, utraque conspicua ostenditur. Ita ergo humilitatem et celsitudinem æqualiter evitans arbor, neque aspectui contemplantium abducitur, neque amorem satiat. Sed neque sibi ipsi nocet, nam altitudinem correptam vehemens ventus irruens non rumpit vel subvertit, et tantam pulchritudinem proculcandam permittit. Certe enim non digno Homerus rem deploraret, qui in plantas lamenta expromit, qui pinum lamentatur et quercum, qui populum albam deslet, et gemitum ciet in oleam arborem. Fugiens igitur hanc calamitatem hæc arbos, eodem modo etiam fructum producit.

Nam primo quidem non sicut palma frondes frondibus solum adjicit, sed ex omni parte ramos et frondes expromit, et undecumque amatores attrahit et delectat. Deinde fructibus hæc alba est, illa flava, altera rubra, altera purpurea, altera denique æruginosa : ita inter arbores alia aliud fert, sed omnia fert malus. Si quidem albo delecteris, ad albam arborem procedis; si vero rubrum cupias, ad rubram te dirigis; si utrumque ames, ad aliam vadis; sin autem simul omnia quæras, abi ad ferentem dactiles; hæc iis quidem albet, iis vero rubet; tum quidem recenter, tum autem jamdudum; iis vero purpurat; et albet quidem velut lac, purpurat vero ista velut rosa, variaturque diversis coloribus; hæc quidem tota, illa vero non tota; hæc minus, illa magis. Si quidem rubram videris, albam omnino putabis ignorare arborem; et si in primam istam oculos direxeris, nihil rubri fructui inesse dixeris; sed hoc quidem partim sanguis, partim vero nix videbitur. Et malus est visu rosa, olfactu vero unguentum, gustatu autem aliud quid, aut rursus in eo multum alias delectatione vincit malus, dum illi alia magis comparantur. Si quis laudare velit cujusquam rei gustum, aut malum dicet aut mel : et hæc igitur Homerum suaserunt ad omnem vocandum jucundum mali fructum.

Si vero oportet fabulæ meminisse, et si quid doctrinæ et delectationis non injucundum est ad virum applicare sæpius et ipsum cum Musis saltantem, aliter, quando fabulam ornat sapientia,

λέας ἢ συκῇ ἡττάται· μετὰ γε τῶν ἄλλων τοῦ τε κάλλους καὶ τῆς ὁσμῆς καὶ τοῦ μεγέθους· παρὰ τοιοῦτοις μὲν τῶν χωρίων χαίρουσα· παρὰ τοιαύτῃ δὲ τῶν ὥρων θάλλουσα· παρὰ τοσοῦτον δὲ διαίτη νοῦσα καὶ τὸν χρόνον οἶαν δὴ καὶ τὴν βλάστην ποιεῖται. Οὕτε γὰρ πρὸς αὐτὸν αἵρεται τὸν οὐρανὸν, καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ πλείστον ἀποστατεῖ· οὕτε μὴν πάνυ τῇ γῇ προσπέφυκε, καὶ οἷα τῇ πολλὰ τῶν δένδρων, τῷ ἐτοίμῳ καταπεφρόνηται, ἢ θάμνου τρόπον ἐβρίπται, καὶ καταπεπάτηται· ἀλλὰ τὸ σῶφρον καὶν τοῦτοις τιμᾷ· καὶ οἷα μὲν πάντας ἀνθρώπους ἐραστὰς ἔχουσα, πρόεισιν ἐπὶ μέτριον· καὶ τῷ μένειν ἐγγύς, τοῖς ἐρῶσι χαρίζεται. Ὅπως δὲ μὴ καὶ κόρος τοῦ ἐρωτος ᾗ, καὶ μικρὸν τι τῆς γῆς ἀνέστηκε, καὶ ὅμα τῷ τε κάλλει τὴν ἡλικίαν συμ-
B προΐουσα· καὶ τὸ κάλλος τῇ ἡλικίᾳ πλέον τιθεῖσα, ἐξ ἀμφοτέρων τὸ σεμνὸν ἐνδείκνυται. Οὕτως οὖν τὸ ταπεινὸν τε καὶ ὑψηλὸν ἐπίσης φυγὸν τὸ βλάστημα, οὕτε τὴν ὄψιν τοὺς θεατὰς ἀφαιρεῖ, οὕτε πληροῖ τὸν ἔρωτα· ἀλλ' οὕτε μὴν ἐαυτὴν ἀδικεῖ· οὐ γὰρ δὴ πρὸς ὕψος ἐλάσασαν, σκληρὸς τις ἀνεμὸς ἐμπεσὼν κατῆνεγκε καὶ ἀνέτρεψε, καὶ τοσοῦτον κάλλος πατεῖν παρέδωκεν· ἢ γὰρ ἂν οὐδ' Ὀμηρὸς ἀξίως τὸ πρᾶγμα ἐθρήνησεν· ὅς γε καὶ θρήνους εἰς τὰ ἔρην ποιεῖ· καὶ θρηνεῖ μὲν τὴν πύτυν· θρηνεῖ δὲ τὴν δρῦν· ἀκρύει δὲ τὴν ἀχερωίδα καὶ ἐλαεινὸν ἐπὶ τῷ τῆς ἐλαίας ἀνακλᾷ φυτῷ. Φεύγον οὖν καὶ ταύτην τὴν συμφορὰν τὸ φυτὸν, ὅλον βλαστάνει καὶ τὸν καρπὸν.

Πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ὥσπερ ὁ φοῖνιξ ἐπὶ κόμης οὐ μόνον κομᾷ, ἀλλὰ διαπαντὸς ἐξανθεῖ τοῦ βλαστήματος, καὶ ψυχαγωγεῖ καὶ τέρπει πανταχόθεν τοὺς ἐραστὰς. Ἐπειτα τῶν καρπῶν, ὁ μὲν λευκός· ὁ δὲ, ὡχρός· ὁ δὲ, ἐρυθρός· ὁ δὲ, φοινικοῦς· ὁ δὲ, καὶ μιλτός. Φέρει δὲ τῶν φυτῶν καὶ ἄλλο μὲν ἄλλο, καὶ πάντα δὲ τὸ αὐτό· καὶ μὲν τῷ λευκῷ χαίρης, παρὰ ταύτην βαδίζεις· ἂν δὲ τὸ ἐρυθρὸν ποθῇς, παρ' ἐκείνην ἀπέρχῃ· ἂν δὲ καὶ ἀμφοῖν ἐρᾷς, παρὰ τὴν ἄλλην φοιτᾷς· ἂν δὲ καὶ πάντα ὁμοῦ ζητῇς, παρὰ τὴν φέρουσαν ἄπει τοὺς φοινικοῦς. Ἡ δὲ τοὺς μὲν λευκαίνεται, τοὺς δὲ ἐρυθραίνεται· τοὺς μὲν ἄρει, τοὺς δὲ ἡδῇ· τοὺς δὲ καὶ φοινίσσεται· καὶ λευκαίνεται μὲν οὕτως ὡς γάλα· φοινίσσεται δ' ἐκεῖνος ὡς ῥόδον· κεκέρασται δ' ἄλλως καὶ ἄλλως· ὁ μὲν ὅλος· ὁ δὲ, οὐχ ὅλος· καὶ ὁ μὲν, ἦττον· ὁ δὲ, μᾶλλον· καὶ μὲν τὸ ἐρυθρὸν θεάσῃ, τὸ λευκὸν ὅλως νομίσεις ἀγνοεῖν τὸ φυτὸν· καὶ τούτῳ πρῶτῳ τὴν ὄψιν προσβάλῃς, οὐκ εἶναι· τι φῆσεις καὶ ἐρυθροῦ τῷ καρπῷ· ἀλλὰ τὸ μὲν, αἶμα τὸ μέρος· τὸ δὲ, δόξει χιῶν. Καὶ ἐστὶ τὸ μῆλον ἰδεῖν μὲν ῥόδον, ὁσπρήσασθαι δὲ μύρον, γεύσασθαι δὲ τι ἄλλο, ἢ πάλιν αὐτὸ μῆλον οἶτω καὶ τοσοῦτον ἡδονῇ τᾷλλα νικᾷ, καὶ πρὸς τοῦτο κάκεινα μᾶλλον εἰκάζεται· καὶν τις ἐπαινεῖν ἐθέλοι τι κατὰ γεῦσιν· ἢ μῆλον ἐρεῖ πάντως ἢ μέλι· καὶ ταῦτα μὲν οὖν τὸν Ὀμηρὸν ἐπείσει πάντα ἀγλὰν ὀνομάσαι τὸν μηλέας καρπὸν.

Εἰ δὲ δεῖ καὶ μύθου μνησθῆναι, καὶ οὐδὲν ἀηδές παιδιὰς καὶ ψυχαγωγίας ἀψαῖσθαι πρὸς ἀνδρα πολ-
λάκις καὶ αὐτὸν τὰ μουσῶν χορεύσαντα· ἄλλως θ' ὅτε καὶ τὸν μῦθον κοσμεῖ σωφροσύνη, φασίν, ὡς κόρη

τις ἦν πάλαι καλή καὶ παρθενική. Τοῦ δὲ κάλλους ἐρασταὶ πολλοὶ καὶ ἐρωτικοί· σωφρονούσα δὲ καὶ μὴ προδιδούσα τὴν ὥραν, ἔτι μάλλον δυσέρωτας ἐποίει τοὺς ἐραστάς· οἱ δὲ, τέως μὲν ἥρων ὡς ἐρασταί, καὶ ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους· ἔπειτα οἰνωθέντες ἀλλήλους φονεύουσιν, ὡς ἀντερασταί. Ἐφίσταται ἡ παρθενική, καὶ ἔλατ μὲν ἐκείνους· αἰδεῖται δὲ τοὺς ζῶντας, δακρύει δὲ ἑαυτήν, καὶ γίνεται δι' εὐχῆς φυτὸν καλὸν, ὡς καλή, λευκὸν ὡς λευκή· αἰδομένη δὲ προφυροῦν. Ὁ μὲν μῦθος οὗτος· εἰ δὲ καὶ φιλοσοφεῖν, ἀλλὰ μὴ μυθολογεῖν ἡμᾶς τε δέον καὶ σὲ, ἔρωσι καὶ θεωρίας ἡμέτερον· φασὶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ μόνον μὲν σχημάτων, τὸ σφαιρικὸν κάλλιστον· μόνον δὲ τῶν ἰσῶν ἐμβαδοῖς μέγιστον τοῦτο ἐν στερεοῖς, ὅπερ ἐν ἐπιπέδοις τὸ κυκλικόν· δοκεῖ δὲ καὶ τότε τὸ πᾶν, τοῦτο σῶζον τὸ σχῆμα. Ἐχει μὲν οὖν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ μῆλον· καὶ οὐδὲν οὕτως ἐν καρποῖς τῶν ἄλλων ἀποτετόρνευται, ὡς τοῦτο τετόρνευται τε τῇ φύσει, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἀποτεταται· καὶ σχῆμα τῷ μῆλῳ τὸ τοῦ παντός ἐστι μίμημα. Καὶ τί δεῖ τὰς ἐνεργείας τοῦ βλαστήματος καταλέγειν; καὶ ὡς ἐβρώμενοις μὲν τρυφή, καὶ βρώμα ἡδύ· νοσοῦσι δὲ χρηστὴ τροφή καὶ ὑγιεινή· καὶ οἱ σῶγον μὲν ἐν ὀνείροις δυσσιώνιστον· μῆλον δὲ καὶ τούτοις εὐάγγελον· δόξαν γὰρ καὶ στέφανον ἐπαγγέλλεται. Ἀλλ' αὕτη γε καὶ τὰ Πύθια στεφανοῖ· καὶ πάρεστιν ἀθλητῆς, δι' ἔτους τε γυμνασθεῖς, καὶ πολλὰς εὐπαιδοτριβίου λαβὼν, πλείους δὲ μέλλων. Κἂν τι δέοι θήσων καὶ τὴν ψυχὴν ἵνα δὴ τὸ μῆλον καὶ τὴν μετὰ τοῦ μῆλου δόξαν λαβὼν ἀπέλθοι, πολλὰ καὶ ἄλλα περὶ τοῦ μῆλου λέγειν ἐνῆν, εἰ μοι καιρὸς τε παρῆν, καὶ μὴ ταῦτα γράφειν ἡναγκαζόμεν ὁ γὰρ καὶ κατ' ἐπιδρομήν.

A dicunt illam fuisse olim quamdam puellam pulchram et virginem; pulchritudinis autem multos amatores et amantes. Prudens autem cum fuerit neque formam venalem habuerit, magis etiam amore perditos effecisse amatores; illos vero nihilominus in amore perseverasse, et inter se pugnasse: deinde vino presses alios invicem cecidisse, ut rivales: virginem etiam intervenisse, mortuorum misertam esse, et viventibus erubuisse, seipsam autem deflevisse, et factam fuisse per votum pulchram arborem, ut pulchra erat; albam, ut alba erat, purpuream, ut erubescens erat. Ita quidem fabula. Si vero philosophiæ, non autem fabulis studere oportet nos et te amori contemplationis incumbentem: dicunt isti de his doctiores formarum unam pulcherrimam esse sphaericam, unam æquales inter superficies solidas illud esse, quod inter planas circulem: videtur autem illud universum figura referre. Habet igitur cum aliis et illud quoque malus; nullus ita inter fructus aliarum arborum in sphaeram inflexus est, ut illius fructus natura; et species ejus expanditur, nam universi figuræ malus imitationem præbet. Sed quid opus est proprietates enumerare? et languentibus quidem voluptas et jucunda esca, ægrotantibus autem salutiferum et hygienicum alimentum: ficus quidem in somnis mali præsagii est, malus autem fausti augurii; gloriam enim et coronam pollicetur. Sed eadem et in Pythiis coronam præbet; et adest athleta, per annum exercitatus, et multas bonæ exercitationis coronas ferens, plures exspectans. Si vero opus esset mentem applicare ut complectens malum et malo adhærentem laudem evadat, multa et alia de illa loqui facile esset, si tempus mihi suppeteret, neque ista scribere velociter et quasi cursim cogor.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΟΥ

ΥΜΝΟΙ ΠΕΝΤΕ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ

JOANNIS GEOMETRÆ

HYMNI QUINQUE IN SANCTISSIMAM DEIPARAM.

(Edidit Fed. Morellus, typogr. regius. Lutetiae, 1591, 8°.)

ADMONITIO.

In his Hymnis, quibus Jo. Geometra B. Virginis laudes celebrando nomen illustravit suum, perpetuas sunt allusiones ad salutandi verbum Χαῖρε, quo Græci χάριν, χάριν, salutem, gaudium et bona lætæque omnia precabuntur. In ejusmodi vero alliterationibus, Latina vix ac ne vix quidem Græcorum venustatem assequi possunt. Cæterum quia maculæ et lacunæ aliquot occurrerunt in Græco codice (quo unico nobis uti licuit hactenus), partim scriptoris errore vitiatæ, partim vetustate ipsa prope obliterate: æquus rerum æstimator interpreti plerisque in locis mutilis et depravatis ambigenti, divinatori, et conjecturis suis medicas

adhibere manus ad vulnera tentanti, facilem tribuet veniam : et sicubi forte castigatus exemplum nanciscatur, candide impertiet, errantique comiter viam monstrabit. Idem nonnullorum versuum Latinorum asperitatem æquis auribus perferet, et poeticæ versionis e Græcis difficultati ac sudori aliquid condonabit : simul etiam inducet in animum hic necesse fuisse iudiciis monstrare recentibus abdita rerum : atque in hoc poematis genere pietatis potius quam suavitatis habitam esse rationem. Porro veterum SS. Patrum auctoritatibus singula B. Virginis Elogia et Encomia quæ hic coacerata sunt, comprobare, actum esset agere ; enimvero hac jam in re elaboraverunt, optimamque operam collocarunt viri doctissimi et gravissimi. Theologi, P. Canisius e Societate Jesu, in opere Mariano, et Gaspar Loartes ex eadem Societ. in institut. Rosarii et Litaniiis : ubi plerasque perhonorificas B. V. Dei Genitricis compellationes diligenter persecuti et interpretati sunt.

JOANNIS GEOMETRÆ

HYMNI

IN BEATISSIMAM DEI GENITRICEM.

HYMNUS I.

Gaude, grata charis charitum, Virgo alma, parentum
Lætitia, atque hominum, lætitia et superum.
Salve, Virgo salutifera gavisæ salute :
Virgo labore carens, absque dolore parens.
Gaude, languores solvens fraudesque tyranni,
Libertatis fons, integritatis honos.
Gaude, vincla poli et terræ, bona non sata tellus :
Veri regnatricis, promaque lætitiæ.
Salve, mortalis generis fundamen, honosque
Virginæ laudis, conjugii que sacri.
Gaude, dos Sophiæ, Mater charitum optima, salve :
Absque viro genitrix, Virgoque pulchripara.
Gaude, mœrorum medicina obliviam fundens :
Æternæ vitæ, summi et alumina boni.
Salve, scala polum penetrans, et sidera tangens :
Quæque Deum nobis, nosque Deo reparas.
Gaude, lux hominum : genio vis ignea pravo :
Ignis es igni, non ureris igne tamen.
Salve, non confusa Dei mistura potentis
Humanæ et sobolis, quæ fragilis stipula est.
Gaude, imcombustus rubus, assidueque refulgens,
Atque augens virides igne cremante comas.
Gaude, Luna hilaris, nec habens cœlestia damna,
Plenior at Phœbo proxima facta tuo.
Gaude, Thesbite vive et clarissime currus,
Virtutum rapidis concite quadrijugis.
Salve, Diva Cherubinos super, aurea sedes,

Purior et Seraphim, latior atque Thronis.
Gaude, Sponsa Dei, atque tui quoque pronuba Nati,
Purpurea expandens strata cruore sacro.
Gaude, naturam Christo impertita secundam,
Nempe ut mortalem jungeret æthereæ :
Gaude, miscens nativum, laud misto integra partu,
Carne Deo exhibita, carne carente notis.
Salve, quæ feno humano juncti ætheris ignem,
Æternum fragili, perstabilem instabili.
Gaude, quæ sobolem peperisti, Virgo, supremam,
Mundilabrum mundo, celsithronumque solo.

A

ΥΜΝΟΣ Α'.

Χαῖρε, χάρις, χαρίεσσα χαριτόχε χάρμα τοκήων,
Χόρμα μέγα χθονίων, χάρμα μέγ' οὐρανίων.
Χαῖρε, Κόρη χαιρήκος, χάρματι χάρμα λαβοῦσα,
Παρθένε πλήν καμάτων, Μῆτερ ἀνευ ὀδύνης.
Χαῖρε, πόνων λύττειρα, δόλων ρύττειρα τυράννου,
Μῆτερ ἄμ' ἀφθορίας, Μῆτερ ἐλευθερίας.
Χαῖρε, δέσις χθονός, οὐρανοῦ, εὐτοχε, ἀσπορε χώρα,
Κοίρανε ἀτρεχίης, κοίρανε χαρμοσύνης.
Χαῖρε, βάσις βροτέης γενεῆς, [Ισ. πηγῇ] ἀρετῶν,
Σύγγονε ἀφθορίας, ἔκγονε εὐγαμίας.
Χαῖρε, δόσις σοφίας, χαρίτων Μῆτερ, μέγα χαῖρε,
Παρθένε καλλιτόχε, Μῆτερ ἀνανδροτάτη.
Χαῖρε, πόσις χθονίων λυγρῶν ἐπιλήθοις ἀπάντων,
Μῆτερ ἀπημοσύνης, Μῆτερ ἀειζωῆς.
B Χαῖρε, κλίμαξ περώσα καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα,
Ἡ Θεὸν ἀνθρώποις, ἐς Θεὸν ἄνδρας ἄγεις.
Χαῖρε, φῶς μερόπων, πῦρ ἑμπαλὶ δαίμονι, χαῖρε.
Καὶ πυρὶ πῦρ ἐγένου οὐδὲ φλεγείσα φλέγεις.
Χαῖρε, ἀμικτοτάτη μίξις Θεοῦ αἰὲν ἔόντος,
Ἀνδρομέης γενεῆς, ζαφλεγέος καλάμης.
Χαῖρε, βάτος πυρώσσα καὶ οὐ λήγουσα καμίνω,
Μᾶλλον δ' αὐξομένη εὐτραφέας καλάμους.
Χαῖρε, ἀγαλλομένη καὶ οὐ λείπουσα Σελήνῃ,
Μᾶλλον ὅτ' ἡελίου ἑδραμες εἰς συνόδους.
Χαῖρε, ὄχημα φαάντατον Ἡλίου ἑμπνοον ἄλλο
Ἐξ ἀρετῶν πισύρων, εὐτροχάλων, φλογίων.
Χαῖρε, Χερουβὶμ ὑπέρτερον εὐχαρὶ κλίντρον [Ισ. ἀνα-
[κτος],

C

Ἀγνότερον Σεραφίμ, εὐρύτερόν τε θρόνων.
Χαῖρε, γαμοστόλε Νυμφίον οὐ τόκου ἡδὲ Θεοῖο
Πορφύρεον στολίσας ἔνδυμα αἱματόεν.
Χαῖρε, φύσιν χρήσασα φυσικῶς ἑμπαλὶ γουνῶ,
Χαῖρ', ἀπαμειψαμένη θειοτάτης βροτέην.
Χαῖρε, φύσιν μίξασα καὶ οὐ μίξασα λοχίην,
Σάρκα Θεῷ δοῦσα, σάρκα ἀνευθε ρύπων.
Χαῖρε κτερασσάμενη χόρτῳ φλόγα ἀμβροτον ὕλης
Ἀτροπον εὐτρέπτῳ, ἀχρονον ἡμερίῳ.
Χαῖρε, γεννηταμένη γενεὴν ὑπερούσιον Υἱά,
Κοσμοθέτην κόσμῳ, ὑψιμέδοντα κάτω.

Χαῖρ', ἀνακλιναμένη μούνη παναπείρονα κόλπω,
 Τὴν σοφίην φάτνη, πλουτοδότην δὲ ῥάκει.
 Χαῖρ', ἀποθρεψαμένη παντοτρόφον. Ἡ σέο θηλή,
 Ὡς φρέων πηγὴ, θρέψεν ἓνα Τριάδος.
 Χαῖρε, θαλάσσης κόλῃ, μάργαρον υἷα τεκοῦσα,
 Ἀστεροπῆς θείας πορφυρέων τε ῥοῶν.
 Χαῖρε, μόνῃ λεχώσα πόλου βασιληῖδα τιμὴν
 Οὐρανίων τε νόων, δευτέρα τῆς Τριάδος.
 Χαῖρέ μοι, ὦ βασιλεία πανίλαος, εὐχαρις, ὕμνον
 Ἐξ ἁλιτρῶν στομάτων δέχνησο ἡμετέρων.

ΥΜΝΟΣ Β'.

Χαῖρέ μοι, ὦ Βασιλεία βασιλίδος ἔκγονε φύτλης,
 Ἐκγονε ἱερέων, ἔκγονε προφραδέων.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασιλεία, παναγνοτάτης ἀπὸ ρίζης
 Ἔρνος ἔφυς χαρίτων τριπλοῦν ἐκ τριπλοῦ.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασιλεία, Τριάς σέο ρίζα καὶ ἀρχή.
 Οὐνεκα καὶ τριμάκαιρ' ἓνα τέκες Τριάδος.
 Χαῖρε, φάτις προγόνων, χάρις ἑκπαλαί, εὐλαλε μολεῖ,
 Ἐκ σέο θειοτάτης εὐχῆς ὧν μακάρων.
 Χαῖρε, κρυπταδὴ βουλὴ σοφίης γενετήρος,
 Αἶνος ὧν στομάτων, θειοφόρων, κρυφίων.
 Χαῖρε, παναιγλήεντα λαθὼν χορὸν οὐρανίωνων
 Θάμβος καὶ σκοτίων πλήθεα δαιμονίων.
 Χαῖρε, χάρις χρονίων, μυρίων, μεγάλων τ' εὐχολῶν,
 Λυσάμενη γονέων ἀσχεα κ' ἀρχεγόνων.
 Χαῖρ', ἐριθηλὲ καὶ τρυφερῷ παραδείσου κήπῳ.
 Ἔρνος πρῶτα παγὲν αἵμασι γηραλέοις.
 Χαίροις, Μητέρι μητράν, ἀνθρώποις πόλον, οἶμον
 Οὐρανίης ἀρετῆς οἰξαμένη χθονίοις.
 Χαίροις, ὕψι τοῖς καινὴν ὁδὸν ἀγγελιήταις
 Δείξασα τὴν χθονίοις εὐχαρί τριδομένην,
 Χαῖρε, τοκεῦσι Θεοῦ δόσις ὕψιμος, ἐκ δὲ τοκήων
 Ἐμπαλε καὶ πρὸ τόκου ὕψιμέδοντι δόσις.
 Χαίροις, παρθενικαῖς μετὰ ἀστράσιν οἷα Σελήνῃ
 Πόμπιμος ἐς δόμον ὧς ἐς πόλον ἐρπομένη.
 Χαῖρε, δέμας τραφὲν ὕψθεν οὐρανλαῖσιν ἐέρσαις,
 Ἀγγελικαῖς χερσίν, Δεσποτικαῖς θαλάμοις.
 Χαῖρε, βάτειρ' ἀδάτων, ἀδύτων διφῆτρια μούνη,
 Νυμφίου ὧς νύμφη κρυπταδίων μεγάρων.
 Χαίροις, ἐκ γενετῆς ἀγνὴ δέμας, ἀγνὴ σῶμα,
 Παρθένος ἐκ κραδίης, Παρθένος ἐξ ἀέρος.
 Χαίροις, ἄνθος ἀκήρατον εὐδομον, ἀμφοτέρωθεν,
 Κάλῃσιν ἀμφοδίαις, κάλλεσι κρυπτομένοισι.
 Χαῖρε, κρίνον ῥοδέη τε κάλυξ νοτερή τ' ἀνεμώνη,
 Νάρκισσος καθαρὴ, λευκοτέρα χιόνος.
 Χαῖρε, ἀειζῶιο θάλας γλυκύ. Ἡ ῥα σὺ θνητῶν
 Μοῦνον ἀμάραντον κάλλει θειοτέρων.
 Χαῖρε, καὶ ἄλλο θάλας φλογερὸν χρυσάνθεμόν ἱόν,
 Ἄνθεα πάντα βροτῶν ἀμμιγα καὶ τριδόλων.
 Χαῖρ', ὑακίνθου πορφυρέου χάρις, ἥς ἐπὶ φύλλοις
 Γράμματα' ἐλευθερίας, οὐδὲ μῦθος θανάτου.
 Χαίροις, ὕψι κόμοιο δάφνης θάλας, ἥτις ἀπείργεις
 Οὐ σέλα πρηστήρων, δαιμονίων δὲ φλόγα. [Θεοῖο
 Χαῖρε, καὶ οὐ [Ισ. κόρη] φυγόμενος ἀπ' οὐρανίοιο
 Ἐς χθόνα δυσμένην πλάσματα δαιμονίων.
 Χαῖρε, καὶ ἐκ χθονὸς ἑμπαλιν εὐδρομος ἐς φῶς
 Νυμφίου ἡελίου πρὸς πόθον ἐρχομένη.

A Salve, quæ immensum Numen gremio una recondis,
 Præsepi Sophiam, veste Deum tenui.
 Gaude, quæ uberibus lactavisti omnia alentem,
 Ut fons luminum alens ex Triade unigenam.
 Salve, Concha marina, ex qua vere unio natus
 Fulgore ex dio, et purpureo latice.
 Gaude, quæ Regem genuisti sola polorum
 Cœlestumque : tibi est a Triade alter honos.
 Gaude, et ave, o lenis Regina, benignaque, laudes
 Ex oris nostris percipe spurcicia.

HYMNUS II.

Salve, o Regnatric quæ creta es sanguine regum
 Atque sacerdotum, fatidicumque virum.
 Salve, o Regnatric, cujus purissima radix,
 B Stirps Charitum triplex, atque sata a Triade.
 Salve, o Regnatric, Trias est tibi stirpsque caput
 [que :
 Hinc unum e Triade, o ter benedicta, paris.
 Salve, majorum decus et spes, gratia, cantus :
 De te se jactat tota beata cohors.
 Salve, consilium occultum Sophiæ genitoris :
 Te cuncta ora canunt, abdita, sacra, pia.
 Salve, quam illustris cœlus stupet astra colentum,
 Quam genique pavent jure tenebricolæ.
 Salve, gratia votorum jucunda priorum,
 Quæ generis solvis probra scelusque vetus.
 Salve, nata in lætis atque in vernantibus hortis
 Arbor ab antiquo sanguine nata senum.
 C Salve, quæ Matrique uterum cœlumque recludis
 Terrigenis, studii sidereiue viam.
 Salve, Virgo, novum quæ clivum mentibus altis
 Ostendisti, uni tritum hominum generi.
 Salve, Virgo Dei data munere utrique parenti,
 Aque Parente Deo munus utroque datum.
 Salve, virginis in stellis candida Luna,
 Ad proprias cœli currere visa domos.
 Salve, almo corpus nutritum rore polorum,
 Angelicis manibus, pro Domini thalamis.
 Salve, quæ invia adis, penetras aditusque profundos,
 Sponsa velut sponsi tecta reclusa sui.
 Salve, corpore casta, simul castissima mente :
 Exterioris virgo, virgo quoque interioris.
 Salve, flos apprime tenax, bene olens, et utrinque,
 D Conspicuo ornato et dotibus ingenii.
 Salve, lilia quæ, violas, madidamque anemonem
 Narcissumque refers, candidiorque nive es.
 Salve, perpetuæ vitæ stirps, atque amarantus
 Flos sacro qui non marcet honore vigens.
 Salve, cincte frutex flammis, violæ aureus ardor,
 Omnigeni flores cum tribulisque sati.
 Salve, hyacinthi puniceus decor, alma notantur
 Quo libertatis symbola, nulla necis.
 Salve, proceræ laurus stirps, quæ procul arees
 Fulguris haud fulmen, dæmonis at faculas.
 Salve, virgo innupta, Dei quæ numine condis
 Figmenta in terræ viscera dæmonia.
 Salve, quæ a terra rursus contendis ad astra,
 Solaris sponsi percita amore pio.

Salve, pulchra Parens, casto gravidataque Verbo : A
 Virtutum Genitrix quæ decorant animos.
 Salve, pervigiles oculos ut luna recludens,
 Quo solem solisque aspicias Dominum.
 Salve, virtutum celsis quæ curribus instar
 Lunæ, solares assequeris radios.
 Salve, quæ illustri a Nato, ceu luna parente
 A Phœbo, lumen suscipis æthereum.
 Salve, tu Triadis prænuntia mira beatæ,
 Fixisti interni quæ thalamos decoris :
 Salve, quam solus dilexit amabilis unus,
 Qui Pater est et amans ingenti decoris.
 Salve, prima et, ave, sola : hanc tibi nempe salutem
 Cœpit ferre tremor militiæ æthereæ.
 Salve, Virgo edens miracula magna, sacra, alta :
 Natum, rem indictam, concipis una Dei.
 Salve, quæ Verbum æternum parls, integra, casta,
 Abs te Patre carens : te, sine matre, prius.
 Salve, temporis o Genitrix, Patris, et sinus ævi,
 Et semper-geniti casta puella Parens.
 Salve, cœlum homines lustrans, solisque reducens
 Qui carnem ex te habuit, lumina conspicua.
 Salve, mille oculis pole prædite, sidera circum
 Solem clara regens, innumeras charitas.
 Salve, ornata globis pole, septenisque decoris
 Zonis insignis, spiritibus Sophiæ.
 Salve, qui tenet astra polus, terram, aera et undam,
 Et mundum immensum, qui inferioris apex.
 Salve, quæ intus habes regem cui sidera parent,
 Quem in nebula gestas, sanguine purpureo.
 Salve, ter radians polus, et circum æthera pandens
 Immensum et nitidum, nec tenebras capiens.
 Salve, Cœlum exsultans, et sine flatibus ullis,
 Affectus expers, mœstitiæque carens.
 Salve, versicolor cœlum, Iridis instar amœnas
 Virtutum formas florigerasque ferens.
 Salve, plenus mente polus, decus Altitonantis
 Virginibus celebrans, dum puerum ipsa geris.
 Salve, mentibus horrendus cœlestibus æther :
 Indicte hymnidicis, invie celsicolis.
 Salve, cœlum quod stillat sacra et ampla fluentia
 Queis mundus mundus, gaudet et omne genus.
 Salve, nixa thronis puris, flagrantibus, altis :
 Lumina quæ fundis, luminis ipsa Parens.
 Salve, quæ verba exsuperans Verbum parls, alium
 Verbum, quod nostris anteit ingeniis.
 Salve, o Regnatrici, orbisque utriusque Magistra,
 Tu regnantem unam post Triadem coleris.
 Salve, lux, decus et ratio, spes, spiritus et mens,
 Sperati a cunctis indiciumque boni.
 Gaude, et ave, o lenis Regina, benignaque, laudes
 Ex oris nostri sordibus accipito.

HYMNUS III.

Salve, Virgo miranda, hominum generisque leva-
 Gaude, gaudii apex, metaque dedecoris. [men,
 Salve, Virgo, Camœna beatis mentibus apta, [num.
 Quæ longe superas mentem animumque homi-

Χαίροις, ἀγλαόμητερ ἀγνοῦ Λόγου ἔγκυος αἰεὶ,
 Εὐώδεις ἀρετῶν ψυχότοκων τοκέων.
 Χαίρε, παναγρῦπνοισιν ἐπ' ὀμμασιν, οἷα σελήνη
 Ἥλιον, ὀσσομένη κοίρανον ἡελίου.
 Χαίρε, καὶ ὑψιδρόμοισι πόνοις ἀρετῶν, ἅτε
 Ἡελίοιο πέλοις μήνη ἐπαιγομένη.
 Χαίρε, παναιγλήεντος ἀφ' Ὑψός, οἷα σελήνη·
 Πατὴρ ἀπ' Ἡελίου φέγγος ἐφελκομένη.
 Χαίρε, προαγγελίης Νύμφη, Τριάδος μέγα θαῦμα,
 Παστάδα πηξαμένη κάλλεος ἐνδοτάτου.
 Χαίρε, καὶ ἥς ἡράσαστο μῦθος, ἐραστὸς μῦθος,
 Ἰμερος αὐτοφύτου κάλλεος ὃς γενέτης.
 Χαίρε, πρώτη, χαίρε, μόνη, τοῖόν σοι, χαίρε,
 Οὐρανίης στρατιᾶς πρῶτος ἐλεξε τρόμος. [πὴν,
 Χαίρε, κόρη μέγα θαῦμα, καὶ οὐ φατὸν οὐδὲ γε λη-
 Ὑψα Θεοῦ τίτταις, οὐ τίς ἀκουσεν ὄλων; [ἀγνή,
 Χαίρε, λόγῳ Λόγον ἀμβροτον, ἄσπορος, ἀτρωτος,
 Μητρὸς ἀνευθε πρὸ σοῦ, πατὴρ ἀνευθ' ἀπὸ σοῦ.
 Χαίρε, χρόνου γενέτου γενέτειρα, ἀπείρου κόλπος,
 Πατὴρ ἀειγονέως, Μητὴρ ἀπαιρογόνος.
 Χαίρε, πόλος φασείμβροτος ἥλιον ἔξεις
 Σάρκα λαβόντα σῖθεν, δίσκον ἀειφανέα.
 Χαίρε, πόλος μυριόμματος ἀστέρας ἄλλους,
 Ἥλιον ἀμφὶ μέγαν πλῆθος ἔχων χαρίτων.
 Χαίρε, πόλος πολύκυκλος ὃς ἐπτάκι χρυσελαῖσι
 Ζώναις ζωννύθης πνεύμασι καὶ σοφίης.
 Χαίρε, πόλος συνέχων πόλον, ἄλμην, ἀέρα, γαῖαν
 Ἄλλον ὑπὲρ κόσμον, κόσμον ἀπειρέσιον.
 Χαίρε, πόλος τὸν ὑπὲρ πόλον ἐνδὸν ἔχων βασιλεῖα
 Ὅν νεφέλῃ φορέεις, αἵμασι πορφυρέοις.
 Χαίρε, πόλος τρισάκτινος, αἰθέρα πάντοσε τείνων
 Ἀσπετον, εὐφαέα, οὐδὲ δνόφους φορέων.
 Χαίρε, πόλος γανῶν καὶ οὐκ ἀνέμεισι τινάσων,
 Ἐκτοθεν ἡμερίων ἡμετέρων παθίων.
 Χαίρε, πόλος ποικιλόχρος Ἰριδος οἷάπερ αὐγὰς
 Μορφὰς τῶν ἀρετῶν ἀνθοφόρους φορέων.
 Χαίρε, πόλος νοερὸς δόξαν μεγάλου Θεοῦ
 Παρθενικαῖς προλέγων ἀγκάσι παιδοφόροις
 Χαίρε, πόλος φοβερός, καὶ οὐρανίοισι νδεσσιν,
 Οὐ φατὸς ὁμνολόγοις, οὐ βατὸς ὑψιπόλοις.
 Χαίρε, πόλος σταλάων πολυχέυματα ρεῖθρα
 Οἷς κομᾷ κόσμος, οἷσι γέγηθε γένος. [λων,
 Χαίρε, θρόνος καθύπερθε θρόνων φλογερῶν, παναῦ-
 Λύτρυτος φαίων, αὐτοτόκος φάος.
 Χαίρε, λόγων καθύπερθε λόγῳ Λόγον ἐκτετοκυῖα,
 Καὶ λόγος ἀμφοτέρων ἐκπροθέουσα νόον.
 Χαίρε μοι, ὦ Βασιλεῖα, καὶ ἀμφοτέρων διὰ κόσμον
 Βασιλικῆς Τριάδος δευτέρα οιοτάτης. [νοῦς,
 Χαίρ', ἐμὸν εὖχος, ἐμὸν φῶς, ὄλβος, πνεῦμα, λόγος,
 Ἐλπίδος ἀμφοτέρας τέκμαρ ἀειθαλὲς.
 Χαίρε μοι, ὦ Βασιλεῖα πανίλαος, εὐχαρις ὕμνον
 Ἐκ ῥυπαρῶν στομάτων δέχνησο ἡμετέρων.

ΥΜΝΟΣ Γ.

Χαίρε, Κόρη, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ
 Χαίρε, χαρὰς ἀρχή, χαίρε, τέλος κατάρως.
 Χαίρε, Κόρη, μέγ' αἷσμα, καὶ οὐρανίοισι νδεσσιν,
 Πολλὸν ὑπεκπροθέον καὶ νόον οἷα λόγον.

Χαῖρε, θέαμα, Κόρη, φοβερόν, φλογερόν, πανάυλον B Salve, Virgo, tremendum, ardens, purumque Thea-
[trum,

Ἦδὺ τε καὶ φοβερόν, οὐδὲ θεατὸν δλον.
Χαῖρε, κόρη μυριόμμασιν ἀστράσιν οἷα σελήνῃ
Μεστὰ φαινομένη φῶτι περισσοτέρῳ.
Χαῖρε, Κόρη, κρύπτουσα φάος σεραφίμ, ὅτε φέγγος
Ἥλιος ἀστρώων, εὐδίοις ἀρτιτρέχων.
Χαῖρε, Κόρη, φύσεως αὐχμα, ἀγαλμα πλαστὸν,
Δεξιόμενον τέχνην πᾶσαν ἀριστοτέχνου.
Χαῖρε, καὶ ἐκ πισύρων παγὲν ἐκ γενετῆς ἀγνωφύτου
Ἀρχεγόνων ἀρετῶν ἔμπνοον αὐτόκαλον.
Χαῖρ', ἀποταξαμένη καὶ ἡμετέροισι [γρ. ἤθεσιν ἡμ.]
[τετρακτὺν

Καὶ πολίτην θεῖσα τῶν ἀρετῶν χθονίην.
Χαῖρε, δέμας παγὲν ὑφ' ὅθεν αἰγλήεντος Ὀλύμπου,
Ἡμερὴς κακίης οὐδὲν ἀφελχομένη.
Χαῖρε, δέμας κραθὲν ἄχρι ἀκήρατον ἀμφοτέρωθεν
Κάλλεος αἰθερίου, κάλλεος ἐκ χθονίου.
Χαῖρε, δέμας δίφρος ἔμπυρος, ἥλιον ἄλλον
Κοίρανον ἡελίου κρύψαν ἀειγενέα.
Χαῖρε, χάρις, Μήτηρ σοφίης, φάος, λόγου, ἀλκῆς,
Σοῦ πατρὸς Μήτηρ, σοῦ θ' υἱὸς θυγάτηρ.
Χαῖρε, τρύφημα Θεοῦ νέον ὑψιμέδοντος δχημα,
Ἐς δῶσιν εὖτ' ἴδραμεν ἥλιος ἡμετέρην.
Χαῖρε, καχαρμένου Λόγου ἔγκυος αὐτογενέθλου,
Αὐτοτόκου φαέως, ἀρχεγόνου φύσιος.
Χαῖρε, παχυναμένη Θεὸν, ἐς Θεὸν, ἔμπαλι θνητὸν,
Χαῖρε, καθηραμένη ἀργαλίου πάχεος.
Χαῖρ', ἀπομορξαμένη κακίης μελεδήματα πάντα
Σπόγγος ὅτε δροσερὴ ἡμετέρης φύσιος.
Χαῖρ', ἀποτρεψαμένη καὶ ἐς βυθὸν ὥσασα πνεῦμα
Δαιμονίης φύτης ἄγριον ἀνδροφόνον.
Χαῖρ', ἀποδεξαμένη καὶ [Ισ. πᾶσιν] δαίτσα μούνη
Ὀυρανίους φύσιος ἀμφιπάλους χθονίης.
Χαῖρε, πόλον χθονί, πότμῳ ζῶην, ἀγγελιήταις
Μίξασα τοὺς χθονίους, οὐρανίους χθονίοις.
Χαίροις, παμμεδέουσα, ρυσίπτολι, ρυσιγένηθλα
Ἀνδρομέτης γενεῆς, φαινομένης κτίσεως.
Χαῖρε, θρόνων καθύπερθε θρόνος, φλογεροῖσιν ἐπ'
Οὐχὶ Θεὸν φορέων, ἐν δὲ δίναις μυχίοις. [ὦμοις
Χαῖρε, ψυχῆς κάλλος ἐπάξιον ὑψιμέδοντος,
Παρθένε, χαῖρε, κόρη, τερψαμένη Τριάδα.
Χαῖρε, βροτωσαμένη Θεὸν ὡς βροτὸν, ἔμπαλι δ' αὖτε
Χαῖρε, θεωσαμένη αἵματος ἐξ ἰδίου.
Χαίροις, παμβασίλεια, καὶ ἀμφοτέρων διὰ κόσμων

Σοὶ θρόνος ἐστὶ πόλις, σὺ θρόνος αὐτοτόπου.
Χαῖρε, καλεῖς περιγράφον ἀνάκτορον οὐ περιγράφτου,

Μήτηρ παντογόνου, θρέπτρια παντοτρόφου.
Χαῖρε, δόμος πολυούδος ἀκηράτων παναμώμων
Πνευματικῶν χαρίτων πλουτοφόρου Τριάδος.
Χαῖρε, καὶ ὀλβιόδωρε, μαχαλεῖς, ὀλβιόφρουρε,
Δεσποτικῶν θαλάμων αὐτοθέλητε φύλαξ.
Χαῖρε, καὶ ὀλβιόδωρε, πανεμφαῖς, ἡλιόμορφε,
Τριαδικῆς δόξης αὐτοκίνητε πύλη.
Χαῖρέ μοι, ὦ Βασιλεῖα πανίλαος, εὐχαρίς, αἶνον
Ἐξ ἀλιτρῶν στομάτων δέχυσσο ἡμετέρων.

Suave, et terribile, et vix bene visibile.
Gaude, Virgo sideribus circumdata claris,
Ut luna in medio visa nitere polo.
Gaude, Virgo, abdens Seraphinum lumen, ut almus
Sol oriens lucem sideream obtenebrat.
Gaude, Virgo decus naturæ, pulchraque imago,
Quæ summi genium continet artificis.
Gaude, virgineum quater ex virtutibus ortum
Virtutum exemplar vividum et eximium.
Gaude, dans numerum mortalibus alma quaternum

Virtutum, quas vis terrigenas colere.
Gaude, concretum sublimi corpus Olympo,
Et vitii nostri crimine Virgo carens.
Salve, corpus quod bina integritate decorum est,
Terreni decoris sidereiue boni.
Gaude, corpus quod solis fuit aurea rheda,
Quæ Dominum solis contulit æthereum.
Gaude, grata Parens Sophiæ, rationis et æqui :
Nata tui Nati, Patris et es genitrix.
Gaude, deliciæ Regis currusque supremi,
Cum nostrum occasum sol radiis subiit.
Gaude, quæ paris æternum castissima Verbum,
Naturæ artificem, lumen et eximium.
Gaude, quæ Christo corpus mortale dedisti.
Gaude, primævi libera labe patris.
Gaude, quæ abstersti vitii commenta nefandi,
Humens humani spongia ut ingenii.
Gaude, quæ mersti robur lethalibus undis
Dæmonia sobolis, terrificum, horribile.
Salve, quæ prima e cunctis mortalibus ægris
Cœlestum in terris usa ministerio es.
Salve, quæ cœlumque solo, vitamque neci das,
Cœlorum miscens numina terricollis.
Salve, cuncta regens, urbes servans, genus atque
Humanum, mundi conspicuique salus. [armos
Salve, summe thronos superans throne, non super
Ast utero gestans, visceribusque Deum.

Salve, præstans forma animi, digna Altitonante :
Salve, divinæ Virgo placens Triadi.
Salve, carne Deum ceu hominem quæ contegis, unde
Virgo Deum gignis sanguine de proprio.
Salve, sceptra tenens mundi, tibi utrumque per or-
[bem

Urbs magna est sedes atque locus proprius.
Salve, ædes sacra, pulchre structa, immensaque :
[Nutrix

Altoris cunctorum atque Patris Genitrix.
Salve, ædes conferta æternis atque beatis,
Donis divinæ et munificæ Triadis.
Salve, quæ largiris opes, decus et bona servas,
Et Domini thalamos sponte tuere tua.
Salve, mundibeans, clarissima, solis et instar,
Ac decoris terni janua sponte patens.
Salve, et ave, suavis Regina, benignaque, laudes
Ex oris nostri percipe colluvic.

HYMNUS IV.

Salve, gratia virtutum quæ moribus insunt,
 Quæ mentem exornant, munera suntque Dei.
 Salve, quæ altior es cherubin, flagrantior Isdem :
 Salve, altæ Seraphin vis melior Sophiæ.
 Salve, spectaculum Cherubin, res ardua : salve
 Mirandam Seraphin præveniens Sophiam.
 Salve, robustis vis fortior, optima, salve :
 Virtute antistans mentibus æthereis.
 Salve, quæ dominis dominaris, sceptrum gubernans,
 Et superum princeps, terrigenumque simul.
 Gaude, mens rapida, et subitis quæ motibus altis
 Exsuperas mentes, diva, sequendo Deum.
 Gaude, subsidium generis mortalis, acerba
 Dum fortuna furit casibus innumeris.
 Gaude, propitium quæ reddis Numen amicis,
 Et prohibes durum reddere iudicium.
 Gaude, quæ justa mortales eruis ira,
 Qua nos plectere vult Conditor omnipotens.
 Gaude, quæ afflictos servorum et more ruentes
 In terris homines erigis auxilio.
 Gaude, quæ genios e nostro pectore pellis
 Immundos, pravi consilii artifices.
 Gaude, infestorum morborum certa medela,
 Atque animam e tenebris ad radios retrahens.
 Gaude, quæ genios animorum disjicis hostes,

 Et per quam nobis gratia prompta datur.
 Salve, quæ nostros semper miserata labores,
 Peccantium lacrymas excipis ac gemitus.
 Gaude, quæ infandi millena volumina solvis
 Dæmonis, ut nostræ spongia nequitia.
 Salve, Virgo, virum quæ virginitatis amantum
 Zonam conservas virginæ Triadi.
 Salve, quæ fœtus largiris utrique Parenti,
 Flamine secundo, hæc soboles Triadi.

 Salve, religiosorum arx, nocturna repellens
 Spectra mali Genii, lumina qui simulat.
 Salve, quæ evertis millenas dæmonis artes
 Cœlesti Sophia, diraque consilia.
 Salve, quæ visa ærumnis in tristibus ingens
 Præbes solamen, lumina grata ferens.
 Salve, quæ cunctis dans vires, gaudia, laudes,
 Suavior es vita, flamine item citior.
 Salve, quæ facis ut belli victoria detur
 Fortibus armigeris, munere virgineo.
 Salve, præsidium urbanum : tu micantibus hostes
 Arces, et moles concutis horribilas.
 Salve, quæ tetras deles virtute catervas,
 Dum pœnas repetis, naufragiumque cies.
 Salve, per mare currentum comes, atque timentum
 Naufragium portus, velaque tuta ratis.
 Salve, Virgo viatorum socia impigra, lumen
 Errantum, lustrans his iter in tenebris.
 Salve, captivos solvens, in carcere solans,
 Et tortos vinctos compedibusque fovens.
 Salve, virtutes fundens mortalibus almas
 Eloquii princeps, mellifluique soni.

B

ΥΜΝΟΣ Δ'.

Χαῖρέ μοι, ὦ Βασιλεια, χάρις βροτέων ἀρετῶν.
 Χαῖρε, χάρις νοερῶν, χαῖρε, χάρις θεῶν.
 Χαῖρε, Χερουδὶμ ἀνώτερε, καὶ φλογερώτερε, χαῖρε.
 Χαῖρε, βάθος Σεραφίμ ἐν σοφίῃ τὸ πλεόν.
 Χαῖρε, θέαμα Χερουδὶμ δυσθέατον, μέγα χαῖρε ·
 Θαῦμα δ' ὑπεκπροθέον τὴν Σεραφίμ σοφίην.
 Χαῖρε, κράτος δυνατῶν σθεναρώτερον, ὦ μέγα χαῖρε,
 Τῶν νοερῶν δυνάμει πολλὸν ὑπεκκρατέον.
 Χαῖροισι, κυριοτάτων, ὦ μέγα [Ισ. κήρανε], χαῖρε,
 Δεσπότης οὐρανίων, ὡσπερ ὧν χθονίων.
 Χαῖρε, νῶν [Ισ. νοῦς] τάχος ὁξυδρόμοισιν ῥίπαῖσι
 Πολλὸν ὑπεκπροφυγῶν, δευτέρᾳ τοῦ Θεοῦ.
 Χαῖροισι, ὁξυτόνοισι βροτοῖς ἐπ' ἀτεκμάρτοις
 Δεινοφόροις τύχαις κλήσις ἐτοιμοτάτη.
 Β Χαῖρ', ἐλέους πρόφασις, φιλοικτίστοιο Θεοῦ
 Σπλάγχνα κλινομένη μηδὲ δίκην δικάσαι.
 Χαῖρε, δικαίας μὴνιδος οὐτιδανοῖσι βροτοῖσι
 Πανσθενέος ῥύστις Ἠλάστου ὁδυσσομένου.
 Χαῖρε, βαπτιζομένην κτίσιν, οἷα θεράπνη εἰς γῆν
 Ἦδη κλινομένην, αὐθις ἀνισταμένη.
 Χαῖρ', ἀπελαυνομένη καὶ δαίμονας ἀγριοθύμου
 Πνεύματος ἡμετέρου σώματος ἀμφαδίην.
 Χαῖρε, νότων μυρίων ἀνιάτων ἄλκαρ, ἀφ' ἧθου
 Ἐλκουσα ψυχὰς αὐθις ἐς ἥλιον.
 Χαῖρ', ἀποτερπτομένη [Ισ. ἀπετραπ.] ψυχάρπαγας
 [ἀγγελίητας ·
 Καὶ χρόνον ἡμέριον ῥίμφα χαρίζομένη.
 Χαῖρ', ἀποδυραμένη παθῶν ὑπὲρ ἀνθρωπείων
 C Καὶ τ' ἀλιτρῶν τροφίμων δάκρυα δεχνομένη.
 Χαῖρ', ἀπαλειφομένη μυριόγραφα δαίμονι βίβλα,
 Σπόγγος ἅτε δροσερὴ ἡμετέρης κακίης.
 Χαῖρε, Κόρη, συνέχουσα καὶ ἀνδράτιν εὖτ' ἐθέλουσι
 Παρθενίην ζώνην παρθενικῇ Τριάδι.
 Χαῖρε, γόνους παρέχουσα καὶ ἀμφοτέροις τοκεῦσι
 Πνεύματι σὺν γονίμῳ, τοῦτο τόκος [Ισ. τέκος]
 [Τριάδι.
 Χαῖρ', ἀσκηταῖς πύργος ἀπείργων ἔμφλογα νυκτὸς
 Φάσματα δαιμονίων φῶς ὑποκρινομένην.
 Χαῖρε, καὶ ἄλλα λύουσα τεχνάσματα μυρία κύκλα
 Ἀντιθέῳ σοφίῃ δαιμονικῆς κακίης.
 Χαῖρε, φαινομένη καὶ ἐν καμάτοις ἀγώνων
 Ἠδὺ φέρουσα φάος, οἷα παρηγορέων. [ἀλκή,
 Χαῖρε, καὶ ἀλλοφύρων κράτος, εὐφροσύνη, κλέος,
 D Ζωῆς ἡδυτέρη, πνεύματος ἀσσοτέρη.
 Χαῖρε, μαχηταῖς ἐν πολέμοις ἑτεραλκεία νίκην
 Νεύματι παρθενικῷ ῥίμφα χαρίζομένη.
 Χαῖρε, πολιτῶν τείχος, ἀπ' ἀνδροφόνων πτολιπόρων
 Τείχεα ῥυομένη, μήχεα θραυομένη.
 Χαῖρ', ἀπαμειβομένη τόλμαν στρατιᾶς καχοχάρτου
 Πανσὺδ τιμμένη, ναῦς καταδυομένη.
 Χαῖρε, πλέουσι συνέμπορε, ναυαγέουσιν σωτήρ,
 Ἰθυστήρ, λιμὴν, ἰστίᾳ λευκίστατα.
 Χαῖρε, ὁδοιπορέουσιν ὁμόστολε, λύχνος ἀλήταις
 Ἰχνος ἀπαγγελέων, ἀτραπιτῶν σκοτίν.
 Χαῖρ', αἰχμαλώτων λύσις, ἐν φρουραῖς ἀνάκλησις,
 Ἐν βασάνοις θάλψις, εὐφροσύνη δὲ πέδαις.
 Χαῖρε, καὶ ἡγορέης ἐριχυδέος ἀνδράσι πηγῇ,
 Δεσπότης εὐεπίης, δεσπότης εὐμελίας.

Χαῖρε, δικαζομένων δίκη, ἡ πολυχεύματα βεῖθρα
 Ῥητορικῶν στομάτων πάντ' ἀποφραγνυμένη.
 Χαῖρε, θεμιστονόοισι σύνεδρε δικασπολλοῖσι,
 Φῶς ὑποφαινομένη πάντα τὰ κρυπτόμενα.
 Χαῖρε, καὶ ἡγεμόσι στρατιᾶς ἡγήτρια, χαῖρε,
 Πάνθ' ὑποβαλλομένη μῆδεα κρυπταδίας.
 Χαῖρε, βάθο· σοφίης πλούτου μέγαλοιο θεοῖο
 Σοὺς παρέχουσα λάτραις εὖτ' ἐθέλεις ῥαδίως.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμετέρῃσιν αἰδαῖς
 Εἰ γέ τις ἔστι χάρις, σοὶ χάρις ἔστι, Κόρη,
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμετέρῃσιν αἰδαῖς
 Εἰ γέ τι τερψθείης, σοὶ χάρις εὐφροσύνης.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμετέροισιν ἐπ' ἀθλοῖς
 Εἰ γέ τις ἔστι χάρις, σοὶ χάρις ἡγορέης.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμέτεροις ἐπὶ μύθοις,
 Εἰ γέ τις ἔστι χάρις, σοὶ χάρις εὐεπίης.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμέτεροις ἐπὶ τέχναις
 Εἰ γέ τις ἔστι χάρις, σοὶ χάρις εὐτεχνίης.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμέτεροις ἐπὶ μούσαις
 Εἰ γέ τις ἔστι χάρις, σοὶ χάρις ἀρμονίης.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμέτεροις ἐπὶ τέλμασι
 Εἰ γέ τις ἔστι χάρις, σοὶ χάρις εὐκραδίης.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἡμέτεροις ἐπὶ βουλαῖς
 Εἰ γέ τις ἔστι νόος, σοὶ χάρις εὐνοῆς.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια καὶ ἀγρίον οἶμα περὶ σῶ
 Παρθένε, σοὶ πίσυνος, καὶ φλογερὰς καμίνους.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἀγρία φύλα γιγάντων
 Δαιμονίων ὀλέσσω σὴ φλογερῇ δυνάμει.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἥθεα πικρὰ τυράννων
 Σοὺς γλυκανῶ λογίοις, σαῖς τ' ἀγανοφροσύναις.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, σὺ καὶ δέμας ἔμπνεον αὐθις
 Δεῖξας ἀπὸ στρυγερῶν ἀργαλέων παθέων.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἐκ βελών μυριάδων
 Ἄρσος ἀνδροφόνου σῶσον ἐπικρατέως.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, σὺ μοι μεγάλων θησαυρῶν
 Θεώτερος μυρίων, πλοῦτος ἀπειρέσιος.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, σὺ μοι κλέος, ἥλιος, ἀλήθ,
 Πνεῦμα, λόγος, ζωὴ, ἡγορέη, σοφίη.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, καὶ ἀμφοτέρων ἅμα κόσμων
 Ἐλπίς ἀμαιμακτέη, κόσμος ἐπαμφοτέρος.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, σὺ καὶ Τριάδος βασιλείης
 Πρόξενος, εἰ γε θέλεις· σὺν Τριάδι δ' ὁ Λόγος.
 Χαῖρέ μοι, ὦ Βασίλεια, πανίλαος, εὐχαρις, αἶνον
 Ἐξ ἁλίστρων στομάτων δέχυσσο ἡμετέρων.

Τρίμετροι.

Αἱ τρεῖς ἑκατοντάδες σὲ τῶν τριῶν ἕνα
 Τεκοῦσαν ὕμνεοις, Μήτηρ, Παρθένον.
 Θεὸν τέλειον καὶ βροτὴν τίκεις, Κόρη.
 Δεκάς τελεία, καὶ μεγίστη σοὶ χάρις,
 Μέτρου μιγέντος κρείττονος τῷ χείρονι.
 Καλῶ δὲ κρείττον τοῦ τόνου τὴν ἐξάδα,
 Χείρον δὲ τὸν μείουρον, ἐν χώραις δυοῖ.
 Θεοῦ τὸ κρείττον, τοῦ βροτοῦ τὸ δεύτερον.

ΥΜΝΟΣ Ε' κατ' ἀλφάβητον.

Μέλπωμεν θεόπαιδα, θεείκελον, ἀφθοροῦ μῦθον,
 Ἄσπορον, ἀγνοτάτην, ἀχραντον, ἀνακτοτόκειον,
 Βασιλίδα, βασιληγενέα, βασιληγενέτειραν.
 Γεννογενάρχην, γεννόθειον, γενογηθέα γουνὸν,

A Salve, jus dirimens lites, et summa linguæ
 Oratorum obdens, oris et artis opus.
 Salve, juridicis astans tributibus æqua,
 Et lux illustrans omnia quæ latent.
 Gaude, ductorum ductrix fortissima, salve
 Suppeditans animis clam bona consilia.
 Gaude, divitias Sophiæ altæ Numinis illis
 Concedens servis qui tua sacra colunt.
 Gaude, Regnatric, et si quæ cantibus istis
 Gratia vel lepor est, gratia, Virgo, tibi est.
 Gaude, et ave, o Regina, tibi, si carmine nostro
 Tu delectaris, gratia lætitiæ est.
 Gaude, et ave, o Regina, tibi certaminis hujus
 Gratia si quædam est, gratia laudis erit.
 Gaude, o Regnatric, et si sermonibus istis
 Gratia vel lepor est, eloquii tibi laus.
 Gaude, o Regnatric, si nostra gratia in arte est,
 Gratia, Virgo, tibi est artis et ingenii.
 Gaude, o Regina, et si nostris grata camœnis
 Vis est, concentus gratia magna tibi.
 Gaude, Regina, et si nostris gratia in ausis
 Ulla, tibi firmi gratia cordis erit.
 Gaude, Regnatric, ego sævos comprimere ausim
 Fluctus atque ignes, Virgo, tuo auxilio.
 Gaude, Regnatric, et si quæ industria nostris
 Consiliis, mentis gratia magna tibi est.
 Salve, Regnatric, facile agmina sæva gigantum
 Vi rapida flammæ quam dabis interimam.
 Gaude, Regnatric, ego pectora dira Tyranni
 Inflectam dictis blanditiisque tuis.
 Gaude, Regnatric, fac denuo vivere corpus
 Exemptum a morbis, exitioque animi.
 Gaude, Regnatric, tu nos a grandine serva
 Undique telorum Martis Enyalii.
 Gaude, Regnatric, mihi tu præstantior omni
 Thesaurο, innumeras das, bona, divitias.
 Gaude, Regnatric, mea gloria, solque, vigorque,
 Vita, aura et verbum, robur, amorque boni :
 Gaude, Regnatric, et mundi spes utriusque,
 Invicta, atque ingens mundi utriusque decus.
 Salve, Regina, et nobis Triadem dominantem
 In qua Verbum exstat, reddito propitiā.
 Gaude, et ave, o clemens, Regina, benignaque,
 Ex oris nostri percipe nequitia. [laudes

D

Corollarium iambicum.

Versus trecenti te, Parentem ut unius
 E Trinitate Virginem sanctam canunt.
 Tu, Virgo, perfecti es Dei et hominis parens :
 Est absolutæ gratia decadis tibi,
 Deterior in qua versus est junctus bono :
 Dico bonum, cui sunt pedes sex integri,
 Deterius at cæsum duobus in locis :
 Deo bonum debetur, hominique alterum.

Δωσίθειον, δωτόλυτρον, δεινολύτιν, δοτρευκτόν,
 Ἐνθειον, εὐώδινα, εὐερσιχαρῆ, ἐθνορύστιν,
 Ζωωτόκον, ζάθειον, ζαοσώστιν, ζαοδότειραν.
 Ἡμεροφῆ, ἡδύθειον, ἡπιον, ἡπιόδωρον

Θελέθειον, θελέειφρον, θελέειμεν, θεόπαιδα,
 Ἰοπάρειον, ἰόμματον, ἰόφρυν, ἱμερδεσσάν.
 Κοσμογενῆ, κατάκαρπον, κλεινὴν κοσμογύναϊκα,
 Λαοχαρῆ, λαοθαμβέα, λιτὴν, λαομάκαιραν,
 Μυρίθειον, μυρίκοσμον, μυριφαῖ, μυρίκλητον.
 Νειοπόλον, νεόκοσμον, ναόθετον, νεοπλάστην,
 Ξεινοτόκον, ξενοθρέπτην, ξεινότοκον, ξενοθῆλυν.
 Ὀλβιον, ὀλβιδεργον, ὀνήτορα, ὀλβοδότειραν.
 Παντοκρατῆ, παναλκῆ, πασιθέην, πασίκλητον.

Α Ὑστίν, ῥυσίπολιν, ῥυσιγενέα, ῥυσίκοσμον.
 Σώτειραν, σελαγγενέτην, σελαλιμπέα, σεμνήν,
 Τριτογενῆ, τριμάκαιραν, τρισσοφαῖ, τρισέληνον.
 Ὑψίνον, ὑψικάθεδρον, ὑπέρτατον, ὑψιμέδουσιν.
 Φωτοτόκον, φαδόμορπον, φωτοδόλον, φαίθουσιν.
 Χρυσίπεπλον, χαρίεσσιν, χρυσόθρονον, χαριδότην,
 Ψευδολέτην, ψύχαγνον, ψυχόσδον, ψαλτάδη,
 Ώκυτάτην, ὠραίαν, ὦριον, ὠριόπαιδα.

HYMNUS V,

Græcis versibus heroicis ab incerto auctore conditus ex puris epithetis, veterum hymnorum more : in quo etiam litterarum ordo, carminum et dictionum principiis observatur : Latine liberius soluta oratione (cum astricta nec haberet nec venuste liceret) verbatim ferme ab eodem Interprete sic expressus est.

Laudibus celeberrimus Dei Filii Matrem, Deo similem, integram Sponsam :

Quæ sine satù peperit, castissimam, integerrimam, principe puerperam :

Reginam, a Rege genitam, Regis genitricem :

Quæ gentis suæ proactorem genuit, Deiparam, propaginem genus humanum recreantem.

Quæ Deum dedit. pretium redemptionis exsolvit, graves casus sustulit, et optata largita est.

Divino spiritu afflatam, felicem in partu, beneficentia gaudentem, gentium liberatricem.

Quæ vitam peperit plane divinam, vitæ conservatricem, quam etiam largitur.

Quæ suavis et lenis apparet, jucundam aspectu, blandam, mitia dona dantem :

Deum demulcentem, mentem exhilarantem, cantu allicientem, Deum Filium habentem :

Violaceis genis et oculis, et præstanti mente præditam, desideratam :

In mundo genitam, fructuosam, percelebrem, mundi Imperatricem :

Lætitiam et stuporem populorum, a quibus beata prædicatur, cum simplicitate et abjectione animi.

Unguentum Dei et mundi, unguenti suavitate præditam, et a myrrha vocatam :

Novum cælum, novum mundum, templi ædificatricem, novam creaturam.

Novo partu editam, novum partum edentem, admirandam mulierem.

Felicem et divitem, feliciter operantem, adjutricem, divitiarum datricem :

Omnipotentem, omnes in se vires habentem, omnibus parentem, ab omnibus invocatam :

Liberatricem, urbium tutelam, generis sui et mundi præsidium :

Servatricem, quæ jubar progenit, lampadis instar lucentem, venerabilem :

Unius e Trinitate parentem, ter beatam, tribus luminibus illustrem, ter luna pulchriorem.

Altæ mentis capacem, in excelsa sede positam, sublimem, in altis regnantem :

Luminis procreatricem, luce ornatam et amictam, splendenti facie :

Aureo peplo ornatam, aureoque in throno sedentem, gratiam, et gratiam largientem :

Mendacii adversariam, animam puram habentem, animarum salutem procurantem, canticis piis gaudentem.

Velocissimam [ad opem suis ferendam], formosam, venustissimum Filium habentem.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ, ΩΝ Η ΕΠΙΓΡΑΦΗ

ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ.

JOANNIS GEOMETRÆ

EPIGRAMMATA TETRASTICHA QUIBUS TITULUM FECIT

PARADISUS.

(Edidit Fed. Morellus, typogr. regius, Parisiis, 1595, 8°.)

Α. Ὅτι ἀθάνατος τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἡ ὠφέλεια. Β. I. Quod hujus poematit perpetua futura sit utilitas lectoribus.

Ἀνθεμόεις παράδεισος ὁ τῶν ἁγίων χορὸς ἐστίν,
 Ὁδμῆς ἡδέους πείρατα πιμπλάμενος.

Sanctorum cætus vere paradisis amœnus,
 Unde animis afflat suavis et alius odor :

Ἰἴδς οὖν δς παθέουσιν ἐπεπλήγει φίλον ἥτορ,
Δαῦρ' ἱτω ἀμφοσίνης ἄνθεα δρεφάμενος.

Β'. Ὅτι συγγνωστότερον τὸ ἐλάχιστον.

Κέρδιον ἢ μετάνοια μάλ' ἔρχον· ἐκ γὰρ ἀρίστων
Καὶ τόκον εἰσπράττων Κύριος ὑψιμέδων,
Τοῖσιν ἀμαρτωλοῖς, καὶ ὅλον δ' ἀφίησι τὸν ὄφλον·
Εἰκόνα τὴν πόρνην, καὶ τὸν ἄσωτον ἔχεις.

Γ'. Ὅτι φόβῳ Θεοῦ καὶ μόνῳ δέδεται ἡ γλῶσσα.

Κλειῖθρα πρὸ τῆς γλώσσης, καὶ ἔρκεα, καὶ δύο τείχη
Θῆκεν ὁ Ποιήσας· ἡ δὲ γε ταῦτα περῆ.
Εἰ δέ μιν εἰσαφίκοιτο Θεοῦ δέος, αὐτίκ' ἐπόψει

Τήνδ' ἐν ὄροις ἰδίοις ἀτρέμας ἱσταμένην.

Δ'. Ὅτι ἐπιβήμιον τὸ γαστριμαργεῖν.

Νηδὺς ἢ ἀπλήστος, ὁ Δαναῖδων πίθος ἐστίν·

Ὅσων ἐπαντήσῃς, πλείον ὑπεκπρορρεῖ.

Εἰ δὲ τὰ πολλὰ τέμνοιτο, συνιζάνει· ἐνθα τότε ἦδη
Καὶ ὀλίγιστα διδως, ἀσπαζίῳ κατέχει.

Ε'. Ὅτι τὸν νοῦν ἡ τὸ σῶμα περιφρουρητέον.

Φραῦον ἰδὼν προφανέντα γέρον παλίνωρος ἀπέστη.

Εἶπε δὲ τις, Φεύγεις, καὶ σὺ μάκαρ; Ὁ δ' ἔφη,

Οὐκ ἀπὸ τοῦδε πέφρυγα· πέφρυγα δὲ μᾶλλον ἐκείνων
Τὸν κενόδοξον ὄφιν· στάντα γὰρ ἔτρυχε με.

Ζ'. Ὅτι δεῖ ἐκ τῶν πέλας γινώσκειν ἑαυτόν.

Ὁξύχολός τις ἀνὴρ ἐρεθιζόμενος, μετέβαλλεν

Ὅμμα-α, καὶ μορφήν. τὴν τε κόμην ἐσόδει,

Τόνδε ἰδὼν ἀνθρώπος, Εἰ εἰκελός ἐσομαι, εἶπε,

Θυμωθείς, φεῦ μοι! ὅσων ὠφληκα γέλων.

Ζ'. Ὅτι διαπίζεται καὶ δύναμις ἀμελείας.

Οὐκ ἔστιν ἐτέρως κραδίην ἀμδλυντον ἐπισχεῖν,

Εἰ μὴ λαυκανίης, καὶ στόματος κρατείης.

Ἄχρι δὲ ταῦτα τὰ δύο ἀναπέπταται, οὐποτε λείπει
Φῶρ ἰσίων, καὶ ἄγων εἰ τι κέκευθεν ἔσω.

Η'. Ὅτι ἔργοις ἢ λόγοις ἀγγυμαστέον.

Ἔργα σοφὸς μοναχῶν γράφας, ἐλάχιστα παρῆλθε.

Τῷ δὲ γ' ὁ προστάξας, χῶστο, καὶ νεμέσα,

Πῶς τάδε καταλείποις; ὁ δ' ἵαχεν ἵσχει· Ἐγὼ δὲ,

Εἰσόκε ταῦτ' ἔρξεις, καὶ τὰ πρόλοιπα γράψω.

Θ'. Ὅτι ἐπὶ τὸ στόμα καὶ ἡ ἀσκητικὴ.

Ἀρσένιῳ τις ἔφη· Σὺ τὸ, Μῆνιν αἰδε, διδάξας,

Τούτους εἰρωτῆς τοὺς ἀμαθεῖς τί μαθεῖν;

Ἄλλ' ἔγω, εἴφ' ὁ γέρων, ἔτι δὲ νῦν οὐ δεδάχηκα

Τῶν ἀμαθῶν τούτων οὐδὲ τὸ ἄλφα μόνον.

Γ'. Τῷ προτέρῳ βλεψ, καὶ τὰ τοῦ νῦν οἰκονομητέον.

Μέμφετο Ἀρσένιον τις ἰδὼν ἐπὶ κώεσιν ὄντα,

Εἶπε δὲ τις· Τί δέ σοι ἔργον ὑπῆρχε πάλαι;

Βόσκον, ἔφη. Οὐκοῦν νῦν ἀδρότερος πολὺ ἔσσι·

Χρὴ γὰρ πρὸς τὸ πάλαι, καὶ τὰ παρόντα μετρεῖν.

ΙΑ'. Ὅτι ἐκτενέστερον ἐν νυκτὶ εὐχή.

Ἀρσένιῳ, καὶ τόνδε πόνον κλύθι· ὁφὲ γὰρ αἰεὶ

A Ergo cui affectu sunt pectora læsa profano,
Huc veniat, florem carpat et ambrosiæ.

II. Quod infima facilius veniam impetrent.

Utilis imprimis metanœa : a namque probatis
Usuras poscit maximus Altitonans.

Ast errantibus omnino delicta remittit;

Exemplo tibi sunt prodigus et meretrix.

III. Quod solo Dei metu lingua cohibeatur.

Linguam Opifex rerum septi gemini aggere cinxit,
Prasidium tamen hoc permeat illa duplex.

Quid si Numinis accedat metus, illico cernes

Intra cancellos hanc remanere suos.

IV. Quod damnosa sit ingluvies.

B Beliadum vasi par insaturabilis alvus,
Quo magis hunc replet, diffuit usque magis.

Huic si subducas victum, considit : et idem,

Quantumvis dederis pauca, libenter habet.

V. Mentem custodia potius egere quam corpus.

Præviso angue senex trepidando repente refugit,

Huic dixit quidam, Cur fugis, o bone vir?

Non, ait, hunc fugi anguem, fastu sed inani

Inflatum fugi, stantem etenim pupugit.

VI. Ex vicinorum notitia sui cognitionem esse com-
parandam.

Percitus ira aliquis, vultum mutaverat omnem,

Aspectumque suum, sustuleratque comam.

Hunc cum vidisset quidam, Sit talis ego, inquit,

C Iratus fuerim; prohi quam ero ridiculus!

VII. Virtutem excidere negligentia.

Haud aliter purum tibi cor servare licebit,

Ni fauces avidas os teneasque tuum.

Hæc dum panduntur duo, fur non desinit illuc

Intrare, atque foras trudere, quæ intus erant.

VIII. In rebus potius quam in verbis elaborandum
esse.

Conscribens doctus monachorum munera, liquit

Pauca; huic succensens, quem penes imperium,

Cur, ait, hæc liquisti? Alter respondit, Ut illa

Præstiteris, sic mox cætera perficiam.

IX. Religiosam vitam in oratione quoque perspicere.

Arsenio (1) dixit quidam: Cum tu ante doceres

D Iliadem, quid ab his discere vis rudibus?

Verum equidem, senior subiecit, discere ab istis

Indoctis necdum prima elementa queo.

X. Actiones præsentis vitæ ex anteacta perpendendas
esse.

Pellibus instratum Arsenium quis viderat (2) et mox,

Carpendo, inquit, opus quod fuit ante tibi?

Pascere, ait. Nempe es multo nunc mollior, infli:

Namque est præsentis regula, vita prior.

XI. Nocturnas preces ferridiores esse.

Hoc studium Arsenii quoque percipe (3): namque
[solebat

(1) Hic Arsenius Diac. Eccles. Rom., præceptor
Arcadii et Hon. imp. Niceph. xxi, 23.

(2) Evagr. l. i, c. 20; Niceph. xiv, 49,

(3) Eus. l. iii Hist. Eccl.; Nic. 46.

Sabbato, et occiduas sole petente plagas,
Perpetua statione preces effundere, deinde
Cætera per totum munia obire diem.

XII. *Domi manendum esse.*

Camm'rus haud ædes proprias patriamque relin-
Nec muti pisces littora prætereunt. [inquit,
Et monachus sua vult tamen extra claustra morari,
Cum laquei in foribus multaque vincla sient.

XIII. *Nihil rerum magnarum sine ardentis animo
confici posse.*

Decrerat quis se ex hominum subducere cœtu,
Hoc tamen hocque aliens, non peragebat opus.
Abijcta tandem tunica, levis ad juga tendit.
Nempe viro audenti sidera adire licet.

XIV. *Inopiam sanctam esse in monachis.*

Mundum illustris homo contemnens, plurima egenis
Donavit, quædam seposuitque sibi.
Alter, Prima, inquit, tibi gloria deperit, haudque es
Cum donas, retinens multa, vocandus inops.

XV. *Divitias noxias abjiciendas esse.*

Splendida quis tenui censu conopea nactus,
Attonitus fuerat divitiisque suis.
Hæc nisi perdidideris cito, ait quidam, optime fili,
Prævenient mox te, perniciemque ferent.

XVI. *Sua potius cuique deploranda esse.*

Chari qui astabant animam exhalante Theone (4).
Lugebant : sientes sic pius increpuit :
Nostis nimirum quam sit ferus inferus, at cur
Fletis ob externas, non proprias maculas (5)?

XVII. *Eos qui ægrotant, sanare alios non posse.*

Ut fidei antiqui genios repulere malignos :
Hæc manet, at virtus in nebulas abiit.
Jure hinc Pityrio dicebat, Dæmonas omnes
Expellet facile qui prius a se abiget.

XVIII. *Quod miseratio quam de se excitant pauperes
ipsis nos obliget.*

Si sua composito velarent lumina egeni,
Forte quis ambiret pauperiem locuples.
A: qui cum reddant nobis jucundius aurum,
Nonne his par Cereris frusta pusilla dare (6)?

XIX. *Male agendum non esse, et postea precandum.*

Dira fames urbem premeret dum juris egenam,
Orabant cives mirificum Sisoen,
Numinis imploraret opem : respondit at ille,
O utinam, cives, hac procul urbe forem.

XX. *In rebus etiam necessariis satis accuratum esse
quod minime superfluum est.*

Hæc tria non possum dimittere, dixit Apollo,
Almi somni usum, panis et assiduum,
Quodque indumentum gero : verum istæc tria rursus
Non plus quam par est me superare queunt.

(4) Herm. Soz. I. vi, c. 58.

(5) D. Bern. in D. Magdal. Religiosa tristitia, aut

A Σαββάτου ἵστατ' ἀφελὺς ἥλιον ἐξοπλίσω.
Ἄχρι μὲν ἐν στήθεσσι ἐδάλλετο, καὶ τότε ἀποστὰς
Ἡματίαις αὐτὸν ἐργασίαις ἐδίδου.

IB'. *Ὅτι οἴκοι δεῖ μένειν.*

Ἄστακός οὐδείς ἐστὶν ἀνέστιος, οὐ λιπόπατρις,
Οὐδὲ γένος νεπόδων θίνα παρατροχάει.
Καὶ μοναχὸς δηθύνει ἐξ ἀπάτερθε καλιῆς.
Πολλὰ πέλει πρὸ θυρῶν ἄμματα καὶ παγίδες,

II'. *Ὅτι οὐδὲν τῶν μεγάλων ἀνευ γίνεσται τόλμης.*

Βούλετό τις καθ' ἐν ἡμαρ ὑπεκφυγεῖν βίότοιο,
Ἄλλὰ τὰ καὶ τὰ λέγων εἰρύετ' ἐνθεν ἀφελὺς,
Καὶ τὸ χιτῶνιον αὐτὸ δι' ἄκρας ἔδραμε κούφορ·
Ἀνδρὶ γὰρ εὐτόλμῳ καὶ πόλος ἐστὶ βατός.

B ID'. *Ὅτι ἡ ἀκτημοσύνη ἀγνή ἐν μοναχοῖς.*

Ἥλθ' ἀποταξάμενος κυδίστατος ἐς Σκίταν ἀνὴρ,
Καὶ πολὺ χρῆμα δίδους κάλλιπέν οἱ τι μέρος.
Εἶπε δέ τις· Καὶ τὸ πρὶν ἀπώλεσας, ὦ φίλε, κῦδος
Τερπνὴν ἔδν, καὶ ἰδοὺς οὐκ ἐπίθεος ἀδίων.

IE'. *Ὅτι ἐπιβλαβὴς πλοῦτος ἀπόδλητος.*

Πλουσίῳ ἐν κλισίῃ προσεδήσατο μέτριος ἀνὴρ·
Τοῦ δὲ ταρασσομένου οἷσιν ἐπὶ κτεάνοις,
Εἰ σὺ τὰδ', εἶπε, μάλ' ὥκα, μὴ ἐξολέσης, φίλε τέκνον,
Αὐτὰ σε προφθάντα ῥάδιον ἐξολέσει.

IG'. *Θρηνητέον μᾶλλον ἐκάστῳ τὰ θαντοῦ.*

Ἐκλείποντι θέωνι φίλοι συνιδόντες ἰθρήνου,
Τοῖς δ' ὀλοφυρομένοις μεμφόμενος τὰδ' ἔφη·
C Ὡδε γὰρ εἰδότες οἷος ὁ ἕδης ἀρπακτός θῆρ,
Μᾶλλον ἐπ' ἀλλοτριῶς χεῖρε δάκρυ τόσον.

IZ'. *Ὅτι οὐκ ἐστὶ νοσεῖν, καὶ θεραπεύειν ἄλλους.*

Ἐξελον οἱ πρότεροι καὶ δαίμονας ἦν διὰ πίστιν.
Ἡ δὲ μένει, τὰ δὲ που ἐν νεφέσσι ἐδυ.
Εἶπε δὲ Πιτυρίων· Ῥέα δαίμονας ἐξελάσαιεν
Ὅς πρῶτ' ἐξ αὐτοῦ τούσδε διεσκέδασεν.

IH'. *Ὅτι κατάχρεως ὁ οἶκος τοῖς πένησιν.*

Εἰ συνέθεντο πένητες ἐὰ βλέφαρ' ἀμφικαλύπτειν,
Πλούσιος ἤθελέ τις ἀλατῇ προθέειν.
Νῦν δ' ἐπεὶ ἐκτελέουσι τὸ χρυσίον ἥδιον ἡμῖν,
Οὐ χρὴ ἐπιστάζειν τοῖσδε σίτου βανίδα.

D IO'. *Ὅτι οὐ πρᾶττειν δεῖ, καὶ οὕτως εὐχεσθαι.*

Ἄστῳ λιμὸς ἔταιρε δικαιοσύνης διὰ λιμόν·
Τῶν δὲ κατοικούντων λισσομένων Σισόην
Εὐχασθαι, θεὸς ὥς εἰθὶ ἐπιτάρροθος, εἶπεν·
Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἤθελον ἐνθάδ' εἶμεν.

K'. *Ὅτι κὰν τοῖς ἀναγκαίοις τὸ ἀπεριττον ἀκριβές.*

Νικᾶν τὰ τρία ταῦτα ἀμηχανῶ, εἶπεν Ἀπολλῶ,
Τὸν ζείδωρον ὕπνον, καὶ τὸ μὴ ἄρτον εἶδει,
Καὶ τρίτον, αὐτὸ τὸ φάρος ὃ ἐννυμαι· ἄλλὰ καὶ αὐτὰ
Νικᾶν αὐτοῖς με πλείον ἀμηχανέει.

alienum luget peccatum, aut anum.

(6) Plato in Phædro ex Lysia.

ΚΑ'. "Οτι οὐκ ἔστι Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαρ- A XXI. *Fieri non posse ut simul inserviamus Deo et Mammonæ.*

Τὸν χρυσὸν φιλέων, φιλεῖν ἔραμαι καὶ Χριστὸν,

'Αλλ' ὅδε μὲν ξυνάγειν φήσ', ὁ δ' ἀποξυνάγειν.
X' ἤχι τάλαντα βλέπει, καὶ ἡ διάνοια ὀπηδεῖ.
Οἱμοὶ τῶνδε ἐρῶν, ἡμυροτον ἀμφοτέρων.

ΚΒ'. "Οτι πολυσχιδῆς ἡ ἀπόκαρσις.

"Ανδρα τύραννος ἔχειρε Σατάν, νόσος, αἰσχύνη, ἐχθρα,
Καὶ πένιη, καὶ ἔρις, καὶ πόθος οὐρανίων.
Ταῦτα δὲ πειρασμοῖς τε καὶ ὕβρεσι κρίνεται ἡμῖν
Καὶ τῷ ἀνιδρωτὶ τοῖς καμάτοις ἔναι.

ΚΓ'. Τεκμήριον ἀνθρωπαρέσκου.

Νηστεύει τις ἐκheti Θεοῦ, καὶ ἐκheti θεῶντων.
Πῶς τάδε εὖ γινώσκει; Μείνον ἕως νοσέει.
Τόφρα δὲ γ' εἰ θανέειν ἱμαίρεται, εὖ τάδ' ἀνέτηλ'·
Εἰ δὲ κ' ἀποσκάζει, εἰσοδιάζει φίλους.

ΚΔ'. "Οτι οὐ καλὸν τὸ ὑποστέλλεσθαι πᾶσιν.

Νοῦν τις ἔχων πτερόεντα καὶ ἔνθεον, ὅπποτε χεῖρας
Οὐρανὸν εἰσεπέτα, οὐκέτ' ἐς αὐτὸν ἔην·
Τοῖνον εἴποτ' ἐμελλε φίλοις εὐχὴν δεένεσθαι,
Τῷ χέρε συμβάλλων ἂψ ἀπέβαινε μόνος.

ΚΕ'.

Τὰ τρία ταῦτα φέρειν ἐπετέλλετο ἱερὸς ἀνὴρ·
Ἐν φρεσὶ σωφροσύνην, αἰδῶ ἐπὶ βλεφάροις,
Γλώσση ἀλυκτοπέδην· ἐκάλει τότε τοὺς τοιούτους
Τοῦ μεγάλου Λυδοῦ πολλὸν ἀφνειοτέρους.

ΚΖ'. "Οτι λόγος ἀπρεπῆς αἰσχος ἀλυτον.

Σχοιναλογούντος ἑταίρου, ἐφησέ τις· Οὐ τόνον ἐστὶ

Δεινὸν ὀλισθῆσαι τῷ ποδὶ, ὡς τῷ ἔπει.
Εἰ δὲ γὰρ ἂν καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ποδός, οὐ τόνον εἴη·
Οὐκ ἀγαθὸς δὲ λόγος λύεται οὐδὲ μόρφ.

ΚΖ'. "Οτι πολῦτροπος ἡ τῆς κακίας ἐπιδουλή.

Σφριγᾷ καὶ φύσις, οὐ πρῆσει δὲ τι, μὴ προδιδοῦσης
Ψυχῆς· ἐκ δὲ βορῆς ἄγριος ἔστατ' ἔρως.
Ἀνδρὶ δὲ νηστεύοντι βῆσις φθονέων πολυμύζει,
Καδμείη τε ἐοῖ νίκη ἐπιτροχάει.

ΚΗ'. "Οτι οἱ νῦν περὶ τὴν ἀρετὴν ἀμβλύτεροι.

Εἶπε γέροντι νέος· Πῶς ἤλθετε, καὶ διχα μόχθου,
Τὴν ἀρετὴν, ἡμεῖς οὐδὲ μετ' ἐμμελῆς;
Τοῦτο γάρ ἦν μόνον ἔργον· ἅπαντα ἐξ ἑτέρων πάρεργα.
« Πᾶν δ' ὅπερ ἂν ἐθίσης, κἂν βαρὺ, ῥᾶρον ἔφυ. »

ΚΘ'. "Οτι τὰ ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίω.

Οὐδὲν ἄλός ρ' ὁ βίος διενήνοχεν· ἄστατοι ἄμφω,
Πικροὶ, θηροτρόφοι, οἱ λιμένες βραχέες.
Πολλοὶ ἄλός τ' ἀνέμων ἀδαήμενες, αὐτὰρ ὁ δαίμων
Τῇσιν ὅπαῖς πνελεῖ μᾶλλον, ἢ ἐν πελάγει.

Λ'. "Οτι καιρὸς παντὶ πράγματι.

Κείμενον ἐν προθύροις τὸν Λάζαρον οὐχ ὁράσκειν

(7) Allusio venustior est in Græcis, Χριστὸς, Χρυσός.

PATROL. GR. CVI.

Aurum adamo (7), fateor, Christum sed amare per-
[opto :

Jungit at hic animos, distrahere illud amat :
Quoque talenta auri vergunt, animus quoque vergit :
Sic simul hæc adamans, privor utroque simul.

XXII. Tonsuram multiplicem esse.

Vis hominem, pudor aut Satan, morbusve totondit,
Lis, vel pauperies, aut amor æthereus.
Adversis rebus facile hæc dignoscimus, et si
Quis ferat arumnas absque dolore graves.

XXIII. Indicium obsequiosi seu popularem auram
venantis, et verepii.

B Ille Dei, hic hominum causa jejunat, at istud
Qui nosces? morbi cum cruciari solent :
Tunc si mortem optet, jejunia vera videntur :
Si trepidet, fecte religiosus homo est.

XXIV. Præclarum esse omnibus inservire.

Præditus aligera quis mente et Numine plena,
Raptus erat quoties ferret ad astra manus :
Cum charorum ergo vellet meminisse precando,
Jungebat palmas, juris eratque sui.

XXV. Quod tria servanda sint.

Hæc tria servantur, vir sanctus ubique monebat .
Sobrietas animo, luminibusque pudor,
Vinculaque in lingua. Nam qui tulit hæc tria puncta,
Principe nimirum est ditior ille Lydum.

C XXVI. Quod indecora oratio dedecus indelebile sit.
Vana loquente alio, monuit quidam : Haud gravia
[error

Usque adeo ille pedum est, lapsus ut eloquii :
Namque pedum lapsus quod fert, tolerabile damnum
Sed pravus sermo non perit interitu (8). [est,

XXVII. Quod multiplices sint vitii insidiæ.

Fervet natura, haud urit nihilominus, illam
Prodiderit ni mens ; esu amor exoritur.
Jejunanti homini serpens movet aspera bella,
Cadmeo tantum ut vincere more queat.

XXVIII. Eos qui nunc vivunt, ad virtutem esse tar-
diores.

Dicebat vetulo juvenis : Quinam absque labore
D Virtutem es nactus, vix ego cum studio ?
Hoc unum, inquit, opus fuit, haud alia omnia curæ,
« Neimpe usu leve erit quod fuit ante grave. »

XXIX. Quæ in mari eveniunt, in hac quoque vita
contingere.

Vita mari similis, res namque incerta et acerba
Utraque, alensque feras. Littora sunt brevia ;
Sunt maris ac ventorum ignari plurimi : at ipse
Flat dæmon mage per pectora quam pelagus.

XXX. Opportunitatem in omni re spectandam esse
Vestibulum ante domus stratum despexerat Irum (9)

(8) D. August. in Enchir. Greg. Naz. de Silentio.
(9) Lazarum. Luc. xvi.

Dives, nunc vero suspicit eminus hunc.

• Nam res adversas vigilantia suevit amare :
Nosco tempus, ait filius Hyradii (10). •

XXXI. *Quod majoribus semper quis inhiet.*

Ardua res homini est mundum comprehendere totum :

Optanti tamen hunc linquere, perfacile est.

Sed quia ab antiquo fastus mala semina habemus,
Perpetuo fructus demetimus vitil.

XXXII. *Omnia ad institutionem vicinorum præstanda esse.*

Gustarant monachi sua per convivia carnea.

Tum quis Pastori : Cur, ait, haud comedis ?

Præsentes læsissem, inquit : nam talia edendo

Cum sim talis, quis temperet ingluviem ?

XXXIII. *Cur bella hodierna sint graviora.*

Dic nobis cur sint mala nunc majora, beate,

Quotidie et patimur quam graviora prius ?

Quo propius Satan sua novit regna venire,

Terriculis solet hinc sævius irruere.

XXXIV. *Quemque se ipsum revereri et observare debere.*

Qui excussus propriis aliena negotia cernit,

Angusta est acie, se procul atque videt :

Sin visu intento reddatur pupula major,

Se cernens prope, non prospicit ulterius (11).

XXXV. *Quod si is qui mentitur perit, multo magis qui pejerat.*

Si lyricus David vere cecinisse putatur,

Mendaces perdes prorsus inaniloquos :

Ergo ubi erit tum qui sua per perjuriam cunctos

Offendit, quibus est integra mente fides ?

XXXVI. *Cujusvis non esse de virtute disserere.*

Pastore a celebri dum quis rogat aurea dicta,

Ex alio glandes robore collige, ait (12) :

Nam pulchrum quid de virtute docere pudet me,

Cum magna affectans, vix minima efficiam.

XXXVII. *Quod inopia minime invidiosa sit.*

Qui livore, odio et curis nos solveret, atque

Duceret ad securam, innocuamque viam,

Numquid eum sequeremur ? at hæc bona pluraque

Afferi pauperies : et tamen hanc fugimus ? [nobis

XXXVIII. *Quod is cui bellum inferitur undequaque, viz effugiat vulnera.*

A bello quod linguæ, oculis atque auribus imis

Inferitur, nullus monticolis metus est.

Cordis at infestant hos prælia sola, proinde

Non fera : nam in multis Mars metuendus adest.

XXXIX. *Quod sermones cum fiducia prolati non pereant.*

Monticolam sævus dum princeps detinet, atque

Pertrahere intrepidum in sua verba nequit,

Numquid, ait, metuis mortem ? Alter, Nonne pudet te

(10) Pittacus.

(11) Pythag. *Carmina aurea* ; Hor. II Ser., S. 3.

(12) Adagium ex Epigr. Græc. I. II, c. 9 : *Excute*

A 'Ο πλουτῶν· τὰ δὲ νῦν τηλόθεν εἰσπράα.

• Τῇ γὰρ ἀναγκαίῃ τὸ γρήγορον αἰεὶ ὀπηδεῖ.

Γινώθι καιρὸν, ἔφη Πιττακός· Ὑραδίου. •

ΑΑ'. Ὅτι τοῖς μεγάλοις αἰεὶ τιτ' ἐπισπενδύει.

Πάντα λαβεῖν τὸν κόσμον ἀμήχανόν ἐστ' ἀνθρώπῳ,

Πάντα δὲ τόνδε λιπεῖν, ῥάδιον ὅσκι θέλει.

'Αλλ' ὑπερφηανίης τὸ ἀπαρχῆς σπέρμα λαβόντες,

'Αμῶμεν κατ' ἔθος καρπὸν ἀμαρτίνοον.

ΑΒ'. Ὅτι δεῖ πάντα εἰς οἰκοδομήν τοῦ πέλας ποιεῖν.

Δαίτι φίλοι μοναχοὶ κρέας ἡσθιον· ὅψ' δ' ἔφη τις·

Πῶς δὲ σὺ, ὦ ποιμὴν, οὐ φάγεις ; Ὅτι πάνυ

Τοὺς παρόντας ἄσας. Ἐφαντο γάρ, ὡς ἔδαν οὗτος ;

Τοῖος τοιάδ' ἔδοι, τίς μὴ ἀδηφαγίῳ ;

B ΔΓ'. Ὅτι οἱ πόλεμοι τοῖς νῦν ἰσχυροτέροις.

Εἰπέ, μάκαρ, διὰ τί κρατερώτερα νῦν τὰ κάκ' ἐστὶ ;

Καὶ παρὰ τοὺς προτέρους πάσχειν οἰκτρότερα ;

Καὶ γὰρ ὅτ' ἐγγίζει τοῦ Σατᾶν ἡ βασιλεία,

Λάθρον ἐπαιγίζει μᾶλλον ἐφημερίοις.

ΑΔ'. Ὅτι ἑαυτοῖς μᾶλλον ἐπαισχυντέον.

Πᾶς ὁ ἀφείς τὰ ἑαυτοῦ, ἐπισκοπεῖων δὲ τὰ ἄλλων,

Στεινὸς καὶ τίς ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο βλέπει

Τηλόθεν· εἰ δ' εἰς εὐρύκορον τὸ πάθος γε μετέστη,

'Εγγύθεν αὐτὸν ἰδὼν, ἀλλαχοῦ οὐχ ἑορᾷ.

ΑΕ'. Ὅτι εἰ ὁ ψευδόμενος δόλλυται, ὁ ἐπίορκος πόσσην !

Εἰ ὁ λυρῶδὸς Δαβὶδ ὁμοῦ καὶ τοῦτο ἀεῖδει,

C Ὡς Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλέοντας ψεῦδος·

Ποῦ ἂν εἴη ὅστις καὶ ἐπίορκον ὁμόσας,

Πάντας ἀδᾷ ὅσοι πιστὸν ἔχουσι νόον ;

ΑΓ'. Ὅτι οὐ τῶν τυχόντων ὁ περὶ ἀρετῆς λόγος.

Ποιμέν' ἀνῆρτό τις τὸν ἀοίδιμον· Εἰπέ τι ῥῆμα.

Αὐτὰρ ὅγ'· Οὐκ, ἄλλην δρῶν βαλάνιζε, ἔφη·

Αἰδέομαι γὰρ ἐγὼ περὶ τῆς ἀρετῆς τι διδάσκειν.

Ἐν μεγάλῳ γὰρ ἔρῳ, οὐδὲ γρὺ ἐκτελέω.

ΑΖ'. Ὅτι τὸ ἀπορον ἀνεπίφθορον.

Εἰ μερίμνας τις ἔλυε, καὶ ἔχθεα, καὶ φθόνον, εἴτα

Εἰς ἀμέριμον ὁδὸν ἦγε καὶ ἀπόλεμον,

Οὐκ ἂν ἐπ' αὐτὸν ἴμεν τάδε, καὶ πλέον ἐσθλὰ προτείνει

Ἡ ἀκτημοσύνη καὶ φερόμεσθα κότῳ.

D ΔΗ'. Ὅτι τὸ πανταχόθεν πολεμούμενον ἀτρωτον.

Ὦτων καὶ γλώττης, καὶ ὀμματος ἐκ πολέμοιο

Ῥύεται ὁ σπηνῶν οὖρεσιν ἡλιθάτοις.

Ὅχλει δ' ὁ κραδίης πόλεμος μόνος, ἀλλ' ὅτι μόνος,

Οὐ χαλεπός· χαλεπὸς δ' ἐν πλεόνεσσιν Ἄρης.

ΑΘ'. Ὅτι οἱ μετὰ παρρησίας λόγοι ἀθάνατοι.

Ἀνδρα κατέσχε τύραννος ὀριτρόφον· ὡς δ' ἐπὶ τὸ σφόν

Δόγμα μὲν οὐχ ἦρει, Οὐτε δέδοικας, ἔφη, [θοις

Μή σ' ὀλέσω· — Σὺ δ', ἔφη, οὐκ αἰσχύνῃ, ὅτι με μύ-

quercum aliam.

(13) Cassiod. I. γρη Var., 10 : *Non semper tutus fui qui cum numero hoste contendit.*

Οὐ νικῶν, ψάττεις σκορπίου ἔργα τελεῖν ;

Μ'. Μὴ μέγα φρονεῖν ἐν τιτι.

Εἴτε μέγ' ἐξεῖπαις, ἑτέρου πάρα μείζον ἀκούσεις ·
Καὶ γὰρ ἔφη Ζήνων · Οὐποτέ μ' ἡέλιος
Δειπνίζοντα δέδορκε. Θέων ἀπάμειπτο παραστάς ·
Αὐτὰρ μ' αὐτὸς θὴν οὐδὲ χολωσάμενον.

ΜΑ'.

Τῇτιτρον βασιλεὺς πέρθει πόλιν, εἰ δεδύνηται
Τὰ προσιόντα ταμῖν εἰδῶτα καὶ τὸ ὕδωρ.
Οὕτω καὶ σύ γ', ἔφησε Πίωρ, πάθε' ἐξαλαπάξεις.
Ἄχρη δὲ ταῦτα μένει, δύσκολον ἐξερύης.

ΜΒ'. Ὅτι τὸ νέον εὐεξευπάτητον.

Ἡ νεότης τὰ τε ἄλλα, καὶ οὐ πάγιον φρένα τίκει.
Ἐνθεν ἔλεξε γέρων · Εἰ νέον ἀνδρ' εἰσίδης
Οὐρανὸν εἰσανιόντα, λαβὼν ποδὸς, ἔλκε χαμάζε ·
Μὴ κρόνου ἐκπεσῶν, βρέγμα οἱ ἐξολέσῃ.

ΜΓ'. Ὅτι καὶ πάθεισιν ὑπεξίσταται πάθος.

Ἔστι καὶ ἐκ κακίας κέρδος τί γε. Μνησικάκος γὰρ
Θυμῷ ἀναφλεχθεὶς ἰὼν δν εἶχεν ἔσω,
Ἦμεσεν · ἐκ δὲ φανείς ἐσπέισατο. Πᾶσα γὰρ ἀσπίς
Ῥίπτουσα τρώγλης οὐ μάλ' ἀελοπτος ἔφυ

ΜΔ'. Ὅτι τὸ ὑποτακτικὸν ὑπὲρ πάντα.

Ἐκστάς εἶδεν ἀνὴρ εἰς οὐρανὸν ἀνδρας ἀρίστους ·
Τῶν δ' ἀπέλαμπε πλέον ἥθεος θεράπων.
Τὸν δὲ τρώπον ζητῶν, ἔμαθεν, ὅτι οἷδε θελήσει
Τάγαθ' ἔδρων · ὁ δὲ δὴ, οὐδὲ θέλημα ἔχεν.

ΜΕ'. Ὅτι ὑπομένειν δεῖ ἐν οἷς ἂν σκηρῶσωμεν.

Δένδρεον ἦν ἀπάγης τόπον ἐκ τόπου, οἷσθ' ὅτι ἐρξεί·
Πολλῷ πλεῖον ἀνὴρ ἐνθα καὶ ἐνθα ναίων ·
Εἰ δ' ὁ τόπος δαμάα, καίτοι κακὸν οὐ μέγα τι δν,
Μηδὲν ἐρωτήσεις εἶνεκα τῶν ἐτέρων.

ΜΖ'. Ὅτι ἀγαματοποιεῖ ἡ διάνοια.

Ζωγράφος ἀκριθὲς Κῦρός γ' ἔφη · Ἔστιν ὁ νοῦς μου,
Σχήματα καὶ μορφὰς ἐνδοθί μοι τυπῶν.
Ἑλλάδιος δ' ἀπάμειπτο · Τὰ θηρία δειδόμεν εἰ ζῇ,
Εἰ δὲ μὴ, ἡ ἐμπὶς πολλὸν κραταιοτέρη.

ΜΖ'. Ὅτι τὸ κακὸν ἐπιδούλιον.

Οὐποτε Σατὰν ἄεργος, ἔπεισε δὲ πάντοτε πᾶσι,
Τοὺς κρατερούς λυεῖ, τοὺς δαίους δαμάα ·
Θῆκε δὲ καὶ προδότην τὸν Ἀπόστολον. Ὁμοί, ἔφη τις,
Κἂν τὰ Γάδειρα περὰς' αὐτόθεν ἡ κακίη.

ΜΗ'. Ὅτι πρὸς τὸν τόπον καὶ τὰς χρῆας.

Ξεῖνον ἔδεκτ' Ἀγάθων · χύτρῃ δὲ τις ἐμβαλε φακὸν,
Καὶ παρέθηκε γέρων. Φῆ δ' ὁ φίλος γελῶν ·
Ὁμφακὲς οἱ φακοὶ εἰσιν. Ὁ δ' ἔαχεν · Οὐκ ἄρα τοῦτο
Ἀρκιὸν ἐσθ' ὅτι πῦρ ἔδρακας εἰς τὸν Ἄθω ;

ΜΘ'. Ὅτι αἱ προσφάσεις εὐφώρατοι.

Ἀνδρες ἐλοιδόρεον κοινὸν φίλον, ἦ δὲ γε Σίμων ·
Ὁ φόγος οὐχ οἶσιν. Οἱ δὲ τραπέντες ἔφην·
Κηδομένου τ' ἀνδρὸς, τάδε βάζομεν. Αὐτὰρ ὅγ' εἶπεν,

A Me voce invictum vincere more Nep̄e (14)?

XL. Quod nulla in re se efferre oporteat.

Si quid protuleris jactantius, amplius alter
Se efferet, exemplum Zeno Theoque dabunt.
Dicebat Zeno : Sol me non vidit edentem ;
Necdum iratum sol me, Theo, vidit, ait (15).

XLi. Affectus animi domandi.

Expugnat citius rex oppida, si queat inde
Escarym umno genus fluminaque avehere.
Sic Pior affectus animi domitare monebat,
Quod, si isti maneant, nemo sit incolumis (16).

XLII. Juvenes decepti faciles esse.

Vix unquam solidam mentem parit ulla juven-
Unde senex quidam dicere erat solitus : [tus (17),
B Si quemquam cernas juvenem conscendere cælum,
Tu pede retrahito, ne effluat huic cerebrum.

XLIII. Quod affectus aliis prodantur affectibus.

Nascitur e vitio quid lucri : namque malignus
Ira ardens effert tecta venena foras :
Illa minus detecta nocent, velut aspis ab antro
Egressa occulto, est exiliiosa minus.

XLIV. Submissionem supra alia omnia esse.

Præstantes homines vidit vir raptus in astra,
In quibus eximius splendor erat juvenis :
Et quærens causam, hanc audivit : nempe, volentes
Hi bona fecerunt, velle suo hic caruit.

XLV. Quod permanere oporteat in locis ubi sedes
posuimus (18).

C Si arbustum removeâ de sede, feracius illud
Præstas, tu quoque vir hic et ubique habita (19).
Sin locus arboribus nocet, in leviori periculo,
Nil posthac quidquam de reliquis rogitas.

XLVI. Quod mens mala simulacra effingat.

Egregius pictor Cyrus dicebat : Apud me
Mens varie fictis gaudet imaginibus.
Cui contra Elladius : Nos terrent viva ferarum
Monstra : culex aliter fortior ipse foret.

XLVII. Quod malum semper insidietur.

Satan iners nunquam est, nulli non irruiat hostis (20),
Enervat fortes, sollicitatque pios.
Proditor hinc evasit apostolus. Heu mihi, quidam
D Exclamat, vitium transque Gades penetrat.

XLVIII. Quod secundum locum usus rerum sit.

Notum Agatho excipiens, lentem conjecit in ollam,
Apposuitque senex : hospes ad hæc lepide :
Agrestis lens est. Quid tum ? non sufficit, inquit,
Ioc tibi, cum flammas videris ignis Athus ?

XLIX. Quod prætextus facile convincatur.

Cum quidam ingererent convicia turpia amico
Communi, his Simo : Probra inhonesta probis.
Contra illi : Hæc hominis nos dicere cura coegit.

(14) Cic. 1 Tusc.

(15) Theodoret. H. S. P. 12.

(16) Pallad. H. S. P. 187.

(17) Hum. H. 3.

(18) Respondet duodecimo epigrammati.

(19) Vel, vir melior fiet ubique habitans. Seneca,
ep. 1. Nusquam est, qui ubique est.

(20) Pisides in Cosmurgia.

Simo ait : Hæc hostes sollicitudo petat.

L. *Quod supervacaneum sit comedere.*

Pior opus manibus faciens potumque cibumque
Sumebat (21), ducens ista supervacua,
Addebatque idem : Nimirum mente verebar
Ne nimium lætum me cibus efficeret.

LI. *Quod laboriosissimum sit obsequium hominum.*

Ad cœnam cum forte Carino vocatus adesset,
Vidissetque Lupam corpore conspicuam,
Hei mihi ! flens dixit, non tam contendo placere
Corde Deo, meretrix quam studet ista procis (22).

LII. *Quod perjurium pessima sit res.*

Naturam prostraverunt mendacia sola,

Hinc requies plane nulla fuit vitiis.
Sed magis inque dies mage nos jurare maligne
Consueti, mentes exitio dabimus (23).

LIII. *Aliena non esse curiose inquirenda.*

Percurri Phrygiæ campos Asiæque patennis,
Altis quis dixit montibus Eutropio,
Cernere nec potui prisca virtute decorum :
Talis enim quærens desiit esse prius.

LIV. *Quæ natura constant, firmiora esse iis quæ
facta sunt vel artificiosa.*

Mens sapiens sapientem ostendit, diæque facta
Insignem sophiæ lumine et ingenii.
Qui ex scripto loquitur, dum profert scripta, disertus
Apparet prudensque : his sine, solus hiat.

LV. *Majores esse tentationes eorum qui in montibus
degunt.*

Ut vitæ fluctus evaderet ad juga tanquam
Ad portum tendens, prælia ibique videns
Orta a dæmonibus : Miserum me, ait. Alter at inquit :
Nil monachi fuerint si hæc mala sustuleris.

LVI. *Quod lata non sit via ad vitam.*

Arcta via est, aliquis dixit, quam tu pius audis,
Nempe animi motus sensaque comprimere :
Atque his perdomitis clamare : En nos quoque te,
Ultro linquentes omnia, consequimur. [Rex,

LVII. *Quod religiosa vita a Deo docta sit.*

Dum quærit quam ratione Antonius esset
Salvus, ei visus lenis homo, nec iners.
Is mox orabat, modo opus faciebat : et illi
Tum dixit, Sic tu vivito, salvus eris.

LVIII. *Desperationem ultimum esse malorum.*

Sancie Pater, cecidi, quid agam nunc ? Surgito, fili.
At rursus cecidi. Surgito rursus, ait.

Usque tamen quo ? Aliqua tenus, aut dum vixeris,
[inquit :

Namque ubi lapsus eris, te quoque corripiam.

LIX. *Pœnitentiam non esse præstantiorem inno-
centia.*

Dic, bone vir, melior quis, num qui purus ab annis

(21) Socr. H. E. I. iv, c. 23.

(22) Idem ibid. de Pambo.

A El; ἐχθρῶν κεφαλὰς τοῦτο τὸ κῆδος τοι.

N'. Ὅτι τὸ ἐσθλαῖν πύργον.

Ἔργα χέρεσσιν ἔχων, τότε ἄρ' ἤσθια πίνει τε Π' ὤρ.
Πευθομένοις δ' ἐλάλει, ὥς τὸ πάρεργον ἔχω.
Καὶ ἄλλως · Ἦν δὲ καταδαιόμενός μοι ὁ θυμὸς,
Μὴ μάλα πολλοστὴς αἰσθεται ἡδυμῆς.

ΝΑ'. Ὅτι τὸ ἀνθρωπάρεσκον φιλοπονώτατον.

Δαίτ' ἀπὸ ξενίῃ κληθεὶς κατέβαινε Καρίνων,
Μαινάδα δὲ στιλπνὴν δάκρυσιν εἰσρόων ·
Ὁμοι ! ἐρῶν, οὐ τόσσον ἐπαίγομαι αὐτὸς ἀρέσκειν
Ὑψιμέδοντι, ὅσον ἡδ' ἀκολαστοτέροις.

ΝΒ'. Ὅτι τὸ ἐπιουρεῖν χαλεπόν.

Ψεῦδος ἀπλοῦν κατέβαλλεν ὄλην φύσιν, ὥστ' ἐπὶ
[καὶ νῦν,

B

Ὅδ' ἀνάδ' ἡσυχίας τῆς κακίης πέλεται.
Σύνθετα δ' ἡμεῖς καὶ παρασύνθετα ἡματα πάντα
Ὅμνύμενοι, καὶ τοὺς τοὺς νόας ἐκσπάσσομεν.

ΝΓ'. Ὅτι δεῖ μὴ κολυπραγμοῦν τὰ ἐτέρων.

Καὶ Φρυγίην διέθην, καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ὑπαίθρα,
Εὐτρεπὴν πρὸς ὄρος εἶπε φίλος πελάσας ·
Οὐ δύναμαι δ' ἰδέειν πρότερον λόγου ἄξιον ἄνδρα ·
Πρῶτα γὰρ ὁ ζητῶν ἐκβαλε τοίος ἔμεν.

ΝΔ'. Ὅτι τὰ φύσει τῶν θέσει βεβαιότερα.

Νοῦς σοφὸς ἄνδρα σοφὸν παραδείκνυται, ἔργα δὲ θεῖα
Πάνσοφον ἀγλαόνοον · ὅς δέ κε γραπτὰ λέγῃ.
Ἄχρη μὲν αὐτὰ ῥέει, φράδμων σοφὸς εἰδεται εἶναι,
Ἦνίκα δ' ἐκλείπει ταῦτα, κέχηνε μόνος.

C

ΝΕ'. Ὅτι μελλόντες οἱ πειρασμοὶ τῶν ἐν δρεσιν.

Φεύγων τις τὰ βίου κύματα, ὥσπερ ἐς ὄρμον
Ἦλθ' ἐν ὄρει, καὶ ἰδὼν δαιμονίους πολέμους,
Ὁμοι ! ἔφη, τί πάθω ; Εἶπεν δὲ τις · Εἰ πειρασμοὺς
Τῶν μοναχῶν ἀφέλεις, οὐδενός εἰσι λόγου.

ΝΖ'. Ὅτι ἡ πρὸς τὴν ζωὴν ὁδὸς ἀπλατῆς.

Ἦ στεινὴ, τίς ἔφησεν, ἀταρπιτὸς, ἥν περ ἀκούεις,
Τὸ σφιγξαὶ τελέθει τὰς ἐφάσεις · ὁ δὲ γε
Καὶ διαμήσας τάδε, λέγοι ἂν · Ἴδου καὶ ἡμεῖς
Σοὶ ἀκολουθοῦμεν πάντα ἀφέντες, Ἄναξ.

ΝΘ'. Ὅτι ἡ ἀσκητικὴ θεοδίδακτος.

Πῶς ἂν σωζοίμην ; Ἀντώνιος εἶπεν ἀθυμῶν.

D

Τῷ δὲ οἱ ὤφθη ἀνὴρ ἡμερος, ἔργον ἔχων.
Ἄν δὲ στάς πάλιν εὐχετ', ἀτὰρ πάλιν ἔζετ' ἐπ' ἔργα.
Καὶ οἱ ἔφη · Οὕτω ζῆθι, καὶ εὐμένεοις.

ΝΗ'. Ὅτι ἐσχατόν τῶν κακῶν ἡ ἀπόγνωσις.

Ἦριπον, ὦ μάκαρ, εἰπὲ τί ῥέξομεν ; — Ἔγρεο, τέκνον.
— Ἄλλ' αὖθις πίπτω. — Αὖθις ἀνέγρεό μοι.

— Μέχρι πόσου ; — Τινός · εἰ δ' οὐ, ἕως χρόνου · εἰ
[δ' οὐ, ἕως ζῆς.

Φησὶ γάρ · Ἐνθα α' ἔλω, καί τί σε καὶ κρινέω.

ΝΘ'. Ὅτι οὐ μελλῶν ἀναμαρτησίας μετάνοια.

Εἰπέ, μάκαρ, τίς ἀμείνων, ὁ ἐξ ὀνύχων ἀμόλυντος,

(23) Xen. in Agesila.

Ἡ δὲ κακοῖς καταδύς, εἴτ' ἀνανηξάμενος ;
Τὸν πρῶτον ἔγωγε ἐπείγομαι ἐξερεῖναι·
'Ἄλλ' ἢ πᾶσα βροτῶν ὦλετο προσδοκίη.

Ξ'. Ὅτι πολυτροπος ἡ τῶν δακρύων βλύσις.
Δάκρυα λύπης οἶδα, καὶ εὐφροσύνης, καὶ ἔρωτος.
'Ἐλπομένου τε δέους, ἔλπομένου τε κλέους.
Καὶ φύσεως, καὶ θεῖα, καὶ ὀλλυμένων ἀρετῶν·
Ταῦτα δ' ἐπιγνοίης, ἡδυμῆ καὶ δαχί.

ΞΑ'. Ὅτι οὐχ ἀπλῶς τὸ φιλόδυσκρον.

Ὑπνοι τοῖς ἀνθρώποις πολυτρόποι· οἷς μὲν ἔδωδ' ἔς,
Οἷς δὲ, φυῆς καὶ ἔθους· οἷς δ', ὁρίων καμάτων.
Οἱ δ' ἐπανακτῶνται λιμοῦ δέμας· οἱ δ', ἐχθροῖο
Δαίμονος, ὅφρ' ἡμᾶς ὀρθροῦ ἐρυκακίῃ.

ΞΒ'. Ὅτι πολυειδῆ τὰ σχήματα τῶν χειρῶν τοῖς
εὐχομένοις.

Εὐχόμενοι τανύουσι σοφοὶ χέρας οἱ μὲν ἐφ' ὕψους
'Υψόσ' ἐπαιρόμενοι· οἱ δὲ κάτωθεν ὅταν
Οὐδ' ὅποι εἰσὶ νοῶσιν· οἱ δ' ὕπτιον, ὥς τι λαθέσθαι·
Οἱ δὲ σταυροτύπως· ἄγχι γάρ ἐστ' Ἀμαλέκ.

ΞΓ'. Γελοῖον τὸ ἐπ' ἀρετῇ προσωπεῖον.

Εἰδωλον καὶ ἀνὴρ ἐπιδεικτικὸς εἰς ἐν ἰδίῳ.
Κεῖνο πολυχρύσοις σχήμασι κόσμον ἔχον,
Πίσσης καὶ πηλοῦ γέμει εἴσω· ὧδε καὶ οὗτος

Ἐκτός ἐὼν ἱερὸς, οὐ τοῖός ἐστιν ἔσω.

ΞΔ'. Ὅτι καὶ μέχρι ἀλὸς τοῖς τελείοις ἡ παρα-
τήρησις.

Δεῦτ' ἄγετ', ἴδετε ἔργα τάδ' ἄσχετα, εἶπεν Ἀχιλλεύς.

Ψωμὸν ἔδων βάπτει εἰς ἕλας Ἡσαίας.
Εἰ σὺ ζωμία ταῦτα παραρτύειν ἐθέλοισθα,
Δεῦρ' ἴθ' ἐν Αἰγύπτῳ, οὐρεα δ' ἐγκρατέων.

ΞΕ'. Ὅτι αἰτεῖν δεῖ πρῶτον τὴν τοῦ Θεοῦ βασι-
λείαν.

Πολλὰ Θεοῦ δέομαι, τούτων δὲ τί κραινεται ; Οὐδέν.
Πῶς τόδ' ἐνεστι, θέων ; πῶς δέον ἐστὶ τυχόν ;
Πρῶτα τὸ ἐν δ' αἰτεῖν, καὶ ἔψεται αὐτίκα καὶ τὰ·
Εἰ δὲ τὰ πολλὰ θέλεις, καὶ τὸ ἐν οἴχεθ' ἄμα.

ΞΖ'. Προσεκτέον μᾶλλον ἑαυτοῖς.

Κρίνεται τις φθορίης· κληθεὶς δὲ Πίωρ ἐπὶ τούτῳ,
'Ἠλθ' ἐπὶ νῶτα φέρων ψάμμον ὄλη σπυρίδι.
Πρόσθε δ' ἔχε δράκα τῆσδε, καὶ ἔαχε· Τάμα τοσαῦτα
'Ἐστὶ καὶ οὐχ ὁρώ· τὰ ξένα δ' ἐξετάσω ;

ΞΖ'. Συζυγία ψυχῆς καὶ σώματος ἀληπετος.

Εἰ τὴν σάρκα φιλῶ, πολεμίζομαι· εἰ πολεμίζω,
Τρύχομαι· εἴπερ τιμῶ, σφάλλομαι, ὥμοι ἔγωγε !

Τίς γένομαι, καὶ ποῖ τράπομ' ἀστατέων ἀθλίος ;

ΞΗ'.

Εὐχατέδαινε γέρον ἐτάροις σφίσι· τὸν δὲ τις ἀρχὸς

(24) Hoc est, iis qui se vigiliis exercent.

(25) D. Aug. De morib. Eccles. cath. : *Facile est simulare, et difficile habere virtutem.*

(26) Is ut sacerdos subscripsit synodo Alex. adver-

A Est teneris, vel qui labitur et resipit ?

Ut primum anteferam verum me cogit et æquum :
Sed si hoc, spes hominum vana et inanis erit.

LX. Quod multiplex sit lacrymarum profusio.

Effundit lacrymas dolor, exsultatio, amorque,
Quando mali metus est, spes vel honoris alit :
Vel natura, aut virtutum jactura, Deusque.
Hæc tu lætitia moestitiaque scies.

LXI. Quod multiplex sit somnolentia.

Somnorum causa est diversa insomnibus (24) : Esus,
Ingenium, et mores, atque laboris amor.
Hi recreant minuuntque famem : illos excitat hostis
Tartareus, prohibens invigilare pios.

LXII. Orantes varia manuum compositione uti.

Extendunt palmas sapientes, quando precantur :
Hi in sublime levant, dejiciuntque alii,
Qui rapta sunt mente : hic ceu quid prendere vellent,
Protendunt, crucis aut signo Amalecha fugant.

LXIII. Ridiculam esse in virtute larvam, hoc est simulationem.

Idolum et qui sese ostentat inaniter, unum.

Efficiunt : auro nam simulacra micant,
Cum pice sint et plena luto intus : sic quoque
[et isto

Cum sacer extra sit, non tamen intus is est (25).

LXIV. Bonorum vel in salis mica religio.

Huc propere, actaque mira videbitis, inquit, Achil-
[las (26),

Isaias comedit frustula sparsa sale.

Ac si tu cupias magis hæc condire, venito
Promptus in Ægyptum, monticolasque vide.

LXV. Primum quærendum esse regnum Dei.

Multa Deum posco, eed nil conceditur horum :
Qui, Theo, contigit hoc ? quid deret hic facere ?
Unum poscendum est primo, mox cætera habebis :
Si vis multa, unum jam quoque et illud abis.

LXVI. Sibi potius attendendum esse.

Judicium ad stupri damnatæ forte vocatus
Pior, sportam onerat pone gravi sabulo.

Ante manu claudens partem, inquit : Cum mea sint
Non cerno, quæram cur peregrina mala ? [hæc,

LXVII. Conjugium animi cum corpore, difficile per-
ceptu esse (27).

Diligo si carnem, bellum est mihi : si gero bella,
Vexor : si temno, sic quoque despicio.

Si colo, decipior, miserum me ! quidnam ero tan-
[dem ?

Quonam me vertam ? quemve tenebo modum ?

LXVIII.

Quod vetulus sociis sese submitteret, ipsum

sus Arium.

(27) In hoc tetrasticho, Græco interciso et altero
versu mutilo, divinandum fuit, ut in sequenti.

Dux carpit, vocem is tollit, et Hic jacula :
Atque iterat, sed vis perit, et mox rumpitur arcus :
Gnavus erit posthac, qui modo segnis erat (28).

LXXIX. *Quod iracundus non sit divino Spiritu affatus.*
Ira furorque piis monachis aliena : benignus
Nam si Christus, erunt Christocolæ placidi :
Ergo iracundus, licet ire cadavera cogat,
Jurans se Christi, pejerat, esse virum.

LXX. *Vitam esse speciem mercatus.*

Ut fruerer paradiso, inquit senior, dare vellem
Memet, sed frusto venditur et latice,
Aut ad summum obolo, et contemnimus, o male
In tam exundanti fonte perire siti. [factum,

LXXI. *Ex solis operibus salutem sperandam non esse.*
Si delicta Dei præsens clementia delet,
Quædam etiam mihi spes, Lucius inquit, erit.
At si illud solis lacrymis sit, tergere vix me
Bis deni mecum collacrymando queant.

LXXII. *Quod paupertas tolerabilior sit divitiis.*
Talia divitiis contingunt, oppida Mavors
Cum quatit, armati depopulantur agros,
Armenta intereunt, locupletes pallor et horror
Invadit : pauper ridet, et absque metu est.

LXXIII. *Quod abstinencia a malis sit multiplex.*
Urgemus clausos basiliscum atque aspida pilo,
Atque leonem arctis retibus implicitum :
Sic animi sensum quod non procedit ad actum
Omne intus pressum spargitur usque cito (29).

LXXIV. *Consortium et familiaritatem cum bonis causam esse adjuvantem bonorum.*

Tunc metum poscis divinum ? In pectore cuique est.
Quod si, cum cupias maxime, abesse vides,
Ad sanctum secede virum : Mollem impulit olim
Magna Themistoclem Miltiadis probitas.

LXXV. *Quod locus in quo minus est consolationis, salubrior animæ sit.*

Asperiore loco degentes per juga quidam,
Hunc ut consererent vomeribus subigunt.
Tunc aliquis monuit : Videamus ne ista colendo,
Inculti mores ingenii mancant.

LXXVI.

Levitas atque Atridas plerique vocarunt
Pastores, alii nomen idem capiunt.
Unus at est apte cui nomen congruit istud,
Nempe is, qui saltus incolit æthereos.

LXXVII. *Quod rite precari sit difficile.*

Virtutem ante omnem sudor solet ire laborque,
Ante præcesque magis, quod secus esse putes :
Nam quanto decus est majus, tanto mage dæmon
Omne movet saxum, quo ferat usque moram.

LXXVIII. *Consolationem nostram a vicinis accipien-
dam esse.*

Cum pater ex obitu nati mœrore gravatus

A Μέμφεθ', ὁ δ' ἀντεβόα· Ἐλκε τὸ τόξον ἄπαξ,
Καὶ πάλιν, εἴτα πάλιν· ἄλλ' ἄγνυται, οὐδέ τις ἰσχύς.
Ὡδε καὶ τῇδ', ὁ δ' ἀνείξ ἄλκιμός ἐστι πάλιν.

ΞΘ'. Ὅτι ὀργίλος οὐδαὶς ἐνθεός.

Ὅργη καὶ θυμὸς μοναχοῖς ξένα· εἰ γὰρ Χριστὸς
Ἦπιος, ἥπιος ἂν εἴεν ἐν οἷσι μένει.
Πᾶς οὖν ὀργίλος, εἰ καὶ τεθνεώτας ἐγείρει,
Ψεύδεται ἔμμεν Χριστοῦ, καὶ ἐπόμενους μέγα.

Ο'. Ὅτι πατηγύρως εἶδος ὁ βίος.

Τὴν Ἐδέμ, εἶπε γέρων, καὶ ὄλον ῥ' ἐμὲ δοὺς ἐπριάμην
Νῦν δ' ὅτι πωλεῖται ὕδατος ἡ τεμάχους,
Καὶ ὄβολοῦ τὸ μέγιστον ἀφέσταμεν· ἀβύσσῳ θωῆς.
Νήχυτος ἡ πηγὴ, διψεῖ ὀλλύμεθα,

ΟΑ'. Ὅτι ἐξ ἔργων ἀνέλπιστον τὸ σωτήριον.

B Εἰ μὲν ἀποπλυνεῖ τὰς ἀμπλακίας Θεὸς οἴκητ',
Ἔστι τις ἐλπίς μοι, Λούκιος ἐξεβόα.
Εἰ δ' ἐπὶ δάκρυσι τόδ' ἐπιγίγνεται, εἰκοσιν ἄνδρες
Σὺν μοι ὀδυρόμενοι, οὐ πλυνέουσι τί μου.

ΟΒ'. Ὅτι εὐφορώτερον πλούτου παρ' αὐτῶν

Καὶ τάδε τοῖς πλουτοῦσι τελεῖται· εὐτ' ἀνὰ ἄπυ
Ἐρχετ' Ἀρης, αὐτοὶ δ' ὀλλύμενον τὴν ἀγρόν
Καὶ τὰς βοῦς προορῶντες ὑπαρχρίωσι, γοῶσι·
Κοῦφος ἔσθ' ὁ δ' πένης, τὸ πλέον ἐγγελάων.

ΟΓ'. Ὅτι πολύτροπος ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν.

Ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἀποκλείσαντες ἐν ὄλμῳ,
Δήσαιμεν καὶ λιν ἄρκυσι ῥωμαλέοις.
Ἦ δὲ λογισμὸς ἅπας, ὅστις μὴ ἐπ' ἔργα προβαίνει,
Ἐνδοθὶ συμπιγνῆς κίθναται ἐσσυμένως.

C ΟΔ'. Ὅτι παρατίον ἀγαθῶν ἢ τῶν ἀγαθῶν ὀμίλλια.

Δεῖμα Θεοῦ ζητεῖς ; Τὸ δ' ἐνὶ φρεσὶ καίται ἐκάστου·
Εἰ δὲ σὺ μὲν ἐθέλεις, καίνο δὲ μᾶλλον ἀπῇ,
Δεῦρ' ἴθι θείῳ ἀνδρὶ συνέρχεο· τὸν γὰρ ἄνακτον
Ὡρε Θεμιστοκλῆν ἄθλα τὰ Μιλτιάδου.

ΟΕ'. Ὅτι τὸ ἀπαράκλητον τοῦ τόπου ψυχωφελέ-
στερον.

Τρηχύτερόν τινα χώρον ὀρίτροφοι ἔκκεον ἄνδρες,
Τὸν δ' ἐπὶ φυταλίῃν σπεῦδον ἐπιστρεφόμενοι.
Ἀλλὰ τις εἶπεν· Ὅρᾶτε μὴ ἐν τῷ τόνῳ ὀμαλλίζειν,
Ἄγρια τὰ ψυχῆς ἦθεα ληψόμεθα.

Ος'.

D Ποιμένες Ἀτρεΐδαι, καὶ ποιμένες οἱ Λευταί,
Καὶ πολλοὶ τοῦτ' οὐνομα κλεψάμενοι.
Ἀλλ' εἰς ἐπὶ τῷ ὄντι ὁ τοῦνομα κυριόλεκτον
Τοῦτο φέρων, ὁ νέμων οὐρανίῃσι νάπαις.

ΟΖ'. Ὅτι δυσκατόρθωτον ἡ εὐχή.

Καὶ πάσης ἀρετῆς μόχθος προπάροιθε καὶ ἰδρώς·
Τῆς εὐχῆς δὲ πλέον, εἰ γε καὶ οὐ δοκέει.
Καὶ γὰρ ὅσον τὸ κλέος, τόσον εἰσάγει δκνον ὁ δαίμων
Πάντα λίθον κινῶν, ἐσχάτου ἄχρι λίθου.

ΟΗ'. Παραμυθητέον ἑαυτοὺς ἐκ τῶν πέλας.

Πατρὸς ἀκηχεμένοιο ἐπὶ ἐπὶ παιδὶ θανόντι

(28) Digladiatio anigmatica.

(29) Tacit. l. xx : *Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur.*

Καὶ μάλα κομπομένου, εἶπε παρὼν Ἀσίῳ·
Εἰ σὺ περικτιόνων τὰς δυστυχίας λογίσαιο,
Βράσσονα τὸν θρήνον λήψῃ ἐπὶ σφετέρους.

ΟΘ'. Ὅτι ἡ ἀργία φιλαμαρτημῶν.

Ἦρχετο πέντ' ἐπὶ μῆσι γέροντι τις, ὅρα τι εἶπῃ·
Τύγχανε δ' οὐ καιροῦ· ἔργα γὰρ ἐνδελεχῇ.
Ὅψ' δ' ἄρ' ἀλγήσας, Σύνες, ἴαχεν, εἰ γέ τι μικρὸν
Ἀσχολος εἴ. Ὅ δ' ἀπρὶξ εἶχετο τῶν προτέρων.

Π'. Διάγνωσις ἐλλείψεων.

Ἀνδρὲς δύο κατὰ Χριστὸν ἐνήθλεον· εἷς μὲν, ἀγῶνας
Θερμότερους· ὁ δὲ δὴ δεύτερος, ἀρροτέρους.
Πρῶτα δὲ οἱ σκῆνωσε Θεός. Τίνος εἴνεκ; λέξον·
Ἦτορ ἀπλοῦν ποθέει Κύριος, ἢ καμάτους.

ΠΑ'. Ὅτι διάβολος ὁ φθονῶν.

Ἀρκίος ὁ φθονέσας μερόπων γένει· εἰ δὲ καὶ ἡμεῖς
Ἀλλήλοισι μύλας θήγομεν ἀλλοκότους,
Οὐδὲ τὰ τοῦ δρυμοῦ ζῶ' ἔσσεται ἐκτὸς ὀλέθρου,
Καὶ τόθ' ὁ βασκῆνας οὐτὶν' ἔχοιτο πόνον.

ΠΒ'. Ὅτι ὁ ἔρωρ Θεῷ καταπαύεται μόνῳ.

Τόξ' ἐνέτεινεν ἔρωρ, καὶ δειδία ὀξὺν οἶστον·
Τί πράξω; τί; τῶς ὅπλον ἀσιρὲ τί σοι.
Εἴτα φύγε Χριστῷ· ὁ δ' ἄρ' ἀλκιμὸς ἐστὶ καὶ οἶος
Πάσαις ἀντιέναι δυσμενέων παλάμαις.

ΠΓ'. Ὅτι οἱ ἀσπασμοὶ τῶν ἀγίων ἐνθεοί.

Τὰ τρία ταῦτ' ἀπόφευγε, γυναῖκα, καὶ ἀσπίδα, καὶ λίον·
Τὴν δὲ πλεῖον, ὅσον πικρότερον τὸ δάκος.
Ἀσπάζου μοναχοῦς· ὅτι τῷ συνεχεῖ τῶν εὐχῶν,
Χεῖλα καὶ γλῶσσαν θεῖα φέρουσιν ἄγαν.

ΠΔ'. Ὅτι πρὸς τῆς ἀμαρτίας ἐπίπληξις ἀνώλεθρος.

Πρὸς τὸν ἀμαρτήσαντα καὶ οὐμώζοντα κραταιῶς
Ἐννεπε Βησαρίων· Εἰ ὅτι, φίλτατέ μοι,
Ταῦτ' ἐνεθυμήθης, ὧδ' ἔστενες ἦτορ ἀλύων,
Οὐκ ἂν νῦν ἔδδου τοσσατίων ἀχέων.

ΠΕ'. Ὅτι τὸ ἀνεκπόρευτον φιλοπονώτερον.

Ὁ μάκαρ ἀγλαόθυμε, τί βέβομεν, εἰπὲ καὶ ἡμῖν.
Ὅμματ' ἔχων ἐρείεις; δῆλα τάδ' ἀχθοσὶ σοι.
Ἦσὸ μοι ἐν μεγάρῳ, μόνον ἦσο· τὸ δ' ἄρκιον ἐστὶ
Ἔργα διδασκῆσαι, ἢ τίς ὑπαγόρης.

ΠΖ'. Ὅτι κεφάλαιον μοναχοῖς τὸ φιλόδοξον.

Λύουσιν μοναχοὶ κανόνων τύπον, εἰποθεν ἔλθοι
Ξείνος, καὶ φασὶ· Φάρμακα ταῦτα πέλει.
Χριστοῦ δὲ ξείνος φορεῖ τύπον· αὐτὸς ἄρ' ἐστίν,
Οὐ δίχα πᾶν ἄλλα οὐ δύναται ὠφελεῖν.

ΠΖ'. Ὅτι δεῖ τοὺς πλίκτοντας μὴ τοῖς κακοῖς ἐπιμένειν.

Εἰ ἄλλοις ἐκέλευσεν ὁ Κύριος ἐπτάκις ἐπτά
Καὶ δεκάκις ἀφίειν πταίσματα τῶν ἐτέρων,
Οὐκ ἂν πρῶτος ἐκείνος ἀφῆκε πλε· ὥστε μὴ εἰχοῖς
Τῷ μετὰ τὴν πρᾶξιν μὴνῶντι σε τῶν προτέρων.

(30) Pallad. in Hist. 116.

A Plangeret immenso, sic Asio inquit ei:

Si vicinorum ærumnas cum mente volutes,
Ob damnum minor hinc luctus erit proprium.

LXXIX. Quod otium peccati fomes sit.

Menses quinque seni voluit quis dicere quiddam,
Non fuit at fas cum semper agente loqui.
Audi me tandem, exclamat, si quid tibi restat
Otii: at incubuit tum magis ille operi.

LXXX. Ratio dignoscendi illustrationes seu virtutes divinas.

In Christo duo certabant, hic gnavior atque
Fervidior animo, segnior alter erat.
Annuit huic primum Dominus. Cur? dicito. Nempe
Pura Deus præfert corda laboriferis.

B LXXXI. Quod diabolus sit invidus.

Invidus est hominum generi sat noxius: at si
Nos duro non est stringere dente nefas:
Quænam erit in sylvis fera leti exempta periclo?
Lividus hinc expers ille laboris erit.

LXXXII. Amorem a Deo solo sedari.

Arcum tendit amor, celeres formido sagittas.
Ecquid agam? Si quæ sint tibi tela cape:
Dein fugito ad Christum: fortis satis ille potensque,
Immensas vires hostis ut imminuat.

LXXXIII. Salutationes sanctorum divini aliquid habere.

Hæc tria sunt fugienda tibi, leo, femina, serpens,
Hocque magis mulier quo magis illa furit.

C Amplexare pios monachos, qui sæpe precando
Et lingua et labiis omnia sancta ferunt.

LXXXIV. Increpationem ante peccatum salutarem esse.

Cum qui peccarat culpam damnaret, acerbè
Se crucians, sic hunc Besario (50) increpuit:
Si tu luxisses, hæc pravo corde volutans,
Non istis tibi nunc luctibus esset opus.

LXXXV. Ad labores alacrius suscipiendos tranquillam in eodem loco permansionem multum valere.

Summe vir atque beate Pater, dic, ecquid agemus?
Tunc oculatè rogas? res id aperta docet.
Siste domi solus placide: manifestius istud,
Ostendet quid agas, quam rabula altiloquus.

D LXXXVI. Hospitalitatem præcipuam esse virtutem in monachis.

Non servant monachi normas cum quis venit hospes
Atque hæc esse ferunt exitiosa sibi.
Verum hospes Christi speciem gerit, et sine Christo
Præsidia humanos nulla juvare valent.

LXXXVII. Quod non oporteat eos qui lapsi sunt, in malis perseverare.

Si Dominus jussit septem septena decemque
Dena remittere iis qui mala præstiterint,
Non ideo tibi tot condonat, ut ipse monenti
Te culpæ haud cedas, et recidas toties.

LXXXVIII. *Monachum nulli rei alligari.*

Dum ædes diripiunt fures Abii (31), ille iuvabat,
Et relegens omissa, Hæc quoque tollite, ait.
Cum fugerent, tunc forte viro qui tramite eodem
ibat, mandavit, Curre, relicta refer.

LXXXIX. *Curam etiam profanorum habendum esse.*

Montibus a summis vir sanctus ad oppida pergens,
Sic, quia cum pravis degeret, arguitur :
Versaris talis cum talibus! Id facio, inquit,
Ægrotis medicos non procul esse videns (32).

XC. *Quod eum qui semel aggressus est labores, perseverare oporteat.*

Despondentem animum juvenem per prælia sæva,
Sævus enim Mars est, vir probus admonuit :
Nate, Deus tibi ductor heri fuit huc venienti,
Nunc abiens videsis quis tibi dux aderit.

XCI. *Quod mutatio in utramque partem æque propendeat.*

Adversa omnino vitæ metancea priori,
Aurum pro ferro est : sin redis ad vomitum,
Desipere, haud sapere est, nec si immutatus ab orbe
Extremo venias, limine progredieris.

XCII. *Quod stulti carpant quæ præclara sunt.*

Cum blande quidam vetulum proferre rogarent
Judicium, sedit, desipere assimulans.
Unus clamat : An est hoc stultior? At tibi prorsus
Stultitia ista, senex inquit, abibit iners.

XCIII. *Quod firmum et robustum sit quodque in propria natura.*

Eum meditarentur socii, latet Heliodorus (33)
Ædibus : et causam dum petit alter, ait :
Nonne seræ tuto latebris servantur opacis?
Ac tuto volucres æthera pervolitant?

XCIV. *Quod preces eorum qui memores sunt injuriarum, irritæ sint.*

Quæ fratri facies, summum quoque tangere cer-
[tum est
Continuo Christum, seu bona, seu mala sint :
Insensus Deus oranti est, qui damna patrarit,
Sicut rursus ei, qui bona, propitius (34).

XCV.

Quo propius cursor certat contingere metam,
Quisque magis clamat : Pergito, munus adest.
Cur igitur senii cum in limine sponte laborem,
Sistere me potius quam properare mones?

XCVI.

Multa loquens et multa hortans, hæc sola precare,
Cordato imprimis ut potiari viro :
At si vecordi pandas Heliconia templa,
Conclamæ et Hylam, et littoribus loqueris.

(31) Monachi ab inopia victus ἄδικοι vocabantur, ut ab Hom. II. 13, viri justissimi.
(32) D. Chrysost. 1 or., in Job.

A ΠΗ'. *Ὅτι οὐδενὶ δέδεται ὁ μοναχός.*

Φῶρες ἐληΐσαντ' ἀδίου δόμον, ὃς δὲ συνήργει,
Καὶ τι παροφθὲν ἔλῶν, Καὶ τόδ' ἔλεσθ', ἐβόα.
Ὡς δ' ἀπέφυγον, ὃ δ' ἄνδρα τυχὼν ἐπὶ τήνδε κίοντα
Εἶπε, Δίδου προφθὰς, ἐκλελάθοντο τόδε.

ΠΘ'. *Καθ' ἃ τῶν ἀμνητῶν ἀπιμελητέον.*

Ἐξ ὁρέων κατέβαινε κατ' ἄστεα τίμιος ἄνθρωπος,
Καὶ συνέμιχτο κακοῖς ἀνδράσιν· εἶπε δὲ τις,
Τοῖος ἔῶν, τοιοῖσδε συνέρχεται; Εἶπεν· Ὅρῳ γὰρ
Τοὺς Ἀσκληπιάδας πλησίον ἀσθενέων.

Ι'. *Ὅτι τὸν ἐπιβάντα πόνοις ἐστάναι δεόν.*

Φεύγεν ἀπειρηκῶς πρὸς τοὺς πολέμους νέος ἄνθρωπος,
Ἀργαλῆος γὰρ Ἀρης· τοῖα δὲ οἱ τις ἔφη·
Χθὲς, τέκος, ἐνθάδ' ἰὼν, Θεὸν εἶχες· ῥ' ἡγεμονῆα·
Νῦν δ' ἀπῶν, σκέψαι τίς τοι ὁδοιπορεῖ.

ΙΑ'. *Ὅτι τὸ μεταβολὴν ἐτερότροπον.*

Τοῦ προτέρου βίῳ, τὸ ἐναντίον, ἡ μετάνοια,
Χρύσεια χαλκείων· εἰ δὲ τὰ πρῶτα φρονεῖς,
Ἡ μετάνοια ἀνοίαν ἐγείνατο· κἂν γὰρ ἐπ' ἄκρων
Γῆς οὕτως ἔλθῃς, οὐκ ἀπέθῃς προθύρων.

ΙΒ'. *Ὅτι τοῖς ἀνοήτοις ἐπιμεμπτα τὰ καλὰ.*

Μελλίσσοντο γέροντά τινες κρινέειν, ὃ δ' ἐφῆστο
Ἀφραίνων, ἄχρι τις λαχεν· Ἐλλίπε γὰρ
Ἀφρων ἄλλος; Ὁ δ' εἶπε· Πόσον ταύτην γε συνῆξα
Ἀφροσύνην, ἐπὶ σοὶ δ' ὥς ταχὺ τήνδ' ὀλέσω.

C ΙΓ'. *Ὅτι ἰσχυρὸν ἅπαν ἐπὶ τῆς ἰδίας.*

Σκεπτομένους ἐτάρους ἐκρύπτετο Ἡλιόδωρος
Δώματος ἐνδοτέρῳ· εἶπε δὲ τις, Τί τόδε;
Καὶ γὰρ, ἔφη, καὶ θῆρες ὑπαισδύντες ὑπὸ χεραῖς
Σώζονται, κερνίς αἰθέρ' ἀνιπτάμενος.

ΙΑΔ'. *Ὅτι εὐχαὶ μνησικακῶν ἀπρόσδεκτοι.*

Τὸ πρὸς ἀδελφὸν ἅπαν ἐπὶ τὸν Χριστὸν διαβαίνει,

Τούτῳ μνησικακῶν ἐχθρὸν ἐκείνον ἔχει,
Ὅππόταν ἐκτανύσῃς χεῖρα αἰθριον· εἰ δ' ἀγαπάζῳ
Τόνδε, Θεῷ κράζεις, Εὐθὺ πάρεμι, λέγει.

ΙΕ'.

Ὅσον ὃ ἐν σταδίῳ ἀπὸ βαλιδῆος εἰς ἐπὶ τέρμα,
Μεῖζον ἅπας βοάει· Σπεῦδ' ἔτ', ἰδοὺ τὰ γέγρα·
Πῶς δέ μ', ἐταῖρε, καμόντα, πύλαις τ' ἐπὶ γῆρας ὄντα,
Οὐ μὲν ἔπιτρύνεις, ἀλλὰ ἄνεστι, λέγεις :

ΙΓ'.

Πολλὰ λαλῶν καὶ πολλὰ παραινῶν, ἐν μόνον εὐχου,
Ὅφρα τύχῃς ἄνδρ'· ὅστις ἔχει κραδίην.
Εἰ δὲ βίβλους Ἑλικῶνος ἀκαρδίῳ ἀνδρὶ κενοίης,
Τὸν ὕλαν κράζεις, ἢ παρὰ θῖνα λαλεῖς.

(33) Heliodorus vel Isidorus. V. Niceph. xiv, 53.
(34) Matth. xviii. D. Chrysost. de eleem. et orat.

ΛΖ'.

Εἰ δ' ὁ τελώνης καλὸν, ἀπόδραθι τοῦ Φαρισαίου·

Εἰ τὰ πάλαι ποθέεις, χαιρέτω εἰ τι νέον·

Τῇ μετριοφροσύνῃ συνιοῦσα γὰρ ἡ μετάνοια,

Ἄγγελον ἐκ μερόπων, τὸν κε λάβῃ τελέει.

ΛΗ'.

Ἦχι θέει μετάνοια, ἐκεῖ ἡ ἀμαρτὰς ἀκίχης·

Πῦρ γὰρ καὶ ἀφύας, φασιν, ἀναρμόνια.

Εἰ δέ που ἐν ψήρεσσι φανῇ τανυστίπερος ἱρηξ,

Τοῖσδε καὶ αἱ πέτραι ἀμφιδοκοῦσιν ὅπαι.

ΛΘ'.

Ἐξόμενος Ματῆς πρηνὴς πέσε, μύρετο δ' ἀνστάς.

Τὸν δ' ὁ ὑπηρέτων ἤτεε ταῦτα μαθεῖν.

Ὅψ' δ' ἔφη λύζων, Τινὰς ὥππα τῶν ἀπὸ κόσμου

Ἐντὸς Ἑδέμ· πολλοὶ δ' ἄζυγες ἐκ προθύρων.

A

XCVII.

Si melior Pharisæo exactor, jam Pharisæum

Vita : si nova amas, prisca valere jube.

Quod si conjunctæ metanœa modestiaque adsint,

Utraque evades angelus ex homine.

XCVIII.

Labitur is raro quem pœnitel : error et horror

Culpæ, apyæ atque ignis, non bene conveniunt :

At quibus accipiter cum sturnis cernitur, æque

Apparent illis et latebræ silices.

XCIX.

In faciem pronus Matœs cadit, hincque resurgens

Cum fleret, famulus : Cur lacrymaris? ait.

Ille gemens : Vidi quosdam super æthera nuptos,

B Permultos vitæ cœlibis ante fores.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΟΥ

ΕΓΚΟΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ.

JOANNIS GEOMETRÆ

ELOGIUM

SANCTISSIMI MARTYRIS PANTELEEMONIS.

(Exdidit et senariis iambicis Latinis expressit Fed. Monzelius, architypogr. Regius, 1605, in-12.)

Σκῆπτρα κρατοῦντος δυσσεβεστάτου πάλαι
Μαξιμιανοῦ Νικομηδείας πέλας,
Ἦσχαλλεν, ἐσφάδαζε Ῥωμαίων γένος.
Θάμβος γὰρ εἶχε πλεῖστον εὐσεβεῖς τότε,
Καὶ τοὺς θεὸν στέργοντας ἀστεργῆς φόβος.
Αὐτὸς γὰρ, αὐτὸς ὁ τρισάθλιος μέδων
Μαξιμιανὸς, ὁ τρικάρχαρος κύων,
Στρατηγέτας ἀρχοντας εἰς πᾶσαν πόλιν
Ἔστηκε θεσπίζοντας εἰδώλοις θύειν.

Καὶ δὴ τις Εὐστόργειος ὀνομασμένος
Συγκλητικὸς μέλιστα, καὶ κομῶν γένει,
Οἰκῶν κατ' αὐτὴν Νικομηδείαν πόλιν,
Υἱὸν ποθεινὸν εἶχεν εὐπρεπῇ μόνον,
Κλεινὸν γε Πανταλέοντα τοῦ βίου φάος·
Τοῦτον διαπρέποντα τοῖς θεοῖς λόγοις,
Ὅλην διαρκῶς τῶν μαθημάτων τρίβον
Καλῶς ἀνιχνεύσαντα συντόμῳ τάχει,
Τῷ τνηκαῦτα ταῖς ἐπιστήμας πρόμψ,
Εὐφροσύνῃ δίδωσι, πᾶσαν ὡς θέμις
Ἰατρικὴν παιδευσιν αὐτὸν μαθάνειν,
Ὅς τοὺς νότῳ κάμνοντας ἐν παλατίῳ
Θάλπων, προσαυδῶν, εὐμενῶς προσεννέπων
Κηλητικαῖς ἑτερπε θαυματῶν πόαις.

C Sceptra tenente olim imperatore impio
Maximiano, Nicomediam prope,
Romana gens vexata erat diris modis.
Nam tunc pios premebat horridus pavor,
Verumque amantes, terror hostilis, Deum.
Namque imperator dirus infelixque, ceu
Tartareus alter centicepsque Cerberus,
Duces in omni statuit oppido feros,
Idola qui coli juberent victimis.

Eustorgius tum nuncupatus nomine,
Vir consularis ortus illustri loco,
Sedes in urbe Nicomediæ tenens,
Charum unicum formosum habebat filium,
Illustre Pantaleum jubar vitæ suæ.
Hunc emicantem jam sacris sermonibus,
D Totaque lustrata mathematicum via
Ac mente culta, tempore admodum brevi,
Scientiæ primum ferenti tunc gradum
Euphrosyno adjunxit, medendi ut disceret
Quæ scire fas arcana doctrinæ omnia,
Namque is laborantes in æde regia
Fovens, et alloquens benignis vocibus,
Mulcentibusque herbis stupende recreans;

Sibi traditum admirabilem adolescentulum,
In actione sitam docuit artem, haud novam,
Plausum ferendo, emendat, urget, admonet.
Doctore sæpe gradum movente ad regiam,
Pantaleon a tergo sequebatur cito,
Docto magistro fidus assistens comes;
Quod cum viderent principes quidem viri,
Quis esset anquirunt, quibus parentibus
Cretus, rogare aggressi magistrum puberum :
Nempe alterum, cui tam venusta forma sit,
Facies tam honesta, tantus in vultu decor,
Non invenire promptum erat regum in domo.

His Euphrosynus rite responsum dedit :
Hic natus est Eustorgii, matre Eubola ;
Quæ morte fatali perempta, jam omnium
Commune solvit debitum mortalium.
Ast hunc, peritorum medentum quo libros
Addisceret, solutionem ad cladium,
Ut pertinaces hinc doleres ulcerum
Compesceret, mihi tradiderunt sedulo.

Illi hæc vicissim verba retulerunt viro :
Vir optime, almam per salutem principum,
Formosus hic, atque indolis juvenis probæ,
Perdignus est, qui ad imperantem prodeat.

Post illa referunt imperatori truci,
De juvenis hujus vultu honesto et dotibus.
Ergo vocatis tum ministris sedulis
Curavit optatum sibi dari puberem,
Clarum, nitentem gemmeis virtutibus.
Ut vidit ejus oris egregium decus,
Splendorem et oculis emicantem lucidis,
Instarque vultum fulguris : tum gaudio
Summo superbus imperator exsilit,
Euphrosynumque hortatur artem illum suam
Docere multo quam antea accuratius,
Et maxime compendiaria via :
Cum cuperet huic juveni probo bene consuli,
Ut forte si Euphrosynus exactæ senex
Vitæ peregerit breve stadium suæ,
Post ejus obitum rursus in palatio
Ilic esset omnes allevans morbo gravi.

At Hermolaus vetulus occulto in loco
Degebat amplexatus haud sicte Deum,
Ilic Pantelemona intuens ter aut quater,
Et huc et illuc ventitantem ultro citro,
Juxta casam pernecitate sedula,
Pergendo publica via quotidie
Vultuque conspecto decente maxime,
Placente gressu, et ore valde affabili,
Et moribus blandis, benignaque indole,
Hunc mente videt electionis vas fore :
Ac puberem veritus senex lento pede
Adoritur a loco improbos ubi, lucubrans,
Lugens, labores, et quiescens, hauserat,
In solitudine ob metum gentilium.
Ut movit huc se juvenis atque transiit
Limen domus, hunc osculatus vetulus est,
Formose mi adolescens ave, o proles proba :
Et tu, senex venerande, salve plurimum,

A Οὗτος τὸ πανθαύμαστον ἐκλαδὼν κτῆρα
Τὴν πρακτικὴν μάθησιν, οὐ τὴν ἀρτίαν,
Κρότον [Ἰσ. κροτῶν], διδάσκων, συλλαδὼν ἐνω-
Οὐ πολλάκις σπεύδοντος ἐν παλατίῳ. [θέτι,
Ὁ Πανταλείων ἐξ ἐπισθίων τρέχων,
Συνείπατο προύχοντι τῷ διδασκάλῳ.
Ὅπερ βλέποντες οἱ μεγιστάνες πάλιν,
Τίς ἐστι, καὶ πῶς ἐστι, καὶ τίνας πέλει,
Ἐφθασαν εἰπεῖν τῶν νέων διδασκάλῳ.
Ἄλλον γὰρ, ὡς εἰκεν, ὠραῖσμένον
Τοιοῦτον εὐπρόσωπον, εὐειδῆ νέον,
Οὐκ ἦν ἐφευρεῖν ἐν δόμοις ἀνακτόρων.

Πρὸς οὗς ὁ Εὐφρόσυνος εὐστόχως ἔφη·
Εὐστοργίου παῖς ἐστι, μητρὸς Εὐδόλης,
Ἦτις θανοῦσα τὸν πεπρωμένον μόρον

B Τὸ κοινὸν ἐξέτισε καὶ πάντων χρεός. [βίβλων
Ἐς τόνδε [Ἰσ. Ἐμοὶ δὲ] τοῦτον τῶν ἀκεστήρων
Αὐθις γενέσθαι [γρ. ἀνέσθαι] τημάτων λυτήριον,
Ὅπως δυσαλθεῖς τημάτων ἀλγηδόνας
Παύῃ παρέσχον ἐξ ἐτοίμου μανθάνειν.

Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀντέφησαν αὐτίκα·
Μὰ τῶν θεῶν, βέλτιστε, τὴν σωτηρίαν,
Ὁ καλλίμορφος οὗτος εὐπρεπὴς νέος,
Ὡς ἄξιός μεδοντι τοῦ παρεστάναι.

Καὶ συντόμως τρανοῦσι τῷ κακεργάτῃ
Ἀνακτι πάντα τοῦ νέου τούτου πέρι.

Ὁ δ' αὖ καλέσας εὐσταλεῖς ὑπηρετάς
Ἦγεν πρὸς αὐτὸν τὸν ποθοῦμενον νέον,
Λάμποντα, μαρμαίροντα λυχνίτου δίχην.

C Οὐ καὶ διαυγῇ τοῦ προσώπου τὴν θέσιν [Ἰσ. θέαν]
Καὶ τὴν ἀποστιλδουσαν ἐκ τῶν ὀμμάτων
Καὶ τὴν ἀπαστρέπτουσαν, ὥσπερ [Ἰσ. εἶδεν],
Ἦσθη κατ' ἄκραν ὁ θρασὺς στεψηφόρος. [εὐθείως.
Καὶ τὴν προσοῦσαν ἀσφαλῶς Εὐφροσύνῳ
Προὔτρεψιν ἢ πρὸ τοῦγε, καὶ πολλῶν τέλει,
Τέχνην διδάσκειν ἐμμελῶς ἡπειγμένην [Ἰσ. ἐπει-
Βουλὴν γὰρ εὐσύνοπτον ἐκίω; [γέ μιν].

Εἰ πως ὁ Εὐφρόσυνος ἐν μακρῷ χρόνῳ
Τὸν τοῦ βίου διαυλὸν ὄντως ἐκδράμει,
Κεῖνου θανόντος ἔμπαλιν παλατίῳ.

Ἀπαντας ἀλθαίνοντα τοῦτον ὡς ἔχει.

Ἐρμούλαος δὲ πρέσβυς ἐν κρυπτῷ τόπῳ

Ἵππην ἀληθῶς Χριστὸν ἐνοστερνισμένος,

Ὅς τόνδε Πανταλέοντα διδάκις βλέπων,

D Ἐκείσε καὶ τῷ δεῦρο, καὶ περαιτέρω,
Ὅπου κατῴκει τὴν παλίσσυτον τάχος

Ἀταρπὴν ἐκτρέποντα τὴν λεωφόρον.

Ὅρῳ δὲ καὶ πρόσσοφιν ἡγλαῖσμένην,

Βάδισμα τερπνὸν, εὐπροσέγγορον στόμα,

Ἦθος ταπεινὸν, καὶ γαλήνιον τρόπον.

Καὶ πνεύματι γνοὺς σκεῦος ἐκλογῆς μέγα,

Μάρπτει δεδοικῶς πρέσβυς ἡσύχῳ ποδὶ

Καλῶν κρυφῆδον, ἐνθα τοὺς μακροὺς πόνους

Θρηγῶν, ἀγρυπνῶν, ἡρεμῶν ἐκαρτέρει,

Ἐρρημον εἰς οἰκῆσιν, Ἑλλήνων φόδῳ.

Τὸν καὶ τραπέντα καὶ προδάντα τὴν θύραν

Ἐκυσεν εἰπὼν, Εὐπρεπέστατον θάλος,

Νεανία κράτιστε, χαῖρε πολλά μοι.

Καὐτὸς, γεραιὲ, χαῖρε, πάντιμον χάρα,

Ὁ Πανταλείων ἀντέλεξεν εὐθὺς.
 Καὶ τῇ [γρ. τι] πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος γέρων
 Χεὶρ κρατήσας, Τέκνον, εἰπέ μοι, τίνας
 Πιτρός τε μητρός θ' υἱὸς εἰ πεφιλημένος.
 Εὐστοργίου παῖς εἰμι, φησὶ προφρόνως
 Ὁ Πανταλείων, μητρός Εὐδούλης, Πάτερ,
 Ἦ τις παρῆλθεν ἐκ παλαιτάτου χρόνου.
 EPM. Ποίος, τέκος, θρησκείας; ἄρα πρὸς μίαν
 Ἦ καὶ κατ' ἄλλην ἄλλος ἐν διαιρέσει
 Μένοντας ἦσαν τῇ συναλλήλων σχέσει.
 ΠANT. Μήτηρ μὲν ἡ θνήξασα τὸν Χριστὸν μάλα.
 Ὁ φύς πατήρ με τοὺς θεοὺς στέργει, Πάτερ,
 Σπονδὰς τε λοιδὰς τ' εἰσφέρει καθ' ἡμέραν.
 EPM. Ὁ σὸς δὲ θυμὸς ἄρτι μητρῶν σέβας,
 Ἦ καὶ τὸ πατήρς εὐλαβῆσαι [γρ. εὐλαβήσας],
 Τάρον δοκεῖν μητρός εὐκλεεστάτης; [μὴ θέλων
 ΠANT. Κεῖνη ποθοῦσα θυμὰ τῷ θεῷ μόνῳ
 Ζῶσα προσάξειν ἤθελεν· πατήρ δ' ἐμὸς
 Μᾶλλον στρατεύειν ἤθελεν πάλαι [ποτέ.]
 Ὅμως [Ισ. οὐ μὴν] θελούσης τῆς σεδασμιωτάτης
 Μητρός πατήρ με τοῖς ἑαυτοῦ δικτύοις
 Σφιγγεὶ πιέζων ὡς κακῇ ποδοστράβῃ.
 EPM. Ἄ μανθάνεις νῦν σου καθηγέτου πάρα,
 Τί [Ισ. καὶ] ταῦτα κάμολ' οὐκ ὦλη προθυμίᾳ
 Ἀγγεῖλον, ὡς ἔχουσιν εἰδέναι θέλω.
 ΠANT. Τέχνην Γαληνοῦ, τὴν Ἱπποκράτους ἄμα,
 Ἀσκληπιοῦ τε τοῦ σοφοῦ προμηθέως
 Βίβλους ἐλίσσω τῶν τεθέντων δογμάτων,
 Καθηγέτῃ δὲ πειθομαι· καὶ γὰρ δέον.
 Λέγει γάρ, ὡς ἄσασαν ἀνθρώπων νόσον,
 Τούτους [Ισ. ταύτας] διαλθὼν, εὐχερῶς παύων ἔση.
 EPM. Στελγίσματ' ἐστὶ ταῦτα, καπνὸς, αἰθάλη.
 Ἰχνη θεούσης νηὶς ἢ σκιδᾶς τύπος.
 Γαληνὸς οὐδὲν ἐστίν, οὐδ' Ἱπποκράτης.
 Οὐκ ἄλλος ἐσμὸς τῶν θεῶν, οὐς καὶ σέβῃ
 Μιξιμιανός. Ἀλλὰ δεῦρό μοι, τέκνον,
 Ῥίψας τὸ σαθρὸν ἄχθος ἐκ σῆς καρδίας,
 Πείσθητι καὶ πιστεύσον εἰς Χριστὸν μόνον,
 Δι' οὗ κατ' ἄμφω ψυχικῶν ἀλγηδόνων
 Καὶ σωμάτων τεύξεαι ἄν γ' εὐρωστίαν,
 Πόρρω διώκων τὴν κακὴν ἀπιστίαν.
 Νεκρὸς γὰρ οὗτος ἐξανέστησεν λόγῳ·
 Καὶ δαίμονας πρὶν ἐξαπῆλασεν φόβῳ·
 Τυφλοὺς διομμάτωσεν ἐξ ἀδελφίας.
 Χωλοὺς, κλινήρεις, ἀσθενεῖς, παρειμένους,
 Ἐρῶσεν, ἐξώρθωσεν ἐκ δεινοῦ μόρου.
 Λεπρὸς καθήρεν, ὕδατόρρυτον χύσιν
 Ἦμειψεν εἰς εὐδομον, εὐποτον πόσιν.
 Οἶνου παλαίου θαῦμα τοῖς φίλοις μέγα
 Νέκταρ γλυκύτατον ἐξ ἀδήλων πυθμένων.
 Οὐ καὶ γυνὴ λαβοῦσα χεῖρὶ κρασπέδου.
 Ἔστησεν εὐθύς αἱματόρρυτον ῥύσιν,
 Σὺν τοῖς δὲ πολλὰ θαυμάτων ὑπέρτερα,
 Ἄ νοὺς βρότειος ἐξαριθμεῖν οὐ σθένει,
 Καὶ τοὺς ἐπ' αὐτὸν ἐκ πυριπνόου πόθου
 Τὰς ἐλπίδας τείνοντες ὡς εὐεργέτην,
 Σκέπει φυλάττων ἐξ ἀναγκαίας βλάβης.
 Καὶ μέλιστα δρῶν ἐξ ἀπώπτου τὴν χάριν
 Δούλοις βραβεύων τοῖς ὑπηκόοις νέμει.

A Dixit salute Pantelemon reddita.
 Rursus senex sic allocutus puberem est,
 Prensus manu: Dic, uate, quisnam te pater,
 Quæ te creavit mater? o dilecte, dic.
 Eustorgius me genuit, ingenuus puer
 Respondit illi, mater Eubule fuit,
 Quæ functa fato est jamdiu, jussu deum
 HERM. Quis cultus illis, numquid unicus fuit?
 An aliud atque aliud reveritum ambobus est,
 Divortio sectarum diremptis invicem?
 PANT. Christum parens quæ mortua est, coluit
 Pater superstes adamat innumeros deos, [pic,
 Libaminibus, et plurimis ornat sacris.
 HERM. Animusne maternum tuus cultum Dei,
 An patris etiam veritus est, minime volens
 Spectare tumultum matris augustissimæ?
 PANT. Hæc percupiverat Deo puram hostiam
 Dum viveret producere: at meus parens
 Castra voluit semper sequi, et bella exsequi.
 Consistente [f. Dissistente m.] matre felicissima.
 Me procreator implicatum retibus
 Premit suis, tanquam severa compede.
 HERM. Quæ nunc tuo a doctore discis, heus age
 Alacritate perbenigna nunc mihi
 Edissere, ut se habent, volo istud noscere.
 PANT. Artem Galeni Hippocratisque simul senis
 Atque Æsculapi providi et docti viri,
 Edisco commentariorum per libros,
 Et pareo doctori meo, veluti decet.
 C Namque asserit me, quodlibet morbi genuit
 Sanare posse, si libros hos volvero.
 HERM. Strigmenta sunt hæc, fumus et favilla
 Vestigia errantis carinæ, umbræ typus. [sunt,
 Galenus est nihili, nihilque Hippocrates.
 Examen illud nil deorum, quos colit
 Rex Maximinus. Huc adesdum, nate mi,
 Projicito putrem sarcinam corde e tuo,
 Obtempera et crede in Deum Christum modo.
 Ob quem dolorum tam intimorum pectorum,
 Quam sanitatem corporum assequi queas,
 Incredulam mentem procul fugans malam.
 Nam mortuos exsuscitavit Christus, et
 Dæmonis abegit antea formidinem:
 Cæcis remota aciem dedit caligine.
 D Claudos, solutos, imbecillos, clinicos
 Firmavit, atque erexit e leto gravi.
 Idein leprosos eluit, fluxumque aquæ
 Mutavit in liquidum ac odorum poculum
 Lenis temeti: mirum amicis gaudium.
 Dulcissimum nectar origine de abscondita.
 Cum semina ejus ambriam tetigit manu,
 Cohibuit atri sanguinis fluxum illico.
 Miraculorum genera multo plura sunt,
 Numeris tenere humana quæ mens non valet.
 Quocirca in ipsum e fervidis doloribus,
 Speres reponentes, benignum ut principem,
 Servans tuetur ab imminente incommodo,
 Et amplio gratiam præstans statim
 Servis ministrat audientibus suis.

Tum Pantelemon rerum acumen audiens,
Et dictionum sensa perfectissima,
Senis verendi amore correptus pio est.
Ac veluti tellus ante præstantissima,
Mox semen acceptum atque rore percitum
Calore varie temperato commode
Maturat, auget, fructum et opportunum habet :
Spicam ille granis mille frumenti gravem :
Evangeli sic pœnitentiæ bono,
Omnis satus miraculorum examina

In commodum magnum omnium mortalium
Produxit, atque auxit, laboreque extulit :
Messem volenti collocans assumere,
Optabilem haud venalem, et argento sine.
Prostratus inde mente cauta supplicat
Pronus seni optimo : Renuntia mihi
Quonam modo possem intueri oculis meis
Animi medentem, quem vocas et corporis.
Is est, tuam coluisse quem matrem antea
Dixi : solutus omnibus ; potentia
Summa invocata Numinis ter maximi,
Undas lavacri augusti ad auxilium cape,
Fidemque falli nesciam ad custodiam :
Et cuncta facies sine labore commode.

Pudore motus hinc nec aversatus est,
Quin sponte celeri tendit ad eundem gradu,
Et gaudio affectus diebus singulis
Domunculam pii frequentabat senis.
Nam Pantelemon non sui domum patris
Perelegantem unquam reversus postea est,
Remans gradum doctoris e schola sui,
Quin ante venerandi ad pedes caderet senis.

Certo dierum olim recurrente ordine
Foras parumper aemita digressus est,
Et publicam propter viam faciens iter,
Ictu a fera puerum situm nactus solo
Jam mortuum, nec viperam valde procul
Deterrimæ formæ, horride reptantem humi :
Improvido perterritus discrimine,
Tremore captus expavescebat miser,
Convulsione tremens, metu et formidine ;
Vox faucibusque hæsit videnti tam fera
Procedit ulterius reciproco gradu :
Retro refugit, deinde mentem colligens.
Veri seniles anne sermones sient
Equidem sciam [inquit ille] ; mox pectus suum
Plangendo tundens, lumina attollit polo,
Palmasque utrasque tendit in summum æthera,
Orationeque usus est sanctissima :

Servator alme Christe, lux ante initium,
O cuncta qui solo facis nutu tuo,
A quo omne munus, omne descendit bonum :
Si me tuum dignaris esse servulum,
Nunc dissipetur bellua voracissima,
Et mortuo jam redde vitam puerulo.
Dixit : statimque crepans perempta est bellua.
Surrexit etiam tum illico illæsus puer.
Novit tum aperte quanta sit verbi Dei

A Καὶ Πανταλείων ἀκρότητα πραγμάτων
καὶ ῥημάτων δῆλωσιν ἀκριβεστάτην
Γέροντος, ὃς ἤκουσεν ἀπλήστῃ πόθῳ,
Ὡς οἶα γῇ τὸ πρόσθε καλλίστη, σπόρον
Ἐνθὺν λαβοῦσα τὸν τεθέντα τῇ δρόσῳ
καὶ θερμότητι συγκραθέντα ποικίλῃ,
Αὖξει, πεπαίνει, καρπὸν ὠριμον φέρει ·
Κάκεινος οὕτω μυριόβλαστον στάχυν
Εὐαγγελικῶς εἰς μετένοιαν ξένον
Θημῶνα πάνσπερμον ἄρπη [Ἰσ. παντόσπερμον
[αἶρει] θαυμάτων

Εἰς κοινὸν ὠφέλημα τῷ βροτῶν γένει
Ἡύξησεν, ἐβλάστησεν, ὑψώσεν πόνη,
Τιθεὶς ἀμνητὸν τοῖς θέλουσι λαμβάνειν
Ποθητὸν, οὐκ ὠνητὸν, ἀργύρου δίχα.
B Ἔτα προκύψας εὐλαδῶς τὸν πρεσβύτην
Πρηνῆς καθικέτευεν · Αὐτὸς οὖν φράσον
Πῶς ἂν δυναίμην προὔμμάτων δεδορκέναι
Ψυχῶν ἱατρὸν ὃν λέγεις καὶ σωμάτων.
Φῆς καὶ πάρος ἐκ μητρὸς φ...
Αὐθῆσας ἐκλύων αὐτοῦ τὸ κράτος
Σθενὲς [Ἰσ. Σὺ πανσθενὲς] μέγιστον ἐκκαλούμενος
Λουτρὸν τὸ λαμπρὸν εἰς βοήθειαν λαβῆ,
καὶ πίστιν ἀκράδαντον εἰς οἰκουρίαν,
καὶ πάντα ποιῶν εὐμαρῶς πάντως ἔστη.
Ἐσχυμμένος γὰρ οὐμενοῦν ἀπεστράφη,
Ὡς [γρ. Ὡς] καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκ προμηθείας τρί-
ῶθεν γεγηθῶς ἡμέραν καθ' ἡμέραν [χων

C Ὅθεν γεγηθῶς ἡμέραν καθ' ἡμέραν [χων
Ἔστειχε πρὸς γέροντος οἰκητήριον
Ὁ Πανταλείων. Οὐ γὰρ εἰς ἐοῦ πατρὸς
Οἴκημα καλλίτευκτον εἰσῆει ποτὲ
Νόστον παλιμπόρευτον ἐκ διδασκάλου,
Θέλων πρὸ τοῦ γέροντος εἰς πόδας πεσεῖν.

Μετὰ δὲ πολλῶν ἡμερῶν τελουμένη,
Ἐξῶθε μικρὸν τῆς ὁδοῦ παρεκθέν,
Ὅδοιπορῶν ἀσχίστα τῆς λεωφόρου.
Ἐφεῦρε θηρόδηκτον ἐν γῇ παιδίον
Τεθνηκὸς ἤδη, καὶ τὸ θηρίον πέλας ·
Ἐχίς γὰρ ἦν κάκιστος ἔρπων εἰς χθόνα.
Πολλῇ δὲ λοιπὸν συσχεθεὶς ἀγωνίᾳ,
Κατεπτοεῖτο δειματούμενος δρόμῳ,
Συχνῶς τε παλμῶ καὶ δέει καὶ δειλίᾳ,
Ἔστηχ' ἀναυδὸς εἰσορῶν τὸ δρώμενον.
Χωρεῖ δὲ πρόσω, καὶ παλλίσσουτος πάλιν
Ἐλθὼν ὀπίσω καὶ συναθροίσας φρένας,
Εἰ δὴτ' ἀληθεὶς οἱ γερόντειοι λόγοι,
Ὡδε προσεῖπε · Γνώσομαι · καὶ πρόσφατον
Στήθοι πατάξας, ὄμμα τείνας εἰς πόλον,
καὶ χεῖρας εἰς ἑπάρσιν ὑψώσας ἄνω,
Ἐλεξε πάντων εὐσεβέστατον λόγον ·

D Ὁ Χριστὲ Σῶτερ, ὦ προάρχιον σέλας,
Ὁ πάντα πράττων τῇ θελήσει καὶ μόνῃ,
Παρ' οὗ κάτεισι πᾶσα τῶν καλῶν δόσις,
Εἰ σὸν με δοῦλον ἀξιοῖς πεφυκέναι,
Διαβράγῃ τὸ θηρίον τὸ παμφάγον,
καὶ παιδί τῷ θνήξαντι τὴν ζωὴν δίδου.
Ὡς οὖν παρευθὺ θηρίον διαβράγῃ
καὶ παῖς ἀνέστη μηδαμῶς βεβλαμμένος ·
Ἐγὼν προδήλως τοῦ Θεοῦ Δόγου πόση

Ὁ Παντελήμων ἰσχύς οὐ μετρούμενη,
 Καὶ στάς ἐπ' ἄκρου πτώματος τοῦ θηρίου,
 Ἄνορταλίζον ὡς νεοσσὸς ἡρέμα
 Ὅλον τὸ σῶμα, καὶ τὸν αἰθέρα βλέπων,
 Εὐχὰς διεξέπεμπεν ἀξιώχρεως.
 Τρέχει δὲ καὶ γέροντι κηρύξων τάδε,
 Αὐτάγγελος προεῖδεν ἀγγεληφόρος.
 Πίπτων ἐπ' οὐδ' ἄς Ἰλεως γενοῦ, Πάτερ,
 Κράζων ἄληκτα, τὴν ἀτέκμαρτον, λέγων,
 Τάχιστα δὸς μοι τὴν παλιγεννησίαν,
 Τὴν ψυχολαμπὴ τῆς καθάρσεως χάριν.
 Ἐγὼ γὰρ οἶδα καὶ σοφῶ περ πείσματι,
 Ἄλλος Θεὸς κράτιστος, ἀφθίτος, μέγας,
 Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔνεστιν, ἢ Χριστὸς μόνος,
 Νεκροὶ δι' οὐπερ ἐξανίστανται πάλιν.
 Καὶ τὴν φανεῖσαν ἀθρόως παρ' ἐλπίδα
 Ἀπασαν ἐξήγγειλε θαυματουργίαν.
 Καὶ πρέσβυς εἶπε· Τοῦ φθαρέντος θηρίου
 Τὸ πτῶμα δεῖξον, ὡς ἔχει, κάμοι, τέκνον.
 Ἄμωρ δ' ἔβαινον ἐνθα που τὸ θηρίον
 Ἄναρθρον, βῆπνον, ἐκτάδην ἠπλωμένον,
 Κατηλοκισμένον τε καὶ πεφυρμένον
 Ἐρρίπτο δαίμα τοῖς ὀρώσι, καὶ γέλως.
 Καὶ Πανταλείων ἄγχι πως τῷ πρεσβύτῃ
 Τὸ πτῶμα τοῦ φθαρέντος ἐνθεν θηρίου
 Ἐδειξεν, ἐσκίρτησεν ἡδονῆς ὑπο.
 Πρέσβυς τό γ' ὄμμα τοῦ νοδὸς πολλῶ πλέων
 Εἰς ὕψος ἄρας οὐρανοῦ πρὸς ἑστίαν,
 Ἀπυχαριστῶν ἀσμένως τῷ Κυρίῳ,
 Ὡδὶ προσεῖπεν, ἐκ φρενῶν γερούσιων,
 Ὡς Δόξα, δόξα, δόξα σοι μόνῳ πρέπει,
 Τῷ τρισσολαμπεῖ τῆς μιᾶς θαρχίας,
 Τῷ παντεπόπτῃ, τῷ κραταίῳ Δεσπότῃ,
 Τῷ δημιουργῷ τῶν ὄντων καὶ τῶν κάτω,
 Τῷ πανσθενουργῷ τῶν καλῶν πρωταίτιῳ,
 Τῷ τῷ λόγῳ φέροντι κόσμον εἰς πέρας,
 Τῷ τὴν θεώδην καὶ φθαρεῖσαν οὐσίαν
 Φανέντι καὶ σώσαντι, καὶ τῶν ἀγγέλων
 Ὑπερτέραν τεύξαντι σῇ παρουσίᾳ.
 Καὶ γὰρ ταχεῖαν τὴν ἀμοιβὴν τῆς πάλης
 Ἐργῷ, τὸν ἐχθρὸν ἃ δεήσει λαμβάνειν,
 Ἐδειξας εἰς σὸν εὐεπίστροφον λάτριν,
 Φάλαγγα διώσαντα τὴν ἐναντίαν,
 Τυχεῖν ἐκείνων τῶν μονῶν ἀμεινόνων.
 Ὁμοῦ δὲ θάττον αὐθις εἰς τὴν οἰκίαν
 Τοῦ πρεσβύτου προῦδθησαν, οὐ τὴν φωσφόρον
 Σφραγιδα σεπτὴν εἰς τρισήλιον φάος
 Ἐθῆκε πιστεύοντι· καὶ τῷ πρεσβύτῃ
 Ἐμεινεν ἐπιτὰ συμπονήσας ἡμέρας.
 Καὶ δὴ μετὰ τὴν ἐβδόμην ὀπισθόπουρος
 Εἰς οἶκον ἐλθὼν [Ἰσ. ἡλθε] πατρικὸν κεχαρμένος.
 Πατὴρ πρὸς αὐτὸν εἶπε μεστὸς δακρύων·
 Τέκνον ποθεινὸν, τὰς τοσαύτας ἡμέρας
 Ποῦ καὶ παρῆς μοι, καὶ στένων ἐδυσφόρου;
 Ὁ δευτέρ' αἰνῶν καὶ μεριμνῶν καὶ πέλων [Ἰσ.
 Θρήνοισι, τέκνον, οἷα πείσομαι, τάλας [ποδῶν
 Ὑδὸς, τὸ μέλλον ὡς ἀγαστὸν ἐν φάει,
 Ἀποκρινόν, ἀστένακτον οὐ βλέπω βίον.
 Σοῦ μὲν παρόντος καὶ θανεῖν ἡμερόμην.

A Vis Pantelemon, ut modo haud finita sit.

Et stans in alto bellæ cadavere,
 Ut pullus alas, leniter totum elevans
 Corpus, oculosque ad æthera extollens suos,
 Preces pias purissimo edit pectore.
 Hinc currit ad senem ista præco nuntians,
 Quæ certus ipse nuntius prospexerat :
 Tum procidens humi : Pater, præsens ades,
 Clamabat assidue; mihi augusta, inquit,
 Ortus secundi arcana confer protinus :
 Purgationem illuminantem pectora,
 Nam novi ego persuasione acerrima,
 Æternus ut sit præpotens summus Deus,
 Christus, nec ullus præter hunc, qui solus est.
 Per quem redire mortui ad vitam solent,

B Visumque præter spem modo omne a se palam
 Renuntiavit editum miraculum.

Tum senior : Heus tu, inquit, peremptæ bellæ
 Cadaver indica ut se habet, fili optime.
 Mox ergo uterque contulit se ubi bestia
 Exanimis, immota atque iners extensa erat,
 Sulcoque trita et inquinata sordibus,
 Terror jacebat et jocus spectantibus.

Hic Pantelemon comminus sancto seni
 Feræ cadaver monstrat instratum solo,
 Exsiliit immenso senex præ gaudio :
 Puræque mentis lumine elato altius,
 Convexa cœlorum, adytaque intrans poli,
 Grates lubenter egit ingentes Deo,

C Sic apprecatus mente canus candida :

Decus, decus tibi sit, decet te unum decus,
 Ter cujus imperium unicum augustum micat,
 Cuncta intuenti, principi fortissimo :
 Qui opifex supernorum inferorumque omnium,
 Qui præpotens pulchrorum es auctor atque fons,
 Mundumque Verbo ad exitum ducis bonum
 Dei æmulam qui labilemque essentiam
 Lustrasti, et assertam, angelis excellere
 Virtute fecisti præsentis tuxæ.
 Luctæ remunerationem tu citam
 Opere (quod hostem non juvabit invidum)
 Servo indicasti tam obsequenti et sedulo.
 Quando hostium turba repulsa est integrum
 Feliciores mansiones assequi.

D Hinc denuo ocyus domum remeant simul
 Longævi hominis : ubi præferens lucem sacram
 Signum verendum, solis ut ter lucidi,
 Posuit fide imbuto : senique astans bono
 Juvenis laborem per dies septem accipit.
 Tandem remensus luce septima viam,
 Domum puer revertit ad patris hilaris.
 Ipsum parens cum lacrymis affatus est
 Dilecte filii mi, dies per toi, rogo,
 Ubinam locorum eras ? gemebam ego, id ferens
 Ægre, hoc et illud cogitans, desiderans
 Te, nate, lugens ; quanta suffero miser !
 Ubi filius ? qui imposterum lux chara erit ?
 Suspiriis sine te carentem haud vitam ago :
 Præsentem sed te, vel mori expeterem modo.

Sermone Pantaleo brevi dixit patri:
Morbo gravissimo optimatum quompnam,
Et principem illustrem dolentem maxime,
Ego et meus doctor dies septem ordine
In regio curavimus palatio,
Dum prorsus a cruciatibus sævissimis
Commitigata acerbitate quieverit.

His acquievit lacrymis fuis pater.
Ille hinc repente patrium linquens larem
Recta evolat, timore nullo percitus,
Ad Euphrosynum se magistrum conferens,
Ridente jam die coloris aurei:
Ut siella Veneris alma clarus Lucifer.

Interrogavit doctor hominem providum:
O Pantaleo, curriculum en dierum abijt
Septem, scholæ ex quo septa nostræ deseris:
Quid rerum agebas? ne mihi id cela, obsecro;
Nam libera est, novi, tibi vitæ actio.

Agrum recens mercatus est (inquit) novus
Pater optimus, cui assiduus hæsi comes,
Adjunctus ipsi, ne ruant conamina,
In ædibus sedes ubi stabili meas;
Aratra et aculeos, magistros et boum,
Scrutans et ornans prædia ante urbem sita.
Hic perstiti septem laborans per dies:
Nam plurimis agris et amplis prædiis,
Omni re nec mancipi præstantius,
Est optimum illud, comparavi quod modo.
Euphrosynus audit hæc, et obturavit os.

Quando Deum Christum indui imo pectore,
Pietatis emendationisque ad viam
Recurrere optarem patrem, errore impio
Abjecto. Id expetebat; et, vulgo ut ferunt,
Funem movere coepit omnem, quo parens
Evaderet fidelis, atque identidem
Proposuit ac scripsit patentia dogmata,
Præsentia et vatum probantia lucide
Mundi absolutionem; item ut potis fuit
Serpens venenum in cor virum transfundere.
Hoc summus auctor omnium et Dominus tulit;
Corpore carens natura et immutabilis,
Sanguinibus e castissimis cretus, Deus
Servi figuram cepit abjectam admodum,
Carnemque mortalem, sed a labe vacuum.
Fixus cruci, claviaque adactus ferreis,
Cruciatibus tortus (dolorum o remedium!)
Moritur lubenter, mortuus sponte et sua
Ad inferi venit fores, et robore
Tumulis apertis, eu sepultos sæculis
Priscis, in illis excitat reconditos:
Pro munere offerens patris superas domos.
Pulvisculum extollens, et altum sublevans.
Ictu draconem sauciavit horrido.
Idem ille quoque venturus est iterum ex poli
Cacumine accedens, cruenti quo lupi,
Erroribusque impliciti acerbiora dent,
Supplicia: justis, elegantibus, probis,
Tribuet perennem gloriam et superum cibum.

A Ἐφη δὲ πατρὶ συντόμως Παντωλέων·
Λυμῶν βαρεῖα τῶν μεγιστάνων τινὰ
Ἀρχοντα τὸν προὔχοντα σὺν διδασκάλῳ
Ἀλγοῦντα δεινῶς τὰς τοσαύτας ἡμέρας
Ὑπηρετοῦμεν, ὄντες ἐν παλατίῳ,
Ἔως τελείως τῶν ἀναγκαίων πόνων
Ἡ σφοδρότης ἔδειξεν ἡμερομένη.

Πατὴρ δακρύσας ἠρέμησεν αὐτίκα
Ἐντεῦθεν εὐθὺς πατρικῆς ἀπ' ἐσχάρας
Τρανῶς διαπτὰς, ἔνδον οὐκ ἔχων φόβον,
Πρὸς Εὐφρόσυνον τὸν διδάσκαλον θέων,
Ἦδη γελώσης ἡμέρας χρυσοχρόου,
Ἀπεισιν, ἀσπὴρ ἄλλος ὡς ἑωσφόρος.

Ἰδὼν δὲ τοῦτον ἤρετο προμηθεΐα·

B Ὡ Πανταλεῶν, ἡμερῶν ἐπτά δρόμος
Ἐφρευξεν ἐξ οὗ τήνδε τὴν σχολὴν λιπών.
Ποῦ, εἰπέ, μὴ κρύψῃς σὺ με.

Ἐχεις γὰρ, οἶδα, τὴν φορὰν ἐλευθέραν.

Ἀγρὸν, προσεῖπεν, ἡμπολήσας ἄρτίως

Ἄλλος πατὴρ φέριστος, ὃ καὶ προσμένως
Ἐταλεις, παρ' αὐτῷ μὴ σφαλῶ πειρώμενος.

Ἐκεῖθεν, ὅθεν γε τὰς νομάς [Ἰσ. μονὰς] διατρίβω,

Ἄροτρα καὶ βούκεντρα καὶ βοηλάτας

Κοσμῶν, ἐρευνῶν, τοῦ νέου προαστείου·

Ἐμεινον ἐπτά συμπονήσας ἡμέρας.

Πολλῶν γὰρ ἀγρῶν κτημάτων θ' ὑπὲρ φύσιν

Καὶ παντὸς ἄλλου τιμιώτερος πέλει, [ὠνησίμην].

Ὅ μοι ἀριστον δὲ τανῦν [Ἰσ. ὅν μοι ἀρ. ὄντα νῦν]

Ἦκουσεν Εὐφρόσυνος. Ἐφραξέ στόμα

C ...δὲ κάρτα Χριστὸν ἀμφιέννυστο
Πρὸς εὐσέδειαν, πρὸς διόρθωσιν θέλω
Παλινδρομῆσαι τὸν τεκόντα, καὶ πλάνην
Ἐξ βαθείαν· τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου [κάλων,
Τοῦτόν γ' [γρ. ταύτην] ἐποίει πάντα κινήσας;
Πιστὸν γενέσθαι, πλειστάκις καὶ πολλάκις
Γράφων, προτείνων, εὐσύνοπτα δόγματα,
Ῥήσεις προφητῶν μαρτυρούντων εὐλόγως
Τὴν κοσμικὴν πλήρωσιν, ὡς ἐπεκράτει
Δράκων ἀφύσσωσιν τὸ βροτῶν ἀρεῦ... [Ἰσ. ὀλέθριον]
Καὶ δῆτα τοῦτον καὶ φέρων ὁ Δεσπότης,
Θεὸς περ ὧν, ἀσάρχος, ἀτρέπτος φύσιν.
Ὅμως κυθηλὲς ἐκ πανάγων αἱμάτων
Μορφὴν δὲ δούλου προσλαβὼν [Ἰσ. ἀνθρωπίνην]
D Καὶ σάρκα θνητὴν, ἀλλ' ἀμαρτίας δίχα,
Σταυρῷ παγεῖς ἡλοισιν ἐμπεπαρμένῳ·
Πάθη παθῶν, ὧ θαῦμα τὴν παθῶν λύσιν,
Θνήσκει ἐκόντως, καὶ θανῶν ἐκουσίως,
Ἄδου κατελθὼν εἰς πύλας, καὶ τῷ κράτει
Τάφους ἀνοίξας τοὺς πάλαι κεκρυμμένους
Νεκροὺς ἐγείρας, τοὺς χρόνῳ τεθαμμένους,
Δῶρον προτάξας πατρικοὺς ἀνω δόμους.
Τὸν χοῦν ἀνυψῶν καὶ μετάρσιον φέρων,
Ἐτρωσε τὸν δράκοντα πληγῇ καιρίῃ.
Ἐκεῖνος αὐτός ἐστιν, ὃς μέλλει πάλιν
Ἀνωθεν ἤξειν τοῖς μισαιφόνους λύκοις
Καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσι τοῦ θῆναι δίκην
Ὡ; δ' αὖ δικαίους κάγαθοις καὶ κοσμίους
Ἀληκτον εὐχο; καὶ τροφὴν ἀνωτέραν.

Ἄρχων τε πάντων γηγενῶν . . .
 Κριτὴς φανέται . . . . .
 Ζώντων τε νεκρῶν τ', ἐν ῥοπῇ ταχυδρόμῳ.
 Εἶσι γὰρ ὁμῶν ἀδρανεῖς θεοὶ, Πάτερ,
 Εἰδῶλα χειρότευστα δαιμόνων πλάνη,
 Ὡς περ προφῆτης εἶπεν, ὀξυδερκία,
 Τι οὔτιν ἐκλ οὐ ροτ γε..
 Ὑπαρξίς ὡς ἔχοντες, ὡς τε καὶ βάρος
 Γῆς εἰσι ἄρ' εἰπὲ...
 Οἱ μὲν κάθηνται, καὶ καθήμενοι μάτην
 Ἄνεισιν, οὐδ' ὥς· εἰ δὲ καὶ ὀρθοστάδην
 Ἔστηκότες μίμνουσιν ἑστηλωμένοι,
 Κλίνοντες ἢ κάμπτοντες οὐδόλως κάρα,
 Καὶ φωτὸς εὐ... καίπερ ἀντανάκλασιν
 Λαβὼν ἀφορμὰς τῷ ἀπελ... το
 Πατὴρ πρὸς αὐτὸν εὐσεβῶς ἀπεκρίθη·
 Τὸ ῥῆμα τοῦτο δυσανάγνωστον πέλει
 Καὶ δύσκολον μάλιστα τοῖς ἀπλουστέροις.

Δείπει τὰλλα.

A Princeps is exstat omnium mortalium,
 Viventium atque mortuorum, nomine
 Celerrimo Iudex videbitur gravis.
 Sunt nempe dii vestri imbecilli, mi parens,
 Idola ficta manibus, astu dæmonum,
 Ut perspicax propheta quondam dixerat.
 Quid namque sunt, nisi quædam inanes fabricæ,
 Quæ stant eadem qua locatæ sunt basi
 Telluris annon pondus hoc inutile est?
 Hi considunt dii, verum inaniter sedent
 Nec deinde surgunt : sique recto sint statu,
 Sic permanent fixi ut columnis stabilibus :
 Nec vertebrae flectunt, nec inclinant caput.
 Et lucis exsortes, tametsi in luce sint.
 Sic instruendi patris ansas arripit.
 B Parens pie nato hocce responsum dedit :
 Hic sermo percipi nequit sat commode,
 Et arduus rudibus adhuc est maxime.

Deerant reliqua in archetypo.

JOANNIS GEOMETRÆ,

UT FERUNT,

CARMINA VARIA ARGUMENTI SACRI VEL HISTORICI.

(J.-A. CRAMER, *Anecdota Græca*, ex codd. Paris., tom. IV, p. 265, cod. 552, Suppl.)

α'. Εἰς τὸν κύριον Νικηφόρον ¹ τὸν βασιλέα.
 Μὴ χρώμασι ποικίλλε δεσπότης ² θέαν,
 Ἄλλ' ἀδάμαντα, χρυσὸν, ἄργυρον, λίθον,
 Χαλκὸν τε καὶ σίδηρον ἁρμόσας ἅμα,
 Μόρφου τὸ σῶμα· καρδίαν μὲν χρυσέαν
 Πρώτιστα πλάττε, στέρνα λαμπροῦ δ' ἀργύρου,
 Χείρας δὲ χαλκοῦ καὶ σθένη βραχιόνων,
 Τὴν ἰξὺν ἀδάμαντος, ἐκ λίθου πόδας,
 Κνήμας δὲ καὶ τὰ νῦτα καὶ στεῖρράν κάραν,
 Τὸ πᾶν σιδηρᾷ. Ταῦτά μοι ξενοτρόπως
 Μίξας τὰ πάντα καὶ κεράσας τῇ τέχνῃ,
 Ἄγαλμα καινὸν, αὐτόχυτον, ποικίλον,
 Ἰστὴ πρὸς αὐγάς, ἐνθα φλογμὸς ἡλίου,

1. In dominum Nicephorum imperatorem.

Ne coloribus effigiem domini varies, sed adamantem, aurum, argentum, lapidem, æs et ferrum simul conjunge. Finge autem corpus : cor quidem aureum primo efforma, pectus e fulgenti argento, manus autem et valida brachia ex ære, lumbos ex adamante, pedes e lapide, crura, terga et firmum caput, omnia e ferro. Omnibus mistis et arte adaptatis, statuam novam, undique collatam, variam, siste ad lucem, ubi ardor solis est, nix, grando et

C Χιών τε καὶ χάλαζα καὶ κρυμοῦ βία,
 Τούτοις τὸ σῶμα δεσπότης τοῦμοῦ τύπου.
 Ἄμφω δὲ χεῖρες ἐκτάδην ἡπλωμέναι·
 Πρὸς τὴν ἑω μὲν δεξιὰ νικηφόρος,
 Πρὸς ἡλίον δὲ τὸν δύνοντα θατέρω,
 Γῆς ἄκρα δεικνύτωσαν, ὥς περ Αὐσόνων
 Οὐ (sic) συγχρόνους ³ ἔστινε πέντε τοὺς ὅρους,
 Τούτοις ἀπεικόνιζε σῶμα δεσπότης.
 Ψυχῆς δὲ κάλλος καὶ φρόνημα καὶ τρόπους,
 Οὐ πλοῦτος ὕλης, οὐδὲ κάλλος ἐκ τέχνης,
 Ἄλλ' εἰ τὸ κάλλος καὶ τὸ πλήθος ἀντέρων
 Εἰς ἐν συνελθὼν καὶ κερασθὲν σὺν τέχνῃ
 Ὑπὲρ τε ρυθμῷ πρὸς μέρη τε καὶ μέλη

glaciei rigor, his corpus mei domini effinge. Duæ autem manus extensæ porrigantur. Versus orientem dextra victoriam gerens, ad solem vero occidentem sinistra, terræ extremitates indicent ; ut Ansoniorum non contemporaneos extendit quinque limites, his figura corpus domini. Animæ autem pulchritudinem, et prudentiam, et mores, nec materiæ pretium, nec forma ex arte, sed si pulchritudo et multitudo astrorum in unum collecta, et arte conjuncta, et rite infusa per partes et membra in

¹ Nicephorus Irenes successor ineunte sæc. ix. ² δεσπότης cod cum τ super imposito. ³ σὺν χρε-
 νους cod.

Ἐν συντελοίῃ φωτὶ ποικιλοχρόμῳ,
Μόρφωμα καινόν, ἔβην ἀστραπηδόλον,
Μόλις τὸ λαμπρὸν εἰκάσειαν τοῦ τρόπου,
Καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ πᾶσαν ἀστράψαν χθόνα.
Ἄλλ' ἀσπασαί μὲν τὸν σύνσρχον, φωσφόρε·
Ἦς γὰρ κατάρχεις, ἦρξεν· εἶδεν ἦν τρέχεις.
Σὺ δ', οὐρανὲ, τρόπαια δεσπότης γράφε.
Νίκας γὰρ αὐτοῦ, σὸν πλάτος χωρεῖ μόνον.
Ἐξ ἀστέρων στέφη δὲ πλέξας ποικίλα,
Καὶ δεξιάν τήν τοῦδε καὶ κάραν στέφε.

β'. *Εἰς τὸν κύριον Ἰωάννην ὁ τὸν βασιλέα
ἐπιτύμβια.*

Ἐνταῦθά μοι στάς μικρὸν, ὦ ξένε, χρόνον,
Καὶ προσβαλὼν φίλοικτον ὄμμα τῷ τάφῳ,
Κλαῦσον τὰ θνητὰ, τὰς ἐμάς βλέπων τύχας,
Καὶ σπένδε θερμὸν δάκρυόν μοι κειμένῳ.
Ἐγὼ πατὴρ φῶς εὐγενοῦς ἐξ ἀσφύος,
Βλάστημα ῥίζης, πτόρθος ἰσχύος γέμων,
Πολλῷ παρῆλθον φύντας εἰς εὐτολμίαν·
Οὐπα γὰρ ἦν παῖς, καὶ φρενῶν εὐανδρία
Ἦστραπτον ὄπλοις, ἐν μέσῃ γῇ^α βαρδάρων.
Οὐπα μὲν ἱππεὺς, ἀλλ' ἀριστεὺς ἦν ἄμα.
Οὐπα δὲ πυρσοῖς ἐσκίαζον τὴν γένυν
Πρώτοις ἰούλοις, ἀλλ' ἐπλήρουν τὴν χθόνα
Ἐμῶν τροπαίων, πᾶσαν ἦνπερ Εὐφράτης
Κύκλῳ διαρρέει, καὶ περιρρέει Τίγρις.
Ἐμάς ὁ Χαδδᾶν χεῖρας ἐφριξε μόνας.
Τὴν ἱππὸν ὑπέρειπεν εἰς φυγὴν Ἀραψ.
Ἐγὼ διδάσκω πρῶτος Αὐσόνων γένος
Στῆναι πρὸς ἀστράπτουσιν αὐγὴν τοῦ ξίφους,

Α Κράνος τε καὶ πρόσωπον ἐχθρῶν ἐν μάχαις.
Ἐμὴ μάχαιρα καιρὸν οὐκ εἶχε μάχης.
Οὐκ εἶχον ἔργον χεῖρες αὐταὶ πολλάκις,
Ἄλλ' ἐξαφῆκεν ἔντρομα πρὸς γῆν ξίφος.
Ὅπλων δὲ χρήσις, εὐρεσις νεωτέρων,
Καὶ σχῆμα λαμπρὸν τῶν ἐμῶν παιδευμάτων,
Πέφυκεν ἔργον τῶν ἐμῶν τολμημάτων.
Οὐ σῶμα θνητὸν οὐδὲ τρωτὸν ἐν μάχαις
Αὐτουργὸν ἂν δόξειεν, ἀλλ' εἰ τις φύσις
Ἀὔλος ἄλλη καὶ βροτῶν ὑπερτέρα.
Ἔω; μὲν οὖν ἦν δεξιὰ σκέπουσά με
Ἀνωθεν, ἡρίστευον, ἦνθουν, ἐκράτουν,
Πᾶσαν μικροῦ τέθεικα δούλην τῷ κράτει,
Ἦν ἐξανίσχων ἥλιος πρῶτος φλέγει.
Ἐπεὶ δ' ἔρωσ με τῆς κακίστης ἐν βίῳ
Β Τυραννίδος κατέσχε, φεῦ δυσθουρίας!
Καὶ δεξιὴν ἤμαξα καὶ στήθεσσι κράτους
Ἦρπασα, πύργον συγγενῇ κατασπᾶσας.
Τάντεῦθεν, οἶμοι! ποῖα, καὶ πῶς ἂν φράσω;
Πρῶτον μὲν ἔνδον ἡ κατήγορος φύσις
Πικροῖ, ἐκένει νύγμισι τὴν καρδίαν.
Ἐκοπτόμην ἔσωθεν, ἐσπαρτατόμην,
Δεινὸν δικαστὴν τὴν συνείδησιν φέρων.
Ἐπειτα πάντας τοὺς ὑπηκόους τρέμων,
Ψευδεῖς ὀνειρούς καὶ σκιάς ὑποβλέπων,
Πικρὸν, πολυστένακτον, ἦντλουν τὸν βίον,
Λαγῶ βίον ζῶν, ὁ πρὶν ἄτρομος λέων.
Ζήσας δὲ πικροὺς καὶ βραχεῖς τάλας χρόνους,
Φεῦ! τῷ τριπῆχει νῦν κατωκίσθη τάφῳ.
C Κεῖμαι δὲ νεκρὸς, ὁ περὶ τῶν ἱππότης.
Ὁ πρὶν δὲ χρυσαῖς ἐκπρεπῆς πανοπλίαις,

luce coacervata et diversa coloribus; compositum hoc novum, in oculos fulgura mittens, vix morum splendorem referret, et lucem mentis omnem orbem illuminantem. Sed collegam tuum complectere, Lucifer; qua enim regnas, regnat; vidit quod perlustras. Tu autem, o cælum, domini tropæa exscribe: ejus enim victorias tua sola immensitas capit. E stellis coronam variam intexens dexteram et caput ejus corona.

2. In dominum Joannem imperatorem Epitaphium.

Hic mihi stans parvo tempore, viator, et clementem oculum in tumultum convertens, desse mortalia, meas fortunas videns, et ardentem lacrymam irrorata jacenti. Ego nobilis patris e renibus natus, radicis stirpes, robore valens stipes, multo mortalibus fortitudine præstiti. Nondum enim eram puer, et animi audacia emicabam armis, per mediam Barbarorum terram. Nondum eques, sed militum princeps jam eram. Nondum flavi pili priores genas adumbrabant, sed replebam terram meis tropæis, totam, quam Euphrates circumdedit et Tigris circumagitur. Meas Caldan solas exhorruit manus, equam in fugam convertit Arabs. Ego doceo primus Auseniorum genus stare adversus ful-

gurantem gladii nitorem, galeamque et faciem hostium in præliis. Non habuerunt opus manus istæ frequenter, sed tremebunda agmina projecit in humum gladius. Armorum vero peritia, novorum inventio, et egregium decus meorum præceptorum opus fuit meorum facinorum. Non mortale corpus nec vulnerabile in præliis se exponens putavissent, sed quali natura præditum immateriali et humana superiore. Quamdiu ergo fuit dextera Excelsi me protegens, præcellebam, florebam, vincebam; omnes brevi sub ditione servas redegei, quas sol oriens primus gentes illuminat. Cum autem amor tyrannidis in vita pessimæ me possedit, proh funestum consilium! dextram cruentavi, imperii sceptrum rapui, in turrim cognatum conjeci. Inde, heu mihi! quæ et quomodo loquerer? Primum quidem intus accusatrix natura acerbis cor aculeis pungebat. Interius cruciabar, dilacerabar, sævum tortorem conscientiam gerens. Deinde omnes subditos timens, mendacia somnia et umbras suspiciens, amaram, flebilem vitam sustinebam, leporis vita vivens, qui prius intrepidus eram leo. Postquam autem vixi amarus et breves miser annos, heu! nunc triplici inclusus sum sepulcro. Jaceo mortuus, qui alatus fui eques; qui

^α Joannes Stauracius, Nicephori I filius, anno 803 in prælio contra Bulgares occisus. ^β τῇ pro γῇ cod.

^α Sic cod.

Ἐλκιδὸς ἄρτι, νεκρικῶς ἐσταλμένο·
 Ὁ δοῦς δὲ νίκας τὰς ἐμὰς ὥδ' ἔς λύραις,
 Νῦν παλγινίον, φεῦ! κωμικῶν ἀθυρμάτων.
 Ἐμῶν δὲ χειρῶν ἡ πυρὸς πρὶν ὀξύτης,
 Στέρνων τε τούτων θυμοειδὲς στεργότης,
 Ψυχρὰ κόνι; νῦν καὶ σαπρὰ δυσωδία.
 Ἄνθους δ' ἐκείνο καὶ τὸ κάλλος ἐρρύθη.
 Στολαὶ δὲ λαμπραὶ σχῆμα σεμνὸν τοῦ κράτους,
 Καὶ σκηπτρον καὶ τὸ στέμμα καὶ χρυσοῦς θρόνος·
 Ἐρῶναι τὰ πάντα· σὴ δὲ φρικτὴ μοι μόνῃ
 Φρικτὴ, δικαστὴ καὶ βασιλεῦ μου, μένει,
 Πρὸς πᾶσι τούτοις, τῷ κατακρίτῃ κρίσις.
 Ἄλλ' ὡς μοι σπλάγγχον ἐν δίκῃ νέμοις·
 Καὶ γὰρ Μανασσῇ, κἂν τὸ πλῆθος σφαλμάτων
 Νικᾷ τὸ πλῆθος ἀστέρων, κἂν τὴν ψάμμον,
 Σὺν πλάσμα κάγῳ, πλάσμα καὶ σὺν δακτύλιον.

γ.

Θρηνῶν τὸ κοινὸν τῶν βροτῶν τέλος, ξένη,
 Καινὸν τι δυστύχημα θρήνει καὶ πάθος,
 Κρύπτων παλαιὰ δυστυχημάτων πάθη·
 Μήτηρ θανοῦσα, παῖδα νῦν τεθνηκότα
 Ὅν γαστρός ἐνδον ἐξέθρεψε πρὶν βρέφος,
 Ὅν ἐκράτει πρὶν μητρικαῖς ἐν ὠλέναις,
 Ἐχει λαβοῦσα νεκρὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις.
 Εἰς τύμβος αὐτοῖς κοινὸς, ὡς γαστήρ μία.
 Κοινὴ δὲ μήτηρ, μητρός ἡ γῆ καὶ τέκνου·
 Ἀρκεῖ μαλάραι καὶ λίθων σκληρὰν φύσιν
 Καὶ ταῦτα πάντως· πλὴν τὸ πικρὸν τοῦ πάθους
 Οὐκ ἔστι λείπειν, κἂν τις ἴδῃ θαυρῶν.
 Ἡ μὲν γὰρ ἀνδρὶ συζυγεῖσα πρὸς γάμον,
 Οὐκ ἐπὶ τὸ κάλλος πᾶσαν ἤδυνε φρένα,

antea aureis decorabat panopliis, mox involutus
 mortuorum ornatus gero, qui dedi meas victorias
 celebrandas lyra, nunc ludibrium, seu theatralium
 ludorum. Mearum manuum igneus nuper vigor,
 pectoris istius animosum robur, nunc frigidus pul-
 vis et putridus foetor: foris pulchritudo ista eva-
 nuit. Fulgentes togæ, egregius imperii apparatus,
 sceptrum, diadema, aureus thronus, omnia eva-
 nuerunt. Tuum vero tremendum mihi solum tre-
 mendum, o iudex et rex meus, manet, post hæc
 omnia, jam condemnato, iudicium. Sed miseratus
 mihi viscera in iudicio exhibe; ut Manasse regi;
 licet multitudo scelerum superet stellarum multitu-
 dinem et arenas maris, tuum opus ego quoque,
 opusque digitorum tuorum.

5.

Deflexus communem mortalium finem, viator, no-
 vum quoddam infortunium et dolorem defle, vete-
 rum infortuniorum dolores vincentem. Mater mor-
 tua, filium nunc mortuum, quem antea intra ute-
 rum infantem aluit, quem antea maternis ulnis ge-
 stabat, tenet mortuum brachiis amplectens. Unus
 his communis tumulus, ut venter unus, communis-
 que mater, matris et filii terra: hæc omnia suffi-
 ciunt lapidum duram naturam mollire; attamen do-

A Κράτους δὲ φήμη πᾶσαν ἐπλήρου χθόνα,
 Ἔργον μαχαίρας εἶδεν αὐτὸν καὶ ξίφους.
 Τοσοῦτον ὁ συζήσασα τῷ πεφιλμένῳ
 Ὅσον φυῆναι πρωτογέννητον κλάδον,
 Καὶ σὺν στεναγμοῖς προσβλέπουσαν τῷ τέκνῳ
 Μνήμην ἐκείνου τοῦ παθήματος φέρειν·
 Ἀμφω καταστένουσιν ἐκ θρηνημάτων·
 Πῇ μὲν τὸ τέκνον πατρός ὠρφανισμένον,
 Πῇ δ' αὖ γ' ἐαυτὴν ἀνδρὸς ἐστερημένην.
 Ἢ δ' ἐκφύς αὐτῇ πρῶτος, ἢ μᾶλλον μόνος,
 Ἀναδραμὼν ὡς ἔρνος ὠρεῖος νέος,
 Ἐπεὶ πρὸς ὦραν ἤκεν ἀκμῆς καὶ γάμου,
 Ἦψε δὲ λαμπρὰς λαμπάδας γαμηλίου,
 Εὐθύς μὲν ἐστέργητο καὶ τοῦ συζύγου
 Μηδ' ἐκφυέντος παιδὸς ἀντὶ μητέρος.
 B Ζήσας δὲ λοιπὸν μικρὸν ἄζυγος χρόνον,
 Ἐπεὶ μετ' ἀνδρῶν συγκατηριθμημένος
 Πρώτοις Ιούλοις ἐσχίαζε τὴν γένυν,
 Καὶ κάλλος ἦνθει, καὶ προσώπου τεργνότης
 Ἦριζε παιδρότητι τῇ τῶν ἀστέρων,
 Ἀφνω βαρεῖα καὶ δυσαντήτων νόσφ
 Ἐπὶ ξένης γῆς ἐκκόπτεται βίου·
 Ἄωρος, οἶμοι! καὶ πρὸ καιροῦ τῆς τρώγης·
 Καὶ μητρὶ κοινὸν συγκατέκησε τάφον·
 Διπλοῦν τὸ πένθος τῶν στεναγμῶν καὶ γόων
 Τῇ μητρὶ μητρός καὶ διπλᾶς λιπὼν φλόγας,
 Ἦτις τὸ τέκνον καὶ τὸ τοῦ τέκνου τέκνον
 Ἰδοῦσα κοινῶ νῦν λίθῳ πεφυρμένα,
 Ἄλλης Νιόβης δυστυχούς ἔλκει βίον,
 Πικρὸν, πολυστένακτον, ἀνελούσα χρόνον.
 Ἄλλ', ὦ κάτοικοι τοῦδε τοῦ λαμπροῦ δόμου,

C foris pars acerbior nondum exposita est, quamvis
 qui viderit lacrymetur. Nam viro nuptiarum sœdæro
 junctia, cujus pulchritudo omnem animam dele-
 ciabat, victoriarum fama totum replebat or-
 bem, victimam gladii vidit illum et ensis; tantum
 vixerat cum amato conjuge ut primogenitum sur-
 culum produceret. Et cum gemitibus natum aspi-
 cientem, ferre oportebat huius infortunii memoriam,
 ambos lacrymis deplorantem. Hic quidem natum,
 patre orbatum, illic vero seipsam viro viduatam.
 Ille autem quem primum peperit, aut potius uni-
 cum, crescens ut pulchra et tenera planta, cum ad
 ætatem venit adolescentiæ et nuptiarum, accendit-
 que fulgentes hymenæi tædas, statim viduatus est
 conjuge, nullo relicto pro matre puer. Vivens autem
 D postea brevem sine conjugio vitam, cum jam viris
 annumeratus primis admiraret pilis genas, et
 forma floreret et vultus gratia, nitoreque astrorum
 nitorem vinceret, repente gravi et intolerabili morbo
 in terra aliena e vita tollitur, ante diem, heu! et tem-
 pus maturitatis, et matris commune habitavit sepul-
 crum. Duplicem lacrymarum et gemituum luctumima-
 tris matri linquebat et duplicem dolorem, quæ filium
 et filii filium videns communi nunc lapide recondi-
 tos, alterius Niobes miseram vitam trahit, amarum,

* τοσοῦτο cod.

PATROL. GR. CVI.

29

Χορὸς φιλάγωνων πανθέων ¹⁰ σεμνοτρόπων,
 Ὅ μὲν τεθνηκώς; δεξιούται πλουσίοις
 Ὑμᾶς ταλάντοις, ὡς ἂν αὐτοῦ τὸν τάφον
 Συχναῖς ἐπισκέπτοιθε ¹¹ λαμπαδουχίαις.
 Ὑμῶν δὲ μήτις τόνδε κινήσει λίθον,
 Μῆδὲ φθονήσοι τήσδε τῆς συσκηνίας.
 Μόνους δὲ κρύπτοι καίλα καὶ τὴν μητέρα·
 Ὡς ἂν καθὼς πᾶν ἔσχεν ἡ μήτηρ νέα,
 ἰύτω πάλιν θανούσα, συμμένῃ μόνῃ.
 Εἰ δὲ πρὸς οὐδὲν τόνδε θεὸς τις ¹² τὸν νόμον,
 Κινεῖν ἔλοιτο τόνδε τὸν κοινὸν λίθον,
 Ἐπὶ τῆς Προνοίας ὄμμα τιμωρὸν λάβοι,
 Καὶ πῦρ γέννης, καὶ τὸ τῆς δίκης ἔξφοι.

δ. *Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*

Σαῖς ἡγαλίζου πρὶν με χερσὶ, Παρθένε,
 Θηλῆς δὲ σῆς ἔσπασα μητρικὸν γάλα.
 Τὸ πνεῦμά σου νῦν αὐτὸς ἡγαλισμένος,
 Τὸ σῶμα πέμπω πρὸς τρυφῆς τὸ χωρίον.

ε. *Εἰς τὴν ἀπόστασιν.*

Νῦν, οὐρανὲ, στάλαξον ὁδρῶν αἱμάτων·
 Ἄηρ, ἐπενδύθητι πένθιμον σάκος·
 Ἢ γῆ, καταξάνθητι καὶ ῥάγηθι μοι,
 Κόψον τὰ δένδρεα, ῥήξον οἷα βοσκόχους,
 Ὅλην στολήν μέλαιναν ἀντὶ τῆς χλόης.
 Τὸ σὸν πρόσωπον ἀμφιέσασα, στένε.
 Τὸ συγγενὲς μὲν αἷμα πάσαν τὴν ἑω
 Πρῶτον μένει, καὶ μερίζεται ἔξφοι
 Ἐὰν συμφυῇ, φεῦ! καὶ γένῃ τε καὶ μελῇ.
 Πατὴρ μὲν ὄργῃ πρὸς σφαγὴν τῶν φιλάτων·

Α Καὶ δεξιὴν παῖς πατρικῇ χραίνει φόνῳ·
 Αἶρει δὲ καὶ μάχαιραν, ὦ πικροῦ πάθους!
 Ἀνὴρ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφοῦ καρδίαν·
 Ἢ γῆ δὲ πολλοῖς συσπαρχθεῖσα τρόμοις,
 Κάτω δονεῖται, καὶ κεραυνῶν αἰ φλόγας
 Ἀνωθεν αὐτὴν ἐκτεφροῦσι τὴν κόνιν.
 Πόλεις δὲ βώμης τὰς ἐπάλξεις ὡς κόμας
 Πρὸς γῆν βαλοῦσαι καὶ κατεσπαργμένας,
 Ἐρηνοῦσαι πικρὸν, οἷα πένθιμοι κόραι.
 Οἱ τῆς Ἀγᾶς κρατοῦσιν· αἱ πάσαι πόλεις
 Φόρου; τελοῦσαι, τῶν καθ' ἡμῶν γυν φόνων
 Αἰτοῦσι μισθοῦ; καὶ χορεύουσιν μέγα.
 Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα πρὸς τὴν ἑω.
 Τὰ πρὸς Δύσιν δὲ, πόλις ἐξείποι λόγος;
 Σκυθῶν μὲν αὐτὴν πληθός, ὡς μὲν πατρίδα
 Β Διατρέχει τε καὶ περιτρέχει κύκλῳ·
 Ὡς γῆν δὲ βλαστάνουσιν εὐγενεῖς κλάδους
 Ἀνδρῶν ἀτρέπτων καὶ αἰδηρῶν φύσιν
 Πρόρριζον ἐκτέμνουσι, καὶ βρεφῶν γένῃ
 Σίφος μερίζει· καὶ τὰ μὲν μήτηρ ἔχει,
 Τὰ δ' ἐχθρὸς ἐξέσπασε τῶν βελῶν βίβη.
 Αἱ δὲ κραταιαὶ πρὶν πόλεις, λεπτὴ κόνις.
 Ἰπποτρόφους δὲ τὰς πρὶν ἀνθρωποτρόφους.
 Οἱμοὶ! βλέπων νῦν πῶς παύσομαι δακρύων;
 Χῶραι μὲν οὕτω πυρπολοῦνται καὶ τόποι
 Σὺ δ', ἡ βασιλεὺς τοῦ Βύζαντος ἐστία,
 Ποῦ μοι τύχης ἔστηκας, εἰπέ μοι, πόλις,
 Πόλις κακοῖς κρατοῦσα, τοῖς καλοῖς ἔσον
 Νικῶσα τὸ πρὶν; Οὐ κλονή ¹³ καθ' ἡμέραν,
 Οὐ βάθρα πίπτει καὶ σπαράσσεται τρόμῳ;

lacrymabile tempus sustinens. Sed, o vos, qui splen- C
 didam hanc domum incolitis, caeterum et sapientio-
 rum illustrium caterva, mortuus vos divitibus cum
 thesauris adit, ut illius sepulcrum numerosis con-
 tegatis lampadibus. Vestrum autem nullus hunc
 moveat lapidem, neque illi invidet contubernio;
 solos autem recondat filium et matrem: ut, sicut pro
 toto eum habuit recens mater, ita mortua iterum
 cum solo maneat. Si quis autem pro nihilo legem
 hanc reputans, movere susceperit communem hunc
 lapidem, oculum Providentiæ vindicem sibi assu-
 mat, et ignem gehennæ, et justitiæ gladium.

4. *In dormitionem Dei-paræ.*

Tuis amplectebaris me prius manibus, Virgo,
 ex ubere autem tuo maternum lac sugelam. Nunc
 animam tuam ipse amplexus, corpus mitto ad se-
 dem deliciarum.

5. *In apostasiam.*

Nunc, cælum, irrore imbrem sanguinis, aer lu-
 ctus velo obdunditur, tellus aperiatur et mihi de-
 hiscat. Arbores seca, comam simul lacera, omnem
 vestitum nigrum pro viridi, faciemque ope-
 riens, geme. Cognatus quidem sanguis totum Orien-
 tem primum exspectat, et dividit gladius consan-
 guinea, heu! genera et membra. Pater quidem ira-
 scitur ad cædem suorum, et dextram natus patria

inquinat nece: figit autem gladium, o acerbam
 dolorem! frater in fratris pectus. Terra multis
 agitata tremoribus deorsum fertur, et tonitruum
 ignes deorsum ipsum luciverant pulverem. Ur-
 bes autem reboris munimentis ut comis ad solum
 dejectis et dirutis, amare lacrymantur ut luctuarie
 virgines. Filii Agar vincunt; quæ olim urbes tri-
 buta solvebant, nunc contra nos cædium mercedem
 regant et gaudio exsultant. Et hæc quidem ad
 Orientem. Sed quæ ad Occidentem, quænam dicet
 oratio? Scytharum multitudo hanc regionem ut
 suam patriam perlustrat et circulatim circumlu-
 strat; ut terram producentem nobiles surculos ho-
 minum invictorum et ferream naturam radicibus
 avellunt, et infantium ætatem gladius tollit: hos
 quidem mater habet, illos autem hostis eripuit sa-
 gittis vim inferens. Quæ olim potentes urbes erant,
 nunc levis pulvis: illas quæ tam multos equos et
 tot homines alebant prius, heu mihi! quomodo
 nunc intuens cessabo a lacrymis! Ita quidem re-
 giones et loci igne cremantur. Tu vero, regina By-
 zantii sedes, in quo fortunæ mihi sisteris, dic mihi,
 o civitas? Civitas malis obnoxia, bonis quantum
 vincebas nuper, nonne quotidie excuteris? nonne
 fundamenta cadunt et motibus dejiciuntur? nonne
 quos produxisti ramos in brachiis tuis, vidisti gladii

¹⁰ Dub. ser. est hæc vox. ¹¹ Sic cod. ¹² τίσον cod. ¹³ κλονᾷ cod.

Οὐ τοὺς φεύγτας ἀγκάλαις ταῖς σαῖς κλάδους,
 Τοὺς μὲν μάχαιρας ἔργον εἶδες ἐν μάχαις
 Ἐκ συγγενῶν πίπτοντας, οἶμοι τοῦ πάθους!
 Τοὺς δ' ἀντὶ λαμπρῶν καὶ καλῶν ἀνακτόρων
 Νήσους ἐρήμους καὶ φάραγγας καὶ πέτρας
 Κριθέντας οἰκεῖν, τὴν πνοὴν μετρομένους;
 Καὶ ταῦτα, φεῦ! πάσχοντες (ὦ τῶν κριμάτων
 Τῶν σῶν, δικαστά!) τὴν λιθώδη καρδίαν
 Οὐδεὶς μαλάσσει, σπένδεται τῷ πλησίον,
 Καὶ δάκρυον χεῖ φάρμακον σωτηρίας.
 Ἄλλ' ἥλιος μὲν εἰς σκότος μετεστράφη,
 Καὶ τῆς σελήνης φέγγος ἐξαπακρύνθη,
 Καὶ καινὸς ἀσὴρ θαῦμα πίστεως ξένον
 Καινῆς δ' ἀνήφθη, τῆς δ' ἐμῆς βραθυμίας
 Λογισμὸς οὐδεὶς, οὐδὲ τῶν ἐγκλημάτων.
 Ἄλλ' ὧν μοι δείξον, ὦ Λέων, Ἀδάς,
 Σὺν δέμα χρυστὸν, παῦσον ἀλληλοφθόρου
 Σφαγᾶς, ἀλώσεις δεσμίους, μάχας, στάσεις,
 Φυγᾶς, διώξεις, ἀρπαγᾶς, ποινᾶς, κρίσεις·
 Ὁκτείρας, οἶδα, καὶ Νινευὶ τὴν πόλιν,
 Καὶ λαὸν ἠλέησας ἡμαρτημένα·
 Σὸν πολυμνιον γὰρ, ὄνιον σῶν αἱμάτων.
 Σὴ μάνδρα κἀγὼ, Χριστέ· ταῦτα σὴ πόλις
 Βοῶ, πόλις σὴ, μὴ παραβλέψῃ, βλέπων
 Κακῶν ἀδύσσοις· μέχρι γὰρ εἴνεος πόνου;

ς'. *Εἰς τοὺς ἀγίους πάντες. Εὐστράτιον καὶ τοὺς
 σὺν αὐτῷ.*

Εἴληφε πεντὰς μαρτύρων πέντε στέφη.
 Ὁ δ' Εὐστράτιος πέντε λαμβάνει. Μόνος
 Ἑλληνικὴν ἤλεγξε μυθοπλασίαν·
 ἤγρευσε Εὐγένιον, ἥσκησε στόμα

prædam in pugnis a cognatis cadere? proh dolorem!
 pro magnificis et vastis palatiis, insulas desertas,
 gurgites, petras, condemnatos habitare, spiritum
 vel habentes mensuratum? et hæc patientes, heu!
 sententiarum tuarum, iudex, saxum rigorem nul-
 lus molliere potest; proximo reconciliatur, et fleum
 sumit salutis remedium. Sed sol quidem in tem-
 poras conversus est, et lunæ fulgor velatus est, et
 novum astrum, fidei novæ insolitam prodigium,
 effulsit; nec autem socordiae ratio nulla, ne-
 que culparum. Sed miseratus mihi ostende, mis-
 ericors Verbum, tuum clementem oculum, sinem
 impone mutuis cædibus publicis, ruinis, pugnis, se-
 ditionibus, fugis, persecutionibus, violentiis, sup-
 pliciis, iudiciis. Misertus es, scio, Ninivæ urbis,
 et populo pepercisti peccatori; tuum enim ovile,
 pretium tui sanguinis, mansio tua et ego, Christe;
 hæc tua civitas clamat, tua est civitas, ne illam
 despicias cernens malorum abyssos. Nam quo pro-
 gressæ sunt infelicitia?

6. *In sanctos quinque, Eustratium et alios cum illo.*

Receperunt quinque martyres coronas quinque.
 Eustratius autem quinque recipit; solus Hellenica
 arguit commenta; Eugenium venatus est, os Mar-
 darii instruxit contra iudicem valentis; firmavit

A Τὸ Μαρδαρίου πρὸς δικαστὴν ὀξέως·

Ἐρρώσσε τὸ φρόνημα κάμνον Ὑρέστου
 Πρὸς τὴν βέουσαν καὶ σιδηρέαν φλόγα.
 Καὶ ταῦτα πράξας, καὶ παρ' ἐχθροῖς τυγχάνει
 Αἰδοῦς ὁ κλεινός· ἀλλὰ τῆς προθυμίας
 Ἄκοντα τὸν τύραννον ἔλκει ποικίλως,
 Τὴν ψῆφον αὐτῷ τὴν δοκοῦσαν θεσπίσαι.
 Καὶ πρὸς τὸ πῦρ ἐσπευσεν ὡς πέμπτον στέφος
 Σὺ μὲν κάτω, τύραννε, τὴν σιδηρέαν,
 Ἄνω δὲ Χριστὸς χρυσάαν τιθεὶ κλίνην,
 Τὸ φῶς ἀπαυγάζουσιν, ὡς αὕτη φλόγα.

ζ'. *Εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων μάχην.*

Ανῆκεν ἡ γῆ τοῦ δράκοντος καὶ πάλιν
 Σπαρτοὺς γίγαντας ἀνδρας ἀλληλοφθόρους·
 B Θέσφα καὶ νὸν, πρᾶγμα πίστεως ξένον.
 Πάνχαλκος ἦν, πανσιδῆρος ἡ φύσις,
 Ὅρμημα θηρῶν, βλέμμα δεινὸν γοργόνων.
 Τίς δ' αὖ ἐκεῖνος τῶν γιγάντων ἐνστάτης,
 Ὁ δεινὸς οὗτος πᾶσιν ἐμπίπτων μόνος
 Ὡς ἀλλόμορφος καὶ παρεξηλαγμένος.
 Χρυσοῦς τὸ κάλλος καὶ σιδηροῦς τὴν φύσιν;
 Κινούμενος, πῦρ, ἐκκαλούμενος, λέων,
 Ἐστὼς, ἀδάμας· ἔργος, ἐν κύκλῳ βλέπων,
 Βλέπων κεραυνὸς, αἶμα καὶ φόνον πνέων·
 Οὐκ ἀδάμας τις, οὐ σιδηρός, οὐ λίθος,
 Ἄλλ' οὐδὲ χρυσοῦς, οὐδὲ τῇ φύσει γίγας.
 Ἄλλ' ἡ τριὰς κραθεῖσα τῶν ἐρασμάτων,
 Εὐανδρία, φρόνησις, ἀλήθεια πρὸς πόνους,
 Ἐνυλὸς ὥσπερ συμπλακείσα πρὸς μάχην
 C Τῆς ἀρετῆς δείκνυσιν τὴν ἰσχὺν πόση·
 Πῶς καὶ γιγάντων καὶ τιτάνων ἐν μάχαις

deficientem Orestis animum contra circumfusas et
 ferream flammam. Et hæc cum egisset vel apud
 inimicos invenitur honore famosus, sed per forti-
 tudinem invitum tyrannum diverso modo adducit
 ad sententiam pronuntiandam quale ipse volebat;
 et ad ignem volavit ut ad quintam coronam.
 Tu quidem deorsum, tyranne, ferream, sursum
 autem Christus auream dat lecticam, luce resplen-
 dentem, ut ista flamma.

7. *In Romanorum pugnam.*

D Produxit terra e dracone iterum seminales gi-
 gantes homines mutue homicidas; poetaculum
 novum, res a fide aliena; ærea facies, ferrea na-
 tura, ferarum impetus, conspectus terribilis Gor-
 gonum; quis autem iste gigantum adversarius, ferus
 iste vir solus in omnes irrucens, tanquam forma
 dissimilis, aureus pulchritudine, et ferreus natura?
 Motu ignis, nomine leo, firmitate adamas, albus, cir-
 cumintuens, fulmineo aspectu, sanguinem et mor-
 tem spirans? Non adamas, non ferrum, non lapis,
 et neque aureus, neque natura gigas; sed trias
 egregiarum rerum commista, fortitudo, prudentia,
 in laboribus constantia, tanquam materialis osten-
 dit virtutis suæ robur quantum sit ad pugnam ap-
 tum. Ut in præliis gigantum et Titanum, stat

Κρατεῖ καθ' αὐτῶν καὶ χερσὶ τῶν ἀστέρων.
Ταῦτα βλέπων καθῆκε κάλλος ὠφθόν,
Τὰς ἀρετὰς κάλλιστα ταῖς νίκαις στέφων.

η'. *Εἰς τινα μουσικόν.*

Ὀρφεύς τις ἢ Θάμυρις ἢ καὶ Κινύρας
Ἐθελγον ὠδαῖς δένδρα, θήρας καὶ λίθους·
Τῶν ὧν δὲ τερπνῶν ἐμμελῶν λιγυσμάτων
Ἀθαλκτον οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ θαλασσίους·
Πέτρας, δοκῶ μοι, καὶ θάλασσαν ἀγρίαν
Λύτην κατευνάζουσι καὶ πνοῶν βίας.
Ὀρφεὺς γὰρ ὥς ἤκουσεν εὐθύς τοῦ μέλους.
Παύει μὲν αἰθὴρ συστροφὰς ἀντιπνοῦς,
Ῥῆσσει δὲ πυκνάς τῶν νεφῶν ἀντιστάσεις.
Ὅρα δὲ, φαιδρὸν προσγεῖτ' τὴν αἰθέριαν·
Κάτω δὲ καὶ θάλασσα κυματομένη,
Ἐξυπτιούται νῦν κατεστορεσμένη·
Τὴν ὕδριν ἐξέπτυσεν, ὥς φονεὺς ξίφος
Ἐρρίψεν εἰς γῆν, πᾶν κατηύνασε θράτος·
Δίισταται χαίρουσα πρὸς τὸ ὄν μέλος.
Ἴετ' ἀγαλήνην· λείον, ἡδὺ προσβλέπει.
Σκαίρουσιν ἰχθύς· προσλαλεῖ σοι τῷ μέλει
Φιλιοῦδης ἀντίμελπον ἀλκυὼν μέλος·
Δελφίς παραπλεῖ καὶ περιπλεῖ τὴν λύραν.
Σκάρος δὲ φωνεῖ, προτρέχει δὲ ναυτίλος·
Προσπλεῖ δὲ μικρὸν καὶ προπέμπει πομπίλος.
Ἄλλ' ἐνδίδοικα μὴ χορεῦσαι πρὸς μέλος,
Καὶ τὴν φέρουσιν πάντα θέλξας ὀκνάδα,
Ἄνω κάτω τὰ πάντα συστρέφῃς βίᾳ,
Ἦ καὶ πρὸς αὐτὴν θήρας, ἔρνεις, ἰχθύας
Πηδῶν βιάσθ' καὶ κατασπάσης κάτω.

contra illos stellarum multitudo : hæc intuens pulchritudinem e supernis arcessivit, virtutes optime victoriis coronans.

8. In musicum quemdam.

Orpheus quidam vel Thamyris vel Cinyras incantabant arbores, feras et saxa cantibus. Tuis autem suavitibus melodiis nihil quod non incantatum sit ; sed et marina saxa, ut mihi videtur, et sævum ipsum mare et ventorum vim sedant. Vides enim ut statim audiverint melodiam. Sistit æther ventorum contrarios impetus, comprimit nubium opacas moles ; videtur lux, arridet serenitas : deorsum quoque mare spumans nunc sedata inclinatur ; injuriam excussit, quam ut homicidium ens in terram mittebat, omnem audaciam placavit ; apertum est gaudens ad tuam melodiam : serenitate ridet, tranquillo et jucundo aspectu. Pisces exsultant ; respondet tuæ melodiæ cantuum amicus alcyon æterna melodia ; delphinus juxta lyram et circum lyram natat ; scarus autem canit, nautilus vero præcurrit ; pompilus adnatat paulo et præcedit. Sed timeo ne ad saltandum cum melodia gerentem omnia navem incantans, susdeque omnia vi perturbes, aut ad illam feras, aves, pisces ascensore cogas et attrahas, aut ad saxa tendant nau-

¹⁵ Nulla est divisio in cod.

Α Ἦ καὶ τραπῶσι πρὸς λίθους οἱ ναυτίλοι·
Ἦ πάντα μάλλον, εἰ τὰ Σειρήνων θέλοις.
Ἄμφω γὰρ αὐτὸς καὶ λίθους κινουμένους
Ὡς ἐμπνούς δείκνυσι, καὶ τοὺς ἐμπνούς
Οὓς ἀν' θελήσης, πρὸς λίθους, πηγνυμένους ¹⁶.

θ'

Τί τοῦτο κάλλος ; τίς πάλιν καινὴ κτίσις ;
Ἦ τίς μετῆξε τῆς Ἑδέμ τὸ χωρίον ;
Οὐκ ἀρεταὶ γῆς, ἀλλὰ πάντων κτισμάτων,
Συνῆλθον ὧδε. Μίμφομαι καὶ τῇ φύσει.
Τί μοι γὰρ ἀρκέσουσιν ὀφθαλμοὶ δύο,
Κάλλη τοσαῦτα πανταχοῦ περιβλέπειν ;
Τί μοι δὲ καὶ νοῦς, καὶ γλῶττα, καὶ φωνὴ μία
Πλήθη τοσαῦτα θαυμάτων νοεῖν, λέγειν ;
Β Χρόνος δὲ πόλος ἡμέρας περιτρέχειν
Ἄνω κάτω τὰ πάντα καὶ περιγράφειν ;
Κάτω μὲν ἢ γῆ νυμφικῶς ἐσταλμένη,
Καὶ μικρὸν ἐκ γῆς ὥσπερ ὕψος ἡρμένη,
Πρόεισι φαιδρὰ πᾶσιν ἐξεσταλμένη,
Δάφναις, φυτοῖς, θαλλοῖς τε, θάμνοις, ἀμπέλαις,
Κιττοῖς, κορύμβοις, δένδροις καρποφόροις·
Πηγαῖ, σκιαῖ, δόνακες, ἄλση, λιβάδες,
Πόαι, νομαὶ, φέραγγες, ἀκραι, κοιλάδες,
Δρυμῶνες ἢ λειμῶνες, ἀντρα καὶ νάπαι,
Ἄνθη τὰ πάντα, πάντα κάλλη, πᾶν μῦρον,
Πᾶν χρῶμα, βύσσος, πορφύρα, χρυσὸς, γάλα.
Ῥοδωνιαὶ, κρινῶνες, ὀδμητῶν ἴων,
Χρυσάνθεον, νάρκισσος ἡδὺς καὶ κρόκος,
Ὁ πορφυρίζων ὀκρινθος ἡδίων,
Γ Ὁ δὲ φλογίζων ἐκπρεπέστερος πλέων.

illi, aut etiam magis, si Sirenes imitari velis. Utrumque enim ipse et agitata saxa quasi animantia ostendit, et animantia, quæ volueris, saxis adherere.

9.

Quis est iste decor ? quæ nova iterum creatio ? aut quis huc transtulit Edenis sedem ? Non terræ virtutes, sed omnium creaturarum huc convenerunt ; et naturam incuso. Quomodo enim mihi sufficiunt oculi duo, ad circumspiciendum ubique tantas pulchritudines ? quomodo mihi mens, lingua, vox una, prodigiorum tantam multitudinem ad cogitandum vel dicendum ? Quid est diei tempus ad percurrendum omnia et ad describendum ? Infra enim tellus ni sponsa ornata, et paululum a terra velut collis elevatus, prodit splendide omnibus adornata lauris, plantis, ramis, arbustis, vineis, hederis, corymbis, arboribus frugiferis : fontes, umbræ, calami, luci, aquarum jactus, graminæ, pascua, gurgites, colles, valles, sylvæ aut prata, antra et nemora, floresque omnes, omnes pulchritudines, omnes odores, omnes colores, byssinus, purpureus, aureus, lacteus ; rosaria, lilia odorantibus jaculis, chrysanthæum, narcissus jucundus et crocus, hyacinthus purpureus jucundior, et flammeus conspicuus magis. Nihil abest eorum, quæ adesse satius est ;

Ἄπεισιν οὐδὲν, ὧν παρῆναι βέλτιον,
 Πάρεσιν οὐδὲν ὧν παρῆναι ¹⁵ συμφέρον.
 Τὰ βέλτιστα, ποῖα βέλτιστα τῶν λόγων φράστοι;
 Χρυσά, διειδή, ψυχρά, κοῦφα, μυρία,
 Νιέλι πέτρας ῥέοντα, τερπνῶ σὺν μέλει.
 Ἡ λουτρά ταῦτα τῶν χαρίτων, ὡς λόγος,
 Ἡ μᾶλλον αὐτὰ καὶ χάριτες εἰς χύσιν.
 Οὐ τρεῖς ῥέουσai μᾶλλον, ἀλλὰ μυρία.
 Ἡ τέσσαρες ῥέοντες ἐξ Ἑδέμ πάλαι
 Κρουνοὶ καταρδεύουσιν Ἑδέμ τὴν νέαν.
 Κρῆναι, λίμναι, τέχναι δὲ τούτων μυρία
 Τὰς ἡδονὰς βλύζουσι τῶν βέλττων πλέον.
 Θέλγουσι ταῦτα καὶ λίθους καὶ θηρία.
 Ὀρῶς τὰ πλήθη, θήρας, ὄρνεις, ἰχθύας;
 Δοκῶ λιπόντα πάντα τοῦ κόσμου τόπον
 Ὃς οἶκον εὗρον κοινὸν ὧδε τὸν τόπον,
 Ἡ πρὸς τὸ κάλλος συνδραμόντα δεσπότης,
 Ὃς πρὸς μέλος μένουσι τὸ πρὶν Ὀρφέως.
 Ἄδουσιν, ἀντῆδουσιν, ἀηδῶν, κύκνος,
 Τέττιξ, χελιδὼν. Ἡ τρυγῶν τρύζει μέγα,
 Πέρδιξ καλαδεῖ, λαμπροφωνεῖ στρουθία,
 Πίτυς μελίζει, βέλττων ἤχει βλυστάνων,
 Τρέχει λαγῶς, σκιρτῶσι θήρας, δορκάδες,
 Χαίρει τὰ πάντα, πάντα τῶν μουσῶν γένη
 Τέρπει, τὰ πάντα ἐρπεται, τῷ δεσπότη
 Μέλπει τὰ πάντα καὶ, δοκῶ, τὸν δεσπότην.
 Ποῦ Πραξιτέλους ἔργα; ποῦ δὲ Φειδίου;
 Καὶ ποῦ Λυσίππου; ποῦ δὲ καὶ Πολυκλείτου,
 Λέγει τὰ γλυπτὰ ταῦτα· καὶ γὰρ καὶ λάλα·
 Κἂν μὴ λάλα, κρᾶζουσι ταῖς τέχναις ὁμῶς.

Α Τίνας γὰρ ἄλλου ταῦτα; τίς πνοὴν γλύφει
 Τίς σχῆμα καὶ τίς ἦθος ἢ τίς καὶ λόγον;
 Τὸν ἐνδον ἥδε κόσμον, ἐλθὲ πρὸς δόμους·
 Τίς Βεσελεὴλ δημιουργὸς τῶν δόμων;
 Ὁ χειρὸς ἔργα, χειρὸς, ἀλλ' ὑπὲρ τέχνην!
 Ὁ νοῦ πρὸ πάντων, νοῦ νόων ὑπερτέρου,
 Νοῦ κοσμοποιού, νοῦ βασιλικωτάτου!
 Ἄφες τὰ τῆς γῆς, καὶ τὰ τῶν ἄνω σκόπει·
 Ὁ παῖδρος ἀήρ, μικρὸν ἄφωτος χύσις!
 Ὁ κρᾶσις ὠρῶν! ὦ θαυμάτων βλύσις!
 Ὑλῆς, τέχνης, γῆς, ἀέρος, φωτὸς, πόλου.
 Τίς Σολομὼν ἥσκησε τήνδε τὴν κτίσιν;
 Τίς τὰς φύσεις συνῆξεν εἰς μίαν θέσιν;
 Τίς τὰς φύσεις μετέξε μᾶλλον ἐκ τέχνης,
 Σοφῆ, σοφῆ φρὴν, ἡ βασιλείας φύσις,
 Β Τὸ θαῦμα τῆς γῆς, ὁ στέφων καὶ τὸ στέφος,
 Πάντων κρατήσας βαρβάρων τυραννίδος,
 Παθῶν, ἀναγκῶν, γαστρὸς, ὕπνου, φροντίδων,
 Ζώων τε πάντων, ὑδάτων καὶ θηρίων,
 Καὶ τῶν λόγων, νῦν ὡς ὁρῶ, καὶ τῶν νόμων,
 Τὰ πάντα φαίνων ἥλιος καὶ καλλύνων
 Κάλιστον αὐτός ἐστι χρῆμα τοῦ βίου.
 Καὶ πάντα κάλλη συλλέγων ὁ δεσπότης
 Τὸ κρεῖττον αὐτός ἐστι κάλλος τοῦ τόπου
 Κάλλος δὲ μᾶλλον κάλλεσι τοῖς ἐν τόπῳ
 Λάμπουσι λαμπτήρ, τερπνοτήτων τερπνότης.
 Τοῦτον δοκῶ μοι τὸν τόπον καὶ φωσφόρος
 Πρῶτος βλέπων ἴσῃσι τὸν χρυσοῦν δίσκον,
 Ὑκνῶν ἀπελθεῖν, καὶ δραμεῖν πρὸς ἐσπέραν.
 Οὐδ' ¹⁶ ἀντιλάμψῃ δεσπότης, ἡττημένος

nihil adest eorum quæ abesse decet. Rivos, qualia
 rivos verba dicent? aureos, limpidos, frigidos, ra-
 pidos, numerosos, melle manantes e saxis, cum
 jucundo sono; vel balnea ista Gratiarum, ut dici-
 tur, vel potius illa Gratiae ipsae in effusione, non
 tres tantum effundentes sed mille, vel quatuor
 fluentes ex Eden olim rivi irrigant Eden novum.
 Fontes, fistulae, artes istorum infinitae magis rivo-
 rum delicias effundunt: iocantant vel feras et saxa
 ipsa. Vides multitudinem, feras, aves, pisces?
 Mihi videntur liquisse omnem mundi partem, ut
 ibi hoc loco sedem invenirent; vel ad pulchritudi-
 nem Domini concurrissent, ut ad cantum olim Or-
 pheï properabant. Cantant, et cantibus respondent
 Iuscinia, cygnus, cicada, hirundo. Turtur multum
 gemit, perdix clamat, garrit passer, pinus mel
 stillat, rivus murmurat, lepus currit, salient
 feras, et capri; omnia gaudent, omnia mularum
 genera delectant, omnia delectantur; domino omnia
 cantant et, ut opinor, dominum. Ubi Praxitelis ope-
 ra? Ubi Phidiae? Ubi Lysippi? Ubi Polycletis quoque?
 Loquuntur omnia haec exsculpta, nam et loqua-
 cia etiam, et licet non loquacia fuerint, arte
 clamant tamen. Cujusnam enim alius haec sunt?
 quis spiritum sculpsit? Quis vestitum, quis mores,
 quis sermonem etiam dat? Interiorem ornatum ce-

lebra, in domos ingredi. Quis Bezeleel architectus
 domorum! O manus opus, manus, sed artem supe-
 rans! o mentem præstantiorem omnibus, mentem
 mentibus superiorem, mentem creatricem, mentem
 reginam! Linque terrestria, superna intue; o lu-
 cidum aerem, parvam non-lucis effusionem! o
 tempestatum temperiem! o spectaculorum fontem!
 materiae, artis, terrae, aeris, lucis, coeli; quis Salomon
 ordinavit hanc creationem? Quis naturas coadu-
 navit in unum opus? Quis naturas potius per ar-
 tem transmutavit? Sapiens, sapiens mens, regalis
 natura, terrae miraculum, coronans et corona,
 omnium barbarorum tyrannidem vincens, dolores,
 necessitates, ventrem, somnum, curas, animan-
 tiaque cuncta, aquas et belluas, et sermones nunc,
 ut video, et leges: omnia illustrans sol et decorans,
 hic est pulcherrimum mundi bonum. Et omnes
 pulchritudines congregans dominus, ipse pulchri-
 tudo maxima est loci; pulchritudo potius pul-
 chritudinibus in loco splendentibus splendorem fe-
 rens, decorum decor. Hunc, ut mihi videtur, locum
 Lucifer primus videns sistit aureum currum, abiit
 metuens, et ad Occidentem pergere. Vix emicuit
 dominus, victus statim abijt, et ejus pulchritudi-
 nem non sustinet.

¹⁵ Vid. leg. ὧν ἀπείναι. ¹⁶ Leg. credo ei δ'.

Ἄπεισιν εὐθύς, καὶ τὸ κάλλος οὐ φέρει.

ι'.

Ἄλλοι κατοικεῖν ὤσαν εἰς γῆν ὡς μῦες·

Ὡς ἑρπετῶν χεῖριστα καὶ τῶν κνωδάλων,
Τρώγλας, χαράδρας· οὐ γὰρ οἰκίας λόγῳ¹⁷

Σπήλαια καὶ σήραγγας ἢ μυυξίας,

Ἡ σαθρὰ καὶ τρέμοντα παίγνια ξύλων,

Ἄθυρμα παίδων, ἔργα καὶ πάσης βίας,

Ὅμβρων, πυρὸς, σεισμῶν τε βρασμῶν, πνευμάτων.

Ἡμῖν θεὸς δίδωκε πύργον ἰσχύος,

Πύργον βεδαίου, πύργον ἀρρήκτου βίου,

Πάντων κρατῶντα τῶν παθῶν τῶν τοῦ βίου,

Καὶ βαρβάρων χειρῶν τε καὶ τεχνασμάτων,

Πάντων καλῶν γέμοντα καὶ θαμάτων·

Πύργωμα κάλλους, πύργον ἀφράστου γάνους,

Ἐκ γῆς, θαλάττης, ἀέρος, φωτὸς, πόλου·

Κάλλους δὲ μᾶλλον χρᾶμα τῶν ὥρων, ὅρῳ

Γῆς καὶ θαλάττης δεσμός· ἐστὶ, κἂν ὅρος

Συνεῖ κατ' αὐτὸ καὶ δειργεί τὰς φύσεις·

Ἵψος κολοσσός, καὶ τέμνων τὸν ἀέρα·

Πιάζεται πως καὶ πρὸς αἰθέρα φθάσαι.

Τὸ δ' εὐρὸς εὐρύς, καὶ τὸ μῆκός τι πλέον.

Ἀμφοῖν δὲ τοῦτοι κάλλος, ἀλλ' ὅσον πλέον.

Κοσμεῖ λίθους τὸ σχῆμα τετραγωνία

Ἐξαισία τις ἀρμογὴ καὶ πρὸς τρίχα

Τὸ σχῆμα πύργου, σχῆμα λεπτοῦ κηρίου

Τὸ σχῆμα κάλλιστον ἐξαγωνία

• Ἡρται πρὸς ἄστρον, καὶ τὰ κάλλη τοῦ πόλου.

Μή μοι παλαιὰν φράζε πυργοποιίαν·

Ἐκείνος οὕτω πύργος· ἀλλ' εἶχε τέλος·

10.

Alii habitent in terra ut mures, ut serpentium pessima et ferarum, antra et concava; non enim domos dico, speluncas et cavernas et cuniculos, vel caduca et trementia e lignis ædificia, puerorum ludibria, prædas cujuslibet violentiæ, procellarum, ignis, terre motuum, ventorum. Nobis Deus dedit turrim fortitudinis, turrim firmitatis, turrim infractæ vitæ; omnes dolores vincentem vitæ hujus, et barbaras manus et artificia; omnibus bonis refertam et aspectibus: turrim pulchritudinis, turrim ineffabilis serenitatis, in terra, mari, aere, luce, cælo: pulchritudinis autem potius tempestatum commistio, terræ et maris in limite vinculum est, quamvis limes jungit simul et dividit naturas: sublimis colossus, aerem penetrans, nititur quodammodo ad æthera progredi. Ampla autem latitudo, et longitudo aliquid majus; ambobus istis pulchritudo, sed quanto major. Quadrangularis forma lapides ornat, admirabilis dispositio et ad unguem adaptata conspectum ornat turris, conspectum exigui alveoli. Forma pulcherrima hexangularis ad astra attollitur et ad cœli pulchritudinem. Ne mihi veterem memores turris fabricam; hæc nondum turris erat et finem habuit. Ista maxima ædificata est, sola stat, et urbem cu-

¹⁷ Fors. λέγω. ¹⁸ τῶν πνωῦτις (sic).

Α Μείσιτος οὗτος καὶ πεπύργωται, μόνος

Ἔστηκεν αὐτός, καὶ φυλάττει τὴν πόλιν.

Τέρπει δὲ μᾶλλον πᾶσαν ὤψιν καὶ πόλιν,

Τῶν θαυμάτων τις χῶρος, ἀέρος μέσον

Τῶν πνευμάτων τις ¹⁸ κόλπος, οἶκος Αἰόλου·

Καὶ κάλλος αὐτός, πᾶν δὲ κάλλος ὑψόθεν

Κόσμου θεωρῶν, κόσμος ἐστὶν ὁμμάτων.

Ἐκ γῆς μὲν ἄνθη, δένδρα, λειμῶνες, χλόαι,

Κρήναι, δρυμῶνες, ἐργάδες καὶ λιβάδες·

Ἡ δ' ἀμπελος βριθοῦσα καρπῷ μυρίῳ,

Πολλὴ μὲν εὐθύς ἡμερὶς μεθυτρόφος,

Πολλὴ δὲ καὶ δεινρῆτις ὠραιστρόφος·

Ἔστι δ' ὅπου καὶ μίξις ὠραιουμένη.

Ἡ δεινρὰς ἐστὶν ἀμπελος, πυργουμένη

Κλάδοι κατ' αὐτὸ καὶ καλά κληματίδες·

Β Καρποὶ κατ' αὐτὸ, καὶ ῥάγες καὶ τὸ πλέον,

Στιβίς τε φύλλων, καὶ σοαί τε καὶ στέγαι.

Θέλεις τὸ πύργου πᾶν πρόσωπον μανθάνειν;

Αἶρε πρὸς ὁρθὸν ὄμμα, βλέψον ἐγγύθεν

Τὰς ἀρετὰς γῆς· εὐγε τοῦ κακλήκτορος

Προφητικῶς φύσαντος οὐκ ἦσαν πάλαι.....

ια'. Εἰς αὐτοῦ κατέρα.

Ἐκ γενετῆς πολύμοχθος ἐς ἰσχατον ἦλσα γῆρας,

Ὅτρηρὸς θεράπων, κοιρανίης στέφανος.

Αἶαν ἐπῆλθον ὄσσην, Ἀσιάτιδα δ' ὕστατα ἰσχον,

Πόβρω συγγενέων, τῆλε φίλης ἀλόχου.

Ἀλλὰ με τέκνων ζεῦγος ἐς ἱερὸν ἤγαγεν ἄστυ,

Αὐθις καὶ χερσὶ θῆκαν ἀριστολόχους.

Εἴξατ' ἐμῶν τεκέων δυάδι, Κλέοβις τε Βίτων τε,

Ὅτ' μικροὶ σταδίῳς ἤγρετε γειναμένῃν.

C stodit. Delectat autem magis aspectum et urbem, prodigiorum quædam sceler, in aeris medio ventis quidam apertus sinus, Aoli domus. Et pulchra ipsa, omnemque pulchritudinem superi mundi intuens, mundus est oculis. E terra quidem flores, arbores, calami, cespites, fontes, sylva, arva et rivuli; vinea autem innumeris frugibus onusta; multa quidem etiam suavis et inebrians esca, multa frondium jucunda copia: est autem ibi conjunctio quædam acervata: vinea arbores circumfleitur, rami simul et pulchra sarmenia; fructus simul et racemi et alia plura, frondium cubile, porticus et tecta. Vis turris faciem totam discere? eleva in altum oculos, aspice propius terræ virtutes; euge, ejus quæ propheticè innata vocata fuit non erant olim . . . . .

11. In patrem suum.

Ex ortu ad senectutis extrema laboribus plenus perveni, promptus minister, imperii decus.

Quantam percurri terram, Asiaque extrema vidi, procul a cognatis, longe a dilecta conjuge!

Sed me filiorum par in sacra duxit urbem, rursumque manibus posuit nobilibus.

Cedite meorum filiorum pari, Cleobis et Biton, qui parvi stadiis matrem egistis.

Blandus, suaveloquens, canus caput et superci-

Μεσιχο; ἤδυσπη; πολὺς τε κάρη πολυόφρων
 Ἦς στέφανος χαρίτων, ἀγλαΐη βίτου.
 Ἀλλὰ σε πόρρω πατρίδω; ἡδ' ἀλόχου καὶ τέκνων
 Μοῖρ' ὀλοή μερόπων ἔσπευσεν ἐς ἄλθαν.
 Χριστὲ ἀναξ, σφίγης σῆς ἰχθία οὐ μαστεύσῃ
 Ὅστέα δ' ὡς Ἀσίης νεύμασι σοῖς ἀνάγοις,
 Οἷα πρὶν ἐξ Αἰγύπτου σοῦ θεράποντος Ἰωσήφ,
 Ὡς δὲ καὶ οὐρανίοις πνεῦμα τοῖσι θρόνοις.

ιβ'. *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*

Οὐρανόθεν κατέπλετο ¹², ἐς οὐρανὸν δ' ἔδραμεν αὐθις
 Ὡν θεός, ὦν βροτὸς, ἀμφοτέρ' εἰς θεὸν ἀμφοτέρως.

ιγ'. *Εἰς Ἀριστοτέλην.*

Τὸν νοῦν ὃ νοῦς ἔγραψε, τὴν φύσιν φύσις,
 Ἀριστοτέλην εἶπον, ὥς τούτων ὄρον.

ιδ'. *Εἰς Πλάτωνα.*

Ψυχὴν ἀνειπὼν ἀθάνατον ὃ Πλάτων,
 Ἀφῆκε δόξαν ἀθάνατον ἐν βίῳ.

ιε'.

Πλάτων ὃ κλεινός; ὃ πλατύνων τὰς φρένας,
 Ὡς ἐπλάτυνε τῆς ψυχῆς δόγμα μέγα,
 Εἰς πᾶσαν ἐπλάτυνε τὴν δόξαν χθόνα.

ις'. *Εἰς τὸν ἁγίον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.*

Ἐνθεός; ἦν ὃ Σύρος, πολυγράμματος ἦν δὲ ὃ Φοῖνιξ,
 Καππαδόκης δ' ἄμφω καὶ πλεόν ἀμφοτέροις.

ιζ'. *Εἰς Συμπλίκιον τὸν ἐξηγητὴν τῶν ὀκτακατηγοριῶν.*

Συμπλίκιος μέγ' ἄξιμα κατηγορίασι φαάνθη,

lia, corona eras gratiarum, vitæ jucunditas.

Sed te longa patria, conjuge et liberis, fatiōm
 mortalibus funestum duxit ad inferos.

Rex Christe, sapientiæ tuæ vestigia non explorabo
 ut ossa ex Asia tue nutu transferas,

Ut olim ex Ægypto ossa famuli tui Joseph; ut au-
 tem animam in cælestibus thronis tuis colloques.

12. *In Ascensionem.*

E cælo descenderat, in cælum rursus tendit ut
 Deus, cum homo sit, utrumque ad Deum uniens.

13. *In Aristotelem.*

Mentem mens descripsit, naturam natura; Ari-
 stotelem dico, ut horum terminum.

14. *In Platonem.*

Animam proclamans immortalem Plato, reliquit
 gloriam in vita immortalem.

15.

Plato ille celebris mentem amplificans ut ampli-
 cavit animæ magnum dogma, ampliozem in omnem
 terram gloriam præstitit.

16. *In sanctum Gregorium theologum.*

A Deo inspiratus est Syrus, multis doctrinis in-
 structus Phœnicus, Cappadox autem utrumque et
 utroque majus habet.

17. *In Simplicium decem categoriarum interpretem.*

Simplicius magnum categoriis impulsus dedisse

¹² Leg. κατέπλετο.

A Ἐκδὸς (sic) κατηγορίας λύσεν Ἀριστοτέλους.

ιη'.

Συμπλίκιος μέγα φῶς φύσιος περὶ κύκλον ἀνῆψε,
 Νοῦν δὲ γ' Ἀριστοτέλους εὗρεν ἀριστοπένως

ιβ'. *Εἰς τὰς ε' φωνὰς καὶ εἰς τὰς ε' κατηγορίας.*

Μόλις διαδράς τῶν σοφιστῶν τὰς θίκας,
 Σοφοῖς δὲ μᾶλλον προσθαλὼν ὥς ἡμέροις,
 Φωνῶν ἐπλήσθην καὶ κατηγορημάτων.

Οὐκ ἔστιν, ἔστι, πρὸς τι, ποῖον, ποῦ, πότε,

Πάσχουσι, δρῶσιν ὡς θέλουσι μυρία.

Στρέφουσι πάντα, συγχέουσι τὰς φύσεις.

Ὡς ἐξ ἐαυτῶν πλάττουσι τραγελάφους,

Τὸν οὐρανὸν, γῆν· τὸ ξύλον φασὶ λίθον·

B Ἵλην ἄμορφον, εἶδος ὕλην οὐκ ἔχον.

Κόσμους ἀπείρους, ιδέας πρὸ τῶν ὄλων.

Οἱ τῆς Στοᾶς βάλλουσιν Ἀκαδημαίων·

Πύρρωνας οὗτοι, πάντας ὃ Σταγειρίτης·

Ἄλλοι δὲ τοῦτον, Φοίνικες τε καὶ Σύροι·

Τίς νοῦς τοσαύτας ἐνστάσεις διαδράμοι,

Ἔθνη τοσαῦτα, καὶ φάλαγγας δυσμάχους,

Γινῶναι τὰ κρυπτὰ τῶν ὄλων ζητῶν βάθην,

Καὶ τῶν σαφῶν τις ἔσχε φρυμὸν αὐτίκα·

Ἐν γνώσεως φῶς, Χριστέ μου, σὺ μοι μόνος·

Γινῶσις τελεία, μᾶλλον εἰδέναι μόνον

Σὲ δημιουργὸν οὐσιῶν, χρόνων, τόπων,

Ἀρρήτων ὡς ἀληπτων ἔν τε καὶ τρία.

Ἀφαις τὰ πάντα τοῦτο καὶ μόνον λέγω.

C visus est; categorias Aristotelis publicando solvi.

18.

Simplicius magnus naturæ peritus lucem circum
 diffudit; mentem Aristotelis invenit optimis labori-
 bus.

19. *In quinque vocales et decem categorias.*

Vix perspicuens sophistarum sententias, ad phi-
 losophos autem potius accedens ut faciles, vocibus
 repletus sum et categoriis. Non est, est, ad quid,
 quale, ubi, quando; ut patiuntur, agunt, volunt
 innumera. Omnia subvertunt, confundunt naturas,
 ut ex se fingant hircu-cervos; cælum, terram;
 lignum, petram dicunt, materiam sine forma, for-
 mam sine materia; mundos innumerabiles, ideas
 universis anteriores. Qui e porticu sunt Acade-
 miam impugnant; isti Pyrrhonæos, omnes Stagi-
 rita; alii autem illum, Phœnices et Syri. Quæ mens
 tantas lites percurreret, tot gentes, et phalanges
 inimicas? Quærebam cognoscere occultas profun-
 ditates universorum, et quis potuerit tandem cla-
 ras res obscurare. Unum cognitionis lumen,
 Christe, tu mihi solus es; cognitio perfecta potius
 est scire solum te creatorem substantiarum, tem-
 porum, locorum, ineffabilem, incomprehensibilem,
 unum et tres; omnia mittens hoc quidem solum
 loquor

κ'. *Εἰς τοὺς φιλοσόφους.*

Τρεῖς σοφίης πολυῖτορος ἔκκριτοι ἀστέρες οἷοι
Ἐνθέμενοι βίβλοις ὄλβον ἀπειρέσιον.
Ἀργύτας ἤρξε, Πλάτων πλάτυνε, τέλος δ' ἐπὶ παῖσι
Ὡς ἔτυχε κληθεὶς θῆκεν Ἀριστοτέλης.

κα'. *Εἰς τὰς τῶν Ἰθέρων ἀρπαγὰς.*

Οὐ Σκυθικὸν πῦρ ἀλλ' Ἰθερικὴ βία
Πρὸς τὴν Ἐφάν νῦν κλονεῖ τὴν Ἑσπεραν.
Γῆς τοῦτο σεισμοί, τοῦσδε φαῦσις ἀστέρων
Καινῶν ἐδῆλου μάκετις γῆ. Τί Σκύθαις
Μέμψη ματαίως ὀππότε' ἂν τοὺς συμμάχους
Τοιαῦτα δρῶντας καὶ φίλους τοὺς σοὺς βλέπει²⁰ ;
φίλους

κβ'. *Εἰς τοὺς Βουλγάρους.*

Κατὰ Σκυθῶν πρὶν συμμάχους, νῦν δὲ Σκύθας,
Λήψοισθε θρόνους, συμμάχους πρὸς τοὺς φίλους
Σκιρτᾶτε καὶ κρατεῖτε, φύλα Βουλγάρων,
Καὶ σκῆπτρα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν
Κρατεῖτε καὶ φορεῖτε, καὶ φοινικίδας
(ζήτησον στίχον ἕνα)
Μεταμφιάσει καὶ ξύλοις τοὺς αὐχένους
Μακροῖς συνίξει, καὶ κυφῶσι τοὺς πόδας.
Ξανθεὶ δὲ πολλαῖς νῶτα καὶ τὴν κοιλίαν.
Ἄνθ' ὧν ἀφέντες δημιουργεῖν,
Τούτους φορεῖν τολμάτε καὶ φρονεῖν μέγα.

κγ'. *Εἰς τὴν νοσητὴν οὐσίαν.*

Ζητῶν ἀπεῖπον τὴν νοσητὴν οὐσίαν.
Τίς ἐστὶν αὕτη, πῶς δὲ τέμνει τὰς δύο,

20. In philosophos.

Tres sapientia egregia conspicui, velut sidera, libris pretiosum thesaurum commiserunt. Archytas imperavit, Plato amplificavit, Aristoteles perfectionem in omnibus, ut nomen ejus feliciter sonat, imposuit.

21. In Iberorum vastationes.

Non Scythicus ignis, sed Iberica violentia versus Orientem nunc Occidentem fugat. Hoc terræ motus, et illos stellarum novarum fulgor ostendebat terræ. Quid Scythas incusas immerito, cum socios talia agentes, et amicos tuos vides?

22. In Bulgares.

Contra Scythas. nuper socios, nunc vero Scythas sumeritis, Thraces, socios et amicos. Exsultate et plaudite, Bulgarorum tribus, et sceptrum et diadema et purpuram possidete et gestate, et croceas togas. . . . . (Deest unus versus).... vestitum mutabit, et lignis longis colla alligabit, compedibus pedes; multisque lacerabit terga et ventrem; ideo operari cessantes. hos sustinete præ se ferre et cogitare superba.

23. In intellectualem substantiam.

Quærens intellectualem substantiam desperatus

²⁰ Sic. ²¹ Leg. vid. τὰς π. δ. γε δράσεις.

A Ἀσώματον καὶ σῶμα; πῶς δ' ἄμφω μόνῃ
Ἐχούσα τῶν δυοῖν δὲ μηδὲν τυγχάνει;
Πῶς πάντα δ' ἐστὶν, ἔστι πάντων δ' οὐκέτι;

πλ
κδ'. *Εἰς τὸν κομῆτην*

Ἄνω κομήτης ἔφλεγε τὸν αἰθέρα,
Κάτω κομήτης πυρπολεῖ τὴν Ἑσπέραν.
Ἀστήρ ἐκαῖνος σύμβολον τοῦ νῦν σκότους·
Ἐκαῖνος ἡμεροῦτο φωτὶ Φωσφόρου.
Ἄλλ' οὗτος ἦφθη τῇ δύσει Νικηφόρου.
Τυφῶς ὁ δεινὸς οὗτος ἐξ ἀλαστόρων
Τὰ πάντα πιμπρᾷ· ποῦ βρυχήματα κράτους
Τοῦ σοῦ, στρατηγέ, τῆς ἀνικῆτου Ῥώμης;
Φύσει βασιλεῦ, πράγμασι νικηφόρε,

B Μικρὸν προκύψας τοῦ τάφου, βρύξον, λέον,
Διδαξὸν οἰκεῖν τὰς ἀλώπεκας πέτραις.

κε'. *Ὅρος τῶν δυνάτων.*

Ἐκαστον εἶναι τοῖς σοφοῖς τοῦτ' οὐσία·
Ποσὸν δὲ, μέτρον κἀριθμὸς, ῥοπή, βάρος·
Τὸ πρὸς τι δ' ἐστὶν ἢ πρὸς ἄλλο τι σχέσις·
Ποῖον, χαρακτήρ, εἶδος, ἢ τοιουτότης·
Ποῦ συμβεβηκὸς τοῦ τόπου, ποτὲ χρόνου·
Ποιεῖν τὸ τι δρᾶν, εἴτε νοῦν, εἴτε οὐσίαν·
Πάσχειν δέχεσθαι τῶν παρ' ἄλλων δὲ δρᾶσαι²¹.
Κεῖσθαι, κλίσσις τι ἢ θέσις τῶν κειμένων,
Ἐχειν ἕκαστον οὐπὲρ ἐστὶ τὸ πλεον.

κς'. *Εἰς τὴν γνωστικὴν καὶ πρακτικὴν φιλοσοφίαν.*

Θεωρίας τις ἄκρον ἢ μοναρχίαν,

C sum; quæ est ista? quomodo dividit hæc duo, corporale et incorporale? quomodo autem utrumque sola habens nihil utrique participat? quomodo omnia est, et nihil omnium est?

24. In cometam.

Supra inflammavit æthera, infra cometas incendit Occidentem. Sidus illud signum est tenebrarum, blandius efficitur lumine luciferi, sed hoc inflammatum est in obitu Nicephori. Fumans hoc sævum ex ultione divina omnia consumit. Ubi rugitus tuæ potestatis, dux invictæ Romæ? natura rex, rebus gestis Nicephore; brevi in sepulcro jaces, rugi, leo, doce vulpes rupibus inhabitare.

25. Definitio entium.

Unumquodque esse, id philosophis substantiæ dicitur, quantitas, mensura, numerus, vis, pondus; ad quid est, vel ad aliud est habitus, qualitas, character, species et talitas, modo adjunctum loci, modo temporis; facere quid operatur, sive meus, sive substantia, pati, excipere ab aliis actiones, subjici, inclinatio, aut positio subjectorum, unumquodque habere id quo tamen majus existit.

26. In Gnosticorum et Practicorum philosophiam.

Theoriæ summa est quæ sit monarchia, quid sit

Τὴν πράξεω; ἡ κράσις ἀρετῶν ὅλη.

Μίσει δὲ γυνώσις, δευτέρων ἡθῶν νόμοι,
Δυσὶν ἐκείνων ταῦτα βαθμίδες δύο.

Μιᾶ δ' ἐκάστη καὶ συνάμφω καὶ μόλις.

κζ'. *Εἰς Σιμπλίκιον.*

Ῥήτωρ ὁ Σιμπλίκιος ἡ φιλόσοφος;

Ἄμφω δοκεῖ μοι, καὶ μὰ τοὺς λόγους ἄκρος.

κη'. *Εἰς Πορφύριον.*

Ὁ Πορφύριος λευκὸν Ἀριστοτέλους

Τὸ πορφυροῦν ἔδειξε ὡς γνῶσεως βάθος.

Ὅρνις περὶ τὸν πῦρ δὲ κοῦφον τὴν φύσιν.

Ἀνωφερῆς δὲ νοῦς ἱαμβλίχου πλέων,

Εἰ μὴ τιθεῖ τις οὐσίας ἀσωμάτων.

Τὰ τοῖς σοφοῖς δοκοῦντα τῶν ὄντων γένη,

Ἐλεγχέτω τὸν ἄνθρωπον ὁ μήπω λέγων,

Ἱαμβλίχος ἄκρατος ὢν νοῦς καὶ μόνον.

Ὅς σου τέθηπα τὴν φύσιν Σύρος, Σύρε,

Εἴης δὲ πιστὸς, τοῦ Σύρων Χριστοῦ γένους.

Σοφῶν τοσαῦται τῶν παλαιῶν αἰρέσεις,

Πυθαγόρειοι, Στωϊκοί, Παρμενίδαι,

Κυρηναϊκῶν ἑσμὲς, οἱ τῶν Μεγαρέων,

Χορὸς Πλάτωνος, οἱ τε τοῦ Περιπάτου.

Ἐπικούρειοι, Κυνικοί, Πυρρώνιδαι,

Δεκάς τελευτῶν δέκα στύλοι γενῶν.

κθ'. *Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*

Ζῆς καὶ θανοῦσα· ζῶσα τίς τεις, Παρθένος.

λ'. *Εἰς τὴν ἀποδημίαν.*

Τρῶες μὲν καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες,

ista conjunctio operationis virtutum: media autem C
gnosis, secundorum morum leges, duorum horum
fundamenta hæc duo. Uni autem cuique utrumque
ægre etiam convenit.

27. *In Simplicium.*

Rhetor Simplicius an philosophus? Utrumque
mihi videtur, et certe sermone summus.

28. *In Porphyrium.*

Porphyrius candidum Aristotelis scientiæ pro-
fundum, purpureum ostendit; avis alata est, et
ignis subtilis natura; sublimis autem magis Jam-
blichus mens, nisi quis statuat incorporeales substan-
tias. Quæ philosophis visa sunt entium genera esse
convincent virum, ne loquens quidem, Jamblichus qui
pura mens et nihil aliud est.

Qui tuam naturam Syrus miratus sum, o Syre,
sis autem fidelis, Christus e Syrorum genere est.

Philosophorum veterum tot sectæ, Pythagoræi,
Stoici, Parmenidæ, Cyrenaicorum turba, Megarei,
Platonis cohors, Peripatetici, Epicurei, Cynici,
Pyrrhonidæ, decas perfecta, decemplicis generis
columnæ.

29. *In dormitionem Deiparæ.*

Vivis vel mortua, vivens, Virgo, paries.

30. *In abscissum suum.*

Troes et Græci in invicem ruentes, unius cor-
poris causa decem annis ceciderunt.

ἢ Prius erat ἔδουξ. ἢ Ἄν ἀκαδημίαν?

A Σώματος οὐνεχ' ἐνὸς εἰς δέκ' ἐπιπτον ἔτη.

Οἱ δὲ σοφοὶ καὶ ῥήματος ἡ καὶ γράμματος οἶον,

Μάρναντ' εἰς ἐτέων καὶ χιλιῶν δεκάδας.

Ἀλλὰ τ' ἐμ' ἐκ βελάνων Θεοῦ ἔξελεν, ἐκ τε κυδοιμοῦ,

Ἐς Τριάδος γυνῶσιν, ἐν Τριάδος με φάει.

Καὶ συλλογισμοὺς καὶ λογισμοὺς καὶ λόγους.

Χαίρειν μακρὰν φράσας τις, εἰς Θεοῦ γινωσκέτω.

Ἀναρχὸν ἀρχῇ, πνεῦμα, φῶτα τὰ τρία.

λα'. *Εἰς τὸν ἄγιον Κήρυκον ἱσταμένον μέσον τῶν
ἀμπέλων.*

Ὡς εὐγενές τι κλῆμα μάρτυς ἀμπέλου,

Χριστοῦ φανείς, ἑστηκας ἀμπέλων φύλαξ.

λβ'. *Εἰς τὸν ἄγιον Βλάσιον.*

Ὡς μόσχος ἡδὺς θρεμμάτων Ἐκκλησίας

Βοῶν ἐτάχθης, Βλάσιε, φρουρὸς μέγας.

B λγ'. *Εἰς τινὰ καταλθόντα εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀγρο-
κισθέντα.*

Οὐ βαρβάρων γῆν, ἀλλ' ἰδὼν τὴν Ἑλλάδα,

Ἐδαρδαρώθης καὶ λόγον καὶ τὸν τρόπον.

λδ'. *Εἰς δρόκον τὸν Ὀλυμπον.*

Τὸν οὐρανὸν μὲν, ἄγγελοι, βροτοὶ, χθόνα,

Ἄμφω δὲ κοινὸν ὡς δρόκον γῆς καὶ πόλον.

Ὀλυμπον ἔσχον, πείθομαι μίξιν βλέπων.

Ὅς καὶ θεοὺς Ὀμηρος, ὡς δοκῶ, λέγων,

Κοιτὴν ἀφῆκε πᾶσι τούτων ἑστίαν.

Προφητικῶς Ὀλυμπον εἶπε τὸν πόλον.

λε'. *Εἰς τοὺς βασιλικούς στεφάνους τῆς χειρὸς
αὐτοκράτωρ Ἰωάννης.*

Ἐδραυσεν ἐχθροὺς δεξιὰ σὴ, Χριστέ μου.

Philosophi autem verbi aut litteræ unius causa,
pugnauerunt annorum decem millibus.

Sed me Deus e telis eripuit, procul a tumultu, in
Trinitatis cognitionem, et in Trinitatis luce me
posuit.

Et syllogismos, et argumentationes, et verba
valere multum dixerit aliquis; unus Deus noscatur,
sine principio principium, spiritus, tribus lumini-
bus constans.

31. *In sanctum Cerycum in medio vinearum stantem.*

Ut nobile quoddam sarmentum vineæ Christi,
martyr visus es, stas vinearum custos.

32. *In sanctum Blasium.*

Ut egregius vitulus Ecclesiæ gregis boum con-
stitutus es, Blasi, magnus custos.

D 33. *In quendam ingressum in Græciam et sylve-
strem factum.*

Non barbarorum terram, sed Græciam cum vi-
deris, barbarus factus es et sermone et moribus.

34. *In montem Olympum.*

Cælum quidem, angeli; terram, mortales; ambo
vero simul habebant ut terræ montem et cælum
Olympum; credo confusionem cernens: quos enim
deos Homerus, ut reor, dicit, communem omnibus
horum sedem reliquit, prophetice Olympum cælum
vocans.

35. *In regales coronas manus imperator Joannes.*

Contrivit hostes dextera tua, Christe mi. Christi

Χριστοῦ δὲ τοῦ σου δεξιᾶς ἐστεμμένης,
Σοὶ πᾶς προσάπτει τῶν προτροπαίων τὴν χάριν.

λς'. *Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος.*

Νοῦς ὢν μέγιστος, σαρκὸς εὐληφας πάχος ·
Ταύτην γράφω νῦν, τὴν δ' ἄνω φύσιν αἰθώ,
Οὐ χερσὶ γραπτὸν, οὐ περιγραπτὸν τόπων.

λζ'. *Εἰς τὸν ἁγίον Ἰωάννην τὸν Ῥοδανθίτην* ^{αα}.

Ἦν λευκὸν, ὡς ἔφησαν ^{αβ} Ἕλληνες πάλαι,
Ὁ νῦν ἐρυθρὸν Κύπρις ἤνθισε ῥόδον.
Ἦν, ἦν ῥοδανθοῦς ^{αγ}, καὶ πάλιν λευκὸν ῥόδον
Ἰωάννης τὸ θαῦμα τῆς οἰκουμένης.
Οὐδ' ἦν ἐρυθρὸν φοινίκων ἐξ αἱμάτων,
Οὐδ' εἶχεν ὀδμὴν ὀρθοδόξας μύρον.
Ἄλλ' ἦν δυσώδους ἐν μέσῳ βίβην τόπου,
Ὡς ἐκ ῥοδωνιδῶν περ ἐκ τῆς πατρίδος,
Αἰσχυρῶς βιασθὲν χερσὶ τῆς δοῦλης Ἄγαρ.
Τὸ δ' ἄνθος ἤνθει καὶ βεβορβορωμένον.
Ἄλλ', ὦ φυτουργὲ καὶ γραφεὺ τῶν ἀνθέων,
Τὸ κάλλος οὐκ ἤνεγκας ἡρημαμένον ·
Νεύεις δὲ, καὶ σὸς εἶχε λειμών τὴν χάριν.
Καὶ δὴ μυρίζεις πιστεύς σου τῷ μύρῳ,
Καὶ φοινικῶν δεικνύεις παρ' ἐλπίδα,
Ἐξ αἱμάτων τὸ χρῶμα, πλὴν αὐτοβρύτων.
Κρεῖττον χρόνου τὸ βάμμα παντὸς καὶ πάθους,
Ὁδμὴ ῥέουσα μὴδ' ἀπορρέουσά πω.
Τοῦτο βλέπων ἤρπασε γῆθεν καὶ πόλος.
Ὁ γῆς δὲ μᾶλλον Δεσπότης σὺ καὶ πόλου,
Παρ' αὐτὸν ἰστάς τὸν φαινόν σου θρόνον.

vero tui dextera coronata, tibi omnes afferunt vi-
ctoriarum gratiam.

36. *In imaginem Salvatoris.*

Mens maxima cum sis, carnis sumptuisti molem :
hanc nunc describam, sed supernam naturam
adoro, non manibus describendam, non loco cir-
cumscribendam.

37. *In sanctum Joannem rosam-gerentem.*

Alba erat, ut dixerunt olim Græci, quam nunc
rubram Cypria rosam florere fecit. Ecce erat ro-
sam-gerens, et rursus alba rosa erat Joannes orbis
admiratione. Non erat rubra e rubro sanguine, non
habebat odorem orthodoxiæ suavem. Sed erat fe-
tidæ avulsæ in medio loci, ut e rosario, nempe e sua
patria, turpiter erepta manibus servæ Agar. Flos
autem florebat vel cœno immersus. Sed, o creator
et pictor florum, pulchritudinem non sustinisti ita
deperitiam. Jubes, et tuus habuisti hortus gratiam ;
et fragrare facis fidei odore, et rubrum colorem
per spem præstas, e sanguine colorem, vel non
spontæ fluens ; liquorem tempus omne et dolorem
vincentem, unguentum fluens et pondem diffuens.
Hoc cernens cœlum e terra eripuit ; et tu cœli et
terræ Dominus, juxta splendentem statuisti tuum
thrōnum.

Leprosus, cæcus, mortuus eram, Christe mi,

Α Λεπρὸς ^α, τυφλὸς, πέφυκα, νεκρὸς, Χριστέ μοι,
Ὁμοῦς κεκυφώς, καρδίαν, νοῦν, καὶ λόγον.
Ἐγείρε πάντα, σοὶ μόνῳ ζῶ, σὸς δ' ἔφυ.

ἄλλος τ' ἔδους ἄγριον οὖμα

Θυμὲ τάλας, τί πέπονθας ; καὶ ὅσα καὶ ὅσον οὖμα
Εἰς χρόνον ἐξ ἡδῆς ἐς βίωσιον δύσιν ! [μόγησας ^{αα}

Ὦλετο μὲν σοὶ καὶ φῶς, ὦλετο καὶ μένος ἐσθλῆν,
Ὦλετο δ' ἡλικίη, χεὶρ δὲ λείλοιτε κρᾶτος.

Πᾶσαν δ' ἀμφοτέραις ἀρύθουσι πακαργέας ἀσπί,
Γείτονες, ὅς κ' ἐθέλοι πετῆσιν ἐμοῦ βίωτου.

Πάσης δὲ σκοπὸς εἰμὶ πακῆς γλώσσης · θάπην, αἶψα
Εἰς ἔτ' ἐμὴν κραδίην ἰοβολοῦσι. Τάλας !

Τῶν πάντων, οὐ τόσσον ὁδύρομαι, ὅσον ἐνός περ
Αἰῶνα τρομέω ἀμφιπεπερχόμενον.

Οὐδέ τί μοι περικένται, μαφιδίως δ' ἀλλάτταμαι,

Β Ἄλγιά τε στοναχάς, κήδεα μοῦνα φέρων.
Ἀμπλαχιῶν τ' ἐπὶ τοῖς πόρτον πολυειδέα ἄγνη,
Οἷς μόνοις πλουτῶ πλουτῶν ἀπειρίσιν.

Σὴν τε δίκην τρομέω καὶ τάρταρον ἡρέοντα,
Καὶ φλόγα τὴν σκοτίνην καὶ ὀφείων θάπην ·

Ἐγγύθι τῆς Σκύλλης ^{αβ} χαλεπὴ παρίστανται Χάρυβδι·

Ἀμφοτέρω τρομέω, καὶ βίον ὡς θάνατον.

Ἀλλά μ', ἀναξ, ἐλάαιρε, καὶ ἀμφοτέρωθι σώσω,
Ἐνθεν ἀναστήσας εὐδίων εἰς λιμένα.

Ἡ με φέρειν φορέοντα δίδασκον, ὅπῃ τί γε βούλει,
Ῥήματα πάντα φέρων, πάντα χαλινὰ φέρει.

Θυμὲ τάλας, τί πέπονθας ; ἀνέγρεο, μὴ σε χαλῆς
Δαίμων ὁ ζωῆς βάσκανος ἡμετέρης ·

Μὴ σ' ὑπνώοντι, ζιζανίων σπόρον ἐγκαταμίξῃ,

humeris inclinatus, corde, mente et sermone. Ex-
cita omnia, tibi soli vivo, tuus quoque fio.

Miser anime, quid passus es et quanta, et quale
ulcus habuisti in tempore ex juventute ad vitæ fi-
nem !

Periit quidem tibi nitor, periit egregia virtus,
periit ætas, manus quoque robur perdidit.

Omnem autem utraque manu hauriunt improbi
cives, vicini, ut quisque vult, vitæ mez substantiam.

Omnis autem malæ lingue scopis sum. Mortuus
sum, et isti in pectus meum, heu ! tela jaciunt.

Omnibus non tantum cretior, quantum unius ti-
meo æternitatem me manentem.

Nihil mihi superest, frustra oborto, dolores, gemitus,
et curas solum habens.

D Culparum ad hæc onus, multiplices augores, qui-
bus solis immensam copiam possideo.

Tuam vero sententiam timeo ei tartarum tene-
brosam, et flammam obscuram, et serpentium aban-
dantiam.

Juxta Scyllam funesta adstat Charybdis ; atram-
que timeo, et vitam velut mortem.

Sed mei, o rex, miserere, et utrinque me salva,
inde adducens in tranquillum portum.

Vel me sustententem sustinere doces, sicut vis ;
verbo omnia ferens, frenas cuncta feras.

^{αα} Leg. vid. ῥοδανθίτην. ^{αβ} Prius erat ἔφησαν. ^{αγ} Leg. vid. ῥοδανθοῦς. ^{αδ} λεπρὸς (sic). ^{αε} In marg. εἰς ταυτὸν. ^{αζ} Ὁμοῦς ἀργαλέοις κήδεσσ' ἀνιστάμενον οἷδ' ἂν πέπονθας καὶ ὅσα καὶ ὅσον οὖμα μόγησας. ^{αη} Cod. σκύλλης.

Ἦ κ' ἀρετῶν σκεδάσῃ πλοῦτον ἀπειράσιον.
 Θυμὲ τάλαν, τί πέπονθας; ἀνέγρεο, οἷδας ἀπειλὰς
 Δεσποτικῶν στομάτων, ὀκναλείαις κραδίαις.
 Θυμὲ τάλαν, τί πέπονθας; ἀνέγρεο, μήπου τι κλείσῃ
 Οὐρανίους θαλάμους Νυμφίος ἐξαπίνης.
 Ἔγρεο, θυμὲ τάλαν, καὶ ἴστασο, καὶ γόνυ κάμπτε,
 Δάκρυα θερμὰ χέε, μύρεο σὰς ἀνίας.
 Παθί μοι, πανθίας βασιλεῦ, ἦλιε δόξης·
 Παθί, κοσμοφόρε ²⁰. Παθί, οἰκτοπάτορ·
 Ἢλיתον ἐκ γενετῆς, ὅσα ψάμμαθός τε, κόνις τε.
 Ἦδ' εἴ νῦν λαλείω, οὐδὲ πνέω καθαρὸν.
 Ἀλλ' Παθί τὸν κατὰ θέσφατον οἶκτον, Παθί,
 Παθί, πόλλ' ἀνέτην, ἔξια δ' οὐδὲ τάδε.
 Ἀμπλακίων φορυτοῦ, καὶ αἰσχεὸς ἡμετέροιο
 Τολμήσω μῦθον, οὐδὲ φλόγες σκότιαι,
 Οὐδὲ μυχοὶ χθόνιοι καὶ δαίμονες ἀγριόθυμοι,
 Οὐδέ γ' ὅλη κελθὶ τῆς κακίης βάσανος.
 Τήνδε λίπω μετέπειτα καὶ ἔσομένοισι πυθέσθαι
 Στήλην ὑμετέρης ἐγγραφον ἀφροσύνης.
 Εἴδῃσι ταῦτα χαράσσειν αἰδέομαι. Τί δὲ μῆναι
 Γλῶσσαν εἴκοι πάλιν ῥήμασιν αἰσχροβόλοις;
 Αἰδέομαι γῆν, οὐρανὸν, ἥερα, ἥλιον, ἄστρα,
 Νύκτα, φῶς, χόρους πάντας, ἅπαντα δόμον,
 Ἄλλοις μὲν παράκοιτις, τέκνα, φίλοι, θρόνος αἰπύς,
 Τερπικλῆ βίβλου, χρυσοφόρος σπατάλη.
 Ἀνδραπόδων ἐμοὶ ²¹, δόμοι, ἄλσεα, γυνῶσις ἀνάκτων,
 Οἷς φρονέουσι φίλα καὶ λαλείουσι φίλα.
 Αὐτὰρ ἐμοίγε θεὸς μόνος ἥλιος, δόλος ἀπειρών,

Miser anime, quid pateris? excitare, ne te vexet
 dæmon vitæ nostræ inimicus;

Ne tibi dormienti zizaniorum semina immisceat,
 vel virtutum dissipet abundantem copiam.

Miser anime, quid pateris? excitare, noscis mi-
 nas Domini oris in corda dubitantia.

Miser anime, quid pateris? excitare, ne tibi clau-
 dat subito sponsus coelestes thalamos.

Surge, miser anime, et sta, et gēna flecte, fletus
 ardentē funde, tuos dolores lacrymis stilla.

Propitiare mihi, clementissime rex, sol gloriæ,
 propitiare, mundi rector, propitiare, lacrymarum
 pater;

Peccavi ab ortu, quantum arena est et pulvis.
 E: etiam nunc nihil loquor, nihil cogito purum.

Sed propitiare per evangelicas tuas lacrymas,
 propitiare, multa sustinui, sed hæc non sunt digna.

Culparum sordes, nostrumque opprobrium au-
 dēbo expromere; non flammæ tenebrosæ,

Non terræ abyssi et dæmones truces, non omne
 illuc nequitie supplicium.

Cessem autem postea et a futuris interrogare de
 columna nostræ dementiae inscriptionem ferente;

Figuris hæc depingere erubesco, quid autem
 deceat linguam rursus describere verbis nocenti
 vita delurpatis;

Metuo terram, cælum, aerem, solem, astra,
 noctem, lucem, cælus omnes, omnem domum.

A Ἐλπίς ἀμεμακτὴ ²², τέρψις ὅλη βίβλου.

Ἔγρεο, θυμὲ τάλαν, βλεφάρων ὑπνον ἔκτοθι πέμπε,
 Ὅργανα δοξολόγα κλίνει ἐκὰς ῥύπου.

λη'. Ὡς ἐκ τοῦ ἀγίου Δημητρίου.

Φεύγετε βορφαίαν καὶ δαίμονες, ἄλλα τε φύλα,
 Ἦν βάψας φορέω αἵμασι τοῖς ἰδίοις.

λθ'. Εἰς τὸν ληστήν.

Ὁ λωποδύτης ²³ πίστιν ἐνδὺς τῷ ξύλῳ,
 Τὰς τῆς Ἐδέμ νῦν ἐξεμύχλευσε πύλας.

μ'.

Τοῦ Δεσπότης τὸ κάλλος, ἦλιε, βλέπων,
 Φαίνεις τί λοιπὸν, ἢ λέγεις τρέχειν μόνος;

Βραχὺν δὲ τοῦτον ἐμπεριγράψειν τόπον

B Ὅρξ δραμόντα δυσμύθεν πρὸς τὴν ἔω.

Ὅρξ πάλιν τρέχοντα ταύτης πρὸς δύσιν,
 Καὶ τοῖς ὄπλοις φλέγοντα καὶ πρὸ τῆς μάχης.

Καὶ σὲ γνόφος μὲν καὶ θύελλα καὶ νέφος
 Μικρὸν καλύπτει καὶ διασπᾷ πολλάκις.

Οὗτος δὲ παντός ἐστι κρείττων καὶ πάθους.

Τοῖς ὅμμασι σὺ καὶ μόνος, ὃ καὶ λύχνος·

Οὗτος δὲ φαίνει τὸ πλεον ταῖς καρδίαις,

Καὶ πᾶν καθαίρει τῆς ἀθυμίας νέφος.

Οὗτος διαρκῆς γῆν καταυγάζειν ὄλην,

Μᾶλλον δὲ καὶ σὲ καὶ τὸν ἀστέρων κύκλον,

Αὐτὸν δὲ μᾶλλον οὐρανοῦ τὸν Δεσπότην

Τυχῆς τε κάλλει καὶ τρόποις καθυδύναει.

Allis conjux, natī, amici, alta sedes, jucunditas
 vitæ, aurea molliities,

Servorum catervæ, domus, luci, regnum cogni-
 tio, quibus grata cogitant et grata loquuntur.

Sed mihi Deus solus est sol, immensa possessio,
 spes inconcussa, jucunditas omnis vitæ.

Sorge, miser anime, somnum procul a pupillis
 mitte, organa laudem sonantia

38. *Ex sancto Demetrio.*

Fugite gladium, dæmones et alia genera, quem
 fero tinetum proprio sanguine.

39. *In latronem.*

Latro fidem cum statuisset in ligno, nunc portas
 Eden aperuit.

40.

D Domini pulchritudinem videns, o sol, fulgesne
 amplius, vel solus currere dicis? Brevem hunc cir-
 cumscribere locum vides currendo ab occasu ad
 auroram; vide rursus ab aurora ad occasum cur-
 rentem; et armis vel ante pugnam ardentem. Et
 te quidem procella, nimbus, et nubes paulo abscon-
 dit et tollit sæpius. Ille autem omni superior est
 fortuna; tu solum oculis, quod et lucerna, fulges;
 ille autem maxime cordibus fulget, et omnem ve-
 cordiæ nubem amovet. Ille potens est terram uni-
 versam illuminare, imo etiam et te et astrorum or-
 bem; quinimo ipsum cœli Dominum, animæ pul-
 chritudine et moribus delectare.

²⁰ Cod. κίσφορε. ²¹ Leg. ἐσμοί. ²² Leg. ἀμα:μκτῆ. ²³ Cod. λωποδύτ. cum ε superimposito.

μα'. Εἰς τὸν κυρτὸν Νικηφόρον τὸν βασιλέα.
 *Ἐξάστες λαοὶ θεόφρονα ἦνία τείνας,
 Τόσ' ἐπ' ἑτῇ Σκυθῶν Ἄρεα δῆσα μέγαν.
 Ἀσσυρίων δ' ἔκλινα πόλεις, καὶ Φοίνικας ἄρδην.
 Ταρσὸν ἀμαιμακίτην εἶλον ὑποζύγιον
 Νήσους δ' ἐξεκάθηρα, καὶ ἤλασα βάρβαρον αἰχμητὴν
 Εὐμεγέθη κραίτων ²⁶, Κύπρον ἀριπρεπέα.
 Ἀντολήν τε Δύσις τε ἐμάς ὑπέτρεσεν ἀπειλὰς,
 Ὀλοδοῦτης Νεῖλος, καὶ κραναὴ Λιβύη.
 Πίπτω δ' ἐν βασιλείῳις μέσοις, μὴδὲ γυναικὸς
 Χείρας ὑπεξέφυγον, ἀτάλας ἀδρανίης.
 Ἦν πόλις, ἦν στρατὸς, ἦν καὶ διπλὸν ἐνδοθὶ τεῖχος.
 Ἄλλ' ἔτεδν μερόπων οὐδὲν ἀκιδνότερον.
 μβ'. Εἰς τὸν ἄριστον Δημήτριον.
 Θεσσαλονίκης πρόμος ἵσταται οὗτος ἐν ὅπλοις.
 Ὅς δ' ἄοπλος νικᾷ, πῶς δταν ὅπλα λάβοι;
 Οὐχ ὅπλοις κρατέων σοφίης πρόμος ἐπλετο μάρτυς,
 Ἀμφοτέροισι ἀμύνων, θῆς φθόνον εἰς ἀνέμους.
 μγ'. Εἰς τὴν λάρνακα τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.
 Πέτρας; μέλι πρὶν, νῦν δὲ θαύματα βρῦει.

μδ'. Ἐνὸδια.

Σὺ πρώτη φύσεων ὁδὸς, ὦ Τριάς ὀλβιδώρε·
 Ἐκ σέθεν οὐράνιοι, θρόνοι, πλεκτὸν γένος ἀμφοῖν·
 Ἐκ σέθεν αἰῶνες, χρόνοι, οὐρανὸς, ἥλιος, ἀστρα·
 Ἐκ σέθεν ἀθανάτου ρύσις εἰκόνας ἤρξατο θνητῆς·
 Σὺ στάσιν ἀστατον ἦδὲ μὲν καράσας δινήσεις,
 Καὶ ξείνην τορνῶσας ἀταρπιτὸν ἀμφιέλισσιν

41. In dominum Nicephorum imperatorem.

Sex annis populi cum Dei prudentia frena obtinens
 tot annis Scytharum magnum bellum compressi.
 Assyriorum urbes dejeci, et Phœnicia penitus:
 Tharsum inexpugnabilem sub jugum redegei.
 Insulas autem purgavi, et barbaram victor expu-
 gnavi arcem validissimam, Cyprum egregiam.
 Orientalis occidens meas quoque reformidavit
 minas, divitiarum dator Nilus, et aspera Libya.
 Cado autem in medio palatio, neque mulieris
 manus effugi, heu miserum! debilis.
 Urbs erat, exercitus erat, erat quoque duplex
 interior murus; sed vere mortalibus nihil imbecillius
 est.

42. In sanctum Demetrium.

Thessalonicae dux statuitur ille in armis; qui
 sine armis vincit, quomodo si arma sumpserit?
 Non armis pollens sapientiae martyr dux exstitit,
 utroque protegens, invidiam in ventos mitte.

43. In urnam sancti Panteleemonis.

E petra mel prius, nunc miracula fluunt.

44. Enodia.

Tu prima naturarum via, o Trinitas beatitudinem
 largiens. Ex te cœli, terræ, genusque ambobus inhæ-
 rens. Ex te sæcula, tempora, cœlum, sol, astra; ex te

Α Οὐρανὸν ἐς κύκλον περιηγέα πάντοθε ναστὸν.
 Σοὶ δ' ἀντιτροχάει Φαέθων πόλιν ἄλλα τε νυκτὶς;
 Ὅμματα χρυσεόκυκλα ἀεῖδρομα ἄτροπα πολλὰ,
 Ἀπλανέες τε πλάνοι τε παλίντροποι, ὦ μέγα θαῦμα,
 Ἐκκεντροὶ, χθαμαλοὶ, ἐπίκυκλοι ἄλλοτε ἄλλοι·
 Σοὶ μήνι χαρίεσσα παλίντροφος οἶα τε νόμφη
 Νυμφίον ἀμφιχυθῆναι, σπεύδει ἥλιον αὐτίς,
 Ἢ δ' ἔποκουσαμένη φάος ἀντίον ἔδραμε, γοργή,
 Πάντα δ' εὐρύθμου σοφίης στάσις ἀστατος, οἶμος;
 [ἀπείρων.
 Σὺ χθαμαλοῖς, καὶ ὕστατα εἰς ἔτος ἡγεμονεύεις
 Πατράσιν ἡμετέροις. Ἀδραμὸς ἔτρεχεν εἰς γῆν
 Ἐκ γῆς ἀθλοφόρος· μέσφ' οὐρανὸν αὐτὸν ἀέρεθ.
 Ἀδραμίδαὶ λιπαρὸν πέδον ἔδρακον, ὕδατα Νεῖλου,
 Ὀψιγόνους ἡγήσατο ποτὶ γλυκὺ πατρίδος εἶδαρ.
 Β Ἐν πυρὶ καὶ νεφέλῃ, καὶ ὕδατα πικρὰ θαλάσσης
 Σχίσας ἐπικρατέω· ἀνά τ' ἔδλυσας ἐμπάλιν ὕδωρ
 Ἐκ στερεῆς πέτρης, καὶ ἡγεμόνευσεν ἀνύδρους.
 Σοὶ, μάκαρ, οὐτιδανός περ εὖν, ἀγῶ καὶ ἀκυκλός ²⁸
 Στέλλομαι ἐς τριάς τε καὶ αἵματα καὶ μύθον ²⁹ αἰνῶν
 Καὶ χαλεπὴν στομάτων λύσσαν καὶ ἄγρια φῦλα,
 Καὶ φθόνον ἀρχόντων καὶ ὄμματα μυρία λοξὰ.
 Ἐλθὲ τάχος πανίλαος, ἐλθὲ καλεῦντι,
 Θηρία τρέψαις, ὕδατα πῆξαις, ἄγρια φῦλα
 Κλίνεις ἐξ ἐνοπῆς, λήθεις ³⁰ πᾶσαν ἀταρπὸν.
 Χέλεια ποντίσεις δόλια, φθόνον ἀγχιον, αἰπύν.
 Πείσεις φῶρα κακόμητιν ³¹, ἀηδέας ἀστούς,
 Μισαρέτας, μισοεργούς, μισοφθόνους, μισάνδρας.

C immortali effluentia mortalis imaginis coepit. Tu
 immobilem stabilitatem et solam motui miscens,
 insuetam curvastiam viam cœlum amplexuram circulo
 circumducto et omni parte firmo. Per te vestigia
 relegit sol cœlo, et noctis oculi aureis circulis semper
 volventes, multique immobiles, fixi, et errantes rur-
 sum gyantes, o magnum prodigium! excentrici, ter-
 ram radentes, circulos invicem miscentes. Per te
 luna decora cursum relegens, qualis sponsa spon-
 sum amplexura, solem retro appellit, et supposita hu-
 mini adverso incedit rapida. Ubicumque bene com-
 positæ sapientiæ stabilitas immobilis, ut infinita.
 Tu terrestribus, et postremo in tempore nostris
 patribus præes. Abraham iter fecit e terra in terram
 præmium ferens, donec ad cœlum ipsam elevatus
 sit. Abramidae piugue solum viderunt, aquas Nili;
 eorum posteros attraxit tandem dulcis patriæ me-
 moria. In igne et nube, aquas maris amaras po-
 tenter dividens, et e contra aquam eduxisti e solida
 rupe, et per arida loca perduxit. Per te, felix, li-
 cet nullius pretii et infirmus ego sim, mitor, Tri-
 nitas, ad sanguinem, ad sævas pugnas, ad truce-
 m orum rabiem et feras gentes, ad invidiam principum
 et obliquos mille aspectus. Veni celeriter, miseri-
 cors, veni ad vocantem, feras avertas, aquas arceas,
 sævas gentes voce submittas, omne iter facile effi-
 ciens; labia confundas astuta, invidiam truce-
 m,

²⁶ Leg. Κρήτην. ²⁷ Leg. ἀκίχους. ²⁸ Leg. μύθον. ²⁹ Leg. λειψήνας. ³⁰ Cf. col. seq. B 7.

ἵ τ' μὲ φέρεις σὺν μητρὶ κρατὰν νεύμασιν ἐσθλοῖς, Α Τὴν σὴν χάραν τέθεικε τὴν πορνοκτόνον.

* Ἢ τε θάλοισ καὶ ὡς ἐθέλοισ, καὶ εὖ τε καὶ ὅσον.

μᾶ'. *Εἰς τὸν αὐτοῦ διδύσκαλον Νικηφόρον (1).*

Ἄμφω καλύπτει πράγματα, Νικηφόρε.

Λίθοι· τάφου, σέ· ζῶντας, ἀγνοίας λίθος.

μς'. *Τοῦ ἀγίου Θεοδώρου.*

Οὐτιδανὴ χεῖρ νεῦρα δ' ἀπέτμαγε, οἱ δέ μ' ἐς ἄθλα

Ἐν σταδίοις καλέουσι νίοι, καὶ ἔστακε πάντα

Δῆμος ὅλος φιλοκέρτομος, ἐς δ' ἐμὲν ὡς γλώσσας ὡ

Πικρὰς ἐντανύουσι, καὶ ὅμματα μυρία λοξά.

Ἀλλὰ γ' ἐμὸν κράτος λαθεῖ, μάρτυ, καὶ ἄπειο χειρὸς

Δεξιτερῆς, ἰθύνων ἐπ' ἄεθλα, καὶ ἄλγεα παύων.

Οἶσθα, μάκαρ, κέκμηκα, πανήλαος ἔλθε καλεῖντι.

μς'. *Εἰς τὸν ἀγίον Θεόδωρον τὸν Τύρωνα.*

Ἐκ φλογὸς εἰς φῶς ἔδραμες, ἐκ λιμοῦ ποτὶ νέκταρ,

Ἐξ εἰρκτῆς θαλάμους ἔδραμες οὐρανίους,

Ἐκ βασάνων πικρῶν πότ' ἄεθλα καὶ ἀφθίτα κάλλι.

Κοίρανον ἐκπρολιπών, μέγαν εἶδες ἀνακτα [Χριστόν.]

Ὅδ' ἐμὲ καὶ καμάτων καὶ ἀργαλίων μελεδωνῶν,

Ὡς καμίνου καὶ εἰρκτῆς καὶ βασάνων λιμοῦ τε

Καὶ Φαραὼ κακομήτιδος ἐξερύσειας, μάρτυς,

Δύσμορον ὀφέ περ ὅς καὶ ἐν ὠμῷ γήραϊ θῆκεν.

Οἷα παθὼν ἰδοῖς ἀγαθοῖς ἐπιμέμφεται οἶσθα.

μη'. *Εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.*

Ὡς πρὶν θανοῦσαν, λύχνε, νῦν κεκρυμμένην

Πηγὴν ἐλέγχων, οὕτω Χριστὸς θαυμάτων

inimicam; suadeas latronem vasrum, odio-
sos cives, virtutein odientes, laborem, homines.
Ita me agis cum matre potenti ad probos sensus,
qua velis et ut velis, et quod et quantum velis.

45. In suum magistrum Nicephorum.

Duo occultantur, Nicephore; tu, sepulcri lapide;
superstites, ignorantiae lapide.

46. Sancti Theodori.

Contemptibilis manus nervos resecuit, juvenes
vero me in stadio ad praelia vocant, et stat uni-
versus omnino populus convicia amans, in me lin-
guas acerbis intendunt, et mille obliquos oculos;
sed, o robur meum, propitius sis, martyr, et dex-
tera manu tange, ad praemia dirigens, et doloribus
finem imponens. Scis, o beate, laboravi, misericors D
veni ad vocantem.

47. In sanctum Theodorum Tyronem.

Ex igne in lucem transiisti, e fame ad nectar, e
carcere ad coelestes transiisti thalamos; ex acerbis
suppliciis ad praemia et incorruptibilem pulchritu-
dinem. Regem deserens, magnum vides ducem,
(Christum). Ita me quoque laboribus et molestis
curis, ut fornace, et carcere, et suppliciis, et fame,
et Pharaonis astutiis, eximas, martyr, qui miserum
vel aegram ad senectutem effecit. Qualia patiens
propriis bonis queritur, tu scis.

(1) Forte hic Nicephorus ille est qui scripsit Vitam Antonii Cauleae, patriarchae CP. († 901), quam
supra dedimus. EDIT. PATA.

ὡ Sic. ὡ Cod. γλώσσας. ὡ Leg. παθῶν.

μθ'. *Εἰς τὴν τιμὴν κεφαλῆς.*

Σὺ τῶν παθῶν μάχιρα, θαυμάτων βρύσις,

Φωνὴν ἀφῆκας. καὶ κεκομμένη πάλιν

Νῦν θαυμάτων βροῦν, καὶ κεκρυμμένη χάρα,

Ὅντως σὺ φωνῆς γλώττα καὶ φέγγος λύχνου.

ν'.

Λαλεῖς θανῶν σὺ, καὶ κρυβεῖς φαίνῃ, μάκαρ.

Σὺ φῶς ὄντως καὶ λόγου φωνὴ λύχνος.

να'. *Εἰς τὸν Χριστὸν ὑπνώτεστα ἐπὶ τοῦ σκάφους.*

Εἴ θεός, εἴ βροτὸς, ὑπνοῖς, ἀλλὰ καὶ εὐνασας οἶδμα

Ἵπνοῖς, ἔγρετο, ἔγρετο, καὶ σάλον εὐνασε πόντου.

νβ'. *Εἰς αὐτόν.*

Γῇ καὶ θάλασσα καὶ πόλος σὺ, Χριστέ μου,

Καὶ γῆν πατῶ σοῖς νεύμασι καθημέραν,

Καὶ τὴν θάλασσαν σῇ κυβερνήσει πλέω,

Τὸ τοῦ νοδὸς δὲ λαῖφος ἰστῶ πρὸς πόλον.

Ὅρῶ δὲ τὸν πλοῦν πνευμάτων ἐναντίων

Γέμοντα, καὶ δέδοικα τὰς καταιγίδας,

Καὶ τῶν παρῶν ὡς πέφρικα τὰς τρικυμίας,

Καὶ τῶν λογισμῶν τὸ κλυδωνιὸν τρέμω.

Ἠὼς οὖν περᾶσω καὶ τέμω τὸν ἄερα,

Καὶ τὰς τοσαύτας ἐνστάσεις διαδράσω;

Καὶ μὴ τοσοῦτον ναυαγῆσω καὶ πέσω

Εἰς ἔσχατον γῆς εἰς μυχοὺς τοῦ ταρτάρου,

Εἰ μοι γένοιτο χερσὶν οὐρανοστροφός.

48. In inventionem capitis Praecursoria.

Ut prius mortuum, lucerna, nunc absconditum
revelans fontem prodigiorum, ita Christus tuum ca-
put praestitit a meretrice caesum.

49. In egregium caput.

Tu passionum gladius, prodigiorum latex, vocem
amisisti, et iterum abscissus prodigiorum fons, et
absconditum est caput; vere tu vocis lingua, et
lucernae fulgor.

50.

Loqueris mortuus, et absconditus nites, o beate;
tu lumen vere et verbi vox, lucerna.

51. In Christum dormitantem in navicula.

Es Deus, es homo, dormis, sed fluctum sedans
dormis; excitare, excitare, et tumultum maris
seda.

52. In se ipsum.

Terra et mare et coelum, tu, Christe, mihi. Ter-
ram calco tuis praeceptis quotidie, mare tua gu-
bernatione navigo, mentis autem vela ad coelum
dirigo. Cerno autem navigationem ventis adversis
plenam, et metuo tempestates, et passionum horreo
fluctus, et cogitationum agitationes timeo. Quomodo
ergo pertransibo et aerem sulcabo, et tantas diffi-
cultates evadam? et quomodo non naufragabo et
non cadam in inferiora terrae et in abyssos tar-
tari? si mihi adsis gubernaculum manibus dirigens,

Εἰ πνεύματός σου τὸ περὶ τῶν ἱστίων
Πλήσας, πρὸς αὐτὸν ἰθύνεις τὸν σὸν θρόνον.
νγ'.

Ἡρίης στρατιῆς ἐπὶ πᾶσι φάσματα δεινὰ,
Βάσκανα, ἀγριόθυμα, δυσάντητα, αἰροπα πολλὰ
Αἵματος ἡμετέροιο λιλαιομένη κορέσασθαι·
Δαίμονες ὀπλοφόροι, σκοτοειδείς, ἀγριόμορφοι.
Τίς τάδε γηθήσειεν ἰδὼν; ἢ πῶς τε περήσει
Εὐπτερος, ὠκυπέτης, πυρόεις, ἀκράτητος, ἀμεμφής,
Ἄσπιλον, εὐγενέα, φαίδραν θεοειδέα μορφήν
Κάλλεος ἀρχετύπου καὶ κήδεος ἡμετέροιο
Πάντοθεν ἀστράπτων, ἔην θηούμενος αἰγλήν,
Δίδω ^α μὴ πάρος ἐν δειναῖς γενέσσαι δράκοντος
Βρώμα τάλας ῥιφῶ, πρὶν ἐς οὐρανὸν εὐρὺν ἀερθῶ,
Ἡ λαγόσι γῆς καὶ ἐς τάρταρον ἡρόντα,
Ἐνθα μόθος τε δνόφος καὶ ἀμαιμακίτου πυρὸς ὀρμή.
Ἄλλὰ μ', ἄν', ἐλέαιρέ καὶ εἰκόνα θεῖαν ὀδεύεις
Διξιτερῇ πόντ' Ὀλυμπον ἀνάρτροπον ἔνθα θόωκος,
Μακραίων, ὁ σός. Ἐνθα φεραυγία κάλλιμα πολλὰ
Ἐῖδα ἀστραπόμορφα καὶ ἀφθίτα εὐπτερα χρυσᾶ
Ἕμνοπόλοι κύδεος εὐδρομοὶ ἀγγελιῆται,
Οἱ σε περισκαίροντες ἐν καλέουσιν ἄνακτα.
Ἐνθα σύ μοι, Τριᾶς, ἀκρότατον φάος; ἀχρονον αἰεὶ
Αὐγάεις; σέλας, ἥδε μερίζεις ἥλιος ἄστροις.

νδ'. Εἰς αὐτόν

Ἄλλοις δυνάσται καὶ βασιλεῖς καὶ θρόνοι,
Ἄλλοις γυναῖκες, συγγενεῖς, φίλοι, τέκνα,
Ἄλλοις δὲ πλοῦτος, οἰκίαι, συνοικίαι,

si tuo spiritu velorum alas replens, ad ipsum tuum
throneum me perducas.

53.

Aerei exercitus terribilia admodum phantasmata,
infesta, fera, sinistra, airopa multa nostro sanguine
cupientia satiare; dæmones armigeri tenebrosa facie,
truci forma. Quis talia videns gaudebit? aut quo-
modo effugiet volucris, alis rapidus, flammeus, in-
victus, illæsus, inviolatam, nobilem, splendidam,
divinam formam pulchritudinis archetypæ et nostræ
anxietatis omni ex parte illuminans, splendorem
contemplans? Timeo ne prius in sævas draconis
maxillas cibus proiciar miser, quam in cælum
ignisuum attollar, vel in inferiora terræ et in Tar-
tarum tenebrosam; ubi labor, obscuritas et in-
stinguibilis ignis impetus. Sed mei miserere et di-
vinam imaginem duces dextera ad Olympum im-
mutatam, ubi velocior factus, auctus, jam tuus
ero; ubi sunt luciferæ, egregiæ multæ formæ, ful-
gurantes, incorruptibiles, aureis alis, hymnos can-
tantes, ministerii veloces nuntii, qui te circum-
exsultantes suum regem vocant; ubi tu mihi, o Tri-
nitas, summam lucem, æternum semper fulgorem
incondis, et collocas sol inter astra.

54. In seipsum.

Aliis principes, et reges, et throni; aliis mulieres,
cognati, amici, filii; aliis divitiæ, domus, contu-
bernia, aliis pulchritudo, nobilitas, potestas, throni;

^α Leg. δειδω. ^α Cod. δικαιοτηρίων. ^{αα} Leg. ἀράσσετε.

Α Ἄλλοις δὲ κάλλος, σεμνότης, ἀρχαί, θρόνοι.
Ἐμοὶ δὲ Χριστὸς πάντα, καὶ πάντων κλέων.
Ζῶ καὶ τέθνηκα, τίς σοφὸς συγκαρινέτω.
Βίω τέθνηκα, ζῶ μόναις ταῖς ἐλπίζω.

νε'.

Σόδομα καὶ Γόμορρα, πῦρ ὧδε φλέγει,
Κακεῖ τὰ φρικτὰ τῆς πυρώσεως μένει.
Ποίων δοκεῖν χρὴ τῶν δικαστηρίων ^α
Τυχεῖν ἐκείθεν, μηδὲ τῆς δίκης μέρος;
Ἐνταῦθα δόντας καὶ τρυφώντας τὸν βίον;

νς'. Τίνας ἂν εἰποὶ λόγους δὲν ἀγίοις βασιλεῖς πα-
ροῦς Νικηφόρος, ἀποτεμνομένων τῶν εἰδῶν
αὐτοῦ.

Ναὶ κεφαλὴν ἀπέχερτεν ἐμὴν ξίφος; ἤρπασε δ' ἀρχὴν
Ἀνδροφόνῳ παλάμῃ κοίρανος ἐκ σκοτίας.

Β Εἰς τί καὶ εἰκόσιν ὁ φθόνος ἀπαθέσσειν ἀράσσει;

Κἂν Φάλαριν τίς ἐξ, κἂν Ἐχάτον μανίης.

Ἄλλὰ γ' ἐμὰς στήλας τίς ἀίστωσσε μεγαλῶν,

Εὐγενέτιν Κρήτην, Κύπρον ἀριπρεπέα;

Ταρσὸν ἀμαιμακίτην, Κιλίκιον ἀπολλέοντα κλιθέοντα,

Τεῖχεά τ' Ἀντιόχου, δασυά τ' Ἀσσυρίων,

Πέρσας, Φοίνικας, Ἀραβας; Ἐθνεα παρὰ γαίης;

Πάνθ' ὑπόκειν ἐμῷ δουρὶ κραδαίνοντάς.

Τίς τάδε σιφλώσειεν; Ἀνάσσει ^{αα}, ἔρρετα τοῖσιν.

Αὐτὰρ ἐγὼ γώραις καὶ κραδίαις γράφομαι.

νζ'. Εἰς αὐτόν.

Ἦν ὅτ' ἔην ἔρνος περικαλλὲς, εὐσεβὲς, ἄδρην,
Καὶ σοφίῃ θάλλων καὶ τόλμῃ κραδίης.

mibi autem Christus omnia, et omnibus amplius.
Vivo et mortuus sum, aliquis sapiens interpretatur,
vita mortuus sum, vivo sola spe.

55.

Sodoma et Gomorrha, ignis ubi arsit, et ubi
horrenda incendii vestigia manent, quæ vid-ri
oportet iudicia inde contigisse, nisi in homines pe-
narum tunc partem dantes et vitam in deliciis
agentes?

56. Quos diceret sermones sanctus rex Nicephorus,
suis imaginibus detrahebat.

Certe meum caput amputaverunt, ensis regnum
eripuit; homicida artificio principe lumine privatus.
Ad quid imaginibus istis invidia, prohi dolorem!
Irruit? etsi Phalarum aliquis sinat, etsi Echelum
fureres.

Sed meos columnas quis destruxisset invi-
dens nobilem Cretam, egregiam Cyprum;

Tharsum invictam, Cilicium urbes dirutas,

Antiochi moenia, Assyriorum arces,

Persas, Phœnices, Arabes? mille terræ nationes
omnes subjectæ sunt meæ lanceæ agitatæ.

Quis talia infirmaret? irruite, muros eripite;
ego tamen regionibus et cordibus inscribor.

57. In seipsum.

Eram, quando eram, planta formosa, firma, grata,
et sapientia et animi audacia luxurians, sed me

Ἀλλὰ με δαίμων, ἢ θεὸς, ἢ φθόνος ἄγριος ἐχθρῶν, Ἄ ξῖ'. Εἰς τὸ πάθος Ῥωμαίων τὸ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ κλείσει.

Ἀμφοτέρων ἐλάσας, παῖγνια δῶκε βίῳ.

Σαμφῶν ἀλλοφύλοις ἐμπαίζοντα, ἀλλ', ἄνα, νεκροὺς
Οἶδα λόγῳ δεΐξας καὶ πάρος ἐγγρομένους *.

η'. Εἰς τὴν πόρνην.

Ὁ Χριστὸς ὧδε τῷ πανεντίμῳ λόγῳ

Ψυχὴν μυρίζει τῆς μυριζούσης πόδας.

Σώφρων ἡ πόρνη μύρω τὸ μῦρον θεραπεύει.

νθ'. Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

[Πάντων πνοὴ σὺ, καὶ ἐκὼν νῦν ἐκπνέεις,

Γεννᾷ σελήνη, ἥλιος τούναντιον.

Ἐκ τῆς σελήνης τίκεται νῦν Φωσφόρος.

ξ'. Εἰς στρατιώτην ὑπὸ τόξου ἀναιρεθέντα.

Οὐκ ἀγαθὸς μὲν ἐπέφηνης, ἀγαθὸν δὲ τ' ἐξενάρειξεν

Ἀγχίμαχον τόνδε μείρακα μακροδόλος.

Ὡς ἄδικος τελείεις, Ἄρες! ὅς γ' ἐν αὐτῷ κάρτος

Κρείττοσιν οὐ παρέχοις, πῶς ἐτέροις δικάσεις;

ξα'. Ἄλλο.

Ὡς ἀγαθὸν σταδίῃ πλατὺ φάσγανον, ἐν δὲ τε τείχει

Τόξον ἀεὶ κρατάει, τοῦτ' ἐδόξασεν Ἀρης.

ξβ'.

Νεοπτόλεμος ἦν νέος χριστοφόρος

Κεῖται δὲ βληθείς, φεῦ, ἡ τίς, χερσὶ τίνας;

Ὁ Πηλέως ἔπειτο Πάριδος βέλει.

Πίστευε, νεκρὸς ἐκ βέλους χριστοφόρος.

dæmon, aut Deus, aut invidia sæva inimicorum, utrumque tollens, mundo ludibrium dedit, Samson alienigenis delusum; sed mortuos, scriptura scio, ostendit, antea congregatos.

58. In meretricem.

Christus ibi pretiosis verbis animam ungit illius quæ ungit pedes. Prudens meretrix unguento unguentum curat.

59. In Christi nativitate.

(Omnium anima es, quamvis nunc volens animam ponis.)

Parit luna, sol e contrario; nunc e luna nascitur Lucifer.

60. In militem sagitta ablatum.

Non strenuus occidit, sed strenuum et intrepidum juvenem abstulit sagitta e longe missa.

Ut injustus es, Mars! qui in te victoriam meliori non præbes, quomodo aliis justitiam dabis?

61. Aliud.

Ut bonus est in campo latus gladius, in muro autem semper sagitta vincit, hoc Mars clamavit.

62.

Neoptolemus erat juvenis Christianus, jacet autem cæsus, heu, inquiet aliquis, cujusdam manibus.

* Cod. ἐγγρομ. (sic).

Οὐκ ἐφάμην ποτ' ἔσεσθαι, οὐδ' ἦν ἥλιος ἀρθῆ,

Τόξα Μουσῶν δοράτων κρείττονα Αὔσονίων.

Ἐρβετε, δένδρα, κάκ' οὖρεα· ἔρβετε, ἄορνοι πέτραι,

Κεμμάσιν ἐνθα λίων πέφρικεν ἀντιάαν.

Εὐθ' ὑπὸ γῆν, Φαέθων, χρυσταυγέα δίφρον ἐλίσσεις,

Τῇ μεγάλῃ ψυχῇ Καίσαρος εἰπὲ τάδε·

Ἴστρος ἔλε στέφανον Ῥώμης, ὅπλα λάμβδανε θάπτεν,

Τόξα Μουσῶν δοράτων κρείττονα Αὔσονίων.

ξδ'. Εἰς τὸν Σταυρόν.

Τοὺς οὐρανοὺς ἤπλωσα, τείνομαι χέρας,

Ἐρεῖσα τὴν γῆν, νῦν προσηλαῦμαι ξύλῳ.

Θάλασσαν ἐξέδλυσσα, νῦν δὲ πλάσμα μου

Πλευράς τὰ καὶνὰ ρεῖθρα ταῦτα βλυστάνω.

Πῦρ δημιουργῶ, τανύω τὸν ἄερα,

Λείπω τὸ θερμὸν, ἐκπνέω. Τί σοι πλέον,

Γῆν νεκρὸς οἰκῶ, πλὴν ἀνιστῶ, καὶ τάφον

Ἐκὼν ὑπελθὼν, ἐξανοίγω σοι πόλον.

ξε'. Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον.

Χρυσὸν μὲν, ὡς πῦρ, ὡς δὲ φῶς ἐξ ἀργύρου,

Μορφῶ σε, φῶς ἐμοὶ μὲν, ἐχθροῖς δὲ φλόγα.

ξς'. Εἰς τὴν βάπτισιν.

Ἵδωρ θαλασσῶν, τῆς ἀδύσσου πλὴν βάθος

Ἐγὼ συνῆξα, χερσὶ ἐμῇ δ' ἐξ αἱμάτων

Τοῖς οὐρανοῖς ὑπερθεὶς ἤπλωσε στέγγιν.

Pelides jacuit Paridis sagitta; crede mortuus e sagitta Christianus.

63. De Romanorum casu in Bulgarorum obsidione.

Non dixissem unquam fore, non si sol tolleretur, sagittas Mysorum lauceis validiores Ausoniorum.

Ite, arbores, infesti montes; ite, sinistræ rupes, ubi horruit leo cervis occurrere.

Dum sub terra, o sol, auro fulgentem currum circumducis, magno Cæsaris animo talia narra.

Iter tulit Romæ coronam, cito arma recepit, sagittæ Mysorum lanceis validiores Ausoniorum.

64. In Crucem.

Cœlos expandi, tendo nunc manus, terram firmavi, nunc ligno affixus sum. Mare fluere feci,

nunc autem creaturam meam e latere nova hæc fluente educo. Ignem creavi, aerem extendi, et calorem linquo, spiritum efflo. Quid tibi amplius?

terram mortuus incolo, donec resurgam, et tumulo sponte exiens, tibi cœlum aperiā.

65. In exercitus ducem.

Ex auro ut ignem, ex argento ut lumen, te fingo: mihi quidem lumen, hostibus autem flammam.

66. In baptismum.

Aquas marium, abyssi profunda omnis ego congregavi, manus mea per sanguinem cœlorum supernam domum patefecit. Terram rigo, nunc autem

Κλύζω δὲ τὴν γῆν, ἀλλὰ νῦν βάπτω κάραν,
Καὶ συμβυθίζω τοῦ δράκοντος τὴν κάραν·
Κλίνω δὲ θούλῃ δεσπότης τὸν αὐχένα,
Καὶ πλάσμα τοῦ μὲν ἐξανυψῶ πρὸς πόλον.

Ξζ'. Ἦρῶν εἰς τὸν μάγιστρον Θεόδωρον τὸν
Δεκαπότην.

Παρθένον αἰγλήεσαν ἀπὸ χθονὸς αἰθέρα βᾶσαν,
Ἦν τε δίκην καλέουσιν ἀπ' αἰθερίων πάλιν ἠθῶν
Ἰθυδίκης Θεόδωρος ἐπὶ χθόνα δεῦτερον αὖθις
Ἦγαγεν, ἰδμοσύναισι νόμων καὶ ἡθεσι χρησταῖς.
Τῷ δὲ παραζομένη λαοῖσι δικάζει τάληθῃ,
Ὡς νύμφη ἀλλαστος, παρθένος ἀφθοροῦ οἴα.
Ἄλλ' ὅτε μοῖρ' ὅλοη καὶ τόνδε φίλης αἰῶνος
Ἐκτέμνειν ἠθούλετο, λῖνα δὲ πάντα λελοῖπει·
Οὐδ' οὕτως ἀπάνευθεν ἠθούλετο, ἀλλ' ἐνὶ τύμβῳ
Τῷδε παραζομένη μινύρεται, ἃ! μέγα θαῦμα,
Ἀθρήσον καὶ ἀστέρας εἰδῶλοιο γυναικὸς
Φέγγος ἀμαυροτέρους, καὶ ἐς πόλον ἵκαιο πένθος.
Ἄλλὰ, νόμοι, γόδοιτε δίκ' ἀπάνευθεν ἰόντες,
Τίς δὲ δίκης παράκοιτιν ὁμοῦ καθαρὸν τε φυλάξει;

Ξη'. Εἰς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους.

Ὦν καὶ καθ' εἰς ἕωσεν ἀνθρώπων ἔθνος,
Νῦν πάντες οὐ σώσουσι Μιχαὴλ μόνον.

Ξθ'. Εἰς τὸ, « Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου. »

Ἦνοην μερίζω, χόρτον ἀγρὸν ἐνδύω,
Καὶ νῦν μεριστῆς τῶν ἐμῶν ἐνδυμάτων
Ἐμὴ μερίς καὶ κλήρος· ἀλλ' ἄφες, Πάτερ.
Ο'. Εἰς Θεοτόκον φέρουσιν τὸν Χριστόν.
Φέρεις τὸ πᾶν σὺ, καὶ φέρῃ σε παρθένος.

caput; tingo, et una mergo draconis caput; inclino
servo Domini collum, et creaturam meam sustollo
ad coelum.

67. Epitaphium in magistrum Theodorum
Decaputem.

Virginem splendidam e terra ad coelum regres-
sam, quam Justitiam vocant, e caelestibus rursum
sedibus æquissimus Theodorus in terram secundo
adduxit, juris prudentia et probis moribus. Illi
autem assidens populis vera judicabat ut sponsa
fidelis, ut virgo inviolata. Sed quando fatum fune-
stum hujus pretiosam vitam secare voluit, et illa
omnia rupit, non ita amoveri voluit illa, sed uno
sepulcro illi assidens gemit, o magnum prodigium!
Contempla sidera mulieris imagine obscuriora, in
coelum quoque ivit luctus; sed, leges, plorate, a
justitia iterum exsules; quis enim justitiam con-
jugem simul et inviolatam servabit?

38. In sanctos Apostolos.

Quorum unus salvum fecisset hominum genus,
nunc omnes non solum Michaellem salvum fa-
cient.

69. In illud « Diviserunt vestimenta mea. »

Spiritum divido, gramine campum vestio, et
nunc vestimentorum meorum divisores sunt mea
portio et hæreditas; sed dimitte, Pater.

⁴⁸ Cod. μρσ.

A Υἱὸς Θεοῦ σὺ, καὶ βροτοῦ φαίνη τέχ·ον.
Ἀπανταχοῦ σὺ, καὶ ὧδε βλέπεις μόνον.

οα'. Εἰς τὸν Ἰωήλ.

Ἐξίσταται βλέπων τις ἐξεστηκότα,
Θάμβει προφήτην εἰσορῶν τεθηπότα.
Οὕτω τὸ θάμβος μέχρι καὶ τῶν χρωμάτων
Δείκνυσι τέχνη τὴν φύσιν μιμουμένη.

οβ'. Εἰς τὸν Μαλακίαν.

Ῥύτις, Μιχαὴλ, ὧδε σὴ καὶ σὸς βίος
Ἐριν δικαίαν εὔρον· ἀγγελον βίος,
Ἦ δ' αὖ ρύσις θνητὸν σε καὶ βροτὸν λένει,
Συνήγορον λαβοῦσα τούτου τὸν τάφον.

ογ'. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν.

B Δοκῶ βροτοῦσθαι καὶ πάλιν τὸν Δεσπότην
Χαίρων ὁ πεμφθεὶς, ἡ Κόρη θαμβουμένη.
Ὡς τὸ Πνεῦμα, Πατὴρ ἡ χεὶρ ὑψόθεν,
Ἦκουσα πάντως καὶ τὸ, Χαίροις, ἀγγέλου·
Εἰ μὴ τὸ πρᾶγμα καὶ πάλιν λαθεῖν ἴδει.

Χαίροις τὰ μνηστρα, ταῦτα δ' ἔδνα σοι, Κόρη,
Χθῶν, οὐρανὸς, θάλασσα, σύμπασα κτίσις,
Βροτοὶ, νόες, τὸ πρῶτον ἢ πάντων πλεόν,
Σὺς Παῖς, Θεοῦ Παῖς, Δεσπότης, σὸς νυμφίος.
Ὁ Νοῦς τὸ, Χαῖρε, καὶ Λόγος σὺν τῷ λόγῳ
Ἵπὲρ λόγον, σὴν, Μητὴρ, οἰκᾷ γαστέρα.
Δέχου τὸ πῦρ χαίρουσα· χρυσᾷ λυχνίᾳ
Φλέγει Χερουβιμ, κλήν σε καὶ τέρεται, Κόρη.
Ὁ μητὴρ ⁴⁸ ἐκτὸς σὴν προμήτορα κλάσας,

70. In Deiparam Christum ferentem.

Fers universa tu, licet te virgo ferat; Filius D. i
tu, licet mortalis natus videaris; ubique es tu, licet
ibi tantum cernaris.

71. In Joel.

Retrocedit qui cernit exstasi abreptum, stupet pro-
phetam qui aspicit territum, sic stuporem usque ad
colores ostendit ars naturam imitata.

72. In Malinum.

Tua, Michael, salus præsens, et vita tua just m
disceputationem attulit; angelum vita, salus autem
mortalem te et hominem dicit, testem hujus se-
pulcrum sumens.

73. In Evangelium.

D Mihi videtur mortalis fieri iterum Dominus; sa-
lutans nuntius, virgo turbata, auribus spiritum,
Patris dexteram altissimi, audiivi admodum et Arc
angeli; si non rem iterum oporteat latere.

Ave, de sponsalibus lætare, hæc tibi sunt, Virgo,
munera, terra, cælum, mare, creatio omnis, mor-
tales, spiritus quod prius et majus omnibus est,
filius tuus, Dei Filius, Dominus tuus sponsus.

Spiritus, ave, et Verbum cum verbo supra ver-
bum, tuum, mater, habitat ventrem.

Accipe ignem lætabunda: aureas tædas incendunt
Cherubim, et tamen te delectant, Virgo. Qui sine

Νῦν πατὴρ ἐκτός πλάττεται σοι, Παρθένε.

Χαίροις, τὸ ῥῆμα καὶ τὸ πρᾶγμα μοι λέγων,
Σὺ; Παῖς, Θεοῦ Παῖς; Δεσπότης, σὸς νυμφίος.

Χαίροις, ὁ Νόος, ἔφησας, ὦ τερπνοῦ Λόγου
Ἀβήρτος ἡ σάρκωσις! ὦ καινοῦ τρόπου!
Γαστήρ γυναικὸς οὐρανοῦ νικᾷ κύτος.

οδ'. *Εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν
ἄγιον Παῦλον καὶ τοὺς ἀποστόλους τῷ Χριστῷ
προσφέροντας τὸν Χρυσόστομον.*

Σκεῦος τὸ χρυσοῦν χρύσειον δῶρον φέρει
Σοὶ, Χριστέ, Παῦλος, σὴ δὲ λυχνία, Λόγον,
Φῶς αὐτολαμπές, πυρφλόγοι τὸν πυρπνόν.
Τὴν δ' αὖ σαγήνην ἡ θάλασσα τῶν λόγων
Οἱ πᾶν σαγηνεύσαντες ἐν λόγοις ἔθνος.

Χρυσῇ σὺ πηγῇ, χρύσειον δέχου στόμα
Δι' οὗ τὰ χρυσὰ βεῖθρα, Χριστέ, σὼν λόγων
Κύκλῳ χιθόντα πᾶσαν ἀρδεύει χθόνα.

οε'. *Εἰς τὸν τῶρον.*

Ἄδης νεκροῦται νεκρὸν ἀρπάσας κάτω
Σὲ τὸν νεκρῶν κρατοῦντα καὶ ζώντων, Δόγε.
Καὶ σοὶ συνεξέπνευσαν ἐκπεπνευκότι,
Ζωῆς χορηγὲ, καὶ πνοῆς αὐτοκράτωρ.

Τὸ πνεῦμα, τὸν νοῦν, τὴν πυρίστομον φλόγα
Πῶς σῶμα, πῶς χεῖρ, πῶς σὺ χόρτος ὢν γράφεις;
Παῖθαι πύθου φλῆξ καὶ φλογὸς γράφειν τύπους.

Ὁ νοῦς βλέπει νοῦν, πνεῦμα πῦρ, ἡ καρδία
Ἐν ὕλοις ἄλλος ἐν τόσῳ τόπῳ.

Ὁ γῆς κυκλῶν τε καὶ τὰ τοῦ πύλου πλάτη,
Εἰς γῆν ὁ πληρῶν καὶ πύλον, καὶ Δεσπότης

matre tuam primam matrem formavit, nunc sine C
patre in te formatur, Virgo.

Ave, et lætare de verbo et re, dicit mihi, Fillus
tuus, Dei Filius, Dominus sponsus tuus.

Ave, dixisti, Spiritus, heu! propitii Verbi ineffa-
bilis est incarnatio, heu! modo insolito. Venter
mulieris cœli immensitatem vincit.

74. *In Deiparam et angelos, sanctum Paulum et
apostolos Christo offerentes Chrysostomum.*

Aureum instrumentum, aureum donum fert tibi,
Christe, Paulus; tua autem lucerna, Verbum, lu-
cem ex se splendentem; flammigeri, mentem igni-
tam; sagenam, mare verborum qui peccati sunt
verbis omnem mundum.

Tu, aurea fons, aureum os accipe; ex quo aurea
fluenta tuorum verborum, Christe, circum effusa
omnem rigant terram.

75. *In sepulcrum.*

Infernum morte pleclitur mortuum te deorsum
rapiens mortuorum regem et vivorum, Verbum, et
tecum expirante expiravit, vitæ dux et spiritus,
Domine.

Spiritum, mentem, igneo ex ore exeuntem flam-
mam, quomodo corpus arena et fenum cum sis,
inscribis? suadet amoris flamma flammæ quoque
figuras inscribere.

Mens cernit mentem, spiritus ignem, cor immate-
rialis in materialibus hoc loco est.

¹⁰ Cod. τὸν Σαμαρίτην.

PATROL. GR. CVI.

A Πάντων ὅλων ὕλικῶν τε κτισμάτων,
Περιγραφεῖς ἔστηκε τῆς σαρκὸς τύπη.
Τί καινὸν εἰ καὶ δοῦλος ὕλῃ τὸν τύπον
Δίδωσιν, αὐτὸς πνεῦμα καὶ νοῦς τυγχάνων;

ος'. *Εἰς ὁσίονον ἀγγελίην.*

Ἐξ ὕλων μὲν φῶς ὁρατοῦ φωσφόρου,
Τοῦ δ' αὖ θεουργοῦ φωτὸς ἀντανεκλάσεις
Κάτω διαρρέουσιν οἱ θεοὶ νόες.

Ἐσοπτρα φωτὸς ὕλοι μὲν ἡλίου,
Τοῦ δ' ἡλίου κτίσαντος οἱ θεοὶ νόες.

Ἐκ φοινικῆς μορφοῦσθε λευκῆς ὕλου
Τοῦ φωτὸς ὡς ἔσοπτρα, τοῦ πυρὸς φλόγες.

οζ'. *Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον.*

Φῶς, πνεῦμα, νοῦς, κύρ, καὶ φλογῶδες σὺ ξίφος,
Ἐμοὶ μὲν οὖν φῶς, πνεῦμα, νοῦς ἐναντίοις,
Πῦρ καὶ ξίφος φάνηθι καὶ φλῆξ, τὰς φύσεις
Καλῶς μερίζων ὡς στρατηγὸς τῆς μάχης.

οη'. *Εἰς τὴν Σαμαρίτην ¹⁰.*

Θάλασσαν ἐξέδλυσα, καὶ πόλιν στήγην
Ἐξ ὁδάτων ἠπλώσα· νῦν δ' αἰτῶ πόμα,
Ὁ γῆν πιαίνων νάμασι καθημέραν.

οθ'. *Εἰς τὸν Πρόδρομον, τὸν Θεολόγον, καὶ τὸν
Χρυσόστομον.*

Τὴν ἐξ ἐρήμου μουσικὴν ἀηδόνά,
Χρυσήλατον σάλπιγγα, καὶ βροντῆς γόνον,
Ἰωάννην Ἰσθησι καὶ νῦ καὶ τύπῳ.

π'. *Εἰς τὴν βίβλον τοῦ Θεολόγου.*

Ἐνταῦθα γλώττης ἀστραπαὶ τῆς πυρπνόου

Qui terræ et cœli immensitatem capit, qui terram
et cœlum complet, et Dominus est omnium immate-
rialium et materialium creaturarum, circumscriptus
stetit carnis figura. Quid mirum si servus materiæ
figuram præbet, cum ipse spiritus et mens existat?

76. *In nuntium crystallinum.*

E crystallo quidem lux visibilis luciferi, divinæ
autem lucis refractiones deorsum transiunt divinæ
mentes.

Specula lucis solis sunt crystalli, ejus autem qui
solem creavit divinæ mentes.

E rubro formatæ estis et albo crystallo, ut lucis
specula, ignis flammæ.

77. *In exercitus ducem.*

D Lux, spiritus, mens, ignis, et flammeus ensis tu es,
mihi quidem igitur lucem, spiritum, mentem oppone,
ignis et ensis cernaris et flamma, naturas recte di-
videns ut dux certaminis.

78. *In Samaritanam.*

Mare fluere feci, et cœlo tectum ex aquis ex-
pandi; nunc autem potum rogo, qui terram rivis
quotidie imbibo.

79. *In præcursorem, Theologum, et Chrysostomum.*
Musicam e deserto lusciniæ, auream tubam, et
tonitruum filium, Joannes refert mente et figura.

80. *In librum Theologi,*

Ibi linguæ fulgura ignem spirantis, ut e duobus

Ἦς ἐκ δυοῖν βέουσι πηγῶν τῶν ἄνω,
Φῶς ὀρθοδόξοις, αἵρετισταῖς δὲ φλόγα.

Ἐνταῦθα σάλπιγξ ἡ θεόκτυπος λύρα
Βροντῆς λόγων πληροῦσα γῆν τε καὶ πόλον.
Ἐνταῦθα κινεῖ τὴν θεόκτυπον λύραν
Ὅρφεὺς ὁ Χριστοῦ, πᾶν ἀπίτω θηρίον ·
Πᾶν θρέμμα Χριστοῦ τῶν κρότων ἀκούτω.

πα'. *Εἰς τὸν σπόγγον.*

Ἵδωρ πέτρας ἀφῆκα, καὶ πόλου μέλι
Τῶν ἡδέων ἐπλησα, λαὸς, σὸν στόμα,
Πρὸς τῇ σφαγῇ δὲ καὶ χολὴν δίδως συ μοι
Ἵσπλάγχνα πικρὰ, πλὴν τὰ χρηστά μου πάθῃ
Ἰδῶσαν καθαίρει σὼν παθῶν τὴν πικρίαν.

κβ'. *Εἰς τὴν λόγχην.*

Πλευρὰς ἐπλασα πλάσμα σῆς ἔβαν πέλαι,
Πλευρὰν δὲ ῥήσεις τὴν ἐμὴν λόγχῃ σύ μοι ·
Ὅμως τὸ τραῦμα φάρμακον κεραννύει
Τῶν τραυμάτων σου καὶ τὰ ρεῖθρα βλυστάνει.

πγ'. *Εἰς τὴν χλαμύδα.*

Τὸ φῶς στυλὴ μοι, νῦν δὲ χλαμὺς ἐνδύει,
Στολὴν ἀπεκδύουσα τὴν σὴν αἰσχύνῃς.

πε'. *Εἰς τὸ, « Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου. »*

Χιτῶνα τείνω τῇ κτίσει τὸν ἀέρα,
Πνοὴν μερίζω, νῦν δ' ἐμῶν ἐνδυμάτων
Ἐμὸς μεριστὴς κληρὸς · ἀλλ' ἄφες, περῶν ὧ.

Πνύην μερίζω, νῦν μερὶς κληρὸς τ' ἐμὸς
Κλήρω μεριστὰ τῶν ἐμῶν ἐνδυμάτων.
Ἀφθοαρσίας ἐνδυμα τὸ πρὶν ἐνδύω,

Quant cœlestibus fontibus lux orthodoxis, hæreti- C
cis quoque flammæ.

Ibi tuba, divinum sonans lyra tonitruī verbis
complet terram et cœlum. Ibi pulsat divinum so-
nantem lyram Orpheus Christi, omnis abeat fera ;
omnis Christi alumnus sonos audiat.

81. *In spongiam.*

Aquam e petra eduxi, et celesti melle jucundo
tuum os, o popule, replevi ; in immolatione fel
præbes tu mihi. O corda amara ! attamen faustæ
meæ passionēs omnem tollant tuorum passionum
amaritudinem.

82. *In lanceam.*

E latere tuo Evam formavi olim, et tu lætus
rumpis lancea mihi : attamen vulnus remedium B
miscet tuarum vulnerum et fluentia emittit.

83. *In chlamydem.*

Lux vestimentum mihi est, nunc chlamys vestit,
vestimento te tuæ turpitudinis exuens.

84. *In illud, « Diviserunt vestimenta mea. »*

Tunicam tendo creationi aerem, spiritum divido,
nunc autem meorum vestimentorum divisor est
mea hæreditas, sed dimitte, Pater.

Spiritum divido, nunc portio mea et hæreditas
vestimentorum meorum divisores sunt.

40. *Fors. πάτερ.*

A Nῦν σάρκα τὴν σὴν αὐτὸς ἐνδεδυμένον
Ἀπεκδύεις, ἄνθρωπε · πλὴν ἀλλὰ στέγω,
Μᾶλλον δὲ τὴν θέωσιν αὐτὸς ἐνδύω.

πδ'. *Εἰς τὰ σπάργανα.*

Εἰ καὶ ταπεινὸν ἐνδίδυμαί σοι ῥάκος,
Τὸ λαμπρὸν ἐξύφηνά τοῦ πόλου πλάτος.

πς'. *Εἰς τὰ δεσµά.*

Δεσμεῖτε χεῖρας, αἱ ; παθῶν ἐγὼ λύσας
Ἵμάς ; τέθεικα γῆθεν αἰθεροδρόμους.

πς'. *Ἐπιτύμβια ἐπὶ Κωνσταντίνῳ.*

Πλήρης κατέστην καὶ χρόνων τε καὶ πόνων
Περιτρέχων γῆν, τὴν ὑγρὰν περιπλέων.
Λίθον δὲ τὸν τρίπηχυν οὐ παρατρέχω ·

B Κεῖμαι δὲ μακρῶν ἐκ κόπων πεπαυμένος,
Δίκην φρικώδη προσμένων τὴν ἐσχάτην,
Σὺς ὦδε, Σῶτερ, οἰκέτης Κωνσταντίνος.

Πολλὴν ἐπῆλθον τῆς κάτω χθονὸς, Λόγε,
Δόξης ἀνῆλθον δεξιᾷ σῇ πρὸς μέγα,
Ἄλλ' οὐ παρῆλθον τὸν τρίπηχυν νῦν λίθον.
Ἄλλ' οὐς ἐφεῦρον ἐν βίῳ φῶς τοῦ βίου,
Τὸ φῶς τεκοῦσαν, φῶς σὲ, τοῦ φωτὸς γόνε,
Εὗρομαι ἀκακίᾳ φῶς τε καὶ λύσιν πόνων.

Κόλπους ἐπῆλθον καὶ τόπους γῆς μυρίους,
Θρόνους διεῖλθον, ἀρχικάς ἐξουσίας,
Ἄλλ' οὐ παρῆλθον τὸν τρίπηχυν νῦν λίθον.
Κεῖμαι δὲ νεκρὸς τῶν κόπων πεπαυμένος,
Δίκην φρικώδη προσμένων τὴν ἐσχάτην.
Ἄλλ' ἡ τὰ βευστὰ δοῦσα τοῦ κάτω βίου,

Incorruptionis vestimentum olim induo, nunc
carnem tuam indutum ipse exuis, homo ; attamen
sustineo, imo autem et divinitate te vestio.

85. *In pannos.*

Licet humilibus videar tibi indutus pannis, ma-
gnificam extendi cœlorum immensitatem.

86. *In vincula.*

Manus vincitis quibus solvens vos patiendo ad
cœlos e terra introduxi.

87. *Epitaphia Constantini.*

Plenus exstiti dierum et laborum, terram perlu-
strans, undas circumnavigans, lapidem autem trium
cubitum non effugio. Jaceo longis a laboribus
quiescens, sententiam terribilem expectans ultimam,
tuus ibi, Salvator, famulus Constantinus.

Multum peragravi inferiorem hanc terram, Ver-
bum, summam ad famam dextræ tuæ ope ascendi ;
sed non effugi trium cubitorum lapidem, sed quos
inveni in vita vitæ lucem, lucis matrem et te lu-
cem, lucis pater, inveniam et ibi lucem et laborum
requiem.

Sinus percursi et mille regiones terræ ; thronos
adeptus sum, potestates regias, sed non evitavi
trium cubitorum lapidem ; jaceo autem mortuus a
laboribus quiescens, sententiam terribilem expe-
ctans ultimam. Sed, quæ caducæ vitæ terrestres de-

Αὐτὰ τὰ λαμπρὰ τῶν ἄνω μοι, Παρθένε,
Καὶ νῦν παράσχοις, σὺν μαθητῇ παρθένῳ.
Ἄλλ' ἢ βίου μοι προστάτης ῥευστοῦ, κόρη,
Καὶ νῦν με φρικτοῦ, δεξιὸν παραστάτην
Δείξοις δικαστοῦ, σὺν μαθητῇ παρθένῳ.

πη'. *Εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων.*

Τὴν ἱερὰν νῦν, Ἱερὸν, νύμφην δέχου,
Πύλιν ἄδυτον, τῶν ἀδύτων ἡ πύλη.
Σκίρτισον, ἡ γῆ, λοιπὸν ἀστέρων οὐδὲν
Ἐμφυχός ἄλλος; οὐρανὸς κάτω νέος
Πυρραίνεται μὲν ἄστρασι ταῖς λαμπράσι.
Δίσκου δὲ ταύτης γαστρὸς ἥλιος νέος
Ἐξαυγάσει σοι δημιουργὸς ἡλίου.

Κόρη πρόεισι νυμφικῶς ἐστεμμένη.
Πιστὴς δὲ ταύτῃ ναὸς ἐστὶ Κυρίου,
Ἦ μᾶλλον εἰπεῖν, ναὸς αὕτη Κυρίου.
Αὕτη δ' ἐαυτῆς παστὰς ἐστὶ καὶ κόρη.

πθ'. *Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν.*

Σκίρτησον, αἰθῆρ, ἄστρα, καὶ σὺ, φωσφόρε,
Εἰ καὶ τὸ φῶς ἔκρυψε λάμψας Δεσπότης.
Ἄλλ' οὐτός ἐστιν ὅστις ὕμῳς καινίζει.
Ὁ καὶ τὸ πρὶν θοῦς ἄστρα, σοὶ φῶς, φωσφόρε.

ι'. *Εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ βασιλέως Νικηφόρου.*

Ἦ δεξιὰ χεὶρ δεσπότης Νικηφόρου
Πάκτωλός ἐστιν καὶ ῥέει τὸ χρυσίον.

ια'. *Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κύρου.*

Κῦρος μὲν σ' ἐδόμησε, θῆκε δὲ Κῦρος ἀπάντων
Δεσπότης ἡμετέρῃ τῶν ἐπὶ γῆς θαλάμων.

disti, ipsa vitæ cœlestis magnifica bona mihi nunc
præstas, Virgo, cum discipulo virgine.

Sed quæ fuisti caducæ vitæ mihi patrona, Virgo,
et nunc me a dextris terribilis iudicis statuas, cum
discipulo virgine.

88. *In Sancta sanctorum.*

Sanctam nunc, Sanctum, sponsam recipe, portam
inviolatam inviolabilis sanctuarii porta; exsulta,
terra nihilo astris inferior, spirituale altorum cœlum
novum infra fulget astris lampadibus, et ex ejus
ventris disco Sol novus exorietur tibi creator ipse
solis.

Virgo procedit coronata ut sponsa; huic autem
thalamus templum est Domini, vel ut majus dicam,
templum ipsa est Domini; ipsaque sui ipsius thalamus
est virgo.

89. *In transfigurationem.*

Exsulta, æther, astra, et tu, lucifer, licet lucem oc-
cultaverit splendens Dominus, sed iste est qui vos
innovabit, et qui prius vobis lucem dedit, astra, et
tibi, lucifer.

90. *In dexteram imperatoris Nicephori.*

Dextera manus domini Nicephori Pactolus est
et aurum stillat.

91. *In templum imperatoris.*

Imperator te ædificavit, statuit autem te, nostra

^α Cod. παρθένων. ^β Cod. παρθένων.

A Ἐνθεν ἐπορνομένη Βυζαντίδος ἀμφιπολεύει

Κύκλον ὅλον χαρίτων νάμασι πληθομένη.

Παρθένε ^α παμβασιλεια, τοῦς δόμοις οὐρανός ἐστιν,

Ἐμπης τῶν χθονίων πρῶτα φέρων θαλάμων.

Οὗτος ἐκεῖσ' ἀνάγει, σὺ δὲ θήκας, Παρθένε ^β, γῆθεν

Ἀντυγο; οὐρανόθεν εὐερίην κλίμακα.

ιβ'. *Εἰς τὸν ἅγιον Βασίλειον.*

Τὸ τοῦ πόθου πῦρ, ὁ στύλος πυρὸς, δέχου,

Κἂν χόρτος ὦν τὸ ῥόδον ὕλικὸν φέρω.

ιγ'. *Εἰς τὸν σταυρόν.*

Τὸν σταυρὸν ὕψοις ᾧ συνυψώθης ἄνω,

Καὶ τοῦτον αἵρεις ᾧ συνήρθης εἰς πόλον.

Καὶ ταῦτα τῷ γράφοντι τῶν κακῶν δίδου

Ἀποτρόπαιον τὸ τρόπαιον Κυρίου.

B ιδ'. *Εἰς τὸν Νικηφόρον τὸν διδάσκαλον.*

Ἦ κλῆσιν ἔσχεν Ἑρμῆς τὴν Νικηφόρου,

Ἦ Νικηφόρος ἔσχεν Ἑρμοῦ τὴν φύσιν (in marg.).

ιε'. *Εἰς τὸν ναόν.*

Κἂν μικρὸς ᾧδε νῦν περιγράφει τόπος

Τύπους προφητῶν, μαρτύρων, διδασκάλων.

Ἄλλ' ἡ φέρουσα τὴν ἀλήθειαν μόνη

Πίστις Μιχαὴλ μέχρη καὶ πόλου φθάνει.

ις'. *Εἰς τὸν ναὸν τὸν Στουδίου.*

Ἀῦλα φῶτα πυρφλόγα πρὸ τῆς πύλης

Καὶ λύχνον ἐκλάμποντα φωτὸς Κυρίου,

Καὶ τοῦ πόλου μίμημα τὸν δόμον βλέπω.

Τὸ πνεῦμα ῥυπῶν, στήθι τῆς πύλης ἄπο,

Τὸν νοῦν δὲ λαμπρὸς, φαιδρὸς ὦν τὴν καρδίαν,

C Domina, principem omnium qui sunt in terra thala-
morum. Inde assurgens Byzantidem incolit, circui-
tum omnem gratiarum fluentis replens.

Virgo, omnium regina, tua domus cœlum est, om-
nino terrestribus prima tenens in thalamis, hæc ibi
assurgit, sed tu, Virgo, statuisti arcis cœlestis fa-
cilem e terra scalam.

92. *In sanctum Basilium.*

Amoris ignem stylus ignis recepit, etsi senum
sim, rosam materialem fero.

93. *In crucem.*

Crucem exaltas qua exaltatus es, et hanc sumis
quod assumptus es in cœlum: et hæc scribenti
malorum dat victoriam, Domini trophæum.

94. *In Nicephorum magistrum.*

D Nomen habuit Mercurius Nicephori, aut Nicepho-
rus habuit Mercurii naturam.

95. *In templum.*

Quamvis hic parvus nunc circumscribit locus
figuras prophetarum, martyrum, doctorum, sed
quæ sola veritatem profert fides Michaelis usque ad
cœlum surgit.

96. *In templum Studii.*

Immaterialia lumina ardentia ante portam et lu-
cernam accensam Domini luce, et cœli imitationem
has ædes cerno. Mente impurus, a porta absiste;
mente autem nitidus cordeque lucidus, age, in-

ἴθι πρόσβαινε, φωτὶ φῶς προσλαμβάνων,
Πρὸς ναὸν ἀγνόν, ναὸς ἐμψυχωμένος.

Εἰς ἐν τὰ κάλλη τῶν ὄλων ἡθροισμένα,
Ἄστρων, θαλάσσης, ἁέρος, γῆς, καὶ πόλου
Ὅδε βλέπων, ἄνθρωπε, μὴ κάμοις βλέπων.

Εἰ πάντα κάλλη γῆς ὁμοῦ τε καὶ πόλου
Καὶ πᾶσαν ὕλην τιμίαν ποθεῖς βλέπειν,
Ἄφεις τὰ πολλὰ γῆς περιτρέχειν πλάτῃ,
Λιπὼν τὰ μακρὰν οὐρανοῦ ζητεῖν βάθῃ,
Ἐνταῦθα πάντα συνδραμόντα μοι σκόπει,
Τὸ τῶν ὄλων μίμημα, τὸν μικρὸν δόμον.
Ἄθρ μὲν οὗτος, ἀλλ' ὁ αἰθῆρ ἐν φάει.
Λίθων δὲ τούτων ἡ διαυγὴς λειότης
Ἄλλη δοκεῖ θάλασσα κυμάτων ἄνευ
Ὅς ἐν γαλήνῃ νῦν κατεστορεσμένη.
Λύγῃ δὲ τούτων κίωνων καὶ λευκότης
Καὶ συχρὸν ἀστράπτουσα χροιάς τερπνότης,
Ὅς οἶα βεῖθρον ἐκτακείσης χιόνος
Λαμπρὸν, διεῖδες, ἀφορητὴ πῶς ῥέει,
Ὅς πρὸς θάλασσαν ἄλλην⁸³ ἐμβάλλει κάτω
Τοῖς ἐξαποστειλουσιν ἐν πάτῃ λίθοις.
Αὐτὴν δὲ τὴν γῆν καὶ τὰ τῆς γῆς, εἰ θέλοις,
Αὐτῶν σκόπει μοι χρωμάτων τὸ ποικίλον,
Καὶ τῶν γραφῶν τὸ κάλλος· ἄλλον ἐνθάδε
Λειμῶνα γραπτὸν, ἐκ τέχνης εἰργασμένον,
Ἄνθῃ κομῶντα μὴ παραραθοῦντα⁸⁴ χρόνῳ
Εἰ δὲ πρὸς αὐτοὺς οὐρανοῦ τοὺς ἀστέρας,
Ἡ σφαῖραν αὐτὴν τοῦ πόλου ποθεῖς βλέπειν,
Τεῖνον σὸν ὄμμα· τμήμα δὲ σφαίρας βλέπας
Ἄνωθεν χρυσοῦν, φῶς ἀπαστράπτων μέγα

Α Οὐ συνδραμοῦσα πᾶτα χροῖε ψυχφίδων,
Ὅς ἐν τελοῦσα σῶμα συντεθειμένον,
Ἐναστρον ἢ πάμφωτον ἡωρημένον,
Ὅς εἴπερ ἦν τὸ σύμπαν οὐρανοῦ πλάτος
Πάγχρους τις ἀστήρ εἰς διαυγάζων μόνος.
Κόσμον μὲν οὕτω πᾶν καλὸν τέρπου βλέπων
Εἰ δ' ἐξεκαύθης εἰς ἔρωτα τῶν ἄνω,
Καὶ τὸν νοητὸν κόσμον ἐν τύπῳ βλέπεις.
Χριστὸς μὲν οὗτος, οὗ θρόνος λαμπρὸς πόας.
Αὐτὴ δὲ Μήτηρ, ἥς μόνῃς ἀγνῆς Τόκος.
Οὗτος δὲ λύχνος, οὗ λόγος φῶς, καὶ τρόπος.
Οὗτοι δὲ φλόξ, νοῦς, πνεῦμα, φῶς, κύρ καὶ ξί
Ἐὼ Σεραφίμ τάγματα μυριομμάτων,
Ἐὼ Χερουδίμ ἄρμα τῶν φλογοτρόφων
Καὶ τᾶλλα φρικτὰ, καὶ λέγειν τε καὶ βλέπειν.
Β Ἄλλ' εἴπερ ἦν τι κρᾶμα τῶν ἑναντίων
Κόσμου τε παντὸς τοῦ κάτω καὶ τῶν ἄνω,
Ἐνεσσι τοῦτο καὶ καλεῖσθαι νῦν μόνον,
Βριτοῖς πρεπόντως τῶν καλῶν τὸ χωρίον.
Γλῶσσαι πυρὸς δηλοῦσι καὶ βροντῆς κρότος
Ὅς πᾶσαν ἐμπλήσουσι τὴν οἰκουμένην
Τῶν βροντοφώνων οἱ πυρίστομοι λόγων.
ιζ'.

Νῦν μὲν συνῆλθε τῷ λέοντι φωσφόρος,
Καὶ μουσικὸν τέττιγας ἄδουσι μέλος.
Νῦν καὶ πατήρ ἔσπευσεν συνδραμεῖν τέκνον,
Καὶ μουσικοὺς ἔθαλψεν εἰς ὧδ' ἀνέους.
Νῦν καὶ γεωργὸς τὰς ἀπαρχὰς τῶν πόνων
Χαίρων θεῶ διδώσι, καὶ κροτεῖ μέγα.
Νῦν δὲ σύ μοι φέροντι ταύτας τῶν λόγων

gredere, luci lucem afferens, ad templum purum, C
spirituale templum.

In unum universorum pulchritudines coadunatae
astrorum, maris, aeris, terrae et cœli, hic cernens,
homo, ne cernendo labores.

Si omnes pulchritudines terrae simul ac cœli, et
omnem egregiam materiam inspicere cupis, desine
multa terrae perlustrare intervalla, linque immensos
cœli exquirere abyssos; hic omnia congregata mihi
contempla, universorum adumbrationem, parvas
has ædes. Aer quidem iste, æd æther in specie, la-
pides isti perlucidi et porpoliti alterum videntur
mare sine fluctibus velut in tranquillo hunc planum.
Fulgentes autem et albæ columnæ, et jucundo co-
lore passim radiantes, rivum referunt tabescentis
nivis nitentem, limpidum, tacito currentem, et ut
ad alterum mare se agentem deorsum in fulgentes
pavimenti lapides. Ipsam vero terram et terrestria,
si velis, contempla ipsorum colorum varietatem, et
descriptionum pulchritudinem; alterum hic de-
scriptum hortum, arte delineatum, flores expanden-
tem non tempore marcentes, si vero ipsa cœli si-
dera, aut sphaeram ipsam cœli conspiceris velis,
oculos intende; sphaeræ portionem aspice sursum
auream, lucem emittentem magnam, in qua conve-
niant omnes lapillorum colores unum corpus coadu-

natum efficientes, stellatum, illuminatum, suspen-
sum; perinde ac si omne cœli spatium, omnis co-
loris sidus solum illuminaret. Mundum quidem
omnem ita pulchrum videndo delectare. Si vero
ardet cupiditate cœlestium, mundum quoque intel-
lectualem in figuris cerne. Christus quidem iste est,
cujus thronus magnificus cœlum est, ista autem ma-
ter, cujus solius virginis partus fuit. Iste lucerna cujus
verbum erat lux et modus; isti autem flamma, mens,
spiritus, lumen, ignis et gladius. Mille seraphim
mille oculos habentium ordines, mitto cherubim
currum flammæ edentium, et alia stupenda dictu
simul et visu. Sed si foret aliqua conjunctio contra-
riarum rerum mundi universi tum inferioris cum
superioris, illic inest, et nunc tantum vocetur, mor-
talibus accommodata pulchrorum sedes. Ignis lingue
ostendunt et tonitruum fragor ut omnem impleant
orbem tonantibus verbis ignea hæc ora.

97.

Nunc accessit ad leonem lucifer, et musico can-
tus cicadæ promunt. Nunc pater curavit natum
accedere et musico ad cantus juvenes excitavit.
Nunc et agricola primitias laborum lætans Deo of-
fert, et multum cantat. Nunc autem tu me offeren-
tem has sermonum parvas primitias propitius ex-
cipe. Alii quidem est in vita egregiam genus, alii

⁸³ ἄλλ' cod. ⁸⁴ Sic, fort. pro παραρθεύοντα.

Μιχρά; ἀπὸρχῆς καὶ δέχου καὶ προεδέχου.
 Ἄλλω μὲν ἔστι λαμπρὸν ἐν βίῳ γένος,
 Ἄλλω ⁸⁸ δὲ σεμνὸς καὶ μετάρσιος τρόπος,
 Ἄλλω δὲ δεινὸς εἰς ὁμιλίαν λόγος,
 Ἄλλω δὲ δώροις μὴ μολύνων τὴν χέρα,
 Ὡς σεμνὸν αὐχεῖ καὶ μέγα φρονεῖ μόνος.
 Δοκεῖ δὲ τέμνειν τοῖς πετροῖς τὸν αἶρα,
 Ὡς Περσεία πλάττουσιν Ἑλλήνων λόγοι.
 Ἐν σοὶ δὲ πάντα συνδραμόντα προσδίδεω,
 Τὰ τῶν καλῶν κάλλιστα, γῆς ἄστρον μέγα
 Τείνει κρατεῖν σε, καὶ τίνος φήσω πλέον;
 Βασίλειον μὲν καὶ γένος σοι καὶ τρόπος,
 Ἄλλ' οὐδὲν ἤτεον καὶ φρόνησις καὶ λόγος
 Πάντων κατάρχων, καὶ βασιλὶς καρδία
 Κρατοῦσα παθῶν, ἡδονῶν ψυχοφθόρων.
 Ποῖος δὲ κρείττων χρημάτων Ἀριστείδης;
 Ποῖος Περικλῆς εἰς ἄδωρῖαν μέγα;
 Ποῖος δὲ Ῥαδάμανθυς ἢ Διὸς Μίνως,
 Ὃς ἐν κρίσει τὰ πρῶτα σοῦ λάβοι γέρα;
 Τίς σωφρονῶν τοσοῦτον Ἀναξαγόρας;
 Τούτους μὲν οὖν ἐώμεν, εἰ δοκεῖ, κάτω,
 Ὡς οὐχὶ πᾶσιν ἐν καθ' ἐν νικᾷ; μόνον,
 Πᾶσι δὲ πάντα καὶ πλέον πάντων δέ γε
 Τῷ καὶ νομίζειν μηδὲν εἶναι τι πλέον.
 Οὔτοι μὲν οὖν κἄτωθεν ὡς πέλου κόνις.
 Ποῖον δὲ τῷ σῷ πρῶτον οὐκ ἔχω λῆγειν;
 Οὕτω με κύκλος σὺν καλῶν περιτρέχων
 Ἀρχὴν ἐφευρεῖν οὐ δίδωσιν ἢ τέλος.
 Ἐν φθιγγόμεναι δὲ λοιπὸν ἀρκοῦν καὶ μόνον.
 Ὡς Φωσφόρον μὲν οἱ σφῶν φασι λόγοι,

autem nobilis et elata consuetudo, alii apta ad
 concionem oratio, alii manus non donis polluta,
 utpote nobilia ambit et alta solum cogitat. Videtur
 alis aerem sulcare, ut Perseum lingunt Græcorum
 sermones. In te autem omnia concurrentia aspiciens
 inter pulchra pulcherrima, terræ magnum astrum
 te superare nititur, et quid majus dicam? regale
 enim tibi et genus et consuetudo, sed nihil cedunt
 prudentia et oratio omnibus primoribus, et regale
 pectus devicit passionibus, et voluptates animam cor-
 rumpentes. Quis autem opibus præstantior Aristi-
 des? quis Pericles donorum contemptu major? quis
 Rhadamanthus aut Jovis Minos in judicando tibi
 primas tollet? quis tam prudens Anaxagoras? Nos
 quidem igitur, si videtur, mittemus infra, quod om-
 nes singulos non vincia solum, sed omnibus omnia
 quæ insunt et majora his reputantur nihil majus
 esse. Isti quidem igitur inferiores ut cæli pulvis.
 Quale autem in tuo primum non valeo dicere? ita
 me dolum tuarum circulus circumcingens prin-
 cipium invenire non sinit aut finem. Unum dicam
 tandem sufficere vel solum: ut luciferum philoso-
 phorum sermones ferunt æquales cursu equos in
 cælo jungentem, lucem circumducere æqualis cur-
 sus velocitate: in te virtutum nitorem currum vi-
 deo, ut alium solis igneum quadrigam, æqualiter

⁸⁸ cod. ἄλλα.

Α Ἰσοδρόμους ζεύξαντα πῶλον; ἐν πόλει
 Τὸ φῶς κυκλεῖσιν ἐξ ὁμοζύγου τάχους.
 Ἐν σοὶ δὲ λαμπτὴρ ἀρετῶν ἄρμα βλέπω,
 Ὡς ἡλίου τέθριππον ἄλλο πυρφόρον,
 Ἰσοζύγως ἀσπράπτων, ἢ μᾶλλον στέφος
 Ἐκλάμπων ὥσπερ ἰσοτίμοις μαργάροις.
 Ἔδει γὰρ οὕτω τὸν τάλαντα τῆς δίκης
 Ἀπανταχοῦ τιμῶντα, κἂν τοῦτοις μόνον
 Ἴσον φανῆναι τοῖς ἑαυτοῦ καὶ μόνοις.

λη'. Εἰς Χριστοῦ γέννησιν.

Ὁ μητὴρ ἐκτὸς Πατρὸς ἀχρόνου Τέκνον,
 Νῦν πατρὸς ἐκτὸς μητρὸς ἐγγρόνου βρέφος.

λθ'. Εἰς Σοφοκλέα.

Δηλῶν τὰ πικρὰ τῷ γλυκεῖ τῶν ρημάτων
 Ἀψίνθιον μέλιτι κερνᾷ Σοφοκλῆς.

β'. Εἰς τὸν Χριστὸν, τὴν Θεοτόκον, τὸν Πρόδρο-
 μόν καὶ τοὺς ἀγγέλους.

Τὸ φῶς ὁ λύχνος οἱ νόες καὶ λυχνία
 Ψυχὴν διαυγάζοντες καὶ βίον Πέτρου.

ρ'. Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

Καὶ τὴν πνοὴν ἔγραψεν, εἰμαι, ζωγράφος,
 Εἰ μὴ θανοῦσαν τὴν κόρην τυποῦν ἔδει.

Ταφῇ παρῇ σοι καὶ γραφῇ παρῇ πάλιν
 Ὑἱός, Κόρη, σὸς, ὡς δοκῶ, τῷ ζωγράφῳ.

Ὁ πνεῦμα σὸν καὶ χεῖρα νῦν τοῦ ζωγράφου
 Κρατῶν ἔγραψε τὴν μετάστασιν, Κόρη.

Καὶ πῶς τέθνηκας ἦν σε καὶ γεγραμμένην
 Ἀρᾶν δοκοῦμεν τὴν ἀείζων κόρην

Οὐκ ἀκριβῶς θνήσκουσιν, ἀλλ' ὕπνουμένην;

...θυματ...

fulgentem, aut potius coronam splendidem velut
 æqualibus margaritis. Oportebat enim ita justitiæ
 lancem ubicunque reverentem, etsi his tantum,
 æquum videri vel tuis solia.

98. In Christi ortum.

Qui sine matre immortalis Patris Filius est,
 nunc sine patre matris mortalis natus.

99. In Sophoclem.

Amara expromens suavitate sermonis, absin-
 thium melli miscet Sophocles.

100. In Christum, Deiparam, Præcursorem et
 angelos.

Lux, lucerna, spiritus, et lampades animam et
 vitam Petri illuminant.

101. In dormitionem Deiparæ.

Spiritum descripsisset, ut puto, pictor, si non
 mortuam virginem adumbrare oportuisset.

Sepulturæ tuæ aderat et picturæ iterum aderat
 tuus, Virgo, filius tui pictoris, ut mihi videtur.

Mens tua manum nunc pietatis dirigens tuum
 descripsit obitum, Virgo.

Et quomodo mortua es, quam depictam agere vi-
 demus immortalem virginem, non vere mortuam,
 sed dormientem?

ρβ'.

Μῆ πῦρ ἀνάψης, χρυσός, ἀργυρός, λίθοι
Φλέγουσιν αὐγαίς χωρὶς ἀνθρώπων μύρα.
Ὁφθαλμὸν ὕλη, τὸν λογισμὸν τῇ τέχνῃ,
Τέρπου δὲ τὴν αἰσθησὶν ὁδμῇ τῶν μύρων.

ργ'. *Εἰς τὴν Θεοτόκον.*

Οὐδὲν ψυχῆς βέλτερον οὐρανὸς ἔλλαχε τῆς σῆς·
Οὐδὲν μορφῆς παρθένου φέρτερον ἔδρακεν ἢ γῆ.
Τοῦνεκ' ἐγὼ μὲν ἀμεμψία σώματος εἰκόνα μορφῶ,
Πνευματώσεσσαν δ' οὐρανόθεν χάριν εἰ σὺ κεράσεις,
Ὁλβιος οὗτος ὁ χώρος δ' αἰθέρος ἔλλαχε πρῶτα
Καὶ χθονὸς ἔνθεν ἔχειν γέρα· τοῖσδ' ἐπίνευσον, κόρη.

ρδ'. *Εἰς τὸν ἄγιον Στέφανον.*

Στέφανος· ὅντως ὁ στέφανος μαρτύρων·
Ἀρχὴ παθῶν γὰρ καὶ νόμων ἔφυ τέλος.
Ὡς καὶ φονευταῖς συμπαθὴς· ἐκ καρδίας.
Ὡς λαμπρὸν ὁ Στέφανος· ἐπλεξε στέφος
Λίθοις φονευτῶν, μαργάροις τῶν θαυμάτων,
Ἄπερ κατέβηκε τοὺς φονευτὰς θαυμάτων.
Στέφανος οὗτος ἀρετῶν καὶ μαρτύρων.
Οἱ φωτὸς ἐχθροὶ τοῦ σκότους πρωτοστέται
Τὸν μάργαρον σὲ χωννύουσι τοῖς λίθοις.
Αὐτὸς δὲ τοὺς προσλαβὼν εἰς πᾶν μέλος,
Βίβας ἐρυθροῦς ἀνθεσι τῶν αἱμάτων,
Ὅλος στέφανος ἐκ λίθων καὶ μαργάρων
Λαμπρὸς προσηχθὴς αὐτοῦ καὶ τῶν μαρτύρων.
Ἐξ οὐρανοῦ χθὲς Δεσπότης πρὸς τὴν χθόνα,
Ἐκ γῆς ὁ δοῦλος σήμερον πρὸς αἰθέρα,
Ἄνεισι παιδρὸς· ἄλλ' ἐκεῖ τὸν Δεσπότην

102.

Ne ignem incendas, aurum, argentum, lapides
fulgoribus inflammant absque prunis unguenta.

Oculum materia, rationem arte, sensationem
odore unguentorum delecta.

103. *In Deiparam.*

Nihil anima tua mellus cœlum obtinuit; nihil
virginis forma præstantius terra produxit. Ideo ego
quidem irreprehensibilem corporis imaginem fingo,
sed spiritualem e cœlo gratiam si infundis, dives
erit istud opus quod cœli meruit primas et in terra
obtinere: his annue, Virgo.

104. *In sanctum Stephanum.*

Stephannus vere corona est martyrum. Nam
principium passionum et legis finis fuit, utpote in-
terfectorum ex corde miseratus.

Ut conspicuam Stephanus texuit coronam inter-
fectorum lapidibus, lacrymarum margaritis, quas
fundebat interfectores deflens; corona ille est virtu-
tum et martyrum.

Lucis inimici tenebrarum amatores te margari-
tam onerant lapidibus. Ipse autem hos per singula
membra recipiens, rubrosque tingens sanguinis
floribus; totus corona conspicua factus e lapidibus
et margaritis tibi ipsi præferis et martyribus.

E cœlo heri Dominus ad terram, e terra hodie
servus ad cœlum conspicuus subit. Sed ibi Domi-

A Τῷ Πατρὶ συγκάθεδρον ἑναρκεον βλέπων,
Πληροὶ πρὸ πάντων τὸ χρίος τῶν αἱμάτων.

Λόγοις ὁ βάλλων καρδίας χριστοκτόνων,
Βάλλῃ λίθοις τὸ σῶμα μαρτυροκτόνων·
Εὐχαῖς ἀμείβῃ τὰς βολὰς καὶ θαυρούς·
Ἄνθ' ὧν στέφη, Στέφανε, τρίκλοκον στέφος
Τῶν δογμάτων, εὐχῶν τε καὶ παθημάτων.

ρε'. *Εἰς τὸν ἄγιον Στέφανον.*

Ὁ συμφονευτὴς τοῖς φονευταῖς Στεφάνου,
Νῦν συγχορευτὴς καὶ συναθλος Στεφάνου,
Ἦθη διώκων τοὺς φονευτὰς Στεφάνου.

Ὁ πρὶν διώκτης καὶ φονευτὴς Στεφάνου,
Καὶ νῦν διώκων τὴν σφαγὴν τοῦ Στεφάνου,
Ζήλῳ δὲ ταύτης γῆς περιτρέχων κύκλα,
Ἐβλήθη ταύτην καὶ Στεφάνου τὸ στέφος.

B ρς'. *Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἐκ τοῦ
Χριστοῦ.*

Γῆν ἐκ πόλου μοι, γῆς ἐγὼ σοι [τὸν] πόλον
Ἰδοὺ βατὸν τίθημι, Μῆτερ παρθένα.

ρδ'. *Ἐπιτύμβια εἰς τὸν πατριάρχην πῦρὸν
Πολύευκτον.*

Τίνος σὺ, τύμβε; Τῶν καλῶν πάντως τάφος.
Τὸ σῶμα πῶς δὲ φροῦδον; Ἐξ ἀσιτίας.

Ὁ τύμβος οὗτος σοι, Πολύευκτε, κλίμαξ,
Ἐφ' ἧς σὺ βαίνων ἔδραμες πρὸς αἰθέρα.
Ὁ νοῦν θεωθεῖς, ὡς ὄρει κρυβεῖς λίθῳ,
Δόξαν βροτῶν πέφυγεν, οὐ τέθηκε σοι.

Τίνος σὺ, τύμβε; Μὴ μάθοις, ἐπεὶ φράσις·
Ἦ ποῖος, οἷον! ὦ πόσος, κρύπτει πόσον!

C num Patris ad dextram sedentem in carne vident,
complet præ aliis sanguinis debitum.

Qui sermonibus impetis corda interfectorum
Christi, impeteris in corpore lapidibus interfecto-
rum martyrum: precibus et lacrymis jactui lapi-
dum respondes. Quorum gratia coronaris, Ste-
phane, corona triplici, dogmatum, precum et
cruciatuum.

105. *In sanctum Stephanum.*

Qui consentiebat interfectoribus Stephani, nunc
socius et commilito Stephani, visus est persequens
Stephani interfectores.

Qui prius erat persecutor et interfector Stephani,
et nunc persequens Stephani cædem, zelo percur-
rens hujus terræ circuitus accepit quoque Stephani
coronam.

106. *In dormitionem Deiparæ Christus.*

Terram e cœlo mihi sedem dedisti, et terræ ego
tibi polum sedem ecce do, Mater Virgo.

107. *Epitaphia in patriarcham D. Polyuctum.*

Cujus es, sepulcrum? Bonorum omnium sepul-
crum. Corpus quomodo evanuit? Abstinencia.
Sepulcrum istud tibi, Polyucte, scala, in qua
tu scandens ad cœlum pervenisti.

Qui mento divinus factus, ut monte, lapide ab-
scunditus laudem immortalium fugit, non tibi mor-
tuus est.

Ὁ πᾶσι φευκτός, εὐκτός ἐστὶ νῦν τάφος,
 Τὸν εὐκτικὸν κλήσει τε καὶ τρόποις φέρων.
 Θνητὸς δυσὶ σὺ, τῷ τόκῳ καὶ τῷ τάφῳ ·
 Δυσὶ δ' αὖλος, τῷ βίῳ καὶ τῷ πόνῳ.
 Τίνος σὺ, τύμβε; Νυκτὶ τοῦτό σοι φράσω ·
 Μήπω; ἀκούσας, ἥλιος λάμψῃ κάτω.
 Τὰ χρηστὰ πάντα τύμβος εἰς ἔνδον φέρει ·
 Εἰς εἶχε καὶ γὰρ πάντα πάντων ἐν βίῳ.
 Οὐ νεκρὸς εἰ σὺ · πλὴν κρυθεὶς λίθῳ μόνον,
 Θεοῦ πρόσωπον, οὐκ ὀπίσθια βλέπεις.
 Ἐν νυκτὶ κλέψας, μὴ μάτην αὖχει, Χάρων ·
 Οὐκ ἦν σὸς οὗτος, οὐδὲ μοίρας τῆς κάτω.
 Ἐν νυκτὶ θνήσκεις, ἥλιον δὲ λανθάνεις,
 Ὅπως συνεῖς τὸ πρᾶγμα μὴ λάμψῃ κάτω.
 Ὁ φωτὸς υἱὸς προφθάσας τὴν ἡμέραν,
 Τὸν Χριστὸν εὗρεν, ἥλιόν, φῶς, ἡμέραν.
 Ὁ τύμβος εἰς τί; Μαρτυρεῖ τεθνηκότι,
 Ὡς οὐδὲν ἔσχε, πλὴν τρίπηχυν νῦν λίθον.
 Μάτην ὁ τύμβος, τῇ φύσει μάρτυς μόνον
 Τοῦ μὴ δοκῆσαι φάσμα τὸν τεθνηκότα.
 Ὁ πρὶν στυγητὸς, νῦν πεφιλμένος τάφος.
 Κἄν γὰρ στυγητὸς, ἀλλὰ τοῦ πεφιλμένου.
 Σοὶ ζῶντι, σῶμα τύμβος · ἐν τύμβῳ δέ γε
 Θεὸς τοῦτο, νῦν ζῆς, τὸν τάφον κρύψας τάφῳ.
 Διπλοῦς ὁ τύμβος, εἰς φρενὸς, νόος, λόγων,
 Καλῶν τε πάντων, εἰς δὲ τοῦ τεθνηκότος.
 Κἄν οὐδὲν ἔσχε, πλὴν ἐφωράθης, Χάρων,
 Κακοῦργος ὢν κλέψ, νυκτὶ τοῦτον ἀρπάσας.

Cujus es, sepulcrum? Ne discas, nam dices, C
 qualis, qualem; quantus occultat quantum!

Quod omnibus evitabatur, quaesitum nunc est sepulcrum, fausta nomine et moribus ferens.

Mortalis tu duobus, ortu et sepulcro; immortalis autem duobus, vita et labore.

Cujus es, sepulcrum? Nocte id tibi dicam; ne forte audiens sol inferos illuminet.

Utilia omnia unum sepulcrum intus habet; unus enim omnium omnia in vita habuit.

Non mortuus es tu, sed absconditus solum lapide, Dei faciem, non terga conspicias.

In nocte furatus, non in vanum gloriatur Charon; non tuus fuit neque inferorum fati.

In nocte moreris, solem autem fugis, ne si rei adesses inferos illuminasset.

Filius lucis diem praeveniens Christum invenit, solem, lucem, diem.

Ad quid sepulcrum? Mortuum testatur nihil habuisse nisi tricubitalem nunc lapidem.

Inutile sepulcrum; natura testis solum phantasma, mortuum non ostensioni datum esse.

Qui prius exosum, nunc pretiosum sepulcrum, etsi enim exosum, sed pretiosi fuit.

Tibi viventi corpus sepulcrum, in sepulcro autem illud ponens nunc vivis, sepulcrum sepulcro postquam occultaveris.

Duplex est sepulcrum; unum animi, mentis, rationis, bonorum omnium, alterum autem mortui.

⁸⁶ Leg. κρύπτειν. ⁸⁷ Leg. πεπταμένους. ⁸⁸ Cod. ὅτῃ. cum et superimposito.

A. Μὴ συνθανεῖν σοι πάντα αἷτιος τάφος
 Τρίπηχους ὢν γὰρ πάντας οὐ κρύπτει ⁸⁶ σθένει.
 ρη'. Εἰς ἑαυτόν.

Ἰλαθι, παντοκράτορ, ἤλιτ' οὐκ ἐθέλων.

Ἰλαθι ἀμπλακίης, στήλας ἐπτήσατο μοιχὸς,

Νυμφίε, σῆς νύμφης ἔνδον ἐμῆς κραδίης.

Πολλὰ παναίσχια δέργματα μὰψ ἀλάληντο

Ψυχῆς ἐν λαγῶσιν, ἐξυπνός ὡς γενόμαν.

Ἡ σὰρξ ὑδριος ἤρχετο, ἔγρετο κύματα γαστρὸς,

Πνεύματα λάδρον ἔπνει, πρὸς βυθὸν ἐτραπόμαν.

Ἠλθε, ἀναξ, παλάμῃ δὲ δίδως ἐτερλχέα νίκην ·

Καὶ νοὶ νοῦν παρέχεις, τῇ ψυχῇ δὲ λόγον.

Ἰλαθι τῶνδε, καὶ εὐπετερον ἐς πόλον οἶά τε νῆα,

Λαίφεσι πεπαυμένοις ⁸⁷, πνεῦμα σὸν οἰακίσοις.

ρθ'. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

B Ἐρεχθέως ἀνῆκεν ἡ γῆ τὴν πόλιν,

Ἄλλ' οὐρανὸς καθῆκε Ῥώμην τὴν νέαν.

Κρεῖττον τὸ κάλλος γῆς, ὅσον λαμπρὸς πόλος.

ρθ'. Εἰς τοὺς σοφούς τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ τῶν Ἀθηνῶν, εὐστομεῖτε τοὺς πάλας

Σοφούς, Πλάτωνα, Σωκράτα, Ξενοκράτα,

Ἐπικούρους, Πύρρωνα, Ἀριστοτέλας,

Οὐκ ἔστιν ὑμῖν, πλὴν Ὑμηττὸς καὶ μέλι,

Θῆκαί ⁸⁸ τε νεκρῶν, τῶν σοφῶν τὰ πνεύματα.

Πολεῖ παρ' ἡμῖν πίστις, οἱ σοφοὶ λόγοι.

Ἡ τῶν Ἀθηνῶν, προσκύνει τὴν δεσπότιν.

Αὐχεῖς ἐλαίαν · σκῆπτρα δ' αὖτε τοῦ κράτους.

Quamvis nihil haberes, attamen spoliatus es: Charon improbus et fur nocte hunc eripuit.

Non commori tibi omnes causa est sepulcrum, nam tricubitale cum sit omnes abscondere nequit.

108. In seipsum.

Propitiare, universorum rex, peccavi non volens; propitiare culpæ; columnas statuit adulter intra cor meum sponsatum tibi, sponse.

Multa turpissima flagella frustra animæ in lateribus, ubi expergefactus sum.

Caro contumeliam orsa est, surrexerunt ventris fluctus, venti gulosum excitaverunt, ad abyssum raptus sum; venisti, rex, et conatibus ancipitem das victoriam; et menti intelligentiam præstas, et animæ rationem.

Propitiare his, et in cælum felici volatu, ut navem inflatis velis, spiritum tuum perducas.

109. In Athenas et Constantinopolim.

Erechthei tellus urbem extruxit, sed cælum construxit novam Romam. Terra pulchritudo potior, quanto splendidum cælum.

110. In Athenarum sapientes.

Athenienses, prædicate veteres illos sapientes, Platonem, Socratem, Xenocratem, Epicurum, Pyrrhonem, Aristotelem; nihil superest vobis, nisi Hymetti mel, mortuorum thecæ et sapientium cogitata: urbi nostræ fides, et sapientes sermones.

Athenæ urbs, adora reginam. Olcastros prædi-

Μέλι σύ· τοὺς μέλιτος ἡδύους λόγους
 Αὕτη σοφιστῶν καὶ σοφῶν. Εὐ τὸν Σέρξην·
 Αὕτη τέθεικε δοῦλα πάντα τῷ κράτει,
 Καὶ σὲ πρὸ πάντων, προσκύνει τὴν δεσπότιν.

ρια'. *Εἰς τὴν Νίκαιον.*

Ἡ τῶν Ἀθηνῶν, ταῖς ἐλαίαις μὴ φρόνει.
 Νίκαια ταῦταις, καὶ πρὸ τούτων ἀμπέλοις,
 Λειμῶσι, κήποις, δένδροις, ζώοις, λίμνῃ,
 Νικῶσα πᾶσι, καὶ κέκληται προσφύρω.

Τρεῖς εἰς ἐλαίαν εἰσὶν εὐφρεῖς πόλεις,
 Νίκαια καὶ Πραϊνεστὸς, ἥ τ' Ἐρεχθίδας.

ρ:β'. *Εἰς τὸν Βίον.*

Ψυχῇ, τί φεύγεις τοὺς καθημέραν πόνους;
 Οὐκ ἔστιν εὐρεῖν τῆς ἀλυστὸς τέχνην.
 Τὴν γῆν ἀκάνθας, τὸν βίον δὲ φροντίζας
 Φέρειν ὁ Πλάστης ἐξεθέσπισε, φόρε.

ριγ'. *Εἰς αὐτόν.*

Λυσσῶ μὲν ἡ σὰρξ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα φλέγει,
 Κάκαίθην ἐνθεν ἔλκομαι, Χριστὲ, κρίνον.
 Τῷ κρείττονι πλέον τι χείρονος δίδου.

Οἶμοι! καθ' ἡμῶν καὶ πάλιν τὰ πυρφόρα
 Πέμπει φλογίζων καρδιῶν ὁ τοξότης
 Βέλη τὰ πικρὰ καὶ μέλιτος ἡδύα,
 Βέλη τὰ δεινὰ καὶ ποθεινὰ· τῇ νόσῳ
 Ἔσσηκα βληθεὶς, ἐξερύσαι δ' οὐ θέλω,
 Ὡθὼ καθ' αὐτοῦ τὸ ξίφος, θανεῖν θέλω.
 Πρὶν φλέγεσθαι, τραυματίζεσθαι· πλείον.
 Ὡς δὲ δεινῶν! ποῖον ὕδωρ τὴν φλόγα

Α Σδέσει τὸ πικρὸν; ποῖον ἐλκύσει βίλας;
 Ὑδωρ τὸ σὸν ζῶν, Χριστὲ μου, καὶ σὸς λόγος.
 Χρήσαι, λυτρωτὰ, συντόμως τοῖς φαρμάκοις.
 ριδ.

Ἄγγελοι αἰγλήσαντες, μυρία πλήθεα φώτων,
 Δεύτερα τῆς Τριάδος, κλαύετε Ἰωάννην.
 Ἀθλοφόρων δῆμος, θεοειδέα τέγματα πάντα,
 Κάλλει πάντα τ' ἄνω, κλαύετε Ἰωάννην.
 Κόσμος ἅπας περιτῆγος, οὐρανὸς, ἥλιος, ἄστρα,
 Μῆνη πλησιφαῆς, κλαύετε Ἰωάννην.
 Ἔθνεα μυρία γαίης, εἶδεα μυρία κόσμου,
 Δένδρεα καὶ πηγὰς, κλαύετε Ἰωάννην.
 Αἰθέρ, ἀήρ, πῦρ, χθονὺς, ὕδατος ἅπλστα μέτρα,
 Ὅρνεα καὶ κτήνη, κλαύετε Ἰωάννην.

Ἀργύρεοι ποταμοί, κέτραι καὶ οὖρεα μακρὰ,

Β Ὑδατος ἀνελὲ δάκρυ βρύεται Ἰωάννη.

Κῆπος ἦν θαλίθων, πολυήρατος ἀνθεσι πᾶσιν,
 Καρποῖς ἀρετῶν ἑβρίθων οὐκ ὀλίγοις.

Ἦν λόγος αὐτόχουτος, σοφίης στίμα, ἦν νόος αἰψός,

Ἦν τόλμα καρδίας, ἦν σθένος ἐκ μελέων.

Ἦν δρόμος ἐν ποσὶ κούφοις ἑλμασιν αἰθέρα βαίνων,

Ἦν φάος ἐξυτάτοις ὀμμασι δερκόμενον.

Ἦν πόνος ἡδὺς ἐπ' ἀέθλα ὀήρας, γλώσσης, εὐχάς·

Καὶ χάρις ἐκ στομάτων ἑβρεῖα τῇ Τριάδι.

Δάκρυον ἦν θοὸν, ἐς νύκτας καὶ ἡμέρας πάντα,

ἀγρόν· ἔφ' ἀγνοῦντος μετροδόσιο πένον.

Ὑστακ' ἐς πολέμους· κεραιέων, μέγα γὰρ θένον εἶσε

Πολλοὺς ζηλωτὸς ἀθρόον ἐξεφάνην.

Ἔνθεν γλώσσα κακὴ καὶ ἀτάσθαλος ἤρξατο δαίμων,

cas, illa potentiae sceptrum; tu tuum mel, illa melle C
 suaviore sermones sophistarum et sapientium; tu
 Xerxem devictum, illa omnia potestate subigit,
 et te pra alis, adora reginam.

111. *In Nicæam.*

Atenæ urbs, ne oleastris gloriaris, Nicra illis
 quoque, et præ illis viucis, hortis, pratis, arbori-
 bus, animalibus, lacu omnibus præstans, apte
 Nicæa seu vincens vocata est.

Tres oleastris fertiles urbes, Nicra, Præneste,
 et urbs Erechthei.

112. *In vitam.*

Anime, quid fugis quotidianos labores? Non
 inveniri potest ars non dolendi; terram spinas,
 vitam autem curas ferre Creator declaravit, sus-
 tine.

113. *In seipsum.*

Caro quidem rabie, flamma autem spiritus ardet,
 et hinc et inde miser rapior, Christe, potiori majus
 aliquid pejore præbe.

Heu mihi! contra nos iterum ignita mittit in-
 flammans cordium sagittarius jacula amara et
 melle suaviora, jacula sæva et jucunda. Vulnere sto
 sauciatus, liberari autem nolo, in illum ferrum im-
 pingo, mori volo. Cupio inflammari, vulnerari
 magis. O sævum dolorem! quænam aqua flammam

extinguet acerbam? quid telum extrahet? Aqua tua
 viva, Christe mi, et tuum verbum: utere, Salvator,
 cito tuis remediis.

114.

Angeli splendentes, mille luminum agmina, Tri-
 nitati proxima, lugete Joannem.

Triumphatorum gens, divini omnes ordines, de-
 cora cæli omnia, lugete Joannem.

Mundi omnis circuitus, cælum, sol, stellæ, luna
 nobis proxime lucens, lugete Joannem.

Gentes terræ innumeræ, innumeræ mundi spe-
 cies, arbores et fontes, lugete Joannem.

Æther, aer, ignis, terra, et aquarum inaccessa
 spatia, aves et jumenta, lugete Joannem.

Argentæa flumina, rupes et alti montes aquarum,
 lacrymas fundite Joanni.

Hortus erat florens, jucundissimus floribus va-
 riis, et virtutum fructibus non modicis repletus
 eram.

Erat sermo sponte fluens, sapiens os, mens su-
 blimis, erat cordi audacia, et robur in membris.

Erat cursus in pedibus levitas salibus æthera
 petentis, erat nitor acutissimis oculis fulgens.

Erat jucundus labor ad venationis pugnas, preces;
 et ex labiis fluebat Trinitati gratiarum actio.

Fietus erat promptus, noctibus diebusque omni-
 bus, ad castam sedem castissimæ Dei Matris.

²² Cod. τραυματίζεσθε. ²³ ἀγνόν vid. leg

Καὶ φθόνο· οὐκ ὀλίγος ἔρρεον ἐκ στομάτων·
 Ὡς μόνος ἦν σοφίης θάλος, ἦν δ' Ἄρεος πρόμος οἶος
 Εὐκραδίῳ· μίξεα νοῦν σοφὸν ἠγορέη·
 Ἡ δ' ἀρετὴ, κακίη, γένος δθλιον, ὧ γένος αἰσχρὸν,
 Οὐτιδανὸν, φθονερὸν, ἀντίπαλον σοφίης.
 Ἡ μαλακὸν σοφὸν ἔμμεναι, ἡ δὲ ῥένα γνῶσιος ἐχθρὸν,
 Ὡδε κέλουσι νέοι νομοθέται κακίης.
 Ἐνθεν μωρὸς ἐγὼ καὶ πάτρια θέσμια λύων,
 Ἐν μωροῖς μωρὸς, μαινομένοισιν ἄφρων,
 Πολλὰ μόγησα, καὶ αἷμα κένωσα, λύχνον τ' ἐπὶ τοῖσι
 Ἡμετέρου προμαχῶν πληθὸς ^α ἐν πολέμοις,
 Θαύματος ἀντὶ γέλωτα δ' ὄφλων καὶ ὀνειδέα αἰνέων,
 Σχώματ' ^α εὐλογίης, ὕβριος ἀντὶ κλέους.

ριθ'. Ὡς ἐκ τοῦ Λαζάρου.

Ἐδάκρυσας· βροτὸς γάρ. Ἡγεῖρας δέμας·
 Θεὸς γὰρ αὐτὸς καὶ πνοὴ πάντων ἔφυς.
 Ἄπνους, σεσηπῶς, κειρίαις ἐσφιγμένους,
 Ἐμπνους, νεάζων, ἄλλεται φωνῇ μόνῃ.
 Ἄπνυ, λυθέντι, κειρίαις ἐσφιγμένῃ,
 Λόγῳ, πνοὴν ῥῶσιν τε καὶ λύσιν δίδου,
 Ὅντως Λόγος σὺ, καὶ τὸ πᾶν κτίζων λόγῳ.

ριζ'. Εἰς ῥάδδον σιδηρᾶν.

Ῥάδδος· προφήτης ἦν ἔφη σιδηρεᾶ.

ριζ'.

Τρεῖς οἶδα πρῶτους τῆς ἐπιστήμης στόλους
 Ἀριστοτέλην, Πλάτωνα, Πυθαγόραν.

Ad bella præferens; magnum enim et divinum
 quoddam tunc multis invidiæ causa admodum ap-
 parebam.

Inde mala lingua et infensus incepit dæmon, et
 invidia non levis ex oribus effluxit.

Ut solus erat sapientiæ ramus, fuit etiam solus
 militiæ princeps, apte miscens mentem sapientem
 fortitudine.

Virtus autem, vitium, genus nobile, genus inde-
 corum, vile, exosum, si sapientiæ adversatur.

Vel mollem sapientem esse, vel strenuum scien-
 tiæ inimicum, hic jubent novi nequitiae legisla-
 tores.

Inde stultus ego, et patria jura volvens, in stu-
 tis stultus, in insanis insanus.

Multa passus sum, sanguinem fudi, his vitam
 nostræ gentis in bellis defendens;

Pro admiratione risum obtinens et injurias sor-
 titus, pro benedictionibus irrisiones, pro honore
 contumeliam.

115. *Ut ex Lazaro.*

Flevisti, mortalis enim es; suscitasti corpus, nam
 Deus ipse et omnium vita es.

Inanimis, putrefactus, fasciis involutus; vivens,
 rejuvenescens, exsultat una voce.

Inanimi, dissoluto, fasciis involuto, verbo vitam,
 vigorem et libertatem dona, verè enim Verbum es
 et omnia verbo creans.

116. *In virgam ferream.*

Virga quam inquit propheta, ferrea.

^α πλήθος leg. ^β Cod. σχώματα. ^γ An δόμων?

ριη'. Εἰς τὴν Θεοτόκον.

Τὴν παρθένον καὶ σῶμα καὶ τὴν καρδίαν
 Ὁ σῶμα καὶ νοῦν τοῖς πόνοις ἐφθαρμένος
 Ἰωάννης ἔγραψεν ἀμφὶ ῥωννύειν.
 Χρυσὸς, λίθοι γῆς· ἡ δὲ τέχνη, σοῦ, Λόγε.
 ριθ'.

Τῆς γῆς τὰ τερπνὰ καὶ τὰ λαμπρὰ τῶν ἀνῶ
 Εἰς ἐν κεράσας, Δημιουργὲ τῶν ὄλων
 (Σὺ γὰρ συνήργεις ταῦτα τῷ σὺ Νικήτῃ).
 Ἄλλον πόλον τέθεικας ἐν γῇ τὸν δόμον,
 Ἐξ ἀστέρων φῶς, ἐκ δὲ τῆς γῆς οἱ λίθοι.

Τί καὶ τίνων εἰληφας εἰς κάλλος δόμεν ^α
 Ἐκ γῆς μὲν ὕλην, ἐκ δὲ τοῦ πόλου τέχνην.

Τίνο; σε χεῖρ ἡγεῖρε, καὶ δῶρον τίνοι;
 Πόθος, Νικήτα, τῷ κρατοῦντι τῶν ὄλων.

B Οὐ χεῖρ λιθουργὸς, οὐδὲ χεῖρες ζωγράφου·

Σὴ, Δημιουργὲ, χεῖρ καὶ σὴ τέχνη
 Εἰς ἐν τὰ κάλλη τῶν ὄλων κεραννύει.

Λίθων μὲν αὐγὴ, φῶς δοκεῖται ἀστέρων,
 Ἀφίς δὲ χρυσῇ, πῦρ τὸ λαμπρὸν αἰθέρος,

Ψηφίς δὲ τερπνὴ καὶ βαφὴ τῶν χρωμάτων,
 Λειμῶν τις ἄλλος γραπτὸς ἀνθεσι βρύων

Ἡ τῶν τόπων τέχνη δὲ νικᾷ τὴν φύσιν,
 Καὶ σχῆμα καὶ κίνημα καὶ βλέμμα γράφει,

Καὶ πνεῦμα μικροῦ, τοῦτο δ' οὐκ ἔχει μόνον
 Ὅρη μεθιστᾷ πίστις, ἔργοις νῦν βλέπω.

Σοῦ γὰρ λάτρου, Νικήτα, φίλτρον καὶ πόθος,

117.

Tres novi primas scientiæ columnas, Aristote-
 lem, Platonem, Pythagoram.

118. *In Deiparam.*

Virginem corpore et corde, qui mentem et cor-
 pus laboribus consumptum habebat Joannes scrip-
 sit utroque valere; aurum, terræ lapides; opis
 autem tuum est, Verbum.

119.

Terræ jucunda et cœli magnifica in unum mi-
 scuisti, universorum Creator. Nam tu hæc congre-
 gasti in tuo Niceta. Aliud cœlum statuisti in terra
 hanc domum, ex astris lumen, e terra autem lapi-
 des sunt.

Quid et e quibus sumpsisti ad pulchritudinem
 D domus? E terra quidem materiam, e cœlo autem
 artem.

Cujusnam te manus extruxit, et cui donum?
 amor Nicetæ universorum dominatori.

Non manus lapidarii nec manus pictoris; tua,
 Creator, manus et ars in unum omnium pulchritu-
 dines miscet. Lapidum quidem nitor, lux videtur
 astrorum; testudo autem aurea, ignis splendens
 ætheris; jucunda lapillorum varietas et colorum
 fulgor, hortus quidam est variis floribus pictus.
 Figurarum ars naturam vincit, et habitum, mo-
 tum, aspectum refert, et vitam fere, id vero non
 solum habet. Montes transfert fides, nunc ope-
 ribus video. Tui enim servi Nicetæ amor et phil-

Καὶ τοὺς τρόπους ἰδοῖεν ὡς ζῶντας βλέπειν,
Καὶ τοὺς λίθους ἐπείσεν ἀστραπὴς φέρειν,
Καὶ πάντα σὺς μετέσχεν αἰγλῆς, Χριστέ μου.

ρκ'. *Εἰς τὸν ἄγιον Θεόδωρον.*

Ῥῆτορ, στρατηγέ, μάστιγς, ἀνδρείας τύπε,
Ἄγαλμα κάλλους, ἀρετῶν κρᾶμα ξένον,
Σοὶ πάντα τὰμὰ, σοὶ πνοὴν, σοὶ τοὺς λόγους,
Σοὶ χειρὸς ἄρσιν, σοὶ πορείαν, σοὶ στάσιν,
Ἰωάννης δίδωσι, σοὶ τὰ πάντα μοι,
Φύλαξ, ὁδηγός, σύμμαχος γένειό μοι.

ρκα'. *Περὶ γυναικός.*

Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ κακὸν τρίτον.
Ἐγὼ δέ φημι πρῶτον ἡ κακὴ κακῶν.
Τῆς δ' αὖ καλῆς κάλλιστον οὐδὲν ἐν βίῳ.

ρκβ'.

Εἶχον τὸν ἄγρον ἡδονῶν ὅτι χωρίον
Ἰδεῖν, φαγεῖν, πιεῖν τε, τερφθῆναι μέλει.
Ἄλλ' ὡς τὸν ἄγρον ναὸν εἶδον Παρθένου,
Μέσον κατεῖν ἔδοξα τὸν λαμπρὸν πόλον.

ρκγ'. *Εἰς σαρκικὸν ἔρωτα.*

Εἰ πυρὶ πῦρ ἐπάγεις βρόμιον, μάλα πολλὸν ἀνάπτει·
Εἰ δὲ πόθῳ σαρκός, θεῖον ἀποσβεννύεις.
Ἐρως ὁ δεινὸς ἐκτυφλοῖ μου τὰς φρένας·
Ἄλλ' αἰθριάζει σὸς πόθος με, Χριστέ μου.

ρκδ'. *Εἰς τὸν τῆς τραπέζης.*

Τῆς γῆς ὁ κόσμος ὁ γλυκύς Κωνσταντίνος
Ἐνταῦθα καίττει, φεῦ πόσος! φρένας πόζει!
Πτωγῶν τράπεζα, δεσποτῶν ἡ παιδρότης,

A Κόσμος δυναστῶν, τάξεων εὐρυθμία,
Τῶν ἀρετῶν πρόγραμμα, τῶν καλῶν ὄρος,
Ῥώμης τὸ κάλλος, δόξα τῶν πατρικίων,
Τὴν κοσμικὴν σύγχυσιν ὡς ἔγνω πάλιν,
Ἀπῆλθεν εὐθύς ὁ γλυκύς Κωνσταντίνος,
Ἰδεῖν τὰ πικρὰ μὴ θελήσας τοῦ βίου.

ρκε'. *Εἰς τὴν ἀποδημίαν.*

Ἐν μηνὶ Δύστρῳ τὴν Βύζαντος ἐστίαν
Λιπῶν, ἐλαύνω πρὸς πόλιν Σηλυβρίας.
Στιλβουμένην γὰρ ἄρτι βομφαῖαν βλέπων,
Καὶ συγγενὴ μάχαιραν ἀγριουμένην,
Καὶ θηριῶσαν τὴν Ἐψαν πρὸς φόνους,
Καὶ γνοὺς κατ' ἄστου καὶ στεναγμούς καὶ δάκρυ,
Ὡς εἰς γαλήνην ἔδλεπον τὴν Ἑσπέραν.

B Οὐπω διῆλθον τῆς ἀθύρου τὸ στόμα,
Τῶν Ἀμαλῆκ ὁρῶ πλήθος ἡγρωμένων,
Ὀδοστατοῦντας τοὺς ὁδῆτας ἐκτόπως,
Τροφῶν, πενήτων, ἀρπαγὴν καὶ χρημάτων,
Ἀνδρῶν, γυναικῶν κωκυτοὺς καὶ παιδίων,
Καὶ παρθένους σεμνάς τε καὶ μελαμφοῦρους,
Γυμνουμένας, φεῦ! χεῖρας αἰρούσας ἄνω,
Καὶ τὴν ὁρῶσαν μαρτυρουμένας δίκην.
Τοιαῦτά μοι τὰ πρῶτα τῆς ἐκδημίας.
Ἦδη δὲ πόρῳ τὸν δρόμον ποιουμένου,
Πρᾶγμα στεναγμῶν ἄξιον καὶ δακρύων,
Ὅρῳ βαγείτας τὰς ἀρούρας εἰς βάθος,
Αὐχμῶ χανούσας καὶ διαστάσας ὅλας.
Τοὺς ἀστάχους ὠχροὺς δὲ καὶ κεκλιμένους
Νεκροὺς καθώσπερ, πάνπαν ἐκλειοπότες·

trum et figuras ostendit ut viventes videre, et li-
pides coegit fulgura immittere, et omnibus tuum
tribuit splendorem, Christe mi.

120. *In sanctum Theodorum.*

Rhetor, dux, martyr, fortitudinis exemplar,
pulchritudinis ornatus, virtutum admirabilis con-
junctio, tibi mea omnia, tibi vitam, tibi sermones,
tibi manus motum, tibi gressum, tibi stationem
Joannes offert, tibi mea omnia; custos, dux, defen-
sor meus esto.

121. *De muliere.*

Mare, ignis et mulier sunt mala tria. Ego autem
dico primum malorum malam mulierem esse, sed
vicissim bona nihil esse melius in mundo.

122.

Habebam voluptatum latum quemdam campum,
videre, comedere, bibere et delectari cantu. Sed ubi
pulum vidi templum Virginis, medium calcare
splendens coelum ratus sum.

123. *In carnalem amorem.*

Si igni alimentum ignem præbes, multo magis
incenditur, si autem amor carnis, divinum restin-
guis.

Amor sævus obcæcat mihi mentem; sed tuus
me illuminat amor, Christe mi.

Ἄ Co.l. ἡδονῶν.

124. *In Constantinum a mensa.*

Terræ decus, suavis Constantinus, hic jacet, heu
quantus! mens quanta!

Pauperum mensa, imperatorum fulgor, princi-
pum decus, ordinum harmonia, virtutum exem-
plar, bonorum sedes, Romæ ornamentum, gloria
patriciorum, mundi tumultum ut iterum vidit, sta-
tim ablit suavis Constantinus, videre nolens vitæ
amaritudines.

125. *In egressum e patria.*

In mense Dystro Byzantii sedem linquens, pergo
ad urbem Selybriam. Scintillantem enim tunc vi-
dens gladium et offeratam ensem, et orientem ad
neces ruentem, et clamores in civitate et gemitus
et lacrymas, ut in serenitate cernebam occidentem.
Nondum transieram os aihyri, video Amalecitarum
multitudinem offeratam, viatores detinentem inso-
lite, ciborum, pauperum et possessionum ereptio-
nem, virorum, mulierum et puerorum lamenta,
virgines nobiles et obscuratas, nudatas, heu! ma-
nus sursum tollentes, et justitiam cernentem
attestantes. Talia fuerunt mihi egressus initia.
Jam autem longe cum cursum produxissem, rem
genitibus et lacrymis dignam aspicio, campos in
voragines violenter conversos, turpiter hiantes et
omnino dilaceratos, spicas marcidas et inclinatas.

Οἱ δ' ἀγρόται κύπτοντες εἰς γῆν ἐν πονοῖς,
 "Ὀλοῦν ἐλπίς, οἷχεται καὶ πᾶς πόνος,
 "Ἐφασκον· οὐδὲν χεῖρες ἐκτετριμμένα
 "Ἦυσαν αὐται· πάντα βεῖ, πάντα φλέγει·
 Καλὰς μὲν ἡμῖν ἦφι τὰς ἐλπίδας·
 Δίδωκεν ἀρχὴν· ἀλλὰ τὴν βλάστην ὄρα
 "Ἀνομβρίας μάστιξιν ἐκτετριμένην.
 Τίς καὶ παρόντα τῶν χρεῶν λύσει βάρη;
 Τίς καὶ γυναῖκας εἰς τὸ μέλλον καὶ τέκνα
 Θρέψει, φόρους ἄλλους τε καὶ λειτουργίας
 Τῇ Καίσαρος δῶ, καὶ τὸ πᾶν ἐξαρκέσει;
 Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Ἀλλὰ χαίρεις εἰς δέον·
 "Ἡ γῆ, δέχοιο τοῖσδε σὺν τοῖς λήτοις,
 "Ἡμᾶς ἐκόντας. Οὐ μενοῦμεν εἰς χρόνον
 Λιμῶ τακῆναι, σύντομον ποθῶ τέλος.
 Οὕτω γεμισθεὶς θλίψεων καὶ δακρύων
 Τὸν ἀγρὸν εἶχον εἰς ὑπόμνησιν πόνων,
 Καὶ τερπνὸν οὐδὲν τὴν ἐμὴν θίλγον φρένα.
 Οὐκ ἄνθος εἶδον, ἀλλ' ἀκάνθας καὶ βέλη·
 Οὐ μουσικὸν τέστιγες ἦδόν μοι μέλος,
 Τραυλὸν χελιδῶν, ξουθὸν ἀηδονίδες,
 Τὰ πάντα πένθος εἶχεν. Οὐκ ἀργυροχρῶς
 "Ἐβρίει διειδής, κοῦφος, ἥϊστος μάλα·
 Κρήνη ψυχρά τις λουτρὸν ἦδ' οὐ πόμα,
 Καὶ γλαφυρὴν τι συγκαταβρέζουσα μοι
 Εἰς ὕπνον ἦδ' ἤγε προσκακλιμένον.
 Οὐ μαλθακή τις καὶ χλοηφόρος πᾶσα
 Στρωμνὴν παρείχεν εὐθετον, πόνου δόχτ.
 Τῆς γῆς ὁ κόσμος ἦν ὅλος κεκαρμένος,
 "Ὡς βόστρυχόν τις ἐξέκοψε τὴν χλόην,

ut mortuas, et omnino derelictas. Agricola autem C
 prae dolore in terram aspicientes, Periit spes,
 interit omnis labor, inquebant: nihil manus istae
 perfractae obtinuerunt, omnia fluunt, omnia cre-
 mantur; pulchras quidem nobis spes dabit, Initia
 dedit, sed messem vide ariditatis flagellis resecatam.
 Quis praesens debitorum onus solvet? quis et mu-
 lieres et liberos in futurum nutriet, tributa et mini-
 stria Caesaris illae dabit, et omni rei sufficet? Nullus est. Sed hias a proposito, terra, accipe cum
 hisce messibus nos quoque volentes. Non sustine-
 bimus amplius fame consumi, brevem cupio finem.
 Ita circumfusus luctu et lacrymis locum habebam
 recordandi labores, et nihil jucundum mentem
 meam recreabat. Florem non videbam, sed spinas
 et carduos. Non musicum mihi cicadae cantum
 sonabant, garritum hirundo, acutum lusciniæ;
 omnia luctus habebat. Non argenteus fluebat, lim-
 pidus, levis, jucundissimus rivulus frigidum praebens
 balneum et potum, neque suave mihi susurrans in
 dulcem somnum invitabat recubantem. Non mollis
 et viridans herba cubile praebat apte dispositum
 absque labore. Terrae decor totus erat vastatus,
 quasi locusta devoravisset herbam, arborum fron-
 des, et florum pulchritudinem. Nam meridianos
 sol violentos radios, siccis et aridis campis immittit-

⁶⁶ Aliquid hic excidit.

Δ Δένδρων τὰ φύλλα, πᾶν τὸ κάλλος ἀνθέων.
 Μεσημβρινὸν γὰρ σφοδρὸν ἥλιος βλέπων,
 Καὶ ταῖς ἀνίκμοις καὶ καταξηραμέναις
 Βάλλων ἀρούραις ἐξετέφρου καὶ λίθους.
 "Ὁ δ' οὐρανὸς πάγχαλκος ἠνθρακωμένος,
 Σπινθηρακώδεις ὡς κεραυνίους φλόγας
 Τὰ συχνὰ πέμπων ἀστέρων ἐξάλματα.
 Οὐ Σκυθικὸν πῦρ ἐφλέγε τὴν "Ἐσπέραν,
 "Ἀλλ' οὐρανοῦ πῦρ καὶ Πρόνοια καὶ δίκη,
 Κατεμπιπρώσα τὴν μιανθείσαν χθόνα·
 Φθόνοις ἀθέσμοις, ἀρπαγαῖς, λησθηρίοις
 "Ὅρκοις ματαίοις, μίξεσι ξενοτρόποις,
 "Ἀρρήτοποιαῖς τε καὶ πλοκαῖς δόλων.
 Οὕτω σκυθρωπὸς καὶ κατεστυγασμένος
 "Ὀλὴν διελθὼν τῆς σελήνης εἰκάδα,
 Β "Υποστρέφειν ἔγνωκα πρὸς τὴν πατρίδα,
 Φόρτον κομίζων συμφορῶν τε καὶ πόνων.
 Τείνας δὲ τὴν νοῦν καὶ συνεσκευασμένος;
 "Ἦκουσα καινὰ. Πῦρ μεσημβρίας μέσης
 Καινῶς ἀναφθὲν ἐν μέσῃ τῇ πατρίδι,
 Μικρὴν ἐλέγχει καὶ Σοδόμων τὴν δίκην.
 Οὐ γὰρ καλύδας ἀγροτῶν οὐδ' ἀγρότας,
 Οὐ δένδρα καὶ χοῦν οὐδὲ καὶ κώμας δύο
 Τὸ δεινὸν ἐξέτρωξεν, ὡ φρίκη δίκης!
 "Ἀλλ' ἄνδρας εὖ τραφέντας εὖ παφουκότας,
 Παιδας, βρέφη, γυναῖκας, ὠραίους νέους,
 Οἷκους μεγίστους, παγκάλους, πλουτοφόρους,
 Κάλλιστα ναῶν καὶ μέγιστα χωρία,
 Σκευὴ τε χρυσᾶ, χρυσόπαστον πορφύραν,
 "Ἡλεκτρον ἄρδην, δγκον ἀργυρωμάτων,

tens lapides etiam incinerabat. Coelum autem as
 erat candens, rutilans, ut fulmineas flammās
 mittens astrorum innumeros saltus. Non Scytharum
 ignis incendit occidentem, sed caeli ignis,
 providentia et justitia terram comburens pollutam,
 odiis injustis, raptibus, furtis, vanis juribusjurandis,
 illegitimis conjugis, abominationibus, et fraudibus
 dolorum. Ita agere ferens et torve aspiciens quando
 ad diem lunae vigesimam deveni, reverti statui ad
 patriam, onus ferens calamitatum et laborum.
 Postquam autem mentem exsecutus viam confeci,
 nova audivi. Igus meridiei insolito more ardens
 in media patria, parvam ostenderat Sododomum
 ultionem. Non enim campestrium tuguria, non
 campestres ipsos, non arbores, arenam, non duo
 vicos saevus igus devoraverat, o terribilis ultio!
 sed viros bene educatos bene natos, pueros, par-
 vulos, mulieres, egregios juvenes, domos maxi-
 mas, pulcherrimas, ditissimas, magnifica templa et
 immensas sedes, aurea suppellectilia, auratam pur-
 puram, electrum, molem argenteorum, margari-
 tarum pulchritudinem destructam, aromatum
 incommensurabilem copiam vestiumque aliarum
 et divitiarum, fructuum innumerabiles myriadum
 myriades, et plumbi maria liquefacti, et margari-
 tarum nitorem concrematum: nondum omnia dici

Καὶ μαργάρων τι κάλλος ἐξηρημένον,
 Ἄρωμάτων τε πλῆθος οὐ μετρουμένων,
 Ἑσθημάτων ἄλλων τε καὶ πλουτισμάτων,
 Καρπῶν ἀπείρους μυρίας μυριάδων·
 Καὶ τῆς μολίβδου τὴν θαλασσίαν χύσιν,
 Καὶ μαργάρων τὴν τέρψιν ἡνθρακωμένην·
 Οὐπω τὸ πᾶν εἶρητο, καὶ λόγῳ λόγος
 Συνῆπτο δεινὸς ἄρτι, καὶ συμπτωμάτων
 Πάθος τι πολλοὺς συγκατασχέιν, καὶ τάφον
 Οἰκτρὸν γενέσθαι τὴν ἐνεγκοῦσαν χθόνα.
 Ποίους δὲ λοιπὸν ὀμμασι τὴν πατρίδα
 Θανοῦσαν, εἶπον, ἔφομαι καὶ κειμένην,
 Καὶ συμφορῶν φέρουσαν εἰκόνας μόνον;
 Ἴπ πῶς ἐνέγκω κάλλος ἡρημαμένον,
 Κάλλος τοσοῦτον καὶ τὰ λείψανα βλέπων
 Νεκρῶν ἀθάνων⁶⁶; Οὐ χανεῖν μοι τὴν χθόνα,
 Καὶ δὴ βαθεῖαν, εὐξομαι παραυτίκα;
 Ἦ πῶς ὑποίσω καὶ στεναγμούς καὶ γόους
 Πάθῃ τε πολλὰ τῶν φίλων καὶ δάκρυα;
 Οὕτω μερಿಸθεὶς τὸν λογισμὸν εἰς δύο,
 Ἄγρου τὰ πικρὰ καὶ τὰ δεινὰ πατρίδος,
 Ἦττω τὸν ἀγρὸν τῶν κακῶν δόξας ἔχειν,
 Ὡς ταῦτα κρείττω καὶ τὸν ἀγρὸν εἰλόμην.

ρκς'. Εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς πολέμους.

Μωροὶ τὰ πολλὰ, κἂν σοφοὶ παφικίνοι
 Δοκῶσιν, οἱ γῆς Ἑλλάδος πεφυκότες,
 Οἱ βαρβάρων ἀφάντες ἐκφύλους μάχας
 Αὐτοὶ καθ' αὐτῶν ἐσπάσαντο τὰ ξίφη.

ρκζ'. Εἰς τὸν Ξενοφῶντα.

Ξενοφῶντος ἡ γλῶσσα πρῶτα ῥητόρων,

potuerunt, nec verbum verbo atrox rite expressit, calamitatum miseriam multis incidisse, et sepulcrum lamentabile terram quæ hos genuit factam fuisse. Quibus tandem oculis patriam emortuam, inquietam, videbo et jacentem, et calamitatum ferentem umbras solum? vel quomodo feram, pulchritudinem devastatam, tantam pulchritudinem, et reliquias mortuorum insepultorum cernens? nonne, ut inhiat mihi terra et præcipitium, statim orabo? vel quomodo sustinebo gemitus, lamenta, dolores amicorum et lacrymas? Ita ratio in duo divisa est, agrorum clades et patriæ miseriam, minora mala habuisse agros reputans, ut illa majora et agros eligerem.

126. In Græcorum bella.

Εὐκτι in multis, etsi sapientes fuisse videantur, qui Græciæ e terra oriundi erant; barbarorum enim liberati externis bellis, ipsi in seipsos gladium eduxerunt.

127. In Xenophontem.

Xenophontis lingua princeps rhetorum, mens autem et ratio princeps philosophorum.

128. In novos philosophos.

Non est vir qui sapiens est, sapiens autem nullus

⁶⁶ Leg. ἀθάπτων. ⁶⁷ In marg. τὸ δόγμα τοῦτο τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων.

A Ψυχὴ δὲ καὶ νοῦς πρῶτα τῶν φιλοσόφων.

ρκη'. Εἰς νέους φιλοσόφους⁶⁷.

Οὐκ ἔστιν ἀνὴρ δὲ σοφός· σοφός δ' οὗτις
 Ὅστις μετ' ἀνδρῶν ἴσταται· καὶ νὴ μάχῃ
 Τῶν ἀρετῶν· εἰ φημί δ' αὐτὸς ὡς βραχὺ·
 Εἰ πᾶς σοφός, δεῖλός τις, δὲ δεῖλός σοφός.

ρκθ'-ρλ'. Εἰς εἰαυτόν.

Πέπονθα δεινὰ, πλὴν δίχαια, Χριστέ μου,
 Πέπονθα δεινὰ, πλὴν ἐμῶν ἤττω κακῶν.
 Οὐκ ἔστι ποινὴ σφαλμάτων ἐμῶν ἴση.
 Δαίμων, νόσος, μάχαιρα, πῦρ, λύπη, σκότος,
 Μάστιγες, ὕβρεις, λιμός, ἐμπαιγμός, γέλως,
 Τὰ φρικτὰ πάντα τῆς ἐκείθεν ἡμέρας

B Αἰωνίως μένοντα· πῦρ φωτὸς δίχαια,
 Σκότος φλογίζον, τάρταρος, σκώληξ, πόνοι
 Ἄπαντα ταῦτα τῶν ἐμῶν ἤττω κακῶν·
 Στήλῃ γεγράφθω ταῦτα μέχρι καὶ τέλους,
 Βοῶσα μακρὰ πᾶσι μέχρι τερμάτων,
 Κἂν πᾶν παρέλθοι τοῦτο, ταῦτα σαλπίζει
 Καὶ τοῖς ἐκείθε πᾶσα, ὡς πᾶσι μόνος·
 Νικῶ κακοῖς ἅπαντα. Πλὴν σὺ, Χριστέ μου,
 Μόνον με νικᾷ σὸν πέλαιος θαυμάτων,
 Εὐσπλαγχνίας ἄδυσσος οὐ μετρουμένη,
 Οἴκτων ἀειβρύς, δωρεῶν ἀπειρίαι.

ρλα. Εἰς τὴν βασιλίδιαν Ἑλένην.

Κρύπτει σελήνην, ἀλλὰ λαμπρὸς φωστὴρός.
 Νῦν Ἑλένην ἐκρυφεν ὁ στυγνὸς τάφος·

C Ἄλλ' εἰς τοσοῦτον μὴ κατισχύσῃ Χάρων.

A est qui cum viris decertet; rara est pugna virtutum. Quid dico ipse ut brevius? si optimis sapiens, socors est, qui socors, est sapiens.

129-130. In seipsum.

Σαυὰ passus sum, sed justa, Christe mi; sæva passus sum, sed minora meis malis. Non est pœna culpis meis æqualis: dæmon, morbus, ensis, ignis, ruina, tenebræ, flagella, injuriæ, fames, ludibria, risus; trucia omnia alterius vitæ æternum manentia: ignis sine luce, tenebræ ardentes, tartarus, vermes, cruciatus, omnia hæc minora sunt meis malis. Columnæ inscribantur illa usque ad finem, vehementer omnibus clamantia usque ad extrema, et si omne istud eveniat, illa clamabunt omnibus qui illuc sunt, quod ego solus omnibus malis omnia vinco; attamen tuorum, Christe mi, solum me vincit prodigiorum Oceanus, misericordiæ incommensurabilis abyssus, miserationum fons inexhaustus, donorum infinita copia.

131. In imperatricem Helenam.

Abscondit lunam, sed splendidus Lucifer; nunc Helenam abscondit triste sepulcrum. Sed non tantum prævalebit Charon. Sepulta illa, ad spirituales luciferum sursum, ut luna ad cælum, lux ipsa ascon-

Σταθεῖσα ^α δ' αὐτὴ πρὸς νοητὸν φωσφόρον,
 Ἄνω πρὸς αὐτὸν ὡς σελήνῃ πρὸς πόλον,
 Τὸ φῶς ἀφῆκε· πρὸς δὲ τὴν χθόνα βριθόν
 Νεύειν ἀνάγκη τὸ σκιῶδες σαρκίον.

ρλβ'. *Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος.*

Εἰκὼν σὺ Πατρὸς, ἀλλ' ἀμόρφωτος, Λόγε·
 Αὕτῃ δὲ μορφῇ τῆς ἐμῆς μορφῆς τύπος·
 Ἦνπερ φορῶν ἔσωσαί. Ὡς διπλοῦν, σέβω,
 Σὺ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα, Μιχαὴλ, σκέποις.

ρλγ'. *Εἰς τὴν εἰκόνα.*

Μήτηρ, μαθηταί, μάρτυρες, νόες, φίλοι,
 Ἄνω κυκλοῦσι τὸν θρόνον σου, Δέσποτα·
 Τὸν τοῦ θρόνου τύπον δὲ, τούτων οἱ τύποι
 Φρουροῦσιν ὧδε· χεῖρας ἱκετηρίους
 Αἶρουσι πρὸς σέ. Πᾶσι δὲς μίαν χάριν
 Τοῦτον γενέσθαι τὸν τυποῦντα τοὺς τύπους.

ρλδ'. *Εἰς τὴν σταύρωσιν.*

Ὁ σταυρὸς εἶχε σῶμα, πνεῦμα Δεσπότης,
 Καὶ φωσφόρον λάμποντα καὶ θεῖαν φύσιν·
 Τούτων τὸ πάσχον ἐν μόνον τῶν τεσσάρων,
 Τὸ σῶμα, τᾶλλα τοῦ πάθους ἀνώτερα.

ρλε'. *Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον.*

Πῶς ὀλίκῃ χεὶρ τὴν αὐλίαν γράφει;
 Τὸν νοῦν ὁ νοῦς ἔγραψεν, ἡ χεὶρ τὸν τύπον.

ρλς'. *Εἰς τὴν εὐρεσίαν τῆς πασφαλῆς τοῦ τιμίου
 Προδρόμου.*

Κρυφθεῖσα φαίνει· καὶ θανοῦσα γὰρ λέγεις.
 Ἄμφω πέφυκα· ταῦτα, φωνὴ καὶ λύχνος.
 Λέγεις θανοῦσα, τοῦ Λόγου φωνή, σύ γε

Α Φαίνῃ κρυβεῖσα λύχνος ὄντως ἡλίου.

Πρώτην τὸ πρῶτον τοῦ Θεοῦ παρουσίαν
 Τοῖς ζῶσιν ἐν γῇ, τοῖς νεκροῖς κάτω λέγεις.
 Ἀνῆλθες αὖθις, ἡ λάλος καὶ νῦν κάρα,
 Τί μηνύουσα; Δευτέραν παρουσίαν.

ρλζ'. *Εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα.*

Ὅς καὶ νοσοῦντα χερσὶν ἡγκαλιζόμεν·
 Ὅς καὶ θανόντα σὰς περιστέλλας κόρας.
 Ἐλοῦσα λουτροῖς ἐσχάτοις τὰ θρεπτά σοι,
 Καὶ φόρτον ἡδὺν μῆνα βαστάσας ὄλον,
 Μακρὰς σε γῆς ἡνεγκα μυρίοις πόνοις·
 Καὶ συζύγῳ δέδωκα, καὶ τῇ πατρίδι,
 Ἐκρυψα καὶ τύμβῳ δὲ καὶ τῇ καρδίᾳ,
 Ἰωάννης, σὼν φιλάτων νεώτατος·
 Ἐγραψα καὶ νῦν τῷδε τῷ τύπῳ, πάτερ·
 Β Πάτερ γλυκεῖα κλῆσις, ὅψις ἡδίων·
 Μικρὸν παρηγόρημα τοῦ πολλοῦ πόθου.

ρλη'. *Εἰς τὸν αὐτοῦ διδάσκαλον.*

Καλλιόπης μὲν Ὀμήρῳ, σοὶ δὲ οἱ ἔκλειτο αὐτοῖς
 Γλῶττα μὲν Εὐτέρπῃ, Οὐρανίῃ δὲ φρήν.

ρλθ'. *Εἰς θέωρα τὸν φιλόσοφον.*

Τρέχων ἀπάσας τὰς ἐπιτηδίας θέων,
 Τὴν κλῆσιν εὔρε πρᾶξεως ἐπαξίαν.
 Θέων ὁ κλεινὸς καὶ κέκληται προσφῶρος,
 Ὡς ἂν πτερωτὸς καὶ δι' αἰθέρος τρέχων.

ρμ'. *Εἰς τὰς τὰς τοῦ Σωτῆρος.*

Ὡς τοῦ πόλου μέμημα τὸν δόμον βλέπων
 α' Ἐξ οὐρανοῦ κάτεισι Χριστὸς σὺν φίλοις·
 γ' Πίστις δὲ παῖθει ταῦτα σὺν Γεωργίῳ.

dit; sed ad terram inclinari necesse est pondus te-
 nebrosum carnis.

133. *In effigiem Salvatoris.*

Effigies ta Patris, sed incorporalis, Verbum; hæc
 autem forma mææ formæ est figura, quam gestans
 sa'vast. Ut duplicem adoro, tu animam et corpus
 Michael protegas.

135. *In sepulcrum.*

Mater, discipuli, martyres, spiritus, amici, in
 cælo tuum circumdant thronum, Domino: throni
 autem figuram, horum quoque figuram hic custo-
 diunt; manus supplices tollunt ad te: omnibus
 unam concede gratiam, talem fieri qui figuras
 fluxit.

136. *In Crucifixionem.*

Cruz habuit corpus, spiritum Domini, et lucife-
 rum splendentem et divinam naturam: horum qua-
 tuor unum solum corpus passum, alia passioni
 superiora.

135. *In exercitus ducem.*

Quomodo materialis manus immaterialem pin-
 git? mentem mens pinxit, manus figuram.

136. *In inventionem capitis venerandi Præcursoris.*

Absconditum cerneris, vel mortuum enim loque-
 ris, utrumque fuisti illud, vox et lucerna. Loqueris

^α σταθεῖσα vid. leg. vel ταθεῖσα.

C mortuum vox Verbi, cerneris absconditum lucerna
 veri solis. Primum prima Dei adventum viventibus
 in terra, mortuis in inferis loqueris. Appa-
 rens rursus et nunc caput loquens, quid nuntias?
 Secundum adventum.

137. *In suum patrem.*

Qui ægrotantem manibus complexus sum, qui et
 mortuum pupillas tuas componens ultimis ablutio-
 nibus lavi, filii officiis fungens, et onus jucundum
 mense toto gestans, a longinqua terra te cum mille
 laboribus retuli, et conjugi dedi et patriæ, oecukah
 quoque in tumulto et in corde, Joannes delectorum
 natorum tuorum novissimus, scripsi nunc huic
 effigiei, pater: Dulce nomen, pater, dulcior aspe-
 ctus; ut parvum monumentum magni amoris.

138. *In suum magistrum.*

Calliopes quidem Homero, tibi autem ipsa conti-
 git lingua Euterpes, Uraniæ autem mens.

139. *In Theonem philosophum.*

Recurrrens Theon omnes scientias, nomen inve-
 nit opera dignum. Theon celebris vocatur merito,
 utpote alatus et per æthera currens.

140. *In templum Salvatoris.*

Ut cæli imitationem ædem cernens, e cælo de-
 scendit Christus cum amicis. Fides autem inspirat
 ista una cum Georgio; si vero cælum exstruxit

β' Ἡ καὶ πόλον τέθεικε τόνδε τὸν δόμον,
δ' Ἐργὸν δὲ χειρὸς ταῦτα μὴ πιστευτέον.

Ἄλλα.

Οὐκ ἔργα χειρὸς ταῦτα, μὴ τις δῖπείσῃ
'Ἄλλ' οὐρανοῦ κάτεισι Χριστὸς σὺν φίλοις
Νικηφόρου νικῶσα νοῦν τε καὶ λόγον.
Ἡῦχε μὲν ἄστροις καὶ φαινώ φωσφόρῳ
Πόλος, τὰ πρῶτα τῶν καλῶν φέρει γέρα ·
'Ἄλλ' ἐν δόμῳ νῦν ὡς μὲν ἄλλον φωσφόρον
Τὸν Χριστὸν αὐτὸν, τοὺς δ' ὑπουργοὺς καὶ φίλους
Κυκλοῦντας αὐτὸν, ἄστροις πάγκαλα βλέπων,
Αὐτὸς καθ' αὐτοῦ δευτέρα ψηφίζεται.

Πόλου μὲν αἰθέρ, ἄστροι, μήνη, φωσφόρος ·
Δόμου δὲ, Σωτήρ, ἄγγελοι, Μήτηρ, φίλοι.
Τίς ἰσότης πρὸς ταῦτα; ποῖα σύγκρισις;
Τὴν ἦτταν εὐρες, οὐρανὸν, πλὴν προσκύνει.

Ἡ τοῦ πόλου κάτεισι Χριστὸς εἰς δόμον,
Ἡ καὶ πόλον τέθεικε τόνδε τὸν δόμον.

Ἄμφω δὲ μάλλον · καὶ κατήλθε σὺν φίλοις,
Καὶ τὸν δόμον τέθεικεν οὐρανὸν νέον.

Κάλλεος ἦν ἔρις, οὐρανὸς ἄστρασιν ἤρχε νικᾶν ·

Αἰθέρ ἀστράπτων ἦτε πρὸς τὰ γέρα.

Ὡς δὲ δόμος; προῦδάλλεται Δεσποτικὴν μόνον αἴγλην,
Ἔσδετο οἶα λύχνος κάλλεα οὐράνια.

Ἄστροι μὲν αἰγλήεντα καὶ ἀστέραις ἦδ' σελήνῃν,
Οὐρανὸν, καὶ σὺ φέρεις, οἶδα, φαινότατε.

'Ἄλλ' ὅτε τόνδε χορὸν, καὶ χρυσὴν ἀντὺγ' ἀθρήσω,
Μικρὰ, λέγω, φαίνεις, καὶ σὺ καὶ ἡλῖος.

Α ρμα'. Εἰς εἰκόνα ἀκριβοῦς ¹⁰.

Οὐρανοῦ ἐγκατέπαλτο καὶ ἱμῶν ἔθετο εἰκόνα
Χριστὸς ἐν ἐνθάδε, Μήτηρ, ὡς δὲ φίλων ·

Ὅς δὲ χορὸς νοερός περιστάδων ἄλλοθεν ἄλλος,
Χεῖρ βροτῆ μεγάλα ψεύσατο τοῦδε τύπου.

Ὅς πόλον ἐξετάνουσα καὶ ἀνδρομέην πλάσα μορφήν,
Εἰς δόμον ἀνδρομέαις χεῖρεσιν ἐγγράφομαι.

Ταῦτα δ' ὁμοῦ τελέθων, θεὸς ἀμφοτέρως, ὕστατα θνητῆς,
Πλάττω βουλευθεῖς, πλάττομαι ὡς ἐθέλω.

Ὅς δίφρῳ πυρόεντι ἐφέφομαι ¹¹, δὲ φῶς οἰκῶ,
Εἰς δόμον ἔστην χειρὶ χαραττόμενος.

Θάμβει μὴ τις, ἐν ἀγκαλίδεσσι τιθήνης
Καὶ τὸ πρὶν φερόμαν, γαστέρα δ' οἶκον ἔχη ¹².

ρμβ'. Εἰς τὸν βίον.

Β Τὴν ἀρετὴν χθὲς εἶδον ἐν μέσῃ πόλει,
Μελαμφοῦσαν καὶ κατηφείας ὄλην ·

Τί δ', ἡρόμην, πέπονθας; Ἡ δέ · Νῦν ἔγνω.

Τόλμα, φρόνησις, γνῶσις, ἐν ταῖς γωνίαις,

Ἄγνοια δ' ἀρχει καὶ μέθη καὶ δειλία.

ρμγ'. Εὐχή.

Ἄναξ, ἀνασσα, δεσπότης ἐμοὺς λέγω,

Τί μέχρι πολλοῦ δοῦλον ἡμελημένον,

Ἐριμμένον με παντελῶς, περιεμένον

Φίλων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, βίου, λόγου,

Ἐξω μὲν κόσμου παντός ὄντα, πλὴν φθόνου

Μόνου κατεντροφῶντα, καὶ γέλωτά με

Προκείμενον βλέποντες, εἰς ὕδριν μόνον

bancce ædem, opus esse manus non credendum
est:

Non opera manus sunt ista, ne quis crediderit :
sed e cœlo Christus descendit cum amicis in ædes
viventes Nicephori mentem et sermonem. Splendet
quidem astris et conspicuo sole cœlum, primis-
que pulchritudinum locum tenet. Sed in ædibus
istis velut alium solem, Christum ipsum, suos
cooperatores et amicos circumdantes eum, ut astra
splendentia cernens, ipsum contra se secundum lo-
cum decernit.

Cœli quidem æther, astra, luna, sol; ædium au-
tem, Salvator, angeli, Mater, amici. Quæ paritas
ad ista? quæ comparatio? Victum es, cœlum, attam-
en adora.

Vel Christus e cœlo in hanc ædem descendit, vel
cœlum ipsum hanc ædem posuit. Utrumque potius:
et descendit cum amicis, et ædem posuit cœlum
novum.

Pulchritudinis erat certamen, cœlum cum astris
vincere volebat, æther fulgurans principatum ro-
gabat. Ubi autem ædes opposuit tantum Domini
splendorem, extinctæ sunt, ut lucernæ, cœlestes
pulchritudines.

Astra quidem splendentia, et stellas, et lunam,
cœlum, tu obtines, scio, conspicuum.

Sed cum hunc chorum, et aureum circulum

C contemplor, parum splendes, dico, tu, non minus
quam sol.

141. In effigiem veram.

E cœlo descendit, et viventem posuit hic Chri-
stus suam effigiem, Matris, ut et amicorum; qui
autem cœtus spirituum alter circumfunditur aliunde
veniens, manus mortalis multum imitata est has
figuras.

Qui cœlum extendi et humanam finxi formam, in
ædibus humanis manibus representor. Hæc autem
simul cum sint, Deus immortalis, postea mortalis,
fingo ut volui, fingor ut volo.

Qui currui ignito insideo, qui lucem habito, in
ædibus æteti manu adumbratus. Ne quis stupeat, in
ulnis nutricis antea ferebar, et ventrem domum
habebam.

142. In vitam.

Virtutem heri vidi in urbe media obscuratam et
luctu plenam. Quid autem, rogavi, experta es? Illa
vero: Nunc nosti, fortitudo, prudentia, scientia, in
angulis latent; regnat autem ignorantia, ebrietas
et vecordia.

143. Oratio.

Rex, regina, dominos meos dico, quid tanto tem-
pore servum neglectum, laceratum me undique,
privatum amicis, patribus, parentibus, conversa-
tione, sermone, ab omni mundo exsulem, sed ta-

¹⁰ Sic. Ipse poeta videtur hos versus immutasse. ¹¹ ἀκριβοῦς cod. ¹² Leg. ἐφέφομαι. ¹³ Leg. ἔχον.

Τὸν ἥλιον βλέποντα, καὶ χοῦν καὶ κόνιν,
Ἐχθρῶν με τυγχάνοντα πεφθονημένον,
Ὡς κόπρον ἀπρόσιτον, ἡχρεωμένον,
Ὅν ἱερεὺς παρῆλθεν ἢ καὶ Λευίτης;
Εἰ γὰρ παρῆλθε, νῦν δ' ἐπέτριψε πλῆον,
Καὶ συμπατήρας καὶ καθυδρίσας ὅλον
Ἀφῆκε γυμνὸν ἄθλιον μόνον·

Εἰ γὰρ παρῆκε καὶ καθύδρισε μόνον,
Νῦν δὲ προσεστώ; καὶ γελᾷ μου τὴν τύχην,
Σκιρτᾷ, κροτεῖ, γέγηθε, καγχάζει μέγα.
Ἐγὼ δὲ κωφός, ἐστερημένος, Λόγε,
Λόγου, λογισμοῦ, χειλέων καὶ καρδίας
Κεῖμαι τεθνηκώς. Ἰλεων ἰδοὺς, Λόγε·
Ἄνοιξον οὖς σὸν, στρέψον ὄμμα σὸν μόνον,
Σὴν καρδίαν, σὸν μὴ παραδλέψῃ βλέπων·
Κράζων ἀπεῖπον· Μὴ βραδύνῃς, Χριστέ μου·
Μηδ' αὖ, Κόρη, Δέσποινα, Μῆτερ, Παρθένε,
Ἐμὴ βασιλὶς, ἐλπίς, ἢ σῴτριά μου.

ρμδ'. *Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἐν πύλῃ.*

Πρὸς τῇ πύλῃ γράφω σε τὴν Θεοῦ πύλιν,
Πρὸς ναὸν αὐτῇ, πρὸς Θεὸν φέρεις σὺ δέ.

ρμε'. *Εἰς τὴν λάρνακα τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος.*
Ἵδωρ πέτρας πρὶν, νῦν μύρα, πλὴν καὶ μύρων
Ἱαμάτων ροὺς, τοῦτο θαῦμα θαυμάτων.

ρμς'. *Εἰς τὴν δέξιν τῆς Θεοτόκου, τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ ἀγίου Νικολάου.*

Κάμφηται χερσὶ μητέρος, θύτου, φίλου,
Αἷς ἡγκαλίσθης, αἷς ἑδαπτίσθης, Λόγε,
Ἵψ' ὦν ἐτύθη; θύμα καινὸν πολλάκις.

men invidiæ solius ludibrio et risui me pro-
positum cernunt ad dedecus tantum sole fruientem,
et terra et pulvere, inimicis exosum, ut sordes
evitatum, rejectum, quem sacerdos aut Levita præ-
terivit? Si enim præterivit, nunc magis impellit, et
conculcans et convitiis onerans totum reliquit nu-
dum, miserum, solum: si enim reliquit et con-
vitiis tantum impellit, nunc accedens ridet meam
sortem, salit, plaudit, gaudet, ridet multum, ego
autem mutus, Verbum, verbo destitutus, ratione,
labiis et corde, jaceo mortuus. Miserans aspice,
Verbum. Aperi aurem tuam, converte tantum oculo
tuum, cor tuum, ne tuum aspiciens despexeris.
Clamans dixi: Ne tardes, Christe mi; ne tar-
des tu quoque, Virgo, Domina, Mater, Regina mea,
spes et salus mea.

144. *In sanctissimam Virginem in porta.*

Ad portam confero te Dei portam, ad templum
illa, tu ad Deum ducis.

145. *In urnam sancti Panteleemonis.*

Aqua e rupe olim, nunc unguentum, imo unguenta
remedia fluunt; hoc miraculorum miraculum.

146. *In orationem Deipara, Præcursoris et S. Nico-
lai.*

Flectaris manibus matris, sacrificatoris, amici,
quæ te complexa sunt, quæ te baptizaverunt, Ver-
bum, quæ te sæpius victimam novam immolave-
runt.

Α ρμζ'. *Εἰς τὴν διὰ κινναβάρως βασιλικὴν ὑπο-
γραφήν.*

Ὅσον τὸ χρῶμα καὶ λόγοι τοῦ δεσπότου!
Ῥήματα ταῦτ' ἀληθέα, τοῦνεκα χρώματα τοῖα.

ρμη'. *Εἰς εὐαγγέλιον.*

Οὐρανίων, ἐπιγείων ἱστορά, τίς, λέγε, θῆκεν
Ὀκτωκαιδέκῃτην εἰσέτι σ', Ἰωάννη;
Θῆκε με παμβασιλεία, καὶ ἡγορήν ἐπὶ τούτοις
Δῶκεν ἀριπρεπέα, ῥήγνυσσο μῶμος ἅπας.

ρμθ'. *Περὶ Θεοῦ.*

Κάλλιστον ὄντων κόσμος, ἀρχαῖον χρόνος.
Τόπος μέγιστον, νοῦς τάχιστον, φῶς, χάρις.
Θεὸς δὲ πάντα ταῦτα καὶ πάντων ἄνω

ρν'. *Εἰς τινὰς ρυκτὸς ἀλωῶντας ὡς ἀπὸ τῆς
σελήνης.*

Ἄρματος ἡμετέρου τίς ἐδῆσεν ἐλάστωρας ἄλλους,
Δῖνον ἀειστροφία πάντες' ἐλαυνομένους;
Ἦλιε, τεθρίπποις νεμεσίση; μηκέτι μούνοις
Ὁῶ' ἐπιτολμῶσιν ἀμετέροις τε δίφροις.

ρνα'. *Εἰς τὴν βάπτισιν.*

Καὶ φρίνα καὶ παλάμην τρομερὴν καὶ ἄψα πάντα
Δέρκεο σοῦ θεράποντος. Ἀπόστιχε, πῶς σε καθήρω;
Πῦρ ἀπνεὺς τελέθεις, ποταμὸς παλίνροσος ἀπέστη.
Ἄπτεο σοῦ βασιλῆος· νῦν ἐπέοικε πάντα
Μορφῆς ἀνδρομέτης τελέθειν, καὶ ὕστατα ἔμπαλιν
[αὐτὸς,
Δίμασιν αὐτοχύτοις παλάμαισιν ἑμαῖς σε καθήρω.
Χάζεθ μοι, βασιλεῦ, καὶ ἀπνοα πέφρικε ρεῖθρα·

147. *In imperatoris suscriptionem e cinabro.*

Qualis color talia domini verba; verba hæc vera,
ideo colores etiam veri.

148. *In seipsum.*

Cælestium et terrestrium peritum, quis, dic,
statuit te octo et decem annos circiter natum, Joannes?

Statuit me universorum regina, et fortitudinem
addidit eximiam, abeat omnis irrisio.

149. *De Deo.*

Pulcherrimum entium mundus, antiquissimum
tempus, maximum locus, velocissimum mens, lu-
men, gratia. Deus autem omnia hæc et omnibus ma-
jor.

150. *In nocturnos vagabundos velut a luna actos.*

Currum in nostrum] quis collocavit alios auri-
gas, circuitum semper gyrantem quacunque diri-
gentes?

Sol, quatuor equis tantum habere ne indigneri;
illi nostris bigis jam insultaverunt.

151. *In baptismum.*

Et mentem, et manum trementem et omnes
sensus aspice tui famuli. Abi, quomodo te mundabo?
Ignis exstinctus est, amnis retrogrediens recessit.
Tuum regem tanges, nunc videntur omnia huma-
nam formam recuperare, et tandem iterum idem es,
sanguine sponte fluenti manibus meis te mun-
dabo. — Reredis a me, rex, et inanitia fluentia

Ἄφθονοι καὶ οὐρανίων ἀγνοτέρης κορυφῆς.
Χάρεο σοῦ βασιλῆος, καὶ σθένος ὑστάτα δείξω.
Nūn δὲ δλην ἐφειτμήν ἀνδρομένην τελέθω.

ρβ'. Εἰς τὸν Μαίανδρον ποταμόν.

Τὸ τῆς δίκης πῦρ ὤδε, μηδὲν διστάσης,
Ὁ Κωκυτὸς Μείανδρος· ἀλλ' ἀπεσφάλην,
Οὐαὶ γὰρ ἀνδρῶν ἐστίν, αἰανδρὸν λέγω.

Εἰ τυγχάνει γῆς χῶρος ἐξηρημένος,
Ὅπου γένενα καὶ τόποι κατακρίτων,
Ἐκαῖνος οὗτος· ἀλλὰ Πυριφλεγέθων
Ζητεῖ τίς οὗτος, οὗτος ἐγγύθεν ῥέων
Ὁ καυστικὸς Καῦστρος· ὅς δ' αἰασμάτων
Ἀνδρῶν ὅλος πέφυκεν, αἰανδρὸν λέγω.
Κωκυτὸς ἄλλος τῶν πόνων ἐπάξιος.

ργ'. Ἐξομολόγησις.

Οἱμοὶ! καὶ πάλιν ἤλινον, ὦ Μίδον, ἤλινον οἷα
Καὶ ληστοῦ μείζω καὶ Μανασσῇ κλειώ.
Χείρω Δαυίδου, καὶ σῶφρονος ὑστάτα πόρνης,
Οὐδέ τις μου στέφανον λήψεται ἀφροσύνης.
Οὐρεα καὶ ποταμοὶ καὶ δίνδρεα, ὄρεα, πέτραι,
Οὐρανὸς, καὶ ἀστέρα, κλαύσατ' Ἰωάννην.
Αἰθῆρ, ἀήρ, ἥδὲ θάλασσα καὶ ἥλιος, μήνη,
Ἄπνοα καὶ ζῶα, κλαύσατ' Ἰωάννην.
Ἄγγελοι αἰγλήεντες, ἀειδαίς, ἄλλα τε φῶτα
Οὐρανίης στρατιῆς, κλαύσατ' Ἰωάννην.

Α Οὐνεκεν ἐξαπάφητο, καὶ ἤλιτε ὅσσα τις ἄλλος
Οὐδέ τις, εὔτε' ἐθέμην συνθήκας, εὔτε' ἐτελέσθην
Ῥήμασιν οἰκίων⁷², μυστιπῶλων θυσίαις.
Εὔτε' ἐδάην μυστήρια φρικτὰ Θεοῦ καὶ ἀνερῶν
Ἐδρακον, οὐκ ἀπάτης φάσματα δαιμονίων,
Μητρὸς ἀπειρογάμου πολυφροσύνας πολυχάρτους,
Ἐλπίδας ἡμερίους, ἐλπίδας ἀθανάτους.
Εὔτε' με πολλῶν πολλοῖς δάκρυσι τε σπονχαῖς τε
Ἐξεκάθηρε παθῶν, εὔτε' ἐφάγη⁷³ τι μικρὸν
Εἰκὼν ἀθανάτη θεοεικέλος, ὥσπερ ἱσοπτερον
Ἄρτι καθαιρόμενον ἀργαλέου πάχους·
Ἥριπον ὧς ὅτε τις δρῶς, ἤριπτον, ἢ ἀχερωῖς·
Πνεύμασιν ἀργαλείς, ἔργμασιν οὐχ ὁσίς.
Οὐ μὲν πάμπαν ἐπὶ χθόνα κέκλιμαι, οὐδέ τι βίβας
Ἐξέταμε πάσας ἀντιπάλους σάλας.
Β Ἐμπης δ' ἐκλίνθην, καὶ ἐνευσσα μικρὸν τι πρὸς οὐδας,
Ἀμφοτέρω· κραδίη συχρὰ κραδαιομένη.
Πᾶσι πάθον καὶ ἀεθλα παλαισμοσύνης ἀλεγείης,
Ὅσποτέρω δώσεις, ἀθλοδότης, τρομέω·
Ἥ γοὶ τῶδε καὶ εἰκόνη παίσματα θεῆς, [νίκης]
Ἥ σκολιῷ Βελίᾳρ ψῆφον ἀρεισιτέρην.
Εἰ μὴ σὴν ὑπερέσχες, ὑπέρτατε, χεῖρα κραταίην,
Ἀμπλακίης πτέρναν ἐφθασα θυμολέτιν.
Ἄλλ' ἤλθες καὶ ἔσωσας ἀπ' ἀργαλέων μαλετώνων,
Βορβόρου ἐξερύσας, πρίξιος ἐξ ἀτόπου·
Οὐρανόθεν δ' ἀρ' ὑπερβόργη ἐκ οὐλοῦ ἀσπίτος αἰθήρ,

trepidaverunt, tangam caelorum puriorem regi- C
nam. — Recedis a tuo rege, et tandem robur
ostendam; nunc autem totus humanam vicem
impleo.

152. In Maandrum flumen.

Hic ultionis ignis, ne dubites. Cocytus est Meand-
dor. Sed decipiebar, funestus est hominibus, man-
dram dico.

Si existit locus a terra separatus, ubi gebenna
et loca sunt suppliciorum, iste talis est. Sed Pyri-
phlegethon exquire quis sit, ille juxta fluens est
Caystrus ardens; qui autem hominum gemitibus ple-
nus est, mandram dico, Cocytus est alter cruciatu-
bus aptus.

153. Exomologesis.

Heu mihi, rursus peccavi, o rex, peccavi majora
quam latro et plura quam Mnasses.

Pejora quam David, et villiora quam prudens
meretrix, nullus mihi coronam dementia tollet.

Montes et flumina, arbores, volucres, rupes, coe-
lum et astra, flete Joannem.

Æther, aer, mare et sol, luna, inanima et viven-
tia, flete Joannem.

Angeli coruscantes, invisibiles, luminaque alia
coelestis exercitus, flete Joannem;

Quia erravit et peccavit quantum quivis alius.

Neque alius tantum quando pactiones inibam,

quando initiatus eram verbis solitiorum, sacri-
ficiis mystarum;

Quando edoctus eram mysteria tremenda Dei,
et coram cernobam non oracula fraudis dæmo-
nium;

Multis innoxie gaudia multa, lætitiarum magnam,
spes unius diei, spes immortales;

Quando me multis lacrymis et gemitibus a multis
passionibus mundavit, quando apparuit paulu-
lum.

Effigies immortalis Deo similis, ut speculum mori
mundatum a molesta sorde;

Quando cadebam ut arbor quædam, ut alta po-
pulus ventis infestis, conatibus non sanctis;

Non quidem omnino ad terram inclinatus sum,
neque radices omnes fregit adversarii agitatio.

Omnino inclinatus sum, et paululum ad solum
conversus, utrimque cor sæpe agitabatur.

Multa passus sum, et labores luctusque difficilis, uti
mercedem des certaminis iudex, metuo;

An arenæ isti et imagini divinæ præmia (vi-
ctoriæ) an astuto Belial præstantius suffragium?

Si non extendis, Altissime, tuam validam ma-
num, culpæ calcem expertus sum funestam
animæ.

Sed venisti et salvasti a molestis curis, e cœco
educens actionum injucundo.

Cœlitus apertus est ex te infinitus æther, e me-
dia nocte mentis feliciter natæ.

⁷² Leg. οἰκίων. ⁷³ Fors. leg. ἐφάγη.

Ἐκ μεσάτης νυκτὸς ἡδυμόροις νόου.
 Ἄλλ', ἀνα παρμέδον, πανίλας, πάντα σὸν οἶκτον
 Εἰς μὲ κένον γλυκεροῦ στήθεος. Οἶδα τίς εἶ.
 ῥεύμασι σὺν χαρίτων καὶ λύματα πάντα καθαίρεις,
 Καὶ φάος· ἐνδιδύεις ἡέλιος πλέον.
 Σὴν δόξαν λαλεῖν ἐμὰ χεῖλα οὐποτε παύσει,
 Οὐδὲ λίθος κρύψει ταῦτα χαρᾶσόμενα·
 Καὶ γενεαῖς αἶνον μετέπειτα νέον καταλείψω,
 Σὼν μέγεθος σπλάγγνων σῆς τ' ἀγανοφροσύνης.
 Οὐρανίων στρατιῶν ἐρικυδέα τάγματα πάντα,
 Πάντες ἀεθλοφόροι κέρτερον ἐμῆς κραδῆς·
 Ἀχράντου τοκετοῖο Θεοῦ μεγάλου ὑποφῆται,
 Δεσποτικῶν ὁπαδῶν δωδεκάς εὐρυδόων·
 Μυστιπόλων χορὸς, ἱερέων πολυήρατα φῦλα,
 Οἰοδίων τε γένος, ἀντιπάλων κακίης·
 Οὗς περὶ κῆρι φίλησα, καὶ ἔνδον ἐκρυψα ψυχῆς.
 Νῦν μου λισσομένου, νῦν αἰοῖτε ταχύ.
 Λίσσομαι ὑπὲρ Τριάδος, καὶ λίσσομαι ὑμέας αὐτίς,
 Αἰίσσομαι ὑπὲρ πάσης ἐλπίδος ἡμετέρης.
 Πικρὸν ἀνίστανάω, τετριμμένα γούνατα κάμπτω,
 Δάκρυα θερμὰ χέω, σπένδων καὶ κραδίην.
 Ναί, πάροισι βοήθοι, ἀσπίς ἐμῇ, κράτος, ἐλπίς,
 Δεσπότην ἡμετέρην εὐμενέτιν τελέσαι,
 Μητέρα Παρθένον, οἰοτόκειαν, παμβασίλειαν,
 Νύμφην ἀζυγέα, ἀγνωστάτην ζυγίην.
 Λίσσομαι ὑπὲρ Τριάδος, καὶ λίσσομαι ὑμέας αὐτίς
 Ἥνιοχον ζῶων ἡ εὐστοφον ἡμετέρης,
 Ὡς ἡγοῦσθαι βίου πολυπαίγμονος, ὀλκάδα πάσας

Sed memento, Deus misericors, omnem tuum
 planctum in mevanum tui dulcis cordis. Scio quis sis.
 Fluentis tuarum gratiarum maculas omnes munda-
 das, et lumine vestis sole splendidiore.

Tuam gloriam loqui mea labia nunquam desi-
 nent, neque lapis abscondet hæc inscripta :

Et generationibus hymnum deinde novum relin-
 quam; tuarum misericordiarum magnitudinem et
 tuæ clementiæ.

Cælestium exercituum gloriosi omnes ordines,
 omnes athletæ meum superantes animum :

Immaculati partus Dei magni præcones, Domini
 sociorum duodecas magnum clamans ;

Sacerdotum cætus, sacrorum virorum venerandæ
 tribus, solitariorum gens, nequitiae adversariorum
 quos corde amplexus sum, et intra mentem condi-
 di, nunc me obsecrantem; nunc exaudite cito.

Obsecro per Trinitatem, obsecro vos iterum, ob-
 secro per meam omnem spem.

Amare lugeo, perfracta genua flecto, fletus ar-
 dentes fundo, corde quoque stillantes.

Agite, adeste auxiliores, clypeus meus, robur.
 spes, reginam nostram propitiā efficere.

Matrem virginem, uni-param, reginam, sponsam
 sine conjugio, conjugem purissimam.

Obsecro per Trinitatem, et obsecro vos iterum,
 solertem vitæ nostræ aurigam.

Ducem vitæ multum agitatæ, navem omnes spes
 ferentem cælestium et terrestrium :

¹⁸ Leg. vid. ζωῆς. ¹⁹ κηρύσσειν cod.

PATROL. GR. CVL

Α Ἐλπίδας ἀγομένην, οὐρανίων, χθονίων.
 Ναὶ λίσσοισθε, καὶ ἀργαλέων μελεδωνῶν
 Καὶ παθέων σχεδάσαι οἶδ' ἐπανιστάμενον·
 Τοῦδε βίου στροφάλιγγας, ἀεικελίοισιν ἐπ' ἐργοῖς,
 Φόρτον ἐμῶν ὕδρεων σώματος ἀργαλέων.
 ὦλετο μὲν μοι καὶ φάος, ὦλετο καὶ μένος ἐσθλόν·
 ὦλετο δ' ἡλικίῃ θάρσος ἐμῆς κραδῆς.
 Δεξιὸν ὦλετο κάρτος, ἀπέτμαγε νεῦρα σίδηρος,
 Σιαγόνας, κεφαλὴν· πάντα λάβε πόλεμος,
 Οὐδέ τί μοι περίκειται, οὐ χάριν, οὐ λόγον εὔρον.
 Κοίρανος, οὐ δυνατὸς ἦνεσεν, οὐδὲ πόλις.
 Ὡν ὑπερ ἐξεκένουν ὕδωρ ἅτε πολλάκις αἶμα·
 Ἄλλὰ, Τριάς, μὲ σάου, Δεσπότης ἡμετέρη.
 Τῶν πάντων οὐ τόσσον ὀδύρομαι ἀχνύμενός περ,
 Ὅσσον ὀνειδίζω ἐχθροτάτων ἐπέων.
 Β Ποῦ Θεός ἐστι σός ; εἰπέ τις· ἔστραφεν ὄψις, ἀλιτρεῖ.
 Ἄλλος δ' ἀφροσύνην εἶπέ καὶ οὐ κακίην,
 Εὐκραδίαν δ' αὖ θέριον ἐμὴν, μανίην ὀνομάσας,
 Ὅσας δ' ἀφρόνως ἐτάγη, φησὶν, ἐν ὀπλομάχοις.
 Πᾶς δ' ἐπικερτομέει, καὶ ἔτραπεν εἰς ὕβριν αἶνος·
 Καὶ φθόνος οὐ δοκεῖ, (ὦ πάθος !) ἀλλ' ἔλεος.
 Ἄλλος ἐπεσβολῇσι βάλε θρασυκάρδιον ἄνδρα,
 Νεῖκεσι δ' αἰχμητὴν πάντα καὶ ἐθνολέτην.
 Ἄλλος ἰδογμάτισε σοφίην ἀνάθλον, δειλὴν·
 Ἀπόλεμον τελέθειν εἶπε δέον σοφίην.
 Βουλὰς τ' ἐξάρχειν ἀγαθὰς, πόλεμόν τε κορύσσειν,¹⁸
 Οὐ δυνατὸν τελέθειν ἄνδρας ἀριπρεπείας.
 Ἥνορέην σοφίης δ' ἀπέχερσε, καὶ ἀφρονὶ μούνη

C Precibus moveamini, et molestarum curarum et
 passionum sedetis fluctus insurgentes.

Hujus vitæ turbines, in turpibus operibus, et
 onus contumeliarum mei corporis molestarum.

Periit quidem mihi lumen, periit quoque egregia
 virtus; periit vigor, et firmitas cordis mei.

Dexterae periit robur, vulneravit ferrum nervos,
 genas, caput, omnia tulit bellum;

Nihil mihi superest, non gratiam, non verba ha-
 beo; princeps, nec potens, neque urbs me laudavit.

Pro quibus effudi ut aquam sæpius sanguinem;
 sed, o Trinitas, salva me, regina nostra.

Ab omnibus non tantum patior et doleo quantum
 ab injuriis sermonum infensissimorum.

Ubi est Deus tuus? dicit quidam, oculos avertit,
 scelestic; alius autem expiationem dicit et non ne-
 quitiam;

Fortitudinem meam e contra exprobrat, dementiam
 vocans, quanti imprudenter, dicit, æstimatus
 sum inter milites.

Omnes irident, et in contumeliam laus vertitur;
 et invidia non habetur, pro dolor! sed miseratio.

Alius verborum jaculis impetit virum corde fir-
 mum, conviciisque bellatorem omnem et gentium
 vastatorem.

Alius docet sapientiam imbellem, vecordem esse;
 bello ineptam esse oportet, dicit, sapientiam.

Consiliis nobilibus præesse, bellumque disponere
 impossibile dicit esse viris egregiis.

Ἀγνοίῃ δῶκε κῦδος ἅπαν ἀέθλων.
 Λαυδίην δ' ἀθέρισε προήγορον οὐρανοφοίτην,
 Πατρώθεον σοφίης πρῶτα καὶ εὐκραδίης.
 Μωτὰ τὸν μέγαν οὐ λάβεν εἰς τύπον ἄρκιον οὐδεὶς,
 Ἥγεμόνα στρατιῆς, ἡγεμόνα σοφίης.
 Τισσαράκοντα ἔτη μόχθησε, καὶ ὑστερον οὕτως
 Ἥνία λάβε λαοῦ καὶ ἄγεν εὐσυνέτως.
 Ἐσὺ δὲ ἔην Θεόδωρος, ἀεθλοφόρων ἔχ' ἄριστος,
 Ῥητορικῇ δ' ἐκράτει καὶ πολέμῳ κρατέων.
 Θεταλῆς πρόμος αἰχμητῆς Δημήτριος ἄλλος·
 Ἀλλὰ μέγας Τριάδος σύμμαχος ἐκ στομάτων.
 Τῇς θύραθεν σοφίης πολυτῶνας ἄνδρας ἔασω,
 Ῥήτορά θ' ἡρώων δῆμον ἀριπρεπέα.
 Ἀμφότερον σοφίης ἐπίστωρα πάντα καὶ ἀτάσης
 Καὶ κρατερῶν πολέμων τ' ἔργα διδασκομένους.
 Ἀλλ' ἔμοι ἔμπαλιν ταῦτα διαμπερὲς αἶσχος ἀνάπτει,
 Καὶ κραταιῆς Ῥώμης πάτρια θαυμά λύω.
 Ἀλλὰ δικάζει, δικάζει, φίλῃ Τριάς· ἦν δ' ἀδικοῦντα
 Καὶ σὺ λάβης, πρόσθετος ἐλπίδα μακροτάτην.
 Ἐκ γενετῆς νεόκλαυστος αἰετὶ βάλον ἡμματα πρὸς σέ,
 Οὐδὲ κόρας κλίνῃσιν ἰσχύον ἐπ' ἄλλοτρίην·
 Σὴν γενέτιν βοδῶσαν ἐπ' ἡματι ἡμαρ ἐκάστω
 Αἰσχεῖα πόλλ' ἀπ' ἐμοῦ μακροτάτῳ βαλέειν.
 Πρόσθετος ἀμετρήτου πελάγους· τὸν ἔμψυτον οἶκτον,
 Ὅν πάσι προχέει οἶκτον ἀπειρέσιον.
 Αἰνὰ πέπονθα τύνιν, μόνος Ἰλαος, Ἰλαος εἷης.
 Ἀντίπαλος τόσσων μούνος ἔφυς παθῶν.
 Ὅρφανήν ἐλάττει, καὶ ὅτι με οὐποτε οὐδέεις

Fortitudinem sapientia nudat, et stultæ tantum
 ignorantia dat laudem omnem certaminum.

Davidem rejicit prophetam cœlitus illuminatum
 nobile exemplar sapientia et fortitudinis.

Moysen magnum nullus affert in aptum exem-
 plum principem exercitus, principem sapientia.

Quadraginta annis dura expertus est, et ita de-
 mum populi accepta accepit et duxit prudenter.

Egregius erat Theodorus, et militum valentissi-
 mus, rhetorica enitebat laude et bellica.

Thessaliae princeps militum alius Demetrius, sed
 Trinitatis fuit sermone magnus assertor.

Sapientia quæ foris est peritus multum viros
 prætermittam, heroumque illustrem cœtum elo-
 quentem.

Utriusque, sapientia præceptorum omnium et
 universæ, et strenuorum belli gestorum peritorum.

Sed mihi e contrario hæc indesinenter in pro-
 bium injiciunt, et fortis Romæ patrias leges solvo.

Sed judica, tu alma Trinitas; si vero injustitiam
 patientem tu acceperis, adde spem amplissimam.

Ex ortu recens in lacrymis semper ad te oculos
 erexi, neque pupillas movi ad alienam opem:

Tuum opus clamat diebus singulis; opprobria
 multa a me longissime aufer.

Præsta immensi pelagi naturalem fletum, quem
 omnibus effundit inexhaustum fletum.

Sæva passus sum tibi, solus misericors sis, qui
 tantis doloribus obnoxius fuisti solus.

¹¹ sic. ¹² Leg. sol.

Α Μειλιχίοισι λόγοις ἔτραπεν ἐξ ἀνίης·
 Οὐ τοκέων με κατΰκτισεν· ᾧ τάλαι, ἐξ ὅσον ἦλθον
 Σπλάγγνον, ἀπηλεγάς δ' αἶον ἐκ φίλων.
 Συγγενέες δ' ἐπέμυξαν, ἀπηνήναντο δὲ πρὸς·
 Τοὺς δὲ φίλους εὗρον χεῖρονες ἐχθροτάτων.
 Ἀλλὰ Πατὴρ σὺ μόνος, σὺ δὲ μούνος πότνια Μήτηρ,
 Ταί; σαί; δ' ἐξ ὀνύχων ἐλπίσιν ἐτρεφόμεν·
 Ἰσχύς ἐμῇ, λόγος, ἡγορέη, κράτος, ἥλιος, ἡμματα,
 [ἔσθης,

Ἀμφίστομός τε φύσις, πλοῦτος ἀπειρέσιος.
 Παρθένε παμβασιλεια, τὴν φλόγα εἶδα; ἀπείρων
 Ἀχρὶ καὶ οὐρανίων ἀποτομένη νεφῶν·
 Ἐλπίς ἀμαιμακῆτη, ταλασίφρονα θήκατο μούνη
 Σὴ με, κόρη, πίστις, σὺ δ' ἐβίωσες πόθος.
 Ἐκ σοῦ δ' Ἰλαος ἡ Τριάς, ὡς ὅδ' ἐπὶ βόλος· εἷη
 Μῦθος ἀπὸ στομάτων οὐατα πρὸς Τριάδος·

Β Σὼν πρὸ ποδῶν δ' ἐθέμην πάντων καὶ ἤλθα πάσις
 Ἐλπίδας ἀμφιδύμους, αὐτίς ἐρῶ τὰ πρῶτα.
 Σὺ βραχίων ἐμῶς, ὄμμα, φάος, νόος, ἀπλῆτος; ἀλήθ,
 Θαλπνὴ βίβλου, πνεῦμα, βίος τε λόγος·
 Μνηστὶς αἰετὶ γλυκερῇ, λαλιὰ καὶ οὐασι τέρψις,
 Ἐρκος αἰετὶ τὸ πλέον ἀσπίδος; ἀμφιδρότης.
 Παρθένε παμβασιλεια, καὶ ἀχρὶ οὐρανίων οὐρανίων
 Σοὶ πίσυνος, καὶ πυρὸς ἔσομαι ἐκ μεσάτου.
 Παρθένε καλλιτόκεα, λεχὼ δὲ τε αὐτοτόκεα
 Θῆρας ἐπ' ἀνδροφόνους, ἄνδρας ἐπ' ἄλλοθρόους,
 Παρθένε, σὺ ἡ πίσυνος καὶ οὐρεα μακρὰ περὶ σῶν,
 Ἀτρομος ἐν νεφέλαις ἀετὶς ὡς πτερόεις.

Orphanum miserere, et quia me nunquam ullus
 mellitis verbis a luctu avertit;

Non me parentum ullus miseratus est; heu mi-
 serum, in tantum veni deplorabile! molesta autem
 audiebam ab amicis.

Cognati murmurabant, repellebant affines; ami-
 cosque inveni inimicissimis pejores.

Sed Pater tu solus, tu solus tenera Mater, tua
 spe a cunis nutritus sum.

Robur meum es, ratio, fortitudo, potestas, sol,
 oculi, frons, duplex natura, divitiarum inexhaustæ.

Virgo regina, cruciatum nosis, immensa et usque
 ad cœlestes nubes tangens.

Mea spes indeficiens, patientiam dedit mihi sola
 in te, Virgo, fides, tuus me sustinuit amor.

Per te autem sit misericors Trinitas, ut hæc
 supplex oratio ex oribus meis ad Trinitatis aures
 perveniat.

Tuos ante pedes omnium posui et admodum
 omnes spes utriusque generis: denique priora relegam.

Tu brachium meum, oculus, lux, mens, robur
 indeficiens, vitæ solatium, spiritus, vita, ratio;

Dulcis semper memoria, sonus auribus jucundus,
 tegumen semper præcipuum clypei protectoris.

Virgo regina, et truces fluctus evadam tibi confi-
 dens, et igne effugiam e medio.

Virgo partu egregia, sponsa ex te ipsa pariens,
 belluas homicidas, homines advenas,

Virgo, tibi confidens, et montes immensos supe-

Παρθένε, σὺ πίσις καὶ ἔθνεα μυρία κόσμου
 Οὐδὲν ἀποπροφύγω, στήσομαι δ' εὐκραδίως.
 Παρθένε, σὺ πίσις καὶ ἄγρια φύλα γιγάντων
 Εἰς φόβον ἐμβαλέω, καὶ κρατεροὺς ὀπίτας
 Οὐ τρομέω, σίδηρε· μάτην, πτερόεντες δίστοί,
 Ἰοβολεῖτε χροῖα στερόν ἀπ' εὐθυδῶλων.
 Παρθένε, καὶ σὺ θάρσυνος ἐς φλόγα μέσσην
 Πηδῆσας Βελίαρ στήσομαι ἀβλαβέως.
 Παρθένε, σὺ τρομέοντες δαίμονες ἀγριόθυμοι
 Οὐ τιδανὸν κάμει οὐ τιθέασι κάτω.
 Ναὶ πέσον, ἀλλὰ σὺ μ' ὑπόθεν ἤρπασας, ἦν δ' ἔτι κεῖμαι,
 Ἄλλὰ δίδως χεῖρα οὐδὲ πατεῖσθ' ἀφίης.
 Παρθένε, σὺ τρομέω, καὶ σοὶς ἐν γούνασι κείνται
 Πάντα τε τὰ φρίσσω, καὶ βίος ἀμφότερος,
 Αἶνος, θνείδος, ἀδοξία, εὐχος, πλοῦτος, ὕψις,
 Νοῦσος, ὕβρις, πένι, μῆτις εἰ δ' ἀφροσύνη,¹⁹
 Κάρτος, ἀνακίη, θάρσος, δέος, αἶσχος ἐπ' ἀνθος
 Ἰσταμένων πάντα, πάντα τε λυσμένων.
 Τί πλέον; ἐκ σέο καὶ Θεός, ὕψος ἐμὸν, πέρας ἔσχατον
 [ἐσθλῶν,
 Τοῦτον ἔχω κέρδος, ἂν περ ἔχω σέ, Κόρη.
 Τοῦνεκα καὶ σὲ πρὸ πάντων λίσσομαι, ἀφθορὸς Κούρη,
 Ἄπτομαι δ' οὐ καθαλαῖς χεῖρεσι σὼν γονάτων·
 Χειλεῖσί τ' οὐχ ἀγνοῖσι, παναγνοτάτην σε κικλήσκω·
 Ὅνομα σὸν τρομέω καὶ τύπον εἰσορῶν.
 Ἄλλὰ φίλους σοὺς αἰδέο, ἄζω δ' αἵματα χύδην
 Ἀθλοφόρων ἱερῶν δάκρυά τ' ἐκ βλεφάρων·
 Ἄλλους τ' αἰδέσθηνι χοροὺς μελανείμονας ἀγνοῦς

rabo intrepidus, ut in nubibus aquila volans.

Virgo, tibi quoque confidens gentes mundi innumeras non pertimescam, resistam autem viriliter.

Virgo, tibi confidens sæva gigantum genera in terrorem inficiam, et valentes milites;

Non metuam ferrum; frustra, volucres sagittæ, impetitis robustam pellem a solertibus arcuariis.

Virgo, tibi innitens in media flamma ambulans Belial, stabo incolumis.

Virgo, te pertimescentes sævi dæmones, me tanquam vilem non despicient.

Certe ceciderunt, me autem tu ex alto assumpsisti, si vero adhuc jaceo, sed manum porrigens non conculcari sines.

Virgo, te vereor, et quæ in sinu tuo jacent omnia horresco, vita utraque.

Laus, opprobrium, dedecus, gloria, divitiæ, sanitas, morbus, contumelia, paupertas, prudentia, et insania, robur, infirmitas, fiducia, egestas, contemptus et nitor, omnia stantium, omniaque dejectorum.

Quid amplius? Per te Deus, celsitudo mea, ultimus pugnarum finis: hunc habeo mercedem, si te habeo, Virgo. Ideo quoque te præ omnibus invoco, inviolata virgo, tangoque non puris manibus tua genua;

Labiisque non castis, castissimam te advoco. Nomen tuum et offigiem intuens tremo.

Sed amicos tuos honora, respice sanguinem a

¹⁹ Fort. μῆνις ἰδ' ἀφρ. ²⁰ Leg. χέουσι ἡμετέραςι.

A Ἀγγελικῆς βιοτῆς εἰκόνα τὴν χθονίαν·
 Οἱ σε περιστάντες παναπείρονες ἄλλοθεν ἄλλος,
 Δάκρυα θερμὰ χέουσα ἡμετέρας ²⁰ τύχαις.
 Εἶσοχα δ' εὐγενέτην γενέτην ἐμὸν ἄζω, Κούρη ²¹
 Πατρικῶν ²² λαγόνων δεύτερον δὲ μ' ἔτεκε·
 Δοῦρας ἐμὸν Θεόδωρον, λόγχην, ἀκρίδα, τόξον,
 Καὶ κόρυθα βριαρὴν, καὶ ξίφος ἀμφίκοπον,
 Καὶ λόγον αὐτόχυτον νιφάδος πλέον ἐμφλογα βεῖθρα,
 Καὶ στόμα, καὶ χεῖρα, καὶ θράσος ἐν πολέμοις·
 Ὑδάσι βαπτιστήν, βαπτιστόν θ' αἵμασιν ἀγνοῖς
 Οὐ κλῆσιν φορέω, ἀ τάλας, ὡς ῥυπώω!
 Οὐρανίων τε πρόμους, περιηγέα, ἐμφλογα κύκλα,
 Ταῦτα, Κόρη, θεμένη, θὲς θρόνον ἀμφὶ δίκη.
 Σπλάγχχνα τ' εἰκότα σοῦ παιδὸς πολυόλθα κυκλίσκω.
 Ταῦτα λύει με, Κόρη, τοῖσδε δίδου τὸ κράτος.
 B Ἥλιτον ἐκ γενετῆς, ὅσσα ψάμμαθός τε κόνις τε,
 Σοὺς δ' ἐφθεῖρα νόμους, ἀφθορε, οὐδὲ λόγους
 Σοὺς προπάρσιθεν ἐμῶν ἐθέμην παθέων· ἰδέ θ' ὄρκους
 Συνθεσίας τ' ἀπλέτους εἰς ἀνέμους ἐθέμην.
 Σὼν ξενίων μυρίων δ' ἔτυχον, καὶ ἔδρακον οἶα
 Οὐδ' ἀπαμειβόμενος ὕβριος ἀντιπάλων.
 ρνθ. Εἰς τὸν ἄγιον Ῥωμανὸν τὸν μελωδόν.
 Ὁ συγχορευτὴς οὐρανοῦ τῶν ἀγγέλων,
 Καὶ γῆθεν ἄδει τὰς ἐκεῖ μελωδίας.
 ρνε. Εἰς ἑλαφὸν διωκομένην καὶ καταφυγεῖσθαι
 πρὸς θάλασσαν, καὶ ὑπὸ σαττηνευτῶν κρα-
 τηθεῖσαν.

Ἡ μ' ἔτεκε φύγον, εἰς ἅλα δ' ἔδραμον· ἦ ῥα, ματαίως

C sanctis athletis effusum lacrymasque ex oculis.

Alios quoque respice choros, atris vestibibus indutos, castos, angelicæ vitæ terrestrem imaginem; Qui te circumdantes innumeri alius super alium, ardentes lacrymas fundunt nostris super casibus.

Imo vero ingenuum genitorem meum respice, Virgo qui e patricio ventre secundum me suscepit.

Meo Theodoro, lanceam, clypeum, arcum, galeam robustam et gladium utrinque acutum et sermonem sponte fluentem magis quam nivis micantia fluente, et os, et manum, et firmitatem in bellis; aquis baptizantem, baptizatumque puro in sanguine, cujus nomen fero, heu miserum, quantum dedecoro!

Cælorum principes, terræ circumductos flammæ circulos, quæ statuisti, Virgo, da thronum in D justitia, similia tui filii viscera ditissima circumeo, hæc mihi deficiunt, Virgo, his robur præsta.

Peccavi ex ortu, quantum arena et pulvis, tuas violavi leges, inviolate, neque verba tua coram meis passionibus posui: ecce etiam juramenta fœderis irrita in ventos emisi.

Dona innumera recepi, et quanta vidi! non adversariorum injurias injuriis solvens.

154. In sanctum Romanum musicum.

Concivis cœli angelorum, terræ melodias illis canit.

155. In cervam, quæ insectatores fugiens in mare se conjecit et a piscatoribus capta est.

Hanc quæ me peperit fugi, in mare autem ca-

²¹ κούρην cod. ²² Leg. πατρικίων.

Κρίσσονα μητρὸς ἔχειν μητρὸν ἔλπομένη.
 Κτείνει δ' ἰχθυόδολος, φεῦ αἰσχερός! οὐδὲ κυνηγός,
 Οὐδὲ δρομάς με κύων, ἀλλὰ λίνον κατέχει.
 Οὐδ' ἀδίκως ἐδίκασε δίκη. Τί γάρ ἔλλιπον αἶαν
 Τὴν φίλιν, μούνων ἔνεχα θηροφόνων;
 ρνς'. Εἰς τὸ πρὸς τὴν ὀρμωτόν.
 Τῆς ὀρμωτοῦ τὸ κάλλος ἐξησχημένος
 Χρυσοῦς τις ὄρμος ὥσπερ αὐγάζει χθόνα.
 ρνς'. Εἰς τὸν Θεολόγον.
 Ἦ γυνῶσι δυντων, Γρηγόριος νῦν βλέπων.
 ρντ'.

Οἱ μὲν πάλαι θύουσιν ἄρνας καὶ βόας,
 Ἐγὼ δὲ Χριστῷ τῷ Λόγῳ θύσω λόγον.
 Τῷ νῦν τε τὸν νοῦν, πνεῦμα πνεύματι, τρία.
 ρνθ'. Εἰς τοὺς διαβάλλοντας.

Πέρσης δ' Κῦρος, Μακεδὼν Ἀλέξανδρος,
 Ἀυσὼν δ' Καῖσαρ, ἀλλὰ τῶν σοφῶν φίλοι,
 Σοφοὶ δὲ ἄλλον ἐμπλεοὶ παίδευμάτων.
 Νῦν δο'

Τὴν γυνῶσιν ἐγκαλοῦσι, φεῦ πικρὰς τύχης!
 ρς'.

Ἄκουε ταῦτα, γῆ, θάλασσα, καὶ πόλις,
 Ψυχαὶ σοφῶν τε καὶ στρατηγῶν τῶν πάλαι.
 Ἰσοκράτης ὥρισε ῥώμην καὶ φρένας.
 Θουκυδίδης ἐμῖεν ἔπλα καὶ λόγους.
 Ῥήτωρ στρατηγὸς καὶ Ἡερικλῆς καὶ Κίμων,
 Ἀλκιβιάδης καὶ Θεμιστοκλῆς μέγας.
 Ἄμφω τέλειοι **, Φωκίων κρηπίς λόγων.
 Ἕλληνες ἄλλοι μυρίοι ῥώμης πρόμοι.
 Ἐφ' ὧς πρῶτην τακτικὴν μαθημάτων

A Πλάτων ὁ κλεινός, Σωκράτης τολμητής
 Εἶχε τὰ πρῶτα τῶν ἀριστέων γέγρα.
 Ἦρωες ἄρδην πάντες ἐξησχημένοι
 Νέστωρ, Ὀδυσσεύς, ἀλλ' Ἀχιλλεύς καὶ πλεον
 Δεινὸς θεωρεῖν τῶν ὄλων καὶ τὰς φύσεις,
 Κίνησιν ἀστρων καὶ φθορὰν διὰ ἔρος **,
 Καὶ ρυθμικῆς ἔμπειρος εὐαρμοστίας.
 Ἰατρικὸς τε, καὶ μαθητὴς Κενταύρου.
 Ἄλλ' οἱ σοφοὶ νῦν, πλὴν ἐγὼ μωροὺς λέγω,
 Τὴν γυνῶσιν εἶπον ἐμποδῶν τῆς ἀνδρίας.

Οὐ συλλογισμοὶ καὶ στρατοῦ διαίρειται.

Εἴπω τὸ μεῖζον, οὐδὲ κίνδυνος τόσος,
 Οὐκ ὅψις ἢ γέμουσα πολλῶν τραυμάτων.
 Οὐ χεῖρ ἀριστεύουσα καὶ κεκομμένη.

Ἔστω τις εὐστέλιστος, ἡθουτισμένος.
 B Κόμην τὰ πολλὰ συντιθεῖς εὐσχημόνας,
 Ὀφρὺς ἐπαίρων, καὶ ψυσῶν στῆθος μέγα,
 Καὶ σκηνοποιῶν ἐθνικῶς πως τὴν χάραν.
 Πράττων δ' μὴ δεῖ, καὶ λαλῶν ὡς θηρίον.
 Θηροὶ λαγῶδες, τοῖς δὲ θρέμμασι λύκος.
 Πολλὴν νεσῶν ἀγνοίαν, εὐγλωττος, λάλος,
 Ἀτακτος, ἄρπ ξ, ἀλλοεθνῆς πολλὰκις,
 Ἀβήροτοποιδς, τοῦ βίου παντὸς λύμη.
 Οὗτος τὰ πρῶτα τῶν ἀριστέων ἔχει.
 Οὗτος στρατηγός, ὄξυς, εὐφυής, πρόμος,
 Σύμβουλος εὐθύς ἡδὺς ἐν συνουσίαις.
 Ἀρχὼν στρατηγῶν, πρῶτος ἐν βασιλείαις.
 Ἢ δ' ἀρετὴ καὶ γυνῶσι; ἐν ταῖς γυναικίαις
 Στυγναὶ κάθονται καὶ παρημελημένα
 Θρηνοῦσι πικρῶς οὐχ ἑαυτὰς; τῆς τύχης.

curri; frustra sperans meliorem matre habere no-
 vercam.

Occidit me piscator, pro pudor! non venator,
 non canis me persequens, sed rete me capit.

Non injustam poenam intulit. Nam quid relin-
 quendum terram amicam, solorum causa venato-
 rum?

156. Ad corollario ornatum.

Aurea catena ejus qui eam portat pulchritudinem
 mirum in modum splendescere facit.

157. In theologum.

Entium scientia, Gregorius nunc videns.

158.

Veteres immolant oves et boves, ego autem
 Christo Verbo verbum immolabo, menti mentem,
 spiritum spiritui, tria.

159. In detractores.

Persa fuit Cyrus, Macello Alexander, Ausonius
 Cæsar, sed sapientium amici; sapientes autem
 præceptorum pleni. Nunc..... scientiam incusant,
 heu acerbam sortem!

160.

Audite hæc, terra, mare et cælum, mentes philo-
 sophorum et ducum veterum: Isocrates distinxit
 fortitudinem et intelligentiam; Thucydides miscuit
 arma et scripta; rhetor et dux fuit Pericles, Cimon,

C Alcibiades, et magnus Themistocles; utroque per-
 fectus, Phocio orationibus illustris; Græci alii
 sexcenti fortitudine conspicui. Primam scientia-
 rum tacticam instituit illustris Plato, Socrates
 fortitudinis inter optimos primas obtinuit. Heroes
 omnes omnino politi erant, Nestor, Ulysses, vel
 Achilles ardens magis ad explorandum universorum
 naturas, motum astrorum et pestem per aerem, et
 aptæ peritus temperaturæ, et medicus et discipulus
 Centauri. Sed philosophi recentes, quos tamen
 stultos dico, scientiam contendunt obstaculum
 esse fortitudinis.

Non syllogismi, et exercitus dispositiones, majus
 dico, non pericula tanta, non aspectus multis vul-
 neribus plenus, non manus fortis et amputata. Sit
 D aliquis bene logatus, apte compositus, comam ple-
 rumque componens decenter, frontem attollens, et
 pectus multum inflans, gentiliter ut tabernaculum
 gestans caput: agens quæ non oportet et loquens ut
 fera: strenuis lepus, debilibus lupus; multa igno-
 rantia laborans, loquax, inordinatus, violentus,
 extraneus sæpe, infanda agens, omnis societatis
 sordes. Iste primas inter strenuos habet; iste dux
 est, acer, egregius, conspicuus, consiliator, rectus,
 jucundus in conversationibus, ducibus præstans,
 primus in regiis. Virtus autem et scientia in æ-

** ἔλστιος cod. * Leg. φορὰν δι' ἀέρος.

Φύσει γὰρ αὐταὶ τίμαι· καὶ τοῖς ξένοις·
 Θρηνοῦσι δ' αὐτὴν τὴν βασιλείον πόλιν·
 Καὶ σκηπτρα Ῥώμης καὶ τὰ Ῥωμαίων καλά,
 Ῥυέντα πρὸς χοῦν ἔργα, καὶ σεμνὰς πόλεις
 Τοῖς ἔθνεσι, φεῦ! ἐκτόπως πατουμένας·
 Καὶ δόξαν ἀνθήσασαν ἐν πολλοῖς χρόνοις,
 Καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὰ νεῦρα συγκεκομμένα.
 Γελῶσι δ' αὐτοὺς καὶ σοφοὺς ὑποξύλους
 Καὶ τοὺς τεθέντας τῶν νέων σοφῶν δόμους^α.
 Δειλὸς τις ἔστω πᾶς σοφός, κἂν μὴ θέλῃ,
 Λαγῶ βίον ζῶν, γλῶττα καὶ γαστήρ μόνον.
 Πράκτωρ, ὑπουργός καὶ ποριστὴς χρημάτων·
 Τῆς ἀνδρίας μὲν ἐν λόγοις ἐπαινέτης,
 Καὶ τῆς παλαιᾶς ἀρετῆς μεμνημένος·
 Ἔργοις δὲ ταύτης τὴν ἐναντίαν τρέχων·
 Κἂν εἰ σοφῶν τις ἄλλος ἀνδρῖαν λάβοι·
 Θεοῦ γὰρ αὐτὸ δῶρον οἶδα καὶ μόνον,
 Ἐκτακτός οὗτος, καὶ σοφῶν λύων νόμους.
 Φεῦ τῆς ἀγνοίας! φεῦ φθόγου! φεῦ τῶν δύο!
 Υἱοὶ βροτῶν μαίνοισθε μέχρι καὶ τίνος;
 Ἡ τῶν καλῶν γὰρ ἀνδρῖαν οὐ γραπτέον,
 Ἡ μὴ μετεῖναι τῶν καλῶν ἐστέον.
 Σοφοὶ σοφὸν δὲ καὶ τὸ βούλεσθαι τόδε,
 Τῆς δ' ἀρετῆς πόρρωθι κείσθαι τὰς φρένας·
 Τὴν δ' αὖτελειαν ἀρετὴν ἐγὼ λέγω,
 Εὐανδρίαν, φρόνησιν, ἡδονῶν κράτος.
 Ἡ δ' ἰσότης τί; Κρᾶσις ἀρετῶν ἴση·
 Ὅπερ δίκαιον ἐστὶ καὶ καλεῖται τοῖς πάλαι.
 Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐκ αὐτῷ σοφός·
 Οὐδ' ἔσχεν οἷσπερ καὶ σοφὸς γνωρίζεται.

A Εἰ συλλαβεῖν δὲ μὴ σθίνεις τόλμαν λόγῳ,
 Τί τοῖς ἔχουσι καὶ φθονεῖς ἀνενδότως;
 Τί καὶ στερεῖς, ἀνθρωπε, γνῶσιν ἰσχύος;
 Τί τοῖς ἀγνώστοις ἐγχειρίζεις ἡνίας;
 Τί βρῶμα ποιεῖς τὰς πόλεις τοῖς βαρβάροις;
 Τί νεῦρα τέμνεις τοῦ στρατοῦ τετραμμένα,
 Πολλαῖς παλαιοῦ καὶ καλάς στρατηγίαις,
 Εὐρήμασί τε καὶ σοφῶν τεχνουργίαις;
 Εὐριπίδου πῶς τῶν στρατηγῶν τὴν κρίσιν
 Σοφὸς δοκῶν, ἀνθρωπε, νῦν παρατρέχει;
 Θάρσει προκρίνας τῶν φρενῶν εὐδουλίαν;
 Ἐν γὰρ οὐδὲν θάταρον λελειμμένον.
 Τί καὶ καλοῦσι τὴν Ἀθηναῖαν Παλλὰδα;
 Τί δ'; οὐκ Ἀπόλλων μουσικὸς καὶ τοξότης;
 Τί δ' ἦν Ἀχιλλεύς; πρῶτος οὐ θεωρία,
 Καὶ μουσικὸς τις ἦδεν ἀνδρῶν τὰ κλέα;
 Ἰατρικὸς δ' οὐ, καὶ μαθητὴς Κενταύρου;
 Τί δ' ἦν Ὀδυσσεύς; οὐ λόγοις σοφοὶς ῥέων;
 Τὸ σύντονον δὲ τίς κατῴρωσε πλέον;
 Ἐὼ Πύλιον τοῦ μέλιτος ἡδίστον,
 Καὶ τὴν Ἀτρεΐδου συντετμημένην φύσιν,
 Ἡρώας ἀρδὴν ἐνθεν ὀνομασμένους·
 Εἰροντας εὖ τε καὶ λέγοντας ἐντέχνως·
 Ἀνδρῶν ἀπάντων Σωκράτης σοφώτερος·
 Ἔστη δ' ἐπ' αὐτὴν πολλάκις τὴν ἀσπίδα·
 Καὶ πρῶτος ἦρε τῶν ἀριστέρων γέρα·
 Πλάτων ἀθλητὴς, καὶ μαχητὴς Αἰσχύλος.
 Ὁ δ' οὖν στρατηγῶν πρῶτος οὐ καὶ ῥητόρων^α;
 Σοφῶν δὲ μᾶλλον, ὅς λύει χρησμούς μόνος,
 Βουλαῖς δὲ νικᾷ καὶ μάχαις τὴν γῆν ἑλὼν·

gulis tristes sedent et neglectæ, lamentantur amare
 non suam sortem, nam natura honorandæ sunt et
 ab exteris honorantur, sed lamentantur ipsam re-
 giam urbem, et sceptrum Romæ et Romanorum exi-
 mia, diruta ad solum opera, et nobiles urbes a
 gentibus heu! horrendo modo conculcatis, et glori-
 am quæ tanto tempore floruit, et ducis vigorem
 consumptum. Rident autem illos sapientes publi-
 gues, et hæc quæ positæ sunt novorum sapientium
 domos. Socors sit omnis philosophus, licet nolue-
 rit, leporis vitam vivens; lingua tantum et venter,
 elacer ad agendum, obsequiosus, divitiarum quæ-
 sitor, fortitudinis in verbis laudator, et antiquam
 virtutem memorans, operibus autem contrariam
 virtuti viam sequens, quamvis aliquis alias philo-
 sophorum fortitudinem acceperit; Dei enim illud
 donum solius esse scio; iste extra ordinem est et
 philosophorum frangens leges. Proh ignorantiam!
 proh invidiam! proh! utrumque! filii hominum
 usquequo stulti eritis? Vel enim fortitudinem inter
 dotes egregias non inscribere oportet, vel a virtu-
 tibus eximere non licet: sapientibus sapiens illud
 velle, longe a virtute jacere mentem. Sed ego per-
 fectam virtutem dico, fortitudinem, prudentiam,
 voluptatum victoriam. Æqualitas quid est? æqualis
 virtutum commistio, quod justum est et vocatur

C apud veteres. Odi sophistam qui sibi non sapiens
 est, et non habet ea quibus sapiens cognoscitur. Si
 vero conjungere non potes fortitudinem rationi, quid
 his qui utrumque habent invides pertinaciter? Quid
 privas, o homo, scientiam robore? quid ignaris
 lora remittis? quid urbes præbes barbaris prædam?
 quid nervos rumpis exercitus edocti multis anti-
 quitatis et pulchris strategis, inventionibusque
 et præceptis sapientium? Euripidis ducum defini-
 tionem sapienter judicans, homo, quomodo nunc
 prætermittis fortitudini anteponens mentis instru-
 ctionem? Unum enim nec alterum relictum. Quid
 enku vocant Athenam Pallada? quid, non fuit
 Apollo musicus et arcitenens? quid fuit Achilles?
 nonne primus scientia, et musicus non fuit iste
 virorum decus? nonne medicus, et discipulus Ceni-
 tauri? quid fuit Ulysses? nonne sapientibus ser-
 monibus abundans, robore magis illustris fuit?
 Mitto Nestorem melle suaviorem, et Atreidæ du-
 plicem naturam; hinc sine dubio heroes nomina-
 tos, loquentes simul et dicentes perite. Virorum
 omnium Socrates sapientissimus, sæpe ad ipsum cly-
 peum stetit, et primus tulit strenuorum mercedem.
 Plato athleta, Æschylus miles. Nonne igitur est
 (Themistocles) ducum primus et rhetorum? sapien-
 tium potius, qui solus oraculum interpretatus

^α Prius erat νόμους. ^β In marg. Θεμιστοκλῆς.

Ηεῖθαι τε νικᾶν μὴ θέλοντας τοὺς φίλους·
 Κρατεῖ δὲ Περσῶν δημιουργῶν ἐκτόπως,
 Γῆς καὶ θαλάττης, πᾶν ἔθνος, πᾶσαν πόλιν
 Ψυχῆς τε τόλμῃ καὶ φρενῶν εὐλαβία
 Κάτω τίθῃσι, καὶ παρ' ἐχθρῶν τυγχάνει
 Αἰδῶς ὁ κλεινός, θάπτεται δὲ καρδίαις.
 Καὶ θαῦμα, πῶς ἐν σῶμα καὶ ψυχῇ μετὰ
 Κρείττων εἰδείχθη τῆς ὅλης οἰκουμένης,
 Θάρσει τε πολλῷ, καὶ φρονήσει, καὶ μάχῃ.
 Τί καὶ Περικλῆς Ἀλκιβιάδης καὶ Κίμων,
 Οἱ τῶν Ἀθηνῶν εὐπαγεῖς χρυσοὶ στύλοι,
 Οἱ τῶν λόγων ἄρχοντες, οἱ ῥήτρας πρόμοι,
 Οἱ τὴν φύσιν βλέποντες; Οἱ γεωμέτραι
 Ἦσαν ἥσαν ἔργοις καὶ λόγοις τὴν Ἑλλάδα,
 Ἴπποις κατ' αὐτὸ, ναυσὶ, πεζοῖς ἐκράτουν·
 Δόξης, τροπαίων, ἀρετῆς, σοφισμάτων,
 Πᾶσαν θάλατταν, πᾶσαν ἐπλήρουσαν χθόνα
 Ἑλλήνες οὗτοι· πλήν θεοῦ πάντως χάρις
 Ἦν καὶ τὰ τοῦτων, οὗ φρόνησις, οὗ λόγος,
 Παρ' οὐπερ ἔσχον καὶ τὰ τῆς εὐανθρίας.
 Σὺ δ', ὦ Μακεδών, πῶς σοφὸς κριθῆς ἔτι
 Ὦν καὶ μαχητής; πῶς φθονεῖς δὲ τῆς τέχνης
 Ἀπασιν ἄλλοις; πῶς μόνος θέλεις ἔχειν
 Ἀριστοτέλους τοὺς σοφοὺς λαβυρίνθους;
 Μόναρχε πρῶτα, Καῖσαρ, ἀρκεῖ σοι μόνον
 Λέγειν τε δεινῶς, ἀντικείμενος γράφειν,
 Βίβλοις συνεῖναι, τὴν φύσιν ζητεῖν ὄλων;
 Τί καὶ στρατηγεῖς καὶ βιάζῃ πᾶν ἔθνος,
 Καὶ τὰς ἀπείρους ἐν βραχεὶ πόλεις ἔχεις,

A Ὅρους δὲ πῆσσεις ἂν ἐν Γαδαίροις Αὐσόνων;
 Ἥ τοὺς ἀπίστους τοὺς δὲ πιστοὺς οὐ δέον
 Θάλλειν καλοῖς ἅπασιν ἔργοις καὶ λόγοις;
 Ἀλλ' ἐλθέ, πῶς ἔκρινε καὶ θεός, λέγε,
 Τίνα στρατηγὸν τῆς ἐαυτοῦ δεικνύει
 Μοίρας κραταιᾶς καὶ στρατοῦ ποδομένου;
 Οὐ τὸν γραφέντα τοῖς λόγοις μακρῷ χρόνῳ,
 Καὶ συλλαβόντα πᾶσαν εὐπαιδεύσαν;
 Αἰγυπτίους συνόντα Μωσῆν τὸν μέγαν
 Τὰ πρῶτα καὶ κάλλιστα τῶν μαθημάτων,
 Λόγους ἀριθμῶν, γραμμικὴν θεωρίαν,
 Ἀστρῶν πολήσεις, ρυθμικῶν μελῶν ὄρους,
 Ὅ κρᾶσις ἐστὶ καὶ τέλος καλῶν ὄλων;
 Παλαιὰ ταῦτα, πᾶν καλόν, φασὶ, πάλαι,
 Καὶ καινὸν οὐδὲν τῶν καλῶν καὶ τιμίων·
 B Ζηλοῦν δὲ ταῦτα μὴ καλόν, καὶ τίς λόγος;
 Οὐδὲ γράφειν ἔξεστι λοιπὸν ὡς πάλαι,
 Οὐδὲν λόγοις ἀριστὸν ὡς πρὶν τυγχάνειν,
 Οὐδ' ἐν μάχαις βέλτεστον; Ἐρρύευσαν τέχνη;
 Πάλαι γὰρ ἦσαν τοῖς βροτοῖς εὐρημένα·
 Τὸ σωφρονεῖν πᾶν ἐκλέλοιπε τὸν βίον;
 Τὴν ἀρετὴν ἔλιπε πᾶσαν, ἢ πάλαι;
 Φανείσα πολλοὺς ἦρεν εἰς ὕψος μέγα,
 Ἀφείσα τοῦτους ἀρχικοὺς ὥσπερ τύπους.
 Πρὸς οὗς βλέπων τις, κάλλος εἰ θέλοι βίου,
 Ἐκείθεν ἔλκει, καὶ τὰ δεύτερα γράφῃ.
 Σὺ δὲ, προφήτα καὶ βασιλεῦ, πῶς πλέον
 Αὐχεῖς ἀπάντων γινώσκιν; οὐκ ἀριστεῶν
 Ἔχεις τὰ πρῶτα; Πῶς σοφίῃ τοὺς νόμους,

est, consiliis et pugnis vincit omnem terram, C
 suadet vincere nolentes amicos, et concione vincit
 stupendo modo Persas, mari et terra, omnem gen-
 tem, omnem urbem, animi aulacia et mentis sa-
 pientia submittit, et ab hostibus obtinet inclytus
 honores, et in cordibus eorum sepelitur: et pro-
 digium est, quomodo corpus unum et anima una
 superiora visa sint universo orbi, magna fortitu-
 dine, prudentia et pugnis. Quid etiam Pericles,
 Alcibiades et Cimon, illæ Athenarum firmæ aureæ
 columnæ, hi orationum principes et eloquentiæ,
 hi qui naturam noscebant; hi geometræ qui operi-
 bus et scriptis Græciam illustrabant, equis simul,
 navibus, et pedibus vicerunt? gloria, trophæis, vir-
 tute, sapientibus libris, omne mare, omnem ter-
 ram impleverunt Græci isti. Attamen Dei omnino
 hæc illorum dona gratia erant, cujus est prudentia,
 et eloquentia, a quo etiam habebant fortitudinis
 dona. Tu vero, o Macedo, quomodo sapiens judica-
 tus sis, bellator cum fueris? Quomodo artem invi-
 des aliis omnibus? quomodo solus habere vis Ari-
 stotelis sapientes ambages? Prime imperator, Cæsar,
 sufficit tibi solum loqui mirabiliter, anteatones
 scribere, in libris conversari, naturam universorum
 exquirere? Quid etiam bella geris et omnes gentes
 subigis, et innumeras urbes brevi tempore occupas,
 terminosque Ausoniæ in Gadibus sigis? Nonne opor-

tet infideles et fideles florere omnibus bonis opo-
 ribus et sermonibus? Sed age, quomodo senserit
 Deus, dic nobis. Quem ducem suæ ostendit poten-
 tis hæreditatis et diestæ gentis? nonne illum qui
 verbis longi temporis historiam scripserat, et in se
 collegerat omnem bonam doctrinam? Moysen
 nempe magnum cum Ægyptiis conversatum, pri-
 mis et pulcherrimis scientiis, numerorum rationi-
 bus, litterarum theoria, astrorum revolutionibus,
 rhythmorum definitionibus, quod includit et per-
 ficit pulchra omnia? Antiqua ista, dicunt, et pul-
 chrum est omne quod est antiquum, nihilque novi
 pulchrum est et egregium. Verum ista deprimere
 non decet, et quamam ratione? nonne scribere li-
 cet tandem, quia antiquum; nonne eloquentia
 conspicuum esse, quia prius id evenit; nonne in
 pugnis eximium? perierunt artes? antiquitas enim
 erant ab hominibus inventæ. Prudentiane omnino
 e vita excessit? virtutem omnem expelle, quæ an-
 tiquitas cognita multos ad summum fastigium
 exulit, nunc reliquit hæc antiqua velut exempla.
 D Ad quæ intuens aliquis, si vitæ bonum voluerit,
 inde extrahit, licet secundo scripta forent. Tu vero,
 propheta et rex, quomodo magis illuminas om-
 nium intelligentiam? nonne inter fortissimos pri-
 mas habes? quomodo interpretaris leges Dei, si
 quis alius, et verba exquiris et exponis? visibilibus

ἂν πῆσσεις cod.

Εἶπερ τις ἄλλος, τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς λόγους
 Ζητεῖς, ἔρευνᾷς, τῶνδε τῶν ὀρωμένων,
 Στρέφεις δὲ πολλὰς ἐν φρεσὶ θεωρίας·
 Κινεῖς δὲ γλῶσσαν νυκτὸς, ἡμέρας ὅλης,
 Θεοῖς ἐπ' ἔργοις· μουσικὸς δὲ τυγχάνεις,
 Καὶ ρυθμικὴν ἔδειξας εὐαρμοσίαν,
 Λόγοις δ' ἐφευρεῖν καὶ βάθῃ κεκρυμμένα
 Θεοῦ τε πολλὰ καὶ Θεοῦ τῶν κτισμάτων;
 Πῶς συντιθεῖς δὲ καὶ μέλιτος κηρίον
 Τρόπον μελίσσης τὴν σφωτάτην βίβλον
 Ἐξ ἧς ἅπαντα γινώσκεις, ὡς πηγῆς ⁸⁸ βρύει·
 Θεοῦ, Χερουδὶμ, ἀγγέλων ⁸⁹, ἀρχαγγέλων,
 Νόων ἀπάντων, τῶνδε τῶν ὀρωμένων
 Τρόπων, τροπαίων, ἀρετῆς, ἀμαρτίας,
 Τύχης, νοῦς, ζωῆς τε καὶ θνητῶν τέλους,
 Φωτὸς, σκότους τε δαιμόνων, παθημάτων,
 Καινῆς τε πρὸς γῆν κράσεως τοῦ Δεσπότης,
 Καὶ σὺς ἀχράντου Μητροπαρθένου Κόρης,
 Ἀρρήτα ταῦτα καὶ λόγων ἀνώτερα;
 Ἄλλ' ἀρπαγαὶ νῦν τοῖς στρατηγοῖς καὶ μέθαι,
 Ὃν οὐ μεταίναι τοῖς καλοῖς φήσεις δέον.
 Τί ταῦτα πρὸς τὸ πρᾶγμα; Χωρὶς οἱ λόγοι.
 Ἄλλο στρατηγὸς, ἄλλο δὲ στρατηγία.
 Κακὸς τις οὗτος· ἢ δ' ἀρίστη τῇ φύσει,
 Ἱατρικὴ σώτειρα· πολλάκις δ' ἔφυ
 Φονεὺς ἱατρός· μὴ κακίῃς τὴν τέχνην.
 Οὐ πράγματος, (πῶς;) τῶν προσώπων δ' ἢ βλάβη.
 Ἐδῶκε ρήτωρ πολλάκις τις τοὺς νόμους·
 Μὴ καὶ κακίῃς δεινότητα τῶν λόγων.
 Ἄλλως τε τοὺς κακοὺς μὲν ὡς κακὸς οὔνοι.

quoque multas meditaris in mente demonstrationes? linguamque exerceas nocte dieque tota, in divinis operibus? musicus autem exsistis, et rhythmicam exhibuisti harmoniam, verbis explorando abscondita profunda Dei multa, Deique creaturarum? quomodo composuisti, velut apud mellis favum, sapientissimum librum, e quo omnis scientia, ut fonte, fluit, Dei, Cherubim, angelorum, archangelorum, spirituum omnium, visibilium formarum, mutationum, virtutis, peccati, fortunæ, mentis, vitæ et finis mortalium, lucis, tenebrarumque harmonum, passionum, mirandæ ad terram Domini unionis, et immaculatæ Virginis Matris, ineffabilia omnia, et verbis altiora? Sed violentiæ nunc bellatorum et ebrietates, quibus participare dices honestis indecorum esse, quid hæc ad rem? foris sunt litteræ. Aliud miles, aliud militia; hic aliquis malus, hæc optima natura est. Medicina salutaris; sæpe autem accidit medicum homicidam esse, ne artem calumniaris. Non rei unquam, sed personarum culpa est. Infregit leges aliquis rhetor sæpius, ne incuses eloquentiæ perveritatem: aliter malis quidem tanquam malus annumeraretur. Ego autem bonos reputo, quos solum bellatores esse scio, ut artem suam possidentes; et musicos lyram pulsantes, qui bene hanc

A Ἐγὼ δ' ἀριθμῶ τοὺς καλοὺς οὖς καὶ μόνους
 Οἶδα στρατηγούς ὡς ἔχοντας τὴν τέχνην·
 Καὶ μουσικοὺς γὰρ καὶ κρατοῦντας τὴν λύραν,
 Τοὺς εὖ δὲ ταύτην εἰδότες κρούσαι μόνον,
 Καὶ τοὺς διδόντας τὸν λόγον τῶν κρουμάτων,
 Καὶ μὴ φέρωσι χερσὶν οὗτοι τὴν λύραν.
 Ὡς ἱππικοὺς δὲ, γραμμικοὺς, πᾶσαν τέχνην,
 Ἀγαλματουργοὺς, τέκτονας, λιθοξόους,
 Ἐκαστον, οὐ περ ἔσχε τὴν γνῶσιν μόνον.
 Καὶ ταῦτα μὲν δὴ νοὺς ἐτόξευσε μάτην.
 Μᾶλλον δ' ἐκεῖνος εὐλογώτατος λόγος,
 Ὡς αὐτὸς ἐστὶ δεικνύων ὁ σὸς λόγος,
 Μὴ συμπερόντως τοῖς ξένοις παιδεύσεως
 Ἐχειν ἐθνῶν τε καὶ στρατοῦ τὰς ἡντίας.
 Εἰ γὰρ κρατούντων τῶνδε, πᾶν δεινὸν κρατεῖ,
 B Μέθῃ, τυραννὶς, ἀρπαγαὶ, σφαγαὶ, βλαί,
 Ἥττοι, σφαγαὶ, κάθειρξις, αἰχμαλωσίαι,
 Ἀῆλον, κρατούντων τοῖσδε τῶν ἐναντίων,
 Ἀρξὶς καλὸν πᾶν, ἐγκράτεια, χρηστότης,
 Εὐανδρία, φρόνησις, ἀλκὴ πρὸς πόρους,
 Τέχνη κατ' ἐχθρῶν, τάξεων εὐταξία,
 Νίκαι, τροπαια, δόξα, Ῥωμαίων κράτος·
 Θεοῦ πρὸ πάντων εὐμένεια τοῖς ὅλοις,
 Ὅς καὶ σφραγὶς μοι τῶνδε τῶν ψελλισμάτων
 Ἔστω. Τὰ δ' ἄλλα τοῖς σοφισταῖς μελλέτω.
 ρξά'-ρξβ'. Εἰς τὸ ἔαρ.

Χριστὲ ἀναξ, ὃς ἔαρ θαλῆθον πολυήρατον ἄρτι
 Ἐκ ζοφεροῦ χειμῶνος ἀπήγαγας ὥριον ἄνθος.
 Πάντα δ' ἀνῆκεν ὑπὸ χθονὸς οἶά τε τύμβου
 Δεύτερον ἐς φαέθοντα παλίμπνοος ἄρτι μολόντες·

pulsare tantum sciunt; et rationem docentes hujus artis, etsi nunquam manibus lyram tangerent; similiter equites, scriptores, omnes artifices, statuarius, lignifabros, lapidarios, quemque, qui artis tantum scientiam habet. Et hæc quidem sane mens frustra objecit. Potius est ista justissima ratio, ut ipse tuus sermo ostendit, ne convenienter doctrinæ expertibus committantur gentium et exercituum gubernacula. Si enim his imperantibus, omne malum imperat, ebrietas, tyrannis, violentiæ, caedes, vastationes, clades, incarceration, captivitas; patet, imperantibus istorum contrariis, imperatorum esse omne bonum, temperantiam, probitatem, fortitudinem, prudentiam, robur ad labores, contra hostes peritiam, aciei bonam dispositionem, victorias, triumphos, gloriam, Romanorum imperium, Dei ante alia in omnes benevolentiam; qui horumce carminum sigillus mihi erit. Cætera sophistis serventur.

161-162. In ver.

Rex Christe, tu ver floridum votis vocatum modo e tenebrosa tempestate splendere fecisti, conspiciam florem. Omnia e terra exsurgunt, ut e tumulo qui ad secundam vitam reddit redivivus, modo crescunt; omnia exornantur, et ornatu floret mun-

⁸⁸ Corrector πηγῇ. ⁸⁹ Erat ἀργέλων.

Πάντα δ' ἐκοσμήσαντο καὶ ἄνθετο κόσμον, ὁ κόσμος, Ἀ
 Οὐρανὸς ἄστρα φεραυγέα, κάλλιμα ἄνθεα γαῖα,
 "Ἄκρον δ' αἰθέρα, πάγκαλὰ τ' ὄρνεα ἄρτι φανέντα.
 Πορφυρέην δὲ θάλασσα γαλήνην, ἄλλα τε νηκτά·
 Νῦν μὲν χρυσόκυκλον ἐπήντυεν ἥλιος ἔρμα,
 Αὐτὸς δ' ἀντολήθεν ἐφ' ἐσπερίην μάλα νύσσην
 "Ἰπταται ὤψηλός, φαίδρὸς περιώσιος, ἡδύς,
 Θερμὸς, βλαπτοφόρος, ῥοδοδάκτυλος, εὐδρομος, ὀξύς·
 Νῦν δὲ καὶ ἄστρα ἀριπρεπέα καὶ εὐδρομα πάντα,
 "Ρεῖα δ' ἀρίζηλα καὶ εὐθετα πᾶσιν ἰδίσθαι.
 Πολλὰ δὲ γ' ἐξεφάνη, καὶ ἄλλα τὰ πρὶν περ ἔβη,
 Οὐνομά τ' εὐφραδὲς, ὀκάσι, λύχνοις, ὀρίταις ἄγοι.
 Νῦν καὶ μήνη χρυσόκερος, ἄτε νόμφη παστοῦ
 Νυμφίον ἐκπροΐεσσα, καὶ ἔγκυα ** φῶτα λαβοῦσα,
 Γαῦρος ἐπαντέλλει, πολλοὺς δ' ἐκάτερθε προπομπαῖς
 "Ἀστρασι κυδίαι, βόησε * δ' ἐφύπερθεν ἀμάξης
 Στέλλει· ἐς Ὀκεανὸν, φιλέραστος, ἰσχυρός, ἄδρᾱ,
 Οὐδὲ μέλαν σκιδὲν νέφος αὐτὴν ἀμφιπεπληγός,
 Κάλλος ἀναδύνει καὶ ἄγριον ἀμφικαλύπτει.
 Νῦν μὲν καὶ πολύστροφος ἀπὲρ βόλῃ δαίμων αἰθῆρ,
 Λευκοχίτων, κροκόπεπλος, εὐπνοός, δμῶσιν αὐγῇ.
 Νῦν ζέφυροι πνεύουσι κατ' ἄνθεα καὶ μύρον ἡδύ·
 "Ἐξ ἀνέμων βίσιν· εὖ μέγα καὶ λαλέουσι χάρμα.
 "Ἦδη καὶ γαῖα χλοερὴν ἐστέψατο ποίην,
 Καὶ λαγόνων προδῆθ' ὅσος ὥριος, ἡδύς·
 "Ἀρτι μὲν ἐκ καλύκων διδυμόχροτος ** ἦθ' ἐκ κούρη
 "Ἐξαφάνη θαλάμων ῥόδον, δμῶσιν τέρψις.
 Καὶ τε μύρον βίσιον μαλακὴ δρόσος ἐπλετο χερσίν,

Ἀρτι δὲ καὶ κρίνον εἰκὼν φέρτερος οὐρανίωνων,
 Λευκοφόρων Σεραφίμ, περὶ γῶν ἰσαριθμίας χορῆς.
 Χρυσείας κεφαλὰς προῦθ' ἄλλοτε οἶα τε ῥόδους,
 Σκῆπτρον ἀνακτορίης μέσον ἀμφιέπον περικυκλόν,
 Εὐθρονον, ἐμφλογον, ἐν τρισὶ γραμμαῖς ἐξοχὸν ἄλλων,
 Τριαδικὴν μορφὴν ὑπερούσιν οἶα προφαίνον.
 "Ἀρτι δὲ λευκὸν θάλλει κυανανγῆς, εὐπνοὸν Ἴον,
 Παρφύρεός θ' ὀκίνθος, ἰσχυρὸς οἶα τε μοῖραξ **,
 Εὐχαίτης κομῶν καλὴν ἀνεδήσαστο χαίτην·
 Καὶ μαλακὸς νάρκισσος ἀπὸ χθονὸς ἔδραμε τέρπης,
 "Ἠδύχρὸς τε κρόκος χρυσάνθεος, ἰδ' ἀνεμῶν·
 Πάντη δ' ἀμφιέθηλε χάρις· δένδρεα καρφίνοις
 "Υψὸς ἀναθρόσκει, χλοερὸς τε μελίτζεται * φλοῖς·
 "Ἠδὲ τι καὶ ψιθύρισμα καλὸν κτελάρυμασι κρήνης
 Μίγνυντ'· ἐπὶ σκιεροῦ τάχα δ' ἄλσος ὄρνις ἀείδων
 "Ἀμφοτέροις κερά τριτάτην πολυσχέα ** μούσων.
 "Ἀλκυονί; ** δ' ἄλλοις ῥοθίοις ἐπιμίνυσιν ὥδην,
 "Ἦκ' ἀναβαλλομένοις, προσπτυσσομένοις ποτὶ χέρον.
 Χαύει καὶ χελιδὼν πολύμολπος ἀτειρέα φωνήν,
 "Ὀρβινάδ' ἐν θαλάμοις προσφθέγγεται ἡὕτε κούρη.
 Πρόκνης ἡ μελίγηρος ἀποσταλάει δ' ἔμα μολπῇ,
 Ποικίλα * τροπώσα κατ' ἄλσος οὐποτα λήγει·
 Κύκνος ἐπ' ὀχθαίει ποταμοῦ λυρογυθία δειρήν·
 "Ἀντεῖνας, ζεφύρω πτερὰ πλήσας, ἡδὲ δόιδος
 Πνεύματος εὐκαλαδῆ λύραν, εὖ δὲ τε δάκτυλα βάλων,
 Καλὸν ἀποθλίβει μέλος ἀερόμολπον, ἐρατὸν **
 Αὐτὸς δόιδος ὁμοῦ ταλέθων, αὐτὸς δὲ τε αὐλός.
 Στηθόμελαις δὲ τέττιγας ἐπ' ἀκρεμόνων μάλα πολλῇ

dius, cœlum astris splendentibus, floribus pulcher- C
 rimis tellus, cœlum serenitate, conspicuisque avi-
 bus jam apparentibus, mare purpurea tranquillitate,
 aliisque nantibus. Nunc aureis rotis instruxit sol
 currum; ipse ex oriente ad occidentalem metam
 evolat sublimis, splendidus, dives, jucundus, cali-
 dus, germina ferens, roseis digitis, rapidus, acer.
 Nunc stellæ omnes conspicuæ, alacres, facileque
 omnibus illustres et jucundæ videntur; multæque
 apparuerunt, quæ tamen prius abscondite erant,
 nomenque aptum conferunt navibus, lucernis, via-
 toribus. Nunc quoque luna aureis cornibus, velut
 sponsa e thalamo sponsi procedens, et pleno lu-
 mine nitens, superbiens exoritur, multisque hinc
 et inde comitantibus stellis gloriatur, Boreali-
 que superior currui, tendit ad oceanum, amabilis, pul-
 chre colorata, blanda; nulla tenebrosa et nigra
 nubes hanc circumducit, decorem polluit et molesta
 occultat. Nunc quidem aspectui patens apertus est
 immensus æther, alba tunica, croceo pallio indu-
 tus, bene olens, oculis radians; nunc zephyri spi-
 rant in flores, et suavis odor e ventis nares de-
 lectat; magnumque gaudium nuntiant. Jucunda
 tellus recenti herba coronatur, et e sinu profertur
 partus maturus, jucundus. Mox quidem e calicibus,
 ut duplici colore nitens puella, tanquam e tha-
 lamo exit rosa, oculorum delectatio. Et unguen-

tum naribus suave mollis ros modo fuit; modo-
 que lilium præstantior est imago celestium, can-
 didorum Seraphim; antherorum æqualis numerus
 choris aurea capita velut virgas profert; sceptrum
 reginæ medium circulariter circumlatum, throno
 sedens, fulgens, tribus lineis aliis supereminens,
 tanquam triplicem formam divinam manifestans.
 Modo albens floruit cœruleo nitore, bene oleus
 viola, purpureus hyacinthus, et ut bene comata
 puella, capillaria comarum pulchros effundit crines.
 Et mollis narcissus ex humo salit jucundus; re-
 nustusque colore aureo flos croci, et anemone.
 Ubique floruit gratia: arbores cervicibus elatis ex-
 surgunt, et recentibus foliis modulantur; dulce
 murmur jucunde susurris rivuli miscent, et cito
 umbroso in luco luscina utrisque cantuum tertium
 sonum conjungit. Alcyonis marinæ fluctibus can-
 tum miscet, sensim progredientibus, et ad litus se
 effundentibus. Mittit etiam hirundo cantus amans
 vocem acutam, manequ in nidis garrit veluti puella.
 Procnæ melodicus cantus simul distillat, varia-
 que modulamina per lucos nunquam cessant. Cy-
 cnum in oris fluminis lyricum collum intendens,
 zephyro alas implens, ut musicus vocis lyram ex-
 promit, riteque digitos agitando, pulchram exprimit
 melodiam per aerem, jucundamque, ipse simul can-
 tor, simulque tibicen existens. Pectore sonantes

* Leg. ἔγκυα. * Fors. βροχέας. * Leg. διδυμόχρους. * Leg. μεῖραξ. * Leg. via. μελίτζεται φύλλοις.
 * Leg. πολυχητά. * ἀλκυονίς cod. * Leg. vid. ποικίλα τέτροπ. * Leg. ἐραστὸν.

Σύντονον εὐκαλάδοις μαγάσι προχέουσιν αἰοδὴν ·
 ' Ἀρνες δ' ἀμφιπερισκίρρουν, συρίσθεται ἡδέα ποιμὴν.
 Μῆλα μαλοῖς βεδρίθασιν, ἀγάλλεται αἰπόλος αἰξίν,
 Βουκόλος εἰς σκιερὰν πλατάνιστον ἀπέδραθε, κρήνης
 " Ἀγχι· ἐπ' ἀργυρέης ψυχρὴν παραπαλμένον " ὕδωρ.
 Νῦν ναῦται πλόωσιν, ὁδοιπορέουσιν ὁδῖται ·
 (Ὁ) μὲν ἐπ' ἀργυρόντα, πορφυρόντα θαλάσσης
 Νῶτα περιπλήσσοντες καὶ ἀμπετόντες ἐπ' αὖρας,
 Ἰστία νηυσὶ πέτεσθαι, καὶ πάλιν κώπαις οἶά τε ποσὶν
 Εἰναλὴν τέμνοντες ὁδὸν, καλὸν ἄστεος ὄρμον ·
 Οἱ δὲ περιπλέοντες καὶ ἄμα ψύχοντας ἀήτας,
 Τέττιγας εὐ λαλέοντας, καὶ εὐστομόντα πετῆλοις
 " Ὀρνεα, ποικιλόφωνα, καὶ ἡδέα νάματα κρηνῶν.
 Νῦν δὲ μαχητὴς εὐσπλος οἶά τις εὐχρως ἀστήρ
 Λαμπρὸν παμφαίνει καὶ εὐχαρὶ ἄρματι ταίνει ·
 " Ἴπποις δ' ἀμφιπερισκίρει, ξίφος οἶά τε θήγει
 ' Ἀγχέμαχον, κραδίη πνέει μένος, ἄλλεται ὄργῃ.
 Καὶ πῶς σεῖο, μέλισσα, λαοείμην, σεῖο τε δώρων ;
 Νῦν στρατὸς αὐτοκλέυστος ἐπ' ἄνθεα ἦυτε κώμας
 Στέλλεται εὐφραδέως, ἀνά τ' ἔδραμεν ἄχθεα τερπνὰ
 Εὐ τε λάφυρα φέρων, καὶ ἡγεμόνος προπάροιθε
 Θῆκαν ἐπισταμένως, ἄλλοις δ' ἐπὶ ἄλλα τιθεῖσθαι
 Πάνσοφα ἔργα πένοντα, κάλεια μυρία κηροῦ,
 " Ἡδέα δῶρα μέλιτος ἐπισφραγίσαι ἐνὶ θήκαις,
 Πλούτον ἀπειρέσιον, βροτέης γενεῆς ἄκος, εἶδαρ,
 Εἶδαρ ἱμερτὸν, ἀκηράσιον, βασιλεύτατον ἄλλων.
 ' Ἀλλὰ τί μοι τάδε, Χριστὲ, ἀναξ Λόγε φέρετε, μάθω

A "Ὅς μεγάλοισι λόγοις νωμῆς οἰήτῃ κόσμου ;
 Τίς γλυκεροῦ λόγος εἶαρος, ἢ λόγος εἰαροφύτων ;
 Πάντα μὲν ἐκ νεκύων φασίμβροτον ἔδραμεν ἡδύ,
 Πάντα τέθηλε, γάννυνται, οὐρανὸς, ἥλιος, ἄστρα,
 " Ὑδατα πλωτοῖς, γαῖα δὲ πεζοῖς, ὄργισιν ἄηρ,
 Πάντα δ' ἀνηθήσαντα τσαῖς ἐπέτρεψεν ἐφετμαῖς ·
 Σὺς δὲ μόνος στενάων λάτρις, ἔλκεα μυρία πέτιων ·
 " Ἐμπνοῖς εἰμι νέκυς, δεδμημένος ἄλγεσι πολλοῖς.
 " ὦλετο μὲν μοι φῶς, ὦλετο καὶ μένος ἐσθλὸν,
 " ὦλετο δ' ἀλκή σώματος, ὦλετο δ' εὐχαρὶς ἥδη,
 Μῦθος δ' ἐξ ἀπόλωλε, μεμυκῶτα χεῖλη " σιγῇ.
 Κτήματα δ' ἐκφορέουσι διαρβαστήρες ἀνάγκη,
 " Ἀλλοθεν ἀίμενος ἄλλος ἐτοιμοτάτην ἐπὶ θήρην.
 Τίς δ' ἂν ἐπεσβολέοντας ἐνέγκοι, τόξα τε γλώσσης
 Αὐτόνομου, κακίης πολυφάρμακα πάντοθεν ἰού ;
 B " Ἀμφαδίους, κρυφίους, ὑπὸ νύκτα καὶ ἤμαρ ἐπ' ἤμαρ ;
 Τῶν πάντων οὐ τόσσον ὁδύρομαι ἀχνύμενός περ,
 " Ὅσσον ἐνός, τό με καὶ εἰν ὧμῳ γήραι θῆκε
 Ψυχὴν αἰνόμερον κλαίων, Μάκαρ, αἰνὰ παθοῦσαν
 Ψυχὴν, ἣν ἄτε δένδρεον ἐξετάνυστ' ἐπὶ γαίης,
 Δένδρεον ὑψιπέτηλον ἀκηρεσίῳ παρὰ πηγῇ
 Ἰστάμενον πάρος, οὐδὲ βίας ἀνέμων ἀλεείνων,
 " Ριζόθεν ἐγκατέβαλλε δυσσεὲς ἀσθματος ὄρμη ·
 " Ὑδασί τ' οὐκ ἀγαθὸς, ἄτε πήμασι τοῦδε βλοιο
 Δυσδαίμων Βελίαρ πολεμόκλονον αἰὲν ἐγείρων,
 Κέντρον ὄρις πικρὸν, δυοφρόν, θανάτοιο σοφιστῆς.
 ' Ἀλλὰ μ', " Ἀναξ, ἐμὸν ἐμὸν, νόος, σθένος, ἥλιος, ἀλκή,

cicadae e ramis abundantem et consonam vocem
 sonantibus pletris effundunt. Agni circumsaliant,
 sibia dulce sonat pastor; oves velleribus onustae
 sunt; lictatur capellis custos, bubulcus sub um-
 brosa platano obdormit, juxta frigidam aquam ar-
 genteo alveo dilabentem. Nunc nautae navigant, iter
 faciunt viatores: illi quidem in argentea et purpu-
 rea maris terga nitentes et in auras evolantes, vela
 navium dirigunt, remis ceu pedibus aequoream viam
 secantes, ad pulchrum civitatis portum; hi autem
 ad ventos circum et una spirantes, ad cicadas ju-
 cunde garrientes, et volucres frondibus dulce so-
 nantes, varia canentes, et jucunda fontium fluentia.
 Nunc autem miles pulchre armatus, ut nitens stella,
 splendide emicat et gratum currum dirigit, equis
 circumsalit, gladium ad pugnandum cominus acuit;
 corde spirat animus, et ira fervet. Et quomodo te,
 apis, tacebo, et tua dona? Nunc sibi ipsi imperans
 exercitus in flores velut in urbes solerter mittitur,
 et regreditur onera jucunda ut abundantem praedam
 ferens, et ducis ante oculos deponunt perite, aliis-
 que alia praebent educanda arte opera facta, mille
 alveorum pulchritudinem, dulcia dona mellis in
 alveis locant, thesaurum abundantem, humano ge-
 neri remedium, alimentum eximium, parum, re-
 gium maxime inter alia. Sed quid mihi, Christe
 Dei Verbum, rex potens, ista docuerunt, qui magna
 ratione mundi gubernacula tenes? Quis veris suavis

C sermo est, aut vernarum sermo plantarum? Omnia
 quidem e morte ad lucidam auroram redierunt,
 omnia florent, laetantur, caelum, sol, astra, aquae
 navigiis, terra peditibus, aer avibus, omniaque re-
 juvenescentiae tuis obediunt mandatis. Tuus autem
 famulus gemens, mille vulnera deflens, spiritualis
 mortuus sum, multis doloribus oppressus. Periiit
 quidem mihi lux, periit et constantia egregia, periit
 vigor corporis, periit grata juvenus. Vox autem
 oblituit, oclusaque labia siluerunt. Opes auferunt
 vi devastatores, hinc et inde irruentes in praedam
 paratam. Quis autem verborum jacula sufferret, et
 linguae sagittas liberæ, nequitiae venena, undique
 multa, aperta et secreta, nocte et diebus singulis
 immissa? Omnibus non tantum patior quamvis op-
 pressus, quantum uno, me nempe in acerba senec-
 tute posuit animam infaustam luctus, o beate, ani-
 mam saeva patientem quam ut arborem excussit in
 terram; arborem altis frondibus inexhaustum juxta
 fontem stantem, non ventorum furori obnoxiam,
 radicitus dejecit funesti spiritus violentia, aquis
 etiam non bonis, tanquam vitae istius calamitatibus,
 cacodæmon Belial belli tumultum semper excitans,
 serpens aspero aculeo, tenebroso, mortis artifex.
 Sed me, o rex qui meus solus es, mens, robur, sol,
 virtus, vita, honor, arma, pulchritudo, ratio, grata
 spes, excita me et suscita, in aures verbum tuum
 cito perveniat, mortuas et putrefactas, et alacer ut

" Leg. παραπαλμένον. ' Leg. ἄρμα τιταίνει. " Corr. πέσσων. " Leg. χεῖλα. " ὄρμη cod.

Ζωή, κύδος, ὄπλιον, κάλλος, λόγος, εὐχαρις ἐλπες,
 "Ἐγρεο καὶ μ' ἀνάστησον, ἐς οὐατα σὸν δ' ἔπος ἐς

[τάχος ἔλθοι,

Νεκρὰ, μυδαλέα^α, καὶ εὐδρομος οἶα τε νεβρὸς
 Θρέξομαι ἀλκήεις, σθεναρὸς, καλὸς, εὐχαρις, ἡδὺς,
 Παντοίαις ἀρεταῖς κεκασμένος, ἱδρις ἀπάντων ·
 Μητέρα σὴν φυγέδεμονον, ἐπήρατον, ἰκέτιν, ἀγνήν,
 Καὶ, Μάκαρ, αἶδο, γενοῦμαι^β, Λόγε, καὶ μ' ἐλάττειρε.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΩΔΩΝ.

· ρξγ'. Ωδή Α'.

Αἰγυπτίων πότῳσις, ὦδὴ Μωσέως,
 Αἰγυπτίων δαδθρος, Ἰσραήλ κράτος.
 "Ἀσῶμεν ὦδὴν τῷ κραταίῳ Κυρίῳ ·
 Δόξη; γὰρ ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην,
 Τὴν ἱππον ὡς ἔρριψε καὶ τὸν δεσπότην
 "Ἀρδὴν Φαραὼ πρὸς θαλασσίαν χύτιν.
 Οὗτος βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς καὶ πρόμος,
 Στρέφων τὰ δεινὰ πάντα πρὸς σωτηρίαν ·
 Οὗτος Θεὸς μου, καὶ μόνον καὶ δοξάσω ·
 Θεὸς πατρός · τοῦτον ὑψύσω μόνον.
 "Εὐραυσεν ἐχθροὺς δεξιὰ σὴ, Χριστέ μου ·
 "Υδωρ διέστη πνεύματό; σου τῇ βίᾳ ·
 "Ἐκρυψε πόντος ἐκκρίτους ἱππηλάτας ·
 Εἰς τεῖχος ἐβράγησαν αἱ βευσταὶ φύσεις ·
 Γλώσσας μεγίστας; εἰλες, ὀφρὺν βαρβάρων.
 "Αδυσσας ἐκπέπῳκε τοὺς ἀνουστάτους ·
 Σφοδρῶς ἔδυσαν ὡς μόλιδος εἰς βάθος.
 "Ἡξας δὲ λαὸν ἐκκριτον σὸν χειρὶ σου,
 "Ἐχθρῶν ἀνοίκτων ἐξέσωσας μυρίων.

certus curram vigens, robustus, pulcher, gratus,
 venustus, omnimodis virtutibus instructus, omnium
 peritus; tuam Matrem Virginem, desiderabilem,
 supplicem, castam, genuflexus invoco, hanc exaudi,
 o beate, et mei, Verbum, miserere.

CANTICORUM METAPHRASIS,

163. Canticum I. — *Ægyptiorum submersio, canticum*
Moyse, Ægyptiorum clades, Israelis victoria.

Cantemus canticum potenti Domino; gloria enim
 replevit orbem, equum et dominum dejiciendo Pha-
 raonem funditus in maris fluctibus. Ille auxiliator et
 protector et princeps, convertens omnia adversantia
 in salutem. Ille Deus meus, et solum illum glori-
 ficabo, Deus patrum est, illum solum exaltabo.
 Vulneravit inimicos dextera tua, Christe mi; aqua
 stetit Spiritus tui virtute; mare abscondit reproba-
 tos equites; in murum perfractæ sunt fluentes undæ;
 linguas inflatas destruxisti, superbiam barbarorum.
 Abyssus hausit dementes, submersi sunt quasi
 plumbum in voraginem. Eduxisti autem populum
 tuum selectum manu tua, ab inimicis numerosis et
 crudelibus salvasti. Introduxisti in terram delicia-
 rum omnium fontem. Doluerunt gentes, et irati sunt

A "Φκισας εἰς γῆν ἡδονῶν πηγὴν ὀλην.
 "Ὤδιναν ἔθνη, καὶ παρωργίσθη γένη.
 Οἰκοῦντα κύκλι καὶ λάτραι θεῶν νόθων.
 Εἰληψε Μωῶθ καὶ Φυλιστιεῖμ τρόμος ·
 "Ἐφριξε πᾶς τις σὼν βραχιόνων σθένος ·
 "Ἐως παρῆλθον οὐς ἐκληρώσω μόνους,
 Εἰς γῆν ποθεινὴν ἣν ἐπηγγέλλω πάλαι.
 "Ἀνθ' ὧν κροτοῦντες κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις,
 Ψαλτηρίοις, φόρμιγγιν, ἐργάνοις, λύραις,
 Καὶ πᾶσιν ἄλλοις εἶδεσι μουσουργίας,
 Νίκας, τρόπαια, δόξαν ἄδομεν, μόνῳ
 Σοὶ τῷ κρατοῦντι καὶ θεῶν Θεῷ μόνῳ ·
 Οἷς εἰς θάλασσαν ἱππον, ἀρματηλάτας
 "Ἐκρυψας ὡς φάλαγγα Φαραωνίτιν.
 "Ὁ δ' Ἰσραὴλ ὠδευσε τὴν ὁγρὰν χύτιν,
 B Ξηρὰν καθώπερ πεζὺς, ὅμν' σ' πα' ρξδ'. Ωδή Β'.

Οὐρανὸν, πρόσχες · γῆ δ', ἐνωτίσθητί μου ·
 Καὶ συγκατέλθοι^α φθέγμα τοῦμὸν ὡς ὁρός;
 "Ὡς ὁμβρός ἐπ' ἀγρωστειν, ὡς νιφὰς χλόη·
 Εἰς ἐστιν ἡμῖν, εἰς Θεός, Θεὸς μόνος,
 Σοφός, δίκαιος, πιστός, ἰσχυρὸς μόνος.
 "Ὅδοι δὲ τοῦτου καὶ τρίβοι πᾶσαι κρίσεις.
 Οὗτος δὲ λαὸς μωρὸς, οὐ σοφὸς κρίσειν,
 Λαὸς πονηρὸς καὶ παρακτετετραμμένος.
 Ποῖων καλῶν τίνουσι Κυρίῳ γέρα;
 Οὐκ αὐτὸς οὗτος σῶμα σὸν διαπλάσας,
 Καὶ χεροὶ πῆξας καὶ διαρθρώσας μέλη ·
 "Ιόν τε τάξας, καὶ Πατὴρ κεκλημένος ·
 Ἀρχὴν τε σοὶ δοὺς τῶν ὁρωμένων ὧν;
 C "Ἀφες τὰ κοινὰ καὶ σκόπει τῶν σὼν ὅσα.

populi circum habitantes et deorum falsorum cul-
 tores. Obtinuit tremor Moab et Philistim. Exhor-
 ruit unusquisque tuorum brachiorum robur; donec
 pertransierint quos solos possedisti, ad terram de-
 siderabilem quam promisisti olim. De quibus plu-
 dentes cymbalis et tympanis, psalteriis, plectris,
 organis, lyris, et omnibus aliis musicis instrumentis,
 victoriam, triumphum, gloriam canamus, soli tibi
 vincenti et deorum soli Deo; quia in mare equos
 et aurigas demerasti et Pharaonis phalanges. Israel
 autem ambulavit per humidos fluctus, siccatos sub
 pedibus.

164. Canticum II.

Cælum, attende, terra autem, audi me, et conflua-
 eloquium meum ut ros, ut imber super gramen, ut
 nix in herbam. Unus est nobis, unus Deus, Deus
 solus, sapiens, justus, fidelis, fortis solus. Vix au-
 tem ejus et semitæ omnes judicia. Populus autem
 iste stultus, nec judicio sapiens, populus pravus et
 perversus. Quorumnam bonorum solvunt Domino
 pretium? nonne ipse est qui corpus tuum formavit,
 et manibus aptavit et coadunavit artus? Filium te
 eligens et Pater nominatus, nonne tibi dedit visibi-
 lium omnium imperium? Communia omnibus mitte,

^α μυδαλέα cod. ^β Leg. γενοῦμαι. ^γ Hæc non expedit. ^δ In marg. τοῦ πάλιν γραφέντος ὡς cum δ' su-
 perimposito Μωσέως. ^ε Sic supra, sed in textu προσδοκᾶσθω.

Πατήρ ἐρεῖ σοι ταῦτα, πρεσβύτης γέρων·
 Ἄδ' αὖ τὸ πρῶτον ὧς διέσπειρε γόνους,
 Ἐνεῖμεν ἔθνη, καὶ καθίστα τοὺς ὄρους·
 Ἄλλους μὲν ἄλλοις ἀγγέλοις, ἐπιστάταις·
 Αὐτὸς δ' ἑαυτῷ κλῆρον ἐβλήχε μόνη,
 Τὸν Ἰσραὴλ σχολίσμα, τοὺς Ἀβραμίδας·
 Ὀφθαλμοὺς ἦν ἀγρυπνος αὐτῷ προσδιέπων·
 Πηγὴν ῥέουσιν τὴν ἀνδρῶν δεικνύει·
 Παρεμβάτων ἔσθηκεν εἰς φρουρὰν κύκλῳ·
 Ὡς ὁματὸς τις ἐξετήρησε κόρην·
 Ὡς ἀετὸς πτέρυξιν εὖ ἠπλωμέναις
 Συνεῖχεν αὐτοὺς, εἶχε καὶ μεταφρένων
 Ὑπερθε χρυσῶν, ὧς νεοσσὸς ἡγάπα·
 Ἀνῆλθεν εἰς γῆν ἰσχύος πεπλησμένην·
 Πολλῶν ἐπλησεν ἡδονῶν πικρὴν στόμα.
 Ἐλαῖον ἐξέβρευσε καὶ μέλι πέτρας·
 Βοῶν καλὴν τύρωμα, θερμμάτων γάλα,
 Ἀρνῶν, ἐρίφων, στέαρ ἐκ μόσχων νέων.
 Αἶμα σταφυλῆς ἡδύ, τοῦ πυροῦ κράτος
 Ὡς χόρτον εἶχον, πάντα πᾶσιν ἐτρύφον.
 Πληθεύεις Ἰακώβ ἐξελάκτισε μέγα·
 Ὡς εὐτραφὲς τις, ὧς πλατὺς τε καὶ μέγας,
 Ὡς πῶλος ἄττων τοῦ Θεοῦ παρετράπη·
 Κρημνοὺς δὲ καὶ φάραγγας εἶχε καὶ πέτρας·
 Ἔθυσε μικροῖς, φεῦ! θεοῖς, καὶ προσφάτοις,
 Θεοῖς βδελυκτοῖς, οὐς ἔγνωσαν οὐδέπω.
 Λιπὼν σὺ τὸν τεκόντα καὶ σῶζοντά σε
 Θεοὺς ἐποίησιν τοὺς τεκόντας τὴν πλάνην.
 Εἶδε τὸ φρικτὸν ὄμμα καὶ ζηλοῖ μέγα·
 Θυμοῦ γεμισθὲν, εἶπεν· Ἐξαποστρέψω

A Πρόσωπον ἰδοῦ, τοῖς στραφεῖσι τὰς φρένας·
 Πῦρ ἐκκέκαυται, θυμὸς ¹⁰ ἤρθη καὶ φλέγη
 Καὶ γῆν φάγη, καρπούς τε καὶ τὰ γῆς βόθρη,
 Καὶ πᾶν συνάξω δεινὸν εἰς αὐτοὺς τάχος·
 Πᾶν ἐκκενώσας τῆς φαρέτρας μου βέλος ¹¹,
 Λιμῷ τακῆση, βρῶσις ὀρνέων ἔσθ·
 Ἰένος πονηρὸν, πλήρες τοῦ θηρίου,
 Πικραῖς τεμνόντων συντελεσθήσῃ σπάθαις ¹².
 Στελῶ κατ' αὐτῶν θήρας ἡγριωμένους,
 Ἐξω μαχαίρας, ἐν ταμείοις τοὺς φόβους,
 Ὁμοῦ δὲ πάντα, παρθένῳ νεανίας,
 Καὶ σὺν γέροντι μαστὴν ἔλκον παιδίον.
 Εἶπον, Διασπερῶ σε, θήσωωνύμους,
 Εἰ μὴ δι' ὀργὴν βαρβάρων παραφρόνων,
 Μακροχρονούντων, μὴ συνεκτρίψωσί σε,
 B Καὶ κομπάσωσι, καὶ λαλήσωσι μέγα·
 Ἡμῶν ἔδρασε ταῦτα χεῖρ, οὐ Κυρίου·
 Ἔθνος γὰρ ἄφρον καὶ παρεκτετραμμένον·
 Ἐσύτερον δὲ ταῦτα γενήσονται τάχα
 Διώσεται γὰρ εἰς μόνος πῶς χιλιού,
 Καὶ μυρίους κλινούσι πῶς μόνοι δύο;
 Εἰ μὴ Θεὸς πέπρακεν αὐτοὺς εἰς φθόνον,
 Καὶ χερσὶν ἐκδέδωκε ταῖς ἐναντίων.
 Θεοὶ γὰρ αὐτῶν οὐδὲν ἴσοι τῷ μόνῳ.
 Παραφρονῇ, μέμνηας, ἔθνη τὰ ξένα,
 Οἷς ἄμπελος μὲν Σοδόμων καὶ Γομόρρας,
 Χολῆς σταφυλῆ, πικρίας πλήρης βότρυς,
 Θυμὸς δρακόντων ὄνος, ἰδὲ ἀσπίδων
 Οὐ συμφορῆσας ἐσφράγισα ταῦτά μοι,
 Καὶ πάντα κεῖται νῦν τεθησαυρισμένα;

et intuerе quanta tuis dederit. Pater dicet illud tibi, senio confectus : Adami primum ut disseminaverit filios, divisit gentes, et terminos constituerit; alios quidem aliis angelis praesidibus, sed ipse sibi portionem soli servavit Israelis funiculum, Abramidum genus. Oculi fuit vigilans illos custodiens; fontem fluentem aridum ostendit; circumduxit et statuit in custodiam, ut aliquis custodivit oculi pupillam : ut aquila aliis expansis assumpsit eos, tulitque super aureos humeros, ut pullos amavit : adduxit eos in terram robore refertam : multis implevit deliciis os amarum. Oleum et mel e petra eduxit; butyrum e vaccis bonum, lac e pecudibus, ex agnis, arietibus et teneris vitulis adipem. Sanguinem uvae jucundum, tritici medullam in cibum habuerunt, omnibus modis deliciae sunt. Impinguatus Jacob multum recalcitravit, velut quidam incrassatus, dilatatus et elevatus, ut equus fervens a Deo aversus est. Loca abrupta, fauces et rupes habuit; immolavit vilibus, heu! diis et recentibus, diis contemptibilibus quos nunquam cognoverant. Derelinquens eum qui te genuit et salvum fecit, deos fecisti qui errorem genuerant. Vidit tremendus oculus et iratus est valde, iraquo plenus dixit : Ecce faciem avertam ab his qui aversas habent mentes. Ignis succensus est, ira elata est

C et inflammata, et terram devoravit, fructusque et abyssos terrae, et omne malum in eos cito congregabo. Omnem exhausisti pharetrae meae sagittam; fame consumeris, esca avium eris, genus primum, plena veneno bellua, acerbis vulnerantium vastaberis gladiis. Mittam in eos bestias efferas, foris enses, in cubiculis terrores; simulque cum virgine juvenes, cum sene lactentem parvulum vastaverunt. Dixi, Dispergam te, inglorium statuum, nisi propter iram barbari insipientes et tempus producentes, non te destruxerint, et gloriati sint et magna de se locuti fuerint : Nostra fecit haec manus, et non manus Domini. Gens enim stulta et perversa est. In posterum autem haec fient cito. Quomodo enim persequetur unus mille, et duo tantum decem millia fugabunt? nisi Deus vendidisset eos in opprobria, et manibus tradidisset adversariorum. Dii enim eorum non soli Deo aequales. Insipientes furebatis, alienae gentes, quibus vinea erat Sodomorum et Gomorrhæ, uva fellis, botrus amaritudine plenus, fel draconum vinum, venenum aspidum. Nonne congerens ista mihi obsignavi, et omnia exstant nunc thesaurizata? in die ultionis haec solvent. Tempus prope est, acutus est ensis, arcum telendi, in nervo est sagitta. Iudicabit eos Dominus, et servis oculum propi-

¹⁰ Leg. θυμός. ¹¹ Sic supra, sed in textu λόγος.

¹² Leg. συντελεσθήσῃ σπάθαις.

Ἐν ἡμέρᾳ τίσουςι ταῦτα τῆς δίκης.
 Ὁ καιρὸς ἔγγυς, ἠκόνηται τὸ ξίφος,
 Τὸ τόξον ἐντέτακται, τῇ νευρᾷ βέλος.
 Κρινεῖ αὐτοὺς Κύριος, καὶ τοῖς λάτραι,
 Ὁφθαλμὸν ἔδυν ἐμβαλεῖ πεφρικόσιν.
 Εἶδε γὰρ αὐτοὺς, ἐκτόπως παρειμένους
 Ἐξηγορημένους τε καὶ λελοιπότας
 Ἰδὼν, ἔφησεν· Οἱ θεοὶ ποῦ καὶ φίλοι
 Ἐφ' οἷς ἐθάβρουν, ἐξεκόμπαζον μέγα;
 Ὄν θυσίων τὸ στέαρ, ὦν σποδῶν ῥύσιν
 Εἰς πλήρες εἶχον ἔδυν βρώμα καὶ πόμα·
 Οὗτοι γενέσθων σύμμαχοι καὶ προστάται·
 Οὐκ ἔστι, γνῶτε, πλὴν ἐμοῦ Θεὸς ὁ μόνος·
 Οὐκ ἔστι κἀν δράμῃ τε γῆν τε καὶ πόλον.
 Ἐγὼ τελευτῆς καὶ πνοῆς ὁ ταμίης·
 Ἐγὼ πατάσσω· φάρμακον δὲ τραυμάτων
 Ἐγὼ τίθημι· τίς σε χειρῶν ἐξέλοι
 Ἐμῶν κρατουσῶν γῆς, πόλου καὶ τῶν κάτω;
 Αἶρω πρὸς ὕψος χεῖρα, τοῦτο δ' ὁμνύων·
 Ζῶ, καὶ χρονίῳ κρείττον αἰώνων ὄλων·
 Ζωὴ δὲ μᾶλλον καὶ πνοὴ πάντων ἔφυν.
 Ἐμὴν μάχαιραν ἀστραπῆς τιθῶ φλόγα·
 Ἀνθέξεται δὲ χεῖρ ἐμὴ τῶν κριμάτων·
 Καταξάνω μάλιστα τοὺς ἀποστάτας·
 Βίλῃ μεθύσω τῶν βροτειῶν αἱμάτων,
 Καὶ τὴν ἐμὴν μάχαιραν ἐκ τῶν σωματῶν.
 Οὕτω στρατηγήσαντος ἔρτι Κυρίου
 Σκρᾶ μὲν αἰθέρ, οὐρανὸς σὺν ἀγγέλαις,
 Καὶ προσκυνεῖται ἡ πᾶσα τῷ Κτίστῃ κτίσις·
 Ἐθνη, χάρητε, κληρὸς, υἱοὶ Κυρίου.
 ρεῖ'. Ὡδὴ Γ'.

Ἡ δὲ ἀκρατὺν Κυρίῳ τὴν καρδίαν,

tium immittet tremantibus. Vidit enim eos insolite debilitatos; desperatos et deficientes cernens dixit: Ubi sunt dii et amici in quibus consiliebant, et tantum superbiebant? quorum sacrificiorum adipem, quorum libationum vinum in plenum et iucundum habebant cibum et potum. Fiant illi auxiliores et protectores; non est, scitote, præter me Deus alius; non est, etsi percurreritis terram et cælum. Ego mortis et vitæ dispensator; ego percutio; remedium autem vulnerum ego pono. Quis te e manibus meis eruet terram, cælum et inferos continentibus? Levabo in altum manum, illud iurans: Vivo, et duro magis quam omnes æternitates; vita autem potius et anima omnium exsisto. Meum gladium ut flammam fulguris ponam, arripiet autem manus mea iudicia, dilacerabo flagellis rebelles, sagittas inebriabo mortalium sanguine, et gladium meum carnibus. Ita bellante modo Domino, æther quidem exultat, et cælum cum angelis: et adorante, omnes creaturæ, Creatorem; gentes, hæreditas, filii Domini, gaudente.

165. Canticum III.

Quam firmatum est in Domino cor meum, et exaltatum est cornu meum in Deo, et dilatatum est os meum et contra inimicos prævaluit! Non est

A Ἡρθὴ κέρας μου τῷ Θεῷ, καὶ τὸ στόμα
 Ἐξεπλατύνθη, καὶ κατ' ἐχθρῶν ἰσχύει.
 Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς Κύριος πλὴν σου μόνου·
 Δίκαιος οὐδεὶς, ὡς σύ μοι Θεὸς ὁ μόνος.
 Ταῦτ' οὖν ὁρῶντες, τοὺς ὑπερκόμπους λόγους
 Ἐκκλινέτω πᾶς, μὴδὲ χειλέων πρόη¹³,
 Μὴδ' ὀγκον ἄρῃ, μὴ φρεσὶ, μὴ καρδίᾳ.
 Θεὸς γὰρ οὗτος γνώσεων ὁ Δεσπότης,
 Τέχνη δ' ἐτοιμοὶ τῷ τεχνουργῷ τῶν ὄλων.
 Τόξον κραταιῶν ἠσθένησεν εἰς τέλος·
 Οἱ δ' ἀσθενούντες ζωννύονται τὸ κράτος.
 Τίττει μὲν ἐπὶ κοιλίᾳ στείρουμένη·
 Ἄλλῃ δ' ἄτεκνος, ἢ πρὶν εὐτεκνουμένη.
 Πεινῶσιν ἄρτων, οἱ πρὶν ἐμπλησμένοι.
 Πεινῶντες οἱ πρὶν, γῆν παρήκαν ἐκ κόρου.
 B Θεὸς χορηγὸς καὶ τελευτῆς καὶ πνοῆς·
 Βάλλει καθ' ἑδου, πρὸς τὸ φῶς ἔλκει πάλιν·
 Ὑψοῖ, ταπεινῶ, πτωχίσας καὶ πλουτίσας·
 Πένητας ἐκ γῆς ἐξανίστα κοπρίας·
 Πτωχοὺς ἐγείρει, κυκλικῶς πάντα στρέφει·
 Θρόνους δυναστῶν ἐγκαθίζει τοὺς κάτω·
 Εὐχὰς τε πληροὶ καὶ δικαίων τοὺς χρόνους·
 Ἐπευλογεῖ, δίδωσιν εὐετηρίαν.
 Ἰσχυρὸς ἀνὴρ οὐκ ἐνισχύει σθίνει·
 Θεὸς δὲ τούτου συμπάτετ' τὸν ἐνστάτην.
 Μηδεὶς φρεσὶ γοῦν μὴδὲ πλούτῳ μὴ βίᾳ,
 Σοφίᾳ, κραταίᾳ, κλούσιος, σθένων μέγα,
 Μέγα φρονεῖτω· πάντα βεῖ, πάντα στρέφει·
 Φόδος Θεοῦ, βέβαιον ἐν βίῳ μόνον·
 C Τῆς ἀρετῆς ἡ κτήσις οὐ θνήσκει χρόνῳ.
 Εἰς οὐρανούς ἀνῆλθε Κύριος, βροντᾶ μέγα,
 Ἐξ ὑψέτου γῆς ἄκρα κρήνη σὺν δίκῃ.

ullus Dominus præter te solum, nullus justus, et tu mihi solus Deus. Hæc igitur cernentes, quisque gloriosos sermones evitet neque e labiis educat, neque infletur mente neque corde. Deus enim iste scientiarum Dominus est; artes autem universorum artificii sunt paratæ. Arcum fortium debilitavit in finem, infirmi autem accinguntur robore. Parit quidem septem venter sterilis, altera autem sine liberis, quæ prius multos habuerat. Panem esuriunt qui prius impleti erant; qui autem prius esuriebant, terram præ satietate reliquerunt. Deus præses est mortis et vitæ, ad inferos ducit, et iterum ad lucem educit; exultat, humiliat, pauperem facit et ditat. Egenum e sordibus terræ eleat, pauperes suscitatur, omniaque in circulum gyrate facit. Principum thronis collocat dejectos; preces exaudit et justorum tempora benedicit, et dat prosperitatem. Vir robustus non in fortitudine roboratur; Deus autem illius adversarium conculat. Nemo igitur mente, divitiis, nec viribus, sapiens, potens, dives, multum pollens, superbiat; omnia fluunt, omnia mutantur. Timor Dei solus est vitæ firmitas; virtutis possessio non tempore absumitur. In cælum ascendit Dominus, multum tonat; ex extrémis terræ summus fons cum ultione, ille

¹³ Leg. vid. προσκυνεῖται. ¹⁴ In marg. Ἀννα; Σαμουὴλ μητρός; εὐχαριστίας. ¹⁵ Sic.

Οὗτος παρέξει τοῖς κρατοῦσι τὸ κράτος.
Κέρας δὲ χρυσῶν οὐρανοῦ θήσει μέχρι

ρξ'. Ὡδὴ Δ'. — Τοῦ Δεσπότου σάρκωσιν Ἀμδα-
κούμ ἐξη.

Φήμης με τῆς σῆς ἔσχε, Κύριε, τρόμος·
Ἔργων δὲ τῶν σῶν θάμβος ἐξέστησέ με·
Ὡς γνωστὸς ἡμῖν ἐν δυοῖς ζωαῖς ἔσθ'·
Ὡς ἐκφανὴς δὲ τῶν χρόνων ἐπ' ἐσχάτων·
Καιρῷ δὲ λάμψεις καὶ φόβῳ πεφρικότες
Οἴκτου σὺ μνήσθ' καὶ καταστελέης ὁδός·
Ὡς ἐξανίσχεις γῆς ἐπὶ φωσφόρος,
Λέων καθώσπερ ἐξ ὄρους κατασκίου.
Σῆς ἀρετῆς ἐκρυψεν οὐρανοὺς πλάτος·
Ἐπλήσσε δόξης τὴν ὅλην οἰκουμένην,
Οὐ φέγγος ὡς φῶς, χερσὶν ἰσχύος κέρας,
Φίλκτρον, κραταῖδον, οἶκτος· οὐκ ἔχων πέρας·
Οὐ πρὸ προσώπων ἐκπορεύεται φόνος·
Παιδευτικὴ μάχαιρα, δίστομον ξίφος.
Ἔσθης, ἐπισθῆ ¹⁶ χθῶν, ἐπείδεις, τήκεται
Ἔθνη κραταῖδ'· τῇ βίᾳ διεθρύδη
Ὅρη, πετρῶν τε σκληρότης διεθρύδη.
Πᾶς ἐπτοήθη Μεδία, πᾶς Αἰθίοψ.
Καθ' ὕδατων στελείας ὀργήν. Μὴ σύγε,
Θυμὸς δὲ τοῖς βέουσι μὴ σὸς ἐμπέσοι,
Μηδ' ἐν θαλάσῃ σὴ παρόρμησις, Μέδων.
Ἔδης ἐφ' ἱπποῦς, ἱππάσθ' σωτηρίαν·
Τενεῖς τὸ τόξον, καὶ κατὰ σκήπτρων βαλεῖς·
Ῥαγήσεται γῆ ναμάτων ἀειρρότων.
Ὡδὲς ἐπέλθοι τοῖς βλέπουσι σὴν χάριν·
Καὶ συνταράξεις ὕδατων τὰς πλημμύρας·
Φωνὴν ἀδυσσοῦς ἤρεν, ὑψώθη μέγα·

præstabit vincentibus imperium, cornu autem
christorum usque ad cœlum extollet.

166. Canticum IV. — *Domini incarnationem Ha-*
bacuc nuntiat.

Domine, auditionis tuæ tremor me occupavit;
operum autem tuorum stupor me affecit, quia no-
tus nobis in duobus vitis eris, quia videberis in
temporibus novissimis. Tempore autem fulgebis,
et timore trementis fletum recordaberis et timorem
eximes; quia attolleris super terram orientis ut
sol, et tanquam leo ex umbrato monte. Virtutis
tuæ immensitas cœlos occultavit, tuus splendor ut
lux, in manibus roboris cornu, pretiosum, potens,
misericordia non habens limitem; tuam ante fa-
ciem ibit mors castigans gladius, duplex ensis. D
Stetisti, obedivit terra; aspexisti, dissolvuntur
gentes potentes. Tua vi contriti sunt montes, saxo-
rum asperitas perfracta est. Omnis obstupuit Moab,
omnis Æthiops. Contra aquas iram misisti; ne tu,
nec furor tuus in flumina irruat, neque in mare
indignatio tua, o rex. Equos conscendiati, salutem
advexisti. Tendens arcum, et contra sceptrā diriges;
scindetur terra fluviiis semper fluentibus. Dolor
invadat hos qui gratiam tuam vident; et contur-
babis aquarum fluxum. Vocem dedit abyssus, mul-
tum elevata est; ubi lucis princeps deorsum equi-

¹⁶ Fors ἐπεσθῆ.

A Ὁ φωτὸς ἀρχῶν ὡς παρίππευσε κάτω·
Ἔσθ' πρὸς αὐγὰς ἡ σελήνη τοῦ πόλου.
Σὴ καὶ βολὴς φῶς, ἀστραπῆς δὲ πῦρ ὅπλον·
Γῆν ἐξερημοῖς σαῖς ἀπειλαῖς, σὺ χόλω
Ἔθνη κατὰξαις· ἤλθες εἰς σωτηρίαν
Ἰαυὶ τε τοῦ σοῦ τῶν τε σοὶ κεχρισμένων·
Βάλλεις κατ' ἐχθρῶν δυσμενεστάτων μόνον.
Δεσμοῖς τραχήλους, συντρίβεις τοὺς αὐχένα·
Κέρας δυναστῶν ἐκτέμνεις ἐν ἐκστάσει·
Καὶ σεισμὸς αὐτοὺς λήψεται τῆς καρδίας.
Χαυνοῦσιν οἱ αἰτωχοὶ ἐσθίων λάθρα·
Ἴππους δὲ τοὺς σοὺς εὐδρομεῖν καθ' ὕδατων
Δέδωκας ὕγρον συνταράττοντας κύτος.
Κατεπλάγην, ἐφριξα, καὶ συνεστάλην·
Οἷς θεοπιπῶν καὶ τὸ μέλλον προβλέπω·
B Εἰσῆλθεν αὐτῶν μέχρις ὁστέων τρόμος·
Συνεκλονήθη καὶ βάθος τῆς ἰσχύος.
Χαρήσομαι τὸ πνεῦμα, καιρῷ τῶν πόνων
Εἰς λαὸν ἔλθω τῆς ἐμῆς παροικίας.
Δι' ὧν συκὴ γλυκεῖα καρπῷ μὴ βρῖσει,
Μηδ' εὐφορήσει βότρυς ἐν ταῖς ἀμπέλοις·
Ψευσθήσομαι δὲ ταῖς ἐλαίαις προσδλέπων,
Καὶ τῆς ἀρούρας βρῶσις οὐ πλήσει στόμα·
Καὶ θρεμμάτων τὸ πλῆθος ἐκλείπει μοι
Λιμῇ τακέντων, καὶ βοῶν κενὴ φάτη·
Ἔμοι δὲ δόξα Κύριος χαρὰ, σθένος,
Εἰς συντέλειαν τῶν καλῶν τάττων πόδας,
Τιθεῖς πρὸς ὕψος ὥστε νικᾶν ἐν μέλει.

ρξ'. Ὡδὴ Ε'. — Ἡσαίου πρόρρησις, εὐχὴ τὸ πλεον.

C Ἐκ νυχτὸς αὐγὴν εἶδε σὴν τὸ πνεῦμά μου·

tavit; stetit ad splendorem ejus luna cœli. Sagitta
tua lux, et fulguris ignis telum. Terram devastes
minis tuis, ira tua gentes percellas, venisti in salu-
tem populi tui et christorum tuorum; contra
inimicos pessimos mortem misisti, colla vincis,
conteris cervices, capita potentium resecas in fu-
rore; et cordis trepidatio illos occupabit. Super-
biunt ut pauper in abscondito comedens. Equos
autem tuos currere contra aquas jussisti humidum
perturbantes alveum. Percussus sum, contremui,
et obstupui, cum oraculo futurum prævideo. In-
gressus est usque ad ossa ipsa tremor, agitated
sum robore in imo. Lætabor spiritu, in tempore
laborum intrabo in populum meæ habitationis. Ideo
ficus suavis fructu non incurvabitur, neque abun-
dabit botrus in vineis; decipiar olivos inspiciens,
et arborum esca non os implebit; et pecudum
multitudo deficit mihi fame consumptarum, et
boum præsepe vacuum. Mihi autem Dominus glo-
ria, gaudium, robur, in perfectionem bonorum
pedes disponens, in sublimitibus statuens ita ut
vincam in cantibus.

167. Canticum V. — *Isaiæ prophetia, et plerum-*
que oratio.

E nocte splendorem tuum vidit spiritus meus,

Φῶς γὰρ νόμος σὺς τοῖς ἐφημέροις, Λόγε.
Οἱ γῆ; ἔνοιχοι, γνῶτε τὴν ἴσιν κρίσιν.
} Ἰδοὺ πέρας γὰρ ἔσχε τῶν τολμημάτων
Πᾶς δυσσεβῆς, ὃς οὐ διδάσκειται κρίσιν,
Οὐδ' ὀρθὸν οἶδεν ἔργον ἐν γῇ καὶ λόγον.
Ἦστραψε Χριστὸς, δυσσεβῆς πᾶς ἐρρέτω.
Ὡς αἰσχροὺς ὄμμα δόξαν ἀγνὴν οὐκ ἔβη.
Ὡς ἦν κραταῖος σὺς βραχίων, Χριστέ μου.
Καὶ τοῦτον οὐκ ᾔδεισαν οἱ τολμηταί.
Πλὴν γνόντες οἰμύζουσι, καὶ σὺν αἰσχύνῃ
Ζῆλος καθέξει λαὸν ἡγριωμένον.
Καὶ λήφεται πῦρ ὡς τροφὴν ἐναντίους.
Ὅς πᾶν καλὸν δέδωκε, εἰρήνην διδοῦ,
Σὺν πλάσμα, Πλάστης, ἐξανapλάσαις τάχος.
Οὐκ ἴσμεν ἄλλον πλὴν μόνου σου Δεσπότην.
Ὡς οὐ πάλιν πνεύσουσιν οἱ τεθνηκότες.
Οὐδ' ἱατροὶ σώσουσι νεκροὺς ἐκ τάφου.
Ἄνθ' ὧν ἐπάξεις, ἐξολοθρεύσεις, ἄρης
Πᾶν ἄρσεν αὐτῶν¹⁷, καὶ κατάρξεις εἰς τάφον.
Τοῖς γῆς κραταιοῖς δεινὰ πρόσθε, Χριστέ μου,
Πρὸς σὲ βλέπουσιν οἱ φόβῳ πεφρικότες.
Παιδευτικὴ σὴ ράβδος εἰς μικρὸν δέος.
Τίκτουσαν ὥσπερ ἔσχεν ὠδὶς καὶ μόγος,
Δριμύς τις ὄξυς ῥήγνυσι, βοᾷ μέγα.
Καὶ σὴ κατέστη μοῖρα τοιουτοτρόπως,
Τὸν σὺν φόβον συνέσχε γαστρί καρδίας,
Ὡδὶν, τίκτει πνεῦμα τῆς σωτηρίας.
Οὐδὲ πεσεῖται πᾶς τις ὁ βλέπων ἄνω,
Οἱ γῇ πεσοῦνται τῇδε προστετηκότες,
Πνεύσουσι νεκροί, καὶ παλαιῶν μνημάτων

Α Οἱ κήτορες λείψουσιν ἄλμασι λίθους.
Πλησθήσεται δὲ χαρμονῆς πᾶσα κτίσις.
Ἰαμα πᾶσι τοῖς βροτοῖς ἡ σὴ ὁρῶσις.
Μόνῃ πεσεῖται δυσσεβῶν κατοικία.
ρξή. Ὡδὴ Γ'. — Ἐκ θηρὸς ἐκραύγασεν *Turās*
τάδε.

Πρὸς Κύριον κέκραγα συσχεθεὶς πόνοις
Κάκεινος εἰσήκουσε καὶ φθάσει τάχος.
Ἦκουσε κραυγῆς κοιλίας ἐκ ταρτάρου.
Ἔρψας θαλάσσης εἰς βάθῃ με καρδίας
Κυκλοῖ ποταμοῖς, ὁδῶν πληθὺς χέει,
Ἰκνούμενόν μου πνεύματος καὶ καρδίας.
Ἐμοῦ διήλθε πάντα τῶν σῶν κυμάτων.
Ἐφην ἀπῶμαι, Χριστέ μου, σὺν ὀμμάτων.
Ἦδωρ κατέρρει τῆς ἐμῆς ψυχῆς μέχρι.

Β Ἀβυσσὸς ἐσχάτη με κυκλοῖ τὸν-τάλαν.
Σχισμαῖς πετρῶν ἔδυσσε καὶ γῆς πυθμένας
Ἰκνησα, μοχλοῦς εἶδον ἀρρήκτους πάλαι.
Ἄλλ' ἐκ φοβῶς φῶς ἡ ζωὴ μου βλεψάτω,
Σὲ τὴν γλυκεῖαν τῶν ὁρώντων ἡμέραν,
Ὡς ἐκπνέειν ἐμελλον, ὡς λιπεῖν βίον,
Ἀνεπτερώθην νῦν λαχὼν τὸν Δεσπότην.
Ἐμὴ προσευχῇ πρὸς θρόνον τὸν σὺν δράμας,
Καὶ σοὶς ἀχράντοις εὐθὺς ὡσὶν ἐμπέσοι.
Ἐλειψαν ὡς ὕαιον αὐτῶν οἱ μάτην
Λαλοῦντες ἢ φρονοῦντες οἱ πλήρεις φθόνου,
Ἐγὼ δὲ θύτω δόξαν, αἶνον χειλέων,
Δάκρυ, προσευχὴν, συντριβὴν τῆς καρδίας.
Καὶ πάντα δώσω θάπτον ὡς ὑπασχόμεν,
Σοὶ σῶστρο τίνων τῷ κρατοῦντι τῶν ὄλων.

lux enim lex tua mortalibus, Verbum. Terræ in-
colæ, cognoscite justum iudicium. Ecce enim ter-
minum habuit facinorum omnis impius, qui non
discit iustitiam, neque rectum novit in terra opus
et verbum. Fulguravit Christus, impius omnis
abeat; ut turpis oculus gloriam puram non videat.
Cum erat validum brachium tuum, Christe mi, et
illud non cognoverunt facinorum osiores; sed nos-
centes lamentantur, et cum pudore invidia occu-
pabit populum efferatum. Et absumet ignis ut
cibum adversarios. Qui omne bonum dedisti, pacem
dona, tuum opus, Creator, cito restaures; non
novimus alium præter te solum Dominum. Cum
non rursus respirabunt jam mortui, neque medici
salvabunt mortuos e sepulcro: hos contra quos
ingressus es, destrues, bellum omnia ab illis tulit,
et in sepulcrum deduces. Potentibus terræ sæva
profer, Christe mi, qui in te aspicient timore tre-
pidantes: correctionis tuæ virga in levem metum.
Velut parientem premit dolor et cruciatus, asper
aculeus pungit, multum clamat. Et eodem modo
tua hæreditas constituta est, tuum timorem con-
cepit corde in intimo, doluit, parit salutis spiri-
tum, ad humum cadet omnis qui sursum aspexit,
cadent qui terræ huic adhærent, respirabunt mor-
tui, et antiquorum monumentorum incolæ desc-

rent saltando lapides. Implebitur autem lætitia
universa creatio. Sanatio omnibus hominibus ros
tuus; sola decedet impiorum habitatio.

168. Canticum VI. — *E pisce clamavit hæc Jonas* :

Ad Dominum clamavi tribulatione oppressus; et
ille exaudivit et cito adjuvit, audivit clamorem
e ventre inferi, projiciens me in profundum
cordis maris, fluminibus circumdat, aquarum
multitudo fuit spiritum meum et cor inundans;
in me transierunt omnes fluctus tui. Dixi: Abje-
ctus sum, Christe, ab oculis tuis; aqua impetit me
usque ad animam, abyssus profunda me miserum
vallat. In scissuris petrarum quievi, et terræ fun-
damenta habitavi, vectes jamdudum immotos vidi.
Sed e corruptione lucem vita mea aspiciat, te dul-
cem cernentibus diem, quia exspirare debui et vi-
tam liquare, nunc alis sublatus sum Dominum
sortitus. Mea oratio ad thronum tuum perveniat, et
tuis sanctis auribus statim audiat. Dereliquerunt
ut suam misericordiam qui frustra loquuntur aut
cogitant, invidia pleni. Ego autem gloriam immo-
labo, labiorum laudem, stetum, orationem, contri-
tionem cordis; et omnia dabo citius quam promisi,
tibi vota pro salute solvens universorum Regi.

¹⁷ αὐτ (sic).

ρξθ. Ὁδὴ Ζ'. — Δρόσος καμίνου, τῶν τριῶν αἶνος Α
 ῥέων.

Ὡς εὐλογητὸς, αἰνετὸς, δόξης γέμων
 Θεὸς πέφυκας, ὁ πρὶν ὀφθεῖς πατράτι,
 Θεὸς κραταῖος, φρικτὸς, οἰκτιρμῶν γέμων.
 Δίκαιος εἰ τὰ πάντα, καὶ πᾶσαι κρίσεις·
 Αἱ σὰν δίκαιοι, πᾶσα δ' εὐθεΐα τρίβος,
 Καὶ πᾶσα πρᾶξις εἰς ἀλήθειαν βλέπει.
 Καὶ πάντα νῦν ἐπῆξας ἡμῖν σὺν δίκῃ,
 Ἡμῖν τε καὶ σοῦ τῇ πανολβίῳ πόλει·
 Πόλει κραταιᾷ φιλότατων σου πατρὶδι.
 Πολλὰς δίκας σοι τίνομεν¹⁸ τολμημάτων,
 Ὡς ἐξαπεστράφημεν, ὥς ἀποστάται
 Ὄφθημεν ἐκ σοῦ, τοὺς τεθέντας σοι νόμους
 Πατοῦντες οὐκ ἔγνωμεν· οὐ προσταγμάτων
 Τῶν σὼν ἐπεστράφημεν, οὐδὲ καρδίαις
 Κεκρυμμέναις συνεῖδομεν τὰ πρακτέα.
 Δι' ὧν δικαίως· ἐξετόξευσας βέλος.
 Ἄπαν καθ' ἡμῶν, πᾶν ἐπῆξας σὺν κρίσει·
 Δέδωκας ἡμᾶς χεροὶ δυσμενεστάταις
 Ἐχθρῶν ἀπίστων, ἐκνέμων, μισαιφόνων·
 Δεινῷ βασιλεῖ καὶ τυραννικωτάτῳ,
 Νικῶντι πᾶσαν ἐν πονηρίᾳ χθόνα·
 Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐν διδραὶ τὸ στόμα,
 Χλεῦθ, γέλως, δνείδος, αἰσχύνῃ, κόπρος
 Πᾶσι δικαίως σοῖς κατέστημεν λάτραις.
 Μὴ δὴ παραδῶς εἰς τέλος μαστιγίας·
 Ὅρκους δὲ τοὺς σοὺς σκορπίσης εἰς ἄερα,
 Οἰκτόν τε τὸν σὸν ἐξαποστήσης ὄλως.
 Σὴν κλῆσιν αἰδέσθητι καὶ τὴν σὴν φύσιν
 Δι' Ἀδραμ· τὸ φίλτρον Ἰσαὰκ, λάτρην

Σὺν Ἰσραὴλ, τρίς, ἡ Τριάς, πρέσβεις δέχου
 Οἷς καὶ προσείπας σπέρμα πληθύναι τόσον,
 Ψάμμον θαλάσσης ὥσπερ, ἄστρα τοῦ πόλου.
 Δι' ὧν, Βασιλεῦ, ἐσμὲν ἡπορημένοι,
 Σμικροὶ, ταπεινοὶ, δυστυχεῖς, ἀπωσμένοι
 Ἐθνῶν; τε παντὸς, γῆς ὧν ὄδρισμένοι
 Μίστιξι πολλαῖς, οἷα ταῖς ἁμαρτίαις·
 Οὐκ ἔστιν ἄρχων, οὐ προφήτης, οὐδέ τις
 Ποιμὴν, δικαστὴς, ἱερεὺς, στρατηγέτης·
 Οὐ θυμίαμα προσφορᾶ καὶ θυσία,
 Οὐ ναὸς, οὐδὲ βωμὸς, ὥστε καὶ θύσαι
 Κάρπωμα δεκτὸν, καὶ γόνυ κλίνειν κάτω,
 Καὶ τὸν σὸν οἶκτον ἐλκύσαι παραυτίκα.
 Ἀλλ' ἀντὶ πολλῶν ταῦτα θυμάτων δέχου
 Ψυχὴν ταπεινὴν, πνεῦμα συντετριμμένον,
 Β Πηγὰς βεούσας ἁκρῶν, ἐξ αἱμάτων
 Τυρῶν καθ' ὥσπερ μυριάδας καὶ τράγων,
 Σκαίροντας ἄρνοὺς, πίονας μόσχους νέους·
 Οὕτως παρ' ἡμῶν τὰς ἀναίμους θυσίας
 Ὡς τερπνὰ δῶρα καὶ δέχου καὶ προσδέχου.
 Οὐ γὰρ καλύψει τὸ πρόσωπον αἰσχύνῃ
 Τῶν σοι τὸ θάρρος εἰσαεῖ θεοεικότων·
 Καὶ νῦν ποθοῦμεν ἐξ ὅλης σε καρδίας
 Καὶ φρίσσομέν σε, καὶ θέας ἡρτημένοι
 Τῆς σῆς δπισθὲν ὥσπερ ἐκπεπληγμένοι,
 Δριμύεις ἐρασταὶ σοι βοῶμεν ἐκ βάθους·
 Μὴ δὴ παρόψει, μὴ καταισχύνης λάτρως,
 Δράσον μεθ' ἡμῶν, οἷα χρηστὸς τὴν φύσιν,
 Πρῶτος, προσηνὴς, ὡς, οἰκτου γέμων,
 Θαυμαστὸς ἰσχύϊ, δόξαν ἡμφιεσμένοι,
 C Μετατραπείῃ τοῖς κακούργοις; ἡ δίκῃ,

169. Canticum VII. — *Ros fornacis, trium juvenum hymnus.*

Quam benedictus, laudabilis, plenus gloria es, Deus, qui prius patribus visus es, potens Deus, terribilis, misericordiarum plenus. Justus es in omnibus, et judicia tua omnia justa, et omnis via recta, et omne opus in veritatem dirigitur. Et omnia nunc nobis induxisti cum justitia; nobis et tuæ fortunatæ civitati; civitati potenti dilectorum tuorum patriæ. Multas pœnas tibi solvimus facinorum, quia perversi fuimus, quia rebelles a te recessimus, leges a te statutas conculcantes non agnovimus; non præceptis tuis obtemperavimus, neque cordis cum abscondito consentire operæ fecimus. Idcirco juste tela omnia immisisti contra nos, omnia induxisti cum justitia. Tradidisti nos manibus pessimis inimicorum infidelium iniquorum, homicidarum; regi tremendo et injustissimo, nequitia terræ omni præstante. Non licet ergo nobis os aperire; derisus, ludibrium, opprobrium, confusio, sordes omnibus justis servis tuis stetimus. Ne igitur tradas nos in finem flagellationis; ne dissipas in aera jura menta tua, et misericordiam omnino ne auferas. Invocatione tua et natura tua commovearis per Abraham, dilectum Isaac, servum tuum Israel, tres,

o Trinitas, intercessores accipe, quibus promisi seminem multiplicandum esse quantum arenam maris et stellas cœli. Quia, o rex, egeni sumus, parvi, humiles, miseri, expulsi ab omni gente, terræ universæ opprobrium facti flagellis in multis, propter peccata. Non est princeps neque propheta, non est pastor, judex, sacerdos, dux exercitus, non est incensum, oblatio nec sacrificium, non templum, non altare, ad sacrificandum hostiam acceptabilem, et genu deorsum flexendum, et attrahendum tuam misericordiam in præsentem. Sed pro multis hæc sacrificiis accipe animam humilem, spiritum contritum, fontes lacrymarum: sicut in sanguine taurorum millia et hircorum, saltantes agnos, pingues et teneros vitulos, ita a nobis incruentas hostias, ut jucunda dona accipe et acceptabiles habe. Non enim occultabit confusio faciem eorum qui in te robur statuerunt. Et nunc amamus te ex omni corde et timemus te, et conspectui tuo hærentes retrorsum velut stupore percussi, ardentes amatores tibi clamamus e profundo: Ne despicias, ne confundas servos, fac nobiscum, sicut natura mansuetus, mitis, indulgens, misericors, miserationis plenus, robore mirandus, gloria indutus; convertatur in malum operantes ultio tua, confusionem accipiant audaces;

¹⁸ τίνομεν cod.

Τὴν ἐντροπὴν λάβοιεν οἱ τολμηταί.
 Αἰήθοιτο δεινὰ, δεινὰ τοὺς εἰργασμένους ¹⁰.
 Αἰήθοι τὸ πρόσωπον αὐτῶν αἰσχύνῃ.
 Πάσης πέσοιεν ἐκ δυναστικῆς βίας,
 Καὶ συντριβείη πᾶν τὸ τῆς βίης κράτος.
 Γνώτωσαν ὡς σὺ Κύριος Θεὸς μόνος,
 Θεὸς κραταῖος, γῆς ὅλης δόξης ὅλος.
 Οἱ τρεῖς μὲν οὕτως εὐσεβεῖς νεανίαί.
 Οἱ δ' ἐμβαλόντες εἰς κάμινον τοὺς νέους,
 Βάλλοντες οὐκ ἔλειπον ὅσπερ τὴν φλόγα
 Εἰς ὕψος ἦρον, ἑπτακίς πυρρουμενὴν.
 Ἐξ ἑπτὰ πηγῶν ἔδρεμε τὸ πῦρ μέγα,
 Ἡ φλόξ ἔχειτο, καὶ διέτρεχε κύκλῳ,
 Φλέγει δὲ πάντας ὥσπερ εὔρε καὶ κύκλῳ,
 Δεινὸν τυράννου δημίους ὑπηρέτας.
 Καὶ συγκατῆλθε τοῦ Θεοῦ παραστάτης.
 Οὗτος βαπτίζει τὴν κάμινον κυκλόθεν
 Φαίδρος, ριφεῖσι τοῖς νέοις εἰς τὴν φλόγα,
 Ὅς ἐκτινάσσει τῆς καμίνου τὴν φλόγα,
 Μέσον δὲ πνεῦμα τῆς καμίνου πνεῖ δρόσου
 Ψύχον τι ²⁰ τερπνὸν καὶ συρίζον ἡρέμα.
 Τὸ πῦρ μερισθὲν φῶς παρῆχε τοῖς νέοις.
 Τὸ καυστικὸν δὲ τοῖς ἀνάψουσι μόνοις,
 Συνείχεν ὡς θάλαμος ἡδὺς τοὺς νέους,
 Ἐφλεξεν οὐδὲν, οὐ παρηνώχλησέ τι,
 Δεσμῶς ἔκαυσε, τῶν τριγῶν ἀπέσχετο.
 Γόττε κροτούντες εὐσεβῶς οἱ τρεῖς ὅμα
 Μὲν τε γλώσση καὶ μὲν προθυμία
 Ἰλέκοντες ἦσαν αἶνον, ὕμνου, εὐλόγουν,
 Εἶχον χορείαν, ἦδον εὐχαριστίαν.

A Καὶ ταῦτα τερπνῶν ἐξεφώνουν χειλέων.
 Ὡς εὐλογητὸς, ὡς ὕμνητὸς, ὡς μέγας
 Θεὸς κραταῖος, Κύριος παντοκράτωρ!
 Θεὸς παλαιὸς τῶν πάλαι γεννητέρων,
 Ἰψήλδης, ὕψους παντὸς, αἰώνων ἄνω,
 Καὶ κλῆσις εἰς ἀπειρὸν αἰώνων τέλος,
 Νικῶσα δόξαν, ὕμνον, ὕψος καὶ χρόνον.
 Βλέπων ἀνωθεν τῆς ἀβύσσου πᾶν βάθος.
 Θρόνῳ Χερουβὶμ ἐγκαθήμενος φλέγων,
 Ὡς εὐλογητὸς, ὡς ὕμνητὸς, ὡς μέγας!
 Ὅν εὐλογοῦσιν οὐρανοὶ γῆ καὶ νῆες.
 Ὡς εὐλογητὸς, ὡς ὕμνητὸς, ὡς μέγας!

ρσ'. Ὡδὴ Η'.

Τὰ κτιστὰ, τὸν κτίσαντα Χριστὸν εὐλόγει,
 B Ὑψοῦτε, δοξάζετε, μέχρι τερμάτων.
 Πόλος Θεοῦ, νῆες τε, τὸν Θεοῦ Λόγον
 Ὑψοῦτε, δοξάζετε μέχρι τερμάτων.
 Ἀπαν τὸ βευστόν, πᾶσα τῶν ἄνω φύσις, [Ὑψοῦτε]
 Ἀστρων, σελήνης κάλλος, ἡλίου φάος, [Ὑψοῦτε]
 Πᾶν πνεῦμα, καὶ πᾶς ὁμοῦς ἡ πᾶσα δρόσος, [Ὑψοῦτε]
 Καύσων, ψύχος, πῦρ, καῦμα καὶ φλόξ ἡλίου, [Ὑψοῦτε]
 Φῶς καὶ σκότος, πῦρ ἡδὺ, φέγγος ἡμέρας, [Ὑψοῦτε]
 Πάχυναι, κεραυνοί, χιόνες, πάγοι, νέφη, [Ὑψοῦτε]
 Ὅρη, λόφοι, γῆ πᾶσα, πᾶσα γῆς φύσις, [Ὑψοῦτε]
 Πηγαί, θάλασσα, τῆς ὑγρᾶς πᾶν θηρίον, [Ὑψοῦτε]
 Θῦται, προφήται καὶ λάτραι, νεκροί, [Ὑψοῦτε]
 Ψυχαὶ δικαίων, αἱ πνοαὶ τῶν καίμενων, [Ὑψοῦτε]
 Οἱ ζῶντες ἄγῳς, οἱ ταπεινοὶ καρδίᾳ, [Ὑψοῦτε]
 Ἀνανία τε Μισαήλ, Ἀζαρία, [Ὑψοῦτε]

mala invadant mala operantes; operiat faciem eorum confusio; cadant omni potentiae tuae vi, et conteratur roboris illorum. omnis virtus. Cognoscant quia tu Dominus Deus solus, Deus potens, universam per terram gloria universus.

Tres quidem juvenes ita pie cantabant. qui autem iniecerant in fornacem juvenes, non cessabant immittere materias quibus flamma in altum se attollebat, septies ut turris exurgens. Septuaginta cubitorum ignis altus rugiebat, flamma effusa est et circumnacta, consumit autem omnes quos circum invenit, saevi tyranni publicos ministros: et descendit Dei assistens angelus; percutitque in circulum fornacem conspicuus, immissis juvenibus in ignem, et excutit in fornacem flammam, mediumque spiritum in fornace spirat quasi roris spiritum jucundum et leniter sibilantem. Ignis divisit lucem juvenibus praestitit, ardoremque solis incenditibus; excepit ut mollis thalamus juvenes, non eos combussit, neque quidquam molestiae attulit; vincula cremavit, ab eorum capillis abstinuit. Tunc pie plaudentes tres simul juvenes una lingua et uno ardore conjuncti cantaverunt laudem, hymnum cecinerunt, benedixerunt, choream egerunt, actionem gratiarum exprompserunt; et haec suavis e labris dixerunt: Quam benedictus, quam laudabilis,

quam magnus est Deus potens, Dominus universorum Rex! Deus antiquus antiquorum patrum altissimus, supra altitudinem omnem, et omne saeculum, et nomen ejus in infinitam saeculorum seriem, gloriam superans laudem altitudinem et tempus. Ex alto intuetur abyssi profunditatem, throno cherubim flammis insidet. Quam benedictus, quam laudabilis, quam magnus! quem benedicunt caeli, terra et mare: quam benedictus, quam laudabilis, quam magnus!

170. Canticum VIII.

Creata, Creatorem Christum benedicite, exaltate; glorificate usque ad extrema.

Caelum Dei, spiritusque, Deum Verbum exaltate, glorificate usque ad extrema.

Omne fluidum, omnis superna natura, exaltate; astrorum, lunae pulchritudo, solis lumen, exaltate; omnis spiritus, omnis imber, omnis ros, exaltate; aestus, frigus, ignis, calor et flamma solis, exaltate; lux et tenebrae, jucunde ignis diei, splendor, exaltate; glacies, fulmina, nives, gelu, nubes, exaltate; montes, colles, omnis terra, omnis terrae natura, exaltate; fontes, mare, aquarum omnia animantia, exaltate; sacerdotes, prophetae et famuli, neocori, exaltate; animae justorum, spiritus jacentium, exaltate; qui vivitis caste, qui corde humiles estis, exaltate; Anania, Misael, Azaria, exaltate.

¹⁰ ἡργασμ. cod. ²⁰ ψύχοντι. cod.

Σείφος προφητῶν, μαρτύρων, ἀποστόλων [ὅφοῦτε]
Τὸν Φύντα, τὸν Φανέντα, Πνεῦμα, τὰ τρία,
Ἐξ Κύριος, σέβοιμεν ἐν καὶ τὸ κράτος,
Νῦν καὶ πρὶν καὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν.

ροα'. Ὡ·ή·Θ'. — Ὡδὴ θεοδωρου Μητροπαρθένου
Κόρης.

Ψυχὴ, σέμνυνε Δεσπότην, τὸ πνεῦμά μου
Ἀγαλλία, χόρευε, χαῖρε καὶ κρῶται.
Ἐπειδὴ καὶ γὰρ Κύριος πρὸς τὴν λάτριν,
καὶ τὴν ταπεινὴν ἦρεν εἰς ὕψος μέγα·
τίθεικε θαῦμα τῆς ὅλης οἰκουμένης·
Ἡὲ κλεῖζει πᾶν γένος με, πᾶν ἔθνος·
Μέγιστά μοι δέδρακε καὶ κρείττω λόγου
Οὐ δόξα, κλῆσις, οἶκος οὐκ ἔχων ὄρον.
Ἔδειξεν ἡμῖν τὸ κράτος βραχιόνων.
Ἐλε θυνάστας ἐκ θρόνων, καὶ τοὺς κάτω
Ἔψωσεν ἐκ γῆς, ἐξέπλησε γαστέρας
Διμῶ τακίσας, ἐξέτηξε τὴν ὕβριν·
Τοῦ παιδὸς ἀντιληψίς Ἰσραὴλ ἔφυ,
καθὼς προεῖπε τοῖς παλαιαῖς πατράσι,
πρὸς Ἀδραάμ τε καὶ σεμνοῖς Ἀδραμίδαις.

ροβ'. Ζαχαρίου θέσπισμα καὶ χρησμοφθία.

Ὡ; εὐλογητὸς, Ἰσραὴλ, ὁ Δεσπότης,
Οἱ; εὐμενῶς ἐπεῖδεν οἰκεῖους λάτρας,
καὶ παιδὸς οἶκον αὐτοῦ ἡγείρε κέρας
Δίδωκε καὶ λύτρωσιν αὐτοῖς, ὡς ἔφη

Cohors prophetarum, martyrum, apostolorum,
exaltate Genitorem, Genitum, Spiritum, tres, unum
Dominum, adoramus unam quoque potentiam, nunc
et prius et in sæcula sæculorum, Amen.

171. Canticum IX. *Dei hominis Matris Virginis
canticum.*

Anima, magnifica Dominum; spiritus meus, exulta,
salta, lætare et plaude; respexit enim Dominus in
ancillam, et humilem erexit in summum fastigium.
Prodigium statuit universo orbi, ecce invocet me
omnis gens, omnis populus. Maxima fecit mihi et
sermone præstantiora, cuius gloria, nomen, miseri-
cordia non habent limitem. Ostendit nobis brachio-
rum potentiam, principes e throno dejecit, et de-
jectos e terra extulit; implevit ventres famo con-
sumptos, opprobrium exemit. Puerum Israel sus-
cepit, sicut locutus est antiquis patribus, Abraham
et nobilibus Abraham filiis.

172. *Zachariæ oraculum et propheticum canticum.*

Quam benedictus, Israel, est Dominus, quia clem-
enter respexit in suos servos, et pueri sui David
in domo cornu erexit! dedit etiam salvationem
illis, ut dixit per linguas prophetarum, antiquorum

A Γλώσσαις προφητῶν, πατριαρχῶν μικρόθεν,
Ἐχθρῶν παρασχεῖν δυσμενῶν σωτηρίαν,
Οἶκτον τεκόντων· καὶ τε μνησθῆναι λόγων,
Ὅρκου θ' ὃν εἶπεν Ἀδραάμ δοῦναι πάλιν,
Ῥυσθεῖσιν ἡμῖν χειρὸς ἐξ ἐναντιῶν,
Αὐτῷ λατρεύειν καὶ μόνη ζωῆς χρόνους.
Σὺ δὲ προφήτης, παιδίον, Θεοῦ γέννη,
καὶ πρὸ προσώπου προσδραμῆ τοῦ Κυρίου
Λίθους διδραῖ, τὰς ὁδοὺς ἐτοιμάσαι,
Γινώσκιν τε δοῦναι πᾶσι τῆς σωτηρίας,
Αὐτρον δι' οἶκτον πταισμάτων εὐρηκόσιν.
Ἐν οἷς ἰδόντες οἱ καθήμενοι σκότει
Ἐπισκοπῆς φῶς ὑφάθεν διαυγάσαν,
Πόδας κατευθύνωμεν εἰς θείας τρίβους.

ρογ'.

B Παντοῖον βίοτοιο τάμοις τρίβον· εἰν ἀγορῇ μὲν
Κύδεα καὶ πυνητὸν ²⁰ πρήξεις· ἐν δὲ δόμοις
Ἀμπαυμ'· ἐν δ' ἀγροῖς φύσιος χάρις· ἐν δὲ θαλάσῃ
Κέρδος· ἐπὶ ξένης, ἣν μὲν ἔχῃς τι, κλέος·
Ἦν δ' ἀπορῆς, μόνος οἶδας. Ἐχῇς γάμον; οἶκος
[ἄριστος
Ἔσεται. Οὐ γαμέεις; ζῆς ἔτ' ἐλαφρότερος.
Τέκνα, πόθος· ἀφροντίς ἀπαις βίος· αἱ νεότητες
Ῥωμαλαί, πολίαι δ' ἔμπαλιν εὐσεβεῖς.
Οὐκ ἄρα τῶν δισσῶν μόνον ²¹ αἰρεῖς, ἣ τὸ γενέσθαι
Μηδέποτ', ἣ τὸ θαναῖν· πάντα γὰρ ἐσθλά βίου.

patriarcharum; salutem præstiturum ab inimicis
pessimis patrum miseratum: et recordaturum ver-
borum, iurjurandumque quod iuravit ad Abraham
daturum iterum nobis liberatis e manibus inimico-
rum, ut illi serviamus soli toto vitæ tempore. Tu
autem, puer, propheta Dei fies, et præbis ante
faciem Domini lapides auferre, vias præparare,
dareque omnibus scientiam salutis, remissionem
peccatorum per misericordiam invenientibus; ubi
videntes nos, qui in tenebris sedebamus, vigilantiae
lucem desursum splendētem, pedes dirigamus in
vias divinas.

173.

Multiplicem vitæ semitam distinguere est: in
foro honores et prudentes actiones; in domibus
autem cessatio; in agris naturæ gratia; in mari
lucrum; in terra aliena, siquidem habes aliquid,
inclytus erit; si pauper es, solus nosti. Nupsisti?
domus nobilis erit; non nupsisti? levior adhuc viv. s.
Liberi dulcis amor; sine liberis vita quieta; juven-
tus robusta, cani e contra pii magis. Non ergo
duorum solum electio habetur, vel nunquam existi-
tisse, vel mori; nam omnia in vita sunt bona.

²⁰ Leg. πινυταί. ²¹ μόνων cod.

COSMAS VESTITOR

NOTITIA

(Cas. Oudin *De script. eccles.*, tom. II, col. 400.)

Cosmas Vestitor, natione Græcus, in aula Constantinopolitana inter primos enituit, ea ætate qua imperium Orientale cum gloria et laude Leo VI imperator, cognomento *Sapiens* et *Philosophus*, administrabat. Dictus *Vestitor* seu Βέστητορ apud Græcos ætatis sequentia, quod sub imperatore isto officium *vestitoris* seu *protovestiariorum* nobile obtineret, cujus partes erant ut ipsi imperatori vestiendo adesset, ac vestibus imperialibus tum comparandis, tum custodiendis præfectus esset. (Vide Georgium Codinum Curopalaten in libro *De officialibus palatii CP.*, 1 cap. 2 et 5.) Ætatem illius scriptoris assectus sum ex Anonymo qui *Vitam sancti Joannis Chrysostomi* ex diversis auctoribus conscripsit circa annum 950, aliquanto post Constantini Porphyrogeniti tempora, quem profert Henricus Savilius in editione Græca Operum D. Joannis Chrysostomi omnium (tomo VIII, pag. 293), Etionæ facta. Collegit hic Anonymus *Vitam Chrysostomi* ex scriptoribus viginti antiquioribus, quorum catalogum operi suo juxta rationem temporum præmittit, atque una velut ejusdem temporis, *Cosmam Vestitorem* loco decimo quarto, *Leonem imperatorem* loco decimo quinto, qui ambo de Chrysostomi laudibus ante se egerant, conjungit (a). Cum itaque Leo imperator, Sapiens dictus, multas homilias et encomia in laudem sanctorum atque festorum et solemnitatum Ecclesiæ ex ante dictis collegisset, Cosmas Vestitor seu Vestiariorum, dominum imperatorem suum imitatus, cujus lateri assidebat, opuscula quoque in laudem sanctorum nonnulla Græce composuit, quæ adhuc mss. in bibliothecis Anglicis atque aliis inveniuntur. Juxta Allatium in *Diatriba de Symeonum scriptis*, pag. 95, *Cosmæ Vestitoris in sanctos Joachim et Annam parentes Deiparæ* (b). Εἰς τοὺς ἁγίους Ἰωάννην καὶ Ἀννάν τοὺς γονεῖς τῆς Θεοτόκου, incipit: Ἡ χθὲς τῆς Θεοτόκου γενέθλιος καὶ ἡμεῖς τῆς πόλεως καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς πόλεως, etc., *Hesternæ Deiparæ nativitatæ panegyris, sæculari seu mundano gaudio*, etc. Inter mss. codices Bodleianæ bibliothecæ in mss. codicibus Baroccianis, codice 234, num. 1: *Cosmas Vestitor in Zachariam prophetam*, pag. 1: Μύστα τῶν ἀρρήτων. Inter mss. codices Ecclesiarum Angliæ cathedralium et aliarum ejusdem regni insignium bibliothecarum codice 5950, in mss. codicibus Thomæ Galei Græci, codice 116, num. 1: *Cosmæ Vestitoris encomium Zachariæ prophetæ*. Leo Allatius in *Diatriba de Symeonum scriptis*, pag. 100: *Cosmæ Vestitoris λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν προφήτην καὶ ἀρχιερεῖα Ζαχαρίαν*, incipit: Μύστα, etc. Inter mss. codices Bodleianæ bibliothecæ, codice 269, in mss. codicibus Thomæ Roc, codice 23, num. 3: *Cosmæ Vestitoris de reportatis Joannis Chrysostomi Constantinopolim reliquiis fragmentum*, pag. 161: Ἦκουσται πάντως ὁμῶς, etc., et inter mss. codices ecclesiarum Angliæ cathedralium et aliarum ejusdem regni insignium bibliothecarum, codice 8043, in manuscriptis codicibus ejusdem Thomæ Galei, codice 209: *Sermo Cosmæ Vestitoris in Joannis Chrysostomi reliquiis Constantinopolim reportatis*. Leo Allatius pag. 94 loco citato: *Cosmas Vestitor de relatione corporis S. Joannis Chrysostomi Constantinopolim*, Εἰς τὴν ἐκάνοδον τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὶς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, incipit: Ἦκουσται πάντως ὁμῶς, etc. Inter mss. codices Bodleianæ bibliothecæ, codice 3561, in mss. codicibus in Hyperoo Codleiano existentibus, littera A, codice 71, num. 1: *Cosmæ Vestitoris Canon in Theophaniam Domini nostri Jesu Christi die 6 Januarii*, pag. 1, ad 8. Agunt porro de Cosma Vestitore Henricus Savilius in editione Græca illa omnium D. Joannis Chrysostomi operum, quam anno 1613, VIII voll. in-folio Etionæ procuravit, tomo VIII, pag. 293, et pagg. 943 et 944, ubi testatur se habuisse in manibus *Encomium Cosmæ Vestitoris Græcum* in reportatis S. Joannis Chrysostomi reliquiis ad urbem Constantinopolim, atque alia ad eundem spectantia, quibus edendis abstinuit. Leo Allatius in *Diatriba de Symeonum scriptis*, pagg. 94, 95 et 100.

(a) Hæc tamen meræ conjecturæ inniti notat Remigius Cellier in *Hist. génér. des auteurs eccl.* tom. XIX: et R. P. Antonius Ballerini in *Sylloge monumentorum ad mysterium Conceptionis immaculatæ Virginis Deiparæ illustrandum*, Oudini assertionem falsitatis arguit: « Et falsum est in primis, ait, quod velut fundamentum statuitur, in describendo illorum auctorum catalogo ordinem temporis ab Anonymo servatum fuisse. Theodore-

tus enim, Nilus ac Isidorus Pelusiota præponunt Joanni Damasceno, qui sæculo VIII floruit.... Palam est ergo non eo ordine auctores illos describi ex quo inferri possit quisnam prius, quisnam posterius floruerit. » Concludit vir doctus, « nullum adhuc indicium suppetere vi cuius Cosmas Vestitor e censu scriptorum incertæ ætatis eximi queat. » (b) Edita est in Sylloge supralaudata Patris Ballerini, Romæ 1856.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΣΜΑ

ΤΟΥ ΒΕΣΤΗΤΟΡΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΙΩΑΚΕΙΜ ΚΑΙ ΑΝΝΑΝ ΤΟΥΣ ΕΝΔΟΞΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ.

BEATI COSMÆ VESTITORIS

IN SS.

JOACHIMUM ET ANNAM GLoriosos DEI GENITRICIS MARIE PARENTE^o

SERMO.

(Ex codice Vaticano n. 458 edidit Ant. BALLENGER in *Sylloge monumentorum ad mysterium Conceptionis immaculate Virginis Deiparæ illustrandum*. Romæ, 1856.)

Εὐλόγησον, Πάτερ.

Α'. Ἡ χθὲς τῆς Θεοτόκου γενεθλιακὴ πανήγυρις τῆς κοσμητικῆς χαρᾶς ἡμῖν τὴν ἑορτὴν εὐφήμοις δεδοξολόγηκεν ὑμνωδίας. Ἡ δὲ σήμερον ἡμέρα τὴν εὐχαριστίαν τοῖς γεννήτορι προφέρει τῆς Θεοτόκου· δι' ὧν ἀπαρχὴ τῆς πάντων γέγονεν σωτηρίας. Τοῖνον τῆς θυγατρὸς ἐστὶν ἡ τῶν γονέων πανήγυρις. Ὡς περ γὰρ ἐπὶ δόξῃ μητρὸς συνδοξάζεται τέκνον, οὕτως καὶ ἐπὶ εὐλογίᾳ τέκνου συνδοξάζεται μήτηρ. Ἦν οὖν ἡ χθὲς ἡμέρα θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν· καὶ ἡ σήμερον εὐφροσύνη μνήμη δικαίων μετ' ἐγκωμίων.

Β'. Ἐγένετο ἐν τοῖς πάλαι καιροῖς ἀνὴρ δίκαιος καὶ φυλῆς Ἰούδα, ὃ ὄνομα Ἰωακείμ· ἀνὴρ ἐνδοξὸς ἐν δόξῃ καὶ δικαιοσύνῃ· ἀνὴρ ἐπίσημος ἐν εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ· ἀνὴρ ἀπλόφυχος ἐν προσαγωγαῖς θυσιῶν· ἀνὴρ ἐν πᾶσιν εὐάρεστος τῷ Θεῷ· ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ Πνεύματος· ὅτι περ ἀτεκνὸς ὦν καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ περὶ τέκνου συνεχόμενος, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος γεγέννηκεν νύμφην· ἀνὴρ ὡς ἀληθῶς ἐπιτυχῶν, ὅτι περ εἰσῆχουσεν ὁ Θεὸς τῶν εὐχῶν αὐτοῦ, θεωρησάμενος τοῦτω τὴν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ· λέγειν δὲ μᾶλλον, τὴν ὑπὲρ ὅλα τὰ πλάσματα τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων ὑψηλοτέραν ἀξίως θυγατέρα.

Γ'. Καὶ τῷδε ἦν γυνὴ θεοσεβής· ὄνομα αὐτῆς Ἀννα, ἐκ τῆς βασιλικῆς καὶ αὐτῇ φυλῆς τοῦ Ἰούδα, ἡ τοῦ τοῦ Δα·λδ καταγομένη· γυνὴ παντὸς ἀπειχομένη κακοῦ· γυνὴ πιστῶς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν συνοικοῦσα τῷ ἀνδρὶ· γυνὴ προσευχαῖς, καὶ νηστεαῖς, καὶ προσφοραῖς, μεγαλοδωροῖς, σὺν τῷ ἰδίῳ συμβίῳ, τῷ ναῷ

Benedic, Pater.

A

I. Hesternæ Dei Genitricis natalis festivitas solemnem diem gaudii, universo mundo communis, faustissimis laudibus nobis coronavit. Hodierna vero dies grāti animi canticum offert Dei Matris genitoribus; per quos communis omnium salutis primitiæ in lucem prodierunt. Et quidem festum filiae festum est parentum. Quemadmodum enim ex gloria matris simul glorificatur proles, sic et ex prolis laudatione simul glorificatur mater. Fuit igitur hesternæ dies mirabilis in oculis nostris¹, hodierna vero lætitia memoriam iustorum cum laude celebrat.

II. Fuit in prisca illa ætate vir justus ex tribu Judæ, cui nomen Joachim; vir sanctitate ac justitia celebris; vir nobilitate et divitiis insignis; vir in sacrificiorum oblatione sincere pius; vir in cunctis studens Deo bene placere; vir desideriorum, quæ sunt ex Spiritu: quandoquidem cum liberorum expers esset, ac desiderio proles teneretur, sancti Spiritus sponsam genuit, vir votorum suorum felicissime compos, quoniam preces ejus exaudivit Deus, ei que illam dono dedit, quæ præstat super omnia tabernacula Jacob², seu melius dixerim, filiam dedit, quæ supra universas creaturas coelestes juxta ac terrestres merito extollitur.

III. Atqui illi pia erat uxor, cui nomen Anna, et ipsa ex regia tribu Judæ, quippe quæ e Davide originem ducebat; mulier ab omni malo abstinens; mulier, in iis quæ ad Dei cultum pertinent, fidei viro suo comes; mulier in precibus, et jejuniis, et splendidis oblationibus cum conjuge suo in templo

¹ Psal. cxvii, 23. ² Psal. lxxvi, 2.

Dei assidua; mulier, quæ per concordiam animi corporisque temperantiam pari semper cum viro suo sapientia enitebat. Secundum enim (primam illam mulieris) formationem ex eo, qui datus ipsi conjux a Deo fuit, os illud viri ab omni detrimento servavit integrum, conjugalem nempe illi affectum propter amorem Dei sartum tectumque custodiens.

IV. Non enim in perniciem viri, ut olim Eva, versa est; sed adjutricem se illi præbuit tum per jugem virtutum exercitationem, tum per preces quotidie ad Deum effusas. Nam pari studio ambo illi conjuges precibus e desiderio prolis insistebant, non secus atque agricola simul cum uxore sua asperam terram diligenter excolentes, dum projiciunt semen, uberem fructum consecuturos se per preces expectant. Non instar Evæ cum Adam, versabatur cum viro suo, sed veluti ipsi comes in operibus Deo acceptis, ac simul cum eo in benefactis spiritualibus collaborans; atque ut portio viri prorsus bona, connubii fructum ipsi eximium protulit. Et profecto Eva quidem propter arboris fructum universo mundo causam se mœroris præbuit; at conjux Joachimi Anna per fructum uteri gaudio Creatori fuit.

V. Omnibus porro exploratum est, Mariæ Dei Genitrici faustum illud nuntium delatum fuisse in Galilæa gentium, in domo Josephi Fabri, qui ad eludendas diaboli machinationes datus etiam Virgini conjux fuerat. At rursus compertum est, ipsam Christum poperisse in Bethleem; quandoquidem hæc ipsa urbs, habita matris ratione, etiam patria ipsius erat, prouti sermo inferius demonstrabit; nam paterna ejus domus Hierosolymis erat, quæ circumcingebat probaticam, ut vulgo appellabatur, piscinam (1), in qua Christus ac Deus noster paralyticum a triginta et octo annis ibi jacentem surgere jubens sanavit; velut qui ex illa domo allegorice egressurus erat pastor ovium rationalium. Deinde et in illius aquæ piscina symbolice expressam novimus baptismi gratiam; nam et diuturni erroris ægrotudo, quæ, non secus ac in corporis membris fieri solet, animas hominum quadam veluti paralysei debilitaverat, purificante Spiritu per aquam sanata est; quemadmodum etiam in figura Bethleem cum cernimus, qui fermentatus est spiritualis panis vitæ. Ibi Christus et sub angeli specie visus est Abraham, qui pariter in forma angeli cum Jacobo luctatus est. Ipse est enim, qui ad evangelizandum

A τοῦ Θεοῦ. προσκαρτεροῦσα· γυνὴ ἐν ὁμονοίᾳ ψυχῆς καὶ σωφροσύνης σώματος· τὸ μονότροπον δὲ τῆς γνώσεως μετὰ τοῦ ἀνδρὸς κτησαμένη. Κατὰ γὰρ τὴν πλᾶσιν τοῦ συζευχθέντος αὐτῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁστοῦν διέσωσεν ἀσυντρίπτως τοῦ ἀνδρὸς, διὰ τὸ φιλόθεον τὸ φιλόανθρωπον αὐτῇ παραφυλάττουσα τῆς ξυνωρῖδος.

Δ'. Οὐ γὰρ βλαπτικῶς, ὡς ἡ Εὐα, μετεποιήθη, ἀλλὰ βοηθὸς τῷ ἀνδρὶ συνηρμόσθη ἐπὶ ταῖς τῶν ἀρετῶν πολιτεύμασιν, ἐπὶ ταῖς διὰ τὴν πρὸς θεὸν ἱκεσίαις. Ἰσως γὰρ οἱ δύο περὶ τὴν θέσιν τῆς ἐκθυμίας ἀπέκαμον τοῦ τέκνου· καθ' ὃν τρόπον γεωργὸς ὁμα τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, χώραν καλλιεργήσας· χεῖρτον, τὸν σπόρον καταβαλλόμενος, τὴν εὐφορίαν τῶν καρπῶν ἐπιτυχεῖν δι' εὐχῆς ἀπεκδέχεται. Οὐχ ὡς ἡ Εὐα συζήσασα τῷ Ἀδάμ, ἀλλ' ὡς συνεργὸς εὐχαριστίας, καὶ συμπονοῦσα μετ' αὐτοῦ ταῖς ψυχικαῖς· εὐεργεσίαις· καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὴ μερὶς τελεσφορήσασα τὴν κοίτην τῷ ἀνδρὶ. Ἡ μὲν γὰρ Εὐα διὰ καρπὸν φυτοῦ τῷ κόσμῳ λύπης ἐγένετο πρόξενος· ἡ δὲ τοῦ Ἰωακείμ Ἄννα διὰ καρπὸν κοιλίας τῷ Κτίστῃ κεχρημάτικεν χάριά.

Ε'. Πᾶσιν μέντοι γνωστὸν, ὡς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἐθνῶν ἡ Θεοτόκος εὐηγγελισθῇ Μαρία ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ τέκτονος Ἰωσήφ, τοῦ καὶ χρηματίσαντος, κατὰ συναρπαγὴν τοῦ διαδόλου συζύγου τῆς Παρθένου. Εὐθὺς δὲ πάλιν, ὅτι ἐν Βηθλεὲμ γεγέννηκεν τὸν Χριστόν· ὅτι καὶ πατρὶς αὐτῆς αὕτη ἡ πόλις ἐτιγχανεν ὡς ἀπὸ μητρὸς, καθὰ παρακατῶν ὁ λόγος παραστήσει. Ὁ γὰρ πατρικὸς αὐτῆς οἶκος, ὁ τὴν προδατικὴν περικλείων ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπῆρχεν, ὡς λόγος εἰπεῖν, κολυμβήθραν, ἐν ᾗ τὸν ἐν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρόνοις κατακειμένον παραλυτικὸν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐθεράπευσεν ἐξαίρετος, ὡς εἰ ἐκείνου μέλλων τοῦ οἴκου ἐκπορεύεσθαι συμβολικῶς πειμνὴν τῶν λογικῶν προδότηων. Εἴτα καὶ διὰ τῆς ἐκείσε τοῦ ὕδατος κολυμβήθρας τοῦ βαπτίσματος προτυπωθῆναι τὸ χάρισμα· καὶ γὰρ χρονίας πλάνης ἡ νόσος τὰς τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἐν τάξει μελῶν, παραλύσασα ψυχὰς, καθάρσει τοῦ πνεύματος δι' ὕδατος ὑγιώθη· ὥσπερ καὶ ἐν προσώπῳ τῆς Βηθλεὲμ D ὁ ἄρτος ἐζυμώθη ὁ νοητὸς τῆς ζωῆς. Ἐνθα καὶ ὁ Χριστὸς ἀγγελοφανὴς ὡπαδείχθη τῷ Ἀδράμ, ὁ καὶ τῷ Ἰακώβ προσπαλαίσας ἐν ἀγγέλου μορφῇ. Αὐτοῖς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐλθὼν εὐαγγελίσασθαι τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς· αὐτὸς ἐστὶν τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύ-

(1) Paternam Deiparæ domum eodem modo designat etiam S. Joannes Damascenus, inquiens (De Fid. Orthod. lib. iv, cap. 14): *Itaque gratia (nam hoc sonat Annæ vocabulum) Dominam parit (id enim Mariæ nomine significatur, quæ vere omnis creaturæ domina facta sit, cum mater Creatoris exstiterit); nascitur autem in domo probaticæ Joachim, atque ad templum adducitur* (Τίκεται δὲ ἐν τῷ τῆς προδατικῆς τοῦ Ἰωακείμ οἴκῳ, καὶ τῷ ἱερῷ προσάγεται). Ad quoniam Damasceni locum hæc adnotat Lequinius (in not. ad h. l.): *Nascitur autem in*

domo probaticæ: hoc est in aedibus pecuarii. Probaticæ nomen græcum servavit propter celebre templum sanctæ civitatis, quod Probatica nuncupant, in quo Damascenus sermones habuit in Natali B. Virginis. Ibidem aiunt, probaticam illam piscinam fuisse. At nullam prorsus domum Hierosolymis post excidium stetiisse locupletissimus est testis Josephus, etc. Verum quæ habet Cosmas, suadent, appellationem τῆς προδατικῆς nihil ad templum Virginis aut ad domum, quæ superstes manserit excidio Hierosolymitano, pertinere.

νης· αὐτός ἐστιν ὁ δι' ἀγγέλων τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· αὐτός ἐστιν ὁ τῆς μεγάλης βου-
λης Ἄγγελος, ὅστις ὁ Πατήρ σύμβουλος γεγονώς εἰρήκει· *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν*. Οὗτός ἐστιν καὶ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ὁ ἄρτος, ἐν τῷ τῆς Βηθλεὲμ ὀνόματι προκηρυ-
χθείς· Βηθλεὲμ γὰρ ἐρμηνεύεται Ὀίκος ἄρτου· ὁ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἀβραάμ ἐγκρυφίας πεφθεῖς, ἤγουν ἐν μυστηρίῳ ζυμωθείς ἄρτος, τοῦτ' ἐστιν ἡ γεννη-
τικὴ σὰρξ τοῦ Σωτῆρος ἐκ τῆς Παρθένου καὶ Θεο-
τόκου Μαρίας.

Γ'. Πρόσφορον οὖν εἰπεῖν διὰ ταῦτα· Εὐλόγησεν Κύριος τὸν οἶκον Δαυὶδ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν προέγ-
γονον αὐτοῦ καὶ ζωτόκον Μαρίαν. Εὐλόγησεν τὸν οἶκον Ἰωακείμ καὶ Ἄννης τῶν δικαίων διὰ τὴν τούτων ἡγιασμένην θυγατέρα. Εὐλόγησεν τὸν οἶκον Ἰωσήφ διὰ τὴν χρηματικῶς καὶ μόνον παραδοθεῖσαν νύμφην, τὴν ὅντως ἀγνήν καὶ ἀεπάρθενον τοῦ Χρι-
στοῦ Μητέρα καὶ Θεοτόκον Μαρίαν.

Ὅθεν διὰ ταῦτα τρισμακάριοι τῆς Θεομήτορος οἱ γονεῖς, οἱ πᾶς ὁ κόσμος χρεωστέ· οἱ μὲν γὰρ προ-
φηταί, δι' αὐτῶν ὅτι περ ἀψευδῶς ἐχρημάτισαν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ· οἱ ἀπόστολοι, ὅτι διὰ τῆς αὐτῶν θυγατρὸς υἱοὶ φωτὸς ἀνεγεννήθησαν· οἱ ἄγιοι μάρτυρες, ὅτι ἐστεφανώθησαν· οἱ δῖοι καὶ δίκαιοι, ὡς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν κληρονόμοι· οἱ ἁμαρτωλοὶ, ὡς διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου ἐλεούμενοι.

Ζ'. Οἱ καὶ βρωῦμεν εὐχαρίστως· Χαῖρε, πάνσεπτε πάτερ τῆς μετὰ Θεὸν ἐλπίδος ἡμῶν, Ἰωακείμ· χάρις τῇ ὁσφύϊ σου. Χαῖρε, πάντιμὲ μῆτερ τῆς μη-
τρὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, Ἄννα· δόξα τῇ κοιλίᾳ σου. Χαῖρε, πάτερ ἀγαθοσπέρε, καὶ τοῦ πολυσπέρου γεν-
νήματος γεωργέ. Χαῖρε, μῆτερ μεγαλόκαρπε, τῆς σωτηρίας ἡμῶν ῥίζα. Χαῖρε, πάτερ, τοῦ εὐφόρου βότρου ἀμπειουργέ· χάρις, μῆτερ, τῆς ἀγαθῆς γῆς ἐκατονταπλάσιον ἄρουρα. Χαῖρε, πάτερ, τοῦ ἐμψύχου παραδείσου φυτοργέ. Χαῖρε, μῆτερ, τοῦ ἀνεγκλήτου κλάδου δένδρον. Χαῖρε, πάτερ, τοῦ ἀσπίλου μαρ-
γαρίτου κόγχη. Χαῖρε, μῆτερ, τοῦ καθαρῶς σμαράγδου πέτρα. Χαῖρε, πάτερ, τῆς ζωορρύτου πηγῆς φλέψ. Χαῖρε, μῆτερ, τῆς τεκνογόνου δέψης ὕδρια.

Πληροῦται τὸ σῶμα ἡμῶν τοῦ ὑμνήσαι τῆς ἁγιοσύ-
νης ἡμῶν τὰ ἐξαίρετα· ἀλλ' οὐκ ἐσμὲν ἱκανοὶ τὴν θαύ-
ζευστον ἡμῶν ὑμνήσαι διὰ δα, εἰ μὴ γε κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ ἐγγόνου ἡμῶν κατὰ σάρκα Χριστοῦ μα-
χαρίσαι τοὺς ἀμφοτέρους, καὶ εἰπεῖν· Χαίρετε καὶ

² Isa. ix, 6 sec. LXX. ³ Gen. i, 16.

(2) Poterat apertius Immaculata Virginis origo significari?

(3) Nequaquam est obscurum, hoc loco διὰ δα poni pro διασύν, ac significare conjugalem actum, ex quo beata Virgo concepta est. Præterquam quod enim nullus alius probabilis sensus in contextus adjunctis occurrit, ejusdem contextus ratio id plane postulat; unde et concluditur illis verbis, satis esse ut ipsorum laudem, quod Matrem Dei genuerint.

venit tum iis qui procul, tum iis qui prope erant; ipse est læta justitiæ annuntiatio; ipse per angelum promulgatio est legis Dei ac Patris; ipse *Angelus* est *magni consilii*², cui Pater consiliarius exsistens, dixit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*³. Hic est et panis veræ vitæ, per nomen Bethleem prænuntiatus; nam Bethleem explicatur Domus panis; subcinericius est panis in tabernaculo Abrahæ apparatus, hoc est, in mysterio fermentatus, caro videlicet Salvatoris ex Virgine et Dei Matre Maria progenita.

VI. Has igitur ob causas consentaneum est ex-
clamare: Benedixit Dominus domui Davidis regis propter Mariam ejusdem proneptem, ac matrem vitæ. Benedixit domui justorum Joachimi et Annæ propter sanctificatam eorum filiam. Benedixit domui Josephi propter traditam in potestatem illius, jure licet dumtaxat sponsali, plane puram ac semper virginem Christi Matrem et Deiparam Mariam.

Beatissimi proinde hac de causa Dei Matris paren-
tes, quibus universus se mundus obstrictum prostet-
tur; et prophetæ quidem propterea quod veracissima eos de incarnatione Christi oracula edidisse, per ipsos apparuit; apostoli, quia per eorum Filiam nova generatione facti sunt filii lucis; sancti mar-
tyres, quia coronati sunt; pii ac justī, tanquam futurorum hæredes bonorum; peccatores, utpote per Deiparæ preces misericordiam consequentes.

VII. Et nos itaque grato animo iisdem acclame-
mus: Salve, Joachim, augustissime illius pater, quæ spes est nostra post Deum; lumbis tuis sint gratiæ. Salve, Anna, summe honoranda illius ma-
ter, quæ mater est vitæ nostræ; utero tuo sit gloria. Salve, pater, optimi sator, cultorque uberrimam promens segetem. Salve, mater, immenso fructu læta radix illius, quæ salus nostra evasit. Salve, pater, ex culta a te vinea opimum præbens race-
mum. Salve, mater, terræ bonæ fertilissimum ar-
vum. Salve, pater, animati paradisi plantator. Salve, mater, arbor ramum vitii expertem habens (2). Salve, pater, immaculatæ margaritæ concha. Salve, ma-
ter, integri a nævo smaragdi petra. Salve, pater, vena fontis manantis vitam. Salve, mater, hydia sitim suscipiendæ prolis extinguens.

Impletur os nostrum laudibus eximie sanctitatis vestræ; at vestrum Deo auspice initum conjugium (3) celebrare nequaquam pares sumus, nisi usurpando voces Christi, vestri secundum carnem nepotis, beatos vos ambo prædicemus ac dicamus: *Gaudete*,

Nihil porro illustrius juxta et aptius ad laudandam Dei Genitricis conceptionem dici potuit, quam generationis opus Deo auspice fuisse susceptum. Quod sane congruit cum iis, quæ apud Isidorum legimus (*Hom. in Præsent. Deip. § XIII, oportuisse scilicet, ut ad congressum, unde Virginis processit conceptio, nil aliud quam congressus cum Deo impelleret atque adduceret.*

et exultate, quoniam merces, fructus uteri vestri, in caelis est¹. Vos enim estis, qui cum iusti essetis, propter sterilitatem opprobriis fuistis impetiti, et iniqua adversum vos verba audivistis. At paulo post lætissime de suscepta prole gavisi estis, et satis est vobis ad laudem, quod Matrem Dei genueritis.

Prorsus enim divino prædefinitum fuerat decreto, ut iusti illi Deiparæ genitores cognatione cum Christo secundum carnem devincirentur tanquam digni, et honoribus cohonestarentur tanquam nobilitate generis, regii nempe et sacerdotalis, insignes. Ex utraque enim duarum illarum tribuum, quæ jam inde ab initio diversis modis permistæ fuerant, genus suum Deipara ducit.

VIII. Ceterum de genitoribus Deiparæ et ista hic adjici possunt². Zacharias, Joannis Baptistæ pater, fratrem consacerdotem habuit, Aggæi nomine appellatum, qui et ipsi præmorsuus est. Hujus Aggæi filiam in matrimonium duxit Joseph faber; e qua quatuor suscepit filios, ac duas filias, quorum unus fuit Jacobus, cognominatus frater Christi, qui et primus exstitit Hierosolymorum episcopus; nomen autem uxoris ipsius erat Salome, non quidem Obstetrix, sed alia. Porro post hujus mortem Joseph sponsam accepit Mariam Deiparam, quæ genere materno originem trahebat e Mathan sacerdote, qui et ipse erat ex stirpe Salomonis, filii David, ut habet Evangelium Lucæ, ubi genealogiam dominicam describit. Iste enim Mathan ex Maria uxore sua tres habuit filias, quarum nomina sunt Maria, Sobbe, Anna. Maria itaque Salomen Obstetricem genuit; Sobbe genuit Elisabet, Joannis Baptistæ matrem; Anna vero in Bethleem genuit Delparam Mariam, quæ ex nomine aviæ et materteræ Maria appellata est; adeo ut Elisabet, Annæ quidem ex sorore neptis, Deiparæ vero consobrina fuerit. Quod quidem utrumque confirmat Evangelium, ubi ad indicandum Christi secundum carnem paternum genus, Erat, inquit, Jesus incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathan³; de materno autem genere, Ecce, inquit, et Elisabet cognata tua⁴. Quorum gratia, gloria sit benignissimæ Dei charitati nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

¹ Math. v, 12. ² Luc. iii, 23. ³ Luc. i, 56.

4. Nullius sane frugis videbitur, ea, quæ sequuntur, oculis subjecisse, præsertim quod in historia hac genealogica texenda de castissimo Deiparæ sponso ea auctor cominemoret, quæ communi fidelium sententiæ adversantur, quæque jam inde a quarto Ecclesiæ sæculo S. Hieronymus (*Advers.*

ἀγαλλιάσθε, ὅτι ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὑμεῖς γάρ ἴσατε οἱ διὰ τὴν ἀτεχνίαν, ὀνειδισθέντες ἄγριοι, καὶ ῥημάτων ἀκούσαντες πονηρῶν. Ἀλλ' εὐφρανθέντες μετ' ἄλγος ἐπὶ τεκνογονίαν, καὶ ἄρκαζ ὑμῖν πρὸς ἑπαῖνον τὸ μητέρα Θεοῦ γεγεννηκέναι.

Ἀληθῶς γάρ, ὡς δέιοι, προωρίσθησαν οἱ δίκαιοι τῆς Θεοτόκου γεννήτορες, συγγενεῖσαι Χριστῷ κατὰ σάρκα, καὶ ὡς ἐκ γένους ἐπισήμου, βασιλικοῦ λίγῃ καὶ ἱερατικοῦ, τιμηθῆναι. Ἐξ ἄμφω γάρ ἡ Θεοτόκος γενεαλογεῖται ἐπιμίχτων τῶν δύο φυλῶν ἀπ' ἀρχῆς κατὰ διαφόρους τρόπους γενομένων.

Η'. Ἐνθα λοιπὸν καὶ ἐπὶ τῶν τῆς Θεοτόκου γενέων οὕτως. Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἀδελφὸν ἔσχεν συνιερέα, καλούμενον Ἀγγαῖον, πρὸ αὐτοῦ τετελευτηκός. Τοῦτου τοῦ Ἀγγαίου θυγατέρα πρὸς γάμον ἔγαγεν Ἰωσήφ ὁ τέκτων· ἐξ ἧς ἐγέννησεν εἰσάρας υἱοῦ, καὶ δύο θυγατέρας· ἓν εἰς ἣν Ἰάκωβος, ὁ ἐπικληθεὶς ἀδελφὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων· καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σαλώμη, οὐχ ἡ Μαῖα, ἀλλ' ἑτέρα. Μετὰ θάνατον δὲ αὐτῆς μνηστεύεται ὁ Ἰωσήφ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν τὴν κατὰ τὸ μητρικὸν γένος καταγομένην ἀπὸ Ματθάν τοῦ ἱερέως, καὶ αὐτοῦ ἀπὸ Σολομῶντος, τοῦ υἱοῦ Δαυὶδ, ὡς φησὶν τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον γενεαλογούμενον. Οὗτος γὰρ ὁ Ματθάν τρεῖς ἔσχεν θυγατέρας, ἐκ Μαρίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· ὧν ὀνόματα Μαρία, Σοββή, Ἄννα. Ἡ οὖν Μαρία γεννᾷ Σαλώμην τὴν Μαῖαν· ἡ Σοββή γεννᾷ τὴν Ἐλισάβετ, τὴν μητέρα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ἡ δὲ Ἄννα γεννᾷ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν ἐν Βηθλεὲμ, τὴν κατὰ τὸ ὄνομα τῆς μάμης; καὶ θείας ἐπικληθεῖσαν Μαρίαν· ὡς εἶναι τὴν Ἐλισάβετ ἀνεψιὴν μὲν τῆς Ἄννης, ἐξαδέλφην δὲ τῆς Θεοτόκου. Κυροῦντος τὰ ἑκάτερα τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τὸ μὴ πατρῶον γένος καὶ σαρκικὸν τοῦ Χριστοῦ· Ἦν, γρ· οἶν, ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡς ἐτῶν τριδάκρυτα, υἱὸς ὡς ἐνομίζετο τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἠλὶ, τοῦ Ματθάν· διὰ δὲ τὸ μητρικόν· Ἰδοὺ, φησὶν, καὶ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου. Ὃν ἐνεκεν δόξα τῇ συγκαταβάσει τοῦ Θεοῦ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D Helvid. n. 19) refutaverat. At cum eandem hanc paragraphum jam in editis haberemus apud Cotelerium (PP. Apost. tom. I, pag. 279 in not. ad lib. iii cap. 6 Constit. Apost.), nulla aderat ratio, cur eam cum homilia non vulgaremus.

APPENDIX AD COSMAM VESTITOREM.

KANON EIS THN EORTHN

ΤΗΣ ΣΥΛΛΗΨΕΩΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΟΥ Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ ΚΑΤΑ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ (1).

CANON IN FESTIVITATEM

CONCEPTIONIS SANCTISSIMÆ DEIPARÆ

CUIUS ACROSTICHIS ALPHABETUM SEQUITUR

(Adi. BALLERINI ubi supra, p. 698.)

ΩΔΗ Α'.

Ἀγνήν Παρθένον Θεόπαιδα, Μητέρα ἱσομένην τοῦ Κτίσαντος, γαστρὶ δεξαμένη ἔχαιρεν ἡ Ἄννα ἀναβοῶσα· Τοῦ Ἰσραὴλ πᾶσαι αἱ φυλαί, μοι συνευφράνθητε· Ἰδοὺ καὶ γὼ συνέλαβον.

Βεβλὶον, ὅπερ προέφησε προφῆτης σφραγισθὲν θαύμῳ Πνεύματι, λαγόνιν αὐτῆς κατέχουσα Ἄννα, πᾶσιν ἐβόα· Ἦν αἱ Ἰσραφαὶ πᾶσαι προδηλοῦσι, μαγαλύνομαι ἐγὼ φύουσα σήμερον.

Γαστρὶ χωρεῖται καὶ πλάττεται ναὸς ὁ θεῖκός καὶ σωτήριος· λαγόνι μητρὸς φυτεύεται κλίμαξ, ἡ πρὸς τὰ ἄνω πάντας βροτοὺς ἐπαναγαβοῦσα· ἥς τὴν σύληψιν πιστῶς πανηγυρίζομεν.

ΩΔΗ Β'.

Δίχεται ἐξ ὕψους προτεδρεῦον Κυρίῳ ὁ Ἰωακείμ πεποθήμενην ἀγγελίαν, ἐπιστάντος τοῦ ἀγγέλου αὐτῷ, καὶ λέγοντος· Ἄπιθι, τὰς σὰς ἐντεύξεις, ὁ πάντων Θεός, δίκαιε, ἐπλήρωσεν.

Ἐπικαλουμένη τὸν Θεὸν τῶν ἀπάντων ἡ Ἄννα, ποτὲ ἐν παραδείσῳ ἱσταμένη, ἐπιστάντα ἐώρα αὐτῇ ἀγγελον καὶ λέγοντα· Μὴ ἀθυμήσης· Μητρὸς γὰρ Θεοῦ μήτηρ μέλλεις ἔσεσθαι.

Ζηλοῦσα τὴν Ἄνναν τὴν πρὸ σοῦ, ἱκεσίας προσῆξας Θεῷ· καὶ τὴν ἀσπέρως δεξαμένην τὸν ἀχώρητον Λόγον ἀγνήν ἐν μήτρᾳ συνέλαβες, τῇ εὐτεχνίᾳ σου πάντας ἡμᾶς χαριτώσασα.

ΩΔΗ Γ'.

Ἦνοιχται ἡ μήτρα σου, πρὶν ἢ ἄγονος, καὶ δέχεται, Ἄννα, νεφέλην τὴν οὐράνιον· ἐξ ἥς ἡμῖν ὁ

(1) Hunc canonem e veteribus menæorum editionibus depromptum consui hic subiiciendum, quia cum in recentioribus editionibus per schismaticos

A

ODE I.

Virginem innocentem Dei filiam, futuram Creatoris Matrem, cum Anna in utero concepisset, letitia gestiens exclamabat: Congratulamini mihi, omnes tribus Israel; ecce et ego concepi.

Cum Anna in sinu suo illum, quem propheta prædixerat, divino obsignatum Spiritu, librum contineret, clamans ad omnes inquebat: Summam ego adipiscor gloriam, quippe hodierna die eam progermino, quam Scriptura omnes præsignant.

Divinum ac salutare templum utero recipitur ac formatur; in matris visceribus plantatur scala, quæ mortales omnes ad superna reducet; fideliter hujus Conceptionem solenni conventu celebremus.

B

ODE II.

Dum Domino Joachimus vacat, desideratum e caelis nuntium accipit; quippe illi se angelus simit et inquit: Abi, postulationes tuas, o iuste, universorum Deus ratas habuit.

Cum Anna in horto aliquando commorans Deum universorum deprecaretur, astantem sibi cernit angelum ac dicentem: Animum ne despondeas; mox enim mater Matris Dei eris.

Antiquæ illius Annæ æmula, preces, o Anna, obtulisti Deo; et eam, quæ incomprehensibile Dei Verbum sine semine conceptum continuit, immaculatam in utero concepisti, et de nobis omnibus fecunditate tua es optime merita.

ODE IV

C

Apertus est, o Anna, uterus tuus, generandi antea impos, et cælestem excepit nubem: e qua

curatis onisum fuerit, recitatum tamen a catholicis olim fuisse consuetudo monasterii Cryptoferratis luculenter testatur.

splendidus nobis sol exoriens, fulgore veritatis universos illuminavit, et profundas impietatis tenebras disiecit.

Igniformis thronus Dei tuis, o beata Anna a Deo vocata, visceribus infunditur; in quo ille sedens requievit, laboresque piorum omnium abstulit, atque coelestem erroris expertem scientiam effudit.

Ecce lectulum, quem vero Regi in generis humani restauratione ad divinitus discumbendum prorsus servatum Salomon praedixit, sinu tuo, o Anna, concepisti; propterea quotquot sumus fideles, te praedicamus beatam.

ODE V.

E monte descendit Joachimus, non jam legis tabulas, sed quam lex praemonstrabat, quamque omnes prophetarum praedictiones indigebant, immaculatam Dei Matrem adeptus; et exultans exclamabat: Exaltatum est cor meum.

Ubi Anna tandem aliquando persensit visceribus suis illam insitam esse vitem fructiferam, e qua racemus effloruit, qui ad maturitatem perductus vinum nobis, videlicet immortalitatem, copiose stillat, Quid tibi, exclamabat; misericors Domine, retribuam?

Cum pietate sterilem naturam cernere Joachimus non ferret, effundebat preces, ut Annae sterilitas auferretur, eamque prolem ipsa sortiretur e qua daretur filius ille altissimus, qui universos mortales Patri suo filios efficeret.

ODE VI.

Magnificans Anna Israelis Deum, clamabat laetabunda: Praetereunt procul dubio umbræ legis; ecce enim splendor divinae gratiae apparet, Virgo scilicet, nubes illa e qua fulgidus sol Deitatis vere enascitur.

Ubi angelum Anna audit nuntiantem se parituram esse infantem, Novum sane, inquit, spectaculum, si et ego, prius infecunda et partus nescia, jam concepere; hinc exclamabat: Euge, prohi felix nuntium, si verba exitus sequatur.

Ubi Anna se concepisse persensit, exclamabat: Laetentur montes et colles, campi et mare, angelorum multitudo et universum mortalium genus: divinum enim Domini delubrum initium novæ ædificationis sumpsit.

ODE VII.

Quem Moyses olim in Sina vidit rubum flammiferum, hunc Anna sinu concepit, et infecundatis ignominiam, qua urebatur, quemadmodum deinde impietatem exstinguit eorum qui canunt: Benedictus es, Deus Patrum nostrum.

Mirum in modum, o Anna, nunc illa depluit in sinum tuum stilla, quæ totam intus se excipiet aquam vitæ, irrorantem eos, qui fide accensi ad eum clamant: Benedictus es, Deus patrum nostrorum.

Passerculorum nidum, o Anna, cum aspiceres, spiritu sursum evolasti; et precibus immaculatam

A φαιδρὸς ἀνατελλας ἥλιος, πάντας φωτισμῷ τῆς ἀληθείας κατηύγαγε, καὶ βαθὺ σκοτὸς ἀθέλεις ἐξήλασε.

Θρόνος ὁ πυρίμορφος Θεοῦ λαγόνι σου ἐνδύεται ἐν ᾧ καθίσας ἀναπέπαιται, καὶ πάντων τῶν εἰσδῶν τὸν κόπον ἀφείλετο, καὶ τὴν καθαρὰν θεωρησίαν ἐνδύσαν ἐπὶ γῆς, Ἄννα μακαρία θεόληπτα.

Ἴδε, τὴν προφῆτη Σολομῶν, ἐν μήτρᾳ κλίνῃ ἐληφας, τετηρημένην ἀληθέστατα τῷ ἀληθεῖ Βασιλεῖ θείαν πρὸς ἀνάγκισιν γένους τῶν βροτῶν ἐπακαλῆσαι διό σε χαρμονικῶς, Ἄννα, οἱ πιστοὶ μακαρίζομεν.

ΩΔΗ Ε΄.

Κατήλθεν ἐξ ὄρους ὁ Ἰωακείμ, οὐχὶ πλάκας τοῦ νόμου δεξάμενος, ἣν νόμος δὲ προέγραψε, καὶ πᾶσαι προφητῶν ἐδήλωσαν αἱ ῥήσεις, Θεοῦ ἀγνὴν Μητέρα καὶ σκιρτῶν ἀνέδοα· Ἐμγαλύνθη ἡ καρδία μου.

Λαγόνιν ὡς ᾔσθετο Ἄννα ποτὲ φυτευθεῖσαν τὴν εὐκαρπὸν ἀμπέλον, ἐξ ἧς ὁ βότρυς ἤνθησεν ὁ εἰς πειρὸς ἡμῶν οἶνον, ἀθανασίαν, πλουσίως ἀποσπίζων, Τί σοι ἀνταποδώσω, εὐσπλαγχνε Κύριε, ἐφάργιστο.

Μὴ φέρων τὴν κτίσιν ὁ Ἰωακείμ καθορᾶν εὐσεβεῖς στειρεύουσιν, τὴν στείρωσιν ἰκέτευε τῆς Ἀννης παρελθεῖν, καὶ ταύτην ἔξειν παῖδα ἐξ ἧς υἱὸς ἰδῇ πάντας υἱοθετήσας τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ ὁ ὕψιστος.

C

ΩΔΗ ΣΤ΄.

Νόμου αἱ σκιαὶ σαφῶς παρατρέχουσιν. Αἰγὴ γὰρ ἰδοὺ τῆς θεῆς χάριτος ἐμφανίζεται, ἡ Παρθένος, ἡ φέλλη ἐξ ἧς ὁ φαιδρὸς τῆς θεότητος ἀνίσχεται ὡς ἥλιος, Ἄννα γηθομένη ἔκραξε, τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ μεγαλύνουσα.

Ξένον, εἰ ἀγῶ συλλήψομαι, θέαμα, ἡ ἄγνος πρην, καὶ ἡ οὐ τίκτουσα, Ἄννα ἔλεγε, φθελγόμενου ἀγγέλου ὡς ἤκουσεν, ὅτι τέξεται παιδίον, καὶ ἐκραύταζεν· Εὐγε τοῦ καλοῦ ἀκουσματος, εἰ τῶν λόγων ἐκδοαὶς γένηται.

Ὅρη καὶ βουνοὶ, πεδία καὶ θάλασσα, ἀγγέλων πληθὺς καὶ πᾶσα φύσις βροτῶν, εὐφραίνεσθωσαν τοῦ Δεσπότου τὸ θεῖον γὰρ τέμενος ἀπαρχὴν ἀνδομήσεως ἐδέξατο. Ἄννα ὀπηνίκα ᾔσθετο ἐκτὴν συλλαβοῦσαν, ἐφθέγγετο.

ΩΔΗ Ζ΄.

Πυρφόρον πάλαι βάτον Μωϋσῆς ἐν Σινᾷ τὴν ἰώρακεν, Ἄννα συνέλαβε γαστρὶ, ἀπαιδίας πῦρ οἰκνύουσα, ὡς ἐσύτερον δυσσέδειαν τοῖς μέλποσιν ὁ τῶν πατέρων Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Ῥανὶς τῇ σῇ νηδύϊ παραδόξως νῦν, Ἄννα, ἐξέδυσεν ἥτις τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς ὅλον ἐνδὸν εἰσέδεξατο, τὸ δροσίζον τοὺς πιστῶς αὐτῷ κραυγάζοντας Ὅ τῶν πατέρων Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Στρουθίων ὡς ἑώρας καλιάν, ἀνεπηρώθης πνεύματι· καὶ προσευχῇ περιστρεφάν ἐχομίσω τὴν ἁμίαν

τον, κάρφος φέρουσιν Χριστὴν εἰσαίρας, Ἄννα, ἡμᾶς Ἀσσεκὺλα es columbam, quæ ramum olivæ, Christum nempe e spiritali catatylismo nos liberantem, gerit.

ΩΔΗ Η'.

Τί μοι μήτραν ἀπειργάσω ἀτεκνοῦσαν, καὶ μα-
στοῦς ξεροῦς, καθὼς προέφης ἐν προφήταις, Δέ-
σποτα; ἀνεβόα Ἄννα ποτέ. Ἀτεκνίας μου τὸ θναιδὸς
διάλυσον, καὶ δὸς μοι καρπὸν, μεθ' οὗ βοησομαι·
Εὐλογεῖτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερ-
υψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὑπῆλθε τὴν σὴν, Ἄννα, μήτραν λυχνία, τὸ λαμ-
πρόν, ἥτις τὸ θεῖον μυστικῶς ἐχώρησε τὸ φωτίσαν
πᾶσαν πνοὴν φρυκτωρίαις μυστικαῖς τῆς θείας γνώ-
σεως· διὸ γηθοσύνης ἀνεκραύγαζες· Εὐλογεῖτω ἡ
κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας
τοὺς αἰῶνας.

Φέρουσιν ὡς ὠραιότατον νῦν ζεῦγος θεῖαν δάμα-
λιν, ἐξ ἧς ὁ μόσχος ὠραίος ἐλαμψεν, ὅπερ πάντων
σφαγιασθεὶς, ὁ κλεινὸς Ἰωακείμ καὶ Ἄννα μέλπον-
τες· Εὐλογεῖτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερ-
υψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΩΔΗ Θ'.

Χορεύσατε, πᾶσαι ψυχαί, καὶ σκιρτήσατε· γῆ νῦν
πεπλαστούργηται, ἥτις καρπογονεῖ ἀνηρότως στάχυν
ζωηφόρον, ἐξ οὗ φαγόντες οὐ πεινάσουσι ποτε,
μεγαλύνοντες αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα.

Ψαλτήριον μετὰ κιθάρας ἀνάλαβε, Δαυὶδ, μελ-
ψῶν· ἰδοὺ κιθαρὸς ἀνεφάνη Θεοῦ, ἣν προέφης σα-
φῶς ἐσομένην εἰς ἀνάπλασιν, δι' ἧς ἐξανέστημεν
ἡμεῖς τοῦ παραπτώματος.

Ὡς μέγιστοι δύο ἀστέρες ἠνέγκατε τὴν αὐγὴν τὴν
πύμφοτον· ἥτις ἐξαναστήθη τὸν μέγαν ἥλιον τῷ
κόσμῳ· διὸ εὐφημοῦμεν καὶ δοξάζομεν ὑμᾶς, Ἰωα-
κείμ καὶ Ἄννα, ὡς θεόφρονες.

ODE VIII.

Clamabat aliquando Anna : Quid mihi, Domine,
uterum sobolis infecundum, atque arentia fecisti
ubera, quemadmodum in prophetis prædixisti?
Solve sterilitatis meæ opprobrium, et fructum
mihi tribue, cum quo clamabo : Benedicant Domino
creaturæ omnes, et superexaltat eum in omnia
sæcula.

Sinum tuum, o Anna, candelabrum subiit, quod
mystice divinam lampadem, omni spiritui divinæ
scientiæ lumen mysticis facibus affudentem, in se
excepit; propterea cum gaudio clamabas : Bene-
dicant Domino creaturæ omnes, et superexalta-
te eum in omnia sæcula.

Inclutus Joachimus cum Anna, quippe conjugum
par nobilissimum, divinam nunc gignunt juvencu-
lam, e qua ortus est Filius in omnium salutem
maclatus; atque adeo concinunt : Benedicant Do-
mino creaturæ omnes, et superexaltate eum in
omnia sæcula.

ODE IX.

Lætamini, omnes animæ, et exultate; nunc con-
dita illa est terra, quæ nescia aratri fert spicam
vitæ; e qua quotquot manducaverint, magnificantes
bonitatem ejus non esurient amplius.

Sume, o David, psalterium cum cithara, et con-
cine : ecce apparuit arca Dei, quam futuram in
restorationem perspicue prædixisti, per quam nos
e lapsu resurreximus.

Velut bina maxima astra auroram totam lucidam
attulistis, quæ magnum mundo solem afferat; pro-
pterea vos, Joachim et Anna, tamquam divina mente
præditos celebramus et glorificamus.

ANNO DOMINI CMX.

LEO PATRICIUS

NOTITIA

(M^{ss} Biblioth. nov. Patr., tom. VI, pag. 541.)

Leonis Patricii exstat in bibliotheca Vaticana codex maximus Bibl^lorum Græcorum, plurimis splendidis-
que ad miraculum decoratus picturis, cum ipsius Leonis fratrisque Constantini imagine. Hic nimirum Leo
auctor est eclogarum sacra Biblia illustrantium, quod nos opus in alio cod. Vat. observavimus. Sunt au-
tem eclogæ Commentariorum in Octateuchum, in libros quatuor Regum et in duos Paralipomenon; item
in Matthæum, Lucam, Joannem et Actus apostolorum; denique in Epistolas, unam Jacobi, duas Petri, tres
Joannis (quarum in prima decet testimonium cæleste), unam Judæ. Nos hujus copiosi operis specimen,
eclogarum nempe ad primum Geneseos capitulum, nunc in lucem efferemus.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

ΕΠΙΤΟΜΗ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΕΡΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

LEONIS PATRICII

ΕΠΙΤΟΜΗ INTERPRETATIONIS IN GENESIN EX VARIIS PATRIBUS.

Moyses theologiam non instituit propter spiritualem eorum infantiam, sed creationem aut factam ne eam pro Deo haberent homines. Ideo de angelorum creatione silet ne deificarentur; nec usque ad Abraham leges angelum alicubi misit.

Quod quidam angelos aiant caelo et terrae praesentitisse, alii cum caelo creatos, cum in loco sint et sine loco esse demonstrari non possit, circumscripti enim sunt.

Quod non docet Deum aquas tunc fecisse; sed in Sabbato, loquitur, quia in sex diebus Dominus Deus fecit caelum et terram et mare et omnia quae in eis sunt.

Quod si Deus lucem creavit, non item tenebras: contraria enim sunt; contraria autem non sunt, sed lux quidem substantia, tenebrae ascititium quid; caeli enim et terrae obumbratio sunt; secundum gentiles, umbra terrae.

Quod Spiritus qui ferebatur aer est physicus supra aquas existens, cujus naturam mobilem et fluxam bene demonstrant verba ferebatur et supra. Quod autem Spiritum Dei dicit, audi David: *Plabit Spiritus ejus*, id est Spiritus Dei, *et fluent aquae*¹; et, *Domini est terra et plenitudo ejus*²; et, *Caelum caeli Domino*³. Quidam autem hoc de Spiritu sancto intelligunt; vox autem ferebatur, id est quasi incubabat aquis et eas vivificabat.

Quod propter hoc dicitur: Vidit Deus quia bona, ne quis vituperare auderet quae divina sententia bona dixerat.

Quod duo caeli sunt: unum in principio factum, alterum ex aquis formatum; id est unum ex non entibus, alterum ex jam existentibus.

Quod illud, *Laudate, caeli caelorum*, et aqua quae caelo superstat, plures caelos non inducit; sed Hebraeorum dialectus non solet voces *caelum* et *aquam* singulariter exprimere; ut nec Graeci *Aithen* et *Thabe*; et nomen *urbem Delphum* dicit, sed *Delphos*; et in alio *caelum caeli* veritatem ratam facit.

¹ Psal. CXLVII, 18. ² Psal. XXIII, 1. ³ Psal. CXIII, 16.

Α Οὐ προτέταχε θεολογῆσαι ὁ Μωσῆς διὰ τὴν νηπιότητα αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν κτίσιν λέγει γεννητὴν, διὰ τὸ θεὸν αὐτὴν μὴ ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους· διὰ τοῦτο περὶ ἀγγέλων οὐκ εἶπε κτίσας, ἵνα μὴ θεοποιηθῶσιν αὐτοί· οὐδὲ μέχρι τοῦ Ἀβραάμ εὐρήρει· ἀγγελὸν πεμφθεῖν που.

Ὅτι οἱ μὲν προὑπάρχοντες λέγουσιν ἀγγέλους οὐρανοῦ καὶ γῆς· οἱ δὲ σὺν αὐτοῖς γεγενῆσθαι, ἐπεὶ καὶ ἐν τότε εἶσι· καὶ ἀνευ τύπου εἶναι τούτους οὐκ ἐν ἐδέχοιτο· περιγραπτοὶ γὰρ εἶεν.

Ὅτι οὐ διδάσκει ὅτι καὶ τὰ ὕδατα ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν ταῦθα· ἐν δὲ τῷ Σαββάτῳ, φησὶν, ἐν ἡμέραις ἐποίησεν Κύριος ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

Β Ὅτι εἰ τὸ φῶς ὁ θεὸς ἐδημιούργησεν, οὐκ αὐτὸ τὸ σκότος· ἐναντία γάρ· οὐκ ἔστι δὲ ἐναντία, ἀλλὰ τὸ μὲν οὐσία, τὸ δὲ συμβεβηκός· ἔστιν· οὐρανὸς γάρ καὶ γῆς· ἔστιν ἀποσκίασμα· ὥς δὲ οἱ ἔξω, οὐκ ἔστι γῆς.

Ὅτι τὸ Πνεῦμα ὃ ἐπεφέρετο, ἀήρ ἔστιν ὁ φυσικὸς ἐπάνω ὑδάτων ὢν δικαίως· δὲ καὶ τὸ ἐπεφέρετο τίς ἐπάνω θελοῖ καὶ κινητικὸν αὐτοῦ καὶ στατοῦν· ἐν δὲ θεοῦ αὐτὸ λέγει, ἄκουε τοῦ Λαβίθ· Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, ἡγουν τὸ Πνεῦμα τοῦ θεοῦ, καὶ βύησεται ὕδατα. Καί· Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα. Καί· Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ. Ἡ δὲ, περὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος τοῦ νοοῦσι· τὸ δὲ ἐπεφέρετο, ἀντὶ τοῦ, ὥστε ἐπιπλάσσει περιβάλλει καὶ ἐξωγόνει τὰ ὕδατα.

Γ Ὅτι διὰ τοῦτο πρόσκειται, ὅτι εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλὰ, ἵνα μηδεὶς δύνηται ψεῖσαι ἢ ἡ θεία ψήφος εἶπαι καλὰ.

Ὅτι δύο οὐρανοὶ εἰσιν, εἷς ὁ ἐν ἀρχῇ γεγωνός, καὶ ἕτερος ὁ ἐξ ὑδάτων συνεστώς· ὥστε ὁ μὲν ἐξ οὐκ ὄντων, ὁ δὲ ἐξ ὄντων.

Ὅτι τὸ, *Εὐλόγητε*, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, οὐ πολλοὺς οὐρανούς λέγει, ἀλλὰ ἡ Ἑβραίων γραφὴ τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὸ ὕδωρ οὐκ οἶδεν ἐκικῶς ὀνομάζειν· ὥστε οὐδὲ οἱ Ἕλληνες τὸ *Ἀθῆναι*, καὶ τὸ *Θῆβαι*· καὶ τὴν *Δελφὸν πόλιν* οὐδεὶς λέγει, ἀλλὰ *Δελφοὺς* λέγει· ἐπεὶ *ὁ οὐρανὸς* τοῦ οὐρανοῦ ἐν ἄλλῳ κυρτὸν τὴν ἐλθόντιαν.

Ὅτι πῶς καὶ μία ἢ ὑδάτων συναγωγὴ καὶ πολλὰί· Ἀ Τὰ μὲν, ὅτι ἡγῶνται· τὸ δὲ, ὅτι κοῖται καὶ πελάγη κεχωρισμένα εἰσίν.

Ὅτι τὰς οὐκ ἰδωδίμους βοτάνας βλαστῆσαι προσέταξεν ὁ Θεός, καὶ τὰ ἰοδόλα διὰ τε τὰς μελλούσας ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀρρώστιας ἐγγίνεσθαι, καὶ διὰ τὸ ἐπιφύδους ἡμᾶς εἶναι ἐν παντί καὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ, καὶ συστῆλθαι, καὶ τὸν Θεὸν ζητεῖν ἐκ τούτου.

Ὅτι ἐκ τοῦ πρώτου φωτὸς ὁ ἥλιος ἔλαβε, καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ ἀστέρες, καὶ εἰ ποῦ ἐστὶ πῦρ ἄλλο· ὥσπερ καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τε τοὺς ποταμούς, καὶ τὰς πηγὰς, καὶ τὰς λίμνας, καὶ τὰς θαλάσσας εἰς τὰ ὑπερίσῃα τοῦ δευτέρου οὐρανοῦ διενεμήθη.

Ὅτι τὰ φυτὰ πρὸ τῶν φωστῆρων ἐποίησε, δεικνύων ὅτι τὴν ζωογονὸν δύναμιν πρὸ ἡλίου ἔχουσιν.

Ὅτι τὰ θηρία ἔσχατον τοῦ φωτὸς ἐποίησεν· οὐ γάρ Β ἂν ἦνεγκεν ἀθρόως τοῦ φωτὸς τὴν ἑλλαμψίν.

Ὅτι τὰ μὲν φυτὰ οὐκ εὐλόγησεν, ἐπειδὴ εὐθύς τὴν γῆν τούτων ἐκλήρωσε πάντων κατακύρως· τὰ δὲ θηρία καὶ τὰ κτήνη ἀνὰ δύο παρήγαγεν· εἰκότως οὖν τὸ Ἀύξαντες εἶπεν.

Ὅτι τὸ, Ποιῶμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, ἡμεῖς μὲν τὸν Υἱόν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι οἱ μὲν, τοὺς ἀγγέλους, οἱ δὲ, πρὸς αὐτόν· Ἄλλοι δὲ τινες τῶν αἱρετικῶν, Ἀρειτικὴν εἶπον τὴν σύνταξιν· καὶ γὰρ οἱ τὰς μεγίστας πεπιστευμένοι ἀρχάς, Γράφομεν, λέγουσι, καὶ Προσάττομεν· οἱ δὲ ἀπολογούμενοι λέγουσιν, ὅτι τὰ πλεῖστα ὁ Θεὸς μονοπροσώπως λέγει ἐν πάσῃ τῇ Γραφῇ· Ὡς δὲ, καὶ εἰς τὸ, Δεῦτε, καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν τὰς Γλώσσας, ὅ·ο προσώπων παράστασιν ποιεῖται· ὥστε τὸν Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα δεῖ ἐννοεῖν. Τί ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα; οἱ μὲν τὸ ἀόρατον τῆς ψυχῆς· οἱ δὲ τὸν νοῦν, διὰ τὸ πανταχοῦ διήκειν· οἱ δὲ τὸ ἄρχειν τῶν κάτω, ὥσπερ Θεός, καὶ τῶν ἄνω· οἱ δὲ διὰ τὸ ἐργάζεσθαι αὐτόν, καὶ οἷα Θεὸν δημιουργεῖν· οἱ δὲ διὰ τὸ νοῦν λόγον καὶ πνεῦμα ἔχειν, οἷα ὁ δημιουργήσας τοῦτον Θεός.

Quomodo singularis aquarum collectio et plures? Juxta illud, *Congregentur*, et, *Flumina a maribus dividendur*.

Quod plantas non esibiles germinare jussit Deus, et venenosas nasci, hoc propter morbos ex prævaricatione superventuros, et per hoc quod in omni loco et tempore in timore et gemitu vivimus, hinc Deum querendi locus esset.

Quod ex luce primigenia sol, luna, astra et ignis si quis alius, lucem acceperunt; ut aqua ad fluvios, fontes, paludes et maria in superioribus secundi cœli permanebat.

Quod plantas ante luminaria fecit, hoc demonstrat, ea virtutem vivificam ante solem habuisse.

Quod animalia post lucem creavit: non enim lucis fulgorem repentinum tulissent.

Quod plantas quidem non laudavit, quia statim eas per totam terram germinare fecit; bestias autem et pecora conjunxit: convenienter autem *Crescite* dixit.

Quod per hoc, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, nos Filium quidem; ex Judæis autem quidam illud ad angelos, alii ad Deum referunt. Ex hæreticis quidam Aitium dicunt loquendi modum; hi enim penes quos est summa potestas, Scribimus, aiunt, et mandamus; qui veritati adherent, dicunt, plerumque in Scriptura Deum in persona singulari loqui; hoc autem loco, et in illo: *Venite, descendentes confundamus linguas eorum*, duplicem personam inducit, ita ut Filium et Spiritum sanctum oporteat intelligere. Quid est, *secundum imaginem*? Alii quidem interiorem animam; alii mentem intelligunt propter ejus quocunque pervadendi virtutem; hi super terrena et cœlestia potestatem quæ Dei est; alii ejus operationem et creationem, alii mentem quæ rationalem spiritum habet ut Deus qui creavit eam.

ANNO SÆCULI X INCERTO.

ATHANASIUS CORINTHIORUM EPISCOPUS

NOTITIA.

(LEQUEN, *Oriens Christianus*, tom. II, pag. 163.)

In Synaxario quod Basillii imperatoris nomen præfert et a Papebrochio editum est, die 5 Maii legitur: *Commemoratio S. P. N. Athanasii, episcopi Corinthiorum, qui obdormivit pie et sancte diebus imperii Basillii et Constantini*. Inter codices bibliothecæ Augustanæ, quorum index ab Antonio Rainero anno 1675 editus est, pag. 50 memoratur Athanasii cujusdam archiepiscopi Corinthiorum quæstio, *Cur Christus in cruce, nec alio genere supplicii mortuus sit, ejusque solutio*.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ

ΤΕΤΡΑΒΙΒΑΟΥ ΖΩΤΟΥ ΙΑΚΩΒΙΤΟΥ.

ATHANASII CORINTHI ARCHIEPISCOPI

E QUATUOR LIBRIS ZOTI JACOBITI.

(Luc. XXIV, 45.)

Inquirimus utrum ciborum saturatio in Christo A
evacuationem produxerit. Si ergo dicitis evacua-
tionem produxisse, Nestoriani estis, merum homi-
nem Christum supponentes. Si vero dixeritis eva-
cuationem non produxisse, quomodo intelligatur
hominem admitti saturatum, et non evacuatum?
—*Responsio.*— Apostolus summam unitatem mon-
strare volens divinitatis et humanitatis, in omnibus
similem nobis hominem assumi sine peccato inquit;
sed hic quidem ob summam unitatem illud dixit;
nos vero supra hominem Christum exstitisse admit-
timus. Nam quod e Virgine natus fuerit, Deum
illum esse et supra hominem ostendit; et oportebat,
secundum sanctæ Scripturæ regulam, nec ad dexte-
ram declinare nec ad sinistram, sed stare his quæ
scripta sunt, neque aliquid amplius exquirere. Ve-
rumtamen ne videamur ob responsionis carentiam
silere, dicemus, meliore parte præstante, aliud esse
corpus ejus divinum magis, quod nempe in satura-
tione secundum nos fuerit, in evacuatione vero su-
pra nos. Ostendit id etiam ante incarnationem beata
Trinitas apud Abraham comedens, et saturata, et
non evacuata. Similiter quoque post resurrectio-
nem Salvator noster saturatus est, evacuatione non
occurrente, sed per inhabitantem divinam naturam
saturazione consumpta; hæc quidem nos intelligimus
secundum nostræ cognitionis debilitatem; ille au-
tem incarnatus cognoscit proprios saturationis et
evacuationis suæ modos, sicut noscit modum
ineffabilis duarum naturarum unionis et distinctio-
nis in una persona.

Ζητούμεν εἰ ἡ πληρωσις τῶν βρωμάτων ἐν Χρ-
στοῦ ἐκέκτητο καὶ κένωσιν. Εἰ οὖν λέγετε κατ-
εῖναι κένωσιν, Νεστοριανοὶ ἐστέ, ψιλὸν ἄνθρωπον
ὁποτιθέμενοι τὸν Χριστόν· εἰ δὲ ἐρεῖτε μὴ κεκτ-
εῖναι κένωσιν, πῶς ἂν νοηθεῖν ἄνθρωπον προεστί-
εῖναι πληρούμενον, καὶ μὴ κενούμενον; —*Ἀποκρι-
σις.*— Ὁ Ἀπόστολος τὴν ἄκραν ἔνωσιν θέλων δηλώ-
σαι θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, κατὰ πάντα ὅμοιον
ἡμῖν ἀναλαβεῖν ἄνθρωπον χωρὶς ἁμαρτίας φησὶ·
ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν διὰ τὴν ἄκραν ἔνωσιν τοῦτο εἶπεν·
ἡμεῖς δὲ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον γεγενῆσθαι αὐτὸν κα-
ταλαμβάνομεν. Τὸ γὰρ ἐκ Παρθένου γεννηθῆναι, εὖ
θεὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον, δείκνυσιν·
καὶ εἶδει κατὰ τὸν τῆς ἁγίας Γραφῆς κανόνα μὴ ἐκ-
κλίνειν δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἀλλὰ στοιχεῖν τοῖς γεγραμ-
μένοις, καὶ μηδὲν πλέον περιεργάζεσθαι· ὅμως ἡμεῖς
μὴ δόξωμεν ἀποκρίσεως ἀποροῦντες σιγᾶν, ἐροῦμεν
ὅτι τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος, ἄλλο εἶναι σῶμα τὸ
ἐκεῖνου θεοειδέστερον, ὅπερ ἐν μὲν τῇ πληρώσει κατ'
ἡμᾶς ἦν, ἐν δὲ τῇ κενώσει ὑπὲρ ἡμᾶς. Ἀληθεῖ δὲ καὶ
πρὸ τῆς σαρκώσεως ἡ μακαρία Τριάς παρὰ τὴν
Ἀβραάμ ἐσθίουσα, καὶ πληρωσιν δεχομένη, καὶ μὴ
κενουμένη· ὁμοίως καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Σωτὴρ
ἡμῶν πληρωσιν δεχόμενος, κενώσεως μὴ ὑπαρχούσης,
ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐνοικούσης θείας φύσεως τῆς πληρώσεως
ἐκδραπνωμένης· ταῦτα μὲν ἡμεῖς κατὰ τὴν ἡμετέ-
ραν τῆς γνώσεως ἀσθένειαν· αὐτὸς δὲ ὁ σεμνὸς
ἐπίσταται τοὺς οἰκείους τρόπους τῆς πληρώσεως καὶ
τῆς κενώσεως· καθὼς οἶδε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπο-
βήτου τῶν δύο φύσεων μίξεώς τε καὶ κράσεως ἐν ἐνὶ
προσώπῳ.

OPUSCULA GRÆCA

INCERTÆ ÆTATIS.

MONITUM. — Per codices mss. vagantur opera multa anonyma et incertæ ætatis, quibus litteratos viros carere amplius non volumus. Ea autem quæ ad sæculum ix et x referenda videntur et vere lectu digna sunt, hic colligimus et edimus.

OPUSCULA SCRIPTURISTICA.

OCTATEUCHI DIVISIO IN CAPITA.

(BANDINI Bibl. Medic. Laurent. tom. I, cod. XXXVII, decimo sæculo conscr., Plut. V.)

Geneseos divisio sequens est :

α'. Περὶ τῶν δύο φωστῆρων.
β'. Περὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ πτευνῶν.
γ'. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ποιήσεως.
δ'. Περὶ τῆς τοῦ Σαββάτου καταπαύσεως.
ε'. Περὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦ Ἀδάμ, καὶ τοῦ παραδεί-
σου τοῦ ποταμοῦ.

ς'. Περὶ τῶν ποταμῶν.
ζ'. Περὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας.
η'. Περὶ τῆς τοῦ ὄφeos ἀπάτης.
θ'. Περὶ τῆς κατάρας τοῦ ὄφeos.
ι'. Περὶ τῆς κατάρας τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ Ἀδάμ.
ια'. Περὶ τῶν δερματίνων χιτῶνων.
ιβ'. Περὶ τῆς ἐκδλήσεως τοῦ Ἀδάμ ἐκ τοῦ παρα-
δείσου.

ιγ'. Τὰ κατὰ Ἀδάμ, καὶ Κάιν, καὶ Ἀβελ.
ιδ'. Περὶ τῆς κατάρας τοῦ Κάιν.
ιε'. Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ Κάιν.
ισ'. Τὰ κατὰ Λάμεχ.
ιζ'. Περὶ τοῦ Σήθ, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώς [sic,
lege Ἐνώχ]

ιη'. Περὶ τῆς γενεαλογίας τῆς ἀπὸ Ἀδάμ ἕως Νῶε.
ιθ'. Τὰ κατὰ Ἐνώχ
κ'. Περὶ τῶν λαβόντων ἑαυτοὺς γυναῖκας ἀπὸ πα-
σῶν ὧν ἐξελέξαντο, καὶ περὶ τῶν γιγάντων.
κα'. Πρῶτος χρηματισμὸς πρὸς Νῶε περὶ τῆς κι-
βωτοῦ.

κβ'. Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ.
κγ'. Περὶ τῆς τοῦ κόρακος ἀποστολῆς.
κδ'. Δεύτερος χρηματισμὸς πρὸς Νῶε.
κε'. Περὶ τοῦ θυσιαστηρίου Νῶε, καὶ τῆς ὁλοκαυ-
τώσεως.

κς'. Περὶ τοῦ ἐσθλῆιν πᾶν κρέας μὴ ἐν αἵματι,
καὶ περὶ τοῦ ἐκχίνοντος αἷμα ἀνθρώπου.

A 1. De duobus luminaribus.
2. De reptilibus et volucris.
3. De hominis creatione.
4. De Sabbati requie.
5. De terra, Adamo, et paradisi fluvio.

6. De fluviiis.
7. De Adamo et Eva.
8. De serpentis fraude.
9. De maledictione serpentis.
10. De maledictione mulieris et Adami.
11. De pelliceis tunicis.
12. De electione Adami e paradiso.

B 13. Quæ ad Adamum, Cain et Abel attinent.
14. De maledictione Cain.
15. De genealogia Cain.
16. Quæ ad Lamech attinent.
17. De Seth, et filio ejus Henos (sic, lege He-
noch).

18. De genealogia ab Adamo ad Noe.
19. Quæ ad Henoch attinent.
20. De accipientibus sibi uxores ex omnibus
quas elegerant, et de gigantibus.
21. Prima revelatio ad Noe de arca.

22. De diluvio.
23. De corvi emissionem.
24. Secunda revelatio ad Noe.
25. De altari Noe, et Holocausto.

26. De licentia comedendi omnem carnem quæ
non sit in sanguine, et de effundente sanguinem
hominis.

27. Tertia revelatio ad Noe de fœdere.
 28. Quæ ad filios Noe attinent, et de ejus ebrietate.
 29. De maledictione Chanaan.
 30. De morte Noe.
 31. De genealogia filiorum Noe.
 32. De ædificatione urbis et turris.
 33. De confusione linguarum.
 34. De genealogia a Sem ad Abraham.
 35. Quæ ad Thare, et illos ejus attinent, quos e ducit e regione Chaldæorum.
 36. Prima revelatio ad Abraham.
 37. Secunda revelatio ad Abraham in terra Chanaan.
 38. De descensu Abraham, in Ægyptum, et quæ ad Saram attinent et Pharaonem.
 39. De ascensu Abraham ex Ægypto, et quæ ad Lot attinent.
 40. *Deest fortasse quod in antecedenti continetur.*
 41. Tertia revelatio ad Abraham.
 42. *Deest.*
 43. De captivitate Lot.
 44. Quæ ad Melchisedech et Abraham attinent.
 45. Revelatio in visione ad Abraham.
 46. Quæ ad Saram et Agar attinent.
 47. De dictis ab angelo Agar.
 48. *Deest.*
 49. Fœdus circumcisionis ad Abraham.
 50. De nomine Saræ, et promissio de Isaac.
 51. De circumcisione Abraham, et omnium domesticorum ejus.
 52. De apparitione facta Abraham in quercu Mambre, et de hospitalitate ejus.
 53. Sexta revelatio de illo : Habebit Sara filium.
 54. De Domino et duobus angelis præmissis a Domino.
 55. De petitione Abraham propter justos.
 56. De angelis venientibus Sodomam, et de hospitalitate Lot.
 57. De iniquitate Sodomorum, qui percussi sunt cæcitate.
 58. De Sodomæ ruina per incendia.
 59. Quæ ad Lot et ejus filias attinent.
 60. De Sara et Abimelech.
 61. De Sara periculis Isaac.
 62. Quæ ad Saram attinent, et ad Agar, et ad Abraham ob Isaac et Ismael.
 63. De dictis Agar ab angelo.
 64. Abraham fœdus cum Abimelech.
- Α κζ'. Τρίτος χρηματισμός περὶ διαθήκης πρὸς Νώε.
 κη'. Τὰ κατὰ τοὺς υἱοὺς Νώε, καὶ περὶ τῆς μέθης αὐτοῦ.
 κθ'. Περὶ τῆς κατάρας τοῦ Χαναάν.
 λ'. Περὶ τῆς νεκροῦς Νώε.
 λα'. Περὶ τῆς γενεαλογίας τῶν υἱῶν Νώε.
 λβ'. Περὶ τῆς οἰκοδομηθείσης πύργου, καὶ τοῦ πύργου.
 λγ'. Περὶ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν.
 λδ'. Περὶ τῆς γενεαλογίας τῆς ἀπὸ τοῦ Σημ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ.
 λε'. Τὰ κατὰ Θάρραν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ, οἷς ἐξηγαγεν ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων.
 λς'. Πρῶτος χρηματισμός πρὸς Ἀβραάμ.
 λζ'. Δεύτερος χρηματισμός πρὸς Ἀβραάμ, ἐν τῇ Χαναάν.
 B λη'. Περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ καταβάσεως τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τὰ κατὰ τὴν Σάρραν καὶ Φαραῶ.
 λθ'. Περὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἀναβάσεως τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τὰ κατὰ τὸν Λῶτ.
 μ'. Λείπ.
 μα'. Τρίτος χρηματισμός πρὸς Ἀβραάμ.
 μβ'. Λείπ.
 μγ'. Περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Λῶτ.
 μδ'. Τὰ κατὰ Μελχισεδέκ, καὶ τὸν Ἀβραάμ.
 με'. Χρηματισμός ἐν ὁράματι πρὸς Ἀβραάμ.
 μς'. Τὰ κατὰ Σάρραν, καὶ τὴν Ἀγάρ.
 μζ'. Περὶ τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τῇ C Ἀγάρ.
 μη'. Λείπ.
 μθ'. Διαθήκη πρὸς Ἀβραάμ περιτομῆς.
 ν'. Περὶ τοῦ ὀνόματος Σάρρας, καὶ ἐπαγγελία περὶ τοῦ Ἰσαάκ.
 να'. Περὶ τῆς περιτομῆς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τῶν τῶν οἰκείων αὐτοῦ.
 νβ'. Περὶ τῆς ὀπτασίας τῆς γενομένης τῷ Ἀβραάμ, ἐν τῇ ὁρῇ τῇ Μαμβρῇ, καὶ περὶ τῆς ξενοδοχίας αὐτοῦ.
 νγ'. Ἐκτος χρηματισμός περὶ τοῦ, Ἐξαιυὸν Σάρρα.
 νδ'. Περὶ τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν β' ἀγγέλων τῶν περὶ τὸν πεμπομένων ὑπὸ τοῦ Κυρίου.
 νε'. Περὶ τῆς διὰ τοὺς δικαίους αἰτήσεως τοῦ Ἀβραάμ.
 D νς'. Περὶ τῶν ἀγγέλων ἐλθόντων εἰς Σόδομα, καὶ περὶ τῆς ξενοδοχίας τοῦ Λῶτ.
 νζ'. Περὶ τῆς παρανομίας τῶν Σοδομιτῶν, ἃ ἐπατάχθησαν ἀποραΐσθαι.
 νη'. Περὶ τῆς καταστροφῆς Σοδόμων τῆς δι' ἐμπρησμῶν.
 νθ'. Τὰ κατὰ τὸν Λῶτ, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ.
 ξ'. Περὶ Σάρρας καὶ τοῦ Ἀβιμέλεχ.
 ξα'. Περὶ Σάρρας τεκνοῦσης τὸν Ἰσαάκ.
 ξβ'. Τὰ κατὰ τὴν Σάρραν, καὶ τὴν Ἀγάρ, καὶ τὸν Ἀβραάμ διὰ τὸν Ἰσαάκ, καὶ τὸν Ἰσμαήλ.
 ξγ'. Περὶ τῶν λεχθέντων τῇ Ἀγάρ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου.
 ξδ'. Διαθήκη τοῦ Ἀβραάμ πρὸς τὸν Ἀβιμέλεχ.

ξδ'. Ἐξέδομος χρησιμὸς περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ Α

διὰ τὸν Ἰσαάκ.

ξε'. Περὶ ὧν τέτοκε Μελέχ τῷ Ναχώρ.

ξζ'. Περὶ τῆς τελευταίας Σάρρας.

ξη'. Περὶ τοῦ μνημείου οὗ ἐκτίσαστο Ἀβράμ παρὰ τῶν υἱῶν Χέτ.

ξθ'. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ παιδὸς τοῦ Ἀβραάμ τῆς εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.

ο. Τὰ κατὰ τὸν παῖδα καὶ τὴν Ῥεβέκκαν ἐπὶ τοῦ φρέατος.

οα'. Τὰ κατὰ τὸν παῖδα εἰσελθόντα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λάβαν, καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ.

οβ'. Περὶ Ἀβραάμ καὶ Κεττούρας.

ογ'. Περὶ Ἰσαάκ, καὶ Ῥεβέκκας τεκούσης τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ.

οδ'. Περὶ τῶν πρωτοτοκίων τοῦ Ἡσαῦ.

οε'. Πρῶτος χρηματισμὸς ἐν ὀπτασίᾳ πρὸς Ἰσαάκ ἐν Γεράροις.

ος'. Τὰ κατὰ Ἰσαάκ, καὶ Ῥεβέκκαν, καὶ τὸν Ἀβιμέλεχ.

οζ'. Περὶ ἧς ἐσπείρε κριθῆς Ἰσαάκ ἐν Γεράροις.

ση'. Περὶ τῶν Φυλιστινέων ζηλωσάντων τὸν Ἰσαάκ, καὶ περὶ τῶν φρεάτων ὧν ὤρυξεν.

οθ'. Δεύτερος χρηματισμὸς πρὸς Ἰσαάκ, περὶ τοῦ φρέατος.

κ'. Διαθήκη τοῦ Ἀβιμέλεχ πρὸς τὸν Ἰσαάκ περὶ τοῦ φρέατος τοῦ ὄρκου.

κα'. Περὶ τῶν γυναικῶν Ἡσαῦ, αἱ ἦσαν ἐρίζουσαι τῷ Ἰσαάκ, καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ.

κβ'. Περὶ τῆς θήρας τοῦ Ἡσαῦ τῆς διὰ τὴν εὐλογίαν.

κγ'. Περὶ τοῦ περνισμοῦ Ἰακώβ διὰ τὴν εὐλογίαν.

κδ'. Πρώτη εὐλογία Ἰακώβ ἀπὸ τοῦ Ἡσαῦ.

κε'. Περὶ τῶν ἐδεσμάτων ὧν ἐποίησεν Ἡσαῦ.

κς'. Περὶ τῆς ὀργῆς Ἡσαῦ τῆς πρὸς Ἰακώβ.

κζ'. Δευτέρα εὐλογία τοῦ Ἰακώβ.

κη'. Περὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡσαῦ.

κθ'. Περὶ τῆς καταβάσεως Ἡσαῦ [sic, lege Ἰακώβ] τῆς εἰς Χαρράν.

λ'. Πρῶτος χρηματισμὸς πρὸς Ἰακώβ ἐν ὕπνῳ ἀπὸ τῆς κλίμακος.

λα'. Περὶ ἧς ἠθέλητο εὐχῆς Ἰακώβ, ἐν ᾧ ἐκοιμήθη τόπῳ.

λβ'. Τὰ κατὰ Ἰακώβ πορευθέντα πρὸς Λάβαν, καὶ περὶ τοῦ ἀποκυλισθέντος λίθου.

λγ'. Τὰ κατὰ Λάβαν, καὶ Ῥαχὴλ, καὶ Λείαν, καὶ Ἰακώβ.

λδ'. Περὶ Λείας συλλαβοῦσης τὸν Ῥουβίμ (sic).

λε'. Περὶ Λείας, καὶ Ζελφᾶς, καὶ τοῦ Ἰακώβ.

λς'. Περὶ τῶν μανδραγορῶν ὧν εὔρε Ῥουβίμ.

λζ'. Περὶ τῆς Ῥαχὴλ τεκούσης τὸν Ἰωσήφ.

λη'. Περὶ τοῦ Ἰακώβ θελήσαντος ἐπανελθεῖν.

λθ'. Δεύτερος χρηματισμὸς πρὸς Ἰακώβ, περὶ τῆς ἐπανελούσεως αὐτοῦ.

ρ'. Περὶ ὧν εἶπεν Ἰακώβ τῇ Ῥαχὴλ, καὶ Λείᾳ, καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐφθάνοντος αὐτῶν.

ρα'. Περὶ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἰακώβ περὶ ὧν ἐκλεψεν εἰδώλων Ῥαχὴλ τοῦ πατρὸς αὐτῆς.

65. Septima revelatio, de tentatione circa Isaac.

66. De his quos genuit Melcha Nachor.

67. De morte Saræ.

68. De monumento quod possedit Abraham a filiis Chet.

69. De missione famuli Abraham in Mesopotamiam.

70. Quæ ad famulum et Rebecam attinent juxta puteum.

71. Quæ ad famulum attinent ingredientem in domum Laban, et ad ejus regressum.

72. De Abraham et Cetura.

73. De Isaac et Rebecca pariente Esau et Jacob

74. De primogenitis Esau.

75. Prima revelatio ad Isaac in apparitione in Geraris.

76. Quæ ad Isaac attinent, et Rebecam, et Abimelech.

77. De hordeo quod seminavit Isaac in Geraris.

78. De Philistiim invidentibus Isaac; et de puteis quos fodit.

79. Secunda revelatio ad Isaac, de puteo.

80. Fœdus Abimelech cum Isaac de puteo jurenti.

81. De uxoribus Esau quæ offenderant Isaac et Rebecam.

82. De venatione Esau propter benedictionem.

83. De fraude Jacob propter benedictionem.

84. Prima benedictio Jacob pro Esau.

85. De pulmentis quæ fecit Esau.

86. De ira Esau contra Jacob.

87. Secunda benedictio Jacob.

88. De uxore Esau.

89. De descensu Esau (sic; lege Jacob) in Charan.

90. Prima revelatio ad Jacob in somno per scalam.

91. De oratione quam oravit Jacob, in quo dormivit loco.

92. Quæ ad Jacob attinent iter facientem ad Laban, et de revoluta lapide.

93. Quæ ad Laban attinent, et Rachel, et Liam, et Jacob.

94. De Lia concipiente Ruben.

95. De Lia, et Zelpha, et Jacob.

96. De mandragoris quas invenit Ruben.

97. De Rachel pariente Joseph.

98. De Jacob volente regressi.

99. Secunda revelatio ad Jacob, de filiis rediit.

100. De his quæ dixit Jacob Rachel, et Lia, et de Deo qui illi apparuit.

101. De regressu Jacob; de idolis quæ furata est Rachel a patre suo.]

103. De revelatione ad Laban de Jacob et de A
idolis

105. Fœdus Jacob et Laban.

104. De columna et tumultu testimonii.

105. De angelis qui obviam sunt Jacob.

106. De Esaü veniente obviam Jacob.

107. De luctante cum Jacob.

108. De occurrentia Esaü et Jacob.

109. Quæ ad Dinam attinent filiam Jacob et Liæ.

110. Tertia revelatio ad Jacob in Sichem de Be-
thel, et Deo qui illi apparuit, quando fodit cœcos
alienos sub terebintho.

111. Quarta revelatio in apparitione ad Jacob.

112. Deest.

113. Quæ ad Ruben et Balam spectant.

114. De genealogia Jacob et morte Isaac.

115. De genealogia Esaü, quando abiit e terra
Chanaan ante faciem Jacob.

116. De his qui regnaverunt in Edom.

117. Quæ ad Joseph et fratres ejus attinent.

118. De somniis Joseph.

119. De Joseph emissio ad fratres suos.

120. Quæ ad Judam et uxorem ejus Savam atti-
nent.

121. Quæ ad Thamar spectant et filios Juda.

122. Quæ ad Phares et Zaram attinent.

123. Quæ ad Joseph attinent venditum in Ægy-
ptum.

124. De Joseph et Ægyptia.

125. De pincerna et pistore.

126. De natalitiis, et somniis quæ vidit Pharo;
et de his quæ recordatus est pincerna.

127. Quæ ad Pharaonem spectant et Joseph circa
somnia Pharaonis.

28. De spicis septem annorum abundantie.

129. De Manasse, et Ephraim, qui nati sunt
Joseph ante inopiam.

130. De incipientibus septem annis inopie.

131. Quæ ad fratres Joseph attinent descendentes
in Ægyptum.

132. De regressu fratrum Joseph propter Benja-
min.

133. Quæ ad fratres Joseph spectant descenden-
tes in Ægyptum cum Benjamin.

134. Quæ ad scyphum argenteum spectant, et
quomodo Joseph se dat agnoscendum.

135. De reditu fratrum Joseph ad illorum pa-
trem.

136. De descensu Jacob in Ægyptum; in quo
quinta revelatio facta est ad eum in visione noctis
ad puteum Juramenti.

ρβ'. Περὶ τοῦ χρηματισμοῦ τοῦ πρὸς Λάβαν πρὸς
τοῦ Ἰακώβ, καὶ περὶ τῶν εἰδώλων.

ργ'. Διαθήκη τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Λάβαν.

ρδ'. Περὶ τῆς στήλης, καὶ τοῦ βουνου τοῦ μάρτυρος.

ρε'. Περὶ τῆς συναντήσεως τῶν ἀγγέλων τῆς πρὸς
Ἰακώβ.

ρς'. Περὶ τοῦ Ἡσαῦ ἐρχομένου εἰς συνάντησιν τῶν
Ἰακώβ.

ρζ'. Περὶ τοῦ παλαίσσαντος μετὰ Ἰακώβ.

ση'. Περὶ τῆς συναντήσεως Ἡσαῦ καὶ Ἰακώβ.

ρθ'. Τὰ κατὰ τὴν Δείνα τὴν θυγατέρα Ἰακώβ, καὶ
Λείας.

ρι'. Τρίτος χρηματισμὸς πρὸς Ἰακώβ ἐν Σιχήμεϊ
περὶ τῆς Βαιθήλ, καὶ τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ θεοῦ, ὅτι
κατέκρυψε τοὺς ἀλλοτρίους θεοὺς ὑπὸ τὴν τερεβινθον.

ρβ'. Τέταρτος χρηματισμὸς ἐν ὀπτασίᾳ πρὸς
Ἰακώβ.

ργ'. Δείπν.

ριγ'. Τὰ κατὰ Ῥουβὶμ καὶ τὴν Βίλλαν.

ριδ'. Περὶ τῆς γενεαλογίας Ἰακώβ, καὶ τῆς τέλει
τῆς Ἰσαάκ.

ριε'. Περὶ τῆς γενεαλογίας Ἡσαῦ, ὡς ἐπορεύθη
ἐκ γῆς Χαναάν ἀπὸ προσώπου Ἰακώβ.

ρις'. Περὶ τῶν βασιλευσάντων ἐν Ἐδὼμ.

ριζ'. Τὰ κατὰ Ἰωσήφ, καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ.

ριη'. Περὶ τῶν ἐνυπνίων Ἰωσήφ.

ριθ'. Περὶ τοῦ Ἰωσήφ ἀποστελλομένου πρὸς τοὺς
ἀδελφούς αὐτοῦ.

ρκ'. Τὰ κατὰ τὸν Ἰούδαν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ
Σαῦν.

ρκα'. Τὰ κατὰ τὴν Θάμαρ, καὶ τοὺς υἱούς Ἰούδα.

ρκβ'. Τὰ κατὰ τὸν Φαρά, καὶ τὸν Ζαρά.

ρκγ'. Τὰ κατὰ τὸν Ἰωσήφ πρὸς τὴν εἰς Ἀίγυπτον.

ρκδ'. Περὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Αἰγυπτίας.

ρκε'. Περὶ τοῦ ἀρχαιονοχθοῦ, καὶ τοῦ σιτοποιοῦ.

ρκς'. Περὶ τῶν γενεθλίων, καὶ τῶν ἐνυπνίων ὧν
εἶδε Φαραὼ· καὶ περὶ ὧν ἔλαθεν αὐτοῦ ὁ ἀρχαιο-
νόμος.

ρκζ'. Τὰ κατὰ Φαραὼ, καὶ τὸν Ἰωσήφ διὰ τὰ
ἐνύπνια τὰ Φαραὼ.

ρκη'. Περὶ τῶν δραγμάτων τῶν ζ' ἐτῶν τῆς ἐν-
θηνίας.

ρκθ'. Περὶ Μανασσὴ καὶ Ἐφραὶμ, οἱ ἐγένοντο τῷ
Ἰωσήφ πρὸς τοῦ λιμοῦ.

ρλ'. Περὶ τῶν ἀρξαμένων ζ' ἐτῶν τοῦ λιμοῦ.

ρλα'. Τὰ κατὰ τοὺς ἀδελφούς Ἰωσήφ καταβάντας
εἰς Αἴγυπτον.

ρלב'. Περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν ἀδελφῶν Ἰωσήφ εἰς
τὸν Βενιαμίν.

ρλγ'. Τὰ κατὰ τοὺς ἀδελφούς Ἰωσήφ καταβάντας
εἰς Αἴγυπτον μετὰ τοῦ Βενιαμίν.

ρλδ'. Τὰ κατὰ τὸ κόμδον τὸ ἀργυροῦν, καὶ τὸν
ἀναγνωρισμὸν τοῦ Ἰωσήφ.

ρλε'. Περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ
τῆς διὰ τὸν πατέρα αὐτῶν.

ρλς'. Περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταβάσεως τοῦ Ἰα-
κώβ ἐν ᾗ πέμπτος χρηματισμὸς ἐγένετο πρὸς αὐτὸν
ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς ἐν τῷ φρέατι τοῦ Ὀρχοῦ.

ρλζ'. Γενεαλογία τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῶν εἰσελθόν- A
των εἰς Αἴγυπτον ἕκτα Ἰακώβ τῷ πατρὶ αὐτῶν.

ρλη'. Περὶ τῆς συναντήσεως Ἰωσήφ πρὸς τὸν πα-
τέρα αὐτοῦ.

ρλθ'. Περὶ τοῦ Ἰακώβ, ὅτε ἔστη ἐναντίον Φαραώ.

ρμ'. Περὶ τῶν ἄρτων τῶν ἀντὶ τῶν κτηνῶν τῶν
Αἰγυπτίων.

ρμα'. Περὶ τῆς κτήσεως τῆς γῆς τῶν Αἰγυπτίων,
καὶ τῆς ἀποπαμπτώσεως τῶν γεννημάτων.

ρμβ'. Περὶ ὧν ἔζησε εἰς τῶν Ἰακώβ ἐν Αἰγύπτῳ,
καὶ περὶ ὧν εἶπε τῷ Ἰωσήφ, ἵνα μὴ θάψῃ αὐτὸν ἐν
αὐτῇ.

ρμγ'. Περὶ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τοῦ Μα-
νασσή.

ρμδ'. Περὶ τῆς εὐλογίας τῶν δύο υἱῶν Ἰωσήφ.

ρμε'. Περὶ τῆς εὐλογίας τῶν εἰς πατριαρχῶν.

ρμς'. Περὶ τῆς τελευταίας Ἰακώβ.

ρμζ'. Περὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἐνταφιασμοῦ τοῦ
Ἰακώβ.

ρμη'. Περὶ τῶν ἐκγόνων τοῦ Ἰωσήφ, καὶ περὶ τῶν
ὁσίων αὐτοῦ καὶ τῆς τελευταίας.

137. Genealogia filiorum Israel intrantium in
Ægyptum una cum Jacob patre suo.

138. De occurrentia Joseph cum patre suo.

139. De Jacob, quando stetit coram Pharaone.

140. De panibus pro pecudibus Ægyptiorum.

141. De possessione terræ Ægyptiorum, et de
solutione quintæ partis frugum.

142. De annis quibus vixit Jacob in Ægypto,
et de his quæ dixit Joseph, ne sepeliret eum in illa
terra.

143. De benedictione Ephraim et Manasse.

144. De benedictione duorum filiorum Joseph.

B 145. De benedictione duodecim patriarcharum.

146. De morte Jacob.

147. De sepultura Jacob in Ægypto.

148. De posteritate Joseph, et de ossibus ejus et
morte.

Exodi capita sunt:

α'. Περὶ τῆς γεννήσεως Μωϋσέως.

β'. Πρώτη ὅπτασις πρὸς Μωϋσῆν ἐν τῷ βάτῳ.

γ'. Περὶ τῆς συναντήσεως Μωϋσέως, καὶ Ἀαρών.

δ'. α' λόγος Μωϋσέως καὶ Ἀαρών πρὸς Φαραώ.

ε'. Περὶ τῶν μαστιγωθέντων γραμματέων.

ς'. Περὶ τῆς ῥάβδου τῆς στραφείσης εἰς ὄφιν.

ζ'. Πρώτη πληγὴ, μεταβολὴ τοῦ ὕδατος εἰς αἷμα.

η'. Δευτέρα πληγὴ βατράχων.

θ'. Τρίτη πληγὴ τῶν σκνιπῶν.

ι'. Τετάρτη πληγὴ κυνομύης.

ια'. Πέμπτη πληγὴ, θάνατος κτηνῶν.

ιβ'. Ἑκτὴ πληγὴ, φλυκτίδες ἀναζέουσαι.

ιγ'. Ἑβδόμη πληγὴ τῆς χαλάζης.

ιδ'. Ὀγδόη πληγὴ, ἀκρίδες.

ιε'. Ἐνάτη πληγὴ, σκότος ψηλαφτόν.

— Δεκάτη πληγὴ, ἡ τῶν πρωτοτόκων.

ις'. Περὶ τοῦ Πάσχα νόμος.

ιζ'. Περὶ τῶν ἐπιταχθέντων πρωτοτόκων.

ιη'. Περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ.

ιβ'. Νόμος τοῦ Πάσχα.

κ'. Περὶ τῶν ἀζύμων.

κα'. Περὶ τῶν ἀγιαζομένων πρωτοτόκων.

κβ'. Περὶ τῶν ὁσίων Ἰωσήφ.

κγ'. Περὶ τοῦ γογγυσμοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ διὰ τὸ
ὕδωρ.

κδ'. Περὶ τοῦ μάννα καὶ τῆς ὀρυγομήτρας.

κε'. Περὶ τοῦ ἀγνοεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, τί ἐστὶ
μάννα.

κς'. Περὶ τοῦ καταλιπεῖν μάννα εἰς τὸ πρωτ.

κζ'. Περὶ Σαββάτου.

κη'. Περὶ τῆς χρυσῆς στάμνου (sic).

κθ'. Περὶ τῆς καταθέσεως πέτρας ἐν Χωρήβ.

λ'. Τὰ κατὰ Ἀμαλήχ ἐν Ῥαφιδίμ.

λα'. Περὶ Ἰοθόρ.

PATROL. GR. CVI.

1. De generatione Moysis.

2. Prima apparitio ad Moysen in rubo.

3. De occursu Moysis et Aaron.

4. Primus sermo Moysis et Aaron ad Pharaonem.

5. De flagellatis scribis.

6. De virga conversa in serpentem.

7. Prima plaga, conversio aquæ in sanguinem.

8. Secunda plaga ranarum.

9. Tertia plaga sciniphum.

10. Quarta plaga muscarum.

11. Quinta plaga, mors pecorum.

12. Sexta plaga, vesicæ turgentes.

13. Septima plaga grandinis.

14. Octava plaga, locustæ.

15. Nona plaga, tenebræ palpabiles.

— Decima plaga, primogenitorum. (Numero de-
stitutum est.)

16. De Pascha lex.

17. De mandatis circa primogenita.

18. De egressu filiorum Israel.

D 19. Lex Paschæ.

20. De azymis.

21. De sanctificatus primogenitis.

22. De ossibus Joseph.

23. De murmuratione filiorum Israel propter
aquam.

24. De manna et coturnice.

25. De ignorantia filiorum Israel, quid sit manna.

26. De reponendo manna in crastinum.

27. De Sabbato.

28. De aureo scypho.

29. De fonte petra in Choreb.

30. Quæ ad Amalec spectant in Raphidim.

31. De Jothor.

33

32. *Mouita Dei ad Moysem de filiis Israel.*
 33. *De servis ejusdem generis mandatum.*
 34. *De liberis in servitute traditis.*
 35. *Mandatum de magistratibus.*
 36. *Lex de Sabbato.*
 37. *Præscriptio accipiendi primitias ad constructionem tabernaculi.*
 38. *De arca testimonii facienda.*
 39. *De propitiatorio et cherubim.*
 40. *De mensa.*
 41. *De candelabro.*
 42. *De lucernis.*
 43. *De tabernaculo.*
 44. *De quinque atris.*
 45. *De tentorio.*
 46. *De tentorio.*
 47. *De veotibus.*
 48. *De velo.*
 49. *De funiculis.*
 50. *De altari.*
 51. *De craticula.*
 52. *De oleo luminarium.*
 53. *Deest.*
 54. *De sculptura duorum smaragdorum.*
 55. *De rationali.*
 56. *De tunica et malis punicis et tintinnabulis.*
 57. *De aurea lamina.*
 58. *De tiara et balteo.*
 59. *De consecratione Aaron et illorum ejus.*
 60. *De perfectione altaris.*
 61. *De altari.*
 62. *Deest.*
 63. *De lavatorio.*
 64. *De unguento.*
 65. *De compositione thymiamatis.*
 66. *De institutione Beseleel.*
 67. *De observatione Sabbatorum.*
 68. *De tabulis fœderis, et vituli formatione.*
 69. *De secunda dispositione tabularum.*
 70. *De primitiis in tabernaculum....*
 71. *De vestibus sacerdotum.*
 72. *De fabricatione.*
 73. *De fabricatione scutorum.*
 74. *De tunica.*
 75. *De confectione tintinnabulorum aureorum, et tunicarum, et mitræ, et femoralium, et cingulorum.*
 76. *De lamina.*
 77. *De tabernaculo.*
 78. *De velo.*
 79. *De illius confectione.*
 80. *De fabricatione propitiatorii et mensæ.*

- A λβ'. Διαλαλία τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωϋσῆν περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ.
 λγ'. Περὶ τῆς τῶν ὁμοφύλων δουλείας πρόσταγμα.
 λδ'. Περὶ τῶν ἐλευθέρων εἰς δουλείαν ἐκδομένων.
 λε'. Πρόσταγμα περὶ ἀρχῶν.
 λς'. Νόμος περὶ Σαββάτου.
 λζ'. Διατύπωσης τοῦ λαβεῖν ἀπαρχὰς εἰς τὴν τῆς σκηνῆς κατασκευὴν.
 λη'. Περὶ τοῦ κίθουτον ποιῆσαι τοῦ μαρτυρίου.
 λθ'. Περὶ τοῦ ἱλαστηρίου καὶ τῶν χειρῶν.
 μ'. Περὶ τῆς τραπέζης.
 μα'. Περὶ τῆς λυχνίας.
 μβ'. Περὶ τῶν λύχνων.
 μγ'. Περὶ τῆς σκηνῆς.
 μδ'. Περὶ τῶν πάντε ἀνδρῶν.
 B με'. Περὶ τοῦ κατακαλύμματος.
 μς'. Περὶ τοῦ κατακαλύμματος.
 μζ'. Περὶ τῶν μοχλῶν.
 μη'. Περὶ τοῦ καταπατάσματος.
 μθ'. Περὶ τοῦ ἐπιστάστρου.
 ν'. Περὶ τοῦ θυσιαστηρίου.
 να'. Περὶ τῆς ἐσχάρας.
 νβ'. Περὶ τοῦ ἐλαίου τῆς φωτίσεως.
 νγ'. *Λείπει.*
 νδ'. Περὶ τῆς γλυφῆς τῶν β' σμαράγδων.
 νε'. Περὶ τοῦ λογίου.
 νς'. Περὶ τοῦ ὑποδύτου καὶ τῶν βολων, καὶ τῶν κωδῶνων.
 C νζ'. Περὶ τοῦ χρυσοῦ πετάλου.
 νη'. Περὶ τῆς κιθάρης καὶ τῆς ζώνης.
 νθ'. Περὶ τῆς ἱερατείας Ἀαρὼν καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.
 ξ'. Περὶ τῆς τελειώσεως τοῦ θυσιαστηρίου.
 ξα'. Περὶ θυσιαστηρίου.
 ξβ'. *Λείπει.*
 ξγ'. Περὶ τοῦ λουτήρος.
 ξδ'. Περὶ τοῦ μύρου.
 ξε'. Περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ θυμιάματος.
 ξς'. Περὶ τῆς ἀναδείξεως Βεσελεήλ.
 ξζ'. Περὶ τῆς τῶν Σαββάτων παραφυλακῆς.
 ξη'. Περὶ τῶν πλακῶν διαθήκης, καὶ τῆς μοσχῶποιας.
 D ξθ'. Περὶ τῆς δευτέρας κατασκευῆς τῶν πλακῶν.
 ο'. Περὶ ἀρχῶν τῶν εἰς τὴν σκηνὴν ἐπ...
 οα'. Περὶ τῶν στολῶν τῶν ἱερῶν.
 οβ'. Περὶ τῆς κατασκευῆς.
 ογ'. Περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἀσπιδισκῶν.
 οδ'. Περὶ τοῦ ὑποδύτου.
 οε'. Περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν κωδῶνων τῶν χρῶσῶν, καὶ χιτῶνων, καὶ μίτρας, καὶ περισκελῶν, καὶ ζωνῶν.
 ος'. Περὶ τοῦ πετάλου.
 οζ'. Περὶ τῆς σκηνῆς.
 οη'. Περὶ τοῦ καταπατάσματος.
 οθ'. Περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς αὐτοῦ.
 κ'. Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἱλαστηρίου καὶ τῆς τραπέζης.

- πα'. Περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν σκευῶν τῆς τρα-
πέζης, καὶ τῆς λυχνίας.
πβ'. Περὶ Βεσαλεήλ.
πγ'. Δείπει.
πδ'. Περὶ τῆς στάσεως τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου.

81. De fabricatione vasorum mensae, et candelabri.
82. De Besaleel.
83. Deest.
84. De erectione tabernaculi testimonium.

Leviticus haec numerat capita :

- α'. Περὶ προβάτων καὶ ἀρνῶν.
β'. Περὶ πετεινῶν.
γ'. Περὶ σιμιδάλευς.
δ'. Περὶ πεμμάτων.
ε'. Περὶ ἀζύμων.
ς'. Περὶ θυσίας ἀπὸ ἐσχάρας.
ζ'. Περὶ θυσίας πρωτογεννημάτων.
η'. Περὶ θυσίας σωτηρίου.
θ'. Περὶ θυσιῶν.
ι'. Περὶ ἁμαρτίας ἱερέως καὶ τοῦ λαοῦ.
ια'. Περὶ θυσιῶν συναγωγῆς, ἐὰν ἁμάρτη.
ιβ'. Περὶ θυσιῶν ἁμαρτίας ἀρχόντος.
ιγ'. Περὶ ψυχῆς μιᾶς ἐὰν ἁμάρτη.
ιδ'. Περὶ ὀρκισμοῦ.
ιε'. Περὶ ὀρκου παραθήκης, καὶ τῶν λοιπῶν.
ισ'. Περὶ ὀρκου παραθήκης, καὶ τῶν λοιπῶν.
ις'. Νόμος περὶ ὀλοκαυτώσεως.
ιη'. Νόμος περὶ τῆς θυσίας τῶν ἱερέων.
ιθ'. Νόμος περὶ θυσίας ἁμαρτίας.
κ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐσθίειν στέαρ ἢ αἷμα.

κα'. Περὶ ἀφαιρέματος τῶν θυσιῶν.
κβ'. Περὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ χρίσματος.
κγ'. Περὶ τῆς χρίσεως Ἀαρὼν.
κδ'. Ἀαρὼν λούεται, χρίεται, ἐνδύεται ὑπὸ Μωϋ-
σῆως μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.
κε'. Ἀρχεται Κύριος τῷ Ἀαρὼν μόνῳ.
κς'. Περὶ κτηνῶν καθαρῶν, καὶ μὴ καθαρῶν.
κζ'. Περὶ καθαρισμοῦ τικτουςῶν.
κη'. Νόμος περὶ λέπρας.
κθ'. Περὶ τοῦ μὴ καθαριζομένου λεπροῦ.
λ'. Περὶ καθαρισμοῦ τοῦ λεπροῦ.
λα'. Περὶ λέπρας οἰκίας, καὶ καθαρισμοῦ.
λβ'. Περὶ ρύσεως γόνου.
λγ'. Περὶ τῆς ρέουσης αἵμα γυναικός.
λδ'. Περὶ τοῦ μὴ διαφέρειν ἐν τῷ ὄντι Κυρίου.

λε'. Δείπει.
λς'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν θύειν ἔξω τῆς σκηνῆς.

λζ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐσθίειν αἷμα.
λη'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐσθίειν θνησιμαίον.
λθ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀτάκτως ποιεῖσθαι τὰς
συνυγίας.
μ'. Ὅτι ἐν τῷ τηρεῖν τὰς ἐντολάς ἔγχοι γίνονται.
μα'. Περὶ τεθνηκότων ἐφ' οἷς μιαίνονται οἱ ἱερεῖς.
μβ'. Περὶ τῆς ἐκπορευούσης θυγατρὸς τοῦ ἱερέως.
μγ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν μῶμον ἔχειν τὸν ἱερέα.
μδ'. Δείπει.
με'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν μεμωμημένον προσφέρειν.
μς'. Περὶ τῶν προσφ..... (forte προσφερομένων
ζώων.)

1. De ovibus et agnis.
2. De volucris.
3. De simila.
4. De laganis.
5. De azymis.
6. De sacrificio per craticulam.
7. De sacrificio primogenitorum.
8. De sacrificio salutis.
B 9. De sacrificiis.
10. De peccato sacerdotis et populi.
11. De sacrificiis congregationis, si peccaverit.
12. De sacrificiis peccati principis.
13. De anima una, si peccaverit.
14. De juramento.
15. De juramento depositi et reliquis.
16. De juramento depositi et reliquis.
17. Lex de holocausto.
18. Lex de sacrificio sacerdotum.
19. Lex de sacrificio peccati.
20. De prohibitione comedendi adipem aut sau-
guinem.
21. De parte deposita sacrificiorum.
22. De pontificali unctione.
C 23. De unctione Aaron.
24. Aaron lavatur, ungitur, induitur a Moyse
cum filiis suis.
25. Primitias accipit Dominus ab Aaron solo.
26. De pecoribus mundis, et non mundis.
27. De purificatione patientium.
28. Lex de lepra.
29. De leproso non mundato.
30. De mundatione leprosi.
31. De lepra domus, et mundatione.
32. De fluxu seminis.
33. De muliere sanguinis fluxum patiente.
34. De prohibitione ingrediendi in domum Do-
mini.
D 35. Deest.
36. De prohibitione sacrificandi extra taberna-
culum.
37. De prohibitione comedendi sanguinem.
38. De prohibitione comedendi morticinum.
39. De prohibitione facienti consubia illicita.

40. Quod servando mandata sancti sunt.
41. De mortuis in quibus polluantur sacerdotes.
42. De filia sacerdotis meretricante.
43. Quod non debeat sacerdos habere maculam.
44. Deest.
45. Quod non debeat maculatus offerre.
46. De.... (forte oblati animalibus).

47. De Sabbatis.
48. De Pascha.
49. De azymis.
50. De primitiis.
51. De Pentecoste.
52. De memoriali tubarum.
53. De die expiationis.
54. De jejuniis.
55. De festo Tabernaculorum.
56. De oleo luminis.
57. De panibus propositionis.
58. De lapidatione maledicti.
59. De septennali sabbato terræ.
60. De jubileo anni redemptionis.
61. Benedictio facientibus legem, et malefictis non facientibus.
62. De æstimatione per votum.

Numerorum sequens est divisio :

1. De Levitarum selectione.
2. De his qui arcentur a castris.
3. De confessione publica.
4. De aqua exprobrationis.
5. De sanctificatione per votum.
6. De benedictione qua benedixerint sacerdotes.
7. De oblatione principum.
8. De candelabro et lucernis.
9. De sanctificatione Levitarum.
10. De tempore ministerii Levitarum.
11. Lex de Pascha.
12. De tubis significationis.
13. De cognato Moysis.
14. De incendio.
15. De cupientibus escas Ægypti.
16. De sepulcris concupiscentiæ.
17. De murmurations Mariæ et Aaron.
18. De explorantibus terram.
19. De murmurantibus.
20. De his quæ dixit Moyses populo, et persuasi sunt.
21. De sacrificiis.
22. De peccante involuntario.
23. De colligente ligna in die Sabbati.
24. De fimbriis.
25. De Core, Dathan et Abiron.
26. De consecratis Domino.
27. De deprecatione Aaron in plaga.
28. De germinante virga Aaron.
29. De primitiis datis sacerdoti.
30. De decima quam decimabant sacerdotes.
31. De.... (forte ritu) vaccæ.
32. Lex de aspersione.
33. De morte Mariæ.
34. De aqua contradictionis.
35. De nuntiis quos misit Moyses ad regem Edom.
36. De morte Aaron.!

- A** αζ'. Περὶ τῶν Σαββάτων.
 μη'. Περὶ τοῦ Πάσχα.
 μθ'. Περὶ ἀζύμων.
 ν'. Περὶ ἀρχόντων.
 να'. Περὶ Πεντηκοστῆς.
 νβ'. Περὶ μνημοσύνου σαλπίγγων.
 νγ'. Περὶ ἡμέρας ἐξιλασμοῦ.
 νδ'. Περὶ νηστείας.
 νε'. Περὶ ἐορτῆς Σκηνῶν.
 νς'. Περὶ τοῦ ἐλαίου τοῦ φωτός.
 νζ'. Περὶ ἄρτων τῆς προθέσεως.
 νη'. Περὶ λιθοβολίας τοῦ κατηρα[σα]μένου.
 νθ'. Περὶ ἐβδοματικῶν τοῦ σαββατισμοῦ τῆς γῆς.
 ξ'. Περὶ ἰωδηλαίου τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀφέσεως.
 ξα'. Εὐλογία τοῖς ποιούσι τὸν νόμον, καὶ κατὰ
 τὸς μὴ ποιῶσι.
 ξβ'. Περὶ τῶν κατ' εὐχὴν συντιμωμένων.
 α'. Περὶ τῆς τῶν Λευιτῶν ἐκλογῆς.
 β'. Περὶ τῶν ἀφορισθέντων ἐκ τῆς παρεμβολῆς.
 γ'. Περὶ τῆς ἐξαγορεύσεως.
 δ'. Περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐλαγμοῦ.
 ε'. Περὶ τοῦ κατ' εὐχὴν ἀγνιζομένου.
 ς'. Περὶ τῆς εὐλογίας ἧς εὐλόγησαν οἱ ἱερεῖς.
 ζ'. Περὶ τῆς τῶν ἀρχόντων προσφορᾶς.
 η'. Περὶ τῆς λυχνίας καὶ τῶν λύχνων.
 θ'. Περὶ τοῦ ἀγνισμοῦ τῶν Λευιτῶν.
 ι'. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς λειτουργίας τῶν Λευιτῶν.
 ια'. Περὶ τοῦ Πάσχα νόμος.
 ιβ'. Περὶ τῶν σαλπίγγων τῆς σημασίας.
 ιγ'. Περὶ τοῦ γαμβροῦ Μωϋσέως.
 ιδ'. Περὶ ἐμπυρισμοῦ.
 ιε'. Περὶ τῶν ἐπιθυμησάντων τὰ ἐν Αἰγύπτῳ βρώματα.
 ις'. Περὶ τῶν μνημάτων τῆς ἐπιθυμίας.
 ιζ'. Περὶ τοῦ γογγυσμοῦ Μαρίας καὶ Ἀαρών.
 ιη'. Περὶ τῶν κατασκευασμένων τὴν γῆν.
 ιθ'. Περὶ τῶν γογγυσμῶν ὧν τὰ κῶλα ἔπεσε.
 κ'. Περὶ ὧν ἐλάλησε Μωϋσῆς τῷ λαῷ, καὶ ἐπα-
 νήσαν.
 κα'. Περὶ θυσιῶν.
 κβ'. Περὶ τοῦ ἁμαρτάνοντος ἀκουσίως.
 κγ'. Περὶ τοῦ συλλέγοντος ξύλα τῇ ἡμέρᾳ τοῦ
 Σαββάτου.
 κδ'. Περὶ τῶν κρασπέδων.
 κε'. Περὶ Κορέ, καὶ Δαθάν, καὶ Ἀβειρών.
 κς'. Περὶ τῶν ἀγισθέντων Κυρίῳ.
 κζ'. Περὶ τοῦ ἐξιλασμοῦ Ἀαρών ἐν τῇ θραύσει.
 κη'. Περὶ τῆς βλαστησάσης ῥάβδου τοῦ Ἀαρών.
 κθ'. Περὶ τῶν διδομένων ἀπαρχῶν τῷ ἱερεῖ.
 λ'. Περὶ τῆς δεκάτης ἧς δεκατ..... οἱ ἱερεῖς.
 λα'. Περὶ τῆς..... (forte διαστολῆς) τῆς θαμάλσεως.
 λβ'. Περὶ βαντισμοῦ νόμος.
 λγ'. Περὶ τῆς τελευτῆς Μαρίας.
 λδ'. Περὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.
 λε'. Περὶ ὧν ἀπέστειλε Μωϋσῆς ἀγγέλων πρὸς
 βασιλεῖα Ἐδῶμ.
 λς'. Περὶ τῆς τελευτῆς Ἀαρών.

- λζ'. Περὶ τῆς καταστάσεως Ἑλεάζαρ.
 λη'. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν ὄφρων.
 λθ'. Τὰ περὶ Ὠγ βασιλέα Βασάν.
 μ'. Περὶ Βαλάκ βασιλέως Μωάβ.
 μα'. Τὰ περὶ Βαλαάμ τὸν μάντιν.
 μβ'. Περὶ τῶν πορνευσάντων Μωάβ, καὶ τελεσθέν-
 των τῷ Βεαλφεγώρ.
 μγ'. Τὰ περὶ Φινεὺς καὶ Μαδιανίτιν.
 μδ'. Περὶ τῶν θυγατέρων Σαλπαάδ.
 με'. Περὶ τῆς καταστάσεως Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.
 μς'. Περὶ θυσιῶν ἐνδελεχείας.
 μζ'. Περὶ θυσιῶν κατὰ Σάββατον.
 μη'. Περὶ κατὰ νομηνίαν θυσιῶν.
 μθ'. Περὶ θυσιῶν τοῦ Πάσχα.
 ν'. Περὶ θυσιῶν τῆς ἐβδομάδος.
 να'. Περὶ θυσιῶν ἑορτῆς σημασίας.
 νβ'. Περὶ ὁρισμοῦ εὐχῆς.
 νγ'. Περὶ τοῦ πολέμου τῶν Μαδιανιτῶν.
 νδ'. Περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν σκύλων Μαδιάμ.
 νε'. Περὶ τῆς κληρονομίας τῶν δύο φυλῶν καὶ
 ἡμισυ.
 νς'. Περὶ τῶν ὑπάρξεων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ.
 νζ'. Περὶ τῶν ὀφειλόντων ἐξολοθρευθῆναι.
 νη'. Περὶ τῆς διαμετρήσεως τῆς γῆς.
 νθ'. Περὶ τῶν κληρονομούντων τὴν γῆν.
 ξ'. Περὶ τῆς μερίδος τῶν Λευιτῶν.
 ξα'. Περὶ τῶν φυγαδευτηρίων.

In Deuteronomio hæc recensentur capita:

- α'. Περὶ Σηὸν βασιλέως Ἑσεβόν.
 β'. Περὶ Ὠγ βασιλέως Βασάν.
 γ'. Περὶ τῶν πόλεων τῶν φυγαδευτηρίων.
 δ'. Ἐπανάληψις τῆς Δεκαλόγου.
 ε'. Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν γλυπτὸν, μήτε παντὸς
 ὁμοιωμα.
 ς'. Περὶ δικαιωμάτων καὶ κριμάτων.
 ζ'. Περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου φόδου καὶ ἀγάπης.
 η'. Περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου προσταγματος καὶ τῶν
 κρίσεων.
 θ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐν παντὶ πόσιν θύειν.
 ι'. Περὶ τοῦ μὴ ἐγκαταλείπειν τὸν Λευίτην.
 ια'. Περὶ τοῦ μὴ ἐσθίειν αἷμα.
 ιβ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπακολουθεῖν τοῖς ἔθνεσι.
 ιγ'. Περὶ τοῦ ἐνυπνιαζομένου προφήτου.
 ιδ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν φεῖσθαι τοῦ ἀποστάτου.
 ιε'. Περὶ τῶν παρανόμων ἀνδρῶν.
 ις'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν φιλία κρῖμα ποιεῖν.
 ιζ'. Νόμος περὶ βρωμάτων.
 ιη'. Περὶ δεκατῶσεως.
 ιθ'. Περὶ ἀφέσεως.
 κ'. Περὶ ἐνδοῦς ἀδελφῶν.
 κα'. Περὶ τῶν προσφερομένων πρωτοτόκων.
 κβ'. Περὶ τῶν ἑορτῶν τῶν νέων.
 κγ'. Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἐβδομάδων.
 κδ'. Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν σκηπῶν.
 κε'. Δείπαι.
 κς'. Περὶ τῶν μαρτυρούντων.
 κζ'. Περὶ τοῦ καθισταμένου κριτοῦ.
 κη'. Περὶ τοῦ καθισταμένου ἄρχοντος.

- A 37. De constitutione Eleazari.
 38. De immissione serpentium.
 39. Quæ ad Og regem Basan spectant.
 40. De Balac rege Moab.
 41. Quæ ad Balaam ariolum spectant.
 42. De fornicantibus Moab, et initiatis Beelphe-
 gor.
 43. Quæ ad Phinees et Madianitidem spectant.
 44. De filiabus Salphaad.
 45. De constitutione Josue filii Nave.
 46. De sacrificiis perpetuis.
 47. De sacrificiis in Sabbato.
 48. De sacrificiis in neomenia.
 49. De sacrificiis Paschæ.
 50. De sacrificiis hebdomadæ.
 B 51. De sacrificiis festi Tubarum.
 52. De definitione voti.
 53. De bello Madianitarum.
 54. De definitione spoliis Madian.
 55. De possessione duarum tribuum, et medietatibus.
 56. De mansionibus filiorum Israel.
 57. De debentibus exterminari.
 58. De mensuratione terræ.
 59. De possidentibus terram.
 60. De parte Levitarum.
 61. De refugiis.

- C 1. De Schon rege Hesebon.
 2. De Og rege Basan.
 3. De urbibus refugii.
 4. Susceptio decalogi.
 5. De prohibitione faciendi sculptile, et omnem
 similitudinem.
 6. De iudiciis et judiciis.
 7. De obligatione timoris et dilectionis.
 8. De obligatione præcepti et iudiciorum.
 9. De prohibitione sacrificandi in omni loco.
 10. De prohibitione derelinquendi Levitam.
 11. De prohibitione comedendi sanguinem.
 12. De prohibitione imitandi gentes.
 13. De propheta somnium vidente.
 D 14. De prohibitione parcendi apostatæ.
 15. De viris transgressoribus legis.
 16. De prohibitionem faciendi calvitium.
 17. Lex de escis.
 18. De separatione decimæ.
 19. De remissione.
 20. De fratre egeno.
 21. De oblati primogenitis.
 22. De festis novarum frugum.
 23. De festo hebdomadarum.
 24. De festo Tabernaculorum.
 25. Deest.
 26. De testibus.
 27. De constituto iudice.
 28. De constituto principio.

29. De portione Levitarum.
 30. De prohibitione lustrandi, et reliqua.
 31. De surgente propheta.
 32. De refugis.
 33. De homicida præceptum.
 34. De prohibitione transferendi terminos patrum.
 35. De falso teste.
 36. De exeuntibus ad bellum.
 37. De mutilata vitula.
 38. De inventa captiva.
 39. De duabus uxoribus.
 40. *Deest.*
 41. De pendente in ligno.
 42. De pecore errante aut cadente.
 43. De prohibitione ornandi se disparato modo. B
 44. De objiciente uxori dictos sermones
 45. *Deest.*
 46. *Deest.*
 47. De humiliata in agro.
 48. De prohibitione conjungendi se noveræ.
 49. De non intrantibus in domum Domini.
 50. De non intrante ad messem.
 51. De dato libro repulsi.
 52. De exeunte ad bellum.
 53. De furante animam.
 54. De prohibitione auferendi pignora.
 55. De prohibitione occidendi patrem pro filiis. C
 56. De prohibitione rursus colligendi uvas.
 57. De flagellato impio.
 58. De amputatione manus.
 59. De mensuris et ponderibus.
 60. De destructione Amalec.
 61. De oblati in cartallo.
 62. De secunda declinatione.
 63. De benedictionibus et maledictionibus.
 64. De fœdere in Moab.
 65. Præceptum Moysis ad Aaron (sic, lege Josue.)
 66. Præceptum Moysis ad Levitas.
 67. De cantico.
 68. De morte Moysis.
 69. De benedictione tribuum.
- A
 κθ'. Περὶ τῆς μερίδος τῶν Λευιτῶν.
 λ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν καθαίρεσθαι, καὶ τὰ λοιπά.
 λα'. Περὶ τοῦ ἀνισταμένου προφήτου.
 λβ'. Περὶ τῶν φυγαδευτηρίων.
 λγ'. Περὶ τοῦ φονευτοῦ πρόσταγμα.
 λδ'. Περὶ τοῦ μὴ μετακινεῖν ὄρια πατέρων.
 λε'. Περὶ τοῦ ψευδομαρτυροῦντος.
 λς'. Περὶ τῶν ἐξερχομένων εἰς πόλεμον.
 λζ'. Περὶ τῆς νευροκοπούμενης θαμέλειος.
 λη'. Περὶ τῆς αἰχμαλωτίδος ἐξευρημένης.
 λθ'. Περὶ τῶν δύο γυναικῶν...
 μ'. *Λείπει.*
 μα'. Περὶ τοῦ κρεμνομένου ἐπὶ ξύλου.
 μβ'. Περὶ τοῦ πλανωμένου, ἢ πίκτοντος κτήνους.
 μγ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν κοσμεῖσθαι ἀναικίας.
 μδ'. Περὶ τοῦ προφασιστικῶς λόγους προσφερομένου γυναικί.
 με'. *Λείπει.*
 μς'. *Λείπει.*
 μζ'. Περὶ τῆς ἐν πεδίῳ ταπεινουμένης.
 μη'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπιμίγνυσθαι μητρὶ (sic).
 μθ'. Περὶ τῶν μὴ εἰσερχομένων εἰς τὸν οἶκον Κυρίου.
 ν'. Περὶ τοῦ μὴ εἰσερχομένου εἰς τὸν ἀμπελόν.
 να'. Περὶ τοῦ δεδομένου βιβλίου ἀποστασίῳ.
 νβ'. Περὶ τοῦ ἐκβαίνοντος εἰς πόλεμον.
 νγ'. Περὶ τοῦ κλέπτοντος ψυχὴν.
 νδ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀρπάζειν ἐνέχυρα.
 νε'. Περὶ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν πατέρα ὑπὲρ τέκνων.
 νς'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπανατρυφῆν.
 νζ'. Περὶ τοῦ μαστιγομένου ἀσεβοῦς.
 νη'. Περὶ τῆς χειροκοπούμενης.
 νθ'. Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν.
 ξ'. Περὶ τῆς ἀναλείψεως τοῦ Ἀμαλήκ.
 ξα'. Περὶ τῶν ἐν τῷ Καρμὴλ προσφερομένων.
 ξβ'. Περὶ τοῦ δευτέρου ἐπιδικάτου.
 ξγ'. Περὶ τῶν εὐλογιῶν, καὶ τῶν καταρῶν.
 ξδ'. Περὶ τῆς ἐν Μωάβ διαθήκης.
 ξε'. Ἐντολὴ Μωυσέως πρὸς Ἀαρὼν (sic, ἔγε Ἰησοῦ).
 ξς'. Ἐντολὴ Μωυσέως πρὸς τοὺς Λευίτας.
 ξζ'. Περὶ τῆς φθῆς.
 ξη'. Περὶ τῆς τελευτῆς Μωυσέως.
 ξθ'. Περὶ τῆς εὐλογίας τῶν φυλῶν.

Præcedit librum Josue hæc notula : Ἰστέον, ὅτι ὁ Μωυσῆς τὴν πεντάβιβλον ἔγραψε· ταύτην δὲ Ἰησοῦ· Sciendum est Moysen scripsisse Pentateuchum; hunc autem Jesu.

Libri Josue capita sunt :

1. De emissis exploratoribus.
 2. Quæ ad Rahab spectant.
 3. *Deest.*
 4. De dictis ad Josue.
 5. De duodecim lapidibus ex Jordane.
 6. De lapidibus duodecim quos posuit Josue.
 7. De incremento Josue.
 8. De reditu aquarum Jordanis.
 9. De deficientibus regibus.
 10. De cultis lapideis.
- D
 α'. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων κατασκοπεῖν.
 β'. Τὰ κατὰ τὴν Παράδ.
 γ'. *Λείπει.*
 δ'. Περὶ τῶν λεχθέντων πρὸς Ἰησοῦν.
 ε'. Περὶ τῶν δώδεκα λίθων τῶν ἐκ τοῦ Ἰορδάνου.
 ς'. Περὶ ὧν ἔστησεν Ἰησοῦς ἱβ' λίθων.
 ζ'. Περὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἰησοῦ.
 η'. Περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰορδάνου.
 θ'. Περὶ τῶν κατατακέντων βασιλέων.
 ι'. Περὶ τῶν μαχαίρων τῶν πετρίων.

- ια'. Περὶ τοῦ πρώτου ἀχθέντος Πάσχα.
 ιβ'. Περὶ τοῦ ὀφθέντος τῷ Ἰησοῦ ἀρχιστρατήγου.
 ιγ'. Περὶ τῶν σαλπείγων τῶν ἱερέων.
 ιδ'. Περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱεριχῶ.
 ιε'. Περὶ τῆς κλοπῆς τοῦ Ἀχαρ.
 ις'. Περὶ τῶν παταθέντων δεξιῶν τὸν Ἀχαρ.
 ιζ'. Περὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ Ἀχαρ.
 ιη'. Περὶ οὗ ὅπως ἐδόμησε θυσιαστηρίου Ἰησοῦς.
 ιθ'. Περὶ τῆς Γραφῆς τοῦ δευτερονομίου.
 κ'. Περὶ τῆς πανουργίας τῶν Γαβαωνιτῶν.
 κα'. Περὶ Ἀδωνιβεζεκ βασιλέως Ἱερουσαλήμ.
 κβ'. Περὶ τῆς στάσεως ἡλίου καὶ σελήνης.
 κγ'. Περὶ τῆς φυγῆς τῶν εἰ βασιλέων.
 κδ'. Περὶ τῆς κληρονομίας Χάλεθ τοῦ Ἰεφονή.
 κα'. *Λέγει.*
 κς'. Περὶ τῶν πόλεων τῶν φυγαδευτηρίων.
 κζ'. Περὶ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.....
 κη'. Περὶ ὧν εἶπεν Ἰησοῦς πρὸς τὸν λαόν.

- A 11. De celebrato primum Paschate.
 12. De apparente Josue principe exercitus.
 13. De tubis sacerdotum.
 14. De eversione Jericho.
 15. De furto Achar.
 16. De percussis propter Achar.
 17. De destructione Achar.
 18. De altari quod exstruxit Josue.
 19. De exscriptione Deuteronomii.
 20. De fraude Gabaonitarum.
 21. De Adonibesec rege Jerusalem.
 22. De statione solis et lunæ.
 23. De fuga quinque regum.
 24. De possessione Caleb filii Jephonæ.
 25. *Deest.*
 B 26. De urbibus refugii.
 27. De trans Jordanem....
 28. De his quæ dixit Josue ad populum.

Judicum libri divisio sequens est :

- α'. *Λέγει.*
 β'. Περὶ τῶν υἱῶν Ἰοθόρ.
 γ'. Περὶ τοῦ λαλήσαντος ἀγγέλου τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ.
 δ'. Περὶ τῶν καταλειφθέντων..... παρῆσαι τὸν Ἰσραὴλ.

- ε'. Πρῶτος Γοθονιήλ κριτής.
 ς'. β' κριτής Ἀωδ, ὃ παρεδόθη Ἐγλὼν.
 ζ'. Τρίτος Σαμγάρ, ὃ παρεδόθησαν οἱ ἀλλόφυλοι.

- η'. Βαράκ, Δεδωῶρα, οἷς παρεδόθη Σισάρα.
 θ'. Ὡδὴ Δεδωῶρας καὶ Βαράκ.
 ι'. Περὶ τοῦ λαλήσαντος ἀγγέλου.
 ια'. Πέμπτος κριτής Γεδεὼν, ὃ παρεδόθη Μαδιάμ.

- ιβ'. Περὶ τοῦ πίκου καὶ τῆς δρόσου.
 ιγ'. Περὶ τῶν λαψάντων τῇ γλώσσει.
 ιδ'. Περὶ τοῦ ἐνυπνίου τῶν Μαδιάμ.
 ιε'. Περὶ Ὀρεβ, καὶ Ζεβ, καὶ Ζεβεὶ, καὶ Σαλμανά.
 ις'. Περὶ τῶν οὗ ἀρχόντων ἐν Σοκχὼθ.

- ιζ'. Περὶ οὗ ἐποίησεν Ἐφούδ Γεδεὼν.
 ιη'. Περὶ τῶν οὗ υἱῶν Γεδεὼν, καὶ Ἀβιμέλεχ.

- ιθ'. Περὶ τῶν ξύλων παραβολῆ.
 κ'. Ἐβδομος κριτής Θωλά, ὃ γένος Ἰαὶρ Γαλααδίτης. D

- κα'. Περὶ Ἰεφθά.
 κβ'. Περὶ τῆς θυγατέρος Ἰεφθά.
 κγ'. ε' Ἀβαισσάν · ια' Αἰώμ · ιβ' Ἀβδών.

- κδ'. Τὰ κατὰ Σαμψών.
 κε'. Περὶ τοῦ προβλήματος.
 κς'. Ἐμπυρισμὸς ἀγροῦ γενομένος ἀλλοφύλων παρὰ τοῦ Σαμψών.
 κζ'. Ἀναίρεσις ἀλλοφύλων χιλιῶν γενομένη παρὰ Σαμψών ὅπως σιαγόνας θύου.
 κη'. *Λέγει.*
 κθ'. Περὶ Μιχα, καὶ τοῦ ἀργυρίου, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

1. *Deest.*
 2. De filiis Jothor.
 3. De angelo locuto filiis Israel.
 4. De dimissis.... ad expiendum Israel.
 5. Primus judex Gothoniël.
 6. Secundus judex Aod, cui traditus est Eglon.
 7. Tertius judex Samgar, cui traditi sunt alienigenæ.
 8. Barach, Dehora, quibus traditus est Sisara.
 9. Canticum Deborah et Barach.
 10. De angelo locuto.
 11. Quintus judex Gedeon, cui traditus est Madiam.
 12. De vellere et røre.
 13. De lambentibus lingua.
 14. De somnio Madian.
 15. De Oreb, et Zeb, et Zeeb et Salmana.
 16. De septuaginta septem principibus in Socoth.
 17. De Ephod quod fecit Gedeon.
 18. De septuaginta filiis Gedeon, et de Abimelech.
 19. De lignis parabola.
 20. Septimus judex Thola, octavus Jair Galadites.
 21. De Jephthæ.
 22. De filia Jephthæ.
 23. Decimus Abesan, undecimus Ailem, duodecimus Abdon.
 24. Quæ ad Samson spectant.
 25. De problemate.
 26. Incendium agri alienigenarum factum a Samson.
 27. Destructio mille alienigenarum facta a Samson cum asini mazilla.
 28. *Deest.*
 29. De Micha, et argenteo, et ejus matre.

Λευιτών. Περὶ τοῦ γογγυσμοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Περὶ τῆς ἐπιθυμίας τῶν κρεῶν. Περὶ τῆς ὀρυγομήτρας. Περὶ Μαρίας καὶ Ἀαρὼν γογγυζόντων κατὰ Μωϋσῆ. Ὅτι Αὐστὴς ἤκουεν πρῶτην Ἰησοῦς ὁ Ναυή. Περὶ τοῦ εὐρεθέντος συλλέγοντος ξύλα. Περὶ τῶν κρασπέδων. Περὶ Δαθὰν καὶ Ἀθηράων. Περὶ ἀπτομένων νεκροῦ. Τελευτὴ Μαρίας. Περὶ τῆς πέτρας. Τελευτὴ Ἀαρὼν. Περὶ τοῦ χαλκοῦ ὄφως. Ἄσμα Ἰσραὴλ. Περὶ τοῦ μάντεως Βαλαάμ. Περὶ τῆς θοῦ τῆς λαλησάσης. Περὶ τοῦ ζήλου Φινεὺς. Παράταξις Ἰσραὴλ πρὸς Μαδιάμ καὶ ἐκλογὴ. Περὶ τῆς Ἀαρὼν τελευτῆς ἐν μιᾷ τοῦ Αὐγούστου.

ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ.

Τὰ θεμιτὰ κτήνη. Τὰ ἀθέμιτα. Περὶ ἰχθύων. Περὶ πετεινῶν. Διὰ τί ἄζυμα ὤριστα. Εὐλογία. Κατάρα. Ὡδὴ β' Μωϋσέως. Εὐλογία Μωϋσέως. Ἐπὶ Μωϋσέως ρ' καὶ κ'.

ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΥΗ.

Περὶ Ῥαὰβ τῆς πόρνης. Περὶ τῆς διαβάσεως τῆς κιβωτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. Περὶ τῶν πετρίνων μαχαιρῶν. Περὶ τοῦ ὁφθέντος τῷ Ἰησοῦ ἐν Ἰεριχώ ἀρχαγγέλου. Περὶ τῶν τειχῶν Ἰεριχώ, καὶ περὶ Ῥαὰβ τῆς πόρνης. Περὶ τοῦ νοσφισμοῦ Ἀχαρ. Περὶ τῆς Γαί. Περὶ τῆς πανουργίας τῶν Γαδαιονιτῶν. Περὶ τῶν πέντε βασιλέων τῶν Ἰεβουσαιῶν. Ὅτε ἔστη ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἐπὶ Ἰησοῦ. Περὶ Ἰαβὶν. Ὅτι τὸν Βαλαάμ ἀπέκτεινεν Ἰσραὴλ. Περὶ τοῦ βωμοῦ οὗ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Γὰδ, καὶ οἱ υἱοὶ Ρουβὶν.

ΚΡΙΤΑΙ.

Περὶ τοῦ κλαυθμῶνος. Περὶ δουλείας Ἰσραὴλ τῷ Χουσαρσαθὼν. Περὶ δουλείας Ἰσραὴλ τῷ Αἰγλῶν. Περὶ Ἀωδ. Περὶ Δεδώρας. Περὶ τοῦ πασσάλου, ἐν ᾧ παφόνευται Σισάρα. Ὡδὴ εὐχαριστήριος Δεδώρας καὶ Βαράχ. Περὶ Μαδιάμ. Περὶ Γεδεὼν. Περὶ τοῦ πόκου Γεδεὼν. Ὅτι καὶ Ἰεροβάαλ ἤκουσεν ὁ Γεδεὼν. Ὑραμα. Λύσις. Περὶ Ζεβεὶ καὶ Σαλμανά. Τελευτὴ Γεδεὼν. Περὶ Ἀδιμέλεχ. Παραβολή. Ὅπως παφόνευται γυνὴ κόμματα μύλου τὸν Ἀδιμέλεχ. Περὶ Θωλά. Περὶ Ἰαίρ. Περὶ Ἰεφθά. Περὶ Ἐσεβὼν. Περὶ Ἐδώμ. Περὶ Λαβδὼν. Περὶ Μανωὲ. Περὶ Σαμφῶν. Περὶ τοῦ λέοντος. Περὶ τῶν ἀλωπέκων, ἐν αἷς ἐνέπρησε τὰ ὀράγματα τῶν ἀλλοφύλων Σαμφῶν. Περὶ τῆς σιαγόνος ἐν ᾗ ἐπάταξεν ἄνδρας. Τελευτὴ Σαμφῶν. Περὶ Σεμέγαρ. Περὶ Μιχά.

C

ΡΟΥΘ.

(Nulla adnotantur capita.)

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Α'.

Προσευχὴ Ἀννης. Ὡδὴ Ἀννης. Περὶ τῶν υἱῶν Ἡλὶ. Περὶ τῆς νοθεσίας Ἡλὶ. Περὶ τῆς γενομένης πρὸς Σαμουὴλ φωνῆς. Περὶ τῆς κιβωτοῦ, καὶ τοῦ θανάτου τῶν β' υἱῶν Ἡλὶ. Περὶ τοῦ τέλους Ἡλὶ. Περὶ τῆς ἡττης τῶν ἀλλοφύλων. Περὶ τῶν υἱῶν Σαμουὴλ. Περὶ τοῦ Ἰσραὴλ αἰτούντων βασιλέα. Περὶ τῶν διεμαρτύρατο Σαμουὴλ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ζητοῦσι παρ' αὐτοῦ βασιλέα. Περὶ Σαοὺλ α' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ τῆς ἀρᾶς ἧς ἠράσατο Σαοὺλ τῷ λαῷ. Ὅτε

A murmuracione filiorum Israel. De concupiscentia carniū. De coturnice. De Maria et Aaron murmurantibus contra Moysen. Quod Ose vocabatur nuper Josue filius Nave. De invento homine colligente ligno. De simbrilis. De Dathan et Abiron. De tangentibus mortuum. Mors Mariæ. De petra. Mors Aaron. De serpente æneo. Canticum Israel. De ariolo Balaam. De asina locuta. De zelo Phinees, recensio Israel juxta Madian, et selectio. De morte Aaron prima die Augusti.

DEUTERONOMIUM.

Legalia pecora. Illegalia. De piscibus. De volucris. Cur azyma præscripta sunt. Benedictio. Maledictio. Canticum secundum Moysis. Benedictio Moysis. Anni Moysis centum et viginti.

JOSUE FILIUS NAVE.

De Raab meretrice. De transitu arcæ per fluvium Jordanem. De lapideis culttris. De apparente Josue archangelo in Jericho. De muris Jericho, et de Raab meretrice. De furto Achar. De Gai. De fraude Gabaonitarum. De quinque rexibus Jebusæorum. Quando stetit sol et luna jussu Josue. De Jabin. Quod Balaam occidit Israel. De altari, quod extruxerunt filii Gad et filii Ruben.

JUDICES.

De loco fletus. De servitute Israel sub Cusarsathon. De servitute Israel sub Æglon. De Aod. De Debora. De clavo quocum occisus est Sisara. Canticum gratiarum Deboræ et Barach. De Madian. De Gedeon. De vellere Gedeon. Quod Jerobaal etiam vocabatur Gedeon. Visio. Interpretatio. De Zeeh et Salmana. Mors Gedeon. De Abimelech. Parabola. Quomodo occidit mulier Abimelech fragmento molæ. De Thola. De Jair. De Jephthæ. De Ezebon. De Edom. De Labdon. De Manoe. De Samson. De leone. De vulpibus quibuscum cremavit Samson spicas alienigenarum. De maxilla quacum mactavit mille viros. Mors Samson. De Semgar. De Micha.

REGNORUM I.

Oratio Annæ. Canticum Annæ. De filiis Heli. De admonitione Heli. De facta voce ad Samuel. De arca, et morte duorum filiorum Heli. De fine Heli. De humiliatione alienigenarum. De filiis Samuel. De filiis Israel petentibus regem. De his quæ contestatus est Samuel filiis Israel ab eo regem petentibus. De Saul primo rege Israel. De maledictione qua se obstrinxit Saul coram populo. Quando recensuit Saul ad Amalec. De David filio Jesse. De Goliath alic-

nigena. De Nabal. De Abigail. De Saul et pythionissa. Α παρατάξατο Σαούλ πρὸς Ἀμάλεικ. Περὶ Δαβὶδ υἱοῦ De Amalecitis. De Saul et monte Gelboe. Ἰεσσαί. Περὶ Γολιάθ τοῦ ἄλλοφύλου. Περὶ Νίσαι. Περὶ Ἀδριατίας. Περὶ Σαούλ καὶ τῆς ἐγγαστριμύθου. Περὶ τῶν Ἀμاليκίων. Περὶ Σαούλ καὶ τοῦ δονος Γελβοῦ.

REGNORUM II.

Planctus David super Saul et Jonatham. Quæ ad Joab et Abner spectant. Planctus David super Abner. De occidentibus Ishoseth in lecto ejus. De arca Domini, et de Ozath. De Melchol. De verbo Domini ad Nathan. Oratio David. De Adrazar. De Miphibozeth. De Annon. Quæ ad Bersabee et Uriam spectant. De Nathan accusante David, et de minis Dei parabola. Quæ ad Amnon et Thamar spectant. Quæ ad Absalom et Amnon spectant. Quæ ad mulierem Thecuiidem spectant. De pulchritudine Absalom. De segete quam combussit Absalom. De David fugiente a facie Absalom. De Semei. Maledictio. De consiliis Achitophel ad Absalom. Consilium Chusi. Finis Achitophel. De bello Absalom, et morte ejus, et de columna quam sibi erexerat. Planctus David. De Semei secundo. De Miphiboseth. De decem concubinis. De Amasa. De muliere sapiente, et de Sabee. De fame. De petitione Gabonitarum. De Jesbi. Canticum David. Finis cantici. De David aquam cupiente. De fortitudine Banaia. De enumeratione filiorum Israel et Juda. Ex Israel 800, 000, ex Juda 500, 000. De his quæ dixit Gad David. Responsum David. De morte 70, 000 virorum. De Jerusalem. De altari quod extruxit David. Ἀπόκρισις Δαβὶδ. Περὶ τοῦ θανάτου τῶν ρ. Περὶ Δαβὶδ.

REGNORUM III.

De Adonia. Consilium Nathan ad Bersabee. De Salomone quarto rege Israel. Præcepta David ad Salomonem. De fine David. Anni regni David. De petitione quam petiit Adonias a Bersabee. De morte Adonias, et de Abiathar, et fuga Joab, et ejus morte. De ædificatione domus, quam ædificavit Domino Salomon. De Semei. De regina Saba. De prævaricatione Salomonis. De Achia Silonite. Anni regni Salomonis. De Roboam, quinto rege Israel. De regno Jeroboam famuli Salomonis, sexti regis Israel. De aureis vitulis. Quæ ad duos prophetas spectant. De puero Jeroboam. Anni regni Jeroboam. De Susac. De regno Asa. De Nabal octavo rege Israel. De Baasa nono rege Israel. De Ela decimo rege Israel. De Zambri, undecimo rege Israel. De Achab, duodecimo rege Israel. De Elia propheta. De vidua. De filio viduæ. De prophetis confusionis. De Jezabel. De Elisæo. De Nabutha et Achab. Quæ ad filium Ader et Achab spectant. De ferreis cornibus. De interitu Achab. Joram tredecimus rex Israel. τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας. Περὶ τῶν προφητῶν τῆς αἰσχύνης. Περὶ Ἰεζάβελ. Περὶ Ἐλισσαί. Περὶ Ναβουθαὶ καὶ Ἀχαάβ. Τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ Ἀδερ καὶ τοῦ Ἀχαάβ. Περὶ τῶν σιδηρῶν κεράτων. Περὶ τοῦ τέλους Ἀχαάβ. Ἰωρὰμ ιγ' βασιλεὺς Ἰσραὴλ.

REGNORUM IV.

De Joram quatuordecimo rege Israel. De assum-

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Β'.

Θρήνος Δαβὶδ ἐπὶ Σαούλ καὶ Ἰωνάθαν. Τὰ περὶ Ἰωάβ καὶ Ἀβενέρ. Θρήνος Δαβὶδ ἐπὶ Ἀβενέρ. Περὶ τῶν ἀποκτεινάντων Ἰεβοσὶ ἐπὶ κλίνης αὐτοῦ. Περὶ τῆς κιβωτοῦ Κυρίου, καὶ περὶ Ὀζαθ. Περὶ Μελχολ. Περὶ τοῦ ῥήματος Κυρίου τοῦ πρὸς Ναθάν. Προσευχὴ Δαβὶδ. Περὶ Ἀδραζάρ. Περὶ Μεμφιδοςθί. Περὶ Ἀνών. Τὰ περὶ Βερσαβεί καὶ Οὐρίαν. Περὶ Ναθάν ἐλέγχοντος τὸν Δαβὶδ, καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπειλῆς παραβολῆς. Τὰ περὶ Ἀμνών καὶ Θάμαρ. Τὰ περὶ Ἀδριατὶ καὶ Ἀμνών. Τὰ περὶ τῆς γυναικὸς τῆς Θεκυιδος. Περὶ τοῦ κάλλους Ἀδριατῆ. Περὶ τῆς μερίδος ἧς ἐνέπλησεν Ἀδριατῆ. Περὶ Δαβὶδ ἀποδιδράσκοντος ἀπὸ προσώπου Ἀδριατῆ. Περὶ Σεμεί. Ἀρά. Περὶ τῶν βουλῶν Ἀχιτόφελ τῷ Ἀδριατῆ. Συμβουλία Χουσί. Τέλος τοῦ Ἀχιτόφελ. Περὶ τοῦ πολέμου Ἀδριατῆ, καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς στήλης αὐτοῦ ἧς ἔστησεν. Θρήνος Δαβὶδ περὶ Σεμεί τὸ δεύτερον. Περὶ Μεμφιδοςθί. Περὶ τῶν ι' παλλακῶν. Περὶ Ἀμιαί. Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς σοφῆς, καὶ περὶ Σαβεί. Περὶ τοῦ λιμοῦ. Περὶ τοῦ αἰτήματος τῶν Γαδωνιτῶν. Περὶ Ἰεσβί. Ἡδὴ τοῦ Δαβὶδ. Τέλος τῆς φθῆς. Περὶ τῆς τοῦ ὕδατος τῷ Δαβὶδ ἐπιθυμίας. Περὶ τῆς ἀνδρείας Βαναία. Περὶ τῆς ἀριθμήσεως τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα. Ἰσραὴλ ιϛ'. Ἰούδα ρ'. Περὶ ὧν εἶπεν Γαὰρ τῷ Δαβὶδ. Ἰερουσαλήμ. Περὶ τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ψυχοδόμησε

C

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Γ'.

Περὶ Ἀδωνίου. Συμβουλία Ναθάν τῇ Βερσαβεί. Περὶ Σολομώντος δ' βασιλέως Ἰσραὴλ. Ἐντολὴ Δαβὶδ τῷ Σολομῶντι. Περὶ τοῦ τέλους Δαβὶδ. Ἐτὶ τῆς βασιλείας Δαβὶδ. Περὶ τοῦ αἰτήματος οὗ ἤτησεν Ἀδωνίας τῇ Βερσαβεί. Περὶ τοῦ θανάτου Ἀδωνίου, καὶ περὶ Ἀδιάρ, καὶ περὶ τῆς φυγῆς Ἰωάβ, καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ οἴκου, οὗ ψυχοδόμησε Κυρίῳ Σολομῶν. Περὶ Σημεί. Περὶ τῆς βασιλείας Σαβῆ. Περὶ τῆς παρανομίας Σολομῶντος. Περὶ Ἀχία τοῦ Σηλωνίτου. Ἐτὶ βασιλείας Σολομῶντος. Περὶ Ροβοάμ, ε' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ τῆς βασιλείας Ἰεροβοάμ δούλου Σολομῶντος, ς' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ τῆς χρυσῆς ἐκμάσεως. Τὰ περὶ τῶν β' προφητῶν. Περὶ τοῦ πειθῆς Ἰεροβοάμ. Ἐτὶ βασιλείας Ἰεροβοάμ. Περὶ Σουσακίμ. Περὶ τῆς βασιλείας Ἀσά. Περὶ Ναβὰτ ἡ βασιλείας Ἰσραὴλ. Περὶ Βασαθ δ' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ Ἡλὰ ε' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ Ζαμβρί, ιε' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ Ἀχαάβ, ιϛ' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου. Περὶ τῆς χήρας. Περὶ

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Δ'.

Περὶ Ἰωρὰμ ιδ' βασιλέως Ἰσραὴλ. Περὶ τῆς ἀνα-

λήψεως Ἡλιοῦ. Περὶ τῶν ἀλμυρῶν ὕδατων. Περὶ τῆς γυναικὸς, καὶ περὶ τῆς εὐλογίας τῶν σκευῶν τοῦ ἐλαίου. Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς Σουναμίτιδος. Περὶ τῆς τολύπης, καὶ περὶ τῶν προφητῶν. Περὶ τῶν ἀρτων καὶ τῶν καλαθῶν. Περὶ Νεσμάν τοῦ Σύρου. Τὰ περὶ Γιεζί. Περὶ τοῦ σιδηρίου. Περὶ τοῦ πολέμου τοῦ βασιλέως Συρίας, καὶ περὶ τῆς ἀσασίας. Περὶ τῆς λιμοῦ Σαμαρείας, καὶ περὶ τῶν γυναικῶν τῶν τὰ ὄρια νήπια βεβρωκυῶν, καὶ περὶ τῶν τισσάρων λεπρῶν. Περὶ τοῦ συμπατηθέντος καὶ ἀποθανόντος. Περὶ τῶν ἐπὶ τῶν τοῦ λιμοῦ, καὶ περὶ τῆς Σουναμίτιδος. Περὶ τοῦ υἱοῦ Ἀδερ. Περὶ Ἰωράμ. Περὶ τῆς βασιλείας Ἰηοῦ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ τοῦ τέλους Ἰεζάβελ. Περὶ τῆς σφαγῆς τῶν οὐλῶν Ἀχαάθ. Περὶ τῆς σφαγῆς πάντων τῶν θεραπόντων τοῦ Βάαλ. Περὶ Ἰωάς. Περὶ Ἰωάχαζ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Ἰωάς β', ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Ἐλισσαίη καὶ Ἰωάς. Σημεῖον περὶ τοῦ τέλους Ἐλισσαίη. Περὶ Ἰεροβοάμ υἱοῦ Ἰωάς, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Ἀζαρίου, υἱοῦ Ἰεροβοάμ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Σελλοῦμ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Μαναήμ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Φακεσίου, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Φακεῖ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Περὶ Ἰωθάμ. Περὶ Ἀχάζ. Περὶ Ὀσηῆ, ἡ βασιλεία Ἰσραήλ. Α' αἰχμαλωσία. Περὶ τῶν λεόντων. Ποιηταὶ πόλων. Περὶ Ἐζεχίου, ὅτι ἔως Ἐζεχίου ὑπῆρχεν ὁ χαλκοῦς ὄφις. Περὶ Σενναχηρίμ. Περὶ τῆς μαλακίας Ἐζεχίου βασιλέως Ἰούδα. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Μαρδοχαιῶν πρὸς Ἐζεχίαν. Περὶ Μανασσῆ. Περὶ Ἀμώς. Περὶ Ἰωσίας. Περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ νόμου, οὗ εἶρε Χαλκίας ἐν οἴκῳ Κυρίου. Περὶ Ἰωαχάζ. Περὶ Ἐλιακίμ τοῦ καὶ Ἰωακίμ. Περὶ Ναβουχοδονόσορ. Περὶ Ἰωακίμ υἱοῦ Ἐλιακίμ. Β' αἰχμαλωσία. Περὶ Σεδεκίου υἱοῦ, Ἰωακίμ. Γ' αἰχμαλωσία. Περὶ Ναβουζαρδάν. Δ' αἰχμαλωσία.

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Α'.

Βασιλεῖς. Ἡγεμόνες. Σαούλ. Περὶ Σολομῶντος.

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Β'.

Ἀμασίας. Ὀζίας. Ἀχάζ. Ἐζεχίας. Μανασσῆς. Ἀμώς. Ἰωσίας. Ἰωαχάζ. Ἐλιακίμ. Ἰεχονίας. Σεδεκίας.

ΕΣΔΡΑ Α'.

Περὶ τῆς τελευταίας Ἰωσίας. Περὶ Ἀχάζ. Περὶ Σεδεκίου. Περὶ τοῦ προστάγματος Κύρου. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκευῶν τῶν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Περὶ τῶν καταγραφάντων Ἰουδαίων. Περὶ Δαρείου, καὶ περὶ τῶν γ' νεανίσκων τῶν τὰ προβλήματα γραφάντων. Περὶ τοῦ αἰτήματος Ζοροβάβελ, καὶ ὅπως ἔγραψε Δαρεῖος τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τοῖς Ἰουδαίοις. Περὶ τῶν ἀναβάντων ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς ἧς ἔγραψε Δαρεῖος, καὶ ἀπέστειλεν. Σισίννης, κ. τ. λ. Ὅτι ἐξ καὶ δέκατος ἀπὸ Ἀαρὼν ὁ Ἐσδρας. *Liber hic numerationem habet 98 στίχων, 109 versiculorum quibus constat.*

ΕΣΔΡΑ Β'.

(*Hic liber nulla habet capitulum argumenta, versuum tamen numerationem, ut superior, exhibet, πα' στίχων, vers. 81.*)

ptione Eliae. De aquis salinis. De muliere, et benedictione vasorum olei. De muliere Sunamitide. De olla et prophetis. De panibus et sportis. De Naaman Syro. De Giezi. De ferramento. De bello regis Syriæ, et de cæcitate. De fame Samaritæ, et de mulieribus proprios parvulos comedentibus, et de quatuor leprosis. De concubato et mortuo. De septem annis famis, et de Sunamitide. De filio Ader. De Joram. De regno Jehu, decimi quinti regis Israel. De interitu Jezabel. De cæde septuaginta filiorum Achab. De cæde omnium servorum Baal. De Joas. De Joachaz, decimo sexto rege Israel. De Joas II, decimo septimo rege Israel. De Elisæo et Joas. Signum de morte Elisæi. De Jeroboam filio Joas, decimo octavo rege Israel. De Azaria filio Jeroboam, decimo nono rege Israel. De Sellum, vigesimo rege Israel. De Manahem, vicesimo primo rege Israel. De Phacesio, vicesimo secundo rege Israel. De Phacee, vicesimo tertio rege Israel. De Joatham. De Achaz. De Osee, vicesimo quarto rege Israel. Prima captivitas. De leonibus. Fundatores urbium. De Ezechia, quod usque ad Ezechiam mansit serpens æneus. De Sennacherim. De ægrotatione Ezechie regis Judæ. De missis a Merodac ad Ezechiam. De Manasse. De Amos. De Josia. De libro legis, quem invenit Ghelcias in domo Domini. De Joachaz. De Eliacim eodem ac Joacim. De Nabuchodonosor. De Joacim, filio Eliacim. Secunda captivitas. De Sedecia filio Joacim. Tertia captivitas. De Nabuzardan. Quarta captivitas.

PARALIPOMENON I.

Reges. Duces. Saul. De Salomone.

PARALIPOMENON II.

Amasias. Ozias. Achaz. Ezechias. Manasses. Amos. Josias. Joachaz. Eliacim. Jechonias. Sedecias.

ESDRÆ I.

De morte Josiæ. De Achaz. De Sedecia. De edicto Cyri. De numero vasorum quæ ablata erant in captivitate. De inscribentibus Judæis. De Dario, et de tribus juvenibus problemata scribentibus. De petitione Zorobabel, et quomodo scripsit Darius libertatem Judæis in Jerusalem. De regressis a captivitate. Exemplar epistolæ quam scripsit Dario et misit ad eum. Sisinnes, etc. Quod decimus sextus ab Aron erat Esdras.

ΠΕΡΙ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ ΠΟΤΑΜΩΝ.

DE QUATUOR FLUMINIBUS PARADISI.

(Auct. anonymo. BARDINI I, 466.)

Ister flumen, dictum Phison apud divinam A Scripturam, et e Paradiso exiens, ut cætera Tigris, Euphrates et Geon flumina, et penetrans in terræ abyssos, et in occidentem tendens, currit ex Apennino monte qui a mari Siculo dirigitur usque ad Germanos qui sunt juxta Borealem oceanum; et inde vertitur ad orientem, et fluit in Pontum Euxinum per ora quatuor. Istud flumen in Oriente vocatur Galles; mutat autem nomen in Occidente, Ister appellatum, et a Thracibus Danubius etiam vocatum. Et maximum quidem est fluminum; per se quidem Nilo minus, sed recipiens influentes ad se fluvios, Nilo majus efficitur. Decem et septem fluvii in illud influunt. Sunt autem isti: E Scythia quinque, Paratas idem ac Pyretus, Tiarantus, Ararus, Naparis, Ordessus. Ex Agathysis autem Maris ..... tres, Atlas, Auras, Timisis. E Thracibus Crobyzis tres, Atax, Noes, et Artanes. E Pranis et monte Rhodope Chius fluvius medius dividitur Hæmo. Ex Illyriis montibus ad boream ventum vergens in Triballicum agrum, Angrus fluens in Brongum, Brongus autem in Istrum. E regione Ombricorum Calpis et Alpis. Influunt autem etiam alii in ipsum, e quibus sit omnium fluminum maximum. Æquale autem sibi fluit in æstate et hieme, quia parum ipsa terra irrigatur; nivibus autem totum alitur. In æstate vero quæ in hieme cecidit nix abundans omnino liquefacta, in Istrum defluit. Quantum autem aquæ sol extrahit in æstate vel in hieme, tantum flumina quæ in Istrum confluunt præstant, multo majora in æstate quam in hieme. Substitutis ita his aquis, sit compensatio, ita ut semper illud sit sibi æquale. Ister proprium nomen servat usque ad Sirmium antiquam Romanorum fortunatam urbem, ultimo autem sub Gepidum regionem, amittit apud Indigenas prius nomen, Danubiusque vocatur. Ita vero ipsi Thracæ vocaverunt, quia in montibus versus arctum et Thraciam nebulosus aer propter subjacentem humoris abundantiam, illis causa perpetuæ pluvie videtur. Danubium autem quasi nebulosam cervicem isti patria lingua vocant. Inde immutavit Istersuam appellationem, Danubiusque vocatus est. Minime autem mirum est si Ister e Paradiso dilabens, et apud Scripturam Phison vocatus, ex occidentali monte, Apenninum dico, videatur retrofluere.

Ὅτι ὁ Ἴστρος ὁ ποταμὸς, λεγόμενος Φισὼν παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, καὶ τοῦ Παραδείσου ἐξιὼν, ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ Τίγρις, Εὐφράτης, καὶ Γηὼν, καὶ ὑποδύς τοὺς μυχοὺς τῆς γῆς, καὶ εἰς δύοσιν ἀπερρέμενος, ἐκδιδοὶ τοῦ Ἀπεννίνου ὄρους τοῦ διήκοντος ἀπὸ τῆς Σικελικῆς θαλάσσης ἕως τῶν Γερμανῶν τῶν πρὸς τῷ βορρῆϊ ὠκεανῷ· κάκειθεν σύρεται πρὸς ἀνατολὴν, καὶ χεῖ εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἐκ ἐ' στομάτων. Οὗτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀνομάζεται Γάλλης· ἀλλάσσει δὲ τὸ ὄνομα ἐν τῇ Δύσει, Ἴστρος προσαγορευθεὶς, καὶ ὑπὸ Θρακῶν Δανούβιος καλεούμενος. Καὶ οὗτος μὲν μέγιστός ἐστι ποταμὸς, ἀλλὰ καθ' αὐτὸν μὲν ἦσαν τοῦ Νείλου, ὑποδεχόμενος δὲ τοὺς εἰσρέοντάς ἐν αὐτῷ, καὶ τοῦ Νείλου μείζων γίνεται. Ἰς' γὰρ ποταμοὶ εἰσβάλλουσιν ἐν αὐτῷ. Εἰσὶ δὲ οὗτοι· ἐκ μὲν Σκυθίας ἐ', Παράτας, ὁ καὶ Πυρετός, Τιάραντος, Ἀραρος, Νάπαρις, Ὀρδησός· ἐκ δὲ Ἀγαθύρων Μάρις..... τρεῖς, Ἀτλας, Αἰρας, Τίμισις· ἐκ δὲ τῶν Θρακῶν τῶν Κρωδίων τρεῖς, Ἀταξ, Νόης, καὶ Ἀρτάνης· ἐκ δὲ Παιονίας καὶ ὄρους Ροδόπης Κίος ποταμὸς μέσος σχίζεται τὸν Αἴμον· ἐκ δὲ Ἰλλυριῶν ὄρων τὸν πρὸς βορρῆν ἀνεμὸν βάλλον ἐκ τῶν Τριβαλλικῶν πεδίων, Ἀγγρος ἐκχέων εἰς τὸν Βρόγγον, ὁ δὲ Βρόγγος εἰς τὸν Ἴστρον· ἐκ δὲ τῆς χώρας τῶν Ὀμβρικῶν Κάλπις καὶ Ἀλπις. Εἰσβάλλουσι δὲ καὶ ἕτεροι εἰς αὐτὸν, ἐξ ὧν γίνεται πάντων ποταμῶν μέγιστος. Ἴστρος δὲ ρεῖ αἰετὸς· αὐτῷ ἐν θέρει καὶ χειμῶνι, ὅτι ὀλίγον βρέγεται αὐτῇ ἡ γῆ· νιφετῷ δὲ πάντα χράται. Ἐν θέρει δὲ ἡ ἐν τῷ χειμῶνι πεσοῦσα χιὼν πολλὴ τηκομένη κινετοθεν, εἰσβάλλει τῷ Ἴστροι. Ὅσον δὲ ὕδωρ ὁ ἥλιος ἐφέλλεται ἐν τῷ θέρει, ἢ ἐν τῷ χειμῶνι, τοσοῦτον ἐκ συμμιγόμενα τῷ Ἴστροι πολλαπλάσιά ἐστι τοῦ θύρου ἢ τοῦ χειμῶνος· ἀντιτεθέμενα δὲ ταῦτα, ἀντισήκως γίνεται, ὥς δεῖ ἴσον αὐτὸν εἶναι αὐτῷ. Οὗτος ὁ Ἴστρος τὴν ἰδίαν προσηγορίαν φυλάσσει ἕως Σιρμιου τῆς πόλεως Ῥωμαίων εὐδαίμονος πόλεως. ἔρχατον δὲ ὑπὸ Γηπέδων οἰκουμένης, ἀποβάλλει μέντοι παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις τὸ ἔμπροσθεν ὄνομα, Δανούβιος μετακληθεὶς. Οὕτω δὲ αὐτὸν οἱ Θρακῆς ἐκάλεσαν, διότι εἰς τὰ πρὸς Ἀρκτον καὶ Θρακίαν ὄρη συννεφῆς ὁ ἀήρ ἐκ τῆς ὑποκαμένης τῶν ὕψων ἀμετρίας, αἴτιος αὐτοῖς συνεχοῦς ἐπομβρίας νομίζεται. Δανούβιον δὲ τὸν νεφελοφόρον ἔκεινοι καλοῦσι πατρίως. Ἐντεῦθεν μεταβέβληκεν ὁ Ἴστρος τὴν

ταυτοῦ ὀνομασίαν, Δαυοῦδιος μετακληθεῖς. Οὐδὲν δὲ Α
θαυμαστὸν ὅ Ἰστρος ἐξορμώμενος τοῦ παραδείσου,
καὶ παρὰ τῇ Γραφῇ λεγόμενος Φισὼν, ἐκ τοῦ τῆς
δύσεως ὁρους, λέγω δὴ τοῦ Ἀπεννίνου φαίνεται
ἀναβρέων. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Νεῖλος ὁ λεγόμενος Γηὼν
ἐκ τοῦ αὐτοῦ παραδείσου προῶν, μίαν μὲν πηγὴν
ἔχει εἰς Αἰθιόην, ἐτέρας δὲ δύο εἰς τὴν ἄνω Αἰθιο-
πίαν κατὰ Νότον, ὧν μισγομένων πλημμυρεῖ τὸ
ὕδωρ αὐτοῦ, καὶ ποτίζει τὴν Αἰγυπτίαν Αὐγούστου
μηνός. Καὶ τοὺς μὲν πολλοὺς δοκεῖ ἀπορίας πολλὰς
τίκτειν, πῶς ἐν καιρῷ αὐχμῶδαι πλημμυρεῖ, ἥνκα
λιψυδρία ὑπάρχει τῷ παντί. Τοὺς δὲ τὰ τῆς Γραφῆς
ἀσχοῦσιν οὐδεμίαν τίκτει ἀμφιβολίαν. Ὅθεν καὶ
παρὰ τοῖς ἱεροτελεσταῖς τῶν Αἰγυπτίων, ὡς ἐρευ-
νῶσι τὰ κρύφια, Ἀστάσπους ὀνομάζεται, ὃ ἐρμη-
νεύεται κατ' Αἰγυπτίους ἐκ σκότους ὕδωρ, διὰ τὸ
δῶλον τῆς ἀναδόσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γῆς. Οἱ γὰρ
μὴ ταῦτα περὶ αὐτοῦ δοξάζοντες εἰς μυρίας ἐκπί-
πτοντες ἀπορίας, μένουσιν ἕως τέλους τῆς ἀληθείας
ἀποκλωνόμενοι. Καὶ μέντοι καὶ περὶ Τίγριδος καὶ
Εὐφράτου τὸ αὐτὸ δοξάζεται. Ἐκ τοῦ παραδείσου
γὰρ ἐκότεροι τὴν γένεσιν ἔχοντες, ὑποδύντες τὴν
γῆν ἀναφαίνονται κατὰ τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος, καὶ ὁ
μὲν Εὐφράτης δὴλὴν ἔχει τὴν ἀνάλυσιν· κατιῶν δὲ
ἐκ τῶν βορείων μερῶν πρὸς τὰ νότια πλησιάζων
τῷ Περσικῷ κόλπῳ ἔλη ἐμποιεῖ καὶ καλαμῶδη τέλ-
ματα, καὶ περὶ αὐτὰ μὲν εἰλούμενος, ἀδῆλως ἀφα-
νίζεται. Ὅ μέντοι Τίγρις ἀπὸ τίνος λίμνης λεγομένης
Θωνίτιδος ἀδῆλως ἐξιών, καὶ αὐτὸς οἴχεται πρὸς τὰ
νότια μέρη, καὶ διακόπτων τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος περὶ
Μασαβάτας ἐνοῦται τῷ Εὐφράτῃ, καὶ διασχίζων τὴν
Βαβυλῶνα, καὶ κατιῶν πλησίον Τερηδόνης, εἰσβάλλει
εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Πρὸ δὲ τοῦ ἐνωθῆναι τῷ
Εὐφράτῃ, ἀμφοτέροι ἀλλήλων διηρημένοι βέοντες
ποιοῦσι τὴν λεγομένην Μεσοποταμίαν ἔχουσιν πλά-
τος ἀπὸ Εὐφράτου μέχρι Τίγριδος μίλια υκτ', καὶ
στάδια β' κατὰ τὴν ἀναμέτρησιν Ἑραστοθένης τοῦ
πολυμαθοῦς. Ἐπεὶ δὲ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ Ἰστροῦ
ποιησάμενοι ὠλισθήσαμεν καὶ περὶ τοῦ Νεῖλου εἰπεῖν,
οὐκ ἀκαιρον ἡγούμεθα καὶ ἐτέρου μνησθῆναι κεφα-
λαίου καταλλήλου ὑπάρχοντος τοῦ περὶ τῆς ἐκροίας
αὐτοῦ. Καὶ γὰρ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέδου τοῦ Νεῖλου
ἀνεψήγυσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὰ μεγάλα τῶν δημοσίων λουτρῶν, καὶ διότι ἡ ἀνάχυσις αὐτοῦ γίνεται ἡλίου
δντος ἐν Λέοντι, τοὺς κρουνοὺς τῶν ὑδάτων λεοντοειδεῖς ἐποιοῦν· ὅθεν ἐξ ἐκείνου ἐπεκράτησε, καὶ τῶν
ὑποληγνῶν τοὺς κρουνοὺς λεοντοπροσώπους κατασκευάζουσι, ὅτι ἡ τοῦ οἴνου ἀπέρροια μιμνῆται τὴν
τοῦ Νεῖλου χύσιν, ὅτι ἐν τῷ τρύγῃ ὁ ἥλιος τὴν πάροδον αὐτοῦ ἐν τῷ Λέοντι ποιεῖται κατὰ τοὺς εὐκρά-
τους τόπους.

Etiam et Nilus dictus Geon, a Paradiso eodem pro-
diens, unum quidem fontem habet in Libya, alios
autem duos In superiore Æthiopia versus Notum,
quibus immistis crescit ejus aqua, et rigat Ægyptum
mense Augusto. Multis quidem videtur multa dubia
parere, quod in tempore siccitatis crescat, quando
ardens calor omnia occupat. His autem qui scriptu-
ram callent nullam istud parit hæsitacionem. Inde
etiam apud sacras Ægyptiorum doctrinas, ut ar-
cana inquirunt, Astaspus nominatur, quod interpre-
tantur Ægyptii aquam e tenebris, ob obscuritatem
ejus e terra emersionis. Qui enim talia de Nilo non
sentientes in mille dubia cadunt, manent perpetuo a
veritate errantes. Et quidem de Trigide et Euphrate
idem quoque sentitur. E Paradiso enim uterque ori-
ginem ducens, terram subpenetrantes apparent cir-
ca Taurum montem; et Euphrates quidem perspi-
cium habet cursum; descendens autem e borealibus
partibus, ad noticas tendens versus Persicum sinum
paludes et calamis referta cœna efficit, et hæc
circa effusus, clam subducitur. Tigris autem e qua-
dam palude Thonitide vocata, incognitus exiens, ipse
quoque movetur ad noticas partes, et Taurum mon-
tem secans juxta Masabatas jungitur Euphrati,
Babylonem dividit, et dilabens circa Teredonem, in
Persicum sinum se conficit. Priusquam autem se
cum Euphrate conjunxerit, ambo ab invicem dis-
tincte currentes efficiunt regionem Mesopotamiam
dictam, cujus latitudo, ab Euphrate ad Tigrim,
millia habet 428, et stadia 4,000 secundum Erato-
sthenis polymathi mensurationem. Cum autem ini-
tium ab Istro fecerimus, et devenērīmus ad loquen-
dum de Nilo, non inopportunum judicamus alterius
meminisse capitis ad utrumque spectantis de istius
cursu. Nam tempore ascensionis Nili aperiebant
Romani magna publica balnea, et quia illius inun-
datio sit quando sol est in Leone, aquarum fistulis
leonis vultum dabant. Inde ex hoc usus viguit, ut
torcularium fistulis leonis vultum etiam præstiterint,
quia vini fluxus imitatur Nili fluentum, quia in vin-
demizæ tempore sol suum in Leone transitum efficit
in temperatis locis.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΚΗΓΗΣΕΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΙΑΝ.

Ἐκ διαφόρων ἀγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων συλλεχθεῖσα παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, κυροῦ Νικολάου τοῦ Μουζάν, τοῦ μεγάλου βασιλέως προθεσίων

COLLECTIO INTERPRETATIONUM IN PROPHETAM ISAIAH.

E diversis sanctis Patribus et Doctoribus adunata per archiepiscopum Cypri, D. Nicolaum Mazan, magni regis prothesorum.

PRÆFATIO.

Ordientes nos expositionem prophetæ Isaiæ verborum, orare oportet, ut accipiamus sapientiæ, scientiæ et doctrinæ gratiam; ita ut omnia simul convenientia duci nostro Domino formam induant veritatis omnis quæ prophetatur. Est quidem opus verbo scientiæ ad cernendum Spiritus arcana; verbo autem sapientiæ ad explicandum et complendum quæ concise in sermonibus brevibus sunt exprompta. Proprium enim est sapientiæ sermonem extendere. Extendi enim, inquit, sermones, et non exaudistis. Deinde doctrinæ gratia opus est ad ædificationem audientium. Sciendum est enim inprimis oportere ut a communibus sententiis festinantes in Deo contradictoria quantum in sermone insunt agnoscere, non sentiant: quasi secundum communem intelligentiam foret divinam naturam bonam et placidam et justam agnoscere. Si enim iratum vel dolentem vel poenitentem vel non secundum votum alieni utentem Scriptura dicit, querere convenit vocis significationem, et meditari quo modo hanc restituere possimus, non autem pervertire dignas de Deo suppositiones, et ita sine offensione recurramus ad Scripturas, ex expeditis quidem utilitatem haurientes, ex obscuris autem non damnum percipientes. Si quis vero incusat divinam Scripturam, tanquam non doctrinalem, non adjuvantem hos qui possunt proficere, discat omnem humanarum rerum dispositionem, non in spiritualibus tantum, sed et in inferioribus et ad vitam spectantibus rebus constare: quia brutis quidem facilem ad vivendum opem escas spontaneas, et ad naturalem vestitum pilorum et plumarum tegumenta, illa quæ omnia disposuit potentia largita est. Hominem autem nudum producens, rationem pro omnibus illi dedit, per quam utiles vitæ artes conferuntur, architectura, textura, agricultura, metallurgia, corporibus necessaria ministrantel mente rationis ope. Ut enim non nobis invidens has ad vivendum opes, pariter ac bruta animalia nos nasci omnino Creator noster non concessit, sed ad procurandum necessaria intelligentiæ palæstram instruxit; ita et in Scripturis obscuritatem ad utilitatem mentis excitans, ejus energiam comparavit. Primo

Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἀρχομένους ἡμᾶς τῆς διασαφήσεως τῶν τοῦ προφήτου Ἡσαίου ῥημάτων, εὐχασθαι χρὴ, λαβεῖν αὐτῆς σοφίας καὶ τὸ τῆς γνώσεως καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας χάρισμα, ὥστε πάντα ὁμοῦ συνδραμόντα τῷ ἡμῶν Κυρίῳ ἡμῶν ἐντυπώσαι τὴν πόσιν τῆς προφητευμένης ἀληθείας μόρφωσιν. Ἔστι δὲ τοῦ μὴ ἔχου τῆς γνώσεως χρεῖα πρὸς τὸ θεωρεῖν τοῦ Πνεύματος τὰ ἀπόρρητα· τοῦ δὲ λόγου τῆς σοφίας πρὸς τὴν κατασκευάσει καὶ ἐξεργάσει τὰ συνστραμμένα ἐν βραχυλογίαις ἐκδεδομένα. Ἰδὼν γὰρ τῆς σοφίας τὸ ἐκτείνειν λόγον. Ἐξέταίνα γὰρ, φησὶ, λόγους, καὶ ὁ προσείχετο. Ἐπειτα τοὶ τῆς διδασκαλίας χάρισμα εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων. Ἰστέον γὰρ πρὸ πάντων, ὡς χρὴ ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ὠρμημένους εἰς θεοῦ τὰ ἐναντιούμενα ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει ἀμολογεῖν, μὴ εἶναι ὅσον κατὰ τὰς κοινὰς προλήψεις ἔστι τὴν αἰσφύσιν ἀγαθὴν καὶ ἀόργητον καὶ δικαίαν ἀμολογεῖν. Ἐάν γὰρ ὀργιζόμενον ἢ λυπούμενον ἢ μεταμέλον ἢ μὴ κατ' ἀξίαν τινὶ χρώμενον ἢ Γραφῇ λόγον ζητεῖν προσήκει τὸ τῆς λέξεως βούλημα καὶ μνησθῆναι, τίνα τρόπον ἀποκαταστήσεται διηγηθῶν, ὅτι δὲ ἀνατρέπειν τὰς ἀξιολόγους περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, καὶ οὕτως ἀπροσκόπτως ἐντενδόμεθα ταῖς Γραφαῖς, ἀπὸ μὲν τῶν εὐλήπτων ὠφελοῦμενοι, ἐκ δὲ τῶν ἐκφραστέρων μὴ βλαπτόμενοι. Ἐάν δὲ τις ἡλικίῃ τῇ θεῷ Γραφῇ, ὡς οὐ διδασκαλικῇ, οὐδὲ εὐεργετικῇ τῶν ὠφελίσθαι δυναμένων, καταμαρτυρῶνται τὴν τῶν ἀνθρωπίνων διακόσμησιν, οὐκ ἐν τοῖς πνευματικοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὁποδεστέροις καὶ τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν· ὅτι τοῖς μὴ ἀλόγως εὐκόλῳ τὴν πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὴν τροφὴν αἰσθητοῦς, καὶ σκέπην αὐτοφύλλου καὶ τὰ ἐκ τριχῶν καὶ πτερῶν ἐνδύματα, ἢ τὰ σύμπαντα οἰκονομοῦσα ἐναμίς ἐχαρίσατο. Τὸν δὲ ἀνθρώπον γυμνὸν παραγοῦσα λόγον ἔδωκεν ἀντὶ πάντων, δι' οὗ αἱ τε φυσικαὶ συνέστησαν τέχναι, οἰκοδομικαὶ, ὑφαντικαὶ, γεωργικαὶ, χαλκευτικαὶ, ἐν τοῖς σώμασιν ἐνδόν ἡ πληροῦσθαι τῆς ψυχῆς τῇ παρουσίᾳ τοῦ λόγου. Ὅτι γὰρ ἐν τοῦτοις οὐχὶ βασκαίνων ἡμῖν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῶν παραπλησίως τοῖς ἀλόγοις συνεγεννηθῆναι πάντα ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν οὐ συνεκρίσεν, ἀλλὰ τὴν ἐνδοκίαν τῶν ἀναγκαίων γυμνάζων ἡμῖν τῆς διανοίας ἐμνηχανήσατο, οὕτως καὶ τὴν ἐν

ταῖς Γραφαῖς ἀσάφειαν ἐπ' ὠφέλειαν τοῦ νοῦ διεγείρων αὐτοῦ τὴν ἐνεργείαν ἐπιτέθεικε· πρῶτον μὲν, ἵνα τοῖς ἐνασχολούμενοις τῶν χειρῶν ἀφέλκῃται· ἔπειτα, ὅτι τὰ πόνῳ κτηθέντα μᾶλλον πῶς ἀγαπᾶται καὶ τὰ διὰ μακροῦ προσγεγόμενα μονίμως τε παραμένει· ὧν δὲ βλάβη ἡ κτήσις, οὐ περισπούδατος ἡ ἀπόλαυσις· εὐκταφρόνητος γὰρ ἡ τῶν προχειρῶν παρουσία καὶ οὐδεμιᾶς φυλακῆς ἀξιουμένη τοῖς ἔχουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τῶν ὀνείρων φύσις ἀσαφής καὶ πλῆγία, καὶ οὐδὲ μικρᾶς δεομένη τῆς ἐκ τοῦ νοῦ ἐνεργείας, καὶ πολλῇ συγγένειᾳ πρὸς τὰ ἐκ τῶν ὀνείρων αἰνιγμάτων τοῖς κατ' ἐπίκρυψιν ἐν τῇ Γραφῇ δηλουμένοις· ὅθεν καὶ Ἰωσήφ καὶ Δανιὴλ τῶν προφητικῶν χαρίσματι τὰ ὀνείρα διεγίνωσκον, ἐπειδὴ οὐκ αὐτάρκη τὰ τῶν ἐννοιῶν πρὸς τὴν θήραν τῆς ἀληθείας. Πρὸς δὲ τοῖς χρεῖα τῆς ἐν τῷ βίῳ καθαρότητος, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τῆς ἡθικῆς ἀρετῆς ἐπιτέθεικεν τὸ ἐν ταῖς Γραφαῖς κεκαλυμμένον διαγνωσθῆναι· χρεῖα δὲ πρὸς τῇ καθαρότητι τοῦ βίου καὶ τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς διατριβῆς, ἵνα τὸ σεμνοπρεπὲς καὶ μυστικὸν τῶν θεῶν λόγων ἐκ τῆς συνεισότητος μελέτης ἐντυπωθῇ ἐν ψυχῇ. Ὅτι δὲ βίου ὅλου δεῖται ἡ τῶν θεῶν λόγων μελέτη, συνίστησιν ὁ Μωσῆς βίος, ὃς ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τεσσαρακονταετηρίδι ἐπαιδεύθη τὰ Αἰγυπτίων. Ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ τεσσαρακονταετηρίδι ἐπὶ προφάσει τοῦ ποιμαίνειν εἰς τὰς ἐρημίας ἀναχωρήσας τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἐπεσχόλα, καὶ οὕτω λοιπὸν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιφανείας ἀξιωθείς μετὰ τὴν τεσσαρακονταετηρίδα δεικνύων ὑπὸ τῆς φιλοανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν κατηνέχθη, καὶ οὐδὲ τότε διηνεκῶς τῷ πρακτικῷ παρέμενε βίῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐποπτικὸν ἐπανέει πολλαῖς, ὅθεν καὶ εἰς τὴν Αἰγυπτίαν ἐιδωλομανίαν ὄλως ὑπηνέχθη τὰ πλήθη, τῷ Θεῷ συνόντος τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῷ ὄρει· τοιοῦτο δὲ τι καὶ ὁ Ἥλιος, τὸν τῶν ἀνθρώπων ὄχλον διαδιδράσκων, καὶ ἐπὶ τὰς ἐρημίας φιλοχωρῶν. Εἰ τοίνυν τοῖς ἁγίοις μετὰ πάσης εὐσταθείας τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπονεῖτο τῆς ἀληθείας ἡ ζήτησις, πῶς οὐκ ἀλόγως τοὺς καρποὺς τῶν μυρίων καμάτων ἀνευ τινὸς πραγμάτων ἐπιζητεῖν; Τίγρι γὰρ, καὶ Ἥλιος μεθ' ὅσον ἀναχωρήσας καὶ ἀτυχίας, καὶ καμάτων, ἰδεῖν Θεὸν ἔξωθεν.

A quidem, ut his occupata mens a peioribus abstrahatur; deinde, quia labore quæsitæ magis quodammodo amamus, et quæ lente veniunt perpetuo durant: quorum autem facilis est acquisitio, fructualem non æmulamur. Contemptibilis enim rerum quæ sunt ad manum possessio, et nullius custodiæ digna videtur habentibus. Ideo et somniorum natura obscura et ambigua, neque parva indiget mentis diligentia. Et magnam cognationem habent cum somniorum ænigmatibus, quæ per latebras in Scriptura ostenduntur: inde Joseph et Daniel prophetica gratia somnia perspiciebant, quoniam non sufficiunt cogitationis vires ad acquisitionem veritatis. Ad hæc utilitas est vitæ puritatis, ita ut ad moralis virtutis exercitium quod in Scriptura latet dignoscatur. Utilitas alia est præter vitæ puritatem, conversationis in Scripturis, ut dignitas et sanctitas divinorum verborum animæ ex assiduo studio imprimatur. Quod autem tota vita egeat divinorum verborum studium, testatur Moyses vita; qui in primo annorum suorum quadragenario didicerat Ægyptiorum doctrinas; in secundo autem quadragenario, sub prætextu pascendi oves in desertum secedens, contemplationi entium vacabat, et ita brevi Dei manifestatione dignus habitus, post annorum quadragenarium Dei benignitate ad hominum curam suscipiendam invitatus devenit, et non perpetuo tum ipse practica vita permansit, sed etiam ad contemplativam sæpius se remittebat; unde et in Ægyptiorum idololatriam incidit multitudo, quando Moyses in monte cum Deo conversabatur. Idem de Elia dicendum, hominum tumultum fugiente et in desertum secedente. Si igitur sanctus cum multa constantia ducis nostri veritatis expetita est exquisitio, quomodo non insanum foret fructus tantorum laborum sine ulla actione inquirere? Observa enim, Elias quantum passus sit solitudine, calamitate, labore, ut Deum videndi dignus haberetur.

PRÆFATIO AD CATENAM IN PSALMOS.

(Catalog. mss. bibliothecæ Gothanæ 4°, p. 25, Lipsiæ, 1714.)

Ἡ ἔκδοσις, ἡ μὲν ἐπὶ Καρακάλλου, τοῦ Ῥωμαίων ἡγεμονεύσαντος· ἡ δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, τοῦ τῆς Μαμαίας· ἀπάρτορες μὲν ἀμφοτέραι, καὶ ἀνώνυμοι, πλὴν οὐδετέρα ἀσφαλής· ἐπὶ δὲ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν τυράννων, ὁ Ιερομάρτυς Λουκιανὸς, ἀνὴρ οὐχ ἥττον τὰ τῶν Ἰουδαίων ἀκριβοσάμενος ἢ τὰ Ἑλλήνων, τὰς ἐκείνων βίβλους εἰς τὴν ἡμετέραν διέλαεστον μετατίθησιν ἀριστὰ τε καὶ ἀσφαλέστατα, ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν τοιούτην ἔκδοσιν σεβάζομενοι, τῇ

Versio, illa quidem Imperatore Caracalla, hæc autem Alexandro Mammææ filio; obscuræ utraque originis et nominis ignoti, præterquam quod neutra satis certa. Imperantibus autem Diocletiano et Maximiano tyrannis, Lucianus martyr pro fide, vir qui non minus Græcorum quam Judæorum litteras percalluerat, illarum libros in nostrum transtulit sermonem optime et peritissime. Nos vero qui magni æstimamus habere hujus generis versionem,

illam ideo septuaginta duorum interpretum imprimis sequimur, quod insigniter Hebraicæ linguæ proprietatem nostro sermone expresserint; tanto quidem studio, ut dum huc unice rei intenti sunt, aliquando nec sensum nec dictionem eandem reddant. Idem, dum Psalmos exponunt, primum atque secundum absque titulo exhibent utique Esdræ exemplo. Nam Esdras imprimis diligens et honestus vir, illaque septuaginta duorum versione centum et quinquaginta annis superior, præter alia multa oraculorum sacrorum lacera et dissipata, partim inertia, partim frequentibus exsiliis Judæorum, etiam ter mille psalmos collegit, quibus singulis suos titulos posuit, quæ etiamnum præferunt. Cæterum Ezechias rex religiosus deinceps centum modo et quinquaginta electis reliquos rejecit. Idem circa Salomonis libros instituit, quorum omni ex numero tribus saltem locum dedit inter oracula; Proverbiis scilicet, Ecclesiastæ et Cantico; cæteris damnatis omnibus quæcunque nimis intelligendi factus Salomon vel de cælo et elementis, vel de plantis earumque virtutibus commentatus fuerat. Quod tamen rex Ezechias suscepit religione motus, ut mortales omnes ad Deum confugerent solum, ab eo cujuscunque ægrotudinis aut morbi remedium peterent, neque lapidibus et lignis salutem suam cum contemptu numinis committerent. Et de his hactenus. Duas autem obscuritatis librorum sacrorum rationes proferre possumus; alteram, quod ex Hebræo in Græci sermonis translati sunt proprietatem. Quantam vero difficultatem habeat aliquam linguam ad alterius linguæ rationem interpretari, omnes norunt, quotquot multarum linguarum notitiam habent. Alteram vero, quod multa Judæis adversa vaticinationes prædicunt, quomodo illi exterminandi, nos recipiendi simus. Ne igitur si a primo statim auditu rem omnem, ut est, deprehendant, auctores tam tristici responsi vates interficiant, librosque tollant, ideo obscuritate interpretationis prædictiones involverunt. Tertium quod destinaveramus erat exquirere, quid psalterium, et cætera. Dico igitur psalterium instrumentum musicæ esse decem chordarum, supremarum partium structura et temperamento sonum efficiens, vocemque modulatum ad humanæ vocis consonantiam accommodam. Hebræis quidem nablium dicitur, Græcis cithara audit. Rectum illi lignum parant et alterutram in partem inflexum huic chordas inducunt intensas decem. Quarum unaquæque ad verticem seorsim illigata est, inde capita chordarum dependent. Decem enim paxilli aut verticilli circa cubitum quem dicunt citharæ, torquentur, quibus chordæ aliquando intenduntur, interdum laxantur ad modum concentus aut libitum citharistæ. Atque hoc est quod magnus Basilius dicit, psalterium initia vocum habere in summo. Neque enim, ut in aliis vocum organis, cantor attemperatis semel chordis otiose quasi abutitur pulsibus; sed post temperamentum vocum dextra quidem plectrum tractat

A τῶν Ἑβδομήκοντα δύο προσκείμεθα, μάλιστα ἐκεῖ διηρημένως τὴν τῆς διαλέκτου μεταβολὴν ποιησάμενοι, μὴ δὲ ἐν ἐκάστοις ἐννοῶν καὶ λέξιν ἀποδοῦναι. Οὗτοι καὶ τοὺς ψαλμοὺς μεταθέμενοι τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον ἀνεπιγράφους ἐξέθεντο· τῷ Ἑσδρᾷ πάντως ἀκολουθήσαντες. Ἑσδρας γὰρ, Ἰουδαῖος φιλομαθὴς καὶ σπουδαῖος ἀνὴρ, τὸν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἐνιαυτῶν τῆς τῶν Ἑβδομήκοντα δύο ἐκδόσεως; πολλὰ τε ἄλλα τῶν προφητικῶν βιβλίων διαβρύνετα τὸ μὲν διὰ βιβλίον τῶν Ἰουδαίων, τὸ δὲ καὶ διὰ τὰς συχνὰς αἰχμαλωσίας πάλιν συνήγαγε, καὶ μέντοι καὶ ψαλμοὺς τρισχίλιους· οἷς καὶ ἐπιγράμματα τίθεικεν ἃ νῦν ἔχουσιν. Ἄλλ' ὕστερον Ἑζεκιᾶς ὁ θεοσεβὴς βασιλεὺς, τοὺς ἑκατὸν μόνους καὶ πεντήκοντα ψαλμοὺς ἐκλεξάμενος, τοὺς ἄλλους ἠθέτησε· τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὰ τοῦ Σολομῶντος συγγράμματα πεποίηκε, τρία μόνον ἔχριντας· τὰς Παροιμίας, τὸν Ἐκκλησιαστήν, καὶ τὸ Ἄσμα. Τὰ δ' ἄλλα πάντα ἀποδοκιμάσας, ὅσα περιττὰς τὴν σοφίαν γενόμενος ὁ Σολομὼν περὶ οὐρανῶν, καὶ στοιχείων, καὶ φυτῶν, καὶ τῆς ἐκδότου δυνάμεως συνεγράψατο. Τοῦτο δὲ κατὰ γνώμην εὐσεβῆ Ἑζεκιᾶς ἐποίησε, βουλόμενος πάντας ἀνθρώπους· εἰς θεὸν μόνον καταφεύγειν, καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν παντὸς πάθους καὶ νοσήματος θεραπείαν· ἀλλὰ μὴ ξύλοις καὶ λίθοις ἑαυτοὺς ἀνατιθέναι, κἀντεῦθεν καταφρονεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς· καὶ περὶ μὲν τούτων τοιαῦτα. Δύο δὲ αἰτίας τῆς τῶν Γραφῶν ἀσφαλείας εἶπαι ἔχομεν· μίαν μὲν, ὅτι ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδος διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα μεταβλήθησαν. Ὅταν δὲ γλῶττα εἰς ἑτέραν ἐρμηνευθῇ, πολλὴν ἔχει δυσκολίαν, καὶ Ἰσραεῖν, ὅσοι πολλῶν γλῶσσῶν ἐμπειροί. Δευτέραν δὲ, ὅτι πολλὰ προλέγουσιν τοῖς Ἰουδαίοις αἱ προφητεῖαι κακίαι, καὶ ὧς αὐτοὶ μὲν ἐκδηθήσονται, ἡμεῖς δὲ εὐσεβήσμεθα. Ἰν' οὖν μὴ σαφῶς ἀκούσαντες παρὰ τὴν ἀρχὴν διαχειρίσωνται τοὺς λέγοντας ταῦτα προφήτας, καὶ τὰ βιβλία ἀφανίσωσι, διὰ τοῦτο τῇ δυσκολίᾳ τῆς ἐρμηνείας τὰς προρρήσεις ἀπέκρυψαν. Τρίτον προέκειτο ζητῆσαι, τί τὸ ψαλτήριον, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἔστι τοίνυν τὸ ψαλτήριον ὄργανον μουσικῶν δεκάχορδον, ἐκ τῶν ἀνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον, ἑναρμονίους τοὺς φθόγγους πρὸς τὴν ἐκ τῆς φωνῆς μελωδίαν ἀποδιδοῦν. Παρὰ μὲν Ἑβραίοις ναύλα λεγόμενον, παρ' Ἑλλήσι δὲ κιθάρα ὀνομαζόμενον. Κατεσκευάσατο γὰρ αὐτοῖς ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον, χορδαὶ δὲ ἐν τούτῳ δέκα ἐτείνοντο. Ἐκάστη δὲ τῶν χορδῶν εἰς τὸ ἀκροταλεύτιον τοῦ ψαλτηρίου διηρημένως ἐναυεσφίγγετο· αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν χορδῶν καθέεντο ἀνωθεν. Δέκα γὰρ κόλαδοι, εἰς' οὖν πασσαλίσκοι περὶ τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτηρίου στρεφόμενοι ἐτείνοντο τὴν χορδὴν καὶ ἐχάλων, πρὸς δὲ τὸν ρυθμὸν τῆς ἁρμονίας, καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτωδοῦ βούλημα. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι τὸ ψαλτήριον ἀνωθεν ἔχει τῶν φθόγγων τὰς ἀφορμάς. Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων, ἀπαξ ὁ μουσικὸς ἑναρμονιάμενος τὰς χορδὰς ἀπραγμόνως χρῆται τῷ κρούματι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁρμονίαν ἢ μὲν δεξιὰ τὸ πλῆκτρον μεταχειρίζεται· ἢ δὲ λαίᾳ ἀνωθεν ἐπιτευξαμένη τῶν χορ-

δὼν κατὰ διαστάσεις, καὶ πυκνὰ τοὺς δακτύ-
λους μετατιθεῖσα, βαρύν ἢ ἔξυν τὸν φθόγγον ἐρ-
γάζεται. Πολλῶν δὲ ὄντων ὀργάνων μουσικῶν, τὴν
βίβλον τῶν Ψαλμῶν πρὸς τὸ λεγόμενον ψαλτήριον
ἤρμοσεν ὁ προφήτης, ἡμοῖ δοκεῖν, τὴν ἀνωθεν αὐτῷ
ἐνηχοῦσαν χάριν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐνδεικνύμε-
νος· διότι τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὴν
αἰτίαν τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἀνωθεν ἔχει, ὡς εἴρηται.
Τῇ κιθάρῃ μὲν γάρ, καὶ τῇ λύρῃ κάτωθεν ὁ χαλκὸς
ὕπηχεῖ πρὸς τὸ πληκτερον· τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο
τῶν ἀρμονικῶν ρυθμῶν ἀνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμὰς,
ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἀνω ζῆτεῖν μελετῶμεν, καὶ μὴ τῇ
ἡδονῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφε-
ρώμεθα. Κάκεινο δὲ οἶμαι τὸν προφητικὸν λόγον βα-
θεῶς ἡμεῖν καὶ σοφῶς διὰ τῆς τοῦ ὀργάνου κατα-
σκευῆς ἐνεδείχθαι, ὅτι οἱ ἔμμελεις καὶ ἐνάρμοστοι
τὰς ψυχὰς βᾶδιαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἀνω πορείαν.
Τὸ δὲ ψαλτήριον δεκάχορδον ὃν ἀνιγματοδῶς παρ-
εδόλου τὸ σῶμα, ἅτε πάντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ
πάντε τῆς ψυχῆς ἐνεργείας, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως
γινόμενης ἐνεργείας ἐκάστης. Ὅταν γὰρ ἕκαστον
αἰσθητήριον ἐκάστη δυνάμει τῆς ψυχῆς προσαρμύ-
σωμεν, καὶ πρὸς τὸ ἐρὸν μέλος αὐτοῦ διοργανώ-
σωμεν, δεκάχορδον γινόμεθα ψαλτήριον τῷ Θεῷ, ἡμεῖν
μὲν μουσουργούμενον, καλῶ δὲ τεχνίτη, τῷ Πνεύ-
ματι ἀνακρουόμενον. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν τὸ ψαλτή-
ριον· ψαλμὸς δὲ ἐστὶ λόγος μουσικὸς, καὶ ὕμνος τῷ
Θεῷ προσαγόμενος, ἀπὸ τοῦ ψαλτηρίου ὀργάνου κλη-
θεῖς. Διὸ αἱ ἄλλαι Γραφαί, ἐπεὶ μὴ πρὸς αὐτὸν ἐφάλ-
λονται, τῆς τοῦ ψαλμοῦ ἐστέρηνται κλήσεως. Χρὴ δὲ
μὴδὲ διάψαλμα παραδρᾶμιν ἀθεώρητον. Τισὶ μὲν
μεταβολὴν τοῦ νοήματος, ἢ πράγματος, ἢ προσώπου
σημαίνειν ἐνομήσθη τὸ διάψαλμα· τισὶ δὲ μέλους
ἐναλλαγὴν, πότε μὲν βαρύτερον ἀπηχουμένου, πότε
δὲ ὀξύτερον. Ἐπειροὶ δὲ φασιν, ὅτι συντιθεῖς ὁ Δα-
βὶδ ἕκαστον τῶν ψαλμῶν παρεδίδοι ἐνὶ χορῷ, καὶ
ἐψάλλον ἐκεῖνον ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ. Εἰ δὲ που ἔδο-
ξεν αὐτῷ κατὰ μέσον τοῦ ψαλμοῦ, καὶ ἄλλῳ χορῷ
παραδοῦναι τὸ λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ, τότε καὶ ἡ δια-
δοχὴ τοῦ ρυθμοῦ ἐκαλείτο διάψαλμα. Ἡμεῖς δὲ τὰς
τε τῶν προτέρων ὑπολήψεις οὐκ ἀποβάλλομεν· ἐν-
νοῆσαι δὲ τι, καὶ παρ' αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ῥήτου
σημασίαν οὐκ ἀποκνήσομεν. Τοιαύτην οὖν τινα τοῦ
διαψάλματος κατελάβομεν τὴν διάνοιαν, ὅτι προϊού-
σης κατὰ τὸ ἀκούουθον τῆς ψαλμωδίας, ἐάν τις ἐγέ-
γνετο μεταξὺ προφητεύοντος τοῦ Δαβὶδ ἐτέρα τοῦ
ἀγίου Πνεύματος θεία ἑλλαμψίς, καὶ προσθήκη τοῦ
κατὰ τὴν γνῶσιν χαρίσματος, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δεχο-
μένων τὴν προφητείαν, ἐπέχων τὴν φωνήν, καιρὸν
ἐδίδου τῇ διανοίᾳ, διέξασθαι τῶν νοημάτων τὴν γνῶ-
σιν τῶν γινόμενων ἐν αὐτῷ παρὰ τῆς θείας ἑλ-
λάμψεως. Καὶ ὥσπερ πολλάκις τινὲς μετ' ἀλλήλων
διαλεγόμενοι, εἰ ποθεν ἀθρόα ἤχησις ταῖς ἀκοαῖς
προσθᾶλοι, παυσάμενοι τοῦ λόγου, πρὸς τὸν ἦχον
τῇ διανοίᾳ συντείνονται, σχολὴν παρέχοντες δι' ἡσυ-
χίας τῇ ἀκοῇ, τοῦ γνῶναι τοῦ ἤχου τὴν δύναμιν,
εἴτα παυσμένης τῆς προσηκούσης φωνῆς πάλιν ἄλ-
λήλοις διαλέγονται· οὕτω καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ ὑπο-
φητεύων τῷ Πνεύματι, ἅπερ τε φθόσας ἔμαθε, δι-

PATROL. GR. CVI.

A sinistra vero in summo chordas stringens per inter-
valla et crebro oberrans digitis, sonum aut gravem
aut acutum efficit. Quamvis vero non unum sit orga-
num musicum, Psalmorum tamen librum ad illud
quod psalterium dicitur maxime accommodavit va-
tes, ut mihi videtur, gratiam illam sancti Spiritus si-
gnificaturus quæ ex alto profusa suavissimos in
ipso modos ciceret : quia hoc solum inter musica
instrumenta, vocum, ut diximus, causas a summitate
habet. Citharæ quidem et lyræ ad plectri pulsum æs
inferius respondet : psalterium autem numerorum
musicorum in summo causas habet, ut et nos ad
superna quærenda nos comparemus, nec lenocinila
cantus ad studia carnis dejiciamur. Hoc enim divi-
ni vatis sermonem, sapientia in primis recondita per
instrumenti huius structuram nobis indigitasse opi-
nor, quod animus moderatus et compositus expe-
ditum iter habeat ad altiora. Psalterium autem de-
cem chordis resonans per figuram corpus osten-
dit quinque sensibus, et animum quinque facul-
tatibus præditum, quarum singulæ per singulos
sensus officio suo funguntur. Ubi enim singulos
sensus singulis animæ facultatibus accommodamus,
et ad usum sacræ modulationis attemperamus,
psalterium decem chordarum Deo efficimur ; quod
a nobis quidem melodice conformatur, sed a perito
artifice sancto Spiritu pulsatur. Tale autem psal-
terium. Psalmus autem est sermo modulatus, et
hymnus ad Deum directus, a psalterio instrumento
nomen trahens. Quare alia quidem Librorum sa-
crorum volumina, quia ad tibiam non caneantur,
psalmi nomine carent. Porro neque diapsalma-
tis mentionem omittere licet. Quibusdam enim
commutationem sensus, aut rei, aut personæ signi-
ficare creditum est diapsalma ; quibusdam vero di-
scrimen cantus aliquando gravius aut acutius reso-
nantis. Alii dicunt, Davidem ubi aliquem hymnum
composuerit, aliquem e choris cantorum adhibuisse,
eundemque inter illos modulatum esse. Sicubi vero
eidem visum fuerit diffundere quasi psalmum, par-
temque reliquam alteri cuidam choro tradere, tunc
illas cantandi vices fuisse diapsalma appellatas. Nos
vero sicut priorum conjecturas non rejicimus, ita
invenitis aliquid addere circa significationem
verbi non verehimur. Igitur ejusmodi aliquam
significationem diapsalmatis deprehendimus, ut
precedente ex ordine cantu, si qua nova vati-
cinanti accideret divini Spiritus illuminatio et ac-
cesso gratiæ revelationis, in usum eorum qui aus-
cultarent prophetiam, ille inhibita voce tempus de-
derit animo suo, ad percipiendum intellectum
cogitationum, quas illuminatio divina in illo excita-
bat. Non secus atque solent qui inter se confabu-
lantur, si quis sonus gravior aures percusserit,
omisso sermone, ad sonum animum convertunt,
otiumque auribus per silentium præbeat, ad intel-
ligendam cantus significationem ; mox vero ces-
sante cantum voce rursus colloquium repetunt. Si-
millime magnus David vocem accommodat Spiri-

34

tuī sancto, quæque didicerat, dum cantionis argumentum animo præcipiebat, carmine exponit; et si quid inter canendum amplius percipiebat, inhibita harmonia aures advertebat Spiritui sancto, perite succinenti, ut quibus interea sensibus impletus fuerat, illos denovo explicaret. Est igitur diapsalma inter canendum, atque in ipso orationis lumine subito facta pausa ad perceptionem cogitationis divinitus interpositæ. Aut diapsalma est doctirina Spiritus, occulte superveniens animo, ejusque circa cogitationem eandem intentioni, qua series modulationis abruptitur. Ne tamen vulgus autumet silentium illud signum esse, quod virtus Spiritus sancti vaticinantem destituerit, ideo nonnulli interpretem pro diapsalmate continuationis notam inscribunt intervallis; ut hoc maxime modo discamus sancti quidem Spiritus gratiam nullibi deficere; cæterum sermonem, interpretem illorum, quæ divinitus animo incidunt, aliquando hæsitare: atque alia quidem mentis effari, alia excipere. Atque donec effatur sensus, qui intellectui imprimuntur, ordine succedit modulatio; quoties autem sublimius et divinius quid aures mentis circumsonat, inhibito cantu, totus est in audiendo. Internus igitur sancti Spiritus, illo ipso silentii tempore in illo loquentis, sermo etiam intervalla illa continuabat. Intervallum autem ipsum interpretibus diapsalma vocatum est. Diapsalma tamen non pausam, sed inspirationis divinæ intensionem esse, vel inde quis intelligat. Initio enim psalmi tertii, dum domesticas calamitates David deplorat, inops consilii queritur: Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? In medio autem hymni, eo ipso in loco quo diapsalma exstat, confirmato animo gloriatur quasi salutem suam oculis cerneret: « Ego dormivi, exclamat, et soporatus sum, et exsurrexi quia Dominus suscepit me. » Hæc ita quidem hactenus. Alleluia autem laus Dei exponitur. Est enim *allelu* laus, et *ia* Deus. Quare pro illo, *Laudate Dominum quia bonus est psalmus; Alleluia, quia bonus est psalmus*, Symmachus reddit. Psalmus autem et oda differunt; quod psalmus quidem sermo musicus est quatenus modulate ex lege musicæ organo adstrepit. Oda autem vox est modulata numero et harmonia constans, absque concentu organi. Quare quandoquidem corporis nostri machina per similitudinem audit psalterium, vel organum ex lege musicæ ad laudes Dei compositum; non temere ipsæ etiam corporis actiones, quæ in honorem Dei suscipiuntur per psalmum intelligantur; quando a ratione modulati et compositi, nihil præter modum et numerum intra animum designemus. Per odam vero, quæcunque ad nudam contemplationem aut orationem de Deo pertinent. Ita quidem magnus Basilus. Frater autem ejus Gregorius per psalmum vitam nostram intelligit, non levibus et abjectis sive terrenis sonis, hoc est cogitationibus

Α εἴη τῇ μελωδίᾳ· καὶ εἰ τι μεταξὺ λέγων ἐπιθεσκειτο, ὑπέχων τὴν τῆς ψυχῆς ἀκοὴν τῷ πνεύματι, καλῶς ἐνηχοῦντι, καὶ κατασιγάζων τὸ μέλος, ὡς αὐτὴ πλήρης ἐγίνετο, ταῦτα πάλιν διεξήκει. Ἐστὶν οὖν τὸ διάψαλμα μεταξὺ τῆς ψαλμοῦδαις γινόμενῃ κατὰ τὸ ἀθρόον ὑπηρέτησις, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεοῦ ἐπιπνευμένου νοήματος. Ἡ διάψαλμα ἐστὶν δασυαλία τοῦ Πνεύματος, τῇ ψυχῇ κατὰ τὸ ἀπὸρρητον ἐγινόμενῃ, τῆς περὶ τὸ νόημα τοῦτο προσσχῆς, τὸ συνεχὲς τῆς μελωδίας περιεκοπτοῦσης. Ἵνα δὲ μὴ νομισωσιν οἱ πολλοὶ, ὅτι ἡ σιωπὴ σημεῖόν ἐστι τοῦ ἐπιλειπομένου τὸν προφητεύοντα τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμιν, τοῦτου χάριν τινὲς τῶν ἐρμηνέων, ἀντὶ τοῦ διαψάλματος τὸ δεῖ τοῖς διαλεξιμασι πώτοις ἐγγράφουσιν· ὡς ἂν διὰ τοῦτου μάθωμεν, ὅτι ἡ μὲν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις πάντοτε ἦν· ὁ δὲ ἐρμηνεύων τὰ ἐγγινόμενα θεοῦ τῇ ψυχῇ νοήματα λόγος, οὐ πάντοτε ἦν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξερῶναι τῆς διανοίας, τὸ δὲ ὑπεδέχετο. Ἐν τῇ μὲν γὰρ ἐξηγέρσει τὸ ἐντυπωθέντα τῇ διανοίᾳ νοήματα, προεῖ δὲ ἀπολούθου ἡ ψαλμοῦδαι· εἰ δὲ τι τῶν θεωμένων τὴν τῆς ψυχῆς ἀκοὴν περιήχησεν, ὅλος τῆς ἀκροάσεως ἦν, κατασιγάζων τὸ μέλος. Ἀεὶ τοίνυν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ παρὰ τὸν τῆς σιωπῆς καιρὸν, ἐν αὐτῷ λαλοῦντος· ὁ λόγος ἐν διαλεξιμασιν ἦν· τὸ δὲ ἀλειμμα παρὰ τῶν ἐρμηνέων ὀνομάσθη διάψαλμα. Ὅτι δὲ θειοτέρας ἐπιπνοίας ἐπίτασις ἐστὶ τὸ διάψαλμα, ἐνταῦθεν ἂν τις κατέδοι. Ἐν γὰρ τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ τὰς οἰκείας συμφορὰς· ὁ δαδὲ δλοφύρεται, καὶ διαπορούμενος λέγει, « Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με; » περὶ τὰ μέσα δὲ πῦρ τοῦ ψαλμοῦ, ἐνθα καὶ τὸ διάψαλμα κεῖται· θάρρους ἀνακλησθεὶς πέποιθε καὶ παρρησιάζεται, τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ὥσπερ ὁρῶν, καὶ βοᾷ· « Ἐγὼ ἐποιμήθην καὶ ὑπνώσα, ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντιλήψεται μου. » Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Τὸ δὲ ἀλληλουῖα αἶνος Θεοῦ ἐρμηνεύεται· ἐστὶ γὰρ τὸ μὲν, ἀλληλοῦ, αἶνος· τὸ δὲ ἱα, Θεός. Δὴ καὶ ἀντὶ τοῦ, « Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός, » ἀλληλουῖα ἐστὶ ἀγαθὸν ψαλμός, ὁ Σύμμαχος τίθειται. Παλμός δὲ καὶ ὥδῃ διαφέρει· ὅτι ὁ μὲν ψαλμός λόγος ἐστὶ μουσικὸς, ὅταν εὐρύθμω; κατὰ τοὺς ἁρμονικὸς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούηται· ἡ δὲ ὥδῃ φωνὴ ἐστὶν ἐμμελὴς, ἀποδιδόμενη ἐναρμονίᾳ χωρὶς τῆς συνηχίσεως τοῦ ὄργανου· ὥστε ἐπειδὴ ψαλμὸς τὸν τροπικῶς, καὶ ὄργανον ἡρμωσμένον μουσικῶς εἰς ὕμνους Θεοῦ ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐστὶ κατασκευάζει, νοηθεῖν ἂν καὶ ψαλμός αἰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς τὸν αἰ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμεναι· ὅταν ὑπὸ τοῦ λόγου ἡρμωσμένοι, μηδὲν ἐκμελὲς ἀποταλῶμεν ἐν ταῖς κινήμασιν. Ὡδὴ δὲ ὅσα θεωρίας ἔχειται ψαλμοῖς καὶ θεολογίας. Καὶ οὕτω μὲν ὁ μέγας Βασίλειος. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γρηγόριος· ψαλμὸν μὲν νοεὶ τὸν ἡμέτερον βίον, μὴ τοῖς γήϊναις φθόγγοις, τοῦτο ἐστὶ νήμασι περιτρυπούμενον· ἀλλὰ καθαρὸν καὶ ἐξικουστὸν ἐκ τῶν ἀνωθεν καὶ οὐρανίων τὸν ἦχον ἀπεργαζόμενον· ὥδῃ δὲ, τὴν περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνην. Καὶ φησιν, ὅτι ὥσπερ ἐκ τῶν μουσικῶν ὄργάνων μόνος ὁ ἦχος τῆς μελωδίας προσπίπτει ταῖς ἀκρο-

αὐτὰ δὲ τὰ μελωδούμενα ῥήματα οὐ διαρροῦνται· ἐν δὲ τῇ ψῳδῇ τὸ συναμφοτέρων γίνε-
ται, καὶ ὁ τοῦ μέλους ῥυθμὸς καὶ τῶν ῥημάτων ἡ
δύναμις συνδιεξαγομένη μετὰ τοῦ μέλους, ἣν ἀγνοεῖ-
σθαι πᾶσα ἀνάγκη, ὅταν διὰ μόνων τῶν μουσικῶν
ὀργάνων ἡ μελωδία γίνηται· ὁστὶς καὶ ἐπὶ τῶν τῆν
ἀρετὴν μετιόντων συμβαίνει. Οἱ μὲν γὰρ τῇ θεωρη-
τικῇ καὶ ἐποπτικῇ τῶν ὄντων φιλοσοφία τὸν νοῦν
προσανέχοντες, τῇ ἀπεικαζομένῃ πρὸς τὸν ψαλμὸν,
ἔδῃλον τοῖς πολλοῖς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσιν, ἐν τῷ
ἰδίῳ συνειδότε τὸ ἀγαθὸν κατακλείοντες. Οἷς δὲ καὶ
τὸ ἥθος τοῦ βίου συγκατορθοῦται, οὗτοι τῇ περὶ τὸ
φαινόμενον εὐσημiosis, καθάπερ τιτὶ λόγῳ καὶ
ψῳδῇ ἐμμελεῖ, τὴν τῆς ζωῆς ἑαυτῶν εὐρυθμίαν δη-
μοσιεύσουσι. Σημαίνεται οὖν διὰ μὲν τοῦ ψαλμοῦ
τὸ κατὰ διάνοιαν ἀγαθόν· διὰ δὲ τῆς ψῳδῆς τὸ ἥθος
καὶ ἡ περὶ τὸ φαινόμενον εὐσημiosis ἐρμηνεύεται.
Ἐπεὶ δὲ μεμαθήκαμεν τί ἐστὶ ψαλμὸς, ὅτι ἡ δὲ
ὀργάνου μουσικοῦ μελωδία· καὶ τί ψῳδῇ, ὅτι ἡ
διὰ τοῦ στόματος γινομένη τοῦ μέλους μετὰ τῶν
ῥημάτων ἐκφώνησις, ῥητέον λοιπὸν τί ἐστὶ ὕμνος·
ὅτι ἡ ἐπὶ τοῖς ὑπάρχουσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς ἀνατιθεμένη
τῷ Θεῷ εὐφημία. Αἴνος δὲ, ἥτοι αἴνεσις, τῶν θείων
θαυμάτων ἔπαινος· προσευχὴ δὲ ἐκτετηρία περὶ τινος
τῶν συμφερόντων προσαγομένη Θεῷ. Ἀλλὰ περὶ
τούτων καὶ αὐθις εἰρήσεται. Τὸ μὲντοι τέταρτον
κεφάλαιον ἐξετάζοντες, εἰ πάντες εἰσὶ τοῦ Δαβὶδ οἱ
ψαλμοί, φησὶν, ὅτι τρισχλίοι ψαλμῶδες ἀπὸ τοῦ
Δευτερίου καὶ ἱερατικοῦ γένους εἰς τρεῖς διηρημέ-
νοι χοροὺς τὸν τοῦ Δαβὶδ ψαλμὸν ἐφαλλον. Ἐξήρχε
δὲ τοῦ μὲν πρώτου χοροῦ Ἰδοῦν ὁ χοροδιδάσκαλος·
τοῦ δὲ δευτέρου Αἰθάν, καὶ τοῦ τρίτου Ἀσαφάτ.
Κεκμηκότας δὲ τοὺς οὗτοι Κορὲ διεδέχοντο.
Ὅθεν καὶ πολλοὺς ὁ Δαβὶδ ψαλμοὺς ἐπὶ τούτων ὀνό-
ματι ἐψάλλε· καὶ τινες ἐντεῦθεν κακῶς ὑπέλαβον,
ὅτι αὐτῶν εἰσιν οἱ ψαλμοί. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνό-
ματα αὐτῶν ἐν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν Ψαλμῶν
εὐρίσκεισθαι. Εἰσὶ δὲ πάντες οἱ ψαλμοί, ὡς τοῖς
ἀκρ. δοῦσι δοκεῖ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Δαβὶδ. Μετ'
ψῳδῆς δὲ αὕτη ἡ προφητεία λέγεται, ἵνα ἕκαστος
τέρπη τὴν ψυχὴν ἡδῶν, καὶ ὑποκλέπη τὸν ἐκ τῆς
ἀναγνώσεως ὄνον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ Θεὸς πολλοὺς
τῶν ἀνθρώπων ἐξυμνοτέρους ὄντας, καὶ πρὸς τὴν
τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ
τὸν ἐκείθεν οὐχ ἡδέως ὑπομένοντας κάματον· πο-
θεινότερον τὸν πόνον ποιῆσαι βουλόμενος, καὶ τοῦ
καμάτου ὑποτεμέσθαι τὴν αἰσθησιν, τὴν τοῦ μακα-
ρίου Δαβὶδ ἐκίνησε γλῶσσαν, μελωδίαν ἀναμίξει τῇ
προφητείᾳ, ἵνα τῷ ῥυθμῷ τοῦ μέλους ψυχαγωγού-
μενοι, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοὺς ἱεροὺς αὐτῷ
ἀναπέμψωμεν ὕμνους· οὕτω γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πρὸς
τὰ ἔξωκα καὶ τὰ μέλη οἰκείως ἔχει, ὡς καὶ τὰ
ὑπομάζια παῖδια κλαυθμυρίζοντα οὕτω κατακοιμί-
ζεσθαι· καὶ γυναῖκες ἰσοσυροῦσαι, καὶ γηρόνοι,
καὶ ὀδοιπόροι, καὶ ναῦται τὸν ἐκ τῶν ἐργῶν πόνον
παραμυλοῦνται· ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους ἀκούσειε
καὶ ψῳδῆς, ῥῆον ἅπαντα ἐνεργεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ
καὶ ἐπίποννα. Ἐπεὶ οὖν ἡ ψυχὴ ἡμῶν οἰκείως ἔχει
πρὸς τοῦτο τὸ εἶδος τῆς τέρψεως· ἵνα μὴ πορνικῇ

et intelligentis obstrepentem, sed puram et audi-
bilem, ex copia rerum sublimiorum et celestium
vocem reddentem. Odam autem dicit externi moris
moderationem et decentiam. Atque, quemadmo-
dum ex organis, inquit, musicis solus sonus mo-
dulationis auribus accedit, ipsa autem verba suis
numeris et articulis modulando non distinguuntur;
quod utrumque in oda fit, ut et numerus modulationis
et verborum virtus simul cum concentu explicetur;
quam utique ignorari necesse est, quoties solis
musicæ organis cantus peragitur: similis ratio est
eorum, quæ ad virtutem referuntur. Qui enim
ad solam umbratilem et contemplativam philoso-
phiam animum applicant quæ psalmo proprie
comparatur, intra suam conscientiam virtutis
habitum efformant, et circumscribunt, ignotum
vulgo. Quibus vero externæ vitæ ratio simul cor-
rigitur, illi externi habitus honestate, quasi
oratione quadam et cantu harmonico vitæ interioris
sue honestatem evulgant. Igitur per psalmum
quidem, bonum quod intra animum concluditur,
designatur; per odam vero mores illiusque, quod in
oculos occurrit consonantia demonstratur. Post-
quam igitur didicimus quid psalmus sit, organi sci-
licet musici harmonia; itemque quid oda, modulatio
oris verbis accommodata, dicendum superest, quid
sit hymnus. Nimirum pro præsentibus bonis dicata
Deo laudatio. Laus autem, seu laudatio miracu-
lorum divinarum est prædicatio. Oratio vero est
supplicatio ad Deum directa, de re aliqua earum
quæ ad utilitatem conferunt. Cæterum de his
postea dicendi locus erit. Nunc quantum caput
excipientes, num omnes psalmi Davidis sint, dicimus
ter mille cantores, ex familia Levitarum et sacer-
dotum, in tres choros divisos, Davidis psalmos ceci-
nisse. Primi chori præcentor Idithun fuit; secundi
Ætham, tertii autem Asaphat. Fatigatos hos exci-
piebant filii Core. Hæc ratio est quare tot psal-
mos illorum nomine cantaverit David, atque quare
nonnulli perperam collegerint, illos ipsos psal-
mos eosdem auctores habere: eo quod aliquot
psalmi eorum nominibus inscribantur. Sunt vero
psalmi illi omnes, ut peritioribus recte videtur,
Davidis ipsius. Legitur autem hæc vaticinatio in
numeros cantici redacta, ut unusquisque animam
numerorum gratia oblectet, et lectionis molestiam
cantando fallat. Postquam enim Deus non paucos
hominum segiores et alieuiores a lectione rerum
divinarum, nec adeo patientes laboris circa ista
animadvertit, ut jucundiores redderet hanc operam,
et fatigationis subtraheret sensum, beati Davidis
linguam movit, ad miscendam vaticiniis melodiam,
ut numerosa modulatione ducti, multa cum animi
alacritate laudes ipsi sacras decantemus. Usque
enim adeo ad naturam nostram comparata sunt
carmina et modulamina, ut et pueri lactentes, et
mulieres nentes, et agricolæ, et viatores, et nautæ
molestiam laboris cantu solentur: quasi anima,
si modulationem aut cantum audiat, quancunque

inolestiam aut ærumnam facilius ferat. Quandoquidem ergo hæc voluptas adeo propria est animo nostro, ne dæmones inductis cantibus amatoris et meretriciis omnia perveriant, psalmos quasi propugnaculum objecit illis Deus, adeo ut res illa simul et voluptas et utilitas sit a Spiritu sancto profecta, qui in animam tale aliquid cantantem celeriter illabi solet. Postquam enim Spiritus sanctus humanum genus intractabile vidit hortanti ad virtutem, nosque ipsos studio voluptatis recte viæ negligentiores, præcepta virtutis suavitate harmoniæ quasi condimento aliquo temperavit, ut propter gratiam et suavitatem auditionis, orationis utilitatem inscii admitteremus. Perinde ac prudentes medici, quando acerbæ aut amara medicamenta ægrotis propinant, et stomacho laborantibus, dulcedine mellis condiunt ut magis sint ad palatum: ita virtutis curriculum, quod per se difficile et impeditum est, amicitia cantus gratum efficit. Ideo enim numeri hymnorum inventi sunt, ut qui pueri sunt ætate, aut omnino rudiores, ad habitum virtutis in speciem quidem canant, revera autem animos erudiant. O sapiens inventum magistri, qui hoc molitur, ut eadem opera et canamus et discamus utilia. Qua ratione tanto firmitus animo nostro imprimatur doctrina. Violenta enim disciplina non potest esse diuturna. Quod autem eum delectatione quadam obrepit, constantius animo inhaeret. Causa igitur prima et quasi obvia, quare cum voluptate psalmos animo versemus, hæc est, quod verba modulamur. Illa vero ipsa philosophia quæ harmonia constat, majus quid in recessu habet quam plerique credunt. Quid ergo est id quod dico? Audiavi sapientum quemdam naturæ nostræ rationem ita explicantem quasi homo parvus quidam mundus sit, omnia inter se concludens, quæcunque magnus ille mundus complectitur. Hujus autem universi dispositio et ornatus quam proxime accedit ad harmoniam, multis nominibus et modis, non sine ordine et numero sibi ipsi respondentem. Hunc igitur divinum concentum etiam magnus David auribus hausisse totis mihi videtur, tum, cum psalmo quodam dicat: Laudant Deum aliæ virtutes cœli omnes, et lumen astrorum, sol et luna, et cœli cœlorum, et aqua quæ supra cœlos est. Quod si ergo dispositio illa mundi absolutissima et ornatiissima harmonia quædam musica est, homo autem parvus quidam mundus; utique quæ in universo spectatur harmonia, etiam in hominis natura apparebit. Arguit autem hoc etiam mechanica corporis nostri structura, ad rationem firmationum per numeros solertissime a natura contexta. Vides arteriam veluti tibiam aliquam? Palatum, quasi canonem lyrae, illamque ope linguæ, et genarum et oris, quasi per plectrum editam et chordas modulationem? Quandoquidem igitur omne quod naturæ ordinem sequitur, ipsi naturæ gratum est, musicam autem ad normam naturæ nostræ comparatum esse jam liquet, ideo magnus David disciplinæ

ἄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντας· ἅπαντα ἀντρέψαν, τοὺς ψαλμοὺς αὐτοῖς ἐπατέλουν ὁ θεός· ὥστε ὁμοῦ τὸ πρᾶγμα καὶ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν εἶναι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῇ τοιαύτῃ ψαλλούσῃ ψυχῇ ταχέως ἐκπιταμένου. Ὡς γὰρ εἴρηται, ἐκπαίδειν εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυσάγωνον πρὸς τὴν ἀρετὴν τὸ γένος ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς ἡδονὴν ἐπιβρέπεις, τὸ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς, τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐγκατέμεινεν· ἵνα τῷ προσηνέῃ καὶ λείῳ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφελεῖται λαμβανόντως διαδεξώμεθα. Καὶ καθάπερ οἱ σοφοὶ τῶν ἱατρῶν τὰ αὐστηρότερα καὶ πικρὰ τῶν ἀλγυγγίων φαρμάκων πίνειν διαδόντες τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ κακοσίοις, εὐληπτα ταῦτα ποιῶσι, τῇ τοῦ μέλιτος ἡδονῇ παραπτύοντες, οὕτως καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν πολιτείαν, σκληρὰν οὖσαν, γλυκεῖαν ἡ μελωδία ἐποίησε. Διὰ τοῦτο τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἐπινενόηται· ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἡ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἥθος, τῷ μὲν δοκεῖν, μελωδῶσι, τῇ ἀληθείᾳ δὲ τὰς ψυχὰς παιδεύονται. Ὡς τῆς σοφίας ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου, ὁμοῦ τε ᾄδειν ἡμᾶς, καὶ τὴν λυσιστελῇ μανθάνειν μηχανωμένου! Ὅθεν καὶ μέλλων ἐντυποῦται ταῖς ψυχαῖς τὰ διδάγματα· βίαιον γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν· τὸ δὲ μετὰ τέλει καὶ χάριτος εἰσδυόμενον μνημονώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνιζάνει· ἡ μὲν οὖν πρόχειρος αἰτία, καθ' ἣν ἐν ἡδονῇ τὴν ἐν τοῖς ψαλμοῖς μελέτην ποιούμεθα, αὕτη ἐστὶ, τὸ μελωδεῖν, φημί, τὰ ῥήματα. Ἔοικε δὲ ἡ διὰ τῆς μελωδίας φιλοσοφία καὶ μετέπειτα, ἡ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν ὑποσημαίνουσα. Τί οὖν ἐστὶν ὁ φημι; Ἡ κοινὴ τῶν σοφῶν, τὴν περὶ τῆς φύσεως ἡμῶν διεξιόντος λόγον, οἱ μικροὶ τίς ἐστὶ κόσμος ὁ ἀνθρώπου, πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ μεγάλου κόσμου· ἡ δὲ τοῦ παντός διακοσμητικὴ ἀρμονία τίς ἐστὶ μουσικὴ, πολυειδὴς καὶ ποικίλως κατὰ τινὰ τάξιν καὶ ῥυθμὸν πρὸς ἑαυτὴν ἱρρομένη. Ταύτης δὲ τῆς θεωσεως ὁμορφίας δοκεῖ μοι καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ ἐν ἀκροάσει γενόμενος εἰπεῖν ἐν τινὶ τῶν ψαλμῶν, ὅτι εἰδούσι τὸν θεὸν αἱ τὴν ἑλπίαν δυνάμεις, αἱ κατ' οὐρανὸν πᾶσαι, καὶ τὸ ἀστέρων φῶς, ὃ τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ τῶν οὐρανῶν οὐρανοὶ, καὶ τὸ ὑπερουράνιον ὕδωρ. Εἰ οὖν ὁ διάκοσμος ὅλος μουσικὴ τις ἀρμονία ἐστὶ, μικρὸς δὲ κόσμος ὁ ἀνθρώπος, ἡ ἐν τῷ παντὶ θεωρουμένη μουσικὴ καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φανήσεται. Δείκνυται δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὀργανικὴ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευὴ, πρὸς ἐργασίαν μουσικῶς φιλοτεχνηθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως. Ὁρᾷς τὴν τῆς ἀρτηρίας αὐλὸν; τὴν τῆς ὑπερφύας μονάδα; τὴν διὰ γλώττης καὶ παριών καὶ στόματος, ὡς διὰ χορδῶν καὶ πλῆκτρον κιθαρωδίας; Ἐπεὶ οὖν πᾶν τὸ κατὰ φύσιν φέρον τῇ φύσει ἐστὶ ἀπεδείχθη δὲ κατὰ φύσιν ἡμῖν οὖσα ἡ μουσικὴ, τοῦ χάριν ὁ μέγας Δαβὶδ τῇ περὶ τῶν ἀρετῶν φιλοσοφίᾳ τὴν μελωδίαν κατέμεινεν· οἶόν τινα μέλη τῆς ἡδονῆς τῶν ὑψηλῶν καταχέας δογμάτων. Καὶ μοι δοκεῖ συμβουλευεῖν δι' αἰνιγμάτων, ὅτι οὐ δεῖ ἀποσόν τε καὶ ἔκτροπον καὶ παρηχημένον τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων εἶναι τὸ ἥθος, ἀλλ' ἐμμελὲς καὶ εὐρυθμον, μήτε πέρα τοῦ μέτρου ὑπερτείνόμενον· ῥήγνυται γὰρ

πάντως τῇ ὑπερέσσει τῆς χορδῆς τὸ εὐάρμοστον· ἂν μὴτε πρὸς τὸ ἄναυτον, ἐν ἀμετρίᾳ τῆς ἡδονῆς ὑποχαλόμενον· κωφὴ γὰρ καὶ ἀναυδὸς γίνεται ἡ ψυχὴ τοῖς τῆς ἡδονῆς ἐγχαυνωθεῖσα πάθεσι. Ἀπὸ οὖν ἐκ τούτων ἐστὶ, πρὸς ὃ τι βλέπει τῆς μελωδίας τὸ ἀνιγμὰ· ὅτι τὴν τῶν παθημάτων συστολὴν συμβουλεύει ποιεῖσθαι· τῶν διαφορῶν ἡμῖν ἐγγινόμενων ἐκ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων. Ὅθεν καὶ τὰ κατορθώματα τῆς θείας ταύτης μουσικῆς προσμαρτυρεῖ τῷ Δαβὶδ ἡ ἱστορία, ὅτι παράφορον ποτε καταλαβὼν τὸν Σαουλ, καὶ ἐξεστηκὶς τῆς διανοίας, οὕτως ἐξιάσαστο, καταπάρδων τοῦ πάθους, ὥστε αὐτῷ πάλιν πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανελθεῖν τὴν διάνοιαν. Τὴν δὲ τῶν ψαλμῶν βίβλον (τοῦτο γὰρ ἐξετάσαι λέγεται) εἰς πέντε βιβλία Ἑβραῖοι διαιροῦσιν, ὥστε γενέσθαι αὐτὴν ἁλλήν πεντάτευχον. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ μίαν ἔλογισαντο βίβλον· ἀπὸ δὲ τοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ἕως τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου, δευτέραν· ἀπὸ δὲ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ δευτέρου ἕως τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ὀγδόου, τρίτην· ἀπὸ δὲ ὀγδοηκοστοῦ ἑνάτου, ἕως τοῦ ἑκατοστοῦ πέμπτου τετάρτην· ἐντεῦθεν ἕως τέλους πέμπτην. Ἐκαστον γὰρ ψαλμὸν ἐν τῷ τέλει ἔχοντα τὸ, «Εὐλογητὸς Κύριος γένοιτο», τέλος εἶναι βιβλίου ἐδικαίωσαν· τῆς πέμπτης μόνης μερίδος, ἀντὶ τοῦ «Εὐλογητὸς Κύριος, γένοιτο, γένοιτο, ἐξουσίης τῆς Πάσα πνοῆς αἰνεσάτω τὸν Κύριον.» Τίς δὲ ἡ ἐν τούτοις τεχνικὴ τάξις; Τὸ μὲν πρῶτον τμήμα τῆς κακίας ἀφίστησι τὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ δευτέρον ὑπερδιψῶντα εἰσάγει τοῦτον τοῦ βελτίονος, κατὰ τὴν διψῶντα τὴν ἑλπίδα· τὸ τρίτον ὑποπτικὸν αὐτὸν παρίστησι τῆς τῶν ὄντων φύσεως· ὡς· ἀγαθὸς γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ· ἐγὼ δὲ, φησὶ, κτηνώδης μὲν ἤμην, ὅτε ἐν τοῖς ἐπικατέροις τὸ ἀγαθὸν ὠριζόμην· νῦν δὲ μετὰ σοῦ εἰμι, ὅτε πρὸς τὸ δεξιὰ ὤρμησα. Τὸ τέταρτον οὐκέτι κοινὸν ἀφίησι τὸν ἄνθρωπον εἶναι, ἀλλ' ἤδη τῷ Θεῷ συνάπτει. Ὁ γὰρ ὀγδοηκοστὸς ἑνναεὶς ψαλμὸς ἐπιγραφὴν ἔχει· «Προσευχὴ Μωϋσῆ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ»· τὸ δὲ πέμπτον ἐπὶ τὴν ἀκρόωσιν ἔχει τῆς ἀναβάσεως· «Ἐμὴ πᾶσα συμπλήρωσις τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστὶ· πᾶσα γὰρ, φησὶ, πνοῆ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.» Τοιοῦτον μὲν δὴ τὸ προσόφημα· καιρὸς δ' ἂν εἴη, καὶ αὐτὴν παραθεῖναι τὴν πανδοσίαν, ἣν ὁ θεὸς Δαβὶδ καλοῖς δαιτυμόσιν ἡτοιμάσαστο.

Quinta vero pars ad culmen ducit ascensus. Gloriatur enim: Mea est omnis summa felicitatis humanæ; ergo, dicit, omnis anima laudet Dominum. Tale quidem est convivium; nunc tempus est apponere omnem forculorum varietatem, quam David probis convivis apparavit

Versus iambici in quatuor prophetas, ante Catenam inscripti. (Nicetæ-foran Heracleensis, Constant. eccl. diaconi, an. C. 1077. BANDINI I, 19.)

ΗΣΑΙΑΣ.

Ἡ τῶν προφητῶν ἀκρότης Ἡσαίας,
Τὸν νοῦν καθαρθεὶς ἀνθρακι φλογὸς ξένης,
Καὶ δὴ τὸ μέλλον ὡς ἐνεστώς προβλέπων,
Χριστοῦ διετράνωσε τὴν παρουσίαν,
Πτῶσιν προηγόρευσε τῶν Χριστοκτόνων,
Πίστιν προεῖπε τῶν πρὶν ἔξωθεν νόμου,
Καὶ παντὶ κόσμῳ τὴν καλὴν βίβλον βίου.
Παισθεὶς φθόνῳ δὲ, καὶ πόλιν λαχὼν μένειν,

D

ISAIAS.

Prophetarum apex Isaias,
Mente purgatus a carbone flammæ alienæ,
Futuri ut jam imminentis providus,
Christi significavit præsentiam,
Casumque prædixit Christicidarum,
Fidem prænuntiavit ante a lege alienorum,
Totique mundo vitæ resitutionem.
Diascetus autem invidia, polique sorte donatus,

Dicta reliquit vitam adjutura,
Quæ Nicetas, quem coronæ sedes habet,
Hic concinne composuit,
In fidei documentum, animæque lustrali.

JEREMIAS.

Deflore, propheta, lacrymisque prosequi urbem,
Desine jam cædibus plenam,
Qui matris in utero es consecratus,
Nec verearis cum inter gentes locutus fueris,
Te tanquam ad infidos esse jussum accedere,
Quin potius surgas, leva oculos in circuitu,
Lamentationum et lacrymarum copia omissa,
Siquidem non mortuus es, sed sursum vivis,
Quin gentes aspicias antea externas, nunc legi sub-
[jectas, B
Sionis filios præstantes in pulverem redactos,
Lætare tandem perfectione tuorum sermonum,
Quos pia mens hic composuit.

EZECHIEL.

Mentis splendore et puritate cordis
Ezechiel, ineffabilibus sermonibus
Dignus habitus est, et novis visionibus,
Deum enim vidit tanquam accessibilem visu,
Et Cherubim faciem edoctus est;
Statum, timorem, motum, splendorem, sermones,
Clare aspexit celestis ministerii.
Hinc mundatus et doctus qui prævideat,
Tam clare ostendit se nosse finem omnem rerum,
Ut etiam describeret modos futurorum consiliorum C
[in sermonibus,
Quos hic docta mens illustravit labore.

DANIEL.

Ineffabilis est Dei providentia,
Ut in eum qui speraverint coronare,
Omnibus bonis consueverit, vel in ipso sepulcro,
Sicut et Daniel, prophetarum voluptas,
Ensem effugit Persarum exercitus,
Captivus abductus in alienigenam pertransiit ter-
[ram,

Novum autem rursus invenit.
Fuit apprimè regibus amicus,
Quod futurum et temporum nosset finem B
Feras refrenans, prævidens et in somniis,
Gloriose immutans superioribus inferiora,
Sermones reliquit, quorum hic adsunt expositiones.

A Ῥήσεις λέλοιπεν εἰς θνητὸν ἐν βίῃ,
Ἄσπερ Νικήτας, ὃν στίφους κορυφὴν ἔχει,
Ἐν ἀραισμοῦ συνεθέσκεν ἐνδόξῃ
Εἰς πίστειος ἐνδειγμα, καὶ ψυχῆς λύτρον.

IEPEMIAS

Θρηῶν, προφήτα, καὶ μετακλίωσιν πόλιν,
Πάπασο λοιπὸν τὴν φόνων παλαιομένην,
Ὁ μητρός ἐνδον γαστρός ἡγιασμένος,
Καὶ μὴ πτοηθῆς εἰς θνὴν ταπειμένος,
Ὡς εἰς ἀπειθεὶς πρὶν καλεῖσθαι ἐντρέχειν,
Ἄλλ' ἐξαναστάς, ἄρον ὀφθαλμὸν κύκλῳ,
Θρήνων ἐταῖρον δακρύων τὴν πλημμύραν,
Ἐπίπερ οὐ τέθνηκας, ἀλλὰ ζῆς ἔτι.
Καὶ βλέψον θνὴ, τὰ πρὶν ἐκτός, ἐν νόμῳ,

Υἱὸς Σιών τε, τοὺς ὑπερτίμους, πόσιν,
Καὶ χεῖρα τῶν σὺν εἰς τελεῖωσιν λόγων,
Οὗς τῆδε συνετέθησιν εὐσεβὲς νόσ·

IEZEKIEL.

Ψυχῆς τὸ λαμπρὸν καὶ τὸ φαῖδρον καρδία,
Ἰεζεκιήλ τῶν ὑπὲρ λόγον λόγων
Κατηξίωσε, καὶ θαυμάτων ξένων.
Θεὸν γὰρ εἶδεν, ὡς ἐφικτὸν προσβλέπειν,
Καὶ τῶν χειρῶν ἐκπαπαιδευτὰς θέαν,
Στάσιν, φόβον, κίνησιν, ἑλλαμψίν, λόγους,
Σαφῶς ἐδίδαξε τῆς ἑνὸς λειτουργίας.
Ὅθεν καθαρθεὶς καὶ διδαχθεὶς προβλέπειν,
Οὕτω σαφῶς ἔδειξεν εἰδέναι τέλος
Τῶν πραγμάτων πάντων, ὡς γράφειν καὶ τὰ μέτρα
Τῶν εἰς ἔπειτα κτισμάτων ἐν τοῖς λόγοις,
Οὗς ὧδε κοσμεῖ κοσμία ψυχὴ πόθος.

DANIHA.

Ἀφραστός ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ λόγοις,
Ὅπως ἐκ' αὐτὸν τοὺς πεπαιθότας στέφειν
Πᾶσιν καλοῖς εἰσθὲν ἐν γὰρ τῷ τέφρῳ.
Ὡς καὶ Δανιήλ, ἡ προφητῶν ταρπνότης,
Ξίφος παρφυγῶς περσικῶν στρατευμάτων,
Ὡς αἰχμάλωτος ἡγμένος τε πρὸς ξένην

Ἡμεῖς μὲν γῆν, τὸν Θεὸν δ' εὗρεν πόλιν.
Καὶ πρῶτον ἦν μὲν τῶν ἀνασπόντων φίλος,
Τὸ μέλλον αὖθις τῶν χρόνων ἦδει τέλος.
Θῆρας χαλινῶν, προβλέπων κἀν τοῖς θάνοις,
Καλῶς δ' ἀμείψας τῶν ἑνὸς τὰ τῶν πάντων,
Ῥήσεις λέλοιπεν, ὧν πάρεσιν ἐκδόσεις.

ΣΧΟΛΙΑ ΠΑΛΑΙΑ

ΕΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ.

SCHOLIA VETERA

IN EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

(Ex antiquis membranis bibliothecæ Vaticanæ editit Ang. Mai in Class. Lat. tom. VI.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

A

CAPUT PRIMUM.

Εὐαγγέλιον καλεῖται ἡ βίβλος, ὅτι κολάσεως δεικνύει ἀναίρεσιν, καὶ εὐραυνῶν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται· βίβλον γενέσεως ταύτην καλεῖ καὶ παρέχουσιν ἄλλα πολλὰ καὶ οὐ τὴν Χριστοῦ μόνον γένεσιν· διότι τὸ κεφάλαιον τῆς οἰκονομίας τοῦτο ἐστίν.

Τὸ Ἰησοῦς, Σωτὴρ ἐρμηνεύεται τῇ Ἑβραίων φωνῇ.

Πόθεν δηλονότι ἀπὸ τῆς τοῦ Δαβὶδ ἦν γένεως; Ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Θεὸν πρὸς τὸν Γαβριὴλ ἀπαλθεῖν πρὸς τὴν παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ· ἐκέλευε δὲ ὁ νόμος μὴ ἐξ ἄλλης φυλῆς λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκίας· ὅθεν ἦν ὁ Ἰωσήφ ἐκ Δαβὶδ, καὶ ἡ Μαρία ἐκ Δαβὶδ.

Διὰ τί μέμνηται τῆς παρανόμου μίξεως τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Θάμαρ; Θαυμάζων ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δεικνύς φιλανθρωπίαν, ὅτι οὐκ ἀπηξίωσε τοιοῦτους ἔχειν συγγενεῖς. Τίνος χάριν τοῦ Φαρέ; μνημονεύσας ἀφ' οὗ τὸν Κύριον γενεαλογεῖ, καὶ τοῦ Ζαρὰ μνημονεύει; Ὅτι τοῦ Ζαρὰ ἐν τῷ τίκτειν τὴν Θάμαρ τὴν χεῖρα προεισέγκαντος, συνέστειλε τὸ παιδίον τὴν χεῖρα, καὶ προῆλθεν ὁ Φαρέ, καὶ τότε ὁ Ζαρὰ· ὅπερ τῶν δύο λαῶν τύπος ἦν· τῆς γὰρ πολιτείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀβραάμ χρόνοις φανεῖσης, εἴτα ἐν τῷ μέσῳ συσταθείσης, ἦλθεν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ ἡ νομικὴ πολιτεία· καὶ τότε ὁ νέος ἐφάνη λαὸς μετὰ τῶν αὐτῶν νόμων. Καὶ τῆς Προῦθ δὲ τῆς ἀλλοφύλου μέμνηται, ὅτι καθάπερ ἐκείνης καὶ πτωχῆς καὶ ἀλλοφύλου οὐσης ὁ Βοὺζ οὐ κατεφρόνησεν, οὕτως τὴν δυσγένειαν ἐδεδούξατο, καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν δεξιόμενος οὐκ ἐδεδούξατο.

Τοὺς τρεῖς παρέδραμε βασιλεῖς ὡς κακοὺς· ἔστι δὲ Ὀχοζίας, καὶ Ἰωᾶς, καὶ Ἀμεσίας· ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ τοὺς οὐκ ἀξίους μνήμης καταλιμπάνειν, ὡς καὶ Μωσῆς ἐν ταῖς εὐλογίαις τοῦ Συμεὼν.

Διὰ τί εἶπεν Ἰωσήφ τὸν ἀνδρα Μαρίας; Ἵνα δείξῃ ὅτι δι' αὐτὸν καὶ ταύτην ἐγενεαλόγησεν· κατὰ γὰρ φυλὰς καὶ συγγενεῖς ἐλάμβανον.

Vers. 1. Evangelium vocatur hic liber, quia damnationis ostendit abolitionem, et cælorum regnum annuntiat. Librum generationis vocat librum, qui alia multa continet et non solum Christi generationem; quarebrom caput solum incarnationis est.

Vox Jesus, Salvator hebraica lingua interpretatur.

Unde evidenter fuit ex semine David? Ex hoc quod dicit Deum misisse Gabriel ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph, de domo et patria David. Jubebat autem lex ne ex aliis tribus ducerent, sed ex eadem domo; unde exat Joseph ex David, Maria quoque ex David.

Vers. 3. Quare illicitam memorat unionem Juda et Thamar? Admirans evangelista et Dei ostendens amorem in homines, quod non dedignatus est tales habere parentes. Quam ob causam Phares commemorans a quo Dominus ducit genealogiam, Zarām etiam memorat? Quia Zara, pariente Thamar, cum manum foras protulisset, hanc retraxit, et processit Phares, et deinde Zara; quod duorum populorum figura erat. Nam cum Abraham temporibus ecclesiastica viguisset gubernatio, deindeque e medio sublata fuisset, venit Judæorum populus et legis gubernatio, et tunc novus apparuit populus cum legibus eisdem. Et de Ruth alienigena loquitur, quia sicut illam et mendicam et alienigenam Booz non despexit, neque infirmitatem ejus abhorruit, Christus etiam Ecclesiam accipere non abhorruit.

Vers. 11. Tres illos leviter attigit reges ut malos; sunt vero Ochozias, Joas, et Amesias. Mos enim est Scripturæ indignos memoria omittere, ut Moyses in benedictionibus Simeon.

Vers. 16. Quare dixit Joseph virum Mariæ? Ut ostenderet per Joseph genealogiam Mariæ genealogiam datam esse; nam secundum tribus et consanguinitates nubebant.

Vers. 17. Ideo meminit Abrahæ et David, quod A ad illos datæ erant promissiones circa Christum.

Duodecim ponens generationes, quatuordecim dixit, quia tempus captivitatis intra generationes ordinavit; adhuc autem ipsum Christum intra generationes nobis connumerat.

Vers. 18. Non dixit priusquam duceretur illa in domum, sed priusquam convenirent, quia non foris a viro erant desponsatæ ætatis imparis; hoc autem dixit ne det suspicionem. Quam ob causam non ante desponsationem concepit? Ne pareret suspicionem quod factum erat, cum non esset vir zelosus et ideo Mariam observans.

Vers. 19. Secundum legem non castigare neque hanc in exemplum dare volens, voluit dimittere eam. Prohibetur autem ab angelo; adeo erat mitis et sapiens Joseph. Ad ministrandum illi post partum, evidens est quod adductus sit Joseph hoc prodigio.

Vers. 20. Cur non clara luce visus est angelus Joseph, sed per somnium? Quia non erat incredulus ut pastores et Zacharias.

Cur vocavit illum angelus filium David? Revocare illi volebat, unde debebat Christus originem ducere.

Cur dixit conjugem tuam? Quod non erat violata. Conjugem autem illam vocat ob desponsationem, sicuti et nos generos dicimus vel ante nuptias desponsatos filios.

Vers. 21. Non dixit, *Pariet tibi*; non erat enim C illius semen; sed pariet mundo evidenter universo; addit enim: *Ipsæ saltem faciet populum suum.*

Cur dixit, *Vocabis nomen ejus Jesum*? Ne illum faceret ab officio patris alienum. Licet enim tuus filius non sit, inquit, sed quæ patris sunt ages, eo quod non sit e fornicatione.

Vers. 22. Angelus dicit istud: *Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est ab Isaiâ*; non autem evangelista.

Vers. 23. Si quis dixerit non dixisse Isaiam virginem sed puellam; prius quidem serunt Septuaginta his quinque numerosiores et veraciores, utpote scribentes ante patrationem mysterii; deinde puellas, virgines dicemus; et, *Si clamaverit puella*, de virgine loquitur Moyses, quia sciebat puellæ nomen pro virgine usurpari. Si e consuetudine debebat generari quod a propheta nuntiatum erat, quid significationis habet quod dictum est? Nihil certe; denique, non in Ezechia, sed in Christo adimpletum est.

Objiciet Judæus cur non vocatus sit Emmanuel, ut propheta dixit, sed Jesus Christus? Audiant prophetam non dixisse, *Vocabis*, sed, *Vocabunt* populi; hæc est rerum istarum expositio: quia videbunt Deum cum hominibus. Mos autem ille est Scripturæ hoc pro nominibus adhibere; ut, *Voca nomen ejus: Cito spolia; celeriter vasta: genito illo vastatio prædæ facta est*; et, ut illud quoque,

Διὰ τοῦτο ἐμνημόνευσεν Ἀβραάμ καὶ Δαβὶδ, διότι πρὸς αὐτοὺς ἦσαν αἱ ἐπαγγελίαι περὶ Χριστοῦ.

Δώδεκα θεὸς γενεᾶς, δεκατέσσαρες εἶπεν, διότι καὶ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας εἰς γενεὰν ἔταξεν. Ἐν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν εἰς γενεὰν συνάπτων ἤρην αὐτόν.

Οὐκ εἶπεν, πρὶν ἢ ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ, πρὶν ἢ συναλθεῖν αὐτούς, διὰ τὸ μὴ ἔξω εἶναι τῶν ἀνδρῶν τὰς ἐμνηστευμένας ἀνηλικους· τοῦτο δὲ εἶπεν διὰ τὸ μὴ δοῦναι ὑποψίαν. Τίνος χάριν οὐ πρὸ τῆς μνηστείας συνῆλθεν; Ἵνα μὴ δόξη ὑπόψια τὸ γεγονὸς, οὐκ ὄντος τοῦ ζηλοτυποῦντος καὶ διὰ τοῦτο φυλάσσοντος.

Κατὰ τὸν νόμον οὐ καλᾶσαι οὐδὲ παραδειγματίζειν αὐτὴν βουλόμενος ἐβουλήθη ἀπολύσαι αὐτὴν· καλύπτεται δὲ ὑπ' ἀγγέλου· τοσοῦτον ἦν ἡμέρος καὶ φιλόσοφος ὁ Ἰωσήφ. Τὸ θεραπεύειν αὐτὴν μετὰ τὴν πόκον, εὐζήλον ὡς ἐπαίτησεν τῷ θαύματι ὁ Ἰωσήφ.

Διὰ τί οὐ φανερώς ὤφθη ὁ ἀγγελὸς τῷ Ἰωσήφ, ἀλλὰ κατ' ὄναρ; Ὅτι οὐκ ἦν ἀπιστῶν ὡς οἱ ποιμένες καὶ ὁ Ζαχαρίας.

Διὰ τί εἶπεν αὐτόν ὁ ἀγγελὸς υἱὸν Δαβὶδ; Ἀναμνησάμενος αὐτὸν βουλόμενος, ὅθεν ἐμελλεν ὁ Χριστὸς εἰσπεσεῖν.

Διὰ τί εἶπεν, *τὴν γυναῖκά σου*; Ὅς μὴ διαφθαρμένης· γυναῖκα δὲ αὐτὴν καλεῖ ἀπὸ τῆς μνηστείας, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς γαμβροὺς λέγομεν καὶ πρὸ τοῦ γάμου τοὺς μνηστευθέντας τῇ θυγατρὶ.

Οὐκ εἶπεν, *τίξεται σοι*· οὐ γὰρ ἦν αὐτοῦ σπέρμα· ἀλλὰ, *τίξεται*, τῷ κόσμῳ παντὶ δηλονότι· ἔχει γὰρ αὐτὸς σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Διὰ τί εἶπεν, *καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν*; Οὐκ ἀλλότριον ποιῶν αὐτὸν τῆς διακονίας. Εἰ γὰρ καὶ μὴ σὸς; ὁ τόκος, φησὶν, ἀλλὰ τὰ πατρὸς πράξει, διὰ τὸ μὴ ἀπὸ μοιχείας εἶναι.

Ὁ ἀγγελὸς λέγει τὸ, *τοῦτο δὲ ὄλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἠσαίου*· ἀλλ' οὐκ ἐὺαγγελιστὴς.

Ἐάν τις λέγῃ ὅτι οὐκ εἶπεν Ἠσαίας παρθένον, ἀλλὰ νεάνίδα, πρῶτον μὲν οἱ Ἑβδομήκοντα τῶν πέντε πλεονεῖ· καὶ ἀνοποπτικότεροι· πρὸ γὰρ τῆς διαμάχης τοῦ μυστηρίου· ἔπειτα τὸ *νεανίσκος*, καὶ *παρθένοι* λέγομεν· καὶ τὸ, *ἔάν βοηθῇ ἡ νεάνις*, D περὶ παρθένου λέγων ὁ Μωσῆς· ὥστε οἶδεν τὸ τῆς νεάνιδος ὄνομα ἐπὶ τῆς παρθένου λέγεσθαι. Εἰ ἐκ νομίσμου ἐμελλεν γεννᾶσθαι τὸ προφητευόμενον, ποῖον σημεῖον ἦν τὸ λεχθέν; Οὐδὲ ποῖον· λοιπὸν, οὐκ ἐπὶ τῷ Ἐξελίξ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Χριστῷ πεπλήρωται.

Ἀπορήσει Ἰουδαῖος διὰ τί οὐκ ἐκλήθη Ἑμμανουὴλ, ὡς ὁ προφήτης εἶπεν, ἀλλὰ Ἰησοῦς Χριστός; Ἀκουσάτωσαν ὅτι οὐκ εἶπεν, *καλέσεις*, ἀλλὰ, *καλέσουσιν* οἱ ὄχλοι· τουτέστιν ἡ τῶν πραγμάτων ἐκθασίς· ὅτι ὀφόνται θεὸν μετὰ ἀνθρώπων· ἔδος δὲ τοῦτο τῇ Γραφῇ ἀντὶ ὀνομάτων τιθέναι· οἶον, *κἀλασσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον·* ὁξέως προνοόμεσον· γεννηθέντος αὐτοῦ προνομή

σκόλων ἐγένετο· καὶ ὡς τὸ, *Ἡ πόλις κληθήσεται ἡ πόλις δικαιοσύνης, μητρόπολις πιστῇ· καίτοι μείνασα καλεῖσθαι Ἱερουσόλυμα.* *A Urbs vocabitur urbs justitiæ, metropolis fidelis; et cum exspectans vocatur Jerusalem.*

Τὸ, *Ὅτι ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτακε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον*, οὐ δείκνυσιν ὅτι ἐσχάτως ἔγνω αὐτήν· τὸ γὰρ, ἕως, οὐ πάντοτε χρόνον ἄλλον ζητεῖ, ἀλλὰ πολλάκις εἰς τὸ διηγεῖσθαι εὐρίσκειται· ὡς τὸ, *Καὶ οὐχ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ εἰς τὴν κιβωτὸν ἕως οὗ ἐξηράνθη ἡ γῆ*· καίτοι γε οὐδὲ μετὰ ταῦτα ὑπέστρεψε· καὶ πάλιν, *Ἀναταλεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναίρῃ ἡ σελήνη*· τοῦτο δὲ εἶπεν οὐ πέτρα, διδοὺς τῷ καλῷ τούτῳ φωτί· τέθεικε δὲ τὸ, ἕως, ἵνα μόνον μάθωμεν τὸ πρὸ τῶν ὠδίνων ἀνέπαφον· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἡμῖν κατέλιπε συλλογίζεσθαι, ὅτι τὴν οὕτως γενήσασαν οὐκ ἂν ὑπέμεινε γυνὴν δικαίαν ὡς ὁ Ἰωσήφ. Πῶς ἀδελφοί τοῦ Χριστοῦ λέγονται οἱ παρὶ Ἰακώβου; Ὡς καὶ Ἰωσήφ τῆς Μαρίας ἀνὴρ· ἐκεῖνοι γὰρ ἦσαν παῖδες ἐκ προτέρας γυναικός· διὰ τὸν καλούμενον οὖν πατέρα, καὶ οἱ τοῦ πατρὸς υἱοί, ἀδελφοί.

ΚΕΦΑΛ. Β.

Τὸν χρόνον Ἡρώδου λέγει· διότι καὶ ἑσπερος Ἡρώδης λέγεται, ὃς ἀνέβλεπεν τὸν Πρόδρομον.

Τοὺς μάγους εἰς ἑλεγχὸν τῶν Ἰουδαίων ἤνεγκε προσκυνησάιν, ἵνα παρὰ βαρβάρων μάθωσιν ἃ οὐκ ἠθέλον μαθεῖν ἀπὸ προφητῶν οἱ Ἰουδαῖοι.

Οὐ δὲ ἀγγέλου τοὺς μάγους ἤνεγκεν, ἀλλὰ διὰ τῶν συνήθων ἀστέρων· καὶ γὰρ ἀγγελος ἦν, ὡς ἀστήρ ἰδεῖντο. Ὁ ἀστήρ ὁ φανείς, δύναμις τις ἦν ἀόρατος εἰς ταύτην φαινόμενος τὴν ὕψιν· καὶ γὰρ ἀπὸ ἀρκτοῦ εἰς μεσημβρίαν ἐφαίνετο· οὕτω γὰρ ἡ Παλαιστίνη πρὸς τὴν Περσίδα καίται· δεύτερον καὶ ὅτι ἐν μεσημβρίᾳ ἐφαίνετο, οὐκ ἦν ἀστήρ· τρίτον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι καὶ κρύπτεσθαι· τέταρτον ἀπὸ τοῦ κάτω εἶναι· εἰ γὰρ ἄνω ἦν, οὐκ ἤρκαίτο ὕψος μικρὸν τόπον χαρακτηρίσαι.

Τὸ, *Ὅτι ἐκλείψει ἀρχὼν ἐξ Ἰουδα οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ἀποκριτής, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν*, οὕτως λύεται· Ἡρώδης ἀλλόφυλος ὢν, καὶ τοῦτο λέγει· *Ἐξέλιπον γάρ οἱ Ἰουδαῖοι ἔχειν ἀρχοντας.*

Διὰ τί ἐρωτηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως, εἶπον τὴν προφητείαν ἕως τῶ, *Ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ*, οὐ προσέθηκαν δὲ, *Καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος*; Ἐπὶ πρὸς χάριν καὶ κολακαύοντες ἐλάλουν.

Διὰ τί τοὺς μάγους καλεῖ Ἡρώδης λάθρα; Ὅτι ἐνόμιζε τοὺς Ἰουδαίους κηδεσθαι τοῦ παιδίου· ἐτι δὲ καὶ ἀνελθεῖν ἐπιχειρεῖ τὸ τεχθέν.

Ὅτι τὸν χρόνον τοῦ παιδίου, ἀλλὰ τοῦ ἀστέρος ζητεῖ, ἐκ πολλῆς περιουσίας τὸ πρᾶγμα ἐραυνῶν.

Πῶς τοῦ Λουκᾶ ἐν φάτνῃ λέγοντος καίεσθαι, ὁ Ματθαῖος ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς μητρὸς λέγει; Χρὴ δὲ νοεῖν, ὅτι γενήσασα διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπογραφῆς πληθύν, ἀνέκλινεν ἐν τῇ φάτνῃ, εἴτα καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων ἀνέβλεπεν.

Vers. 24. Illud, *Non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*, minime indicat illum ultimo illam cognovisse. Vox enim *donec* non semper aliud ad tempus se refert, sed sæpe pro perpetuo invenitur; ut illud etiam, *Non reversus est corvus in arcam donec siccata est terra*; nempe non postea reversus est: et iterum, *Surget in diebus ejus justitia, et multitudo pacis donec destruat luna*; hoc autem dixit non finem dans pulchro illo lumini, posuit vero *donec* ut intelligamus solum firmiorem commotionibus stabilitatem. Illa vero tandem nobis reliquit conjicienda, *B Joseph, cum justus esset, hanc post talem partum cognoscere non sustinuisse. Quomodo fratres Christi dicuntur Jacobus et alii? Quod Joseph vir erat Mariæ; ejus enim erant filii e priore muliere suscepti; cum ergo ille pater Christi diceretur, patris quoque filii, Christi fratres dicebantur.*

CAPUT II.

Vers. 1. *In diebus Herodis* dicit, quia alius Herodes numeratur qui Præcursorem abstulit.

Magos in Judæorum condemnationem adoravisse dixit ut ex Barbaris discant quod e prophetis discere noluerant Judæi.

Vers. 2. Non per angelum Magos monitos esse narrat, sed per solitas illis stellas; etiam si enim angelus fuisset, ut stella apparuit. Stella ista quæ visa est, potestas erat quædam invisibilis in hoc aspectu apparens; nam a septentrione ad meridiem visa est; sic enim Palæstina ad Persidem sita est; secundo quia in meridie visa est, stella non erat; tertio quia videbatur et occultabatur; quarto quia in parte cœli inferiore erat. Si enim in superiore fuisset, non potuisset tanta altitudo parvum locum indicare.

Vers. 6. Illud, *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse exspectatio gentium*, ita solvitur: Herodes alienigena erat, et illud dicit: *Cessaverant enim Judæi reges habere.*

Quare interrogati a rege dixerunt prophetiam usque huc, *Pascet populum meum Israel*, non adjecterunt autem, *Et egressus ejus a diebus æternitatis? Quia gratulantes et adulantes loquebantur.*

Vers. 7. Quare clam Magos vocat Herodes? Quia putabat Judæos de puero curare, adhuc autem auferre meditabatur parvulum.

Non pueri tempus, sed stellæ, inquit, supervacue rem explorans.

Vers. 11. Quomodo, Luca dicente puerum in præsepio reclinari, Matthæus in matris genibus fuisse dicit? Putandum est, quod, cum non esset locus ob multitudinem ad descriptionem adductam, reclina-verit eum in præsepio, deinde in genibus eum sustulerit.

Quid Magis persuasit ut illum adorarent? Quædā A
Dei revelatio et stellæ prodigium.

Myrrha et incensum dona Dei sunt; adhuc ruten
a Judæorum crassitie longe erant, non enim oves
aut boves immolaverunt.

Vers. 13. Car claris verbis angelus dicit, *Accipe
puerum et matrem ejus*; et non dixit, conjugem tuam,
ut prius? Quia soluta erat suspicio, et fidem præ-
buerat Joseph.

Vers. 15. *Ex Ægypto vocavi filium meum*, in Chri-
stum dictum fuit. Si vero de Judæorum egressu istud
quidam intelligunt, dicere possumus legem hanc
prophetiæ esse, ut sæpe quod de aliis dictum est ab
aliis compleatur: quale est quod de Simeon dic-
tum fuit, *Dividam vos*, in posteris factum est; et
quod de Chanaan a Noe dictum est, in Gabaonitas
posteriores ejus impletum est; et illud, *Esto dominus
fratris tui*, ejus sobole completum est.

Vers. 23. *Nazareus vocabitur*, quod ab angelo di-
ctum est, propheticum est; etsi non invenitur ubi
dictum; multi enim prophetarum sermonum in
captivitate amissi sunt.

CAPUT III.

Vers. 1. Quando dicit evangelista, *In diebus illis
venit Joannes*, non tum cum puer erat Christus, hoc
dicit: nam post annos triginta venisse Joannem
Lucas testatur; sed Scripturæ mos est talis. ut
quando Christus in monte discipulis loquitur de e-
versione urbis, et de prophetiæ adimplitione locuturus
adjecit, Tunc hæc et illa erunt. Triginta annos natus
ideo baptizatur, ut perfectus cum sit, perfecta tra-
dens credatur.

Vers. 2. Illud, *Appropinquavit regnum cælorum*,
ob illius præsentiam dicit; rex enim cælorum erat.

Vers. 7. Dicente evangelista de Phariseis et Sad-
duceis quod venirent ut baptizarentur ab eo, quo-
modo Christus dicit illos Joanni non credidisse?
Quia credere non erat, quod ab illo prædicabatur
non accipere. Joannes enim dixit: *Ecce Agnus Dei
qui tollit peccatum mundi*.

Vers. 12. *Cujus ventitabrum in manu ejus*, judi-
cem illum esse significat, discernentem justos et
peccatores; ignis autem inextinguibilis æternum
supplicium indicat.

Vers. 14. Joannes primò volens Christum a se
baptizari, postea baptizavit; obstinatus immode-
rate non fuit, sed et indignitatem ostendit, et obe-
dientiam præbuit.

Vers. 15. Illud, *Sine modo*, significat, Non per-
petuo in his me videbis, sed videbis me in his que
cupis, quando ejus erit tempus.

Vers. 16. Quare Spiritus in columbæ specie vi-
detur? Quia mite est animal et purum. Cum igitur

Τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐκείνου·
Ἦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἑλκεῖται καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου
ἐκείνου.

Ἦ σμῆρνα καὶ ὁ ἀθανάτος Θεὸς ἐκείνου·
ἐκείνου καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς καχυπόψεως πύλη· ὅς γὰρ
πρόβατα καὶ βόας ἐθούσαν.

Διὰ τί ἀπείλω; ὁ ἄγγελος λέγει· Παράκλησις
καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἶπεν,
τὴν γυναῖκα σου, ὡς πρότερον; Ἐπειδὴ ἡλικία
ὑποψία, καὶ ἐπιστάθμη ὁ Ἰωσήφ.

Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεισεν τὸν υἱόν μου· εἰς Ἰε-
ρὺσιν ἐστὶν· εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ἐξόδου τούτου λέγεται,
εἰπομεν ὅτι καὶ τοῦτο προφητείας νόμος ἐστὶν ὁ
πολλὰκις ἐπὶ ἄλλων λεγόμενος πληροῦσθαι ἐν ἱε-
ρω· οἷον τὸ ἐπὶ τοῦ Σιμεὼν λεγόμενον, ὅτι ἀμνη-
στῶν αὐτοῦ, γέγονεν ἐπὶ τῶν ἐκγόνων· καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ
Χαanaν παρὰ τοῦ Νῶε λεγόμενον, εἰς τοὺς Γαabaonitas
τοῦ ἐκγόνου αὐτοῦ ἐξέτε· καὶ τὸ, Πνεῦμα κυρίου
τοῦ ὁδοῦ σου, ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου τούτου
ἐξέτε.

Τὸ, Ναζωραῖος κληθήσεται, παρὰ τοῦ ἀγγέλου
εἰρημένον, προφητικόν ἐστι· καὶ οὐκ εὐρήσεται
λέγεται· πολλὰ γὰρ τῶν προφητικῶν ἡμετέροις ἐν
τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Τὸ λέγειν τὸν εὐαγγελιστήν, Ἐν ταῖς ἡμέραις
ἐκείναις παραστῆναι ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἔστι καὶ
ἦν ὁ Χριστὸς τοῦτο λέγει· μετὰ γὰρ ἐν τῇ τριάντῃ
ἐλθεῖν τὸν Ἰωάννην ὁ ἀκούων μαρτυρεῖ· ἀλλ' ὅτι
Γραφικὸν τοιοῦτόν ἐστι τοῦτο, ὅ καὶ ὁ Χριστὸς εἰ-
τὸ ὅρος τοῖς μαθηταῖς λέγει περὶ τῆς κατασκευῆς
τῆς πόλεως· καὶ μέλλων περὶ τῆς συνουσίας λέγει,
ἐπὶ γὰρ, τότε καὶ τὰ ἔσονται. Τριανταετής δὲ
τοῦτο βραβύλλεται, ἵνα τέλειος ὢν, παρεδοῖς τὰ τέ-
λεια πιστευθῇ.

Τὸ, Ἠγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ
τῆς τότε παρουσίας αὐτοῦ λέγει· βασιλεὺς γὰρ ὁ
βάνιος ἦν.

Τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος περὶ τῶν Φαρισαίων
καὶ τῶν Σαδδουκαίων ὅτι ἤλθον εἰς τὸ βαπτισθῆναι
ὅπ' αὐτοῦ, πῶς ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι οὐκ ἐπιστεύοντες
Ἰωάννη; Ὅτι οὐκ ἦν τοῦτο πιστεύσαι, τὸ τὴν
ρουττόμενον ὅπ' αὐτοῦ μὴ δεῖσθαι· εἶπεν γὰρ
D ἐκεῖνος· Ἰδοὺ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἵρων τὴν ἁμαρ-
τίαν τοῦ κόσμου.

Ὅθεν πτόον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, τὸ χρῆμα αὐτῶν
εἶναι σημαίνει, διαχωρίζοντα τοὺς δικαίους καὶ τοὺς
ἀμαρτωλοὺς· κύρ δὲ δεῖσθαι, τὴν ἀθανάτων τιμω-
ρίαν λέγει.

Ἰωάννης πρότερον διακαλώων τὸν Χριστὸν βα-
πτισθῆναι ὅπ' αὐτοῦ, ὕστερον ἐδάπτισεν· ὅτι ἦν
ἀμέτρως φιλόνηκος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάξιον ἐκείνου, καὶ
τὴν ὑπακοὴν ἐτέλεσεν.

Τὸ, Ἄφες ἄρτι, δηλοῖ, ὅτι ὁ δὲ δικαίως ἐν τῇ
τοῖς με δεῖται, ἀλλ' ὅφει με ἐν οἷς ἐπιθυμῶ, ἐν τῷ
τοῦ καιροῦ.

Διὰ τί τὸ Πνεῦμα ἐν εἰδὲς περισσευῶς φαίνεται;
Ὅτι ἡμερον τὸ ζῶν καὶ καθαρὸν· ἐπὶ οὖν τὸ ἄνθρωπον

Πνεῦμα πραδότης ἐστὶ πνεῦμα, διὰ τοῦτο οὕτω φαίνεται· καὶ διὰ τὸ εὐαγγελισθῆναι τὴν Περιστερὴν τὴν λύσιν τοῦ κατακλυσμοῦ· καὶ γὰρ τὸ πνεῦμα λύσιν τῶν κακῶν ἡμῖν ἤγαγε· γινώσκουν δὲ δεῖν οὐ φύσει, εἶπεν, ἀλλ', 'Εν εἰδει περιστερᾶς, διὰ τὸ βαρβαλῶς καὶ φωτεινῶς κατακληθῆναι· ἐν εἰδει οὖν περιστερᾶς ἡ καθάσθαις, ἀλλ' οὐχὶ μορφῇ ζώου. Διὰ τοῦτο ἔμεινε τὸ Πνεῦμα ἐπὶ τὸν Χριστόν, ἵνα ἡ ἀνωθεν φωνὴ περὶ τοῦτου νομισθῇ, ἀλλὰ μὴ περὶ Ἰωάννου.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Τότε ἀνέχθη, φησὶν, ὁ πᾶς τοῦ Πνεύματος πειρασθῆναι· ὁπότε τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγει· πάλιν τὸ, τότε, οὐκ εὐθὺς λαμβάνεται, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, τοῖς καιροῖς ἐκείνοις.

Πειράζεται καὶ εἰς ἔρημον ἀνάγεται καὶ νηστεύει, διδοῦς τύπον ἡμῖν νηστείας καὶ ὑπομονῆς πειρασμῶν.

Πόθεν λέγει ἀκούσας ὁ διάβολος τὸ, Ἐγὼ γὰρ εἰ τοῦ Θεοῦ; καὶ τῆς ἀνωθεν φωνῆς ἤκουσε τοῦ Ἰωάννου τοῦτο λέγοντος· εἰ δὲ ἀμφέβαλλε πότερον εἰ ἔστιν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἢ οὐκ ἔστιν, διὰ τὸ πεινῆσαι καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδουλίας πράττειν.

Τοῦ Λουκᾶ λέγοντος δὲ πάντα πειρασμὸν ἐκίνησεν, νοήσωμεν ὅς τὰ κεφάλαια τῶν πειρασμῶν κινήσωμεν, οὕτως εἶπεν· τὰ γὰρ χεῖρωνα τῶν ἀμαρτημάτων γαστριμαργία ἐστὶ καὶ κενοδοξία καὶ ἀπηστία χρημάτων.

Διὰ τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς δὲ Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἡμᾶς παιδεύων φαύγειν τοὺς πειρασμούς· οὐ γὰρ ἐγκλημα τὸ μὴ ῥίπτειν ἑαυτὸν εἰς πειρασμούς, ἀλλὰ τὸ ἐμπροσθέντα μὴ στήναι γενναίως· ἐπὶ δὲ καὶ τοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης; ζωγρῆσαι σπεύδων, οἱ ἐκαῖσε διέτριβον· ἐπὶ δὲ καὶ προφητείας πληρῶν· Ἡ Γαλιλαία, φησὶ, τῶν ἰσθμῶν, ὁ λαὸς δὲ καθήμενος ἐν σκότει, ἰδέτω φῶς μέγα.

Ἄλλοι καὶ Ἄνδρου κλησὶς δευτέρα ἦν ἢ ὁ Ματθαῖος λέγει· ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι Οὐκω βλήθηεν· ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Ἰωάννου προσήλθον· ἐνταῦθα δὲ μετὰ τὸ ἐμβληθῆναι αὐτόν· καὶ μὲν ὁ Ἀνδρέας καλεῖ τὸν Πέτρον, ἐνταῦθα δὲ ἀμφοτέρους ὁ Χριστός· ὥστε δεῦτερον ἦλθον πρὸς Χριστόν. Διὰ τὴν μετὰ τὴν πρώτην κλήσιν, εἰς τὴν οἰκίαν τέχνην ἐπανήλθον πάλιν; Διὰ τὸ τὸν Ἰωάννην εἰς δεσποσύνην εἰσελθεῖν· τῶς συγχυθέντες εἰρχθῆσαν τοῦ σκοποῦ.

Ἐν ταῖς πρώταις θεραπαίαις τῶν ὀφθῶν διὰ τὸ μὴ πείραν δεδωκέναι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ἄλλως τε δὲ καὶ τὸ πόρρω αὐτοῦς ἔρχεσθαι ἐδείκνυε τὴν πίστιν.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Τοὺς ὀφθῶν ἰδὼν ἀνέβη εἰς τὰ ὄρη. Διὰ τί; Διὰ τὸ ἀφελότιμον καὶ ἀκόμματος παιδεύων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν.

Διὰ τί πρόσκειται, ὅτι Ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτούς; Ἰνα μάθωμεν ὅτι καὶ σιγῶν ἐπαίδευον αὐτούς, ἀλλ' οὐ λαλῶν μόνον.

Οὐκ ἐν τάξει παραινέσεως ἢ συμβουλῆς εἰσάγει·

A sanctus Spiritus mansuetudinis est spiritus, ideo talis videtur, et quia nuntiavit columba finem diluvii; etenim Spiritus nobis malorum finem attulit. Cognoscere autem oportet non naturam, sed speciem columbæ dixisse, quod rapide et splendide descendit; in specie igitur columbæ descensus fuit, non autem animalis forma.

Ob hoc mansit Spiritus super Christum, ut vocem de cœlo ad illum directam putaverint, et non ad Joannem.

CAPUT IV.

Vers. 1. Tunc ductus est, inquit, a spiritu ut tentaretur, id est a sancto Spiritu. Iterum vox tunc, non confestim significat, sed pro, illis temporibus, sumitur.

Tentatur, et in desertum ducitur, et jejunit, nobis præbens exemplum jejuni et tentationum patientiæ.

Vers. 3. Quare dicit, cum audierit, diabolus: Si Filius Dei es? et vocem audire e cœlis Joannis illud dicentis; etsi vero dubitet an Filius sit Dei necne, propter quod esurit et corporales necessitates experitur.

Vers. 4. Luca dicentē quod omnem tentationem consummasset, intelligendum est illum de consummatione præcipuarum tentationum ita dixisse; nam pessima peccatorum sunt gula, vana gloria, et inextincta cupiditas.

Vers. 12. Ideo audiens Jesus Joannem traditum esse, secessit in Galilæam, ut nos doceret tentationes fugere. Non enim culpa est seipsum non in tentationes conjicere, sed ubi inciditur non stare viriliter. Adhuc autem magistros orbis qui hic degabant, ad se adducere curans; prophetiam etiam implebat: Galilæa, inquit, gentium, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.

Vers. 19. Petri et Andreæ vocatio secunda fuit quam Matthæus dicit. Nam Joannes narrat eos nondum in carcerem misso Joanne secutos esse; hic autem post illius carcerem dicitur. Illic quidem Andreas Petrum vocat, hic autem ambos vocat Christus, ita ut secundo ad Christum venerint. Cur, post primam vocationem, ad suam artem exercendam reversi sunt iterum? Quia Joannes in custodiam conjectus fuerat, tunc conturbati a proposito deterriti erant.

Vers. 23. In primis barbarum sanationibus, ne probaret suam potentiam; aliter autem illi cum longe sequerentur fidem ostendebant.

CAPUT V.

Vers. 1. Videns turbas ascendit in montem. Quare? Ut per hanc laudis et facultatis despectum doceret nos nihil ad ostentationem facere.

Vers. 2. Cur addit, Aperiens os suum docebat eos? Ut discamus vel silentem illos docuisse, et non loquentem modo.

Non exhortationis aut consilii dispositionem

sequitur in docendo, sed beatitudinum dispositione pervium magis sermonem facit.

Vers. 3. Pauperes spiritu humiles significat, spiritum ibi pro anima sumens; et qui verba Dei reverentur; quanta enim mala in mundum ex temeritate proveniunt!

Vers. 4. Contraria agunt qui lugent his quæ ex temeritate proveniunt, ut dicitur in prima beatitudine.

Vers. 5. Mites hæreditabunt terram; dum censentur ob mansuetudinem omnia perdidisse, hæreditare ipse pollicetur, terram non illam superiorem, sed istam, in pace vivendo et necessitates accipiendo. Docendo cælestia pollicetur et inferiora, cum dicit: *Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjiciuntur vobis*; et alibi: *Si quis dimiserit aliquid propter me, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit*.

Vers. 6. Ante misericordes, beatos dicit qui esuriunt et sitiunt justitiam. Quare? Quia non ex violentia oportet misereri.

Vers. 8. Mundos corde dicit, aut qui in castitate degunt, aut qui perfectam virtutem adepti sunt. *Isti Deum videbunt*; visionem hic vocans, quantum homini possibile est videre invisibile omnium principium.

Vers. 9. Pacificos dicit, qui non solum inter pugnantes, sed etiam inter divisos pacem componunt; adhuc autem et qui corpus suum in animam rebellare non sinunt, sed corpus animæ per virtutem submittunt.

Vers. 10. Ostendens non semper pacem bonum esse, addidit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam*.

Vers. 11. Beatos dicens qui maledicta audiunt, duas distinctiones posuit, quando propter Deum, et quando mendacia sunt quæ dicuntur. Si enim hæc non adsint, non solum non beatus, sed etiam miser est qui convicia patitur. In aliis beatitudinibus absque distinctione beatitudinem exposuit, sed in ultima ostendit hanc esse omnium maxime particularem et præcipuam. Hæc vox, *Propter me*, dicitur ab illo, hic dignitatem suam insinuante. Singulæ ex singulis pendent beatitudines: scilicet, pauper spiritu peccata lugebit; qui luget mitis erit; mitis justus erit; justus, misericors; et misericors, mundus corde; iste autem pacificus erit; qui talia instituit, ad pericula est paratus, et ille non turbabitur maledicta audiens.

Vers. 12. Cur dixit, *Prophetas qui fuerunt ante vos*? Ostendit sic prophetas quoque esse ipsos apostolos.

Vers. 13. Dicendo, *Vos estis sal terræ*, significavit corruptam esse hominum naturam. Ostendit autem eos firmos esse debere, non adulatores, ut magistros et apostolos decet.

Cur dicit, *Si sal evanuerit*? Quasi dixisset, si patiatur et insipidum fiat: id est, si vos adulato-

την διδασχὴν, ἀλλ' ἐν τάξει μακαρισμοῦ ἀντιπαραστή-
ρον ποιῶν τὴν λόγον.

Πτωχοὺς τῷ πνεύματι τοὺς ταπεινοὺς λέγει, πνεῦμα ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν λέγων· τοὺς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ κατεπιτηχότας· ὅσα γὰρ κακὰ εἰς τὸν βίον ἐξ ἀπονοίας ἐρχονται.

Ἐναντίοι εἰσὶν οἱ πενθοῦντες τῶν ἐξ ἀπονοίας ἐρχομένων τοῦ πρώτου μακαρισμοῦ

Οἱ πραεῖς κληρονομήσουσιν τὴν γῆν· ἐπειδὴ νομίζονται διὰ τὴν πραότητα πάντα ἀπολέσαι, κληρονομήσαι αὐτοὺς ὑποσχέται· γῆν δὲ οὐ τὴν αἰν, ἀλλὰ ταύτην, τὸ ἐν εἰρήνῃ διάγειν καὶ λαβεῖν τι θέοντα, φησὶ. Διδάσκων καὶ τὰ οὐράνια ὑποσχέται καὶ τὰ κάτω, διὰ τοῦ λέγειν· Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· καὶ πάλιν, Ὅστις ἀφῆκεν ὅτιον ἔσται ἐμοῦ, ἑκατοτακλασίοις ἀθήσεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

Πρὸ τῶν ἐλεημόνων μακαρίζει τοὺς πεινῶντας; καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην. Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἐξ ἀπαγῆς δεῖ εἰσεῖν.

Καθαροὺς τῇ καρδίᾳ λέγει, ἢ τοὺς ἐν σωφρονίᾳ διαγόντας, ἢ τοὺς παντελεῖ ἀρετῇ κατετημένους. Αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁρῶνται· ὅψιν ἐνταῦθα καλῶν τῇ ὥς ἐστὶν ἀνθρώπῳ δυνατόν ἰδεῖν τὴν ὁράστον ἀπει-
των ἀρχῶν.

Εἰρηνοποιούς λέγει, οὐ μόνον τοὺς διαμαρτυρού-
μενους, ἀλλὰ καὶ τοὺς στασιάζοντας ἀλλήλοις εἰρηνοποιού-
μενους· ἔτι δὲ καὶ τοὺς τὸ ἑαυτῶν σῶμα μὴ κατ' ἀνίστασθαι τῆς ψυχῆς ποιοῦντας, ἀλλὰ δουλοῦντας τὸ σῶμα δι' ἀρετῆς τῇ ψυχῇ.

Δεικνύων ὅτι οὐ παντοῦ ἡ εἰρήνη καλὴ, ἐπ' ἡγάγε· Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιο-
σύνης.

Μακαρίζων τοὺς κακῶς ἀκούοντας, διὸ τέλειαι διορισμοὺς, ὅτ' ἂν διὰ Θεὸν, καὶ ὅτ' ἂν φερόντων τὰ λεγόμενα· εἰ γὰρ μὴ ταῦτα προσῇ, οὐ μόνον οὐ μακάριος, ἀλλὰ καὶ ἀθλιός ἐστιν ὁ κωμωδοῦμενος· Ἐπὶ τῶν ἄλλων μακαρισμῶν ἀδιορίστως τέθειται τὸ μακάριον· ἐπὶ δὲ τοῦ ἐσχάτου, ἰδεῖται ὅτι αὐτὸν μάλιστα τοῦτό ἐστιν ἴδιον καὶ ἐξαιρετικόν· τὸ δὲ ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰρηται, τὸ αὐτοῦ ἀξίωμα ἐνταῦθα αἰνιττόμενος. Εἰς τοῦ ἐνὸς ἔχεται μακαρισμός· οὗτος

ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι, καὶ πενθῶν ἀμαρτήματι· ὁ πενθῶν, καὶ πρὸς ἑσται· ὁ πρὸς, δικαίος· ὁ δὲ καίος, ἐλεήμων· ὁ ἐλεήμων καὶ καθαρὸς τὴν καρδίαν· ὁ δὲ τοιοῦτος ἤδη καὶ εἰρηνοποιός· ὁ δὲ ταῦτα κατα-
ορθώσας, καὶ πρὸς κινδύνους ἔτοιμος· ὁ δὲ τοιοῦτος οὐ ταραχθήσεται ἀκούσας κακῶς.

Διὰ τί εἶπεν, Τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν; Δεικνύς ὅτι καὶ αὐτοὶ προφηταὶ εἰσι οἱ ἀπόστολοι.

Ἐν τῷ εἰπεῖν, Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς, ἰδεῖται κατασαπεῖσαν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων· ὅτι-
λοῖ δὲ καὶ τὸ στυφὸν αὐτῶν, ἀλλ' οὐ κολακευτικόν, ὁ καὶ διδασκαλικόν ἐστι καὶ ἀποστολικόν.

Τί λέγει, Ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ; Ἀντὶ τοῦ Ἐὰν πάθῃ καὶ ἀνεγέργητον γένηται· ἦγον, ἔτι

ὁμοίαις κόλασιν, ἀλλ' οὐκ ἄξιοι διδάσκαλοι γίνεσθε, ἐν τίνι τὸ κατασπαπὴν τῶν ἀνθρώπων ἀποσθῆσεται;

Φῶς καλεῖ αὐτοὺς, ὡς τῆς εὐσεβείας καταλάμψαντας τὸ φῶς ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸ, *Ὅθι δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπὶ ὄρους κειμένη*· καὶ τὸ, *Ὅθι καλοῦσι λύχνον καὶ τιθέασιν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν*, τὸ καταφανὲς αὐτῶν δηλοῖ· καὶ ὅτι ἀδύνατον τὸ κηρύγμασι γεγνηέναι.

Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ οὐ τοῦ νόμου εἰσὶν ἀναίρεσις, ἀλλὰ πληρωσις τελειότερα καὶ ἀσφάλεια· τοῦ γὰρ μὴ φονεῦν οὐκ ἀναίρεσις τὸ μηδὲ ὀργίζεσθαι, ἀλλ' ἀσφάλεια· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων.

Ἐν τῷ εἰπεῖν, *Ὅστις λύσει μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων*, οὐ περὶ τῶν παλαιῶν νομίμων τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῆς χάριτος. Διὰ τί καλεῖ ἐλαχίστας τὰς ἐντολάς ταύτας, καίτοι μεγάλας οὖσας; Παιδεύων ἡμᾶς ἵνα ὅτε διδάσκομεν, μὴ ὑψώμεν τὴν ἡμετέραν διδασκίαν.

Εἰπὼν, *ὅτι Ἐλαχίστος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν κληθήσεται*, ἐσημάνει ὅτι εἰς γέενναν καὶ κόλασιν αἰώνιον ἀπαλειφύσεται, ἀνεπαχθῶς τοῦτο εἰρηκῶς.

Τί λέγει τὸ, *Ἐάν μὴ περισσεύσῃ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων*; Τοῦτό ἐστιν, Ἐάν μὴ ὑπὲρ τὰς δεκάτας παρέχητε τοῖς δεομένοις.

Ποῦν ἐστιν ὃ λέγει περισσεῖν, ὃ εἶδει τοὺς ἀποστόλους τῶν Φαρισαίων περισσεύειν; Ἐκεῖνων τὸν νόμον φυλαττόντων τοῦ μὴ μοιχεύσαι, οὗτοι ἵνα μὴ ἐμ-
C
βλέψωσι πρὸς ἐπιθυμίαν· ἐκεῖνων μὴ φονεύόντων, οὗτοι ἵνα μὴ ὀργισθῶσι, καὶ τὰλλα ὅμοια.

Ἄρῃ εἰδέναι ὅτι βασιλείαν οὐρανῶν οὐ τὴν ἀπολαυσιν λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὴν παρουσίαν ἐκείνην τὴν φοβεράν· ἐστὶν ὅτε καὶ ἐπιθυμίαν αὐτοῦ· πρὸς εὖν τοῦ χωρίου τὸν νοῦν, νόει τὸ νοῦμα.

Ὁ λέγων *τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ ῥακά*. Οὐ μεγάλης ἐστὶν ὑβρεως τὸ ῥήμα, ἀλλὰ καταφρονήσεως· σημαίνει δὲ σὺς, τῇ Σύρων γλώττει· ἄλλοι δὲ τὸ, διαερρηγμένος, ὃ ἐστὶ ῥακοστόλος, λέγουσιν.

Ἐροχος ἐστὶ τῷ *συνοδρίῳ*· τὸ τῶν Ἰουδαίων δικαστήριον λέγει· τίθεικε δὲ αὐτὸ, ἵνα μὴ δόξῃ πανταχοῦ ἐνέλγειν καὶ καινοτομεῖν.

Ὁ λέγων *τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ μικρόν*. Τινὲς ἐνόμισαν ὅτι μικρόν ἐστι, καὶ ὅτι περὶ μικροῦ ῥήματος μεγάλη ἐστὶν ἡ τιμωρία· οὐκ οἶδασι δὲ οἱ τοῦτο λέγοντες, ὅτι τὰ μεγάλα τῶν κακῶν ἀπὸ μικρῶν ῥημάτων ἔχουσι τὴν ἀρχήν· μέγα δὲ ἐστὶ καὶ τοῦτο· ὃ γὰρ τῶν ἀδελφῶν διεστῆκαμεν ἔχουν τῷ νῷ, τοῦτο ἐστέρησε τὸν ἀδελφόν ἐν τῷ εἰπεῖν· Μωρέ.

Τὸ, *Ἴσθι ἐννοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου*, περὶ τῶν ἐνταῦθα δικαστῶν καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δικαστήριον ὁδοῦ λέγει. Καταλλάγηθι, φησί, πρὸς τῆς εἰς δικαστήριον ὁδοῦ, καὶ καταδέχου μᾶλλον ἀδικεῖσθαι· τοῦτό ἐστι τὸ ἐννοῶν.

Ὁς ἂν ἐμβλέψῃ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι. Οὐκ εἶπε τὴν ἀπλῶς· ἐπιθυμίαν· τοῦτο γὰρ καὶ οἱ ἐν ὁρᾷ

A res, et non digni magistri facti fueritis, in quo hominum corruptio salietur?

Vers. 14. Lucem hos vocat, ut pietatis lucem diffundentes in terram.

Illud, *Non potest civitas abscondi supra montem posita*; et, *Neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum*, claritatem eorum significat; et quod impossibile sit prædicationibus gaudere.

Vers. 17. Mandata Christi legis non sunt ablatio, sed impletio perfectior et confirmatio. Nam, *Non occides*, non aufertur per hoc, *Non irasceris*, sed confirmatur; et sic in omnibus cæteris.

Vers. 19. Dicendo, *Qui solverit unum de mandatis istis*, non de veteribus mandatis loquitur, sed de gratiæ mandatis. Cur vocat minima mandata ista, licet magna sint? Docens nos ne, quando docemus, extollamus nostram doctrinam.

Dicens, quod *Minimus vocabitur in regno cælorum*, significavit in gehennam et æternam damnationem præcipitandum fore, sine dubio istud locutus.

Vers. 20. Quid dicit, *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum*? Id est, Nisi amplius quam decimas indigentibus præbueritis.

Qualis est ista abundantia, qua oportet apostolos supra Phariseos abundare? His legem servantibus non fornicari prohibentem, illi ne intueantur ad concupiscendum; his non occidentibus, illi ne irascantur; et cætera similiter.

Oportet scire quod regnum cælorum non solum gloriæ fruitionem indicet, sed etiam tempus resurrectionis, et adventum illum, tremendum.

Vers. 22. *Qui dixerit fratri suo raca*. Non magnæ injuriæ vox est, sed contemptus; suam significat, Syriacæ lingua; alii autem dilaceratum, hoc est, pannosum, interpretantur.

Reus erit concilio. Judæorum judiciale forum dicit; hoc autem adhibuit, ne videatur omni modo extraneos et novos mores usurpare.

Qui dixerit fratri suo, Fatue. Quidam putaverunt illud parvum esse, et de parva contumelia magnam esse punitionem; non autem sciunt talia dicentes, magna mala a parvis rebus principium habere. Istud vero magnum est; quo enim ab irrationalibus differimus, id est, mente, hoc fratrem frustravit dicendo, *Fatue*.

Vers. 25. *Esto consentiens adversario tuo*, propter judices qui illic sunt et viam tribunalis; reconciliare, inquit, ante viam tribunalis, et sustine potius injuria plecti; hoc enim sonat *consentiens*.

Vers. 28. *Qui viderit ad concupiscendum*. Non dixit simpliciter concupiscentiam; nam et illud qui

in montibus vivunt experiuntur; sed intra se concupiscentiam fovere permanenter ex pulchra facie.

VERS. 29. Si oculus tuus aut manus tua scandalizaverit te. Non de membris loquitur, sed de amicis qui nobis ob familiaritatem membrorum instar uniuntur. Scandalizare autem dicit, ad peccatum excitare.

VERS. 31. Quid est illud, *Det ei libellum repudii?* et quoniam illud dabatur? Ne iterum reverti possit ad virum. Illo enim mulierem, et illa virum accipiente, si rursus retroitur, magna nasci posset aut inimicitia aut confusio. Constitutum est vero istud, id est solvi matrimonium, ne exosam mulierem occidat vir veneno aut alio dolo.

VERS. 32. Per hæc verba, *Qui dimissam duxerit mœchatur*, jubet mulierem vel hujam continentem esse; per illa autem, *Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari*, metum viro injicit ne eam dimittat.

VERS. 33. Non solum perjurare prohibet, sed etiam contra veritatem jurare; non solum istud, sed non licet per creatorum quodquam jurare, non enim nobis meliora sunt; jurans vero per melius quiddam jurat.

VERS. 39. Non resistere malo, hic non diabolum malum significat, sed malum fratrem. Quod autem dicit, tale est: Non reddere malum pro malo, sed se præbere potius ad malum patiendum quam faciendum.

VERS. 40. *Ei qui vult tecum judicio contendere, dimitte ei et pallium tuum*; id est, Si ad tribunal traxerit te, non solum quæ expetit concede, sed etiam pallium tuum.

VERS. 42. Non indistincte danda est eleemosyna, sed ut oportet danda est: id est, quod a petente expeditur.

CAPUT VI.

VERS. 7. *Nolite multum loqui*, id est, nolite a Deo non convenientia petere. Viduæ exemplum durum flectentis magistratum perseverantia flagitationis; et ejus qui ad amicum intempesta nocte devenit, et dormientem a lecto surgere cogit, monent nos, ut perseveremus constantes in orationibus, non autem multum loquentes.

VERS. 9. *Sanctificetur nomen tuum*, significat, Glorificetur per vitam nostram, ut omnes qui viderint nos, te glorificent, inquit, quia sic nos conversati fuerimus.

VERS. 10. *Adveniat regnum tuum*, significat, terræ non se detineat qui precatur, sed exquirat cœlestia bona.

Fiat voluntas tua, precantis est: Ut obediunt angeli, nos quoque obedire effice.

VERS. 11. *Supersubstantialem panem*, quotidiana-

A πάσχουσι· ἀλλὰ τὸ ἐαυτῶ τὴν ἐπιθυμίαν συλλέγειν ἐκ τῶν ὥραιων μορφῶν ἐπιτηδεύουσιν.

Ἐάν σκανδαλίζῃ σε ὁ ὀφθαλμὸς σου καὶ ἡ χεὶρ σου. Οὐ περὶ μελῶν λέγει, ἀλλὰ περὶ φίλων ἐν τάξει καὶ οἰκειότητι μελῶν ὄντων πρὸς ἡμᾶς· οἰκειότητα· σκανδαλίζειν δὲ λέγει, τὸ πρὸς ἡμαρτίαν ἐραθίζειν.

Τί ἐστι τὸ, *Δότω αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίον*; καὶ διὰ τί τοῦτο ἐδίδοτο; Ἵνα μὴ πάλιν ἐπανακίπτειν θύναται πρὸς τὸν ἄνδρα· ἐκείνου γὰρ γυναῖκα, καὶ ἐκείνης ἄνδρα λαμβανούσης, εἰ πάλιν ὑπέστρεψα, πολλὴ ἂν ἡ ἐχθρα καὶ σύγχυσις ἦ· συνεχωρεῖτο δὲ τοῦτο, ἵγουν τὸ λύεσθαι τὸν γάμον, ἵνα μὴ ὁ μισθὸν ἀποκταίνῃ τὴν μισομένην ἢ φαρμάκῳ ἢ ἄλλῳ δόλῳ.

B Διὰ τοῦ εἰπεῖν, *Ὅς ἐάν ἀπολελυμένην γυναικὴν μοιχᾶται*, ποιεῖ τὴν γυναῖκα καὶ ἀκουστικὴν οὐκ ἐκείνου· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, *Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρακτὸς λόγου πορνείας*, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, ἐμφόβον ἀπαργάζεται τὸν ἄνδρα ἵνα μὴ ἀπολύσῃ αὐτήν.

Οὐ μόνον τὸ ἐπιπορεύειν καλῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπ' ἀληθείαν ὁμνύειν· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὐκ εἰς τι τῶν κτισμάτων ὁρνεύειν δεῖ· οὐδὲ γὰρ κρεῖττον ἡμῶν· ὁ δὲ ὁμνῶν, κατὰ τοῦ κρεῖττονος ὁμνῶν.

Τὸ μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, οὐ τὸν διὰ βουλὴν λέγει πονηρὸν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν πονηρὸν ἀδελφόν· ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτός ἐστι· Μὴ ἀντιδιδόναι κατὰ ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ παρέχειν αὐτῷς μᾶλλον πᾶσαι κακῶς ἢ ποιεῖν.

C Τῷ θέλοντι κριθῆναι μετὰ σοῦ, δὲς καὶ τὸ ἱμάτιόν σου· τοῦτέστιν, Ἐάν εἰς δικαστήριον ἔλθῃς, μὴ μόνον ἀ ζητεῖ δίδου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἱμάτιόν σου.

Οὐχ ἀπλῶς δοῦναι ἔστιν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ τὸ ὡς χρὴ δοῦναι· ὁ ἐστι τὸ ζητούμενον παρὰ τοῦ ζῆ· ταῦντος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Τὸ, *Μὴ βαττολογεῖτε*, τοῦτό ἐστι, τὰ μὴ προήκοντα μὴ αἰτεῖν παρὰ Θεῷ. Τὸ τῆς χήρας παράδειγμα τῆς τὸν ὥμον καμψάσης ἀρχοντα τῇ συνεχεῖ τῇ ἐντεύξας· καὶ τὸ κατὰ τὸν φίλον τὸν ἀπὸ τῶν νυκτῶν ἐλθόντα, καὶ τὸν καθυύδοντα καὶ ἀπὸ τῆς κλίνης ἀναστάντα, μνησκειται ἵνα προστεθῶμεν προσκαρτεροῦντες μὲν ἐν ταῖς εὐχαῖς, μὴ βαττολογῶντες δέ.

Τὸ, *Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομα σου*, δηλοῖ τὸ, δοξασθήτω διὰ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, ἵνα πάντες ὁρῶντες ἡμᾶς, δοξάσωσί σε, φησὶν, οὕτως παπολιτεύματα.

Τὸ, *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*, σημαίνει τὸ μὴ προσελθῶσθαι τῇ γῇ τὸν εὐχόμενον, ἀλλὰ ζητεῖν τὴν ἐκείθεν ἀγαθὰ.

Τὸ, *Γενηθήτω τὸ θέλημά σου*, εὐχομένου ἐστίν. Ὡς ὑπακούουσιν οἱ ἄγγελοι, ὑπακούειν καὶ ἡμεῖς· φησὶ, παρασκευάσον.

Ἐπιούσιον ἄρτον, τὸν ἐφ' ἡμέρον λέγει ἡ τὸν ἵπν

τῇ αὐρίαν διδόμενον· οἱ δὲ τὸ σῶμα Χριστοῦ λέγουσιν, ὡς τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν συμβάλλοντα.

Τὸ, *Μὴ εἰσαγάγῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν*, εὐχέσθαι διδάσκει, μὴ ἐπιπηδῶν, ἀλλὰ παραιτεῖσθαι τοὺς ἀγῶνας· ἐλθόντας δὲ ἀναδέχεσθαι· ἵνα καὶ τὸ ἀκυνέδοξον καὶ τὸ γενναῖον ἐπιδειξώμεθα.

Τὸ, *Ἀδελφαί σου τὸ πρόσωπον*, οὐ καλεῖοντός ἐστιν ἀλεῖφειν, ἀλλὰ νομοθετοῦντος τοσοῦτον κρύθειν ἑαυτὸν, ὥστε παντελῶς λανθάνειν, ὥσπερ τοὺς ἐν εὐφροσύνῃ ἀλειφομένους.

Ὁ λύχνος, τοῦ σώματος ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὅπερ ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς τῷ σώματι, τοῦτο ὁ νοῦς τῇ ψυχῇ· ὥσπερ αὖν οὐδὲν ὄφελος τῷ σώματι τῷ μὴ βλέποντι, οὕτως τῷ ἐσχοτισμένῳ τὴν διάνοιαν ἐπιτεθόλωται ἡ ἐντεῦθεν πᾶσα ζωή.

Πῶς νοητέον τὸ, *Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίους δουλεύειν*; Δύο τοὺς ἐναντία ἐπιτάττοντας λέγει· ἂν γὰρ μὴ τοῦτο εἴη, οὐδὲ δύο ἂν εἴεν, ἀλλ' εἷς· ὡς τὸ, *Καὶ γὰρ τοῦ πλῆθους τῶν πιστευσάντων ἡ ψυχὴ μία*.

Μαμωνᾶ τὸν πλοῦτον λέγει, ἀλλ' οὐ τὸν διάβολον, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν.

Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν λέγει καὶ τὰ πολλὰ βρώματα· ταῦτα γὰρ μετὰ μερίμνης· ἢ κατὰ ψυχὴν λέγει μὴ τοιαῦτα φροντίζειν· ὥστε κατὰ διάστασιν ἀναγκαστέον, εἰ οὕτως νοεῖν θέλομεν· καὶ σιζόμεν εἰς τὴν ψυχὴν, εἰτα ἀρξώμεθα.

Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσι· τοῦτο δὲ λέγει οὐχ ἵνα μὴ σπείρωμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ μακροψυχώμεν.

Ἴνα εἴπῃ ὅτι ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐργασία, μυρίων κόπων καὶ πόνων ὑπάρχει πρόξενος. Καὶ ἄλλως· Τὰ ἀρκετὰ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς, οὐ παντηρίαν ἡμέρας λέγει, ἀλλὰ τὸν πόνον καὶ τὴν φροντίδα τῶν ἡμῶν.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Πῶς νοητέον τὸ, *Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθήτε*; Τοῦτο λέγει, ἵνα μὴ ὁ μυρίων γέμων κακῶν, ὑπὲρ μικρῶν τιμῶν ἁμαρτιῶν ἄλλον ὀνειδίζῃ· διὸ καὶ ἐπήγαγε περὶ τοῦ κάρφους.

Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου; καὶ τὰ ἐξῆς. Πολλοὶ δὲ τοῦτο ποιοῦσι· καὶ ἂν ἴδωσι μικρὸν πταίσμα, εὐθέως ἐλέγχουσι, τὰ μέγιστα αὐτοὶ ἔχοντες πταίσματα. Διορθοῦσθαι οὖν χρή, ἀλλὰ μὴ ὡς πολεμίους ἐλέγχειν, καὶ ἐν τοῖς ἐτέρων ἁμαρτήμασιν ὑπάρχειν πικρὸν καὶ ὑποκριτὴν.

Μὴ δώτε τὸ ἄγρον τοῖς κυσὶ, καὶ τὰ ἐξῆς. Κύνες τοὺς ἐν ἀσεβείᾳ ζῶντας φησι· μὴ μεταδιδόναι λόγου εὐσεβείας λέγει.

Χοῖροι οἱ ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας βορβόρῳ ἐγκυλιόμενοι.

Τὸ δὲ, *Ἴνα μὴ στραφέντες ῥήξωσιν ἑμᾶς*, ἀντί

num sonat aut qui in crastinum datur. Alii autem Christi corpus intelligunt, ut substantiæ nostræ coadunatum.

VERS. 13. *Ne nos inducas in tentationem*, precari docet, ne irruant in nos, sed avertantur praelia, supervenientibus autem ut resistamus; itaque nec vane gloriosi nec socordes inveniamur.

VERS. 17. Illud, *Faciem tuam unge*, non præceptum est ungendi, sed occultandi se tali modo, ut omnino lateant, tanquam in gaudio uncti.

VERS. 22. *Lucerna corporis est oculus*, et quæ sequuntur. Quod dicit, tale est : Quod oculus est corpori, illud est animæ mens; ut ergo nihil prodest corpus visu carens, ita qui conscientiam habet tenebris involutam, illius inde omnis vita corrumpitur.

VERS. 24. Quomodo intelligendum, *Nemo potest duobus dominis servire*? Duos contraria jubentes dicit; si enim id non contingeret, non duo essent, sed unus : ut in isto loco, *Etenim multitudinis credentium erat anima una*.

Mammona divitias sonat, et non diabolum, ut multi dicunt.

VERS. 25. *Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis*. Circa communem consuetudinem dicit et multa alimenta; hæc enim cum sollicitudine sunt; aut circa animam non de talibus curare; ita ut separando legendum sit, si ita intelligere volumus, et punctum in animam posimus, deinde incipimus.

VERS. 26. *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt*. Hoc autem dicit non ut non seminemus, sed ne animo deficiamus.

VERS. 34. Quasi diceret, in hac die sua est opera, laborum multorum et negotiorum causa. Et aliter : *Sufficit diei malitia sua*, non malitiam diei audit, sed laborem nostrum et sollicitudinem.

CAPUT VII.

VERS. 1. Quomodo intelligendum, *Non judicate ut non judicemini*? Hoc dicit, ut qui multis oneratur culpis, propter leves quasdam culpas alium non impugnet; ideo prosequitur de festuca loquens.

VERS. 3. *Quid vides festucam in oculo fratris tui?* et reliqua. Multi autem hoc agunt; et si viderint levem culpam, incusare festinant, maximas ipsi culpas habentes. Corrigere ergo nos oportet, neque ut inimicus impugnare neque in aliorum peccatis acerbos esse et hypocritas.

VERS. 6. *Nolite dare sanctum canibus*; et reliqua. Canes qui in impietate degunt vocat, docetque non his tradatur verbi religio.

Porci sunt, qui in peccati volutabro merguntur.

Illud autem, *Ne conversi dirumpant vos*, ponitur

pro, Ne primum simulantes, deinde vos et vestram doctrinam invadeant.

Vers. 7. Cur petentes non accipimus, et præsertim quando spiritualia petimus? Quia non cum multa vi pulsasti; aut omnino indignus es eorum quæ petisti, aut quod celeriter petere cessasti.

Vers. 14. Quomodo angustam portam et arctam vocat, cum in alio loco dicat jugum suum suave et onus leve? Gregorius prius de labore, posterius de sp̄e interpretatur. Joannes autem sobrios nos esse jubet et vigiles, et excitat cogitationes nostras, ne tanquam facilem aspernemur, sed tanquam angustam viriliter aggrediamur.

Vers. 21. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem meam. Quasi diceret, Non sufficit tantam fidem habere, sed et opera pia proferre oportet.

Vers. 22. Etsi enim prodigia multa fecerint, inquit, Non novi vos. Fit autem hoc a sola gratia benevolentiae ejus qui dedit; unde et condemnatione sunt digni. Magnopere ita honorati ut vitam rectam profiterentur, ingrati facti sunt et insensibiles; aut propter adeuntium fidem factum est; non enim est, ut alii interpretantur, quod primum quidem ob vitam rectam miraculis honorati fuerint, postea autem peccatores facti condemnandi sint.

CAPUT VIII.

Vers. 3. Cujus rei causa leprosum mundans verbo manum extendit? Ut ostenderet se non legi subesse, sed præesse, et nihil puro impurum esse. Ob hoc Elisæus Naaman non vidit, servans legis rigorem, cujus servus erat, non dominus.

Vers. 4. Quomodo hic jubens ut nemini dicat miraculum, alias ut dicant jubet? Hic quidem ut vitet jactationem et vanam gloriam; illic autem ut nos gratos faciat videntes et curatos.

Quare legem modo confirmat, velut cum dicit, Ostende te sacerdoti, modo solvit, ut, Tolle grabatum tuum et ambula, in Sabbato tale agens? Hoc quidem ut gratiæ legem introducat, illud vero ut Judæorum contra se audaciam et furorem identidem temperet.

Vers. 8. Centurio, qui a Matthæo memoratur, idem est ac ille qui apud Lucam; qui vero apud Joannem centurio alter est.

Vers. 16. Murborum plerique a peccatis oriuntur.

Vers. Cur dicentem Scribam, Sequar te quocumque ieris, non excepit? Quod putabat curationibus ditescere; verba autem ejus non aversantis sunt, sed reprehendentis.

Vers. 21. Qui dicit, Permite mihi, Domine, primum ire, et sepelire patrem meum, acceptus quidem est, sed non permissus; sed audiit: Dimitte mor-

A τοῦ, ἵνα μὴ πρότερον ὑποκριθέντες, ὑστερον καὶ ὑμᾶς καὶ τὴν διδασχὴν καυμώδησασιν.

Διὰ τί αἰτῶντες οὐ λαμβάνομεν, καὶ μάλιστα ὅταν πνευματικὰ αἰτῶμεν; Ὅτι οὐ μετὰ σπουδῆς πολλῆς ἐκρούσας· ἢ πάντως ἀνάξιοι ὧν ἤτησας, ἢ ὅτι ταχέως ἀπέστης αἰτούμενος.

Πῶς στενὴν τὴν πύλιν καὶ τεθλιμμένην καλῶν, ἐν ἄλλῳ λέγει τὸν ζυγὸν αὐτοῦ χρηστὸν καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν; Ὁ μὲν Γρηγόριος τὸ μὲν διὰ τὸν πόνον, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα εἶπεν. Ἰωάννης δὲ, νήφειν ἡμᾶς παρασκευάζων καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ διεγείρων ἡμῶν τὰ φρονήματα, ἵνα μὴ ὡς εὐκόλου καταφρονήσωμεν, ἀλλ' ὡς στενῆς, ἀντεχώμεθα.

Τὸ, Ὁὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσαλεῦσται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημά μου, ἀντὶ τοῦ, ὅτι δεῖ μόνον πίστιν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ ἔργα εὐσεβῆ προβαλεσθαι.

Κἂν γὰρ σημεῖα, φησί, πολλὰ ποιῶσιν, οὐκ οὖν ὑμᾶς· γίνεται δὲ τοῦτο ἀπὸ χάριτος μόνης τῆς τοῦ δεδωκότος δωρεᾶς· ὅθεν καὶ τοῦ κολάζεσθαι εἶπεν ἔξιοι· περιττὸν οὕτως τιμηθέντες ἵνα βίον ὁρῶν ἐπιδείξωνται, ἀγνώμονες γεγόνασιν καὶ ἀναίσθητοι· ἢ διὰ τὴν τῶν προσερχομένων πίστιν· οὐ γὰρ, ὥς ἕτεροι ὑπέλαβον, ἔστιν, ὅτι πρότερον μὲν δι' ἑσθλὸν βίον ἐθαυματούργησαν, ὑστερον δὲ ἁμαρτήσας κατακριθήσονται.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

C Τίνας χάριν καθαίρων τὸν λεπρὸν λόγῳ ἐπέθηκα τὴν χεῖρα; ἵνα δείξῃ ὅτι οὐχ ὑπόκειται νόμος, ἀλλ' ἐπικείται, καὶ ὅτι τῷ καθαρῷ οὐδὲν ἀνάσσει· διὰ τοῦτο Ἐλισσαῖος οὐδὲ ἑώρα τὸν Νεμεζάν, τῆς τοῦ νόμου τὴν ἀκρίθειαν, ὅτι δοῦλος ἦν, ἀλλ' ὡς δεσπότης.

Πῶς ὡς κελεύων μηδενὶ εἰπεῖν τὸ θαῦμα, ἑλισσαίου κελεύει εἰπεῖν; Ὡς μὲν διὰ τὸ ἀκόμματος καὶ ἀκενόδοξον, ἐκεῖ δὲ διὰ τὸ εὐγνώμονας ἡμᾶς εἶναι τοὺς ὁρῶντας καὶ λαθόντας.

Διὰ τί ποτὲ μὲν ἐκύρου τὸν νόμον, ὡς τὸ, Δεῖσθαι αὐτὸν τῷ Ιερεῖ· ποτὲ δὲ ἀναιρεῖ, ὡς Ἀποστὸς τὸν κρᾶθρατὸν σου καὶ περιπατεῖ, ἐν σαββάτῳ τοῦτο ποιῶν; Τοῦτο μὲν ὁδοποιῶν τὰς τῆς χάριτος, τοῦτο δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐλπίαν καὶ μαγίαν τῶν κοιμίζων.

Ὁ ἐκατόνταρχος ὁ παρὰ Ματθαῖον μνημονεύμενος, ὁ αὐτός ἐστιν ὁ μνημονευόμενος παρὰ τῷ Λουκᾷ· ὁ δὲ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐκατόνταρχος ἕτερός ἐστιν.

Τὰ πλείονα τῶν νοσημάτων ἀπὸ ἁμαρτημάτων γίνονται.

Διὰ τί τῷ εἰπόντι αὐτῷ, Ἀκολουθήσω σοι ὅσον ἐὰν ἀπέρχῃ, οὐκ ἐδέξατο; Ὅτι ἐνόμειν ἐκ τῶν λύσεων χρηματίζεσθαι· ταῦτα δὲ τὰ ῥήματα οὐκ ἦν ἀποτροπομένου, ἀλλ' ἐλέγχοντος.

Ὁ εἰπὼν, Ἐπίτρεψόν μοι, Κύριε, πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου, ἀπεδέχθη μὲν, οὐκ ἐπετράπη δὲ· ἀλλ' ἤκουσεν· Ἄγεις τοὺς

νεκρὸς θάψαι τοὺς ἐαυτῶν νεκρούς· ἔδειξε δὲ διὰ τούτου ὅτι οἱ πιστοὶ, ὁ δὲ αὐτοῦ πατήρ ἦν ἐκ τῶν ἀπίστων· διὰ τοῦτο εἶπεν νεκρούς· ἐκόλυσε δὲ αὐτὸν οὐ τὴν εἰς τοὺς γεγεννηκότας τιμὴν κωλύων, ἀλλὰ μὴ προτιμᾶν ταῦτα τῶν οὐρανίων.

Ἐκάθευδεν ὁ Κύριος οἰκονομικῶς ἐν τῇ πλάτῃ, οὐκ ἀγνοῶν τὸ μέλλον γίνεσθαι, οὐκ ἀδυνατῶν τὴν εἰρήνην βραβεύσαι· εἰδὼς δὲ μέλλουσιν ταρασσεῖσθαι τὴν θάλασσαν, κατὰ δύο αἰτίας ἐκάθευδε, ἵνα καὶ τὴ σθερὴν τῆς ὀλιγοπιστίας τῶν μαθητῶν ἐν τῇ χειμῶνι διελέγξῃ, καὶ τὸ δυνατόν τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐναργῶς ἐπιδείξηται.

Τὸν φόβον οὐ τὸ τῶν πειρασμῶν μέγα ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸ τῆς διανοίας σθερὸν· διὰ τοῦτο συγχωρεῖ κλυδωνίζεσθαι, ἵνα ποιήσῃ καὶ αὐτοὺς πιστοτέρους διὰ τὸ θαύματος· οὐ γὰρ οὕτως τὰ τῶν ἄλλων θαύματα, ὅσον τὰ ἐκ' ἐκείνοις διήγειρεν αὐτούς.

Τί ἐστι τὸ λεγόμενον ὅτι τῶν δαιμόνων, *Ἦλθεσ* πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; Ἀπορώμενος ἀπὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐπάσχοντο οἱ δαίμονες· πρὸ καιροῦ δὲ λέγουσιν, ὡς εἰδότες ὅτι μέλλουσι καὶ ποτε κολασθῆναι. Αἱ ψυχὰι τῶν δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ· αἱ δὲ τῶν ἀσεδῶν οὐκ ἐν μνήμασιν, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλ' ἐντεῦθεν εὐθέως ἀπάγονται· καὶ δηλονότι ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου· καὶ ἄλλα· *Σήμερον τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ*. Οὐχ οἶδόν τε οὖν ψυχὴν ἐξεληθούσαν ἐνταῦθα πλανᾶσθαι, ἢ ἐν ἀέρι, ὡς λέγουσιν, εἶναι, ἀλλ' ἐν ὁρισμένοις τόποις.

Ἰπῆκουσε τοὺς δαίμονας ὁ Κύριος καὶ εἰς χοίρους ἀπεπέμφατο αὐτούς, πρῶτον μὲν ἵνα δείξῃ ὅτι οὐδὲ κατὰ χοίρων ἔχουσιν ἐξουσίαν, μή τι γὰρ κατὰ ἀνθρώπων· ἔπειτα ἵνα οἱ τοὺς τόπους οἰκοῦντες μάθωσιν αὐτὸν ὅστις ἦν· ἀπιστοὶ γὰρ ἦσαν· καὶ δείκνυσθαι αὐτοῦ ἐκ τοῦ λέγειν αὐτοὺς, ὅτι *Ἀπελθε ἀπὸ τῶν ὀρίων ἡμῶν*. Διὰ τοῦτο δὲ τοὺς χοίρους ἀνέλεον αἱ δαίμονες, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλωσι· πανταχοῦ γὰρ χαίρουσιν ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Ἦ μὲν Βηθλεὲμ ἦνεγκεν αὐτὸν παροδεύοντων τῶν γονέων· ἡ δὲ Ναζαρεθ ἐθρεψεν· ἐκείθεν γὰρ οἱ γονεῖς· ἡ δὲ Καπερναοὺμ εἶχεν οἰκοῦντα διηνεκῶς.

Ὁ μὲν Ματθαῖος περὶ τοῦ παραλυτικοῦ λέγει ὅτι προσέφερον αὐτόν· οἱ δὲ ἄλλοι ὅτι καὶ τὴν στέγην διατεμόντες καθῆκαν αὐτόν. Ἀληθὴς οὖν τὰ δύο· πρῶτον μὲν ἀπιστέχασαν, εἴτα πλῆθος· ὄντο; περὶ αὐτόν, προσήνεκαν.

Εἰπόντων, *Τίς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός*; αὐτὸς δεικνύς κατὰ τὸν λόγον αὐτῶν ὅτι Θεός ἐστι, λέγει· *Τί ἐστιν εὐκολώτερον, εἰπεῖν, Ἀφένωταί σου, ἢ εἰπεῖν, Ἄρον τὸν κράβαττον σου καὶ περιπάτει*; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· *Τί δοκεῖ εὐκολόν ὁμῶν εἶναι, τὸ ἐφίγξαι παραλελυμένον, ἢ ψυχῆς ἁμαρτήματα λύσαι*; Εὐδὴλον ὅτι ἁμαρτήματα λύσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὲν ἀφανές, τὸ δὲ φανε-

PATROL. GR. CVI.

tuos sepelire mortuos suos. Ostendit autem per hoc illum qui dicebat credentem fuisse, patrem vero ejus e non credentibus. Ideo dicit eos mortuos. Prohibuit autem eum, non honorem in parentes vetans, sed ne illa coelestibus antefereat.

Vers. 24. Dormiebat Dominus a proposito in navicula, non ignorans quod fieri debebat, et non impar pacem componendi. Sciens autem agitandum esse mare, ubi causas duas dormiebat, ut debilitas levis discipulorum fidei in tempestate confunderetur, et potentia divinitatis ejus palam ostenderetur.

Vers. 25. Timorem non magnitudo tentationum facit, sed mentis imbecillitas: ideo fluctibus agitari se permittit, ut eos credentes magis per miraculum efficiat; non enim tantum patrata in aliis miracula, quantum in ipsis gesta hos excitare poterant.

Vers. 29. Quid est quod a daemonis dictum est, *Venisti ante tempus torquere nos?* Invisibiliter ex ejus presentia daemonia patiebantur; ante tempus dicunt, sciunt se olim castigari debere. Animæ justorum in manu Dei, impiorum autem animæ non in monumentis, ut plures dicunt, sed inde confestim auferuntur; et patet in Lazaro et divite; et alias, *Hodie animam tuam repetent a te*. Non possibile est igitur animam egressam hic errare, aut in aere, ut dicunt, esse, sed in locis determinatis.

Vers. 32. Exaudivit Dominus daemones et in porcos immisit; primo quidem ut ostenderet eos non in porcos potestatem habere, neque ullam in homines; deinde ut locorum incolæ discerent quis esset; non enim erodentes erant. Et indicat id, quod isti dicunt, ut transiret a daibus eorum. Ideo porcos abduxerunt daemones, ut homines in desperationem converterent: nam semper in nostris adversitatibus gaudent.

CAPUT IX.

Vers. 1. Bethleem quidem peperit eum, parentibus iter facientibus; Nazareth vero educavit, inde enim erant parentes; et Capernaum incolam eum habuit perpetuo.

Vers. 2. Matthæus de paralytico dicit quod offerebant eum; alii autem quod lectum rumpentes illum proferrent; verum igitur est utrumque; primum quidem per lectum demiserunt, deinde, cum multitudo juxta Jesum esset, obdulerunt.

Vers. 5. Dicentibus illis, *Quis potest remittere peccata nisi solus Deus?* ipse ostendens ex ipsorum sermone se Deum esse, dicit: *Quid est facilius dicere, Dimittuntur tibi, an dicere, Tolle grabatum tuum et ambula?* Quod autem dicit, tale est: Quid videtur vobis facile esse, paralyticum stringere, an animæ peccata solvere? Patet quod peccata solvere. Sed quoniam hoc quidem invisibile, illud autem

35

visibile est, minorem rem expono, ut major et invisibilis credatur.

VERS. 9. Insidiantes evitans non moratur iisdem locis, sed frequenter immutat, odium ut facilius placetur.

VERS. 11. Matthæus publicanus, qui et evangelista, ingressu Christi honoratus, omnes publicanos convocavit.

VERS. 13. Ideo dicunt Pharisei discipulis: *Magister vester amicus publicanorum et peccatorum est*, volentes avertere illos ab eo.

VERS. 14. Quare Joannis discipulos objicientes quod ejus discipuli non jejunarent, non vituperat ut vane gloriosos, sed sponsi exemplum illis affert? Non vituperat per mansuetudinem; sponsum vero proponit, illis in memoriam revocans Joannis verba, cum dixit: *Qui sponsam habet sponsus est*. Quod autem dicit tale est: Tempus meum et meæ vitæ tempus, lætitiæ est illis occasio; venient autem dies quando ab illis auferetur sponsus.

VERS. 16. Quid est quod dicit, *Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus*? Ostendit non factos esse validos adhuc discipulos; et ita in præsentia obviis non oportet inponere præcepta onerosa.

VERS. 17. Utres et vinum proponit, quoniam de gula sermo erat; ideo ab iisdem sumit exempla, et quod nihil austerum præcipere oporteat nec grave his qui incipiunt.

VERS. 20. Cur non palam hæmorrhœissa venit? Quod impuram esse se putabat ob fluxum; atque etiam quod convenientem non habebat de illo opinionem, nam latere non putasset. Ille autem non permisit eam latere, ut primum timorem ejus solveret; secundo ut corrigeret eam, quoniam latere putaverat; tertio ut fidem ejus publicam faceret; quarto autem, ut archisynagogum credentem efficeret circa resurrectionem filii; nam tunc illum isto implorabat.

VERS. 22. Ne latens angustaretur, et ut fidem publicam faceret; et morbum comprimere non minus est quam perspicere.

VERS. 23. De tibicinibus in domo archisynagogi memoratur, ut in hoc quoque palam ostendatur archisynagogorum insania.

Lamentantes et tibicines a domo expulit, ut indignos qui miraculi testes essent. In domo archisynagogi foras omnes emisit, et discipulos solos admisit ad prodigium videndum; docens nos ut gloriam quæ a multis venit vitemus, et discipulos animo firmiores faciens.

VERS. 24. *Non mortuus est puella, sed dormit*. Ostendunt hæc verba mortem non esse nunc metuendam.

Ideo jubet ut illi detur manducare, ne videatur phantasmam esse quod factum est. (Pertinet ad Marcum, v. 43.)

VERS. 27. Cæcos attrahit clamantes, non per

A ρόν, προστίθῃμι τὸ καταδεέστερον, ἵνα τὸ μείζον καὶ ἀφανὲς πιστευθῇ.

Ἐκκλῆων τοὺς ἐπιβουλεύοντας, οὐκ ἐπιμένει τοῖς τόποις, ἀλλὰ συχνὰ μετανίσταται, διδοὺς ὑποχωρεῖν τὸν φόβον.

Ὁ Ματθαῖος τελώνης, ὃς καὶ εὐαγγελιστὴς καὶ λωπιζόμενος τῇ εἰσόδῳ Χριστοῦ, πάντας τοὺς τελῶνας συνεκάλεσεν.

Διὰ τοῦτο λέγουσιν οἱ Φαρισαῖοι τοῖς μαθηταῖς, ὅτι Ὁ διδάσκαλος ὁμῶν φίλος τελωνῶν καὶ ἁματωλῶν ἐστίν, βουλόμενοι ἀποχωρῆσαι αὐτοῦ; ἀπ' αὐτοῦ.

Τίνος ἕνεκεν τοὺς Ἰωάννου μαθητὰς ἐγκαλοῦν; ὅτι μαθηταὶ αὐτοῦ οὐ νηστεύουσιν, οὐκ ἐπιτελεῖ κενοδόξους, ἀλλὰ νυμφίου μέμνηται; Οὐκ ἐπιτελεῖ ἐπισείκειαν· νυμφίου δὲ μέμνηται ἀναμνήσκων αὐτοὺς τῶν Ἰωάννου βημάτων, δι' ὧν εἶπεν· Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὃ δὲ λέγει, ποιοῦτόν ἐστιν· Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς καὶ τῆς ἐμῆς διαγωγῆς, χαρὰς ἐστὶν αὐτοῖς ὑπόθεσις· ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπ' αὐτῶν ἀρθῇ ὁ νυμφίος.

Τί ἐστὶν ὃ λέγει, ὅτι Οὐδεὶς ἐπιβάλλει ἐπὶ ὅλκους ἀγνῶστου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ; ἀρῶν ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπὶ τοῖς ἰσχυροῖς οἱ μαθηταὶ· οὕτω δὲ ἐπὶ διακειμένους, οὐ χρὴ ἐπιτιθεῖναι ἐπιτάγματα βαρύντα.

Ἀσκῶν μέμνηται καὶ οἶνου, ἐπειδὴ περὶ γαστρικῆς μαργίας ἦν ὁ λόγος· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν αὐτῶν λαμβάνει τὰ ὑποδείγματα· καὶ ὅτι οὐδὲν αὐστηρὸν ἐπὶ τῷ τῷ χρὴ καὶ βάρος ἔχον τοῖς ἀρχομένοις.

Διὰ τί μὴ φανερώς ἡ αἰμορροῦσα ἦλθεν; ὅτι ἀκάθαρτος εἶναι νομίζουσα διὰ τὴν βύσιν· ἐπὶ δὲ καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ μὴ ἔχουσα δόξαν, καὶ οὐκ ἂν ἐνόμιζε λαμβάνειν· οὐκ ἀφῆκε δὲ αὐτὴν λαθεῖν, ἵνα πρῶτον μὲν λύσῃ αὐτῆς τὸν φόβον· δεύτερον ἵνα διορθώσῃται ταύτην, ἐπειδὴ ἐνόμιζε λαμβάνειν· τρίτον ἵνα τὴν πίστιν αὐτῆς δημοσιεύσῃ· τέταρτον δὲ ἵνα καὶ τὸν ἀρχισυναγῶγον πιστὸν ποιῇ περὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ παιδός· τότε γὰρ αὐτὸν ἐγείρει.

Ἰνα μὴ ἀγωνιᾷ κεκλοφυῖα, καὶ ἵνα δημοσιεύσῃ τὴν πίστιν· καὶ τὸ στήσαι δὲ τὴν νόσον, οὐκ ἐκ τὸν τοῦ νοῆσαι ἐστίν.

Ἐμνήσθη τῶν αὐλητῶν ἐν τῷ ἀρχισυναγῶγῳ, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δημοσιεύσῃ τὴν τῶν ἀρχισυναγῶγων ἀνομίαν.

Τοὺς θρηνούντας καὶ αὐλοῦντας ἔξω τῆς οἰκίας ἐξέβαλεν, ὡς ἀναξίους αὐτοὺς τοῦ θαύματος κρῖναι εἶναι. Ἐπὶ τοῦ ἀρχισυναγῶγου πάντα ἐξέβαλεν ἔξω· τοὺς δὲ μαθητὰς μόνους εἰσήνεγκεν ὅρῳ τὸ θαῦμα διδάσκων ἡμᾶς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν διακροῦσθαι δόξαν, τοὺς μαθητὰς δὲ προθυμότερους ποιεῖν.

Τὸ, Ὁ ἐδόνηκεν, ἀλλὰ καθύψει, λέγειν, ἵνα κινύει ὅτι οὐ φοβερὸς ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ νῦν.

Διὰ τοῦτο καλεῖται αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν, ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία εἶναι τὸ γεγεννημένον.

Τοὺς τυφλοὺς παρέλκει κράζοντας, οὐ κενοδόξους

ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸ πιστὸν αὐτῶν. Κατηγορία Ἰουδαίων A
καὶ τοῦτο ἦν, τὸ ἐξ ἀκοῆς μόνως ζητεῖν τὴν ἱσιν
τοῖς τυφλοῖς· ἤκουον γὰρ περὶ τοῦ Χριστοῦ οὕτω·
ἐκείνοι δὲ καὶ ἑβλεπον καὶ οὐκ ἐπίστευον.

Υἱὸν Δαβὶδ οἱ τυφλοὶ ἐκάλουν, διότι τιμῆς εἶναι τὸ
ὄνομα ἐδόκει.

Δευτέραν ἐρώτησιν προσάγει πρὸς αὐτοὺς, οὐ δο-
ξαρινῶν, ἀλλὰ σπουδάζων ἱκετεύεσθαι πολλάκις·
ἵνα μὴ νομίσῃ τις τοῦτον ὡς φιλότιμον ὄντα ἐπιτη-
δᾶν τοῖς θαύμασιν.

Ὅτε τὸ μεῖζον αὐτὸν ἐκάλεσαν ὄνομα ἤτοῦντο Κύ-
ριον, τότε ἴσται αὐτοὺς, ἐφελκόμενος εἰς τοῦτο πι-
στεύειν τοὺς ἀκούοντάς.

Περὶ πηγῆς μὴδὲν εἰπεῖν διὰ τὸ ἄτυπον καὶ
ἀκινετόν.

Ἡ κώφευσις οὐκ ἦν φυσικὴ ἀσθένεια, ἀλλὰ ἐκ
δαίμονος ἐπιβουλῆς.

ΚΕΦΑΛ. I.

Διὰ τί Σίμωνα λέγει τὸν λεγόμενον Πέτρον; καὶ
διὰ τί Ἰάκωβον τὸν Ἀλφῆου; Ὅτι ἦν καὶ ἄλλος
Σίμων καὶ ἄλλος Ἰάκωβος.

Ἵνα μὴ ἐπαρθῶσιν ὑπὸ τῶν γινομένων ὑπ' αὐ-
τῶν θαυμάτων, εἶπεν· Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν
δότε.

Τί γὰρ ἡ ῥάβδος κωλύει πρὸς τὸ κήρυγμα; ἡ ποία
ἀμαρτία ἦν ἡ τῆς ῥάβδου κράτησις; Ἀλλὰ τὸ τραχὺ
τῆς παιδείας τῇ ῥάβδῳ παρεικάδων, ἀπαγορεύει
τίως τῷ σκληρῷ τῆς παιδείας μὴ χρᾶσθαι παρὰ
τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας· ὅτι δὲ ἐπὶ ῥάβδῳ λαμ-
βάνεται τὸ αὐστηρὸν τῆς παιδείας, μαρτυρησάτω
μοι Παῦλος· ἀκούσας γὰρ ἐν Κορίνθῳ τινὰς ἀμαρ-
τήσαντας, γράφει λέγων· *Τι θέλετε; ἐν ῥάβδῳ
ἐλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματι τε πραό-
τητος;* Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος τοὺς νεωστὶ προσελ-
θόντας αὐτῷ ἀνθρώπους, οὐ πρότερον νηστεύειν
ἐπιτρέπει, ἀλλὰ πρότερον πιστεύειν καὶ τότε νη-
στεύειν· ὅθεν ἐγκαλούμενος ὑπὸ τῶν Φαρισαίων διὰ
τί οἱ Ἰωάννου μαθηταὶ νηστεύουσι, προσφόρως καὶ
ἀρμοζόντως ἀποκρίνεται λέγων· *Οὐδεὶς ἐπιβάλλει
ἐπιδόλημα ῥάβδους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ καλαίῳ· εἰ
δὲ μή γε, πλεῖον σχίσμα γίνεται.* Ἰμάτιον παλαιὸν,
τὸν ἐν τῇ παλαιότητι παραβάσεως τοῦ ἀρχαίου Ἀδὰμ
γεννηθέντα ἄνθρωπον λέγει· καὶ τὸν δὲ ῥάβδος, τὸ
νεαρὸν κήρυγμα τῆς νηστείας· ἐὰν γὰρ θαλήσης τῷ
παλαιωθέντι ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ Ἑλληνι πρῶτον ἐπιβάλ-
λῃν τὸ νεαρὸν κήρυγμα τῆς νηστείας, πλεονεχί-
ται ἡ περ συνάπτεται, πλεονεχίζεται τῆς Ἑκκλη-
σίας.

Τὸ, Ἄξιός ἐστις τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ, διὰ τὸ
ἐκ τῶν ἰδίων μαθητῶν τρέφεσθαι· λέγει γὰρ αὐτοὺς
τοὺς ἀποστόλους δηλονότι.

Γὰρ μὴ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβεσθαι, ἕνεκα τοῦ μὴ
δοξομανεῖν εἰρηται, ἢ τοῦ μὴ λυπαῖσθαι τὸν κατα-
λιμπανόμενον.

Τὸ ἐκτινάσσειν τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐτῶν
ἐπατέτακτο καὶ ἐπράττετο αὐτοῖς, ἢ ὥστε δείξαι
μὴδὲν λαβεῖν αὐτοὺς παρ' αὐτῶν μὴδὲ βούλεσθαι· ἢ

vanam gloriam, sed ad ostendendam eorum fidem.
Condemnatio Judæorum id quoque erat, quod solo
auditu quærerent curationem cæci. Sic enim de
Christo audierant; illi autem videbant et non cre-
debant.

Filium David cæci vocabant, quia honoris nomen
esse videbatur.

Vers. 28. Secundam interrogationem ad hos di-
rigit, non per jactantiam, sed volens sæpius rogari;
ne quis putet illum ob laudis ambitionem miracula
patrare.

Quando majori illum vocarunt nomine, Dominum
supplices, tunc eos curat, adductus ad id ut cre-
derent audientes.

Vers. 30. Præcipit nemini dicant per modestiam
et vanæ gloriæ aversionem.

Vers. 32. Mutismus non infirmitas erat physica,
sed e dæmonis artificio oriebatur.

CAPUT X.

Vers. 2. Cur Simonem vocat, qui dicitur Petrus?
et cur Jacobum Alphæi? Quia alter erat Simon et
alter Jacobus.

Vers. 8. Ne lucrifaciant ex miraculis ab ipsa
patris, dicit: *Gratis accepistis, gratis date.*

Vers. 10. Quid enim virgam vetat habere ad
prædicationem, aut quæ culpa esset virgæ possessio?
Scilicet severam institutionem virgæ conferens,
prohibet ne austera institutione utantur in principio
prædicationis. Quod autem in virga severitas in-
stitutionis adumbratur, testis mihi sit Paulus; au-
diens enim quosdam Corinthi peccavisse, scribit
dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, aut in
charitate et spiritu mansuetudinis?* Ob eam rem Do-
minus homines prima vice ad illum adeuntes, non
primum jejunare hortatur, sed primo credere, deinde
jejunare. Unde interrogatus a Phariseis cur Joan-
nis discipuli jejurent, congruam et convenientem
responsionem dat dicendo: *Nemo immittit commis-
suram panni rudis in vestimentum vetus; sin autem,
pejor scissura fit.* Per vestimentum vetus, hominem
in vetustate transgressionis antiqui Adam genitum
significat; per novum autem pannum, recens ista
D jejunii prædicatione. Si enim volueris seni facto in
peccatis Græco primum injicere recentem jejunii
prædicationem, scinditur magis quam committitur,
magisque ab Ecclesia amovetur.

Illud, Dignus est operarius cibo suo, quemque a
suis discipulis propriis alendum esse indicat; dicit
enim hos apostolos palam.

Vers. 12. Ne domum domo mutent monet, ut
non jactantiam exhibeant, aut non doleat qui re-
lictus esset.

Vers. 14. Excutere pulverem de pedibus ipsorum
præcipitur, et exercetur ab eis, sive ad ostendendum
eos nihil sibi accipere ex illis velle, sive ut sit testi-

wonium longi quod percurrerunt itineris propter illos. — *Excute pulverem de pedibus vestris*, vel ut ostendatis, dicit, vos nihil accepisse, vel ut significetis illis vos longum iter peragrasse propter illos, etsi nihil profecerint.

VERS. 16. *Ecce ego mitto vos; Ego idem ac Ego dominus et potens sonat; quod sufficit ad persuasionem.*

Illud, *Sicut oves in medio luporum*, illorum mansuetudinem indicat, quam oportebat habere prædicantes.

Et columbæ simplicitatem illos servare et innoxietatem monet; et conjungere volens ista ut virtus oriatur, prudentiam serpentis docet habere, ut custodiant velut ille caput, id est fidem.

VERS. 19. *Nolite cogitare quid loquamini.* Ad animum sumendum ita eos excitat; nam illitterati erant.

VERS. 23. *Non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius hominis*, id est donec vos suscipiam. Nam sufficiebat ad persuadendos eos illum vel solum videre.

VERS. 24. *Non est discipulus super magistrum*, scilicet a majore verbum accipitur; hoc enim ut plerumque contingit, et maxime quando est servus aut discipulus.

VERS. 25. *Quanto magis domesticos ejus*, id est vos: non dixit servos, sed domesticos, magnam cum eis familiaritatem ostendens, et animos illis addens.

VERS. 26. *Nihil est opertum quod non revelabitur*, dictum apostolis, talem significationem habet: ex isto, *Si me persecuti fuerint, et vos persequentur*, sumitur principium sententiæ, quasi diceret: Comtemnentes vos primum, postea cognoscent quinam sitis.

VERS. 27. *Tenebras et aurem memorat, non quod in aurem vel in tenebris discurratur, sed quod illa quæ clam didicerunt cum libertate docturi sint; super tecta, idem est ac per universum orbem.*

VERS. 29. *Duo passeret asse veniunt.* Providentiam indicat, ita ut isti non capiantur, ignorante Deo, neque sine illius operatione in laqueos cadant.

VERS. 30. *Vestri capilli numerati sunt*, significat illos a Deo diligi, cognosci, et protegi.

VERS. 32. *Non dixit, Confitebitur me, sed, In me; ostendens hunc non propria virtute, sed supernæ auxilio gratiæ confiteri, qui Christum confitebatur.*

VERS. 33. *De negante non dixit, Mihi, sed, Me; nam destitutus aliquis a Deo ita Christum negat.*

VERS. 34. *Non veni pacem mittere, sed gladium.*

ὥστε εἰς μαρτύριον αὐτοῖς γενέσθαι τῆς μακρῆς ὁδοπορίας ἣν ἐβάδισαν δι' αὐτούς. Τὸ, *Ἐκτεράσαι τὸν κοριορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν*, ἢ, Ὅτι ὡς ἐλάβετε, φησὶν, δείξατε ἢ, ὅτι Δείξατε αὐτοῖς ἐν μακρᾷ ὁδοπορήσατε δι' αὐτούς, καὶ ὡς ἐν ὑπερή-
θησαν.

Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς. Τὸ, *Ἐγὼ, ἀντὶ τοῦ*, *Ἐγὼ ὁ κραταῖος καὶ δυνατός*· ὅπερ ἀρχαί εἰς παρα-
μυθίαν.

Τὸ, *Ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων*, τὴν ἡμετέραν αὐτῶν ἐμφανίζει, ἣν ἔχειν δεῖ διδασκόντων αὐτῶν.

Καὶ τῆς περιστερᾶς τὴν ἀπλότητα λέγει αὐτοῖς φυλάττειν καὶ ἀκακίαν· καὶ κεράσαι βουλόμενος ταῦτα ἵνα γένηται ἀρετὴ, τὴν φρόνησιν τοῦ ἔργου. Β ἔχειν λέγει, εἰς τὸ τηρεῖν ὡς ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν, ἥγουν τὴν πίστιν.

Τὸ, *Μὴ μεριμνήσητε τί λαλήσητε*, τὸ θαρρῆν εἰσάγει αὐτούς· ἀμαθεῖς γὰρ ἦσαν.

Τὸ, *Οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ*, ὥς ἂν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτέστιν, ὥς οὐ ὑμᾶς καταλήψομαι· καὶ γὰρ ἤρκει εἰς παρα-
μυθίαν αὐτοῖς τὸ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ μόνον.

Τὸ, *Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τοῦ διδασκαλοῦ*, καὶ τοῦ πλείονος τὸν λόγον δέξαι· τοῦτο γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον· καὶ μάλιστα ὥς ἐστὶ δοῦλος ἢ μαθητὴς.

Πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκειαλοὺς αὐτοῦ, εἶπε, ἥγουν, ὑμᾶς· οὐκ εἶπεν δούλους, ἀλλ' οἰκειατοῦς, πολλὴν πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα ἐπιδεικνόμενος, καὶ θαρρῆν αὐτοὺς ποιῶν.

Τὸ, *Οὐδὲν ἔστιν ἀπόκρυφον ὃ οὐ φανερωθήσεται*, πρὸς τοὺς ἀποστόλους λεγόμενον, τοιαύτην ἔχει τὴν διάνοιαν, ἀπὸ τοῦ, *Εἰ ἐμὲ ἐδίδωκαν, καὶ ὑμεῖς διώξετε*, λαβὼν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐννοίας· ἀντὶ τοῦ, *Κωμωδῆσαντες ὑμᾶς πρότερον, ὕστερον γνωρίσω-
σιν οἰκτινὲς ἔσπε.*

Σκότος καὶ οὐς λέγει, οὐχ ὅτι εἰς τὸ σὺ καὶ ἐν σκοτίᾳ διελέγετο, ἀλλ' ὅτι, φησὶ, τὰ κρυπτὰ δι-
δασκόμενα μετὰ παρρησίας ἔσσονται· τὸ δὲ, *ἐπὶ τῶν
δωματίων*, ἀντὶ τοῦ, εἰς τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, λέγει.

Δύο στροφίδια ἀσφαρτοῦ πωλεῖται. Τὴν πρῶτην εἰσάγει, ὡς οὐδὲ ἐκεῖνα κρατηθήσονται, ἀγνοοῦντος τοῦ Θεοῦ, οὐχ ὅτι ἐνεργούντος αὐτοῦ πίπτουσιν εἰς παγίδα.

Τὸ, *Καὶ αἱ τρίχες ὑμῶν ἡριθμημέναι εἰσι*, τούτο σημαίνει, ὡς φιλεῖσθαι παρὰ Θεοῦ καὶ γινώσκεισθαι καὶ προνοεῖσθαι.

Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ὁμολογήσει ἐμὲ, ἀλλ' Ὅτι ἐμὲ δεικνύς ὅτι οὐκ οἰκεία δυνάμει, ἀλλὰ τῇ ἄνω βοηθείᾳ μενὸς χάριτι ὁμολογεῖ ὁμολογῶν Χριστόν.

Περὶ τοῦ ἀρνούμενου οὐκ εἶπεν, Ὅτι ἐμὲ, ἀλλ' Ὅτι ἐμὲ ἔρημος γὰρ γενόμενός τις Θεοῦ οὕτως ἀρνεῖται τὸν Χριστόν.

Οὐκ ἡλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν· ὅτι

νενοσηχῆς ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνοντος, καὶ τὸ στασιάζον A
ἀπὸ τοῦ εἰρηνεύοντος λέγει.

Τὸ, 'Ο *φιλῶν πατέρα*, καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο λέγει·
εἰς πλὴν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ
ἐντολῶν. Λουκᾶς λέγει, *ὅτι Εἰ τις ἐρχεται πρὸς με,*
καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀπι-
στούντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἢ μὴ ἀπίστου ὄντος,
ἀπαιτοῦντος δὲ πλὴν φιλεῖν αὐτὸν ὑπὲρ Χριστὸν,
δεῖ, φησί, τοῦτον ἀπαστρέφεισθαι.

Τὸ, 'Ὅστις οὐ *βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ*
ἀκολουθεῖ μοι, τοῦτο δηλοῖ, τὸ πρὸς θάνατον εἶναι
ἐτοιμους· ὡς ἐπὶ παλὸν γὰρ ὁ τῶν παλαιῶν θάνατος
διὰ σταυροῦ ἦν, ὡς νῦν διὰ ξίφους.

Τὸ, 'Ὁ *εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ*, ἀντὶ τοῦ, 'Ὁ
φιλῶν αὐτὴν ἐν ἡδοναῖς, λέγει.

Τὸ, 'Ἀπολέσας τὴν *ψυχὴν αὐτοῦ*, ἀντὶ τοῦ, Διὰ B
θανάτου στερηθεὶς αὐτῆς, λέγει.

Τὸ, 'Ὁ *δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφή-*
του καὶ δικαίου, μισθὸν προφήτου λήψεται, τοῦτο
λέγει, τὸ μὴ διὰ βιωτικὴν προστασίαν δέξασθαι αὐ-
τὸν, ἀλλὰ διότι προφήτης ἐστίν, ἢ διότι δίκαιός
ἐστι· τὸ δὲ, *Μισθὸν προφήτου λήψεται*, καὶ ἄλλως
ἐστι νοῆσαι· ἢ, οἷον αὐτὸς ὁ προφήτης μέλλοι λαμ-
βάνειν μισθὸν προφήτην δὲ νοῆσεις καὶ τὸν ψευδο-
προφήτην.

Τὸ ποτήριον τοῦ ὕδατος τοῦ ψυχροῦ, τούτου χάριν
δέχεται, ἵνα καὶ τῶν πενήτων τὴν ἀφορμὴν ἐκκόψῃ,
ὡς δύναται παρέχειν, καὶ τὴν προαίρεσιν γυμνῶσθαι
αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

C

Διὰ τοῦτο, μετὰ τὸ διδάξαι τοὺς μαθητάς, μετ-
έβη, φησίν, ἐκεῖθεν διδοὺς χώρον αὐτοῖς ἰᾶσθαι·
παρόντος γὰρ αὐτοῦ, οὐδεὶς ἂν ἐκείνους ἠθέλησε
προδελεθεῖν πρὸς θεραπείαν.

Διὰ ζηλοτυπίαν Ἰωάννου μαθητῶν πρὸς Χριστὸν
ἐγένετο ἡ ἀποστολὴ παρὰ Ἰωάννου· καὶ τὸ ἐρωτῆσαι
αὐτὸν τίς ἦν· εἶχον γὰρ τὸν μὲν Χριστὸν ψιλὸν ἄν-
θρωπον, τὸν δὲ Ἰωάννην κρείττονα ἢ κατὰ ἄνθρω-
πον· ἐπεὶ οὐκ ἐγίνωσκεν ἑαυτὸν παρεχόμενον, ἵνα
ὠφελήσῃ αὐτούς· τούτου χάριν πέμπει δῆθεν αὐτὸς
μαθεῖν, ἵν' ἐκείνοι μάθωσιν· οὔτε γὰρ τὸ σιγῆσαι
Ἰωάννην περὶ τούτου καλόν, οὔτε τὸ εἰπεῖν, *Με-*
ζων μου ἐστι, δυσάποστάτως ἔχοντες πρὸς Ἰωάν-
νην· διὰ τοῦτο καὶ ἐλθόντων αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν D
ἐθεράπευσεν.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, *Μακάριος ὁς οὐ σκανδαλισθῇ*
ἐν ἐμοί, ἔδειξε ὅτι καὶ τὰ ἀπόρρητα οἶδε τῶν ἀπι-
στούντων.

Διὰ τὸ μὴ ὑποπεῦσαι τοὺς δούλους ὅτι πρότερον
μαρτυρῶν ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὕστερον
ἐρωτᾷ, *Εἰ σὺ εἶ*· τούτου χάριν λέγει ἀκούοντων τῶν
δούλων· *Τί ἐξήλθετε ἰδεῖν εἰς τὴν ἐρημον; κάλαμον*
ἐπὶ ἀνέμου; καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο δὲ λέγει ὅτι ἐδραΐδς
ἐστι, καὶ οὐκ εὐρίπιστος ὡς κάλαμος.

Περὶ σφόδρῶν ἐστὶν προφήτου, ὅτι ἐγγύς ἐστι
τοῦ προφητευομένου καὶ πρόδρομος αὐτοῦ. Οἱ λέγον-
τες αὐτὸν μὴ μεζίζονα εἶναι προφητῶν ὡς ἀγνοοῦντα,

Quod morbum inferi pro curante, quod rebellatio-
nem excitat pro pacificante dicit.

VERS. 37. Illud, *Qui amat patrem*, etc., inter-
pretamur ita, quando magis amat quam Deum et
ejus mandata. Lucas dicit, quod *Si quis venit ad*
me et non odit patrem suum, id est patrem suum
infidelem. Si vero non infidelis est, et exigit amari
magis quam Christum, oportet, inquit, illum aver-
sari.

VERS. 38. *Qui non accipit crucem suam et sequi-*
tur me, ostendit ad mortem paratos esse debere.
Ut enim plerumque priscorum mors per crucem
erat, nunc per gladium.

VERS. 37. *Qui invenit animam suam*, idem est ac
qui amat eam in voluptatibus.

Qui perdidit animam suam, idem est ac qui
morte ea privatus est.

VERS. 41. *Qui recipit prophetam in nomine pro-*
phetæ et justî, mercedem prophetæ accipiet, id est,
non propter terrestrem respectum recipit, sed
quia propheta aut justus est; *mercedem prophetæ*
accipiet, et aliter intelligendum est: aut talem quæ
ipse propheta mercedem accipere deberet; *proph-*
etam autem intelliges et pseudopphetam.

VERS. 42. *Calicem aquæ frigidæ mercedem acci-*
piet, ut pauperum miseriā exstirpet, quantum
præstare potest, et eorum voluntatem patefaciat.

CAPUT XI.

VERS. 1. Ideo postquam discipulos suos docuis-
set, transit inde, inquit, illis locum cedens ut cura-
rent; præsentem enim eo, nemo illos voluisset adire
in curationem.

VERS. 2. Per zelotypiam discipulorum Joannis ad
Christum facta est a Joanne missio, ad interrogan-
dum eum quis esset. Habebant enim Christum ut
merum hominem, Joannem vero majorem quam
secundum hominem. Cum non se cognosceret aptum
ad utilitatem ipsis præstandam, ideo mittit quasi
ut ipse discat, reipsa ut ipsi discant. Non enim si
Joannes de illo siluerit bonum fuisset, neque si
dixerit, *Major me est*, in Joannem fideles se ostendis-
sent. Ideo venientibus illis, coram morbo sanavit.

VERS. 6. Dicendo, *Beatus qui non scandalizatus*
fuerit in me, ostendit se arcana quoque non creden-
tium scire.

VERS. 7. Ne in suspicionem turbis incidat, quod
Joannes primum testimonium dans de Christo,
postea interrogat: An tu es Christus? ideo au-
dientibus turbis dicit, *Quid existis in desertum*
videre? arundinem vento agitatam? et reliqua. Hoc
autem dicit, quia firmus est et non vento cedens
ut arundo

VERS. 7. *Plus quam propheta est*, quia vicinus
est prophetizati et illius præcursor. Qui dicunt
illum non majorem esse prophetis ut ignorantem,

nesciunt quod dicunt. Non enim ignorabat, sed propter discipulos hoc finxit. Præterea multo major prophetizatum vidit.

Cognoscebat Joannes oportere Christum pati; quando enim dicit eum Agnum qui tollit peccatum mundi, hoc per allusionem loquitur; et cum dicit, *in Spiritu vos baptizabit*, alludit ad ea quæ post resurrectionem in Pentecoste facta sunt.

Vers. 11. *Non surrexit major Joanne inter natos mulierum*, præterito de tempore est, non futuro; ne quis suspicetur vel apostolis qui succedent, majores esse qui præterierant, de illo tantum pronuntiat.

Minorem quemdam dicendo aliquem Joanne, seipsum minorem designat secundum tempus, minorem secundum multorum opinionem. Hoc autem dicit postquam illum laudaverit, ne magnitudo et insolita laudum propositio principalem illum ostendat, vel ipso laudante Christo.

Vers. 12. Quodnam dicit regnum? Fidem in illum: ipse enim erat cælorum rex.

Regnum cælorum esse aliqui dicunt dignorum in cælis conversationem; alii autem similem angelis saluatorum morationem; alii visionem ipsam divinæ pulchritudinis, similitudine cælestis indutis. Consonant autem revera, ut mihi videtur, tres istæ de hoc opiniones; cuique enim ad analogiam illius in illis est quoad quale et quantum justitiæ, futura est gratia.

Vers. 14. *Illud, Ipse est Elias qui venturus est*, non solum intelligi debet quod hic de quo dictum est venturus sit, sed quod sicut Joannes præcursor fuit prioris Christi adventus, ita Elias posterioris futurus sit.

Vers. 15. *Qui habet aures audiendi audiat*. Vult per hæc verba excitare audientium mentem, et idcirco per parabolas loquitur.

Vers. 16. *Cecinimus et non saltastis*; istud nemo ut improprium accipiat; nam ad assignatum sensum dicit.

Vers. 18. *Neque mundicans neque bibens*; evidenter carnem nec vinum; sine cæteris enim vivere non potuisset.

Vers. 19. *Justificatus est sapientia a filiis suis*; hoc dicit, quia si non crediderint Judæi, arguere illum non eis licet. Etenim omnia pro sua parte implevit, ita ut vel imprudenter se gerere volentibus ne umbram quidem aversionis reliquerit. Nam si Judæi non crediderint in Christum, non fuit propter Joannis jejunium et silvestrem vitam, neque propter communis vitæ consuetudinem et familiarem conversationem Domini illius Christi: sed igitur hic qui omnia sapienter complebat, nihil omitendo eorum quæ conferebant ad eorum utilitatem et salutem, ab eis condemnatus est; et nihil omnino habent quo illum arguant, nam omnia pro sua parte implevit, ne umbram quidem eis ignorantia et ingrati- tudinis relinquens.

οὐκ οἶδασι τί λέγουσιν· οὐ γὰρ ἠγνόει, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς· ἔπειτα καί τῶν ὄσων καὶ τὸν προφητευόμενον εἶδεν.

Ἐγίνωσκεν Ἰωάννης ὅτι δεῖ παθεῖν τὸν Χριστὸν· ὅταν γὰρ λέγῃ αὐτὸν Ἀγνὸν αἰρόντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τοῦτο αἰνιττόμενος λέγει· καὶ τὸ, Ἐν Πνεύματι βαπτίσει ὑμᾶς, τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν διὰ τὴν Πεντηκοστὴν αἰνίσσεται.

Τὸ, Οὐκ ἐγήγερται μετ' αὐτοῦ Ἰωάννου ἐν ταῖς γυναικῶν, παρεληλυθότος ἐστὶ χρόνου, οὐ μέλλοντος· ἵνα μὴ τις ὑποπειθῇ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀποστόλων κρείττονας εἶναι τοὺς παρεληλυθότας, συγκρίνει μόνον πρὸς αὐτόν.

Τὸ μικρότερον λέγειν τινὰ Ἰωάννου, ἑαυτὸν λέγει μικρότερον κατὰ τὸν χρόνον, μικρότερον κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν· τοῦτο δὲ λέγει μετὰ τὸ ἐγκωμιάσαι αὐτόν· ἵνα μὴ ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἀσύγκριτος τῶν ἐγκωμίων παράθεσις ἐξαίρετον αὐτὸν δείξῃ, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπαινοῦντος Χριστοῦ.

Τίνα λέγων βασιλείαν; Τὴν πίστιν τὴν εἰς αὐτόν· οὗτος γὰρ ὁ οὐράνιος βασιλεὺς.

Τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἶναι τινες λέγουσιν τὴν ἐν οὐρανοῖς τῶν ἀξίων διαγωγὴν· ἔτεροι δὲ τὴν ὁμοίαν τοῖς ἀγγέλοις τῶν σωζομένων κατάστασιν· ἄλλοι δὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς θεϊκῆς ὡραιότητος, τῶν φορεσάντων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Συνάγουσι δὲ τῇ ἀληθείᾳ, κατὰ τὸ ἐμὸν δοκοῦν, καὶ αἱ τρεῖς περὶ τούτου δοῦναι· ἐκάστη γὰρ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν αὐτοῖς κατὰ τὸ ποιοῦν τε καὶ ποσὸν δικαιοσύνης, ἡ μέλλουσα χάρις.

Τὸ, Αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, οὐ μόνον νοοῖτο ὅτι ὁ λαχθεὶς ἐλευθεσθαι, ἀλλ' ὅτι, φησὶν, ὥσπερ Ἰωάννης πρόδρομος γέγονε τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας, οὕτως Ἠλίας τῆς δευτέρας· ἔσται.

Τὸ, Ὁ ἔχων ὠτα ἀκοῦειν, ἀκουέτω, βουλομένῳ ἐστὶ διεγείραι τὴν γνώμην τῶν ἀκούοντων· καὶ διὰ τοῦτο αἰνιγματωδῶς λέγοντος.

Τὸ, Ἡὐλήσαμεν, καὶ οὐκ ὤρχησασθε, μηδεὶς ὡς κακίμφοτον ἐπιλάβηται· ὡς πρὸς ἰδιώτα γὰρ λέγει νοῦν.

Μήτε ἐσθίω, μήτε πίνω, δεξαμένη κρεῖα καὶ αἶνον· ἀνευ γὰρ τῶν ἄλλων ζῆν οὐκ ἠδύνατο.

Τὸ, Ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, τοῦτο λέγει, ὅτι εἰ καὶ οὐκ ἐπίστευσαν Ἰουδαῖοι, ἐγκαλεῖν οὐκ ἔχουσιν αὐτῇ· καὶ γὰρ τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρωσεν· ὥστε τοῖς ἀναίσχυντεσιν βουλομένοις, οὐδὲ σκιὰν καταλιπεῖν ἀφορμῆς· καὶ γὰρ εἰ καὶ μὴ Ἰουδαῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, μήτε διὰ τῆς Ἰωάννου νηστείας καὶ τοῦ ἐρημικοῦ βίου, μήτε διὰ τῆς συγκαταβατικῆς διαίτης καὶ οἰκονομικῆς πολιτείας αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ· ἀλλ' οὖν αὐτὸς ὁ πάντα σοφῶς ἐκτελὼν τῇ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν συντελούντων εἰς ὄνησιν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν, ἐδικαιώθη ἀπ' αὐτῶν· καὶ οὐκέτι λοιπὸν ἔχουσιν αὐτῇ τι ἐγκαλεῖν· πάντα γὰρ ἐξεπλήρωσεν τὰ αὐτοῦ, μηδὲ σκιὰν αὐτοῖς ἀννωμοσύνης ἢ ἀχαριστίας καταλιπών.

Τὸ, Ἐξομολογοῦμαι σοι, Πάτερ, ἀντὶ τοῦ, Α. Εὐχαριστῶ σοι, καίτοι· ὅτι Ἄ, φησὶ, σοφοὶ οὐκ ἔγνωσαν, ῥήπει τοῦτα ἔγνωσαν, ἤγουν οἱ ἀπόστολοι.

Τὸ, Ἐγένετο εὐδοκία ἐμπροσθέν σου, ἀντὶ τοῦ, Ἦρεσέ σοι, καίτοι.

Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, λέγεται, ἵνα μὴ ἀντίθεος νομισθῇ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Οὐδαμῶς φαίνεται λύων τὸ Σάββατον χωρὶς αἰτίας, ἵνα καὶ τὸν νόμον ἀναπαύσῃ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους μὴ πλῆξῃ, καὶ τὰ θαύματα τελῇ.

Ὅταν μὴ ἐγκαλῇται ὁ πεποιηκὼς, νόμος γίνεται ἡ ἀπολογία τοῦ τολμήματος· τοῦτο δὲ πρὸς τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως νοεῖται οὐς ἔφαγε Δαβὶδ.

Ἐν γὰρ τοῖς Σάββασιν παντὸς ἔργου χειροκρήτου Β κεκωλυμένου, αὐτοὶ ἐν τῷ ἱερῷ οἱ ἱερεῖς ἐξυλοκόπουν, καὶ πῦρ ἤπτον καὶ ἐκρεανώμουν.

Διὰ τοῦτου τὴν αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ πραότητα, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὸ ἀσθενὲς ὑπογράφει, ὅτι ὡς κάλαμὸς ἐστὶ συνετριμμένος ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ γὰρ βούλοιτο αὐτοὺς ἀφανίσαι· ἀλλὰ τέως οὐ κατὰγει αὐτούς· καὶ λίνος δὲ τυφόμενος· ὁ θυμὸς αὐτῶν ὁ ἀκατάσχετος δηλωθεὶς ἔσται.

Ὁ τυφλὸς καὶ κωφὸς ἐκ τοῦ δαίμονος τοῦτο ἔπαθον· ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἰς τὸ αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἀκοῦσαι, ὁμώματωση καὶ ἀκοῦσαι παρειακούσεν· ἡ εἰς τὸ δοξασθῆναι Χριστόν.

Οἱ ἀπόστολοι δηλονότι.

Ἐλέγχοντες ὑμῶν τὴν ἀπιστίαν καὶ θριαμβεύοντες. C

Οὐχ ἡ δευτέρα, ἀλλ' ἡ πρώτη, ἐφ' ἣ χαίρειν δέον καὶ ἀνυμνεῖν, ὑμεῖς ὀργίζεσθε καὶ διαβάλλετε.

Τὸ, Ἐὰν μὴ δῇσῃ τὸν ἰσχυρόν, τὸν ἰσχυρόν λέγει τὸν διάβολον, οὐκ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀμελείας.

Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἔστιν, σκοπὸν ἔχει τοιοῦτον, ὅτι Ἐγὼ μὲν ἀρετὴν διδάσκω, οἱ δὲ δαίμονες τὰ ἐναντία τούτοις. Πῶς οὖν ὁ μὴ μετ' ἐμοῦ ὢν, ἐμοὶ συμπράττειν ἐμελλεν;

Ἀπροφασίστως· τοῦτο δῆλον ἀμετανοήτων μενόντων ἐκατέρων· εἰ δὲ γὰρ ἀξίαν τῆς ἀμαρτίας μετανοίαν ἐπιδείξαιτο, ἀφεθήσεται· ὁ μὲν τὴν ἐκείνην δίκην ἦν καὶ ὑπέτανε μόνον· ὁ δὲ ἄ· ὦφλεν, τὴν D τε ἐνταῦθα καὶ τὴν ἐκεῖθεν.

Ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις ἡ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀμαρτία ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· καὶ οὐ τίσουσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἐνταῦθα δίκην, ἐν μέντοι τῷ μέλλοντι ἀποτίσουσιν· ἡ δ' εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημία, οὔτε ἐν τῷ νῦν οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι ἀφεθήσεται· καὶ γὰρ ὅλη ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἀμαρτία.

Τῷ βλασφημοῦντι εἰς τὸ Πνεῦμα οὐκ ἀφεθήσεται· τοῦτο δὲ λέγει περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν σημείων ὧν ἐπολεῖ· τὸ δὲ, Οὐκ ἀφεθήσεται οὔτε ἐν τῷ νῦν οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι, τοῖς μὴ μετανοοῦσι, λέγει.

Τὸ, Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν

VERS. 23. *Confiteor tibi, Pater, pro, Gratias ago tibi, adhibetur, quia quæ sapientes non cognoverunt, parvuli cognoverunt, id est apostoli.*

VERS. 26. *Illud, Fuit placitum ante te, pro, placuit tibi, apponitur.*

VERS. 27. *Omnia mihi tradita sunt a Patre, dicitur, ne Dei adversarius reputetur.*

CAPUT XII.

VERS. 1. *Nullibi cernitur Sabbatum solvens sine causa, ut legem cessare faciat, et Judæos non læsat, et miracula perficiat.*

VERS. 4. *Quando reprehenditur sic egisse, lex sit apologia ejus audaciæ; hoc autem intelligitur de panibus propositionis quos David comedit.*

VERS. 5. *Nam in Sabbatis, omni manuum opere prohibito, ipsi in templo sacerdotes lignum secant, ignem incendunt, et carnes dividunt.*

VERS. 20. *Per hoc robur illius et mansuetudo, et Judæorum debilitas adumbratur, quia ut arundo quassata coram illo sunt, si voluerit illos destruere, sed modo non illos deficit. Linum autem fumigans, cor eorum indocile intelligi posset.*

VERS. 22. *Cæcus et mutus a dæmone hæc patiebatur; sed Christus, ut videretur et audiretur ab eo, visum et auditum ei præstitit, vel ut Christum glorificaretur.*

VERS. 27. *Apostoli evidenter. Condemnantes vestram incredulitatem et de vobis triumphantes.*

VERS. 28. *Non secundum, sed primum regnum in quo lætari oportet et cantare, vos irascimini et rejicitis.*

VERS. 29. *Nisi prius alligaverit fortem; fortem diabolum indicat, non ex ejus natura, sed ex nostra negligentia.*

VERS. 30. *Qui non est mecum contra me est, talem habet significationem: Ego quidem virtutem doceo, dæmones vero contraria. Quomodo igitur qui non est mecum, mecum operari deberet?*

VERS. 31. *Absque excusatione; illud evidenter dum utrumque sine pœnitentia remanserit; si vero dignam peccati pœnitentiam exhibuerint, remittetur; illi quidem pœnam in quam solam incurrit; huic autem quas debebat, pœnam in hoc sæculo, et pœnam in futuro.*

Remittetur hominibus in Filium hominis peccatum in hoc præsentī sæculo; et non pœnas de illo hic luent, in futuro vero solvent; blasphemia autem in Spiritum, neque in præsentī neque in futuro remittetur; etenim universum est tale peccatum.

Blasphemanti in Spiritum non remittetur. Hoc autem dicit de sancto Spiritu et signis quæ faciebat. Dicendo vero: Non remittetur neque in hoc sæculo neque in futuro, de non pœnitentibus loquitur.

VERS. 33. *Illud, Aut facite arborem malam, et*

fructum ejus malum, aut facit arborem bonam, et fructum ejus bonum, de se ipso dicit. Aut accusate, inquit, mea signa et me qui illa facio, aut excipite; quoniam illud necessarium est, neque dicatis: In Beelzebub ejicis dæmonia.

Vers. 34. Illos viperarum genimina vocat, quod ob suos patres magna sentiebant; sed cum mali essent patres suos destruebant ut viperæ.

Vers. 39. Generatio incredula et adultera, de eorum patribus et de ipsis dictum est. Nam non crediderunt patres eorum in deserto prodigiis; non crediderant ipsi nuperrime: adulteram vero dicit eos esse synagogam, quia delinquentes Deum patres eorum miscebant eorum in dæmonibus; isti autem illum advenientem recipere non volebant.

Signum non dabitur nisi signum Jonæ, dicitur illis ad annuntiandum triumphum dierum sepulchrum et resurrectionem.

Vers. 40. Cor terræ sepulcrum designat.

Vers. 41. Ninivitas dicit condemnatura illorum generationem, quia illic quidem servus et coelestis agnus destructionem barbaris, nullum miraculum faciens, prædicavit et auditus est; hic Dominus a morte triumphans regnum evangelizans hominibus sub lege viventibus cum miraculis docuit et non obaudirent.

Vers. 42. Ecce plusquam Salomon hic: illi enim de arboribus, lignis et natura aliqua disceptabat, hic autem de arcana et celestibus mysteriis.

Vers. 43. Quomodo intelligendum et explicandum quid dicit, Spiritus immundus et malus exierit ab homine; et reliqua? Quod dicit tale est: Liberavi vos ex idolis per prophetas, spiritu immundo expulso a vobis; deinde domum non scopis mundavistis: postremo majoribus malis digni efficiimini.

Vers. 48. Cur leniter matrem objurgat dicendo, Quæ est mater mea? Et qui sunt fratres mei? Primæ prædicationum anteponebat familiam, deinde a vana gloria matrem eximere volens. Volebat enim plebi ostendere se illi dominari et ab illa obaudiri. Nisi enim illud foret, oporteret venientem matrem audire cum turba, donec loqui cessaverit; deinde vero necesse est videre quis ait ille qui objurgat, Deus nempe et Dei Filius; simul non dicit, Minime mater mea es; sed ad loquentem fari prosequitur. Demum docet ne cognationibus inflati, virtutem et doctrinam negligamus.

CAPUT XIII.

Vers. 1. Quare sedit in navicula, et ita docebat? Volens omnes adversum se et non a tergo habere.

Vers. 3. Cur dicit, et exiit qui seminat seminare? Propter hoc dicit: semen quidem verbum divinum intelligitur; et quod juxta viam, desides et

καρπὸν αὐτοῦ σπέρμα· ἡ δὲ δένδρον καλὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· περὶ ἑαυτοῦ λέγει. ἢ διαβάλετε, φησὶ, τὰ σημεῖα καὶ τὸν ποιῶντα ἐμὲ, ἢ ἀποδέξασθε· ὁμοίως τοῦτο καὶ θεῖ· καὶ μὴ λέγετε· Ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἐκβάλλετε τὰ δαιμόνια.

Γεννήματα αὐτοῦ καλεῖ ἑχθρῶν, ἐπειδὴ εἰσι πᾶσι προγόνοις μέγα ἐφρόνουν· καὶ οὕτως ἄνθρωποι τοὺς προγόνους, ὡς ἐκαίνοι.

Τὸ, Γενεὰ ἀπιστος καὶ μοιχαλὶς, καὶ διὰ τοὺς αἰσίων πατέρων λέγει καὶ διὰ τοὺς ἐκαίτους· ἐκείνησαν γὰρ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὴν θαύμασιν· ἠπίστησαν δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρτια· μοιχαλὶς δὲ λέγει αὐτοὺς συναγωγὴν, ὅτι ἀφέντες τὸν θεὸν οἱ πατέρες αὐτῶν ἐξεπάρναυσαν ἐν τοῖς δαίμοσιν· αὐτοὶ δὲ αὐτὸν παραγενόμενον προσδέξαντο ὡς ἡθέλησαν.

Τὸ λέγειν αὐτοῖς, ὅτι ὁ δαθήσεται ὑμῖν σημεῖον, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωάννου, τὴν τριήμερον ταφήν καὶ ἀνάστασιν λέγει.

Καρδίαν τῆς γῆς τὴν εἶπον λέγει.

Τοὺς Νινευίτας λέγει κατακρίναι τὴν γενεὰν αὐτῶν, ὅτι ἐκαὶ μὲν δοῦλος ἐκ κήτους καταστρεφὴν βαρβάρους μηδὲν θαῦμα ποιήσας ἐκήρυττεν, καὶ ὑπηκούετο· ὡς Δεσπότης ἐκ θανάτου βασιλεὺς αὐγαλλεζόμενος ἐννόμοις ἀνθρώποις μετὰ θαυμάτων ἐδίδασκεν, καὶ οὐκ εἰσηκούετο.

Ἰδοὺ πλείον Σολομώντος ὧδε. Ἐκαίνοι μὲν γὰρ περὶ δένδρων καὶ ξύλων καὶ φύσεως· τινος διελγῆται αὐτοὺς δ' ὑπὲρ ἀπερρήτων καὶ οὐρανίων μυστηρίων.

Πῶς νοεῖται καὶ ποία διάνοια λέγει, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἀκαθάarton καὶ πονηρὸν δευρ' ἐξέλη ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐξῆς; Ὁ λέγει τοῦτον ἐστίν, ὅτι Ἐλυτρωσάμεν ὑμᾶς ἐξ ἐιδώλων ἐκ προφητῶν, τοῦ πνεύματος τοῦ ἀκαθάρτου διωχθέντος ὑμῶν, εἴτα τὴν οἶκον οὐκ ἐσαρώσατε· λατρίαν πλείονων κακῶν θεῶν γενήσαθε.

Διὰ τί ἐπιτιμᾷ πρῶτος τῇ μητρὶ λέγων, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου; Καὶ τίνας εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; Πρῶτον μὲν τὴν διδασκαλίαν προσημῶν τὸν γενεῶν· ἔπειτα δὲ τῆς κενοδοξίας ἀπαλλάξαι βουλομένου τὴν μητέρα· ἐδούλετο γὰρ ἐπιδειξάσθαι τῷ λαῷ ὅτι κρατεῖ αὐτοῦ καὶ ὑπακούεται· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἔδει εἰσελθοῦσαν ἀκούειν μετὰ τοῦ ὄχλου, ὥς ἂν τὸν λόγον καταπαύσῃ· ἔπειτα δὲ χρὴ ὁρᾶν τίς ἐστὶν καὶ ὁ ἐπιτιμῶν, ὅτι Θεὸς καὶ Θεοῦ Υἱός· ἡμῶς οὐδὲν ἔχει, ὅτι οὐκ εἰ μου μήτηρ, ἀλλὰ πρὸς τὸν εἰπόντα ἀποταίνεται λέγων· ἔπειτα καὶ διδάσκει μὴ θαρβύοντας συγγενεῖς ἀμελεῖν ἀρετῆς καὶ διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'.

Τίνος χάριν ἐκάθισεν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ οὕτως ἐδίδασκεν; Βουλούμενος ἐξ ἀναγκῆς αὐτοῦ καὶ μὴ κατ' ἐκὼν πάντας εἶναι.

Περὶ τίνος λέγει, Καὶ ἀξήληθον ὁ σπέρμα τοῦ σπέρματος; Περὶ αὐτοῦ λέγει· σπέρμα μὲν ὁ θεὸς λόγος νοεῖται· καὶ τὸ μὲν παρὰ τὴν ὁδὸν, οἱ βάναντες

καὶ ῥάθυμοι· εἰς δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ οἱ ἀσθενέστεροι, ἅ μόνον λαβόντες καὶ μὴ ἀναμολύοντες εἰς τὸ δεῖξασθαι· οἱ δ' ἐν ταῖς ἀκάνθαις, οἱ ἐν μερίμναις.

Τίς ὁ καρποφορῶν τὰ ἑκατόν; τίς ὁ τὰ ἐξήκοντα; τίς ὁ τριάκοντα; Ἔστι δὲ ἑκατὸν, παρθενία· τὰ ἐξήκοντα, γάμος σεμνὸς καὶ σώφρων, μεριζόμενος μετὰ Χριστοῦ τὰ ὑπάρχοντα· τὰ δὲ τριάκοντα, ὁμοίως γάμος σεμνὸς καὶ σώφρων τὴν τρίτην διδοὺς μοῖραν, προδήλως φυλαττομένων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν.

Διὰ τί νῦν μὲν ἐν παραβολαῖς διαλέγεται, ὅτε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐδίδασκεν οὐχ οὕτως; Ὅτι τότε μὲν ἔχλως ἄκακος ἦν, νῦν δὲ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι.

Τὸ, Ὅστις ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται, καὶ τὰ ἐξῆς, δηλοῖ· Ὅταν τις προθυμίαν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ πάντα.

Αὕτη ἡ παραβολὴ περὶ τῶν αἵρέσεων διαλαμβάνει.

Ἢ περὶ τῶν ζιζανίων παραβολῇ ἡ λέγουσα, ὅτι Ἐν τῷ καθυδεῖν τοὺς ἀνθρώπους ἤλθεν αὐτοῦ ὁ ἔχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθε, ζιζάνια λέγει τοὺς αἵρετικούς· τοὺς δὲ ὑπνοῦντας, τοὺς ἱερεῖς· ὅτι δὲ ὥσπερ τὸ ζιζάνιον ἔοικεν τῷ σίτῳ, οὕτως καὶ ἡ αἵρεσις τῇ ἀληθείᾳ· ὥστε διηγεκῶς φυλακῆς δεῖ· ἄλλοι δὲ τὴν παραβολὴν ταύτην εἰς τὰς ἐπιδοουλὰς τῶν δαιμόνων ἐνενόησαν.

Ὅτε δὲ ἐδιδάσθησεν ὁ χόρτος, τότε ἐξῆλθεν καὶ τὰ ζιζάνια. Παρὰ μὲν τῇ ἀρχῇ συσκιάζουσιν οἱ αἵρετικοὶ αὐτοὺς· ἐπ' αὖν δὲ πολλὴν λάθωσι παρβρῆσιαν, τότε τὴν ἰὴν ἐκχέουσιν.

Θερισμὸν νῦν τὴν συντέλειαν λέγει· ζιζάνια δὲ τοὺς αἵρετικούς, οὓς καὶ κωλύει ἀναιρεῖσθαι· οὐ μὲντοι γε μὴ περικόπτεσθαι αὐτῶν τὴν παρβρῆσιαν καὶ τὰς συνόδους· καὶ ἄλλαχού θερισμὸν τὴν ὑπακοὴν τῶν ἀκουσάντων, ὡς μὲν θερισμὸς πολλὸς, οἱ δὲ ἐργάται, ἦτοι οἱ διδάσκαλοι, ὀλίγοι· δώδεκα γὰρ ἦσαν οἱ μαθηταί.

Οἱ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν οἱ μισοῦντες τὰς αἵρεσεις, καὶ ἐκκόψαι αὐτὰς βουλόμενοι· τὸ δὲ, ἐκκόψαι, δηλοῖ τὴν αὐτῶν σφαγὴν· οὐκ ἐπιτρέπει δὲ ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ πολέμων κινήθωντων, ἐν τῷ κατασφάττεσθαι αὐτοὺς ἀνάγκη πολλὴ καὶ τοὺς τοῦ σίτου, ἦσαν τοὺς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τῇ σφαγῇ ὑποπίπτειν. Ἵνα οὖν τοῦτο μὴ γένηται, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ ἐπιστρέψαι τοὺς αἵρετικούς, ἔστιν ὅτε ἰσως γένηται σῖτος τὰ ζιζάνια, παντελῶς ἐκώλυσε τὴν ἀναίρεσιν αὐτῶν. Τὸ, Ἀναβλέψατε ὅτι αἱ χῶραι λευκαὶ εἰσιν, τὴν τελείαν ὑπακοὴν τῶν πιστευσάντων λέγει· ἔστι δὲ ὅτε θερισμὸν τὴν συντέλειαν· ἔστι δὲ ὅπου καὶ θερισμὸν καὶ σπῆρον αὐτὸ καλεῖ, πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενον.

Κόκκον σινάπεως τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν λέγει, τὴν διὰ τοῦ κηρύγματος φανερωθεῖσαν· ἐπειδὴ σπῆρον ἔχει τὸ λάχανον, τοῦτο αὐξηθὲν δὲ μεῖζον γίνεται τῶν λαχάνων· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος πάντων οἱ ἀπόστολοι ἀσθενέστεροι ὄντες, ἐξηλώσαν τὸ κήρυγμα πανταχοῦ.

segnes sunt; in petra autem imbecilliores, solummodo recipientes et non conuidentes ad conservandum; qui vero in spinis, curis anxii.

VERS. 8. Quis fructum dedit centesimum? quis sexagesimum? Quis tricesimum? Qui centesimum, virginitas; qui sexagesimum, matrimonium honorabile et castum dividens cum Christo quæ possidet; qui tricesimum, etiam matrimonium honorabile et castum tertiam dans partem, modo rite observentur reliquæ virtutes.

VERS. 10. Cur nunc quidem in parabolis loquitur, cum in monte non tali modo docuerit? Quia tunc turba innocens erat, nunc vero Scribæ sunt et Pharisei.

VERS. 12. Illud, Qui habet, dabitur ei et abundabit, et reliqua; ostendit alicui, dum favorem habeat, danda esse a Deo quoque omnia.

VERS. 18. Ipsa parabola de hæresibus tractat.

VERS. 25. Parabola de zizaniis dicta est, quia cum dormirent homines, venit inimicus et seminavit zizania in medio tritici et abiit. Zizania hæreticos designant; homines dormientes, sacerdotes; sed ut zizania similia sunt tritico, sic hæresis veritati, ita ut necesse sit perpetuo vigilare. Alii autem hanc parabolam de insidiis dæmonum intellexerunt.

VERS. 26. Cum autem crevisset herba, tunc apparuerunt et zizania. In principio quidem occultant se hæretici, sed cum multam libertatem ceperint, tunc venenum diffundunt.

VERS. 30. Messiem hic consummationem dicit; zizania hæreticos, quos prohibet destrui, non autem reprimi eorum libertatem et conventicula; et alibi messiem dicit audientium obsequium, ut, *Messis quidem multa, operarii autem, id est prædicatores, pauci*: duodecim enim erant discipuli.

Messores angeli sunt odientes hæreses, et volentes illas succidere; succidere autem hæreticorum destructionem significat. Non autem permittit Deus, ne in bellorumurbationibus ad eos occidendos magna angustia in triticum, id est, in eos qui fidem tenent orthodoxam, recidat; ut ergo talia non contingant, adde autem quando per conversionem hæreticorum sit ut pariter zizania triticum fiant, absolute prohibuit eorum destructionem. Illud, *Aspicite quoniam campi albi sunt*, perfectum obsequium credentium ostendit; est autem quando messis consummatio, et ubi messis semen ipsum vocetur et pro alio et alio sumatur.

VERS. 31. Granum sinapis regnum cælorum adumbrat, quod per prædicationem revelatum est. Quoniam seminationem habet olus, cum crevit majus sit olivibus; ita et in prædicatione omnibus apostoli debiliores cum fuerint, quocumque prædicationem extenderunt.

VERS. 33. *Simile est regnum Dei fermento, quod accipiens mulier abscondit in farinæ salsis tribus, donec fermentatum est totum. Fermentum divinum verbum in apostolis est, quod penetrat per suam virtutem universum mundum, velut fermentum per suam vim farinam. Tria sata, pro multis dicuntur; pro multitudine enim hunc numerum sumere Scriptura suevit; sed etiam exteri, ut: « Ter beati Danai. »*

VERS. 36. *Cum in parabolis loquebatur eis, interrogans ad eos se dirigebat; cum nullus interrogaret, dimittens eos abiit.*

Cur ad illum adeunt cum libertate quærentes explicationem parabole zizaniorum? Quia jam audierant: Vobis datum est audire mysteria regni. Et cur in particulari interrogant? Non quod multitudini inviderint, sed ut Christi legem servarent dicentis aliis non esse datum. Tanquam de extranea magis zizaniorum parabola interrogant, parabolas vero sinapis et fermenti prætermittunt. Oportet scire quod quandoquidem seminat, per se seminat; dicit enim: Qui seminat bonum semen Filius est hominis; quando autem castigat, per angelos illud facit. Ostendit sic benignitatem in seminando, id est in prædicando, et a pœnis sumendis aversionem.

VERS. 37. *Cur, amotis turbis, discipulos in parabolis alloquitur? Quoniam sapientiores ex jam dictis parabolis facti erant.*

VERS. 42. *In supplicio sumendo. Memento autem quod in Abraham et Sodomitis idem fecerit.*

VERS. 43. *Quare alias justi adducuntur primi, hic autem postquam præcipitati sunt peccatores in condemnationem, tunc justi fulgebunt? Adducuntur primi justi venienti Christo obviam ituri; astante autem illo et traditis ad supplicium peccatoribus, tunc in regnum cœlorum intrant justi.*

VERS. 45. *Margarita pretiosa a mari est, et magni pretii æstimatur ob difficultatem inveniendi. Non escam præbet, sed jactantiam; non potus jucunditatem præbet, sed multarum divitiarum famam, superbiam producentem. Eadem levis est ponderis; parvaque cum sit, magna potest, et præcisa ad transportandum, et mobilis ad restaurandum in locum suum, facile absconditur, et difficile invenitur. Ita est regnum cœlorum; ita est Deus Verbum in parvo magnam virtutem indubie possidens; non profertur ad escam, non enim est momentaneum; non est pauperibus in usum, sed in cognitione divitibus in possessionem; nullus eum habere potest virtute indigentium; perfectorum vero acquisitio fit. Et post pauca. Margarita lapis est e carnibus ortus, qui nempe ex ostreis provenit: quis ergo crederet Deum quoque e carne hominem natum esse? Illam non concharum coitus producit, sed fulguris et aquæ commistio; ita et Christus conceptus est in Virgine, ex operatione Spiritus sancti, producen-*

Τὸ, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐκρύψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλος. Ζύμη ὁ Θεὸς λόγος ἐν τοῖς ἀποστόλοις, ὁ μεταστῆσας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν δύνανται τὸν πάντα κόσμον· ὥσπερ ἡ ζύμη πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσχύον τὸ ἀλεύρον· τρία δὲ σάτα, τὰ πολλὰ λέγει· ἐπὶ πλῆθους γὰρ τὸν ἀριθμὸν οὕτως λαμβάνειν ἡ Γραφή πέφυκε· ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξω, ὡς τὸ, « Τρισμάκαρες Δαναοί. »

Ὅτι ἐν παραβολαῖς ἐλάλει αὐτοῖς, εἰς ἐρωτησέν αὐτοὺς προτρεπόμενος· ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἠρώτησεν, ἀφελὲς αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

Διὰ τί προσῆλθον αὐτῷ μετὰ παρήρησας ζητούντες τὴν λύσιν τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων; Ὅτι ἤδη ἤκουσαν· Ὑμῖν δέδοται ἀκοῦσιν τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας· καὶ διὰ τί κατ' ἰδίαν ἐρωτῶσιν; Οὐ γὰρ πλῆθει βασκαίνοντες, ἀλλὰ τὸν νόμον Χριστοῦ φυλάττοντες τὸν λέγοντα, ὅτι αὐτοῖς οὐ δέδοται. Ὡς δεινότερας οὐσίας τῆς τῶν ζιζανίων παραβολῆς, ταύτην ἐρωτῶσι· τὴν δὲ τοῦ σινάπεως καὶ τῆς ζύμης παρήκων. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὅτε μὲν σπείρει, δὲ ἐκ τοῦ σπείρει· λέγει γὰρ· Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὅτε δὲ πλάττει, διὰ τῶν ἀγγέλων τοῦτο ποιεῖ· οὕτως δεικνύει καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἐν τῷ σπείρειν, ἵησιν τῷ διδάσκειν, καὶ τὸ πρὸς τιμωρίαν ἡλλοτριωμένον.

Διὰ τί, ἀναχωρησάντων τῶν ὄχλων, τοῖς μαθηταῖς ἐν παραβολαῖς διαλέγεται; Ἐπειδὴ σοφώτεροι ἐκ τῶν εἰρημένων ἤδη παραβολῶν ἐγένοντο.

Ἐν τῷ κολάζειν· μνησθῆται δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ καὶ τῶν Σοδομιτῶν τοῦτο ποιεῖ.

Τίνος χάριν ἀλλαχοῦ οἱ δίκαιοι ἀρπάζονται πρῶτοι, νῦν δὲ ὅτι μετὰ τὸ ἐμβληθῆναι τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς κόλασιν, τότε οἱ δίκαιοι ἐκλαμβάνουσιν; Ἀρπάζονται μὲν πρῶτοι οἱ δίκαιοι ἐρχομένου Χριστοῦ εἰς ἀπάντησιν· παραγενομένου δὲ αὐτοῦ καὶ παραδοθέντων εἰς κόλασιν τῶν ἁμαρτωλῶν, τότε εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἀπέρχονται οἱ δίκαιοι.

Ὁ μαργαρίτης ὁ τίμιος ἐστὶν ἀπὸ θαλάσσης, καὶ πολλῆς τιμῆς ἀξίος ἐστὶν διὰ τὸ δυσεύρετον. Οὐ παρέχει βρώσιν, ἀλλὰ καύχημα· οὐ παρέχει πῶτον ἀπόλαυσιν, ἀλλ' εὐδοξίαν πολλῶν χρημάτων πωπύσαν ὄγκον· οὗτος δ' ἐπικουφίζει τὸ βάρος. Βραχὺ ὢν μεγάλα δύναται· καὶ σύντομος εἰς τὴν βασιλείαν δύνανται, καὶ εὐμετάθετος εἰς ἀποκατάστασιν, ῥαδίως κρύπτεται, καὶ δυσκόλως εὐρίσκεται. Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· οὕτως ἐστὶν ὁ Θεὸς λόγος, ἐν βραχεὶ πολλὴν δύνανται περιέχων σφῶς. Οὐ πρόκειται εἰς βρώσιν· οὐ γὰρ ἐστὶν πρόσκαιρος· οὐκ ἐστὶν πενήτων χρῆσις, ἀλλὰ τῶν πλουτούντων ἐν γνώσει ἡ κατάληψις· οὐδεὶς αὐτὸν ἔχειν δύναται τῶν πτωχῶν ἐν ἀρετῇ· τελείων δὲ κτῆμα γίνεται. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὁ μαργαρίτης λίθος ἐστὶν ἐκ σφικῶν γενόμενος, ὅτι ἐκ τῶν σφικῶν προέρχεται. Τίς οὖν μὴ πιστεύσειεν ὅτι καὶ Θεὸς ἐκ σώματος ἀνθρώπου γεγέννηται; ἐκείνον οὐκ ἡ συνουσία τῶν κόγχων συνιστᾷ, ἀλλ' ἡ τῆς ἀστραπῆς καὶ τοῦ ὕδατος σύγκρασις· οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς συνελήφθη ἐν τῇ Παρθένῳ ἐκ τῆς ἡδονῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ἐκ τοῦ φυράματος αὐτῆς συστήσαντος τῷ Θεῷ τὴν Α
πρόσληψιν.

Ἐάν μὴ πωλήσης, οὐτ' ἂν πράξης πίστιν· ἡγουν,
Εἰ μὴ ἔχῃς ἐλεημοσύνην, οὐδὲ πίστις σε ὠφελήσεται.

Χρὴ γινώσκαι ὅτι διέστηκεν ἡ παραβολὴ τῆς σα-
γῆνης τῇ τῶν ζιζανίων· ἐκεῖ γὰρ διὰ αἵρεσιν ἀπὸλ-
λυνται· καὶ οἱ πρὸ ταύτης τῆς παραβολῆς, λέγω δὴ,
οἱ εἰς τὸν σπόρον, διὰ τὸ μὴ προσέχειν τοῖς λεγομέ-
νοις· οὗτοι δὲ διὰ βίου πονηρίαν· οἵτινες πάντων
εἰσὶν ἀθλιώτεροι, τῆς μὲν γνώσεως ἐπιτυχόντες, οὐ
δυνηθέντες δὲ θεόντως σωθῆναι.

Δεῖ εἰδέναι ὅτι τοσαῦτα εἰσὶν ὁδοὶ τῆς ἀπώλειας,
ἥ διὰ τῆς πέτρης ἢ διὰ τῶν ἀκανθῶν, ἢ διὰ τῆς
ὁδοῦ, ἢ διὰ τῶν ζιζανίων, ἢ διὰ τῆς σαγῆνης· ἀλη-
θῶς ἄρα πλατεῖα ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν
ἀπώλειαν.

Τὸ, Πᾶς Γραμματεὺς, ψοῖν, μαθητευθεὶς τῇ
βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίως ἐστὶν ἀνθρώπου
οἰκοδομοῦ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ
αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά. Γραμματεῖα λέγει τὸν
εἰδῶτα τὸν νόμον, ὃν ἐπιγόνοντα καὶ τὰ τῆς χάριτος
ἐκβάλλει πλούσιον δυνάμενον ἔχειν πολλὰ· τὸ δὲ καινὰ
καὶ παλαιὰ ἐκβάλλειν, ἀντὶ τοῦ, ἀπὸ τῆς Καινῆς καὶ
Παλαιᾶς Γραφῆς διαλέγεσθαι, δύναται.

Διὰ τί ἐν μὲν τῇ Καπερναοῦ ἐποίησεν σημεῖα, ἐν
δὲ τῇ πατρίδι, τὴν Ναζαρεθ λέγω, οὐκ ἐποίησεν;
Διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ·
Οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ τέκτονος υἱός; Ἐξ ὧν καὶ ὁ
Χριστὸς λέγει, ὅτι Πᾶς προφήτης ἐν τῇ οἰκίᾳ
πατρὸς ἀτιμῶς. Οὐδεὶς δὲ ἀπὸ τῶν εὐτελῶν γονέων
κακίζειν τινάς· ἐπεὶ καὶ Δαβὶδ, καὶ Ἀμὼς, καὶ
Μωϋσῆς, καὶ πάντες οἱ προφῆται ἐξουδενοῦνται.

Διὰ τί ἐποίησεν μὲν σημεῖα, ὀλίγα δὲ πάνυ ἐν τῇ
πατρίδι αὐτοῦ; Ἵνα μὴ ὀδύνη ὑπερροφῇ αὐτοῦ ὡς
πολέμιος καὶ ἐχθρός· πολλὰ δὲ οὐκ ἐποίησεν ὡς ἐν
Καπερναοῦ, ἵνα μὴ αὐτοῦς ἀπιστοῦντας κατακρίνῃ
μειζόνως.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Ἀποθανόντος τοῦ Ἰωάννου ἡ καὶ παραδιδόμενου,
ὅτε ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι πλείονας ἔχει μαθητὰς
ὁ Χριστὸς, διὰ τί κατιδίαν ἀνεχώρησεν; Ὅτι καιρὸς
τοῦ πάθους οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἀνθρωπικώτερον διοικεῖ,
μὴ βουλόμενος γνωσθῆναι ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶ· διὸ
καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν μηδὲν εἰπεῖν, ὅτι ἐστὶν ὁ
Χριστὸς· μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν ἐβούλετο τοῦτο
γενέσθαι γνωριμώτερον.

Διὰ τί ἀεὶ οὐκ ἐν πολιτείᾳ ἢ ἀεὶ οὐκ ἐν ἐρημίᾳ
διῆγε; Καὶ ἀεὶ μὲν ἐν πολιτείᾳ οὐ διῆγεν ἢ ἐδίδα-
σκεν, ἵνα μὴ κατηγορηθῇ ὡς μυχόμενος τὴν πολι-
τείαν, καὶ ἀποσχίζων ἐκείθεν τοὺς πολλούς.

Διὰ τί οὐκ ἀπαιτεῖ πίστιν τοῖς ὄχλοις; Ὅτι τὸ
παρακολουθεῖν καὶ τὸ ἐν ἐρημίαις ἐρχεσθαι καὶ τὸ
προσκαρτερεῖν καὶ διψῆς ἀνέχεσθαι, τὴν πίστιν αὐ-
τόθεν γνώριμον ἔχει.

Διὰ τί οὐκ εἶπεν, Δίδωμι αὐτοῖς φαγεῖν, ἀλλὰ,
Ἵμεις δότε αὐτοῖς; Εἰρωνικώτερόν πως ἄλγυν

lis ex illius carne corpoream Deo assumptionem.

Vers. 46. Nisi vendideris, non emere poteris
aliam; id est, nisi eleemosynam feceris, non tibi
proderit fides.

Vers. 47. Oportet cognoscere quod differat pa-
rabola sagenæ a zizaniorum parabola. Illic enim
ob hæresim disperduntur, et hi quoque qui ante
eamdem parabolam, hoc dico qui sunt in semina-
tionis parabola, eo quod non dictis obtemperant:
sed hic ob vitæ nequitiam, qui nempe pejores
omnibus sunt, cognitionem quidem adepti, sed non
valentes recte salvati.

Vers. 50. Sciendum est tam multas esse perdi-
tionis vias, sive per petram, aut spinas, aut viam,
sive per zizania, sive per sagenam; vere igitur est
lata via quæ ducit ad perditionem.

Vers. 52. Omnis Scriba, dicit, doctus in regno
cælorum, similis est homini patrifamilias, qui pro-
fert de thesauro suo nova et vetera. Scribam dicit
legis peritum, quem scientem et gratiæ donis pos-
sidentem multa habere posse supponit. Nova et
vetera proferre, idem sonat ac posse de Veteri et
Nova Scriptura disserere.

Vers. 58. Cur in Capharnaum fecit signa, et in
patria, id est in Nazareth, non fecit? Propter eorum
incredulitatem, et eo quod dicebant: Nonne hic
est fabri filius? Ex quo Christus dicit omnem pro-
phetam in propria patria esse sine honore. Non
oportet autem ob parentum mediocritatem quos-
dam exprobrare, cum David, Amos, Moyses, et
omnes prophetæ infamam originem habuerint.

Cur fecit quidem signa, admodum vero pauca
in patria sua? Ne videretur illos despiciere ut ini-
micus et infensus; multa autem non fecit ut in Ca-
pharnaum. ne illos incredulos magis condemnaret.

CAPUT XIV.

Vers. 1. Mortuo Joanne aut ad supplicium tra-
dito, cum audierunt Judæi plures habere disci-
pulos Christum, cur seorsum se contulit? Quia
tempus passionis non erat, et humaniori modo se
gerit, nolens cognosci ut Christus. Ideo et disci-
pulis jubebat nemini dicerent quod Christus esset.
Nam post resurrectionem volebat id fieri illustre
magis.

Vers. 13. Quare semper aut in societate, aut
semper in solitudine non degit? Semper in socie-
tate non degit vel docuit, ne accusaretur societati
infensus fuisse, et ab ea multos avertire.

Vers. 14. Cur non fidem a turbis expetit? Quia
sequi illum, in desertis iter facere, et perseverare,
et sitim sustinere, fidem per se evidentem facie-
bant.

Vers. 16. Cur non dixit, Do illis manducare, sed,
Date vos illis? Ironicum quoddam eis dicens, quo-

niam ut homini adhuc illi adhærebant; illico respondens: *Non habemus nisi quinque panes et duos pisces.*

VERS. 19. Hæc, super fenum omnes discumbere, et securos esse, quod nihil magis panum et piscium datum erit, et apponere illa communia, humilitatem, æqualitatem, et abstinentiam, hoc solo quod omnia sunt communia edocebant.

Cur aspexit in cælum et benedixit? Ut ostenderet se a Patre esse, et ad mensam accedendo deportare preces et gratiarum actiones ad illum qui eam præbet dirigere.

Non facit e non existentibus, sed ex existentibus panibus, occludens Marcionis et Manichæorum os creationem illi abnuentium: simul quia quæ videntur opera illius sunt, et ipse qui loquitur: *Educat aquas inferiores.*

VERS. 20. Cur iussit superesse panes et panum fragmenta? Ne putaretur phantasiam esse quod factum erat, sed probaretur per superantia et dia crastino videnda et comedenda, illud verum esse,

VERS. 21. In deserto facit panum miraculum, ne videantur e pago panes sumpsisse; et hora ejusdem causa indicata fuit: Sero jam erat, dicunt.

VERS. 22. Post miraculum confestim in naviculam ascendit, docens non ob vanam gloriam turbas trahere post se, vani nominis gratia.

Tantum admirata est turba, ut regem voluerint illum facere; attamen in aliis miraculis nullibi idem contigit.

VERS. 24. Primo fluctu jactatis auxiliatur a proposito; mox autem sinit jactari in maris medio, sustinere illos docens: non confestim autem advenit, exorcens eos ad majorem ipsius desiderium, et monens ne celeriter expectent periculorum liberationem.

VERS. 28. Cur non dixit Petrus, Jube me ambulare super aquas, sed, *Jube me ad te venire?* Quia prius ex ostentatione, posterius autem e charitate est.

VERS. 30. Cur cum permisisset venire ad se, aqua mergi dimisit? Eo quod ardens erat et adnicens, non prohibuit; sed rebus persuadere suscipit, non ita possibile esse prope Christum esse, quando non adest fides.

VERS. 31. Cur, antequam ventos sedaret, manum apprehendit? Ut ostenderet illum non a tranquillo salvatum esse, sed a Christo ipso.

Ostendit quod Nisi non credidisses dubitans, non eversus esses: ideo vento flante, illum apprehendit et ambulare fecit.

CAPUT XV.

VERS. 1. Quare illum alloquuntur Scribæ et Pharisei ab Hierosolymis? Ad iram illum excitare volentes, ut si seniores contempserit, illum accusarent.

VERS. 2. Cur manducabant illotis manibus apo-

πρὸς αὐτοὺς, ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπων προεβίβον αὐτῷ ἐτι· διὸ καὶ λέγουσιν· Οὐκ ἔχομεν εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύες.

Τὸ ἐπὶ σιδάρδος αὐτοὺς ἀνακλίνειν, καὶ τὸ εἰς ἄδειαν εἶναι, μηδὲν πλεον ἄρτων δοῦναι καὶ τὸ προθεῖναι αὐτὰ κοινὰ, ταπεινοφροσύνην καὶ τὸ ὁμοῖον καὶ ἴσον καὶ ἐγκράτειαν, τῷ κοινῷ εἶναι πάντα ἐπιδεδεικν.

Τίνος χάριν ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐλόγησεν; ἵνα δείξῃ ὅτι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐστίν· καὶ ὅτι ἀπτόμενος τραπέζης χρὴ προσεύχεσθαι, τῷ τῇ τροφῇ παρέχοντι εὐχαριστοῦντες.

Οὐ ποιεῖ ἐκ μὴ ὄντων ἀλλ' ἐξ ὄντων τοὺς ἄρτους, ἐμφράττων τὸ Μαρκιωνος καὶ Μανιχαίων στόμα τῶν τῇν κτίσιν ἀλλοτριούντων αὐτοῦ· ὅμα ὅτι καὶ τὰ ὀρώμενα ἔργα αὐτοῦ ἐστίν· καὶ αὐτὸς ὁ εἰπὼν· Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετά.

Διὰ τί ἐκέλευσεν περισσεῦσαι ἄρτους καὶ ἄρτων κλάσματα; ἵνα μὴ νομισθῇ φαντασία τὸ γεγονός, ἀλλ' ἐλεγχθῇ ἐκ τῶν περιττῶν καὶ ὀρωμένων εἰς τὴν αἰρίαν καὶ ἐπθιομένων, ὅτι κάκεινα ἀληθῆ ἦσαν.

Ἐν ἐρήμῳ ποιεῖ τὸ τῶν ἄρτων θαῦμα, ἵνα μὴ ῥέξωσιν ἀπὸ κώμης λαβεῖν ἄρτους· καὶ ἡ ὥρα δὲ διὰ τοῦτο ἐδηλώθη. Ὅψις γὰρ ἦν, φησὶν.

Μετὰ τὸ θαῦμα εὐθὺς ἐμβαίνει εἰς τὸ πλοῖον, διδάσκων μὴ ἐκ κενοδοξίας ἐπιστρέφειν ὄχλους, ὀνόματος ἕνεκεν κενού.

Τοσοῦτον ἐθαύμασαν ὁ ὄχλος, ὅτι καὶ βασιλεὺς ἐθέλησαν ποιῆσαι αὐτόν· καίτοι γε ἐπὶ τῶν ἄλλων θαυμάτων οὐδεμιᾷ τοῦτο ποιήσαντες.

Τὸ πρῶτον κλυδωνιζομένοις βοηθεῖ ἐξ ἐτοίμου, ἄρτι δὲ ἐξ κλυδωνίζεσθαι μέσον τῆς θαλάσσης, ὑπομένειν διδάσκων αὐτοὺς· οὐκ εὐθὺς δὲ παρίσταται, γυμνάζων αὐτοὺς εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοῦ μεζίζονα, καὶ παιδεύων μὴ ταχέως λύειν ἐπιζητεῖν τῶν δεινῶν.

Διὰ τί οὐκ εἶπεν Πέτρος, Κέλευσόν μοι βαδίσαι ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἀλλὰ, Ἐλθεῖν πρὸς σέ; Ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐπιδείξεως ἦν, τοῦτο δὲ ἀγάπης.

αἱ α. ἐπιτρέψα; ελθεῖν πρὸς αὐτόν, ἀφῆκεν καταποντίζεσθαι; Διὰ δὲ τῶν πραγμάτων παθεῖν ἐπιχειρεῖ ὡς οὐ δυνατόν οὕτως· οὐδὲν ἐστὶν τὸ εἶναι ἐγγὺς τοῦ Χριστοῦ ὅπου οὐκ ἐνί πίστις.

Διὰ τί πρὶν τοὺς ἀνέμους πῦσαι, τῆς χειρὸς ἰλάβετο; ἵνα δείξῃ ὅτι οὐχ ἡ γαλήνη ἔσωσεν, ἀλλ' αὐτός.

Δείκνυσιν ὡς ὅτι εἰ μὴ ἠπίστησας διστάσας, οὐ περιετράπη; ἄν· διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἀνέμου πνέοντος, ἐκαλάβετο αὐτοῦ καὶ ἐποίησε πεοιπατεῖν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'

Τίνος ἕνεκεν διαλέγονται αὐτῷ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι; Εἰς ὁργὴν αὐτὸν κινῆσαι βουλόμενοι, ἵνα εἴπῃ ἐξουθενώσας τοὺς πρεσβυτέρους, κατηγορήσῃ αὐτοῦ

Διὰ τί ἡσθιον ἀνίπτοις χερσὶν οἱ ἀπόστολοι; Οὐκ

ἐπιτηδεύοντες καὶ ὡς νόμον ἔχοντες τοῦτο, ἀλλὰ ἅπαροιῶντες· οὔτε τὸ μὴ νίπτεσθαι τι ἔχοντες, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν, ἐκάτερον ποιοῦντες

Ὁ Χριστὸς οὐ λέγει ὅτι καλῶς ποιοῦσιν ἢ κακῶς· τοῦτο μὲν ἵνα μὴ τοὺς ἀποστόλους τὸ ἀνιπτον νομοθετήσῃ καὶ θρασεῖς ποιήσῃ· τοῦτο δὲ ἵνα μὴ τῶν πρεσβυτέρων νόμον βεβαιώσῃ, τοὺς βαπτισμοὺς λέγω καὶ τὰς νίψεις· οὐδὲ κατηγορεῖ τῶν πρεσβυτέρων ὡς παρανόμων, ἀλλ' ἐφ' ἕτερον ἐρώτημα μεταβαίνει.

Τί ἐστιν, Ὁς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, ἄωρον δ' ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς, οὐ μὴ τιμῇσιν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ; Τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπαίδευσαν τοὺς νέους εὐσεβείας σχήματι καταργονεῖν τῶν γονέων· οἷον εἴ τις εἶπεν τῷ υἱῷ, Δός μοι τὸ πρόβατον τοῦτο δ' ἔχεις, ἢ τὸν μόσχον, ἢ ἄλλο τι, ἔλεγεν πρὸς τὸν πατέρα ὁ υἱός· Ἄωρόν ἐστιν τῷ Θεῷ τοῦτο δ' θέλεις ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆναι, καὶ οὐ δύναμαι δοῦναι σοι αὐτό· καὶ διπλοῦν ἐγίνετο κακόν· οὔτε γὰρ τῷ Θεῷ προσήγον, καὶ τοὺς γονέας τοῦ ζητουμένου ὀνόματι τῆς προσφοράς ἀπεστέρουν, ἄλλον δὲ ἄλλου ὑδρίζοντες, Θεὸν διὰ γονεῖς, καὶ γονεῖς διὰ Θεόν· οὕτως ἐντρέψας αὐτοὺς, πρὸς τὸν δόλον ποιεῖται τὸν λόγον.

Διὰ τί τῶν ἀποστόλων εἰπόντων ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἐσκανδαλίσθησαν, εἶπεν αὐτοῖς, Ἄψετε αὐτοὺς· ἀλλὰ τοῦ δὲ φαίνεται εἰπών· Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλισωμεν αὐτούς; Ὅτι ἐστι κενός· καὶ οἶδεν αὐτοῖς πότε μὴ καταργονεῖν· χρή μέντοι ἔρῃ, καὶ ὅταν ἐυλόγως σκανδαλίζωνται, ταχέως αὐτοὺς διορθοῦν· ὅταν δὲ ἀλόγως, τοῖς οὐδὲν τοῦτο λογιζέσθαι.

Διὰ τί εἰς ὅδον ἰδόντων τοὺς μαθητάς μὴ ἀπελθεῖν, αὐτοῖς φαίνεται εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος ἐλθόν· Διὰ τοὺς Ἰουδαίους διδαχθέντας καὶ μὴ πεπιστευκότας, τοῖς ἔθνεσιν ἀνοίξει θύραν ὁδῷ παραβαίων.

Τίνος ἔνεκον εἰπών, κραζούσης τῆς Χαναναίας, πρῶτον μὲν οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον, ὅτι δὲ καὶ ἀπεκρίθη, ἔπειτα τὴν ἀπεκρίθη αὐτῇ; Διὰ τῆς σιγῆς καὶ τῶν τοιοῦτων λόγων ἐκκαλεῖσθαι καὶ δεῖξαι τῷ λαῷ τὸ πρόθυμον αὐτῆς βουληθεῖς, ὡς πρυγιώσκων τὸν ὀργισμὸν θυμὸν αὐτῆς.

Διὰ τί, κραζούσης αὐτῆς, οἱ ἀπόστολοι εἰπόντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, οὐχ ὑπηκούσθησαν, ἀλλ' ὅτε αὐτὴ πολλὰ ἐδεήθη; Ὅτι βούλεται τοὺς ὑπευθύνους αὐτοὺς ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ἑτέρους μάλλον ὑπὲρ ἐκείνων δέεσθαι.

Διὰ τί τῇ μὲν Χαναναίᾳ κραζούσῃ μολὶς ὑπήκουσεν, τοῖς δὲ ἀνελθοῦσιν εἰς τὸ ἕρος εὐθέως μὴ θεηθεῖσιν; Οὐχ ὅτι κρείσσονα πίστιν εἶχον, ἀλλ' ἵνα ἐκκόψῃ τὴν πρόφασιν· ὅσα γὰρ ἂν τις μεῖζον εὐεργετῇται τοσοῦτον ὑπεύθυνος, μὴ θελήσας γενέσθαι βελτίων αὐτοῦ.

Τί δὴ ποτε ἀρτίως οὐκ εἶπον, Ἀπόλυσον τοὺς ἔχλους, οἱ ἀπόστολοι, καὶ ταῦτα τριῶν παρελθουσῶν ἡμερῶν; Ἐπειδὴ ἐκ τῶν προτέρων ἔρτων καὶ τοῦ ἐκείθεν θαύματος βελτίους ἐγένοντο, διὰ τοῦτο οὐδὲ

stoli? Non observabant neque ut legem istud habebant, sed parum curabant; neque non lavari aliquid habebant, sed ut contingebat utrumque faciebant.

VERS. 3. Christus non dicit eos bene aut male agere; prius quidem, ne apostolis legem faciat non lavari et audaces efficiat; posterius autem, ne seniorum legem confirmet, ablutiones dico et lationes. Non accusat seniores ut legis violatores, sed ad aliam interrogationem transit.

VERS. 5. Quid est illud, Quicumque dixerit patri aut matri: Munus quod est ex me, tibi proderit; et non honorificabit patrem suam aut matrem suam? Ita intelligitur: Instruebant juvenes pietatis specie contemnere parentes; ita ut, si quis diceret filio: Da mihi hanc ovem quam habes aut vitulum aut aliud quid, responderet patri filius: Munus est Deo illud quod vis ut ex me tibi prosit, et non possum illud dare tibi; et duplex malum ageret: nam non Deo offerebant, et parentes postulato oblationis nomine privabant, unum per alium offendentes, Deum per parentes, et parentes per Deum. Sic linquens eos, ad turbam sermonem dirigit.

VERS. 12. Cur apostolis dicentibus quod Pharisæi scandalizati sint, inquit ille: Sinite illos; alibi autem invenitur dicens: Ne illos scandalizemus? Quia opportunitas postulat, et scit ille nunquam contemnere. Oportet tamen videre, et quando merito scandalizantur, celeriter eos relevare, quando autem immerito, pro nihilo id reputare.

VERS. 21. Cur, cum dixerit discipulis non eam ad viam gentium, ipse videtur in partes Tyri et Sidonis ire? Propter Iudeos edoctos et non credentes, gentibus januam aperire hoc itinere incipit.

VERS. 23. Cujus causa, clamante Chananæa, primo quidem non respondit illi verbum; cum autem respondit, durum quoddam illi respondit? Per silentium et talia verba excitare et populo ostendere ejus ardorem volebat, ut prænoscens ferventem ejus animum.

Cur, clamante illa, apostoli dicentes, Dimitte eam, non exauditi sunt, sed quando illa multum rogavit? Quia vult illos de se invicem bene mereri, sed non alios magis pro aliis rogare.

Cur clamantem Chananæam ægre exaudivit, et hos qui in montem ascenderant confestim exaudivit vel non rogantes? Non quia majorem fidem habebant, sed ut excusationem adimeret. Nam quanto majus aliquis beneficium accipit, tanto sit majoris debitor.

VERS. 32. Quid confestim non dixerunt apostoli, Dimitte turbas, sed cum jam effluxissent dies tres? Quia ex panum priori, et ex isto posteriori miraculo meliores facti erant; ideo non dicunt quod

in quinque panibus, Quid hæc sunt inter tan-
tos?

VERS. 34. Apostolorum temperantia ex hoc elucet, quod tam multi viri cum essent, in aliena et deserta terra, quinque panes solum habebant.

VERS. 37. Cur in quinque millibus virorum, præter mulieres et pueros, duodecim cophini superaverunt ex quinque panibus, hic vero in quatuor millibus, e septem panibus septem sportæ? Dicendum sane est sportas fuisse cophinis majores; ne æqualitas in simili miraculo in oblivionem eos inducat unius, differens factus est numerus eorum quæ superaverant.

VERS. 39. Ob id dimittens eos, in naviculam descendit, ne illum sequerentur: etenim volebant regem eum facere; fugiens igitur dominationis ambitionem, illos dimisit.

CAPUT XVI.

VERS. 1. Quale signum e cælo petunt a Christo Pharisei? Ut solem delineat, aut lunam refrenet, aut fulmina emittat, aut aerem perturbet, quod etiam datum est; aliud enim præsens est tempus, aliud futuræ diei tempus, quando ista fient. Ego autem dico illum quamvis non obtemperaverit iis tanquam præcipientibus, postremo ostendisse se facere illa posse. Sol enim et luna obtenebrati sunt, et tremor terræ factus est, et in templo velum scissum est. Accidit autem solis defectus non ratione naturalis eclipsidis, sed ratione potentiae.

VERS. 3. Hypocritas eos vocat, quia alia quidem loquebantur, alia vero sentiebant: ob hanc causam non signum dedit; non enim ad credendum petebant, sed ad illum capiendum; cum nullo modo dederit cum potest, qui dicit Chanaanæ: *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus;* et cum illo dicente, *Signum Jonæ prophetae vobis dabitur*, non interrogent quodnam forte esset. Ideo ille relictis illis abiit.

VERS. 6. *Cave a fermento Phariseorum*, id est, ab eorum doctrina.

VERS. 8. Quid intendit dicens apostolis, *Modicæ fidei*? Illos objurgat, non enim ubique mansuetudo bonum est.

VERS. 13. Cur Cæsaream Philippi deveniens interrogat eos: *Quem me dicunt homines esse?* Quia procul erant illi a Judæis et eorum aggressionibus. Est autem alia Cæsarea Stratonis. Post multa autem miracula interrogat; et non interrogat, *Quem me dicunt Scribæ?* sed innoxii populi sententiam rogat. Filium autem hominis sæpe se dicit, volens incarnationem patenter cognosci.

VERS. 16. Attendite, quæso, ad vim verborum. Ubi enim aliorum sciscitatus est opiniones, adhibuit Filii hominis nomen: *Quem enim, inquit, dicunt homines esse Filium hominis?* Ubi autem illorum sententiam exposcit, non adhibet Filii hominis nomen. Quid vero? *Vos autem, quem me esse dicitis?*

Α λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τῶν πέντε ἄρτων, ὅτι καὶ ἐπὶ ταῦτά ἐστιν εἰς τοσοῦτους;

Τὸ ἐγκρατὲς τῶν ἀποστόλων καὶ ἐκ τοῦτου διακνύται, ὅτι τοσοῦτων ὄντων ἀνθρώπων ἐπὶ ἑνὶ καὶ ἑρημίᾳ, πέντε ἄρτους μόνον εἶχον.

Διὰ τί ἐπὶ μὲν τῶν πεντακισχιλίων ἀνθρώπων, χωρὶς λέγω γυναικῶν καὶ παιδίων, δώδεκα κόφινος περισσεύσαν πέντε ἄρτων ὄντων, ἐνταῦθα δὲ τετρακισχιλίων ὄντων, καὶ ἐπὶ πέντε ἄρτων ἐπὶ τεσσάρων σπορίδων; ἢ τοίνυν ἔστιν εἰπεῖν ὅτι αἱ σπορίδες τῶν κοφίνων μαζίδους ἦσαν, ἵνα μὴ ἡ ἰσότης τοῦ σημείου εἰς λήθη αὐτοῦ ἐμβόλη τοῦ ἐνὸς διάφορος γένηται ὁ ἀριθμὸς περισσευσάντων.

Διὰ τοῦτο ἀφείλετο αὐτοὺς, εἰς πλοῦτον εἰσῆλθεν, ἵνα μὴ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ· καὶ γὰρ ἤθελον αὐτὸν βασιλέα ποιῆσαι. Φεύγων οὖν καὶ τῆς τυραννίδος; τὴν ὑποφύαν, ἀφήκεν αὐτούς.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'.

Ποῖον σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ζητοῦσιν οἱ Φαρισαῖοι τὸν Χριστόν; Ἵνα στήσῃ τὸν ἥλιον, ἢ τὴν σελήνην χαλινώσῃ, ἢ κεραινοῦς κατενέγκῃ, ἢ τὸν αἶρα μεταβάλλῃ, ὃ καὶ δέδοται· ἄλλος γὰρ ὁ νῦν καιρὸς, καὶ ἄλλος ὁ τῆς μελλούσης ἡμέρας, ὅτε ταῦτα γενήσονται· ἐγὼ δὲ φημι ὅτι καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπῆκουσιν αὐτῶν ὥσπερ προστασόντων, ὅστερον ἔδειξεν ὅτι ὄντως ποιῶν· ἥλιος γὰρ καὶ σελήνη ἐσκοτίσθη, καὶ σπορίδες γέγονον· καὶ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ καταπέτασμα διεσχίσθη· γέγονε δὲ τὸ τοῦ ἡλίου πάθος οὐ λόγῳ ἐκλήβετο φυσικῆς, ἀλλὰ λόγῳ δυνάμεως.

Ἵποκριτὰς δὲ αὐτοὺς καλεῖ ὅτι ἑτερα μὴ ἐδίδουσαν, ἑτερα δὲ ἐφρόνουσαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐδίδουσαν· οὐ γὰρ διὰ τὸ πιστεῦσαι ἐζήτουν, ἀλλ' ὥστε ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ· ἐπὶ πῶς δὲ οὐκ ἔδωκεν ὁ θεὸς μένος, ὃ τῇ Χαναταίᾳ λέγων, *Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τῶν τέκνων τὸν ἄρτον καὶ δοῦναι τοῖς κύνεσιν;* καὶ ὅτι εἰπόντος αὐτοῦ, *Τὸ σημεῖον ἰσχυροῦ τοῦ προσφύτου δοθήσεται ὑμῖν*, οὐκ ἔρωσιν· ποτε ἦν διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀφείλετο αὐτοὺς; ἀπῆλθεν.

Τὸ, *Προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων*, ἀπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν λέγει.

Τί οἰκονομεῖ ἐν τῷ λέγειν τοῖς ἀποστόλοις, *Ὑποκριταί;* Ἐπιτιμᾷ αὐτούς· οὐ γὰρ παντοῦ ἐπὶ πραότητι καλόν.

Διὰ τί εἰς Καισάρειαν τὴν Φιλίππου ἐπαγγέλλεται αὐτοὺς ἐρωτᾷ, *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;* Ὡς μακρὰν αὐτῶν ὄντων τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς ἀγωνίας· ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Καισάρεια ἡ Σεβαστιανῆς· μετὰ πολλὰ δὲ θαύματα ἐρωτᾷ· καὶ οὐκ ἐρωτᾷ, *Τίνα με λέγουσιν οἱ Γραμματεῖς;* ἀλλὰ τοῦ ἀκατάστου πλῆθους τὴν γνώμην· Ἰδὼν δὲ ἀνθρώπων λαὸν τὸν πολλὰκις λέγει, βουλόμενος τὴν οἰκονομίαν ἐπελογεῖσθαι.

Προσέχετε, παρακαλῶ, τῇ δυνάμει τῶν λόγων· ὅπου μὲν γὰρ τὰς ἐτέρων ἀπήνηται δόξα, ἐπὶ ἐθήκε τὸν Ἰδὼν τοῦ ἀνθρώπου. *Τίνα γὰρ με, φησὶ, λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Ἰδὼν τοῦ ἀνθρώπου;* Ὅπου δὲ τὴν αὐτῶν κρίσιν ἐζήτει, οὐκ ἐπὶ προσέθηκεν τὸν Ἰδὼν τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ τί; Ὡς καὶ

δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, φησὶν, ἄνθρωποι υἱὸν με νομίζουσιν εἶναι τοῦ Ἰωσήφ, υἱὸν ἀνθρώπου, καὶ πλεον οὐδέν· οὐ γὰρ ἐλαδὸν μου παῖραν τοσαύτην τῆς θεϊκῆς μου ἐξουσίας· ἀλλ' ὑμεῖς οἱ λαβόντες, τίνα με λέγετε εἶναι; οὐ λέγω τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μὴ πρὸς τὴν ἐμὴν ἀπόφασιν δράμῃτε· οὐ λέγω πάλιν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ τὴν ὑμῶν ψῆφον ἀρπάσω· οὐδὲν ἐμαυτὸν νῦν γε καλῶ· τὰ πράγματα μόνον ὑμῖν χειραγωγὰ τῆς ἀποκρίσεως· δίδωκα.

Ὅτι Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, λέγει Πέτρος· Υἱὸν Θεοῦ λέγων καθαρῶς καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας, ἀλλ' οὐχὶ ὡς οἱ ἐν τῷ πλοίῳ, οὐδὲ ὡς ὁ Ναθαναὴλ ἓνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ γενήσῃς διὰ τοῦτο καὶ τὸ, Βάρ Ἰωνᾶ, λέγει, ἀντὶ τοῦ, υἱὲ δηλῶν, ὅτι Ὡς σὺ τοῦ Ἰωνᾶ φύσει, οὕτως ἐγὼ τοῦ Θεοῦ εἰμι Υἱός.

Ἀπορούντων τῶν μαθητῶν καὶ πρὸς ἐαυτοὺς εἰκὼς ταῦτα λεγόντων· Υἱὸν αὐτὸν Θεοῦ Πέτρος εἰπὼν, μακαρίζεται. Μάρθα πάλιν οὐχὶ Υἱὸν αὐτὸν εἶπεν Θεοῦ; Ναὶ γάρ, Κύριε, φησὶν, ἐγὼ πεπιστεύκα δὲ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. Τί οὖν ἐκείῃ μακαρισμῶν οὐκ ἡξιώθη τινῶν, ἀλλὰ Πέτρος ὡς τι καινὸν εἰπὼν μακαρίζεται; ἡμεῖς πάλιν συμφώνως ὅτε τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπετίμησεν, οὐχὶ ὡς Υἱὸν Θεοῦ αὐτὸν προσεκυχήσαμεν καὶ μετὰ φωνῆς ἔδοξασαμεν, Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ; διὰ τί μακαρίους ἡμᾶς οὐκ ἐκάλεσεν τότε; Ταῦτα τῶν μαθητῶν ἐνθυμουμένων, ὁ Δεσπότης ἐπάγει· Βάρ Ἰωνᾶ, τουτέστιν, Υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ. Ὡς ἐκήρυξας γάρ μου, φησὶ, τὸν Πατέρα, οὕτω καὶ γὼ κηρύττω σοι τὸν πατέρα· μὴ χρῆζων μὲν τοῦ σοῦ μνημονεῦσαι πατρὸς, δεῖξαι δὲ βουλόμενος τὸ ταυτοφύες ἐμοῦ καὶ Πατρὸς· εἰκόνα σέ, καὶ τὸν σὸν πατέρα, ἐμοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς προστίθῃμι νῦν· ἐκ τῶν καθ' ὅμῃς μανθανέτωσαν ἀπαντες Υἱοὶ καὶ Πατρὸς τὴν ταυτότητα. Ὅν γὰρ τρέπον ὁμοῖος σὺ τῷ Ἰωνᾶ κατὰ φύσιν, οὕτως ὁμοῖος ἐγὼ τῷ Πατρὶ κατ' οὐσίαν· ὡς οὐκ εἶ σὺ κτίσμα τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, ἀλλὰ γέννημα, οὕτω; οὐδὲ ἐγὼ κτίσμα τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ γέννημα· σὺ ἀνθρώπου, ἐγὼ Θεός· σὺ γεγέννησαι ἐκ τοιοῦτου, ἐγὼ φῶς ἐκ φωτός· σὺ ὁμοῖος ἐξ ὁμοίου, καὶ γὼ ὁμοῖος ἐξ ὁμοίου· διὰ τοῦτο μακαρίζω τὸν Πέτρον, ὅτι περ οὐχ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων Υἱὸν με Θεοῦ προσηγόρευσαν κατὰ χάριν, οὕτω ὁ Πέτρος· ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἀληθῶς υἱὸς τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς οὕτως Υἱὸν με ἀληθῆ προσεῖπεν τοῦ Θεοῦ· ὡς αὐτὸς ἀρχὴν ἔχων ἐξ ἀρχῆς ἔχοντας ἐγεννήθη, οὕτως ἀναρχὸν με Υἱὸν ἀνάρχου Πατρὸς ἀνεκήρυξεν· ὡς αὐτὸς θνητὸς ἐκ θνητοῦ, οὕτως ἀθάνατόν με Υἱὸν ἐξ ἀθανάτου Πατρὸς ὁμολόγησεν· διὰ τοῦτο γάρ με Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος προσηγόρευσεν· ὁ γὰρ τοῦ ζῶντος Υἱὸς ζῶν καὶ αὐτὸς, ἀτρέπτου Πατρὸς ἀτρέπτου· πάντως Υἱός· εἰσὶν αἱ κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι τὸ γέννημα· καὶ οὕτω; ἀθάνατόν με Θεὸν ἀθανάτου καὶ ζῶντος Υἱὸν προσηγόρευσεν· ὅτι περ μετὰ μικρὸν ἂν ἀκούσῃ θάνατον καὶ σταυρὸν, εὐθύς νερκῆσας βοήτῃ λέγων· Ἰλεώς σοι, Κύριε, σὺ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. Οὕτω γὰρ ἔγνω τῆς σαρκὸς μου

Alii enim, dicit, homines filium Joseph me esse putant, filium hominis et nihil amplius; non enim tantam a me receperunt probationem divinæ meæ potestatis. Sed vos qui recepistis, quem me esse dicitis? Non dico filium hominis, ne ad meam apparentiam recurratis; non dico rursum Filium Dei, ne vestrum suffragium præveniam. Nihil me nunc voco; res tantum vobis sententiam promoventes dedi.

Quod Petrus dicit, *Tu es Christus, Filius Dei veri*; Filium Dei vocat proprie et ex sua natura, sed non ut illi qui erant in navigio, neque ut Nathanael unum e multis, sed legitimum Filium. Ideo et Christus dicit: *Bar Jona*, et non *Jonæ filii*, ostendens quod, Sicut tu *Jonæ natura es filius*, sic ego Dei sum *Filius*.

Vers. 17. Hæsitantibus discipulis, et intra se verisimiliter talia dicentibus: Petrus illum Filium Dei vocans beatus dicitur. Martha iterum nonne Filium Dei illum esse dixit? Ita; nam dicit, *Domine, ego credidi quia tu es Christus, Filius Dei, qui in hunc mundum venisti*, quid ergo illa non beata dici digna inventa est, cum Petrus, ceu aliquid novi dicens, beatus prædicatur? Nos quoque unanimiter quando mari et ventis imperavit, nonne ut Filium Dei illum adoravimus et voce magna clamavimus: *Vere Filius Dei es?* Cur beatos nos non tunc vocavit? Talia discipulis cogitantibus, Dominus adjicit: *Bar Jona*, id est, *filii Jonæ*, ut prædicasti, inquit, meum Patrem, sic ego quoque prædico tuum patrem; non quidem necesse habens tuum patrem memorare, sed volens ostendere communem mei et Patris naturam, nunc et patrem tuum ut imaginem mei et Patris mei propono; e quibus secundum vos discant omnes Patris et Filii naturæ similitudinem. Nam quo modo similis tu Jonæ secundum naturam, sic ego similis sum Patri secundum substantiam; ut tu non es creatus, sed genitus a proprio patre, ita ego non creatus sum a Patre, sed genitus; tu homo de homine, ego Deus de Deo; tu genitus es de tali, ego lumen de lumine; tu similis de simili, ego quoque similis de simili. Ob hanc causam beatum dico Petrum, quia non ut cæteri homines Filium Dei me proclamaverunt secundum gratiam, ita Petrus, sed ut ipse vere filius est proprii patris, ita Filium me verum prædicavit Dei; ut ipse initium habens ex habente initium genitus est, ita æternum me Filium æterni Patris proclamavit; ut ipse mortalis de mortali, ita immortalem me Filium de immortali Patre confessus est; ideo enim me Filium Dei vivi proclamavit. Nam vivi Patris Filius vivus et ipse, immutabilis Patris immutabilis omnino Filius. Similis semper est in omnibus genitori genitus; et ita immortalem me Deum immortalis et vivi Filium prædicavit. Quod si brevi audierit mortem et crucem, confestim stupens clamabit dicens: *Abstine a te, Domine, non erit tibi hoc*. Nondum enim cognoscebat carnis meæ passionem; et propter hoc increpationem a me recipiet; non-

divin consilium Patris cognoscebat, sed ita immortalē Deum me cognoscit. Ideo de carne mea passionem ambiguum habet, non enim putat indumentum vitam induens posse a morte possideri. Ob eam rem illi ergo dixi : *Beatus es, Simon Bar Jona*; cogitationem Petri explicans, vim paternæ revelationis exponens : Ideo beatus es, quia sicut tu filius Jonæ, ita et me Filium prædicasti Patris, et primus evangelizasti meam originem, quod nempe Filium Pater similem sibi secundum substantiam genuit. Non dixit simpliciter, *Pater*, aut, *Qui in cælis est*, sed, *Pater meus*, me a creatione eximens. Et particularem mei dicens Patrem, Patrem; quoniam enim et hominum Pater Deus nominatus est: dicit enim propheta : *Nonne Pater omnium nostrum Deus?* Ideo particularem mei Patrem compellavi, tanquam Patrem non secundum gratiam, sed secundum naturam.

VERS. 18. Resipisco, Arie, et paulo a furore quiesce : cognoscis Patris potentiam, vide et Filii auctoritatem, *Et ego dico tibi*. Et ego : ut cum auctoritate revelavit Pater, ita et ego cum auctoritate revelo meipsum. *Et ego dico tibi*, iste dixit, non illud. Et ego dico tibi illud quia tu es Petrus : ut prædicasti de me propriam et firmam divinitatem, ita et ego prædico tuæ confessionis firmitatem. Ex his quæ dixisti, appellationem accipe.

Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, in confessione dicit : petram autem dicit quia firma est talis fides; Ecclesiam vero vocat quia multi credere debent.

Quid dicis, Arie? quid dicis, Eunomie? *Ædificabo Ecclesiam meam*, inquit Christus; non dixit, *Ædificabo Patris Ecclesiam*. Noscis auctoritatem Filii, noscis potestatem Domini, ecce Filius Ecclesiam possidet solus. Da mihi Patris Ecclesiam; exors est Ecclesiæ Pater, exclusus ab Ecclesia Pater; nisi una sit substantia Patris et Filii; non Ecclesia una Patris et Filii est, quomodo Filii Ecclesiæ participabit Pater? Attamen, si inferior substantia esset Filius et auctoritate privatus, nonne debuit dicere : *Ædificabo Patris Ecclesiam?* Vides ut, si quis verbis hæreat, neque suas cogitationes sequatur, in præcipitia, sicut tu, et in abyssos cadit.

Portæ inferi non prævalebunt adversus eam, de mortibus, ut opinor, dicit illatis ab hæreticis et idololatriæ credentium corporibus, neque valentibus aliquid facere, aut adversus eos prævalentibus.

VERS. 19. Cur dicit, *Et ego tibi dabo claves regni cælorum?* Similem se Patri ostendens. Ut iste, dicit, dedit donum confessionis istius, sic ego solvendi et ligandi donum : non enim dixit : *Advocans dabo*.

VERS. 21. *Exinde cæpit Jesus ostendere illis quia*

τὸ πάθος· καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐπιτίμησίν μου ἐξέταται οὕτως τὴν οἰκονομίαν ἔγω τὴν πατρικὴν, δι' οὕτως ἀθάνατόν με γινώσκει Θεόν· ὅτι περ καὶ περὶ τῆς σαρκὸς τῆς ἐμῆς ἀμφίβολον ἔχει τὸ πάθος· οὐ γὰρ νομίζει τὴν ὑπὸ ζωῆς φερομένην εὐαγγέλιον δύνασθαι θανάτῳ κρατεῖσθαι διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἰπον ἐγὼ· Μακάριος εἶ, Σίμων βῆρ Ἰωνᾶ τῇ ἐννοίᾳ ἐξηγουμένου Πέτρου, τὴν δύναμιν τῆς πατρικῆς ἀποκαλύψεως φράζων· διὰ τοῦτο μακάριος· εἰ ὅτι περ ὡς σὺ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, οὕτως καὶ γὰρ πρὸς ἀποκαλύψεως τοῦ Πατρὸς, καὶ πρῶτος ἐγγυητὴς τὴν κτίσιν· ὅτι περ γινώσκεις τὸν Πατέρα ὅμοιον αὐτῷ καὶ οὐσίαν ἐγέννησε. Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς· Ὁ Πατήρ ἐστιν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλ'· Ὁ Πατήρ μου, ὁ πεφαιρωμένος τὸν τῆς κτίσεως· καὶ ἰδὼν μου λέγων Πατέρα, τὴν Πατέρα. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἀνθρώπων Πατὴρ ὁ Θεὸς ὀνομάζεται (λέγει γὰρ ὁ προφήτης· Οὐχὶ Πατήρ πάντων ἡμῶν ὁ Θεός;), διὰ τοῦτο ἰδὼν μου Πατέρα προσεῖπον τὸν Θεόν, ὡς ὄντα Πατέρα, οὐκ ὡς κατὰ χάριν Πατέρα, ἀλλ' ὡς κατὰ φύσιν.

Νῆφον, Ἄρειε, καὶ μικρὸν τῆς μανίας ἀπόστη· εἶδες Πατὸς ἐξουσίαν· βλέπε καὶ γινώσκεις αὐθεντίαν. Καὶ γὰρ δέ σοι λέγω. Καὶ γὰρ. Ὡς μετὰ αὐθεντίας ἀπεκάλυψεν ὁ Πατήρ, οὕτως καὶ γὰρ μετ' αὐθεντίας ἀποκαλύπτω τὸ μί· Καὶ γὰρ δέ σοι λέγω, ἐκείνους εἶπεν, οὐ τοῦτο· καὶ γὰρ δέ σοι λέγω τοῦτο, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, ὡς ἐκρήρυξάς μου τὸ ἴδιον καὶ ἀπέλευσεν τῆς θεότητος, οὕτως καὶ γὰρ κηρύττω σοι τὴν ὁμολογίαν ἀτάλευτον· ἐξ ὧν εἶπας, τὴν προσχηρῆν κομίζου.

Τὸ ἔπειτα πέτρα οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ λέγει· πέτραν δὲ λέγει αὐτὸ στερεὴν εἶναι τὴν τοιαύτην πίστιν· Ἐκκλησίαν δὲ εἶπεν ὅτι πολλοὶ μέλλουσιν πιστεῦναι.

Τί λέγεις, Ἄρειε; τί λέγεις, Εὐνόμει; Οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, εἶπεν ὁ Χριστός· οὐκ εἶπεν· Οἰκοδομήσω τὴν τοῦ Πατρὸς Ἐκκλησίαν. Εἶδες αὐθεντίαν γινώσκεις, εἶδες ἐξουσίαν ἀποστόλων· ἰδοὺ ὁ υἱὸς Ἐκκλησίαν κέκτηται μόνος· δὲ μοι τὴν τοῦ Πατρὸς Ἐκκλησίαν· ὁμοῖος ὁ Πατήρ Ἐκκλησίαν ἀκτῆμων ὁ Πατήρ Ἐκκλησίας· εἰ μὴ μία οὐσία Πατὸς καὶ γινώσκεις, οὐδὲ Ἐκκλησία μία Πατὸς καὶ γινώσκεις, πῶς γινώσκεις κοινωνίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ Πατὸς; Καίτοι εἰ ὁπεξούσιος ἦν ὁ υἱὸς καὶ γυνὴς αὐθεντίας οὐκ ὥφειλεν εἰπεῖν· Οἰκοδομήσω τὴν τοῦ Πατρὸς Ἐκκλησίαν; Ὁρᾷς ὡς εἰ τις δουλεύει ταῖς λέξεσι, καὶ μὴ τοῖς ἐνθυμήμασιν ἔπαται, πρὸς κρημνὸν καθάπερ σὺ, πίπτει καὶ βάραθρα.

Τὸ, Πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς, ὡς ἡγοῦμαι, τοὺς θανάτους λέγει τοὺς διὰ τῶν αἰρέσεων καὶ εἰδωλολατρῶν ἐπιφερομένους ἐπὶ τῶν πιστευόντων τὰ σώματα, καὶ μὴ ἰσχυράντων τι ποιεῖν κατισχύσαι αὐτῶν.

Διὰ τί λέγει, Καὶ ἐγὼ δέ σοι τὰς κλεῖς τοῦ οὐρανοῦ; Ὅμοιον αὐτὸν δεικνύς τῷ Πατρί. Ὡς ἐκείνος, φησὶν, ἔδωκε τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως τῶν τῆς, οὕτως ἐγὼ τὸ λύειν καὶ δεσμεῖν· οὐκ εἶπεν γὰρ Πορκαλέσας δώσω.

Ἀπὸ τούτου ἡρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν αὐτοῖς

ὅτι δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν. Ἀπὸ τότε, πότε; Α ὅτι ἐπῆξεν ἐν αὐτοῖς τὸ δόγμα τὸ ὀρθόν· ἐνόμιζον γὰρ καλλῶ βέλτιον τὸ μὴ ἀποθανεῖν αὐτόν.

Τὸ, Ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, τοιοῦτόν ἐστιν· ὡς περ. φησὶν, ἐτέρου τυπτημένου, ἢ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀγομένου ἢ μαστιζομένου, οὐκ αἰετὶ παριστάμεθα, οὐ βοηθοῦμεν, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτὸν τοσοῦτον ὁ ὀρών, οὕτω οὐδὲ ἐφ' ἑαυτῶν, καὶ ἐλαυνώμεθα, καὶ θηήσκωμεν, δεῖ ἡμᾶς πολλοῦ λόγον ποιῆσαι τούτων.

Τὸ, Ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι, τὸν θάνατον λέγει, καὶ θάνατον τὸν ἐπὶ οὐκ ἐπίδοτον.

Τὸ, Ὅς ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν, περὶ τῆς παρὰ τὸ θεῖον σωτηρίας λέγει, τὴν ἐκ τῶν κινδύνων διαφυγὴν ἀπώλειαν καλῶν ὡς περ καὶ τὸναντίον σωτηρίαν, τὴν δοκούσαν ἀπώλειαν.

Τὸ, Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων οἱ οὐ μὴ γινώσκοντες θανάτου ὥς ἂν ἴδωσιν τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, βασιλείαν αὐτοῦ λέγων τὴν μεταμόρφωσιν, οὐ τὴν ἀνάληψιν, ὡς ἡγοῦμαι· ὧδε γὰρ, τινες, ἐκεῖ δὲ πάντες. Καὶ ἄλλως· Εἰσὶν τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, καὶ ἐξῆς· διὰ τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην φησὶν οὗτοι γὰρ ἐν τῇ μεταμορφώσει συμπαρελήφθησαν, ἣν καλεῖ βασιλείαν αὐτοῦ· ὡς ἐκφύνασαν τῆς ἐξουσίας τὸ ἄρατον, καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα γεννησιότητος τὸ σφοδρὸν καὶ ἀπαράλλακτον· ἐν αὐτῇ γὰρ καὶ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ τὸ ἀζῶμα καὶ τὸ φρικτὸν ὑπεδήλωσε· προσοίμιον αὐτῇ ἐκείνης, καὶ οἷον βεβαίωσιν ἐνδειξάμενος.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΖ'.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἑξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τὰ ἐξῆς, ἐν τῷ μεταμορφοῦσθαι· ἄλλος δὲ εὐαγγελιστῆς μεθ' ἡμέρας ὁκτώ λέγει, οὐκ ἐναντιούμενος, ἀλλὰ τὴν ὅτε ἐφθέγγατο, καὶ τὴν ὅτε ἀνήγαγεν εἰπών· ὁ δὲ τὰς διὰ μέσου μόνας εἰρηνεῖ.

Διὰ τί τοὺς τρεῖς μόνους λαμβάνει εἰς τὸ ὄρος; Ὡς ἀξιώτερος καὶ σφόδρα φιλοῦντας· καὶ γὰρ ὁ Πέτρος σφόδρα ἐφίλει αὐτόν· Ἰωάννης δὲ ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· Ἰάκωβος δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρισεως τῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἧς ἀπεκρίθη, ὅτι *δυνάμεθα* πλεῖν τὸ ποτήριον.

Τὸ φαινόμενον φῶς ὑπὲρ ἥλιον ἦν· εἶπεν δὲ ὁ εὐαγγελιστῆς ὡς ὁ ἥλιος, ἐπειδὴ τὸ ἄστρον τοῦτο μόνον γινώσκοντες ἐστὶν ἐν ὑπερβολῇ φωτός. Λευκός ἦν ὡς χιών· οὐκ ἔχω ἄλλην εἰλην λευκοτέραν· Ὅτι γὰρ ὑπὲρ ἥλιον ἐλαμψεν, ἀπὸ τοῦ ἐξῆς δείκνυται, Καὶ ἔπαυσον χαμαὶ οἱ μαθηταί· εἰ δὲ ὡς ὁ ἥλιος ἐλαμψεν, οὐκ ἐπιπτον οἱ μαθηταί· ἥλιον γὰρ ἐβλεπον καθ' ἡμέραν καὶ οὐκ ἐπιπτον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἐλαμψεν, καὶ ὑπὲρ τὴν χιόνα, διὰ τοῦτο μὴ φέροντες τὴν λαμπρότητα κατέπεσον. Εἰπέ μοι οὖν, εὐαγγελιστῆς, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἐλαμψε, καὶ σὺ λέγεις ὡς ὁ ἥλιος; Ναί· γνώριμόν σοι θέλω ποιῆσαι τὸ φῶς· οὐκ ἔχω ἄλλο ἄστρον· οὐκ ἔχω ἄλλην εἰκόνα, τὴν ἐν τοῖς

PATROL. GR. CVI.

oportet eum multa pati : quando, exinde? Quando sicut in eis dogma rectum; putabant enim multo melius esse illum non mori.

VERS. 24. Illud, *Abneget semetipsum*, tale est: Sicut, inquit, alteri percusso, aut ad mortem ducto, aut flagellato, non semper succurrimus, non opitiamur, non omnis qui videt talia patitur pro illo, sic neque nos in nobis, licet expellamur, licet moriamur, oportet multi facere talia.

Tollat crucem suam et sequatur me, mortem intelligit, et mortem contumeliosam.

VERS. 25. *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam*, de salute in officio complendo dicit, periculorum fugam perditionem vocans; ut e contrario salutem dicit, quod videtur perditio.

VERS. 28. *Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabant mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo*; regnum suum dicit suam transfigurationem, non ascensionem, ut opinor; nam illam quidam videbunt, hanc vero omnes. Aliiter: *Sunt quidam de hic stantibus*, etc.; de Petro, Jacobo et Joanne loquitur; hi enim in transfiguratione cum illo assumpti sunt, quam vocat regnum suum; quasi manifestantem potentiam ejus ineffabilem, et unionem cum Patre mirabilem et incomparabilem. In illa enim secundi sui adventus majestatem et terrorem subostendit; præludium illam hujus, et quasi confirmationem proponens.

CAPUT XVII.

VERS. 1. *Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem, et reliqua, et transfiguratus est*. Alius autem evangelista post dies octo dicit, non contraria dicens, sed diem quo locutus est, et diem quo subleat in montem adjiciens; iste vero solos dies intermedios dixit.

Cur tres solos sumit in montem subiturus? Ut digniores et valde illum amantes. Etenim Petrus multum illum diligebat; Joannes multum ab illo diligebatur; Jacobus autem, ob responsum quod cum fratre responderat, *Possumus bibere calicem*.

VERS. 2. *Resplenduit facies magis quam sol*; dicit autem evangelista sicut sol, quoniam sidus istud solum exemplum est splendidissimæ lucis. Alba sicut nix; non nusco aliam materiam albam magis. Quod autem magis quam sol resplenduit, sequentia ostendunt: ceciderunt in terram discipuli. Si vero sicut sol resplendisset, non cecidissent discipuli; solem enim singulis diebus videbant et non cadebant; sed quoniam magis quam sol resplenduit, et magis quam nix, ideo non sustinentes splendorem ceciderunt. Dic mihi igitur, evangelista, magis quam sol resplenduit cur tu dicis sicut sol? Exemplum tibi volo dare lucis, non habeo sidus aliud, non habeo aliam si-

nullitudinem quæ in sideribus principatum oblineat, hac usus sum, ne verbi egestate delinearis.

VERS. 3. Cur Elias et Moyses in medium adducuntur? Primo, ut ostenderetur quia non Elias est, ut dixi, neque Moyses; secundo, ne in illis de quibus illum arguebant ut legis violatorem, ostenderetur quia mendax est: non enim cum illo conversati fuissent; tertio, ut discant eum mortis et vitæ potestatem habere, qui nempo illum profert, et hunc suscitavit. Quid vero dicebant gloriam quam completurus erat in Jerusalem? Id est, passionem ejus, et crucem, et resurrectionem, et similia.

VERS. 4. Cur dicit Petrus, *Bonum est nos hic esse in solitudine*? Quia audiebat tradendum esse ad mortem Christum: et illud Lucas ostendens dicit, *Nesciens quid diceret*.

VERS. 5. *Vox de nube*, quia sic Deus cognoscebatur; lucida autem nubes, quia timeri non volebat. Ubi enim metus, ibi tenebrosa est nubes, ut in monte Sina. Ideo postquam disparuissent Moyses et Elias, tunc fit vox, ne de illorum aliquo, sed de Christo intelligatur vox quæ audita est.

Non Christum solum operuit nubes, sed etiam discipulos, ne putaretur Christus vocem emisisse.

Illud, *In quo complacui*, idem sonat ac, *In quo quiesco*. Additum est autem, *Illum audite*, ne, licet crucifigatur, deficiat animo.

VERS. 6. Cur, quando in baptismo vox facta est, non ceciderunt, hic autem istud accidit? Quia in baptismo turba erat, hic vero desertum et altitudo, solique erant per solitudinem, et ante oculos splendens prodigium lucis purissimæ et nubes hos tale experiri facit.

VERS. 7. Quid est, *Gravati erant somno*? Quia magno possidebantur stupore; hoc autem a visione illa miraculosa oriebatur.

VERS. 9. Cur dicit nemini dicant donec a mortuis resurgat? Quia quanto majora dicta fuissent, tanto invidia et incredulitate laborantes illa ægre magis accepta habuissent; sed post resurrectionem, e medio ablato illo quem oderint, et apostolis jam credentibus, turbæ apostolorum miracula cernentes credere poterunt.

VERS. 10. Interrogaverunt eum discipuli: *Quid Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire?* et unde hoc dicebant? Obtinebat hic sermo et proferebatur male intellectus a Scribis, ut et qui de Christo erant. Veritas autem se ita habebat; Scripturæ quidem duos memorant Christi adventus, hanc et futuram, et prophetæ utriusque præcursores Eliam futurum esse dicunt. Nam unius Joannes fuit præcursor, quem Eliam vocat Christus, non quod sit Elias, sed quod ministerium Eliæ implevit. Scribæ igitur hæc confundentes, secundi solius mentionem faciebant; ille autem dicit ad discipulos: *Elias quidem venit et restituet omnia*. Quæ omnia? Quæ propheta dicebat præsertim: *Mittam, inquit, angelum meum, et reliqua*. Et hoc fiet quando

A ἀστροις βασιλεύουσιν· ταύτην εἶπον ἵνα μὴ τῇ ἐπιτελείᾳ τῆς λέξεως ἐναπομείνῃς.

Διὰ τί Ἠλίας καὶ Μωσῆς εἰς μέσον ἄγεται; Πρῶτον μὲν ἵνα δείξῃ ὅτι οὐτε Ἠλίας ἐστὶν ὡς εἶπεν, οὐτε Μωσῆς· δεύτερον, ἵνα μὴ περὶ τὸν ἐν ἐκκλήσῃ αὐτῶν ὡς παρανόμῳ, δείξῃ ὅτι ψευδὴς ἐστὶν ὁ γὰρ ἂν συνωμιλοῦν· τρίτον ἵνα μάθωσιν ὅτι καὶ θάνατος καὶ ζωὴς ἐξουσίαν ἔχει, τὴν μὲν ἐνεγκὼν, τὴν δὲ ἐκστήσας· τί δὲ συνελάλουν τὴν δόξαν ἣν ἐμελλε κληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ; Τουτέστιν τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὰ ὅμοια.

Διὰ τί λέγει ὁ Πέτρος, *Καλὸν ἡμῶς ὧδε εἶναι ἐν ἔρημῳ*; Διὰ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι παραδοθήσεται εἰς θάνατον ὁ Χριστός· καὶ τοῦτο Λουκᾶς δηλῶν εἶπεν ὅτι, *Εἰ καὶ μὴ ᾔδει τί ἐλάλει*.

Ἀπὸ νεφέλης δὲ ἡ φωνή, ὅτι οὕτως· ὁπότε αὐτὸς θεός· φωταίνει δὲ ὅτι οὐ φοβῆσαι ἐδούλετο· ἔπειτα ἀπειλή, ἐκεῖ σκοτεινὴ, ὥσπερ ἐν Σινᾷ· δεικνύει δὲ τὸ μετὰ τὸ ἀφανεῖς γενέσθαι τὸν τε Μωσῆα καὶ Ἠλῆαν, τότε γίνεται ἡ φωνή, ἵνα μὴ ἐπ' αὐτῶν τινος, ἀλλ' ἐπὶ Χριστὸν λογισθῇ ἡ φωνὴ ἡ ἐρχομένη.

Ὁ δὲ τὸν Χριστὸν μόνον ὑπέλαθεν ἡ νεφέλη, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς, ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι Χριστὸς ἀφῆκεν τὴν φωνήν.

Τὸ, *Ἐν ᾧ εὐδόκησα*, ἀντὶ τοῦ, *Ἐν ᾧ ἀναπαύομαι*, δηλοῖ· προσέθετο δὲ τὸ, *Αὐτοῦ ἀκούετε*, ἵνα καὶ σταυρωθῇ, μὴ ῥαθυμήσωσιν.

Διὰ τί ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος τῆς φωνῆς γενομένης οὐ κατέπεσον, ὥδε δὲ τοῦτο πάσχουσιν; Ἐπειδὴ ἐκεῖ μὲν ὄχλος, ὥδε δὲ ἔρημος καὶ ὕψος καὶ μέγεθος ἡσυχίας, καὶ τὸ γινόμενον κατ' ὀφθαλμοὺς ἑκτόν φῶς ἀκρατον καὶ νεφέλη, ἕπερ τοῦτο κατεῖν ἐπολεῖ.

Τί ἐστὶν τὸ, *Βεβρωμένοι ἦσαν ὕπνῳ*; Ὅτι πολλῶν κατεῖχοντο κόρυ· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς βίβης ἐκείνης τῆς θαυμαστῆς ἦν γεγεννημένον.

Διὰ τί λέγει μηδενὶ εἰπεῖν ἕως ἂν ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ; Ἐπειδὴ ὅσῳ μελίζονα ἐλέγετο, τοσούτον εἰς φθόνον καὶ ἀπιστίαν ὄντες, δυσπαράδεκτα εἶχον αἰετ' μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ἐκ μέσου μὲν ὁ φθονώμενος καὶ οἱ μὲν ἀπόστολοι ἤδη πιστεύοντες, οἱ δὲ ὄχλοι τὰ παρὰ τῶν ἀποστόλων θαύματα ὁρῶντες πιστεύουσιν ἂν.

Ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταί, ὅτι *Οἱ γραμματεῖς λέγουσιν Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον*· καὶ πᾶν τοῦτο εἶπον; Ἐκράτει μὲν ὁ λόγος καὶ περιεφύρατο κακῶς νοούμενος παρὰ τῶν γραμματέων ὥσπερ καὶ οἱ περὶ τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ ἀλήθεια ἔχει οὕτως· ἡ μὲν Γραφή, δύο λέγουσι παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν· καὶ οἱ προφηταὶ ἐκείνοι πρόδρομον τὸν Ἠλίαν ἐκασθαι λέγουσιν· τῆς γὰρ ἄλλης ὁ Ἰωάννης ἐγένετο, ὃν καὶ Ἠλίαν ὁ Χριστὸς καλεῖ, οὐκ ἐπειδὴ Ἠλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν ἐπλήρωσεν Ἠλίου· οἱ γραμματεῖς δὲ ὡς συγγίοντες ταῦτα, τῆς δευτέρας ἐμνημόνευσαν μόνως· αὐτὸς δὲ φησι πρὸς τοὺς μαθητὰς· *Ἠλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα*. Ποῖα πάντα; Ἀπὸ τοῦ προφήτου εἶλετο μάλα· Ἀποστειλῶ, φησὶ, τὸν ἀγγέ-

λόγ μου, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ τοῦτο γενήσεται ὅτ' ἂν Ἀ
τὰ ἐγκαταλείμμενα τοῦ Ἰσραὴλ βούλονται σωθῆναι,
ἵνα μὴ ἀρδην ἀπόλωνται εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ
παρουσίαν· ἔταν οὖν λέγῃ, ὅτι Ἡλίας ἐρχεται καὶ
ἀποκαταστήσει, περὶ τοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ
λέγει· ὅτ' ἂν δὲ λέγῃ ὁ μέλλων ἐρχεσθαι Ἡλίας,
Οὗτός ἐστιν, κατὰ τὸν τρόπον τῆς διακονίας τὸν
Ἰωάννην Ἡλίου καλεῖ.

Τοῦ σαληνιζομένου ὁ πατήρ σφόδρα ἦν ἀπιστος·
εἰδένυτο δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ εἰπεῖν πρὸς τὸν Χριστόν·
Εἰ δύνασαι, βοήθησον.

Διὰ τί μέμφεται τοῖς ἀποστόλοις, εἰ ἀπιστός ἐστιν
ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ οὐ τεθεραπεύκασιν; Δεικνύς ὅτι ἡ
μεγάλῃ πίστις καὶ τελείᾳ ἀρετῇ τῶν θαυματουργού-
ντων δύναται καὶ χωρὶς πίστεως τῶν θεραπευο-
μένων ἐνεργεῖν. Ὡς γὰρ ἡ πίστις τῶν προσερ-
χόμενων καὶ παρ' ἐλαττόνων λαμβάνει τὴν ἰασιν,
ὥς ἐπὶ τοῦ Κορνηλίου· οὕτως τῶν ποιούντων τὰ ση-
μεῖα ἤρκεσεν ἡ δύναμις καὶ μὴ πιστευόντων τινῶν
ὥς ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου· ὅτι οὐδενὸς πιστεύσαντος,
νεκρὸς ἀνέστη· χρὴ δὲ εἰδέναι ὅμως ὅτι οὐ πάντες οἱ
μαθηταὶ ἠσθάνησαν τῇ πίστει· οἱ γὰρ στύλοι οὐκ
ἦσαν ἐκεῖ.

Διὰ τί εἶπεν, Ὁ γενεὰ ἀπιστος καὶ διεστρυσ-
μένη! Ἐπειδὴ ὁ ἀπιστος ἀνὴρ οὗτος ἐπὶ τοῦ δόλου
ἐντυγχάνει κατὰ τῶν μαθητῶν· βουλόμενος οὖν
ἀπαλλάξαι ἐκείνους μὲν ἐγκλήματος, ἐκείνους δὲ
ὑβριως, ἵνα μὴ ἐξαπορήσῃ, κοινοποιεῖται τὸν λόγον
ἀληθεύων καὶ περὶ τῶν ἄλλων· εἰκὸς γὰρ ἦν πολλοῦς
τῶν παρόντων σκανδαλισθῆναι.

Τὸ, Ἔως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; δείκνυσιν ὅτι
ἔσπάζεται τὸν θάνατον, καὶ βάρος εἶναι τὸ μετ' αὐ-
τῶν ἰλογίζετο.

Ὡς κόκκον σινάπεως τὴν πίστιν λέγει, δείκνυσιν ὅτι
τὸ ἐλάχιστον τῆς γνησίας πίστεως καὶ ὄρη δύναται
μεταθεῖναι· εἰ δὲ καὶ οὐδαμοῦ ὄρη μετετέθη, τὸ
ἐγείραι νεκρούς οὐκ ἔλαττον.

Πόθεν τὰ διδραχμα ἐτελείτο; Ὅτε τὰ πρωτότοκα
τῶν Αἰγυπτίων ἀπέκτειναν ὁ Θεός, τότε τὴν Λευί-
φυλὴν ἀντ' αὐτῶν ἔλαβεν. Ἐἵτα ἐπειδὴ τῶν παρ' Αἰ-
γυπτίους πρωτοτόκων ἐλάττων ἦν ὁ τῆς φυλῆς ἀριθ-
μὸς, ἀντὶ τῶν λειπόντων εἰς τὸν ἀριθμὸν, σίκλον
ἐκέλευσεν εἰσνεχθῆναι· ἐξ ἐκείνου οὖν ἔθο· ἐπρά-
ττησεν τὰ πρωτότοκα τὸν φόρον τοῦτον εἰσφέρειν. Οἱ
τὰ διδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ προσέρχονται·
ἐπεικῶς δὲ ἐπειδὴ ἀπένεμον αὐτῷ τινὰ αἰδῶ διὰ τὰ
σημεῖα.

Γῶ Χριστῷ καὶ Πέτρῳ ὡς πρωτοτόκοις οὖσιν
ἀπαιτεῖται τὸ διδραχμον.

Τὸ λέγειν τὸν Χριστόν, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ
βασίλεις τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη
ἢ κῆνον; τοιοῦτον ἔχει τὸν νοῦν· Ἐλευθερός, φη-
εῖν, εἰμὶ τοῦ δοῦναι κῆνον· εἰ γὰρ βασιλεὺς τῆς γῆς
οὐ παρὰ τῶν υἱῶν αὐτῶν λαμβάνουσιν, ἀλλὰ παρὰ
τῶν ἀρχομένων· οὐ δῶσω, φησὶν, ἐγὼ, οὐκ ἐπιγίγμαι
βασίλεις, ἀλλὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν ὢν υἱὸς βασιλέως.

Τὸ προειπεῖν, ὅτι Εὐρήσεως στατήρα ἐν τῷ ἰχθύϊ,
καὶ τὸ πρῶτως τὸν ἰχθὺν ἐμπεσεῖν, καὶ ὥς περ ἀγ-

reliquias Israel salvati voluerit, ne penitus disper-
dantur in secundo ejus adventu. Cum ergo dicit
quia Elias venit et restituet, de hoc quod in secundo
adventu fiet loquitur. Cum autem dicit qui venturus
est Elias : *Iste est*, secundum rationem ministerii
Joannem Eliam vocat.

Vers. 14. Lunatici pater valde incredulus erat;
quod ostendebat dicendo Christo : *Si potes, opem*
fer.

Vers. 15. Cur arguit apostolos, si incredulus est,
quod filium suum non curaverint? Ostendens ma-
gnam fidem et perfectam virtutem miracula ope-
rantium posse vel absque fide eorum qui curantur
valere. Sicut enim fides accedentium vel ab inferio-
ribus accipit curationem, ut in Cornelio, ita ope-
rantium signa profuit vis vel quibusdam non cre-
dentibus, ut in Eliaeo, quia, nullo credente, mor-
tuus excitatus est. Oportet autem scire nihilominus
non omnes discipulos infirmos fuisse in fide; co-
lumnæ enim non ibi erant.

Vers. 16. Cur dixit, *O generatio incredula et per-
versa*! Quia incredulus vir iste in turba versabatur
contra discipulos. Volens ergo eximere illos a culpa,
hunc autem a contumelia, ne desperaret, commu-
nem facit sermonem, vera quoque dicens de aliis :
verisimile enim erat multos presentium scandali-
zatos esse.

Illud, *Quousque ero vobiscum*? ostendit eum mor-
tuum amplexum esse, et graviter ferre quod cum il-
lis erat.

Vers. 19. Ut granum sinapis fidem dicit, osten-
dens vel minimum veræ fidei montes posse trans-
ferre; si vero nusquam montes transtulerit, susci-
tare mortuos non inferius est.

Vers. 23. Quare didrachma solvebatur? Quando
primogenita Ægyptiorum mactavit Deus, tunc tri-
bum Levi pro illis assumpsit. Deinde quoniam pri-
mogenitis Ægyptiorum inferior erat tribus nume-
rus, pro deficientibus a numero, sicutum præcepit
conferri: ex hoc igitur mos obtinuit primogenitos
hunc tributum solvere. Qui didrachma colligunt ad
Petrum accedunt; verisimiliter autem tribuebant
illi quoddam obsequium propter signa.

A Christo et Petro, tanquam primogenitis, peti-
tur didrachma.

Vers. 24. Quod dicit Christus, *Quid tibi videtur*,
Simon? *reges terræ a quibus accipiunt tributum vel*
censum? Ita intelligi debet: Liber sum, dicit, a
dando censu; si enim reges terræ a filiis suis non
accipiunt, sed a subditis, non ego, inquit, dabo,
cum non terrestris regis, sed cœlorum regis Filius
sim.

Vers. 26. Prædicere quod *Inventes staterem in*
piscis, et primo in piscem incidere, et ut huiusmodi

vocem suam in abyssum mittere, magnæ admirationis dignum est.

Ακιστρον τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τὴν ἄβυσσον ἐβίβη, μεγάλου θαύματος ἄξιον.

CAPUT XVIII.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΗ΄.

Vers. 1. Cur dicitur, *In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Quis, putas, major est?* Quia humanum sentiebant; nam præhonoratus est Petrus ut primogenitus; etenim unus e duobus, Jacobum et Joannem dico, primogenitus erat; et nullo modo tale aliquid fecit in illis. Erubescerent ergo fateri quod sentiebant, non dicunt quidem, Cur illum præhonoras? sed indeterminate, interrogant, *Quis major est?* Quandoquidem tres illos videbant præhonorari, nihil senserunt; quando autem illum solum, doluerunt; non eolum autem propter hoc, sed etiam quia claves accepit, et beatus dictus est. Parvulum statuit, ostendens quod invidiam, vanam gloriam, et primum locum sectari, isti indifferens sit, et contraria et honores similiter istam reputare.

Vers. 5. *Qui susceperit parvulum talem in nomine meo, me suscipit*, significat eos non solum innoxios esse debere, sed etiam tales cum honore suscipere, scilicet, hos qui parvi pendentur, negliguntur et contemnuntur.

Vers. 7. *Necesse est ut veniant scandala*; id dicendo non libertatem voluntatis cujusque ademit, sed quod semper ab hominibus nequam continget prædicat.

Vers. 8. Dicendo, *Si manus tua, vel pes tuus, aut oculus tuus scandalizat te, projice eum abs te*, amicum innuit qui membrorum instar ob amicitiam est quidem, sed qui ad spiritualem utilitatem non confert.

Vers. 10. Qui sunt pusilli, quos non contemnere præcipit? Pauperes, incogniti, simplices.

Dicens, *angeli eorum*, ostendit omnes habere angelos: dicendo, *Vident faciem Patris mei* propter magnam libertatem et honorem quo fruuntur, sic loquitur.

Vers. 16. Cur dicit, *Si peccaverit in te frater tuus, et reliqua?* Inter duos fiat correctio, ne erubescat correctus, et inemendabilis fiat.

Non ducit affligentem ad afflictum, sed vice versa, quoniam ille qui injustitiam fecit non facile veniret propter ruborem; ideo ad hunc illum adducit.

Vers. 19. Quid est quod dicitur, *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quam petierint, fiet illis?* De quibusnam dicit duo? De his qui angelicam vitam ducunt; quanta enim isti cum unanimitate petierint erga proximum, obtinebunt.

Vers. 22. *Septuagies septies*, non pro numero sumitur, sed pro innumero: ut dicitur decem millia, ut sterilis peperit septem, id est, multos.

Vers. 24. Decem millia talenta quæ Deus remisit, et centum quæ servus non remisit, Dei indul-

Διὰ τί λέγεται, *Ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Τίς ἄρα μείζων ἐστίν;* Ἐπειδὴ ἔπαθον ἀνθρώπων, ἐπὶ προεμῆθη ὁ Πέτρος ὡς πρωτότοκος· καὶ γὰρ εἰς τῶν δύο, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, λέγω, πρωτότοκος ἦν καὶ οὐδαμῶς τι τοιοῦτον ἐποίησεν ὑπὲρ αὐτῶν. Αἰσχυρόμενοι οὖν ὅπερ ἔπαθον ὁμολογῆσαι, οὐ λέγουσι μὲν, ὅτι διὰ τί τοῦτον προτιμῶς; ἀορίστως δὲ ἐρωτῶσι· *Τίς μείζων ἐστίν;* Ὅτε μὲν γὰρ τοὺς τρεῖς εἶδον προτιμωμένους, οὐδὲν ἔπαθον· ὅτι δὲ τοῦτον μόνον, ἠγγήσαν· καὶ οὐ μόνον διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰς κλεῖς ἔλαβε, καὶ ἐμακαρίσθη· τὸ δὲ παιδίον ὑπέδειξεν, δεικνύς ὅτι φθόνου καὶ κενοδοξίας καὶ τούτων πρωτείων ἐρᾶν, ἀναισθητῶς ἔχει, καὶ τὰ ἐναντία καὶ τὰ τίμια ὁμοίως λογίζεται.

Τὸ, *Ὅς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου, ἐμὲ δέχεται*, σημαίνει ὅτι οὐ μόνον ἀκάχους δεῖ εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτους τιμᾶν δεῖ, ἀμερίμνους, φησί, καὶ ἀμαεῖς καὶ εὐκαταρροήτους.

Τὸ, *Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα*, λέγειν, οἱ τὸ αὐθαίρετον τῆς ἐλευθερίας ἐκάστου ἀνέλιν, ἀλλὰ τὸ πάντως ἐσόμενον ὑπὸ πονηρῶν ἀνθρώπων προλέγει.

Εἰπὼν, *Ἐὰν ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου ἢ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίσῃ σε, βάλε αὐτόν ἀπὸ σοῦ*, φίλον λέγει τὸν ἐν τάξει μέλους διὰ φίλον ὄντα μὲν, εἰς δὲ ψυχικὴν ὠφέλειαν οὐχ ὑπάρχοντα.

Τίνες εἰσὶν οἱ μικροί, οἷς μὴ καταφρονεῖν προστάσει; Οἱ πτωχοί, οἱ ἀγνωστοί, οἱ εὐταλεῖς.

Εἰπὼν, *Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν*, ἔδειξεν ὅτι πάντες ἄγγελους ἔχουσιν· τὸ δὲ λέγειν, ὅτι *βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου*, διὰ τὴν πολλὴν παῖδος εἶαν καὶ τιμὴν ἣν ἔχουσιν λέγει.

Διὰ τί λέγει, ὅτι *Ἐὰν ἀμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, καὶ τὰ ἐξῆς; Μεταξὺ δύο γενέσθαι τὸν ἐλεγχον*, ἵνα μὴ αἰσχυνοῖ ὁ ἐλεγχόμενος, καὶ δυσδόξος γένηται.

Οὐκ ἄγει τὸν λυπήσαντα πρὸς τὸν λυπηθέντα, ἀλλὰ τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον, ἐπειδὴ ὁ ἡδικηκὴς οὐκ εὐκόλως ἀνέλθοι αἰσχυρόμενος· διὰ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον, τοῦτον ἔλκει.

Τί ἐστὶν τὸ λεγόμενον, ὅτι *Ἄλλο ὅμῶν ἐὰν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος οὐδ' ἂν αἰσθῶνται, γενήσεται αὐτοῖς;* Περὶ ποίων λέγει δύο; Περὶ τῶν ἀγγελικῶν πολιτείαν ἔχόντων· ὅσα γὰρ ἀν' οὗτοι μετὰ ὁμονοίας αἰτήσονται περὶ τοῦ πλησίον, ἐπιτεύχονται.

Τὸ, *Ἐβδομήκοντα καὶ ἑπτὰ*, οὐκ ἀριθμὸν ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ τὸ ἀπειρον· ὥσπερ τὸ, *μυρία*, καὶ ὥσπερ τὸ *Σταῖρα* ἔτακτον ἑπτὰ, ἀντὶ τοῦ, πολλά.

Τὰ μυρία τάλαντα δ' ὁ Θεὸς ἀφῆκεν, καὶ τὰ ἐκατὼν δ' ὁ δοῦλος οὐκ ἀφῆκεν, τὴν ὑπερβάλλουσαν τῷ

Θεοῦ συγχώρησιν καὶ μακροθυμίαν πρὸς τὴν ἡμετέραν μικροφυλίαν δείκνυσιν· ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἄμετρα συγχωρεῖ (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, *μυρία*)· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ ἀριθμητὰ συγχωροῦμεν· δείκνυσιν δὲ διὰ τούτου πόσον Θεὸς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐστὶν ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

Σὺν τῷ ὀφείλοντι τὰ μυρία τάλαντα διὰ τί καὶ τὴν αὐτοῦ γυναῖκα καὶ τὰ παῖδια διακελεύει παραθῆναι; Οὐχ ὡς ὠμὸς, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν εἰς ἐκτετριαν ἀγαγὼν συγχωρήσῃ, οὐχ ἵνα παραθῇ· εἰ γὰρ διὰ τὸ παραθῆναι τοῦτο ἐποίει, οὐκ ἂν συνεχώρει· οὐ συγχωρεῖ δὲ πρὸ τῆς ἀποφάσεως, ἵνα αὐτὸν ἐλευθεροῖ ὀφειλημάτων, ἵνα κακείνους τὸν δόδουλον συγχωρήσῃ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Ὁ Χριστὸς ἐρωτώμενος οὕτε ἀεὶ σιγᾷ, ἵνα μὴ νομισῶσιν λανθάνειν, οὕτε ἀεὶ ἐλέγχει ἵνα παιδεύσῃ ἐκ τοῦ ἡμέρους φέρειν αὐτὸν, κακείνους τὸ μακρόθυμον.

Τί θηλοὶ τὸ, *Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναίκος*; Τοῦτο λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο συνήφθη ἵνα ἐν ὧσιν· ἢ ἐκεῖνο, ὅτι *Εἰ αἰτίαν λήψεται καὶ παρανομεῖ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τούτοις ἐκβάλλων τὴν γυναῖκα*, κουφότερόν ἐστιν μᾶλλον πρὸς ἐπιθυμίαν μάχεσθαι φύσεως, ἢ πρὸς γυναῖκα πονηράν. Καὶ ἄλλως· *Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναίκος*, τούτέστιν εἰ διὰ τοῦτο συνήφθη, ἵνα ἐν ὧσιν, καὶ ἀδιάσπαστοι μένωσιν παρ' ὅλον τὸν βίον, καὶ μοιχθῆράν λαν καὶ θηριώδη ἢ γυνή, οὐ συμφέρει, καὶ ἐξῆς. Ἡ καὶ οὕτως· *Εἰ αἰτίαν λήψεται καὶ παρανομεῖ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τούτοις ἐκβάλλων τὴν γυναῖκα*, οὐ συμφέρει γαμήσαι· κουφότερον γὰρ πρὸς ἐπιθυμίαν μάχεσθαι καὶ πρὸς ἑαυτὸν, ἢ πρὸς γυναῖκα πονηράν καὶ πολλῆς γέμουσαν ἀναισχυντίας.

Τίνος ἔνεκεν οἱ μαθηταὶ ἀπεσόθουν τὰ παῖδια ἅπερ προσηνέχθη αὐτῷ ἐπὶ τῷ εὐξασθαι αὐτοῖς; Τύφου ἔνεκεν· αὐτὸς δὲ διδάσκων αὐτοὺς μετρίάζειν καὶ τύφον καταπατεῖν, λαμβάνει καὶ ἐναγκαλίζεται καὶ προσεύχεται· καὶ διδάσκει, ἵνα ἂ τῇ φύσει ἔχει τὰ παῖδια, τῇ προσιρρέσει ἐργαζώμεθα ἡμεῖς.

Τὸν προσελθόντα νεανίσκον τῷ Χριστῷ καὶ εἰπόντα· *Διδάσκαλε ἀγαθὲ*, τινὲς μὲν ὡς ὑπουργοὺν διαβάλλουσιν, ἐγὼ δὲ χρημάτων δοῦλον μόνον· οὐ παραιτησαίμην εἰπεῖν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν ὄντα ἠλεγξε· ἐπεὶ καὶ Μάρκος λέγει, *Ἐμβλέψας αὐτῷ ὅλον ἠγάπησεν αὐτόν*· καὶ ὅτι εἰ τοῦτο ἦν, ἐδήλωσεν ἂν αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστής, ὡς ἐπὶ τοῦ νομικοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· καὶ εἰ τοῦτο ἦν, οὐκ ἀπῆλθε λυπούμενος· καὶ ἐλεγχθῆναι δὲ εἶχεν πειράζων ὡς καὶ οἱ ἄλλοι.

Πῶς νοητέον τὸ, *Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός*; μὴ ποτε δὲ καὶ ἑαυτὸν ἐκβάλλει τοῦ εἶναι ἀγαθόν; Πρῶτον μὲν οὐχ ὅτι οὐκ ἐστὶ τις ἀνθρώπων ἀγαθός, τοῦτο λέγει, ἀλλὰ παραβάλλων τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς ἡμᾶς· ἔπειτα δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι Οὐκ εἰμὶ ἀγαθός, ἀλλ' *Οὐδεὶς ἀνθρώπων*, ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπων αὐτῷ φιλωῶ προσῆλθε· τοῦτο λέγει δὲ θῆκαν καὶ παρὶ

A gentiam et longanimitatem nostræ pusillanimitati præstare ostendit. Nam ille quidem innumerabilia remittit, id enim sonat decem millia; nos autem ne numerabilia quidem remittimus. Per hoc ostenditur quantum Deus præ hominibus bonus sit et benignus.

Cum illo qui debebat decem millia talenta, cur illius mulierem et filios venundari jussit? Non tanquam crudelis sit, sed ut illum ad supplicandum adducens illi ignoscat, non ut vendantur; si enim ut vendantur hoc fecisset, non ignoscere. Non ignoscit autem antequam rationem ponat, ut illum liberet a debitis, et ut ille conservo suo ignoscat.

CAPUT XIX.

Vers. 4. Christus cum interrogatur, non semper tacet, ne ignorare putetur; non semper confundit, ut doceat, ferendo ipse cum mansuetudine, et ipsos longanimitatem.

Vers. 10. Quid ostendit istud, *Si ita est causa hominis cum uxore*? etc. Dicitur istud, quod per hoc conjunctus sit ut unum sint; aut illud, quod si accusatus fuerit, et legem violaverit vir in his uxorem dimittendo, longe levius sit contra naturæ concupiscentiam pugnare quam contra malam mulierem. Et aliter: si ita est causa hominis cum uxore, id est si per hoc conjunctus est ut unum sint, et inseparabiles manent per totam vitam, etsi perversa et maligna multum fuerit uxor, non expedit, etc. Vel ita: si accusatus fuerit et legem violaverit vir in his uxorem dimittendo, non expedit nubere; levius enim est contra concupiscentiam pugnare et contra seipsum, quam contra mulierem malam et impudentia multa refertam.

Vers. 13. Quam ob causam discipuli increpabant parvulos qui ad illum afferebantur ut illis oraret? Superbiæ causa. Ille autem docens eos moderationem et superbiæ contemptum, parvulos excipit, manus imponit et eis orat; docet etiam, ut nos, quod natura parvuli sunt, intentione efficiamur.

Vers. 16. Accedentem ad Christum adolescentem et dicentem: *Magister bone*, quidam ut dissimulatum reprehendunt; ego autem divitiarum servum tantummodo non abnuerm dicere: quoniam Christus talem illum esse pronuntiavit. Nam et Marcus dicit, *Intuens eum dilexit eum*. Et si illud foret, patefecisset ipse evangelista, ut in legis perito et aliis; si illud foret, non abisset tristis; et accusari meruisset ut tentator velut quidam alii.

Vers. 17. Quomodo intelligendum, *Nemo bonus nisi solus Deus*? nonne fortassis de se ipso negat esse se bonum? Primum quidem, non quod sit nullus homo bonus, hoc dicit, sed confert Dei bonitatem cum nostra; deinde non dixit, Non sum bonus, sed nemo hominum, quoniam iste ut ad hominem merum ad illum accesserat. Hoc dixit

sane de seipso quaque. Illud autem, *Vos, licet sitis mali, nobis bona dare*, non omnium malitiam arguit, sed hominum bonitatem cum Dei bonitate confert.

Vers. 23. Cur ad discipulos loquens, cum abisset qui interrogaverat, Christus dicit eis non certe divitibus, quia dives difficile intrabit in regnum Dei? Ut moneret eos non paupertatem erubescere.

Vers. 25. Cum pauperes essent, quomodo dicunt, *Quis ergo poterit salvus esse?* Erga alios homines, nempe dolentes tanquam erga semetipsos.

Vers. 28. *Sedebitis super sedes duodecim*, idem est ac Conglorificabimini; *judicantes*, pro condemnantes. Non enim certe judices esse debent; nam in condemnationem concivium erunt, qui crediderunt.

Vers. 29. *Qui reliquerit uxorem*, etc., non divortium ab uxoribus inducit, sed simile est huic, *Qui perdit animam suam, inveniet eam*; ut in his quæ persequimur religionem præ uxore, domo et amicis præferamus; vel quando uxor infidelis est, aut vir, tunc ob religionem divortium sit, si non potest illa emendari. Ita Paulus dixit: *Si infidelis asparatur, separetur*.

Vers. 30. *Multi erunt novissimi, primi; et primi, novissimi*, de Judæis et ethnicis dicitur.

CAPUT XX.

Vers. 4. De operariis intelligere oportet, vineam esse virtutis operationem; tempus operationis, hanc præsentem vitam; operarios autem diversos, homines diversarum ætatum. Quod autem aliqui murmurantes inducantur, non putemus sanctos invidiam illic concipere; nam illic omnia invidia carent. Sed non omnes parabola partes explicari debent, parabola enim est; sed quæ tendunt ad aptandum propositio invidiam vel exaggeratam ejus qui beneficium accepit, solummodo inducit sermo.

Vineam Dei præcepta et sua mandata dicit; tempus operationis, præsentem vitam; operarios diversos vocatos ad mandata implenda circa tertiam, sextam, nonam et undecimam horam, homines in diversis ætatibus accedentes et præmium acquirentes.

Vers. 3. Quod vocentur tertia, sexta, et nona hora, non præjudicantis est injuste, sed cognoscantis quod hi debeant ipsi obtemperare. Sic et Paulus non in initiis fuit vocatus, sed quando debuit obedire. Quod autem voluerit in principio conducere, dicit etiam parabola, quia exiit conducere; et quod iste voluerit conducere, dicit, nemo nos conduxit.

Vers. 16. Quod confestim post parabolam dicitur, sic erunt novissimi primi, non admirari oportet tanquam non ex parabola consequens, sed intelli-

Α τουτου· τοιουτο δε και, *Ει υμεις ποτηροι οτις οιδετε; διδοναι*, ου παντων ποτηριαν καταγομαι, αλλα την εν ανθρωποις αγαθοτητα την του θεου αγαθοτητι παραδδλλον.

Δια τι προς τους μαθητας, απελθόντος του ιησου, ο Χριστος λεγει πλουσιους μη ουσι, πως δυσκολως πλουσιος εισελαισεται εις την βασιλειαν του θεου; Παιδευων αυτους μη αισχυνεσθαι την πενιαν.

Επει πένητες ήσαν, πως λεγουσιν, *Τις δρα διαναται σωθηται*; Υπερ των άλλων ανθρωπων ελγουντες ως υπερ αυτων.

Τδ, *Καθησασθε επι δωδεκα θρονων*, ανη τοι, Συνοξασθησεσθε· το δε, *κρνοντες*, ανη τοι, κατακρινοντες· ου γαρ δη δικασται μελλουσιν ειναι· εις γαρ κατακρισιν των ομοφυλων οι πιστευσαντες εσονται.

Τδ, *Οστις απηκεν γυναικα*, η τοτε η τοτε, ου διαλευξιν εισαγει των γυναικων, αλλ' ομοιον εστιν τω, *Ο απολεσας την ψυχην αυτου, ευρησει αυτην*· Ινα προτιμωμεν εν τοις διωγμοις την εισαθειαν, υπερ γυναικα και οικιας και φιλου· η οταν γυνη απιστος εστιν η ανηρ, τοτε δι' ευσεβειαν διαλειγνυται, ει μη θυνεται διορθωσαι και αυτην· καθως και Παυλος Ελεγεν· ει δε ο απιστος χωριζεται, χωριζεσθω.

Τδ, *Πολλοι εσονται εσχατοι, πρωτοι· και πρωτοι, εσχατοι*, Ιουδαίους και εθνικούς λεγει.

C

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Περι των εργατων χρη νοειν, αμπελων την εργασίαν της αρετης· χρόνον της εργασίας, την παρόντα βίον· εργάτας δε διαφόρους, τους εν διαφόροις ηλικιας· το δε εισαγειν γογγυζοντάς τινας, ου νομίσομεν αγίους φθονειν εκειθεν· καθαρά γαρ τδ εκειθεν φθόνου· αλλα τδ της παραβολης ου χρη πάντα ζητειν· παραβολη γαρ εστιν· τδ δε συνεινοντα προς σκοπον μόνον δρέπεσθαι τδν φθόνον και εις υπερβολην του ευεργετηθέντος εισαγει λόγος.

Αμπελωνα τδ επιτάγματα του θεου λεγει και τας εντολάς αυτου· χρόνον δε της εργασίας, την παρόντα βίον· εργάτας δε διαφόρους καλουμένους· επι τδ προσταγματα περι τρίτην και έκτην και ενάτην ωραν και ενδεκάτην, τους εν διαφόροις ηλικιας προσελθόντας ευδοκιμήσαντας.

Τδ προσκαλεισθαι τδν μὲν τρίτην, τδν δε έκτην, τδν δε ενάτην, ου προκρινοντός εστιν αδικως, αλλα γινώσκοντος οτε εμελλον υπακουσαι αυτω· ουτως και ο Παυλος ουκ εκ προοιμίων εκέκλητο, αλλ' οτε εμελλον πεισθησεσθαι· οτε δε πάντας ήβειεν εξ αρχης μισθώσασθαι, λεγει και η παραβολη, οτι *Εξηλθεν του μισθώσασθαι*, και οτι εκεινος ήβειεν μισθωθηναι λεγει· *Ουδεις ημως εμισθώσατο*.

Τδ ευθὺς μετὰ την παραβολην λεγόμενον, οτι *Ουτως εσονται οι εσχατοι πρωτοι, ου δε? θαυμάζοντες* μη συναγόμενον εκ της παραβολης, αλλα δε? νοή

ὅτι ὡς περ τοῦτο συνέθη, φησὶν, οὕτως κάκεινο γενή- **A** gere quia, sicut illud accidit, sic et hoc quoque fiet.

Χρή εἶδέναι ὅτι αἱ παραβολαὶ αὗται οἶον ἢ τῶν παρθένων, ἢ τῆς σαγῆνης, ἢ τῶν ἀκανθῶν, ἢ τοῦ δένδρου τοῦ ἀκάρεου, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀρετῆν ἐπιζητοῦσιν.

Διὰ τί μετὰ τοσαύτης περιουσίας νῦν ἐπιβαίνει τοῖς Ἱεροσολύμοις; Ἐπεὶ τότε μὲν προαίμια ἦν οἰκονομίας, νῦν δὲ ὅτε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως παῖραν ἔδωκε, μετὰ πλεονος περιφανείας ἔρχεται· ἐπεὶ καὶ ὁ σταυρὸς ἐν θύραις ἦν, τὰ μέλλοντα αὐτοῖς ἐκβαίνειν ἐπιδεικνύμενος.

Διὰ τί οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου προσῆλθον αὐτῷ περὶ προ- **B**εδρίας διαλεγόμενοι; Ἐπειδὴ, καθὼς φησὶν ἑτερος εὐαγγελιστής, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ, δοκεῖ ὅτι καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐγγὺς ἐστίν· εἰ δὲ ὁ εὐαγγελιστής οὕτως περὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν λέγει ὅτι αὐτὴ ἦν ἡ πόλις, ὡς ἐξ ἀμφοτέρων γενόμενον τοῦτο εἶπεν, ἵνα πλείον θυσακηθῇ· ἡσχύνοντο γὰρ μόνοι τοῦτο λέγειν.

Τὸ εἰπεῖν αὐτὸν, *Οὐκ οἰδατε τί αἰτεῖσθε*, ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν πνευματικόν, φησὶν. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῆς ἀνω δόξης ἤτουν, οὐδὲ οὕτως καλῶς ἤτουν. Τὴν δὲ προεδρίαν ἐζητοῦν τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ εἶπεν, *ὅτι Καθι- **C**εῖσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους*, μὴ νομίσαντες τὸ, *Δοξαθήσεσθε*, δι' ἀρετῆν, ἀλλὰ τὸ, *Καθίσαί*· καὶ κρίνοντες, μὴ νοήσαντες τὸ, *Κατακρίνοντες*, ἀλλὰ τὸ, *Δικάζοντες*.

Τὸ, *Δύνασθε τὸ ποτήριον*, ὃ ἐγὼ πίνω πῖσιν, **C** τὰς σφαγὰς καὶ τὰς βασάνους λέγει καὶ τὸ μαρτύριον· ποτήριον δὲ εἶπεν αὐτὸ, ἵνα προθυμοτέρους ποιήσῃ τῷ εὐκλόῳ τοῦ λόγου, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκύσῃται· καὶ βάπτισμα δὲ αὐτὸ καλεῖ, ὡς καθάρσιον τῆς οἰκουμένης.

Καὶ πῶς λέγει, *Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι*; Ἐπειπερ οὐκ ἔστιν οὕτε ἐκείθεν τοιαύτη καθέδρα· ἢ δῆλον ὅτι πρὸς τὴν ὑπόνοιαν λέγει συγκαταβαίνων. Τὸ δὲ, *Οἷς ἡτοίμασται*, ἐκ τῶν πόνων καὶ τῶν ἰδρώτων· τοῦτο δὲ οὐκ ἐκβάλλει ἐξω τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὸ δίκαιον αὐτοῦ δείκνυσιν. Ὅτι δὲ ἐξουσίαν ἔχει, ἀκουσον· *Ἐγὼ δὲ σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν*· καὶ ὁ Παῦλος δὲ οὕτω δηλῶν ἔλεγεν· *Λοιπὸν ἀποδοῖται **D** μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος*, *ὃν ἀποδώσει μοι Κύριος*, καὶ *πᾶσιν τοῖς ἡγαπηκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ*.

Εἰ οἱ δύο τῶν δέκα κατεξάνισταντο, καὶ οἱ δέκα ἐφθάνουν τοῖς δυοῖν, οὐ χρὴ δὲ τοῦτο σκοπεῖν, ἀλλὰ τὰ τελευταῖα αὐτῶν.

Διὰ τί συνεχώρει Χριστὸς ἐπιστομίζεσθαι τοὺς τυφλοὺς ὑπὸ τοῦ ὄχλου; Ἵνα μεζόνως αὐτῶν ἡ προθυμία φαίνεται· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐρωτᾷ, Πιστεύετε;

Διὰ τί ἐρωτᾷ, *Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν*; Ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι Ἄλλα βουλομένοις λαλεῖς, ἀλλὰ δίδως· καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους εἰς μεζονα ζῆλον ἀγάγῃ. Ἐτερον δὲ ἵνα δείξῃ τῆς δωρεᾶς δικαίως ἀπολαύοντα· ὡς περ ἐπὶ τῆς Χαναναίας καὶ τοῦ ἐκατοντάρχου καὶ τῆς

Oportet scire has parabolas, quales sunt virgini-
num, sagenæ, spinarum, aut arboris sterilis, vir-
tutem ab operibus exigere.

Vers. 17. Cur cum tanto comitatu nunc ascendit Hierosolymam? Cum tunc quidem initia erant prædicationis, nunc autem, cum suæ potestatis prolationes dedit, cum maiore splendore venit. Nam et crux proxima erat, quæ illis evenire debebant ostendens.

Vers. 20. Cur filii Zebedæi ad illum accesserunt de præminentia alloquentes? Quia, ut dicit alius evangelista, appropinquabat Hierosolymis, videtur quia regnum ejus prope est: si vero evangelista iste de matre eorum dicit quod ipsa petierit, quasi ex utrinque factam esse petitionem innuit, ut magis tarpis videatur; pudebat enim illos solos talia dicere.

Vers. 22. Hæc verba, *Nescitis quid petatis*, pro, nihil spirituale petitis, adhibet. Si vero de gloria celesti petivissent, non pulchre ita petivissent; præminentiam autem expetebant præ aliis, quoniam dixit: *Sedebitis super sedes duodecim*, non intelligentes illud, glorificabimini, ob virtutem, sed ob altam sedem; et, illud, judicantes, non intelligentes ut condemnantes, sed ut judicium exercentes.

Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? **C** violentias, et cruciatus, et martyrium significat. Calicem autem vocat istud, ut animos magis eis addat sermonis lenitate, et ad se eos attrahat; et baptismum illud vocat, quasi orbis lustrale.

Vers. 23. Et quomodo dicit; *non est meum dare?* siquidem non est ne illic quidem talis sedes; aut patet illum ad allegoriam loquendo descendisse. Illud autem, *Quibus paratum est*, per labores, puta, et sudores: hoc vero non ejus adimit potestatem, sed ejus justitiam exhibet; quod enim potestatem habeat, audi: *Ego autem tibi dabo claves regni cælorum*; et Paulus idem indicans dixit: *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet **D** mihi Dominus*, et omnibus qui diligunt adventum ejus.

Vers. 25. Si duo decem aliis insurgunt, et decem alii duos oderunt, non oportet ad illud attendere, sed ad eorum extrema.

Vers. 31. Cur consentit Christus increpari cæcos a turba? ut magis eorum ardor appareat. Ideo non interrogat, *creditis?*

Vers. 32. Cur interrogat: *Quid vultis ut faciam vobis?* ne quis putet quia alia volentibus loqueris, alia das; et ut alios in maiorem invidiam inducat; aliter autem ut ostendat hos juste benevolentia fruentes, ut in Chanaanæ, et centurione, et hæmor-

rhoissa. Magis autem istam vel evanationem furantem Christus ultimo manifestam facit.

Cur ita interrogat, Quid vultis? non quod ignoret, sed ut cogat illos patefacere morbum et remedium adhibeat.

CAPUT XXI.

Vers. 2. Multa in pullo considerantur: prædictum quod iuvenient, quod non murmurabit dominus ejus, quamvis pauper fuerit, terminum jurgii præbens et non audaciæ; in asinam conscendit, et prophetiam implevit, quia non modo docet divina, sed etiam quæ dirigere possunt hominum vitam. *Per modestiam asino utitur qui solum ad utilitatem est*, ita debilibus docens nos contentos esse; sed non equos et hemiones, qui ad bella sunt; et pauperem matrem habuit, et in spelunca paritur, et in præsepio ponitur, et hordeaceos panes apponit, et comedit ex foro, et pro lecto fœnum habet, et vestibus simplicibus induitur; domum autem non habuit, neque equum possidens itinere lassatus est, et dormiens in terra jacebat, et dolori terminus ponens non querebatur; sic omnia esse communia regulam ponebat; et talem vitæ genus sequi, qualem ipse exhibebat, doctrinam instituebat.

Vers. 12. De ejectione, quam fecit Dominus, omnium horum qui vendebant in templo, Joannes quoque idem fecisse narrat; sed ille in Evangelii initio, Matthæus autem circa finem, unde verisimile est secundo fieri. Et patet e tempore et ex ejus sententia: hic enim speluncam latronum dicit, illic autem domum negotiationis.

Vers. 16. Cur dicunt sacerdotes: *Non audis quid isti dicunt?* invidia scilicet suffocati. Ideo et objurgans illos respondet: *Utiq;: nunquam legistis?* et reliqua.

Vers. 18. Quomodo mane esurit? Quia concedit carni hoc pati.

Vers. 19. Cur maledixit ficui et siccavit illam? Ut animum discipulis daret, et quia non solum benefacere possum, sed et pœnas sumere. Cur ficum siccavit, et non aliam plantam? Quia humidissima est ex omnibus aliis, ut magis admirarentur prodigium.

Vers. 23. In qua potestate hæc facis? ita intelligendum est: rogabant, sacerdos cum non sis, neque doctor, neque ordinatus, quomodo tantam potestatem ostendisti?

Vers. 24. Quid habet Christi responsum? Magnum quidem est et mirabile. Interrogat enim eos de Joanne, unde erat ejus baptismus? Etenim si dixissent, ex Deo, dixisset eis, quare non creditis ei? si vero dixissent ex hominibus, turbam timebant ne ab illa lapidarentur; magnus enim habebatur illi Joannes.

Vers. 28. Quid significant hi duo filii de quibus loquitur Christus? Populum gentium et populum Judæorum, eo quod hi quidem legem audierunt et non abierunt in vineam; illi autem non legem audie-

Α αἰμορροούσης· μᾶλλον δὲ αὐτὴν καὶ κλέπτουσαν τὴν ἱατρικὴν Χριστὸς δὴλῶν ἔσχατον ποιεῖ.

Διὰ τί οὕτως ἐρωτᾷ, *Τί θέλετε;* Οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς φανερώσαι τὸ ἔλκος καὶ ἐπιθῇ τὸ φάρμακον.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Πολλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πώλου θεωρεῖται· τὸ προεῖπεν ὅτι εὐρήσουσιν· τὸ ὅτι οὐ γογγύσει ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ πένης ἐστίν, μέτρον φιλονεικίας παρέχον καὶ οὐ θρασυτήτος. Εἰς ὕπνον ἀκαθέσθη, καὶ προφητεῖαν ἐπλήρω, ὅτι οὐ μόνον διδάσκει τὰ θεῖα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων βίον διορθοῦται. Διὰ τῆς εὐτελείας, *Ὅσον δὲς μόνον εἰς χρυσίον*, ἐστὶν ὅσα τῶν ἐσθίωντων διδάσκει· εὐπορεῖν· ἀλλ' οὐχ ἔκπου; καὶ ἡμῶν, ἐξ ὧν πόλεμοι. Καὶ πτωχὴν μητέρα ἔσχεν, καὶ ἐν σπηλαίῳ τίκεται, καὶ ἐν φάτνῃ τίθεται, καὶ κριθίνους παρατίθῃσιν ἄρτους, καὶ ἐξ ἀγορᾶς ἐσθίει, καὶ ἀπὸ χόρτου στιβάδα ποιεῖ, καὶ ἱμάτια· εὐταῖα ἀμφιέννυται, οἰκίαν δὲ οὐκ ἔσχεν, καὶ ἔκπου μὴ ἔχων, ἐκ τῆς ὁδοποιρίας ἐκποία· καὶ καθύπνου ἐπὶ γῆς ἔκειτο· καὶ λύπης μέτρα τίθει· οὐκ ἰθρῆναι. Οὕτως τὸ πάντα κοινὰ εἶναι, κανόνας ἐτίθει· καὶ τοιοῦτον τρόπον διώκειν, ὅσον αὐτὸς ἐπεδείκνυτο, διδάσκον· ἐποιοῦτο.

Περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὸν Κύριον πάντας τοὺς παλαιότητας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ Ἰωάννης αὐτὸν τοῦτο λέγει πεποιηκέναι· κακεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει. Ὅθεν εἰκὸς δευτέρου γενέσθαι· καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρισεως· ἐκεῖ μὲν γὰρ σπηλαῖον λέγει ληστῶν, ἐνταῦθα δὲ οἶκον ἐμπορίου.

Διὰ τί λέγουσιν οἱ ἱερεῖς· *Οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;* Τῷ φθόνῳ πνευγόμενοι· διὸ καὶ ἐπιλήτων αὐτοὺς ἀποκρίνεται· *Ναί· οὐδέποτε ἀντήρτων;* καὶ τὰ ἐξῆς.

Πῶς πρῶτας πεινᾷ; Ὅτι συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο παθεῖν.

Διὰ τί κατηράσατο καὶ ἐψύξεν τὴν συκὴν; Θερμὴν ποιῶν τοὺς μαθητάς, καὶ ὅτι Οὐ μόνον εὐεργετῆν δύναμαι, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν ἐπιναγκάζω. Διὰ τί τὴν συκὴν ἐψύξεν, καὶ οὐκ ἄλλο φυτόν; Ἐπειδὴ ὑγρότατον τῶν ἄλλων ἐστίν, ἵνα θαυμαστωθῇ μᾶλλον τὸ γινόμενον.

Τὸ, *Ἐν ποτὶ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;* τοιοῦτον ἔχει τὸν νοῦν· ἦτουν, ἱερεῖς μὴ ὧν, ἢ διδάσκαλος μὴ χειροτονηθεὶς, πῶς τοσαύτην ἐξουσίαν ἐπεδείξω;

Τί ἔχει ἡ Χριστοῦ ἀπόκρισις; Θαυμαστῶς πολὺ καὶ μέγα ποιῶν· ἐρωτᾷ γὰρ αὐτοὺς περὶ Ἰωάννου, ἐπὶ Πέθον αὐτοῦ τὸ βάπτισμα; Καὶ γὰρ εἰ μὴν εἶπον, Ἐκ Θεοῦ, εἶπεν ἄν· Καὶ διὰ τί οὐ πιστεύετε αὐτῷ; εἰ δὲ εἶπον, Ἐξ ἀνθρώπων, ἐφοβοῦντο τοὺς ὄχλους· μὴ λιθοβολήσωσιν αὐτούς· μέγαν γὰρ εἶχον τὴν Ἰωάννην.

Τί σημαίνουσι τὰ τέκνα τὰ δύο περὶ ὧν φησὶ ὁ Χριστός; Τὸν λαὸν τῶν ἔθνων καὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι οἱ μὲν ὑπήκουσαν τὸν νόμον καὶ οὐκ ἀπῆλθον· οἱ δὲ οὐκ ἤκουσαν καὶ ἀπῆλθον· ὅθεν τὸ συνεστῆ-

σμένον λύει λέγων, ὅτι οἱ ταλῶναι καὶ αἱ πόρναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνου εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἀνθρώπων οἰκοδομήσαντες τὸν θεὸν λέγει, ἀμπελῶνα δὲ καὶ ληνὸν καὶ πύργον τὸν νόμον ὃν δίδωκεν, καὶ τὴν πόλιν ἣν ἀνέστησεν, καὶ τὸν ναὸν ὃν ἡγείρεν· γεωργούς δὲ, τοὺς Ἰουδαίους· ἔδωκε δὲ αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δοθέντα. Τὸ δὲ, ἀπεδήμησεν, τὴν πολλὴν μακροθυμίαν σημαίνει· ὅτι περ οὐκ ἀεὶ παρὰ πόδας ἐπάγει τὰς τιμωρίας. Οἱ δὲ ἀποσταλέντες δοῦλοι, οἱ προφῆται εἰσιν· καρπὸς δὲ ἡ ὑπακοή τοῦ νόμου ἐστίν· τὸ δὲ, ἴσως ἐντραπήσονται τὸν υἱόν, εἴπεν οὐχ ὡς ἀγνοῶν, ἀλλὰ μέγα δεῖξαι τὸ ἀμάρτημα βουλόμενος· ἔξω δὲ εἶπεν ὅτι ἀπέκτειναν αὐτὸν τοῦ ἀμπελῶνος, ἐπειδὴ ἔξω τῆς πόλεως ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον ἡμῶν.

Λίθον ἑαυτὸν καλεῖ, οἰκοδόμους δὲ τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων· ἀπεδοκίμασαν δὲ, λέγει, ἐν τῷ λέγειν αὐτούς· Οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὗτος πλανᾷ τὸν κόσμον· καὶ, Σαμαρείτης ἐστίν· τὸ δὲ, Ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γυναικας, ὅτι τὰ διεστῶτα ἔθνη καὶ Ἰουδαίους τοὺς πιστεύσαντας εἰς ἓν συνῆψεν· τὸ δὲ, Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἐστὶν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὅτι οὐδαμῶς ἐστὶν αὕτη ἡ γυνὴ ἐναντία θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὴ ἡμῖν· τὸ δὲ εἰπεῖν, ὅτι Ὁ πᾶς ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσῃ αὐτόν, δύο ἡνίκατο ἀπωλείας, μίαν τοῦ σκανδαλισθῆναι, ὃ ἐστὶν προσκόψαι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ πεσεῖν ἐπὶ τὸν λίθον· ἐτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ συμφορᾶς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἡνίκατο τὴν ἑαυτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ΄.

Ἡ μὲν τοῦ ἀμπελῶνος παραβολή, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ ἡνίκατο· αὕτη δὲ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγει. Γάμος ἡ ἐνανθρώπησις, διὰ τὸ χαρὰς γέμειν πνευματικῆς· ἐπεὶ καὶ νυμφίον αὐτὸν ὁ Ἰωάννης καλεῖ· κεκλημένους δὲ λέγει, ἐπεὶ πρὸ πολλοῦ ἐκλήθησαν· ἐκλήθησαν δὲ διὰ τῶν προφητῶν. Ἄριστος δὲ, τὴν πολλὴν εὐφροσύνην τῶν θαυμάτων λέγει· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἐνέτραψεν, ἀλλ' ἀγροὺς καὶ τὰ παρόντα τῆς εὐφροσύνης ταύτης προετίμησαν. Ποίους δὲ δούλους ὑβρίσαν; Τοὺς ἀποστόλους· αὐτοὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζοντο· τὸ δὲ πέμψαι τὰ στρατόπεδα αὐτοῦ καὶ ἀπολέσαι τοὺς φονεῖς, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπρῆσαι, τὰ γινόμενα ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ λέγει.

Τί ἐστὶν τὸ, Οὐκ ἦσαν δέξιοι οἱ κεκλημένοι; Ἔδει, φησὶν, αὐτοὺς μηδὲ κληθῆναι· ἀλλ' ἵνα μὴ καταλίπη αὐτοὺς πρόφασιν, καί περ εἰδὼς τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, ἐπέμψεν.

Τί ἐστὶν τὸ, Ἐξέλθετε εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς διεξόδους; Περὶ τῶν ἐθνῶν λέγει· καὶ γὰρ οὐκ ἐν ὁδῷ ὡς ἐν νόμῳ, ἀλλ' ἐξῶθεν τῆς ὁρθῆς ὑπῆρχον ὁδοῦ· ἐνδυμα δὲ γάμου ἐστὶν βίος ὁρθός.

Τὸ, Ὁ πλανητὴς καὶ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων, ἐκείνός ἐστιν, τὸ εἰς ἀκαρτερήτους, ὁδύνας εἰσελθεῖν.

Ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τοὺς δούλους, δημοσίων ἀδικη-

A runt et abierunt in vineam. Unde quod opertum erat aperit dicens, quia publicani et meretrices præcedent vos in regnum cælorum.

Vers. 33. Hominem patrem familias Deum dicit, vineam et torcular et turrem, legem quam dedit, urbem quam ædificavit, et templum quod extruxit; agricolas autem Judæos. Dedit vero eis custodire dona sua. Illud, *Profectus est*, magnam longanimitatem significat; quia non semper celeres indigit poenas. Qui missi sunt servi, prophetae sunt; fructus autem, legis observatio est. Illud autem, *forte verebuntur filium*, dixit non ut ignorans, sed magnam ostendere volens iniquitatem. Dixit autem hos occidisse illum extra vineam, quia extra urbem crucifixerunt Dominum nostrum.

Vers. 42. Lapidem se vocat, ædificantes autem doctores Judæorum. *Reprobaverunt* autem, inquit, dicendo: *Non ex Deo est, iste seducit mundum*; et, *Samaritanus est*. Illud vero; *Factus est in caput anguli*, quia separatas gentes et Judæos qui crediderunt in unum compegit; *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris*, quia minime ipse est angulus contrarius Deo, sed et nobis admirandus; illud autem, *Qui offenderit in hunc lapidem collidetur, in quem ceciderit conteret eum*, duas innuit perditiones, unam e scandalo, quod est offendere; hoc enim indicat offendere in lapidem; alteram autem ex illorum obsidione et destructione; per hoc autem etiam suam resurrectionem innuit.

CAPUT XXII.

Vers. 2. Vineæ parabola quæ crucem antecedunt indicat; hæc autem quæ resurrectionem sequuntur nuntiat. Nuptiæ incarnatio est, quæ spirituali gaudio impletur. Nam et sponsus illum Joannes vocat. Invitados autem dicit, quia jampridem vocati erant. Vocati erant per prophetas. Prandium autem magnum miraculorum gaudium vocat; sed non ita illos convertit, sed villas suas, id est, præsens istud gaudium, prætulērunt. Quos autem servos contumeliis affecerunt? Apostolos: hi enim illos post resurrectionem evangelizaverunt. Exercitus suos mittere et perdere homicidas illos, et civitatem illorum succendere, quæ sub Vespasiano contigerunt prædicit.

Vers. 8. Quid est, *qui invitati erant, non fuerunt digni*? oportuisset, inquit, eos non invitari; sed ut non illis excusationem linqueret, licet scierit illorum incredulitatem, misit.

Vers. 9. Quid est, *Ita ad plateas et exitus viarum*? de gentibus dictum est. Etenim non in via quasi in lege, sed extra rectam viam versabantur; vestis autem nuptialis est vita recta.

Vers. 13. *Fletus et stridor dentium*, dolorum intolerabilium invasionem designant.

Vers. 15. Quoniam timebant turbas publicorum

d lictorum laqueos tendunt. Nam per Romanorum imperium res cum immutatae illis essent, cum sciebant Theudam et Judam ideo occisos esse quod in Romanos rebellionem meditati fuissent, voluerunt et illum in talem suspicionem adducere. Quam ob causam cum suis discipulis Herodis milites miserunt, duplicem fossam aperientes, ut si quidem erga Herodianos responderit, ipsi incusent; si vero erga ipsos, isti. Attamen datum fuerat didrachma, sed nesciebant isti. Interrogant autem in medio turbæ, majorem facientes declarationem, *Scimus quia verax es*; quomodo ergo dicebatis quia seductor est? hoc igitur per adulationem dicunt; non dicunt vero modo quod utile est, sed *quid tibi videtur?* addentes, *non respicis in personam*, de Cæsare et Herode alludunt. Ille igitur propriis eorum oribus volens illos condemnare: *Cujus est imago?* inquit, ut, illis loquentibus, non videatur ipse aliquid dixisse. Ne igitur dicant quia hominibus nos subjicis, dixit, quæ sunt Dei, Deo. Ideo Paulus quoque: *Solvite, inquit, omnibus debita.*

Vers. 23. Duo hæreses sunt, una Phariseorum, altera Sadduceorum. Sadducei quidem neque resurrectionem neque angelos esse credunt; Pharisei vero utrumque profitentur.

Vers. 35. Cur Matthæus dicit quod tentans eum interrogaverit sic iste legis doctor, Marcus autem, quod videns quoniam sapienter respondisset, dixerit illi, *Non es longe a regno Dei?* Non inter se adversantur; interrogavit enim in principio tentans, sed Christi responsione laudatus est.

CAPUT XXIII.

Vers. 3. *Omnia quæcunque dixerint vobis sacerdotes facere, facite*, inquit, quoniam quæ Dei sunt, dicunt, non quæ sua sunt; de istis quidem per hoc majorem accusationem faciens, sed eorum aversionem dimovens, ne per doctorum contemptum doctrinam destruat.

Vers. 4. Quid significat, *Alligant?* etc. Magnam et perfectam a subditis exigere istos vitæ rectitudinem, magnam vero sibi ipsis permittere licentiam. Contrarium ille qui præest agere debet: in his quidem quæ ad ipsum spectant inexorabilis et austerus judex esse, in his autem quæ ad subditos attinent indulgens et mansuetus. Qui verbis solis philosophantur, inexorabiles sunt et severi, tanquam ignorantes illam, quæ ex operibus oritur, difficultatem.

Cur ergo dixit quod Non possunt, neque volunt, neque iterum volunt non ferre, sed, *digito movere?* Quod illis tunc majorem culpam facit. Et illa quidem de eorum crudelitate.

Vers. 5. Quid est istud, *Dilatant phylacteria sua, ut magnificent umbras suas?* Phylacteria parvi libri sunt. Nam cum continuo obliviscerentur beneficiorum Dei, jussit inscribi parvis libris sua miracula, et eos manibus infligi. Ideo et dictum est: *Erunt firmæ in oculis tuis*, quæ vocabant phylacteria. Fim-

ακημάτων παγίδας ισχύουσιν· εἰς γὰρ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν τῶν πραγμάτων αὐτοῖς μετατεθένται, ἐπειδὴ εἶδον ὅτι Θεοῦ καὶ Ἰουδαίας διὰ τοῦτο ἀπέθανον ἀποστασίαν ἐκ Ῥωμαίων μετατήσαντας, ἐβόλοντο καὶ αὐτὸν εἰς τοιαύτην ὑποψίαν ἐνεγκεῖν· διὰ τοῦτο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν καὶ τοῦς τοῦ Ἡρώδου στρατιώτας ἐπεμφάν, διπλοῦν ὀρύττοντας τὸν βόθρον, ἵνα εἰ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἡρωδιανῶν ἀποκρίνηται, αὐτοὶ ἐγκαλέσωσιν· εἰ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκείνοι· καίτοι γὰρ ἦν διδωκὴς τὰ διδραχμα· ἀλλ' οὕτως ᾔδεισαν ἐκείνοι· ἐρώτων δὲ μέσον ὄχλου, μείζονα ποιῶντες τὴν μαρτυρίαν· *Οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ.* Πῶς οὖν ἐλέγετε ὅτι πλάνος ἐστίν; Τοῦτο οὖν κατακυβύοντες λέγουσιν, οὐ λέγουσι· ὅτι τὸ συμφέρον, ἀλλὰ, *Τί σοι δοκεῖ;* Τὸ δὲ εἰπεῖν, ὅτι *Οὐ βλάπεις εἰς πρόσωπον*, περὶ Καίσαρος καὶ Ἡρώδου ἀντίτονται. Ἐκ τῶν οἰκείων οὖν στομάτων αὐτοῖς κατακρίναι βουλόμενος λέγει· *Τίνος ἢ εἰκῶν;* Ἵνα ἐκείνων εἰπόντων, μὴ δόξη οὕτως εἰπεῖν τι. Ἵνα οὖν μὴ εἰπωσιν, ὅτι Ἀνθρώποις ἡμᾶς ὑποτάττεται, εἰπαν καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· διὰ καὶ ὁ Παῦλος, *Ἀπόδοτε πᾶσιν τὰς ὀφειλάς*, λέγει.

Δύο αἱρέσεις εἰσὶν, ἡ τῶν Φαρισαίων καὶ ἡ τῶν Σαδδουκαίων. Οἱ μὲν Σαδδουκαῖοι οὔτε ἀνάστασιν οὔτε ἀγγέλους πιστεύουσιν· οἱ δὲ Φαρισαῖοι ὁμολογοῦσιν ἀμφοτέρω.

Διὰ τί ὁ μὲν Ματθαῖος φησιν, ὅτι πειράζων ἤρωτησεν οὕτως· ὁ νομικὸς οὕτως· ὁ δὲ Μάρκος φησιν, ὅτι εἰδὼς ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη αὐτῷ, εἶπεν αὐτῷ, *Οὐ μακρὰν εἰ, ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ;* Οὐκ ἐναντιούμενοι αὐτοῖς· ἤρωτησεν γὰρ ἐν ἀρχῇ πειράζων· ἀπὸ δὲ τῆς Χριστοῦ ἀποκρίσεως ἐκνήθη.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Τὸ, *Πάντα ὅσα ἂν λέγουσιν ὑμῖν οἱ λαρεῖς ποιεῖν, ποιεῖτε*, λέγει. Ἐπειδὴ τὰ τοῦ Θεοῦ λέγουσιν, οὐ τὰ αὐτῶν, ἐκείνων μὲν διὰ τοῦτου τὴν κατηγορίαν μείζονα ποιῶν, τούτων δὲ τὴν ἀφορμὴν ἐκκόπτων, ἵνα μὴ διὰ τὴν τῶν διδασκάλων φαυλοτήτα ἀναιρήσῃ τὴν διδαχὴν.

Τί σημαίνει τὸ, *Δεσμεύουσιν*, καὶ τὰ ἐξῆς; Τὸ πολλὴν μὲν καὶ ἀκραν ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν ἀρχομένων βίου ἀκρίθειαν, πολλὴν δὲ αὐτοῖς ἐπιτρέπειν τὴν ἄδειαν. Ὁ τούναντίον τὸν ἀρχοντα ἔχειν χρὴ· ἐν μὲν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἀσύγνωστον εἶναι· καὶ πικρὴν δικαστὴν, ἐν δὲ τοῖς τῶν ἀρχομένων συγγνωμονικὸν καὶ ἡμερον· οἱ λόγοις μόνους φιλοσοφούντες, ἀσύγνωστοι καὶ βαρεῖς, ὡς ἄπειροι τῆς δι' ἔργων δευκολίας. Διὰ τί οὐκ εἶπεν ὅτι, *Οὐ δύνανται, οὐδὲ θέλουσιν*, οὐδὲ πάλιν ὅτι *βαστάσαι, ἀλλὰ, δακτύλῳ κινήσαι*; ὅπερ μείζον αὐτοῖς ἐγκλημα γίνεται. Καὶ περὶ μὲν τῆς ὁμότητος· αὐτῶν ταῦτα.

Τί ἐστὶν *Τὰ φυλακτήρια αὐτῶν κλαπίνουσαν, καὶ μεγυλίνουσαν τὰ κράσπεδα τῶν περὶ τῶν αὐτῶν;* Τὰ μὲν οὖν φυλακτήρια μικρὰ βιβλία εἰσὶν. Ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς ἐπελανθάνοντο τῶν ἐνερσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν ἐγγραφῆναι μικροῖς βιβλίοις τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, καὶ ἐξηρεῖσθαι αὐτὰ

τῶν χειρῶν αὐτῶν. Αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· Ἔσται ἀσά-
λυντα ἐν ὄφθαλμοῖς σου, ἵνα ἐκάλουν φυλακτή-
ρια· τὰ δὲ κράσπεδα σημαίνει κλῶσμα βακίνθινον·
τοῦτο γὰρ ὥσπερ παιδίοις ἐκίλευσε ποιεῖν, καὶ ἐπὶ
ἐφ' ἱματίῳ περὶ τὴν ὥαν περὶ τοὺς πόδας ἀπορρά-
πτεσθαι, ἵνα προσέχοντες ἀναμνησκῶνται τῶν ἐν-
εργῶν. Δείκνυσιν οὖν αὐτοῖς, οὐκ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις κενοδοξοῦντας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦτοις τοῖς
ἐυελαίσιν.

Ἐπὶ οὖν, Πατέρα μὴ καλέσητε, οὐ τοῦτο λέγει,
ἀλλ' ἵνα γινώσκωσιν τὸν κυρίως Πατέρα, λέγω δὲ
τὸν Θεόν· οὕτως χρή νοεῖν καὶ τὸ, Μὴ κληθῆτε
Ῥαββί.

Τὸ, Κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμ-
προσθεν τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο λέγει, ὅτι Ἄλλους
κωλύετε, αὐτοὶ μὴ εἰσερχόμενοι. Τί δὲ ἐστι, τοὺς
εἰσερχομένους; Τοὺς ἐπιτηδεύοντες εἰσελθεῖν.
Πῶς δὲ ἐκώλουν; Διὰ τὸ μὴδὲν αὐτοὺς ἐργάζεσθαι
ἀγαθόν· ἐκείνους γὰρ βλέπων ὁ λαὸς ὡμοιοῦντο
αὐτοῖς.

Τὸ, Περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν
ποιῆσαι ἕνα προσηλυτον· καὶ δε' ἂν γένηται,
ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὁμῶν,
τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδὲ διὰ τὸ μόλις αὐτὸν σαγηνεύ-
σαι, καὶ μετὰ μυρίων πόνων τοῦτο αὐτὸ, φείδεσθε
αὐτοῦ, ἀλλὰ παρασκευάζετε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διὰ
τῆς ὁμῶν πράξεως γενέσθαι. Τὸ, υἱὸν γεέννης,
δηλοῖ αὐτογέννητον· ὥσπερ, τοὺς υἱοὺς ἀνθρώπων,
τούς ἀνθρώπους.

Τί ἐστιν τὸ, Ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ
ἀνηθον, καὶ τὰ ἑξῆς; Ὅτι τὰ μικρὰ ἀποδεκατοῦν-
τες, τὰ δὲ μέγλα οὐδαμῶς· ὥστε διὰ τὸ φανῆναι ὅτι
τὸν νόμον φυλάττετε, οὐ διὰ τὸ ἀπὸ ψυχῆς δοῦναι
ἐστὶ τοῦτο.

Ὁδηγοὺς τυφλῶν καλεῖ αὐτοὺς, ὅτι οὕτως αὐτοὶ τὸ
καλὸν ἐγίνωσκον, καὶ ἄλλους ὀδηγοῦντες ἐνέπει-
ζον. Κῶνωπα ἐκάλεσεν τοὺς σωματικούς καθαρμούς·
μικρὰ γὰρ ἦν καὶ οὐδέν. Κάμηλον δὲ, τὴν καθαρίαν
τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐστὶν ἀρετὴ· μεγάλη γὰρ ἐστὶν
καὶ ὑψηλὴ, ἥς ἡμέλουν καὶ ἀφανῆ ἐποιοῦν, ὥσπερ
καταπεπρωκότες τὰ ψυχικά.

Μέλλων δεῖξαι ὡς τῇ ἐνδον καθαρότητι ἀκολουθεῖ
καὶ ἡ ἔξω, ἡ δὲ ἔξω οὐκέτι τῇ ἐνδον, λέγει ἀπὸ
πράγματος, ὅτι Καθαρίζετε τὸ ἔξω τοῦ ποτηρίου
καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμει ἀρπαγῆς καὶ
ἀδικίας· καθάρισον πρῶτον τὸ ἐνδον, καὶ τὰ
ἑξῆς.

Καὶ τάφους κεκοιταμένους λέγων, ὅμοιον τοῦ πο-
τηρίου νοηθῆσεται, διὰ κενοδοξίαν λεγόμενον.

Οἰκοδομοῦτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν. Οὐχ
ὡς οἰκοδομοῦντων μνήματα, ἀλλ' ὡς ἀντιποιουμένων
αὐτῶν καὶ λεγόντων, ὅτι Εἰ ἤμεν ἐν ταῖς ἡμέραις
αὐτῶν, οὐκ ἂν ἤμεν κοινωνοὶ τῶν πατρᾶσιν ἡμῶν
ἐν τοῖς αἵμασιν αὐτῶν. Ἐποιοῦν δὲ τοῦτο, χρεῖστο-
νες καὶ ἀγαθοὶ μᾶλλον τῶν πατέρων αὐτῶν φαίνε-
σθαι βουλόμενοι.

Τίνος ἐνεκεν καταγινώσκει αὐτῶν ὡς υἱὸν ὄντων
τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας; οὐδὲ γὰρ ἐγκλημα
τοῦτο, εἰ μὴ κοινωνῇ τῇ γνώμῃ τοῦ πατρὸς ὁ υἱός·

Αἱ brisae autem hyacinthinum ornatum designant; id
enim ut parvulis jussit facere, et in veste circa oram
juxta pedes adaptari, ut ob oculos habentes manda-
torum non obliviscantur. Ostendit ergo eis vanam
eos non in magnis et necessariis gloriam, sed in his
levibus affectare.

Vers. 9. Dicens, *Patrem nolite vocare*; non ita
intelligi debet, sed ut cognoscant præcepta vnan-
trem, id est Deum. Eodem modo intelligendum est,
Nolite vocare Rabbi.

Vers. 13. *Clauditis regnum cælorum ante homi-
nes*, quasi diceret, quia alios prohibetis, ipsi non
intratis. Quid est autem illud: *Introentes*? qui
facile intrare possunt. Quomodo prohibebant? nul-
lum bonum faciendo; nam eos aspiciens populus
imitabatur.

Vers. 15. *Circuitis mare et aridam ut faciatis unum
proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium
gehennæ duplo quam vos*; hoc dicit, quia non post-
quam ægre istum ceperitis, et cum multis labori-
bus, illo abstinetis, sed paratis illum filium gehennæ
per vestrum agendi modum fieri. *Filium gehennæ*,
idem sonat ac gehennam ipsam, ut filii hominum,
homines.

Vers. 23. Quid est, *decimatis mentham et anethum
et reliqua*? Quia parva decimantes erant, magna
autem minime: ita ut, ad ostendendum quia legem
servatis, non ad dandum ex animo, hoc faciatis.

Vers. 24. *Duces cæcorum vocat eos*, quod non
ipsi bonum cognoscebant, et alios ducentes deci-
plebant. *Culicem vocat corporeas ablutiones*; parva
enim erant et quasi nihil, camelum autem animæ
ablutionem, quæ virtus est. Magna enim est et alta,
quam negligebant et invisibilem faciebant, tanquam
glutientes spiritalia.

Vers. 26. *Ostendere debens est mundationem ejus
quod intus est, sequi mundationem ejus quod est
foris, non autem vice versa, dicit ad rem: Mundatis
quod de foris est calicis et paropsidis; intus autem
pleni estis rapina et immunditiis: munda prius
quod intus est, et reliqua.*

Vers. 27. *Sepulcra dealbata vocans*, intelligetur
eodem modo quo calicem dicit, ob vanam gloriam
ita locutus.

Vers. 29. *Ædificatis sepulcra prophetarum*; non
quod ædificent monumenta, sed quod per ambitio-
nem dicant: Si fuissetis in diebus patrum no-
strorum, non essemus socii eorum in sanguine pro-
phetarum. Illud autem faciebant volendo majores
et meliores patribus suis videri.

Vers. 31. *Quare illos arguit quod filii sint eorum
qui prophetas occiderunt*? non enim culpa eorum
est, nisi communicaverit voluntati patris filius:

communicabant autem occidendo; ideo illos arguit. Α κοινοῦνουν δὲ φονεύοντες· διὰ τοῦτο μέρεται αὐ-

VERS. 32. Quid est, *Implete et vos mensuram patrum vestrorum*? Non præcipit ut impleant, sed prædicit quod futurum est, id est, suam ipsius im-molationem.

VERS. 33. Cur dicit illos *Genimina viperarum*? consanguinitatem per malitiam innuit; quasi diceret: Sicut illæ parentibus similes sunt per veneni tabem, ita et vos patribus vestris, per occisiones similes estis.

VERS. 34. De quibus dicit: *Ecce ego mitto prophetas et sapientes et scribas*? De apostolis et eorum discipulis. Nam multi eorum prophetaverunt.

VERS. 35. Quis est iste Zacharias de quo dicit *Usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz*? Alii quidem Joannis patrem dicunt; alii vero prophetam; quidam denique alterum duo nomina habentem sacerdotem, quem etiam Jodæ Scriptura dicit.

VERS. 39. Illud, *Non me videbitis amodo*, de tempore dicit quod est usque ad crucifixionem; et illud, *Donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini*, de secundo ejus adventu dicitur: tunc enim omnes illum adorabunt.

CAPUT XXIV.

VERS. 14. Quid est, *In testimonium omnibus gentibus*? Quia prædicatum est quidem ubique, non autem creditum est ubique.

Consummatio; sane Jerusalem expugnationem indicat, non autem mundi finem.

VERS. 15. Quid est, *Abominatio desolationis*? Effigiem dicit Titi qui urbem ceperat, et post expugnatam Jerusalem statuam suam erexit. *Abominatio desolationis*, effigies illius qui tunc urbem cepit dicitur; *desolatio* autem vocatur, quod desolatus est civitatem et templum.

VERS. 20. Quid est, *Orate ut non fiat fuga in hieme vel Sabbato*? in hieme, ob difficultatem fugæ; in Sabbato, ob legem prohibentem hac die iter facere.

VERS. 22. Quid est, *Nisi breviati fuissent dies illi*? Si magis, inquit, durasset bellum Romanorum contra civitatem, omnes periissent Judæi. Sed propter electos breviabuntur dies illi; electos dicit qui jam gratia crediderant. Cur de Jerusalem expugnatione non loquitur Joannes? Ne videatur quibusdam ex historia scripsisse ista aut ex auditu. Vixit enim multis annis; sed qui ante expugnationem mortui erant, quæ ipsi a Christo audierant, scripserunt.

VERS. 25. Quoniam duas interrogationes protulerant ad Christum discipuli, unam de consummatione Jerusalem, alteram de fine mundi, postquam de Jerusalem destructione et præcedentia signa patefecit, et quæ calamitatem comitabuntur et calamitatis immensitatem, et Dei post calamitatem be-

τούς.

Τί ἐστιν τὸ, *Πληρώσατε καὶ ὑμεῖς τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν*; Οὐκ ἐπιτάττειν τοῦτο φησιν, ἀλλὰ προαναφωνῶν τὸ ἐσόμενον, τοῦτ' ἐστὶν τὴν αὐτῇ σφαγῇ.

Διὰ τί λέγει αὐτοὺς *Γεννήματα ἐχιδνῶν*; Τὴν κατὰ κακίαν συγγένειαν αἰνιττόμενος· ὡς ἂν εἰπεν, ὅτι ὅσπερ ἐκεῖνα ἔοικεν τοῖς γονεῦσιν κατὰ τὴν τοῦ αἵματος φύσιν, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῖς ὑμῶν πατέρας κατὰ τὴν φονικὴν εἰκόνα.

Περὶ πόλεων λέγει· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω προφῆτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς; Περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν· καὶ γὰρ πολλοὶ ἐκ αὐτῶν προεφήτευσαν.

Β Τίς δὲ ἐστὶν οὗτος ὁ Ζαχαρίας περὶ οὗ εἶπεν, Ἔως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου; Ὁ μὲν τὸν Ἰωάννου πατέρα φασὶν· οἱ δὲ τὸν προφῆτην οἱ δὲ ἑτέρον τινα διώνυμον ἱερέα, ὃν καὶ Ἰωαὴλ φησιν ἢ Γραφή.

Τὸ, *Οὐ μὴ ἴδητε ἀπ' ἀρτι*, περὶ τοῦ καιροῦ λέγει τοῦ μέχρι τοῦ σταυροῦ· τὸ δὲ, Ἔως ἂν εἰπῇ, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*, περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας λέγει· τότε γὰρ πάντες αὐτὸν προσκυνήσουσιν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΑ'.

Τί ἐστιν, *Εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν*; Ὅτι ἐκηρύχθη μὲν πανταχοῦ, οὐκ ἐπιστεύθη δὲ πανταχοῦ.

Γ Τὸ τέλος· ἦτοι ἡ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἄλωσης, φησὶ, ἀλλ' οὐχ ἡ τοῦ κόσμου συντέλεια.

Τί ἐστιν τὸ, *Βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως*; Τὴν ἀδριάντα λέγει Τίτου τοῦ ἐλόντος τὴν πόλιν, ὃς μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐστήσεν τὸ εἰδωλὸν ἐν τοῦ. *Βδέλυγμα* δὲ ἐρημώσεως, τὸν ἀδριάντα τὸν τότε ἐλόντος τὴν πόλιν λέγει· ἐρημώσεως δὲ αὐτὸς λέγει, ὡς ἐρημώσαντα τὴν πόλιν καὶ τὸν ναόν.

Τί ἐστιν τὸ, *Εὐξασθε μὴ γένῃται ἡ συγῆ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν σαββάτῳ*; Ἐν χειμῶνι, διὰ τὴν δύσκολον τῆς φυγῆς· ἐν σαββάτῳ, διὰ τὸν καὶ νόμον ὁδεύειν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.

Τί ἐστιν τὸ, *Εἰ μὴ ἐκολοδώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι*; Εἰ ἐπὶ πλεον, φησὶν, ἐκράτησεν ὁ πόλεμος τῶν Ῥωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, ἅπαντες ἐκώλοντο Ἰουδαῖοι. Διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι· ἐκλεκτοὺς λέγει τοὺς ἐν χάριτι ἤδη πισταύσαντας. Διὰ τί περὶ τῆς ἄλωσης Ἱερουσαλὴμ οὐ λέγει Ἰωάννης; Ἵνα μὴ δόξῃ τὸ ἐκ τῆς ἱστορίας γεγραφεῖναι ταῦτα ἢ ὡς ἀκούσαι· ἐξηγεῖ γὰρ μέχρι πολλοῦ. Ἀλλὰ οἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως τελευτήσαντες, αὐτοὶ δὲ ἤκουσαν ἐκ Χριστοῦ γεγραπασιν.

Ἐπειδὴ δύο ἐρωτήσεις προσήνεγκαν οἱ μαθηταὶ τῷ Χριστῷ, μίαν περὶ τῆς συντελείας τῶν Ἱερουσαλὴμων, καὶ ἑτέραν περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, εἰπὼν περὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων τὰ τε πρόσθεν σημεῖα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ τῷ πάθει, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πάθους, καὶ τὴν μετὰ τὸ πάθος ἐπὶ τῇ πόλει

ῥώσει τῶν ἡμερῶν ἐκείνων φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἅ νῦν μεταβαίνει καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν· τὸ δὲ, τότε, οὐκ ἔστιν ἐμφαντικὸν τοῦ μετὰ τὸ, εὐθὺς, ἀλλὰ μόνον καιροῦ παραστατικόν ἔστιν ἐκείνου, καθ' ὃν τὰ ῥηθησόμενα μέλλει γίνεσθαι· καὶ τοῦτο κέχρηται πολλάκις τῷ ἰδιώματι ἡ τοῦ Εὐαγγελίου Γραφή.

Πληρώσας περὶ τῶν Ἱερουσολύμων, εἰς τὴν αὐτοῦ διαβαίνει δευτέραν παρουσίαν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς τὰ σημεῖα· εἰτα, *Τότε*, φησὶν, *ἔσθ' τις εἴπῃ, Ὡς ὁ Χριστὸς, μὴ πιστεύσητε*. Τὸ δὲ, τότε, οὐ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ τὰ τοῦ τότε καιροῦ μόνον· ὅπου γὰρ ἀκολουθίαν ἐβούλετο εἰπεῖν τὸ, εὐθὺς, λέγει· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ, τότε. Οὕτω καὶ ὅτ' ἂν λέγῃ· *Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης*· καίτοι γε μεταξὺ γέγονεν ἐπ' ἄλλ' ἔθνος τῇ Γραφῇ τοῦτο κεχρησθαι τῆς ἱστορίας τῷ τρόπῳ. Οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, τὸν μέσον ἅπαντα χρόνον παρελθὼν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱερουσολύμων ἕως τῶν προοιμίων τῆς συντελείας τοῦ σύμπαντος κόσμου λέγει, *Τότε ἔσθ' τις ὅμην εἴπῃ, ὅτι Ὡς ὁ Χριστὸς*.

Πῶς νοητέον τὸ, *Ὅπου τὸ πτώμα, ἐκεῖ οἱ ἀστοὶ συναχθήσονται*; Τοῦτό ἐστιν, τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων πάντων μετὰ Χριστοῦ εὐρεθήσονται.

Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς αἷμα. Πότε λέγει; Μετὰ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου ἔλευσιν. Καὶ ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται· οὐκ ἀφανιζόμενος, ἀλλὰ νικώμενος· τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Τὰ δὲ ἀστρα πεσεῖται, ὅτι οὐκ ἔσται αὐτῶν χρεῖα νυκτὸς οὐκ οὐσης· ἡ μὲλλον οὐ πεσεῖται, ἀλλὰ τῷ φωτὶ ἀμυνρωθήσεται, ὡς νομίζειν πεσεῖν, καθὼς καὶ ὁ ἥλιος.

Περὶ ποίου σημείου λέγει, ὅτι φανήσεται ἐν τῷ οὐρανῷ; Περὶ τοῦ σταυροῦ· ὥστε τοῦ ἡλίου φαιδρότερος ἔσται· φανήσεται δὲ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπιστομίζων ἀνοσίαν.

Ἀναστάντων συλλέξουσιν ἄγγελοι· συλλέγοντας δὲ νεφέλαι ἀρπάξουσιν.

Περὶ ποίας γενεᾆς εἰπεν, ὅτι *Οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται*; Οὐ περὶ τῆς τότε γενεᾆς ταῦτα λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς τῶν πιστῶν. Οἶδεν γὰρ γενεάν οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν χρόνων ἀκολουθίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν τρόπων θρησκείας χαρακτηρίζειν. Ποία γενεά; Ἡ τῶν πιστῶν δηλονότι. Ἵνα γὰρ μὴ τις εἴπῃ ὅτι σημείων καὶ τεράτων ἐπιδεικνυμένων, πάντες κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀπατηθήσονται, ἐπήγαγεν· *Οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ οἷον*, Πολλοὶ, φησὶν, πιστοὶ καὶ ἀνεξαπάτητοι διαμενοῦσιν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς συντελείας· ἡ γενεὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, τοῦτο· ἔστιν, ὅτι Πάντα ἃ εἶπον ἐκδοθήσεται, καὶ ἴσεται αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινον.

Πῶς νοεῖται τὸ, *Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ*; Εὐκολώτερον γὰρ, φησὶν, ἀφανισθῆναι τὰ πεπηγότα καὶ ἀκίνητα, ἢ τῶν ἐμῶν εἰ διαπεσεῖν.

Ἔστιν τὸ λέγειν, ὅτι *Οἶδεν περὶ τῆς ἡμέρας*

nevolentiam in breviando dies illos, nunc transit ad mundi finem. Vox autem illa *tunc* non significat post hoc statim, sed solum indicat tempus illud, quo illa quæ dicturus est debent fieri: et illa sæpius usa est significatione Evangelii Scriptura.

Cum compleverit quæ de Jerosolymis, ad suum transit secundum adventum, et dicit discipulis signa. Deinde, *Tunc*, inquit, si quis vobis dixerit, *Hic est Christus*, nolite credere, illa vox *tunc*, non tempus proxime sequens exprimit, sed solummodo tempus quod postea tunc contingeret. Nam ubi tempus proxime sequens vult significare, statim sonat; hic autem non ita, sed *tunc* habet. Sic quoque dici potest: *In illis temporibus venit Joannes*; attamen interea anni effluerant: sed mox est Scripturæ uti hac narrationis forma. Ita ibi etiam omittens omne tempus ab expugnatione Jerusalem usque ad initia consummationis universi mundi, dicit: *Tunc, si quis nobis dixerit: Hic est Christus*.

Vers. 28. Quomodo intelligendum; *Ubi fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ*? Id est, multitudo angelorum et omnium sanctorum cum Christo invenientur.

Vers. 29. *Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol convertetur in sanguinem; forte dicit post Antichristi adventum. Et sol obscurabitur*; non invisibilis factus, sed superatus lumine adventus Christi. *Stellæ autem cadent*, quia non eis opus erit, cum nox non aderit; aut potius, non cadent, sed luce privaluntur, ita ut putentur cadere, velut sol ipse.

Vers. 30. De quo signo dicit quod apparebit in cælo? De cruce, quæ sole splendidior erit; apparebit autem ad exprobrandam Judæorum stultitiam.

Vers. 31. *Suscitatos congregabunt angeli, congregantesque nubes auferent.*

Vers. 34. De qua generatione dicit, quod, *Non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant*? Non de generatione tunc vivente illa dicitur, sed de generatione credentium. Scit enim generationem non a successione temporum, sed a morum pietate notare. Quænam generatio? Credentium siue dubio. Etenim ne quis dicat omnes, signis et prodigijs factis, hoc tempore decipiendos fore, adjecit: *Non præteribit generatio*; quasi diceret: multi credentes et ab errore tuiq̃ remanebunt in consummatione ipsa: aut generatio de humano genere dicitur, id est, omnia quæ dixi evenient, et videbit ea humanum genus.

Vers. 35. Quomodo intelligitur: *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt*? Facilius enim est, inquit, e conspectu tolli fræ et immobilia, quam aliquid meorum verborum frustrari.

Vers. 36. Dicendum est: *De die illa nemo scit,*

neque angeli colorum, neque Filius, nisi solus Pater. A Dicendo quidem, neque angeli, os comprimit ne interrogent; dicendo vero *neque Filius*, volat ne meditentur. Ideo post resurrectionem dicit eis: *Non est vestrum nosse tempora et momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Non ignorat igitur; quomodo enim ignoraret ille per quem omnia facta sunt, qui cognoscit Patrem, et profunda Dei, et abscondita quæditorum? Sed arbitratum hoc esse illis profuturum.

VERS. 40. *Tunc, inquit, duo erunt in agro, unus assumetur, et unus relinquetur.* Ager, mundus est; unus igitur salvatur, alter vero in damnationem mittitur; de illorum expugnatione et captivitate istud dicit.

VERS. 41. *Dux molentes in mola; una assumitur et una relinquitur.* Molentes vocavit, qui in paupertate degunt. Una assumitur, et una relinquitur; similiter de homine intelligitur. Lucas autem dicit: *Duo erunt in cubili, quod significat eos qui in divitiis degunt.* Ostendit autem per hoc pauperes et divites, servos et dominos assumi et relinqui, sive spiritualiter, sive realiter de expugnatione intelligatur.

VERS. 42. *Cur ergo dicit: Diem et horam? vult semper esse paratos.*

VERS. 43. *Quid significat illud: Si sciret pater familias qua vigilia fur, venturus esset? quasi dicere: Si scirent multi quando morituri sint, semper ad illam solam horam pœnitere studerent.*

VERS. 45. *Dicendo: Quis est fidelis servus? non ignorat illud, sed vult ostendere quam rerum et pretiosum.* Ita igitur ad Adam loquens: *Ubi es?* dicit, non ignorans, sed hunc adducere volens ad excusandum se. Prudentem et fidelem dicit servum parabola: fidelem quidem, quod servaverit capitale; prudentem vero, quod operatus est in talento. Et in Sodomis idcirco dicit: *Descendens videbo utrum secundum clamorem eorum compleverint; annon est ita, ut sciam; ut nos moneat ne unquam sententiam in rebus demus, priusquam perfecte res judicaverimus.* In propheta ideo dicit: *Si forte audierint; et, Si forte consenserint, ne videatur data ab insensatis jussio ad necessitatem adigere parenti.* In Evangelio autem ideo dicit: *Fortis verebuntur Filium meum, ut ostendat quod debuerint id agere et Filium vereri.*

VERS. 47. *Quid indicat illud: Super omnia bona sua constituit eum? id est, regnum colorum illi præstabit.*

CAPUT XXV.

VERS. 1. *Parabola virginum de elemosyna dicitur.* Sed in fidei et in insensato servo, generaliter magis de omni officio loquitur, quod in proximum implere oportet: in ista autem de elemosyna. (Quid est quod dicit Apostolus, *De virginibus autem præceptum Domini non habeo?* Laudo quidem, inquit,

A *ἐκείνης οὐδὲ οἱ ἀγγελοὶ τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Πατήρ· διὰ μὲν τὸ λέγειν ἡ γέλοος, ἐπιστομίζει τοῦ μὴ ζητεῖν διὰ τὸ πᾶν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, κωλύει μὴδὲ ἐννοεῖν. διὰ τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγει αὐτοῖς· Οὐχ ὑμῶν ἵστα γινώσκω χρόνους ἢ καιροὺς, οὐδὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἔθετο ὁ Πατήρ. Οὐκ ἀγνοεῖ οὖν· πῶς γὰρ ἂν εἰ πάντα ἐγένετο, ὅς γινώσκει τὸν Πατέρα, καὶ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ κρυπτὰ τῶν ἐξεταζομένων; ἀλλ' ἡγείται τοῦτο συμφέρον αὐτοῖς.*

Tότε, φησιν, δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἰς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἰς ἀφίεται. Ἀγρὸς, ὁ κόσμος· εἰς οὖν σώζεται, εἰς δ' εἰς κόλασιν ἀφίεται· περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦτο καὶ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν.

B Δύο ἀλήθουσιν ἐν τῷ μύλῳ· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται. Ἀληθοῦσας ἐκάλουν τοὺς ἐν πτωχείᾳ διάγοντας. Μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται· ὁμοίως νοεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἢ Λουκᾶς, καὶ δύο ἐπὶ τῆς κλίτης, λέγει, ὅπως μαίνει τοὺς ἐν πλούτῳ. Δείκνυται δὲ διὰ τούτων καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι καὶ δοῦλοι καὶ ἑστέται παραλαμβάνονται καὶ ἀφίονται, εἴτε νοητῶς αἰσθητῶς διὰ τὴν ἄλυσιν νοηθεῖν.

διὰ τί οὖν λέγει, *τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν*; βαρύνει πάντως ἐναγωνίους εἶναι.

Τί δηλοῖ τὸ, *Εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῦ ἡ λακτὴ ὁ κλέπτης ἔρχεται*; Ἀντὶ τοῦ, Εἰ ᾔδει, φησιν, οἱ πολλοὶ πότε ἀποθανοῦνται, πάντως ἔστι ἐκείνην μὲν τὴν ὥραν ἐσπούδασαν μετανοῆσαι.

C Εἰπὼν, *Τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος*; οὐκ ἔγωγε τοῦτο εἶπε, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸ σπάνιον καὶ πολὺ τιμωρ. Οὕτως οὖν καὶ τῷ Ἀδάμ εἰπὼν· *Ποῦ εἶ*; οὐκ ἔγωγε εἶπεν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ἐμβάλῃ εἰς ἀπολογία. ἡ νόμιμον καὶ πιστὸν λέγει τὸν δοῦλον ἢ παραβολῇ; πιστὸν μὲν, ὡς σώζοντα τὸ κεφάλαιον· φρόνημα δὲ ὡς κατεργαζόμενον τὸ τάλαντον. Καὶ ἐπὶ τῶν δομῶν διὰ τοῦτο εἶπεν· *Καταβάς ὁφθαλμοὶ ἐπὶ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται*· εἰ δὲ μὴ ἴστω, ὅπως ἡμᾶς παιδείᾳ μὴ ποτε ἀπόρῃσις ἐπὶ πράγματι διδόναι, πρὶν τελείως ἀνακρινόμενος τὰ πράγματα. Ἐπὶ δὲ τοῦ προφήτου διὰ τοῦτο εἶπεν· *Ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν, καὶ, Ἐὰν ἄρα συνῶσιν*, ἵνα μὴ δόξῃ ἢ πρόβησις παρὰ τοὺς ἀνοήτους· ἀπαιτήσις τις εἶναι πρὸς παρακοήν. Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ τοῦτο εἶπεν· *Ἰσως ἀνταρτήσονται τὸν Υἱὸν μου*, ἵνα δείξῃ ὅτι ὠφείλον τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἵνα τῇται τὸν Υἱόν.

Τί δηλοῖ τὸ, *Ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν*; Ἀντὶ τοῦ, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν παρέξει αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Ἡ παραβολὴ τῶν καρβένων περὶ ἐλεημοσύνης λέγει· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πιστοῦ δοῦλου καὶ τοῦ ἀγνώστου, καθολικώτερον περὶ πάσης ὠφελείας λέγει· εἰς τὸν πλησίον ἐπιδεικνυσθαι χρητὴ ἐπὶ τῇ ἀφίᾳ περὶ ἐλεημοσύνης. Τί ἐστὶν δὲ λέγει ὁ Ἀποστόλος· *Περὶ δὲ τῶν καρβένων ἐπιταγήν ἔχοντος οὐκ ἔστιν*

Ἐπαινω μὲν γὰρ, φησὶν, τὸν κατορθοῦντα, οὐκ ἀναγκάζω δὲ τὸν μὴ βουλόμενον, οὐδὲ ἐπίταγμα τὸ πρᾶγμα ποιῶ.

Διὰ τί λέγει μωρὰς τὰς παρθένους τὰς πέντε; Διότι τὸν δριμύτερον καὶ πολεμικώτερον τῶν σωμάτων πόλεμον βαστάσαι δυνηθεῖσαι, τὸν κουφότερον τῆς μεταδόσεως τρόπον οὐκ ἐφυλάξαντο. Ὅσῳ τις εἰς τὸ ἦντον ἡττηται, τοσοῦτο μᾶλλον ἀσύγνωστος· διὰ τοῦτο οὖν μωραί. Εἰ δὲ αὐταὶ μωραί, οἱ μὴδὲ παρθενίαν φυλάξαντες καὶ πλεονεξίᾳ κεκρατημένοι, τί κληθήσονται καὶ παύονται;

Αἱ λαμπάδες οὖν σημαίνουσι, τῆς παρθενίας τὸ λαμπρὸν τὸν ἔλεον, τὴν ἐλεημοσύνην· τὸ δὲ χρονίζειν τὸν Νυμφίον, τὸν οὐκ ὀλίγον χρόνον εἰς τὸ φανῆναι· τὸ δὲ καθυΰδειν, τὸν θάνατον· τὸ δὲ περιμέσας νύκτας, ἡ ὅτι ἐν νυκτὶ ἡ ἀνάστασις, ἡ ὅτι ἀπροοράτως καὶ ἀγνώστως· τὸ δὲ αἰτῆσαι παρὰ τῶν φρονιμῶν καὶ μὴ λαβεῖν ἔλεον, ὅτι οὐδεὶς τῶν δικαίων ἐκεῖ τότε προστεῖναι τινος δύναται ἢ βοηθῆσαι.

Τί ἐστιν τὸ, *Πορεύεσθε καὶ ἀγοράσατε*; Τοῦτο εἶπεν τῇ παραβολῇ παραμένων, καὶ ὑφαίνων αὐτήν· ἡ εἰρωνικῶς· νοητέον, ὅτε, φησὶν, οὐκ ἐστιν.

Κατ' ἑλλειψιν περιοδικὴν εἰρηται· λέγει γὰρ οὕτως· Καὶ ὁ Κύριος ἐπιτελέσει· ἡ ἡ παραβολὴ οὐ πρὸς ἀναπόδοσιν, ἀλλ' ὡς αὐτοτελὴς καὶ τοῦ προηγούμενου ῥητοῦ αἰτία εἰρηται· οἶον, *Οὐκ οἰδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ᾗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται*. Διὰ τί; Ὅσπερ γὰρ ἀνθρώπος ἀποδημῶν, οὕτως ἔρχεται· ἀπὸ κοινοῦ γὰρ τὸ, *ἔρχεται*· τὸ αἰφνιδίον δὲ διὰ τοῦτο παρίστησιν τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Εἴτα ἐξυφαίνει τὸ παράδειγμα. Ὅς ἐκάλεσε, φησὶν, τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ ἐξῆς· ἔστι δὲ καὶ χωρὶς τοῦ ἀπὸ κοινοῦ τὸ ῥητὸν ὡς ἔχει φράσεως ἐκλαβεῖν· οἶον, Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἰδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ᾗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Διὰ τί; Ὅσπερ γὰρ ἀνθρώπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ· καὶ γὰρ ὑποστιγμῆς μὲν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν παραλαμβανομένης ἐν τῷ ἀποδημῶν, τελεία; δὲ ἐν τῷ αὐτοῦ, ἀδιάστος ὁ νοῦς καὶ ἡ τοῦ λόγου σύνταξις.

Διὰ τί λέγει ὅτι παραδοὺς τὰ τάλαντα τοῖς δούλοις ἀπεδήμησε; Ἡ τὴν μακροθυμίαν ἐνδεικνύμενος, ἡ τὸν παρατεταμένον καιρὸν, μέχρι τῆς ἀναστάσεως. Τάλαντον οὖν ἡ ἐκάστου δύναμις ἦν ἔλαβε παρὰ Θεοῦ. Τὸ δὲ, *Ἐδουσε καταβαλεῖν τὰ τάλαντά μου*, τοῦτο λέγει, τὸ εἰπεῖν καὶ παραινέσαι καὶ συμβουλεῦσαι ἢ συμβουλευθῆναι ἢ παραινέθῆναι. Ἀργύριον δὲ καλεῖ τὰ Ἀθήγνια· τραπεζίτας δὲ, τοὺς ἀκούοντας· τόκον δὲ, τὴν τῶν ἔργων ἐπίδειξιν καὶ ἐργασίαν ἐπὶ τὸ κρεῖττον· ἀρθῆναι δὲ καλεῖται τὸ δοθῆναι τάλαντον, τοῦτ' ἐστιν τὸ χάρισμα, ἀπ' αὐτοῦ, καὶ προστεθῆναι τῷ ἔχοντι· λέγει δὲ περὶ διδασκάλων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

Διὰ τί ἐρίφους τοὺς ἁμαρτωλοὺς, πρόβατα δὲ τοὺς δικαίους λέγει; Ὅτι ἐξ ἐρίφων πρόσδος οὐδεμία, ἀπὸ δὲ προβάτων πολλή, ἐξ ἐρίφου, ἐκ τοκετῶν, ἐκ

A bene conversantem, non cogo non volentem, non praeceptum hanc rem facio.

Vers. 2. Cur dicit satuas virgines illas quinque? Quia acerbius et difficilior in corpora bellum sustinere cum potuissent, levius olei sumptionis officium non expleverint. Quanto quis in minori vincitor, tanto minus ignoscendus. Ideo igitur stultae sunt; si vero istae stultae, qui non virginitatem servaverunt et avaritiae paruerunt, quomodo vocabuntur et credent?

Vers. 3. Lampades ergo significant virginitatis splendorem; oleum vero, eleemosynam; Sponsi mora, tempus non breve ad se ostendendum; somnus, mortem; media nox, aut in nocte resurrectionem, aut non visam neque cognitam; petitio vero olei a sapientibus et negatio, nullum justorum illic prodesse aut opem ferre alicui tunc posse.

Vers. 9. Quid est: *Ite et emite*? Id dicit parabola insistendo et illam explicando; aut ironice intelligendus est quasi non invenietis, diceret.

Vers. 14. Per phrasis ellipsin dicitur; deest enim istud: Dominus retribuet sicut, etc; vel parabola non correlationem obtinet, sed ut independentis et praecedentis dicti exemplum exponitur; quale est: *Nescitis diem neque horam in qua Filius hominis veniet*. Quare? Ut enim homo peregrinans, sic veniet; indeterminate enim sumitur illud: *Veniet*. Repentinum autem per hoc statuit ejus adventum; deinde explicat exemplum: *qui vocavit*, ait, *servos suos*, etc. Est autem necessarium non indeterminate, ut phrasis se habet, dictum intelligere: scilicet, vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam, in qua Filius hominis veniet. Quare sicut enim homo peregre proficiscens vocavit servos suos et tradidit illis bona sua. Etenim per virgulam legendum appositam post *peregre proficiscens*, punctum vero post *sua*, non coacta est intelligentia et orationis syntaxis.

Vers. 19. Cur dicit quia cum dedisset talenta servis, profectus est? Aut ut ostendat longanimitatem, aut tempus quo distabat a resurrectione. Talentum ergo est cujusque vis quam a Deo recepit; illud autem: *Oportuit te committere talentum meum*, dicitur ad significandum monita et consilia dare, aut monita et consilia excipere: pecuniam autem vocat verba; nummularios, eos qui audiunt; usuram vero operum manifestationem et operationem in melius. Tolli autem jubet quod dederat talentum, id est, gratiam quae ex illo est, et addi ei qui habet; loquitur de doctoribus ut in superiore gradu.

Vers. 33. Cur haedos peccatores, oves autem justos vocat? Quia ex haedis proventus nullus, ex ovibus autem multus, in lana, partibus, lacte,

casco : alia quidem bruta a natura sua, nos autem a nostra voluntate.

Vers. 31. *Possidete paratum vobis regnum*; non dicit : Accipite, sed ut paterna et jam vestra, Possidete.

Vers. 42. De eleemosyna loquitur : *Quod non dedistis mihi manducare*; et non hoc tantum admitterunt, sed non nudum operuerunt; et quod levius est, non infirmum visitaverunt.

CAPUT XXVI.

Vers. 5. Quid est : *Congregati sunt principes sacerdotum*? Ostenduntur Judaica initium sumere dissolutionis. Nam Moyses unum esse sacerdotum principem iussit; et hoc mortuo, tunc alterum statui. Sed tum erant multi sacerdotum principes, annuales enim fiebant : et hoc clarius ostendit Lucas dicens, loquendo de Zacharia : *Hunc de vice Atia esse*.

Vers. 5. Quid dicunt : *Non in die festo, ne tumultus fieret in populo*? timebant enim populum, eo quod fidem habebat in Christum; ideo diem festum expectaverunt ut prætiret.

Vers. 6. Cur in domo Simonis leprosi id memoratur factum esse? Ut ostenderetur quare mulier ad Christum accesserit, quod nempe iste curatus fuerat nuper et erat de hoc fama.

Vers. 7. Mulier illa videtur quidem una et eadem in omnibus evangelistis, non est autem sic : sed quæ in tribus legitur, una mihi videtur esse et eadem; minime vero apud Joannem eadem est, sed altera quædam admiranda Lazari soror. Cur non in publico, sed intra domum adest meretrix? Quia turpis erat et propter turbam erubescerebat : non enim ut hæmorrhœssa, aut ut vidua, aut ut Martha obviam adit. Cur capillis tersit? Quia magis quam pro homine illum honorificabat; quod honorificentius egit, afferens suum caput pro linteo.

Vers. 8. Cur indignantur discipuli dicentes : *Uiquid perditio hæc*? Quia de eleemosyna multa sciebat; permisit autem super caput suum effundi unguentum, per magnam condescendentiam.

Vers. 10. Cur dicentibus illis *potuit*, objurcationem facit? ne mulieris curam et fidem ad metum illi faciendum adhibeant.

Vers. 13. Cur nullum spirituale pretium dedit, sed memoriam perpetuam? Quia sufficiebat hoc vel in istis ad persuadendum ut animum sumeret illa. Opus bonum operata erat, ut ait Christus; patet illam dignam mercedem recepturam esse. Dicendo : *Ad sepeliendum me fecit*, loquitur prædicens passionem, quasi semper eam cernens et illis in recordationem adducens.

Vers. 14. Quam ob causam dicitur : *Tunc abiit unus de duodecim, Judas qui dicebatur Iscariotes*? Ut ostendatur mulieris fide illum non fuisse peremptum; *Duodecim*, ut ostendatur illum e præcipuis casu; Judas Iscariotes dicitur, quia alter erat Ju-

γάλακτος, ἐκ τυροῦ. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα, ἀπὸ φυσικῶς ἡμεῖς δὲ ἐκ προαιρέσεως.

Κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν. Οὐκ εἶπεν, Δάδετε, ἀλλ' ὡς πατέρα καὶ υἱῶν ἦδη ὄντα, Κληρονομήσατε.

Τὴν ἐλεημοσύνην λέγει, Ὅτι οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον εἶχον, ἀλλ' οὐδὲ γυνὴν περιέβαλον· καὶ ὁ κουφότερον ἦν, οὐδὲ ἀφ' ὧν ἐπισκέψαντο.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΓ'.

Τί ἐστιν τὸ, *Συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς*; Ἐλεῖν δτι τὰ Ἰουδαϊκὰ ἀρχὴν ἐλάμβανεν διαλύσθαι. Ὁ μὲν γὰρ Μωσῆς ἓνα εἶναι ἀρχιερεῖα ἐκένει· καὶ ταυτεῖς, τότε ἕτερον γίνεσθαι. Τότε δὲ ταῦτα ἦσαν ἀρχιερεῖς· ἐνιαύσιοι γὰρ ἐγίνοντο· καὶ τῶν σαφέστερον δηλοῖ Λουκᾶς, Ἐξ ἡμερῶν αὐτῶν εἶναι Ἀδία λέγων, περὶ τοῦ Ζαχαρίου διατίμηνος.

Τί λέγουσιν, *Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ*; Ἐδεδοίκεσαν γὰρ τὸν λαὸν δτι πίστιν εἶχον εἰς Χριστόν· διὸ καὶ τὴν ἑορτὴν ἀνέμενον παρελθεῖν.

Διὰ τί ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ τοῦτο μνημονεύει γενέσθαι; Ἵνα δείξῃ πόθεν παρούσα ἡ γυνὴ τῷ Χριστῷ προσῆλθεν, ἐκ τοῦ ἐκεῖνον ἰσθῆναι πνεῦμα καὶ τὴν φήμην εἶναι.

Ἡ γυνὴ αὕτη δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἅπασιν, οὐκ ἐστὶ δὲ ἀλλ' ἡ παρὰ μὲν τοῖς τρισι, μία τις εἶναι μοι δοκεῖ καὶ ἡ αὕτη· οὐκ ἐστὶ δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐστὶν ἡ αὕτη, ἀλλ' ἑτέρα τις θαυμαστὴ ἡ τοῦ Λαζάρου ἀδελφὴ. Διὰ τί οὐ δημοσίᾳ, ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ ἔρχεται ἡ πόρνη; Ἐπειδὴ αἰσχυρότατη ἦν καὶ ἡσχύνετο ἐπὶ ὄχλῳ· ὡς γὰρ ὡς ἡ αἰμορρῶσσα, ἢ ὡς ἡ χήρα, ἢ ὡς ἡ Μάρθα ἀπαντᾷ. Διὰ τί ταῖς θριξίν ἀπέμασταν; Ἐπειδὴ πλέον ἢ κατὰ ἀνθρώπων αὐτὸν ἐτίμα· ὁ τιμώμενος εἶχε προσφέρουσα τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἀντὶ αὐτοῦ.

Διὰ τί ἀγανακτοῦσιν οἱ μαθηταὶ λέγοντες· *Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη*; Ἐπειδὴ περὶ ἐλεημοσύνης ἦσαν πολλά· συνεχώρησε δὲ καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ χεθῆναι τὸ μύρον, ἀπὸ πολλῆς συγκαταβάσεως.

Διὰ τί λέγουσιν αὐτοῖς τὸ, *Ἐθύναι*, ἐπειδὴ αὐτοῖς; Ἵνα μὴ τῆς γυναικὸς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸ ἐξαπορηθῆναι ἐμβάλλωσιν.

Διὰ τί οὐδένα ἄλλον πνευματικὸν τίθει, ἀλλὰ τὴν εἰς αὐτὴν μνήμην; Ἐπειδὴ ἤκει τοῦτο καὶ περὶ ἐκεῖνων πιστοὶ θαρρύνει αὐτήν. Ἐργον καλὸν εἶργάσατο, ὡς· εἶπεν Χριστός· εὐθελον δτι καὶ μὴν ἄξιον λήφεται. Τὸ δὲ εἰπεῖν, *Εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν μου ἐποίησαν*, τοῦτο εἶπεν προλέγων τὸ πάθος, ὡς πάντως εἰδὼς καὶ τοῦτο ἀναμνήσκων αὐτοῖς.

Τίνος χάριν εἶπεν· *Τότε κορευθεὶς Ἰούδας ὁ τῶν δώδεκα ὁ λεγόμενος Ἰσκαριώτης*; Ἵνα δείξῃ δτι οὐδὲ ἡ πίστις τῆς γυναικὸς ἐκαμψεν αὐτόν. Δώδεκα, εἶπεν, ἵνα δείξῃ δτι ἐκ τῶν κορευμένων ἦν· Ἰούδας δὲ Ἰσκαριώτην εἶπεν, ἐπὶ καὶ ἄλλοι; ἦ

Ἰούδας. Διὰ οὖν τῆς ἐπωνυμίας χωρίζει αὐτόν, ἵνα αὐτὸς μὴ δόξῃ ἐκεῖνος εἶναι. Χρὴ δὲ εἰδέναι, καὶ αὐτομάτῳ κινήσει τοῦτο ποιεῖ καὶ χρυσίου ὀλίγου.

Πρώτην τῶν Ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν Ἀζύμων φησὶν· εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἀεὶ ἀριθμεῖν τὴν ἡμέραν, καὶ ταύτης μνημονεύειν, καθ' ἣν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ τὸ Πάσχα ἐμελλεν θύεσθαι· τῇ γὰρ πέμπτῃ τῶν Σαββάτων προσῆλθον· καὶ ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν Ἀζύμων καλεῖ, τὸν καιρὸν λέγων καθ' ὃν προσῆλθον· ὁ δὲ οὕτω λέγει· *Ἠλθεν δὲ ἡ ἡμέρα ἣν Ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα*· ὁ δὲ ἄλλος εὐαγγελιστὴς τὴν ἐσπέραν λέγει· ἀπὸ γὰρ τῆς ἐσπέρας ἤρχετο τὸ Πάσχα. Διὰ τί ἐρωτῶσι ποῦ ποιήσουσιν τὸ Πάσχα; Διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν καταγωγὴν μήτε οἰκίαν. Διὰ τί ἐπιτελεῖ τὸ Πάσχα; Ἰνα δείξῃ ὅτι μὴ ὑπεναντίας τῷ νόμῳ ἐστίν.

Διὰ τί πρὸς ἄγνωστον πέμπει ἀνθρώπον; Δεικνύς ὅτι πάντα ὑπακούει· καὶ εἰ ἤθελεν, οὐδὲ ἔπαθεν. Ἄνω γὰρ τὴν διάνοιαν τοῦ μὴ γνωρίζοντος πέισας, ὥσπερ καὶ τοῦ κυρίου τῆς ὄνου, πῶς οὐκ ἂν τοὺς σταυρωτάς ἐπεισεν, εἰ ἐβούλετο; Ἐγὼ δὲ οὐ θαυμάζω μόνον ὅτι ἄγνωστος ὢν ὑπεδέξατο, ἀλλ' ὅτι καὶ κίνδυνον ὑφορώμενος κατεφρόνησε· σημεῖον δὲ αὐτοῖς διδῶσι τὸν τὸ κεράμιον βαστάζοντα, ἐπειδὴ τὸν τόπον ἠγνόουν. Τὸ, *Ῥίψον τὰ χρήματα*, οὐ κελεύοντός ἐστιν, ἀλλὰ συμβούλου ὄντος. Ὁ πορνεύσας πρὸ νόμου καὶ ἐν νόμῳ καὶ μετὰ νόμον, πολλὴν ἔχει τὴν διαφορὰν καὶ τοῦ ἁμαρτήματος καὶ κατακριματος. Ἐπορνεύσεν τις ἱερεὺς ὢν· ἐπορνεύσεν τινος ἱερέως θυγάτηρ· ἡ μὲν ἀνήρητο, ἡ δὲ κατεπρήθετο· οὐ μόνον ὡς πλέον, οἶμαι, διδαχθεῖσα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερέα δεικνύσα ὅση ἡ κατάκρισις, μᾶλλον εἰ ἐκεῖνος πορνεύσειεν. Ἐπορνεύθη τις βιαίως, ἐπορνεύθη τις πλουσία, πενομένη· πολὺ τὸ διάφορον. Ἐπορνεύσεν τις ἀδάπτιστος, βεβαπτισμένος· πολὺ τὸ μέσον τούτων.

Διὰ τί εἶπεν, *Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με*; Βουλόμενος αὐτὸν μὴ αἰσχυρῶντα καὶ ἀπογνόντα, ὡς ἤδη νοηθέντα, μετανοῆσαι καὶ διασωσάιν αὐτόν. Καὶ διὰ τί αὐτὸν ἐξεκάλυψεν; Ἐπειδὴ ἔλεγον· *Μήτι ἐγὼ εἰμι, Κύρις*; καὶ ἀπατεθήκεσαν τῷ δέει· ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύτῃ καταποθῶσιν.

Τίνος ἐνεκεν μετ' αὐτοῦ ἔβαπτεν ὁ προδότης; Ἀπὸ πολλῆς ἱταμότητος· οὐδὲ γὰρ λοιπὸν ἐτίμα τὸν διδάσκαλον. Χριστὸς δὲ ἐκαρτέρει, λανθάνειν βουλόμενος, ἵνα διὰ τοῦτου ἐπιστρέψῃ αὐτόν· ἡ καὶ ἡμᾶς παιδεύων μακροθυμεῖν πρὸς ἀναισχυνοῦντας.

Διὰ τί λέγει, *Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ*; Προσέθηκεν τὸ, *γέγραπται*, ἵνα μὴ νομίωσιν ἀσθένειαν εἶναι τὸ πρᾶγμα· ἐτι δὲ καὶ τὸν προδότην διορθούμενος· ἵνα νομίσας ἀποκείμενον αὐτῷ τὸ παθεῖν, ὡς μὴ τὸ πᾶν πταίσας, αὐτὸς καμφοῖ πρὸς μετάνοιαν.

Ποίῳ σκοπῷ λέγει Ἰούδας τὸ, *Μήτι ἐγὼ εἰμι*; Ἀναισχύντῳ καὶ ὑπόπτῳ συνειδήσει τυπτόμενος. Διὰ τί οὕτως εἶπεν Χριστὸς, *Σὺ εἶπας*, ἀλλ' οὐχί, *Ὡ μισρὲ καὶ ἀχάριστε*; Ἀνεξιχαλίας ὄρους ἡμῖν τιθεῖς. Διὰ τί ἐγκαλεῖται Ἰούδας, τὰ γεγραμμένα

PATROL. GR. CVL

das; per cognomen igitur, designatur, ne videatur iste alter esse. Oportet autem scire illum hoc proprio motu et ob levem pecuniam agere.

VERS. 17. Primam Azymorum, diem ante Azymos dicit. Solebant enim a vespera semper diem numerare, et de ista loqui, in qua ad vesperam Pascha immolari debebat. Nam ad quintam a Sabbato processerant, et istam unus quidem diem ante Azymos vocat, tempus indicans ad quod processerant; alter vero sic dicit: *Venerat autem dies Azymorum, in qua oportebat immolari Pascha*; alius autem evangelista vesperam dicit, nam a vespera incipiebat Pascha. Cur interrogant: Ubi comedemus Pascha? Eo quod non haberet habitationem neque domum. Cur celebrat Pascha? Ut ostendat se legi adversantem non esse.

VERS. 18. Cur ad ignotum hominem mittit? Ostendens omnia illi subesse; et si voluerit, non passus fuerit; nam superno motu hominis non eum noscentis mentem persuadens ut domini asinæ, quomodo non crucifixores persuasisset, si voluisset? Ego vero, non solum admiror quod ignotus cum illi fuerit, hunc accepit, sed quod periculum suscipiens parum curaverit. His vero signum dat Christus hominem urnam gerentem, quoniam locum non cognoscebant. *Libationes funde*, non præcipientis, sed consiliantis est. Qui meretricatus est ante legem, in lege et post legem multam præbet differentiam et in culpa: et in condemnatione. Meretricatus est quidam sacerdos; meretricata est cujusdam sacerdotis filia; illa quidem ablata est, illa autem venundata est; non solum magis, ut opinor, edocta, sed sacerdoti ostendens quæ fuerit condemnatio, præsertim si iste meretricatus sit. Meretricatur quædam violenter, meretricatur quædam dives, pauper: multa est differentia. Meretricatus est non baptizatus, aut baptizatus: multum interest inter eos.

VERS. 21. Cur dicit: *Unus vestrum me traditurus est*? Vult illum, etsi non erubescit et negat, jam intellectum se sentientem poenitere et salvari. Et cur illum patefecit? Quia dicebant: *Nunquid ego sum, Domine*? et timore disperibant, ne nimio luctu affligerentur.

VERS. 23. Quare cum illo intingit proditor? Ob magnam impudentiam, nam jam non honorabat Magistrum. Christus autem sustinebat, occultare volens, ut per hoc illum converteret; aut ut nos moneret longanimos esse in impudentes.

VERS. 24. Cur dicit: *Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo*? Addidit illud, *scriptum est*, ne putarent rem debilitatem esse; adhuc autem ut proditorem corrigeret, ut arbitratus ei reservatum esse pati tanquam omnia complenti, ipse adducatur ad poenitentiam.

VERS. 25. Qua ratione dicit Judas: *Nunquid ego sum*? Impudenti et diffidenti conscientia motus. Cur ita dicit Christus: *Tu dixisti*, et non, *Scelestes et ingratus*? Patientiæ terminos nobis statuens. Cur arguitur Judas fecisse quæ a prophetis scripta

37

erant? Quoniam non hac mente illud fecit, sed maligna intentione; oportet enim propositum in omnibus exquirere. Cur non interrogat a principio Judas: *Nunquid ego sum?* sed post alios? putabat modo latere; dicendo autem, *Magister*, irridenter et impudenter loquitur. Quomodo Matthæus dicit, et evangelistæ alii, quod ubi præparavit prodicionem Judas, tunc invasit eum diabolus; Joannes vero dicit, *Post buccellam intravit in eum Satanas*? Quia illum in principio inspirans tantum et tentans, postremo sic intravit, ita ut utrumque verum videatur. Tantum erat impœniteus Judas, ut vel post communionis participationem remanserit obduratorus; inde Joannes id innuens dicit, *Post buccellam intravit in eum Satanas*. Cur si Pascha comederunt, contra legem comederunt? Nam recubantes non licebat comedere. Sed non comedendo Pascha recubabant, postquam vero comedissent, illud reliquum manducando.

VERS. 26. Cur in Pascha panem frangit? Ut discamus illum vel veteris legis esse auctorem, et quæ sunt legis gratiæ per vetere legem adumbrata esse.

VERS. 27. Postquam legale Pascha comedissent, id est, agnum, illis tradit gratiæ Pascha per panem.

VERS. 28. Sanguinem Novi Testamenti dicit, quia sanguinem Vetus non habuit nisi brutorum. Dicit autem causam effusionis sanguinis, quia *pro multis peccatoribus effunditur*. Cur dicit: *Hoc facite in meam commemorationem*? Ut istud, inquit, sit in memoriam Ægypti et egressionis, ita nunc in meam mortem, et vestram per me ex errore egressionem.

VERS. 29. Quomodo intelligitur, *Amodo non bibam de hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in regno Patris mei*? Ostendit per regnum Patris suam resurrectionem; per genimen autem vitis, vinum; Donec, ait, e mortuis resurgam, non bibam: bibit autem post resurrectionem, ne phantasma illum putarent: unde in Actibus scribitur; *Quicumque cum illo manducavimus et bibimus*. Regnum Patris ibi resurrectionem suam Dominus vocat; novum autem bibere calicem, id est nove et admirabiliter non eoim ut primum corpore ejus esca egente secundum naturam et potu, sed supernaturaliter jam incorruptibili facto et nullius admodum egente.

VERS. 30. Cur dicitur: *Hymno dicto exierunt*? Id est, cum gratiarum actione et laudum hymno receperunt communionem. Cur in montem exiit? Ne videretur abscondere se. Curabat enim in locum ire Judæ cognitum.

VERS. 31. Cur dicit: *Omnes scandalizabimini in me*? Simul quidem præscientiam ostendens, simul autem scandalizandos innuens.

VERS. 32. Cur dicit: *Videbo vos in Galiliam*?

Α παρὰ προφητῶν ποιῆσα; ; Ἐπειδὴ οὐ ταύτῃ τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ πονηρᾷ προαιρέσει· ἡ γὰρ τὸν σκοπὸν ἐξετάζειν πανταχοῦ. Διὰ τί οὕτως ἐρωτᾷ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰούδας, *Μή τι ἐγὼ εἰμι*; ἀλλ' ὡς ἔφατος; Ἐδόκει τέως λανθάνειν· τὸ δὲ εἰπεῖν, Ὁ δὲ δάσκαλε, διασύροντος τοῦτο ἐστὶ καὶ Ἰσααὶ. Πῶς δὲ Ματθαῖος φησὶν καὶ οἱ ἄλλοι τῶν εὐαγγελιστῶν, ὅτι δὲ συνετάξατο περὶ τῆς προδοσίας ὁ Ἰούδας, τότε αὐτὸν ὁ διάβολος εἶπεν, ὁ δὲ Ἰωάννης λέγει, *Μετά τὸ ψάλλον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς*; Ὅτι διακωδωνίσας αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ πύραν ποιησάμενος, οὕτω τελείως εἰσῆλθεν· ὥστε τί ἀμφοτέρω ἀληθὲς ἐστίν. Τοσοῦτον ἦν ἀμετεμέλητος ὁ Ἰούδας, ὅτι καὶ τῆς κοινωνίας μεταλαχὼν ἔμεινεν ἀσυνείδητος. Ὅθεν τοῦτο δηλῶν ὁ Ἰωάννης λέγει, ὅτι *Μετά τὸ ψάλλον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς*. Διὰ τί εἰ τὸ Πάσχα ἥσθιον, παρανόμως ἥσθιον; Ὁ γὰρ ἀνακαίμενους ἔδει φαγεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ἔσθῃ τὸ Πάσχα ἀνέκειντο, ἀλλὰ μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτὸ, λατὸν ἐστιώμενοι.

Διὰ τί ἐν τῷ Πάσχα κλῆ τὸν ἄρτον; ἵνα μάθωμεν καὶ τῆς Παλαιᾶς αὐτὸν ὄντα νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν τῇ χάριτι διὰ νόμου σκιαγραφηθέντα.

Μετὰ τὸ φαγεῖν τὸ ἱνομικὸν Πάσχα, εἶπεν τὸν ἄμνον, οὕτω παραδίδωσι τὸ τῆς χάριτος Πάσχα ἐν τοῦ ἄρτου.

Αἷμα δὲ Καινῆς Διαθήκης λέγει, ὡς τῆς Παλαιᾶς αἷμα μὲν ἐχούσης, ἀλλ' ἐξ ἀλόγων· λέγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς κενώσεως τοῦ αἵματος· Ὑπερ πολλῶν, φησὶν, ἁμαρτωλῶν ἐκχυρόμενον. Διὰ τί λέγει, *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*; Ὡς ἐκεῖνο, φησὶν, εἰς τὴν τῆς Αἰγύπτου μνήμην καὶ ἔξοδον, οὕτω νῦν εἰς τὸν ἐμὸν θάνατον, καὶ τὴν ὁμῶν δι' ἐμοῦ ἐκ τλάνης ἔξοδον.

Πῶς νοεῖται τὸ, Ἀπάρτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γρηναίου τῆς ἀμπέλου ταύτης, ὥς αὐτὸ πῖον καὶ νῦν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου· ἐκεῖ δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς τὴν αὐτοῦ ἀνάστασιν· γέννημα δὲ τῆς ἀμπέλου, τὸν οἶνον· Ἐως οὖν, φησὶν, ἐκ νεκρῶν ἀναστῶ, οὐ μὴ πῖω· ἔπειτα ἔπειτα μετὰ τὴν ἀνάστασιν. ἵνα μὴ φάντασμα αὐτὸν νομίσωσιν. Ὅθεν καὶ ἐν Πράξεσι γράφει· *Οἱ κτῆνες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ*. Βασιλείαν Πατρὸς ἐνταῦθα τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁ Δεσπότης καλεῖ· καὶ νῦν δὲ πῖν τὸ ποτήριον, τοῦτο ἐστὶ καὶ καὶ παραδόξως· οὐ γὰρ, ὡς πρότερον, τοῦ σώματος βρώσεως δεομένου κατὰ φύσιν καὶ πόσεως, ἀλλ' ὑπερφυσίως ἀφθαρτισθέντος ἤδη καὶ μηδενὸς δεομένου τὸ σύνολον.

Διὰ τί τὸ, Ὑμνήσαντες δὲ ἐξῆλθεν, καίτοι; Ἀπὸ τοῦ, Μετ' εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας λαβὼν τὴν κοινωνίαν. Διὰ τί εἰς τὸ ὄρος ἐξῆλθεν; ἵνα μὴ δοξῇ κρύπτεσθαι· ἔσπευδεν γὰρ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθεῖν τὸν καὶ Ἰούδα γινώσκον.

Διὰ τί λέγει τὸ, Πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί; Ὁμοῦ μὲν καὶ τὴν πρόγνωσιν δηλῶν, ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς σκανδαλισσομένους ἐννοῶν.

Διὰ τί λέγει, ὅτι Ὁψομαι ὑμῶς εἰς τὴν Γαλι-

λαίαν; Ἰνα τοῦ φόβου ἀπαλλάξῃ· μακρὴν γὰρ τῶν Ἀ

Διὰ τί ἀφίησιν τὸν Πέτρον πεσεῖν; Ἰνα μὴ αὐθά-
δης εἴη, μηδὲ αὐτῷ θαρβῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνθρωπι-
νὴν ἀσθενείαν καὶ οἱ ἄλλοι ἰδόντες, παύσονται θαρ-
ρεῖν ἑαυτοῖς· καὶ ἵνα συγχωρηθεὶς ὡς ἀπόστολος
τοῖς παύσει συγχωρήσῃ. Διὰ τοῦτο οὖν τῆς ἀνωθεν
βοήτης ἐγυμνώθη, τὴν φύσιν αὐτοῦ ἐλέγχοντος τοῦ
Θεοῦ.

Διὰ τί εὐχεται χωρὶς τῶν μαθητῶν; Κατ' ἰδίαν
εὐχεσθαι ἡμᾶς διδάσκων.

Διὰ τί τοὺς τρεῖς μόνους παραλαμβάνει τότε; Ὡς
τῆς δόξης αὐτοῦ θεωροῦς· καὶ ἵνα οἱ ἄλλοι ὡς ἀτε-
λέστεροι μὴ καταπέσωσιν.

Ἐνεκεν τίνος εὐχεται; Ἰνα μὴ ὑπόκρισις εἴναι
δοκῇ τὸ πρᾶγμα· ἐπιβρέουσι δ' ἰδρῶτες δι' αὐτὴν
ταύτην τὴν αἰτίαν.

Διὰ τί λέγει, Προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς
πειρασμόν; Παιδεύων μὴ ἀπαυθαδιάζεσθαι, ἀλλὰ
συντετριφθαι τὴν διάνοιαν.

Τρίτη εὐχὴ τὸ, Γενηθήτω τὸ θέλημά σου· δει-
κνὺς ὅτι σφόδρα συνάδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ
ὅτι πανταχοῦ ταύτῃ ἐπεσθαι δεῖ καὶ ἐπιζητεῖν.
Ἡροσὺξάτο τρίτον, δεικνὺς ὅτι ἀνθρωπός ἐστιν· τὸ
γὰρ δευτέρον καὶ τρίτον ἐν τῇ Γραφῇ βεβαιώσεως
ἐστὶ δεικτικόν.

Διὰ τί ἦλθεν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτούς; Καὶ ἀγω-
νίων ὡς ἀνθρώπος περὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἐλέγξει
αὐτοὺς βουλόμενος· ὅτι οὕτως καταδακτύλωσαν, ὡς
μηδὲ τῆς παρουσίας αὐτοῦ αἰσθῆσθαι. Διὰ τί δὲ οὐ
διυπνίζει αὐτούς; Ὡς μὴ πληῖσαι πεπληγότας.

Διὰ τί λέγει, ὅτι Καθεύδετε λοιπὸν καὶ ἀνα-
παύσεσθε; καὶ μὴν τότε γρηγορήσαι ἔδει· ἀλλὰ
δεικνὺς ὅτι οὐκ οἴσουσιν οὐδὲ τὴν ὕπνιν· καὶ ὅτι δεῖ
πάντως ἦδη αὐτὸν παραδοθῆναι, τοῦτό φησιν.

Διὰ τί λέγει, Ἐγείρεσθε, ἀγρυπνεῖτε, ἵνα οὐ
ἡγησῶν ὁ παραδιδούς με; Ἰνα δείξῃ ὡς οὐκ ἐφει-
γεν, ἀλλὰ μάλλον προσέτρεχεν αὐτῷ· ἵνα μάθωσιν
ὡς οὐκ ἀσθενεία, ἀλλ' οἰκονομία· ἦν τὸ ὅλον· ἡ ἀπὸ
γῆς εἰς οὐρανὸν λέγων καὶ τοὺς τότε καὶ τοὺς νῦν
ἐγείρεσθαι.

Τὸ μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων εἶπεν ἔλθεῖν ἀπὸ
τῶν ἱερέων, διδάσκων ὡς τοιαῦτα ἦν τὰ ἱερατικά
αὐτῶν σκευὴ καὶ κωμῶδων αὐτούς.

Διὰ τί σημεῖον δέδωκεν ὁ προδότης; Διότι πολλά-
κις κατασχεθεὶς, διῆλθεν διὰ μέσου αὐτῶν.

Διὰ τί εἶπεν, Ἐταῖρε ἐφ' ᾧ πάρε; Τὸ μὲν,
ἐταῖρε, εἶπεν, ὥστε ἐντρέψαι αὐτόν· τὸ δὲ, ἐφ' ᾧ
πάρε; ὅτι Οὐχὶ ἀγάπης σκοπῷ τοῦτο ὁρᾷς, ἀλλὰ
πονηρᾷ γνώμῃ.

Πόθεν εἶχεν μάχαιραν Πέτρος; Ἀπὸ τοῦ δειπνοῦ
τοῦ νομικοῦ· ἀρνίον γὰρ ἔφαγε.

Τίνος χάριν εἶπεν, ὅτι Πάντες οἱ λαβόντες μά-
χαιραν, ἢ μαχαίρα ἀποθανοῦνται; Τοὺς μαθητὰς
παραμυθούμενος τῇ τιμωρίᾳ τῶν ἐπιβουλευόντων·
ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι καὶ πολλοὶ τοῦτο πάσχουσιν οἱ
δρῶντες· εἰ δὲ τὸ, πάντες, πρόκειται, ἀντὶ τοῦ, οἱ

Ut a metu eos liberet; longe enim a Judæis erat
Galilæa.

VERS. 34. Cur sinit Petrum cadere? Ne nimium
de se confidens sit, neque animosus, sed ut propter
humanam infirmitatem cadere alii cernentes de se
confidere cessent; et ut veniam cum acceperit
apostolus, cadentibus veniam concedat. Ideo igitur
superno auxilio destitutus est, Deo naturam ejus
confundente.

VERS. 36. Cur orat absque discipulis? Ut nos
seorsim orare doceat.

VERS. 37. Cur tres solos tunc assumit? Tanquam
gloriæ suæ testes, et ut alii imperfectiores non
concident.

VERS. 39. Quam ob causam orat? Ne hypocrisis
res esse videatur; manant autem sudores propter
eamdem rationem.

VERS. 41. Cur dicit: *Orate ne intretis in tenta-
tionem*? Ut moneat confidentiores non esse, sed
mente conterere.

VERS. 42. Tertia oratio est, *Fiat voluntas tua*:
ostendit se admodum consentire voluntati Dei, et
eam semper sequendam et querendam esse. Oravit
tertio, ut ostenderet se hominem esse. Nam se-
cundo et tertio in Scriptura confirmationis est
argumentum.

VERS. 43. Cur secundo venit ad eos? Et ut homo
luctans contra mortem, et arguere eos volens, quia
adeo erant gravati, ut præsentiam ejus non sense-
rint. Cur autem non eos excitat? ne jam afflictos
affligat.

VERS. 45. Cur dicit: *Dormite jam et requiescite*?
Attamen tunc vigilare oportebat: sed ut ostendat
eos ipsius aspectum non laturos, et illum jam
tradi omnino necessarium esse, hoc dicit.

VERS. 46. Cur dicit: *Surgite, eamus hinc, ecce
appropinquavit qui me tradet*? Ut ostendat se non
fugere, sed potius proditori obviam ire; ut di-
scant illud non esse debilitatem, sed omnino
excogitatum propositum; aut dicit a terra ad cælum
hos qui tunc erant et hos qui nunc sunt surgere.

VERS. 47. Cum gladiis et fustibus dicuntur venire
qui missi sunt a sacerdotibus, ad ostendendum
talem esse sacerdotalem eorum apparatus et irri-
dendum eos.

VERS. 48. Cur signum dedit proditor? Quia sæpe
comprehensus, transivit per medium eorum.

VERS. 50. Cur dicit: *Amice, ad quid venisti*?
Dicit, *amice*, ut illum convertat; et, *ad quid ve-
nisti*? quasi diceret: Non charitatis causa illud agis,
sed maligna intentione.

VERS. 51. Unde habebat gladium Petrus? Esæna
legali; agnum enim comederat.

VERS. 52. Cujus causa dicit: *Omnes qui accepe-
runt gladium, gladio peribunt*? discipulos ut moneat
punitione violenta patrantium. Ego vero dico
multos id pati quod faciunt; si autem *omnes* dici-
tur, pro multis intelligendum est. Et exteri quoque,

avibus omnibus, dicendo, pro multis, omnibus intelligunt.

VERS. 57. Ad Cai'pham illum duxerunt, eo quod erat sacerdos. Sic autem pernoctabant et vigilabant interea, ut non comederent tunc Pascha, sed in altera die : ideo et in hoc legem solverant ob cupiditatem homicidii. Dicit enim Joannes, quod erat mane, et adjicit : *Non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.* Non enim violavisset Christus legem manducando Pascha in vespera, priusquam opus foret.

VERS. 60. Quomodo sunt falsi testes in Christum? Ab eo quod dicunt illi : *Possunt destruere templum Dei.* Non enim talia dixerat, sed, *Destruite templum istud.* Non autem de templo dixit, sed de corpore suo; testis vero scire debet significationem verbi quod dictum est.

VERS. 63. Cur tacebat interrogatus a pontifice? Quia insanum erat tale iudicium, nullo alio audiente iudice aut assessore; etenim tribunalis ratio non erat alia ac latronum mos.

VERS. 65. Scidit vestimenta sua, acriorem accusationem faciens, et magnum ostendere malum volens quod dictum erat. Fiunt ergo accusatores iidem, iidem iudices, iidem sententiam ferentes, omnia iidem sunt.

VERS. 66. Cur clam non abstulerant? Quia volebant et de eo opinionem destruere; quod autem potestatem habuerint vel ipsi soli eum auferendi, audi Pilatum quid dicat : *Accipite eum vos et secundum legem vestram iudicate eum.*

VERS. 67. Cur illum mactare debentes, expuebant in faciem ejus? Ob suos insolentes mores et magnum odium

VERS. 68. Cædentes dicebant : *Prophetiza nobis, quis est qui te percussit.* Hoc autem faciebant eo quod propheta diceretur. Alius vero evangelista dixit eos faciem ejus velamento operuisse ut percuterent.

VERS. 74. Quomodo Matthæus memorat Christum Petro dixisse : *Antequam gallus cantet, ter me negabis;* Marcus autem dicit ubi semel tantum negaverat, tunc primum gallum cantasse, et ubi tertio negaverit, secundo gallum cantasse? quomodo igitur vera invenientur utraque? Quia secundum unamquamque narrationem, et tertio et quarto vocem dare solebat gallus, ostendit Marcus quod vox avis non Petrum detinuit, neque in memoriam revocavit; adeo enim erat pavore percussus, ut nihil recordatus sit eorum quæ dicta erant. Idem ostendens Lucas dicit, *Dominus respexit in eum.*

VERS. 75. Cur dicitur : quod *Egressus foras fletit amare?* Quia aperte flere non audebat, ne accusaretur ut discipulus.

CAPUT XXVII.

VERS. 3. Cur retulit argenteos? Quia non sustinebat conscientiam ipsum flagellantem.

VERS. 4. Cum dicunt principes sacerdotum et

A πολλοί, χρή νοεῖν· καὶ οἱ ἔξω γὰρ, οἰκνοῦσι τε πᾶσι, λέγοντες, ἀντὶ τοῦ πολλοῦ, νοοῦσιν αὐτό.

Πρὸς Καϊάφαν αὐτὸν ἀπήγαγον, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἦν ἱερεὺς· οὕτω δὲ ἐνυκτέρευον καὶ ἡγρούκων ἐν τούτῳ, ὥς μὴ φαγεῖν τότε τὸ Πάσχα, ἀλλ' ἐν ἑτέῃ ἡμέρᾳ· διὸ καὶ ἐν τούτῳ τὸν νόμον εὗραν δι' ἐπιτήμιαν σφραγῆς· εἶπεν γὰρ ὁ Ἰωάννης· ὅτι πρῶτα ἦν, καὶ ἐπήγαγεν, *Ὅτι ἐισῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσιν τὸ Πάσχα*· οὐ γὰρ ἂν ὁ Χριστὸς παρέδωκε τὸν νόμον φαγὼν εἰς τὴν ἑσπέρα πρὸ τοῦ δέοντος.

Πῶς εἰσι ψευδομάρτυρες οἱ κατὰ Χριστοῦ; Ἀπὸ τοῦ λέγειν αὐτοὺς· *Δύναμαι καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ*· Ὁ γὰρ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ, *Λύσατε εἰς τὰς ῥαβδὰς τοῦτον*· οὕτως δὲ πάλιν περὶ τοῦ ναοῦ εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ· ὁ δὲ μάρτυρων, τὸν νοῦν τοῦ λεγομένου ῥητοῦ εἰδέναι θέλει.

Διὰ τί ἐσιώπα ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτώμενος, *Ὅτι ἀνόητα ἦν τὰ τῆς κρίσεως, οὐδενὸς ἀκούοντος ἄλλου κριτοῦ ἢ συγκριτοῦ*· καὶ γὰρ τὸ μὲν σὺν δικαστηρίῳ ἦν μόνον, ὁ δὲ τρόπος ληστῶν.

Διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, σφοδρῶς τὴν κατηγορίαν ποιῶν, καὶ μέγα κακὸν δεῖξαι βουλόμενος τὸ εἰρημένον. Γίνονται οὖν αὐτοὶ καταδικάζοντες, αὐτοὶ κρίνοντες; αὐτοὶ ψηφίζόμενοι, πάντα αὐτοὶ γινόμενοι.

Διὰ τί λάθρα οὐκ ἀνέβλιν αὐτόν; Ἐπειδὴ ἐβούλετο καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαβαλεῖν· ὅτι δὲ ἐξωστὰς εἶχον καὶ αὐτοὶ μόνοι αὐτὸν ἀναλεῖν, ἀκούσαν τι Πιλάτος λέγει· *Λάβετε αὐτόν καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.*

Διὰ τί ἀναιρεῖν μέλλοντες αὐτόν, ἐνέπυσον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; Διὰ τὴν ἀπόλαστον τρέψει αὐτοῦ καὶ τὸν πολὺν φθόνον.

Παίοντες ἔλεγον· *Προφήτευσον ἡμῖν εἰς ὅτι καί σοι· καὶ σοι*· τοῦτο δὲ ἐποιοῦν διὰ τὸ λέγεσθαι αὐτὸν προφήτην· ἑτερος δὲ τῶν εὐαγγελιστῶν φησὶν ἐπὶ περιβάλλοντες τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ ἱματίῳ, ταῦτα ἐποιοῦν.

Πῶς ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶν, ὅτι εἶπεν ὁ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ· *Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρτήσῃ με;* ὁ δὲ Μάρκος λέγει ὅτι ὅτε ἀπαξ ἠρνήσατο, εἰς πρῶτον ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτερυῶν· ὅτε δὲ τρίτον, τὸ δεύτερον; πῶς οὖν εὐρεθήσονται ἀληθῆς ἀμείψασθαι; Ἐπειδὴ καθ' ἑκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον φωνεῖν εἰώθειν ὁ ἀλεκτερυῶν, δηλῶν ὁ Μάρκος ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἐπέσχευεν, καὶ εἰς μνήμην ἦγαγε, τοῦτό φησιν· τοσοῦτον δὲ ἦν ἀποστεθηκὸς τῷ δέει, ὅτι οὐδὲ ἐμνήσθη τοῦ λεχθέντος· καὶ τοῦτο ὁ Λουκᾶς δηλῶν, ὅτι *Ἐνέβληψεν εἰς αὐτόν ὁ Χριστὸς*, εἶπεν.

Διὰ τί λέγει, ὅτι *Ἐξεβλήθη ἔξω ἔκλειαν*· κρῶς; Ἐπειδὴ φανερῶς οὐκ ἐτόλμα κλαῦσαι, ἵνα μὴ κατηγορηθῇ ὡς μαθητῆς.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΖ'.

Διὰ τί ἀπέστρεψεν τὰ ἀργύρια; Ἐπειδὴ οὐκ ἔφραζεν τὸ συνεῖδός μαστίζον αὐτόν.

Τὸ εἰπεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους

Ἐν δὲ φησι, μέγιστον αὐτοῖς ἐγκλημα καὶ τοῦτο· ἅμα φαίνονται γὰρ μαρτυροῦντες τῇ τόλμῃ· καὶ κατακρίνουσι μὲν τὸν Ἰούδαν, ὑπὸ δὲ τοῦ πάθους οὐκ ἀναχαιτίζονται· κατακρίνονται δὲ καὶ ἐκ τοῦ μὴ βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβωναῖον, ἀλλ' ἀγοράσαι τόπον εἰς ταφὴν τῶν ξένων, ἀπὸ φόβου εὐποιεῖαν ποιοῦντες· ὅς ἀγρὸς κηρύττει· ἀεὶ τὸ πρᾶγμα ἐλέγχων αὐτούς.

Διὰ τί οὖν ἀγξάμενος ὡς μὴ μετανοήσας νομίζεται; Ὅτι προεξήγαγεν αὐτὸν τῆς μετανοίας, ἵνα μὴδὲν ἐντεῦθεν καρπώσεται.

Διὰ τί οὐ λέγουσιν τῷ Πιλάτῳ ὅσα οἱ μάρτυρες εἶπον, ἀλλ' εἰς δημόσια ἐγκλήματα τὴν κατηγορίαν ποιοῦσιν; Ἐπειδὴ ἐγίνωσκον ὡς ὁ Πιλάτος οὐδὲν ἔχει τὰ νόμιμα αὐτῶν. Ὁ Χριστὸς ἐρωτῶν, *Εἰ σὺ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων*; εἶπεν· *Ἐν εἰπας*; διὰ τοῦ εἰπεῖν, *Ἐν εἰπας*, ὡμολόγησεν εἶναι βασιλεὺς, ἀλλ' ἐπουράνιος· ὁ καὶ ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἔλεγεν πρὸς αὐτούς, ὅτι *Ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου*.

Βραχεία ἀποκρίνεται, καὶ πάλιν σιγᾷ· ἀπὸ γὰρ τῆς παντελοῦς σιγῆς δόξαν αὐθαδείας δέξασθαι εἶχεν· ἐκ δὲ τοῦ πολλὰ λέγειν, οὐ πείσαι αὐτούς· ἐμελλεν· ἐτύφλωτον γὰρ ἐκόντες.

Διὰ τί οὐκ εἶπεν, ὅτι φόρους δέδωκα, καὶ ἐτέρους καταβαλέσθαι ἐκέλευσα, καὶ ἡνίκα ἤθελόν με ποιῆσαι βασιλέα, ἔφυγον; Ὅτι διεφθαρμένον ἦν αὐτῶν τὸ δικαστήριον.

Ὁ Πιλάτος ἐθαύμασεν τὴν ἐπιείκειαν ἐκ τῆς σιγῆς· ἐπειδὴ δὲ ἐβούλετο αὐτὴν ἀπολογούμενον ἀπαλλάττειν, διὰ τοῦτο εἶπεν· *Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν*; Ἐπειδὴ δὲ πάλιν οὐδὲν ἀπεκρίθη, ἕτερον μηχανᾶται, ἵνα ὡς κατὰ δικὸν χάριτωσιν αὐτὸν τῇ ἑορτῇ κατὰ τὸ ἔθος αὐτῶν· οὕτως τὸν κριτὴν μᾶλλον παρακαλοῦντα οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ οἱ ὑπὸ χεῖρα, ἀπὸ πολλῆς παρανομίας καὶ φθόνου.

Διὰ τί ληστὴν εἰπὼν, προσέθηκεν εἰπεῖν καὶ, *ἐπίσημον*; Ὅστε μὴδὲ σκιᾶς ἀπολογίαν καταλείπειν, ὅτι τοιοῦτον ὑπὲρ τοιοῦτου ἀντιλλάξαντο.

Διὰ τί οὐκ ὁ Πιλάτος ὁρᾷ τὸ θῆρας, ἀλλ' ἡ γυνή; Ἡ ὅτι ἀξία ἦν μᾶλλον· ἢ ὅτι αὐτὸς εἰ εἶδεν, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη ὡς βουλόμενος ἀπολύσαι αὐτόν· ἢ οὐδ' ἂν ἐξεῖπεν· κριτὴς γὰρ ἦν· καὶ ἵνα ὁ ἀνὴρ πάθῃ τὴν ψυχὴν διὰ τὴν γυναικα· καὶ ἵνα, ὡς γυνή, κατὰ δὲ τὸν ποιήσῃ πᾶσι καὶ γνωστῇ.

Οὐ σταυρῶσαι μόνον θέλοντες, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν αὐτῷ βουλόμενοι περιθεῖναι δόξαν· ἐνόμιζον γὰρ κατασκευάζειν ἐκ τούτου ὅτι τοῦ ληστοῦ χεῖρων ἦν καὶ οὕτως παράνομος, ὡς μήτε ἑορτῆς ἀξιώματι σώζεσθαι· πάντα γὰρ τούτου ἕνεκεν ἐποιοῦν ὥστε αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν διαβάλλειν· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς δύο ληστὰς αὐτῶν συνεσταύρωσαν· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια οὐ μόνον οὐ συνεσχιάζετο, ἀλλὰ καὶ μετὰ δόξης διέλαμπεν.

Καὶ διὰ τοῦ, *Τί οὖν ποιήσω αὐτόν*; ἐντρέπει αὐτούς, καὶ κυρίους ἐκείνους μᾶλλον ἢ αὐτὸν ποιεῖται τῇ ψήφῳ.

Εἰ καὶ τὰς χεῖρας ἐνέψεν ὁ Πιλάτος ἀθῶον ἐκείνην ἀποκαλῶν, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ μαλακίας καὶ θανατοφιλίας

seniores: *Tu videris*, maximum sibi peccatum et illud faciunt. Nam videntur facinus attestantes; et condemnant quidem Judam, sed per ejus misericordiam sortem non detinentur. Condemnantur autem ex hoc quod non miserint argenteos in corbonam, sed emerint locum in sepulturam peregrinorum, ex homicidio beneficentiam exerceentes: qui ager rem proclamat semper illos incusans.

Vers. 5. Cur igitur laqueo suspensus est, ita ut non poenituisse videatur? Quia se a poenitentia primo avertit, ut nullum inde fructum retulerit.

Vers. 11. Cur non dicunt Pilato quod dixerant, sed de publicis criminibus accusationem faciunt? Quia cognoscebant Pilatum pro nihilo habere quæ de eorum lege erant. Christus interrogatus: *Tu es rex Judæorum*? dicit: *Tu dicis*. Respondendo, *Tu dicis*, confessus est se regem esse, sed cælestem. Et alias clarius illis dixit: *Regnum meum non est ex hoc mundo*.

Vers. 12. Breviter respondet et iterum tacet: nam ex absoluto silentio arrogantiae opinionem sibi conciliabat; sed multa dicendo, illos persuadere non debebat; nam cæci erant voluntarii.

Vers. 13. Cur non dicit: Tributa solvi, et aliis jussi ut conferrent, et quando me regem facere voluerunt, fugi? Quia corruptum erat eorum tribunal.

Vers. 14. Pilatus miratus est ejus in sitendo moderationem; quoniam autem volebat illum, postquam se defendisset, dimittere, ideo dicit: *Non audis quanta adversum te dicunt testimonia*? Quia vero iterum nihil respondit, aliud intentat, scilicet ut illum quasi condemnatum in die festo secundum suam consuetudinem gratia donent. Sic judicem vel potius supplicentem non audierunt ejus subtili, ob magnam injustitiam et invidiam.

Vers. 16. Cur de latrone loquendo, additur insignem? Ita ut ne umbra quidem apologiæ relinquatur, quod talem pro tali dimiserint.

Vers. 19. Cur non Pilatus habet uxorem, sed uxor? Vel quia digna magis erat; vel quia ipse, si vidisset, non crederetur, quasi volens illum dimittere; vel non manifestavisset, iudex enim erat; et ut illa, pro ut mulier, manifestum omnibus faciat et divulget.

Vers. 20. Non solum crucifigere volunt, sed malam illi volunt famam imponere. Putabant enim præstare ex eo quod latrone pejor erat et adeo nocens, ut die festi privilegio non salvatus fuisset. Omnia enim hujus rei causa faciebant ita ut ejus existimationem perverterent; ideo etiam duos latrones cum eo crucifixerunt. Sed veritas non solum non latuit, sed etiam magis emicuit.

Vers. 22. Et per illud: *Quid igitur faciam de eo*? illos confundere tentat, et dominos illos facit magis quam seipsum suffragii.

Vers. 24. Et si manus laverit Pilatus, innocentem se proclamans, sed tamen per debilitatem e

suordiam id commisit scelus. Oportebat enim non illum tradere, sed eripere, ut centurio Paulum posterius. Idcirco et culpam attribuit illi Christus dicendo: *Qui me tradidit tibi majus peccatum habet*; ergo ipse a peccato non erat innocens.

VERS. 26. Quare flagellavit cum traderet eum ad crucifigendum? Apparentiam condemnati illi dare sententia volens.

VERS. 38. Cur melius illum inter latrones crucifigunt? Ut illorum infamiam participet, et videatur contumelia affici.

VERS. 44. Quomodo Lucas dicit quod unus latro increpabat alterum blasphemantem, Matthæus autem quod uterque ei improperebant et convitiabantur? Utrumque factum est; primo enim ambo convitiabantur, postea vero minime.

VERS. 45. Non fuit eclipsis modus quod tunc in sole contigit; non enim tam multas horas eclipsis durat.

VERS. 46. Cur dicit. *Eli, Eli*, id est *Deus meus, Deus meus*, ut quid dereliquisti me? Ut ostendat quod usque ad finem honorabat Patrem, neque impius erat.

VERS. 51. Veli scissio vastationem templi significat. Et aliter: Velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum; rumpentibus sane ipsis qui antea templum habitabant, angelis, rumpentibus conspicuam hanc telam; ut nudatus et vacuatus eorum custodia relictus hic impenetrabilis et inaccessus locus, inimicis et hostibus apertus præstetur.

VERS. 54. Centurio ob id credidit, quod cum potestate moriebatur. Ferunt autem martyrium subisse hunc centurionem confirmatum in fide et illum confidentem.

VERS. 56. Domini Mater; nam Mariam Jacobi illam vocat.

VERS. 65. Sigillate sicut vultis, inquit, omnes suspensiones adimens. Poterant enim dicere, si non sigillatum esset, milites corpus tradidisse discipulis.

CAPUT XXVIII.

VERS. 2. Terræ motus factus est propter milites. Angelus venit ob lapidem et mulieres.

VERS. 5. Nolite timere vos, dicit, magnum honorem illis hoc verbo præstans; timere enim, ait, solos oportet Judæos.

VERS. 6. Cur non tarde nec cito resurrexit? Quia citior illius resurrectio non accusationem habuisset, tardior autem contradictionem invenisset.

VERS. 7. Ultimam apparitionem reor esse eam quæ facta est in Galilæa, quando illos misit ad baptizandum; deinde ascensio.

VERS. 19. Euntes docete omnes gentes, dogmatum et virtutum doctrinam indicat.

Α τοῦτο διαπράττετο· ἴδει γὰρ μὴ παραθεῖναι αὐτὸν, ἀλλ' ἐξαρκάσαι, καθὰ καὶ ὁ ἑκατονταρχὴς τὸν Παύλον ὑπερτον· διὰ τοῦτο καὶ ἐγκλημα προσάπται αὐτῷ ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι *Μεῖζονα ἁμαρτίαν ἔχει ὁ παραδιδούς με σοί*. ὥστε οὐδὲ ἑκαίνος ἔξω ἦν ἁμαρτίας.

Τίνο; ἔνεκεν ἱφραγέλλωσεν παραδιδούς ἵνα σταυρωθῇ; Σχῆμα περιτιθέναι καταδίκου τῇ κρίσει βουλόμενος.

Διὰ τί μέσον αὐτὸν τῶν ληστῶν σταυροῦσιν; Ἵνα τῇ δόξῃ τῇ ἑκαίνων κοινωνήσῃ, καὶ τῷ δοκῇ ὕψος αὐτῷ γένηται.

Πῶς ὁ μὲν Λουκᾶς φησιν, ὅτι ὁ εἰς ληστῆς ἐπίτιμα τῷ ἄλλῳ βλασφημοῦντι, ὁ δὲ Ματθαῖος ὅτι ἀμφοτέρω ὕβριζον αὐτὸν καὶ ὠνεῖδίζον; Ἀμφοτέρω γέγονεν· πρῶτον γὰρ ὠνεῖδίζον ἀμφοτέροι, ὑπερτον δὲ ὠνεῖδισεν.

Οὐκ ἦν ἐκλειψέως τρόπος ὁ ἐπὶ τὸν ἥλιον τότε γιγνομένον· οὐ γὰρ τοσαύτας ὥρας ἐκλειψὶς κρατεῖ.

Διὰ τί λέγει τὸ, *Ἐλὶ, Ἐλὶ*, τοῦτ' ἐστίν, *Θεέ μου, Θεέ μου*, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; Ἵνα δείξῃ ὅτι μέχρι τέλους ἐτίμα τὸν Πατέρα, καὶ οὐκ ἦν ἀντίθεος.

Τοῦ καταπετάσματος ἡ σχίσις ἐρημίαν τοῦ ναοῦ σημαίνει. Καὶ ἄλλως· Τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω· μονοῦ περιρρήξαμένων καὶ αὐτῶν τῶν πάλαι τὸ ἱερὸν ἐνοικούντων ἀγγέλων· περιρρήξαντων τε τὸ σερμῆν ὕψος, ὡς ἂν γυμνὸς καὶ ἐρημος ἀπολειφθεὶς τῆς αὐτῶν φρουρᾶς; ὁ τῶν ἀδύτων καὶ ἀδύτων τόπος, ἔτοιμος ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις κατασταίη.

Ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο ἐπίστευσεν, ὅτι μετ' ἐξουσίας ἀπέθανεν· φασὶν δὲ ὅτι καὶ μαρτυρῶν ἐστίν τοῦ κεντυρίωνος, τοῦτου ἀνδρισμένου ἐν τῇ πίστει καὶ μαρτυρήσαντος.

Ἡ τοῦ Κυρίου Μήτηρ· ταύτην γὰρ Ἰακώβου Μαρίας καλεῖ.

Ὡς βούλεσθε σφραγίσασθε, λέγει, ἀπιδάτω πᾶντας ὑποψίας· ἐδύναντο γὰρ εἰπεῖν, εἰ οὐκ ἐσφράγισαν, ὅτι οἱ στρατιῶται παραδεδώκασιν τὸ σῶμα τοῖς μαθηταῖς.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ΄.

Ὁ σεισμὸς γίνεται διὰ τοὺς στρατιώτας. Ὁ ἄγγελος ἦλθεν τοῦ λίθου ἕνεκεν καὶ διὰ τὰς γυναῖκας.

Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, λέγει, πολλὴν τὴν τιμὴν ἐνδεικνύμενος εἰς αὐτάς· φοβεῖσθαι γὰρ, φησιν, μόνους δεῖ τοὺς Ἰουδαίους.

Διὰ τί οὕτε βραδέως ἀνέστη οὕτε ταχέως; Ὅτι τὸ μὲν θάπτον ἀναστῆναι αὐτὸν, οὐκ εἶχεν ἐγκλημα· τὸ δὲ βραδέως, εἶχον ἀντιλέγειν.

Ἐσχάτην ὄψιν εἶναι νομίζω τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὅτε αὐτοὺς ἐξέπεμπε βαπτίζοντας· εἴτα τῆς ἀνλήψεως.

Τὸ, *Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη*, τὴν τῶν λογμάτων καὶ τὴν τῶν ἀρετῶν διδασκαλίαν λέγει.

Τῶν ἀποστόλων μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου μὴ ἂν ὄντων ἐν ζωῇ, πῶς λέγει Χριστὸς, "Ἐσομαι μεθ' ὑμῶν μέχρι τούτου; Ὡς ἐν σώματι διαλέγεται πᾶσι τοῖς πιστοῖς.

VERS. 20. Apostolis usque ad consummationem mundi non viventibus, quomodo dicit Christus: *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi?* Quia uno corpore omnibus credentibus unitur.

ΕΙΣ ΜΑΡΚΟΝ.

SCHOLIA IN MARCI EVANGELIUM

Ex iisdem membranis bibliothecæ Vaticanæ.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

B

CAPUT IX.

Ἐρωτᾷ πόσον χρόνον ἔχει τοῦτο παθὼν, οὐχ ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' εἰς χρηστάς ἐλπίδας αὐτὸν ἄγων.

VERS. 20. Rogat quantum temporis est ex quo ei hoc accidit, non ut ignorans, sed in spem salutarem illum agens.

Τὸ, *Εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατόν τῷ πιστεύοντι*, τοιοῦτόν ἐστιν· εἰς αὐτὸν περιτρέπει τὸ ἔγκλημα, δεικνὺς αὐτῷ, ὅτι Ἐάν πιστεύσῃς, δύναται καὶ αὐτὸς θεραπεῦσθαι.

VERS. 22. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti; ita intelligi debet: in ipsum culpam rejicit, ostendens, quia Si crederes, posses et ipse sanare.

Ἀφίησιν αὐτὸν σπαράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διὰ τὸν πατέρα, ἵνα πλέον θαυμάσας ἐπαναχθῇ εἰς πίστιν· ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους συναγομένους, ἐπετίμησεν, φεύγων τὸ φιλότιμον. Σεληνιαζόμενον αὐτὸν καλεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ψευδοῦς ὑπονοίας.

VERS. 25. Sinit eum discorpi, non in ostentationem, sed propter patrem, ut magis admiratus adducatur ad fidem; videns autem turbas congregatas, increpavit fugiens ambitionem. Lunaticum hunc vocat evangelista ab erronea multorum opinione.

Ἐρωτῶσιν διὰ τί οὐκ ἡδυνήθησαν τὸν δαίμονα ἐκβαλεῖν, ἀγωνιῶντες μήποτε τὴν χάριν ἀπώλεσαν.

VERS. 27. Interrogant quare non potuissent ejicere dæmonium, anxii ne gratiam forte perdiderint.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

CAPUT X.

Ἐκεῖνος ἀνθρώπου αὐτὸν ἐνόμιζεν εἶναι καὶ οὐ Θεόν· καὶ τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν ἡ ἀπόκρισις· *Εἰ μὲν γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπον με νομίζεις καὶ οὐ Θεόν εἶναι, μὴ με λέγῃς ἀγαθόν· οὐ γὰρ διαφέρει ἀνθρώπινῃ φύσει τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ Θεῷ μόνῳ*. Καὶ ἐπιφέρει: *Τὰς ἐντολὰς οἴδας*. Εἰρηκότος δὲ ἐκείνου· *Ποίας; ἔφη τῇ, Οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, καὶ τὰ ἑξῆς*. Ἀπεκρίνατο λέγων· *Ταῦτα πάντα ἐφύλαξα ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ;* Ἐφη αὐτῷ· *Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ υπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ λαβὼν τὸν σταυρόν σου ἀκολούθει μοι*. Διὰ τοῦτου οὖν ἔδειξεν ὅτι καὶ αὐτῷ διαφέρει τὸ ἀγαθόν· οὐ γὰρ τῷ μὴ ἀγαθῷ δύναται τις ἀκολουθῶν, ζῶν αἰώνιον κληρονομήσαι.

VERS. 18. Iste hominem illum putabat esse, non Deum; et sensum hunc habet responsio. Si enim, inquit, hominem me putas et non Deum esse, ne me dicas bonum: non enim pertinet ad humanam naturam bonitas, sed ad Deum solum. Et adjicit: *Præcepta nosti*; rogante autem eo, *Quæ?* dicit: *Non adulterabis, non occides, etc.* Respondit dicens: *Hæc omnia observavi a juventute mea*, quid adhuc deest? dixit illi: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæcunque possides, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo; et tollens crucem tuam sequere me*. Per hoc igitur ostendit ei sibi bonitatem convenire, non enim non bonum aliquis sequi potest, ad possidendam vitam æternam.

Πράγμα προμελετηθὲν οὐκ ἔχει τὴν ἀπὸ τοῦ αἰφνιδίου ταραχήν· ὅπερ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· *Ἦτοιμίσθην καὶ οὐκ ἐταράχθην*· τοῦτο καὶ ἐν ταῖς βρονταῖς γίνεται· προλαβοῦσα γὰρ ἡ ἀστραπὴ διδάσκει τὸν νοῦν, ὅτι δεῖ δέξασθαι τὴν βροντὴν, ἵνα τῇ προσοχῇ λύσῃ τὴν μεζύονα φόβον· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἵνα μὴ ἀθρόον ὑπὸ τοῦ πάθους ταραχῶσιν οἱ μαθηταί, πολλὰκις εἶπεν· *Ἴδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα*· καὶ οὐδὲν ἤττον ἐθορύθησαν ὑπὸ τοῦ πάθους· ὡς τὸν Σωτῆρα ὀνειδίσαι τοὺς ἀποστόλους, καὶ εἰπεῖν μετὰ τὴν ἀνάστασιν· *Οὗτοί εἰσιν οἱ λό-*

VERS. 33. Res præmeditata non habet hanc e repentino turbationem. Quod et David dixit: *Paratus sum et non sum turbatus*: hoc in tonitru accidit. Præmissum enim fulgur monet mentem, expectandum esse tonitru, ut expectatione solvatur major metus: ita etiam Salvator ne simul in passione turbentur discipuli, sæpius dicit: *Ecce ascendimus Jerosoly-mam*; et non minus in passione turbati sunt; ita ut Salvator objurgare debeat apostolos et dicere post resurrectionem: *Illi sunt sermones mei quos dixi vobis, quia oportet Filium hominis multa pati*.

illos objurgavit quod propositum non impleverint, A propter quod Salvator prædixerat. Prædixi, inquit, ut non turbemini, et turbatio vos occupavit.

CAPUT XI.

Vers. 20. Plagam hominibus nunquam intulit, sed in beneficiis tantum potestatem ostendit. Volens ergo ostendere sibi possibile esse castigare, non homines destruxit, sed sicut siccavit.

CAPUT XII.

Vers. 6. Non voco utiliter anstera. Non enim dicit: Timebunt filium meum, sed, *Reverebuntur*, ut de negligentibus et non malignis locutus; et certe non reveriti sunt, sed potius occiderunt. Num igitur quod facere debebant ignoravit Pater? non solum non ignorat, sed et prædicit; hi non reveriti sunt. Proh dementia! Non enim mentitur Pater, sed ad utilitatem ignorantiam simulat. Ideo et Filius imitatur Patrem, et in hoc ostendit cum illo similitudinem.

CAPUT XIII.

Vers. 32. *De die autem illo*, inquit, *nemo scit neque Filius.* Non ignorat diem ejus auctor ipse est, sed ad utilitatem hominum ignorantiam simulat. Non enim proderat hominibus scire judicii diem, ut non cuique prodest scire mortis diem. Quisque enim præscientia ista fidens omne tempus in peccato et nequitia consumeret, ad ipsam autem diem pietatem prorogaret. Nunc vero inscientia diei studiosos eos qui volunt efficit, quamque diem ultimam putantes. Quomodo igitur dicit: *Reverebuntur Filium meum?* Quod decet et debet exsequendo et nunquam violando: simul dissimulat eorum ad pejus propensionem, et punitionem ad beneficium vertit. Si enim dixisset: *Mittamus Filium*, scio autem quod illum crucifigant, statim contra Evangelia vocem corripuisset. Judæus: Hic dixit quod illum crucifigam, et quomodo debuisset non crucifigi? quomodo assertionem divinam eludere possemus? Ideo dicit: *Reverebuntur Filium meum.* Quid enim non fecit Filius quod convertere illos posset? Primum, Dominus cum esset, formam servi accepit et mortale induens immortalitatem communicavit, ipsum adventum præstans mansuetum, ut unus præcedentium servorum, multo autem vel modestiorem. Illi enim bonis fruebantur, ille vero non habebat ubi caput reclinarat; et servi quidem sæpe plagas his intulerunt, ille vero plagam hominibus nunquam intulit, sed beneficiis solum potestatem exhibuit: *Venite ad me*, clamat, non exspectans donec hi ad se accederent.

Pro, *Neque Filius sciret, nisi Pater*, cum Pater et Filius sciunt.

CAPUT XIV.

Vers. 15. Duo hæc observat: apostolos instruit

Α γοι μου οὐκ ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν. Ὡνειδίκεν αὐτοὺς ὅτι τὴν σκοπὴν οὐκ ἐπλήρωσαν, δι' ὃν ὁ Σωτὴρ προείπεν. Προσέειπον, φησὶν, ἵνα μὴ ταραχθῆτε, καὶ ὁ θρόνος ὑμῶν ἐκράτησεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Πληγὴν ἀνθρώποις οὐκ ἐπήνεγκαν πώποτε, ἀλλ' ἐν εὐεργεσίαις μόναις τὴν δύναμιν ἐπεδείξατο. Δείξει οὖν βουλόμενος, ὅτι καὶ κολάζειν ἔστιν δυνατὸς, οὐκ ἀνθρώπους ἀνείλεν, ἀλλὰ συκὴν κατεξήρακεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Οὐδὲ τῇ λέξει λυπεῖ· οὐ γὰρ εἶπεν, *Θοδηθήσονται τὸν Υἱὸν*, ἀλλ', *Ἐντραπήσονται*· ὡς περὶ ἐργασίμων, οὐ πονηρῶν, διαλεχθεῖς· καὶ μὴν οὐκ ἐντραπήσαν, ἀλλ' ἀπέκτειναν μᾶλλον. Ἀρ' οὖν τοὺς μιλώντας ἠγνόησεν ὁ Πάτερ; Καὶ οὐκ ἀγνοεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ προλέγει· οἱ δὲ οὐκ ἐντραπήσαν· ἔπειτα τῆς μανίας! Οὐ γὰρ ψεύδεται Πάτερ, ἀλλὰ πρὸς τὸ χρησίμουν τὴν ἀγνοίαν πλάττει· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς μιμούμενος τὸν Πατέρα, καὶ κατὰ τοῦτο τῇ πρὸς αὐτὸν δεικνύς ὁμοιότητα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, φησὶν, οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς· οὐκ ἀγνοῶν τὴν ἡμέραν ἥ ἐστιν ποιητής, ἀλλὰ πρὸς τὸ χρησίμουν τῶν ἀνθρώπων πλαττόμενος ἀγνοίαν. Οὐ γὰρ συνέφερεν τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὥστερ οὐδὲ ἐκάστη συμφέρει μαθεῖν τῆς τελευταίας τὴν ἡμέραν. Ἐμὲλλον γὰρ τις τῇ προγνώσει θαρρῶν πάντα μὴ τὸν χρόνον κακίᾳ καὶ πονηρίᾳ συζῆν, κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν εὐλάβειαν πλάττεσθαι· νῦν δὲ τὸ ἐπὶ τῇ τῆς ἡμέρας σπουδαίους τοὺς βουλομένους ποιεῖ, ἐκάστην ἡμέραν ἐσχάτην νομίζοντας. Πῶς οὖν φησιν, *Ἐντραπήσονται τὸν Υἱὸν μου*; Τὸ πρῶτον γενέσθαι καὶ ὀφελὸν εἰπῶν, οὐ τὸ ἐκδοσόμενον πάντως· ἅμα καὶ κλέπτων αὐτῶν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ῥοπήν, καὶ συλῶν κολακείαν πρὸς τὸ συμφέρον. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν, *Πέμψωμεν τὸν Υἱὸν*, οἶδα δὲ ὅτι σταυρώσουσι τοῦτον· αὐθὺς κατὰ τῶν Εὐαγγελίων ἤρπαζεν τὴν φωνὴν ὁ Ἰουδαῖος· Αὐτὸς εἶπεν, ὅτι σταυρώσομεν αὐτόν· καὶ πῶς ἐμέλλ[ο]μεν μὴ σταυροῦν; πῶς ἀπόφασιν ἀνελεῖν ἰδυνάμεθα θεῖαι; Διὰ τοῦτο φησιν· *Ἐντραπήσονται τὸν Υἱὸν μου*. Τί γὰρ οὐκ ἐπραξεν ὁ Υἱὸς ἐντρέψαι τούτους δυνάμενον; Καὶ πρῶτον οὐκ ἀεσπότης ὢν, μορφὴν δουλικὴν ἐπορίσατο, καὶ θνητὸν ἐνδύς ἀθανασίαν διέκτειμεν, αὐτὴν τὴν παρουσίαν ποιησάμενος ἡμερον, ὡς εἰς τῶν προλαβόντων δούλων, μᾶλλον δὲ καὶ μετρίωτέραν· οἱ μὲν γὰρ καὶ κτημάτων εὐπόρου, αὐτοὶ δὲ οὐδὲ ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει· καὶ οἱ μὲν δούλοι πολλὰ καὶ πληγὰς ἐπήνεγκαν τοῦτοις, αὐτοὶ δὲ πληγὴν ἀνθρώποις οὐκ ἐπήνεγκαν πώποτε, ἀλλ' ἐν εὐεργεσίαις μόναις τὴν δύναμιν ἐπεδείξατο, δεῖτε πρὸς μετὰ βούων, οὐκ ἀναμένων ἐκείνους αὐτῷ προσελθεῖν.

Ἀντὶ τοῦ, Οὐδὲ ὁ Υἱὸς ὅν ᾔδει, εἰ μὴ ὁ Πάτερ ἐπέδ' ὁ Πάτερ οἶδε, καὶ ὁ Υἱός.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Τὰ δύο τηρεῖ· καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐφοδιίζει

ἐρωτῆσαι τὸν οἰκοδεσπότην· καὶ ἵνα μὴ νομίσωσιν ἄγνοεῖν, τὸν τόπον λέγει· Αὐτὸς ὁμῶν δεῖξει ἀνά-
 γαιον μέγα ἐστρωμένον. Εἰ προλέγεις τὸν τόπον,
 εἰς τί λέγεις τοῖς μαθηταῖς ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ τό-
 που; Πρὶν ἐρωτήσωμεν· τί οὖν ἐρωτῶμεν; Ναί,
 φησὶν· καὶ μοι πρέπει προλέγειν ὡς Θεῷ, καὶ ὑμᾶς
 ἐρωτᾶν ὡς ἀνθρώπους· οὐδαμοῦ δὲ Χριστὸς παρα-
 δίδωσι τὸ μυστήριον ἐν ταπεινοῖς τόποις, ἀλλ' ἐν τῇ
 ὀρεινῇ ἢ ἐν ὑπερώῳ· οὐδὲν γὰρ κατάγειον ἐπὶ Χρι-
 στοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ὅτε τὴν ἐπιφοίτησιν ἐδέχοντο τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος οἱ ἀπόστολοι, ἐν ὑπερώῳ ἦσαν συν-
 ηγμένοι. Τότε, φησὶν, ἀπέστειλεν δύο ἐκ τῶν
 μαθητῶν αὐτοῦ ἐτοιμάσαι τὸ Πάσχα, Πέτρον
 καὶ Ἰωάννην. Πέτρος ἦν ὁ ὁμολογήσας, ὅτι Σὺ εἶ
 ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· Ἰωάν-
 νης δὲ ἐμαλλε κηρύττειν τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, B
 καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ
 Λόγος. Ἀποστέλλει τὸν θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας,
 καὶ τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς· ἵνα ἐν μὲν τῷ θεμελίῳ
 πῆξη τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἐν δὲ τῷ υἱῷ τῆς
 βροντῆς, ἀστράφη τὰ τῆς εὐσεβείας ἐντάλματα. Πά-
 λιν διὰ τί Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἀποστέλλει; Ἰωάν-
 νης παρθένος ἦν, Πέτρος ἀπὸ σεμνογαμίας, ἵνα
 δειχθῇ ὅτι καὶ τῇ σεμνογαμίᾳ καὶ τῇ παρθενίᾳ
 ἡπλιται τὸ δῶρον· καὶ γίνονται κοινωνοὶ τοῦ
 Πάσχα καὶ οἱ ἐν σεμνογαμίᾳ καὶ οἱ ἐν παρθενίᾳ
 καλῶς ζῶντες· ἀποστέλλει παρθενίαν καὶ σεμνογα-
 μίαν ἐτοιμάσαι αὐτῷ τὸ πάσχα· ὥσπερ ἐν τῷ δρει
 Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν παρέστησεν· τὸν μὲν ἀπὸ σε-
 μνογαμίας, τὸν δὲ ἀπὸ παρθενίας λάμποντα, ἵνα C
 φανῇ σεμνογαμία καὶ παρθενία παρστώσαι Χριστῷ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'

Ἀντὶ τοῦ, λαμπράν καὶ μηδὲν θανάτου φέρουσιν
 σημείον· διὰ καὶ τὸν κεντυρίωνα πλέον τοῦτο ἢ τὸ
 καταπέτασμα σχιζόμενον εἰς τὴν περὶ τοῦ Υἱοῦ
 θεογονσίαν ἐπηγάγετο. Τί δ' ἦν ὃ ἐκραξεν, ἢ τὸ,
 Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά
 μου;

A ad interrogandum de domus domino, et ne ignorare
 putent, locum dicit : *Ipse vobis ostendet cœnaculum
 grande stratum*. Si locum prædicis, cur dicis disci-
 pulis ut interrogent de loco? prius rogabimus :
 Quid igitur interrogamus? Ita, dicit, et mihi con-
 venit prædicare tanquam Deo, et vobis interrogare
 ut hominibus. Minime autem Christus tradit my-
 sterium in humilibus locis, sed in elevato et sublimi.
 Nullum enim erat humile et terrenum in Christo.
 Ideo et quando communicationem sancti Spiritus
 receperunt apostoli, in alto loco congregati erant.
 Tunc dicitur : *Mittit duos ex discipulis suis ut
 pararent Pascha, Petrum et Joannem*. Petrus erat
 qui confessus fuerat, *Tu es Christus Filius Dei
 viventis*; Joannes autem debebat annuntiare : *In
 principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum,
 et Deus erat Verbum*. Mittit Ecclesiæ fundamentum,
 et filium tonitru, ut in fundamento quidem figat
 religionis mysterium, in filio autem tonitru, ful-
 minet religionis præcepta. Iterum cur Petrum et
 Joannem mittit? Joannes virgo erat, Petrus in
 honorabili conjugio : ut ostenderetur quod et hono-
 rabili conjugio et virginitati effusum sit donum; et
 sunt Paschæ communicantes qui in honorabili con-
 jugio et qui in virginitate bene vivunt. Mittit vir-
 ginitatem et honorabile conjugium ut parent illi
 Pascha; ut in monte Moysen et Eliam produxit.
 illum quidem in honorabili conjugio, hunc vero in
 virginitate elucentem, ut ostendatur honorabile con-
 jugium et virginitatem astitisse juxta Christum.

CAPUT XV.

VERS. 37. Pro, vocem validam et nullum mortis
 signum ferentem. Ideo et istud magis quam veli
 scissio centurionem ad Dei in Filio agnitionem per-
 duxit. Quid vero clamavit? Illud certe : *Pater, in
 manus tuas commendo spiritum meum*.

ΣΧΟΛΙΑ ΠΑΛΑΙΑ

ΕΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ.

SCHOLIA IN LUCAM.

(Ex antiquis membranis bibliothecæ Vaticanæ. Mai Class. Auct., tom. IX, p. 451.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν
 ἀντὶ τοῦ, ὅτι χωρὶς χαρίσματος ἦλθον εἰς τὴν ἀνα-
 γραφὴν τοῦ Εὐαγγελίου· τί οὖν ἐστὶν ὃ λέγει; Τὸ

D

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. Quoniam multi conati sunt ordinare
 narrationem, pro, cum sine dono gratiæ accesserunt
 a l scriptionem Evangelii : quid est igitur quod dicit?

Illud cui titulus est ad Ægyptios Evangelium, et cui titulus Evangelium duodecim scribere conati sunt, sed mendaciter sub aliorum nomine. Evangelistæ enim non conati sunt, nec imperfecta reliquerunt, non scribendo bene; scripserunt enim ex veritate: quia quod dicit Paulus, *Cujus laus est ex Evangelio*, Lucam designat ut apostolum.

Vers. 5. Quid dicit, E vice Abia? Quia duo erant alternis vicibus facientes liturgiam sacerdotes, Abias, et Zacharias. Cum igitur iste ministraverat, post illum ministrat, inquit, Zacharias. Primo quidem aspectu sacerdotem terret, ut circumspiciens magis hoc terrore factus recipiat lætenter mysterium. Quid est hoc? dicit: sæpe victimas adlucens angelum non videram? Aaron primus sacerdotum princeps non vidit angelum, cum intraret in Sanctum, neque Josedec magnus ille sacerdos. In anxietate igitur Zacharia versato, et magno timore perterrito, ignotum enim interim erat propositum apparitionis, vocem dirigit Gabriel securitatem illi præstans. Dixit autem illi angelus: *No timeas, Zacharia*. Primo quidem ejus timorem amovet, ut animo non turbato angeli verba excipiat. Ut enim in agitatam undam non licet visui penetrare, ita timore turbata mens non capax est accipiendi doctrinam ullam, quandiu timore non soluta est. Ideo dixit ei: *No timeas*; non venio ad te ferens molestum nuntium, non minas in gentem proferens, non ut Samuel Heli, sacerdotii ablationem nuntians.

Vers. 11. Cur a dextris altaris incensi stetit angelus? quia dextrum nuntium afferens aderat. Cur dicit: *Altaris incensi*? Quia erat etiam alterum altare æreum oblationum.

Vers. 13. Quænam est connexio? Pro populo deprecanti Zachariæ, angelus dicit: Exaudita est deprecatio tua; et de quo dicit: *Paries filium*? quia Joannes debebat ostendere Christum populo, dicens: *Eccce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*, illud igitur erga populum dictum est.

Vers. 17. Quid est: *In spiritu et virtute Eliæ*? *In spiritu*, quidem, quod eundem Spiritum sanctum habebit ac Eliæ; *In virtute* autem, propter ministerii magnitudinem. Nam secundi quidem adventus Eliæ præco erit, Joannes vero primus; vel de voluntate et prodigiis Eliæ intelligi etiam potest, ut arbitrator. Quomodo intelligendum illud: *Convertet corda patrum in filios*? Filios apostolos dicit, patres autem Judæos; convertet igitur Judæos ad apostolorum prædicationem. Qui enim de Christo tale testimonium perhibuit, conjunxit eodem testimonio Christi discipulos, et ex hoc illis credibilitatem asseruit; sic enim, *Incredulos ad prudentiam justorum*, intelligendum est.

Vers. 20. Quam ob causam Zacharias hæsitans reprehensus est, Virgo vero hæsitans etiam

Α επιγεγραμμένον κατὰ Αἰγυπτίους Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ ἐπιγεγραμμένον τῶν δώδεκα Εὐαγγέλιον ἀναγρίψαντες ἐπεχείρησαν, ἀλλὰ ψευδῶς εἰς ἄλλων ὄνομα. Οἱ δὲ εὐαγγελισταὶ οὐκ ἐπεχείρησαν καὶ ἀτέλεστον κατέλιπον, διὰ τὸ μὴ καλῶς γράψαι· ἔγραψαν γὰρ ἀληθῶς, ὅτι ὁ λέγει ὁ Παῦλος, *Οὗ ὁ ἔπαινος ἐκ [ἐν] τῷ Εὐαγγελίῳ*, τὸν Λουκᾶν λέγει τὸν ἀπόστολον.

Τί λέγει ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά; Ὅτι δύο ἦσαν κατὰ διαδοχὴν ἱερεῖς τὴν λειτουργίαν ποιοῦντες, ὁ Ἀβιά, καὶ ὁ Ζαχαρίας. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνος ἐλειτούργησε μετ' ἐκεῖνον λειτουργεῖ, φησὶ, Ζαχαρίας. Πρῶτον μὲν τῷ σχήματι τὸν ἱερεῖα φοβεῖ, ἐν' εὐλαβέστερος ἐκείνῳ τῷ φόβῳ γενόμενος, δέξεται περιχαρῶς τὸ μυστήριον. Τί τοῦτο γάρ; φησὶ· πολλὰκις θυσίας προαγαγὼν ἄγγελον οὐκ ἐθεασάμην· οὐκ Ἀαρὼν ὁ πρῶτος ἀρχιερεὺς ἄγγελον εἶδεν εἰς τὸν ναὸν εἰσελθόν, οὐκ Ἰωσεδὰκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας. Ἐν ἀπόροις τοῖσιν ὑπάρχοντι τῷ Ζαχαρίᾳ, καὶ φόβῳ πολλῷ καταχρῶντο (ἄθλος γὰρ τοῦτο· ὁ σκοπὸς τῆς βίβλου ἦν), ἤρξαι φωνὴν πρὸς αὐτὸν ὁ Γαβριὴλ χειραγωγῶν ἀποβῆ· εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ἄγγελος· *Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία*. Πρῶτον μὲν αὐτοῦ διαλύει τὸν φόβον, ἐν' ἀπαρτίᾳ τῇ ψυχῇ τὴν ἀγγελίαν εἰσδέχεται. Ὅσπερ γὰρ εἰς σαλευσμένῳ ὑδατι οὐκ ἐνεστὶν ἀκριβῶς τὴν βῆν ἐνοπριζέσθαι, οὕτως φόβῳ σαλευσμένη ψυχὴ οὐκ οἷα τε δέξασθαι διδασκαλίαν τινα μὴ καθαρθεῖσα τῷ φόβῳ· διὰ τοῦτο εἶπε πρὸς αὐτόν· *Μὴ φοβοῦ*· οὐ γὰρ σοι φέρων λυπηρὰν ἀναγγελίαν, οὐκ ἀπειλήν κατὰ τοῦ ἔθνους κομιζών, οὐχ ὥσπερ ὁ Σαμουὴλ τῷ

Ἡλῖᾳ ἀναιτροπὴν ἐρωσύνῃς μηνύων.

Διὰ τί ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου εἰσέρχεται ὁ ἄγγελος; Ὅτι δεξιὸν μῆνυμα κομιζών παρῆν. Διὰ τί εἶπεν, *Τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος*; Ἐπειδὴ ἦν καὶ ἕτερον χαλκοῦν θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων.

Ποία ἐστὶν ἀκολουθία, ὅτι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ παρεκλούοντος Ζαχαρίου, εἰσακουσθῆναι φησὶ τὴν δέησίν σου ὁ ἄγγελος; καὶ περὶ τίνος εἶπεν· *Καὶ λίγὴ γλῶσσά σου*; Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἐμελλε δεικνύειν τῷ λαῷ τὸν Χριστὸν λέγων, *Ἰδὲ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἰρῶν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*· ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἔρα τοῦτο ἐστίν.

Τί ἐστὶ τὸ, *Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ*; Τὸ μὲν, *Ἐν πνεύματι*, ὅτι τὸ αὐτὸ ἅγιον Πνεῦμα εἴκει καὶ ὁ Ἡλίας· τὸ δὲ, *Ἐν δυνάμει*, διὰ τὸ μέγεθος τῆς διακονίας· ὁ μὲν γὰρ τῆς δευτέρας ὁ Ἡλίας παρουσίας ἐστὶ κήρυξ, ὁ Ἰωάννης δὲ τῆς πρώτης· ἢ τὸ ἐν προαιρέσει Ἡλιοῦ καὶ θαύματι νοήσομεν, ὡς ἡγοῦμαι. Πῶς νοητέον τὸ, *Ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα*; Τέκνα τοῖς ἀποστόλοις λέγει, πατέρας δὲ τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπιστρέφει οὖν τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν τῶν ἀποστόλων διδασκαλίαν. Ὁ γὰρ περὶ Χριστοῦ τοιαῦτα μαρτυρήσας, συνεισέγαγε τῇ αὐτῇ μαρτυρίᾳ καὶ τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς, καὶ τὸ ἀξιόπιστον αὐτοῖς ἐκ τοῦτου κατασκευάσεν· οὕτως δὲ καὶ τὸ, *Ἀπειθείς ἐν φρονήσει δικαίων*, νοηθήσεται.

Τίνος ἕνεκεν Ζαχαρίας μὲν ἀμφιβάλλων καταχρῶντο, παρθένος δὲ ἀμφιβάλλουσα πρὸς τὸν ἄγγελον

οὐδαμῶς κατακρίθη; Πῶς γὰρ ἔσται μοι, φησί, Α τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Τί ποτ' οὖν τὸ παράδοξον τοῦτο; Μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; Μὴ γένοιτο! Ζαχαρίας μὲν οὖν εἰκότως ἔδωκε δίκην· ἔχων μὲν παραδείγματα πλείστα τοῦ στείρας καὶ γενηρακυίας τεκεῖν, ὅμως εἰς οὐδὲν ἀποβλέψας τῶν προτέρων, καίτοι νομομαθὴς τις ὢν καὶ τὸν νόμον ἐξηγούμενος πᾶσιν· ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν εἰς Ἀβραάμ ἀπειλεῖν καὶ τὴν Σάρραν· ἐχρῆν αὐτὸν ἐνθυμηθῆναι ῥεθέκταν· ἐχρῆν ἐνθυμηθῆναι τοῦ Σαμψὼν τὴν μητέρα· ἐχρῆν τὸν Ἐλκανὰ καὶ τὴν Ἀνναν καὶ τὴν Δαβὶδ φάλλοντα· Ὁ κατοικῶν στείραν ἐν οἴκῳ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην. Διὰ τοῦτο γοῦν ἐπὶ τῆς γλώττης δέχεται δίκην τῆς μηδὲν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως; ὡφελθείσης τοῦ νόμου· ἡ δὲ Παρθένος ἀμφοιβάλλουσα, δίκην οὐκ ἔδωκε, πρῶτον μὲν ὅτι μήτηρ ἤμελλε εἶναι τοῦ μέλλοντος κρίνειν τὸν κόσμον· οὐκ ἐτόλμα δὲ Γαβριὴλ δίκην ἐπιθεῖναι τῇ μητρὶ τοῦ Κριτοῦ, προσεκύνει δὲ φρίττων, ὁρῶν ἐν αὐτῇ τὸν πλαστοργουῶντα Θεόν. Ἐχρῆν γὰρ ἐκείνην ἀθάνατον τὴν γαστέρα φυλάξει, ἐν ᾗ τὸν δευτερον Ἀδὰμ ἐζωγράφει· χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ δίκαιον ἦν τὴν Παρθένον ὑποσχέιν δίκην τῆς λείξεως; τῆς ἀμφοιβούλης· οὐ γὰρ εἶχε ἡ Παρθένος εἰκόνα τῶν ἐν αὐτῇ πελουμένων, οὐκ εἶχεν ἐνοπερίσασθαι τὸ τηλικούτων μυστήριον· διὰ τοῦτο φησί· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; οὐ γὰρ ἤκουσα Παρθένον διχα μίξεως γεγεννηκυῖαν ποτε· οἶδα τεκούσας πολλὰς, ἀλλὰ μεινάσας παρθένους μετὰ τὸν τέκον οὐκ εἶδα. Διὰ τί ἐκ τῆς στείρας ἡ Θεοτόκος γεννᾶται; Ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἡ Θεοτόκος Παρθένος ἐκ τῆς Ἀννης τίεσθαι, οὐκ ἐτόλμα ἡ φύσις προλαβεῖν τὸ τῆς χάριτος βιάστημα, ἀλλ' ἔμενεν ἀκαρπος ἕως ἡ χάρις τὸν καρπὸν ἐδιδάστησεν· ἔδει γὰρ πρωτότοκον τεχθῆναι τὴν τεξομένην πρωτότοκον πάσης κτίσεως, ἐν ᾗ τὰ πάντα συνέστηκε.

Τὸ, Διελογίζετο ἡ παρθένος ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος, ἀντὶ τοῦ, Μὴ ἴδρα τις ἄτοπος ὡς ἐξ ἀνδρὸς πρὸς κόρην, ἢ θεός· ἐπειδὴ καὶ Θεοῦ μνήμη ἔστιν ἐν αὐτῷ, διὰ τὸ λέγειν αὐτόν· Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Ὅτι τὸ, Κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, σωτὴρ σημαίνει ἡ σωτηρία Θεοῦ καὶ ἡσας. Διὰ τί οὐκ εἶπεν, Υἱὸς Ὑψίστου ὑπάρχει, ἀλλὰ, Κληθήσεται; Διὰ τὸ ἀνθρώπινον τοῦτο λέγεται· ἐκλήθη γὰρ καὶ ὁ Κυριακὸς ἀνθρώπος τῇ μετοχῇ τῆς θείας φύσεως Υἱὸς Θεοῦ. Τὸ, Δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τῇ οἰκονομίᾳ ἀρμόττει· θρόνον δὲ οὐκ αἰσθητὸν, ἀλλὰ τὸν μηδὲν θνήτὸν ὡς ἐπὶ κληρὸν ἔχοντα, τὸν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ, νοήσομεν, τοὺς ἐχεν· τρισμέντας ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰακώβ οἶκον ἐθνικοὺς λέγει· τὸ δὲ, Καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος, τὴν ὡς Θεοῦ αἰώνιαν βασιλείαν λέγει.

Οὐκ ἀπιστεῖ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπαιτεῖ τὸν τρόπον. Ὁ οὖν Ζαχαρίας ἠπίστηκεν· ἡ δὲ Παρθένος οὐκ ἀπιστεῖ. Ἐκεῖνος εἰλεγ· Κατὰ τί γινώσκειαι; ἐζητεῖ σημεῖον λαβεῖν ἵνα πιστεύσῃ· ἡ δὲ Παρθένος

minime reprehensa est? Angelo enim respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quæ ergo est ista anomalia? nonne injustitia apud Deum? Absit! Zacharias quidem ergo poena mulctatus est; habens quidem exempla plurima sterilis et ætate provecæ parientis, attamen non ad anteriora tempora respicit, licet legis peritus sit et legem omnibus exponat. Oportebat enim illum in Abraham respicere et in Saram, oportebat recordari Rebeccam, oportebat recordari Samson matrem, Elcana et Annam et David cauentem in Psalmis, *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem in filios lætantem*. Ob eam igitur causam in lingua poenam recipit, quod nullam a legis cognitione utilitatem retulerit. Virgo autem hæsitans, poenam non recipit, primum quidem quia mater esse debebat futuri mundi Judicis; non ausus est autem Gabriel poenam sumere de matre Judicis, adorat vero tremens, videns in illa Deum creationis auctorem. Oportebat enim illam immortalem uterum conservare in quo secundus Adam conclusus erat. Præter illa vero non erat justum virgine poenas dare ob sermonis amphibologiam. Non enim habebat virgo exemplum rerum quæ in ipsa complebantur, non habebat videre ut in speculo tantum mysterium. Ideo dicit: *Quomodo fiet istud?* non enim audiui virginem sine coitu unquam generasse; scio multas peperisse, sed virgines mansisse post partum nullas scio. Cur ex sterili Deiparens nascitur? Quia igitur debebat virgo Deiparens ex Anna nasci, non audebat natura producere hunc gratiæ fructum, et sterilis mansit donec gratia hunc fructum germinare fecit. Oportebat enim primogenitam nasci quæ paritura erat primogenitum totius creationis in quo omnia constant.

VERS. 29. Illud, *Cogitabat virgo quæ esset ista saluatio*, dicitur pro, nonne esset indecens saluatio viri ad puellam nisi divina: quoniam Dei mentionem faciebat, dicendo: *Dominus tecum*.

VERS. 32. Illud, *Vocabitur nomen ejus Jesus*, Salvatorem significat aut Dei salutem et sanationem. Cur non dicit, Filius Altissimi est, sed, *Vocabitur?* Propter humanum ita loquitur, nam vocatus est homo Dominicus unione naturæ divinæ Filius Dei. Illud, *Dabit illi Dominus Deus thronum David patris ejus*, incarnationi adaptatur. Thronum autem innuit non materiale, sed nihil mortale nec caducum habentem, et in universum orbem dominantem.

VERS. 33. *In domum Jacob*, ut intelligendum est, excitatos in domum Jacob ethnicos dicit. *Et regni ejus non erit finis*, regnum ut regnum Dei æternum indicat.

VERS. 34. Non sermoni diffidit, sed modum exquirit. Zacharias igitur credere ahnuat, virgo autem credere ahnuat. Hic dixit: *Unde hoc sciam?* quarens signum accipere ut credat, virgo autem di-

cit : *Quomodo fiet mihi istud ? Sermo quidem credibilis, sed modus difficilis; nescit natura quæ dicis. Cum igitur bene interrogat, angelus illi dicit, ignoscitur tibi hæsitanti. Nam Zachariæ non ignoscit, sed illum increpavit uale diffidentem, virgini autem ignoscit. Non enim erat exemplum Virgini; sterili autem multa erant exempla; ideo Zachariam tacere cogit in pœnam incredulitatis.*

VERS. 35. Cur dicit *sanctum*? Quia sancta quidem tu es, oportet autem sanctiorem te fieri. Quando enim sumit artifex lignum, aut faber ferrum, adhuc illud purius et aptius ad artem exercendam efficit : et tu igitur virgo quidem es, oportet autem te sanctiorem fieri, ut sanctum concipias. Gabriel manifestans explicationem trium Personarum sic dixit : Altissimus enim Pater est ; virtus Altissimi Filius ; ideo de Patre dicit quod Altissimus est, *Tu solus Altissimus in omnem terram.* Tota, inquit, Trinitas adest tibi, o Virgo, restaurationem creationis operans, quæ dixit olim : *Faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem.* Non enim debuit quidem in ingrato Adam primo adesse, secundo autem non mirabiliter coaptari Spiritus sanctus : ecce Spiritus sanctus, et virtus, ecce iterum Filius. *Christus enim virtus et sapientia Dei, Altissimus; ecce iterum Pater hac voce proclamatur. Et virtus Altissimi obumbrabit tibi; Filium indicat, Christus enim Dei virtus et Dei sapientia. — Obumbrabit tibi, pro, circumdabit te et vallabit te et circum te erit.* Ita legendum : *Idem et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei;* non simpliciter angelus quod nascetur sanctum statim exprimit, sed dicit : *Quod nascetur,* quoniam communis quædam est vox ad omnes quos mulier parit, ne miraculum communitate locutionis deprimatur, dicit : *Ideo et quod nascetur ex te,* statim tanquam timore quodam occupatus ob stupendam incarnationem, et contemplatus ejus qui nascitur potestatem, et quantorum honorum auctor futurus sit humano generi, tremendo exclamavit : *Sanctus, eandem ac seraphim vocem in illo proferens. Non enim foris a Trinitate video, non privatum eum cerno æterna divinitate; ideo et ego memoriam Trinitatis feci.*

VERS. 36. Illud, *Cognata tua,* sensum quemdam insinuat. Nemo te, inquit, o virgo, ob partus tui miraculum, alius cujusvis naturæ esse putet; nemo ob humanitatem superans prodigium, humanæ naturæ exsortem te faciat; nemo neget a te sumptam formam cognatam hominum esse. Cognata Elisabeth tu es; licet Elisabeth Domina facta sis, eadem ac ipsa constas natura, idem ac ipsa corpus gerens, eandem habens animam. Et aliter : *Quomodo Zachariæ non ignoscit angelus, Virgini vero non credenti ignoscit? Quia ille multa habebat exempla. Multæ enim steriles pepererant, virgo autem nulla; unde ignosci meruit dicens, Quomodo fiet mihi istud,*

λέγει· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; Ὁ μὲν λόγος ἀπίστος, ὁ δὲ τρόπος ἀπορός· οὐκ οἶδεν ἡ φύσις; λέγεις. Ἐπεὶ οὖν καλῶς ἠρώτα, ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν Συγγνώμη σοι ἀπορούση. Τῷ μὲν γὰρ Ζαχαρίᾳ οὐ συγγινώσκει, ἀλλ' ἐπιστόμισιν αὐτὸν κατὰς ἀπιστήσαντα, τῇ δὲ Παρθένῳ συγγινώσκει· οὐ γὰρ ἦν ὑπόδειγμα παρθένῳ· στείρας δὲ πολλὰ ἦν τὰ ὑποδείγματα· διὰ τοῦτο τῷ Ζαχαρίᾳ σωπὴν ἐν τιμωρίᾳς ἐπιτέθην.

Ἰνα τί ἐπέρχεται ἄγιον; Ἐπειδὴ ἅγια μὲν ὑπάρχεις· δεῖ δὲ σε γενέσθαι ἀγιωτέραν· δι' ἃν γὰρ λέγῃ ὁ τέκτων ξύλον, ἡ ὁ χαλκεὺς σίδηρον, ἐπὶ αὐτὸ κεθαίρει καὶ ἐπιτηδεύειτον πρὸς τὴν τέχνην ἐργάζεσθαι. Καὶ σὺ τοίνυν παρθένος μὲν εἶ, δεῖ δὲ σε ἀγιωτέραν γενέσθαι, ἵνα τὸν ἄγιον συλλάβῃς. Ὁ Γαβριὴλ ἐμφαίνων τὴν ἐρμηνείαν τῶν τριῶν ὑποστάσεων οὕτως εἰπὼν· Ὑψίστος γὰρ ὁ Πατήρ. Δύναμις Ὑψίστου ὁ Υἱός· διὰ περὶ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ Ὑψίστος· Σὺ μόνος Ὑψίστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Ὅλη, φησί, ἡ Τριάς σοι πάρεστιν, ὡ Παρθένε, τὴν ἀνάκτῃσιν κοινουμένη τῆς κτίσεως, ἡ εἰπούσα πᾶσι· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν. Οὐ γὰρ ἐμελλεν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐργάμονο; Ἀδάμ τοῦ πρώτου παρῆναι, τῷ δὲ δευτέρῳ μὴ συνῆσθαι λαμπρῶς. Πνεῦμα ἄγιον· ἰδοὺ ὁ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ δύναμις, ἰδοὺ πάλιν ὁ Υἱός· Χριστός γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Ὑψίστος· ἰδοὺ πάλιν ὁ Πατήρ τῇ φωνῇ ταύτῃ κτίσεται. Καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Τῇ Υἱὸν λέγει· Χριστός γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Τὸ, Ἐπισκιάσει σοι, ἀντὶ τοῦ, Περιβέβηκε καὶ χαρακώσει σε καὶ κύκλω σου ἔσται. Οὕτως ἀναγνωστέον· Διὰ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον κληθήσεται Υἱός Θεοῦ. Οὐχ ἀπλῶς ὁ ἄγγελος τὸ γεννώμενον τὸ ἄγιον εὐθὺς ἐπιθεῖς, ἀλλ' εἰπὼν, τὸ γεννώμενον, ἐπειδὴ κοινὴ τις ὑπῆρχε ἡ φωνὴ πρὸς τοὺς ἐκ γυναικὸς τιττομένους, ἵνα μὴ τὸ θαῦμα τῇ κοινωνίᾳ τῆς λέξεως σμικρυνθῇ, εἰπὼν, Διὰ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ, εὐθὺς ὥσπερ τινὶ φέρεται κρατήεις πρὸς ἐκκλησίαν καταστάσεως, καὶ λογισάμενος τοῦ τιττομένου τὴν δύναμιν, καὶ ὅσον ἀγαθὸν πρόξενος ἔσται τῷ γένει, φοβερῶς ἐ[κ]πραύταται, Ἄγιος, τὴν αὐτὴν τοῖς σεραφίμ φωνὴν ἐπὶ τοῦτο βοῶν. Οὐ γὰρ ἔξω τῆς Τριάδος ὁρῶ, ὡ γυνὴν αὐτὸν βλέπω τῆς αἰδέου θεότητος· διὰ τοῦτο κατὰ μνήμην τῆς Τριάδος πεποίημαι.

Ἐμφαντικὸν τὸ, συγγενής σου, διανοίας τινός· Μηδεὶς σε, φησί, ὡ Παρθένε, διὰ τὸ τοῦ τέκνου παράδοξον, ἄλλης τινὸς φύσεως νομίζετω· μηδεὶς δὲ τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον θαῦμα, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἔξω ποιεῖτω· μηδεὶς ἀρνεῖσθαι τὴν ὑπὸ σοῦ λαμβανομένην μορφήν, συγγενὴ τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχειν συγγενῆς τῆς Ἐλισάβετ ὑπάρχεις, καὶ δεσπόης τῆς Ἐλισάβετ γενήσῃ. τῆς αὐτῆς ἐκείνης καθέστηκε φύσεως, τὸ αὐτὸ ταύτῃ σῶμα φορεῖσα, τὴν αὐτὴν ἔχουσα ψυχὴν. Καὶ ἄλλως· Πῶς τῷ μὲν Ζαχαρίᾳ οὐ συγγινώσκει ὁ ἄγγελος, τῇ δὲ Παρθένῳ ἀπιστοῦσιν συγγινώσκει; Ὅτι ἐκεῖνος πολλὰ εἶχε τὰ παραδείγματα· πολλὰ γὰρ στείραι ἔτεκον, παρθένος δὲ οὐ

δεμία· ὅθεν καὶ συγγνώμης ἔτυχε λέγουσα· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ὅτι παρθένος οὐσα τέξομαι; Πῶς συγγενῇ λέγει τὴν Ἑλισάβετ τῆς Θεοτόκου; Ἡ ὡς ἐξ ἐνδὸς προπάτορος τοῦ Ἰακώβ, εἶτε διὰ τὸ πρὸ τῆς νομοθεσίας λαβεῖν τὸν Ἀαρὼν ἐκ τῆς τοῦ Λευὶ φυλῆς ὄντα γυναῖκα τὴν Ἑλισάβετ, θυγατέρα οὖσαν τοῦ Ἀμιναδάμ, τὴν ἀδελφὴν Ναασσών ἐκ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς ὑπάρχοντος.

Ὅτι διὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν ἀπῆλθεν ἡ Παρθένος εἰς τὴν ὁρεινήν· εἶπεν γάρ· Ἰδοὺ Ἑλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνειληφύῃα.

Ὅτι τότε ἐπλήσθη Πνεύματος ἁγίου ὁ ἐν γαστρὶ ὢν Ἰωάννης, καὶ μετεδίδου τῆς χάριτος τῇ μητρὶ, καὶ ἐπροφήτευσεν λοιπὸν ἡ Ἑλισάβετ, *Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί*, λέγουσα, καὶ *εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας [σου]*.

Ὅτι καλῶς καρπὸν κοιλίας ὠνόμασε τὸ ἐν αὐτῇ, ὅτι χωρὶς ἀνδρὸς ἦν· οἱ γὰρ ἐκ πατέρων, ἐκείνων εἰσι καρποὶ, ἀλλ' οὐχὶ μητρός.

Ὅτι τὸ, *Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ ἠγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου*· πνεῦμα καὶ ψυχὴν τὸ αὐτὸ λέγει.

Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ. Βραχίονα Πατρὸς, τὸν ὕψιν λέγει, ἀντὶ τοῦ, ἰσχύιν.

Πεινώντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ ἐξῆς. Τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὰ ἔθνη λέγει, οὓς ἀπώσατο καὶ ἀπροσελάβετο.

Ἐμνήσθη τοῦ ἔλεους αὐτοῦ, καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν. Διὰ τὸ, *Ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματι σου πάντα τὰ ἔθνη*, λέγει.

Ὅτι τὸ, *Ἐμεινεν Μαριάμ ὥσπερ μῆτρας τρεῖς παρὰ τῇ Ἑλισάβετ*, ἀντὶ τοῦ, ἕως τῆς γεννήσεως Ἰωάννου· τῷ ἔκτῳ γὰρ ἦλθε μὴν. Ὅτι τὸ, *Ἐμεινε δὲ, τοῦ παραδόξου θεωροῦσα τὴν ἐκδοσιν καὶ ἐπὶ τοῖς καθ' ἑαυτὴν ἀποροῦσα, καὶ τί δεήσει γενέσθαι [μανθάνειν]* βουλομένη. Ὅτι οὐχ ἀπλῶς εἶπεν ἡ Ἑλισάβετ, *Ἰωάννης κληθήτω*, ἀλλὰ ὡς προφητίς· οὐδὲ γὰρ ἐγίνωσκε τὰ χρηματισθέντα τῷ Ζαχαρίᾳ· ἄλλος γὰρ ἐκεῖνος ἦν.

Ὅτι Ἰωάννης, χάρις Θεοῦ, ἐρμηνεύεται, ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδὸς γλώττης εἰς τὴν Ἑλληνίδα μεταβαλλόμενος.

Διὰ τί προκατασκευάζεται ἡ σιωπὴ Ζαχαρίου, εἶτα τὸ λαλεῖν αὐτῷ δίδοται; Ἵνα πάντες θαυμάσονται ὡς ἀκούσαντες τὸ παράδοξον, δέξονται τὸν Ἰωάννην κηρύττοντα, ἔχοντες τῇ μνήμῃ ἑναυλον τὸ θαῦμα.

Ὅτι τὸ, *Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ*, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ὅλη ἡ προφητεία εἰς Χριστὸν καὶ περὶ Χριστοῦ ἐστίν.

Ὅτι τὸ ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι τὸ ἐφ' ἡμᾶς γενόμενον ἔλεος, καὶ πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν ἀνατρέχει· κοινωνοὶ γὰρ εἰσι τῆς εὐφροσύνης ἡμῶν, ψῆσι, καὶ αὐτοὶ ὡς αἰσθανόμενοι.

Πῶς νοητέον τὸ, *Ὁ κοῦν δὲ ὤμοσε*, καὶ ἐξῆς; Ὅτι εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· *Πληθύνων πληθυνῶ τὸ*

A quod, virgo cum sim, pariam? Quomodo cognatam Elizabeth dicit Deiparentis? vel quod ex uno avo Jacob erant, vel quod ante legis promulgationem Aaron duxit uxorem Elisabeth e tribu Levi, filiam Aminadab, et sororem Naasson qui erat ex tribu Juda.

VERS. 39. Propter angeli sermonem exiit virgo ad montana: dixerat enim: *Ecce Elisabeth cognata tua et ipsa concepit.*

VERS. 41. Tunc impietus est Spiritu sancto in utero inclusus adhuc Joannes, et partitus est gratiam cum matre, et prophetizavit postremo Elisabeth: *Benedicta tu in mulieribus*, dicens, *et benedictus fructus ventris tui.*

VERS. 42. Recte fructus ventris vocatur quod in illa est, quia absque viro erat; nam patrum filii sunt fructus, sed non matris.

VERS. 46. *Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus*; spiritus et anima idem sunt.

VERS. 51. *Fecit potentiam in brachio suo*; brachium Patris Filius dicitur, ut ejus robur.

VERS. 53. *Esurientes implevit bonis*, etc.; Judaeos et gentes designat, quos repulit, et quas assumpsit.

VERS. 54. *Recordatus est misericordiae suae, sicut locutus est ad patres nostros*: hoc dicit propter illud: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes.*

VERS. 56. *Mansit Maria mensibus tribus apud Elizabeth*, id est, usque ad nativitatem Joannula, nam sexto mense venerat. *Mansit autem*, miraculi ut contemplaret exitum, et de suis propriis anxia, et quid oporteat fieri scire volens. Non simpliciter dixit Elizabeth, *Joannes vocetur*, sed tanquam prophetissa, nesciebat enim quae nuntiata erant Zachariae, mutus enim iste erat.

VERS. 60. Joannes, *Gratia Dei interpretatur*, e lingua Hebraica in Graecam translatus.

VERS. 64. Cur prius efficitur mutus Zacharias, postea autem loquela ei redditur? Ut omnes admirantes audiendo prodigium, excipiant Joannem praedicantem, habentes recentem prodigii memoriam.

VERS. 68. *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebi suae*; et tota illa prophetia in Christum et de Christo est.

VERS. 72. Illud. Facere misericordiam cum patribus nostris, tale est: Facta in nos misericordia, ad patres quoque nostros retrogreditur; participes enim sunt nostri gaudii, et ipsi quasi illud sentiunt.

VERS. 73. Quomodo intelligendum. *Jusjurandum quod juravit*, et quae sequuntur? quod Deus illi dixit,

Multiplicans multiplicabo semen tuum; multiplicatum est enim semen Abraham in semine, gentibus in ipso benedictis per Christum in quem isti crediderunt.

VERS. 76. Ut mirabilem habuerat nativitatem Joannes, ita mirabilem habet quoque intelligentiam; quando enim dicitur, *Et tu, puer*, tanquam ad audientem et intelligentem dicitur. Prophetizat autem dicendo: *Præibit enim ante faciem Domini parare vias ejus*: id autem significat quod paulo post non debet puerum habere in domo sua educatum.

VERS. 77. Scientiam salutis quamnam dicit Zacharias? Salutiferam in Christum fidem, et quia scientia salutis in peccatorum remissione erit.

CAPUT II.

VERS. 1. Ista descriptio utilis fit ad implendam Scripturam dicentem: *Et tu, Bethleem, domus Ephratha*. Descriptio fit, emittendo illinc Deiparam.

VERS. 7. Cur dicit evangelista *Filium ejus primogenitum*? Ut primum inter omnes. In præsepio ponitur, ut nos ab insania liberet.

VERS. 19. Quæ sunt illa quæ conservabat omnia Maria? Quanta dixerat illi angelus, quanta nunc angeli cantant, quanta dicunt pastores; ex omnibus autem concludebat Deum esse qui ex illa natus est.

VERS. 21. Quod in circumcisione secatum est, alii dicunt in quatuor elementa dissolutum fuisse, alii in terram jactum esse ut sanctificaret terram, ut postea sanguis ejus et aqua; alii autem Christum id conservasse quo scivit modo, et in sua resurrectione sibi restituisse; etenim et nos in resurrectione corpus nostrum integrum accipiemus.

VERS. 22. Dicente evangelista: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem*, bene adjecit, nam solius impuri erat purum parere.

VERS. 25. Quod de Simeon dicitur, *Erat expectans consolationem Israel*, illud est: quando per Christum consolationem, scilicet correctionem, inveniret Israel.

VERS. 29. *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*. — *Nunc dimittis*, de vita in carne dicit; *secundum verbum tuum*, quod prophetia talis ei data erat.

VERS. 34. Quod positus sit Dominus in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, laudabiliter solum intelligitur. In ruinam quidem positus est passionum et malorum cogitationum in quoque credentium, in resurrectionem autem virtutum et omnis cogitationis Deo placentis. Quomodo intelligendum est: *Et in signum cui contradicetur? Signum*, pro cruce et passione quam in illa sublit; *cui contradicetur*, quia hi quidem passibilem in passione illum dicebant, illi vero non passibilem; et hi quidem terrestrem, illi vero cœlestem. Quod signum sit crux, audi: *Posuit Moyses serpentem in signo*, id est, in ligno.

Α σπέρμα σου· ἐκλήθονθα γὰρ τὸ σπέρμα Ἀβραάμ, εἰς σπέρμα καὶ τῶν ἐθνῶν λογιζόμενων αὐτῷ ἐκ Χριστοῦ εἰς ὃν ἐκείναι ἐπίστευσαν.

Ὅτι παράδοξον ὡς γέννησιν ἔσχεν ὁ Ἰωάννης, οὕτω καὶ παράδοξον αἰσθησιν· ὅτι ἂν γὰρ λέγῃ, *καὶ σὺ, παιδίον*, ὥς πρὸς ἀκούοντα λέγει καὶ ἀνωχήμενον. Προφητεύει δὲ ἐν τῷ λέγειν· *Προπερεύει γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ*· τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι μετ' ἄλγος οὐ μέλει ἔχειν αὐτὸν παρ' αὐτῷ τρεφόμενον.

Γινώσκιν σωτήριαν τίνα λέγει ὁ Ζαχαρίας; Τὴν εἰς Χριστὸν σωτήριον πίστιν, καὶ ὅτι ἡ γινώσκis τῆς σωτηρίας, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν ἔσται.

B

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ὅτι ἡ ἀπογραφὴ χρήσιμος γίνεται, ἵνα πληρωθῇ ἡ Γραφή ἢ λέγουσα· *Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθά*. Ἡ ἀπογραφὴ γίνεται, τὴν Θεοδόκον ἐκείθεν ἐκπέμπουσα.

Διὰ τί εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, *Τὸν υἱὸν αὐτῆς τὴν πρωτότοκον*; Ὡς πρωτεύοντα ἐν πᾶσιν. Ὅτι ἐν τῇ φάντῃ τίθεται, ἵνα ἡμᾶς τῆς ἐλογίας λυτρώσῃται.

Ποιά εἰσιν ἃ συνετήρει πάντα ἡ Μαρτάμ; Ὅτι εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος, ὅσα νῦν θυνοῦσιν ἄγγελοι, ὅσα λέγουσι ποιμένες. Συνέκρινε δὲ ἐκ πάντων, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ ταχθεὶς ἐξ αὐτῆς.

Ὅτι τὸ τῆς περιτομῆς κοπὴν, οἱ μὲν εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἀναλυθῆναι λέγουσιν, οἱ δὲ ἐπὶ γῆ· βίβηται, ἵνα ἀγιάσῃ τὴν γῆν, ὡς καὶ τὸ ἵχεθαι αἵμα αἶμα καὶ τὸ ὑδωρ· οἱ δὲ ὅτι ἐτήρησεν αὐτὸ ὃ οὐκ ἐτόλμα, ἐν τῇ αὐτοῦ ἀναστάσει· προσλαβόμενος αὐτὸ καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἀναστάσει τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον πληρὸς ἀποληψόμεθα.

Ὅτι τὸ λέγειν τὸν εὐαγγελιστὴν τὸ, *Ὅτε ἐλαβ-σθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον*, καλῶς ἐπήγαγεν· μόνου γὰρ ἦν ἀκαθάρτου, καθαρὸν τεκεῖν.

Ὅτι τὸ περὶ τοῦ Συμεὼν εἰρημέν·ν. ὅτι *Ἦν προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ*, τοῦτο ἐστὶ· ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ παράκλησιν, ἤτουν παραρ-θίαν εὐροὶ ὁ Ἰσραήλ.

Τὸ, *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ*· τὸ μὲν, *Ἀπολύεις*, περὶ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς εἶπεν· τὸ δὲ, *κατὰ τὸ ῥῆμά σου*, ὅτι χρησμὸς ἦν αὐτῷ τοιοῦτος δοθεὶς.

Τὸ κεῖσθαι τὸν Κύριον εἰς πτώσιν πολλῶν καὶ ἀνάστασιν ἐν τῷ Ἰσραήλ, ἐπαινετικῶς μόνον νοούμενον, εἰς πτώσιν μὲν κεῖται τῶν ἐν ἐκάστῳ τῶν πιστευόντων παθῶν τε καὶ πονηρῶν λογισμῶν, ἀνάστασιν δὲ τῶν ἀρετῶν καὶ παντὸς θεοφιλοῦς λογισμοῦ. Πῶς νοητέον, *καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον*; — *σημεῖον*, διὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἐκεῖ πάθος· *ἀντιλεγόμενον* δὲ, ὅτι οἱ μὲν παθητὸν αὐτοῦ τὸ πάθος εἶπον, οἱ δὲ οὐ· καὶ οἱ μὲν χοιτῶν, οἱ δὲ ἐπουράνιον λέγουσιν· ὅτι δὲ σημεῖον ὁ σταυρὸς, ἀκουσον *καὶ Ἰθνη Μωϋσῆς τὸν ὄψιν ἐπὶ σημείου*, τοῦτέστιν ἐπὶ ξύμν.

Ὅτι τὸ, *Σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται* A *βομφαία*, περὶ τοῦ πάθους λέγει τοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ, *Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί*, δηλοῖ ὅτι μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ γενόμενον τοῖς τε μαθηταῖς καὶ αὐτῇ τῇ Θεοτόκῳ, τάχιστα τις ἱσχύς ἐπακολουθήσει εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐτέρως· *Ὅπως ἂν ἐκάστου ὁ λογισμὸς ἀποδείχῃ* ὅπως ὑπερέπαξε περὶ αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ ἀγαπῶν αὐτὸν καὶ τίς ὁ μισῶν.

Τί λέγει ὅτι ἡ προφητεία *Ἄννα ἀνθωμολογεῖτο τῷ Θεῷ*; Ἄντι τοῦ, *Ἡὺχαρίσται*· ἐλάλει δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Λυτρωτής, αὐτὸς ὁ Σωτήρ, οὗτος εἰς χαρὰν περιτρέψει τὴν κατήφειαν.

Ἡὺξανε σοφία καὶ χάριτι, οὐκ ἐν τῷ προσλαμβάνειν τι· ἀεὶ γὰρ εἶχε τὸ πλήρες· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ B *Λόγου* τῇ τοῦ σώματος ἡλικίᾳ συνεκτείνοντος κατὰ βραχὺ τῆς σοφίας καὶ τῆς χάριτος τὴν ἐκφάνειν.

Ὅτι πῶς λέγει ἡ παναγία Θεοτόκος, *Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυρόμενοι ἐζητοῦμέν σε*; Ἐπισταμένη ὅτι ἐκ παρθενίας ἔστιν ἀμολύντου, διὰ τοὺς ἀκούοντας διδασκάλους, ἐπειδὴ ἐνόμιζον αὐτὸν ἐκ πορνείας εἶναι. Πῶς ἐνόμιζον αὐτὸν ἀπελθῆναι; ἀρα ὡς πλανώμενον ἢ ὅτι ἀπόλωλε; Οὐχί· ἀλλ' ὡς νομίζοντες ὅτι κατέλιπεν αὐτοὺς ἢ ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν· διὸ καὶ αὐτὴ ὡς ἐκείνου κατέρα τὴν Ἰωσήφ ὠνόμασε διὰ τοὺς Ἰουδαίους· αὐτὸς τὴν ὑπόνοιαν ἐκκόπτων ταύτην πάλιν ἔλεγεν· *Οὐκ ἤδειτε* C *ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναι με*; πατέρα αὐτοῦ δηλῶν τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐ τὸν Ἰωσήφ· ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς δὲ εἶπεν διὰ τὸν ναὸν ἐν ᾧ ἦν, ὅπου καὶ αὐρέθη ζητούμενος.

Διὰ τί γράφει· *Καὶ ἦν ὑποτασσόμενος τοῖς ἡγοῦσιν αὐτοῦ*; Παράδειγμα τὸν αὐτοῦ βίον καὶ χωρὶς τῆς διδασχῆς ποιούμενος ἡμῖν.

Ὅτι τὸ, *Ἡὺξανε σοφία καὶ ἡλικία*, σημαίνει ὅτι συμπάρῃε τῷ χρόνῳ τῆς ἡλικίας, τὴν ἑλλαμψὶν τῆς Θεότητος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Διὰ τί μέμνηται τοῦ χρόνου τῶν ἀρχόντων λέγων· *Ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ Τιβερίου Καίσαρος*; ἵνα γινώμεν ὅτι ἐν τοῖς τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνοις καθόλου ἀρχῶν Ἰουδαίος ἐξέλιπεν.

Διὰ τί γέγονε τὸ ῥῆμα τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ; Ἐπειδὴ πολλὰ τὰ τέκνα δι' αὐτοῦ ἐμελλε γίνεσθαι τῆς ἐρήμου καὶ ἀνάνδρου ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.

Ὅτι τὸ μὲν τῶν Ἰουδαίων βάπτισμα πάντῃ ἀτελές ἦν· τὸ Ἰωάννου τελειότερον διὰ μετανοίας· το δὲ Χριστοῦ ἐξαλείφον χωρὶς μετανοίας ἀμαρτίας.

Πῶς νοητεῖν τὸ, *Πᾶσα γὰρὰ ἐκ πληρωθῆσεται, καὶ πᾶς βουνὸς ταπεινωθήσεται*; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν· *Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου*· ἀποκρίνεται ὡς περ ἐκ τοῦ διακροῦντος πῶς τοῦτο ἐνδέχεται, λέγων ὅτι πᾶν τὸ πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον ἐμποδίζον, διορθωθήσεται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ

VERS. 35. *Uiam ipsius animam pertransibit gladius*, de passione dicitur Christi. *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*, ostendit quod si scandalum in cruce Christi datum fuerit discipulis et ipsi Deiparae, confestim quaedam sanatio secutura sit per fidem in Christo. Aut aliter ut cujusque cogitatio reveletur, quomodo de illo reputaverit et quis amaverit et quis oderit eum.

VERS. 38. Quid significat istud, *Anna prophetissa confitebatur Deo*? id est gratias agebat. Loquebatur autem de illo, illum futurum esse Redemptorem, Salvatorem, et in laetitiam conversurum tristitiam.

VERS. 40. *Crescebat sapientia et gratia*, non in accipiendo quidpiam, semper enim habuit plebitudinem, sed quod Deus Verbum secundum corporis incrementum expromebat sensim sapientiae et gratiae manifestationem.

VERS. 48. Quomodo dicit sanctissima Deipara: *Ecce ego et Pater tuus dolentes querebamus te*? Sciens se virginitatem inviolatam servare, ita loquitur ob doctores audientes, quia putabant illum e fornicatione natum esse. Quomodo putabant eum abuisse? num quod errasset aut periisset? minime; sed putabant eum illos reliquisse et abesse ab illis. Ideo et ipsa Joseph ut ejus patrem vocavit propter Judaeos. Ille hanc suspicionem ut adimeret dixit: *Nesciebatis quia in his quae Patris mei sunt oportet me esse*? patrem suum Deum ostendens, et non Joseph. *In his quae Patris sunt*, dixit, propter templum in quo erat quando quaesitus inveniretur.

VERS. 51. Cur scribitur: *Et erat subditus parentibus suis*? Ut exemplum nobis praeretur ejus vita vel absque doctrina.

VERS. 52. *Proficiebat sapientia et aetate*, significat tempus aetatis consequi Divinitatis manifestationem.

CAPUT III.

VERS. 1. Cur tempus principum memorat, dicendo: *Anno quinto decimo Tiberii Caesaris*? Ut cognoscamus quod in temporibus incarnationis Judaeorum principatus omnino cessaverat.

VERS. 2. Cur factum est verbum Domini super Joannem in deserto? Quia plures filii per illum fieri debebant derelictae et sine viro, quam habentis virum.

VERS. 3. Judaeorum quidem baptismus admodum imperfectum erat, Joannis perfectius per poenitentiam; Christi vero baptismus mundans peccata sine poenitentia.

VERS. 5. Quomodo intelligendum: *Omnis vallis implebitur, et omnis mons humiliabitur*? Quoniam enim dixit: *Parate viam Domini*, respondet, quasi aliquis dubitaret quomodo id contingere possit, dicendo: *Opus contra virtutis cursum obstaculum auferetur a Christo, qualis est mons; et si malitia*

profundum occurrat, in æquale et planum compara-
bitur.

VERS. 6. Quid significat : *Videbit omnis caro Salutare Dei* ? Id est, non Judæus, et hic vel ille; sed ad terminos terræ prædicabitur.

VERS. 11. Interrogatus a turbis Joannes, cuique propriam opem tulit : turbis quidem, ut mutua charitate utantur; publicanis, avaritiam prohibet; militibus, neminem ut concutiant.

VERS. 3. Cur triginta annos habens venit ut baptizetur? Quia ætas illa jam confirmata est; ita Adam perfectus creatus est, et naturalem legem recepit. Discordantia quadam esse videtur de generatione secundum carnem Domini Jesu Christi: Matthæi quidem genealogia a Salomone incipit et desinit in Matham et Jacob et Joseph : Lucæ vero genealogia a Nathan descendit, et desinit in Mathat, Heli et Joseph, ita indubie quisque eorum aliam generationem exponit; et videtur impossibile esse Joseph qui nominatur vir sanctissimæ Deiparæ et Jacob patrem Heli habuisse. Sed recognoscemus apparentem tantum esse discordantiam : Tertius a fine secundum Matthæi genealogiam est Mathan. quintus autem a fine secundum Lucam est Melehi. Horum duorum diversis temporibus uxor facta est Estha. Mathan enim cum illam duxisset primo, et ex ea Jacob suscepisset, mortuus est; viduam illam ex eadem tribu, sed altera cognatione, duxit Melehi, et suscepit ex ea Heli. Jacob igitur et Heli ejusdem matris sunt fratres ex Estha nati; Heli vero cum uxorem duxisset et sine liberis mortuus esset, Jacob, secundum legem, intravit ad illam ut frater filios suscitaturus fratri suo Heli. Suscepit ergo Joseph, et inventus est Joseph, filius secundum naturam Jacob, secundum legem Heli. Mathæus vero naturalem memorans Joseph patrem Jacob dixit, et generationem e qua Joseph descendit; Lucas autem legalem patrem Joseph nominans Heli dixit, et generationem e qua Heli descendit. Inde duobus patribus in David coadunatis, omnis æquivocatio adimitur. νόμον λέγων πατέρα τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Ἡλὶ εἶπεν, καὶ τὸ γένος ὅθεν ὁ Ἡλὶ κατάγεται· ὅθεν τὸν εἰς τὸν Δαβὶδ ἀνατρεχόντων, πᾶσα περιηρηται ἀμφισβήτησις.

CAPUT IV.

VERS. 5. Quomodo intelligitur : *Ostendit illi omnia regna mundi in momento temporis*? Id est, descripsit oratione orbem terræ, et quodam modo ostendit, ut putabat, in sua cogitatione omnia.

VERS. 4. Quomodo intelligi potest : *Regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilæam*? Propter divina miracula istud dicitur, quæ complebat Jesus virtute sancti Spiritus, tanquam propria sua virtute illo utens, sed non, ut sancti, ab externo et præstatam hanc virtutem recipiens.

VERS. 18. Quæ in Isaiâ propheta scripta erant, in illo impleta sunt; ipse enim est unctus divinitate, ipse piscatores evangelizans, ipse malli captivitati subiectos liberans.

Α ἔστιν ὁρος, καὶ βαθος κακίας· ἐχθρὸς, πρὸς ἐξίωσιν ἀπομασθῆσεται.

Τί λέγει, *Καὶ δέχεται πᾶσα σὰρξ τὸ Σωτήριον τοῦ Θεοῦ*; Τουτέστιν, οὐκέτι Ἰουδαῖος, καὶ οὐκ αἰσίου, ἀλλὰ πρὸς τὰ πέρατα τῆς γῆς κηρυχθήσεται.

Ὅτι ἐρωτώμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὁ Ἰωάννης, ἐκίστη οἰκεῖον βοήθημα τέθεικε· τοῖς μὲν ἐχθροῖς, φιλικῶς φρονήματι κεχρησθαι, τελώναις δὲ τὴν πλεονεξίαν καλύπειν, στρατιώταις δὲ μηδὲν ἐκείναι.

Διὰ τί τριακονταετῆς ἐρχεται ἐπὶ τὸ βάπτισμα; Ἐπειδὴ μεμαρτυρημένη ἔστιν ἡ ἡλικία ταύτη· οὐκ καὶ Ἀδάμ τέλειος ἐπλάσθη, καὶ νόμον εἰδέτω φυσικόν. Διαφωνία τις εἶναι δοκεῖ περὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Δεσποῦ Χριστοῦ· τῷ πρῶτῳ Ματθαῖον, ἀπὸ Σολομῶντος αὐτὸν γενεαλογεῖν, καὶ φθάνειν εἰς τὸν Ματθαῖον, καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰωσήφ· τὸν δὲ Λουκᾶν, ἀπὸ τοῦ Νάθαν, καὶ φθάνειν εἰς τὸν Ματθαῖον, καὶ Ἡλὶ, καὶ Ἰωσήφ, ἀναμφισβήτως ἐκστῶν αὐτὸν ἕτερον καταλήγειν γένος. Καὶ δοκεῖ τῶν ἀντιθέσεων εἶναι· τὸν Ἰωσήφ τὸν νομισθέντα ἄνδρα τῆς παναγίας Θεοτόκου τὸν τε Ἰακώβ τὸν Ἡλὶ ἐγγράμναι πατέρα. Ἀλλὰ κατανοήσωμεν τὴν δοκίμην εἶναι διαφωνίαν· τρίτος ἀπὸ τέλους κατὰ τὴν Ματθαίου γενεαλογίαν ἔστιν ὁ Ματθαῖος, πέμπτος δὲ ἐπὶ τέλους κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Μελεχὶ. Τούτων τῶν ἐκ κατὰ διαφόρους χρόνους γαμετῆ γέγονεν ἡ ἑστία· τοῦ γὰρ Ματθαίου προσηλυτῆτος αὐτὴν καὶ παιδοποίησαντος ἐξ αὐτῆς τὸν Ἰακώβ καὶ τελευτήσαντος, χήραν αὐτὴν οὖσαν ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἄλλης δὲ συγγενείας, ἡγάγετο ὁ Μελεχὶ, καὶ ἐκπαίδευσε καὶ αὐτῆς τὸν Ἡλὶ. Ὁ Ἰακώβ τοιγαροῦν καὶ ὁ Ἡλὶ ὁμομήτριοι τυγχάνουσιν ἀδελφοὶ ἐκ τῆς ἑστίας· ἀγαγομένου δὲ τοῦ Ἡλὶ γυναῖκα ὡς ἀπέκλυτο τελευτήσαντος, κατὰ τὸν νόμον εἰσῆλθεν ὁ Ἰακώβ εἰς αὐτὴν, ὡς ἀδελφὸς, παιδοποίησεν τῷ τελευτήσαντι ἀδελφῷ τῷ Ἡλὶ. Ἐκπαίδευσε οὖν τὸν Ἰωσήφ, καὶ εὐρέθη ὁ Ἰωσήφ, υἱὸς μὲν ὡν φύσει τοῦ Ἰακώβ, νόμος δὲ τοῦ Ἡλὶ· ὁ Ματθαῖος δὲ τὸν κατὰ φύσιν λέγων πατέρα τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Ἰακώβ εἶπεν, καὶ τὸ γένος ὅθεν ὁ Ἰωσήφ κατάγεται· ὁ δὲ γε Λουκᾶς τὸν κατὰ φύσιν λέγων πατέρα τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Ἡλὶ εἶπεν, καὶ τὸ γένος ὅθεν ὁ Ἡλὶ κατάγεται· ὅθεν τὸν εἰς τὸν Δαβὶδ ἀνατρεχόντων, πᾶσα περιηρηται ἀμφισβήτησις.

D

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'.

Πῶς νοεῖται τὸ, *Ἐδείξεν αὐτῷ πᾶσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου ἐν στιγμῇ χρόνου*; ἀντὶ τοῦ, διέγραψε τῷ λόγῳ τὴν οἰκουμένην, καὶ ὡς ἐρέσθαι τινὰ ὑπεδείκνυσεν, ὡς ὥστε, ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ πάντα.

Πῶς νοεῖται τὸ, *Υπέστρεψεν Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς Γαλιλαίαν*; διὰ τὴν θεοσημελίαν λέγει τοῦτο, ὅσπερ ἐπατελεῖ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς οἰκεῖ αὐτοῦ δυνάμει τούτῳ χρώμενος, ἀλλ' οὐκ, ὡς οἱ ἄγιοι, ἐξοθεν καὶ πεποριζμένην ταύτην λαβὼν.

Ὅτι τὰ ἐν τῷ προφήτῃ Ἠσαΐα γεγραμμένα, ἐν αὐτῷ ἐπληρώθη· αὐτὸς γὰρ ὁ χρισθεὶς τῇ θεότητι, αὐτὸς ὁ τοῦς ἄλλους εὐαγγελιστάμενος, αὐτὸς ὁ τοῦ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ αἰχμαλωτισθέντος βυστάμενος.

Διὰ τί εὐφημεῖ αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον Α λέγον, *Οἶδά σε τίς εἰ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ*; Ὑπονοῶν διὰ τῆς τοιαύτης εὐφημίας ὅτι κενῆς δόξης αὐτὸν ἐραστὴν ἀποτελεῖ.

Διὰ τί συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Κύριος ρίψαι τὸν ἀνθρώπον ἐν ᾧ ἦν; Ἵνα δῆλον γένηται πᾶσιν ὅτι τὸ δαιμόνιον ἐλάλησε, καὶ οὐκ ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου Κύριος.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Ὅτι διὰ τῶν ἀλιευτικῶν ἐπιτηδευμάτων ἀλιεύει τοὺς μαθητάς καὶ ἀλιεῖς ὁ Χριστὸς εἰπὼν · *Χαλάσατε τὸ δίπτυον*.

ΚΕΦΑΛ. ΣΤ'.

Τί ἐστιν ὃ λέγει ὁ εὐαγγελιστής, *Ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ*; Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης Β οὕτως λέγει, ὅτι δευτερόπρωτον εἴρηται ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ Πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων. Εἰ δὲ Σάββατον εἴρηται, μὴ θαυμάσης · Σάββατον εἴρηται πᾶσα ἑορτή, ὅλοι δὲ κατὰ πᾶυσιν καὶ ἑργίαν.

Διὰ τί ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος προσεῦξασθαι, *Καὶ ἦν, φησὶ, διακρυπτεσθῶν ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ*; Ἐδείξε διὰ τούτου, ὡς Κύριός τις φησὶ, τύπον ἀσκητικῶν, ὁποδεικνύων διὰ πραγμάτων αὐτοῖς ὡς καὶ διὰ λόγων, ὅτι ἂν λέγῃ · *Σὺ δὲ, ὅτι ἂν προσεύχῃ, κλειῖσον τὴν θύραν σου*.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ὅτι ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου ἐλθοῦσα γυνή, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, οὕτε ἡ παρὰ τῷ Μάρκῳ ἐστίν, C οὕτε ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, οὕτε ἡ παρὰ τῷ Ματθαίῳ · ἐκτείνει μὲν γὰρ πρὸς αὐτὴν τὸ πάθος τοῦτο ἐποίησαν, αὕτη δὲ ἐν μέσοις τοῖς σημείοις.

Διὰ τί λέγει τῇ γυναικί, *Ἡ πίστις σου σόσῳκε σε*; Διὰ τὸ πιστεῦσαι αὐτὴν ὅτι δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Ὅτι τὸ λέγειν τοὺς μαθητάς πρὸς Χριστὸν, *Διδύσκαλε, εἰδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐκβάλλοντα*, οὐκ ἐστὶ φθονούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ μαθεῖν ἐθελόντων, εἰ καὶ ἄλλοις τοῦτο δοῦναι.

Ὅτι τὸ, *Ὅστις οὐ καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστι*, τοῦτο λέγει, Τῶν ἀγαπώντων με, ὅτινες εἰς δόξαν D μου πληροῦν θέλουσι, τῇ παρ' ἐμοὶ χάριτι στεφανοῦνται.

Διὰ τί ἐν τῷ ἀπιστῆσαι τοὺς ἀποστόλους τινὰς καὶ εἰπόντων τῶν μαθητῶν πρὸς Χριστὸν, *Κύριε, θέλεις εἰπῶμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς*; ἐπιτίμησεν αὐτοῖς; Περιστελλὼν τὴν ὀξύθυμίαν αὐτῶν καὶ ἀπήνειαν, ἀνεξικακίῃ ἐπὶ, οὐ μόνον νῦν · τοῦτο δὲ εἶπον πρὸς; Ἠλίαν ἀφορῶντες · οὕτως οὐ τελείως τῆς νέας χάριτος κεκρατήκεσαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς νόμον ἐσκόπουν τὸν παλαιόν.

Ὅτι ὁ εἰπὼν, *Ἀκολουθήσω σοι, Κύριε, ἀλλὰ πρῶτον ἐπιτρέψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ μου*, ἀξιοῦσιν μὲν ὑπόσχεσιν ἐνεδείξατο ·

PATROL. GR. CVI.

VERS. 34. Cur prædicat eum spiritus immundus dicens: *Scio te quis sis, sanctus Dei*? Suspiciabatur per hanc laudem illum vanæ gloriæ amatorem efficere.

VERS. 35. Cur permisit ei Dominus projicere hominem in quo erat? Ut manifestum fiat omnibus quod dæmonium locutus fuerat, et non ex corde hominis istius Dominus.

CAPUT V.

VERS. 2. Per piscatorias artes piscatur discipulos piscator ipse Christus dicens: *Laxate rete*.

CAPUT VI.

VERS. 1. Quid est quod dicit evangelista, *In Sabbato secundo primo*? Sanctus Isidorus Pelusiota ita dicit, secundum primum dici quia secundum quidem est Paschæ, primum autem Azymorum. Si vero Sabbatum dicitur, ne admiris: Sabbatum dicitur omnis festus dies, indicat requiem et otium.

VERS. 12. Cur exiit Jesus in montem orare, *Et erat, dicitur, pernoctans in oratione Dei*? Ostendit per hoc, ut Cyrillus dicit, exemplum asceticum, exhibens rebus illis priusquam verbis, quando dixit: *Tu vero cum oras, claude januam tuam*.

CAPUT VII.

VERS. 37. Illa quæ in Pharisei domum venit mulier quæ erat peccatrix, non eadem est quæ apud Marcum, apud Joannem et apud Matthæum: istæ enim circa passionem ipsam hoc egerunt, illa vero inter media miracula.

VERS. 50. Cur dicit mulieri: *Fides tua te salvam fecit*? Quia credebatur illum posse peccata dimittere.

CAPUT IX.

VERS. 49. Cum dicunt discipuli ad Christum *Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia*, non est invidentium sermo, sed discere volentium num et aliis istud concedendum foret.

VERS. 50. *Qui non est adversus vos, pro vobis est*, scilicet illorum qui me diligunt, quicumque in gloriam meam complere volunt, gratia mea coronantur.

VERS. 54. Cur, cum quidam apostolis non credissent, et discipuli dixissent ad Christum, *Domine, vis dicamus ut ignis descendat de cælo et consumat eos*, increpavit illos? Ut reprimeret eorum iram et sævitiam, et moneret patientiam semper non tantum nunc: id vero dixerant ad Eliam respuccientes; ita non perfecte adhuc nova gratia ducebantur, sed ad legem veterem aspiciabant.

VERS. 61. Qui dixit: *Sequitur te, Domine; sed prius permittite mihi renuntiare omnibus quæ in domo mea sunt*, æmulatione quidem dignam promissionem

exhibebat; sed querere ut renuntiaret fluctuantis est animi.

Vers. 62. *Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei.* Ut enim, dicit, agricola arare cum coeperit, si in reliquo cessaverit, totam perdet, ita et qui secundum Deum operatur, si ad aliud quidpiam otiosi inventus fuerit.

CAPUT X.

Vers. 1. Cur alios septuaginta discipulos assumpsit? Quia multa debebat fieri prædicatio, et in multis locis, ad Judæos et ad gentes.

Vers. 18. Quid significat: *Videbam Satanam ut fulgur e caelo cadentem*? Ostenditur his, quia si illum princeps deciderit, servi quid a vobis pati expectabunt? *Ut fulgur*, dicit, quia splendidus natura erat, etsi tenebrosus factus sit voluntate. Quod enim facit Deus, hoc bonum est; quod autem mutavit diabolus, illud malum: vel quod ex alto in terram deferretur ostendit e gloria in opprobrium cadens.

Vers. 19. *Calcarea super serpentes et scorpiones*, de demonibus dicitur.

Vers. 20. *Nolite gaudere quoniam spiritus vobis subijciuntur*; id est, nolite vana gloriari. *Gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in caelis*, non de aramento, sed de memoria Dei dicit.

Vers. 29. *Legis peritus aliter habuit proximum*, vana gloriatus: dicendo enim: *Quis est meus proximus*? hoc proponit: quis, ait, mihi æqualis est? proximum justum habens iusti. Jesus autem per indulgentiam locutus est, et per modum curationis.

Vers. 30. *Homo descendebat a Jerusalem in Jericho*, ab eximia et pacifica in paradisi vita; hoc enim pacem significat. Ad Jericho, cavam, demissam, ardentem et arctam dejectus est, id est ad æruminiosam vitam. Latrones dicit demonum catervam, aut passiones quæ virtutis vestimentis cum nudantes, peccati vulnera infixerunt.

Vers. 32. Per Levitas et sacerdotes legem designat, ut quæ non cadentem curaverat. *Pertransiit*, id est, videns retrocessit iterum unde venerat, nihil opis ferens.

Vers. 33. Samaritanus autem, vel modestus esse videtur, ut ipse reputabatur et vocabatur ab eis; vel ex hoc omnem hominem per hanc appellationem, Judæum et ethnicum assumptum dicit.

Vers. 34. Jumentum corpus suum dicit, junxit enim humanitati divinitatem; imponens, peccata sanavit, id est vulnera. Vinum doctrinæ rationem asperam vocat. Cum oleo autem, quia benignitate sermonem istum temperavit; id vero ut se inclinaret publicanis. *In jumentum suum imposuit illum*; nam in se nos tulit, sumus enim membra corporis ejus. Stabulum, Ecclesiam vocat omnes

τὸ δὲ ζητεῖν ἀποτάξασθαι, μεμερισμένον ἐστὶν τῇ διανοίᾳ.

Ὅτι οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἀροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἔσται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὡς περ γὰρ, φησὶν, ὁ γεωργὸς τοῦ ἀροτριῶν ἀρξάμενος, εἴ ἂν ἐκνήσῃ πρὸς τὸ λαίπον, τὸ πᾶν ἀπώλεσεν· οὕτως καὶ ὁ κατὰ θεὸν ἐργαζόμενος, εἰ πρὸς ἄλλο τι ἀσχολούμενος, τὸ ρεθῇ.

ΚΕΦΑΛΑ. Ρ.

Διὰ τὶ ἄλλους ἐβδομήκοντα μαθητὰς προεβίβαν; Ἐπειδὴ πολλὴ ἐμελλεν ἡ διδασχὴ γίνεσθαι, καὶ πώ-
λαχού καὶ πρὸς Ἰουδαίους καὶ πρὸς τὰ ἔθνη.

Τί σημαίνει τὸ, Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι εἰ ὁ ἀρχὼν αὐτῶν κατέπεσεν, εἰ δοῦμαι εἰ προσδοκῶσι παθεῖν δι' ὑμῶν; Ὡς ἀστραπὴν δὲ εἶπαι, ἐπειδὴ φωτεινὸς ἦν τὴν φύσιν, εἰ καὶ σκοτεινὸς γέγονε τὴν προαίρεσιν. Ὁ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεός, τὴν καλὴν· ὃ δὲ μεταποίησεν ὁ διάβολος, τοῦτο κακὴν· ἢ τὸ ἐξ ὕψους εἰς γῆν κατενηγεμένον δηλοῖ τὴν ἄλ-
εἰς ἀτιμίαν.

Ὅτι τὸ, Πατεῖν ἐπ' αὐτῷ ὄφρων καὶ σκορπίων, περὶ τῶν δαιμόνων λέγει. Τὸ, Μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῶν ὑποτάσσονται, ἀντὶ τοῦ, Μὴ κινῶ-
εἴτε. Τὸ, Χαίρετε δὲ, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐ διὰ μέλανος, ἀλλὰ διὰ κόκκου
Θεοῦ, λέγει.

Ὅτι ὁ νομικὸς ἐτέρως εἶπεν τὸ, πλησίον, κα-
θεζῶν· ἐν γὰρ τῷ λέγειν, Τίς ἐστὶ μου πλησίον, τοῦτο ὑποτίθεται· Τίς, φησὶν, ἴσος μοι; πλησίον νοῶν τὸν δίκαιον τῷ δικαίῳ· αὐτὸς δὲ τῇ συμπερί-
ελας, καὶ τῷ τρόπῳ τῆς θαλασσίας.

Τὸ, Ἄνθρωπος κατέβαινον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὴν, ἀπὸ τῆς ἐν παραδείσῳ ὑψηλῆς καὶ εἰρηνικῆς διαγωγῆς· τοῦτο γὰρ εἰρήνην σημαίνει. Πρὸς τὴν Ἱεριχὴν τὴν κοίτην καὶ χθαμαλὴν καὶ καμωμένη καὶ πνιγρὴν κατωλίσθησεν, ἥγουν τὴν ἐμπαθεῖ ζωὴν. Αἰσθὰς δὲ λέγει, τῶν δαιμόνων ἐξ οὐστήμα, ἢ τὰ πάθη, ὅτινα τῶν ἀμφιασμένων τῆς ἀρετῆς ἐκδύσαντες αὐτόν, τὰ τῆς ἀμαρτίας τραύματα ἐπέδρξαν.

Λευίτας δὲ καὶ ἱσραῖς, τὸν νόμον λέγει, ὡς πρὸς τὸν πταίσαντα θαρσύνοντα.

Τὸ δὲ, Ἀντιπαρῆλθεν, ἀντὶ τοῦ, Ἰδοὺ τὴν ἐν-
τίαν ἔδωκε πάλιν ὅθεν ἦλθε, μηδὲν ὠφελήσας.

Ὁ δὲ Σαμαρεῖτης, ἢ ὁ δοκῶν εὐτελεῖς εἶναι, ὃς αὐτὸς ἐνομιζέτο καὶ ἐκαλεῖτο παρ' αὐτῶν· ἢ ἐκ τούτου τὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ φυχράματος πάντα καὶ ἡ-
δαίον καὶ ἐθνικὸν προσλαβόμενον λέγει.

Ὑποζύγιον δὲ, τὸ αὐτοῦ σῶμα λέγει· ἐξουχὺ γὰρ τῇ ἀνθρωπότητι τὴν θεότητα· ἐπιστάς, ἀμαρτίας ἐθεράπευσεν, ἥγουν τὰ τραύματα. Ὄφιν δὲ τὴν δι-
δασκαλικὸν τρόπον τὸν στυφοντα καλεῖ. Ὁν εἶπε δὲ, ὅτι φιλανθρωπία τούτον ἐκέρσας τὸν λόγον· τὸν δὲ διὰ τὸ συνανακλίνεσθαι τελέωναι. Τὸ δὲ, Ἐπὶ τὸ ἰδίον ὑποζύγιον ἀνέβιβασεν αὐτόν, ἐν ἑαυτῷ γὰρ ἡμᾶς ἐφόρεσε· ἐσμέν γὰρ μέλη τοῦ σώματος

αὐτοῦ. Πανδοχεῖον δὲ τὴν Ἐκκλησίαν καλεῖ τὴν πάν-
τας δεχομένην· ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸν νόμον λέγουσαν·
Ἀμμανίτης καὶ Μωαβίτης εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου
οὐκ εἰσελεύσεται.

Τὸ δὲ δοῦναι τῷ πανδοχεῖ δύο θηνάρια εἰς ἐπιμέ-
λειαν αὐτοῦ, σημαίνει τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐπ-
όπταις ἀποστόλοις καὶ διδασκάλοις λέγειν· ὅτι Ἐν
τῇ δευτέρᾳ ἐλεύσει μου τὸν μισθὸν τοῖς ἐπιμελησα-
μένοις διδασκάλοις ἀποδώσω.

Ὅτι κρεῖττον τῆς φιλοξενίας, ἡ πίστις· καὶ τοῦτο
δηλοῖ Χριστὸς ἐν τῇ Μάρθᾳ καὶ τῇ Μαρίᾳ· ἐκείνης
γὰρ περὶ τὴν διακονίαν ἀσχολουμένης, ταύτην προ-
έκρινε Χριστὸς ὡς τὸν λόγον ἀκούουσαν αὐτοῦ· ἀλλ'
ὅμως τὴν μὲν οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπ' ὧν ἐπολεῖ, τὴν δὲ
προσεδέξατο ἐφ' ὅς προσεῖχεν,

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Τὸ, Ζητεῖτε καὶ προσέτε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν,
καὶ τὸ, Πορεύεσθε ἐν νυκτὶ πρὸς τὸν φίλον εἰς
τὸ λαβεῖν τι, τὴν ἐχρήσιν καὶ τὸ μὴ ταχέως τῆς
ἐύχης ἀφίστασθαι λέγει· νύκτα δὲ εἶπεν, μᾶλλον δὲ
μεσονύκτιον, τὰς ἐσχάτας καὶ πρὸς τῷ τέλει ἐλπί-
δας ἡμῶν· οἰκοδομητὴν δὲ, τὸν Θεὸν αὐτόν· τρεῖς
δὲ ἀρα ὠνόμασε, τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον
Πνεῦμα πίστιν. Ὁ δὲ φίλος ὁ παραγενόμενος ἐξ ὁδοῦ
ἐπιξενοῦσθαι αὐτῷ, νοηθεῖν δὲ εἰκότως ὁ ἄγγελος,
ἦγουν οἱ ἄγγελοι οἱ πρὸς τὰ ἐσχάτα παραγινόμενοι
παραλαβεῖν ἡμᾶς· φιλοῦσι γὰρ ἡμᾶς καὶ αὐτοὶ ὡς
φιλανθρώπου Θεοῦ φιλάνθρωποι ὑπηρέται· τὰ δὲ
παιδιά τὰ ἐπὶ τῆς κλήνης ἀναπαυόμενα, τοὺς τρα-
φέντας ὡς τὰ παιδιά καὶ ἐν ἀπλῇ καρδίᾳ πεπιστευ-
κότας τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ ἡξιωμένους τῷ Κυρίῳ συν-
αναπαύεσθαι· ἀναίδειαν δὲ ἐνταῦθα λέγει τὴν μεθ'
ὁποιοῦς ἐπιτεταμένην προσευχὴν.

Διὰ τῆς γυναικὸς εἰποῦσης, Μακαρία ἡ κοιλία
ἡ βαστάσασά σε, αὐτὸς εἶπεν· Μεγαλύνετε μακά-
ριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ; Διὰ τὸν
καιρὸν καὶ τοὺς περιστάμενους τοῦτο λέγει καὶ διὰ
τὸ φιλότιμον.

Τίνος ἕνεκεν πονηρῶν ὄντων τῶν Φαρισαίων, πρὸς
αὐτὸν κληθεὶς παρ' ἐνὸς αὐτῶν ἀπῆλθε; Νουθετησά-
μενος τοῦτον βουλόμενος καὶ ἡμερῶσαι· ἐσχανθάλισθαι δὲ
ὁ Φαρισαῖος ὅτι οὐ πρὸ τοῦ ἀρίστου ἐβαπτίσθη, ἀσυν-
έτως· Μωσῆς γὰρ οὐδαμῶς προσέταξε τοῦτο ποιεῖν·
ἡ γὰρ διὰ τῶν ὑδάτων ἀπόνησις, χρειώδης ἐστὶν πρὸς
ρύπον σωματικόν, ἀκαθαρσίαν δὲ ψυχῆς ἀπαλλάττει
οὐ δύναται.

Περὶ τοῦ Ζαχαρίου οὐ εἶπεν Κύριος, ὅτι μεταξὺ τοῦ
ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐσφάγη, ὁ Νύσης φησὶν,
ὅτι ὁ πατήρ ἦν τοῦ Προδρόμου· καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἀπ-
εχώρισε μετὰ τὸν ἀφθορον τόκον τὴν παναγίαν Θεο-
τόκον Μαρίαν τοῦ ταῖς παρθένοις ἀποκεκληρωμένου
τόπου ἐν τῷ ναῷ (ἦν δὲ οὗτος ὁ τόπος μεταξὺ τοῦ
ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου), κατέσφαξαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Διὰ τί πρὸς τὸν εἰπόντα αὐτῷ, Διδάσκαλε, εἰπέ
τῷ ὁδολογῷ μου μαρτυρεῖσθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρο-
νομίαν, ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἀνθρώπε, τίς με κατε-
στήσας κριτὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; Εἶπεν δὲ

A accipientem; sed non legis instar, dicentem: Am-
monita et Moabita in ecclesiam Domini non intrabit.

Vers. 37. Dare stabulario duos denarios ut cu-
ram de illo habeat, significat eum Ecclesiae praefec-
tis dicere apostolis et doctoribus, in secundo meo
adventu mercedem doctoribus qui curam habue-
runt retribuam.

Vers. 42. Hospitalitate melior est fides. Id etiam
ostendit Christus in Martha et Maria. Hanc enim in
ministerium cessantem anteposuit Christus ut sermo-
nes ipsius audientem; sed tamen non illam avertit
ab operibus quae exercebat, sed alteram acceptam
habuit in his quae praestabat.

B

CAPUT XI.

Vers. 9. Quae sit et pulsate et aperietur vobis,
et ite media nocte ad amicum ad recipiendum
aliquid; his importunitatem et non promptam
ab oratione cessationem ostendit. Nocuius vero
dicit, aut potius mediam noctem, extremas no-
stras esse spes et in finem spectantes; domus
dominum, Deum ipsum; tres autem nominavit,
fidem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum
innuans. Amicus vero veniens e via et ab eo hospitio
acceptus, intelligi potest verisimiliter angelus, id
est angeli qui in extremis veniunt ad suscipiendum
nos; amant enim nos et ipsi ut benigni benignitatis
Dei ministri. Pueri qui in cubili quiescunt, hi sunt
qui conversi sunt et pueri et in simplici corde cre-
diderunt Evangelio, et digni habiti sunt cum Do-
mino quiescere. Improbiter vero hic dicit orationem
cum patientia perseverantem.

Vers. 27. Cur, muliere dicente, Beatus ventris
qui te portavit, ille dixit, Quisimo beati qui audiunt
verbum Dei? Propter tempus et circumstantes ita
loquitur, et etiam ad reficiendam laudem.

Vers. 37. Quam ob causam, mali cum essent
Pharisaei, invitatus ab uno ex illis, vadit ad eum.
Ut placaret et mansuefaceret illos. Scandalizatus
est autem Pharisaeus quod ante prandium non ba-
ptizatus esset, immerito; Moyses enim minime prae-
ceperat hoc agere; nam ablutio per aquam, sordi-
bus corporis utilis est amovendis, immunditiam
vero animae auferre non potest.

Vers. 51. De Zacharia de quo dicit Dominus,
quod inter templum et altare occisus est, Nyssenius
dicit illum fuisse Praecursoris patrem; et quia non
prohibuit post immaeulatum partum sanctam Dei-
param Mariam ab illo qui a virginibus occupabatur
loco in templo (erat autem ille locus inter templum
et altare), occisum fuisse.

CAPUT XII.

Vers. 13. Cum dicens quidam, Magister, dic fratri
meo ut dividat meam hereditatem, respondit dicens:
Homo, quis me constituit iudicem qui divisorem su-
per vos? Id autem dixit, et qui anteponeret isie

terrestria divinis, et quia jam ante dixerat : *Auferenti tibi tua noli recusare*. Non enim est, inquit, in superabundantia vita, nam non cum divitiis extenditur vitæ mensura.

Vers. 52. *Nolite timere, pusillus grex*, pro, nolite diffidere, dicitur. Pusillum autem vocat sanctos, vel quia pusillus locus in hoc mundo sanctis reservatur, ut qui voluntarie sunt pauperes; vel quia angelorum multitudini inferiores sunt numero.

Vers. 59. *Sint lumbi vestri præcincti*; vel mens parata sit ad operationem utilium: idem doctrinæ lucerna excitetur et ardeat ad virtutis exercitium. Nuptias vocat, eo quod illic non inest tristitia; *Intempesta nocte* dicit, propter incertitudinem; in *secunda et tertia vigilia* ostendit hos qui expectant ejus adventum. *Beati*, inquit, *servi illi; se erim præcinget et ministrabit illis*, id est, tanquam æqualibus nobis succedet et ut laborantes relevabit, delicias nobis præstans spirituales. Vel prima vigilia, primam ætatem, secunda, secundam, et tertia senectutem indicat.

Vers. 48. Cur servus qui non cognovit voluntatem domini sui rationem reddidit? Quia non cognoscere voluit, cum discere potuisset. Idem innuit sermo oportere cognoscentem et negligentem multis plagis vapulare. Dicendo : *Omni cui multum datum est, multum quæretur ab eo*, ostendit, gravius esse docentium judicium.

Vers. 49. Terram vocat nostras habitationes, in quibus vult incendi celeriter vividam et igneam prædicationis eorum actionem.

CAPUT XIII.

Vers. 1. De Galilæis de quibus nuntiatum est Christo quod sanguinem eorum Pilatus miscuit cum sacrificiis, oportet scire istos esse secutos dogmata Judæ Galilæi, cujus ipse Lucas in Actibus apostolorum meminit. Tale erat ergo Judæ dogma, ut Josephus dixit: Docebat neminem vocandum esse dominum nisi per familiaritatem, et sacrificia Romanos erga imperatores oblata et eorum salutem non secundum Moysen esse, et vetanda fore. Ob hæc iratus Pilatus contra sacrificia ipsa secundum legem ab ipsis oblata, illos occidere jussit. Dicit ergo Christus qui possi erant non peccatores peiores fuisse, sed peccatores quoniam divisi erant. Χριστός; ἁμαρτωλούς; οὐ μὴν τῶν πεπονηθέντων τοὺς.

Vers. 4. Turris cecidit in eos, et decem ei oculo occidit, urbem per hanc turrem significavit, et per occisos, mactandos a Tito.

Vers. 6. Ficus parabola sterilitatem arguit, folia tantum amara producentis et flores ad speciem, sed fructum non ferentis: ter dicit venisse; per Moysen, per prophetas, et per ipsum. Evangelica ista ficus,

A τοῦτο καὶ διὰ τὸ προκρίνειν αὐτὸν τὰ γένη τῶν θείων, καὶ διὰ τὸ προεἰπεῖν· Ἀπὸ δὲ τοῦ αἰρητοῦ τὰ σὰ, μὴ ἀκαίρει. Οὐ γὰρ ἐστὶ, φησὶν, ἐν τῷ περισεύειν τινὶ ἡ ζωὴ, διὰ τὸ μὴ τῷ πλούτῳ συνεκτείνεσθαι τὸ τῆς ζωῆς μέτρον

Τὸ δὲ, *Μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον*, τῶν ἀντὶ τοῦ, *Μὴ ἀπιστήσης*, εἰρηται· μικρὸν δὲ ὁνομάζει τοὺς ἁγίους; ἡ ἐπειδὴ παράκειται μικρότης τοῖς ἁγίοις ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἔκρουσιν ἀκτῆμοσιν ἡ δὲ τὸ ἡττάσθαι τῇ τῶν ἀγγέλων πληθύν.

Ἔστωσαν αἱ δοσφύες ὁμῶν περιεζωσμέναι· ὁ τῆς διανοίας ἑτοιμον εἰς φιλεργίαν τῶν χρηστῶν ἔργων· διότι οὗτος διδασκαλικὸς λύχνος φοροῦσθαι καὶ ἀρδευέσθαι ὑπὸ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς. Ἔμους δὲ ὀνομάζει, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκτείναν τι κατηφέας. Ἀπὸ γυναικῶν, λέγει, διὰ τὸ ἀδελφόν· τὸ δὲ, *Ἐν τῇ ἐσπερῇ καὶ τρίτῃ φυλακῇ*, λέγειν αὐτὸν, τοὺς ἀναβνόντας τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. *Μακάριοι*, φησὶν, αἱ δοῦλοι ἑαυτοῦ. Περιζώσεται γὰρ καὶ διακρίσει αὐτοῖς· τοῦτο ἐστίν, ὅτι τοῖς ἰσοῖς ἡμῶν ἀνταμείβεται, καὶ οἷον κάμνοντας ἀνακτῆσεται, τρυφᾷ τῶν παραθεῖς τὰς πνευματικὰς. Ἡ πρώτη μὲν φυλακὴ τὴν πρώτην ἡλικίαν· δευτέραν, τὴν δευτέραν ηλικίαν· τρίτην, τὴν ἐπὶ τὸ γῆρας.

Διὰ τί ὁ δοῦλος ὁ μὴ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ ὑπαίχεται λόγον; Διότι μὴ ἠθέλησεν εἰδέναι, ἐνήμενος μαθεῖν· πολὺς ἀπαλλάξει λόγον τοῦ κυρίου πολλὰς ὑπομείναι πληγὰς; τὸν εἰδὸτα καὶ ῥαθυμοῦνται; Εἰπὼν, *Παντὶ ᾧ ἐδόθη κολὺν, κολὺν ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ*, ἔδειξεν ὅτι φορτικώτερον τῶν ἐλασάντων ἐστὶ τὸ κρίμα.

Γῆν ἡμῶν τὰ σκηνώματα λέγει, εἰς ἃ βούλονται ταχέως ἀναφθῆναι τὴν ἐξουκίνητον τῆς διδασκαλίας αὐτῶν καὶ διάπυρον πρᾶξιν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'.

Περὶ δὲ τῶν Γαλιλαίων ὧν ἀπήγγειλαν τῇ Χριστῷ ὅτι τὸ αἷμα αὐτῶν ὁ Πιλάτος ἔμειξε μετὰ τῶν θυσιῶν, χρὴ γινώσκειν ὅτι οὗτοι εἰσιν οἱ τοῖς δόγμασιν ἐξ ἀκολουθήσαντες Ἰουδα τοῦ Γαλιλαίου, οὗ καὶ αἰσθητοῦ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων μνημονεύεται. Ἦν δὲ τὸ δόγμα τοῦ Ἰουδα, ὡς Ἰωσήπος λέγει· ἐδίδασκε γὰρ μηδένα κύριον λέγειν μῆτε κατὰ ἑλποσύνην· καὶ τὰς θυσίας δὲ τὰς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων βασιλείων προσφερομένας καὶ τῆς αὐτῶν στερίας ὡς μὴ ἐκ τοῦ Μωσείως οὐσας, ἀπέκοπται· ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσας ὁ Πιλάτος παρ' αὐτῶν ταῖς κατὰ τὸν νόμον προσφερομέναις θυσίαις ἐπὶ αὐτῶν, κατέσφαξεν αὐτοὺς. Λέγει οὖν αἰσθητοῦ χειρόνας, ἁμαρτωλοὺς δὲ διὰ τὸ στασιάζειν αὐτούς.

Ὅτι ὁ πύργος ἐφ' οὗ; ἔπαισε, καὶ τοὺς δευτέρως κατέσχευεν, ἐσθμαίνει διὰ μὲν τοῦ πύργου, τὴν πόλιν· διὰ τῶν καταχωθέντων, τοὺς ἐλαυνόντας ἐν τῷ Τίτου.

Ἡ τῆς συκῆς παραβολή, τὴν ἀκαρπίαν ἐλπίδα τῆς Ἰερουσαλὴμ, φύλλα μόνον πικρὰ ποσὶς καὶ ἀνθηρὰ τῷ φαίνεσθαι, καρπὸν δὲ μὴ ἔχουσα· φησὶν τὸν λέγει ἐληλυθέναι, διὰ Μωυσέως, διὰ τῶν προφη-

τῶν, δι' αὐτοῦ. Ἡ εὐαγγελικὴ συκῇ, ἡ ἀνθρωπότης· ὁ οἰκοδεσπότης, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· ὁ δὲ ἀμπελουργὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ φιλοπονῆται καὶ ἐκκαθάρει τὸν ἀμπελῶνα ἐλθὼν. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁ καὶ οἰκοδεσπότης, ἐκείνός ἐστιν ὁ καλεῶν τὴν συκὴν ὡς ἀκαρπὸν ἐκκεπῆναι. Τὸ δὲ, Ἄφες αὐτὴν καὶ τούτῳ τῷ ἔτει, λέγειν, διὰ νόμου καὶ προφητῶν οὐκ ἐβελετιώθησαν, καὶ τοῖς ἑμοῖς ἀρδευσθῆναι δόγμασιν· ὡς εἰ μὲν ποιήσωσι καρπὸν, εὖ· εἰ δὲ μὴ, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις, εἰς τὸν ἑπείτα αἰῶνα καὶ εἰς τὴν κρίσιν. Ἔστι δὲ ἡ μὲν πρώτη ἀθέτησις, ἡ ἐν τῷ παρδείσῳ· ἡ δευτέρα, ἡ ἐν τῷ νόμῳ· ἡ τρίτη, ἡ ἐν τῇ χάριτι.

Ἡ συγκύπτουσα χαμαὶ, ἔπαθε τοῦτο ἐκ σατανικῆς ἀγριότητος, ὡς παρεωραμένη παρὰ Θεοῦ δι' οἰκεία δηλονότι πταίσματα.

Τὸ, Ἐξέλθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, τῶν Φαρισαίων λεγόντων, ἐκ φθόνου ἐστὶ· οὐδὲ γὰρ ἤθελον ὠρλεῖσθαι τινὰς, οὐδὲ θεοσημείας γίνεσθαι ἀπὸ φθόνου. Ἐν δὲ τῷ λέγειν αὐτοὺς, Ἡρώδης σε θέλει ἀποκτεῖναι, προφασιζόμενοι ἔλεγον καὶ ἐκφοδοῦντες. Διὸ καὶ ὡς γινώσκων ὅτι ψεύδονται, λέγει· Εἰπάτε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· καὶ τινὲς μὲν ἐνόμισαν, ἀλώπεκα τὸν Ἡρώδην λέγειν· οὐχ οὕτως δὲ ἔχει· ἀλλὰ ἀλώπεκα λέγει τὴν ἐκείνων δολιότητα καὶ σκαλιότητα, εὐφύεστατα μέση χρώμενος· φωνῇ· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐκείνῃ τῇ ἀλώπεκι, ἀλλὰ, Ταύτῃ. Ἐπιπλήτησαν δὲ αὐτοὺς, λέγει· Ἰδοὺ δαιμόνια ἐκβάλλω καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ· διὰ τοῦ εἰπεῖν, Τελευτοῦμαι, τὸν θάνατον αὐτοῦ μνηύει, καὶ ὅτι ἐκὼν, καὶ οὐτε Ἡρώδης, οὐτε αὐτοὶ, πρὸ καιροῦ τι ποιήσαιεν.

Τὸ, Οὐκ ἐνδέχεται προφήτην, ἔξω Ἱερουσαλὴμ ἀποθανεῖν, λέγειν αὐτὸν, ὡς κατηγορίαν εἰσάγει τὸν λόγον.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Ὁ εἰπὼν, Μακάριος ὁστις φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, οὐ τέλειος· ἦν· ἐνόμιζε γὰρ σωματικὴν βρώσιν εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ.

Τὸ, Ἀνθρώπος εἰς ἐποίησε δεῖπνον, ἀνθρωπὸν, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα λέγει· αἱ γὰρ εἰκόνες τῶν παρθολῶν, πλάττουσιν ἀλήθειαν· οὐκ αὐταὶ δὲ πάντως εἰσὶν ἀλήθειαι. Δεῖπνον, φησὶ, πεποίηκεν, οὐκ ἄριστον· ἐπὶ γὰρ συντελεῖ τὸ Χριστοῦ πάθος τὴν οἰκουμένην πανήγυριν. Ἐκάλεσε δὲ πολλοὺς, καὶ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Τίς δὲ ὁ ἀπεσταλμένος; ὃν καὶ δοῦλόν φησιν; Αὐτὸς ὁ Χριστὸς διὰ τὴν σάρκα μορφὴν δούλου ἀνέλαβε. Τί δὲ ἡτοίμασε τοῖς κεκλημένοις; Ἀμαρτιῶν ἄφεσιν, υιοθεσίας λαμπρότητα. Τὸ δὲ, Ἦρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι, τοῦτό ἐστι, τὸ ἐξ ἐνὸς συνθήματος μηδένα λόγον ποιησάμενους· τῆς κλήσεως, γεωδεστέροις ἀσυνέτως προσενευκότες· κέκληνται δὲ ἀντ' ἐκείνων οἱ εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ῥύμας, οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς πληθύος ἀσθενῆ τε καὶ ἀγεννῇ τὴν διάνοιαν ἕως τινὲς ἔχοντες καὶ ἀφ' ἑγῇ καὶ χωλεύουσιν· ὅγμις δὲ καὶ εὐρωστοὶ δὲ καὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Τὸ δὲ, Ἔτι τόπος ἐστὶ, λέγει τὸν δεῖπνοκλήτορα, διὰ τοὺς ἀγροικοτέργους λέγει πάντῃ καὶ κτηνοπρεπεῖς.

A humanitas est : domus dominus, Deus Pater ; cultor autem, Filius Dei ad laborandam et mundandam vineam veniens, Deus autem Pater et domus dominus, ille est qui jubet ficum ut sterilem succidi. *Dimitte illam et hoc anno*, dicitur, per legem et prophetas non meliores effecti sunt, et meis sine rigari doctrinis, siquidem bonum fecerint fructum ; sin autem, in futurum succides, in sequentem ætatem et in iudicium. Prima autem est reprobatio, quæ in Paradiso ; secunda, quæ in lege ; tertia vero, quæ in gratia.

Vers. 11. Quæ ad terram inclinata erat, hoc patiebatur ex Satanæ crudelitate, tanquam a Deo B derelicta propter suas culpas evidenter.

Vers. 31. *Exi et vade hinc*, quæ dicuntur a Phariseis, ex invidia prodeunt ; non enim volebant eminere quospiam, nec divina signa facere, propter invidiam. Cum autem dicunt : *Herodes vult te occidere* ; per prætextum dicunt et timorem. Ideo cognoscens ille hos mentiri, dicit : *Dicite vulpi isti*. Quidam putaverunt per vulpem Herodem designari ; non autem sic se habet ; sed vulpem dicit eorum astutiam et ineptiam, rectissime proximo usus vocabulo, non enim dicit vulpi illi, sed *isti*. Objurgans vero illos, addit : *Ecce ejicio dæmonia et sanitates perficio* ; dicendo, *Consummor*, mortem suam inuit, et quod libens moritur, et quod neque Herodes neque ipsi ante tempus quoddam facere possint.

Vers. 33. *Non capit prophetam perire extra Jerusalem*, de se dicit, tanquam accusationem verbum istud adjiciens.

CAPUT XIV.

Vers. 15. Qui dicit : *Beatus qui manducabit panem in regno cælorum*, non recte loquitur ; putabat enim corporalem escam esse in cælo.

Vers. 6. *Homo quidam fecit cænam*. Per hominem Deus Pater designatur ; figuræ enim parabolarum verum stingunt ; illa autem non omnino sunt vera. *Cænam* dicit, non prandium, id est, in consummatione per Christi passionem orbis congregationem. *Vocavit multos*, multitudinem nempe Judæorum. Quis vero missus ille quem servum dicit ? Christus ipse qui per carnem formam servi accepit. Quid paravit invitatis ? peccatorum remissionem, adoptionis prærogativam. *Cæperunt simul excusare* ; id est una convenientes ut nullius invitationem facerent, terrestrioribus imprudenter se dederunt. Invitati sunt autem pro illis qui in plateis et vicis erant, qui e Judaica multitudine debilem, et ignobilem, et obsecuram, et claudam usquedum intelligentiam habuerant. Sani autem et valentes per fidem in Christum facti sunt. Sed, *adhuc locus est*, dicit servus ad invitandum missus, ob rusticiores et jumentis aptos ita locutus.

Vers. 28. Quod nobis ex ædificatione turris ostenditur, hoc est: qui susceperint vitam egregie dirigere, sufficientem in eo ardorem, in suo proposito stabiles exhibeant.

Vers 31. Aut quis rex illurus committere bellum adversus alium regem, etc...; Id eo significatur, contra adversarias potestates nobis prælum esse, ut dicit Apostolus; adhuc etiam contra prudentiam carnis. Ideo Deum habentes auxiliatorem, minime de pace ad nostros hostes dæmones legationem mittamus, quod est passionibus servire: sed potius illis resistamus, potentem Deum nostrum in auxilium toto animo et sine mora advocantes.

CAPUT XV.

Vers. 8. De drachina ita loquitur S. Gregorius: Accendit lucernam Christus, evidenter suam carnem significans, et domum everrit, mundum a peccato purgans; drachmam quæsit, id est regis figuram passionibus deletam; et convocat amicas potentias in inventionem drachmæ, et participes facit suæ lætitiæ, quas instituti sui cooperatrices fecerat.

Vers. 11. Dicens Dominus Christus: *Homo quidam duos filios, peccatores indicat et justos. Adolescentiorem vero dicit filium, non ob ætatem sed ob mores. Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit*, id est, independens volo esse et non parere tibi. Dedit autem illi pater quod contingebat, independentiam aut legem naturalem. *Peregre profectus est*, non locum sed voluntatem mutans, a Deo recessit, et Deus quoque ab illo. *Dissipavit substantiam suam*, id est, naturalem rationem, prudentiam, et alia. *Facta est autem illi fames audiendi verbum Dei. Et Adhæsit uni civium regionis illius*, id est dæmoni; ideo *Misit illum in villam suam ut pasceret porcos*, porcorum vitam habiturus: ita enim honorant dæmones honorantes ipsos, et pascebat porcos! Veterascens enim in malitia, flagitiorum doctor efficitur. *Cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, et nemo illi dabat*; id est: alios mala docens, ipse malorum non satietatem sumebat. Siliquæ peccatum indicant, quia suaves et asperæ sunt illæ, ut peccatum. *In se autem reversus*, id est priora cogitans, dixit: *Quantum mercenarii patris mei abundanti pane*, id est, edocentur Scripturis! *Surgens venit ad patrem*; surgens a voluptate venit ad Deum. *Cum autem adhuc longe esset*, id est prævenit benignitas poenitentiam; et reliqua habent quæ sequuntur. *Proferite stolam primam*, id est, fidem. *Et date annulum in sigillum*, id est, baptisma, et *calceamenta*, evangelicam viam. *Vinum autem saginatum*, Christum immolatum ad orbis conversionem. *Et cœperunt epulari. Nam gaudium fit in cœlis super uno peccatore poenitentiam agente.* Quod autem murmuravit senior, non invidiam in sancto esse cum peccatores salvi sunt, sed superabundantiam benignitatis ostendens hoc dicitur. Quoniam

Τὸ ἐκ τῆς τοῦ κύργου οἰκοδομῆς ἡμῶν ὑποβαλλόμενον, τοῦτό ἐστιν, ἵνα οἱ τὴν εὐκλειᾶ ζωὴν καταρθεύοντες ἐλόμενοι, τὴν ἀρκούσαν ἐν τούτῳ προθυμίᾳ, τῷ καὶ τῶν ἐγκαταθέμενοι νοὶ διατελώσιν.

Τὸ δὲ, ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος ἐν ἐκτὸς βασιλεῖ συμβαλεῖν εἰς πόλεμον; καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ σημαίνει, ὅτι πρὸς τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐπὶ ἡμῶν ὁ ἀγὼν, καὶ ὁ ὁ Ἀποστόλος φησὶν· ἐπὶ ἡμῶν καὶ πρὸς τὸ φρόνημα τῆς σαρκός. Διὰ τὸν οὖν οὖν ἔχοντες βοηθὸν, μηδαμῶς περὶ εἰρήνης τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν δαίμονος ἐρωτήσωμεν, ὅπερ ἐστὶ δουλωθῆναι τοῖς πάθεσιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιστῶμεν αὐτοῖς, τῇ κραταίῳ Θεῷ ἡμῶν εἰς ἀντιληψὶν ἐλπίδος καὶ ἀδιαλείπτως ἐπικαλούμενοι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Περὶ τῆς δραχμῆς φησὶν ὁ ἅγιος Γρηγόριος οὗτος, ὅτι Λύχνον ἦψε Χριστὸς, δηλονότι τὴν αὐτοῦ σάρκα, καὶ τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε, τῆς ἁμαρτίας τὸν κόσμον ἀποκαθαίρων· καὶ τὴν δραχμὴν ἐζήτησε, τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκεχωσμένην τοῖς πάθεσιν· καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας δυνάμεις ἐπὶ τῇ τῆς δραχμῆς εἰρήνῃ· καὶ κοινωνοῦς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης, ἐπὶ τῇ τῆς οἰκονομίας μύστιδας ἐπιποιήσας.

Εἰπόντων ὁ Διδάσκων Χριστὸς, ὅτι Ἀνθρώπος τις εἶχε δύο υἱοὺς, ἁμαρτωλοὺς λέγει καὶ δικαιοῦς νεώτερον δὲ λέγει τὸν υἱὸν, οὐ διὰ τὸν χρόνον, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον. Τὸ δὲ, Ἀδὲς μου τὸ ἀγαπῶν με πρὸς τῆς οὐσίας, ἀντὶ τοῦ, αὐτεξούσιος ἐθέλων ἐμε καὶ οὐχ ὑπαίχκειν σοι· ἔδωκε δὲ αὐτῷ ὁ πατὴρ τὸ ἐπιβάλλον, τὴν αὐτεξουσιότητα, τὴν φυσικὴν τῆς φύσεως. Τὸ δὲ, Ἀπεδήμησεν, οὐ τοπικῶς νοήσας, ἀλλὰ προαιρετικῶς· ἀπὸ Θεοῦ ἀπέστη, καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ αὐτοῦ. Τὸ δὲ, Ἀνῆλθε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, παρῆσθαι, τὸν ἐμφυτον λογισμόν, τὴν σωφροσύνην, καὶ τὰ ἐξ ἑαυτοῦ. Γέγονε δὲ αὐτῷ λιμὸς τοῦ ἀκούσαι λόγον Θεοῦ. Ἐκολληθῆναι δὲ, φησὶ, ἐπὶ τῶν πολιτῶν, ἦσαν δαίμονες. Διὰ, Ἐπεμψεν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ βοσκῆν χοίρους· χοιρώδῃ βίον ἔχειν. Οὕτως γὰρ τῶν μῶσιν οἱ δαίμονες τοὺς τιμῶντας αὐτούς. Ἐπεμψεν δὲ χοίρους· χρόνιαι γὰρ τῇ κακίᾳ, καὶ διέστειλαι ἀσωτίας γίνονται. Τὸ δὲ, Ἐπεθύμει ἐκ τῶν κτηνῶν ὡς ἡσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδὲν ἐδίδου αὐτοῖς τοῦτό ἐστιν ὅτι ἄλλους διδάσκων τὰ κακὰ, αὐτὸς τῶν κακῶν οὐκ ἐλάμβανε κέρων. Κερᾶτι δὲ τὴν ἁμαρτίαν εἰκάζει, ὅτι γλυκία ἐστὶν ἐμεῖνα καὶ τραχὺ ὡς περὶ καὶ ἡ ἁμαρτία. Εἰς δὲ αὐτὸν δὲ ἐλθὼν, οὐκ ἐστὶν, λογισάμενος· τὰ πρότερον, εἶπεν· Πόσαι μισθοὶ τοῦ Πατρὸς μου περισσέουσιν ἄρτων! ταῦτα ἐστὶν κατηχούμενοι ἀπὸ Γραφῶν. Ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα. Ἀναστὰς ἐκ τῆς ἡθονῆς, ἦλθεν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ μακρὸν ὄντος, ἐπὶ τοῦ Προέλαθεν ἡ εὐεργεσία τὴν μετένοιαν· καὶ τὰ ἐξ ἑαυτοῦ ἔχει τὴν ἀκαλουθίαν. Ἐνέγκασκε τὴν στολὴν τὴν πρώτην· τούτῃ, τὴν κτίσιν. Καὶ δόσε τὴν δακτύλιον, τὴν σφραγίδα, τούτῃ τὸ βάπτισμα. Καὶ ὑποδήματα, τὴν εὐαγγελικὴν ὁδόν. Μέγιστον δὲ σκευὸν, τὸν τυθέντα Χριστὸν ὑπὲρ τῆς οὐμανίας, τὴν μετέληψιν. Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι. — Χαρὰ γὰρ γίνεται ἐν οὐρανοῖς ἐπὶ ἁμαρτίᾳ.

ταῦτα μετανοοῦντι. Τὸ δὲ ὅτι ἐγόγγυσε ὁ πρεσβύτερος, οὐ φθόνον εἰσάγει τῷ ἁγίῳ ἐν τῷ σώζεσθαι τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν ἐμφάνει βουλόμενος τοῦτο λέγει. Ὅτι δὲ ἡ παραβολὴ οὕτως λέγει, οὐ χρὴ πάντα τὰ τῆς παραβολῆς ἐρευνᾶν, ὅμως οὖν ὡς προσαφρίζεται τοὺς ἀγαθοὺς τοιαῦτα λέγων, μὴ διέξασθαι φθόνον ἐπὶ σωτηρίᾳ ἁμαρτωλῶν. Ἄλλοι δὲ λέγουσι τὸν μὲν πρεσβύτερον, ἀγγέλους· τὸν δὲ νεώτερον, ἀνθρώπους· ἑτέροι τὸν μὲν πρεσβύτερον, τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ δηλοῦσθαι· ὅτι δὲ τοῦ νεωτέρου, τὰ ἔθνη· ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος ταῦτα οὐ δέχεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ἀνθρώπος τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμους, καὶ τὰ ἔξῃς. Ἔστιν οὖν ὁ σκοπὸς ὡς πρὸς παραβολὴν μὴ πάντα ἔχουσιν. Βούλεται γὰρ ὁ τῶν ὁσίων Θεὸς ἵν' ἀπερισπάτως ἀπηρετῶμεν αὐτῷ· δείκνυσθαι δὲ διὰ ταύτης ὅτι περ εἰ μὲν βούλοιτο τινες πῶσαν τὴν ἐπὶ γῆς αὐτῶν καταλιπεῖν περιουσίαν, καὶν οἰκονόμοι γενέσθωσαν τῶν πτωχεύοντων, συμμεριστὰς τῶν ὑπαρχόντων τοῦτον· ποιούμενοι, ὅπως φίλοι· καὶ μάρτυρας τῆς εὐσεβιαρχίας κτησάμενοι, ὅτι ἂν αὐτοῖς ἡ ἐπίγειος ἐκλαίῃαι ζωὴ, τύχῃσι τύπου τινός· εἰ δὲ μὴ βούλοιτο, ἀποστεινύονται πάντως τῆς οἰκονομίας· καὶ διὰ τὴν ἀπανθρωπότητα, τῷ αἰωνίῳ παραδοθήσονται κυρί.

Τί ἐστι τὸ, Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ; Ἦθουν ἐν τῷ γηίνῳ καὶ εὐτελεῖ τοῦτον πλοῦτον, καλῶς δαπανῶν εἰς τοὺς δεομένους. Τοῦτον τὸν πλοῦτον, καὶ δίκον μαμωνᾶ λέγει ἐν τοῖς πνευματικοῖς· ὁ δὲ τούναντίον καὶ ἐν ἐκείνῳ ἀπιστός.

Ὅτι ἀλλότριον τὴν τῶν κτημάτων περιουσίαν ὠνόμασεν, ὡς οὐκ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐπίκτητα ἡμῖν ὄντα. « Ἐγὼ γὰρ καὶ τὰ ἐμὰ καὶ τὰ ἔξωθεν, » ὡς οἱ ἔξω λέγουσιν.

Ἀνθρώπος τις ἦν πλούσιος. Τὸ ὄνομα οὐ λέγει τοῦ πλουτοῦ· λέγει γὰρ ὁ Θεὸς περὶ τῶν μὴ φοβουμένων αὐτόν· Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου. Ἐχει δὲ ὁ λόγος, ὡς ἦν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀλέξανδρος τις ὀνόματι, κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ ἐσχάτην νοσῶν πηνίαν καὶ ἀβρωσίαν· οὐ μνημονεύσαι λέγεται τὸν Κύριον ὡς εἰς παράδειγμα λαβόντα αὐτὸν γνωρίζομενον· μηδεὶς δὲ νομιζέτω ὅτι γέγονεν ἡδὴ ἀνταπόδοσις· ἔστι γὰρ παραβολὴ τὸ λεγόμενον.

Διὰ τί ἐν τοῖς κόλποις αὐτὸν Ἀβραὰμ ὀρέξῃ; Ἵνα λίβη συναίσθησιν τῆς μισοξενίας τὸν φιλόξενον Ἀβραάμ.

Διὰ τί πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον οὐ λέγει, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀβραάμ; Ἐπειδὴ ἐνόμιζε μνησικαχεῖν αὐτῷ πάντῳ· οὐκ ἔχει δὲ, ὅτι Ἐλαβε, ἀλλ' ὅτι Ἀπέλαβε, ὡς ἀμοιβὴν τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Τὸ δὲ, Χάσμα μέγα ἐστὲν ἡμῖν, τὴν τῶν δικαίων διαφορὰν αἰνίσσεται πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς· αἰτεῖ δὲ τὸν Ἀλέξανδρον ἀναστῆναι, ἵν' ἰδόντες αὐτόν, φησὶ, πιστεύσωσι· τοῖς γὰρ προφήταις, οὐχ οὕτω πιστεύουσι· τοῦτο δὲ ὅτι ὡς μύθους τοὺς προφῆτας ἔχουσιν, ἐξ αὐτοῦ ἐγίνωσκον. Ὅτι δὲ ὁ μὴ Μωσῆως ἀκούων, οὐδὲ νεκροῦ ἀνισταμένου ἀκούσει, ἔδειξαν οἱ Ἰουδαῖοι, μήτε Μωσῆς πιστεύσαντες, μήτε τοὺς ὑπὸ Χριστοῦ ἐγερ-

A autem sic parabola loquitur, non oportet omnia quæ continet exquirere; simul igitur ac bonos talia dicendo præmunit, non invidiam accipere de peccatorum salute. Alii vero seniore dicunt angelos esse; adolescentiorem autem homines. Alii quidem per seniore, Israel carnalem factum designari; et per adolescentiorem, gentes. Sanctus vero Cyrillus id non recipit.

ἑτέροι τὸν μὲν πρεσβύτερον, τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ δηλοῦσθαι· ὅτι δὲ τοῦ νεωτέρου, τὰ ἔθνη· ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος ταῦτα οὐ δέχεται.

CAPUT XVI.

Vers. 1. Homo quidam erat dives, qui habebat villam, etc. Propositum igitur tale est, ut in parabola quæ omnia non includit. Vult enim Deus universorum nos sine impedimento illi ministrare. Ostendit autem per hanc parabolam, quia si quidam voluerint omnem in terra suam relinquere substantiam; et facti sint pauperum dispensatores, participes illos divitiarum facientes, tanquam amicos et testes misericordie adepti, quando illis defecerit terrestris vita, locum aliquem obtinebunt; si vero non voluerint, a villicatione omnino amovebuntur, et ob suam inhumanitatem, æterna tradentur igni.

Vers. 10. Quid est illud, Qui fidelis est in minimo? Id est, in terrestri et tenui isto thesauro, bene prodigus in indigentes; hunc thesaurum iniquum quoque mammona dicit in spiritualibus; qui contra autem est in illo infidelis est.

Vers. 12. Alienam bonorum possessionem nominat, tanquam non ex natura, sed nobis acquisita sunt: « Ego enim et mea, et aliena, » ut gentiles dicunt.

Vers. 19. Homo quidam erat dives; divitis istius nomen non dicit. Dicit enim Deus de his qui non timeant eum, Non recordabor nominum eorum per labia mea. Habet autem sermo, fuisse in Jerusalem Lazarum quemdam nomine, in hoc temporis extrema paupertate et valetudine laborans. Non meminisse Dominus dicitur, ut in exemplum præbens hominem quemdam cognitum; nomen autem arbitretur jam factam esse retributionem, nam ibi parabola est quod dicitur.

Vers. 23. Cur in sinu Abraham illum vult? ut exprobatorem accipiat suæ inhospitalitatis hospitalem Abraham.

Vers. 24. Cur ad Lazarum non loquitur, sed ad Abraham? Quia putabat omnino inalem de se memoriam eum servare; et non dicitur, Cepisti, sed, Accepisti ut præmium tuæ ipsius voluntatis. Chaos magnum firmatum est, ad ostendendam justos inter et peccatores distantiam. Rogat autem ut Lazarus resurgat, ut videntes eum, ait, credant; prophetis enim non ita credunt: quod autem propheta ut fabularum narratores habeant ex seipso cognoscit. Quod ille qui Moysen non audit, non mortuum resurgentem auditurus sit, ostenderunt Judæi Moysen non credentes, neque illos quos Christus susci-

tauerat. Sinum vero Abraham divina otia sanctus Dionysius dicit.

CAPUT XVII.

Vers. 5. De antiquioribus sanctis dicit apostolus, *Per fidem vicerunt regna* : apostoli ergo id scientes, dicunt Christo : *Adauge nobis fidem*. Non petunt simpliciter fidem, non enim erant infideles, sed augmentum fidei, id est in fide confirmationem.

Vers. 7. *Quis ex vobis habens servum pascen-tem* ; etc.... Docet his Dominicæ auctoritatis potestatem ut debitum semper a famulis obedientiam exigere ; non enim, ait, gratiam esse fatebitur etsi ab illo factum fuerit quod fieri oportebat, sed non implenti, periculum est ; implenti autem, nulla habetur gratia.

Vers. 21. Dicendo : *Regnum Dei intra vos est*, quid innuit ? In nostris nempe esse voluntatibus, illud regnum eligere.

Vers. 22. Quid dicere vult Christus cum ait : *Veniens dies quando desiderabitis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis* ? Id est, ejus in terra conversationis ; quamvis ultimo cum illo futuri estis. Hoc autem dixit ob tribulationes quas debebant sustinere a tyrannis.

CAPUT XVIII.

Vers. 2. Quis esse potest hic iudex ? dicat David : *Deus iudex justus, fortis et patiens* ; ut audiri potest etiam dicens : *Neque ab egressu solis, neque ab occasu, neque a desertis montibus, quoniam Deus iudex est*. Habet autem quasi propriam civitatem Deus, quamnam illam ? Ecclesiam. *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*. Ista civitas imitatio est celestis civitatis Jerusalem. Deum non timebat, neque hominem reverebatur : Deus enim non Deum habet quem timeat, neque hominem quem reveretur ; personarum enim acceptio non est apud illum.

Vers. 5. Omnis anima in Ecclesia calumniatorem virum cum reliquerit et rejecerit, et Christum amplexa fuerit, vidua est, et sollicitat omni die et nocte iudicem, dicens : *Vindica me ab adversario meo*. Quis est autem hic adversarius contra quem precamur nocte ac die ? dicat apostolus Petrus : *Filioli, adversarius vester diabolus, ut leo rugiens circum- quærens quem devoret*.

Vers. 6. Iudex iniquitatis, non est Deus, ut multi loquaces dicunt, sed quidam erat iudex iniquus in illo tempore, ut Chrysostomus inquit, in quem ex ipso parabolam instruit Christus. Vult autem per id ostendere non cessandum esse ab oratione. Dicendo vero, *Quanto magis Pater vester celestis*, alium esse iniquum iudicem, alium esse Deum indicat. Sed cum intellexeris Deum esse iudicem iniquitatis, non timebis dicere illum esse iudicem iniquitatis et non justitiæ : *Iusto enim lex non existit*.

Α θέντας· κόλπους δὲ Ἀβραάμ, τὰς θειότητας λήψαι· ὁ ἅγιος Διονύσιος λέγει.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΖ'.

Ὅτι περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἁγίων φησὶν ὁ Ἀπόστολος· *Διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας*. Οἱ Ἀπόστολοι οὖν τοῦτο εἰδότες, λέγουσι τῷ Χριστῷ· *Πρόσθες ἡμῖν πίστιν*. Οὐκ αἰτοῦσι δὲ πίστιν ἐκλῆς· οὐ γὰρ ἦσαν ἄπιστοι· ἀλλὰ προσθήκην πίστεως, τουτέστι τὴν εἰς τοῦτο βεβαίωσιν.

Ὅτι τὸ, *Τίς ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ποιμα-νοντα*, καὶ τὰ ἐξῆς, διδάσκει ὅτι τῆς Δεσποτικῆς ἐξουσίας ἡ δύναμις ὡς ὄφλημα πανταχοῦ παρὰ τῶν οικειῶν ζητεῖ τὴν ὑποταγὴν. Οὐ γὰρ χάριν, φησὶ, ὁμολογήσαι, καὶ εἰ γένοιτο παρ' αὐτοῦ πᾶν ὑπερθε γενέσθαι· ἀλλὰ μὴ πληροῦντος μὲν, κίνδυνος· πλη-ροῦντος δὲ, οὐδεμία ἔσται χάρις.

Ἐν τῷ λέγειν, ὅτι· *Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν*, τί λέγει ; Ὅτι Ἐν ταῖς προαιρέσειν ὑμῶν, φησὶ, κεῖται τὸ ἐκκλῆσθαι ταύτην.

Τί λέγειν βούλεται Χριστὸς ὅτ' ἂν φῇ· *Ἐλευσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὕψοσθε* ; Τουτέστι, τῆς ἐπὶ γῆς συνδιαγωγῆς αὐτοῦ· καίτοι καὶ ἔσχατον συνόντας αὐτῷ· τοῦτο δὲ ἔλεγε διὰ τὰς ἐλπί-φεις ἃς ἐμᾶλλον ὑπομένειν ὑπὸ τῶν τυράννων.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΗ'.

Τί ἂν εἴη ὁ κριτὴς οὗτος ; Λεγέτω Δαβὶδ· *Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακροθύμος*· ὡς ἔστιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι καὶ πάλιν λέγοντος, ὅτι *Οὐτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὁρῶν, ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν*· ἔχει δὲ ὡς πάν-θιαν ὁ Θεός, πόλιν ταύτην ; Τὴν Ἐκκλησίαν. *Δοξασμένη ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ*. Αὕτη ἡ πόλις μνημὴ ἐστὶ τῆς οὐρανοπόλεως ; Ἱε-ρουσαλήμ. Μήτε Θεὸν φοβοῦμενος, μήτε ἀνθρώπου ἐντραπέμενος· ὁ γὰρ Θεός· οὔτε Θεὸν ἔχει ὃν φοβή-θῃται, οὐδὲ ἀνθρώπον ὃν ἐντραπήσεται· προ-ωποληψία γὰρ οὐκ ἐστὶ παρ' αὐτῷ.

Πᾶσα ψυχὴ ἐκκλησιαστικὴ ἡ τὸν ποτε διέβωλεν ἄνδρα ἐάσασα καὶ ἀπορρίψασα, καὶ Χριστὸν ἐντρα-νισμένην, χήρα τυγχάνει, καὶ δέεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα τοῦ κριτοῦ, λέγουσα· *Ἐκδικήσον με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου*. Τίς δ' ἂν εἴη ὁ ἀντίδικος καθ' οὗ εὐχόμεθα νυκτὸς καὶ ἡμέρας ; Λεγέτω ὁ Ἀπόστολος Πέτρος· *Τεκνία, ὁ ἀντιδικὸς ὑμῶν διὰ-βολος, ὡς λέων ὠρυόμενος διέρχεται ζητῶν τινα κατακτεῖν*.

Ὅτι ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας, οὐκ ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς οἱ πολλοὶ φλυαροῦντες λέγουσιν· ἀλλὰ τις ἦν κριτὴς ἀδικος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ὡς ὁ Χρυσόστομος λέγει, πρὸς ὃν ἐξ αὐτοῦ τὴν παραβολὴν ποιεῖται Χριστός· βούλεται δὲ διὰ τοῦτου δεῖξαι, μὴ ἐκκαλεῖν ἐν τῷ προσεύχεσθαι. Ἐν δὲ τῷ λέγειν, *Πῶς μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος* ! Ἄλλον εἶναι τὸν δίκαιον κριτὴν, καὶ ἄλλον τὸν Θεόν. Ἄλλ' ὅτε ἀκούσῃς τὸν Θεὸν κριτὴν ἀδικίας, μὴ φοβηθῇς εἰπεῖν αὐτὸν κρι-τὴν ἀδικίας, καὶ οὐ δικαιοσύνης· *Διὰ τὸ γὰρ νόμος οὐ κεῖται*.

Τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνου ἡ παραβολὴ ὑποδεικνυσιν ὅτι ἐπιστημόνως δεῖ προσεύχεσθαι· πολλὰ γὰρ αὐτοῦ τὰ ἐγκλήματα. Ἐθαύμασε γὰρ αὐτὸς αὐτὸν, καὶ πολλοὺς ἑτέρους σὺν τῷ τελώνῃ κατέκρινεν. Ἀληθὲς οὖν τὸ γεγραμμένον ῥητὸν, ὅτι Ἔστι δικαίος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ.

Ὅτι πῶς ὁ μὲν Φαρισαῖος μεγαλοῤῥημονήσας ἐπὶ τοῖς οἰκείοις δικαιώμασι κατακέκριται, ὁ δὲ Ἰωβ ἐπὶ τοῦτῃ αὐτῷ μᾶλλον καὶ δεδικαίωται; Ὅτι οὗτος μὲν μηδενὸς ἀντιπίπτοντος καὶ παρακινούντος ἢ ἐρεθίζοντος, μεγαλοῤῥημονεῖ· ὁ δὲ ἐν μὲν τῷ εὐδοκίμῳ, ἐκρυβεν ἑαυτὸν· ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Ἐλιφάζ ἢ τοῦ διαβόλου, ἀποδύεται τὰ ἐπιφερόμενα ἐγκλήματα. (Τοῦ Πηλουσιώτου.)

Ὅτι λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι Οὐδὲν τούτων συνῆκαν, ἀλλ' ἦν τοῦτο τὸ ῥῆμα περικυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἡγουν περὶ τῆς ἀναστάσεως. Διὰ τί; Ἐπειδὴ οὐδέπω ἤδεισαν ἀκριβῶς τὰ παρὰ τῶν προφητῶν ἐπ' αὐτῷ λεγόμενα, ὡς ἀλλοῖς.

Ὅτι ὁ τυφλὸς ἀκούων τῶν Γραφῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ Θεοῦ εἶχεν αὐτὸν, καὶ ἐπιστοιμιζόμενος οὐκ ἔπαυεν· ὅθεν καὶ ἀκούει· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· ἀφίησι δὲ αὐτὸν λαλεῖν καὶ βοᾶν, τὴν πίστιν αὐτοῦ δεικνύντων τοῖς συνοῦσιν.

Ὅτι φῶς γέγονεν ἡ φωνὴ τῷ τυφλῷ· ἐκ φωτὸς γὰρ ἦν ὁ λόγος· ἀληθινοῦ· οὗτος ἰαθεὶς ἠκολούθει αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Διὰ τί ὁ Ζακχαῖος ὁ τελώνης ὑποδεξάμενος Χριστὸν, τοῖς ἡδικοημένοις τετραπλοῦν ἀπέδωκε; Κατὰ τὸν νόμον τοῦτο πεποίηκε, τὸν κελεύοντα ἀντὶ ἐνὸς τέσσαρα πρόβατα ἀποτινύειν. Ὁ μὲν Ζακχαῖος ἀγνοῶν ὁ ἐποίει, θερμῷ ζήλῳ φερόμενος καὶ θαίῳ ἔρωτι φλογόμενος, ἐπὶ συκομορέαν ἀνέτρεχεν· ὁ δὲ γε Κύριος μυστικόν τι θεωρήσας, ἔλεγε· Κατάβηθι ἐνπεῦθεν, κατάβηθι ἀπὸ τῆς συκομορέας· μνησθητι ὅτι ὁ Ἀδάμ γυμνωθεὶς, ὑπὸ τὴν συκὴν ἐκρύπτετο· σὺ θέλων σωθῆναι, ἐπὶ συκὴν μὴ ἀνάτρεχε· δεῖ με τοῦτο τὸ συκόμορον ξηρᾶναι, καὶ ἄλλο φυτεῦσαι σταυρόχριστον δένδρον.

Ὁ σκοπὸς τῆς παρουσίας παραβολῆς, ὅλην παραστῆσαι τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν τὴν δύναμιν. Ἀνθρώπος γὰρ ὢν ἀνέβη λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν· δηλονότι ἐνανθρωπήσαντι τῷ Υἱῷ ὁ Πατὴρ καὶ ἡ τοῦ Λόγου ὑπόστασις δέδωκε τῷ προσλήμματι τὴν βασιλείαν. Οἱ δὲ μισοῦντες αὐτὸν οἱ πολῖται, αὐτοὶ εἰσιν οἱ Ἰουδαῖοι. Ποίους δὲ δούλους καλέσας τούτοις διένειμε τὰς δέκα μνᾶς; Τοὺς τελείους τὴν ἔξιν, τοὺς μυσταγωγῶν ἑτέρους εἰδότας· ὑποστρέψαντος μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εὐγενοῦς, εὐγενοῦς διὰ τὴν θεότητα ὄντος, ἐνερυφήσουσι δεκαπλασιάσαντες καὶ πενταπλασιάσαντες. Ἐκάνω οὖν δέκα πόλεων ἢ πάντε γνήσονται· τούτεστι, δοξασθῇσονται πλεονῶς ἢ πρότερον· ἀτιμία δὲ ἔσται τοῖς ὀκνῶν νικηθεῖσι. Τῷ δὲ κρύψαντι τὸ τάλαντον, τούτεστι τὴν χάριν ἣν ἕκαστος ἔλαβε, λέγει· Διὰ τί πῶς τραπέζιται; τούτεστι, διὰ τί μὴ προῦθηκας εἰς ἀπόλαυσιν τοῖς εὖ εἰδόσι δοκιμάζειν τὰ παρὰ σοῦ; Ἐγὼ γὰρ ἔλθων, ἐπραξα ἄν, τοῦτο ἔστιν, Ἀπήνησα

A Vers. 40. Pharisei et publicani parabola ostendit oportere scienter orare. Multa enim illius erant peccata: seipsum admirabatur, et multos ceteros cum publicano condemnabat. Verum igitur est quod scriptum est verbum, *Justus perit in iustitia sua.*

Vers. 14. Quomodo Phariseus quidem superbiens in propriis iustitiis condemnatur, Job autem in eodem magis justificatur? Quia ille quidem nemine contradicente vel turbante aut excitante, superbit; hic vero cum laudatur se abscondit; et cum accusatur ab Eliphaz vel a diabolo, illata crimina repellit. (*Ita Pelusiota.*)

B Vers. 31. Dicit evangelista: *Nihil horum intellexerunt, sed erat verbum istud absconditum ab eis.* Id est, de resurrectione, quare? Quia nondum recte sciebant quæ de jillo a prophetis dicebantur, utpote piscatores.

Vers. 35. Cæcus audiens Scripturas, illum ut Filium David et Deum habuit, et clamare non cessavit. Unde audit, *Fides tua te salvum fecit.* Sinit eum autem loqui et clamare, ut ostendat præsentibus ejus fidem.

Vers. 42. Lux facta est vox sua cæco, e luce enim erat veritatis sermo. Iste sanatus sequebatur eum.

CAPUT XIX.

Vers. 8. Cur Zachæus publicanus qui Christum excepit, his quos defraudavit quadruplum reddit? Secundum legem hoc fecit præcipientem pro una quatuor oves solvere. Zachæus quidem nesciens quod agebat, ardenti zelo motus et divino amore flagrans, in sycomorum ascendit. Dominus autem mysteriosum quid cernens dixit. Descende inde, descende a sycomoro: memento Adam nudatum, sub ficu se abscondisse; tu volens salvari, in ficum non ascende: oportet me hanc sycomorum siccare, et aliam plantare Christi crucifixi arborem.

Vers. 12. Propositum præsentis parabola, universam institui Christi virtutem exhibet. Homo enim cum esset, ascendit accipere sibi regnum; evidenter homini facto Filio Pater et Verbi persona dedit assumptæ humanitati regnum. Cives autem qui eum oderant, Judæi sunt. Quos vero servos vocans, divisit eis decem mnas? Perfectos moribus, alios initiare scientes. Reverso post acceptum regnum homine nobili, nobili quidem ob divinitatem, lætabantur qui decuplum fecerant, et qui quintuplum; nam super decem aut quinque civitates fient: id est, Glorificabuntur magis quam antea. Dedecus autem erit his qui pigris superati sunt. Ei qui talentum abscondit, id est gratiam quam quisque recepit, dicit: Quare non dedisti tabulariis, id est, Cur non proposuisti in usuram his qui bene noverant probare quæ erant apud te? Ego enim veniens exegissem, id est, Rogavissem cum usura quod meum erat. Et illi quidem bona receperunt; hi autem qui nolue-

runt hominem nobilem regnare super se, interfecti sunt coram eo. Dicit autem quæ passi sunt postremo in expugnatione urbis; et in timendo ejus adventu, omnes ut interfectioni, supplicio traduntur.

Vers. 41. Flevit super Jerusalem benignus Dominus, ut ostenderet se de illa dolere; inde post quinque et triginta annos ab ejus ascensione, expugnatio facta est, Deo spatium penitentiae erga illam præstante. Si cognovisses et tu quæ ad pacem tibi, id est, quod utilia et necessaria ad pacem cum Deo habendam, per fidem et gratiam essent, non tales tribulationes te circumdeditissent; sed abscondita sunt, inquit, ab oculis tuis; id est, libenter scire noluisti. *Tempus autem visitationis tuæ*, illa dicitur quam fecit descendens utque eos visitans.

CAPUT XXI.

Vers. 2. Vidua obola duo obtulit, hæc enim sunt minuta, accepit autem abundantius; quia totam suam vitam largiens, magno animo obtulerat.

CAPUT XXII.

Vers. 15. Dicendo, *Desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, ostendit se sponte sua passum esse.

Vers. 27. Quomodo intelligitur quod dicit: *In medio vestrum sum sicut qui ministrat*? De humanitate sua hoc dicit.

Vers. 30. *Ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*. Propter sanctorum illic felicitatem dicit per metaphoram convivantium cum regibus.

Vers. 31. Cur alios linquens, Petrum alloquitur, *Simon, Simon, ecce Satanas expellit vos ut cribraret sicut triticum*? Ut illum moneret ne in se confidat. Quid est cribrare? agitare, nocere; mos enim est Satanæ hos qui probantur appetere, ut videmus in Job.

Vers. 32. Dicendo, *Ego rogavi pro te*, ostendit se ut hominem rogare. *Conversus confirma fratres tuos*, ne in desperationem cadant, id est, has robur et magister eorum qui per fidem ambulant.

Vers. 35. Quomodo postquam dixit non peram, pecuniam, baculum et alia habebant, nunc dicit: *Qui habet sacculum tollat, similiter et peram; et qui non habet, vendat tunicam suam et emat gladium*? Prius illorum virtutem tentare volens, ostendebat nihil habentes, nihil illis defuturum ex his ad prædicationem, tanquam ad gentes euntes. Posteriorius autem circa passionem, illos nunc manentem in Judæa pauperitatem indicat, quod privabuntur omnibus modo, et esuriant, et audierunt, et in his suam philosophiam exhibebant. Adhuc autem et id dicit ut modesti esse discant; adhuc, ut ea se aliquid inferant, non autem, ut sacerdotes, totum ex

σύν τόκῳ τὸ ἑμὸν· καὶ οἱ μὲν ἀπέλαθον τὰ ἐπαλάμει· οἱ δὲ μὴ θελήσαντες τὸν εὐγενῆ ἄνθρωπον βασιλεῖον ἐπ' αὐτούς, κατεσφάγησαν ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Ἀπὸ δὲ ἡμερῶν ἱσταθὼν ἔρχατο ἐν τῇ ἀλώσει· καὶ ἐν τῇ φερετρῇ αὐτοῦ ἐλεύσεται, πάντας ὡς σφαγῇ τῇ κούρῃ παραδοθήσονται.

Ὅτι ἐδάκρυσεν ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ὁ φιλόθεος Κύριος· ἵνα δείξῃ ὅτι λυπᾶται περὶ αὐτῆς, ἵδεναι καὶ μετὰ τριακονταπέντε ἔτη τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, ἡ ἀλώσις γέγονεν, ἀναβολὴν μεταβολῆς τοῦ θεοῦ προσμεμένου περὶ αὐτῆς. Τὸ δὲ, *Εἰ ἔγνων καὶ σὺ τὰ πρὸς εἰρήνην*, τοῦτο ἐστίν, ὅτι Χρήσιμα καὶ ἐπαρχαῖα πρὸς τὸ εἰρηνεύσαι θεῷ δὲ τῆς πίστεως καὶ τῆς χάριτος, οὐκ ἂν τοιαῦτα σε θλίβειν περιέμεν, ἀλλ' ἐκρύβη, φησὶν, ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου· ἀντὶ τοῦ, ὅτι ἐκουσίως οὐκ ἠθέλησας εἰδέναι. Καὶ ὁρᾷ δὲ λέγει τῇ ἐπισκοπῇ σου, ἣν αὐτὸς, ἐποίησας κατεῖδεν ὡς ἐπισκεψόμενος αὐτούς.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Ὅτι ἡ χίρα δύο ὁδοῦς προσήγαγε· ταῦτα γὰρ εἰσι τὰ λεπτά· προσεδέχθη δὲ ὑπερβαλλόντως· ὅτι ὥσπερ ἀποκτωμένη ὁλον αὐτῆς τὸν βίον, μεγαλόφρωνος πάντα προσήγαγεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Ὅτι εἰπὼν, Ἐπαθόμενα τοῦτον τοῦ Πάσχα μετ' ἐμῶν, δείκνυσιν ὅτι ἐκουσίως ἱσταθὼν.

Πῶς νοεῖται τὸ λέγειν αὐτὸν, Ἐγὼ ἐν μέσῳ ὅρων εἰμι ὡς διακονῶν; Τοῦτο διὰ τὸ πρόκλημα λέγει.

Τὸ, *Ἰνυ δοθῇτε καὶ πίνητε ἐκ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου*, διὰ τὴν τῶν ἀγίων καὶ λαμπρότητα λέγει, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν συναγαγόντων τοὺς βασιλεῦσιν.

Διὰ τί τοὺς ἄλλους ἀφείλε, πρὸς τὸν Πέτρον ἐπὶ *Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξέστρεψε σὺν σὺν ὡς τὸν σίτον*; ἵνα παλεῖται αὐτὸν ἢ αὐτῷ θαρρῆν. Τί δὲ ἐστὶ συνίστασι; Ταράξαι, βιάσθαι· ἔθος γὰρ τῷ Σατανᾷ τοὺς ἐδόκιμους αὐτοῦ ταράσθαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ Ἰώδ.

Τὸ δὲ λέγειν αὐτὸν, Ἐγὼ ἐδοθήμην περὶ σοῦ, εἰδείν ὅτι ὡς ἄνθρωπος προσετέχεται· τὸ δὲ, *Ἐπεστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου*, ἵνα ἢ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπέσωσιν, ἀντὶ τοῦ, Γενοῦ στήριγμα καὶ διδάσκαλος τῶν διὰ πίστewς ἰόντων.

Πῶς πρὸς τοῦτον μὲν πῆραν καὶ χαλκὸν καὶ ῥάβδον καὶ τὰ ἄλλα λέγει μὴ κατεῖσθαι, νῦν λέγει, ὅτι ὁ ἔχων, φησὶ, βαλάντιον ἀράτω ὁμοίως καὶ σῆμα καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν; Κατ' ἀρχὰς μὲν πῆραν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως διδούς, εἰδείν ὅτι ἐκείνους ἔχοντες, οὐδενὸς δύνανται τοῦτων εἰς τὸ κτήρυμα ὡς πρὸς τὰ ἔθνη ἀπερχόμενοι· πρὸς δὲ τὸν κύριον τοῦ πάθους, τὴν ἐν Ἱουδαίᾳ νῦν ἐσομένην αἰώνου πτωχείαν αἰνίσσεται, ὅτι στερηθήσονται πολλῶν εἰδώς καὶ πεινάσουσι καὶ γυμνοὶ ἔσονται, καὶ ἐν ταῖς ταῖς οἰκείαν φιλοσοφίαν ἐνδείξονται. Ἐπὶ δὲ τοῦτο λέγει, ἵνα καὶ μετριάξωιν μάθωσιν· ἐπὶ δὲ, ἵνα

καὶ παρ' ἑαυτῶν τι εἰσενέγκωσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ πᾶν ὥσπερ ἐν ἀφύχοις τισι τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς νομίζηται. Ἐν δὲ τῷ λέγειν ἀγορεύσαι μαχαίρας, τὴν ἐφοδὸν τῶν Ἰουδαίων προλέγει τὴν κατ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγων δι' αἰνίγματος· καθαρῶς δὲ οὐ βούλεται λέγειν τὴν προδοσίαν, ἵνα μὴ θορυβήσῃ αὐτοῦς. Εἰπόντων δὲ, Ἰδοὺ, Κύριε, ὥδε δύο μάχαιραι, καὶ τὸ λαχθὲν μὴ συνιέντων, αὐτὸς φησιν· Ἰκανόν. Εἰ μὲν οὖν ἀνθρωπίνης βοηθείας ἰδεῖτο, οὐδὲ αἱ ἑκατὸν ἦσαν μάχαιραι ἱκαναὶ ἦσαν· ἐπειδὴ δὲ μὴ τοῦτο, καὶ αἱ δύο περιτταί· ὥστε χάριν μεθύσεως τῆς προδοσίας ταῦτα λέγει· ἵνα γινώσκῃν ὅτι προσγίνωσκεν, οὐχ ἐνεκὶν τοῦ χρῆσθαι τὰ εἰρημένα.

Ὅτι, Ἰδρωσεν ὥσπερ θρόμβους αἵματος, τὴν ἀνθρωπότητα δηλῶν· τὸ δὲ, Ἐρίσχυσαν αὐτὸν ἀγγελος, οὐχ ὥς δούμενον, ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ τὸ ρητὸν τὸ λέγον· Καὶ ἐνίσχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες ἀγγελοι Θεοῦ· τοῦτό ἐστι, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς θαυμασιότητος δοξολογῶν αὐτὸν ὁ ἀγγελος ἐφαίνεται, οἷα λέγων· Σὴ ἐστὶν ἡ ἰσχὺς, ἀέσποτα· ἐν γὰρ ἰσχυθας κατὰ θανάτου, ἐλευθέρωσας τὸ γένος τὸ τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Ὅτι ἀπίστος ἦν ἡ κατηγορία ἣν κατηγορεῖτο Χριστὸς ὑπὸ Ἰουδαίων· οὔτε γὰρ φόρον ἐπέλυσε Καίσαρι δοῦναι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ αὐτὸς δίδωκεν· οὔτε γὰρ βασιλεῦσαι ἠδούλετο, ἀλλὰ καὶ βουλευμένον αὐτῶν τοῦτο ποιῆσαι, ἀνεχώρησεν ἐκείθεν. Ἀλαζονικὸς οὐκ ἦν· περὶ γὰρ ὥδευε· καὶ τοῦτο ἐνέηκε μὲν ὁ Πιλάτος· ἐρωτᾷ δὲ χλευάζων αὐτοῦς· Εὐ εἰ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, εἰ καὶ μὴ Κύριος τὸ δυνάμει εἶναι βασιλεὺς οὐκ ἀρνείται.

Διὰ τί περὶς Ἡρώδην περὶ Πιλάτου πεμφθεὶς, οὐδὲ ἀποκρίνεται· Ἐπειδὴ οὐκ ἔδει περὶ ἀνθρώπου ἀποκρίνεσθαι οὐδὲν ἄξιον ἀποκρίσεως ἔχοντα· πάλιν δὲ εὐδὲ διδασκαλίας ἦν ὁ κωπὸς, οὐδὲ ἐπιτελεῖν οὐδὲ σημαίνει δύναμιν, τῷ περὶ τεραστῶν εἶναι φιλοθεάμονι μᾶλλον, ἢ σημαίνει θείας δυνάμεις ἰδεῖν βουλομένῳ.

Ὅτι Ἡρώδης χλευάζει τὸ σεμνὸν καὶ εἰμίον· μαρτυρεῖ δὲ αὐτῷ ὅτι ὡς χλευάζει ὅτι μηδὲν ἄξιον ἐπράξε Χριστὸς· οὐ γὰρ ἐσθῆτος ἔδει λαμπρὰς ἐπὶ τοῦ καπνὸς τι δεδρακότος· ἢ εἰρημότητος· ὅθεν Ἰουδαῖοι καὶ οὕτω κατεσχύνοντο, ἐκ τοῦ δικαστηρίου καὶ τῆς κατηγορίας αὐτῶν, ἀπρόντος τοῦ κατηγορουμένου μετὰ λαμπρὰς ἐσθῆτος· εἰ καὶ διαπαίζων Ἡρώδης ἐποίησε τοῦτο· οὐκ ἂν δὲ τοῦτο διατρέξατο εἰπερ ἐργῆς ἦν κωπὸς. Μαρτυρεῖ δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Πιλάτος ὅτι ψῆφος ἦν αὕτη τοῦ Ἡρώδου, μηδὲν ἠδικηκέναι τὸν Κύριον, ἐξ ὧν περὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἀρχοντας [εἶπε], ὅτι Προσηνέγνωτέ μοι τὸν ἀνθρώπον τούτον· ἀποστρέφοντα τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐν ὀλίγον ὁμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εἶδον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ὡς κατηγορεῖτε αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης.

Ὅτι πᾶτριον ἦν αὐτοῖς κατὰ ἐορτὴν ἀπολύειν ἕνα· ὅπερ εἰδὼς ὁ Πιλάτος, συνεβούλευσε τοῦτον μᾶλλον ἀπολύσαι, ἀλλ' ὁ φθόνος οὐκ εἴσεν.

Dei virtute expectant. Dicendo, gladium erat, Judaeorum in se invasionem dicit, loquens per aenigmata; clare autem non vult de prodicione loqui, ne illos conturbet. Cum dicunt, Ecce, Domine, duo gladii hic, et dicta non intellexerunt, ipse dicit: Satis est. Si quidem igitur humano auxilio egularet, non vel centum gladii satis fuissent; quoniam autem illud non est, duo nimis sunt; ita ut ad innuendam prodicionem ita loquatur, ut cognoscant quia praesciret, et non ad adhibenda quae dicebat.

Vers. 44. Sudavit quasi guttas sanguinis, humanitas ita ostenditur. Angelus confortatus est eum, non ope indigentem, sed ut impleretur verbum quod dicebat: Confortentur eum omnes angeli Dei; id est, ob magnitudinem prodigii glorificans eum angelus apparuit talia dicens: Tua est virtus, Domine; nam tu contra mortem praevalens, liberasti genus hominum.

CAPUT XXIII.

Vers. 2. Incredibilis erat accusatio qua accusabatur Christus a Judaeis. Non enim tributum voverat dare Caesari, sed potius illud ipse solvit; non enim regnare volebat, sed volentibus turbis id facere, abili inde. Superbus non erat, nam pedibus ambulabat: et hoc intellexit quidem Pilatus. Interrogat igitur, hos illudens, Tu es rex Judaeorum? quamvis Dominus regem revera se non negat.

Vers. 7. Cur ad Herodem a Pilato missus, nihil respondet? Quia non respondendum est homini qui nihil responsionis dignum habet. Simul et decendi non erat tempus, neque ostendendi signorum virtutem, homini spectaculorum stipendorum magis avido, quam signa divinae virtutis videre volenti.

Vers. 11. Herodes illud quod nobis et honorandum est. Attestatur autem haec ipsa irratio Christum nihil noxii admisisse. Non enim oportebat veste induere regali hominem qui mali aliquid aut fecisset aut dixisset. Inde Judaei etiam ipsi erubescunt ex eorum tribunali et accusatione exonerari, accusatam veste regali indui. Et si per ludum Herodes hoc gesserit, non illud tamen facisset, quoniam irae tempus erat. Testatur rursus et Pilatus suum esse idem ac Herodis suffragium, nihil criminis in Domino esse. Ex quo principibus sacerdotum et magistratibus dicit. (Vers. 14.) Obstat mihi hominem hunc avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inveni in homine isto ex his in quibus eum accusatis, sed neque Herodes.

Vers. 17. Mos erat illis per diem festum dimittere unum: Quod sciens Pilatus, proposuit illum putius dimittere, sed invidia non consecuti.

Vers. 28. Cur increpat fientes mulieres quando ad crucem ibat? Ut τροπαίουχος mortis. Illi enim qui invite moritur commiseratio solatium affert, illi autem qui libenter, injuriam facit. Ideo increpavit illas, et futura evenienda prædixit, quæ Romano-rum bellum induxit.

Vers. 31. Lignum viride scipsuum dicit, ob divi-nam in suo corpore vitam immortalem, et fructus et flores producentem. Quod autem dicit, tale est: Si me, inquit, tantis et tam sævis oneraverunt op-probriis Romani milites et illorum præfectus Pilatus, quid facient vobis ligno arido et sterili, Judæorum populo, bellantia Romanorum agmina, nullam in ipso Judæorum populo mirabilem et fructum ju-stitiæ habentium rerum cernentes, quarum causa justum foret illos honore et venia dignos haberi ab ipsis? imo vero comburent vos ut lignum aridum, id est, vos expugnabunt ob vestram in Salvatore-m impietatem.

Vers. 39. Quomodo Matthæus quidem et Marcus duos dicunt latrones Christo improperare in cruce, Lucas vero unum tantum? quoniam in initio duo latrones similia Judæis conviciabantur, illos blan-dientes si forte aliquam opem apud illos invene-rint. Sed postquam quæ expectabant inutilia visa sunt, unus e latronibus et in se reversus est, et alterum ad idem exhortabatur. Unde autem unus in se reversus est, nondum enim viderat quæ facta sunt in cruce prodigia? E verbis fortasse quibus Christus libere Patrem compellabat, *Pater, dimitte illis hoc peccatum, nesciunt enim quod faciunt.*

Vers. 42. Matthæus quidem et Marcus festinantes alia narrare usque ad illud, Latrones impropera-bant ei, reliquam gestorum in cruce historiam prætermiserunt. Lucas autem priora præteriens, tanquam ab aliis dicta, quæ prætermiserant illi, in est, unius latronis conversionem narrat, inci-piendo a verbis quæ dixit Dominus: *Pater, di-mitte illis.*

Vers. 43. Quomodo Domini promissio ad latro-nem impleta est? tanquam a Deo facta. Si enim in inferno, et in cælo adest, sed etiam in paradiso, ut Deus, Apostolo dicente, *Ne sine nobis consum-mentur*, quomodo excepit latro paradysum? quia non illa est promissio de qua Paulus dicit, sed cælestia bona. Non enim in paradysum nobis a Deo promit-titur intrare. Ubi impletum est quod dixit: *Quando exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum?* Hoc in cruce impletum est et in ascensione. In cruce quidem, quia incepit multos attrahere cum cen-turio videns quæ fiebant glorificavit Deum, et latro nou videns. Percutiebant autem pectora sua Judæo-rum aliqui, commoti admodum et ad conversionem tendentes.

CAPUT XXIV.

Vers. 15. Cur apparet discipulis euntibus Em-maum? Quoniam interim incredulitate laborabant.

Διὰ τί ἐπιτιμᾷ τὰς κλειούσας γυναῖκας; διὰ τὴν τὸν σταυρὸν ἤρχετο; Ὡς τροπαίουχος τοῦ θανάτου· τῷ μὲν γὰρ ἔκοντι συμπάθεια παράκλησιν φέρει· τῷ δὲ ἐκόντι, ὑβριν· διὰ τοῦτο ἐπιτιμᾷ τὰς· καὶ τὰ μέλλοντα συμβῆναι τρωμήνυσεν, ἐπὶ τῷ Ῥωμαίων πόλεμος εἰργάσατο.

Ξύλον ὕγρον ἑαυτὸν λέγει, διὰ τὴν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ θεῖαν ζωὴν τὴν ἀμέραντον, καὶ τὸ ἔγκαρπον καὶ εὐθαλές· ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ ἐμὲ, πρὸς τοιαύταις δεινὰς ὑποβλήκασιν ἀτιμίας οἱ Ῥωμαίων στρατιῶται· καὶ ὁ τοῦτων στρατηγὸς Πιλάτος, τί δράσουσιν ὑμῖν τῷ ξηρῷ ξύλῳ καὶ ἀκάρπῳ τῷ ἱσὶ τῶν Ἰουδαίων προσκολεμῶντα τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα, μηδὲν ἐπ' αὐτῷ τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι τεθραυσμένον καὶ καρπὸν δικαιοσύνης ἔχόντων βλέποντες, ἐφ' οἷς ἦν εὐχὴ τιμῆς καὶ φοιδοῦς ἀξιοῦσθαι τῆς παρ' αὐτῶν; μᾶλλον δὲ κατακαύσουσιν ὑμᾶς ὥσπερ ξύλον ξηρὸν, ἡγουν ποιη-κῆσουσι τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα δυσσεβείας ἔνεκ.

Πῶς Ματθαῖος μὲν καὶ Μάρκος τοὺς δύο λέγουσι ληστὰς ὀνειδίσαι τὸν Κύριον, Λουκᾶς δὲ τὸν ἓνα; Ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν οἱ δύο λησταὶ παραπλήσια αἰ; Ἰουδαίοις ἐφθέγγοντο, χαριζόμενοι αὐτοῖς, εἰπας τινὰ βοήθειαν εὐροῖεν παρ' αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ ἐπερ προσεδόκων ἡγρησαν, θάτερο· τῶν ληστῶν, αὐτὰς τὴν ἀνέννησεν καὶ τὸν ἄλλον εἰς τοῦτο πρῶτον ἐπέκρινεν. Πῶς δὲ ὁ εἰς ἀνέννησεν; οὐκ ἔστιν ἡν τὰ κατὰ τὸν σταυρὸν θεασάμενος θαύματα. Ἐκ τῶν λόγων Ἰησοῦ ὡς πρὸς τὸν Κύριον παρήρσις εἶπεν πρὸς τὸν Πατέρα· *Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην· οὐ γὰρ οἶδαν τί ποιοῦσιν.*

Ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ Μάρκος ἐπιγόμενοι πρὸς ἕτερα εἰπόντες ἕως οὗ ὠνεῖδιζον αὐτὸν οἱ λη-σταὶ, τὰ λοιπὰ τῆς ιστορίας τῆς περὶ τὸν σταυρὸν παρέλιπον, Λουκᾶς δὲ ἀφόμενος τῶν προτέρων, ὡς παρὰ τοῖς ἄλλοις εἰρημένων, τὰ παραλειφθέντα ἑαίνους, τοῦτέστι τὴν τοῦ ἑνὸς ληστοῦ ἐπίγνωσιν ιστορεῖ, ἀπὸ τῆς φωνῆς ἀρξάμενος ἦν ὁ Κύριος· εἶπεν *Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς.*

Πῶς ἡ τοῦ Δεσπότου ὑπόσχεσις εἰς τὸν ληστὴν ἐ-κλήρωται; Ὡς Θεοῦ· εἰ γὰρ καὶ ἐν βῆθι ὤπρηξε, καὶ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ὡς Θεός· Ὅτι καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· *Ἵνα μὴ γὰρ ἡμῶν τελευτῶσι, πῶς; ἀπέλαθεν ὁ ληστὴς τὴν παράδεισον;* Ὅτι οὐκ αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἦν Παῦλος λέγει, ἀλλὰ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ· οὐ γὰρ εἰς παράδεισον ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός· εἰσελεύσιν.

Ποῦ πεπλήρωται τὸ λεγόμενον, *ὅτι ὅτε ἄν ὀφθῇ, τότε πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτόν;* Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πεπλήρωται, καὶ ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως· ἐπὶ μὲν τοῦ σταυροῦ, ὅτι ἤρξατο συγγενεῖν πολλοῖς, ὅθεν καὶ ὁ ἐκατόνταρχος· ἰδὼν τὰ γινόμενα, ἔβλεπε τὸν Θεόν· καὶ ὁ ληστὴς, μὴ ἰδὼν. Ἐκτεπὸν δὲ καὶ τὰ στήθη τῶν Ἰουδαίων τινες, κατακυντῶμενοι πᾶ-τωρ καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἐρχόμενοι.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Διὰ τί ἐπιφαίνεται τοῖς μαθηταῖς; τοῖς πορευομένοις εἰς Ἑμμαοῦς; Ἐπειδὴ ἀπιστοῖς εἶχοντο εἰς τὸν Χριστόν·

πῶς, ἀκουσον. Λέγουσι γάρ, ὅτι Ἑμεῖς ἠλπίζομεν ὅτι αὐτός ἐστι· καὶ τῶν γυναικῶν δὲ οἱ λόγοι ὥστε λήρως ἐφάνησαν, καὶ ἄλλα λέγουσιν τοιαῦτα πολλά.

Διὰ τί μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁμιλῶν αὐτοῖς θάνατος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν; Ἵνα εἰς πλείονα πόθον αὐτοὺς ἐφελκύσῃται, ἄλλως τε δὲ καὶ οὐκ εἶχε, φησὶν, ἐν τῷ σῶμα τὸ θεῖον ἐκείνο οὕτως ὡς πρότερον συνδι-
άγειν μετ' αὐτῶν ἀεὶ· λεπτότερον γὰρ ἦν καὶ θεοει-
δέστερον.

Ὅτι οὐκ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ εὑρον τοὺς δώδεκα καὶ ἀπήγ-
γειλαν τὰ κατὰ τὸν Κύριον καὶ τὴν ὁδὸν, ἀλλὰ μετὰ
τινας ὥρας ὅσας εἰκὸς ἦν αὐτοῖς ποιῆσαι τὸ διάστημα
τῶν ἐξήκοντα σταδίων βαδίζοντας· ἐν αἷς διὰ μέσου
καὶ ὁ Δεσπότης ὤφθη τῷ Σίμωνι. Κάκεινοι μὲν
ἔλεγον τοῖς δυοῖν ὅτι θνῶς; ἠγέρθη ὁ Κύριος καὶ
ὤφθη τῷ Σίμωνι· αὐτοὶ δὲ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ,
καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἔρτου.
Ταῦτα δὲ, φησὶ, λαλοῦντων αὐτῶν, αὐτὸς ἔστη ἐν
μέσῳ αὐτῶν, οὐκέτι κρατουμένων τῶν ἐφθαλμῶν
αὐτῶν.

Ὅτι τὸ, *Εὐλογήσας αὐτοὺς ἀνεφάρτετο εἰς τὸν
οὐρανόν*, μετὰ τσσαράκοντα ἡμέρας χρη νοεῖν
γεγονέναι.

*Quomodo, audi. Dicunt enim: Nos sperabamus
quia ipse est; et mulierum sermones quasi nugas
æstimant, et alia dicunt multa similia.*

*Vers. 31. Cur post resurrectionem dum confabu-
laretur cum eis, evanuit ab oculis eorum? Ut ad
majus desiderium illos adduceret, aliter autem
non habet, dicit, corpus istud divinum adhuc
vobiscum ut antea semper conversari; subtilius
enim divinius factum est.*

*Vers. 35. Non in ipsa hora invenerunt duode-
cim et narraverunt de Domino et de itinere, sed
post aliquot horas, quantum necesse fuit ut eundo
percurrerent sexaginta stadiorum iter. Interim
Dominus apparuit quoque Simoni, et alii dicebant
his duobus quia vere surrexit Dominus et apparuit
Simoni; isti autem narrabant quæ gesta erant in
via, et quomodo cognoverunt eum in fractione
panis. Dum autem loquuntur, dicit evangelista,
ipse stetit in medio eorum, non oculis suis fiden-
tium.*

*Vers. 51. Benedicens eis ferebatur in cælum, post
quadraginta dies factum esse intelligendum est.*

KATA IOANNHN.

SCHOLIA IN JOANNEM.

Ex iisdem membranis bibliothecæ Vaticanæ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

C

CAPUT PRIMUM.

Διὰ τί ἀπὸ θεολογίας ἤρξατο; Ἵνα μὴ τῇ τῶν ἄλλων
εὐαγγελιστῶν κατὰ σάρκα γεννήσει ἀκολουθῶν,
νομίσωσι τὸν Χριστὸν οἱ ἄνθρωποι ψιλὸν ἄνθρωπον·
ἀλλ' οὐν οὐδὲ οὗτος τῆς οἰκονομίας ἡμέλησεν· ἀλλ'
οὐδὲ ἐκείνοι τὰ κατὰ σάρκα λέγοντες, τῆς θείας
γεννήσεως ἡμέλησαν. Διὰ τί εἶπεν, *Ἐν ἀρχῇ*; Διὰ
τὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ πρεσβύτερον τιμᾶν, καὶ τίθε-
σθαι Θεόν. Διὰ τί, ἀφελὶς τὸν Πατέρα, περὶ τοῦ Υἱοῦ
διαλέγεται; Διότι ἐκεῖνος δῆλος ἦν, καὶ μὴ ὡς Πα-
τήρ, ἀλλ' οὐν ὡς Θεός· ὁ δὲ Υἱὸς ἠγνοεῖτο. Τὸ δὲ,
Ἦν, οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, εἰ μὴ τοῦ εἶναι θεωτικόν
καὶ ἀπαίρωσ εἶναι. Λόγον δὲ αὐτὸν καλεῖ, Ἵνα μὴ
πιθῇ τὴν τὴν γέννησιν ὑπολάβωμεν, καὶ διὰ τὸ
ἀπαγγεῖλαι τὰ τοῦ Πατρὸς. Διὰ τί Λόγον εἶπεν μετὰ
τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης; Ὅπως τῶν λοιπῶν
λόγων χωρισθῇ· οὐδεὶς γὰρ ἀπαθὴς οὗτος καὶ Θεός.
Ὅτι Θεὸν καὶ Θεὸν εἰπῶν (καὶ γὰρ, Θεός, φησὶν, ἦν
ὁ Λόγος), οὐκ ἐμφαίνει τι μέσον τῆς θεότητος·
ἀπειθεὶ οὐχ ἦν Θεός ὁ Υἱός.

Ὅτι διὰ τοῦ, *Ἐν ἀρχῇ ἦν*, τὸ αἰδίον αὐτοῦ
δείκνυσαι· διὰ δὲ τοῦ, *Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν*

*Vers. 1. Cur a theologia incepit? Ne si aliorum
evangelistarum de generatione secundum carnem
narrationem secutus esset, habeant Christum homi-
nes ut merum hominem; sed igitur neque Joannes
incarnationem neglexit, neque alii quæ de carne
erant dicentes divinam ejus generationem parum
enraverunt. Cur dicit: In principio? Quia homines
quod vetus magis est honorant et Deum statuunt.
Cur Patrem mittens, de Filio disserit? Quia ille
noscebatur etsi non ut Pater, sed tamen ut Deus.
Filius autem non cognoscebatur. Hæc vox, *Erat*,
nihil aliud ostendit nisi esse evidenter et indubite.
Verbum autem illum vocat, ne generationem pas-
sibilem supponamus, et quia quæ Patris sunt nu-
tiabat. Cur verbum vocat cum appositione articuli?
Ut a reliquis Verbis distinguat; substantia enim
impassibilis illo et Deus. Deum et Deum nominando,
nam *Deus*, ait, *erat Verbum*, non indicat aliquod
medium in divinitate; cum non minus Deus sit Filius.*

*Vers. 2. Dicendo, In principio erat, æternitatem
ejus ostendit; *Erat in principio apud Deum*; ne ar-*

bitreria, inquit, præcelsioris existentiam Patris; ut A enim solis splendor qui ex ipsa natura solis est, non posteriorem esse dicimus solis naturæ, ita et Verbum ex eo est nec eo posterius est.

Vers. 3. *Omnia per ipsum facta sunt* : hi est, non solum sensibilia et visibilia, sed etiam spiritusalia.

Non oportet autem finalem notam non ad in apponere ut faciunt hæretici dicentes : quod factum est in ipso vita erat ; volentes Spiritum sanctum creaturam dicere. Deinde de creatione loquens, adjicit de providentia : Ut enim non dubitemus quomodo fecerit dicit, *In ipso vita erat* ; id est, in ipso omnia vivunt, et in ipso providentur ; et quod de Patre dicitur : *In ipso vivimus, movemur et sumus.*

Vers. 4. *Quid est : Vita erat lux hominum ?* spirituales dicit lucem animam ipsam illuminantem.

Vers. 5. *Quid est : Lux in tenebris lucet ?* Tenebras vocal aut mortem aut errorem. Gregorius autem magnus de carne Christi intelligit; alii autem lucem dicunt doctrinam esse. *Tenebræ eam non comprehenderunt.* Quia neque error illum superavit, neque mors, neque humanæ passionibus.

Vers. 6. *Fuit*, non natus est, esse simpliciter ostendit; sed missionis ipsius modum indicat.

Vers. 9. *Illuminat omnem hominem*, et quomodo multi sunt sineluce? veniens enim in omnem hominem illuxit.

Vers. 10. *Et mundus eum non cognovit* : mundum ibi quod terrestre et ignobili est vocal, et quod mundo adheret.

Vers. 11. *In propria venit*, de Judæis dictum est, tanquam præcipuo et potenti populo. Quem locum linquens qui omnia replet, venit? Locum quidem nullum mutavit, sed ad nos descendendo hoc fecit.

Vers. 12. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri* : Non dixit fecit vos, sed dedit eis potestatem. Et Verbum caro factum est ; non natura ejus in carnem transmutata, sed manente quod erat, et formare servi accipiente. *Factum est*, dicitur materialiter, ut ita dicam, ob eos qui commendunt eum fuisse fantasticum.

Vers. 14. *Quid est, Habitavit in nobis ?* Habitavit non idem sonat ac habitat; ita ut ex hoc sequatur quod Verbum caro factum est. Divinus quidem apostolus Paulus Verbi cognitionem habere ex parte dicit. Magnus autem evangelista Joannes, vidisse dicit plenam gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenam gratiæ et veritatis. Et nusquam quidem sanctus Paulus cognitionem tanquam Dei Verbi ex parte habere dicit; nam ex operationibus tantum quodammodo cognoscitur. Cognitionis enim de illo secundum substantiam et personam, pariter omnibus angelis et hominibus exstat inaccessa et in nullo nulli habenda. Sanctus autem Joannes perfectum pro hominibus incarnationis Verbi sermonem faciens, gloriam Verbi ut

Θεόν, δηλοῖ, ὅτι διὴ νομίσει· προσθετέραν εἶναι φησὶ, τὴν ὑπαρξίν τοῦ Πατρὸς· ὡς γὰρ τὸ ἐκπελάσμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτοῦ· ὃν τῆς τοῦ ἡλίου φύσεως, οὐχ ὑπερπλέον εἶναι φαμεν τῆς ἡλιακῆς φύσεως· ὅτω καὶ ὁ Λόγος, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑπερπλέον αὐτοῦ.

Ὅτι τὸ, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· τούτων οὐ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀπτά, ἀλλὰ καὶ τὰ νοητά.

Ὁ δὲ χρὴ δὲ τὴν τελείαν στιγμὴν οὐδὲ ἐν ἰσχύειν, κατὰ τοὺς αἰρετικούς· ἐκεῖνοι γὰρ οὕτω λέγουσιν· Ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν· βουλόμενοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πείσμα λέγειν. Εἴτε αἰτῶν περὶ τῆς δημιουργίας, ἐπάγει καὶ περὶ τῆς προνοίας. Ἰνα τῇ μὴ ἀπιστώσιν οὐ πῶς ἐκτίσσε, λέγει· Ἐν αὐτῷ ὡς ἦν· τούτῳστιν ὅτι ἐν αὐτῷ ἦν πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ προνοήσας· ὃ καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς· Ὅτι ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν.

Τί ἐστι, Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· Νοητὸν φῶς λέγει τὴν ψυχὴν φωτίζον αἰετῇ.

Τί ἐστιν, ὅτι τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνεται· Σκοτίαν λέγει, ἡ τὸν θάνατον, ἡ τὴν πλάνην. Ὁ δὲ μέγας Γρηγόριος, τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ λέγει· ἄλλοι δὲ τὴν διδασχὴν λέγουσι φῶς.

Ἡ σκοτία δὲ αὐτὸς ὃς ἀπέλαθεν. Ἐπειδὴ ἐπὶ ἡ πλάνη ἐνέκλινεν αὐτὸν, οὕτω θάνατος, οὕτω τὰ ἐνθρώπινα πάθη.

Ἐγένετο, οὐ τὸ ἐγενήθη ἡ τὸ εἶναι ἀπλῶς δηλοῖ, ἀλλὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ τὸν τρόπον δηλοῖ.

τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον. Καὶ πῶς ἀπίστοι πολλοί· τὸ γὰρ ἦγον εἰς αὐτὸν, πάντα ἰσχυρίζονται.

Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. Κόσμον ἐπὶ αὐτὸν καὶ χυδαῖον καὶ δημῶδες λέγει, καὶ τὸ τῷ κόσμῳ προσηλωμένον.

Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε. Περί τῶν Ἰουδαίων λέγει, ὡς ἐξαιρέτου λαοῦ καὶ περιουσιῶν. Ποῖον τόπον ἀπέλει τὰ πάντα πατρῶν ἦλθε ; Τόπον μὲν οὐδένα ἡμεῖς, τῇ δὲ πρὸς ἡμᾶς συγκαταβάσει τοῦτο εἰργάσατο.

Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐποίησεν αὐτοὺς, ἀλλ', Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν. — Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Ὁ δὲ τῆς φύσεως αὐτοῦ μεταπεσούσης· εἰς σάρκα, αὐτῷ μενούσης αὐτοῦ ὅπερ ἦν, τὴν τοῦ βούλου μορφῇ ἀναλαβήσεως. Τὸ δὲ, Ἐγένετο, πρᾶσσεται παρὰ οὕτω πως διὰ τοὺς λέγοντας αὐτὸν ἐν φαντασίᾳ.

Τί ἐστι τὸ, Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ; Τὸ, ἐσκήνωσεν, οὐ ταυτὸν ἐστι τῷ σκηνοῦντι· ὥστε ἐκ τούτου ἐλύθη καὶ τὸ, Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Ὁ δὲ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος τὴν τοῦ Λόγου γνῶσιν ἐκ μέρους ἔφη γινώσκειν· ὃ δὲ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τεθεσθαι λέγει πλήρη τῆς δόξης αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενετοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Καὶ μήποτε ὁ μὲν ἔφη Παῦλος τὴν ὡς Θεοῦ Λόγου γνῶσιν ἐκ μέρους ἔφη γινώσκειν. Ἐκ γὰρ τῶν ἐνεργειῶν πᾶσι μόνον γινώσκεται. Ἡ γὰρ ἐπ' αὐτῷ κατ' οὐσίαν τε καὶ ἀποστασιν γινώσκεις, ὁμοίως πᾶσιν ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις· καθέστηκε δὲ θεός, κατ' οὐδὲν οὐδὲν γινώσκεται. Ὁ δὲ ἅγιος Ἰωάννης τέλειον ἐν ἀνθρώποις τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου μνηθεῖς λέγει.

τὴν ὡς σάρκα Λόγου δόξαν ἐφ' ἑαυτὴν θεάσασθαι· τουτέστι ἂν ἐν τῷ θεῷ γέγονεν ἄνθρωπος, πλήρη χάριτος ἀπελάσας καὶ ἀληθείας. Οὐ γὰρ καθὼς κατ' οὐσίαν θεὸς καὶ τῷ Θεῷ Πατρὶ ὁμοούσιος ὁ Μονογενὴς κεχαρίτωται· ἀλλὰ καθὼς φέρεται κατ' οἰκονομίαν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος δι' ἡμᾶς κεχαρίτωται τοὺς χρῆζοντες· χάριτος ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, διὰ παντός κατὰ πόσιν ἡμῶν προκατὴν τὴν ἀναλογουσαν χάριν δεχόμενοι. Ὡστε ὁ τὸν Λόγον τέλειον ἐν αὐτῷ φυλάξας, ἀπέδωκεν τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου τὴν πλήρη χάριτος καὶ ἀληθείας κομίσσεται δόξαν τοῦ δι' ἡμᾶς ἐαυτὸν κατ' ἡμᾶς δοξάσαντος, καὶ ἀγιάσαντος κατὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν. Ὅτε ἂν γὰρ, φησὶν, ἐπεὶ οὗτος φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα. Ἀδελφοί, ὡς Μονογενοὺς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Τὸ δὲ, ὡς, ἐνταῦθα οὐχὶ παραβολῆς, ἀλλ' ὁμοιώσεως· ἀντὶ τοῦ, Οἷον ἔπρεπεν ἔχειν μονογενῆ καὶ γνήσιον Υἱὸν ὄντα.

Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, τίνας χάριν τοῦτο λέγει. Ὅτι μεγάλη ἦν ἡ δόξα τότε τοῦ Ἰωάννου, καὶ τοσοῦτον μεγάλη, ὅτι καὶ Ἰώσηπος διὰ τὴν τοῦτου τελευταίην λέγει τὴν πόλιν ἀφανισθῆναι. Τί ἐστὶ τὸ, κέκραγε· Τὴν παρρησίαν αὐτοῦ διὰ τούτου δηλοῖ. Τὸ, Ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος. Τὸ, ὀπίσω, ἀντὶ τοῦ, Ὁ μετ' ἐμὲ κηρύττων. Τὸ δὲ, Ἐμπροσθέν μου, ἀντὶ τοῦ, λαμπρότερος, ἐντιμότερος. Τὸ δὲ, πρῶτός μου ἦν, Ὅτι οὐκ ἐκ τίνος προκοπῆς, φησὶ, πρῶτόν με ὄντα ὀπίσω πεποιήκεν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ πρῶτος ἦν· εἰ καὶ ὕστερον παργγίνεται.

Τί ἐστὶ τὸ, Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἀλάβομεν; Ὅτι οὐ μετεκτήνη ἔχει τὴν δωρεάν, ἀλλὰ αὐτοπηγὴν καὶ αὐτορίζαν, ὥστε ἀντὶ τοῦ ὁπερκαίει βούλεται λῆγειν τὸ ὄνομα τοῦ πληρώματος. Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ἀντὶ τῆς παλαιᾶς, τὴν καινὴν.

Ὅτι τὸ, Ὡς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, τὸ ὁμοούσιον ἐδηλοῖ.

Ὅτι τὸ, Ἐγὼ φωνῇ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγειν αὐτὸν πῶς νοήσομεν; Ἐπὶ τὸν προφήτην κατέφυγεν, ἀξιόπιστον λόγον ποιῶν· καὶ γὰρ ὁ Ἡσαίας τοῦτο φησιν.

Ὅν ὁμοῦ οὐκ οἴδατε. Ἀντὶ τοῦ, Περὶ οὗ ὑμεῖς ἀληθῆς δόξαν οὐκ ἔχετε.

Ὁὐ οὐκ εἰμὶ ἀξίος τὸ θρόνον διακονεῖν ἐν τούτῳ δηλοῖ.

Διὰ τί μνημονεύει ὅτι ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο; Ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι ἐν γωνίᾳ, καὶ οὐκ ἐν πλήθει ἐπαρρησιάζετο. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ θύραι τῶν ἀντιγράφων, ἐν Βηθαβαρᾷ· ἡ γὰρ Βηθανία οὐχὶ πέτρων τοῦ Ἰορδάνου, ἀλλ' ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ἐστίν.

Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀμνὸν αὐτὸν καλεῖ, τῆς προφητείας ἀναμνησκων αὐτοῦς τοῦ Ἡσαίου, καὶ τῆς σιμῆς τοῦ τόπου.

Ἐμπεσόντων μου γέγονεν. Ἀντὶ τοῦ, ἐντιμότερος· ἐντιμότερος δὲ διὰ τὸ βαπτίσαι ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, διὰ τὸ τὰς ἀμαρτίας λαβεῖν τοῦ κόσμου.

in carne vidisse dixit : id est, rationem, vel propositum propter quod Deus homo factus est, plenum gratiae et veritatis vidit. Non enim prout secundum substantiam Deus et Deo Patri consubstantialis Unigenitus gratia donatus est; sed prout natura per incarnationem factus est homo, et nobis consubstantiali, propter nos gratia donatus est gratiam accipientes ex ejus plenitudine et omnino ad omnem nostrum profectum proportionatam gratiam recipit: ita ut rationem perfectam in se conservans, mysterium Dei Verbi propter nos incarnati prae se ferat plenitudinis gratiae et veritatis gloriam, ejus qui propter nos et secundum nos se ipsum glorificavit, et sanctificavit per suam praesentiam; Cum enim dicitur, ipse manifestabitur, similes ei erimus. Gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis: quasi, ibi non comparationem sed similitudinem indicat; id est, gloriam qualem convenit habere unigenitum et proprium Filium.

Vers. 15. Joannes testimonium perhibet de ipso; cujus causa hoc dicitur? Quia magna erat tunc gloria Joannis, et quanto majorem, quod Josephus dicit per ejus mortem civitatem obscuratam fuisse. Quid est istud, Clamavit? Hoc ostenditur ejus in dicendo libertas. Qui ante me factus est, quia prior me erat, post me venturus est. Post, id est, Post me praedicans; Ante me, id est, nobilior, dignior; Prior me erat, quia non ex profectu aliquo, prior me cum sit, post me esse incepit, sed semper prior erat, etiam si postea venerit.

Vers. 16. Quid est: De plenitudine ejus nos omnes accepimus? Quia non communicatam liberalitatem habet, sed propriam radicem et fontem in se possidentem, ita ut pro superabundantia sumi debeat vox plenitudo, Et gratiam pro gratia; id est, pro veteri, novam.

Vers. 18. Qui est in sinu Patris, consubstantiali-tem indicat.

Vers. 23. Ego vox clamantis in deserto, quomodo intelligi debet quod dicit? ad prophetam aufugit, snum fide dignum sermonem ut faceret: nam id Isaias dicit.

Vers. 26. Quem vos nescitis; id est, De quo vos veram opinionem non habetis.

Vers. 27. Cujus non sum dignus calceamentum solvere; imum ministerium hoc significat.

Vers. 28. Cur narrat haec in Bethabara facta fuisse? Ne quis dicat illum in angulo et non coram multitudine libere locutum esse. Oportet autem scire recte dicere quaedam exemplaria, in Bethabara, nam Bethania non est trans Jordanem, sed juxta Jerusalem est.

Vers. 29. Ecce Agnus Dei; agnum eum vocat, prophetiae illis memoriam revocans Isaiae, et umbrarum figuræ.

Vers. 30. Ante me factus est, id est, Nobilior; nobilior autem, quia baptizabit in Spiritu sancto, id tollendum peccatum mundi.

Vers. 33. *Et ego nesciebam eum*, dicit; quia secundum carnem ejus cognatus eram. Etenim angelus Mariæ dixit: *Ecce Elizabeth cognata tua*. Ut ergo non videatur gratia donatus esse ob cognationem, dicit: *Vidi Spiritum descendentem in illum*. Et, *Super quem videris Spiritum descendentem*. Hæc omnia, veritati consona quidem dicit, et per ea conjecturas adimit.

Vers. 36. Respicens Jesum ambulantiem, dixit, *Ecces*; ut duplici modo, per oculos et per vocem, non oboculos attraheret.

Vers. 38. Cur interrogat, *Quid queritis*, omnia sciens? Ut adducat eos ad se per interrogationem.

Vers. 39. Qui alius dicit: *Non habet ubi caput resclinet Filius hominis*, quomodo hic dicit: *Venite et videte*? Non illic in domo non manere dixit, sed non possidere domum nec habitationem propriam. Cur, cum ad illum venissent Joannis discipuli, evangelista notavit dicendo: *Hora erat quasi decima*? Ut illorum ardorem per horam ostenderet.

Vers. 41. Cur alterius non indicavit nomen, sed tantum Andreæ nomen? Quia ipse qui scribit erat.

Vers. 42. Cur dicit: *Tu vocaberis Cephas*, et non, *Ego te vocabo*? Quia tunc initium erat, et nolebat auctoritatem suam revelare.

Vers. 48. Quid significat illud: *Præquam te Philippus vocaret, cum esses sub fœu, vidi te*? Ea eadem hora cum sub fœu nemo adesset, Philippus solus Nathanael seorsum de Christo loquebatur.

Vers. 49. Quomodo dicit, *Rabbi*? *Tu es Filius Dei*, *tu es Rex Israel*? Filium Dei non, ut Petrus postea, natura dicit, sed ut in virtute est et postea habetur.

Vers. 51. Cur dicit Christus: *Amen dico vobis, videbitis cælum apertum*, etc? A terra se paululum elevans, quia Deus est; *Ascendentes* indicat, in cruce, in ascensione, in sepultura et in baptismate.

CAPUT II.

Vers. 4. *Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea*. Propterea ita loquitur, ut non suspicio habeatur de facto miraculo: etenim non oportebat a matre expeti, sed ab invitatis. Quid est: *Nondum venit hora mea*? Non horarum necessitati subiectus, neque horarum observator est temporum Creator; sed quod omnia in tempore convenienter operatur: cum discipuli nondum viderant, neque aliquis amicorum ad id hortatus fuerat, non erat ob miracula notus; ideo dicit, *Nondum venit hora mea*.

Vers. 5. Dicit mater ejus ministris: *Quodcumque dixerit vobis, facite*. Sciebat enim repulsam non ex debilitate esse, sed quod ipse non volebat in miracula irruens videri.

Vers. 6. Non simpliciter dicit: *Secundum puri-*

A *Kαὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν*, λέγει, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν συγγενὴ κατὰ σάρκα. Καὶ γὰρ ὁ ἀγγελὸς πρὸς τὴν Μαρίαν· *Ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου*. Ἡ οὖν μὴ δόξῃ χαρίζεσθαι διὰ τὴν συγγένειαν πᾶσι φησὶ καὶ, *Ὅτι ταῦτά μοι τὸ Πνεῦμα καταβαίνοντι αὐτόν*· καὶ, *Ἐγὼ ὅν ἄν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαίνον*. Ταῦτα πάντα, ἀληθειῶν μὲν λέγει, τῇ δὲ ὑπόνοϊαν ἀναιρεῖ.

Ὅτι ἐμδιδάσκας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει· *Ἰδε*· ἵνα διττῶς καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ διὰ τῆς φωνῆς τοὺς μὴ προσεσχηκότας ἀλλύσῃται.

Διὰ τί ἐρωτᾷ, *Τί θέλετε*; ὁ πάντα γινώσκων· ἡ ἐφελευσθῆναι αὐτοὺς διὰ τῆς ἐρωτήσεως.

Ὅς ἀλλαχοῦ λέγει, *ὅτι οὐκ ἔχει πού τινος ἀλλ' ἢ κλίνειν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*. πῶς οὖν λέγει· *Ἔρχεσθε καὶ ἴδετε*; Οὐ τὸ μὴ μένειν ἐν οἰκίᾳ εἵ-
B γαν ἐκεῖ, ἀλλὰ τὸ μὴ εὐπορεῖν οἰκίαν καὶ στεί-
λειν ἰδίαν. Διὰ τί ὅτε ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ Ἰω-
νου, ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπιστμήνατο λέγων· *Ἀρσένος δεκάτης*; ἵνα τὴν σπουδὴν αὐτῶν ἐκ τῆς ὥρας ἐν-
δείξῃται.

Διὰ τί τὸ τοῦ ἐτέρου οὐκ ἐγνώρισεν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ τοῦ Ἀνδρέου μόνον; Διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι τὸν ἀ-
γόντα.

Διὰ τί λέγει· *Σὺ κληθήσῃ Ἀνδρέας*, καὶ ὅτι αὐτὸς· *Ἐγὼ σε καλέσω*; Ὅτι τῷ· ἀρχὴ ἦν, καὶ οὐκ ἐβό-
λατο τὴν αὐθεντίαν δεῖξαι.

Τί σημαίνει τὸ, *Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον γενῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκὴν εἰδὼν σε*; Τὸ κατ' αὐτὴν τῇ ὥρᾳ ὅτε ἐν τῇ συκῇ οὐδενὸς παρόντος, μόνος ὁ Φί-
C λιππος τῷ Ναθαναὴλ κατ' ἰδίαν περὶ Χριστοῦ ἐ-
ελάγετο.

Πῶς εἶπαν αὐτῷ· *Ραββί*, ὅτι εἰ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἰ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ; Ὑἱὸν Θεοῦ οὐκ εἶ-
ὁ Πέτρος ὕστερον φύσει, ἀλλ' ὡς ἐν ἀρετῇ ὄντα καὶ ὕστερον προσδοκώμενον.

Διὰ τί εἶπεν ὁ Χριστός· *Ἀπάρτι ὤψεσθε τὸν ὀ-
ρανὸν ἀναψήσατε*, καὶ τὰ ἐξῆς; Ἀπὸ τῆς γῆς αὐτὴν κατασμικρῶν, ὅτι Θεός ἐστι. Τὸ δὲ, *ἀναψήσατε*, δηλοῖ, ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναλήψεως καὶ τοῦ τάφου καὶ τοῦ ἰδρωτός.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Τὸ δὲ, *Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι*; οὐκ ἦν αὐτῇ ὥρα μου, τοῦτου ἕνεκα ἐλεγεν, ὥστε μὴ ὑποπτεῖσθαι τὸ γινόμενον θαῦμα. Καὶ γὰρ οὐ παρὰ τῆς μητρὸς παρακληθῆναι ἐχρήν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν κλη' ἑταρῶν. Τί ἐστι τὸ, *Ὁὕτως ἦν ἡ ὥρα μου*; Οὐκ ἀνάγκη ὥρᾳ ὑποκαίμενος, οὐδὲ ὥρας παρατηρούμενος ὁ χρέων Δημιουργός· ἀλλ' ὅτι πάντα μετὰ καιροῦ προσην-
τως ἐργάζεται· ἐπὶ οἱ μαθηταὶ οὐδέπω ᾔδειν οὐδὲ τις τῶν φίλων παρακάλεσι εἰς τοῦτο, οὐδὲ ὅτις ἦν πρὸς θαύματα· διὰ τοῦτο λέγει· *Ὁὕτως ἦν ἡ ὥρα μου*.

Ὅτι τοῖς διακόνους εἶπεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· *Ὅτι ἄν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε*. Ἥδει γὰρ ὅτι οὐκ ἐβό-
νελος ἦν ἡ παραίτησις, ἀλλὰ τοῦ μὴ δόξαι ἐπιβί-
πτειν αὐτὸν τοῖς θαύμασι.

Οὐκ ἀπλῶς δὲ εἶπεν, *Κατὰ τὸν καθαρισμόν τῶν*

Ἰουδαίων· ἀλλ' ἵνα μή τινες τῶν ἀπίστων ὑποπεύσωσιν ὅτι τρυγίας τις ἐναπομείνας, εἴτα τοῦ ὕδατος ἐπιβλήθέντος καὶ κραθέντος, οἶνος λεπτότατος γέγονε, δείκνυσιν ὅτι οὐδέποτε ἐκεῖνα γέγονεν οἶνου δοχεῖα· ἐπειδὴ γὰρ ἀνυδρὸς ἐστὶν ἡ Παλαιστίνη, καὶ οὐκ ἦν πολλαχού κρήνας εὐρίσκειν, ἐπλήρουν αἱ τὰς ὑδρίας ὕδατος, ὥστε μὴ τρέχειν εἰς ποταμούς, εἰ γένοιτο ἀκάθαρτοι. Ἐξ οὐκ ὄντων δὲ οὐ ποιεῖ οἶνον, περικόπτων ἐκὼν τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων.

Ὅτι πρῶτον τῷ ἀρχιτρικλίνῳ δοθῆναι κελεύει, ὥς νήφοντι. Καὶ γὰρ οἱ τὴν τοιαύτην διακονίαν πεπιστευμένοι μάλιστα εἰσι νήφοντες, ὥστε ἐν κόσμῳ καὶ τάξει πάντα διατίθεσθαι. Εἰ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐδόθη, εἶπον ἂν ὅτι μεθύουσι, καὶ ἀλόγοις καὶ μὴ διακρίνουσιν ἔδωκε πίνειν.

Διὰ τί τὸν νυμφίον ἐφώνησεν ὁ ἀρχιτρικλίνος, καὶ οὐ τοὺς διακόνους; Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸ θαῦμα ἐξεκαλύφθη· κατ' οἰκονομίαν γέγονε τοῦτο, ἵνα μὴ πάντες γινώσκιν. Ὅτι ὁ βασιλικὸς διὰ τοῦτο αὐτὸν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὑγείαν προσεκαλέσατο, διὰ τὸ μαθεῖν τοῦτο αὐτὸν πεποιημέναι τὸ σημεῖον· ὅπερ καὶ παραδηλών ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον· οὐκ ἀπλῶς δὲ οἶνον ἐποίησεν, ἀλλὰ οἶνον κάλλιστον.

Διὰ τί κατέβη εἰς Καπερναοὺμ; Ἡ διὰ τὴν εἰς Μητέρα τιμὴν, ἢ ἀποκαταστήσῃ τὴν Μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς. Καὶ διὰ τί εἰς Καπερναοὺμ οὐκ ἐποίησε σημεῖα; Ὅτι οὐκ ὑγιῶς προσέκειντο αὐτῷ· καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν εἰπὼν· Καὶ σὺ, Καπερναοὺμ, ἡ ἕως τῶν οὐρανῶν ὑψωθείσα, ἕως ᾧδου καταβήσῃ.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι Ἦν ἐγγὺς τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, δείκνυσιν ἡμῖν ὅτι οὐ πρὸ πολλῶν πάνυ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἔδαπτεσθαι.

Ὅτι τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ λέγων· Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου, οἶκον ἐμπορίου· ἕτερος δὲ εὐαγγελιστὴς λέγει, σπηλαῖον ληστῶν. Ὅθεν οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν καιρὸν ἀμφοτέρω γέγονεν· ἐκεῖ μὲν γὰρ πρὸς αὐτὸ τὸ πάθος ἐλθὼν, ἐνταῦθα δὲ ἐν προσιμίοις τῶν σημείων ὑφειμένως τῇ ἐπιτιμῇ. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ χρόνος διάφορος, διχῶς τὸ πραχθέν.

Ὅτι τὸ λέγειν αὐτοὺς, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς; ἐσχάτης ἀπονοίας ἐστὶ· ποίου γὰρ σημείου χρεῖα ἦν ὥστε τὰ κακῶς γινόμενα παῦσαι, ἡγουν τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν;

Ὅτι τὸ, Ἀύσατε καὶ ἐγερῶ, δύο εἰσάγει νοήματα, καὶ ὅτι ἀναστήσεται, καὶ ὅτι θεὸς ὁ ἀναστήσων· ἑαυτὸν γὰρ εἶπεν· Ἐγερῶ.

Πῶς νοητέον τὸ, Ἐν τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσιν ὠκοδομηθήσεται ὁ ναός; Τὴν ὑστέραν οἰκοδομήν ἐδήλωσεν· ἐπὶ γὰρ Κύρου ἤρχθη τὸ ἔργον, εἴτα ἀνεκόπη· μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἤρχθη ἐπὶ Δαρείου· ἐπὶ γὰρ Σολομῶντος εἰς εἴκοσι ἔτη ἐκτίσθη.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅτι ὁ Νικόδημος νυκτὸς ἤρχετο· ἐφοθεῖτο γάρ.
PATROL. GR. CVI.

ficationem Iudaeorum, sed ne quidam ex incredulis suspicentur aliquem faeces reliquisse, deinde aqua injecta et inmixta, vinum tenuissimum factum esse, ostendit quod ille urnae nunquam vini receptoria fuissent; cum enim Palaestina sine aqua sit, et difficile sit in multis locis fontes invenire, implebant semper hydrias aqua, ne ad rivos currerent, si impuri fierent. Sed e nihilo non vinum facit, sponte minuens miraculi magnitudinem.

VERS. 8. Primo architriclino ferri jubet, tanquam jejuo. Nam qui tale ministerium implent multum sunt temperantes, ut omnia cum ordine et ornatu disponant. Si enim aliis datum fuisset, diceretur illis jam ebriis, et sine ratione, et non discernentibus potum fuisse datum.

VERS. 9. Cur sponsum vocavit architriclinus, et non ministros? Ita enim miraculum revelatum fuisset; ex instituto istud factum est ne omnes cognoscerent. Regulus ideo illum ad sanitatem filio dandam vocavit, quod didicerat illum hoc signum fecisse; quod designans evangelista dicit, ubi fecit aquam vinum; non vinum simpliciter fecit, sed vinum optimum.

VERS. 12. Cur descendit in Capharnaum? Certe ob matris reverentiam, ut se matri et fratribus restitueret. Et cur in Capharnaum signa non fecit? Quia immoderate illum urgebant: id quoque ostendit dicens: *Et tu, Capharnaum, quae usque ad caelum ascendisti, ad infernum descendisti.*

VERS. 13. Dicendo quoniam, *Prope erat Pascha Iudaeorum*, ostendit nobis quod paucis ante Pascha diebus fuit baptizatus.

VERS. 14. Vendentes et ementes ejecit e templo dicens: *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*; alius evangelista dicit, *speluncam latronum*. Unde arguitur non eodem tempore utrumque factum esse; nam illic ad passionem appropinquans, ibi autem in initio signorum modesta voce increpando. Cum igitur tempus et sermo diversa sint, his illud factum est.

VERS. 18. Cum illi dicunt: *Quod signum nobis ostendis quia haec facis?* summam dementiam ostendunt. Cujus enim signi opus erat ut male acta desinerent, id est ut peccatores converterentur?

VERS. 19. *Solvite et excitabo*; duas sententias includit, et quod resurget, et quod Deus est qui resurget; dicit enim dese: *Excitabo*.

VERS. 20. Quomodo intelligendum: *Quadraginta et sex annis aedificatum est templum?* Ultimam aedificationem memorat; nam sub Cyro inceptum est opus, deinde interruptum; postea vero rursus inceptum est sub Dario; sub Salomone enim, viginti annis exstructum fuit.

CAPUT III.

VERS. 1. Nicodemus nocte venit, timebat enim.
39

Iste est qui loquitur in medio Evangelio de Christo : *Num lex nostra judicat aliquem, nisi prius audierit ab ipso quid dicat? Iste ausus est corpus expetere, et altera vice Nicodemus dicit Christo : Nemo potest facere signa quæ facis, nisi Deus fuerit cum illo.*

VERS. 3. Quid est : *Nisi quis renatus fuerit ex alto, non potest de me bene cogitare? Ex alto, id est, e caelo.*

VERS. 5. Cur duo, et non tantum Spiritus, sufficere putetur ad Baptismi perfectionem? Compositus est homo et non simplex, ut recte scimus; et ob eam rem duplici et composito cognata et similia remedia in sanationem adhibita sunt; corpori quidem visibili, aqua sensibilis; animæ vero invisibili, Spiritus incorporealis. Ad fidem vocatur, quæ sine verbo datur; aqua autem prodest ad ostendendam purificationem; quum enim soleamus corpus sordido luto deformatum, aqua lavantes mundum ostendere, ideo et in mystica actione idem suscipimus : re sensibili, spiritualem ostendimus splendorem. *Et paulo post.* In usu vero, tres immersiones adhibentur. Illud ideo contingit : Quatuor elementa cognoscimus, e quibus mundus constat, ignem, aerem, terram et aquam. Deus ergo noster et Salvator propter nos incarnationem perficiens in unum ex his quatuor terram descendit, ut inde vitam produceret. Nos autem baptismum suscipientes in imitationem Domini, magistri et ducis nostri, non in terra quidem sepelimur; illa enim mortui tantum corporis habitatio sit, infirmitatem et corruptionem nostræ naturæ operiens. Sed in cognatum terræ elementum aquam intrantes, illa nosmet occultamus, ut Salvator terra; et ter id facientes, trium dierum ejus resurrectionis gratiam imitatur.

VERS. 6. Quid est : *Quod natum est e Spiritu, spiritus est? Ibi nativitatem secundum gloriam et gratiam dicit per baptismi regenerationem et adoptionem.*

VERS. 8. Cur exemplum affert dicens : *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat et quo vadat?* Talis est ista sententia : Si enim, ait, venti cujus sensatione auditum percipis, vim explicare nescis, quomodo divini Spiritus operationem conaberis intelligere?

VERS. 10. *Si terrena dixi vobis et non creditis (id est, de baptismo et de nativitate secundum gratiam) : Quo modo si dixerò vobis cœlestia (id est, de ineffabili generatione)? Alii autem terrenum intelligunt de venti operatione; si vero baptismum terrenum dicit, vel quia in terra perficitur, vel per comparisonem cœlesti ipsius generationi.*

VERS. 13. Cur dixit : *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo?* Ut Nicodemum emendaret

Οὗτός ἐστιν ὁ λαλῶν ἐν μέτρῳ τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὲρ Χριστοῦ· Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τινα, εἴη μὴ ἀκούσῃ πρότερον τί λαλεῖ; Οὗτος καὶ τοῦτο ἠτήσατο τὸ σῶμα. Καὶ ἕτερον δὲ ὁ Νικodemus λέγει πρὸς Χριστόν, ὅτι Οὐδεὶς δύναται τὰ σημεῖα ὁ ποιῆσαι, εἰ μὴ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ.

Τί ἐστιν, Ἐάν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται περὶ ἐμοῦ καλῶς δοξάζειν; Τὸ δὲ, ἄνωθεν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Διὰ τί τὰ δύο καὶ οὐχὶ μόνον τὸ Πνεῦμα αὐτῶν; ἐνομήσθη πρὸς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ βαπτίσματος· Σύνθετος ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὐχ ἀπλοῦς, ὡς ἀκρόασις ἐπιτετάμεθα· καὶ διὰ τοῦτο τῷ διπλῷ καὶ συνεγγενέῳ τὰ συγγενῇ καὶ ὁμοίᾳ φάρμακα πρὸς θεραπείαν ἀπεκλήρωθη· σώματι μὲν τῷ φαινομένῳ, ὕδωρ τὸ αἰσθητόν· ψυχῇ δὲ τῇ ἀόρατῳ, Πνεῦμα τὸ ἀφανές· πίστει καλούμενον, ἀρρήτως παραγενόμενον· ὕδωρ δὲ ὑπηρετεῖ, πρὸς ἐνδείξιν τῆς καθάρσεως. Ὅτι γὰρ εἰώθαμεν καὶ ῥύπῳ βορβορῶν τὸ σῶμα καθυλίσθην, ὕδατι ῥύπτοντες καθαρὸν ἀποφαίνειν· διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς μυστικῆς πράξεως αὐτὸ παραλαμβάνειν· τῷ αἰσθητῷ πράγματι, τῆς ἀσώματον ὁσιότητος λαμπρότητα. Καὶ μετ' ὀλίγα· Πρὸς δὲ χεῖρας, αἱ τρεῖς καταδύσεις παραλαμβάνονται· τοῦτο τυγχάνει· Τέσσαρις στοιχεῖα γνωρίζομεν, ἀφ' ὧν ὁ κόσμος ἔχει τὴν σύστασιν, πῦρ, ἀήρ, γῆ, καὶ ὕδωρ. Ὁ τοίνυν Θεὸς ἡμῶν καὶ Σωτὴρ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρῶν, τὸ τέταρτον τούτων ὑπέλαβε τὴν γῆν, ἐν ἧς ἐκείθεν τὴν ζωὴν ἀνατελεῖν· ἡμεῖς δὲ τὸ βάπτισμα παραλαμβάνοντες εἰς μέμνησιν τοῦ Κυρίου καὶ διδασκάλου καὶ καθηγεμόνος ἡμῶν, εἰς τὴν γῆν οὐ θαπτόμεθα· αὐτὴ γὰρ τοῦ νεκρωθέντος παντὸς σώματος γίνεται σκέπη, τὴν ἀσθένειαν καὶ ῥύπαν τῆς φύσεως ἡμῶν περιστέλλουσα· ἐπὶ δὲ τῇ γῆς τὸ συγγενὲς στοιχεῖον τὸ ὕδωρ ἐρχόμενον, ἐκείνους ἐκχρύπτωμεν, ὡς ὁ Σωτὴρ τῇ γῇ· καὶ τριτόν τοῦτο ποιήσαντες, τὴν τρίτημερον τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐξαικονίζομεν.

Τί ἐστι· Τὸ γεννηθέντων ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστι; Γέννησιν ἐνταῦθα, τὴν κατὰ τὴν καὶ χάριν λέγει διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγέννησιν καὶ υιοθεσίαν.

Διὰ τί φέρει παράδειγμα λέγων· Τὸ Πνεῦμα ἡμεῖς θέλομεν πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούει, εἰς οἶδός δὲ πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει; Ἐπὶ δὲ τὸ νόημα τοιοῦτον· Εἰ γὰρ, φησὶ, τοῦ ἀνέμου, οὐδὲ αἰσθῆσαι δέχηται τὴν ἀκοήν, τὴν ὁρμὴν δὲ ἐρμηνεύει οὐκ οἶδας, πῶς τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν περιεργάζῃ νοῆσαι;

Εἰ τὰ ἐπίγεια εἰσὶν ὁμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε (τούτέστι, περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς κατὰ χάριν γεννήσεως)· πῶς ἂν εἰπω ὑμῖν τὰ ἐκ οὐρανόθεν (τούτέστι, περὶ τῆς ἀπορρήτου καὶ ἀφανοῦς γεννήσεως); Ἄλλοι δὲ τὸ ἐπίγειον, περὶ τῆς τοῦ ἀνέμου ἐνεργείας νοοῦσιν. Εἰ δὲ τὸ βάπτισμα, ἐπίγειον λέγει, ἢ διὰ τὸ ἐν τῇ γῇ τελείσθαι, ἢ πρὸς σύγκρισιν τῆς ἀνωθεν αὐτοῦ γεννήσεως.

Διὰ τί εἶπε τὸ, Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸ οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς; Ἡ

τὸν Νικάνημον διορθώσεται, ἐπεὶ ἐκείνος εἶπεν, ὅτι Ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος. Ἐκκόπτει οὖν αὐτοῦ τὸ φρόνημα εἰς τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν διδάσκαλον.

Διὰ τί εἶπε· Καὶ καθὼς Μωσὴς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ; Πρῶτον μὲν, ἵνα μάθωμεν ὅτι συγγενὴ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις, καὶ ἵνα γινώμεν ὅτι οὐ κακόν· ἔπειτα ὅτι εἰ πρὸς εἰκόνα χαλκῆν ὄφρω; βλέποντες οἱ Ἰουδαῖοι διέφυγον θάνατον, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν ἐσταυρωμένον πιστεύοντες. Διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται.

Τὸ, Οὐκ ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον· τὴν γὰρ κρίσιν, φησὶν, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐλεύσει δεῖ γενέσθαι.

Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, οὐ κρίνεται. Φυλάττων δηλονότι καὶ τὰς ἐκείνου ἐντολάς. Ἐνταῦθα δὲ τὸ, Οὐ κατακρίνεται, νοήσεις. Ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται. Πῶς; Ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπιστεῖν, κώλασις ἐστὶ, τῇ τοῦ πράγματος καταδικασθῆναι φύσει· ὥσπερ ὁ φονεὺς, καὶ μὴ κρίνοντός τινος μὴ καταδικασθῇ, τῇ τοῦ πράγματος καταδικασθῆναι φύσει.

Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς. Ὁ τῷ Χριστιανισμῷ προστρέχων δηλονότι.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι, Μετὰ ταῦτα ἐξηλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, δείκνυσιν ὅτι ἐν ταῖς ἑρταῖς εἰς τὴν πόλιν ἀνῆλθε καὶ διδάσκειν καὶ θαυματουργεῖν.

Ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐδάπτισαν, τὸ ἐπὶ τέλος ἐπιτίθει Χριστὸς τὸ Πνεῦμα χαριζόμενος.

Τί σημαίνει ἡ λεγομένη ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου πρὸς τινὰ Ἰουδαῖον περὶ καθαρισμοῦ; Τὴν ζηλοτυπίαν αὐτῶν ἣν εἶχον ἀπὸ πρὸς τοὺς τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς πρὸς αὐτόν τε τὸν Χριστόν, ὡς τοῦ πατρὸς αὐτῶν βαπτίσματος πλέον ἔχοντος τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν· ὅτι δὲ τοῦτο ἐστὶ, τὰ ἐξῆς δηλοῖ. Ἦλθον γὰρ πρὸς τὸν Ἰωάννην λέγοντες· Ραββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ, τουτέστιν ὃς τάξιν ἔχει μαθητοῦ, ἀποσχίσας βαπτίζει· ἀντὶ τοῦ, ἢ σὺ μαρτυροῦν κας, ἀντὶ τοῦ, Ὅν σὺ ἐδάπτισας.

Τί ἐστὶ τὸ, Χαίρε, χαίρω; Διὰ τὸ ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ Νυμφίου τὴν Νύμφην ἐπιγινώσκει αὐτόν. Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἀντὶ τοῦ, Εἰ μὴ προσῆλθεν ἡ Νύμφη, τουτέστιν ὁ λαὸς, ἦγουν ἡ Ἐκκλησία, τῷ νυμφίῳ Χριστῷ, τότε ἀν' ἡλγησα· νῦν δὲ τοῦτου γενομένου, ὡς φίλος χαρὰ χαίρω.

Τί σημαίνει· Ὁ ἀνῶθεν ἐρχόμενος, ἐκάνθρωπος ἐστὶ; Τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς θῆξης αὐτοῦ ὑπεροχὴν. Τὸν δὲ ἐκ τῆς γῆς ὄντα καὶ λαλοῦντα, ἐκυτὸν φησιν, οὐχ ὅτι δὲ γῆνα ἔλεγεν, ἀλλὰ παραβάλλων τὰ αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστόν.

Ὅτι δὲ εἶπεν· Τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει, ἀντὶ τοῦ, Ὅλοιγοι, φησὶν ὥσπερ γὰρ τὸ, Πάντες, ἐπὶ τῶν πολλῶν νοεῖται, οὕτω καὶ τὸ, Οὐδείς, ἐπὶ τῶν ὀλίγων.

Τί ἐστιν· Ὁ γὰρ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστιν; Ἀντὶ τοῦ,

cum ille dixit: Scimus quia a Deo venisti magister. Tollit igitur ejus superblam in non habendo eum magistram.

VERS. 14. Cur dixit: Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto? Primo quidem, ut discamus cognata esse vetera novorum, et ut cognoscamus id non malum fuisse; deinde si ad imaginem æreani serpentis aspicientes Judæi mortem vitabant, multo magis qui in crucifixum credunt; ideo adjecit: Ut omnis qui credit in eum non pereat.

VERS. 17. Non misit Filium suum ut judicet mundum, sed ut salvet mundum. Judicium enim, inquit, in secundo adventu oportet fieri.

VERS. 18. Qui credit in Filium, non judicatur. Id est evidenter, qui observat ejus mandata; ibi autem, Non condemnatur, intelliges. Qui autem non credit, jam judicatus est. Quomodo? Quia ipsa incredulitas supplicium est actus natura condemnato: ut homicida, etsi a judice nullo condemnatus fuerit, actus natura condemnatus est.

VERS. 21. Qui facit veritatem, venit ad lucem. Id est, qui ad Christianismum accedit.

VERS. 22. Dicendo quod, Post hæc venit Jesus in terram Judæam, ostendit illum diebus festis in civitatem ascendere, ut doceret et signa faceret.

VERS. 23. Discipuli et Joannes baptizabant, perfectionem autem adjecit Christus Spiritum donans.

VERS. 25. Quid significat quæstio, de qua dicitur, ex discipulis Joannis cum aliquo Judæo de purificatione? Zelotypiam qua isti laborabant semper contra Christi discipulos et contra ipsum Christum, ut baptismo ab ipsis collato majus quid habente quam baptismus Christi discipulorum; quod autem id fuerit, quæ sequuntur ostendunt. Nam venerunt ad Joannem dicentes: Rabbi, qui erat tecum, id est, qui discipuli nomen habet, separatus baptizat, quasi dixerint: Cui tu testimonium perhibuisti, quem tu baptizasti.

VERS. 29. Quid est, Gaudio gaudet? Quia a voce Sponsi Sponsum agnoscit Sponsa; quod dicit tale est: Si non venisset Sponsa, id est populus vel Ecclesia, ad sponsum Christum, tunc dolebam, nunc autem hoc facto ut amicus gaudio gaudeo.

VERS. 31. Quid significat: Qui desursum venit, super omnes est? Superabundantem gloriæ illius magnitudinem. Qui est de terra et de terra loquitur, de se dicit, non quod terrena loquatur, sed sua confert cum Christo.

VERS. 32. Testimonium ejus nemo accipit, id est, Pauci accipiunt; ut enim omnes pro multis intelligitur, hæc, Nemo, pro paucis.

VERS. 33. Qui est: Qui enim accepit ejus testimonium, signavit quia Deus verax est? Id est, qui illi

non credit, Patri quoque non credit; nam, *Signavit* A hic idem sonat ac, Significat.

VERS. 34. Quid est : *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum?* Ibi de operatione loquitur. Nos quidem igitur, ait, cum mensura operationem recipimus; ille autem plenam omnibus operationem præstat.

CAPUT IV.

VERS. 2. Jesus ipse non baptizabat, sed discipuli, sed nuntiantes de illo id dicebant ut excitarent audientes quia Christus baptizat. Dicebant autem, quia non cognoscebant propositum Joannis quod in Christum habebat.

VERS. 4. Quomodo intelligendum : *Oportebat autem eum transire per Samariam?* Quia expulerant eum Judæi, ad gentes ibat. Unde vocati sunt Samaritani, et quomodo constituti erant? Somor mons quidam dicebatur a possidente, ut Isaias dicit : *Et caput Somorum Ephraim.* Sed incolæ non Samaritani sed Israëlitarum vocabantur. Temporibus autem lapsu in Deum offenderunt, et regnante Phacee venit Phelgaphasar, urbes cepit multas et dedit Ela, et hunc auferens, Osee regnum dedit. Sed in istum progrediens Salmanasar, cepit urbes alias, et tributa imposuit. Sed is e primo quidem regnavit, postea vero regno excessit ad societatem Æthiopum confugiens. Cognovit id Assyrius et impugnans et auferens eos, non gentem illic manere permisit ob suspicionem seditionis; ex his autem, plurimos in Babyloniam et Mediam adduxit, et inde gentes e diversis locis adducens, constituit in Samaria, ita ut postremo securum sibi regnum faceret, locum habitibus incolis. Quibus gestis, volens Deus ostendere suam potentiam, et se non per debilitatem tradidisse Judæos, sed ob illorum peccata, misit leones in barbaros, qui vastaverunt gentem totam. Nuntiatum est ergo regi, et mittit sacerdotem quemdam qui illis præberet legem Dei. Sed nihilominus non ideo ex plenitudine suæ impietatis abscesserunt. Tempore elapso, idolis quidem renuntiaverunt, et adoraverunt Deum. Rebus ita se habentibus, ascendentes hi qui erant ex Judæa, invidiose in illos se gesserunt, quasi in alienigenas, et a monte Samaritanos vocaverunt. Non parva autem exinde orta est inimicitia; nam non omnibus Scripturis utebantur, sed Moysis libris, minime vero prophetarum. Æmulabantur autem in generis nobilitate iis æquales esse, et de Abraham gloriabantur, et patrem illum esse præ se ferebant, utpote qui e Chaldaea esset. Judæi autem cum omnibus qui gentiliter vivebant, hos quoque execrabantur.

VERS. 6. Direndo quod : *Jesus fatigatus erat ex itinere,* ostendit illum ita ardentem iter fecisse ut fatigatus foret. Non enim jumentis utebatur, docens quos mediocritatem neque magna cupere. In terra

ὡστε ὁ μὴ τοῦτω πιστεύων, καὶ τῷ Πατρὶ ἐκτελεῖ τὸ γὰρ, Ἐσφοδίσεν, ἐνταῦθα, Ἐδεῖξεν, μαίνει.

Τί ἐστι τὸ, Ὁ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ Πνεῦμα; Ἐνταῦθα τὴν ἐνέργειαν λέγει. Ἡμεῖς μὲν οὖν, φησὶ, μέτρῳ τὴν ἐνέργειαν λαμβάνομεν αὐτὸς δὲ ὁλόκληρον πᾶσι τὴν ἐνέργειαν παρέχει.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὐκ ἐδάπτειν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ οἱ δὲ ἀπαγγέλλοντες ἔλεγον τοιαῦτα, ὥπως ἐ-εγείρωσι τοὺς ἀκούοντας ὅτι ὁ Χριστὸς βαπτίζει. Ἐλεγον δὲ μὴ γινώσκοντας τὸν τοῦ Ἰωάννου σκοπὸν ὃν εἶχεν εἰς Χριστόν.

Πῶς νοητέον τὸ, Ἐδεῖξεν δὲ αὐτὸν διέρχεται διὰ τῆς Σαμαρείας; Ὅτι ἂν, φησὶν, ἀπῆλθον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπὶ τὰ ἔθνη ἤρχετο. Πῶθεν ἐκλήθητι Σαμαρεῖται, καὶ πῶς συνέστησαν; Σομὸρ τὸ ἐρημιόγετο ἀπὸ τοῦ κτησαμένου καθάπερ καὶ Ἡσαΐας γράζει· Καὶ ἡ κεφαλὴ Σομῶρων Ἐφραΐμ· ἀλλ' οἱ οἰκονομῶντες Σαμαρεῖται, ἀλλ' Ἰσραηλῖται ἐλέγοντο· χρόνῳ δὲ τῷ ἰόντος προσέκρουσαν τῷ Θεῷ, καὶ βασιλεύσαντες· καὶ ἐνέθη Φελγαφασάρ, πόλεις τε εἶλε πολλὰς, καὶ ἐπέθετο τῷ Ἡδ, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, ὡς ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἔδωκε· καὶ ἐπὶ τοῦτον ἐλθὼν ὁ Σαλμανασάρ, ἐπὶ πόλεις ἑτέρας, καὶ φόρου ἐποίησεν ὑποταλαί. Ἀλλ' οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἤρξεν· ὕστερον δὲ ἀπέστειλε τὴν ἀρχὴν, καὶ πρὸς τὴν τῶν Ἀιθιοπῶν κατέφυγε συμμαχίαν. Ἐγὼ τοῦτο ὁ Ἀσσύριος, καὶ ἐπιστρατεύσας ἀνελὼν αὐτοὺς, οὐκέτι τὸ ἔθνος ἐκεῖ μένει ὄψιν διὰ τὴν τῆς στάσεως ὑποφίαν· ἀλλὰ ἐξ αὐτῶν, τῶν μὲν εἰς Βαβυλῶνα ἤγαγε καὶ Μήδους· ἐκ αὐτῶν δὲ ἔθνη διαφόρων τόπων ἀγαγὼν, κατέφυκτον ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε λοιπὸν ἀσφαλὴ αὐτῷ τὴν ἀρχὴν εἶπε τῶν οἰκείων ἐχόντων τὸν τόπον. Τοῦτων δὲ γενομένων, βουλόμενος ὁ θεὸς δεῖξαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ὡς οὐ δι' ἀσθένειαν ἐξέδωκεν Ἰουδαίους, ἀλλὰ δι' ἀμαρτίας, ἐπαφίησι λείοντας τοὺς βαρβάρους, οἱ τινες ἐλυμαίνοντο τὸ ἔθνος ἅπαν. Ἀπηγγέλλοντα τῷ βασιλεῖ, καὶ πέμπει ἱερεῖα τινὰ τῶν περιδύσοντας αὐτοῖς τὸν θεοῦ νόμον· ἀλλ' ὁμοῦ οὕτως ἐξ ὁλοκλήρου τῆς ἀσεβείας ἀπέστησαν. Ἰωάννου προῖόντος, τῶν μὲν εἰδῶλων ἀπέστησαν, ἐπὶ δὲ τὸν θεόν· καὶ τῶν πραγμάτων ἐν τούτοις ὅπως ἀνελθόντες οἱ Ἰουδαῖοι, ζηλοτύπως πρὸς αὐτοὺς ἤρχοντο, ἅτε πρὸς ἄλλοφύλους, καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρους Σαμαρείας αὐτοὺς ἐκάλουν. Καὶ οὐ μικρὰ ἐντεῦθεν ἤρξοντο· οὐδὲ γὰρ ταῖς ἱεραφείας ἀπάσαις ἐχρόνοντο, ἀλλὰ Μωσεία, τοὺς δὲ προφῆτας, οὐχί. Ἐφίλοιστο μὲντοι εἰς τὴν εὐγένειαν ἰσθῆναι αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ λοτιμοῦντο ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ, καὶ πρόγονον αὐτῶν ἐπεγράφοντο, ἅτε ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ὄντας. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι μετὰ πάντων τῶν ἐθνικῶς ζώντων, καὶ τούτους ἐδεδύσσοντο.

Εἰπὼν ὅτι, Κεκοπιανῶς ἐκ τῆς ὁδοπορίας, ἔδειξεν ὅτι οὕτως ἐδάδιζεν εὐτόνως ὡς καὶ κοπιᾷ· ὡς γὰρ ὑποζυγίους ἐκέχρητο, παιδεύων ἡμῖν τὸ ἐκπαιδεύειν, καὶ μὴ πολλῶν δεῖσθαι. Ἐπὶ γὰρ ἐκ, ἀλλ' ἐκ

ἐπὶ θρόνου καθέζεται, καὶ παρὰ πηγῇ διὰ τὸ ψύχος· δ.α τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐδήλου· *Ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἕκτη*. Τὸ δὲ ἄτυπον αὐτοῦ φαίνεται ἐκ τοῦ μόνον καταλειφθῆναι ἐν τῇ δόξῃ, καὶ τὸ περὶ τὰς τροφὰς ἡμελημένον ἐκ τοῦ ἀπελθεῖν τοὺς μαθητὰς ἀγοράσαι τροφὰς δεῖκνυται. *Καὶ μετ' ὀλίγου*. Πῶς δύναται, φησὶν, ἴσος εἶναι ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ; Ὁ γὰρ Θεὸς οὐδέποτε κοιμᾶ· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐκοιμήσατο. Ἀκούε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· *Ἡσαίου*. Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, οὐ πεινᾷ, οὐδὲ κοιμάσθαι· οὐδὲ ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ. Σύμφημι καὶ γὰρ σοι, Εὐνόμει, ὅτι Θεὸς οὐδέποτε κοιμᾶ· ἀλλ' ὅτι ἂν ἀκούσης Ἰησοῦν κεκοιμακάναι ἐκ τῆς ὁδοπορίας, μὴ τὸν Θεὸν Λόγον τὸν ἐν αὐτῷ φαντάζου κεκοιμακάναι, ἀλλὰ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν· Θεὸς γὰρ οὐδὲ πώποτε κοιμᾶ, πάθος οὐκ ἐπιδέχεται. Ὅτι δὲ ὁ Θεὸς Λόγος ἦν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, λεγέτω καὶ ὁ Ἰωάννης· *Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*· οὐ τραπεὶς καὶ μεταβληθεὶς, ἀλλὰ σὰρκα προσλαβὼν. Ἰνα οὖν δειχθῇ ὅτι καὶ ἀνθρωπὸς ἐστὶ, κεκοιμάκεν.

Πῶς ὁ λέγων εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθεῖν, Σαμαρείταις διελέγετο; Κατὰ τύχην ἐξηλθεν ἡ γυνὴ ἀνελθεῖν ὕδωρ· τῷ δὲ Χριστῷ ἡ καθέδρα διὰ τὸν κόπον γέγονεν, οὐ μὴν διὰ τὴν γυναῖκα.

Πόθεν αὐτὸν Ἰουδαῖον ἐγνώρισεν ὄντα; Ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς.

Τὸ, *Πόθεν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν*, εἶπε πρὸς τὴν πηγὴν ἐξετάζουσα τοῦ ὕδατος, τὸ ἐκείνου ὕδωρ. Οὐδὲ γὰρ, φησὶ, κρείττων εἰ τοῦ Ἰακώβ, ἵνα κρείττον ὕδωρ ὦς.

Πῶς λέγει· *Ἰακώβ ὁ πατὴρ ἡμῶν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν πηγὴν ταύτην*; Χρὴ γινώσκειν ὅτι ὁ τόπος ἦν ἔνθα περὶ τῆς Δείνας οἱ περὶ τὸν Λευὶ καὶ Συμεὼν ἀγανακτοῦντες, τὸν χαλεπὸν ἐκείνον εἰργάσαντο φόνον.

Πόλιν ἐστὶ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν ὃ λέγει Χριστὸς παρ-
ἔχειν; Ὁ καθαρισμὸς ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἡ παραψυχὴ ἡ ἐκ πίστεως.

Τὸ, *Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσ-
εκύνησαν*, τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ δηλοῖ· καὶ γὰρ ἐκεῖ φασὶ τὸν υἱὸν ἀνενηνοχέσθαι.

Πῶς λέγει, ὅτι *Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἰδατε*; Ὅτι μερικὸν Θεὸν καὶ τοπικὸν ἐνόμιζον εἶναι· οὕτως γὰρ καὶ Πέρσαις πέμψαντες ἀπήγγειλαν, ὅτι ὁ τοῦ τόπου Θεὸς αὐτοὺς λυμαίνεται. Πῶς λέγει, ὅτι *Ἑμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἰδαμεν*; Πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῆς γυναικὸς λέγει· εἶχε γὰρ αὐτὸν ὡς προφήτην Ἰουδαῖον.

Τοιοῦτους γὰρ ὁ Πατὴρ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ζητεῖ, τοὺς μὴ τόπῳ περιχλειόντας τὴν λατρείαν.

Πνεῦμα ὁ Θεὸς τὸ ἀσώματον λέγει, καὶ ὅτι ἡ λατρεία αὐτοῦ ἀσώματος θελεῖ εἶναι, καὶ διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν ἀσωμάτου προέρχεσθαι.

Πόθεν Σαμαρεῖται τὸ προσδοκῆν τὸν Χριστὸν εἶ-
χον, τὸν Μωσέα μόνον, ἀλλ' οὐ τοὺς προφῆτας ἔχον-
τες; Ἐκ τοῦ λέγειν τὸν Ἰακώβ, ὅτι *οὐκ ἐκλείψει*

A vero et non in cathedra sedet, et juxta fontem ob-
æstum : ob eam rem quoque evangelista dicit :
Erat autem hora quasi sexta. Illius autem a fastu
aversio cernitur in eo quod solus in itinere inve-
nitur et illius circa cibos indifferentia ex eo osten-
ditur quod discipuli abierant ut cibos emerent. *Et
paulo post* : Quomodo potest, dicitur, æqualis esse
filius patri? non enim Deus unquam fatigatur; Je-
sus vero fatigatus erat. Audi enim prophetam
Isaiam dicentem : *Deus æternus, Deus qui consti-
tuit terræ extremitates, non esuriet, non fatigabitur ;
non est inventio illius prudentiæ*. — Concedo et
ego tibi, Eunomie, Deum nunquam fatigari; sed
quando audieris Jesum fatigatum esse ex itinere,
noli arbitrari Deum Verbum in illo fatigatum, sed
B formam servi; Deus enim nunquam fatigatur, do-
lorem non patitur. Sed quod Deus Verbum esset in
servi forma, dicat Joannes : *Et Verbum caro factum
est, et habitavit in nobis*. Non conversum, non trans-
mutatum, sed carnem assumens; ut igitur osten-
deretur quia homo est, fatigatus est.

VERS. 7. Quomodo qui dicebat non intrare in ci-
vitatem Samaritanorum, cum Samaritanis loqueba-
tur? Forte venit mulier ad hauriendam aquam;
Christus autem sederat propter lassitudinem, non
propter mulierem.

VERS. 9. Unde Judæum illum esse cognovit? A
vestimento et voce.

VERS. 11. Unde habes aquam vivam, dicit in fonte
aquæ illius aquam exquirens. Nunquid enim, dicit,
major es Jacob, ut meliorem des aquam?

VERS. 12. Quomodo dicit : *Jacob pater noster
dedit nobis hunc puteum*? Oportet scire hunc esse
locum ubi propter Dinam filii Levi et Simcon irati
atrocem hanc cædem fecerant.

VERS. 14. Qualis est aqua vivens quam dicit
Christus Præstare? purificatio quæ ex ipso est, et
levamen quod est ex fide.

VERS. 20. *Patres nostri in monte isto adoraverunt*,
de Abraham dicit; etenim illic fertur hunc filium
obtulisse.

VERS. 22. Quomodo dicit : *Vos adoratis quod
nescitis*? Quia particularem et localem Deum puta-
bant esse. Ita enim Persis mittentes nuntiaverant,
Deum loci illos depopulari. Quomodo dicit : *Nos
adoramus quod scimus*? Secundum mulieris opinio-
nem loquitur, quæ habebat eum prophetam Ju-
dæum.

VERS. 23. Tales enim Pater quærit qui adorent
eum, qui loco non terminent suam adorationem.

VERS. 24. Spiritus est Deus incorporealis, inquit,
et illius adoratio incorporealis etiam esse debet, et
ex incorporali nostra parte exire.

VERS. 25. Unde Samaritani expectationem Mes-
siæ habebant, qui nempe Moysem solum et non
prophetas admittebant? E verbis Jacob : *Non aufe-*

vetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est; et Moyses ipse dicit: Prophetam vobis suscitabit Dominus.

Vers. 27. Et admirabantur quia cum muliere loquebatur. Quid admirabantur? Modestiam, summam humilitatem, quia paupercule mulieri, cum Deus esset, loquebatur.

Vers. 29. Venite, videte nunquid ipse est Christus. Cur dicit, Nunquid? Non vult illos per propriam suam indicationem adducere, sed participes facere cupit ejusdem opinionis.

Vers. 31. Rogabant autem eum discipuli: Rabbi, mamuca. Patria eorum lingua, Rogare, Exhortari, significat.

Vers. 35. Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt ut messis veniat? Regiones quidem et messem vocat multitudinem animarum paratarum ad recipiendam prædicationem. Oculos hic dicit mentis et corporis; nam videbant etiam multitudinem Samaritanorum venientium.

Vers. 36. Qui mecum, inquit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam; ut et qui seminat, simul gaudeat et qui metit. Quod dicit tale est: Prophetæ seminauerunt, sed non messuerunt; non quidem gaudio privantur, sed vobiscum gaudent, licet vobiscum non metant. Id vero non contingit in corporalibus, non enim similiter gaudent, si alius seminauerit et alius metat.

Vers. 44. Capharnaum non honorabat eum, utpote ejus patriæ. Consuetudo enim contemptibiles solet facere. Samaritani et Galilæi et Nazareni credunt ad confusionem Judæorum dicentium illum Samaritanum esse; et iterum: E Nazareth potest aliquid boni esse?

Vers. 46. Cur vocatur regulus? vel quod e regni stirpe ortus erat, vel erat nomen quoddam dignitatis. Quidam igitur eundem esse putant ac ille qui apud Matthæum invenitur. Pater autem illum alterum esse, non ob dignitatem tantum, sed ob fidem quonque. Nam hic Christum venire volentem manere cupit; iste vero in domum inducit. Unus quidem dicit: Non sum dignus; alter vero excitat; unius filius languore, alterius febre laborabat.

Vers. 50. Cur dicit illi: Vade, filius tuus vivit? ut ostendat illi quod vel absens sanat; debilis enim erat cum dicitur: Desce, Domine, antequam moriatur filius meus.

Vers. 56. Non simpliciter, Secundum, proposuit, sed ostendit quod, facto secundo signo, non propter samaritanorum altam mansionem deerant qui non unum signum viderant.

CAPUT V.

Vers. 1. Diem festum ibi Pentecostes dicit. Solebat autem in festis commorari; ut ostenderet se cum illis festum celebrare; hoc vero propter multitudinem, nam maxime in his diebus mediocres magis concurrebant.

Ἀρχὼν ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὥς ἂν ἐλθῇ ὃ ἀποκρίνεται· καὶ αὐτὸς Μωσῆς· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος.

Καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. Τί θαύμαζον; Τὸ ἄτυπον, τὸ μετ' ὑπερβολῆς ταπεινὸν, ὅτι πενιχρῶ καὶ Σαμαρείτιδι διελέγετο θεὸς ἐκ.

Δεῦτε, ἴδετε μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. Διὰ τί λέγει τὸ, Μήτι; Οὐκ ἐκ τῆς εἰκείας αὐτὸν ἀποφάσεως παρειαγαγεῖν βουλομένη, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς τοιαύτης ψήφου ποιῆσαι κοινωνοῦς βουλομένη.

Τὸ, Ἡρώτων δὲ οἱ μαθηταὶ τὸν Χριστόν· Πᾶσι φάγε. Τῇ ἐγχωρίῳ αὐτῶν φωνῇ τὸ, Ἐρωτῶ, Πᾶσι καλῶ, σημαίνει.

Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι τετραμήνην ἐστὶ καὶ ὁ θέρισμός ἐρχεται; Χώρας μὲν καὶ θέρισμὸν ἢ πλῆθος τῶν ψυχῶν λέγει τῶν ἐτοιμῶν πρὸς ὑποταχὴν τοῦ κηρύγματος· ὀφθαλμοὺς δὲ ἐνταῦθα καὶ τῆς διανοίας καὶ τοῦ σώματος λέγει· ἑώρων λαὸν τὸ πλῆθος τῶν Σαμαρειτῶν ἐρχόμενον.

Ὁ γὰρ θερίζων, φησὶ, μισθὸν λαμβάνει, καὶ σπείρει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων. Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· Προσῆται, φησὶν, ἔσπειραν, ἀλλ' οὐκ ἐθέρισαν· τί μὴν ἀπεστέρηται ἡδονῆς, ἀλλὰ σὺν ἡμῖν χαίρουσι, εἰ καὶ μὴ σὺν ἡμῖν θερίζουσι. Τοῦτο δὲ οὐ συμβαίνει ἐν τοῖς αἰσθητοῖς· οὐχ ὁμοῦ γὰρ χαίρουσιν, ἂν ἄλλος σπείρῃ καὶ ἄλλος θερίσῃ.

Ὅτι ἡ Καπερναοὺμ οὐκ ἐξέμα αὐτὸν πατὴρ τοῦ οὔσα· ἡ γὰρ συνήθεια εὐκαταφρονήτους πρὸς εἰσθῆν. Ὅτι καὶ Σαμαρείται καὶ Ναζηραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι πιστεύουσιν εἰς αἰσχύνην Ἰουδαίων τῶν ἐγγόντων αὐτὸν, Σαμαρεῖται· καὶ πάλιν· Ἐκ Ναζαρέθ δύναται τι καλὸν εἶναι;

Διὰ τί καλεῖ βασιλικόν; Ἦτοι ἀπὸ βασιλικῆς καταγόμενον σπειρῆς, εἴτε ἀξίωμα ἐστὶν ἀρχῆς οὕτω τιλούμενον. Τινὲς μὲν οὖν αὐτὸν ἐκεῖνον νομίζουσιν ἐκ πατρὸς Ματθαίου· δείκνυται δὲ ἕτερος ὢν πατὴρ ἐκεῖνον, οὐκ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πίστεως. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ βουλούμενος ἐκ Χριστοῦ ἐλθεῖν, ἀξιοῖ μένειν· οὗτος δὲ εἰς τὴν αἰτίαν ἔλκει· κάκεινος μὲν, Οὐκ εἰμὶ δέσιος, λέγει· αὐτὸς δὲ καὶ καταπαίγει· κάκεινου μὲν ὁ παῖς παρὰ κατσίχην, τοῦτου δὲ πυρετῶ.

Διὰ τί λέγει αὐτῷ· Περιέου, ὁ υἱός σου ἔστι· ἵνα δείξῃ αὐτῷ ὅτι καὶ ἀπὸν θεραπεύει· ἀσθενὴς γὰρ ἦν ἐν τῷ λέγειν, ὅτι Κατάδωθι, Κύριε, ἀποθνήσκον τὸν Υἱόν μου.

Ὅτι οὐκ ἀπλῶς τὸ, Δεύτερον, προσέθηκεν, ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι καὶ δευτέρου σημείου γενομένου, οὐκ πρὸς τὸ ὕψος τῶν Σαμαρειτῶν ἐφθασαν τῶν οὐρανῶν σημείων ἐνραχότων.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε'.

Ἐορτὴν ἐνταῦθα τὴν Πεντηκοστὴν φησὶ. Σὺν εὐχῶς δὲ ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει· τοῦτο μὲν ἵνα δείξῃ μετ' αὐτῶν ἑορτάζειν· τοῦτο δὲ ὅτι τὸ πλῆθος· μάλιστα γὰρ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις ἀφελέστεροι συνέτρεχον.

Ὅτι ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ τελούμενον, Α τύπος ἦν τοῦ βαπτίσματος.

Ὅτι οὗς ἀπῆτει πίστιν οὐ πρὸ τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν θαύματα πεποιηχότα ἀπῆει.

Ἦρε δὲ τὸν ἑαυτοῦ κράδατον, ἐπειδὴ ἅμα ἤκουσε, πιστεύσας ἠγέρθη. Διὰ τί οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτόν, Τίς ἐστίν ὁ ποιήσας ὑγιῇ; ἀλλ', Ὁ εἰπὼν σοι· Ἄρον τὸν κράδατόν σου; Ἀπὸ πολλῆς κακουργίας· ἄνω γὰρ καὶ κάτω τὴν δοκοῦσαν παράδασιν εἰς μέσον ἔγον τοῦ Σαββάτου.

Διὰ τί ἐξένευσε ποιήσας τὸ θαῦμα; ἵνα μὴ πλεον παρασκευάσῃ αὐτοὺς ἐκκαῆναι· οἶδε γὰρ καὶ ὅτις μόνῃ τοῦ διαφθορουμένου οὐ μικρὴν τοῖς βασκαίνουσιν ἐνιέναι σπινθήρα.

Διὰ τί λέγει· Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε; Ἄμα μὲν ἐστὶ ἐξ ἀμαρτιῶν ἐτέχθη τῷ ἀνθρώπῳ τὸ νόσημα· ἔπειτα δὲ ἵνα μάθωμεν ὡς ἡ ἀτελεύτητος κόλασις, οὐκ ἔχει ἀποκατάστασιν· οὗτος γὰρ ἀμαρτήσας, μικροῦ δεῖν ὅλην ζωὴν ἀνθρώπου ἐκολάζετο. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρόνῳ τὰ ἀμαρτήματα κρίνεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πεπλημμελημένων· καὶ τοῦτο δὲ μαυθάνομεν, ὅτι καὶ χαλεπὴν δῶμεν ὑπὲρ ἀμαρτιῶν δίκην, εἴτα τοῖς αὐτοῖς περιπίσωμεν, χαλεπώτερα πολλῶ πεισόμεθα μᾶλλον· ὡς ἀναίσθητος γὰρ καὶ καταφρονητὴς κολάζεται τότε. Καὶ διὰ τί οὐ πάντες ὧδε παιδεύονται; Ὅτι μακροτέρως δέονται κολάσεως, ἢ κατὰ χρόνον ζωῆς ἀνθρωπίνης· καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι, λέγοντας ἀκουσον Παύλου· Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Ὅτι τὰ νοσήματα ἢ δι' ἀμαρτίας, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις ὁρῶμεν τινα ποδάλγῃ κατασχεθέντα· καὶ δι' εὐδοκίμησιν ὡς ἐπὶ τοῦ ἰούβ· γίνεται καὶ ἀπὸ βραθυμίας καὶ ἀπὸ γαστριμαργίας.

Ὅτι τὸ, Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κατὰ ἐργάζομαι, τὸ ὁμοούσιον δείκνυσιν· καὶ ἀνάγων αὐτοὺς ἵνα προτέχωσιν αὐτῷ ὡς Θεῷ· ὅτι ἡ προνοητικὴ δύναμις καὶ ἐν Σαββάτῳ ἐστὶ· ρεῖ γὰρ τὸ ὕδωρ καὶ σπερμαίνει πάντα, καὶ αὖξει καὶ κινεῖται.

Τὸ, Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν, ἀντὶ τοῦ, Ἄνευ τοῦ Πατρὸς· ἔχουν, οὐδὲν ἄλλοτεριον, οὐδὲν ξένον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτό ἐστι τὸ, Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κατὰ ἐργάζομαι, ἐναντιωθήσεται τοῦτω τὸ ρητόν· Ἀ γὰρ, φησὶν, ὁ Πατήρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· καὶ τοῦτο δὲ πάλιν τὸ ὁμοούσιον κυροῖ. Καὶ μετ' ἄλλῃ· Τὸ, Οὐ δύναται, οὐκ ἀσθενείας, ἀλλὰ τῆς ἀκρας πρὸς τὸν Πατέρα ταυτοφύας μοι πίστωσης· τὸ γὰρ ἀδύνατον ἐφ' Υἱοῦ οὐ τὸ ἀνεγχώρητον δείκνυσιν· ὡς τὸ ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, οὐκ ἀσθενείας, ἀλλ' ἀκρας δυνάμειος ἐνδείξει. Σφόδρα γὰρ ἐν τῷ ἀληθεύειν πολλὴν ἔχων τὴν δύναμιν, οὐκ ἂν ὥς ἀσθενείας κατενεχθεῖ πρὸς τὸ ψεῦδος· οὕτως, τὸ, Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν, ἀνεγχώρητόν φησι τὸν Υἱὸν διηρημένην τοῦ Πατρὸς ἔχειν ἐνέργειαν. Οὐ γὰρ δυνατόν τὸ γέννημα δίχα τοῦ γεννήσαντος εἶ ποιεῖν· οὐκ ἔγχωρεῖ τὸ ἀπαύγασμα δίχα τοῦ Πατρὸς ἀνατέλλειν· οὐκ ἐνεστί τὸν κλάδον δίχα τῆς ρίζης φέρειν καρ-

VERS. 2. Quod in probatica piscina complebatur, figura erat baptismi.

VERS. 6. Non fidem ab eis exigebat ante miracula, sed postquam illum miracula facientem viderant, exigebat.

VERS. 9. Tulit grabatum suum, cum simul audivit, credens surrexit. Cur non illum interrogant: Quis est qui fecit te sanum, Qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum? Ob magnam malitiam; nam indiscriminatim transgressionem quam liberat intra Sabbatum admitterant.

VERS. 13. Cur declinavit postquam miraculum fecisset? Ne magis his praeberet excitationis occasionem. Sciebat enim visum solum ejus quem oderint non parvam invidis scintillam injicere.

B VERS. 14. Cur dicit: Ecce, sanus factus es, noli peccare? Simul quidem, quia e peccatis homini morbus ortus est; deinde autem, ut discamus supplicium aeternum non habere redhibitionem. Isto enim quia peccaverat, fere totam hominis per viam puniebatur. Non enim ex tempore peccata judicantur, sed ex natura ipsa offensarum. Et id discimus quia licet asperam demus de peccato poenam, si deinde in eadem incidamus, multo acerbiora fore credendum est. Ut insensibilis et contemptor tunc punitur: et cur non omnes ibi corripiuntur? quia longiore indigent poena quam pro tempore humanae vitae; et quod sic se res habeat audi Paulum dicentem; *Judicati a Domino corripi-mur, ne cum hoc mundo damnemur*. Morbi incur-runt ob peccatum, ut in pulatilis videmus aliquem podagra laborantem, et ob bonam famam, ut in Job videmus; oriuntur etiam e pigritia et gula.

VERS. 17. Pater meus usque modo operatur et ego operor, consubstantialitatem ostendit; et eos inducit ab obediendum illi ut Deo; quia Providentiae virtus et in Sabbato existit; fluit enim aqua, et omnia seminantur, crescunt et moventur.

VERS. 19. Non potest Filius a se facere quidquam, pro Sine Patre; id est nihil alienum, nihil exterum. Si enim istud non idem est ac: Pater meus usque modo operatur et ego operor, contradictoria forent haec verba inter se. Quam enim, ait, Pater facit, haec et Filius similiter facit: et id rursus consubstantialitatem arguit. Et paulo post. Non potest, argumentum est non infirmitatis, sed summae Patri similitudinis. Nam impossibilitas in filio non illicitum significat, ut impossibilitas mentiendi in Deo indicium est non infirmitatis, sed summae potestatis. Nam magnam maxime ad dicendam veritatem habens potentiam, non infirmitate ferretur unquam ad mendacium; ita cum non potest Filius a se facere quidquam, illicitum dicitur esse filio ut habeat distinctam a patre operationem. Non enim possibile est genitum extra genitorem quidquam facere, non licet splendorem extra patrem emittere, non licet truncum extra radicem fructum facere.

non potest fluere rivus distinctus a fonte e quo A oritur. Quoquo modo igitur, beate Evangelista, istud nobis interpretare, dic consequentia quæ obscuravit Arius. *Et post pauca.* Ut si quis homo nequam Deum non esse ex Scripturis demonstrare ausus fuerit, si quis enim per illud, *Dixit insipiens in corde suo*: Non est Deus. primis verbis ademptis, dixerit Scripturam affirmare Deum non esse, proferens tantum, *Non est Deus*, a quo videbitur ignorantibus e Scripturis disseruisse? Sed similiter Scripturam lacerans impius, sed non prout e Scriptura loquitur impius est iste, Scripturam sibi pugnantem ostendens veritatem de mendacio convincere nititur. Hoc enim tu facis, o Arie. Cur enim postquam scripsisti, *Non potest Filius a se facere quidquam*, minime adjecisti quæ sequuntur, *Quæ enim Pater fecerit, hæc et Filius similiter facit*? Sed timuisti hoc adjicere, veritus ortam inde demonstrationem. Si enim similiter Patri facit, evidenter cum auctoritate facit, ergo non similiter facit: incassum juxta te clamat, *Quæ enim Pater facit, hæc et Filius similiter facit*; Similiter, enim mentitur, si de omnibus non dicitur similiter, vel tu per hoc obscuravisti.

Non alia quidem Pater, alia vero filius operatur; sed hæc facit quæ ille facit. Cur igitur diceret, si filius eadem facit ac pater, infirmiore potentia et modo inferior est? ob hoc dixi, ait: *Hæc et Filius similiter facit.* Audis, Arie, *Similiter*, et tu dicis *Non similiter*? *similiter* facit cum eadem virtute, cum eadem potestate. Si enim ut obediens facit, non similiter facit; si ut creatura facit, non similiter facit.

Vers. 20. Quomodo intelligendum: *Et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini*? *Demonstrabit*, rursus dicitur ut furorem eorum reprimat; majora autem faciet Christus, quid est aliud, nisi mortuos suscitare?

Vers. 21. *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, ita et Filius quos vult vivificat.* Nam dicendo: *Sicut Pater suscitavit*, potentiam ostendit æqualitatem; et, *Quos vult vivificat*, potestatis paritatem.

Vers. 22. *Et aliter*: Christo suam cum Patre D similitudinem per eas voces *sicut* et *ita* ostendente, tu id occultans, hoc solum quod sequitur proxime scripsisti: *Non enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.* Ex illo verbo, *Dedit*, o maligne, Filium deprimere voluisti. Necesse enim erat exscribere lectionem quæ ita se habet: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificavit, ita et Filius quos vult vivificat, non enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.* Si enim vidisses consentientem tibi Scripturam, non illam adulteravisses, non occultavisses Christi dignitatem, non verba Scripturæ adulteravisses, non initia sola exscripsisses, aut conclusiones solas protulisses; sed si in omni justitia locutus esses, salva

πάν· οὐ δύναται βεῖν ποταμὸς τῆς βλαύσεως ἀληθι-
μένος πηγῆς. Πῶς οὖν, μακάριε, ἐρμήνευσεν ἡμῖν,
εὐαγγελιστὰ, τὸ τοιοῦτον· εἰπέ τὸ ἀκόλουθον ὁ
ἐκρυψεν Ἀρειος. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὡς περ εἰ τις το-
κοῦργος καὶ τὸ μὴ εἶναι θεὸν ἐκ τῶν Γραφῶν ἐπι-
δείξαι τολμήσει. Εἰ γὰρ τις τὸ, *Εἶπεν ἄφρων ἐν καρ-
δίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός*, τὴν ἀρχὴν ἀφελόμενος,
λέγει τὴν Γραφὴν εἰρηκέναι μὴ εἶναι θεὸν, προφέρων
μόνον τὸ, *Οὐκ ἔστι Θεός*, ἄρ' οὐ δόξειε τοῖς ἀγνοῦσι
ἐκ τῶν Γραφῶν διαλέγεσθαι; ἀλλ' ὁμοῦ καταπαύσας
τὴν Γραφὴν ἀσεβῆς, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐκ Γραφῆς λαλῶν
εὐσεβὴς ὁ τοιοῦτος, τὴν Γραφὴν ἐαυτῇ πολεμῶνται
δεικνύς τὴν ἀλήθειαν ψεύδος διέλεγγεν περὶ τῆς
τοῦτο καὶ σὺ ποιεῖς, ὦ Ἀρειε. Διὰ τί γὰρ γράφει,
Ὁ δὲ δύναται ὁ Υἱὸς ἀπ' ἐαυτοῦ ποιεῖν οὐδὲν, οὐδὲν
προσέθηκες τὸ ἀκόλουθον· Ἀ γὰρ ἂν ὁ Πατὴρ ποιῇ,
ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ; Ἀλλ' ἐφοβήθη;
τοῦτο προσθεῖναι, ἰδὲν τὸν ἀναφύμενον ἑαυτῷ.
Εἰ γὰρ ὁμοίως τῷ Πατρὶ ποιεῖ, δηλονότι μετὰ αὐ-
θεντίας ποιεῖ, ὅλῳ ὡς οὐχ ὁμοίως ποιεῖ· μέντοι
κατὰ σέ γε βοᾷ· Ἀ γὰρ ἂν ὁ Πατὴρ ποιῇ, ταῦτα
καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Τὸ γὰρ ὁμοῖον ψεύδεται,
εἰ μὴ κατὰ πάντα ὁμοῖον, ἢ διὰ τοῦτο κατεργάται.

Οὐχ ἕτερα μὲν ὁ Πατὴρ, ἕτερα δὲ ὁ Υἱὸς ἀπερι-
ζεται, ἀλλὰ ταῦτα ποιεῖ ἄπερ ἐκεῖνος ποιεῖ. Τὸ αὐ-
τοῦ, εἰ μὲν τὰ αὐτὰ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀσθενεστέρως
δὲ δυνάμει καὶ τρόπῳ προσχωρούμενος; Διὰ τοῦτο
φησὶν, εἰπον· Ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.
Ἀκούεις, ὦ Ἀρειε, τὸ, ὁμοίως, καὶ τὸ ἀνομιανί-
γεις; Ὅμοιως ποιεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς αὐθεντίας,
μετὰ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας. Εἰ γὰρ ὡς ὑπακούων
ποιεῖ, οὐχ ὁμοίως ποιεῖ· εἰ ὁμοίως ποιεῖ, οὐχ ὡς
ὑπακούων ποιεῖ· εἰ ὡς κτίσμα ποιεῖ, οὐχ ὁμοίως ποιεῖ.

Πῶς νοητέον τὸ, *Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐ-
τῷ ἔργα ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε*; Τὸ δὲ, *δείξει*, αὐτῷ
λέγει, ἵνα τὴν μανίαν αὐτῶν συσταίῃ. Τὸ δὲ μείζονα
ποιῆσαι Χριστὸν, τί ἐστὶν ἄλλο, ἀλλὰ νεκροὺς
ἐγείρει;

Τὸ, Ὡς περ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ
ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὕτως θέλει ζωοποιεῖ.
Τὸ μὲν γὰρ, Ὡς περ ὁ Πατὴρ ἐγείρει, τῆς ἐξου-
σίας δείκνυσιν τὴν ἀπαρραλξάν· τὸ δὲ, οὕτως θέλει
ζωοποιεῖ, τῆς ἐξουσίας τὴν ἰσότητά.

Καὶ ἄλλως· Τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ταυτότητα ἐκ
τοῦ, Ὡς περ καὶ οὕτως, ἐνδείξαντος, σὺ τοῦτο κρύ-
ψας, τοῦτο μόνον τὸ εὐθὺς ἀκόλουθον ἔγραψας· Οὐδὲ
γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν
παῖσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ· ἐκ τοῦ, δέδωκεν, ὡς πα-
νηρῶς, τὸν Υἱὸν διαβάλλειν θελήσας. Δέον γὰρ καὶ
γράψαι τὴν λέξιν ἔχουσαν οὕτως· Ὡς περ τὸς ὁ
Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως
καὶ ὁ Υἱὸς οὕτως θέλει ζωοποιεῖ· οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ
κρίνει οὐδένα, παῖσαν δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ
Υἱῷ. Εἰ γὰρ ἤδεις συνηγοροῦσάν σοι τὴν Γραφὴν
οὐκ ἂν ἐνόθευσας ταύτην, οὐκ ἂν ἐκρυψας τὴν
ὑψηλὰ τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἂν τὰ μὲν τῆς Γραφῆς
παρεποίησας, τῶν δὲ τὰς ἀρχαῖς μόνως προέγραψας
τῶν δὲ τὰς τελευταίας μόνως προέβαλον· ἀλλ' εἰς

ἐπὶ πᾶσι δικαίοις ἐφθέγγου, σῶα πάντως τὰ κεφάλαια τῶν Γραφῶν προέφερες. Διὰ τί αὐτοῖς λέγει, *ὅτι, Τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ*; εἰς φόβον αὐτοῦ; ἐμβάλλον· ὥστε δὲ τὸ, *Ἔδωκε ζωὴν*, ἀντὶ τοῦ, *Ἐγέννησεν αὐτὸν ζῶντα*, ἔστιν, οὕτως καὶ τὸ, *Ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν*, ἀντὶ τοῦ, *Κριτὴν αὐτὸν ἐγέννησε*. Πάλιν ἐκ τοῦ εἰπεῖν, *Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι*, ἔδειξε τὸ ὁμοίον. Ἡθέλησαν αὐτὸν διὰ τοῦτο ἀποκτείνει Ἰουδαῖοι· διὰ τὴν λέξιν μὲν καθυψίησι, τὰ νοήματα δὲ τὰ αὐτὰ προτιθέσιν οὕτω λέγων· *Οὐ δύναται ποιεῖν οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ὁ Υἱός*. Ἔτα πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἀνάγει λέγων· *Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, φησὶ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱός ὁμοίως, φησὶ, ποιεῖ*. Ἔτα πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον· *Ὅσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱός*. Ἔτα τὸ ταπεινὸν ὁμοῦ καὶ ὑψηλόν· *Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ*. Ἔτα ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον· *Ἰνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα*. Οὕτως τὸν λόγον ποικίλλει· ὥστε τοῖς μὲν τότε γενέσθαι εὐπαράδεκτον, καὶ τοῖς νῦν ὠφελήθηνα ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν. Ἔτα ὅτι συμπλέκεται ἡ τιμὴ τοῦ Υἱοῦ τῇ τιμῇ τοῦ Πατρὸς, λέγει· *Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα*.

Τὸ δὲ, *Εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκε ἀπὸ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν*, τὸ, *Εἰς κρίσιν*, ἀντὶ τοῦ, *Οὐ κολάζεται, οὐ κατακρίνεται*. Θάνατον δὲ, οὐ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον· ὥστε καὶ ζωὴν, οὐ ταύτην, ἀλλὰ τὴν αἰώνιον.

Ἐρχεται ὥρα καὶ νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ ἀνθρώπου καὶ ζήσονται. Περὶ Λαζάρου καὶ τοῦτο ὁμοίως λέγει.

Ὅσπερ γὰρ, φησὶν, ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. Τὴν τοῦ, *ἔδωκε*, λέξιν ἐνταῦθα τίθει· ἐπὶ τῷ δεῖξαι μόνον τὰ δύο πρόσωπα· ἢ τοῦτο λέγει, τὸ ἐγείρειν νεκροὺς, οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε· τοῦτο δὲ, τῆς ὑποστάσεως τὸ ἀπαράλλακτον εἰσάγει.

Τὸ, *Καθὼς ἀκούω κρίνω*, δηλοῖ, οὐ διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸ τῆς ψήφου ἴσιν· ὡς ἂν ἔλεγε· Οὕτω κρίνω ὡσανεὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ ὁ κρίνων εἴη. Τί λέγει· *Ἦ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἔστιν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τοῦ ἐμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς*; Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· *Ἐμελλον λέγειν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἐὰν σὺ μαρτυρῇς περὶ σεαυτοῦ, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθείας*. Διὰ τοῦτο οὖν προλαβὼν τοῦτο εἶπε, ὡσανεὶ ἔλεγε· *Ἰσως ἐρεῖτέ μοι· Σοὶ οὐ πιστεύομεν*· οὐδὲ γὰρ ἑαυτῷ μαρτυρήσας· ἀξιόπιστος ἐν ἀνθρώποις. Οὐ τοίνυν πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τὴν ἐκείνων, καὶ τὴν μέλλουσαν παρ' ἐκείνων ἀντιθεσιν ἐπάγεσθαι, δεικνύς αὐτοῖς· ὅτι οἷδε αὐτῶν τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας. *Ὅταν δὲ λέγει, ὅτι Ἀληθὴς ἔστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ*, αὐτῶν δείκνυσιν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν.

Ὅτι ὡς Θεὸν ἀξιόπιστον αὐτὸν ἔδει νομίζειν, τρεῖς παραγὰν μαρτυρίας τῶν λεγομένων, τὰ ἔργα τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα, τοῦ Πατρὸς τὴν μαρτυρίαν, τὸ Ἰωάννου κήρυγμα. *Ἐπιφέρει γοῦν Ἄλλος ἔστιν ὁ*

A omnino capita Scripturarum proposuisses. Cur dicit eis quia, *Omne iudicium dedit Filio*? Illos ut in metum injiciat; sicut autem, *dedit vitam*, pro, genuit eum viventem, dicitur; ita, *Dedit ei iudicium*, pro, genuit eum iudicem, dicitur. Iterum, dicendo, *Pater meus usque modo operatur et ego operor*, ostendit paritatem dignitatis. Volebant eum propter hoc mactare Judæi; ideo sermonem quidem omittit, sententias autem easdem profert ita dicendo: *Non potest Filius a se facere quidquam*. Deinde iterum ad sublimia attollit dicens: *Quæ enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit*. Deinde rursus ad humiliora descendens: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificavit, ita et Filius*. Deinde humile simul et sublime: *Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio*; postea ad sublimissima; *Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*. Ita sermonem variat, ut his quæ tunc audiebant fieret acceptabilis, et his qui nunc legunt utilitatem præstet ex sublimitate sermonis. Deinde quia completus est honor Filii honore Patris, dicit: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem*.

VERS. 24. *In iudicium non venit, sed transit a morte ad vitam; in iudicium, pro, non punitur et non condemnatur, dicit. Mors illa non est præsens mors, sed æterna; sicut vita non est præsens, sed æterna vita.*

C VERS. 25. *Venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii hominis et vivant. De Lazaro et id similiter dicit.*

VERS. 26. *Sicut enim, ait, Pater habet vitam in semetipso, ita dedit et Filio habere vitam in semetipso, hanc vocem dedit ibi adhibet ad ostendendum tantum duas personas; vel id dicit, suscitare mortuos, ita et dedit Filio, hoc autem hypostasis similitudinem inducit.*

VERS. 30. *Sicut audio iudico, ostendit non magisterium, sed sententiæ paritatem; quasi diceret: Ita iudico, ut ipse Pater iudicaret. Quid significat: Iudicium meum iustum est, quia non quero voluntatem meam, etc? Istud tale est: Debuerunt Judæi dicere illi: Si tu testimonium dederis de te ipso, testimonium tuum non est verum. Ideo igitur præveniens id dixit, quasi diceret: Forsan dicetis mihi: Non tibi credimus; non enim qui de se testimonium dat, dignus fide est inter homines. Non igitur propter suam dignitatem, sed propter illorum suspicionem, et objectionem quæ ab illis opponi debebat, ostendit eis se cogitationes eorum abscondita noscere; quum vero dicit verum esse suum testimonium, ostendit rerum ipsarum naturam.*

VERS. 31. *Quod ut Deum credibilem illum habere oporteat, tria profert testimonia suorum dictorum, opera quæ ab ipso sunt facta, Patris testimonium, et Joannis præconium. Infert nempe, Alius est qui*

testimonium perhibet de me, et scio quia verum est A testimonium ejus; de Joanne loquens. Ne autem dicant, ut tibi placeret, hoc fecit, addit: Vos misistis ad Joannem, et testimonium perhibuit veritati. Non enim, ait, misissetis, si non credibilem illum habuissetis.

VERS. 34. Quid: est Ego non ab homine testimonium recipio; sed hæc dico ut vos salvi sitis? ego quidem, inquit, non egebam illius testimonio, cum Deus sim, humano. Quoniam autem magis illi obeditis quam mihi, ideo vobis testimonium ejus profero.

VERS. 35. Lucernam ardentem vocat Joannem, quia non propriam lucem habebat sed lucem spiritus gratiæ. Quid est: Vos voluistis ad horam exultare in luce ejus? ostenditur quia receperant quidem quæ a Joanne dicebantur, et rectum de illo iudicium egerant, sed temporale et non stabile fuit hoc studium. Si enim perseverassent, celeriter eos manuduxisset ad Christum.

VERS. 36. Quid est: Ego autem habeo testimonium majus? id est, majus Joannis testimonio; et quale sit istud ostendens dicit: Opera enim quæ dedit mihi Pater ut faciam, testimonium perhibet quia Pater misit me.

VERS. 37. Qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me. Ubi? quamvis dixit: Hic est Filius meus dilectus.

Quid est: Neque vocem ejus audistis? id dicit, quia in Deo non vox est neque facies; et ne dicere C possint Moysi Deum locutum fuisse.

VERS. 39. Non dicit, Legite, sed, Scrutamini. Non enim mera lectura præstaret scientiam, sed assidua meditatio præstat quod queritur.

VERS. 43. De quo dicit: Si alius venerit in nomine suo illum recipietis? De Antichristo loquitur.

CAPUT VI.

VERS. 1. Cur abiit trans mare Galiliæ: Tiberiadis? ut ex his quæ dixerat invidiam non excitaret.

VERS. 3. Cur non ascendit in Pascha, sed in Galilæa, et illic in Capharnaum? sensim tandem legem solvebat, occasionem sumens e Judæorum malitia.

VERS. 5. Quid, Sublevans oculos suos et videns, dixit Quia nunquam simpliciter consedit, sed curam habendo de suis discipulis. Quid est, quod alii evangelistæ dixerint discipulos accedentes interrogare et hortari ne sinat fame perire, Joannes autem Philippum a Christo interrogari? Mihi ergo videtur utraque esse vera, sed non in eodem tempore habita. Cur interrogat Philippum? quoniam sciebat quis indigeret majore institutione. Iste enim est qui dicit: Ostende nobis Patrem et sufficit vobis. Cur dicit: Unde ememus panes, ut manducent hi? Num ut ignorans quæ fieri debebant? absit;

μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ, περὶ Ἰωάννου λέγων. Ἵνα δὲ μὴ λέγωσιν, ὅτι Χαριζόμενός σοι τοῦτο ἐποίησεν, ἐκφέρει· Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ· οὐκ ἂν δὲ, φησὶν, ἀπεστείλατε, εἰ μὴ ἀξιόπιστον αὐτὸν ἡγείσθε.

Τί ἐστι τὸ, Ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω, ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε; Ἐγὼ μὲν, φησὶ, οὐκ ἐδεήμην τῆς τοῦτου μαρτυρίας, θεὸς ὢν, τῆς ἀνθρωπίνης· ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον αὐτῷ προσέχετε ἢ περὶ ἐμοῦ, διὰ τοῦτο ὑμῶς ἀναμνήσκω τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ.

Λύχνον δὲ καίμενον λέγει τὸν Ἰωάννην, διὰ τὸ μὴ οἰκοθεῖν ἔχειν τὸ φῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος. Τί ἐστι τὸ, Ὑμεῖς ἠθελησατε ἀγασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ; Ἀηλεῖ ὅτι ἀπεδίξαντο μὲν τὰ εἰρημένα παρὰ Ἰωάννου, καὶ ὀρθὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν εἶχον, ἀλλὰ πρόσκαιρος ἦν καὶ ἀδύνατος ἐκείνη ἡ σπουδὴ. Εἰ γὰρ ἐπέμειναν, ταχέως ἂν αὐτοῦς ἔχειραγώγησε πρὸς Χριστόν.

Τί δὲ ἐστι τὸ, Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεῖζον; Τοῦ Ἰωάννου, καὶ πολὺν ταύτην, δηλῶν λέγει· Τὰ ἔργα ἃ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ ἵνα ποιῶ, αὐτὰ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Πατήρ με ἀπέστειλεν.

Ὅτι ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ. Ποῦ; Ὅτι ἂν εἶπαν· Οὐδὲς ἐστὶν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός.

Τί ἐστι τὸ, Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε. Τοῦτο λέγει, ὅτι περὶ Θεοῦ οὔτε φωνὴ ἐστὶν, οὔτε εἶδος· τοῦτο δὲ εἶπαν ἵνα μὴ ἔχουσι λέγειν ὅτι Μωσὴς ἐλάληκεν ὁ Θεός.

Οὐκ εἶπεν, Ἀνάγνωτε, ἀλλ', Ἐρευνᾶτε· οὐ γὰρ ἡ ψυχὴ ἀνάγνωσις παριστᾷ τὴν γνῶσιν, ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς κατανόησις παρίστησι τὸ ζητούμενον.

Περὶ τίνος λέγει, ὅτι Ἐὰν ἄλλος ἐλθῇ ἐν τῷ ὀνόματι, ἐκεῖνον λήψεσθε; Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου λέγει.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Διὰ τί ἀπῆλθε πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος; Διὰ τὸ μὴ ἐκ τῶν εἰρημένων φθόνον κινήσθαι.

Διὰ τί οὐκ ἀνῆλθεν οὖν εἰς τὸ Πάτχια, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖθεν εἰς Καπερναοῦμ; Ἡρέμα λοιπὸν ὑπεκλύων τὸν νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς πονηρίας.

Τί ἐστι τὸ, Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εἶπεν; Ὅτι οὐδέποτε ἀπλῶς ἐκάθητο, ἀλλὰ μετὰ κηδεμονίας τῆς πρὸς τοὺς μαθητάς. Τί ἐστὶν ὅτι εἰ μὲν ἄλλοι εὐαγγελιστὰς τοὺς μαθητάς φασι προσελθόντας ἐρωτᾶν καὶ παρακαλεῖν ὥστε μὴ ἀπολύσαι αὐτοὺς νῆστες, οὗτος δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς τὸν Φίλιππον ἐρωτηθῆναι παρὰ Χριστοῦ; Δοκεῖ οὖν μοι ἀμφότερα εἶναι ἀληθῆ, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γεγόμενα καιροῦ. Διὰ τί ἐρωτᾷ τὸν Φίλιππον; Ἐπειδὴ ἐγίνωσκε, τίς ἐδίετο πλεονος διδασκαλίας· οὗτος γάρ ἐστιν ἐ λέγων· Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. Διὰ τί λέγει· Πόθεν [ἀγοράσμεν ἄρτους,] ἵνα

σάωσιν οὗτοι; Ἄρα ὡς ἀγνοῶν τὸ μέλλον γενέσθαι; ἀπαγε! ἀλλὰ διὰ τὸ εἰρηκέναι τὸν Φίλιππον, ὅτι *Διακοσίω δηνάρων*, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰρωνικὸν οὖν τὸν λόγον ποιεῖται.

Διὰ τί ἐπὶ μὲν τοῦ παραλυτικοῦ καὶ τοῦ Λαζάρου καὶ ὅτε τὴν θάλασσαν ἐγαλίνου οὐκ ἠδῆτο, νῦν δὲ εὐχεταί; Τύπους ἡμῖν διδοῦς, ἵνα ἐν τῷ προφῆτι μεταλαμβάνειν ἡμεῖς, εὐχώμεθα.

Διὰ τί συνεχώρησε περισσεῦσαι ταῦτα; Οὐ δι' ἐπιθειξιν, ἀλλ' ἵνα μὴ φαντασία δόξῃ τὸ γενηθέν. Οὐκ ἔδωκε δὲ τοῖς ὄχλοις βαστάζειν, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς· ἐπειδὴ τούτους μάρτυρα; ἔδει εἶναι μᾶλλον καὶ κήρυκα; τῶν θαυμάτων.

Ὅτι χρὴ θαυμάσαι ὅτι ἱσαριθμούς τῶν μαθητῶν τοὺς κοφίνους τῶν λειψάνων ἐποίησε περισσεῦσαι, ἵνα ἐν τῷ βαστάζειν μνησθῶνται.

Διὰ τί θαυμάζουσιν οἱ ὄχλοι τοῦτο μᾶλλον τὸ σημεῖον; Δι' ὑπερβολὴν γαστριμαργίας. Τί λέγει, *Μὴ μεριμνήσητε*, φησὶν, *εἰς τὴν αὖριον*; Ἀλλοῖσι δὲ οὐ τὸ μὴ μεριμνᾶν, ἀλλὰ τὸ μὴ προσηλωθῆαι τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν· ἔξεστι δὲ ἐργαζόμενον μηδὲν, εἰς τὴν αὖριον θησαυρίζειν· οὐ γὰρ ταυτὸν μέριμνα καὶ ἐργασία. Τί ἐστι τὸ, *Ἐνός ἐστι χρεία*; Οὐ περὶ ἔργου νῦν ἐστι καὶ ἐργασία; ἀλλὰ περὶ τοῦ δεῖν καιρὸν εἰδέναι, καὶ μὴ τὸν τῆς ἀκροάσεως πρὸς τὰ σαρκικὰ ἀναλλίσκειν. Οὐ τοίνυν ἀργίαν νομοθετῶν, ἀλλὰ προσηλῶν τῇ ἀκροάσει ταῦτα εἶλεγεν.

Τί ἐστι, *Τοῦτον γὰρ ὁ Πατήρ ἐσφράγισεν*; Ἄντι τοῦ, *Ὁ Θεός*· τοῦτέστιν ἀπέδειξε διὰ τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας.

Τίνος ἔνεκεν εἶπον· *Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ*; Νομίζοντες αὐτὸν ἐρεθίσαι εἰς τὸ ποιῆσαι τι σημεῖον τοιοῦτον, ὅπερ αὐτοὺς θρέψει σαρκικῶς· τοῦτο γὰρ ἐπεθύμουν διὰ γαστριμαργίας ὑπερβολῇ.

Διὰ τί λέγει· *Ὁ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον*, καὶ τὰ ἐξῆς; Ἄρτον δὲ ἀληθινὸν καλεῖ, οὐκ ἱππεὶδὴ ψευδὲς ἦν τὸ θαῦμα τὸ ἐπὶ τοῦ μάννα, ἀλλ' ὅτι τύπος ἦν, οὐκ αὐτοαλήθεια.

Διὰ τί λέγουσι, *Κύριε, δὸς ἡμῖν πάντοτε τοῦτον τὸν ἄρτον*; Ἐπειδὴ ἐτι αἰσθητὸν πρᾶγμα ἐνόμιζον. Πῶς νοητέον τὸ, *Ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ*; Οὐκ Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ οἰκουμένῃ. Ζωὴν δὲ λέγει, ἐπεὶ πάντες ἦσαν νεκρωθέντες τῇ ἁμαρτίᾳ.

Τί ἐστι τὸ, *Πᾶν ὃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἦξει*; Ὅτι οὐ τὸ τυχόν πρᾶγμα ἢ πίστις ἢ εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ τῆς ἀνωθεν δεῖται βοτῆς, καὶ ψυχῆς τινος γενναίας καὶ εὐγνώμονος, δεχομένης πίστει τὴν τοῦ Πνεύματος ἀποκάλυψιν.

Διὰ τί, εἰπόντων αὐτῶν, *Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ*; μὴ ἀπεκρίθη αὐτοῖς· Οὐκ εἰμί; Διὰ τὸ μήπω δύνασθαι τὸν θαυμαστὸν τόπον ἀκοῦσαι τὸν ἐκ παρθένου· εἰ δὲ τὸν κατὰ σάρκα οὐκ ἠδύναντο ἀκοῦσαι, πολλῷ μᾶλλον τὴν ἀόρατον καὶ ἀνω γέννησιν.

Διὰ τί εἶπεν, *ὅτι*· Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς

A sed quia dixerat Philippus, *Ducuntur denarium, etc.* Ironicum igitur sermonem habet.

VERS. 11. Cur neque in paralytico, neque in Lazaro, neque quando mare sedavit, oravit; nunc vero orat? exempla nobis ut det, ut in sumendo cibo oremus.

VERS. 12. Cur permisit tantum superare? non ad ostentationem, sed ne videretur fantastice istud factum esse. Non dedit autem auferenda turbis sed discipulis; quoniam illos oportebat testes esse potius et præcones miraculorum.

VERS. 13. Admirandum est quod æquales discipulis numero cophinos fragmentorum superare fecerit, ut in tollendis meminerint.

VERS. 14. Cur admirantur turbæ hoc magis signum? propter gulæ immoderantiam. Cur dixit: *Ne solliciti sitis in crastinum?* Intelligit non sollicitum esse, sed non adhærere mundo et mortalibus negotiis. Licet autem absque anxietate in crastinum thesaurizare; illud enim non est sollicitudo neque anxietas. Quid est: *Unum est necessarium?* Non de opere præsentis et actione dicitur, sed de necessitate sciendi tempus, et non adhibendi tempus auditionis verbi ad obeunda terrestria. Non itaque otium præscribens, sed auditionem commendans ita locutus est.

VERS. 27. Quid est: *Hunc enim Pater signavit?* id est, Deus hunc patefecit per suum testimonium.

VERS. 31. Cujus causa dicunt: *Patres nostri manducaverunt manna in deserto?* Putabant illum excitare ad faciendum signum tale, quod eos nutriat secundum carnem; et id cupiebant propter gulæ immoderantiam.

VERS. 32. Cur dicit: *Non Moyses dedit vobis panem, etc.?* Panem autem verum vocat, non quia mendax fuerit mannæ prodigium, sed quia figura erat, non veritas ipsa.

VERS. 34. Quare dicunt: *Domine, da nobis semper panem hunc?* Quia adhuc materiale rem putabant. Quomodo intelligendum: *Panis Dei est qui de cælo descendit et dat vitam mundo?* Non Judæis tantum, sed universo orbi; vitam autem dicit, cum omnes essent mortui per peccatum.

VERS. 37. Quid est: *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet?* quia non fortuita res est fides in illum, sed virtute ex alto indiget, et anima quadam generosa et magnanima recipiente per fidem Spiritus revelationem.

VERS. 42. Cur dicentibus illis: *Nonne hic est Jesus filius Joseph,* non respondit: Non sum? Quia nondum poterant mirabilem comprehendere partum ex virgine. Si autem partum secundum carnem non intelligere potuissent, multo minus ineffabilem et cælestem generationem.

VERS. 44. Cur dicit: *Nemo potest venire ad me,*

nisi Pater meus traxerit eum? Non coactum innuit, Α με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ μου ἐλκύσῃ αὐτόν; ὅς τὸν ἐκ βίας αἰνίττεται, ἀλλὰ τὸν πολλῆς ἐκ Θεοῦ ἀπολαύοντα συμμαχίας.

VERS. 45. Quid est quod dicit scriptum: *Erunt omnes docibiles Dei*? Quia tunc per homines quæ sunt Dei discebant; nunc autem per ipsum Dei Filium et sanctum Spiritum.

VERS. 46. Quomodo intelligendum: *Patrem nemo vidit, nisi is qui est a Deo*? Non oportet autem id intelligere secundum causæ rationem, nam omnes a Deo sumus, sed secundum modum veræ generationis.

VERS. 52. *Qui manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Aut carnem dicit aut salutis præcepta.

VERS. 53. Cur verum dicit cibum et verum potum? Quia salvat animas fide recipientium, et non perit sicut cibus temporalis.

VERS. 54. *Qui manducat meam carnem, in me manet*: indicat unam per hoc ipsum cum Christo conjunctionem, quæ ex transformatione oritur.

VERS. 55. Quid est: *Et ego resuscitabo eum in novissimo die*? Et ego, ostendit illum æqualem Patri.

VERS. 58. *Et ego vivo per Patrem*, quomodo intelligendum? Quod sicut vita est Pater ita et ego vivo: *Et, qui manducat me, et ipse vivet per me*. Vitam dicens frequenter resurrectionem ex hinc. Cur de vita ubique loquitur? Quia desiderabile est istud hominibus, et nihil tam jucundum quam non mori.

VERS. 60. Cur in synagogis et in festis diebus docebat? Sive quidem volens multitudinem apprehendere, sive ostendens se non adversari Patri.

VERS. 63. Cur dixit: *Si videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius*? ut per hoc illis persuadet se non esse ex Joseph.

VERS. 64. Quid est quod dicit: *Spiritus est qui vivificat*? Si spiritualiter audiunt illi quæ ab ipso dicuntur. Nam qui carnaliter audit, nihil proficiet; carnale autem est audire quomodo e caelo descenderit, et quomodo oporteat carnem manducare, quæ oporteret mystice et spiritualiter intelligere. Ideo addit: *Verba quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*, id est, Spiritualia sunt, nihil carnalis habentia.

VERS. 65. Quomodo intelligendum: *Sciebat enim ab initio qui essent non credentes*? Id est, a mundi principio; et hæc dicit de Juda et Judæis incredulis.

VERS. 67. Quid indicat: quod multi discipulorum ejus abierunt retro? Non de duodecim dicitur, sed de aliis discipulis ac ipsis apostolis. Quod autem ita se res habeat, ostendit quod discipulis dicit: *Nunquid et vos vultis abire*?

VERS. 69. Cur, dicente Petro, *Ad quem ibimus*? non beatum dixit illum Christus? Ne videretur quia perseverabant, se illis adulari.

Τί ἐστιν ὃ λέγει Γραφικόν· Ἔσονται πάντες διδασκατοὶ Θεοῦ; Ὅτι τότε δι' ἀνθρώπων ἐμάνθαναι τὰ τοῦ Θεοῦ, νῦν δὲ δι' αὐτοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Πῶς ἀκουστέον· Τὸν Πατέρα οὐδεὶς ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ; Οὐ χρὴ δὲ κατὰ τὴν τῆς αἰτίας λόγον νοεῖν ἐνταῦθα· πάντες γὰρ ἐκ Θεοῦ ἐσμεν· ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀληθείας γενήσεως.

Ὅς ἂν φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ἡ τὴν σάρκα λέγει, ἣ τὰ σωτήρια δόγματα.

Διὰ τί ἀληθῆ βρώσιν καὶ ἀληθῆ πόσιν; Διὰ τὸ σώζειν τὰς ψυχὰς τῶν πίστει λαμβανόντων, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύειν ὥσπερ τὴν πρόσκαιρον βρώσιν.

Ὅτι ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, ἐν ἐμοὶ μένει. Τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ ἐν αὐτῷ Χριστῷ ἀνάκρασιν λέγει, τὴν διὰ τῆς μεταλήψεως.

Τί ἐστι· Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ; Τὸ, Κἀγὼ, δείκνυσιν αὐτὸν ἰσοστάσιον τοῦ Πατρὸς.

Κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, πῶς νοητέον; Ὅτι καθὼς ἐστὶ ζωὴ ὁ Πατήρ, οὕτω καὶ ἐγὼ ζῶ. Καὶ ὁ τρώγων με, κακείνος ζήσεται δι' ἐμέ. Ζωὴν λέγει συνεχῶς τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκείθεν. Διὰ τί ζῶ; μέμνηται πανταχοῦ; Ὅτι ποθεινὸν τοῦτο ἀνθρώποις, καὶ οὐδὲν οὕτως ἡδὺ ὥς τὸ μὴ ἀποθανεῖν.

Διὰ τί ἐν συναγωγαῖς καὶ ἐν ἑορταῖς ἐδίδασκεν; Ὅμοῦ μὲν τὸ πλῆθος θηράσαι θέλων, ἐμοῦ καὶ δεικνύων ἐκ τούτου οὐκ ἐναντίον τῷ Πατρί.

Διὰ τί ἔλεγεν· Ἐὰν ἴδῃτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον; Καὶ διὰ τούτων ἀπάγων αὐτοὺς ὥς οὐκ ἐστὶ τοῦ Ἰωσήφ.

Τί ἐστιν ὅπερ εἶπε, Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζῶν ποιοῦν; Τὸ πνευματικῶς ἀκούειν αὐτοὺς τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων. Ὁ γὰρ σαρκικῶς ἀκούων, οὐδὲν ὠφεληθήσεται. Σαρρικὸν δὲ ἐστὶ τὸ ἀκούειν πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκε, καὶ πῶς ἔδει τὴν σάρκα φαγεῖν, ἅπερ ἔδει μυστικῶς καὶ πνευματικῶς νοεῖν. Διὰ καὶ ἐπὶ λέγει· Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωή. Τουτέστι, Πνευματικά ἐστίν, οὐδὲν ἔχοντα σαρκικόν.

Πῶς νοητέον τὸ, Ἡδὲ γὰρ ἐξ ἀρχῆς οἰκτιρεῖ εἰσιν οἱ μὴ πιστεύοντες; Ἀπὸ καταβολῆς, φησὶ, κόσμου· τοῦτο δὲ περὶ Ἰούδα καὶ τῶν ἀπιστησάντων Ἰουδαίων.

Τί δηλοῖ, ὅτι Πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω; Οὐ περὶ τῶν δώδεκα λέγει, ἀλλὰ περὶ ἄλλων μαθητῶν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων· ἐπὶ δὲ οὕτως ἐστὶ, δῆλον ἐκ τοῦ λέγειν τοῖς μαθηταῖς· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;

Διὰ τί, εἰπόντος τοῦ Πέτρου, Ποῦ ἀπελευσόμεθα; οὐκ ἐμακάρισεν αὐτὸν ὁ Χριστός; Ἵνα μὴ δόξῃ αὐτὸν εἶναι αὐτοῦς, κολακεύειν αὐτούς.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Α

CAPUT VII.

Διὰ τί λέγουσι πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, *Μεταδῶθαι ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν*; Δοκεῖ μὲν ἀπὸ φιλίας εἰρησθαι· ἔστι δὲ οὐχ οὕτως. ἀλλὰ δειλίας καὶ φιλοδοξίας σκώπτουσι. Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, Οὐδὲ ἔτι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ, δειλίαν ἐγκαλοῦντων ἔστι· τὸ δὲ καὶ εἰπεῖν ἐν φανερώ· εἶναι, φιλοδοξίαν.

Τί ἔστι τὸ, *Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πάρεστιν*, ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἔρημος; Καιρὸν ἴδιον τὸν τοῦ σταυροῦ λέγων, καιρὸν δὲ ἔρημον πάντοτε· Ὅτι, φησὶν, οὐκ ἀναιρήσουσιν ὑμᾶς, καὶ ἀνὰ μετ' αὐτῶν ἦτε. Πῶς νοητέον τὸ, *Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πεπλήρωται*; Ὅτι ἔδει καὶ σημεῖα γενέσθαι.

Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς ὡς τὰ αὐτοῦ βουλομένους· ἐμὲ δὲ, φησὶ, μισεῖ, ὅτι ἐλέγχω αὐτόν.

Διὰ τί οὐκ ἀναβαίνει μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ἔσχατον; Τοῦτο μὲν μὴ βουλόμενος δῆλον ἑαυτὸν καταστήσειν, καθὼς ἐκεῖνοι ἐβούλοντο· ἀναβαίνει δὲ, ἵνα μὴ δειλία· εἶναι νομίσωσιν ἐκεῖνοι τὸ μέναι κάτω.

Τίνος ἕνεκεν ζητοῦντες αὐτόν, οὐκ ὀνόμασεν ἑλθόν, ἀλλὰ, *Ποῦ ἔστιν ἐκεῖνος*; Ἀπὸ πολλῆς εἰρωνείας καὶ φθόνου.

Πῶς νοητέον τὸ, *Ἡ ἐμὴ διδασχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψοντός με*; Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐδὲν ἔχω παρηλαγμένον, εἰ καὶ ὑπόστασις ἄλλη εἰμί· ἀλλ' οὕτω καὶ λέγω καὶ πράττω, ὡς μὴ νομιζέσθαι ἕτερόν τι παρὰ τὸν Πατέρα.

Τί δηλοῖ τὸ, *Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν*; Τουτέστιν, Ὁ ἑρσστής τοῦ βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν γινώσκειται περὶ τῆς διδασχῆς· ἀντὶ τοῦ, Ὅς ἀποδίδει εἰς τοὺς προφήτας, γινώσκειται τὴν ἐμὴν διδασχὴν.

Ὅτι χρή σκοπεῖν ὅτι τοῦ ταπεινὰ φθέγγεσθαι αὐτόν, πολλὰ εἰσιν αἰτίαι, οἷον διὰ τὸ μὴ ἀγένητον εἶναι νομιζέσθαι· διὰ τὸ μὴ ἀντίθεον· διὰ τὸ σάρκα περιβεβληθῆσθαι· διὰ τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀκούοντων· διὰ τὸ διδάσκειν τοὺς ἀνθρώπους μετριάζειν. Τὰ δὲ ὑψηλὰ φθέγγεσθαι, μίαν εὐροί τις αἰτίαν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς θείας φύσεως.

Τί ἔστιν ὃ λέγει, ὅτι *Ὁ Μωσῆς ἔδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον*; Ἐπειδὴ γὰρ ἐνεκάλουν αὐτῷ ὅτι τὸ Σάββατον ἔλυε, πρὸς τοῦτο ἵσταται, ὥσανεῖ· Ὁ νόμος εἶπεν· *Οὐ φονεύσεις*· ὑμεῖς δὲ φονεύετε. Ἀφέντες οὖν τὸ ἑαυτοὺς καταδικάζειν, περὶ τούτου ἔμοι ἐγκαλεῖτε ὡς παραβαίνοντι τὸν νόμον ὅτι τεθεράπευκα ἀνθρώπων.

Τί λέγει καὶ, *Διὰ τί [leg. διὰ τοῦτο] Μωσῆς ἔδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν, οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἔστιν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων*; Ὁ νοῦς τοιοῦτός ἐστι· Διὰ τί, φησὶν, οὐδεὶς ἐνεκάλεσε Μωσεῖ ἢ ἡπειθῆσε κελεύοντι διὰ τὴν περιτομήν λύεσθαι τὸ Σάββατον; Ἀγνοοῦντι ὡς Σάββατον, τῆς περιτομῆς οὕσης κυριωτέρας, καίτοι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Μωσέως ἢ περιτομή. Ταῦτα δὲ ἔλεγε θέλων δεῖξαι, ὅτι μεῖζον

VERS. 5. Cur dicunt illi fratres ejus : *Transi hinc in Judæam*? videntur quidem ob amicitiam locuti esse. Non autem ita est, sed timiditatem et gloriæ cupiditatem intendunt. Dicendo enim, quod non jam in occulto faciat, timiditatem exprobrantium est; dicendo autem palam esse, gloriæ cupiditatem.

VERS. 6. Quid est : *Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum*? Tempus auum crucifixionis tempus dicit, et tempus semper paratum. Quia, inquit, non vos auferent, quamvis semper cum eis fueritis. Quomodo intelligendum : *Tempus meum nondum impletum est*? Quia oportet quoque signa fieri.

VERS. 7. *Non potest mundus odisse vos, tanquam quæ sua sunt volentes; me autem odit, quia condemnno eum.*

VERS. 8. Cur non ascendit cum fratribus, sed postea? quia non vult quidem seipsum manifestum facere, ut ipsi volebant: ascendit autem, ne timiditatem isti putent, si infra maneret.

VERS. 11. Quam ob causam quærentes eum non nominantes dicunt, sed, *Ubi est ille*? Ob magnam ironiam et invidiam.

VERS. 16. Quomodo intelligendum : *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me*? Quod dicit tale est : Nihil habeo diversum, licet persona alia sim. Sed ita loquor et ago ut non habear aliud quid a Patre.

VERS. 17. Quid significat : *Si quis voluerit voluntatem ejus facere*? Id est, Qui amat vitam quæ ex secundum virtutem cognoscet de doctrina; vel, Qui in prophetas respicit, cognoscet meam doctrinam.

VERS. 18. Considerare oportet illi humiliter loquendi multas causas esse, scilicet, ut nothus esse, non reputetur; ut non impius in Deum crederetur quia carne indutus erat; quia infirmi erant auditores; ut doceret homines modestos esse, vel sublimia dicentes, unam inveniat aliquis causam ob magnitudinem divini naturæ.

VERS. 19. Quid est quod dicit : *Nonne Moyses dedit nobis legem*? Quoniam enim exprobrabant illi quod Sabbatum solveret, ideo instat : *Lex dicit : Non occides*; vos autem occiditis. Omittentes igitur vos ipsos condemnare, de hoc me incusatis ut violatorem legis, quia sanavi hominem.

VERS. 22. Quid dicit : *Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem, non quia ex Moyse est, sed ex patribus*? Sensus talis est : Cur, ait, nemo exprobravit Moyse, aut obdiredi abnuit jubenti per circumcisionem solvi Sabbatum? Evidenter quod Sabbatum major est circumcisio, attamen non est a Moyse circumcisio. Hæc autem dixit ut ostenderet se opus circumcisione majus fecisse. Dicendo autem totum

hominem, ostendit particularem medelam esse circumcisionem si cum integra paralytici sanatione quam fecit comparatur.

VERS. 28. *Et me scitis, et unde sum, sed unde qui misit me, etc.* Dicens autem, *Quem vos nescitis*, illam quæ ex operibus est ignorantiam significat. Non enim ignorantia erat culpa, sed nequitia. *Ab ipso sum*, id est, Cum ipso sum; quod dicitur, ne putetur alienus esse a Deo.

VERS. 30. Quid ostendit, quod in die festo eorum quærebant eum apprehendere? Mentem eorum impiam, quia non in templo talia facere metuebant.

VERS. 31. Quid est quod e turba alii quidem bonum esse eum habuerint, alii vero minime sed seductorem? Illa quidem, ut mihi videtur, erat multorum opinio; hæc autem invidorum sacerdotum principum.

VERS. 34. *Ubi ego sum, vos non potestis venire*, significat quia non debebat immanere in morte, huc enim omnes nos dilabimur.

VERS. 35. Quid significat quod dicunt *dispersionem*? I. a gentes vocabant Judæi, tanquam ubique dispersa.

VERS. 37. Cur dicit evangelista, in novissimo die magno? quia primus et ultimus dies magnus erat; interpositi magis in comensationibus consumebantur. Venit autem in novissimo die docens ut revocaret in memoriam quæ dixerat, et quæ in oblivionem intermediarum dierum comensationibus venerant.

VERS. 38. Quomodo intelligendum: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*? Ventrem ibi pro corde dicit; sicut alibi dicitur: *Legem tuam in medio ventris mei*. Ubi dixit Scriptura: *Flumina de ventre ejus fluent*. Aut ibi oportet delere, *Sicut dixit Scriptura*. Dico illa verba, *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, esse illius sententiæ verba. Nam quia Scriptura attestatur quoniam Deus veniet, ideo Scripturam citat. *Fluent*, gratiæ abundantiam indicat; *Aquæ vivæ*, ob ejus perpetuam actionem; hoc autem dixit de Spiritu.

τὸ ἐνεργεῖν αὐτῷ· ἔλεγε δὲ τοῦτο, φησὶ, περὶ τοῦ Πνεύματος.

VERS. 39. Quid est quod dicit: *Nondum enim erat Spiritus datus*? quia prophetis per Spiritum sanctum locutis, recondita erat interim talis gratia. Debebat autem dari post crucem, ideo adjicit: *Quia Jesus nondum glorificatus erat*. Gloriam autem crucem vocat; ego vero ascensionem, ut perfecte exhibentem quia Deus est; vel, *nondum erat*, intelliges, id est non erat cognitus hominibus Spiritus. Oportet scire apostolos ante passionem sanationes non per Spiritum sanctum, sed per potestatem a Christo datam fecisse. Quando autem misit illos in orbem, tunc dicit: *Accipite Spiritum sanctum*, et iterum in Pentecoste venit in eos Spiritus.

ἔργον ἐποίησας τῆς περιτομῆς αὐτός. διὰ δὲ τοῦ εἶναι ὅλον ἄνθρωπον, δείκνυσι μερικὴν ὑγεῖν τῇ περιτομῇ πρὸς τὴν τοῦ παραλυτικοῦ τελείαν γνῶμην.

Τὸ, *Καὶ ἐμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμι*, ἀλλ' ὁθεν ὁ πέμψας με, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰπὼν δὲ, *Ὅτι οὐκ οἴδατε*, τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀγνοίαν λέγει· ὃ γὰρ ἀγνοίας ἦν τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ κακίας. Τὸ δὲ, *Παρ' αὐτοῦ εἰμι*, ἀντὶ τοῦ, *Μετ' αὐτοῦ εἰμι*· τοῦτο δὲ εἶπεν, ὥστε μὴ νομισθῆναι ἀλλότριος τοῦ Θεοῦ.

Τί δεικνύει τὸ εἰς τὴν ἑορτὴν αὐτῶν αὐτὸν ζητῆσαι; Τὴν γνώμην αὐτῶν τὴν ἀθεον, ὅτι οὐδὲ ἐν ναῷ τοιαῦτα ποιεῖν ἐφοδοῦντο.

Πῶς ἔχει ὅτι τῶν ὀχλῶν οἱ μὲν ἀγαθὸν αὐτὸν εἶχον, οἱ δὲ οὐ, ἀλλὰ πλάνον; Ἐκεῖνη μὲν οὖν, ὡς δοκῶ, ἡ ὁδὸς τῶν πολλῶν ἐστίν, αὕτη δὲ τῶν φεβούτων ἀρχιερέων.

Τὸ, *Ὅπου εἰμι ἐγὼ, οὐ δύνασθε ὁμοῖς ἐλθεῖν*, σημαίνει ὅτι οὐκ ἐμελλεν ἐναπομένειν τῷ θανάτῳ· ἐκεῖ γὰρ πάντες ἡμεῖς ἀπερχόμεθα.

Τί σημαίνει ἐν τῷ λέγειν *διασποράν*; Οὐδὲν ἐξ ἔθνη ἐκάλουν οἱ Ἰουδαῖοι ὡς πανταχοῦ διασπαρμένα.

Διὰ τί λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρῃ τῇ μεγάλῃ; Διὰ τὸ τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν μεγάλην εἶναι· τὰ γὰρ μεταξὺ μᾶλλον εἰς τρυφὴν ἀνήλυσκον. Ἦλθε δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ διδάσκων ὡς μνημονεύεσθαι τὰ λεγόμενα, καὶ εἰς λήθην ἐλθεῖν αὐτὰ ὑπὸ τῆς τρυφῆς τῶν μέσων ἡμερῶν.

Πῶς νοητέον τὸ, *Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βεῦσουσιν ὕδατος ζωῆς*; Κοιλίαν ἐνταῦθα τὴν καρδίαν λέγει· καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· *Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου*. Πού εἶπεν ἡ Γραφή· *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βεῦσουσιν*; Ἡ ἐνταῦθα δεῖ ὑποστῆναι, εἰς τὸ, *Καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή*· λέγω ἵνα ἡ τὸ, *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βεῦσουσιν*, τῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως. Ἡ γὰρ ἡ Γραφή μαρτυρεῖ, ὅτι ἐλευσεται ὁ Θεός· διὰ τοῦτο τῆς Γραφῆς ἐμνημόνευσε. Τὸ δὲ, *Βεῦσουσιν*, τὸ θαυμάσιον τῆς χάριτος ἀνέκσταται. *Ζῶν* δὲ λέγει, ὅτι

Τί ἐστὶν ὅπερ εἶπεν, *Ὅπως γὰρ ἦν Πνεῦμα ὁρισθεὶς*; Ὅτι τῶν προφητῶν δὲ Πνεύματος ἁγίου λαλησάντων, συνεστάλη τέως ἐν τῷ μέσῳ τῇ τοιαύτῃ χάριτι· ἐμελλε δὲ διδοῖσθαι μετὰ τὸν σταυρὸν διὰ τοῦτο ἐπιφέρει· *Ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδείχθη*. Δόξαν δὲ τὸν σταυρὸν καλεῖ· ἐγὼ δὲ τὴν ἀνελθῆναι τὴν τελείως δείξαντες ὅτι ἐστὶ Θεός. Ἡ δὲ ὁδὸς ἦν, νουθεσίαι, οὐκ ἦν γνωρισθῆναι ἀνθρώποις τὸ Πνεῦμα. Ὅτι χρὴ γινώσκειν ὅτι οἱ ἀπόστολοι τὰ τοῦ πάθους τὰς λάσεις οὐ Πνεύματι ἁγίῳ, ἀλλὰ τῇ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐξουσίᾳ ἐποιοῦν. Ὅτε δὲ ἀπέσταλεν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκουμένην, τότε λέγει· *Ἀλάβετε Πνεῦμα ἁγίον*· καὶ πάλιν τῇ Πεντηκοστῇ ἐγένετο αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Α

CAPUT VIII.

Διὰ τί λέγει τὸ, 'Εγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου; Ἐπειδὴ ἔλεγον αὐτὸν ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶναι, ἐπιφέρει, ὅτι Οὐκ ἐξ αὐτῆς καὶ οὐ δι' αὐτὴν ἦλθον, φησίν, οὐδὲ διὰ τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ διὰ τὸν ἅπαντα κόσμον φωτίσαι. Τὸ δὲ, Οὐ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀντὶ τοῦ, Ἐν τῇ πλάνῃ κείται.

Τὸ, Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, τὸ ἀδίκως κρίνειν λέγει· καθάπερ καὶ τὸ κατὰ σάρκα ζῆν, τὸ φεῦλω; ζῆν. Διὰ τί ἀλλαχοῦ λέγων, ὅτι Ὁ Πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἐνταῦθα λέγει· Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα; Ὅτι τοῦτο οὐ περὶ τοῦ μέλλοντος λέγει καιροῦ, ἐκεῖνο δὲ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι Μόνος οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ, δείκνυσιν, ὅτι Οὐκ ἐγὼ μόνος καταδικάζω ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ ἡ, Ὡς ἐγὼ, οὐδὲ ἐγὼ, εἰ μὴ ὡς ὁ Πατήρ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει, ὅτι, Καὶ ἐν τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστίν· ἡ τοῦτο λέγει, ἵνα δείξῃ ὅτι ὁμοούσιος τοῦ Πατρὸς ἐστιν.

Τί ἐστι τὸ, Οὐδὲν ἔλαλθον ἡ ὥρα αὐτοῦ; Τοῦτο ἐστι τὸ, Οὐδέπω καιρὸς; ἦν ἐπιτήδευος καθ' ὃν ἠθέλει σταυρωθῆναι.

Ἐν τῷ λέγειν τὴν Χριστὸν συνεχῶς, ὅτι Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετε με, διὰ τὸ κατασελεῖν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, ἐκείνοι ἐπιφέρουσι· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν; καὶ τὰ ἐξῆς· αὐτὸς ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν ὑπόψιν, φησίν· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμι. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου ὄντες καὶ ἄνθρωποι πεφυκότες, τοιούτα λογίζεσθε.

Τί σημαίνει, ὅτι Ἐάν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν; Ἐπειδὴ ἦλθεν ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐκείνοι οὐκ ἐδέξαντο, ἐξ ἀνάγκης ἐν ταύταις αὐτοὺς ἀποθανεῖν λέγει.

Ἐρωτῶσι δὲ αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; ὁ δὲ ἀποκρίνεται· Τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ θαύματα καὶ διδασκαλίαν ἀκούοντες καὶ ἰδόντες ἔρωσθε τίς εἰμι, τὸ ὅπως ἀκούειν τῶν λόγων τῶν ἡμῶν ἀνάξιοι ἐστέ, μήτι γε καὶ μαθεῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι. Ὑμεῖς γὰρ πάντα πειράζοντες φθέγεσθε, ἵνα με μὴ νομίσητε, ὅτι τοσαῦτα ἀκούων παρ' ὑμῶν, δι' ἀσθένειαν οὐκ ἐξέρχομαι, ἢ ὅτι οὐκ οἶδα ὑμῶν τὰς διανοίας, ἰδοὺ λέγω ὑμῖν ὅτι δύναμαι ὑμᾶς ἐλέγχειν· οὐκ ἐλέγχει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κολάσαι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, Πολλὰ ἔχω λαλεῖν περὶ ὑμῶν καὶ κρίνειν. Τῷ δὲ, Ταῦτα λαλῶ εἰς τὸν κόσμον, ἐδήλωσεν· ὅτι εἰς τὰ ἔθνη μέλλει.

Τί ἐστιν ὃ λέγει, ὅτι Ὅτε ἂν ὁφύσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γινώσκεισθε ὅτι ἐγὼ εἰμι; Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τί ἐπισημαίνει ὁ Εὐαγγελιστής, λέγων· Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν; Ποῖα ταῦτα; τὰ ταπεινὰ ῥήματα. Ποῖα; Ὅτι τὸ, Ἀπ' ἑμαυτοῦ λαλῶ οὐδέν, ὅπερ τὸ ἴσον πρὸς τὸν Πατέρα σημαίνει· ἐκείνοι δὲ τὸ ἑλαττον νοοῦσι· καὶ

VERS. 12. Cur dicit : *Ego sum lux mundi*? quoniam dicebant eum a Galilæa esse, exponit se non ex illa esse aut ob illam venisse, neque ob Palæstinam, sed ad illuminandum mundum universum. Non ambulabit in tenebris, id est, non in errore manet.

VERS. 15. *Vos secundum carnem judicatis*. De injusto judicio dicit; sicut secundum carnem vivere, male vivere significat. Cur alias dicens; quia Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio; ibi dicit : *Ego non judico quemquam*? quia hoc non de futuro tempore dicit, illud vero de secundo adventu.

VERS. 16. Dicendo : *Solus non sum, sed ego et qui misit me Pater*, ostendit quia, Non ego solus condemno vos, sed etiam Pater; vel Ut ego, non ego, nisi ut Pater. Quamobrem et subiicit quod, *Et in lege vestra scriptum est quia duorum hominum testimonium verum est*; vel hoc dicit, ut ostendat se consubstantialem Patri esse.

VERS. 20. Quid est, *Nondum venerat hora ejus*? Id est, nondum tempus erat aptum, in quo volebat crucifigi.

VERS. 21. Cum dicit frequenter Christus, *Ego vado et quaeritis me*, ut anima eorum commoveat, isti subiiciunt : *Nunquid interficiet se ipsum*? etc.; et ille, ut eorum suspiciones adimat, dicit : *Vos de deorsum estis, ego de supernis sum*. Quod autem dicit tale est : Vos cum e mundo sitis et homines natura, talia cogitatis.

VERS. 24. Quid significat : *Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*? quoniam venit ut tolleretur peccatum mundi, et isti non receperunt, necessatio in peccato illos morituros dicit.

VERS. 25. Interrogant autem eum : *Tu quis es*? respondet autem : *Principium, quod et loquor vobis*. Id autem tale est : Quoniam miracula et doctrinam audientes et videntes interrogatis quis sim, omnino audire verba mea indigni estis, neque discere quid ego sim. Vos enim omnia tentantes dicitis, ne putetis me tanta a vobis audientem, per imbecillitatem non abire. Vel quia non scio vestras cogitationes, ecce dico vobis me posse vos convincere; non tantum autem convincere, sed et castigare. Id enim est : *Multa habeo de vobis loqui et judicare*; et hoc, *Loquor in mundo*, ostendit se in gentibus locuturum esse.

VERS. 28. Quid est quod dicit : *Cum exalaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quid ego sim*? quod dicit tale est : Quia ego sum Filius Dei.

VERS. 30. Cur memorat evangelista dicens : *Haec illo loquente, multi crediderunt in eum*? Quæ hæc? humilia dicta. Quæ? scilicet, *A me ipso non loquor quidquam, quod æqualitatem cum Patre significat*. Isti vero inferioritatem intelligunt; et ille, non reli-

quit me solum Pater, quia ego placita ejus facio A

αὐτὸς οὐκ ἀρῆκε με μόνον ὁ Πατήρ, οὐ ἐγὼ τὴν ἀρεστὰ αὐτοῦ ποιοῦ πάντοτε.

VERS. 34. Quid est, Qui facit peccatum, servus est peccati; servus autem non manet in domo in æternum, etc.? Per hæc sensim quæ ex lege erant destruit, et seipsum extollit subjiciendo: Filius autem domus dominus est: ideo ait: Manet in æternum. Deinde ostendens consubstantialitatem, dicit: Si filius vos liberaverit, liberi eritis.

Τί ἐστιν, Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὰ ἐξῆς; Αἱ τοῦτο ἡρέμα καὶ τὰ διὰ τοῦ νόμου καταβάλλει, καὶ αὐτὴν συνιστῶν ἐν τῷ ἐπιφέρειν· Ὁ δὲ Υἱὸς οἰκοδομῶν ἐστὶ· διὸ, φησὶ, Μένει εἰς τὸν αἰῶνα, ἕτα δευτέρως τὸ δημοσίον, λέγει· Ἐὰν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσεσθε.

VERS. 44. Vos ex patre diabolo estis, etc. Hoc dicit illis ob homicidium, et ideo illud subjicit: Ille homicida erat ab initio, sicut vos, inquit. Et mendax pater ejus. Pater mendacii, id est diabolus, qui producit mendacium, mendax est.

Ἔμεις ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο λέγει αὐτοῖς διὰ τὸν φόνον, καὶ ἐν τούτῳ ἐπιφέρει· Ἐκεῖνος ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἐστίν, ὥσπερ, φησὶ, καὶ ὑμεῖς. Καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ψεύστης. Ὁ πατήρ τοῦ ψεύδους, τοῦτο ἐστὶν ὁ διάβολος, γεννήσας τὸ ψεῦδος, ψεύστης ἐστίν.

VERS. 46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Hoc e præcedentibus dictis concluditur. Quoniam enim dixit, Mendaces estis, et diaboli estis mendacium producentis, ita ut vere arguere non possitis, accusantes autem vane mendaces sitis, mendacis patris diaboli filii; et neque Abraham, neque Dei filii esse prætendite.

Τὸ, Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Τοῦτο ἐκ τοῦ ἄνω συνάγεται ῥητοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, οὐ ψεύσται ἐστε, καὶ τοῦ τοῦ ψεύδους γενήσαντος διαβόλου ἐστὶ· ὥστε μὴ δυνάμενοι ἀλλήλους ἐλέγχειν, κατηγοροῦντας δὲ ματαίως ψεύσται ἐστε, ψεύστου πατρὸς τοῦ διαβόλου τέκνα· καὶ οὕτως ἄβυσσος, οὕτως τοῦ Θεοῦ.

VERS. 48. Minime dicentes Judæi illum Samaritanum esse, quomodo dicunt: Nonne bene illi dicebamus nos, etc.? Evidenter pluries dixerant.

Ὅτι οὐδαμῶς Σαμαρείτην αὐτὸν λεγόντων Ἰουδαίων, πῶς λέγουσιν, οὐ καλῶς αὐτὸν ἐλέγεμεν; Δηλονότι πολλάκις αὐτῶν εἰπόντων.

VERS. 54. Quomodo audiendum: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est? Id dicit juxta eorum opinionem; ut et, Testimonium meum non est verum.

Πῶς νοητέον· Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδὲν ἐστὶ; Τοῦτο δὲ πρὸς τὴν ἐκείνων εἰς ὑπόνοιαν ὥσπερ καὶ τὸ, Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής.

VERS. 56. Quid est: Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum, et vidit, et gavisus est? Diem ibi dicit crucis diem, quem in oblatione Isaac præfiguraverat. Laudat autem Abraham quasi gaudentem de cruce, ostendere volens se non invitum ad passionem ire.

Τί ἐστιν, ὅτι Ἀβραὰμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἡγαλλίστατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη; Ἡμέραν ἐνταῦθα λέγει τὴν τοῦ σταυροῦ, ἣν ἐν τῇ προσφορᾷ τῇ τοῦ Ἰσαὰκ προετίμηκεν. Ἐπαινεῖ δὲ ὡς εὐφρανθέντα διὰ τὸν σταυρὸν τὸν Ἀβραὰμ, δεῖξαι θέλων ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται.

VERS. 57. Cur dicunt: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? Sic putabant eum tot annos natum, cum triginta tantum natus erat.

Διὰ τί λέγουσιν· Πεντήκοντα ἔτη οὐκ ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ εἶδον; Οὕτως ἐνόμιζον αὐτὸν τοσούτων εἶναι ἐτῶν, τριακοντατριῶν ὄντα.

VERS. 58. Quid dicit: Antequam Abraham fieret, ego sum? Ut Deus evidenter. Ego sum, dicit, sed non, Ego eram; hoc verbum exprimit illum perpetuo esse; et significativa quoque est ipsa vox, omni tempore soluta: idco blasphemata videtur illis esse quod dixit.

Τί λέγει· Πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι; Ὅτι ὡς Θεὸς δηλονότι. Τὸ δὲ, Ἐγὼ εἰμι, λέγειν, αὐτὸ οὐχί, Ἐγὼ ἤμην, ἔμφασιν ἔχει τοῦτο τὸ ῥῆμα ὡς εἶναι· καὶ σημαντικὴ ἐστὶν αὕτη ἡ ῥῆσις, πρὸς τὴν ἀπηλλαγμένην χρόνου· διὸ καὶ βλάσφημον αὐτοῖς ἐδόκει εἶναι τὸ ῥῆμα.

CAPUT IX.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

VERS. 2. Cur ita insipienter interrogant, Quis peccavit, hic aut parentes ejus? Insipiens est autem interrogatio. Nam ille priusquam nasceretur, quomodo peccavisset? ob parentes autem quomodo poenas dedisset, priusquam nasceretur? potius quidem parentes ob filios: quod autem illos ad talem interrogatiōnem inducit, paralytici miraculum est. Nam illic dixit ei Christus: Noli peccare, ne deterius quid tibi contingat.

Διὰ τί οὕτως ἀλόγως ἐρωτῶσιν, ὅτι Τίς ἡμαρτήσας οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ; Ἀλογὸν δὲ ἐστὶ τὸ ἰσχυρίζεσθαι. Ἐκεῖνος γάρ πρὶν γεννηθῆναι πῶς ἂν ἡμαρτήσας ὑπὲρ δὲ γονέων πῶς ἂν καὶ δίκην ἔδωκε, πρὶν γεννηθῆναι; μᾶλλον μὲν οὖν γονεῖς ὑπὲρ τέκνων, ἐστὶν ἐπὶ εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα ἤγαγεν αὐτοὺς, τὸ τοῦ παραλυτικοῦ θαῦμα· ἐκεῖ γάρ εἶπεν αὐτῷ ὁ Χριστὸς Μηκέτι ἁμαρτῆς [leg. ἀμαρτίας], ἵνα μὴ χεῖρότερό τι σοι γένηται.

VERS. 6. Cur expuit et fecit lutum et linivit oculos cæci? Ostendens et qui Adam formavit illum

Διὰ τί ἐπτυσσε καὶ πηλὸν ποιήσας ἔθηκε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· Δι' ἡμῶν ὅτι ὁ καὶ ὁ

Ἀδὰμ πλάσας, αὐτός ἐστι. Καὶ ἄλλως· ἵνα μὴ νο-
μισθῇ τὸ θαῦμα τῆς κολυμβήθρας.

Διὰ τί ἀμφιβάλλουσιν οἱ γείτονες αὐτοῦ καὶ οἱ
λοιποὶ λέγοντες, ὅτι Οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ προ-
αἰτῶν; Διὰ τὸ παράδοξον· ἐγὼ δὲ λέγω διὰ τὸ
ἀναδλεῖν, καὶ τρόπον τινὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ
ἀνοιχθέντων, ὥσπερ ἕτερον ἀπὸ τούτου τὸ σχῆμα
μικρὸν διαλλαγῆναι τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεώξει.
Πόθεν ἐγίνωσκεν ὅτι διὰ τοῦ πτύσματος ἰάθη;
Τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἀφῆς, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκοῆς γενο-
μένης πρὸς γῆν.

Διὰ τί οὐκ ἐρωτῶσι τὸν τυφλόν, Πῶς ἀνέβλεψας;
ἀλλὰ, Πῶς ἀνέφεξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; Διδόντες
αὐτῷ πρόφασιν τοῦ διαβαλεῖν αὐτόν.

Τίνας εἰσὶν οἱ εἰπόντες τῷ τυφλῷ· Σὺ τί λέγεις
περὶ αὐτοῦ; Οἱ συσχισθέντες ἀπὸ τῶν ἄλλων· ἔχει
γὰρ οὕτως, ὅτι Σχίσμα δὲ ἦν ἐν αὐτοῖς.

Διὰ τί ἔστησαν τοὺς τοῦ τυφλοῦ γονεῖς μέσον;
Ὅπως εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβάλωσι· καὶ μετὰ
κακουργίας ἐρωτῶσιν· Οὐτός ἐστιν ὃν ὑμεῖς λέ-
γετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; Μονονουχὶ λέγοντες·
Ὅν ὑμεῖς ἐποίησατε τυφλὸν τῇ φήμῃ.

Πῶς λέγουσι· Ἀὐτὸς δόξαν τῷ Θεῷ, ἡμεῖς οἴδαμεν
ὅτι ὁ ἀνθρώπος οὗτος ἀμαρτωλὸς ἐστι; καὶ πῶς
ὅτε ἐλεγεν ὁ Χριστὸς, Τίς ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας;
οὐκ εἰπόν τι; Ὡστε νῦν μαισιολογοῦσι. Τὸ δὲ, Ἀὐτὸς
δόξαν τῷ Θεῷ, ὡς ἐκείνου, φησὶ, μηδὲν ἐνεργήσαν-
τος.

Ὅτι ὁ τυφλὸς ὅτι ἂν λέγῃ· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε
αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι; κωμῶδων τοῦτο λέγει
ἡρέμα καὶ διαπαίζων αὐτοὺς, καὶ δεικνύς, ὅτι Ἐγὼ
ἤδη μαθητὴς αὐτοῦ εἰμι.

Διὰ τί λέγουσιν· Ἐν ἀμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης
ἐλὼς, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; Τὴν τύφλωσιν αὐτοῦ
διὰ τούτου αἰνίσκονται.

Τίνας ἐνεκεν ἐρωτᾷ ὁ Χριστὸς τὸν τυφλόν· Σὺ πι-
στεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Καὶ τότε μετὰ
τοσαύτην ἀντιρρήσιν ἦν ἐποίησατο πρὸς Ἰουδαίους,
οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ βουλόμενος αὐτὸν γνωρίσαι, ὅτι
πολλοὺ τιμᾶται τὴν αὐτοῦ πίστιν.

Τί ἐστιν ὃ λέγει Χριστὸς· Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον
εἰς τὸν κόσμον; Ἀντὶ τοῦ, Εἰς μείζονα κόλασιν,
φησὶ, καὶ κατάκριμα τῶν μὴ πιστευόντων.

ΚΕΦΑΛΑ. Γ.

D

Τί ἐστιν ὃ λέγει Χριστὸς, ὅτι Πάντες ὅσοι ἦλθον
πρὸ ἐμοῦ, κλέπται ἦσαν καὶ λησται; Οὐ περὶ τῶν
προφητῶν λέγει, καθὼς οἱ μὴ δεχόμενοι τὰ Μωσαϊκὰ
Μανιχαῖοι λέγουσι· δι' ἐκείνων γὰρ ἐπίστευσαν οἱ
πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ· ἄλλως τε οὐκ ἂν αὐτοὺς
κλέπτας ἔλεγεν περὶ ὧν λέγει· Εἰ ἠκούετε Μωσέως
καὶ τῶν Γραφῶν, ἠκούετε ἂν ἐμοῦ· ἀλλὰ περὶ τίνος
λέγει; Περὶ Θεοῦ καὶ Ἰουδα καὶ τῶν λοιπῶν στα-
σιαστῶν οἱ εἰς Χριστοῦ ἦλθον ὄνομα.

Τίνα λέγει νομὴν εὐρήσει; Ἡ τροφήν λέγει, ἡ κυ-
ριότητα· τοῦτέστιν ἐνδὸν μένει, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐξω
θήσεται.

Πῶς δὲ νοεῖται τὸ, ἵνα ζῶν ἐχωσι, καὶ περισσεύ-
ν

PATROL. GR. CVI

A esse. Et aliter; Ne reputetur miraculum pis-
cinæ.

VERS. 8. Cur dubitant vicini ejus et alii dicentes:
Nonne hic est iste qui mendicabat? Ob magnitudinem
prodigii; ego autem dico, quia videbat, et quodam-
modo apertis oculis, tanquam alius ab isto aspe-
ctus parum differebat ab oculorum apertura. Unde
cognovit quod per sputum sanatus fuisset? Tactu
quidem, vel sono sputi cadentis in terram.

VERS. 10. Cur non interrogant cæcum: Quo-
modo vidisti? sed, *Quomodo aperui tibi oculos?* Præ-
bentes illi occasionem Christum calumniandi.

VERS. 17. Quinam sunt qui dicunt cæco, *Tu quid
dicis de illo?* Qui ab aliis divisi erant; et ita se res
habet, quia Schisma erat inter eos.

VERS. 18. Cur adduxerunt parentes cæci in me-
dium? Ut in luctum eos injicerent; et cum maligni-
tate interrogant: *Hic est quem vos dicitis quia cæ-
cus natus est?* fere dicentes, Quem vos fecistis cæ-
cum fama.

VERS. 24. Quomodo dicunt, *Da gloriam Deo,*
nos scimus quia hic homo peccator est? et quomodo,
quando dicebat Christus, *Quis arguet me de pec-
cato,* non dixerunt quidquam? Quod nunc futilia
loquuntur. *Da gloriam Deo,* quasi dicerent, Iste
nihil operatur.

VERS. 27. Cæcus, quando dicit, *Nunquid et vos
vultis discipuli ejus fieri?* irridens loquitur et sen-
sim illos illudens, et ostendens se ejus discipulum
jam esse.

VERS. 34. Cur dicit: *In peccatis natus es te-
tus, et tu doces nos?* Cæcitatem ejus his verbis
innuunt.

VERS. 35. Quam ob causam interrogat Christus
cæcum, *Tu credis in Filium Dei?* Et tunc quidem,
post talem responsionem quam Judæis dederat, non
ignorans, sed volens illum scire quia multi æstimab-
ant ejus fidem.

VERS. 39. Quid est quod dicit Christus: *In judi-
cium ego in hunc mundum veni?* Quasi diceret, In
majorem castigationem et condemnationem horum
qui non credunt.

CAPUT X.

VERS. 8. Quid est quod dicit Christus, *Omnes
quoique venerunt ante me, fures erant et latrones?*
Non de prophetis dicit, ut qui Mosaisca non reci-
piunt Manichæi dicunt; per illos enim crediderant
qui in Christum crediderant. Aliter, non illos fures
dixisset de quibus dicit: *Si non obaudivistis
Moysem et prophetas, obaudite me.* Sed de quo dicit?
De Theuda et Juda et cæteris seditiosis qui in
Christi nomine venerant.

VERS. 9. Quæ, dicit, pascua inveniet? Aut cibum
dicit, aut auctoritatem: id est intus manet, et nemo
foras eum emittet.

VERS. 10. Quomodo intelligitur: *Ut vitam habeant*

40

et abundantius habeant? Vitam quidem doctrinam, et quod hoc abundantius est, regnum cœlorum vocat.

VERS. 11. Quid ostendit: *Bonus paster animam suam ponit pro ovibus?* Spontaneam passionem inducit.

VERS. 12. Ubi impletum est in illo contrarium ejus quod dicit: quia *Videt lupum et dimittit oves, et fugit?* Quando ipse comprehensus non effugit, sed dixit potius: *Sinite eos abire.* Theudas autem et Judas idem non fecerant.

VERS. 13. *Sicut novit me Pater, et ego cognosco Patrem,* æqualitatem et consubstantialitatem ostendit.

VERS. 16. Quid est quod dicit Christus: *Et alias oves habeo?* De gentibus quæ crediderunt dicit. *Et illas oportet me adducere.* Ibi oportet non necessitatem inducit, sed manifestationem ejus quod futurum est.

VERS. 18. De quo mandato dicit: quia, *Mandatum accepi a Patre meo?* Mortem pro mundo patitur.

VERS. 20. Cur dicunt ei, *Dæmonium habes?* Quia majora quam pro homine erant quæ dicebat, et non e communi usu.

VERS. 22. Quem diem dicunt encæniorum fieri in Jerusalem? Oportet scire hunc festum diem magnum esse et publicum, hunc enim diem in quo templum ædificatum est a redeuntibus e longa captivitate celebrabant.

VERS. 24. Interrogatio quam faciunt dicentes: *Quousque animam nostram tollis?* videtur e quodam desiderio oriri et cognitionis studio; sit autem cum mente corrupta et dissimulata. Nam clamantibus operibus discere volebant, illius os verbis occludere tentantes.

VERS. 30. *Ego et Pater unum sumus,* æqualitatem indicat et consubstantialitatem. Inde ipsi quoque ita intelligentes quod dixerat, lapidibus cum impetebant dicentes: *Non propter opus bonum lapidamus te, sed quia, homo cum sis, facis teipsum Deum.*

VERS. 34. Et quomodo subjicit: *Ego dixi: Dii estis?* Hos qui gratia sunt filii proponit, tandem se gratia filium esse, hoc autem ei isti erant. Quod dicit tale est: Si illi qui gratia hoc receperunt, non accusantur quod deos se vocaverunt, quomodo ego juste reprehendor qui natura hoc habeo? Et quod ita sit, audi quid subjiciat.

VERS. 37. Si enim non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: si autem facio; et si mihi non vultis credere, operibus credite. Quoniam enim substantiam ejus impossibile esset videre, ab operum paritate et æqualitate similitudo demonstratur.

VERS. 38. Quia ego in Patre et Pater in me est; id est, Nihil aliud ego sum ac quod Pater, manens Filius, et nihil aliud iste est ac quod ego, manens Pater.

VERS. 41. Cur nullum signum Joannes præcursor fecit? euenim dicitur: *Signum fecit nullum.* Insti-

Α έχωσι; Ζωὴν μὲν τὴν διδασκαλίαν, τὴ δὲ τούτων περισσύτερον τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

Τί δηλοῖ τὸ, Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων; Τὸ ἐκείνου πάθος εἰσάγει.

Ποῦ πεπληρωταὶ ἐπ' αὐτῷ τὸ ἐναντίον τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῦ, ὅτι θεωρεῖ τὸν λύκον, καὶ ἀφίησιν αὐτὰ καὶ φεύγει; Ὅτε αὐτὸς συλληφθεὶς οὐκ ἐφυγεν, ἀλλ' εἶπεν μᾶλλον· Ἀφῆστε τούτους ἀπάγειν· οἱ δὲ περὶ Θεοῦ καὶ Ἰουδαν οὐχ οὕτως ἐκρίναν.

Ὅτι τὸ, Καθὼς γινώσκει ὁ Πατήρ, καὶ ἐγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα, τὸ ἴσον καὶ ὁμοούσιον ἐκείνου.

Τί ἐστιν ὃ λέγει Χριστός· Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω; Περὶ τῶν ἐθνῶν τῶν πιστευσάντων λέγει. Ὅτι, Κάκειντά με δεῖ ἀγαγεῖν. Ἐνταῦθα τὸ δεῖ εἰς ἀνάγκην εἰσάγει, ἀλλὰ τοῦ πάντως ἐσομένου δεισιπρόν.

Περὶ ποίας ἐντολῆς λέγει, ὅτι Ταύτην ἐλάβον καὶ τοῦ Πατρὸς μου; Τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κόσμου.

Διὰ τί, Δαιμόνιον ἔχεις, λέγουσιν αὐτῷ; Ἐπεὶ πλέον ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἦν τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐ τῆς κοινῆς συνηθείας.

Τίνα λέγει ἡμέραν ἐγκαινίων γενέσθαι ἐν Ἱερουσόλοις; Χρὴ γινώσκειν ὅτι μεγάλη τις ἦν αὐτῷ ἑορτὴ καὶ δημοτελής· τὴν γὰρ ἡμέραν καθ' ἣν ὁ υἱὸς ὠκυδομήθης ἐπανελθόντων ἀπὸ τῆς μακρᾶς αἰχμαλωσίας ταύτην ἤγον.

Τὸ ἐρώτημα ὃ ποιοῦνται λέγοντες, Ἐὰν αὐτὸς τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρῃς, ποῦ ποῦ τινὸς καὶ φύσεως μαθίας ἐστι δὲ μετὰ διανοίας ἐφαρμένη καὶ ὑπαικού. Τῶν γὰρ ἔργων βούλωντων ἐβούλοντο μαθεῖν, ἐπιστομίζεον αὐτὸν ἀπὸ τῶν λόγων βουλόμενα.

Τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμέν, τὴν ἰσομῆτιν ἐμφαίνει καὶ τὸ ὁμοούσιον· ὅθεν καὶ αὐτοὶ ὡς νοήσαντες τὸ λεγθὲν, λίθοις ἐβάλλον αὐτὸν λέγοντες· Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάρομεν σε, ἀλλ' ὅτι ἄνθρωπος ὢν, πικρῶς σεαυτὸν Θεόν.

Καὶ πῶς ἐπιφέρει τὸ, Ἐγὼ εἶπον· Θεοὶ ἐστέ· τοὺς χάριτι μνησκόμενος υἱοὺς, λοιπὸν χάριτι ἐγενεαυτὸν, τοῦτο δὲ κακεῖνοι ᾔσαν· ὃ λέγει τὸ αὐτὸν εἶπεν· Εἰ οἱ χάριτι τοῦτο λαθόντες οὐκ ἐκτελοῦνται, θεοὺς ἑαυτοὺς καλοῦντες, πῶς ἐγὼ δικαίως ἐπιτιμῶμαι ὁ φύσει τοῦτο ἔχων; Καὶ ὅτι οὕτως ἐστὶν, ἀκουσον τί ἐπιφέρει.

Εἰ γὰρ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύετε τοῖς ἔργοις πιστεύσατε· Ἐπειδὴ γὰρ τὴν εἰσὸν αὐτοῦ ἀμήχανον ἦν ἰδεῖν, ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων ἰσότητος καὶ ταυτοτήτος τὸ τῆς ἀπαρallaξίας παρέχεται.

Ὅτι, Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί, τοῦτο ἐστίν· οὐδὲν ἄλλο εἰμὶ ἐγὼ ἢ ὅπερ ὁ Πατὴρ μένων Υἱός, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐκείνος ἢ ὅπερ ἐγὼ, μὴ ὡς Πατήρ.

Διὰ τί οὐδὲν σημεῖον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐποίησεν; Καὶ γὰρ φησι· Σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν. υἱὸς γὰρ

μίας ἔργον ἦν καὶ τοῦτο τῆς θείας, μηδὲν σημειῶν ἅ
τὸν Ἰωάννην ποιῆσαι· ὡς· ἂν ἀληθῶς λύχνος· δε-
χθεῖν, μὴ δυνάμενος φαίνειν παρόντος ἡλίου.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Ὅτι ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἀλείψασα τὸν Κύριον
μύρρον, οὐκ ἔστιν ἡ αὐτὴ ἡ παρὰ τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ
ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ καὶ ἄλλη ἐστὶν ἐκεῖνη·
αὕτη δὲ ἑτέρα ἐστὶν, ἀλλὰ σεμνὴ τις καὶ σπουδαία·
καὶ γὰρ περὶ τὴν ὑποδοχὴν ἐποῦδαζε τοῦ Χριστοῦ.

Ὅτι σφόδρα θαρροῦσαι εἰς Χριστὸν οὐκ ἔρχονται
αὗται, ὡς ὁ ἐκατόνταρχος καὶ ὁ ἀρχὼν τοῦ βασιλι-
κοῦ, ἀλλὰ ἀποστελλοῦσι μηνύσασαι.

Ὅτι τοσοῦτον ἦσαν πιστεύουσαι τῷ Χριστῷ αἱ
περὶ Μάρθαν, οἷτις ἀκούσασαι, Ἡ ἀσθένεια αὐτῆς οὐκ
ἐστὶ πρὸς θάνατον, ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ οὐκ
ἐσχανδαλίσθησαν.

Τί ἐστὶν τὸ λεγόμενον παρὰ Χριστοῦ· Οὐχὶ δώ-
δεκά εἰσιν ὥραι τῆς ἡμέρας; Ὁ λέγει τοιοῦτόν
ἐστιν· Εἰ δὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τοῦτου βλέπων ἐν
ἀσφαλείᾳ ἐστὶ, πολλῶ· μᾶλλον ὁ μετ' ἐμοῦ ὢν δια-
παντῆς, τοῦ δημιουργοῦ τοῦ φωτός.

Πῶς ἄλογον νοεῖται τὸ αὐτοῖς πιστεύειν; Ὅτι διὰ
τὸ ἐξυπνίσαι ἐκεῖ παραγίνεται, διὸ καὶ λέγουσιν,
Εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται· οὐ περὶ ὑπνου νομί-
ζουσι λέγειν αὐτόν, οὐδὲ περὶ θανάτου· ἀλλὰ ἀνιγμα
νομίζουσι· τι αὐτόν λέγειν· ἐπεὶ πῶς πάντε στάδια
πορευομένου αὐτοῦ, οὐκ ἂν ἐφθασεν ἐξυπνίσαι;

Πῶς λέγει ὁ Θωμᾶς· Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς ἵνα ἀπο-
θάνωμεν μετ' αὐτοῦ; Τινὲς μὲν οὖν προθυμούμε-
νον αὐτόν τοῦτο λέγουσιν εἰπεῖν· τινὲς δὲ δειλιῶντα
καὶ εἰρωνευόμενον.

Πόθεν ἡ Μάρθα ἔλεγε πρὸς τὸν Χριστόν, οἷτις Οὐδὲ
ἀναστήσεται ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ; Ἐκ τῆς αὐτοῦ
διδασκαλίας· ἤκουσε γὰρ αὐτοῦ πολλὰ τοιαῦτα.

Διὰ τί λάθρα καλεῖ τὴν ἀδελφὴν; Ἵνα μὴ ἀκού-
σαντες οἷτις περὶ Χριστοῦ λαλεῖ αὕτη, ἀναχωρήσωσιν·
ἔλεγεν γάρ, οἷτις Εἰ τις Χριστὸν καλέσει, ἀποσυνάγω-
γος γένηται.

Τί ἐστὶ τὸ, Ἐνεδριμήσατο τῷ πνεύματι; Τοῦτό
ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, Ἐπετίμησε τῷ πάθει ἐπισχῶν τὴν
σύγχυσιν τῶν δακρύων.

Διὰ τί ὁ πάντα εἰδὼς, Ποῦ τεθεῖκατε αὐτὸν, ἐρω-
τεῖ; Οὐκ ἄγνοων, ἀλλὰ μὴ βουλόμενος ἑαυτὸν ἐπιβρίπ-
τειν τῷ θαύματι.

Διὰ τί λέγουσι τὸ, Οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ποιήσας
ἀνοιχθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι
ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ; Διεφθαρμένῳ σκοπῷ,
ὡς ἐνδιαβάλλοντες τὸ θαῦμα ἐκεῖνο ὡς μὴ γεγόνός.

Διὰ τί εὐχεται; Μᾶλλον δὲ εὐχῆς σχῆμα ἀναλαμ-
βάνει· φησὶ γάρ· Διὰ τὸν περιστῶτα ὄχλον εἴ-
πον, ἵνα πιστεύσωσιν οἷτις σὺ με ἀπέστειλας. Ὁ
δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἵνα μὴ ἀντίθεόν με νο-
μίσωσι.

Διὰ τί λέγει· Ἄφες αὐτὸν ὑπάγειν; Ἵνα μὴ
ἐπαγόμενος αὐτὸν δόξῃ κομπάζειν.

Διὰ τί λέγουσιν, οἷτις Ἐὰν ἀφώμεν αὐτόν, ἔρ-
χονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αἰρουσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος

CAPUT XI.

VERS. 2. Quæ apud Joannem unxit Dominum
unguento, non est eadem ac quæ apud Matthæum,
neque apud Lucam, alia est enim ac alia hæc. Ista
autem diversa est, sed conspicua quædam et stu-
diosa, nam ob Christi receptionem satagebat.

VERS. 3. Multum in Christum confidentes non
ipsæ ierunt ut centurio et regulus, sed mittunt ad
nuntiandum.

VERS. 4. Tantum erant in Christum credentes
Martha et ejus soror, ut, cum audivissent, *Infirmi-
tas hæc non est ad mortem*, mortuo fratre non scan-
dalizatz fuerint.

VERS. 9. Quid est quod dicitur a Christo, *Nonne
duodecim horæ sunt diei*? Quod dicit tale est: Si
ille qui lucem mundi istius videt in securitate est,
multo magis qui mecum est creatore omnis lucis.

VERS. 12. Quomodo insipienter intelligitur eos
credere? Quia ad excitandum eum huc vadit, ideo
dicunt, *Si dormit, salvas erit*. Non de somno putant
eum loqui, neque de morte; sed ambiguum quoddam
putant eum dicere. Nam quomodo quinque stadiorum
itinere facto, non festinavisset ad excitandum eum?

VERS. 16. Quomodo dicit Thomas: *Eamus et nos,
ut moriamur eum eo*? Quidam igitur eum per ardo-
rem id dixisse putant, quidam autem per timidita-
tem et ironice.

VERS. 23. Unde Martha dixit Christo, *Scio quia
resurget in novissimo die*? Ex ejus doctrina; audierat
enim ab illo multa similia.

VERS. 28. Cur clam vocat sororem? Ne, audientes
quod illa de Christo loqueretur, recederent. Dice-
batur enim, Si quis Christum vocaverit, e synagoga
expellatur.

VERS. 33. Quid est, *Infremuit spiritu*? Id est
animi motui obstitit lacrymarum effusionem cōhi-
bens.

VERS. 34. Cur ille qui scit omnia interrogat:
Ubi posuistis eum? Non ignorat, sed non vult in mi-
raculum irruere.

VERS. 37. Cur dicunt: *Non potuit hic qui ape-
ruit oculos cæci, facere ut hic non moreretur*? Per-
verso proposito quasi calumniantes miraculum illud
tanquam non factum.

VERS. 41. Cur orat? Potius autem orationis ap-
parentiam sumit: dicit enim: *Propter populum qui
circumstat, dixi, ut credant quia tu me misisti*.
Quod dicit tale est, Ne impium me habeant.

VERS. 44. Cur dicit: *Sinite eum ubire*? Ne illum
ad se adducens videatur nimis superbi-
re.

VERS. 48. Cur dicunt: *Si dimittimus eum, venient
Romani, et tollent nostram gentem et urbem*? Popu-

lum commovere studentes, quasi deberent illi ob
eum periclitari tyrannidis suspicione.

Vers. 49. Quid significat quod dicit : *Princeps sacerdotum anni illius* ? Ut ostendat venales esse sacerdotum dignitates; sed etiam aderat Spiritus, nam prophetavit vel invitavit Caiphas.

Vers. 50. *Expediit ut unus homo moriatur et non tota gens pereat.* Ita ore sacerdotis utitur Spiritus, cor autem nocens non tangit : ita Nabuchodonosor, Pharaon, Balaam.

Vers. 52. Cur dicit, *Ut filios Dei dispersos congregaret in unum* ? Filios Dei gentes vocat ab hoc quod futurum est.

CAPUT XII.

Vers. 6. Cur, cum fur esset Judas, commiserat ei losulos ? Ut ejus avaritiam adimeret.

Vers. 7. Cur loquitur ibi Christus de sepultura ? Judam convertere volens, et ostendere illum proditorem cogitare.

Vers. 13. Cur acceperunt ramos palmarum, et clamaverunt *Hosanna*, quod interpretatur *salve* ? Quia majorem propheta illum habebant, admirantes propter Lazarum.

Vers. 14. Quomodo alii evangelistæ, inquit, dicunt quia *Misit et dixit : Solvite asinam et pullum* ; hic vero nihil simile dicit, sed quia invenit Jesus asellum, et sedit super eum. Utraque eveniunt. Misit enim et adductus est et super adductum ut inveniens sedit.

Vers. 19. Dicentes Pharisei ad semetipsos : Videtis quia nihil proficitis, ecce mundus post eum abit ; ex credentibus erant, sed non aperte fateri audientibus.

Vers. 20. Qui erant gentiles qui ascenderant ut adorarent in die festo ? Qui accesserunt dicentes Philippo ; *Volumus Jesum videre.* Qui prope erant ut proselyti fierent, id est, accederent ad Judaismum.

Vers. 23. Quomodo intelligendum, *Venit hora ut glorificetur Filius Dei* ? Quoniam gentiles et gentes conveniebant, Judæi vero non credebant, Tempus est, inquit, ad passionem ire, omnibus completis.

Vers. 24. Quomodo intelligendum, *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet ; si autem mortuum fuerit, fructum multum affert* ? Quod dicit tale est : Cum passus et mortuus fuero, magis augebitur prædicatio.

Vers. 25. Quid est : *Qui amat animam suam* ? Qui passiones suas facit effrenatas, qui autem odit, qui non cedit animæ volenti nocentia.

Vers. 26. Quid est : *Qui mihi ministrat, me sequatur* ? Qui doctrinam et obedientiam præ se fert, inquit, mortem quoque meam imitetur. Deinde præmium proponens : *Ubi sum ego, illic et minister meus erit.*

καὶ τὴν πόλιν ; Τὸν λαὸν ἐπισεῖσαι σπουδαίοντι, ὡς μελλόντων αὐτῶν κινδυνεύειν δι' αὐτὸν ἐπὶ ὑποψίᾳ τυραννίδος.

Τί σημαίνει δὲ λέγει· Ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ; ἵνα δείξῃ ὅτι ὠνηται ἦσαν αἱ ἀρχαὶ τῶν ἱερέων· ἀλλὰ καὶ οὕτως παρῆν τὸ Πνεῦμα· κριματίας γὰρ καὶ ἄκων ὁ Καϊάφας.

Ὅτι τὸ, *Συμφέρει ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθῇ*, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται, οὕτως τῷ τόμῳ κίχρηται ὡς ἱερέως, τῆς δὲ μιαιφάνειας καὶ ἡ ψατο· οὕτως Ναβουχοδονόσορ, καὶ Φαραὼ, καὶ Βαλαάμ.

Διὰ τί λέγει, *Ἴνα τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν* ; Τέκνα Θεοῦ τὰ ἐθνη καλεῖ ἀπὸ τοῦ μέλλοντος ἔσθαι.

B

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΒ'.

Διὰ τί κλέπτῃ ὄντι τῷ Ἰούδα ἐνεχείρισεν τὸ γλωσσόκομον ; ἵνα τὴν φιλαργυρίαν αὐτοῦ ἐκτρέψῃ.

Διὰ τί μέμνηται ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς ἐνταφιασμοῦ ; Ἐντρέψαι τὸ Ἰούδαν βουλόμενος. καὶ δείξαι ὅτι τὴν προδοσίαν νοεῖ.

Διὰ τί ἐλαβὼν τὰ βάττα τῶν φοινίκων καὶ τὰ ὠσαννά, ἔλεγον, ὁ ἐρμηνεύεται· *Σῶσον δὴ* ; Ἐπειδὴ μελίζονα ἢ προφήτην αὐτὸν εἶχον, θαυμάζοντες ἐπὶ τὸν Ἀδάρον.

Πῶς οἱ μὲν ἄλλοι, φασίν, εὐαγγελίσται λέγουσιν, ὅτι· *Ἐπεμψε καὶ εἶπεν· Ἀύσατε τὴν ὄρον καὶ τὴν πῶλιν*· οὗτος δὲ, οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλ' ὅτι ὄρων εὐρώων, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν ; Ἀμφότερα ἔγχετο· ἀπέστειλε γάρ, καὶ τὴν ἐχθρὴν, καὶ ἐνεχθὲν ὡς εὐρώων ἐκάθισεν.

Ὅτι οἱ εἰπόντες Φαρισαῖοι πρὸς αὐτούς· θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδὲν, ἵνα ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ὁπάγῃ, τῶν πιστευόντων μὲν ἦσαν, οὐ τοιμῶνται δὲ παρῆρσιάζεσθαι.

Τίνες ἦσαν οἱ Ἕλληνες οἱ συναναβάντες ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ ; Οἵτινες προσῆλθοι καὶ τῷ Φίλιππῳ λέγοντες· *Θέλομεν εἶναι Ἰησοῦν κτλ.* Οἱ ἔγγυς ὄντες λοιπὸν τοῦ προσήλυτοι γενέσθαι, ταῦτα ἐστὶ τῷ Ἰουδαϊσμῷ προσελθεῖν.

Πῶς νοητέον· *Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ* ; Ἐπειδὴ Ἕλληνες καὶ τὰ ἔθνη συνήρχοντο, Ἰουδαῖοι δὲ ἠπίστουν, Καίρως, φησὶν, ἐπὶ τὸ πάθος ἔλθειν πάντων πεπληρωμένων.

D

Πῶς νοητέον τὸ, *Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἀποθῇ*, αὐτὸς μόνος μένει· Ἐὰν δὲ ἀποθῇ, καρπὸν πολλὸν φέρει ; Ὁ λόγος τοιοῦτός ἐστιν, ὅτι Παθόντος μου καὶ θανέντος, μῆλον αὐξηθήσεται τὸ κήρυγμα.

Τί ἐστὶν, *Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ* ; Ὁ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ποιῶν τὰς ἀτόπους· ὁ δὲ μισῶν, ὁ μὴ εἰκὼν αὐτῇ κειλευούσῃ τὰ βλάπτοντα.

Τί ἐστὶ τὸ, *Ὁ ἐμὸς διακονῶν, ἐμὸς ἀκολουθεῖς* ; Ὁ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑποταγὴν ἐνδεδεικνύμενος, φησὶ, καὶ τὸν θάνατόν μου μιμνήσθω· εἴτα τιθεὶς τὸ ἐκ-αθλον, *Ἴνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὁ διάκονός ὁ ἐμὸς ἐσται.*

Ὅτι ἡ περὶ τὸν θάνατον δαίλια, οἷον το, *Πάτερ, ἄσωσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης*, καὶ ὅσα ὅμοια, τῆς οἰκονομίας ἐστίν, οὐ τῆς θεότητος, ἥγουν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως.

Πῶς νοητέον τὸ, *Πάτερ, δόξασόν σου τὸ δνομα*; Τοῦτό ἐστιν, Ἄγαγε λαὸν ἐπὶ τὸν σταυρόν· καὶ ὅτι ὑπὲρ ἀληθείας ἀποθνήσκει, δίδω εἰς τὸν θεὸν τὸ πρᾶγμα καλῶν. Τί λέγει ἡ ἀκωθεν φωνή, *Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω*; Ὅτι Ἐδόξασα μὲν ἐν τοῖς πρὸ τούτου· δοξάσω δὲ καὶ μετὰ τὸν σταυρόν.

Διὰ τί ὁ ὄχλος ἀκούσας τῆς φωνῆς, *Ἐλεγε βροντὴν γεγενῆσθαι*; Ὅτι τρανὴ καὶ εὐσημος ἦν, καὶ διὰ τὸ ταχέως ἀποπετῆναι ἐνομισθῇ τοῖς παχυτέροις βροντὴ τὴν ἤχον ἀκούσασιν· οἱ δὲ εἰπόντες, Ἄγγελος αὐτῷ *λαλεῖ* *λαλεῖ* *λαλεῖ*, ἐναρθρὸν μὲν τὴν φωνὴν ἤδεσαν· τί δὲ ἐτήμαινεν, οὐκ αἶτις ἤδεσαν.

Πῶς νοητέον τὸ, *Νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τοῦτου κέκριται*; Ἀλλοί, ὅτι Ἐπεὶ ἐξ ἀρχῆς ἡπατήθη ὁ ἄνθρωπος καὶ ὑπεύθυνος ἐγένετο καὶ ἀπέθανεν, ἐπιδημήσει καὶ ἐν ἐμοί, καὶ οὐ πράξει ὅσα βούλεται, καὶ διὰ τοῦτο ἐκδικηθήσεται ὁ κόσμος· ἄλλοι δὲ περὶ Πιλάτου τοῦτο νοοῦσιν.

Τί ἐστὶ τὸ, *Ὅτε ἂν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν*; Περὶ τοῦ σταυροῦ λέγει· τὸ δὲ, *πάντας*, διὰ τὰ ἔθνη πρόσκειται. Καὶ ἄλλως· Οὐκ εἶπεν, *Καλέσω*, ἀλλ', *Ἐλκύσω* τοὺς *πάντας*· τὸ βίαιον δεικνύς τοῦ κηρύγματος· τὸ τῶν Εὐαγγελίων δραστηκὸν ὑποφαίνων, τὸ τῆς χάριτος δηλῶν ἀνεμπόδιστον· ὅτι πάντα προσάγει τῇ πίστει, ὅτι πάντα εὐεργετῇ μηχανᾶται.

Τί ἐστὶ τὸ, *Ἰνα υἱοὶ φωτὸς γέννησθε*; Τουτέστιν· Ἐμοί.

Πῶς νοητέον τὸ, *Ἰνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν Ἡσαΐας*; Τοῦτο τὸ, *Ἰνα*, οὐκ αἰτιολογίας ἐστίν, ἀλλ' ἐκδόσεως.

Πῶς νοητέον τὸ, *Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεκώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν*; Τοιοῦτον καὶ, *Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν*, τοῦτό ἐστι, συνεχώρησεν, ἀφῆκεν. Οὐ γὰρ ἐνεργοῦντα αὐτὸν ταῦτα λέγει, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοκατηρέτης ταῦτα γινόμενα δείκνυσιν. Οὕτως καὶ ὁ ἥλιος τῶν ἀσθενούντων πληττεῖ τὰς ὕψεις, οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ὑποδεχομένων.

Ὅτι οὐκ εἶπεν, Ὁ πιστεύων ἐμοί, ἀλλ', Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ· τὸ ἀπαράλλακτον πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν δεικνύς· ὅμοιον δὲ καὶ τὸ, Ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

Πῶς νοητέον τὸ, Ὁ ἀσθενῶν ἐμὲ, *ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν*; Τίνα ἔχει τὸν κρίνοντα; Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ οὐδένα κρίνει, καὶ σὺ λέγεις, *Οὐκ ἤλθον κρίναι τὸν κόσμον*, τίς κρίνει τοὺς μὴ πιστεύοντα; Ὁ λόγος, φησὶν, ὃν λελάληκα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν· ἀντὶ τοῦ, ἐν τάξει κατηγόρου στήσεται.

Ὅτι ταπεινώσεως τελείας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐνδείξει τὸ λέγειν αὐτόν, ὅτι Ὁ Πατὴρ ἐκεῖνός μου ἐντολήν ἔδωκε τί εἰπω καὶ τί λαλήσω.

VERS. 27. Circa mortem timor, quale est, *Pater, salva me ex hac hora*, et quanta similia sunt, instituti sunt non divinitatis, humanæ puta naturæ.

VERS. 28. Quomodo intelligendum, *Pater, glorifica nomen tuum*? Id est, Duc me tandem ad crucem; et quia pro veritate moritur, rem vocat gloriam in Deum. Quid dicit vox ex alto: *Et glorificavi et iterum glorificabo*? Glorificavi quidem in his quæ præcesserunt; glorificabo autem post crucem.

VERS. 27. Cnr turba audiens vocem dicebat tonitruum esse factum? Quia valida et clara erat, et quod celeriter desit, putaverunt stolidiores tonitruum fragorem audivisse. Alii autem dicebant: *Angelus ei locutus est*. Articulatam quidem vocem sciebant; quid vero significaverat, minime sciebant.

VERS. 31. Quomodo intelligendum: *Nunc princeps mundi hujus judicatus est*? Ostendit quia, cum ab initio homo deceptus est, et reus factus est, et mortuus est, ad me etiam accedet, et non faciet quanta vult, et propter hoc judicabitur mundus. Alii autem de Pilato hoc intelligunt.

VERS. 32. Quid est: *Cum exultatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum*? De cruce dicit; omnes autem propter gentes dicitur. *Et aliter*. Non dixit, *Vocabo*, sed, *Traham omnes*: robur indicans prædicationis, Evangeliorum efficaciam ostendens, et gratiæ vim invictam, quia omnes ducit ad fidem, et omnes ad bonum faciendum inatruit.

VERS. 36. Quid est, *Ut filii lucis sitis*? Id est, Mihi.

VERS. 38. Quomodo intelligendum, *Ut sermo Isaia impleretur*? *Ut* signum est non causæ sed eventus.

VERS. 40. Quomodo intelligendum: *Excæcavit oculos eorum et induravit cor eorum*? Idem est, ac, *Tradidit illos in spiritum reprobatum*, id est, sustinere desit. Non enim operantem illum hæc dicit, sed hæc propriam per malitiam eorum evenire ostendit. Ita sol debiliū visum lædit, non per debilitatem sustinentium.

D
VERS. 44. Non dixit: *Qui credit mihi*, sed, *Qui credit in me*; similitudinem cum Patris substantia ostendens: idem est autem, *Qui videt me, videt eum qui misit me*.

VERS. 48. Quomodo intelligendum, *Qui spernit me, habet qui judicet eum*? Quem habet judicem? Si enim Pater non judicat quemquam, et tu dicis: *Non veni ut judicem mundum*, quis judicat hos qui non credunt? Sermo, inquit, quem locutus sum, ille judicabit eum, id est in reorum numerum statuet.

VERS. 49. Perfectæ humilitatis et humanitatis indicium est quod dicit: *Pater ipse mihi mandatum dedit quid dicam et quid loquar*.

VERS. 1. Transitum mortem vocat : *Ad finem dilexit eos*, id est, Non omisit quod oportebat valde diligentem facere. Suos illos dicit secundum familiaritatis rationem, nam alios suos vocat secundum creationis rationem; ut cum dicitur; *Sui eum non receperunt*.

VERS. 3. *Omnia dedit illi Pater*, de salute fidelium dicit.

VERS. 6. Quid est, *Venit ad Simonem Petrum*? Conjecturam præbet quod proditorem primum lavaverit : *Tu mihi lavas pedes*? Id est, Tu qui per istas manus cæcus visum et leprosis sanitatem præstas? Quomodo alii non resistunt? Quia primum lavaverat proditorem, iste autem primus ob magnam arroganti-
am mensæ accubabat, et tunc ad Petrum venit secundum in mensæ ordine; inde cæteri, per obijurationem Petro factam moniti, se permiserunt.

VERS. 7. Quid significat; *Quod ego facio, tu nescis modo*? Suam ex hoc humilitatem in finem dicit manifestandam esse.

VERS. 9. Arbitratus est Petrus quod lavatio ista peccatorum esset remissio, et volebat per totum corpus recipere. Non autem erat peccatorum remissio, sed benevolentiae indicium. *Exemplum enim dedi vobis*, ait, *ut quemadmodum ego feci, ita et vos facialis*.

VERS. 10. Quid dicit : *Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet*, etc.? Per hæc verba poenitere proditorem monens, et a via proditoris desistere. Quomodo dicit : *Mundi estis*, cum nondum peccatis liberati essent, neque Spiritum recepissent? Quia lucem acceperant, et ab errore Judaico recesserant. Ibi auctoritatem revelat, servi formam deponit, et formam Dei induit.

VERS. 23. Cur recumbebat Joannes in sinu Christi? Ut ostenderet longe a proditione abesse tantum in illum confidere et libere loqui. Christus autem sinit, ejus vecordiam curans. Cur nomen suum celavit dicens, *Quem diligebat Jesus*? Propter magnam humilitatem et ostentationis fugam.

VERS. 24. Cur innuit Petrus Joanni ut interrogaret? Quia, cum ardens esset, sæpe respondentis os occlusum est, quum ob causam timens per medium Joannis discere vult.

VERS. 26. Cur interrogatus Dominus, Quis est, respondet : *Cui ego intinctum panem porrexero*? intinxit autem et dedit, et non ita intelligunt qui legunt dederat. Quis est, secreto Joanni dixit illud, ita ut nemo audiret. Etenim Joannes propter hoc super pectus recubens in aure interrogat; ideo non omnes colloquebantur, vel celeriter interruperunt eum, et inprimis Petrus. Cur buccellam tradendo ita convinct? Inducens eum ad factum, et volens eum convertere.

Ὅτι μετάδασιν τὸν θάνατον καλεῖ· τὸ δὲ, Εἰς τέλος ἡγάπησεν αὐτοῦς, ἀντὶ τοῦ, Οὐκ ἐνέλειψεν ἡ εἰς τὸν σφόδρα ἀγαπῶντα ποιῆσαι. Ὅτι ἰδίους αὐτοῦς λέγει κατὰ τὸν τῆς οἰκειώσεως λόγον, ἐπεὶ καὶ ἄλλους ἰδίους καλεῖ κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον· ὡς δὲ· ἂν λέγῃ· Οἱ ἰδιοὶ αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

Τὸ, Πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ Πατήρ, τὴν τῶν πιστῶν σωτηρίαν λέγει.

Τί ἐστι τὸ, Ἐρχεται πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον; Ὑπόνοιαν δίδωσιν ὅτι τοῦ προδότου πρῶτον ἐνίψε. Τὸ, Σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; τοιοῦτόν ἐστιν· Σὺ ὁ διὰ τῶν χειρῶν τούτων τυφλοὺς ὁμαρτωλοὺς καὶ λεπροὺς καθαρῖσας. Πῶς οἱ ἕτεροι οὐκ ἀβίστανται; Ἐπειδὴ πρῶτον ἐνίψε τὸν προδότην, ἐκείνος δὲ διὰ πολλὴν ἰταμότητα κατεκλίθη, καὶ τότε πρὸς Πέτρον ἦλθε δεύτερον ὄντα τῇ κατακλίσει, ὅθεν οἱ λοιποὶ ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως ἐπὶ Πέτρῳ γενομένης παιδευθέντες ἀνέσχοντο.

Τί σημαίνει τὸ, Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρα; Τὴν εἰς ἔσχάτον ἐκ τούτου ταπεινοφροσύνην λέγει φανήσεσθαι.

Ἐνόμισεν ὁ Πέτρος ὅτι ἡ ἀπόνησις αὐτῇ, ἁμαρτιῶν ἦν ἀφεσις. καὶ ἤθελε δι' ὅλου τοῦ σώματος λαβεῖν ἀφεσιν· ἡ δὲ οὐχ ἁμαρτιῶν ἀφεσις ἦν, ἀλλ' ἐὺλαθείας ὑπόθεσις· Ὑπόδειγμα γὰρ, φησὶν. Ἐδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.

Τί λέγει, ὅτι Ὁ λαλουμένος οὐκ ἔχει χροῖαν ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι μόνον, καὶ τὰ ἑξῆς; Διὰ τοῦ λόγου τούτου μεταμελῆσαι τὸν προδότην διδάσκων καὶ τῆς ἐπὶ προδοσίαν ὁδοῦ ἀφίστασθαι. Πῶς λέγει, Καθαροὶ ἐστέ, οὐδέπω τῶν ἁμαρτημάτων ἀπὸ πλυσμῶν, οὐδὲ Πνεύματος ἱξιωμένοι; Διὰ τοῦτο τὸ φῶς αὐτοῦς δέξασθαι, καὶ τῆς πλάνης ἀναχωρῆσαι τῆς ἰουδαϊκῆς. Ὡς γυμνοὶ τὴν αὐθεντίαν, ἐξέβαλε τὴν πύδουλον μορφήν, καὶ εἰσάγει τὴν τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τί ἀνέκτετο ὁ Ἰωάννης ἐπὶ τὸν κόλπον τοῦ Χριστοῦ; Δεικνύς ὅτι πόρρω προδοσίας ἐστὶ τὸ τοσοῦτον θαρρῆν ἐπ' αὐτῷ καὶ παρρησιαζέσθαι· ὁ δὲ Χριστὸς συγχωρεῖ, τὴν ἀδυμίαν αὐτοῦ θεραπεύει. Διὰ τί ἀπέκρυψε τὸ οἰκεῖον ὄνομα λέγων, Ὁν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς; Διὰ τὴν πολλὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὸ μὴ ἐπιδείκνυσθαι.

Διὰ τί ἐνεύσαν ὁ Πέτρος εἰς Ἰωάννην ἐρωτῆσαι; Ἐπειδὴ θερμὸς ὢν πολλάκις ἀποκριθεὶς ἐπιστομίσθη, τούτου χάριν δεδοικῶς διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου θούλεται μαθεῖν.

Διὰ τί ἐρωτηθέντος τοῦ Κυρίου τίς ἐστίν, εἶπεν· Ὁ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω; Ἐθαψε δὲ καὶ ἔδωκε, καὶ οὐδὲ οὕτως νοοῦσιν ἰδόντες ὅτι δέδωκε. Τίς ἐστι, Λάθρα πρὸς Ἰωάννην εἶπεν τούτο; Ὅτι μὴδὲ ἀκοῦσαι τινα. Καὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸ στήθος ἀναπεσὼν ἐρωτᾷ πρὸς τὸ οὖς· διὸ οὐδὲ συνῆσαν, ἢ τάχα αὐτὸν διεσπάσαντο, καὶ μάλιστα Πέτρος. Διὰ τί ψωμίον ἐπιδοῦς οὕτως ἐλέγχει; Ἐφελκόμενος αὐτὸν εἰς οἶκτον, καὶ βουλούμενος ἐντρέψαι αὐτόν.

Πῶς νοητέον δ' εἶπεν αὐτῷ ὁ Χριστός, ὅτι Ὁ Α ποιεῖς. τάχιον ποιήσον; Οὐ προστάσσοντός ἐστι τοῦτο, ἀλλὰ ὀνειδίζοντος καὶ εἰρωνευομένου.

Πῶς αὐτὸς κελεύων, μὴ πήραν, μὴ χαλκὸν, μὴ ῥάβδον ἐπιφέρεισθαι, γλωσσόκομον ἐπιφέρειτο; Ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ τὸν σφόδρα ἀκτήμενον, πολλὴν δεῖ πρόνοιαν τῶν πεινήτων ποιεῖσθαι.

Διὰ τί τὸν καιρὸν ἡ εὐαγγελιστὴς λέγει· Ἦν δὲ νῦν ὅτε ἐξῆλθεν Ἰουδας; Ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν ἱταμότητα, ὅτι οὐδὲ ὁ καιρὸς αὐτὸν ἔσχε τῆς ὁρμῆς.

Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Δείκνυσιν ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ, μετάστασις τίς ἐστι καὶ μετέθεσις ἀμείνων εἰς τόπον σώματα δεχόμενον φθαρτὰ πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν.

Διὰ τί ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; Οὐ τοσοῦτον ἰβουλόμενος μαθεῖν, ὅσον ἀκολουθεῖσαι διὰ θερμότητα.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΔ'.

Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. Τὸ ὁμοούσιον δηλοῖ.

Τὸ λέγειν τὸν Θωμᾶν, Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις, ἀπὸ δειλίας τοῦτο λέγει.

Τὸ, Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν, αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἐδόξα τοῦτο ἰδεῖν· ἐξ οὗ ὁ Υἱὸς ἐπιφέρει, τὸ, Οὐκ ἔγνωκάς με· τοῦτο γὰρ ἐστὶν αὐτὸς, ὅπερ ἐστὶν ὁ Πατήρ.

Διὰ τί λέγει· Καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει; Καταισχύων καὶ τοὺς τοῦ Σαβελλίου καὶ Ἀρείου. Τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν, ἄλλον, τῆς ὑποστάσεως τὸ διάφορον δείκνυσιν· τῷ δὲ εἰπεῖν, Παράκλητον, τῆς οὐσίας τὸ ὁμοῖον· Ἵνα δὲ μὴ νομίσωσι σαρκωθησόμενον αὐτὸ, ἐπιφέρει· Ὁ δὲ κόσμος οὐ δύναται λαθεῖν· ἢ κόσμον τοὺς πονηροὺς λέγει.

Εἰπόν, ὅτι Ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε, οὐχὶ τὴν παρούσαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν λέγει ζωὴν. Ὅτι τὸ, Καθὼς ἀπέστειλάς με, κατὰ ἀποστέλλω ὑμᾶς, τὸ ὁμοούσιον δηλοῖ. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως αὐτὸ ἐκλαβόμεθα, οὐδὲν διαίσει τῶν ἀποστόλων ὁ Χριστός.

Τί ἐστι τὸ λεγόμενον· Κύριε, τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίσαι σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; Ἐνόμιζον ὅναρ ὀφθῆσθαι αὐτοῖς, ἢ ὡς τοὺς νεκροὺς ὁρῶμεν.

Ὅτι τὸ, Ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε οὐκ ἐστὶν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρός, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν ἔξω τοῦ Πατρὸς φθίγγεται.

Τίς ὁ πορευόμενος πρὸς τὸν Πατέρα, ὃ Ἀρειε; Ὁ Θεὸς λόγος· ἀλλ' ἐν τοῖς κόλποις ἦν καὶ ἐστὶν ἀεὶ τοῦ Πατρὸς. Τί γὰρ ἐχωρίσθη Πατρός; Ἵνα πορευθῇ πρὸς τὸν Πατέρα· ἐξέπεσε τῶν κόλπων, ἐν' ἐπανάλθῃ πρὸς τοῦτους. Τί οὖν ἐστὶν; Ἡ βλέπομένη φύσις πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεται· τὸ συγγενὲς ἡμῶν, τὸ ἐκ γῆς, πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς, οὐκ ἐστὶ μεῖζων ὁ Πατήρ. Ὅπερ τοίνυν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλατῶσθαι λεγόμενος, οὐκ ἐστὶν ἐλάττων ἀγγέλων (τὸ γὰρ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλατῶμεν βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου· καθὼ, φησὶν, ἐλπετο Χριστὸς θανάτου γεύ-

VERS. 27. Quomodo intelligendum quod dixit illi Christus, *Quod facis fac citius?* Non iubentis est, sed exprobrantis et irridentis.

VERS. 29. Quomodo ille præcipiens ne peram, æs, vel baculum gerant, loculos gerebat? Ut discamus vel maxime regnum, magnam habeat pauperum providentiam oportere.

VERS. 30. Cur tempus dicit evangelista: *Erat autem nunc quando exivit Judas?* Ut discamus ejus audaciam, quia tempus non illum a proposito detinuit.

VERS. 36. *Quo ego vado, vos non potestis venire;* ostendit mortem suam esse quemdam transitum et transmutationem meliorem in locum corpora recipientem corruptibilia antequam morerentur.

B VERS. 37. Cur interrogat Petrus, *Domine, quo vadis?* Non volens tantum scire, quantum sequi ob suum ardorem.

CAPUT XIV.

VERS. 1. *Creditis in Deum, et in me credite;* consubstantialitatem ostendit.

VERS. 5. Dicens Thomas, *Domine, nescimus quo vadis*, ea timiditate loquitur.

VERS. 8. *Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.* Corporalibus oculis rogabat videre. Ex quo Filius subjicit. *Non cognovistis me*, hoc est ille, quod est Pater.

C VERS. 16. Cur dicit: *Alium Paracletum mittet?* Confundens Sabellianos et Arianos. Dicendo enim *aliu*, personæ diversitatem ostendit; dicendo autem *Paracletum*, substantiæ similitudinem; ut non putant eum incarnatum esse, subjicit: *Quem mundus non potest accipere*; per mundum malos designat.

VERS. 19. Dicendo: *Ego vivo et vos vivetis*, non præsentem, sed futuram vitam loquitur. *Sicut misit me, et ego mitto vos*, consubstantialitatem ostendit. Si enim non ita id intelligeremus, nihil differret ab apostolis Christus.

VERS. 22. Quid est quod dicitur: *Domine, quid factum est, quia nobis manifestaturus es te ipsum et non mundo?* Putabant somnium videre, vel ut mortuos videmus.

D VERS. 24. *Sermo quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me Patris*, ostendit se nihil extra Patrem dicere.

VERS. 28. Quis vadit ad Patrem, o Arie? Deus Verbum; sed in sinu Patris erat et est semper. Quid enim avulsum est a Patre? Ut vadat ad Patrem: a sinu abscessit ut ad sinum rediret. Quid est igitur? visibilis natura ad Patrem vadit; quod est cognatum nobis, quod est e terra, ad illum qui est in cœlis, non tamen Pater major est; ut igitur qui paulo minor angelis effectus esse dictus est, non angelis minor est, nam paulo minorem angelis effectum, videmus Jesum per passionem mortis. Quia elegit Christus mortem gustare, cui non participant angeli; ita se minorem Patre dicens,

non est Patre minor. Sed ego, inquit, secundum divinitatis rationem, minorem dico Filium Patre, et majus quoddam de Patre audiens, bene cogito; sed nunquam majus istud differentiam naturæ facit. Nam omne majus, eodem genere majus dici potest; ita ut de quibus majorem esse dicis, de illis consubstantialitatem esse dicis. Majus enim et minus in una substantia accipitur; et ut alienas de his prætermittam definitiones, a divina Scriptura id discite: Major, inquit, qui prophetat quàm qui lingua loquitur; numquid unius non sunt substantiæ? Et non surrexit in natis mulierum major Joanne Baptista: quid ergo? alterius substantiæ est Joannes ac nati mulierum? Et beatus Jacob dicit; Iste angebitur, sed frater ejus minor, major illo erit. Itaque, licet in divinitatis ratione majus istud accipias, ratio substantiæ diversitatis magis remouetur; remota autem diversitate substantiæ, tunc religionis dogmata remouentur, et majus proponens, mihi consubstantialitatem proponis; proponens autem consubstantialitatem, majus amoves. Nam substantiæ non mensuras habet Deus; non accipit majus vel minus incircumscripcta natura. Quid enim majus habet Pater Filio? quomodo? tempore? sed sine tempore est Pater; sed incircumscribitur est stabilitate? Sed quid substantiam istam stabilire potest? Dignitate, sed una dignitas est Patris et Filii; *Mea enim*, inquit, *Pater, omnia tua sunt, et tua mea*; et, *Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Deus, o Arie, nec majus nec minus habet; majus et minus in illo supervacaneum est dicere. Incomparabilis est ista natura, incomposita hujus substantiæ magnitudo. Si de compositione majus intellexeris, compositione substantiam minueres; et majus in Deo, nisi sumatur quadam condescendentia ad visibilem naturam, substantiam divinam imminuit. Nam incomposita ad compositionem descendit minuire suam naturam, non attollere intelliguntur.

statiā tñn θείαν σμικρύνει. Τὰ γὰρ ἀσύγκριτα κατιόντα πρὸς σύγκρισιν ἐλαττοῦν τὴν οὐσίαν οὐ δοξάζειν ἐπίσταται.

Vers. 30. Quem dicit principem mundi? Diabolum. Dicendo autem, *En me non inveniet quidquam*, dignum morte, inquit, nihil contra me ostendit. Alii Pilatum intelligunt. Principem autem Diabolum vocat, cum imperet his qui se illi tradunt; nam si imperaverit terræ et mari, omnia perturbaret.

Vers. 31. Cur dixit, *Surgite, eamus hinc*? Quia erant in loco aperto; illos igitur ut a timore interim amoveret, hoc dicit et facit.

CAPUT XV.

Vers. 15. Quomodo intelligitur, *Omnia quæcumque audiivi a Patre meo, nota feci vobis*? et cum iterum alias dicit, *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*? nihi aliud per omnia et audiivi significat, ac nihil alienum loquitur, sed quæ Patris sunt.

Vers. 18. Si mundus vos audit: Per mundum

ασσθαι, οὐπερ οὐ μετέχουσιν ἄγγελος). οὕτως ἐκ τὸν ἐλάττονα λέγων Πατρός, οὐκ ἐστὶν ἐλάττω Πατρός. Ἀλλ' ἐγὼ, φησί, κατὰ τὸν τῆς θεότητος λόγον, ἐλάττονα λέγων τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ μείζων ἀκούων περὶ τοῦ Πατρὸς, νοῦ καὶ αἰσῶς. Ἀλλ' οὕτως τὸ μείζων διαφορὰν ἐργάζεται φύσιν. Πᾶν γὰρ τὸ μείζον, ὁμογενοῦς μείζον ἂν καλεῖται. ὥστε δι' ὧν μείζονα λέγεις, διὰ τούτων ὁμογενοῦς λέγεις. Τὸ γὰρ μείζον καὶ ἐλαττον, ἐπὶ τῆς μιᾶς οὐσίας παρεληπτὰ. Καὶ ἵνα τῶν ἐξω περὶ τούτου καταλίπω τοὺς θρούς, ἐκ τῆς θείας Γραφῆς μείνῃσι τοῦτο. Μείζων, φησὶν, ὁ προφητευόμενος ἢ ὁ λαλῶν γλώσσῃ; οὐ μὲν ὑπῆρχον οὐσίας; καὶ οὐκ ἐγγίγνεται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ; Τί οὖν; ἑτεροοῦσιος; Ἰωάννης τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν; Καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ, καὶ ὅπως ὑψωθήσεται, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος, μείζων αὐτοῦ ἐστὶν. Ὅστε εἰ καὶ τῷ τῆς θεότητος λόγῳ τὸ μείζον ἐκλάβοις, ὁ τοῦ ἑτεροοῦσιος μᾶλλον διαλύεται λόγος. τοῦ δὲ ἑτεροοῦσιος λυθέντος, καὶ τὰ τῆς σῆς θρησκείας ἐκλείπεται. καὶ σφίγγων τὸ μείζον, ἐμὲ τὸ ὁμοοῦσιον σφίγγεις. τὸ δὲ ὁμοοῦσιον σφίγγων, διαλύει τὸ μείζον. Οὐκ ἔχει γὰρ οὐσίας μέτρα θεός; οὐδέχεται τὸ μείζον καὶ ἥττον ἢ ἀπερίγραπτος φησὶς. Τί γὰρ μείζον Πατὴρ Υἱοῦ; Πῶς; χρόνῳ; ἀλλ' ἄχρονος ὁ Πατήρ. ἀλλ' ἀπερίγραπτος οὐκ. Σταθμῶ; καὶ τί τὸ τὴν οὐσίαν ἐκείνην σταθμῶσι; Ἀξία; ἀλλ' ἐν ἀξίωμα Πατρός καὶ Υἱοῦ. Τὰ γὰρ ἐμὰ, φησὶ, Πάτερ, πάντα σὰ ἐστὶν, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ. καὶ Ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Θεός, ὡς Ἀρεῖα, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐκ ἔχει. τὸ μείζον καὶ τὸ μικρόν ἐπ' αὐτοῦ περὶ τὸν. Ἀπαράβλητος ἡ φύσις ἐκείνη, ἀσύγκριτον τῆς οὐσίας ἐκείνης τὸ μέγεθος. Ἄν κατὰ σύγκρισιν ἐπινοήσῃς τὸ μείζον, τῇ συγκρίσει τὴν οὐσίαν ἐλαττώσεις. καὶ τὸ μείζον ἐπὶ Θεοῦ, εἰ μὴ συγκριτέον πρὸς τὴν ὁρωμένην ἀποληφθὲν φύσιν, τὴν ὡς πρὸς σύγκρισιν ἐλαττοῦν τὴν οὐσίαν οὐκ ἐλαττοῦν.

Τίνα λέγει ἄρχοντα τοῦ κόσμου; Τὸν διάβολον. Τὸ δὲ λέγειν, *ὅτι Ἐν ἐμοὶ εὐρήσῃς οὐδέν*, ἄρτι φησὶ, θανάτου οὐδὲν δείξει κατ' ἐμοῦ. Ἄλλοι δὲ νοοῦσι τὸν Πιλάτον. Ἀρχοντα δὲ τὸν διάβολον λέγει, ἐπεὶ ἄρχει τῶν ἑαυτοῦ παραδιδόντων αὐτῷ. ἐπεὶ εἰ ἤρξε γῆς καὶ θαλάσσης, ἀνέστρεψεν ἂν πάντα.

Διὰ τί εἶπεν. *Ἐγείρεσθε, ἀγώμεν ἐντεῦθεν*; Ἐπεὶ ἦσαν ἐν καταδύλῳ χωρίῳ. Ἀπάγων οὖν αὐτοὺς τέως φόβου, τοῦτο καὶ λέγει καὶ ποιεῖ.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

Πῶς νοεῖται τὸ, *Πάντα ὅσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἤκουσα, ἐγνώρισα ὑμῖν*, καὶ πάλιν ἀλλοτρίῳ λέγειν αὐτὸν, *Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι*; Οὐδὲν ἄλλο διὰ τοῦ πάπα καὶ τοῦ ἀκούσαι κατασκευάζει, ἢ ὅτι οὐδὲν ἄλλο τριον φθέγγεται, ἀλλὰ τὰ τοῦ Πατρὸς.

Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ. Κόσμον τοὺς ποτὶ

ροῦς ἀνθρώπους λέγει τοὺς τὰ κοσμικὰ φρονούντας. A homines malos ostendit qui mundana sapiunt.

Τὸν Παράκλητον, λέγει, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, ὅτι ὡς ὁ Πατήρ πέμπει, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὐχ ὡς δούλον δέ, ἀλλ' ὡς συμψύλας καὶ ὑποταγῆς, ὃ ἐστὶν ἐνεργείας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Τὸ, Ἐὰν μὴ ἐγὼ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται, λέγειν, οὐ δούλον δείκνυσιν τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ἴσον καὶ ὅμοιον.

Περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι Πρὸς τὸν Πατέρα μου ὑπάγω, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, τοῦτο ἐστὶν, ὅτι Ἀνεπιληπτον παρεσχόμεν βίον· καὶ τούτου τεκμήρια τὸ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι με.

Τὸ, Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται, ἀντὶ τοῦ, Καταδικάζεται παλαίσας μετ' ἐμοῦ.

Τί ἐστὶν, Οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἐαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει; Ὅμοιον ἐστὶν δ καὶ περὶ αὐτοῦ οὐ λαλῶ, δεῖξαι θέλων τὸ ἀπαράλλακτον καὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα· Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν, ἡγοῦν τὸ Ποῦ εἰμι, καὶ ὅσα ἄλλα.

Πῶς ἄνω καὶ κάτω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴσον δεικνύων τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ, ἐνταῦθα λέγει, ὅτι Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν; Οὐδὲν ἕτερον ἐμφαίνει ἢ ὅτι ἴσον ἐστὶ, καὶ οὐ μείζον, ὅπερ ἦν ἐκ τῶν ἄνω ῥημάτων· καὶ διὰ τὸ λέγειν· Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει· καὶ ἐπιφέρει, Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει. Πῶς δὲ νοηθήσεται τὸ, Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει; Ἀντὶ τοῦ, Ἐν τῷ ὀνόματί μου δώσει τὰς ἐνεργείας ὑμῖν.

Περὶ πώας ὥρας λέγει, ὅτι Ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν; Τὸν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ χρόνον [λέγει·] καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν ἡμέρας συνῆν ὁμιλῶν αὐτοῖς.

Τί ἐστὶ τὸ, Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἡμέραις εἰρήνης ἔχητε; Τοῦτο ἐστὶν, ἵνα μὴ ἐκβάλλετε ἀπὸ τῆς ὁμῶν διανοίας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Διὰ τί ἀλλαχού καὶ γόνατα κάμπτει καὶ εὐχεται; Ὅτι ἀρετὴν φανερώσων ἡλθεν, οὐχὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ μόνον· τὸν δὲ παιδεύοντα, οὐ διὰ ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων χρὴ παιδεύειν. Δείξαι θέλων ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται, φησί· Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἰδοὺ γὰρ εὐχεται τοῦτο γενέσθαι, καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ.

Ἰνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινόν Θεόν. Πρὸς ἀντιδιεστολήν τῶν οὐκ ὄντων, οὐχὶ πρὸς σύγκρισιν τοῦ Υἱοῦ. Τί οὖν, ὦ Ἀρείε; ὁ λέγων, Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια, τῆς ἀληθείας ἐκπέπτωκεν; Οὐκοῦν εἰ μὴ ἐστὶ Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Υἱός, οὐδὲ Θεός; ἂν καλοῖτο δικαίως· τὸ γὰρ μὴ ὂν ἀληθῶς, πῶς ἂν κληθεῖν Θεός; Τί οὖν ἐκείνην ποιήσομεν τὴν φωνήν, τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος; Ἀκούεις Θεὸν τὸν Λόγον. Καὶ τοῦτο, φησὶν, ἦν Λόγος, ὅπερ ἐκεῖνος ἦν πρὸς ὃν ἦν, τουτέστι Θεός. Οὐκοῦν εἰ μὲν οὐκ ἐστὶ Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Υἱός, ἀνάγκη σε τοῦτον ψευδῆ νομίζειν Θεόν· εἰ δὲ ψευδῆ, τοῦτον Θεὸν οὐκ ἂν τολμή-

Vers. 26. Paracletum, dicit, quem ego mittam vobis; quia sicut Pater Filium mittit, ita et Filius sanctum Spiritum, non autem ut servum, sed ut ejusdem naturæ et subordinatæ operationis.

CAPUT XVI.

Vers. 7. Nisi abiero, Paracletus non veniet? Non servum ostendit Spiritum, sed æqualem et similem.

Vers. 8. De Justitia vero: Quia ad Patrem vado, et non videbitis me; id est, quia irreprehensibilem tradidi vitam, et hujus rei indicium est, quod ad Patrem vado.

Vers. 11. Princeps mundi hujus judicatus est, id est, condemnatus est quod mecum luctatus est.

Vers. 13. Quid est, Non enim loquetur a seipso, sed quæ audierit loquetur? Idem est ac, De illo non loquor; volens ostendere æqualitatem cum Spiritu. Et ventura nuntiabit vobis, id est, Ubi sum ego, et alia quælibet.

Vers. 14. Quomodo Spiritum sanctum omnino æqualem Patri et sibi ostendens, ibi dicit: De meo accipiet et annuntiabit vobis? Nihil aliud indicat nisi quod æqualis est nec major, quod erat intellectum ex præcedentibus dictis; et dicendo: Ille me glorificabit, subjicit, et de meo accipiet. Quomodo autem intelligetur, Ille me glorificabit? Id est, in nomine meo dabit vobis operationes.

Vers. 25. De qua hora dicit: Venit hora cum jam non in proverbiiis loquar vobis? De tempore suæ resurrectionis dicit; etenim in dies aderat cum illis colloquens.

Vers. 33. Quid est: Hæc locutus sum vobis ut in me pacem habeatis? Id est, Me non ejiciatis e mente vestra.

CAPUT XVII.

Vers. 1. Cur alias genua flectit et orat? Quia virtutem manifestaturus venit, non solum divinitatem suam; docentem autem, non solum verbis, sed et actibus oportet docere. Ostendere volens quod non invitatus ad passionem gloriatur dicit: Pater, venit hora, glorifica Filium tuum, etc., ecce enim orat hoc fieri, et gloriam hanc rem vocat.

Vers. 3. Ut cognoscant te solum Deum verum; de oppositione dicit eorum qui dii non sunt, non de unione Filii. Quid ergo, Arie? qui dicit: Ego sum veritas, a veritate abscessit? Ergo si non est verus Deus Filius, non Deus merito dici posset. Quod enim non est vere, quomodo vocaretur Deus? quid igitur faciemus de hac voce, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum? Audis Deum esse Verbum; et illud dicit, erat Verbum, quod istud erat apud quod erat, id est apud Deum. Ergo si quidem non est Deus verus Filius, necesse est te hunc falsum reputare Deum. Si vero falsum hunc Deum non auderes

dicere, necesse est Deum verum hunc esse; verus autem Deus vero Deo consubstantialis vocaretur merito, una apud utrumque veritate, unam quoque substantiam ostendente. Deinde legis quidem, solus Deus verus; ut autem cæcus in hoc verbum offendens, soli Patri attribuis. Unde, quæso, de Patre dictam esse didicisti hanc vocem? o textus! Sed non nominat Patrem, non enim dicit: Ut cognoscant te solum Deum verum et Patrem; sed concedant solum Deum verum, Deum, ut est Trinitatis denominatio et significatio, sed non rursus quem misisti Filium Unigenitum, dicit: sed *Jesum Christum*; statim *Christi* vocabulo tuam incitans rationem ut incarnationis meminerit. Siquidem enim dixisset: Ut cognoscant te solum Deum verum et Patrem, necessario adjecisset Dei denominationem; cum autem non Patrem dixit, ideo omisit Filium dicere. Non enim personas, sed naturas nobis præbuit, et quod dicit *verum*, de divina natura dicit; et, quem misisti *Jesum Christum*, de humana dicit natura. Sicut Paulus dicit: *Unus mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus*. Ipsum enim misisti, nonne humanam naturam ostendit? Nam qui ante incarnationem in mundo erat, sicut dicit evangelista, in mundo erat, quomodo mitteretur cum jam in mundo esset? Sed quid missum est? Visibilis forma. Quid igitur vult, *Et quem misisti Jesum Christum*? Rursus interrogas? Audi: ne incarnationem neges, ne psallendo a divinitate incarnationem sejungas, sed una cum divinitate concipias humanitatem assumptam; ut unam quidem divinam naturam in Trinitate agnoscas, sed novissime assumptam et missam formam ut figuram divinitatis cernas, ut faciem ejus inseparabilem.

Vers. 4. *Ego te glorificari super terram*; cultum Patris ab hominibus per se exhibitum dicit.

Vers. 5. Quomodo intelligendum: *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam*, attamen adhuc in principio res est? Futurum ut præsens dicit; vel quod ex me erat omne consummavi, Quomodo intelligendum, *Glorifica me gloria quam habui priusquam mundus esset, apud te*? Ob carnis circumjectum indumentum dicit. *Apud te*, pro, *Cum te et juxta te*; non enim dicit in terra. *Et aliter*. Non pro se hæc dicit, sed pro Adam quem assumpsit. Sicut enim aliquis intrat in prætorium et omnibus accusati criminibus induitur, et tanquam pro se coram judice loquitur, licet ipse fuerit innocens, eodem modo Dominus noster assumit nostra crimina, cum sine peccato esset; peccatum enim non fecit, et pro nobis legatione fungitur. *Glorifica me gloria quam habui priusquam mundus esset, apud te*: in incorruptione enim factus eram ego Adam, conversatione Dei fruebar, angelorum mensæ participabam, Spiritus sancti gratiam et gloriam in fonte ferebam: hanc per meam transgressionem

Α της αἰσιῖν. Ἀνάγκη Θεὸν ἀληθινὸν αὐτὸν εἶναι· ἀληθινὸς δὲ Θεὸς, ἀληθινῷ Θεῷ ὁμοούσιος ἂν καλεῖτο δικαίως· τῆς παρ' ἐκατέρω μὲς ἀληθείας μίαν καὶ τὴν οὐσίαν δεικνύσης. Εἴτα ἀναγινώσκεις μὲν τὴν μόνος ἀληθινὸς Θεός· ὡς δὲ τυφλὸς προσκόπτων τῷ ῥήματι τούτῳ, μόνῳ τῷ Πατρὶ προσαρμόζεις. Πάθον, εἰπέ μοι, περὶ τοῦ Πατρὸς εἰρησθαι μαθὼν τὴν φωνήν; Ἐκ τῆς λέξεως; ἀλλ' οὐκ ὀνομάζει Πατέρα· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἰνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· ἀλλ' ἀπέστειλαν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, Θεὸν, ὃ ἐστὶ προσηγορία Τριάδος καὶ σημασία· ἀλλ' οὐδὲ πάλιν, Ὁν ἀπέστειλας ὃν μονογενῆ, εἶπεν, ἀλλ', Ἰησοῦν Χριστόν· εὐδὲς τῇ Χριστὸς προσηγορίᾳ νύττων σου τὸν διαλογισμὸν τῆς οἰκονομίας μνησθῆναι. Εἰ μὲν γὰρ εἶπε, Ἰνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἀναγκαίως ἐπῆγε Θεοῦ προσηγορίαν· ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἶπεν Πατέρα, διὰ τοῦτο παρήκεν εἰπεῖν καὶ Υἱόν. Οὐ γὰρ πρόσωπα, ἀλλὰ φύσεις ἡμῖν παρείδου· τὸ μὲν ἀληθινόν, τὴν θεῖαν φύσιν· τὸ δὲ, Ὁν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν ἀνθρωπείαν· καθὼς Πατέρας φησιν· *Εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπος Ἰησοῦς Χριστός*. Αὐτὸ γὰρ τὸ ἀποστείλαι, οὐκ ἀνθρωπείαν φύσιν σημαίνει. Ὁ γὰρ καὶ πρὶν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐν τῷ κόσμῳ ὢν, καθὼς φησιν ὁ εὐαγγελιστής, ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, πῶς ἀπεστέλλετο ὁ ὢν ἐν τῷ κόσμῳ; Ἀλλὰ τίς ἀπέστειλε; Ἡ βλεπομένη μορφή. Τί οὖν, φησὶ, βούλεται, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν; Πάλιν ἐρωτᾷ; *Ἀκουε· Ἰνα μὴ τὴν οἰκονομίαν ἀρνῆσθαι· Ἰνα μὴ δοξολογῶν, τῆς θεότητος; τὴν οἰκονομίαν χωρίσῃ, ἀλλ' ὅμα θεότῃ συνεπινοῆς τὸ ληφθέν· Ἰνα μὴ μὲν τὴν θεῖαν φύσιν ἐν Τριάδι γινώσκῃς· τὴν δὲ ἐκ ἐσχάτων ληφθεῖσαν καὶ ἀποσταλεῖσαν μορφήν ὡς χαρακτῆρα βλέπῃ; θεότητος. ὡς πρόσωπον ἀντικεῖται ταύτης.*

Τὸ, Ἐγὼ σε ἐδόξεσα ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν αὐτοῦ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Πατέρα λατρεῖν λέγει.

Πῶς νοητέον τὸ, Ἐργον ἐταλαιώσα ὃ ἐκώμας μοι Ἰνα ποιήσω, καίτοι γε ἀρχὴν εἰ εἶχε τὸ πρῶμα; Τὸ μέλλον ὡς παρὸν λέγει· ἢ ὅτι τὸ ἐμάντοῦ πᾶν ἐποίησα. Πῶς νοεῖται τὸ, Δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί; Διὰ τὸ περικαίμενον ἔνδυμα τῆς σαρκὸς λέγει. Τὸ δὲ, παρὰ σοί, ἀντὶ τοῦ, μετὰ σοῦ καὶ σὺν σοί· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἄλλως· Οὐκ ὕπερ ἑαυτοῦ ταῦτα λέγει, ἀλλ' ὕπερ τοῦ Ἀδάμ, ὃν καὶ ἀνέλαθεν. Ὅσπερ γὰρ τις εἰσέρχεται εἰς τὸ δικαστήριον καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τοῦ κατηγορουμένου ἐνδύεται, καὶ ὡς ὕπερ ἑαυτοῦ λέγει ἐπὶ τῷ δικαστοῦ, καίτοι ὢν αὐτὸς ἀνεύθυνος· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἀναλαμβάνει τὰ ἡμῶν ἐγκλήματα ἀναμάρτητος ὢν. Ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησε, καὶ ὕπερ ἡμῶν πρεσβεύει· Δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί. Ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ γὰρ ἡμῶν πεποιημένος ἦν ὁ Ἀδάμ, συνήμιλος Θεῷ ἐτύγγανον· ἀγγέλους ἡμῶν ὁμοεπίστοις, Πνεύματος ἁγίου χάριν καὶ δόξαν ἔχοντες.

ἔφωσεν· ἐρερον· ταύτην διὰ τῆς ἐμῆς περιβάσεως ἀπέκλεισε. Νῦν ἱκετεύω, Δόξασόν μου, Πάτερ, τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. Διὸ ἀνωθεν ἀντιφθέγγεται ὁ Πατήρ· Καὶ ἐδόξασα τότε ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ πάλιν δοξάσω, εἰς τε τὴν αὐτὴν τοῦ παραδείσου τιμὴν καὶ τρυφὴν σε πάλιν ἀποκαταστήσω. Ὅτι δὲ ταῦτα ὅτε ἔλεγεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶχε τὴν δόξαν ἴσην τῷ Πατρὶ, αὐτοῦς ἔλεγεν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν· καὶ ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Καὶ ὁ Ἰωάννης· βῶ· Ἐδασμάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Τὸ, Νῦν ἔγνωσαν, οὐ δι' αὐτὸν λαλεῖ, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς.

Τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ. Τὴν μεγίστην ἰσοτιμίαν δηλοῖ.

Τὸ, Τήρησον αὐτοὺς, Πάτερ, καὶ τὸ, Ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς, πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν λέγεται· ἐνόμιζον γὰρ ὅτι τεθνηκώς οὐ τηρήσει αὐτούς.

Τὸ, Κυθὼς οὐκ εἰμι ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου, οὐκ ἔστιν ἀπαράλλακτον ἀκριβείας, ὥστε τὸ, Καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, ἡγουν ἐκ τῶν τὰ κοσμικὰ φρονούντων.

Τί ἐστιν, Ἀγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου; τούτέστιν, Ἀγίους ποιήσον αὐτοὺς διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δόσεως· παιδεύων διδάξιν αὐτοὺς τὴν ἀληθείαν.

Τί ἐστὶ τὸ, Ὑπὲρ αὐτῶν ἀγάξω ἑμαυτόν; τούτέστιν, Προσφέρω σοι θυσίαν ἑμαυτόν· αἱ γὰρ θυσίαι, ἅγιαί λέγονται· ὡς τὸ, Ἀγιάσεις μοι τὸ πρόβατον, ἐν τῇ Παλαιᾷ.

Τὸ, Ἰνα πάντες, φησὶν, ἐν ᾧσι, καθὼς σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, κατὰ ἐν σοί, Ἰνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι, πάλιν τὸ, καθὼς, οὐκ ἀκριβοῦς ἐξισώσις· ὡς ἐπ' αὐτῷ· οὐδὲ γὰρ δυνατόν· ἀλλ' ὥστερ' ὅ· ἂν λέγῃ· Γίνεσθε οἰκτερμονες ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τί δὲ ἐστὶ τὸ, ἐν ἡμῖν; Τὸ ἐν τῇ πίστει τῇ εἰς ἡμᾶς. Ἄνω καὶ κάτω διὰ πάντων τὸν Υἱὸν ἀπεστάλθαι προφέρεις, ὦ Ἀρειε, ὡς μελίζονος μὲν τοῦ ἀποστελλόντος ὄντος, ἐλάττονος δὲ τοῦ ἀποστελλομένου. Ἄνω οὖν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς καὶ τὸν Πατέρα σοι δαίξω ἀποστελλόμενον, ὦ Ἀρειε, κατὰ λέεις τὸν πόλεμον; Σπεῦδε πρὸς τὸν Υἱὸν μεμηνώς. Ὑπελείφθη γὰρ, φησὶ, Ἰακώβ μόνος, καὶ ἐπαλαίειν ἀνθρώπος μετ' αὐτοῦ ἕως πρωῆ. Εἶδε δὲ ὅτι οὐ δύναται πρὸς αὐτόν· καὶ ἤψατο τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνάρκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ αὐτοῦ ἐν τῷ παλαίειν αὐτόν μετ' αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ παλαίων· Ἀπόστειλόν με· ἀνέβη γὰρ ὁ δρῆρος. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ μὴ σε ἀποστείλω, ἐὰν μὴ με εὐλογήσῃς. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα σου Ἰακώβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομα σου, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατὸς ἔσῃ. Τίς ὁ λέγων, Ἀρειε· Ἀπόστειλόν με· ἀνέβη γὰρ ὁ δρῆρος; οὐχ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ; Πρὸς τίνα δὲ ὁ Ἰακώβ ἐβόα· Οὐ μὴ σε ἀποστείλω, ἐὰν μὴ με εὐλογήσῃς; οὐ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν καὶ Πατέρα;

amisi; nunc oro : *Glorifica me, Pater, gloria quam habui priusquam mundus esset.* Ideo ex alto contestatur Pater, *Ei glorificavi tunc in paradiso, et iterum glorificabo, et in eandem paradisi gloriam et voluptatem te iterum constituam.* Quod autem, hæc cum diceret Filius Dei æqualem habuerit cum Patre gloriam, ipse dixit : *Ego et Pater unum sumus, et qui videt me, videt et Patrem ;* et Joannes clamat : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis.*

VERS. 7. *Nunc cognoverunt.* Non propter se loquitur, sed propter discipulos.

VERS. 10. *Omnia mea tua sunt, et tua mea ;* maximam æqualitatem ostendit.

VERS. 11. *Serva eos, Pater, et, Cum essem in mundo, ego servabam eos,* ob eorum opinionem dicitur; nunc putabant illum cum mortuus fuerit, non eos servaturum.

VERS. 16. *Sicut ego non sum de mundo ;* id est de his qui mundana sapiunt; quod sensu ab eo differt, sicut *Et ego et tu unum sumus.*

VERS. 17. *Quid est, Sanctifica eos in veritate tua ?* Il est, sanctos effice illos per Spiritus domini instruens, doce illos veritatem.

VERS. 19. *Quid est : Pro eis ego sanctifico meipsum ?* Id est, offero tibi meipsum hostiam. Nam hostiæ sanctæ dicuntur : ut, *Sanctificabis mihi ovem,* in Veteri dicitur.

VERS. 21. *Ut omnes, inquit, unum sint sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint ;* rursus illud, sicut sensus ejusdem est ac in eodem statu. Nam impossibile foret, sed sicut idem sonat ac si dici posset. *Estote misericordes, sicut Pater vester ;* ita quoque et ibi, quid est, in nobis? In fide quæ in nos est. Omnino et in omnibus Filium missum esse prætendis, o Arie, quia major quidem est qui mittit, minor vero qui mittitur. Si igitur e divina Scriptura Patrem quoque missum tibi ostendero, o Arie, bellum deseres. Perge in Filium furere. *Relictus est enim, dicitur, Jacob solus, et luctabatur vir cum eo usque mane. Vidit quod eum superare non posset, et tetigit nervum femoris ejus et emarcuit nervus femoris ejus luctando contra illum ; dixitque ei luctans : Dimitte me, nam ascendit aurora.* Hic autem dixit : *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi, At ille : Non appellabitur nomen tuum Jacob, sed Israel nomen erit tuum ;* quoniam contra Deum fortis fuisti, et contra homines prævalens eris. Quis dicit, Arie, *Dimitte me, ascendit enim aurora ?* nonne Deus et Pater? Ad quem vero Jacob clamat : *Non te dimittam, nisi benedixeris mihi ?* nonne ad Deum et Patrem universorum? *Vidi enim, Deum facie ad faciem, et salvata est anima mea.* Sed quid de Filio diceris locutum esse? Sed et ita inane est unum sophisma. Nempe Deus cum sit Filius æ-

homine inferiore missus est, et missionis vocabulum non ostendit inferioritatem ejus qui mittitur. Ergo si ab homine Deus missum se esse clamat, minime inferior est homine; non ergo nec Filius Patri inferior, cum dicitur a Patre missum esse. Sed ibi, dicit, condescendentia et propositi locutio est, ego interea de carne sermonem feci. Sed quia missionis vocabulum, Unigenitum imminuere non potest, quando Pater a proposito dicitur missum esse, neque in aeterna natura illo modo inferior efficitur.

ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τῆς ἀποστολῆς ὄνομα, τὸν μονογενῆ κῶς κηρύσσεται ἀπεσταλῆναι, καὶ τὴν αἰδίον φύσιν

Vers. 23. *Ego in illis et tu in me*, ita intelligi debet: Dedit gloriam suam in illis versatus, et Patrem habens secum, ut illos conservet. Alibi autem non ita loquitur; non enim per ipsum Patrem venire dicit, sed ipsum et Patrem venire, et mansionem apud illum facere.

Vers. 23. Quomodo intelligendum, *Dilexisti eos sicut me dilexisti?* Iterum illud, *sicut* intelligere nobis dat, ut homines diligere concedere, quod semper quaesivi.

Vers. 25. Cur dicit: *Pater juste, mundus te non cognovit, ego autem te cognovi?* Quod dicit tale est: Judaei dicunt illi te sibi cognosci, me autem tibi non cognosci; sed e contrario, isti quidem non te cognoscunt, ego autem te cognovi et cognosco.

Vers. 26. *Notum feci eis nomen tuum, et notum faciam*, quomodo intelligitur? Et quid tandem Spiritus notum faciet eis? id dicit, ut ostendat quod quæ sunt Spiritus, et ipsius sint; dicit enim alibi: *De meo accipiet. Ut dilectio qua dilexisti me in ipsis maneat.* Si enim didicerint, inquit, me non a te separari, sed esse proprium Filium tuum et maxime dilectum et conjunctum, omnino fidem in me et dilectionem firmiter servabunt. Diligentibus autem eis ut oportet, et ego manebo in eis.

CAPUT XVIII.

Vers. 4. Quam ob causam interrogat, *Quem quaeritis?* Ostendere volens se sponte ad passionem ingredi.

Vers. 10. Unde habuit Petrus gladium? Mihi videtur ad id illum sibi procurasse; aut ab immolatione agni Paschalis. Et quomodo non in defensionem vocatus, defendit? Non sibi; sed magistro auxiliatur, ut videtur; deinde perfectus nondum erat, neque confirmatus in bono Petrus. Cur servi nomen exposuit evangelista? Ut illis qui tunc legabant liceret exquirere et explorare an reipsa facta fuerint quæ narrabantur. Ipsum ergo caput illius inquit, ideo et aurem dexteram, dicit. Cur miraculum facit Christus? Ut virtutem ostendat, et malum pro malo non reddere, etiam latronibus, doceat. *Omnes qui gladium accepserint, gladio peribunt; mihi*

Α Εἶδον γὰρ Θεόν, φησὶ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη ἡ ψυχὴ μου. Ἀλλὰ τί περὶ τοῦ λέγει εἰρησθαι; Ἀλλὰ καὶ οὕτως κενόν σοι τὸ εἰρησθαι. Θεὸς γὰρ ὢν καὶ ὁ Υἱὸς, ὅπ' ἐλάττονος ἀνθρώπου ἐστάλη· καὶ τὸ τῆς ἀποστολῆς ὄνομα οὐκ ἔδειξε τὸν ἀπεσταλμένον ἐλάττονα. Οὐκοῦν εἰ παρὰ ἀνθρώπου Θεὸς ἀποσταλῆναι βούλων, οὐδαμῶς ἐλάττων ἀνθρώπου, οὐκ ἄρα οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἐλάττων Πατρὸς, παρὶ Πατρὸς ἀπεσταλῆναι λεγόμενος. Ἀλλ' ἐκεῖ, ἔφη, συγκαταβάτως καὶ οἰκονομίᾳ ὁ λόγος ὑπέβητο· ἐγὼ γὰρ τέως περὶ τῆς σαρκὸς εἰρησθαι τὸν λόγον καταμικρύνειν οὐκ οἶδιν, ὅτε καὶ Πατὴρ οἰκονομῶς οὐδαμῶς ἐλάττωται.

Τὸ, Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, οὕτως γὰρ νοεῖν, ὅτι ἔδωκε τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς γινώσκων, καὶ τὸν Πατέρα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ὥστε αὐτοῖς συγκαταεῖν. Ἀλλαχοῦ δὲ οὐχ οὕτως φησὶν· οὐ γὰρ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα παραγενέσθαι, ἀλλ' αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα παραγενέσθαι, καὶ μονὴν παρ' αὐτοῦ ποιεῖν.

Πῶς νοητέον τὸ, Ἠγάπησας αὐτούς, καθὼς ἡμεῖς ἡγάπησας; Πάλιν τὸ, καθὼς, ὡς ἄνθρωποις ἐρησθῆναι ἐγγυρεῖ νοῆσαι ἡμῖν δίδωσιν ὑπερβαίνειν.

Διὰ τί λέγει τὸ, Πάτερ δίκαια, καὶ ὁ κόσμος οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δὲ σε ἔγνω; Ὁ λέγει τοιοῦτόν τινα· Ἰουδαῖοι λέγουσιν αὐτοὶ μὲν σε γινώσκαι, ἐγὼ δὲ σε ἀγνοεῖν· ἀλλὰ τούναντίον· ἐκεῖνοι μὲν ἀγνοοῦσιν σε, ἐγὼ δὲ σε ἐγίνωσκον καὶ γινώσκω.

C

Τὸ, Ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομα σου καὶ γνωρίσω, πῶς νοηθήσεται; καὶ τί λοιπὸν τὸ Πνεῦμα γνωρίσει αὐτοῖς; Τοῦτο λέγει, ἵνα δεῖξῃ ὅτι καὶ τὸ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔστι· καὶ λέγει γὰρ ἄλλοτε· Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει. Ἴνα ἡ ἀγάπη ἡ ἡγάπησός με ἐν αὐτοῖς μένη. Ἐάν γὰρ μὴ ἐρησθῇ ὅτι οὐκ ἀπέσχισται ἐγὼ ἀπὸ τοῦ, ἀλλ' ἐκ γνήσιος Υἱὸς σου καὶ σφ' ὅρα ἡγαπημένος καὶ συνήμενος, πάντως τὴν πίστιν τὴν εἰς ἐμὲ καὶ τὴν ἐκ τῆς τηρήσουσιν ἀκριβῆ· ἀγαπήντων δὲ αὐτῶν ὡς χρὴ, καὶ γὰρ μενῶ ἐν αὐτοῖς.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Τίνο; χάριν ἐρωτᾷ· *Tira ζητεῖτε;* Δεῖξαι θέλει ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται.

Πόθεν εἶχεν ὁ Πέτρος μάχαιραν; Ἐμοὶ δοκεῖ πρὸς τοῦτο αὐτὸν παρσκευασμένον· ἢ ἀπὸ τῆς θυμῆς τοῦ ἀρνὸς τοῦ Πάσχα. Καὶ πῶς μὴ ἀμύνεσθαι ἐλευσθεὶς, ὁμύνηται; Οὐχ αὐτῷ, ἀλλὰ τῷ διδασκάλῳ βοηθεῖ, ὡς δοκεῖ· ἔπειτα οὐδὲ τέλειός πως ἦν, ἀπληρτισμένος ἤδη, ὁ Πέτρος. Διὰ τί τὸ ὄνομα τέως τοῦ δούλου ὁ εὐαγγελιστῆς; Ὡστε τοῖς τότε ἀκούουσιν ἐξεῖναι ζητῆσαι καὶ περιεργάσασθαι ἐκείνη γέγονε τὰ γενημένα. Ἐπ' αὐτὴν οὖν ὡρμηγὴ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο καὶ τὸ δεξιὸν ὠτίον αὐτοῦ. Διὰ τί θαυματουργεῖ Χριστός; Καὶ τὴν ἰσχὺν ἐκ κινήων, καὶ τὸ μὴ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ποιεῖν τινα, πρὸς τοὺς ληστὰς, διδάσκων. Τὸ, *Ἠδρεῖς ἐκ λαλοῦντος*

μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθνήσκουσιν, ἐμοὶ δοκί· A videtur omnes pro multis dici, ut istud, *Avibus omnibus*.
τὸ οἱ πάντες, ἀντὶ τοῦ, πολλοί, καίται, ὡς τὸ, *Oīa- roisί τε πᾶσι*. [HOMER. II. A, 5.]

Διὰ τί λέγει· Ἀκολουθεῖ αὐτῷ Πέτρος καὶ ὁ ἄλ-
λος μαθητής; Ὅτε μὲν γὰρ ἐπὶ τὸ στήθος ἀνέπε-
σεν, εἰκότως χάριν ἀφιλοτιμίας τοῦτο κρύβει· νῦν
δὲ τί; Διὰ ταύτην αἰτίαν, ἵνα μὴ διέξῃ κομπάζειν
ὅτι, πάντων φυγόντων, μόνος ἠκολούθησεν· ἡναγ-
κάσθη δὲ καὶ αὐτοῦ ἐπιμνησθῆναι, ἵνα δείξῃ ὅτι ἀκρι-
δῶς πάντα οἶδε τὰ ἐν τῇ αὐλῇ, ὅτε ἐνθρον συνεισελ-
θὼν· διὰ τοῦτο καὶ μέμνηται ὅτι γνωστὸς ἦν τῷ
ἀρχιερεῖ, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐδύνατο συνεισελθεῖν.

Διὰ τί, καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ ὁρῶν αὐτὸν ὁ ἀρ-
χιερεὺς, νῦν ἐρωτᾷ τὴν διδασχὴν αὐτοῦ, καὶ ποῦ εἶεν
οἱ μαθηταί, καὶ τίνας· ἔνεκεν αὐτοῦς συνέλεξε, καὶ τί B
βουλόμενος, καὶ ἐπὶ τίσι; Τοῦτο ἡρώτα ὡς στασια-
στὴν καὶ νεωτεροποιὸν ἐλέγξει θέλων, ὡς ἐργαστη-
ρίου τινὸς ὄντος πονηροῦ.

Πῶς λέγει ὁ Χριστὸς, Ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα
οὐδέν, καίπερ πολλὰ λαλήσας τοῖς μαθηταῖς ἐν
κρυπτῷ; Περὶ ὧν ἐκαίνοι ἐνύμιζον ἀποκρίνεται,
στάσεις· λέγω καὶ παραχρᾶς δηλῶν.

Τὸ εἰπεῖν, *Τί με ἐπερωτᾷς, ἐπερωτήσον τοὺς*
ἀκηκόοντας, οὐκ αὐθαδεῖαζομένου ἐστίν, ἀλλὰ παρ-
ρησιαζομένου εἰς ἀλήθειαν.

Τὸ *Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ*
τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, *τί με δέρεις*; Καὶ διὰ
τί μὴ ἐστρεψε καὶ τὴν ἑλλην, ὡς ἐδίδασκε; Καὶ
λέγουσι τινες ὑπέψυχρα καὶ ἄπιστα· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι
ἡ Χριστοῦ νομοθεσία, πρὸς γείτονας, πρὸς ὁμοῦνους,
πρὸς τοὺς ἐν οἴκῳ, πρὸς πολεμίους αὐτοῦς, ἀλλ' οὐ
πρὸς κριτήρια εἶναι φυλάττεσθαι τὸ δίκαιον βούλεται.
Ὡδε γὰρ ἡ σωπὴ καταδικάζειν εἰσήγεν, ὡς καλῶς τυ-
φθέντος αὐτοῦ, ὃ οὐκ εἶδε.

Διὰ τί ἀγούσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ
πραιτώριον; Ἐπειδὴ ὑπὸ Ῥωμαίους ἦσαν, καὶ
χωρὶς αὐτῶν ἐποιοῦν οὐδὲν ἐν τοῖς δημοσίοις πρά-
γμασι, καὶ ἐδεικνύσαν δὲ μὴ δώσουσι δίκην ὡς κα-
τηγόρησαν ματαίως. Τί ἐστὶν ἐν τῷ λέγειν, *Ἴνα φά-
γωσι τὸ Πάσχα*; καὶ πῶς; Χριστὸς ἦν αὐτὸ πεποιη-
κὼς τῇ μιᾷ τῶν Ἀζύμων; Πάσχα ἐνταῦθα τὴν ἐορ-
τὴν πᾶσαν λέγει.

Ἐρωτηθέντες, *Τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ* D
τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἀποκρίνονται· *Εἰ μὴ ἦν*
οὗτος κακοποιός, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐ-
τόν· οὕτως πανταχοῦ παραιτοῦνται τὴν ἐξ εὐθείας
κατηγορίαν.

Διὰ τί λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· *Λάβετε αὐτὸν*
ὅμως, καὶ ἐξής; Ἀπαλλαγῆναι ἀδικίας βουλό-
μενος.

Διὰ τί οὐκ ἐπ' αὐτῶν ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν, ἀλλ'
ἐοῖα; Εἰσηλθε γὰρ εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πιλά-
τος· ἐπειδὴ μεγάλην τινὰ ὑπόνοιαν εἶχον περὶ αὐ-
τοῦ, καὶ ἐβούλετο μὴ θορυβοῦντων Ἰουδαίων πάντα
ἀκριβῶς μαθεῖν.

Διὰ τί λέγει Χριστὸς, Ἄφ' αὐτοῦ σὺ τοῦτο λέ-
γεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον; Τὴν πονηρὰν τῶν Ἰου-

VERS. 15. Cur dicitur : *Sequebatur cum Petrus et*
alius discipulus? nam cum super pectus recubuit,
merito humilitatis causa illud celat, nunc vero
quid? Ob eandem causam, ne videatur gloriari
quod, omnibus fugientibus, solus secutus sit. Coa-
ctus est autem de se mentionem facere, ut ostende-
ret certissime omnia se scire quæ facta sunt in aula,
utpote intus ingressus erat. Propterea meminit
etiam se esse notum pontifici, ut ostendat licuisse
ei una intrare.

VERS. 19. Cur, cum quotidie in templo illum vide-
ret pontifex, nunc interrogat de doctrina ejus, et
ubi essent discipuli, et quam ob causam hos eleg-
rit, et quid volens, et in quibus? Hoc interrogat, volens
ut seditiosum et novatorem cum arguere, quasi
mali quemdam fabricatorem.

VERS. 20. Quomodo dicit Christus : *In occulto lo-*
cutus sum nihil, quamvis multa in secreto discipu-
lis locutus fuerit? De his quæ isti cogitabant re-
spondet, *seditionum, dico, eturbationum cri-*
mine.

VERS. 21. Dicendo : *Quid me interrogas, inter-*
roga eos qui audierunt; non arrogantis est, sed libere
pro veritate loquentis.

VERS. 23. *Si male locutus sum, testimonium per-*
hibe de malo; si vero bene, quid me cædis? et cur
non præbuit alteram genam, ut docuerat? Quidam
etiam dicunt frivola et incredibilia; ego autem dico
Christi mandatum ad vicinos, viatores, hos qui in
domo sunt inimicos ipsos attingere, sed non in judi-
ciis, ubi jus defendi vult. Hic enim silentium con-
demnationem induxisset tanquam juste oppre-
si, quod non fieri oportebat.

VERS. 28. Cur ducunt eum a Caip̄a in præto-
rium? Quia sub Romanis erant, et sine eis nihil age-
bant in rebus publicis, et timebant ne punirentur
quasi vanæ accusationis auctores. Quid est in eo
quod dicitur, *Ut manducarent Pascha*? et quomodo
Christus Pascha celebravit una Azymorum? Pascha
ibi omnem festivitatem significat.

VERS. 29. Interrogati, *Quam accusationem fer-*
rent contra hominem istum, respondent : *Si non*
fuisse ille malefactor, non tibi tradidissemus eum.
Iia ubique abnuunt accusationem directam.

VERS. 31. Cur dicit illis Pilatus : *Sumite eum vos,*
et reliqua? Ab injustitia eximere se volens.

VERS. 33. Cur coram illis interrogationem non
fecit, sed seorsum? introivit enim in prætorium
iterum Pilatus. Quia magnam quamdam opinio-
nem de illo habebat, et volebat ille, non turbanti-
bus Judæis, omnia rite discere.

VERS. 34. Cur dicit Christus : *De te ipso hoc dicis,*
an alii dixerunt tibi? Revelans malam Judæorum

mentem, et a Pilato illos accusari volens, tanquam A talia dixissent.

VERS. 56. Cur respondit, *Regnum meum non est de hoc mundo?* Quod timuerat Pilatus hactenus, Christus amovet tyrannidis suspicionem. Quod autem dicit tale est: Rex quidem sum, ait, sed non talis.

VERS. 57. Quomodo Pilato dicente, *Ergo rex es tu?* Christus dicit: *Ego in hoc natus sum?* Ostendit se nihil præter ea assumptum habere; ita ut quando audiverimus, *Sicut Pater habet vitam, ita dedit et Filio vitam habere*, nihil aliud ac nativitatem reputemus. Quando dicit: *Ad hoc veni in mundum*, significare intendit, Ut hoc ipsum ostenderem et persuaderem omnibus ine esse regem et Dominum; vultque per hæc Pilatum adducere.

VERS. 58. Cur dicens, *Quid est veritas*, Pilatus surgit et ad illos vadit? Intelligit tempus requirere talem quæstionem. Oportebat autem eripere illum interea a Judæorum furore: ideo exivit ad illos.

CAPUT XIX.

VERS. 1. Cur flagellavit eum Pilatus? Volebat furorem eorum placare et iram et invidiam sedare. Et quod id verum sit, audi Pilatum dicentem: *Sumite eum vos et crucifigite, ego enim nullam invenio in eo causam.*

VERS. 11. Quomodo intelligendum: *Nisi tibi datum fuerit desuper?* Datum ibi permissum significat: Quasi diceret, Permisit quidem hæc fieri Deus; non ideo certe culpæ vos expertes eritis, qui talem malam voluntatem habueritis.

VERS. 14. Quomodo Marcus tertia hora dicit crucifixum esse. Joannes autem sexta? Ille quidem sententiæ horam notat, hic autem crucifixionis; dicuntur enim supplicio affici a tempore quo sententia aut judicium latum sit. Dicens Pilatus, *Ecce rex vester*, ironice ad eos loquitur, quasi diceret, Nullam invenio in eo causam; secundum vos autem, *Ecce rex vester.*

VERS. 15. Dicentes, *Non habemus regem nisi Casarem*, ostendunt quia Deum regem habere nolentes, hominem habere elegerint: ideo postremo Romanis subjecti fuerunt.

VERS. 17. *Et sibi Dominus crucem bajulavit*, velut dicit Joannes, *Et homo Simon nomine simul illam portavit* secundum alios evangelistas; etenim utraque facta sunt. Tanquam igitur e diabolo tropæum primus crucem suam bajulavit, nam non coactus ibat ad mortem. Et simul bajulavit Simon, ut nosceretur omnibus non suam sed omnium hominum mortem subire Dominum. Et aliter. Cur Joannes Christum dicit sibi crucem bajulasse, et cæteri evangelistæ Simonem Cyrenæum decipientes

δαίων εκκαλύπτων γνώμην, καὶ ὑπὸ τοῦ Πιλάτου κατηγορηθῆναι αὐτοὺς βουλόμενος, ὡς ἐκείνοι τὸν λέγουσιν.

Διὰ τί ἀπεκρίθη τὸ, Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου; Ὅπερ ἐλέει τῶ; ὁ Πιλάτος, διέλυσε Χριστὸς, τὴν τῆς τυραννίδος ὑπόψιν· ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· Βασιλεὺς μὲν εἰμὶ, φησὶν, ἀλλ' οὐ τοιοῦτος.

Πῶς τοῦ Πιλάτου εἰπόντος, ὅτι Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ὁ Χριστὸς λέγει· Εἰς τοῦτο γρηνημαί; Ἐδείξεν ὅτι οὐδὲν μετὰ ταῦτα προέβη· ἔχει ζωὴν, ὥστε καὶ ὅτι· ἂν ἀκούσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ· ἔχειν, μηδὲν ἄλλο ἢ τὴν γέννησιν νομίζοντι. Ἰ. λέγειν αὐτόν, Εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· σημαίνειν βούλεται, ὅτι ἵνα τοῦτο αὐτὸ δείξῃ καὶ πείσω πάντας, ὅτι Βασιλεὺς καὶ Κύριος, καὶ ἡ στήτης εἰμὶ· ἐπισπάσασθαι θέλων διὰ τούτων τὸν Πιλάτον.

Διὰ τί εἰπὼν, *Τί ἐστὶν ἀλήθεια*, ὁ Πιλάτος· ἰσταται καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται; Συνεῖδεν ὅτι μέρου δέχεται τὸ ἐρώτημα· ἔδει δὲ αὐτὸν ἐξερῆσαι τῆς τῶν Ἰουδαίων ὀρμῆς· διὰ τοῦτο ἔβη πρὸς αὐτούς.

ΚΕΦΑΛ. 16'

Διὰ τί ἐμαστίγωσεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος; Βούλεται ἐκλύσαι τὴν ὀρμὴν αὐτῶν καὶ παραμυθῆσθαι τὴν ὀργὴν καὶ τὸν φθόνον αὐτῶν· καὶ ὅτι τοῦτο ἀπὸ ἀκουσῶν λέγοντο; τοῦ Πιλάτου· Ἀδελφοί, οὐ μὲν καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρισκω ἐν αὐτῷ.

Πῶς νοητέον τὸ, *Εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἂν θῆναι*; τὸ δεδομένον ἐνταῦθα, τὸ συγκατακεῖσθαι ἐστίν· ὡς ἂν ἔλεγεν· Ἐλάσε μὲν ταῦτα γὰρ Θεός· οὐ μὴν διὰ τοῦτο τῆς ἀμαρτίας ὑμῶν ἐξεσθε, τοιαύτην προαίρεσιν πονηρὰν κεκτημένοι.

Πῶς ὁ μὲν Μάρκος τρίτην ὥραν λέγει ἀποθῆναι, ὁ δὲ Ἰωάννης ἕκτην; Ὁ μὲν τῆς ἀπορίας λέγει τὴν ὥραν, ὁ δὲ τῆς σταυρώσεως αἰτῆς; γίνονται γὰρ ἀπὸ τότε τιμωρεῖσθαι ἀπὸ τῆς τιμωρίας ὁ κριτὴς δοίη. Τὸ λέγειν τὸν Πιλάτον, *Ὁ βασιλεὺς ὑμῶν*, εἰρωνευομένου ἐστὶ πρὸς αὐτούς· ὡς ἂν ἔλεγεν, ὅτι Οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρισκω ἐν αὐτῷ· καθ' ὑμᾶς δὲ, Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

Ὅτι ἐν τῇ λέγειν αὐτοῖς, *Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα*, δεικνύνται ὅτι Θεὸν βασιλέα βουλόμενοι ἔχειν, ἀνθρώπον ἡγασάντο ἔχειν· τοῦτο τέλειον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίους παρεδόθησαν.

Καὶ αὐτῷ ὁ Κύριος τὸν σταυρὸν ἐβάστα· καθά φησι Ἰωάννης· καὶ πάλιν, *Σίμων ὁ ἀσσυρίος ἐφάρεν αὐτόν*, κατὰ τοὺς ἄλλους· ἐβάστα· καὶ γὰρ ἀμφότερα γέγονεν ἐπὶ τῷ σταυρῷ· ὡς μὲν οὖν κατὰ τοῦ διαβόλου τρόποιον ἐβάστα πρῶτος τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· καὶ γὰρ οὐκ ἔμελλε ζόμενος ἤρχετο εἰς τὴν θάνατον· καὶ πάλιν ἐβάστα αὐτὸν Σίμων ὁ ἀσσυρίος, ἵνα γνωσθῇ ὅτι οὐ τὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκον θάνατον ὁ Κύριος. Καὶ ἄλλως· Διὰ τί ὁ μὲν Ἰωάννης

νης αὐτὸν τὸν Χριστὸν λέγει τὸν σταυρὸν βαστάζειν *A angariavisse ut tolleret crucem?* (*Deest solutio.*) ἐαυτοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ εὐαγγελιστὰι Σίμωνα τὸν Κυρηνάιον ἀπατήσαντες ἀγγαρεύοντες αὐτὸν εἰς τὸ βαστάζειν;

Ὅτι εἰς τὸν Κρανίου τόπον σταυροῦται, ἐπειδὴ ἐκεῖ λέγεται ὁ Ἀδὰμ τετάφθαι. Ἐνθα οὖν ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν, ἐκεῖ τὸ τρώπιον ἐστήσεν.

Διὰ τί ἐπιγράφει τὸν σταυρὸν ὁ Πιλάτος; Ἀμυνόμενος τοὺς Ἰουδαίους ὡς οὐ κατὰ λησὴν ἐστίν, θέν, καὶ οὐ μὴ γλώττη, ἀλλὰ τρισσαῖς τὴν μανίαν αὐτῶν ἄπασι δηλῶν, Ὅθεν καὶ αὐτῇ τῇ γραφῇ βασκαίνοντες ἔλεγον· *Μὴ γράψῃς Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι Βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων*; ὡκονομήθη δὲ γραφῆναι καὶ διὰ τὴν εὐρεσιν αὐτοῦ ἐσχάτον.

Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια· ἔδει γὰρ τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἀπεκδύσασθαι τοὺς χιτῶνας, οὓς ἔλαβεν ἐκβαλλόμενος ὁ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ παραδείσου. Ὁ πάντα γὰρ τὰ ἡμῶν δι' ἡμᾶς ἀναδεξάμενος, ἐνεδύσατο ταῦτα, ἵνα καὶ ἀπεκλύσῃται, καὶ ἀντὶ τούτων ἡμᾶς ἐνδύσῃ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν. Εἰς τέσσαρα δὲ διαμερίζονται, ἐπειδὴ περὶ ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας τῆς τετραμεροῦς οἰκουμένης, ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας ἐφόρει ταῦτα. Τοῦτον ἐνεδύσατο τὸν χιτῶνα, ἵνα πιστεύσωσιν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι οὐκ ἀπὸ γῆς, ἀλλ' ἀνωθεν ἐρχόμενος ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὅτι οὐ μεριστὸς, ἀλλ' ἀμέριστός ἐστι τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι γινόμενος ἀνθρώπος οὐ βεραμμένον εἶχε τὸ σῶμα ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλ' ἐκ Παρθένου μόνως ὑφαμμένον τῇ τοῦ Πνεύματος τέχνῃ. Ὅθεν τὰ μὲν ἄλλα διαμερίζονται· μεριστὰ γὰρ ἦν τὸν δὲ χιτῶνα μόνον οὐκ ἠδυνήθησαν σχίσαι, φόβῳ τοῦ δι' αὐτοῦ γνωριζομένου σημείου· καὶ τοῦτο γὰρ οὐκ αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ κρεμαμένου Σωτῆρος τὸ ἔργον ἦν· ἵνα τοῦτου μείνῃ καὶ ὁ κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἔλεγχος ὁ μετ' οὐ πολὺ γενόμενος· ὅτι τὸ μὲν κατὰ πείρασμα ἐσχίσθη, ὁ δὲ χιτῶν τοῦ σταυρουμένου οὐδὲ ὑπὸ δυνάμει διηρήθη, ἀλλ' ἐμείνεν ὁλόκληρος· μένει γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον διὰ παντὸς ὁλόκληρον, τῶν σκιῶν διαιρουμένων.

Διὰ τί σταυρούμενος, τῷ μαθητῇ τὴν Μητέρα παραδίδωσι; Παιδεύων ἡμᾶς μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς τῶν γονέων φροντίζειν. Πάλιν καὶ ἐνταῦθα περὶ αὐτοῦ λέγων ἐπιφέρει τὸν μαθητὴν δὴ ἡγάπα μετριάζων, ἐπεὶ καὶ τὴν αἰτίαν εἶπεν ἂν δι' ἣν ἡγάπατο.

Διὰ τί πρὸ τοῦ σταυροῦ ἀγωνιᾷ καὶ ἰδροὶ καὶ φοβεῖται, ἐνταῦθα δὲ τῷ μαθητῇ λαλεῖ καὶ τῇ μητρὶ, καὶ τῷ ληστῇ; Ὅτι ἐκεῖ μὲν τὸ ἀνθρώπινον δείκνυσιν, ἐνταῦθα δὲ τὴν θεῖαν δύναμιν ὡς οὐ δέδοικεν.

Τί ἐστι τὸ, *Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα ἤδη τετέλεστοι*; Ἀντὶ τοῦ, τὰ τῆς οἰκονομίας; ἅπαντα πεπλήρωται.

Ὅτι καὶ μετὰ τὸ ποτισθῆναι ὕδιν, λέγει τὸ, *τετέλεστοι*· ἀντὶ τοῦ, πεπλήρωται ἡ προφητεία.

Διὰ τί λέγει, *ὅτι Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παραδίδωκε τὸ πνεῦμα*; Δείκνυς ὅτι ὅτι ἐβούλετο, τότε καὶ ἀπέθανε. Πρώτον γὰρ οἱ ἀποθνῆσκοντες ἀποθνῆσκουσι, καὶ οὕτως κλίνουν τὴν κεφαλὴν· οὕτως δὲ τὸ ἀνάπαιν.

Ὅτι χαρίζονται τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὸ τεθνάναι,

VERS. 18. In Calvariae loco crucifigitur, quia hic dicitur Adam fuisse sepultum. Ubi enim mors regnaverat, ibi tropaeum erexit.

VERS. 19. Cur inscribit crucem Pilatus? Judaeos ut reprimeret, quia non latronis crux est; unde non una lingua sed tribus furorē illorum omnibus ostendit; unde inscriptionem non ferentes dixerunt: *Noli scribere, Rex Judaeorum, sed quod ille dixit, Rex sum Judaeorum*. Notum est autem ita scriptum fuisse per crucis novissimam inventionem.

VERS. 23. Adam in paradiso vestibus carebat, oportebat enim idem contingere, et vestimentis nudari quae accepit Adam expulsus e paradiso. Qui enim omnia nostra pro nobis assumpserat; haec induorat ut et erueretur, et illorum locum nostra vita et innocentia vestiret. In quatuor autem partes dividuntur, quoniam ob peccata orbis quatripartiti, orientis et occidentis, arcti et meridiei, illa gerebat. Ille induebatur tunica, ut crederent Judaei non a terra, sed a caelo venisse Verbum, et non divisum, sed indivisum a Patre esse, et hominem factum non habuisse corpus consutum a viro et muliere, sed e Virgine sola formatum Spiritus operatione. Inde alia quidem dividuntur, consuta enim erant; tunicam autem solam non potuerunt dividere, timore signi per eam manifestati. Et hoc non eorum sed pendentis e cruce Salvatoris opus fuit; ut hac manente, maneret etiam contra Judaeos condemnatio quae non ita pridem facta fuerat. Nam velum templi discissum est, et tunica crucifixi non a concivibus divisa est, sed integra mansit. Manet autem Evangelium omnino integrum, tenebris ablati.

VERS. 26. Cur crucifixus discipulo Matrem commendat? Ut nos doceat usque ad extremum spiritum de parentibus curam habere. Rursus et ibi de seipso loquens dicit discipulum quem diligebat; per modestiam, nam causam dicit cur diligereetur

VERS. 27. Quare ante crucifixionem agonizat, et dat et timet, ibique ad discipulum loquitur et ad matrem, et ad latronem? Ut illic quidem humanum ostendat, hic autem divinam potestatem utpote non timuit.

VERS. 28. Quid est: *Sciens Jesus quia omnia jam consummata sunt*. Id est, quod omnia redemptionis opera completa sunt.

VERS. 29. Postquam accepisset acetum, dicit, *Consummatum est*, id est impleta est prophetia.

VERS. 30. Cur dicitur: *Inclinato capite tradidit spiritum*? ut ostenderetur illum, quando voluit tunc mortuum esse. Prius enim moribundi moriuntur quam caput inclinant; ille vero contra.

VERS. 31. Ut placeant Judaeis postquam mortuus

fuit, illi lanceam infigunt. *Sanguis et aqua exiit* hæc quidem hominem esse significans, illa vero supra hominem. Vel aqua significat baptismum, et sanguis potum nostrum spiritualem.

Vers. 37. Quid est: *In quem transfixerunt?* Id est, quem clavis crucifixerant. Et non dicit, *Videbunt quem transfixerunt*, sed, *In quem transfixerunt*, Quid est, *in quem?* Crux erat in quam transfixerant; sed ante adventum Christi crucis tanquam regale insigne, quod communi usu dicitur signum, præcedit Christi adventum et regnum, ab angelis glorificatum; et crux videbitur in terra, solem obscurans et lunam delens.

Vers. 38. Cur unus e septuaginta discipulis, qui est Joseph, petit corpus Jesu? Mihi videtur e præcipuis esse et Pilato notus.

CAPUT XX.

Vers. 1. Ad quid ferunt unguenta? Ad conservationem corporis; multum enim hæc proderant ad conservanda sine corruptione corpora.

Vers. 5. Nemo furans mortuum, lentius agendo linquit linteamina, præsertim carni per myrrham adherentia.

Vers. 12. Cur apparent ei angeli sedentes? ut illam ad interrogationem adducant, et ne exclamet.

Vers. 14. Quare loquens ad angelos, conversa est retrorsum, et videt Dominum? Mihi videtur angelos quidem Dominum videre, illa vero hos ipsam videntes aspiciens intellexit aliquem ab illis retro cerni, et conversa est. Ita angelis quidem miraculosus apparuit, mulieri autem minime, ne clamores tolleretur; et manifestum videretur cum hortulanum eum putavit esse.

Vers. 15. Eundem in vita et in morte creatorem Dominum reputans, ut hortulanum eum habet cum Maria Magdalene, ideo ad utilitatem fugit illius tactum Dominus, nondum cum ex se potuisset ad Patrem ascendere, dicens: *Noli me tangere*. Cognoscitur enim lædi illum qui cum ea ad ipsum venerat humiliore aspectu.

Vers. 16. Cur dicit illi, *Maria?* Ironice intellige nominis appellationem; id autem intendit, illam eo quod eum ut mortuum quærit, terrestrem esse.

Vers. 17. Cur dicit: *Noli me tangere?* Volebat illa quasi ipse fuerit, cum illo rursus conversari; ille autem amovens eam ab hac cogitatione, dicit hanc causam: *Nondum enim ascendi ad Patrem*, quasi diceret, Hic ardeo et excitor, sed qui huc abire debet, non oportet eum cum eadem mente videre qua antea. Dicendo, *Deum meum et Deum vestrum, Patrem meum et Patrem vestrum*, et *ascendo*, verbis aptis utitur et sermonibus ad illam quæ magna non sentiebat de Christo.

Vers. 19. Quomodo illum non phantasma putaverunt intrantem januis clausis et sine voce? Quia mulier prædixerat eis, et multam fidem præstiterat;

νύττουσιν αὐτῷ λόγῳ. Ὅτι Αἷμα καὶ ὕδωρ ἐξῆλθε, τὸ μὲν ἡ δεικνύον αὐτὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ὕδωρ ἄνθρωπον· ἡ δὲ τὸ μὲν ὕδωρ σημαίνει τὸ βάπτισμα, τὸ δὲ αἷμα τὸ πόμα ἡμῶν τὸ πνευματικόν.

Τί ἐστίν· Εἰς ὃν ἐξεκέντησαν; Ἀντὶ τοῦ, ὅτι τοῖς ἡλοῖς προσήλωσαν· καὶ οὐκ εἶπεν, Ὁφόνται ἐν ἐξεκέντησαν, ἀλλ', Εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. Τί ἐστὶν, εἰς ὃν; Σταυρὸς ἦν εἰς ὃν ἐξεκέντησαν· πρὸ δὲ τῆς παρουσίας, τοῦ σταυροῦ ὡς περ βασιλικὸν σημεῖον τὸ λεγόμενον κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν αἶψαν προτρέχει τῇ; Χριστοῦ παρουσίας καὶ βασιλείας ἐν τῶν ἀγγέλων δοξαζόμενον, καὶ φανήσεται ὁ σταυρὸς ἐπὶ γῆς, σκέπων ἥλιον, ἀμβλύων σελήνην.

Διὰ τί εἰς τῶν ὁ μαθητῶν αἰτεῖ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅς ἐστιν Ἰωσήφ; Ἐμοὶ δοκεῖ τῶν ἐπιστημῶν εἶναι καὶ τῷ Πιλάτῳ γνώριμος.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Εἰς τί φέρουσι τὰ μύρα; Εἰς συντήρησιν τοῦ σώματος· ἐπὶ πολὺ γὰρ πέφυκε ταῦτα φυλάττειν ἵσπτα τὰ σώματα.

Ὅτι οὐδεὶς κλέπτων νεκρὸν σχολαιότερον ἐργάζεσθαι ἀφίησι τὰ ὀνόματα, μάλιστα συγκεκλλημένον ὄντων αὐτῶν τῇ σαρκὶ ἀπὸ σμύρνης.

Διὰ τί φαίνονται αὐτῇ οἱ ἄγγελοι καθήμενοι; Εἰ ἐρώτησιν ἐπαγόμενοι αὐτῇ, καὶ ὥστε μὴ θροῖναι.

Τίνος ἕνεκεν λαλοῦσα πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἱστᾷ, εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ὁρᾷ τὸν Κύριον; Ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι οἱ ἄγγελοι μὲν τὸν Κύριον ὁρῶντες, αὐτὴ δὲ τὸν ὁρῶντας αὐτὴν ὁρῶσα, κατενόησεν ὅτι τινὰ πρὸς τὸ ὀπίσω αὐτῆς βλέπουσα καὶ ἐστράφη. Οὕτως τοῖς μὴ ἀγγέλοις, θαυμαστὸς ἀναφανῆ· τῇ δὲ γυναικὶ εἰρηνα μὴ θροῖσθαι· καὶ δῆλον ἐξ ὧν καὶ κηπουρὸν αὐτὴ ἐνόμισεν.

Ὁμοιον τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ δημιουργηνομένων τὸν Κύριον, εἰς κηπουρὸν αὐτὸν γνωρίζον κατὰ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν· διὸ πρὸς ὅπως φεύγει τοῦ τοιοῦτου τὴν ἀφῆν ὁ Δεσπότης, μή τι παρ' αὐτῇ δυνηθεὶς ἀναβῆναι πρὸς τὸν Πατέρα, λέγων· Μὴ μου ἄπτου· γινώσκειται γὰρ βλέπεσθαι τὸν μετὰ τοιαύτης αὐτῷ προσερχόμενον πεινιότερας προσλήψεως.

Διὰ τί λέγει αὐτῇ· *Μαρία*; Εἰρωνεῖ ὡς νόστον τοῦ ὀνόματος ἐκφώνησιν· ἀκούει δὲ τοῦτο, διὰ τὸ νεκρὸν αὐτὸν ζητεῖν χαμαί, ὅλον εἶναι.

Διὰ τί λέγει· *Μὴ μου ἄπτου*; Ἐβούλετο ὡς ἐν ὄντος αὐτοῦ πάλιν συνεῖναι αὐτῷ· ὁ δὲ ἀπάγων αὐτὴν ἀπὸ τοιοῦτου λογισμοῦ, λέγει αἰτίαν τοῦτο, τὸ, ὅτι γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα· ὡς ἂν εἴποι· Ἐκεῖ σπεύδω καὶ ἐπιγίνομαι. Τὸν δὲ ἐκεῖ μέλλοντα ἀπείναι, οὐκ ἔδει μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρᾶς διανοεσθαι καὶ πρὸς τοῦτο. Τὸ λέγειν αὐτὸν, Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν, καὶ Πατέρα ὑμῶν καὶ Πατέρα μου, καὶ τὸ, Ἀναβαίρω, οἰκονομίας εἰς ἡμέρας καὶ λόγοι πρὸς τὴν μὴ μεγάλην φανταζομένην τῇ Χριστοῦ.

Πῶς αὐτὸν φάντασμα οὐκ ἐνόμισαν εἰσαβῆναι κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καὶ ἀθρόον; Ὅτι τῶν προείπεν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ τὴν πίστιν εἰργάσαντο.

ἄλλως δὲ καὶ τρανὴν καὶ ἡμερον ὅψιν αὐτοῖς ἐπεδείξατο.

Τὸ, *Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς*, τὴν ἰστορίαν δείκνυσιν αὐτοῖς.

Τὸ, *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον*, πῶς νοεῖται, εἰπόντος αὐτοῦ, *Ἐὰν μὴ ἐγὼ ἀπέλθω, οὐ μὴ ἔλθῃ ἐκεῖνος*; Τινὲς φασιν ὅτι οὐ τὸ Πνεῦμα ἔδωκεν, ἀλλ' ἐπιτηδεύουσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐμφυσηματος κατασκευάσεν, ἢ ὅτι κατὰ ἁμαρτημάτων ἐξουσία ἐδόθη αὐτοῖς τοῦτο ὕστερον δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ τὰ μείζονα, ὅ ἐστι θαύματα· λέγει γὰρ, *ὅτι τότε λήψετε δύναμιν*.

Πῶς πάντων συνηγμένων ὁ Θωμᾶς ἀπελιμπάνετο μόνος; Εἰκόδες ἦν ἀπὸ τῆς διασπορᾶς; τῆς ἡδὴ γενομένης μηδέπω αὐτὸν ἐπανελθεῖν.

Διὰ τί μεθ' ἡμέρας ὀκτώ ὁρᾷ αὐτὸν, καὶ οὐκ εὐθύς; Ὅπως διδαχῇ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ θερμότερος γένηται.

Πῶς ἀφθαρτον σῶμα ἀπτόν, ἐγένετο θνητῇ χειρὶ, καὶ τοὺς τύπους ἐδείκνυτο ἔχειν; Τοῦτο λεπτὸν καὶ κοῦφον, ὡς κεκλεισμένων εἰσῆλθε τῶν θυρῶν, ἵνα πιστευθῇ ἡ ἀνάστασις, ταῦτα δείκνυται· καὶ τρώγει δὲ διὰ τοῦτο αὐτό.

Περὶ ποίων σημείων λέγει ὁ εὐαγγελιστής· *Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς*; Ἔμοι δοκεῖ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἐπιφέρει γὰρ, *Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ*, ἀλλ' οὐχί, τῶν δχλων. Ὅτι οὐκ ἔγραψαν ἅπαντα οἱ εὐαγγελισταί, ἀλλὰ ἄλλος ἄλλα, φεύγοντες τὸ φιλότιμον καὶ κενόδοξον· ὅσον δὲ μόνον πρὸς πίστιν συντελεῖ· διὸ καὶ ἐπιφέρει· *Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε*.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐκ ἐβλέπετο, εἰ μὴ συγκατέβη, διὰ τὸ λοιπὸν ἀφθαρτον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἀκήρατον.

Ὅτι οἱ περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην τὴν οἰκίαν τέχνην μετήσαν, ἐπεὶ μήτε αὐτὸς Χριστὸς αὐτοῖς συνῆν, μήτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δοθὲν ἦν· ἐπιστάς δὲ αὐτοῖς κάμνουσι περὶ τὴν ἄγραν λέγει· *Παιδία, μὴ τι προσφάγιον ἔχετε*; Τοῦτο δὲ λέγει, ὡς μέλλων τι ὠνήσασθαι παρ' αὐτῶν.

Ὅτι τὴν ἀνθρακίαν καὶ τὸ ἐπιχειμένον ὀψάριον, καὶ τὸν ἄρτον, οὐκ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης εἰργάσατο ὁ Χριστὸς, ἐπὶ τὸ θαυμαστότερον ἄγων τὰ σημεῖα· ἐκέλευσε δὲ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπίασαν ἐνεγκεῖν, δείκνυς ὅτι τὸ ἐρώμενον οὐκ ἦν φάντασμα· καὶ ὅτι μὲν αὐτὸς ἦν, ἥδεσαν, καὶ ξένην ἐπιφέρει τὴν μορφὴν· ἐφοβοῦντο δὲ ἐρωτῆσαι.

Διὰ τί ἐρωτᾷ αὐτοῦ [f. αὐτὸν] τρίτον τί, *Φίλιππε*; Τὸ τριστὸν ἐξαλείφει τῆς ἀρνήσεως, καὶ δείκνυς ὅσον τιμᾶται τὴν προστασίαν τῶν οἰκείων προβάτων· λέγει γὰρ εὐθύς· *Βόσκει τὰ ἀρνία μου*.

Ὅτι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τέλειος ἀνὴρ ἦν ὁ Πέτρος. Λέγει γὰρ ὁ Χριστὸς· *Ὅτε ἦς νεώτερος*· εἴτα καὶ, *Ὅτι ἂν γηράσῃς*.

Τί σημαίνει ἐν τῷ λέγειν· *Ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν*; Δείκνυσιν ὅτι τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν, εἶδεα τοῦ πάσχοντός ἐστι καὶ τιμὴ.

PATROL. GR. CVI.

A aliter autem, et evidenter et facile illis conspicendum se dedit.

VERS. 21. *Sicut misit me Pater, et ergo mitto vos*, æqualitatem cum Patre eis ostendit.

VERS. 22. *Accipite Spiritum sanctum*, quomodo intelligitur, cum dixerit, *Si non abiero, non veniet ille*? Quidam dicunt quod Spiritum non dedit, sed paratos illos per gratiæ effusionem effecit, vel quod contra peccata potestas illis data est ibi, postea autem per Spiritum et majora data sunt, velut miracula; dicit enim: *Tunc accipietis virtutem*.

VERS. 24. Quomodo omnibus congregatis Thomas aberat solus? Verisimile erat a dispersione jam facta nondum illum rediisse.

B VERS. 26. Cur post dies octo videt eum et non statim? Ut doceatur ab apostolis et ardentius fiat.

VERS. 27. Quomodo incorruptibile corpus tangi potuit mortali manu, et stigmata ostendit habere? Illud leve erat et subtile cum clausis intravit januis; ut crederetur resurrectio ista exhibentur, et propter eandem causam manducat.

VERS. 30. De quibus signis dicit evangelista: *Multa quidem et alia signa fecit Jesus*? Mihi videtur esse quæ post resurrectionem fecit; subjicit enim, *In conspectu discipulorum suorum*, sed non in conspectu turbarum. Non scripserunt omnia evangelistæ, sed alius alia, fugientes superbiam et vanam gloriam; quantum autem solummodo ad fidem proficit, ideo adjecit: *Hæc autem scripta sunt, ut creditis*.

CAPUT XXI.

VERS. 1. Post resurrectionem non cernebatur utrum non se facilem præberet quia jam incorruptibile erat corpus et integrum.

VERS. 3. Petri et Joannis socii suam artem exercebant, cum neque Christus ipse cum eis erat neque Spiritus sanctus datus erat. Stans autem juxta illos laborantes circa littus dicit: *Pueri, nunquid pulmentarium habetis*? Hoc dicit, velut volens aliquid ab eis emere.

VERS. 9. Prunas et superpositum piscem et panem, non ex subjecta materia facit Christus, admirandum magis signum exerens. Jussit autem e piscibus quos ceperant afferre, ostendens quia quod videbant phantasma non erat. Et quod ipse esset viderunt, quamvis alienum gerens aspectum. Timebant autem interrogare.

VERS. 17. Cur interrogat eum ter, *Amas me*? trinam ut deleret negationem, et ostenderet quanti æstimet præfecturam suarum ovium, dicit enim statim: *Pasce agnos meos*.

VERS. 18. In tempore crucifixionis adultus jam vir erat Petrus: dicit enim Christus, *Cum esses junior*, deinde, *Cum autem senueris*.

VERS. 19. Quid significat dicendo: *Qua morte glorificaturus esset Deum*? Ostendit pati pro Christo, gloriam patientis esse et honorem.

OPUSCULA LITURGICA

SANCTI BASILII LITURGIA.

Non modo ab edita Græca in multis diversa, verum etiam ab ea, quam Eus. Renaudot in Collectione liturgiarum orientalium (t. I, p. 57) ex codice Regio primus edidit, longe recedens.

(Ex Uffenbachianæ Biblioth. mss. Græc. opera Jo. Henr. Mann ed. — Cod. ex aecoli.)

Memento nostrum, Domine Deus, ac super omnes A effunde misericordiæ thesaurum, dans cuivis quod ad salutem abs te petit; etiam illorum, quos per ignorantiam, vel oblivionem, vel nominum multitudinem non memoravimus, memento, Deus, qui cujusque ætatem et nomen nostri, qui quemque a matris suæ utero cognovisti. Tu enim, Domine, auxilium es illorum qui auxilio carent, tu spes desperantium, tu tempestate jactatorum servator, tu navigantium portus, tu ægrotantium medicus; esto omnibus his omnia: qui singulos et eorum petitiones nosti, domum et necessitates eorum, defende, Domine, hanc urbem, et quamlibet civitatem et regionem a fame, pestilentia, terræ motu, aquarum illuvie igne, ense, exterorum incursu, et bello intestino.

Alta voce.

Imprimis memento, Domine, archiepiscopi hujus nostri, quem sanctis tuis ecclesiis in pace saluum præsta, honoratum, sanum, longævum, recte spargentem verbum veritatis tuæ.

Diaconus diptycha vivorum legit: sacerdos autem inclinatus orat.

Memento, Domine, omnis orthodoxorum episcopatus, eorum qui recte distribuunt verbum veritatis tuæ.

Memento, Domine servi tui Nicolai, una cum conjuge, liberis et parentibus ejus.

Memento, Domine, servi tui Joannis.

Memento, Domine, servi tui Nicolai.

† Memento, Domine, servi tui Theodori, sanctæ C salutis, et dimitte illius peccata.

Memento, Domine, servæ tuæ Aimæ.

Memento, Domine, servi tui Pantelet, felicitis memorie, et dimitte illius peccata †

Memento, Domine, servæ tuæ Annæ Stamatæ.

Memento, Domine, servæ tuæ Irenes, felicitis memorie, et dimitte illius peccata.

Memento, Domine, servæ tuæ Moschanæ.

(1) Hinc initium liturgiæ facimus, eo quod nulla alia charta incipiat a majore littera. Deesse videtur aliquid ab initio,

(1) Μνήσθητι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔχουσιν τὸ πλοῦσιόν σου ἕλεος, πᾶσαι παρῆχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα· καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημόσασμεν δι' ἀγνοίαν ἢ λήθην ἢ πλῆθος ὀνομάτων, εἰ τὸς μνημόνευσον, ὁ Θεός, ὁ εἰδώς ἕκαστον τὴν χάριν καὶ τὴν προσήγορίαν, ὁ εἰδώς ἕκαστον ἐκ καλίας μητρὸς αὐτοῦ. Σὺ γὰρ εἶ Κύριος ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίς τῶν ἀπηλπισμένων, ὁ τοῖς χειμαζομένων Σωτὴρ, ὁ τῶν πλεόντων λυτὴρ, ὁ τοῖς νοσούντων ἰατρός· αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὸ πάντα γινώσκει· ὁ εἰδώς ἕκαστον καὶ τὸ αἶτημα αὐτοῦ, οἷόν τι καὶ ἡ χρεία αὐτοῦ, ῥῦσαι, Κύριε, τὴν πόλιν ταύτην, καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμῶν, καταποντισμοῦ, πυρὸς, μαχαίρας, ἐπιδημίας ἀνιψύλων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου.

B

Ἐκφώνησις.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν τοῦδε, ὃν χάρισται ταῖς ἀγλαῖς σου Ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ σῶσον, ἐντιμον, ὕγιαν, μακροχρεώνοντα, καὶ ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Ὁ διάκονος τὰ δίπτυχα τῶν ζώντων· ὁ δὲ ἱερεὺς κλύμενος ἐπεύχεται.

Μνήσθητι, Κύριε, πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθόδοξης, τῶν ὀρθοτομούμενων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

[Μνήσθητι (2), Κύριε, τοῦ δούλου σου Νικολαίου ἀμα συμβίου καὶ τέκνων καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ.]

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου Ἰωάννου.

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου Νικολάου.

[† Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου Θεοδοῦ ἀγλαῖς σωτηρίας, καὶ ἀφες ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.]

Μνήσθητι, Κύριε, τῆς δούλης σου Ἀννης.

[Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου Παντελέου μακαρίας μνήμης, καὶ ἀφες ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.] †

Μνήσθητι, Κύριε, τῆς δούλης σου Ἀννης † Σαματηνῆς.

[Μνήσθητι, Κύριε, τῆς δούλης σου Εἰρήνης μακαρίας μνήμης, καὶ ἀφες ἁμαρτιῶν αὐτῆς.]

[Μνήσθητι, Κύριε, τῆς δούλης σου Μοσχάνης.]

(2) Quæ signis [] inclusa sunt recentior addidit manus; relictumque erat spatium intra ipsum lectum, ut inscribi potuerint omnia.

Μνήσθητι, Κύριε, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν αἰκιρμῶν σου καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιοῦτος, συγχώρησόν μοι πᾶν πλημμέλημα ἐκείνου ἐπὶ καὶ ἀκούσας, καὶ μὴ διὰ τὰς ἐμὰς ἀμαρτίας κυλύσης τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος ἀπὸ τῶν περαιρεμένων δούρων.

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος, καὶ μηδένα ἡμῶν καταισχύνης τῶν κυκλούντων τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον. Ἐπισκεψαί ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου, Κύριε· ἐπιφάνηθι ἡμῖν ἐν τοῖς πλουσίοις σου οὐκείτοις. Εὐκράτους καὶ ἐπιφελείας τοῦ ἁέρας ἡμῖν χάρισαι, ἡμῶν εἰρηνοῦς τῇ γῇ πρὸς καρποφορίαν δυνάμει σου· εὐλόγησον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαντοῦ τῆς χρηστότητός σου. Παῦσον τὰ σχίσματα τῶν Ἐκκλησιῶν· σῶσον τὰ φρούρα τῶν ἐθνῶν· τὰς τῶν αἱρέσεων ἐκπαισθήσεις ταχέως καταλύσον τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος· πάντας ἡμᾶς πρόσδεξαι εἰς τὴν βασιλείαν σου, τοὺς φωτὸς καὶ ἡμέρας υἱοὺς ἀναδέξαι εἰς τὴν εἰρήνην· καὶ τὴν σὴν ἀγάπην χάρισαι ἡμῖν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν. . . . .
... "Αμειψαί (3) αὐτοῖς τοῖς πλοῦσι σου καὶ ἐπουρανίοις χαρίσασαι. Χάρισαι αὐτοῖς ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια, ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀντὶ τῶν φθαρτῶν τὰ ἀφθάρτα.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐν ἐρημίαις, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐν παρθενίᾳ καὶ εὐλαδεῖα καὶ ἀσκήσει καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν εὐσεβεστάτων καὶ πιστοτάτων ἡμῶν βασιλέων, οὓς ἐδικαίωσας βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς· ὁπλῶ ἀληθείας, ὁπλῶ εὐδοκίας στεφάνωσον αὐτούς· ἐπισκίασον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου· ἐνίσχυσον αὐτῶν τὸν βραχίονα· ὕψωσον αὐτῶν τὴν δεξιάν· κράτυνον αὐτῶν τὴν βασιλείαν· ὑπόταξον αὐτοῖς πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη, τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα. Χάρισαι αὐτοῖς βαθεῖαν καὶ ἀναφαίρετον εἰρήνην· λάλησον εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἀγαθὴ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας σου, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Μνήσθητι, Κύριε, πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ τῶν ἐν τῷ παλατίῳ ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ παντὸς τοῦ στρατοπέδου τοὺς στρατηγοὺς ἐν ἀγαθότητι διατήρησον· τοὺς πονηροὺς ἀγαθοὺς ποίησον ἐν τῇ χρηστότητί σου.

Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστώτος λαοῦ, καὶ τῶν δι' εὐλόγου αἰτίας ἀπολειφθέντων, καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἔλεους σου· τὰ ταμεία αὐτῶν ἐμπλήσον παντὸς ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἐκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγωγήσον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς οὐλοφύλους παραμύθησαι· τοὺς ἐσχορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε, καὶ συναφον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ· τοὺς ἐχλούμενους

A Memento, Domine, pro multitudinis misericordiae tuae, et meae indignitatis, condona mihi omne delictum voluntarium et non voluntarium, neque ob peccata mea gratiam sancti tui Spiritus ab his propositis amaris arceas.

Memento, Domine, presbyteratus, et in Christo diaconatus, totiusque ordinis sacri, neque illum e nobis qui sanctum tuum altare cingimus, opprobrio adicias. Visita nos in tua benignitate, Domine, manifestare nobis in abundantibus tuis misericordiis. Bene temperatum et salutarem aera concede, pluviasque salutaris terrae ad fructus arborum producendos. Benedic eorumque anni benignitatis tuae. Abole Ecclesiarum schismata; exstingue frequentius gentium; exorientes haereses celeriter dissolve potentia sancti Spiritus tui; omnes nos in regnum tuum recipere; nos lucis et diei filios in pacem assumens; et tuam clementiam concede nobis, Domine, Deus noster.

B . . . Remunera illos abundantibus tuis et caelestibus donis. Largire ipsis pro terrenis caelestia, pro temporalibus aeterna, pro corruptibilibus incorruptibilia.

Memento, Domine, illorum qui in desertis, in montibus, speluncis et subterraneis locis degunt.

Memento, Domine, eorum qui in virginitate, religione, asceti, et honesta vitae ratione degunt.

C Memento, Domine, religiosissimorum et fidelissimorum imperatorum nostrorum, quibus imperare in hac terra concessisti; armis veritatis, armis bonae voluntatis corona illos; protege illorum caput in die belli, robora brachium ipsorum; exalta eorum dexteram; confirma eorum imperium; subige illis omnes barbaras gentes quae bellum facere volunt. Praesta illis profundam et immobilem pacem; inspira in corda eorum quae sunt bona ecclesiae tuae et toti populo tuo, ut sub tranquillo eorum regimine placidam et pacatam vitam agamus in omni pietate et honestate.

D Memento, Domine, omnis dignitatis et potestatis, et fratrum nostrorum in palatio; et totius exercitus duces in bonitate conserva; malos bonos effice in tua benignitate.

Memento, Domine, circumstantis populi, et eorum qui ob legitimas causae absunt, et miserere eorum et nostri pro multitudine misericordiae tuae: cellaria eorum omni bono reple; conjugia eorum in pace et concordia conserva; parvulus nutri, juvenes educa, senes robora, animo dejectos consolare, dispersos collige, oberrantes reduc, et cum sancta tua catholica et apostolica Ecclesia conjunge; vexatos a spiritibus immundis libera; cum navigantibus naviga, iter facientium comes esto, viduis patrocinare,

(5) Quae sequuntur exstant in S. Basilii liturgia Syriaca, quam tomo II exhibet Renaudot. Omnia

etiam quae ad proximam usque lacunam cernuntur, habes in vulgari Graeca S. Basilii liturgia.

orphanos protege, captivos redime, ægrotos sana: A
qui in carceribus, fodinis, exiliis, acerba servitute,
et omni afflictione, necessitate et periculo versantur,
eorum recordare, Deus, et omnium qui maxima
tua egent commiseratione, et qui nos diligant, vel
odio habent, qui voluerunt nos preces fundere
pro ipsis, et omni populo tuo. . . . .

Christe Deus noster, et tibi gloriam offerimus,
cum æterno tuo Patre et sanctissimo, optimo, et
vivifico tuo Spiritu, nunc et semper et in sæcula
sæculorum.

μεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Compleamus orationem nostram Domino pro
hisce propositis venerandis donis, pro æde hac
sacr., et iis qui cum fide, pietate et timore eam
ingrediuntur.

Ut liberet nos ab omni afflictione, ira et necessi-
tate, Dominum deprecemur.

*Oratio oblationis post depositionem donorum divino-
rum in sancta mensa.*

Domine Deus, qui nos candidisti, in hanc vitam
deduxisti, vias salutis nobis ostendisti, concessisti
coelestium mysteriorum revelationem; tu es, qui nos
ad hoc ministerium constituisti in virtute Spiritus
tui sancti. Placeat tibi, Domine, ut sinus nos mi-
nistri tui novi testamenti, administratores san-
ctorum tuorum mysteriorum. Recipe nos ad san-
ctum tuum altare accedentes, pro multitudine mi-
sericordiæ tuæ, ut digni efficiamur ad offerendum
tibi rationale hoc et incruentum sacrificium pro
nostris peccatis et totius populi ignorantis, quod
suscipiens in sancto et supracælesti et spirituali
altari tuo in odorem suavitatis, ejus loco mitte
nobis gratiam sancti tui Spiritus. Respice in nos,
Deus, et aspice in hunc cultum nostrum, et sus-
cipe illum sicut recepisti Abel munera, Noe sacrifi-
cia, Abraham holocausta, Mosis et Aaron sacra,
Samuel pacifica; sicut recepisti a sanctis tuis
apostolis verum hunc cultum, ita et ex manibus no-
stris, quamvis peccatorum, suscipe dona hæc in tua
benignitate, Domine, ut digni habiti qui ministre-
mus sine offensa ad sanctum altare tuum invenia-
mus mercedem fidelium prudentiumque admini-
stratorum in die tremenda justæ retributionis
tuæ.

τὸν μισθὸν τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων ἐν
δικαιοῦ.

Juva, serva, miserere et custodi nos, Deus.

Diem omnem perfectum, sanctum, pacificum,
et peccatis carentem a Domino exposcamus.

Angelum pacis, fidelem, ducem, custodem ani-
marum nostrarum atque corporum.

Honesta et quæ conducunt animabus nostris, et

(4) In liturgia S. Basilii Alexandrina apud Re-
naudot, in plerisque conveniens huic legitur ora-
tio.

ὁ ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τῶν
πλείουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνδύωσον·
χηρῶν πρόσθηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· ἐργαζώ-
τους ῥύσαι· νοσοῦντας ἰάσαι· τῶν ἐν εἰρήμῳ, με-
τ' ἄλλοις, ἐξορίαις, πικραῖς δουλείαις, καὶ πᾶσι θλί-
ψει, καὶ ἀνάγκῃ, καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον,
ὁ Θεὸς, καὶ πάντων τῶν δοσμένων τῆς μεγάλης σου
εὐσπλαχνίας, καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, καὶ τῶν
μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων εὐχεσθαι ὑπὲρ
αὐτῶν, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου. . . . .

Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμ-
ψαι ἀγαθῶ καὶ ζωοποιῶ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ

Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ
τῶν προτεθέντων τιμίων δώρων, ὑπὲρ τοῦ ἁγίου
οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ
φόβου εισιόντων.

Ἵπὲρ τοῦ βυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως,
ὀργῆς καὶ ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθώμεν.

*Εὐχή προσκομιδῆς μετὰ τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ
τῶν θείων δώρων ἀπόθεσιν.*

Κύριε (4) ὁ Θεὸς, ὁ κτίσας ἡμᾶς καὶ ἀγαγὼν εἰς
τὴν ζωὴν ταύτην, ὁ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδοὺς εἰς σωτη-
ρίαν, ὁ χαρισάμενος ἡμῖν οὐρανίων μυστηρίων ἐκ-
κάλυψιν· σὺ εἶ ὁ θέμενος ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν
ταύτην, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματός σου ἁγίου.
Εὐδόκησον δὴ, Κύριε, τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους
τῆς Καινῆς σου Διαθήκης, λειτουργοὺς τῶν ἁγίων
σου μυστηρίων. Πρόσδεξαι ἡμᾶς προσεγγίζοντας τῷ
ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἔθνους
σου, ἵνα γενώμεθα ἄξιοι τοῦ προσφέρειν σοὶ τὴν
λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν
ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἁμαρ-
μάτων, ἣν προσδεξάμενος εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερβα-
νιον καὶ νοερὸν σου θυσιαστήριον εἰς ὁσμὴν εὐδοκί-
αν ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου Πνεύ-
ματος· Ἐπίδελσον ἐφ' ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, καὶ ἐπικρί-
σιν τὴν λατρείαν ἡμῶν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτήν,
ὡς προσεδέξω Ἀβελ τὰ δῶρα, Νῶε τὰς θυσίας,
Ἀβραάμ τὰς ὀλοκαρπώσεις, Μωσῆς καὶ Ἄαρων
τὰς ἱερωσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικὰς· ὡς προ-
σδέξω ἐκ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων τὴν ἐλεῖσιν
ταύτην λατρείαν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν
τῶν ἁμαρτωλῶν πρόσδεξαι τὰ δῶρα ταῦτα ἐν τῇ
χρηστότητί σου, Κύριε, ἵνα καταξιωθέντες λειτουρ-
γεῖν ἀμέμπτως τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, εὐχαρισ-
τῇ ἡμερᾷ τῇ φοβερᾷ τῆς ἀνταποδόσεώς σου τῷ

Ἀντιλαβοῦ (5), σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον
ἡμᾶς, ὁ Θεός.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ
ἀναμάρτητον παρὰ τῷ Κυρίῳ αἰτησώμεθα.

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν, ὁδηγόν, φύλακα τῶν
ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ

(5) Sequentes 15 versus sæpius occurrunt in litur-
gia quæ S. Chrysostomo ascribitur.

εἰρήνην τῷ κόσμῳ δώρησαι, παρὰ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαν ἐπὶ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ αἰτησώμεθα. Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογουμένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων μνημενεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους· καὶ πάντας διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Εἰρήνη πᾶσιν. Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Τὰς θύρας, τὰς θύρας· ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

(6) Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

Ἐκφώνησις.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν

Ἀνάσχωμεν τὰς καρδίας.

Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται.

(7) Ὁ ὢν, Δέσποτα καὶ Θεὸς, Πατήρ, παντοκράτωρ, προσκυνητέ· ἄξιον ὡς ἀληθῶς, καὶ δίκαιον, καὶ πρέπον τῇ μεγαλοπρεπεῖ τῆς ἀγιοσύνης σου, σὲ αἰνεῖν, σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ προσκυνεῖν, σὲ εὐχαριστεῖν, σὲ δοξάζειν τὸν μόνον ὄντως ὄντα Θεόν, καὶ σοὶ προσφέρειν ἐν καρδίᾳ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ἡμῶν· ὅτι σὺ εἶ ὁ χαρισάμενος ἡμῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας. Καὶ τίς ἱκανὸς λαλῆσαι τὰς δυναστείας σου; ἀκουστὴς ποιῆσαι πάσας τὰς αἰνήσεις σου; ἢ διηγῆσασθαι πάντα τὰ θαυμασιά σου ἐν παντὶ καιρῷ; Δέσποτα τῶν ἀπάντων, Κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ πάσης κτίσεως ὁρωμένης τε καὶ οὐχ ὁρωμένης, ὁ καθήμενος ἐπὶ θρόνου δόξης, καὶ ἐπιδύπων ἀδύσσοις· ἀναρχε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀπερίστραπτε, ἀναλλοίωτε, ὁ Πατήρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ὃς ἐστὶν εἰκὼν τῆς σῆς ἀγαθότητος, σφραγὶς ἰσότητος ἐν ἑαυτῷ, δεικνύς σε τὸν Πατέρα· Λόγος ζῶν, Θεὸς ἀληθινός, ἡ πρὸ αἰώνων σοφία, ζωὴ, ἁγιασμός, δύναμις, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, παρ' οὗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξεφάνη, τὸ τῆς ἀληθείας πνεῦμα, τὸ τῆς υἰοθεσίας χάρισμα; ὁ ἀβράβων τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἡ ἀπαρχὴ τῶν αἰώνων ἀγαθῶν, ἡ ζωοποιὸς δύναμις, ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ, παρ' οὗ πᾶσα κτίσις λογικὴ τε καὶ νοερὰ δυναμουμένη σοι λατρεύει, καὶ σοὶ τὴν αἰδίον ἀναπέμπει δοξολογίαν, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά· σὲ γὰρ αἰνοῦσιν Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες, Ἀρχαὶ, Ἐξουσίαι, Δυνάμεις, καὶ τὰ πολυσώματα Χερουβίμ· σοὶ παρ-

(6) Quæ sequuntur omnia usque ad lacunam ἐξ πτέρυγες exsunt in liturgia Syriaca S. Basilii

A pacem mundo donari, ut reliquum vitæ nostræ tempus in pace et pœnitentia finiamus.

Christianum finem vitæ nostræ, doloris et turpitudinis expertem, pacatum, et bonam defensionem ante tribunal tremendum Christi poscamus.

Sanctissimæ, immaculatæ, benedictæ Dominæ nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ, et omnium sanctorum memoriam agentes, nos ipsos et invicem et omnes (commendamus) per misericordiam Unigeniti Filii tui, quocum benedictus es, cum sanctissimo, optimo et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

Pax omnibus. Diligamus nos invicem, ut in unanimitate confiteamur.

Fores, fores. Attente audiamus.

Stemus decenter, stemus reverenter : attendamus sanctam anaphoram in pace proferre.

Alta voce.

Gratia Domini nostri Jesu Christi, charitas Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.

Sursum corda.

Gratias agamus Domino.

Sacerdos orat

Tu qui es, Domine et Deus, Pater, omnipotens, adorande; dignum vere, et justum et conveniens majestati sanctitatis tuæ, te laudare, te celebrare, te benedicere, te adorare, tibi gratias agere, te glorificare solum vere Deum, et tibi offerre in corde contrito et spiritu humilitatis rationabilem hunc cultum nostrum : tu enim dedisti nobis cognitionem tuæ veritatis. Et quis aptus erit eloqui potentias tuas? aut celebrare laudes tuas? aut enarrare omnia tua in omni tempore admiranda? Domine universorum, cœli, terræ, et omnis creaturæ visibilis et invisibilis, qui sedes in throno gloriæ, et intueris abyssos : æterne, invisibilis, incomprehensibilis, immutabilis, invariabilis, Pater Domini nostri Jesu Christi, magni Dei et Salvatoris spei nostræ, qui est imago bonitatis tuæ, sigillum eamdem tecum, Pater, formam exhibens : Verbum vivum, Deus verus, sapientiæ quæ fuit ante sæcula, vita, sanctitas, virtus, lumen verum, quod revelavit nobis Spiritum sanctum, Spiritum illum veritatis, donum adoptionis, pignus futuræ hæreditatis, primitias æternorum bonorum, virtutem vitæ effectricem, sanctitatis fontem, ex quo omnis creatura ratione et intellectu prædita tibi servit, æternamque tibi gloriæ prædicationem offert; tibi enim inserviunt omnia : te celebrant Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, multasque figuras referentes Cherubim; circum te stant Seraphim, sex alæ.... Fac ut dum nos ingredimur simul

apud Renaudot.

(7) Legitur in vulgata Græca liturgia S. Basilii.

introcant angeli, qui nobiscum ministrent, insuperque bonitatem collaudent: Etenim gloriæ omnia, honor, adoratio tibi convenit, Patri, et Filio, et sancto Spiritui, nunc et in sæcula sæculorum.

Oratio Trisagii.

Deus sancte, in sanctis habitans, quem ter sancta voce Seraphim collaudant, quem quicquid in cælo est virtutis adorat; qui ex nihilo produxisti rerum omnes essentias; qui hominem creasti ad tui imaginem ac similitudinem, et omnibus donis ornasti, et das petenti sapientiam et intellectum, qui peccatorem non despicias, sed ad salutem poenitentiam largiris; qui nos humiles et servos tuos indignos dignos judicasti, ut hac etiam hora consistamus ante gloriæ sanctum altare tuum, et debitam tibi adorationem et collaudationem offeramus; ipse, Domine, accipe etiam ex nostro peccatorum ore ter sanctum hymnum, et visita nos in tua benignitate; condona nobis omnē delictorum voluntarium et involuntarium; sanctifica animas nostras et corpora, et da nobis in sanctitate tibi inservire cunctis diebus vitæ nostræ, intercessione sanctæ Deiparæ, et omnium sanctorum qui tibi unquam placuerunt.

Exclamatio.

Etenim sanctius es, Deus noster, ubique gloriam tribuimus, Patri, et Filio, et sancto Spiritui, nunc et semper et in sæcula sæculorum.

Post Apostolum et Evangelium diaconum dicit:

Dicamus omnes toto animo, et tota mente dicamus.

Domine, omnipotens, Deus Patrum nostrorum, te rogamus, exaudi et miserere.

Miserere nostri, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, rogamus te; exaudi et miserere.

Oramus etiam pro religiosissimorum a Deoque custoditorum imperatorum nostrorum potentia, victoria, perseverantia, pace, sanitate, salute, et Dominus Deus noster adjuvet eos, bonos exitus largiatur eis in omnibus, et subiciat illorum pedibus omnem hostem et adversarium.

Oratio assidue supplicationis.

Domine, Deus noster, assiduam hanc supplicationem accipe a servis tuis, ei miserere nostri secundum multitudinem misericordiæ tuæ, et miserationes tuas immitte super nos et super omnem populum tuum, qui expectat a te divitem misericordiam.

Exclamatio.

Etenim misericors et benignus es, Deus; tibi que

Α ἱσταμένων κύκλῳ τὰ Σεραφίμ, ἐξ πτέρυγας..... πᾶσι
ὄν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν εἰσόδον ἄγιον ἀγγέλων γενέσθαι,
συλλειτουργούντων ἡμῖν καὶ συνομιλοῦντων τῇ
σὴν ἀγαθότητα· ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ
προσκύνησις, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
νῦν καὶ ἀεὶ [καὶ] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Εὐχή τοῦ Τρισαγίου.

Ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαύμενος, ὁ
τρισάγιῳ φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφίμ ἀνυμνοῦμενος; καὶ
ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος· ὁ
ἐκ τοῦ μη ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὴν σύμ-
παντα· ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καὶ
ὁμοίωσιν, καὶ παντὶ σου χαρίσματος κατακοσμήσας,
καὶ διδούς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν, καὶ μὴ παρ-
ορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετέ-
νουν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀ-
εξίους δούλους σου, καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ σὴν
κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου,
καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν
πρόσάγειν· αὐτός, Δέσποτα, προθέσθαι καὶ ἐκ σὴν
ματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτιῶν τὸν Τρισάγιον ὕμνον,
καὶ ἐπιτελεῖν ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητι σου· συνη-
ρησὼν ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἐκ-
ούσιον· ἁγιάσον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, καὶ
δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πᾶσας τὰς ἡμέρας
τῆς ζωῆς ἡμῶν, πρεσβεύεις τῆς ἁγίας Θεοτόκου,
καὶ πάντων ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάν-
των.

Ἐκφώνησις.

Ὅτι ἅγιος εἰ ὁ Θεός ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν
ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων.

Μετὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ὁ διά-
κονος.

Εἰπώμεν πάντας ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης
τῆς διανοίας εἰπώμεν.

Κύριε παντοκράτωρ, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν,
δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου·
δεόμεθά σου, Κύριε, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Ἐπὶ δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφει-
λῶν βασιλέων ἡμῶν κράτους, νείκης, διαμονῆς,
εἰρήνης, ὑγιείας, σωτηρίας αὐτῶν, καὶ τοῦ Κύριου
τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιπλεόν συναργῆσαι, κατενώπιον
αὐτοῦ ἐν πᾶσι, καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ
πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον.

Εὐχή τῆς ἐκτεντοῦς ἱκεσίας.

Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, ἐκτεντὴ ταύτην ἱκεσίαν πρός
σε δεῖξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ
τὸ πλῆθος τοῦ ἔλεους σου, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου
κατάπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου
τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σοῦ πλοῦτόν σου.

Ἐκφώνησις.

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος Θεός ὑπάρχεις· καὶ

σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ διάκονος.

Εὐξασθε, οἱ κατηχούμενοι τῷ Κυρίῳ. Οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τῶν κατηχομένων δεήθητε, ἵνα κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης, ἐνὸς αὐτοῦς τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Σῶσον, ἐλέησον, ἀντιλαβῶ καὶ διαφύλαξον αὐτοὺς τῇ σῇ χάριτι.

Οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνετε

Εὐχὴ κατηχομένων πρὸ τῆς ἀναφορᾶς.

Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς κατοικῶν, καὶ ἐπιθλεπὼν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα σου, ἐπιθλεψὼν ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχομένους, τοὺς ὑποκλιμένους τοὺς ἐαυτῶν ἀχένας ἐνώπιόν σου· ὅς αὐτοῖς τὸν ἐλαφρὸν ζυγόν σου· ποιήσῃ αὐτοὺς μέλη τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας, καὶ καταξιώσῃ αὐτοὺς τοῦ λουτροῦ τῆς καλυγενοσύνης, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, εἰς ἐπίγνωσιν σου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Ἐκφώνησις.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ διάκονος.

Ὅσοι κατηχούμενοι, προέλθετε· οἱ κατηχούμενοι, προέλθετε· ὅσοι κατηχούμενοι, προέλθετε· ὅσοι πιστοὶ, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχὴ πιστῶν α', μετὰ τὸ ἀπλωθῆναι τὸ εἰλητόν.

Σὺ, Κύριε, κατέδειξας ἡμῖν τὴν μέγα τοῦτο τῆς σωτηρίας μυστήριον· σὺ κατηξίωσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου γενέσθαι λειτουργοὺς τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου· σὺ ἐκάνωσεν ἡμᾶς τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος εἰς τὴν διακονίαν ταύτην, ἵνα ἀκατακρίτως σπάντες ἀνώπουν τῆς ἁγίας δόξης σου προσαγάγωμέν σοι θυσίαν αἰνεύσεως· σὺ γὰρ εἰ ὁ ἐνεργῶν ἐν πάντα ἐν πάνσι. Δὸς, Κύριε, καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων δεκτὴν γενέσθαι τὴν θυσίαν ἡμῶν καὶ εὐπρόσδεκτον ἐνώπιόν σου.

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβῶ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, τῇ σῇ χάριτι.

Σοφία. — Ἐκφώνησις.

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ διάκονος.

Ἐτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

A gloriam referimus, Patri, et Filio, et sancto Spiritui, nunc et aemper et in saecula saeculorum.

Διακονία.

Orate, catechumeni, Dominum. Vos fideles, pro catechumenis orate, ut instruat eos verbo veritatis, revelet eis Evangelium justitiae, conjungat eos cum sancta sua catholica et apostolica Ecclesia. Serva, miserere, excipe et custodi illos tua gratia.

Vos, catechumeni, capita vestra coram Domino inclinate.

Oratio catechumenorum ante expulsionem.

Domine Deus noster, qui in caelis habitas, et omnia opera tua respicis, respice servos tuos catechumenos, qui suas cervices inclinaverunt coram te: da illis suave jugum tuum, fac eos membra sanctae tuae Ecclesiae, et dignos illos redde lavacro regenerationis, remissione peccatorum, et indumento incorruptionis, ad cognitionem tui, qui verus es Deus noster.

Exclamatio.

Ut et ipsi nobiscum glorificent honorandum et augustum nomen tuum, Patris, Filij, et Spiritus sancti, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

Diaconus.

Quotquot estis catechumeni, recedite; catechumeni, recedite; quotquot estis catechumeni, recedite. Nullus catechumenorum hic. Quotquot estis fideles, etiam atque etiam in pace Dominum deprecemur.

Oratio fidelium 1, post expansionem lintei.

Tu, Domine, ostendisti nobis magnum hoc salutis mysterium: tu dignatus es nos humiles et indignos servos tuos ministros fieri sancti tui altaris; tu dignos nos effice virtute sancti tui Spiritus ad hoc ministerium, ut sine offensa stantes ante sanctam gloriam tuam offeramus tibi hostiam laudis: tu enim es qui operaris omnia in omnibus. Fac, Domine, ut pro nostris delictis et ignorantis populi gratum tibi sit hoc sacrificium nostrum et acceptum coram te.

Diaconus.

Juva, serva, miserere, et custodi nos, Deus, tua gratia.

Sapientia. — Exclamatio.

Nam tibi convenit omnis gloria, honor et adoratio, Patri, et Filio, et sancto Spiritui, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

Diaconus.

Etiam atque etiam in pace Dominum deprecemur.

Oratio fidelium 2.

A

Εὐχή πιστῶν β'.

Deus, qui in misericordia et miserationibus visitasti nostram humilitatem, qui statuisti nos humiles et peccatores et indignos servos tuos ante sanctam gloriam tuam ut ministremus altari sancto tuo, corrobora nos virtute sancti tui Spiritus ad hoc ministerium, et da nobis sermonem, dum os aperimus nostrum, ad invocandum gratiam sancti tui Spiritus in hos qui debent hæc munera offerre.

Diaconus.

Juva, serva, miserere, custodi nos, Deus, tua gratia.

Sapientia.— Exclamatio.

Ut tua potentia servati semper, tibi gloriam referamus, Patri, et Filio, et sancto Spiritui, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

Oratio quam recitat sacerdos intra se, quando Cherubicum accinit.

Nemo dignus est eorum, qui illigati sunt carnalibus desideriis et voluptatibus, accedere, appropinquare aut ministrare tibi, Rex gloriæ. Siquidem tibi ministrare, magnum quid est et tremendum ipsis cœlestibus potestatibus. Nihilominus pro tua ineffabili et immensa benignitate, sine conversione vel mutatione factus es homo, summusque sacerdos noster constitutus, solemnis huius et incruenti sacrificii celebrationem tradidisti nobis, tanquam Dominus omnium. Tu enim solus, Domine Deus noster, dominaris cœlestibus et terrestribus; tu Cherubico throno veheris, tu Seraphim rex, Israelique Dominus es; tu solus sanctus, et in sanctis inhabitans. Te igitur exoro solum bonum et propitiabilem, respice me peccatorem et inutilem servum tuum, et purga mentem meam et cor meum a cogitatione prava, et idoneum me redde virtute tui sancti Spiritus, ut indutus gratia sacerdotii, assistam sanctæ tuæ huic mensæ, et consecrem sanctum et immaculatum corpus tuum et pretiosum sanguinem. Ad te enim accedo inclinata cervice mea, et deprecor te, noli faciem tuam a me avertere, neque ejicias ex filiorum tuorum numero: sed dignum effice qui offeram tibi, ego peccator et indignus servus tuus, hæc dona: tu enim es qui offers et offeris (9). . . . honesta et conducibilia animabus nostris, et pacem mundo a Domino rogemus. . . . τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Ut reliquum tempus vitæ nostræ in pace et poenitentia absolvamus.

Christianum finem vitæ nostræ, doloris et confusionis expertem, pacatum, et bonam defensionem coram tremendo tribunali Christi rogemus.

Unitatem fidei et communionem Spiritus sancti

(8) Tam in liturgia S. Chrysostomi quam S. Gregorii Alexandrina et alibi legitur hæc ora-

Ὁ Θεός, ὁ ἐπισκεψάμενος ἐν ἐλπίῃ καὶ οἰκτιρμαῖς τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν, ὁ στήσας ἡμᾶς τοῖς ταπεινοῦς καὶ ἁμαρτωλοῦς καὶ ἀναξίους δούλους σου κατωπίον τῆς ἀγίας δόξης σου λειτουργεῖν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, σὺ ἐνίσχυσον ἡμᾶς τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος εἰς τὴν διακονίαν ταύτην, καὶ ὁδὸς ἡμῖν λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος ἡμῶν εἰς τὴν ἐπικαλεῖσθαι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος ἐπὶ τῶν μελλόντων προστεῖσθαι δώρων.

Ὁ διάκονος

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Σοφία.— Ἐκφώνησις.

Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

(8) Εὐχὴ ἣν ποιεῖ ὁ ἱερεὺς καθ' ἑαυτὸν τοῦ Ἱερουδικοῦ ᾠδόμενος [I. ᾠδόμενον].

Οὐδαὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι ἢ προσεγγίζειν ἢ λειτουργεῖν σοι, Βασιλεῦ τῆς δόξης· ὃ γὰρ διακονεῖν σοι, μέγα καὶ φοβερόν καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίοις δυνάμεσιν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄγαπαν καὶ ἀμετρών σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καὶ ἀνυμνωτῶς γέγονας ἀνθρώπος, καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐκ τῆς ματίσας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς Δεσπότης τῶν ἀπάντων· σὺ γὰρ ὁ μόνος, Κύριε Θεός ἡμῶν, δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων· ὁ ἐπὶ θρόνου Χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ πῶς Σεραφὶμ Κύριος, καὶ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ· ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος· σὲ τὴν πρὸς ὁμοιωτῶν τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον, ἐπιδιέβη ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δούλόν σου, καὶ καθάρισόν μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ ἐκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας χάριν, παραστήναι τῇ ἀγίᾳ σου ταύτῃ τραπέζῃ, καὶ ἱεουργῆσαι τὸ ἅγιον καὶ ἄχραντόν σου σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα. Σοὶ γὰρ προσέρχομαι κλίνας τὸν ἑμὸν τοῦ αὐχένα, καὶ δέομαι σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς μετὰ παιδῶν σου· ἀλλ' ἁγιάωσον προσανεχθῆναι σὺ ἐμὸν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου τὰ ῥήματα ταῦτα· σὺ γὰρ εἰ ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσερχόμενος.

Τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνῶδον, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαν τῇ ἐκ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ αἰτησώμεθα.

Τὴν ἐνότητά τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου.

(9) Multa hic desunt et forsán integra ebat.

ἀγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλή-
λους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ
παραθώμεθα.

Ἐκφώνησις (10).

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα ἡμῶν, παρρη-
σίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι σε τὸν ἐπου-
ράνιον Θεὸν Πατέρα, καὶ λέγειν·

Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.....

Ἐκφώνησις.

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεῖα καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ
δόξα, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύ-
ματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ διάκονος.

Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνειτε.

Ὁ ἱερεὺς κλινόμενος ἐπεύχεται·

Δέσποτα ἡμῶν, Κύριε, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρῶν,
καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως, τοὺς ὑποκεκλιμένους
σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς εὐλόγησον, ἀγίασον, φρου-
ρησον, ἐχύρωσον, ἐνδυναμώσον· ἀπὸ παντὸς ἐργου
πονηροῦ ἀπόστησον, παντὶ δὲ ἔργῳ ἀγαθῷ σύναψον,
καὶ καταξίωσον ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ἀχράν-
των τούτων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, εἰς ἀρετὴν
ἀμαρτιῶν, εἰς Πνεύματος ἀγίου κοινωνίαν.

Ἐκφώνησις.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μο-
νογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ
παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, καὶ
νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ ἱερεὺς κλινόμενος ἐπεύχεται.

Πρόσχε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐξ
ἀγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς
βασιλείας σου· καὶ ἔλθε εἰς τὸ ἀγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω
τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀορίστως συν-
ὄν· καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μετα-
δύναί ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου καὶ τοῦ τι-
μίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ.

Ὁ διάκονος.

Προσεύχωμεν.

Ὁ ἱερεὺς.

Τὰ Ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Ὁ . . . . . τελειωθείσης, καὶ τῶν ἁγίων λει-
ψάντων ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἀρθέντων τραπέζης, ἐπεύ-
χεται ὁ ἱερεὺς.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπὶ τῇ
μεταλήξει τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων, ἀθανάτων καὶ
ἐπουρανίων μυστηρίων, ἃ ἔδωκας ἡμῖν ἐπὶ εὐεργε-
σίᾳ ἡμῶν, καὶ ἰάσει τῶν..... ἡμῶν· πάντα γὰρ
ἀπέδωκας ἡμῖν.

Ἐκφώνησις.

Καὶ δὲς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξά-
ζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς

(10) Habes eadem in S. Basilii liturgia Alexandrina apud Renaudot.

A rogantes, nos ipsos, et alios invicem, et totam vi-
tam nostram Christo Deo committamus.

Exclamatio.

Fac etiam nos dignos, Domine noster, ut confi-
dente animo, damnationis immunes, audeamus in-
vocare te cœlestem Patrem dicendo :

Pater noster, qui es in cœlis.....

Exclamatio.

Quoniam tuum est regnum et potestas et gloria,
Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nunc et semper,
et in sæcula sæculorum.

Pax omnibus.

B

Diaconus.

Capita vestra Domino inclinate.

Sacerdos inclinatus orat :

Dominator nostri, Domine, Pater miserationum
et Deus totius consolationis, inclinantes tibi sua
capita benedicito, sanctificato, custodito, confirmato,
roboreto; ab omni opere pravo averte, omni au-
tem operi bono apta, et dignos effice sine repre-
hensione participare his immaculatis et vivificis
mysteriis, in remissionem peccatorum in commu-
nicationem sancti Spiritus.

Exclamatio.

Gratia et miserationibus et benignitate unigeniti
tui Filii, quocum benedictus es, cum sancto et bono
et vivifico Spiritu, et nunc et semper, et in sæcula
sæculorum.

Sacerdos inclinatus orat.

Attende, Domine Jesu Christe, Deus noster, ex
habitu sancto tuo, et e throno gloriæ regni tui;
et veni ad sanctificandum nos, qui superne cum
Patre sedes, et hic nobis identidem ades; et dignos
nos effice potenti tua manu participare nos tuo im-
maculato corpori et pretioso sanguini, et per nos
omnem populum.

Diaconus.

Oremus.

Sacerdos.

D Sancta sanctis.

. . . . . Completa, et sanctis fragmentis a sacra
mensa ablatis, sacerdos orat.

Gratias agimus tibi, Domine, Deus noster, in par-
ticipatione sanctorum et immaculatum, immorta-
lium et cœlestium mysteriorum, quæ dedisti nobis
ad profectum nostrum, et salutem..... nostrorum;
omnia enim nobis dedisti.

Exclamatio.

Et da nobis in uno ore et uno corde glorificare
et celebrare honorandum et augustum nomen

tuum, Patris, Filii, et Spiritus sancti, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

Et erit misericordia magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi cum omnibus vobis.

Omnium sanctorum commemorationem facientes, etiam atque etiam in pace Dominum deprecemur.

Ut benignus Deus noster, accipiens ea in sanctum et celeste et spirituale suum altare, in odorem suavitatis spiritualis, pro eis emittat nobis divinam gratiam et donum Spiritus sancti, deprecemur.

Ut liberemur ab omni angustia, ira, necessitate, Dominum deprecemur.

Sacerdos orat.

Deus noster, Deus salutis, doce nos gratias agere tibi dignas tuis beneficiis, quæ præstitisti et præstas nobis; tu es Deus noster, excipiens hæc dona, purifica nos ab omni macula carnis et spiritus, et doce perficere sanctificationem in timore tuo, ut in puro conscientie testimonio nostræ suscipientes partem tuorum horum sacramentorum, uniamur cum sancto corpore et sanguine Christi tui, et recipientes illa digne habeamus Christum inhabitantem in cordibus nostris, et habemus templum sancti tui Spiritus. Certe, Deus noster, nullum e nobis facias reum tremendorum istorum et celestium mysteriorum, neque agrotæ anima et corpore esse ob indignam illorum susceptionem; sed da nobis usque ad ultimum nostrum spiritum digne recipere partem sacramentorum tuorum, in viaticum vitæ æternæ, in defensionem propitiabilem coram tremendo tribunali Christi tui; ut et nos cum omnibus sanctis, qui tibi ab æterno placuerunt, habemus participes æternorum tuorum bonorum, quæ parasti diligentibus te, Domine.

Diaconus

Juva, serva, miserere, et custodi nos, Deus, tua gratia.

Omnem diem perfectam, sanctam, pacificam, et innocentem a Domino deprecemur,

Angelum pacis, fidelem ducem, custodem animarum et corporum,

Indulgentiam et remissionem peccatorum et culpæ animarum nostrarum et corporum.

Ipse, Dominator omnium, da fieri nobis communicationem sancti corporis et sanguinis Christi tui, in fidem non erubescens, charitatem non fucatam, abundantiam sapientiæ, sanitatem animæ et corporis, aversionem omnis contrarii, in observationem præceptorum tuorum, et defensionem propitiabilem ante tremendum tribunal Christi tui.

Ἡ νομὴ σου, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ ἔσται τὰ ἔλεη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθώμεν.

Ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξιμένος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ κερὸν αὐτοῦ θυσιαστήριον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δεηθώμεν.

Ὑπὲρ τοῦ βυσθηναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθώμεν.

B Ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται (11).

Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν, σὺ ἡμᾶς ἡδαξον εὐχαριστεῖν σοὶ ἀξίως τῶν εὐεργεσιῶν σου, ὅς ἐποίησας καὶ ποιεῖς μεθ' ἡμῶν. σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξιόμενος τὰ δῶρα ταῦτα. καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ διδάξον ἐπιτελεῖν ἀγωνοσύνην ἐν φόβῳ σου, ὥστε ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνεκδήσεως ἡμῶν ἵνα δεχόμενοι τὴν μερίδα τῶν ἁγιασμάτων σου, ἐκωσώμεν τῷ ἁγίῳ σώματι καὶ αἵματι τοῦ Χριστοῦ σου, καὶ ὑποδεξιόμενοι αὐτὰ ἀξίως σχώμεν τὸν Χριστὸν κατοικοῦντα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ γενώμεθα ναὸς τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος. Ναί, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ μηδένα ἡμῶν ἐνοχον ποιήσης τῶν φρικτῶν σου τοῦτων καὶ ἐπουρανίων μυστηρίων, μηδὲ δόλη ψυχῇ καὶ σώματι ἐκ τοῦ ἀναξίως αὐτῶν μεταλαμβάνειν. ἀλλὰ ὁδὸς ἡμῖν μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ἀναπνοῆς ἀξίως ὑποδέχεσθαι τὴν μερίδα τῶν ἁγιασμάτων σου, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, εἰς ἀπώγλιαν εὐπρόσδεκτον τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ σου. ὅπως ἂν καὶ ἡμεῖς μετὰ πάντων τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων, γενώμεθα μέτοχοι τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν, ὡς ἡτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσί σε, Κύριε.

Ὁ δίδκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τῷ Κυρίῳ αἰτησώμεθα,

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν, ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σώματων,

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν πλημμελημάτων τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ τῶν σωμάτων.

Αὐτὸς, Δέσποτα τῶν ἀπάντων, ὁδὸς γενέσθαι ἡμῶν τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου, εἰς πίστιν ἀκατάσχυτον, εἰς ἀγάπην ἀνυπόκριτον, εἰς πληρομὴν σοφίας, εἰς λαμπρότητα καὶ σώματος, εἰς ἀποτροπὴν παντὸς ἐναντίας, εἰς περιποίησιν τῶν ἐντολῶν σου, εἰς ἀπολήψιν εὐπρόσδεκτον τὴν ἐπὶ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ σου.

(11) Est hæc oratio in vulgari lit. S. Basilii et in Alexandrina apud Renaudot.

Ὅρθοι μεταλαχόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καὶ ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, ἀεὶ διαφύλαξον αὐτούς, ὁ θεὸς, τῇ σῇ χάριτι.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηναίην καὶ ἀναμάρτητον αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ παραθώμεθα.

Ἐπιφώνησις.

Ὅτι εἰ ὁ ἁγιασμός ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν (12).

Εὐχὴ ἀπισθάρβωτος ἀφωσπουμένη. Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε, καὶ ἁγιάζων τοὺς ἐπὶ σὲ πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· τῇ πληρωμῇ τῆς Ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἁγιάσον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θειῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. Εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς Ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς βασιλεύσιν ἡμῶν, τῷ στρατῷ καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου.

Ἐκφώνησις.

Ὅτι πᾶσα θύσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δῶρημα τέλει· ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν.

(12) Legitur hæc oratio etiam in vulgari Græca S. Basilii liturgia.

A Rite participes facti divinorum, sanctorum, immaculatum, immortalium, celestium et vivificorum Christi mysteriorum, gratias agamus Domino.

Juva, serva, miserere, et custodi eos, Deus, tua gratia.

Omnem diem perfectam, sanctam, pacificam et innoxiam expetentes, nos ipsos, et alios invicem, totamque vitam nostram Christo committamus.

Exclamatio.

Quoniam es sanctificatio nostra, et tibi gloriam referimus, Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

In pace discedamus.

Dominum deprecemur.

B Oratio quæ tunc ambonem dicitur. Qui benedictis benedicientibus tibi, Domine, et sanctificas qui in te credunt, salva populum tuum, et benedic hereditati tuæ. Plenitudinem Ecclesie tue custodi, sanctifica eos qui decorem domus tue diligunt; tu eos vicissim glorifica divina potentia tua, et ne derelinquas nos qui speramus in te. Pacem mundo tuo largire, Ecclesiis tuis, sacerdotibus, regibus nostris, exercitui, et omni populo tuo.

Exclamatio.

Quoniam omne donum bonum, et omne munus perfectum de cælo descendit a te Patre luminum, et tibi gloriam et gratiarum actionem et adorationem deferimus.

ΣΥΝΑΞΑΡΙΟΝ

Σὺν Θεῷ ἀρχόμενον ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου μέχρι μηνὸς Αὐγούστου.

SYNAXARIUM

Cum Deo incipiens a mense Septembri usque ad mensem Augustum.

(Bibl. Laurentiana. Basilini, cod. Gr. x sæc.)

ΜΗΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ.

α'. Ἀρχὴ τῆς ἰνδίκτου, καὶ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεών.

β'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος.

— Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Τῆς Θεοτόκου.

— Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Ἰωάννου καὶ Παύλου.

γ'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἀνθίμου.

δ'. Τοῦ ἁγίου Βαβύλου.

ε'. Τοῦ προφήτου Ζαχαρίου.

ς'. Τοῦ ἁγίου Εὐδοξίου.

ζ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Σώζοντος.

C

MENSIS SEPTEMBER.

1. Initium indictionis, et beati Patris nostri Simon.

2. Sancti martyris Mamantis.

— Eadem die Deiparæ.

— Eadem die Joannis et Pauli.

3. Sancti sacromartyris Anthimi.

4. Sancti Babylæ.

5. Prophetæ Zachariæ.

6. Sancti Eudoxii.

7. Sancti martyris Sozontis.

- In matutino Deiparæ.
- In nocturno Deiparæ.
- 8. Nativitas Deiparæ.
- 9. Joachim et Annæ.
- 10. In adoratione venerandi ligni.
- 11. In adoratione.
- 12. In adoratione, et sancti Antonymī.
- 13. In adoratione.
- Sabbatum ante exaltationem.
- Dominica ante exaltationem.
- 14. In nocturno exaltationis.
- Sabbatum post exaltationem.
- Dominica post exaltationem.
- 15. Sexta synodus, et sanctorum martyrum Acacii et Nicetæ.
- 16. Sanctæ Euphemie.
- 17. Sanctorum martyrum Eulampii, et sociorum ejus.
- 18. Sanctæ Theodore.
- 19. Sancti martyris Trophimi, et sociorum ejus.
- 20. Sancti Eustathii, et sociorum ejus.
- 21. Sancti apostoli Codrati.
- 22. Sancti martyris Phocæ.
- Eadem die prophetæ Jona.
- 23. Conceptio Præcursoris.
- 24. Sanctæ Theclæ.
- 25. Sanctæ Euphrosynæ, et litanie Campi.
- 26. Depositio sancti Joannis Theologi.
- 27. Sancti Callistrati.
- 28. Beati Charitonis.
- 29. Beati Cyriaci.
- 30. Sancti Gregorii magnæ Armeniæ.

MENSIS OCTOBER.

- 1. Sancti apostoli Ananias.
- Eadem die sancti Domnini, et Romani.
- 2. Sancti Cypriani et Justinæ.
- 3. Sancti Dionysii.
- 4. Sancti apostoli Jerothei.
- 5. Sanctæ Charitinæ.
- 6. Sancti apostoli Thomæ.
- 7. Sanctorum Sergii et Bacchi.
- 8. Beatæ Pelagiæ.
- 9. Sancti apostoli Jacobi Alphæi.
- 10. Sanctorum martyrum Eulampii et Eulampie.
- 11. Orthodoxia septimæ synodi.
- 12. Sanctorum Probi et sociorum ejus.
- 13. Sanctorum Carpi et Patyli.
- 14. Sanctorum Nazarii et sociorum ejus.
- 15. Sancti martyris Luciani.
- 16. Sancti Longini et sociorum ejus.
- 17. Sanctorum martyrum Isidori et sociorum ejus.
- 18. Sancti apostoli Lucæ.

- A — Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς Θεοτόκου.
- Εἰς τὴν παννυχίδα τῆς Θεοτόκου.
- η'. Τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου.
- θ'. Ἰωακείμ καὶ Ἄννης.
- ι'. Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου ξύλου.
- ια'. Εἰς τὴν προσκύνησιν.
- ιβ'. Εἰς τὴν προσκύνησιν, καὶ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.
- ιγ'. Εἰς τὴν προσκύνησιν.
- Σάββατον πρὸ τῆς Ὑψώσεως.
- Κυριακὴ πρὸ τῆς Ὑψώσεως.
- ιδ'. Εἰς τὴν παννυχίδα τῆς Ὑψώσεως.
- Σάββατον μετὰ τὴν Ὑψώσιν.
- Κυριακὴ μετὰ τὴν Ὑψώσιν.
- ιε'. Ἡ ζ' σύνοδος, καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἀλεξίου καὶ Νικήτα.
- ις'. Τῆς ἁγίας Εὐφημίας.
- ιζ'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐλαμπίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- ιη'. Τῆς ἁγίας Θεοδώρης.
- ιθ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Τροφίμου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- κ'. Τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- κα'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Κοδράτου.
- κβ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Φωκᾶ.
- Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ.
- κγ'. Ἡ σύλληψις τοῦ Προδρόμου.
- κδ'. Τῆς ἁγίας Θέκλας.
- κε'. Τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, καὶ τῆς λιτῆς τοῦ Κάρπου.
- κς'. Ἡ μετέστασις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.
- κζ'. Τοῦ ἁγίου Καλλιστράτου.
- κη'. Τοῦ ὁσίου Χαρίτωνος.
- κθ'. Τοῦ ὁσίου Κυριακοῦ.
- λ'. Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τῆς μεγάλης Ἀρμενίας.

ΜΗΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ.

- α'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνανίου.
- Τῇ αὐτῇ. Τοῦ ἁγίου Δομνίνου καὶ Ῥωμανοῦ.
- β'. Τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ Ἰουστίνης.
- γ'. Τοῦ ἁγίου Διονυσίου.
- δ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰεροθέου.
- ε'. Τῆς ἁγίας Χαριτίνης.
- ς'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ.
- ζ'. Τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου.
- η'. Τῆς ὁσίας Πελαγίας.
- θ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀλφαίου.
- ι'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐλαμπίου καὶ Εὐλαμπίας.
- ια'. Ἡ ὀρθοδοξία τῆς ζ' συνόδου.
- ιβ'. Τῶν ἁγίων Πρόβου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- ιγ'. Τῶν ἁγίων Κάρπου, καὶ Πατύλου.
- ιδ'. Τῶν ἁγίων Ναζαρίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- ιε'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λουκιανοῦ.
- ις'. Τοῦ ἁγίου Λογγίνου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- ιζ'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἰσιδώρου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
- ιη'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Λουκᾶ.

ιβ'. Τοῦ ἁγίου Μνάσωνος, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 ις'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀρτεμίου.
 κα'. Τοῦ ὁσίου Ἰλαρίωνος.
 κβ'. Τοῦ ἁγίου Ἀδερκίου.
 κγ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ
 Θεοῦ [Ἀδελφοθέου].
 κδ'. Τοῦ ἁγίου Ἀρέθα, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 κε'. Τῶν ἁγίων Νοταρίων.
 κς'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Δημητρίου.
 κζ'. Τοῦ ἁγίου Ἀρτεμιδώρου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 κη'. Τοῦ ἁγίου Στεφάνου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 κθ'. Τοῦ ὁσίου Ἀδραμίου.
 λ'. Τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ πατριάρχου.
 λα'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Στάχου, καὶ τῶν σὺν
 αὐτῷ.

MHN NOYEMBRIOS.

α'. Τῶν ἁγίων Ἀναργύρων.
 β'. Τοῦ ἁγίου Ἀκινδύνου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 γ'. Τοῦ ἁγίου Ἀκεψιμά, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 δ'. Τῆς ἁγίας Θεοδότης.
 ε'. Τῶν ἁγίων Γαλακτίωνος καὶ Ἐπιστήμης.
 ς'. Τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἐμολογητοῦ.
 ζ'. Τῶν ἁγίων λγ' μαρτύρων.
 η'. Τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.
 θ'. Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, καὶ Μαύρας.
 ι'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ὁρέστου.
 ια'. Τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 ιβ'. Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος.
 ιγ'. Τοῦ Χρυσοστόμου.
 ιδ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου.
 ιε'. Τῶν ἁγίων ὁμολογητῶν.
 ις'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ματθαίου.
 ιζ'. Λείπ.
 ιη'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Πλάτωνος καὶ Ῥω-
 μανοῦ.
 ιθ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου, καὶ τῶν σὺν
 αὐτῷ.
 κ'. Τοῦ ἁγίου Μαξίμου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 κα'. Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.
 κβ'. Τῆς ἁγίας Κικιλίας.
 κγ'. Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου.
 κδ'. Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ἀκράγαντος.
 κε'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Κλήμεντος καὶ Πέτρου.
 κς'. Τοῦ ὁσίου Ἀλυπίου.
 κζ'. Τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Πέρσου.
 κη'. Τοῦ ἁγίου Εἰρηναρχοῦ.
 κθ'. Τοῦ ὁσίου Θεοδούλου.
 λ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου.

MHN ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ.

α'. Τοῦ ἁγίου προφήτου Ναούμ.
 β'. Τοῦ προφήτου Ἀμβακούμ.
 γ'. Τοῦ προφήτου Σοφονίου.
 δ'. Τῆς ἁγίας Βαρβάρας.
 ε'. Τοῦ ὁσίου Σάβα.
 ς'. Τοῦ ἁγίου Νικολάου.
 ζ'. Τοῦ ὁσίου Ἀμβροσίου.
 η'. Τοῦ ὁσίου Σωφρονίου ἐπισκόπου Κύπρου.
 θ'. Ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας Ἄννης.

A 19. Sancti Mnesionis et sociorum ejus.
 20. Sancti martyris Artemii.
 21. Beati Hilarionis.
 22. Sancti Abereli.
 23. Sancti apostoli Jacobi fratris Dei
 24. Sancti Arethæ et sociorum ejus.
 25. Sanctorum Notariorum.
 26. Sancti martyris Demetrii.
 27. Sancti Artemidori et sociorum ejus.
 28. Sancti Stephani et sociorum ejus.
 29. Beati Arbramii.
 30. Sancti Cyriaci patriarchæ.
 31. Sancti apostoli Stachii, et sociorum ejus.

B

MENSIS NOVEMBER.

1. Sanctorum Anargyrorum.
 2. Sancti Acindyni et sociorum ejus.
 3. Sancti Acepsimæ et sociorum ejus.
 4. Sanctæ Theodotæ.
 5. Sanctorum Galastionis et Epistemes.
 6. Sancti Pauli confessoris.
 7. Sanctorum Triginta trium martyrum.
 8. Archangeli Michael.
 9. Sancti Timothei et Mauræ.
 10. Sancti martyris Orestis.
 11. Sancti Menæ et sociorum ejus.
 12. Sancti Joannis Eleemosynarii.
 13. S. Chrysostomi.
 14. Sancti apostoli Philippi.
 15. Sanctorum confessorum.
 16. Sancti apostoli Matthæi.
 17. Nullius fit mentio.
 18. Sanctorum martyrum Platonis et Romani.
 19. Sancti martyris Neophyti et sociorum ejus.

C

20. Sancti Maximi et sociorum ejus.
 21. Sancta sanctorum.
 22. Sanctæ Cecilie.
 23. Sancti Amphilocheii.
 24. Sancti Gregorii Acragantis.
 25. Sanctorum martyrum Clementis et Petri.
 26. Beati Alypii.
 27. Sancti Jacobi Persæ.
 28. Sancti Irenarchi.
 29. Beati Theoduli.
 30. Sancti apostoli Andreæ.

D

MENSIS DECEMBER.

1. Sancti prophetæ Nahum.
 2. Prophetæ Habacuc.
 3. Prophetæ Sophoniæ.
 4. Sanctæ Barbaræ.
 5. Beati Sabæ.
 6. Sancti Nicolai.
 7. Beati Ambrosii.
 8. Beati Sophronii episcopi Cypri.
 9. Conceptio sanctæ Annæ.

10. Beati Amphilochii.
11. Beati Daniel Stylitæ.
12. Beati Spyridonis.
13. Sanctorum martyrum Eustratii et sociorum ejus.
14. Sanctorum Philemonis et sociorum ejus.
15. Sancti martyris Eleutherii.
16. Prophetæ Aggæi.
17. Sanctorum trium puerorum et Daniel.
18. Sapoti martyris Sebastiani.
19. Sancti Promi et sociorum ejus.
20. Sancti sacromartyris Ignatii.
21. Sanctæ Julianæ.
22. Sanctæ Anastasiæ.
23. Sanctorum Decem in Creta.
- Sabbatum sanctorum Patrum.
- Dominica sanctorum Patrum.
24. In expectatione nativitatis Christi.
25. In matutino.
- In liturgia.
26. Sanctissimæ Deiparæ.
27. Sancti martyris Stephani.
28. Sanctorum viginti millium, et Stephani junioris.
- Sabbatum post Christi nativitatem.
- Dominica post Christi nativitatem.
29. Sanctorum parvulorum.
30. Beati Marcelli.
31. Sancti Irenæi.

MENSIS JANUARIUS.

1. In Circumcisione, et sancti Basilii.
2. Sancti Silvestri.
3. Sancti martyris Gordii.
4. Sancti martyris Zosimi.
- Sabbatum ante lucas.
- Dominica ante lucas.
5. In expectatione lucium.
6. In matutino.
- In liturgia.
7. S. Præcursoris.
- Sabbatum post lucas.
- Dominica post lucas.
8. Sancti Hippolyti Romæ.
9. Sancti martyris Polyucti.
10. Sancti Gregorii Nysseni.
11. Beati Theodosii.
12. Beati Stephani.
13. Sancti Ermyli et Stratoniceis.
14. Sanctorum Abbatum in Raitho.
15. Beati Joannis mendici.
16. Venerandæ catenæ sancti Petri.
17. Sancti Antonii.
18. Sancti Athanasii, et Cyrilli.
19. Beati Macarii.
20. Beati Euthymii.
21. Sancti martyris Neophyti.
22. Sancti Timothei.
23. Sanctorum martyrum Clementis et Agathangelii.

- A ι'. Τοῦ ὁσίου Ἀμφιλοχίου.
 ια'. Τοῦ ὁσίου Δανιὴλ τοῦ Στυλῖτου.
 ιβ'. Τοῦ ὁσίου Σπυρίδωνος.
 ιγ'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐστρατίου, καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.
 ιδ'. Τῶν ἁγίων Φιλήμονος, καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.
 ιε'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἐλευθερίου.
 ις'. Τοῦ προφήτου Ἀγγαίου.
 ιζ'. Τῶν ἁγίων γ' παιδῶν, καὶ Δανιὴλ.
 ιη'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Σεβαστιανοῦ.
 ιθ'. Τοῦ ἁγίου Προμίου, καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.
 κ'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου.
 κα'. Τῆς ἁγίας Ἰουλιανῆς.
 κβ'. Τῆς ἁγίας Ἀναστασίας.
 κγ'. Τῶν ἁγίων ι' τῶν ἐν Κρήτῃ.
 B — Σάββατον τῶν ἁγίων Πατέρων.
 — Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πατέρων.
 κδ'. Εἰς τὴν παραμονὴν τῆς Χριστοῦ γενέσεως.
 κε'. Εἰς τὸν ὄρθρον.
 — Εἰς τὴν λειτουργίαν.
 κς'. Τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.
 κζ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Στεφάνου.
 κη'. Τῶν ἁγίων δισμυρίων, καὶ Σαφάριου τοῦ νέου.
 — Σάββατον μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.
 — Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.
 κθ'. Τῶν ἁγίων νηπίων.
 λ'. Τοῦ ὁσίου Μαρκελλοῦ.
 λα'. Τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου.
 C ΜΗΝ ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΣ.
 α'. Εἰς τὴν περιτομὴν, καὶ τοῦ ἁγίου Βασίλειου.
 β'. Τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου.
 γ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Γορδίου.
 δ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ζωσίμου.
 — Σάββατον πρὸ τῶν Φώτων.
 — Κυριακὴ πρὸ τῶν Φώτων.
 ε'. Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.
 ς'. Εἰς τὸν ὄρθρον.
 — Εἰς τὴν λειτουργίαν.
 ζ'. Τοῦ Προδρόμου.
 — Σάββατον μετὰ τὰ Φῶτα.
 — Κυριακὴ μετὰ τὰ Φῶτα.
 η'. Τοῦ ἁγίου Ἰππολύτου Ῥώμης.
 θ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πολυεύκτου.
 D ι'. Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης.
 ια'. Τοῦ ὁσίου Θεοδοσίου.
 ιβ'. Τοῦ ὁσίου Στεφάνου.
 ιγ'. Τοῦ ἁγίου Ἑρμούλου, καὶ Στρατονίκους.
 ιδ'. Τῶν ἁγίων Ἀδδὰδων τῶν ἐν τῇ Ῥαῦθ.
 ιε'. Τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ πτωχοῦ.
 ις'. Τῆς τιμίας ἀλύσεως τοῦ ἁγίου Πέτρου.
 ιζ'. Τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.
 ιη'. Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου.
 ιθ'. Τοῦ ὁσίου Μακαρίου.
 κ'. Τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου.
 κα'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου.
 κβ'. Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου.
 κγ'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Κλήμεντος καὶ Ἀγαγγέλου.

κδ'. Τῆς ὁσίας Ξένης.
 κε'. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.
 κς'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἀστερίου, καὶ τῶν
 σὺν αὐτοῖς.

κζ'. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Χρυσοστόμου.
 κη'. Τοῦ ὁσίου Ἐφραίμ.
 κθ'. Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου.
 λ'. Τοῦ ὁσίου Ξενοφώντος.
 λα'. Τοῦ ἁγίου Κύρου καὶ Ἰωάννου.

ΜΗΝ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ.

α'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Τρύφωνος.
 β'. Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ ὁρθρου.
 — Εἰς τὴν λειτουργίαν.
 γ'. Τοῦ δικαίου Συμεών.
 δ'. Τοῦ ὁσίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου.

ε'. Τῆς ἁγίας Ἀγάθης.
 ς'. Λείπ.
 ζ'. Τοῦ ἁγίου Παρθενίου.
 η'. Λείπ.
 θ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νικηφόρου.
 ι'. Τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος.
 ια'. Τοῦ ἁγίου Ιερομάρτυρος Βλασίου.
 ιβ'. Τοῦ ἁγίου Μελετίου.
 ιγ'. Τοῦ ὁσίου Μαρτινιανοῦ.
 ιδ'. Τοῦ ὁσίου Αὔξεντιου.
 ιε'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ὁνησίμου.
 ις'. Τοῦ ἁγίου Παμφίλου, καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.
 ιζ'. Τῆς ὁσίας Μαρίας.
 ιη'. Τοῦ ὁσίου Λέοντος πάπα Ῥώμης.

ιθ'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Μάξιμου, καὶ τῶν σὺν
 αὐτοῖς.

κ'. Τοῦ ὁσίου Παφνουτίου.
 κα'. Τοῦ ὁσίου Τιμοθέου.
 κβ'. Τοῦ ἁγίου Θωμᾶ πατριάρχου.
 κγ'. Τοῦ ἁγίου Ιερομάρτυρος Πολυκάρπου.
 κδ'. Ἡ εὐρεσις τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.
 κε'. Τοῦ ἁγίου Ταρασίου πατριάρχου.
 κς'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πιπίου, καὶ τῶν σὺν
 αὐτοῖς.

κζ'. Τοῦ ἁγίου Πορφύριου.
 κη'. Τοῦ ὁσίου καὶ ὁμολογητοῦ Βασιλείου.

ΜΗΝ ΜΑΡΤΙΟΣ.

α'. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἐύδοκίας.
 β'. Λείπ.
 γ'. Τοῦ ἁγίου Βασιλίου.
 δ'. Τοῦ ὁσίου Ἰεσυχίου.
 ε'. Τοῦ ἁγίου Κόνωνος.
 ς'. Τῶν ἁγίων μβ' μαρτύρων.

ζ'. Τῶν ἁγίων ζ' τῶν ἐν Χερσόνι ἐπισκόπων.

η'. Τοῦ ὁσίου Θεοφυλάκτου.
 θ'. Τῶν ἁγίων μ'.
 ι'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Κοδράτου.
 ια'. Τοῦ ἁγίου Σωφρονίου πατριάρχου.
 ιβ'. Τοῦ ἁγίου Θεοφάνους.
 ιγ'. Τοῦ ἁγίου Σαβίνου.
 ιδ'. Λείπ.

A 24. Beatæ Xenæ.
 25. Gregorii Theologi.
 26. Sanctorum martirum Asterii et sociorum
 ejus.
 27. Reditus Chrysostomi.
 28. Beati Ephraim.
 29. Sancti Ignatii.
 30. Beati Xenophontis.
 31. Sancti Cyri et Joannis.

MENSIS FEBRUARIUS.

1. Sancti martyris Tryphonis.
 2. In occursu matutini.
 — In liturgia.
 3. Justi Simeon.
 4. Beati Isidori Pelusiotæ.
 5. Sanctæ Agathæ.
 6. Nullius sit mentio.
 7. Sancti Parthenii.
 8. Nullius sit mentio.
 9. Sancti martyris Nicephori.
 10. Sancti Charalampii.
 11. Sancti sacromartyris Blasii.
 12. Sancti Meletii.
 13. Beati Martiniani.
 14. Beati Auxentii.
 15. Sancti apostoli Onesimi.
 16. Sancti Pamphili, et sociorum ejus.
 17. Beatæ Mariannæ.
 18. Beati Leonis papæ Romani.
 19. Sanctorum martyrum Maximi et sociorum
 ejus.
 20. Beati Paphnutii.
 21. Beati Timothei.
 22. Sancti Thomæ patriarchæ.
 23. Sancti sacromartyris Polycarpi.
 24. Inventio capitis Præcursoris.
 25. Sancti Tarasii patriarchæ.
 26. Sancti martyris Papii et sociorum ejus.

27. Sancti Porphyrii.
 28. Beati confessoris Basilii.

MENSIS MARTIUS.

D 1. Sanctæ martyris Eudociæ.
 2. Nullius sit mentio.
 3. Sancti Basilisci.
 4. Beati Hesychii.
 5. Sancti Cononis.
 6. Sanctorum duorum et quadraginta marty-
 rum.
 7. Sanctorum septem in Chersonæ episcopo-
 rum.
 8. Beati Theophylacti.
 9. Sanctorum Quadraginta.
 10. Sancti martyris Codrati.
 11. Sancti Sophronii patriarchæ.
 12. Sancti Theophanis.
 13. Sancti Sabini.
 14. Nulla mentio.

15. Terræ motus.
16. Nulla mentio.
17. Hominiis Dei Alexii.
18. Sancti Cyrilli Jerosolymitani.
19. Sanctorum Chyrauti et Daria.
20. Nulla mentio.
21. Nulla mentio.
22. Sancti sacromartyris Basilii.
23. Nulla mentio.
24. Nulla mentio.
25. Annuntiatio Delparæ.
- In liturgia.
26. Nulla mentio.
27. Sanctæ Matronæ.
28. Nulla mentio.
29. Nulla mentio.
30. Sancti Joannis Climaci.
31. Nulla mentio.

MENSIS APRILIS.

1. Beatæ Mariæ.
2. Sanctorum Amphiani et Edesii.
3. Nulla mentio.
4. Sancti Theoduli et sociorum ejus.
5. Nulla mentio.
6. Sancti Eutychii patriarchæ.
7. Sancti Rufini.
8. Sanctorum apostolorum Rufi et sociorum ejus.
9. Nulla mentio.
10. Sancti martyris Terentii.
11. Sancti Antipæ.
12. Nulla mentio.
13. Nulla mentio.
14. Nulla mentio.
15. Nulla mentio.
16. Sanctæ Agapæ, et sociarum ejus.
17. Nulla mentio.
18. Sancti Jacobi.
19. Nulla mentio.
20. Nulla mentio.
21. Nulla mentio.
22. Beati Theodori Siceoti.
23. Sancti martyris Georgii.
24. Nulla mentio.
25. Sancti apostoli Marci.
26. Sancti sacromartyris Basilii.
27. Nulla mentio.
28. Nulla mentio.
29. Sancti Simeon cognati Domini.
30. Sancti Jacobi fratris Dei.

MENSIS MAIUS.

1. Sancti propheta Jeremiæ.
2. Sancti Athanasii.
3. Sancti martyris Timothei.
4. Nulla mentio.
5. Nulla mentio.
6. Justj Job.
7. Nulla mentio.

- A ιε'. Τοῦ σεισμοῦ.
 ις'. Λείπ.
 ιζ'. Τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ Ἀλεξίου.
 ιη'. Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολυμιτάνου.
 ιθ'. Τῶν ἁγίων Χρυσάντου καὶ Δαρείου.
 κ'. Λείπ.
 κα'. Λείπ.
 κβ'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Βασιλείου.
 κγ'. Λείπ.
 κδ'. Λείπ.
 κε'. Ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.
 εἰς τὴν λειτουργίαν.
 κς'. Λείπ.
 κζ'. Τῆς ἁγίας Ματρώνης.
 κη'. Λείπ.
 B κθ'. Λείπ.
 λ'. Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κλίμακος.
 λα'. Λείπ.

ΜΗΝ ΑΠΡΙΛΙΟΣ.

- α'. Τῆς ὁσίας Μαρίας.
 β'. Τῶν ἁγίων Ἀμφιανῶ, καὶ Ἐδεσίου.
 γ'. Λείπ.
 δ'. Τοῦ ἁγίου Θεοδοῦλου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 ε'. Λείπ.
 ς'. Τοῦ ἁγίου Εὐτυχίου πατριάρχου.
 ζ'. Τοῦ ἁγίου Ρουφίνου.
 η'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.
 θ'. Λείπ.
 C ι'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Τερентίου.
 ια'. Τοῦ ἁγίου Ἀντίπα.
 ιβ'. Λείπ.
 ιγ'. Λείπ.
 ιδ'. Λείπ.
 ιε'. Λείπ.
 ις'. Τῆς ἁγίας Ἀγάπης, καὶ τῶν σὺν αὐτῇ.
 ιζ'. Λείπ.
 ιη'. Τοῦ ἁγίου Ἰακώβου.
 ιθ'. Λείπ.
 κ'. Λείπ.
 κα'. Λείπ.
 κβ'. Τοῦ ὁσίου Θεοδώρου Σικανώτου.
 κγ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Γεωργίου.
 κδ'. Λείπ.
 D κε'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Μάρκου.
 κς'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Βασιλείου.
 κζ'. Λείπ.
 κη'. Λείπ.
 κθ'. Τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ συγγενοῦς τοῦ Κυρίου.
 λ'. Τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ Θεοῦ.

ΜΗΝ ΜΑΙΟΣ.

- α. Τοῦ ἁγίου προφήτου Ἰερემίου.
 β'. Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.
 γ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Τιμοθέου.
 δ'. Λείπ.
 ε'. Λείπ.
 ς'. Τοῦ δικαίου Ἰώδ.
 ζ'. Λείπ.

η'. Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.
— Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μάρτυρος Ἀκακίου.
θ'. Τοῦ προφήτου Ἠσαΐου.
— Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Χοιστοφόρου.

ι'. Τοῦ ἀποστόλου Σίμωνος.
ια'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μωκίου.
ιβ'. Τοῦ ὁσίου Ἐπιφανίου καὶ Γερμανοῦ.
ιγ'. Λείπ.
ιδ'. Τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, καὶ Παχωμίου.
ιε'. Λείπ.
ισ'. Τοῦ ἁγίου προφήτου Ζαχαρίου.
ιζ'. Λείπ.
ιη'. Λείπ.
ιθ'. Τοῦ ἁγίου Πατρικίου.
κ'. Τοῦ ἁγίου Θαλελαίου.
κα'. Τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου, καὶ Ἑλένης.
κβ'. Τοῦ ἁγίου Βασίλειου.
κγ'. Λείπ.
κδ'. Τοῦ ὁσίου Συμεὼν τοῦ θαυμαστοῦ ἕρους.
κε'. Λείπ.
κς'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰούδα.
κζ'. Λείπ.
κη'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἐλαδίου.
κθ'. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Θεοδοσίας.
λ'. Λείπ.
λα'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρονίκου.

ΜΗΝ ΙΟΥΝΙΟΣ.

α'. Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου.
β'. Τοῦ ἁγίου Νικηφόρου πατριάρχου.
γ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λουκιανοῦ.
δ'. Τοῦ ἁγίου Μητροφάνους.
ε'. Λείπ.
ς'. Τοῦ ἁγίου Δωροθέου.
ζ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδότου.
η'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου Εὐχαΐτου.
θ'. Λείπ.
ι'. Λείπ.
ια'. Τῶν ἀποστόλων Βαρθολομαίου, καὶ Βαρνάβα.
ιβ'. Τοῦ ὁσίου Ὀνούφριου.
ιγ'. Τῆς ἁγίας Ἀκυλίνης.
ιδ'. Τοῦ ἁγίου προφήτου Ἐλισσαίου.
ιε'. Λείπ.
ισ'. Τοῦ ἁγίου Τύχωνος.
ιζ'. Τοῦ ἁγίου Μανουὴλ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
ιη'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λεοντίου.
ιθ'. Τοῦ ἁγίου Ζωσίμου.
κ'. Λείπ.
κα'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰουλιανοῦ.
κβ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Εὐσεβίου.
κγ'. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀγριππίνας.
κδ'. Τὸ γενέσιον τοῦ Προδρόμου.
κε'. Τῆς ἁγίας Φεβρωνίας.
κς'. Τοῦ ὁσίου Σαμψών.
κζ'. Λείπ.
κη'. Τοῦ ἁγίου Κύρου καὶ Ἰωάννου.
κθ'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.
λ'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

PATROL. GR. CVI.

A 8. Sancti Joannis Theologi.
— Eadem die, martyris Acacii.
9. Prophetæ Isaia.
— Eadem die, sancti martyris Christophori.

10. Apostoli Simonis.
11. Sancti martyris Moctii.
12. Beati Epiphanii et Germani.
13. Nulla mentio.
14. Sancti Isidori et Pachomii.
15. Nulla mentio.
16. Sancti prophetæ Zachariæ.
17. Nulla mentio.
18. Nulla mentio.
19. Sancti Patricii.
B 20. Sancti Thalelei.
21. Sanctorum Constantini et Helenes.
22. Sancti Basilisci.
23. Nulla mentio.
24. Beati Simeon mirabilis montis.
25. Nulla mentio.
26. Sancti apostoli Judæ.
27. Nulla mentio.
28. Sancti martyris Eladii.
29. Sanctæ martyris Theodosiæ.
30. Nulla mentio.
31. Sancti apostoli Andronici.

MENSIS JUNIUS.

C 1. Sancti Justini.
2. Sancti Nicephori patriarchæ.
3. Sancti martyris Luciani.
4. Sancti Metrophanis.
5. Nulla mentio.
6. Sancti Dorothei.
7. Sancti martyris Theodoti.
8. Sancti martyris Theodori Euchaitæ.
9. Nulla mentio.
10. Nulla mentio.
11. Apostolorum Bartholomæi et Barnabæ.
12. Beati Onuphrii.
13. Sanctæ Acylinæ.
14. Sancti prophetæ Elisæi.
15. Nulla mentio.
D 16. Sancti Tychonis.
17. Sancti Manuel et sociorum eius.
18. Sancti martyris Leontii.
19. Sancti Zosimi.
20. Nulla mentio.
21. Sancti martyris Juliani.
22. Sancti martyris Eusebii.
23. Sanctæ martyris Agrippinæ.
24. Nativitas præcursoris.
25. Sanctæ Febronizæ.
26. Beati Samson.
27. Nulla mentio.
28. Sancti Cyri et Joannis.
29. Sanctorum apostolorum Petri et Pauli.
30. Duodecim apostolorum

42

MENSIS JULIUS.

A

ΜΗΝ ΙΟΥΛΙΟΣ.

1. Sanctorum anargyrorum.
2. Venerandæ vestis.
3. Nulla mentio.
4. Beati Andreæ Cretensis.
5. Sancti apostoli Fortunati.
6. Nulla mentio.
7. Nulla mentio.
8. Sancti martyris Procopii.
9. Sancti Pancratii.
10. Sanctorum quinque et quadraginta marty-

rum.

11. Sanctæ martyris Euphemie.
12. Nulla mentio.
13. Nulla mentio.
14. Sanctorum apostolorum Aquilæ et Si....

15. Sancti Ciryçi et Julitte.
16. Sancti martyris Athenogenis.
17. Sanctæ martyris Marinæ.
18. Sancti Æmiliani.
19. Beati Dii et Marinæ.
20. Sancti Eliæ.
21. Sancti Simeon Sali.
22. Sancti martyris Phocæ.
23. Sancti martyris Trophimi.
24. Sanctæ martyris Christinæ.

25. Nulla mentio.
26. Sancti Panteleemonis.
27. Apostolorum Procori et Nicanoris.
28. Sancti martyris Callinici.
29. Sanctorum Silæ et Sylvani.
30. Nulla mentio.

MENSIS AUGUSTUS.

1. Machabæorum.
2. Sancti protomartyris Stephani.
- Eadem die, sanctorum septem puerorum
Ephesi.
3. Beati patris nostri Dalmati.
4. Sanctæ martyris Eudociæ.
5. Sancti Eusignii.
6. Transfiguratio in matutino. In liturgia.

7. Nulla mentio.
8. Sancti Æmiliani.
9. Sancti apostoli Matthiæ.
10. Sancti Laurentii.
11. Nulla mentio.
12. Sanctorum Photii et Aniceti.
13. Beati Maximi.
14. Nulla mentio.
15. Sanctissimæ Virginis, in matutino. In litur-

gia.

16. Sancti Diomedis.
17. Sancti Myronis.
18. Sancti Flori et Lauri.
19. Sancti martyris Andreæ.

- α'. Τῶν ἁγίων ἀναργύρων.
- β'. Τῆς τιμίας ἐσθῆτος.
- γ'. Λείπ.
- δ'. Τοῦ ὁσίου Ἀνδρέου Κρήτης.
- ε'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φουρτουνάτου.
- ς'. Λείπ.
- ζ'. Λείπ.
- η'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Προκοπίου.
- θ'. Τοῦ ἁγίου Παγκρατίου.
- ι'. Τῶν ἁγίων με' μαρτύρων.

- ια. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας.
- ιβ'. Λείπ.
- ιγ'. Λείπ.

B

ιδ'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἀκύλα καὶ Σί... (ἡμ.

scripta littera μ.)

- ιε'. Τοῦ ἁγίου Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης.
- ις'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀθηνογίνους.
- ιζ'. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Μαρίας.
- ιη'. Τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ.
- ιθ'. Τοῦ ὁσίου Δίου καὶ Μαρίας.
- κ'. Τοῦ ἁγίου Ἠλίου.
- κα'. Τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Σαλοῦ.
- κβ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Φωκᾶ.
- κγ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Τροφίμου.
- κδ'. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Χριστίνης.
- κε'. Ἡ κοίμησις τῆς ἁγίας Ἀννης.
- κς'. Λείπ.

C

- κζ'. Τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.
- κη'. Τῶν ἀποστόλων Προκόρου καὶ Νικάνωρος.
- κθ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Καλλινίκου.
- λ'. Τῶν ἁγίων Σίλα καὶ Σιλουανοῦ.
- λα'. Λείπ.

ΜΗΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ.

- α'. Τῶν Μακκαβαίων.
- β'. Τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου.
- Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῶν ἁγίων ἐπτά παιδῶν τῶν ἐν
Ἐφέσῳ.
- γ'. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δαλμάτου.
- δ'. Τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐδοκίας.
- ε'. Τοῦ ἁγίου Εὐσιγνίου.
- ς'. Ἡ μεταμόρφωσις εἰς τὸν ὄρθρον. Εἰς τὴν ἱε-

τουργίαν.

D

- ζ'. Λείπ.
- η'. Τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ.
- θ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ματθαίου.
- ι'. Τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου.
- ια'. Λείπ.
- ιβ'. Τῶν ἁγίων Φωτίου καὶ Ἀνικήτου.
- ιγ'. Τοῦ ὁσίου Μαξίμου.
- ιδ'. Λείπ.
- ιε'. Τῆς παναγίας, εἰς ὄρθρον. Εἰς τὴν λειτουργίαν.
- ις'. Τοῦ ἁγίου Διομήδους.
- ιζ'. Τοῦ ἁγίου Μύρωνος.
- ιη'. Τοῦ ἁγίου Φλόρου καὶ Λαύρου.
- ιθ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀνδρέου.

α'. Τοῦ ἁγίου Θαδδαίου.
 κα'. Τοῦ ἁγίου Λουκίου.
 κβ'. Τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου.
 κγ'. Λείπ.
 κδ'. Λείπ.
 κε'. Ἀποστόλου Τίτου.
 κς'. Μάρτυρος Ἀνδρονίκου.
 κζ'. Τοῦ ὁσίου Ποιμένου.
 κη'. Τοῦ ἁγίου Μωϋσῆ.
 κθ'. Ἡ ἀποτομή τοῦ Προδρόμου.
 λ'. Λείπ.
 λα'. Τῆς τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

A 20. Sancti Thaddæi.
 21. Sancti Lucii.
 22. Sancti Agathonici.
 23. Nulla mentio.
 24. Nulla mentio.
 25. Apostoli Titi.
 26. Martyris Andronici.
 27. Beati Pastoris.
 28. Sancti Moysis.
 29. Decollatio Præcursoris.
 30. Nulla mentio.
 31. Venerandæ zonæ sanctissimæ Deiparæ.

ALIUD SYNAXARIUM.

(Benedicti ibid. p. 154, ex cod. sæculi xii.)

Ἀρχὴ τοῦ Μηναρίου, ἡτοι τῶν ἑορτασίων B
 ἡμερῶν.

MHN ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ.

α'. Ἀρχὴ τῆς ἑορτασίου, καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου πα-
 τρός ἡμῶν Συμεὼν τοῦ Στυλῆ.

β'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος, καὶ τοῦ ὁσίου
 Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ.

γ'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἀνθίμου.

δ'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Βαβύλα.

ε'. Τοῦ ἁγίου προφήτου Ζαχαρίου τοῦ πατρός τοῦ
 Προδρόμου.

ς'. Τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἐν ταῖς Χώναις
 τῆς Φρυγίας.

η'. Τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

θ'. Τῶν ἁγίων καὶ δικαίων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης
 Σάββατον πρὸ τῆς ὑψώσεως.

Κυριακὴ πρὸ τῆς ὑψώσεως.

ιγ'. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ
 Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως.

ιδ'. Ἡ ὑψώσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ,
 Σάββατον μετὰ τὴν ὑψώσιν.

Κυριακὴ μετὰ τὴν ὑψώσιν.

ις'. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Νικήτα.

ις'. Τῆς ἁγίας μαγισμάρτυρος Εὐφροσύνης.

κ'. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου.

κγ'. Ἡ σύλληψις τοῦ τιμίου Προδρόμου.

κδ'. Τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλῃς.

κς'. Ἡ μετέστας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεο-
 λόγου.

κη'. Τοῦ ὁσίου Πατρός ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ D
 Χαρίτωνος.

λ'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Γρηγορίου τῆς μεγά-
 λης Ἀρμενίας.

MHN ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ.

α'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνανίου, καὶ τοῦ ὁσίου
 Ρωμανοῦ.

β'. Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ καὶ Ἰου-
 στίνης.

Initium Kalendarii sive festorum dierum.

MENSIS SEPTEMBRIS.

1. Initium indictionis, et commemoratio beati
 patris nostri Symeonis Stylitæ.

2. Sancti martyris Mamantis, et beati Joannis
 Jejunatoris.

3. Sancti sacromartyris Anthimi.

4. Sancti sacromartyris Babylæ.

5. Sancti prophetæ Zachariæ patris Præcursoris.

6. Exercitus ducis Michael Chonis Phrygiæ.

8. Nativitas sanctissimæ Deiparæ.

9. Sanctorum et justorum Joacim et Annæ.

Sabbatum ante exaltationem.

Dominica ante exaltationem.

13. Deductio templi sanctæ Christi Dei nostri
 resurrectionis.

14. Exaltatio venerandæ et vitiferæ crucis, Sabba-
 tum post Exaltationem.

Dominica post Exaltationem.

15. Sancti magni martyris Niceæ.

16. Sanctæ magnæ martyris Euphemie.

20. Sancti magni martyris Eustathii.

23. Conceptio venerandi Præcursoris.

24. Sanctæ protomartyris Theclæ.

26. Transitus sancti Joannis Theologi.

28. Beati Patris nostri et confessoris Charitonis.

30. Sancti sacromartyris Gregorii magnæ Arme-
 niæ.

MENSIS OCTOBER.

1. Sancti apostoli Ananii, et beati Romani.

2. Sancti sacromartyris Cypriani et Justinæ.

5. Sancti sacromartyris Dionysii Areopagitæ.

6. Sancti apostoli Thomæ.

7. Sanctorum martyrum Sergii et Bacchi.

16. Sancti martyris Longini centurionis.

18. Sancti apostoli et evangelistæ Lucæ.

20. Sancti magni martyris Artemii.

21. Beati patris nostri Hilarionis magni

32. Sancti patris nostri Abercii.

23. Sancti apostoli Jacobi fratris Dei.

24. Sancti martyris Arethæ et sociorum ejus.

25. Sanctorum martyrum notariorum Marciani B et Martyrii.

26. Sancti magni martyris Demetrii, et commemoratio magni terræ motus.

MENSIS NOVEMBER.

4. Sanctorum anargyrorum Cosmæ et Damiani.

2. Sanctorum martyrum Acindyni, et sociorum ejus.

6. Sancti Pauli confessoris.

8. Congregatio incorporalium.

12. Sancti patris nostri Joannis Eleemosynarii.

13. Sancti patris nostri Joannis Chrysostomi.

14. Sancti apostoli Philippi,

16. Sancti apostoli et evangelistæ Matthæi.

17. Sancti patris nostri Gregorii Thaumaturgi.

21. Præsentatio sanctissimæ Deiparæ.

25. Sanctorum sacromartyrum Clementis Romani, et Petri Alexandrini.

27. Sancti magni martyris Jacobi Persæ.

28. Sancti sacromartyris Stephani Junioris.

30. Sancti apostoli et primi vocati Andreæ.

MENSIS DECEMBER.

4. Sanctæ magnæ martyris Barbaræ.

5. Beati patris nostri Sabæ.

6. Sancti patris nostri Nicolai.

9. Conceptio sanctæ Annæ.

12. Sancti patris nostris Spyridonis.

13. Sanctorum magnorum martyrum Eustratii et sociorum ejus.

17. Sanctorum trium puerorum et Daniel prophetæ.

20. Sancti sacromartyris Ignatii Theophori.

Dominica sanctorum patrum.

Sabbatum ante Christi nativitatem.

Dominica ante Christi nativitatem.

24. In expectatione nativitatis Christi.

25. Christi nativitas.

A γ'. Τοῦ ἁγίου ιερομάρτυρος Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

ζ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θεωμᾶ.

ζ'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου.

ις'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λογγίνου τοῦ ἐκ τοῦ τάρχου.

ιη'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

κ'. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ἀρτεμίου.

κα'. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰλαρίωνος τοῦ μεγάλου.

κβ'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀβερκίου.

κγ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ Θεοῦ [Ἀδελφοθέου].

κδ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀρεθᾶ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ.

κε'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων νοταρίων Μαρκανίου καὶ Μαρτυρίου.

κς'. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, καὶ ἀνάμνησις τοῦ μεγάλου σεισμοῦ.

MHN NOEMBPIOΣ.

α'. Τῶν ἁγίων ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανίου.

β'. Τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἀκινδύνου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ.

γ'. Τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ.

η'. Ἡ σύναξις τῶν ἀσωμάτων.

ιβ'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ ἑσπερίου.

ιγ'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ ἱεροστόμου.

C ιδ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου.

ις'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου.

ιζ'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ.

κα'. Ἡ εἰσοδος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

κε'. Τῶν ἁγίων ιερομαρτύρων Κλήμεντος Ῥώμης καὶ Πέτρου Ἀλεξανδρείας.

κς'. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ σου.

κη'. Τοῦ ἁγίου ὁσιομάρτυρος Στεφάνου τοῦ νεώτερου.

λ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου.

MHN ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ.

D δ'. Τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας.

ε'. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σάββα.

ς'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου.

θ'. Ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας Ἀννης.

ιβ'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σπυριδωνος.

ιγ'. Τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Εὐστρατίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

ιζ'. Τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ Δανιὴλ τοῦ προφήτου.

κ'. Τοῦ ἁγίου ιερομάρτυρος Ἰγνατίου τοῦ τοῦ Θεοῦ Κυριακῆ τῶν ἁγίων προπατέρων.

Σάββατον πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

Κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

κδ'. Τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

κε'. Ἡ Χριστοῦ γέννησις.

κζ'. Ἡ σύναξις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.
 κζ'. Τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Σάβ-
 βατον μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.
 Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.
 κθ'. Τῶν ἁγίων νηπίων.
 λα'. Τῆς ὁσίας Μελάνης τῆς Ῥωμαίας.

ΜΗΝ ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΣ.

α'. Ἡ κατὰ σάρκα περιτομὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς
 ἡμῶν Βασιλείου τοῦ μεγάλου.
 β'. Τοῦ ἁγίου Σιλδέστρου πάπα Ῥώμης.
 γ'. Ἡ σύναξις τῶν ἁγίων ὁ ἀποστόλων.

Σάββατον πρὸ τῶν Φώτων.

Κυριακὴ πρὸ τῶν Φώτων.

ε'. Τῇ παραμονῇ τῶν Φώτων.

ς'. Τὰ ἅγια Θεοφάνια.

θ'. Τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πολυεύκτου.

ι'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ
 Νύσσης.

ια'. Τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου τοῦ κοινοβιάρχου.

ιβ'. Τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ καλυβίτου.

ις'. Ἡ προσκύνησις τῆς τιμίας ἀλύσεως τοῦ ἁγίου
 ἀποστόλου Πέτρου.

ιδ'. Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀντω-
 νίου τοῦ μεγάλου.

ιη'. Τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν Ἀθανασίου καὶ
 Κυρίλλου.

κ'. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου τοῦ μεγά-
 λου.

κα'. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ ὁμολο-
 γητοῦ.

κγ'. Τοῦ ἁγίου ιερομάρτυρος Κλήμεντος καὶ
 Ἀγαθαγγέλου.

κε'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ
 Θεολόγου.

κζ'. Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Ἰωάν-
 νου τοῦ Χρυσοστόμου.

λα'. Τῶν ἁγίων ἀναργύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου.

ΜΗΝ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ.

α'. Τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Τρύφωνος.

β'. Ἡ ὁπαπαντὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ.

γ'. Τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Συμεὼν τοῦ θεοδόχου.

η'. Τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ
 στρατηλάτου.

ις'. Τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ
 Τήρωνος.

κθ'. Ἡ εὕρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρό-
 μου.

ΜΗΝ ΜΑΡΤΙΟΣ.

θ'. Τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων μ' τῶν ἐν Σε-
 βαστείᾳ.

κα'. Ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

ΜΗΝ ΑΠΡΙΛΙΟΣ.

α'. Τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

κβ'. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Συ-
 κεώτου.

A 26. Congregatio sanctissimæ Deiparæ.

27. Sancti protomartyris Stephani.

Sabbatum post Christi nativitatem.

Dominica post Christi nativitatem.

29. Sanctorum parvulorum.

31. Beatæ Melaniæ Romanæ.

MENSIS JANUARIUS.

1. Circumcisio secundum carnem Domini nostri
 Jesu Christi, et commemoratio sancti patris nostri
 Basilii magni.

2. Sancti Sylvestri papæ Romani.

3. Congregatio sanctorum septuaginta apostolo-
 rum.

Sabbatum ante Lucas.

B Dominica ante Lucas.

5. In expectatione Lucium.

6. Sancta Dei manifestatio.

9. Sancti martyris Polyucti.

10. Sancti patris nostri Gregorii Nysseni.

11. Sancti Theodosii cœnobiarchæ.

15. Beati Joannis calybitæ.

16. Adoratio venerandæ catenæ sancti Petri apo-
 stoli.

17. Beati et theophori patris nostri Antonii ma-
 gni.

18. Sanctorum nostrorum patrum Athanasii et
 Cyrilli.

20. Beati patris nostris Euthymii magni.

C

21. Beati patris nostri Maximi confessoris.

23. Sancti sacromartyris Clementis et Agathan-
 geli.

25. Sancti patris nostri Gregorii Theologi.

27. Translatio reliquiarum sancti Joannis Chry-
 sostomi.

31. Sanctorum anargyrorum Cyri et Joannis.

MENSIS FEBRUARIUS.

1. Sancti magni martyris Tryphonis.

2. Præsentatio Domini nostri Jesu Christi.

3. Sancti et justi Simeonis qui Deum accepit.

8. Sancti magni martyris Theodori exercitus
 præfecti.

17. Sancti magni martyris Theodori Teronis.

24. Inventio venerandi capitis Præcursoris.

MENSIS MARTIUS.

9. Sanctorum magnorum martyrum quadraginta
 in Sebastia.

25. Annuntiatio sanctissimæ Deiparæ.

MENSIS APRILIS.

1. Beatæ Mariæ Ægyptiacæ.

22. Beati patris nostri Theodori Syceotæ.

23. Sancti magni martyris Georgii.

30. Sancti apostoli Jacobi.

MENSIS MAIUS.

2. Sancti patris nostri Athanasii magni.

8. Sancti apostoli et evangelistæ Joannis theologi.

21. Sanctorum imperatorum et pariter apostolorum Constantini et Helenes.

24. Beati Simeonis in monte mirabili.

25. Inventio venerandi capitis Præcursoris.

MENSIS JUNIUS.

8. Sancti magni martyris Theodori exercitus præfecti.

19. Sanctorum apostolorum Bartholomæi et Barnabæ.

24. Nativitas Præcursoris.

27. Beati patris nostri Samson hospitalarii.

28. Translatio reliquiarum sanctorum Cyri et Johannis.

29. Sanctorum et principum apostolorum Petri et Pauli.

30. Congregatio sanctorum duodecim apostolorum.

MENSIS JULIUS.

1. Sanctorum anargyrorum Cosmæ et Damiani.

2. Depositio venerandæ vestis sanctissimæ Deiparæ.

8. Sancti magni martyris Procopii.

11. Sanctæ magnæ martyris Euphemie.

13. Sanctorum magnorum martyrum Ciryçi et Juliane.

16. Sanctorum patrum qui in sex synodis adfuerunt.

17. Sanctæ magnæ martyris Marinæ.

20. Sancti et gloriosi prophetæ Eliæ.

22. Sanctæ Mariæ Magdalene.

25. Sanctæ Annæ matris Deiparæ.

26. Sancti magni martyris Panteleemonis.

30. Sancti et justi Eudocimi.

MENSIS AUGUSTUS.

1. Sanctorum Machabæorum.

2. Translatio reliquiarum sancti protomartyris Stephani.

6. Transfiguratio Domini nostri Jesu Christi.

15. Dormitio sanctissimæ Deiparæ.

16. Translatio sancti Mandelii.

24. Sanctorum apostolorum Bartholomæi et Titi.

29. Decollatio venerandi capitis Præcursoris.

31. Depositio venerandæ zônæ sanctissimæ Deiparæ.

A κγ'. Τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου.
λ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου.

MHN MAIOS.

β'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου.

η'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

κα'. Τῶν ἁγίων βασιλέων καὶ ἱσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

κδ'. Τοῦ ὁσίου Συμεὼν τοῦ ἐν τῷ θαυμασίῳ ὄρει.

κε'. Ἡ εὕρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.

MHN IOYNIOS.

B η'. Τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Θεόδωρου τοῦ στρατηλάτου.

ιβ'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα.

λδ'. Τὸ γενέθλιον τοῦ Προδρόμου.

κζ'. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σαμψὼν τοῦ ἐν ἡλίχου.

κη'. Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Κίρου καὶ Ἰωάννου.

κθ'. Τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

λ'. Ἡ σύναξις τῶν ἁγίων ιβ' ἀποστόλων.

MHN IOYΛIOS.

C α'. Τῶν ἁγίων ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ.

β'. Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

η'. Τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Προκοπίου.

ια'. Τῆς ἁγίας μεγάλης μάρτυρος Εὐφημίας.

ιε'. Τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Κιρίλλου καὶ Ιουλίττης.

ις'. Τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν ταῖς 5 συνόδοις.

ιζ'. Τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Μαρτίνου.

κ'. Τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου προφήτου Ἠλίου.

κβ'. Τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς.

κε'. Τῆς ἁγίας Ἀννης τῆς μητρὸς τῆς Θεοτόκου.

κς'. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος.

λ'. Τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Εὐδοκίμου.

MHN AYTOYCTOS.

α'. Τῶν ἁγίων Μακκαβαίων.

β'. Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

ς'. Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ιε'. Ἡ κοίμησις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

ις'. Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ ἁγίου Μανδηλίου.

κδ'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων Βαρθολομαίου καὶ Τίτου.

κθ'. Ἡ ἀποτομὴ τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.

λα'. Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Εὐαγγέλια εἰς μνήμας διαφόρους ἀγίων.

A Evangelia in commemorationes sanctorum diversas.

Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Εἰς ἐγκαίνια ναοῦ. Εἰς ἀνωμάτους. Εἰς τὸν Πρόδρομον. Εἰς προφήτας. Εἰς ἀποστόλους. Εἰς μάρτυρας. Εἰς ἓνα μάρτυρα. Εἰς γυναῖκας μάρτυρας. Εἰς ἱεράρχας. Εἰς ἱερομάρτυρας. Εἰς ὁσίους. Εἰς ὁσιομάρτυρας. Εἰς ὁσίας γυναῖκας. Εἰς σχῆμα. Εἰς ἀσθενεῖς. Εἰς κοιμηθέντας. Εἰς σεισμόν. Εἰς ἐμπρησμόν. Εἰς ἀνομβρίαν. Εἰς ἐπιβρομὴν ἰθύνων. Εἰς ἐπινίκια βασιλέων. Ἐπὶ ἐξομολογούμενων. Εἰς πᾶσαν αἰτησιν.

In sanctissimam Deiparam. In dedicationem templi. In incorporales. In Præcursorem. In prophetas. In apostolos. In martyres. In unum martyrem. In mulieres martyres. In pontifices. In sacromartyres. In beatos. In beatos martyres. In beatas mulieres. In vestitum. In infirmos. In hos qui dormierunt. In terræ motum. In incendium. In pluviam. In incursionem gentium. In victorias imperatorum. In contentibus. In omnem supplicationem.

FORMULA ABJURATIONIS ATHINGANORUM.

(BANDINI lib. cit. p. 420.)

Ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ Ἀθιγγάνων τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει προσερχομένους, καὶ βαπτίζεσθαι μέλλοντας. B Quomodo debeant recipi qui ab Athinganis ad fidem orthodoxam accedunt, et baptizari debent.

Ὁ δεῖνα ἀπὸ Μελχισεδεκιτῶν, τῶν καὶ Θεοδοτιανῶν, καὶ Ἀθιγγάνων προσιὼν τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν, οὐ διὰ τινὰ βίαν, ἢ ἀνάγκην, ἢ φόβον, ἢ ἐπείθειαν, ἢ πένιν, ἢ διὰ χρέως, ἢ ἐγκλημα κατ' ἐμοῦ κινούμενον, ἢ διὰ ἑτερόν τινα τρόπον ἀπηγορευμένον, ἀλλ' ὡς ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ καρδίας τὸν Χριστὸν ἀγαπῶσης, καὶ τὴν αὐτοῦ πίστιν, ἀναθεματίζω πᾶσαν τὴν τῶν Μελχισεδεκιτῶν, ἤτοι Θεοδοτιανῶν καὶ Ἀθιγγάνων αἵρεσιν, καὶ τοὺς αἱρεσιάρχας ἅπαντας, Θεόδοτον, φημί, τὸν Σκυτέα, καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς Ἀσκληπιάδην, καὶ Ἑρμόφιλον, καὶ Ἀπολλωνίδην, καὶ Θεόδοτον τὸν Τραπεζίτην, ὅστις μάλιστα γέγονεν ἀρχηγὸς τῆς αἰρέσεως ταύτης. C Ἀναθεματίζω καὶ τοὺς καθεξῆς διδασκάλους τῶν Ἀθιγγάνων, ὅσοι κατὰ γενεὰν ἐκάστην ἄχρι τοῦ νῦν γεγόνασιν, καὶ ὅσοι σήμερόν εἰσι, καὶ γίνεσθαι μέλλουσιν. Ἀναθεματίζω πάντας τοὺς φρονούντας, καὶ δοξάζοντας, καὶ διδάσκοντας, καὶ λέγοντας, ὅτι ὁ Μελχισεδεκ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ δύναμις Θεοῦ μεγάλῃ διατρίβουσα ἐν ἀκατονομάστοις τόποις, καὶ ὅτι μέζων τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἐκεῖνος, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ὁ Χριστὸς, ὡς δεύτερος, καὶ ὑποδέσμερος, κατὰ τὴν ἐκεῖνου τάξιν ἱερατεύειν. Ἀναθεματίζω τοὺς λέγοντας, ὅτι Μελχισεδεκ, ἤτοι ἡ μεγάλη δύναμις, ὁ Θεὸς, καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος. Ἀναθεματίζω τοὺς φυλάττοντας μὲν, ὡς Ἰουδαίους τὸ Σάββατον, ὡς ἔθνικοις δὲ καὶ τὴν περιτομὴν διαπτύοντας, καὶ τὸ βάπτισμα. Ἀναθεματίζω τοὺς χρωμένους μαντείαις, καὶ φαρμακείαις, καὶ γοητείαις, καὶ δι' αὐτῶν καὶ βλάπτειν, καὶ ὠφελεῖν ἀνθρώπους ἐπαγγελλομένους. Ἀναθεματίζω τοὺς ἐπικαλουμένους δαιμόνια τινα, ὡς τὰ πρῶτα καλοῦνται Σωροῦ, καὶ Σοχάν, καὶ Ἀρχεῖ, καὶ δι' αὐτῶν τὴν Σελήνην διδόντας πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ ἐρωτῶντας αὐτὴν περὶ ὧν βούλονται. Ἀναθεματίζω τοὺς ἐπιτιθέντας τοῖς ἀστρο-

Talis... a Melchisedecitis, et Theodotianis, et Athinganis accedens ad fidem Christianorum, non ob quamlibet vim, aut necessitatem, aut timorem, aut minas, aut paupertatem, aut ob debitum, vel accusationem contra me illatam, aut ob aliam quamlibet rationem prohibitam, sed quasi e tota anima, et toto corde Christum diligente, et ejus fidem, anathematizo omnem Melchisedecitum, id est Theodotianorum et Athinganorum hæresim, et omnes hæresiarchas, Theodotum, dico, autorem, et illius discipulos Asclepiadem et Hermophilum, et Apollonidem, et Theodotum nummularium, quicumque præsertim fuerit dux istius hæresis. Anathematizo etiam sequentes doctores Athinganorum, quicumque in quaque generatione usque nunc exstiterunt, et quicumque hodie exsistunt, et fieri debent. Anathematizo omnes cogitantes, opinantes, docentes et dicentes Melchisedec non fuisse hominem, sed virtutem Dei magnam residentem in locis innominatis, et majorem illum Christo esse, et ob hoc dici Christum quasi secundum, et inferiorem, secundum ejus ordinem sacerdotem esse. Anathematizo dicentes, Melchisedec, id est hanc virtutem magnam, Deum et patrem Domini nostri Jesu Christi esse, et ob id vocari sine patre, sine matre, sine genealogia. Anathematizo observantes quidem Sabbatum, ut Judæos, et contemnentes, ut ethnicos, circumcisionem et baptismum. Anathematizo utentes divinationibus, et philtis, et magiis, et profutentes per hæc nocivum et profectum hominibus præstari. Anathematizo invocantes quædam dæmonia, quorum prima vocantur Soru, Sochan et Arche, et per ea Lunam inde ad se attrahentes, et interrogantes illam de quibus placet.... Anathematizo imponentes stellis hominum nomina, et per dæmoniorum phantasias has in invicem moveri contententes; et ita dicentes; stella talis... stellam

in his... exstinxit, et oportet omnino ut sit ille hoc potentior et felicior. Anathematizo docentes hominum odium sub apparentia puritatis, et detestantes omnem hominem, quicumque non est ejusdem fidei ac ipsi, et ob hoc non permittentes se ad talem hominem accedere, nec alium quemvis accedere, neque dare illi aliquid aut manibus accipere: si autem aliquid hujusmodi forte evenerit, statim ad purificationes, et ablutiones recurrentes, quasi pollutos et immundos factos. Anathematizo cum his omnem etiam consuetudinem, morem, et omnem actionem Athinganorum, palam aut clam ab illis patrata. Hæc igitur omnia anathematizo, et aversus, et profugus ab illis, Christo me addico, et Credo in unum Deum Patrem, omnipotentem, factorem cœli et terræ...

αὐτῶν τελευμένην. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἀναθεματίζω, καὶ ἀποστρεφόμενος, καὶ ἀποποιούμενος αὐτοῖς, συντάσσομαι τῷ Χριστῷ, καὶ πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς.

Α σιν ἀνθρώπων δνόματα, καὶ διὰ φαντασίας ἐκινώδους κινεῖν αὐτοὺς κατ' ἀλλήλων στρατηγούς, καὶ οὕτω φημιζοντας, ὡς ὁ τοῦ θεῖου ἐκείνου τοῦ θεῖου ἐσθλασε, καὶ δεῖ πάντως εἶναι πρῶτον τὸν θεόν ἐκείνου, καὶ εὐτυχέστερον. Ἀναθεματίζω τοὺς ἐν προσποιήσει καθαρότητος μὴ θρωπίαν διδασκοντας, καὶ βδελυσσομένους τὸν ἄνθρωπον, ὅστις αὐτοῖς οὐκ ἔστιν ὁμόπιστος, καὶ διὰ τοῦτο μὴτε προσεγγίζειν τινὶ τοιοῦτῳ, μὴτε προσεγγίζεσθαι παρὰ τινος ἀνεχομένου, μὴτε δεῖναι τι, μὴτε λαμβάνειν διὰ χειρῶν· εἰ δὲ γένηται κατὰ τύχην τοιοῦτον, εὐθὺς ἐπὶ καθαραιῶν καὶ λουτρῶ χυροῦντας, ὡς μεμολυσμένους, καὶ ἀκαθάρτους γεγονότας. Ἀναθεματίζω πρὸς τοῦτοις καὶ πᾶν ἕτερον ἔθος, καὶ ἐπιτήδευμα, καὶ πᾶσαν πρῶτον

Β εἰν τῶν Ἀθιγγάνων, φανερώς, ἢ λαθρῶς, τῷ

OPUSCULA MORALIA.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΩΦΕΛΙΜΟΣ

Ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας συλλεγείσα, καὶ ἀνέμνησιν δηλοῦσα τοῦ παραδόξως γενομένου θαύματος, ἡνίκα Πέρσαι καὶ Βάρβαροι τὴν βασιλίδαν ταύτην πολέμῳ περιεκύκλωσαν· οἱ καὶ ἀπώλοντο εἰς δίκης πειρασθέντες· ἡ δὲ πόλις ἀσινῆς συντηρηθεῖσα προσδελαις τῆς Θεοτόκου, ἐτησίως ἐπέτιθετο εὐχριστήριον. Ἀκάθιστον τὴν ἡμέραν κατονομάζουσα.

UTILIS NARRATIO

E veteri collecta historia, novum miraculum in memoriam revocans ac declarans, editum, cum Persæ ac Barbari urbem hanc regiam obsedissent: qui et perierunt, digne ulcisciente Numine, urbe interim, quam Dei Genitrix suis intercessionibus servavit incolumem, votis annuis gratiarum actionis cantica exinde exsolvente, indicta rei hujus die anniversaria, τῆς Ἀκαθίστου (1) nomine.

(Combris. Auctar. II, 805.)

Administrante Heraclio rem Romanam, Cosroes C Persarum rex, Barbarorum exercitum suum cum gravi misit virtute, ut orientales omnes Romani imperii provincias excurreret, haud aliter ac fulgur quoddam omnia incendens, absumens ac destruentem. Hic, secure admodum atque libere Orientem depopulatus, ac obviiis quibusque Romanis, nemine prohibente, ejusve late procedentem impetum retardante, internecioni datus: Quippe cum Romanæ vires valde dejectæ essent, ejus qui

Ἐν τοῖς χρόνοις Ἡρακλείου τοῦ τῶν Ῥωμαίων βασιλέως, Κοσρόης ὁ τῶν Περσῶν ἀρχὴν ἔχων, ἐπέστειλε βάρβαρον αὐτοῦ στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως βαρβαρᾶς, πᾶσαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων ἐφ' ἡμεῖς, δίκην σκηπτῶν τινος ἐμπιπρόντα καὶ καίοντα καὶ ἀφανίζοντα. Οὗτος κατὰ πολλὰ μέρη τὴν ἐφ' ἡμεῖς λεηλατῶν, καὶ ὀλοθρεύων τοὺς παρὰ τὸν ἥλιον τῶν Ῥωμαίων, οὐδενὸς καλύποντος, ἐπὶ πολὺ φορὰν αὐτοῦ ἀνακόπτοντος (ἅτε τῶν Ῥωμαίων δυνάμεων μάλιστα τεταπεινωμένων, τῇ

(1) Grati animi multam significationem habet illius sacræ diei observantia, cujus totam noctem in sacris vigiliis orantes agunt, ingentia illa beneficia recolendo, quæ hic perstringuntur. Videri potest

S. Nicephorus, qui videtur accuratius prosecutus res illius temporis. Quæ damus paucis differunt illis quæ habent Synaxaria, excepto tantum Eusebio

ρουτάτη καὶ θηριώδει ὁμότητι τοῦ τηνικαῦτα τὴν Ἀ
 Ῥωμαίων διέποντος ἀρχὴν, τοῦ τυράννου Φωκά τοῦ
 στρατιώτου), φθάσας εἰς Χαλκηδόνα, τίθεται λοιπὸν
 ἐπ' αὐτῆς χάρακα, καὶ πάντα τὰ πρὸς πολιορκίαν
 ταύτης τῆς μεγαλοπόλεως ἐξευρεπίζει· τοῦτο γὰρ
 αὐτῷ καὶ βεβούλευτο, καὶ τρόπον παντὶ ἐσπουδάζετο.
 Ταῦτα ὁρῶν δ' Ἡράκλειος, μετὰ τὸν τυραννῆσαντα
 Φωκᾶν ἀρτι τῆς βασιλείας ἐπειλημμένος, σφόδρα
 περιαλγῆς καὶ κατώδυνος γεγονώς, λιπὼν τὰ βασι-
 λεια, διὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου, συναγαγὼν τὰς ἐτι
 περιούσας τῶν στρατευμάτων δυνάμεις, ἀθρόως
 οὐδὲν προμαθόντων τῶν ἐν Περσίῃ, τῇ χώρᾳ προσ-
 βάλλει. Γινούσῃ δὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως ὁ
 Σκύθης Χαγάνος, εὐθὺς εἶχετο ἔργου· καὶ τὴν μὲν
 θάλασσαν, πλοίων ἐπλήρου τῶν παρ' αὐτοῖς, ἀ διὰ τὸ
 εἰς ἐνὸς ἐπιμήκους σχεδιάζεσθαι ξύλου, μονόξυλα
 βιβρόδρωφον ἢ προσεγορεύονται, τὴν δὲ γῆν, ἱππέων
 τε καὶ πεζῶν.

Ὁ δὲ κατὰ τὴν βασιλίδαν λαὸς, ὑπὸ Σεργίου τοῦ
 τὴν πατριαρχίαν ἔχοντος τότε, πολλὰ παρεκα-
 λείτο, καὶ πρὸς τὸ μὴ πίπτειν ἐκιδάσκετο, *Θα-
 ρσεῖτε, τέκνα, λέγοντες· καὶ μόνον εἰς Θεὸν τὰς
 ἐλπίδας ἡμῶν τῆς σωτηρίας ἀναθώμεθα, καὶ
 πρὸς αὐτὸν χεῖρας, καὶ ὄμματα ἐξ ὅλης ψυχῆς
 αἰρωμεν, καὶ αὐτὸς τὰ περιστοιχίσαντα ἡμᾶς
 κακὰ λύσει, καὶ πάντα τὰ καθ' ἡμῶν διασκε-
 δάσει τῶν βαρβάρων βουλεύματα.* Τοῦτοις θαρ-
 ρήσας τοῦ Σεργίου τοῖς λόγοις ὁ ἐν τῇ πόλει λαὸς,
 ἔμενον πάντες τῇ πίστει νευρούμενοι, τῇ εἰς τὴν
 ἀχραντὸν Θεοτόκον, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς εὐδοκήσαντα
 διὰ φιλανθρωπίαν τεχθῆναι Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν·
 καὶ προσεχόμενοι τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἰδεῖν ἐπ' αὐτοὺς,
 ἐκαρτέρουν τῇ ἐλπίδι, οὐ μετὰ μικρὸν καὶ ἡξιώθη-
 σαν, καὶ τῆς ἐλπίδος κενοὶ οὐκ ἐξέπεσον.

Ὁ δὲ παρὰ βασιλέως εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως
 καταλειφθεὶς, Βῶνος ὄνομα, ὅσα δυνατόν ἦν ἀντιμη-
 χανᾶσθαι, πάντα πράττων καὶ ποιῶν, οὐκ ἡμέλει.
 Βούλεται γὰρ ὁ Θεὸς ἡμᾶς, μὴ ἀργοὺς καὶ ἀπρά-
 κτους καθίσθαι, ἀλλὰ τι καὶ ἐνεργεῖν, καὶ ἐπινοεῖ-
 σθαι μὲν τινα καὶ ἀφ' ἡμῶν, ἐπ' αὐτὸν δὲ πᾶσαν
 ἔχειν σωτηρίας τὴν προσδοκίαν. Οὕτω καὶ τῷ Ἰησοῦ
 τῷ παιδὶ Ναυῆ, ἐνέδρας ποιῆσαι κατὰ τῆς Γαλ, ἐν-
 ετεῖλατο· καὶ τὸν Γεδεὼν κατὰ τῶν Μαδινηαίων
 ὑδρίαις, καὶ λαμπάσι ἐξώπλισεν. Ἀλλ' ὁ μὲν Βῶ-
 νος τείχη ὠχύρου, καὶ πάντα τὰ πρὸς πολεμικὴν
 χρεῖαν ἐξήρτους· Σέργιος δὲ ὁ ἱεράρχης, τὰς ἱερὰς
 εἰκόνας τῆς Θεομήτορος, αἷς μάλιστα καὶ βρέφος ὁ
 Σωτὴρ ἔξεικονισθεὶς, ἐν ἀγκάλαις τῆς μητρὸς ἐν-
 εφέρετο, ταύτας λαβὼν, περιήει τὰ τείχη· τῇ μὲν
 πόλει, ἀσφάλειαν ἐκ τούτου περιποιούμενος· τοῖς δὲ
 Βαρβάροις καὶ πολεμίοις, πτόησιν καὶ δειστρον καὶ
 φυγὴν· ἀ πάντα μικρὸν ὕστερον ἐπαλθόντα αὐτοῖς,
 ἀφανισμῷ ἀπαντας δέδωκε παντελεῖ.

Οἱ κατὰ τὴν Χαλκηδόνα στρατοπεδευσάμενοι Πέρ-
 σαι ἤρξαντο πυρπολεῖν τὰ περίξ τῆς Χαλκηδόνης
 καὶ γειτονάζοντα, καὶ τὰλλα πάντα ποιεῖν, ὅσα τοῖς
 πολιορκεῖν προθεμένους ἐργάζεσθαι σύνηδες· ὡσαύ-

imperium Romanum regebat gravissima ac ferina
 crudelitate, tyranni Phocæ viri militaris, attrita :
 Chalcedonem veniens, in ea deinceps vallum ponit,
 atque opportuna omnia ad magnam hanc obsiden-
 dam civitatem disponit : ita enim illi constitutum
 erat, hocque modis omnibus studebat. Hæc videns
 Heraclius, qui nuper post tyrannum Phocam im-
 perii regimen susceperat, valde anxius, gravique
 dolore affectus, relicta regia, collectis Romanis
 copiis, quæ superstites erant, per Pontum Euxi-
 num, repente, cum nihil Persæ cognovissent, eo-
 rum regionem invadit. Cognita autem Chaganus
 Scythæ imperatoris expeditione, statim operi in-
 sistit : ac mare quidem Scythicis replet monoxylis
 litribus, sic barbara voce nuncupatis, quod ex
 uno prælongo ligno, tumultuario velut opere con-
 secta sint ; terram vero equestri milite ac pedestri.

Sergius interim patriarcha, populum in urbe
 regia constitutum multis hortabatur, docebatque
 ut ne animis conciderent. *Confidite*, aiebat, *fili,*
inque Deum solum nostræ spem salutis referamus,
atque ad eum manus ac oculos ex toto animo leve-
mus, ipseque mala dissolvat quæ nos circumstete-
runt, ac omnia adversum nos Barbarorum dissipabit
consilia. His Sergii sermonibus animatus populus,
 qui erat in urbe, manserunt omnes, fide in inteme-
 ratam Deiparam roborati, atque in eum, qui ex
 ipsa per clementiam nasci voluit, Christum Deum
 nostrum ; perseverabantque forti animo, exspe-
 ctantes videre misericordiam ejus super ipsos,
 quam brevi post consequi meruerunt, nec vacui a
 sua spe exciderunt.

Is autem qui ad urbis custodiam ab imperatore
 relictus fuerat, Bonus nomine, nihil non adversus
 Barbarorum machinamenta sedulo moliebatur,
 quantæ vires erant. Vult enim Deus, ut ne inertes
 ac otiosi desideamus ; sed ut etiam aliquid operæ
 conferamus ; et ut quædam quidem a nobis ipsi
 inveniamus, ac spem tamen omnem salutis in ipso
 habeamus. Sic etiam jussit Jesu filio Nave ut insi-
 dias poneret adversus Gai¹, Gedeonemque hydriis
 ac lampadibus adversus Madianitas instruxit².
 Cæterum Bonus quidem muniebat muros, omnia-
 que bello opportuna parabat : at Sergius pontifex,
 sacras Dei Genitricis imagines, quibus maxime
 infans quoque Salvator in ulnis Matris representa-
 batur, assumens, muros circuibat, ea supplica-
 tione, eum urbi tutamen concilians, tum Barbaris
 ac hostibus consternationem, interitum ac fugam ;
 quæ brevi eis illata, omnimodo exterminio tradi-
 derunt.

Quoniam vero Persæ ad Chalcedonis muros ca-
 stra metati, omnia in circuitu ac vicina Chalcedoni,
 cœperant igni vastare, omniaque aliis iis consue-
 ta facere, quibus constitutum est ut urbem aliquam

¹ Josue viii 1. ² Judic. vii 16.

expugnent; ac similiter Scythæ ac Barbari, eadem A et ipsi atque Persæ facere videbantur; accipiens iterum patriarcha, Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi imaginem non manufactam (2), ac vestem pretiosam sacratissimæ Mariæ; ad hæc vero, etiam vivifica ligna, urbis muros circuibat, ac cum lacrymis, orabat dicens: *Exsurge, Domine, et dissipabuntur inimici tui: et sicut fumus deficient, et fluent sicut cera a facie ignis* ³.

Vixit tertius dies ab ea populatione transierat, cum Scytharum dux, exercitum omnem urbi ad-movel. Tantæ porro erant hostium copiæ, cum et numero pene innumerabili, tum etiam armorum munitionibus apprime instructo militi; ut, quo- rum universam ex paucis declarem, decem Scythæ cum uno Romano conficturi essent. Nihilominus tamen Christianorum exercitus præses ipsa ac propugnatrix intemerata Deipara; illa, eorum qui invocant, celerrima adjutrix, plures excurrentium Scytharum ad divinum ipsius templum quod in *Fonte* vocant (3), per levioris armaturæ militis, incans, nedum eo stratagemate Scytharum ducis audaciam repressit, sed et ut etiam quod accide- rat, velut arrhabonem ac præludium futuri post- modum omnimodi eorum interitus haberet, interim effecit. Exinde enim Romani animos assumentes, multaque fiducia aucti, manus in dies cum hoste conserebant; pugnante pro eis ac auxiliante Dei- para, robustioresque efficiente; confundente au-

τως δὲ καὶ οἱ Σκύθαι καὶ Βάρβαροι, τὰ παραλήρη- τοῖς Πέρσαις ποιῶντες ἐφαίνοντο· λαθὼν πάλιν ὁ πατριάρχης τὸν ἀχειροποιήτον τύπον τοῦ Κυρίου, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν τῆς παναγίου τιμὴν ἐσθῆτα· ἔτι τε τὰ ζωοποιὰ ξύλα, διὰ τῶν τευχῶν περιήρχετο· καὶ μετὰ θαυμάτων, Ἐξεγέρθητι, Κύριε, ἔλεγεν προσευχόμενος, καὶ δια- σκορπισθήσονται οἱ ἐχθροὶ σου· καὶ ἐκλείψονται ὡς καπνὸς, καὶ τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προ- ὧπου πυρός.

Ὡς πω τρεῖς ἡμέραι διήλθον τῆς γενομένης περ- πολλήσεως, καὶ προσέβαλε πανστρατιὰ τῇ πόλει ὁ τῶν Σκυθῶν ἀρχηγός· τσσαύτῃ δὲ ἦν ἡ φάλαγξ τῶν πολεμίων, εἰς τε πλῆθος ἀναρίθμητον συνεταμένη, καὶ ὅπλων περιβολαῖς κατησφαλισμένος, ὥς, ἵνα τὸ πᾶν ἐξ ὀλίγου δηλώσω, δέκα Σκύθας πρὸς ἓνα Ῥω- μαῖον συρρήγνυσθαι· ἀλλ' ὅμως ἡ ἀρχιεπισκοπὴ καὶ προπολεμουσα τῶν Χριστιανῶν ἄρχαντος δι- σποίτου, ἡ ταχίστη τῶν ἐπικαλουμένων ἐπίκουρος, διὰ τῶν λαχόντων στρατιωτῶν, κατὰ τὸν θεῖον αὐτῆς; ναὸν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ, πολλοὺς τῶν ἐκστρατευσα- μένων Σκυθῶν ἀνελούσα, οὐ μόνον τοῦ Σκυθάρχου τὸ θράσος κατέβαλε τῷ τοιοῦτῳ στρατηγήματι, ἀλλὰ καὶ τῆς μελλούσης συμβαίνειν αὐτοῖς παντελῶς ἀπωλείας, ὀλίγω ὕστερον, οἷον ἀρραβωνά τινα τὸ γεγονός ἔχειν αὐτὸν, τέως ἐποίησε. Ἐκ τούτου γὰρ μέγα φρονήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ θάρρους ἐπι- πλησθέντες πολλοῦ, συμπλοκάς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐποιῶντο πρὸς αὐτούς· ἔχοντες ὑπερμαχοῦσαν μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ Μητέρα, καὶ Ῥωμαλεωτέρους ἀποδεί-

³ Psal. LXXII, 1 seqq.

(2) Existimat Gretserus, c. 15, *De imaginibus non manufactis*, non fuisse hanc Salvatoris imagi- nem, quam Sergius circumgestaret, archetypam ἀχειροποίητον· Heraclio in expeditione Persarum habente ejusmodi imaginem archetypam, illam nimium Camulianensem, quæ sola non manufacta tunc temporis erat in urbe regia. Verum ut demus unam duntaxat fuisse ejusmodi imaginem, nihil est, quo probet unam potius quam alteram fuisse archetypam: ac sit conjectura, potius vere archety- pam relictam urbi præsidio, ubi et ipsa tutior videretur. Vel certe, ut ex monumentis loquamur, dato asportasse Heraclium imaginem non manufactam archetypam, sibi et exercitui futuram præsidio, relicta sit Sergio ei similis, divinitusque expressa ex illa sub Tiberio imperatore, cum mulier quædam patricia in æritudine impetrasset deferri in domum suam ad ali- quot dies, non manufactam primam imaginem; qua de re Menæa: ubi etiam legimus Sergium ac- cepisse sic expressam imaginem a cœnobio cui patricia legaverat, ac retinuisse, donec divinis ter- roribus coactus est restituere. Quod subditur de lignis vivificis, oportet intelligi de portione aliqua ligni crucis, quales ab ea Hierosolymis avellebantur, antequam a Persis tolleretur, non de cruce ip- sa, quam Heraclius nondum receperat ex Perside. Deiparæ vestis videtur e Blachernis sublata sub hos timores, eo modo quo narrat auctor tractatus in ejus depositionem, quando etiam intercesserunt illa pacis colloquia, quæ idem auctor indicat, de quibus illic ex Zon. Erat illa circumgestatio humili pietate cum satisfactio pro injuriosa tractatione, tum supplicatio pro auxilio.

(3) Effusor est Nicephorus in laudando hoc templo, lib. xv, c. 25, quod ait a Leone Magno stadio ab urbe, ad alteram partem urbis, ad auream ejus portam, seu alterum a Blachernarum templo urbis propugnaculum, regia magnificentia exstru- ctum. Illic ergo Constantinopolitani habentes præ- sidium, feliciter velitando Dei Genitricis auxilio, vincere didicerunt. Ut autem magnum ad victoriam ac liberationem civitatis, præcipuumque momen- tum divina protectio Mariæ intercessionibus contulerit, ac ita merito Græci agnoverint, recoleutes benefi- cium annua hac celebritate τῆς ἀναστότου· haud ta- men videtur res confecta iis prodigiis, quæ ponunt aliqui, ac aliis mediis quam humanis, ac iis proxi- mis, ut ex S. Nicephoro ac Zonar., solidiori veritate scribentibus, potest colligi: quamobrem segmentum puto quod Cedrenus narrat, et ex eo Baronius ann. 625 de muliere visa egredi e Blachernarum porta, quam Barbari putaverint uxorem Heraclii, ad ipsum egredientem, etc., qua disparente in mutuas cædes sint conversi, etc., atque utinam unus Cedrenus ita fidem elevarset veræ historiz, nec tam multi imitati essent velut etiam qui por- tento liberationis Caroli 2 et Barcinonensi carcere regis Aragonum, Sanmaxianensibus nostris pignori- bus offecere plurimum; non (quod forte putabant, si- quidem inepta pietas, eoque non pietas hæc parti- riit) momentum ad fidem contulere. Prudens itaque Heraclius, urbe discedens ad expeditionem, non destituit forti milite, in quo licet paucio, eam Deus Barbarorum nubem ab ea suaviter dispulit, excepta tempestate, qua plures absorptos, ac fere eorum peritisse reliquias, auctorum est consensio.

κνύουσιν· τὰ δὲ τῶν Σκυθῶν συγγέφυται μηχανήματα, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν σφάλλουσιν, καὶ τὴν ἐμπειρίαν τὴν ἐν πολέμοις.

Ἐπὶ τοῖς κοινῇ γνώμῃ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ λαοῦ, πέμπονται τινες ἐκ τῆς πόλεως μετὰ δώρων, εἰρηνικά τε λαλῆσαι τοῖς Σκύθαις, καὶ πρὸς εἰρήνην αὐτοὺς ἐκκαλέσασθαι. Ἄλλ' ὁ θῆρ μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος· οὐ μόνον οὐ δέχεται τὴν εἰρηνικὴν πρόσκλησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα δῶρα λαβὼν, ἀπράκτους ἀποπέμπει, τοῦτο μόνον αὐτοῖς ἐπαίτιον· *Μὴ ἀπατᾶσθε ἐπὶ τῷ θεῷ, ὃ πιστεύετε· πάντως γὰρ αὐριοὶ τὴν πόλιν ὑμῶν λήψομαι, καὶ ταύτην ἐρημὸν θήσω· χάριν δὲ συμπαθείας, ἀδελφὰς δίδωμι γυμνοὺς ἐξελεθόντας, ὅπου βούλεσθε ἀπελθεῖν. Τὸ λοιπὸν, πορεύεσθε, ἕτερον γιλάνθρωπον παρ' ἐμοῦ μηδὲν ἀναμένοντες.*

Ταῦτα παρὰ τῶν πεμφθέντων ἀκούσαντες, στενάζαντες ἀπὸ μέσης καρδίας, εἰς οὐρανοὺς τὰς χεῖρας ἀνέτειναν, καὶ δάκρυσι πολλοῖς ἐπιχυζόμενοι, Ὑπερασπιστὰ, ἔλεγον, Κύριε, ὁ πᾶσι τοῖς ὑπερηγάτοις ἀντασσωόμενος, οὗ τὸ κράτος ἀνεκαστον καὶ ἡ δεσποτία ἀκατάλυτος, ἀκουσον τοῖς λόγου τοῦ Βαρδάρου οὗ ἀπέστειλεν ὄνειδίζων σε τὸν πάντων δεσπόζοντα, καὶ ῥύσαι πόλιν κληρονομίας σου, καὶ λαὸν σὺ κεκλημένον ὀνόματι· *μή ποτε εἰπωσι· Ποῦ ἔστιν ὁ θεὸς αὐτῶν;* Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ λαὸς· θεὸς δὲ, τὴν Περσῶν πρὸς τὸν Χαγάνον διδάσκειν ἦν ἐμελέτησαν, ἀπεκάλυψε· πατάξας οὐκ ὀλίγους, ὧν πρὸς ἀλλήλους ἀπέστελλον. Δύο δὲ καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀκροβολισμοῖς καὶ τοπικοῖς ἐφόδοις τοῦ πολεμεῖν οὐκ ἐπαύσαντο. Ἐργον δὲ ἦν ἐκ μελέτης ἐτοιμαζόμενον τῷ κυνὶ, κατὰ μὲν γῆν, μηχανὰς τειχομαχικὰς παραστήσαι καὶ ἐλεπόλεις· κατὰ θάλασσαν δὲ, τὰ παρὰ Σκύθαις ἐξαρθῆσαι μονόξυλα ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπάρχοντα. Ὡστε καθ' ἓνα καιρὸν καὶ μίαν ἡμέραν, κροτῆσαι κατὰ τῆς πόλεως πόλεμον, ἐκ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης.

Ἐν ὅσῳ δὲ τὸν τοιοῦτον ἐξήρπυε πόλεμον, λαβὼν ὅσον εἶχεν ἐν ἱππεῦσιν ἐπίλεκτον, ἐν τοῖς ἀναπλεομένοις τοῦ πόντου γέγονε μέρεσι, τῷ Περσικῷ στρατῷ ἐπιδεικνύμενος· κάκιστος δὲ τὰ ὁμοῖα ἐπραττε· μᾶλλον δὲ, ὁ μὲν ἐξ Ἀσίας, ὁ δὲ ἐξ Εὐρώπης, καθάπερ θῆρις ἄγριοι ὠρύοντο κατὰ τῆς πόλεως, ἐτοιμον ταύτην ἔχειν νομίζοντες θήραμα. Ἀλλὰ τίς λαλήσει τοῦ θεοῦ τὰ τότε θαυμάσια; τίς δὲ τῇ Παρθένου τὴν εἰς ἡμᾶς εὐσπλαγγνίαν διηγῆσθαι ἐξισχύσει; ὡς γὰρ ὁ Χαγάνος τοὺς τοῦ Κέρατος κόλπους ἐπλήρωσε μονόξυλων, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ὀπλίταις ἐπειράτο, διὰ μὲν τῶν πολεμούντων εἰς γῆν, τὰ τεύχεα καταβαλεῖν τῆς πόλεως· διὰ δὲ τῶν ναυμαχούντων ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Κέρατος, σύχερῃ τὴν

A tem Scytharum machinamenta, eorumque virtutem ac peritiam bellicam deludente.

His ita habentibus, communi Patriarchæ populi-que consilio, destinantur quidam ex urbe cum muneribus, qui et pacifice Scythas alloquerentur, eosque ad pacis fœdera provocarent. Enimvero, non tam homo ille quam bellua, nedum pacis illa monita non suscepit, verum etiam acceptis muneribus, quæ inferebantur, re infecta legatos remisit, hæc ad eos tantum adjiciens : *Ne decipi- mini in Deo, cui creditis : prorsus enim in crastinum vestram capiam ac desolabo civitatem. Quodum nihilominus pietate, liberum facio ut nudi exeuntes, quo vultis, abeat. Cæterum abite, nihil a me am- plioris expectaturi clementiæ.*

His cives auditis, ex iis qui legatione functi essent, gementes ex imo pectore, manus in cœlum tetenderunt; Imbreque lacrymarum offusi : *Pro- tector, inquebant, Domine, qui universis superbis resistis; cujus est incomparabilis potentia, et domi- natio insolubilis; audi verba Barbari illius, quæ misit impropere tibi omnium Domino, et libera urbem hereditatis tuæ, ac populum, qui a te nomen habet; nequando dicant, ubi est Deus eorum?* Ac quidem hæc populus : Deus autem, Persarum ad Chaganum transitum prohibuit, quem meditaban- tur, multis eorum cæsis (4), quos subsidio mit- tebant. Porro non cessarunt, biduo toto seu tri- luo, velitationibus, ac paucorum per loca certaminibus pugnare. Hoc autem canis ille consilio moliebatur, ut terra quidam machinas admoventer diruendis muris, ac urbi expugnandæ; mari autem, Scytharum aptaret lembos, quos habebat innumerabiles, ut uno tempore ac ea-lem hora, te ra simul ac mari, pugna civitati ingrueret.

Tanto igitur instructo belli apparatu, accipiens quidquid equitum lectius erat, venit ad partes Ponti, quibus navigabatur, seque ipsum Persarum exer- citui ostendit; illeque vicissim eadem facit : seu potius, alter quidem ex Asia, ex Europa alter, uti feræ bestiæ rugiunt adversus civitatem, promptam sibi prædam sperantes fore. Verum quis loquatur Dei tunc exhibita mirabilia? Quis vero Virginis in nos impensio-rem clementiam ac misericordiam pos- sit enarrare? Nam ubi Chaganus sinus Cornu lin- tribus, ac milite implevisset, ita moliens, ut per eos quidem qui terra pugnabant, muros civitatis de- jiceret; per eos autem qui in sinibus Cornu nava- lem pugnam erant inituri, facile in urbem invaderet

(4) Intercipiente ac excurrente Romano fortis- simo milite, ut ex Zonara colligi potest. Etiam S. Nicephorus maximam Sclavorum stragem fa- ctam narrat, ubi hostium stratagemata detectum suis- s. I. immittente Bono patricio in incautos, ac velut suis subsidio venientes, ut erat conventum ad si- gnum sublati ignis e Blachernarum munitione, me-

dio ipso itinere expeditissimam Romanam classem; quam hostium cladem ista forte indicent, post- quam secuta sit illa hostium irruptio ad muros hic narrata, quam Romani immensa cæde eorum de- pulerint, depugnante pro eis mari interim immissa tempestate in hostium classem, Deiparæ Virgine.

eique applicaret, undeque Deus ac Deipara A Virgo, infectas ejus ac vacuas expectationes fecere. Tantam enim multitudinem hostium ab utraque muri parte interfecit Romanus miles, ut qui erant superstites, minime jam, defunctorum cadaveribus concremandis, sufficerent. Et hoc quidem eorum farinus, qui terra pugnabant. Eos autem hostium, qui mari adoriebantur, una cum lintribus, e regione divini Blachernarum templi Deipara-Virgo, ac Domina, submersit, immanem subito ac violentam in eos, vehementioris flatus excitans tempestatem.

Cum enim propiores divinæ huic ædi accessissent, multo tumore elatum mare, flatuque a Deo immisso divisum in divisiones, omnes funditus cum actuariis ipsorum lembis submersit absorpsitque. Erat hic videre maximum quoddam ac ineffabile prodigium, ut et fluctus montium instar attolleret, atque in modum feræ bestię intumesceret, fureretque, atque in hostes Dei Genitricis præceps irrueret, ac crudeliter devoraret; ut olim devoravit absorpsitque Ægyptios persequentes antiquum Israel⁴, cum ille nova quadam ratione, pedibus iter per ipsum ageret. Sic Virgo Deipara, suæ propugnatrix civitatis atque tutrix, mirabile tropæum, invento hoc ac stratagemate, incruentum erexit; eos quidem, qui adversus suam ipsius hæreditatem implacabile bellum gererent, ac arma in ipsam tulissent, omnino submergens, ac marinis fluctibus agendos tradens; ipsam autem suam sortem, quæ in ipsa, eaque sola spem posuisset, fluctuantem, ab C immanibus malis, quæ invasissent, penitus servans incolumentem.

Tunc sane, tunc temporis, ipse etiam horum præfectus, exercitus sui cladem tantam oculis inspectans, sublimi quodam loco cum equestribus copiis constitutus, pectus vultumque manu percutebat. Ille autem qui intra muros adversus hostes certamen habuerant, ut cladem didicerunt, quam Barbari in mari accepissent, divina protinus virtute roborati, Virginisque freli potentia, aperuerunt civitatis portas, sublatoque clamore ac ululatu, impressionem in hostes fecerunt. Tanta porro vis gaudii tantaque virtus nostros habuit, Barbaros autem tantus pavor, ut etiam pueri ac mulieres in eos irruentes, in ipsa hostium castra penetraverint. Tunc utique videre erat, ut, unus persequeretur mille; duoque fugarent decem millia⁵. Talis est intempera illa, ac Virgo: talis Deipara Dominaque; potentia, inipotentes; virtuteque, virtute destitutus donavit. Cæterum ubi sole occidente nox advenisset, machinas expugnandæ urbi comparatas, quas Barbari in curribus advexerant, omnes igni tradiderunt: ac plane gratias Deiparæ, quæ effecerit, ut iidem ipsi suorum laborum ac machinarum incendiores essent, qui fuissent auctores. Patriarcha autem ac reliquus populus, manibus in cælum expansis, gratiarum actionis cantica, in lacrymas effusi,

κατ' αὐτῆς ἔχειν ἐπίδασιν· πάντοθεν αὐτοῦ, ὁ θεὸς καὶ ἡ Δέσποινα Παρθένος, ἀπράκτους καὶ κενὰς τὰς ἐλπίδας ἀπείδειξαν. Τοσοῦτον γὰρ κίηθος καθ' ἑαυστον μέρος τοῦ τείχους τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα, τῶν πολεμίων ἀνελεῖν, ὥς μηκέτι τοὺς ζῶντας δύνασθαι κατακαλεῖν τοὺς θνήσκοντάς. Καὶ τοῦτο μὲν γέγονε διὰ τῶν ἀπὸ γῆς πολεμούντων. Τῶν δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης προσιόντων πολεμίων, αὐτανόμα τὰ μονόξυλα, πρὸ τοῦ ἐν Βλαχέρναις θείου ναοῦ, ἡ Θεοτόκος καὶ Δέσποινα ἐβύθισεν, ἀθρόως ἐξάλειον καὶ βίαιον καταγίβει κατ' αὐτῶν ἐγείρασα πνεύματος.

Ὡς γὰρ πλησίον ἐγένοντο τοῦ θείου ταύτης οἴκου, σφόδρα ὀφωθεῖσα ἡ θάλασσα, καὶ διατερεθεῖσα τοῦ πνεύματος εἰς διαιρέσεις, πάντας ἄρδην κατεπόνησε καὶ κατέδυσεν αὐτοῖς μονόξυλοις. Καὶ ἦν ἰδεῖν τῇ καὶ αὐτὰ μέγιστον καὶ ἀφραστον τεράστιον· ἵνα καὶ ὄρασι κύματα ποιοῦσαν, καὶ τρόπον ἀγρίου θύρης ἐξογκουμένην καὶ μαινομένην, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Θεομήτορος ἀποτόμως ἐπιπληθύνον, καὶ ἀνηλεῶς κατεσθίουσαν· ὥσπερ ποτὶ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἐποίησε, καταδιώκοντάς τὸν πάλαι Ἰσραὴλ, τρώει καὶ καὶ περὶ αὐτῆς. Οὕτω ἡ προπολεμῶσα τῆς ἰδίας πόλεως ἡ Θεοτόκος καὶ προσεπίσπουσα, τὸ παράδοξον ἀναιμακτὶ τρώει καὶ ἐστὶν αὐτῇ τῶν καὶ στρατηγῆματι, τοὺς μὲν κατὰ τῆς οἰκίας κληρονομίας πόλεμον ἀκήρυκτον καταγαγόντας, καὶ ὅπλα ἐπ' αὐτῇ ἀφαντάς, ἄρδην ποντώσας, καὶ ἔργον θαλαττίων βρυμάτων ἀποφύνασα· τὸν δὲ τῆς σωτηρίας ἐλπίδας ἐν ταύτῃ καὶ μόνῃ [ἰσ. ἰσχυρότα, ἡ Δέσπ.] σαλεύοντα κληρὸν, ἐκ τῶν προσεσόντων δεινῶν ἀπαθῇ πάντῃ διαφυλάξασα.

Τότε δὲ, τότε καὶ αὐτὸς ὁ τοῦτων ἑαρχὸς αὐτοπτης γενόμενος τῆς τοιαύτης ἀπωλείας τοῦ ἰδιου στρατεύματος, αὐτοῦ που σὺν ὁπλίταις ἱππαῖσιν ἐφ' ὕψους τόπου ἰστάμενος, χερσὶ τὸ στήθος καὶ τὸ πρόσωπον ἔτυπεν· οἱ δὲ ἐντὸς τοῦ τείχους πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀνταγωνιζόμενοι, ἐπεὶ ἔμαθον τὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ γενόμενον Βαρδάρους ἐλεθρον, αὐθὺς θεῖα δυνάμει βρωσθέντες, καὶ τῇ τῆς Παρθένου ἰσχυρῇ φραξάμενοι, τὰς πύλας τῶν τειχῶν ἀνεπίτασαν, καὶ σὺν βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπεξέδραμον. Τοσαύτη δὲ περιέσχε χαρὰ καὶ δύναμις τὸ ἡμέτερον, τοὺς δὲ Βαρδάρους δειλία, ὥς καὶ παῖδας καὶ γυναῖκα κατ' ἐκείνων ὁρμήσαντας, εἰς αὐτὸν παραγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν τὸ στρατόπεδον. Τότε ἦν ὄρᾳ, ἕνα χιλοὺς διώκοντα· καὶ δύο, μυριάδας μετακινούντα. Τοιαύτη ἡ πάναγνος καὶ παρθένος τοιαύτη ἡ Θεοτόκος καὶ Δέσποινα· ἰσχυρὸν τοῖς ἀνισχύροις, καὶ δυνάμειν τοῖς ἀδυνατοῖς, δειδωρηται. Ὡς δὲ ὁ ἥλιος ἔδυ, καὶ νύξ κατέλαβε, τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς, ὥσπερ ἐφ' ἀμαξῶν ἐκόμισαν οἱ Βάρβαροι, πάσας τῇ πυρὶ παραδεδώκασιν· καὶ χάρις τῇ Θεοτόκῃ, παρασκευασαμένη γενέσθαι τῶν ἰδίων πόνων καὶ μηχανῶν αὐτουργοῦς αὐτοῦς καὶ ἐμπρηστάς. Ὁ δὲ ἱεράρχης, καὶ ὁ λοιπὸς λαὸς, τὰς χεῖρας διαπετάσαντες· εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺν δάκρυσι, χαίρει.

⁴ Exod. xiv, 1 seqq. ⁵ Deut. xxxii, 30.

τήμα ἦδον, καὶ ἔλεγον· Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δόξασται ἐν ἰσχύϊ· ἡ δεξιὰ σου χεὶρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς, καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπερταίους.

Καὶ οὕτω μὲν ὁ παράφρων Χαγάνος πλήθει δυσ-
αριθμήτῳ ἐπιστρατεύσας, μετ' αἰσχύνης ὑπέστρε-
ψεν· ὁμοίως καὶ τὸ Περτικὸν στράτευμα ὁ ἐπαγαγὼν,
χεῖρα ἐπὶ στόματι θεῖς, καὶ τὸ πρόσωπον καλυψά-
μενος, ἀπὸ τῶν τοσοῦτων χιλιάδων, εὐαριθμήτους
συνεπαγόμενος, μετ' αἰσχύνης τὴν ἰδίαν χώραν συν-
έλαθεν. Οὕτως ἡ τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἀγαθό-
τητος ὑπουργός, ἡ παναγία καὶ ὑπεράμωμος Θεοτό-
κος, ἡ τῶν Χριστιανῶν κραταιὰ ἀντίληψις, τῆς
περὶ ἡμᾶς ἀντιλήψεως τὴν ἰσχύϊν ἐπεδείξατο· οὕτω
μεγάλῃν ἡμῖν καὶ παράδοξον τὴν σωτηρίαν κεχά-
ρισται, ἥσιντος εὐεργεσίας εἰς ἀνάμνησιν, τὴν παρ-
ῶταν ἐτησίως πανδημεὶ σύναξιν ποιούμεν, καὶ
παννύχιον ἄγομεν ἐορτὴν, εὐχαριστηρίους ψόδᾳ αὐτῇ
προσφέροντες· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον.

Μετὰ παρδρομὴν δὲ χρόνων τριάκοντα καὶ ἕξ,
τὴν βασιλείαν ἰθύνοντος Κωνσταντίνου τοῦ Πρωτο-
νάτου, πάλιν κατέλαθε τὸ τῶν Ἀγαρηνῶν σμήνος ἐν
στόλῳ μεγάλῳ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν, καὶ παρυ-
είκα, προσώρμισαν τῇ παραλίῳ τοῦ Ἑδδόμου· ὅφ'
ὧν ναυμαχίαι καθεκάστην ἐγίνοντο, ἀπὸ ἑαρινοῦ
καιροῦ μέχρι φθινοπωρινοῦ· χειμῶνος δὲ ἐπιγενο-
μένου, περαιούμενος ὁ τῶν Σαρακηνῶν στόλος,
ἐχέμαζεν ἐν Κυζίκῳ· καὶ πάλιν ἀρχομένου ἑαρος
ἐκείθεν ἀναγόμενος, ὁμοίως τοῦ διὰ θαλάσσης εἶχετο
πολέμου. Ἐπεὶ οὖν ἔτεσι τοῦ πολέμου διαρκέσαν-
τος, ὁ τῶν Σαρακηνῶν στόλος· πάμπολλα πλοῖα ἀπο-
θαλῶν, καὶ πολλοὺς καὶ ἀναριθμήτους, καὶ μαχι-
μοὺς ἀνδρας, ἐτι τε πλείστην σκευὴν ὧν ἐπαφέρετο
χρειωδῶν, ὑπέστρεψε καὶ αὐτὸς διακενῆς εἰς τὰ ἰδια·
καὶ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Σουλταίου γενόμενος, ὑπὸ σφο-
δρῶν καὶ βραγδαίων ἀνέμων ἐπιπνευσάντων αὐτοῖς,
κατὰ δικαίαν ὁργὴν τοῦ Θεοῦ, ἄρδην ἀπώλετο. Οὕτω
κατὰ διαφόρους καιροὺς τῇδε τῇ θεόθεν φυλαττο-
μένη πόλει προσβάλλοντες οἱ ἄλιτῆριοι, τὰ τῆς
μανιώδους ὁρμῆς αὐτῶν ἀποπληροῦντες, ἀπρακτοὶ
καὶ αἰσχύνης πλήρεις ὑπέστρεφον.

Ἀλλὰ πάλιν, ἐπεὶ πάντοθεν αὐτοῖς ἡ δυναστεία
ἤρθη πρὸς μέγεθος, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυ-
σμῶν ἠύξθη, καὶ εἰς πλήθος ἐπέδωκε, πρότερον
μὲν κατέλαθεν τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν· εἰθ' ὁ
οὕτω, τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, διδόντες λόγον
τοῖς Χριστιανοῖς, ὡς οὐ βιάσονται αὐτοὺς παραδῆναι
τὴν ἀμώμητον καὶ ὁρθόδοξον εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν

* Exod. xv. 6.

(5) Incidit tempus hoc in Pogonati annos, qui-
bus vivo adhuc patre imperavit, a quibus etiam 6
synodus, ejus imperii annos numeravit : qua de
re satis ad Acta ejusdem synodi.

(6) Marcell. Comes, et Hist. Miscella vocant,
Septimum. Erat suburbium Constantinopolitanum,
septem milliariis ab urbe Constantinopoli.

(7) Sic etiam S. Nicephorus, πρὸς τοὺς πελάζουσι
τοῦ Σουλταίου γενόμενοι· ubi non bene interpretes, ad
Sylæum mare propius accedunt : aliud ex alio red-

A in hæc verba panxere : *Dextera tua, Domine, ma-
gnificata est in fortudine : dextera tua, Domine, per-
cussit inimicum, et in multitudine gloriæ tuæ con-
trivisti inimicos* *.

Sic autem insipiens Chaganus, qui innumerabili
multitudine expeditionem fecisset, confusus re-
versus est : simili quoque ratione, qui ducebat Per-
sarum exercitum, inanum ori imponens, ac vultum
oporiens, paucos secum e tot millibus ducens, cum
pudore in suam venit regionem. In hunc modum,
divinæ œconomiz ac bonitatis ministra, illa san-
ctissima prorsusque immaculata Dei Genitrix, po-
tens illa Christianorum defensio, suæ in nos defen-
sionis potentiam ostendit : sic magna nos ac mira-
bili salute impertivit ; in ejus beneficii memoriam,
præsentem quot annis collectam totius populi con-
ventu solemnem agimus, noctemque totam cele-
brem habentes, eidem pro gratiarum actione offeri-
mus canticorum laudem, atque hæc hactenus.

Verum, ubi jam anni sex supra triginta (5) ab-
hinc effluxissent, Constantino Pogonato regente
imperium, iterum Agarenorum examen ingenti Con-
stantinopolim classe petit, statimque appulsi sunt,
ad portum Hebdomi (6) ; quotidie vero committe-
bant navalia prælia, a vere ad autumnum, tumque
hieme veniente transfretabant, ac Cyzici hiema-
bant : iterumque ineunte vere inde reducta classe,
simili modo navibus prælia inibant. Cum itaque
bellum in annos septem protractum fuisset, ac
classis Saracenorum naves plurimas, multasque,
nec facile numerabiles, atque in illis, bellatores vi-
ros ac strenuos, amisisset ; ad hæc vero multa
jactura necessarii com meatus fuisset ; ipsa quoque
inanis ad sua reversa est : cumque ad Sylæi ve-
nisset partes (7), vehementi ventorum turbine ja-
ctata, per justam Dei iram penitus delota est. Ita
diversis temporibus hanc a Deo conservatam urbem
miseri illi adorientes, furoris sui impetum exple-
turi, re infecta, ac confusione pleni, coacti sunt re-
dire.

Rursus tamen, quod eorum dominatio undequa-
que in majora crementa promovisset, atque ab ortu
ad occasum aucta esset, ac multitudine diffusa ;
primum quidem ceperunt Persarum regnum ; tum-
que Ægyptum et Africam, jurata Christianis fide,
ut ne eos inculpatam rectamque in Christum Deum
nostrum fidem, prævaricari cogerent : quam tamen

dens proprium nomen, adjectione illa litteræ. Zo-
nar. Cum classis reliquæ jam ad Sylæum pervenis-
sent, etc. Videtur promontorium aliquod in Pam-
phylia, cujus Sylæus, ipsa eadem ac Perge, ut in
jure Græco-Romano, metropolis erat ; quanquam
ipsa posita erat ad mediterranea : unde et subdit
Zonar, si qui evasisent ex hoc naufragio, eos Ci-
byræotarum ducem delevisse ; nimirum, in eadem
Asia minori, ubi ponuntur duæ Cibyrix, altera ma-
jor in Phrygia ; minor altera in Cilicia.

nihil serraverunt, imo plures affecerunt martyrio, quod pretiosæ crucis signum sprevisset pedibus conculcare. Hoc quippe Christianos cobeant. At, ut dicebam, terram omnem depopulantes pervaserunt. Cum autem Indos quoque ac Æthiopes, necnon Maurusios (8), Afros item ac Hispanos incursassent, ad extremum, adversus hanc quoque regionem urbem castra moverunt, quo eam caperent. Cæterum Leone Isauro imperatore, constitutum habente, ut tributa eis penderet, illi abunde etiam militem in urbe ad præsidium cobeant recipere: freti nimirum multitudine exercitus, tum proprii ipsorum, tum quem sub mercede merentem habebant, classeque ad navalem pugnam expedita, tantaque navium multitudine, ut pene infinita, ad mille ac octingenta navigia, tota accenseretur, quemadmodum scripsere, qui illorum temporum historiam annalesque texuerunt.

Cum itaque erroneis illi Christi hostes e regione urbis milites collocassent, interim quidem nullam in muros impressionem fecerunt, quod velut in suis quique laribus versarentur, domibus exstruendis vacarent: plane destituti prudentia ac ratione; seu, ut dicam quod res habet, Deo impediante, ac in suis ipsorum consiliis, stultos faciente. Qui autem in civitate erat Christi amans populus, iuges cum lacrymis supplicationes faciens, velut solemne habet rerum etiam tranquillo statu, venerabilissimumque crucis Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi lignum ferens, necnon castissimæ Virginis sacram imaginem, murum circuibat, tollens ad Deum manus, dicensque: *Exsurge, Domine; ne repellas populum tuum in finem: quoniam ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te, sustulerunt caput. Ne des hereditatem tuam in confusionem, ut gentes dominentur nostri; nequando fiant, ubi est Deus eorum? sed cognoscant quia nomen tibi Dominus Jesus Christus, in gloriam Dei Patris.*

Porro autem, ut unus quis hostium Agareus blasphemis vocibus, *Constantiam* vocasset, ac ecclesiam nudo nomine appellasset *Sapientiam*, in quamdam præceps cum equo factus foveam interiit. Sed et eorum præco, cum ascendisset in altam arborem, ad eorum execrandam precatorem vocis præconio efferendam, simili et ipse ratione cadens, violenta morte impiam animam abruptit. Postmodum vero cum creati duo exercitus duces in Bulgaros movere decrevissent, alter quidem relictus est, qui expugnaret urbem; alter expeditionem contra Bulgaros suscepit: cum quibus congressi, vincuntur, ac supra duo millia cadunt. Qui autem evaserunt necem, multo pudore affecti ad eos, a quibus discesserant, revertuntur. Cum autem reversi conarentur inmissis navigiis in Blachernarum partem irrumpere, extensa catena a trajetibus

ἡμῶν πίστιν, ὅπερ οὐκ ἐφύλαξαν· ἀλλὰ πολλὰς μάρτυρας ἀπέδειξαν, διὰ τὸ μὴ κατηθῆναι ἐπ' αὐτῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοῦ τιμίου. Τοῦτο γὰρ κέρταιν τοὺς Χριστιανοὺς ἠνάγκαζον, καὶ ὡς ἐψηγ, καὶ τὴν γῆν ἐπὶ ἡλθον λεηλατοῦντες, ἐπιδραμόντες ἔκ καὶ Ἰνδοὺς καὶ Αἰθιοπας καὶ τὰ Μαυρούσια ἔθνη, Αἰθουὰς τε καὶ Ἰσπανοὺς, ἔσχατον πάντων, ἐκστράτευσαν καὶ κατὰ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, βυλόμενοι ταύτην ἐλεῖν. Τοῦ δὲ βασιλέως Ἀλέως τοῦ Ἰσαύρου ἄρτι τῆς βασιλείας ἐπεληγμένου προθεμένου δοῦναι αὐτοῖς τέλη, αὐτοὶ καὶ φύλακας ἐγκαταστήσαι τῇ πόλει καταθέζοντο. Ἐθάβρον γὰρ τῷ κλήθει τοῦ τε οἰκείου καὶ μισθοφόρου στρατοῦ, καὶ τῷ ἐξευτρεπισθέντι ἀπειρῶ ναυμαχίῳ σῶμα, δς εἰς χίλια καὶ ὀκτακόσια πλοῖα πὰς ἀπηρέθησαν, ὡς οἱ τὰς χρονικάς συντάξεις πεφλοπονηκότας ἐν ἔγραφαν.

Θέντες δὲ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν πρὸ τοῦ ὅπου οἱ πεπλανημένοι Χριστομάχοι, τῶς μὲν οὐρανὸν προσβολὴν τοῖς τείχεσι προσήγον, διὰ τὸ σπείρειν ἐπὶ κτίσεις οἰκημάτων, ὡς οἰκοὶ μένοντες, ἀγρημένοι μὲν φρόνησιν καὶ λογισμόν· τὸ δὲ ἀληθὲς, ὑπὸ Θεοῦ κωλυόμενοι, ματαιώσαντες αὐτοὺς ἐν τοῖς οἰκείοις διαβουλοῖς. Ὁ δὲ κατὰ τὴν πόλιν φιλόηστος λαὸς, διηνεκεῖς μετὰ δακρύων ποιοῦμενοι τὰ λιτὰς, ὥσπερ ἔθος αὐτοῖς ποιεῖν, καὶ ἐν εἰρήνῃ καταστάσει, τό τε πάνσεπτον ξύλον τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλόντες, καὶ τὴν ἁγίαν εἰκόνα τῆς πανάγου Παρθένου, περιήσαν τὸ τεῖχος, αἶροντες ἐπὶ Θεὸν τὰς χεῖρας, καὶ λέγοντες· *Ανάστηθι, Κύριε, μὴ ἀπόσῃ τὸν λαόν σου εἰς τέλος· ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν, καὶ οἱ μισοῦντές σε ἤραν κεφαλὴν. Μὴ ὄψῃ τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὕδατος, τοῦ καταρῆσαι ἡμῶν ἔθνη, μήποτε εἰπωσι· Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν, ἀλλὰ γινώσκωσαν ὅτι ὁνομά σοι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς.*

Εἰς δὲ τις τῶν πολεμίων Ἀγαρηνός, βλασφημίας ῥήμασι *Κωνσταντίαν* καλῶν τὴν πόλιν, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ψιλῶ ὀνόματι *Σοφίαν* προσγορεῖν, εἰς τι βάραθρον εὖν τῷ Ἰσχυρῷ αὐτοῦ καταπαῶν, ἐκ ἐφθάρη. Ἀλλὰ καὶ ὁ κήρυξ αὐτῶν, ἐν ὀψήρῃ ξύμῃ ἀνελθὼν, πρὸς τὸ κηρύξαι τὴν μιστὴν αὐτῶν προσευχὴν, καὶ αὐτὸς ὁμοίως κατενεχθεὶς, βίαιως τὴν ἄθρον ψυχὴν ἀπέβηξεν. Ἐἵτα κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύειν διαγινόντες, δύο στρατηγοὶ γεγονότες, μὲν πολιορκεῖν καταλείφθη τὴν πόλιν· ὁ δὲ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολεμήσαν ἀπῆλθε· οἱ καὶ στρατοὺς βαλόντες, ἡττῶνται, καὶ πίπτουσιν ὑπὲρ διακοσίων. Οἱ δὲ περιλειφθέντες τοῦ ὀλέθρου διασωθέντες, αἰσχύνῃ πολλῇ, πρὸς τοὺς, ἀφ' ὧν διηρέθησαν, ἐπανέστρεψον. Πειρώμενοι δὲ μετὰ τὴν ὑποστροφὴν διὰ τῶν ἐπαγομένων πλοίων ἐπὶ τὸ ἐν Βλαχέρναις μέρος ἰλθεῖν, τῇ ἐκταθείσῃ ἀπὸ τοῦ παράματος μί-

(8) Μαυρούσιοι, inquit Ortelius, quædam gens Phænicæ in Africa, circa Tripolim et Syrtim Magnam, qui hodie Pacati dicuntur, etc. Habent Zonar., Georeus, et alii eadem fere a Saracenis et in Sa-

racenos gesta sub Leone Isauro, cujus fuerunt initia quam unis auspiciatione. Fuit Umarus, qui sævit contra fidem datam in Christianos.

χρη τῶν Γαλάτου ἀλύσει κωλυθέντες οὐκ ἴσχυον ἀπὸ τοῦ ποιεῖν οὐδὲν πρὸς τὸν πόλεμον.

Ἀνακλασθέντες δὲ, ἀνῆλθον εἰς τὸ στενόν· καὶ ὤρμισαν τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς τὸ λεγόμενον Σωσθέ- νιον, καὶ εἰς ἑτέρους βραχυτάτους λιμένας, ὧν τὰ πλείω, ὑπὸ χειμῶνος σφοδροῦ καὶ πνεύματος συν- εβλάσθησαν, ἐξ ὧν τὰ μείζονα οἱ Ῥωμαῖοι πυρπο- πολοῦσι. Καὶ ἡ μὲν πόλις ἐστενοχωρεῖτο τροφᾶς μὴ ἔχουσα, αὐτοὶ δὲ πάντα ἀφειδῶς τὰ προστυχά- νοντα ἀφανίσαντες, καὶ μηδὲν εἰς ἀποτροπὴν αὐτῶν καταλειποῦτες, εἰς τοιαύτην περιέπεσον ἀπορίαν λιμοῦ, ὡς σαρκῶν ἀνθρωπίνων καὶ ζώων τεθηκότων ἀπογεύσασθαι. Ὑστερον δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην κό- προν μετὰ βραχυτάτου φουράματος προσμάττοντες, καὶ ἐξοπτύντες, κλιδάνω, ἥσθιον· ὥστε ἐκ τούτου πολλοὺς τῶν ὀνομαστῶν αὐτῶν καὶ μαχητῶν, τῇ πόλει προσρυῆναι. Καὶ Αἰγύπτιοι μὲν, διώκοντες τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, *Κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος· ἐπήγαγε γὰρ ἐπ' αὐτοὺς Κύριος τὸ ὄδυρ τῆς θα- λάσσης, καὶ πόντω ἐκάλυψεν αὐτούς.* Σαρακη- νοὶ δὲ φεύγοντες ἀπ' ἡμῶν, τὰ αὐτὰ τούτοις πε- πόνθασιν. Λαίλαπι γὰρ καὶ καταιγίδι ξενοφύει τε καὶ βρασμάτῳδε κατὰ θάλασσαν, σχεδὸν ἅπας ἐκεῖνος ὁ χιλιόναυς διόλωλε στόλος. Κατὰ γὰρ τὸ Αἰγαῖον πέ- λαγος τοῦ πλείστου στόλου καταπλέοντος, χάλασα μὲν ἐξ οὐρανοῦ κατηνέχθη ῥαγδαίως· ὥσπερ δὲ σί- θερος τῇ πυρὶ προσομιλήσας ἀναθερμαίνει τὸ ψυ- χρόν, οὕτω δὲ καὶ οἱ τῆς χαλάζης λίθοι, τοῖς θαλατ- τικοῖς ῥεύμασιν ἐμπεσόντες, ἀναθράσαι ταῦτα πε- ποιήκασι, καὶ τῇ τοιοῦτῃ βρασμῷ διαλυθείσης τῆς ἐπικεχωρωμένης πίστεως ταῖς ὁμάδαίς τῶν πολεμίων, αὐθαρῶς τῇ βυθῷ κατεδύνοντο, δέκα μόνον αὐτοῖς περισωθέντων πλοίων. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν πάσαις ταῖς νήσοις, ἀκταῖς τε καὶ προβάλοις λιμένων καὶ ὁρμῶν, σωρηδὸν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν διαρριμμένους.

Ταῦτα μὲν ἅπαντα εἰς γενεάν ἑτέραν, ψαλ- μικῶς εἰπεῖν, *διηγείσωσαν*, καὶ ἅπαν στόμα Χρι- στιανῶν, προσφωνεῖται τὸ ἱερὸν λόγιον μετὰ τοῦ Δα- δὲ, λέγοντος· *Σὺ, Κύριε, συντέτριψας τὰς κεφα-*

¹Exod. ix, 5. ²Psal. ci, 19.

(9) Eodem sensu Synaxarium editum, ἀπὸ τῶν Γαλάτου ἕως τὰ τεῖχη· ut totus ipse clauderetur sinus. Non meminerunt hujus catenæ S. Nicephorus nec Zonar. Laonicus tamen l. vii Turcicarum rerum, vel eandem, vel similem describit. Sic enim ait supremam urbis Constantinopolitanæ obsidio- nem referens: "Ἕλληνες μὲν οὖν ὡς ἐπύθοντο ἐπιέναι σφίσι τὸν βασιλέα στόλου διὰ θαλάσσης, πέδας σι- δηρᾶς διατείνοντες, ἀπὸ τῆς κατ' ἀντικρὺ πόλεως, ἐς τὸ τεῖχος τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τὴν ἀκρόπολιν καλουμένην. Καὶ τὰς τε ναῦς, ὅσαι ἔτυχον παραγε- νόμεναι αὐτοῦ, αἱ μὲν μετὰ ξυμμαχῶν, αἱ δὲ καὶ ἐμπορίας χάριν, φέροντες καθίστασαν ἐς τὰς πέ-δας· καὶ οὕτω διενοοῦντο διακωλύειν τὸν βασιλέως στόλον, μὴ παρῆναι εἰσω, ἐς τὸν Βυζαντίου λιμένα. Διήκει γὰρ ἐντὸς ἐπὶ σταδίοις κατὰ μὲν τὴν πόλιν ὀγδοήκοντα· ἐπὶ δὲ τὴν ἄλλην ἡπειρον τῆς χώρας, ἐπὶ ἑκατὶν καὶ πενήντην. *Græci ubi intellexerat adversum se adventare classem regium, catenas fer- reas ab urbe, quæ ex adverso erat (nempe Pera seu Galata) extenderunt in Byzantii portum juxta arcem quam vocant. Naves præterea, quotquot ad-*

A parte altera (9) ad adversam Galatæ partem, pro- hibiti sunt id præstare quod decreverant.

Eo successu animum despondentes, sese in angu- stum sinum receperunt; suaque navigia ad portum dictum Sosthenium aliosque angustissimos appule- runt, ac pars major valida tempestate ac vento contrita sunt, quorum majora Romani incenderunt. Ac quidem civitas cliorum penuria arctabatur: hostes vero cum obvia quæque nullo discrimine devasta- sent, nihilque ad necessarium commeatum sibi reliquissent, in eam annonæ penuriam redacti sunt, ut neque ab humanis carnibus, aut animalium ultro mortuorum cadaveribus abstinerent. Quin et postea, humana ipsa stercorea, exiguo fermento subigentes, ac cliano excoquentes, esilarunt; ut ideo multi inter illos viri illustres, ac fortes bella- tores, in urbem dilapsi sint. Ac Ægyptii quidem, persequentes Israeleni, demersi sunt in profundum sicut lapis: induxit enim Dominus, super eos aquas maris, et ponto operuit eos¹. At Saracenis fugam a nobis arripientibus, eadem acciderunt. Oborta siquidem procella, insolitaque, ac magni æstus in mari tempestate, tota pene millenaria illa classis periit. Cum enim pars maxima ad Ægæum mare navigasset, horrenda grando e cælo cecidit. Quem- admodum autem, si ignis ferro accedat, naturam frigidam in calorem solvit; sic sane et grandinei lapides marinis fluctibus illisi, æstu quodam fer- vidum faciebant; eoque æstu dissoluta pice qua hostium naves obductæ erant, insipientibus oculis profundo mergebantur; ut tantum decem (10) incolumes ex eo naufragio superaverint. Eratque videre, insulis omnibus, orisque, littoribus, ac promontoriis, eorum mortuos acervatim hinc inde congestos.

Sane vero universa hæc, ut loquar cum Psal- mista, *enarrentur in generatione altera*²: osque omne Christianorum sacrum illud oraculum cum Davide acclamet, ac dicat: *Contribulasti capita*

erant, quarum quædam auxilii ferendi gratia, quæ- dam mercium appulerant, intra catenas sistunt, ar- bitrantes ea se ratione exclusuros aditu regiam clas- sem, ne intra portum veniret. Is enim ad urbem patet stadiis octingenta, inque continentem aliam sese porrigit stadiis centum et quinquaginta. Eadem fere Franzes, l. iii, c. 8, ut et Sabel. in historia Venet. l. vii, apud quem turris illa apud Lao- nicum innominata, Gallorum turris appellatur: ab eorum sorte præsidio dum urbe potirentur. Grande opus hujus catenæ, ut tamen tradente Deo nequiverit Turcas portu prohibere. De duabus ca- tenis, quibus Xerces Bosphorum revinxit haud procul Constantinopoli, egregie Gillius in suo Bos- phoro, a quo etiam Constantinopolitani portus amplior notitia potest peti.

(10) Ita quoque Zonaras, addens quinque ex illis, abunde captas a Romanis, ut aliæ tantum quinque superaverint cladis ad suos nuntium. Vi- deri potest S. Niceph. satis accurate ista describens in Leone.

draconum in aqua* Ad hæc accedat et canticum pro exitu Israelis magnifica voce : *Cantemus Domino ; gloriose enim magnificatus est* 10.

Huc loci deducto sermone, animoque in Dei ac Domini, præsanctæque ac solius Deiparæ, maximorum mirabilium sublimitatem intendens, præ stupore elinguis flo, deficientibus verbis ut rem possim æquare. Quæ enim lingua magnisona, Virginei ac Deiparam, dignis præconiis possit celebrare ? Quomodo autem mirabiliter mirabilem ejus laudabit gratiam fontemque clementiæ magnificabit, ac gratias referet ? Equidem par erat, ut eas Dei Genitrici gratias referremus, quæ ipsis constant operibus. Quippe ea, ejusque Natus prætibiarum ac organorum modulatissimis canticis, iis delectatur. Sunt vero, ut ego pronuntio, eharitas non ficta, quæ summa est legis et prophetarum; sincera fraterna dilectio; compassio non affectata ac ex animo; divina virginitas; legitimæ nuptiæ; irreprehensibilis castitas; justitiæ vigor; constans fortitudo adversus vitia; composita prudentia; largæ elemosynæ; continentia non tumens; humilitas ad compunctionem facilis: ad hæc autem, vita sine crimine; boni mores ac modesti; animus prudens; os bene loquens; lingua favens; sermo rationalis; oculus non impudicus; manus nihil incontinentes; ira non sine judicio, vel furoris impetu secus rationem trahens; aliaque, quibus homo ad Dei factus imaginem, ac ordinatus cum Deo ceu pretioso ac venustissimo mundo ambitiose ornetur.

Iis oportebat Deiparæ Virgini gratias referre; quando et morales philosophi, operibus dicunt, non verbis, gratiarum actionem definiri. Quia nihilominus imbecilli natura, ac animo segnes, ad virtutis labores pigrioris efficiuntur, leviusque eam attingimus, atque, ut dicunt, extremo digito, eoque referendis gratis earumque exsolvendo debito impares sumus; vel nudis saltem verbis constantes gratias inferamus. Levantes ergo vocem nostram, ac mentes sublime erigentes, in hunc modum júbilo dicamus: Equidem Deipara Domina, insitam a natura clementiam habens, haudquaquam genti nostræ providentia defuisti: sed velut communis Christianæ gentis parens, filiorum amans, ac visceribus affluens, sic semper tua nobis beneficia impertis; nos salvans; protegens; custodiens, a periculis liberans; eruens a tentationibus. Nos autem pro ejusmodi gratias agimus; alto vocis præconio agnoscimus dona; beneficia non occultamus; magnifice canimus tua mirabilia, tuum in nos studium ac curam glorificamus; magnificamus providentiam; protectionem laudamus; auxilium ceu quid divinum edderimus; misericordiam sermone celebramus. Atque pro iis quidem quæ præcesserunt, tuorum memores donorum, ac ex quam multis tuo favore eruti simus periculis, gratiarum actionis canticum

Α ἰδὲ τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος· προσεβίβω δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἐξόδου Ἰσραὴλ ἄσμα μεγαλόφωνος· Ἄσσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δοξάσεται.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἀφορῶν τῶν μεγίστων θαυμασίων τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότου, καὶ τῆς ὑπεραγίας καὶ μόνης Θεοτόκου, ἀφωνος ὑπ' ἐκπλήξεως γίνεμαι, οὐχ εὐρίσκων λόγους ἰσορρόπους τοῖς πράγμασι. Ποία γὰρ μεγάλφωνος γλῶσσα, τὴν Παρθένον καὶ Θεοτόκον ἄξιως εὐφημήσει; πῶς παραδόξως ὑμνήσει τὴν παρὰ τὸν αὐτῆς χάριν, καὶ τὴν πηγὴν τῆς φιλανθρωπίας δοξάσει, καὶ τὴν εὐχαριστίαν προσοίσει; Ἐδει μὲν γὰρ ἡμᾶς, τὴν δι' ἔργων εὐχαριστίαν προσάγειν τῇ Θεομήτορι. Ταύτη γὰρ ᾗδεται μᾶλλον αὐτῇ τε καὶ ταύτης Υἱὸς, ἡ περ αὐλῶν καὶ ὀργάνων μουσικηταῖς ᾠδαῖς. Αὕτη δὲ ἐστίν, ὡς ἐγὼ φημι, ἀγία ἀνυπόκριτος, νόμου καὶ προφητῶν οὕσα κεφάλαιον φιλαδελφία ἀνθρώπου, συμπάθεια ἀνεπίστρεχας, παρθενία ἐνθεός, γάμος ἐννομος, σωφροσύνη ἀκατάγνωτος, δικαιοσύνη σύνονος, ἀνδρεία κατὰ τὴν παθῶν ἔμμενος, φρόνησις εὐτακτος, ἐλεησιμότης δαψιλῆς, ἐγκράτεια ἀτυφος, ταπεινότης ἐμπίπτουτος· καὶ πρὸς τοῦτοις, βίος ἀληπτος, ἡμῶς εὐχρηστος, ᾗθος μέτριον, νοῦς εὐσυνετός, σῶμα εὐλαλόν, γλῶσσα εὐφημος, λόγος εὐλογος, ἑρμῆς οὐκ ἀπόλαστος, χεῖρες οὐκ ἀκρατεῖς, πόδες οὐκ ὀρεῖς πρὸς κακίαν, θυμὸς οὐκ ἀλόγιστος καὶ παρασύρων τὸν λογισμὸν τῷ τῆς ματίας ρεύματι· καὶ ἄλλα, οἷς ἂν ὁ κατ' εἰκόνα πεποιημένος ἄνθρωπος, καὶ μετὰ Θεοῦ τεταγμένος, ὡς κόσμος παύεται καὶ ὠραῖον ἐγκαλλωπίζεται.

Διὰ τούτων ἴδει τῇ Θεοτόκῳ εὐχαριστεῖν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἔργοις, ἀλλ' οὐ λόγῳ ὀρεῖσθαι φασιν οἱ ταῦτα σοφοί. Ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀσθενές, καὶ τὸ τῆς διανοίας νοθρὸν ἀποκτείνει ἡμᾶς πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἐπίπονον ποιεῖ, καὶ βραχὺ τῆς ἀπτόμεθα, καὶ ὅσῳ εἰπεῖν, ἄκρῳ θαυμάσιον, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἔκτισιν τῆς εὐχαριστίας ἀνδεῶς ἔχομεν, καὶ τὴν διὰ ῥημάτων ψαλμὸν εἰσάγειν καμῶμεν. Ἰψώσαντες τὴν φωνὴν ἑαυτῶν, καὶ τὴν φρένας μεταωρίσαντες, οὕτως εἴπωμεν ἐν ἀειγμῇ· Σὺ μὲν, ὦ Δέσποινα Θεοτόκε, τὸ φιλόφρων ἐκ τῆς φύσεως ἔχουσα, οὐ διελίπεις προνοουμένη τοῦ γένους ἡμῶν, ἀλλ' ὥσπερ μήτηρ ποιὴ τοῦ τῶν Χριστιανῶν γένους, φιλόπαις ὁμοῦ καὶ φιλόστοργος, οὕτως καὶ τὰς σὰς εὐεργετίας ἐπιχορηγεῖς ἡμῖν, διασώζουσα, περισκέπουσα, φυλάττουσα· κινδύνων ἐλευθεροῦσα, πειρασμῶν ἀπαλλάττουσα· ἡμεῖς δὲ ἀντὶ τούτων, εὐχαριστοῦμεν, ἀνακρίνομεν τὰς χάριτας, οὐ κρύπτομεν εὐεργετίας· Ἀδομεν μεγαλόφωνως τὰ σὰ θαυμάσια, τὴν καὶ δεμονίαν δοξάζομεν, τὴν πρόνοιαν μεγαλύνομεν, τὴν προστασίαν ὑμνοῦμεν, τὴν βοήθειαν ἐκθειάζομεν, τὴν εὐσπλαγχνίαν δοξολογοῦμεν. Καὶ μὴν τοῖς παρελθούσι μεμνημένοι τῶν σὺν δωρεῶν, καὶ ἐξ ὧν κινδύνων ἐρρύσθημεν διὰ σοῦ, ταῦτα σοὶ τὴν εὐχαριστήριον ᾠδὴν ὡς χρεὸς προσάγομεν.

* Psal. LXXIII, 13. 10 Exod. xv, 4

οὐκ ἀντάξιον μὲν οὖσαν ταῖς αἰαῖς εὐεργεσίαις· τί γὰρ ἂν καὶ εἴη τούτων ἀντάξιον; πλὴν, φίλα σοι τὰ τῶν ὧν παλίων ψελλίσματα· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐνεστώσι καὶ λυποῦσιν ἡμᾶς, παρακαλοῦμεν τὴν σὴν ἡξυτάτην βοήθειαν· δεόμεθα τῆς σῆς ἀντιλήψεως λύσαι τὰ ἐν τῷ μέσῳ προσκόμματα· διασκεδάσαι τὴν ἐπέχουσιν ἡμᾶς νεφέλην τε καὶ σκοτόμαιναν, ὅφ' ἥς ὥσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ βάλλομεν τε καὶ βαλλόμεθα· ἡ μᾶλλον εἰπεῖν, ὥσπερ οἱ μαινόμενοι, τῶν ἰδίων σαρκῶν ἀπτόμεθα, καὶ ἀγνοοῦμεν τοὺς συγγενεῖς, καὶ τὸ ἐμόφυλον οὐκ ἐπιγινώσκουμεν. Καὶ ταῦτα τοιμῶμεν· τίνες; οἱ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, τοῦ ἐνδὸς Χριστοῦ, τῆς αὐτῆς πίστεως, τοῦ αὐτοῦ βαπτίσματος, τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, τῶν αὐτῶν μυστηρίων ἡξιωμένοι, ἵνα μὴ λόγον ἀποστείνωμεν μακρόν. Διὰ τοῦτο ἱκετεύομεν τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν, οἶκτον λαβεῖν τοῦ σοῦ λαοῦ καὶ τῆς κληρονομίας σου, καὶ στήναι πρὸς τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεὸν ἡμῶν, καὶ βοηθῆσαι μὲν ἡμῖν τὰ ἔσχατα κινδυνεύουσιν, ἐξελεῖσθαι δὲ ἡμᾶς συμφορῶν ἀνηκέστων. Ὅρῃς ὅσοις, ὦ Δέσποινα, κακοῖς περιαντλούμεθα. Ἀνδραστηθὶ οὖν καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος. Ἵνα εἰ τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέψῃς, καὶ ἐπιλανθάνῃς τῆς πτωχείας ἡμῶν; Διάλυσον τοὺς ἐπικειμένους φόβους καὶ τρόμους· ἄνελε τὰς φιλονεικίας; ἐνστάσεις· παῦσον τὰς μάχας καὶ τοὺς πολέμους· κόπασον τὴν καθ' ἡμῶν κινήθειαν ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ θραῦσιν· καταπράυνον τὰς ἐν τῷ μέσῳ στάσεις καὶ ταραχάς, καὶ γαλήνην καὶ εἰρήνην βράδευσον τοῖς οἰκέταις σου· ἵνα ταῖς πελλαῖς εὐεργεσίαις προστεθείης καὶ ταύτης, ἀνακηρύττωμεν διαπαντὸς τὰ σὰ τεράστια.

Ἄλλ' ἐνταῦθα γενόμενοι, καὶ ἐκ ἱστία τοῦ λόγου χαλάσαντες, εἰς τὸν ἀσφαλῆ τῆς σιωπῆς ὥρμησμεν λιμένα· ἐκεῖνο πάλιν τοὺς συνειλεγμένους ἀναμνήσαντες, μὴ ἀγνώμονας φανῆναι περὶ τὴν εὐεργέτιν καὶ Δέσποιναν· μηδὲ διὰ τῶν ἔργων εὐεργετούμενους, ὀκνεῖν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν προσφέρειν· καὶ γὰρ πάλιν, εἰς ἡμᾶς τὸ κέρδιον ἐπᾶναισιν. Ἐὰν γὰρ ἐπὶ τοῖς φθάσαις εὐχαριστοὶ γενώμεθα, μεγάλην ἑαυτοῖς πρὸς τὰ μέλλοντα εὐτρεπίσομεν παρρησίαν, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτύχομεν· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A hoc, ceu debitum tibi offerimus; non velut tuis congrue beneficiis respondeat: quid enim etiam iis congruum haberi possit? enimvero amica habes filiorum balbutimenta: Pro iis autem malis quæ ingruunt, ac nobis molesta sunt, obsecramus ut festine auxilium impendas. Rogamus pro tuo patrocinio ac tutela, ut tollas offendicula in medio existentia; dispellas vero occupantem nebulam ac atram caliginem, qua cæcati, ceu nocturna pugna, cædimus pariter, cædimurque; vel ut melius dicam, uti furiosi, nostras ipsorum carnes discerpimus; non agnoscimus cognatos, ac contribulantes nescimus. Atque hæc audemus: Quinam vero? Qui nimirum dignatione divina, eundem Patrem; Christum unum, eandem fidem, idem baptismum, unam Ecclesiam, sacramenta communia (ut ne in longum sermo abeat) habemus. Quamobrem supplices obsecramus tuam clementiam, ut tui populi, ac tuæ hereditatis miserearis, adisique intercedens apud natum ex te Deum nostrum, ac nobis in extremo constitutis periculo auxiliaris, atque a deploratis eripias calamitatibus. Vides, o Domine, quot undique malis absumamur: *Exsurge igitur, et ne repellas in finem. Cur faciem tuam avertis, et oblivisceris inopiam nostram*? Dissolve incumbentes nobis timores ac tremores; tolle contentiosas opponentium pugnas; seda pugnos ac bella; siste motam in nos Dei iram ac contritionem; compone medias nostrum seditiones ac turbationes, tuisque famulis tranquillitatem ac pacem concede; ut pluribus illis beneficiis, quibus nos cumulas, accedente beneficio hoc, tua prodigia sempiterno præconio celebremus.

Huc autem deducto sermone, ac ejus contrahentes vela, ad tutum silentii portum applicemus; hoc iterum admonentes collectum cætum, ut ne ingrati erga beneficam ac Domini videamur; neque, qui ipsis rebus beneficio simus affecti, vel saltem verbis gratiarum actionem offerre negligamus: in quos nimirum iterum revertatur commodum. Si quidem enim pro prioribus bonis grati fuerimus, magnam nobis ad futura fiduciam comparabimus, ac assequemur inenarrabilia ac arcana bona; gratia ac misericordia Domini nostri Jesu Christi cui gloria ac potestas in sæcula. Amen.

D

INCERTI AUCTORIS

VERSUS IAMBICI DE REBUS ASCETICIS.

(E ms. sæc. xv Bibl. Laurent. RANDEKI, I, 108.)

Ἐπη χρυσᾷ.

Ἐγὼ σε φιλῶν, καὶ πρὸ τῶνδε τῶν λόγων,
Μέλλον δὲ πενθῶν ὑπὸ φιλοσοφίας,

Carmina aurea.

Te diligens plusquam valeat os dicere,
Ac dolens etiam ob ingentem vim amoris,

11 Psal. XLII, 23.

PATROL. GR. CVI.

43

Qui mortuo prorsus est adsimilis,
 Si res, ut sunt et ut docet, non exprimit,
 Nondam, o bone, tibi vitam (contemplandam) obtuli,
 Ut vana sic segmenta posses discere,
 Nec te male expertum pericula frangerent,
 Ut pavulus si larvas infans videt,
 Cum adhuc aureo labores morbo.
 At quamvis ipso scetus deprehendaris amicus,
 Et tanquam male coherens membrum abscindaris,
 Linguae cruento vulneratus spiculo,
 Rursus te moneo, ne circum terrenis inhiēs,
 Ne vivas ut canis et exhaurire velis omnia.
 Si forte enim esuris, statim haud eris satur.
 Nisi ante biberis calicem amaris plenum laboribus
 Et supervacaneum alvi pondus ejeceris,
 Vel corrumpere et conspurcabis lectum,
 Atque ita omnes meæ spes inversæ concident;
 Vel misere præventus septima
 Ad insuperabilem traheris octavam,
 Quam ultimam sententis decretoriam flebis,
 Quia serenum tibi iudicem non ostendet.
 Necesse est enim te illis proficiisci,
 Et pœnas illis de factis recipere.
 O quam gravis, o quam turbidus tuus est sopor!
 Per quem morti proximus, quid deceat, non vides.
 Dormimus enim, quamvis inesplicabiles,
 Et pro nobis noctu pugnare credimus naturam,
 Quam res sit infida ignorantes.
 Quid hoc agis? cur tale non vides malum?
 Circutens, dum Phœbus est altissimus,
 Cæcas nec alteris tuas jam palpebras?
 Pallidum est aurum quasi dolens invidia.
 Hæc enim in ipsum ut gravis serpens irrepit
 Qui se intorquens cursum accelerat,
 Et venenum corruptionis expuit.
 Simplex ab ipso et æquiora postulas,
 Fati impium numen decorans turpiter?
 O sol, oculus terræ, quomodo hæc vides?
 Ac si tu, ut puer, aurum quid benignum iudicas,
 (Vere enim pusillanimiti viri hoc est iudicium).
 Cur igitur male, non bene amicum excipis?
 Nam ipsum valide torques et strangulas,
 Quamvis, ut teneri nescius, ad alios currat,
 Ansas custodiæ frangens tunc,
 Si autem hoc esse malum reapse iudicas,
 Cur interfectorem non odisti, ac fugis,
 Statim nec ad ventres nefandos projicis?
 Ut sufferas majora lucrari magis.
 Homo, precor, jam disce naturam omnium
 Ex rebus istis, quæ valent ostendere,
 Et mitte vaas in solum superbias.
 Vides plantas ut virent et pullulant,
 Et post aliquod tempus senescunt et cadunt?
 Hæc eadem ipsa te manet, ut nos, infirmitas,
 Et nunc flores quidem, defloresces iterum,
 Cum frigus mortis te occupaverit.
 Fructus tamen nullos adesse tunc vereor;
 Illa enim excisionis me terret comminatio.
 Cognosce te, et cognosce fluxum temporis.

A Νεκρῷ γάρ ἐστιν ἀκριβῶς εἰκασμένη,
 Ὅ μὴ λέγῃ πρέποντι κοσμῶν τὴν φύσιν.
 Προβηκὰ σοι, βέλτεστε, γυμνὸν τὸν βίον.
 Ὡς ἂν διδραχθῇ τὰς κενὰς ὑποκρίσεις,
 Καὶ μὴ ταρχθῇ ὑπὸ τῆς ἀπειρίας,
 Ὡς περ μίμους φοβηρὸν εἰ βλέπει βρέφος.
 Καὶ νῦν δὲ τοῦτ' ἐπὶ χρυσοῦν πάσχω πάθος.
 Κἂν αὐτὸς ὑπὸ χαλκῷ εὐρέθης φίλος,
 Καὶ καθάπερ δύοιστον ἐτμήθης μέλος.
 Πληγὰς ἐφ' ἡμᾶς δυσμενοῦς γλώττης βλάει,
 Πάλιν παραινῶ μὴ περιχαίρειν κάτω,
 Μὴ ζῆν κυνηδόν, μὴ ροφῆς τὸ πᾶν θέλει.
 Εἰ γὰρ ἔχεις βούλιμον οὐχ ἔχεις κόρον,
 Πρὶν ἂν πίνης κυλικίδος ἐμπύκτων πόνων,
 Καὶ τῶν περιττῶν ἐκφορὰς τὴν κοιλίαν.

B Ἡ κατασπαῆς, καὶ ῥοῆς ἐπὶ κλίνης,
 Ἐμὼν τὰ κοινὰ τῇ στροφῇ τῶν ἐλπίδων.
 Ἡ καὶ προληφθεὶς δυστυχῶς τῆς ἐδόξης
 Πρὸς τὴν ἀκατάλυτον ἀχθῆς ὁγδόην,
 Ἦν ἐσχάτην κρίσιμον εὐρὼν θαυρῶντες,
 Ἐπεὶ γαλήνῃ τὸν κριτὴν οὐ δεικνύει.
 Δεῖ γὰρ εἰς αὐτὴν ἀποδημήσαντά σε
 Ποινὰς ὑποστῆναι ἀπὸ τῶν πεπραγμένων.
 Ὡς τίς ὁ βαθὺς καὶ θορυβώδης κάρος;
 Ὑφ' οὗ θανατῶν οὐ σκοπεῖς τὸ συμφέρον.
 Καθεύδωμεν γὰρ ὑπὸ τῆς ἀληθείας,
 Καὶ νυκτομαχεῖν ἀξιοῦμεν τὴν φύσιν,
 Τὸ τῆς ὁλῆς ἀπιστον ἡγνοηκότας
 Τί τοῦτο ποιεῖς; ἵνα τί δ' οὕτως βλέπεις;
 Ἄλλ' ἀμβλυωπεῖς ἐν σαφεὶ μεσημβρίᾳ.

C Τὰ κρυπτά σου βλέφαρα μὴ παρατρίδων;
 Ὁ χρυσοῦς ὡχρὸς ἐστὶν ἀλγῶν τῷ φθόνῳ.
 Καὶ γὰρ ἐπ' αὐτὸν ὡς βαρὺς ἔρπει δράκων
 Τὴν τοῦ χρόνου κίνησιν ἀντισυστρέφων.
 Ὑφ' ἧς τὸν ἰὸν τῆς φθορᾶς ἀναπτύει.
 Καὶ σὺ παρ' αὐτῷ προσδοκᾷ τὰ βέλτελα,
 Τὸ τῆς τύχης ἐκβῶλον αἰσχυρῶς φαιδρύνων;
 Ὀφθαλμὲ γῆς, ἤλιε, πῶς τάδε βλέπεις;
 Πλὴν εἰ μὲν ὡς παῖς εὐμενῇ τοῦτον κρίνεις.
 Μικροψύχου γὰρ ἐστὶν ἀνδρὸς ἡ κρίσις·
 Τί δὴτα παθῶν, οὐ καλῶν ὄρεῖς τὸν φίλον;
 Στρεβλεῖς γὰρ αὐτὸν ἐγκρατῶς, καὶ συμπαύγεις.
 Κἂν αὐτὸς ὡς ἀληπτος εἰς ἄλλους τρέχῃ
 Τῆς σῆς φυλακῆς τὰς λαβὰς ἀνατρέπων.

D Εἰ δ' αὖ πονηρὸν τοῦτο γὰρ ὄντως κρίσεις,
 Τί τὸν φονεὺτὴν οὐ στυγεῖς, οὐ δ' ἐκκλίνεις;
 Οὐδὲ πρὸς οἰκτρὰς θάττον ὠθεῖς γαστέρας;
 Ὡς ἀνέχῃς μᾶλλον τι κερδαίνειν μέγα.
 Ἀνθρώπων, κατὰ μαθε τὴν κοινὴν φύσιν
 Ἐκ τῶν πρὸς ἀπ' ἄλλων ὑποκειμένων,
 Καὶ ῥίψον εἰς γῆν τὸν διακονον τύπον.
 Ὅρεῖς τὰ φυτὰ, πῶς μὲν ἡδὲ καὶ βρύει,
 Μετὰ χρόνον δὲ τινα γηρᾷ, καὶ φθίνει;
 Τοῦτ' αὐτὸ καὶ σὸν ἐστίν, ὡς οἶδας, πάθος.
 Καὶ νῦν μὲν ἀνθεῖς, ἀλλ' ἀπανθήσεις πάλιν,
 Τῆς τοῦ τελευτῆς ἀντενεχθέντος ψυχῆς·
 Δέδοικα γοῦν ἔγωγε τὴν ἀκαρπίαν·
 Ἡ γὰρ ἀπειλὴ τῆς τομῆς με συγχέει.
 Γινώθι σεαυτὸν, ἴδε τὸν ῥοῦν τοῦ χρόνου,

Τῆς ἡδονῆς τὸ νέκταρ ἐβέβη γούν φύγε·
 Καὶ γὰρ ὀδυνῶν προξενεῖ σοι πικρίαν.
 Ἔως τίνος χρήματα, καὶ λειτουργίαι,
 Τάχα δὲ καὶ κτήματα, καὶ παροινίαι,
 Μέχρι τίνος κόλακες ἐκλύσουσί σε;
 Γενοῦ δανειστής, τῷ Θεῷ δὲ τὸν βίον·
 Ὑφειλέτης γὰρ ἐστί, καὶ χρεωλύτης,
 Καὶ σὸς δανειστής, κἂν δοκῇ μὴ λαμβάνειν,
 Κατοψοφαγῶν τῆς ψυχῆς σου τὸ χρέος.
 Πλὴν ἡδε κοινὴ τῶνδε τῶν ὄντων φύσις·
 Τὸ σὸν πρὸς αὐτὴν οὐκ ἀπαιτήσῃ χρέος·
 Πάντως κἂν ἀλλῆς, κἂν φιλόψυχος ἔχη,
 Οἰχήσεται γὰρ εἰς τὸ πῦρ ἡ θερμότης,
 Τὸ ξηρὸν εἰς γῆν, εἰς ὕδωρ ἡ ψυχρότης,
 Ἄῃρ δ' ἐπ' αὐτὸν καὶ τὸ βρευστὸν ἀρπάσσει.
 Κεῖσθαι δὲ νεκρὸς ὑπὸ γυμνοῖς ὀστέοις,
 Ὁ νῦν περιττός, καὶ κατεδρακευμένος,
 Ὅφρι δὲ τοῦ τένοντος ἐκρηγῆσεται.
 Τί πῦρ ἐν ὀργῇ κατὰ τοῦ πέλας πνέεις;
 Τί δὲ βρυχηθμοὺς αὐθαδῶς ὑποκρίνῃ,
 Καὶ τῇ λεοντῇ τὰς χρυσᾶς πάντων ψυχᾶς,
 Καὶ ζῶν ἀτερπῇ καὶ φιλῶν περὶ βίον;
 Τί δ' ὥς φάγος πάρδαλις ἐπὶ δόρα βλέπεις,
 Καὶ δεινοπαθεῖς, καὶ λαρυγγίζεις μάτην
 Ἄντικρυς ἡμίγυμνε σεμνὴ κοχλία,
 Μάλλον δὲ γύψ ἀνωθεν ἀρπάζων κρέα,
 Πλὴν οὐτε νεβρῶν, οὐτε περδίκων πάλιν.
 Ἄνδρῶν δὲ, παπᾶ! δυστυχῶν, καὶ σωφρόνων;
 Πλούσιος εἶ, δέδοθι τὴν τότε φλόγα.
 Τίς γὰρ ἀναψύξει σε διψῶντα δρόσος,
 Εἰ μὴ σὺ τοὺς πένητας ἐνθάδε θρέψεις;
 Σύνες τίς ὁ πλάσας σε καὶ μεταπλάσας,
 Ἐπεὶ περ εἰς χοῦν ἐκπεσὼν συνετρίβης;
 Ἥ τίς χάριν σὴν καὶ Θεὸς, καὶ σαρκίον,
 Καὶ τίς πεπονηθὼς, καὶ παθὼν μέλιναις δίχα,

Παθὼν ἀμιγῇ, καὶ φθορᾷ; ἔδειξε σε;

Ταῦτα σκόπει, βέλτιστε, σωφρόνως ἔχων,
 Καὶ μηκέτι θαύμαζε τὴν ἀμετρίαν.
 Τὰ γὰρ ἔτι μέλλοντα μὴ σχόντι βλέπειν,
 Ὅ τῆς τελευτῆς ἀγνοεῖται σοι χρόνος.
 Ὡς περ τὸ νῦν πῦρ οὐδὲ μετρίως φλέγει,
 Πυρρὸς γὰρ εἰκὼν ἐστίν, αὐτὸ πῦρ τὴν φύσιν,
 Οὕτω θεατὰ καὶ τὸ πῦρ τὸ παμφάγον.
 Ὁ θυμὸς ἐξέκαυσε τυράννου βρέμων,
 Τοῖς τῶν νέων σώμασιν εὐρέθη δρόσος,
 Ἀπόκρυφον πῦρ ζωγραφοῦν πρὶν ἄλλο τι·
 Ὡς ἂν διδαχθῇς τὸν θεὸν πῦρ καὶ δρόσος,
 Εἰς τὴν βάτον πῦρ, εἰς δὲ τὸν πόκον δρόσος.
 Μὴ διδράσῃς μάλιστα τὸν τύπον βλέπων.
 Μὴ γὰρ ὀλω; ἐφλέξε νηδὺν Παρθένου
 Σαρκὸς μετασχὼν, καὶ Θεὸς μέλιναις πάλιν.
 Ἐστῆκας δὲ τῆς φλογὸς ζῶντες μέσον,
 Καὶ τεττίγων ἄδουσιν οἱ παῖδες τρόπον
 Σιτούμενοι γὰρ τῆς ἐνεχθείσης ὀρέσου,
 Ὡς ἐν θέρει στέγουσι τὴν δεῦρο ζέσιν.
 Πιεῖται δ' οὖν τῆς βοῆς παπαυμένοι·
 Τὴν γὰρ σιωπῇ ζωγραφοῦσι τὸν τύπον,

A Et suave tandem gaudii nectar fugo,
 Fert scilicet tristem dolorum copiam.
 Quousque tandem, quæso, munera et bona,
 Aurique copia et furor dementiæ,
 Quousque te omnes blandientes dividunt?
 Sis fenerator; da tuam vitam Deo;
 Est namque debitor, fidemque liberat,
 Tuusque fenerator, quamvis non videaris accipere,
 Sibi devorans animæ tuæ debitum.

Natura sed, gentes quæ in unum colligit,
 Debes quod illi non reposcit debitum?
 Quamvis semper doleas et vitam ames,
 Abibit in ignem qui tibi inest calor,
 Siccum in terram, in aquam frigidum,
 Et aer humidum et fluxum abriplet.

B Tu vero mortuus jacebis sub nudis ossibus,
 Qui nunc nimia torpes pinguedine,
 Et serpens tuæ superbiæ disrumpetur,
 Cur ignem iratus contra proximum spiras,
 Et rugitus feroces videris emittere,
 Et leonina pelle indutus insolens,
 Vivasque injucunde et ames vitam?
 Cur vorax ut pardalis torve circum tueris,
 Et imagosum pateris, et clamas inaniter,
 Vere horrida atque nuda limax insolens,
 Aut vultur e summo auferens carnem polo,
 Non hinnulorum, sive perdicum tamen,
 Sed, heu! virorum pauperum et temperantium!
 Dives es, time futuram flammam.

C Quo enim rore refrigeraberis tunc sitiens,
 Si tu pauperes hic non alueris?
 Cognosce quis te sinxerit et refluenter,
 Quandoquidem in pulverem es reversurus:
 Vel quis tui gratia Deus una simul et caro,
 Quis, inquam, passus, quamvis passioni non sub-

[ditus,

Ostendit te futurum passionibus et corruptione
 liberum?

Hæc considera, optime, sobrie te gerens,
 Neque amplius de immensitate obstupescas,
 Nam quæ sunt futura non licet videre,
 Et ignoratur quæ sit finis temporis.

Sicut ignis quo nunc utimur, non urit modice,
 Nam ignis est imago, non ignis natura,

D Sic contemplare ignem devorantem omnia.

Accendit olim hunc mens tyranni fervida,
 Sed ros puellis factus est gaudentibus,
 Arcanum ignem indicans, quam quid aliud;
 Ut intelligas Deum esse ignem et rorem,
 Ignem in rubo, et rorem in vellere.

Nec multum distabis a vero, si typum perpendas;
 Nam uterum omnino non combussit Virginis,

Qui particeps carnis Deus semper inane.

In medio flammarum vivi steterunt,

Et ciendarum more caneant pueri;

Nam enutriti super induto rore,

Loci exustionem, ut illæ metatis tempore, ferebant.

Stabant firmi cessantes a clamoribus:

Ipsa enim silentio typum indicabant,

Longe resonantibus factis tantummodo.
 O quomodo ignis captivis factus est ros,
 Quos aliæ circum custodiebant angeli!
 Intus enim imbuti puritatis rore,
 Externum non timebant ignis fremitum,
 Quinam liceat igni urenti pueros absumere,
 Vili non indigentes cibo et passionibus liberos?
 Ignis torrente Daniel quondam videus,
 Torrentem effudit e calidis lacrymis,
 Nunc irrigatam flammam ab angelo videns,
 Lætatur quidem, et plaudere forsitan velit
 Pueros videns in igne viventes iterum
 Sibi enim communis captivitatis sors est exaltata,
 Quæ Persarum superstitiosum ignem exstinxit.
 Tacet autem tradens loquentem librum,
 Qui rerum arcanam prænotionem continet.
 At vere omnia nova; et ignis non urit,
 Et feræ ignem spirantes ex inedia
 Res mira! sibi projectum virum colunt.
 Mulcet enim oratio earum feritatem,
 Vim infringens faucum imminuentium.
 Quid? quod etiam quoddam pietatis officium red-
 [dunt,

Bene lambentes pedum ejus pulverem,
 Et abstergendi laborem suis ferentes linguis!
 Sic fortis inter horridas statit feræ,
 Jam mente, quamvis non annis adhuc, senex;
 Mites enim, qui truces erant, factos videt,
 Et stando cursum gigantis æquor.
 O quam aperte scriptura demonstrat,
 Quæ sint ubique veritatis symbola,
 Quamvis et lingua et notu careat scriptio?

A Τῶν πραγμάτων πόρρωθεν ἤχουσιν μόνον.
 Ὡς πῶς τὸ πῦρ ἦν τοῖς δορυκῆταις ἄροσι,
 Οὓς ἀγγέλου πτέρυγας ἐφοῦρον πέρι·
 Ἐνδον γὰρ ὁμώρῃσαντες ἀγνείας ἔδρουν,
 Τὸν ἐκτὸς οὐκ ἐπτήξαν ἀκμαῖον βρόμον.
 Ἡ-ποῦ θεμιτὸν πῦρ φαγεῖν παῖδας φλέγον,
 Τροφῆς ρυπαρᾶς καὶ παθῶν ὑπερτέρους;
 Πυρὸς ποταμὸν Δανιὴλ πάλοι βλέπων,
 Ποταμὸν ἐξέβλυσε θερμῶν δακρύων.
 Νῦν δὲ δροσισθὲν πῦρ ὑπ' ἀγγέλου βλέπων
 Φαιδρύνεται μὲν, καὶ κροτεῖν ἰσως θέλει
 Τοὺς παῖδας ἀθρῶν εἰς τὸ πῦρ ζῶντας κἄν
 Ἡ γὰρ συναιχμαλωτος ὑψώθη τύχη,
 Τὴν πυρφόρον σέβασσα τοῖς Πέρσῃσι κλέην
 Σιγᾷ δὲ λαλοῦν ἐκδιδοὺς τὸ βιβλίον,
 B Ὁ πραγμάτων προδύωσιν ἀρρήτων φέρει.
 Πλὴν πάντως καὶνὰ, καὶ τὸ μὲν πῦρ οὐ φλέγει,
 Θῆρες δὲ πῦρ πνέοντες ἐξ ἀσιτίας
 Τὸν τῶν ὀρεκτῶν ἄνδρα τιμῶσι ξένοι.
 Φιμοὶ γὰρ αὐτῶν ἡ προσευχὴ τὸ θράσος,
 Τὴν ἰσχὺν ἀμδύνουσα τῶν παρ' οὐραίων
 Ἄλλ' εἰσφέρουσι τίνα καὶ λειτουργίαν,

Λείχοντες αὐτοῦ τῶν ποδῶν εἰς τὴν κόπιν,
 Καὶ ρυπτικὸν στέγοντες ἐν γλώτταις πόνοι.
 Ἀτρεστος οὖν ἔστηκε τῶν ἀσύμνων μίσον
 Ὁ πρεσβυτικὸς καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας·
 Αἰδόμενος γὰρ τοὺς ἀτιθάσους βλέπει,
 Καὶ τῇ στάσει γίγαντος ἐμφανίει βρόμον.
 C Ὡς πῶς ἐναργεῖς ἡ γραφικὴ δεικνύει
 Τοὺς παντοδαποὺς τῆς ἀληθείας τύπους,
 Κἂν οὐκ ἔχει κίνησιν, ἡ φθέγμα γράφει;

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕΝΤΟΛΩΝ.

INTERPRETATIONES

DIVINORUM MANDATORUM

Scilicet sanctorum Patrum et conciliorum explanationes in Præcepta D. N. Jesu Christi.

(Bandini, Bibl. Laurent. cod. sæc. XIV.)

INDEX ARGUMENTORUM TOTIUS OPERIS.

1. Sermo primus de subjecto libri.
 2. Proœmium libri explanationum divinorum
 mandatorum Domini, continens in compendio to-
 tam libri institutionem; et quod e nostra divinarum
 Scripturarum ignorantia, incidimus in laqueos
 diaboli, et in perditionem devenimus; et quod hi
 qui contra sententiam divinarum Scripturarum in

D α'. Λόγος πρῶτος περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ βιβλίου.
 β'. Προοίμιον τῆς βίβλου τῶν ἐρμηγιῶν τῶν
 θεῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἔχον ἐν ἐπιτομῇ τὴν
 ὅλην πραγματείαν τοῦ βιβλίου· καὶ δεῖ ἐκ τοῦ ἔργου
 ἡμᾶς τὰς θείας Γραφάς, ἐμπεριλαμβανόμεναι εἰς τὴν
 γίδας τοῦ διαβόλου, καὶ τῇ ἀποκαίῃ παραδεικνύει
 καὶ δεῖ οἱ παρὰ τὸ θέλημα τῶν θεῶν Γραφῶν εἶναι

ἀπηγορευμένας πράξεις τισιν ὑποτάσσομενοι προ-
φάσει ὑπακοῆς, καὶ ἐκκοπῆς θελημάτων, τῷ δια-
βόλῳ, καὶ τοῖς ἐν πόλεσι δημοσίοις παρεικάζονται,
οὐκ ἐκφεύξονται δὲ τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ, οὔτε οἱ
ὑπακούοντες, οὔτε οἱ ἐπιτάττοντες, ἀλλ' ἕκαστος δώ-
σει δίκας κατὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ.

γ'. Ἑρμηνεία τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἐν
ἐπιτομῇ, ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἐτέρων δια-
φόρων Πατέρων κεφάλαια συντείνοντα εἰς τὰς αὐτὰς
ἐρμηνείας· καὶ ὅτι ὁ διὰ τὴν ἀρετὴν πάσων κακῶς
παρὰ τῶν ἀνθρώπων οὗτος μακαριστὸς, ὁ δὲ δι' αὐτὸ
τὸ κακὸν πάσων πανάθλιος· καὶ ὅτι οὐ δυνατόν τὸν
ἐν ἀρετῇ ζῶντα παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς· καὶ ὅτι
οἱ θέλοντες παρὰ πάντων ἐπαίνους, οὗτοι πᾶσαι
ἀρέτῃ σπουδάζουσιν· καὶ ὅτι ἐκ τούτου γνωρίζεται
ὁ ψευδοδιδάσκαλος, καὶ ὁ ψευδοπροφήτης ἐκ τοῦ μὴ
διδάσκειν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ
καρδίας πρὸς τὰς ἐκάστου ἐπιθυμίας.

δ'. Περὶ ἀποταγῆς· καὶ ὅτι κακὸν ἡ ἐπιβλαδὴς
ὁμόνοια, καὶ κρείσσον ἐστὶ διαχωρίζεσθαι τῶν τοιού-
των καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον ἀποκτείνει τοὺς γυναῖκα
καὶ τέκνα ἔχοντας, ἢ ἄλλως πῶς ἀδιαφόρως τοῦτο
ποιεῖν, καὶ πῶς χρὴ πάντας τοὺς τοιούτους δέχεσθαι
ἐν μοναστηρίοις· καὶ ὅτι μέγαν κίνδυνον ἔχει, καὶ ὁ
διδούς, καὶ ὁ λαμβάνων, καὶ ὁ συνευδοκῶν διὰ χρη-
μάτων τὰς εἰσοδογάς γίνεσθαι παρὰ τὸ ταῖς θελαῖς
δοκοῦν Γραφαῖς· καὶ ὅτι τὴν μοναδικὴν πολιτείαν,
ἄλλως πῶς οἱ Πατέρες οὐ δέχονται, εἰ μὴ κατὰ τὴν
νυμοθεσίαν τῶν ἀσκητικῶν τοῦ μεγάλου Βασιλεῖος.

ε'. Περὶ ἀποταγῆς δοῦλων· καὶ ὅτι οἱ τοὺς τοιούτους
δεχόμενοι ἀδιακρίτως, καὶ παρὰ τὰς θείας Γραφάς,
ἢ παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων δεσποτῶν ἀποκείροντες,
τῆς κοινωνίας χωρίζονται, καὶ ἀναθεματίζονται παρὰ
τῶν θείων κανόνων, οἱ δὲ δοῦλοι κατὰ τοὺς ἔξωθεν
νόμους ἀναδουλοῦνται, ἐὰν μὴ τὴν ἀσκησιν, καὶ τὴν
ἀκριδὴν πολιτείαν τῶν ἁγίων μετέρχονται.

ς'. Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ ἀδελφότητος· καὶ
ὅτι ὁ διὰ σαρκικὴν ἀνάπαυσιν, ἢ διὰ προκοπὴν
κοσμικὴν ἀπὸ ἀδελφότητος ἀναχωρῶν, λίαν ἀπόβλη-
τὸς ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἀρνητὴς τοῦ ἐπαγγέλ-
ματος· καὶ ὅτι οἱ θεῖοι κανόνες τοὺς τοιούτους, καὶ
τοὺς ἀναδεχομένους αὐτούς, τῆς κοινωνίας χωρίζουσιν·
καὶ ὅτι οἱ διὰ τὸν Θεὸν ἄλλοτε ἄλλαχού ἐλκόμενοι,
καὶ ἀναχωροῦντες ἐπαινετοί, καὶ οὐ χωρίζονται τῆς
ἀδελφότητος, ὅτι οἰκονομίαν πληροῦσιν.

ζ'. Περὶ διαφορᾶς σκανδάλων· καὶ ὅτι τὸν ποιοῦντα
ἐντολὴν Θεοῦ, ἢ παραδόσεις ἁγίων Πατέρων, οὐ χρὴ
τὴν πρᾶξιν καταλιμπάνειν διὰ τοὺς σκανδαλίζομέ-
νους· καὶ ὅτι ἡ εἰρήνη, καὶ ἡ εὐχὴ τῶν ἀξίων μὴ εὐ-
ρωῦσα, ἐπιστρέφει πάλιν πρὸς τὸν ἀποστέλλοντα
ταῦτα, οὕτω καὶ ἡ κατὰρα ἐπιστρέφει πάλιν ἐπὶ τὸν
ἀδίκως σκανδαλισθέντα καὶ καταρῶμενον.

η'. Περὶ διδασκάλων διαφορᾶς· καὶ ὅτι φοβερόν τὸ
κρίμα τοῦ διδασκάλου, ἐὰν παρὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ
Θεοῦ διδάσκη· καὶ ὅτι πειθεσθαι τοῖς δι' ἐκ τῶν
θείων Γραφῶν διδάσκουσι.

θ'. Περὶ διαφορᾶς ὁργῆς, καὶ θυμοῦ εὐλόγου τε καὶ
ἀλόγου· καὶ ὅτι οὐ πάντοτε συμφέρει τὸ μὴ ὁργί-

A prohibitas actiones aliquibus subjecti pretextu
obedientiae, et abnegationis voluntatis, diabolo, et
his qui publice vivunt in urbibus assimilantur, non
effugient Dei iudicium, neque obedientes, neque
jubentes, sed quisque dabit poenas secundum suas
actiones.

3. Explanatio divinorum mandatorum Domini in
compendio, et ex Chrysostomo et aliis diversis
Patribus capita conferentia in istas explanationes :
et quod ille qui ob virtutem male patitur ab homi-
nibus beatissimus est, qui autem ob ipsum malum
patitur miser est : et quod impossibile est illum
qui in virtute degit ab omnibus bene audire : et
quod exquirentes ab omnibus laudes, hi omnibus
placere student : et quod ex eo cognoscitur falsus
doctor et falsus propheta, cum non doceat ex di-
vinis Scripturis, sed e proprio suo corde secundum
cujusque voluntates.

4. De professione religiosa : et quod malum est
noxia unanimitas, et melius est a talibus separari ;
et quod periculosum est tondere hos qui uxorem
et liberos habent, vel aliter quoquo modo indiscri-
minationem id agere, et quomodo oportet omnes tales
recipere in monasteriis ; et quod magno periculo
se exponit et dans et recipiens et permittens ob
pecunias admissiones fieri contra divinam Scri-
pturam sententiam : et quod monasticæ vitæ
rationem, nullo alio modo Patres accipiunt, nisi
secundum constitutiones asceticas magni Basilii.

5. De professione religiosa servorum : et quod
illi qui tales recipiunt indistincte, et contra divinas
Scripturas, et contra sententiam propriorum domi-
norum tondent, a communione separantur et ana-
thematizantur divinis canonibus, servi autem se-
cundum externas leges rursum servituti mancipan-
tur, nisi vitam asceticam, et rectam sanctorum vitæ
rationem amplectantur.

6. De discedentibus a fraternitate : et quod ille
qui propter carnalem quietem, vel mundanam utili-
tatem a fraternitate discedit, multum apud Deum
contemptibilis est, et promissione privatus ; et quod
divini canones tales homines, et eos qui recipiunt
illos, a communione separant ; et quod hi qui
propter Deum aliter alio trahuntur, et discedentes
D laudantur, neque a fraternitate separantur, quia
divinum propositum complent.

7. De differentia scandalorum : et quod obser-
vantem Dei legem et traditiones sanctorum Patrum,
non oportet agendi rationem derelinquere ob illos
qui scandalizantur ; et quod pax, et oratio dignum
non inveniens, rursum revertitur ad illum qui hæc
emiit, ita et maledictio revertitur rursus ad hunc
qui injuste scandalizatur et maledicit.

8. De doctorum differentia : et quod tremendum
est doctoris iudicium, si contra Dei leges doceat ;
et quod obedire illis oportet qui secundum divinas
Scripturas docent.

9. De differentia iræ, secundum rationem et con-
tra rationem : et quod non semper expedit non

πῶς· καὶ περὶ διαφορᾶς φόνων, ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων· καὶ ὅτι τῆς ψυχῆς πορνείας ἐπιτίμειον, ὁ ἀκούσιος· φόνος.

ις'. Περὶ ἀκακίας καὶ ἀφελότητος· καὶ ὅτι ἀκακία ἐστὶ τὸ μὴ περὶ τινος κακὸν λογίζεσθαι, φρόνιμον δὲ εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ ὅτι ἀγαθὴ πανουργία ἐστίν, ὅταν τις τοῦτο πρὸς ἀγαθὸν ποιῇ· καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον φρόνησις, καὶ οἰκονομία ἀγαθῇ· καὶ ὅταν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, εἰς πολλὰ κακὰ περιπίπτομεν.

ιβ'. Περὶ ὑπακοῆς, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐκλαμβάνειν τὸ δογμα τῆς ὑπακοῆς ἀλόγως εἰς τὸ ὑπακούειν τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ προσέχειν ἐν ἀκριβείᾳ ταῖς θείαις Γραφαῖς, καὶ εἰδέναι ποία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ὑπακοή, καὶ ποία τοῦ ἀντικειμένου· καὶ ὅτι οὗτοι ὑπακοαὶ εἰσι, καθὼς εἴρηται, καὶ ἐὰν μὴ προσέχωμεν, ἐμπιστοῦμεθα τοῖς τοῦ διαβόλου δικτύοις.

ιγ'. Περὶ θελημάτων οἰκίων, καὶ ἁλλοτρίων καὶ ποίων θελημάτων ἐστὶν ἀγαθόν, καὶ ποίων τοῦ ὑπεναντίου· καὶ ὅτι τὰ κατὰ σαρκικὴν ἀνάπαυσιν γινόμενα, ἡμέτερα θελήματα εἰσι, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέλημα τῶν θεῶν Γραφῶν γινόμενα, ταῦτα εἰσι τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἢ ἐν ταῖς τῶν κοσμικῶν ὑποταγαῖς μὴ προσέχοντες, πολλὰ προφάσει ὑποαγῆς, καὶ ὑπακοῆς, καὶ ἐκκοπῆς θελημάτων προκόπτουσιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ὑποτάσσονται· καὶ ὅτι διὰ τῶν ἀμελεσιτέρων οἱ σπουδαῖοι πίπτουσιν.

ιδ'. Περὶ ἀγαθοῦ θελήματος, ὅτι ὁ ποῶν αὐτὸ οὐ παρέρχεται ἀνευ θλίψεως· καὶ ὅτι, ὅταν μετὰ προθυμίας αὐτὸ διέρχεται, οὐκ αἰσθάνεται τῆς θλίψεως, ὅταν δὲ ψυχρανθῇ τῆς προθυμίας, τότε καὶ τῆς θλίψεως αἰσθάνεται· καὶ περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν πολλῶν τῶν ἀκαλουθουσῶν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἐν τῇ εὐχῇ δοκιμαζομένων· καὶ περὶ ἐπιγνώσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

ιε'. Περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ πῶς χρὴ ταύτην ποιεῖν· καὶ ὅτι τὸν μὴ ἔχοντά τι, οὐ δεῖ μεριμνῆν, καὶ φρονεῖν, ἀλλὰ μόνον παρέχειν τὰ παρ' αὐτῷ εὐρισκόμενα· καὶ περὶ τοῦ παραδίδδαι ἀλλήλοις· καὶ ὅτι οὐ χρὴ τοὺς μοναχοὺς προφάσει ἐλεημοσύνης διδόναι τι τοῖς κατὰ σάρκα ἰδοῖς, ἀλλὰ ξένοις, πτωχοῖς, καὶ ἀναπήροις· καὶ ὅτι οὐ χρὴ τοὺς ἀκτῆμονας μοναχοὺς, ἐκ τοῦ ἔργου αὐτῶν, ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλων τρόπων διδόναι τι ἐχοντι τὰς χρεῖας αὐτοῦ, ἀλλὰ χωλοῖς, καὶ τυφλοῖς, καὶ ἐστερημένοις· καὶ ὅτι οὐ δεῖ προφάσει ἐλεημοσύνης διδόναι τινὰ ἐν μοναστηρίῳ κτήματα· καὶ τοὺς τῶν ἀκτῆμόνων, καὶ ἐσταυρωμένων τῷ κόσμῳ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχοντας εἰς ταῦτα πάλιν καθέλειν, ἐπεὶ κινδύνῳ ὑπόκειται· καὶ ὅτι ὁ κληρικὸς τῶν ἀπαιτῶν, ἢ μὴ διδοὺς τοῖς ἐνδεέσι καθαίρεται.

κα'. Ὅτι χρὴ εἶναι εἰς τοὺς πένητας διανέμειν τὰ χρήματα, ἢ προσφέρειν αὐτὰ ἐν ἐκκλησίαις, καὶ καλλωπίζειν αὐτάς· καὶ ὅτι μόνον τὰ ἀναγκαῖα προσφέρειν χρὴ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τὰ δὲ λοιπὰ καταναλίσκειν εἰς τοὺς πένητας· καὶ πόσον μέτρον χρὴ διδόναι τῶν ἰδίων χρημάτων· καὶ ὅτι οἱ μοναχοὶ ὑπόκεινται διδόναι ἐλεημοσύνην, ὅταν καὶ αὐτοὶ

cidiorum, voluntariorum et non voluntariorum, et quod meræ fornicationis valorem habet involuntarium homicidium.

16. De simplicitate et candore : et quod simplicitas est non cogitare malum de aliquo, prudentem autem esse in bonum, et quod bona est fraus, quando aliquis ea in bonum utitur; et quod talium ratio prudentia et administratio bona est; et quando illis non utimur, in multa mala decidimus.

17. De obedientia, et quod non oportet adhibere nomen obedientiae sine ratione ad indicandum obedientiam diabolo, sed parere in rectitudine divinis Scripturis, et scire quæ sit Deo obedientia, et quæ adversario : et quod duæ sunt obedientiæ sicut dictum est, et nisi pareamus, cademus in diaboli retia.

18. De voluntatibus propriis et alienis, et quæ voluntas sit bona, et quæ sit adversarii : et quod quæ secundum carnalem delectationem sunt, nostræ voluntates sunt, quæ autem non huiusmodi, sed secundum divinarum Scripturarum autem sunt, Dei voluntates sunt; et quod illi qui in monasteriis, vel in mundi subordinatione statibus non obediunt, multum prætextu subordinationis obedientiæ et abnegationis in propriis voluntatibus proficiunt, aut melius loquendo, diabolo et operibus ejus subjiciuntur, et quod per ea quæ negliguntur ferventes cadunt.

19. De bona voluntate, quam qui facit non sine difficultatibus versatur : et quod, quando cum ardore illam susceperit, difficultatem non sentit, quando autem ab ardore defecerit, tunc difficultatem sentit; et de mutationibus multarum rerum quæ cogitationi insequuntur, et in oratione probantur; et de cognitione voluntatis Dei.

20. De eleemosyna et quomodo oportet illam facere : et quod non aliquid habentem non oportet anxium et sollicitum esse, sed sola præstare quæ apud se inveniuntur; et de mutuis relationibus; et quod non oportet monachos prætextu eleemosynæ dare aliquid his qui secundum carnem proximi sunt, sed advenis, egenis et debilibus; et quod non oportet pauperes monachos, ex opere suo, vel etiam alio modo dare illi qui habet suas necessitates, sed claudis, cæcis, et nudatis : et quod non oportet prætextu eleemosynæ dare aliquas monasterio possessiones; et eos qui pauperum et crucifixorum mundo nomen habent ad ista rursus adducere, quoniam periculum subest; et quod clericus usuras exigens, vel non dans egentibus deponitur.

21. Quod melius est in egenos bona distribuere, quam illa in ecclesias largiri, et eas adornare : et quanta mensura oportet dare propria bona, et quod monachi subjiciuntur ad dandam eleemosynam quando et ipsi ab aliis accipiant et exerceant, et ad aliis opem ferendam quando et ipsi ab aliis opem recipiant; et quod in tempore eleemosynæ

non oportet acceptionem habere fidelium aut infidelium, sed omnium misereri.

22. De facientibus eleemosynam ex injustitia : quod non solum non propitium sibi Deum faciunt sed iratum magis si non ab injustitia recedant; et qui ædificant ecclesias et monasteria ex injustitia, eodem subjiciuntur iudicio, et qui ædificaverint monasterium, episcopo loci debet dominium deferre, et qui non ita agit reprehenditur.

23. Quod si proposito dandi egenis bona divitum aliquis dissipaverit, non peccat : et quod est et alia sæpius via perfectæ eleemosynæ in his qui, cum viderint indigentem, non possunt illum dimittere vacuum; qui autem nihil omnino possident, ab aliis laboribus illum dispensant, sive aliena sumentes palam aut clam, sive aliquid suscipientes chororum quæ sunt Deo oblata; et quod illa quæ Deo sunt consecrata, et quæ sunt ad necessarium ministerii usum, licet in egentes et captivos insumere, solum cum rationabili dispositione fiat, ne forte bonum in malum evadat.

24. De dilectione et benevolentia : et quod occasione dilectionis decidimus per carnalem dilectionem e spirituali, et quod non oportet comedere in ecclesiis prætextu dilectionis, vel dormire in illis sine necessitate; et quod si quis sit supra modum dilectus, et ex eo in anima damnum accipiamus vel ex aliis, oportet statim ex his abscidi; et quod non ob humanas considerationes, sed ob propositum Deo complacendi oportet diligere proximum.

25. Quod non oportet lædere vel odire qualemcunque hominem, sive impium, sive hæreticum, sive ethnicum, sive admodum peccatorem, quando tempus postulaverit, et non habuerimus ex illis ulum damnum. In hoc enim Deum imitamus : cum autem spirituale damnum habuerimus, sive ex nostra infirmitate, sive alio quovis modo, tunc pro necessitate fugiamus ab eis, non quasi homines oderimus, sed quod sordes evitamus, ne eorum amicitia nobis occasio fiat transgressionis ut olim in Israel, et qui volunt religionis prætextu Deum vindicare, proprias passiones satiant; et quod super hæreticos dolere et illis benefacere, id est, vera dilectio.

26. Quod oportet potius precari pro impiis, hæreticis, ethnicis, et omnibus peccatoribus, et non illis maladicere; hoc enim facientes, nobis ipsis benefacimus, et Deum imitamus; et quod non oportet precari pro hæreticis vita defunctis, sed pro adhuc viventibus precari oportet, ut illis det poenitentiam Deus ad divertendum ab errore, et secundum Deum vivendum, id enim vult Deus.

27. Quomodo oportet eleemosynam facere, neque tuba canere, ut hypocritæ : et quod satius est bene-

A παρ' ἐτέρων λαμβάνουσι, καὶ ἐργάζονται, καὶ τίττειν βοηθεῖν, ὅταν καὶ αὐτοὶ παρ' ἐτέρων βοηθῶνται· καὶ ὅτι ἐν καιρῷ ἐλεημοσύνης οὐ δεῖ παρεργάζεσθαι πιστοὺς, καὶ ἀπιστοὺς, ἀλλὰ πάντας ἰλεεῖν.

κβ'. Περὶ τῶν ποιοῦντων ἐλεημοσύνην ἐξ ἀδικίας· ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐξευμενίζονται τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ παροξύνουσιν ἐὰν μὴ ἀποστῶσι τῆς ἀδικίας· καὶ ἐκτείνοντες ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια ἐξ ἀδικίας, τῷ αὐτῷ ὑπέκεινται κρίματι, καὶ ὁ κτίσας μοναστήριον, τῷ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπῳ ὀφείλει δέσσει τὴν κυριότητα, καὶ ὁ μὴ οὕτως ποιῶν εὐθύνεται.

κγ'. Ὅτι ἐὰν σκοπῷ τοῦ δοῦναι τοῖς πτωχοῖς τὰ χρήματα τῶν πλουσιῶν σκορπίζη τις, οὐκ ἁμαρτάνει καὶ ὅτι ἐστὶ καὶ ἐτέρα ὁδὸς πολλῶν τῶν ταπεινῶν ἐλεημόνων, οἱ ὅταν θεάσωνται πένητα, οὐ δύναται αὐτὸν ἀποπέμψαι κενόν· μηδὲν δὲ ἴδων ὅπως κατημένοι, ἀπὸ ἐτέρων πόνων οἰκονομοῦσιν αὐτὸν, ἢ ἐκ ἀλλήτρια λαμβάνοντες φανερωθῶν, ἢ καὶ κρυφίως, ἢ καὶ αὐτῶν ἀπτόμενοι τῶν ἀναταθειμένων θεῷ· καὶ ὅτι τὰ ἀφισπρωμένα θεῷ, παρὰ τὴν ἀναγκαίαν τῆς ἡμετέρας χρείαν ὄντα, ἐξεστὶν εἰς πένητας, καὶ εἰσπληρούς καταναλίσκειν, μόνον μετὰ πνευματικῆς καθεύσεως γινέσθω, μήπως τὸ ἀγαθὸν κατακίβηται ἐν πονηρόν.

κδ'. Περὶ ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας, καὶ πᾶσι ἀγαπᾶν τὸν πλησίον· καὶ ὅτι προφάσει ἀγάπης ἐκπίπτομεν διὰ τῆς σαρκικῆς ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐσθίειν ἐν ἐκκλησίᾳ προφάσει ἀγάπης, ἢ καθεῖσθαι ἐν αὐταῖς ἀνευ ἀνάγκης· καὶ ὅτι ἐὰν τις ἢ καθ' ὑπερβολὴν ἀγαπᾷ, καὶ ἐκ αὐτοῦ κατὰ ψυχὴν βλαπτώμεθα, ἢ καὶ ἐξ ἄλλων, ἢ ἐξ ὁμοίων κόπτεσθαι ἐξ αὐτῶν· καὶ ὅτι οὐκ εἰς τὸ ἰσθρῶπινα καθήκοντα, ἀλλὰ κατὰ σκοπὸν τῆς τοῦ θεοῦ εὐαριστήσεως δεῖ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον.

κε'. Ὅτι οὐ δεῖ κακοποιεῖν, ἢ μισεῖν οὐδένα ἀνθρώπον, εἴτε ἀσεβῆ, ἢ αἰρετικόν, ἢ Ἑλληνα, ἢ Ἰουδαῖον, ὅταν ἔγῃ καιρὸς, καὶ οὐκ ἔχωμεν τι ἐκ αὐτῶν βλάβος. Ἐν τούτῳ γὰρ μιμούμεθα τὸν θεόν· ὅταν δὲ ψυχικὸν ἔχωμεν βλάβος, ἢ ἐκ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, ἢ ἄλλως πως, τότε κατὰ ἀνάγκην φύμεθα ἀπ' αὐτῶν, οὐχ ὥς μισοῦντες ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὴν λύμην ὑφορώμενοι, ἵνα μὴ ἡ αὐτῶν φιλία ἐμῶν γέννηται παρανομίας ἡμῶν κατὰ τὸν πάλαι· Ἰσραὴλ καὶ οἱ θέλοντες προφάσει θεοσεβείας διεκδικεῖν τὸν θεόν, οἰκέτω πάθη πληροῦσι· καὶ ὅτι τὸ στενάσειν ὑπὲρ αἰρετικῶν, καὶ εὐεργεταῖν αὐτούς, τοῦτο ἐστὶν διόρθωσις ἀληθής.

κς'. Ὅτι δεῖ μᾶλλον ὑπερεῦχεσθαι τῶν ἀσεβῶν, αἰρετικῶν τε, καὶ Ἑλλήνων, καὶ πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ ἐπαρᾶσθαι αὐτοῖς. Τοῦτο γὰρ ποιοῦντες, ἑαυτοὺς τε εὐεργετοῦμεν, καὶ τὸν θεόν μιμούμεθα· καὶ ὅτι οὐ δεῖ εὐχεσθαι ὑπὲρ αἰρετικῶν τελευτησάντων, ἀλλ' ἐτι ζώντων χρηστὴν ὑπερεῦχεσθαι, ὅπως δὲ αὐτοῖς μετανοήσιν ὁ θεὸς εἰς τὸ ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ κατὰ θεὸν ζῆν· τοῦτο γὰρ ὁ θεὸς θέλει.

κζ'. Ὅπως χρηστὴν ἐλεημοσύνην ποιῶν, καὶ ὁ σαλπίζειν, ὥσπερ οἱ ὑποκριταί· καὶ ὅτι χρὴ τῇ

ἔστιν ἀγαθοποιεῖν τινα, καὶ νῦν μήπω τέλειος ἦ· ἀλλ' ἔστιν ὑπὸ κενοδοξίας ἔλκεσθαι, ἢ ἀμελεῖν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, καὶ μᾶλλον ὅταν καὶ ἑτέροις ἢ ὠφέλεια χρησιμεύῃ.

κη'. Περὶ προσευχῆς, καὶ πῶς χρὴ εὐχεσθαι· καὶ ὅτι τῷ νήφοντι δυνατόν ἐστιν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ἐν παντὶ ἔργῳ πάντοτε ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι· καὶ ὅτι τὸν κακῶς πράττοντα, καὶ πατέρα καλοῦντα τὸν θεὸν ἐν τῇ εὐχῇ, ὁ καταχθόνιος ὁ τῶν κακῶν δημιουργὸς οὐδὲν κέκτηται, καὶ πατὴρ ἐκείνου ἐστίν.

κθ'. Τύπος προσευχῆς, καὶ διαγωγὴ ἀναχωρητῶν· καὶ ὅτι ἀνάμυστα τοῦτοις τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ψαλλόμενα, εἴτε ἤχοι, εἴτε τροπάρια· καὶ ὅτι ὁ δόξα χειροτονίας τοῖς τοιοῦτοις ἐγχειρῶν, ὑπόκειται τῷ ἐγκλήματι.

λ'. Τύπος προσευχῆς τοῖς ἐν συνόδῳ, καὶ διαγωγῇ τῶν ἐν ἐκκλησίαις συναγομένων· καὶ ὅτι οὐχ ἀρμόζει τοῖς συναγομένοις τὰ τῶν ἀναχωρητῶν πράττειν, ὡς οὐδὲ ἐκείνοις τὰ τούτων, ἀλλὰ κατὰ δίκαιον λόγον τῇ ψαλμωδίᾳ κεχρησθαι, μὴ μέντοι πρὸς κραυγὴν ἐκδιάξασθαι τὴν φύσιν, ἀλλὰ σεμνῶς, καὶ κατὰ τὰ θεῖα λόγια εὐλαβῶς· καὶ ὅτι τοὺς μὲν ἱερεῖς· ψάλλοντας ἀνοίκεια, καὶ μὴ τετυπωμένα παρὰ τῶν θεῶν Πατέρων, ἢ ἀναγινώσκοντας ἐπ' ἐκκλησίας, οἱ θεοὶ κανόνες καθαιροῦσι, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀναθεματίζουσι· καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐν παντὶ τόπῳ τὴν θεῖαν προσκομιδὴν ἐκτελεῖν· καὶ ὅτι οὐ χρὴ καταφρονεῖν τῶν συνάξεων, καὶ χωρὶς εὐλόγου αἰτίαι· ἀπολιμπάνεσθαι.

λα'. Περὶ τῶν μετὰ εὐχῆς ἐν ὁδῷ ὀδεύοντων, ἢ ἐτέρῳ ἐπιδηῶντι πειρασμῷ περιπιπτόντων· καὶ ὅτι οὐ δεῖ μόνῃ τῇ εὐχῇ θαρρῆναι, καὶ καταφρονητικῶς διακελεσθαι, καὶ ἄγιοι· ἢ, ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχόμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρειν· καὶ ὅτι χρὴ τὸν πειρασμὸν φεύγειν, ὅταν κίνδυνος ψυχικὸς ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶται, καὶ ὁ μὴ οὕτως πωτὸν ὑπόκειται τῷ ἐγκλήματι· καὶ ὅτι ἐλπίς ματαία ἐστίν, ὅταν μὴ προαγωνιζόμεθα ἐπὶ τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ· καὶ περὶ διαφορὰς μαρτύρων, καὶ ὁμολογητῶν· καὶ ὅτι καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται· ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, κατὰ τὸν θεῖον δηλονότι· Ἀπόστολον· καὶ ὅτι οἱ φυλάσσοντες ἅπαν ὁμολόγησαν, ἢ ἐν τῷ θεῷ βαπτίσματα, ἢ ἐν τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ, ὁμολογηταὶ καλοῦνται.

λβ'. Ὅτι ὁ εὐχὴν παρὰ τινῶν ἐπιζητῶν αὐτὸς δὲ ἀμελῶν, οὐδὲν ὠφελεῖται, καὶ ἄγιος ἢ ὁ εὐχόμενος· καὶ ὅτι οἱ μὴ καλῶς, καὶ κατ' ἀξίαν βιοῦντες, οὐκ ὠφελοῦνται ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὡσαύτως οὐδὲ οἱ μοναχοὶ ἐὰν μὴ κατ' ἀξίαν τοῦ σχήματος πολιτεύσαιντο, οὕτως καὶ οἱ τινες ἰδιοποιούμενοι τῶν ἁγίων οὐκ ὠφελήθησονται πλέον τῶν ἄλλων, καὶ κολλασθήσονται, οἱ μὲν πιστοὶ πλέον τῶν ἀπίστων, οἱ δὲ μοναχοὶ πλέον τῶν κατὰ κόσμου, οἱ δὲ ἰδιοποιούμενοί τινος πλέον τῶν μὴ εἰδότων παρὰ τινῶν τι ἀγαθόν· ὅτι ἀφορμὴν σωτηρίας ἔχοντες οὗτοι πάντες, τῇ ἑαυτῶν ἀπροσεξίᾳ, καὶ τῇ πονηρᾷ προαιρέσει, ἑαυτοὺς τῇ κολλάσει παρέδωκαν· καὶ ὅτι ὁλίγος λίαν ἐστὶ τῶν σωζομένων ὁ ἀριθμὸς,

A facere alicui, et si nondum perfectus sit; sed est a vana gloria attrahi, et negligere suam salutem, et praesertim quando aliis utilitas profuerit.

28. De oratione et quomodo oportet orare: et quod vigilantibus possibile est in omni loco, et in omni opere ubique sine intermissione orare; et quod male agentem, et patrem vocantem Deum in oratione, subterraneus malorum auctor filium obtinet, et illius pater est.

29. Regula orationis, et institutio anachoretarum: et quod discordantia ab illis quae in ecclesiis psalluntur, sive hymni, sive troparia, et quod ille qui sine ordinatione talibus se immiscet subijcitur B culpae.

30. Regula orationis his qui in concentu et consuetudine sunt congregatorum in ecclesiis: et quod non convenit congregatis quae sunt anachoretarum facere, ut his non convenit quae illorum sunt agere, sed secundum justam rationem psalmodia uti, non tamen ad clamores naturae violentiam faciendo, sed decenter, et pie secundum divina praecepta; et quod sacerdotes quidem psallentes insueta, et quae non sunt instituta a sanctis Patribus, vel legentes in ecclesiis, divini canones deponunt, caeteros autem anathematizant; et quod non oportet in omni loco divinum cultum peragere; et quod non oportet contemnere congregationes et sine rationabili causa omittere.

31. De his qui cum oratione iter suscipiunt, aut alia qualicunque tentatione versantur: et quod non oportet sola in oratione confidere, et segneriter immorari, etsi sanctus fuerit qui pro se oraverit, sed etiam omnem ex se fervorem afferre necesse est; et quod oportet tentationem fugere, quando periculum spirituale ex hac oritur, et qui non ita agit subijcitur culpae; et quod spes vana est, quando non toti incumbimus ad opus Dei; et de differentia martyrum et confessorum; et quod si quis certaverit, non coronatur nisi legitime certaverit, secundum divini Apostoli evidentem doctrinam; et quod hi qui servant quae confessi sunt, vel in divino baptismo, vel in monastica institutione, confessores vocantur.

32. Quod ille qui orationem ab aliquibus expetit, ipse autem minime curat, nihil utilitatis percipit, etiam si sanctus sit qui orat: et quod illi qui non recte nec bene vivunt, nullam utilitatem percipiunt e sancto baptismo, quemadmodum nullam etiam monachi, nisi secundum status obligationem conversati sint, ita quicunque sanctos sibi attribuunt non majorem quam alii utilitatem percipient, et puniuntur, fideles quidem magis quam infideles, monachi autem magis quam saecularis, et qui sibi aliquos attribuunt magis quam illi qui non novērunt ab aliquibus quidquam boni; quod occasionem salutis habentes omnes isti, sua incuria et mala intentione, se castigationi exposuerunt; et quod

parvas admodum est saluatorum numerus, sicut et Dominus ostendit dicens, quod lata et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui inveniunt eam, arcta autem porta et angusta via quæ ducit ad vitam, et Pauci sunt qui intrant per eam; et iterum dixit, Pauci sunt qui salvantur; et quod illi qui contra fas dicunt Deum benignum esse, et non punire quemquam, imprimis Christianum, et ideo peccatum non volunt amovere, sed secure ambulant, Dominum mendacem vocant.

33. De voluntate placendi hominibus et hypocrisis: et quod non oportet studere ad placendum hominibus, sed Deo; et quod propositum exquirat Deus an propter illum utrum propter homines agatur; et quod primam intentionem intuetur Deus, et secundum illam retribuit mercedem; et quod illos qui stultitiam, secundum magnum Simeonem et Andream, acquirunt, divinæ leges reproband, et omnibus modis nunc talia prohibent.

34. De paupertate, et quod non distrahatur a curis, Domini non est irrationalis superbia, sed fervor in Domino: et quod monastica institutio perfecta paupertatis promissionem habet; et quod melius est monachum fieri paupertatis secundum Deum gratia, quam ligari immobilem per materialia; et quid id exquirat Deus a monachis, ut perfectam mundi abnegationem, et paupertatem secundum ipsos promissiones et consilia servant, et ob eam rem multis modis adversarius per sæculares monachis profert bona ut abuant quæ sibi factæ sunt promissiones.

35. Quod non oportet doctorem lucri cupidum esse, sed sicut gratis accepit gratiam divini Spiritus, gratis aliis condonet: et quod ex discipulis oportet expellere necessaria, et non querere superflua; et quod ille doctor qui in voluptatibus, mollitie et incuria degit, non ipsis necessariis mercede dignus est; et quod admodum condemnantur, et a Christianorum officio aversantur qui accipiunt vel præbent aliquid pro ordinatione, contra quod in sanctis Scripturis legitur, quemadmodum et in monasteriis qui tondent ab his qui tondentur; et quod scelus istud majus est hæresi, adversarium Spiritus, et qui his consentiunt, si clerici quidem fuerint, a divinis canonibus deponuntur, si vero laici vel monachi, anathematizantur, a communione separati.

36. Quod noxia est conversatio monachorum cum sæcularibus: et quod non omnia quæ nobis dantur ab aliquibus charitatis gratia, ex Deo sunt, sed ex adversario ad ruinam et errorem nostrum; etenim veritas ipso non solum monachis, sed etiam omnibus Christianis arctam et angustam tradidit futuræ gloriæ viam; unde rationem debent qui accipiunt aliquid charitatis gratia, et debitores sunt orationum pro dantibus; et quod non licet omnino

καθώς καὶ ὁ Κύριος ἀπεφάνητο λέγων, ὅτι πλατεία καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἣ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν, στενὴ δὲ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἣ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εἰσέρχόμενοι δι' αὐτῆς· καὶ πάλιν εἰρηκεν, Ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι· καὶ οἱ μὴ κατὰ τὸ ἀρμόζον λέγοντες τὸν Θεὸν φιλόφρωντα εἶναι, καὶ μὴ κολάζειν τινὰ, μᾶλλον δὲ Χριστιανὸν, καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀμαρτίαν μὴ βουλόμενοι ἐκπέπειν, ἀλλὰ ἀδελῶς πορευόμενοι, τὸν Κύριον φέροντες ἀποκαλοῦσιν.

λγ'. Περὶ ἀνθρωπαρεσκίας, καὶ ὑποκρίσεως· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὸ ἀρέσκειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ· καὶ ὅτι τὸν σκοπὸν ζητεῖ ὁ Θεὸς εἰ δὲ αὐτὸν, ἢ δι' ἀνθρώπους ἐργάζῃ· καὶ ἐν τὸν πρῶτον λογισμὸν ὁ Θεὸς βλέπει, καὶ κατ' αὐτὸν παρέχει τὰς ἀμοιβὰς· καὶ ὅτι τοὺς τὸ μῆτιν κατὰ τὸν μέγαν Σοφισμὸν, καὶ Ἀνδρέαν ἐπιτηδεύοντες, οἱ θεοὶ νόμοι ἀποδοκιμάζουσι, καὶ πάντας νῦν τὰ τοιαῦτα κωλύουσιν.

λδ'. Περὶ ἀκτημοσύνης, καὶ ὅτι τὸ περισσεύειν ἐν τοῖς προστάγμασι, τοῦ Κυρίου οὐκ ἐστὶ μετεωρισμὸς λόγος, ἀλλὰ σπουδὴ ἐν Κυρίῳ· καὶ ὅτι ἡ μοναχικὴ πολιτεία τῆς τελείας ἀκτημοσύνης ἔχει τὴν ἐπαγγελίαν· καὶ ὅτι κρεῖσσόν ἐστι πελάζεσθαι τὸν μοναχὸν, ἐνεκεν τῆς κατὰ Θεὸν ἀκτημοσύνης, ἢ διδάσκει καθήμενον διὰ τὰς θύλας· καὶ ὅτι τοῦτο ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ τῶν μοναχῶν, ἵνα τὴν τελείαν ἐμπέκρυσιν τοῦ κόσμου, καὶ τὴν ἀκτημοσύνην κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτῶν, καὶ ὁμολογίας φυλάξωσι, καὶ διὰ τοῦτο διὰ πολλῶν τρόπων ὁ ἀντικείμενος παρὰ τοὺς κοσμικοὺς τοῖς μοναχοῖς προσφέρει τὰ ἱερήματα πρὸς ἀρνησιν τοῦ ἑαυτῶν ἐπαγγέλματος.

λε'. Ὅτι οὐ χρὴ τὸν διδάσκαλον φιλοχρηματεῖν εἶναι, ἀλλ' ὥσπερ δωρεὰν λαβεῖν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος, δωρεὰν καὶ μεταδίδωαι· καὶ ὅτι ἐκ τῶν μαθητῶν χρὴ διοικεῖσθαι ἐν ταῖς ἀναγκαίαις χρείαις, καὶ μὴ ζητεῖν περισσά· καὶ ὅτι ὁ τροφὸν, καὶ ἐν ἀνάσσει καὶ ἀμελείᾳ διδάγων διδάσκαλος, οὐδὲ αὐτὸς τῆς ἀναγκαίας χρείας, ἢ τῆς τιμῆς ἐστὶν ἐξὸς· καὶ ὅτι σφόδρα κατακρίνονται, καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν μερίδος ἀλλοτριοῦνται οἱ λαμβάνοντες, καὶ οἱ παρέχοντες ὑπὲρ χειροτονίας τι παρὰ τὸ ταῖς θείαις ἡτοιμασμέναις Γραφαῖς, ὡσαύτως καὶ τοῖς μοναστηρίοις παρὰ τῶν ἀποκαίρουμένων οἱ ἀποκαίροντες· καὶ ὅτι μάλιστα τῆς τῶν πνευματομάχων αἰρέσεως ἐστὶ τοῦτο· καὶ οἱ τούτοις συνενδοκοῦντες εἰ μὴν κληρικοὶ εἴεν, παρὰ τῶν θείων κανόνων καθαιροῦνται, εἰ δὲ λαϊκοί, ἢ μονάζοντες, ἀναθεματίζονται, ἀφορίζονται τῇ κοινωνίᾳ.

λς'. Ὅτι βλαβερὰ ἐστὶν ἡ συνομιλία τῶν μοναχῶν μετὰ τῶν κοσμικῶν· καὶ ὅτι οὐ πάντα τὰ διδόμενα ἡμῖν παρὰ τινων χάριν ἀγάπης, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἀντικειμένου πρὸς βλάβην, καὶ πλάνην ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια οὐ πάντοτε τοῖς μοναχοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς στενὴ καὶ τεθλιμμένην παρέδωκε τῆς μελλούσης ἀπολαύσεως τὴν ὁδόν· ὅθεν καὶ λόγον διδόντες οἱ λαμβάνοντες, τὴν χάριν ἀγάπης, καὶ χρεώσται εἶναι ὑπαρτέυσθαι τοῦ

διδόντων· καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὅλως τοῖς μοναχοῖς, ἢ τοῖς κατὰ κόσμον κληρικοῖς σχολάζειν ὅλως τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν ἢ πακτεῦειν κτήματα· καὶ ὅτι οἱ θεοὶ κανόνες ἐπιτιμῶσι τοῖς φροντισταῖς τῶν τοιούτων, ἐπιμένοντας δὲ τῇ ἀπαθείᾳ καθαιρουσιν.

λζ'. Ὅτι εὐδὲ κατηγορεῖν τινῶν, ἔνεκεν τῆς ἀναγκαίας πρὸς τὸ ζῆν χρείας, καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι παραβαίνουσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ἔχειν αὐτοὺς μετὰ πάσης ἀκρίβειας τὰ χρειώδη τοῦ σώματος· καὶ τί τὸ πρέπον ἐνδύμα Χριστιανοῦ· καὶ περὶ διαίτης, καὶ φορέας τῶν προπόντων μοναχῶν, καὶ ἡγουμένους ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς· καὶ ὅτι οὐ χρὴ τοὺς τοιούτους ἱματίοις ἐκκαλᾶσθαι, καὶ ἄλλα μὲν ἔχειν πρὸς ἐνδείξιν ἀπαντή, ἄλλα δὲ οἷοι καθεζομένους, ἄλλα κοινῇ, καὶ εὐτελεῖ στολῇ πάντῃ περῆσθαι, καὶ μήτε ἐσχηματισμένη, μήτε παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρείαν πολυτέμῃ παρακτὸς τῆς ἱερατικῆς καὶ ἐπὶ τοιαύτας τροφάς, καὶ ἐνδύματα χρὴ ἔχειν τὸν Χριστιανὸν οἷα κατὰ τὸν τόπον, ἐν ᾧ παροικεῖ τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ, καὶ οἱ πτωχοὶ πάντες κατὰ τὸ ἐκάστω ἐπάγγελμα, ἐσθίουσι τε καὶ ἐνδύονται, καθὼς καὶ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐδίδαξεν.

λη'. Περὶ κλοῦτου, καὶ πενίας, καὶ πῶς δὴ γνωρίσομεν τὰ τοιαῦτα, εἰ ἐκ Θεοῦ εἰσιν, ἢ ἐξ ἐνεργείας τοῦ ἀντικειμένου· καὶ ὅτι ὁ ἐξ ἀδικίας κλοῦτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα μὲν τοῖς κατὰ κόσμον γνωρίζονται· τοῖς δὲ τὸν μοναχικὸν βίον μετιούσιν ἀνάγκαστόν ἐστιν ἐκ τούτων διακρίνεσθαι· τῶν γὰρ τοιούτων ἡ ἐπαγγελία τὴν τελείαν πτωχείαν καὶ ἀκημοσύνην ἐπαγγέλλεται ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς.

λθ'. Περὶ τοῦ μὴ ἀκρίτως κρίνειν τὸν πλησίον, καθάπερ οἱ ὑποκριταί, φαρισαῖοι, καὶ γραμματεῖς. Καὶ γὰρ μεστοὶ τῶν κακῶν ὄντες ἐκεῖνοι, ἐπ' ἐλαχίστοις ἦσαν σφοδρὸι ἐξετάσαι κατὰ τῶν ἐτέρων, ἀλλ' ὅτε τις καθαρεύει τῶν κακῶν, τότε δεῖ κρίνειν τοὺς ὑπ' αὐτὸν μέντοι, οὐ μὴν τοὺς ἔξωθεν· καὶ ὅτι κακῶς νενοήκασι τινες τὸ ρητὸν τοῦ Κυρίου, ἐμπορευόμενοι δὲ τὰ χρήματα διὰ τῶν ἀνοήτων, καὶ ἐπιζημιῶν μετανοῶν, λέγουσιν, ὅτι οὐ δεῖ κρίνειν τινά, καὶ τοὺς αἰρετικούς ἐκ τούτου συναριθμοὺς γίνονται.

μα'. Ὅτι οὐ δεῖ κρίνειν τοὺς ἱερεῖς εἴτε δικαίως ἢ ἀδίκως, ἢ ἐξετάζειν αὐτούς. Εἴ τι γὰρ σφαλῶσι, κριθήσεται παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐλεγχθήσεται, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ μελίζοντος ἱερέως· καὶ ὅτι ὁ μὴ κατ' ἐξίαν διάγων, οὐκ ἔστιν ἱερεὺς· καὶ ὅτι οὐ χρὴ σκανδαλίζεσθαι περὶ τὰ τελούμενα διὰ τὴν φαυλότητα τοῦ ἱερέως· καὶ ὅτι οὐ πάντας χειροτονεῖ ὁ Θεός, διὰ πάντων δὲ ἐνεργεῖ, διὰ τὸ σωθῆναι τὸν λαόν· καὶ ὅτι ἐκ τοῦ προσελθῆναι ἡμῶς καταφρονεῖν τῶν ἱερέων, καταφρονούμεν καὶ τοῦ Θεοῦ.

μα'. Περὶ προχειρίσεως ἐξουσιῶν, καὶ ὅτι οὐ πάσας μὲν τὰς ἐξουσίας προχειρίζεται ὁ Θεός, διὰ πᾶσιν δὲ ἐνεργεῖ· καὶ ὅτι προχειρίζεται πολυάκις καὶ ἀναξίους ὁ Θεός, καὶ οἱ μὲν ἄξιοι, ὡς ἄξιοι προχειρίζονται, οἱ δὲ ἀνάξιοι πρὸς παιδείαν πάλιν τῶν ἀμαρτανόντων· καὶ ὅτι τῷ αὐτῷ τρόπῳ κατὰ δικαίαν κρίσιν Θεοῦ παραδιδόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι,

A monachis, vel saecularibus clericis vacare negotiis saecularibus vel possessiones pacisci; et quod divini canones reprehendunt hos qui talibus student, et perseverantes in indifferentia deponunt.

37. Quod non oportet aliquos ineusare, ob vitae necessaria, et ob eos qui dicunt, quod et ipsi doctores violant Dei praecepta in eo quod habeant cum omni securitate quae utilia sunt corpori: et quodam convenit esse Christianorum indumentum: et de victu et vestitu convenientibus monachis, et praesulibus sacerdotibus et pontificibus; et quod non oportet tales vestes confundere, sed alias quidem habere ad ostensionem publici cultus, alias autem domi sedentes, sed communi et simplici toga semper uti, neque exornata, neque praeter necessarium usum pretiosa, excepta sacerdotali; et quod talem victum et vestem habere debet Christianum, qualem in loco ubi degit, commune plebis; et egeri omnes secundum cujusque promissionem edunt et vestiuntur, sicut incarnatio Domini nos edocuit.

38. De divitiis, et paupertate, et quomodo cognoscemus ista an ex Deo sint, vel ex operatione adversarii: et quod divitiis quae ex injustitia sunt a Deo non sunt, et haec quidem saecularibus nota sunt; his autem qui monasticam vitam proficiuntur indecens est per haec discerni; nam talium promissio perfectam paupertatem et mendicantem pollicetur in omnibus Scripturis.

39. De non judicando temerarie proximo, ut hypocritae, pharisaei, et scribae. Etenim referti malis cum essent isti, in minimis erant contra alios diligentes exactores; sed quando aliquis mundus est a malis, tunc debet judicare quidem hos qui sibi subsunt; non autem eos qui foris sunt: et quod male intellexerunt quidam dictum Domini, negotiantes autem bona per insanam et funestam conversionem, dicunt quod non oportet judicare quemquam, indeque haereticorum participes fiunt.

40. Quod non oportet judicare sacerdotes, sive iuste, sive injuste, vel de illis exquirere. Si quid enim offenderint, judicabitur a Deo, et condemnabitur in hoc praesenti saeculo et in futuro, vel a majore quodam sacerdote: et quod ille qui recte non degit, non sacerdos est; et quod non oportet scandalizari propter ea quae sunt ob nequitiam sacerdotis; et quod non omnes ordinat Deus, per omnes autem operatur ad salvandum populum, et quod assuescimus ad contemnendum sacerdotes, Deum ipsum contemnimus.

41. De procuratione dignitatum, et quod non omnes dignitates procurat Deus, sed per omnes operationes procurantur: et quod elevat saepius Deus indignos, et digni quidem ut digni eleventur, indigni autem ad correctionem peccantium; et quod eodem modo secundum justum Dei iudicium tradimur in gentibus, et de diversitate modorum

derelictionibus; et quod non ex oblati et consecratis sibi utilitatem accipit Deus.

42. De divinis judiciis : et quod nullus ea effugere potest, sicut Dominus declaravit dicens, quod «In quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini;» et quod omnia Deus intuetur, etsi videatur ad tempus patienter sustinere, et non ulcisci.

43. De facientibus signa, et prophetantibus, et visiones videntibus per Dei nutum : et quod non oportet in talia aspicere, et ex his sanctos habere qui agunt, sed in fidem rectam et observationem mandatorum Dei; et quod multi fidelium deplorabilem vitam habentes, signa et prodigia patravenerunt, et nunc patrant, et revelationes, et prophetias locuti sunt, decipientes et decepti; propositum enim illud est dæmonum, ut per prodigia in errorem multos adducant, quomodo malas eorum actiones comitentur; et hæretici sæpius eodem modo signa perficiunt, tanquam a demonibus adjuti ad sustinendam suam hæresim; sed licet fidelem, vel infidelem in exercitio corporis insolito viderimus, vel in deserto incolem, vel Scripturarum cognitionem magnam habentem, vel ex improvisa Scripturas exponentem, quas antea non noverat, vel corpus alicujus multum post tempus non corruptum, vel aliud quid tale, non debemus in errorem incidere et eos sanctos reputare; si enim non existunt prius in illis evidentem mandatorum Dei operationes, et dona Spiritus, quæ ab Apostolo enumerantur, et non oderint vanam hujus mundi gloriam, a dæmonibus inspirantur, et reservantur his quæ Deus scit iudicis.

44. Quod bonum est et Deo acceptum operari : et quod e non operando multi in peccata innumera declinant et in diversas hæreses; et quod oportet id exsequi, ne fiat nobis peccati occasio, per hoc quod secundum Scripturarum sententiam accidit; et quod qui potest, et non operatur, ut ambitiosus a Deo iudicatur; et quod doctores etiam, et præsules et pontifices ad spirituale et sensibile opus admoventur tendens in Dei cultum; siquidem duplex homo sensibilis et intelligens, et oportet illius operationem duplicem esse.

45. De artibus quæ promissioni monachorum convenient : et quod illa decet monachos operari, quæ neque præscriptæ horarum psalmodiæ vel orationi, neque omnino Dei cultui impedimentum afferant, ducendo in aliquod spirituale detrimentum.

46. Quomodo oportet aliquem vendere et emere, ne Deus offendatur : et quod id Christianorum proprium est lædi potius quam lædere in negotiationibus; et quod hos qui negotiationes in ecclesiis faciunt, sive monachos, sive laicos, divini canones a communione separant, quemadmodum et cæterus qui

καὶ περὶ διαφορᾶς τρόπων ἐγκαταλείψεως· καὶ ἐν οὐδὲ τῶν αὐτοῦ, ἀνακτόρων, καὶ ἀναθημάτων γέλλεται ὁ Θεός.

μβ'. Περὶ θαίων κριμάτων· καὶ ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀποφυγεῖν δύναται, καθὼς ὁ Κύριος ἀπέφηνα λέγων, ὅτι «Ἐν ᾧ κρίματι κρίνεται, κριθήσεσθε· καὶ ὅτι πάντα ὁ Θεὸς ἐφορᾷ, καὶ ὁ δόξῃ πρὸς καιρὸν μαρτυρεῖται, καὶ μὴ ἐκτελέσθαι.

μγ'. Περὶ τῶν ποιούντων σημεῖα, καὶ προφητειῶν καὶ ἐνυπνιαζομένων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ· καὶ ὅτι οὐ δεῖ βλέπειν, εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐκ τῶν ἁγίους ἔχειν τοὺς πράσσοντας, ἀλλ' εἰς αἴσιν ὁρθῇ, καὶ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν Θεοῦ· καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐξώλῃ βίον ἔχοντες, σημεῖα καὶ τέρατα ἐτέλεσαν, καὶ ἐπιτελοῦσι, καὶ ἀπειροχῆς καὶ προφητείας ἐλάλησαν, πλανῶντες, καὶ πλανώμενοι· σκοπὸς γὰρ τοῦτο τῶν δαιμόνων, ἵνα διὰ τῶν σημείων ἀποπλανήσωσι πολλοὺς, ὅπως ταῖς πηραῖς αὐτῶν πράξεσιν ἀκολουθήσωσι, καὶ αἰρετικῶς πολλὰκις τῷ αὐτῷ τρόπῳ σημεῖα ἐπιτελοῦσι, ὡς παρὰ τῶν δαιμόνων ἐνεργούμενοι διὰ τὸ συστήειν τὴν ἑαυτῶν αἵρεσιν· ἀλλὰ καὶ πιστὸν ἢ ἀπιστον ἐν ἀσκήσει σωματικῇ ὑπερβαλλούσῃ ὄρωμεν, ἢ ἐν ἱερῇ κατοικοῦντα, ἢ Γραφῶν ἐπιστήμην κολλήοντα, ἢ αὐτοσχέδιως συντάττοντα τὰς Γραφάς, μὴ ταῖς πρώτῃσι δόξαι, ἢ σώματινος χρόνῳ πολλῷ μὴ διαβέβηκεν, ἢ ἑτερόν τι τοσούτον, οὐ χρὴ πλανᾶσθαι, καὶ νομίζειν τούτους ἁγίους· εἰ γὰρ μὴ προὔτερον ἐν αὐτοῖς ὀρώμεναι αἱ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἐργασίαι, καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ Πνεύματος αἱ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου ἀπηρεθιμύμεναι, καὶ παντάπασιν μαρτυρεῖν τὴν κενὴν δόξαν τοῦ κόσμου τούτου, ὅπερ δαιμόνια ἐνεργοῦνται, ἢ παραχωροῦνται οἷς οἷδε Θεὸς κριμένους.

μδ'. Ὅτι καλὸν, καὶ εὐαπόδεκτον τῷ Θεῷ τὸ ἐργάζεσθαι· καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι, πολλοὶ εἰς πλῆθος ἁμαρτημάτων ἐκκλίνουσι, καὶ εἰς διαφόρους αἰρέσεις· καὶ ὅτι χρὴ ἐξακριβοῦν τοῦτο, μή τις γίνηται ἢ μὴ πρόφασις ἁμαρτίας διὰ τὸ παρὰ τὸ βλάψαι τῶν Γραφῶν τοῦτο μετέρχεσθαι· καὶ ὅτι ὁ ὁμιλῶν, καὶ μὴ ἐργαζόμενος, ὡς πλεονέκτης κρινέται παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ὅτι καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἐκτελέτες, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου, καὶ αἰσθητοῦ ἀπτονται συνείσυντος ἐκ θεοσεβείαν. Ἐπειπερ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος αἰσθητὴς τε καὶ νοητὸς, καὶ χρὴ τὴν αὐτοῦ ἐργασίαν εἶναι διπλοῦν.

με'. Περὶ, οἷαι τέχναι τῷ ἐπαγγέλματι τῶν μοναχῶν ἀρμόζουσι· καὶ ὅτι ταῦτα τοὺς μοναχοὺς ἀρμόζει ἐργάζεσθαι, ὅσα μῆτε τῇ ἐκτεταμένῃ τῶν ὥρων ψαλμωδίᾳ, ἢ τῇ εὐχῇ, μὴ θ' ὅλως τῇ κατὰ Θεὸν λατρείᾳ ἐμποδίζουσι, κατὰγοντα εἰς ἐλάττωμα τι ψυχικόν.

μς'. Πῶς χρὴ τινα πωλεῖν καὶ ἀγορίζειν, ἵνα μὴ προσκρούσῃ Θεῷ· καὶ ὅτι τοῦτο ὁβίον Χριστιανῶν, τὸ ζημιῶσθαι μᾶλλον, ἢ ζημιῶν ἐν ταῖς πραγματείαις· καὶ ὅτι τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πραγματείαις ποιοῦντας, ἢ μοναχοὺς, ἢ λαϊκοὺς, οἱ θεοὶ κακόνες τῆς κοινωνίας ἀφορίζουσιν, ὡσαύτως καὶ

τὰς γινομένας πανηγύρεις μετὰ πραγματειῶν ἐν ταῖς τῶν ἁγίων μνείαις κωλύουσιν οἱ θεοφόροι Πατέρες· καὶ ὅτι χάριν κατανύξας, καὶ προσευχῆς, καὶ ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν, καὶ ὑπομνήσεως, καὶ ζήλου τῶν ἁγίων συνάγονται οἱ Χριστιανοί, οὐ μέντοι διὰ τινὰς ἐπιτηδεύσεις καὶ ἀγορασίας.

μζ'. Περὶ, οἷαι τέχνη τοῖς κατὰ κόσμον ἀρμόζουσι· καὶ ὅτι ἡ λατρικὴ τέχνη, καὶ ἐν τοῖς κοσμοῖς, καὶ ἐν τοῖς μοναχοῖς, οὐκ ἔστιν ἀπόδλητος, καὶ πῶς δεῖ αὐτῇ χρᾶσθαι καὶ ὅτι τινὲς προφάσει τῆς λατρικῆς μετέρχονται τὰς ἐπιφθίας, καὶ τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, καὶ τὰ ὅμοια τούτων· καὶ ὅτι τινὲς ἄρκετους, καὶ ἕτερα ζῶα περιάγουσιν ἐπὶ παιδιῇ, οὐδ' ἐπιστρέφοντας μὲν, καὶ μετανοῦντας πρὸς χρόνον χωρίζουσι τῆς κοινωνίας, ἐμμένοντας δὲ τῆς τῶν Χριστιανῶν χωρίζουσι πίστει.

μη'. Περὶ εὐνοῦχων διαφορᾶς; καὶ πόθεν τοῦτο ἔλαβεν τὴν ἀρχήν· ἔτι δὲ καὶ περὶ τινῶν κατὰ φύσιν αὐτοῖς προσόντων, καὶ πότε δύνανται γενέσθαι κληρικοί· καὶ ὅτι οὐκ ἀπαλλάττονται τοῦ πάθους τῆς πορνείας, ἀλλὰ χειρόνως πολεμεῦνται· καὶ ὅτι οἱ κληρικοί τινὰς εὐνουχίζοντες καθαιροῦνται, οἱ δὲ λαϊκοὶ τῆς κοινωνίας ἀφορίζονται.

μθ'. Περὶ ταπεινώσεως· καὶ ὅτι οὐ τοὺς γινομένους ταπεινοὺς ἐνεκὲν τινος ὑστερήσεως ὁ Κύριος μακαρίζει, ἀλλὰ τοὺς ἐκόντας, καὶ τρέμοντας τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ ποίαν ταπεινοφροσύνην ὁ Λόγος διδάσκει· καὶ ὅτι ὅσον ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἀμελείᾳ, ἐπὶ ταύτην ἐπιθεῖναι οὐ δύναται, διότι οὐκ οἶδε τί παρ' αὐτοῦ ζητεῖ ὁ Θεός, καὶ ὡς τέλειος μέγα φρονεῖ, ἔτι μὴν καὶ περὶ πένθους, καὶ πραότητος, καὶ δικαιοσύνης, καὶ ποῖος λέγεται καθαρὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ ὅτι τῶν μὲν τελείων ἐστὶ τὸ εἰρηνεύειν τοὺς μαχομένους, τῶν δὲ ἀσθενεστέρων τὴν ἰδίαν καρδίαν, καὶ τὴν τῶν αὐτοῖς κατὰ Θεὸν ἀγαπητῶν.

ν'. Ὅτι τὰς τοῦ Κυρίου ἐντολὰς προτιμᾶν δεῖ, ἐν δευτέρῳ δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων παραδόσεις· καὶ ὅτι οἱ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου μὴ φυλάττοντες, σχολάζοντες δὲ εἰς τὰς τῶν πατέρων διήθεν παραδόσεις, καὶ αὐτὸ τοῦτο κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν ἐργάζονται, ἔτι καὶ περὶ διακρίσεων ἐκ διαφόρων Γραφῶν συνισταμένων, περὶ ὑποθέσεων τῶν ἐχουσῶν μὲν κατὰ τὴν λέξιν ἐν ὄνομα, διπλᾶς δὲ καὶ τριπλᾶς τὰς ὁπακούας, οἷον ἡ ὑπακοή, καὶ τὸ θέλημα, καὶ ἡ ἀπλότης, καὶ ἡ φρόνησις, καὶ ἡ ἀκακία, ταῦτα πάντα διπλᾶ, καὶ τριπλᾶ· ἔχουσι τὰς διαφορὰς, ἡγουν σαρκικὴν καὶ πνευματικὴν· ἔτι δὲ καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ ἀγιότητος, καὶ πῶς τοὺς ἔχοντας ταῦτα γνωρίσομεν.

να'. Περὶ μετανοίας ἐκ τῶν θείων Γραφῶν μαρτυρεῖται· καὶ πῶς δεῖ ἐξαγορεύειν καὶ μετανοεῖν.

νβ'. Ὑποδείγματα περὶ μετανοίας, καὶ ἐξαγορεύσεως· καὶ ὅτι οὐ χρὴ τὰς κατὰ ἀνάγκην γινομένας, ἢ κατὰ οἰκονομίαν τινὰ πρὸς καιρὸν ἐξαγορεύσεις, καὶ συγχωρήσεις ἁμαρτιῶν, πάντοτε ταύτας εἰς μαρτυρίαν προφέρειν, ἀλλ' ὅταν πάλιν τοιοῦτος ἐπέλθῃ καιρὸς· καὶ ὅτι τὸ μὴ δόλως δέχεσθαι μετάνοιαν, ἢ πάλιν ἀλόγως φιλανθρωπεύεσθαι, καὶ ἀνευ ἐντολῆς τινος, ἢ καρπῶν μετανοίας, ἢ παρὰ τὰ παραδοθέντα παρὰ τῶν θείων Πατέρων συγχωρεῖν ἁμαρ-

A cum negotiationibus sunt in commemorationibus sanctorum prohibent sancti Patres; et quod compunctionis causa, et orationis, et lectionis Scripturarum, et memorie et imitationis sanctorum congregantur Christiani, non autem propter quaslibet curas et negotiationes.

47. De artibus quæ sæcularibus conveniunt: et quod ars medicinæ, et in sæcularibus et in monachis non contemptibilis est, et quomodo oportet illum exercere; et quod aliqui occasione medicinæ adhibent incantationes et quæ dicuntur phylacteria et his similia; et quod aliqui ursos et alia animalia circumducunt educantes, quos conversos quidem et pœnitentes ad tempus separant a communione, perseverantes autem a fide Christianorum B separant.

48. De eunuchorum differentia, et unde illud initium duxit; adhuc autem de quibusdam quæ natura illic adsunt, et quando possunt fieri clerici: et quod non eximuntur a passione fornicationis, sed violenter impugnantur; et quod clerici aliquos eunuchos facientes deponuntur, laici autem a communione separantur.

49. De humilitate: et quod non illos qui humiles sunt propter quamdam inferioritatem Dominus beatos dicit, sed qui voluntate sunt et observatione præceptorum Dei; et qualem humilitatem Verbum docet; et quod quando homo in incuria jacet, ad illam ascendere nequit, eo quod nescit quid Deus ab eo petat; et quod perfectus magna sentit, adhuc autem et de luctu, de mansuetudine, et iustitia, et qualis dicitur mundus corde; et quod perfectorum est pacificare bellantes, debillorum autem proprium cor, et cor eorum quos ipsi propter Deum diligunt.

50. Quod Domini mandata præferre oportet, in secundo autem loco hominum traditiones: et quod illi qui mandata Domini non servant, student autem his quas vocant patrum traditionibus, et hoc ipsum ut hominibus placeant agunt; adhuc etiam de discriminibus quæ per differentes Scripturas instituuntur, de subjectis quæ habent quidem in legendo unam vocem, duplicem autem et triplicem intelligentiam, ut intelligentia, voluntas, simplicitas, prudentia, innocentia, hæc omnia duplicem habent differentiam, carnalem scilicet et spiritualement; adhuc autem de iustitia, et sanctitate, et quomodo hæc habentes cognoscimus.

51. De pœnitentia et divinis Scripturis testimonia: et quomodo oportet confiteri et pœnitere.

52. Exempla de pœnitentia et confessione: et quod non oportet hæc quæ per necessitatem sunt, vel per institutionem quamdam opportunam confessiones et remissiones peccatorum, omnino in testimonium adducere, sed quando iterum tale tempus advenerit; et quod pœnitentiam fraudulenter, non accipere, vel rursus sine ratione bene tractari, et sine aliqua prassione, vel pœnitentiæ fructibus, vel contra traditiones sanctorum Patrum

dimittere peccata, utrumque ad hæresim decimat, unum quidem ad Novatianorum hæresim, alterum autem ad hæresim natura mutatorum Massalianorum.

53. Quomodo oportet explicare Dei mysteria: et quod timendum valde et periculosum est indigne explicare; et quod ille qui indigne explicat, a Satana deluditur, quasi se ipsum a communione amovens.

54. Quod timendum et periculosum est infirmis animo recipere aliquas confessiones: et quod firmos ipsos et spirituales id in ruinam adducit; et de differentia talis depositi; et quomodo hæc adhibere oportet.

55. Quod non oportet sine sacerdote aliquem confessiones recipere: et quod hæc negligens a populo deponitur; et quod non oportet absolvere hos qui decantantur.

56. De pœnis et excommunicationibus a sacerdotibus prolati, et quod illa quæ per eas ligantur legitime non solvuntur ab altero, nisi mortuus fuerit qui ligaverit: et quod injusta pœna non ligatur a Deo, sicut magnus Dionysius memoravit, et alii plures; et quales sunt justæ et injustæ pœnæ; et quod etsi apud Deum non ligantur quæ injuste prolatae sunt sententiæ, sed tamen non debet se ipsum solvere qui injuste damnatus est, et tali prætextu contemptibiliter et superbe in ferentis sententiam se agere, sed cum omni humilitate adnuocere, et si hoc modo non potest aliquid proficere; adire majores sacerdotes, et ita ab eis solvi secundum quartodecimum canonem Sardici concilii; et quod ille qui sententiam profert contra Dei voluntatem condemnatur.

57. De festis, et jejuniis, et genuflexionibus quæ fieri præcipiuntur: et quod periculosum est talia despiciere; etenim separantur et anathematizantur, et cum hæreticis annumerantur divinis canonibus qui absque justa causa hæc despiciunt; et quare ad orientem conversi oramus.

58. Expositio composita e divinis Scripturis de festis: quod non voluptatis gratia, et otii instituta sunt, sed ad correctionem et utilitatem animarum; et de his quæ extra corpus sunt pollutionibus, nempe de fluxu et similibus.

59. Distinctio, vel expositio e divinis Scripturis constans, quoniam modo, et quando oporteat præscripta jejunia universaliter occasione occurrentiæ patrum et fratrum solvere: et quod illi qui præscripta jejunia per Spiritum sanctum solvunt siue legitima causa, vel necessario quodam casu, communicant hæresibus Massalianorum.

60. De cibis et potibus monachis convenientibus, anachoretis, et his qui in synodis sunt, et quod panis et sal sunt regia via deliciarum: et quod illæ quæ per pulmenta præter necessitatem fiunt ali-

τίας, ἀμφοτέρω εἰς αἱρέσεις ἐκκλίνουσι, τὸ μὴ εἰς τὴν τῶν Ναυστιανῶν, τὸ δὲ εἰς τὴν τῶν περὶ τῶν Μασσαλιανῶν.

νγ'. Πῶς χρὴ μεταλαμβάνειν τῶν θεῶν μυστηρίων· καὶ ὅτι φοβερόν ἐστιν καὶ ἐπικινδυνόν ἐστι τὸ ἀναξίως μεταλαμβάνειν· καὶ ὅτι ὁ ἀναξίως μεταλαμβάνων, ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καταπαίζεται, ὥστε καὶ ὁ τῆς κοινωνίας αὐτὸν μακρύνων.

νδ'. Ὅτι φοβερόν, καὶ ἐπικινδυνόν ἐστι τοῖς ἀσθενέσι κατὰ ψυχὴν δέχεσθαι τινὰς ἐξαγορίας· καὶ ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς δυνατοὺς καὶ πνευματικὰς κατασπῆ τὸ τοιοῦτον εἰς πτώσιν· καὶ περὶ διαφορᾶς τῆς τοιαύτης ἀναδοχῆς· καὶ πῶς ταῦτα μετέρχεσθαι χρὴ.

νε'. Ὅτι οὐ χρὴ ἀνευ ἱερέως τινὰ δέχεσθαι ἱεροεὐχὰς· καὶ ὅτι ἀμελῶν οὗτος τοῦ λαοῦ καθαιρεῖται· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἀπογινώσκειν τῶν μαθητευομένων.

νς'. Περὶ ἐπιτιμίων, καὶ ἀφορισμῶν τῶν παρὰ τῶν ἱερέων διδομένων· καὶ ὅτι τὰ παρὰ τούτων ἐκείνη εὐλόγως οὐ λύονται ὅφ' ἐτέρου, εἰ μὴ τελειῖται ἡ δόξας αὐτόν· καὶ ὅτι ἡ παράλογος ἐπιτιμία· οὐ δίδεται παρὰ τῷ Θεῷ, καθὼς καὶ ὁ μέγας Ἀνιμόσιος ὑπεμνημάτισε, καὶ ἔταροι τελείων· καὶ πάλιν εἰσὶν εὐλογοί, καὶ παράλογοι ἐπιτιμήσεις· καὶ εἰ καὶ οὐ δίδεται παρὰ τῷ Θεῷ τὰ παραλόγως ἐπιτιμηθέντα, ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἐκδικεῖν αὐτὸν ὀφείλει ὁ παράλογος ἐπιτιμηθεὶς, καὶ τῇ τοιαύτῃ προνομίᾳ καταφρονητικῶς, καὶ ἀλαζονικῶς πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας διακρίσθαι, ἀλλὰ μετὰ πάσης παρακαλίας ταπεινότητος, καὶ εἰ οὐ δύναται τοῦτο τῷ ἑαυτοῦ ἀνύσαι τι, προσίρχεσθαι τοῖς μείζουσιν ἱερεῦσι, καὶ οὕτω παρ' αὐτῶν ἐκδικεῖσθαι κατὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ τεσσαρεσκαίδεκατον κανόνα· καὶ ὅτι ὁ παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐπιτιμῶν καταδικάζεται.

νζ'. Περὶ ἑορτῶν, καὶ νηστειῶν, καὶ γονυκλισιῶν τῶν κεκωλυμένων γίνεσθαι· καὶ ὅτι ἐπικινδυνόν ἐστι τὸ καταφρονεῖν τῶν τοιούτων· καὶ γὰρ ἀφορίζονται, καὶ ἀναθεματίζονται, καὶ τοῖς αἱρετικῶς τῶν αριθμοῦνται παρὰ τῶν θεῶν κανόνων οἱ ἄλλοι ἐκείνου αἰτίας τούτων καταφρονούντες· καὶ αἱ τὴν πρὸς ἀνατολὰς ὁρῶντες εὐχόμεθα.

νη'. Ἑρμηνεία συντεθείσα ἐκ τῶν θεῶν Γραμμάτων περὶ τῶν ἑορτῶν· ὅτι οὐχ ἐνεκεν τρυφῆς, καὶ ἡ γὰρ γίγας παρεδόθησαν, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν καὶ ὁρίσειαν ψυχῶν· καὶ περὶ τῶν ἐξω τοῦ σώματος μυστηρίων, ἧτοι περὶ βεύσεως καὶ τῶν τοιούτων.

νθ'. Διάκρισις, ἧτοι ἑρμηνεία ἐκ τῶν θεῶν Γραμμάτων συντεθείσα, πόλιν τρόπον καὶ πότε χρὴ τῆς παραδεδομένης νηστείας εἰς τὸ κοινὸν προφάσει· τῆς πατέρων καὶ ἀδελφῶν καταλείπειν· καὶ ὅτι οἱ τῆς παραδεδομένης νηστείας διὰ Πνεύματος· ἀγίου παύσαντες χωρὶς εὐλόγου αἰτίας ἢ ἀναγκαστοὺς τινὲς πράγματος, συγχωροῦνται ταῖς αἱρέσεσι τῶν Μασσαλιανῶν.

ξ'. Περὶ βρωμάτων καὶ πομάτων τοῖς μοναχικοῖς πρεπόντων, τοῖς τε ἀναχωρηταῖς, καὶ τοῖς ἐν συνόδοις· καὶ ὅτι ἄριστος καὶ ἅλας ἐστὶν ἡ βασιλικὴ ὁδὸς τῆς τρυφῆς· καὶ ὅτι αἱ διὰ τῶν ἀρτυμάτων παρὰ

τὸ θεῖον τροφαὶ ἀπόβλητοὶ εἰσι· καὶ ὅτι φύσει ἡ τῶν ἀνθρώπων τροφή παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ ὠρίσθη, οἷα καὶ τοῖς ζώοις, ὁ χόρτος τῆς γῆς δηλονότι, καὶ τὰ σπέρματα· καὶ ὅτι καιροῦ ποτε εὐλόγου συμπεσόντος, εἰς δόξαν Θεοῦ μεταλαμβάνειν χρή τὸν βουλούμενον ἀπὸ πάντων ὅσα τοῖς μοναχοῖς ἀφώριστα.

Ξα'. Περὶ βρώσεως καὶ πόσεως τῶν ἐν τοῖς κοινοδίοις διαγόντων, ἔτι δὲ καὶ περὶ ἀναχωρητῶν· καὶ ὅτι οὐ δεῖ γογγύζειν ἐνεκεν βρώσεως, ἢ ἀποσχίζεσθαι τῆς τραπέζης τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἕτερα ἐπιζητεῖν τὰ ἡδύτερα καὶ εὐχρηστότερα· καὶ ὅτι ἄρτος, καὶ σπέρματα ἐκπληρώσει τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος, καὶ ὕδωρ τὴν δίψαν τῷ ὑγιαίνοντι· καὶ ὅτι καιροῦ ποτε εὐλόγου συμπεσόντος, εἰς δόξαν Θεοῦ μεταλαμβάνει τὸν βουλούμενον τυροῦ, καὶ ὠοῦ, καὶ ἰχθύος, καὶ τῶν τοιούτων, καὶ ὅσα τοῖς μοναχοῖς ἀφώριστα.

Ξβ'. Περὶ βρώσεως καὶ πόσεως τῶν κατὰ κόσμον βιωτικῶν· καὶ πῶς δεῖ τρέφεσθαι Χριστιανούς· καὶ ὅτι σπέρματα, καὶ χλόην ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις ἐσθίειν· καὶ ὅτι ἡ κρεωφαγία καὶ ἡ οἰνοποσία μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐπιστῆλθε τῷ βίῳ, καὶ τοῖς κατὰ κόσμον ἐν καιρῷ ἀναγκαίως ταῦτα ἀπόβλητα.

Ξγ'. Περὶ χειροτονίας, καὶ καθαιρέσεως κληρικῶν· καὶ ὅτι οἱ παρὰ τοὺς ὀρισμένους χρόνους χειροτονθέντες καθαιροῦνται, καὶ ὁ κύβος σχολάζων, καὶ μέθαις κληρικῶς καθαιρεῖται, ὁ δὲ λαϊκὸς ἀφορίζεται· καὶ ὅτι ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχιερωσύνης εἰς τὴν μοναχικὴν τάξιν ἐλθὼν, οὐκ ἔτι ἱεράτευσε· καὶ περὶ διαφορῶν ὑποθέσεων· καὶ ὅτι ἐν πνεύμα ἐνήργησεν εἰς τὰς τοιαύτας, καὶ εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους· καὶ χρή ἕως αἰῶνος τοὺς Χριστιανούς τοὺς θελοῦς αὐτῶν φυλάττειν κανόνας.

Post paginam ζ', caput primum ita incipit, præfixo rubris litteris titulo :

Ἑρμηνεία τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, λόγος διαλαμβάνων περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ βιβλίου. Αὕτη ἡ βίβλος τὰς τοῦ Κυρίου μὲν ἐντολάς, καὶ τὰς τούτων ἐρμηνείας περιέχει, συναρμολογῶσας δὲ ταύταις καὶ ἐξακολουθοῦσας ὁμοίως, καὶ τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων διδασκαλίας συμπεριεληφέν, ἕκαστον ἐκ θατέρου λαμβάνον τὴν ἀφορμὴν κερφαλαίον φέρουσα, καὶ ὥσπερ τις χρυσόπλοκος σχοῖνος διὰ λίθων, καὶ μαργαριτῶν τιμῶν ἐξυψασμένη.

Ultimum desinit : Τοῖς δὲ φιλομαθεῖσι πολλὰ καὶ ὅλλα πολλαχόθεν ἐξεστὶν ἐξευρεῖν.

In ultima tandem pagina ora, fugientibus ferme litteris hæc scripta sunt :

Ὅσοις ξένοι χαίρουσι πατρίδα ἐμβλέψαι, οὕτω καὶ οἱ γράφοντες βιβλίου τέλος.

menta, contemptibilia sunt; et quod natura hominum esca a Creatore præscripta est, sicuti et animalibus, terræ fenum evidenter et semina; et quod tempore opportuno contingente, in gloriam Dei oportet accipere volentem ab omnibus, quanta monachis permittuntur.

61. De cibo et potu eorum qui in cœnobiis degunt, et etiam de anachoretis : et quod non oportet murmurare propter cibum, vel discedere a mensa fratrum, et alia exquirere jucundiora et dulciora; et quod panis et semina satiabunt necessitatem corporis, et aqua sitim bene valenti; et quod tempore legitimo contingente, in gloriam Dei oportet accipere volentem caseum, ova, piscem, et similia, quanta monachis permittuntur.

62. De cibo et potu eorum qui in mundo vivunt : et quomodo debent alii Christiani; et quod semina, et herbam a principio instituit Deus ab hominibus manducari; et quod carnis esus, et vini potus post diluvium in mundum intraverunt, et his qui in mundo sunt in tempore necessario ista rejicienda sunt.

63. De ordinatione, et depositione clericorum : et quod illi qui præter statuta tempora ordinati sunt deponuntur, et qui talis et ebrietalibus vocat clericus deponitur, laicus autem separatur; et quod ille qui a statu sacerdotali in monasticum ingreditur, jam non ministerio sacro vacat; et de diversis subjectis; et quod unus spiritus inspiravit in locallibus et in generalibus synodis; et oportet Christianos canones divinos earum observare.

Expositio mandatorum Domini nostri Jesu Christi, sermo tractans de subjecto libri. Hic liber Domini mandata, et horum explicationes complectitur, adaptatas his et consecrarias simul, et sanctorum Patrum doctrinas continet, præferens quodque caput e singulis Patribus titulum sumens et sicut catena ex auro fabricata et lapidibus et margaritis adornata.

Sciendi cupidis multa et alia aliunde omnino exquirere licet.

Sicut peregrini gaudent patriam inspicere, ita et scribentes libelli finem.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ
ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ *.
 —
ΑΡΟΡΗΤΗΕΓΜΑΤΑ
SANCTORUM THEOPHORORUM PATRUM.

(Ex *Anecdotis* J. Fr. Boissonade, tom. I, p. 109.)

Jeremiæ. Venite et mittamus lapidem in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium. Ecco domum Juda tollamus de medio eorum.

Basilii. — Rebus quidem modestioribus et necessariis ad vivendum usque ad utilitatem inhæreamus, etiam in his satietatem evitantes : rebus vero quæ ad voluptatem sunt omnino abstinemus.

Chrysostomi. — Moderatio et frugalitas sanitatis mater est, unde medici : *Insatietas cibi, sanitas*, dicunt. Si vero abstinencia mater sanitatis est, patet satietatem morborum esse matrem.

Gregorii Theologi. — Satietas conviciorum pater : non igitur tibi suave erit guttur, quod devastat omnia quæ dantur.

Athanasii. — Satietas carnem efficit lascivientem et recalcitrantem ; temperantia autem illam mortificat et subjicit.

Gregorii Nysseni. — Neque enim athletis incertaminis tempore utilis est satietas, neque ascetis certantibus semper.

Cyrilli. — Vera temperantia non abstinencia est completa ; illud enim corpus debilitat, sed satietatem evitat.

Sabæ. — Qui amat Deum angelicam vitam vivit in terra, jejunans, psallens, vigilans, orans.

Euthymii. — Merces temperantiæ passionum quies ; hæc autem perfectionem generat, quæ propius ducit ad Deum.

Pauli Thebæi. — Non cibi mali sunt, sed intemperantia : nullum enim Dei operum malum, sed abusus peccatum est.

Antis. — Non oportet metuere dæmonum impetus : orationibus enim et jejuniis et fide in Dominum statim isti decidunt.

Arsenii. — Qui ligna in igne congerit flammam

Ἰερემίου. — Δεῦτε (1) καὶ ἐμβάλωμεν λίθον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων. Ἰδοὺ τὸν οἶκον Ἰούδα ἐκβάλλωμεν ἐκ μέσου αὐτῶν.

Βασιλείου. — Τοῖς μὲν εὐτελεστέροις καὶ ἀναγκαίοις πρὸς τὸ ζῆν μέχρι τῆς χρείας προσδιατρίβωμεν, καὶ ἐν τούτοις τὸν χρόνον ἐκκλίνοντες : τῶν δὲ πρὸς ἡδονὴν καθόλου ἀπεχώμεθα.

Τοῦ Χρυσοστόμου. — Ἡ εὐτέλεια καὶ ἡ λιτότης ὑγείας μήτηρ ἐστίν, ὥθεν ἱατροὶ (2) Ἀπορίη τροφῆς, ὑγίη, φασίν· εἰ δὲ ἐνδεια μήτηρ ὑγείας, εὐδελον ὅτι ἡ πλησμονὴ μήτηρ νόσων ἐστίν.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. — Κόρος πατρὸς ὕδρευς (3). Μὴ οὖν γλυκανθῆτω σοι φάρυγξ, ὃ κατὰσφύεται πᾶν τὸ διδόμενον.

Β Ἀθανασίου. — Κόρος τῇ σαρκὶ σκιρτηματὰ ἐμποιεῖ καὶ φρυάγματα· ἐγκράτεια δὲ αὐτὴν ὑπαικίζει καὶ δουλαγωγεῖ.

Γρηγορίου Νύσσης. — Οὐτε γὰρ ἀθληταὶ ἐν ἀγῶνος καιρῷ λυσιτελῆς ὁ κόρος ἐστίν, οὐτε τοῖς ἀκκταῖς ἀγωνιζομένοις ἀεί.

Κυρίλλου. — Ἡ ἀληθὴς ἐγκράτεια οὐκ ἀσιτία ἐστὶ παντελής· τοῦτο γὰρ τοῦ σώματος ἐκλύσις· ἀλλὰ κόρου ἀποφυγή.

Σάβα. — Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγγελικὸν βίον βίει ἐπὶ τῆς γῆς, νηστεύων, ψάλλον, ἀγρυπνῶν, προσεχόμενος.

Εὐθυμίου. — Μισθὸς τῆς ἐγκρατείας ἡ ἀπάθεια· ἡ δὲ ἀπάθεια τίκεται τὴν διάκρισιν· ἡ δὲ πλησίον ἀγαι Θεοῦ.

Παύλου τοῦ Θηβαίου. — Οὐ τὰ βρώματα κακὰ, ἀλλ' ἡ γαστριμαργία· οὐδὲν γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ κακόν, ἀλλ' ἡ παράχρησις ἀμαρτία.

Ἀντοῦς. — Οὐ δεῖ φοβεῖσθαι τὰς προσβολὰς τῶν δαιμόνων· εὐχαῖς γὰρ καὶ νηστεαῖς καὶ τῇ εἰς τὸν Κύριον πίστει πίπτουσιν εὐθὺς ἐκείνοι.

Ἀρσενίου. — Ὁ ξύλα ἐπιστοιβάζων πυρὶ αἵρει·

ὅς πάντες εἰκουσιν, ἐφη τὴν ὑγίειαν διατηρεῖσθαι τῇ ἀκορίῃ.

(5) Sunt illa prima verba in Greg. Naz. Orat. xvii, pag. 275 ; reliqua non reperi.

* E codice regio 1650, pag. 201, f seqq.

(1) Jerem. xi, 19, cum varietate.

(2) Respiciuntur Hippocratis Epid. vi, 4, 20. Isidorus Pel. v, 528 : ἰσθὶ ὅτι καὶ Ἰπποκράτης ὁ Κῶος,

φλόγα· ὁ δ' ἐμπιπλῶν τὴν γαστέρα τὴν πυρκαϊὰν ἅλων παθῶν ἐξανάπτει.

Ἐφραίμ. — Μέγιστον καλὸν ἡ ἐγκράτεια. Ἡ μὲν ἀδύναμις καταλύει, ἡ δὲ ἐγκράτεια οἰκοδομεῖ.

Παχώμ. — Μοναχὸς ἐστὶν ὁ τῶν ὀλικῶν τὸν νοῦν ἀποχωρίσας, δι' ἐγκρατείας, καὶ ἀγάπης, καὶ προσευχῆς προσκαρτερῶν τῷ Θεῷ.

Ἰωαννικίου. — Κόρος βρωμάτων πορνείας πατήρ· θλίψις δὲ κοιλίας ἀγνείας πρόξενος.

Θεοδοσίου τοῦ κοινοβιαρχοῦ. — Τὸ κρατεῖν ὅλης γαστρός, κρατεῖν ἐστὶ τῶν παθῶν.

Τοῦ τῆς Κλίμακος. — Κοιλίας (4) κόρος ἐξήρανε πηγὰς· αὕτη δὲ ξηρανθεῖσα ἐγέννησεν ὕδατα.

Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου. — Μοναχέ, μὴ πέση πῦρ ἐπὶ σὲ τὸ ἐκ τῆς τρυφῆς· καὶ οὐκ ὄφει τὸν ἥλιον τὸν τῆς δικαιοσύνης τὸν ἄδυτον.

Μαξίμου. — Νηστεία, καὶ ἀγρυπνία, καὶ προσευχή, καὶ μετάνοια, φύσει καλὰ· ἀλλ' ἐὰν διὰ κενοδοξίας γίνωνται, οὐ καλὰ.

Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. — Ὡς περ ὕδρι-σῇ πύλη χαλινόν, ἐπενέγκωμεν τῇ σαρκὶ τὴν ἐγκράτειαν.

Νείλου. — Οὐκ ἐστὶν ἁμαρτία τὸ πρὸς βραχὺ προσελθεῖν τῇ καθ' ἡμέραν τροφῇ κατὰ καιρὸν· χρή δὲ, μετὰ τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος, εἰς οὐρανὸν ἀναπέμπε-σαι τὸ φρόνημα.

Τοῦ Στουδίτου. — Τὴν νηστείαν, ὡς φύλακα ἀγνείας καὶ μητέρα ἀπαθείας τιμῶντες, ἀδελφοί, ἐκ πόθου ἀσπασώμεθα.

Ἰωσήφ. — Νηστεία καθαρὰ μακρυμὸς ἁμαρτίας, ἀλλοτριώσεις παθῶν, ἀγάπη πρὸς Θεόν, προσευχῆς ἐπιμέλεια.

Θεοφάνους. — Ὁ ὀπωπιασμὸς τοῦ σώματος καὶ ἡ δουλαγωγία ὅπ' οὐδενὸς ἄλλου τοσοῦτον, ὡς ὅπ' τῆς ἐγκρατείας, κατορθοῦνται.

Τοῦ Γραπτοῦ. — Ἐγκράτεια ἐστὶν ἐμπαθείας ἀναίρεσις, παθῶν ἀλλοτριώσεις, ζωῆς πνευματικῆς ἀρχή.

Νικολάου. — Μὴ ἀπατῶ, μοναχέ, ὅτι ἐνὶ σωθῆναι, ἐξονῇ καὶ κενοδοξίᾳ δουλεύοντα.

Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ. — Νηστεία, καὶ ἀγρυπνία, καὶ κόπος, οὐκ ἐὼς αὖξεν τὴν ἐπιθυμίαν.

Γνωμικόν. — Ψυχὴ γὰρ ἀεὶ ἀνθρωπίνων αἱμάτων διψῶσα, τοῖς τῶν προτεθυμένων οὐ κορέννεται πτώμασιν.

Γνωμικόν. — Πέφυκε γὰρ τὸ ἀνθρώπινον οὐχ εὖ τω ταῖς παρελθούσαις τιμωρίαις ἀσφαλῆζεσθαι, ὡς ταῖς ὀρωμέναις σωφρονίζεσθαι, καὶ τῶν φθασάντων ὑπάρχει βεβαίως ἡ τῶν ἐστηκότων συμφώνησις.

Γνωμικόν. — Οἶδεν ἀνδρὸς ἀρετὴν αἰδεῖσθαι καὶ πολέμιος.

Ἀθανασίου. — Οὐκ ἐστὶν ἡ πρόγνωσις αἰτία τοῦ μέλλοντος· ἐκείνη δὲ, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἐκείνη αἰτία ἐστὶ τῆς προγνώσεως· οὐ γὰρ τῇ προγνώσει ἐκτεταται τὸ μέλλον, ἀλλὰ τῷ μέλλοντι ἐκτεταται ἡ πρόγνωσις.

(4) Joann. Clim. p. 205.

PATROL. GR. CVI.

A concipit; qui ventrem satiat passionum fornacem incendit.

Ephreni. — Maximum bonum est temperantia. Intemperantia quidem ciborum dissolvit, temperantia autem ædificat.

Pacomii. — Monachus est qui a materialibus mente se eximit, per temperantiam et dilectionem et orationem perseverans in Deo.

Joannicii. — Satietas ciborum fornicationis pater, ventris autem compressio puritatem præstat.

Theodosii cœnobiarchi. — Vincere totum ventrem est vincere passiones.

Joannis Climaci. — Ventris satietas siccavit fontes; venter autem siccatus produxit aquas.

Isidori Pelusiotæ. — Monache, ne cadat in te ignis qui est e voluptate: et non videbis solem hunc justitiæ inaccessum.

Maximi. — Jejunium, vigilia, oratio, eleemosyna, natura sunt bona; sed, si ob vanam gloriam fiant, non sunt bona.

Joannis Damasceni. — Sicut violento equo frenum, ita carni imponamus temperantiam.

Nili. — Non est peccatum breviter vacare quotidiano cibo secundum tempus: oportet autem, post corporis refectionem, in cœlum mentem immittere.

Studitæ. — Jejunium, ut custodem puritatis et matrem passionum quietis honorantes, fratres, ex amore amplectamur.

Josephi. — Jejunium parum peccati amotio, passionum exsilium, dilectio in Deum, orationis attentio.

Theophanis. — Mortificatio corporis et subjectio per nihil aliud tantum, quantum per temperantiam, procurantur.

Grapti. — Temperantia esturbationis ablatio, passionum exsilium, vitæ spiritualis principium.

Nicolai. — Ne decipiaris, monache, quod possit salvari qui voluptati et vanæ gloriæ servit.

Gregorii Thaumaturgi. — Jejunium, vigilia, labor non sinunt crescere concupiscentiam.

Gnomicum. — Mens enim semper humanum sanguinem sitiens primarum victimarum immolationibus non satiatur.

Gnomicum. — Natura humanum est non tantum præteritis poenis præmuniri, quantum præsentibus sapientiores fieri, et præteritorum confirmatio est præsentium concentus.

Gnomicum. — Novit viri virtutem revereri vel inimicus.

Athanasii. — Non est præscientia causa ejus quod futurum est, sed quod futurum est causa est præscientiæ; non enim præscientiam sequitur futurum, sed futurum sequitur præscientia. Minime igitur præ-

sciens auctor est ejus quod futurum est. Inde non A
Christus auctor fuit proditionis, sed proditio causa
fuit præscientiæ Christi. Et in diabolo, et in primo
homine eadem ratio est, adhuc autem et in Petro.

Trutinæ simile est animi deliberatio; pertinet
autem ad mentem sorte hunc ducere; et quibus forte
se applicuerit, necesse est his colla submittere in-
telligentiam.

Peccatorum alia quidem sunt voluntaria, propria
intentione facta, alia autem involuntaria per oblivio-
nem, fortuitum casum aut violentiam facta. Evenit
autem ore sæpius peccare, vel per præsumptionem,
id est per intemperantiam oris et loquacitatem, vel
per ignorantiam sed non per voluntatem. Nemo enim
ad tantum dementiae venire vult, ut propria volun- B
tate cavilletur.

Οὐδαμῶς οὖν ὁ προγινώσκων αἰτιάσεται τοῦ μέλλον-
τος ἔσεσθαι. Ὡστε οὐχ ὁ Χριστὸς αἰτία τῆς προ-
δοσίας, ἀλλ' ἡ προδοσία αἰτία τῆς τοῦ Χριστοῦ προ-
γνώσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ Διαβόλου, καὶ ἐπὶ τοῦ πρω-
τοπλάστου ὁ αὐτὸς λόγος, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Πέτρου.

Τρυτάνη ἔοικε τὸ τῆς ψυχῆς βουλευτήριον· κα-
τέχει δὲ ταύτην ὁ νοῦς ἡγεμονεύειν λαχὼν· καὶ οἷ-
ον τύχη προσθέμενος, ἀνάγκη κλίνειν τὰ τῆς βουλο-
ίας ἐκείνοις ζυγά.

Τῶν ἁμαρτημάτων τὰ μὲν εἰσι προαιρετικά, τῇ
ἰδίᾳ συγκαταθέσει γινόμενα, τὰ δὲ ἀπροαίρετα κατὰ
λήθην, τυχὸν ἢ βίαν γινόμενα. Συμβαίνει ἐκ διὰ τοῦ
στόματος πολλάκις ἁμαρτάνειν, ἢ κατὰ πρῆληψιν,
ἢ γοῦν ἀκρατῇ καὶ πρόγλωσσον ἔξιν, ἢ κατὰ ὄρεσιν,
ἀλλ' οὐ κατὰ προαίρεσιν· οὐδεὶς γὰρ ἐπὶ τοσούτων
B ἀνοεία; ἐλθεῖν βούλεται, ὡς ἐν οἰκείᾳ θελήσει ἐμπε-
λεῖν.

INDEX VERBORUM ET PHRASEON

NOTABILIORUM

Quæ in Andream Cæsariensis Commentario in Joannis Apocalypsin reperiuntur.

A
Α εἰ Ω Christus quomodo, 6, 110.
ἀβλαστός, non cogens, 17.
ἀδοθήτοι μόνουσι, 30.
ἀγιασμός τρισός, 20.
ἄδης τί, 97.
αδιάρραστα κακά, 29.
ἀδιάστατος συνάφεια, 99.
ἀερίζων τῷ χρώματι, 104.
ἀθήλυντος ἡδοναίς, 51, 54.
ἀθώλωτος προσευχή, 113.
αἱματεχυσίς P. 41, αἱματεχυ-
σίας, A. et B.
αἱμοχαρὴς δράκων, 50.
ἀκαριαῖα (ἐν), N. ad, 28.
ἀκαριαῖα (ἐν) καιρῷ 82.
ἀκατάληπτος ἀγγέλους, 21.
ἐκατάλληλοι βίοι, 71.
ἀκρογωνιαίος λίθος, 99.
ἀλλήλουχίαν διακρίπτειν, 105.
ἄλλος ἐξ ἄλλου γέγονε, 98.
ἀλλοτριώσις πρὸς τοὺς κακ., 9.
ἄμα τῷ π. Πνεύματι 18, A. σὺν τῷ.
ἀμετανοήτως ἑξαμαρτάνειν, 82.
ἀμέτοχος Πνεύματος, 1.
ἀμέθυστος N. ad, 105.
ἀμφιασθῆσεται γύμνωσις, 17.
ἀμφιβάλλειν περὶ τοῦ πλ., 41.
ἀναγωγικὴ τῶν κάτω, 89.
ἀναγωγικοὶ τῶν ἡμ. προσευχῶν, 69.
ἀνάθεμα διςὼς νοεῖται, 108.
ἀνακαινισομένη διὰ τοῦ Πνεύμα-
τος, 33, ἐπὶ τὸ φαυλότερον, 96.
ἀνακαινίσις ἢ διὰ Χρ., 25.
ἀνακαινισμός ἐπὶ τὸ βέλτιον, 98.
ἀναλλοίωτος Christus, 88.
ἀναπέμπειν τῷ Θεῷ ὁμνῶσαν, 66.
ἀναπέμπεσθαι τῷ Θεῷ αἶνον, 85.
ἀναπεμφθήσεται τῷ Θεῷ εὐχα-
ριστία, 32.

ἐναπτύξαι, et ἀναπτύξιν ποιη-
σθαι, 1, 11.
ἀνάρμοστος; τῇ γεννήσει, 49.
ἀνδρίαν pro ἀνδρείαν A., 20.
ἀνδροκασίας, 36.
ἀνδρωθεὶς-δὲ ἡμᾶς, 20.
ἀνείλιξις τῶν βιβλίων 28, A ἀνεί-
λισις, f. pro ἀνείλησις.
ἀνένδοτον (τὸ) τῆς κακίας, 53.
ἀνεργησίᾳ τῶν προπατόρων, 53.
πρὸς ἀνεργησίαν τῆς κακίας, 83.
ἀνεξαλείπτως ἐγγραφέν, 46.
ἀνεπίδατος ἡδονῆς, 7.
ἀνέφικτος ἡμῖν, 19.
ἀνηκόους γενέσθαι τῆς, 42.
ἀνόνητα ἐμφοήσαντες, 84.
ἀνόνητα θρηνεῖν, 71.
ἀντιδιαστελλομένη τοῖς, 73.
ἀντικαταστάνας (οἱ) αὐτῷ, 92.
ἀνυπαρξία τῆς κτίσεως, 98.
ἀνύποιος ἀπειλή, 43.
ἀνυπομόνητοι (οἱ) θανάτου, 37.
ἀπεικός, absimile vero, 36.
ἀπειπεῖν πρὸς τὰς κολάσεις, 27.
ἀπειραστοὶ pro ἀπείρατοι A., 88.
ἀπεκδέχεται τὴν Ἀποκάλυψιν, 96.
ἀπεμφανὸν N. ad 36.
ἀπό pro ὑπό, 42.
ἀπόβλητος τοῦ νυμφῶνος, 73.
ἀπογνωστέα, damn., 16.
ἀποδημήσας ἐκ τῆς σαρκός, 21.
Ἀποκάλυψις quid, 5.
ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως, 96.
ἀποκλάζειν pro ἐποκλάζειν A., 27.
ἀπόκρυφα μυστήρια, 33.
ἀποκτενεσθαι pro ἀποκτείνεσθαι
seu ἀποκτείνεσθαι eliam A., 41.
Ἀπολλύων, angelus abyssi, 40.
ἀπομακρόθεν A. pro ἀπὸ μ., 83.
ἀπονειμητικὴ ἐκάστη τῶν, 71.
ἀπόξεσι; et ἀπόξεσις, N., 98.

ἀποστροφὴν (τὴν) ἔχουσιν εἰς τὴν
redibunt in e., 93.
ἀπόφασις ἀπότομος, 10.
ἀποφυγὴ ἀπάτης, 46.
ἀραρὸς καὶ πάγιον, 71.
ἄρδην (εἰ) ἀπολέσθαι, 96.
ἀρέμβαστος προσευχή, 114.
ἀρκου pro ἀρκτου A., 55.
ἀρμολογεῖται ἐξ ἁγίων N., 99.
ἀρμωσταὶ τῆς συναφείας, 86.
ἀρνησις τῆς προτέρας κακί-
ας, abnegatio, 69.
ἀρτιγενεῖς (οἱ) τῇ πίστει, 104.
ἀρχὴ τῆς κτίσεως, 16.
ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, 60.
ἀρχιερατικὸς θρόνος, 9.
ἀρχικά ὀνόματα, 89.
ἀρχιστρατήγῳ ἀγγέλων, 52.
ἀρχῆς οὐδὲν προσδύετον, 110.
ἄσθμα, halitus, 64.
ἀστήρ πρωϊνός, 111.
ἀστέρων κάλλος, 81.
ἀσφάλοντες δεῖνοί, 70.
ἀσωμάτους δυνάμεις, 112.
ἀσώτως ποιμαίνεσθαι, 33.
αὐτήκοος εἰ αὐτόπτης, 110.
αὐτοαγιωσύνη, 15.
αὐτοουσιώδης ἀλήθεια, 15.
ἀφ' ἧς ἡλίου, 70.
ἀφίουσι Noli. ad 46.
ἄχρι διασταλθῆναι, N. 67, ἄχρι τοῦ
οὐρανοῦ, 81, A. μέχρι. ἄχρι
οὐ μορφωθῇ, 49 A. ἄχρις αὐτοῦ
ἀγυρῶδεις ἄνθρωποι, 40.
ἀψηλάφητος ἀνθ. λογισμός, 12.
ἀψίνθιος ἀστήρ N. ad 56.
ἀψοφητὶ ἀνοίγεται, 28.
B.
βαρχεῖα εἰδωλοκρατεῖα, 61.
βασάνου τόπος. καὶ τῶν τοῦ. 61.

βδελυκτὸν βρώμα 16, A. βδελυρόν, ut 9.
 βεβαιόπιστοι (οἱ), 74, 68.
 βελτιωθέντες κατὰ τι, 98, ταῖς πληγαῖς, 25.
 βηρύλλιος A. pro βήρυλλος, 104.
 βιβλαρίδιον εἰς βιβλιόδιον N. ad 42, 43, 44.
 βιωτικῶ κλύδωνι per ω mega et A., 83.
 βραδεία νίκης, 52.
 βρυχᾶται λέων, 42.
 βρυγμός pro βρυχηθμός, 43.

Γ

γενεαλογήσας τὸν Χριστόν, 20.
 γενεσιάρχης πάντων, 23.
 γνώμη, animus, 76.
 γόμος ἐμπόρων, mercēs, 82.
 γούν pro οὖν A., 9.
 γνώμην γνησίαν εἰσφέρειν ἀντί, 111.
 γυμνασίας (ἐν) λόγῳ, N. ad 59.

Δ

δέ pleonast. in redditione, 100.
 δειλιᾶν τόν, pro φοβεῖσθαι, 61.
 δεκαήμερος θλίψις, 10.
 δεσποτεία τῶν οὐρανίων, 20.
 Δεσποτικὸν (τὸ) λόγιον, 94.
 δευτερίων τοῦ προτέρου, 43, τοῦ Σατανᾶ, 55.
 δηλονότι pro δηλαδὴ A., 18.
 διάβολος unde dictus, 53.
 διαίτησις μετὰ τῶν ἀμ., 81.
 διακοπή τῆς ἀμαρτίας, 84.
 διαπόντιος ἀποδημία, 104.
 διαπρύσιον ἤχησαν, 7.
 διαπρύσιος ὕμνολογία, 86, ὁμνῶσα, 59.
 διασάφησις τῶν ἀδελφῶν, 43.
 διαύγεια λίθου, 104.
 διδασκαλικὸς λόγος, 17.
 διδαχὴ Βαλαάμ, 11.
 διηγῆματα ψυχωφελῆ, 69.
 διηκονήσαντο, ministrant, 84.
 δοκιμαστής τῶν ἐκπεπτ., 25.
 δυνάμεις ἀσωμάτων, 112.
 δυναμωθῆναι δι' ἀγγέλων, 30.
 δώση pro δῶ, 34.

Ε

ἐβδοματικὴ βασιλεία, 55.
 ἐβδοματικὸς (ὁ) ἀριθμός, 103.
 ἐβδοματικῶ ἀριθμοῦ, 4, A. et P. itemque moi v. 13, ἐβδοματικὴ περίοδος, sic 6, ἐβδοματικῶ χρόνῳ, 47.
 ἐγγύτης πρὸς, affinitas, 66.
 ἐγγύτης (ἡ) τῆς κολάσεως, 54.
 ἐγκαταλέγει ἡμᾶς τοῖς N., 60.
 ἐγκαταπαίξασθαι, illudi, 50.
 ἐγχειρίσαι τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν, A. pro ἐγχειρήσαι, 1.
 ἐδραία στάσις ἐν πίστει, 68.
 ἐδραίωμα τῆς Ἐκκλησίας, 15.
 εἰδωλικοί νοοί, 91.
 εἰδωλοκρατία per ei diphth. etiam A. et Bau., 61.
 εἰκονίζεται διὰ τοῦ χρυσολίθου, 104, εἰκονίζουσα ἐκείνον, 61.
 εἰλεῖσθαι εἰς γῆν, 54.
 εἰλικρινὲς (τὸ) τῆς πίστεως, 42.
 εἰλικρινὲς συνάφεια, 86.
 εἰλικρινὴ πίστιν ἔχοντες, 57.
 εἰλικρινῶς πιστεύοντες, 33.
 εἰλιτάρια pro libris, 28.

εἰσέρπει τοῖς ἀνθρ., 59.
 εἰσηγήσεις πονηραί, 41.
 εἰσοικίζεσθαι τῇ καρδίᾳ, 50.
 ἐκθύμως pro εὐθ. A., 61.
 Ἐκκλησία, templum 69.
 Ἐκκριτοὶ (οἱ), selecti eximii, 55.
 ἐκλαμβάνεται ἐπὶ κολάσεως, accipitur pro intelligitur, 67.
 ἐκλαμβανόμενῃ ἐπὶ τι καλῶ καὶ ἐπὶ κακῶ, 27.
 ἐκλειψίς φθῶν, 84.
 ἐκνευρωθεῖς, 77, A., ἐκνευρισθεῖς.
 ἐκπομπὴ εἰς γένεαν, 90, εἰς ἀπώλειαν, 112.
 ἐκτενῶς ἐκτεύειν, 79.
 ἐκφόρια τῆς γῆς, 36.
 ἐκχεθεῖς, N. ad 67.
 ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, 111.
 ἐλλαμψέλημεν ἀκτίσι, 13.
 Ἐλλαμψίς θεῖα, 5.
 ἐλευθεριάζοντες τῆς ἀπωλείας, 92.
 ἐμπορευόμενοι ἐν θαλάσσῃ, 83.
 ἐμπράκτους ποιήσωμεν τὰς Θεοῦ εὐεργεσίας, 100.
 ἐμπυρος ἀγάπη, 34.
 ἐμφανιζόμενοι τοῖς ἀνθρ. 32.
 ἐμφυτος κακία, 70.
 ἐν ἑν καθ', singula, 20.
 ἐνα καὶ μόνον, unum solum, 71.
 ἐνάγειν πρὸς ἐπίγνωσιν, 26.
 ἐναεῖροι ἀρχόντες, N. ad 52.
 ἐναπαρτιζόμενος εἰς τὴν, 79.
 ἐναρέτως πολιτευόμενοι, 51.
 ἐναρμόνιος δοξολογία, 22, ἐορτὴ, 86.
 ἐναυγάζονται τὴν γνῶσιν, 20.
 ἐνδειξίς τῆς ὑπομονῆς, 11.
 ἐνδειξίν (εἰς) ὅτι, 76.
 ἐνδιαθέτως λέγειν, 54.
 ἐνδόμησις τοῦ τείχους, 103.
 ἐνθρονίζεσθαι αὐτοῖς, 18, A., ἐνθροονιάζεται.
 ἐνθρονιζόμενος τούτοις, 96 : A., ἐνθροονιάζομενος.
 ἐνιαία θεότης, 85.
 ἐνιαῖον θέλημα, 90.
 ἐνοπτρίζονται αὐτὰ νεκρῶς, 27.
 ἐνσαρκος οἰκονομία, 25.
 ἐνσημῆνασθαι τῇ διανοίᾳ, 43.
 ἐξαγγελεὺς τῆς πατρ. σοφίας, 88.
 ἐξεληπτὰ εἰς τὴν Χρ. acceptum seu intellectum est de Chr. 5.
 Ἐξοδος τοῦ σώματος, exitus e corpore, 24, 62.
 ἐξουθενωμένοι, εἰ ἐξουθενημένοι seu ἐξουθενημένοι, N. ad, 48.
 ἐπ' αὐτὸν γράφω τὸ ὄνομα, 15, A., ἐπ' αὐτῷ.
 ἐπαγρυπνεῖν τῷ ἀγαθῷ, 72.
 ἐπακολούθημα τῆς ἀσεβείας, 61.
 ἐπαλγεῖν τοῖς πίπτουσι, 28.
 ἐπανάληψις ἑτέρου, 5, τῶν προτέρων, 93.
 ἐπαδοί, incantatores, 46.
 ἐπειράσθησαν θείας ὁργῆς P. 26, melius A. ἐπειράθησαν.
 ἐπεισαγωγή ἑτέρου, 5.
 ἐπέλευσις, adventus, 29.
 ἐπὶ ἰβ' θρόνους καθίσαι, 17, A., θρόνων, gen. c.
 ἐπιδᾶται mystice qui, 41.
 ἐπιδῶμια λύθρα, 91.
 ἐπιγνωμοσύνη, agnitio, 70.
 ἐπιλησμοσύνη 30, A., ἐπιλησμονή.
 ἐπιστομίζειν ταύτην, 12.
 ἐπιστρεπτικὰ μάλιστα, 26.
 ἐπιτεταμένως κολάζεσθαι, 38.

ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου, 1.
 ἐπιφορὰ τῶν παιδείων, 84.
 ἐπιφορὰ ὀδυνηραί, 39.
 ἐπιχαρὴς πόρνη, 76.
 ἐπίχειρα τῶν πεπραγμένων, 6.
 ἐποκλάζειν τοῖς γινομένοις, 27.
 ἐπομβροῦσα αὐτοῖς μάλιστα, 29, κολάσεις, 49.
 ἐπουρανίου πόλεως Ἱερουσαλὴμ, 1, 101.
 ἐργασίαν παρέχειν εἰς τι, 50.
 ἔργον (εἰς) ἐξενεγκεῖν τὰ βουλευματα, 70.
 ἔργον ἡμῖν εὐχῆς, optandum nobis, 84.
 ἐρμηνευταὶ citati, 95.
 ἐρπυστικὸν πρὸς ἡδονάς, 72.
 ἐρχόμενος (ὁ), 4, 30, et 5.
 ἐσκοτωμένην προέσκοτισμένην, A., 70.
 ἐσταλμένος νυμφικῶς, 67.
 ἐστήκοντες pro ἐστηκότες, A., 12.
 ἐστολισμένος νυμφικῶς, N., 67.
 ἔτοιμος πρὸς ἀγαθότητα, 70.
 εὐαγγελικὸν (τὸ) κήρυγμα, 91.
 εὐαγγελισαὶ τοὺς ἐπὶ γῆς, N., 60.
 εὐαγγελισμός, 44.
 εὐαρεστίαν προσάγειν, 22.
 εὐγνωμόνως φέρειν, 37.
 εὐδοκία Dei quid, 89.
 εὐηγγέλησε N., ad 43.
 εὐηχον κήρυγμα, 7.
 εὐηχος δοξολογία, 22.
 εὐθυδῶς εἰρηται, 53.
 εὐθύμως ἀντιτάξασθαι, 61.
 εὐχολία, levitas, 68.
 εὐκταία φωνή, 42.
 εὐλκτα γράμματα, 21.
 εὐόλισθοι πρὸς ἀμαρτίαν, 24.
 εὐπαράδεκτον αὐτὸν ποιήσας, 90.
 εὐποιία, beneficentia, 9.
 εὐρεσιλόγους καὶ πονηροὺς, 12.
 εὐχαριστίαν ἀναπέμπειν τῷ Θεῷ, 48.
 εὐχαρίστως δέχεσθαι, 37, φέρειν, 35.

Ζ

ζωοῦρος N., ad, 101.
 ζωοποιήσις ἐκ νεκρῶν, 93.

Η

ἡλιοπρεπὲς φῶς, 42.
 Ἡλιοῦ ultima circumflexa etiam A., 67, at, 68, idem A., Ἡλία, more Dorico.
 Ἡλιοῦ pro Ἡλίου, 95, A., Ἡλιοῦ. ἡμῶριον nyst. quid, 34.
 ἦν (ὁ), 4, 30, et 5.
 ἡνεωγμένος εἰ ἀνεωγμένος, N. ad 42, 44.
 ἡπια φάρμακα, 101, A., ἡπια, aspir.
 ἥως pro ἡγουν P. 7, 38, 40, P. 87, P. 105.

Θ

Θαδωρίῳ δρεῖ, 5, P. Θαμβορίῳ. θανατοῦσαι (αἱ) ἔννοιαι, 93.
 θαρχεῖται αὐγαί, 20.
 θαρχικὴ Τρεῖς, N., ad, 4.
 θεία συγχώρησις, Dei permissio, 46.
 θελκὴ ὑπόστασις, 4, 5, ἐμφάνεια, 112.
 θελητὴς (ὁ) ἐλέους, 69, 100.
 Θεολόγος (ὁ) Ἰωάννης, 1, 2, 17.
 θεομιμήτως, 53, 61.

θεομιμήτας εἰκτεῖραι, 38.
θεόπνευστος βίβλος, 112.
θεοποιηθεὶς παρ' αὐτῶν, 67.
θεοπρεπείς φωναί, 5.
θεοπτικὴ δύναμις, 20.
θεόδοτος δύναμις, 92.
θεοδότῳ δυνάμει, 8, A., etiam al.
scr. θεοδότῳ.
θεοσημείαι, miracula, 23.
θεοστιβοὺς ἰδάφους, 19.
θεμελιωταὶ τῆς Ἐκκλησίας, 102.
θεσμοφθεῖ περὶ μελλόντων, 24.
θεσμοφθεῖ περὶ μελλόντων, 49.
θηλυμανεῖς ἄνθρωποι, 41.
Θυάτῃρα pro θυάτῃρα P. 6,
itemque in sequentibus ter.
θυῖνον ξύλον, 82.
θυμιατήριον, thuribulum 34.

I

ιατρεύειν, sanare, 18.
ἰδίωμα ἀποστολικῆς ψυχῆς, 110.
ἰβρυσίς, sessio, 48.
ἰεράρχης μεσίτης, 35.
ἰκετεῖαν pro ἰκεσίαν A. 63.
ἵνα cum indicat. modo, 58.
ἵνα φαίνωσιν αὐτήν, ubi A., φαί-
νωσιν ἐν αὐτῇ, 106.
ἰουδαίζοντες ἐν κρυπτῷ, 15.
ἱρὸς πολυχρώματος, 112.
ἱσα ποτῷ, veluti potum, 76.
ἰσαγγελοὶ ἄνθρωποι, 32, 89, 113.
ἰσοσθενῆς τῷ Πατρὶ, 4.
ἰστορικῶς εἶδει pro ἰστορικῶς, A.
ms. 2.
ἰσχυρὸς τῇ πίστει, 51.

K

καθάρισον πῦρ, 36.
καθιστῶν, constituens, 46.
καθόλου τῆς γῆς pro καθ' ὅλης
τῆς γῆς, A., 84.
καθὺπερ pro καθ' ὅπου P. 2.
κακοῦν τοὺς πλησίον, 57.
κακωτικαὶ πληγαί, 101.
καίπερ pro καίτοι A., 26.
καλλίνικοι μάρτυρες, 14.
καλονιζόμενα (τὰ μὲν), 112.
καρδιακαὶ ὀδύνη, 31.
κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον, 71, 34.
καταδικάζεσθαι θανάτῳ, 100.
κατάθεμα quid, 108.
κατακερματίζειν εἰς, 83.
καταλάμπειν, illustr., 8.
κατάλληλον ἑκατέρῳ, 99.
καταλλήλως ἕκαστος τῆς οἰκείας
δυνάμεως, 85.
καταλλήλως; ἑκάστῳ δοῖσεται,
48.
καταμύφεσθαι, N. ad 9.
καταστρηνώσα τῶν δεομένων, 81.
κατάσχσεις τοῦ κτηθέντος, 111.
κατατομή σαρκῶν, 80.
κατεῖδωλος πόλις, 10.
κατεξουσιάζειν τῆς γῆς, 29.
κατηγλαϊσμένοι ἀρεταίς, 104.
καυματιζόμενοι καῦμα μέγα, 69.
Καυστήρσι pro καυτήρσι A. 55,
idem rursus καυτήρσι pro καυ-
στήρσι, 37.
καύσων, aestus, 33.
κάτοχος; πνεύματι, 6.
κεραμικά σκεύη, 13, A., κερα-
μικά diphth.
κημῶ ἀγγεῖν, 47.
κήρυγμα διδασκαλικόν, 15.
κλήσεις, δεήσεις, N. ad, 35.

κοιλάδες, valles, 38.
κολλούριον, Noi. ad 17, 4.
κοσμικὴ δυναστεία, 28.
κρατύνει ἡμ. ὑπόληψιν, 36.
κρυσταλλίζουσα ἱερασία, 101.
κτένεσθαι: vise ἀποκτενεσθαι.
κτηνώδεις ἄνθρωποι, 41.
κτηνοπρεπῶς ὑποκύπτειν, 25.
κυκλόθεν τοῦ θρόνου, 18, A., κύ-
κλωθεν.
pro κύκλωθεν, 20, A. ascri-
ptum κυκλόθεν.
κυνοκτονία instituitur, 26.

Λ

λαμπροφούντων multitudo, 32.
λαμπρυνόμενον πυρὶ, 17.
λειτουργικὴ δύναμις, 34, 63.
λειτουργικὸν θυσιαστήριον, 69.
ἐπὶ λήξεως εἰρηκῶς οὕτως, 23, 28.
λήξις, sortis, sortitio, 65.
λήξις; ἡ εἰς τὸ κρεῖττον, 98.
λήξιν (πρὸς τὴν μακαρίαν) ὀδηγοῦ-
σα, 112.
λήξεως τευξόμενοι τῆς πρώτης,
48, 67.
λιθωντός, thuribulum, 34, 21.
Λόγος; (ὁ Θεός), 17.
Λόγος; (ὁ) τοῦ Θεοῦ, Christus, 88.
λυτρουμένοι; ἡμᾶς κολάσεων, 60.
λυτρωτὴς ἡμῶν, 96.
λυχνία εἰ λύχνος, 8.

M

μακάρις (ὦ), 1.
μακάριος (ὁ), s. Ἰωάννης, 29, 32.
μακροθυμεῖ τοῖς, N. ad 36.
μαρτυρῆσαι ἀντὶ τοῦ διαμαρτύ-
ρασθαι, 111.
μαρτυρία ἡγουν ὁμολογία εἰς
Χριστόν, 87.
μαρτυρία (ἡ) τοῦ Ἰησοῦ, testimo-
nium Jesu perhibitum, 92.
μαρτυρικὰ σφάγια, 24.
μαρτυρικῶς διηγωνισμένοι, 31.
μάσησις τῶν γλωσσῶν, 70, A.,
μάσσησις, gemitio ss.
μαστοίς pro μαζοῖς P. 6, sic infra,
7, A. μαζοῖς εἰ μαστοῖς.
μάχη διὰ λόγου, 42.
μεγαλόπολις (ἡ) N. ad 84.
ὁ μεγαλοπύργος; Θεός, 36.
μεγιστάνες (οἱ) τῆς γῆς, 84.
μελιῶδὸς ὁ θεός, 98.
μερικῶς, ex parte, 84.
μεσότης pro μεσιτεία, 61.
μεσότηχον τοῦ φραγμοῦ, 23.
μεσουράνημα, 38.
μεσουράνηματι (ἐν), 60.
μεσουράνημα pro μεσουράνημα
A., 60, 61.
μεταποίησις ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρ-
σίαν, 93.
μετεωροποιεῖν εἰς τὴν ἔρημον, 54.
μηδαμινὸν ἄνθρωποι, 97.
μοιχικῶς μίγνυσθαι τῇ καρδίᾳ,
113.
μόρφωσιν (κατὰ) αὐτοῦ μορφοῦσα
τοῦ Χριστοῦ, 49, μόρφωσιν εὐ-
σεβείας; περικαίμενοι, 42.
μυστηρίων (τῶν φρικτῶν) ἡ προσ-
φορά, 5.
μυστικῶς ἐωραμένα, 1.
Μωσῆος pro Μωϋσῆος; A., 68.
Μωσῆ pro Μωϋσῆ A., 4.

N

ναὶ ἀμὴν, 5.

νεκροποιοὶ πράξεις, 97.
νευρούσθαι, confirmari, 68.
νευρούμενοι πρὸς τοῦτο, 96.
νῶ (ἐν) λαβεῖν mente complecti,
112.
νυκτοφραοὺς σιλήτης, 49.
νυμφεύεσθαι οἰκείῳ αἵματι, 101.
νυμφικῶς ἐσταλμένοι, 67.

Ξ

ξύλον, ἐνικῶς, ἀντὶ ξύλου, 108.

O

ὁ δὲ in redditione, vac. 84, 100.
ὀδηγοῦμεθα ἐκ τῆς ἀκολουθίας, 75.
οἰκειοῦσθαι, sibi attributae, 81.
οἰκονομία θεία, 81.
ὀλιγοῦσθαι, minui 72.
ὀλοκαρπώσεις λογικαὶ καὶ πνευ-
ματικαί, 69, 3.
ὀμοούσιος; τῷ Πατρὶ, 4.
ὀμοτρόποις (τοῖς) προσχωρεῖν, 74.
οὐραία κινήσεις, 56.

Π

παγκόσμιος (ἡ) Βαβυλὼν, 78, 85.
παγκοσμίων συντελεῖς, 26.
παιδεῖται, castigationes, 8.
παιδευτικαὶ μάστιγες, 46.
παλαιδάσκακος, 59.
παλιγγενεσία, resurr., 14.
πάμφορος πάσης ἀρετῆς, 51.
παναρμόνιος ἑορτή, N., 86.
πανδασία ἀγαθῶν, 86.
παναλετήμων (ὁ) Θεός, 57, 92, 111,
sed in A. παντελετήμων hoc καὶ
παραδείγματι παρατῆσαι ἀμ-
βειαν, 105.
παραθέσει τῆς ἀληθείας, 16.
παρακατιών, inferius, 6 et 7, 89.
παραπικραίνοντες τὸν Θεόν, 81.
παρασκευασμάτων συνολή, 87.
παραστάσις, assistentia, 23.
παραστάσις τοῦδε τοῦ βίου, 91.
παρατροπὴ τῆς εὐθείας; ὁδοῦ, 69.
παρ' αὐτῶν δοξαζόμενος; 70, A.,
ὕπ' αὐτῶν.
παραχαρακτῶν (τῶν) θεῶν Γρα-
φῶν κατάρτα, 112.
παρέλευσις, praeteritio, 96.
παρεμβολή, εἰ παρεμβάλλειν κύ-
κλῳ, castris clugere, 95.
πατρικαὶ φωναί, 5.
πατρικὴ δόξα, 5.
πατρικῶς παιδεύεσθαι, 67.
πειρασθῆναι τῆς θείας; ὁρτῆς, 29,
8, P. at. A., rectius περιεπι-
ναί.
πελεκίζειν, securi ferire, 92.
πεντηκοντάρχους δύο, 95.
πεπυρακτωμένη θ. Πνεύματι, 12.
πεπυρωμένον χρυσίον, 17, 2.
περιαίρεσις τῆς θύρας, 18.
πίτσασθαι pro πίττεισθαι A., 20.
πιστότερον, credibilius, 31.
πλησία; ὁ, N. ad 31.
πλουτοῦντες φωτισμὸν λύχνου, 8.
ποδηγοῦσα τὸν ἀναγινώσκοντα, 1.
ποδήρης ἐσθῆς, 6.
πόλις, οἱ πόλεις, 98.
πολιτεύεσθαι ὁσίως, 66.
πολίτευμα (τὸ) ἐπὶ γῆ; ἔχειν, ut
renam vitam degere, 53.
πολύριθμος πληθὺς, 75, 113.
πολύγνωμον πληθὺς, 89.
πολυκύμονος θαλάσσης, 55.
πολυπλασιασμοῦ τοῦ σπέρου, 51.

πολυσχεδῶς κακίας, 88, q. e.
πολυσχιδῶς.
πολυτάραχος θάλασσα, 55.
πολυχρώματος ἱρις, 112.
πολυτίμοις A. pro πολυτιμήτοις,
104.
πολύτιμος et πολυτίμητος λίθος,
N., 112.
πολύφορος καρπός, 31, σπόρος, 59.
πολυωνύμως προφέρεσθαι, 86.
πορνεία ἡ ἐκ Θεοῦ, 75, ἡ ἐκ τῶν
θεῶν ἐντολῶν, 82.
πορφυρίζων τῇ μορφῇ, 105.
πορφυροῦ καὶ βύσσου, 82, A. πορ-
φύρας.
ποταμὸν ἐκχεῖν, 54.
πῶτα μοφόρητον αὐτὴν ποιήσῃ, 54.
προαναρπαζόμενοι διὰ τῆς, 15.
προαναφώνησις, prædictio, 58.
πρόδρομα κολάσεων, 37.
προηγούμενοι ἀλλήλων, 87.
προθάσει ζεύσῃ, fervido animi
proposito, 17, sic 15.
προκαταρκτικὴ αἰτία, 16.
προδοποιῶν αὐτῷ, 57.
προπάτορες, primi parent., 53.
πρόριζος ἀνασπαυμένη, 64, A.,
πρόρριζος.
προσέτι δὲ καί, 68.
προσκυνήσουσιν αὐτῷ, 56, A.
προσκ. αὐτόν.
προσμαρτυρεῖ αὐτοῖς μέριμναν,
102, προσμαρτυρεῖται τῷ, 15.
προσπαλαίσας τῷ Χριστῷ, 54.
προστοιχειωθέντες, prius informati
seu instituti, 77.
προσπακούεται τοῖς, 26, 83.
προτύπῳ τύπου, 99.
προτελειωθέντες ἄγιοι, 26.
προφῆται, 12.
πυρῶ pro πυρῶ A. et P. 24, sic
πυρός A. v. 28 et 40 et A. 104.
πύρῳ ἐν γέννη, 53.

P

πάβδον δὲ circumflexo A., 71.
πέδαι, ὄχηματα, 83.
ρήσει Ἑλληνικῇ Ἀπολλύων, 40.
ρήσις ἀποστολική, dictum, 79.
ρήσις ὀφθαλμοῦ, 90.
ρίζα, γένος, 111.
ρή φύλλων, 107.
ρομφαία δίστομος, 7, 10, 88.

Σ

σαββατισμὸς αἰώνιος, 6.
σαλπαστῶν φωνή, 84.
συγγώρησιν (κατὰ θεῖον), Deo con-
cedente, 41.
σκάτωσις ἄερος, 39.
σκύλευσις τοῦ ἔδου, 23.
συλλειτουργός, 1.
σμεραγίζει ἡ ἱρις, 18.
σμεραγίδιν ὁμοία, 18.
Σμύρναν pro Σμύρνην A., 6.
Σολομώντειον λόγιον, 18.
Σοφίζει ὁ Θεός, 1.
σοφίζεται, docetur, 32.
σπουδαῖον (τὸ) ἐν εὐποιίαις, 112.
στρατηγούμενα ὑπὸ διαδόλου ἔθνη,
73.
στρηνιάσαντες μετ' αὐτῆς, 82.
στύλοι τῆς Ἐκκλησίας, 15.

συγκαταδατικῶς, 108.
συγκοινήσητε ταῖς ἁμαρτίαις, 81,
A. et Bau., συγκοινωνήσητε.
συγχωρούμενος ἐπάγειν, 37.
συλλειτουργοὶ ἀνθρώποις γενήσου-
νται, 32.
συμνημονεύμενοι αὐτῇ, 4.
συμπάθειαν ἔχειν, 28.
συμπαρεκτείνεται τῷ μέτρῳ, 60.
συμφαιδρύνεται τοῖς ἁγίοις, 30.
συμφαιδριζόμενος αὐτῇ, 12.
συναίσθησις θεάρετος, 69.
συναυλίζεσθαι τοῖς ἁγίοις, 35.
συνάφεια ἡ πρὸς Χριστόν, 86.
συνδιατριβῆς (τῆς) ἀπορίψαι, 52.
σύνδρομος τῇ ζωῇ θάνατος, 50.
συνελών ἐν ὀλίγῳ πάντα, 112.
συνεργία Χριστοῦ κτήσασθαι, 88.
συντασσόμενοι τῷ Ἀντιχρ., 79.
συντριμμῷ (ἐν) καρδίᾳ ἰκετεύειν,
109.
σύστημα (τὸ) τῶν δικαίων, 86.
σύστοιχος τῷ κόσμῳ, 53.
σφύζουσα ὀδύνη, 67.
σχέσεις καὶ ἰδιότητες ἐκάστης ὑπὸ
στάσεως, 5.
σωματικὸς (ὁ) θάνατος, 93.

T

ταλανίζειν, miserum prædicare,
54.
τάττεσθαι σὺν ἡμῖν, 74.
Τεϊτάν pro Τιτάν, 59.
τελείωσις τῶν ἁγίων, 26.
τελευτᾶν εἰς οὐδέον, 52.
τετρακτὺς τριαδική, 102.
τεραστῶν ἐργάτης, 58.
τετραπέρατος (ἡ) οἰκουμένη, 102.
τέτρασι pro τέσσασι A., 23, etiam
A. et B., 68.
τιμωρητικαὶ δυνάμεις, 81, μάστι-
γες, 37, 67.
τοῖνον initio periodi, 93.
τομωτέρα μαχαίρας, 7.
τῷ τόπῳ (ἐν) γενόμενοι, cum ad
eum locum venerimus, 70.
τοτηνικαῦτα conjunctio A., 95, at
B. et P. divise τὸ τηνικαῦτα.
τριαδικὴ τετρακτὺς, 102.
τριαδικὸς (ὁ) ὕμνος, 5.
τρισπόστατος θεότης, 4, 20, 85.
τροπίασται pro τροπώσται, N.
ad, 55.
τροπικῶς λέγεται, 11.
τροπολογήσαντες ἑκαστα, 27.
τροπολογουμένη δι' αἰσθητῶν, 35.
τροπολογούμενοι ἐκ., 39.
τροπούμενος τοὺς δαίμονας, 52.
τρυγίας (ὁ), s. οἶνος, N., 92.

Υ

ὕελος pro ὕαλος N., 103.
ὕεικὴ ὑπόστασις, 5, 88.
ὕμνολογία τῶν οὐρανίων, 86.
ὕμνωδία διηγουμένης, 20, ὕμνωδία τῷ
Θεῷ ἀναπεμπομένη, 66, ὕμνω-
δία τῶν ἁγίων, 59.
ὕπερβατόν, schema gramm., 52.
ὕπερνικὸν τὸ ἄστρον, σέλας, 81.
ὕπερθετικὸς (οἱ) τῇ πονηρίᾳ, 89.
ὕπερθετικῶς εἰς ἐπιβάτης, 41.
ὕποκύπτει τῷ, adorari, 61.
ὕπόληψις, opinio, 84.

ὕπομονητικὸν (τὸ) ὕμνων, 12, 112.
ὕπόνοια, opinio, 98.
ὕποσποραὶ διαβολικαί, 10.
ὕποσπαρέντες τῷ σίτῳ, 11.
ὕποσπορά, N. ad 41.
ὕποστάσει θεϊκῇ, 5.
ὕπόστασις θεϊκῇ, persona, 4.
ὕποστροφή, reversio N., 100.
ὕπερμενως κολάζεσθαι, 38.

Φ

φαρμακεία καὶ πορνεία, 41.
φαρμακία, N. ad, 84.
φαρμακοί, venefici, 46.
φειδῶς ἀξιωθέντες, 42.
φειδῶς ἀξίων τὸν Φαραῶ, 71.
φθάσειν pro φθάνειν Bavar., 64.
φιλάμαρτος πληθὺς, 76.
φιλοθεῖα τῶν ἁγγέλων, 81.
φιλόχριστοι βασιλεῖς, 78.
φλογμῷ ἡλίου καυματίζεσθαι, 69.
φρόνητρα ἐκ Θεοῦ, 35.
φονικὴ γνώμη, 76.
φονικὸν pro φονικόν A., 57.
φυλακὴ τῆς διδασχῆς, 12.
φύλαρχοι, xii palr., 19.
φύλαρχοι ἐξ τῶν Ἑβρ., 31, 105.
φύλλων βοή, 107.
φωστηρικὸν κάλλος, 81.
φωταγωγῆσαντες (οἱ) τὰ ἔθνη, 92.
φωτισμὸς ὁ ἐκ Θεοῦ, 15, τοῦ Χρι-
στοῦ, 13.

Χ

χαιρεσίκακοι, 84.
χαλκολίβανος, τί, 7.
χαλκολίβανος myst., 11.
χαμερπῆς πολιτεία, 57.
χαρακτηριστικοὶ τῆς νίκης, 52.
χαρακτηριστικὸν (ἡς) τὸ τάλαντον,
quam denotat talentum, 75.
χειμῶν ἁμαρτίας, 107.
χιλιαρχῶν σάρκες, 89, A. χιλιάρ-
χων.
χιλιετίας χρόνος, 94.
χλοηφοροῦν σπέρμα, 18.
χλωρίδουσα τὴν χροάν, 103.
χορηγὸς Πνεύματος, 13, 87.
χρηματίζειν, mandare jub., 66.
χρήσις, dictum, 4.
χρήσεις, dicta, 2.
χρησιμωθέντων (τῶν) γνῶσις, 44.
Χριστοκτόνοι Ἰουδαῖοι, 28.
Χριστομιμήτως, 55, 89.
χρονικὸν διάστημα, 37.

Ψ

ψαμμικῆς βίβλου, 14.
ψαμμικὸν λέγιον, 61, 53.
ψαμμικός (ὁ), 63, 82, 107.
ψιλὸν ὄνομα πίστεως, 15.
ψυχικαὶ (αἱ) στολαί, τῆς ψ., 73.
ψυχικὰ τραύματα, 104.
ψυχικὸς θάνατος, 40.
ψυχωφελὴ διηγήματα, 69.

Ω

ὦν, (ὁ) 4, 16, et 5, ὦν καὶ ὦν, 68.
ὦν τούτων, 82, A. ὦνσις : iii-
demque, 83.
ὠριμος σίτος, 40, 63.
ὦς οὐκ ὤφειλε, utinam non, 29.

INDEX RERUM

In Andream Cæsariensis Commentario in Apocalypsin memorabilium.

A

Abba pater, 111.
 Abbauc citatur, 64.
 Abbadon *Abaddon*, 40.
 Agharus rex Edessæ, 105.
 Abominaciones quid, 76.
 Abortus Ecclesiæ qui, 50.
 Abrahamismus myst., 27 86.
 Absinthium myst. quid, 37.
 Abyssus iudiciorum Dei, 36. Abyssus tropice vita humana, 77. Abyssus demonib. formidabilis, 91. Ex abyssu ascensura bestia, 77. Abyssu denuntiatur ariditas et desertio, 98.
 Accusator humani generis, diabolus, 53.
 Adorandus Deus, 60. Adorantur demones, 41, 53. Etiam martyres, 92. Adorari angelus recusat, ut soli Deo debitum, 87. Adoratur Antichristus ut Deus, 56. Quod vetatur gravissime, 61.
 Adversa quib. coronarum et gaudiorum materiam præbeant, 38.
 Agri chirurgias quamvis acerbas patienter ferunt, 57.
 Agyptus spiritalis, 46.
 Aërem thus, myst., 7, 11.
 Aeris imperium diabolodatum, 52. Aeris obscuratio, 58.
 Aëstus quid signif. myst., 55. Aëstu torquentur homines, 69.
 Afflictio universalis sub finem sæculi, 74. Afflictiones æquo animo accipiendæ, 37.
 Agnus septicornis, 22. In monte Sioneo stans, 59, 52.
 Agnus victor, Dominus dominorum, rex regum, 79.
 Propter nos jugulatus, 106. Per ejus sanguinem seu nomen victus diabolus, 53. Agni nuptiæ myst., 86. Uxor, 101. Comites et assecræ, 60.
 Alæ aquilæ myst., 51, 27. Alæ sensæ quat. anim., 20.
 Albatum incedere, 14.
 Alius ex alio factus, 98.
 Alleluia quid, 85.
 Altare aureum, 34, 35. Cæleste, 46, 47. Myst., 45, 60.
 Altaris cornua quatuor, 40.
 Amen quid signif., 5, 85.
 Amethystus mysticus, 105.
 Anagoge, et Anagogica contemplatio, 1.
 Anathematis nomen bifarium usurpat, 108.
 Andreas apostolus, Carunculus, 104.
 Angeli a sanctis iudicandi qui, 18. Angeli aspectu formidabiles etiam piis hominib., 52. Angeli aves tropice dicit, 89. Quo cibo utantur, *ibid.* Angeli duodecim præcellentiores apostolis adjuvatores dati, 101. Angeli Ecclesiarum gubernationi præpositi, 4, 8. Electis ministerio mittuntur, ad preces et sacrificia eorum ad Deum perferendas, 69. Angeli etiam infimi ordinis, diabolum virib. superant, 91. Et visu et auditu formidabiles, 43. Missi excidentis impiis Hierosolymorum habitatorib., 55. Angeli exterminatores parcent divini vultus lumine signatis, 59. Angeli generis humani amantes, 115. Humiliter et modestè de se sentiunt, 87. Ignea natura sunt, 50. In unam cum piis Ecclesiam colunt, 52. Lino et lapide puro induti, 68. Medentur hominibus, modo lenioribus, modo acriorib. pharmacs, 101. Misericordes et humani ut Deus, 58, 55. Compationatur hominib., 44. Piorum castra cingunt, 93. Præfecti elementis, 68. Punitores, 55, 59. Hoc sensu, equi mystice nominantur, 64. Flagella inhibere jubentur, 50. Angeli quatuor ad Euphratem alligati, 40. Per quatuor mundi plagas dispositi, 29. Sanctorum virtutes sæpe ignorant, 29. Angeli septem castigandis et puniendis hominib., 54. Angeli septem cæteris eminentiores, 6, 19. Angeli septem totidem phylas aureas ira Dei plenas accipiunt, 66. Angeli septem tubarum suarum clangore poenas hominib. immittentes, 55. Angeli superiores inferioribus præcipiunt, 61. Angeli testes citati, 1. Tubas in manib. habentes, 55. Vehiculi vice Domino sunt ut nubes, 65. Ut hominum conversione gaudent, ita eorum exorbitatione tristantur, 69. Ut mediatores homines et hominum preces secum in celestia subvehunt, sanctos etiam Christo in occursum raptari, 89. Angelorum auxilio sanctis opus est maxime

in tentationib., 50. Angelorum nomina, 40. Angelus adorari non vult, 110. Angelus abyssus, 40. Angelus angelis lætitiarum denuntiat, 89. Angelus angelis etiam, quid signif., 65. Angelus aquis præfectus, 66. Angelus Babylonis ruinam prædicens, 61, 86. Angelus cuique suus datus, 69, 102. Angelus cum thuribulo aureo altari stans, 54. Angelus ex altari egrediens, ignis potestatem habens, 64. Angelus fideles confirmat ne Antichristum suscipiant, 61. Angelus fortis, præco Dei, 21. Gloria suæ terram illustrat, 80. Joanni secretaricis civitatis eversiones ostendit, 75. In sole stans omnes velures comecat, 89. Jadicium in propinquo esse præsumit, 42, 60. Jurat per Deum vivum, 45. Angelus magni consilii, Christus, 65. Angelus mediator seu interpres inter Deum et homines, 55, 61. Angelus poenis infligendis, 58. Apoc. his visionem mysticam Joanni exponit, 76. Angelus rictus amaritudinis vindemians, 65.

Angelice potestates alio alio superiores, 44. Erya splendor, 81. Angelici ordines gradib. distincti, 45. Angelorum administrationi a Deo præpositi, 8. Item terre, 52. Circum cherubos et xiv seniores thronum Dei circumstant, 52, 42. Creaturis præpositi, alius alii, 61. Cum deitatis personis cur aliquando nominantur, 1. Demones debellant, 52. Dum peccatores castigant, seipsum quem habeant, 55.

Anima iustorum in manu Dei, 97. Animæ mortuæ, 7. Animalia quatuor mystica, 25. Christi thronum circumstantia, 19, 20. Cum xiv seniorib. prona Deum adorant, 85. Septem angelis septem phylas ira Dei plenas tradunt, 66. Animal primum loquitur, 25. Secundum, 24. Tertium, *ibid.* Quartum, 25.

Annus domini acceptus, 107. Anni duo et dimidius, 54, 56. Anni tres et dimidius myst., 51.

Antichristus e trib. Dan., 51, 72. Antichristi nomen eum non expresse significatum, 59. Post antichristum sublatum, supererunt adhuc aliqui viri, 90. Antichristus a diabolo instructus omni potentia, 56. Administratione multum orbem percellet, *ibid.* Bellalis instinctu et ope totum orbem conturbabit, 92. Unde proditurus, 41. Antichristus, bestia, 72. E mari ascendens, 57, 92. Et abyssu ascendens, 46. Brevi temporis spatio dominabitur, 61. Capitar cum pseudopropheta præcuratore suo, 90. Christum se esse quomodo probare nitatur, 46. Divinitatem sibi per pseudopphetam astruet, 58. In templo Dei sedebit, 93. Antichristus, octavus, idemque unus et septem, 79. Antichristus omnem diaboli efficaciam sortietur, 46. Omnem potentiam a sui temporis regib. accipit, 79. Ope atque auxilio diaboli Christi abnegationem molietur, 77. Persecutione omnium maxima sæviturus est, 17. In initio regni sui, 45. Pro Deo se venditabit, 55. Antichristus pseudopropheta, et diabolus, ut operibus, et et nominib. communionem inter se habent, 92. Antichristus pseudopropheta nctetur præcuratore, ut Christus Joanne Baptista, 58. Antichristus quos devicturus sit, quos non, 56. Antichristus Romanum imperium instaurare simulabit, 85. Sævit, 50. Sanctos devicturus totumque orbem sibi ceu Deo subjecturus, 56. Satanæ in se fert ad hominum perniciem, 77. Turpitudinem phylis sibi statuet, 59. Veniet ut imperator Romanus, 73. Ut rex Romanorum, 55.

Antiochus Antichristi typus, 51. A Machabæis victus, 81. Ejus machinationes, 27.

Antypas martyr., 10, 11.

Antipater th. citatur, 96.

Antonius diabolum ut elucistatus, 55, 51.

Apocalypses accurata notitia soli Deo perspecta est, 2. Quid, 5. Argumentum, *ibid.* Apocalypses liber sanctus et divinitus inspiratus, 112. Apocalypses summa brevis, 113. Apocalypsin Joanni apostolo adscribit etiam veteres, 1. Christo quomodo data, 5. De rebus partim præsentibus, partim futuris agit, 49. Lectores et auditores quales requirat, 5. Non statim impletur, 44. Quo stylo scripta, 2. Apollonium [per] locuti demones, 58.

Apostasia quo tempore potissimum regnatura, 52.

Apostoli a gentibus occisi, ut prophetæ a Judæis, 81. Babylonis excidio lætari jubentur, *ibid.* Conciliatores con-

nubili inter Ecclesiam et Chr., 86. Duodecim præcellentium angelorum ministerio adjuvi, 101. Ecclesie fundatores, 102. Sunt xii patriarcharum loco, 31, 19. Per xii menses mystice significati, 107. Sunt fundamenta muri Ecclesiam cingentis, 102, 103. Fundamenta vera Ecclesie et pedes Christi, 23, 103. Portæ Ecclesie, 101. Primas in piorum coetu obtinent, 48. Sollicitudinem suam de fidelium salute quo documento testificati, 102. Eorum successores, martyres et doctores Ecclesie, 24. Potestas significata, 23, 24.

Apostolica doctrina aperta omnibus, 106, 111. Apostolica sementis fertilitas mystice significata, 59.

Apothecam coelestes, 40. Ad recipiendas pietatis segetes, 63.

Aqua mystica quid, 37. Aqua instar fluvii a dracone contra mulierem eructata, 54. Aqua vitæ gratis, 99, 111. Aquæ vivæ fluvii myst., 33. Aquæ in sanguinem vertentur, 46. Aquæ locustæ, 58. Aquæ, populi et turbæ multæ, 81. Aquæ supercoelestes, 86. Aquarum fontes vertentur in sanguinem, 68. Aquarum multarum vox myst., 7, 59, 86.

Aquila mystica, 20. Loquitur, 25.

Arbaces Assyriis regnum adimit, 78.

Arbitrii libertatem Christus non cogit, 100.

Arbores locustæ, 58.

Arcæ visio quid signif., 48.

Arcana non communicantur nisi familiarissimis ei fideis, 60.

Ariani orthodoxos gravissime persecuti, 77.

Armagedon, seu Har-magedon, 73.

Armenii adversum Romanos insurgunt, 26.

Arundo memoria ex auro, 102. Virgæ similis, myst., 45.

Ascende huc, myst., 18.

Aser quid signif., 30.

Aspidum fel pro vino, 64.

Assyrii regni metropolis et catastrophe, 78, 10.

Auditio et visio spiritalis idem sunt, 6, 10.

Auditores qui beati, 3.

Auris spiritalis, 9.

Aurum igni probatum, myst., 17. Aurum purum simile vitro puro, 103. Auro elacti pecus, 66. Auneum poculum abominationis plenum myst., 76.

Avaritia, idololatria est, 42.

Aves ab angelo convocantur, 89. E cæssorum carnib. raturatæ, 90.

B

Babylon magna quæ, 61. Babylon mystica, mari vicina, 83. Mater meretricum et abominationum terræ, 76. In memoriam venit ante Deum, 74. Ruina prædicitur, 61. Cadit et desolatur, 81. Cur deleta, 81. Babylon confusa variis vitæ distractionibus, 74. Babylon Petro apostolo Roma dicta, 76. Quando plane corrumpitur, 61. Subita ruina evertitur, 84. Tropice quid, 76. Babylon universale totius orbis imperium, 79. Universalis, mundus sc., 83, 84, 85. Babylonium imperium, 78. Leoninum, 33.

Baldin indutus, 29.

Balaam duplex, 11.

Baptismus, mare mysticum, 49. Mari Salomonis significatus, 102. Baptismus sordidis actionibus polluentis, 74.

Karholomæus, Chrysolitus, 104.

Basilius th. citatur, 63, 96, 97.

Beati locis et gradib. distincti pro virtutum differentia, 27. Peccare amplius nequeunt, 71.

Beatitudinis futuræ bonæ quib. nominib. designentur, 86.

Beelphegoris sacrificia, 11.

Bellar seu Bellal, Sat., 92.

Bellæ cades, 68.

Bellum clades quas inf., 36. Bellum in cælo inter angelos et demones, 52.

Benedictus, εὐλογέος, 59.

Benjamin quid significet, 31.

Beryllus mysticus, 104.

Bestia admiratione sui percellit totum orbem, 56. Admirationi quibus futura, quibus non, 77. Capitur cum pseudopropheta præcursore suo, 90. Coccinea, septem capita, et decem cornua gerens, 75. Bestia dicitur ut diabolus, sic etiam antichristus et pseudopropheta, 92. Bestiæ cultores quas penas incursuri, 61, 62. Bestiæ plaga curata myst., 57. In bestiæ thronum effusa phiala, regnum ejus obscuratur, 70. Bestia e mari ascendens, 37. Est antichristus, 92. E terra ascendens, 57. Ex abyso ascendens, 46. Bestia mystica diabolus, 92. Bestia quæ erat, et non est, et rursus ex abyso ascensura est, 77. Bestia septiceps e mari ascendit, 53.

Bibens derisionem instar aquæ, 74.

Blasphemant Deum astu cruciari hominés, 69. Et impii,

in peccatorum penis, et non tanguntur poenitentia, 70. Blasphemia pro conversione in impiis. *ibid.* Blasphemia nomen in capitib. bestiæ septiceps, 53. Ad blasphemiam, non ad poenitentiam se vertant icti grandine, 75. Bona æterna quib. nominibus significantur, 86. Bonum operandum nobis dum tempus est, 100. Bonus, Dei nomen, 88.

Botros terræ vindemiare jubetur angelus, 64.

Byssina vestis, myst., 86.

C

Cadere Babylon ut dicatur, 61.

Cædium cruore inficiuntur et maria et flumina, 68.

Calamus virgæ similis, myst., 45.

Calcari mystice quid, 45.

Calculus albus, 11. Calculus bestiæ ad emptiones et venditiones extenditur, 58.

Camo et freno coercere, 47. Camo et freno constringuntur impoentium maxillæ, 69.

Candelabra aurea, 8. Candelabra duo myst., 45. Candelabra septem, 8, 8. Candelabri motio, 9.

Canes projecta cadavera depasti, demum et ipsi cæduntur, 26. Per canes qui significantur, 111.

Cantica cantantur, 63, 94. Canticum Agni, 66. Canticum canticorum citatur, 27. Canticum Moysi, 60.

Cantio nova, 22. Cantio nova seu Carmen novum celestis Ecclesie, 60.

Cantus sanctorum et hymni, 60.

Capilli candidi, symbol., 7. Capilli muliebres, myst., 39.

Capita septem bestiæ coccinea, 75. Capita septem cum decem cornib. diadematis, 55. Capita septem igneo draconi, 50. Capita VII et VII montes, 78. Caput unum bestiæ in mortem jugulatum, 56. Caput ut Ecclesie in terris sic angelorum in cælo Christus, 99.

Capivi demonum qui, 57.

Carbonculus myst., 104.

Carnalis motus omnis, Deo abominabilis, 90.

Carnes equorum et equitum avib. esca, 88. Carnium comestio mystica, *ibid.*

Castigari, non puniri nos precemur, 67. Castigat Deus quos amat, 47.

Castigatio æquo animo ferenda, 37. In hac vita salutaria, 33. beneficium, 83.

Castra sanctorum, Ecclesia, 93.

Casus impietatis, 47.

Catenis vinctus diab. myst., 91.

Cauda ignis draconis, 50. Caudæ equorum serpentinis capitib. similes, 41.

Certant multi, coronam reportat unus e stadio, 71.

Chaldeicum imperium, 78.

Chalcedonius myst., 104.

Character bestiæ in manib. et frontib. subditorum, 58. Quem in fronte aut manu accipientes igni et suffuri adjuvantur, 61.

Cherubi diabolum ejiciunt, 52. Cherubos ascendit Dominus, 63.

Chiliastarum opinio ab Ecclesia rejecta, 91.

Chenix tritici et hordei, myst., 25.

Chordarum concentus myst., 60.

Chorus idem, etsi personæ nonnunquam mutantur, 83.

Christiani officiosi in publica calamitate, 26. Christiani nomine, non re veris Christianis permixti, 74.

Christi potentia apparet dum angelos militat, 111. Christi regnum quibus designetur, 105. Christi signo pii ab impiis distinctis, 30. Ejus sponsa seu uxor, 99, 101. Pro Christo passio thronis judicialib. ornatur, 92. Christus adventu suo reb. omnib. novitatem impertit, 23. Christus A et Ω, 6. Primus et ultimus, 10. Princip. et finis, 99, 110. Christus apocalypsin a Deo quomodo accepisse dicatur, 5. Christus cibum suum vocabat Patris voluntatem, 89. Cum fidelibus suis quæ communicet, 17. Deitatis titulis decoratus, 5. Divinitatis suæ documenta quæ ediderit, 3. Equo albo insidens cum angelico exercitu, 87. Fidelib. illata mala, sibi illata esse interpretatur, 51. Forma, habitus et cultus quo se in Apocalypsi patefacit, 6. Gentes ferrea virga ut pascat, 51. Homini similis cur dicatur, 6. Humano generi quæ beneficia contulerit, 5, 33. Jaspide crystallizante et aliis ejusmodi cur denotetur, 101. In nobis formatur mystice, 49, 57. Leo Judæ et radix Davidis, 21. Lignum vitæ, 107. Magno cum terrore rediturus, 75. Multis nominibus appellatur, 88. Neminem cogit, 17. Nomen incognitum quod habeat, 89. Novo nomine suo celebris in sanctis erit, 16. Passionis vestigia, in corpore suo exstare voluit, 22. Per Ecclesiam a dracone infestatur, 51. Potestatem a Patre quomodo accepit, 13, 23. Potestatem suam adversus draconem asserit, 53. Christus Prophetarum Deus, 108. Quomodo rediturus, 3. Regnare quomodo dicatur, 86. Regnum resumit quod ab initio possedit, 48. Christus verax et fidelis idemque justus iudex, fortis bellator, rex gloriosus, 87. Verbum Dei

unde dicatur, 88. Viciæ ut dicatur, 17. Christus unusquisque sit per Christi participationem, 49. Christum esse probare nititur Antichristus, 46.

Chrysolithus myst., 104.

Chrysoprasus myst., 104., 105.

Cibo quo delectetur Deus, 17.

Cincti pectus auro, 66.

Cinctus lumborum, et Cinctus pectoris, 7.

Citharæ mysticæ, 22, 65.

Citharizantium vox myst., 59.

Civitas celestis, 99, cur ab angelo dimensa, non ab homine, 102. Civitas celestis, nova Hierosolyma, 61. Civitas Dei, nova Sion, 59. Civitas iustorum extra impiorum supplicia, 64. Civitas, ipsi cives, 98. Civitas magna in tres partes divisa, 75. Super reges terræ imperium habens, 75. Regina regum, everteitur, 80. Civitas sacra, myst., 45. Civitates gentium corruunt, 71. Civitates novæ ex re sæpenuero sortitæ, 76.

Claves mortis et inferni penes Christum, 8, 15. Clavis David, 14. Clavis inferni, *ibid.* Clavis Psalmorum et Prophetiarum quæ, *ibid.* Clavis, signum potestatis, *ibid.*

Coccinea bestia, myst., 76. Coccinea et purpurea vestis, myst., *ibid.*

Cœlestia concinnum ordinem sortita, 25. Cœlesti vitæ dediti non patiuntur se decipi, 58.

Cœli dorsum, 19. Fores apertæ, myst., 18. In cœli medio convocatæ volucres, 89. Cœli medium, seu *μεσσωπύριον*, myst., 61. Cœli natura crystallina, 19. Cœli septem, 6. Cœli septem totidem angelos administratores sortiti, 8.

Cœlum aer, 50. Cœlum aperiri quid myst., 48. Cœlum apertum, mystice, 87. Cœlum, cœlites, angeli, 81. Cœlum clausum ne pluat, 46. Cœlum fugit, mystice, 96. Cœlum libri more involvetur, 28. Cœlum non abolebitur penitus, sed evolutione renovabitur, *ibid.* Cœlum novum et terra nova, 97, 98.

Cœna Agni seu Christi, 86. Cœna Christi nuptialis, *ibid.* Cœna Dei magna, 89.

Comare cum suis Christus, ut dicatur, 17.

Cognitio agendorum e prioribus, ad posteriores et inferiores derivatur, 66. Cognitio futurorum et malorum initio dulcis post amara, 44. Cognitionis mensura distincta erit, 60.

Collyrium mysticum, 17.

Columnæ igitur mysticæ, 42. Columnæ in templo Dei alleg., 49.

Concordiam quandoque fovet qui alioqui discordiæ auctor est, 80.

Confessio Christi martyrica, propheticum spiritum conciliat, 87. Confessionis merces, 15.

Confessores Christi, 50. Throni consident, 92.

Conjugium mysticum, 86.

Conscientiæ testimonium conservandum illæsum, 96. Constantini temporibus Christianismus florere cepit publice, 55.

Consummatio sanctorum, 26.

Conversatio cum impiis, fugienda, 81.

Conversionem (ad) hominum Deus utilis interdum frenis et flagellis, 47. Conversionis varios modos adhibet Deus, 100.

Cor firmatum ut lapis, 53. Cor Pauli dilatatum, 102.

Cornua decem cum totidem diadematis, 55. Cornua decem draconis ignei, 50. Cornua decem, x reges, 79, 80. Cornua duo agnitis similia, 37. Cornua duo bestias et terra ascendentes, *ibid.* Cornua septem agni, 22.

Corona signum regis potestatis, 63. Coronæ aureæ in locustarum capitibus, 59, 50. Coronæ aureæ, myst., 19, 20. Victoris auctori, 21. Coronæ septem, seu corona septemplex, myst., 50.

Corpora prophetarum inseparata, 46, 50.

Cortinarum contractio in dicasteriis, 87.

Creaturæ principium seu primitiæ Christus, 16, 24.

Creaturæ substantia non mutabitur, sed figura, 28. Creatura non abolebitur, sed renovabitur, 96, 97, 98. Creatura ut flagella, sic et gaudia cum piis communia experitur, 30.

Crucis forma in dispositione portarum celestis Hierosolymæ, 102. Crucis seu Christi abnegationem per Antichristum molitur Satanæ, 77. Crucis luce per Spiritum f. illuminati, tui a morte, 39. Crucis signo fideles ab infidelibus distincti, 50.

Cubus quid, 105.

Currum bellicorum sonitus, 40.

Cyrellus Apocalypsin Joanni apostolo tribuit, 2. Citatur, 27.

Cyrus Judæos restituit, 95.

D

Dæmon hominum conversione meret, 69. Dæmones ab angelis debellantur, 52. Aderantur, 41. Alii ad alia loca

dammati, *ibid.* Bellum hominibus faciunt, 39., 49. Deserti consecrantur, 81. Et se ipsis invicem et hominibus. Utur ministris et organis, 41. Humanis corporibus res instrumentis utuntur, 70. Sunt ignis natura, ut et angeli, 50. In abyssum ablegari deprecatur, 77, 91. In humanis corporibus flagellati, blasphemare non desunt, 70. Judicantur a piis martyribus, 92. Locuti per imagines, arbores, aquas, homines, mortuos, 58. Miracula faciunt, 72. Sunt numero infiniti, 41. Post Christum inhumanitatem ligati, ex abyssi viaculis emittuntur, 38, 40. Proclivi ad voluptates, 72. Eorum princeps Satanas, 55. Salvantur ad mundi gentes torbandas, 40, 45. Divines honores sibi arrogant, 87. Vinci a nobis possunt ope Spiritus divini, 71, 88. Eorum habitacula urbes everse, 81.

Dæmoniarum actionum coronæ, 50. Dæmoniarum sanctorum qui finis, 41, 48.

Damnatio impiorum an fine caritura, 71.

Dan cur ommissa in tribuum catalogo, 31, 40.

Daniel citatur, 45, 51, 74, 79, 90. Danielis conscientia, 8, 11.

Darius Judæos restituit, 95.

David citatur, 21, 24, 52, 40, 67, 91, 92, 97, 98, 105, 107, 109. Davidis radix, Chr., 21, 22. Ejus tabernaculum se instaurare gloriabitur Antichristus, 46.

Decem dierum afflictio, pro paucorum, 10, 26, 58. Decem myst. numerus, 65.

Decepti cum deceptoribus eodem involvantur exitu, 90.

Decepti faciles qui, 58.

Deitatis competentes appellationes æqualiter minique deitatis personæ conveniunt, 5, 12. Deitatis et humanitatis copulatio inconfusa in Chr., 12. Deitatis veritas modo præponitur, modo postponitur, 4, 36. Deitatis tres hypostases seu personæ mystice signat, 30.

Dentes leonini, myst., 59, 55.

Derisionem bibens ut aquam, 76.

Desertum Ecclesiam recipiens, myst., 50, 51, 52, 54.

Desertum quid mystice, 75.

Deus ad hereditatem bonorum suorum diversis modis nos invitat, 100. Deus adorandus, 110. Deus bonus quidem et misericors, sed idem etiam iustus, 70, 71. Deus verberat, simul plagas medellam adhibet, 46. Glorificatur ab omnibus creaturis, 25. Neminem cogit, 17, 26. Quos nosse dicatur, et quos ignorare, 45. Præsentium suorum terrificis documentis ostendit, 55. Terribilem se præbet illis qui patientia sua abutuntur, 19, 21. Timendus et glorificandus, 60. Dei notitiam verbis confidentes, et factis negantes, 42. Dei requies in sanctis, 96.

Dextris manibus impressus bestias character, mystice, 58.

Diabolus unde dictus, 55. Seductor mundi, 91. Diaboli exercitus cur plurali numero dicti, 89. Ejus lapsus ut quid signif., 55. Diaboli libidinibus ministrantes, male reportant præmia, 80. Diabolus aeris et terræ imperium permissus sortitus, 52. Antichristus dabit omnes vires suas, 56. Audaciam suam frustra ostendat, 91. Blasphemare Deum quando maxime cœperit, 55. Conjicitur in lacum ignis, 95, 96. Est draco igneus, 50. Draco magnus, 72. Culo deiecitur, 37. Et ab angelis et a Christo debellatus, 52. Est humani generis accusator seu calumniator, 52. Hostis simul et carnifex, 56, 41. Idem Satanæ, 32. In Christi adventu primum cognovit se ad abyssum esse damnatum, 91. Est inferior quibusvis spiritibus ministrantibus, 91. Inimicus et vindex, obsequentissimos ministros suos modo fovet, modo everit, et modo concordium modo discordiam inter eos alit, 80. Ligatus esse quibus spiritus mentis cognoscatur, 91. Ligatus, post mille annos modicum solvetur, *ibid.* Magna cum exardescens in terram descendit, 55. Culo cur ejectus, 52. Perpetuo igni torquetur, 55. Punitiois modum a Deo præscriptum habet, 57. Quomodo victus, 55. Quos facile capiat, 53. Sanguine humano gaudet, 75. Sicut a Christo sic etiam ab apostolis ejus confusus, et ut serpens ad terrestria damnavit, Ecclesiam persequi aggreditur, 54.

Diademata decem in totidem cornibus, 55. Diademata multa in Christi capite, mystice, 87. Diademata septem in septem draconis ignei capitibus, 50.

Die et nocte, 55, 62.

Dies magna iræ Dei omnip., 72. Dies malis lenire, 55. Dies mystice quid, 53, 62. Dies unus, myst., 82.

Diluvium Noë, 64.

Diocletianus, Ecclesiæ persecutor, 75, 77.

Dionysius a theol. citatur, 20, 43, 66.

Discipulos sui similes esse cupiunt magistri, 8.

Divitiæ mundanæ, paupertas sunt spiritualis, 16. Divitiæ spirituales, 10, 15. Veræ ubi querendæ, 17.

Doctores Ecclesiæ citantur, 26, 36, 45, 47, 59, 81, 90.

Doctrina apostolica fideliter custodienda, 12.

Dolor omnis cessabit, 99. Dolor pressis etiam lux tenebrosa est, 99.
 Dominica dies honoranda, 6.
 Dominicum oraculum citatur, 94.
 Dominus dominantium Chr., 4. 88. Agnus, 79.
 Domitianus, Eccles. perseq., 75.
 Dona excruciant oculos, 17.
 Draco ab Ecclesie persecutione non destitit, 54. Cum angelis suis debellatus cœlo ejicitur, 52. Draconum et aspidum fel pro vino, 64. Ut draco loquens bestia, 50.
 Draco rutilos, myst., 24, 50. Septem capita, decem cornua totidemque diademata gerens, 92. Serpens antiquus diabolus et Satanas, 52, 57, 91. Vires suas beatæ dat, 56.
 Dulcedo in amaritudinem vertitur, mystice, 44.
 Duodecim apostoli, per portas xii designati 105.
 Duodecies duodecim, 51, 105. Duodecies milienus fructus Apostolicæ sementis, 59.
 Duplum Babylonii reddi jubet Deus, 81.

E

Ecbatana, Medici regni sedes, 78.
 Ecclesia a dracone perpetuo infestatur, 51. Ecclesie cœlestis hymni, 60. Ecclesia Christo nupta, 86, 101. Christum per baptizatos gignit perpetuo, 51. In eremum ut fugiat, 51. In quatuor mundi plagis fixa, 95. Mystice significata, 49. Per Antichristum oppugnatur, 51. Post Christi victoriam a diabolo iterum infestatur, 54. Templum Dei mysticum, 45. Ecclesie fundatores apostoli, 102. Ejus luminare, Christus, 101. Ecclesie murus, Christus, 101. Apostoli, 102, 105. Fundamenta, 105. Ecclesie populus masculus, 51, 54. Ecclesia una ex angelis et hominibus, et caput ejus Christus, 23, 52, 99. Ecclesie portæ xii apostoli, 101. Ecclesie septem cur solas in Apocalypsi compellatæ, 4. Ecclesie candelabra dictæ, 26. Ecclesie loco moras, 9. Fugium, 74. Earum gubernatio angelis demandata, 4, 8.
 Electi socii regni Christi, 79.
 Elementis præfecti angeli, 68.
 Elias cum Enocho miracula edit, 68. Sub sæculi finem prophetaturus, 45, 47. Lucifer dictus, 15.
 Emptionib. (In) et venditionib. calculus bestie, 58.
 Empti ex hominibus, 60. Empti de terra, 60.
 Enoch. Vide Elias, 47.
 Ens, seu Qui est, Qui erat, et Qui venturus est, 4, 29; 5, 63.
 Ensis anceps, 7, 10. Ex Christi ore egrediens, 88. Ens Dei myst., 90.
 Ephesus archiepiscopali sede orbata, 9.
 Ephesine Ecclesie significata, 8.
 Ephraim vitula vestro percita, et Ephraim columba corde carens, 78. Tribus, 51.
 Epiphanius citatur, 8, 18, 105.
 Equi angeli punitores, 64. Equi feminarum amore furentes, myst., 65. Equi mystice qui, 41. Equo albo insidens Christus myst., 87. Equorum et equitum carnes avib. præda, 89. Equus niger, myst., 24, 25. Pallidus myst., 25, 50. Rufus myst., 24.
 Errantes cum lenitate corripiendi sunt, 25.
 Erroris patefactores a diabolo et mundo interimuntur, 46. Error multipliciter inter gentes bacchatur, 42.
 Esaiæ auris spiritalis addita, 9. Esaias citatur, 15, 19, 20, 22, 28, 37, 49, 81, 93, 97, 98.
 Evangelium æternum, 60, 61. Sagittæ contra Satanicam, tyrann., 24. Evangelia et evangelistæ per quatuor animalia mystice signif., 20. Evangeliorum in quatuor terrarum plagas emissorum typus, 102. Evangelici verbi proseminatores, 102. Evangelizatio quid, 44.
 Euphrates magnus fl. et alligati ei angeli, 40, 41. Per eum diaboli satellitib. via facta, 113. Siccat, 72.
 Eusebius Histo. eccles. lib. IX, cap. viii, citatur, 26.
 Exemplarium discrepantia indicata, 66, 14.
 Exercitus cœlestes Christum regem sequuntur, 88.
 Exercitus diabolo militantes, cur plurali numero, et angelorum, singulari offerantur, 89. Exercitus idem, etsi milites nonnunquam mutantur, 85.
 Ezechiel citatur, 29, 35, 52, 66 94.

F

Facies angeli solis in modum fulgens, 42, 44. Facies lucens in modum solis, 7. Facies quatuor mysticæ, 20.
 Factum est, vox cœlest., 75.
 Falce acuta instructus angelus, 63. Falx, mystice quid, 65.
 Feminina pro masculinis, 78.
 Ficus myst., 27, 49. Ficuum calathi duo, 27.
 Fides mortis, seu nomen solum habens, 14. Fides piorum lunæ vocabulo mystice significata, 49. Operibus se prodit, 42. Fidei doctrinam corde retinere debent qui

linguæ farundia tueri non possunt, 12. Fidei thesaurus conservandus inviolatus, 15. Fide sincera constantique patientia præditi, e vitæ libro haud delebuntur, 57.
 Fideles indicabunt incredulos, 13. Fidei cum infideli nulla pars est, 53. Fidelium quisque angelum custodem sortitus, 102.
 Filio hominis similis Christus, 65. Filius perditionis, 94.
 Flagella castigatoria, 46. Flagella hujus vitæ, pœnas futuræ vitæ allevant, 34, 35. Impios non ad penitentiam, sed ad blasphemiam incitant, 70. Flagella partim puniendis partim convertendis homin., 26. Flagella punitoria, 67. Flagellis visitat Deus etiam dilectos filios, 47.
 Fluvius mundus e throno procedens, 106. Fluvii aquæ vivæ, 7. Myst., 33. Fluvii cadaverum sanguine infecti, 68. Aquæ amarore inficiuntur, 36.
 Folia ligni vitæ quid, 107.
 Fons aquæ vivæ gratuitus, 99. Fontes aquarum vertuntur in sanguinem, 68.
 Fores apertæ in cœlo, myst., 18. Fores doctrinæ, apertæ, 15. Fores pulsat Christus, all., 17.
 Fortunam stabilem sibi pollicentur impii, 82.
 Frenum, mystice quid, 81. Freno coercere myst., 47.
 Ad Frenos usque inundans vinum, 64, 65.
 Frigidus tepido melior, 16.
 Fronte (In) Babylonis scriptum *mysterium*, 76. In fronte inscriptio quid designet, 108. Frontes divini vultus lumine signatæ in cxxiv. millibus, 59. Frontes piorum signantur, 29, 30. Frontibus impressus bestie character, mystice, 58. In frontibus suis electi habent nomen Agni et Patris ejus, 59.
 Frumenti chœnix myst., 25.
 Fuga se Antichristi sævitie multi subducent, 54. Fuga, tropice præteritio, 96.
 Fugit Ecclesia et Ecclesie procures, 74.
 Fulgura, mystice quid, 78.
 Fumus Babylonis in æternum ascendens, myst., 85. Fumus e gloria Dei replet templum, 66. Fumus e puteo abyssal, 58, 59. Fumus e suffitu mystici, 51, 47. Fumus tormenti, mystice, 62.
 Fundamenta xii e duodecim lapidibus pretiosis, 103.
 Futura stabili sunt: præsentia fluxa et caduca, 2. Futurorum cognitio grata quidem, sed cum acerbitate conjuncta, 44.

G

Gabriel angelus ad Euphraten alligatus, 40.
 Gad quid signif., 50.
 Gehennæ ignis an impiorum peccata expurget, 53. Gehennæ ignis fomitem congerentes, 57. Gehennæ igni vivi tradentur Antichristus, et Pseudopropheta, 90. Gehennæ supplicium, 55. Gehenna ignis, mors æterna, 95. Teitrica, 100.
 Gemitus omnis cessabit, 99.
 Gemmis ornata mulier, mystice, 76.
 Generum mutatio, sententiæ identitati nihil offit in sacra Scriptura, 78.
 Gentes per idololatriam Satane mancipati, 77. In gentes potestas datur strenuis Christi ministris, 15.
 Gentiles politis concident, 74.
 Gladius spiritus, 7. Gladio Sataniro perituri, 57.
 Gog et Magog a Satana concitantur, 94, 95. E Scythiis partibus prodituri, 72. Eorum concursus, 68.
 Græcorum imperium, partiali significatum, 53.
 Grando igni et sanguine mista, 35, 36. Talentaris magnitudinis, 74.
 Gratia Dei non in vanum accipienda, 100. Gratiarum actio bonorum largitori debetur, 21. Ad Deum ex unanimo et angelorum et hominum ore, 48. Gratiarum actio et hymni ad Deum in cœlo, 66. Gratiarum actione perpetua Deus a beatis celebrabitur, 52.
 Gratis datur aqua vitæ, 100.
 Gregorius Naz. citatur, 4, 5, 7, 8, 16. Gregorius Theologus Apocalypsin Joanni apostolo tribuit, 2.
 Grex unus, una Ecclesia, 25.

H

Habitatio sanctorum luce vultus Christi illustratur, 87.
 Habitatores terræ et maris qui mystice, 53.
 Hæretici verarii sunt, 12.
 Harmagedon, Hebr. quid, 72, 75.
 Hebræi libris qualibus uti, 28.
 Hierarchie cœlestes, 107.
 Hierosolyma civitas magna, eademque in tres partes divisa, 75. Hierosolyma nova cœlitus descendens, 16, 99, 101. Per Antichristum occupanda, 93. Superna seu cœlestis, 101. Vetus, Sodoma et Ægyptus, 46. Hierosolyma meretricis facies, 76. Hierosolymitani excidii cladem effugerunt qui in Christum crediderunt, 30.

Hippolytus citatur, 55, 59, 78. Apocalypsin Joanni apostolo tribuit, 2.
 Historia et litteralis scriptura, 1, 2.
 Holocausta spiritalia, 69.
 Homocidæ celesti Jerusalem excluduntur, 111.
 Homo iniquitatis seu pravaricationis, 94. Homo interior, 9. Homo liberi quidem arbitrii, sed in peccatum propti, 24. Homo, seu Hominis species, mystice, 20, 51. Homines consequuntur quæ per opera concupierunt, 89. Hominum ministerio ad hominum exitum utuntur demones, 41.
 Hora una, mystice, 79. Hora una illatum iudicium, 82.
 Hordei chosix, mystice, 25.
 Hostis ultimus, mors, 98.
 Humiliari a Deo, bonum est, 47.
 Humilitas angelorum exemplo nobis commendata nec non et Christi, 87. Humilitas victrix, 54.
 Hunnicæ gentes, 94.
 Hymni caelestes, 21. Hymni sanctorum, 59.

I

Idola adorantur, 41.
 Idololatras celesti Jerusalem excluduntur, 111.
 Idololatria cessavit post diabolum ligatum, 91. Idololatria multiplex, 42.
 Ignis oculi, myst., 11. Igneus draco, myst., 50.
 Ignis coelitus a Deo missus devorat hostes, 96. Coelitus per præstigiis deductus, 58. Ignis columnæ myst., 42. Ignis cuiusque opera probaturus, 86. Igni mistum mare vitreum, 65. Ignis cum fumo ac sulfure ex equorum ore exiens, 41. Ignis natura duplici præditus, 65, 87. Ignis punitorius e caelo defusus, 35. Ignis purgatorius resurrectionis tempore, 56. Ignis sanguine mistus, 55, 56. Igni tentationum probatur Verbum doctrinæ, 17.
 Ignorantiam suam confitens per angelum edocetur, 53.
 Imaginem apostasie qui fortiter repudiavit, thronis cum Christo consistit, 91. Imaginem et nomen bestie cordibus suis insculptas, æterno supplicio torquentur, 62. Imagines locutæ, 58. Imago bestie in manibus et frontibus subditorum, 54. Imago divina custodienda, 25.
 Imperatores Christiani in nova Roma imperare ceperunt, 78.
 Imperia præcipua quæ fecere, 78. Septem, 78, 79. Imperium orbis, Babylon illa mystica, 85.
 Impii an in gehenna ignis desistant a peccatis, et an supplicii finem habituri sint, 70. An poenæ infernalis finem sortituri, 55. Impii in peccatorum poenis Deum blasphemant, 70.
 Impedici in caelestem Jerusalem non admittuntur, 111.
 Indi Thomam apostolum sortiti, 104.
 Infantes perfecta ætate ac statura resurrexerunt, 96.
 Infernum quid, 97. Injicitur in lacum ignis, 96.
 Inimicus teclis, 50.
 Insula mystica quid, 28. Insulae fugiunt, myst., 74.
 Interpretes citati, 95.
 Ira Christi vult, 48. Ira Dei ut elibamus, 29. Ira divine flagel a ut grando depluentia, 29.
 Irenæus Apocalypsin Joanni apostolo tribuit, 2. Irenæus citatur, 6, 8, 19, 20, 57, 79, 96. Irenæus libro v adversus falsi nominis Gnosticos, 28.
 Iris myst., 18. Iris in capite angeli, 42.
 Isachar quid significat, 51.
 Israelis mystici tribus, 102. Principes myst., 105. Israel salabitur post expietum gentilium numerum, 51.

J

Jacobus apost. citatur, 57. Jacobus Paulo fidellum multitudinem significat, 50. Jacobus, Sardonix myst., 104.
 Jaspis crystallizans, 101. Mystica, 18, 103. Virib. quib. polleat, 18. Eo structus murus, 103.
 Jeremias citatur, 27.
 Jezabel myst., 12.
 Joannes Baptista Lucifer d., 15.
 Joannes in Pathmon relegatus Apocalypsin scripsit, 6. Leo mysticus, 20. Smaragdus mysticus, 104. Sub Apocalypsen finem venturus, 41. Joannes, Theologus et Pontifici filius, 17. Angelum adorare volens prohibetur, 110.
 Job citatur, 50, 55, 58, 76. Jobi exemplo tentationes per patientiam eliciant, 50.
 Joel citatur, 56, 57.
 Josephat vallis, 38.
 Joseph pro Ephraim filio positus, 51. Quid significat, 51.
 Josephus Hebr. citatur, 28.
 Judei christicidæ poenas luunt, 28. Convertentur, 15. Metu ad Christianism accedentes, som infidelitatis consilia clanculum forant, 74. Simulacrum non veri, 10. Synagoga Satanae, 10. Tandem salvi fient, 51. Judei veri qui, 10, 15.

Judas et Juda signif., 10, 50.
 Judicantes seipsos non judicantur a Deo, 57. Judicij mortui, secundum opera sua, 97. Judicatus quomodo Christus, et quomodo sancti ejus, 18.
 Judicii hora venit, 60. Judicium Christo a Patre datum, 89. Judicium piorum de impiis iudicat Deus, 84. Judicia Dei abyssus sunt, 56. Ne angelis quidem plene cogniti, 21. Veracia et iusta, 68, 69, 88.
 Julianus blasphemus, 55. Clandestinus Ecclesie persecutor, 77.
 Jurat Deus per seipsum, angeli per Deum, 48.
 Justi erunt ut angeli caelestes, 94. Justi manus suas in iniquitatibus extendunt, 71. Justorum cuncti cum cuncto cunctu Deum prædicat, 86.
 Justinus martyr citatur, 53, 91.
 Justitia Dei a bonitate non disjungenda est, 71.

L

Laborem sua consequuntur præmia, 9.
 Lacryma omnis a piorum oculis abstergitur, 99. Lacrymis poenitentis eluenda peccati stola, 67. Lacrymis flere sordes, 25.
 Lacus ignis, mors secunda, 97, quid cum damni, 98, 100. Lacus iræ Dei magnus, 66. Illum calcit Christus, 81. Letari malorum interitu quo pacto debeamus, 51.
 Letitia et letantium sedes in caelo, 87.
 Lampades ante thronum Christi ardentes, 19. Lampades semper lætas habere, 75.
 Lapis angularis Christus, 99. Lapis molaris myst., 81, 86. Lapidem pretiosum ornata mulier, myst., 74. Lapidem puro induti angeli, 66. Lapidem ignis, myst., 52. Lapidem pretiosum fundamenta civitatis celestis, 105. Lapidem sancti volvantur super terram, 99, 15.
 Laudare Deum jubentur parvi aque ac magni, 85.
 Lavacrum regenerationis mysticum, 106.
 Lazurion, color, 104.
 Lectio quæ beata, 5.
 Lectum [in] conjicere, 12.
 Legalis pedagogia, 1.
 Leo mysticus, 20, 29. Loquitur, 23. Leo et leo Juda, 21. Et leo ex Basane, 15. Leouit dicitur, myst., 59. Leonino ore bestia maris, 55, 51. Leonis rugitus similis vox angeli, myst., 45. Leonum capita, q. 41, 57.
 Levi quid significat, 51.
 Levitica tribus eximia, 51.
 Libellus ori dulcis, stomacho et interaneis amatus, 11.
 Libellus, seu Parvulus liber, mystice quid, 45.
 Liber æternum viventium, 77. Liber Apocalypsen sanctus et divinitus inspiratus, 112. Liber obsequialis, myst., 21. Liber vitæ apertus, 97, 57. Libri aperti, mystice, 97. Libri deglutitio mystica, 44. Libri erolati, et involutæ chartæ pro libris, 28, 22. Libro prophetie nihil apponendum aut auferendum, 112. In libro vitæ qui non scripti, ad lacum ignis damnati, 98. Liberorum et servorum carnes avibus esca, 89.
 Lignum vitæ Christus, 107. Lignum vitæ, myst., 9.
 Linguam contra Deum acutentes, 70. Linguas suas præ dolore mandunt in cruciatu impii, 70, 27.
 Lino puro induti angeli, 66.
 Litteralis historia, 1, 2.
 Locustæ mysticæ, 58, 41, 55. Scorpionum more homines icunt, 59. Earum rex, 40.
 Lot fugiendo fugit, 81.
 Lucas Evangelium mystice significatum, 20.
 Lucernæ aureæ, 8.
 Lucifere caelo dejectus, 57. Luciferi duo, 15.
 Lumen cognitionis oleo quo nutriatur, 45.
 Luminare celestis Hierosolymæ seu Ecclesie, 101.
 Luminaria mundi, myst., 27. Luminarium tertium partem obscuratur, 57, 44.
 Luna in sanguinem vertetur, 27. Luna sub Ecclesie pedibus, myst., 49, 50. Lunæ tertia pars obscuratur, 57, 44.
 Lupi myst., tolluntur, 53. Lupina rapacitas agnoscere vel lere tecta, 57.

M

Macedonici imperij conditor Alexander, 78.
 Maculato similis agnus, 23.
 Magia graviter punita, 84.
 Magistratus nati, civitatis ruinæ, 81.
 Magni et parvi Deum laudare jubentur, myst., 83.
 Stantes in conspectu Domini, 97, 28. Magni et parvi qui, 48. Magorum et pavorum carnes avibus esca, 89. Magus Dionysius citatur, 108.
 Magus quid significat, 91.

Mala piis illata sibi illata interpretantur vindices potestates, 81.
 Malitiae septem seu vitia, 50.
 Mammonee servientes, 42.
 Manasses quid significat, 50.
 Manna occultum, 11.
 Mansiones multae apud Deum, 60.
 Manus ad Deum tollunt iusti et sancti, 26.
 Marci Evangelium mystice significatum, 20.
 Margaritae duodecim. quid, 105. Margaritis ornata mulier, myst., 76.
 Mare myst., quid, 36.
 Baptismus, 49.
 Mare non erit amplius, 96. Mare mæne Salomonis, myst., 102. 32. Mare verum in sanguinem velut mortui, 68, 10. Mare, vita humana, 83. Mare vitreum, 63, 58. Myst., 19. Maris habitatores, myst., 53. Mari vitæ humane qui dediti, miseri, 54.
 Marinae clades, 36.
 Maria virgo, myst. sign., 49.
 Martyres defuncti miraculis pollent, et adorantur, 92.
 Martyres et confessores Christi thronis judicialibus et regibus cum Christo consident, 92, 35. Martyres ultionem sanguinis sui poscunt, 26, 40. Martyrum sacrificia, 24. Martyrum sanguis per totum orbem ut in Persica Babylone, etc. in utraque Roma effusus, 77, 83.
 Martyrica fortitudo novissimi temporis. elucescet, 32.
 Martyrica sacrificia Deo in Christo immolantur, 54.
 Masculus Dei populus, 54. Partus, myst., 49, 51.
 Mater fornicationis Babylon, 76.
 Mattheus, topazius myst., 104. Matthei Evangelium mystice significatum, 20.
 Matthias mystice smethystus, 105.
 Maximianus imp. persecutor, 26.
 Medela carni nostræ non est a facie iræ Dei, 67.
 Mediator inter Deum et homines sacerdos, 35.
 Medietas in fide locum non habet, 16.
 Mendacium veritatem imitari nititur, 58.
 Menses quinque, myst., 58, 59, 40. Menses XLIII mystice, 45, 56.
 Mensura hominis, 103.
 Mercatores plangent Babylonem, 83.
 Meretrix illa magna et venusta quæ, 75, 76. Babylon.
 83. Ejus iudicium Joanni apostolo tribuit, 75.
 Messis mystice quid, 63.
 Methodius Apolypsis Joanni apostolo tribuit, 2. Citatur, 25, 49, 20, 50, 51, 53.
 Methodius in sermone de Resurrectione, 96.
 Metropolis celestis, quid, 67, 80.
 Mei qui debeat, qui non, 61.
 Michael angelus ad Euphratem alligatus, 40. Cum angelis suis draconem debebat, 52, 28.
 Milites Christo in mundo a Satana infestantur, 53.
 Mille annos cum Christo regnant martyres et ceteri pii, 92, 94. Mille annos ligatus diabolus, qua signif., 91, 93. Mille, myst. numerus, 50, 64, 103. Millia mœccum, stadia xxi, 105.
 Minæ humanitate temperatæ, 11.
 Monarchia septem, 78, 45.
 Monitiones proverbiales, 2.
 Mons magnus, myst., 56. In montem magnum a spiritu subvectus Joannes, myst., 101. Montes diffugunt, myst., 74. Montes mystice quid, 28. Montes septem, myst., 78, 37. A montib. obrui legique, qui cupiant, 29. In montium speluncis abdunt se pii, 54, 74.
 Morientes in Domino, beati a nunc, 62, 59. Morientia membra excitanda et corroboranda, 14.
 Mors abolitur, 99. A Deo non est facta, 98. Aliis fur, aliis quies, 14. Mors communis, et mortis genus peculiarare, 90. Mors contemni cur debeat, 10. Mors duplex, 10, 90, 93, 52. Mors impiorum solatii expers. 83. Pœnæ futuræ initium, 93. Mors in ignis lacum conjicitur, 90, 98. Mors optatur et queritur, nec invenitur, 39, 27. Mors quid, 97. Ultimus hostis, 98. Mors secunda quæ, 47, 93, 97. Mors secunda, lacus ardens igni et sulfure, 100. Mors vitam Apostolis peperit, 51. Mortis hora incerta, 14. Mortis opera facere, 97. Morti certissimæ se obijciunt qui respicere nolunt, 12.
 Mortificantes actiones corporis, 93.
 Mortui daum generam, 98. Mortui fallax seu præstigiola resuscitatio, 57. Mortui iudicati secundum opera sua in Dei libris exarata, 97. Mortui per spiritum vitæ resurgunt, 47. Mortui restituantur a mari et inferno, 97. Mortuorum primogenitus Christus, 4. Mortuorum resurrectionem Petrus mortui excitatione ostendit, 58. Per mortuos locuti demones, 58. Mortuus et vixit, 10.
 Moses Deo familiaris, 13. Mos canticum, 66, 13.
 Mulier aquilinis alis in desertum avolat, 51. Bestia

coccinea insidens, 73, 55. Muller sole amicta, myst., 49.
 Multiplicatio numeri myst., 31.
 Mundi consummatio ab angelis et sanctis summo opere desideratur, 26, 68. Ejus consummatio incerta est, 14. Quam graves antecedent afflictiones, 57. Mundus ignis seu diluvio repargabitur, 96. Nec abolabitur, sed renovabitur, 96.
 Murus Ecclesie myst., 102. Murus jaspide structus, 105.
 Musci conticescent, 81.
 Mysteria noctis appellatione significata, 33. Mysterium in fronte Babylonis scriptum, 76. Mysterium divinorum cognitio an pari mensura post resurrectionem omnibus tribuenda, 60, 51.
 Mystica visiones, 1.

N

Narrationes animæ utiles citantur, 69.
 Naturæ duæ in Christo, 12.
 Navæ filius Josus, 8.
 Nautæ et Nauticam exercentes plangent Babylonem, 83.
 Nephthali quid signif., 50.
 Neutra pro masc., et fem., 78.
 Nicolaitæ turpes, 11. Eorum hæresis, mystica Jezabel, 12. Turpitudine, 9, 50.
 Ninive, Assyrii regni sedes, 78.
 Nomen Agni et Patris ejus in frontib. electorum, 59. Et cordibus impressum, 108. Nomen Antichristi cur non expresse significatum, 59. Nomen blasphemiarum in capitib. bestiarum septem, 53. Nomen Christo soli cognitum, 87, 88. Nomen idem alia et alia ratione diversis tribuitur, 13. Nomen novum Christi q., 16. Nomen nudum non sufficit, 13. Nomen vesti et femori inscriptum, 88. Nomina civitatib. ex re sæpe indita, 76. Nomina multa et varia Deo tribuuntur, 88. Nomina tribuum spiritualis Israelis, 102.
 Nosse aliquem quo sensu dicatur Deus, 15. Nosse Deus quos dicatur, et quos ignorare, 45.
 Novæ creaturæ, nova terra, novi homines, 25. Nova erunt omnia, 99.
 Nox, mystice quid, 53, 62, 18.
 Nube amictus angelus, 42, 43. Nubes, dominicum vehiculum, Enochum et Eliam in cœlum revehet, 47. Quales Christum comitaturæ in glorioso reditu, 5. Ut Dominicæ ascensionis ita et sanctorum assumptionis vehiculum, 17. Nubi insidet Christus, et qualis ea, 63, 12.
 Nuditas pudibunda, 72, 73. Nuditas spiritalis, 16.
 Numerus bestiarum calculatus, 59.
 Nuptiæ Agni, myst., 86.

O

Obsignatio vocis tonitruum, mystice quid sign., 43.
 Occulta rerum pateant, 43.
 Octava dies myst., 31. Octavus, idemque unus et septem, 79.
 Oculi flammæ et ignei Christo mystice tributi, 87. Oculi ut flamma ignis, 7, 11. Oculi septem Agni myst., 22. Oculis multis præditæ animantes, 19.
 Oramenta Christi, 51.
 Oleo quo alatur cognitionis lumen, 41. Oleum compassionis, 25. Oleum lædi vetatur, myst. 23. Oleum nutrit et illustrat smaragdum, mystice, 101.
 Olivæ duæ mysticæ, 45.
 Omnipotens, Christus dicitur, 5.
 Opera bona e piis cogitationib. proficiunt, 22. Operum suis coronatur, non principium, 11.
 Operari quando possumus et debeamus, 5.
 Oriens, diversa signif., 15.
 Os magna et blasphema loquens, 54. Os, mandatum, mystice, 51, 72.

P

Palmarum frondes in manib., 52.
 Papias Apocalypsin Joanni apostolo tribuit, 2. Citatur, 52.
 Paradisus, mystice quid, 86.
 Pardi similis bestia, 53.
 Parturiens fugit, myst., 49.
 Parvi æque ac magni Deum laudare jubentur, myst., 85. Parvi ætate ac statura, magni seu perfecti resurgent, 85. Parvi et magni qui, 48. Parvi et magni stantes in conspectu Domini, 97, 29. Parvi qui, mystice, 89.
 Pascere et ducere, myst. quid signif., 33.
 Pastor Christus, 88.
 Patientia sanctorum, 62.
 Pater absque corporea nota se visendum exhibet, 18.

Patres citantur, 52. A Patrum vocibus discedere veretur Andreas, 5.
 Patriarcharum nomina allegorice interpretata, 50.
 Paulus citatur, 4, 22, 25, 27, 31, 31, 37, 42, 49, 52, 65, 68, 75, 80, 91, 94, 95, 96, 98. Paulus pro Ecclesiis quam sollicitus fuerit, 1029. Sapphirus myst., 101.
 Paupertas carnis, divitiis spiritus, 10. Paupertas in spiritalib. opib., 16.
 Pax mundi dirimi quando cepta, 24.
 Peccare. Per quæ quis peccat, per eadem et punitur, 61.
 Peccatum exosum redditur penarum acerbitate, 39.
 70. Peccatum gustu dulce, at concoctione amarum, 44.
 Parens acerbitalis et penæ, 70. Mortem parit, 40. Ejus merum, dulce potu, 76. Peccati morbo quæ divinitus adhibeantur remedia, 55. Peccati præmium, plagæ, 67.
 Peccata Babylonis usque ad cælum glutinata, 81.
 Pectus auro cincti, 66.
 Pedes Christi, 7. Pedes ignei, alter in terra, alter in mari positus, 45.
 Pergamensi Ecclesiæ significata, 10.
 Persarum imperium ursinum, 53.
 Persecutio omnium maxima sub Antichristo, 27.
 Persecutoribus quæ imprecanda divinitus, 26.
 Persia, martyrum supplicis insignis, 77.
 Persici imperii conditor Cyrus, 78.
 Personarum mutatio, rem ipsam non mutat, 83. A personis ad personas transitio, 81.
 Pes alter in terra, alter in mari ab angelo positus, 42.
 Pestis et fames, 26.
 Petrus apost. citatur, 13, 76. Petrus, jaspis myst., 103.
 Petrus Simonis Magi præstigiosas fraudes redarguit, 58.
 Pharaone duriores, 75.
 Phylæ mysticæ, 22. Phylæ effusio, myst., 67. Effusio primæ, 67. Secundæ, 68. Tertiæ, 68. Quartæ, 69. Quintæ, 70. Sextæ, 72. Septimæ, 75.
 Philadelphiensis Ecclesiæ significata, 11.
 Philippus, Sardius myst., 101.
 Pietas larvata, 42. Pietatis seges matura in cælestes apothecas defertur, 65.
 Pii ante tentationum incursus angelorum ope roborantur, 50. Eorum castra cinguntur a multis angelis, 95.
 Piorum ordines tres, 48.
 Plage a Deo ratio immittuntur, 25. Plage curatio mrat., 57. Plage quem in finem a Deo immittuntur, 25. Plage medicamentum Deo adhibetur, 46. Plage septem sub mundi consummationem per totidem angelos infligendæ, 65, 67. Plage terræ infligentes prophetæ, 46. Plage alienis moniti, nec e peccatis respicientes, gravius postea puniuntur, 42.
 Plecurum Spiritus sancti, 66.
 Poculum iræ Dei implentes impii, 61. Poculum meri et impermisti vini, myst., 61. Plenum abominationis, myst., 76. Poculi effusio, myst. 67. Poculi punitorii exhaustio, 61. Poculo quo miscuit, duplum Babylonis misceri jubet Deus, 81, 82.
 Poena, beneficii species, 85. Poena impiorum an æterna futura, 70. An habitura finem, 53. Poena impiorum quæ sanctis gaudium afferat, 84, 85. Poena in hoc sæculo, allevat penam futuri sæculi, 54, 55, 67, 69, 84. Poena peccatorum æterna, ut et justorum gaudia, 62. Poenam sibi attrahentes puniri vult Deus, 89. Poenæ infernalis et modi et loci diversi, 98. Poenæ impiorum, etsi nonnulli forte mitigentur, æternæ tamen erunt, 85. Poenæ impios in blasphemiam, non in poenitentiam vertunt, 75. Poenæ nunc oculus, nunc tardius a Deo infliguntur, 56. Poenæ propinquitate diabolus effuriatur, 54. Poenæ divinitus hominibus immitantur, 57. Poenarum differentia et gradus erunt, ut dignitatem cælestium, 60. Poenarum locus extra civitatem Dei, 64. Poenas graves qui luituri apud inferos, 62.
 Poenitentia inutilis apud inferos, 71. Ad poenitentiam sæpe cogit Deus homines, 70. Non ad poenitentiam sed ad blasphemiam se vertunt isti grandine, 75.
 Pomis desiderii orbata, 83, 12.
 Populus masculus, myst., 51, 54.
 Portæ duodecim quid designent, 105. Portæ in quadratam figuram digestæ, 102. Per portas non clausas apostolica doctrina omnibus patens significatur, 106, 111.
 Potestas Christo Dei asserta, 53.
 Præmia factis suis digna cuique tribuentur, 57.
 Præstigiis omnia sua peraget pseudopropheta, 68.
 Præson Christi mortem designat, 105.
 Preces sanctorum sæpe impii et sceleratis penas divinitus accersiverunt, 34. Sufflitus Deo, 34, 39, 53. Precibus assiduis Deo adherentes, 31, Precibus labor in ro-

munerari, 2. Precibus Moysi flexus Deus parci Pharaoni, 71.
 Primitiæ Dei et Agni, 60.
 Primogenitus mortuorum, 4.
 Primus et ultimus Christus, 10, 92. Prima abietum, 99.
 Princeps hujus sæculi Satanas, 53. Princeps mundi judicatus est, 52. Princeps regum, 1, 49. Principes terræ, myst., 23.
 Principium creaturæ, Christus, 16. Principium et finis Christus, 99.
 Procle virgo, 49.
 Prophetæ Babylonis excidio lætari jubentur, 81, 6.
 Prophetarum Deus Christus, 108. Prophetarum libri multas adhuc obscuritates habent, 1. Prophetarum prædicationes qui avertantur, easdem cum occisibus eorum penas lueant, 68. Eorum vaticinia ante mundi consummationem implebuntur omnia, 44. Prophetæ veteri testamenti pleræque de Christi primo tantum adventu egere, 1. Propheticus spiritus ex confessione Christi, 81. Prophetarum doles etiam in fine sæculi interpersecutiones, 66. Iis dotib. ornantur multi ob fidei constantiam, 68.
 Proverbiales monitiones, 2.
 Psalmi citantur, 53, 61, 63, 71, 89, 16, 39, 44, 19, 59.
 Pseudochristus sævit, 28. Veneficorum et magorum omnium clarissimus erit, 46. Ejus prodromus pseudopropheta præstigiis omnia peraget, 58.
 Pseudopropheta, bestia, 72. Bestia e terra creata, 57. Capitur, 90, 15. In propria persona ventus, 57. Viam Antichristo muniturus, 57.
 Pueri resurgent adolia ætate ac statura, 44.
 Punire Deus mirabiliter potest, ut servat sæpe miniliter, 82.
 Purpurea vestis, myst., 76.
 Puteus abyssi, myst., 58.

Q

Quadrata urbs, 105.
 Quatiam adhuc semel et terram et cælum, 74.
 Quatuordecim, myst. num., 105.

R

Radix Davidis, 21, 22, 111.
 Rami palmarum in manibus, 52.
 Ranis similes spiritus, 72.
 Raphael angelus, 40.
 Rapi quomodo dicantur sancti, 51.
 Rationale sacerdotis, 103.
 Reddi Babylonii duplum jubet Dominus, 81.
 Redemptio Christi, 88.
 Regenerati a diabolo infestantur perpetuo, 51, 11.
 Regeneratio per aquam et spiritum, 49. Ejus laqueum mysticum, 106.
 Reges x, seu x cornua, 79. Reges septem, 78, 54. Reges terræ, myst., 23, 29. Reges terræ, et Reges civitatum qui, 82.
 Regnare Christus quomodo dicatur, 86.
 Regnum cælestæ, myst., 86. Regnum Christi per nomen designatur, 103. Regnum Deo assertum, 53. Regnum divinum, sanctorum videlicet, omnes gentes polius abolebit, 74. Regnum idem perpetuo, etiamsi personas aut locum mutet, 85. Regnum mundi universale, mystica Babylon, 77, 85. Regnum resumit Christus quod ab initio possedit, 48. Regnum universale totius orbis magna illa meretrix, 78. Regna septem præcipua, 78, 79.
 Reprehensiones lenitatis oleo temperandæ sunt, 25.
 Resurrectiones duæ, 93, 94. Resurrectio prima quæ, 93, 94.
 Revelatio divina duplex fere, 3.
 Rex regum Agnus, 79. Chr., 4, 88, 51.
 Rhodæ. oxyphata, 85.
 Roma an magna illa meretrix, 75, 36, 6. Roma Babylon Petro apostolo dicta, 76. Pro mystica illa Babylone a veterib. doctorib. habita est, 84. In nova Roma quoque persecutiones fidelium, 77.
 Romani, ferrea Christi virga, 51. Romanum imperium instauraturum se simulabunt Antichristus, 83. Romani imperii conditor Augustus; in nova Roma, Constantinus, 74. Romani impii. Christianos persecuti, 15. Romanum imperium divisione velut jugulatum instaurabitur, 56.
 Ruben quid significat, 50.
 Rutulus draco myst., 50.

S

Sabbatismus futuri sæculi, 6. Sabbatismus sanctorum, 51.

Saccus cilicinus, 27. Saccis amicti, mystice, 45.
Sacerdotes Dei et Christi, 93. Sacerdos mediator inter Deum et hominem, 33.
Sacerdotium verum post resurrectionis diem, 31.
Sacrificium Christianum quod, 5. Sacrificia Christianorum rationalia et spiritualia ac viva, 69, 7. Sacrilegium fidelium quod, 22.
Salomo Christi typus, 102. Salomo citatur, 50, 73, 78, 18.
Salutem [ad] variis modis nos invitat Deus, 100.
Samaritani etsi metui ad christianismum accedant, suam tamen infidelitatis consilia clam fovant, 74.
Sanctus, Qui est et qui erat, 68. Sancti an mille annis in deliciis terrenis regnaturi, 94. Sancti celesti metropoli quando potituri, 67. Sancti rapti quomodo dicantur, 51. Sancti splendore amicti, etsi nondum plenam promissionem impletionem adepti, 27. Sancti vindictam a Deo poscunt, 26. Sanctorum castra multis angelis cincta, 96. In quatuor mundi plagis fixa, *ibid.* Sanctorum conspiratio in celesti harmonia seu musica, 60. Sanctorum vestes quæ, 75. Sanctorum virtutes angelos sæpe latent, 29.
Sanctificatio Christus, 88.
Sanguis e torcularis lacu exiens, 64, 50. Sanguis sanctorum vindicator de manu Babylonis, 84, 44, 85. Sanguis velut mortui, 68. Sanguinis potu implentur qui sanctorum sanguine manus polluerunt, 68. Sanguinis sui ultionem poscunt martyres, 26. Sanguis uvæ, vinum, 64.
Sapphirus myst., 104.
Sardius, lapis myst., 104.
Sardianæ Ecclesiæ significata, 13.
Sardonius mysticus, 104.
Satanas Christi cruce occisus, sub consummationem sæculi revicturus, 77. Satanæ ligatus, post mille annos modicum solvetur, 91. E caelo ejicitur, 52. E custodia solvitur, 94, 41. Satan, idem diabolus, 52. Non potest ultra quam Deus permittit, 58. Princeps mundi, 53. Unde dictus, 53.
Scorpiis similes locustarum caudæ, 40, 14.
Scriptura omnis triplex est ut homo, 1. In Scripturam divinam adulterantes execratio, 112.
Scythicæ gentes Euphratem transiunt, 72. Scythicæ seu Unnicæ gentes, 94.
Seducti faciles qui, 58.
Semihora, myst. quid, 34.
Senacherib expeditio, 93.
Seniores xxiv 2. Qui, 19. Sunt ante thronum Christi, 21. Idem mystici, 23. Et qui his proximi, 60. Cum quatuor animalibus. prout Deum adorant, 83.
Septem myst. numerus, 63. Septem angeli et Septem ecclesiæ, 4, 6. Septem angeli, 34. Septem angeli totidem plagas ante sæculi consummationem hominibus inferentes, 63. Septem cœli, 6. Septem cœli, septem angeli, septem dies, 19. Septem capita bestiarum marinæ, 53. Septem capita draconis ignei 50. Septem capita et septem montes, 78. Septem cornua et septem oculi agni, 22. Septem lampades, et septem spiritus, 19. Septem millia terræ motu oppressa mystice, 47. Septem plagæ ex septem angelis, 63. Septem spiritus, 4, 33. Septem sigillis clausus liber, 21.
Septenarius numerus mysticus, 4, 6, 34, 103.
Septingenta, numerus mysticus, 105.
Sepultura [in] cadaverum officiosos se præbent Christiani, 26. Sepultura negatur prophetarum corporibus, 46, 50.
Seraphi oculis pleni, 19.
Serpens antiquus, diabolus, 52, 91.
Servari omnes homines vult Deus, 89.
Servi mystice qui, 89.
Sessores mystice qui, 41.
Sex, mysticus numerus, 64, 63.
Sexcenti, myst. numerus, 61, 63.
Sigilla septem myst., 21. Sigilli primi solutio, 23. Secundi, 24. Terti, *ibid.* Quarti, 25. Quinti, 26. Sexti, 27. Septimi, 33. Sigilla septem ut quidam interpretati sint, 23.
Signa seu millia pass., 103. Signa demonum operatione edita, 72. Signa in frontibus impressa servis Dei, 50. Signa seu miracula qualia editurus Antichristus, 56. Signo crucis fideles ab infidelibus distincti, 30. Signis veris præstigiis Antichristi eludet per prophetas suos Deus, 46.
Signaculum spiritus, 30. Signaculo divino in fronte signati mortis periculum evadunt, 39. Signati divino lumine in faciebus suis, 58. Signati in frontibus divini vulvis lumine cæli chiliades, 50, 59.
Silegium in cœlo, myst., 31.
Simeon quid signif., 31.

Simon Magus ut mortuum excitavit, 58. A Petro apostolo redarguitur, 56.
Simpliciores fidei doctrinam in corde firmiter retinere debent, ceteris verbis eam tueri non possunt, 12.
Sina [in] monte præsentiam suam Deus ut ostenderit, 33, 75.
Sinus Abrahæ, myst., 86.
Sion mons mysticus, 59. Sion spiritualis, Ecclesia, 49.
Sitiienti justitiam, aqua vitæ gratis propinatur, 100.
Smaragdus viridis, 103. Mysticus, 104.
Smyrneni ecclesiæ significata, 10.
Sodoma spiritualis, 46.
Sol Christus, 88. Justitiæ, 7. Sol nigrefactus myst., 27, 55. Sole amicta mulier, mystice, 49. Solis tertia pars obscuratur, 37, 44, 38. Solis aestu torqueri, myst. quid, 70. Solis alia gloria, alia lux, 107. Solis ardor, mystice quid, 33. Solis splendore fulgens angeli facies, 42, 44.
Solomon citatur, 9.
Somnus socordiae, 14.
Sordes auri et animi quid differant, 71.
Speluncis [in] abdunt se pii, 51, 74.
Spinæ in manu ebriosi, 2.
Spiritus septem, 4, 33, 13, 19, 22. Spiritus septem eversum hominis insidentes, 50. Spiritus charismata prout mensis significata, 107. Spiritus contemplatores ab ejus ope reciduntur, 71. Spiritus daemonum miracula facientes, 72. Spiritus immundi habitant urbes desolatas, 81, 13. Quæ essentia et natura præditi, 41. Spiritus mali malis hominibus utuntur administris et organis, 9. A Spiritu in montem subvectus Joannes, 101. Spiritus signaculum in piis, 30. Spiritus vitæ mortuos excitat, 47. Spiritus in spirituale quoque interpretationem et intellectum postulant, 77.
Splendor angelicarum potestatum, 81.
Sponsa Christi, 99, 101.
Stadium mysticum quod, 71. Stadia mœ, myst., 61, 63. Stadia xii, 103, 16.
Statera mystice quid, 23.
Statum locutæ, 58.
Stella e cœlo in terram decedens, myst., 58, 53. Stella fluviis aquis immittitur, 36, 37. Stella matutina quæ, 13. Christus, 111. Stella stellam superat gloria, 60. Stella ac lucernæ qui homines appellantur, 8. Stellæ septem, myst., 7, 8, 33, 13. Stellæ cadentes, myst., 27. Stellarum tertia pars obscuratur, 37, 47. In terram detracta, 50, 49, 51. E stellis xii. Corona mystica, 49, 53.
Stola peccati lacrymis penitentiae eluenda est, 67. Stola virtutum, allegor., 47. Stola animarum a Christo eluuntur, 73. Stola candidæ myst., 27. Stola suarum actionum qui candidaverunt, 32.
Suffimenta mystica, 22.
Suffragis Deo preces sanctorum, 31, 39, 52.
Susa Persiarum regni sedes, 78.
Symposium Methodii, 49.
Synagoga Judæorum et Gentium exterius templi atrium, 48. Synagoga Satanæ, 13, 10, 20.

T

Tabernaculum Dei, 93, 29. Tabernaculum Dei, myst., 56. Tabernaculum testimonii aperitur, myst., 66, 27.
Talaris vestis, 6.
Talentis grando, myst., 74.
Templum Dei, myst. quid, 33, 45, 27. Templum Dei, Ecclesia catholica, 93. Templum fumo repletur mystice, 66. Templum tabernaculi testimonii aperitur, myst., 66, 27. Templi atrium exterius, myst., 45, 29. E templo cœli vox magna, 73.
Tempus et rerum eventus detegunt vaticinia obscura, 59. Tempus mortuorum quod, 18. Tempus non erit : multiplex, 45, 46. Tempus omne, breve est, si cum futuro sæculo comparetur, 79. Tempus prope esse quo significatur, 3. Tempus, tempora et dimidium temporis, 54. Temporis exacta cognitio penes sol. in Deum est, 91. Tempora futuræ curiosius inquirere velamus, 2.
Tentationis hora, quid, 15. Tentationes ad fideliū viri attemperat Deus, 53. Tentationum animi examinari, 70. Tentationum ignis explorat qui vere Christiani sint, qui non, 74. Tentationum igne probatur verbum doctrinæ, 17. Tentationum impetus entis precibus retunditur, 96. Tentationibus pii probantur ut igne aurum, 21.
Tepiditas damnatur, 16.
Terra et cinis sum, 51. Terra fugit, mystice, 96. Terra illustratur ex angelis gloria, 80. Terra mulieri pro uxore [seu Ecclesiæ] opitulatur, 51. Terra nova et cœlum novum, 57, 13, 98. Terræ faciem renovat Dominus, 97. Terræ habitatores, mystice, 53. Terræ novæ regnum, 22. Terræ motus quid sign., 27. Terræ motus magnus, 47. Ma-

simus, 73. In terram cur defectus draco ille magnus, 52.
 Terrena contemnentes in eremum se recipiunt, 55.
 Terrenis studiis dediti, miseri, 54.
 Testimonii sui verbo diabolum devicerunt angeli, 53.
 Testis fidelis Chr., 4. Testis fidelis et verax, 16.
 Thaborius mons, 5.
 Thaddæus, chrysoprasmus mysticus, 105.
 Thalamus sempiternus, 86, 47. In thalamum cum Christo sponso intrare, 73.
 Theologus citatur, Joannes sc., 78.
 Thomas, beryllus, myst., 104.
 Thoraces ferrei, myst., 59. Thoraces ignei, sulfurci, hyacinthini, 41, 35.
 Thronus quid signif., 17, 18, 19. Thronus, mystice quid, 54, 48. Candidus, myst., 96. Thronus Dei, Cherubi et Seraphi, 85. Throni confessoribus seu martyribus Christi præparati, 92.
 Thus, æreum, myst., 7, 11. Masculinum, 7.
 Thyatirensi Ecclesiæ significata, 11.
 Timidi ut infideles et peccatores, ad lacum ignis damnati, 100.
 Tolerantia sanctorum, 62.
 Tonitrus, mystice q. f., 73. Tonitrus septem voces suas eloquuntur, 42, 43. Tonitruum filius, Joannes, 17. Tonitruum vox mystica, 59, 36.
 Topazius mysticus, 104.
 Torcular iræ Dei, 61, 19. Torcular iræ Deicalcat Christus, mystice, 88.
 Traditiones apostolicæ servandæ, 14.
 Tris unum sunt, 78.
 Tribus Israël mysticæ, 102. Tribui cuique cur par numerus tributus, 51.
 Trinitas (S.), mystice signif., 20. Trinitas divinæ essentiae trino hymno significata, 65. S. Trinitatis agnitio salutifera cruce, 102. Trinitatis blasphematio, 36. S. Trinitatis habitaculum, Hierosolyma nova, 99.
 Tritici chœnix myst., 25.
 Tropologia et propologia scriptura, 1, 2.
 Tubæ septimæ significatio, 44. Tubæ similis vox, 6.
 Tubarum clangore pœnas hominibus immittentes angeli, 58, 47.
 Turpitudinem gloriæ sibi statuet Antichristus, 59.
 Typi, veritatis præcursores, 2.

U

Ubera Christi, 7.
 Uleus malum, myst., 67.
 Ullionem sanguinis sui poscunt martyres, 26.
 Unguis mystice quid sign., 104, 25.
 Unice gentes, 94.
 Urbs eadem semper, etiamsi cives sæpe mutantur, 85. Urbs quadrata, 103.
 Uriel angelus, 40.
 Ursini pedes, 53, 50.
 Uxor Agni parat et adornat se, 86. Uxor Agni Ecclesia, 101, 56.

V

Væ in quos recte quadret, 58. Væ tertium septima tuba denuntiatur, 48. Væ væ magnæ Babyloni, 83.
 Valens imp. blasphemus, 53.

Vehiculum Dominicum, nubes, 47.
 Veneficorum princeps Babylon, 76. Venefici cuncti Jerusalem excluduntur, 111.
 Venio ut fur, 72.
 Ventorum inhibito myst., 29.
 Verbum Dei, Christus, 88, 17. Unde sic dictus, 104.
 Verba Dei, vera et fidelia, 99, 109.
 Veritatis (ad) cognitionem humanitate adducuntur errantes, 26.
 Vermis non moriens, 38.
 Vespasiana Hierosolymorum excisio, 39.
 Vestis Christi sanguine tincta, myst., 88, 13. Vestis sordida, et vestis splendida, myst., 14. Vestes sanctorum, myst., 18, 19, 27. Nuptiales, myst., 14. Sanctorum quæ, 75. Vestes semper candidas habere, myst., 104. Vestis suas custodiens beatus, 72, 56. Vestib. splendidis sanctorum innumera multitudo, 32.
 Vestitu suæ virtutis quisque in altera vita laetabitur, 14.
 Veteres citantur, 28.
 Viciisse ut dicatur Christus, 17. Vicissim victori impatur, 56, 57. Victi, una die deleri omnes possunt, 81.
 Victoria cum acerba clade conjuncta, 59. Victoria Christianæ præmia, 14, 57, 100.
 Cur vigilandum, 109. Vigilantes beati, 72, 36.
 Vindemia impietatis seu vitis amaritudinis, 63.
 Vindices potestates injurias conservis factis si factas interpretantur, 81.
 Vinum admonitionis, 25. Impietatis, 61. Iræ Dei, myst., 61. Iræ fornicationis, 61. Vinum ladi velatur, myst., 55.
 Vino mero plenum torcular, 64. Vino socialibus sicut quomodo Babylon inebriari gentes, 81.
 Virga ferrea gentes ut pascat Christus, 51. Virga peccatorum non pertingit ad sortem justorum, i. virga ferrea 88, 23, 64. Quia non finit Deus, 71.
 Virgines Agni comites, 60, 22. Virgines novi testamenti secundum interiorem et exteriorem hominem, 59.
 Virginitas in veteri testamento rarior fuit, 39.
 Visa coelestia, mente ac ratione prædita intelleguntur, etiamsi alioqui sint inanima, 45. Visa mystica in materia quapiam et colore visenda exhibentur, 54.
 Visio et auditio in spiritualibus recipiunt, 6. Visiones mysticæ difficiles explicatu, 1.
 Vita duum generum, 95. Vita hæc, mare quoddam, 55.
 Nox, 111.
 Vites terræ vindemiantur, mystice, 63.
 Vitreum mare, 63, 58.
 E vitreo vase aqua reflecto ignis vi solis elicitur, 114.
 Vitulus mysticus, 20, 50, 21.
 Vocabulum unum et idem sæpe de duobus oppositis prædicatur, 15.
 Voluntas Dei duplex, 89. Voluntas Deo sufficit, 14.
 Vox aquarum multarum, 7. Vox et visio spiritualis idem sunt, 6. Vox opificum non audietur, myst., 84. Vox turbe similis, 6. Vox turbæ magnæ et aquarum multarum, myst., 86.
 Zabulon quid signif., 51.
 Zacharias citatur, 22, 45, 73.
 Zona aurea cinctus Christus, 7, 9.

Z

INDEX RERUM ET SENTENTIARUM

QUÆ

In Commentario Arethæ in Apocalypsin memorata dignæ visæ sunt.

A

Abyssus, 724.
 Ἀδὴς, 818.
 Agnus Christus dicitur in Apocalypsi velut occisus, 696.
 Ἀρχὴ, id est, locustarum nomen unde dicitur, 726.
 Angeli dicuntur nunc Patri esse, nunc Filii, 679. Angelus fortis de caelo descendens varia descriptio, 734.

Animæ dicuntur navigis, 721.
 Antichristi varia nomina, 763.
 Apocalypsis quid sit, 616.
 Aquila volans in Apocalypsi dicitur angelus, 734.

B

Babylon multiplex, 801.

Byssus quid significet, 805.

C

Chalcolibanum, 658, 670.

Character bestiae in manu aut in fronte, 812.

Christus qua specie videatur in Apocalypsi, 685. Christum dei principium creaturae Dei, non facit pro Arianis, 684. Christus quare dicatur agnus, 696. Christus pro quibus haerit triduo apud inferos, 704. Christus quare a et ω, principium et finis dicatur, 653, 821, 834.

Clavem David quomodo habeat Christus, 680.

D

Dæmones dicuntur montes et insulae, reges terrae ac primates, servi ac liberi, 710.

Defunctos curam habere vivorum etiam Plato ac Hesiodus docent, 751.

Dei nosse sive notitia, 671. Dei dextrae ac sinistralae quas applicantur, 694.

Draco rufus Satanas, quæ habeat cornus, 732.

F

Frigidus, fervidus, ac tepidus quinam sint, 685.

G

Γνῶσις, sive scientia multipliciter capitur, 683.

Gog et Magog quas gentes significant, 815.

H

Hæresibus Nestorii, Eulychetis et Manichæorum contradicuntur, 680.

Herba profert quidquid natura ad alimentum destinavit, 688.

Humilitas animi non dei rimat, sed potius sublimat, 709.

I

Imperia septem variis temporibus robur obtinuerunt in variis regionibus, 792.

Iris unde oriatur et quid denotet, 689.

L

Leo dicitur et Christus et Antichristus, 677.

Libellus in manu angeli quid significet, 738. Et quod devoratus fecerit amaricari ventrem, 739.

Λόγος sive sermo capitur multipliciter, 685.

Locustarum spiritualium varia species ac nocumentum, 725, 727.

Lucifer ac stella matutina dicitur Christus, et etiam Satanas, 675.

M

Mille anni in Apocalypsi qui dicantur, 811, 814, 815.

Montes et insulae, 710.

Mors duplex, 667. Mors duplex in Scripturis, 813.

Murus celestis Jerusalem cur jaspidi cristallizanti assimilatur, 825.

N

Nosse ipsius Dei, 671.

Nox et dies quid significant, 717.

Numerus septenarius, 649, 653, 716, 759. Numerus viginti quatuor seniorum, 689. Numerus senarius alarum, 690. Numerus ternarius, 731.

O

Ordeum quos significet, 704.

P

Patriarcharum duodecim tribuum nomina quos designent, 714.

Peccata quænam corpus inquinant, et quænam spiritum, 647.

Persecutio immanis sub Maximiano, 705. Prædicationi convenit duplex fluminis utilitas, 851.

R

Reges ac sacerdotes qui dicantur mystice, 698. Reges ac principes, 710.

S

Sacerdotes ex continentibus semper assumpti sunt, 829.

Sancti colendi sunt ac orandi, ut pro nobis intercedant, 831, 832. Sanctorum reliquiae venerandae, *ibid.*

Sardius terrori est ac medicamini, 689.

Senarius alarum quatuor animalium quid significet, 693.

Septem Ecclesiarum, stellae, spiritus, candelabra, lucernae et lampades quid significant, 649, 653, 656, 661, 662, 676, 690, 697.

Servi et liberi qui dicantur in Apocalypsi, 711.

Sigilla septem quid designent, 701, etc.

Signa quæ scribuntur sub Antichristo futura quid significant, 709.

Simulacra locuta fuisse ac sudasse, imo et arbores et aquas, 764.

Splendores qui dicantur, 638.

Stella matutina dicitur Christus et etiam Satanas, 675.

Stella dicta Absynthium quæ in flumina fontesque cecidit, est diabolus, 722. Similiter et alia stella cadens, cui datur clavis putei abyssi, 725.

T

Tempus aut dies mala dicuntur propter illa quæ in ipsis contingunt, 718. Tempus quomodo amplius non erit, 758.

Tepidus evomitur, cum et tepor faciat ad vomitum, 685.

Terræmotus quid in Scripturis significet, 709.

Timor multiplex, 749.

Tonitrus septem dicuntur angelicarum potestates, 756.

Tribus duodecim filiorum Israel quos designant, 714.

Triticum quos significet, 704.

V

Verbi Dei quomodo sit nomen incognitum, cum Verbum Dei dicatur, 806.

Vestis Verbi Dei quæ dicatur, 806.

Virgines præcedunt omnes alios post viginti quatuor seniores, 767.

Virginitas matrimonio longe præponenda, 815.

Virga directionis, virga ferrea, virga potentiae sive virtutis, 674, 807.

Vita duplex in Scripturis, 814.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

JOSEPPUS.

Notitia bibliographica.	6
MEMORIALIS LIBELLUS.	15
Caput primum. Quot fuerint ab Adam ad usque Salvatoris adventum generationes.	15
Cap. II. — Quot fuerint pontifices ab Aarone factio initio.	18
Cap. III. — Quinam ex Cain nati sunt ab origine ad septimam usque generationem.	22
Cap. IV. — Quinam servati sunt a diluvio in arca	22

Cap. V. — Qui sunt Jacobi filii, patriarchæ populi.	22
Cap. VI. — Quinam sunt isti LXXV qui cum Jacob in Egyptum profecti sunt.	22
Cap. VII. — Quinam fuerunt Samuelis progenitores sacerdotes.	22
Cap. VIII. — Quinam sunt Heli progenitores sacerdotes.	23
Cap. IX. — Quinam fuerunt progenitores Eschirielis prophetæ sacerdotes.	23
Cap. X. — Quinam fuerunt Jeremie progenitores sacerdotes.	23

- Cap. XI. — Quinam fuerunt populi iudices post divisionem terrae a Jesu Nave factam. 23
- Cap. XII. — Quinam fuerunt reges populi. 26
- Cap. XIII. — Quinam fuerunt reges Israel postquam ab Juda divisus est. 26
- Cap. XIV. — Quinam fuerunt prophetae in verbo divino qui et prophetias scripto consignarunt. 26
- Cap. XV. — Quinam fuerunt alii prophetae, qui nequam suas prophetias in scriptis reliquerunt. 26
- Cap. XVI. — Quoniam fuerunt prophetantes mulieres. 27
- Cap. XVII. — Qui reges pii et qui impii fuerunt. 27
- Cap. XVIII. — Quinam in populo fuerunt falsi prophetae. 27
- Cap. XIX. — Quinam praefuerunt tribubus in exitu ab Aegypto. 30
- Cap. XX. — Quosnam suscepit liberos Moyses, et a quo. 30
- Cap. XXI. — Quos habuit filios Aaron. 30
- Cap. XXII. — Quae sunt gentes quas populus haereditavit. 30
- Cap. XXIII. — Quosnam, et quarumnam gentium reges populus interfecit. 30
- Cap. XXIV. — Quot et quae gentes ortae sunt a tribus filiis Noe, Sem, Cham, Japheth. 31
- Cap. XXV. — Libri XXII, qui constituunt Testamentum. 31
- Cap. XXVI. — Nomina et interpretatio litterarum Hebraicarum. 31
- Cap. XXVII. — Menses Hebraeorum, Aegyptiorum, Macedonum, Romanorum. 31
- Cap. XXVIII. — Quomodo componebatur sanctum christum. 31
- Cap. XXIX. — Qui fuerint gigantes. 34
- Cap. XXX. — Quinam fuerunt multorum liberorum patres. 35
- Cap. XXXI. — Quomodo partitus est populus terram promissionis, ut Jesus Nave illis forte distribuerat. 35
- Cap. XXXII. — Quoniam sunt refugii civitates ad quas refugebant quotquot involuntarium homicidium perpetrassent. 38
- Cap. XXXIII. — Quae sunt metropoles pro Levitis separatae. 38
- Cap. XXXIV. — Quoniam ceperunt civitates et reges Jesus et Caleb fideles. 39
- Cap. XXXV. — Quinam reges convenerunt in vallem salsam, quos cecidit Abraham. 39
- Cap. XXXVI. — Qui sunt reges quos Abraham servavit cum Lot. 39
- Cap. XXXVII. — Quinam Hebraei cum essent ethnica uxores duxerunt. 39
- Cap. XXXVIII. — Quinam fuerunt polygami. 42
- Cap. XXXIX. — Quot mulieres viros perdidit. 42
- Cap. XL. — Quot mulieres viros beneficio affecerunt, et per ea quae operatae sunt, acceptae Deo fuerunt. 43
- Cap. XLI. — Quinam viri ob sapientiam admirationi fuerunt. 46
- Cap. XLII. — Quae mulieres sapientia maxime claruerunt. 47
- Cap. XLIII. — Quinam ob nimiam sapientiam, ipsa sua sapientia interierunt. 47
- Cap. XLIV. — Quinam veritate sapienter occulta, salutem invenerunt. 47
- Cap. XLV. — Quinam dolo iustitiae opera effecerunt. 50
- Cap. XLVI. — Quinam praetextu probitatis aut religionis eandem operati sunt. 50
- Cap. XLVII. — Quinam iusti occisi sunt. 50
- Cap. XLVIII. — Quinam fuerunt fratricidae. 51
- Cap. XLIX. — Quinam misericordia usi contra Dei voluntatem, propterea interfecti sunt. 51
- Cap. L. — Quinam iustitiae suae mercedem mortem ipsam receperunt: et quinam ob impietatem vitam prodiderunt. 51
- Cap. LI. — Quinam iussi sunt non egrotantes devivere. 51
- Cap. LII. — Quinam ex sanctis amissa oculorum acie mortui sunt. 51
- Cap. LIII. — Quinam superstites manserunt, nec mortui sunt. 51
- Cap. LIV. — Quinam mortui revixerunt. 54
- Cap. LV. — Quoniam steriles pepererunt. 54
- Cap. LVI. — Quinam patrem inhonorarunt. 54
- Cap. LVII. — Quinam dum efferuntur deserti sunt. 55
- Cap. LVIII. — Quinam propter humilitatem ad gloriam et celsitudinem erecti sunt. 55
- Cap. LIX. — Quinam ob perpetratas neces accepti fuerunt: gratique apud Deum. 58
- Cap. LX. — Quinam ob praerogatas leges lapidi obruti interierunt. 58
- Cap. LXI. — Et quinam item iusti ob pietatem. 58
- Cap. LXII. — Quinam lege prohibitos euecabitus buerunt. 58
- Cap. LXIII. — Quinam binomines fuerunt. 58
- Cap. LXIV. — Quinam secundo nomine cognominati sunt. 58
- Cap. LXV. — Quae de una Divinitate usurpantur. 58
- Cap. LXVI. — Quae de duplici subsistentia. 58
- Cap. LXVII. — Et quoniam de Trinitate accipiuntur. 58
- Cap. LXVIII. — Quae sunt mansiones populi ab Aegypto proficiscentis. 58
- Cap. LXIX. — Quoniam vidit mirabilia Moyses, et etiam ab ipso patrata sunt. 58
- Cap. LXX. — Quae sunt prodigia ab Jesu Nave perpetrata, et per ipsum populo effecta miracula. 58
- Cap. LXXI. — Quoniam mirabilia per Iudices facta. 58
- Cap. LXXII. — Quae mira patravit Samuel. 58
- Cap. LXXIII. — Quoniam sunt Davidis gesta, et prodigia illius gratia patrata. 58
- Cap. LXXIV. — Quoniam sunt gesta Salomonis. 58
- Cap. LXXV. — Quae prodigia fecit Isaias propheta. 94
- Cap. LXXVI. — Quae sunt Jeremiae vaticinia, et quoniam inter prophetandum sustinuit. 94
- Cap. LXXVII. — Quae sunt vaticinia Sophonias. 94
- Cap. LXXVIII. — Quoniam prophetavit Aggeus. 95
- Cap. LXXIX. — Quae prophetavit Zacharias. 95
- Cap. LXXX. — Quoniam prophetavit Malachias. 98
- Cap. LXXXI. — Quoniam sunt signa mirabilia, quae fecit Elias. 98
- Cap. LXXXII. — Quoniam fecit Eliseus stupenda prodigia in duplici spiritu Elias. 98
- Cap. LXXXIII. — Quae prophetavit Elias. 99
- Cap. LXXXIV. — Quae sunt Elisei vaticinia. 99
- Cap. LXXXV. — Quoniam prophetavit Gad. 99
- Cap. LXXXVI. — Quae sunt Nathanis prophetiae. 102
- Cap. LXXXVII. — Quoniam vaticinatus est Achias Silonites. 102
- Cap. LXXXVIII. — Quae sunt vaticinia Samson. 102
- Cap. LXXXIX. — Quid prophetavit Jaddan. 102
- Cap. XC. — Quid prophetavit Baasa. 105
- Cap. XCI. — Quid vaticinatus est Michaeas. 105
- Cap. XCII. — Quoniam prophetavit Azarias filius Sadoc. 105
- Cap. XCIII. — Quoniam vaticinatus est Jesus filius Anani. 105
- Cap. XCIV. — Quoniam prophetavit Oziel propheta. 105
- Cap. XCV. — Quoniam vaticinatus est Eliad Obdiae filius. 105
- Cap. XCVI. — Quoniam prophetavit Holda uxor Selim. 106
- Cap. XCVII. — Quae prophetavit Zacharias eximius sacerdos. 106
- Cap. XCVIII. — Quae sunt vaticinia Symeonis. 106
- Cap. XCIX. — Quoniam sunt vaticinia Elisabeth. 106
- Cap. C. — Quae sunt ea, quae Virgo Maria prophetavit. 106
- Cap. CI. — Quis nec volens prophetavit in Erangelio. 107
- Cap. CII. — Quoniam sunt fortes Davidis. 107
- Cap. CIII. — Quoniam sunt principes Salomonis. 110
- Cap. CIV. — Quoniam erant quae quotidie a Salomone impendebantur. 110
- Cap. CV. — De templo Hierosolymitano, quod aedificavit Salomon. 110
- Cap. CVI. — Cuiusmodi erat templum, quod Salomon aedificavit. 111
- Cap. CVII. — Quoniam sacra reposita erant in sanctuario. 111
- Cap. CVIII. — Quoniam erant utensilia elaborata et dedicata a Salomone in ministerium sacrum. 113
- Cap. CIX. — Quoniam erant vestes, quas sacerdotibus et levitis ad sacra obeunda ministeria Salomon paraverat. 113
- Cap. CX. — Cuiusmodi erat tabernaculum a Moysse erectum secundum exemplar quod viderat in monte. 115
- Cap. CXI. — Cuiusmodi erat sanctuarium ambitus, quod Moyses fecerat. 116
- Cap. CXII. — Quotus erat populus a David contra Dei voluntatem census. 119
- Cap. CXIII. — Quotus interierunt de populo propter peccatum Davidis ob recensionem populi. 119
- Cap. CXIV. — Quoniam mulieres cum iam fornicatae fuissent, in iustas nuptias laudabiliter transierunt. 119
- Cap. CXV. — Quoniam prophetae collibus in nascere. 122

Cap. CXVI. — Quinam ex apostolis matrimonio juncti erant.	122
Cap. CXVII. — Quinam reges propterea quod impii fuerint non sunt sepulti in regis sepulchris Davidis.	122
Cap. CXVIII. — Quinam reges de posteris David exclusi sunt a genealogia Salvatoris, et cur.	122
Cap. CXIX. — Quinam cum periculose egrotaret, medicis utens, nec a Deo salutem postulans, obiit.	123
Cap. CXX. — Quinam libri in Scripturis memorantur tanquam exstantes, qui tamen non reperiuntur.	123
Cap. CXXI. — Quenam sunt testimonia ab apostolis producta, quorum loca in Scripturis non habemus.	123
Cap. CXXII. — Quinam fuerunt sacrarum Scripturarum translatores.	123
Cap. CXXIII. — Quoties vastata est Jerusalem.	126
Cap. CXXIV. — Quoties et quando depopulati sunt Israelitae.	127
Cap. CXXV. — Caput aliud ex Josepho.	127
Cap. CXXVI. — Quot festa apud Judaeos celebrantur.	130
Cap. CXXVII. — Quenam jejunia celebrant Judaei.	131
Cap. CXXVIII. — Quæ non sunt querenda, cum sint incomprehensibilia.	131
Cap. CXXIX. — Quenam per somnium quibusdam manifestata sunt.	131
Cap. CXXX. — Quis conscripsit librum Regnorum.	133
Cap. CXXXI. — Quenam per proverbia et enigmata in Scripturis dicta sunt.	133
Cap. CXXXII. — Quenam sunt parabola ore Dominico prolatae.	138
Cap. CXXXIII. — Quorum externorum testimoniorum Paulus apostolus mentionem facit.	139
Cap. CXXXIV. — Quot Jacobi inter apostolos fuerunt.	142
Cap. CXXXV. — Quot Joannes in prædicatione verbi fuerunt, et quot Zachariae.	142
Cap. CXXXVI. — Hippolyti Thebani locus, ex chronico ejus syntagmate.	142
Cap. CXXXVII. — Qui sunt qui innotescunt de LXX discipulis.	143
Cap. CXXXVIII. — Quot persecutiones contra Ecclesiam excitatae sunt a Judaeis, usquedum capti sunt, et templum incensum.	146
Cap. CXXXIX. — Quot fuerunt a gentilibus motæ persecutiones, et per quos.	146
Cap. CXL. — Quot hæreses Ecclesiae fidem appetierunt.	150
Cap. CXLI. — Quales sectæ penes Judaeos fuerunt.	158
Cap. CXLII. — Quenam hæreses inter Samaritanos obtinuerunt.	159
Cap. CXLIII. — Quenam sectæ apud Græcos fuerunt.	159
Cap. CXLIV. — Quot sunt apud Græcos vaticinandi genera.	159
Cap. CXLV. — Cur Judaei secundam et quintam hebdomadæ feriam jejunant.	163
Cap. CXLVI. — Cur Christiani jejunant quarta et sexta feria.	163
Cap. CXLVII. — Quæ et quot gentes ex Abrahamo derivatae sunt.	163
Cap. CXLVIII. — Quæ sunt Pauli apostoli vaticinia.	166
Cap. CXLIX. — Quæ sunt Joannis evangelistæ vaticinia.	166
Cap. CL. — Quot anni sunt a creatione mundi usque ad Christi adventum.	166
Cap. CLI. — Quot quibusve nominibus prædixerunt sanctæ Scripturæ vocandum Dominum ubi inter homines apparuisset.	167
Cap. CLII. — Decem apparitiones Domini suis factæ, postquam ille a mortuis surrexit.	170
Cap. CLIII. — Quoties postquam in cælum rediit, apparuit Dominus discipulis suis.	171
Cap. CLIV. — Quot idola coluit populus, relicto Dei veri cultu.	171
Cap. CLV. — Quinam firmissimas amicitias servavere.	171
Cap. CLVI. — Quis rationalem in bruti animam mutavit.	171
Cap. CLVII. — Quinam mali cum essent, probi evaserunt.	174
Cap. CLVIII. — Quis longævissimus post Moysen fuit.	174
Cap. CLIX. — Qui sunt, qui leones manibus occiderunt.	174
Cap. CLX. — Quinam a leonibus interfecti fuerunt.	174
Cap. CLXI. — Quinam propter sacrilegia interfecti sunt.	174

Cap. CLXII. — Quinam in foveis ad certam mortem projecti sunt.	174
Cap. CLXIII. — Quinam poenas luerunt suorum criminum.	174
Cap. CLXIV. — Quinam peccatores misericordiam sunt consecuti.	175
Cap. CLXV. — Quinam cum sibi exitium quid facere viderentur, eo ipso a scopo aberrarunt.	175
Cap. CLXVI. — Quæ et quot gentes subinde contra sacra loca insurrexerunt, atque divinitus immissas poenas sustinuerunt.	175

NICEPHORUS PHILOSOPHUS.

Notitia.	178
VITA S. ANTONII COGNOMENTO CAULEÆ, PATRIARCHÆ CP.	178
Commentarius prævius.	178
Oratio Nicephori in S. Antonium Cauleam.	181
Exordium ac propositio.	181
Caput primum. — Sancti Antonii ortus, institutio, vita monachica.	182
Cap. II. — Sancti Antonii sacerdotium : præfectura monasterii : præclaræ in hoc munere virtutes : Patris monachismus.	187
Cap. III. — Sancti Antonii patriarchatus, in eo labores. Leo imperator laudatus.	189
Cap. IV. — Sancti Antonii obitus, sepultura, miracula.	193
Cap. V. — Sanctus Antonius cum veteribus sanctis comparatus : invocatus ab auctore.	196
ANDREAS CÆSARÆÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPUS.	

Notitia.	199
COMMENTARIUS IN APOCALYPSIN.	207
Proœmia.	207
Prologus.	215
Caput primum. — Sermo I. Apocalypsis Jesu Christi.	219
Cap. II. — Ut Dominum in medio septem candelabrorum podere (hoc est, talari veste) indutum conspexerit.	227
Cap. III. — Ad Ephesinæ Ecclesiæ angelum destinata.	231
Cap. IV. — Sermo II. Cujusmodi Smyrnenas Ecclesiæ angelo sint indicata.	234
Cap. V. — Cujusmodi Pergamensis Ecclesiæ angelo fuerint significata.	235
Cap. VI. — Cujusmodi Thyatirensis Ecclesiæ angelo significata sint.	239
Cap. VII. — Sermo III. De his quæ Sardianæ Ecclesiæ angelo significata sunt.	243
Cap. VIII. — Cujusmodi significata fuerint angelo Ecclesiæ Philadelphie.	246
Cap. IX. — Quallia Laodicensium Ecclesiæ angelo significata fuerint.	247
Cap. X. — Sermo IV. De ostio quod in cælo visum est aperitum : deque viginti quatuor senioribus, et aliis quibusdam, quæ hinc ordine consequuntur.	251
Cap. XI. — De libro septem sigillis obsignato, quem nulla creata natura aperire potuit.	259
Cap. XII. — Ut Agnus qui habet septem cornua, aperuerit librum.	262
Cap. XIII. — Sermo V. Solutio primi sigilli : per quam apostolorum doctrina designatur.	263
Cap. XIV. — Secundi sigilli solutio, qua prælium quod infideles contra fideles ineunt, describitur.	266
Cap. XV. — Solutio tertii sigilli, quæ illorum a Christo defectionem proponit qui minus firmiter in ipsum crediderant.	267
Cap. XVI. — Sermo VI. Solutio quarti sigilli, qua illorum flagella delineantur qui propter animi mollietatem et impatientiam Dominum negaverunt.	267
Cap. XVII. — Solutio quinti sigilli, quæ sanctorum clamore ad Deum pro sæculi consummatione proponit.	270
Cap. XVIII. — Sexti sigilli solutio, quæ plagas quæ sub sæculi catastrophis mortalium generi inferentur, breviter percenset.	271
Cap. XIX. — Sermo VII. De centum quadraginta quatuor hominum millibus qui a quatuor angelorum plaga illæsi conservantur.	275
Cap. XX. — De innumera illorum turba qui ex gentium nationibus conversi, caecidit induentur unaque eum Christo regnabunt.	282
Cap. XXI. — Solutio septimi sigilli, qua explicatur quomodo angelicæ virtutes sanctorum preces veluti thymiama quoddam Deo offerant.	286
Cap. XXII. — Sermo VIII. De septem angelis, e quo-	

rum numero dum primus tuba canit, grando, et ignis, ac sanguis in terram fertur. 290
 Cap. XXIII. — De secundo angelo, eorumque interitu quæ vitam in mari degunt. 291
 Cap. XXIV. — De tertio angelo, et profluentium aquarum amaritudine. 291
 Cap. XXV. — Sermo IX. De quarto angelo, et luminarium obscuracione. 294
 Cap. XXVI. — De quinto angelo, mysticisque locustis, ac varia earumdem forma. 295
 Cap. XXVII. — De sexto angelo, et quatuor angelis qui juxta Euphratem ligati tenebantur. 299
 Cap. XXVIII. — Sermo X. De angelo circumdato iride et nube, qui sæculi consummationem denuntiabat. 306
 Cap. XXIX. — Ut Evangelista librum ex angelo suscepit. 307
 Cap. XXX. — De Enocho et Elia. 311
 Cap. XXXI. — Sermo XI. Ut duo isti Dei prophetæ ab Antichristo trucidati, denuo surrexerint. 313
 Cap. XXXII. — De septima tuba, et sanctis qui Deum ob futurum judicium celebrant. 318
 Cap. XXXIII. — De prioribus et novissimis Ecclesiæ persecutionibus. 318
 Cap. XXXIV. — Sermo XII. De angelorum et demonum prælio, tot Satanæ casu. 326
 Cap. XXXV. — Ut draco Ecclesiam persequi non desistat. 330
 Cap. XXXVI. — De bestia quæ habebat cornua decem et septem capita. 331
 Cap. XXXVII. — Sermo XIII. De pseudopropheta. 333
 Cap. XXXVIII. — De profano Antichristi nomine. 339
 Cap. XXXIX. — De Agno et centum quadraginta quatuor millibus stantibus cum Agno in monte Sion. 342
 Cap. XL. — Sermo XIV. De angelo judicium propinquum denuntiante. 343
 Cap. XLI. — De angelo qui Babylonis ruinam annuntiat. 343
 Cap. XLII. — De tertio angelo qui fideles, ne Antichristum suscipiant, graviter admonet. 346
 Cap. XLIII. — Sermo XV. Ut is qui super nubem sedebat, falce ea demetat quæ oriuntur e terra. 347
 Cap. XLIV. — De angelo amaritudinis vitem vindemiantem. 350
 Cap. XLV. — De septem angelis, qui ante sæculi finem septem plagas hominibus inferunt, deque mari vitreo. 354
 Cap. XLVI. — Sermo XVI. Ut, prima phiala effusa, ulcera nata sint in desertoribus. 358
 Cap. XLVII. — De plaga secunda, quæ his inferitur qui in mari vitam degunt. 359
 Cap. XLVIII. — Ut flumina oer tertiam phialam in sanguinem convertantur. 359
 Cap. XLIX. — Sermo XVII. Ut per quartam plagam ardore crucientur homines. 363
 Cap. L. — Ut per quintam plagam bestiæ regnum obscuratum sit. 363
 Cap. LI. Ut per sextam phialam via Euphratis pandatur regibus ab oriente venientibus. 367
 Cap. LII. — Sermo XVIII. Ut per septimam plagam grando et terræ motus in hominum perniciem excitatus sit. 370
 Cap. LIII. — De uno e septem sanctorum angelorum numero, qui beato Joanni adulteræ civilis eversionem ostendit, deque septem meretricis capitibus, et decem ejusdem cornibus. 374
 Cap. LIV. — Ut angelus mysterium, quod viderat, interpretatus sit. 378
 Cap. LV. — Sermo XIX. De alio angelo Babylonis ruinam denuntiante: deque cælesti voce, quæ sancti civitatem deserere et voluptates quibus, ante fruebantur, missas facere jubentur. 386
 Cap. LVI. — De sanctorum hymnis et laudibus, triplicique Alleluia, quod propter subversam Babylonem cecinerunt sancti. 393
 Cap. LVI. — De mysticis Agni nuptiis, ejusdemque Agni cœna. 398
 Cap. LVIII. — Sermo XX. Ut Christum viderit Evangelista angelicarum virtutum agminibus cinctum, alboque equo insidentem. 399
 Cap. LIX. — De Antichristo, cæterisque qui simul cum illo in gehennam abijciuntur. 403
 Cap. LX. — Ut Satanæ post Christum crucifixum usque ad sæculi finem sit ligatus; et de mille annis. 407
 Cap. LXI. — Sermo XXI. De sedibus quæ illis sunt paratæ qui Christi confessionem illibatam conservaverunt. 410
 Cap. LXII. — Quæ sit prima resurrectio quæ item mors secunda. 411
 Cap. LXIII. — De Gog et Magog. 414

Cap. LXIV. — Sermo XXII. De sedente super thronum, et communi resurrectione. 419
 Cap. LXV. — De cælo novo, et terra nova, supernaque Jerusalem. 423
 Cap. LXVI. — Cujusmodi ab eo dicta sint qui sedebat in throno. 426
 Cap. LXVII. — Sermo XXIII. De angelo qui sanctam civitatem illi ostendit, ejusdem muros et portas dimittitur. 430
 Cap. LXVIII. — De fluvio mundo, qui e throno in mediam civitatis plateam procedere visus est. 439
 Cap. LXIX. — Quod Christus sit Deus prophetarum, et angelorum Dominus. 446
 Cap. LXX. — Sermo XXIV. Quod ea omnia quæ apostolus vidit, digna sint fide. 447
 Cap. LXXI. — Ut jussus sit ne hanc Apocalypsin obsignaret, sed palam prædicaret. 447
 Cap. LXXII. — Ut Ecclesia et Spiritus qui in illa degit, gloriosum Christi adventum expectant; certæque maledictioni subjiciantur qui librum hunc adulterant. 450
 Notæ Friderici Sylburgii Veterani ad Commentarium Andreæ Cæsariensis. 458

ARETHAS EPISCOPUS CÆSARÆE IN CAPPADOCIA.

Notitia. 486
 COMMENTARIUM IN APOCALYPSIN. 487
 Præfatio Joan. Hentenii. 487
 Proæmium auctoris. 494
 Caput primum. — Proæmium Apocalypsis, et quod per angelum ipsi data sit. 499
 Cap. II. — Visio in qua Jesum vidit in medio septem candelabrorum. 514
 Cap. III. — Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Ephesiorum. 536
 Cap. IV. — Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Smyr-næorum. 551
 Cap. V. — Quæ designata sunt angelo Ecclesiæ Pergamorum. 554
 Cap. VI. — Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ Thyatirorum. 558
 Cap. VII. — Quæ scripta sunt angelo Ecclesiæ quæ est Sardis. 567
 Cap. VIII. — Quæ scripta sunt ad angelum Ecclesiæ Philadelphorum. 584
 Cap. IX. — Quæ significata sunt angelo Ecclesiæ Laodicensium. 589
 Cap. X. — De viso ab ipso ostio in cælo, et throno ac viginti quatuor senioribus, et his quæ consequenter ostensa sunt. 586
 Cap. XI. — De libro signato sigillis septem qui erat in manu Domini, quem nulla creata natura potuit aperire. 575
 Cap. XII. — De Agno habente cornua septem, quomodo librum aperuerit. 579
 Cap. XIII. — Solutio primi sigilli designans doctrinam apostolicam. 586
 Cap. XIV. — Solutio secundi sigilli significans bellum infidelium adversus fideles. 587
 Cap. XV. — Solutio tertii sigilli, eorum significans excisionem qui non firmiter Christi crediderunt. 590
 Cap. XVI. — Solutio quarti sigilli manifestans indicia castigatoria flagella in eos qui Dominum negaverunt ob defectum tolerantiam. 591
 Cap. XVII. — Solutio quinti sigilli significans clamorem sanctorum animarum ad Dominum, ut fiat consummatio. 594
 Cap. XVIII. — Solutio sexti sigilli significans eos quæ inferantur in consummatione plagas. 598
 Cap. XIX. — De his quæ servantur a plaga quatuor angelorum, nempe centum quadraginta quatuor millibus. 605
 Cap. XX. — De innumerabili turba eorum qui ex gen-tibus una cum Christo regnabunt. 607
 Cap. XXI. — Solutio septimi sigilli, quod angelicæ virtutes ad Deum ferant sanctorum preces tanquam thymamata. 611
 Cap. XXII. — De septem angelis, quorum primo tuba canente grando, et ignis, ac sanguis in terram feruntur. 615
 Cap. XXIII. — De secundo angelo, quo tuba canente pereunt quæ in mari vivebant. 615
 Cap. XXIV. — Tertius angelus aquas fluminum reddit amaras. 618
 Cap. XXV. — Quartus angelus tertiam luminis solaris ac lunaris partem obscurat. 619
 Cap. XXVI. — De quinto angelo et spiritualibus locu-

LVIII. — In meretricem.	933	CXXXVII. — In suum patrem.	987
LIX. — In Christi nativitatē.	933	CXXXVIII. — In suum magistrum.	987
LX. — In militem sagitta ablatam.	933	CXXXIX. — In Theonem philosophum.	987
LXI. — Aliud.	933	CXL. — In templum Salvatoris.	987
LXII. — Aliud.	933	CXLI. — In effigiem veram.	987
LXIII. — De Romanorum casu in Bulgarorum obaldione.	934	CXLII. — In vitam.	987
LXIV. — In crucem.	934	CXLIII. — Oratio.	987
LXV. In exercitus ducem.	934	CXLIV. — In SS. Virginem in Porta.	987
LXVI. — In baptismum.	934	CXLV. — In uram S. Panteleemonis.	987
LXVII. — Epitaphium in Theodorum Decapolem.	935	CXLVI. — In orationem Deiparae, Praecursoris et S. Nicolai.	987
LXVIII. — In sanctos apostolos.	935	CXLVII. — In imperatoris ascriptionem a cinabro.	987
LXIX. — In illud: <i>Diviserunt vestimenta mea.</i>	935	CXLVIII. — In seipsum.	987
LXX. — In deiparam Christum ferentem.	936	CXLIX. — De Deo.	987
LXXI. — In Joel.	936	CL. — In nocturnos vagabundos velut a luna actus.	987
LXXII. — In Malinum.	936	CLI. — In baptismum.	987
LXXIII. — In Evangelium.	936	CLII. — In Meandrum fumen.	987
LXXIV. — In Deiparam et angelos, sanctum Paulum et apostolos Christo offerentes Chrysostomum.	937	CLIII. — Exomologesia.	987
LXXV. — In sepulcrum.	937	CLIV. — In S. Romanum musicum.	987
LXXVI. — In nuntium crystallinum.	938	CLV. — In cervam, quae insecutores fugiens in mare se conjecit et a piscatoribus capta est.	987
LXXVII. — In exercitus ducem.	938	CLVI. — Ad corollario ornatam.	987
LXXVIII. — In Samaritanam.	938	CLVII. — In Theologum.	987
LXXIX. — In Praecursorem, Theologum et Chrysostomum.	938	CLVIII. — In detractores.	987
LXXX. — In librum Theologi.	938	CLIX. — In detractores.	987
LXXXI. — In spongiam.	939	CLX. — In detractores.	987
LXXXII. — In lanceam.	939	CLXI-CLXII. — In ver.	987
LXXXIII. — In chlamydem.	939	CLXIII. — Canticorum metaphrasis. Canticum I. Agptiorum submersio, canticum Moysis, Agptiorum clades, Israelis victoria.	987
LXXXIV. — In illud: <i>Diviserunt vestimenta mea.</i>	939	CLXIV. — Canticum II.	987
LXXXV. — In pannos.	940	CLXV. — Canticum III.	987
LXXXVI. — In vincula.	940	CLXVI. — Canticum IV. Domini incarcerationem Habacuc nuntiatur.	987
LXXXVII. — Epitaphia Constantini.	940	CLXVII. — Canticum V. Isaiae prophetia, et plerumque oratio.	987
LXXXVIII. — In Sancta sanctorum.	941	CLXVIII. — Canticum VI. E pisce clamavit haec Joas.	987
LXXXIX. — In transfigurationem.	941	CLXIX. — Canticum VII. Ros fornacis, trium juvenum hymnus.	987
XC. — In dexteram imperatoris Nicephori.	941	CLXX. — Canticum VIII.	987
XCI. — In templum imperatoris.	941	CLXXI. — Canticum IX. Dei hominis Matris Virginis canticum.	987
XCII. — In sanctum Basilium.	942	CLXXII. — Zachariae oraculum et propheticum canticum.	987
XCIII. — In Crucem.	942	CLXXIII. —	987
XCIV. — In Nicephorum magistrum.	942	COSMAS VESTITOR.	987
XCV. — In templum.	942	Notitia.	987
XCVI. — In templum Studii.	942	Sermo in SS. Joachim et Annam.	987
XCVII. —	942	Appendix ad Cosmam vestitorem.	987
XCVIII. — In Christi ortum.	946	Canon acrostichus in festivitatem conceptionis S. Deiparae.	987
XCIX. — In Sophoclem.	946	LEO PATRICIUS.	987
C. — In Christum, Deiparam, Praecursorem et angelos.	946	Notitia.	987
CI. — In dormitionem Deiparae.	946	Epitome interpretationis in Genesim e variis Patribus.	987
CII. —	947	ATHANASIUS CORINTHIORUM EPISCOPUS.	987
CIII. — In Deiparam.	947	Notitia.	987
CIV. — In sanctum Stephanum.	947	Fragmentum e quatuor libris Zoti Jacobiti.	987
CV. — In sanctum Stephanum.	948	OPUSCULA GRÆCA INCERTÆ ETATIS.	987
CVI. — In dormitionem Deiparae Christus.	948	OPUSCULA SCRIPTURISTICA. — Oclateuchi divisio in capitula.	987
CVII. — Epitaphia in patriarcham D. Polycuctum.	948	De quatuor fluminibus paradisi.	987
CVIII. — In seipsum.	950	Collectio interpretationum in Isaiam prophetam Prefatio.	987
CIX. — In Athenas et Constantinopolim.	950	Prefatio ad catenam in Psalmos.	987
CX. — In Athenarum sapientes.	950	Scholia vetera in Mattheum.	987
CXI. — In Nicæam.	951	Scholia vetera in Marcum.	987
CXII. — In vitam.	951	Scholia vetera in Lucam.	987
CXIII. — In seipsum.	951	Scholia vetera in Joannem.	987
CXIV. —	952	OPUSCULA LITURGICA. — Liturgia sancti Basilii.	987
CXV. — Ut ex Lazaro.	953	Synaxarium.	987
CXVI. — In virgam ferream.	953	Synaxarium alterum.	987
CXVII. —	954	Formula abjuratōis Athinganorum.	987
CXVIII. — In Deiparam.	954	OPUSCULA MORALIA. — De festo τῆς Ἀναβίτου.	987
CXIX. —	954	Iambi ascetici.	987
CXX. — In sanctum Theodorum.	955	Interpretationes divinarum mandatorum.	987
CXXI. — De muliere.	955	Apophthegmata SS. Patrum.	987
CXXII. —	955	Index Græcus in Andreæm Cæsariensem.	987
CXXIII. — In carnalem amorem.	955	Index Latinus in eundem.	987
CXXIV. — In Constantinum a mensa.	956	Index rerum in Aretham Cæsariensem.	987
CXXV. — In egressum e patria.	956		
CXXVI. — In Græcorum bella.	959		
CXXVII. — In Xenophontem.	959		
CXXVIII. — In novos philosophos.	959		
CXXIX-CXXX. — In seipsum.	960		
CXXXI. — In imperatricem Helenam.	960		
CXXXII. — In effigiem Salvatoris.	961		
CXXXIII. — In sepulcrum.	961		
CXXXIV. — In crucifixionem.	961		
CXXXV. — In exercitus ducem.	961		
CXXXVI. — In inventionem capitis venerandi Praecursoris.	961		

FINIS TOMI CENTESIMI SEXTI.

5068 018

Parisii. — Ex Typis J.-P. MIGNÉ.

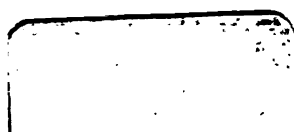

3 2044 073 502 346

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как наименование о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>